

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

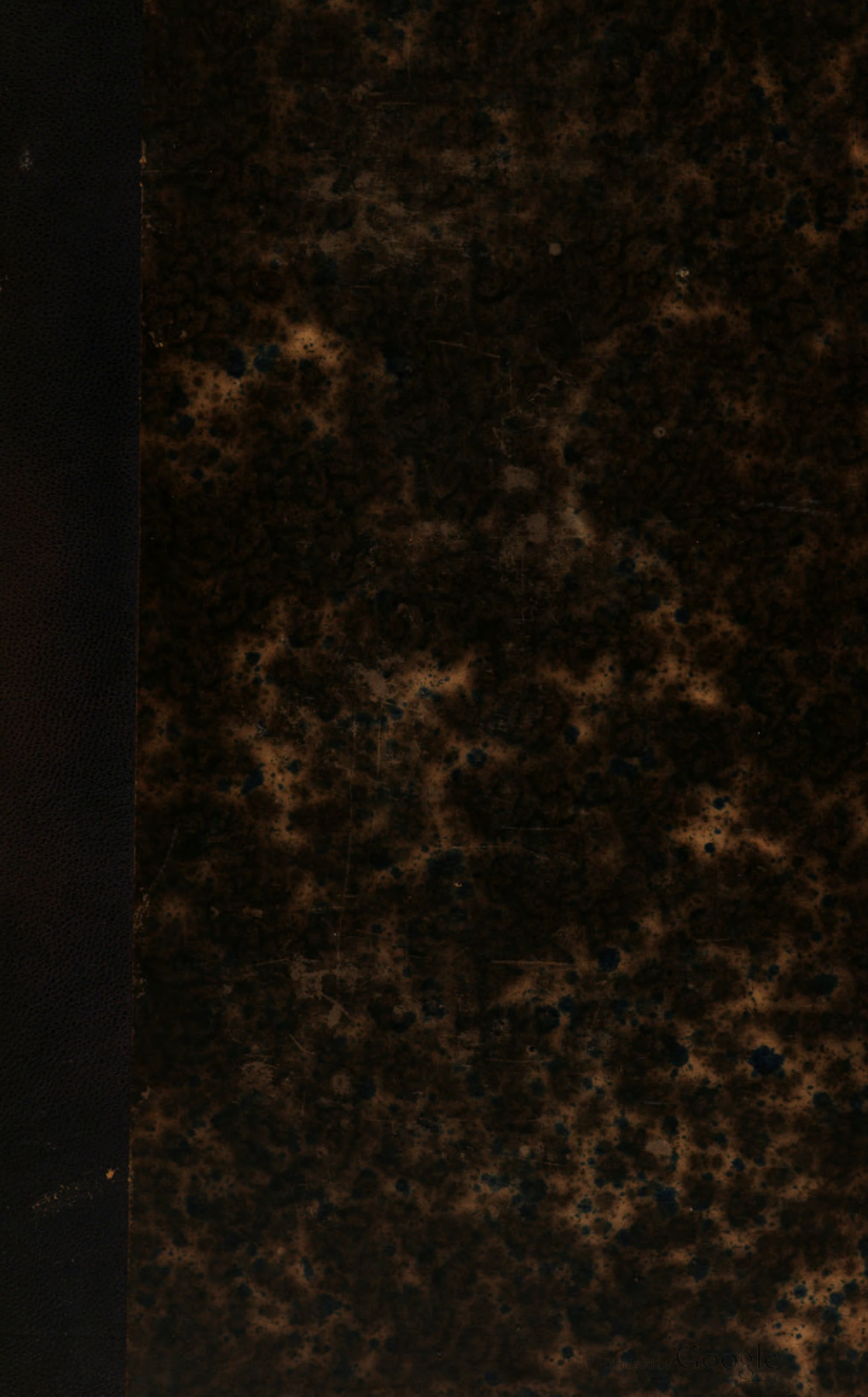
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

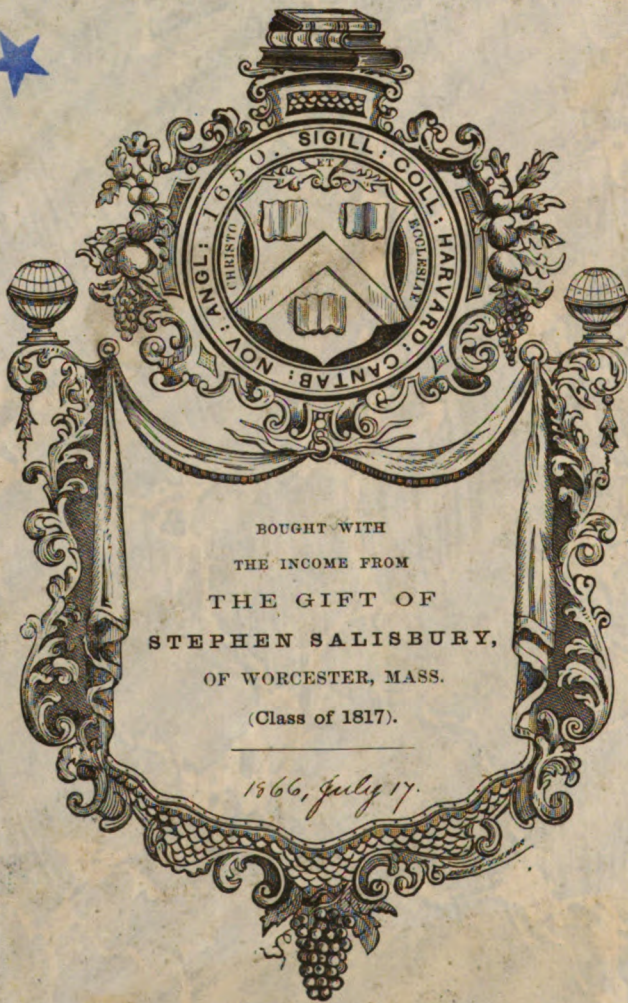
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1981
C 55014

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
STEPHEN SALISBURY,
OF WORCESTER, MASS.
(Class of 1817).

1866, July 17.

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

SECUNDA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TIBIDUS NOVISSIMIS SÆCULIS DERENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLIENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PICIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESES USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA. SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNOMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUÀ PRODUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECKLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J. - P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD IMITAM IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM: AMRÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT; GRÆCA DUPLEX EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUIUS VERSIO NERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE NERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIÆ, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERBI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOVIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLII.

MANUEL CALEÇAS. JOAN. CYPARISSIOTA. MATTH. CANTACUZENUS. ALII.

EXCUEDEBATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRORGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIINA.

C550.4

TRADITIO CATHOLICĀ.

SÆCULUM XIV. ANNI 1335-1372.

ΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

MANUELIS CALECÆ

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM,

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

JOANNIS CYPARISSIOTÆ, MATTHÆI CANTACUZENI,

SCRIPTA THEOLOGICA ET EXEGETICA;

NEC NON

JOANNIS GLYCIS, ESAIÆ, JOANNIS CALECÆ, ISIDORI,
CALLISTI, PHILOTHEI,

DIPLOMATA, SINODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS:

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J. P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MUENIA PARISIINA.

1865.

C55014

TRADITIO CATHOLICĀ.

SÆCULUM XIV. ANNI 1355-1372.

ΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

MANUELIS CALECE

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM.

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

JOANNIS CYPARISSIOTÆ, MATTHÆI

SCRIPTA THEOLOGICA ET

NEC NON

JOANNIS GLYCIS, ESAIÆ, JO

CALLISTI

DIPLOMATA, SYNC

ACCURANTE ET

BIB

CORSUUM COM

ale-
s, ex
ata in
er pra-
om. XXVI,
ecam Lugdu-
in Vita sancti
atius, lib. II De
8 § 4. Roberto

que
reco
exscri-
composuit
st. 1616, 4;
p. 257, in Cat.
capita, quibus
ac perstringit
Mediolani, in bibl.
on addito. V. Mont-
— Venetiis in cod.
cujus auctor in sue,
a sancti Joannis 1410. —
at. codd. Gr. Marc. p. 90, et
versus tomum Gregorii Palamæ in
ombesio, tom. II, Auctarii novis-
versione tom. XXVI *Bibl. Patrum*
ne Cantacuzeno imp. et Callisto Xan-
ombesius, p. 155-176. (FABR.) Paris,
07. *De fide deque principiis catholicæ fidei,*
yli, perspicuitatem et soliditatem doctrine ex
et Latine edidit in eodem Auctario novissimo,

Constantino in nomenclatore insignium scripto-
rum dicitur *Cyrmanoa Caleca* pro *ὁρ Μανουῆλ*,
ubi librum ejus de theologia et Spiritu sancto com-
memorat.

(e) Pag. 65 sq. ed. Basil. ad ann. 1560. Indicem
librorum Calecæ Whartonianum auxil. ibid. R. Ge-
rius. Uberius enarrat Calecæ vitam scrip. ique
Oudin. in Comment. de SS. Eccles. tom. III,
col. 1059 sqq. aliosque qui de eo egerunt, excitat.
Add. Saxii *Onom. litt.* part. II, pag. 576; Schi *œcclh*
Hist. Eccl. christ. tom. XXXIV, p. 63 seq. — Di-
versi, sunt Joannes Caleca, (de quo v. infra, p. 490
vet. ed.) et Matthæus Caleca, (v. infra, p. 532).
[HARL.]

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV, ANNI 1355-1372.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLII CONTINENTUR.

MANUEL CALECAS, ORDINIS FRATRUM MINORUM MONACHUS, CPOLITANUS
PATRIARCHA.

Notitia de scriptis et rebus gestis Manuclis Calecæ. col. 9

MANUELIS CALECÆ SCRIPTA.

Contra errores Græcorum libri quatuor, interprete Ambrosio Camaldulensi, cujus præmittitur epistola nuncupatoria ad Martinum V Pontificem Maximum. 11

De essentia et operatione, editore et interprete Francisco Combefisio. 283

De fide deque principiis fidei catholicæ, ex ejusdem editione. 429

JOANNES CYPARISSIOTA.

Notitia historica et litteraria. 661

SCRIPTA.

Palamiticarum Transgressionum liber primus, editore et interprete Fr. Combefisio, quem operis moles ab edendis omnibus libris deterruit. Vide (col. 737) quæ de operis in libros distinctione Combefisius scribit. 663

Expositio eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, in decem decades partita, Franc. Turriano S. J. interprete. 737

Index scriptorum in Decadibus Cyparissiotæ citatorum 991

MATTHÆUS CANTACUZENUS IMP. CP.

Commentarius in Canticum Canticorum, interprete et editore Vincentio Ricardo, Clerico regulari. 997

Commentarius in Sophiam Salomonis. 1083

JOAN. GLYCIS, ESAIAS, JOAN. CALECA, ISIDORUS, CALLISTUS, PHILOTHEUS,
CPOLITANI PATRIARCHÆ.

Diplomata, Synodicæ Constitutiones, Epistolæ, ab anno 1310 ad annum 1372.

tamen rationibus me ad scribendum hortantibus A
atque impellentibus, aggrediar, facultate, qua
potero, quæ a sanctis Patribus de hac re scripta
sunt, Christo duce, moderate atque simpliciter,
servato compendio, tibi exponere: plurimis sci-
licet omiſſis (nam longissimum esset, omnia
prosequi), paucisque solummodo positis, quibus
constare possit quænam illis de hac re fuerit
opinio: ut ex hac moderatione nostra, et tu, quod
ab amico requisisti, consequaris, et ipse, dum
illorum prolixitate non terreor, brevitatemque
temporis non pertimesco, meliore jam animo sim,
illi me vindictæ subdendum non esse, quæ illi in-
tentatur, qui talentum abscondit.

Non igitur tacebo, cum præcipue de veritate
fidei mihi sermo futurus sit, neque ambigam, quin B
per te ad alios quoque manaturæ sint litteræ no-
stræ, quos alloqui ipsi non possumus, et eorum
obtestari de veritate fidei; his autem licebit illos
alloqui juxta edictum; atque ita, dum multiplica-
bitur verbi ministerium, mihi ipsi fidelis servi
merces excompensabitur. Quanquam vero pauca
de multis appositurus sim, si quis tamen jurgio
et contentione sepositis, ipsam, per seipsam,
veritatem rei, ex his, quæ firma et rata sunt
indagare pergat, longe brevioribus, atque ipsis tan-
tum fidei principiis hanc illustrari posse compe-
riet: eoque [facilius, quo Deum talibus auxiliari
certum est, qui cum pietate quærent: *Cooperator*,
inquit, *Deus est omni quærenti bonum* *. Isque qui C
Scripturas hortatur *scrutari* †, seque daturum
petentibus pulsantibusque ‡ aperturum pollicitus
est, non permittet hujusmodi longius a veritate
aberrare.

Quoniam igitur dictum est: *Da sapienti occasio-
nem, et sapientior erit* §; qualem te esse scio, quem
nihil pro contentione, nihil pro vanitate facere,
solamque rerum veritatem sapienter ac prudenter
inquirere pro comperto habeo: promptius jam,
quod quæritur, explicare aggrediar. Neque sane
ignarus sum, complures jam plurimos de hac re
scripsisse libros, qui, licet veritas paucioribus
indigeret verbis, multis tamen ipsis indiguerunt,
ut eam contra illos tuerentur, qui contentionis D
studio illam lacescere tentabant.

Cæterum, sicut unusquisque fidelium fidei pro-
fert confessionem: *Corde enim creditur ad justi-
tiam: ore autem confessio fit ad salutem* ¶: quid
prohibet hanc etiam communi fide comprehensam
veritatem, sicut a sanctis Patribus accepimus, pro-

A ferre atque aliis tradere? nunc quidem amicitia
implendo munus; nunc autem docendo; nunc
studiosis illius consulendo; nunc revincendo adver-
sarios; atque omnino sanctorum hac de veritate
doctrinam, quam a Patribus nostris accepimus,
quamque illi a majoribus suis per successionem
acceperant proponendo, atque omnia honesti et
æqui, fraternæ dilectionis causa dispensando, ni-
hilque omnino omittendo diligentia. Non itaque
gloriæ cupidi scribimus, sed amici votis morem
gerentes, eorum quæ prædiximus, gratia, laborem
hunc suscepimus. Nec nostra dicimus, sed quæ a
sanctis Patribus illorumque successoribus scripta
legimus, ea, servato disputationis ordine, hinc
inde collecta, breviter strictimque posuimus:
hac in re sola, si sic dici oporteat, gloriantes:
quod sanctorum de ea re opinionem, largiente
Deo, nos et scire, et tueri constanter ostendimus.
Neque sane ignoramus plurimos, in quorum manus
ista forte pervenerint, quibus odiosa est veritas,
hac ipsa nostra constantia et confidentia, ad
jaculandum in nos consilia et maledicta provo-
candos; contraque penitus agendum nobis est,
contrariaque incedendum via, quam si ramus-
culos inanes captaremus. Nam si quidem humanam
gratiam et gloriam aucuparemur, nunquam nos
auditorum odiis exponeremus, sed, quæ illis grata
fore putaremus, ea loqueremur.

Constat ergo, nos, nisi veritatem rebus omnibus
prætulissimus, nunquam in hunc verborum cam-
pum descensuros, in quo, laboris plurimum ac
difficultatis, humanæ vero gratiæ minimum.

Ipsam itaque sanctum Spiritum, de quo nunc
nobis sermo instituitur, primum invocantes, ita
denum, quæ proposuimus, aggrediamur. Utemur
autem pro documentis ipsis iustis fidei, et quæ
ex eis assumpta ac derivata sunt, quantum in
Deo divinisque rebus, probationibus uti fas est,
his etiam, quæ a catholicis Ecclesiæ magistris
dicta sunt.

Et quoniam, quibus maxime rationibus ostendi
possit ejusmodi quæstionis veritas, primum inquiris:
deinde, quæ illis objiciantur, exponi, ac deinceps
vel objectis refelli, vel quæ ambigua videantur,
declarari postulas, eum et nos in sequentibus
ordinem per omnia servabimus. Ex quo, si proli-
xiores fortasse erimus, quam susceptæ brevitatis
ratio poscebat, necessitati indulgendum erit. Illic
autem initium sumemus.

* Rom. viii, 28. † Joan. v, 39. ‡ Luc. xi, 9. § Prov. ix, 9. ¶ Rom. x, 10.

MANUELIS CALECÆ

LIBER PRIMUS

CONTRA GRÆCOS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITUS.

Cum Dominus noster Jesus Christus discipulis A dixerit: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁰, num ordo aliquis est in nominibus ac rebus sanctæ Trinitatis ipsius Patris, et Filii, et Spiritus sancti, qui necessario ac semper in seipso idem sit ex ipsis nominibus insinuatus: atque ut se ad invicem habeant secundum pronuntiationem ea nomina, ita etiam ad invicem divinæ personæ ordinatæ sint? Quem ordinem servantes atque honorantes, necessario immota etiam hæc nomina proferre debeamus, nihil ex tralito nominum ordine ac positione immutantes, si velimus nobis ipsis in confessione rectam Trinitatis servare rationem? An ordo illic nullus est, eaque nomina temere posita sunt: atque in nostra potestate est, ut illa proferre velimus, ita ut nullo servato ordine Patris nomen aliquando præponere, aliquando item postponere liceat, aliquando item Spiritum præferre Filio, quasi etiam divinæ illæ personæ, quæ nobis his nominibus insinuantur, inordinate se ad invicem habeant, atque alias aliter?

Et quoniam, quæ proponimus, sanctorum dictis ac sententiis astruere ac firmare instituimus, adsit nunc magnus Basilius, nosque quid hic sentiendum sit, doceat. Ait enim in Epistola ad Canonicas, cujus initium est: « Quanto nos mœrore confecerit prius fama subristior, quæ auribus insonuerat nostris. Spiritus autem sanctus Patri quidem et Filio connumeratur, quia et supra creaturam est: tertius autem ordine locatus est, sicut ex Evangelio docemur, dicente Domino: *Euntes baptizate in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Qui autem illum vel præponit Filio, vel Patre seniore dicit, hic reluctatur quidem Dei ordinationi, atque a sana fide alienus est, non eum, quem accepit, glorificationis modum servans, sed sibi vocum novitatem ad placendum hominibus excogitans. »

Et paucis interpositis, veluti concludens ait: « Ita-que fidei abnegatio est; æque enim impium est

illum et ad creaturæ ordinem deducere, et Patri, aut Filio, tempore vel ordine præponere. »

Idem in primo lib. *Quæstionum* (1), cujus initium est: *Siquidem omnes vellent, cum præ opposuisset, duplicem esse ordinem, naturalem alterum, alterum inventum: atque naturalem quidem, sicut est creaturarum ordo Conditoris ratione instituta, numerique locatio, causarumque ad causalia habitus; inventum vero atque artificiosum, sicut in artibus, et disciplinis, ac similibus, adjecit: « Horum ergo primo suppresso, Eunomius secundæ speciei ordinem memorat, dicitque: non oportere in Deo dici ordinem, cum ordo secundus ab ordinatore sit. Illud autem vel non vidit, vel sciens prudensque præterit, esse ordinis speciem, non ex nostra positione constantem, sed ipsa naturali consequentia contingentem: sicut igni, ad eam, quæ ex se manat, lucem. In his enim primum causam dicimus, secundum quod ex eo prodit, non intervallo ista ab invicem disseparantes, sed cogitatione prius causam nobis, quam causale fingentes. Quomodo igitur fas est ibi negare ordinem, ubi secundus et tertius est: non ex nostra positione, sed ex naturaliter insita consequentia? Cujus ergo rei gratia ordinem in Deo recipi abnuat? Arbitratur, si efficere atque demonstrare possit primum in Deo nullo modo alio intelligi posse, reliquum jam sibi fore substantiæ ipsius inæqualitatem atque eminentiam ostendere. Nos autem eo quidem ordine, quo causæ, manantibus ex se rebus, præponuntur, Filio Patrem præpositum dicimus, naturæ autem differentia negamus. »*

Idem in tertio *Quæstionum*: « Sicut enim Filius ordine quidem secundus a Patre, quia ex illo est, et dignitate, quoniam initium et causa illius essentiæ Pater est; et quia per ipsum accessum habemus ad Deum et Patrem, natura vero non jam secundus est, quia Deitas in utroque una, ita scilicet et sanctus Spiritus, etsi Filio subjicitur ordine et dignitate, non tamen alienæ, sed unius ejusdemque naturæ cum Patre et Filio omnino est. »

¹⁰ Marc. xvi, 15.

(1) Ita vocat Caleca libros S. Basilii contra Eunomium ex quorum primo hoc testimonium peti- tum est.

Item in eodem : « Cum ipse Dominus ordinem A tradiderit baptismi salutaris. »

Idem in epistola ad Eustachium, cuius initium est : *Eos quidem, qui præventi sunt alia fidei confessione*, sic ait : « Oportet autem et eos fugere, qui eam consequentiam, quam nobis tradidit Dominus, immutant, utpote qui aperte contra pietatem pugnant, et Filium quidem præponunt Patri, Filio vero Spiritum sanctum. »

Idem vero in Epistola ad Greg. fratrem, cuius initium est : *Quoniam multi commune substantia* : « Qui vero Spiritum cogitat, ipsumque in se ipso intellexerit, et Filium una cogitatione comprehendit. Qui autem hunc mente suscepit, a Filio Spiritum non divisit, sed consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte autem, secundum naturam triam in se ipso personarum fidem juxta identitatem commiste formavit. Et qui Spiritum dixerit solum, eum quoque cuius est Spiritus, ea confessione comprehendit. Et quoniam Christi est Spiritus, atque ex Deo, sicut ait Apostolus, veluti ex catena, qui unam summitatem comprehenderit, alteram simul attraxit, ita et qui Spiritum trahit, per ipsam, et Filium, et Patrem simul trahit. Et Filium qui veraciter acceperit, habebit utraque ex parte, hinc ipsius Patrem, hinc Spiritum sanctum consequentem. Neque enim sectionem aut divisionem cogitare licet, ut aut Filius sine Spiritu intelligatur, aut Spiritus a Filio dissepatur. »

Sauctus quoque Epiphanius in quodam opere suo, quod appellavit *Anchoram* (2), *tertium lamina*, tertiamque a Patre substantiam (3) Spiritum sanctum appellat.

Sed et D. Chrysostomus in quodam sermone deo super illud dictum Abrahamæ : *Pone manum tuam super femur meum* ¹¹, ait : Itaque divinarum quidem personarum discretor ordo sanctis cognitus fuit ; qui vero naturas in sancta Trinitate discerneret, omnino rejiciendus.

Theologus quoque Gregorius in secundo sermone suo ad Luminis, de sancta Trinitate sic ait : *Velut in trinis contiguis solidis una est collatio luminis*.

Posito igitur unum esse ac tria Deum, et altero ex his quidem de essentia et unitate substantiæ concessa, de altero, videlicet de Trinitate hypostaseon, seu personarum, de earum ad invicem ordine, ex his, quæ dicta sunt, videamus.

Quoniam itaque magnus Pater Basilius Eunomium insimulat, ordinem in Deo pie non recipientem, quippe hunc abnegare, irrationabile esse arbitratur atque eum quidem, qui circa traditio-

nem nominum immutat ordinem, novitatis vocum appellat *inventorem*, eumque Dei ordinationi resistere asserit, ipsum Dominum hunc tradidisse ordinem (4) dicens : Qui autem Spiritum Patri præponit, aut Filio, cum a sana doctrina alienum denuntiat quippe novitatem introducens circa divinarum personarum ordinem ; hanc autem ipsam novitatem atque immutationem ordinis, habere abolitionem divinarum personarum, totiusque fidei abnegationem esse docet, nihilque differre, utrum Spiritum sanctum ad creaturæ ordinem redigas, an ipsum Patri vel Filio in ordine præferas. Tertium enim, inquit, in ordine locatum esse in Evangelio a Domino docemur. Constat profecto ordinem esse in sancta Trinitate, secundum quem prima quidem persona Pater est, secunda Filius, tertia Spiritus sanctus.

Et quia non solum Patri Filius et Spiritus sanctus, verum et sibi invicem junguntur, id autem de his dicitur, in quibus ordo est, et quæ ex se invicem pendunt, nullo medio intercedente, omnino ordinem ad invicem personæ habent.

Sed et is, qui catenæ Trinitatem comparavit, Aque quia medii ad primum, et tertii ad medium ordinem reddidit, quocirca ait : Qui Spiritum cogitat, et Filium una cogitatione comprehendit ; et : Qui Spiritum dixerit solum, eum quoque, cuius est Spiritus, ea confessione comprehendit, et : Qui Filium suscepit, a Filio Spiritum non divisit. Neque enim licet aut Filium sine Spiritu intelligi, aut Spiritum a Filio disparari. Quæ nequaquam ita se haberent, nisi Filius et Spiritus sanctus ordinem ad invicem haberent, secundum quem alter referretur ad alterum. Nam in his, quæ soluta sunt, et quæ simpliciter absque ulla relatione et ordine se ad invicem habent, non cogimur alterum cogitando, alterum quoque cogitatione complecti. Id quippe illorum solum est, quæ ordinem ad invicem habent, secundum quem necessario etiam simul cogitantur.

Ex quibus constat, quia non Pater solus ad Filium, seu ad Patrem Filius ordinem habet, sed etiam Filius ad Spiritum sanctum. Hoc et B. Athanasius apertissime in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto posuit : « Eundem, inquit, ordinem ac naturam habet Spiritus ad Filium, qualem ad Patrem Filius. »

Magnus quoque Basilius in xvii ad Amphilochem sic ait : « Sicut igitur habet Filius ad Patrem, ita et ad Filium Spiritus, juxta eam quæ nobis in baptismo traditur, verborum connexionem. »

Constat igitur ex his, quæ dicta sunt, in sancta Trinitate personarum divinarum ad invicem esse

¹¹ Gen. xxiv, 2.

(2) Ἄγκυρατος, *Anchoratus*.

(3) Hoc est personam ; nam in Græco est *hypostasis*.

(4) De hoc ordine multa S. Epiphanius in *Anchorato*.

ordinem. Qui enim Filii et Spiritus ad Patrem ordinem reddidit, Filii autem et Spiritus ad invicem confundit, ordinis bonum Deo ex dimidio reddidit. Bonum enim ordo est, atque ordinatum esse. Quia enim in his, quæ sunt ordo, præclarum quiddam et optimum est, quod et cœlestia simul et terrena continet, omne autem optimum a Deo manat: multo autem magis in Deo, velut in principali causa, bonum illud excellentius inesse intelligendum est. Nam, ut ait D. Dionysius in lib. *De divinis nominibus*: « Quæ in causalibus sunt perfectiones, eas in causis ipsis longe potius ac prius inesse manifestum est. »

Quis vero jam adversus tam extimos Ecclesiæ magistros contendere præsumat, aperte in Deum trium aut se invicem personarum ordinem elentes? Itaque licet quidem absolute ac simpliciter, cum ita tres personas numeramus, tertiamque solam insinuare volumus, aliam præponere, aliam subijcere, ut est illud Apostoli: « Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus »; aut quomocumque aliter. Porro volentibus divinarum personarum nomina eo ordine pronuntiare, quo æternæ ac semper similiter ad invicem habent, et quo Trinitatis perfectio designatur, nulla ratione conceditur. Quocirca magnus Basilius in lib. iv *Quæstionum* ait: « Non tamen quia primo hic sancti Spiritus Apostolus meminit, secundo Filii, tertio Dei et Patris, continuo putandum est, perversum aut immutatum esse ordinem. Ex nostro quippe more initium sumpsit. Quando enim dona suscipimus, primo distribuenti congregamur, deinde mittentem concipimus animo, tum ad ipsum honorum fontem causamque cogitatione convertimur. »

Quod si ex more nostro initium sumentes, primo meminimus Spiritus, a quo in nos munerum largitas manat; deinde Filii, ac tertio per Filium ad Patrem tendimus, liquet, quod illic incipientes, primo Patris, deinde Filii ac tertio Spiritus sancti secundum Trinitatis proprium ac sempiternum ordinem meminimus. Itaque, si quem sacerdos baptizaret, atque ita baptizans pronuntiaret: « Baptizo te in nomine Patris, et Spiritus et Filii, Ecclesia hujusmodi baptizatum (5), quasi baptismo consecratum, nunquam admitteret eo quod non juxta Domini traditionem baptizatus esset, secundum quam nominum ac rerum Trinitas, Patris scilicet, et Filii, et sancti Spiritus, ut se ad invicem habet, tradita est nobis, quam immutare non licet. Quippe eos, qui immutarent sanctus Basilius cavendo monuit, utpote pietatem aperte oppugnantes, et neque in Trinitate baptizantes, neque hanc juxta Domini traditionem confitentis. Apparet id quoque eum ordinem, quo naturæ discernuntur,

⁵ II Cor. xii, 13.

(5) Observa hanc opinionem Calecæ de forma baptismi.

ut Eunomius volebat, in sancta Trinitate sanctos omnino abnegare: eum vero quo personæ discernuntur, secundum quem causa (6) atque causale cum cœterno et consubstantiali inducitur, et docere, et ut pius, ac religiosus, amplecti ac suscipere, neque idem contra idem asserere atque denegare.

Præter hæc autem, quæ dicta sunt, nequaquam esset Trinitas Deus, nisi tria invicem connecterentur, ac secundum ordinem suum unirentur: sed tria simpliciter ac temere (quippe sublata unitate, quam ordo in multis efficit) inordinata essent, ac plurima, imo potius nihil. Neque enim vel tria, vel quatuor esse ullo modo possent, nisi Trinitas, vel quaternitas animo ante conciperetur. Quoniam igitur trium unam connexionem constemur, sicut unam etiam essentiam, primoque loco Pater est causa, necesse est esse et tertium. Sublato quippe tertio, nec primum erit. In plurimis enim ubi primum est, necessario, quæ post primum sunt, connexionis serie ad primum referuntur. Atque hoc maxime in sancta Trinitate, ubi trium unam fatemur connexionem,

Rursum, quoniam tertium a Patre Spiritum sanctum doctores prædicant, profecto tertius non esset primo sublato. Tertium enim ideo dicimus, quia refertur ad primum. Et hoc itidem non ita esset, nisi et primum ad secundum haberet ordinem. Alias quippe neque trium connexio esset, neque unitas: sed tria, ut diximus, simpliciter, ac temere inordinate se habentia, atque ab invicem disparata. Sed hoc his quæ a magistris Ecclesiæ dicuntur, communique confessioni fidei contrarium omnino est. Primum enim, et secundum, et tertium fatemur, unamque connexionem sanctæ Trinitatis, eaque sibi invicem conjungi et connecti serie, supra jam dictum est. Hæc autem aperte ordinem commendant. Liqueat igitur ex his, quæ dicta sunt, quandoquidem ordo discreta significat, qui consubstantialis ordinem esse dicunt, eos in divinis peccare. Ita enim unitatem reddent potius, quam ordinem. Nam personæ tres, in quantum sunt invicem consubstantiales, juxta ejusdem substantiæ rationem unum sunt. Porro unus ad se ipsum, secundum rem, ordinem esse, impossibile est.

Præterea, et a Patre esse, ambobus commune sit, unionis potius, quam discretionis ad invicem causa est, nisi aliud aliquid adiciatur. Quippe et omnes homines eo ipso quidem, quod ex Adam originem trahunt, invicem uniti sunt, certis vero rationibus et proprietatibus ab se distinguuntur. Itaque utrumque ex Patre esse dicere, satis non est ad exprimendum eum quem habent ad invicem, ordinem. Sed enim hyposta-

(6) More Græcorum Patrum ac scriptorum causam pro principio usurpat.

C550.4

TRADITIO CATHOLICĀ.

SÆCULUM XIV. ANNI 1335-1372.

ΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

MANUELIS CALECÆ

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM,

CONSTANTINOPOLITANI PATRIARCHÆ

OPERA OMNIA.

ACCEDUNT

JOANNIS CYPARISSIOTÆ, MATTHÆI CANTACUZENI,

SCRIPTA THEOLOGICA ET EXEGETICA;

NEC NON

JOANNIS GLYCIS, ESAIÆ, JOANNIS CALECÆ, ISIDORI,
CALLISTI, PHILOTHEI,

DIPLOMATA, SYNODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS:

VENIT 10 FRANCIS. GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J. P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1865.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV, ANNI 1355-1372.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLII CONTINENTUR.

MANUEL CALECAS, ORDINIS FRATRUM MINORUM MONACHUS, CPOLITANUS
PATRIARCHA.

<i>Notitia de scriptis et rebus gestis Manuelis Calecæ.</i>	col.	9
MANUELIS CALECÆ SCRIPTA.		
Contra errores Græcorum libri quatuor, interprete Ambrosio Camaldulensi, cujus præmittitur epistola nuncupatoria ad Martinum V Pontificem Maximum.		11
De essentia et operatione, editore et interprete Francisco Combefisio.		283
De fide deque principiis fidei catholicæ, ex ejusdem editione.		429

JOANNES CYPARISSIOTA.

<i>Notitia historica et litteraria.</i>		661
SCRIPTA.		
Palamitarum Transgressionum liber primus, editore et interprete Fr. Combefisio, quem operis moles ab edendis omnibus libris deterruit. Vide (col. 737) quæ de operis in libros distinctione Combefisius scribit.		663
Expositio eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, in decem decades partita, Franc. Turriano S. J. interprete.		737
<i>Index scriptorum in Decadibus Cyparissiotæ citatorum</i>		951

MATTHÆUS CANTACUZENUS IMP. CP.

Commentarius in Canticum Canticorum, interprete et editore Vincentio Ricardo, Clerico regulari.		997
Commentarius in Sophiam Salomonis.		1083

JOAN. GLYCIS, ESAIAS, JOAN. CALECA, ISIDORUS, CALLISTUS, PHILOTHEUS,
CPOLITANI PATRIARCHÆ.

Diplomata, Synodicæ Constitutiones, Epistolæ, ab anno 1310 ad annum 1372.		1085
---	--	------

MANUEL CALECA

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM MONACHUS. CPOLITANUS PATRIARCHA.

NOTITIA.

(FABRIC. HANLII Bibliotheca Græca, tom. XI.)

Manuel Caleca, Græcus (a) e familia Joannis Calecæ, ab ann. 1333 ad 1347 patriarchæ CPol. (b), pro Latinis adversus Græcos suos scripsit, atque inter monachos ordinis Prædicatorum (c) perinde ut Pantaleo nomen professus est suum, vixit non tempore concilii Lugdunensis a. 1274 (d), sed post errores a Palama disseminatos, quem prolixo volumine refellit, adeoque circa ann. 1360, ut recte H. Whartonus, in Appendice ad Caveum (e). Scripta ejus sunt :

1. *Libri IV adversus errores Græcorum de processione Spiritus sancti*, de quo opere Petavius lib. viii, *Dogm. theolog. de Trinitate*, c. 1 : *Manuel Caleca, auctor eruditus et catholicus, cujus habeo volumen egregium pro Latinis adversus Græcos, in quo de processione sancti Spiritus uberrime accuratissimèque disputat, nihil ut de hoc argumento scribi possat doctius et subtilius*. Præter Petavianæ loca ex eo Græce producit Allatius, lib. *De purgatorio*, p. 12 seq. et *De consensu*, pag. 1332, 1333, 1360. Typis exscriptum hoc opus Latine tantum hæcenus vidit lucem ex versione. quam Martini V papæ jussu composuit Ambrosius Camaldulensis, ediditque ex Bavarica bibl. Petrus Stevartius cum notis, Ingolat. 1616, 4; cum iisdem notis recusum in *Bibl. patrum*, tom. XVI, edit. Col. [col. 1618, vol. XIV, p. 257, in Cat. bibl. Leidens. p. 33] et tom. XXVI edit. Lugd. p. 382 sqq. Libro quarto multa etiam aia capita, quibus Latina Ecclesia a Græcis reprehenditur vel ab ea dissentit, Caleca breviter persequitur ac perstringit (FABR.); ms. Romæ in bibl. Vatic. n. 4064, Ambrosio monacho interprete. — Mediolani, in bibl. Ambros. — In bibl. Mazarin. et bibl. de Mesme, Man. Calecæ cod. nomine libri non addito. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. msa.* p. 114 B, et 117 D, p. 513 E. p. 1308 D, et 1327 C. — Venetiis in cod. gr. 159 bibl. Marc. in calce nota de auctore et argumento libri legitur Latina, cujus auctor in fine, « Hic, ait, præclarissimus et magnarum virtutum vir obiit Mitylenæ in capella sancti Joannis 1410. — Ibid. in cod. Lat. 138, idem opus, Ambrosio Camaldulensi interprete. V. Cat. codd. Gr. Marc. p. 90, et Lat. p. 79, add. paulo post, § 17, init. (HANL.)

2. *Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν. De essentia et operatione Dei*, liber adversus tomum Gregorii Palamæ in synodo CP. probatum, Græce et Latine editus cum notis a Francisco Combessio, tom. II, Auctarii novissimi *Bibl. Patrum*, p. 1, 67; Paris. 1672 fol. Latine ex Combessii versione tom. XXVI *Bibl. Patrum Lugd.*, p. 321 sqq. Tomum ipsum, ann. 1351, in synodo sub Joanne Cantacuzeno imp. et Callisto Xanthopulo patriarcha CP. promulgatum Græce et Latine vulgavit Combessius, p. 135-176. (FABR.) Paris, in bibl. publ. cod. 1279. (HANL.)

3. *Περὶ πίστεως καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς καθολικῆς πίστεως. De fide deque principiis catholicæ fidei*, liber insignis in decem capita distributus, in quo nitorem styli, perspicuitatem et soliditatem doctrinæ ex Patrum maxime traditione laudat Combessius, qui Græce et Latine edidit in eodem Auctario novissimo,

(a) Caleca ipse sub extremum libri IV contra Græcos.

(b) Combessius, *Bibl. Concionariæ* tom. I, pag. 8.

(c) Combess. tom. II Auctarii noviss. ad Calecam de essentia et operatione, p. 1 et 118, ex testimonio Joannis, cardinalis a Turrecrenata in *Summa de Ecclesia*, lib. II, cap. 93. Confer præfat. Combessii, recusam in *Bibl. Patrum* tom. XXVI, edit. Lugd. p. 320 G.

(d) Petrum Galesinium, qui Calecam Lugdunensi illi conelio scribit inter fuisse in Vita sancti Bonaventuræ, cap. 14, refellit Allatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiæ*, c. 18 § 4. Roberto

Constantino in nomenclatore insignium scriptorum dicitur *Cyrmanos Caleca* pro κύρ Μανουῆλ, ubi librum ejus de theologia et Spiritu sancto commemorat.

(e) Pag. 65 sq. ed. Basil. ad ann. 1360. Indicem librorum Calecæ Whartonianum auxilium ibid. R. Gerius. Uberius enarrat Calecæ vitam scripserunt Outin. in *Comment. de SS. Eccles.* tom. III, col. 1039 sqq. aliosque qui de eo egerunt, excitat. Add. Saxii *Onom. litt.* part. II, pag. 376; Schæckh *Hist. Eccl. christ.* tom. XXXIV, p. 63 seq. — Diversi sunt Joannes Caleca, (de quo v. infra, p. 490 vet. ed.) et Matthæus Caleca, (v. infra, p. 532). [HANL.]

tom. II, p. 174 285 [al. p. 182-197] cum notis. Unde recensus Latine, omissis notis, est in tomo XXVI *Bibl. Patrum Lugd.*, p. 345. Idem Calecæ scriptum in duos divisum libros Latina versione donaverat Jacobus Pontanus, quam editarum se promisit Labbeus, tom. II *De scriptoribus eccles.*, pag. 45. Idem opus Græce legisse se summa cum animi delectatione testatur Allatius, ex ms. Mediolani in monasterio sancti Ambrosii, ann. 6940, qui fuerit Christi 1402, fortasse non multo post ejusdem Calecæ ætatem exaratum. Idem laudans Arcudius, c. 7, Calecam virum vocat *sane antiqua Græcia dignum, et catholicum. Idem vir magna et doctrina et fide vocatur a Francisco Turriano libro de vi et viti synodo.* (FABR.) Florent. in bibl. Laurent., cod. 13, n. 41, plut. 74, *Confessionis* (τῆς ἐξομολογήσεως) *modus*, dom. Man. Calecæ interpretatio ex Latino, seu forma confessionis et absolutionis peccatorum secundum Latinorum ritum, a Man. Caleca in Græcam linguam conversa, inc. Ἐξομολογοῦμαι τῷ Κυρίῳ μου, τῷ Θεῷ μου, etc. Subjiciuntur deinde confessionis sacramentalis prærogativæ, quæ numerantur quindecim, earumque declarationes. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. tom. III, p. 110. — Monac. in cod. Bavar. 127, (sec. cat. gr. mss. Bavar. p. 53, ab Hardtio numeratur cod. 202 *de elementis catholicæ fidei secundum traditionem sanctæ Scripturæ et catholicorum doctorum.* (HARL.).

4. Περὶ τῆς ἁγίας Τριᾶδος, de sancta Trinitate, tractatum opulentissimum Allatius vidisse se testatur p. 853, de consensu, adhuc quod sciam ineditum. Incipit : Τῶν παλαιῶν αἱρετικῶν ἦν.

5. Λόγος Θεολογικός, *Orationes theologicæ* e quarum sexta profert quædam idem Allatius, p. 435 seq. contra Creyghtonum.

6. *Oratio de sancto Stephano protomartyre.* Citat idem lib. *De synodo Photiana*, p. 512, meminitque libro *de Simeonibus*, p. 115. Incipit : Ὡσπερ ὁ ἅγιος πάνταχού. [V. supra, vol. X, p. 327.]

7. *In circumcisionem Domini.* Incipit : Τῷ καιρῷ ἐπέτω ἐπλησθησάν αὶ ἡμεῖται. Idem Allatius lib. *de Simeonibus* p. 112. [V. supra l. c. p. 240.]

8. *Grammatica* ms. in bibl. Colbertina cod. 1992. Itaque per Manuelem grammaticum in Catena Macarii Chrysocephali in Lucam intelligi hunc Manuelem Calecam, suspicatur Wolfius noster in *Diss. de catenis Patrum*, p. 32. (FABR.) Conf. supra ad vol. VI, p. 323. — Man. Calecæ *Grammatica* quædam, Paris. in cod. Mazarin. 91. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.*, p. 1519 E. (HARL.)

[Calecæ ad Juannicum epistolæ, in cod. Vossiano. V. Cat. mss. Angliæ etc. vol. II, n. 2210]

Hymnus, Te Deum laudamus, Græce translatus per Calecam, uti legitur in margine cod. Florent. Laurent. n. 2, plut. 4. Alii versionem illam hymni Ambrosiani tribuunt Sisebuto monacho, qui vixit sæc. XI, alii aliis. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 553.

Calecæ Annotia super Meledone, ibid. in cod. Laur. 13 n. 19, plut. 74. V. Bandin. l. c. III, p. 106.

At Calecam epistola Demetrii Cydon. in cod. Coisl. 315 fl. V. Montfauc. *Bibl. Coisl. n. 429.* (HARL.)

MANUELIS CALECÆ

CONTRA GRÆCORUM ERRORES

LIBRI QUATUOR,

Olim Latine versi ab Ambrosio Camaldulensi; postea ex bibliotheca Bavarica in
 lucem prolati et notis illustrati a Petro Steuartio, Leodio, SS. Theologiæ

D. professore, et Academiæ Ingolstadiensis procancellario, etc.

PŒFATIO.

Domno S. ac beatissimo papæ Martino Ambrosius.

Parvi præceptis tuis, domne beatissime, opusque illud clari et eruditi viri Manuelis Calecæ contra Græcæ levitatis errores, quod insignis Theologiæ cultor Magister Antonius Nassanus, zelo fidei succensus, Constantinopoli ex urbe regia secum advexit, commode utinam atque utiliter, prompte certe atque obtemperanter ex Græco converti. Quo sane in opere, vir ille optimus ita suscepti muneris implevit officium, ut diligentiam in se desiderari (meo quidem iudicio) passus non sit. Cautè enim ut in re tanta congruum fuit,

subtiliter pro materia dignitate procedit, postque præclari bellatoris instar, suis potissimum revincit armis; atque inolitum errorem, imo ingentium contentiosis studium, ab ipsis, ut ita dicam, fundamentis aperit, detegit, nudat, ipsumque radicibus evellit.

Id equidem eo libentius transtuli, quo et a te, cui omnia fideli obsequio debeo, injungebatur: et ob antiquam gentem, ac dudum inclytam, et omni genere laudis illustrem. Quis enim nesciat Græcos olim cum sapientia et eloquentia, tum fide ac religione, cæterisque virtutum meritis, cunctis fere mortalibus excelluisse? Egredere, ut par erat, ac moleste ferebam, hujusmodi diutius impeditam laqueis plagisque irretitam: obque id, jam pridem summis calamitatibus ita obrutam et consumptam, ut vix ullum vestigium pristinae gloriae ac dignitatis servet: cupiebamque, te potissimum auctore ac duce, eam, etsi non in pristinam dignitatem, priscam sanctitatem, faciemque restitui, id quippe majus est, quam ut optandum nobis sit, ut saltem ab internecione liberari.

Tuum quippe est, et esse intelligis, Papa beatissime, errantes homines ad rectum revocare iter, atque ad imitationem veri æternique pastoris, cujus vices in terris agis, ovem perditam, ac per devii erroris anfractus male liberam, atque in perniciem suam gradientem studiosè requirere, inventamque ac sacris humeris impositam ad ovile revellere. Tuæ, inquam, gloriae in primis est, adeo divinum opus, tam præclarum facinus, tota animi intentione suscipere, nihilque diligentiam omittere, dum id conficias: ut quo pastore Occidua Ecclesia plures ante annos divisa fœderata est, eo auctore, Orientis etiam Ecclesia, majore longe ac deteriore scissura segregata, sub uno capite, reliquo Ecclesiae corpori jungatur: ne diutius a cætera compage disjecta prædæ ac pabulo Barbaris sit: neu inde Christianum nomen funditus tollatur, ubi primo exortum est, quo quid dici gratius, quod cogitari indignius potest?

Gratulor sanctæ menti tuæ, Domne beatissime, gratulor felicitati, teque ad id opus divinitus instinctum mirifice extulto; quo nihil gloriosius, nihil esse possit illustrius. Hoc si efficere potueris, poteris auctorem, Christo miserante, qui te ad hoc munus elegit; plurimum ad tuorum meritorum cumulum accessisse, nemo nisi iudicis ac rationis ignarus denegabit, quando non solum reficiendis diu collapsis sacris ædibus, verum, multo dignius instaurandæ universali Ecclesiae, omni studio incumbis. Sed enim laudes tuas præsequi propositum non est. Sum memor ipse met, facient hoc excellentiora ingenia: mihi sat fuerit, pro ingenii lenitate satisfacisse jussioni tuæ.

Sane, id opus, quod auctor ipse continuata dictione uno volumine inclusit, nos utilitati legentium, fastidioque consulentes, quia prolixum valde videbatur, in libros quatuor, comoda distinctione divisimus, ut per hujusmodi veluti metas, lectoris animus a jugi certaminis exercitatione requiesceret, et alacrior ad reliqua perlegenda, intentiorque semper assurgeret. Si quid autem in hac interpretatione vel obscurius fortasse, vel inconcinnius positum prudens lector offenderit, partim id interpretationis necessitati, partim etiam immodicæ celeritati acceptum referat. Nam et materia ea est, adeoque angustis terminis constricta ut interpreti tutum non fuerit, auctoris vestigia longius deserere: ne, sua potius compitasse, quam aliena transtulisse videretur; et celeritas tanta fuit, ut opus mensium, uno fere mense traduxerim. Neque enim ignorat sancta eruditio tua, quæ celeriter, imo verius præcipitanter effundantur, de re præsertim ardua et augustissima, et qua nulla tractari cautius debet (de Trinitate enim omnis fere sermo est), ea accurate dici ornateque non posse. Fidei tamen me transtulisse, constanter asseveraverim. Incolumem sanctitatem tuam, ac prolixa acie tranquillam, et florentem, Christus Deus noster omnipotens servare dignetur, Domne sancte, ac beatissime Pater.

INCIPIT AUCTORIS PROLOGUS.

Quoniam quidem fraternæ dilectionis cura maxima habenda est, cunctaque pro illa agenda atque molienda sunt, ita jubente Domino; nihil vero gratius, nihilque utilius est, quam de Deo et audire et loqui; ex quo fit, ut et qui dant, et qui accipiunt, magna consequantur emolumenta; vitæque inde sempiternam adipiscimur: Hæc enim, inquit, est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum¹; quæque scilicet divinitatis, et quæ humanæ dispensationis sunt; et quæ a nobis exegisti pro modulo virium nostrarum edoceri, ut sese habeat sanctorum Patrum de processione Spiritus sanctissimi opinio: de qua scilicet, cum Græci Latini que dissentiant, dissensio etiam, atque utriusque

Ecclesiae divisio, necessario secuta est. Scire enim cupis, quibus utraque Ecclesia rationibus nititur, atque utrâ ex his rationabilius sentiat, prætereaque, dicente Domino: Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quæ in aure audistis, prædicatè super tecta². Apосто-lo item terribile silentii iudicium insinuate, ac dicente: Testificor vobis hodie, quia mundus sum a sanguine omnium; neque enim dissimulavi nuntiare vobis omnem veritatem atque consilium Dei³; atque hoc ipsum faciendum argumentum: Hæc enim, inquit, admone, et contestare coram Deo⁴. Etsi de Deo ac divinis rebus loqui illis potius conveniat, qui semper in lege Domini meditantes, purgatiore vita et intelligentia sunt, a quibus nos longissime remoti sumus, plurimum

¹ Joan. xvij, 3. ² Matth. x, 27. ³ Act. xv, 26. 27 ⁴ Tit. ij, 15.

tamen rationibus me ad scribendum hortantibus A atque impehentibus, aggrediar, facultate, qua potero, quæ a sanctis Patribus de hac re scripta sunt, Christo duce, moderate atque simpliciter, servato compendio, tibi exponere: plurimis scilicet omissis (nam longissimum esset, omnia prosequi), paucisque solummodo positis, quibus constare possit quænam illis de hac re fuerit opinio: ut ex hac moderatione nostra, et tu, quod ab amico requisisti, consequaris, et ipse, dum illorum prolixitate non terreor, brevitatemque temporis non pertimesco, meliore jam animo sim, illi me vindictæ subdendum non esse, quæ illi intentatur, qui talentum abscondit.

Non igitur tacebo, cum præcipue de veritate B fidei mihi sermo futurus sit, neque ambigam, quin per te ad alios quoque manaturæ sint litteræ nostræ, quos alloqui ipsi non possumus, et eorum obtestari de veritate fidei; his autem licebit illos alloqui juxta edictam; atque ita, dum multiplicabitur verbi ministerium, mihi ipsi fidelis servi merces excompensabitur. Quamquam vero pauca de multis appositurus sim, si quis tamen jurgio et contentione sepositis, ipsam, per seipsam, veritatem rei, ex his, quæ firma et rata sunt indagare pergat, longe brevioribus, atque ipsis tantum fidei principiis hanc illustrari posse comperiet: eoque facilius, quo Deum talibus auxiliari certum est, qui cum pietate quærent: *Cooperator*, inquit, *Deus est omni quærenti bonum* ⁶. Isque qui C Scripturas hortatur *scrutari* ⁷, seque daturum *petentibus pulsantibusque* ⁸ aperturum pollicitus est, non permittet hujusmodi longius a veritate aberrare.

Quoniam igitur dictum est: *Da sapienti occasionem, et sapientior erit* ⁹; qualem te esse scio, quem nihil pro contentione, nihil pro vanitate facere, solamque rerum veritatem sapienter ac prudenter inquirere pro comperto habeo: promptius jam, quod quæritur, explicare aggrediar. Neque sane ignarus sum, complures jam plurimos de hac re scripsisse libros, qui, licet veritas paucioribus indigeret verbis, multis tamen ipsis indiguerunt, ut eam contra illos tuerentur, qui contentionis studio illam lacescere tentabant. D

Cæterum, sicut unusquisque fidelium fidei profert confessionem: *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem* ¹⁰: quid prohibet hanc etiam communi fide comprehensam veritatem, sicut a sanctis Patribus accepimus, pro-

ferre atque aliis tradere? nunc quidem amicitia implendo munus; nunc autem docendo; nunc studiosis illius consulendo; nunc revincendo adversarios; atque omnino sanctorum hac de veritate doctrinam, quam a Patribus nostris accepimus, quamque illi a majoribus suis per successionem acceperant proponendo, atque omnia honesti et æqui, fraternæ dilectionis causa dispensando, nihilque omnino omittingendo diligentia. Non itaque gloriæ cupidi scribimus, sed amici votis morem gerentes, eorum quæ prædiximus, gratia, laborem hunc suscepimus. Nec nostra dicimus, sed quæ a sanctis Patribus illorumque successoribus scripta legimus, ea, servato disputationis ordine, hinc inde collecta, breviter strictimque posuimus: hac in re sola, si sic dici oporteat, gloriantes: quod sanctorum de ea re opinionem, largiente Deo, nos et scire, et tueri constanter ostendimus. Neque sane ignoramus plurimos, in quorum manus ista forte pervenerint, quibus odiosa est veritas, hac ipsa nostra constantia et confidentia, ad jaculandum in nos consilia et maledicta provocandos; contraque penitus agendum nobis est, contrariaque incedendum via, quam si ramuscules inanes captarem, nunquam nos auditorum odiis exponeremus, sed, quæ illis grata fore putarem, ea loqueremur.

Constat ergo, nos, nisi veritatem rebus omnibus prætulissemus, nunquam in hunc verborum campum descensuros, in quo, laboris plurimum ac difficultatis, humanæ vero gratiæ minimum.

Ipsam itaque sanctum Spiritum, de quo nunc nobis sermo instituitur, primum invocantes, ita demum, quæ proposuimus, aggrediamur. Utemur autem pro documentis ipsis initiis fidei, et quæ ex eis assumpta ac derivata sunt, quantum in Deo divinisque rebus, probationibus uti fas est, his etiam, quæ a catholicis Ecclesiæ magistris dicta sunt.

Et quoniam, quibus maxime rationibus ostendi possit ejusmodi quæstionis veritas, primum inquiris: deinde, quæ illis objiciantur, exponi, ac deinceps vel objectis refelli, vel quæ ambigua videantur, declarari postulas, eum et nos in sequentibus ordinem per omnia servabimus. Ex quo, si prolixiores fortasse erimus, quam susceptæ brevitatis ratio poscebat, necessitati indulgendum erit. Hinc autem initium sumemus.

⁶ Rom. viii, 28. ⁷ Joan. v, 39. ⁸ Luc. xi, 9. ⁹ Prov. ix, 9. ¹⁰ Rom. x, 10.

MANUELIS CALECÆ

LIBER PRIMUS

CONTRA GRÆCOS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITUS.

Cam Dominus noster Jesus Christus discipulis A dixerit: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁰, num ordo aliquis est in nominibus ac rebus sanctæ Trinitatis ipsiq; Patris, et Filii, et Spiritus sancti, qui necessario ac semper in seipso idem sit ex ipsis nominibus insinuatus: atque ut se ad invicem habent secundum pronuntiationem ea nomina, ita etiam ad invicem divinæ personæ ordinatæ sint? Quem ordinem servantem atque honorantes, necessario immota etiam hæc nomina proferre debeamus, nihil ex tralito nominum ordine ac positione invariantes, si velimus nobis ipsis in confessione rectam Trinitatis servare rationem? An ordo illic nullus est, eaque nomina temere posita sunt: atque in nostra potestate est, ut illa proferre velimus, ita ut nullo servato ordine Patris nomen aliquando præponere, aliquando item postponere liceat, aliquando item Spiritum præferre Filio, quasi etiam divinæ illæ personæ, quæ nobis his nominibus insinuantur, inordinato se ad invicem habeant, atque alias aliter?

Et quoniam, quæ proponimus, sanctorum dictis ac sententiis astruere ac firmare institimus, absit nunc magnus Basilius, nosque quid hic sentiendum sit, doceat. Ait enim in Epistola ad Canonicas, cujus initium est: « Quanto nos mœrore confecerit prius fama subtristior, quæ auribus insonuerat nostris. Spiritus autem sanctus Patri quidem et Filio connumeratur, quia et supra creaturam est: tertius autem ordine locatus est, sicut ex Evangelio docemur, dicente Domino: *Euntes baptizate in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Qui autem illum vel præponit Filio, vel Patre seniore dicit, hic reluctatur quidem Dei ordinationi, atque a sana fide alienus est, non eum, quem accepit, glorificationis modum servans, sed sibi vocum novitatem ad placendum hominibus excogitans. »

Et paucis interpositis, veluti concludens ait: « Ita-que fidei abnegatio est; æque enim impium est

illud et ad creaturæ ordinem deducere, et Patri, aut Filio, tempore vel ordine præponere. »

Idem in primo lib. *Quæstionum* (1), cujus initium est: *Siquidem omnes vellent, cum præ opposuisset, duplicem esse ordinem, naturalem alterum, alterum inventum: atque naturalem quidem, sicut est creaturarum ordo Conditoris ratione instituta, numerique locatio, causarumque ad causalia habitus; inventum vero atque artificiosum, sicut in artibus, et disciplinis, ac similibus, adjecit: « Horum ergo primo suppresso, Eunomius secundæ speciei ordinem memorat, dicitque: non oportere in Deo dici ordinem, cum ordo secundus ab ordinatore sit. Illud autem vel non vidit, vel sciens prudensque præterit, esse ordinis speciem, non ex nostra positione constantem, sed ipsa naturali consequentia contingentem: sicut igni, ad eam, quæ ex se manat, lucem. In his enim primum causam dicimus, secundum quod ex eo prodit, non intervallo ista ab invicem disseparantes, sed cogitatione prius causam nobis, quam causale fingentes. Quomodo igitur fas est ibi negare ordinem, ubi secundus et tertius est: non ex nostra positione, sed ex naturaliter insita consequentia? Cujus ergo rei gratia ordinem in Deo recipi abnuit? Arbitratur, si efficere atque demonstrare possit primum in Deo nullo modo alio intelligi posse, reliquum jam sibi fore substantiæ ipsius inæqualitatem atque eminentiam ostendere. Nos autem eo quidem ordine, quo causæ, manantibus ex se rebus, præponuntur, Filio Patrem præpositum dici mus, naturæ autem differentia negamus. »*

Idem in tertio *Quæstionum*: « Sicut enim Filius ordine quidem secundus a Patre, quia ex illo est, et dignitate, quoniam initium et causa illius essentiæ Pater est, et quia per ipsum accessum habemus ad Deum et Patrem, natura vero non jam secundus est, quia Deitas in utroque una, ita scilicet et sanctus Spiritus, etsi Filio subjicitur ordine et dignitate, non tamen alienæ, sed unius ejusdemque naturæ cum Patre et Filio omnino est. »

¹⁰ Marc. xvi, 15.

(1) Ita vocat Caleca libros S. Basillii contra Eunomium ex quorum primo hoc testimonium peti- tum est.

Item in eodem : « Cum ipse Dominus ordinem A
tradiderit baptismi salutaris. »

Idem in epistola ad Eustachium, cujus initium est : *Eos quidem, qui præventi sunt alia fidei confessione*, sic ait : « Oportet autem et eos fugere, qui eam consequentiam, quam nobis tradidit Dominus, immutant, utpote qui aperte contra pietatem pugnant, et Filium quidem præponunt Patri, Filio vero Spiritum sanctum. »

Idem vero in Epistola ad Greg. fratrem, cujus initium est : *Quoniam multi commune substantia* : « Qui vero Spiritum cogitat, ipsumque in se ipso intellexerit, et Filium una cogitatione comprehendit. Qui autem hunc mente suscepit, a Filio Spiritum non divisit, sed consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte autem, secundum naturam triam in se ipso personarum fidem juxta identitatem commiste formavit. Et qui Spiritum dixerit solum, eum quoque cujus est Spiritus, ea confessione comprehendit. Et quoniam Christi est Spiritus, atque ex Deo, sicut ait Apostolus, veluti ex catena, qui unam summitatem comprehenderit, alteram simul attraxit, ita et qui Spiritum trahit, per ipsam, et Filium, et Patrem simul trahit. Et Filium qui veraciter acceperit, habebit utraque ex parte, hinc ipsius Patrem, hinc Spiritum sanctum consequentem. Neque enim sectionem aut divisionem cogitare licet, ut aut Filius sine Spiritu intelligatur, aut Spiritus a Filio disparetur. »

Sacculus quoque Epiphanius in quodam opere suo, quod appellavit *Ancoram* (2), *tertium lamina*, tertiamque a Patre substantiam (3) Spiritum sanctum appellat.

Sed et D. Chrysostomus in quodam sermone suo super illud dictum Abrahamæ : *Pone manum tuam super femur meum* ¹¹, ait : Itaque divinarum quidem personarum discretor ordo sanctis cognitus fuit ; qui vero naturas in sancta Trinitate discerneret, omnino rejiciendus.

Theologus quoque Gregorius in secundo sermone suo ad Luminis, de sancta Trinitate sic ait : *Velut in trinis contiguis solidis una est collatio luminis*.

Posito igitur unum esse ac tria Deum, et altero ex his quidem de essentia et unitate substantiæ concessa, de altero, videlicet de Trinitate hypostasicon, seu personarum, de earum ad invicem ordine, ex his, quæ dicta sunt, videamus.

Quoniam itaque magnus Pater Basilius Eunomium insinuat, ordinem in Deo pie non recipientem, quippe hunc abnegare, irrationabile esse arbitratur atque eum quidem, qui circa traditio-

nem nominum immutat ordinem, novitatis vocum appellat *inventorem*, eumque Dei ordinationi resistere asserit, ipsum Dominum hunc tradidisse ordinem (4) dicens : Qui autem Spiritum Patri præponit, aut Filio, eum a sana doctrina alienum denunciat quippe novitatem introducens circa divinarum personarum ordinem ; hanc autem ipsam novitatem atque immutationem ordinis, habere abolitionem divinarum personarum, totiusque fidei abnegationem esse docet, nihilque differre, utrum Spiritum sanctum ad creaturæ ordinem redigas, an ipsum Patri vel Filio in ordine præferas. Tertium enim, inquit, in ordine locatum esse in Evangelio a Domino docemur. Constat profecto ordinem esse in sancta Trinitate, secundum quem prima quidem persona Pater est, secunda Filius, tertia Spiritus sanctus.

Et quia non solum Patri Filius et Spiritus sanctus, verum et sibi invicem junguntur, id autem de his dicitur, in quibus ordo est, et quæ ex se invicem pendent, nullo medio intercedente, omnino ordinem ad invicem personæ habent.

Sed et is, qui catenæ Trinitatem comparavit, liquet quia mediis ad primum, et tertium ad medium ordinem reddidit, quocirca ait : Qui Spiritum cogitat, et Filium una cogitatione comprehendit ; et : Qui Spiritum dixerit solum, eum quoque, cujus est Spiritus, ea confessione comprehendit, et : Qui Filium suscepit, a Filio Spiritum non divisit. Neque enim licet aut Filium sine Spiritu intelligi, aut Spiritum a Filio disparari. Quæ nequaquam ita se haberent, nisi Filius et Spiritus sanctus ordinem ad invicem haberent, secundum quem alter referretur ad alterum. Nam in his, quæ soluta sunt, et quæ simpliciter absque ulla relatione et ordine se ad invicem habent, non cogimur alterum cogitando, alterum quoque cogitatione complecti. Id quippe illorum solum est, quæ ordinem ad invicem habent, secundum quem necessario etiam simul cogitantur.

Ex quibus constat, quia non Pater solus ad Filium, seu ad Patrem Filius ordinem habet, sed etiam Filius ad Spiritum sanctum. Hoc et B. Athanasius apertissime in epistola ad Serapionem de Spiritu sancto posuit : « Eundem, inquit, ordinem ac naturam habet Spiritus ad Filium, qualem ad Patrem Filius. »

Magnus quoque Basilius in xvii ad Amphilochem sic ait : « Sicut igitur habet Filius ad Patrem, ita et ad Filium Spiritus, juxta eam quæ nobis in baptismo traditur, verborum connexionem. »

Constat igitur ex his, quæ dicta sunt, in sancta Trinitate personarum divinarum ad invicem esse

¹¹ Gen. xxiv, 2.

(2) Ἄγκυρα, Ancoratus.

(3) Hoc est personam ; nam in Græco est *hypostasis*.

(4) De hoc ordine multa S. Epiphanius in *Ancorato*.

ordinem. Qui enim Filii et Spiritus ad Patrem ordinem reddit, Filii autem et Spiritus ad invicem confundit, ordinis bonum Deo ex dimidio reddit. Bonum enim ordo est, atque ordinatum esse. Quia enim in his, quæ sunt ordo, præclarum quiddam et optimum est, quod et coelestia simul et terrena continet, omne autem optimum a Deo manat: multo autem magis in Deo, velut in principali causa, bonum illud excellentius inesse intelligendum est. Nam, ut ait D. Dionysius in lib. *De divinis nominibus*: « Quæ in causalibus sunt perfectiones, eas in causis ipsis longe potius ac prius inesse manifestum est. »

Quis vero jam adversus tam eximios Ecclesiæ magistros contendere præsumat, aperte in Deum aut se invicem personarum ordinem elentes? Itaque licet quidem absolute ac simpliciter, cum ita tres personas numeramus, tertianque solam insinuare volumus, aliam præponere, aliam subjicere, ut est illud Apostoli: « Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei et Patris, et communicatio sancti Spiritus »; aut quomocumque aliter. Porro volentibus divinarum personarum nomina eo ordine pronuntiare, quo æterne ac semper similiter ad invicem habent, et quo Trinitatis perfectio designatur, nulla ratione conceditur. Quocirca magnus Basilius in lib. iv *Questionum* ait: « Non tamen quia primo hic sancti Spiritus Apostolus meminit, secundo Filii, tertio Dei et Patris, continuo putandum est, perversum aut immutatum esse ordinem. Ex nostro quippe more initium sumpsit. Quando enim dona suscipimus, primo distribuenti congregimur, deinde mittentem concipimus animo, tum ad ipsum honorum fontem causamque cogitatione convertimur. »

Quod si ex more nostro initium sumentes, primo meminimus Spiritus, a quo in nos munerum largitas manat; deinde Filii, ac tertio per Filium ad Patrem tendimus, liquet, quod illic incipientes, primo Patris, deinde Filii ac tertio Spiritus sancti secundum Trinitatis proprium ac sempiternum ordinem meminimus. Itaque, si quem sacerdos baptizaret, atque ita baptizans pronuntiaret: « Baptizo te in nomine Patris, et Spiritus et Filii, Ecclesia hujusmodi baptizatum (5), quasi baptismo consecratum, nunquam admitteret eo quod non juxta Domini traditionem baptizatus esset, secundum quam nominum ac rerum Trinitas, Patris scilicet, et Filii, et sancti Spiritus, ut se ad invicem habet, tradita est nobis, quam immutare non licet. Quippe eos, qui immutarent sanctus Basilius cavendo monuit, utpote pietatem aperte oppugnantes, et neque in Trinitate baptizantes, neque hanc juxta Domini traditionem confitentis. Apparet id quoque eum ordinem, quo naturæ discernuntur,

¹² II Cor. xii, 13.

(5) Observa hanc opinionem Calecæ de forma baptismi.

A ut Eunomius volebat, in sancta Trinitate sanctos omnino abnegare: eum vero quo personæ discernuntur, secundum quem causa (6) atque causale cum coæterno et consubstantiali inducitur, et docere, et ut piæ, ac religiosum, amplecti ac suscipere, neque idem contra idem asserere atque denegare.

Præter hæc autem, quæ dicta sunt, nequaquam esset Trinitas Deus, nisi tria invicem connecterentur, ac secundum ordinem suum unirentur: sed tria simpliciter ac temere (quippe sublata unitate, quam ordo in multis efficit) inordinata essent, ac plurima, imo potius nihil. Neque enim vel tria, vel quatuor esse ullo modo possent, nisi Trinitas, vel quaternitas animo ante conciperetur. Quoniam igitur trium unam connexionem constemur, sicut unam etiam essentiam, primoque loco Pater est causa, necesse est esse et tertium. Sublato quippe tertio, nec primum erit. In plurimis enim ubi primum est, necessario, quæ post primum sunt, connexionis serie ad primum referuntur. Atque hoc maxime in sancta Trinitate, ubi trium unam fatemur connexionem,

Rursum, quoniam tertium a Patre Spiritum sanctum doctores prædicant, profecto tertium non esset primo sublato. Tertium enim idcirco dicimus, quia refertur ad primum. Et hoc itidem non ita esset, nisi et primum ad secundum haberet ordinem. Alias quippe neque trium connexio esset, neque unitas: sed tria, ut diximus, simpliciter, ac temere inordinate se habentia, atque ab invicem disparata. Sed hoc his quæ a magistris Ecclesiæ dicuntur, communique confessioni fidei contrarium omnino est. Primum enim, et secundum, et tertium fatemur, unamque connexionem sanctæ Trinitatis, eaque sibi invicem conjungi et connecti serie, supra jam dictum est. Hæc autem aperte ordinem commendant. Liqueat igitur ex his, quæ dicta sunt, quandoquidem ordo discreta significat, qui consubstantialis ordinem esse dicunt, eos in divinis peccare. Ita enim unitatem reddent potius, quam ordinem. Nam personæ tres, in quantum sunt invicem consubstantiales, juxta ejusdem substantiæ rationem unum sunt. Porro unus ad se ipsum, secundum rem, ordinem esse, impossibile est.

Præterea, et a Patre esse, ambobus commune sit, unionis potius, quam discretionis ad invicem causa est, nisi aliud aliquid adiciatur. Quippe et omnes homines eo ipso quidem, quod ex Adam originem trahunt, invicem uniti sunt, certis vero rationibus et proprietatibus ab se distinguuntur. Itaque utrumque ex Patre esse dicere, satis non est ad exprimendum eum quem habent ad invicem, ordinem: Sed enim hyposta-

(6) More Græcorum Patrum ac scriptorum causam pro principio usurpat.

seon seu personarum ad se invicem juxta incommistam, atque inconfusam rationem, ordinem esse dicere, irrationabile omnino est. Esse enim incommistas ad invicem, servantibus sibi suarum proprietatum terminos, necesse est: neque enim alias ordo servaretur; non tamen ideo necesse est, incommistarum, in quantum incommista sunt, ordinem ad invicem servantibus, nisi etiam habitus ad invicem quidam illis inesse videatur. Ex quo sane ordine ad invicem et habitu, suarum etiam proprietatum termini confundi miscerique non possunt. Quo etiam remoto, incommistum illud secundum se, inordinationis potius, quam ordinis fieret causa. Quærendum igitur in personis divinis, quænam sit ordinis earum ad invicem causa, quæ item incommistionis secundum proprietates suas. Alias enim, præterquam quod nihil conficitur, imperitiæ quoque evidens argumentum est, causale quasi causam ponere. Igitur oportere quidem necessario ordinem in divinis personis immobilem fateri, neque esse in nostra potestate, ut libererit, traditum immutare ordinem, eosque, qui immutant, ut quo aperte oppugnant pietatem, vitandos esse, satis ex superioribus ostensum est.

Quoniam vero unitatem ac Trinitatem Deum confitemur, ac juxta unitatem quidem neque ordo, neque processus, neque personarum numerus inspicitur: una enim res essentia est omnino indiscreta, uniusque ad seipsum secundum rem ordo aut discretio non est: reliquum est, ut ordinem numerumque personarum juxta processus suos fateamur.

Duo omnino processus in Deo nobis traditi sunt, alter, secundum nativitatem, alter, juxta processionem. Deum quippe ex Deo nasci, Deumque item ex Deo procedere, divinis Litteris docemur. Atque Filii quidem a Patre immediatum processum, sanctus Basilius, in lib. *Adversus Eunomium*, ita commendat: « Initium quidem Patris nullumque horum medium. » Rursumque in eodem: « Ut enim stulta est interrogatio in eo, qui sine principio atque ingenuus est, superius aliquid quærere: et hic in eo, qui sempiternus cum Patre est, nullumque habet medium inter se et genitorem. »

Idem rursus in ea, quam supra memoravimus ad Canonicas Epistola: « Si enim Deo superior est Spiritus, non jam ex Deo est, si autem ex Deo est, quomodo antiquior est illo, ex quo est? At ne Unigenito quidem prior est, nullum enim inter Patrem ac Filium medium est. »

Gregorius etiam Nyssenus in 1 adversus Eunomium libro, sic ait: « Pater quidem sine principio atque ingenuus intelligitur. Ex ipso autem, juxta contigui rationem, inseparabiliter unigenitus Filius cum Patre simul intelligitur. »

(7) Græce est ὁμοούσιος. Quod potius retinendum vel personæ vocabulum adhibendum ut vitetur æquivocatio.

(8) Ex orat. 4 ex illis quinque de rectis fidei

Sanctus item Cyrillus, in 1 *Thesaurorum* ait: « Gignit Filium Pater nullo medio. »

Idem super Evangelio Joannis, cum id verbum exponeret: *Hoc erat in principio apud Deum*, ita ait: « Esse autem cum Filio Patrem intelligimus, propter substantiæ incommutabilitatem: atque ideo, quod omnino contiguus sit, nullo medio, ei, quod ex se naturaliter processit. »

Magnus idem Basilius, in epist. ad Gregorium fratrem de differentia essentiæ atque substantiæ (7), ait: « Filius autem solus, qui unigenitus de ingenito effulsit lumine; nullam juxta proprietatem personarum communionem habet ad Patrem, vel ad Spiritum sanctum. » Gregorius item Nyssenus super Oratione Dominica, in eo tractatu, qui incipit: *Umbra continens futurorum lex*; « Unigenitus, inquit, Filius ex Patre a S. Scriptura nominatur; atque hactenus ejus proprietas fertur. »

Sanctus quoque Anastasius Antiochiæ episcopus in lib. suo *De dogmatibus* (8), cujus initium est: *Salubris fidei nostræ rationem*, ait: « Spiritus, ut dixi, dicitur Deus, et sanctus Deus. Hæc autem ambo composita nomina ei congruunt, qui proprie Spiritus sanctus appellatur, sicut et Patris vocabulum causæ, et Filii, ei qui ex causa nullo medio prodit, accommodatur. »

Ita igitur Filii ex Patre [processum, nativitatem] scilicet immediatam discimus, secundum quam et unigenitus, et solus de solo dicitur, personalemque suam ac substantialem proprietatem hinc accipit, quod et genitus est, et a Patre Spirituque distinguitur. Quippe hanc ejus propriam agnitionem nobis magistri tradiderunt, quod solus ipse unigenitus de ingenito lumine prodeat. Dictum est enim veritatis terminum et rationem hactenus illi proprietatem sistere, ut scilicet immediate, et continenter, ac genite ex Patre sit, ulterius autem nullatenus progredi. Quippe cum et Spiritus ex Patre quidem sit, nec tamen hactenus processus illius proprietas atque agnitio subsistat.

Dictum est autem, et Filii vocabulum ei proprie congruere, qui sit ex Patre, nullo interjecto medio. Quanquam præter hæc, et Patris, et Filii nomen habitum ad invicem ac relationem individuanam reddit. Aliud enim causam, aliud vero causam le commendat. Atque ista quidem ita se habent de Filio.

Sancti vero Spiritus processum a Patre per Filium esse didicimus, ex quo videlicet constat, quia non sine medio ex Patre prodit. Ait enim Gregorius Nyssenus in libro quem ad Ablavium scripsit (9), cujus initium est: *Justum quidem fuerat vos, qui omni virtute polleatis, pugnare*, sic ait: « Immutabilitatem naturæ consistentes, causæ ad causale differentiam non abnegamus; in

dogmatibus quæ exstant tom. I.

(9) Vide Bell. I. II *De Christo*, c. 25, ubi hoc testimonium profert et explicat. Et Gennadium pro concilio Florentino, sect. 3.

quo solo alterum ab altero distingui intelligimus, A quamvis causæ causalisque ratione, processus differentia generaliter nequaquam differt qui, alterum quidem, causam esse, alterum vero, ex causa credimus. Atque ejus quod ex causa est, aliam rursus differentiam agnoscimus. Aliud enim est, quod ex primo continenter manat; aliud, quod per hoc ipsum ex primo prodit, ita ut Unigeniti nomen absque ulla ambiguitate Filio maneat, et ex Patre Spiritum esse, dubitandum non sit; cum et Filii mediatio, ut ita dicam, et sibi unigeniti honorem servet, et Spiritum naturali ad Patrem habitu non excludat. »

Quoniam igitur theologia nostra duplex est, unita scilicet, atque discreta. At illa quidem secundum unius essentiæ unitatem, hæc autem juxta personarum processuum distinctionem. Unum quidem Deum incommutabilem in seipso, atque indiscretum secundum essentiam aut naturam confessus, unius enim ad seipsum, nulla ut dictum est, secundum rem discretio esse potest; cum deinceps, ut sese ad invicem habeant personæ diviniæ ratione processus enucleare vellet; in causam, et causale [causatum] primo discretevi. Causam Patrem, causale vero communi appellatione Filium ac Spiritum vocans, quæ etiam, ex causa, appellat, atque solum juxta causam et causale divinas distingui personas.

Deinde, cum causalia hæc, Filium et Spiritum sanctum causæ, causalique ratione communiter a Patre discernent, quippe cum causalia sibi invicem communicent, hæc rursus ab invicem distinguit varietate processuum, atque ita ferme ait: « Etsi enim ambo a Patre cum sint, eo invicem communicent, quod causalia sunt; inde tamen differentes esse habent. Quocirca jactam rursus horum differentiam agnoscimus. » Denique horum alterum, videlicet Filium ex primo, id est, ex Patre continenter est; alterum, videlicet Spiritum, per hoc ipsum, quod ex primo continenter est, id est, per Filium, qui ex Patre, nullo interjecto medio, esse habet. Primum quidem, utpote causam, Patrem nominans, quod autem contiguum vel continenter, pro eo, quod est immediate, posuit; Spiritum vero, ex Patre per medium Filium. Ut Pater quidem, qui ex nullo est, eo ipso a Filio discernatur, et Spiritu, quod Pater ipse atque initium sit. Filius autem ex illo immediate genitus, eo ipso discernatur; a Patre quidem, quod nascendo ex illo prodit; a Spiritu vero, quod ipse quidem immediate et incontinenter ex primo; Spiritus vero per se ex primo manavit. Sanctus autem Spiritus a Patre quidem distinguatur, quia ex ipso est; a Filio autem, quia non immediate ex primo est, ut Filius, sed per illum, qui continenter esset ex primo.

Unde et merito aliam dixit esse differentiam. Quod enim immediate ex primo est, quodque per medium ex primo, processus ratione differunt:

(10) Aliquid videtur deesse.

At, ne forte quispiam ob hoc Filii medium, confusionem aliquam personalium proprietatum consequi arbitraretur, putaretque Filium naturali ad Patrem habitu alienum esse, non sit (10); sed hæc potius Filii mediatio, personarumque secundum processuum differentiam discretio, inconfusas proprietates servat, alias servari non valentes. Hoc enim ordine posito, etiam Unigeniti honor indubitanter manet in Filio. Solus enim ex solo est, atque ejus substantiæ proprietas hactenus fertur; Spiritusque per Filium connectitur Patri, quemadmodum et in omnibus, in quibus est series, extrema primis per media junguntur; ideoque subjungit:

B Cum Filii mediatio, et sibi ipsi Unigeniti servet honorem, et Spiritum naturali ad Patrem habitu non excludat. Atque ista quidem Nysæus Gregorius.

Quæ vero secundo in Nicæa convenit sancta synodus universalis ait: « Credo in Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedentem, ipsumque Deum esse agnatum. »

Id ipsum (11) et sanctus Tarasius, Constantinopolitanus episcopus, qui ejusdem synodi pars magna fuit, in epistola, quam ad episcopos et sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, ac sanctæ civitatis scripsit, cujus initium est: Plurimis atque eximiis dispensationibus hominum vitam Deus ac Dominus noster disponens, ac dirigens, quæ e. suscepta et laudata est, ac per omnia, rite se habere, ex rescriptis eorum comprobata, post plurima ait: « Et in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit, ipseque Deus esse cognoscitur. »

Sanctus Sophronius, Hierosolymitanus episcopus, Expositione fidei suæ ait: « Credo in Spiritum sanctum, ex Patre et Deo sempiternæ procedentem, qui et ipse lumen agnoscitur, et vere Patri ac Filio cœternus est. »

Magnus item Athanasius, in eo libro qui inscribitur *Reprehensio simulationis Meletii et Eusebii*, cujus initium est: *Homo ad similitudinem Dei factus est*, ita ait: « Esset autem impossibile, in Trinitatis majestate Spiritum glorificari, si non ex Deo per Filium procederet, sed ex Deo factus et creatus esset, ut hæretici dicunt. »

Sanctus quoque Basilius, quodam capitulo, cujus inscriptio est: *Cur et Spiritus Filii non Filius est*, ait: « Non quia non sit ex Deo per Filium, sed ne Trinitas existimetur multitudo infinita, ac, sicut in hominibus contingit, filios eam ex filiis arbitremur. »

Item alio in loco, qui inscribitur: *Nisi quispiam Spiritum ex Deo esse dicit, ne Verbum quidem*: « Quoniam, inquit, pacto separentur inseparabilia,

(11) Gennad. sect. 3.

Verbum scilicet ex Deo, et Spiritus ex Deo per A ex primo quidem, sed per illum ipsum continenter manantem procedit.

Gregorius præterea Theologus virginitatis laudes versu herolco scribens, ita canit :

*Spiritus æterno manat de lumine lumen
Per sobolem, unusquisque tribus splendor deitatis.*

Sanctus etiam Maximus, cum exponeret, quid sibi velit apud prophetam Zachariam candelabrum aureum, et quæ super illo erat, lampas ac lucernæ, ait (12) : « Spiritus sanctus sicuti naturaliter per essentialiam Dei et Patris est, ita etiam Filii, secundum essentialiam, veluti ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter prodians. »

Joannes item Damascenus (13) in tertio decimo ipsius *Theologiæ* capitulo, cujus initium est : *Deus incomprehensibilis est*, ita de Patre ait : « Ipse quidem est mens Verbi, abyssus, Verbi genitor, ac per Verbum splendidifici Spiritus productor. » Idem, in eodem : « Spiritus sancti paterna vis insinuativa arcani Deitatis, ex Patre est per Filium prodians. » Ita igitur plurimorum testimoniis docemur, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere ; hoc est ex Patre non sine medio.

Quoniam ergo secundum processus variam rationem, personarum quoque varietas designatur ; quippe Filii processus immediate Filium tradit ex Patre subsistere, atque immediate nativitatis ratione ex ipso habere substantiam ; Spiritus autem processus per Filium ipsum esse commendat, ex Patre enim per Filium procedere supra monstratum est ; processus autem vocabulum sancti Spiritus personæ proprium est, sicut etiam Nativitatis proprium Filii (gigni enim ac procedere, amborum personas insinuat), constat Spiritum sanctum ex Patre per Filium habere substantiam. Et illud simul constat, quod et immediate, et mediate, et continenter, et per eum qui continenter est, ex Patre esse, differentes divinarum personarum processus insinuat, nascique, ac per Filium procedere, substantiata Filii ac Spiritus cum sint, personarum ipsarum, Filii scilicet ac Spiritus proprietates sunt, quibus ad invicem, atque ad Patrem discernuntur. Quocirca genitus alius, procedens alius appellatur ; sicut etiam quisque ex substantiali termino sui esse nominatur, atque hoc ipso a reliquis distinguitur. Quippe unice ex Patre progredi, propriam Filii agnitionem esse, Ba illius astruit : atque hoc a Patre discerni et a Spiritu, cum scilicet per hanc proprietatem suam, nullam ad Patrem atque ad sanctum Spiritum communionem habeat, et quæ in hanc sententiam prædicta sunt. Spiritus autem a Patre quidem, veluti a causa causale distinguitur ; a Filio autem, per causam quam habet a Patre, per ipsum procedens : hac scilicet processus differentia, quod ille immediate atque continenter ex primo, hic autem

Præterea magnus Basilius in ea quam prædiximus ad Gregorium fratrem, epistola, manifestius de ipso ita loquitur : « Spiritus, inquit iste, hoc habet indicium et signum proprietatis suæ, quod post Filium, et eum Filio nascitur, atque ex Patre subsistit. »

Quem igitur plurimis in locis SS. Patres tertium tradunt, id est, a Patre tertium, a Filio secundum, juxta personalem ordinem : eum hic iste post Filium, et quem ex primo Nyssenus Gregorius manare dixit, iste apertius : *ex Patre*, ait. Quoniam vero ea particula, qua dicimus, *per*, nullum illic temporis intervallum introducit, quippe temporales morulæ nullum in æterna vita locum habent, quodque temporis ratione prius dicitur, inde penitus eliminatum est, idcirco quod per Filium dicitur, ob id dici potest, qui simul et cum Filio est ; tamen ob personarum discretionem ex processu ipso apparentium, quem satis per particula commendat, dum neque simul tollit, et personarum ordinem cum processu sancti Spiritus insinuat, alias indicari difficile valentem, a theologia commodissime ea particula assumpta est.

Itaque quod Nyssenus ipsum ait ex primo esse per eum qui continenter manaret ex primo, hoc et magnus Basilius itidem fatetur ; quia enim ex Patre, atque post Filium est, aliter ita esse non posset, nisi ex primo per medium procederet. Si autem ex Patre per Filium procedit, liquet profecto, eum personali serie tertium a Patre esse. Id autem est esse post Filium, ut doctor inquit.

Hoc ipsum Nyssenus idem lucidius expressit in *Quæst. adversus Eunomium* libro : « Spiritus, inquit, Patri, ex eo quod increatus est, jungitur, atque ab eo rursus, quia Pater, ut ille, non est, disparatur, conjunctione vero, quæ illi cum Filio ratione increati est ; atque ex eo quod substantiæ causam unam ex Deo omnium habet, ea rursus proprietate distinguitur, quod neque unice ex Patre subsistit, et quod per ipsum Filium prodit. Rursus etiam, cum per Unigenitum creatura subsistat, ne commune aliquid ad hanc Spiritus sanctus habere putetur, quia et ipse per Filium prodit, illa stabili atque incommutabili ratione Spiritus sanctus a creatura discernitur. » Si igitur id solum, quod unice Filius ex ingenito lumine est, propria illius cognitio est, qua a Patre Spiritusque distinguitur, id autem est ex Patre sine ullo medio esse, Spiritus autem sanctus a Filio ea proprietate discernitur, quod per Filium ipsum sit atque procedit, constat profecto Spiritum sanctum ex Patre sine medio non esse. Id quippe est esse unice ex Patre, quod Filii personæ proprium est. In eo enim quod neque unice ex Patre, sed per Filium

(12) Citat Bellarminus lib. II *De Christo*, c. 25, sub finem ; Gennad. sect. 5.

(13) In edit. Billii est c. 15, l. I *Fidei orthod.* ; citat etiam Gennad. sect. 5.

sit, propriam Spiritus agnitionem doctor esse ait.

Verum quia utrumque, et Spiritus scilicet, et creatura, esse per Filium dicitur, quomodo intelligendum sit, adjecto differenti processuum modo definivit. Sanctum enim Spiritum sine tempore stabilem atque incommutabilem, quia per Filium naturaliter, et essentialiter, et juxta insignem Athanasium, ex Deo procedendo, consubstantialis est Patri ac Filio, creaturæque pariter conditos cum Patre ac Filio, utpote unus creator, creatura vero temporalis, commutabilis atque variabilis est; per Filium enim fictionis conditionisque ratione producta est, longissime a substantia Patris, et Filii et sancti Spiritus remota. « Ut enim, inquit Damascenus, creatura postmodum non ex creatoris substantia est facta, » nullus itaque mente ac ratione præditus, commune aliquid ad hanc habere arbitratur Spiritum sanctum: ex eo, quod dicitur, ipsum atque creaturam prodigiisse per Filium: nisi quantum creata ad creatorem, et facta ad factorem communia sunt: « Stabili enim, inquit, atque incommutabili ratione Spiritus a creatura discernitur. » Nunc autem arbitrandum est id, quod dicitur, prodigiisse, vel manasse, æternam ante omnia sæcula substantiam sancti Spiritus non significare. Primum enim cum docere institueret, quo pacto Deus Trinitas in seipsa personaliter ante sæcula distingueretur, non quomodo se haberet ad creaturam, hoc dixit. Atque utinam sic, ut hic, quod dicitur prodigiisse in creatura, substantiam ex Deo, creaturæque essentialiam aperte significat: ita et in Spiritu sancto, cum dicitur, ejus ante omnia sæcula processum commendat: atque eo magis, quo etiam æterne per Filium et esse, et prodire, ac procedere a theologis asseritur. Deinde magistros item audire fas est, ut hoc, quod dicitur, prodigiisse, æternos processus Filii Spiritusque commendat, quod in sequentibus probabitur.

Gregorius Theologus, in sermone *De Spiritu sancto* (14) sic ait: « Emanationis, habitusque ad invicem differentia, appellationis quoque illorum differentiam fecit. » Hic emanationem item intelligi voluit, quod processum. Processiones autem differentes sunt nativitas atque processus. Recte ergo dictum est differentes processiones personarum id effecisse, ut aliud genitum, aliud procedens et sit, et dicatur. Liqueat igitur ex his quæ dicta sunt, idem esse, cum dicimus Filium esse et unigenitum, et sine ullo medio ex Patre, genitumque esse, seu personam ex persona gigni; idemque esse, cum dicimus, Spiritum esse, et procedere: atque ex primo per medium esse et ex Patre per Filium procedere: neque sine medio, neque unico esse, neque continenter ex primo. Hæc enim contra eundem dicta convertuntur. Quæ enim persona in sancta Trinitate Filius est, hæc sine

A medio et continenter ex primo est. Et, quæ genita, hæc unigenita est. Rursum; quæ procedit, hæc Spiritus est, et quæ mediate, hæc non continenter; quæ autem non continenter, hæc non genita, sed procedens est. Porro quæ per Filium procedit ex Patre, ea non Filius est. Hæc namque Nativitatis definitio est, ex primo immediate prodire, processionis autem, ex primo per medium.

B Et quoniam divinarum personarum substantiæ æternæ atque immutabiles sunt; semper enim erat Trinitas Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, definitiones etiam personalium substantiarum [hypostaseon], ipsæ substantiales [hypostaticæ] earum proprietates prorsus æternæ atque incommutabiles sunt. Et illud idem constat, quia, si tollantur processionis, proprietates etiam ac personæ simul esse desinent. Nam, si nascendi quidem, aut geniti ex primo esse absque medio, ratio ac definitio est: procedendi vero, seu procedentis, per Filium esse: omnino autem verum est, sublatis definitionibus rerum quibus illæ subsistent, et illas simul auferri. Nam qui rationale homini tolerit, esse simul hominem abstulit.

C Et hæc liquido constat, sublatis geniti ac procedentis rationibus, hujusmodi ablatione, nativitatem ac processionem tolli, simulque etiam, Trinitatem Deum esse. Ex quibus hoc etiam constat, ut qui ex Patre solo procedere Spiritum sanctum asseverat, necessario illum ex Patre esse sine medio constetur. Porro hujusmodi confessione proprietatem substantiæ illius, ac personam illum esse in sancta Trinitate una tollit. Atque hinc neque tertiam a Patre secundum sanæ fidei rationem ac traditionem SS. Patrum constabitur. Ita nihil prohibebit etiam Filium esse confiteri Spiritum sanctum, sine medio ex Patre procedentem. Filii quippe appellatio secundum theologos ei proprie congruit, qui sine medio ex Patre est. Ex quo sequitur, ut quod illic sine medio est, Filius sit. Proprietatem enim Filii eam esse deprehendimus, ex Patre esse sine medio, quod eum etiam genitum facit: sicutque personarum proprietatum confusio erit, et aut duo Filii ex Patre erunt ambo sine medio, atque ideo neuter primogenitus, aut duo Spiritus sancti. Quæ enim urgeat necessitas et distributio, si sint ambo ex Patre sine medio, aliam personam esse Filium, aliam Spiritum sanctum, ac non potius vel duos filios esse in sancta Trinitate, vel duos spiritus?

D Præterea neque habitus [habitus] ullus Filii ac Spiritus ad invicem esse diceretur, neque Liberius qua proprietate, seu confessione, Filium a Spiritu distingueremus. Ex quibus sequeretur necessario, ut ne Trinitatem quidem confiteremur esse Deum, sed tria simpliciter, ac solute seorsum singula. Quippe sublato ordine, primum, ac secun-

(14) Est oratio 3 de Theologia.

dum et tertium non diceremus : sed unumquodque A primum, essetque convenientius ac magis proprium *dualitatem* Deum dicere, Patrem scilicet ac Filium, vel Patrem et Spiritum : eoque Pater causa illorum sine medio, eademque ratione esset, ordinemque solum causæ ac causalialia simpliciter haberet.

Esset præterea indifferens numerare Patrem, et Filium, et Spiritum, sive Patrem, et Spiritum, et Filium : imo, sicut Spiritus Filii dicitur Spiritus, et imago, naturalisque et viva virtus, et operatio, et quæ in sequentibus dicuntur : ita etiam Filius, Spiritus Filius æqualiter atque indifferenter secundum hæc omnia a sacris Litteris sanctisque Patribus diceretur. Nam si similiter se ad invicem haberent, æque scilicet ex Patre sine medio subsistentes, sibi que invicem consubstantialia et nomina profecto simili ratione ex altero ad alterum converterent. Quæ enim consubstantialia sunt, ac sibi cœqualia, convertuntur ad invicem. At hoc minime hactenus inventum, imò omnino interdictum est. Namque Gregorius Nyssenus super oratione Dominica, sic ait : « Filius autem sancti Spiritus neque est neque dicitur, » neque convertitur habitualis hæc, ut ita dicam, consequentia.

Præterea absurdum est, ex solo Patre putare esse Spiritum sanctum, ac eundem per Filium procedere. Hæc enim apertissime sibi invicem contraria sunt, ac se invicem destruant. Nam quod dicitur per Filium, mediante Filio, esse dicitur : quod autem ex solo, sine medio Spiritum ex Patre pro-

cedere significat. Sed ista postea videbimus. Illud modo ex his, quæ supra diximus, ostensum est, quod hi, qui propter pronuntiationem nominum, suæque mentis præsumptionem, id quod dictum est, per Filium procedere Spiritum sanctum, non proprie ac substantialiter dictum exponunt, solisque verbis divinarum ad se invicem personarum ordinem esse asserunt, peccant. Aiunt enim : « Quoniam prima persona, Pater scilicet, et Pater et productur dicitur, et Filius quidem ad Patrem secundum ea quæ ad aliquid dicuntur, convenienter redditur; Filium enim dicentes, et Patrem una intelligimus. Spiritus autem, etsi a Patre esse dicitur, ad productorem tamen proprie, ad Patrem autem improprie refertur, cum Pater etiam productur sit, et intelligatur. Est enim idem, et Pater, et productur. »

His autem ita positis, ita inferunt : « Itaque quandoquidem Spiritum ex Patre dicimus, quoniam Patrem dicentes, et Filium una intelligimus, idcirco dicitur Spiritus per medium Filium, atque per Filium ex Patre procedere. Cum autem rursus primum productorem dicimus, eadem ratione, quoniam productorem dicentes, una etiam id, quod producit, cogitamus : si quando Filius ex productore dicatur, tunc Filius per medium Spiritum, seu productum ex productore esse proprie dicitur,

quippe producti nomen propter productorem intelligitur primum, atque consequenter Filium ex productore per productum nasci. Nihil enim prohibet, inquirunt, etiam hoc dici ; sine medio scilicet Spiritum ex Patre, quasi ex productore procedere, Filium vero ex productore, qui et Pater est, per Spiritum nasci. »

Sed liquet profecto, eos, qui Spiritus per Filium processionem ita pervertunt, Trinitatis ordinem tollere, confusionemque proprietatum personalium, sublatis item personis, introducere. Liquet simul eos sanctis Patribus, Ecclesiæ magistris, repugnare, dum sine medio Spiritum ex Patre esse volunt, Spiritumque Filio præponunt, nihilque prohibere dicunt, etiam Filium ex productore per productum nasci ; ex quo Filium secundum ordinem tertium a Patre constituentur, putantes se propter pronuntiationem nominum, eorumque intelligentiæ subtilitatem, ut voluerint, divinum etiam, et æternum, atque immobilem mutare ordinem posse, quod neque in creaturis fieri possibile est. Neque enim in his, si causale causæ prætulerimus in ordine, ac, de calore disserentes, ignis primo mentionem fecerimus, jam etiam continuo calor ignis causa erit, aut solis radius ; neque dictionis nostræ gratia res etiam suum ordinem immutant. Sed ita isti nimium inepti et garruli ratiocinatores sentiant.

At vero sancti Patres ordinis istam novitatem, ipsius substantiæ privationem, totius fidei negationem esse aiunt, Eunomiumque causantur, quod ordinem in Deo non suscipiat ; eumque, qui immutat substantiam, Dei ordinationi refragari definiunt, ipsum Dominum tradidisse ordinem in salutari baptismi traditione asserentes, secundum quem alia ex personis prima, alia secunda, alia tertia personali ordine est : nihilque differre aiunt, utrum quis Spiritum sanctum ad creaturam deducat, an illum Filio, vel Patri præferat, non solum temporis ratione, sed ordinis. Quocirca rite magister (15) eos fugiendos ait, qui et ordinem, quem tradidit nobis Dominus, immutant, ut qui manifeste veritati reluctantur, et Filium præferunt Patri, vel Filio præponunt Spiritum sanctum.

Quoniam juxta superiorem ratiocinationem, quoniam per Filium omnia facta Scripturæ sanctæ inducti auctoritate credimus : Filium vero cum dicimus, Patrem quoque una intelligimus, nihil prohibebit dicere, a Filio per Patrem creaturas manasse, ut necessario jam et Pater Filii et Spiritus medius sit. Et quoniam a Filio Paraclitus mitti perhibetur : Filii autem mentionem facientes, mente simul et Patrem comprehendimus ; eadem ratione et per Patrem mitti Spiritus dicitur. Atque idem ferme erit, ac si quis architecti cujuslibet filium ex architecto per domum diceret natum, quia architectus ad domum refertur. Nam simul atque architectum cogitaveris, et domus simul occurrit.

Id autem illorum absurditatem in primis arguit, A quod theologi secundum ea quæ supra exposuimus, aliquando ex Deo per Verbum, aliquando per Filium ex Deo Spiritum esse aiunt. Nam si hujusmodi ratiocinationem veram esse arbitrarentur, cum dixissent, per Verbum, nunquam ex Deo dicerent, sed per Verbum, ex mente. Verbum quippe, juxta rationem nominis, non ad Deum, sed ad mentem refertur. Per Filium autem cum dicerent, nunquam adjerissent: Ex Deo per Filium, sed per creaturam. Hujus quippe Deus, Deus est; imo vero neque id quidpiam prohiberet dici Filium ex Deo per creaturas nasci. Deus enim ad creaturas refertur. Item autem Deus, et Pater Filii esse intelligitur. Sed hujusmodi nugæ atque ineptias absit ut doctoribus sacris unquam in mentem venisse putemus, ne magis sophistas illos quam magistros pietatis ostendamus, alia per alia dicentes, atque ex ea parte nostram intelligentiam obnubilantes, quos oportebat obscura elucidandi magistros esse, ut revera sunt. Neque sane nobis expedit, quæ ab illis aperte et utiliter dicta sunt, perverse accipere: ex quo et illis irrogamus injurias, et nobis ipsis dispendium salutis acquirimus.

Certe lucidius promendæ veritatis magistri aliis cum essent, dixissent utique, si ita veraciter esse putavissent, Spiritum ex Patre per Filium dici tantummodo, non tamen esse ac procedere. Quoniam vero id non dixerunt, expositionem hujusmodi omnino tenuisse comprobantur. Nempe et Damascenus de Patre ait (16): « Ipse quidem est mens verbi abyssus, verbi genitor, et per verbum Spiritus productor. » Dicere igitur secundum istos debuerat, verbi commentator, tacito genitoris nomine. Verbum enim ad mentem refertur, non ad geniorem. Oportebat item, eum productorem Spiritus per se solum dicere, suppresso, quod ait, « Per verbum. » Spiritus quippe ad productorem refertur. Nunc vero, quando productorem per verbum, ait: Verbum autem neque ad patrem, neque ad productorem relativum est, solamque refertur ad mentem; omnem profecto hujusmodi curiositatem ut maxime ridendam ac perniciosam resecat.

Præterea vero, et quod dicitur, proprie, et non proprie, et quod secundum se et accidens in divinis personis habebit locum. Proprie enim quod dicuntur et secundum se, ad accidens opponitur. Insuper, et quod a Patre non proprie Spiritum esse asserunt, a Patre utique non discernetur. Sed ista, ut diximus, intelligentiæ theologorum omnino adversantur, qui monumentis suis divinas personas discreverunt. Quod ergo jam dictum est, constat ex his, quæ prædiximus; qui ordinem tollit, cum ipsum quoque personarum processum, ac per consequens, personas etiam ipsas sustulisse. Nam secundum processum sui rationem, alia quidem iue medio procedit ex Patre, alia vero per

medium Filium ex Patre esse habet, liquet profecto, sublatis substantialibus [hypostaticis] processibus, personas quoque simul aufereandas, neque jam ordinem ullum, neque Trinitatem nobis reliquam esse. Quocirca rite dictum est ordinis ejusce novitatem ipsius esse substantiæ abolitionem, totiusque fidei abnegationem.

• Neque vero ista solum, quæ diximus, ordinem in sancta Trinitate commendant, personarumque processum, per quem Filius quidem sine matio ex primo est; Spiritus autem sanctus ex primo per medium, sed ex aliis plurimis, quæ a magistris dicta sunt, discimus et Filii mediationem, et sancti Spiritus naturalem essentialemque processum.

Magnus quippe Athanasius in III *Contra Arianos* B libro, ejus initium est: *Qui Ariti sectantur insaniam, ut intelligi datur, decreverunt semel apostata fieri, transgressoresque veritatis*, ita ait: « Non spiritus Verbum conjungit Patri, sed hoc a Verbo potius accipit Spiritus. » Et post pauca: « Quia enim Verbum in Patre est, Spiritus autem ex Verbo datur, ideo nos vult accipere Spiritum, ut, cum illum acceperimus, tuæ habentes Verbi Spiritum, quod est in Patre, et nos unum fieri in Verbo propter Spiritum, ac per ipsum in Patre videamur. »

Idem in epistola ad Serapionem de sancto Spiritu, quæ incipit: *Litteræ sacri in nos affectus tui mihi in eremo redditæ sunt*, ita ait: « Ignorant, quoniam ut qui dividunt a Patre Filium, unum esse Deum tollunt: ita, quod a Verbo dirimunt Spiritum, non jam unam in Trinitate Deitatem servant. »

Idem rursus in alia de sancto Spiritu ad eundem epistola, cujus initium est: *Fortasse miraberis*: « Non enim, inquit, extra Verbum est Spiritus, sed in Verbo cum sit, in Deo per ipsum est. » Et post pauca: « Cum autem Spiritus in Verbo sit, liquet profecto, in Deo per Verbum esse Spiritum. »

Sanctus autem Basilius in quodam capitulo, cujus inscriptio est: *Conglorificari cum Deo Spiritum*, ait: « Quod autem in eisdem divinis operibus Trinitas glorificatur, unius divinitatis testimonium certum est, quod neque sine Filio Pater operatur, neque sine Spiritu Filius. »

Idem in alio capitulo, quod inscribitur: *Quod ex divina natura Trinitatis unitas insinuat*, ait: « Nunquam fuit Pater sine Filio, neque siue Spiritu Filius. »

Idem in cap. 16, ad Amphiloichium: « Ut igitur se habet ad Patrem Filius, ita et ad Filium Spiritus, juxta verborum connexionem, nobis in baptismo traditam. Quod si Spiritus Filio serie connectitur, Patri autem Filius, et Spiritus, Patri scilicet. »

Idem ubi supra: « Unus autem et Spiritus sanctus uni Patri per unum Filium connectitur. » Et post

(16) *De fide orthod.* c. 5.

pauca : « Est igitur iter ad agnitionem Dei ab uno Spiritu per unum Filium, ad unum Patrem, atque e converso naturalis bonitas, naturalisque sanctificatio, ac regia dignitas, ex Patre per Unigenitum ad Spiritum penetrat. Ita et personæ consentiunt, atque unici principatus pium dogma non decidit. »

Damascenus in quarto *Theologicorum* ipsius capitulo : « Deus, inquit, Spiritus sanctus est, medius ingeniti ac geniti; et per Filium Patri connectitur. » Si igitur per hæc omnia Filii in sancta Trinitate mediatio elucet, quomodo sine medio ex Patre Spiritus est, aut quomodo qui sine medio asseverant Spiritum a Filio non dividunt? Quomodo unam in Trinitate Deitatem se servare confitentur? Quomodo secundum illos extra Verbum Spiritus non est? Quomodo illi servare poterunt, quod dicitur : Neque Filium sine Spiritu facere, sicut neque sine Filio Patrem? Quomodo non erit sine Spiritu Filius? Quomodo sanctificatione naturali, et naturali bonitate ex Patre per Unigenitum ad Spiritum sanctum pertingere, personas juxta traditum ordinem constabuntur, qui Spiritum ex Patre solo esse dicunt? Unicumque principatus pium dogma, quomodo non illis decidet? Quænam vero necessitas, nunquam vel fuisse, vel fore sine Spiritu Filium? Nam si sunt ambo ex Patre sine medio, non ista magis de Spiritu ad Filium, quam de Filio ad Spiritum dicentur. Si enim ista propter consubstantialitatem dicentur, omnino illorum ad se invicem conversio fieret, quippe hujusmodi convertuntur : sed constat profecto, propter ordinem atque habitum ad invicem ista dicta esse, secundum quem personæ divinæ substantiam sempiternæ habent, juxta processus differentiam, qui etiam immobilis est; quia et substantia immobilis est. Idcirco etiam dictum est : Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitualis ista consequentia.

Certe magnus quoque Athanasius, in tomo quem ad Antiochenos scripsit : Oportet, inquit, et eos anathematizare, qui asserunt Spiritum sanctum a Christi essentia divisum esse. Qualiter igitur et qui Spiritum creaturam esse sentiunt, et qui illum utcumque alias dividunt, hujus sententiæ obnoxii sunt. Sed dicendum potius, juxta Basilium, nullo modo fas esse vel sectionem ullam vel divisionem cogitare : quasi vel Filius sine Patre intelligatur, vel a Filio Spiritus disparetur; neque decere penitus, ut aut Pater sine Filio, aut sine Spiritu Filius unquam fuerit, juxta theologum Gregorium in sermone de Pentecoste. Nisi enim, ut dictum est, personalis ordinis ratio cogeret, secundum quem, ut se ad invicem habeat distributione processuum constat, nihil prohiberet etiam sine Spiritu intelligi Filium. Nam juxta unitatem

(16) Gennad. sect. 3 hoc Theophani attribuit.

A essentiae, neque habitus, neque discretio personarum est. Aut igitur una persona esset Filius et Spiritus, aut nullatenus ad invicem se haberent. Quæ enim nihil ad se invicem habent, nihil necesse est, dum alterum intelligitur, et reliquum simul intelligi.

Cæterum, sicut cum Patrem cogitamus, et Filius necessario subsequitur, cum hic ex eo substantiam ceperit, ille dederit, atque hinc simul et causa et causale intelligitur : ita etiam, dum cogitatur Filius, quoniam simul et Spiritum cogitare necessario cogimur, omnino ordinis atque ad invicem habitus ratio causa est, per quam ex Patre per Filium esse Spiritus habet : et secundum quam ex primo per medium et esse, et procedere a theologis asseritur, atque ad invicem et discernantur, et referuntur.

Verum enimvero ipsa quoque a sanctis Patribus de sancta Trinitate nobis tradita exempla, vel similitudines, prædictum divinarum personarum ordinem consubstantialitatemque commendant. Denique et Gregorius eximius in suis theologicis sermonibus ait : « Oculum et fontem, fluviumque animadvertimus, » oculum quidem, in imagine Patris accipiens, fontem autem, Filii; fluvium vero sancto Spiritui assignans. Sicut igitur in tribus his ordo inspicitur, secundum quem aliquid sine medio ex primo per medium, ac per fontem fluvius, non quasi per instrumentum prodians, per ipsum substantiam habet, et una quidem res eademque substantia illis inest; aqua enim sunt, ordine vero substantiæ ab invicem differunt : pariter modo, præsupposita una in sancta Trinitate essentia, tertia persona ex prima, per mediam naturaliter atque essentialiter substantiam habet : unde et per illam procedere dicitur.

Hoc et Joannes Damascenus, de Spiritu concilians, ait (16) : « Tu namque fluvius Deitatis ex Patre per Filium procedens. » Idem etiam Theologus : « Solem, inquit, animadverti, radium et lucem. » Sicut ergo lux ex sole per medium substantiam habet, naturaliter scilicet atque essentialiter. Consubstantialis enim est radius, sine quo lux profecto non esset ; ita et de sancto Spiritu dicendum, qui ex Patre per Filium procedere a theologis conceditur.

His consentientia et Damascenus in suis theologicis capitalis loquitur dicens (17) : « Spiritus per Filium tanquam ex sole radius : per radium vero nobis fulgor traditur. » Procerus vero nunquam per Patris radium, Filium videlicet, fulgor Spiritus daretur, nisi per ipsum naturaliter haberet esse ; alias quippe per instrumentum esset.

Idem præterea Theologus : « Individua, si breviter dicendum sit, in divinis deitas est, ac velut in tribus solibus contingit, una est lucis contemporanea

(17) Gennad. sect. 5 citat capitul. 38 theolog. Damasceni.

lio. Si igitur se invicem continere hoc est, tertium ex primo per medium esse; aliter quippe non esset Trinitas Deus, neque individua Deitas; una enim est luminis contemperatio liquet profecto: una cum consubstantialitate etiam personarum servari ordinem, secundum quem tertia est ex prima per medium.

Nysenus etiam in libro *De sancto Spiritu contra Macedonianos*, incommutabilem personarum divinarum secundum essentiam ordinemque illarum ad invicem tradens, eosque insimulans, qui propter personalem ordinem, filiique mediationem, immutationem introducere audent, addidit: « Velut si quis in tribus luminibus divisam Intuens flammam; causam vero tertii luminis primam flammam esse supponamus; quæ ex distributione per medium supremum intenderit. Deinde, in prima flamma calorem abundare parat; in sequenti vero decrescere, eamque immutationem in minus vergere; tertiam ne ignem quidem jam dici, etiamsi similiter ardeat, et luceat, et cuncta quæ sunt ignis operetur. »

Et ex hoc igitur exemplo liquet, tertium ex primo per medium essentialiter esse habere. Ex distributione enim medii supremum incendi dictum est; atque una quidem flammæ substantia est; non tamen, quod secundum substantiam est in ullam minus inspicitur.

Summus etiam Chrysostomus in psalmo xciii: « Fontem quidem appellat Patrem, flumen autem Filium, aquam vero fluminis Spiritum sanctum, » testimonium assumens Domini, qui ait: « Qui bibent ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum »¹². Quod exponens Evangelista, *Hoc autem*, inquit, *dicebat de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum*¹³. Sicut ergo aqua fontis per fluvium naturaliter manans, per ipsum substantiam habet, atque cum ordine una et eadem aquæ substantia, quantum in humanis fragilibusque rebus possibile est, apparere censetur, ita et de Filio ac sancto Spiritu dicendum.

Alii autem sanctorum Patrum ignem, flammam et lacem, in imagine Trinitatis assumpserunt, ex quibus eadem colligere licet. Beatus item Cyrillus, in *Thesauris suis*, radicem, ramum fructumque pro similitudine sumpsit; atque Patrem rosam, florem Filium, odorisque fragrantiam Spiritum sanctum appellavit; Filiique Spiritum ita esse dixit, quasi vaporem ex aqua, ac voluti qualitatem ejus. Sicut igitur fructus ex radice per ramum naturaliter prodiens, substantiam ex radice per ramum accipit, non ex radice, sine mellio; sublata vero rami mediatione, fructus constare non poterit, atque una et naturalis qualitas et ordo etinet; idem et de sancto Spiritu dicendum, in quantum exempli permittit iustitias.

Beatus idem Cyrillus in *Thesauris* ait: « Chri-

stus Judæos alloquens, *Si autem*, inquit, *in digito Dei ejicio demonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*¹⁴. Digitum hoc in loco Spiritum sanctum ait, quodammodo divina essentia exortum, atque ex ea naturaliter pendente, sicut et digitus ex humana pendet manu. Brachium quippe Dei, et dexteram, Filium sacræ Litteræ appellant, ut est illud: *Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus*¹⁵. Ac rursus: *Domine, excelsum est brachium tuum, et nescierunt: scientes autem confudentur*¹⁶. Sicut ergo brachium naturaliter toti corpori coaptatum est, cuncta operans, quæque menti visa fuerint, ungit autem, consuete digito ad hoc utens; ita et Verbum Dei ex ipso, et in ipso naturaliter atque essentialiter coaptatum, ut ita dixerim, atque exortum cogitamus: in Filio autem naturaliter item, et essentialiter penetrantem a Patre Spiritum sanctum, per quem omnia inungens sanctificat. Non igitur alienus ac remotus a divina essentia videtur Spiritus sanctus, sed in ipsa, atque ex ipsa naturaliter est: sicut neque a corpore digitus ipsi manus ingentis atque una exortus. Et manus rursus in corpore non alterius, quam ipsius substantiæ existens. »

Hoc in loco per Scripturæ imaginem Ecclesiæ magister ostendit, et personarum ordinem, quo ex invicem pendent, puta manus corpori, digitus autem manui vel brachio coherent: secundum quem ordinem etiam tertius ex primo per medium est, quemadmodum et digitus, naturaliter ad se connectione, et substantia, ac virtute pertingente per brachium. Sicut et magnus ait Basilis, naturalem bonitatem regiamque dignitatem ex Patre per Unigenitum ad Spiritum pertingere. Neque hoc solum, sed et omnia ex Patre per Filium in sancto Spiritu et producta esse, et constare, theologia docuit. Ipsum ergo personarum ordinem doctor ostendit, earumque consubstantialitate hinc necessario insinuavit. Una enim est corporis, et brachii, et digiti naturalis essentialisque substantia: quamvis neque manus sit digitus, neque digitus manus, quia neque manus per digitum corpori coaptata est. Quocirca ostenso etiam per hanc imaginem personarum ad se invicem ordine, consubstantialitate protinus addidit: Non igitur, inquit, alienus neque remotus a divina essentia est Spiritus sanctus. »

Certe et beatus Augustinus, quem summum et excellentissimum doctorem universales synodi prædicaverunt, sicut ex gestis synodalibus constat, humanam mentem pro Patre in imagine sumit; Verbum autem, quod insitum atque intinum dicitur, pro Filio; qui et apud Joannem evangelistam Dei Verbum dictus est: Patrisque definitio, et Verbum, et germen et voluntas et signaculum a Gregorio Theologo appellatus est secundum quam maxime imaginem in homine Dei imago servetur.

¹² Joan. iv, 13. ¹³ Joan. vii, 39. ¹⁴ Luc. ii, 19, 20. ¹⁵ Psal. xcvi, 1. ¹⁶ Psal. xlvi, 4.

Voluntatem vero quæ naturaliter omnibus rationalibus et intellectualibus inest, divino Spiritui assignat, partim quidem ex divinis Litteris, exempli hujus occasiones sumens, partim, quia intellectualis, et rationalis, ac volens Deus et dicitur et est. Neque enim ratione et voluntate prædita unquam protulisset, nisi hæc prius in se longe excellentissime haberet.

Quemadmodum vero Patris definitio, et Verbum in-situm, essentielle ac substantiale est: ita et hujusmodi voluntas est, secundum quam Deus seipsum vult, sicut et secundum Verbum suum, seipsum intelligit. Nullum enim est in Deo accidens. Verbum igitur sine medio ex mente: voluntas autem ex mente per Verbum est. Impossibile est enim quemlibet quodlibet aut quomodolibet velle, nisi prius cogitaverit quid velit. Itaque voluntas per verbum et ex verbo procedit. Idco et bruta animalia, quia verbo et ratione carent, neque volunt, neque velle dicuntur, sed naturali motu irrationabiliter ferri. Quoniam igitur verbum ad mentem refertur, voluntasque necessario ex mente per verbum prodit, quod propositum erat, hinc etiam ostensum est.

Atque exempla quidem, quæ sancti assumunt hujusmodi sunt. Sicut autem fluvius (18) non est sine medio ex oculo, neque lux esse aliter posset, nisi ex sole per radium, neque viva aqua ex fonte sine medio, sed per fluvium manat, neque fructus ex radice sine rami medio. Hoc enim rerum ordinem ac substantiæ processum confundit et perimit. In his, et in cæteris quæ proposuimus, exemplis eadem profecto ratione et sanctus Spiritus rationaliter ex Patre sine medio non dicitur. Tertius enim a Patre secundum personalem ordinem ponitur, atque per Filium esse ac procedere a theologis asseveratur. Dicere autem ex Patre sine medio esse Spiritum sanctum eorum est, qui unam lucis contemperantiam dividunt; quodque dicitur, tres personas se invicem continere, catenæque Trinitatem assimilari, ac cætera hujusmodi exempla: quæ quadam recitidine ordinem in sancta Trinitate intelligi volunt, neque enim aliter constaret; omnino negant omnia, atque a Filio Spiritum juxta trianguli positionem dirimunt cujus latera in base a se disternantur. Sed hoc prædictum pervertit ordinem; et quæ de hoc a sanctis Patribus dicuntur, aufert omnia. Ita enim cogitare licebit, sectionem ac divisionem Filii et Spiritus, ac Filium cogitare sine Spiritu; et cum Filium dicemus, neque invicem contineri: et contraria omnino sequentur omnia his quæ a sanctis dicta sunt; sed id sane ineptum, insulsum atque impium.

Ne tamen id quempiam conturbet, nullos, quæ in materia contingunt, Deo tribuit. Localia quippe temporaliaque intervalla, et quæ fluxui ac mortalitati sunt obnoxia, materiæ relinquimus. Si quid autem perfectionis, atque ad Creatorem similitu-

dinis in eis est, id Deo longe dignius ascribimus. Hinc enim consubstantiale divinarum personarum, ordinemque ad invicem earum clam tollimus, sicut in fonte, et fluvio, et viva aqua habet. Hinc ordinis immobile, nullatenus personalibus proprietatibus motis; neque enim fontis oculus, fons dicitur; neque fons, fluvius. Neque rursus sol, radius vocatur; neque radius ea quæ per hunc manat atque diffunditur lux, cum et ipse certe sit lux. Servandi tamen ordinis causa, singula singulis nomina distributa et separata sunt. Sicut neque Pater Filius est, neque Filius Pater, neque Spiritus sanctus Pater aut Filius.

Atque aliunde quidem personarum unio insinuatur. Basilius quippe eximius Iridis exemplo usus est. In qua, cum unio discretioque colorum suaviter et modice appareat, non tamen processus ulla in his ratio inspicitur. Aliunde autem processus cum ordine differentia colligitur, vel plura esse ex uno, alia esse ex alio, in unam aliquam veritatis similitudinem phantasia colligente. Oportet enim nos, quandiu in umbris et ænigmatibus vivimus, his rebus, quæ nobis notiores sunt, veluti quibusdam adminiculis ad Deum niti: credentes quidem principaliter ac necessario, his quæ inde manant, sententiis; consolationem vero etiam ex his quæ videntur, quantum licet, capientes, quantumque creaturæ in se ipsis creatorem exiliter insinuare possunt: visibiliaque invisibilem vehicula quædam ad primam veritatem exhibentia.

Unde et Gregorius Theologus ait: « Nihil est quod mihi animam sistat inspicienti in exemplis id, quod imaginari et conspiciari pergo, nisi quis unum aliquid sumens præ gratitudine projiciat reliqua. Si enim propter illa, quæ materiam atque universaliter creata sequuntur: neque essentialiter identitatem, neque ordinem, ex his quæ dicta sunt, exemplis in Deo æquabili proportionem sumemus: nequaquam dicere quispiam poterit, nihil hæc nobis exempla prodesse, quasi frustra a sanctis fuerint ac sine certa ratione suscepta.

Sic igitur divinæ Trinitatis ordine, Filiique medio, multipliciter a sanctissimæ Ecclesiæ magistris roborato, constat, quia, si qui sanctorum usquam dixere geminum radium, ac gemina lumina Patris, Filium, ac Spiritum: rami quoque duplicem, ac secunda Patris, id quod a Gregorio Theologo quidam versibus dictum referunt, non adversantur his quæ dicta sunt, neque sibi ipsis, neque invicem contraria sunt. Neque enim illi divinarum personarum ad invicem ordinem, earumque processum tradere instituebant, cum ista dicerent, sed simpliciter tres tantum esse personas, causalique a Patre esse Filium et Spiritum sanctum, causamque unde cuncta manarint. Per hæc enim indicant omnia ad Patrem referri. Namque sub *causalis* definitio-

(18) Ita habet ms.

nem, utraque deducunt juxta priorem discretio-
nem.

Quod et Nyssenus fecit Gregorius, unum Deum in causam et causale discernens, sive in causam, et quod ex causa. Deinde subjiciens, ejusque, quod ex causa est, aliam rursus differentiam intelligentia assequimur. Alterum enim continenter; alterum vero per eum ipsum qui continenter, atque alterum genitum, procedens alterum, et si quid hujusmodi perfecte discernentibus dictum est. Juxta quam sane rationem, et qui secunda Patris dixit Filium, et Spiritum sanctum id solum significare voluit, a Patre ista causalia esso, utraque sub causalis includens definitione. Nam juxta quod causalia sunt, secunda etiam causæ juxta personalem ordinem communiter dici possunt.

Sed enim hic ipse in aliis ista perfectius distinguens, ait emanationis habitusque ad invicem differentiam, appellationem quoque fecisse differentem. Rursumque in versibus ait: « Unum esse Deum ex Patre per Filium in sanctum Spiritum, manente Deitate perfecta in tribus perfectis. » Ne id quidem, quod ait Damascenus (19), Spiritum sanctum medium esse ingeniti et geniti, prædicto reluctatur ordini. Neque enim per hoc ille personarum ordinem substantialemque processum tradere intendit.

Cæterum cum hæretici consubstantialem Patri Filium vix confiterentur, Spiritum autem sanctum hoc honore ac dignitate penitus non dignarentur, sancti Patres hunc Deum verum ex Deo vero esse, atque ex Deo secundum Scripturas procedere scientes, non secundum nativitatis progressum, sed secundum processum: Est, aiebant, quidam etiam alius substantiæ modus, processus scilicet, secundum quem alia persona ex Deo prodit; et hic est, quo procedit Spiritus sanctus ejusdem essentiæ cum Patre et Filio; qui, neque ingenitus, neque sine causa [principio]: non enim Pater est; neque rursus genitus, quia nec Filius, juxta scilicet nativitatis processionem. Idcirco medium ingeniti et geniti Spiritum sanctum doctor (20) hic dixit. Ubicunque enim tribus terminis positus, tertius ab utroque reliquorum denegatur, secundum dialecticæ consuetudinem medius in aliorum negatione esse cernitur. Si enim Spiritum a Patre secundum esse putavisset (21), nunquam ipsum ibidem per Filium Patri conjungi dixisset. Hoc enim quorundam malignitatem arguit, magistrumque sibi ipsi atque aliis consentire evidenter ostendit. Ne hoc quidem unquam dixisset, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, Patremque productorem Spiritus per Verbum esse. Hæc enim apertissime sibi invicem contraria sunt.

Si quis tamen processum per Filium Spiritus,

consubstantialia significare velle asseveret, primum quidem secundum consubstantialia nullus in Deo personarum ordo est. Nam ea ratione, qua consubstantialia sunt, una res est divina essentia individua omnino et indiscreta. Consubstantialia autem, nullam prorsus discretionem introducit. Juxta vero processus rationem, atque eum qui inde sequitur, ordinem, personarum numerus invecus et admissus est. Itaque qui consubstantialis ratione dictum putat, ex Patre per Filium Spiritum procedere, unicam illam essentiam, causam discretionis ponit, quod proprie Arianorum est; atque omnia discretionem personali, tres essentias ab invicem divisas necessario fatebitur, ac præter omnem rationem causale quasi causam ponet. Quippe hujusmodi processio naturalis atque essentialis cum sit, quæ producuntur consubstantialia sibi invicem ostendit.

Deinde, etsi consubstantialia signari his verbis veraciter dicitur, principaliter tamen personarum ordo commendatur. Per, enim, particula, ut ait Basilius ad Amphilochoium scribens, personas primo discernit. Consequenter autem etiam consubstantialia introducit. Sicut enim Filius, quia ex Patre est, idcirco etiam illi consubstantialis est: ita et in sancto Spiritu, dum ex Patre per Filium naturaliter atque essentialiter a theologis asseritur, primo, hæc per Filium processio ejusque discretio insinuat; deinde etiam consubstantialitatis apparet ratio. Naturalis quippe et essentialis ista processio esse pro confesso habetur. Unde et magnus Basilius in lib. *Contra Sabellium, et Anomæos*, cujus initium est: *Adversatur gentilitati Judaismus*, « Patrem et Filium, inquit, confitemur, naturæ autem identitate quoniam ex Patre Filius est; itidem igitur et in Filio et sancto Spiritu dicendum. » Qui enim æquali causa prodit, hoc est naturaliter atque essentialiter, constat, quia ejusdem etiam naturæ cum producente, et cum eo, per quem procedit, est.

Quoniam etiam juxta proposita exempla, si quis ea etiam consubstantialia tantummodo indicare arbitratur cum consequente processuum ordine, consubstantialitatis quoque rationem introducit. Nam, cum unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate credere summa fidei nostræ sit, hæc per omnia, quæ a magistris dicta sunt, simul inferuntur, ac se invicem tement, ut, qui alterum confessi fuerint, et reliquum etiam confiteantur. Et sic principaliter ordo, consequenter autem consubstantialitas, ut dictum est, in personis lucido apparet.

Constat autem ex his quæ dicta sunt, eos qui per Filium procedere ita intelligi volunt, exemplis suis utentes, ut lux per vitrum, aut aerem, vel,

(19) Damasc. l. II *Fide orthodox.* c. 18.

(20) Damascenus.

(21) Hoc est, esse existimasset secundum.

sicut aqua per canalem, aut homo per januam, A contraria omnino fidei confessioni ac sanctis Patribus sentire. Illi enim per Filium essentialiter procedere affirmant. Isti autem, essentialiter quod dicitur, et naturaliter, per ea quæ afferunt, tollunt. Neque enim naturaliter atque essentialiter, vel aqua per canalem prodit, vel homo per januam, vel per aerem, aut vitrum etiam lux. Quinimo neque ordinem ista divinarum personarum subinsinuat, neque processum. Sunt enim alterius omnino substantiæ, qui in exemplis assumuntur, nullusque in eis processus naturalis inspicitur.

Quocirca neque lux per aerem proprie, sed in aere dicenda est. Sanctus autem Spiritus et in Filio est, et per Filium prodit. Non igitur istiusmodi exempla, vel divinarum personarum ordinem, vel consubstantialitatem indicant. Imo, si quidem eis fidem habere voluerimus, ministracionis officium Filio attribuemus, sic, ut etiam proportionis ratione ministri impleat munus. Verum hoc et ineptum est, et impium. Ea igitur, quandoquidem in ipsis nulla unitatis ratio, nullus ordo est, ut noxia, nihilque ad id quod proposuimus, accommodata rejiciantur: idque ideo maxime, quoniam eis nullus sanctorum usus est. Et illud autem simul apparet, Spiritum sanctum, non quia per Filium datur et mittitur, ideo etiam per Filium procedere asseverari. Dari enim, quod dicitur, temporale est; procedere autem, æternum. Neque possibile est, quod temporale sit, id ejus, quod supra tempus est, causam esse. Itaque secundum substantialem processum suum ex Patre per Filium procedere sanctus Spiritus asseritur; substantia quippe, sicut et processio, æterna est.

Illud autem una insinuatur, illum a Filio idcirco dari et mitti, quia, secundum substantialem processum suum, etiam per ipsum est. Ut enim contra Arium scribens magnus Athanasius inquit: « A quo dari oportebat Spiritum nisi ab ipso, cujus est? Alias quippe minister esset Filius, si quod non per se naturaliter procederet, dare diceretur. » Simul etiam fateri cogemur, Filio et Spiritui sancto temporaliter aliquid accidere: illi scilicet, dare, huic dari.

Porro id, quo posito, ineptia simul et mendacium sequitur, ineptum sit et mendax necesse est. Ex quo liquet non esse geminum processum Spiritus; temporalem alterum alterum, sine tempore. Primum quidem, quia nullus sanctorum Patrum hoc dixit; deinde, quia, si id concedatur, inepta et indigna plurima emergent. Sed unicus sane processus atque æternus est, secundum quem ex Patre per Filium sanctus procedit Spiritus. Creaturis autem quæ aptæ ac dignæ fuerint, ad hujusmodi processum capiendam notionem atque illustrationem, prodire, ac lucere, et profundi, ac dari per Filium dicitur, atque tunc, quod in seipso æternum est, illis temporaliter

contingit. Unus enim omnino ac semper hic processus est. Deo enim nihil unquam novum accidit per summam illius simplicitatem atque perfectionem. Creaturis vero, idem temporalis et apparet, et dicitur; non, quod illi tempus adjiciatur, sed illis potius, quæ secundum tempus agnoscunt, atque suscipiunt.

Itaque secundum id quidem, quod dicitur: « Ex quo, » unicus est; secundum autem, quod dicitur: « In quo, » geminus est hujusmodi processus. Unice enim ac singulariter procedit ex Patre per Filium procedens velut ex uno principio, secundum unicum illum ac simplicem processum suum procedere dicitur; adjecta tamen creatura, ad quam sanctificandam procedere dicitur, tunc est qui ex Patre per Filium procedit, ex Patre, etiam per Filium mitti atque donari intelligitur. Atque ille totus ex Patre per Filium sancti Spiritus processus ad creaturam, missio vocatur, quæ in tempore sit propter creaturam, quæ temporali sui participatione fruitur, temporali illo spatio non Deo, sed nobis applicato. Et est unus quidem, sed ratione differens. Neque enim, quia temporaliter accipimus nos, ideo temporale aliquid in Deo dicere debemus, imbecillitatem conditionis nostræ illi applicantes. Neque, si quis hactenus cæcus, nunc primum respicere ac solis radiis cœpit frui: ideo etiam vel ex sole radius, vel ex radio lux nunc manare cœpit. Constat quippe et antequam cæcus aspiceret, soli et radium et lucem similiter a fuisse, radiumque similiter perstrinxisse fulgore oculos.

Quocirca etiam mirabilium patrator Gregorius, in libro, cujus initium est: *Inimicissimi atque alieni ab apostolica confessione*, processionem hanc emissionem sempiternam appellavit. Atqui huic nunquam esset temporalis æternitas. Ait denique: « Ingenitus quidem Pater cum sit, genitus autem ex Patre Filius, sanctusque Spiritus ex Patris essentia sempiternæ per Filium emissus. »

Sed et theologus Gregorius, in libro quem ad Heronem philosophum scripsit, emissionem sancti Spiritus propriam dixit; temporale autem nunquam esse poterit sancti Spiritus proprium. Certe enim si, quoniam a Filio datur et mittitur, idcirco etiam per eum procedere dicitur, nostri igitur causa substantiam habet, secundum quam ex Patre per Filium est. Sed et quem introducunt temporalem, sequitur ut et ipse propter nos substantiam habeat. Quod si datur, erat utique, quando non erat; rursusque cum fuerit, esse desistet. Sed hæc impia sunt. Non ergo, quod proponitur, verum est. Præterea et eximius Basilus in lib. IV *Questionum* ait: « Non in tempore, quod prodit ex Deo, prodit, etsi in tempore efficax illius actio reddatur, » mentionem scilicet de sancto Spiritu faciens.

Quoniam igitur Spiritus sanctus ex Patre per

Filium naturaliter, et essentialiter, et æternæ procedere a theologis assertitur, quod autem procedere dicitur, processus ratione illum habere substantiam indicat, sicut etiam gigni, Filium natiuitatis ratione subsistere; omne autem, quod per aliquod essentialiter substantiam habet, ex illo etiam est: constat profecto, Spiritum sanctum ex Filio esse atque procedere. Aut enim quod dicitur, *per*, nihil in sancti Spiritus processione commendat, aut commendat quidem, sed imperfectum aliquid, aut instrumenti implet vicem, aut, sicut per locum, aut tempus, aut certe per Filium naturaliter, et processus ratione, atque essentialiter procedere Spiritum sanctum secundum proprium modum substantiæ commendat. Sed cum cætera in sancta, atque supersubstantiali, et simplici Trinitate nusquam locum habeant, omnino necessario relinquuntur, ut dicamus, *per*, a sanctis Patribus non frustra insertum, atque id una commendare, quod ex Patre per Filium substantialiter iuxta unam eandemque processionem procedit Spiritus sanctus. Prorsus enim, *per*, in quibus assumitur, præcedenti causæ concurrat ad eandem efficientiam, quam illa spectat. Atque hoc late patet singula inspicientibus.

Nam cum fructus ex radice per ramum prodeat, ramus iuxta seminalem naturæ rationem, quæ in radice est ad efficientiam processus fructuum cum radice contendit. Atque in prædictis omnibus exemplis, qui ingenium exercere voluerit, idem apparere perspicit. Sed in his quoque, in quibus ars operatur, serra, verbi gratia, per quam faber gradum ligneum facit; ad illum, non ad alterius generis effectum artifici cooperatur. Neque enim illi ad calefaciendum sive dealbandum cooperabitur, idque per quod trahitur machina, trahenti ad pertractionem oneris cooperabitur.

Ac si quidem serra homo esset, sicut et faber, et idem homo, quemadmodum in Patre et Filio idem est Deus, searet et ipsa, sicut et faber: quodque per serram fieret, idem esset, quod a serra fieret. Si autem in quibus est natura differens, ea per quæ aliquid fit, cooperantur his qui se primo mouent, ac pro modo suo una causa sunt: vel sicut instrumenta, vel alias quomodolibet iuvantia atque conferentia: multo magis in Patre et Filio, ubi perfecta identitas atque incommutabilitas et Filii ad Patrem; et, æqua Deitas secundum eandem, et unicam sancti Spiritus ex Patre per Filium substantialem processionem, ipse Filius communicabit Patri, non instrumentaliter seu seruiliter, sed essentialiter, atque naturaliter, utpote naturalis ei quæ substantialiter insita illi est virtus. Nam si in his quæ minora sunt, per eandem atque unicam cum Patre vim etiam Filio reddere creditur, in quibus utique substantiæ est infinita varietas, multo magis in sancto Spiritu, qui ejusdem cum

A Patre et Filio naturæ atque essentiæ est. At id, quod dicitur, per Filium omnia producta esse, et Filium unam cum Patre causam, unumque conditorem commendat. Itaque longe magis, quod dicitur per Filium procedere, ipsum quoque Filium unum cum Patre productorem esse, necessario fateri cogit: eoque magis, quo et per Verbum productor Spiritus dicitur. Nam si Pater solus productor esset, ac producere illi substantiale esset, non productor per Verbum dictus fuisset. Quæ enim substantialia personarum sunt, communia cæteris esse non possunt. Exempli causa, si pater per aliquem pater esset, paternitas illius substantiale esse non posset. Sed de his postea dicitur.

B Nunc Cyrillus admirabilis auctoritate sua, quod proposuimus, roborat. Is enim in secundo ad Hermlam libro, sic ait:

« Sanctum autem Spiritum dicit, qui ex Deo Patre per Filium naturaliter profunditur, ac, sicut in figura respirationis oris nostri suam nobis substantiam indicat. »

C Si igitur figura respirationis oris nostri pro exemplo sumpta est, quod per Filium Spiritus procedat: os enim Patris Filium sancti Patres esse aiunt; vel etiam propter insufflationis illius significationem, quando insufflans Spiritum sanctum discipulis Dominus dedit: sicut in consequentibus monstrabitur; hoc autem propriam nobis substantiam significat: constat, quia, sive per Filium procedere dixerimus, sive insufflationis figuram susceperimus, ex utroque horum Spiritus substantiam, tam præcipuo doctore tradente docemur. Sin autem ista vero consentientibus initiis fidei, doctoribusque sacris, et omnibus ita attestantibus, verumque omnino comprobatur, quod per aliquod substantiam habeat, id etiam ex ipso esse, liquet profecto, nisi quis omnino impudens esse velit, Spiritum sanctum ex Filio esse: quandoquidem per ipsum substantiam habet, ac per ipsum procedit.

Cæterum nos ex sanctis Patribus apertius docuimus, *per*, et *ex*, in divinis rebus tantumdem valere, qui ista in his indifferentè accipere, ut plium, monuerunt: aliter autem intelligere, hæreticæ malignitatis esse docuerunt. Hi enim præpositionum differentia, differentes etiam naturas in sancta Trinitate subintroducere mollebantur. Ait enim præclarus Basilius in his, quæ ad Amphilo-chium scripsit: « Non solum in divinis Litteris usus vocum immutantur, sed jam aliæ pro aliarum significatione ponuntur sæpius, atque ex sua in alienam transeunt. Denique in his particulis, *per*, et *ex*, altera alterius sæpe significationem sumit, ut est illud: *Possedi hominem per Deum* ¹⁰, quod idem est, ac si dixisset, *ex Deo*. Atque alibi: *Quæcumque mandavit Moyses Israeli per præceptum Domini* ¹¹. Ac rursum: *Nonne per Deum est horum declaratio?*

¹⁰ Gen. iv, 1. ¹¹ Exod. xl, 23.

Per Deum, dixit, pro eo quod est, ex Deo. » Et A hæc quidem Basilias.

Sanctus autem Cyrillus in quinto ad Heroniam ait : « Quid autem ? Nonne credendum est dicenti : *Ego sum via, veritas et vita* ²⁰ ? qui cum ita aperte, ac singulariter seipsum vitam esse dicat, nonne Patrem ac Deum hoc ipsum munere excludere videbimur, nisi ambos unius esse naturæ dederimus, ac per utramque in nos æqualiter vitam manare, idque non quasi ex duobus, sed quasi ex uno omnia vivificante Deo. »

Idem in sexto ad Heroniam : « Quodcumque sane a Patre gestum fuerit, id omnino Filii efficientia est : et quodcumque dictum fuerit per Filium pertinet, hoc prorsus Pater fecit : omnia enim per B ambos æqualiter fiunt. »

Idem in quadam ad Nestorium epistola : « Quia ergo carne sumpta, et Filius hominis est appellatus, fateri necesse est, illum per carnem ex muliere genitum. » Et post pauca : « Verbum, quod ex Deo Patre est, ex sancta Virgine nascitur. » Itemque : « Natus est, secundum nos, ex muliere. » Item in sermone habito coram imperatore Theodosio, cujus initium est : *Humanæ gloriæ supremum fastigium* : Verbum, inquit, quod ex Deo Patre est, manifestatum est in carne. Natum est enim per sanctam Dei Genitricem virginem, forma servi assumpta. »

Sanctus item Joannes Damascenus : « Deum genuisti, mater sancta, incarnatum ex te. » Et rursum : « Per te, mater Virgo sancta, lux est orbi C edita. »

Ac rursum : « Ex te massam meam sumpsit. »

Sanctus Maximus in dialogis adversus Anomæum, « Mundis, inquit, munda sunt omnia. Namque apud nos juxta sacræ Scripturæ intentionem, *per quem*, idem est quod, *ex quo*. Denique dicit B. Paulus : *Fidelis Deus, per quem vocati estis in communionem Filii ejus* ²¹. »

Divus autem Chrysostomus super Evangelium Joannis, cum exponeret, quod dicitur : *Omnia per ipsum facta sunt*, ait : « Verbum, *ex quo*, quod veluti solius Patris præcipuum ac singulare asseris, etiam de Filio Paulus loquens posuit : *Ex quo*, inquit, *omne corpus per nexus et juncturas compactum et connexum crescit in augmentum Dei* ²². Neque hoc solo contentus, aliunde quoque nobis ora obstruit, istud, *per quem*, quod imminutionis esse dicit, Patri assignans. *Fidelis enim*, inquit, *Deus est per quem vocati estis in communionem Filii ipsius*. Et rursum : *Per voluntatem Dei* ²³. Atque alio in loco. *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* ²⁴. Neque Filio solum attribuitur *ex quo*, sed et Spiritui sancto. Ait enim ad Joseph

angelus : *Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, ex Spiritu sancto est* ²⁵. »

Sanctus præterea Cyrillus ad Palladium scribens, per interrogationem ac responsionem, scire in principio libri, quem inscripsit, *De spirituali cultu*, ait : « Variabilis profecto Spiritus non est. Aut, si huic morbo variationis subditur, ad ipsam divinam naturam hæc macula reflectitur, aliquid Dei ac Patris est, quia etiam Filii, cum ex utroque essentialiter, scilicet ex Patre per Filium profundatur Spiritus. »

Neque sane multis verbis agendum est, ut ea exponantur, quæ sunt apertissima. Constat enim ex his, quæ dicta sunt, *per*, et *ex*, in divinis rebus tantumdem valere. Et quoniam Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedit, ex Filio etiam procedit. Et illud simul constat, eos qui dicunt, *per*, et *ex*, tunc tantum æquivalere, cum in creatura assumuntur, ut illud : *Per Filium omnia facta sunt*, idem esse, ac si diceretur, ex Filio, in increatis autem negant, non reate arbitrari; divus enim Cyrillus Spiritum Patris et Filii essentialiter ex utroque, videlicet ex Patre per Filium profundi declaravit. Liqueat item, eum identidem putare ex utroque, Patre scilicet, et Filio Spiritum dicere, et ex Patre per Filium, ut dictum est. Sed et Basilias eximius in 5 c. ad Amphitrochium particulam, *ex*, Filio congruere ostendens, illud allegat : *Ex meo accipiet* ²⁶, atque illud : *Cognovi virtutem ex me exisse* ²⁷. Ipsique, cui contradicunt, gratiam et efficientiam incretam arbitrantes, per Filium, atque ex Filio procedere differenter consentunt. Et id præterea constat, eos qui, *per*, tantummodo Filio assignant, *ex*, auferentes, minorem Patre Filium necessario dicturos. Hoc quippe minutionis signum hæreticos sumere, Chrysostomus ait. Non igitur, *per*, sancto Spiritui reddere, ulla necessitas cogit. Neque enim dictus est Filius ex Patre per Spiritum nasci, neque Filium ex Spiritu ratio qualiscunque dicere urgebit

Præterea, plurimis in locis opusculorum suorum sancti Patres, ex Filio esse sanctum Spiritum commendant. Ac primum Gregorius Theologus, in lib. *De Spiritu sancto*, a contrario rationem formans : « Quid ergo deest Spiritui, ne Filius sit ? nisi enim aliquid deesset, Filius profecto esset. » Hac autem objectione posita, protinus adjungit : « Non illi quippiam deesse dicimus. Deus quippe nullius egens est ; sed emanationis, ut ita dicam, habitusque ad invicem differentia, differentem illorum appellationem fecit. » Hanc autem Filii ad Spiritum sanctum habitum (22), atque e contra, Nyssenus etiam Gregorius, super oratione Domi-

²⁰ Joan. xiv, 6. ²¹ I Cor. i, 9. ²² Coloss. ii, 19. ²³ I Cor. i, 1. ²⁴ Coloss. ii, 16. ²⁵ Matth. i, 20. ²⁶ Joan. xvi, 14. ²⁷ Luc. viii, 64.

(22) Lege Bellarminum l. ii *De Christo*, c. 25.

nica affirmat dicens : « Filius autem sancti Spiritus nec est, nec dicitur; neque conversationem accipit habitus, ista consequentia. »

Quoniam igitur propter materię omnimodam amotionem, supremęque illius essentię identitatem atque incommutabilitatem, neque secundum majus, aut minus, primumve, aut postremum, neque secundum aliam ullam eminentiam ordo atque habitus in divinis personis a theologis accipitur; neque enim fas est, hujusmodi rebus locum ullum in Deo esse; solum autem secundum relationem, causamque, et causale suscipitur, quemadmodum in Patre ac Filio, relatio et habitus et traditur, et creditur; sed et in Patre ac Spiritu similiter, juxta scilicet traditam differentiam processuum, liquet, quia etiam traditus a sanctis Filii ac Spiritus ad invicem habitus, eadem ratione necessario redditur, ut aut Filium Spiritus, aut Spiritum Filii causam fateamur, maxime, quia, ut dictum est, divinas personas in sola causa causalique discerni deprehendimus. Alias enim ad alterutrum Filius ac Spiritus habitualiter non referrentur, neque traditus servaretur habitus. Atqui Filius sanctus Spiritus neque est, neque dicitur; neque convertit habitus ista consequentia. Neque enim juxta expositum illius substantię processum ex Patre per Spiritum nascitur. Quocirca neque Filii causa Spiritus est.

Reliquum est igitur Filium sancti Spiritus fateri causam, quia dictus est ex Patre per Filium procedere, secundum scilicet substantialem illius processum: juxta quem et processus ratione, esse, habet, et ordo ad alterutrum, et habitus, ac per consequens discretio servatur. Unde merito dictum est, non converti habitus istam consequentiam, quandoquidem neque personarum processus ac substantia convertitur. Neque enim Filius ex Patre per Spiritum nascitur. Ex quo sane manifestum est, etiam ex Filio Dei procedere Spiritum sanctum.

Nyssonus præterea Gregorius in primo Quæstionum adversus Eunomium, circa finem, cum præmisisset, sola causę ratione Patrem Filio præferri, addidit: « Idem et de sancto Spiritu nobis sciendum. Solo quippe ordine differunt. Ut enim conjungitur Patri Filius, atque ex eo esse habens, substantię tamen ratione posterior non est: ita et Unigenito jungitur Spiritus sanctus, sola quippe causę ratione præspicitur ac præferitur Filius substantię Spiritus. »

Deinde, ne quis ex hisce verbis prius atque posterioris, localia etiam quædam ac temporalia intervalla Deo accidere arbitraretur, ex quo substantię indivisibile, atque identitas, singularitasque tolleretur, secutus adjunxit: « Temporales autem morę in æterna vita, locum non habent, ut cum causę ratio præferri dicatur, in nullo tamen sancta Trinitas sibi discors esse possit. »

A Et quoniam præcogitari in sancta Trinitate quod dicitur, eorum est, in quibus cõgnatio et habitus videlicet secundum personas est; cogitatio autem et habitus, in quibus discretio est, esse solet; discretio vero in sola causa, et causali est, atque accipitur; colligitur jam, præcogitari quod dicitur, solum secundum causam et quod ex causa est, in sancta ac beatissima Trinitate a sanctis Patribus dici.

Hic, si quis rursus priora inferat ut quoniam scilicet Pater, et Pater et productor est, Paterque ad Filium continenter redditur: productor ad id, quod producitur, refertur, cum ex Patre Spiritus dicatur; Filium ante quam Patrem, cogitare compellimur, eo quod Patris nomen ad Filium redditur; quippe mens nostra, quę ad invicem relativa sunt, simul cogitare consuevit. Spiritus enim ex Patre, non secundum quod Pater, sed secundum quod productor est, dicitur. Spiritus enim juxta sanctum Maximum, Patrem non habet. Cum vero Spiritus ex productore dicitur, productum Spiritum ante Filium cogitare necessario cogimur, quod productoris nomen ad productum referatur; per medium autem productorem, et Patrem simul, et Filium animo versare.

Si quis igitur hæc et hujusmodi de eo quod præcogitari dicitur, asserit, per quę hæc habitum ac discretionem Filii et Spiritus, causamque, et quod ex causa est, una excludere nititur: hic necessario cogitur, aliquando quidem Spiritum ex Patre per Filium procedere fateri, aliquando vero Filium ex productore, per productum gigni. Imo id quidem aperte et dicunt, et scribunt. Nihil enim prohibere juxta rationationem suam Patri etiam Filium præponere. Atque hac ratione, et per invicem et ex invicem erunt. Sed enim hoc et falsum, et blasphemum esse, supra jam declaratum est. Ilac enim ratione: non quia Filius ex Patre est, idcirco ex Patre esse dicitur, neque quia Spiritus sanctus ex Patre per Filium procedit, secundum substantialem ejus æternumque processum, ideo ita procedere a theologis asseritur, sed quia dicitur, ideo se ita habet: dictioque nostra rei causa est, ac pro arbitrio dictionis ac phantasie nostrę, immobilis æternusque personarum ordo alias aliter habebit, simulque, ne discretio quidem Filii ac Spiritus reddetur. Sed ista sane et inepta simul et perniciosa sunt.

Quocirca etiam rectissime dicitur, ordinis istam novitatem substantię ipsius abolitionem esse, totiusque fidei abnegationem: æqualisque impietatis esse, Spiritum sanctum creaturam consistere, eumque vel Patri aut Filio præponere, non solum tempore, sed ordine. Id quippe aufert, unde est, sublato vero, unde est, et quomodo est, simul auferetur, ac persona esse desinet. Deinde, quid dicitur, cum Pater asseratur secundum causę rationem ante Filium, mente concipi atque cogitari? Hic enim ista illorum expositio locum non

habet. Ait enim doctor (23) : « Qua ratione Pater ante cogitatur, quam Filius, eadem ratione Filium ante Spiritum sanctum cogitari. » Atqui Pater causæ causalisque ratione ante Filium cogitatur. Præmissum est autem, et Filium ante Spiritum sanctum causæ ratione cogitari ante Spiritum, ea scilicet causa, quam ipse habet ad Spiritum, secundum quam procedit ex Patre per Filium; non tamen secundum eam quam habet Pater ad Filium. Hoc enim mens humana non capit; neque cogitari Filium ante Spiritum sanctum fas est, ut doctor ait. Quoniam igitur eadem omnino ratione præcogitatur ante Filium Pater; atque ante Spiritum Filius, constat, quoniam Filius Spiritus sancti causa est.

Sanctus item Athanasius, in lib. I *Contra Arianos*, post multa sic ait : « Dominus deitatem et majestatem suam discipulis ostendens, non jam se ipsum minorem, sed majorem et æqualem esse significans, dabit quidem Spiritum sanctum et dicebat : *Ego ipsum mittam, et quæcunque audierit, loquetur* ».

Et paucis interjectis, quonam modo Pater Filio sit major exponens ait : « Majorem se Patrem Dominus dixit, non magnitudine aliqua, vel tempore, sed quia ex ipso Patre natus est. » Sed et Damascenus in capitulo de sancta Trinitate, cujus initium est : *Credimus igitur in unum Deum*, « majorem Patrem Filio, causæ ratione, » ait. Si igitur ut dictum est, Pater Filio causæ ratione major est, sanctusque Athanasius majorem Spiritu Filium dixit, constat profecto, dum majorem dicit, causam illum esse sancti Spiritus significare voluisse. Sin autem et Pater Filio humanitatis assumptæ ratione major a quibusdam dictus est, Spiritus sanctus certe incarnatus non est, ut minor Filio susceptæ carnis gratia dicatur.

Etsi enim magnus Basilius in lib. IV *Contra Eunomium* quod dicitur majus secundum causam (24) in Patre renuere videtur : hujusmodi illic causam sanctus interdicit, quæ secundum tempus, aut magnitudinem, aut aliam quamlibet id genus excellentiam causale præcedat, sitque illo honorabilior, non tamen Patrem Filii esse principium negat; constatque illum in primo adversus Eunomium, quod majus in Patre secundum causam dicitur, sicut in sancta Trinitate causa intelligenda est, omnino suscipere atque confiteri.

Ait autem et theologus Gregorius, « Volo Patrem majorem dicere, ex quo et æqualibus, ut sint æqualia, ipsumque esse est. Hæc enim omnes dabunt vereorque, ne principium minorum principium faciam, atque hæc veluti honorificæ prælatione, ipsum contumeliis afficiam. »

²³ Joan. xvi, 13.

(23) Basilius.

(24) Absolute non bene sonat, dicere Patrem Filio majorem ratione principii, quia nil majus in sacrosancta Trinitate, ut habet Symbolum S. Atha-

nam itaque pro confesso habeatur, causale in consubstantiale esse, ex quo est, profecto non recusabit præclarus doctor Patrem Filio majorem causæ ratione dicere, ad eos præsertim, qui majus quod dicitur pie suscipiunt, neque ex nominibus blasphemiarum occasiones aucupantur. Idcirco et D. Athanasius, cum dixisset Filium Spiritu majorem, etiam æqualem addidit, ut omnem aditum blasphemiarum obstrueret. Quoniam igitur major Filio Pater, Filiusque Spiritu causæ ratione dictus est, Filius ergo Spiritus sancti causa est, etsi Filii ac sancti Spiritus omnia ad Patrem refluant, ex quo illis et esse, et æquales esse, est.

Magnus præterea Basilius, in lib. III *Quæstionum* (25), cujus initium est : *Vix tandem satiatus*. Illic enim Eunomio Spiritum sanctum natura tertium esse asserente, ipse ordine quidem tertium, et valde confitetur. Instat autem acriter contra id, quod natura tertius dicebatur, et addit : « Quæ enim urget necessitas, quandoquidem ordine ac dignitate tertius est Spiritus, natura quoque tertium fateri? Dignitate enim secundum a Filio, cum ab ipso esse habeat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis, atque omnino ex illa causa pendeat, pietatis ratio commendat. Natura autem tertium, neque ex sacris Litteris didicimus, neque ex his quæ dicta sunt, secundum rationem consequentiæ colligi potest. »

Hic apertissime summus vir Spiritum sanctum ex causa Filii pendere, ex ipsoque suspensum esse, atque ab ipso accipere et esse habere, ut pius et maxime religiosum probat. Hoc autem, si quis non esse Basilius contendat, adjectumque exemplaribus dicat, penitus delirat. Quippe in vetustissimis codicibus ita scriptum invenitur. Quos quidem codices pro antiquitate sua, antequam schisma oriretur, conscriptos esse, nullus ambigere omnino possit : quorum oblitterati nonnulli cernuntur : quibusdam hoc illius viri dictum quasi adulteratum suscipere volentibus, ac ferro contra mutos apices iniecit.

Cæterum contextus ipse verborum, ipsaque allocutio, sibi ipsi et auditori congruit mirifice. Ex ipsis quoque istis sancti intentio satis quæ sit apparet. Ait enim eum a Filio secundum, hoc est, a Patre tertium ordinis ratione esse, quod ipsi etiam ex prædictis asseritur. Hoc igitur in loco causam apponit, cur Spiritus a Filio secundus sit, quod scilicet ab illo esse habeat. Hoc enim enuntiationis species exigit, sicuti eum, verbis gratia, dicitur : Illic rationalem habens naturam, discit, idem enim est, ac si diceretur : Quia rationalem naturam habet, idcirco discit. Discere quippe causale est; rationalem autem naturam, quod dicitur, quasi

nasi. Caleca tamen mentem suam satis bene explicat.

(25) I. III contra Eunomium. Vide Bellarminum I. II *De Christo*, c. 25.

pro causa sumitur. Nusquam enim est, ubi hujusmodi enuntiationis species non causam atque causale significet, cæterum vel quasi præteriens ponitur, vel quia præter hoc est et hoc. Verum in sancta Trinitate, cum nulla differentia alia nisi sola secundum causam relatiō inspicitur, propter summam simplicitatem: præteriensque quod dicitur et re, et verbo inde omnino auferetur hujusmodi enuntiationis species.

Hinc causam, inde causate secundo nobis loco a causa commendat (26). Secundo enim loco esse propter processum divinarum personarum in sancta Trinitate a theologis asseritur. Spiritus sancti autem ex Patre per Filium processum theologia tradit: per quem scilicet et secundus a Filio, et a Patre tertius dicitur. Horumque causa est ex Patre per Filium processus. Ubique autem causale causa saltem cogitatione præcedit. Atque ubi causale est, causam quoque esse necessario sequitur; causa sublata, causale quoque protinus tollitur. Sanctus ergo vir, qui tertium a Patre constituit Spiritum, atque a Filio secundum, juxta personalem ordinem, quique ordinis hujus insolentem nevitatem, fidei abnegationem arbitratur, et quæque alia prædixit, qua ratione causale ponens, ut pium, deinde a Filio esse habere subjungens, eam quæ consequitur, causam, quasi alienam denegabit?

Nam, si secundum esse, causale est, hujus autem, quod esse habeat a Filio, et quod absolute per Filium procedat, causa subjicitur, causale vero nunquam sine causa est, quomodo non necessario cum causali causa quoque consequitur? Nam, si neque secundus a Filio est, neque a Patre tertius, ne a Filio quidem esse habebit. Quoniam vero et hic et plurimis aliis in locis, ipsum et secundum esse et tertium sanctus vir ponit, ac ne ipsi quidem contradicentes, quod dicitur secundus esse, cum cæteris non delent, necesse est ut causam quoque, cur secundus sit, quæ profecto est, quod ille esse habet ex Filio, magistrum posuisse fateantur.

Atque, sicut ipse in eisdem ait: « Sicut Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab ipso est, et dignitate, quoniam initium et causa sibi, ut esset, Pater est; et ordine quidem, ac dignitate, secundum esse a Patre Filium, ut causale posuit; causam vero, quod a Patre esset, ipsumque initium haberet et causam; neque secundus ullo modo esset, nisi esse haberet a Patre; parilem modum et in sancto Spiritu ponit. Neque enim esset secundus a Filio, hoc est, a Patre tertius, nisi ab illo haberet esse. Itaque vel secundum illum esse ordine, ac tertium una denegent, aut hoc necessario consentientes, et quod esse habeat ex Filio una fateri compelluntur. Nempe enim si ex Patre solo Spiritum sanctum esse credidisset, quid prohibebat dicere: Quia sicut Filius ordine

A ac dignitate secundus a Patre est, quoniam ab illo esse habet: ita et sanctus Spiritus ordine ac dignitate secundus itidem a Patre est. Hoc enim sibi et multum quidem ad propositum conferre poterat, cum illum ejusdem cum Patre essentialiter, Deumque verum esse commendare institueret.

Nam de Patre quidem nullus unquam hæreticorum fuit, quin æternum Deumque verum senserit. Contra autem de Filio plurimi sæpenumero senserunt. Verum hoc ille non dixit, cum divinarum personarum ad invicem ordinem processuumque differentiam probe nosset; imo interdixit etiam, ut ex his quæ jam dicta sunt, evidenter os enditur.

Certo autem, si tertium a Patre esse Spiritum sanctum atque a Filio secundum, et a doctoribus cæteris, et a magno Basilio accepimus: id autem nunquam ita esset, nisi tertius esset ex primo per medium, hoc est, ex Patre per Filium procederet: quomodo id, quod præmisimus, non omni veritate fulcitur? videlicet propter substantialis processus personarum ad invicem apparere ordinem? Quomodo item non idem est, et per Filium procedere, quod dicitur, et a Filio esse habere, juxta sanctum Basilium, quod etiam causam esse posuit, ut a Filio secundus sit?

Quomodo autem et esse et procedere non idem intelligatur, siquidem, quod causam esse constat, ut a Filio Spiritus secundus sit, quod per Filium scilicet procedit, pro hoc ille eum a Filio esse habere dicere maluit? Quomodo item per Filium, et a Filio æquabiliter ponens non aperte significat, *ex*, et *per*, tantumlem in divinis valere? Neque enim quispiam ad tantum furoris et amentię prorumperet, ut in hoc loco, *a* et *ex*, particulas ab invicem significationis ratione dirimere tentaret.

Ex his igitur, quod dicitur a Filio esse habere, constat sancti viri textum esse. Quin imo et ex his, quæ calumniatores improbi, in hac clausula contra magistri fidem, et veritatem addunt, manifeste quidem sancti sensus elucet, ipsi vero per omnia malignitatis arguuntur, ut eorundem sit pro voluntate, et delere et adicere.

D Nam præter id, quod in vetustissimis exemplaribus inferendam [forte intolerandam] protinus malignitatem et positionem et formam litterarum postmodum adjectam esse, manifeste apparet, ait in subsequentibus sanctus: « Ut enim Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab ipso est, et dignitate, quoniam initium illi et causa ut ait Pater est, et quia per ipsum accessus et adductio ad Deum et Patrem nobis est, natura vero non jam secundus, divinitas enim in utroque una: ita videlicet et Spiritus sanctus, etsi Filio concedit ordinem, et dignitatem non jam tamen quasi alienæ naturæ existens. » Ubi ergo ait: « Et si

concedit Filio ordine aut dignitate, addiderunt: A
 « Omnino, et concedemus. » Ubi vero ait: « Tradit pietatis ratio? » ipsi cum adjectione legunt et dicunt: « Tradit fortasse pietatis ratio, » ut per hæc tertius esse quod dicitur ordine, et dignitate, omnino auferant, secundumque esse a Filio nullatenus concedant. Quomodo ergo ratio pietatis cum sit secundum esse a Filio Spiritum, id quod dicitur concedere Filio, secundum vero a Filio, tertium a Patre esse est, quem ordinem Dominus in salutaris traditione baptismatis tradidit, ut et hic et alibi vir iste eximius dixit, hanc esse rationem pietatis asseverans, deinde veluti cunctabundus et hæsitans, fortassis, adiecit? Quomodo, inquam, qui ordinis istam insolentem novitatem, abnegationem fidei esse desinuit, nihil differre asserens, sive hunc utunque quispiam immutet, sive ad creaturam Spiritum sanctum deducat, eosque fugiendos statuens, qui eam consequentiam, quam tradidit nobis Dominus, immutant, ut qui aperte oppugnent pietatem, ordinis Dominicam traditionem pietatem appellans; is repente mutata sententia, ista, quasi improbe dicta confutet: « Si omnino ista et concedemus, » inqueas? At id magni Basilii sapientiæ atque prudentiæ minime omnium convenit.

Sed enim nova illum hic et insueta voce, usum non esse, sed occasionem ex sacris Litteris cepisse, inde constat quod de seipso Dominus ait: *Quæ ego loquor*²⁰; et, *Quæ audivi a Patre meo, annuntiavi vobis*²⁰. At de sancto Spiritu: *Ille, inquit, me glorificabit, quia ex meo accipiet, et annuntiabit vobis*²¹.

Porro Ecclesiæ magistri, ista ut acceperant, ita posuerunt. Denique sanctus Athanasius in Epist. ad Serapionem ita ait: « Et Filius quidem: *Quæ, inquit, audivi a Patre meo, hæc loquor in mundo*²². Spiritus autem ex Filio accipit: *Ex meo enim inquit, accipiet et annuntiabit vobis.*

Idem in tertio contra Arianos: « Non Spiritus Verbum conjungit Patri; sed hoc Spiritus a Filio potius accipit. » Ac rursus: « Quæque habet Spiritus, ea a Verbo accepta habet. »

Beatus item Cyrillus, cum illud evangelicum exponeret: *Ille me glorificabit*, « Illud ergo, inquit, irrefragabile omnino erit, omnique maledicto et accusatione vacabit, quod ab Unigenito Spiritus ejus accipere aliquid asseritur. Nam, cum per ipsum naturaliter prodeat, quasi suum proprium cum omnibus, quæ perfecte habet, quæ ejus sunt, accipere dicitur. »

Idem super illud: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*²³, « Sed Spiritus iste proprius, inquit, est etiam Unigeniti; consubstantialis enim Patri est. Quoniam igitur, inquit, in esse Deo et Patri cernitur, his qui digni sunt, in Spiritu suo revelari, efflicereque etiam per ipsum, quæ voluerit, ob hanc causam dixit, *Quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* »

Sanctus item Athanasius Antiochenus patriarcha in libro *De rectis Ecclesiæ dogmatibus*, « Spiritus, ait, sanctus, Spiritus veritatis est. Hic autem a Patre quidem procedit, a Filio autem accipit. »

Magnus item Basilius in *Regulis ad monachos, sermone*, qui incipit, *Dei clementissimi gratia*, « Credimus, inquit, unum solum Spiritum sanctum paracletum, Spiritum sanctum, in quo signati sumus, in nostram redemptionem, Spiritum veritatis, Spiritum adoptionis, in quo clamamus *Abba Pater*, qui dividit, et operatur Christi munera singulis ad utilitatem, prout vult, docens, atque admonens, et suggerens quæcumque audierit a Filio. » Constat igitur, quia quod dicitur: *Ex meo accipiet, in Filio, doctores sancti susceperunt.*

Cæteram in creaturis quidem, quæ a Deo accipere dicuntur, quoniam per participationem, atque temporaliter, ut meliores evadant, quodlibet acceperint, dicuntur accipere, hoc in eis minus fuisse significat, quod acceperunt. Quamquam et imperfectioribus mortalium, quando ex imperfecto ad perfectum proficiant, nihil prohibet, postquam nati esse acceperint, imo et necessarium est, ut dicantur et audire et accipere peritiam, sive artem, et quæque accepta perficere possunt.

Porro in sancta Trinitate, cum et materia et omnis affectio imperfecta ab ea penitus remotæ sint per summam ejus simplicitatem atque perfectionem, ineptum omnino est, putare, vel Filium natum prius ignorasse Patris voluntatem, eamque postea, Patre tradente, didicisse, quasi postmodum essentiæ suæ scientia adjuncta; vel Spiritum sanctum, Patris ac Filii scientia postea indiguisset, quasi sensim ac paulatim ad perfectionem evaserit.

Si autem Dei quidem Verbum Patris sapientia est, imo unus cum Patre Deus est, sanctusque Spiritus sapientiæ Spiritus cum sit, nihil unquam ab alio audire opus habet; hæc enim ab illa substantia prorsus aliena sunt, discretioque in personis divinis sola causæ causalisque ratione locum habet; liquet, Patrem, cum sine causa sit, idcirco ab alio neque accipere neque audire: Filium vero, cum non a seipso sit, sed initium habeat, Patrem, non a seipso, sed a Patre, et loqui et audire dici; quippe cum inde et essentiam una, et sapientiam traxerit. Sanctum vero Spiritum cum a Filio et audire, et accipere dicatur, constat profecto, a quo accipit, inde etiam essentiam traxisse procedendo.

Sive igitur non accipit a Filio Spiritus, et Scripturam una atque doctorum voces erademus: neque jam ex ipso naturaliter, atque essentialiter procedere dicatur; sive ex ipso accipit, ut ipse Filius dixit; ita enim id dictum sancti Patres acceperunt; quæ autem accipit, et habet; quippe juxta Athanasii sententiam, « Quæque habet, a Filio

²⁰ Joan. xiv, 10.²⁰ Joan. xv, 15.²¹ Joan. xvi, 14.²² Joan. viii, 26.²³ Joan. xvi, 15.

accepta habet; quæ autem habet, hujus essentia est, atque totus ipse essentiam vere procedens habet, sicut et Filius hanc habet nascens: necessario a Filio accipias, etiam ab ipso habere esse.

Ac sicuti divus Chrysostomus dictam evangelicam exponens: *Omne judicium dedit Filio*²⁴: « Quoniam, inquit, quod ait, *dedit vitam*, et quod dixit, *judicium dedit*, idem est ac si dicat: *Judicem illum genuit*. » Eodem modo scilicet, et quod dicitur audire, et accipere, secundum differentes personarum processus, id commendat eum habere esse ab eo, a quo accipit. Nam si quod dicitur, *Dedit*, juxta Chrysostomum eum, ex causa esse significat, etiam accipere quod dicitur, idem significabit. Quod enim dat causa, id et causale accipit. Unde et divus Athanasius, ad Serapionem: *Accipiet* pro eo, quod est, *suscipiet*, exposuit dicens: « Atqui si Filius Spiritus est, et a Filio omnia suscipit Spiritus, ut ipse scilicet Dominus ait. » Ubi vero hoc ait Dominus? Illic profecto ubi dixit: *Ex meo accipiet*. Itaque si quod a Patre accipere dicitur Filius, ab eo nasci est, et quod a Filio suscipere Spiritus dicitur, hoc est a Patre per Filium procedere, et quoniam ejus quod annuntiare et suggerere dicitur, accipere causa est, accipere autem et audire a Filio habet, necessario audire et accipere idem in divinis rebus est: ac magno asserente Athanasio, quæcunque habet Spiritus, a Filio accepta habet; per id ergo, quod audit a Filio et accipit, totus ex toto esse demonstratur. Et quia non aliud est Pater, aliud totum Filius, sed unum est totum Pater, et Filius; una enim est essentia et Patris et Filii, quasi ab uno Spiritus accipit, servata semper differentia gignentis et geniti. Quocirca etiam a Filio habere esse dicitur, ac per Filium procedere.

Si igitur juxta Salvatoris sententiam ab ipso Spiritus audit et accipit, porro ab ipso audire et accipere quod dicitur, ab eo esse habere significat, secundum communes sanctiones fidei, sanctorumque Patrum expositiones. Qua ratione magnus Basilius, eum, qui esse ab illo habet, et ab ipso accipit, et annuntiat nobis, ac penitus ex illa causa pendet, quasi alienum denegabit? Illud enim ex sacris Litteris accepit; hoc autem quasi consequens et æquivalens, posuit, veluti conclusionem initia necessario sequentem. Quis autem dicat, nova illum, et asperiore, atque insueta usuum voce, cum ipsa sacra eloquia, et divus ipse Pater cum doctoribus reliquis, fidesque atque omnia penitus reclamant?

Ex quibus sane manifestum est, dictum illud, sicut supra expositum est, magni patris esse Basilius, ex quo sibi ipsi et doctoribus ceteris consonet. In quibus autem exemplaribus non ita invenitur, astum esse apertæ malignitatis, eorum scilicet, qui tuendæ opinionis suæ causa, quæ maxime con-

tra se erant abstulerunt, et magistros nostros injuriam contumellisque affecerunt, partim addendo, partim detrahendo illorum dictis atque sententiis.

At, si dicat quispiam, Basilium sanctum in eodem contra Eunomium opere, aperte Trinitatis ordinem, tertiumque a Patre Spiritum sanctum denegare; cum ipsum Eunomium arguens dixit: « Quinam vero sancti, et in quibus libris ejus doctrinæ ductores fuerint, dicere non potest, » ipse Eunomius scilicet; ipse enim de sancto Spiritu dicebat, quod, cum a sanctis tertium ipsum esse, et ordine et dignitate, accepisset, tertium etiam natura esse crederet. Si quis igitur hoc inferat, constat quidem ex his quæ dicta sunt, magnum Basilium ordinem in sancta Trinitate confiteri, tertiumque a Patre esse Spiritum sanctum. Hic vero Eunomium insimulat, vel quia ordo iste necdum ita fuerat a sanctis declaratus, et simpliciter, more suo, mentientem per hæc, arguit, non habentem, unde id posset asserere manifestius. Imo necdum id ita aperte positum fuerat, neque de hæc ratione ordinis quispiam priorum ita disseruerat. Ante enim ea tempora quibus Athanasius Basiliusque floruerunt, et quique per eam ætatem fuerunt Ecclesiæ magistri, nullos fuisse publice doctores legimus: sive quod magis proprium, ac verum est, quasi derogantem sanctis, atque ipsi veritati calumnias struentem, cum eos tradidisset asserat, Spiritum sanctum tertium esse et ordinem, et dignitate, quosdam scilicet substantiæ gradus distinguendo; atque ideo se credidisse, illum natura quoque esse tertium; Basilius enim, quod ex prædictis patet, ordine quidem ac dignitate, tertium fateri, ut pius, amplectitur; tertium vero et dignitate et ordine secundum naturam, nusquam suscipere perspicitur.

Duplicem enim ordinis speciem in superioribus tradidit, alteram ex his probans, alteram, ut supra declaratum est, improbens. Nam adversus id quidem, quod tertius ordinis et dignitate dicitur: juxta quem ordinem essentialium differentiæ, et prius ac posterius, et honorabilius inferri videbatur, tota vigilat intentione? Ad id vero, quod tertius ordine et dignitate dicitur, secundum quem ordinem causa et causale, initium, et quod ex initio est, et simul, et coæternitas conspiciuntur, sicut igni, ad lucem, quæ ex ipso manat, naturaliter convenit, ut ipse dicit; vel, sicut lux, et radius, et sol ad se invicem habent; ad hunc igitur ordinem nequaquam reluctatur, nisi quis eum sui oblitum putet, ac seipsum destruere.

Simul et hoc ex superioribus apparet, eos qui ita exponunt, quod dictum est: *Ex meo accipiet*, pro eo, quod est, *Ex Patre meo*, non recte arbitrari. Summi enim Patrum, hoc, ut supra ostensum est, in Filio acceperunt, quasi diceretur, *Ex meo*,

²⁴ Joan. v, 22.

ex mea re, hoc est, totum ex tota mea plenitudine accipiet.

Præterea si esset hæc vera intelligentia, nequam sine additamento diceretur. Nunquam enim possessiva pronomina masculini, vel feminini generis, sine articuli adjectione Græcæ linguæ proprietate proferuntur. Dicimus enim ὁ ἐμὸς πατήρ, καὶ ἡ ἐμὴ οἰκία, ἡ πόλις, i. e., est, *Hic meus Pater, et hæc mea domus, aut civitas.* Ita quippe Græcæ, ut diximus, linguæ consuetudo, qua hoc Evangelium scriptum est, proferre consuevit: alias enim vitiosa esset pronuntiatio. Cum vero sine adjectione dicitur, neutrum esse, et rem significare intelligitur. Exempli causa: Ἐὶ τί καὶ τοῦτόν ἐστι παρὰ σοί, id est: *Si quid meum est apud te,* quod per se rem intelligi dat. Ad hæc autem: *Ex meo accipit,* sive *Accipiet,* præcedentia commendat. Ait enim: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt. Ideo dixi vobis, quia ex meo accipit.* Si enim Spiritus a Filio accipit, Patris autem omnia et Filio communia sunt; manifestum est ex his, insinuari Filium, unum cum Patre Deum esse; Spiritum autem verum Deum ex Patris et Filii essentia denuntiari: quæ sane superni eloquii vis est.

Porro dicere: « Omnia, quæ habet Pater, mea sunt; ideo dixi: quia ex meo Patre accipiet, » aut nihil significat, aut nihil ad propositum sibi, quippe suscepta ad structuram causa, nihil de Filii dignitate concludit, nisi in quantum dictum est: *Omnia, quæ habet Pater mea sunt,* quod etiam sine eo, quod sequitur, solum per se ipsum dici poterat.

Cæterum, si quis divum Chrysostomum objiciat, in quodam sermone suo id exponentem, quod dicitur: *Ex meo accipiet:* videlicet *ex mea carne,* atque *ex meo corpore,* veluti ex cisterna quadam inde hauriens. Impletum enim fuisse Jesum secundum hominem omnibus gratis Spiritus, ab illo sibi insitis et in se reconditis, atque ita cæteris distribuisse, ut interim summi hujus viri fuisse hunc sermonem concedamus; valde enim suspectus est, eo quod reliquis sermonibus illius minime similis sit, neque sensu, neque dicendi modo. Erat enim magis proprium dicere Spiritum ex seipso ista accipere, cum ipse magis hujusmodi munerum sit fons, quam Domini corpus in quantum corpus: expressiusque diceretur et verius, Filium a Spiritu accipere, et dare nobis, cum et ipse ista det: atque eo magis, quo et ipse Spiritum dat, non ille Filium.

Posito tamen, hunc sermonem esse Chrysostomi, hic ista docebimus, neque superioribus contraria esse, neque traditam a sanctis Patribus expositionem, hoc posito, nutare. Neque ista sibi adeo contraria, ut uno posito, reliquum inconstans sit. Neque enim, etsi, ut homo, Filius mittitur, pluri-

(27) Hæc quæ de majore et minore hic et supra scripius Calecas repetit, pie et commode accipienda sunt, ut et illa de prioritate: nam simpliciter

misque doctorum id videtur: non ideo, qui hunc, ut Deum mitti dixerit, continuo blasphemus erit: « Missus enim est, ait theologus Gregorius, sed quasi homo, sin autem etiam ut Deus, quid hoc? » Et hoc profecto, quasi verum, approbavit?

Neque magnus Basilius cum dixisset, Filium ordine ac dignitate a Patre secundum esse, quia initium et causa illi, ut esset, Pater fuit, continuo seipsum destruxit, adjiciens: « Et quoniam per ipsum accessus et adductio ad Deum et Patrem nobis est. » Utrumque enim verum est, si quis ista distinguere velit, et juxta variam intelligentiam accipere.

Ita et Chrysostomus dixisse putandus est, cum hæretici ex eo, quod dicitur Spiritum sanctum a Filio accipere, Spiritus substantiam vellent immnuere: sanctus illorum ora obstruere volens, hoc in loco accipere quod dicitur, secundum hominem accepit; ubi autem adversus illos ei pugna non erat, traditam expositionem eam reliquis roborat. Dicens enim in Joannis Evangelio: *Ex meo accipiet,* hoc est, ex mea scientia, ostendit se quod dicitur, ex meo accipiet, vel accipit, *ex Filio,* intellexisse. Ipse quippe est Dei sapientia, neque est aliud essentia ejus, præter scientiam ipsius. Aliter quippe compositus erit, cum in alio essentia, in alio scientia inspicitur. Et essentia quidem carere intelligentia, scientia vero sine substantia esse credetur. Enimvero dare et accipere quod dicitur, causam causaleque signare monstravit. Hoc autem expositionem, quam prædiximus, roborat.

Quemadmodum igitur his, qui majus in Patre pie causæ ratione suscipiunt, dicere id quoque non nisi pium est, juxta sanctorum scilicet doctrinam: ita et in Filio dicendum secundum Athanasium quod scilicet Spiritu sit major: ita ergo nihil prohibebit, etiam ipsius Chrysostomi traditam expositionem, veram, ac necessariam existimare: maxime cum hodie nulla nos hæreticorum contradictio perturbet.

Si igitur neque doctoribus reliquis, neque sibi ipsi contrarius est, quomodo prædictam expositionem illi contrariam dicemus; si et illo modo alia ratione dici potest, nulla præsertim contradictione perurgente? Colligi autem et hoc ex prædictis potest, quia majus (27), quod Filio secundum causam Athanasius reddidit, hoc magnus Basilius in Spiritu posuit, asserens illum Filio concedere et ordine et dignitate. Nam si Spiritus concedit Filio, et ordine et dignitate, constat Filium majorem esse ordine ac dignitate. Hoc autem etiam ad Amphiloichium scribens, indicavit dicens: Sicut ergo Spiritus sanctus, ejus ex quo processit magnitudinem insinuat, Filii scilicet, de ipso enim sibi sermo erat; etsi igitur eum Filio concedere dixit, unam tamen utriusque naturam confitetur, quoniam deitas in nihil majus aut minus est in SS Trinitatis mysterio.

utroque una. Ac veluti cum Pater Filio major, causæ ratione dicitur: non ideo tamen Filius Patre minor est. Ita, et cum Filius major Spiritu sancto asseratur, non tamen Filio minor Spiritus sanctus intelligitur. Una quippe trium essentia est. Porro cum hujusmodi secundum personalem ordinem dicuntur, sola causa atque causali personarum discretio redditur. Nihil enim aliud concedere, vel secundum esse significat, nisi aliam ante se esse personam, quæ ante mente concipiatur, quam ipse.

Porro, qui ita Basilii dictum accipiunt, ut quod ille ait Spiritum a Filio esse habere, ab ipso dari, habere significare putent, esse pro eo, quod est dari, accipientes: contra omnino sentiunt, quam se habet doctoris intentio. Ille enim consubstantiali Patri Filium cum ostendisset, etiam Spiritum sanctum consubstantiali Filio, ac per ipsum, Patri concludere intendit. Cæterum dari a Filio, contrarium concludit, nisi quod datur per eum, per quem datur naturaliter, et essentialiter procedere præsupponatur, quando etiam dari, in divinis idem est, quod procedere. Quoniam igitur Eunomius creationem Filii Spiritum sanctum esse blasphemabat, dari autem solum quod dicitur, ad hanc illi blasphemiam opitulabatur: sanctus profecto vir, atque doctissimus, nunquam adeo imbecilliter, ac pro inimicis etiam egisset; imo si omnino putavisset, hujusmodi expositionem ex verbis suis capi posse, vel id nunquam penitus dixisset, aut cum adjectione ac præiunctione, juxta doctorum consuetudinem dixisset; atque omnino, ut fuit diligentissimus, in hac re in primis maximam diligentiam curam habuisset, ne contra quam proponisset, efficeret.

Ex quo item constat, idcirco dici a Filio dari Spiritum sanctum, quoniam ab ipso esse habet. Alias enim ministri fungeretur officio, quod non per ipsum naturaliter procederet, præbens. Lique-

etiam, quod dicitur, ab eo esse habere, substantiam Spiritus per Filium significare.

Præterea, magnus ipse Basilius, in lib. iv *Questionum*, ait: « Neque enim minus aliquid eramus habituri ad agnoscendum, quod Spiritus ex Deo sit, Spiritum oris ejus ipsum esse audientes; » sed hoc sufficere poterat per se ad indicandum, substantiam ejus ex Deo esse. Si igitur Spiritum ex Deo esse, idem est, quod Spiritum oris ejus dici; os autem Patris Filius a magistris Ecclesiæ dicitur; idem ergo est, Spiritum ex Deo esse, dicere, et ipsum Filii Spiritum dicere. At illud sancti Spiritus ex Deo substantiam significat. Itaque et quod Filii Spiritus dicitur, eandem itidem substantiam Spiritus et per Filium et a Filio designat. Sufficere itaque ait et hoc ad insinuandam substantiam Spiritus. Unde constat etiam, quia non alias Filii diceretur Spiritus, nisi per ipsum, et ex ipso substantiam haberet.

Quoniam igitur in Deo, et materia, et cuncta quæ sunt ex materia, penitus locum non habent, et neque secundum excellentiam atque defectum, neque ut possessio, sive factura, sive pars, sive membrum, neque quomodolibet aliter potest hoc hujus, aut hujus dici, secundum hujusmodi proprietatem; constat profecto, quia cum hoc hujus, aut hujus a theologis dicitur, causa insinuat; aliter enim esse possibile non est.

Ex quo et illud una insinuat, Spiritum ad Filium relative dici, si hæc ad invicem discernere, secundum causæ causalisque relationem velimus: siquidem juxta Gregorium Nyssenum: « In hoc solum, alterum ab altero distingui deprehendimus quod ille causa, iste ex causa sit. » Quod rursus ita divisit, ut alium diceret esse continenter ex primo; alium per eum, qui continenter esset ex primo, manare. Sed jam libri hujus continenda longitudo est, ut ad ea quæ restant, lectoris intentio interim a labore reparata, alacrior atque vigilantior assurgat.

LIBER SECUNDUS.

Jesu, nobis præi, et dux esto. Te enim duce, non errabimus.

In sacris Litteris Spiritus sanctus Dei spiraculum dicitur: *Spiraculum*, enim, *omnipotentis*, ait beatus Job, *edocet me*¹. A spirando enim utrumque, et *spiritus* scilicet, et *spiraculum* denominatur. Nam et magnus Athanasius, in libro qui inscribitur: *Reprehensio simulationis Meletii et Eusebii* dixit: « Non nativitati sancti Spiritus processio assimilatur, sed spiraculo, quod spiraculum quasi

ex ore prodeat. » Idemque in libro ad Serapionem *De Spiritu sancto*: « Spiritus iste, inquit, spiraculum Filii est. » Si igitur Spiritus quidem Filii est, et dicitur Spiritus, spiraculum autem, et Spiritus idem est; spiraculum vere spirantis est; manifestum est, Spiritum sanctum ad Filium, quasi ad inspirantem referri. Nam si spiraculum ipsius est, constat, quia ab eo inspiratur, ipseque inspirans

¹ Job xxxiii, 4.

est. Spiraculum quippe, ut diximus, a spirando A denominatum est.

Quoniam vero spiraculum Dei dicitur Spiritus sanctus, unus autem Deus est Pater et Filius; quippe dum unâ essentia sit, servata solum personali differentia, qua alius gignit, et alius gignitur, totusque ex toto Spiritus sanctus asseritur: neque aliud est totus Pater, aliud totus Filius, neque dissonum, constat quia Pater et Filius unus est spirans sanctum Spiritum, quorum ille spiraculum est. Unde et productor per Verbum dicitur est.

Sanctus quoque Epiphanius in eo libro, quem inscripsit *Anchoram* [*Ancoratum*], sic ait: « Pater erat semper, et Filius erat semper, et Spiritus sanctus semper ex Patre spirat et Filio. » Verum enimvero, ut germen, et Filius idem est, et Spiritus, et quod spiratur. Atqui productor per se ad productum dicitur; ergo et ad Spiritum dicitur. Itaque, cujus est Spiritus et ab eo inspiratur, et ad illum relative dicitur. Ex quibus item constat, quoniam Spiritus relative Filii Spiritus dicitur. Quocirca et hoc ad insinuandam ejus substantiam sufficere, magnus inquit Basilius. Nisi enim ita esset, cum Spiritum dicimus, in unam sanctæ Trinitatis personam cogitatio non recurreret, sed in unum Deum. Et Deus enim absolute Spiritus dicitur, atque ita neque Trinitas esset Deus, neque nos propriis eam nominibus confiteremur, neque in cogitationem trium personarum adducemur.

Attestatur autem his et sanctus Augustinus in libro *v De Trinitate*, ita dicens: « Spiritus vero sanctus secundum id, quod scriptum est, quoniam Deus Spiritus est, potest quidem universaliter dici, quia et Pater Spiritus, et Filius Spiritus. Itaque et Pater sanctus, et Filius sanctus, et Spiritus sanctus, quoniam unus Deus: et utique Deus sanctus est, et Deus Spiritus est, et potest appellari Trinitas, et Spiritus sanctus. Sed tamen ille Spiritus sanctus qui non Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo, quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relative dicitur, cum ad Patrem et ad Filium refertur; quia Spiritus sanctus, et Patris et Filii Spiritus est. »

Theologus item Gregorius ait: « Emanationis D ad alterutrum habitus differentiam; differentiam etiam illorum appellationem effecisse; ut scilicet, alius quidem Filius, alius Spiritus sanctus diceretur. »

Sed et Gregorius Nyssenus ait: « Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia. » Ubi vero habitus est, et relationem profecto esse constat.

Quod si quis contendat, ac Spiritus nomen inter ea, quæ dicuntur, *ad aliquid*, ponere omnino renuat, primum quidem, præter omnem rationem, Patrumque sententias sentire se noverit. Deinde nobis non de nomine, sed de re maxime sermonem

esse audiet. Ipsa igitur persona Spiritus, sive productum, sive spiritus, sive proeodens, eiv; aliquid aliud dicatur, Trinitatis tertia persona Patris et Filii esse dicitur, et ad Patrem et Filium refertur. In divinis autem personis, quod esse alicujus dicitur, aut ex illo est, aut causa est ejus, cujus esse dicitur. Nulla enim alia illic differentia est, præter relationem quæ secundum causam causale est. Aliter enim non esset Trinitas Deus.

Quod autem a quibusdam Infertur, ut dicant: « Quia et janua domus dicitur, et Deus, Deus noster, sed neque janua ex domo, neque ex nobis Deus, penitus absurdum et fœdum est. » Primum enim in divinis personis solum dignitas servari dicitur, ut, quod alicujus dicitur, aut ex illo sit, aut causa ejus esse, cujus dicitur, intelligatur: quandoquidem illic nulla est alia differentia. Neque enim ut membrum, aut pars, aut instrumentum, aut possessio, aut quomodolibet aliter, ut in creaturis fit, hoc hujus dicitur. Deinde dicitur quidem Deus, Deus Abraham, et Isaac, et omnium, sed justorum quidem, ut mansio et sors. Hæreditas enim sanctorum Deus est; creaturarum vero, cæterorumque simpliciter, ut creator, et Dominus, suorumque providentiam gerens.

Ex quo liquet, ne in hoc quidem deesse ordinem secundum ea quæ dicuntur *Ad aliquid*. Animadvertitur is ordo secundum id quod perficit et quod perficitur, quodque regit et quod regitur. Ideoque neque Spiritus secundum personalem proprietatem suam, creaturæ Spiritus dicitur, sed secundam quod Deus unus est cum Patre et Filio, sanctificans, atque inspirans, aut aliter eos qui digni sunt, meliores efficiens, atque eos visitans.

Præterea, quoniam productor cum sit eorum quæ *Ad aliquid* dicuntur, ad solumque dicatur Spiritum, constat et Spiritum ex his quæ *Ad aliquid* dicuntur esse, atque ad solum referri productorem. Nam si quid, secundum quod ejusmodi est, ad aliud aliquid dicitur, constat, quia et illud ad primum, quasi ad aliquid dicitur. Si enim homo, secundum quod Dominus, ad alium aliquem dicitur, et ille ut servus ad eum referretur, quod servus et dominus ad alterutrum semper relativa sint, hoc ipsum et in omnibus, quæ quasi *Ad aliquid* se ad invicem habent. Cujus ergo Spiritus, Spiritus est, ille productor est, Spiritusque ad eum cujus est Spiritus, quasi ad productorem refertur. Spiritus autem Filii Spiritus dicitur; Filius ergo productor sancti Spiritus est, et spirans ipsum est. Ideoque processus illius spiraculo assimilatur, et a spirando denominatus est, et spiraculum Filii appellatus est. Ac juxta sanctum Epiphanium, Spiritus ex Patre spirat et Filio.

Præterea Basilius in libris contra Eunomium et Arium: « Spiritus, inquit, ad Patrem proprietatem intelligo, quia procedit ex Patre. Ad Filium autem,

quoniam audio : *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* ².

Quoniam igitur non magis proprius Patris, quam Filii est Spiritus sanctus, quia est eadem substantia Patris et Filii, Spiritus autem proprietatem ad Patrem vir sanctus intelligit, quia procedit ex Patre, necessario et ad Filium proprietatem eadem ratione intelligenda est. Itaque quod dicitur Spiritus Christi, et Spiritus Filii, ex eo ipsum esse commendat; maxime cum vir sanctus præniserit dicens, ad ostendendum illius substantiam, ex Deo esse, id sufficere, quod dicitur : *Spiritus oris illius* ³. Sed et in capitulis quoque ad Amphilochium ait : « Neque hinc solum naturam communito ostenditur, sed quia etiam ex Deo esse dicitur, non quasi per omnia ex Deo prodians, sed quasi Spiritus oris illius; hinc quidem insinuata proprietate, substantiæ vero modo ineffabili servato. Et Spiritus autem, inquit, Filii dicitur, quasi proprius illi per naturam. »

Ex his autem constat, quia magnus Basilius proprietatem in divinis personis dicere vult, velut causæ causalisque consortium. Quod enim dicit, tale est : Cum audimus Spiritum sanctum et Spiritum oris Dei, intelligimus ipsum naturaliter ex Deo esse. Hoc est enim proprietas; modum vero, quo ex Deo est, hoc est procedere ipsum ignoramus. Etsi enim alium quidem gigni, alium vero procedere, atque alium quidem sine medio ex primo, alium vero per eum, qui sine medio ex primo est, substantiam habere credimus, nihilominus tamen modum ignoramus. Hoc ergo cognito, quia est ex Deo naturaliter, consequenter quomodo sit quaeritur.

Itaque proprietas hæc principaliter quidem causam et causalem significat. Deinde, consequenter, consubstantiale etiam. Atque hujus indicium est : primum quidem, quia consubstantiale nullam indicat discretionem. Proprietas vero differentiam discretionemque commendat. Deinde, quod consubstantialia quidem invicem, secundum eandem verborum rationem, absque ulla adjectione convertuntur; Pater quippe consubstantialis est Filio, et Filius consubstantialis est Patri. Quod sane consubstantiale hic etiam discretionem præsupponit, ex nominibus Patris ac Filii satis apparentem. Propria vero non simpliciter, sed cum adjectione; neque enim dicere possumus, Pater proprius Filio et Filius proprius Patri, sed ita proprie reddemus : Filius quidem proprius est Patri Filius; Pater autem proprius est Filio Pater. Illo enim modo indiscrete, et sine relatione ad invicem reddetur. Sic autem proprietatem Filii ad Patrem secundum quam ex illo genitus, Patrisque ad Filium, secundum quam ipsius Pater est, reddimus.

Oportebat igitur similiter converti proprietatem, sicut consubstantiale est : siquidem proprietas

consubstantiale ipsum principaliter significaret. Nunc vero hujusmodi proprietatem consubstantiale sequitur. Sicut et Filius, nomen secundum se quidem processum alicujus ex aliquo significat, in eadem specie, consequenter vero consubstantiale etiam. Quod enim ita processit, necessario etiam consubstantiale est. Non igitur Spiritus sanctus proprius Filii secundum naturam diceretur, nisi per ipsum procedens naturaliter, per ipsum etiam substantiam haberet. Quod enim ex aliquo, aut per aliquod secundum æquivocum processum prodit, unaque ex illo esse monstratur, a quo et proprietatem maxime elucet, et consubstantiale consequenter, ejusdemque speciei demonstratur.

Idcirco magnus quoque Basilius hinc proprietatem insinuari dixit, quia ex Deo esse dicitur. Quod autem ex Deo esse dicitur, causam ostendit, qua præcedente consubstantiale etiam secundum hujusmodi proprietatem in divinis personis sequitur. Quoniam igitur Spiritus sanctus secundum naturam proprius est Filio, constat quia ad illum veluti ad causam refertur. Unde etiam consubstantialis illi est.

Magnus item Basilius in Expositione xxxii psalmi ait : « Sicut igitur creator Verbum firmavit cælos, ita et Spiritus, qui ex Deo est, qui a Patre procedit, hoc est, qui ex ore ejus, ne quid eum exteriorum esse, neque creaturæ, arbitreris : sed ut quod ex Deo habeat substantiam, glorifices. Omnes enim in eo virtutes simul contulit. »

Et post pauca : « Hoc quidem in loco Spiritus oris ejus dici, ut intelligatur Salvator, sanctissimusque ejus Spiritus. Ubi autem invenietur? Apostolo scilicet dicente de Filio : *Ferens omnia Verbo virtutis suæ* ⁴. Virtutem et Verbum Filii Spiritum sanctum posuit. » Ac rursum : *Quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui* ⁵. Ex quo etiam constat, stultum et irrationabilem fuisse quorundam malignitatem, qui ex hoc Apostoli dicto *Jesus*, deleverunt, ne de Filio Dei hoc intelligatur. Ex eo enim, quod illatum est, *illustratione*, arguuntur. Futura enim apparitio Domini Jesu creditur, simulque in vetustissimis exemplaribus integritas apostolicæ sententiæ ostenditur. Hoc tamen in loco sanctus vir os Dei Filium esse ait; dixerat enim superius Spiritum ex Dei ore esse, quod idem significare dixit : *Qui a Patre procedit*.

Sanctus autem Athanasius Antiochenus episcopus, in eo libro, quem prædiximus, « Verbum, inquit, sine Spiritu non est, sicut neque sine Verbo mens. Mentem vero esse Patrem Verbi dicimus. Mens, in qua Verbum, cum qua Spiritus, sanctum Spiritum oris Dei dicens, os enim Patris Filius. »

Si igitur Spiritus quidem ex ore Dei est, hoc autem idem est, quod *qui a Patre procedit*; os

² Rem. viii, 9.

³ Psal. xxxii, 6.

⁴ Hebr. i, 3.

⁵ II Thess. ii, 8.

autem Patris Filius est; et quod dicitur ex Patre A
procedere, illius substantiam significat: cur non
id quoque, quod dicitur Filii Spiritus, et Spiritus
oris ejus, indifferenter illius substantiam significet,
secundum quam ex Patre per Filium procedit, ac
per ipsum, et ab ipso esse habet?

Magnus item Basilius in lib. iv *Contra Eunomium*, quasi ex contrario proponens: « Sed dicis, inquit: Si Dei quidem imago Filius est, Verbum autem Filii Spiritus, cur non Filius Filii Spiritus dicitur est? In has igitur ineptias ipsum impellente Eunomio, nisi ex Filio esse Spiritum sanctum crederet, Basilius facillime illi obviasset dicens: Quomodo esset Spiritus Filius Filii, qui non quomodolibet ex Filio, sive per Filium procederet? Ita enim se controversiæ hujus molestia eximeret. Verum id quidem non dixit, sed subjiciens quod proposuerat, solvit: « Nos autem et de hoc ad nos ipsos, quantum possibile est, respondemus. Nam ad te quidem etiam facere satis esset, eadem interrogatiuncula tibi quæque imminente. Dicimus igitur, quoniam dicere Filium ex Filio, divinitatis Trinitatem in suspicionem multitudinis adduceret, audentibus hominibus. In promptu enim erat, suspicari quoniam si Filius ex Filio natus esset, et ex eo rursus alium nasci, atque rursus alium, ac deinceps in multitudinem crescere. Hujus ergo rei gratia, ex Deo quidem esse Spiritum Apostolus aperte prædicavit dicens: *Quoniam Spiritum Dei accepimus* ⁶, eumque per Filium manasse, manifestum fecit Filius, Spiritum ipsum appellans sicut et Dei et Christi mentem nominans, sicut et Dei Spiritum. Filii autem Filium appellare caute declinavit. »

Itaque magnus Basilius Filii quidem Filium esse Spiritum negat, ex Filio autem sive per Filium prodire asseverat. Quod autem manare naturaliter *procedere* significet, ex eo quidem manifestum est, quod eo verbo etiam in notivitate Filii theologi utuntur. Sanctus enim Cyrillus, in libro, quem ad Valerianum episcopum scripsit, « Sanctus, inquit, per naturam cum sit, quemadmodum et Pater, is qui ex eo manavit unigenitus Filius a Patre, sanctificatus dicitur secundum quod apparuit homo. »

Sed et ipse quoque Basilius in libro *De Spiritu sancto*, « Spiritus, inquit, nihil sibi quæsitum habet, sed æternæ cuncta habet, ut Spiritus Dei, atque ex illo manans. » *Manare*, posuit pro eo, quod est, *esse*. Patet autem ex præcedentibus: « Filii enim, inquit, Spiritum ipsum nominavit, quemadmodum et Dei, eodem modo esse Spiritum Filii Spiritum, quo etiam est Dei et Patris. »

Idem rursus in eisdem, capitulo, quod inscribitur: *Cur non et Spiritus Filii Filius*, inquit: « Non ideo, quia non ex Deo per Filium sit, sed ne Trinitatis existimetur infinita multitudo filios

ex illis, ut sit in hominibus, habere credita. » Cum dixisset igitur: « Non ideo, quia non ex Deo per Filium sit, » ostendit, quia ex Deo per Filium est, duabus negationibus pro una affirmatione utens. Quem igitur esse per Filium dixit, hunc etiam per Filium manare indicavit, *esse*, ac, *manare in substantia*, indifferenter ponens.

Nam si, ut quidam putant, *manare*, manifestationem, qua mundo manifestatus est, signat, quoniam secundum hanc magis Filium Spiritus manifestat, *Ille enim*, inquit, *me clarificabit* ⁷; erit ergo et Filius Verbum sancti Spiritus. At id Gregorius Nyssenus negavit dicens: « Filius autem sanctus Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia. Nempe autem sitne, vel non sit Filius Spiritus sancti manifestatio nihil potest ostendere; nisi *manare*, substantiam simpliciter significet, sicut esse etiam, secundum quam scilicet substantiam per Filium esse a theologis asseritur.

Et his vero illud conficitur, et Spiritum sanctum non esse Filium, quippe emanationis differentia, hoc est, modus differens processus illorum substantiæ, secundum theologum Gregorium, hunc Filium, illum Spiritum sanctum appellari fecit. Ille enim ex Patre sine medio, ille autem, per Filium esse perhibetur.

Liquet autem et hoc, quod magnus Basilius cum jure suo confutare objecta valuisset dicens: « Qui igitur neque ex Filio, neque per Filium substantiam habet, Filii Filium existimari credique non posset; » quoniam ea potius sententia sua erat, ex Patre per Filium atque a Filio esse Spiritum sanctum, ei ut certissimæ ac veracissimæ acquievit; maxime cum dixerit, ita esse Filii Spiritum sanctum, sicut et Patris. Atqui Patris est, secundum quod ex eo est. Et Filii igitur eadem ratione est, quoniam scilicet ab illo esse habet, ac per eum procedit.

Idem præterea Basilius, adversus Eunomium pugnans, asserentem ex solo Filio Spiritum sanctum, esse quasi creaturam, sicuti et Filium ex solo Patre, et ipsum quasi creaturam: arguere quidem illum, quod non sit a Filio, sicut creatura interim omittit, tertio id reservans libro: « De hoc, inquit, cum plus otii fuerit, dicemus. » Circa finem autem secundi libri contra Eunomium, in illum invehens: « Illud autem, inquit, cui ex omnibus obscurum esse possit, nullam efficientiam Filii a Patre dirimi: nihilque esse in omnibus, quod insit Filio quod a Patre alienum sit? *Omnia enim, ait, mea, tua sunt; et tua, mea sunt* ⁸. Quomodo igitur Spiritus causæ soli Filio assignat, ipsiusque naturæ prædicatum, hujus accipit creationem? Siquidem ergo duo principia subintroducens sibi invicem contraria, hæc ait, cum Manichæo et Marcione conteretur. Sin vero ex uno quæ sunt, suspendit omnia, quod

⁶ Rom. viii, 15. ⁷ Joan. xvi, 14. ⁸ Joan. xvii, 10.

dicitur a Filio factus esse, ad primam causam relationem habet. Itaque etiam omnia per Filium in esse producta credimus, omnium tamen Deum causam esse non tollimus. »

In his vir sanctus Eunomium exagitat, quod interium a Patre non dixerit esse Spiritum sanctum. Sin vero hunc non a Filio esse crederet, Basilium facilius ejus objectioni obviasset dicens : « Quoniam quidem a Filio nulla ratione, esse, habet, quomodo secundum te ex solo Filio est ? » Cæterum id quidem non dixit, sed eum a Filio esse, cum pro concessio posuisset, Eunomium arguit, quod a Patre illum esse denegat. Ac deinceps, se contra eum armans, ait : « Quomodo ergo non apertum periculum est, a Patre Spiritum dividere, id est, eum non esse a Deo et Patre, contendere, cum utrumque nobis Apostolus conjuncte tradat, et nunc quidem, Christi Spiritum dicat, nunc autem Dei, ita scribens : *Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* ». Ac rursus : *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est* ⁹. »

Ubi notandum, quia Eunomium insimulans, quod non etiam a Patre Spiritum diceret, sed divideret a Deo Spiritum, ipse quod conjunctus sit, testimonium ex Apostolo producens, Deo et Christo conjunctim Spiritum commendat, hoc est, ex utrisque esse. Nam, si a Deo dividi, id est non esse a Deo, conjungi Deo et Christo, constat quod ab ipsis esse significat. Ejus autem rei indicium est, quod cum dixisset Spiritum, nunc quidem Christi dici, nunc autem Dei, cum testimonio firmare vellet, quomodo sit Dei : *Nos autem, inquit, non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est* : quasi tantumdem valeat dicere, Spiritum Dei, et Spiritum qui ex Deo est.

Cum igitur exposuisset testimonium quod conjuncte dicatur Spiritus sanctus, et Spiritus Dei, et Spiritus Christi, Apostolumque introduxisset testem, etiam ex Evangelio testimonium ad hoc asserendum, assumere voluit ; ac deinceps ait : « Cum autem hunc Dominus Spiritum veritatis dicat, ipse quippe est veritas, et qui a Patre procedit. » Illic idem rursus existimat Spiritum veritatis dici, atque a Patre procedere ; pollicitus enim, testimonium se dicturum, quod conjuncte Spiritus Dei et Christi diceretur : Christi quidem esse, ex eo, quod Spiritus veritatis dictus est ; ostendit autem Dei esse, quia procedit a Patre ; quoniam igitur, quod dicitur, Spiritus Dei, et Spiritus qui ex Deo est, et qui a Patre procedit, causam significat, quodque Spiritus Christi, et Spiritus Filii, et Spiritus veritatis est, et dicitur, causam similiter ostendit. Hæc enim, ut magister (28) docuit, eandem habent vim ; ideo etiam dixit Spiritum sanctum a Filio esse habere,

A atque omnino ex illa pendere causa, idque rationem pietatis tradere : concordatque sibi sanctus vir in hoc, atque in aliis plerisque locis. Ex quibus constat, Spiritum sanctum relative Filii Spiritum dici, et Spiritum Christi, et Spiritum veritatis.

Nysenus quoque Gregorius super oratione Dominica, « Unigenitus, inquit, Filius a sacra Scriptura nominatur, atque hactenus illius proprietates trahitur. Sanctus autem Spiritus ex Patre dicitur, atque ex Filio esse vero testimonio asseritur. » Si quis autem, ex, præpositionem hoc in loco a quibusdam adjectam asseveret, primum quidem in vetustissimis exemplaribus ita haberi invenitur, vel saltem locus notatur ; unde quorundam nimis insipientium hominum temeritate particula illa deleta perspicitur.

Deinde, nihil sibi insolitum dixit vir iste. Quod enim alibi ait : « Aliud quidem continenter ex primo, aliud vero per id, quod esse continenter ex primo, » hoc ait et hic universaliter ; quippe verum est quod essentialiter per aliquod procedat, et per ipsum sit ac per ipsum processus proprii substantialem habet modum, id etiam ex ipso esse. Imo consona Basilio dixit : ille quippe, ut ex prædictis constat, quod sanctus Spiritus Filii Spiritus dicitur, in substantia illius intellexit. Quod enim Spiritus Filii, et Spiritus oris ejus dicitur, idem esse ait, ac si diceretur, ex Patre procedere ; atque ex eo, quod dicitur Spiritus Filii, hujusmodi ad eum proprietatem designari definit, qualem ad Patrem ex Patre, quod dicitur, procedere commendat ; sufficereque ait, quod dicitur Spiritus Filii, et Spiritus oris ejus ad insinuandum substantiam ipsius ; neque minus aliquid significare, cum Filii Spiritus dicitur, quam cum ex Deo esse illum audimus. Ille igitur hoc ita exposuit. Pari autem intelligentia id dictum et Nysenus accepit. « Quia enim, inquit, Apostolus eum Filii Spiritum, sicut et Dei nominavit, secundum eundem morem est Spiritus Filii, secundum quem et Dei et Patris. Verum Dei, et Patris Spiritus dicitur, quasi ex ipso existens. Igitur et Filii Spiritum, ut qui ex ipso sit, et ab ipso esse habeat, accepit. Non ergo nova neque insueta voce et intelligentia beatus iste usus est : sed ex divinis Litteris occasione sumpta, consentanea magno Patri Basilio locutus est.

Sanctus quoque Cyrillus, super illud evangelicum : *Altem Paracletum dabit vobis* ¹¹, ait : « Alium quidem Paracletum Spiritum vocat ; una quippe in utrisque substantiæ ratio, non extra ipsum ponens, sed alteritatis verbum in eo solo dans, quod Spiritus ipse propria substantia esset, atque subsisteret. Neque enim Filii Spiritus est, sed cum vere proprieque sit, atque subsistat, hoc, quod est in fide suscipiemus ; Spiritus enim est Patris, et

⁹ Rom. viii, 9. ¹⁰ I Cor. ii, 12. ¹¹ Joan. xiv, 16.

Filii. « Nunc notandum, quod ad ostendendum, Spiritum sanctum substantialiter esse, atque subsistere hoc, quod est, hoc est a Filio discretum esse, adjunxit : « Spiritus enim est et Patris, et Filii. » Itaque cum dicitur Spiritus Filii, discretionem quamdam oportet intelligere, non consubstantialitatem, ut quidam dixerunt; eisi, quam maxime, ut dictum est, inde consubstantialitas sequitur. Sicuti et a Patre quidem discernitur Spiritus, quia ipse est Spiritus, utpote ab ipso prodiens; ipso autem hoc, quod illius est Spiritus, procedit ab illo, consubstantialisque illi est, et Filius a Patre distinguitur, secundum quod Filius est, ac discretio quamdam signatur ex nomine; eo autem ipso, quod Filius est, omnino etiam consubstantialis est.

Et quoniam in divinis personis discretio relationem secundum causam causalemque significat, quod autem dicitur Filii Spiritus, discretionem indicat, constat, quia cum dicimus Spiritum Filii, relationem secundum causam, atque causalem signamus. Enimvero id dicere non possumus, referri quidem Spiritum sanctum ad Patrem et ad Filium, idem esse, quod proprietates habere Spiritum sanctum, ut ad ipsos differenter referatur; aut Spiritum differentem quempiam esse, ac duplicem; aut Filium, non secundum essentiam, unum esse cum Patre, quæ identitatem Filii ad Patrem tollunt, unumque ac simplicem Spiritus processum, secundum quem ad Patrem et Filium referatur, ex Patre per Filium procedens, una auferunt.

Deinde, etsi Filius ad Patrem et ad Spiritum referatur, et Pater itidem ad Filium et Spiritum: sed omnino hæreticum est, etiam de Spiritu sancto istud putare, ut ipse quoque, gemina relatione scilicet ad Patrem Filiumque referatur. Spiritus enim secundum unam ac solam personalem proprietatem suam, ac secundum quod Spiritus, ad Patrem referatur et Filium: Pater autem et Filius ad invicem quidem et ipsi personalibus proprietatibus referuntur. Ad Spiritum vero, non his, verum alia relatione, quam generationis ac nativitatis, productionis [spirationalis] scilicet, secundum quam, unum sunt Pater et Filius; etsi suis ad invicem differentiis discreti. Nam, secundum quod ille Pater, hic Filius est, ad invicem solum dicuntur. Itaque illic quidem fas est, secundum unum scilicet, ac solum ipsius personalem processum, Spiritum sanctum ad Patrem, ac Filium referre; in Patre vero, ad Spiritum et Filium: ac rursus, in Filio ad Patrem et Spiritum sanctum, omnino impossibile est; nempe enim, etsi Patris persona, una cum sit ac simplex, ad Filium ac Spiritum referatur, dicere possumus, quoniam Pater quidem ad differentes personas Spiritum ac Filium referatur, secundum quod sunt personæ differentes, ideo et referatur differenter (29); Spiritus autem sanctus, etsi ad personas differentes referatur, sed non

secundum quod invicem differentes sunt, referatur; neque enim ad Patrem, secundum quod Pater est: esset enim Spiritus Filius; neque ad Filium, secundum quod Filius est: ad Filium enim sic Pater referatur solus. Itaque quoniam unum aliquid ac simplex est, in Patre ac Filio, ad quod referatur Spiritus, merito, et unica relatione ad eos referri dicendus est.

Insuper quoniam idem et unus Spiritus sanctus indifferenter, et sine aliqua adjectionis varietate, Patris ac Filii Spiritus dicitur, necesse est, secundum eundem modum, etiam amborum sit: sin alias, Filii ad Patrem inæqualitas sequitur, similitudinisque incommutabile hinc tollitur. Sicut enim sapientia, bonitas, justitia, conditionisque ratio, Patri Filioque distributa, eis itidem, et sine varietate redduntur, ideoque una essentia, et una virtus, et unus Deus est: ita et in Spiritu sancto, æqualitatis ratio necessario habenda est. Alias quippe, sicut in illis, cum non similiter Patri redduntur et Filio: diminutio, varietasque essentia Filii ad Patrem, sequitur, ut dictum est, secundum Ariannorum propositionem: profecto et in sancto Spiritu cum ambobus similiter, ac sine ulla varietate reddatur, si a nobis dissimiliter ac varie redditur, idem necessario sequitur, multoque hic amplius, quoniam et de consubstantialitate Spiritus ipsis sermo est.

Id et magistri Ecclesie senserunt. Ait quippe Cyrillus beatissimus, cum illud exponeret: *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis*: « Dei enim et Patris naturalium honorum essentialiter socius consorsque, cum sic eodem modo habet Spiritum, quo habere eum Pater intelligitur, non inductum, neque extrinsecus injectum, id quippe sentire, summæ vesaniæ est; sed, sicuti unusquisque nostrum proprium sibi continet spiritum, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Propter hoc ipsum denique insufflavit corporaliter Christus, ostendens, quoniam sicut ex humano ore procedit corporaliter spiritus, ita et in divina substantia, qui ex ipsa est Spiritus deifice digneque profunditur. »

Idem rursus cum illud evangelicum exponeret: *Et Deus erat Verbum*, « Non ergo, inquit, minor est, qui eandem habet efficientiam quam perfectus Pater, genitorisque Spiritum habet proprium naturæ bonum vivumque, et sibi substantialiter insitum, quemadmodum videlicet et Pater. »

Hic, si rursus quis duos processus sancti Spiritus ponens, unum intertemporalem [ἄχρονον] ac substantialem, temporalem alterum nec substantialem, Patri quidem ambos assignet, Filio vero secundum ac temporalem, secundum quem et mitti dicitur ab ipso, et dari, et infundi, et si quid aliud hujusmodi de tanta re dici convenientius potest. Primo

(29) Leg. Greg. de Valentia, tom. I *Comm. theol.*, disc. 2, q. 10, p.

quidem id legem ferentis est (30); neque enim ita quoquam sanctorum dictum est, atque una hoc ipsum in primis est, quod minorem Patre Filium ostendit.

Deinde non dicitur tantum: Quia per ipsum mittitur, et datur; sed, Quia etiam procedit, quod profecto substantialem sancti Spiritus processum signat, qui etiam æternus atque ante sæcula creditur. Sed enim jam supra declaratum est, quæ ineptiæ, quæ indigna hujusmodi homines sequantur. Præter id namque, quod Filio ministri ordinem assignant, etiam accidentia secundum tempus Filio ac Spiritui, imperfectionemque simul assignare cogentur.

Sed ne in has nugas decidamus, dicendum est secundum magnum Basilium quia, quod ex Deo procedit, non procedit in tempore, etiamsi in tempore ejus efficacia appareat; et quia secundum id quidem quod dicitur, *ex quo*, unicus processus, secundum vero id quod dicitur, *in quod*, geminus esse secundum nostrum habitum agnoscitur, et quæque alia supra dicta sunt. Quanquam nunquam a Filio darctur, nisi ab ipso esset. « A quo enim, ait magnus Athanasius, dari oportebat Spiritum, nisi ab eo, cujus est? » Alias quippe minister esset Filius. Et certe, si priorem illum substantialemque processum, secundum quem ab eo procedit, Pater apud seipsum quasi non communem Filio servaret, missionisque tantummodo illum communionem dignaretur; ex mensura ergo daret Pater Filio Spiritum, et non, ut Baptista dixit, *non ad mensuram* ¹².

Præterea siquidem missio Patri Filioque communis sit, processio vero a Patre solo, non communicante sibi Filio, omnia quidem Filii Patris erunt; non autem omnia Patris et Filii. Non ergo verum erit, quod a veritate ipsa dictum est: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* ¹³. Et illud: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt* ¹⁴, quod absurdissimum est, sanctorumque sententiis penitus adversum.

Ait enim Cyrillus beatissimus super illud: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* « Fructus igitur est: figura expressa paternæ substantiæ Filius cum sit, omnia, quæ ipsius sunt per naturam, sibi vindicat; idcirco ait: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt; ideo dixi vobis, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis*, Spiritus scilicet, qui per ipsum atque in ipso est. »

Et idem rursus super illud: *Hoc erat in principio apud Deum*, « Deum, inquit, verum ex Deo Patre vero genitum seipsum Unigenitus ostendens ait: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*; omniumque proprietatum quæ Patri insunt naturaliter, hæres Filius est, ut ex ipso secundum naturam existens,

etiamsi non intelligatur esse Pater; omnia autem profecto in seipso habens, quæ sunt personæ substantiæ propria atque præcipua. »

Idem super illud: *Sicut tu me misisti in mundum*, « Quoniam, inquit, ex Patre, et in Patre, secundum naturam est Filius, fructus existens verus substantiæ ipsius, Patris proprium Spiritum sibi per naturam vindicat. »

Sed et magnus Basilium in lib. *De fide*, cujus initium est: *Dei quidem meminisse jugiter*, « Filius quidem, inquit, ut Filius, naturaliter, quæ Patris sunt possidet; ut autem Unigenitus, omnia habet in seipso collecta. »

Si ergo omnia, quæ habet Pater bona præcipua et propria Patris, et Filius itidem habet, præcipuus autem est Spiritus vivens, et substantialiter insitus, isque proprie Filii naturæ bonum esse a theologis asseritur, quamvis etiam præter Patrem esse solum, omnia quæ Patris sunt Filium habere itidem asseveratur, constat profecto quia et Filii est Spiritus sanctus, sicut et Patris, ac secundum eundem modum. Alias enim summa illa cum Patre identitate et incommutabilitate Filium excluderemus.

Verum, etsi eandem substantiam habet et Pater et Filius, sicut in divina illa simplicissimaque natura digne habere intelligitur, eandem tamen Pater ita habet, ut a nullo accepisse, cum sine causa sit, intelligatur: Filius autem eandem ita habet, ut a Patre acceperit, ut a causa, Filiique rationem nascendo sibi vindicaverit. Similiter autem et de Spiritu dicendum, quod eandem cum illis habet substantiam, a Patre quidem procedens, a Filio autem accipiens causabilitet, hoc est processus ratione: sive ex Patre per Filium secundum suum substantialem processum, secundum quem ex Patre esse per Filium asseritur.

Dicere autem: Si omnia Patris habet Filius, et Filius necessario jam Pater est; hominum est parum considerate loquentium, Salvatorisque delentium vocem, ac personarum ordinem omnino ignorantium. Neque enim jam esset Filius Filius, neque Pater Pater, sed mixta omnia et confusa essent, proprietatibus sublatis. Cæterum constat, servatis tantum proprietatibus, quæ personas commendant, reliqua omnia esse communia. Namque hic Patris ac sui mentionem faciens Dominus et omnium, *Omnia enim*, inquit, *quæ habet Pater mea sunt*, his qui Trinitatem et unitatem confluentur, dicendo, Pater, et Filius, intelligendas proprietates dedit, discretionemque personarum; omnia autem dicendo, cuncta naturæ bona quæ Pater habet, præterquam esse Patrem intelligi voluit.

Unde magnus quoque Basilium in libro *De fide*: « Omnia quæ Pater est Filius est. Patrem dixi et Filium, has mihi proprietates serva. Manens igitur

¹² Joan. iii, 34. ¹³ Joan. xvii, 10. ¹⁴ Joan. xvi, 15.

(30) Hoc est, nihil probantis, sed tantum cum auctoritate asseverantis.

Filius, Filius omnia est, quæ Pater, juxta ipsius Domini vocem dicentis: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*. Re enim vera imaginis sunt omnia, quæ adsunt primitivæ formæ. »

Beatus item Cyrillus in secundo ad Hermiam ait: « Coæternum Patri credimus Filium omniaque æqualiter habentem, præter solum gignere. » Idemque in libro suo *De Trinitate*, « In Filio, inquit, unigenito, per omnia simili Patri et æquali, præter id solum, quod Pater non est. »

Divus item Chrysostomus in homilia 39 super Joannem, super illud: *Ut omnes honorent Filium, sicut honorant et Patrem*, « Num ergo, inquit, et Patrem ipsum appellabimus? Absit. Idcirco enim dixit Filium, ut manentem Filium, ut Patrem, honoremus. Qui autem ipsum dicit Patrem, non jam ut Patrem Filium honorat, sed permiscet et confundit omnia. » Ac post pusillum: « Dedit autem idcirco dictum, ne ingenitum ipsum suspiceris, neque duos Patres esse putes. Omnia enim quæ Pater est, hæc et Filius est, genitus et manens Filius. »

Porro, si quis etiam Spiritum sanctum, ejusdem essentialitæ cum Patre et Filio cum sit, et ipsum quasi necessario se producere subinferat, audiet hinc quidem esse nihil quod ipsum seipsum proferat, ipsumque sui ipsius causa sit; hinc vero nullam aliam nobis personam præter tres, in divinis traditam, ut illam producat Spiritus. Itaque cogetur personam aliam, quæ producatur, invenire, quandoquidem, quod producit, et quod producitur, idem esse non potest, simulque sermonis tolletur fundamentum. Præsupponitur quippe, juxta sacri eloquii positionem, Spiritum produci, vel procedere; solumque unde quæritur: et si Pater, et Filius unus productor est, at quod producit, et quod producitur, idem esse non potest. Sic enim necessario ejus, quod dicitur, unde, causa tolletur: hæc vero ratione, et quod dicitur ex Patre per Filium prorsus auferetur. Non ergo est putanda instantia, quam et ea, de quibus sermo est, et quæ a disputationibus concessa sunt, tollunt.

Quoniam etiamsi alia persona detur, hoc ipsum et de illa quispiam inquireret, atque ita nusquam sistetur infinitas. Pari enim ratione, aut in infinitum progreditur processuum numerus, aut, si stabit uspiam, cur non hoc magis in Spiritu, tertia videlicet persona Trinitatis, ut et Trinitatis nobis confessio servetur, et hujusmodi vanitas omnino arceatur? Nam præter id, quod hujusmodi ratiocinatores vani, nihil concludunt, etiam quæ nobis de Trinitate sunt tradita, moventur. Posito enim etiam ex solo Patre esse Spiritum, eadem et ad illos nihilominus erit instantia, hæsitatioque manebit. Ut ergo et eis ipsis, et nobis nihil ad disputationem conferens ejusmodi instantia, imo etiam proposita destruens abjiciatur.

¹⁰ Joan. xiv, 9.

A Ex his ergo quæ diximus, apparet et ipsum Filii nomen, et multum quidem, ad propositum conferre. Neque enim Pater versus Pater esse diceretur, nisi seipsum penitus communicaret Filio; neque Filius versus esset Filius, nisi Patris omnia haberet in seipso; sed neque esset incommutabilis imago Patris, si illo minor appareret; neque sigillum uniformo esset, quod in se ostendit Patrem juxta magnum Basilium: « Imaginis quippe sunt omnia, quæcumque insunt primitivæ formæ, » ut ipse ait; et sicut Gregorius Theologus in sermonibus de Filio dixit: « Hæc enim imaginis natura est, imitationem esse primi exemplaris, idemque esse potius, quam assimilationem, ne sit in alio similis, in alio dissimilis. » Et adjecit: « Hic autem eo etiam magis, quo vivens *riverentia est imago*. » Sed neque Christus vera prescens esset de seipso dicens omnia, quæ Pater tris essent, ac habere; habet autem Pater propriam naturæ suæ bonum, Spiritum sanctum. Et quoniam unam eandemque naturam Filius ex Patre genitus etiam cum Patre habet, quis audeat hæc prædictum Filium assorere paternorum honorum aliis gaudere, aliis privari? Atque hinc omnium, quod dicitur definitionem tollere, cum Dominus Patris omnia se habere dixerit? Præterea dictum est: *Qui videt me, videt et Patrem*¹¹. Quod autem dicitur, *videt*, pro eo positum est, quod est, intelligit, ita exponentibus Patribus.

C Et hinc itaque constat, quod qui Filium sine Spiritu cogitat, etiam Patrem Spiritu destitutum intelliget. Quia enim Filius Patris est definitio et verbum; et sicut definitio ad definitum, sive definibile, sic se habet Filius ad Patrem juxta theologum Gregorium: omnino, qui definiti definitionem nescit neque ipsum definibile ac definitum sciet. Itaque si quidem Pater Spiritus sancti causa est, et Filius cum eo. Quod si non Filius, neque Pater quidem. Nam quod in incommutabili imagine non cernitur, id neque in primitiva forma inspicietur. Et qui Filium Spiritus sancti causam non inspicit, ne Patrem quidem causam hujusmodi videre poterit. Quod enim ait Christus, veluti brevis quædam Patris et Filii parilitatis et æqui honoris definitio est. D Quantæ igitur, et quam periculosæ audaciæ est, cum tanta sit ambobus incommutabilitatis identitatisque ratio, Spiritum a Filio auferre, contra Domini Patrumque sententiam, ut hinc etiam imaginis incommutabilitas tollatur essentialitæque differentia necessario sequatur? Unde sane constat, Patrem et Filium unam esse sancti Spiritus causam, gignendi nascendique proprietate servata.

Joannes item Chrysostomus in 38 super Joannem homilia, interrogantibus Arianis, quomodo ejusdem esset essentia, qui mitteret, et qui mitteretur, respondit dicens: « Rursus ad humana orationem convertis, neque intelligis ista propter nihil aliud dici, nisi ut et causam sciamus, et in Sabellii mor-

bom non incidamus. » Constat ex his, quoniam **A** **mitti**, una quidem divinarum personarum discretionem commendat, simul etiam causam et causale indicat : « Propter nihil enim aliud mitti dicitur, nisi ut causam sciamus, et in Sabellii morbum non incidamus. » Si autem mittere et mitti, causam et causale significat, a Filio autem mittitur Spiritus sanctus, liquet secundum divum Chrysostomum, quia Filius causa est Spiritus sancti, et quoniam a Patre et Filio mittitur; Pater ergo et Filius unus mittens, unaque causa sanctus Spiritus est. Itaque non solum per id, quod dicitur procedere, cum Spiritus ex Patre per Filium procedere theologis asseveretur, verum per id quoque quod mitti per Filium Spiritus dicitur, Filius Spiritus sancti causa secundum substantialem, et omnem, et simplicem processum, juxta Ecclesie theologos, adeique principia esse invenitur. Et illud una apparet, quod non dare solummodo et audire et accipere, in divinis, et supra demonstratum est, causam, et causale, personarumque discretionem, et ab alio esse, et causam esse indicat, sed et mittere, et mitti, causam hñdem et causale significat, mittique ab alio esse demonstrat. Ideo et Pater mitti non dicitur, quoniam ex nullo est; Filius autem et Spiritus sanctus, quoniam ex causa sunt, secundum sui processum differentiam mitti dicuntur: Filius quidem, a Patre solo, quia et ex solo est; Spiritus autem sanctus a Patre et Filio, quoniam per ipsum et ab ipso est. Aliter enim si accipiantur ista, locum **C** in sancta Trinitate non habent, ubi substantiæ incommutabilitas atque identitas esse, pro confesso habetur.

Liquet autem ex his, quod in Filio quidem gigni, **mitti** est, in Spiritu vero procedere est. Neque mitti solum, sed quælibet verba, processum simpliciter significantia, Filioque ac Spiritui convenientia, in altero quidem nativitatem, in altero autem processionem commendant, juxta scilicet illorum proprios substantialesque processus. Hæc enim et sancti Patres dicunt.

Sanctus denique Cyrillus, super illud evangelicum: *Qui autem accipit illius testimonium, signavit, quia Deus verax est* ¹⁶, « Pater, inquit, **D** Filium ex propria natura protulit, veluti ex lumine splendorem, secundum ineffabilem atque inenarrabilem divinæ nativitatis morem, quod ipse quoque nobis ostendit dicens: *Unigenitus ego ex Patre exivi, et venio* ¹⁷. Exivit quippe ex Patre in propriam substantiam Filius, etsi in ipso semper secundum naturam est, quodque nobis in illo exisse significat, hoc rursus hic *mitti* indicat. »

Idem super illud: *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me* ¹⁸, « Sciantium vero, inquit, quod per id, quod missum se iterum dicit, non se-

condum se esse a Patris dignitate ostendit; neque enim servilis illa missio intelligenda est, etsi quam maxime servili forma vestitus, hæc de se sine crimine loquatur. Missus est autem ita, sicut verbum ex mente, sicut splendor solis ex ipso. »

Idem super illud: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus* ¹⁹, « Et certe, inquit, non ignorans, quia omnium habet potestatem, et quia a Deo exivit, hoc est, ex Patris essentia natus est. »

Idem super illud: *Credidistis, quia a Deo exivi* ²⁰; « Ex eo, inquit, quod ait: *Exivi a Deo*, hic rursus putabimus dictum, vel, quia natus sum, atque ex illius substantia illuxi secundum processum, ut essem, et intelligerem, fortasse proprie ac substantialiter, non tamen penitus divisim. Est enim in Filio Pater, rursusque secundum naturam in Patre Filius. Sive *exivi*, pro eo quod est, factus sum homo, vestram formam naturamque suscipiens. Quasi enim locus cujuslibet rei est propria natura a qua exit, cum ad aliud quodlibet migrat, et quod non erat efficitur. »

Sanctus item Maximus controversiam Anomœi seu Ariani cum orthodoxo in morem dialogi conscribens, Anomœum interrogantem facit, quidnam sit *gignere, et nasci, et emittere, atque producere?* Orthodoxumque ita respondentem introducit: « Pater quidem gignit, hoc est genuit, Filius autem gignitur, id est genitus est; atque ipse Pater emittit Spiritum, hoc est emisit; Spiritusque procedit, hoc est processit. »

Consona his et beatus Gregorius Romanus pontifex in homilia super illud evangelicum (31): *Cum vero esset die illa una Sabbatorum* ²¹, loquitur dicens: « *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* ²². « Hoc est, ea vos charitate diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, qua me charitate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit, quamvis *mitti* etiam, juxta divinitatis naturam, aliter possit intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur. Nam sanctum quoque Spiritum, qui, cum sit cœqualis Patri et Filio, non tamen incarnatus est, idem se Filius mittere perhibet dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mitto vobis a Patre* ²³. Si enim mitti, tantummodo incarnari debet intelligi, sanctus procul dubio Spiritus nullo modo diceretur *mitti*, qui nequaquam incarnatus est, sed ejus missio, ipsa processio est, qua de Patre procedit et Filio. Sicut igitur Spiritus mitti dicitur, quia procedit, ita et Filius non incongrue mitti dicitur, qui generatur. »

Quod igitur ex divi Patris Chrysostomi dictis colligitur, hoc etiam sanctorum cæterorum sententiis colligi datur. Mitti quippe hoc in Patre ac Filio significat quod et nasci, et ex Patre esse habere; etsi juxta Filii humanitatem ista intelligi possint. Porro

¹⁶ Joan. iii, 35. ¹⁷ Joan. xvi, 28. ¹⁸ Joan. vii, 16. ¹⁹ Joan. xiii, 3. ²⁰ Joan. xvi, 27. ²¹ Matth. xx, 5. ²² Joan. xv, 21. ²³ Joan. xv, 26.

(31) Hom. 26 super Evang.

cum hoc in Spiritu sancto non habeat, ideo quod corpus non assumpserit ut Filius, restat intelligendum de naturali processu sancti Spiritus ex Filio, quod mitti, et exire, et prodire dicitur.

Ex quibus etiam maxime manifestum est, ut diximus, non duos esse sancti Spiritus processus, quod a quibusdam assumitur; hoc enim pluribus arguitur, etsi propter illius temporalem manifestationem, nostrumque profectum, æternum quod est, temporale videatur, ut superius dictum est.

Quod si divus Chrysostomus alio in loco dixit: « Cum vero mitti audieris, noli de divinitate dictum accipere; Deus non mittitur, » dicendum, quod quia plurimi hæreticorum, ex eo quod dicitur mitti, gradus divinitatum introducentes, unamque et unitissimam essentiam et deitatem dividentes, aliam quidem mittere, mitti aliam docebant; ideo præceptor pietatis illud quidem denegat, ne deitatem introducat multitudo, deorumque consequentium partim superiorum, partim inferiorum, juxta scilicet substantiarum differentias; et ait quia deitas non mittitur, neque Deus, quando secundum Deitatis nomen absolute dicitur, et sine relatione. Per id vero, quod mittere et mitti dicitur, personarum substantiam, causamque et causale confitetur. Dicitque ideo dicitur, quia mittitur, ut causam sciamus, et in Sabellii morbum non incidamus, mitti sic accipiens, secundum quod persona ex persona substantiam habet, ex ea prodiens, cum una illis sit essentia.

Itaque secundum quod divina persona est, mitti ponitur, quia et mitti in divinis, ut dictum est, ab illo esse significat. Aliis quippe, et sibi ipsi et Salvatoris sententiis adversaretur apertissime de se dicentis, missurum se Paracletum, Spiritum veritatis: seipsum *veritatem* dicens, illum scilicet Spiritum, quem mittit Pater, et qui a Patre procedit. Ex quibus id etiam apparet, quod qui per donum sine substantia, non personam, secundum quod persona est, mitti a Filio Spiritum sanctum dicunt, non recte opinantur. Qui enim ex Patre procedit, Paracletus est Spiritus veritatis, quem mittit quidem, inquit, *Pater in nomine meo*, hoc est, per me. Missurum vero se, ipse quoque pollicetur, qui discipulos doceret, eisque suggereret omnia. Hunc ergo Spiritum quis audeat sine substantia dicere, nisi blasphemare velit?

Magnus quoque Basilius in libro *De sancto Spiritu*, « Spiritus, inquit, sanctus, nihil sibi acquisitum habens est, sed æternæ habet omnia, ut Dei Spiritus et ex eo manans, causamque ipsam habens, ut fontem sui. » Ubi notandum, quia Deum causam esse sancti Spiritus ex eo quod fons ejus sit, monet. Ait enim: « Causam ipsam habet, ut fontem sui. » Liquet autem, quia fontis nomen causam significare vult.

Magnus item Athanasius in ea quam scripsit

A disputatione orthodoxi et Anomœi, ex persona orthodoxi ait: « Spiritum autem ingenitum dico; non enim habet generationis auctorem, sed fontem sui; sicut enim fons extrinsecus non pignit, quam fundit aquam, sed ex seipso inundans habet, ita et Deus fons Spiritus est, ut dictum est, largitor ejus, non illum extrinsecus sumens, sed ex seipso profundens; scriptum quippe est: *Duo enim mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere* ²⁵. Et Apostolus dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, et operatur in nobis virtutes* ²⁶. Quod autem aqua viva sit Spiritus, Christus docuit dicens: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* ²⁷. » Et hoc in loco magnus Athanasius fontem Patrem dixit, Spiritum aquam.

B Ubi vero enumerat Scripturæ testimonia naturalis communionis, ex eo quod similiter sit Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ibi Christum fontem Spiritus dicit, aquam vero sanctum Spiritum nominat, Ait denique: « Dicit Salvator iterum: « *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Exponens autem evangelista quid sit aqua viva: *Hoc autem, inquit, dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Dicit enim propheta: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere*. »

C Item rursus in libro *De dispensatione incarnationis Domini*, cujus initium est: *Qui maligne divinas Litteras volunt intelligere, »* Novit enim, inquit, propheta apud Deum Patrem esse Filium fontem sancti Spiritus. » Sed et Chrysostomus in sermone *De sacramento baptismatis*: « Propterea, inquit, ostendit se ipsum Salvator fontem aquæ vivæ, et aquam vivam Spiritum sanctum. » In hymnis quoque psallimus: « *Me dereliquerunt fontem viventis aquæ, Barrabanque petiverunt atque dimiserunt*. » Constat igitur, quod dictum est, *me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*, aliquando personæ Patris convenire, aliquando vero etiam Filii. Viva autem aqua Spiritus sanctus vocatur. D Fons itaque Spiritus sancti Pater et Filius est. Ita quippe et a sanctis Patribus exponitur. Et quoniam fons quidem Spiritus Pater est, ut causa ipsius, est autem Filius sancti Spiritus fons, colligitur, quia una causa, unusque fons sancti Spiritus est Pater et Filius. Omnia enim, quæ Pater habet, Filii sunt, et quæ Filii sunt ad Patrem referuntur. Et illud simul constat, quia sicut per naturam una est aqua, et quæ in fonte est et quæ manat ex fonte, ita unum per naturam sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Si vero aqua ex fonte manat, profunditur, scætet; manifestum est, quia et Spiritus ex Filio manat, scætet atque profundi-

²⁵ Jerem. II, 13. ²⁶ Galat. III, 5. ²⁷ Joan. VII, 37, 38.

tur. Hæc autem ipsum ex illo esse significant : A quippe Filium ex Patre manare, fluere atque profundi, sancti Patres dicentes, substantiam ejus ex Patre significare volunt.

Ait quippe sanctus Cyrillus in quodam capitulo, *De æternitate Filii*, cujus initium est : *Fons sapientiæ Deus vocatur, et est* : « Erat ergo Patri cœternus Filius, ex paterna substantia veluti ex quodam fonte scaturiens. » Aiunt nihilominus et ipsi Patres Spiritum sanctum ex Filio quoque profluere, profundi, manare atque procedere. Nam in gestis primæ in Nicæa synodi, in his quæ dixerunt sancti Patres ad philosophum per episcopum Leontium, quorum verborum initium est : *Est illud autem intelligendum, o amice, jam veritatis philosopha*, sic habetur, « Invenitur Spiritus ex Patre quidem procedens, proprius autem Filii, et ex ipso profluens. » Si quis autem ex his Filium Spiritus fontem juxta eum qui a quibusdam introducit, secundum processum ejus intelligi tantum vult : at eo dato, quæ prædicta sunt, inepta erunt et absurda omnia.

Præterea etsi dederimus, geminum processum esse, utrumque necesse est Filio communem esse cum Patre, ne varietas essentiæ Filii ad Patrem sequatur. Quorum enim est virtus differens, essentia quoque differens est; sicuti quorum æqua virtus est, æqualis et essentia est. Quod si unus processus est, multo magis quod quærebatur, in manibus est. Hoc autem verissimum est, maxime C ostenso; hinc quidem eos qui duos processus ponunt absurda plurima sequi necessario, hinc vero quoniam nulli et procedere, et profluere divinarum personarum distinctionem commendat.

Præterea Filius imago Patris dicitur, Spiritus autem Filii. Dixit enim Apostolus : *Quos præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*²⁷. Cyrillus quoque, super illud evangelicum : *Sicut tu me misisti in mundum*²⁸, ait : « Quia enim Unigeniti substantiæ imago integerrima Spiritus ejus est, juxta id, quod Paulus scripsit : *Quos præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis filii ejus*, omnes, in quibuscunque fuerit, conformes efficit imagini, hoc est, Filio. »

Idem super illud : *Non pro his rogo tantum*²⁹, ait : « Imago sincera Patris Filius, naturalis vero similitudo Filii, Spiritus ejus. » Idem rursus in *Thesauris* : « Quemadmodum igitur, quoniam imago Patris diligentissima est Filius, qui eum suscipit, et Patrem habet, ita ad parilem figuram analogia recurrente : qui Filii imaginem, hoc est, Spiritum susceperit, per ipsum omnino habet Filium, Patremque, qui in ipso est. »

Magnus autem Basilius in lib. I *Contra Eunomium*, « Imago, inquit, genita, et dicitur Filius, et est sapientia et virtus, et justitia Dei, non quasi habitus, neque quasi aptitudo, sed vivens

substantia, et εἶς, et splendor gloriæ Dei. deo et toto in seipso ostendit Patrem, ex tota ejus gloria resplendens. »

Idem in sermone *Contra Sabellum et Anomæum* : « Illic autem cum audis imaginem, splendorem gloriæ intellige. »

Joannes quoque Damascenus, in Canone in magnum Basilium ait : « Imago Patris Filius, ac Filii Spiritus. » Ad hæc sanctus quidem Cyrillus in VI *ad Hermiam* ait : « Denique et sanctus David viventem et substantialiter insitam efficit natiæ ac virtutem Patris Filium noscens orabit dicens : « *Manda, Deus, virtuti tuæ ; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis* »³⁰. Paulus

item sapientissimum Christum Dei virtutem et Dei sapientiam³¹ aperte prædicavit. » Idem in quodam capitulo II *Thesaurorum* ait : « Apertissime ostenditur, non alienum esse a Filio Spiritum sanctum, sed in ipso, et ex ipso esse, ac veluti efficacia quædam naturalis omnia implere valens, quæcumque voluerit. » Rursumque in alio capitulo I *Thesaurorum*, « Filius, inquit, viva et essentialis efficacia est, et virtus sapientia Patris. » Sed et magnus Athanasius, in Epist. ad Serapionem, operationem Filii Spiritum nominat, plurimisque in locis doctores sancti naturalem et essentialem Filii virtutem et operationem Spiritum sanctum asseverant.

Ad hæc faciem quidem Patris Filium, Filii vero faciem Spiritum sanctum asserunt. Ait enim divus Cyrillus in V *ad Hermiam* : « Quod enim, inquit, quasi facies Dei, et Patris Filius sit, Psalmista nos facile docere poterit, aliquando quidem dicens : « *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam* »³² ? aliquando rursus veluti ex persona eorum qui crediderant in illum : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* »³³. Signati enim sunt sancto Spiritu ad similitudinem faciei Patris, hoc est Filii. » Idem super illud : *Operamini non cibum, qui perit*³⁴, « Quoniam, inquit, non dubium est, quin facies Dei, et Patris Filius sit. Est ipse penitus et character in quo signat Deus. » Idem super illud : *Sin autem, propter ipsa opera credite*³⁵, « Si enim, inquit, implevit quidem cœlos Filius, et terræ ultima, hoc est, infernum, quomodo non stolidissimum omnino est et præter omnem rationem, ambitus illi applicare nomen ? Ne illud quidem venit in mentem quod si facies ejus, hoc est Spiritus; facies enim Filii vocatur Spiritus; implet omnia, nulla ratione ipsum ambitu includi posse. »

Ad hæc magnus Basilius in lib. IV *Contra Eunomium*, genitorem et primam formam Filii Patrem appellavit. Magnus vero ille Gregorius mirabilium patrorum Neocæsaræe episcopus, in libro, cujus initium est : *Inimicissimi alienique apostolicæ confessionis*, « Pater, inquit, Domini principium,

²⁷ Rom. VIII, 29. ²⁸ Joan. XVII, 18. ²⁹ ibid. 20. ³⁰ Psal. LXVII, 29. ³¹ I Cor. I, 24. ³² Psal. CXXVIII, 7. ³³ Psal. IV, 7. ³⁴ Joan. VI, 27. ³⁵ Joan. XIV, 12.

æternæ illi genuit; et prima forma Spiritui Dominus. Præterea sermo quidem Patris Filius, verbum autem Filii Spiritus in sacra Scriptura dicitur. Ita et magnus Basilius exposuit. Ac proprius quidem Patris Filius, Filii autem proprius Spiritus sanctus a theologis asseritur. Sanctus denique Cyrillus in libro *Ad monachos*, cujus initium est: *Advenerunt quidem, juxta quod consuetum est, in Alexandria*, « Sicut enim, inquit, proprium est hominis, imo et cujusque cæterorum animalium, quod ex eo secundum naturam generatur, ita proprium Dei esse, quod ex illius essentia est, intelligi et dici debet. »

Magnus item Athanasius, in *Contra Arianos* lib. « Quia enim, inquit, Verbum naturaliter proprium est substantiæ Dei, ex ipso quoque et in ipso est. »

Rursum Cyrillus beatissimus illud evangelicum exponens: *De meo accipiet* ²⁶, ait de Spiritu sancto: « Procedens quippe per eum naturaliter, ut proprius ipsius cum omnibus, quæ habet, perfecto accipere dicitur, quæ ejus sunt. »

Si igitur omnes ferme sancti Patres apostolicum illud: *Conformes imaginis Filii ejus*, ita exposuerunt, ut, *conformes Spiritui* dicerent, qui est imago Filii Dei; imago vero ex quo est, significat; non enim Filius imago Patris diceretur, nisi ex illo esset: « Cum enim aulinus imaginem, splendorem; ut ait magnus Basilius, oportet intelligere; » splendor vero manifestissime processum substantiæ designat: constat, quia et Spiritus, cum imago Filii dicatur, idcirco dicitur imago ejus, quia ex illo splendoris instar emanat. Unaque illud apparet, quod nisi etiam a Filio Spiritus esset, nequaquam secundum hoc Filius ex Patre splenderet. Ita nec incommutabilis imago esset. At immutabilis est, personali tamen discretionem servata. Dicitur est autem ex tota gloria illius illustratus. Si ex tota, totus necesse est totius imago sit, ac secundum hoc minime variabilis. Et quoniam Filius totum in se ipso ostendit Patrem; hoc autem est, quoniam totus ex toto est. Ait autem ipse Basilius ad Amphilo- chium scribens: « Quia Spiritus sanctus ostendit in seipso Filium, et majestatem ejus, unde prodit, constat, quia et Spiritus sanctus totus ex toto Filio est. Et quoniam unum totum est Pater et Filius, neque aliud est totum Pater, aliud totum Filius; patet, quia ex uno toto Patre et Filio Spiritus sanctus est, servata scilicet discretionem Patris et Filii. »

Quoniam vero etiam viva virtus, et naturalis atque essentialis efficacia Patris, est Filius, atque hoc omnino, quoniam ex Patre est (virtus quippe in potente atque ex potente est, efficientiaque ex efficiente prodit), constat, quia etiam Spiritus Filii naturalis atque essentialis efficacia, et viva

virtus cum dicatur, secundum eundem modum dicitur, servato tamen processu differenti Filii et Spiritus; quod hic scilicet immediate et continenter ex primo, ille per eum qui continenter ex primo prodeat. Secundum eandem rationem et facies Filii dicitur Spiritus, et prima forma Spiritus Dominus, sicut et Pater Filii causæ ratione dicitur est. Viva enim viventis imago, et figura substantiæ ejus est ²⁷

Et certe, si sine medio esset Spiritus ex Patre, id est ex solo, nunquam dicitur esset Filius quidem imago Patris; Filii autem imago Spiritus: et Filius quidem operatio, et virtus Patris; Filii autem operatio et virtus Spiritus. Atque Filius quidem facies Patris; Filii vero facies Spiritus. Et illud una ex his apparet, Spiritum Patris Filium nec esse, nec dici; neque imaginem ejus, et quæ, alia Filii esse dicuntur. Processus quippe differens, emanationisque differentia, hunc Filium, illum Spiritum vocari fecit. Si quis tamen, quæ sunt hujusmodi, consubstantialitatem signare asserat, auliat, consubstantialia quidem converti: Filius autem sancti Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia. Sed ne illud quidem usquam lectum est, quod Filius, virtus, et naturalis essentialisque operatio, et imago sit, neque verbum ejus, et quæ alia Filii Spiritus sanctus esse dicitur. Ex quo sane illequet, propter divinarum personarum ad se invicem ordinem, secundum quem, processus, et secundum quem Spiritus sanctus procedit ex Patre per Filium, ista non posse converti, quia neque ex Patre Filius per Spiritum gignitur. Sicut enim Pater Filii virtus non dicitur, neque operatio, nec splendor, et si quid est hujusmodi (hoc enim esset substantiæ ordinem tollere), eadem ratione neque Filius ista esse sancti Spiritus dicitur.

Porro, si quis imaginem hominum ad Deum, juxta proportionis rationem in imagine Patris, hoc est Filio, et imagine Filii, videlicet Spiritu, velit accipere, non magis quod volet, ostendet, quam Filium a Patris essentia alienabit, Spiritumque a Filio alienum neque sibi naturaliter insitum blasphemabit. Pater enim cogetur, Filium ad Patrem eandem habere rationem, quam habent singuli hominum ad Deum.

Verum ex prædicto secundum processus personarum ordine, ratio etiam consubstantialitatis apparet; constat enim, quia quod ex aliquo, vel per aliquem, secundum æquivocum processum prodit, eandem inde naturam sumit. Atqui proprium Patris Filium esse, ut qui ex substantia illius sit, sancti Patres asseverant. Magnus enim Athanasius ait: « Quoniam Verbum per naturam proprium est essentia Dei, ex ipso atque in ipso

²⁶ Joan. xvi, 14. ²⁷ Hebr. i, 3.

est. Quæ autem de hoc dicuntur, plurima cum sint propter multitudinem, omittimus, per quæ ex ipso eade, ut proprius sit essentia illius, astruitur a sanctis Patribus. Atque hinc dignosci potest, Spiritum ideo Filii proprium dici, quia ex essentia ipsius, rursumque eum ideo ex essentia Filii esse asseverari, quia illius substantiæ proprium esse bonum est: procedere enim per Filium naturaliter Spiritum, ut ipsius proprium, beatus Cyrillus dixit, ideoque ab eo accipere dicitur, quod per hujusmodi processum esse Spiritus sanctus acceperit.

Magnus item Athanasius, de eodem, in primo *Contra Arianos*: « Nisi enim, inquit, esset Verbum germen proprium substantiæ Patris, quasi splendor lucis, distaret vero natura Filius a Patre, sufficeret Patrem solum dare. » Hic proprium Patris Verbum ait, seu splendorem lucis. At splendor ex causa lucis est. Et proprium igitur ex causa esse ostendit.

Sanctus Cyrillus super illud: *Cum autem venerit Paracletus* ²⁶, « Si ergo, inquit, officium ministri Filium implere arbitramini, alienum hoc est, ex Deo et Patre procedentem Spiritum, qui per naturam sanctus est, nobis largientem, non secundum naturam sanctus est Filius, sed participatione sicut et nos. » Hoc exponens, quod ait, *alienum*, ex Deo, inquit, et Patre procedentem; non propterea alienum dicens, quia ex Deo et Patre sit, sed quia non sit ex Filio. Si igitur, quemadmodum proprium est hominis, quod ex ipso secundum naturam natum fuerit, ita et proprium Dei est, quod ex ejus essentia est; dicitur autem Spiritus proprius Filii, quomodo non ideo proprius dicitur, quoniam ex ipso est? Si enim ex ipso non est, ab ipso alienus erit, etsi non sit a Patre alienus.

Et illud autem simul ostenditur, quod, nisi esset ex Filio, ministri officio Filius fungeretur apud Patrem. Hæc enim aperte supra jam dicta sunt. Beatus autem Cyrillus manifestius et aliis in locis hæc ponit. Nam in expositione Joëlis prophetæ, « Proprius ejus, inquit, id est Filii, et in ipso, et ex ipso Spiritus est, quemadmodum scilicet etiam ipsi Deo et Patri intelligitur. » Ac rursus in laudibus Theodosii principis, « Baptizantem, inquit, Jesum in igne, non alienum immittentem Spiritum, servi scilicet, ministri officio; sed, ut Deum cum summa potestate, eum qui ex se erat, ac proprii sui. »

Rursus super Joannis Evangelio, « Naturalium enim, inquit, Dei ac Patris honorum socius et consors Filius essentialiter cum sit, Spiritum habet. » Ac post pauca: « Sicut et quisque nostrum proprium in seipso Spiritum continet, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcirco enim etiam corporaliter insufflavimus eum Jesus. » Idem in quodam cap. 11 *Thesauri* sic

ait: « Ostenditur evidenter, non alienum esse a Filio Spiritum, sed in ipso atque ex ipso esse. »

Ac per omnia si quis sanctum Cyrillum observet diligentius, ita eum semper inveniet Spiritum sanctum proprium esse Filii dicere, ut qui ex ipso sit, et quia idem est, Spiritum sanctum Spiritum esse Filii dicere, et proprium ipsius esse; Spiritum autem Filii relative dici, supra monstratum est; sed et magnus Basilius suffragari ait et hoc ad ejus substantiam insinuandam, sicut et quod ex Deo esse dicitur; Spiritusque ad Filium proprietatem, ex eo quod Spiritus Filii dicitur, intelligit, sicut ad Patrem quoque, quoniam procedit ex Patre. Proprietatem enim in divinis personis veluti causæ et causalis communionem accipi vult: qui et ad Amphilochem scribens de sancto Spiritu dixit, non hinc solum naturæ communionem demonstrari, sed quoniam etiam ex Deo esse dicitur, manifestum est, quia et quod dicitur Spiritus proprius Filii, hæc omnia vult; quia enim in divinis personis, quod dicitur hoc hujus, propriumque hoc hujus esse, remota materia omnibusque illam e vestigio sequentibus, neque ut membrum, neque ut possessio, neque secundum ullam excellentiam, atque hujusmodi proprietatem dicitur, solum vero secundum causam et causale; quo solo alterum ab altero distingui ac discerni deprehendimus, constat, quia, et quod dicitur proprium Filii Spiritum esse, secundum hanc solam causæ rationem accipi potest, maxime cum apertissime sancti asseverent, Filium quidem proprium Patris, quoniam ex ipso est; Spiritum vero proprium Filii, ut qui in ipso et per ipsum naturaliter prodeat, atque ex ipso sit; quod significat et Filii ad Patrem, et Spiritus ad Filium consubstantialitatem. Neque enim, quoniam consubstantialis est, ideo etiam ex ipso est, consubstantialis quippe ratione, unum sunt, nullusque ordo, seu habitus, seu processus inspicitur, quia una essentia est, unumque illud secundum se individuum est, sed quoniam ex ipso est, idcirco etiam consubstantialis est: sequitur enim hujusmodi causæ, causalisque proprietatem consubstantialitas, sicut et Filii nomen, secundum se quidem processum aliquid ex aliquo principaliter indicat in eadem specie, consequenter vero consubstantialitatem esse. Nam, quod ita procedit, necessario etiam consubstantiale est.

Itaque id quidem, quod dicitur istud ex isto esse, ut causa accipitur, porro quod ista propter ejusmodi processum æquivocum, consubstantialia sunt, ut causale est; neque enim causam, ut causale ponere oportet, quod quidam irrationaliter faciunt, dicentes propter consubstantialitatem dici Filium proprium Patris, et Spiritum proprium

²⁶ Joan. xv, 26.

Fili; et Filium quidem imaginem, vivamque virtutem, et substantialiter insitam operationem Patris; Spiritum vero imaginem Filii, et virtutem, et naturalem operationem, et substantialiter insitam ipsius; hæc enim omnia causam et causale signare a sanctis Patribus ostensum est; proprium quippe dicunt, quoniam ex ipso est; et alia quæ supra posuimus.

Attestatur his magnus Basilius in sermone *Contra Sabellium et Anomæum* dicens: « Patrem confitemur, et Filium; naturæ autem identitatem, quoniam ex Patre Filius est. » Et rursus in eodem: « Ut imago quidem varietatem non habet, ut genitus autem, consubstantialitatem servat. » Sanctus autem Cyrillus, super illud: *Cum venerit paracletus*³⁹, itaque cum diceret, inquit: *Non spiritum hujus sæculi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est*⁴⁰, ostendit, non mundani generis, sed divinæ essentiæ esse Spiritum sanctum. Idem super illud: *Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam*⁴¹, ait: « Quod enim ex Patre natus esse Filius dicitur, prorsus etiam invitos cogit illi consubstantialem eum fateri. » Et rursus in *tu ad Hermitam*: « Quoniam ex ipsa Dei et Patris essentia ortus est Filius, non aliter quam ille esse intelligatur, quantum ad identitatem naturalem. »

Sanctus vero Maximus cum exponeret, quid sibi velit apud prophetam Zachariam⁴², aureum candelabrum, et super eum lampas, ait: « Spiritus sanctus, quemadmodum naturaliter secundum essentiam Dei et Patris est, ita et Filii secundum essentiam est, » quasi ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter prodians.

Constat igitur ex his Filium Patri consubstantialem esse, quoniam ex ipso est; rursumque secundum eandem rationem Spiritum Filio consubstantialem esse, quia per ipsum procedit, et in ipso atque ex ipso est. Ista quippe a sanctis Ecclesiæ magistris ita traduntur. Si quis autem ideo proprium Filii Spiritum dicit, quia per ipsum his qui digni sunt, datur, is non satis animadvertit dari quod dicitur, temporale esse; proprium autem esse Filii Spiritum æternum. Nunquam enim profecto quod temporale est, ejus causa esse posset, quod supra tempus est. Nam, si homini proprium ipsius, in quantum vivit, semper cum eo est, multo id magis in Dei Verbo erit; atque una minister esset, quod non per ipsum, et ex ipso naturaliter procederet dans. Quanquam si secundum aliquam consubstantialitatis rationem, qualis de duobus aliquibus consubstantialibus est, in quibus alterum per alterum non est, esset Spiritus proprius Filii, atque ex substantia Filii esset utique et Filius sancti Spiritus proprius, et ex substantia Spiritus propter conversionem hujusmodi consubstantialis. At istud neque dictum est ab aliquo sanctorum,

neque unquam dicitur ab his qui pie et catholice de Deo suo sentiunt.

Quanquam hujusmodi consubstantialitas non proprie consubstantialitas est, sed ea quæ connectit alterum alteri, utpote per ipsum ex ipso naturaliter atque essentialiter existens. Attestaturque huic assertioni Basilius, cum dicit, non quæ germana invicem sint, consubstantialia dici. Ait enim epistola ad Canonicos: « Quoniam igitur lux a principio Pater est, lux autem genita Filius. Lux vero, et lux utraque est, merito hæc consubstantialem dixerint, ut naturæ æquum honorem commendarent. Non enim quæ germana sunt, consubstantialia dicuntur, ut quidam arbitrati sunt; sed cum et causa et quod ex causa substantiam habet, ejusdem naturæ sunt, consubstantialia dicuntur. »

Idem in sermone contra Sabellium et Anomæos de Patre et Filio disserens ait: « Cum autem unam essentiam dico, noli duo ex uno divisa intelligere, sed ex Patre principio Filium subsistere, non Patrem et Filium ex aliqua superiori essentia. Non enim germana dicimus; sed Patrem confitemur et Filium; essentiæ vero identitatem, quoniam ex Patre Filius est. »

Hoc igitur in loco hæreticis quibusdam contra consubstantiale Patris et Filii nitentibus, et calumniam inde struentibus; ut si quidem consubstantialis sit Pater Filio, ejusdemquæ essentiæ, ambo, pro Patre et Filio, duo inducantur fratres ex una essentia: atque ad has absurditates devolutis, magnus Basilius concedit quidem interim, quæ germana sint, invicem consubstantialia dici: sed tum profecto, cum et causa, et quod ex causa substantiam habet, ejusdem naturæ fuerint. Et addit: « Non enim germana dicimus, sed Patrem confitemur et Filium, quoniam ingentum quidem lumen Pater est, genitum vero lumen Filius. » Quasi et in his, quæ simpliciter consubstantialia cum sint, et ex uno substantiam habeant, sit quidem proprietas: sicuti et multitudo hominum sibi invicem consubstantiales sunt, cum ex uno patre Adam generationem habeant, non tamen tanta est eis proprietas sicuti cum eorum quæ ejusdem naturæ sunt, aliud est causa, aliud causale; tunc enim proprie consubstantialia dicuntur.

Sicut igitur Filius ex Patre esse habens consubstantialis illi est, atque ista invicem consubstantialia sunt; esse enim ex Spiritu Filium, processus ille, secundum quem ex Patre per Filium procedit Spiritus, minime permittit: ita enim cavebimus et duos filios in sancta Trinitate confiteri, et consubstantialitatem maxime reddimus. Et illud simul ostenditur, quod nisi sit ex Filio Spiritus, germana sibi invicem erunt Filius et Spiritus. Dicens enim, Noli duo ex uno divisa intelligere, non enim germana dicimus, docuit: quoniam si qua essent, ex eodem solummodo, secundum quod ex eodem essent,

³⁹ Joan. xv, 26. ⁴⁰ I Cor. ii, 12. ⁴¹ Joan. vi, 38. ⁴² Zach. iv, 2 seqq.

germani merito fratresque dicerentur. Itaque cogentur, qui et Filium, et Spiritum, ex solo, et immediato ex Patre ambos dicunt, duos in Trinitate fratres confiteri, duoque ex uno divisa intelligere : ut neque summa consubstantialitatis ratio reidatur, atque una ordo ille personalis ad invicem omnino auferatur; simulque Trinitas non erit Deus. Sed ista sunt absurdissima, et illud itaque absurdum, quod ista necessario sequitur.

Neque vero absurda tantum sunt, sed etiam impossibilia, stantibus initiis fidei, doctorumque sententiis prorsus obsistentibus. Addens autem sanctus vir essentialis identitatem, quoniam ex Patre Filius sit, ostendit, consubstantialitatem Patri et Filio adesse, propterea quod esset Filius ex Patre. Unde constat in divinis personis consubstantialia in causa et causali conspici : non autem e contra, etiamsi jungantur invicem, sicuti ante causale causa cogitatur. Non ergo Filius et Spiritus sibi invicem essent consubstantialia, nisi alterum esset ex altero, maxime quia etiam secundum consubstantialia unum cum sint, nulla discretio inspiciatur, nisi præcedat relatio, quæ secundum causam est.

Ex his autem quæ scripta sunt, constat, et eos qui de scriptis Theodoriti contra beatissimum Cyrillum opinionem suam astruere nituntur, sanctorum Patrum intentionem intelligentiamque non assequi. Ille enim de sancto Cyrillo dixit : « Quod si dicat Spiritum esse proprium Filii, quasi ex Filio, vel per Filium substantiam habentem, quasi blasphemum et impium abjiciamus. » Dixit autem Cyrillus, ut ex superioribus patet, proprium Filii Spiritum et in ipso, et ex ipso esse, quemadmodum et in ipso Deo, et in Patre esse intelligitur; et sicut proprium ipsius, per eum procedere naturaliter dixit. Ideo et quæ ejus sunt accipere dicitur, neque serviliter alienum immittere Spiritum, sed eum, qui ex eo propriusque ejus est.

Et alio in loco, profluentem ex Deo Patre per Filium naturaliter Spiritum sanctum veluti in figura respirationis oris nostri, propriam nobis indicare substantiam docuit. Hæc autem aperte contraria sunt; neque erubescunt Theodoritum hæreticum hominem, atque in dogmatibus sancto Cyrillo adversarium in causæ suæ patrocinium contra sanctum virum testem proferre. Quod enim hæreticus homo ille fuerit, atque Ecclesiæ septis repulsus, publica gesta testantur. Sancta enim quinta universalis synodus in cap. 13 ita definit : « Si quis impii Theodoriti scriptisnaverit, quæ contra fidem rectam et Cyrillum, duodecimque illius capitula, quibus ipse eadem, quæ Theodorus ac Nestorius prædicti sensisse deprehenditur, eos illorumque impietatem fovens, neque prædicta impia scripta anathematizaverit, atque una eos qui talia senserunt et sentiunt, et omnes qui scripserunt contra rectam fidem, Cyrillumque

beatissimum, contraque ejus duodecim capitula, et in tali impietate mortui sunt, anathema sit. »

Sancta vero et universalis sexta synodus in nono capitulo gestorum suorum ita definit : « Si quis non anathematizat Theodoriti contra rectam fidem et sanctum Cyrillum scripta, et Epistolam quæ dicitur Iba, et Theodorum Mopsuestenum episcopum, et scripta ejus; et si quis non suscipit opuscula ipsius sancti Cyrilli, et maxime contra Theodorum, et Andream, et Nestorium, eosque qui illis vel uni eorum similia senserunt aut sentiunt, anathema sit. »

Eadem fere et quarta et septima universalis synodus continent. Et mirum sane, quod hujusmodi patrocinium isti ex eis potissimum duodecim Theodoriti capitulis consciscunt, quæ aperte et nominate a sanctis synodis anathemati subjecta sunt. Quæ enim divus Cyrillus contra Nestorium duodecim capitulis conscripsit, eis Theodoritus eisdem capitulis contradicere præsumpsit. Atque in nono proprium Filii Spiritum Cyrillo asserente, ille in nono suo dictum illud evomit. Imo, ut apertius viri sancti innotescat intentio, ipsa ejus verba apponamus.

Ex duodecim capitulis contra hæreticum Nestorium a S. Cyrillo scriptis, capitulum nonum.

« Si quis, inquit, unum Dominum Jesum Christum a sancto Spiritu clarificatum esse, virtute sua ipsius, quasi aliena utentem, atque ab ipso accepisse, ut contra immundos spiritus posset operari, divinaque in hominibus signa perficere; ac non magis proprium ipsius Spiritum dicit, per quem divina mortalibus signa monstraverit, anathema sit. »

Declaratio ejusdem capituli in Epheso habita, ab eodem B. Cyrillo, cum eum sacra synodus orasset, ut eis apertius exponeret, quid sibi ista vellet.

« Homo, inquit, factus Dei unigenitus Filius, sic etiam permansit Deus omnia existens quæ et Pater, præter solum, Patrem esse, propriumque habens ex seipso prodeuntem, atque essentialiter sibi ingenitum Spiritum sanctum, divina patrabat signa. Itaque et homo factus, sic quoque permansit Deus. » Propria igitur virtute per Spiritum faciebat mirabilia. Qui autem dicunt, eum quasi unum ex nobis hominem sanctum efficientia Spiritus, non ut propria magis, sed ut aliena nec divina utentem, et veluti in parte gratiæ a Spiritu accipientem, ascensum ad cælos, anathematis merito sententiæ subduntur. » Sed enim ipsius quoque Theodoriti dictum illud arguens ait : « Quoniam vero Nestorius aliena virtute usum esse Christum, sicut etiam sanctorum singuli, dicebat, idcirco proprium Filii dixi. Erat enim, et est istius Spiritus, quemadmodum scilicet et Patris. Atque hoc nobis insinuat Paulus apostolus dicens : Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu : siquidem

Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritus Christi non habet, hic non est ejus ⁴¹. Procedit enim ex Deo et Patre Spiritus sanctus, juxta Salvatoris vocem. Est autem neque alienus a Filio; omnia enim ille cum Patre habet. »

Ex his igitur sancti viri mens diligenter intuenda est, utque ille intellexit proprium esse Filii Spiritum sanctum; quis enim commodior et aptior verborum suorum interpret esse possit, quam ille ipse, qui scripsit? Proprium enim, ut propriam Filii virtutem, dixit Spiritum sanctum, eumque per ipsam operatum: atque ideo essentialiter ipsi innatum fuisse, atque ex eo esse, omniaque habere Filium, quæ habet Pater, præter solum, Patrem esse. Sed et rationem reddens dicti sui, cum diceret, Spiritum sanctum Filii esse, sicut et Patris, neque enim esse ab eo alienum, quia scilicet Patris omnia cum Patre habet: quippe naturalium Dei et Patris honorum hæres Filius cum sit, habet et Spiritum, quemadmodum et in ipso Deo et Patre intelligitur, præter solum Patrem esse, ut alio in loco ait, ostendit se magis asseverare, quæ in novo capitulo dixerat, quam abnegare, neque Theodoriti opinionem omnino suscipere, ut maxime perniciosam.

Est ergo indignum sane et iniquissimum, Theodoriti proferre capitula, quæ oblivioni perpetuæ et oblationi tradenda tota synodus sanxit, hisque de beati Cyrilli mente indicare. Potius autem ex his, quæ seipsum exponens, ait, quæque alibi plurimis in locis scripsit, mens ejus colligenda est. Ex quibus profecto manifestum legentibus sit, eum semper proprium, quod dixit, aut non alienum esse a Filio Spiritum, pro eo quod est, ex Filio esse Spiritum, intellexisse: sicut etiam ex superioribus manifeste deprehenditur. Quodque mirabilius est, cum Theodoritus sanctum Cyrillum quibusdam epistolis insimulans, diceret sanctum virum omnis, quæ contra Nestorium dixerat ac scripserat, ipsi Theodorito concordem effectum esse, easque epistolas misisset ad plurimos; illique hanc ejus mutationem mirarentur atque obstupescerent; comperita cuncta, beatus Cyrillus rescribens dixit: « *Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa* ⁴². Invenio enim meipsum falsæ calumniæ expositum. » Ista, qui Theodoriti patrocinio nituntur, ita proferunt, quasi dicta sint pro affirmanda Theodoriti sententia; quod sanctus vir, mutata sententia, per Filium atque ex Filio esse sanctum Spiritum neget. Hoc autem est hominum contra eadem rerum, contraque sanctorum mentem, improbe nimis mentientium. Hi enim, ut supra declaratum est, cum sancto Cyrillo Spiritum sanctum per Filium substantiam habere asserunt, atque esse ex Filio, quod procedens sermo apertius docebit.

⁴¹ Rom. viii, 8, 9. ⁴² Psal. cxix, 2.

(52) In concilio Chalcedonensi.

Constat ergo ex superioribus Theodoritum hæreticum fuisse, atque in his maxime quæ contra D. Cyrillum scripsit. Hujusmodi autem scriptis ad astruendam veritatis regulam uti minime convenit. Porro si quis eum postmodum ab Ecclesia susceptum esse (52) pœnitentem dicat, nihil ad rem. Illa enim, unde Theodoriti dicta proferuntur, ab universalibus synodis damnata sunt.

Liquet autem et id quod opinari neque ex Filio, neque per Filium Spiritum sanctum habere substantiam, opinio Nestorii est; cui Theodoritus consors fuit, ut res ipse testantur. Et ipse autem Nestorius in symbolo fidei sæcra pronuntiavit. Quod si hujus causæ aperte non insimulatur, non id tunc erat synodo propositum, neque inde plurimi scandalum patiebantur, cum a plurimis ne agnosceretur quidem, neque idcirco synodus collecta esset. Etsi enim erat peccatum ac mendacium deterius et majus, circa divinitatem, quam circa humanitatis dispensationem, blasphemiam freno laxare; ratio tamen incarnationem tunc magis urgebat. Periculabatur enim tunc fides, cum neque Verbum suscepisse carnem, neque Deum hominem factum fuisse plurimi assererent, sacramentumque dispensationis, in quo Christianorum salus est, nomen potius, quam res esse videretur, neque sane opportunum erat, omisso, propter quod convenerant, et propter quod periculabatur Ecclesia, de his quæ nihil urgebant, verba movere, cum principalis quæstio multo tempore multisque sermonibus, ut enodari posset, indigeret: ne si ab instituto, re infecta, resiliissent, confundere omnia ac miscere viderentur, dumque, quod erat in manibus, corrigere deberent, neque hoc digne facerent, neque illud, quod intempestive molirentur. Necessariis itaque omissis cæteris, hoc unum, quod urgebat, curare perstiterunt.

Nam et sapientiores quique medici cum infirmum gemino morbo laborare animadverterint adversus eum qui perturbat magis, et sectione indiget, etsi in suo genere minor esse videatur, prius armantur. Et iudices sæpenumero, cum aliquem nacti plurimis criminibus obnoxium, illud unum, in quo deprehensus fuerit, omissis interim cæteris, illi maxime objiciunt.

Neque sane mirandum, si ea Nestorii opinio a sanctis Patribus tunc vel existimata, vel confutata non fuerit, cum ante illum et Arius, et omnes, qui Filium blasphemabant, in Spiritum sanctum quoque deterius blasphemii fuerint. Quippe et assumptam a Christo cum carne animam ante Verbi incarnationem præexistisse, cœlitusque illam advenisse, Arius asseverabat. Animarum etenim præexistentias et ipse credebat, nec tamen hoc illi crimen objectum est, solumque quod Filium creaturam diceret, ab Ecclesia fugatus et ejectus est, cæteræque blasphemie illius in memoria non sunt, neque publice de illo di-

citur, quod Spiritum sanctum blasphemaverit, cum A certe et sancti Spiritus hostis nihilominus fuerit.

Quod si quis opinetur, debuisse tunc synodam etiam hujusmodi blasphemias saltem redarguere, reprehensum tunc generaliter audiet, cum dicent: Nemini fidem alteram proferre, aut conscribere, seu componere liceat, præter eam, quam sancti Patres tradiderunt, ita de illa statuentes sentiendum, sicuti symbolum continet, secundum videlicet beati Cyrilli expositionem, et secundum epistolas, quas idem vir ad Nestorium scripsit: in quibus aperte constiterit Spiritum sanctum ex Filio, atque per Filium habere substantiam. Sin vero sanctorum opinio est, per Filium Spiritum sanctum naturaliter atque essentialiter et æternæ procedere, procedere autem, quod dicitur per processum, significat habere B substantiam, sicut et nasci per nativitatem: beatus item Cyrillus per omnem ferme scriptorum suorum textum, naturaliter per Filium procedere, ut proprium ipsius Spiritum, propriamque virtutem suam, atque ex ipso esse, divinis rationibus asserit, et quæque alia prædicta sunt: quomodo non illum hominem arguit synodus, qui Spiritum per Filium substantiam habere negabat, etsi de hujusmodi opinione, propter ea quæ diximus, latius nihil dixerunt?

Quam igitur absurdum est, per hujusmodi silentium putare sanctam synodum hæretici hominis blasphemis acquiescisse, quod scilicet Spiritus non per Filium substantiam haberet, cum id manifeste C contrarium sit, et sanctorum Patrum præcedentium, et beati Cyrilli scriptis, quæ synodus secuta est, et sequenda cæteris statuit. Hoc enim est Ecclesie sanctæ calumniam struere.

Præterea stolidissimum omnino est, his, quæ sancti Patres innumeris in locis conscripserunt, non acquiescere, sed eis neglectis ea illos dixisse conijcere, quæ nunquam dixerunt, atque ex his, quæ illi tacuerunt, velle argumenta trahere, quasi disputatione sublata solum silentium, quæ in quæstione sunt, explanare sufficiat, cum certe Scriptura dicat: *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis* 44; atque ita facile de rebus arduis velle concludere. Atqui secundum eam facilitatem, ne perniciosam levitatem dixerim, Spiritum sanctum Deum verum de Deo vero appellabimus, neque Patri et Filio consubstantialitatem constabimus, quoniam in Symbolo fidei, non ut de Filio, ita et de Spiritu sancto id notatum est: hic nempe ex his, quæ silentio suppressa sunt, volentibus malignari aperitur aditus. Quæ vero de Spiritu in Symbolo conscripta sunt, Patri Filioque communia inveniuntur.

Quod si sancti Patres ea quorum gratia convenerat, non enuntiaverunt, in secunda scilicet synodo, cordati licet atque sapientissimi, quid mirum si id omiserunt propter quod minime convenerat,

cum vix paucis tunc esset cognitum? ac propterea, neque ecclesiastica causa infirmior esset, neque id ullius argueret. Quanquam dici posset, sanctam synodum alio intentam, ad calumniam hujusmodi fortasse non satis instructam ac paratam advenisse, sive etiam putasse, eliminato de incarnatione Domini, qui emergerat errore, et hunc etiam una projiciendum.

Hanc autem opinionem fuisse Nestorii, ex veteribus liquet, quibus cura fuit ista litteris tradere. Nam ex fidei suæ Symbolo vix constet, si quis pietate contentus, quæ ille dixit, pie velit accipere. At enim, « Spiritum sanctum ex Deo esse putamus, non creationis causa, sed ex divina essentia; et neque Filium putamus, neque per Filium accepisse substantiam. » Dicens ergo ex Dei *essentia esse*, et *neque Filium putamus*, intelligi dat, quia Spiritum hunc et ex Deo esse, et ex illius essentia credit, quod autem, non creationis causa, dicit, et addit, « neque per Filium substantiam cepisse, » rursus intelligendum dedit, quia, non sicut sunt creaturæ ex Deo per Filium, ita et Spiritus sanctus ex Deo per Filium substantiam habet; hoc autem verum est. Et simul id constat, quia de eo, quod non sit ex Filio Spiritus, nihil hic dixit, sed enim quomodo non Filius esse putaretur, nisi per Filium haberet substantiam, hoc est, per Filium procederet. Itaque, siquidem hic æternam per Filium substantiam processionemque denegat, quomodo non sanctis Patribus aperte refragatur? Nonne jam necessario cogitur Filium confiteri, etiam Spiritum sanctum ipsum sine medio ex Patre esse credens, secundum scilicet prædictas assertiones Patrum?

Cum igitur simpliciter, ac plene intelligentia possit accipi, quod dictum est, etsi nos non ea mente dictum fateamur; atque hæc opinio necdum publica, nec vulgata esset, ac propterea nihil ex eo religio Christiana læderetur, nemoque fere insimularet, verbaque ipsa subtilius disquireret rebus præterea maxime necessariis urgentibus, ne scilicet incarnationis sacramentum verba simpliciter, ac prædicatio inanis videretur: ambagibus omissis ad id, propter quod convenerant, se contulerunt. Liquet autem, quia qui Spiritum non etiam esse dicit ex D Filio, Christum non quasi propria virtute, sed velut aliena usum constabitur. Porro id anathemate multatum est.

Sive igitur, quoniam imago Patris Filius est incommutabilis, omniaque Patris habet, præter id solum, quod Pater non est; sive, quia Christus propria virtute, non aliena Spiritu sancto utitur, ut et id credatur, quod dicitur: *Verbum caro factum est* 45, necesse est etiam ex Filio esse Spiritum sanctum confiteri. Hoc enim idcirco Nestorius negabat, ut contra dispensationem incarnationis se aperius exereret. Scriptum est item in Evangelio: *Sciens autem Jesus exisse ex se virtutem* 46. Ac rursum in:

44 Matth. xii, 37. 45 Joan. i, 14. 46 Luc. vi, 19.

eodem : *Quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes* ⁴⁵. Languor quoque dæmoniacorum ex his unus erat, quos sanabat Jesus. Ait enim ipse : *Si autem in Spiritu Dei ejicio dæmonia* ⁴⁶. Patet igitur, quia manans ex eo virtus, sanctus Spiritus erat.

Hoc autem inde etiam constat, quod Dei quidem est, omnia amare, virtus autem illa sanabat omnia. Necesse est ergo Deum esse Spiritum sanctum, quem etiam sanctus Cyrillus dicit esse proprium Filii, ut virtutem ejus, naturaliter per eum procedentem, atque ideo ne alienam quidem esse.

Inventum est ergo in Evangelio, Spiritum ex Filio procedere, quod isti tot quæstionibus ventitant. Præterea, quod dicitur per Filium procedere, omni nos hujusmodi curiosa inquisitione coercet. **B** Per enim, et ex, tantumdem valere, doctorum auctoritas docuit, veritatisque ratio sese undique aperit. Verumenimvero, quæ a sanctis Patribus lucidius quoque de hac re scripta sunt, juvat apponere. Sanctus enim Cyrillus quoddam capitulum in *Theosaurorum* libri, ita inscribit : *Quod ex Patris Filiique substantia sanctus Spiritus est*. Quod si hoc vir sanctus proposuerat, quis ambigat, propositum voluisse conficere? In ipso igitur ita inscripto capitulo ait : *Quoniam igitur Spiritus sanctus cum in vobis fuerit, conformes nos ostendit Deo : procedit autem ex Patre et Filio, constat, quia divinæ substantiæ est, essentialiter in ipsa, et ex ipsa prodiens.* Rursus in eodem : *Proprius est autem omnino Spiritus Filii, neque extrinsecus subsistens.*

In alio iterum : *Legem itaque ferente Christo, Spiritus ipsius ut in ipso, atque ex ipso, naturaliter existens legem fert.* Ac rursus in alio : *Nullam igitur novit Paulus naturæ Filii Spiritusque differentiam ; sed, ut ex ipso existentem naturaliter, dominationis nomine appellat.* Et iterum in alio : *Necesse est fateri Spiritum ex ipsius essentia Filii esse substantiam.* Et in alio iterum : *Est igitur ex Filii essentia Spiritus.*

Item super Joannem, super illud : *Et Deus erat verbum*, *Non ergo, inquit, minor est, qui eandem cum perfecto Patre habet operationem genitorisque Spiritum propriæ naturæ habet bonam, vivumque et substantialiter insitum, sicut videlicet et Pater.* **D** Idem super illud : *Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis* ⁴⁷, *Dei enim, inquit, et Patris naturalium bonorum cogens essentialiter existens Filius, habet Spiritum secundum eundem modum, secundum quem et Pater habere intelligitur ; non inductitium, neque extrinsecus advenientem. Sicut quippe et iusanum est, ita sentire. Sed sicut etiam unusquisque nostrum proprium in se ipso spiritum continet, et ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcirco enim et corporaliter ipsum insufflavit Christus, ut ostenderet, quia sicut ex humano ore corporaliter procedit spiritus : ita*

ex divina essentia divina ratione profluit, qui ex ipsa est. »

Idem in *vi ad Herimiam* ait : *« Et, si divinæ naturæ accepto Spiritu participes efficimur, quomodo secundus erit a Spiritu Filius, aut quomodo erit Spiritus ipso præstantior, et non magis, ut ipseque, et ab ipso Spiritus ejus totam habens ejus operationem, ipsiusque participationem tribuens? »*

Idem in primo de spiritali cultu, cum exponeret tria facta per Moysen signa, in fine de circumcisione filii Moysi disserens ait : *« Quem sane filium intellectualis Sephora, hoc est Ecclesia, quæ ex Madian atque ex gentibus est, circumcidit calculo. Figura est ista sancti Spiritus, propter maximam ejus infractamque potentiam ; quia etiam ex petra ; Christus enim est Spiritus, petra autem Christus, sicut et Paulus et sapientissime dixit ⁴⁸. »*

Item ad Palladium scribens in primo scilicet de spiritali cultu : *« Variabilis, inquit, profecto Spiritus non est ; aut si variationis subjacet morbo, ad ipsam divinam naturam recurrit macula. Siquidem est Dei, et Patris, sed et Filii Spiritus, essentialiter ex utroque, ex Patre scilicet per Filium manans. »*

Idem in epistola ad Nestorium tertia, cuius initium est : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* ⁴⁹, *« Etsi, inquit, in speciali substantia est Spiritus sanctus, ac secundum seipsum intelligitur, secundum quod Spiritus est, et non **C** Filius, non est tamen ab eo alienus. Spiritus enim veritatis nominatus est, et est Christus veritas, atque ab eo profluit, sicuti et a Patre scilicet. »*

Idem super Joel, cum illud exponeret : *Effundam de Spiritu meo* ⁵⁰, *« Secundum enim quod Deus est atque ex Deo secundum naturam Filius : natus enim eat ex Deo et Patre, proprius ipsius, et in ipso, et ex ipso est Spiritus, » sicut videlicet ex ipso Deo et Patre intelligitur.*

Idem in laudibus Theodosii imperatoris ait : *« Baptizantem, inquit, igitur in igne et sancto Spiritu ; non alienum baptizatis largientem Spiritum, servi scilicet ac ministri in morem : sed, ut Deum secundum naturam, cum suprema potestate suum proprium, et qui ex ipso est. » Et post pauca : « Peccato absolvens eum, qui sibi cohæret proprio inungit Spiritu, quem immittit ipse quidem, ut ex Deo Patre Verbum, atque ex propria nobis profundit natura. Communem vero, tanquam rem dispensationi carnis adjungens, et ut homo insufflavit corporaliter. Insufflavit enim, et dixit : *Accipite Spiritum sanctum* ^{51, 52}. Et : *Non ad mensuram dat Deus Spiritum, juxta Joannis vocem* ⁵³ ; sed ipse immittit ex seipso, sicuti videlicet et Pater. »*

In gestis item primæ in Nicæa synodi, in his quæ dixerunt Patres per episcopum Leontium, ita habetur : *« Inventus est Spiritus, procedens quidem*

⁴⁵ Luc. vi, 19. ⁴⁶ Matth. xii, 28. ⁴⁷ Joan. xiv, 16. ⁴⁸ I Cor. x, 4. ⁴⁹ Matth. x, 37. ⁵⁰ Joel. ii, 28. ⁵¹ Joan. xx, 22. ⁵² Joan. iii, 31.

ex Patre, proprius autem Filius, atque ex ipso manans. »

Magnus quoque Athanasius in libro *De dispensatione incarnationis*, cujus initium est : *Qui perverse diuinas Scripturas volunt intelligere*, « Ipse, inquit, cum superne misit Deus, et ipse cum inferius ut homo suscepit. Ex ipso igitur in ipsam descendit ex deitate in humanitatem ejus. » Sanctus quoque Chrysostomus, in sermone de humanitate Domini nostri Jesus Christi, cujus initium est : *Vere apparuit nobis gratia Dei*, « Venit, inquit, ad nos Christus, dedit nobis Spiritum ex se manantem, nostrumque suscepit corpus. »

Idem in sermone, qui inscribitur Προφουητικῶν quo scilicet aduersus hæreses fideles homines præmunire satagit, cujus initium est : *Quoniam ad bonum Deum tendimus*, « Observandus et cavendus nobis boni aduersarius diabolus, ait, et ita nos custodiet Spiritus a Christo manans, in diem futuræ redemptionis. »

Simeon quoque Metaphrastes conscribens passionem sancti Dionysii Areopagitæ, ita inchoavit : « Olim quidem figuris et ænigmatibus fidei mysteria involuebantur, et veritatis jubar umbrarum nube tegebatur. Postea vero quam magnam salutis sacramentum nobis comparatum est, et is qui corda nostra singulariter fluxit, proprie circa nos benignitatis miseratione sine peccato factus est similitis nobis ; aliaque subiit, quæ humanæ infirmitatis sunt, ut ego primam recipiam nobilitatem, ac tandem crucis supplicio affectus est mortemque sustinuit. Et ne singula persequar : multa enim in medio fuerunt ejus dispensationis sacramenta ; finem ejus corporalis inhabitatio suscepit : Spiritusque inchoat gratia, et in cælos meus Christus fertur, atue ad paternum solium redit, procedentemque ex se Spiritum pro informandis infidelibus gentibus discipulis mittit. »

Sanctus Anastasius Antiochenus patriarcha in libro *De rectis Ecclesiæ dogmatibus*, ait : *Corporis vero proprietatem pro exemplo sumentes diuinarum personarum ad invicem, habitum per membrorum proportionem, ac similitudinem commendare institimus. Hic etenim spiritus oris ejus* ⁶¹, *videlicet Dei Spiritus sanctus dicitur, cum os Unigenitus sit; et Spiritus rursus ex ipso procedens, et missus non solum a Patre, sed etiam a Filio. Et post pauca: Apostoli enim deprecantes, et ut Domino supplicantes, his qui illius adventu digni essent; Spiritum sanctum, ut ita dixerim, extrinsecus inferebant. Salvator autem noster, ex seipso, veluti ex thesauro quodam, his, qui per vitæ munditiam idonei et digni erant, illum præbebat. Idem in eodem libro: Spiritus sanctus, inquit, spiritus oris Dei appellatur. Os enim Patris, Filius. Rursus in eodem: Spiritus sanctus veritatis, est spiritus: hic a Patre quidem procedit, accipit autem a Filio.*

Magnus item Athanasius, in epistola ad Sera-

plonem : *Unus enim, inquit, Filius, cum sit vivens Verbum, unam esse oportet perfectam ac plenam, sanctificantem et illuminantem vitam, quæ operatio ipsius et munus est, quæ ex Patre procedere dicitur; quoniam a Filio, qui ex Patre esse conceditur, emicat, et mittitur, et datur.*

Item in confessione fidei suæ, cujus initium est : *Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem*, ait : *Spiritus sanctus ex Patre et Filio est, non factus, non creatus nec genitus, sed procedens.*

Sanctus Epiphanius, in libro suo, quem inscripsit *Anchoram: Spiritus*, ait, *incomprehensibilis est, non alienus a Patre et Filio, neque conglutinatio est Patris ac Filii. Et post pauca: Spiritus sanctus non Patris frater, sed ex eadem essentia Patris ac Filii. Ipse enim Unigenitus Patris Spiritum dixit, atque ex Patre procedentem: et de meo, inquit, accipiet; ne alienum a Patre, vel a Filio existimes. Et post pauca: Ex Patre et Filio, tertius appellatione. Et post multa: Ambo in homine justo inhabitant, Christus et Spiritus ejus. Si autem Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, et Spiritus a Christo, sive ab utroque, ut ait Christus, qui a Patre procedit, et hic de meo accipiet. Et post pauca: Sed dicat aliquis: Ergo duos esse filios dicimus? Et quomodo erit Unigenitus? « Tu quis es, qui respondeas Deo? » Si enim Filium vocat ex se natum, Spiritum autem sanctum, qui ab utroque est: quæ solum intelliguntur a sanctis, lucida, lucifera, lucidamque efficientiam habentia. Ac post pauca: Spiritus sanctus spiritus veritatis est, lumen tertium a Patre et Filio. Et post pauca: Quemadmodum enim Patrem nemo novit, nisi Filius, neque Filium nisi Pater: ita audeo dicere, neque Spiritum sanctum, nisi Pater et Filius, a quo procedit, et a quo accipit. Et neque Filium, et Patrem nisi Spiritus sanctus, qui veraciter glorificat, qui docet omnia, qui a Patre et Filio est.*

Et aliquibus interpositis : *Itaque et Pater erat semper, et Filius erat semper, et Spiritus sanctus ex Patre spirat et Filio. Et rursus in eodem: « Emitte, ait David, lucem tuam, et veritatem tuam » ⁶². » Ipse est Dominus, qui dixit: « In novissimis diebus effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii eorum, et juvenes eorum visiones videbunt » ⁶³.*

Et ea quidem, quæ a sanctis dicuntur hujusmodi, ita aperta sunt pauca ex pluribus collecta. Quoniam igitur magnus Basilius, in epistola ad Terentium countem, ait : *Quam rationem habet commune ad propriam, hanc habet essentia ad substantiam. Et idem rursus in epistola ad Gregorium fratrem de differentia essentia atque substantia, inquit: Communitatis quidem ratio ad essentiam refertur. Substantia vero proprium cujusque signum est. Damascenus quoque in suis theologicis*

⁶¹ Psal. xxxii, 6. ⁶² Rom. ix, 20. ⁶³ Psal. lxxii, 3. ⁶⁴ Joel ii, 28.

capitulis : *Substantia est commune cum proprio*, A
constat, quia, quando conjuncte dicimus essentiam
Filii, quoniam. Filius nomen ex propriis est, com-
mune cum propriis significamus. Sed commune cum
 proprio substantia est. Ita enim Damascenus defini-
 nit. Itaque quoniam ex essentia Filii dictus est
 Spiritus, ex substantia ejus dictus est : sicque,
 quod quærebatur, invenimus.

Quod autem in divinis Scripturis idem sit, quantum
 ad rem, proprietas atque substantia, sive etiam
 persona, manifestum est. Gregorius enim Theologus
 in sermone ad lumina dixit : *Dei autem cum*
dixero, uno lumine ac tribus illustramini : tribus qui-
dem, secundum proprietates. Exponensque quid dixe-
 rit proprietates, adjungit, *sive substantias, sive* B
personas vocare placet. Item in laudibus sancti
 Athanasii, cum dixisset : *Una enim essentia, tres-*
que substantiæ; cum dicantur quidem a nobis, pie
protinus adjunxit : Aliud enim naturam indicat ;
aliud trium proprietates. Illic ergo cum propieta-
 tes posuisset, substantias exposuit : hic autem sub-
 stantias, proprietates. Ex quo sane manifestum
 est quia proprietatem et substantiam idem intelligi
 vult, simulque naturam et essentiam in Deo æsti-
 mat; unam enim essentiam naturam exposuit. Quo-
 niam igitur commune in Deo essentiæ tres sub-
 stantiæ sunt, communeque hæc est quæ singulis
 est et propria essentia; una quippe ex tribus est
 aliqua persona; quodque cuique est, hoc mirabi-
 liter etiam commune est; unum enim tria, et tria C
 unum sunt; in quibus est deitas, sive ut diligentius
 dixerim, quæ deitas est juxta theologum Gregorium,
 manifestum est, quoniam sicut trium essentia
 substantia est, ita quæque substantiarum essentia
 et substantia est. Sed tres substantiæ Pater est et
 Filius et Spiritus sanctus; secundum enim hæc
 relativa ad invicem proprie accipiuntur.

Itaque verum profecto est quod dicitur, quod
 quando conjuncte Filii essentiam dicimus, sub-
 stantiam ejus sive personam significamus; cum
 commune quidem essentiam dicendo signetur, pro-
 pria vero substantia per relativum nomen Filii
 insinuetur : substantia quippe commune cum pro-
 prio est dicta. Quod cum ex Filii essentia dicitur
 Spiritus sanctus, ex ejus substantia dicitur. Idem
 enim, quantum ad rem, essentia et substantia
 est.

Damascenus præterea in suis theologicis capitu-
 lis, *Deitas*, inquit, *naturam insinuat; Pater au-*
tem quod dicitur substantiam, sicuti et humanitas
naturam commendat; Petrus vero substantiam.
 Quia igitur quemadmodum Pater, ita et Filius
 similiter substantiam indicat; substantia vero
 commune cum proprio, sicut ipse definiit; com-
 mune autem Deitas vel natura, vel essentia est.
 Dicitur autem ex Filii essentia esse Spiritum
 sanctum; manifestum est, quoniam ex substantia
 ipsius est.

Quoniam vero idem in iisdem ait : *Cum unam sub-*

stantiarum intelligo, perfectum Deum ipsam esse
scio perfectamque essentiam. Dicitur autem ex Filii
 essentia esse Spiritus : manifestum est, quia ex
 substantia ipsius esse dicitur. Et quoniam in eisdem
 ait : *Quia solus Filius genitus est; ex Patris enim*
essentia sine principio et sine tempore est natus;
et solus Spiritus sanctus ex Patris essentia non
genitus, sed procedens est : ex Patris autem
essentia, pro eo, quod est, ex Patris substantia et
iste tradit et omnes consentiunt, quia Spiritus san-
ctus cum ex Filii essentia a theologis asseritur,
et ipsius substantia est : Idem enim essentia atque
substantia in Deo est secundum rem.

Porro si quis ista aliter accipiens velit aliud qui-
 dem in Deo essentiam, aliud substantiam signifi-
 care, necessario fateri essentiam sine substantia
 substantiamque sine essentia coetur. Ad quam
 absurditatem magnus quoque Basilius in prædicta
 ad Terentium comitem epistola orationem necessa-
 rio deduxit. Et quoniam indeterminate theologo
 de divina Filii nativitate disserentes ipsum ali-
 quando quidem ex Patris essentia, aliquando vero
 ex illius substantia natum asserunt; aut duos filios
 natos constebitur, alium quidem ex essentia,
 alium vero ex substantia, aut non esse Filii unicam
 ac simplicem nativitatem dicet. Idem vero et de
 Spiritu sancto dicitur. Et certe si quidem sunt
 tres differentes aliudque Patris proprietas, aliud
 Patris persona, aliud paterna substantia, et aliud
 Pater, aliudque rursum essentia illius; idemque de
 reliquis substantiis dicendum : partim quidem Tri-
 nitas nobis auferetur, et peribunt omnia quæ de
 ipsa pie tradita suscepimus : partim compositus
 erit Deus, ex tam differentibus ad invicem secun-
 dum rem constans. Sed enim ista absurda sunt et
 impia. Et illud igitur absurdum penitus et impium,
 quo posito ista sequuntur.

Quoniam igitur substantia quidem et persona
 idem est, substantia vero et proprietas æque idem
 est, substantia autem essentia est, ut ex his quæ
 supra diximus constat, manifestum est hæc omnia
 idem in Deo esse secundum rem. Et illud item
 manifestum est quod, si aliud essentia, aliud sub-
 stantia a sanctis dicitur; sed tamen secundum rem
 dixerunt non aliud essentiam, aliud esse substan-
 tiam, sed secundum quod una atque eadem res aliter
 quidem signatur ex nomine essentiæ seu naturæ,
 aliter ex nomine substantiæ sive personæ. Illud enim
 communiter et absolute, hoc autem proprie magis,
 cum eo scilicet quod ad aliquid quodammodo
 habeat : quia enim absoluta ab his quæ dicuntur
 ad aliquid, differunt; eorum vero quæ in Deo dicuntur,
 alia quidem absoluta sunt nomina quæ unum
 Deum indiscrete significant, alia vero relative ha-
 bent quæ a nobis Trinitatem commendant, et secun-
 dum ea quidem, quæ absoluta et communia
 sunt, unita Theologia constat, secundum vero ea
 quæ ad invicem relativa sunt, et secundum ea quæ
 ad aliquid habent, discreta contextitur theologia;

unitio verò atque discretio non idem est; neque enim relativum et absolutum idem secundum hoc dictum est: sequitur non idem esse essentiam atque substantiam. Essentiæ enim nomen quiddam absolutum signat, substantia (33) vero propriam cujusque notam commendat, secundum quam ad aliam refertur personam.

Nam exempli causa, dexter homo ab eo qui simpliciter homo est secundum quod simpliciter et aliquo modo, sive secundum commune et proprium differt, etsi secundum rem idem sit dexter homo; quippe et Petrus homo est et filius Jonæ; neque alterum significat qui eundem Petrum hominem dicit; alterum vero, cum eundem filium Jonæ dixerit. Secundum vero, quod simpliciter et aliquo modo dicitur, differentiam tantum indicat; dicendo enim Petrum hominem absoluto et communi nomine subjectum, eundem vero et Jonæ filium dicendo, proprio et relativo et definito nomine, eundem et filium esse ex homine Jona qui pater illi fuit, indicat. Per utrumque ergo nomen aliter et aliter idem significatur, relative scilicet et absolute: solum autem simpliciter et aliquo modo differt. Aliud enim essentiam sine habitu significat; aliud eandem et ad aliquid quodammodo habentem.

Attestatur autem his quæ dicta sunt primum quidem magnus Athanasius, postea vero etiam sanctus Maximus, atque ambo in dialogis suis adversus Anomœum. Anomœo enim dicente aliud essentiam, aliud esse substantiam, sanctus Maximus respondet: *Aliud et aliud non quasi rem*; atque illo inferente: *Num ergo compositio?* Sanctus adjungit: *Aliud et aliud dixi, non quasi rem, sed ut aliud aliquid essentia, aliud significante substantia. Sicut granum tritici dicitur et semen est et fructus; aliud autem quoddam significat semen, aliud fructus.*

Concedens ergo sanctus illic, aliud esse essentiam, aliud substantiam, non tamen geminam deitatem intelligi permittit: propterea scilicet quod non idem itidem significet deitas et substantia, vel essentia et substantia. Licet igitur idem essentiam ac substantiam dicere secundum rem et aliud essentiam, aliud substantiam secundum significativa rerum nomina. Et utrumque tamen verum est. Non enim secundum idem etiam ambo in quantum essentia quidem commune significat, et idem quod erat esse. Substantia vero idem, et ad aliquid quodammodo habens vel gignentis, vel geniti, vel producti ratione.

Dictum est autem a sanctis non idem essentiam esse atque substantiam, propter Sabellium maxime. Sic enim unam personam Deum esse confitens, idem in Deo esse substantiam et essentiam secundum rem, et libenter quidem confitebatur. Hoc enim illi maxime ad id quod motiebatur, conferebat. Substantias vero seu personas relativum esse,

secundum proprietates quæ substantias ostenderent, nolebat. Si quis enim paternam substantiam relativum dicat, necesse est, et ad quod refertur, simul confiteri. Hujusmodi quippe natura est earum rerum quæ ad aliquid dicuntur. Idem vero et in substantia genita et in procedente dicendum est. Hoc autem in Deo posito, necesse est tres substantias, seu tres personas Deum secundum fidei positionem ex processibus, sive relationibus apparentes confiteri, quod erat contrarium Sabellii propositio.

De hoc quod propositum est, et magnus Basilius in exemplari dictatæ ab eo fidei, cujus initium est: *Eos qui præventi sunt alia fidei confessione, ait: Quidam vero ab impietate Afri Sabellii venientes, substantiam [hypostasin] atque essentiam idem esse suspicati, inde occasiones concinnandæ suæ blasphemæ trahunt, ex eo, quod in fide scriptum sit: Si quis autem ex alia essentia sive substantia Filium esse dixerit, hunc anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. Non enim illic idem dixerunt, essentiam atque substantiam. Si enim unam atque eandem intelligentiam insinuarent voces, quid necesse erat utraque ponere? Constat vero quoniam aliis quidem ex Patris illum essentia esse negantibus, aliis vero dicentibus, quia neque ex essentia, neque ex substantia esset; ita utraque ut aliena ab ecclesiastica intelligentia interdixerunt. Ubi enim sensum suum expresserunt, ex Patris essentia Filium dixerunt; non jam adjicientes et ex substantia. Itaque et illud quidem pro abolitione pessimæ intelligentiæ positum est, hoc autem salutare dogma manifestat.*

Hoc in loco magnus Basilius dicentibus Patribus: Si quis vero dixerit, ex alia essentia, seu substantia Filium, hunc anathematizat catholica et apostolica Ecclesia, eos qui hinc conficiebant, idem esse substantiam atque essentiam, culpata et ait: Non enim, quia illic dixerunt, ex alia essentia, sive substantia, inde colligitur idem esse essentiam atque substantiam; sed quorundam opiniones fallaces ab Ecclesia eliminantes, utrisque istis vocibus uti sunt. Si enim idem ambæ significarent, necesse profecto non erat utraque ponere. Sed quoniam alii quidem negabant ex Patris essentia Filium esse, quidam vero neque ex essentia, neque ex substantia Patris illum esse fatebantur, idcirco utraque interdixerunt, pro deletione pessimæ intelligentiæ anathemati subjicientes, si quis ex alia essentia sive substantia Filium dixerit.

Ex quoſque sanctum concludere, non idem esse essentiam atque substantiam. Quod quidam præter sancti viri intentionem pervertentes, in plurimas absurditates incidunt. Neque enim illos culpata, quod secundum rem idem esse essentiam atque substantiam dixerint; hoc enim verum esse veritas ipsa cum sanctis Patribus loquitur, ipseque in epistola ad Gregorium fratrem attestatur; sed

(33) Accipit substantiam pro hypostasi.

quia secundum rationem, sive nominum significationem, ideam essentiam et substantiam esse putabant: et non ut ipse ait, essentiam quidem ad commune, ut simpliciter dicebant: substantiam vero, notam propriam in eo, quod aliquo modo ad aliud haberet, designabant, et ab utroque nominum unam eandemque capiebant intelligentiam per quam processus, relationesque, simulque tres personas, esse Deum anserant.

Itaque contentur quidem Ecclesiæ magistri, ideam essentiam et substantiam esse: et iidem rursus negant, non ideam esse substantiam atque essentiam dicentes, non secundum ideam et ambo, sicut dictum est; contradictionem enim in eodem nunquam simul veram esse posse. Aliud enim secundum rem, aliud secundum nomen accipitur.

Deinde adjicit, quod ubi suum Patres sensum indicare voluerunt, dixerunt ex Patris essentia Filium, satis esse putaverunt ad insinuandum, Filii substantiam ex Patre esse: ac proxime, veluti si diceretur, eum esse ex paterna substantia. Hoc enim manifestationem habere salutaris dogmatis asseverant. Salutare autem dogma est, ex Patre substantiam habere Filium, nativitatis ratione confiteri: consubstantiali scilicet ei, ex quo est, quod sane dogma indicari dixit ex eo, quod dictum est, *ex Patris essentia Filium esse*. Idem ergo est ex Patris essentia, atque ex Patris substantia dicere. Idem ex essentia atque substantia est, secundum rem. Et essentia Patris substantia est Patris.

Quoniam igitur et Spiritus sanctus ex Filii essentia asseritur, liquet etiam, quod ex substantia illius sit: neque enim est vel essentia sine substantia, vel substantia sine essentia. Quamvis et prima synodus in fidei Symbolo sic tradidit: *Credimus et in Filium Dei natum ex Patre, videlicet ex Patris essentia*.

Constat igitur per omnia, quod sive ex Filii essentia Spiritus dicitur, sive ex Filio, sive ex Filii substantia, nihil differt ad ejus substantiam insinuandam. Quemadmodum enim ex eo quod dictum est, Filium esse ex Patris essentia, substantia illius inde esse intelligitur: ita et Spiritus sanctus, quoniam ex Filii essentia a theologis traditur, ex ipso etiam habere substantiam insinuatur, secundum quam ex Patre per Filium procedit, et secundum quam ab ipso habere esse dicitur. Ac sicut indifferenter a theologis, sive ex Patris essentia, sive ex ejus substantia Filium dicitur, ad insinuandam ejus ex illo substantiam: ita et Spiritum ex Filio, sive ex ejus essentia, sive ex substantia dicere indifferenter possumus ad ostendendum, illum ex Filio habere esse; nisi quis ad omnia impudens esse velit.

Si quis autem et hic per hoc indicari consubstantialitatem dicat, Filius certe de Spiritus essentia non dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia.

Porro si sanctum Isaac (34) proferat dicentem: *Ille pater tuus est, et ex natura tua est*; at id quidem dici fas est, in quibus nullus ordo conspicitur, divisi quidem secundum materiam, unitis autem solummodo termino naturæ mortalis, per quam invicem consubstantiales secundum conversionem ad invicem dicuntur, et secundum quam unusquisque ex proximi natura, veluti ex quodam subjecto, in propria substantia, ac veluti ex toto pars abusive diceretur. Cæterum in sancta Trinitate, cum una sit ac simplicissima essentia, differentiaque solo personarum ab invicem ordine inspicitur, secundum scilicet substantiales illarum processus, quemadmodum impossibile est Patrem ex Filio et ex Filii essentia dici, et certe cum una sit eademque essentia Patris ac Filii, ita possibile non est Filium ex Spiritu sive de Spiritu substantia unquam dici propter ordinis terminum, secundum quem ex Patre per Filium procedit.

Quemadmodum eadem ratione Filium ex Patre per Spiritum gigni asseverare non possumus. Quocirca rite dictum est: Filius sancti Spiritus neque est, neque dicitur, neque convertitur habitus ista consequentia.

Constat autem ex his quæ dicta sunt, et quod magnus Athanasius idcirco ait: *Ex Patre procedere dicitur, quoniam a Verbo emicat, et mittitur, et datur*. Itaque nisi per Verbum illum Pater emitteret, nequaquam esset ex Patre procedens. Proprietas enim Spiritus, ut diximus, est ex Patre per Filium procedere, sive ex primo per medium esse, perque hujusmodi processum procedens est. Filius enim esset, si ex Patre sine medio procederet. Nam, ex Patre esse sine medio, proprietas Filii est, sicut etiam supra docuimus. Quomodo ergo non esse a Filio dicitur, qui idcirco dicitur ex Patre procedere, quia et a Filio et per Filium est? Et illud itidem constat, quia *procedere* et *emicare* idem esse arbitratur Athanasius. Idcirco enim ait: *Procedere a Patre dicitur, quoniam a Verbo emicat*, quasi diceret, Ideo procedens est, quia ex Patre per Filium procedit; nisi enim per Filium, nunquam diceretur ex Patre procedere, sed nasci.

Si enim, ut quidam volunt, emicare quod ait, de temporali, quem illi introducant, processu intelligi voluit, quam rationem habuisset, simul ita connectere? Ut enim hunc etiam esse concedamus, temporalis illa processio, quid ad eam confert, quæ sine tempore est? Quanam vero ratione poneret hanc sempiternæ illius processionis esse causam? Omnes quippe novimus, quoniam causalem conjunctionem pro causa accipi. Non enim, quoniam a Filio temporaliter emicat, ideo a Patre sive tempore procedit. Ideo tamen eo verbo usus est, ut emicare, pro eo, quod est *procedere*, diceret; quoniam Spiritum illuminantem, vitam appellavit, alternatim scilicet conversione dictionis utens: quanquam et magistrorum plurimi *emicare* quod

(34) Isaac Eremitam, ejus exstant opuscula ascetica.

dicitur in substantiali personarum processu pro-
pria substantiæ prætulere; sicut est illud, quod
canitur: *Unigenitus Filius, qui ex Patre sine tempore
effulsit; sed etiam procedentem ex Patre Spiritum
vitam esse viventis Verbi dixit. Si autem vita
ex vivente, nunquam certe erit sine Spiritu Fi-
lius: Sicut enim Pater habet vitam in semetipso,
sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*⁶⁰. Vita
autem Spiritus sanctus est, quem una cum Patris
essentia ex Patre nascens trahit. Neque enim est
sine vita, qui natus est. Id quippe præter impleta-
tem etiam stolidissimum est, ut ait Chrysostomus,
cum illud exponeret: *Dedit vitam*.

Enimvero, quoniam operatio Filii Spiritus sanctus
esse dicitur subsistens et substantialiter insita,
constat quis per Spiritum operatur. Hoc autem et
communis Ecclesiæ opinio est, maxime cum etiam
Dominus dixerit: *Si autem ego in digito Dei
eficio daemonia, ergo perventis in vos regnum Dei*⁶¹.
Quod alius evangelista exponens ait: *Si autem in
Spiritu Dei eficio daemonia*⁶². Filius itaque per
Spiritum Dei, qui etiam suus est Spiritus, opera-
tur. Illud autem, per quod quisquam operatur,
sive quasi movens est, ut rex, per quem civitatis
dispensator administrat ac gerit omnia; sive, quasi
speciale et ab arte veniens; ut artifex per artem
operatur; sive per causam naturalis virtutis suæ.

Non ergo virtus operantis causa est, sicuti et mens
per verbum operans quasi per vim suam natura-
lem et efficientiam, causa est verbi, sed non e-
contra: quippe omnis vis, et actio naturaliter per
aliquem prodians, etiam ex illo est. At operatur
quidem per Verbum, quasi per suam naturalem
vim. Operatur autem Filius per Spiritum, quasi per
naturalem atque insitam substantialiter virtutem
suam. Ideo, et magnus Basilius in *IV Quæstionum* ait:
*Neque sine Filio facit quippiam Pater, neque sine
Spiritu Filius. Filii autem Verbum, Spiritus: « Por-
tans, inquit, omnia verbo virtutis suæ, »*

Ex quibus profecto omnibus et ordo ad invicem
divinarum personarum, et ut se invicem teneant,
unaque cogitenter et intelligenter constitit. Quo-
niam igitur Spiritus sanctus donum Filii, et ope-
ratio ipsius est; operatio vero ab operante, donum-
que a mittente effulget, et mittitur, et datur: li-
quet, quia ex Filio est Spiritus sanctus. Ut enim
Filius per quem Pater operatur, ex Patre est; ita et
de sancto Spiritu dicendum, per quem operatur
Filius. Neque enim sicut id, quod monet, aut sicut
artificialis, atque exemplaris causa, quod *per quem*,
dicitur, hic locum habet. Donum autem dixit, vel,
quia alternatim, et hoc in loco conversione dic-
tionis usus est. Donum enim ad *dari*, ac *mitti*,
quod dicitur, proprium est. Vel quia dari, ac mitti

in divinis personis, ut supra declaratum est, ab arte
esse significat. Per quem nihilominus causam, et
quod ex causa est, intelligi voluit. Nempe enim ab
eo nunquam daretur nisi etiam ab eo esset: aliter
enim ministri fungeretur vice. A quo autem illum
dari oportebat, ut ipse ait Athanasius, nisi ab eo,
cujus est? Hoc autem non ita esset, nisi et ad illum
referretur. Relatio autem causam, et causale com-
mendat. Filius ergo causa sancti Spiritus est. Spi-
ritus enim sanctus per Filium non operatur;
causaque illa est, quia Filius ex Patre per
Spiritum non gignitur, Spiritus autem ex Patre
per Filium procedit. Secundum quam sane ratio-
nem, nec Filius operatio et virtus Spiritus sancti
dicitur est.

Porro, si quis ejusdem beatissimi viri dictum in
fidei ipsius confessione (35) præexpositum, quo ait:
*Spiritus sanctus, ex Patre et Filio non factus, nec
creatus, nec genitus, sed procedens, ambiguum putat,
et quasi adulteratum calumniatur: primum qui-
dem id verum esse, inde manifestum est, quia et
theologus Gregorius in Athanasii laudibus ipsius
meminit dicens: Solus ille vel cum paucis admo-
dum, ausus est veritatem in scriptis confiteri; et quæ
illic addit: quam tunc temporis conscriptam ad Ju-
lium Romanum pontificem misit, cum insimulare-
tur non rectæ esse fidei. Deinde, et ex eo constat,
ipsius veram esse, quod per omnes Occidentis eccle-
sias Dominicis semper diebus psallitur, atque adeo
celebris est auctor, ut ne a pueris quidem ignore-
tur; ex illis quidem temporibus ubique diffusa, at-
que contra Arianorum hæresin, contraque omnes
rectæ fidei adversarios, in cunctis ecclesiis publice
cani præcepta.*

Aut igitur illam aliquam confessionem tanti viri
proferant, cujus et Theologus meminit, et cui tra-
ditio Ecclesiæ attestatur: aut si hoc non possunt,
istam cum supra exposito dicto suscipiant. Tes-
tantur autem hanc ipsam fidei confessionem sancti
viri esse, atque id dictum ita se habere, qui contra
Latinos multo ante scripserunt: quam sibi ut ad-
versam, frustra labefactare nituntur. Atque, ut
intelligi datur, tunc quidem adhuc servabatur, post-
modum vero pertinaciores ad contradicendum facti,
omnino illam auferre voluerunt. Et si modo nihilomi-
nus curiose inquiringibus raro licet in vetustissimis
codicibus ita habere invenitur. Si quis tamen dili-
gentius inspiciat, nihil hic novum dixisse sanctum
virum comperiet. Plurimis enim in locis per Fi-
lium illum esse ait, et a Filio accipere, et ab ipso
scilicet accipere, quod accipit. Id autem est ejus
esse, quod paulo ante dicebat, a Filio effulgere,
quocirca quam a Patre procedentem virtutem dixit,
Spiritum sanctum a Patre procedentem intelligen-

⁶⁰ Joan. v, 26. ⁶¹ Luc. xi, 20. ⁶² Matth. xii, 28.

(35) Symbolum Athanasianum. De hoc Symbolo vide eruditam disputationem Nicolai Se-
rarii.

voloit : hoc autem ex Patre per Filium esse ac procedere. Porro ista his, quæ in fidei expositione ponunt, valde consona sunt.

Apparet simul ex superioribus, quia et *prodire*, et *profundi*, et *profluere*, et *inundare*, et *manare*, et *effulgere*, et quæque similia, eandem Spiritus sancti substantiam signare, quam ipsam etiam *procedere* significat; non solum, quia, ut dictum est, duo processus sancti Spiritus non sunt, ut quidam volunt, et idcirco ista omnia, ad substantialem processum ejus reducenda sunt; cum eos qui geminos istos processus ponunt, multa necessario absurdissima sequantur: verum quia et theologi ex Patre procedere, et *profundi*, et *profluere*, et *emitti* Spiritum sanctum concorditer asserunt, ubi dicere volunt, ipsum ex Patre procedere. Magnus quippe Basiliius ait: *Quia non produit in tempore, quod produit ex Deo, etiam si in tempore fiat ejus actio, et æterne habet omnia, ut Dei Spiritus, atque ex ipso manans.* Et illud: *Neque enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum Spiritum ex Deo esse, Spiritum enim etiam illius audientes, sed idoneum et istud nomen erat ipsius ex Deo insinuare substantiam: verbo esse, pro eo, quod est, procedere natus est.*

Sacculus quoque Maximus: *Emittit, inquit, Pater Spiritum, hoc est, emittit.* Et ipso de processu ejus disserens, ut superius constitit, cum sanctorum Patrum auctoritate ostenderemus, *emitti*, ac *mitti*, apud eos, pro eo, quod est, *nasci*, et *procedere* solere accipi.

Sanctus item Cyrillus ait: *Prodit autem ex Patre, et Filio; et constat, quia divina est essentia in ipsa, a qua ex ipsa profunditur: ac profunditur a Filio, sicut etiam ex Deo et Patre.* Sed et in sermone suo ad monachos, atque in Expositione divini Symboli, sic ait: *Spiritus profunditur, videlicet procedit, veluti ex fonte, ex Deo et Patre.* Et rursus ad Hermianam: *Num, inquit, avimadvertisti, quoniam Spiritum quidem veritatis nominavit Paracletum Dominus? Ait deumque: Quoniam procedit ex Patre, sua omnia proprie ostendens, quæ Patris sunt.* Ac rursus in eodem: *Intelligens, quomodo, ut proprium se nobis missurum pollicetur Spiritum, qui procedit ex Patre? Et Spiritum quidem veritatis vocat: profundi tamen ex ipso Patre definit.*

Sed et magnus Athanasius, in ea quam scripsit disputatione Orthodoxi et Macedoniani, ait: *Spiritus natura sanctus, natura incorruptibilis, ut Spiritus Dei, et ex ipso manans, sive procedens.*

Quin etiam in Filii ex Patre substantia insinuanda, prædictis verbis usi sunt. Magnus enim Basiliius in III quæstione ait: *Patris quidem opinio, optimusque Filius, ex lumine autem ingenito lumen effulsit sempiternum, atque ex vera vita vivificans processit fons, atque ex ipsa virtute Dei virtus effulsit.* Sed et verbo *effulsit* in quadam mystica sacrificii oratione in Spiritu sancto usus est, de Filio dicens: *A quo Spiritus sanctus effulsit.* Ac rursus idem in eisdem ait: *Communis præsumptio omnibus simul Chris-*

tianis inest, quod Invenit gentium Filius sit ex ingenito lumine effulgens.

Sanctus autem Cyrillus in quo capitulorum eorum de celebritate Filii sic ait: *Erat igitur genuit Patri cœternus Filius, veluti a fonte quodam paterna substantia manans.* Et in alio: *Qui enim a paterna processit essentia, patrem protinus ostendit eum, qui se genuerat.* Et in alio: *Quod ex Patris essentia processit Verbum, atque in alio: Pater produxit ex seipso Filium inseparabiliter atque incorruptanter.* Et in alio: *Totum esse Filii ex Patris essentia procedit.* In alio quoque: *Quænam enim passio fieri in sole cernitur, quando gignit lucem? quænam contingit ignis separatio, quomodo emittit ex se ipso fulgorem? Quomodo si gignat ista inseparabiliter, amittuntque inseparabiliter, quæ ex iis sunt; nonne longe dignius et excellentius horum conditor natura, aut splendorem emittit? Psallimus item in canticis Spiritus confessor, et conformis ex Patre simul effulsit.* Et item: *Tu Dei mater incunctanter facta es ejus, qui ex immortalis Patre.*

Si igitur eos, qui hinc sancti Spiritus processus ponunt, absurda plurima sequuntur: verbis autem, quibus Filii ex Patre substantiam, ac rursus substantialem Spiritus ex Patre processum sancti significare volentes, ejusdem rei sunt in Filio, atque in Spiritu indiscreta, et absque ulla determinatione: quomodo non et hic per id quod dicitur *profundi*, et *inundare*, et *profluere*, per Filium, atque a Filio dici Spiritum sanctum, necesse sit intelligi. Cetero ejus ex Filio substantiam, secundum quam ex Patre per Filium procedit: maxime, cum beatus Cyrillus, *profundi*, pro eo, quod est, *procedere*, apertissime tradiderit.

Quia enim duas ex Deo personas procedere, secundum scilicet geminum processum fides tradidit: aliam quidem, secundum *nativitatem*; aliam vero, secundum *professionem*: atque alius quidem Filio, alius vero Spiritui convenit, constat, quandoquidem Filius ex Patre procedere, *inundare*, et *fluere* a theologis asseritur; ista, pro eo quod est, *nasci*, vel *gigni* intelligenda. Cum vero Spiritus sanctus sive a Patre, sive a Filio *profundi*, et *prodire*, et *profluere* dicitur: hæc, pro eo quod est *procedere*, accipienda; verbis istis omnibus processum ejuslibet ex aliquo insinuantibus, et ubique quidem aptari peculiariter valentibus, atque in hoc loco propriam utrique personæ substantiam affatum reddere: alteri quidem *nascendi*; alteri vero, *procedendi* ratione; cum alia quidem ait continenter ex prima, alia, per eam quæ est continenter ex prima: quippe isti ambobus sunt substantiarum termini.

Verum, quoniam ab omnibus doctoribus Spiritus sanctus ex Filio procedere asseritur, liquet profecto, quia secundum naturam est, vel secundum accidens. Id quippe creaturarum est a Deo non naturaliter procedere. Si igitur, secundum naturam ex Filio procedit Spiritus, hoc autem duobus modis fit: vel secundum *nativitatem*, vel secundum *pro-*

cessionem; præter ista enim nullus alius divinis personis secundum naturam processus est; secundum naturam vero, processus in Spiritu esse non potest, ita enim esset Spiritus Filius Filii: manifestum est Spiritus ex Filio processum, ut precedentis esse: simulque constat ex his, *effulgere, et profundi, et profuere*, quod dicitur, a Filio Spiritum: ipsum ex Patre procedentem, unicum Spiritum sanctum, non donum aliquod sine substantia significare, et quidam volunt; sicut enim sive Filius, sive Spiritus effulgere, et profuere ex Patre dicitur, ipsæ personæ divinæ signantur procedentes: ita et Spiritus a Filio profundi, et effulgere cum dicitur, et maxime cum sic conjuncto procedens ex Patre per Filium profundi, ac procedere dicitur, ipsa divina persona Spiritus insinuat. Procedentem enim ex Patre Spiritum, nemo sine substantia dicere præsumit, nisi quis blasphemare velit.

Illud autem, quod quidam aiunt, sanctos dicere, Spiritum sanctum procedere quidem ex Patre, a Filio autem profundi; et rursus, procedere quidem ex Patre, ab eo autem effulgere, vel proprium ipsius esse, vel non alienum, et quæ talia: per has conjunctiones connexivas, substantialem Spiritus processum Filio tollentes, Patrique solummodo hunc attribuentes, omnino imbecillum est. Hujusmodi quippe illorum mens est quoniam dicitur quidem Spiritus ex Patre procedere, unde secundum essentiam illi peculiaris est: non tamen est alienus a Filio, Spiritus enim Filii dicitur, juxta quod sibi etiam peculiaris est. Ideo et ab eo profunditur, quemadmodum ex Deo et Patre, hæres enim paternorum honorum est, et proprius ipsius est, utpote per ipsam naturaliter prodiens, et ex ipso existens. Igitur, et al procedit ex Patre, et neque a Filio alienum oportet estimare secundum eum quem prædiximus modum. Procedit quippe per Filium. Procedere autem quod dicitur, etiam per Filium consequitur. Aliter enim non diceretur ex Patre procedere.

Attentatur et his magnus Basilus, cum dicit: *Illius quidem ad Patrem proprietatem intelligo quoniam procedit ex Patre; ad Filium vero, quoniam audiet: « Si quis Spiritum Christi non habet, non est ejus ».* Et illud: *Neque enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum, Spiritum ex Deo esse, Spiritum oris ejus audientes eum; sed suffiebat et hoc nomen ad insinuandum, ipsius ex Deo esse substantiam.*

Porro Patris et Filius est, ut Patres volunt. Prorsus vero, quod sancto Spiritui ad Patrem est, ex Patre procedere, Patrique Spiritum dici: hoc, et ad Filium, ab ipso accipere, et audire, et cætera, quæ Filii Spiritum esse commendant. Nam et a Patre procedere quod dicitur a Patre accipere

significat. Itaque dicitur est quidem Spiritus Patris, sed et Spiritus veritatis est.

Et mittitur quidem a Patre, mittitur autem et a Filio; quippe æqualiter, ac sine ulla differentia communia Patri, et Filio sunt quæ singulis a theologia assignantur. Atque proficit quidem a Patre, proprium autem Filii est, ut et ab ipso emanet. Fons enim sancti Spiritus et Filius ad Ecclesie magistri asseritur. Et habet quidem substantiæ causam ex primitivo lumine; effulget vero per unigenitum, quoniam per ipsum est, atque per Filium quod dicitur, et ipse Filius ad Patrem reducitur.

Et dicitur est quidem, a Patre procedere, procedit vero per Filium. Namque ex Patre quod dicitur, juxta Patrum sententiam, etiam per Filium sequitur; aliter quippe procedens non esset. Itaque connectunt magis Patri, Filium secundum processum, seu processionem sancti Spiritus, quam divinitus hujusmodi conjunctiones.

Eorum autem, qui differentiam essentia Patri et Filii pergent astruere, divisi ac differenter ista reddere est; quippe, ita dividentes, essentia quoque differentia necessario sequitur. Nampe enim et theologus Gregorius in suis de divinitate sermonibus, in orationis parte, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum invocans, atque subinfrens, *alium quidem bene complacere, alium vero cooperari, alium autem inspirare*: non sane per hujusmodi conjunctiones, sive beneplacitum, sive inspirationem, sive cooperationem personis divisit; neque enim singula horum singulis personarum magis proprie accommodantur, quam reliquis: verum, omnia conveniunt singulis, imò et tota Trinitas, ut unus Deus inspirat, et sibi bene complacet in bonis, et quodcumque inchoantibus adjuvatrix est. Atque ubique penitus quæque personis assignantur ut propria, sine ulla varietate conveniant: ubi non opponitur relationis objectio, quemadmodum processio Spiritus, Filii ad Patrem relationi nihil obstat, ut in sequentibus lucidius monstrabitur.

Quod si procedere ipsam dictionem, quæ Græce *ἐκπαρθεύειν* dicitur, in Filio inquirunt: primum quidem pluribus supra rationibus ostensum est, quod alia quoque verba hæc ipsum nihilominus significant. Deinde, quia et a sanctis quoque posita est hujusmodi dictio. Sed et ipsum, quod per Filium procedere dicitur, a Patribus commendare sufficit, quod etiam procedit ex Filio. Quanquam quibus non sufficiat, quod ex Filio Spiritus esse sanctus dicitur? cum sancti hoc plurimis in locis dixerint, cum de personalibus substantiis disserterent: verumque esse, substantivum cum sit, magis etiam enjaspam ex aliquo substantiam exprimere possit, juxta scilicet proprii processus terminum.

⁶⁶ Rom. viii, 9.

Præterea constat ex superioribus, quod dicimus in Filio manere Spiritum, quod quidam his obijciunt, qui etiam ex Filio proferunt, nihil eos juvat. Qui enim et ex Filio Spiritum dicunt, et in Filio longe prius conditentur; namque et sancti, et in Filio dicunt; et per ipsum, et ex ipso esse, addunt. Neque hoc solum, sed et in Patre, et in Filio Spiritum sanctum manere. Sicut autem in Patre manens, etiam ex ipso est, sic et in Filio manens, etiam ex ipso est. Non enim profecto quispiam blasphemare audebit, ita in Filio manere Spiritum, sicut in quolibet sanctorum, in quibus requiescit quidem, et manet, sed per gratiam, non per naturam.

Præterea vero, quod procedit, in eo, ex quo procedit, prius substituitur necesse est. Neque enim ex illo aliter procederet. In divinis autem personis, simul et in ipso, et per ipsum, et ex ipso est, propter æternitatem, et quod illi tempori, nullus locus sit. Sicut ergo Filius in Patre existens ex ipso est, et Spiritus sanctus similiter; pari profecto ratione, et de mansionem sancti Spiritus in Filio dicendum.

Et est quidem id verum, quod ait divus Dionysius, quod divinæ substantiæ in invicem circum-eunt, sed non idcirco confusio est, neque hinc immobilis ordo pervertitur: Neque necesse Filium in Spiritu cum dicimus, etiam ex Spiritu esse confiteri, ut Gregorius Nyssenus ait: Sed, est quidem Filius in Patre, sicut pulchritudo imaginis in primitiva forma in propria imagine. Idem vero et in Filio, et Spiritu dicendum.

Quoniam igitur ab Orientalis Ecclesiæ magistris, ex Filio esse, ac procedere Spiritum sanctum traditum constitit, licet plurima ommissa sint, quæ afferri poterant ad hoc ipsum asseverandum; nunc jam et ab Occidentalis Ecclesiæ doctoribus, ut idem astruere nitamur, admonemur: ut his, qui contradicere nituntur, nulla jam excusatio reliqua sit. Ac primo quidem, quantam illis universales synodi reverentiâ auctoritatemque præstitérunt, et qua fide illorum dicta suscipi conveniat, insinuan-dum.

Sancta igitur, atque universalis quinta synodus in gestis suis ita ferme ad verbum, ait: Sequimur in omnibus sanctos Patres, ac doctores sanctæ Dei Ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Cyrillum, Joannem Constantinopolitanum, Leonem, Proclum, et omnia, quæ ab eis de fide recta, et ad condemnationem hæreticorum conscripta sunt, suscipimus. Imo, et in synodico, quod dicitur, anathemate plectuntur, qui prædictos doctores non suscipiant, neque omnia quæ ab eis scripta sunt, conditentur. Præcipue vero Augustinum sanctæ universales synodi, ut in earum gestis constat, tertia scilicet, sexta et sep-

tima (actione) eminentissimum Ecclesiæ magistrum, ac sanctum prædicarunt.

Sed et de prænominate sancto Anastasio Antiocheno patriarcha, sexta synodus, sic ait: Suscipimus sanctum Anastasium recta fide respondentem pro tomo sancti, ac venerabilis Papæ Leonis. Ac rursus: Sanctum nominat Oriens totus hunc sanctæ memoriæ Anastasium, qui fuit Antiochiæ archiepiscopus, et qui eum non suscipit, Deus anathematizet.

Sanctus igitur Hilarius, antiquus Pater, atque venerabilis, et dicendi vi, et philosophiæ studiis, et theologiæ sublimitate, et vitæ munditia, et miraculorum ostensione maxime clarus, ita, ut beatus Augustinus de illo dicat: Mirum sane, si quis Hilarium legens non admiratur cum his qui in Nicæa convenerunt. Pro Unigeniti gloria contra Arium pugnans, ait in secundo De Trinitate libro, quem contra Arium et Sabellium conscripsit: Credimus sanctam Trinitatem, hoc est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum omnipotentem, unius essentiæ, unius substantiæ, unius potentiæ, creatorem omnium creaturarum; ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Patrem non ab alio, Filium ex Patre genitum, Deum verum de Deo vero, lumen verum, ex lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum lumen: Spiritum sanctum a Patre, et Filio æqualiter procedentem, consubstantialem et coæternum Patri et Filio, Pater in seipso plenus Deus, Filius plenus Deus ex Patre genitus, Spiritus sanctus plenus ex Patre, et Filio procedens. Non tamen tres deos dicimus, sed unum Deum. Idem in Commentariis in Apostolum, de Patre ac Filio disserens, ait: Nihil in sancto Spiritu duplex intelligi, quin Pater et Filius illi esse præbuerint. Unde ambo unum principium sancti Spiritus dicuntur.

Sanctus item Hieronymus quodam in loco opusculorum suorum, ait: Spiritus sanctus a Patre ac Filio procedens, per omnia Patri et Filio coequalis et coæternus est.

Sanctus quoque Ambrosius Mediolanensis episcopus in libro suo De Trinitate ait: Non quasi ex loco mittitur Spiritus, neque quasi de loco procedit a Filio procedens. Idem in secundo de sancto Spiritu libro, ait: Quod ex aliquo est, aut ex essentia quidem, veluti cum Filius ex Patre, vel Spiritus sanctus ex Patre et Filio. Ex potestate autem sicuti ex Deo omnia.

Sanctus Augustinus autem in lib. iv de Trinitate ait: Nec possumus dicere, quod Spiritus a Filio non procedat. Neque enim frustra idem Spiritus, et Patris, et Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem discipulorum, ait: Accipite Spiritum sanctum. Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia

40 Joan. xx, 21.

Spiritus sancti fuit; sed demonstratio, per congruam significationem, non tantum a Patre, sed et a Filio procedere Spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum sanctum, quem sufflans dedit, et alium, quem post ascensionem suam misit? Unus enim Spiritus est Spiritus Dei, Spiritus Patris, et Filii Spiritus sancti, qui operatur omnia in omnibus.

Idem in lib. xv *De Trinitate*: *Et tamen non frustra in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius, nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus; nec de quo genitum est Verbum, et de quo procedit principaliter Spiritus, nisi Deus Pater. Ideo autem addidi principaliter, quia et de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit non jam existenti, et nondum habenti; sed quidquid unigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo cum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet, et Spiritus sanctus esset amborum.*

Idem in lib. v *De Trinitate*: *Quemadmodum Filio substantiam præstat sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ ex Patre natus, ita et Spiritui sancto esse præstat sine principio temporis, sine mutabilitate naturæ, ipsa ex utroque processit.*

Idem super Joan.: *Corporalis illa insufflatio non Spiritus sancti substantia fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum a Patre, sed etiam a Filio procedere Spiritum sanctum; quis enim ita demens sit, ut dicat, alium esse Spiritum sanctum, quem insufflans dedit: alium, quem postquam assumptus est, misit?*

Idem ad Petrum quemdam, postulante rectæ fidei conscribi regulam, quadraginta illam capitulis distinxit; quorum singula, dogma continent salubre, atque ad fidem necessarium. Ait igitur in cap. 8: *Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum Spiritum sanctum, qui Patris, ac Filii unus Spiritus est, a Patre, et Filio procedere. Ait enim Filius: « Cum venerit Paracletus, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit¹⁰; » quo in loco suum esse docuit Spiritum sanctum. Ipse quippe est Veritas. Et ex Filio procedere Spiritum sanctum, et prophetica nobis, et apostolica doctrina commendat. Isaias enim de Filio dicit: « Percutiet terram virga oris sui, et Spiritu labiorum suorum interficiet impium¹¹. » De quo et Apostolus ait: « Quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui¹². » Quem et ipse unigenitus Filius Dei, oris sui Spiritum esse signanter ostendens, post resurrectionem suam discipulis suis insufflans dixit: « Accipite Spiritum sanctum¹³, » et Joan. in Apoc., ex ore ipsius Domini Jesu gladium bis acutum procedere dixit¹⁴. » Ipse ergo Spiritus ejus, ipse et gladius ex ore ejus procedens.*

Idem in lib. *De fide catholica*: *Præsta, inquit, mihi, in hac via, quam, te duce, ambulo, sapien-*

tiam, et inspira mihi, et doce me per gratiam tuam, quomodo in te inculpabiliter oporteat credere, ut te Deum, unum, æternum sentiam, et incomprehensibiliter trinum in personis credam, Patrem ingenitum, Filiam ex Patre unigenitum, procedentem ex utrisque permanentem Spiritum sanctum.

Idem in eodem libro: *Hanc fidem per te, et ex te, et in te confiteor, o beata, et benedicta, et gloriosa Trinitas, o vera, et summa, et æterna unitas, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, Deus, et Dominus Paracletus, charitas, gratia, unio, vera lux, verum lumen ex vero lumine, vera illuminatio, vivens vita, vita ex vivente, viventium vivificatio, fons, fluvius, rivus, unus ex nullo, unus ab uno, unus ex ambobus. Ab uno omnia, omnia per unum in uno. Ex nullo Pater, ex altero, Patre scilicet, Filius; ex ambobus Spiritus sanctus, hoc est, ex Patre et Filio. Verus genitor, veritas, genitus, amborum charitas, Spiritus sanctus. Unitas una, æqua majestas, æqualis gloria, una eademque essentia.*

Sanctus quoque Leo papa, sub quo Chalcedonense concillium conflatum est; cuius de fide litteras, rectæ fidei columnam universa synodus appellat, in canonicis sanctionibus contra eos qui pecuniæ gratia, munus imponerent, ait: *Gratia, quæ gratis non datur, et accipitur, gratia non est. At Simoniaci non gratis accipiunt; non ergo gratiam, quæ in ecclesiasticis ordinibus maxime operatur, accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent, neque gratis, neque cum pecunia dare alicui possunt. Quid igitur dant? Spiritum mendacii scilicet. Quomodo? Id ostendemus. Si enim Spiritus veritatis, Veritate ipsa testante, ex qua procedit, gratis datur; procul dubio spiritus mendacii esse deprehenditur, qui non gratis datur.*

Sanctus item Gregorius Romanus pontifex, in homil. super illud Joan.. *Cum sero esset die illa una Sabbatorum¹⁵, ait: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: » hoc est, ea charitate vos diligo, cum inter scandala persecutorum mitto, etc. quæ supra notavimus. Idem cum exponeret illud Cantici canticorum, scilicet: « Odor unguentorum tuorum, super omnia aromata¹⁶, ait: Unguentum Domini Spiritus sanctus erat, de quo Propheta ad eum dixit: « Unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis¹⁷. » Hoc oleo, quando incarnatus est, unctus est: Non enim primum homo factus est, postea Spiritum sanctum accepit: sed, quando de Spiritu sancto incarnatus est, simul et incarnatus, et unctus est. Odor enim unguentorum fragrantia sancti Spiritus est, qui et ab ipso procedit, et in ipso permanet. Idem in II Moral. Spiritus sanctus nunquam deseruit humanitatem Christi, cuius ex Deitate procedit.*

Ista quidem a Latinis doctoribus sumpta, pauca de innumerabilibus posuimus: per quæ Græcis

¹⁰ Joan. xv, 26. ¹¹ Isa. xi, 44. ¹² II Thess. ii, 8. ¹³ Joan. xx, 21. ¹⁴ Apoc. i et xix. ¹⁵ Joan. xx, 49. ¹⁶ Cant. iv, 10. ¹⁷ Psal. xlv, 8.

consequuntur; Dei scilicet Spiritus eos, terræ licet, ac maris intercapedina disparata conjungente, in una catholice fidei, pietatisque concordia. Neque enim profecto, benignissimus cum sit, quos Verbum vitæ continere, et humano generi expositores eloquiorum suorum præesse voluit, per quos mortallium miseris errores, ad agnitionem sui errantia corda converteret, vel de veritate dissentire ab invicem, aut fidei duces, Ecclesie decretis post beatos apostolos assumi permisisset, qui gubernatorum, ac magistrorum vice præcipitatores, et evasores ecclesiastici gregis futuri essent. Neque tanta concilia errare permisisset, quæ, sic de illis viris staterunt, ut juberent omnes, qui a Christo Christiani dicerentur, eos revereri in omnibus, nihilque illorum dictis contraire; neque pastores eos esse, ne ad prærupta, et præcipitia, gregem sibi creditum pertraherent. Sed nec sancti jam essent, nosque cæci cæcos sequeremur, ignorantie tenebris cæcati, nec veritatem agnoscentes. Verum, hoc profecto est, oblique in Deum erroris culpam intorquere; idque, cum Salvator noster usque ad consummationem sæculi nobiscum se fore promiserit, pro quibus redimendis, omnis illi cura fuit, omniaque implevit sacramenta.

Cæterum, si qui beatum Augustinum sententiam illam de sancto Spiritu, non quasi dogma immobile protulisse arbitratur, nequa ita illum sensit, et aliis persuadere voluisse, quoniam aliquo in loco, scriptorum suorum dixerit (36): *Solis canonicis Scripturis, divinis scilicet eloquiis, lectores incunctanter ac sine ulla hæsitatione credere, atque assentiri debere; scriptis vero suis, non tantum honoris impendere, sed, si quidem canonicis Scripturis concordant, suscipere; se vero si usquam a veritate aberrasset, correctionem atque emendationem non solum non renuere, verum et libenter amplecti*; qui ergo talia proferunt, etiam Apostolum Paulum Apostolico choro detrudere coguntur; neque illum veritatis prædicationem scisse fatentur.

Beatum item Dionysium veritate excidisse, ex verbis illius occasionem nacti, dicturi sunt. Ille enim ait: *Quoniam non sum dignus vocari apostolus, et nondum arbitror me comprehendisse, late vero in fine libri De divinis nominibus, veniam petiit si quid omnino vel in parte, a veritate aberravit.* Sin autem, quæ a summis viris, per modestiam et humilitatem dicta sunt, non oportet contra illos, quasi ab illis testimonium sumere; prorsus, et ea quæ a beato Augustino modestissime sunt dicta, contra illum proferre in testimonium, imo contra veritatem, fas non est. Alias enim sanctorum maximas virtutes exertemus, catholicosque doctores arbitramur circa fidem naufragasse, aliisque parasse naufragium; eosdemque, et sanctos simul et nocentes appellabimus, et magistris

(36) S. Augustinus in epist. xix. Hoc dictum hæretici perpetim in ore habent contra Patrum auctoritatem.

(a) Deest aliquid.

quidem honorem habebimus; qui vero illis obaudiunt, hæreticos existimabimus. Sed, ista plane inepta sunt et absurdissima. Nam quod beatus Augustinus in suis de sancto Spiritu sententiis, ne vestigium quidem ambiguitatis ostenderit, ex dictis suis constat: *Non enim possumus, inquit, dicere, quod Spiritus sanctus a Filio non procedat.* Et qui aliter sentiunt, eos dementissimos appellat; *Atque hanc fidem ad Deum, ait, aperte confiteri, in qua, ex Filio procedere Spiritum sanctum continetur, et ab ipsis Salvatoris verbis id ostendi asseverat; additque, ipsam propheticam, atque apostolicam doctrinam, ex Filio procedere Spiritum sanctum, commendare.*

Hæc autem profecto ambigenti non sunt: et Petrum firmissime tenere, ac nullo modo dubitare de processu sancti Spiritus ex Filio admonet. Atque in fine quadraginta capitulorum, quæ ad eum scripsit, quasi concludens, ait: *Singula, quæ illis dicta essent, tantum rehoris ad fidem habere, ut qui vel unum ex illis aboleri niteretur, quasi manifeste impium committique peccata execrandum, atque fugiendum esset; et neque in mensa illi, neque in alio quolibet communicandum, neque salutandum, neque sub lectum vocandum ait.*

Constat igitur, quia, quæ de fide crediderat, ea et scribebat, eisque omnes credere, et obtemperare, et moneri, et orari, ut quæ essent maxime salubria et vera. Desipuisset enim profecto Augustinus, si, pro incertis rebus, tantam ultionem expetisset.

Quid autem dicturi sunt de doctoribus reliquis? neque enim omnes ambiguos dicent: Quidam vero, et illum, et cum illo alios plurimos doctorum exrasse de sancto Spiritu, nihil mirum esse asseverant: *Homines quippe fuisse, et errare, hominum esse.* Sed ista profecto improborum nimis hominum sunt, et eorum qui doctores una destruere nituntur. Quid enim prohibet eadem ratione, omnes pariter exploderent? Homines enim fuerunt et ipsi, ac veluti in profundæ noctis versati tenebris. Hoc enim concessio, omnes arbitramur circa fidem cunctabundos et dubios hætere, nulloque horum judicio utemur ad sanctorum litterarum intelligentiam. Ne isti quidem, qui hæc dicunt, habebunt, unde sua firmare possint, nutantibus omnibus. Quibus enim rationibus, quos volunt, magistros agunt, eisdem et ipsi arguentur. Nempe enim non omnium sedebunt iudices (a), communes quidem Ecclesie magistros, ipsi vero, veluti sapientie ac scientie thesauros penes se conditos habentes, eosque supra humanam naturam fuisse gloriantes, quæ ipsi proferunt, sola obtinere, ac rata esse, ac firmissima dicere audent. Atque, ut datur intelligi, eos quidem qui omnium consensu, sapientia, et sanctitate flo-

ru-runt, fragilitate conditionis humanæ in errorem lapsos dicent, sibi autem ipsi tantummodo errore decipi non posse, peculiare erit?

Sed ista, ut superbiæ, stultitiæque plenissima illis relinquatur, quos delectat huiusmodi fatuas iavilesque gloriosos sequi; maxime cum possibile non sit, eosdem et sanctos consentiente, orbe universo, fuisse, et a fide deviasse, sine qua Deo placere impossibile est, ut ait Apostolus ⁷⁰. Nos autem honorem illis ab universalibus conciliis attributum servantes, hosque ut præceptores, et duces Græcos Latinosque sequentes: *In Christo enim Jesu, neque Judæus, neque Græcus est aliquid* ⁷¹, quodque a quolibet dictum, veraciter eandem habet vim, librantes, sibi ipsis, atque iuvicem de sancto Spiritu, valde concordēs aspicimus.

Alii enim ex Filio procedere aiunt Spiritum sanctum; Alii esse ex Filio, atque ab eo esse habere, et ab ipso naturaliter prodire, et profundi et emicare, et profluere, ac per Filium et ex Filio procedere; et, si quid ejusmodi intelligentis proximum ab eis dicitur, quanquam, etiam que a magistris obscurius fortassis de hac re dicta videbantur, prudentia fuerat, ea ex manifestis dictis interpretari: ne propter nos videantur et sibi ipsis et invicem sacri doctores adversari: id profecto pro certo habentes quod a Deo traditæ Ecclesiæ magistri, nunquam diversis inter se dogmatibus dissentire possent: per quorum os unus ille, et divinus Spiritus, de quo sermo est, locutus sit.

His positis, constat ex his quæ communiter et singulariter a sanctis Patribus dicta prænotavimus: quod ipsi sancti viri qui ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum dixerunt, et ex Filio procedere, et ab ipso esse, atque ab eo esse habere, et ex eo naturaliter prodire, et profluere: et, si quid est huiusmodi, præter id quod ex ipsis fidei principiis necessario sic ista concluduntur, ex ipsis Salvatoris verbis occasione acceperunt; ex Patre quidem illum Ideo esse asserentes, quod Salvator in Evangelio dixerit, *Qui a Patre procedit* ⁷². Per Filium vero esse, et ex Filio, quia ipsum Dominus, nunc quidem veritatis Spiritum dixerit, nunc autem ipsum discipulis corporaliter ostenderit. Atque nunc quidem ad discipulos ait, *Quia de meo accipiet et amantibus vobis* ⁷³. Nunc vero ad Patrem: *Omnia mea tua sunt, et mea mea sunt* ⁷⁴.

Atque ex eo, quod nihil quidem Spiritus a Patre et donari, et si quid huiusmodi est, nihil vero, et dñi, et a Filio ibidem dicitur, neque seorsim nihil Patre Spiritum sanctum, ac seorsim Filium; sed ex eo quod a Patre per Filium atque ex Patre, et Filio una datione, una largitione, una missionis datus, et mittitur: quemadmodum scilicet una processione ex Patre per Filium procedit, atque ex eo, quod Filius consors sit paternorum om-

nium naturalium bonorum, Patrisque bona habeat propria, atque præcipua; ac ex eo, quod non serviliter, ac ministris officio a Filio mittitur, ut pote qui est incommutabilis Imago Patris. Hæc enim ex prædictis insinuatæ sunt etiam plurimæ sint. Et illud una apparet, quod quando insufflavit in discipulos Dominus, et dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum* ⁷⁵, qui ex Patre per Filium naturaliter profuit, et per se procedentem dedit eis.

Hoc igitur, ut dictum est ab Ecclesiæ magistris, satis supra declaratum est; præcipue tamen magnus Basilius suam hac de re opinionem indicans, prædicta confirmat. Nam in quarto contra Eunomium, in uno capitulo quod inscribitur Quod divina natura sit Spiritus: *Spiritus enim, inquit, viventi Verbo ad creandum conjunctus, viva virtus est, et natura, divina, ineffabilis ex ineffabili ore prodicens, ineffabiliter per insufflationem in hominem emissa, et secundum formam a Christo corporaliter ostensam, rursus ab ipso per insufflationem restituta. Concurrere quippe oportebat antiquæ novitati presentem quoque renovationem, et huiusmodi concursuionem expressit insufflans, non alius existens, quam is qui ab initio insufflaverat; sed ipse, per quem dedit Deus insufflationem, tunc quidem cum anima, nunc autem in animam.*

Magnus quoque Athanasius, in epist. ad Serapionem de Spiritu sancto, cujus iuillium est: *Legi nunc quoque scriptam a tua venerationis epistolam, ait: Denique mittente Patre Spiritum, Filium illam discipulis insufflans dedit. Omnia enim quæ habet Pater, Filii sunt.*

Sanctus item Cyrillus in iv ad Hermiam, ait: *Sicut enim, atque sanctorum Opificis ineffabilibus auxiliis natura hominis ad adultamiam perfecta est, habita etiam ad Spiritum componebatur. Insufflavit enim in faciem ejus spiraculum suæ, non aliter, ut res, antequam forentur edificationis, proprietatisque ad Deum habituro, nisi participatione Spiritus sancti fuisset ornatus. Itaque et quando unigenitus factus est homo, desertant, ac destitutum antiquo bono, et quod a principio acceperat, invadens naturam hominis, eandem rursus in illud transformare curavit, veluti a fonte, proprio scilicet plenitudine illum immittente, ac dicens: Accipite Spiritum sanctum, et evidentiori insufflatione per carniem Spiritus naturam optime signans.*

Præter ista vero, quæ a sanctis viris dicta sunt, quibus aperte indicatur, Spiritum sanctum per insufflationem discipulis datum: quandoquidem hic magnus Basilius Spiritum Verbo conjunctum ad creandum, quem et vivam virtutem, et divinam dixit naturam a Christo per insufflationem homini fuisse restitutam; quam etiam corpoream appellavit formam ab ipso demonstratam; manifestum sane est, quod quando insufflans dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, per hoc ipsum, qui ex Patre procederet; Spiritum insinuavit. Hoc enim est

⁷⁰ Hebr. xi, 6. ⁷¹ Galat. iii, 28. ⁷² Joan. xv, 26. ⁷³ Joan. xvi, 14. ⁷⁴ Joan. xvii, 10. ⁷⁵ Joan. xi, 21.

Verbo conjunctam fuisse ad creandum, vivam virtutem divinam naturam, Paraclitum scilicet.

Quod autem formam, aiunt Basilius, Cyrillusque, adumbrationem per carnem Spiritus naturæ, hoc Augustinus corporalem insufflationem appellavit. Et quia forma, et adumbratio Spiritus naturæ est, insufflationem illam non esse Spiritus sancti substantiam dixit, sed documentum per propriam et congruam significationem, quod hic Spiritus sanctus etiam ex Filio procederet. Et merito sane, quoniam enim nihil eorum quæ a Domino fiebant, fortuitum erat; et quæ in figura peraguntur relationem aliquam ad ea quæ significant, habent: sicut baptismus, quod per aquam datur, invisibiliter operantem emundationem indicat, emundat quippe aqua, et diluit corporum sordes, mysteriumque Dominici corporis in specie panis et vini traditum, mysticum animæ signat alimentum; et quod in linguis igneis Spiritus sanctus delapsus est, rationem profecto habet ad ea quæ tunc sunt gesta divinitus signa. Ignis quippe Deitatem signat, Linguae, magisterii proprietatem. Ita scilicet, illa insufflatio aliquid significabat. Erat enim argumentum divinæ substantiæ Spiritus; quippe nihil corporeum ita divinum indicat Spiritum, sicut flatus humanus; sicut enim illa insufflatio per os ex intimis, corporeisque visceribus prodit, ita et ipse Spiritus sanctus cujus forma corporalis spiritus est, et ex Patre per Filium substantiam habet. Natura quippe divina dictus est ineffabilis ex ineffabili ore manans. Manare autem, ut supra monstratum est, in substantia Spiritus sanctus accipit.

Sanctus quoque Cyrillus ait: *Sicut et antiquitus nostrum spiritum, qui in seipso est, continet, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit: ideoque denique et corporaliter illum insufflavit: ostendens, quia sicut humanus spiritus ex humano ore procedit, ita et ex divina essentia, quod ex ipsa est, divine profunditur.* Divinam essentiam, Patrem, et Filium nominat, quorum paulo superius memoriam distinctius fecit. Ex quibus etiam constat ex Patre et Filio veluti ex uno, procedere ac prodire.

Patet itaque, quod qui per insufflationem factam, non esse datum apostolis Spiritum sanctum ex Patre procedentem, sed donum aliquod sine substantia dicunt, a sanctorum Patrum intelligentia discrepant, atque anathemati subijciuntur. Sancta enim universalis quinta synodus in quodam capitulo ita posuit: *Si quis Theodoro Mopquestiæ episcopo favet dicenti, alium esse Deum Verbum, et alium Christum, atque cum cæteris innumeris blasphemis suis dicere audentem, quia post resurrectionem insufflans in discipulos, Dominus, et dicens: « Accipite Spiritum sanctum, » non dedit eis Spiritum sanctum, sed figuratiter tantum insufflavit; his igitur, qui eadem, et his similia un-*

A quam senserint, et usque in finem in ea impietate duraverint, anathema sit.

Ex his, simul ostenditur, non plures Spiritus sanctos oportere confiteri in Deo, ut quidam fingunt; cum Apostolus quidem dixerit, *Unus Spiritus sanctus, in quo omnia*⁶⁴; magnusque Basilius ad Amphiloctum, *Unus Deus et Pater, unus unigenitus Filius, et unus, Spiritus sanctus, et ipse singulariter enuntiatus, et per unum Filium Patri conjunctus, et per ipsum implens venerandam ac beatissimam Trinitatem.* Et rursus: *Via, divinæ cognitionis ab uno Spiritu, per unum Filium ad unum Patrem est.* Gregorio Item Theologo in libro ad Heronem philosophum dicente: *Definias quætem et nostram religionem, docens unum quidem nosse Deum ingentem Patrem; unum autem genitum Filium, unum vero Spiritum procedentem ex Patre, sive prodeuntem.* Præfato item beato Athanasio in præfato libro ita docente: *Spiritum vero sanctum sic dici, non alterum inventies, Spiritus enim ut dicitur, Deus dicitur, et sanctus Deus. Ambo vero nomina composita ei, qui proprie appellatur Spiritus sanctus, congruunt: sicut Patris appellatio causæ, Filiique illi qui sine ullo medio ex causa est.*

Itaque licet quidem plures nominare spiritus; alium quidem spiritum adoptionis, alium vero spiritum dilectionis, sapientiæ alium, alium fidei, alium timoris Dei, alium consilii, et fortitudinis, et patientiæ, et continentiæ; quippe operationes Spiritus, Isaias Spiritus vocare consuevit, secundum theologum Gregorium. Omnia enim operari unum, eundemque Spiritum Apostolus ait, quæ etiam operationes vocat, dicens: *Et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in nobis*⁶⁵.

Divus quoque Chrysostomus in sermone de sancto Spiritu, cujus initium est: *Hæc quidem, o amatores Christi, adventus sancti ac venerandi Spiritus a nobis laudabatur: Quia, inquit, quod donatur, Spiritus sanctus est. Vocatur et donum Spiritus sanctus a donatore nomen habens; quando vero Spiritus dicitur, non alium intelligere fas est, quam eum qui ex Patre proprie, substantialiter procedit. Sicut enim Filii, et Patris nomen substantiis congruit, ita et Spiritus sancti appellatio uni personæ Trinitatis competit.* Ut enim dictum est, Spiritus, et sanctus composita, ei, qui proprie vocatur Spiritus sanctus, conveniunt.

Attestatur et his magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem, cujus initium est: *Litteras sancti amoris tui; dicit enim: Dicite, sicubi in Scripturis legis, Spiritum sanctum simpliciter dici Spiritum sine adjectione vel Dei, vel Patris, vel meum, vel ipsius Christi et Filii vel a me, quod est a Deo, vel sine articulo Græcæ locutionis more: ne simpliciter intelligatur Spiritus. Nam si dicatur πνεῦμα, sine præcedente articulo, de quolibet spiritu*

⁶⁴ Ephes. iv. 6. ⁶⁵ 1 Cor. xii. 6.

intelligi potest. Sin vero apponatur articulus, ut dicitur τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, significat Spiritum sanctum, vel Paracletum, vel veritatis Spiritum, id est, Filii, ipso dicente: « Ego sum Veritas »; ne audientes Spiritum simpliciter dici, vel sine precedente articulo, vel sine adjectionis subsequente, Spiritum sanctum dici arbitrentur. Itaque cum audierimus Spiritum sanctum, vel cum articulo Spiritum, non de quolibet Spiritu intelligendum: sed de illo, qui procedit ex Patre, Spiritu veritatis, vel quomolibet cum aliqua ex predictis adjectionibus proferatur. Nempe enim, si quoniam a Spiritu datur spiritale donum, Spiritum sanctum quispiam dicat: Filii etiam, ac Patris dona, Filii ac Patres erant, atque ha nihil prohibebit Trinitatem multiplicare. Imo, cum sit commune donum, et communia munera, norum quoque nihil prohibebit, et Patrem et Filium, et Spiritum sanctum appellare. Sed ista nimium absurda sunt.

Quoniam igitur, *Accipite Spiritum sanctum* ⁸⁷. dixit Salvator, quod solum Paracletum significat, nequaquam Chrysostomus illi contradicit, non Spiritum sanctum, tunc datum dicens: ex eo, quod coelesti magistro, sanctisque concordat, Chrysostomo habeatur honor. Haec enim arbitrantur quidam dixisse, donum quoddam sine substantia apostolis datum, quia illud dictam exponens, ait: « Nonnulli quidem dicunt, illum non Spiritum dedisse, sed idoneos ad percipiendum Spiritum illa insufflatione fecisse. Non autem quispiam peccaverit, si dicat, eos, et tunc potestatem quamdam accepisse spiritua-lem, et gratiam, ut peccata dimitterent. Ideo et addidit: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, ostendens quam speciem operationis det. » Atqui sanctus per hoc non contradicit. Neque enim, ut suam opinionem, sed, ut ab aliis invecam obicit. Quodam enim, ait, dicere, quia non Spiritum dedit Christus. Ac deinde illorum corrigens opinionem: *Non autem peccabit quispiam*, inquit, et tunc eos potestatem aliquam spiritualem, et gratiam accepisse, dicens; quasi dicat: Illis quidem non videtur apostolos tunc Spiritum sanctum accepisse, atque ideo neque illius accepisse gratiam, idoneosque solummodo effectos esse per eam insufflationem ad accipiendum Spiritum sanctum. Consequens enim ^D erat, ut qui eos Spiritum sanctum accepisse tunc negabant: etiam gratiae perceptionem tolleret, quam sine Spiritu cuiquam possibile non erat advenire.

Deinde et suam sententiam infert: *Non autem peccabit quispiam, eos et tunc gratiam accepisse*, dicens; quasi illorum sententiam corrigens, qui negabant Spiritum sanctum tunc datum fuisse, ostendit apertius opinionem suam esse, quod tunc acceperint Spiritum sanctum. Nam cum gratia Spiritus et ipse una adesse intelligitur: atque hoc inde in primis constat, quod potestatem peccata

A relaxandi tunc acceperunt per Spiritum sanctum, quod Dei solius est, ut et magnus Basilus in iv contra Eunom. ostendit, dicens: *Si igitur peccata dimittere nullius est, nisi solius Dei; dimittit autem peccata per Apostolos Spiritus sanctus, Deus ergo est Spiritus sanctus.* Simul et illud constat, quod, nisi datus esset tunc Spiritus sanctus, Apostoli peccata dimittere non possent: quia vero dimiserunt, liquet, quia dimittendi peccata potestatem una cum Spiritu sancto acceperunt. Non enim hanc haberent, si illo non adesset. Ideo et Chrysostomus aiebat. Neque peccabit, qui dixerit eos et tunc gratiam accepisse spiritualem, ut per hanc in eis Spiritus sanctus habitaret, quem negabant quidam eis tam a Christo datum fuisse.

^B Idem Sanctus super Joan. Evangelio: *Cur autem, inquit: « Rogabo Patrem »? Quia, si dixisset, « Ego mittam, » non similiter profecto credidissent. Nunc enim id maxime agebat, ut sibi crederetur. Illum igitur tunc acceperunt Apostoli, quem dat Christus; dat autem, quem mittit; quem ergo Christus mittit, hunc acceperunt Apostoli. Mittit vero non donum sine substantia, sed ipsum Spiritum. « Paracletus enim, inquit, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit ».*

Sed ad id quoque commendandum quod Christus Spiritum mittat, adiecit Chrysost.: *Postea enim ipse se mitti ait, dicens: Accipite Spiritum sanctum.* Igitur, qui tunc a Christo datus est, eum Chrysost., et ab ipso, et a Patre missum ait. Non ergo vel sibi, vel aliis magistris Ecclesiae, in his, quae dixit, contrarius est.

Cæterum ad eos, qui dicunt: *Si tunc Spiritum sanctum acceperunt Apostoli, quid necesse fuit illum die Pentecostes mitti?* dicendum est, quoniam datus est quidem, non autem tota illa sua plenitudine, neque secundam omnem suam operationem; non quod ipse discretus, ac divisus sit, sed propter susipientium imbecillitatem, qui omnem ejus operationem, et efficientiam tunc profecto capere nequibant. Postea vero quam ad perfectiora profecerant, tunc, jam omnium gratiarum, donorumque coelestium capaces facti sunt.

Quocirca et Chrysostomus: *Nec peccabit, inquit, qui et tunc eos accepisse dixerit spiritualem aliquam gratiam, cum Spiritus tunc ea sola dignos judicaverit.* Nam sacerdotii gratiam tunc solam dedit apostolis inhabitantem, cujus proprium peccata solvere, atque ligare: non tamen doctrinae etiam, et verbi gratiam, hanc enim in die Pentecostes, per linguas igneas dedit. Sed, ne tunc quidem tota illis copia est data. Neque enim quotidie ad majores, perfectioresque virtutes potestatesque evasissent. Sed et post Pentecosten, narrantibus Petro, et Joanne reliquis apostolis, quanta a Judaeis passi essent, eo quod fiducialiter in Christi nomine egissent: *Motu, inquit, facto repleti sunt omnes Spiritu sancto, ut*

⁸⁷ Joan. xiv, 6. ⁸⁸ Joan. xx, 21. ⁸⁹ Joan. xiv, 16. ⁹⁰ Joan. xv, 26.

loquerentur virtutibus Dei cum fiducia ⁹⁰. Nempe enim, A si totum in Pentecoste habuerant, quomodo tunc spiritu impleti sunt? Constat vero quia habebant illam quidam, sed, quis perfecte non habebant, ipso rursus impleti sunt. Semper enim se jugiter Spiritus datur, et per singula ipsius manens, ipse una ingreditur.

Et in Actibus apostolorum scriptum est: *Imponebant apostoli manum super eum, qui baptizabatur, populum, et descendebat Spiritus sanctus super eos* ⁹¹. Datur enim in adoptione, baptizatis, et principatum spiritalem in populi regimine suscipientibus, atque in hac differenter, secundum scilicet munera ad Ecclesiam perfectionem conferentia.

Ea ergo insusceptio indicium est veræ sancti Spiritus effusionis; atque eo magis, quod et gratia, in qua datus est, solius Dei est. Deus autem est Spiritus sanctus, sed et documentum est ex insusceptio, per expressam significationem, ex Filio procedere Spiritum sanctum atque ex eo esse.

Ex quibus etiam id constat, quod, qui nihil mirum esse dicunt, si datur a Filio Spiritus, quandoquidem et a quoque homine, modo sacerdos sit, datur: et sicut ab hominibus cum datur, non etiam ab eis procedit: ita neque a Dei Filio procedit, quamvis ab ipso datur, irrationabiliter, ac demeritissime blasphemant. Primum quidem, quoniam eandem proportionem Spiritum sanctum ad Filium habere, quam habet ad homines, putant; deinde, quoniam a quibuslibet hominibus dari non potest, qui ab apostolis datus non est: *Imponebant enim manus, ait, super baptizatum populum et descendebat Spiritus sanctus super eos*.

In his autem, quæ a magistris Ecclesiæ dicta sunt, horum etiam concordia notanda est. Sicut enim magnus Athanasius in Epist. ad Serapionem, Spiritum sanctum dixit donum Filii: ita et Augustinus in lib. *De Trinitate*, ipsum dixit Filii donum. Tum, quia a Patre et Filio datur, tum quia ex Patre per Filium procedit, amborumque donum esse, addidit. Ac sicut ille Spiritum sanctum, unam vitam unius vivi Verbi dixit: ita et Augustinus in lib. *De fide vivam vitam, et vitam ex vivo dicit*. Et quemadmodum Cyrillus ad Palladium essentialiter illum ex utroque, id est, ex Patre per Filium dixit; ita et iste ex utrisque procedere, et in utrisque perdurare; atque ex ambobus, id est, ex Patre, et Filio esse. Et ut charitatem Spiritum sanctum Augustinus appellavit: ita et Athanasius ad Serapionem scribens, ait: *Denique Corinthiis, orans in Trinitate orabat, dicens: Gratia Domini nostri, Jesu Christi, et dilectio Dei, et Patris, et communicatio Spiritus sancti cum omnibus vobis* ⁹². Spiritus enim participes, habemus verbi gratiam, atque in ipso Patre charitatem. Constat igitur, quia Spiritum sanctum in hoc loco appellavit: ita enim Trinitas insinuat in qua Apostolum ad Corinthios orasse, ait. Certe et beatus Theodorus Studites de Spiritu

sancto canit: *Ta vita, amor, lumen*. Charitas autem, et amor idem valet.

Sed enim Augustinus quidem rursus gratiam vocavit Spiritum sanctum. Concorrat autem et huc sanctus Basilius in mysticis sancti sacrificii precibus, ad Patrem Hinc de Filio loquens: *Quæst imago ita bonitatis, sigillum formæ partæ in se ipso te Patrem ostendens, sermo vivus, Deus verus, a quo Spiritus sanctus efflavit, adoptionis donum, gratia futuræ karitatis*. Idem rursus, in epistola ad Gregoriam fratrem de differentia essentia, atque substantia, ait: *Omnis quod in nos est divina virtute perfrigit bonum; omnia in omnibus operantis gratia operantem dicitur, sicut ait Apostolus: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult* ⁹³.

Porro, si querere pergimus ut ex solo sancto Spiritu honorum largitio incipit sumens, ita dignis adveniat: rursus a Scriptura admonemur, et credamus largitionis honorum omnium, quæ in nobis per Spiritum sunt auctorem, et causam esse unigenitum Jesum. Omnia enim per ipsum facta esse, et in ipso consistere; a sanctis litteris didicimus. In his autem, quæ omnia in omnibus operari gratiam dixit, Spiritum sanctum esse vult. *Omnis enim operatur unus; atque idem Spiritus*. Et addit: *Omnia nobis per ipsum Spiritum geri*.

Notandum vero, et quod per medium dicitur illius, quod omnia scilicet per Filium sunt facta, Filium auctorem, et causam honorum quæ per Spiritum nobis geruntur, ostendit; simul etiam, quæ ante prædiximus de personarum ordine, ex præsentibus quoque dicto roborantur, procedens quippe, ait: quod per Filium quidem omnia, cum non essent, ad esse producta sint. Non enim neque ex hac virtute sine principio, sed quædam virtus est, sine natalitate, sine principio subsistens; quæ causa est eorum quæ sunt omnium causa, et quæ per Spiritum nobis geruntur. De hoc enim illi sermo institutus erat: sed ea voluntatem alio quoque in loco Spiritum sanctum Augustinus appellavit. At vero charitas, et amor, et voluntas tandem vident. Quod enim quis amat, hoc et diligit, et vult.

Concordant hæc et veteres illi apud nos Ecclesiæ magistri. Mi enim, et magnus in primis Athanasius in his, quæ contra Arium scriptæ, eos qui dicebant posteriores Patre Filium et Spiritum sanctum ratiocinando illam absurditatem induxerant: veluti si dicerent, sine ratione, et voluntate Deum esse. Et merito; quia enim Deus intelligibilis, ac volens est, secundum communem de hoc intelligentiam, Scripturæque sententias, rationabilium vero perfectio, rationem, atque voluntatem habere est, omnis autem perfectio principalis, atque perfectius in Deo sita est: quemadmodum Deus ipse seipsum intelligens, ipse sibi ipsi intelligibilis est; hoc enim est et movere ipsum speculatione sui; se ipsum vero intelligens, et alia intelligit, ut ait

⁹⁰ Act. II, 4. ⁹¹ Act. XIII, 5. ⁹² I Cor. XII, 13.

⁹³ I Cor. XII, 11.

Dionysius eximius; atque hinc Verbi, et Filii persona cooritur. Quod enim definibile est ad definitionem relative dicitur: atque ipse est Patris definitio, et Verbum, et sicut definitio ad definitum, sic, habet Filius ad Patrem secundum Theologum Gregorium. Sed et consubstantialis ei est. Nullum enim accidens in Deo, sic et ipse se ipsum est diligens, et volens et amans. Ipse quippe sibi est desiderabile, et summum, et bonum, ex se ipso suam producit voluntatem, sive charitatem, sive amorem, quæ Spiritui sancto relative assignant Ecclesie magistri. Neque enim alias his qui negarent Filium et Spiritum sanctum, objicerent quod sine ratione et voluntate Deum fateri cogerentur; nisi Patrem quidem, mentem, Filium, Verbum: Spiritum vero sanctum, voluntatem, relative voluissent dicere.

Et quoniam quantum est, quod diligitur, tanta et dilectio, sive voluntas est; parilla et ipsa Deo est, et exequans. Est et consubstantialis, quoniam in Deo nullum accidens. Sic igitur et Deus pro confesso habetur Spiritus sanctus consubstantialis Patri et Filio, et coeternus. Nunquam enim fuit sine verbo, et sine voluntate Deus. Ex quo, et quæ prædicta sunt, una apparent, quod Filium scilicet sit ex Patre sine medio, veluti ex mente verbum. Spiritus autem sanctus ex Patre per Filium, sicuti voluntas, et charitas, et amor, ex mente per verbum, et ex Verbo prodit. Impossibile namque est, velle, vel diligere, nisi per verbum, et precedente verbo. Quocirca etiam merito ex Verbo procedere dicitur.

Quia igitur secundum processum voluntatis, sive charitatis, ex Patre per Verbum procedere Spiritum Augustinus intelligit; idcirco cum dixisset, ipsum, dictante Scriptura, charitatem Patris ac Filii, etiam ex Patre, et Filio procedere concludit. Quia conclusionem Græcia quoque doctoribus, ut supra docuimus, maxime consonans est. Hi enim ex Patre per Filium procedere, et ex Patre et Filio esse asserunt: quod, qui negat, alterum ex duobus, vel Patrem sine Verbo, et voluntate, vel duos Filios in sanctam Trinitate constituit, et ambos sine ulla medio ex Patre esse posse.

Quod si quis Augustinum percontetur, unde causam sumpserit, ut Spiritum sanctum donem, et dilectionem Patris, ac Filii diceret, scripta illius testimoniis divinarum Litterarum roborata (nam sine his, nihil locutus est) in libris de Trinitate pro eo respondebunt, simulque pro magno Athanasio, qui eadem locutus est. Non igitur expedit, dum conclusiones irrationaliter negare volunt, etiam, quæ a SS. Patribus dicta sunt, charitatem, seu voluntatem, seu aliquid huiusmodi Spiritum sanctum communiter, ac sigillatim constantibus una negare, adversus sanctos impudenter ac effrenando, eosque sibi iniuriam obijciendo. Quæ profe-

cto contumelia, nihil vel ipsi, vel Deo indignius, vel gravior irrogari poterit, quodque majus est, contra illos mentiendo, se ipsos isti a veritate illorum faciant extorres: ac deinde putant debitum se illis honorem reddere. Neque sane convenit, ne etiam a Filio esse Spiritum sanctum necessario constentur, juxta Patrum veracissimam theologiam: dum negare volunt eum a Filio dari, neque mitti, Spiritum sanctum, gratiam sine substantia dicere presumere, sicut enim dictum est: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro eo*¹⁰; ita et Spiritum sanctum, Scripturam cum doctoribus clamante dari, ac natum, fatendum est, quoniam dilexit nos: illud præterea mente repetendo, quod quotidie orantes, dicimus: *Veni, Paraclate benignè, et habita in nobis; et: Domine, qui sanctum Spiritum tuum hora tertis tuis apostolis misisti, hunc a nobis elemens, ne auferas*. Prorsus vero nunquam ab ipso datus fuisset, nisi et ab ipso esset. Aliiter quippe minister emet Filium. Ideo et dictum est: *A quo autem dari oportebat, nisi ab eo, cujus est?* Et illud item constat, quia neque Verbum daretur, nisi precedente charitate, secundum quam dilexit nos. Et quia Spiritus sanctus charitas dicitur, principaliter ipsam dedit nobis cum dilexisset nos, maxime quia et voluntas, quia se ipsum et diligit, et vult Spiritus sanctus, appellatus est. Qui enim amicus alicui efficitur, bonam prius voluntatem suam ipsi largitur.

Scire tamen convenit, quæ communiter atque indiscrete sæpe in Deo dicuntur, relative ac proprie la eo dicit. Et dicitur itaque charitas Deus, sicut et mens, et verbum communiter et absolute, sed hoc in locis relative Spiritui redditur. Nam et sapientia dicitur quidem communiter Deus; secundum quem respectum tunc nomen hoc Patri, et Filio, et Spiritui sancto tanquam mai rei indiscrete commune esse intelligi necesse est. Una enim est trium essentia sicut et una sapientia, et una bonitas, et, si quid aliud communiter et absolute, et est, et intelligitur. Sed tamen proprie Filio sapientia redditur, quamvis una ex numero existens trium, eademque sit sapientia et quæ genita est, et quæ genuit, alio tamen respectu eadem non est, secundum scilicet oppositionem gignendi, ac nascenti, quia neque Pater Filius est, neque Filius Pater. Ita dicitur quidem et Spiritus Sapientia, et Mens, verum relative ac secundum propriam processus definitionem hoc nunquam penitus dicitur; similiter et voluntas communiter dicitur Deus, quia et volens est ipsum præceptum, ac potestas Dei. Et ipse quoque Dei Filius voluntas Patris, consiliumque ejus dicitur, secundum respectum differentem, alicui et sapientia; sapientia non invitus Pater, Pater esse videatur, quod quidam fidelibus, ac pijs objecerunt. Verum, Spiritus sanctus secundum

¹⁰ Joan. iii. 16.

atium modum voluntas relative dictus est, juxta scilicet definitionem ac proprietatem substantialis processus sui.

Cæterum, si quis velit juxta prædictam rationem et Patrem charitatem dicere, et Filium similiter: et hinc absurde personarum introducet multitudinem, easdemque asseret multipliciter procedere.

Sed Augustius quidem, qui de hoc subtilissime disserit et maxime in libris *De Trinitate*, ut his qui volunt legere, perspicuum est, unam eandemque charitatem dicit Spiritum sanctum, Patris et Filii, qua Deus se ipsum diligit, et se invicem Pater, et Filius diligunt, quam etiam connexionem nominat Patris et Filii et unionem, et quæ illic ait: sicut et unum Verbum est, secundum quod Deus se ipsum intelligit. Nos autem cum sanctis Patribus, pro his respondentibus dicimus sanctæ Trinitatis ordinem immobilem manere oportere, secundum quem, nec nomina, quæ a processibus substantialibusque modis apparent, commutantur: neque personæ vel præponuntur, vel postponuntur, vel omnino commutantur; sicut enim unus Pater, atque unus Filius, et neque Filius Pater, neque Pater Filius: ita et una voluntas, seu charitas Spiritus sanctus congruere relative scilicet dicatur. Atque idem, neque Pater, neque

A Filius, neque mens, neque Verbum, secundum personalem ordinem erit aliquando. Et, si una essentia, et una charitas, et unus Deus, cum Patre et Filio, secundum scilicet communia, et absoluta nomina: quemadmodum et Paracletus dictus est quidem, et Filius, sed propriè sancto Spiritui redditur, quamvis non video cur magis ex eo quod Spiritus, vel charitas, vel voluntas, vel aliquid hujusmodi dicitur. Talia absurda sequi nonnulli arbitrantur. Ex eo autem, quod Spiritus idem dicatur, non itidem.

Eadem quippe ratione dicere quispiam posset, et Spiritum spirare alium Spiritum, illumque rursus alium, atque hoc in infinitum tendi; similiter, et Filium quidem gignere, et qui ex ipso nasceretur aliam itidem personam gignere, et hoc item in infinitum tendi: verum enim ordinem servare opus est, neque ipsius terminos transgredi, sed intra Trinitatem stare, juxta traditam nobis fidei regulam, ne deorum introducamus plebem. Itaque talia præsumere illorum est, qui personarum ordinem, et quæ de sancta Trinitate traduntur, et confessa tenentur, tollunt, confunduntque, ac permiscunt omnia. Sed secundi hujus voluminis tandem finis sit.

LIBER TERTIUS.

Et hæc quidem ita se habent. Ut autem quæ superioribus libris sunt dicta, repetentes, quasi in unum conspectum demus omnia: docuimus primo, tertium a Patre esse Spiritum sanctum juxta personalem ordinem. Deinde, propter substantiales divinarum substantiarum processus, nascendi scilicet, et procedendi, Filium quidem ex Patre esse sine ullo medio; Spiritum sanctum vero ex Patre per Filium procedere. Dein, juxta prædictum ordinem, Filii meditationem plurimis in locis a sanctis Ecclesiæ doctoribus pro confesso tradi: deinceps omnia exempla, quibus in sancta Trinitate sancti Patres usi sunt, traditum in divinis personis ordinem, secundum substantiales earum processus cum consubstantialitate insinuare, secundum utentium intentionem; Spiritum deinde sanctum cum ex Patre per Filium procedat, per ipsam substantiam habere. Per, et ex, in divinis apud sanctos, idem significare. Tum Filium ad Spiritum, Spiritumque itidem ad Filium, secundum habitum, et relationem habere ad alterutrum, a sanctis tradi. Deinde, quemadmodum Pater causæ ratione ante Filium intellegitur; ita et Filium eadem causæ ratione ante Spiritum intelligi: majorem Spiritu Filium, secundum scilicet personalem ordinem a theologis tradi. Deinde a Filio esse habere Spiritum sanctum, utpote ab ipso audientem, et accipientem.

C Undecimo deinde loco sufficere, ad indicandum, ex Filio esse Spiritum sanctum, quia sit, et dicatur Filii Spiritus. Spiritum sanctum deinde, Christi Spiritum dici, eadem ratione, qua et Filii Spiritus esse asseveratur: Spiritum sanctum, *spiritum oris Filii* a theologis tradi, et utraque, illum ex Patre, et Filio esse, signare, id est, ex Patre per Filium procedere. Filium quidem Verbum Patris dici, Spiritum vero sanctum Filii itidem Verbum, causæ ratione tradi; Spiritum sanctum præterea etiam ex Filio esse a summis theologis insinuari; Filium, eo quod sit incommutabilis imago Patris, omniaque Patris bona essentialiter habeat, eadem ratione, ut verum Patris Filium, Spiritum sanctum habere; qua illum habet Pater: aliter quippe illud incommutabile tolli. Mittere, et mitti, causam et causale in divinis personis significare. Fontem esse sancti Spiritus Filium; Spiritum sanctum imaginem esse Filii, et virtutem ejus naturalem, ac viventem, et essentialiter operationem: quemadmodum et Filius hæc omnia Patris est. Ac faciem quidem Patris esse Filium causæ ratione; primitivam item formam Spiritus Filium; ac proprium quidem Patris esse Filium, quod ex illo sit; proprium vero Filii Spiritum, quasi per ipsum naturaliter, essentialiterque procedentem, et ex ipso esse accipientem, atque ex eo existentem. Latinos, Græcoque

doctores communiter, et apertissime ex Filio esse, et exsistere, ac procedere Spiritum sanctum divinis rationibus tradere.

Hæc autem omnia pluribus rationibus ostensa sunt; quæ, cum vera sint, et firmissimis undique rationibus munita, constat profecto, quia producere quod dicitur, possibile non est, ut Patris substantiale sit. Neque enim idem Spiritus, tertius simul, et secundus a Patre esse potest, neque continetur et sine medio ex primo, et per eum, qui sit continenter ex primo: neque de solo Patre procedere, et per Filium procedere: neque productor per Verbum, et solus productor esse, et cætera hujusmodi, quæ prædicta sunt. Hæc enim evidentissime sibi contraria sunt; et idem est, ac si neque ex Patre omnino procedere illum constiteret; maxime cum a sanctis declaratum sit, quod nunquam procedere diceretur ex Patre, nisi et a Filio procederet. Namque procedere ex Patre etiam per Filium una complectitur, quippe procedendi definitio est, ex Patre per Filium procedere, secundum quod etiam a Filio dicitur, per proprium sui, differentemque processum.

Porro, sublato quod per Filium procedere asseritur, etiam ex Patre procedere quod dicitur, una tollitur, sublata quippe cujuscumque substantiæ definitione, ejusque substantiali proprietate, definitionis quoque nomen auferitur, substantiæque quam definitionis nomen signat, una tollitur. Quoniam vero veraciter procedit ex Patre Spiritus sanctus, per Filium etiam procedere quod dicitur asseritur. Ita enim sancti Patres procedendi complexam definitionem substantiæ Spiritus explicaverunt, et quæ dicta sunt, vera esse monstrarunt. Atque una, ut dictum est, producere substantiale Patris esse non potest, idque, cum ex superioribus constat, tum etiam ex his, quæ subjicimus; quia enim unitatem ac Trinitatem Domini fides vera commendat, id quidem essentia, id autem personis, ac præter proprietates, quibus personæ secundum processum rationem distinguantur: nulla illa est divinarum personarum differentia, solaque divina substantia relinquatur: inspicendum, juxta fidei concessa principia, quænam sit proprietas Patris, ipsumque speciale proprium, quod præcipue Patris commendat personam, et Patrem facit, ac secundum quod ad cœquales sibi personas Filii Spiritusque distinguuntur.

Cum igitur tria communiter de Patre dicantur: quod *ingenitus* sit; quod *Pater*, quod *spiret*, seu *producat*; ingenitum quidem, quod causam signat; et si secundum hoc Pater a Filio Spirituque secernitur, Patris tamen personam non commendat, solumque designatio, et notio ipsius est, jam subsistentem sequens, ut simpliciter proprium. Duplex enim proprium est. Aliud enim est proprium quod substantialem speciem cujusque commendat; atque ab aliis separat: ut verbi gratia, Paulum esse animal; aliud vero, magistrum fuisse gentium, aut

ex tribus Benjamin, discipulumque Gamalielis aut aliquid hujusmodi; proprium quidem, non tamen quasi substantiale ens; sed, ut notio simpliciter.

Præterea nihil secundum negationem habet hoc esse aliquid. Negatio quippe rei, quæ sit ablatio, et ejus, quæ non sit, positio est. Negatio autem est quod dicitur ingenitum, et jam subsistentem sequitur, ipsum enim significat, genitum non esse, per quod sine causa esse signatur. Aut igitur substantiale Patris paternitas est, ac gignere est; sive productio et inspiratio; et producere, et inspirare; sive utrumque simul, sive præter hæc; tertium quiddam. Et tertium illud quidem, nemo hactenus dixit; si quis enim causam dicat, primum quidem nomen ejus causa simpliciter erit: sicuti Filii quidem, Filius nomen; et sancti Spiritus, Spiritus sanctus: oportebatque pro Patre causam dicere, quod, a Scripturæ sanctæ consuetudine abhorret, quæ semper cum de Deo loquitur, Patrem eum vocat.

Præterea, causa universalis eum sit, et Patris, et productoris, atque creatoris prædicatum est: siquidem, ut prædicatum solummodo accipiatur sicuti genera, et species, et omnia quæ universaliter contra particularia prædicantur, nulla extra intelligentem animam res est, sed ipsa solummodo intelligentia est: ita nulla erit res Patris substantia, sed solummodo intelligentia; eritque ex non subsistente subsistens, quod absurdum est. Patris enim supersubstantiale nomen et rem significat, ait divus Dionysius.

Quod si rem aliquam significat causa in Patre substantialem, si quidem aliud quidpiam, præterquam paternitatem, ac productionem significabit; et perspicuum est, quod aliz istæ res *paternitas* videlicet, et *causa*, in Patre bint. Itaque et aliud aliquid *causa*, præter Patrem, productoremque signabit: atque ita, compositio in Deo erit differentium intelligibilium rerum; simulque in Deo perfectius, atque imperfectius erit, neque erit alterum, quod alterum.

Quod si idem est causa quod paternitas atque productio, salius est pro causa quod commune est, quæ magis propria sunt substantialem esse, dicere, paternitatem scilicet, seu productionem, quia et de magis propriis substantiis sermo est, doctoresque *paternitatem* pro *proprietas* dicunt, quoniam et Patrem primum constituentur.

Quod igitur tertium illud quiddam causa substantialis sit, constat ex his, sed tamen neque utrumque simul paternitatem dicere fas est. Aut enim ita ambo erunt substantialem, quasi seorsim utrumque erit Pater secundum hanc rationem duas substantias. Possibile enim non est, duo substantialem cuiuspiam inesse dicere.

Porro hoc ipsum, non duas esse substantias, idem fore est, ac si homo quispiam duas habet animas. Non enim dicerentur duo esse homines. Utrumque enim substantialem insitum, quod eum

est, faciet, et commendabit; sin vero ita ambo substantialia sunt, ut alterum, solum esse non possit; utrumque imperfectum erit; et, neque Patrem solum dicens quispiam, neque productorem, substantiam perfecte, integreque signabit: Ita nec Patris personam discernet a reliquis: et tertium aliud quidpiam dicere neesse erit, quod sit substantiæ nomen. Et fortasse causam dicet aliquis, aliud enim possibile non est. At istud esse impossibile, supra demonstratum est. Sed contrarium usu cernitur; qui enim Patrem dicit solum personam aliquam, veraciter atque perfecte se putat, ac substantiam dicere. Et hi etiam, qui producere Patris substantiale ponunt productorem dicentes, Patrem se significare putant.

Non itaque ita productio, ac paternitas ambo simul substantialia sunt, ut alterum solum esse non possit; reliquum ergo est, vel productorem quidem substantiale esse, paternitatem autem sequi, quasi proprium simpliciter atque agnitionem: aut paternitatem quidem substantiale esse, productorem vero, ut agnitionem sequi. Sed si quidem substantiale productio est, paternitas autem sequens proprium, et substantiam significans; primus ergo, et sine medio productivæ substantiæ processus, producere, vel spirare erit, quasi sine medio substantialem speciem sequens. Unumquodque enim secundum suam subsistentem, substantialemque proprietatem, prius operatur: per primum autem, et sine medio, etiam alia producit. Hinc igitur per producere quod dicitur, erit gignere, genitumque per producens nascetur: et Filius ex Patre per Spiritum erit, neque erit Filius ex Patre sine medio, neque tertius a Patre Spiritus secundum personalem ordinem; Spiritusque conjungat Patris Verbum, plurimaque necessario sequentur absurda.

Quibus, ut prædictum est, et catholica fides et sanctorum Patrum Ecclesiastica doctrina contraria sentit, ac prædicat. Nempe enim juxta hanc rationem productorem ex substantiali, potius vocare convenit, quam ex eo quod substantiam sequitur; quod a Scripturæ fide, atque a consuetudine omnino alienum est.

Quoniam igitur nihil eorum quæ prædicta sunt, substantiale est, neque ingentum, neque causa, neque productio et paternitas simul, quasi alterum esse non possit: neque producere tantum quod dicitur, substantiale Patris esse potest: restat, ut paternitatem solum Patris esse substantiale dicamus, quasi commendantem in proprio, et nemini commune esse Patris personam, sive substantiam, productionem vero personam sequi, ut agnitionem simpliciter, ad significationem substantiæ ipsius jam subsistentis. Et consequenter nativitatem quidem Filii personam commendare, processionem vero sancti Spiritus personam: atque istas tres

A proprietates personales, etiam una substantiales divinarum personarum esse confiteri. Propterea Dominus noster cum Trinitatis mysterium traderet, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, discipulos baptizare jussit⁴. Per id quidem, quod dixit, *in nomine*, unam essentiam signans; per id vero, quod secutus adjunxit, *Patris et Filii*, et Spiritus sancti, proprietates indicans, secundum quas divinx subsistunt personæ, secundum substantias suas, in suis propriis neque communionem ullam admittentibus, essendi modis. Et quoniam ratio quidem paternitatis est generatio secundum essentiam, Filiumque, primo ac sine ullo medio produceré; operatur quippe natura in Patre, secundum proprietatem personæ, in qua est; geniti vero ratio est, sine ullo medio ex Patre esse; Spiritus autem, sive procedentis a Patre per *genitum* esse; Idcirco Patrem ordine præponens, Filium subjungit, ut qui sit ex Patre sine ullo medio; tertiam vero Spiritum sanctum addidit, ut ex Patre procedentem per Filium.

In singulis enim propria sui ipsius, et substantialis, et constans et substantiva species, secundum quam subsistit prima, et sine medio, ejus operatio est, per quam præcogitatum alia quoque operatur: sicut verbi gratia, in homine, *rationalis* substantiale cum sit speciei ejus, secundum quam esse hoc quiddam idem hominem habet, ipsa est prima ejus immediata operatio, per quam et alia operatur quæ constantem ejus speciem sequuntur; ut puta visibile; solis quoque species unam cum sit, secundum quam sol subsistit, principium est primæ et immediatæ operationis in sole lucendi, quæ nullam aliam antea cogitatum operationem in sole habet. Ac per hanc lucendi operationem, quæ ante omnes alias cogitatur, atque sine medio in sole est, illustrare, siccare, calefacere sol ut possit, habet. Nuncunquam humanus animus cum per intelligentiam prima sibi et immediata sit actio, per hanc præcogitatum etiam sequentem operationem, velle scilicet perficit. Operationes enim ista dicuntur, quoniam et intelligere, et cogitare, et animadvertere, et velle, sicut etiam gignere, operari aliquid est.

Quocirca, quoniam secundum gignendi rationem Patris persona subsistit; per ipsam gignere quod dicitur, etiam productus Patris erit. Ideo et congrue sane productus per Verbum dicitur; Spiritusque ex Patre procedere. Neque hoc solum, sed et per Filium facta esse omnia, accepimus.

Hæc autem prædicta omnia roborant; namque et traditam commendant ordinem, Filiumque necessario prius veniente concipi, quam Spiritum, et a Patre tertium secundum personalem ordinem esse Spiritum: atque cum ordine personarum ad invicem, qui ex processibus simul declaratur, essentialis quoque roboratur identitas, cum tertius primo per medium jungitur, juxta Gregorium Nyssenam, natura-

⁴ Matth. xxviii, 19, 20.

liqua bonitate ac dignitate regia ex Patre per A
 Unigenitum ad Spiritum sanctum ex Patre procedere, non tam ex productore. Nam, secundum paternam proprietatem Patris persona subsistens, secundum hanc primitus, ac sine medio ex se Filium genuit: gignendo autem producit et Spiritum: illum quidem continenter ex primo; hunc autem per eum qui est continenter ex primo. Nisi ergo Pater esset, profecto neque productor esset.

Unde etiam dictum est, licet ex Patre procedere, quoniam effulget a Filio, et per ipsum est. Nisi enim per Filium esset, neque a Patre esset. hanc præcogitato quidem Filio propter paternam generationem, secundum quam Patris persona subsistit: per Filium vero procedente Spiritu sancto, proprie admodum Spiritus sanctus ex Patre procedere a theologia assertitur; ut qui non aliter quam ex Patre per generationem producat: ob quam profecto causam, et sancti Patres conjunctam procedendi definitionem, ex Patre quod dicitur, pro eo quod est ex Patre per Filium suscipientes, manifestius explicaverunt: hoc ipsam esse ex Patre procedere, divinis rationibus asseverantes. Nisi enim secundum paternitatis definitionem, secundum quam Patris persona subsistit, natiuitas Filii, priusquam processio Spiritus cogitaretur, nequaquam ex Patre procedere, sed ex productore diceretur, atque eo magis, ne et Spiritus Filius esse quibusdam fortasse videretur, cum procedere diceretur ex Patre. Congruo igitur innovatio ordinis quem Dominus tradidit, ipsius substantiæ abolitionem habere, fideique totus abnegatio esse dicta est. Abnegant fidem scilicet, qui producere quidem ut substantiale ponentes Patris, ex ipso siue medio procedere Spiritum dicunt.

Attestantur autem his quæ dicta sunt, hinc quidem Scriptura divina ubique, cum de tribus personis loquitur, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum conueniens, quasi ista sufficiant, divinas illas subsistentias substantiasque commendare. Hinc etiam Doctores sancti, cum de substantialibus disserant, solas has discretionis tradunt causas. At enim sanctus Joannes Damascenus: *Unum Deum agnoschimus in solis proprietatibus paternitatis, natiuitatis, et processionis, et secundum causam, et causale, perfectionemque substantiæ siue subsistentiæ modum differentiam intelligimus.* Quod si in solis proprietatibus differentiam intelligimus et ipsæ solæ scilicet personæ commendant; si igitur hæc vera sunt, producere prorsus substantiale non est. Confititur autem, quod qui Patris substantialia, plura quam unum ponunt, paternitatemque et productionem, ingentemque et causam, veritate excidunt; plurimisque absurditatibus tenentur restricti; dum et substantiam Patris compositam dicere coguntur, traditosque divinarum personarum processus auferre, ac plures, quam sint traditi, inferre, et quæ absurda hoc uno concessio hinc emergere cuius conspicuum esse potest.

Ex quibus id etiam admirari licet, quemodo, qui Spiritum sanctum ex solo Patre esse volent, dum sibi ipsis nimium indulgent, substantiale Patris producere ponunt, et quod queritur, in quo multum laboris ut ostendi posset, primum oportebat assumi, quasi concessum accipiunt; cum neque communes de Trinitate intelligentiæ permittant; neque id sacræ Litteræ habeant; neque ullus sanctorum Patrum dixerit, ab huiusmodi intelligentiâ advertent. Sed, cum neque a disputantibus id concedatur, ipsi tamen quasi pro concessio, quod queritur, præter omnem rationem supponentes, putant se aliquid concludere, plurimamque inepti contra eos qui per Filium atque a Filio esse Spiritum sanctum confitentur, colligunt. Quod si tria solummodo trium personarum substantiata esse necesse est, ne plurima absurda ac indigna sequantur, solisque proprietatibus paternitatis, et natiuitatis, et processionis, subsistentiæ modum differentiamque substantiarum intelligimus, juxta sanctorum Patrum traditionem: liquet, præter prædictas proprietates, nullum aliud substantiale esse, cujuscuque trium in sancta Trinitate personarum; absurdumque esse, quod illi pro concessio ponunt, falsaque omnia, quæque hoc hypothesis concludere, atque arguere se putant: externaque ac putida, quæ contra Latinos, hinc vero contra sanctos Patres longissimis tractatibus conscribunt: per quæ concludunt, hinc quidem nihil, semper autem in principis versantur.

Confititur autem et ex his quæ dicta sunt, quod eorum quæ dicuntur in Deo alia quidem nullam discretionem signant; sed in tota divinitate indiscrete dicuntur: siue absoluta, secundum se ipsa dicat quispiam, ut sapiens, bonus, vita, veritas, essentia: siue, quæ per excessum negationis dicuntur, ut invisibilis, incomprehensibilis, supersubstantialis: siue, quæ habitum ad creaturam indicant, ut creator, rex, omnipotens. Alia vero propria in Trinitate sunt.

Et propriorum alia quidem duobus communiter sunt, propria vero, ad reliquam. Est enim et quidam tale proprium, ad aliud aliquid, et quod ad aliquid dicitur proprium, non tamen secundum se ipsam proprium, quasi commendare hoc aliquid possit; ut verbi gratia bipedem esse, homini ad equum, et canem, proprium est. Quæ igitur duobus communiter sunt divinis personis propria, hæc tamen ad reliquam propria: ut causale, proprium est Filii et sancti Spiritus ad Patrem: mittere autem, vel dare, vel emanare Spiritum sanctum, commune est Patri et Filio ad Spiritum: similiter autem et ipsorum esse, ac dici Spiritum sanctum. Patris enim et Filii ille Spiritus dicitur; illi autem huius non dicuntur, neque Pater, neque Filius, neque Spiritus, sed neque sui ipsius est Spiritus, Spiritus sanctus. Horum autem causale quidem nomine tantum, sed non re, commune habet. Prædicatum enim est solum de utroque dictum; licet etiam non unum, sed duo causalia dicuntur; si enim

esset causale res in Filio, et sancto Spiritu, unum essent causale ambo. Mittere autem, et emanare, atque alia huiusmodi, una res sunt in Patre, ac Filio, utriusque mittentibus, et emanantibus, unus qui mittit, est, et unus fons. Ostensum est enim, Patrem, et Filium, fontem esse sancti Spiritus, atque omnia Patris habere Filium secundum eundem modum, præterquam, Patrem esse. Ac Patre mittente Spiritum, mittit hunc et Filius una datione, et una largitione, ut ait magnus Basilius. Hæc igitur duarum personarum ad reliquam sunt propria. Alia vero, unius tantum. Atque horum aliud quidem personæ substantiale est, ut paternitas et nativitas, et processio. Aliud autem personam jam subsistentem sequitur, sed non illam statuit; ut, *ingenitum* in Patre, sive etiam *producens* in ipso solo, secundum eos, qui ex solo Patre procedere Spiritum dicunt. Neque igitur, quæ communiter prædicantur, totius deitatis substantia sunt; nulla enim per illa substantia insinuat, neque quæ duobus propria ad unum sunt; nulla enim persona est proprie causalis, neque unus est, qui mittit Spiritum sanctum. Pater enim, et Filius simul unus est, qui Spiritum sanctum mittit. Communia enim, quæ rem indicant, singulariter quidem in divinis dicuntur, non tamen una persona secundum illam intelligitur.

Sed neque quod unius quidem solius personæ est, personam autem sequitur, sicut *ingenitum* in Patre: hoc enim nequaquam *sis'it*, negatio cum sit, sequaturque substantiam, quam affirmatio insinuat. Aliterque, si *genitum* non esse *ingenitum* dicitur, commune erit hoc et Spiritui sancto. Et ipse enim est *ingenitus*; neque enim *genitus* est; substantia enim personarum omnino consortium reliquarum non admittunt: sed neque producere substantiale esse monstratum est: paternitatem autem sequi, significativumque solummodo esse paternæ substantiæ.

Ita igitur tres illas proprietates, solas, divinarum personarum substantiales esse dicendum est. Patris quidem paternitatem, atque ipsum gignere, hoc est, se ipsum dare alteri personæ secundum nativitatis processum. Filii vero nativitatem, ipsumque nasci, hoc est, accipere in seipso Patrem juxta nascendi processionem. Sancti autem Spiritus processionem, ipsumque procedere, id est, in semetipso Patrem ac Filium accipere, secundum naturalem essentialemque processum ex Patre per Filium. Istasque non solum substantiales, sed et personales etiam proprie, et maxime, et peculiarissime dicendum, utpote personas commendantes.

Porro, quæ proprium aliquid duarum personarum ad reliquam insinuant, proprietates, seu notiones, seu signa duarum aliquarum personarum vocandæ sunt. Quod si cui placeat et ea personalia dicere, eo quod personis attributa, non tamen communia omnium sunt; liceat dicere id quidem, dum ta-

(37) De notionibus divinarum personarum vide

men id constat, nullam per illa personam commendari; sola enim substantia hanc habent vim, et quæ uni substantiali communicant, si quidem esset possibile, necesse esset etiam esse personam; alia vero, nullatenus: itaque solis illis tribus proprietatibus divinæ personæ et discernuntur et commendantur; cæteris vero noscuntur solum. Ideoque Damascenus in solis tribus his proprietatibus substantiarum differentiam definivit intelligi, quasi personas commendantibus, non significantibus solum, ut illa est *ingeniti*, quæ Patris agnitio est, sed non illam commendat personaliter; præter enim tres prædictas differentias substantiales, cæteris ut notionibus solis divinæ personæ discernuntur, non tamen ut discretionis causis, sed ut discretionis tantum signis.

Ex quibus constat, quod si quis sanctorum Patrum Patri *ingenitum* reddidit, id non ut substantiale, sed ut agnitionem, et proprium simpliciter attribuit. Si quis autem Patrem genitorem ac productorem appellavit, ut Gregorius Theologus in primo sermone de Filio, genitoris quidem nomen, ut substantiale Patri separavit. *Æquale* enim est Patrem ac genitorem dicere: quippe et paternitas, et nativitas tantundem valet. Productoris vero nomen, ut sequens paternam jam subsistentem substantiam, substantiali paternitatis proprio adiecit.

Ac rursus, si quis principium Patrem appellavit, non sane etiam substantiale ejus proprium significavit, sed substantiam illius indicare voluit. Ipse enim ex nullo; Filius autem, et Spiritus sanctus, et omnia Filii, et sancti Spiritus ad eum referuntur. Nam, et qui majorem Filio Patrem causæ ratione dixerunt, non ut substantiale majus illud, sed ut notionem Patris ad Filium tantum reddiderunt; similiter et de eo, quod sine principio dicitur, philosophandum.

Quod igitur divinarum personarum ad invicem habitus cum eorum substantiis differentia, secundum divinos arcanosque processus appareat, simulque cum ipso relationis habitus, causa, et causale simul introducat, autem plurimis rationibus constitit. Nunc autem dicendum, quomodo secundum causam, et causale solum, et secundum ipsa prius divinæ personæ discernuntur, atque ipsa discretionis causa sunt; quæ causa, et causale, substantiales proprietates, ipsum Patris supersubstantiale nomen, et rem Filii, et sancti Spiritus commendant.

Præsupposito igitur unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate esse colendam, secundum fidei positionem, et ab his quæ a sanctis dicta sunt, non discedentes, Damasceno quidem, secundum causam et causale differentiam in divinis personis intelligente; Nysæno autem Gregorio dicente: *Incommutabile naturæ ipsius considerantes, diffe-*

D. Thomam i. q. d. 23, et ibid. Gregorium de

rentiam secundam causam, et causale, non negamus; in quo solo, alterum ab altero distingui deprehendimus; quod proposuimus, habebimus; quia enim tria illa unum cum sint secundum essentiam, sine causa quidem esse omnia, possibile non est; aliam vero causam se antiquiorem habere, longe impossibilis: restat, ut trium istorum unum, reliquorum causa sit. Procedentia igitur inde possibile non est producendi personæ ratione, esse eadem; seipsum enim aliquid producere, ac sui ipsius causam esse, possibile non est.

Itaque procedentia necesse est personaliter distingui; unita quidem secundum essentiam; nulla enim in ea discretio conceditur: discreta vero, secundum substantias, seu personas; et neque propter unionem personas confundi; neque propter discretiōnem, essentiam dividi. Perfecta enim illic, et summa unio, atque discretio. Atque unionem quidem unitas essentiae, ut dictum est, facit; discretionem vero, secundum causam, et causale, fides confitetur. Atque ea est quæ, secundum se, neque propter aliud res maxime et unit, et discernit. Discretio scilicet secundum causam, atque causale. Neque enim discretionem magis confusione liberam cogitare possumus; neque consortium duorum aliquorum majus, quam cum alterum ex altero esse habeat. Namque secundum causam, et causale invenitur aliquid secundum æquivocam causam, sibi simile producens in eadem specie: et secundum quidem quod causa, et causale sunt opposita, ad invicem habebunt. Ideo etiam necessario discernentur: secundum autem quod causale, ex causa esse, atque essentiam accipit, communicabunt invicem, maxime cum proprie ad invicem per naturam habeant. Filium igitur ex Patre nasci, fides nobis ac religio tradit. Et quoniam secundum id quod gignere et nasci dicitur, oppositio causæ, et causalis, secundum ea quæ ad aliquid dicuntur, inspicitur secundum id quidem, quod aliud dat, aliud inde prodiens essentiam accipit, dum necessario personæ intelliguntur ejusdem naturæ.

Rursus, dicente Scriptura Deum ex Deo procedere; secundum eandem rationem oppositio secundum causam, et causale etiam hic intelligitur, secundum quam oppositionem, et discerni illa ab invicem et uniri licet. Ita igitur Filius, et Spiritus sanctus ex Patre cum sint, et uniti, et discreti sunt.

Cæterum quia propter Trinitatis ordinem atque confessionem, non magis convenit ista ad Patrem et discreta et unita esse, quam sint ad invicem Filius et Spiritus sanctus; alias quippe inæqualitas in Trinitate esset, neque ad invicem discernentur. Si autem non discernentur, una etiam persona esset; quippe sublata relatione secundum causam, atque causale, sola essentia relinquitur. Constat, quoniam et Filius, et Spiritus sanctus, ad se invicem et uniti et discreti sunt, quemadmodum

PATROL. GR. CLII.

Filius, et Spiritus ad Patrem uniantur, et discernuntur secundum scilicet speciem oppositionis causæ, atque causalis.

Necesse est igitur, si discernendi sunt, vel Filium Spiritus sancti esse causam, vel Spiritum Filii. Sed causam quidem esse Filii Spiritum constare non potest; quia tertius a Patre traditus est, juxta personalem ordinem, quia naturalis et essentialis operatio et virtus Filii Spiritus est; quia imago ejus esse dicitur; quoniam Spiritus Filii a theologia traditur: qui profecto sancti Spiritus Filius esse non dicitur. Neque enim convertuntur, propter personalem ordinem, atque id maxime quoniam ex Patre per Filium esse Spiritus traditur, non tamen e contra. Tolleretur autem et id, quod concessum est, Filium esse ex Patre sine medio: sic enim esset Filius ex Patre per Spiritum, et consequenter Spiritus Pater, communicans ei, secundum paternitatis rationem.

Restat itaque, Filium causam esse Spiritus sancti, Spiritumque per ipsum, et ab ipso esse. Hac ergo ratione, et unieptur ad invicem et discernentur, quod etiam Nyssenus indicavit, dicens in sola secundum causam, et causale differentia divinas personas ad invicem distingui. Neque enim de solo Patre ad Filium, et Spiritum sanctum dixit hæc: ita enim solius ad ea quæ ex ipso sunt, discretionem tradidisset, neque adjecisset: *Ejus quoque, quod ex causa est, aliam rursus differentiam intelligimus.* Hæc autem et his quæ superius diximus, consonant. Ante enim Spiritum sanctum Filium intelligi necesse est; habitumque ad alterutrum habere Filium et Spiritum, majoremque Spiritu Filium causæ ratione dici; atque a Filio, habere esse, ut qui ab ipso accipiat, et quæ alia prædicta sunt.

Si quis autem objiciat, Nyssenum aliam præfentem differentiam aperte videri velle non ejusmodi et hic in Filio, et Spiritu, qualem secundum causam, et causale reddidit: scire conveit, illam aliam secundum numerum, non secundum discretionis speciem causæ et causalis dicere; ut discernantur quidem scilicet, non tamen secundum causam, et causale: secundum modum vero alterum cum discernantur, puta, sicut contraria discernantur ad invicem, vel quæ secundum negationem et affirmationem sunt, vel quæ secundum privationem et habitum; vel secundum aliquid aliud hujusmodi. Constat autem et quia aliam, non alteram dixit. Alius enim quod dicitur, in his quæ sub eadem specie sunt et adducuntur, Græcæ locutionis usus proferre consuevit; altera vero et alteritas, in his quæ vel specie, vel genere differunt, dicitur; nisi forte abusive dicatur; quod profecto abusive nunquam Ecclesiæ magister in divinis posuisset; verum, etsi specie eandem, in quantum sub eadem specie adducitur, causæ et causalis scilicet: quia tamen etiam, quod sine medio ex aliquo, vel quod per aliquid prodit, causale causæ est, per

quam prodit, et maxime cum processus æquivocus A fuerit, Filii vero sit immediata nativitas, Spiritus autem mediata processio per Filium ejus est, simulque causale utrisque reddidit, et causale insinuans Verbum ex causa esse, subdividens etiam ad invicem, secundum causam et causale, discrevit aliquid quidem continenter ex primo: aliud vero per id quod esset continenter ex primo; in sola namque causa et causali divinas personas discerni deprehendimus. Et quoniam Pater quidem quod dicitur, gignentem indicat, Filius autem nascentem, sanctus vero Spiritus procedentem, seu inspiratum, causæ ergo et causalis, sive principii, et eorum quæ sunt ex principio nomina sunt sanctæ et supersubstantialis Trinitatis nomina, Patris scilicet, et Filii, et sancti Spiritus. Et quia paternitas, et nativitas, atque processio solæ sunt substantiales proprietates personarum: proprietates vero idem esse, quod substantias, ostensum est secundum theologum Gregorium: substantia vero, sive persona Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum signat. Ita enim Damascenus definitivè dicens: *Deitas naturam indicat; Pater autem quod dicitur, substantiam; quia etiam substantia commune cum proprio est.* Constat hæc nomina inducere discretionem personalem, ac necessario discreta signare.

Quocirca et hæc sola proprie personalia et substantialia sunt, quæ causæ, causalisque habitum signant, singulaque singulis propriis redduntur, nulla communitatis ratione introducta; sufficiuntque per se ipsa discretionis commendare rationem. Patris enim super substantiale nomen et res causam indicat Filii, et Filii etiam, et sancti Spiritus similiter. Quorum Filii quidem habitum ad Patrem signat, sanctus autem Spiritus ad productorem, sive spirantem causalis habere rationem traditur, maxime cum dictus sit spiraculum omnipotentis; Filiique spiraculum esse Spiritus sanctus, spiraculum vero spirantis est; et Spiritus a spirando denominatus est. Et sicut ait magnus Athanasius, Spiritus processio, spiraculo assimilatur. Spiritus autem processio processus est: itaque et inspiratio. Nam et Spiritus procedens dicitur propter processum scilicet, secundum quem ex Patre per Filium procedit.

Constat itaque substantiales proprietates, paternitatem et nativitatem, et processionem, secundum causam, causale, divinas signare personas; atque ideo substantiales et proprias secundum se, ac proprie dici, solisque his proprietatibus divinarum personarum differentiam intelligi. Et illud item constat, proprietates quidem secundum causam, et causale subsistentes cogitationi processus *ingrere*, rursusque processus causam, et causale, simulque discretionem subinferte. Ista enim per alterutrum colliguntur.

Nysenus quippe Gregorius discernens ait: *Aliud enim est continenter ex primo; aliud per id, quod est continenter ex primo; quod enim ante etiam diximus, causam et causale processus hujusmodi commendant; nisi enim processus in divinis esset, profecto neque discretio, neque numerus personarum esset; personarum vero numerus secundum causam, et causale divinæ personæ distinguitur.*

Simul autem constat, etiam secundum contraria possibile non esse divinas discerni personas; contraria enim differentes species commendant, ut album et nigrum, et rationale et irrationale, corpusque et incorporale. Deus autem una species est, quæcunque tandem sit, si dici liceat, et una trium essentia et unitas est.

B Neque secundum privationem quidem et habitum, quæ enim imperfecte habent, secundum hanc oppositionem discernuntur, veluti ab aspectu, cæcitas et a cæco videns. Nulla vero privatio in Deo summi boni est; quippe perfectissimus est; et substantiarum quælibet perfecta est; Deusque totus ex toto verus, ac perfectus est secundum fidei positiones, sed neque ut affirmatio et negatio. Nam, secundum hanc oppositionem quæ sunt ab his quæ non sunt, discernuntur, ut a falso verum. Porro in Deo nullus non essendi locus est. Deus enim essentia supersubstantialis est, virtusque omni virtute superior et excellentior, atque incommutabilis veritas. *Deus enim se ipsum negare non potest, ut ait Paulus*².

C Præterea non est negatio, quod affirmatio simpliciter. Persona autem una est simpliciter, quod altera; secundum relationes quidem duæ, simpliciter autem una. Nam secundum essentiam, et esse unitas eis est: *Ego enim et Pater, inquit, unum sumus*³; et negatio quidem sequitur ea quæ per alia indiscreta sunt; signum enim discretionis, non autem discretionem facit. Homo enim et aliud quodlibet animal ratione et privatione rationis discernuntur; cum irrationale, et species in divisionibus accipiatur. Cæterum non eo quod homo est, et homo non est. Non enim hoc est, equum esse, quod hominem non esse. Quoniam vero in his quæ ad aliquid, quæ in essentia inspicuntur secundum scilicet causam et causale, reperitur aliquid simile sibi producentis, in eadem specie, secundum univocam causam; Deus autem unum est essentia; tria, substantialibus proprietatibus secundum causam et causale; oppositis secundum causam et causale in his, quæ ad aliquid dicuntur, locum habet in sancta Trinitate. Ideo et secundum solam causam et causale, et a Scriptura sancta, et a sanctis Patribus, divinas personas discerni, traditum est. Patris enim ad Filium tradita discretio, causæ et causalis est; itidem producti et producentis.

Constat autem ex præmissis, quia *ingeniti, geni-*

¹ 1 Tim. ii, 13. ² Joan. x, 50.

lique ratione Pater a Filio non proprie discernitur. Neque eo quod est nasci et non nasci. Hæc enim quasi contradictio sibi invicem opposita sunt. Dicitur enim affirmationem et negationem, nulla posse ratione discernere, sed sequi ea quæ jam per alia discreta sunt, cum sit discretionis signum: sicuti ingentum quod dicitur, jam substantiam Patrem affirmativa, id est substantiali proprietate, paternitate scilicet, sequitur. Itaque ingentum et genitum Patris, et Filii ad invicem discretionem non facit, sed subsistentes jam, atque discretos substantialibus eorum proprietatibus secundum causam et causale, paternitate ac nativitate discerni significat. Similiter et de eo quod est nasci et non nasci, dicendum.

Constat autem ex his, et eos qui dicunt oportere primum esse Patrem et Filium, deinde alium quidem gignere, longe a decenti confessione sanctæ Trinitatis aberrare. Nulla enim illic est alia discretionis differentia, præter eam quæ secundum causam et causale processibus apparet. Hoc ipsum enim, quod alius sit causa, alius causale; hoc est alius quidem sit Pater, alius Filius, personas simul et discretionem signat. Itaque, si quidem processus non esset, ut dictum est profecto, neque numerus personarum esset, consequenter vero nec Trinitas.

Alii etiam sine processibus, qui sunt secundum causam et causale, tria ponunt esse Deum: et ita nihil prohibebit eos, tria cum sint, in Deo confiteri, secundum se sine relatione ad alterutrum, quod cum essentia unitatem tollat, Arianorum propositio est.

Non solum ergo non oportet primum esse Patrem, deinde genitorem, verum, ne cogitari id quidem veniat. Nam si ipsum gignere Patris personam signat, quomodo sublato eo ipso gignere, jam erit Pater? Aut enim neque Pater erit, si dicere fas est, aut certe confusio, aut tertium erit aliquid secundum se et absolutum, divisum ab essentia Filii et Spiritus. Id ipsum autem et de sancto Spiritu dicendum. Sed ista sane phantasia hominum eorum est, qui sanctam Trinitatem quasi tres homines ad seipsam habere ponunt, etque indigne applicant, quæ in materia contingunt, eamque nihil insensibilibus præstare sentiunt. Porro hæc opinio de Deo nostro indignissima, ac dementissima præsumitur.

Magnus præterea Dionysius discreta dixit Patris supersubstantiale nomen et rem, et Filii et sancti Spiritus, cum nulla in his conversio, sive opinio communitas introducatur. Basilium item, in epistola ad Gregorium fratrem, de differentia essentia, atque substantia ait: *Quæcirca in essentia communitate, notiones quæ in sancta Trinitate conspiciuntur, nullum accidens, nullamque consortium admittere dicimus, per quas proprietates commendatur personarum, quæ in fide traduntur, cum singula propriis notionibus discrete intelligantur.*

Quoniam igitur accidens, consortiumque non admittere dixit ea per quæ cujusque personarum proprietates commendatur, et per quæ singulæ illarum discrete accipiuntur, de propriis secundum se, substantialibusque notionibus proprie disserit. Itaque possibile non est, in eadem persona, alterius etiam proprietatem inspicere. Nulla enim in his communitas, aut conversio inducitur. Hoc etiam secundum quamdam oppositionem contingit, per quam non est unum, quod est alterum, secundum quæ scilicet oppositionis rationem, secundum quam neque ad invicem convertuntur.

Quoniam igitur in sola causa et causali divinæ personæ discernuntur, istudque universaliter et diffuse dictum est, et ipsa præterea natura dictante; neque enim esse posset sine ordine Trinitas, maxime cum etiam tertius ex primo naturaliter per medium procedere pro confesso habeatur; tria tamen esse sine processu et ordine, possibile est; cumque et fides personarum indicet discretionem, constat profecto, si discernendi sint ad invicem Filius et Spiritus, non alia discretionem quam secundum causam et causale necessario discernendos esse, qualem in eodem genere, etiam in Patre ad Filium et Spiritum sanctum deprehendimus: illam quidem generationis, hanc vero processionis rationem, secundum quam, neque Filius Spiritus est, neque Spiritus Filius: quemadmodum, neque Pater Filius est, neque Filius Pater, neque Pater Spiritus sanctus: neque Spiritus Pater est, propter necessariam scilicet causæ causalisque oppositionem, nulla in his conversione, sive omni communione subrepente. Nam si nullam communiter secundum discretionem convertendo intelligere convenit, necesse est duas substantias ad invicem verbo simul accipi, conversionisque servare dignitatem; converti enim in duobus dicitur; neque enim Patrem quidem et Filium, quomodo habent ad invicem, inspicere oportet, Filium vero et Spiritum non oportet. Ita enim conversionis dignitas personis communiter non redderetur.

Quoniam vero communiter reddere necesse est, sed et discretio necessaria est, nisi dicat quispiam secundum causam et causale a Filio Spiritum discerni, neque conversionem, neque discretionem eis reddet, peribitque illi Filii supersubstantiale nomen et res, discreto a Filio et sancto Spiritu; nulla quidem conversione, sola vero communitate subintrante; atque ita una persona erit Filius et Spiritus, non ad invicem discreti, sed hoc absurdum est. Neque enim esset Trinitas Deus, confusioque personarum sequeretur; et si quid est hujusmodi. Filius itaque a Spiritu causæ causalisque ratione discernitur. Sed, si hoc est, etiam ex Filio est. Filium enim de Spiritu esse, id prohibet, quod ipse per Filium est. Verum Spiritus profecto Spiritus non esset, proprietate illius, quæ est secundum processum rationem, mota: quomodo enim esset substantia, substantiali ipsius proprietate mota?

Quomodo autem esset proprietas, quæ movetur, ac A decidit, ut ait theologus Gregorius.

Simul etiam apparet secundum conversionis rationem ipsius magni Dionysii intentio : qui, principali deitate Patrem ad Filium et Spiritum sanctum discernere videtur, ut quidam assorunt. Nam si conversio quidem in duobus terminis inspicitur: dictum est autem, ita divinas personas ad invicem discerni, ut nulla tamen conversio subrepat; non aliter conversionis ratio servatur, nisi duæ simul personæ ad invicem inspiciantur. Itaque principali deitate Patrem ad solum Filium conferens, ipsum a Filio distinguit. Nam si Pater et Filius, ut se ad invicem habeant, inspiciantur; Pater quidem Filii fons, Filius vero, non Patris fons est, sicuti neque Pater Filius, neque Filius Pater. Ex Patre enim Filius, non tamen ex Filio Pater: maxime, cum et divina generatio gignendo ad id, quod gignitur, habitum habeat, sed non ad id, quod procedit. Atque hoc indicat etiam, quod sequitur, *cum Filius Pater non sit, neque Pater Filius*; quod quidem indicat supersubstantialem illam divinam generationem non converti ad invicem, Patrem scilicet, ac Filium. Et quoniam conversionis dignitas discretionis causa communiter personis necessario reddenda est; eadem profecto conversionis ratione dicere possumus, cum non sit Pater Spiritus, neque Spiritus Pater: quoniam ille quidem fons et radix est Filii, ac Spiritus. Quæ enim Filii, ac Spiritus sunt ad illum referuntur. Spiritus autem Patris causa non est. Similiter et in Filio, et Spiritu dicendum. Neque enim Filius Spiritus, neque Spiritus Filius est. *Neque enim convertit*, inquit Nyssenus, *habitus ista consequentia*. Hoc autem secundum aliquam omnino oppositionem contingit; atque ea est quæ causæ causalisque ratione redditur secundum quam dictum est, aliud quidem continenter ex primo, aliud per id, quod est continenter ex primo.

Præterea et Filius fons sancti Spiritus a sanctis Patribus appellatus est: neque hoc solum, verum etiam solus Filius fons esse sancti Spiritus asseritur, sicut in consequentibus monstrabitur: quod etiam plus est, quam requiratur ad id quod proposuimus. Et certe possibile non est juxta eum quem quidam introducunt, secundum sancti Spiritus processum, Filium fontem esse sancti Spiritus. Eos enim, qui ita ponunt, plurima necessario absurda sequi, supra monstratum est. Non igitur ex sola conversionis ratione sancti viri claret intentio; sed etiam ex eo quod supersubstantialem divinam generationem Patrem appellaverit. Divina enim generatio, ita Patri, sicut genitori congruens, ad nascentem Filium redditur.

Porro, si quis illud etiam ad Spiritum referre conetur; primum quidem etiam Spiritum Filium esse dicere cogetur. Divina quippe generatio, ut diximus, genitori congruit genitorque ad Filium refertur. Deinde etsi Spiritus a Patre divine generationis ratione discernitur: discernitur quidem et

ab hoc Pater; non tamen in quantum Spiritus est proprius juxta substantialem proprietatem suam, sed in quantum solummodo ex Patre, atque ita Solum ut causale discernetur a Patre, non tamen secundum proprietatem suam. Sic autem eundem habeat ad Patrem habitum, quem etiam Filius. Atque ita, non erit, quam quærimus personarum propria discretio secundum quam nulla communitas infertur, et quam accidens, consortiumque non admittere magnus voluit Basilius dicere.

Sed neque, ut quidam id dictum exponunt, Filii ad Spiritum discretionem nobis tradidit. Et certe cum esset pollicitus, omnimodam se divinarum personarum discretionem traditurum: et addidit: *Ita nos divina et unire Verbo, et discernere studemus, sicut divina ipsa et unita, et discreta sunt*. Itaque juxta conversionis rationem, et per id, quod addidit, perfectum discretionis conjunctæ, ut dictum est, tradidit modum; causæ et causalis scilicet, secundum quem ex Patre per Filium procedere a cæteris doctoribus divinis rationibus monstratur.

Præterea quoniam omnia quæ in Deo dicuntur communiter, et incommutabiliter personis redduntur ubi relationis oppositio non obstat, dicitur autem Deus ex Deo esse, inspiciendum si non omnibus personis, per aliquam oppositionem congruit. Quoniam igitur Deus ex Deo, quod dicitur, processum ex aliquo designat: Pater vero non procedit ex aliquo; neque enim causalis est; cæterum Deus quidem est, ex Deo non est, aliter quippe sine principio non esset: principium sui præcogitatum, habens, quemadmodum et Filius, neque radix et fons Filii, Spiritusque diceretur. Sed Filius, Deus cum sit, ex Deo Patre esse dicitur; et Spiritus sanctus Deus cum sit, ex Deo item Patre prædicatur; attestaturque his etiam fidei positio communisque Ecclesiæ opinio: ita quoniam Deus ex Deo, quod dicitur, Filio et Spiritui sancto convenit; atque hinc causæ causalisque ratione a Patre discernuntur, sub intellectis scilicet differentibus substantiæ processibus, Deus autem est Filius, Deus item, et Spiritus sanctus: necesse est, si fidei principia servare inviolate volumus, aut Filium Deum ex Deo Spiritu esse, aut Spiritum Deum esse ex Deo Filio; non enim magis Deum de Deo ad Patrem utrumque, quam ad invicem convenit dici.

Nam relationis oppositio non hoc prohibet. Etenim paternitas quidem ad nativitatem opponitur, ut gignere, quod dicitur, ad id, quod est nasci, et producere, ad id quod est produci. Nasci vero et procedere, ad invicem non opponuntur. Si enim opponuntur et discernuntur, omnino etiam gignere, et producere, ad invicem opponuntur: Atque ita erit Pater duæ personæ, compositaque substantia, maximeque juxta eos qui, ut dictum est, producere substantiale ponunt. Aut igitur duæ substantiæ

Pater erit, quas scilicet gignere et producere signabit, ut ad duo etiam, et quod nascitur, et quod producit proprie referri possit, aut quod gignitur, et quod producit, una persona erit; quippe, et Pater gignens, ac producens, una persona est. Sicut enim neque Pater ad se ipsum, secundum quod gignere et producere dicitur, discernitur: Ita, neque quod gignitur, atque producit, ad ea discernitur, ad quæ gignere ac producere redditur. Nihil itaque prohibet relationis oppositio, Deum ex Deo esse dici, ad invicem Filium et Spiritum. Nisi autem hæc sit, communis essentia relinquitur, secundum quam nulla discretio Filii, et Spiritus inspicitur. Ideo etiam necessario sequitur, Filium, et Spiritum unam personam esse, nulla relativa oppositione obstantem: neutrique horum, ut ad invicem Deus ex Deo dicatur esse, concedetur.

Nam si quis hoc neget, necesse erit ut simul neget vel Deum ex Deo esse Filium, vel Deum atque ex Deo esse Spiritum sanctum aut alium Deum esse Filium, alium Spiritum sanctum. Si enim utrumque Filium et Spiritum sanctum scilicet ad Patrem quidem, Deum ex Deo dici concedet, non autem etiam ad invicem, ex dimidio illis Deum ex Deo esse, reddet. Veluti ad Patrem quidem filium, et Spiritum sanctum ordinem habere ac discerni concedens, non etiam ad invicem ordinem habere, atque discerni concederet, neque ad invicem perfectas esse substantias confiteretur. Sed enim Filius Deus cum sit ex Deo, de sancto Spiritu non est, propter illa quæ sequuntur absurda.

Est igitur Deus ex Deo Filio Spiritus sanctus, quandoquidem etiam per ipsum procedere asseritur: solaque causa et causali divinas discerni personas, pro confesso habetur. Et quoniam secundum id, quod Deus est, non discernitur a Filio Pater; nam si uterque Deus, non tamen duo dii, unus enim Deus est: constat ex Patre et Filio, veluti ex uno Deo, esse Spiritum sanctum: non secundum quod duo, sed secundum quod unum sunt, producendi ratione scilicet servatis proprietatibus gignendi, ac nascendi: Deus vero est et Spiritus sanctus productus, sive procedens secundum suam substantialem proprietatem. Non autem possibile est, idem esse, quod producit, et quod producit, propter immobilem proprietatem.

Præterea, secundum eandem rationem, quoniam Deus totus, ex toto in divinis personis a theologis asseritur, Deus enim partem non habet: et non magis quæcumque substantia minus est Deus totus, atque perfectus, quam tota simul sancta Trinitas, secundum fidei positionem; aliter enim ex imperfectis esset Deus, atque ex partibus constaret: quod autem dicitur totus ex toto, à causa esse significat. Quapropter Pater quidem totus est, ex toto autem non est, a nulla enim est. Filius autem totus, ex Patre toto est, et Spiritus totus, ex toto Patre similiter. Necesse est ergo, si initia fidei servare volumus, totus cum sit Filius Deus totusque sit Deus Spiritus

A sanctus: quoniam, ut diximus, nulla relationis obstat oppositio, aut Filium totum ex Filio toto subsistere; qui enim hoc negat, aut totam unam personam, Filium et Spiritum sanctum confitebitur, aut non totum ex toto esse Filium, neque totum ex toto esse Spiritum sanctum, aut, neque Filium Deum totum esse, neque Spiritum Deum totum, aut aliud totum esse Filium, et aliud totum Spiritum sanctum, sed ista profecto inepta et absurda sunt. Neque enim Trinitas, neque essentia unitas ita servaretur.

Enimvero quoniam propter illa quæ dicta sunt, Filius totus ex toto sit Filio. At Filii totum, et Patris totum, unum totum esse secundum essentiam, servata scilicet oppositione gignendi, atque nascendi. Itaque totus ex Patre toto, et Filio, quasi ex uno toto Spiritus est, veluti ex Patre, et Filio, ut ex uno Deo: secundum quidem significationem ejus, quod est totus et Deus: et, si quid aliud eis ad invicem commune est, relatione non obsistente, cum unum sint, secundum rem; secundum vero paternitatem, et nativitatem, substantiis [hypostasibus], ut dictum est, discernantur: quoniam in his quidem oppositio inspicitur: in his autem nominibus, Deus et totus, scilicet unitas. Igitur a Filio secundum causam causalisque rationem discernitur Spiritus sanctus. Quod si totus ex toto Patre dicitur, sed ex Patre per Filium esse a theologis asseveratur, sic enim Ecclesie magistri complexam processionis sancti Spiritus definitionem illius substantia explicuerunt, et secundum illos cum ex Patre, dicatur, aut ex Patre toto intelligere convenit, si curæ nobis est juxta illorum traditionem, et simul initia fidei servando, secundum ordinem differentium processuum, atque coorientem ab his causis causalique discretionem, divinas distinguere personas, maxime cum Patris totum non aliud sit quam totum Filii; unum enim est totum, sicut et illorum una essentia est: ubi scilicet non obstat relationis oppositio. Spiritus autem totus quidem est, ejusdemque essentia cum Patre et Filio, totus vero productus, sive procedens est, secundum suam substantialem proprietatem. Non potest autem idem esse quod producit, et quod producit; nihil enim quod sui ipsius causa sit: et simul immobilem proprietatem servari necesse est propter immobilem beatissimæ Trinitatis ordinem.

Præterea, omnium nominum quæ Deo assignantur, ea quidem quæ quomodolibet relative in eo dici possunt, personas signant; quædam vero, unum Deum indiscrete, commendant. Prorsus vero, ubi non obstat relationis oppositio, non reddere qualecunque nomen in Deo dicitur, personam secundum essentiam imminuere est, cui illud nomen aptissime congruum, secundum rei significationem non redditur. Puta, Pater quidem nomen et Filius et Spiritus sanctus, paternitasque, et nativitas, et processio, causaque, et causale, et gignere, et gigni, relati ad invicem dici cum possint, in

Trinitate personas indicantia, personis proprie A redduntur. Aut enim personarum substantia, aut ipsarum significativa sunt. Sapiens autem, et bonus, et justus, et creator, et quæque talia unum aliquid indiscreta Deum signant. Ex his enim nullam cogimur discretionem intelligere in Deo ad seipsum personalem, nisi secundum quædam nomina ad creaturam solum sive potius creaturæ ad Deum; justus enim ad creaturam et creator, et omnipotens dicitur.

Substantialium vero, substantiarumque significativorum nomina; alia quidem personarum singulis unum uni proprie redditur; quæque substantialia ipsorum sunt, sicuti paternitas, et nativitas atque processio, Pater et Filius, et procedens. Alia vero duobus, ut causale, et mitti, et Deum ex Deo esse, Spiritumque et Patris et Filii Spiritum dici. Mitti quoque et emanare, et profundere Patrem, et Filium Spiritum. Alia vero tribus incommutabiliter redduntur; et unum Deum sine ulla differentia, ut dictum est, signant. Verum producere quidem sancti Spiritus non est; hoc enim relationis vetat oppositio, quod enim producit, ad id quod producit, oppositum est; quod autem producit, Spiritus sanctus est: dictumque est esse impossibile, idem esse quod producit, et quod producit; nihil enim est quod ipsum sui causa sit; et nulla persona seipsam producit, sicut et in hominibus exempli causa, fieri cernimus, namque et apud nos cujuspiam filius, non est ipse seipso, neque sui ipsius dicitur, sed patris: et neque filius pater patris sui est, neque pater filius filii sui, propter oppositionis rationem, secundum causam, et causale, quæ non convertit.

Et certe possibile est eundem et patrem esse, et filium, sed non secundum idem, sive ad idem. Ad aliud vero, atque aliud, utraque. Sed hoc in Deo locum non habet. Tres enim personas solas Deum esse, fides tradit: quibus proprietates suæ immobiles, et ratæ manent. Non ergo producere, producti Spiritus est, sed Pater producere Spiritum asseritur. Secundum hoc enim a Spiritu, ut causa a causali discernitur.

Quæritur autem, an et Filio producere commune cum Patre sit. Et quoniam Patris ad Filium secundum paternitatem et nativitatem, causæ, causalisque oppositio non prohibet hoc, neque ulla hinc conclusio sequitur; nasci enim ad gignere quod dicitur, non ad producere relative opponitur, et Filius ad Patrem, sed non ad productorem, in quantum Filius, refertur; idcirco, nihil cogit, producere quod dicitur, a Filio auferre, sicut cogimur a Filio gignere omnino tollere; non id permittente ipsius ad Patrem oppositione, paternitatis scilicet, et nativitatis; ne, vel una persona Pater, ac Filius sit vel idem simul, Pater et Filius, et neutrum proprie. Quoniam itaque relationis Filii ad Patrem oppositio non cogit a Filio, producere quod dicitur, auferre, commune penitus est Patri, ac Filio, producere.

Cæterum, sicut quæ communia sunt Patri, et Filio puta, bonus, sapiens, creator, etc. cum non æqualiter et immutabiliter Filio reddimus, minorem Patris essentia Filii essentiam facimus: Ita quippe non erit sapiens, et creator unus Pater, et Filius Eodem modo, qui producere Filio abstulerit, nulla oppositionis necessitate hoc ipsi reddere valente, Filii essentia Patris essentiam minorem cogetur confiteri.

Porro, si quis Dionysium allegans, ita illum loqui asserat, communia, et unita Patri et Filio, sancto etiam Spiritui communia, divina ratio assignat: hoc illum de his quæ tribus indifferenter redduntur, dixisse noverit, ac de his quæ dicuntur naturalia, in quibus neque discretio ulla, neque relatio inspicitur. Idcirco etiam communia et unita dixit; producere autem ad id quod producit, relative opponitur. Et est, quod producit, Spiritus sanctus. Possibile vero non est, idem esse, quod producit. Neque seipsum producit Spiritus; nihil enim sui ipsius causa esse potest: neque alterum, propter traditam nobis Trinitatem.

Commune igitur est Patri, et Filio producere; et est Pater, et Filius unus sancti Spiritus productor. sicut et unus totus, et unus mittens, servata scilicet generationis nativitatisque discretionem. Atque ita Filius a sancto Spiritu causæ, causalisque ratione discernitur; quia, et per Filium procedere dicitur; Paterque productor per Verbum esse et ex Filio esse habere, cum ab ipso accipiat Spiritus, a Theologis asseritur.

Ex quibus et illud constat, producere quod dicitur, Patris substantiale non esse; hoc autem et supra monstratum est. Attestanturque his a sanctis Patribus dictæ sententiæ, quibus asserunt Filium omnium paternorum bonorum hæredem esse, atque omnia Patris habere bona, propria, atque præcipua, omniaque habere, quæ Patris sunt, nisi id solum, quod Pater non est; generatorisque Spiritum habere Filium propriæ naturæ bonum, vivensque, et substantialiter insitum; sicut et Pater. Libet tamen et ista addere.

Sanctus igitur Cyrillus in *Thesauris* ait: Sicut arbor prodeunti ex se fructui, qualitatem suam naturalem ferre dat; ita et Filius, a Patre accepisse intelligitur, quæ sibi sunt omnia, cum sit ipse omnia quæ Pater est præter solum Patrem esse.

Et rursus in eisdem: Non ut indigenus a Patre accepisse Filius dicitur; habet quippe naturaliter, proprium cum sit ipsius Verbum et splendor, omnia quæ ejus sunt, præter solum esse et dici Patrem. Dicit autem se a Patre accepisse, hæreticorum opinioniones, ut Deus præveniens, ac jugulans. Ne quis enim Filium inspiciens Patris omnia habentem, ex multa valde similitudine, et indemutabili identitate putaret eundem esse Patrem et Filium, et in Sabellii errorem laboretur; necessario se a Patre accepisse ait, ut sermo inferens, unum quidem dantem, secundum vero accipientem, dualitatem in propriis

substantiis ostenderet non solis nominibus distinctam.

Idem in II ad Hermiam : *Consubstantialis et coæternus Patri Filius, omnia penitus æqua mensura habet, præter solam gignere. Hoc enim solum proprie Deo et Patri convenit. Idem in Thesauris : Itaque quodcumque de Patre dixeris, hoc etiam de Filio, præter id solum quod Pater ipse est ; et quodcumque Filio dederis, hoc et in Patre est præter id solum, quia Filius ipse est.*

Chrysostomus in XXXIX homilia super Joannem : *« Dedit, autem idcirco dictum est, ne ingentium ipsum suspiceris, neque duos Patres esse putes. Omnia enim quæ Pater est, hæc et Filius est. Et post pauca : Vides incommutabile, et quod uno solo differentiam insinuet, quod isto scilicet sit Pater, ille Filius. « Dedit, » enim quod dicitur, hanc distinctionem solum necessario inducit ; cætera omnia æqualitatem atque inde mutabilitatem indicant.*

Magnus Athanasius in III *Contra Arianos*, ait : *Ita igitur ipsi cum unum sint Pater, scilicet et Filius, nunquam ait Deus, eadem de Filio dicuntur, quæ de Patre, nisi quod solum Pater non dicitur.*

Idem in sermone, in quo exponit compositam ab Arianis fidem, in variis illorum synodis, in fine longissimi sermonis ait : *Idcirco enim æqualitatem habet ad Patrem Filius, uniformibus scilicet vocibus, et quæ in Patre dicuntur, hæc et in Filio Scripturæ dicunt, præter solum Patrem eum dici.*

Magnus Basilius in libro suo *De fide : Accipere enim quod dicitur commune, et ad creaturam est ; habere autem ex natura, proprium est geniti. Ut ergo Filius naturaliter possidet, quæ Patris sunt, ut autem unigenitus, omnia habet in seipso comprehensa. Et rursus in eodem : Patrem dixi et Filium ; hæc mihi proprietates serva. Manens igitur Filius in eo, quod Filius est, omnia est quæ Pater, secundum ipsius vocem Domini dicentis : « Omnia quæ habet Pater, mea sunt. » Revera enim imaginis sunt omnia quæ primitivæ formæ sunt.*

Si igitur omnia quæ Pater est, hæc etiam Filius est genitus et manens Filius, et omnia quæ habet Pater, hæc et Filius comprehensa habet præter paternitatem solum, præterque id solum, quod hic Pater est, ille Filius, omnia communia sunt. Una enim in re tantum differunt. Cætera omnia æqualitatem, indemutabilitatemque indicant. Quomodo non paternitas quidem, atque nativitas substantiæ sunt solæ Patris ac Filii proprietates sibi invicem minime communes ; producere autem, Patri et Filio commune est, quia et Spiritus sanctus, communis est, et amborum dicitur Spiritus, amborumque spiraculum ? Nam Spiritus sancti esse principium

neque Pater est paternitatis ratione sine medio. Ita enim Filius esset Spiritus sanctus, neque opponitur nativitatis rationi ; huic enim sola paternitatis ratio opponitur. Itaque secundum id quod esse dicitur principium Spiritus sancti, non est discretio Patris ac Filii, et consequenter proprium Patris ad Filium, utrisque enim innatus est congruus ; quod si innatus est etiam, nulla enim illic innati privatio est, communis est igitur Patri et Filio.

Quoniam igitur producere Patris, substantiale non est, commune autem est Patri et Filio, consequenter et Filius a sancto Spiritu secundum causam et causale distinguitur. In sola enim causa et causali, divinas personas discerni, et fides tradit, et sancti constituentur, et ex superioribus liquet.

Verum quidam discretionem Filii et sancti Spiritus, secundum causam et causale non suscipientes, cum tamen illis discretionem reddere cogantur, sunt discerni eos differentibus ex Patre processibus, adducuntque testem Justinum, philosophum et martyrem, dicentem : *quia sicut Filius ex Patre, ita et Spiritus ex Patre est, præterquam substantiæ modo. Gregorium item theologum dicentem, et ipsum in sermone de nativitate Christi : Spiritus sanctus procedens quidem ex Patre, non autem instar Filii ; neque enim nativitatis, sed processione ratione. Et contra Heronem : Filii quidem proprium, nativitas ; sancti autem Spiritus, processio.*

Porro, qui ista dicunt, et suam, et magistrorum vocem penitus ignorant. Nam quicumque sanctorum differentibus processibus discerni dixerunt Filium et Spiritum sanctum, nativitate scilicet et processione sive personalibus proprietatibus ordinem reddentes et processibus, et relationibus, et proprietatibus, istud dixerunt, quasi aliter possibile non sit personarum discretivas esse, nisi etiam relative opposita intelligantur ad invicem. Nativitas itaque immediatus est ex Patre processus, et hoc est ipsius definitio ; processio autem per nativitatem intelligitur : ideo et Filius quidem sine medio ex Patre, Spiritus autem per Filium est.

Præter illam autem relationem, quæ secundum causam est, nullam in divinis personis discretionem intelligere fas est. Nam in sola causa et causali divinas personas discerni dictum est ; aliter enim omni oppositione et ordine processuum ad invicem sublato, nihil prohibebit, earum proprietates in idem concurrere subiectum. Itaque cum Filium a Spiritu nativitate discernunt, nihil aliud dicunt, quam Spiritum esse per Filium : per nativitatem enim procedere, quod dicitur, est. Similiter cum Spiritum a Filio processione distinguunt, processu illo a Filio discerni constituentur, cujus est definitio, per nativitatem esse.

² Joan. xvi, 15.

Quoniam igitur secundum substantiales processus personarum substantiæ significantur, simulque cum ordine causa et causale infertur, et Filius quidem secundum processum suum, sine medio ex Patre gignitur; Spiritus autem juxta processum suum ex Patre procedit: ideo, ille quidem per nativitatem esse, hic autem per processionem habere esse asseveratur, merito ambos ex Patre quidem aiunt esse, verum substantiæ differre modo.

Porro cum substantiarum modis discretio et causa, atque causale simul infertur, id quippe est dicere, aliud quidem esse continenter ex primo, aliud vero per id quod sit continenter ex primo. Sed et dicere, proprium quidem Filii nativitatem esse, Spiritus autem processionem, nihil aliud sibi vult, nisi quod Filius quidem ex Patre sine medio, Spiritus autem per Filium procedit: illumque procedere patri, non autem ipstarum Filii. Neque enim nativitatis ratione, sed processionis discernentis est immediate, quod dicitur et mediate, sed et quod ait idem theologus, omnia quæ habet Filius, Spiritus sunt, præter nativitatis, Filiique rationem, idem signat, quasi diceret præterquam esse sine medio. Ipse enim per Filium procedit, Filius autem per Patrem nascitur, et præterquam alius quidem Filius est, alius autem Spiritus sanctus. Ipse enim est qui ait emanationis habitusque ad invicem differentiam, differentem quoque appellationem illis fecisse; proptereaque idem est, ac si dixisset præterquam alius quidem causa est, alius causale; si autem Nyssenus quoque discrevit, dum aliud dixit: *Continenter, aliud, per id quod continenter*; et si quis autem processionem alium substantiæ modum esse dixit, præter nativitatem immediate ex primo, et per medium ex primo insinuare vult,

Ad eam vero confert intelligentiam, et quod dicitur sufficere ad discretionem, genitum ac procedens dicere; procedentis enim ratio est, esse per genitum. Itaque verum id quidem est, quod processus divinas discernunt personas, verum non sine ordine et sine intellectu ad invicem, atque oppositionem, nativitatem autem processum cogitari, processionemque per nativitatem esse, quia et Spiritus per Filium est, ac propterea necessario causam et causale subingeri, sed enim impossibile est, ut juxta illorum opinionem nasci, ac procedere discernatur. Nam, si nullam oppositionem in se ipsis continentes discernere sufficerent, ut dicunt prolatae personæ, eadem ratione sufficeret, et gignere, et producere quæ Patri insunt, in diferentes ipsam personas scindere. Impossibile est enim, aptertamque habet contrarietatem, principia propria ac discernere idonea, esse uspiam, atque illic discretionem non esse. Veluti, si quis dicat peritiam quidem in aliquo esse, ipsum vero peritum non esse. Idem ergo est etiam dicere, per quæ discer-

nuntur causæ, ea esse quidem et in causa, ipsam vero nullatenus discernere.

Itaque æqualiter et in producente et in productis, vel discernent, vel non discernent; si enim, verbi gratia, idem homo generet filium, artemque suam pingendi, ut ita dicamus, illum doceat, natura penitus, et ars filio ac discipulo cum insint, sicut et in patre, et magistro, non magis alterum, quam alterum in plura dividet, eo quod in utroque sit eadem discretionis causa: rursumque, si quis idem sit pater, et lectulorum faber, et natura quidem filium gignat, arte vero lectulum faciat, in lectulo quidem ac filio, quia est naturarum diversitas, quæ subjecti ratione ipsa discernitur; alterum enim homo est, alterum lignum: quod quidem lignum, si quidem patri et opiflici inesset, quemadmodum et homo, et illum necessario discerneret in plures causarum substantias. Vel siquidem productrix ligni natura fabricare sciret, esset et tunc veluti causa, lignum et faber, idem secundum subjectum existens, ita et lectulus germen, idem ars et lectulus, neque magis, quod producit, quam quod producit, discernetur. Itaque cum discretionis causæ in utrisque æqualiter fuerint, causa scilicet atque causali, æqualiter ipsa discernet. Gignere autem atque producere, in una eademque natura est, in qua, et gigni et procedere.

Constat etiam gignere idem esse, quod est paterna proprietas: proprietates vero, idem esse, quod substantias secundum rem, jam supra monstratum est. Tres autem substantiæ [hypostases] Pater est et Filius et Spiritus sanctus; Pater autem et Filius et Spiritus sanctus verus Deus est, Trinitas una, et supersubstantialis essentia.

Similiter et de eo quod est nasci, et de eo quod est procedere, dicendum. Ista igitur æqualiter in producente et productis, vel discernent, vel non discernent: si quidem igitur discernent, duæ substantiæ [hypostases] erit Pater, gignendi scilicet ac producendi ratione: si vero hæc in Patre discretionis causa non sint, neque Filius et Spiritus nascendi, procedendique ratione propter easdem causas discernentur ab invicem: sic autem erit una persona Filius et Spiritus sanctus. Non enim dicere possumus, esse aliquid in productis hoc in loco discretionis causam, sicut in lectulo et filio discernens natura differens, quod in patre non est. Una enim trium essentia, ac natura est, ac præter differentiam, quæ secundum causam et causale est, sancti nullam aliam intelligunt.

Quoniam igitur gignere, ac producere in Patris natura cum sint, Patrem in duas personas non discernunt: idcirco, neque in Filii, ac sancti Spiritus natura nasci, ac procedere cum sit, ipsos discernet, nisi aliud adjiciatur; hoc est, nisi oppositionem habeant ad invicem. Unde qui eos variis processibus, nascendi scilicet ac procedendi discerni dixerunt, vel personalibus proprietatibus relative sibi invicem opponi intelligunt, ut dictum est. Sub-

stantiales enim cum sint substantiæ suæ indicant medium, substantiæ autem modus solum secundum causam et causale constat, nempe enim, quoniam in sola causa et causali divinas personas distingui dictum est, liquet quoniam ubi relatio non est, neque discretio erit. Itaque ad quam refertur personarum quælibet, ab illa sola etiam personaliter discernitur. Ergo et differentes ad Patrem Filii ac Spiritus relationes, eos a Patre solum discernunt, non autem ad invicem, nisi etiam ad invicem referantur.

Præterea si nascendo a Spiritu sancto discernitur Filius, discretio autem in personis divinis secundum oppositas relationes est, ut diximus: nativitas, in quantum nativitas ad processionem, quasi ad oppositam relationem reducitur. Hoc autem possibile non est. Solam enim ad paternitatem ita habet; simulque ita erit Spiritus Filii Pater, multaque impossibilia sequentur. Atqui neque secundum contradictionis oppositionem quod nascitur, ab eo quod non nascitur, distingui potest: quippe huiusmodi discretio, non est Filii et Spiritus, in quantum Spiritus, neque propria ipsius, sed communis omnium quæ non nascuntur. Simili enim ratione etiam ad omnia quæ non nascuntur, discernitur Filius, eritque Filius ad Spiritum, sicut quod est, ab eo quod non est, discernitur. Sed et ista discretio substantialis, et prima non est. Subjiciuntur quippe discreta secundum nativitatem ac processionem: hoc est, secundum quod aliud quidem est sine medio ex primo, aliud autem, per id quod est sine medio ex primo. Et certe quod nascitur, non est sicut id quod non nascitur, secundum scilicet discretionem naturæ. Non ergo sufficit contradictionis oppositio, per se discernere personas.

Sed et dicere, unam quamque personam in se ipsa sua personali proprietate subsistere, atque ab aliis omnibus abunde separari, ut et nativitas, et processio Filii ac Spiritus proprietates ad discretionem sufficiant, atque ita causæ discretionem non esse requirendam, nihil ad propositum valet. Quæ enim secundum se ipsa subsistunt, ipsaque ea suggerunt, sufficiunt ad discretionem reliquorum. Patris enim propria anima et corpore subsistens, his a Paulis, cæterisque distinguitur: quibus vero subsistere in eo est, quod ad aliud referuntur, his etiam hoc discerni est, ad ea referri, ad quæ referuntur. Servus enim, verbi gratia, in eo quod refertur ad dominum, est, et dicitur servus. Cæterum, relatione sublata, neque servus, in quantum servus erit; quoniam igitur paternitas et nativitas, et processio secundum causam et causale subsistunt: Filius quidem, in quantum Filius, a solo Patre distinguitur; a Spiritu autem nulla ratione, nisi et alia aliqua ipsius ad Spiritum differentia intelligatur. Solam enim secundum nativitatem sine relatione ad Patrem intellectam, una persona esset Filius et Spiritus. Rursum Spiritus sanctus rela-

tionem ad spirantem subsistens, nisi inspiraretur a Filio, ab illo personaliter non differet, sed una cum illo persona erit differentes habens rationes, ut est nasci et inspirari, eo quod nullam habeant ad invicem oppositionem, aut habitum: vel, sicut duæ simpliciter differentes erunt, habebuntque differentiam essentiæ, non personalem tantum, quod penitus absurdum est.

Porro, si quis pergat contendere, nativitate Filium non a Patre solum, sed etiam Spiritu discerni, ne sic quidem effugiet, ne dicat et a Filio inspirari Spiritum sanctum; quippe Filii terminus est, consortem et hæredem esse patrum omnium bonorum. Itaque cum cæteris a Patre sibi Spiritus quoque causa erit, ac propterea causa discernetur a sancto Spiritu, quæ, in termino nativitatis includitur. Nempe, et procedentis est definitio, ex genitore esse per genitum. Itaque et si Spiritus proprietate sua, processione scilicet a Filio discernetur ipsa proprietate, quod sit scilicet ex Filio, sicque ad eum referatur, discretionem ad Filium habebit. Enimvero nasci, ac procedere si quis ad se invicem incongrua dicens, sufficere per se ad discretionem sine intellecta alia relatione arbitretur, imbecillæ omnino confidit rationi. Ista enim incongrua esse propter causæ, causalisque ordinem contingit. Per se enim sola, ut quidam æstimant, non ad se ipsa dicuntur, verum gigni quidem ad Patrem, procedere autem, ad productorem opponitur. Itaque cum illa opponi dicunt, consequenter discernere, quasi causam, causale ad invicem dicere cogentur. Siquidem, quod procedit ex gignente est per genitum; quod autem nascitur sine medio ex generante, est consors secundum proprietatem suam patrum omnium bonorum.

Præterea, quia dictum etiam est, in sola causa, et causali divinas discerni personas. Et hoc autem quidam contra inferunt: quoniam, si quidem Filius causa sancti Spiritus est, habetque id a Patre sumens, sancti Spiritus causa esse præintelligitur in Patre, saltem cogitatione.

Pater itaque ante cogitabitur, quam Filius inspirans Spiritum sanctum, sed productioni Spiritus ex Patre substantia sancti Spiritus concurrens est: prius ergo, quam inspirare Filius intelligatur, subsistit Spiritus sanctus, et per consequens, ab ipso discernitur. Prius autem, quam inspiraret Filius, Filius tantum erat, et non productor. Itaque et si non sit causa Filius, a Spiritu sancto discernitur.

Verum, istud quoque imbecillum, ea est ratio, quod Filii ex Patre nativitas primus, et immediatus est, secundum paternam proprietatem processus, et ante processionem sancti Spiritus cogitatur. Per nativitatem enim processio est; quia, et per Filium Spiritus, procedentisque terminus per genitum esse monstratus est. Quoniam vero Filius, in quantum Filius, patrum bonorum omnium est hæres, et omnia, quæ Patris sunt, nascendo

accipit, gignendo profecto Pater Filio initium est, A etiam ut sit sancti Spiritus causa. Itaque, si per nativitatem suam, ut initium, et causa Sanctus Spiritus sit Filius, Pater Filio communicabit, simul cum Filio hoc habebit, et neque ipse sine Filio inspirare intelligitur Spiritum Sanctum. Aut enim neque ex Patre est, si dici fas sit, aut etiam per Filium, atque ex Filio est: quippe hoc est procedentis ratio. Et antequam Spiritus cogitetur ex Filio, jam hunc producere Filius cum Patre habet a Patre genitus, maxime cum et productor per Verbum dicatur Pater. Si quidem enim producendo Pater Filio causam Spiritus daret, Filius profecto ante causam cogitaretur, secundum quam Spiritus procedit a Filio. Nunc autem gignendo est Pater initium Filio, ut sit sanctus Spiritus causa, et per Filium causa sancti Spiritus est, quia et ex ipso per Filium procedit Spiritus Sanctus. Itaque Pater et Filius, quasi unum principium ante Spiritum Sanctum cogitatur. B

Quemadmodum igitur solem calefacere sine radio, cogitare non possumus, neque sine fulgore calorem, ita neque sine Filio processionem cogitari possibile est; quippe ratio procedentis est, esse ex gignente per genitum. Et sicut sol et radius, unum calefaciendi principium est, ita Pater et Filius unum Spiritus sancti principium, secundum unicunt ejus, simplicemque processum traditur; servata scilicet paternitatis, nativitatisque differentia. Itaque neque re, neque cogitatione potest inspirans Pater sine Filio intelligi: imo, si quidem ex animo Filius, et cogitatione tollatur, neque processionem jam esse possibile erit. Unde et dictum est; ideoque ex Patre procedere dicitur, quia a Filio est. Quod si præcogitari dictus est, tamen prius posterius non est. Nam et causa, et causale, Filiique mediatio, ac per Filium esse, a sanctis divinis rationibus traditur. Sed et simul, et conjunctus, et inseparabilis nihilominus pro confesso asseveratur. Temporales enim molarum in æterna vita locum non habent, ut ait Gregorius Nyssenus; eo quod illic nusquam temporis sit locus.

Per hæc ergo omnia, conficitur, quod initio propositum fuit, Filium a sancto Spiritu secundum causam et causale discerni, Patremque et Filium, unum sancti Spiritus principium esse, servata illorum ad invicem differentia, juxta sanctorum Patrum theologiam; per quam, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, divinis rationibus asserunt. Quoniam vero veritati veritas non reluctatur, et in his maxime sermonibus, ubi de fide agitur, in quibus summa concordia, et ad se ipsos, et ad cæteros doctores sit necesse est. Aliter enim Deus, homines per eos falli, atque errare permisisset; sive contraria vera esse volens; sive veritate veritatem collidens; veritati autem mendacium objectum est. Multis autem ex locis demonstratum est, per Filium, atque a Filio

substantiam habere Spiritum Sanctum quod dicitur, verum esse, hic, quæ prædicta sunt, suppositis: ad illa nunc proficiscamur, quæ veritati huic prorsus videntur adversari.

Accedat ergo primo Sanctus Joannes Damascenus: *Spiritum, inquit, Filii dicimus, ex Filio autem non dicimus*, Hoc si, ut quidem arbitrantur, id insinuare vult, quod non sit ex Filio Spiritus, neque per Filium substantiam habeat, omnino Spiritum sanctum ex Patre solo habere substantiam, doctor præclarus arbitratus est. Hoc si ita est, etiam ex Patre esse sine medio. Si autem sine medio producere etiam substantialia Patris, propriumque ejus esse, neque Filio commune; substantialia enim personarum propria, cæteris omnino communia non sunt; quomodo igitur Patrem productorem per Verbum splendifici Spiritus dicit? quomodo ex Patre per Filium procedere Spiritum plurimis locis nos docuit? quomodo, si multum ordinem, vel habitum Spiritus ad Filium habet, dixit: *Oportet autem Verbum, et Spiritum habere*. Hæc enim sibi invicem contraria manifestissime sunt; si enim productor per Verbum, numquam profecto erit Patris substantiale proprium producere.

At si ex Patre sine medio, nunquam per Filium procederet; procedere enim per Filium quod dicitur, meditationem Filii designat, quam et Nyssenus tradit, et omnes una cum eo theologi tertiumque a Patre Spiritum sanctum secundum personalem ordinem commendat. Porro, sine medio, hæc est, ex solo Patre esse, dicere, hæc simul omnia tollit.

Atqui non solum, ut quidam id dictum exponunt, sibi contrarius hic doctor est, sed his quoque, qui ante illum fuerunt, Ecclesie magistris. Illi enim ex Filio, atque ex ejus essentia illum esse aiunt, et ex ipso prodire, et a Filio habere, esse, et ab eo procedere: ille autem, ex Filio non esse, non ex illius essentia, neque ex ipso procedere dicit. Hæc autem manifesta contradictio est. Ex quo sequitur, ut vel hic solus Ecclesie magister asseratur, solusque sanctus videatur, neglectis tot sanctis Patribus (pigeat enim dicere, *abjectis*), aut illorum multitudinem, atque auctoritatem aequam reverendo, istum non admittere.

Sed hoc ineptum, ac insulsum est. Oportet enim sanctos omnes revereri, et, quæ ab illis dicuntur, pia intentione suscipere: atque ea ita exponere conari, sicubi fortasse dissentire videntur, ut et sibi ipsis, et aliis Ecclesie magistris quam maxime concordēs sint. Et, si quidem istud contingat, nihilque de concessis, ac ratis fidei rationibus tollitur, concordem ac veram expositionem dicere; sin autem, contrarium, Quo enim posito, absurditas sequitur, et ipsum ejusmodi est. Quanquam, non dici ad id, ut sit res, contrarium non est. Plurima enim vera quidem

sunt, non autem dicuntur, hocque, cum ex illis constat, tum ex ipsis Ecclesiæ dogmatibus. Esse enim Filium Patri consubstantialem, *Deique Gemitricem semper Virginem* prælicari in Ecclesia, atque humanæ naturæ Filium Dei secundum substantiam unitum esse, vera quidem sunt; fuit tamen, quando non dicebantur; non tamen ideo falsa fuerunt. Nam postea necessitate urgente propter contraria dicentes, etiam ut in Ecclesia publice diceretur institutum, et formatum est; quid ergo miram, si et sanctus iste quod non pronuntiabatur, ut multa alia, et tunc, et prius, non dici ait? Non enim profecto per hoc ostendit, quia non est: sed hoc solum, quia in consuetudine dictio non proferretur.

Sed enim cum sibi non esse contrarium, hinc profecto constat. Ostensam enim prius est quia, ubique *per* præpositio, in quibus assumitur, præcedenti causæ cooperatur, atque ad eam efficientiam, quam ipsa inspicit, sive in naturalibus, sive in artificibus quispiam sermonem exercere velit. Ramus enim per quem fructus oritur, eandem, quam radix naturæ intentionem habet. Et serra, verbi gratia, per quam labor gradum facit, ad illum, non ad alterius generis effectum artificii cooperatur. Non enim ad calefaciendum, seu dealbandum illi cooperabitur. Prorsusque ea, per quæ aliquid fit, cooperantur his qui prius illa movent, ad illorum nutum una cum illis causa effecta, vel quasi instrumenta, vel quomodolibet aliter illos adjuvantia.

Si quidem igitur non esset eis differens natura ad eos qui illis utuntur, essent et ipsa profecto simplicior causa, sicut prima illa; sed in Patre etiam hoc magis. Si quidem et eadem esset ad utentes operatio. Verum in Patre, et Filio, quoniam una natura numero inspicitur, et una eis etiam actio, sive processio est, unus atque idem Deus, merito Filii *per*, et Patris *ex*, significatione non differet, sed ipsa quidem ad *de*, vel *ex*, transibit: illa vero rursus ad *per*, transferetur, communeque et unum atque idem cum Patre principium sanctus Spiritus erit, propter æquam Filii ad Patrem Deitatem, atque essentiam eandem, aliamque omnem identitatem, et indeomitabilitatem: concessa semel a Patre per Filium sanctum Spiritum procedere: doctoribusque omnibus clamantibus, non esse fas, differentiam aliquam quomodolibet in hisce præpositionibus intelligere hoc indeterminate monebunt, docentibusque, in Patre, et Filio, *de*, vel *ex*, *a*, *per*, nihil differre, nisi in quantum substantias discernunt. Ait enim magnus Basilius ad Amphilochem scribens, cap. 5: *Unus Deus et Pater, ex quo omnia: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*. ¹ *Istæ non sunt legem ponentis voces, sed distinguendis potius sub-*

stantias. Non enim, ut alienum naturæ introducat, sed ut inconfusam Patris, et Filii intelligentiam commendet, ita pronuntiavit Apostolus. Et theol. Gregorius ait: ex quo, et per quem quod dicitur, non naturas scidentium, sed unius inconfusæque naturæ proprietates exprimentium.

Propter hoc igitur *per* particula assumpta est, ut consubstantialitatem simul et personarum ordinem ac discretionem signet ex processibus ipsis apparentem. In quo sane ordine ac discretionem, Filii persona medium obtinet locum, quam semper etiam in communi consuetudine significat, *per*, et ne vel una persona, Pater, et Filius existimetur propter præpositionum similitudinem, vel duo, et contra se divisa ambo, Spiritus principia videantur, talisve esse Filii persona, qualis et Patris est, nihil ante se cogitatum habens, quemadmodum et Pater. Ex enim sistit mentem, et ulterius ire non cogit, principalemque causam querere, cui *ex* principaliter distributa est; *per* autem alteram quoque personam præter *ex*, includit; et ad illam provehit mentem, principalemque illam designat causam, in qua hæc ponitur, medium et primi, et ejus, ad quem processus, sive operatio. Atque ita Trinitatem integre nobis commendat *per*, simulque processus personarum ad invicem ordinem indicat. Sed et essentiæ quoque unitatem *per* se tertio connectit, juxta Gregorium Nyssenum, Filii mediatione, et sibi Unigeniti honorem servante, et Spiritum naturali Patrem habitu non excludente: *Sic enim, ut ait magnus Basilius, et substantiæ, concedantur et pium unici principatus dogma non decedit.*

Quoniam igitur cum unitate personarum quoque discretionem consistit, secundum fidem nobis traditum, debemus, hæc autem et ambo, alterum quidem ex Patre, per Filium Spiritum sanctum procedere dici commendat, alterum autem ex Filio dici non ita, ideo Damascenus per Filium quidem procedere satetur. *Ex Filio autem non dicimus, adiecit, putans illi ex, personæ non congruere, antequam illa persona cogitatur, sed ei antequam nulla, qualis est persona Patris. Plurimi vero sanctorum Patrum, atque idem sæpius, eadem dictiones in theologia secundum differentes intelligentias et suscipiunt, et non suscipiunt, et aliquando sic, aliquando aliter, ut magnus Basilius in questionibus ad Enochium, germen Filium dicentem non suscipit, dictionem hanc imperfectionibus congruere existimans; quocirca eam maxime ponebat Enochius. Verum theologus Gregorius, in primo libro *De Filio*, de eo et Spiritu sancto loquens ait: *Horum autem alterum quidem germen, alterum vero productum est. Et causam quidem, et causale in divinis personis dici, votat Cyrillus beatus dicens: Causam vero et causale ne nominare quidem fas est, si quis illud scilicet juxta crea-**

¹ Ephes. iv, 6.

urarum morem accipiat. Communis autem fides, A omnesque theologi, in sola causa et causali divinas personas distingui dicunt, majusque quod dicitur, Patri, causæ ratione plurimi doctorum assignarunt. Juxta opinionem autem Arianorum ab Ecclesiæ ambitu repellitur.

Nihil ergo mirum, si etiam doctorum alii quidem ex principali causæ, et ante quam nihil cogitatur, hinc soli congruere eam arbitrantes, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, productoremque Patrem per Verbum asseverant, quia Filii omnia ad Patrem referuntur, non tamen ex Filio dicunt. Alii vero et ei qui ex causa est, ut Filio congruere ponentes, cujus Pater principalis præcogitatur causa, eo quod unum principium, et una causa sit Pater, et Filius, sicut et una essentia: nunc quidem per Filium esse ac procedere dicunt, nunc autem ex Filio esse, et prodire, et procedere, secundum sanctorum, ut dictum est, divinas rationes tradunt, per utraque illi idem volentes, etsi syllabis differant.

Placuit ergo Damasceno in hujusmodi theologia potius uti *per*, a qua et consubstantialitas, et unitas, processuumque, ac personarum ordo, et discretio apparent, quam assumendo ex causam tantummodo significare: maxime, ne vel una persona, Pater et Filius existimarentur, propter præpositionum similitudinem; vel ne videretur Filius nihil ante se cogitatum habere, sicut et Pater; ita enim ei visum est, et alia, quæ C prædicta sunt.

Sed ista quidem sufficiunt, etiam si magister dixisset, ex Filio non esse Spiritum. Nunc vero, non ita dixit, solum: *Ex Filio autem non dicimus*; hoc autem nulla ratione contrarium est ei, quod esse ex Filio dicitur. Communem quippe tantum usum per hoc tradit. Si igitur ea expositione suscepta, quam multi volunt, plurima quæ sunt rata, convelluntur, et neque ipse sibi, neque aliis ante se doctoribus concordat, nostra autem explanatione admissa, nihil tale contingit, eorumque quæ rata sunt, nihil omnino decidit: constat profecto, hanc esse veram expositionem, illorum autem falsam et rejiciendam. Ex quibus etiam dicitur verbi illius beati Dionysii solutio, quo ait: *Solus fons supersubstantialis Deitatis Pater est*; qualem enim fontem magnus iste pater Deo et Patri reddit, ante quem nihil cogitatur, talem Damascenus in Filio denegat. Ante hunc enim pater cogitatur. Et rursus hujusmodi causam a Filio Joannes aufert, qualem Augustinus Patrem dixit, principalem ipsum causam appellans: *Principaliter enim, ait, ex Patre procedere Spiritum sanctum*; et addidit: *Principaliter autem dixit, quoniam et ex Filio Deo Spiritus invenitur procedere*.

Fontem ergo sancti Spiritus et Filium a doctoribus dici supra monstratum est. Sed quoniam ante Filium quidem Pater cogitatur, ante Patrem autem

nihil; ipseque ex Patre esse dicitur, atque ad ipsum refertur: *Et omne, quod esse a Filio dicitur, ad primam causam relationem habet, secundum Basilii sententiam in libro Quæstionum, secundum quem modum et radix, et fons, et solus causa Pater dici potest, ut ostendatur; ex quo quod dicitur et neque tria, neque duo principia deorum pluralitate separata suscipiantur, ut ait Gregorius theologus, in lib. De Spiritu sancto. Ideo et dictum est: Vivo ego propter Patrem. Et: De hora illa nemo scit, neque Filius, nisi Pater; et: A me ipso facio nihil: et: Sicut audio judico; et: Mea doctrina, non est mea: et: Pater meus major me est: et si quid hujusmodi ab eo dictum est, qui omnia ad Patrem refert, sicut et de Spiritu, alibi quidem ait: Quia mittam vobis Paracletum; alibi autem: Quem mittet Pater in nomine meo, hoc est per me. Neque enim personam Spiritus sancti futurum Filium per hoc significat. Illud quidem, ut suam ostendat dignitatem. Dignitate enim et ordine secundus a Filio est, juxta magnum Basilium, majoremque Spiritu sancto Filium, magnus ait Athanasius. Hoc autem principium sine tempore honorans, et ne videretur Deo adversari, ut ait theologus Gregorius.*

Enimvero ostensum est etiam conversionis ratione, quia Patrem ad solum Filium conferens vir sanctus hoc ait; cum dixisset enim: *Supersubstantialis enim divinæ generationis res non convertunt ad invicem; solus autem fons supersubstantialis deitatis Pater est*, addidit: *Cum non sit Pater Filius, neque Filius sit Pater, et divina vero generatio hoc signat*, et quæ alia prædicta sunt. Tenemus itaque doctoris intentionem, alio ex loco sibi ipsi, ac doctoribus cæteris concordem, qui sunt ejusdem meriti, et in sanctorum cœtu nihilo inferiores. Ut autem quidam volunt, contrarium omnino contingeret. Fontem quippe sancti Spiritus Filium dicere juxta invectum ab eis secundum processum, ut vanum ac plurimis absurditatibus obnoxium, supra confutatum est.

Et certe non solum fontem sancti Spiritus, magnus Athanasius Filium dixit, sed et solum eum dixit sancti Spiritus fontem. Theodoritus enim in D libro suæ Ecclesiasticæ historiæ, cap. 23, infert epistolam magni Athanasii ad Afros de Ariminensi concilio, in qua, ita scriptum invenitur: *Quis autem his congruere velit hominibus, qui neque sua suscipiunt? Nam in decem illorum et pluribus, ut prædiximus, synodis, alias alia scribentes, satis eviderent, ostendunt, se singulas illarum improbare. Patiuntur autem hoc, quod et Judæi tunc passi sunt. Ut enim illi solum fontem aquæ vivæ relinquentes, foderunt sibi lacus, qui non potuerunt aquam continere: scriptum est autem apud prophetam Jeremiam; ita et isti pugnant adversus universalem synodum, foderunt sibi synodos pluri-*

Sed et in libro Contra Arianos, magnus idem

Athanasius Salvatore solum Spiritus sancti largitorem esse ait dicens : *Et contra Salvator cum sit Deus, et regni Patris semper imperans Spiritus sancti largitor solus est.* Hæc igitur ex abundanti dicta sunt, ad ostendendum ; quia et Filius sancti Spiritus fons dictus sit.

Si igitur doctores sibi ipsais, atque invicem concordēs esse necessario fatendum est, hoc autem nunc maxime fit, nihilque concessorum dogmatum nōtat, his ita expositis, ut dictum est ; alias autem contra penitus contingit ; evidens profecto documentum est, hanc quidem expositionem veram esse solum, omnesque præter istam, falsas esse.

Patet item dicti illius solutio, quod posuit Gregorius theologus : *Omnia scilicet, quæ habet Pater, esse Filii, præter causam.* Sicut enim divus Dionysius Patrem ad solum Filium conferens juxta conversionis rationem, Patrem solum fontem dixit (non enim est Filius fons Patris), neque enim convertitur : ita et summus hic vir, præter causam habere Filium Patris omnia dixit ; causam scilicet, quam habet ad Filium, Pater. Siquidem enim arbitrantur per hoc, sanctum virum, nullam omnino causam Filio reddere, falluntur. Ipse enim est, qui ait : *Ex principio principium.* Quin et in oratione, quam facit ad Christum, ita inchoavit dicens : *Te nunc quoque benedicimus, Christe meus, Verbum, sancti Spiritus sine principio servator.* Quam ergo habet Pater ad Filium causam indicare voluit ; aliter quippe sibi ipsi non congrueret, sententiaque fallax videretur. Dicere enim præter causam, omnem causam auferentis esse volunt ; hoc autem falsum est. Vel creaturarum enim ipsum certe causam dicent. Attestatur his et ipse dicens : *Omnia quæ habet Pater, Filii sunt præter causam ; et omnia quæ habet Filius, Spiritus sancti sunt, præter nativitatem.*

Constat ergo quia Patrem ad Filium comparans ; præter causam, dixit, quam scilicet habet Pater ad Filium, sicut et quod sequitur, Spiritum ad Filium comparantis est, relationem illorum ad invicem insipientis, secundum illorum proprios processus. Dicere namque, Spiritum habere omnia præter nativitatem, nihil aliud significat, nisi præter quam immediatum ex Patre esse ; quippe cum Filius quidem ex Patre sine medio sit, juxta proprietatem suam, sanctus autem Spiritus ex Patre per Filium procedat, quocirca neque convertitur, quoniam neque processus illi, et consequenter neque substantialia convertuntur. Et ex hoc igitur nihil pro se concludunt.

Eadem vero ratione, ne id quidem illis optulatur, quod ait sanctus Maximus in Epist. ad Marinum. ita scribens : *Synodicorum igitur præsentis sanctissimi Papæ, non tot capitula quot scripsistis, repudiaverunt, qui in regia civitate conveniunt. Duo autem sola, quorum alterum quidem de theologia continet. Quia, inquit, etiam ex Filio procedere Spiritum sanctum, alterum vero de divina incarna-*

tionis : quia scripsit, non sine primi patris peccato esse Dominum, in quantum homo erat. Et primo quidem concordēs Romanorum Patrum protulere sententias. Cyrilli quoque Alexandrini in expositione super Joannis Evangelium, ex quibus seipso non Filium Spiritus causam facere ostenderunt. Unam enim noverunt Filii et Spiritus esse causam : alterius quidem secundum processionem ; sed ut per ipsum procedere insinuarent ; sicque conjunctionem essentialis, et incommutabilitatem commendarent.

Itaque quod sanctus Cyrillus plurimis in locis Spiritum sanctum ex Filio sicut etiam ex Patre dicat, cumque ex Filio esse et per ipsum, et ex ipso naturaliter procedere, et quia per ipsum profusus naturaliter propriam nobis substantiam signat, et quæ talia, satis supra declaratum est. Sed et Romanorum doctorum, Hilarii scilicet, Ambrosii et Augustini dicta huic sententiæ congrua produxerunt ; qui et ex Filio procedere Spiritum sanctum docent. Hæc autem mirum, si non etiam causam insinuat. Ea enim ratione, ut datur intelligi, neque cum ex Deo esse, et ex Patre procedere Spiritus assertitur, causam designabit. Sed ista, præter Scripturæ intentionem sunt ; nempe, quoniam juxta sanctum Cyrillum, Occidentalesque doctores fatentur hujus esse sententiæ, qui evidentiter ex Patre et Filio ; veluti ex uno principio prodire, ac procedere, ut dictum est, Spiritum sanctum constituentur. Nihil ergo novum a se ipsis introducunt, qui etiam ex Filio Spiritum procedere fatentur : simulque præsens epistola Romanorum Patrum præexpositas allegationes illorum veraciter esse commendat, Aut enim ipsæ omnes sunt, aut ex ipsis aliqua, quas tunc protulerunt. Non enim profecto fallabatur sanctus Maximus, aut mentiens ista dicebat.

Quid ergo sibi volunt, cum Spiritum sanctum ex Filio quidem procedere dicunt, non autem esse Filium causam sancti Spiritus adjiciunt ; quia enim Filii quidem ex Patre est ; Filii autem omnia ad Patrem referunt, dictum vero est etiam a sanctis, ex Patre et Filio Spiritum sanctum, veluti ex una re, et uno principio esse, ac procedere : propterea ex hujusmodi sententiis aperuerunt se, Filium non propriam, et peculiarem causam Spiritus, præter Patrem, intelligere. Merito sane. Neque enim duo sunt divisa contra se, atque ab invicem disjuncta principia sancti Spiritus ; neque ut personæ duæ, ita duo etiam Spiritus sancti principia sunt ; quemadmodum enim mittit quidem Pater Spiritum sanctum, mittit autem hunc etiam Filius ; neque tamen Filius alia missionis causa præter Patrem est ; neque enim mittit Pater sine Filio, sicuti neque sine Filio facit ; quocirca etiam dictum est, una datione et una largitione mittit Spiritum sanctum, ita et de eo quod proposuimus dicendum, atque eo magis quo missio idem est quod processio, ut supra declaratum est. Aut si hanc nimium contentiosus

quispiam substantialis sancti Spiritus processionis indicium dicat, profecto, nonquam mitteretur a Filio, nisi etiam ex ipso esset; alioqui minister esset Filius.

Non itaque vel Pater solus causa est Spiritus sancti sine Filio, vel sine Patre Filius; per Filium enim procedere dicitur, et Pater per Verbum productor esse sancti Spiritus asseveratur. Constat hoc etiam ex sequentibus ipsius verbis. Ait enim: *Unum norunt Filii, et Spiritus causam Patrem*; alterius quidem secundum nativitatem; alterius vero, secundum processionem. Hæc autem prædictis optime consonant. Nam Filius quidem ex Patre secundum nativitatis, vel genti definitionem, ex Patre sine ullo medio est. Spiritus sanctus autem juxta processionis, seu procedentis terminum, ex Patre per Filium est; quæ cum ita sint, congruo Filium ac Spiritum ad unum principium Patrem referuntur, ut Filius quidem seorsum non sit causa: non enim est vel Filius, vel quæcunque causa sine Patre; Pater vero ac Filius una causa, unumque principium sit sanctus Spiritus.

Etsi enim, ut supra declaratum est, esse habet a Filio, ab ipso scilicet sumens, ac penitus ex ea causa eum pendere pietatis ratio tradit, et quæ alia prædicta sunt: ob id tamen, quod Filius quidem sit ex Patre sine medio, Spiritus autem per Filium procedat, ac per ipsum Patri conjungatur: quodque Filii omnia ad Patrem referantur, Pater unum sancti Spiritus principium dicitur, quocirca solus quoque fons deitatis dictus est; fonsque et radix Filii et Spiritus, et solus causa dici potest, quod nihil ante se cogitatum habeat, atque ad ipsum referantur omnia. Unde et magnus Basilius dicebat: *Naturalis bonitas, et regia dignitas ex Patre per Unigenitum ad Filium pertingit*: ita et substantias fatemur, piisque unici principatus dogma non decidit.

Consonant quidem et ista præteritis; verum ne id quidem dissentit, quod sequitur. Nam dicere: *Propterea et Filio procedere dixerunt, ut per ipsum illum procedere significarent*, nihil est aliud quam dicere: Idcirco ex Filio procedit, quia procedit per Filium: quia enim per Filium procedit, naturaliter scilicet atque essentialiter procedit. Ita quippe et essentialiter conjunctio, et incommutabilitas declarabitur: quod autem per aliquid naturaliter, atque essentialiter prodit, ex ipso etiam substantiam habet. Itaque per Filium prodire, idem est quod per Filium procedere; hoc enim indicat per Filium habere substantiam; quod igitur superius processionem appellavit, hoc in consequentibus per Filium prodire, ac procedere dixit.

Constat ergo et ex his, ex Filio procedere quod dicitur, idem esse quod per Filium procedere. Porro ista etiam ante sunt dicta. Sed et illud quoque demonstratum est, quod essentialiter Filii ad Patrem identitas, omnia Patris Filium habere facit, præter solum Patrem esse. Atque eodem modo,

A quo etiam Pater; aliter quippe essentialiter identitas tollitur, maxime cum dictum sit, una tantum re, eos differre: quod hic Pater sit, ille Filius, alia vero omnia, esse communia. Pater itaque causa Spiritus est, sicut et Filius. Dictum est tamen, eos non asserere Filium sancti Spiritus causam, propter illa quæ prædicta sunt; quod enim ex Damasceno sibi vult, *ex Filio non dicimus*, ne duo principia divisa videantur, nec persona Filii, ut Patris persona esse, nihil præ se cogit, tum habens, hoc et istis in hoc loco sibi vult. Unum enim principium est sanctus Spiritus, Pater et Filius; et neque Filius sine Patre, neque sine Filio Pater. Non enim esset procedens Spiritus sanctus; quia tamen Pater sine causa est, ipsi causæ nomen separatum est, quæ causa ad Spiritum sanctum relata, Filium quoque comprehendit, quia per Filium procedit. Nam ex Patre procedere, doctores pro eo acceperunt, quod est ex Patre per Filium procedere.

Sic itaque, et quæ in prædicta epistola posita sunt, veritati et sibi ipsi concidunt; et quæ a sancto Cyrillo Latinisque doctoribus de Spiritu sancto dicta sunt, interroganti sancto Maximo, Romani allegaverunt. Impossibile namque est, magistros Ecclesiæ, ex Filio esse atque procedere Spiritum dicere, et rursus per Filium esse atque procedere, deinde causam a Filio auferre; hoc enim est aperta contradictio, constatque, quia et ipsi contradicentes, quod dicitur ex Filio procedere, ut quo causa significetur, non suscipiunt. Ex enim præpositio, et maxime in divinis personis, processum cum causa commendat; et per, tantum valet, non solum quia, ut dictum est, in divinis idem valet quod ex, sed quia etiam per se ipsam in quibus assumitur, ubique causam indicat; sive enim per instrumentum, ut per causam, vel causæ consortium dicimus, sive per locum; quia causa motus est locus, et motus omnis in magnitudine, atque distantia; similiter ut per causam dicimus, sive per tempus itidem (tempus enim motui plurimum confert); sive in syllogismis extrema per medium connecti dicimus; constat quia per medianam causam, secundum animi totum, sive transgressionem contingit.

Prorsus vero possibile non est ut cum dicimus per, non etiam aliquam causam una cogitemus; quoniam igitur per Filium prodire ac procedere dicitur Spiritus sanctus, causam profecto et Filium esse necessario datur intelligi. Et simul constat ut substantialem causam; quippe ab illis consummata, et plenissima perfectione, summaque ad Patrem aequalitate, sive unitate longissime remotum est, Filium instrumentum ponere, seu locum, seu tempus, aut aliquam imperfectam, et alterius essentialiter causam; si enim in creaturis, unam causam, unum creatorem, unum Patrem, et Filium commendat per, multo sane magis in consubstantiali

eis Spiritu sancto unam causam, unumque principium, Patrem et Filium commendat.

Magnus præterea Basilius ad Amphilochem scribens, cap. 8, sic ait: *Quod per Filium creare Pater dicitur, neque imperfectam commendat creationem Patris; neque invalidam Filii efficientiam signat; sed unitissimam commendat voluntatem.* Itaque vox ista, *per Filium*, causæ ante omne principium, confessionem habet; non in prædicamento causæ conditionalis assumitur. Patet igitur quod in creaturis quidem *per*, commendat unionem voluntatis; in sancto autem Spiritu unionem Patris et Filii, secundum substantialem processum sancti Spiritus insinuat, secundum quem ex Patre per Filium prodire ac procedere asseritur, et ex Patre ac Filio procedere. Pluribus igitur ex partibus ostenditur Patrem et Filium unum esse principium, unamque causam Spiritus sancti: dictum est tamen Romanos Filium non causam Spiritus, propter ea quæ prædicta sunt, facere. Constat autem ex his, et quia ex Filio procedere Spiritum sanctum non ulla novitas est, neque nova adjectio, ut quidam asseverant. Nam et temporibus sancti Maximi a Latinis ita legebatur: *Ad quem sanctorum allegationes*, ut ipse ait, *huic sententiæ congruas protulerunt.*

Paucis vero interpositis, in eadem epistola, idem sanctus adiecit, concludens: *Romanos de his sine ratione culpari.* Liqueat igitur, et ipsum approbare, quod dicitur, Spiritum sanctum ex Filio procedere, eosque qui ita dicerent, laudare, et qui culparent, insimulare. Essent autem sane ineptissimi, qui propter id quod dictum est: *Ex Filio non dicimus*, causam sancti Spiritus a Filio omnino auferentes, ex eo quod asseritur ex ipso procedere, hanc non illi reddunt, cum hanc processionis dictionem et ipsi Spiritus sancti substantiam commendare definiant. Ex hoc enim rationabilius illi causam reddent, quam per illud auferent.

Nam si ex Patre procedere, quod dicitur, causam commendare consentitur, quomodo non etiam Filium, unam cum Patre causam sancti Spiritus fatentur, cum audiant, ipsum etiam ex Filio procedere? Imo vero, quomodo ad eos quidem, qui hoc dicunt, efferantur; sanctis autem ita dicentibus, non contradicunt? Quod si ex Filio esse ac procedere, cum doctoribus ecclesiæ, et sancto Maximo, et Romanis, qui super hoc sanctorum dicta protulerunt, vel coacti suscipiunt, non tamen per hoc causam significari volunt: primum quidem, neque sic deberent ad hanc dictionem omnino indignari, deinde, præter suas opiniones volent, hoc enim, ut quod causam sine medio significet, refugiant; et neque cum ex Patre procedere dicitur, et ex Deo esse, causam significare cogentur, dicere, quærentque alterum vocabulum, quod substantiam sancti Spiritus significet, idque fortassis erit, *esse*, hoc autem in divinis personis idem valet quod procedere, simulque quænam et unde erit

A ista distributio: in Patre quidem, per ista causam signari dicere, in Filio autem hanc non ita?

At si ex Filio procedere consubstantialitatem et hic significari dicunt, nempe sicut Spiritus Patri consubstantialis est, quia procedit ex Patre, ita et Filio consubstantialis est, quia procedit ex Filio; nam et Filius consubstantialis est Patri, quoniam ex ipso est, siquidem vera prosequitur magnus Basilius dicens: *Porro essentiæ identitas, quia est ex Patre Filius.*

Attestatur his et Cyrillus beatissimus: *Nasci enim*, inquit, *ex Patre per Filium, invitos nos etiam, ac venientes coget, illi consubstantialitatem reddere.* Sed et quod per illum prodire dicitur, nequaquam essentiæ conjunctionem, immutabilitatemque commendaret, nisi per Filium habere substantiam quod procederet, præsupponeretur; nam quod ita prodire necessario etiam consubstantialis est, siquidem et in loco verax est sanctus Maximus dicens: Spiritus sanctus sicuti naturaliter secundum essentiam Dei et Patris est, ita et Filii secundum essentiam est, ut qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedat; propter hoc igitur consubstantialis est Filio, quia per illum procedit ex Patre; hoc autem idem esse quod ex Filio procedere, plurimis ex locis demonstratum est.

Enimvero multo minus illis confert illa Basilius sententia, quam ut murum inexpugnabilem in suis disputationibus præponunt. Ait denique sanctus vir: *Gignit Deus, non ut homo; gignit autem vere; quodque natum est ex eo, verbum non humanum exprimit. Promittit autem Verbum verum ex ipso; emittit Spiritum per os, non ut humanum, quia neque Dei os corporaliter est. Ex ipso autem Spiritus, non aliunde est.* Primum in his notare convenit, quia *promere*, in Filii substantia, sanctus accepit.

Nam de substantialibus processibus hoc in loco illi sermo est; sicut et theologus Gregorius emanationem sempiternam substantiam dixit. Et quoniam duæ personarum substantiæ sunt, invicemque differentes, idem protinus adiecit: *Emanationis differentia differentem etiam illorum appellationem fecit*, ut scilicet alius quidem esset Filius, alius autem Spiritus sanctus. Itaque cum Spiritum sanctum *promere* dicitur Filius, et, quia ab eo Spiritus effulsit, ut ait in precibus magnus Basilius, sancti Spiritus ex Filio substantia evidentissime signatur. Secundo, notandum quod etiam *emittere*, in substantia sancti Spiritus accepit; hoc autem superioribus concinit; in quibus, a sanctis Patribus ostensum est, *mittere* et *mitti*, intemporales Filii et Spiritus substantias designare, ac *mittere*, causam; *mittere* vero, causale signare.

Sed emittit, inquit, *Spiritum, per os.* Os autem Patris Filius, ab Ecclesiæ magistris exponitur; idem igitur est dicere, *emittere Spiritum per os*, et Spiritum ex Patre per Filium procedere. Hoc autem per Filium habere substantiam insinuat. Nam procedere Verbum substantiæ illius signifi-

cativum est, constatque per hoc, quod cum Filius A
mittere et emittere dicitur Spiritum, ex Filio, atque
per Filium sancti Spiritus substantia significatur,
mittique ex eo esse significat. *Verum et ex eo*, id
est, Patre, *Spiritus sanctus*, inquit, *est*, et non
aliunde. Nempe ex Patre esse Spiritum sanctum ab
omnibus conceditur, non aliunde autem dixit; quo-
niam hæreticorum plurimi, ex Patris essentia Fili-
um excludere volentes, illum neque ex Patris
essentia, neque ex substantia illius esse fatebantur,
sed ex alia quadam essentia atque substantia
(quod Arianorum erat propositio); atque id quidem
constat ex his quæ prædixerat magnus Pater Bas-
silius in rescripto dictatæ a se fidei. Indicat autem
id, in Expositione xxxii psalmi dicens: *Spiritus*,
qui ex Deo est, qui a Patre procedit, ne illum ex-
ternam aliquam creaturam esse arbitreris; sed ut
ex Deo habentem substantiam glorifices; quanquam
et hoc quod ait aliunde, quæ diximus, commendare
sufficiat; aliud enim unde aliunde sumptum est,
in rebus maxime natura differentibus dicitur. Pater
autem, et Filius natura unum sunt: Ego enim,
inquit, et Pater unum sumus^b. Itaque non ad Filium
intuens, sanctus aliunde dixit, sed ad creaturas,
a quibus illum quidam hæretici habere substantiam
dicebant. Et ista igitur sententia, contra illos po-
tius quam pro illis est. Si autem contra illos, liquet
quia pro veritate est, ac per omnia superioribus
cucinit.

Ex his autem, et ejus dicti solutio patet, quod C
in Niceno primo concilio ad hæsitantem philoso-
phum dictum proferunt; sic enim illic aiunt ad
illum Patres. *Suscipe unam divinitatem Patris, qui*
Filium ineffabiliter genuit, Filiique ex ipso geniti,
et sancti Spiritus, qui ex ipso procedit Patre, pro-
priusque Filii est. Namque ex ipso Patre, quasi
*digito ostenderent, dixerunt, pessimam contradic-
tionem auferentes, qui non ex ipso Patre, neque ex*
ejus substantia, sed ex altera essentia atque sub-
stantia Filium esse blasphemabant. Si autem ex
Patre dicitur, sed juxta procedentis terminum, ex
Patre per Filium procedit; ita enim ex Patre pro-
cedere, pro eo quod est ex Patre per Filium pro-
cedere, acceperunt, ejus quod est procedere, con-
nexam definitionem explicantes. Hæc etiam ad-
jectum est, Propriusque Filii est; proprius autem
Filii a sanctis Patribus Spiritus dictus est, ut qui
in ipso et per ipsum naturaliter prodit, atque ex
ipso est, quippe ab eo esse accipiens.

Ipsa denique synodus per episcopum Leontium
attestatur ad philosophum dicens: *Proprium esse*
Spiritum Filii, atque ex ipso manare; sed illud quo-
que quod ait magnus Basilius: Quoniam communia
Patri et Filio, communia et Spiritui sunt, optime
quidem dictum est; non autem per hoc, quod vol-
unt, conficiunt. Hoc enim nihil cogit, Spiritum
vel sui ipsius, vel alterius personæ productorem

esse, quippe omnia quæ habet persona, cæterarum
quoque cõmunia sunt, servatis tamen proprieta-
tibus cuique personæ. Nam quæ adsunt Filio, et
Patri adsunt, servato tamen alteri Patrem esse,
alteri Filium. Unde, et ipse sanctus ait in lib. *De*
Fide: Omnia Filius cum sit, quæ et Pater est,
serva mihi has proprietates. Manens igitur Filius,
omnia est quæ Pater, juxta ipsius vocem Domini
dicentis: Omnia, quæ habet Pater, mea sunt^a. Re
autem vera, imaginis sunt omnia quæ adsunt pri-
mitivæ formæ. Joannes quoque Chrysostomus 61
hom. super Joan. *« Ego in Patre, et Pater in me. »*
Nihil enim aliud sum ego, quam quod Pater est,
manens Filius; neque ille aliud, quam ego, manens
Pater. Et me, si quis agnoverit Patrem, agnovit; et
B Patrem si agnoverit, Filium didicit. Sic igitur et
quæ sunt Patris et Filii, communia sunt Spiritui
sancto, servata sibi proprietate personali, hoc est,
manenti Spiritui. Porro in hujus ratione proprie-
tatis est, esse ex Patre per Filium. Itaque non
jam erit Spiritus ex se ipso proferens Spiritum, sed
*Pater et Filius. Illorum enim erat inspirare Spi-
ritum sequentem proprium.*

Enimvero quod aiunt: *Siquidem verum esset ex*
Filio procedere Spiritum sanctum, oportebat anti-
quos Patres, cum pro Unigeniti gloria adversus
Arium pugnarent, ad commendationem ipsius ad
Patrem æqualitatis, unitatis hoc dicere; si enim
a minoribus hoc moliebantur, longe magis a majo-
ribus id oportebat facere; quia vero non id dixe-
runt, liquet quia non ita opinati sunt, nullam in-
ducit necessitatem.

Primum quidem, quia Ariani blasphemantes
Filium esse creaturam; multo deterius de sancto
Spiritu senserunt. Creaturam enim Filii Spiritum
sanctum esse, desipiebant, eumque ex Filio,
quemadmodum et omnia esse dicebant; neque
hoc solum, sed etiam ex solo Filio, quod insinuat
magnus Basilius confingens adversus Eunomium,
et dicens: *Quomodo igitur soli unigenito causam*
Spiritus applicat, prædicamentumque ipsius naturæ,
hujus creationem facit? Si igitur etiam ex Filio
Spiritum procedere ipsius objectum fuisset, nulla-
tenus ad commendandam Filii ad Patrem honoris
æqualitatem efficax fuisset. Et ipsi enim ex illo
esse, ut dictum est, confitebantur, sed ut creatu-
ras; quantum enim ex dictione, non cogebatur
essentiæ identitatem constiteri. Si igitur ex eo
quidem quod et Filius omnia facit quemadmo-
et Pater, et ita etiam Filius suscitatur mortuos et
vivificat quemadmodum et Pater, non inducebantur
ut Patri Filium æqualem ponerent: quomodo
ex eo quod Spiritus ex ipso esse diceretur, quem
creaturam ejus desipiebant atque eo multo inferio-
rem, persuasum eis esset ut Filium Patris digni-
tate honorarent? Nam in disputationibus, quod
urget magis, ac persuadet, proferunt. Magis autem

^a Joan. x, 30 ^b Joan. xvi, 15

si ex Patre ipsum procedere a Salvatore audientes, non hinc persuadebantur, Deum esse Spiritum sanctum, quemadmodum et Patrem; de Patre enim, quin Deus verus esset, nemo dubitavit: quomodo si hunc audientes ex Filio procedere, quem creaturam Patris, primumque creatum ponebant, inducti fuissent ut hunc Patri consubstantialium dicerent?

Deinde, et sanctos Patres hoc dixisse invenimus. Proprium quippe Filii, ut ab eo manantem dixerunt; proprium vero esse Filii Spiritum, eum per ipsum, et ex ipso esse significat. Porro manare verbum, in substantialibus processibus a sanctis assumptum esse, pluribus supra monstratum est. Sed enim in scriptis, qui per idem tempus claruerunt, Athanasius, Basilius, Nyssenus, Theologusque Gregorius ex Patre per Filium esse, et procedere, pro eo quod est ex Patre per Filium procedere acceperunt.

Com itaque, quod quaerimus, inventum fuerit, non expedit plura curiosius quaerendo, molestias pati. Simul et per hæc liquido probatur, quia ex Filio esse causam signat, non solum proprietatem, ut quidam putant, sed causam, præcedente etiam proprietate, ut sæpe dictum est. Eunomius enim ex Filio Spiritum dicens, et ipse conditionalem causam Spiritus Filium commendare volebat, divusque Basilius in causa suscepit dicens: *Quomodo ergo soli Unigenito causam Spiritus applicat?* Et certe fas erat dicere sanctum virum. Quod ergo neque ex Filio, neque per eum ullo modo est, quomodo ex Filio causam id habeat? Sed hoc non dixit, cum eum ex Patre per Filium esse sæpe affirmaverit; atque per Filium quidem naturaliter, et essentialiter, et ab ipso esse habere asserens, ad id autem quod creaturæ ratione esse dicebatur obsistens. Itaque cum ex Filio essentia asseritur, naturalis essentialisque substantia Spiritus sancti commendatur.

Præterea secundum prædictam rationem, neque Sabellio ad commendationem divinarum in Trinitate personarum, ex Filio Spiritum procedere Patres obtenderent. Et hoc enim addunt quidam. Si enim Filium et Patrem audiens, dicentemque Dominum: *Ego ex Patre exivi*; et *Spiritus ex Patre procedit*, non inducebatur, ut Trinitatem Deum confiteretur; profecto si etiam a Filio hunc procedere audisset, nihil per hoc magis Trinitatem Deum confessus esset: imo credi potest eum et sui similes de Filio ista sæpius audisse, cum personarum differentiam ponerent, causamque et causale, et quæ ordinem ad invicem insinuarent; nam qui per id temporis doctores erant, per Filium procedere et ab ipso accipere, atque prodire, et cætera hujusmodi de Spiritu sancto asseriebant. Cæterum si ex evidentissimis Scripturæ testimoniis id percipientes, verum non putabant, quomodo si ab hominibus audirent, concinentibus licet Scripturis crede-

rent? Nihil igitur ex his necessarium conficiunt.

Non solum autem ista proferunt ex sanctis, nihil eis ad propositum, ut ostensum est, conferentia, imo etiam sibi omnino adversantia, verum et ad ineptias et nugas ea convertere contendunt, concessio et ex Filio procedere Spiritum sanctum. Ac primo dicunt *duo principia sancti Spiritus eos fieri cogi, qui ita ex Patre ac Filio procedere Spiritum sanctum asseverant*. At hoc sanctis Patribus in primis imputandum fuit, qui per Filium et ex Filio esse, ac procedere Spiritum sanctum, et ex Patre esse, sicut et a Filio divinis rationibus probant. Quod si hoc eos ita asserentes non sequitur (neque enim talia dixissent, si ista eos absurda sequerentur; imo hæc dicentes, etiam unum principium fatentur), constat quia neque illorum dicta referentes, hæc inepta sequuntur.

Deinde quoniam Filii omnia ad Patrem referuntur, et unus Deus Pater et Filius est, atque unico processu, sive ex Patre per Filium, sive ex Patre et Filio procedere asseritur Spiritus sanctus, ubinam locum duo principia habebunt? Nam si quidem esset Patris substantiale producere, hoc fortasse haberet rationem: quoniam vero, hoc non est, ut supra docuimus, commune est igitur Patri et Filio producere. Nam si substantiale esset, nunquam ex Patre per Filium procedere Spiritus sanctus diceretur. Quippe et quod procedit, et quod producitur, idem omnino est. Itaque Pater quidem per Filium producit Spiritum sanctum, ipse vero est qui producitur. Idcirco etiam productor per Verbum dictus est. Et tamen neque causam substantialem esse monstratum est, neque enim rem significat, sed solum prædicamentum est. Si enim rem causa significat, etiam substantialis est, et causale consequenter rem designabit ac substantiale erit. Atque ita causalia cum sint Filius et Spiritus sanctus, una persona erit, nempe quoniam ostensum est communia esse omnia Patri et Filio, ubi non obstat relationis oppositio; producere autem, neque paternitati congruit secundum ejus rationem, neque nativitati opponitur. Istæ enim ad invicem solum relationem, atque substantiam habent. Idcirco nihil cogit a Filio producere auferre; alioquin ut sapiens et bonus, quæ nusquam nativitati opponuntur, Filio tollentes, minorem Patris essentia Filium necessario fatebimur, innata et propria non ei, sicut et Patri redentes: ita et producere, quoniam nativitati non obstat, nisi Filio commune cum Patre sit; sigillum prorsus uniforme non erit, et indemutabilis imago Patris, et unus cum Patre Deus.

Itaque secundum proprias substantiales relationes, paternitatem scilicet ac nativitatem, discreti cum sint secundum personas Pater et Filius, commune indivisum per alia omnia pie observabitur. Non enim quia duo sunt personis, ideo etiam per omnia

eos dividere convenit; sic enim essent et duo sapientes, et duo boni, et duo creatores, et duo dii, et duo mittentes, quoniam mittit quidem Pater Spiritum sanctum; mittit vero hunc et Filius; et qui mittit initium quomodolibet est ejus qui mittitur.

Ideirco dictum est a theologo Gregorio, *principium ex principio*, quanquam non video cur potius ex eo quidem quod ex Patre et Filio procedere dicitur Spiritus sanctus, duo sancti Spiritus principia nascuntur: ex eo autem quod a Patre et Filio mitti, non itidem duo oriuntur initia, neque tamen duo vel tres creaturæ dicuntur opifices, et tres dii, et tria consequenter principia; sed constat, quando neque *sapiens*, neque *creator* paternitati neque natiuitati opponitur: hic etiam Patri et Filio, et sancto Spiritui commune est, quando nec ejus substantiali proprietati, processioni scilicet, opponitur: unus creator unumque creaturæ principium Trinitas. Ac mittere Spiritum sanctum Patri Filioque commune est, quippe cum neque hoc eorum substantialibus proprietatibus obstet. Ideo et unus qui mittit, Pater et Filius est. Similiter qui producit, unus est eadem ratione. Sanctio autem Spiritui mittere ac producere, ut ejus substantiali oppositum proprietati non adest; quod enim producit, ad id quod producit, refertur; et quod producit, ad id quod producit, vel inspirat itidem. Non autem possibile est idem esse quod producit, et quod producit. Nihil enim sui ipsius causa est.

Præterea, si producus Spiritus sit, procedens esse desinet, et Spiritus, quod hujus proprietatis est. Et erit, vel gignendo Patre, et quomodo a Patre? vel productor, et quomodo Spiritus? Sed neque tertius a Patre erit, juxta Patrum theologiam, secundum quam ex Pater per Filium procedit: sicque neque procedens, aut Spiritus erit. Ideirco ut objectum proprietati sue, *producere* ab ipso alienum erit, etsi sit ejusdem cum Patre et Filio substantiæ, ut ex ipsis essentialiter, et quasi ab una re existens. Propterea et qui ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum constituentur, neque ex Patre dicuntur secundum proprietatem Patris (hæc enim ad Filium dicitur), neque ex Filio, secundum Filii destinationem, ejus quippe ratio ad paternitatem relationem ac substantiam habet, sed in quantum unum sunt Pater et Filius, secundum scilicet producendi rationem.

Sicut enim quando per Filium omnia dicuntur, unitio voluntatis ostenditur, ut ait magnus Basilius, ita et cum ex Patre per Filium procedere Spiritus dicitur, unitio Patris et Filii, secundum substantialem processum Spiritus sancti commendatur; quocirca et unum principium fatentur, unumque ipsius processum, ut ab uno: gignendi scilicet ac nascendi discretionem servata.

Quanquam et secundum exempla de sancta Trinitate a sanctis Patribus posita, quod dicimus, extrinsecus congruit. Lux enim est ex sole per radium, atque ex radio velut ex uno principio est,

fluuiusque ex oculo per fontem, sive aqua ex fonte per fluuium, et fructus ex radice per ramum, secundum unum processum unumque principium, prodeunt. Si autem hoc in materia contingit, multo magis in divinis, atque ab omni materia remotis, que sine tempore et intervallo inspicuntur.

Tantum vero abest ut Romani et Latini duo Spiritus principia duosve processus consteantur, ut eos quoque anathematizent, qui talia dicere præsumunt. Denique in Lugdunensi concilio, Græcis Latinisque congregatis, hæc sententia promulgata est: quam plurimis in locis, Græcis Latinisque inscriptam litteris et libris, facile qui quærit, invenit.

B Gregorius X, in Lugdunensi universali concilio: *Religiosa ac fidei voce pronuntiamus, Spiritum sanctum ex Patre et Filio æterne, non veluti ex duobus principiis, sed ut ex uno, non duabus inspirationibus, vel processionibus, sed una eademque procedere. Istud a principio confessum est, prædicavit, et docuit, hoc valide, et constantissime tenet, prædicat, confitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium, ac magistra; istudque tenet orthodoxorum Patrum ac doctorum, Latinorum atque Græcorum, vera immobilisque sententia. Verum, quia nonnulli per ignorantiam hujus irrefragabilis veritatis, in hæreses varias lapsi sunt: nos, hujusmodi hæresibus omnem aditum obstruere volentes, sacro simul decernente concilio, damnamus ac reprobamus omnes, qui negare audent Spiritum sanctum ex Patre et Filio æterne procedere, sive aut temeraria audacia affirmant Spiritum ex Patre et Filio, veluti ex duobus principiis, non ex uno procedere.*

Ista ab omnibus eo convenientibus firma et rata habita, litterisque Græcis et Latinis scripta, et apud eos durant, et Constantinopolim tunc cum delegatis missa sunt. Quod si nunc ista scripta non ubique cernuntur, alia ratio est. Quomodo enim servata sunt scripta, quorum opus post modicum eversum est? Tantam tamen ac tam celebrem synodum illam propter hæc fuisse conflatam, apud plurimos adhuc in memoria est.

D Ex his autem evidentiis fit etiam quod beatus Maximus dixit: *Romanos constantes ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum, non Filium facteri sancti Spiritus causam. Neque enim Filium causa detrudentes hoc dixerunt; sed ne duas causas ostenderent, Patrem et Filium, sed ex una causa atque principio, ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum. Isti igitur, ut ait Maximus, non rationabiliter nunc insimulati sunt, et nunc irracionabiliter calumniis aguntur.*

Qui vero duorum principiorum crimen exaggerant, addunt etiam dicentes: *Quia genitor non idem, quod unus productor est. Nam si esset idem, etiam converteretur. Genitor enim et productor est; non autem et productor genitor. Productor enim*

et et Filius, iuxta eos qui etiam ex Filio dicunt Spiritum sanctum, qui genitor utique non est; quoniam vero non convertitur, differens est. Itaque et duo erunt productores; quod si detur, et duo etiam principia.

Digni sane sunt, qui ista dicunt, ut et ipsi contra interrogentur: an idem Pater est qui mittit, et unus mittens? Quippe Pater et mittens est, mittens vero non continuo est Pater. Est enim et Filius mittens, qui non est Pater; neque enim hoc convertitur, neque ipsi duo principia effugient; qui enim mittit ejus, quod mittitur, causa quomodolibet est; si autem ex Patre, et mittente, non duo colliguntur initia, neque enim Pater mittens, et Filius diceretur mittere Spiritum sanctum; ne in genitore quidem et productore istud erit. Sed id dicendum quod et antea diximus, quæ in Deo dicuntur ubi non obstat relationis oppositio, nihil prohibere personis, seu personæ adesse: puta, Deus quidem et bonus et creator; quia neque paternitati neque nativitati objecta sunt. Pater et Filius, unus Deus et creator et bonus est; Filius vero, quoniam ad Patrem opponitur, non erit idem genitor ac Filius, neque idem Filius et genitor. Producibile vero, ut dictum est, neque paternitati obijcitur, neque nativitati. Commune igitur utrisque est, atque ideo, unus productor est, neque enim producere quod dicitur Patris et Filii discretionem secundum rem facit; quippe hanc generatio fecit, atque nativitas sibi secundum se objectæ. Quemadmodum igitur idem Deus ac Pater, et idem Deus ac Filius, ita et idem genitor ac productor, et unus itidem Filius atque productor. Et sicuti Deus, qui est Pater, et Filius cum Patre solo non facit discretionem rei, ita neque productor, qui est Pater et Filius, cum Patre solo duas discretas indicat res. Patrem enim et productorem dicentes, secundum id quidem, quod dicimus Pater, Patris ad Filium discretionem intelligimus: secundum id autem quod productor, et Filium una cum Patre, tanquam unam rem simul intelligimus. Idem et de Patre et de mittente.

Quoniam igitur quæ Patri ac Filio communia sunt, ita ad Patrem solum, sicuti ad ambos se habent quemadmodum Pater, et productor, non duo facit principia, cum in solo Patre intelligatur: ita neque cum in duobus; quod si genitor, et productor non convertitur, non idcirco duo sunt. Nam et Pater et Deus non convertitur, neque Pater et mittens, sed tamen neque duo mittentes sunt neque duo dii, neque duo existentia; unum enim Trinitas tota est, neque duæ personæ: Deus enim personam non designat, sicuti neque productor, neque mittens. Verum quia Deus nomen tribus adest, eo quod non apponatur substantialibus eorum proprietatibus, productor autem duobus, universalis a nobis Deus, quam productor intelligitur: non quod in Deo sit universalis, sive particularis (neque enim Deus genus est, neque in genere continetur,

sen specie), sed secundum significationem nominum, et sicuti nobis possibile est per hæc divina intelligere, nostri habitus consuetudine.

Quemadmodum igitur Pater et Deus, res una duabus intellecta rationibus, alia quidem universalis, alia vero particularis: ita et productor et Pater, una quidem res ambo sunt, et Filius et productor similiter. A nobis autem duabus rationibus agnoscitur: altera particularis, altera universalis, ut dictum est. Neque enim prævalet humana paupertas vel aliter de divinis loqui, vel uno nomine totum insinuare, quidquid per multa nomina intelligentiasque comprehendimus.

Quocirca duabus quidem intelligentiis et rationibus Pater et productor intelligitur, ut dictum est; non tamen hoc facit rerum differentiam: hac enim ratione unum Deum infinita nomina secundum differentes rationes ipsum re, ut possibile est, significantia, in infinitas res personasque discernent. Cæterum solam rationum differentiam inducunt ea quæ apud nos quidem sunt differentia, in Deo autem una ipsius eademque substantia: admirabile nomen, et res his omnibus respondens per summam perfectionem, et simplicitatem, et unionem. Totum enim in se ipso comprehensum esse habet, quasi quoddam pelagus essentia immensum, juxta theologum Gregorium. In solis autem substantialibus relativarum rerum differentia est. Verum enimvero arbitrantur quoque et Patrem et Filium in unam conglutinari personam, si Patri Filius communicet, in productione, sive in spiratione sancti Spiritus, quod neque naturale, neque commune tribus est, reliquum esse aiunt, ut personale sit: atque adjungunt quoniam naturalium communio naturæ identitatem in personis indicat; ut personis igitur communicatio, personalis identitatis significativa erit, ut hinc necessario contingat Patrem ac Filium, et duos esse secundum personalem eorum oppositionem, et unum rursus propter identitatem, et communionem productionis. Atqui si producere substantiale [hypostaticum] esset, haberent ista rationem; quoniam vero substantiale id non esse, supra plurimis rationibus ostensum est, inanilis est ratio, quodque docere debuerat, supponit. Nam, ut quæ dicta sunt rursus perspicua fiant, tria tantum trium esse substantialia [hypostatica] ostendimus: Patris quidem generationem, Filii vero nativitatem, sancti autem Spiritus processionem, quæ etiam personas denotantia, propria substantialia sunt: producere autem, sicut et mittere, propria simpliciter ad Filium contrariam habentia divisionem, quemadmodum et causa propria simpliciter, et significativa Filii et Spiritus: quæ autem ita sunt propria, ut personas sequantur, quæque non sunt substantialia, neque personam denotant, neque duas personas unam esse faciunt. Neque enim Filius et Spiritus sanctus, una persona est propter causalis communionem; neque Pater et Filius una persona sunt, propter Spiritus sancti missionem, quia missio personale non est.

Similiter ergo producendi ratione Pater, et Filius, A liter etiam, ad utrumque referetur. Itaque aut similiter utriusque æqualis erit, nihilque distans atque dissimilis.

Sed enim quemadmodum Pater non magis perfectus est quam Filius, quod ille causa est, iste causalis sit, neque ideo ab illo distat, etsi secundus ab eo causæ ratione dicitur (divinitas enim in utroque una): ita et Spiritus sanctus etsi juxta unicum ejus simplicemque processum ex Patre per Filium est, et ad Patrem et Filium veluti ad unum productorem inspirantemque refertur, quorum et Spiritus est, et spiraculum dicitur; non tamen minor Filio, neque Patre minor erit, licet per Filium Patri jungatur, alioquin et Filius erit dissimilis Patri eo quod causalis sit; et si non ita sicut Spiritus, juxta tamen proportionis rationem.

Et sicuti Pater causæ ratione Filio major a plerisque Patribus asseritur, neque idcirco tamen Patre minor est Filius: ita et Filius, etsi major Spiritu dicitur, non tamen propterea Spiritus ipso erit minor. Quocirca magnus quoque Basilius dicebat: *Etsi Filio succedit ordine et dignitate, non tamen alienæ naturæ est.* Ista enim propter causæ, et causalis ad invicem ordinem et relationem dicuntur. Ordo autem et ad aliquid quomolibet habere, naturarum non facit differentiam.

Nam, verbi gratia, eo quod amicus sit, vel vicinus, vel magister, nihil in se ipsum alicui accedit, ut propter habitum perfectior in se ipso secundum essentiam sit. Neque si quispiam filium ac nepotem habeat, tertius maxime erit, vel similior, vel dissimilior avo secundum essentiam, quam filius: quod si in rebus humanis ita contingit, multo magis in divinis personis, ubi una asseritur natura, ac præter solam, quæ secundum causam et causale est, differentiam, nulla alia discretio est.

Ad hæc, aliud quoque subjungunt, et dicunt: *Si perfectus est Spiritus sancti a Patre processus, superfluum sit necesse est processus ex Filio.* Et hic igitur, si quidem diceretur, duos esse Spiritus sancti processus, locum haberet fortassis hæc ratio. Cæterum si duos esse et illi negant, qui etiam ex Filio procedere affirmant, unumque numero fatentur, ridiculum est conclusionem inferre his qui propositionem negant. Sancti enim Spiritus ex Patre Filioque processus unus atque idem est, et ab utroque perfecte procedit, juxta eos qui illum dixerunt ex Patre per Filium procedere. Et quoniam procedentis est ratio ex Patre esse per gentum: neque Pater solus producet Spiritum sanctum (neque enim procedens esset, si esset sine medio ex primo), neque Filius solus, non enim diceretur per Filium ex Patre procedere, sed est ex Patre per Filium et ex Filio, quasi ex una re, ut sæpe jam dictum est: ideo, magnus quoque Athanasius dixit: *Idcirco ex Patre procedere dicitur, quoniam a Filio est; aliter enim procedens non esset, sed aut neque persona esset, si dicere fas sit, aut Filius: quamvis hæc absurditas et eos nihilominus seque-*

Putant præ terea inde aliam absurditatem sequi et dicunt: *Si Spiritus sanctus etiam ex Filio procedit, major quidem Spiritu Filius erit, secundum causam, eritque tertius a Patre. Ac Filius quidem similior Patri, utpote ex ipso sine medio existens, Spiritus vero Patri dissimilior, neque ita idem sicut et Filius. Erit etiam Filio minor, quippe qui per illum majorem connectitur Patri. Et Filius quidem minorem distantiam habebit ad Patrem; Spiritus autem, majorem, maxime cum nullius causa sit.*

Atqui ista quoque doctoribus imputanda potius sunt, si quidem absurda videantur. Ipsi quippe sunt, qui Spiritum a Patre tertium docent, sumpta scilicet ab ipso Domino occasione, in salutari traditione baptismatis, ac per Filium procedere dicunt, perque ipsum Patri conjungi. *Majorem quoque Filium Spiritu sancto magnus ait Athanasius.* Quod si ista a sanctis dicta sunt, omnino nulla eos qui ista dicunt, absurditas sequitur. Prætereaque Spiritus sanctus si a Patre quidem alio processu, a Filio autem alio procederet, essetque processus ex ambobus duplex, fortassis haberet rationem culpæ differentiam processuum, quod etiam differenter a Patre et Filio distaret Spiritus, ac propterea gradus in personis quosdam cogitare; sin vero unus idemque sibi ab utroque processus est, simi-

ur : nam si perfectio a Patre mittitur Spiritus sanctus, superfluum erit, et a Filio mitti; sin autem imperfecte, non ergo perfectus est Pater. Et si perfectio omnia a Patre creata sunt, quid necesse fuit dicere : *Omnia per ipsum facta sunt?* sin autem imperfecte, contra Patrem blasphema nihilominus ora laxabunt. Sed, absurda eos necessario sequuntur, qui duos processus ponunt.

Porro, qui unam tantum rerum omnium productionem confitentur ex Patre per Filium in Spiritu sancto, unanque missionem, et largitionem, et dationem sancti Spiritus ex Patre, et Filio (una quippe datione, et largitione mitti a theologis asseritur); unum quoque inspirantem confitentur, differentia ad invicem servata : eos nihil durum aut asperum sequitur. Idem et in processu sancti Spiritus dicendum; sicut enim, quod dicitur, omnia facta esse per Filium, voluntatis unitatem commendat : ita et per Filium procedere Spiritum sanctum, unitatem substantialis processus ejus, productionis processionisque demonstrat.

Putant præterea necesse esse, *compositum Spiritum sanctum confiteri, his qui illum et ex Filio procedere fatentur : istudque, quia ab utrisque accipere necesse est; si autem duo sunt, a quibus accipit, omnino ex duobus compositus erit.*

Sed hoc quoque primum quidem sanctis Patribus objiciendum fuit. Hi enim sunt, qui id quod dicitur : *De meo accipiet*, pro eo, quod est, *ex Filio*, exposuerunt : quique a Patre, et Filio accipere, atque audire dixerunt, ut supra docuimus.

Deinde, neque ipse Spiritus sanctus aliud existens, aliud a Patre, et Filio accipit; sive aliud quidem a Patre, aliud autem a Filio; sive igitur per se quis compositionem vult, nihil aliud quam essentiam et esse et quod est, accipit; esse vero, et essentia sancti Spiritus, et quod est, unum quiddam et simplex est : sive propter eos qui dant, aut producunt, unum est Pater et Filius. Non enim in quantum duo sunt, sed in quantum unum ex Patre et Filio est Spiritus sanctus; sed quemadmodum Filius totus ex toto, ita et Spiritus totus ex toto asseritur. Neque aliud quidem totum Pater, aliud autem totum Filius, sed unum totum est juxta fidei positionem, gignendi ac nascendi discretionem servata. Nullo ergo modo compositionem cogitare licet, quanquam etiamsi plus quam tres personæ esset Deus, nulla necessitas compositionis esset, et quod extremum processionis ordine a singulis acciperet. Non enim dantium multitudinem, sed ex eorum qui dant, eorumque, quæ insunt, differentia, compositio judicatur; si autem quæ dantur, differentia sunt, et quæ insunt, differre necesse est : atque ita compositum erit, quod ex hujusmodi constabit, quod in sancto Spiritu nusquam habet locum.

Et id quoque, quasi inevitabile percontari pergunt : *Utrum ex essentia an ex substantia est Spiritus sanctus?* Si enim ex essentia, quia ejusdem essentia est cum Patre et Filio Spiritus sanctus, ipsum

A quoque producere cogunt, vel se ipsum, vel alterum Spiritum, aut Filium; si autem ex substantia [hypostasi] quoniam duæ substantiæ sunt, Patris, et Filii, si quidem ex Patris substantia est, constat quoniam ex Patre solo : quomodo igitur ex Filio? si autem ex Filii substantia, aut substantialium confusio erit, aut duo principia, sicut et substantiæ [hypostases] duæ : sed enim qui ista dicunt, arbitrari videntur aliud quidem secundum se esse substantiam, aliud vero essentiam; istaque secundum rem a se invicem differre. Hoc autem et falsum simul et blasphemum esse ex superioribus ostensum est, adjectumque secundum quam rationem, aliud essentiam, aliud substantiam, aut non idem in Deo esse theologo affirmant; sed dicendum est, sanctorum vestigia theologiamque sequendo, ex Patris et Filii essentia esse Spiritum sanctum, ut ex superioribus constitit. Porro Patris essentia Patris persona est, sicuti Filii essentia, Filii itidem persona est, per Patris nomen ac Filii substantiis [hypostasibus] insinuat; Pater enim et Filius substantiarum sunt nomina; per nomen autem essentia, essentia ipsa apparente. Neque enim essentia est sine substantia, neque substantia sine essentia; nam et substantia dicitur commune cum proprio; non tamen, quia unius est essentia cum Patre et Filio Spiritus sanctus, ideo necesse est ipsum, vel se ipsum, vel Filium, vel alium Spiritum producere. Dictum quippe est, quoniam natura operatur juxta proprietatem personæ in qua est.

C Itaque Patrem quidem ac Filium, sive Mentem ac Verbum, quæ relative dicuntur secundum proprietatem suam, et Spiritum habere sequitur; proprium enim quod Mentem sequitur, est ex se ipsa proferre Verbum sine medio, secundum intelligentiæ processum. Alio enim modo sine Verbo esset, Verbumque sine mente porro intelligibili ac rationali, ejusmodi primario ac summum Deus est, etiam Spiritum habere sequitur, quem voluntatem, ac charitatem, seu quomodolibet eam quis vocare velit, a theologis dictum, supra monstratum est : quoniam Spiritus sanctus ex Mente per Verbum, secundum charitatis processum prodit, quem enim Mens per Verbum intelligit, hunc et diligit, et vult; atque aliter ut sit, possibile non est. Ita igitur voluntas, sive amor, et dilectio ex Mente per Verbum prodit; præcogitato quidem processu ex Mente per Verbum, quemadmodum causam ante causam præcogitari dicimus, etsi simul asseritur : quoniam aliud quidem continenter ex primo, aliud vero per id quod est continenter ex primo.

Quoniam, etsi primam causam Patrem vocamus, et consequenter Verbum, Filium, Filium quidem sine medio ex Patre nasci dicimus, Spiritum vero sanctum ex Patre per Filium procedere. Itaque Patri et Filio, quomodolibet quis divinas personas vocare velit, secundum personarum substantiales proprietates, etiam Spiritum habere, sequitur. Ideo et Spiritus Patris ac Filii Spiritus dicitur, et Spi-

raculum Patris et Filii, quia et hujus processus spiraculo assimilatur, secundum Athanasium, atque ad Patrem et Filium relative dicitur, ut demonstratum est; veluti procedens et inspiratum ad proferentem atque inspirantem: indicatque et quod ex Patre genitum est, ut etiam ad Patrem atque Filium relatio, quasi in unum producentem, inspirantemque reducat, quam ob causam, etiam ad invicem simul cogitantur, secundum relationis habitum: nam qui Spiritum dicit, eum simul cuius est Spiritus cogitatione comprehendit. Ita ergo necessario consequens est, secundum substantiales eorum proprietates, Patrem ac Filium habere, ac uniter, et emanare Spiritum sanctum, attestanturque his Ecclesiae magistri. Gregorius quidem Theologus dicens: *Non enim decebat vel Filium Patri vel Spiritum Filio unquam deesse.*

Sanctus Anastasius Antiochenus in ipso suo dogmatico libro: *Spiritus sanctus, ait, cum Patre, et Filio simul apparet, veluti cum mente, et verbo.* Damascenus quoque ait: *Oportet autem Verbum etiam Spiritum habere.*

Magnum item Basilium ostendimus in quodam adversus Eunomium capitulo dicentem: *Nisi Spiritum ex Deo dicit quispiam, ne Verbum quidem.*

Quoniam igitur proprium est sequens necessario Verbum et Spiritum habere: omnia autem quæ Pater habet, habet et Filius; nisi vero Pater habeat, nec Filius habet; sin autem non habet neque Verbum erit, neque ex Patre; oportet enim Verbum etiam habere Spiritum, ut rectissime magister (38) dixit. Si enim Spiritum ex Deo, et Patre dicit quispiam; ne Verbum quidem; quoniam vero Pater habet et Filius habet. Sanctus enim Spiritus cum Patre, et Filio simul apparet, veluti cum mente et verbo, ac secundum eundem modum, sic enim sancti aiunt. Deinde concludens infert: *Quomodo igitur separari possunt inseparabilia, Verbum scilicet ex Deo, et Spiritus ex Deo per Filium?*

Magnum item Athanasius ait: *Quoniam Spiritus non est extra Verbum.* Et rursus: *Esset etiam impossibile in Trinitatis gloria Spiritum glorificari, nisi processus ratione esset ex Deo per Filium.* De naturali ejus substantialique processu verbum hic faciebat sanctus, secundum quem est atque subsistit Spiritus sanctus. *Non est enim extra Verbum;* tanquam si diceret: *Non subsistit sine Verbo;* per ipsum enim procedit ex Patre. Hæc itaque sic se habent, et quæ alia de hoc prædicta sunt: sancto autem Spiritui, secundum suam substantialem proprietatem, sequitur ex Mente per Verbum esse. Hic enim est procedentis, vel Spiritus terminus, secundum quem etiam ut subsistens sit, secundum se persona habet. Una denique et eadem essentia, Patris, et Filii, et Spiritus sancti: in Patre quidem, paterne est, hoc est, sine causa, adjecta proprietate genuendi, secundum paternitatis terminum;

In Filio autem, filiariter, hoc est causaliter, nascendi proprietate adjecta, juxta nativitatis terminum; in sancto autem Spiritu processive, hoc est causaliter, servata sibi proprietate processus.

Quemadmodum igitur Pater non esset Pater, si etiam Filio Filius esset, ita enim esset et Filius Pater, personarumque confusio sequeretur; et certe, cum una sit Patri, ac Filio essentia: et quemadmodum Filius non esset Filius nisi esset ex Patre sine medio, id est, nascendo; ita et Spiritus sanctus non esset Spiritus nisi esset ex Patre per Verbum. Nam si ex Patre esset sine Verbi medio, nascendo esset, et consequenter, Filius. Et sicut Filius ex communionem naturæ ad Patrem, neque Patrem nec seipsum gignit, id quippe esset præter Filii terminum, per quem persona est, ita et Spiritus sanctus per naturæ ad Patrem et Filium identitatem, et communionem, productionem non habebit; quippe alias desinet esse procedens Spiritus; et sive gignendo Pater erit, et quomodo a Patre? sive productus, et quomodo Spiritus? prorsusque, si quidem causa sit Filii, consequenter erit ex Patre Filius per Spiritum, tertiusque erit a Patre, secundum personalem ordinem; quod profecto est præter Filii ac Spiritus terminum.

At neque sui ipsius causa esse potest. Nil enim ipsam sui ipsius causa est. Contradictionem enim ita continebit, secundum idem. Neque alterius Spiritus causa esse potest. Hac enim ratione, non esset Trinitas Deus: simulque, nec nobis fides tradidit Spiritum, vel sui ipsius, vel Spiritum Spiritus. Nempe enim si Trinitatem excesserimus, nihil prohibebit, et quintam, et sextam personam in divinis quærere.

Hæc igitur velle, hominum est, quæ de sancta Trinitate sunt tradita, auferre nitentium, ipsamque e regione blasphemantium. Neque enim multitudo personarum est, sed usque ad Trinitatem progressus est numerus.

Quocirca est quidem Spiritus sanctus ex Patris ac Filii essentia, sive ex substantia Patris ac Filii, secundum traditam rationem, non in quantum duæ substantiæ sunt, sed ea ratione, qua unum sunt Pater et Filius, producendo scilicet, quod utrique commune est, ut sæpe jam diximus; atque hinc, neque conglutinatio erit Patris et Filii; nec enim substantiale est, producere; neque una substantia est Pater et Filius; neque duo principia, quippe unus producens est. Qui enim producit, ex Patre per Filium producit, et procedit uno processu. Neque Filii causa est; hoc enim præter terminum proprii processus est. Ipse quippe per Filium est. Neque sui ipsius, nihil enim ipsum sui ipsius causa est. Neque personæ alterius; Trinitas enim personarum Deus est. Atqui nec Filio est minor. Nam et Filius causalis existens, ac secundus a Patre secundum personalem ordinem; non ideo tamen Pa-

(38) Basilium.

ira minor est, ne Pater quidem perfectior ideo est, quoniam ex nullo est. Ista enim secundum substantiales relationes sunt, quæ naturarum non inducunt differentiam.

His igitur ita enucleatis, ac Patre quidem ex nullo existente, Filio autem ex uno et solo Patre, sancto autem Spiritu ex primo per medium, tertius per medium primo conjungitur. Filii quippe mediatio et sibi ipsi unigeniti honorem servat, et Spiritum naturali ad Patrem habitu minime excludit, ut ait Gregorius Nyssenus; sicque juxta magni Basilii sententiam, et substantiæ [hypostases] conceduntur, et pium unici principatus dogma non decedit. Atque ita sermo nobis ad principium rediit; quippe cum sanctæ Trinitatis ordine inchoaverimus, ad ipsum rursus ordinem pervenimus.

Si igitur his ita concessis, nihil quidem ex ratis, atque communi fidei confessione comprehensis tollitur, fideique principiis ac sanctorum sententiis omnia consonant; eorumque qui ex Patre, et Filio Spiritum sanctum constituentur, veritas utrinque se aperit, ex propriis scilicet ac secundum se productis rationibus: nobis quidem id quod initio institueramus, finem accipiet. Constat vero, eos qui ex Patre solo constituentur Spiritum sanctum, veritate frustrari; ipsum enim Trinitatis ordinem tollunt, per quem alius quidem est, ex primo atque hinc miscent, et confundunt discretum, et supersubstantiale nomen, et rem Patris, Filii, et Spiritus sancti, Spiritumque sanctum ex Patre esse sine medio dicentes, ipsum etiam proprie, ac substantialiter esse Spiritum auferunt; sublato quippe substantiali ejus processu, juxta procedentis rationem, vel non procedens erit Spiritus, vel juxta natalitatis processum, Filius erit, secundum quem Filius ex Patre sine medio nascitur.

Porro Verbum Dei unigenitum, signaculumque uniforme Patris, atque immobilem incommutabilemque figuram, et eum qui ex Patre totus ex toto perfecte resplendet, incommutabilemque imaginem, et Patris definitionem, ac Verbum, maxime paternorum bonorum fraudantes, identitate, quæ illi ad Patrem est, perpetuaque constantia excludunt; quod Arianz impietatis est. Et quoniam qui non honorat Filium, nec Patrem honorat, ut ipse Dominus ait: *Qui videt me, videt et Patrem: quoniam omnia, quæ habet Pater, mea sunt*⁸; neque Patrem natura, et verum Patrem, ac perfectum cogentur confiteri, nisi Patri similis Filius sit, atque in se ipso Patrem, unde processit, perfecte indicet: præter solum esse Patrem, juxta sanctorum sententiam. Nam qui Spiritum sanctum in Filio non conspicit, neque in Patre conspiciet. Qui enim videt Filium, et Patrem videt. Imo, juxta magnum Athanasium, quoniam a Patre procedere dicitur, ideo quoniam a Filio est, qui enim esse negat ex Filio, neque a Patre esse confitebitur. Id si ita erit, omnino non procedens

A erit, sed Filius, ut dictum est: duoque filii in Trinitate erunt, nihil differentes a se invicem, atque ita habitus ad invicem, ac discretio tollitur; sola enim causæ causalisque ratione, divinas discerni personas a sanctis accepimus, et Verbo a causa subdiviso, sanctam Trinitatem ad se ipsam in nullo nisi concorditer habere. Ita igitur beatissimæ Trinitatis seriem atque insolubile ordinis vinculum auferunt, singulasque divinarum personarum, et dignitate congrua, et propria substantia per ea quæ dicunt, deponunt: sive penitus dejiciunt. Oblique autem hujusmodi blasphemia Filium respicit, quæ et alia plurima absurda secum trahit. Uno enim, inquit, concessio, plurima inepta sequuntur. Et si enim ore non ista continentur, neque se ita sentire asseverant, etiam si nolint, in eo pertrahuntur. Et si Filium consubstantialem constituentur, illa tamen dicunt ex quibus hoc tollitur. Neque enim sufficit absurda negare, vel ista ore non dicere, sequæ ita sentire, denegare, nisi et illa dicere caveant, quibus positus, necessario absurda sequuntur. Nam, verbi gratia. Sabellius quidem se judaizare denegabat, sed divinarum personarum Trinitatem non admittens, in id, vel invitus impellebatur. Et Judæi quidem honorare se Deum arbitrantur, illius se legem, ut illis lata est, sequi asserentes, sed ita Scripturas exponunt, ut eis lex neque vel modice prosit. Neque enim salvare potest, et Deum per ea quæ dicunt, inhonorant. Qui enim non honorat Filium, neque Patrem honorat; et: *Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum*, ut ait ipse Dominus⁹.

Constat ex his una, non parvam aliquam esse differentiam eorum qui ex Patre et Filio, quique ex Patre solo Spiritum sanctum procedere sentiunt. In ipsa namque fidei initia, sanctorumque doctrinam intuentibus, nihil erit differens. Communiter enim hos Deo conjungente, de hoc omnes consentiunt. Illi quidem et eisdem utentes dictionibus; hi autem per alias æquivalentes ad eundem veritatis suam contententes. Veluti, si quis patriam, solum patrium, seu rectam lineam, æquam, vel parilem, vel novem, ter tria dicat; nullaque apud Scripturam sanctam, sanctosque Patres invenitur contentio, si quis ad solam rei intueatur veritatem: adeo ut quæ a sanctis omnibus, atque ab utrisque partibus, pie fideliterque dicta sunt, sibi invicem esse consona, sacrisque litteris congrua fateri necessario cogamur.

Verum, pro utentium expositione, seu presumptione, seu voluntate, seu alia quavis intentione in totum, et omnino, quod dicitur, differt, prorsusque manifestam contradictionis pugnam habet. Liquet autem id quod illi quidem tertium a Patre Spiritum constituentur juxta personalem ordinem; et qui aliter sentiunt, eos divino reluctari ordini existimant: non eam observantes, quam accepe-

⁸ Joan. xiv, 9; xvi, 15. ⁹ Joan. iii, 36.

runt normam glorificationis, verum vocis captantes A novitatem.

Isti, secundum a Patre esse aiunt. Atque illi quidem Filium ex Patre sine medio nasci consentunt, atque Filio præponunt Spiritum. Eos vitandos arbitrantur, ut aperte pietati reluctantes, quam scilicet nobis Dominus tradidit in salutaris baptismatis traditione. Isti vero, nihil prohibere dicunt et Filium dicere ex productore per productum nasci; atque illi quidem Filii mediationem cum Ecclesiæ magistris consentunt; isti, hanc manifeste negunt. Et illi quidem ex Patre per Filium procedere et per eum, qui est, continenter ex primo esse credunt Spiritum sanctum. Hi autem, ex solo Patre, hoc est, sine medio ipsum procedere affirmant. Atque B Illi quidem unum, et intemporalem, et æternum Spiritum processum, secundum quem ex Patre per Filium procedit, et his qui secundum tempus possunt, agnoscitur, fatentur; non enim prodit in tempore quod procedit ex Deo, etiamsi in tempore videatur operari. Hi autem, quod per Filium dicitur procedere, temporalem quemdam processum designare dicunt: ac procedere Verbum, quod omnes Spiritus sancti substantiæ significativum acceperunt, ut intelligi datur, ipsi dissentunt, dum processum illum temporalem dicere coguntur; quin hinc quoque Filio et Spiritui temporalia quædam accedere: illi quidem, *dare*; huic autem, *dari* ab illo atque *mitti*, dicere cogentur.

Atque illi quidem Patris omnia propria, atque præcipua Filium habere asserunt, præter solum Patrem esse: esse autem Filium sine paternitate sola, atque in eo solo differre; alia autem omnia, illi communiter, et absque ulla varietate adesse. Hi autem ista manifeste negant. Et illi quidem genitoris Spiritum etiam Filium habere consentunt, propriæ naturæ bonum, quemadmodum et Pater. Hi autem habere quidem illum, sed non eodem modo, contendunt. Atque illi quidem Spiritum ex Filii essentia, pro eo quod est, ex substantia [hypostasi], affirmant esse: sicut et quod ex Patris essentia substantiam ponentes, et substantiam quidem sine essentia, essentiam vero sine substantia dicere coguntur. Illi quod dicitur ex Filii essentia, causam signare dicunt, si et quod dicitur ex Patris essentia, similiterque ex C Filio sicuti etiam ex Patre, Spiritum procedere. Isti, et valde reluctantur. Illi, sola causæ causalisque ratione, divinas discerni ab invicem personas. Hi, non sola dicunt. Illi generationem solam, Patris substantiale ponunt. Hi quatuor illius substantialia esse volunt, ex quibus sit, *ingenitum esse, et sine principio*. Illi producere substantiale nulla ratione esse dicunt; contra hi, substantiale asserentes; bellum enim pertinacissime suscipiunt. Illi, non ex solo Patre procedere fatentur; isti ex solo et sentiunt, et scribunt.

Omitto enim quæ in præmissis evidentissime se ingerit, variam utriusque partis pugnam, atque differentiam, et quæ ex his sequuntur; quæ omnia

apertissimæ contradictionis sunt. Et ipsi autem aperte indicant, non parvam esse differentiam, dum abstinere ab invicem, seque invicem impietatis insimulant: suosque singuliorum communionem fugere, et vitare admonent, ut perniciem, et pestem. Utra autem pars communibus rationibus fidei, Patrumque theologiæ concinat, ex superioribus claruit eorumque conscientiæ relinquitur, qui ista lecturi sunt, sub Deo teste, et cuncta inspectante: modo quispiam omni anticipatione, et irrationabili odio ex animo depulso, neque una aliqua particula et ea negligenter perfecta, sed omnibus prudenter et caute decursis, medius ambarum partium iudex sedeat, atque ita de omnibus sententiam ferat. Aperta enim fidei ratio sanctorumque doctrina exposita est.

Atque ita ut quo fierent apertiora, eadem bis terque, ac sæpius, repetita sunt: nihilque curiosum, vel ambitionem ac jactantiam redolens in hujusmodi apparet expositione: neque aliquid syllogismorum adjunctum est: nisi aliquid aperte, et quod ab omnibus concessum esset, sequeretur. Verum ex ipsis Salvatoris verbis, eorumque expositionibus, ut a sanctis Patribus digestæ sunt, constant omnia prædicta: ne quis nos in persuasionem humanæ sapientiæ crucem Christi evacuare dicat, inanemque prædicationem facere, si has argutias perscruar, quæ adolescentulis quoque notæ sunt, inde gloriam inanesque rumusculos aucupans.

Quis enim ignorat Deum neque genus esse neque C speciem, neque in his ipsis contineri, sed initium ipse cum sit omnium, atque omnibus prorsus excellentissime eminens, documentis omnibus superioreu esse? Etsi enim Deum esse novimus, quid tamen sit ignoramus; non tamen, quoniam quid sit ignoramus ideo profundissima ignorantiae nocte caligantes, nihil omnino de Deo nostro scimus: neque ergo tantum, ut est scire neque penitus nescire nos, ingenue fatemur; si enim nihil omnino scimus, inanis erit fides nostra; et si divinos illos arcanosque processus constemur, quomodo tamen id sit, neque dicere, neque intelligere possumus, ut ipse se ipsum Deus novit.

Cæterum nativitatem quidem alterum, alterum vero processionem; et illum quidem gentium, hunc autem procedentem; et illum Filium, hunc Spiritum, illumque sine medio ex primo, hunc autem per eum ipsum qui est continenter ex primo esse, cum a fide ipsa et a sanctis Patribus ita acceperimus, credimus. Quibus subjectis, Trinitatem confitemur, neque propter personas unitatem dividentes, neque personas propter unitatem confundentes.

Non enim cum de hisce doctores disserunt, Christi crucem evacuam, fidemque in persuasionem humanæ sapientiæ annuntiant: quanquam, qui ita loquitur, si omnino syllogismos et ratiocinationem tollit, primum quidem quod humanæ naturæ proprium est, hominumque ad invicem consuetam locutionem et communionem unam aufert: culpabit-

que beatum Paulum eos increpantem, qui per ea quæ videntur de Deo colligere ratiocinando nequiverunt, et de creaturis Creatorem noscere¹⁰. Culpa- bit et theologos sive de substantialibus, sive de divinis processibus disserentes; Salvatoris nihilominus sententiam tollet, Scripturas jubentem perscrutari.

Neque enim obscurum est, eum, qui Scripturas perscrutatur, colligendo, et ratiocinando lecturum: quin ipsum quoque Dominum, qui diligenter inspicat ratiocinari animadvertet, puta cum infert, dicens: *Si autem ego in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*¹¹; et: *Si Satanam Satanam ejicit, ergo divisus est; omne autem regnum in se ipso divisum, desolat*¹²; et rursus: *Itaque non est mortuorum Deus, sed vivorum*¹³. Et: *Si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis; nunc autem quæritis me interficere; hoc Abraham non fecit*¹⁴; et: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris: quanto magis Pater vester celestis, cum sit bonus, bona dabit petentibus eum*¹⁵? et quæ talia.

Deinde, et se ipsum destruet. Nam quæ contra ratiocinationem dixit, hæc ratiocinando ait: nisi quis eum non ratiocinari, sed a ratione deviare potius ista dicentem pronuntiet: quod si hujusmodi ratiocinationem in Deo tantum prohibet, cunctam sanctorum destruet theologiam: et eam in primis quam contra hæreticorum errores dimiticentibus diligenter, subtiliusque conscripserunt, solisque sensibus divinarum rerum examen, ut intelligi datur, permittit; aliterque non ex Patre solo procedere putare Spiritum sanctum documentum admittit, quod ut ita esse probent, omni studio, et ingenio nituntur: eum vero etiam ex Filio asserere, non æque probationem admitti; si enim illud de Scripturis, ut putat, nihil peragens, ostendere nititur, nullo magis, qui illum etiam ex Filio dicit, ex Scripturis ac doctoribus, omnibusque secum una pugnantibus, copiosius id et manifestius docebit. Non igitur malum omnino est, probare, sed non ad propositum propriis uti principiis, ac putare fidem naturalibus initiis probari, id malum et perniciosum est.

Itaque is quidem qui utitur communibus fidei principiis, circa id quod quotidie quæritur, cum de Deo proponitur, concessisque sanctorum sententiis, quibus subjectis, nullo ex his quæ rata sunt, sublato, concinne concludit; sicut antiquis Patribus de consubstantiali disserentibus plurimisque aliis de fide quæstionibus contingit: nihilominus et illam conclusionem Scripturæ esse sententiam, ex illis scilicet principiis pendentem, causis-que, unde ducta est propriam fatendum, illamque theologiam vocandam, et ex eis quæ sunt a revelatione, esse: quemadmodum geometricæ conclusiones a principiis geometricæ non deviantes; alioquin plurima ex his

A quæ de fide concessa sunt, quæ aperte scripta non sunt, peribunt.

Verum, si quis dixerit, *Si possibile sit inveniri syllogismum concludentem de Scripturis, etiam ex Filio esse Spiritum sanctum, et ambas habentem propositiones, hunc ego, ut veritati maxime congruentem, libentissime susciperem*; hunc profecto in his quæ dicta sunt, liquido reperiet; Filius quippe ex Patre accipiens, et audiens, ab eo esse habet. Sanctus autem Spiritus a Filio audit, et accipit. Spiritus sanctus ergo a Filio esse habet. Hic major quidem propositio fidei sententia est: minor autem: *quia Spiritus sanctus a Filio accipit et audit*: et ista de principiis fidei, Salvatorisque sententiis est. Ita igitur sancti, ut ostensum est, hanc sententiam exposuerunt. Idcirco et ab ipso illum esse habere dicunt ut qui ab ipso accipiat, et audiat, atque annuntiet; et esse ex Filio, et ex eo prodire, et per ipsum, et ex ipso procedere, et si quid hujusmodi prædictum est. Igitur cum quæsitum syllogismum habeat, contentione desistat, reliquo enim huic similes adijcere omitto.

Enimvero, si quidem omnem syllogismum, qui non ambas de Scripturis propositiones habet, falsa putat concludere; et ipse falso suspicatur, et Ecclesiæ magistros, qui talibus pro veritate in Deo uti sunt calumniatur; hoc autem constat, quod secundum essentiam ex aliquo nascitur, ejusdem essentia cum gignente est: Filius autem ex Patre nascitur, Filius ergo ejusdem essentia est, cujus ille qui genuit. Et hic igitur minor ex nostris assumpta vera est; quod enim gignitur, ejusdem essentia est, cujus ille qui gignit; non tamen ideo syllogismus falsum in Deo concludit, et si Dei Filius perfectius et excellentius ejusdem essentia cum Patre conspicitur; materia quippe, et omnia quæ sequuntur, inde longissime remota sunt. Nam nisi propositiones quæ de nostris sumuntur, non possunt, quodcumque queratur in Deo, sicut est ostendere, eo quod Creator creaturis longissime excellat, conclusio jam falsa est, atque contraria: sic enim veritati veritas reluctaretur, et veritatem Deus veritas collideret, ut neque ex visibilibus invisibilia illius conspicerentur, neque Creatorem ex creaturæ palchritudine speculareretur. Ista enim magis arcerent a veritate, ad quam, per ea homines adducere volebat. Atque ista dicimus, non quod in superioribus syllogismorum arte uti simus, quasi nos nunc purgare cupientes; prædiximus enim sanctorum dicta nos simpliciter exposuisse; sed quoniam plerique, veluti si a disserentibus concessum esset, Deum naturalibus principiis subjectum, per hæc dicere aliquid putantur, simplicioresque decipiunt. Sed hujus quoque voluminis prolixitas cohibenda est. Cætera, Deo miserante, sequenti quarto et ultimo libro disseremus.

¹⁰ Rom. 1, 26. ¹¹ Luc. xi, 20. ¹² ibid. 18.

¹³ ibid. 11.

¹⁴ Matth. xii, 52. ¹⁵ Joan. viii, 37. ¹⁶ Matth.

LIBER QUARTUS.

Quoniam igitur, juvante Christo, ac duce ipsa A pietate, Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere, veraciter probatum est, mirum profecto esse non debet, si in Symbolo communis fidei dictio illa adjecta est; sed id potius diligenter inquirendum est, verane an falsa sit illa adjectio. Nam et qui additionem interdixere, adjectionem fidei, corruptaque dogmata conscribere prohibuerunt. Nam in Ephesina synodo: *Lecto, inquit, Niceni concilii Symbolo, communiter decernunt, jam nemini licere fidem aliam conscribere, aut proferre, aut tradere his qui ex Judæis, vel gentibus, seu, ex alia quavis hæresi ad Ecclesiam veniunt; qui vero hoc præsumpserit, hæc et illa patiatur* (39).

Fidem aliam dixerunt. Eadem vero liquidius, et manifestius alias qualibet necessitate pronuntiare, B contradicentibus quibusdam catholicæ fidei, nihil ipsam fidem unicam violat. Non igitur communem fidem declarare, interdictum est; sed, vel aliam, vel contrariam inducere, ut ipsæ quoque litteræ testantur; sive quibuslibet hominibus interdictum est, ne quisque horum; passim proprium sibi Symbolum conscribens, et aliquos a communi confessione separans, cum hoc deceptos baptizet, stantque conventicula, cujusmodi tunc plurima fiebant.

Porro ipsa Ecclesia sibi ipsi, docendi, atque aliis dicendi, quæ vera sint, et salubria, licentiam potestatemque non abtulit. Non enim, postmodum novis in dies blasphemis exorientibus, in fidei terminis (40) adjiceret, quæ pios, impiosque discernent; aut enim necessarium est constiteri omnia, tunc confessioni fidei plenissime adjecta, et ad futuras novitates vocum sufficere arcendas; et post-hæ futuris conciliis minime licere de fide statuere; aut Ecclesiam initio quidem potuisse de dogmatibus statuere, et alia quidem addere, alia auferre; postmodum vero, hanc amisisse potestatem. At primum illud quidem verum non esse, post hæc acta concilia testantur: quæ profecto, nunquam convenissent, si prima illa scandalis futuris satis obviascent; Dei enim est futura prænoscere. Singula vero concilia, ad præsens periculum intenta, contra hæreticos pugnant, non futurum propellunt. Hoc enim incertum est. Illud vero, instat, et urget. Ex quibus et illud constat, postea concilia utiliter et necessario fuisse confata, quoties Ecclesiæ necessitas urgeret. Nempe enim eandem vim Ecclesiæ non semper, ac similiter adesse existimare; mysteria fidei tollentium est, maxime cum Salvator dixerit, se cum illa usque ad consummationem

¹ Matth. xxviii, 20. ² Galat. ii, 8.

(39) De hoc loco concilii Ephesini, lege Bellarminum I. ii *De Christo*, c. 29.

(40) Definitionibus et decretis.

*sæculi futurum*¹. Si igitur primis sufficienter habentibus, ad occurrendum periculis omnibus futuris, nulla postea necessitas fuisset concilia cogendi: eandem sic quoque potestatem temporibus omnibus Ecclesiam habere, putandum est, aliterque hæc libertate sublata, non parva detrimenta, sed summam perniciem sequi necessario, nisi liceret Ecclesiæ de fide statuere, scribere, atque definire.

Ex præteritis cognitis, perspicuum est non adjectionem dictionis, sed alterius fidei conscriptionem interdicti, Ecclesiamque non sibi ipsi, sed hominibus singulis de fide statuendi ademisse potestatem. Neque enim in fidei terminis deinceps a sacris conciliis quomodolibet fuisset adjectum, si ea se potestate privasset. Aliter enim, qui ista dicunt, eos etiam, qui in Niceno concilio conveniunt, anathemati subjicerent, qui non pauca apostolorum symbolo addiderunt, et eos qui postmodum Constantinopoli convenientes, et ipsi nihilominus Niceno Symbolo adjecisse comprobantur quædam: quædam item abstulisse, nemine instigante, quia sic visum est. Nempe et reliqua deinceps concilia alias aliter adjecisse aliqua, vel immutasse quis nesciat, cum hæc vel illæ necessitates casusque requirerent?

Porro conciliorum de fide sanctiones æque, ac Symbolum suscipimus, quæ in ipso complexæ continentur. Sed et cum beatus Paulus dicat: *Etiamsi angelus evangelizaverit, præter id, quod evangelizavi vobis, anathema sit*², consubstantiale tamen Patres adjecerunt, cum nemo ante illos hanc dictionem tradiderit (41). Idcirco etiam a contradicentibus hanc non inveniri in sacris libris arguebantur. Addiderunt tamen, litteræ sensum conferentes, et contra adversarios constanter dimicantes juxta theologum Gregorium, qui ait: *Non de verbis, et nominibus pugnamus, dummodo syllabæ ad eandem intelligentiam ferant*. Et certe non propter hujusmodi adjectionem Pauli subjiciuntur anathemati. Prorsus vero synodus omnis pro reprehensione blasphemorum congregata, fidei terminum exponit, per id quod veteribus dictiones adduntur, nova dogmata resecaus. Ita enim se res habet. Si quidem esset possibile, sine aliqua contradictione eorum qui communem fidem oppugnare volunt, manere Ecclesiam in antiquis principiis immotam, nulla fuisset necessitas aliquid quomodolibet adjicere; sed suffecisset ad confessionem fidei, compositum a sanctis apostolis ab initio Symbolum brevè simul ac simplex.

(41) Contrarium apparet ex illis quæ docet Bellarminus II *De Christo*, c. 5.

Quoniam vero primus Arius Dei Filium Patris A essentia detrudere præsumpsit, quod in apostolorum symbolo scriptum aperte non fuerat, Filium ejusdem essentiae cum Patre esse : cum hujusmodi venenum per corpus Ecclesiae serperet, eaque pestis effunderetur in plures, qui in Nicea convenere Patres, veritatis, ac fidelium curam habentes, Symbolo alio composito, ei *consubstantiale* addiderunt; atque ante omnia saecula Filium ex Patre genitum, non factum, et ex Deo vero, Deum esse verum, et quæ tunc adjecerunt, cum apostolorum nomen solummodo ex Patre dixissent.

Erant ista sic; videbaturque tunc abunde munita fides, cum parvo post tempore contra sancti Spiritus divinitatem se erexit impietas. Erant enim, qui dicerent sanctos in Nicea Patres optime de fide statuisse, et Patrem quidem Deum prædicasse; Filium item pari laude honorasse; Spiritum vero sanctum non appellasse Deum. Convenerunt Constantinopoli Patres, et illud quod nunc legitur, symbolum composuerunt. Cumque Niceni concilii Patres solum, et in Spiritum sanctum, credere dixissent, nihilque adjecissent amplius; isti, quæ plura sunt addita apposuerunt de sancti Spiritus dominatione et deitate. Neque solum addiderunt, sed detraxerunt etiam. Nam, cum dixissent illi, *Genitum ex Patre*, videlicet, ex Patris essentia, isti solum *ex Patre genitum* retinuerunt : magnamque omnino differentiam in tribus his Symbolis, si verba et nomina attendis, invenies. Non tamen ob eam differentiam, vel qui in Nicea convenere, aliam fidem, quam ab Apostolis acceperint, composuisse existimantur, vel qui postea Constantinopoli fuerunt, præter Patrum fidem, qui in Nicea fuerant, senserunt. Testatur Gregorius Theologus, qui huic synodo interfuit, in epist. ad Cledonium sic scribens : *Nos nihil unquam fidei a sanctis Patribus qui in Nicea convenere pro delenda Ariana hæresi composuit, in honore vel prætulimus, vel præferre possumus; sed illius fidei, miserante Deo, sumus, atque erimus. Id autem solummodo elucidavimus, quod de sancto Spiritu minus dictum fuerat, et quod tunc hujusmodi quæstio mota non fuerit, cui unius divinitatis scire oportet Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, Deum etiam Spiritum fatendo.*

In Chalcedonensi quoque concilio congregati, pro his veluti rationem reddentes, hos neque adjecisse aiunt fidei Nicenorum Patrum, quasi novum quidpiam, et variam dicentes; neque, quod ab illis fuerat relictum, hos implevisse, sed illorum, de sancto Spiritu intelligentiam, contra eos qui illius dominationem auferre nitentur, Scripturæ testimoniis fecisse planiorem. Videmus autem et ipsos, qui illic convenerunt, Symbolo Niceno addidisse. Nam cum illi, Patri Filium consubstantialem tantummodo dixerint, isti addiderunt : *Consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis, secundum humanitatem*, Eutychis in hoc opinionem corrigentes.

Et qui Ephesi primum convenerunt, fidei terminum exposuerunt, quo Dei Genitrix beata Virgo prædicatur. Virgo enim solummodo *beata* in symbolo appellata fuerat. Etsi enim Symbolo id adjectum non est, nihilominus Symboli terminum (42) illum veneramus, hujusmodi vocabulum, illiusque sensum ut rectissime positum suscipientes, atque constantes : eosque qui illud negant, execrantes, quibus circa Symbolum non majorem ostendimus rigorem, quam universa synodus pro revincendis blasphemis congregata, fideique terminum exponens, et per eas quas antiquis addit, dictiones, nova dogmata eliminans.

Magnus præterea Basilius in Regula ad monachos sanctorum Patrum fidem, quæ, ut ipse ait, *fraudari, adulterari non posset*, cum se traditurum polliceretur, plurima, quæ in fidei Symbolo sunt posita, omisit, et de sancto Spiritu nihil, neque quod ex Patre, neque quod per Filium procederet, dixit; sed tantum et in Spiritum sanctum se credere dicens, adjectis quibusdam Scripturæ testimoniis de sancto Spiritu, ex Patre ipsum procedere omnino tenuit : cum nihil adicere, neque demere proposuisset, existimans his quæ dixisset, etiam quæ tacebat comprehendere.

Ex his perspicue constat, eos qui auferre aliquid vel addere prohibuerunt, non adjectionem dictionis, sed fidei alterius editionem vetuisse; alioquin nullum esset concilium a crimine immune. Constat et illud una, quod fidelium quidem proprium sit addere, novitatis autem inventorum ad non scriptum, atque priora recurrere, religionis scilicet obtentu, iniquitatem simul operire, atque introducere nitentium; quippe hæreticorum singuli, qui alias aliam fidei corruptionem invexere, merito adjectionem veterunt, ne per eam sua versutia argueretur : quam scilicet sancti Patres contra illorum perniciem, ut potentissimum medicamentum excogitaverunt : et qua infideles atque impius a piis fidelibusque discernent, ac per eam Ecclesiae pura et immaculata fides servaretur.

Atque adversus eos qui dicunt eos, qui primum de fide statuerunt et definiunt, fuisse sanctiores et honestiores his qui semper aliquid adiciunt, pro se ipsis, et pro veritate rationem reddunt silentii, priorum Patrum causam inferentes, illos scilicet ideo nihil dixisse quia nondum tanta nequitiae zizania essent exorta : quod si modo illi adessent, vel tunc hujusmodi pullulassent scandala, hæc ipsi quoque adjecissent, sicuti modo nos facimus, ac nullo omnino nomine abstinuissent, per quod linguas vestras coercere potuissent. Ita denique Niceni Patres adjecto *consubstantialis* adversus Arium ejusque complices steterunt : illo quidem ad non scriptam eonfugiente, apostolorumque sanctitatem objiciente, qui in suo Symbolo de hoc nihil conscripserunt : illis vero dictionis adjectionem nihil esse ab illorum intentione alienum contra inferentibus. Cæterum

(42) ὄρον, statutum, definitionem, clarius hoc quam vocabulum *termini*, quo interpret est usus.

si quidem, dum illi superessent, de hoc mota quæ- A stio fuisset, sive nunc nobis adessent, nunquam illi aliter dixissent, seu conscripsissent, quam modo nos facimus, constantissime asseverantibus (45).

Ita et Constantinopoli adversus eos qui Deum esse Spiritum sanctum denegabant, nihilque de ejus deitate in Symbolo Nicæno scriptum objectantes, quod solum sequendum asserebant : de adjectione responderunt, hæreticisque, si adjectiones Symboli auferrent, se quieturos pollicentibus, veritatis doctores ad eos responderunt : Esset quidem optimum, si ut prius, fidei pura simplicitas, nemine obstrepente, servaretur, nulla enim adjectione opus esset ; quoniam vero quidam surrexerunt, corruptionem et novitatem fidei docentes, et adjectionem fieri necesse est, factamque ut scripta est, permanere, B ut per hanc deprehendantur, qui malignari elegerunt, infectique ab integris hujus adjectionis signo dignoscantur. Simulque ne videamur per silentium adjectionis blasphemantium erroribus acquiescisse. Siquidem igitur pie sentitis, dictionem quoque confitemini ; sin vero alias, nos quidem hanc, ut piani et sanctorum Patrum sententiæ maxime congruam suscipimus ; vos autem, ab Ecclesiæ integritate scindemini.

Sic Nestorius Θεωτόκος id est, Dei Genitrix, vocem denegans, Nicæni concilii statuta, Symbolumque transgredi non oportere asseverabat : quibus solum suffecisset dicere, *Christum ex Maria Virgine natum*. Sed occurrit Cyrillus arguens, ac dicens frustra illum ad Patres et ad Symbolum confugere, C quasi fas non sit quod illi siluissent addere, causam cur illi Mariam Dei Genitricem non dixerint apertius ob futuri ignorantiam ; et quod necdum orti fuissent, qui hanc absurditatem peperissent asserens : *Et Patres enim, inquit, adiecissent, si aliquos ad tantam vesaniam prorupturos scissent*.

Compellitque Nestorium etiam ab eo scripta capitula suscipere, et confiteri se ita, ut illa continerent, sensurum : quasi non sibi Symboli confessio sufficeret, minatus, nisi in his maneret, quæ ibi scripta erant, sacerdotio illum et ab Ecclesia ejecturum.

Atque omnia deinceps concilia usque ad septimum pervenientes, ita respondisse invenimus. Quid si ubique omnis Symboli adjectio hæresis putanda est : laudandi erunt Arius, Macedonius, Nestorius, et cæteri, qui contra veritatem rabide latrarunt : non suscipientes adjectiones, propter factam et fueratam antiquitatis reverentiam. Contra culpabilis (hisce) omnis Ecclesia.

Verum plurima quoque necessario secundum fidem confitenda, Symbolo non continentur. Neque enim ibi beata Maria Virgo Dei Genitrix dicitur, sed Virgo solum. Neque quod Dei Verbum secundum unam substantiam quem assumpsit hominem univit sibi ipsi ; neque, quod Christus ad inferos descenderit, quod in apostolorum Symbolo fuerat scriptum. Neque Spiritus sanctus asseritur Deus.

(45) Videtur aliquid deesse.

Quid ergo? Num his ideo non credemus? quæ ex his quæ scripta sunt, colliguntur necessario, an simplicibus verbis, ut a conciliis sunt tradita, stabimus? At, illud quidem eorum est, qui de nominibus contendunt ; et omne quod præter litteram accipitur, scandalum putant : juxta scilicet Judæorum vilitatem, qui semper legis assident litteræ. Quod etiam divus Dionysius, irrationabile ac perversum esse ait, non scilicet intentionis virtuti, sed vocabulis intendere.

Porro proprie expositos a synodis terminos veluti commune Symbolum unime amplecti, ac suscipere, eorum est, qui concilia irrita volunt. Æque igitur ac Symbolum quæcumque illa statuerint, suscipienda sunt. Neque enim profecto, quod in Symbolo quidem continetur, honorabimus : quod autem ex illius pendet sine, vel quod post ejus lectionem dicitur, vel in suis terminis exponitur, non honorabimus? Hoc enim stolidum simul et irrationabile est.

Quod si concilia sacra veneramus, illorum quoque sententias venerari convenit, atque ita, ut de his nos esse certissimos, cum omni fiducia confiteamur, eosque qui negant, exsecremur. Nam qui in synodis expositas sententias negat, pœnis negantium Symbolum erit obnoxius. Prorsus et ea quæ Symbolo inscripta non sunt, æque ac si scripta essent, honorabimus. Atque hinc si ratio veritatis exegerit, si casus necessario impulerit, nihil differt, etiam quæ non sunt scripta, confiteri, cum in Symbolo complexa, comprehensa sint.

Quocirca, neque illis adjectio obijcienda est, qui etiam ex Filio Spiritum sanctum procedere fatentur. Sed, ut dictum est, verumne hoc sit, inspiciendum est. Nam præterquam quod subjectis fidei principis necesse est, si velimus ea quæ communiter a theologis de Trinitate traduntur, observare ; etiam ex Filio procedere, fateri ; alios quidem sanctos habemus, ex Filio illum esse dicentes, et ab ipso habere esse, et ex ipso naturaliter atque essentialiter, ut ipsius operationem naturalem et essentialiter prodire. Et sicuti ex Patre, ita etiam ex Filio esse, secundum eundem modum. Alios vero per Filium naturaliter prodire, et per eum atque ex eo accipere, et ex Patre per Filium procedere, imo etiam ex Filio procedere, et quæ alia prædicta sunt. Ita enim ipsi dictum illud evangelicum : *Qui a Patre procedit*, exposuerunt ; complexumque procedendi terminum addentes, ex Patre per Filium procedere declaraverunt. Quos profecto, nemo erit ita amens, qui audeat accusare fallaciæ. Ipsi enim sunt, qui concilia instituerunt : per quos illa robur, ac munimen acceperunt, atque ab eis, cum ulla fuerit de fide quæstio solvenda, ad istorum doctrinam ac magisterium mittimur, hæc et illa nos poti addentibus, nisi istos suscipiamus. Cur etiam hic adjectionem non culpamus, ac per Filium procedere negamus, quoniam in Evangelio id scriptum

non est? At magnus ait Athanasius: *possibile non esse in Trinitatis gloria, Spiritum sanctum glorificari, nisi procedendo sit ex Patre per Filium*; sed et septima synodus, et Tarasius patriarcha sanctissimus, et sanctorum plurimi in fidei suæ confessione ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum insinuaverunt.

Cæterum, si quis illud evangelicum: *Qui ex Patre procedit*, his qui etiam ex Filio procedere Spiritum dicunt, objiciat, non illis contrariam opponit vocem. Neque enim, si ex Filio est, ex Patre esse desinet; neque ista invicem objecta, invicem pervertunt. Imo, ut pluribus docuimus, ex Patre esse quod dicitur, esse etiam ex Filio subingerit. Sed neque ex Patre per Filium procedere a sanctis diceretur: si quidem ista contraria invicem essent. Nam si ex Patre solo dictum fuisset, haberet rationem hujusmodi objectio. Quoniam vero ex Patre tantum dictum est, hoc autem et ab utrisque pro confesso habetur, supervacaneum est atque vanissimum, omisso eo, quod prius, ut ostenderent, curare debuerant, ex solo scilicet Patre procedere, quod contrarium est ei, quod est, ex Filio esse: ex Patre procedere quod dicitur, quasi repugnans ducere his qui hoc nullatenus negant.

Concesso ergo ab utriusque Spiritum ex Patre procedere, reliquas jam sententias inspiciendum est, quibus magis conveniant: hisne, qui ex solo Patre procedere dicunt Spiritum sanctum, an vero his qui hunc ex Patre constituentur, ac Filio? Hi siquidem illud, quod dicitur: *De meo accipiet*¹; et: *Quem ego mittam*²; et: *Spiritum veritatis*³; et: *Mittet Pater in nomine meo*⁴; et: *Ego, et Pater unum sumus*⁵; et: *Omnia, quæ habet Pater mea sunt*⁶; et: *Si in digito Dei sive in Spiritu Dei ejicio demonia*⁷. *Insufflavit et dixit, Accipite Spiritum sanctum*⁸, et sexcenta talia, suæ habent confessioni consona. His enim, ut superius dictum est, magistri Ecclesiæ inducti, prædictas de Spiritu sancto tulere sententias, et *per Filium et ex Filio* procedere dixerunt; qui autem ex solo Patre volunt dicere, nullum omnino pro se habent testimonium; imo, et prædicta omnia sibi adversantur, hostesque habent sanctos Patres, qui illa sic exposuerunt.

Quod si id objiciunt, scriptum non esse, *ex Filio*, primum quidem, *De meo accipiet*, et omnia quæ dicta sunt, ad istud tendunt, nisi vocibus maximis clamantibus sanctis, illorum aures penitus obsuaderunt; deinde, neque ex solo Patre scriptum est. Itaque non magis pro se, quam contra se, non esse scriptum objiciunt.

Si autem, quoniam Filius ex Patre dicitur, et

hinc solus de solo creditur, idcirco et Spiritum sanctum, quoniam ex Patre procedere dictum est, *ex solo*, ipsi adjiciunt: primum quidem, et ipsi adjicientes arguuntur, neque digni sunt qui audiantur, cum insimulant eos qui *ex Filio* etiam dicunt adjectionis causa. Eisdem enim et ipsi tenentur obnoxii. Deinde cogentur, si unigenitum Filium ut solum ex solo constituentur, secundum nativitatis terminum, ita et Spiritum sanctum, sublata ex Patre processione per Filium, unigenitum lateri Filium ut solum ex solo, quemadmodum Filius solus ex solo est; neque enim ex solo tantum dicimus, sed unigenitum quoque Filium. Nempe enim quemadmodum in sacris litteris *solus verus Pater* dicitur, et quia *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem, nisi Filius*¹¹; et: *Qui credit in me, non in me credit, sed in eum, qui misit me*¹²; et: *Mea doctrina non est mea*¹³; neque compellimur solis personis in quibus hujusmodi definite dicuntur, ista distribuere; sed *solus quidem verus*, et Patri, et Filio congruenter aptatur; quasi non objectum illorum substantialibus proprietatibus (44); cognoscere autem Patrem, et Filium, et ab eis agnosci, etiam Spiritui sancto distribuitur; eo quod objectum non sit scire illius substantiali proprietati, ac de aliis similiter. Ubi enim non obstat relationis oppositio, nihil prohibet quod dicitur congruere. Ita neque si a Patre diceretur procedere Spiritus sanctus et adderetur *solo*, valide posset hoc et Filio negari. Nunc autem quando simpliciter a Patre dictum est, neque adjectum est *solo*, cum etiam producere, ut nativitati non adversum etiam Filio conveniat, ac propterea commune esse Patri ac Filio inspicitur, stultissimum omnimodis est verbum rapere, ac per hoc Filium a Patris communiōne secludere.

Atqui, vel dispensationis implens sacramenta, vel discipulis parcens, sui non membit, quod forte majora de illo non caperent: *« Multa enim, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*¹⁴; *» sive ad principium suum omnia referens, a quo et ipse est, et sua omnia*, ut ait theologus Gregorius; sive etiam, quod et necessario id credendum esset propter summam ad Patrem æqualitatem, istud dicere omisit. Filius quippe Patris est, Patrisque definitio et Verbum.

Quamquam ex superioribus sententiis tantumdem valentibus, neque hoc omnino tacuisse deprehenditur: verum quod isti instanter negant, prædicat. Nam Scripturæ duplex modus est dicendi quæ velit. Aut enim puris propriisque nominibus, ut cum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum nominat; sive cum ex aperte dictis, his etiam se-

¹ Joan. xvi, 14. ² Joan. xv, 26. ³ ibid. ⁴ Joan. xiv, 26. ⁵ Joan. x, 30. ⁶ Joan. xvi, 15. ⁷ Math. xii, 28; Luc. xi, 20. ⁸ Joan. xx, 21. ⁹ Matth. xi, 27. ¹⁰ Joan. xii, 44. ¹¹ Joan. vii, 16. ¹² Joan. xvi, 12.

(44) Hoc vult dicere *esse solum verum* non esse personalem proprietatem Patris, ac proinde etiam Filio competere, non obstante vocabulo *verus*. Et similiter Spiritum sanctum agnoscere Patrem et

Filium et ab illis agnosci convenire etiam Spiritui sancto eo quod *scire* vel agnosci non sit personalis proprietatis Spiritus sancti.

quentia elicit; quemadmodum *consubstantialis* nomen, ut Scripturæ congruum intelligentiæ creditum est, quod plurimis aperte positum videretur juxta intelligentiam necessario congruere. Dictum enim est: *Ego et Pater unum sumus*¹⁶; et: *Omnia, quæ Pater facit, hæc et Filius facit similiter*¹⁷, et quæ in hanc formam scripta sunt. Et certe his, qui solam intuentur litteram, contraria viderentur illi, quod aperte dictum est: *Pater major me est*¹⁷. Sed tamen, quoniam ex his quæ aperte dicta erant, necessario *consubstantiale* sequebatur, et verum, et Scripturæ consonum esse, indicatum est.

Simili ergo ratione et quod dicitur etiam a Filio esse Spiritum sanctum, non quidem ad litteram, et aperte in Scriptura positum est, sed ea quæ aperte dicta sunt, sequitur. Quæ autem concessa ex necessitate sequuntur, et illa vera sint necesse est. Quemadmodum in disciplinis conclusiones, quæ principia sequuntur. Scriptum quippe est: *Spiritus veritatis*. At veritas Filius est; et ab eo *audire*, et *accipere*, et *mitti*, et *insufflari* dicitur; quæ profecto omnia Ecclesiæ magistri dum exponerent, per Filium procedere dixerunt, et ab illo, esse, habere, ut ab ipso accipientem, et ex ipso esse, ac procedere, et quæ prædicta sunt.

Si enim, quoniam verbis dicta non sunt, intelligentiam quoque illorum repellamus, plurima profecto et necessaria, et concessa, ut dictum est, ejiciemus: sed et ipsum *Trinitatis* nomen, et *substantiam*, et *personas*, *ingenitumque*, quod in Patre dicitur, et *consubstantiale*, quia scriptum aperte non est, simul ejiciemus. Atqui, si quis litterarum sonis assideat, neque in Symbolo communis fidei Salvatoris de sancto Spiritu sententiam concorditer habere confitebitur. Illic enim a Patre procedere dicitur; hic autem ex Patre procedere. Sin autem hic a et ex quantum ad intelligentiam nihil differt, cur et ex et per nihil ab invicem differre non dicamus, cum ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum audiamus: maxime cum et sancti Patres universaliter per et ex nihil differre in divinis definite velint.

Verum quid necesse est, circa præpositiones tantumdem valentes diu immorari, quando et sanctos apertissime audimus dicentes, quia esse habeat a Filio, et ex ipso sit, atque procedat? Itaque illis quidem, quæ in Scripturis aperte sunt posita, cum pia devotione credendum est. Quæ vero illa non dixit, non sunt præcipitanter abjicienda; nisi in eis manifesta absurditas deprehendatur, quæ communis fidei confessionem perimat. Quod si abfuerit, et ista pie sunt admittenda, maxime, etiam necessitate cogente, propter eos qui fidei veritatem violare moliantur, imitando in ea re veteres doctores, qui in rebus arduis urgentibusque necessariis additionibus et Scripturarum sensui maxime congruis, gregem Christi dissipare nitentes dispulerunt.

¹⁶ Joan. x, 30. ¹⁷ Joan. v, 19. ¹⁷ Joan. xiv, 28.

(45) Joannes Scylax Constantinop. scripsit de imper. Constantinopol. Gesn. ex Volatera.

Et nunc quoque licet in Symbolo scriptum non sit de Spiritu sancto, quod Deus verus de Deo vero sit, si cum id veniret in dubium, Ecclesia illum errorem repellere satagens hoc Symbolo adjiceret, putanda non esset blasphemare. Nam si quidem omnia aperte scripta essent, nulla hæresis caput attollere auderet. Nunc autem oportet et hæreses in nobis esse, propter quorumdam nequitiam, ut probati manifesti fiant. Sed et *Scrutamini Scripturas*, dicere non esset, si omnia lucide et aperte scripta essent.

Ita igitur et fidei principia, et Scripturæ testimoniis non solum nihil prohibentibus, verum, et plurimum juvantibus, atque, hoc aperte ostendentibus, magistrisque Ecclesiæ hoc plurimis in locis aperte asserentibus; hisque, qui contra negant, necessario iam magnas absurditates incidentibus: traditasque omnino de sancta Trinitate rationes convellentibus, quæ omnia pluribus plura demonstrata sunt: ex Filio quoque procedere Spiritum sanctum, tempore urgente, in Symbolo adjectum est. Aiunt enim, quoniam post primam synodum hæresis quædam, quæ Filio Patris nomen applicaret, Græcè, *υποπαροψα* dicta pullulavit, dicens: *Filium Patrem esse Spiritum sancti, ipsum vero Spiritum nepotem Patris*. Quapropter Damasus, qui tunc erat Romanus episcopus, cuncto concilio, Symbolo adjecit, *ex Filio procedere Spiritum sanctum*; illis scilicet obsistens, qui dicerent, cum *ex Filio nasci*. Qui enim ex Patre per Filium procedit, et ex Patre, et Filio procedere dicitur, ex Filio profecto genitus esse non potest. In sancta enim Trinitate, qui ex primo sine medio est, Filius est juxta nativitatis processionem. Spiritus autem sanctus ex utroque existens, videlicet ex Patre per Filium, juxta sanctum Cyrillum, præter nativitatis terminum prodit; procedens enim est ex primo per medium. Idecirco adjectione hac contradicentes repulit.

Attestantur his partim antiqui Ecclesiæ magistri, interdum eos resellentes, qui Spiritum vel creaturam, vel Filii filium dicebant, ut magnus Basilius cum dicit: *Non quia non sit ex Deo per Filium*, et quæ talia, per quæ Filium Filii esse negant, et per Filium procedere dicunt; partim vero et historicus quidam cognomento Scylax (45), in ea, quam scripsit historia, additionis et causam, et tempus exposuit. Sunt item qui dicant quosdam ex Arij vesania, cum vellent Filii majestatem imminuere, a solo Patre Spiritum sanctum prodire dixisse. Qui cum vellent blasphemam opinionem tueri: pietatis armis contra pietatem utebantur, vociferantes non oportere Niceni concilii quidquam sanctionibus adjici, neque enim illic in processione Spiritus sancti Filium Patri adjectum esse. Atque hæc dicentes, Ecclesiam scindebant, religionisque opinionem ab imperitis, ac stultis, ut antiqua revererentur, capiebant.

Indicio enim est beatus Maximus in epistola ad

Marinum, additionem hanc (46), non quando Ecclesiarum scissura facta est, sed longe ante additam fuisse, et fortassis ante sua tempora. Fuit autem eo tempore, quo sexta synodus conflata est. Propterea, rebus urgentibus, cum quosdam Occidentalis Ecclesiae hae pestis populatum ac sensim inficeret, conveniens synodus ex Filio etiam Spiritum procedere Symbolo adjecit, ad quod Romani pontificis sufficisset auctoritas, quae etiam synodos reliquas roborat.

Neque sane mirandum est Romanum episcopum, Ecclesiae principem, ipsum convocato Occidentali episcoporum concilio, illud decrevisse. Nam, si provinciae saepe singulae concilia celebraverunt, eisque auctoritas derogata non est, multo sane magis hoc ille potuit, cum omnibus circum se episcopis, qui pastor primus, et Ecclesiae totius pater, universalisque Christianorum omnium iudex esse comprobatur, apostolica hunc antiquitate principem supremum appellante, decretisque regis ipsum statuentibus, ac rebus ipsis ita esse clamantibus, et quo sine, impossibile profecto est, ecclesiastica negotia tractari, atque dirigi, sicut beatus Stephanus junior (47) adversus eos qui, quoniam imagines omnes destruendas statuebant, *ἀξομαχῶς* appellati sunt, restitit: cum illi concilium Constantinopoli fecissent, non eis licere concilium celebrare asserens nisi Romano episcopus, vel per se ipsum praesens praesideret, vel ab eo missi, alii juxta consuetudinem locum ejus impleverunt. Nempe enim ab Ecclesia illa, nulla unquam de fide sententia manavit, quam ut blasphemam et noxiam Ecclesia nunc omnis damnet, seu anathematizet, quando ingentes fluctus plurimaque naufragia contra Ecclesiam fuerunt. Nisi enim ista suscipiamus, nescio quid validum et ratum suscepturi simus: vel quid appetitissimum licet, atque conspicuum, impudentissime repudiaturi non simus.

Si igitur ista de illo vera sunt, sine quo possibile non est ecclesiastica decerni, ad ea decernendum, cum paucis aut cum pluribus conveniat, minimum refert: simulque in re aperta, et quae ab omnibus Ecclesiae magistris trita est, de sancti scilicet Spiritus processione, opus non fuisse citare orbem, veluti ea quaestio valde esset ambigua, atque ideo, omnibus communicanda. Qui enim semel percepissent Patri Filium esse consubstantialem, ejusque incommutabilem imaginem esse, et Patris habere omnia, praeter solum Patrem esse, et nunc quidem audirent Spiritum veritatis et Filium esse et ab ipso accipere, nunc autem per Filium procedere et ex Filio esse, sicuti etiam ex Patre, et ab ipso habere esse, et quae talia praedicta sunt: ex Filio etiam procedere, dubitare non possent, maxime cum scirent, quod, qui hujusmodi principia concedunt, id quoque quod ea sequitur, necessario admittunt; atque Orientalis Ecclesiae magistri, Athanasius

atque Basilius, Spiritum a Filio esse habere dicunt, majoremque Spiritu Filium causae ratione asserunt, Cyrillusque super Joannis Evangelio, et plurimis opusculorum suorum locis, hoc ipsum clamat, praeter Occidentis magistros, qui innumeris in locis dicunt, ex Patre, ac Filio, veluti ex uno principio procedere Spiritum sanctum: opus esse non videbatur, de his quae concessa essent, Orientales Patres molestias pati.

Porro si quis interroget, quid sit, quod cum ista additio antiqua sit, non etiam ab Orientalibus Symbolo inserta sit? primum quidem, debita subjectione ac reverentia Romano Pontifici, ejusque Ecclesiae secundum ecclesiasticas regulas reddita, nihil ex hoc in fide, vel differre, vel contra sentire putabantur, quod etiam vere sic erat. Deinde necesse non fuit, rectam et congruam de Filio et sancto Spiritu intelligentiam habentes, cum additione Symbolum legere; non esse contrariae opinionis, neque putare eos qui, cum ista legerent, fidei veritate excidisse, illisque unitos esse. Nam et post antiquum schisma, cum rursus utriusque Ecclesiae facta esset unio, Graecos Latini nihil coegerunt, Symbolum cum additione legere, vel aliis ecclesiasticis ritibus more suo uti, sed tria solum ab eis post factam unionem, requisita sunt. Primum quidem, ut Romani episcopi memoriam in diptychis, hoc est, in canone Missae facerent; secundum, ut universalem iudicem Christianorum omnium putarent ei secundum antiquam Ecclesiae consuetudinem reverentiam reddentes; tertium, ut Romanam Ecclesiam in ecclesiasticis dogmatibus matrem adolium atque magistram sana semper fide esse, crederent. Caetera locis suis manere permessa sunt. Sed nunc quoque in Sicilia, et ea quae magna et antiqua Graecia dudum vocabatur, cum Graeci plurimi inhabitent, Orientalisque Ecclesiae moribus et ritibus utantur; quia solum Romanae Ecclesiae subditi sunt, non coguntur Symbolum cum additione legere; sed sola, ut dictum est, obedientia Ecclesiae impensa, cum non sint contrariae opinionis, nihil ab eis amplius exigitur, una hac re caetera etiam contineri arbitrantibus Latinis: quippe, non in verbis, sed in sensibus religio nostra consistit, secundum theologum Gregorium.

His si quis objiciat, oportuisse Graecos etiam vocari, et synodo de sententia omnium communicare: primum quidem, cum nota omnino res esset, necesse non fuit omnibus hanc conveniendi molestiam indicere, neque necesse est omnes omnibus adesse conciliis, sed primum quidem Patrem, Ecclesiaeque pastorem. Ista enim si a principio per ecclesiasticas leges separata sunt, et valde convenit ut vel per se ipsum, vel per nuntios concilio adsit ac praesit. Nam si ille non adjuvat, inania et besterna sunt omnia: sine hoc enim ecclesiastica tractari, statuique non possunt; constatque sive cum pluribus,

(46) Lege Bellarminum in *De Christo*, c. 21.

(47) Exstat Vita hujus B. Stephani inter opera Damasceni edita a Billio.

sive cum paucis, quod ad se pertinet, implere A potest.

Alios vero non opus est vocari omnes, maxime qui sunt remotiores, quosque vel viæ longitudo, vel alii eventus rerum, quales sæpenumero emergunt, impediunt. Atque ista, cum magna non urget necessitas, cum quæstio perspicua est, ne orbem vocari opus sit: quando ipse secum facillime magnam partem evocare possit, et cum eis statuere, atque decernere. Deinde, non convenit, vocatus quispiam, an invocatus fuerit, inspicere; sed, an vera sint, quæ statuta fuerint, pendere: ne videatur quispiam non veritatis curam habere, sed solum, qui vocatus non fuerit, indigne ferre: quod isti modo faciunt, dum honores ac primatum sectantur, ut sub Romani pastoris cura et obedientia, juxta antiquum morem non sint, adjectionem Symboli, ut causam rationabilem prætendentes.

Hoc autem non religionis ac fidei, sed superbiæ potius apertum documentum est. Nam, si additionem impiam existimant, cur sancti Maximi temporibus, atque etiam ante hunc, quando Symbolum ita omnis Occidentalis Ecclesia legebat, Oriens totus hanc impietatem non redarguit neque ab Ecclesia Romana abscissus est? At id quidem illi non fecerunt; imo coacta sexta, et septima synodo, adjectionem hanc ut piam liquido comprobaverunt: neque, quia vocati non sunt, graviter tulerunt, ut modo isti faciunt.

Cur enim et isti, ut illi, his quæ tunc decreta fuerunt, contenti non sunt? Aut enim istas synodos execrari necesse est, ut ab hominibus impiis conflatas; atque ita eos qui in illis fuere, sanctos, una rejicimus: vel istas probare, et qui illas coegerunt, ut pios ac religiosos nos suscipere. Hoc autem nostris tunc Occidentalibus congruisse significat. Quocirca, necesse non fuit, ut dictum est, istos congregari; cum vel ex fidei principiis, ac sanctorum sententiis, additionem rectissimam esse, persuasum eis fuisset, vel ab his qui addiderunt, causam ac necessitatem, consonantiamque, per omnia audissent.

Ac nostri, ut datur intelligi, religiosiores circa fidem, quam illi, modo inquirunt, quod tunc illi non quæsierunt. Constat enim illos tunc, ut veritatis fautores, legitimæ subjectionis servatores cessasse, nihilque inquisisse amplius. Nos autem nostra quærentes sub prætextu dogmatum Ecclesiæ scissuram machinamur, adjectionem in auxilium sumentes. Atqui nostri quidem, quandiu necessarium debitum servant obediēbant, nihil opus esse arbitrabantur seorsum concilia facere; adjectionem quippe ut summe utilem ac necessariam sciebant. Postea vero quam seorsum esse voluerunt, additionem illam discessionis causam idoneam, ut sibi videbatur, nacti, neque vocati obedire voluerunt. Nam, si convenissent, contra se ferendam sententiam non ambigebant, compellendosque, ut quam ipsi refugiebant, Romano pontifici

obediētiā redderent. Idcirco sæpius ad Ecclesiæ unionem vocati, adjectionem prius auferri postulabant: quibus responsum est, quod si quidem nulla fuisset adjectionis causa, non fuisset a principio apposita. Erat enim, quando utraque Ecclesia sine illa adjectione Symbolum legebat, atque ex Filio procedere Spiritum sanctum, apud omnes in Ecclesia retinebatur, cum nulla de hoc esset quæstio.

Postea vero quam quibusdam contradicentibus, positis fidei terminis, Filiumque minorem Patre blasphemantibus, quia scriptum in Symbolo non esset Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere; ac propterea Filii ad Patrem identitatem, incommutabilitatemque auferentibus, dictio illi pro declaratione symboli adjecta est: communibus Ecclesiæ magistris concinentibus, quam nefas esset auferre, ne adversa contradicentium opinio locum habeat, ac per hujusmodi abolitionem vera esse videatur.

Siquidem igitur consentitis veritati, pro hac nobiscum stantes, aut vos etiam cum adjectione legite, quæ blasphemis ora obstruit; vel, sine hac legentes nolite opinionis esse contrariæ, neque nos putare blasphemos. Et sic enim cum veritate stabitis. Non enim in verbis, sed in sensibus, religio nostra consistit. Et, si vultis, hoc tantum vobis indulgemus, ut nobiscum convenientes, rem hanc in commune agitemus; communesque super hac Patrum sententiâ discutiamus, quibus hæc adjectio vera esse comprobatur. Quod si aliena opinione estis, additionemque istam penitus renuitis: constat quidem, vos circa fidei veritatem cum adversariis errare; hancque additionem, vobis, et illis una bellum indicere, quippe propter contradicentes adjecta est.

Verum, sicut his qui negabant Nicæni concilii Symbolum, sive id quod postmodum Constantino-poli editum est, ambo enim unum fuere, etsi verbis differre videantur, nihil profuit ad apostolorum Symbolum recurrere, quasi tutius atque religiosius; quod enim cum adjectione fuerat editum negantes, et illud una negabant; nam, et quæ postmodum videntur adjecta, in sanctorum apostolorum Symbolo complexa continentur. Ita nihil vobis proderit Nicænum Symbolum, etsi vos hoc tenere jactatis, istam additionem execrantibus, quam illi connexam Symbolo, complexamque tradiderunt, et quam ipsi omnino adjecissent: si, vel eis viventibus quæstio ista fuisset agitata, vel nunc hujusmodi controversiæ adessent, vel, si quos scissent ad tantum yezaniæ pervelendos.

Atqui vos non ut ab illis positum est, sed cum adjectione legitis. Nam sublato, quod dicitur, ex Filio, perspicuum est quia ex solo Patre adjectio infertur. Etsi enim hoc verbo non dicitis, cum Deo tamen loquentes, dum ex Patre dicitis, ex solo, etiam adjicitis, Deoque, cui videntes nostræ et corda aperta sunt, hujusmodi fidem, imo perfidiam offertis. Est enim validius sentire, quam dicere. Ne

que vero id sentitis solum, sed etiam scribitis, cum illos qui etiam ex Filio procedere dicunt, arguere nitimini. Itaque, si vituperatis additionem, ipsi tamen nihilominus adjicitis. Et nobis quidem adest per omnia concordia, nihilque illorum, quæ fide continentur tollimus, vobis autem contra penitus.

Consideranda autem vobis est Ecclesiæ nostræ dignitas, quæ nunquam de fide nisi congrua sensit ac statuit: et quæ sola, vobis omnibus cæteris circa fidem naufragantibus, non solum nihil passa est hujusmodi, verum et jacentes cæteras Ecclesias erexit; et, sicubi religionis fervor supererat, ad hanc confugiebat, hanc appellabat. Hæc autem, manum porrigens, quæ dispersa erant, in unum vile cogebat, atque conjungebat, ut vos melius nostis. Non ergo convenit ut cum tale ab initio exemplum habeatis, semperque ad illa fueritis edocti, nunc mutato ordine, vos illam docere conemini, adversas quam portæ inferi nunquam prævalituras¹⁰ ille promisit, qui mentiri non potest.

Itaque, ut ex præmissis innotuit, præter omnem rationem est, putare hanc a veritate excidisse, et occasione religionis circa fidem, dum additionem abjicitis, ejus etiam intelligentiam negando, ab hujusmodi Ecclesia præcidi, sicut et alias ante: nunc quidem propter *consubstantialis* nomen; nunc autem, quod hoc nomen *Deus* de Spiritu sancto scriptum non esset, et alias aliter, propter quas nostis causas, præcidebamini.

Est autem plenum absurditatis et amentię, putare vobis quidem licere synodos cogere, ac de fide decreta conscribere (48); cum nulla illinc sententia manarit, non consentiente vel per se, vel per alios Romano pontifice, quæ non ut noxia existimata, tenebris damnata sit. Ei vero, et Ecclesiæ suæ, quæ a nemine unquam quomodolibet communiter vel seorsim de fide reprehensa est, et sine quo possibile non est ecclesiastica statui, et ordinari negotia: non dicere, concilia cum suis agendo, quod ad se pertinet, ecclesiastica tractare ac dirigere. Sed vobis quidem præsentibus, primum constiteri, et omnium esse principem concedere: omnesque propter dignitatem in eam respicere debere arbitrari, utpote totius collegii caput, et supremum verticem: absentibus autem, neque ultimum illi locum relinquere, ne minimum quidem, ut vos seorsim fidei decreta et dogmata scribitis, ipsi licere in ecclesiasticis agendo, quæ sua sunt statuere, atque discernere, omnibus illi, quæ habebat ablatis. Hoc autem est vestri causa putare illum primatum et auctoritatem in sententiis habere, non vos illius causa in synodis ornari, et posse aliquid putare, sequendo id quod præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem est, veluti si quis subditum

A potius quam principem, et militem plus quam imperatorem in decretis bellicis, posse asseveret. Sed ista superbiam aperta documenta habent, et irrationabiliter distribuentium sunt.

Ista tunc nostris ab Occidentalibus responsa sunt cum adjectionem aboleri postularent. Et tunc, eadem dicunt, et modis omnibus, ad unionem vocant. Sed, neque modo, neque antea his quæ dicuntur, assentiri delegerant. Quomodo igitur, cum sint contrariæ opinionis, etiam vocati, his convenire voluissent, quos circa fidem blasphemare arbitrantur? Sed tamen et hoc factum est, eaque, quam dicunt, evocatio, communisque synodus (49), sive nostris ad obedientiam priorem remeantibus, sive de hujusmodi additione doceri cupientibus, sive per seipsos veritatem agnoscentibus, Lugduni congregata est, et aperte ante plures annos consummata. Ubi aderat quidem Romanus pontifex (50) per seipsum, illius convocationalis auctor, atque eum eo quadringenti ferme episcopi. Aderant autem et Constantinopolitanæ Ecclesiæ legati, qui illorum implerent locum. Tunc igitur, ut patet, ex illis scriptis commentariis, in quibus et eorum qui convenerant, nomina, et verba, et dignitates, et omnia omnino memoriæ mandata sunt: communiter ab omnibus est declaratum, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse, et ad sanctam Trinitatis saluberrimam, et veram fidem, summe necessariam, Græcorumque, Latinorum doctorum æqualiter, dogmate et doctrina roboratam, Spiritum sanctum ex Patre et Filio similiter, veluti ex uno principio procedere. Damnant autem, et anathematizant, qui tunc convenere omnes, qui deinceps duo principia conarentur introducere, et hanc absurditatem Ecclesiæ auribus ingerere. Ea vero sententia, communibus omnium votis enuntiatâ, digesta in eisdem scriptis est.

Nusquam vero illic quisquam additioni indignari; sed, vera omnia, et voces et actiones, quæ Lugduni tunc gesta sunt; et, qui ex nostris affuerunt concilio, legatique, et episcopi confessi, fœderati redierant, agentes Deo gratias cum omnibus, pro communi fidei concordia, qua in prædictis tribus capitulis simul consenserunt.

D Cumque animis conjuncti essent, coacti non sunt Symbolum cum additione legere; sed, sicut temporibus beati Maximi, sic tunc se habebant res. Enimvero quoniam communis utriusque Ecclesiæ sententia, Spiritum sanctum a Patre, et Filio procedere, verum esse promulgatum est, aliterque sentientes, maledictioni addicti sunt: constat profecto, quia, qui modo istud confitentur, digni sunt, qui asseverentur, et nostras diligere Ecclesias, illarumque sententiam, quasi unius

¹⁰ Math. xvi, 18.

(48) Notent hæc hæretici, et in jura pectora demittant isti impii Lutherani et Calvinistæ qui se per summam impudentiam Evangelicos audent appellare.

(49) Synodus Lugduni celebrata an. Chr. 1274.

(50) Secundum Onuphrium est is Gregorius X. Interfuit huic concilio etiam Michael Palæologus imp. Constantinopolitanus.

confessionem complecti, atque continere; qui vero illam sententiam negant, neutram venerari perspicuum est; tertiam autem, nescio quam aliam Ecclesiam habere, ab utraque separatam, ambabusque bellum indicentem.

Liquido ergo comprobatur, et quam inquirant synodum, jam factam esse, eisque non una decernentibus adjectionem factam, quod quærunt, aliter se habere. Eos tamen ut concedamus neglectos fuisse, noane extremæ contentions, atque dementiæ est, non discutere, an vera sit additio: solumque, quia evocati non sunt, indignari, et moleste ferre? et quia ea convocazione honorati non sunt, Deum inhonorare; quodque vocatis esse visum est id, quia neglecti sunt, falsum existimare, morbisque curia, atque passionibus divinarum rerum judicare veritatem? Aspernationis enim potius, et contumeliæ, seu cujuslibet humanæ passionis Occidentales insinulandi fuerant, si insinulari mereantur; non blasphemix, et impietatis, eorumque criminum, quibus nihil terius excogitari potest. Neque tamen contemptus illorum causa, gladium in se impellere debuerant, se ipsos a Christianorum unitate præciendo, seque, perniciose, lethalterque vulnerando; et ex his quæ contra sanctorum doctrinam culpant, et quæ ipsi contra sentientes addunt.

Quoniam igitur et convenire, et quæstiones de fide solis Occidentalibus seorsum non licet definire, atque de omnibus decernere, aliter quam putabatur, se habet ratio. Et enim ea opinio obedientiam refugientium fastus, et elationis causa, propter civitatis amplitudinem, imperiique dignitatem, occasionesque quærentium, ac primatum ambientium, quia tamen vocati venerant, ut dictum est; oportuerat sane unionem usque in finem servare positus contentionsibus.

Nunc autem permanserunt quidem in ipsa Ecclesie unione tempus non modicum: postea rursus qui justam subjectionem servitutis jugura arbitrabantur, regem novum nacti, (51) ipsumque libere, et qua ferret impetus, suapte natura ad res novas primum persuaserunt, ut imperii, quod illis cooperantibus, neglecto fratre, fuerat adeptus, mercedem eis unionis perversionem daret. Sicque perversis omnibus, ad præteritam redire contumaciam.

Præterea qua ratione hic unionem vel servaret presentem, vel absentem requireret et revocaret, qui imperii sui tempore quatuor patriarchas (52) abrogavit, hanc instituens, illum ejiciens; quod ei non licebat, si Romano pontifici jus suum redderet, quod unionis fœdera compellerent. Ex qua una re, de reliquis etiam licet conjicere.

Porro si quis eam synodum asserat fuisse violentam, eadem ratione synodos item reliquas evertere cogemur, quæ in eis concessa sunt, ambigua ponentes omnia, eo quod per singulas leges aliqui fuerint,

qui synodis sententis, decretisque interessent: postque emissam de veritate sententiam, semper fuerint aliqui contradicentes veritati.

Deinde, nulla unquam fuit synodus, præsentem, et comprobantem Romano Pontifice, vel alio, qui locum illius impleret congregata, cujus non fuerint omnes ratæ sententiæ. Contra vero in his, quæ sine illo, ac præter ejus nutum coactæ sunt, plerasque latas sententias reprobas, et merito explosas scimus, et facile ostendere possumus. Hinc ergo, præsentem illo ac præsentem, sententias ibi pronuntiatas, quo pacto irritas esse velint, non video.

Nisi forte Nicenum quoque concilium dicimus fuisse violentum, partim, quia Constantinus Magnus interfuit, contradicentes omnibus viribus coercens: partim quia plurimi contradicentium post prolata sententiam relictis, nihilominus contradixerunt: sicut et in singulis universalibus conciliis contigisse coramimus, non tamen ideo sententias illas, vel violenter prelatas, vel irritas, audent dicere. Cur id? quia caput Ecclesie intererat, sine quo negotia ecclesiastica dirigi, statuique non possunt, et qui, si adit synodo cum quolibet, omnem de fide sententiam inde manantem falsam esse non posse, et esse verissimam credimus. Aliter enim omnia ecclesiastica erunt ambigua; neque nosse certius poterimus quæ vera sunt, quamquam cur non potius pacis illius eversionem violentissimam dicamus, quæ et universalis concilii decreta pervertit, quod et Romanus episcopus præsentem comprobavit.

Et certe in universalibus synodis nullas, illo præsentem, late sententiæ reprehensas, ulla unquam vel locali synodo, vel cujuslibet audacia rejectæ sunt. Plurimi vero venerabilium episcoporum, quæ flebant, increpabant; quibus facite, pro honestate, et sapientia, dignitatibusque thronorum concedebatur: quorum etiam nonnulli contradictionem adversum illos reliquerunt in commentariis, alii, publicationes, et carceres, et exilia pro vera opinione, et fide pertulerunt: per quam, Ecclesiarum pax subjecta Patrum theologia facta est.

Prorsus vero, et ex nostris nunquam defuerunt ex his, qui aliquid esse videbantur, quin Romanæ Ecclesie faverint, suorum quidem separationem irrationabilem, et præter ecclesiasticas leges, Patrumque theologiam esse arbitrantes; se autem ad illos conferentes ignominiam quidem affecti, sive etiam fugati ob veri confessionem, atque confidentiam: quibus et qui hæc scripsit, adjunctus est, gratiasque Deo, quod his dignus habitus est. Fortiter autem ferentes omnia, præter hujusmodi repositam mercedem, quemadmodum et prioribus temporibus plurimis contigit, cum pro veritate fidei libere agerent, contradicentesque revincerent. Pro quo sane admirationi et venerationi posteris

Gregorius sive Georgius Cyprius, Athanasius. Lege Nicephorum Gregoriam lib. vi et vii Historiæ.

(51) Est is Andronicus senior Palæologus qui imperium hinc secundum Onuphrium an. Christi 1283.

(52) Videntur esse isti quatuor, Beccus, Joseph,

fecerunt. Cur igitur unionis everisionem non maxime violentam fuisse dicamus non video : quandoquidem, qui ejus everisionis auctores fuerunt, lucra inde et honores, et gloriam sibi comparaverint. Contra vero qui unionis studiosi sunt, injuriis omnibus, probris atque contumeliis aguntur, omnibusque afficiuntur incommodis.

Præterea, ut dictum est, licebit concilia omnia evertere, si de fide ambigendi pandatur aditus, derogeturque synodis fides. Atqui Photius quoque occasionem aliam esse, quam additionem, satis aperte demonstravit : qui primus illectus desiderio patriarchalis throni, sapientior his qui ante se fuerant, existimatus est. Atque ideo omnia quidem, quæ iste fecit, et quomodo sanctissimum Ignatium variis modis sede deturbavit (53), quæque machinatus est, et quæ de illo narrant historici, satius omnitero existimavi. Sed tamen, quoniam calcatis juribus omnibus per nefas patriarchalem diripuit thronum; quem adipisci non poterat, nisi permittebat Romano pontifice; necesse enim erat, ex more, ab eo auctoritatem confirmationemque venire. Id autem illi erat ambitione sua turpiter excidere, imperatoris familiaritate fretus, qui et ipse addere potestati suæ cupiebat : quia thronum illum alias consequi se posse desperabat, ad Symboli adjectionem confugit, et quam ante cum cæteris, et plurimis ante temporibus ita se habentem venerabantur, induxit seditiosiores quosque ecclesiastici ordinis, hanc impiam existimare, ac per epistolam, quam *circularem* (54) appellavit, contra Romanam Ecclesiam multitudinis odia concitat, ne videretur transgredi subjectionis terminos, si se ipse erigeret, dignitatisque illius sibi ipsi auctor esset. Hinc jam in throno sedens, ecclesiastica administrabat.

Id Romanus pontifex ægre tulit, iratusque, ipsum per epistolas invasorem promulgavit, *novum Judam, schismaticum*, ac *seditiosum* (55) vocans, atque maledictionis anathemati subdens, neque Christianum esse contestans : non solum, quia per nefas invasit sedem, sed quia plurimis alii criminibus erat obnoxius. Adhuc enim vivebat Ignatius, qui apud illum, quam vim pateretur, exposuerat ; sicut antea fecerat Athanasius magnus, Paulusque confessor et Chrysostomus ad Romanum pontificem scribentes, cum Ecclesia injuste pellerentur ; omnes denique affecti injuriis, et per vim sedibus detrusi ad Ecclesiam Romanam recurrebant. Ex eo, jam

A maxima Orientalium episcoporum pars a Photio se subtrahere, schismaticum illum appellantes ; neque cum illo sacrificia offerre volebant ; eratque tumultus ingens, insinuantium, quod sub illo plurima contra canonicas sanctiones provenissent, ut ex his aperte datur intelligi, quæ de hac re tunc litteris mandata sunt.

Defuncto autem Romano pontifice (56) ; successor ejus (57) ad Photium æqualiter iratus, eum litteris eidem exagitabat. Postea vero quam Ignatius mortuus est, Romanæ quoque sedi præfuit alius. Is (58) indignatione contra Photium, ac simultate deposita, patriarcham appellavit, quo nominæ illum prædecessores sui dignati nunquam fuerant : misitque omnia, quæ a Romano episcopo, his qui nuper instituebantur, mitti erant solita, pallium scilicet, virgam atque sandalia. Tunc et ipse voti compos effectus (59), pugna adversus Romanam pontificem posita, Patrem illum, ac sanctum appellabat : *Quemadmodum*, inquit, *inversorum Dominus inclinans cælos visitavit nos ; non contentus gloria, quam in cælis apud angelos habebat, nisi humanam quoque assumptam naturam ad se atraheret : ita et communis Pater noster sanctissimus papa, nos qui longe eramus, affectu paterno visitavit.*

Nulla tunc de adjectione Symboli mentio fiebat. Orientalium tamen episcoporum pars maxima illi reconciliati non sunt ; sed, se ab eo observantes, patriarcham appellare nolebant. Oravit ergo Romanum pontificem, ut cui Ecclesiarum cura maxime incumberet, mittere juxta consuetudinem Romanæ sedis legatos ad urbem regiam, qui et illum visitarent et de omnibus una decernerent ; dissentientesque episcopos et sibi invicem, et patriarchæ unirent (60). Mittuntur duo, synodusque (61) tunc facta est infra septa templi famosissimi divinæ Sapientiæ insigniti nomine pro componenda inter se Orientalium contentione. Quam etiam synodum quidam octavam (62) appellant. Photium tunc patriarcham declarantes, qui Romani pontificis locum tenebant, pace reddita, monent de cætero abstinere scandalis, huicque veluti patriarchæ omnes intendere, fœderatos charitate indissolubili. Nulla tunc mentio de adjectione facta est. Si quis enim in extremo gestorum synodi ipsius ordine, de additione (63) dictum putat, quod scilicet non oporteat auferre, vel addere, quod etiam quidam ad seducendos simpliciores obtendunt ; sciendum

(53) Vide conc. viii, nuper a Matthæo Radero Græco Latine editum, ut plene intelligas, qualis vulpes fuerit Photius, ut nihil dicam de Annal. Baronii qui rerum a Photio nefarie gestarum cornu coplæ est. Graphice depinguntur Photii artes, ambitio.

(54) Totius schismatis principium fuit epistola hæc circularis. Exstat apud Baronium an. 863.

(55) Omnia hæc elogia Photii invenies in Baronio et Radero.

(56) Nicolao I.

(57) Adrianus II.

(58) Joannes VIII.

(59) Aliud loquuntur Annales Baronii an. 879 et seqq.

(60) Simulate hæc omnia agit Photius.

(61) De hac pseudosynodo vide Baronium an. 879.

(62) Male vocatur octava. Vide Raderum, prol. in veram et legitimam synodum viii.

(63) Parum refert quid vel de addendo vel demendo in illa synodo fuerit decretum, quia legitima non fuit. Vide Baronium 879 et 880

LIBER QUARTUS.

Quoniam igitur, juvante Christo, ac duce ipsa pietate, Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere, veraciter probatum est, mirum profecto esse non debet, si in Symbolo communis fidei dictio illa adjecta est; sed id potius diligenter inquirendum est, verane an falsa sit illa adjectio. Nam et qui additionem interdixere, adjectionem fidei, corruptaque dogmata conscribere prohibuerunt. Nam in Ephesina synodo: *Lecto, inquit, Niceni concilii Symbolo, communiter decernunt, jam nemini licere fidem aliam conscribere, aut proferre, aut tradere his qui ex Judæis, vel gentibus, seu, ex alia quavis hæresi ad Ecclesiam veniunt; qui vero hoc præsumpserit, hæc et illa patiatur* (39).

Fidem aliam dixerunt. Eadem vero liquidius, et manifestius alias qualibet necessitate pronuntiare, contradicentibus quibusdam catholicæ fidei, nihil ipsam fidem unicam violat. Non igitur communem fidem declarare, interdictum est; sed, vel aliam, vel contrariam inducere, ut ipsæ quoque litteræ testantur; sive quibuslibet hominibus interdictum est, ne quisque horum; passim proprium sibi Symbolum conscribens, et aliquos a communi confessione separans, cum hoc deceptos baptizet, fiantque conventicula, cujusmodi tunc plurima fiebant.

Porro ipsa Ecclesia sibi ipsi, docendi, atque aliis dictandi, quæ vera sint, et salubria, licentiam potestatemque non abstulit. Non enim, postmodum novis in dies blasphemis exorientibus, in fidei terminis (40) adjiceret, quæ pios, impiosque discernent; aut enim necessarium est confitori omnia, tunc confessioni fidei plenissime adjecta, et ad futuras novitates vocum sufficere arcendas; et posthac futuris conciliis minime licere de fide statuere; aut Ecclesiam initio quidem potuisse de dogmatibus statuere, et alia quidem addere, alia auferre; postmodum vero, hanc amisisse potestatem. At primum illud quidem verum non esse, post hæc acta concilia testantur: quæ profecto, nunquam convenissent, si prima illa scandalis futuris satis obviascent; Dei enim est futura prænoscerere. Singula vero concilia, ad præsens periculum intenta, contra hæreticos pugnant, non futurum propellunt. Hoc enim incertum est. Illud vero, instat, et urget. Ex quibus et illud constat, postea concilia utiliter et necessario fuisse collata, quoties Ecclesiæ necessitas urgeret. Nempe enim eandem vim Ecclesiæ non semper, ac similiter adesse existimare; mysteria fidei tollentium est, maxime cum Salvator dixerit, se cum illa usque ad consummationem

¹ Matth. xxviii, 20. ² Galat. ii, 8.

(39) De hoc loco concilii Ephesini, lege Bellarminum I. II *De Christo*, c. 29.

(40) Definitionibus et decretis.

*A sæculi futurum*¹. Si igitur primis sufficienter habentibus, ad occurrendum periculis omnibus futuris, nulla postea necessitas fuisset concilia cogendi: eandem sic quoque potestatem temporibus omnibus Ecclesiam habere, putandum est, aliterque hæc libertate sublata, non parva detrimenta, sed summam perniciem sequi necessario, nisi liceret Ecclesiæ de fide statuere, scribere, atque definire.

Ex præteritis cognitis, perspicuum est non adjectionem dictionis, sed alterius fidei conscriptionem interdicti, Ecclesiamque non sibi ipsi, sed hominibus singulis de fide statuendi ademisse potestatem. Neque enim in fidei terminis deinceps a sacris conciliis quomolibet fuisset adjectum, si ea se potestate privasset. Aliter enim, qui ista dicunt, eos etiam, qui in Niceno concilio convenerunt, anathemati subjicerent, qui non pauca apostolorum symbolo addiderunt, et eos qui postmodum Constantinopoli convenientes, et ipsi nihilominus Niceno Symbolo adjecisse comprobantur quædam: quædam item abstulisse, nemine instulante, quia sic visum est. Nempe et reliqua deinceps concilia alias aliter adjecisse aliqua, vel immutasse quis nesciat, cum hæc vel illæ necessitates casusque requirerent?

Porro conciliorum de fide sanctiones æque, ac Symbolum suscipimus, quæ in ipso complexæ continentur. Sed et cum beatus Paulus dicat: *Etiamsi angelus evangelizaverit, præter id, quod evangelizavi vobis, anathema sit*², consubstantiale tamen Patres adjecerunt, cum nemo ante illos hanc dictionem tradiderit (41). Idcirco etiam a contradicentibus hanc non inveniri in sacris libris arguebantur. Addiderunt tamen, litteræ sensum conferentes, et contra adversarios constanter dimicantes juxta theologum Gregorium, qui ait: *Non de verbis, et nominibus pugnamus, dummodo syllabæ ad eandem intelligentiam ferant*. Et certe non propter hujusmodi adjectionem Pauli subjiciuntur anathemati. Prorsus vero synodus omnis pro reprehensione blasphemorum congregata, fidei terminum exponit, per id quod veteribus dictiones adduntur, nova dogmata ressecans. Ita enim seres habet. Si quidem esset possibile, sine aliqua contradictione eorum qui communem fidem oppugnare volunt, manere Ecclesiam in antiquis principiis immotam, nulla fuisset necessitas aliquid quomolibet adjicere; sed sufficisset ad confessionem fidei, compositum a sanctis apostolis ab initio Symbolum breve simul ac simplex.

(41) Contrarium apparet ex illis quæ docet Bellarminus II *De Christo*, c. 5.

Quoniam vero primus Arius Dei Filium Patris A
essentia detrudere præsumpsit, quod in apostolorum symbolo scriptum aperte non fuerat, Filium ejusdem essentiae cum Patre esse : cum hujusmodi vancum per corpus Ecclesiae serperet, eaque pestis effunderetur in plures, qui in Nicea convenere Patres, veritatis, ac fidelium curam habentes, Symbolo alio composito, ei *consubstantiale* addiderunt; atque *ante omnia sæcula Filium ex Patre genitum, non factum, et ex Deo vero, Deum esse verum, et quæ tunc adjecerunt, cum apostolof natum solummodo ex Patre dixissent.*

Erant ista sic; videbaturque tunc abunde munita fides, cum parvo post tempore contra sancti Spiritus divinitatem se erexit impietas. Erant enim, qui dicerent sanctos in Nicea Patres optime de fide statuisse, et Patrem quidem Deum prædicasse; Filium item pari laude honorasse; Spiritum vero sanctum non appellasse Deum. Convenerunt Constantinopoli Patres, et illud quod nunc legitur, symbolum composuerunt. Cumque Niceni concilii Patres solum, *et in Spiritum sanctum, credere dixissent, nihilque adjecissent amplius; isti, quæ plura sunt addita apposuerunt de sancti Spiritus dominatione et deitate. Neque solum addiderunt, sed detraxerunt etiam. Nam, cum dixissent illi, Genitum ex Patre, videlicet, ex Patris essentia, isti solum ex Patre genitum retinuerunt; magnamque omnino differentiam in tribus his Symbolis, si verba et nomina attendis, invenies. Non tamen ob eam differentiam, vel qui in Nicea convenere, aliam fidem, quam ab Apostolis acceperint, composuisse existimantur, vel qui postea Constantinopoli fuerunt, præter Patrum fidem, qui in Nicea fuerant, senserunt. Testatur Gregorius Theologus, qui huic synodo interfuit, in epist. ad Cleodonium sic scribens: Nos nihil unquam fidei a sanctis Patribus qui in Nicea convenere pro delenda Ariana hæresi compositæ, in honore vel prætulimus, vel præferre possumus; sed illius fidei, miserante Deo, sumus, atque erimus. Id autem solummodo elucidavimus, quod de sancto Spiritu minus dictum fuerat, eo quod tunc hujusmodi quæstio mota non fuerit, qui minus divinitatis scire oportet Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, Deum etiam Spiritum satendo.*

In Chalcedonensi quoque concilio congregati, pro his veluti rationem reddentes, hos neque adjecisse aiunt fidei Nicenorum Patrum, quasi novum quidpiam, et varium dicentes; neque, quod ab illis fuerat relictum, hos implevisse, sed illorum, de sancto Spiritu intelligentiam, contra eos qui illius dominationem auferre nitentur, Scripturæ testimonii fecisse planiorem. Videmus autem et ipsos, qui illic convenerunt, Symbolo Niceno addidisse. Nam cum illi, Patri Filium consubstantialem tantummodo dixerint, isti addiderunt: *Consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis, secundum humanitatem, Eutychie in hoc opinionem corrigentes.*

(12) Ὁρὸν, statutum, definitionem, clarius hoc

Et qui Ephesi primum convenerunt, fidei terminum exposuerunt, quo Dei Genitrix beata Virgo prædicatur. Virgo enim solummodo *beata* in symbolo appellata fuerat. Etsi enim Symbolo id adjectum non est, nihilominus Symboli terminum (12) illum veneramur, hujusmodi vocabulum, illiusque sensum ut rectissime positum suscipientes, atque consistentes : eosque qui illud negant, execrantes, quibus circa Symbolum non majorem ostendimus rigorem, quam universa synodus pro revincendis blasphemis congregata, fideique terminum exponens, et per eas quas antiquis addit, dictiones, nova dogmata eliminans.

Magnus præterea Basilus in Regula ad monachos sanctorum Patrum fidem, quæ, ut ipse ait, *fraudari, adulterarique non posset, cum se traditurum polliceretur, plurima, quæ in fidei Symbolo sunt posita, omisit, et de sancto Spiritu nihil, neque quod ex Patre, neque quod per Filium procederet, dixit; sed tantum et in Spiritum sanctum se credere dicens, adjectis quibusdam Scripturæ testimoniis de sancto Spiritu, ex Patre ipsum procedere omnino tacuit : cum nihil adjicere, neque demere proposuisset, existimans his quæ dixisset, etiam quæ tacebat comprehendere.*

Ex his perspicue constat, eos qui auferre aliquid vel addere prohibuerunt, non adjectionem dictionis, sed fidei alterius editionem vetuisse; alioquin nullum esset concilium a crimine immune. Constat et illud una, quod fidelium quidem proprium sit addere, novitatis autem inventorum ad non scriptum, adque priora recurrere, religionis scilicet obtentu, iniquitatem simul operire, atque introducere nitentium; quippe hæreticorum singuli, qui alias aliam fidei corruptionem invexere, merito adjectionem veterunt, ne per eam sua versutia argueretur : quam scilicet sancti Patres contra illorum perniciem, ut potentissimum medicamentum excogitaverunt : et qua infideles atque impios a piis fidelibusque discernent, ac per eam. Ecclesiae pura et immaculata fides servaretur.

Atque adversus eos qui dicunt eos, qui primum de fide statuerunt et desinuerunt, fuisse sanctiores et honestiores his qui semper aliquid adjiciunt, pro se ipsis, et pro veritate rationem reddunt silentii, priorum Patrum causam inferentes, illos scilicet ideo nihil dixisse quia nondum tanta nequitiae zizania essent exorta : quod si modo illi adessent, vel tunc hujusmodi pullulassent scandala, hæc ipsi quoque adjecissent, sicuti modo nos facimus, ac nullo omnino nomine abstinuissent, per quod linguas vestras coercere potuissent. Ita denique Nicæni Patres adjecto *consubstantiali* adversus Arium ejusque complices steterunt : illo quidem ad non scriptam confligente, apostolorumque sanctitatem objiciente, qui in suo Symbolo de hoc nihil conscripserunt : illis vero dictionis adjectionem nihil esse ab illorum intentione alienum contra inferentibus. Cæterum

quam vocabulum *termini*, quo interpret est usus.

si quidem, dum illi superessent, de hoc motu quæstio fuisset, sive nunc nobis adessent, nunquam illi aliter dixissent, seu conscripissent, quam modo nos facimus, constantissime asseverantibus (45).

Ita et Constantinopoli adversus eos qui Deum esse Spiritum sanctum denegabant, nihilque de ejus deitate in Symbolo Nicæno scriptum objectantes, quod solum sequendum asserebant: de adjectione responderunt, hæreticisque, si adjectiones Symboli auferrent, se quieturos pollicentibus, veritatis doctores ad eos responderunt: *Esset quidem optimum, si ut prius, fidei pura simplicitas, nemine abstrepente, servaretur, nulla enim adjectione opus esset; quoniam vero quidam surrexerunt, corruptionem et novitatem fidei docentes, et adjectionem fieri necesse est, factamque ut scripta est, permanere, ut per hanc deprehendantur, qui malignari elegerunt, infectique ab integris hujus adjectionis signo dignoscantur. Simulque ne videamur per silentium adjectionis blasphemantium erroribus acquievisse. Siquidem igitur pie sentitis, dictionem quoque confitemini; sin vero alias, nos quidem hanc, ut piam et sanctorum Patrum sententiæ maxime congruam suscipimus; vos autem, ab Ecclesiæ integritate scindemini.*

Sic Nestorius Θεοτόκος id est, Dei Genitrix, vocem denegans, Nicæni concilii statuta, Symbolumque transgredi non oportere asseverabat: quibus solum sufficisset dicere, *Christum ex Maria Virgine natum*. Sed occurrit Cyrillus arguens, ac dicens frustra illum ad Patres et ad Symbolum confugere, quasi fas non sit quod illi siluissent addere, causam cur illi Mariam Dei Genitricem non dixerint apertius ob futuri ignorantiam; et quod necdum orti fuissent, qui hanc absurditatem peperissent asserens: *Et Patres enim, inquit, adjecissent, si aliquos ad tantam vesaniam prorupturos scissent.*

Compellitque Nestorium etiam ab eo scripta capitula suscipere, et confiteri se ita, ut illa continerent, sensurum: quasi non sibi Symboli confessio sufficeret, minatus, nisi in his maneret, quæ ibi scripta erant, sacerdotio illum et ab Ecclesia ejectionum.

Atque omnia deinceps concilia usque ad septimum pervenientes, ita respondisse invenimus. Quod si ubique omnis Symboli adjectio hæresis putanda est: landandi erunt Arius, Macedonius, Nestorius, et cæteri, qui contra veritatem rabide latrarunt: non suscipientes adjectiones, propter actam et fucam antiquitatis reverentiam. Contra culpabilis (hisce) omnis Ecclesia.

Verum plurima quoque necessario secundum fidei constantiam, Symbolo non continentur. Neque enim ibi beata Maria Virgo Dei Genitrix dicitur, sed Virgo solum. Neque quod Dei Verbum secundum unam substantiam quem assumpsit hominem univit sibi ipsi; neque, quod Christus ad inferos descenderit, quod in apostolorum Symbolo fuerat scriptum. Neque Spiritus sanctus asseritur Deus.

(45) Videtur aliquid deesse.

Quid ergo? Num his ideo non credemus? quæ ex his quæ scripta sunt, colliguntur necessario, an simplicibus verbis, ut a conciliis sunt tralita, stabimus? At, illud quidem eorum est, qui de nominibus contendunt; et omne quod præter litteram accipitur, scandalum putant: juxta scilicet Judæorum vilitatem, qui semper legis assident litteræ. Quod etiam divus Dionysius, irrationabile ac perversum esse ait, non scilicet intentionis virtuti, sed vocabulis intendere.

Porro proprie expositos a synodis terminos veluti commune Symbolum minime amplecti, ac suscipere, eorum est, qui concilia irrita volunt. Æque igitur ac Symbolum quæcunque illa statuerint, suscipienda sunt. Neque enim profecto, quod in Symbolo quidem continetur, honorabimus: quod autem ex illius pendet sine, vel quod post ejus lectionem dicitur, vel in suis terminis exponitur, non honorabimus? Hoc enim stolidum simul et irrationabile est.

Quod si concilia sacra veneramur, illorum quoque sententias venerari convenit, atque ita, ut de his nos esse certissimos, cum omni fiducia confiteamur, eosque qui negant, exsecremur. Nam qui in synodis expositas sententias negat, pœnis negantium Symbolum erit obnoxius. Prorsus et ea quæ Symbolo inscripta non sunt, æque ac si scripta essent, honorabimus. Atque hinc si ratio veritatis exegerit, si casus necessario impulerit, nihil differt, etiam quæ non sunt scripta, confiteri, cum in Symbolo complexa, comprehensa sint.

Quocirca, neque illis adjectio obijcienda est, qui etiam ex Filio Spiritum sanctum procedere fatentur. Sed, ut dictum est, verumne hoc sit, inspiciendum est. Nam præterquam quod subjectis fidei principis necesse est, si velimus ea quæ communiter a theologis de Trinitate traduntur, observare; etiam ex Filio procedere, fateri; alios quidem sanctos habemus, ex Filio illum esse dicentes, et ab ipso habere esse, et ex ipso naturaliter atque essentialiter, ut ipsius operationem naturalem et essentialem prodire. Et sicut ex Patre, ita etiam ex Filio esse, secundum eundem modum. Alios vero per Filium naturaliter prodire, et per eum atque ex eo accipere, et ex Patre per Filium procedere, imo etiam ex Filio procedere, et quæ alia prædicta sunt. Ita enim ipsi dictum illud evangelicum: *Qui a Patre procedit, exposuerunt; complexumque procedendi terminum addentes, ex Patre per Filium procedere declaraverunt. Quos profecto, nemo erit ita amens, qui audeat accusare fallaciæ. Ipsi enim sunt, qui concilia instituerunt: per quos illa robor, ac munimen acceperunt, atque ab eis, cum ulla fuerit de fide quæstio solvenda, ad istorum doctrinam ac magisterium mittimur, hæc et illa nos pati addentibus, nisi istos suscipiamus. Cur etiam hic adjectionem non culpamus, ac per Filium procedere negamus, quoniam in Evangelio id scriptum*

non est? At magnus ait Athanasius: *possibile non esse in Trinitatis gloria, Spiritum sanctum glorificari, nisi procedendo sit ex Patre per Filium*; sed et septima synodus, et Tarasius patriarcha sanctissimus, et sanctorum plurimi in fidei suæ confessione ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum insinuaverunt.

Cæterum, si quis illud evangelicum: *Qui ex Patre procedit*, his qui etiam ex Filio procedere Spiritum dicunt, objiciat, non illis contrariam opponit vocem. Neque enim, si ex Filio est, ex Patre esse desinet; neque ista invicem objecta, invicem pervertunt. Imo, ut pluribus docuimus, ex Patre esse quod dicitur, esse etiam ex Filio subiugit. Sed neque ex Patre per Filium procedere a sanctis diceretur: si quidem ista contraria invicem essent. Nam si ex Patre solo dictum fuisset, haberet rationem hujusmodi objectio. Quoniam vero ex Patre tantum dictum est, hoc autem et ab utrisque pro confesso habetur, supervacaneum est atque vanissimum, omisso eo, quod prius, ut ostenderent, curare debuerant, ex solo scilicet Patre procedere, quod contrarium est ei, quod est, ex Filio esse: ex Patre procedere quod dicitur, quasi repugnans ducere his qui hoc nullatenus negant.

Concesso ergo ab utriusque Spiritum ex Patre procedere, reliquas jam sententias inspiciendum est, quibus magis convenient: hisne, qui ex solo Patre procedere dicunt Spiritum sanctum, an vero his qui hunc ex Patre constituentur, ac Filio? Hi siquidem illud, quod dicitur: *De meo accipiet*¹; et: *Quem ego mittam*²; et: *Spiritum veritatis*³; et: *Mittet Pater in nomine meo*⁴; et: *Ego, et Pater unum sumus*⁵; et: *Omnia, quæ habet Pater mea sunt*⁶; et: *Si in digito Dei sive in Spiritu Dei ejicio demonia*⁷. *Insuperavit et dixit, Accipite Spiritum sanctum*⁸, et sexcenta talia, suæ habent confessioni consona. His enim, ut superius dictum est, magistri Ecclesiæ inducti, predictas de Spiritu sancto tulere sententias, et *per Filium et ex Filio* procedere dixerunt; qui autem ex solo Patre volunt dicere, nullum omnino pro se habent testimonium; imo, et predicta omnia sibi adversantur, hostesque habent sanctos Patres, qui illa sic exposuerunt.

Quod si id objiciunt, scriptum non esse, *ex Filio*, primum quidem, *De meo accipiet*, et omnia quæ dicta sunt, ad istud tendunt, nisi vocibus maximis clamantibus sanctis, illorum aures penitus obsuaderunt; deinde, neque ex solo Patre scriptum est. Itaque non magis pro se, quam contra se, non esse scriptum objiciunt.

Si autem, quoniam Filius ex Patre dicitur, et

¹ Joan. xvi, 14. ² Joan. xv, 26. ³ ibid. ⁴ Joan. xiv, 26. ⁵ Joan. x, 30. ⁶ Joan. xvi, 15. ⁷ Matth. xii, 28; Luc. xi, 20. ⁸ Joan. xx, 21. ⁹ Matth. xi, 27.

(44) Hoc vult dicere *esse solum verum* non esse personalem proprietatem Patris, ac proinde etiam Filio competere, non obstante vocabulo *verus*. Et similiter Spiritum sanctum agnoscere Patrem et

hinc solus de solo creditur, idcirco et Spiritum sanctum, quoniam ex Patre procedere dictum est, *ex solo*, ipsi adjiciunt: primum quidem, et ipsi adjicientes arguuntur, neque digni sunt qui audiantur, cum insimulant eos qui *ex Filio* etiam dicunt adjectionis causa. Eisdem enim et ipsi tenentur obnoxii. Deinde cogentur, si unigenitum Filium ut solum ex solo constituentur, secundum natiuitatis terminum, ita et Spiritum sanctum, sublata ex Patre processione per Filium, unigenitum fateri Filium ut solum ex solo, quemadmodum Filius solus ex solo est; neque enim ex solo tantum dicimus, sed unigenitum quoque Filium. Nempe enim quemadmodum in sacris litteris *solus verus* Pater dicitur, et quia *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem, nisi Filius*¹¹; et: *Qui credit in me, non in me credit, sed in eum, qui misit me*¹²; et: *Mea doctrina non est mea*¹³; neque compellimur solis personis in quibus hujusmodi definite dicuntur, ista distribuere; sed *solus quidem verus*, et Patri, et Filio congruenter aptatur; quasi non objectum illorum substantialibus proprietatibus (44); cognoscere autem Patrem, et Filium, et ab eis agnosci, etiam Spiritui sancto distribuitur; eo quod objectum non sit scire illius substantiali proprietati, ac de aliis similiter. Ubi enim non obstat relationis oppositio, nihil prohibet quod dicitur congruere. Ita neque si a Patre diceretur procedere Spiritus sanctus et adderetur *solo*, valide posset hoc et Filio negari. Nunc autem quando simpliciter a Patre dictum est, neque adjectum est *solo*, cum etiam producere, ut natiuitati non adversum etiam Filio conveniat, ac propterea commune esse Patri ac Filio inspiciatur, stultissimum omnimodis est verbum rapere, ac per hoc Filium a Patris communione secludere.

Atqui, vel dispensationis implens sacramenta, vel discipulis parens, sui non meminit, quod forte majora de illo non caperent: *« Multa enim, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*¹⁴; *sive ad principium suum omnia referens, a quo et ipse est, et sua omnia*, ut ait theologus Gregorius; sive etiam, quod et necessario id credendum esset propter summam ad Patrem æqualitatem, istud dicere omisit. Filius quippe Patris est, Patrisque definitio et Verbum.

Quantquam ex superioribus sententiis tantumdem valentibus, neque hoc omnino tacuisse deprehenditur: verum quod isti instanter negant, prædicat. Nam Scripturæ duplex modus est dicendi quæ velit. Aut enim puris propriisque nominibus, ut cum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum nominat; sive cum ex aperte dictis, his etiam se-

Filium et ab illis agnosci convenire etiam Spiritui sancto eo quod *scire* vel agnosci non sit personalis proprietatis Spiritus sancti.

quentia elicit; quemadmodum *consubstantialis* nomen, ut Scripturæ congruum intelligentiæ creditum est, quod plurimis aperte positum videretur juxta intelligentiam necessario congruere. Dictum enim est: *Ego et Pater unum sumus*¹⁵; et: *Omnia, quæ Pater facit, hæc et Filius facit similiter*¹⁶, et quæ in hanc formam scripta sunt. Et certe his, qui solam intuentur litteram, contraria viderentur illi, quod aperte dictum est: *Pater major me est*¹⁷. Sed tamen, quoniam ex his quæ aperte dicta erant, necessario *consubstantiale* sequebatur, et verum, et Scripturæ consonum esse, indicatum est.

Simili ergo ratione et quod dicitur etiam a Filio esse Spiritum sanctum, non quidem ad litteram, et aperte in Scriptura positum est, sed ea quæ aperte dicta sunt, sequitur. Quæ autem concessa ex necessitate sequuntur, et illa vera sint necesse est. Quemadmodum in disciplinis conclusiones, quæ principia sequuntur. Scriptum quippe est: *Spiritus veritatis*. At veritas Filius est; et ab eo *audire*, et *accipere*, et *mitti*, et *insufflari* dicitur; quæ profecto omnia Ecclesiæ magistri dum exponerent, per Filium procedere dixerunt, et ab illo, esse, habere, ut ab ipso accipientem, et ex ipso esse, ac procedere, et quæ prædicta sunt.

Si enim, quoniam verbis dicta non sunt, intelligentiam quoque illorum repellamus, plurima profecto et necessaria, et concessa, ut dictum est, ejiciemus: sed et ipsum *Trinitatis* nomen, et *substantialiam*, et *personas*, *ingenitumque*, quod in Patre dicitur, et *consubstantiali*, quia scriptum aperte non est, simul ejiciemus. Atqui, si quis litterarum sonis assideat, neque in Symbolo communis fidei Salvatoris de sancto Spiritu sententiam concorditer habere constabitur. Illic enim a Patre procedere dicitur; hic autem ex Patre procedere. Sin autem hæc a et ex quantum ad intelligentiam nihil differt, cur et ex et per nihil ab invicem differre non dicamus, cum ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum audiamus: maxime cum et sancti Patres universaliter per et ex nihil differre in divinis definite velint.

Verum quid necesse est, circa præpositiones tantumdem valentes diu immorari, quando et sanctes apertissime audimus dicentes, quia esse habeat a Filio, et ex ipso sit, atque procedat? Itaque illis quidem, quæ in Scripturis aperte sunt posita, cum pia devotione credendum est. Quæ vero illa non dixit, non sunt præcipitanter abjicienda; nisi in eis manifesta absurditas deprehendatur, quæ communis fidei confessionem perimat. Quod si abfuerit, et ista pie sunt admittenda, maxime, etiam necessitate cogente, propter eos qui fidei veritatem violare moliantur, imitando in ea re veteres doctores, qui in rebus arduis urgentibusque necessariis additionibus et Scripturarum sensui maxime congruis, gregem Christi dissipare nitentes dispulerunt.

¹⁵ Joan. x, 30. ¹⁶ Joan. v, 19. ¹⁷ Joan. xiv, 28.

(45) Joannes Scylax Constantinop. scripsit de imper. Constantinopol. Gesn. ex Volatera.

Et nunc quoque licet in Symbolo scriptum non sit de Spiritu sancto, quod Deus verus de Deo vero sit, si cum id veniret in dubium, Ecclesia illum errorem repellere satagens hoc Symbolo adjiceret, putanda non esset blasphemare. Nam si quidem omnia aperte scripta essent, nulla hæresis caput attollere auderet. Nunc autem oportet et hæreses in nobis esse, propter quorundam nequitiam, ut probati manifesti fiant. Sed et *Scrutamini Scripturas*, dicere non esset, si omnia lucido et aperte scripta essent.

Ita igitur et fidei principiis, et Scripturæ testimoniis non solum nihil prohibentibus, verum, et plurimum juvantibus, atque, hoc aperte ostendentibus, magistrisque Ecclesiæ hoc plurimis in locis aperte asserentibus; hisque, qui contra negant, necessarium in magnas absurditates incidentibus: traditasque omnino de sancta Trinitate rationes convellentibus, quæ omnia pluribus plura demonstrata sunt: ex Filio quoque procedere Spiritum sanctum, tempore urgente, in Symbolo adjectum est. Aiunt enim, quoniam post primam synodum hæresis quædam, quæ Filio Patris nomen applicaret, Græce, *υτοπαρτολα* dicta pullulavit, dicens: *Filium Patrem esse Spiritum sancti, ipsum vero Spiritum nepotem Patris*. Quapropter Damasus, qui tunc erat Romanus episcopus, coacto concilio, Symbolo adjecti, *ex Filio procedere Spiritum sanctum*; illis scilicet obsistens, qui dicerent, eum *ex Filio nasci*. Qui enim ex Patre per Filium procedit, et ex Patre, et Filio procedere dicitur, ex Filio profecto genitus esse non potest. In sancta enim Trinitate, qui ex primo sine medio est, Filius est juxta nativitatis processionem. Spiritus autem sanctus ex utroque existens, videlicet ex Patre per Filium, juxta sanctum Cyrillum, præter nativitatis terminum prodit; procedens enim est ex primo per medium. Idcirco adjectione hac contradicentes repulit.

Attestantur his partim antiqui Ecclesiæ magistri, interdum eos refellentes, qui Spiritum vel creaturam, vel Filii filium dicebant, ut magnus Basilius cum dicit: *Non quia non sit ex Deo per Filium*, et quæ talia, per quæ Filium Filii esse negant, et per Filium procedere dicunt; partim vero et historicus quidam cognomento Scylax (45), in ea, quam scripsit historia, additionis et causam, et tempus exposuit. Sunt item qui dicant quosdam ex Arianis, cum vellent Filii majestatem imminuere, a solo Patre Spiritum sanctum prodire dixisse. Qui cum vellent blasphemam opinionem tueri: pietatis armis contra pietatem utebantur, vociferantes non oportere Niceni concilii quidquam sanctionibus adjici, neque enim illic in processione Spiritus sancti Filium Patri adjectum esse. Atque hæc dicentes, Ecclesiam seindebant, religionisque opinionem ab imperitis, ac stultis, ut antiqua reverentur, capiebant.

Indicio enim est beatus Maximus in epistola ad

Marinum, additionem hanc (46), non quando Ecclesiarum scissura facta est, sed longe ante additam fuisse, et fortassis ante sua tempora. Fuit autem eo tempore, quo sexta synodus conflata est. Propterea, rebus urgentibus, cum quosdam Occidentalis Ecclesiae hæc pestis paulatim ac sensim inficeret, conveniens synodus ex Filio etiam Spiritum procedere Symbolo adjecit, ad quod Romani pontificis sufficisset auctoritas, quæ etiam synodos reliquas roborat.

Neque sane mirandum est Romanum episcopum, Ecclesiae principem, ipsum convocato Occidentali episcoporum concilio, illud decrevisse. Nam, si provinciæ sæpe singulæ concilia celebraverunt, eisque auctoritas derogata non est, multo sane magis hoc ille potuit, cum omnibus circum se episcopis, qui pastor primus, et Ecclesiae totius pater, universalisque Christianorum omnium iudex esse comprobatur, apostolica hunc antiquitate principem supremum appellante, decretisque regis ipsum statuentibus, ac rebus ipsis ita esse clamantibus, et quo sine, impossibile profecto est, ecclesiastica negotia tractari, atque dirigi, sicut beatus Stephanus junior (47) adversus eos qui, quoniam imagines omnes destruentes statuebant, *σξοβοπάγοι* appellati sunt, restitit: cum illi concilium Constantinopoli fecissent, non eis licere concilium celebrare asserens nisi Romanus episcopus, vel per se ipsum præsens præsideret, vel ab eo missi, alii juxta consuetudinem locum ejus implerent. Nempe enim ab Ecclesia illa, nulla unquam de fide sententia manavit, quam ut blasphemiam et noxiam Ecclesia nunc omnis damnet, seu anathematizet, quando ingentes fluctus plurimaque naufragia contra Ecclesiam fuere. Nisi enim ista suscipiamus, nescio quid validum et ratum suscepturi simus: vel quid apertissimum licet, atque conspicuum, impudentissime repudiaturi non simus.

Sic igitur ista de illo vera sunt, sine quo possibile non est ecclesiastica decerni, ad ea decernendum, cum paucis aut cum pluribus conveniat, minimum refert: simulque in re aperta, et quæ ab omnibus Ecclesiae magistris trita est, de sancti scilicet Spiritus processione, opus non fuisse citare orbem, veluti ea quæstio valde esset ambigua, atque ideo, omnibus communicanda. Qui enim semel percepissent Patri Filium esse consubstantialem, ejusque incommutabilem imaginem esse, et Patris habere omnia, præter solum Patrem esse, et nunc quidem audirent Spiritum veritatis et Filium esse et ab ipso accipere, nunc autem per Filium procedere et ex Filio esse, sicuti etiam ex Patre, et ab ipso habere esse, et quæ talia prædicta sunt: ex Filio etiam procedere, dubitare non possent, maxime cum scirent, quod, qui hujusmodi principia concedunt, id quoque quod ea sequitur, necessario admittunt; utque Orientalis Ecclesiae magistri, Athanasius

A atque Basilus, Spiritum a Filio esse habere dicunt, majoremque Spiritu Filium causæ ratione asserunt, Cyrillusque super Joannis Evangelio, et plurimis opusculorum suorum locis, hoc ipsum clamat, præter Occidentis magistros, qui innumeris in locis dicunt, ex Patre, ac Filio, veluti ex uno principio procedere Spiritum sanctum: opus esse non videbatur, de his quæ concessa essent, Orientales Patres molestias pati.

Porro si quis interroget, quid sit, quod, cum ista additio antiqua sit, non etiam ab Orientalibus Symbolo inserta sit? primum quidem, debita subjectione ac reverentia Romano Pontifici, ejusque Ecclesiae secundum ecclesiasticas regulas reddita, nihil ex hoc in fide, vel differre, vel contra sentire putabantur, quod etiam vere sic erat. Deinde necesse non fuit, rectam et congruam de Filio et sancto Spiritu intelligentiam habentes, cum additione Symbolum legere; non esse contrariæ opinionis, neque putare eos qui, cum ista legent, fidei veritate excidisse, illisque unitos esse. Nam et post antiquum schisma, cum rursus utriusque Ecclesiae facta esset unio, Græcos Latini nihil coegerunt, Symbolum cum additione legere, vel aliis ecclesiasticis ritibus more suo uti, sed tria solum ab eis post factam unionem, requisita sunt. Primum quidem, ut Romani episcopi memoriam in diptychis, hoc est, in canone Missæ facerent; secundum, ut universalem iudicem Christianorum omnium putarent; ei secundum antiquam Ecclesiae consuetudinem reverentiam reddentes; tertium, ut Romanam Ecclesiam in ecclesiasticis dogmatibus matrem fidolium atque magistram sana semper fide esse, crederent. Cætera locis suis manere permessa sunt. Sed nunc quoque in Sicilia, et ea quæ magna et antiqua Græcia dudum vocabatur, cum Græci plurimi inhabitent, Orientalisque Ecclesiae moribus et ritibus utantur; quia solum Romanæ Ecclesiae subditi sunt, non coguntur Symbolum cum additione legere; sed sola, ut dictum est, obedientia Ecclesiae impensa, cum non sint contrariæ opinionis, nihil ab eis amplius exigitur, una hac re cætera etiam contineri arbitrantibus Latinis: quippe, non in verbis, sed in sensibus religio nostra consistit, secundum theologum Gregorium.

His si quis objiciat, oportuisse Græcos etiam vocari, et synodo de sententia omnium communicare: primum quidem, cum nota omnino res esset, necesse non fuit omnibus hanc conveniendi molestiam indicere, neque necesse est omnes omnibus adesse conciliis, sed primum quidem Patrem, Ecclesiaeque pastorem. Ista enim si a principio per ecclesiasticas leges separata sunt, et valde convenit ut vel per seipsum, vel per nuntios concilio adsit ac præsit. Nam si ille non adjuvat, inania et besterna sunt omnia: sine hoc enim ecclesiastica tractari, statuique non possunt; constatque. sive cum pluribus,

(46) Lege Bellarminum in *De Christo*, c. 21.

(47) Exstat Vita hujus B. Stephani inter opera Damasceni edita a Billio.

sive cum paucis, quod ad se pertinet, implere potest.

Alios vero non opus est vocari omnes, maxime qui sunt remotiores, quosque vel viæ longitudo, vel alii eventus rorant. quales sæpenumero emergunt, impediunt. Atque ista, cum magna non urget necessitas, cum quæstio perspicua est, ne orbem vocari opus sit: quando ipse secum facillime magnam partem evocare possit, et cum eis statuere, atque decernere. Deinde, non convenit, vocatus quispiam, an invocatus fuerit, inspicere; sed, an vera sint, quæ statuta fuerint, pendere: ne videatur quispiam non veritatis curam habere, sed solum, qui vocatus non fuerit, indigne ferre: quod isti modo faciunt, dum honores ac primatum sectantur, ut sub Romani pastoris cura et obedientia, juxta antiquum morem non sint, adjectionem Symboli, ut causam rationabilem prætendentes.

Hoc autem non religionis ac fidei, sed superbie potius apertum documentum est. Nam, si adjectionem impiam existimant, cur sancti Maximi temporibus, atque etiam ante hunc, quando Symbolum ita omnis Occidentalis Ecclesia legebat, Oriens totus hanc impietatem non redarguit neque ab Ecclesia Romana abscissus est? At id quidem illi non fecerunt; imo coacta sexta, et septima synodo, adjectionem hanc ut piam liquido comprobaverunt: neque, quia vocati non sunt, graviter tulerunt, ut modo isti faciunt.

Cur enim et isti, ut illi, his quæ tunc decreta fuerunt, contenti non sunt? Aut enim istas synodos execrari necesse est, ut ab hominibus impiis conflatas; atque ita eos qui in illis fuerunt, sanctos, una rejiciamus: vel istas probare, et qui illas coegerunt, ut pios ac religiosos una suscipere. Hoc autem nostris tunc Occidentalibus congruisse significat. Quocirca, necesse non fuit, ut dictum est, istos congregari; cum vel ex fidei principiis, ac sanctorum sententiis, additionem rectissimam esse, persuasum eis fuisset, vel ab his qui addiderunt, causam ac necessitatem, consonantiamque, per omnia audissent.

Ac nostri, ut datur intelligi, religiosiores circa fidem, quam illi, modo inquirunt, quod tunc illi non quæsierunt. Constat enim illos tunc, ut veritatis fautores, legitimæque subjectionis servatores cecisse, nihilque inquisisse amplius. Nos autem nostra quærentes sub prætextu dogmatum Ecclesiæ scissuram machinamur, adjectionem in auxilium sumentes. Atqui nostri quidem, quandiu necessarium debitum servant obediunt, nihil opus esse arbitrabantur seorsum concilia facere; adjectionem quippe ut summe utilem ac necessariam sciebant. Postea vero quam seorsum esse voluerunt, additionem illam discessionis causam idoneam, ut sibi videbatur, nacti, neque vocati obedire voluerunt. Nam, si convenissent, contra se ferendam sententiam non ambigebant, compellendosque, ut quam ipsi refugiebant, Romano pontifici

obedientiam redderent. Idcirco sæpius ad Ecclesiæ unionem vocati, adjectionem prius auferri postulabant: quibus responsum est, quod si quidem nulla fuisset adjectionis causa, non fuisset a principio apposita. Erat enim, quando utraque Ecclesia sine illa adjectione Symbolum legebat, atque ex Filio procedere Spiritum sanctum, apud omnes in Ecclesia retinebatur, cum nulla de hoc esset quæstio.

Postea vero quam quibusdam contradicentibus, positis fidei terminis, Filiumque minorem Patre blasphemantibus, quia scriptum in Symbolo non esset Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere; ac propterea Filii ad Patrem identitatem, incommutabilitatemque auferentibus, dicitio illi pro declaratione symboli adjecta est: communiibus Ecclesiæ magistris concinentibus, quam nefas esset auferre, ne adversa contradicentium opinio loqui habeat, ac per hujusmodi abolitionem vera esse videatur.

Siquidem igitur consentitis veritati, pro hac nobiscum stantes, aut vos etiam cum adjectione legite, quæ blasphemis ora obstruit; vel, sine hac legentes nolite opinionis esse contrariæ, neque nos putare blasphemos. Et sic enim cum veritate stabitis. Non enim in verbis, sed in sensibus, religio nostra consistit. Et, si vultis, hoc tantum vobis indulgemus, ut nobiscum convenientes, rem hanc in commune agitemus; communesque super hac Patrum sententiâ discutiamus, quibus hæc adjectio vera esse comprobatur. Quod si aliena opinione estis, additionemque istam penitus renitis: constat quidem, vos circa fidei veritatem cum adversariis errare; hancque additionem, vobis, et illis una bellam indicere, quippe propter contradicentes adjecta est.

Verum, sicut his qui negabant Nicæni concilii Symbolum, sive id quod postmodum Constantino-poli editum est, ambo enim unum facere, etsi verbis differre videantur, nihil profuit ad apostolorum Symbolum recurrere, quasi tuius atque religiosius; quod enim cum adjectione fuerat editum negantes, et illud una negabant; nam, et quæ postmodum videntur adjecta, in sanctorum apostolorum Symbolo complexa continentur. Ita nihil vobis proderit Nicænum Symbolum, etsi vos hoc tenere jactatis, istam additionem execrantis, quam illi connexam Symbolo, complexamque tradiderunt, et quam ipsi omnino adjecissent: si, vel eis viventibus quæstio ista fuisset agitata, vel nunc hujusmodi controversiæ adessent, vel, si quos scissent ad tantum insaniam pervehendos.

Atqui vos non ut ab illis positum est, sed cum adjectione legitis. Nam sublato, quod dicitur, *ex Filio*, perspicuum est quia ex solo Patre adjectio inferitur. Et si enim hoc verbo non dicitis, cum Deo tamen loquentes, dum ex Patre dicitis, *ex solo*, etiam adjicitis, Deoque, cui mentes nostræ et corda aperta sunt, hujusmodi fidem, imo perfidiam offertis. Est enim validius sentire, quam dicere. Ne

que vero id sentitis solum, sed etiam scribitis, cum illos qui etiam ex Filio procedere dicunt, arguerentur. Itaque, si vituperatis additionem, ipsi tamen nihilominus adjicitis. Et nobis quidem adest per omnia concordia, nihilque illorum, quæ fide continentur tollimus, vobis autem contra penitus.

Consideranda autem vobis est Ecclesiæ nostræ dignitas, quæ nunquam de fide nisi congrua sensit ac statuit: et quæ sola, vobis omnibus cæteris circa fidem naufragantibus, non solum nihil passa est hujusmodi, verum et jacentes cæteras Ecclesias erexit; et, sicubi religionis fervor supererat, ad hanc confugiebat, hanc appellabat. Hæc autem, manum porrigens, quæ dispersa erant, in unum vile coegit, atque conjungebat, ut vos melius nostis. Non ergo convenit ut cum tale ab initio exemplum habeatis, semperque ad illa fueritis edocti, nunc mutato ordine, vos illam docere conemini, adversas quam portæ inferi nunquam prævelliturus¹⁹ ille promissit, qui mentiri non potest.

Itaque, ut ex præmissis innotuit, præter omnem rationem est, putare hanc a veritate excidisse, et occasione religionis circa fidem, dum additionem abjicitis, ejus etiam intelligentiam negando, ab hujusmodi Ecclesia præcidi, sicut et alias ante: nunc quidem propter *consubstantialis* nomen; nunc autem, quod hoc nomen *Deus* de Spiritu sancto scriptum non esset, et alias aliter, propter quas nota causas, præcidebamini.

Est autem plenum absurditatis et amentię, putare vobis quidem licere synodos cogere, ac de fide decreta conscribere (48); cum nulla illinc sententia manarit, non consentiente vel per se, vel per alios Romano pontifice, quæ non ut noxia existimata, tenebris damnata sit. Ei vero, et Ecclesiæ suæ, quæ a nemine unquam quomodolibet communiter vel seorsim de fide reprehensa est, et sine quo possibile non est ecclesiastica statui, et ordinari negotia: non dicere, concilia cum suis agendo, quod ad se pertinet, ecclesiastica tractare ac dirigere. Sed vobis quidem præsentibus, primum consisteri, et omnium esse principem concedere: omnesque propter dignitatem in eam respicere debere arbitrari, utpote totius collegii caput, et supremum verticem: absentibus autem, neque ultimum illi locum relinquere, ne minimum quidem, ut vos seorsim fidei decreta et dogmata scribitis, ipsi licere in ecclesiasticis agendo, quæ sua sunt statuere, atque discernere, omnibus illi, quæ habebat ablatis. Hoc autem est vestri causa putare illum primatum et auctoritatem in sententiis habere, non vos illius causa in synodis ornari, et posse aliquid putare, sequendo id quod præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem est, veluti si quis subditum

A potius quam principem, et militem plus quam imperatorem in decretis bellicis, posse asseveret. Sed ista superbiæ aperta documenta habent, et irrationabiliter distribuentium sunt.

Ista tunc nostris ab Occidentalibus responsa sunt cum adjectionem aboleri postularent. Et tunc, eadem dicunt, et modis omnibus, ad unionem vocant. Sed, neque modo, neque antea his quæ dicuntur, assentiri delegerunt. Quomodo igitur, cum sint contrariæ opinionis, etiam vocati, his convenire voluissent, quos circa fidem blasphemare arbitrantur? Sed tamen et hoc factum est, eaque, quam dicunt, evocatio, communisque synodus (49), sive nostris ad obedientiam priorem remeantibus, sive de hujusmodi additione doceri cupientibus, sive per seipsos veritatem agnoscentibus, Lugduni congregata est, et aperte ante plures annos consummata. Ubi aderat quidem Romanus pontifex (50) per seipsum, illius convocationalis auctor, atque eum eo quadringenti ferme episcopi. Aderant autem et Constantinopolitanæ Ecclesiæ legati, qui illorum implerent locum. Tunc igitur, ut patet, ex illis scriptis commentariis, in quibus et eorum qui convenerant, nomina, et verba, et dignitates, et omnia omnino memoriæ mandata sunt: communiter ab omnibus est declaratum, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse, et ad sanctam Trinitatis saluberrimam, et veram fidem, summe necessariam, Græcorumque, Latinorum doctorum æqualiter, dogmate et doctrina roboratam, Spiritum sanctum ex Patre et Filio similiter, veluti ex uno principio procedere. Damnant autem, et anathematizant, qui tunc convenere omnes, qui deinceps duo principia consarentur introducere, et hanc absurditatem Ecclesiæ auribus ingerere. Ea vero sententia, communibus omnium votis enuntiatâ, digesta in eisdem scriptis est.

Nosquam vero illic quispiam additioni indignari; sed, vera omnia, et voces et actiones, quæ Lugduni tunc gesta sunt; et, qui ex nostris affuerunt concilio, legatique, et episcopi confessi, fœderati redierant, agentes Deo gratias cum omnibus, pro communi fidei concordia, qua in prædictis tribus capitulis simul consenserunt.

D Cumque animis conjuncti essent, coacti non sunt Symbolum cum additione legere; sed, sicut temporibus beati Maximi, sic tunc se habebant res. Enimvero quoniam communis utriusque Ecclesiæ sententia, Spiritum sanctum a Patre, et Filio procedere, verum esse promulgatum est, aliterque sentientes, maledictioni addicti sunt: constat profecto, quia, qui modo istud confitentur, digni sunt, qui asseverentur, et nostras diligere Ecclesias, illarumque sententiam, quasi unius

¹⁹ Math. xvi, 18.

(48) Notent hæc hæretici, et in jura pectora demittant isti impii Lutherani et Calvinistæ qui se per summam impudentiam Evangelicos audent appellare.

(49) Synodus Lugduni celebrata an. Chr. 1274.

(50) Secundum Omuphrium est is Gregorius X. Interfuit huic concilio etiam Michael Palæologus imp. Constantinopolitanus.

confessionem complecti, atque continere; qui vero illam sententiam negant, neutram venerari perapicuum est; tertiam autem, nescio quam aliam Ecclesiam habere, ab utraque separatam, ambabusque bellum indicentem.

Liquido ergo comprobatur, et quam inquirant synodum, jam factam esse, eisque non una decernentibus adjectionem factam, quod quaerunt, aliter se habere. Eos tamen ut concedamus neglectos fuisse, nonne extremæ contentionis, atque dementiæ est, non discutere, an vera sit additio: solumque, quia evocati non sunt, indignari, et moleste ferre? et quia ea convocazione honorati non sunt, Deum inhonorare; quodque vocatis esse visum est id, quia neglecti sunt, falsum existimare, morbi que visis, atque passionibus divinarum rerum iudicare veritate? Aspernationis enim potius, et contumeliæ, seu cujuslibet humanæ passionis Occidentales insimulandi fuerant, si insimulari mereantur; non blasphemias, et impietatis, eorumque criminum, quibus nihil tetrius excogitari potest. Neque tamen contemptus illorum causa, gladium in se impellere debuerant, se ipsos a Christianorum unitate præcedendo, seque, perniciose, lethaliterque vulnerando; et ex his quæ contra sanctorum doctrinam culpant, et quæ ipsi contra sentientes addunt.

Quoniam igitur et convenire, et quaestiones de fide solis Occidentalibus seorsum non licet definire, atque de omnibus decernere, aliter quam putabatur, se habet ratio. Et enim ea opinio obedientiam refugientium fastus, et elationis causa, propter civitatis amplitudinem, imperiique dignitatem, occasionemque quaerentium, ac primatum ambientium, quia tamen vocati venerant, ut dictum est; oportuerat sane unionem usque in finem servare positis contentionibus.

Nunc autem permanserunt quidem in ipsa Ecclesie unionem tempus non modicum: postea rursus qui justam subjectionem servitutis jugura arbitrabantur, regem novum nacti, (51) ipsumque libere, et qua ferret impetus, suapte natura ad res novas pronum persuaserunt, ut imperii, quod illis cooperantibus, neglecto fratre, fuerat adeptus, mercedem eis unionis perversionem daret. Sicque perversis omnibus, ad priorem redire contumaciam.

Præterea qua ratione hic unionem vel servaret presentem, vel absentem requireret et revocaret, qui imperii sui tempore quatuor patriarchas (52) abrogavit, hunc instituens, illum ejiciens; quod ei non licebat, si Romano pontifici jus suum redderet, quod unionis fœdera compellerent. Ex qua una re, de reliquis etiam licet conicere.

Porro si quis eam synodum asserat fuisse violentam, eadem ratione synodos item reliquas evertere cogemur, quæ in eis concessa sunt, ambigua ponentes omnia, eo quod per singulas leges aliqui fuerint,

(51) Est is Andronicus senior Palæologus qui imperium habuit secundum Onuphrium an. Christi 1283.

(52) Videntur esse isti quatuor, Beccus, Joseph,

qui synodicalis sententias, decretisque interessent: postque emissam de veritate sententiam, semper fuerint aliqui contradicentes veritati.

Deinde, nulla unquam fuit synodus, præsentem, et comprobantem Romano Pontifice, vel alio, qui locum illius impleret congregata, cujus non fuerint omnes ratæ sententiæ. Contra vero in his, quæ sive illo, ac præter ejus nutum coactæ sunt, plerasque latas sententias reprobas, et merito explosas scimus, et facile ostendere possumus. Hinc ergo, præsentem illo ac præsentem, sententias ibi pronuntiatas, quo pacto irritas esse velint, non video.

Nisi forte Nicenum quoque concilium dicimus fuisse violentum, partim, quia Constantinus Magnus interfuit, contradicentes omnibus viribus coercens: partim quia plurimi contradicentium post prolata sententiam relictæ, nihilominus contradixerunt: sicut et in singulis universalibus conciliis contigisse ceruimus, non tamen ideo sententias illas, vel violenter prolatas, vel irritas, audemus dicere. Cur id? quia caput Ecclesie intererat, sine quo negotia ecclesiastica dirigi, statuique non possunt, et qui, si adit synodo cum quolibet, omnem de fide sententiam inde manantem falsam esse non posse, et esse verissimam credimus. Alter enim omnia ecclesiastica erunt ambigua; neque nosse certius poterimus quæ vera sunt, quanquam cur non potius pacis illius eversionem violentissimam dicamus, quæ et universalis concilii decreta pervertit, quod et Romanus episcopus præsentem comprobavit.

Et certe in universalibus synodis nullas, illo præsentem, late sententiæ reprehensæ, ulla unquam vel locali synodo, vel cujuslibet audacia rejectæ sunt. Plurimi vero venerabilium episcoporum, quæ flebant, increpabant; quibus facite, pro honestate, et sapientia, dignitatibusque thronorum concedebatur: quorum etiam nonnulli contradictionem adversum illos reliquerunt in commentariis, alii, publicationes, et carceres, et exilia pro vera opinione, et fide pertulerunt: per quam, Ecclesiarum pax subjecta Patrum theologia facta est.

Prorsus vero, et ex nostris nunquam defuerunt ex his, qui aliquid esse videbantur, quin Romanæ Ecclesie sayerint, suorum quidem separationem irrationabilem, et præter ecclesiasticas leges, Patrumque theologiam esse arbitrantes; se autem ad illos conferentes ignominiam quidem affecti, sive etiam fugati ob veri confessionem, atque confidentiam: quibus et qui hæc scripsit, adjunctus est, gratiasque Deo, quod his dignus habitus est. Fortiter autem ferentes omnia, præter hujusmodi repositam mercedem, quemadmodum et prioribus temporibus plurimis contigit, cum pro veritate fidei libere agerent, contradicentesque revincerent. Pro quo sane admirationi et venerationi posteris

Gregorius sive Georgius Cyprius, Athanasius. Lege Nicephorum Gregoriam lib. vi et vii Historiæ.

fecerunt. Cur igitur unionis eversionem non maxime violentam fuisse dicamus non video : quandoquidem, qui ejus eversionis auctores fuerunt, lucra inde et honores, et gloriam sibi comparaverint. Contra vero qui unionis studiosi sunt, injuriis omnibus, probris atque contumeliis aguntur, omnibusque afficiuntur incommodis.

Præterea, ut dictum est, licebit concilia omnia evertere, si de fide ambigendi pandatur aditus, derogeturque synodis fides. Atqui Photius quoque occasionem aliam esse, quam additionem, satis aperte demonstravit : qui primus illectus desiderio patriarchalis throni, sapientior his qui ante se fuerant, existimatus est. Atque ideo omnia quidem, quæ iste fecit, et quomodo sanctissimum Ignatium variis modis sede deturbavit. (53), quæque machinatus est, et quæ de illo narrant historici, satis emittere existimavi. Sed tamen, quoniam calcatis juribus omnibus per nefas patriarchalem diripuit thronum; quem adipisci non poterat, nisi permittere Romano pontifici; necesse enim erat, ex more, ab eo auctoritatem confirmationemque venire. Id autem illi erat ambitione sua turpiter excidere, imperatoris familiaritate fretus, qui et ipse addere potestati suæ cupiebat : quia thronum illum alias consequi se posse desperabat, ad Symboli adjectionem confugit, et quam ante cum cæteris, ut plurimis ante temporibus ita se habentem venerabantur, induxit seditiosos quosque ecclesiastici ordinis, hanc impliam existimare, ac per epistolam, quam *circularem* (54) appellavit, contra Romanam Ecclesiam multitudinis odia concitat, ne videretur transgredi subjectionis terminos, si se ipse erigeret, dignitatisque illius sibi ipsi auctor esset. Hinc jam in throno sedens, ecclesiastica administrabat.

Id Romanus pontifex ægre tulit, iratusque, ipsam per epistolas invasorem promulgavit, *novum Judam, schismaticum, ac seditiosum* (55) vocans, atque maledictionis anathemati subdens, neque Christianum esse contestans : non solum, quia per nefas invasit sedem, sed quia plurimis aliis criminibus erat obnoxius. Adhuc enim vivebat Ignatius, qui apud illum, quam vim pateretur, exposuerat ; sicut antea fecerat Athanasius magnus, Paulusque D confessor et Chrysostomus ad Romanum pontificem scribentes, cum Ecclesia injuste pellerentur ; omnes denique affecti injuriis, et per vim ædibus detrusi ad Ecclesiam Romanam recurrerant. Ex eo, jam

A maxima Orientalium episcoporum pars a Photio se subtrahabant, schismaticum illum appellantes ; neque cum illo sacrificia offerre volebant ; eratque tumultus ingens, insinuantium, quod sub illo plurima contra canonicas sanctiones provenissent, ut ex his aperte datur intelligi, quæ de hac re tunc litteris mandata sunt.

Defuncto autem Romano pontifice (56) ; successor ejus (57) ad Photium æqualiter iratus, eum litteris illdem exagitabat. Postea vero quam Ignatius mortuus est, Romanæ quoque sedi præfuit alius. Is (58) indignatione contra Photium, ac simultate deposita, patriarcham appellavit, quo nomine illum prædecessores sui dignati nunquam fuerant : misitque omnia, quæ a Romano episcopo, his qui nuper instituebantur, mitti erant solita, pallium scilicet, virgam atque sandalia. Tunc et ipse voti compos effectus (59), pugna adversus Romanum pontificem posita, Patrem illum, ac sanctum appellabat : *Quemadmodum, inquit, universorum Dominus inclinans cælos visitavit nos ; non contentus gloria, quam in cælis apud angelos habebat, nisi humanam quoque assumptam naturam ad se attraheret : ita et communis Pater noster sanctissimus papa, nos qui longe eramus, affectu paterno visitavit.*

Nulla tunc de adjectione Symboli mentio fiebat. Orientalium tamen episcoporum pars maxima illi reconciliati non sunt ; sed, se ab eo observantes, patriarcham appellare nolebant. Oravit ergo Romanum pontificem, ut cûi Ecclesiarum cura maxime incumberet, mittere juxta consuetudinem Romanæ sedis legatos ad urbem regiam, qui et illum visitarent et de omnibus una decernerent ; dissentientesque episcopos et sibi invicem, et patriarchæ unirent (60). Mittuntur duo, synodusque (61) tunc facta est infra septa templi famosissimi divinæ Sapientiæ insigniti nomine pro componenda inter se Orientalium contentione. Quam etiam synodum quidam octavam (62) appellant. Photium tunc patriarcham declarantes, qui Romani pontificis locum tenebant, pace reddita, monent de cætero abstinere scandalis, huicque veluti patriarchæ omnes intendere, fœderatos charitate indissolubili. Nulla tunc mentio de adjectione facta est. Si quis enim in extremo gestorum synodi ipsius ordine, de additione (63) dictum putat, quod scilicet non oporteat auferre, vel addere ; quod etiam quidam ad seducendos simpliciores obtinunt ; sciendum

(53) Vide conc. viii, nuper a Matthæo Radero Græco Latine editum, ut plene intelligas, qualis vulpes fuerit Photius, ut nihil dicam de Annal. Baronii qui rerum a Photio nefarie gestarum cornu copiam est. Graphice depinguntur Photii artes, ambitio.

(54) Totius schismatis principium fuit epistola hæc circularis. Exstat apud Baronium an. 865.

(55) Omnia hæc elogia Photii inventes in Baronio et Raderu.

(56) Nicolao I.

(57) Adrianus II.

(58) Joannes VIII.

(59) Aliud loquuntur Annales Baronii an. 879 et seqq.

(60) Simulate hæc omnia agit Photius.

(61) De hac pseudosynodo vide Baronium an. 879.

(62) Male vocatur octava. Vide Raderum, prol. in veram et legitimam synodum viii.

(63) Parum refert quid vel de addendo vel demendo in illa synodo fuerit decretum, quia legitima non fuit. Vide Baronium 879 et 880

est, hoc a quibusdam postea gestis synodalibus appositum, hinc ostendere nitentibus, hujusmodi additionem fuisse prohibitam; hoc autem rationem non habere, perspicuum est.

Primum quidem, quoniam in gestis hujus synodi, commentariolum (64) quoddam est, eorum quæ in eo concilio erant discutienda expositionem per ordinem continens, quod legati synodo proposuerunt: commentarium sibi a summo pontifice datum asserentes, ut meminissent quæ in ea synodo vel dicenda, vel facienda essent. Neque enim in eo quidquam de additione (65), vel de Symbolo omnino scriptum est. Et certe id in prima statim fronte ponendum fuit, sive a Romano pontifice illis de hoc fuisset quidquam imperatum, sive etiam synodus illa, quam quadringentorum ferme episcoporum implebat numerus, blasphemam hanc additionem putabat, cur non principaliter de illa verba fecit? Ita enim in præcedentibus synodis de fide primo loco semper agebatur. Cur autem in Deum blasphemantibus conveniebant, ipsisque de concordia ad invicem tuenda obtemperabant, vel omnino sub silentio se continebant? Quando vero nihil dixisse comprobantur, cui non perspicuum sit, veram eos illam additionem existimasse? Neque enim dici potest, illos ignorasse Latinos cum additione Symbolum legere, cum id Oriens totus jam tunc saltem a beati Maximi temporibus didicerit?

Deinde, ut concedamus, Photium additionem non admisisse: rationale certe non erat, posteaquam a Romano pontifice patriarcha confirmatus fuerat, verbum de additione movere: ne, vix tandem voti compos effectus, per illum rursus abrogatus, amitteret omnia. Satis autem erat legatis atque ipsi in primis Romano pontifici, subjectione sibi reddita, de cæteris illos recte sentire arbitrari. Itaque nihil ultra inquirentes, reliqua suis locis manere permiserunt.

Et illud autem indicat adjectum a quibusdam, quod diximus, quod post plurima imperatorum anni, subscriptionesque episcoporum adnotatae sint, et gloria reddita sit Deo, pro Ecclesiae unione. Quæ omnia in fine gestorum synodalium scribuntur. Quod autem de non adjiciendo vel auferendo adjectum est seorsim positum (66), et ab aliis aperte disjunctum et separatum est. Non igitur suscipiendum est post eorum quæ inquirebantur, enodationem, post compositas res, post finem denique concilii, post illa quæ in fine synodorum apponi consueverunt, rursus illos putare de his agere cœ-

(64) Commentarium seu commonitorium hoc habes apud Baronium 879, n. 47, sed falsatum a Photio.

(65) Aliquid actum esse in hac pseudosynodo de illa additione *Filioque*, tradunt recentiores schismatici Græci, qui etiam mentiuntur Joan. VIII pontif. consensisse, ut illud *Filioque* ex Symbolo expungeretur. Aliquid certe de hac additione fuisse actum, testis est sexta sessio illius falsæ synodi, cujus summam recitat Baronius, anno Christi 879. Nisi dicere velimus, quod quidam haud temere suspican-

pisse, de quibus nulla esset facta mentio. Aut enim principaliter ea res agenda fuit, aut non ita prætereunter et intempestive, et præter locum debitum agenda. Etsi enim a synodo dictum concedamus, nihil tamen de hujusmodi questione declarat; neque his adversatur, quæ dicta sunt. Aut enim, ut dictum est, fidei alterius adjectionem interdictis, rectæque abolitionem, sive alias, non se Ecclesia hac potestate privat. Quamquam dicere possumus, hac sententia, si concilii sit, qua declaratum sit, nihil oportere auferri, id præceptum fuisse, ne auferretur Occidentalium additio, quam accusabant.

Si igitur, ut supra declaratum est, et ante Photium multis ante temporibus, Symbolum ab illis cum additione legebatur, ipseque legatur, cum voti non potiretur, additionem discessionis reperit causam, ut passim sibi liceret votis perfrui: compos autem sui desiderio effectus, nullum ultra ea de re verbum movit, subjectionemque debitam per omnia summo pontifici reddidit (67), nonne liquet ex omnibus, non additionem, sed superbiam potius, et a nemine velle judicari, schismatis fuisse causam? Obiit autem Photius, cum esset Ecclesiarum unitas, quæ post illum per decem et septem patriarchas duravit.

Ex quo sane constat, celebratam sub Photio synodum Symboli additionem veram et rationabilem existimasse, ipsumque illum Romanæ Ecclesiae communionem elegisse, priore abjecta controversia, quæ illi ut homini obreperat.

Deinde, ut ait prædictus historicus Scylox [Scylax], Michael patriarcha cognomento Cerulus [Cecularius], aliis rursus emergentibus casibus, quales hominibus sæpe superveniunt, simulque invidente pacis adversario, Romanum pontificem propter azyma diptychis dejecit (68). Habebat autem fautores patricos duos, et Ecclesiae corruptiorem et seditiosorem partem: additque aliam viri differentiam, ob quam merito videntur elegisse seorsim vivere. Quamquam, si additionis causa Romanum episcopum diptychis ejecit, cur non etiam prius? Si autem propter azyma, ab initio Romana Ecclesia his sacrificare consuevit. Verum etiam si quis diligentius inquiret, aliam deprehendet esse separationis causam. Jam enim dudum assuefacti jugum obedientiae excutere, locum sibi dignitatum, et excellentiæ nominum ab initio schismatis hi qui præerant, aperuerunt, honestate nominum sacerdotium suum ornare contententes. Alius enim *universalem patriarcham* seipsum ap-

lur, totam hanc synodum fuisse Photii commentum nunquam nisi in cerebro ejus celebratam. Aliter tamen sentit Caleca, ut vides.

(66) Non est de his laborandum. Synodus hæc fuit pseudosynodus. Caleca non satis bene instructus pseudosynodum pro legitima habuit, quod multis aliis evenit.

(67) Vulpino more.

(68) Hoc factum est tempore Leonis IX, circa annum Christi 1053.

pellavit, quod ante schismatis tempora consuetum non erat (69). Alius se ipsum orbis iudicem constituit. Alius tertius decimus apostolus vocari concupivit. Et certe antiquis sufficiebat episcopos se ipsos solummodo vocare : quos hi etiam, qui sub ipsis erant, imitantes, non persisterunt in traditis antiquis ab Ecclesia nominibus, quamdamque sibi superbam dignitatem singuli excogitantes subscriptionibus addunt : dum alii se *præcessores* (70), alii *duces*, *præceptores* alii, alii *primarios* ascribunt (71), documentum profecto ingenitæ sibi ac penitus insitæ vanitatis præ se ferentes : per quam non solum Romanæ sedi honorem debitum non reddere, sed ipsi quoque se præferre cupiebant, prorsusque omnibus præesse. Ut enim sibi ipsis indulgentes, reliquos jam licite increpare videntur, non adfectionem solum, sed alias quoque plurimas causas invenerunt.

Nam, cum semel adversus Occidentem Ecclesiam de primatu contendere statuissent, ipsaque contentio sensim in ipsorum animabus odium gigneret, suisque gratificari volentes, ut qui possent gratificantibus regravari, prout et faciles ad maledicta et crimina fuerunt; et ille sapiens, ille optimus, ille concis præstare videbatur, qui contra Occidentem Ecclesiam posset aliquid convitiatorum jacuari (72). Cum enim nullus esset, qui corripere, alias quidem ælum, sed non secundum scientiam habens; alius vero præsumptione consuetudinis inductus; alius magister ab aliis vocari cupiens, et superbiam vitio cæcatus; alius, ut vel præsentis dignitatis præmia compensaret, vel novam sibi quæreret; alius, veram quidem opinionem habens, sed tempori indulgens, contraque ac sentiebat, profereans, cum alias sibi tuto vivere minime liceret, ac ne plurimis probro esset, et contumeliis atque injuriis afficeretur, bonisque suis frui non permissus extra Synagogam fieret, per multam licentiam ac facilitatem, singuli irrationabilia, vel iniqua et scribunt, et dicunt.

Atque Nicenus quidem Eustratius (73) per Filium procedere quod dicitur exponens : *Sicut prodit homo per januam*, dixit, Dominumque citavit testem dicentem : *Ego sum janua* : ignorans quia janua secundum hominem, Dominus etiam secundum nos dictus est : *Unus enim mediator Dei et hominum est*, ut ait Apostolus ¹⁹; et : *Per ipsum accessum habemus* ²⁰; quia per ipsius divinitatem et humanitatem, uno Deo agnito, errore idolorum liberati

sumus, virtutisque viam ad Deum perducentem edocti; ac per voluntatem Dei bonam, et bene placentem, inimici cum essemus Patris, reconciliati ei sumus; hoc denique, id quod sequitur, intelligi vult : *Per me si quis introierit, salvabitur et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet* ²¹, Dei contemplationem, colorumque regnum, ad quod aliter ingredi non possumus nisi per Evangelium et Christi mysteria.

Metropolita vero Methonensis (74) arguens : *Si Spiritus, inquit, sanctus esset ex Filio, non super eum baptizatum a celo lapsus esset* : ignorans et ipse, quod magnus ait Athanasius, quia *ipse ipsum desuper, ut Deus, mittit : et ipse ipsum infra ut homo*. Ex ipso igitur in ipsum descendit : ex Deitate ejus scilicet in ipsius humanitatem.

Alii vero, qui subtiliores esse voluerunt, aiunt : *Spiritum sanctum non in columbæ specie super Jesum baptizatum descendisse, sed ipsum illud volatile, columbæ speciem visam sensibilibus oculis in specie sensibili, quod ad insinuandam dispensationis veritatem indicium sancti Spiritus fuit*; Spiritum sanctum non ipsius Spiritus significativum asseverant. Quia enim sensibili specie apparuerit Spiritus sanctus et Chrysostomus super Joannem attestat.

Alius vero patriarcha : *Nihil ait esse mirabile, si apud sacras Litteras, doctoresque sacros dicatur Filius habere Spiritum sanctum, quia hunc et Dei Genitrix habuit, et sanctorum singuli* : vult isto, quemadmodum sancti habuerunt, ita et Filium Dei habere Spiritum sanctum. Ita secundum participationem illum habere Spiritum blasphemat.

In disputationibus vero et hoc nonnulli blasphemantes dicunt : *Quia impossibile est, ex Filio esse Spiritum sanctum, quo Filius posterior est. Erat enim, quando non erat ex beata Virgine genitus. Aut enim ut aperte conicitur, æternam Filii natiuitatem negant, temporalem illi solam attribuentes : aut assumptam conditionem humanitatis in Deitatem translata arbitrantur : aut eos qui ex Filio Spiritum sanctum procedere confitentur, putant, ex Christi humanitate procedere, asserere.*

Quidam vero, qui magnus in sapientiæ nomine habitus est, ne, si apostolus quidem Petrus diceret, etiam ex Filio esse Spiritum sanctum, se crediturum asseveravit.

¹⁹ 1 Tim. II, 5. ²⁰ Ephes. II, 18. ²¹ Joan. X, 9.

(69) Imo jam tempore Gregorii Magni hunc titulum sibi arrogare cœperunt.

(70) Hunc titulum usurpat schismaticus patriarcha Alexandrinus Meletius.

(71) De vanitate in titulis recentiorum episcoporum Græciæ, consule Curopalatum De officiis aulæ Cyprianæ ad cuius calcem integram catalogum invenies, quo quisque titulo afficiendus sit.

(72) Habes hic veram imaginem eorum qui nunc Ecclesiam oppugnant.

(73) Eustratius Nicenus metropolita, cujus existant commentarii in II librum posteriorum Analyticorum Aristotelis.

(74) Nicolaus Methonensis in Peloponneso, cujus argumenta contra Latinos solvit Hugo Ætherianus in suo opere adversus Græcos.

Alius, Occidentales culpans, quia ex Filio Spiritum sanctum procedere fatentur: Augustinus quibusdam infelicibus, profanisque Hieronymis, ac tenebrosis Ambrosiis niti sit (75). Ignorat miser, dum ista loquitur, nostros quoque Orientalis Ecclesie magistros eisdem se criminibus subdere.

Qui vero juniores sunt, etiam ex mortuis id asserere conantur. Ac præter mendacium, quo asserunt, Lugdunense concilium tyrannicum fuisse, ipsius quoque, qui illud constavit, regis (76) cadaver, integram, ut aiunt, perdurantem, illius animæ iniquitatem annuntiare, quia hujusmodi concilium coegit, autumant. Sensibus quippe de fide judicant. Quid in cæteris sanctitatis signum arbitrantur, hoc in quibus ipsi volunt, indicium damnationis accipiunt, quasi Deo pro illorum voluntate decerente. Quamquam si defunctorum cadavera minime dissolvi, indicium sanctitatis arbitrantur, quid de Petri Paulique corporibus dicturi sunt, sanctorumque plurimorum, quæ dissoluta in frusta et in pulverem sunt? Si autem dissoluta plerima corpora sanctorum vident, unde ea quæ id passa non sunt, sancta probare poterunt? Quid autem de infidelibus dicturi sunt, et quos ipsi publicis maledictis subdunt; quorum incorrupta cadavera perdurant? Porro si hæc damnationis arbitrantur signa, quomodo sanctorum corpora honorant?

Sed ista quidem hominum eorum sunt, qui, ut intelligi datur, sensu vivunt, et fidem tactu coloribusque dignoscant. Si autem ex fructibus eorum dignoscendos, ait Dominus²², fructus autem primum cuique vera, quam de Deo habet, opinio est, et opera, quæ fidei superædificantur: desinant tantum tentare Dominum Deum, atque ex his quæ cuncta materialia, et alias aliter secundum tempora, corporum, et locorum, et rerum dispositiones contingunt, carum rerum, quæ sunt a materia remotæ documenta capere.

Deinde non omnis qui sana fide est, jam etiam sanctus, et beatus est: Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum²³. Et: Multi dicent mihi in die illa, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et dæmonia eiecimus, et virtutes multas fecimus? Et respondebo eis, Non novi vos: discedite a me; operarii iniquitatis²⁴. Quid ergo mirum, si quis rectam fidem habens, et aliis quoque ipsius dux effectus, circa vero reliqua corruptus, ac perditus, damnatus est et æterno supplicio affectus? Non ideo tamen illius

²² Matth. vii, 16. ²³ ibid.: 21. ²⁴ ibid., 22, 23. ²⁵ I Cor. xiv, 22. ²⁶ Luc. x, 20.

(75) Hoc graphicum est et genuinum schismatici hæreticique supercilium.

(76) Michaelis Palæologi.

(77) Imperare coepit an. Christi 1255.

(78) Hoc quod de miraculis Græci objectabant, falsissimum esse convincunt vel soli illi duo miraculorum ingentium patratores Franciscus et Domi-

nicus. Imo in Græcos hæc objectio optime quadrat. Lege Bellarminum lib. ii *De Christo*, c. 30, et lib. iv *De Ecclesia*, c. 4.
(79) Hoc est accidentia substantiæ panis, vel accidentia quæ antea erant in panis substantia.

fidem reprobanda est, et falsa existimanda: alioqui fidem solam ad salutem sufficere dicimus. Verum fidem sine operibus esse mortuam audivimus. At vero, neque rex ille, sub quo synodus congregata est, ipsius omnino auctor fuit. Nam, sub eo qui ante illum regnaverat, collecta est, quam iste compos rerum factus, peregit. Iudicio etiam nobis sunt Nicephori Blemmydæ monachi, et presbyteri, cujus in omni virtute et sapientia nomen insigne apud omnes est, duo ad Theodorum Lascarum regem (77) libri de Spiritu sancto conscripti, quibus indicatur, ex Filio, et per Filium substantiam habere, a sanctis Patribus traditum.

De Eucharistia.

Addunt præterea, qui ita sentiunt, Nullum apud Latinos, post schisma signum fuisse (78); quod enim non videtur, neque esse putant. Volunt enim ex Thracia, quæ in Italia, et Germania, Hispania, et in Gallis, ac Britannicis insulis sunt inspicere, ubi post schisma plurimi virtutibus, atque prodigiis insignes Occidentem illustrarunt totum, non ambiguis quibusdam, et obscuris, sed qualia ab apostolis, eorumque successoribus facta legimus. Quamquam ista quidem modo inquirenda non erant; neque sanctitatis iudicio sumenda: Signa quidem non fidelibus, sed infidelibus²⁵; et: Nolite gaudere, quia dæmonia vobis subdita sunt: sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis²⁶; et, quæ in hanc rem a Salvatore dictæ sunt sententiæ.

Quidam etiam Domini corporis et sanguinis mysterium ex his, quæ dicunt, tollunt: Non etiam apud Occidentales benedictam aquam incorruptam durare dicentes, idque illorum hæreseos indicium asserunt. Ignorant enim quia mysterium quidem illud omnibus in Christi Ecclesia mysteriis mirabilius ac sanctius, in quo cum accidentia in subjecta panis substantia maneat (79), eo quod quasi sub sensibilibus velamentis traduntur nobis veneranda mysteria, subjectum panis in corpus Domini mutatur. Hoc autem, nisi quis adhibeat congruam diligentiam, necesse est, quæ subsunt in illo accidentia, quod snum est, faciant. Num ergo istud non arbitramur Domini esse corpus, quod ipse suæ Ecclesie tradidit? si autem istud constemur, ut accipimus: et si accidentia, quod snum est, in ipsis ostendere possunt, cur non et in cæteris, si istud contingat propter materiæ subjecta, in quibus mysteria traduntur, non idem constebimur?

Nam, si quod dicunt, *Aquam durare minime in corruptam*, rem facit ambiguum, videant quid inde sequatur. Unde enim poterunt Domini corpus firmiter credere, propter eorum accidentia, quæ illic subsistunt? Non itaque efficiunt, quod volunt, sed sacramentum Eucharistiæ ambiguum faciunt. Ignorant autem quia quæ in Occidentis Ecclesiis aqua benedicitur, nihil magnum possit, simpliciter autem est aqua benedicta, singulis hebdomadis a sacerdote pro transeuntium devotione, ac fide, ut inde se aspergant, profusa. Ea vero quam in die magni Sabbati benedicunt, et consecrant, aqua pretiosior, sacro et tuto in loco posita, quam nemo passim attingit, magnam Ecclesiis commoditatem præstat: neque solum per annu circulum incorrupta durat, sed plus etiam durare posset, quod experimento dilicimus. Ignorant autem, et quod omne, et quodlibet ex aqua seorsim acceptum, et sine omni macula commutans etiam quomodolibet, prius in seipso, deinde, quasi purgatum, et colatum, in quantum quisque voluerit, servatum, incorruptum durat, semperque rimpidius fit; quod et ipsum experientia docuit. Argumento autem nobis est, et quod in vino, quamvis crassioris materiæ sit, itidem contingit.

De tonsura crinium.

Quidam vero etiam crinium tonsuram, non ad consuetudinem referunt: ornatumque, et turpitudinem non ex consuetudine iudicant. Quod enim aliis honestum, quia consuetum, hoc aliis quoniam insofitum est, turpe iudicatur. Verum et hæc inter hæreses ascribunt, aiuntque illos, qui hoc faciunt, *formam Dei violare*, cum certe non omnes ista consuetudine utantur, *Deique imaginem et similitudinem mutare*: quasi vel hominis dignitas, esse scilicet rationalem, et ad imaginem ac similitudinem Dei, propter capillos illi adsit: vel Deus humanæ aliquid formæ, vel crassitudinis habeat, ad cujus imaginem homo cum sit, etiam capillis illi esse similis debeat. Nempe et apud nos oratio ad tonsuram barbæ invenitur a sacerdotibus dicenda (80): ne scilicet ad sanctorum mysteriorum communionem accedentibus Salvatoris sanguine capilli intingantur, sive inficiantur, atque illdem rursus in sumendo cibo necessario quodlibet imbibant liquamen, sive alias quomodolibet deficiant, atque ita non parvus error sit. Simulque, quemadmodum ungues resecanus, ne nobis impedimento esse possint: nihil prohibet eadem ratione, si quid impediatur, crines resecare, ornatius, atque huma-

nus nos componendo, mediocritate scilicet in omnibus servata.

De sacris imaginibus, et reliquiis, et memoria defunctorum.

Inde etiam Occidentalibus calumniam struunt, imagines illos non venerari asserentes (81): qui certe sacris imagibus plenas ecclesias habent: Sanctorumque reliquias abjectius tractare: quas ita venerantur, ut nullus alius, pretiosisque lapidibus ornant, auroque et argento legunt.

Nullam item defunctorum facere memoriam dicunt: pro quibus apud eos tot orationes, et elemosynæ sunt, ut dictu difficile sit, adeo ut infinitis pene monachorum, ac pruperum agminibus sufficiant. Neque vero solum corpori necessaria ministrant, verum et monasteria ædificant, quorum structura regiam opulentiam vincit.

Alii vero quorundam etiam defectus Occidentali Ecclesiæ applicant; quippe, ab aliquo illorum injurias accepit, cum qui se lesit, circa fidem ultus est. Et hic enim omnis, qui contristat, malæ profinus opinionis efficitur. Si qui vero Christianorum prævaricantur leges: non eos solum, verum illorum quoque Ecclesiam hæreticam et infidelem putant. Nautis enim et vilibus quibusdam, ac vulgaribus hominibus congregientes, de omnibus, ut sibi similibus, sententiam ferunt. Cumque eos præsumptum odium inimicis animis esse fecerit, quod volunt, id putant esse. Prorsus vero quod non vident, vel videntes propter linguæ varietatem non intelligunt, neque esse omnino arbitrantur. Sic malis quidem intendunt: quæ autem sunt bona, et honesta, scientes prudentesque prætereunt, quasi vel ipsi humanam excesserint infirmitatem, aut non plurimi apud eos sint etiam ex honestiorum numero, qui legitime prævaricantur. Hoc enim solum tetigisse satis sit. Imo cum in vita hæc bonis malis permisti sint, ac debitum sit errantes ad fidem Ecclesiamque reducere: Occidentales per omnia volunt esse perfectos; et si quod in eis reprehensibile fuerit, innox hæretici erunt; et si quis peccaverit, Ecclesia tota in culpa erit. Hac denique ratione, si quis præter Evangelium quidpiam admiserit, Evangelium itidem inanimabitur. Illa enim, quæ recte agenda sunt, præcepit: hic autem, illa inhibente, voluptatem justitiæ prætulit. Nempe enim malis Ecclesiæ nunquam defecerunt; neque tamen illa, minor, aut deterior fuit; neque malorum perversitas, bonis obsesse potuit; neque fidem quorundam malitia obtundit.

(80) Lege Baronium tom. I, an. Christi 57, n. 93, et an. 58, n. 136 et seq. Lege epistolam Petri patriarchæ Antiocheni ad Michaelen Cerularium, tom. XI Baronii an. 1054.

(81) Fuit hæc antiqua Græcorum adversus Latinos calumnia, ut patet ex Nic. Choniata: sed tantum iniquissima; qua etiam Latinos oneravit Michael Cerularius epist. ad Petrum Antioch. Bar. tom. XI, anno 1054, n. 34. Sed a Græcorum criminatione liberat Latinos Græcus episcopus Joannes Citrius,

qui in Responsis suis tom. I *Juris Græco-Romani* ait, *venerationem pretiosæ crucis sanctorumque Latinis cum Græcis esse communem. Item Demetrius Chomatenus in Responsis ad Constantinum Gabasilam archiepiscopum Dyrrachii: Sanctorum imaginum sunt et Latini cultores, et in suis templis eas erigunt. Vocat idem Demetrius ex Theophylacto Bulgaria archiepiscopo Satanicam sycophantiam, si quis dicat, Latinos non colere imagines.*

illa enim sine crimine est: mali autem debitas exsolvent pœnas. Ita neque qui duce fide Ecclesie graditur, proximi delictis erit obnoxius, sed unusquisque rationem pro se reddet, juxta operum merita.

Est igitur quorundam nequitia communis quidem Ecclesie cœtui scœdalum: non tamen inde ejus violatur fides: vel qui sibi uniti sunt, inde læduntur. Porro si quis malorum causa, Ecclesiam, ut inhonoram respuit, omnem una Ecclesiam abjicit, eo quod in ea malis semper locus fuerit. Sic autem etiam Ecclesiam suam abjiciet, tandemque neque Christianum se ipsum appellabit, nullam sine crimine Ecclesiam habens: si quidem quorundam perditos mores fidei applicat, quos multitudini admiscere esse necesse est. Sed ista crudelium judicium sunt, et a proximi dilectione prorsus alienorum, et neque suam neque communem infirmitatem sentientium, neque utilia ex omnibus colligere volentium, ex malis vero, quæ magis fortasse delectantur audire, scœdalum capientium: quæ omnia infirmæ et vitiatæ conscientie indicia sunt.

De jejuniis.

Plurimi item sunt, qui Occidentales, quod non ut ipsi jejulant, insimulant; hoc autem Phariseorum criminibus simillimum est. Et certe Armenos in jejuniis, et hujusmodi observationibus, nostros, sine ulla comparatione superare comperiet. Ita enim illi cibis, quando jejulant (jejunant autem plus cæteris), abstinent: ut si quis ex nostris cum illis jejuniis contenderit, ridiculus futurus sit; non tamen illos idcirco se meliores dicturi sunt. Omnino autem de cibis, et potibus, et indumentis, quæque ipsi faciunt: Latinos, quia consuetudinibus suis, quas ab initio acceperunt, utentes, non faciunt, hæreticos notant. Volunt enim, si fas sit, omnes totius orbis gentes, sub unam inducere consuetudinem, et quibus ipsi utuntur, omnes similiter uti: nescientes, se ipsos etiam a plurimis in hujusmodi posse reprehendi: neque possibile est eandem apud omnes morum normam obtinere.

Nihil tamen aut nostros, aut illos, vel linguarum differentia, vel morum, vel hujusmodi quidquam, quod non sit commune omnibus, prohibet, sub unam adduci fidem. Nam et apostoli, cum totum lustrarint orbem, omnes in rebus omnibus consuetudines suas minime immutare compulerunt. Sed neque si voluissent, eas gentes immutare potuissent; verum præcipua quædam, prædicationis Evangelicæ capitula decem ferme, vel duodecim tenere, atque confiteri adhortantes, nullum de cæteris verbum fecere, nisi traditis capitulis aperte repugnarent.

Præclarum est quidem ab omnibus semper abstinere jejunando, atque sarcinam carnis abjiciendo:

quis enim id non laudet, quod a sanctis Patribus ut activæ virtutis species non minima, summa diligentia, et cura apprehensum est? Et fortasse dixerit quispiam Occidentales plus quam nostros jejunare, si communiter omnibus omnes comparentur. Utunque tamen se res habeat, jejunium, si cum proximi dilectione, et sine disceptatione, et condemnatione non jejulantium fiat, mercedem habet. Aliter enim Pharisæicæ elationi comparatum, nocet: et, si quem fructum alium habeat, amittit: *Si enim distribuero, inquit, omnem substantiam meam in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*²⁷. Addit etiam Apostolus: *Esca nos non commendat Deo*²⁸. Et, *Qui non comedit, manducantem non spernat*²⁹.

Si quis autem manducans non manducantem scandalizat: hoc, illi quidem nihil nocet, maxime, si qua urgeat necessitas, vel locorum, corporumve dispositio. Infirmis enim legem non esse, Apostolus ait; et: *Qui infirmus est, olus manducet*³⁰. Et, mundis munda sunt etiam immunda. Immundis vero omnia immunda sunt. *Inquinata enim est illorum mens, et conscientia*³¹. Ejus vero conscientiam infirmam claudicare arguit: quod puerilis est sensus, et ejus, qui necdum evangelicam perfectionem apprehenderit: in qua mutua dilectione, et spiritali littera subjectis legales observationes prohibentur. Et: *Non quæ intrant per os, coinquinant hominem, sed quæ egrediuntur ex corde*³²; odium scilicet, inimicitia, et quæ talia; ne sepulcra dealbata videamur plena putredine, et parapsidem extrinsecus mundantes, interiorem negligamus immunditiam, cæcitatique crimen subeamus, si oculi nostri trabem non videntes, in fratris oculo festucam studiose inquiramus; quomodo ergo non maxime læditur, qui amissis charitatis bonis hujusmodi festucas insectatur?

Præterea, in Christi doctrina partim sunt præcepta, vel mandata, partim admonitiones, sive consilia. Præcepta igitur unusquisque fidelium servare, ex necessitate requirit. Aliter quippe mortalibus peccatis sese confodiet. Consilia vero si quis sequi eligat, perfectionem apprehendit: *Si vis enim, inquit, perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me*³³; hoc tamen, si quis agere noluerit, spe fidei minime excluditur: si servet, quæ sunt salutis necessaria. Hujusmodi vero jejunium non est, nisi statutis quibusdam diebus, vel sextis feriis omnibus, et quadragesimæ jejuniis, quod a sanctis Patribus institutum, qui per contemptum violaverit, peccat quidem, non tamen ideo fidei naufragium pertulit. Verum in id peccatum incidit, quod per pœnitentiam, et confessionem, Christi cooperante virtute, remissione potietur.

²⁷ I Cor. xiii, 3. ²⁸ I Cor. viii, 8. ²⁹ Rom. xiv, 3. ³⁰ Rom. xiv, 2. ³¹ Tit. i, 15. ³² Matth. xv, 14. ³³ Matth. xix, 21.

De jejunio Sabbati (81).

Sed et judaizare Occidentis Ecclesiam causantur, quorum plurimi per omne Sabbatum carnibus abstinent, sive pro sepultura et morte Domini, sive pro tristitia et tribulatione, quam sancta mater ejus tota die illa habuit, qua Dominus in sepulcro mortuus secundum hominem quievit. Istud facientes, sicut omni Dominico die Resurrectionis ejus, et omni sexta feria crucis ac mortis illius memoriam agimus. Nempe, ex cujusque rei intentione quisque vel vituperatur, vel laudatur. Porro intentio prædicta fidelis, religionisque cum sit, culpam merito non potest. Neque enim judaizandi causa hoc facit; imo, ne ipsa quidem res ullam habet Judaicæ observationis similitudinem. Judæi quippe, in quantum possunt, præparati, otiumque ab omni opere agentes, tota illa die Sabbati et comedunt, et bibunt: hi autem abstinentes carnibus, castigatius in ea degunt, contrariisque illis facere deprehenduntur. Non itaque qui jejunat, sed qui illorum otium, edacitatemque imitatur, et *sabbatizare*, et *judaizare* dicendus est. Nam *sabbatizare* prodeliis, et otio, et requie accipitur; si quidem vera canit ille qui dixit: *In primo jejuniorum Sabbato, sabbatizemus, socii, hesternis de laboribus requiescentes.*

Proinde si quis etiam præceptum de non jejunando in Sabbato a Judæis manasse putat, id in Orientis partibus, ubi Judæorum erat gens, et patria, merito promulgatum crediderimus, quos apostoli, cum ad Evangeliam doctrinam vocare cuperent, quia Judaica natio Sabbato maxime gloriabatur, ne scandalum in fide paterentur, apostoli, ut animorum curatores, omnia effecti ut omnes seu plures lucrarentur, permiserunt ita esse, ut antea, et jejunare veterent: quod religionis ratione nihil eos lædebat, qui illud observarent. Neque enim apostoli, hos quidem a lege, illos autem ab idolorum cultu revocassent, si suis illos consuetudinibus omnibus, quæ evangelicæ prædicationi non obsisterent, revocare voluissent. Nam, si circumcisionem quandoque ad tempus permiserunt, virtuti prædicationis oppositam: *Si enim, inquit, circumcidamini, Christus vobis nihil prodest*²⁴; istudque ideo fecerunt, ut plures ex Judæis acquirerent, quos maxime aliis arbitrabantur excellere: quid de Sabbato dicendum est, in quo et jejunare et non jejunare doctrinæ spiritus non adversatur?

Non tamen hoc per totum orbem prædicandum fuit, remota Judæorum causa. Non enim de comendo, vel non, apostolis ita ratio erat, sicut omnia facere pro incremento Evangelii, in ipsis prædicationis initiis; quorum plura tunc permessa, postea permessa non sunt, amota causa, propter quam permessa prius fuerant: sicut et medicus, qui alia præcipit, causis apparentibus convenientia: quo

²⁴ Galat. v, 2. ²⁵ II Cor. iii, 6. ²⁶ Psal. xiii, 2.

(81) De jejunio Sabbati lege Bellarminum lib. ii *De bonis operibus*, c. 18. Vide etiam Humbertum contra Michaellem Constantinov. patriarcham et

A more, Ecclesiam quoque prætere possimus necessario pro temporum qualitate usam, pro animarum singulari cura. Alias quippe nequaquam virtus Christi per apostolos Ecclesiæ conservaretur; neque posset, juxta emergentes casus, nova disponere.

Non itaque si quis passionem Domini honorare cupiens, illiusque mortem, quantum fieri potest, in se ipso complecti, ac propterea carnibus abstinent, omnique cibo, fuisset ab apostolis culpatus, imo ad destinatum evangelicæ prædicationis braviarum gradum, mercede, et laudibus dignus habitus esset. Ipsi etiam sunt, qui dicunt: *Littera occidit, spiritus autem vivificat*²⁷.

Prorsus vero, si quid Occidentis Ecclesiis circa hæc fieri aliter videtur, hoc ab initio, a successoribus apostolorum acceperunt, Linique et Anaclethi, et Xysti de hoc decreta proferunt, quæ rationabile simul et justum esse definiunt, Sabbati die, ista vel ista causa explari, non id tamen ex necessitate præcipienda.

Augustinus quoque, antiquus et venerabilis Pater, in quadam epistola (82) de Sabbato ait: *Quod quando quidem in Occidente moratur, juxta Occidentalium consuetudinem, et ipse jejunat. In Oriente vero si versaretur, illos ipsa die non jejunantes ex antiqua consuetudine, et ipse sequeretur.* Ex quo perspicuum est, antiquam Ecclesiarum fuisse consuetudinem, ut alii sic, alii vero sic, facerent: istudque non ex necessitate, sed ex antiqua consuetudine, et ut singulos voluntas tulerit, mosque obtinuerit. Sed et Gregorius Romanus pontifex, cujus apud omnes præclarum nomen est, officia atque jejunia, ut modo servantur, Occidentis Ecclesiis tradidit: Hunc enim omnes in omni traditione sequuntur.

De vetustate.

Qui vero ex nostris fortiores sunt schismatici, vetustatem quoque Occidentalibus objiciunt, per quam concludere pro se arbitrantur, quasi non eadem sit et illis antiquitas, liceatque illam pro se ipsis inferre. Neque sentiunt, dum ista dicunt, idolorum se cultum, quam Christi religionem firmiorem, ratione vetustatis, ostendere. Nam si antiquiora quæque etiam veriora sunt, quid sequatur, manifestum est. Sed et Ecclesiarum unione, sive etiam symboli additione præsuppositis, ut dictum est, cur non ista magis honorata servantur? quamquam, quis nesciat, cum tantum illis odium contra Occidentalem Ecclesiam creverit, ut nullus de unione vel per somnium cogitet, amentiaque late diffusa sit, adeo ut rationem amisisse videantur, pessimaque dispositio omnino invaluerit, omnia illos voluntate agere, nihil rationis examine? Si enim cum judicio procederent, alia fuisset ratio; nunc autem nullus est *intelligens, seu requirens Deum*²⁸.

Nam quando erant, qui unionis curam haberent,

Nicetam Pectoratum.

(82) Epist. 118, ad Januarium.

constat profecto, quia ab omni contentio, atque in id ipsum distantia, ac disjuncta remanebant. Enimvero, putare plurimos, qui prolixo tempore ex nostris fuerunt, schisma satis roborare, ignorantium est, quod Occidentales plurimos et ipsi proferre possent, non rideanda, et indigna ingerentes, verum validissimas probatissimasque rationes producentes, et quorum sapientia mundum peragravit; quoniam et id, quod nullas unquam apud eos inventus est, qui nostrorum antecederet opinioni, solique reluctaretur in ea controversa, pro qua Orientis et Occidentis Ecclesie inter se digladiantur, validum sane veritatis illorum argumentum est.

Quod si quis arbitratur, illorum quosque, vel sujs, ut propriis et charioribus favisse, vel poena ac supplicio perterritum, nihil contra locutum fuisse: primum quidem, et nostris suæ maxime opinionis tenaces dixerit quispiam convertens; neque tamen unquam defuisse, qui Latinorum Ecclesie accederent. Deinde, possibile non est, tanto temporis tractu, fuisse aliquos, qui veritatem pro charitate in Deum, ac fide, futurisque premiis omnibus præferrent: atque ideo, constantiter agerent, sicuti initio aliis alias causis plerique contra tyrannos maximam ostendere fiduciam, quorum et nomina, et scripta extant, quemadmodum et alias hæreses apud Latinos reprehensas profligatasque novimus. Namque et apud nos plurima ab illis conscripta servantur. Stultitia ergo plenissimum est, sic accepimus, dicere, nihilque ulterius inquirere; quasi post morbum sani fieri erubescamus, neque saltem antiquos imitemur, qui, sæpenuerò falsis opinionibus præventi, postea posuiverunt, cum eis illuxisset veritas, minime erubescens, sed referentes Deo gratias. Nam juxta theologum Gregorium: *Non mali transmutatio, sed mali servatio facit turpitudinem.*

Est autem id etiam dementius, quasi communem dignitatem præponendo, singulos velle majores suos circa fidem imitari. Ignorantium enim est; quia Christiani omnes, nunquam hoc ipsum essent, magnum et honestissimum nomen, et res, si dignitatis sapientiam scissent. Huic enim obsequentes, liquet quia nunquam pro majorum fide idololatriam, vel alias, quomodolibet obortas hæreses, pro veritate commutassent, quas Patres illorum secuti essent. Verum his, illi valescentes, Christo adjuncti sunt. Nempe enim et beatum culpabant Paulum, quod non umbra legis assidens, Evangelii persecutor esse perstiterit. Et illud simul asserunt, non oportere Occidentales, omisso, quod dicunt, de sancto Spiritu, his assentiri debere, quæ dicuntur ab ipsis. Unde enim istis persuadere poterunt eadem præ se ferentibus; quomodo et infidelibus de Christi fide loquentur, qui infidelitatem a majoribus suis acceperunt? Si igitur talia possunt ad invicem utrinque conversi, quid roboris habebit ipsorum ratio? Nonne ergo magis proprium, et utile est, omissis anticipationibus omnibus, veritatem ipsam, per se ipsam omni studio et cura indagare? Id sane virorum est

veritatem stultiose sectantium, non ut aliquid dixisse videantur, frustra et irrationabiliter loquentium.

Cum igitur ex nostris non pauci Romanæ semper Ecclesie adjecti sint, si quidem aliquis ex ipsis veritate dogmatis, ab eo qui cæcos illuminat, irradiatus, sanctorum doctrina duce, ac præcedente, calumniatores per philosophiam et rhetoricam obtinere et cohibere non possit, hunc fatuum ac simplicem dicunt, et ut seductum, ac deceptum objurant: veluti si, cum a fidelibus omnibus exigatur, ut idonei sint ad rationem fidei reddendam, paratique ad satisfaciendam omnibus querentibus, tunc etiam Plato, et Aristoteles, et Cicero in lingua esse debeant. Sed enim quorundam isti sapientiam, quia ipsis inebant solis, summam esse dicunt: ad quos imperitos ire admonent, mittantque, tumida iata, et inflata discituros.

Cæterum, si quis eorum, de quibus culpatur, rationem reddit, sanctorumque doctrinæ admonet, et quæ obijciuntur, nihil habere virium ostendit, sive absurditatem lubricam insinuat; ut curiosum, et verbosum, confictusque amantem, nihilque utilem existimant: fideique simplicitatem laudant, et piscatores ingerunt, quasi ipsi ad piscatorum gradum pervenerint, illorumque sapientiam, et signa illos sequentia sint consecuti. Non enim sciunt, piscatores quidem illos, priusquam accesserent a Domino, fuisse; postea vero quam illius discipuli effecti sunt, illos ipsos piscatores sapientissimos ab ipso fuisse declaratos: *Benedictus enim Deus, inquit, qui piscatores sapientissimos ostendit.*

Et hæc dicunt, non si quis in divinis rebus syllogismis utatur, Platonisque et Aristotelis admisceat philosophiam; præclare enim ageretur, si propter fidei reverentiam ista de Scripturarum auctoritate docerentur. Nunc autem et ad ipsos fidei terminos, Scripturæque ac sanctorum magisterium impudentes sunt, cum scilicet ab illis urgeantur: neque principio intelligant, quid velint, hujusmodi autem cavillationibus pro suffugio, et diverticulo utantur sepius in morem quæ, ut piscatores effugiat et lateat, atramentum ante se vomit. Ipsi tamen cum aliquid dicere videri volunt, in angulo suos alloquentes, obliviscuntur quidem regulas, quas aliis ipsi posuerunt, ceu sapientiæ, jactantes fanda et infanda, et quæ supra diximus, et scribunt et dicunt.

Atqui, si quidem omnem rationem rejiciendam arbitrantur, quodque præter rationem est, suscipiunt, quid tandem suos istos etiam septem Sapientibus præferunt, quibus conferentes cæteros, ludum esse puerorum dicunt, quibusque omnes cedere volunt? Si enim ex illorum sapientiæ nituntur, plures, atque sapientiores, quæ eis adversantur, fuisse competent. Profecto enim Occidentalem sapientiam excelsit: si autem quod sapiens et cum ratione est, et ipsi suscipiunt, atque ideo de Scripturis persuadere conantur: nequaquam eos qui secum disserunt, abjicere debebunt. quos id, quod

secundum rationem ex his quæ concessa sunt, pluribus ex partibus sequitur. Non enim his licere sibi uti dicent, aliis vero non itidem licere: quod irrationabiliter distribuentium est.

Contestantur autem et Arium et ejus similes, quoties eos ratio desecerit; fuisse quidem eos sapientia insignes, ultra sanctos omnes, asserentes, sed veluti hæreticos ab Ecclesia ejectos inferentes; nihilque mirum est, si quis sapiens cum sit, aliud aliquid, præter id quod ipsi volunt, de fide dicit. Et ipsam enim nihilominus propter sapientiam fuisse damnatum. Hæc autem dicentes, doctores ambiguos faciunt. Nam si infidelis est sapientia, cavendum nobis est, ne sapientia causa illis obtemperantes fallamur, et cæci cæcos sequentes precipitemur, atque irrationabilitatem rationis normam assumentes, per hanc veluti in tenebris cæci oberremus; simul autem et contra sanctos mentiamur.

Neque enim Arius et Eunomius, et alii hujusmodi Basilio et Gregorio, et cæteris sapientiores fuerunt: qui, si quidem irrationabiliter persuadere velint, quis attendere dignetur?

Si autem eos mente et ratione præditos, atque ordatos dicunt et se ipsos destruunt. Unde enim suis, quos in sapientia mirantur, fidem habendam propter hanc ostendere poterunt, si communiter arguatur sapientia? Itaque, non magis contra istos, quam contra alios dicetur, si sapientia causa contigerit, ut veritate frustrentur.

Sed profecto sapientia per se malum non est. Non enim si quis ea præter rationem usus est, ipsa continuo in culpa erit. Sed neque ille sapiens dicendus est, qui mendacia confingit. Neque enim scientia atque sapientia; sed contra, inscitia et insipientia, qui mentiantur, utuntur et alios fallant: sicuti neque gubernator merito dicitur, qui navem perdidit, neque medicus, qui infirmum peremit. Neque enim quantum gubernator est, vel medicus, sed in quantum peritiæ suæ norma uterque excidit, istud contingit. Non tamen propter imperitiam eorum, sive malitiam, vel gubernatio, vel medicina per se malum est. Nemo enim per ista servaretur. Igitur nec sapientia propter eos qui illa abutuntur, malum est; nemo enim vera diceret, sapiens qui esset; ita et omnes theologos mentiri diceremus.

Itaque si quis modos verborum ac rerum sciens, utque in Deo aliud quidem ineffabile est, aliud non ita; juxta Damascenum enim, neque omnia sunt ineffabilia, neque omnia effabilia, concessaque fidei principia supponens, quid hoc supposito, sequatur, quid auferatur, inspicit, et infert sequentia principia consona. Ac fidem quidem externis quoque rationibus ostendi posse, confidit, aulam autem propter revelationem, sanctorumque theologiam credit; philosophiam vero veluti ancillam theologiæ adjungit, ac per hanc refutat calumniatores; nihil

A eos adversus fidem validam contra inferre arguens, sicuti prioribus temporibus antiqui Ecclesie magistrari faciebant; quippe juxta magnum Basilium in expositione super Isaiam: *Murus est dogmatibus nostris cæternæ sapientiæ vis, non ea permittens volentibus facilia ad capiendum ac diripiendum fieri.*

Qui hujusmodi est, nunquam propter sapientiam, norma sapientiæ sanctorum in divinis utens, ut mentiens culpari poterit: alioquin et istos et corruptores una ejicemus. Hoc enim ipsam Ariam Ecclesia expulsi, quod plurima ex his, quæ Scripturæ auctoritate et fide concessa sunt, subjecta ipsis propositione, tollebantur.

B Hic autem, ut ostensum est, nihil hujusmodi contingit. Qui enim ex solo Patre procedere dicunt Spiritum sanctum, eos omnia, præter Scripturam ac sanctorum rationem, sequuntur. Qui autem ex utroque, videlicet ex Patre per Filium latentur, eos omnia secundum rationem sequi, comprobatur; cum neque aliquid ex suppositis tollatur, neque absurdum aliquid introducatur. At ille quidem minime vel catholico universalique concilio credit, vel ad communem Ecclesiam attendere voluit. Idcirco etiam propriam quamdam, præter communem, viam ire volens, hæreticus fuit. Hic autem qui Occidentali Ecclesie adhæret, præter id quod omnibus catholicæ Ecclesie magistris congruit, universali etiam synodo obtemperet, in qua Orientalibus, Occidentalibusque convenientibus, communi sententia definitum est, communem esse sanctorum omnium opinionem, a Patre et Filio procedere Spiritum sanctum, Ecclesiamque id confiteri, a qua nulla unquam fallax de fide sententia manavit.

Sed ne Basilio quidem, et Gregorio cæterisque similibus crederemus, sapientiæ causa, nisi prius ipsi, hæreticis aliis alia dicentibus, hujusmodi Ecclesie uniti essent, atque a catholicis synodis ab ea congregatis probati fuissent, atque ad illos tanquam veritatis magistros, Ecclesia dirigeret. Sed neque sanctos eos putarem, si contra illam cum aliis reluctarentur.

D Eos enim qui per id temporis illi non obtemperaverunt sive contradixerunt, execramur. Non itaque solum oportet esse sapientem. Nisi adiant cætera, et principaliter Ecclesie dogmata confiteatur, quantumlibet quisque sit sapiens, delirat. Oportet enim Ecclesiam stabilem semper in veritate consistere, idque ex his quæ illi ante contigerunt, comprobatur; eique operæ pretium est obtemperare. Aliter enim incertum esset, quis sapientium vera prosequeretur, nisi id subjiciatur, Ecclesiam semper necessario veritatem sequi; atque hanc ambigua omnia discernere, atque definire.

De azyms.

Plurimi vero de azyms etiam Ecclesiam in jus

trahunt (83), de quibus nē loqui quidem dignum est, ad eos præsertim qui ignorant Ecclesias ab initio semper se ita habuisse, ut Orientis scilicet Ecclesia fermentatis, Occidentis autem azymis sacrificaret : quodque ad mysterii virtutem utrumque idem valet. Constat enim ex tritici substantia, ex quo solo, subjectum illud accipi necesse est : Salvatorque noster secundum legem omnia faciens : *Non veni, inquit, legem solvere, sed adimplere* ⁸⁷; et : *Decet nos implere omnem justitiam* ⁸⁸; oportebat ut eisdem in legē Pascha uteretur azymis, scilicet juxta traditionem legis, quæ sublati fermentatis, azyma tum apponbat. Ex quibus profecto in eadem mensa, mysterium quoque sui corporis sciens tradidisse cognoscitur.

Quod Chrysostomus quoque attestatur, dicens : *In illa cœna omnia eum secundum legem patravisse*. Nisi enim secundum legem azymis in cœna illa usus esset, a Judæis omnino, ut prævaricator legis, insimulatus esset : *Nam cum multi falsi testes, inquit, surrexissent, causam non invenerunt* ⁸⁹; maxime cum et proditor cœnæ illi interesset, qui si quid tale fuisset admissum, Judæis clam renuntiasset. Quamquam et Dominus ait : *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum* ⁹⁰; in quo scilicet etiam mysterium corporis sui tradendum erat, prædixitque ubinam cum discipulis oporteret eum Pascha manducare.

Si autem pascha legitimum fuit, omnino etiam legitimis in illo cibus usus est. Neque enim, cum omnia legis implesset, eam in Pascha prævaricari debuit. Commendat hoc et evangelista, cum dicit : *Prima autem die Azymorum* ⁹¹.

Prima vero Azymorum solemnitas erat ac legitimi Paschæ. Sin vero divus Chrysostomus exponens *primam Azymorum*, eam quæ præcedat azyma dixit, ideo id ait, quia Judæis consuetudo erat, a vespera semper initium diei computantibus, a vespera etiam solemnitatem Azymorum inchoare : quam enim ipsi noctem, partem præteriti diei computamus, initium diei a solis ortu facientes, hanc illi diei sequentis initium computant; quam ergo nos ante Azyma, illi primam Azymorum dicunt. Quocirca evangelista quoque secundum consuetudinem, *primam Azymorum* appellavit, quam Chrysostomus ante Azyma dixit, vesperam insinuare volens, in qua Dominus prima Azymorum inchoante, cum discipulis Pascha manducavit.

Quod si dictum est : *Et ipsi non introierunt in præterium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha* ⁹², non ideo putandum est, nondum advenisse Pascha; sed quia Judæis licitum erat, ipsum in quibusdam casibus differre. Sicut enim

cum esset prohibitum Judæis, extra civitatem suam Pascha facere, si qui solemnitati defuissent, post hanc in civitate celebrabant : ita et his qui in civitate erant casibus quibusdam differre licebat, sicuti quidam tunc etiam fecerunt : nequiter quidem, quia morti justum injuste tradentes, arbitrabantur mundos se Pascha secundum legem manducare. Distulerunt tamen, etsi rationabilem causam minime haberent.

Ridiculum vero et illud est, quod quidam, panis nomen, qui Græce ἀρτος dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀρτοβά, id est ab eo quod est *attolli*, quia propter fermentum turgescit, dictum putantes, azymum panem, quia fermento careat, neque panem appellari volunt. Quam vero necesse sit linguas omnes, ita quoque panis nomen derivare.

Latinus enim fortasse, vel Perses a confirmando panis nomen, quia cor hominis confirmat vel quomodolibet aliter, a proprietatibus ipsam rem sequentibus deducit. Si autem et azyma cor hominis confirmant, et ipsa omnino panis nomine vocanda sunt; et Scriptura, cum de ipsis loquitur, panes utraque appellat.

Quod indicat beatus evangelista Lucas, qui Salvatoris post resurrectionem ad Lucam et Cleopham in Emmaus proficiscentes locutionem prosequens, post quædam inserto : *Sed cum his omnibus hodie tertia dies est, quo ipsa facta sunt* ⁹³, de passione scilicet loquens. De hac enim sermo erat; constatque quia hæc tertia inter septem post Pascha dies fuit, in quibus secundum legem eis interdictum erat uti fermentatis, vel ea utcumque circumferre. Atque illic addit, quia cognitus fuit *in fractione panis*.

In ipsa quoque apparitione Domini, qua piscantibus apparuit, scriptum est : *Quia invenerunt prunam positam, et piscem superpositum, et panem* ⁹⁴. Constat ergo azyma panem evangelistas appellasse, neque enim eis licebat septem illis diebus fermentatum panem habere, vel circumferre.

Præterea, fermentum pro dolo et malitia in Scriptura accipitur : *Attendite enim, inquit, a fermento Phariseorum* ⁹⁵. Et : *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis* ⁹⁶; quia etiam sumptum ex sacra Virgine Domini corpus ab omni peccati labe sincerum, intactum, inaccessum fuit, idcirco panis quoque azymus sincerior ac simplicior cum sit, merito in sacrificii oblatione assumptus dici potest, in qua, subjectum illud in Dominicum mutatur corpus. Id enim plenum rationis est, ut ad mysteria, quæ per sensibiles species traduntur, pretiosiores, et quæ

⁸⁷ Matth. v, 17. ⁸⁸ Matth. iii, 15. ⁸⁹ Matth. xxvi, 60. ⁹⁰ Luc. xii, 15. ⁹¹ Matth. xxvi, 17. ⁹² Joan. xviii, 28. ⁹³ Luc. xxiv, 21. ⁹⁴ Joan. xxi, 9. ⁹⁵ Matth. xvi, 6. ⁹⁶ I Cor. v, 8.

(83) Lege Bellarminum lib. iv *De Eucharistia*, Humbertum contra Michaelē et Nicetam.

c. 7 et seqq.; Gennad. pro concilio Florentino,

sint magis eis, quæ sumuntur, accommodatæ esse. **A** Ecclesia canuntur, ut illud : *Quoniam in caelestibus thalamis gloriosi martyres exorant te, Domine. Et illud : Martyres inclyti, non terra vos oculum, sed caelum suscepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, intusque accumbentes, lignum vitæ gustatis. Et illud : Sanctorum chorus vitæ fontem invenit, et portum paradisi. Et illud : Quia nunc assistis Trinitati felix, interpellas pro nobis, qui fide et affectu memoriam tuam veneramur.*

De dormientibus.

Et hoc item Occidentalibus crimina implingunt (84), quod eos qui vita excedunt, nisi peccata aliqua impediant, sanctos debita beatitudine statim frui dicunt, et consequenter mortalibus peccatis obstrictos, atque ideo a beatitudine indignos, ad æternos cruciatus pertrahi, quoad facta mortuorum illa generali resurrectione, singula singulorum animabus conjuncta corpora una vel fruuntur gaudiis, vel suppliciis afficiantur. Qui autem id crimen objiciunt, sive sacris Litteris credendum, sive sit observanda ratio, culpari potius merentur, quam culpæ ipsi debeant. Nam Dominus quidem, ut ex pauperis Lazari, et divitis epulonis parabola proposita, constat ⁸⁷, quia non verba sine rebus proponebat, concludens adjecit : quod Lazarus quidem mortuus ab angelis Abrahæ sinibus invecus est; mortuus est autem et dives et sepultus, atque in flammam abiit. Per quæ post mortem alterius quidem requies, et beatitudo signatur, alterius vero cruciatus, nullum finem habens.

Quoniam et id quod ad latronem in cruce dictum est : *Hodie mecum eris in paradiso* ⁸⁸, jam-jam futuram beatitudinem commendat. Divus autem Paulus dissolvi cupit, et esse cum Christo. Cujus rei gratia id cupiebat? *Ingemiscimus enim, inquit, scientes quoniam dum sumus in hoc tabernaculo, peregrinamur a Domino : per fidem enim ambulamus, non per speciem* ⁸⁹ : speciem dicens creditarum rerum substantiam atque veritatem. Perfecto autem ista non diceret, nisi aperte sciret, post hujusmodi peregrinationem, carnis onere deposito, se per speciem concupitis fruiturum. Aliter quippe, vivere præstitisset quam mori. Nam et corporis ad animam connexio, veluti materiæ ad speciem naturalem est. Omnibus autem eorum quæ secundum naturam sunt, ac propriorum, inest desiderium : neque dirimi quisquam a naturalibus vinculis eligeret, nisi post dissolutionem præstantioribus se fruiturum crederet, defunctoque dolor inesset, nisi speratis potiretur.

Cæterum cum hujusmodi spes firma sanctis reposita sit, neque in rerum substantia ease possit, nisi separetur anima a corpore, naturalem conjunctionem sancti fugientes, dissolutionem cupiunt, ut eis destructa materia, liceat eorum quæ crediderunt, substantiam recipere : donec per summam Dei benignitatem naturalis etiam conjunctio divini et excellentius redeat. Attestatur autem his, et quod in testamentis a Joseph patriarcha dictum est : *Moriuntur peccatores et descendunt in infernam.* Attestantur item et quæ diebus singulis in

A Ecclesia canuntur, ut illud : *Quoniam in caelestibus thalamis gloriosi martyres exorant te, Domine. Et illud : Martyres inclyti, non terra vos oculum, sed caelum suscepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, intusque accumbentes, lignum vitæ gustatis. Et illud : Sanctorum chorus vitæ fontem invenit, et portum paradisi. Et illud : Quia nunc assistis Trinitati felix, interpellas pro nobis, qui fide et affectu memoriam tuam veneramur.*

Et ubique omnino sanctos angelis adesse, et congaudere, et una choreas agere consistemur venerantes, atque ut pro nobis interveniant precamur, quod profecto non fieret, nisi esset communis Ecclesie opinio, etiam ante futuram mortuorum resurrectionem sanctos omnes beatitudine perfrui? Alias autem miseri omnino essent, si reposita sibi bona procul intuentes, prompte ex hac vita, et cum voluptate migrarent.

Proinde, quomodo conveniat, illorum aliquo in loco servatas animas tanto tempore præmiis debitis fraudari, quibus Dominus gaudium æternum repermisit, quosque assumendos ait : *Ut ubi ille est, et ipsi sint* ⁹⁰? Sed et post hanc vitam cum fide et spe viveretur, quæ beatus Paulus evacuanda, solamque charitatem permansuram dixit in beatitudine, quæ in divina speculatione consistit. Atqui neque Dominus id voluisset, ne, si ipsi quidem, qui debitam beatitudinem percepturi sunt, minus digne ad eam percipiendam se comparassent, ejus summa benignitate ultra merita semper inundante, nullo hic prohibente, promissa illis bona penes se recondita servare, mæroris causa suis effectus, meritisque illos honoribus privans.

Nam si frustrari sine mærorem ubique præstat, quomodo non id sanctis mæroris erit causa, eoque magis, quo sine maximo atque dignissimo non potientur? Semper enim cupientes quærent, et non potientes mærebunt. Si enim hic ingemiscant, ubi peregrinantur a Domino, quomodo non id etiam post præsentem vitam patientur, si illis eis cum fide etiam ac spe vivendum sit? Quæ omnia, præter Scripturæ normam, præterque rationem sunt.

Porro si quis divum Paulum objiciat dicentem : *Et hi omnes, sancti scilicet de quibus dicebat, non tulerunt repromissionem, Deo melius aliquid providente, ne sine nobis perficerentur* ⁹¹ : sciendum, quia hoc in loco, *perfectionem*, dixit animæ corporisque unionem, quæ universaliter erit in futura mortuorum resurrectione. Nam secundum corporis partem sancti necdum beati sunt, quia ipsum necdum habent glorificatum, juxta rationem beatitudinis animæ. Cum vero talis unio erit, tunc utraque pars hominis perfecta erit; quod ergo dictum

⁸⁷ Luc. xvi, 19-31. ⁸⁸ Luc. xiiii, 43. ⁸⁹ II Cor., v, 6. ⁹⁰ Joan. xiv, 3. ⁹¹ Hebr. xi, 59-40.

(84) Lege Gennadium pro concilio Florentino, c. 4, et Bellarminum lib. I *De sanctorum beatitudine.*

est: Deo pro nobis melius aliquid providente, ne sine nobis perficiantur, perfectionem significat, quam diximus, quamque Patribus in spiritu denuntiatam, ante futuram restitutionem non reddidit sive aliis sanctis, donec Jerusalem illa celestis, ex his qui ante legem et in lege, et in Novo Testamento sunt, impleatur, juxta magnum consilium Dei, et præcognitionem, ineffabilemque dispositionem.

Quocirca, neque putandum est, si modo, qui digni sunt beatitudine, meritis præmiis fruantur, nullam jam fore necessitatem illustris Salvatoris adventus venturi judicare mundum. Tunc enim cum aderit mortuorum resurrectio, singula etiam corpora, juxta cujusque animæ vel splendorem, vel obscuritatem, præmiis æqua proportione perfruentur. Præterea, quoniam cum corporalibus lineamentis adveniet in gloria, non sicut in priori adventu in humilitate, necessario omnes resurgentes in regno cum gloria videbunt eum, quando sancti

quidem satiabuntur eum apparuerit eis gloria ipsius perfectam jam etiam secundum corpus consecuti beatitudinem. Et contra impios et infideles in clarissimo triumpho Vincent, triumphatori procedentibus omniibus: *Omnis enim lingua confitebitur, et omne genu curvabitur, celestium, terrestrium et infernorum* ⁸².

Qui autem Dominum gloriæ crucifixerunt, ob id solummodo illum videre permittentur, ut arguantur: *Videbunt enim, in quem pupugerunt* ⁸³: quique in hoc mundo prædicatum non receperunt, sed in suo errore permanserunt, confundentur. Nunquam vero corporalia Domini lineamenta videre possent, nisi et ipsi corpora sua, illorumque effectus habere permitterentur post resurrectionem, juxta cujusque animæ proportionem, ut supra dictum est, quo facto: *Alii quidem in supplicium æternum, alii vero in vitam æternam ibunt* ⁸⁴.

De igne purgatorii.

Peccatorum vero alia quidem mortalia dicuntur, ea scilicet, quæ animæ mortem inducunt, cuius mors est separatio a Deo; alia vero venialia, quæque scilicet rugam quidem aliquam, vel maculam animæ imponunt, non tamen ita, ut per ea æterna beatitudine arceatur. Solus quippe Dominus nostra conditione suscepta sine peccato vixit; singuli autem hominum alius aliis peccatis tenetur obnoxius. In peccatis enim nati sumus, quantumlibet sine peccato transire non possumus, quantumlibet virtuti studeamus. Etsi enim quispiam mortalibus abstergeat, minoribus tamen illum non impicari, possibile non est: pro quibus quotidie orantes dicimus: *Dimitte nobis debita nostra* ⁸⁵; quantumlibet enim quisque peccaverit, minimum licet, reatui subditur, hujusque satisfactio quomodolibet illi persolvenda est. Si quis enim mortalibus peccatis obnoxius, hinc sine pœnitentia discesserit, æternis suppliciis subdatur: *Qui enim talia agunt, ait Apostolus, regnum Dei non possidebunt* ⁸⁶; quibus vero nulla jam salutis erit spes, resurgentque in condemnationem, in eundem rursus redibunt locum.

Porro si quis confessus, priusquam pro peccatis satisfaciat, sive etiam, simul atque confessus fuerit, pœnitens, in quibus peccavit ex vita discedat, æterna quidem damnatione liberatur per sacramentum pœnitentiæ, in hoc enim pœnitentiæ remedium indulgentum est; aliter quippe nulla salutis spes fuisset his, qui in sine pœnitent; debitam vero peccatorum satisfactionem persolvet. Quam enim hic, sive per elemosinam, et aliam beneficentiam, sive per jejunium

⁸² Philipp. II, 10, 11. ⁸³ Joan. XI, 37. ⁸⁴ Matth.

(85) Lege S. Thomam in opusc. contra Græcorum errores in Bellarmino I. *De Purgat.* et Gennadium pro concilio Florentino c. 3. Exstat Græce et Latine liber a Græcis editus contra purgatorium

Ἐπεὶ δὲ (a) τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν θανάσιμα λέγονται, ὅσα τὴν ψυχὴν ἀποδνήσκουν ποιεῖ, ἥς ἐστὶ θάνατος ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸς, τὰ δὲ συγγνωστά, ὅσα βυτίδα τινὰ καὶ ῥύπον ἐπιτίθει τῇ ψυχῇ, οὐ μὴν ὥστε τῆς αἰωνίου μακαριότητος εἰργασθαι διὰ ταῦτα. Καὶ μόνος μὲν ὁ Κύριος τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναλαβὼν, ἀναμάρτητος διεβίω, τῶν δὲ ἀνθρώπων ἕκαστος ἄλλο; ἄλλοις τῶν ἁμαρτημάτων ἐνέχεται. Ἐν ἁμαρτίαις γὰρ ἐγεννήθημεν, καὶ τὸν βίον διελθεῖν οὐκ ἔστιν ἀναμάρτητως, κἀν ἐφ' ὅσον οὐδὲν τῆς ἀρετῆς ἔγχεσθαι βούλοιοτο. Εἰ γὰρ τῶν θανασιμῶν ἀπέχεται, τοῖς γὰρ μικροτέροις ἀδύνατον ἢ μὴ ἐνέχεσθαι, ὑπὲρ ὧν καὶ ὁμοιωσὺν εὐχόμενος ἐνέχεται λέγειν· Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν. Ἐφ' ὅσον γὰρ τις καὶ ὁμοιωσὺν ἁμαρτάνει, ἐνοχῆ ἰσχύος ὑπόκειται, καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου ἱκανοποίησιν, ὁμοιωσὺν κατεβάλλειν ὀφείλει. Εἰ μὲν τις θανασιμῶς ἁμαρτήμασιν ὀποκείμενος τοῦ παρόντος μετανοίας χωρὶς ἀπῆλθεν, ὁ δὲ τοιοῦτος αἰωνίως κριθήσεται. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Περὶ ὧν οὐδεμίαν σωτηρίας ἔλπεις, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπὶ κατακρίσει τυχόντες, πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν ἀπελεύσονται τόπον.

Εἰ δὲ τις ἐξομολογησάμενος, πρὶν τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων ἱκανοποίησιν ἐκπληρῶσαι, εἰ καὶ ἅμα τῷ ἐξομολογησάσθαι μετανοοῦντα, ἐφ' οἷς ἡμαρτε θανασιμῶς, ἐντεῦθεν ἀναχωρήσει, τῆς μὲν αἰωνίου καταδίκης λυτροῦται διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ τὸ τῆς μετανοίας κεχάρισται φάρμακον. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐλυσιτέλει τοῖς ἐν τῇ ἐξόδῳ μετανοοῦσι, τὴν δὲ ὀφειλομένην ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων ἱκανοποίησιν ἀποδώσει. Ἐν γὰρ ἐν-

xxv, 46. ⁸⁵ Matth. vi, 12. Gal. v, 21. quem tenebris quam luce digniorem evulgavit Vulcanius Calvinista. (a) Hunc locum Græce e fidiit Leo Allatius in libro *De Purgatorio*, p. 12. Edit.

ταῖς, εἴ τε δι' ἐλεημοσύνης, καὶ τῆς ἄλλης εὐ-
 ποίας, εἴ τε διὰ νηστείας, καὶ χαμυνίας, καὶ δι-
 κρύων, καὶ τῆς τοιαύτης κακώσεως ἐμύλλεν ἀπο-
 δώσειν, κατὰ τοὺς ἐπὶ τρεῖς ἁμαρτήμασιν ὑπὲρ
 ἱκανοποιήσεως καίμωνος τῶν πατέρων κανόνας,
 ταύτην, εἰ μὴ συνεχωρήθη ζῆν, κατὰ τὴν ἐκείσε
 ἰάθεσιν ἀπελθεῖν ἀποδώσει, ἕως ἂν κατὰ τὴν τοῦ
 Θεοῦ χάριν καὶ δικαιοσύνην ἀπονησόμενος τὸν ἐκ τῆς
 ἁμαρτίας ἐμπεπλασμένον αὐτῷ ῥύπον, καὶ καθαρὸς
 καὶ ἕξις ἤδη γενόμενος, ἐνωθῆναι τῷ Θεῷ, μὴ ἔχων
 σπλον ἢ ῥυτίδα τῆς μακαριότητος ἀπολαύῃ, πρὸς
 ἢ κατηθόνατο μὲν ἀπὸ τῶν παρόντων διὰ τοῦ
 τῆς μετανοίας φαρμάκου, καὶ τῶν λοιπῶν μυστη-
 ρίων τῆς αἰωνίου καταδίκης, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν

et lacrymas, et hujusmodi afflictionem soluturus erat,
 juxta regulas a sanctis Patribus positas pro satisfac-
 tione peccatorum, hanc nisi vivens implere permit-
 tatur, postquam exierit ex vita, reddet, donec per Dei
 gratiam, et justitiam, peccati contagium sibi inal-
 tum diluens, mundusque jam effectus, ac dignus
 qui uniaturo Deo, non habens maculam neque ru-
 gam, ea beatitudine fruatur, ad quam preparabatur
 quidem per poenitentiae remedium, et sacramenta
 caetera ab aeterna damnatione per Christi gratiam
 liberatus, accedere autem prohibebatur, necdum
 satisfactione debita, secundum divinam justitiam
 impietas.

λελυτρωμένος, Ἐκωλύετο δὲ προσελθεῖν, οὕτω τῆς

ὀφειλομένης ἱκανοποιήσεως κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην γενομένης.
 Εἰ γὰρ ἐλεήμων ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ δίκαιος, καὶ
 οὐχ οὕτως ἐλεήμων, ὥς τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἀναι-
 ρεῖσαι· Πάντα γὰρ ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ κατὰ
 τὸν Ἠσαΐαν· Ἄλλως δὲ καὶ μάταιον ἦν, ἢ κανόνας
 κακώσεως τοῖς ἐξομολογουμένοις ἐπιτιθέναι τὴν
 Ἐκκλησίαν, ἢ τοὺς μετανοοῦντας τοσαύτην ἑαυτοῦς
 παραδίδόναι τῇ κακουχίᾳ, εἴ γε τὴν αὐτῶν ἀνομίαν
 ἀπᾶς μόνον εἰπόντας, ἐχρῆν μεθοπισσοῦν ἐνέχεσθαι
 πλέον. Ἀλλὰ δῆλον ὡς ἀντιστοίχουσα τοῖς ἁμαρτή-
 μασι τὴν διὰ μετανοίας κάκωσιν, καὶ τὴν ἐνταῦθα
 κήρασιν ἐπιτομωτέραν καὶ κουφοτέραν τῆς μετὰ
 ταῦτα ὀφειλομένης κρίνουσα τὰ τοιαῦτα τοῖς ἁμαρ-
 τήμασιν ἐπιτίθεισιν. Καὶ μὴν καὶ οἱ διὰ βίου τρυφῇ
 καὶ ἀκολατῆ συζήσαντες, ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ ἐξέδῳ μόν-
 ων μετανοοῦντες, οὐδὲν ἂν ἠλαττοῦντο τῶν ἐν σάκκῳ
 καὶ σπαθῷ καὶ δάκρυσι μέχρι τελευταίας διαγενομέ-
 νων ἐν ὁμοίαις τοῖς ἁμαρτήμασιν. Ἐτι δὲ οὐκ ἂν
 οὐδοιοῦν συνετέλουσιν αἱ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐλεη-
 μοσύναι καὶ προσευχαὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας προσ-
 τεταγμένα. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἤδη τῆς μακαριότητος
 ἐπιλημμένων εὐχομένους οὐ χρὴ θυσίας ἀναφέρειν.
 Ἐπεὶ καὶ ἄς ὑπὲρ τῶν ἁγίων θυσίας προσάγομεν,
 οὐχ ἵνα τύχωσιν ἐλέους, ἀλλὰ τιμῶντας αὐτοὺς, καὶ
 μεστὰς ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἀπαρχὰς τῆς ἡμετέρας φύ-
 σεως πρὸς τὸν Θεὸν προβαλλόμεθα. Περὶ δὲ τῶν εἰς
 ἔδου κατακριθέντων οὐδεμίαν εὐχὴν ἢ Ἐκκλησία
 ποιεῖται.

Si enim misericors est, ac pius Dominus, justus
 tamen nihilominus est. Neque ita est misericors,
 ut ejus justitia evacuetur: *Omnia enim in statera, et
 mensura*, juxta Isaiam⁵⁷: aliterque inane esset
 vel contentibus ab Ecclesia poenitentiam imponi,
 vel poenitentes tantae se ipsos tradere afflictioni.
 Si quidem iniquitatem suam, semel tantum con-
 fitentes, jam ab omni reatu liberi essent. At con-
 stat, quia peccatis poenitentiae afflictionem ingerens,
 atque hic purgationem breviorē, ac leviorē quam
 debeat, decernens, talia injungit. Alias enim qui
 per omnem vitam deliciis, et impudicitia dediti, ad
 ipsum jam finem vitae poeniterent, nihilo deterio-
 res essent, quam hi qui pro similibus peccatis diu-
 tissimo in cilicio, et cinere, et lacrymis usque ad
 finem perstiterunt. Nihil praeterea conferrent, quae
 pro defunctis ab Ecclesia fieri praecipiantur ora-
 tiones, et elemosynae. Pro his enim, qui jam bea-
 titudine potiti sunt, orantes sacrificia offerre opus
 non est. Quae enim pro sanctis officia offerimus,
 non ut misericordiam consequantur, offerimus; sed,
 ut honorantes eos, meliores pro nobis apud Deum,
 ut naturae nostrae primitias opponimus. Pro his vero,
 qui in inferno damnati sunt, nullam Ecclesia ora-
 tionem facit.

Καὶ φανερὸν ὑπὲρ τῶν μῆτε ἐν μακαριότητι καθ-
 ισταμένων, μῆτε ἐν ἔδου κατακριθέντων τὰς εὐχὰς
 καὶ τὰ τοιαῦτα προσάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ἀναγκαιῶς
 συναρπάζεται, τρίτον τινα τόπον τίθεσθαι, ὅπου
 τῆς τοιαύτης καθάρσεως γενομένης, καὶ τῆς ἐλλει-
 φθείσης ἱκανοποιήσεως ἀποδοθείσης, οἱ διὰ ταύτης
 ἐλθόντες, τὸν ἐνόητα βραχὺν καθαρθέντες ῥύπον,
 ἐπὶ τὴν μακαριότητα μεταβαλόντες. Ὡσαύτως δὲ
 καὶ εἰ τις τὰς μὲν ἐντολὰς ἀπάσας τῶν τοῦ Θεοῦ
 προσταγμάτων τηρήσας, κἀντεῦθεν τῶν θανασίμων
 ἀπὸ πλάγμενος, τοῖς δὲ μικροῖς τούτοις καὶ καθη-
 μερινοῖς ἐνισχυόμενος, ὡν χωρὶς ἀδύνατον ζῆσαι τὸν
 ἀνθρώπον, καὶ αὐτὸς ἀπαλθῶν τὴν ὑπὲρ τούτων ἱκα-
 νοποιήσιν, εἴ τι ταύτης παρῶφθη, ἢ τοῦ τέλους ἀπαλ-
 θόντος, οὐκ ἐφθασεν ἐκκληρῶσαι, καθαρθεὶς ἐν τῷ

Perspicuum igitur est, neque pro his, qui beata
 jam requie potiti sunt, neque pro his, qui in inferno
 damnati sunt, orationes, ac talia offerri. Unde nec-
 cessario colligitur, tertium quemdam esse locum,
 ubi hujusmodi purgatione facta, et reliqua satis-
 factioe persoluta, qui sunt ejusmodi omni ma-
 cula purgati ad beatitudinem transeunt. Simili vero
 ratione etiam si quis servatis omnibus mandatis
 Dei, mortalibusque culpulis liber, parvis vero, et quo-
 tidianis, sine quibus vita hominis transigi non po-
 test, obnoxius, hinc, sine poenitentia, et satisfactione
 decesserit, in purgatorii loco integre, quod omise-
 rat, reddet. Eum enim, qui mortalibus semper ab-
 stinuerit, propter minima ista, ut qui turpissime
 flagitioseque vixerunt, in inferno damnari, justus

⁵⁷ Isa. XL, 12.

profecto iudex nunquam permitteret. Alias enim vita pura nihil a corrupta differret: si, qui sine venialibus culpis esse non possumus (sumus enim homines) æque propter illa, ut quisque perditissimus ob scelera gravissima cruciabimur. Et quomodo unicuique Dominus reddet secundum opera sua⁸⁸, si tot frustra labores nobis, pro illius implendis iussis assumimus? imo vero, quænam est salutis spes, si etiam parva quæque peccata, quæ velut umbra homines sequuntur, æque ut mortalia damnantur? Nam sine ipsis decedere, illorum est, qui per martyrium consummati, vitamque angelicam imitati sunt, eorumque qui magnam ostenderunt præsentiam, ut lauro; et quos divina gratia præcipue justificavit.

αὐτῶν ἀπελθεῖν, τῶν διὰ μαρτυρίου τελειωθέντων, μένων μόνον ἐστὶ, καὶ μέντοι καὶ τῶν μεγάλῃ ἐνδείξαμένων μετάνοιαν, ὡς περὶ ὁ ληστής, καὶ οὐ; ἡ Θεοῦ χάρις ἐδικαίωσεν ἐξαιρέτως, ἕπερ ὀλιγίστων ἐστὶ.

Cæterum, ut sordidatum vel parva macula, uniri Deo, et perfrui beatitudine, possibile non est, nihil enim divinæ naturæ profanum appropinquat; ita, omnibus peccatis expiatum, putare, non admitti ad beatitudinem, cum nihil jam obsistat, irrationabile simul et iniquum est, Scripturæque sententiis contrarium. Sic itaque inter beatitudinem, et æternum cruciatum tertius locus relinquatur, in quo huiusmodi peccata purgantur. Eum vero locum ignem esse aiunt; non eum qui ante faciem Christi in ejus revelatione, ut ait Daniel⁸⁹, præcedit, et quem gehennæ ignem Scriptura vocat⁹⁰; his enim, qui in illum semel merguntur, nulla est emergendi spes; sed ignis alius, quem purgatorium dicunt; quod in eo delicta purgantur, ac velut in fornace, qui in illum mittuntur, emundantur; istudque ante iudicium extremum. Post hoc enim, nullus qui mundetur erit, unoquoque proprium sibi locum æternæ vindicatur, Solum enim ante hoc iudicium quæ pro animabus sunt, conferre possunt. Sed et si qui adveniente Domino ad iudicandum mundum, modo sanari possint, relinquuntur: *Omnes enim non dormiemus* (86), *omnes vero immutabimur*⁹¹; *et nos, qui vivimus, qui residui sumus, simul cum eis rapiemur*⁹²; Deus, ut qui possit mortis, atque illorum regenerationis omnia in momento persequi; ita et purgationis dolorem, qui multo tempore durasset, breviter contrahens, reddet juxta temporis, dolorisque rationem, ut omnes illius conspectui assistant, omni quidem motu, cursuque quiescentibus, omnibusque sacramentis, ac dispensationibus impletis. Idem vero et de corporibus, si quem ex his dolorem quis obvenire velit propter consortium ad animam in hac vita, nihil cogitare prohibet.

ὁικονομία τελειωθέντων. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῖς σώμασιν, εἰ τινα καὶ τούτοις ἀξιοὶ τις ὀδύνην προσγενέσθαι διὰ τὴν ἐν τῇ βίῳ τούτῃ πρὸς τὴν ψυχὴν κοινωνίαν, οὐδὲν ἄτοπον προσλογίζεσθαι.

τόπω τῆς καθάρσεως ἐντελῶς ἀποδώσει. Τὸν μὲν γὰρ τῶν θανασίμων ἀποσχόμενον διὰ βίου διὰ τὰ μικρὰ ταῦτα τοῖς ἀσώτοις διακρίνωσιν ἐπίσης ἐν τῷ ᾄδῃ κατακριθῆναι, πάντως οὐκ ἂν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ συγχωρηθεῖη. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν μετὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ βίος τοῦ διεφθορότος διαφέρει, εἴ γε τῶν μὲν συγγνωστῶν ἀμαρτημάτων ἀδύνατον μὴ κατασχέειν ἄνθρωπον ὄντα, ἐπίσης δὲ διὰ ταῦτα τοῖς πάντῃ διεφθοροῖς κατακριθῆσεται. Καὶ πῶς ὁ Κύριος ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀποδώσει τῶν τοσούτων ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πόνων εἰς κενὸν ἀνηλωμένων τῷ κατορθώσαντι; Μᾶλλον δὲ τίς σωτηρίας ἐλπὶς, εἰ καὶ τὰ μικρὰ τῶν ἀμαρτημάτων, ἀκαθάπερ οὐκ ἂν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις παρέπεται, τοῖς θανασίμοις ἐπίσης κατακρινοῦσι; Τὸ γὰρ καὶ χωρὶς καὶ τῶν ἐν σώματι καθάπερ ἄγγελοι πολιτευσά-

Τὸ δὲ καὶ τὸν βραχὺν ἔχοντα βύπον ἐνωθῆναι τῷ Θεῷ συγχωρηθῆναι τῆς μακαριότητος ἐπιτετευγμένον ἀδύνατον. Οὐδὲν τῇ θεῖα σοφίᾳ προσυπαντιᾶ βέβηλον, ἀλλὰ καὶ τὸ παντὸς ἐκκεκαθαρμένον μὴ συγχωρεῖσθαι οἴεσθαι τῆς μακαριότητος ἀπολαύειν, μηδὲν ἤδη προσισταμένου, ἄλογόν τε καὶ ἀδικόν, καὶ ταῖς τῆς Γραφῆς ἀποφάσεσιν ἐναντίον. Οὕτω τοίνυν μετὰ τὴν μακαριότητα καὶ τῆς αἰωνίου καταδίκης τρίτος καταλείπεται τόπος, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀμαρτημάτων καθαίρεται. Ὅν δὴ τόπον πῦρ εἶναι φασίν, οὐκ ἔκεινο τὸ πῦρ, ἕπερ πρὸ προσώπου Χριστοῦ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς ὁ Δανιὴλ φησιν, ἔλκεται, καὶ ὁ πῦρ γέεννης ἡ Γραφή καλεῖ, τοῖς γὰρ ἐν τούτῳ καθακριθεῖσιν οὐκ ἐστὶν ἀνάδυσσις, ἀλλ' ἕτερον, ὁ Καθαρθῆριον διὰ τὴν καθαρίσιν ὀνομάζεται, καὶ τὸ καθάπερ ἐν χωνοτηρίῳ τοὺς εἰσελθόντας καθαίρεσθαι. Καὶ τοῦτο πρὸ τῆς τελευταίας κρίσεως. Μετὰ γὰρ ταύτην ἐπεὶ καὶ πρὸ ταύτης μόνον τὰ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν γινόμενα δύναται συντελεῖν· μετὰ δὲ ταύτην οὐδεὶς ὁ καθαίρομενος ἐσται, ἐκάστου τὸν οἶκελον ἐαυτῷ τόπον αἰωνίως καθέξοντος. Ἄλλὰ καὶ εἰ τινες ἀφῆς ἐπὶ τῷ κρίναι τὸν κόσμον ἐπιστάντος τοῦ Κυρίου, μόνον εἰ τῶν ἱασίμων εἰσὶ, περιλείπονται, *Πάντες γὰρ οὐ κοιμηθήσόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγώμεθα, καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀραγησώμεθα*, ὡς περὶ δυνατὸς ὁ Θεὸς τὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς αὐτῶν καλιγγενεσίας ἐν ἀτόμῳ διεξελεῖν, οὕτω καὶ τὴν διὰ τοῦ καθαίρεσθαι ὀδύνην ἐν πλείονι διαστήματι τοῖς δεομένοις καθάρσεως ἐν βραχεί συνελὼν ἀποδώσει, κατὰ τὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ὀδύνης ἀνάλογον, ὥστε πάντας ἐμπροσθεν αὐτοῦ παραστῆναι, πάσης κινήσεως καὶ δρόμου παντὸς πευσασμένων, πάντων δὲ μυστηρίων καὶ πάσης

⁸⁸ Rom. II, 6. ⁸⁹ Dan. VII, 9. ⁹⁰ Matth. X, 28. ⁹¹ II Cor. XV, 51. ⁹² I Thess. IV, 16.

(86) Sic legunt Græci.

Εἰ δὲ τις τὴν τοιαύτην, ἐφ' ᾧν προεῖρηται, κάθαρον ἀπαρνεῖται, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσει, ἢ τὸ κακὸν ἀτιμώρητον καταλείπειν, ἢ τὴν εὐὸν πιστῶν Ἐκκλησίαν μετὰ ρύπου τῷ Χριστῷ συναρθεῖσθαι, ἢ καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων εἰς οὐδὲν γίνεσθαι ἔσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἴδιον δείκνυσι τὸν Θεόν, εἰ γὰρ τοὺς ἀνομοίως ἀμαρτάντας τοῖς ἰσοῖς ὑπάξει, καὶ τοὺς διαφόρως ζήσαντας τῶν αὐτῶν ἀξιώσει, τὸ δίκαιον ἕκαστος οὐκ ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ παρεχόμενος. Οὐδὲ γὰρ εἰ εὐσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων ἐστὶ, τὸ τῆς ἄκρας δικαιοσύνης ἐκβάλλεται. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἑαυτὴν ἀναρνεῖν. Καὶ ἡ Γραφή πανταχοῦ τὸν Θεὸν εἴη κρίσει συνάπτει, οὐδ' εἰ χαρίζομενος τῆς αἰωνίου καταδίκης τοὺς ἑσρολογησαμένους λυτρεύσει ἡδὴ καὶ τὴν διὰ κακώσεως ἀντισήκωσιν, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἱκανοποίησιν παρατείνεται. Ὁὗτοι γὰρ διὰ μόνων τῶν μυστηρίων δυνατὸν ἦν τῆς βασιλείας ἐπιτυχῶσαι. Καίτοι καὶ τὸ δίκαιον ἱκανοποιεῖν δύνασθαι χάρις ἐστὶ. Τοῖς γὰρ εἰς τὸ θεῖον ὕψος ἐξαμαρτοῦσι, τί ποτ' ἂν εἰς ἐξίλασμον ἢ ἀντισήκωσιν ἐξαρκέσαι; Ὅμως εἴ τῶν ὀρθῶν ἀσθενεία, μεγάλα μικροῖς ἀντιμετρῶν, κατὰ τὸ πολὺ Θεὸς συγγινώσκει, οὐδὲ τῆς Ἐκκλησίας συντριβὴν καὶ κάκωσιν τοῖς μετανοοῦσιν ἐπιθείσθαι, καὶ ἄλλως μετὰ τῶν πιστῶν οὐ προσλαμβάνουσης εἰς τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν, ὁ ἐπέμωρον καρθίας καὶ τερροῦς, καὶ διδικνούμενος ἀκριβέστερον ἐκείνης φανταίται, θεομύτης ἐφ' ᾧσον ἂν τις καὶ ὄψωσθαι βούλοιο τῆς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων ἱκανοποιήσεως. Οὐδὲ μὴν δίκαιον διὰ τὸν ἐνόντα βραχὺν ρύπον τῆς βασιλείας ἀπειργεῖν. Τὸ δὲ δευτερον παντελῶς ἀδύνατον. Δεῖ γὰρ, φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, ἐνωθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν τῷ Χριστῷ, μὴ ἔχουσαν κλίμακον ἢ σκελετόν, καὶ ὡς εἴρηται εἴη θεῖα σοφία, οὐδὲν προσυπαντῆ βέβηλον, καὶ δὴ καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν λέγοντος, τοῖς ἀγίοις εἶναι μακαριότητα τὴν θεωρίαν τῆς ἀγίας Τριάδος, ὅλην ὅλην τῷ νοῦ μινυμένης· ἦν καὶ μόνον βασιλείαν οὐρανῶν ἐγὼ τίθεμαι, φησὶ. Πῶς ἂν εἴη τοῦτο τινος ἐν τῇ ψυχῇ μενούσης ἀκαθαρσίας;

Τὸ δὲ τρίτον τοῖς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ψυχῶν γινόμενοι, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν πιστῶν παντελῶς ἐναντίον· εἰ δὲ τοῖς κατὰ τῶν ἀγίων ἐν ἱστορίαις καὶ ἀποκαλύψεσιν, ἢ θεωρίαις λεγομένοις μάχεται, ἔν πολλῶν ὄντων μόνων τῶν εἰρημένων τῷ θεῷ διμασσητῷ ἐν τῷ Ἰσχυρῶν ἀποκαλύψεων αὐτοῦ λόγῳ πρὸ τῆς τεσσαρακοσμῆρου νηστείας μεμνόμεθα, ἐν ᾧ πολλοῖς ἀποκαλυφθῆναι τῶν ἰσχυρῶν διέξεισιν, ὅσον αἱ φησὶ τῶν ἀποκαλύψεων ἐλεημοσύνη καὶ προσευχαὶ λυσταλείς εἶεν· καὶ ὅπως ἐπιπλοῖ τῶν περὶ τῶν καὶ τῶν δεσμῶν, τούτων γινόμενων ἀπλοῦται. Καὶ μένει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς εἰς τὴν Πεντηκοστὴν ἀναγινωσκόμεναις εὐχαῖς ἄνεσιν ἐλπίζει καὶ εὐχεται τοῖς κατεχόμενοι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀναρῶν. Καὶ

Si quis vero hujusmodi purgationem, in quibus prædictum est, neget, necesse est ut confiteatur vel malum aliquod reliquui impunctum, vel fidelium Ecclesiam cum rancula Christo conjugendam, vel quæ pro defunctis sunt, nihil valere. Sed primum illud quidem, etsi auctor dictam est, injustum ostendit Deum, si quidem dissimiliter peccantes eisdem pœnis subdit, et qui differenter vixerant eisdem dignos censet, non eis quod justum est in statera et pondere distribuens. Neque enim, si clemens et misericors est, summa in Deo illius justitia tollitur. Hoc enim est ipsum destruere. Et Scriptura vero ubique misericordiam iudicio conjungit, neque, si indulgens, æterna damnatione constantes eripit. Jam etiam penitentis afflictionem peccatorumque satisfactionem tollit. Ita enim solis memorie esset cœlesti regno perfui, quæquam et digne posse satisfacere, gratia est. His enim qui in Deum peccant, quid ad propitiandum seu satisfaciendum posset sufficere? Tamen hominem infirmitati condescendens, et magna parvis commutans, secundum magnam misericordiam ignoscit, neque Ecclesia contritionem et afflictionem penitentibus imponente, etque aliter ad communionem sacramentorum cum fidelibus non admittente; is qui scrutatur corda, et renes⁴², et pertingit neque ad divisionem animæ et spiritus⁴³, minus diligens, quam illa appareret, concessa, quantum quis et quomodo libet velit, satisfactione pro peccatis. Neque tamen justum esset propter levem maculam arcere a regno. Secundum vero, omnino impossibile est: Operet enim, inquit beatus Paulus, Ecclesiam unari Christo, non habentem maculam neque rugam⁴⁴. Atque, ut dictum est, divinæ mandatis nihil profanum appropinquat, Gregorio item Theologo dicente, post restitutionem sanctæ esse basilicam speculationem sanctæ Trinitatis, quæ tota cœli intelligentiæ miscetur: quam etiam solam, inquit, ego regnum cœlorum dico. Quomodo fieri hoc posset, si qua in anima perduraret inmunditia?

Tertium autem his quæ a Christi Ecclesia pro animabus fiunt, speique fidelium contrariam omnino est; hisque præterea, quæ a sanctis in historiis seu revelationibus seu speculationibus dicuntur, adversatur. (Quæ cum multa sunt, sola, quæ Damascenus in sermone suo *Pro mortuis* dixit ante jejunium quadragesimale, memorabimus: *In quo viventium plurimis revelatum, ait, quantum vel elemosynæ, vel orationes, quæ pro defunctis fiunt, illis conferant, atque illi vexationibus et vinculis, dum ista fiunt, dimittuntur.* Nempe et magnus Basilius, in orationibus quæ in Pentecoste leguntur, requiem sperat et orat dormientibus eorum quibus continentur tristiam. Et omnis Ecclesia talia pro his orans offert; perspicuumque est, quia non sola-

⁴² Psal. vii, 10. ⁴³ Hebr. iv, 12. ⁴⁴ Ephes. v, 27.

tionem ac requiem eorum qui æternis pœnis cruciantur, orantes petunt. His enim qui semel illis fuerint immersi, emergendi facultas nulla est. Alias eos qui damnati eis sunt, relaxari necessario putandum est; sinemque fore infinitis cruciatibus putandum. At id contra communis fidei positionem est.

Quoniam vero neque pro his qui sunt in peccatitudine (hi quippe optato sine quietissime fruantur), neque pro his quos æternus urget cruciatus, Ecclesia talia orat, colligitur, quod dictum est, tertium quendam locum purgationis esse, ubi qui continentur per summam Dei justitiam, ejusque miserationem infuitam, his quibus confluentur, tristibus eripiuntur, et per charitatis opera benignissimus Deus propitius effectus, pœnalem cruciatum breviori concludens intervallo, ad beatitudinem eos transfert non habentes maculam vel rugam. Propter hoc enim cura pro mortuis suscipitur agenda.

Hinc purgationi beatus etiam concinit Paulus dicens: *Quale cujusque opus est, ignis probat; si cujus opus arserit, detrimentum patietur, hic autem salvabitur, sic autem quasi per ignem*⁶⁶. Opera quidem ardentia dicens facile conflagrament incendio materiam: quam qui edificaverunt, penitus ardebunt. Detrimentum enim passa sunt omnia illorum studia, et sine ullo sine torrebuntur, Opera vero, quæ superædificantur, fidei scilicet et quæ permanent, virtutis dicens opera, qualia juxta proportionem sunt ærum, argentum et pretiosi lapides, quæ qui perlecorit, mercedem annet, salutem scilicet. Sequitur enim: *Hic autem salvabitur*. Verum et ipse cum dolore, ut scilicet per ignem transiens, purgatusque a brevi sibi inusta macula. Dei enim est omnino sine peccato esse. De hominibus vero, quantumvis sint mundi, dictum est: *Quoniam in multis offendimus omnes*⁶⁷; et *Nemo mundus a peccato neque infans unius diei*⁶⁸. Dictum est autem et apud Malachiam: *Quoniam, sicut ignis in fornace, et velut herba fullonum, conflabit, et emundabit quosdam*⁶⁹.

Et certe, si gehennæ ignem hic voluit dicere, quomodo possibile est ut qui in eum missus fuerit, salute potiatur? In eo quippe nulla est salutis spes. Constat igitur de igne purgante et probante, velut aurum in fornace, eos qui in illum immittuntur, illi sermonem eage. Nam gehennæ ignis neque mundabit aliquos, neque probabit.

Quod si quidam sanctorum, quod dictum est, *salvabitur veluti per ignem*⁷⁰, in igne manebit, exposuit, nihil contrarium est; qui enim purgatur et probatur, quantumlibet in eo quod se probat et purgat, necesse est maneat, ut sordes ponat. Simulque quod dictum est, *per ignem*, id quod dicimus, compro-

πάσα ἡ Ἐκκλησία τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τούτων δεομένη προσάγει, καὶ δῆλον, ὡς οὐ λύσειν καὶ ἀνεσιν τῶν ἐν τῇ αἰωνίῳ κολάσει πειρατηρίων τοῖς κατεχομένοις εὐχόμενοι δέονται. Τοῖς γὰρ εἰς ἐκείνην εἰσέλθουσιν οὐκ ἔστιν ἀνάδυσσις, ἢ τοῖς ἐν αὐτῇ κατακριθέντα; ἀνάγκη νομίζειν ἀνίστασθαι, καὶ ταύτη τέλος τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως οἰεσθαι. Τότε ἐστὶ παρὰ τὴν κοινὴν τῆς πίστεως θέσιν.

Καὶ ἐπεὶ οὐθ' ὑπὲρ τῶν ἐν μακαριότητι καθιστώτων (οὗτοι γὰρ τοῦ τέλους ἀδεῶς ἀπολαύουσιν) οὐθ' ὑπὲρ τῶν ἐν αἰωνίῳ καταδίκῃ κριθέντων ἡ Ἐκκλησία καὶ τοιαῦτα προσάγει, τὸ εἰρημένον συνάγεται, τρίτον τινὰ τόπον τῆς καθάρσεως εἶναι, ἔπου οἱ κατεχόμενοι: κατὰ τὴν ἀκραν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος τῶν κατεχόντων ἀνίσταται, καὶ διὰ τῶν τῆς ἀγάπης ἔργων ὁ πανάγαθος ἐξιλοῦμενος, καὶ ταύτη τὰ τῆς ἐπωδύου καθάρσεως ἐν βραχυτέρῳ συγχωρῶν διαστήματι ἐπὶ τὴν μακαριότητα μεταδίδωκε, μὴ ἔχοντας σπῖλον ἢ ρυτίδα. Ἐπὶ τούτων γὰρ τὰ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων προσεληφται.

bat. Per enim transitum quendam motumque significat. Eum vero, qui semel in gehennæ ignem injectus fuerit, manere semper in eo necesse est.

Auestatur his et divus Chrysostomus, in quarta super Matthæum homilia, *Sancti quidem*, inquit, *per ignem flumen gradientes, nihil triste patientur, imo, inde clariore etiam reddentur*. Sanctos fideles dicit, qui sine mortalibus peccatis sancte justique vixerunt; hos enim, qui ita vivunt, Scriptura sanctos vocat. Et quod item dicitur: *Si justus vix salvabitur, peccator ubi parebit*⁷¹? ad hanc intelligentiam ducitur per eum qui vix salvatur, illum commendans, qui per purgationem salute fruitor.

Quidam etiam apud nos dictum illud apostolicum exponens ait: *In expositione Isaiaæ sanctus Basilii hujus dicti mentionem secundo faciens, ipsum pro purgatione suscepit*. In hanc intelligentiam et Nysseus Gregorius dictum explanavit. Quorum verborum vim quidam non intelligentes, sine finis post judicium ultimum æterni cruciatus dicere putarunt in ipsam intelligentiam et Occidentalem Ecclesiam, quia purgatorii ignis ante ultimum Salvatoris adventum purgationem prædicat, qua sublata, plurima absurda sequi necesse est: a nostris culpatur, quasi post judicium finem cruciatuum fore affirmans. Sed falsum profecto est, ita illam sentire; adeo, ut si qui hoc aperte sentire comprobantur, eos a se abscindat, neque illos ad communionem sacramentorum admittat. Idque perspicuum est et ex antiquis et ex junioribus illius Ecclesiæ doctoribus, ut ex his quæ in nostram Græcam scilicet linguam inde translata sunt, si quis legere voluerit, animadvertet. Sed hæc haecenus.

De sacerdote diaconi officium implente.

Et illud item adjiciendum est, quod cum sit sine

⁶⁶ I Cor. iii, 13-16. ⁶⁷ Jac. iii, 2. ⁶⁸ Job. xiv, 4, sec. LXX. ⁶⁹ Malach. iii, 2, 3. ⁷⁰ I Cor. iii, 15. ⁷¹ I Petr. iv, 18.

criminae, culpatur tamen a nostris. Hoc autem est. **A** Quia enim sacerdotium omnes sub se gradus continet, constat in una persona quæ alios contineat, majore sublato, et alia simul auferri. Sicut cum rationalis anima separatur a corpore, otiosa reliqua et inutilia fiunt, et quorundam sacerdotio sublato, non permittitur his vel diaconi vel subdiaconi gradum continere, atque illius implere ministerium. Sed et aliter Ecclesia prohibet eos qui sacerdotii deserant gradum, minorem quoque apud se retinere. Neque enim desissent, qui vel propter canonis facilitatem, vel sibi honorem comparantes, quem solis diaconis habere licet, sive etiam aliis quibusdam casibus sacerdotium omnino deserere, quasi sacerdotes ab initio consecrati non essent, ac diaconorum dignitate uti non vellent. Ex quo ministeria ecclesiastica confundi atque ordine carere contingeret, singulis, quæ sibi gratiora essent, eligentibus. Eam vero licentiam Ecclesia coercuit.

Non tamen illius ordinem diaconus implere potest. Nisi enim eos qui sub ipso sunt, gradus contineret, profecto neque unquam apud se omnium simul graduum ministerium impletet sacerdos; quoniam vero implet, constat, quia illos habens, secundum illos etiam ministrare potest. Est enim irrationabile omnia simul quidem facere permittere; discrete autem non ita, cum nihil sit, quod prohibeat. Atqui a diaconi stola dignitas sacerdotalis non excluditur. Non enim sibi invicem ista contraria sunt, ut cum alterum sit, alterum esse non possit. Neque stola diaconi, causa sacerdotalium graduum existit. **C** Sed horum gratia, etiam stolæ differentia habentibus distributa est.

Quod si eos qui sub se sunt, in seipso sacerdos gradus continet, constat quia, quando diaconi seorsim implet ministerium, licet illi stolam etiam illius iadui. Aliter autem esset inconveniens, pontificem aliquem vel exilio, vel alio casu aliquo affectum, ministris absentibus qui illi in oblatione salutaris hostiæ assistant, non per seipsum omnia implere, sed, sine sacramentorum participatione diutissime persistere, vel sine ipsis etiam decedere, cum nihil adsit, quod rationabiliter ac necessario obsistat.

Quod enim dicitur, *non oportere presbyterum in diaconi ordinem venire*, hujusmodi est, ac si dicatur: *Non expedit ut sacerdotii gradum deserens quispiam ad diaconi transcendat ordinem.* **D**

De crucis signo (84):

Ἄλλὰ καὶ (1) τὸν σταυρὸν, ὅτι περ ἀντιστρόφως ταυτοῦ σχηματίζουσι σημειούμενοι, αἰτιῶνται, ὡς περ οὐκ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σχήματος, ἀλλ' ἐν τῇ θέσει τῆς περὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν εὐλαβείας καὶ θεω-

(83) Forte loquitur Caleca de schismate temporis concilii Basileensis vel Constantiensis; tunc enim plures fuerunt pontifices et quidem duo, tempore concilii Basileensis; ex quo de ætate Calecæ conjecturam capere licet: quanquam idem casus accidit, maxime quando Urbano VI Clemons VII est oppo-

linet, constat in una persona quæ alios contineat, majore sublato, et alia simul auferri. Sicut cum rationalis anima separatur a corpore, otiosa reliqua et inutilia fiunt, et quorundam sacerdotio sublato, non permittitur his vel diaconi vel subdiaconi gradum continere, atque illius implere ministerium. Sed et aliter Ecclesia prohibet eos qui sacerdotii deserant gradum, minorem quoque apud se retinere. Neque enim desissent, qui vel propter canonis facilitatem, vel sibi honorem comparantes, quem solis diaconis habere licet, sive etiam aliis quibusdam casibus sacerdotium omnino deserere, quasi sacerdotes ab initio consecrati non essent, ac diaconorum dignitate uti non vellent. Ex quo ministeria ecclesiastica confundi atque ordine carere contingeret, singulis, quæ sibi gratiora essent, eligentibus. Eam vero licentiam Ecclesia coercuit.

De duobus Romanis pontificibus (83).

Enimvero qui dissensionibus gaudent, illud quoque criminantur, quod nunc Occidentis Ecclesiam duo agunt pontifices, ambo per gentes et genera divisi, quasi non hoc ipsum eis sæpe contigerit. Quod si ambo ecclesiasticis non utebantur, illud omnino in causa est quod conclusi undique sint, neque se Ecclesiæ nostræ ita extendat auctoritas, hostiliter tamen nihilominus affecti erant. Quanquam vero istud nemo rite laudaverit; cum tamen res ita se habeat, circa res tantum Occidentis versatur ista dissensio, fides autem utrisque una est, quocirca magis ac magis veritatis Ermitas admiranda est. quod, cum illi extrinsecus divisi sint, non tamen fides illis discreta est. Propterea propter principatum solummodo differre, longe levius est quam fidei ratione separari. Utrum enim illorum quisque sibi eligat, nullum fidei discrimen incurrit.

De Dominicis imaginibus.

Quidam vero nostrorum adeo perdita mente sunt, ut etiam Salvatoris imaginem Latinis tantum inscriptam litteris adorare reuuant. Ipsam quoque adorationem flexis genibus Deo reddere hæreticum existimant: neque evangelistæ memores de Domino dicentis: *positis genibus oravit*; neque sacerdotum adinventionium populum voce magni Basilii, ac dicentium: *Iterum atque iterum curvantes genua Dominum precemur.*

Causantur item, quia dum vitale sibi crucis signum imprimunt, transverse a dextris inchoando crucem formant, quasi non virtute signi, sed in compositione vivificæ crucis religio, et reverentia,

situs antiparæ, anno Christi 1378. Quod schisma quinquaginta annos tenuit. Hoc tamen non habet locum, si Caleca concilio Lugdunensi interfuit, ut scribit Galesinius in Vita sancti Bonaventuræ.

(84) Gretserum lege lib. IV, c. 1, De S. Cruce.

(1) Græce apud Allatium De consensu, p. 1360.

et speculatio consistat. Atque ut intelligi datur, cum prius inquisierint, quomodo ea quæ videtur, crux composita, vel picta fuit, si quidem, ut ipsi volunt, fuerit, tunc adorabunt; sin vero aliter compositio illa cœpta fuerit, omittent. Et simul quemadmodum quispiam, alium figura crucis signans, transverso a dextris inchoat: quid sceleris admittit, si seipsum etiam sic signet? Quocirca et Latinorum plurimi mirantur aliquos ad tantum rusticitalis pervenire potuisse ut etiam circa sanctæ crucis formationem, cum eadem quomodolibet formetur, contemplatio et virtus sit; differentiam fidei si sic vel sic fiat, arbitrentur, quod neque differre ipsi putant, et quomodolibet formetur, fidelibus esse adiutorium non ambigunt.

De Græcorum in schismate suo pernicacia.

Ita igitur zizaniorum seminatores et scandalorum opifices, his et huiusmodi, quorum alia quidem odii et contentionis iudicium habent, alia simplicitatis et imperitiæ, alia in criminatores rectius retorqueri possent eis erroribus innexos, quos aliis inurunt, commune corpus Ecclesiæ dividendo dissiparunt, atque in tantum odii et amentia ac temeritatis eos qui sub se sunt, perduxerunt ut tolerabiliores putent, qui Saracenorum superstitioni execrabili inserviunt, quam qui Occidentis Ecclesiæ junguntur (85): illorumque potius amicitiam et communionem, quam Occidentalium eligant, et neque Christianos eos nominent, pluresque etiam de illis ambigant an nobiscum venerent Evangelia; nisi quis plurimorum nugacitate transmissa, Christianos eos simpliciter existimet. Cumque quotidie illorum religioni plurimi appllentur, non solum viri, sed et civitates et gentes integras (86), nihil magnum contigisse arbitrantur.

Porro si qui Occidentalium Ecclesiam de processione sancti Spiritus recte sentire asseverant, omnes una consentientes sanctos et Ecclesiæ magistros proferentes, simulque communes intelligentias et fidei principia consonare ostendentes, hos Ario et Sabellio deteriores putant, nullamque de illis jam habent iam rationem, ut qui sponte in perditionem ierint, existimant. Ita enim animarum gubernatores vocant eos qui ex Patre per Filium substantiam habere Spiritum sanctum contententur, omnibusque cœtibus et omni consuetudine, cunctisque communibus illum exagitant. Et nequissime quidem Occidentalium Ecclesiam blasphemant, sacrificiumque et omne sacramentum, quod apud illam fit, execrantur.

Quos sane miserari convenit ac pro illis orare, quippe cum Dei opus sint, qui vivificat mortuos. Neque enim de quibus dicunt neque de quibus affirmant, sciunt; atque omnino sine sensu, et sui, et aliorum

(85) Merito igitur iam iugo Turcico premuntur.

(86) Hoc maxime fit nostro sæculo in conversione Indorum. Lege de hac re epistolam primam Barlaami episcopi Cyracensis, quæ exstat tom. VI Ant.

πλας συνισταμένης. Καὶ ὡς εἰκέν, ἐξιώθουσιν ζητουμένου πρότερον, πῶς ὁ φαινόμενος σταυρὸς συνετέθη ἢ ἐγράφη· εἰ μὲν ὡς αὐτοὶ βούλονται τότε προσκυνεῖν, εἰδ' ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄλλως πως ἢ σύνθεσις, ἤρκεται παρῖναί, καὶ ἅμα ὡσερ τις ἕτερον τῷ σχήματι τοῦ σταυροῦ σημειούμενος ἐγκαρτεῖται; ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἀρχεται. Τί τὸ παράνομον οὕτως καὶ ἐστέον σημειοῦσθαι; Διὸ καὶ πολλοὶ τῶν Λατίνων θαυμάζουσιν, εἰς τινὰς εἰς τοσαύτην ἐξέπesson ἀγροικίαν, ὡς καὶ περὶ τὴν τοῦ σχήματος τοῦ θαλεροῦ σταυροῦ σύνθεσιν τῆς αὐτῆς κατ' αὐτὸν θεωρίας ὑποκειμένης διαφορὰν πίστεως, ἢ οὕτως, ἢ οὕτως ἡγήσθαι. Ὅπερ οὐτε διαφέρειν οὐτοὶ νομίζουσιν, καὶ ἂν σχηματίζοιτο τοῖς πιστεύουσιν εἰς βοήθειαν ἐξαρχεῖν.

B vivunt. Sed etsi qui propter proximi dilectionem medicamenta eis afferre voluerunt, quæ inimicissimorum sunt, eis tentare visi sunt, ab illis undique exagitati et fugati. Id autem solummodo lucrati sunt, quod charitatem ad proximum, bonique et honesti desiderium et alacritatem ostenderunt.

De primatu sancti Petri et Romani pontificis (87).

Ut igitur ad prima redeamus, quoniam et a Patre et Filio Spiritum sanctum procedere communis sanctorum opinio declarat, imo et ipsa fidei principia id verum esse contestantur, easque rationes quæ contra hanc opinionem inferuntur, nihil valere, supra ostensum est; et, quæ illis absurda obijciuntur, qui ex Patre et Filio Spiritum sanctum contententur, nulli, nisi illis tantum qui obijciunt, absurda videri: quodque de additione obijciebatur hosternum ac vile, occasionemque solam primatum quærentium esse, demonstratum est, et contra Ecclesiæ regulas contendere volentium: sed et quas invenerunt causas, ut discessio non irrationalis videretur, ipsæ quoque contentionis atque odii documentum sunt: perspicue liquet nullam illis excusationem relinqui, qui de processione sancti Spiritus adversus Romanam Ecclesiam contendere instituerunt. Quocirca quisque mente et ratione præditus, eandem cum illa opinionem de sancti Spiritus processione tutissime tueri debet. Et quam in Symbolo unam, sanctam et apostolicam constitemur Ecclesiam, hanc esse justissime asseveraverit, eumque qui ita constitetur, catholicam fidem tenere, illa duce non ambiget.

Ad hæc et illud intuendum, quanta sit Ecclesiæ magnitudo, quanta rerum moles, utque ab ea nulla unquam hæretica sententia manarit, quam beatus fundavit Petrus, quæ semper ad omnes fluctus immobilis persistit; quia supra petram, id est, super ipsum Dominum fundata erat, sive super beati Petri firmissimam fidem: quem illi Dominus, cum corporali præsentia mundum desereret, præfecit, beatum illum appellans, quia non illi caro et

lect. D. Henrici Canisii.

(87) Lege Cennadium pro concilio Florentino, et Bellarminum lib. De Pont., et epist. 2 Barlaami Gyraç.

sanguis, sed celestis Pater veram revelavit fidem⁷¹. Inde jam principii ecclesiastici principatus jactis, cum interrogatis discipulis, quem esse homines putarent Filium hominis, cæteros præveniens, dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Cui responsum protinus est: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et porta inferi non prævalent adversus eam*⁷². Rursumque illi hanc commendans dicebat: *Si me amas, Petre, pascere agnos meos, pascere oves meas*⁷³. Et de quo ait: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*⁷⁴. Et quem posuit æqualem sibi, quando Casariensis tributum exigentibus, præcepit Petro hancum in mare dimistere, invenendumque in primo qui occurrisset pisce, staterem aureum dare exigentibus pro se et Petro⁷⁵. Id autem est volentis illum æque ac se honorari pro portione debite, illamque verbum suum continere. Quia enim a Domino nihil frustra dictum aut factum est, necesse est, et quas apostolo Petro præcipue præ cæteris dicta sive facta sunt, magnum aliquid credere significare. Quid autem majus esse potest, quam hujusmodi Ecclesiam suam sub hoc duce gubernari constituit, quam, ut ipse voluit, in Petro solidavit, ut adjuncta rebus verba ista testantur? Si enim vel multis in humanis rebus principantibus, vel nullo, confusioneque regnante, nihil vel parum consistere posset.

Et certe cum in ipsa omnium natura, singula per ordinem quod suum est operentur, quo sublato, mundi lotius harmonia solveretur: *Ipsæ enim, inquit, caelestia et terrena continent*⁷⁶; quomodo esset possibile, cuncta disponentem sapientiam, et a fine usque ad finem pertingentem fortiter, suaviterque cuncta disponentem⁷⁷, gregem suum, Ecclesiam suam, quam proprio sanguine redemit, pro qua omnis ei ratio et omne mysterium est, sine gubernatione relinquere, per multas quidem translationes et questiones in præsentem exercitatum? ipso vero corporaliter et sensibiliter hinc migraturo, etsi nunquam ab Ecclesia invisibiliter absuit: *Ego enim, inquit, vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*⁷⁸.

Nam etsi post ascensum Salvatoris ad caelos, nihil indigebant apostoli aliquo, qui secundum evangelicam doctrinam ac conversionem ac circa dogmata diligenter eos informaret; at Ecclesie quas singuli apostoli ædificavere, et qui illis successerunt, Petro illiusque successoribus indiguerunt semper, et indigent. Quem scilicet ordinem in apostolis primum inchoari decuit, sicut etiam contigit. Omnes enim alias aliter circa fidem naufragantes, aut id pati periclitantes, Petrus per successores suos suamque Ecclesiam crexit atque servavit; quemadmodum ipsum antea Dominus in navi periclitantem cum cæteris, ac propterea

A dicentem: *Præceptor, salva nos, perimus*⁸⁰, increpatis ventis exurgens servavit; quod futuræ ubique in navicula Ecclesiæ perturbationis, hæresibus omnibus illam mergere quærentibus, argumentum erat. Cujus regimine suscepto, Petrus periclitantem servavit per se ipsum magistro excitato. Neque enim frustra ei Dominus claves regni credidit; fundamentumque se positurum dixit, super quo Ecclesiam suam ædificaturum repromisit; hancque præcipue pascere Petro, si se amaret, imperavit, atque in tributum solutione hunc pro se ipso respondere voluit.

Enimvero, et quod post resurrectionem dictum est: *Dicite discipulis ejus, et Petro*⁸¹, præ cæteris illum appellantis atque honorantis est. Sed et discipulorum primus ingressus est in monumentum, et vidit, et credidit, ut, qui princeps Ecclesiæ relinquebatur, primus in apostolorum choro reliquis resurrectionem Christi nuntiaret. Nempe enim et convenientibus omnibus, primus in concionibus est. Paulus item: *Ascendi, ait, Hierosolymam videre Petrum*⁸², velut ad præcipuum quiddam, ad Petram intendens. Etsi cum propter circumcissionem quidam scandalizarentur, atque in Evangelii prædicatione circumcissionem inferre molirentur, quoniam quidem apostoli, circa prædicationis initia, ob varias necessitates majorumque dispositiones, ut medici curam animarum gerentes: ille quidem, quia gentium magister erat, non cogebatur aliquos accedentium prædicationi circumcidere: Petrum vero eos qui ex circumcissione crediderant assumens, ut majora lucraretur, minora ad tempus contemnebat: ab his qui illorum intentionis erant nesci, invicem dissentire putarentur, cum eo ipso maxime congruerent. Ne enim et in Evangelio circumcisio locum habere videretur, ea quæ putabatur inter eos differentia necessario assumpta est. Quod enim sibi valde condescordes essent, hinc perspicuum est. Non solum Petrus aliquos, verum et Paulus Timotheum circumcidit, qui Judæa matre natus erat. Sic enim tunc necessitas flagitabat ad prædicationis dispensationem.

Verumtamen Paulus Petrum minime ignorans: *Ascendi, inquit, Hierosolymam videre Petrum*, velut aliquod sacrorum monitum excellentissimum institurus etique honorem redditurus, sive etiam Evangelium cum eo collaturus; ut vel firmaretur quod rectum erat, vel suppleretur quod deerat. Nam etsi omnis ambitio e choro illo apostolico erat remotissima (perfecti enim erant singuli, neque duce indigebant), tamen apud illos etiam ordo ut primus honorum omnium a Domino plantatus fuerat; atque ad Petrum, veluti ad illius successorem, intuebantur omnes. Neque enim fortuito res apud illos gerebatur, sed, velut præsentem duce, ab ipso signum expectabant: ac primo concedebant,

⁷¹ Matth. xvi, 17. ⁷² ibid. 16-18. ⁷³ Joan. xxi, 16-17. ⁷⁴ Luc. xxi, 32. ⁷⁵ Matth. xxiii, 23 seqq.
⁷⁶ Sap. i, 7. ⁷⁷ Sap. viii, 1. ⁷⁸ Matth. xxviii, 20. ⁷⁹ Matth. viii, 25. ⁸⁰ Marc. xvi, 7. ⁸¹ Galat. i, 18.

cum illic in communi cœtu aliquid dicendum erat, A ut liquido in Actibus apparet⁸². Primus enim inter omnes, præsentibus aliis, ut ipsius chori princeps concionari deprehenditur, nunc quidem ad Judæos, nunc autem ad sodales, cum sermo esset de surrogando proditori successore et eligendo. Oportebat enim ut futurum in Ecclesia Christi ordinem ipsi præfigerent, ut quemadmodum cæteris duces honorum omnium fuere, sic etiam ordinis essent.

Atqui si illi, cum perfecti essent, ordinis tamen curam maximam adhibuerunt, neque statutos terminos transgressi sunt, quomodo non eos arbitremur per ea quæ gessere, posteris suis hunc modis omnibus servandum tradidisse? Atque apponebant illi quidem, qui crediderant, pecunias ad pedes apostolorum; Petrus autem eos qui Deo mentiti fuerant, Ananiam et Sapphiram, simul reliquos admonens ac malignari prohibens, dux et iudex veritatis astans, mortis sententia multavit.

Scriptum est autem et in historia Clementis, qui post Petrum successor ejus fuit, quod cum ex hac vita Petrus beatissimus migraturus esset ad Dominum, Clementem advocans, ipsi tradidit, quem acceperat a Domino, Ecclesiæ principatum, fidelesque æqualiter, ut sibi viventi, veluti Ecclesiæ principi eatenus intenderant, ita et ad illum, ut suum, ac dignitatis suæ successorem aspiciere præcepit. *Hunc enim, inquit, vobis pro me relinquo.* Nempe et sanctissimi evangelistæ in enumeratione apostolorum, ut chori totius principem Petrum semper præponunt, Et Ecclesia ubique principem apostolorum appellat; quippe et in hymnis suis Damascenus Petrum et Paulum laudare volens, alium quidem ut omnium apostolorum principem, alium vero ut qui ultra cæteros laborarit, laudat. Attestatur et divus Chrysostomus super Matthæum.

De Constantino et Sylvestro.

Ista neque Christianorum reges ignorantes, quorum primus fuit beatus Constantinus, Sylvestrum tunc Romanæ Ecclesiæ gubernacula regentem, communi decreto (88) ubique per orbem promulgato, *Petri et Christi successorem* appellat, *pastoremque primum et magistrum Ecclesiæ* totius vocat: liquidoque comprobatur, se quam inter Christianos invenerat consuetudinem hoc decreto roborasse. Neque enim nuper ex gentiliam errore conversus ad Christum, novi aliquid in Ecclesia moliri voluisse putandus est, eique Romam ob cathedram beati Petri dereliquit: indignum existimans, ut ait ipse, *ubi sedes sanctissimi mei Petri apostoli, vicarii Domini, et regis nostri Jesu Christi fundata est, Eccle-*

⁸² Act. 1, 1 seqq.

(88) Exstat hoc decretum apud Gratianum d. 96, neque Græci est ignoratum, ut patet ex commentariis Balsamonis in concilia.

siæque ipsius principatus; illic etiam terreni imperii sedem statui, sed hanc quidem sancto Petro ejusque successoribus deputamus; nos autem quæremus regni sedem alio in loco, Byzantii scilicet, ædificare. Et quæ alia adjecit, et de conversione sua narrans, et de dignitate successorum beati Petri edicta proponens, servandaque posteris tradens, erga quam nisi successores imperii parem reverentiam servant, *statuendos cum crucifixoribus Domini nostri Jesu Christi, beatorumque apostolorum Petri et Pauli incururos indignationem* indicat.

Præter cætera enim rursus et hoc ait: *Ordinem stratoris nos beato Sylvestro papæ successoris beatissimi mei Petri apostoli vicarii Christi implevimus.*

Hæc et hi qui postea fuere Christianorum reges agnoscentes, atque in his manere coacti, siquidem hæretici fuissent, Romani episcopi sententiam, in quibus poterant, secum habere modis omnibus mollebantur, dignitatem ejus probe scientes, utque sufficeret ad omnia sententia illius; turpe enim simul atque audax videbatur, Christi cum essent, imprudenter agere, nisi quis fortassis ad omnes leges rebellare instituisset. Sin vero pii ac religiosi essent, de his quæ quomodolibet essent ambigua, ejus expectabant judicium, ut cum illud haberetur, aliis alia dicentibus, nullus ultra amplius inquirere permitteretur.

In synodis vero ipse omnium princeps præsidebat; et vel per eum, vel per alios, qui vice sua fungerentur, recta fides roborabatur, sine quo adversus hæreticos obsisti nequibat; atque non solum congregare synodum, sed neque contra adversarios dimicando prævalere, sine illius auctoritate qui-plam poterat. Attestantur his partim hi qui per id temporis delitescerant, neque vocem liberam pro fide emittere audebant, etsi ipsi optime sentirent: partim et magnus Basilius epistolis suis Occidentales excitans, atque fidei veritate periclitante, ut opem ferant, obsecrans, nisi provideant, id passuram asseverans, quasi non sufficientibus, qui apud Orientales reliqui erant, orthodoxis: aut non audentibus bellum ad destructionem blasphemantium arripere.

Sed et theologus Gregorius, in epitaphio sermone quem in eum scripsit, hoc ipsum testatur, dicens: *Aderant et Occidentalium episcoporum aliqui ad se attrahentes orthodoxos omnes.* Etsi enim semper inter hæreses aliqui vera de fide sentientes, reliqui erant, veluti quædam scintilla veritatis: verum, non tantum habebant roboris, ut vel synodum cogere, aliasque obsistere auderent, cum ipsi minima pars essent, ac sæpius occulerentur. Aut si coegissent, robur ea synodus non habuisset. Nulla enim synodus non præsentem, vel non consentiente

Romano episcopo, vel rebus habebat, vel catholica credebatur. Ut enim beatus Stephanus junior insinuavit, sine eo res ecclesiastica tractari dirigitur non poterat: Iconomachorumque synodum, Romano pontifice non approbante, catholicam appellare renuit.

Illic autem non Romane urbis gratia illi dignitas contigit, sed quia successor beati Petri fuit. Eum vero Dominus pro se Ecclesie praefecit, atque propter eximiam, praescientis gloriam, successor ejus, et ea quam per successionem cepit, Ecclesia, ubicunque terrarum vel urbium esset edificata, idem profecto valeret in omnibus Ecclesie negotiis; sin vero eam, qua sub caelo nulla esset major, civitatem oportuit praecipue ad sedem eligi magnitudini Ecclesie Christi congruentem: ut sicut humanarum illic rerum omnium imperium fuit, ita illic etiam caput Ecclesie Christi, fidei per totum orbem edicta promulgaret, atque unde idololatriae praecipua manaverant, inde ecclesiastici principatus ubique terrarum edicta innotescerent: ac facilius unico sub principatu, ubique praedicatio diffunderetur, idcirco etiam Romam in tantum crevisse, quantum in humanis rebus dici potuit, ut rerum dignitati aequa esset proportio, et undique nobilitas, et magnificentia fidei Christianae colligeretur: id quoque ejus est, qui contraria ex contrariis virtutis magnitudine conficit, et fundamenta jactat, atque his, quae proposita sunt, optime quadrat.

Praedicta vero etiam rebus roborantur. Nam portas inferi sancti esse haereticos dicunt, et omnes omnino qui illi adversantur; quos Ecclesie non prevaliturus in Petri petra fundatae, praedixit Dominus. Constat autem quod aliis quidem Ecclesiis, quas apostoli edificaverunt, hi qui varias et aliis temporibus alias invexere haereses, prevaluerunt. Etsi enim non usquequaque malitia obtinuit, in quantum tamen obtinuit, prevaluit. Romane autem Ecclesie, quam Petrus solidavit, nullus omnino unquam prevaluit. Neque enim hoc quaeritur, an aliquis ei praeserit, qui contrariam aliquid catholice fidei pronuntiaverit: quanquam et si quid contigisset ejusmodi, protinus Ecclesie sententia dejectus, Petri sede simul et dignitate excidisset. Neque enim ultra esset Romanus episcopus, neque Christi Petrique vicarius, aliusque dignus apostolicae sedi subrogatus esset, Ecclesiaeque status idem perseverasset, nemine illi prevalente: neque vel parum patre illa, vel pastore destituta (esset.) Ut inde quoque vera Domini sententia probetur: *Ego vobiscum sum, inquit, omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi*, cum necesse sit, ne nunc quidem infidelium praedictam sententiam excedere, ut et alia simul vera esse credantur, et consona per omnia sibi invicem et coherentia appareant. Nempe enim et beatus Maximus, in disputationibus adversus Pyrrhum, Honorium, quem

A aliqui ut haereticum, Romanum tamen episcopum, causabantur, purgat: cum haereticus Pyrrhus Constantinopolitanam tunc Ecclesiam regeret, et ad munimen erroris sui Honorium proferret. Et vere iste respondit: *Honorium pietatem colere, sitique ipsi, in his quae dixit, illius sensum congruere simulque ipsi*, et illius verba Pyrrho proposuit, quosdam asserens illius sensum ignorantes sive etiam calumniantes, falsam de illo disseminasse famam.

B Veram autem fuisse excusationem, hinc liquet. Praeter id enim, quod nullus facile crederet, sanctum Maximum mentiri posse, idque cum plurimum temporis Romae tunc fuerit, pro ecclesiasticis negotiis, et neque impie sentiente Honorio, recte sensisset Ecclesia; sed vel cum illo ipsa falsa, vel cum ipsa ille vera sentiret, id profecto verum esse cernitur, et ex his quae divus Maximus illum excusans dixit, cum qua et ipso stans adversus Pyrrhum Constantinopolitanamque Ecclesiam pro pietate pugnabat. Et ex eo etiam, quod nil tale blasphemum de illa per id temporis historia tradidit.

C Non ergo illud inquiritur, an aliquis ipsis praefectus contra catholicam fidem unquam aliquid protulerit; quippe si quis talis esset, Romanus episcopus non esset; hujusmodi enim semper vera prosequi necesse est, sedemque illam nunquam patre privari, qui inde de dogmatibus vera decernat, quamvis ne sic quidem tale aliquid contigit. Sed an aliquid unquam ab Ecclesia Romana tale prolatum sit, ei vel ad modicum ei praevaluerit, quod nunc anathemati communiter subiectum sit, sicut saepe in aliis Ecclesiis contingit, quaeritur. Hoc autem nemo ulla ratione monstrare potest.

D Si igitur aliis quidem Ecclesiis portae inferi praevaluerunt sive parum, sive amplius, nihil refert. Et certe cum quarundam ruinam ultra quinquaginta annos durasse ostendi possit, id solum sufficit, illarum sententias ab omni Ecclesia anathemati traditas fuisse: contra quas sententias etiam martyrum fusus est sanguis. Romane vero Ecclesiae nihil unquam tale praevaluit; constat, Salvatoris sententiam in ipsa tantum veram esse, et hanc Ecclesiam esse, de qua Dominus dixit: *Edificabo Ecclesiam meam*, et quam alias *conversum Petrum* confirmare praecipit. Alias vero super hanc fundatas esse, et consistere confessionem, et sequentes quidem, ut partes et membra salubritatem simul habere, atque robur, quando et plurimas unam existimare convenit; deviantes autem a capite et corpore praecidi, et neque aliis esse jam utiles.

Unde et Dominus monuit in vite persistere, seipsum vitam dicens et per vitam Ecclesiam designans: *palmites vero fideles nominans*, qui per confessionem illius et bonam conversationem fructum ferrent. Quibus profecto verbis summa Eccle-

¹¹ Joan. xv, 5.

sive unio insinuat, ut fructum in vite manentes A ferant, et nusquam corporis integritate deviantes a capite, membra omnia vivificentur, *virumque perfectum in mensuram ætatis plenitudinis*⁸⁵ Christi Ecclesia coaugeatur: non e contrario, vel abscissa, mortua sicut, vel ex vite projecta, igni inextinguibili consumenda damnentur.

Atque nullus quidem Ecclesiam Psalmista ait, *benedicere Dominum*⁸⁶; non enim de singulis magis quam de Ecclesiis dicendum, quæ ex partibus collectæ sunt; discissas vero, et in opiniones contrarias divisas, sive adversus Ecclesiam, cui nemo prævaluit, reluctantes, ut prioribus temporibus amplius contigit, *scissa Ecclesie membra* magnus Basilus vocat, Psalmi dictum exponens, *falsasque synagogas* eas appellat, quasquam et consequentia summa per omnia Ecclesie Petri adest. Ait enim ad illam Dominus: *Pasce agnos meos, pasce oves meas*. Hoc Ecclesia Romana ad reliquas facere perstitit, aliisque in opiniones contrarias et solitudines, et præruptas, et præcipiti oberrantibus, ipsa eas ad unum pastorem, et unum ovile reduxit: noxiis quidem mortiferisque graminibus creans, salubria vero et læta ingrens, imo et adversus sævientes lupos, mammosæ scilicet, ac Cæsaris, ovesque vastare molientes, pro Christo, proque ejus fide ante gregem stans pugnavit: atque omni omnino Inquirenti rationem semper reddidit de ea quæ in nobis est spe, ut ipse beatus Petrus admonuit⁸⁷. Et, quod Dominus secundum hominem oravit dicens: *Simon, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et hoc in Petri successoribus servatum est, cujus fides in ipsis nunquam defecit*. Oportebat enim orationem illam ipsis rebus non posse decidere: *Ego enim, inquit, sciebam, quia semper me audis*⁸⁸, et aliquos semper in terra in illius veritate servari, pro quibus oratio illa fusa: *Serva eos in veritate, Pater sancte, ut sint unum, et quæ illis addita sunt*⁸⁹; undique, et ventis aliis alias contra Salvatoris ædificium se erigentibus, electos illos infractos præcipue in petra stare; et qui alios servaturi erant, tempestate undisque jactatos, infirmosque curaturi, ipsos illos primum in tuta crepidine solidari, semperque ranos et involatos esse.

Quod in Petro, ejusque successoribus, ejusque omnino Ecclesia concurret. Nam cum apostolorum successorum nemo fuerit, quem Satanas non cribravit ut triticum, zizania sua subseminans, Petrus nunquam in suis successoribus defuit, sed etiam per hos, delicientes quoque alios, juxta edictum confirmavit.

Neque enim solum de resurrectione Salvatoris, si quis ad hoc id verbum trahat, dictum putare debemus, quod Petrus conversus fratres confirmare

A debeat, quos multis modis ipse per se ipsam de illa roboravit: sed etiam de Petro per successores suos aliorum corrigente infirmitatem.

Neque magis, ne per negationem Petri deficeret fides, orationem illam fusam esse putandum est, quod et ipsum verum est, quam, ne unquam Ecclesie confessio, quæ sibi cœlitus revelata est, in suis successoribus infirmaretur, neque unquam nutaret fundamentum. Orationem enim illam, in eo quod nunquam Petri defectura esset fides, ad omnes quoque illius successores efficacia virtutis se extendisse constantissime putandum est: quem Dominus, et voluit, aliis præferens, per ipsum roboravit, crepidinem suæ Ecclesie subjiciens, præsensque invisibiliter in veritate semper conservavit, imo et usque in finem juvenis conservabit. Filius enim hominis in terram veniens, inveniet fidem. Aliter quippe inanis esset Ecclesia, quam in terra Dominus statuit, nisi usque ad consummationem sæculi servanda ex omnibus esset, de qua, ut conservanda, prædixit: *Ecce, ego vobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*⁹⁰. Quam profecto ideo cæteris præesse voluit, ut aliis, veluti de specula, jura diceret: ac de longe omnes in eam intuentes, absque ambiguitate illius decreta suscipiant: quænam sit Ecclesia manifeste scientes, persuasumque habentes eam semper vera necessario prosequi.

Neque enim, ut dictum est, aliis Ecclesiis catholicæ fidei contraria sæpe præferentibus, adeo ut vera sentientes, maledictis pœnisque subicerent: et mendacii litteras, contra veritatem, alios quidem constiteri, alios vero etiam scribere compellerent. Petri vero Ecclesia, Romana scilicet, nunquam in aliquod hujusmodi lubricum prolapsa; in illis quidem Salvatoris sententia impleta non est: *Vobiscum sum, dicentis, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*. Impie enim sentientibus nunquam ille adest; quemadmodum cum suis cat jugiter in eis, hisque velut instrumentis utens, et quasi inspirans, ac per veritatem fidei a suis sacramentis, et spiritali vita ad cœlestem patriam transferens, ut ubi ipse est et ipsi sint.

D In hac vero, quoniam nunquam a veritate aberravit, sententia ista et promissio maxime convenit, ut hinc etiam perspicuum sit, hanc esse Ecclesiam, quam in Petro ædificaturum Dominus se promisit.

Præterea quod ab eo dictum est, quod inter fratres differentia aliqua exorta, primum quidem ipsum qui læsus sit, ad eum qui se læserit, accedere et rogare, quæ ad pacem sunt, debere; deinde si illum reconciliare non possit, et alium secum assumere; sin autem nec sic quidem reconciliaretur, Ecclesie tandem nuntiare; cui, nisi obediat,

⁸⁵ Ephes. iv, 15. ⁸⁶ Psal. lxxvii, 1. *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel.* ⁸⁷ I Petr. iii, 1 seqq. ⁸⁸ Joan. xi, 42. ⁸⁹ Joan. xvii, 17 seqq. ⁹⁰ Matth. xxviii, 20.

ut ethnicum et publicanum jam esse judicandum; A hoc est infidelium et ab Ecclesia præcisum, ea quæ prædiximus, roborat. Præsupponit enim Dominus, Ecclesiæ definitam esse aliquam rem, et hanc semper veracem, aliis quæ sunt utilia et necessaria annuntiare, atque agere. Neque enim nisi semper verax esset futura, indefiniter per omne tempus ad hanc fideles mitteret, de rebus ambiguis decernentem audituros. Neque si indefinitum ejus, apud fideles definitum esset, scire possent quo se conferre deberent, vel sua omnia referre, ut obtemperantes quidem securi jam et tuti esse possent: non obtemperantes autem, cum ethnicis sè et infidelibus statuendos scirent.

Sed neque tamen nisi ea, ad quam mitterentur, B Ecclesia, vera semper de omnibus dicere præsupponeretur, scire possent, quando renuere, quando obtemperare deberent, cum qui ab invicem differrent, veras ambo rationes proferre viderentur: communis vero Christianorum multitudo, simulque infirmitas humana discernere non possent, confusioque ac pugna ecclesiasticis in rebus pululatura videretur: nisi subjecta Ecclesia, definito singula decerneret. Sed et sine culpa omnino essent, omni spiritu se permittentem, nisi aperta et manifesta fidelibus esset ecclesiastica auctoritas: Deo quidem possibile a cunctis exigente, illis vero obscura non valentibus dignoscere: sive omnes omnino oportebat divinarum rerum scientiam jugiter adeptos in tanta confusione rerum, et ipsos C ambiguae fidel veritatem dignoscere: at id in multitudine contingere, possibile non est. Atque ideo, nunquam hoc Deus ab omnibus exigeret. Et id item quod dicitur: *Cæci cæcos sequentes præcipitari perclitantur*, quique Ecclesiæ inobedientes sunt, cum ethnicis una ejiciuntur, locum non haberet, si Ecclesiam dignoscere, bonumquo a malo discernere, possibile non esset.

Nempe et in fidei Symbolo, sicut alia ad salutem necessaria ab eis, ut confiteantur, exigitur: ita, et *nam sanctam, catholicam, et apostolicam Ecclesiam* confiteri, requiruntur: ad quam de omnibus scilicet definituram admittimur: et cui obtemperantes, molestiis et scrupulis liberi evadimus. Quam etiam a fidelibus omnibus agnosci, ut D possibile et necessarium exigitur. Et sine qua nec fidelium communio haberi potest, nec sacramentorum virtute perfrui valeamus, nec per ipsa capit Ecclesiæ, quod Christus est, uniri. Non in verbis, sed in rebus Ecclesiæ Christi positæ sunt res.

Quamvis, etsi qui ubilibet terrarum fuerint, qui do fide aliis alia dicentibus, vera ipsi senserint, laudabiles quidem fuere, se ipsos, ut partem referentes ad Ecclesiam, atque inde sibi ipsis sufficientes, illi per omnia quæ ad fidem pertinent, uanti, et aliis quoque hoc modo, quod vera sunt,

dictantes, cujusmodi sanctus Maximus fuit, et ei quis illi similis est: non tamen ita, ut infinitis agminibus Christianorum, pro magnitudine Ecclesiæ et dignitate, satis esse possent: quodque in eis, quasi in obscuro erat, ad fidem eorum quæ dicerentur, omnibus sufficeret: quasi ipsi Ecclesiæ caput essent ejus, ad quam mittimur: cujusque processionem fines terræ esse Psalmista definiit¹¹.

Hæc cum ita esse necessario concessum sit, aliæ quidem Ecclesiæ, ut dictum est, a veritate sæpius aliter alias aberraverunt: quando de fidei veritate orbe toto inter se non conveniente, illæ falsa et sentiebant, et aliis sentienda proponebant, quosdam vero etiam iustos fateri compellebant, nulla earum esset profecto, ad quam indefinitæ mitteremur, Ecclesia, de ambiguis salubria et certa audiri. Manifestum enim est, quia eos quidem qui tunc ei contradixerunt, et usque ad sanguinem adversus hæreses, quas illa fovebat, relictati sunt, maxime idcirco admiramur, in tantumque a nobis abest, infideles et ethnicos eos, quod illi non obtemperaverint, putare, ut etiam debito honore prosequamur, atque annis singulis illorum festos dies celebremus, mediatoresque pro nobis ad Deum proferamus.

Et certe Nestorius, ac Pyrrhus, et cæteri Constantinopolitanæ sedis antistites, hæretici tunc temporis, cum omni quæ sub ipsis erat Ecclesia, cum essent, se ipsos tamen Ecclesiam illam esse asserbant, quam omnibus sequendam per omnia dictabant, eoque sibi qui non obtemperarent, ut ethnicos et publicanos puniebant. Qui vero illis obtemperavere, eos nos perditos existimamus: quantoque ad impietatem fuere proniores, tanto ab Ecclesia majori supplicio affecti sunt, et qui illis consenserunt, anathemate multati sunt.

Nullum vero novimus, qui, quovis tempore, cum de fide disputaretur, Romanæ Ecclesiæ obtemperans, similem exceperit damnationem. Imo vero nullus est, qui tunc adversus quidem Constantinopolitanam Ecclesiam aperte resisteret, quin et Romanam Ecclesiam intueretur, illiusque de fide opinionem, ut veritatis ac pietatis exemplum, quibus D contradicebat, opponeret, eamque contra inimicos sociam auxiliatricemque præferret. Et nunc quoque, cum adversantium obscurum nomen sit, communiter ac privatim illa, et collitur, et coronatur: ut et hinc perspicuum sit, hanc esse Ecclesiam, cui, qui non obtemperat, gentilibus et publicanis Salvatoris sententia connumeratur. Principi quidem et alias Ecclesias, his quæ ad ipsas pertinent, et sub eis sunt, hasque recte et iudicare et dirigere, cum tempus exigit, quando ad unam omnes referuntur, arbitrandum est. Sed nisi adversus caput obluentur, maxime, cum illis differentia, de fidel confessione fuerit. Tunc enim

¹¹ Psal. II, 8.

perniciosissime divisæ a capitis glutino et vivificatione decidunt: metusque est, ne præcis membris, neque solum absente debita concordia, sed etiam præsentem maximarum rerum contradictione; præter id, quod nihil possint, gentilibus etiam publicanisque connumerentur. Quanto enim de majoribus contradictio fuerit, tanto et condemnatio deterior est. Neque enim tantum de communibus istis differentiis putandum est, a Salvatore sententiam, quod Ecclesiæ obtemperandum sit, pronuntiatam esse, quantum de majoribus, et quæ primi in Ecclesia consistunt ordinis; qualia sunt, de dogmatibus, ex quibus est etiam de sancti Spiritus processione contradictio, per quam tanto jam tempore Ecclesiæ dissipatæ sunt.

Quibus profecto ita contingentibus, non modo in integritate a capite Ecclesiæ, quod Christus est, non vivificari et coalescere, verum et quod habere videbantur, ab ipsis auferri contestantibus rebus, necesse est. Ab eo enim, qui non habet et quod habere videtur, auferetur ab eo ²².

Propterea, etsi non pluribus ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum verum esse, contrariasque rationes nihil dicere, ostensum esset, res ipsa Ecclesiæ tamen, ut dictum est, dubios persuadere sufficeret, omniaque ab ipsa declarata, singulos nihil reluctando suscipere deceret, sed Christianorum omnium caput ipsam arbitrando, et quam in fidei Symbolo, unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam accepimus, eam esse asserendo, ita catholicam fidem continere, confiteri, illa tutissime ducente, maxime si quis etiam ad nationum multitudinem, quæ illam sequitur, intueatur: plurimis quidem in his humana ac divina sapientia, quantum homini possibile est, summe excellentibus, plurimis item in sacro et religioso habitu per monasteria degentibus, et in lege Domini die ac nocte meditantibus. Sed tamen ostensum est, fuisse tempus, quando Ecclesiæ unitæ erant, et fidei Symbolum apud istam legebatur, ut modo legitur.

Quemadmodum igitur his qui primo Ecclesiæ membra dividere volebant, et pro suis desideriis a communi cœtu Ecclesiæ abscindebantur, nullus mente et ratione præditus consentire, simulque cum illis abscindi voluisse, cum nulla id rationalis occasio suggereret: sed aut divisionem potius impedire tentavisset, sicut plurimi tunc temporis, qui pro veritate et Ecclesiæ communionem steterunt: aut malitia invalescente cæterisque per præcipitia euntibus, ipse super petram stans, atque unionem quam heri et nudius tertius cum cæteris amabat atque honorabat, servans, Ecclesiæ unitus esset: ita et nunc, si quis se ipsum eo tempore, quo Ecclesiæ divisæ sunt, fuisse fingens, ad res cum ratione respiciat, salutem et securitatem suam prospiciens, nulla ratione ab Occidentalium Ecclesia

A præscindi patitur. Neque enim profecto consilium fuisset, vel quando Ecclesiæ unitæ erant in fidei confessione, nulla præsertim probabili ratione discessionem suadente, cum his qui temere ferrentur, simul dividi; vel cum his qui modo sunt aut antea fuerunt adversarii, ullo pacto commorari: cum et modo, et tunc æqualiter fidei negotia se habeant: quantumque attinet ad verarum rerum iudicium, apud prudentes nihil differant.

B Est autem sane irrationabile, his qui præsumunt, alias se aliter habentibus, ut illos impetus tulerit, præscindi ab Ecclesia cupientibus, velle et se una præscindi. Quasi in illorum potestate sit, ut libet, utrumque agere; et qua velint cæteros ducere, veluti mancipia, sublata eis in tantum voluntatis sententiæque libertate, ut neque contrarias rerum mutationes eis discernere liceat, neque rectam sententiam eligere, pravæque præferre.

Nullus ergo erit tam iniquus iudex, ut illis quidem et salutem contraria licere aggredi statuat, cæteris autem salutem et securitatem suam consulentibus, non licere quod sit rationis eligere. Neque illi quidem, propter suam levitatem et inconstantiam, sine ulla ratione unitatem dividentes, opinionem prudentiæ habebunt; qui vero hanc omnino servare elegerunt, deterius consuluissent videbuntur. Multo enim magis his qui in bono unitatis permanent, sive etiam ad illam redeunt, jus atque ratio aderit, quam his qui contra omne fas omnemque normam divisa Ecclesia communiter et privatim, seditionis ac divisionis, malorumque omnium auctores sunt. Si enim his dividi pro voluntate licebit, et illis ratione licere non dividi dabitur. Et simul perspicuum est, quia nulla synodus unquam facta est, in qua declaratum sit Occidentis Ecclesiam hæreticam esse, Romanoque pontifici, ecclesiasticis sibi ab initio concessis privilegiis justis uti non licere; neque illi, juxta Ecclesiæ antiquas sanctiones, omnes obedire oportere.

Est ergo irrationabile et inconsideratum, discissionem nulla probabili ratione suadente, neque synodo ulla contra illam Ecclesiam ullo in loco sententiam ferente; eos sequi, quos voluntas et sua levitas circumfert, nihilque validum ac rationabile inferunt, imo et plurima quidem fidei, catholicorumque doctorum, ex superflua et fatua contentione, partim auferunt, partim contra seipsos confiteri coguntur. Enimvero quod putant isti, plurimos contentionis suæ socios episcopos opinionem suam satis roborare, ridiculum est: quasi non apud Romanam Ecclesiam episcopi totius orbis ordinentur, qui vel nominibus ipsas dignitates exornent, Ecclesia antiquum ordinem per omnia custodiende.

Porro si quis, quod loca ipsa non teneant, obijcere velit, primum quidem non ex loco sacerdotis

²² Matth. xxv, 29.

dignitas habentibus provenit; aliter enim et qui ista dicunt, suos episcopos tollent, qui nominibus solis participant, rebus privati; simulque ab illo episcopatum consequi, a quo et aliis omnibus sacerdotii dignitas est, totum profecto valet. Deinde et qui videntur thronis præsidere, a quibus nominantur, dignitatem solis nominibus sine rebus adornant, cum civitates ipsæ aut plurimum temporis ab infidelibus captæ ac sub jugum missæ sunt. Ex quo fit ut imperitia sensim, et rusticitate, et cetera morum corruptione crescente, ne simplicissima quidem fidei apud illos rudimenta noscantur, nomineque potius, quam re Christiani ibi sint.

Si igitur hos habere concordēs magnum aliquid ad divisionem valet; et Occidentis Ecclesia nihilominus eosdem pro se proferet, atque eo magis, quo et doctores sacros pro se habent: et ipsi per se, de quibus culpantur, rationem facile reddere possunt: quocirca nemo suæ salutis avidus, eliget una cum suis dividi, partim quidem persuasum habens, Ecclesiæ per omnia obtemperandum esse, et qui non obtemperet, eum inter ethnicos projiciendum; partim vero, confessionem de sancti Spiritus processione ex Patre et Filio, plurimis ex locis veram esse, et saluti necessariam animadvertens.

Quibus veraciter ac firmiter subjectis, nunquam profecto circa exteriora turbabitur hujus veritatis studiosus. Aliis quidem propter consuetudinem ab initio concessis; aliis vero item immutatis, sicut et in legibus civilibus contingit, ideo quod secundum tempora alias aliter aliquid eluceat, quod reipublicæ expediat. Sicut etiam medici vivendi rationem alias aliam statuunt, ut illis ars pro utilitum utilitate dictaverit. Hæc autem nullam inducent fidei corruptionem. Nullus enim unquam propter exteriora ista, quomodolibet se habeant, sive etiam propter consuetudinem aliquam ut hæreticus insinulatus est.

Igitur cum sententiam de sancto Spiritu ita se habere, ut sentit Occidentalis Ecclesia, plurimis rationibus ostensum sit, justum profecto non est, a capite veluti languente, ipsos primum circa fidem ægrotantes præscindi, atque ita de maximis sine ratione periclitari. Mirum enim est, si quis adeo sit audax, ut cum tanta sint, quæ ad utilitatem compellunt, ipse non solum dividi, sed et opiniones maxime contrarias tuendo, de sua salute sperare audeat. Sufficiebat enim ad periculum, propter superbiam, vel aliam quamlibet hujusmodi causam Ecclesiæ non obtemperando, ab ipsa separari. At vero, de processione sancti Spiritus ab ipsa dissentiendo, propter hanc maxime sententiam dividi; quam qui negat, necesse est ut plurima, quæ de fide concessa sunt, simul neget, ut superius monstratum est, et per hanc divisionem bel-

lum pertinaciter hujusmodi veritati iudicare: Quanta divinæ indignationis animadversio? quanta damnatis his qui auctores falsitatis præcesserunt? quanta item sequentibus inferenda est? qui quantum in se est, commune corpus Ecclesiæ dividunt, sequè ipsos lacera Ecclesiæ membra constituunt: *Non solum enim, inquit, qui mala faciunt, sed et qui malis consentiunt, digni sunt morte* ²⁵. Nam de otioso verbo rationem reddituri sumus ²⁶: et sine fide possibile non est placere Deo, ut ait Paulus apostolus ²⁷. Et cæcus si cæcum ducat, ambo in foveam cadunt ²⁸; quantum in hujusmodi cæcitate periculum illis esse arbitramur, qui tanta levitate feruntur, ac maxime prælatis Ecclesiæ, quos vigilare pro aliis Paulus monuit, utpote rationem pro illis reddituros ²⁹: et a quibus, nisi vigilaverint, aliorum sanguis, juxta Scripturæ sententiam, requiratur ³⁰?

Recogitanda item est Scribarum Phariseorumque condemnatio; quod neque ipsi ingrediebantur, et qui voluissent ingredi, viam veritatis prohibebant ³¹. Si autem Chrysostomus beatissimus pro viduæ jure in tantum contra injurias potentium persistit, ut et sede et civitate fugaretur, quasi quispiam iniquus et perditus: quomodo non pro jure veritatis ac fidei omnia et facere et pati prompte et alacriter convenit? Imo, quomodo non imitari decet sanctum Athanasium, qui cum per id temporis Oriens, atque Occidens de substantiæ et personæ nomine contenderet, hisque syllabis fines terræ collidi periclitarentur, medium se obiciens, utrosque placavit, indignum putans eos de nominibus digladiari, quæ ad eandem intelligentiam ferant, etsi pronuntiatione differre videantur. Quod si præter dilectionem tradidero corpus meum, ut ardeat, nihil mihi prodest ³², et quæ illic de charitate dixit Apostolus: quomodo intum esse poterit, his qui a Christianorum grege non solum dividuntur, verum et de fide contra omnem rationem inimicissime ab eis dissident?

Utrique igitur, pro veritate, proque nostra ipsorum securitate, circa id quod expedit, omne studium omnemque diligentiam ostendere necesse est: nihil inventioni veri præferendo, neque id patiendo, quod multi, qui exteriora incommoda et damna pertimescunt, atque ideo, contra salutem suam scientes ac prudentes pergunt, stolidissime sane, vilissimis rebus tantam rem, adeoque necessariam prodentes, quasi Deo etiam vires nostras affectusque cordis ignorante; sed ultro potius nos ingerendo, atque ad alios proficiscendo, si quid forte de tanta re commode proferre possint.

Omnis igitur anticipatione liberi, atque ab omni contentione vitio remoti, fretique Dei adjutorie, nihil omittamus diligentia: iniquum sane existimantes, humani quidem, lucri gratia, longa maris

²⁵ Rom. i, 32. ²⁶ Matth. xii, 36. ²⁷ Hebr. xi, 6. ²⁸ Matth. xxiii, 15. ²⁹ I Cor. xiii, 5.

³⁰ Matth. xv, 14. ³¹ Hebr. xiii, 7. ³² Ezech. iii,

spatia mercatores navigare, veritatem autem fidei, A tanto propter illam confiato bello, præterire: neque hujus inventionem, ejusque lucrum, plurimis et pecuniis et laboribus præponere, maxime cum propter hanc vita nobis æterna proveniat, qui finis est divinæ circa humanam naturam dispensationis. Quemadmodum enim *qui non credit, jam judicatus est*¹, hinc enim jam damnationis initium sumit, et *qui ignorat, ignorabitur*²: ita Dei in hac vita contemplatio, futuram nobis pollicetur; et his quæ de Deo hic creduntur, et ut possibile est, apprehenduntur, carnis solutis nexibus, veritatis succedit pulchritudo. Ænigmatibus quidam veritati; fide vero et ape rerum substantiæ cedentibus, speculo hujus corporis soluto.

Ex quibus profecto constat, et eos qui hic in fide B falluntur, neque veram Dei scientiam consequuntur, ne futura quidem illa speculatione fruituros, sed profanos fore, atque in sinistra parte collocandos. Si igitur beatus Stephanus (89) pro Salvatoris imagine, plurimique per id temporis, usque ad mortem constantiam suam ostenderunt: et certe, cum res ipsa non immediate circa fidem primamque theologiam, sed circa dispensationis divinæ sacramentum esset, neque statim circa hoc, injuria quippe solum ad humanitatem referebatur Christi; honor enim imaginis, juxta magnum Basilium, ad primitivam formam penetrat: contra tamen imaginum oppugnatores constantiam usque ad mortem ostenderunt. Quænam modo alacritas, quod studium, quod robur, pro veritate proposita de sancto Spiritu ab eis pro merito ostendi potest, qui veritatis amatores sunt, securitatisque suæ ac salutis curam gerunt, pro qua omnis ratio, omnis sermo, omneque sacramentum divinæ dispensationis est?

Habes, quæ de processione sancti Spiritus petisti, prolixius quidem, quam initio institueram, exposito, sed necessario, ut reor, ipsa materia hanc prolixitatem suggerente. Si ergo suffocienter dicta sunt, agamus Deo gratias; sin vero minus quam ut studiosorum industriæ plene satisfactum sit, nostram infirmitatem, non materiæ ipsius sententiæque dignitatem in culpa esse sciant. Illa enim cum per seipsam vera sit, sanctorum etiam Patrum testimonio nititur. Quorum nos sententias, atque de hac re opinionem, ut petisti, exponentes, nihil a nobis ipsis dixisse, qui recte reputaverit, inveniet. Breviorem autem in exponendo fuisse, dum celeriter singulis quasi supervolitando negotiis me expedire cupio, neque necessarium puto immorari omnibus, cum plurimi multa de hisce disseruerint, merito quispiam culpæ possit. Ex his tamen, quæ dicta sunt, quorsum veritas propositæ questionis respiciat, cum maxime necessaria comprehensa sint, facillime conspici poterit: si modo, ut initio

dixi, remoto contentionis studio, quæ dicta sunt legere, intente velit.

Obtestor autem et moneo omnes qui ista lecturi sint, ne ferant graviter, si ejusdem secum patriæ et generis cum sim, diversum ab illis iter, veritate ostendente, pergere voluerim. Optabam certe, sub uno pastore unum ovile esse, omnesque vinculo dilectionis astrictos, ut ait Paulus³, idem sentire; neque esse schismata, scandalis quam longissime fugatis. Sic enim et ipse cum cæteris in unum corpus compactis, et unum caput habentibus, maxima quieto tranquillissimo fruerer: neque modo profecto, cum doceri malim, et opus habeam, doctoris officium mihi minime omulium conveniens numerem.

Ex quo fortasse non deerunt, qui me jactantiæ et ostentationis insimulent; quoniam vero *necesse est, ut veniant scandala*⁴; oportet enim, inquit, *hæreses esse, ut qui in vobis probati sint manifesti fiant*⁵, vigilareque unumquemque necesse est, ne plurimis passim circumferatur erroribus, et aliis alia dicentibus, ipse dum nescit, amittat omnia: *Sine fide enim impossibile est placere Deo*⁶; tunc profecto urgentibus scandalis, prudentiæ fuerit, omni temporis anticipatione, omni populari fatuitate omissis, ipsam in seipsa verborum veritatem inspicere, et diligentius considerare, Patrumque regulis per omnia intentum, quocumque veritas duxerit, sequi. Hoc enim plurimis etiam, qui præcesserunt, Ecclesiæ magistris, prioribus temporibus contigit; qui, cum sæpe eis veritas aliter se habere quam communis esset opinio, visa fuisset, ipsius toti flebant, periclitantemque modis omnibus juvabant ac discreptam revocabant: et contemnentes omnia, igni, si necesse esset, ac ferro, dirissimisque suppliciiis affecti, superabant: quod erat sui officii, implentes posterisque, quomodo hujusmodi emergentibus casibus, se gerere deberent, sui exemplo præscribentes. Si quidem igitur possibile esset, Deo una et hominibus placere, optandum illi profecto magis et expetendum esset, nullusque sibi alterum in hac re præferri vellet. Quoniam vero duobus dominis, invicem contrariis, servire possibile non est: *Si enim, inquit, hominibus placere, Christi servus non essem*⁷; et: *Prudentia carnis, inimica est Deo*⁸. *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus*⁹; quodque sanctus Maximus, cum a civibus suis criminaretur, prævalente apud eos Monotheletarum hæresi, quoniam Occidentali Ecclesiæ applicatus, suis contradicebat, ait: *Quod scilicet utrosque diligeret; illos quidem, ut orthodoxos, istos autem, ut homoglossos, id est ejusdem secum linguæ; id nunc quoque dicendum ad eos qui criminantur. Amici enim viri existimandi sunt, amicioram vero necesse est arbitrari veritatem.*

¹ Joan. iii, 18. ² I Cor. xiv, 38. ³ Ephes. iv, 3. ⁴ Matth. xviii, 7. ⁵ I Cor. xi, 19, ⁶ Hebr. xi, 6. ⁷ Galat. I, 10, ⁸ Rom. viii, 6. ⁹ Act. v, 29.

(89) S. Stephanus junior martyr sub Copronymo, ob defensionem imaginum.

Neque justam esse putavimus, sive indulgendo amicitiæ, sive quorundam jurgia extimescendo, atque utrinque humanæ passioni manus dando, veritatis ommissa ratione, nostra magis quam quæ Dei sunt ac proximi inspicere, et nobis ipsis et illis ex silentio nostro detrimenta comparare. Sed partim quidem timorem Dei, etsi dictu audax est, ante oculos habentes, partim vero, quæ sit voluntas ejus bona et bene placens, non ignorantes, solamque inde laudem expetentes, etiamsi premendi angustiis simus; omnia nihil existimare, sed disponere sermones in judicio, proque illis ac proximi dilectione, omnia necessario adhibenda arbitrari. Audendum quippe est, etiam contristare, si opus sit, ac verbo, veluti ferro, lurgentia vulnera rescindere, atque cum charitate curare.

Quo facto, e duobus alterum continget. Aut enim meliores et mitiores ad contradicendum fient, aut contrariis, quæ obijciuntur, rationibus infirmis

debilibusque deprehensis, exhaustaque ex illorum animis falsi opinione, id lucrabuntur, ut contra veritatem stare pertimescant. Sin vero et quispiam fuerit intelligens, aut requirens Deum, profecto neque optimam hanc mutationem erubescet. Nam juxta theologum Gregorium, *Non mali mutatio, sed mali observatio habet turpitudinem.*

Ut igitur illis et nobis non minima emolumenta quæreremus, veritatem omnibus prætulimus, ipsumque Spiritum sanctum invocantes, de ipso loqui, te monente, suscepimus. Non dissimulari annuntiare vobis omnem veritatem et consilium Dei. Utinam vero ad eorum qui lecturi sunt, utilitatem labor noster iste proliciat, ut et qui seminat, fructum metat, et qui congregat, mercedem accipiat, omnesque simul cœlestem ingrediamur patriam, fruituri gaudio Domini nostri, in laudem et gloriam unius Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, sanctæ et beatæ Trinitatis, uniusque et veræ Deitatis. Amen.

MANUELIS CALECÆ

LIBER

DE ESSENTIA ET OPERATIONE.

FRANCISCI COMBESII PRÆFATIO.

(*Biblioth. PP. Auctar. nov. tom. II.*)

Ipsius Manuelis Calecæ res, quantas assequi liceat, vindicandas charissimo commilitoni ac utraque palestra (sanctioris scilicet instituti rei que litterariæ) socio, qui scriptorum ordinis bibliothecam eloquiæque adornet, R. P. Jacobo Quetif, hujus ipsius operis ac mollitionis mihi maxime auctori, quasi specimen quoddam, ejus ipsius quam hisdem auctoribus sua lucubratione allaturus est, lucis, relinquo: ipse ad opus ipsum Calecæ, quod ex Regia bibliotheca in manibus est, plane eruditum, ac quo notentissimum sequioris Græciæ errorem gravissime consulat, stylini convertito.

Nempe coalsit inter simpliciores monachos, disciplinarum rudes, velut Theophili, Epiphani, Hieronymi temporibus, Anthropomorphitarum error, sive etiam Massalianorum, qui vel humana vel alia sensibili spece Deum esse, eaque viris spiritalibus in oratione se conspicuum facere, existimarent; sic paulo sequiore (Palaologorum circiter) ætate, Palamitarum insanæ nimis deliratio, distinguendum divinam virtutem ab ejus essentia; quæ ipsa Deitas sit et increata, Deoque naturalis, quæ se una rebus communicet ac videatur, ipsa penitus incommunicabili essentia ac invisibili.

Quanta denique ex Palamitarum ipsa synodo ipse Calecas recenset, solideque confutat; ac qui in eadem arena strenue dimicantes pro veritate steterunt, Barlaamus monachus, Acindyus, Nipho hieromonachus, qui et Demetrius Cydonius, Joannes Cyparissiotus, dictus Sapiens, cujus exstat grande volumen in Christianissimi regis bibliotheca, hoc argumento, præter illa quæ ejus Latine solum vulgata sunt, exstantque Græce penes R. P. Petrum Possinium S. J. Romæ. Aliorum etiam quædam refert Leo Allatius, tum libro *De consensu utriusque Ecclesiæ Græcæ pariter ac Latine*, tum II tomo *Græciæ suæ orthodoxæ*, tum demum in sua de Symeonum scriptis a me nuper vulgata *Diatriba*, quæ hic repetere longum foret, ac actum agere. Non pigebit tamen Joannis patriarchæ Constantinopolitani Tomum, ipsum breviorum, exscribere, quo is succrescens Palamæ dogma elidit; ac num eo respiciens noster Calecas, ipso operis sui exordio aliter eam Ecclesiam, haud ita pridem sensisse dicit ac decrevisse; nec veram proinde Ecclesiam esse, quæ sic fidem mutet. Joannem ipsum proscribunt Palamitæ, Tomo illo sub Cantacuzeno, quem Calecas ac retati alii impugnant.

Sic ergo habet: Τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς ὁμόφρονους Α αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, παραληρήματα, τοὺς τε ἐκδικουήτας καὶ ἐκλαμβάνοντας καὶ ἐκδεχομένους τὰ ἐν τῷ Τόμῳ κατὰ τὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, μᾶλλον δὲ φλυαρίαν, καὶ οὐ κατ' ἔννοιαν θεοπρεπῆ καὶ ὀρθόδοξον, καὶ καθὼς οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρας καὶ διδάσκαλοι, οἳ καὶ ἡμεῖς ἐπόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες, τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ ἐνεγράψαμεν ἐν τῷ Τόμῳ, καὶ πάντας τοὺς δι' αὐτὸ τοῦτο, ἤγουν ὅτι μὴ παραδεχόμεθα τὰ τοιαῦτα αὐτῶν παραληρήματα, ὧν τὰ μὲν ἀπεστάλησαν ἡμῖν παρ' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἐτέρων ἀνεφανίσθησαν, τολμήσαντας ἀκανόνιστω; καὶ ἀκρίτως ἀπεκίψαι τὴ μνημόσυνόν μου, τῷ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς καὶ ἁγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβέλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν. Ἡ ὑπογραφή· Ἰωάννης ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένους πατριάρχης. *Palamam ejusque sectatores, et omnia illorum impia dogmata, seu verius nugamenta; nec non defensores, et qui astipulentur, recipiantque que in Tomo habentur, secundum eorum expositionem, imo vaniloquentiam, et non secundum sensum, qui Deum deceat, et orthodoxum et ut Ecclesiam lumina et magisteri tradiderunt; quorum nos vestigiis insistentes et sententias sequentes, sanctorum dicta in Tomo digessimus; cunctosque illos, qui ob eam ipsam rem, quod eorum nugamenta non recipimus, quæ partim ipsi transmiserunt, partim etiam aliorum relatione cognovimus, contra canones nullaque recti ac æqui libra, mei memoriam exscindere ausi sunt, vivificæ sanctæque Trinitatis subjicimus titulo, ac anathemate ferimus.* Subscriptio: *Joannes Dei misericordia archiepiscopus Constantino-*

poleos, novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha. Eodem fidei zelo, Ignatius patriarcha Antiochenus novam illam hæresim proscribit; cujus Tomum, quod paulo proflixior, Allatius non edidit. Contentioni locum dedit Barlaamus Calaber monachus, vir eruditus, qui, ut se monachorum disciplinæ tradidit, eorum errores detexit ac traduxit; quibus Palamas, archiepiscopus Thessalonicensis, se vindicem et auctorem præbuit, Barlaamumque ipsum oppressit. Damnato enim procacitatis in sanctius institutum Barlaamo monacho, suppressa de dogmate quæstio est, ne Palamas pravæ ipse doctrinæ ac hæreticæ damnatus abiret. Vidend. Gregoras lib. II; Cantacuz. lib. II *Historiarum* et in Proœmio suarum *Contradictionum*, adversus Hieromonachum Prochorum Cydonium, Demetrii fratrem, de lumine Thaborio.

Sic putida visa sunt nonnulla Palamæ dogmata ac nugamenta, ut sequaces postmodum conati sint aut illius negare aut subtegere: cujus rei præter nostrum Calecam, locuplex testis Joan. Cypariss. lib. I, c. 2, a me productus. Post Palamam hæresis antistites fuere, Isidorus, quem Tomi auctorem

testatur Cypariss., etsi ille Callisto successore promulgatus est; Cocciniusque et Nilus. Quodque Thaborium lumen illustre exemplum visum est Palamitis, sic distinctæ virtutis ab essentia, quæ ipsis corporeis oculis visa sit, et divinitas, occulta essentia, eoque argumento duplicem dogmaticum sermonem edidit Palamas, libuit hic repræsentare, quasi ad speciem doctrinæ ac sectæ (a). Nostri Dei effectum ordinis superioris (speciem scilicet gloriosam et δόξαν, in qua Deus videri censeatur, intimo quodam ejus præsentia sensu gustoque) existimant, qualem mortali præsertim corpore, Dei munere nascisci licet: non ut illa claritas et fulgor sit ipsa Dei essentia et divinitas increata, in quam sententiam adduci se passus est Leo Allatius lib. *De consensu utriusque Ecclesie*, cujus tamen incommodi defugiendi causa, Palamitæ suam hanc distinctionem virtutis et essentiæ commenti sunt, ut auctor est noster Calecas, et ne Massaliani audirent, ipsam Dei essentiam videri existimantes in divinis apparitionibus.

Præter Palamam alius theologus est illo senior, Symeon abbas sancti Mamantis in Xerocercio, dictus suis junior theologus: cujus Vita susstissime scripta Niceta Siletato auctore, existat in cod. card. Maz. nunc Regio: fuitque auctor Henschenio et Papebrochio S. J. ne *Vitis sanctorum* in suo Martio insererent, qua suspicione laborat, et tanquam is fuerit fons omnis Palamici erroris. Eram tamē hic repræsentaturus, nisi moles obsisteret, ipseque sumptibus parcens typographus ac bibliopola intercederet. Libet interim ejus hic atque doctrinæ majorem notitiam, lector, præbere, quam ulli nostrum hactenus habuerint: specimen quoque ex verbis ejus apponere, unde vel tueri ut orthodoxum virumque pium ac eximie spiritalem proclive sit, vel etiam ut hominem seductum nec sanæ mentis proscribere. Pontani conjectura in viri ætate, causa carceris, ejusque alii non satis felix, quibus quædam illius Latine vulgavit ex codicibus Bavaricis. Leo Allatius ex Vitæ auctore Siletato (nos Pectoratum dicimus), quem liquet adversus Latinos cum Michaelæ Cerulario plurimum decertasse, ac Cerularii partes fovisse, ejus propius ætatem venatus est; causam tamen carceris, quod eum monumenta defecerint, nec ipse assequi potuit; divinasque, nigriora forsitan calculo viri memoriam notavit. Ex Vita itaque hæc summa habeto.

Fuit Symeon Paphlago, oppido Galata (sic dicto) ingenuis parentibus, Basilio et Theophanone natus, Basilio et Constantino Porphyrogenitis; patruo in aula potente et a sacro cubiculo, ipse quoque spatharocubicularii munere inter senatores merens, etsi ætate juvenis, patruo brevi extincto, Symeonis Studitæ dicti Venerabilis consilio atque opera (quem perpetuo magistrum ac patrem spiritalem vocat), servientis habitu in Studiano monasterio

(a) Vide inter Palamæ homillas quæ in superiori tomō recudimus ex editione novissima Hierosolymitana. ED.T.

tyronem induit, subque illo exercuit. Eximia sanctitatis ipsa exordia: his monachorum alii delectati, alii offensi. Præpositus a severiore disciplina conatus avocare, cum non pareret, e monasterio eiecit. Symeon Venerabilis Antonio sancti Mamantis in Xerocero præposito commendat, ejusque in illo curam gerit, monastico habitu induit, sanctoribus documentis communit. Hic ille divinis recreatur visionibus, altiore contemplatione Deo conjungitur: cibus quotidianus, ὁ ζωποικὸς ἄρτος καὶ τὸ αἷμα τὸ εἶμαυρὸν τοῦ Χριστοῦ. *Panis vivificus et Christi preciosus sanguis; herbæ et legumina, quibus solis vitam sustentabat exceptis diebus Dominicis.* Arcissima solitudo, orationis jure studium, Scripturæ sedula lectio, ac Vitarum monachorum, qui superiore ævo sanctitate claruissent; diei omnis accuratissima exercitatio, ad sacram communionem inaudita præparatio, dierum Quadragesimæ, exceptis Sabato et Dominica, iuedia.

Defuncto Antonio, sancti Mamantis monasterio præficitur ac sacerdos ordinatur a Nicolao Chrysoberge patri archa: Spiritus sancti, immensi luminis specie, descensus in caput ordinati: visio eadem familiaris inter rem sacram per annos quadraginta octo sui sacerdotii, καθὼς αὐτὸς πρὸς τινα, ὡς περὶ ἄλλου τινὸς ἔλεγεν αὐτὸν ὑποκρύβων καὶ γέγραπται ἐν τοῖς αὐτοῦ Ἀποφθέγμασι, ut ipse ad quemdam tanquam de alio quodam narrabat, seipsum tantisper occultans: *habeturque scriptum inter ejus Aphorismata.* Sic Nilus ad ipsum Chrysostomum refert, quod ille velut de alio loquitur, cernente locum altaris plenum cœlestibus Potestatibus sub ipsum sacrificii tempus. Porro sensibilis hic Spiritus adventus ac visio, etsi res insolita est, videaturque ad Massalianos nonnihil inclinare, qui sic divinas quasi juges visiones jactarent: non desunt tamen etiam inter catholicos similia exempla: in Basilio et Chrysostomo alioque episcopo, cujus jam non occurrit nomen, Agathone pontifice: qui omnes ministri lascivia, solita hac visione risque familiari quandoque privati leguntur, ac donec illa fuit coercita. Putabant illi, non ipsum se Spiritum videre, quod Massalianorum hæresis sit, sed signum sensibile ejus præsentis, sive illud hamen, sive quodlibet aliud dicere necesse est.

Sacerdotalis muneris ingens existimatio: Πολύλακτις ἐρωτώμενος παρὰ τινων, ὅποιος εἶναι ὀφείλει ὁ ἱερεὺς, μῆλις μετὰ κατανύξεως ἀπεκρίνατο στένων, Οἱμοὶ! ἀδελφοί· τί με περὶ τοιοῦτων ἐρωτᾶτε; Καὶ τὸ πρόβλημα ἔστι· φοικτὸν καὶ νοούμενον. Ἐγὼ μὲν ἱερεὺς οὐδαμῶς εἰμι ἀξίως, τὸ φοικτὸν τῆς ἱερᾶς ἐνοῶν ἀξίας· κλητὴν ὁμῶς ἀσφαλῶς ὁ ταπεινὸς οἶδα, ποταπὸς ὀφείλει εἶναι ὁ ἱερεὺς. Πρῶτον μὲν ἀγνός, οὐ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον καὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀμαρτίας ἀμέτοχος· καὶ τῷ μὲν ἔξωθεν ἦθει ταπεινός, τῷ δὲ ἐνδοθεν καταστήματι συντετριμμένος. Ὅταν δὲ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ παρίσταται, νοερώς μὲν τὴν Θεότητα, αἰσθητῶς δὲ τὰ προκείμενα ὄρα ὀφείλει

ἄρῶν, καὶ αὐτὸν εἶν ἐν τοῖς ὄμοις ἀοράτως παρόντα, γνωστῶς κερτῆσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἕνα μετὰ παρρησίας δύναται τὰς ἱκετηρίας προσφέρειν, καὶ ὡς φίλος φίλῳ διαλέγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ἀκατακρίτως λέγειν, « Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, » ὡς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ φύσει ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἔχων οἰκοῦντα ἐν αὐτῷ, διὰ τοῦ οἰκοῦντος ἁγίου Πνεύματος ἐν αὐτῷ. *Sæpius rogatus, qualis debeat esse sacerdos, rix tandem compuncto animo gemens respondit: Heu me! fratres, quid me de istiusmodi interrogatis? Res est tremenda, vel ipso cogitatu. Sane ego haudquaquam dignus sacerdos sum, dum sacri muneris ac dignitatis tremendum fastigium reputo: certo tamen humilis ego novi, qualis debeat esse sacerdos. Primum quidem castus, non solum corpore, verum potiori longe ratione etiam animo ac mente: ac exteriori quidem compositione ac indole, humilis, animi autem ac interiori statu sensuque compunctus. Cum vero sacræ mensæ assistit, mente quidem Deltatem, sensu vero proposita dona contueri debet, ipsumque inaspectabili ratione in donis præsentem, scientiæ munere altaque contemplatione in corde suo possidere, ut cum fiducia liceat supplicationes offerre, ac sicut amicus amico loquitur, cum Deo sermonem conferre, nulloque iudicii ventu dicere, « Pater noster, qui es in cælis, » ut qui veram Deum et naturam Dei Filium, in se habitantem, per Spiritum in ipso habitantis præsentiam habeat. Deterret serio ab ejus ordinis ambitu, angelico pene vultu ipse celebrans, et in quem astantes vix possent aspicere. Visa sæpius nubes lucida quæ totum obtegeret stantem in bemate.*

Instauratum ab eo sancti Mamantis, cui præerat, monasterium; auctus illi monachorum grex; visione nubis lucidæ alta quedam concessa sapientia, doctusque ξένα τινὰ καὶ κεκρυμμένα μυστήρια. Quamobrem ex eo tempore, οὐκ ἔλεγεν αὐτὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ὤλον αὐτὸν πρὸς αὐτὴν ἐπισπάσασα, τὴν μὲν γλῶττιν αὐτοῦ κάλαμον ὄξυγράφου, τὴν δὲ διάνοιαν πηγὴν σοφίας Θεοῦ ἀπειργάσατο. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμαθὲς ὢν πάντη τῶν θύραθεν μαθημάτων, ὡς ὁ ἡγαπημένος, ἐθεολόγει, καὶ τὰ τῆς θεολογίας ὄλαις νοεῖ ἀνετάττετο. *Ipsæ seipsum non habebat, sed Dei gratia ad se totum trahente, lingua quidem calamus scribæ velociter scribentis, mens vero, fons Dei sapientiæ effecta erat. Idcirco etiam, licet omnium prorsus ex sæculi usu disciplinarum rudis, perinde ac dilectus ille discipulus, quæ divinæ scientiæ sunt, edebat, totasque noctes theologica instruebat. Hæc tantarum Symeonis lucubrationum origo. Hinc Θεοδιδάχτορος repente magister ac scriptor Symeon evasit: quanquam nihil vetat, vel si a Deo dederimus hanc visionem, eaque affusam sapientiam, aliquid ex genio ipsum addidisse, uti fere in Bernardo, nostroque Alberto, sic divinitus auctis scientia, quorum tamen omnia non probantur.*

Hinc crebre Symeonis ad suos caticheses seu,

paræneses, Studianorum fere monachorum ritu; atque in eis magni præsertim-confessoris Theodori, quo vel maxime antistite duceque monasticæ exercitationis, Symeon gloriatur. Eorum pertæsa monachorum, sub eo merentium pars (triginta circiter monachi) discissis palliis una coitione vix non violentas injicientes manus, enectoque pastore, effractis monasterii foribus, tumultu in patriarchium irrupunt, querelas effundunt. Audita Symeonis satisfactione, ejusque ad suos probata parænesi, damnati exsilio a patriarcha protervi monachi; vixque Symeonis rogatu permisi in urbe manere, monasterio tamen exclusi. Symeon sic per urbem dispersos singulos adiens demulcere, ad seque revocare, brevique tanta illa humanitate ac sedulitate ad officium caulamque universos cogit. Ἐν ὀλίγῳ πάντας συνήγαγεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς αὐτῆν τοῖς ἡμέροις καὶ πρὸ βροχῆος ἀργιωθεῖσι. προβάτοις ἐγέμισεν. *Brevi tempore bonus pastor cunctos congregavit, suamque rursus caulam mansuetis ovibus paulo ante efferis implevit. Hoc sequentium Symeonis turbarum ac tentationum rudimentum, nec dispar admodum causa; improbata nimirum ejus vel disciplinæ vel doctrinæ quædam capita. Vitæ auctor unam arcessit Stephani Syncelli in eum invidiam; de quo postea.*

Discipuli sanctitate ac moribus celebres; Arsenius ipse Paphlago, eunuchus, quem et abdicata demum profectura, sui loco pastorem voluit. Viri institutio; fervoris coercita nimia vis; insinuata discretio ciborumque indulgentia, cum ita poscat necessitas corporis. Hierotheus ex episcopo monachus, Symeonis discipulus. Abdicata sedes dignitasque episcopalis, nepotis ex improvise casuque homicidio. Adita primum Roma pœnitentiæ causa; tum Constantinopolis ipsa nova Roma. Satis enim per ea tempora utrique Ecclesiæ conveniebat, sopito interim Photiano schismate, necdumque Ceru'aril turbulentiissimi hominis artibus ac fraude instaurato. Hactenus enim, ut etiam auctor est Michael Pselus in Oratione, ejus pro funere Laudatoria, decessores mitius cum Latinis egerant, ac fere ἀδιάφορον, quidquid alterutri sentirent, integra Ecclesiarum communione, habuerant; quod nimirum eamdem utrosque fidem aliis aliisque verbis profiteri sentiebant, etsi non deerant qui Latinos roderent errorisque insimularent ac traducerent. Sic ergo auctor de episcopo, quem πάνυ θεοφιλῆ τὸν τρόπον, καὶ τὸν βίον μετὰ τοῦ λόγου καθαρὸν καὶ ἐνάρτεον· *moribus religiosissimum, vitæque cum doctrina ac eloquio clarum studiosumque, dixerat; quem et ab homicidio vix a se avelli ejus passus esset clerus, sic ille digne pastoris partes implebat: Διαδραμῶν οὖν τὸν τοσοῦτον δρόμον περὶ τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἔδου ὁ ἐπίσκοπος; μετὰ κοπετῶν καὶ δακρύων, καὶ τὴν Ῥώμην καταλαθῶν, ὑπὸ τοῦ δούλου ἐν ἀλύσει ἐλκόμενος, ἐξομολογεῖται τὸ πῶμα τῷ πάππῳ καὶ τοῖς ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεῦσι, θεοῖνοις καὶ οἰμωγαῖς τὴν φωνὴν τῆς ἐξομολογήσεως*

ἔγκοπτόμενος. Τὴν ἀπειρον οὖν συντριβὴν εἰδότες τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὴν ἐν πένθει τούτου διάνοιαν, οὐ μόνον συγγνώμην ταχέειν τῷ πάθει διδοῦσιν, ἀλλὰ καὶ μυρίαὶ παρηκλήσεις τὴν κατῶννον παρακαλοῦσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Ἄλλὰ τῷ περικαρδίῳ κρατούμενος ὁ ἐπίσκοπος; πόνη, ἀπαράκλητος ἔμεινεν. Ἐκείθεν οὖν πρὸς τὴν Κωνσταντίνου μεγαλόπολιν τὸν ἔλκοντα ἀποστρέφει. Πεζῇ τοίνυν καὶ ταύτην ποιησάμενος; τὴν πορείαν, καταλαμβάνει τὴν βασιλεύσαν· καὶ εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εἰσελθὼν Ἐκκλησίαν, ἐξομολογεῖται μετὰ δακρύων τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ πῶμα, καὶ σὺν τῷ λόγῳ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα μετὰ τῆς ἀλύσεως; ἀποτίθεται. *Episcopus ergo tanto pedes, via sic longa, planctu luctuque decurso itinere, Romamque veniens, trahente ex catena famulo, delictum paræ confitetur, Romæque constitutis episcopis, lamentis et ejulatu crebrisque gemitibus intercisâ illi confessionis voce. Immensam itaque episcopi contritionem videntes, luctuque oppressum animum, nedum veniam citius delicto indulgent, verum etiam ejus animi dolorem modis omnibus solantur ac delinunt. Ille tamen graviore cordis dolore tentus atque obrutus, omnem respuit consolationem. Inde igitur versus magnam Constantini urbem, trahentem vertit. Hocque adeo iter pedes conficiens, in urbem augustam venit; ingressusque Majorem Ecclesiam, offensus lacrymis, delictum patriarchæ confitetur eique assidentibus episcopis; interque verba, cum catena, episcopalem dignitatem deponit. Insigne hoc pœnitentiæ exemplum, ejusque disciplinæ, qua se ipsi Græci sacerdotes abdicant, ubi aliquid, etiam casu aut ignorantia, in canones deliquerint. Novam quoque pro ea ætate, observantiæ erga Ecclesiam Romanam ejusque antistitem, Ecclesiæ Græcæ documentum. Illi facta confessio, ab eo concessa indulgentia, oblataque, ut videtur, sedis dignitas, ni ipse sponte sese abdicare maluisset, ac vitæ reliquum inter monachos pœnitentiæ laboribus subducere: delecto in eam rem Symeone duce, sub quo etiam eximia illi edita sanctitatis exempla. Sed ad Symeonem revocanda oratio.*

Annuente Sergio patriarcha, præfecturæ onus in Arsenium rejicit. Documenta illi pariter gregique egregia tradita. Ex illis disciplinæ caput non pigebit ascribere; quod ipsum, nec longe remotis verbis habetur orat. 24, ex editis a Pontano: Μὴ ἐν προσωπῆσει πρῶτης; διὰ ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων μικροῦ πράγματος ἐφ' ὕβρει γινομένου τοῦ εὐαγγελικοῦ βίου, καὶ τῆς τῶν μοναχῶν καταστάσεως, καταφρονήσεις· ἀλλὰ τὸν οὖν μιμούμενος Χριστὸν καὶ Θεὸν, ἐμδριμμένως, καὶ ἑαυτὸν ἀπαθῶς ἐκταράσσων, ἐδίκησιν ποιῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἔστω σοι ἐπὶ πάντων καὶ ἐπὶ τῇ ἐξεστάσει τῶν λογισμῶν ἐκείνου ἀκρίθεια, ὡς ἀν εἰδείης τίνες; μὲν αὐτῶν δέονται τῆς τῶν εὐχομένων, καὶ κοινωνούντων συστάσεως, τίνες δὲ ἀφορίσμων, καὶ τῆς μετὰ τῶν μετανοούντων τάξεως; ἵνα μη εὖ τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἀντὶ ναοῦ ἁγίου σπήλαιον ληστῶν, ἢ πορνείων, ἐν γνώσει ἢ

ἐν ἀγνοίᾳ ποιήσῃς, καὶ τὸ φρεσὲρ ἐπὶ τούτῳ κρίμα
οὐκ ἐπερῶν τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Εὐλαβεῖς ποιήσεις,
κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοὺς πνευματικοὺς σου υἱοὺς,
καὶ διδάξεις εὐλαβεῖσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἱερῶν τοῦ
Θεοῦ τόπων ὁμοῦ καὶ σκευῶν, καὶ λειτουργίας αὐτοῦ.
Μόνους γὰρ ἔσθι τοῖς ἱερωμένοις καὶ εὐλαβεστάτοις
τῶν μοναχῶν, τοῖς καὶ τῶν μυστηρίων μετέχουσι,
τὸ ἄπτεσθαι αὐτῶν παρὰ τῶν ἀποστόλων ἀφιερῶθη.
Διὰ ταῦτα οὐ συγχωρήσεις πᾶσι, καὶ τοῖς βυλο-
μένοις, τὸν τοῦ Θεοῦ βήματος εἰσοδόν, ἀλλ' ἢ μόνους,
ὡς εἴρηται, τοῖς ἱερωμένοις, καὶ ἡγιασμένοις τῶν
ἀδελφῶν. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν τῶν λυσitteλόντων
σὴ τῆ μὲν ἔχεις τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν πατρο-
παράδοτον τύπον ἡμῶν ἐν τῇ θεοπνεύστῳ διατυπώ-
σει τοῦ μεγαλομάρτυρος Χριστοῦ καὶ ὁμολογητοῦ
θεοδώρου τοῦ κοινῶ Πατρὸς καὶ διδασκάλου
ἡ: ὦν τε τῶν δούλων αὐτοῦ, καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς
ἡμῶν τοῦ Στουδιώτου: *Ne lenitatis praelatus, hunc
nam accipiendo laudem, vel minimum quid, quod in
nie evangelicæ statusque monastici injuriam cedit,
neglexeris, sed Christi tui Dei que imitator, infre-
mens, teque ipse imperturbate turbans, vindictam
sic mandatorum Dei. In omnibus, singulorumque
excusandis animis, acrem diligentiam habe, ut noveris
quinam illorum in precibus consistere ac communi-
care necesse habeant; quinam sint segregandi,
eademque cum pœnitentibus classe collocandi; ne
Dei Ecclesiam, pro sancto Dei templo, speluncam
latronum aut lupanar, sciens vel ignorans efficias;
eamque ob rem, tremendum iræ Dei iudicium non
effugias. Religiosos cautosque, sicut scriptum est
(Levit. xv, 31), facies spirituales filios tuos, doce-
bisque illos a sacris Dei locis vasisque, ac ejus mini-
sterio, revereri atque timere. Scito enim, solis illis
qui sacri ordinis sunt, reverentissimisque monachis,
quibus et mysteriorum indulta perceptio, apostolicis
sanctionibus concessum horum contactum. Idcirco
non permittes omnibus, ac cuique collibitum sit, in
dirinum bema (locum scilicet altaris ac sacerdo-
tum) intrare; sed iis duntaxat (uti dictum est)
qui sacerdotalis sint ordinis, vel sanctis fratribus.
Ad alia quod attinet, monasterio tuo utilia, doctri-
nam habes, Patrumque traditione acceptam normam
in magni Christi martyris ac confessoris, com-
muni que Patris atque doctoris, nostri pariter servo-
rum ejus, ac sancti Patris nostri Studiotæ, divino
offitii conscripta Theodori informatione. Studiota
hic, seu Studiannus, communis Symeonis ac Arse-
nii magister, Symeon ille Venerabilis est, cui
Symeon acceptum referebat, quidquid monasticæ
institutionis hauserat; cuius etiam grātia, ac quod
vita functum annua celebritate coleret, tanta pas-
sus est. Sed præstat Sthetatum vitæ auctorem
sudere, ut liqueat, num in eo saltem contra disci-
plinam peccarit Symeon, dignusque inde irrogato
et carcere et exilio fuerit. Ait itaque, post relatas
divinas ejus visiones, quibus in sensu quodam futuræ
sanctorum beatitudinis, eorumque corporis levitatis
ac claritatis fuit; qua Deus genus nostrum ἐδόξασε,*

A καὶ κοινῶν τῆς αὐτοῦ Θεότητος: τε καὶ βασιλεία;
ἀπειργάσαστο, *glorificavit, sociumque suæ tum Deita-
tis tum regni effecit (quod nihil cogit crasso Palamæ
sensu intelligi, ac velut alia Deitas sit, quam divina
ipsa essentia, ejusque in nobis bonitatis effectus) in-
que hunc modum Symeonis alterius res, juniorisque
in eum theologi nostrique Symeonis officia describit.*

Συμεὼν ὁ θεός ἐκ Ἰνῶ ἀνὴρ, ᾧ ἦν ἐπώνυμον
φερωνύμιος; ὁ Εὐλαβῆς, ὁ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ τούτου
Συμεὼν πατὴρ χρηματίας ὁμοῦ καὶ διδάσκαλος,
ἐπεὶ πρὸς γῆρας ἤκεν ἡδὴ καλόν, τεσσαρακοντα-
πέντε χρόνους νομίμως τὸ τῆς συνειδήσεως ἀθλήσεως
μαρτύριον, χρίτος; ἀποστολικῆς ἡξιώθη, λάσεις καὶ
θαύματα πεπονηκός, καὶ βίβλον ὄλην ὠφελείας
οὐσαν πνευματικῆς, ἀγράμματο; ὦν, θείῳ Πνεύ-
ματι συνεγράψατο. Ἔδει δὲ αὐτὸν καταπαῦσαι τῶν
μακρῶν ἐκείνων τῆς ἀσκήσεως; πόρων, περὶ ὧν ὁ
μαθεῖν ζητῶν ἐκ τῶν κατὰ πλάτος γεγραμμένων
αὐτῷ εἴσται ἀκριβῶς. Νενοσηκῶς τὰ τῆς λύσεως,
πρὸς Κύριον ἐνεβήμησεν, ἐκδημήσας τοῦ πολυάθλου
καὶ καρτερικοῦ αὐτοῦ σώματος. Τοῦτον οὖν καὶ τὰ
τούτου λαμπρὰ κατορθώματα ὅσα δὴ μαθητῆς ὁ
μακάριος αὐτός; εἰδὼς, καὶ τὸν ἀποστολικὸν αὐτοῦ
βίον ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, Θεοῦ ἔργα καὶ θεία χαρι-
σματα μὴ εἰδὼς κατορῦται, ἀλλὰ ἀνακηρύττειν
καὶ ἀνυμνεῖν, ὕμνους εἰς αὐτὸν καὶ ἐγκώμια ἐκ θείας
ἀποκαλύψεως συνεγράψατο, καὶ ὄλον τὸν βίον αὐτοῦ.
Ἴνα δὲ καὶ πρὸς ζῆλον ἐγεῖρη τινὰς, εἰς τὸ μιμή-
σασθαι τὸν ὁμοῦμενον καὶ τῆς ἀρετῆς ἐργάτας
γενέσθαι, τὴν μνήμην αὐτοῦ, κατὰ τὴν τῶν ἀπο-
στόλων παράδοσιν, ἐτησίως μετὰ πάντων λαμπρῶς
ἐώρταζε τῶν ἀγίων, στήλην ἀρετῆς γεγραμμένην,
τὴν ἱστορίαν ἀναζωγραφήσας τῆς εἰκόνης αὐτοῦ.
*Symeon, vir ille divinus, cui convenienter apteque
Venerabilis cognomen fuit, qui et admirabilis hujus
Symeonis Pater simul ac magister exstitit, cum in
bonam jam senectutem venisset, annos quinque supra
quadraginta, conscientie martyrio legitime perfun-
ctus, apostolicam gratiam nactus erat, sanitarum
patrorum ac miraculorum, librumque spiritualis utili-
tatis confertissimum homo idiota ac litterarum rudis
divino Spiritu conscripserat, necesseque erat ut a
religiosæ exercitationis longis illis laboribus quies-
ceret (de quibus qui nosse quærat, ex iis que illi sus-
cripta sunt, accurate pleneque intelliget) suprema
laborans ægritudine, multis certaminibus victore tole-
rantissimoque corpore suo emigrans, ad Dominum
commigravit. Hunc itaque ejusque præclaras virtu-
tes ac facinora, velut utique discipulus, vir hic beatus
cum explorata haberet, ejusque vitam apostolicam
perfecte nosset; Dei opera ac divina dona haud do-
ctus desodere, sed prædicare ac collaudare, laudum
in eum cantica ac encomia, divina revelatione con-
scripsit, ejusque Vitam omnem litterarum monumen-
tis consignavit. Ut vero etiam aliquos ad æmulatio-
nem provocaret, atque viri laudibus ad imitationem,
ac virtutis cultum accenderet, ejus quot annis memo-
riam prece ac apostolica traditione accipimus, cum
sanctis omnibus, festis gaudiis celebrabat, conscripto*

virtutis titulo, illius simulacri ac imaginis depicta historia. Nactenus Symeon ex privata revelatione ac scientia, plusculum forte sibi indulsisse videatur, ut sanctorum plenos honores Patri suo spiritali deferret. Laudanda quidem illa œconomia ac consilii ratio, ut eos laudemus, quos nobis aliisque virtutis palestra antistites volumus ac duces : præstantque egregie Romani pontifices, vindicatis ordinum religiosorum institutoribus, qui clariore in Ecclesia habentur, si qui sanctitatis radiis fulserunt ; nec Romanis duntaxat fastis ascriptis, sed et solemnium officio, nedum apud suos, sed et toto orbe Romano ac Ecclesia Latina, donatis. Id tamen ut rite fiat, nec civilibus duntaxat, sed et sacris, publice saltem consecrentur honoribus, necessaria episcopalis cognitio est, ac probatio; quam impotentiori zelo non exspectavit Symeon, etsi ea secuta est. Subdit enim Sthetatus.

"Ηκουσε ταῦτα καὶ ὁ Σέργιος πατριάρχης, καὶ μεταπυφάμενος τὸν ἄγιον, πυθνάεται περὶ τῶν ἀκουσθέντων αὐτῷ. Ὡς δὲ περὶ πάντων ἀνεδίδαξεν αὐτὸν ὁ μακάριος, καὶ ὅπως ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἀνωθεὶ ἐμπνευσθεὶς, τοὺς ὕμνους τῷ Πατρὶ ἀνετάξατο, καὶ τὸν βίον αὐτοῦ συνεγράψατο. Ζητεῖ ταῦτα διελεῖν, καὶ αὐτοῖς ἐντυχεῖν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένοις. Λαβὼν οὖν ἐπὶ χεῖρας τοὺς βιβλίου, ὁ πατριάρχης, καὶ ἄπασαν τὴν πραγματείαν φιλοπόνως διελεῖν, ἠγάσθη ἐπὶ τῷ πράγματι, καὶ πολλὰ προσεπαίνεσας, καὶ τὸ βιβλίον τῆς αὐτοῦ πίστεως ἐγκωμιάσας, ἀπέλυσε, ὑπομνήσκων αὐτῷ προτρεψάμενος κατὰ τὴν κληρὸν τῆς τοῦ Πατρὸς μνήμης, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς κηρὸς καὶ μύρα παρέχη, καὶ ἀποσιούται τὴν τιμὴν. *Audivit hæc et patriarcha; accersitoque sancto, ex illo percontatur, de his quæ audierat. Docet ille omnium rationem, divinaque pridem revelatione atque afflatu, cantica composuisse, ac vitam illius conscripsisse. Querit patriarcha hæc percurrere, ipsaque ab eo scripta pellegere. Sumptis itaque in manus libris, cunctisque diligenter pellectis ac evolutis, re gavius est, multisque laudibus cumulans; firmamque ejus fidem magnifice commendans, dimisit, monens ipsum, jubensaque, ut temporis quo celebranda foret Patri memoria certiozem faceret, ut et ipsa cereos unguentique conferret, ac sancto honorem impenderet.* Visa hæc, pro Ecclesiæ Constantinopolitanæ ritu sufficiens Symeonis Studitæ, dicti Venerabilis, vindicatio, et ut sancti titulo publicos in urbe (aut certe in sancti Mamantis monasterio) honores haberet. Inque hunc modum annos sexdecim ejus cultum illibatam perseverasse, celebrataque frequenti religioso conventu solemnibus, auctor Sthetatus: donec Stephanus Alexinæ ex metropolitā Nicomediensi, Sergii patriarchæ syncellus, eo nomine cœpit exagitare, inque Symeone venerabili quædam reprehendere, ipsumque proinde ejus religiosum cultum, sic præsertim tota urbe solemnem, improbare. Totum Sthetatus ascribit invidiæ, ac quod utriusque Symeonis sanctitas ac scientia, illius famæ scientiæ ac sanctitatis vide-

atur officere. Nolim ego sic nigro virum lapide damnare. Præter Scylitz. et Cedr. ipse Sthetatus, clarissimi nominis, eoque nedum patriarchæ, sed et imperatori cbarissimum, magnæque apud eos auctoritatis, eum scribit, facillimum scilicet solventis quibusque dubiis ac quæstionibus, λόγῳ καὶ γνώσει τῶν πολλῶν διαφέρων. *Longe vulgo præcellens eloquentia ac scientia.* Legaum ad Sclerum urbi jam imminentem, suæque tyrannidis terrorem illi inferentem, a Basilio et Constantino missum, qua suadendi vi, sapientiæque ac virtute præstabat, docent relati Scylitz. et Cedr. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐκράττετο, ὁ σύγκαλλος Στέφανος καὶ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαδότης, καὶ πειθεὶς μαλάξει ἱκανὸς γνώμην σκληρῶν καὶ ἀτίθασσων, πρέσβυς εἰς τὸν Σκληρὸν ἀποστέλλεται, εἰ πῶς δυναθῆῃ πείσεται τοῦτον ἀποθέσθαι τὰ ὄπλα. *Interim Stephanus Syncellus, Nicomediæ præsul, vir eruditus et eloquens, sapientiæque ac virtute clarus, durumque animum ac indomitum suadæ vi emollire i loneus, legatus ad Sclerum mittitur, num forte ad arma ponenda verbis cogere possit.* Miratur P. Goar. Notis suis ad Cedr. quomodo syncellus Stephanus, quasi patriarchæ concellaneus, illique assiduus, qui Nicomediæ præsul esset, ibique pro officii muneris, potius quam Constantinopoli in patriarchæ ædibus, vitam ageret; nec patriarchæ successor, quod fere syncellorum videbatur, designatus esset. Potuisset Sthetatus si ejus copia fuisset, lucis aliquid afferre. Docet itaque eum, abdicato episcopatu sic assidue versatum cum patriarcha, ac vere syncelli partes implese, non solo titulo atque nomine ornatum fuisse; sive alias inhiabat sedi Constantinopolitanæ, eoque munere sibi ad eam gradum parabat: quam ne assequeretur, in causa esse potuit longa Sergii ætas ac sedes annorum viginti, intra quos nihil vetat Stephanum humanis excessisse, et ubi totam in Symeonem fabulam luserat, per cuius vel mortem vel ingravescentem ætatem, ille postmodum pace potitus sit, libereque Patri suo spiritali, Symeoni venerabili, solemnibus annuis honores persolverit; sive nihil eam sedem ambiens (ut non erat certa ultroque jure sancita ac necessaria syncellorum in eam sedem successio) velut utiliorem rebus ecclesiasticis navaturus operam, sic a consiliis patriarchæ, in regenda universa diocesi, quam si unam aliquam civitatem vel ipsam metropolim episcopus regeret; vel ipse sponte, vel invitante patriarcha, sive etiam imperatoribus, pro ejus nominis celebritate, ea relicta, Constantinopoli quasi patriarchæ assessor, illique intimus ac familiaris, consederit. Quæ fere modo, apud Latinos, etiam archiepiscopi in cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteros passim cooptantur; vacantque ipso jure sic assumptorum sedes, quod non satis conveniat utrique muneri in uno homine: ut quis scilicet adductus sit Romanæ curiæ ejusque urbis clero, et ut pontificis partes sedulo exsequatur, in Ecclesia ac plebe, cui præfectus episcopus est; juris tamen

fictione, ejusque velut fraude quadam, eadem illis, ac quandoque majores sedes commendantur; et si non desunt qui utroque munere præclare functi, tum purpuram ornarunt, tum et magis infulas, sanctis moribus composito grege peculiarius credito, nihilque illo secundum Deum, sive purpuram dicas, sive quid aliud humanæ dignitatis, antiquius habentes, ejusque cura pervigiles; veri scilicet Pastores, Christianique Ἀρχιεπίσκοπος vestigia sedulo prementes, decorarunt; in quibus sol quidam effulsit Carolus Borromæus; secuti plures eximio exemplo, Franciscus Sordaniensis, meus ipse metropolita vitæque regularis assertor et vindex in sanctissimi Rosarii FF. Prædicatorum Burdigalensi cœnobio, in quo et nomen sanctiori instituto (sancto vere tunc, modoque sodalicio) dedit; Galaminus noster, alique.

Stephanus ergo, τὸν τῆς ἐπισκοπῆς παραιτησάμενος θρόνον, συνῆν ἀπὸ τῆς πατριαρχῆς, καὶ μεγάλην ἐφέρετο παρὰ πᾶσι τὴν φήμην τῆς γνώσεως. *Reputata sede episcopali, cum patriarcha semper versabatur, magnaque apud omnes scientiæ æstimatione erat.* Potuit ergo vir eruditus suspectum habere, quod ambo Symeones viri illiterati ex solo quasi afflatu de Deo divinisque tanta loquebantur; quodque alter, alterius jam defuncti memoriam consecrans, ad ejus solemnia totam fere cogeret civitatem; ut jam magna civium pars, nihil nisi sanctum haberent, quod illis auctoribus accepissent. Primum itaque illi tentata Symeonis de Deo doctrina: tum sollicitatum Patris ille honor, annum unum atque alterum, patriarcha ac episcopis ægre assentientibus, ut damnarent, quod jam aut ipsi approbant. Raptus tandem in concilium eo nomine Symeon, ipsaque Patris imago divinis honoribus consecrata: ejus in eo ventilata causa; et longa Symeonis satisfactio, pro se ac imagine: juxta ex illa obliui vox Ὁ ἌΓΙΟΣ; abolitæ et omnes aliæ ejus, in sancti Mamantis, imagines. Altera coacta synodo; jussus Symeon aut a Patris illis laudibus cessare, aut cœnobio; urbeque excedere. Nolenti cedere, decreta synodice exsilii pœna. Deportatus ad Chrysopolim, in oppidulum quod Palusiatum vocant. Nactus ibi oratoriam pene dirutum atque desertum, in eo cum discipulo considet. A Christophoro senatorii ordinis viro, ejus possessionis erat, ipsum dono obtinet, ea

condicione, ut si Deus melius ipsi dederit, monasterium in eo exstruat. Per eum, aliosque ejus discipulos delatæ querelæ ad patriarcham. Revocatus ipse in urbem; tentata rursus constantia, oblati honores, metropolitica sedes, nobili aliqua civitate, modo tantisper contentionem remitteret. Cunctis immoto, facta licentia colendi Patrem ut libuerit ac vel in urbe, prioreque cœnobio degendi, vel in nova solitudine. Delecta solitudo; in ea coactus novus grex, exstructum egregiis ædibus nobile cœnobium, cunctis ad vitæ asceticæ necessariis satis instructum; sanctæ Marinæ vocant. In eo aucta Symeonis Venerabilis religio et cultus, confluyente ex ipsa urbe Augusta, totaque vicinia, innumera hominum multitudine ad ejus quotannis solemnia. Derivata hæc eadem ad diversa alia cœnobia. Nulla deinceps Symeoni creata molestia. Exstinctus brevi post restitotom Symeonem patriarcha Sergius, eique subrogatus Eusthatus, cujus omne tempus videtur vixisse Symeon, et ad ipsum Alexii, qui fuerat Studianus monachus, pervenisse. Stephanus, vel ipse, quo tempore Sergius, diem obierit, vel eo sublato, animos posuerit; aliis jam patriarchis Symeoni æquioribus, majorisque præ Sergio firmitatis, qui probata Symeonis instituti ratione colendo Patrem suum, non debuit obtundente Syncello, eaque duntaxat ratione, ac nisi certo deprehensio errasse sibi calculum, nec eum sanctum, sed vel hypocritam vel hæreticum esse, a constantia resilire. Hæc summa Vitæ Symeonis, quæ longe multa impleret folia. Ex ea planum, quam non in obscuro manserint res ejus, post breve ipsius exsilium et carcerem, nec quasi oblivione ejus sepulta cantica, sermonesque, ac scripta alia; ut sibi visus fuerat divinare Leo Allatus, quod eum defecerint vetera monumenta. Ægre fero, ut tantum virum pro adversariis stare admittam, vel Palamitarum fontem esse, nisi hoc solum, quod illi simplicius ei dicta, nimiaque emphasi, de Dei unione ac visione, ejusque luce ac divinitate, in suam nisi sunt detorquere sententiam; uti et illo superiorum, Dionysii, Basilii, Greg. Chrys. Maximi: vixque ullus occurrat, eorum qui mysticam atque moris theologiã propensius tradidere, cui non proclive sit eandem prope ac Symeoni inferre calumniam. Sic et Thaulero nostro visi aliqui detrahere, quem Ludovicus Blossius vir eruditus ac pius, rito vindicat. Visio illa, aliaque ejus generis, gustus quidam est expectatæ felicitatis, altiorque præsentis Deus ejusque unionis in perfectis, sensus, quam Symeon in eis negare, hæreseos notat; nec forte aliud in eo, ejusque Patre spiritali, Symeone Venerabili, Stephanus reprehendebat. Libet ex ejus Orat.: Περὶ γνώσεως ἀληθινῆς, cujus init. Καὶ νῦν εὐχαίρω; καλὴν εἰπεῖν ἡμετέρας εἰσεῖναι. Τὸ μορφοῦσθαι ἐν ἡμῖν τὸν ὄντως ὄντα Θεόν, εἰ μὴ τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς πάντως μεταποιεῖν τε καὶ ἀναπλάττειν καὶ εἰς τὴν τῆς θεότητος εἰκόνα μεταμορφοῦν; ὅσον ἔγνωμεν ἔρα γεγονότα καὶ τὸν ἅγιον Συμεώνην τὸν Εὐλαβῆ, τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουβίου ἀσκήσαντα· τῇ περίᾳ αὐτῆς τὰ περὶ αὐτοῦ βεβαιωθέντες. Τῇ γὰρ ἀποκαλύψει τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπισφραγίσαντες, ἀναντιρρήτως ταύτην φυλάττομεν. Μᾶλλον δὲ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φωτός, ὡς ἐκ λαμπάδος τινός, τὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν λύχνον μεταδοτικῶς ἀνάψαντες, ἀσβεστον διατηροῦμεν, ταῖς ἐκείνου εὐχαῖς καὶ προσελαῖς φρουρούμενοι. *Quid est formari in nobis, eum, qui est vere, Deum; nisi nos ipsos omnino transmutare, et in imaginem divinitatis suæ transformare? Qualem utique etiam evasisse novimus sanctum Simeonem Venerabilem, qui in monasterio Studii exercuit; ipso periculo, rei ejus certo notitiam adepti. Divini enim in eo Spiritus*

revelatione, obsignatam in eum fidem, circa omnem A
hæsitacionem servamus. Quinimo ex eadem luce, ve-
lut ex quadam lampade, mentis nostræ lucernam com-
mercio quodam accendentes, ejus precibus ac interces-
sionibus, muniti inextinctam servamus.

Tuncque de æmullis: Ἀπιστοῦσι καὶ ἀδύνατον εἶναι
ἐαυτοὺς πείθουσι, τὸ καθαρεῦσαι ἀνθρώπον τελείως
ἀπὸ παθῶν, καὶ ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι
τὸν Πατέρα κλητόν. Διὰ τοῦτο τοῖνυν καὶ κατὰ τῆς ἐαυ-
τῶν σωτηρίας λαλοῦσι καὶ πράττουσι, κλειόντες ἐφ'
ἐαυτοῖς τὰς πύλας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ
πάντας ἄλλους τοὺς εἰσελθεῖν βουλομένους κωλύον-
τες. Εἰ που δὲ καὶ ἀκούσωσι περὶ ἑτέρου τινὸς νο-
μιμῶς ἀγωνισαμένου, καθαρευόντος τε ἀπὸ πάντων
παθῶν, καὶ πᾶσι τὰ μεγαλεῖα κηρύττοντος τοῦ
Θεοῦ, ὅσα δηλονότι ἐποίησεν ἐπ' αὐτῷ ὁ Θεὸς, κατὰ
τὰς ἀψεudes ὑποσχέσεις αὐτοῦ· καὶ ὅπως μὲν λέ-
γοντος πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων, κατηρώθη
φῶς ἰδεῖν Θεοῦ καὶ Θεὸν ἐν φωτὶ δόξης· ὅπως δὲ
γνωστῶς ἔργῳ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἰσχυροτάτην κατ'
ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἅγια ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι γέγονεν· εὐθύς ὡσπερ κύνες λυσσῶντες
καθυλακτοῦσιν αὐτοῦ, καὶ κατεσθίειν, εἰ δυνατόν, τὸν
ταῦτα λέγοντα σπείδουσι· Παῦσαι, λέγοντες, πε-
πλανημένοι καὶ ὑπερέφανε σύ. Τίς ἄρα τοιοῦτος
ἄρτι Θεόν, ὡς οἱ ἅγιον Πατέρες ἐγένοντο; Τίς
δὲ Θεὸν εἶδεν, ἢ ἰδεῖν κἂν ὀπωποῦν δύναται; Τίς
Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ τοσοῦτον ἔλαβεν, ὡς δι' αὐτοῦ
τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἔξωθῆναι ἰδεῖν; Παῦσαι,
μὴ σε λίθοις καταλευσθῆναι ποιήσωμεν. Ἐξ ὑμῶν
μὲν, ὧ οὗτος, ὡς αὐτοὶ φατε, οὐδεὶς οὐδαμῶς· ἐκ
δὲ τῶν προαιρουμένων τὸν σταυρὸν ἄραι καὶ τὴν
στενὴν ἰδεῦσαι ὁδὸν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀπολέσα ψυχὰς
ἐνεκεν τῆς γλιώνου ζωῆς, πολλοὶ μὲν εἶδον καὶ πρό-
τερον· πλείους δὲ, οἶμαι, ὄρωσι καὶ νῦν, καὶ τῶν βου-
λομένων ἕκαστος δέχεται· πᾶν ὅμιλος σκαϊότητι γνώμης
καὶ βασκανίας· φλυαλοῦσι τούτους ἰδεῖν οὐκ ἰσχύετε.
Nōn credunt, sibi persuadent fieri non posse, ut
homo perfecte a libidinibus atque vitiis mundus sit, et
ut totum substantialiter in se Paracletum recipiat.
Idcirco etiam contra suam ipsorum loquuntur agunt-
que salutem, claudentes super se ipsos fores regni
cælorum, cunctosquē reliquos, qui velint intrare,
prohibentes. Sin autem etiam de alio quodam audie-
rint, legitime eum certasse, mundumque a perturbatis
omnibus affectibus esse, ac Dei mirabilia omnibus
prædicare; quæcunque nimirum Deus in illo fecit
juxta verissimas promissiones suas; dicentemque, ut
audi. orum salutis consulat, hoc se consecutum esse ut
Dei lumen videret, Deumque in claritatis seu ma-
jestatis lumine, utque adeo sapienter actu Spiritus
sancti in se adventum secundum operationem, sancta-
que in sancto Spiritu facta conspiceret; statim velut
canes rabidi adversus eum oblastrant, festinantque
ut qui hæc loquitur, si fieri potest, devorent. Cessa-
niunt, seducte tu ac superbe. Quis modo talis, ac san-
cti Patres existere? Quis vero Deum vidit, aut vel
minimum videre potest? Quis tanta copia Spiritum
sanctum accepit, ut per eum, Patrem Filiumque me-

reretur videre? Cessa, ne te lapidibus obruamus. Ex
vobis quidem, Amici, nemo proisus, ut vos dicitis :
Ex illis vero qui crucem tollere statuerunt, et ar-
ctam viam ambulare, atque suas animas propter
vitam æternam perdere, viderunt multi etiam prius;
pluresque etiamnum, uti arbitror, vident, ac visurus
est quisquis voluerit; tametsi vos mentis perversitate
livorisque malitia eos videre non valeatis. Plura ejus
generis toto illo sermone, quæ ipsa ejus causa ac
crimen apud Syucellum videantur; quæ tamen
sic ab eo diluta auctor est Sergius, ut mera calum-
nia visa sint synodi judicio, uno hoc in eo repre-
hensio, quod ita Patris, sicque ambiciose culti me-
moriam celebraret. Sic enim ille ad Proceres, Syme-
onisque discipulus. Ἐγὼ μὲν, ἐνδοξότατοι, οὐ-
δεμίαν ἔλαβον πρόποτε πονηρὰν ὑπόληψιν κατὰ
τοῦ κυροῦ Συμεῶν· ἀλλὰ καὶ ἀναγνώρις καταρχῆς
τὰ εἰς τὸν Πατέρα τοῦτου ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα,
ἤσθη ἐπ' αὐτοῖς, τὸν ἐκεῖνου βίον εἰδῶς, καὶ ψάλλ-
ειν ἐπέτρεψα ἐπ' ἐκκλησίᾳ αὐτᾶ, ὑπερεπαινεσᾶς
τὴν πίστιν αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐκ εἶδ' ὄθεν, καὶ τίς γέγο-
νεν ἀναμεταξὺ ἐκεῖνου καὶ τοῦ συγκέλλου διαφορά,
καὶ μυρίας κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ τὰς
κατηγορίας ἐξήγειρεν, οὐδὲν πλέον ἔχουσα; ἢ μόνον
διαβολάς. Ἄ δὲ πέπονθε παρ' ἡμῶν, οὐχ ὡς πα-
ρασφαλεῖς ἐν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, δι' ὧν
ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος πίστις ὠχύρωται, πέπονθεν,
ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος μὲν τοῦ ἰδίου ἀμεταθέτως εἶχε
σκοποῦ, καὶ τιμῶν τὸν Πατέρα, τοῦ λαμπρῶς ἑορ-
τάζειν οὐκ ἐπαύετο· οἱ κατηγοροὶ δὲ αὐτοῦ ἐταράσ-
σοντο, καὶ δι' ὄχλου καθεκάστην ἡμῖν ἐγένοντο. Διὰ
τοῦτο τῆς μονῆς αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως αὐτὴν παρ-
εκίνησα. Νῦν δὲ, εἰ βούλεται, καὶ τοῖς ἐμοῖς εἴξει λό-
γοις, κύριος αὐθις καὶ τῆς ἰδίας μονῆς γενήσεται, καὶ
ἀρχιερέα τοῦτον ἐν μιᾷ τῶν ὑψηλῶν μητροπόλεων,
συνευδοκούσης κάσης τῆς ἱερᾶς συνόδου, χειροτονήσῃ,
καὶ τὰ κακῶς ἐκθεβηκότα διορθώσεως τεύξεται τῆς
προσηκούσης. Ego sane, viri inclyti, nullam unquam
malam suspicionem adversus dominum Symeonem ad-
misi: sed et lectis initio quæ ab illo in Patrem suum
conscripta erant, illis gavisus sum, qui illius vitam ex-
ploratam haberem, ejus fidem supra modum laudans.
Verum unde, nescio, quæve inter eum ac Syucellum orta
discordia, innumeraque adversus eum ejusque patrem
D
excita accusationum capita, nihil præter meras calum-
nias habentia. Quæ vero a nobis illi multa irrogata
est, non eo irrogata est tanquam in ecclesiasticis dog-
matis, quibus recta ac inculpata fides tota consistit,
erraverit; sed quod in suo ille proposito immobilis
persisteret, Patrisque honore, dies festos agitandi
splendido cultu ac magnifico, nullum finem faceret;
eque ve turbarentur illius accensatores, ac quotidie
molesti nobis obtunderent. Hæc causa est, cur suo
illum monasterio ac civitate moverim. Nunc vero si
velit, meisque sermonibus acquteverit, tum rursus
monasterii sui arbiter erit, tum univèrsa comprobante
sacra synodo, in una celsarum metropoleon episco-
pus a nobis ordinabitur; et quæ mala obtigerunt,
convenienter emendabuntur. Notabant superbix po-

lius, quam prorsus perversæ doctrinæ, quippe qui jactaret ipse, quod antiquis sanctis præ summa puritate non inficiabantur concessum esse, ut scilicet divinis potirentur visionibus; pro eo tamen ac humana fert conditio, non Messalianorum errore, ut ad libitum ipsa eis conspicua fieret divina essentia, vel ipsa claritas eis visa, increata Dei gloria esset, non Dei in eis effectus et immutatio ac transformatio, uti ipse relatus Symeon satis expressit.

Quod ait, ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτοῖς δέξασθαι τὴν Παράκλητον, Clarius Serm. Περὶ τῶν δουλευόντων θεῷ, τίνες ἂν εἴεν, expressit. Ὡσπερ ἐκκαϊόμενος κλίβανος, ἐπάν σφοδρῶς ἐκκαῆ, ὅπως διαυγῆς γίνεται καὶ τοῦ πυρὸς ὁμοίος· οὕτω δὴ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, ἐπάν μόνῃ χωρὶς πάθους ἀναπομεινῆ, τότε οὐσιωδῶς καὶ αὐτῆ ἐνοῦται τὸ θεῖον καὶ ἄϋλον πῦρ, καὶ εὐθὺς ἀνάπτεται καὶ διαυγάζεται· καὶ μεταλαμβάνει, ὡσπερ ὁ κλίβανος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου πυρὸς, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦ θεῖου καὶ ἀβρόβητου φωτὸς, καὶ αὐτὸ πῦρ κατὰ μέθεξιν γίνεται. *Velut accensa fornax, cum valde accensa fuerit, prorsus lucida ignisque similis evadit; sic nimirum etiam animi essentia, ubi sola absque affectibus vitiorumque expers remanserit, tunc illi quoque divinus extraque omnem materiam ignis essentialiter unitur, statimque accenditur et lucescit; ac velut fornax, ignis hujus, qui sensu percipitur, commercio gaudet, sic et corpus divinæ ac arcanae lucis; ipsumque ignis etadit qua ignis particeps est. His pene affinia Chryostomus quibus præsertim locis divinæ in nobis Eucharistiæ effectus exaggerat: quæ sane intelligenda, ut sic nobis Deus, ipsaque ejus essentia, per sua dona, quibus comes est, illabatur, vereque co- piletur, non ut una ejus nostraque essentia sit, quod nec poscit exemplum fornacis accensæ, sed ut intima quædam nullaque verborum vi explicabilis Dei unio ac præsentia in anima sic affecta, significetur; quæ ipsa per gratiam est in justis omnibus, sed occulta et quasi habitus, nulloque vel exiguo illius sensu; in perfectis longe notior actuque ac maximo quodam velut sensu, velut gustu quodam expectatæ cum Deo theώωω; cum eum videbimus sicuti est, inleque perfecte illi erimus, Deo perfecte similes; cum tunc quoque Deus infinite emineat, sicque οὐσιωδῶς; (vera scilicet unio futura sit) ut Demonstratque discretæ essentia; tanquam ens a se, et ab alio, maneat.*

Serm. Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου βίου, incip. Πολλοῖς τοῖς ἐν κόσμῳ πολλαῖς προσομιλήσας, *De animo Dei amore ebrio ac vere extatico.* Συνάπτεται τοῖς ἀγγέλοις, τῷ φωτὶ ἀναμιγνύται, ἀπογεύεται τῆς ζωῆς, τῇ ἀθανασίᾳ συμπλέκεται· ἐν ἀπολαύσει γίνεται τῆς τρυφῆς, εἰς τρίτον ἀνέρχεται οὐρανόν, ἀρπίζεται εἰς παράδεισον, ἀκούει ἀβρόβητα ῥήματα, εἰς τὸν νομφῶνα εἰσέρχεται, εἰς τὴν παστὸν παραγίνεται, τὸν Νυμφῶνα ὁρᾷ, τοῦ πνευματικοῦ γάμου ἐν μετοχῇ γίνεται, τοῦ μυστικοῦ κρατήρος ἐμπιπλάται, τοῦ μίσχου τοῦ ζευτετοῦ, τοῦ ἀρτου τοῦ ζωηροῦ, τοῦ πύματος; τῆς ζωῆς, τοῦ ἀμώλου Ἀγνοῦ, τοῦ

ἀπολαύσει γίνεται, εἰς ἃ οὐδὲ τῶν ἀγγέλων αἱ δυνάμεις ἀδεῶς ἐνατενίσαι τολμῶσιν. Οὕτως ἔχων, πυρ- οῦται τῷ Πνεύματι, καὶ ὁρᾷ τὸ τῆς θεώσεως αὐτοῦ ἐντεῦθεν μυστήριον. Πῦρ ὅπως γίνεται τῇ ψυχῇ, μεταδιδοῦς καὶ τῷ σώματι τῆς οικείας; λαμπρότητος; δίκην τοῦ ἠρωμένου πυρὸς, τῆς οικείας; τῷ σιδήρῳ φύσεως μεταδιδόντος. Καὶ γίνεται ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, ὅπερ γέγονε τῇ ψυχῇ ὁ Θεός, καθά φησιν ἡ Θεολόγος φωνή. Οὕτε γὰρ ψυχὴ ζῆν δύναται, μὴ φωτισμένη παρὰ τοῦ κτίσαντος, οὕτε σῶμα, μὴ παρὰ τῆς ψυχῆς δυναμούμενον. Σκόπει ἀκριβῶς τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. Σῶμα, ψυχὴ καὶ Θεός; τὰ τρία ταῦτα. Θεός ἀναρχος, ἀτελεύτητος, ἀπόριστος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, ἀβρόβητος, ἀναζήτης, ἀψηλάφητος, ἀπαθής, ἀνεκδιήγητος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν φανείς ἡμῖν ἐν σαρκὶ δι' Υἱοῦ, καὶ γνωρισθεὶς διὰ τοῦ παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, ὡς πιστεύομεν, ἴσος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, ψυχῇ νοεραῖ μίγνυται διὰ τῆς ἐμῆς ψυχῆς, ὡς ποῦ τις ἔφη, ἴνα καὶ τὸ πνεῦμα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ. Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐπαγγέλλεται, λέγων, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπερικατήσω. Ἄλλὰ πρόσεχε. Θεοῦ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας ἐνοικούντος; ἐν ἡμῖν τοῖς γνησίοις δούλοις αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐλλάμψεων τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπερικα- τοῦντος ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἀκριστοὺς εἶναι τοῦ Θεοῦ τὰς ἀξίας τῶν τοιούτων ψυχᾶς ὁμολογου- μένως πιστεύομεν. Τῶν ἐὰ ψυχῶν πάλιν δικινουμέ- νων ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, καὶ μηδὲν μὲρ ἀπολιμπαν- ὀμένων, ἀνάγκη πάντως καὶ αὐτῶν τὴν σάρκα, ἀχώριστον οὔσαν τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ μὴδὲ ζῆν χωρὶς αὐτῆς δυναμένην, ὅλην ἀγεσθαι τῆς ψυχῆς τῷ θελήματι· καὶ ὡς οὐκ ἔστι σῶμα ζῆν ἄνευ ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ θέλημα ἐνὶ τῷ σῶμα ἔχειν τὸ τε παρ- εκτὸς ψυχῆς. *Consociatur angelis, commiscetur lumi- ni, vitam degustat, immortalitati conseritur, deliciis fruitur, in tertium cælum ascendit, rapitur in para- disum, audit arcana verba, in thalamum ingreditur, torum nuptialem adit, videt Sp. snum, spiritualium nuptiarum communionem donatur, mystico ciatere im- pletur; vitulo saginato, vitali pane, vitæ poculo, Agno immaculato, manna spiritali reficitur, illis omnibus bonis potitur, in quæ nec angelicæ Potestates in- trepide audent prospicere. Ita se habens, inflammat- ur Spiritu, indeque suæ deificationis mysterium cernit. Animo prorsus ignescit, ipsumque corpus sua claritate impartit; haud secus ac ignis oculis conspicuus in naturæ suæ commercium ferrum asciscit. Hocque ipsum animus corpori efficitur, quod Deus animo existit, juxta ac Theologus loquitur. Neque enim fieri potest ut animus vivat, nisi ejus qui con- didit fulgoribus illustratur, neque ut corpus, quia ab animo roboretur. Attende diligenter quo spectent ea quæ dicuntur. Corpus, anima, Deus. Tria hæc. Deus principii ac finis expers, inaccessus, imper- scrutabilis, invisibilis, ineffabilis, qui nec tanji nec palpari potest, nullique obnoxiis affectui est, nec enurvari potest, extremis temporibus apprensus nobis*

in carne per Filium, ac manifestatus per sanctissimum suum Spiritum, uti fide docemur, æqualis nobis per omnia sine peccato, animæ intelligenti miscetur, mei animi causa, ut quidam ait, ut et Spiritum saluum faciat, et carni immortalitatem præstet. Quin et pollicetur, dicens. « Inhabitabo in eis, et inambulabo. » Verum animum attende. Deo, juxta quod vere pollicitus est, in nobis veris servis suis inhabitante, sanctissimique Spiritus afflatu & illustrationibus in animis nostris inambulante, qui talibus digni sunt animi, a Deo separari non posse explore credimus. Cumque rursus animi per omne pervadant corpus, nec ulli desint parti, prorsus necesse est, ipsam quoque carnem, quæ ab animo inseparabilis sit, quin imo, quæ nec vivere absque illo possit, totam animi regi voluntate. Ac sicut non potest corpus vivere sine animo, sic neque tunc voluntatem habere potest sine illo. Hoc Christi, nostræque Trinitatis mysterium. Christi ut exemplaris, quod id eo Deus sit altiori aliaque ac in nobis ratione. In ipso enim, ipsa hypostasis unus, et in quo caro sit ipsa ðµðθεο; ut loquitur Gregorius, una, Deus: in nobis vero, ενεργεία, ελλάµψει, dono gratiæ, afflatu, illustratione, ac quidquid in sanctis Deus operatur, ut peculiariter filiis ac diis, non tamen natura, φύσει, sed dono gratuito et adoptione, θέσει quod disertis verbis Symeon prodetur, ut non sit nævus in scirpo quaerendus, tantisque vexanda hæc ejus creata Trinitas, diviniæ imago, in qua ipsa, tria unus sint Deus, etsi sunt caute omnia ad probatæ theologiæ normam reducenda: quæ maxime cautio est mysticis adhibenda, cujus defectu possint simplicioribus offensionem esse, ac errorum illis ansam præbere. Infert ergo Symeon. Ἀποδέδεικται τολύον ὅτι ὡσπερ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς Θεὸς ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνεῖται, οὕτω πάλιν ἐν Θεῷ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως κατὰ χάριν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, μήτε τοῦ σώματος εἰς ψυχὴν μεταβαλλομένου, μήτε τῆς ψυχῆς εἰς θεότητα μεταποιουμένης· ἀλλὰ μένων ὁ Θεὸς καθὼς Θεὸς ἐστίν, καὶ ἡ ψυχὴ καθὼς ἔχει φύσιν, καὶ τὸ σῶμα καθὼς ἐπλάσθη πηλός· ὁ παραδόξως συνδήσας αὐτὰ, καὶ τῷ πηλῷ συγκεράσας τὸ νοερόν τε καὶ αἰθλον, αὐτὸς ἀμφοτέροις τούτοις ἀσυγχύτως ἐνοῦται· κατὰ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκαίνου, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε, γίνονται. Ἀλλὰ πάλιν, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον ἐπαναλάβωμεν. Ηζητήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς Θεὸς, ὃν σεβόμεθα· Θεὸς, ψυχὴ καὶ σῶμα, ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος καὶ θεὸς εἶναι καταξιοῦμενος. Igitur probatum est, sicut in Patre et Filio et Spiritu sancto, unus Deus inconfuse ac indivise adoratur, sic rursus in Deo et anima et corpore qui per gratiam est, fieri hominem indivise ac inconfuse: ita nimirum ut neque corpus in animam mutetur, neque anima in deitatem confsetur; sed manente Deo quatenus Deus est animaque, quomodo illi natura comparatum est, ac corpore, pro eo ac lutum formatum est; qui inaudita hæc ratione divinxit, mentemque ac quod omni

A vacat materia luto miscuit, ipse ambabus his inconfuse unitur; eoque uti sermo probavit, hoc nanciscor ut ad ejus imaginem ac similitudinem sim. Verum rursus si libet, sermonem resumamus. Pater, Filius et Spiritus sanctus, unus Deum, quem colimus. Deus anima et corpus, homo ad Dei imaginem conditus, et cui obtingit ut sit deus.

Nec longe est locus ille ex orat. 27, Pontano durior visus, ac Leoni Allatlo in eorum exemplum adductus, quæ nemo pius æquo animo ferat in Symeone. Ὁ τοῦ θαύματος! ὅτι ἄνθρωπος Θεῷ ἐνοῦται πνευματικῶς καὶ σωματικῶς; εἴπερ οὐ χωρίζεται τοῦ νοῦ ἡ ψυχὴ. οὐδὲ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα· ἀλλὰ τῇ οὐσιωδῶς ἐνώσει γίνεται τρισυπόστατος κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος· εἰς θέσει Θεοῦ, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ ὅπερ μεταβλήθη, θεοῦ Πνεύματος· καὶ πληροῦται τηρικαῦτα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ, « Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. » Κατ' εἰκόνα δηλαδὴ καὶ κατ' ὁμοίωσιν τοῦ Ὑψίστου, γεννήματα θεοῦ ἐκ τοῦ θεοῦ Πνεύματος. O rem miram! Homo Deo spiritaliter corporaliterque unitur; siquidem anima non a mente nec ab anima corpus sejungitur: sed et essentialiter unione quæ est per gratiam homo τρισυπόστατος (vel ut trium substantiarum dicas) efficitur; unus scilicet adoptione Deus, ex corpore atque anima, et cujus factus est particeps, divini Spiritus. Tuncque impletur quod dictum est a Davide propheta, « Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes. » Filii Excelsi, imaginis scilicet ratione ac similitudinis Altissimi; divina progenies ex divino Spiritu. Pont. et Allat. ac si esset τῇ οὐσιωδῶς ἐνώσει, unione essentiali; monetque Pont. illud nec ad Deum, nec ad gratiam referendum esse (Neque enim homo justus aut cum Deo, aut cum gratia essentialiter unitur) sed ad solam conjunctionem corporis et animæ, quæ utique essentialis est. Malim ego τὸ οὐσιωδῶς, uti est, adverbialiter reddere, quo determinetur vox τρισυπόστατος, ut dicatur homo trium substantiarum (quasi scilicet in eis subsistens) similitudine quadam ad divinas personas, non quovis modo, sed οὐσιωδῶς, vere sane veraque unione, sed per gratiam, et qua unus θέσει fiat, non una essentia. Notum est sanctis Patribus pro eodem accipi οὐσταν ac ρύσιν. Sic passim exponunt Damasc., Maxim. et alii: idem itaque illis φυσικῶς et οὐσιωδῶς, atque unio φυσικὴ et οὐσιωδῆς. Uti igitur unio φυσικὴ in Christo, naturalis, sic dicta Cyrillo, anath. 3, non in eo consistat naturas, uti male carpit Theodoretus, vel unam, alia absorpta, factam astruit, Apollinarii errore; sed earum veram unionem, κατ' ὑπόστασιν tamen (subsistendi scilicet ratione) sic et significat Symeoni, trium essentialis unio, vel qua homo unus essentialiter deus, tribus constans fiat, vera unio est, et qua vere id fiat, κατὰ χάριν tamen (per gratiam) non ut ex illis una quædam essentia emergat. Sic superius semel et iterum usurpata ea vox Symeoni, in his quæ ex illo attulimus; possitque Pontanus vel Theodoretus exemplo emendari, ejusque vocis usum, ut et illi

affinis, ex Cyrillo doceri: Φυσικὴν φάμεν γενέσθαι Ἀ
τὴν ἰσῶσιν, ἀλλ' ἐκ δύο πραγμάτων ἀνομοίων, Θεό-
τητος τε καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν ἕνα γενέσθαι Χρι-
στὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον διαβεβαιούμεθα. *Natura-
lem dicimus factam esse unionem, sed ex dua-
bus rebus dissimilibus, Deitate scilicet et humani-
tate, unum factum esse Christum et Filium et Do-
minum affirmamus.* Unabus, inquam, rebus dissi-
milibus, quæ et dissimiles reipsa ac essentia sua, ab
unionē maneat; uti se res habet in illis exemplis
quibus sancti unionem sive hypostaticam, sive quæ
per gratiam est (amoris scilicet et charitatis, sive
etiam visionis ac cognitionis) explicant.

Videtur ipse Cyrillus Symeoni prævisse lib. ix,
in Joann. versus finem, ubi de prima creatione lo-
quens, quæ ad Dei imaginem homo conditus est, et
ad quam per Christum reformamur; exclusa ea
opinio, quæ spiraculum a Deo homini insuffla-
tum, animam rationalem exponit; ipse Spiritum
sanctum interpretatur, velut signaculum perfectæ
jam ex anima et corpore humanæ naturæ, a Deo
impressum; quo sic homo Deus unus dicitur sit, ac
in tribus vere existens: Μέτοχον αὐτὸν τῆς ἰδίας
φύσεως ἀποτελεῖ Θεός. Ἐνεψύσηε γὰρ εἰς τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, τοῦτ' ἔστι, τὸ Πνεῦμα
τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ἔστιν αὐτοῖς ἡ ζωὴ μετὰ Πατρός,
συνζῶν εἰ; τὸ εἶναι τὰ πάντα. Κινεῖται γὰρ ἐν
αὐτῷ τε καὶ ζῆ, τὰ ζωῆς δεκτικὰ. *Participem eum
Deus reddidit suæ naturæ. « Insufflavit enim in fa-
ciem ejus spiraculum vitæ, » hoc est, Spiritum Filii.* C
*Ipse enim vñta est cum Patre, in esse omnia conti-
nens. In eo quippe morantur et vivunt, quæ vitæ
capacia sunt.* Aliisque in eam rem interjectis,
Ἦς οὐκ ἄν, οἶμαι, τις εἰ φρονῶν τὸ ἐκ τῆς θείας
οὐσίας προελθὸν ἐμπύσημα ψυχὴν οἴοιτο γενέσθαι
τῷ ζῶν· ψυχωθέντι δὲ μᾶλλον, καὶ πρὸς ἰδιότητα
τῆς τελείας φύσεως δι' ἄμορον ἀφειγμένῃ, ψυχῆς ἐη
λέγω καὶ σώματος, καθάπερ τινὰ σφραγίδα τῆς
ἐαυτοῦ φύσεως ἐνέπηξεν ὁ Δημιουργός, τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον· τοῦτ' ἔστι τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, δι' ἧς
πρὸς τὸ ὀρχέτιον διεπλάττετο κάλλος· ἀπετελεῖτο
δὲ κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος πρὸς πάσαν ἰδέαν
ἀρετῆς, δυνάμει τοῦ ἐνοικισθέντος αὐτῷ διακρα-
τούμενος Πνεύματος. *Neminem sanæ mentis existi-
maturum unquam arbitror, afflatum ex divina sub-
stantia procedentem, animalī animam existisse; sed
animato potius, et ad proprietatem naturæ perfectæ
ex anima et corpore deducto, naturæ suæ veluti si-
gnaculum Creatorem impressisse, Spiritum sanctum,
id est, spiraculum vitæ; per quod ad archetypi pul-
chritudinem formaretur, et ad Creatoris imaginem,
ad omne virtutis genus, inserti ei Spiritus inque eo
locati, virtute conservatum, perficeretur.* Amissa hæc,
per facultatem arbitrii (quæ ipsa in homine, ait
Cyrillus, quædam imaginis portio est) ut in Christo
unione itidem divinitatis cum humana natura, re-
parata sint, et per eum ipsoque Mediatore in nobis;
idem pluribus prosequitur: sed hæc nobis suffi-
ciant.

Possem alia asserre, ut quod habet *Serm. de
prævaricatione Adæ*, ubi et illud οὐσιωδῶς recurrit.
Ἐκστηθι τὸ φρικτὸν ἀκούων τοῦ μυστηρίου, καὶ τὸν
λόγον πιστὸν ὄντα μετὰ πάσης ὑπόδεξαι πληροφο-
ρίας καὶ πίστεως. Συλλαμβάνομεν οὖν αὐτὸν οὐχ
σωματικῶς, ὡς ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος αὐτὸν
συνέλαβεν, ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν, οὐσιωδῶς δέ·
καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἐκείνον, ὃν καὶ ἡ ἀγνή Παρθένος
συνέλαβεν, ἐν ταῖς καρδαίαις ἡμῶν, καθὼς ὁ θεὸς
Παῦλός; φησιν· « Ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς
λάμψαι, αὐτὸς ἐλαμψεν ἐν ταῖς καρδαίαις ἡμῶν. »
Ὅλον εἰπεῖν, ἀνεῖ τοῦ, αὐτὸς ἕως οὐσιωδῶς γέγονεν
ἐν ἡμῖν. *Obstupescere tremendum audiens mysterium,
ac sermonem, qui fidelis sit, omni certitudine ac fide
suscipe. Illum itaque concipimus, non corporaliter,
quemadmodum Virgo ac Deipara enim concepit, sed
spiritaliter quidem, verum essentialiter; eundemque
ipsum habemus (quem et Virgo castissima concepit)
in nostris cordibus, uti beatus Paulus ait: « Deus
qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit
in cordibus nostris; » pro eo ac diceret: Ipse totus
essentialiter in nobis versatus est.* Ergo, vult essen-
tiale Deo in nobis esse? Nugæ. Vult certe ipsum re-
vera Deum esse in nobis peculiari præsentia modo,
nihil separatum a suis donis, quorum auctor est,
supra omne debitum naturæ. Sequitur Ὅτι ἐκ καὶ
ἡμεῖς τὸ ἀσχετον πῦρ τῆς Θεότητος ὡσαύτως
δεχόμεθα, ἀκουσον τοῦ Κυρίου λέγοντο; « Πῦρ
ἦλθον βλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. Ποῖον ἄλλο εἰ μὴ τὸ
ὁμοούσιον αὐτοῦ τῆς Θεότητος Πνεῦμα, μεθ' οὗ
συνεισέρχεται καὶ συνθεωρεῖται σὺν τῷ Πατρὶ καὶ
αὐτὸς, καὶ ἕνθον ἡμῶν γίνεται; Quod autem nos
etiam importabilem Deitatis ignem suscipiamus, audi
Dominum dicentem, « Ignem veni mittere in terram. »
Quem ignem, nisi Spiritum Divinitati suæ consub-
stantialem, cum quo una cum Patre ipse quoque in-
greditur et intelligitur, ac in nobis versatur? Modum-
que speciale sequentibus explicat, qui est Eucha-
ristiæ perceptione, qua extensio est, ejus quod in
Marta peractum mysterium est; et quæ ejus carnem
manducantes, ὅλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
Υἱὸν τῆς Παρθένου καὶ παναμώμου Μαρίας, τὸν ἐν
δεξιᾷ καθήμενον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἐν ἡμῖν ἔχομεν
D κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον· « Ὁ τρώγων μου
τὴν σάρκα, » κ. τ. ε. *Totum incarnatum Deum et
Dominum nostrum Jesum Christum, eundem Dei,
Virginisque ac intemeratissimæ Mariæ Filium, eum
qui sedet in dextera Dei et Patris, in nobis habemus,
juxta ac dictum ab illo est. « Qui manducat meam
carnem, » etc. Quæ verba alibi sic exponit: *Lu me
manet, » ἐν τῇ ἐμῇ δόξῃ, ἐν τῷ ἐμῷ φωτί, ἐν τῇ ἐμῇ
Θεότητι. In mea claritate, in meo lumine, in mea
Deitate; quæ sunt digne communicantium, et eorum
qui divino illo cibo vere mente reficiantur.**

Nimium est, quod ita revelationem, notitiam, il-
lustrationem, ac quæ ejusmodi sunt prædicat, ut ei
donum gratiæ, quod habentem lateat, videatur ex-
cludere, certamque omnino inhabitantis Dei cogni-

tionem invehere. Haud quidem inficiandum, viris perfectis ex divinorum in eis sensu ac gustu, ingentem quamdam oriri persuasionem, quod justis sint, ac vere sint templum Dei, ejusque esse quos patiuntur divinos ardores ac illustrationes: seclusa tamen revelatione, quam et Dei esse certo quis noverit, nemo se justum sic omnino existimare potest, ut non sit formido aliqua oppositi, ut necesse sit et illi dicere cum Apostolo: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* In actu tamen exercito, ut loquuntur, sic efficiuntur, ut unum Deum cogitent, nec ab eo ejusque amore se unquam divelli posse putent. Quem affectum expressit Paulus, cum ait: *Quis nos separabit a charitate Dei?* Sicque sane intelligenda illa Symeonis, quæ plus aliquid emphasî habere videntur. Facit et illud ejusdem Apostoli: *Vos ipsos probate, si estis in fide, in dilectione.* Ad eam probationem spectant, quæ serm. de Judicio sic habet: « Ἐκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν θεασάσθω, εἰ τὸν Θεὸν λόγον ἐλάβοντα ἔλαβεν, ἢ τέκνον Θεοῦ ἐγένετο, εἰ οὐκ ἐξ αἱματος, καὶ σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ Θεοῦ γεγέννηται, εἰ ἔγνω τὸν σαρκωθέντα λόγον σκηνώσαντα ἐν αὐτῷ, καὶ εἰ ἐθεάσατο τὴν δόξαν αὐτοῦ, θύξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Ἴδού γέγονε Χριστιανός, καὶ ἀναγεννηθέντα ἑαυτὸν ἐθεάσαστο, καὶ τὸν γεννῆσαντα αὐτὸν Πατέρα ἐγνώρισεν, οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλ' ἔργῳ χάριτος καὶ ἀληθείας. Ἐμμένωμεν, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ τῷ ἐσώπτῳ τῆς ἀληθείας, καὶ ἀποστῶμεν τῆς βλαβερᾶς καὶ αἰρεσιώδους διδασκαλίας καὶ ἀπονοίας τῶν λεγόντων μὴ ἀποκαλύπτεσθαι ὧν ἐν ἡμῖν τοῖς πιστοῖς τὴν δόξαν τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεᾶς. Ἡ γὰρ δωρεὰ ἐν τῇ ἀποκαλύψει δίδεται· καὶ ἡ ἀποκάλυψις διὰ τῆς δωρεᾶς ἐνεργεῖται. *Quisque nostrum videat, num Deum Verbum venientem suscepit, num Dei Filii effectus sit; an non ex sanguine solum et carne, sed et ex Deo natus sit; num Verbum incarnatum in se habitans cognoverit, et gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre viderit? Ecce Christianus evasit, seque regeneratum vidit, et quo natus est, Patrem cognovit, non verbo solum, sed opere gratiæ et veritatis. Perseveremus, fratres, in veritate hoc speculo, et a noxia ac hæretica doctrina sententiaque eorum abscedamus, qui dicunt, non revelari nunc nobis fidelibus, Domini Jesu Deitatis claritatem, per donum sancti Spiritus. Donum enim in revelatione datur, et revelatio seu manifestatio, per donum præstat. Videntur hæc paulo duriora, nisi intelligantur de sensu quodam ac gustu in fidelibus, præsertim sapientibus et perfectis, quos Græci γνωστικὸς vocant. Quandoque etiam in incipientibus et poenitentibus in fervore animi, quos videre divinum lumen ait Symeon, sed non adipisci, quod ultiores poenitentiae labores et certamina detrectent. Nec absque errore negari potest. Quod autem omnes, in quibus gratia secretius operatur; nec est illa revelatio seu manifestatio, quod Symeon videtur exigere, mortuam fidem habeant, hocque ille velit, majoris erroris sit. Hæc-*

A que forte alter alteri Symeon et Syncehus opposuerint. Quod refert Symeon Eustratii martyris, virtute clarissimi, exemplum, rem non conficit; quod scilicet dixerit: Νῦν ἔγνω ὅτι ναὸς Θεοῦ εἰμι, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ οἰκεῖ ἐν ἐμοί. « Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας. » Πρὸς δὲ τὸν δικάζοντα τύραννον, εἰ σοὶ τὰ αἰσθητήρια τῶν φρενῶν μὴ ἠλλοίωτο, καὶ τῷ τῶν παθῶν φεράματι μὴ κατεσκεύαστο πρὸς τὸ γεῦδες ἡ ψυχὴ σου, ἔδειξεν ἄν σοι τὸν Ἐσταυρωμένον τοῦτον, Σωτήρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην τυγχάνοντα. *Nunc cognovi, quod templum Dei sum, et Spiritus ejus habitat in me. « Discedite à me, omnes operarii iniquitatis. » Et ad Tyrannum judicem: Nisi tibi sensus mentis evariati essent, animusque vitiorum colluvis et affectuum in terrenum habitum transisset, ostendissem utique tibi hunc crucifixum, qui Salvator et redemptor ac beneficus sit.* Non enim sequitur, quod ita Symeon infert: Εἶδες πῶς ἡ πίστις τῶν ἔργων δίχα νεκρά ἐστι; Πρὸ γὰρ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τοὺς τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνας τὸν ἅγιον, ἐπειδὴ τὴν πίστιν μόνον εἶχεν, οὐκ εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν αὐτῷ· ὅτε δὲ ἐκ τῶν ἔργων τὴν πίστιν ἔδειξε, τότε καὶ ναὸν ἑαυτὸν Θεοῦ ἐπέγνω, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον οἰκοῦν ἐν αὐτῷ γνωστικῶς τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεάσατο. *Vides quomodo fides sine operibus mortua est? Priusquam enim sanctus martyrii certamina subiret, quod solam fidem haberet, non habebat in se Spiritum sanctum. Ubi autem ex operibus fidem ostendit, tunc et se Dei templum esse agnovit, ejusque Spiritum sanctum in se habitare, sapienter mentis oculis conspexit.* Unle enim vir ἐπ' ἀρετῇ περιβόητος, Christiana scilicet virtute conspicuus, sola fide, eaque adeo mortua præditus? Imo habuit et Spiritum sanctam et donum, sed inter certamina magis habuit et agnovit, uti Augustinus, in Joan. de promissione Spiritus apostolis facta, exponit.

Unus locus est, quem refert Leo Allatius ex Symeonis Sermone 3 de Oratione seu Attentione, quem etiam Nipho Monachus adversus Palamam urget, qui nec apparentem medicinam, sensumve ullum commodum, videntur recipere. Non occurrit mihi ille Sermo in Cod. E. Card. Mazar. ac nec in illis quæ Pöntanus latine edidit. Certe si ita scripsit Symeon, non divino Spiritu, sed suo, illoque errante, scripsit. Sic autem scripsisse; et in discipulos sparsisse quæ Messaliani et Omphalopsyhi inter paucos duntaxat magisque fideles mussitabant, et in illis damnata erant, non facile mihi persuadeam; quod in aliis locis nihil ejusmodi habeat. Exigit ille quidem, ut et reliqui mystici, ad recipiendum divinum lumen, aliquam in nobis præparationem; puritatem cordis, contritionem, humilitatem; omnem denique ἀπάθειαν, et ut homo sensibus excedat eisque moriatur, quæ sunt quasi removens, quod afflatum divinum prohibeat: qui nec ipse his necessario comes sit, sed prout sederit divinæ voluntati, ac se Sponsus dignabitur sponsæ manifestare. In qua ipsa re necessaria sit maxima

quædam modestia et cautio, ne dum sponsa nimium tenere cupit sibi que addicere, et in ejus intrare secreta, Sponsum cogat avolare. Serm. Περὶ τῆς ζωοποιῦ νεκρώσεως, post exaggeratam Dei dignationem, quod in nobis per pœnitentiam inhabitare ac inambulare sustineat, redeuntibus occurrere; in collum tuere, osculo accipere, ac reliqua præstare, quæ sub Prodigii persona ac parabola perscripta sunt in Lucæ Evangelio; unde homo, quasi prægnans Deo, eoque plenus, intra notitiam eum portat, qui ipsum portantem et omnia produxit creaturæ, Θησαυρὸν ἀφ' αὐτοῦ, ἀνεκλόητον, ἀποσον, ἀνίδεον, ἀύλον, ἀσημάτιστον, ἐν ἀμηχάνῳ κάλλει μεμορφωμένον, ὅλον ἄπλοῦν, ὡσπερ φῶς, τὸν ὑπὲρ πῖν φῶς. *Thesaurum ineffabilem, nulla sermonis vi explicabilem, qualitatis, quantitatis, formæ, materiæ, figuræ expertem, immensa pulchritudine, totum simplicem, velut lumen, quod omne excedit lumen; quo utique omnium ditissimus beatissimusque, nullius egressus, et quem nulla foris desideria fatigent, evallit; ita sapienter admonente. Βλέπε ὁ τοιοῦτος γενέσθαι ἀξιωθῆς, ὁ ἔνοικον κτησάμενος ὅλον ἐν σεαυτῷ τὸν Θεόν, μήποτε ἀνάξιόν τι τοῦ θαλήματος αὐτοῦ ἢ πράξεις, ἢ ἐκ χειλέων προφέρεις, καὶ εὐθύς ἀπολείσεις τὸν ἐν σοὶ κεκρυμμένον θησαυρὸν, ἀπανάστατος αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ. Τίμησον αὐτὸν ὅσον εἰς δύναμιν, καὶ οὐδὲν τῶν αὐτῶν μὴ ἀρεσκόντων, μηδὲ προσόντων αὐτῷ φυσικῶς παρεισάξεις εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ ἕστας σε ἀναχωρήσει ὀργισθεὶς μετὰ σοῦ. Μὴ πολυλέγει πρὸς αὐτὸν, μηδὲ πρόσπιπτε ἀναισχύντως, ἐν σεαυτῷ λογίζομενος, καὶ λέγων· Ἐπιβίβωμαι ὑπερβάλλουσαν θερμότητα, καὶ ζῆλον ἀγάπης πολλὴν τῆς πρὸς αὐτὸν, ἵνα μου τὴν πρόθεσιν ἀποδείξηται, καὶ γινῶ δὲ ἀγαπῶ καὶ τιμῶ αὐτόν. Ἴσθι οὖν ὅτι πρὸ τοῦ ταῦτα ἐνοήσασαι σε ἐκείνος πάντας τοὺς λογισμοὺς σου ἐπίσταται καὶ οὐδὲν αὐτὸν κέληθεν. Ἀλλὰ γὰρ μηδὲ νοεραῖς χερσὶ κρατῆσαι αὐτὸν ἐπιχειρήσεις· ἄληπτος γὰρ ἐστι· καὶ ὅσον ἀψασθαι αὐτοῦ τολμήσεις ἢ κατασχεῖν αὐτὸν οἰηθῆς, ἔξεις ἔνδον οὐδὲν· ἀλλ' εὐθύς ὄλος ἀφανωθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ πολλὰ μεταμελήσῃ καὶ κλαύσεις συντριβῶν σεαυτὸν καὶ μαστιζῶν, καὶ ὠφελήσεις; οὐδὲν. Vide cui obtigit ut talis fieres, qui totum in leipso nactus es Deum hospitem, ne quando indignum uliquid ejus voluntate aut egeris, aut ex lubris protuleris, moxque occulti in te thesauri jacturam feceris, abeunte illo a te. Co'e eum pro virili tua, nec eorum quæ minus ei placent, nec ei natura insunt, in ejus domum aliquidi intruleris, isque te relicto abscedat, iratus in te. Ne cum illo verbosior sis, neve impudenter irruas, apud temetipsum cogitans ac dicens: Eximium fervorem ostendam, multamque charitatis in ipsum æmulationem, ut meum propositum probet ac voluntatem, sciatque, quod eum diligam et colam. Scito igitur, priusquam hæc tibi in animum venerint, nosse illum omnes tuas cogitationes, nec quidquam eum latere. At neque mentis manibus tenere eum moliaris: incomprehensibilis enim est; quantumque attingere ausus fueris, aut delinere cum putaveris, in-*

tus nihil habebis: sed statim totus a te disparebit, multaque te pœnitudo tenebit, et lugebis, conteresque te ipsum et cœdes, nec plane quidquam commodi referes. Quid hæc sic casta et ekmata, cum Messalianorum nugis vere meretriciis et ex orco profectis? Vix ipse nisi aliis edita proferrem. Priora quidam tria documenta ad contemplationem non inutilia; otium quoddam ac vacatio a negotiis omnibus, iis etiam quæ honesta videantur; conscientia munda, et ut nullis rebus afficiaris, vel ipsi corpori. Hæc enim ἀπάθεια, et unde mentis tranquillitas, cui divini solis fulgor proclive illucet. Quod vero sequitur plenum ineptiæ est, cum pari impietate: Εἶτα καθίσας ἐν καλλιῷ ἡσυχῶς, καὶ ἐν μιᾷ καταμόνῳ γωνίᾳ πρόσχε ποιῆσαι ὃ λέγω σοι. Κλείσον τὴν θύραν, καὶ ἔκπρον τὸν νοῦν σοῦ ἀπὸ παντὸς μεταίου, ἤγγον προσκαίρου. Εἶτα οὖν κρείσας τῷ στήθει τὸν πύγωνα, κινῶν τὴν αἰσθητὸν ὀφθαλμῶν σὺν ὅλῳ τῷ νοῖ ἐν μέσῃ κοιλίᾳ, ἤγγον ἐν τῷ ὀμφαλῷ, ἀγγον καὶ τὴν τῆς βίβδος τοῦ πνεύματος ὄλην, εὐὸ μὴ ἀδεῶς ἀναπνεῖν, καὶ ἐρῶννησον νοητῶς ἔνδον ἐν τοῖς ἐγκάτοις εὐρεῖν τὸν τόπον τῆς καρδίας, ἐνθα ἐμφιλοχωρεῖν πεφύκασαι πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις. Καὶ πρῶτον μὲν σκότος εὐρήσεις, καὶ πάχος ἀνένδοτον. Ἐπιμένοντος δὲ σοῦ, καὶ τούτου τοῦ ἔργου νυκτὸς καὶ ἡμέρας ποιουμένου, εὐρήσεις, ὡ τοῦ θυμάτος ἀληκτον εὐφροσύνην. Ἄμα γὰρ εὐρηκί νοῦς τὸν τόπον τῆς καρδίας, βλέπει παρευθῶς, ἢ οὐδέποτε ἠπίστατο· βλέπει γὰρ τὸν μεταξὺ τῆς καρδίας ἀέρα καὶ ἑαυτὸν, φωτεινὸν ὅλον καὶ διακρίστως ἐμπλεῶν, κ. ε. ε. Tum sedens quiete in cellula, inque uno eorstm angulo, animum adhibe ut facias, quod tibi dico. Clauso ostio, mentem eleva ab omni re vana, temporanea scilicet et caduca. Tumque innixa pectori barba, sensibilemque oculum cum omni mente, in ventris medium (id est, umbilicum) movens; comprime et narium spiritus attractionem, ne libera sis respiratio, mentisque indugine scrutare intus in visceribus, ut invenias locum cordis, ubi omnes facultates animæ immorari solent. Primumque tenebras offendes, et duram crassitiem. Verum ubi perseveraveris, ac opus hoc, diu noctuque continuaveris, invenies (rem miram!) jugem consolationem. Mox enim ac mens, cordis locum invenerit, confestim videt, quæ nunquam noverat. Videt enim interjectum acrem. ipsaque semetipsam lucidam totam ac discretionis plenam, etc. Hæc sic affectata ac ridicula, ipsa se fatuæ mentis deliria produunt, et quibus malus spiritus illudat, non ipse bonus Spiritus cor hominis impleat, cui potius humilitas et compunctio ac cordis contritio, luctusque pœnitentiæ iter in animum pandant: quæ fere exigit Symeon, quo fit, ut hæc ejus non facile admittam. Hæc regula sanctus Nicephorus patriarcha, Theodoto Ancyrano abrogat, quos ei sermones ascribebant Iconomachi, et quibus illi suo errori præsidium quærebant; quod nimirum Orat. in Symeonem et Annam, quæ ejus certam monumentum esset, ille aliter sensisset; quanquam ejus auctoritas

(quippe auctoris non omnino laudati) non admodum A dit, quibus se patronum Cerularius præberet, hinc gravissime arcessens Chaldaismi, ut vocat; superstitionis scilicet spirituum et animorum, quæ, aliæque in eum dicta scriptæque, nec injucunda lectæ, nec inutilia fore spero, in vulgando a me *Historiæ Byzantinæ* expectato tomo, quo suis coloribus egregie depicti atque expressi prudantur, qui Græcis schismatis auctores exsistere; nequissima vere capita, et qui tantæ gentis et Ecclesiæ labe ac atrocitatis, uli sint, quos videbantur injurias ipsi accipisse. Hæc hætenus, justo forte *παρεχθαικώτερον*, in quibus ipsis meliora exspecto, si quis docere habeat, ac vel Symeonem certius vindicare, vel etiam reum facere, superest pauca quædam in ipsam Calecæ lucubrationem ex more adnotare.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ

— ΠΕΡΙ

ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

— SAPIENTISSIMI VIRI

MANUELIS CALECÆ

— ORDINIS PRÆDICATORUM

DE ESSENTIA ET OPERATIONE.

F. Francisco Combesio, ejusdem Ordinis, interprete.

Id nobis hic loci, quasi defungentibus, finis propositus est, ut latam a synodo de divina *essentia* divinaque *operatione*, deque illis mota questione, sententiam, clarius retexamus; quo scilicet, ii qui æmulationem quidem habent, sed non secundum scientiam¹, erudiantur ad legitime certandum, unde sibi et coronam acquirant; qui autem ex simplicitate ignorant, doceantur; nam, ut auctor est divinus Apostolus: *Qui ignorat, ignorabitur*²; iique adeo etiam, qui proclive, seu potius temere ac maligne alios calumniantur, eisque detrahunt, injustitiæ arguantur. Hanc nimirum sententiam, universa synodus, præsidente imperatore, sæpius conveniens, ipsa promulgans atque conscribens, tanquam rectæ fidei columnam sibi proposuit, ac velut pietatis regulam, reliquis tenendam tradidit; nec non *Tomum Palamæ* appellandam senuit. Id enim-

Β Σκοπὸς αὐτοσχεδιάζουσιν ἐνταῦθα, τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας παρὰ τῆς συνόδου προενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, σαφέστερον ἐξυφάναι· ὡς ἂν, οἱ μὲν ζῆλον, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν δὲ ἔχοντες, παιδευθῶσιν ἀγωνίζεσθαι νομίμως, ἐξ οὗ καὶ ὁ στέφανος· οἱ τε ἐξ ἀπλότητος ἀγνοοῦντες, μάθωσιν· ἐπεὶ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, Ὁ ἀγνοῶν ἀγροηθήσεται· καὶ δὴ καὶ οἱ τοῖς ἄλλοις προχείρωσ, ἢ μᾶλλον ἀλόγως καὶ κακοήθως συκοφαντοῦντες καὶ διαβάλλοντες ἐλεγχθῶσιν ἀδικοῦντες. Ἦν δὴ τα ἀπόφασιν ὅλη σύνοδος βασιλέως προκαθεζομένου, πολλίκις συνελευθῶσ, ἀπορηναμένη καὶ συγγραφαιμένη, ὡς στίλβην ὀρθοδοξίας ἐαυτῇ προῦθηκε, τοῖ; τε ἄλλοις κατέχειν αὐτὴν ὡς ἕρον εὐσεβείας παραδίδωκε· καὶ δὴ καὶ Τόμου τοῦ Παλαμᾶ ταύτην ἐπινομάζεσθαι ἐνωρίσατο. Τοῦτο μέντοι γνώριμον ταῖς διανοίαις τῶν τὰ παρὲντα

¹ Rom. x, 1. ² I Cor. xiv, 39.

αναγνωσομένων προεποκείσθω, ὡς ἦν καιρὸς, ὅτε ἡ Ἐκκλησία αὕτη τῆς ἀποφάσεως ταύτης πρότερον ἰτέραν ἐναντίαν ἐξήνεγκε· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ καὶ νῦν ἔτι ζῶντες τῇ συνόδῳ τότε παραγενόμενοι, καὶ αἱ προβάσαι συνοδικαὶ πράξεις ἐπὶ τούτοις, βασιλεύοντος Ἀνδρονίκου, καὶ τὰ ἱστορούμενα περὶ τούτων· ὡςτ' ἀμφίβολον εἶναι ποτέρα τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐλήθη· μεθ' ἑαυτῆς ἔχει· τὴν γὰρ ἀντίφασιν μὴ δύνασθαι συναληθεύειν, καὶ δεῖ ἀδύνατον τὴν λεγομένην καὶ πιστευομένην καθολικὴν Ἐκκλησίαν αὕτην εἶναι, τὴν περὶ τῶν αὐτῶν τῆς πίστεως κεφαλαίων νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἐκείνως τάναντιώτατα κρίνουσαν καὶ κρατοῦσαν, καὶ παρήρησεν γράμμασι καὶ πράγμασιν ἀποφαινομένην. Δεῖ γὰρ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀληθεύειν δεῖ· ἔπει καὶ τὸν παρακούοντα ταύτης ἐθνικὸν καὶ τελώνην ὁ Κύριος εἶναι διωρίσατο.

Ἴνα τοίνυν κατὰ σκοπὸν ἀρξάμενοι, τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας νῦν κρατοῦσαν ἀπόφασιν ἐξηφάνωμεν, καὶ ταύτην αὕτην ἐπ' ἐαυτῆς ὅπως ἔχει θεωρῶμεν, εἰδέναι χρὴ ὅτι τῷ ρηθέντι· Τόμῳ τῆς συνόδου ἐξ κεφάλαια καὶ ζητήματα καὶ συμπέρασματα πρόκειται δεῖξαι, καὶ περὶ τούτων καθόλου πραγματεύεται· ὦν πρῶτον, ὅτι ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ διάκρισις οὐσίας καὶ ἐνεργείας· δεύτερον ὅτι ἐνεργεῖα αὕτη ἐστὶν ἀκτιστος· τρίτον, ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη καὶ ἡ διαφορὰ ἐν τῷ Θεῷ οὐ ποιεῖ σύνθεσιν ἐν αὐτῷ· τὸ τέταρτον, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνον τοῦ Θεοῦ λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας αὐτοῦ· πέμπτον, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὑπέρχεται τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· ἕκτον, ὅτι ὁ Θεὸς οὐ μετέχεται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνεργεῖαν. Ἐκ δὲ τῶν τοιούτων ζητημάτων, ἃ καὶ φιλοτιμότερον ἀποδεικνύουσιν, ὡς εἴονται, ἡ τῶν ἀνδρῶν τούτων πίστις φαίνεται· ὅμως δὲ καὶ ἐξ ὧν λέγουσι, σαφέστερον αὐτοῖς ῥήμασι δειχθήσεται· ὡς ἂν ὁ τῶν προεῖναι σκοπὸς λαμπρότερον ἀναφανῆ, καὶ ἕνα μηδεὶς αὐτοὺς συκοφαντεῖσθαι ἢ διαβάλλεσθαι νομίση.

Φανερὸν μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐν τῷ Τόμῳ ἀποφάσεως ὅτι οὐ περὶ τῆς διακρίσεως ἐκείνης προτιθέσθαι, καθ' ἣν ὁ εἰς Θεὸς ἀφθέγκτως ταῖς ὑποστάσεις διακρίνεται· τούτῳσι κατὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις καὶ τὰ τρία πρόσωπα· τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· μᾶλλον δὲ, τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπιπέπερ ἡ μὲν ἅγια Τριάς ἐν ἑκτὶ πρᾶγμα ὃ τί ποτέ ἐστι καὶ μία οὐσία· καὶ οὐ τὸ μὲν τῶν προσώπων ὑφέστηκε καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ οὐχ ὑφέστηκεν· οὐδὲ τὸ μὲν μεθεκτὸν καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ ἀμέθεκτον· καὶ παρήμι τὰ κλειώ, ἃ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας λέγουσι διακρίνοντες, ὡς δειχθήσεται· ἀλλὰ κατὰ τινὰ ἄλλην διάκρισιν ἐπινοηθεῖσαν αὐτοῖς· καθ' ἣν ὡς βούλονται, διακρίνεται αὐτὸς ὁ τρισυπόστατος Θεὸς εἰς οὐσίαν καὶ ἐνεργεῖαν· μᾶλλον δὲ οὐσίαν καὶ ἐνεργείας. Φανερὸν δὲ καὶ ὅτι τὴν ἐνεργεῖαν αὕτην καὶ θεστήτά φασι· μᾶλλον δὲ

vero eorum qui ista lecturi sunt, ante omnia animis ratum esto ac constitutum, fuisse tempus cum hæc Ecclesia, sententiam aliam huic contrariam ante edidit; ac testantur, qui etiam nunc superstites, synodo illi interfuerunt, Actusque ipsi eo in negotio synodales, Andronico imperatore, habiti; ac denique quæ de illis gestorum monumentis conscripta sunt: quocirca dubium est, utra harum sententiarum veritate nitatur. Liqueat enim fieri non posse ut affirmatio et negatio simul veræ sint, vel ut illa dicatur atque credatur Ecclesia catholica, quæ de hisdem fidei capitulis modo sic, modo aliter, maxime contraria decernat, teneatque et palam scriptis factisque enuntiet. Necesse est enim, ut Ecclesia catholica verum semper dicat; nam et qui eam non audierit, ethnicum et publicanum fore, Dominus statuit.

Ut igitur certa ad destinata ratione ordientes, ejus quæ nunc obtinet, de divina essentia ac operatione, quæstionis sententiam retexamus, hancque ipsam in seipsa, cujusmodi sit, contuemur, observandum est; illi quem dixi, synodi Tomo, sex capita ac quæstiones conclusionesque, ostendenda proposita esse, deque illis universim tractare. Primum est, esse in Deo distinctionem essentiam et operationis. Alterum, hanc operationem increatam esse. Tertium, discretionem hanc ac distinctionem in Deo non facere in eo compositionem. Quartum, Deitatis nomen non solum dici de Dei essentia, verum etiam de divina operatione. Quintum, Dei essentiam illius operationi emihere ac superiorem esse. Sextum, non participari Deum ratione essentiam, sed ratione operationis. Ex ejusmodi sane quæstionibus, quas et luculentius, ut sibi videntur, ostendunt ac probant, quænam sit istorum hominum fides patet; quanquam etiam ex his quæ dicunt, ipsis eorum verbis, a nobis monstrandum est; quo nimirum, eorum quæ proposita sunt, scopus clarius ipse elucescat, nec quisquam per calumniam aliquid eis a nobis objici arbitretur.

Liqueat autem, ex ea quæ in Tomo habetur, sententia non proposuisse eos, de illa distinctione, qua unus Deus, nullis verbis explicabili ratione, hypostasibus discernitur; tribus scilicet subsistentiis ac tribus personis, Patris et Filii et Spiritus sancti; quia potius Patre et Filio et Spiritu sancto, quandoquidem sancta Trinitas una res est quæcunque tandem illa sit, unaque essentia; nec personarum alia quidem per se subsistit vereque est, alia non per se subsistit nec est vere; vel alia sui ipsa ratione participabilis est, alia ex se participari non potest. Aliaque complura missa facio, quæ de essentia et operatione loquuntur, distinguendo ac discernendo, ut monstrabitur; sed secundum aliam distinctionem ac discretionem, cujus ipsi auctores existunt: qua utique, ut illi existimant, ipse Deus trino subsistens in essentiam et operationem (seu magis in eorum-

¹ Matth. xviii, 17.

nam et operationes) discernitur. Manifestum autem est hanc operationem etiam Deitatem illis nuncupari; quinimo Deitates; quod ipsum ex iis quæ credunt ac scribunt clarius innotescet. Etenim de hac ipsa re in eodem Tomo, ante earum quas diximus quæstionum editionem, aiunt: *Cœpisse venerabilissimum chartophylaceum et principem philosophorum ut est ecclesiastica consuetudo, ex unoquoque sciscitari, quænam ejus esset sententia, de dogmaticis illis capitibus, de quibus sigillatim sermo habitus, atque examen institutum esset; omnesque uno ore, tanquam uno afflato Spiritu, cum eo quod unitum est, eam quoque quæ Deum deceat, discretionem ac distinctionem divinæ essentia ac operationis palam confessos esse; increatamque divinam operationem, hæud secus ac essentiam, amplexos esse; audientesque hanc quoque a theologis vocari Deitatem, quod sic dicatur libenter habuisse. Inter quæ sanctissimus quoque ac œcumenicus patriarcha rogatus, ut et ipse sententiam suam proferret, ubi prius diserneret de distinctione divinæ essentia ac operationis, ac quos sancti dicunt, distinctionis modos omnes pulchre sigillatim distinxisset; prætereaque unitam eam et inseparabilem a divina essentia monstrasset (in quibus etiam increatam divinam operationem, ac sane is Deitatem vocatam, asseruit), totus deinde ad eos qui dissiderent admonendos atque hortandos verus est.*

Illic liquet, operationem, quam discretam ab essentia dicunt, eandem illos et Deitatem fateri et increatam. Unde etiam de duabus multisque Deitatibus distinctis illis sermo est. Apertiusque monstratur, et ex iis quæ scripsit Palamas, qui hujus sententiæ ac opinionis antistes fuit, ac fere quidem in omnibus astatit, maxime vere in ea oratione, cujus initium istud est: *Afflante Spiritu prolatus Patrum sententias secuti.* Hic enim, Barlaamum et Acindynum in illis traducens, ait: *Vociferantur in eos qui eandem ac Patres confessionem colunt ac servant, ut qui duas increatas Deitates quovis modo dicant, quorum altera emineat, altera inferior existat: non intelligentes nimirum crimen hoc in sanctos Patres nostros intorqueri, seu ad illos spectare.* Item rursus: *Ignorant itaque miseri, sanctorum sic accusatores fieri, ut est auctor theologus; idipsamque fere illis accidit, ac iis qui metu mortis, ipsi sibi guttur frangunt; ne scilicet parum aliquid laboris ponant atque operæ, exquirendo quamnam hæc deitates, et quidnam in eis pie eminens superiusque.* Rursus in dialogo, cujus titulus, *Barlaamites et orthodoxus; alia autem, quas dicunt sancti, Deitates, sive una, sive duæ, sive plures.*

Ex his igitur manifestum est, loqui eos de multis Deitatibus. Quod autem discreta hæc in Deo (id est, Deitates hæc) non sola ratione discreta sint, sed et tres existant, et non simpliciter nomina; hoc quoque multis astruunt, dum autem quæstiones sic aiunt: *Orsi sunt qui dissentiunt, accusare archiepiscopus Thessalonicensem. Erat autem ejusmodi*

Θεότητας, ὡς καὶ αὐτὸ ἐξ ὧν πιστεύουσι καὶ γράφουσι καθαρώτερον φανήσεται. Καὶ δὴ καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου ἐν αὐτῷ τῷ Τόμῳ πρὸς τῶν βηθέντων ζητημάτων ἐκθέσειως φαθὲν, "Ὅτι ἤρξατο ὁ τιμιώτατος χαρτοφύλαξ καὶ ὑπάτος τῶν φιλοσόφων, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ἐρωτῶν ἕκαστον, ὅπως ἔχει γνώμης περὶ τῶν κατὰ μέρος λαληθέντων τε καὶ ἐξετασθέντων δογματικῶν κεφαλαίων καὶ πάντες ἐνὶ στόματι, ὡς ἐξ ἑνὸς κινούμενοι Πνεύματος, μετὰ τοῦ ἡνωμένου, καὶ θεοπρεπῆ διακρίσειν καὶ διαφορᾶν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας φανερώς ἀπολόγησαν· ἀκτιστὸν τε τὴν θείαν ἐνέργειαν, καθὰ δὴτα καὶ τὴν οὐσίαν, ἑστέραν· καὶ Θεότητα καὶ ταύτην ἀκούσατες παρὰ τῶν θεολόγων, ἀσμένως ἐδέξαντο· ἐπὶ τούτοις ἐρωτηθεὶς καὶ ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης, καὶ αὐτὸς τὴν οὐσίαν γνάμην ἐξετεγκεῖν· λόγον τε διεξελθὼν πρότερον περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἀγίων λεγόμενους τῆς διαφορᾶς τρόπους πάντας καλῶς κατὰ μέρος διευκρινήσας, εἶ τε τὸ ἡνωμένον καὶ ἀχώριστον ταύτης πρὸς τὴν θείαν οὐσίαν ἀποδείξας (ἐν οἷς καὶ ἄκτιστον τὴν θείαν ἐνέργειαν καὶ Θεότητα παρὰ τῶν ἀγίων εἰρησθαι ἀπερήματο), τῆς πρὸς τοὺς διαφορομένους ἔπειτα παραινήσεως ὁλος γέγονεν.

Ἐκ τούτων δὴλον ὅτι τὴν ἐνέργειαν, ἣν διακρίνεσθαι τῆς οὐσίας λέγουσι, ταύτην καὶ Θεότητα καὶ ἀκτιστον ὁμολογοῦσι· διὸ καὶ περὶ δύο καὶ πολλῶν Θεότητων διαφορουσῶν αὐτοῖς ἔστιν ὁ λόγος. Σαφέστερον δὲ δείκνυται, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Παλαμῆ, τοῦ ταύτης τῆς ἀποφάσεως καὶ δόξης προστάτης, σχεδὸν μὲν ἐν ἅπασιν αὐτοῦ κατασκευάζοντος, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐν λόγῳ, οὐ ἢ ἀρχῇ, ταῖς πνευματικωκινήτοις τῶν Πατέρων ἐπόμενοι ψήφοις. Βαρλαὰμ γὰρ οὗτος καὶ Ἀκίνδυνον ἐν τούτοις διασύρων, φησὶ, *Καταβοῶσι τῶν στεργόντων τὴν πρὸς τοὺς ἀγίους ὁμολογίαν, ὡς δύο Θεότητας ἀκτιστους ὀπωσδηποτε λεγόντων, ὑπερκειμένην καὶ ὑπερμέτρη, μὴ συνορῶντες ὅτι πρὸς τοὺς ἀγίους ἡμῶν Πατέρας ἀναφέρεται τὸ δῆθεν ἔγκλημα τούτο.* Καὶ πάλιν, *Ἄγνοοῦντες τοιγαροῦν ὅτι τῶν ἀγίων οἱ ταλαίπωροι γίνονται κατήγοροι, κατὰ τὸν θεολόγον, ὁμοίον τε πάσχουσι τοῖς διὰ θανάτου φόβον ἀπαρχομένοις· ἵνα μὴ κάμωσι μικρὸν ἐκζητήσαντες, τίνας αὐτῶν Θεότητες αὐταί, καὶ τί τὸ ἐν αὐταῖς εὐσεβῶς ὑπερκειμένον.* Πάλιν ἐν διαλόγῳ, οὐ ἢ ἐπιγρηθῆ, *Βαρλααμίτης καὶ Ὀρθόδοξος, Αἱ δὲ ἄλλαι παρὰ τοῖς ἀγίοις λεγόμεναι Θεότητες, εἴτε μία, εἴτε δύο, εἴτε πλεῖους.*

Ἐκ μὲν οὖν τούτων δὴλον ὅτι περὶ δύο καὶ πολλῶν Θεότητων αὐτοῖς ὁ λόγος. Ὅτι δὲ τὰ διακρινόμενα ταῦτα ἐν τῷ θεῷ, εἴτ' οὖν αἱ Θεότητες αὐταί, οὐ λόγῳ διακρίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγματι τυγχάνει ὄντα, καὶ οὐχ ἀπλῶς ὀνόματα, καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν κατασκευάζουσι, ἐν οἷς πρὸς τῶν ζητημάτων οὕτω φαθὲν, *Ἦρξιντο οἱ διαφορόμενοι τῆς*

κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κατηγορίας· ἡ δὲ ἦν ἅμα καὶ ἡ κατηγορία, ὡς ἄρα ἐν τισὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων γράφει δύο καὶ πολλὰς Θεότητες, καὶ ταύτας ὑπερκαίμεναι καὶ ὑφειμέναι. Καὶ τοῦτον δὴ τὸν λόγον πολλὰκις εἰκότως καὶ περιφροσησάντων, καὶ ταύτας δὴ τὰς φωνὰς κατατιωμένων, ὁ Θεσσαλονίκης ἔφη, « Ἀέξωμαι ὁλόγος ἐμοὶ λόγος· περὶ δὲ δογματικῶν καὶ πραγμάτων τὸν ἀγῶνα ποιούμεναι. » Καὶ μετ' ὀλίγα, Δύο μὲν ἐγὼ Θεότητες ἢ πολλὰς καὶ διαφόρους ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, ὡς ἄλλην μὲν εἶναι τοῦ Πατρὸς, ἄλλην δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δὲ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, οὕτως ἐφρόνησα, οὕτως φρονῶ· ἀλλ' ἐνεργείας καὶ προσόδους τινὰς, φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς Θεότητος ὀνόματι προσηγόρευσα, τοῖς ἀγίοις οὐρανῶν σύμφωνα λέγειν.

Ὅστε ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γέγονεν ὅτι καὶ πολλὰς Θεότητας ἀκρίτους ὁμολογοῦσι, καὶ ὅτι τὰς αὐτὰς καὶ πράγματα βεβαιοῦσιν. Ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων ὅτι ἐφρόνησα, οὕτως φρονῶ, πρὸς ἀπάτην μόνον τῶν ἀπλουσιτέρων, καὶ ἐν οἷς οὐ κατηγορεῖτο, ταῦτα ἠρνήσατο. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἄλλην αὐτὸν λέγοντα τοῦ Πατρὸς Θεότητα, καὶ ἄλλην τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλην τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἠτιῶντο, ἀλλ' ὅτι τὸν ἕνα Θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, ἢ καὶ ἐνεργείας, διείλεν, ἐκείνην τούτων ἀκρίστον Θεότητα καλῶν, καὶ πρῶτον ἐν τῷ Θεῷ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἔτερον. Καὶ μέντοι τοῦ τὰς Θεότητας ταύτας καὶ πράγματα εἶναι κατασκευάζειν διὰ τῶν ἐπομένων τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν εὐθὺς. Ἐπίγει γὰρ· Καὶ ταῦτα εἶπον, ἀγωνιζόμενος πρὸς ἐκείνον τὸν Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνον, λέγοντας μόνην ἀκρίστον τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς οὐσίας δηλαδὴ καὶ λοιπῆς παρ' αὐτὴν· μᾶλλον δὲ πολλῶν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ. Ὅστε δ' ὁρνεῖται, ὁμολογεῖ. Καὶ ἴσον ἐστίν, ὡς εἰ εἴπω· Μίαν λέγω, καὶ οὐ μίαν· καὶ μίαν λέγω, καὶ πολλὰς. Λαμπρῶς γὰρ ἐβεβαίωσε λέγων· Ἀλλ' ἐνεργείας θείας καὶ προσόδους, φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς Θεότητος ὀνόματι προσηγόρευσα· αὗται δὲ εἰσὶν αἱ ἐνεργεῖαι, ἃς τῆς οὐσίας διαφέρειν, καὶ ἀκρίτους εἶναι, ὡς φύσει καὶ ἐξ ἀδίου προσοῦσας τῷ Θεῷ, καὶ Θεότητος διαρρήδην προσαγορεύει.

Ταῦτα βεβαιοῦσι καὶ ἐν τοῖς ἀναθεματισμοῖς, ὅς ἐν τῷ Συνδικῷ κατὰ τῶν μὴ ὁμολογούντων τὰς πολλὰς αὐτῶν Θεότητας προσέθεσαν. Βούσι γὰρ· Τοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας μόνης τὸ τῆς Θεότητος ὄνομα λέγεσθαι, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ, κατὰ τὰς τῶν ἀγίων θεοπρονοουμένων θεολογίας, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἕτερον αὐτὸ τίθεσθαι, καὶ οὕτως πάλιν μίαν Θεότητα πᾶσι τρόποις προσθενοῦσι Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, εἴτε τὴν ἐνεργείαν εἴποι τις, ἀνάθεμα.

Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐ δυνατόν τὰς δύο ταῦτα; καὶ πολλὰς Θεότητας εἰς μίαν τῷ ἀριθμῷ συνελθεῖν, ὡς ἐνεροπολήσαντες οὗτοι ψυχροὶς ῥηματικαῖς, καὶ λόγῳ μόνον μίαν εἶναι κατ' ἐξουσίαν φασί, τοὺς διδασκάλου, ἐπὶ τοῦτοις συκοφαντοῦντες, προτοῦσι φανήσεται.

Accusatio: Quod nimirum ille, in quibusdam eorum librorum, quos scripsit, duas ac plures Deitates sribat, quas emineant, et quas inferiores existant. Hincque scripsit sermonem ac dicam repentibus ac concerepantibus, hasque utique voces accusantibus, ait Thessalonicensis: « Ezigua mihi verborum ratio est: de dogmatis rebusque certamen habeo. » Paucisque interjectis: Ego sane duas aut plures distinctas Deitates in sancta Trinitate, ita nimirum ut alia quidem Patris sit, alia Filii, alia Spiritus sancti, nec sensi unquam, nec sentio; sed operationes quasdam et processiones natura et ab aeterno Deo competentes, Deitatis nomine appellavi, existimans me consentaneae sententiae loqui.

Quamobrem ex dictis clare liquet, plures eos Deitates increatas fateri, easdemque illas res esse affirmare. Quod autem negavit, dicens: *Nec sensi unquam, neque sentio*, ut solummodo simplicioribus fucum faceret, et in quibus minime accusabatur, illa insuetus est. Neque enim crimina inferebant, quasi aliam Patris aliamque Filii, atque aliam Spiritus sancti Deitatem diceret, sed quod unum Deum in essentiam et operationem, seu etiam operationes, divideret, quas singulas increatam Deitatem, et rem in Deo ab ejus distinctam essentiam, ac ab ea aliam, vocaret. Denique, cur has Deitates reque esse affirmet, in sequentibus statim subjecit rationem. Subdit enim: *Hæc vero dixi, decretans adversus Barlaamum illum et Acindynum, qui solam Dei essentiam increatam dicant; tanquam nimirum etiam alia sit præter ipsam, quin et multæ, uti ipse fatetur. Itaque quod ita inficias, id fatetur; perindeque est ac si diceret: Unam dico, et non unam; et, unam dico et plures. Clare enim affirmavit, dicens: Sed divinas operationes ac processiones, natura et ab aeterno Deo competentes, Deitatis nomine appellavi. Hæc autem sunt operationes, quas ab essentia distinguit, et esse increatas ait, ut quas natura et ab aeterno Deo competant, ac diserte Deitates vocat.*

Hæc ipsa confirmant in anathematismis, quos Synodico adjunxerunt, adversus eos qui multas eorum deitates non consententur. Clamant enim: *His qui sentiunt ac dicunt, Deitatis nomen duntaxat dici de divina essentia, et non consententur, juxta sanctorum divinitus inspiratas de Deo sententias ac voces, nec non Ecclesie pium sensum, nihilominus etiam de divina operatione dici; sicque unam rursus modis omnibus Deitatem asserunt, Patris et Filii et Spiritus sancti, sive operationem quis dicat, anathema sit.*

Enimvero fieri non posse ut duas hæc ac plures Deitates in unam numero coeant, uti frigidis oculis isti somniantes affirmant, solumque ratione unam esse secundum potestatem, quod ita sentiunt ac docent magistros calumniantes, ex sequentibus

liquebit. Nec enim satis illis fuit, ut sic quovis modo Dei essentialiam et operationem inter se dividerent easque distingui dicerent; verum etiam multos in eis discretionis ac oppositionis modos adhibuerunt, quorum nullo fieri potest, ut essentialia et operatio reipsa in unum convenient, unaque Deitas existant, uti hi simplicioribus falso susdunt. Porro examinemus. Horum enim nonnullos, illorum probro, seu potius ut eorum falsa opinio ac sententia palam fiat ac evertatur, ex illis quos confessi sunt creduntque, in ea quam synodice ediderunt, ipsorum religionis atque fidei nova regula (tomo scilicet) hic loci exponemus.

Primus itaque discretionis essentialiæ et operationis modus, ut illi suo de Deo sensu existimant, in eo est, quod in Deo aliud essentialia Dei est, aliud in eo non est ejus essentialia. Secundus, quod in Deo aliud est trine subsistens ejus natura, atque aliud non subsistens aut persona. Unde et aiunt in Tomo, velut ex persona eorum qui hanc tueantur positionem, sic eis concepto sermone hacque verborum forma: *Sed neque aliud quid aio Deitatem præter trine subsistentem Deitatem, nec essentialiam divinam aut angelicam, nec hypostasim seu personam, sed operationes quasdam ac processiones seu emanationes, natura et ab æterno Deo competentes, Deitalis nomine appellavi.* Rursusque in eodem Tomo, post jam dicta quæsitæ, de luce in monte Thaborio (etenim hanc quoque unam multarum numeroque superiorum operationum statuunt, cujus per se vis circa ea quæ collucebant ac illustrabantur) in hæc verba concludunt: *Increatum esse lumen Dominicæ Transfigurationis, nec illud Dei essentialiam esse.* Itemque in suis Anathematismis, qui dicant ac confiteantur: *Lumen quod in Dominicæ Transformationis monte eluxit, increatum esse; negent tamen illud esse superessentialiam Dei essentialiam, quod hæc omnino invisibilis, extraque omne commercium maneat, sed potius claritatem naturalem seu gloriam esse dicant superessentialis essentialis, ex illa indivise manantem, Deique clementia ac benignitate illis factam conspicuam, qui mente purgati essent; cum qua gloria ac claritate, Dominus noster ac Deus venturus est in secundo tremendoque suo adventu, ut judicet vivos et mortuos.* Rursusque in iisdem: *His qui non confitentur, juxta divinas sanctorum voces ac sententias, primumque Ecclesiæ sensum, nec creaturam esse divinissimum illud lumen, nec Dei essentialiam, sed increatam ac naturalem gratiam illustrationemque et operationem, ex ipsa divina essentialia inseparabiliter semper manantem, anathema sit.* Rursusque in eodem Tomo circa lineam quæstionum: *Nobis vero omnino sermo est, non de hac operatione atque virtute (de Filio scilicet et Spiritu) sed de communi trine subsistentis Deitalis, quæ non est hypostasis ac persona, sed natura, altiorique supra naturam ratione, unicuique divinarum hypostasicon seu personarum inest. Hæc quidem communiter sentiunt ac*

A Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς οὕτως τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐνεργεῖαν πρὸς ἄλληλα διελόντες, καὶ διαφέρειν ἐπιπόντες ἠρκέσθησαν· ἀλλὰ καὶ πολλοὶς τρόποις ἐπ' αὐτῶν διακρίσεως καὶ ἀντιθέσεως ἐχρήσαντο, ὧν κατ' οὐδένα δυνατὸν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνεργεῖαν πραγματικῶς εἰς ἓν συμβῆναι καὶ μίαν εἶναι θεότητα, ὡς οὗτοι γε τοὺς ἀπλουστέρους ἐξαπατῶσι. Σκοπῶμεν δέ. Τούτων γὰρ ἐνίους εἰς ἀισχύνην αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῆς ψευδολογίας τῶν ἀνδρῶν παραστάσιν καὶ ἀνατροπῆν, ἐξ ὧν ὠμολόγησαν καὶ πιστεύουσιν ἐν τῷ ἐκτεθέντι συνοδικῶς τῆς θρησκείας καὶ πίστεως αὐτῶν καινοφανεῖ ὄρω τῷ Τόμῳ ἐνθίσσομεν.

Πρῶτος μὲν οὖν τρόπος διακρίσεως οὐσία; καὶ ἐνεργεία; ἔστιν, ὡς αὐτοὶ θεολογοῦσιν, ὅτι τὸ μὲν ἐπὶ Θεοῦ ἡ οὐσία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῦ ἡ οὐσία αὐτοῦ· δεύτερος, ὅτι τὸ μὲν ἐπὶ Θεοῦ ἡ τρισυπόστατος ἔστιν αὐτοῦ φύσις· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ὑπόστασις· καὶ διὰ τοῦτο φασιν ἐν τῷ Τόμῳ ὡς ἀπὸ τῶν τῆς θέσεως ταύτης προστάτων, σχηματίζοντες τὸν λόγον· Ἄλλ' οὐδὲ ἄλλο τί φημι θεότητα ἐκτὸς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, οὐτε οὐσίαν θείαν ἢ ἀγγελικὴν, οὐτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ προόδους τινὰς, φύσει καὶ ἐξ ἀθλίου προσούσας τῷ Θεῷ, τῷ τῆς θεότητος ἐνόματι προσηγήρευσσα. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ Τόμῳ μετὰ τὰ προειρημένα ζητήματα περὶ τοῦ ἐν τῷ Θεωρικῷ φάρος (καὶ τοῦτο γὰρ μὲν τῶν πολλῶν καὶ ἄναριθμῶν ἐνεργειῶν τιθέασιν, ἐνεργούσαν καθ' ἑαυτὴν

C περὶ τὰ ἐλλαμπόμενα καὶ φωτιζόμενα), συμπεραίνουσιν οὕτως· Ὅτι ἀκτιστόν ἐστὶ τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως· καὶ δεῖ οὐκ εἶναι τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Πάλιν ἐν τῇ: Ἀναθεματισμοῖς αὐτῶν, τῶν ἐμολογούντων. Τὸ ἐκλαμπῆν φῶς ἐπὶ τοῦ θρους τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως ἀκτιστόν· μὴ μέντοι γε αὐτὸ εἶναι λεγόντων τὴν ὑπερούσιον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν, ὡς ἐκείνης ἀόρατον παντάσῃ καὶ ἀμεθέκτου μενούσης, δόξαν δὲ μᾶλλον λεγόντων αὐτὸ φυσικὴν τῆς ὑπερουσίου οὐσίας, ἐξ ἐκείνης προιοῦσαν ἀδιαιρέτως, καὶ ἐπιφανομένην διὰ φιλανθρωπίας Θεοῦ τοῖς καθαρμένοις τὸν νοῦν· μεθ' ἧς δόξης ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἤξει κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην αὐτοῦ παρουσίαν, κριτῶν

D ζῶντας καὶ νεκρούς. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς. Τοῖς μὴ ὁμολογοῦσι κατὰ τὰς τῶν ἀγίων θεολογίας καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰσεσθῆς φρόνημα μήτε κτίσμα εἶναι τὸ θεϊκότατον ἐκεῖνο φῶς, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἀκτιστόν καὶ φυσικὴν χάριν καὶ ἐλλαμπῆν καὶ ἐνεργεῖαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως αἰετιοῦσαν, ἀνάθεμα. Πάλιν ἐν αὐτῷ τῷ Τόμῳ περὶ τὸ τέλος τῶν ζητημάτων, Ἡμῖν δὲ ἀρετικῶς ὁ λόγος οὐ περὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, ἥρουν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἧτις οὐχ ὑπόστασις ἔστιν, ἀλλὰ φύσει καὶ ὑπερφυσικῶς πρόσθετον ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Ταῦτα μὲν κοινῇ θεολογοῦσιν· ἴδιως δὲ ὁ τῶν δογμάτων τούτων πα-

De septimo autem in quarta quæstione aiunt: *Qui autem creatam divinam operationem dicunt, qua insignitur divina natura, ipsam quoque necessario divinam naturam creatam exhibent ac representant.*

Octavus modus distinctionis essentia: et operationis, quod divina essentia omnino imparticipabilis est; ejus vero operatio, participabilis. Nonus, quod essentiam quidem indivisibilem statuunt, operationem vero divisibilem. Decimus, quod essentiam innominabilem dicant, operationem vero ejusmodi quæ nomen habeat. Undecimus, quod essentiam quidem inintelligibilem omnique conceptu majorem asserant, operationem vero quæ intelligatur ac mente concipiatur. Duodecimus, quod essentiam

In prima enim quæstione, ubi distinctionem quæ est penes causam et quod est ex causa, seu effectum, ostendissent, aiunt: *Distinguuntur vero inter se, ea etiam ratione, quod divina operatio participetur ac indivise dividatur et nominetur, ac quodammodo, quamvis obscure, ex effectibus suis intelligatur; essentia vero imparticipabilis et indivisibilis ac innominabilis sit, ut quæ nimirum omni nomine sit superior ac prorsus inintelligibilis, quibus quatuor istos oppositionum modos una contextuunt.*

De duodecimo autem in ultima quæstione, de lumine scilicet Thaborio sermonem habentes, aiunt: *Sed et omnes sancti, illustrationem et claritatem seu splendorem, et Deificationem et Deitatem ipsum vocant, paulo etiam visu firmiorem.* Nimirum visibile illud, quod paulo etiam visu firmiorem dicunt, astruentes. Clarius enim vero horum dogmatum Pater, in suo *Barlucanites et Orthodoxus* dialogo, in hæc verba rem interpretatus est: *Vides hunc Theologum (nempe Gregorium) non solum invisibilem Deitatem novisse, sed et visibilem? quæ et ipsa increata sit, quandoquidem est et ejus lumen.* Ac rursus in eodem dialogo: *Vides aperte, nedium quæ omnimodis invisibilis et inintelligibilis est ac imparticipabilis, sed et quæ sanctis duntaxat videri potest et participari et intelligi, Dei Deitatem esse.*

Tertius decimus discretionis modus est, quod Dei essentiam immobilem dicunt; operationem vero motum quartus decimus, quod essentiam absolutam; operationem vero, habitudinem seu relationem. Quintus decimus, quod essentiam inimitabilem; operationem vero, imitationem ac quod imitatione editur portento comminiscuntur.

Sane talia asserunt in prima quæstione; aiunt enim: *Sed neque tanquam extra divinam essentiam sit, esse illam existimavimus, sed qui essentialem et naturalem hunc Dei motum esse, ut theologi sentiunt, sciamus, ex divina essentia tanquam ex jugi fonte progredi dicimus ac scaturire.* Manifestum ergo est, tanquam ex immobili divina essentia, ejusmodi motum procedere. Non enim motus

Περὶ δὲ τοῦ ἐβδόμου ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ζητημάτων λέγουσιν. *Οἱ δὲ λέγοντες κτιστὴν τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, ἀφ' ἧς ἡ θεία φύσις χαρακτηρίζεται, κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης παριστώσι καὶ τὴν θεῖαν φύσιν.*

Ὁγδοὸς τρόπος διαφορᾶς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὅτι ἡ μὲν θεία οὐσία παντάπασιν ἀμέθεκτός ἐστι· μεθεκτὴ δὲ ἡ αὐτῆς ἐνέργεια. Ἐννατος, ὅτι τὴν μὲν ἀμέριστον τῖθενται, τὴν δὲ μεριστὴν. Δέκατος, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν ἀνώνυμον φασί, τὴν δὲ ἐνέργειαν ὀνομαζομένην. Ἐνδέκατος, ὅτι τὴν μὲν ἀπερινόητον, τὴν δὲ νοουμένην λέγουσι. Δωδέκατος, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν ἀόρατον, τὴν δὲ ἐνέργειαν ὀρατὴν δογματίζουσιν.

quidem invisibilem, operationem vero visibilem

Ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων, μετὰ τὴν ἀποδείξει τὴν κατὰ τὸ αἰτιὸν καὶ αἰτιατὴν διαφορὴν, φασί· *Διετηγόρασι δὲ ἀλλήλων καὶ τῷ τὴν μὲν θεῖαν ἐνέργειαν μετέχεσθαι ἀμεριστως, καὶ ὀνομαζέσθαι καὶ νοεῖσθαι πως, εἰ καὶ ἀμυδρῶς, ἐκ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων· τὴν γὰρ μὴ οὐσίαν ἀμέθεκτον καὶ ἀμέριστον καὶ ἀνώνυμον εἶναι, ὡς ἀπερινόητον δηλοῦν· ὅτι καὶ ἀπερινόητον παντελῶς, ὅμα τοὺς τέσσαρας ἐν τοῦτοις συνεξυφάναντες τῶν ἀντιθέσεων τρόπους.*

Περὶ δὲ τοῦ δυοκαίδεκάτου ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν ζητημάτων περὶ τοῦ ἐν τῷ θαβωρίῳ φωτὸς τὸν λόγον διῆθεν ποιούμενοι, φασίν· *Ἀλλὰ καὶ πάντες αὐτὸ οἱ ἄγιοι ἑλλαμψίν λέγουσι καὶ λαμπρότητα καὶ θέωσιν, καὶ θεότητα, μικροῦ στεφροτέραν καὶ ὕψους· τὸ ὀρατὴν διῆθεν, ἀπὸ τοῦ μικροῦ στεφροτέραν καὶ ὕψους κατασκευάζοντες. Χαφέστερον δ' ὅμως ὁ τῶν δογμάτων τούτων Πατὴρ ἐν τῷ κατὰ Βαρλααμίτην καὶ Ὀρθόδοξον διαλόγῳ αὐτοῦ τοῦθ' ἠρμήνευσεν οὕτως· Ὁρᾶς ὅτι οὕτως ὁ θεολόγος (δηλαδὴ Γρηγόριος) οὐ μόνον ἀόρατον οἶδε τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ ὀρατὴν ἀκτιστον καὶ αὐτὴν οὐσίαν, ἐπειδήπερ καὶ τὸ κατὰ αὐτὴν εἶς. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ· Ὁρᾶς σαφῶς ὡς οὐ μόνον ἡ παντάπασιν ἀόρατος καὶ ἀπερινόητος καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῖς ἁγίοις μόνις ὀρατὴ καὶ μεθεκτὴ καὶ νοητὰ θεότης τοῦ θεοῦ ἐστίν.*

Τρισκαίδεκάτος τρόπος διακρίσεως ἐστίν, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀκίνητον φασί, τὴν δὲ ἐνέργειαν κίνησιν. Τεσσαρεσκαίδεκάτος, ὅτι τὴν μὲν ἀχρετον, τὴν δὲ σχέσιν. Πεντεκαίδεκάτος, ὅτι τὴν μὲν ἀμίμητον, τὴν δὲ μίμησιν ὁμοῦ καὶ μίμημα τερατεύονται.

Τὴ δὲ τοιαῦτα ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων κατασκευάζουσι· φασί γὰρ, Ἄλλ' οὐδ' ὡς ἐξω τῆς θελας οὐσίας αὐτὴν ὑπεκλήφαμεν εἶναι, ἀλλ' οὐσιώδη καὶ φυσικὴν αὐτὴν τοῦ θεοῦ κίνησιν οὐσίαν κατὰ τοὺς θεολόγους, εἰδότες, ὡς ἐκ πηγῆς ἀερέου φαμὲν τῆς θελας οὐσίας προέρχεσθαι τε καὶ πηγάζειν. Δῆλον οὖν, ὡς ἐξ ἀκίνητου τῆς θελας οὐσίας ἡ τοιαῦτη προέρχεται κίνησις. Οὐ

γάρ ἄν ὡς ἀπὸ κινήσεως κίνησις εἴη· δαήσεις γὰρ ἄν καὶ ταύτης ἐπιζητεῖν κίνησιν, καὶ οὕτω μέχρις ἀπέριου. Ἀλλοὶ ὁμῶς ἐν πολλοῖς τῶν ἐαυτοῦ καὶ ὁ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἀνευρηκώς. Ἐν γὰρ λόγῳ, ὃν ἐπιγράφει Ἐλέγχους καὶ ἄποσι, φησί, Καὶ ὡς ἀκινήτου τῆς θείας οὐσίας μενουύσης, ἡ Θεότης αὐτὴ κινεῖσθαι καὶ μεταδίδοσθαι πέφυκε. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Οὐ γὰρ δὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ Ἐλισάβετ ἐκλήσθη· ἀκίνητος γὰρ ἐκείνη καὶ ἀναρῆς καὶ ἀχώρητος.

Οὐ μόνον τοίνυν οὕτω τῇ κινήσει καὶ τῷ ἀκινήτῳ τὴν θεῖαν διακρίνουσιν οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' ὡςπερ εἴρηται, καὶ τῇ σχέσει καὶ τῷ ἀσκέτῳ, καὶ τῇ μιμήσει καὶ τῷ ἀμιμητῳ, ἐν ἅπασι μετὰ παρρησίας ταῦτα κατασκευάζοντες, ἀφ' ὧν ὁ θεὸς καλῶς λέγων ἐπ' ἄλλων εἴρηκε Διονύσιος, Ὅτι καθόσον ὁ ἄσχετος καὶ ἀμιμητος ὑπερῆχει τῶν μιμησέων καὶ τῶν σχέσεων. Τὸ γὰρ ἄσχετον καὶ τὸ ἀμιμητον ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας ἐξέλαβον, τὰς δὲ σχέσεις καὶ τὰς μιμήσεις ἐπὶ τῶν ἀκτιστῶν καὶ τρωικῶν καὶ οὐσιωδῶν, ὡς φασίν, ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, αὐτῷ ἐνυπαρχουσῶν.

Καὶ μέντοι λαμπρότερον καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ζητημάτων περὶ τούτων διεξίτασι. Ζητηθέντος γὰρ, φησί, καὶ τούτου παρὰ τῆς θείας συνόδου, Εἴπερ εἰπέ τις τῶν ἁγίων ἀκτιστοῦ εἶναι τὴν θέωσιν καὶ εἴπερ ἡ σχέσις καὶ τὸ μίμημα καὶ ὑπέστη, καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτιστῶν λέγεται, προεκδόμισαν βήσεις τῶν ἁγίων, οὐκ ἀεὶ ἐπὶ τῶν κτιστῶν δηλούσας ταῦτα λέγεσθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα, Ὅστις οὐδὲ ἡ θεοποιὸς δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὴ ἡ θέωσις, ἔστι κτιστὴ, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεοποιούμενα.

Ἐξκαιδέκατος τρόπος διαφορᾶς ἐστίν, ὅτι τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὑπερκεῖσθαι φασὶ τῆς ἐαυτοῦ ἐνεργείας, τὴν δὲ ἐνέργειαν αὐτοῦ ὑφεῖσθαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Καὶ δῆτα καθόλου περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐκτίσθησιν ταύτην διαφορᾶς ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν βηθέντων ζητημάτων τοῦ Τόμου φασί· Μετὰ δὲ τὸ φανῆναι τὴν θεῖαν ἐνέργειαν, Θεότῃτα ὀνομαζόμενην, ἐζητήσαμεν ἀποδειχθῆναι παρὰ τῶν θεολόγων, εἰ τῆς θείας ἐνεργείας ταύτης, καὶ τῶν περὶ αὐτὴν οὐσιωδῶς θεωρουμένων, ὑπερκεῖται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· καὶ ἀνεφάρτη καὶ τοῦτο παρὰ ἡμῶν κηρυττόμενον τῶν ἁγίων. Ἰδίως δὲ καὶ ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀκίνδυνον αὐτοῦ ἐπιστολῇ τὰς φασίν, Ἔστιν ἄρα Θεότης ὑφειμένη, ἕως οὐδὲ τῆς ὑπερκειμένης· καὶ οὐ Θεότης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκτιστος Θεότης· καὶ ὑπὲρ ταύτην τὴν Θεότητά ἐστὶν ὁ Θεός. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ πρὸς τὸν νομοφύλακα Συμεώνην λόγῳ, Εἰ μὴ γὰρ ὑφειμένη ἢ ὑποκειμένη ἢ ὑποβεβηκυῖα, ἢ τι τοιοῦτον ἢ ἐνέργειαν λαβθεῖν, οὐκ ἀληθῶς ὁ μέγας Διονύσιος, καὶ ὅσοι κατ' αὐτὸν, ὑπερκειμένη εἶναι διδάσκουσι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· οὐ

quasi ex motu exstiterit. Nam et hujus quoque motus quærendus sit, et sic in infinitum. Declarat tamen etiam in multis suarum lucubrationum, qui horum primus auctor ac inventor est. In oratione enim seu libro, cui titulum voluit : *Consutationes et absurda*, ait : *Divina essentia manente immobili, Deitas hæc natura habet ut moventur ac impartiatur*. Rursusque in eodem : *Ilud sane enim Elisabeth Spiritus sancti essentia impleta est; est enim hæc immobilis, et quæ nec tangi nec capi potest*.

Non solum autem in eum modum penes motum et immobilem divinam discernunt essentiam et operationem, sed etiam, uti dictum est, penes relationem seu habitudinem, et quod absolutum est, penesque imitationem, et quod inimitabile est, hæc in omnibus palam asserentes, ex iis quæ Dionysius, de aliis loquens, ipse rite saneque locutus est : *Quantum scilicet qui absolutus ac inimitabilis est, imitationes præcellit ac relationes seu habitudines*. Absolutum enim et inimitabile de essentia divina acceperunt; relationes vero seu habitudines et imitationes de increatis et naturalibus et essentialibus, ut vocant, in eo existentibus, Dei operationibus.

Clarrus quoque etiam in quarta questione de his disserunt. *Nota enim*, inquit, *hinc etiam a sancta synodo questione : Num quis sanctorum incretam Deitatis gratiam dixerit, ac num etiam relatio seu habitudo et imitatio seu simulacrum, tum vere existant, tum de increatis dicantur, allatæ sunt sanctorum auctoritates, declarantes, hæc non semper dici de iis, quæ creata sunt*. Paucisque interjectis : *Quocirca nec deificum Spiritus sancti donum, ipsa scilicet Deitatis gratia, creata est, eo quod relatio est ac habitudo erga illos, qui Deitate donantur*.

Sextus decimus distinctionis modus est, quod Dei essentiam eminere dicunt ac sua operatione superiorem; operationem vero inferiorem illa gradum tenere. Universimque de distinctione penes hanc inæqualitatem, quinta dictarum questionum, quæ in Tomo habentur, aiunt : *Posteaquam vero liquido constitit, divinam operationem Dicitatem vocari, quæsimus demonstrari a theologis, num Deus essentialiter dicimus operationi atque his quæ essentialiter circa eam considerantur, eminent; visumque est istud etiam uno sanctorum omnium calculo prædicari*. Peculiariter autem etiam Palamas in sua adversus Acin-dynum; epistola, hæc ait : *Est ergo Deitas, quæ inferior est, donumque est ejus quæ sit superior et quæ illi eminentior est : nec solum Deitas, sed quæ increata Deitas sit; supraque illam Deitatem Deus existit*. Idemque in libro adversus Symeonem, legimus eundem ac præsidem : *Nisi enim submissa aut subjecta vel inferior, sive quid ejusmodi operatio dicta fuerit, non vere magnus Dionysius, aliique ejus generis Patres, eminere docent Dei essentiam*.

ac illa superiorem esse. Non enim eminere est, nisi ubi quid eminenti inferius est. Quamobrem, si juxta sententiam synodi, visum est divinam operationem esse Deitatem: hocque ostenso, quæsitum abunde est, num Deus essentialiter illi emineat sitque ea superior: quod et uno omnium calculo aiunt prædicari: quomodo non perspicue, tum ex iis quæ communi consensu, tum quæ seorsim, ab eo qui istarum dogmatum auctor fuit, scripta sunt, ipsa Deitas dicatur inferior ac minor, Deusque essentialiter eminentis ac illa superior? Hoc enim etiam illi quasi liberalis admittunt, sic absolute concludentes: *Siquidem Deus essentialiter sua Deitate superior est*, ut liqueat per eas auctoritates, quibus in hac parte calumniose utuntur, cur distinctionem penes excellentiam ac submissionem undique committi sint. Hoc enim illis moribus comparatum, ne a seipsis loqui videantur, in quibus palam est eos blasphemare: sed cujusdam vetustiorum per calumniam adducta sententia, eandem ipsam nullam subjiciunt; ea scilicet quæ dicta ab eis sunt in suum detorquentes scopum, ut suam inde nequitiam astruant. Idque hic etiam præstare omnino convincuntur. Deum enim essentialiter sua operatione (quæ ipsa Deitas nuncupatur) majorem illique eminentis, adducta auctoritate probantes, per ea quæ adduxerunt, quot modis eminentis declararunt. Atque aliud quidem ordine aliud quantitate, aliud qualitate.

Ac sane decimus septimus illis adinventus est distinctionis modus penes ordinem, ratione prioris ac posterioris; quem utique distinctionis modum tum ex magno Basilio astruunt, dicente in suis *Confutationum* libris, de discretionem quæ occurrit in divinis personis, non de essentialis et operationis, ut illi existimant, ipsa distinctione: *Aliud quoddam est ordinis genus*, ac subjungente: *In ejusmodi enim prius causam dicimus; posterius, quod est ex causa*: tum ex magno Athanasio, dicente, *Nomen Deus natura posterius est*. Quia igitur divina quidem essentialis causa est, divina vero operatio ex causa est, colligunt prioris esse divinam essentialis, posteriorem vero divinam operationem.

Decimus octavus illis adinventus est distinctionis modus, penes necessariam consecutionem, quod divina quidem essentialis præeat, ut id quod ad naturam spectat, divina autem operatio sequatur, ut id quod ad voluntatis sententiam. Ac probare nituntur ex verbis magni Athanasii, dicentis (alio tamen sensu) a versus Arianos in hunc modum: *Siquidem Deo tribuunt velle, quod attinet ad non entia, quidem agnoscent in Deo quod est voluntate superius?* Ac rursus dicentis: *Quemadmodum voluntati opponitur, quod est præter voluntatis sententiam, ita eminet, præterque voluntati, quod ex natura est*. Ex his enim necessariam inferunt consecutionem, quando quidem quod ex natura est, voluntati eminet, illaque superius est; divina autem voluntas est Dei operatio; fit ergo ut quod ex natu-

gὰρ ἔστιν ὑπερκεῖσθαι, μὴ ὄντος τοῦ ὑποβεβηκότος. Ὅστε εἰ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου Θεότης μὲν ἀνεφάνη ἢ θεία ἐνέργεια· μετὰ δὲ τὸ τοῦτο δειχθῆναι, ἐζητήθη προσποδειχθῆναι, εἰ ὑπέρκειται ταύτῃ κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· ὃ καὶ ἀνεφάνη παρὰ πάντων, ὡς φασί, κηρυττόμενον, πῶς οὐ περιφρονῶς ἐκ τε τῶν κοινῆ καὶ τῶν ἰδίως τῷ πατρὶ τῶν δογμάτων τούτων συγγεγραμμένων αὐτῇ μὲν ὑφαιμένη Θεότης ἀν' λέγοιτο, ὑπερκαίμενος δὲ ταύτης κατ' οὐσίαν ὁ Θεός; Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ προσεπίδραφιλεύονται συμπεραίνοντες οὕτως; ἀπλῶς, *Εἰ ὑπέρκειται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός τῆς αὐτοῦ Θεότητος, ἀναφανέντος, δι' ὧν συκοφαντοῦσιν ἐν τούτῳ τῷ μέρει βητῶν, τοῦ χάριν πανταχῶς τὴν καθ' ὑπεροχὴν καὶ ἐλάττωσιν ἐμυθεύσαντο διαφορὰν*. Ἔθος γὰρ αὐτοῖς μὴ δι' αὐτῶν δοκεῖν λέγειν, ἐν οἷς ἐπίδηλοι φαίνονται βλασφημοῦντες, ἀλλὰ τινος τῶν παλαιτέρων συκοφαντήσαντες ῥῆσιν, αὐτὴν ταύτην ἐπιφέρειν γυμνῆν, τὰ ἐπ' ἄλλων εἰρημμένα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν βιαζόμενοι, εἰς παράστασιν τῆς ἐαυτῶν ἀνομίας. Ὁ κἀναυθα ποιοῦντες ἐλέγχονται. Τὴν γὰρ τοῦ ὄντος ὑπέρκειται ὁ Θεός κατ' οὐσίαν τῆς ἐαυτοῦ ἐνεργείας, Θεότητος ὀνομαζομένης, κατασκευῆν γὰρ παράγοντες, ὡσαύτως ὑπέρκειται δι' ὧν παρήγαγον δεδηλώκασιν. Καὶ τὸ μὲν τάξει φασί, τὸ δ' ἀκολουθήσει κατ' ἀνάγκην συμβαινούσῃ, τὸ δὲ θέσει, τὸ δὲ ποσότητι.

vorant, aliud necessaria consequentia, aliquid in,

Καὶ γοῦν ἑπτακαίδεκάτος τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς ἐπινοήσεται παρὰ τὴν τάξιν, κατὰ τὸ πρότερον καὶ τὸ δεύτερον· ὃν δὴ τρόπον διαφορᾶς ἀπὸ τε τοῦ μεγάλου Βασιλείου κατασκευάζουσιν, εἰρηκότος ἐν τοῖς Ἀντιβήρηκοῖς περὶ τῆς ἐν τοῖς θεοῖς προσώπων διακρίσεως, ἀλλ' οὐ περὶ τῆς, ὡς αὐτοὶ φασιν, οὐσίας καὶ ἐνεργείας διακρίσεως, Ὅτι ἔστι τι τάξεως εἶδος, καὶ ἐπαγαγόντος, Ἐν τοῖς τοιοῦτοις γὰρ πρότερον τὸ αἰτίον λέγομεν, δεύτερον τὸ αἰτιατόν· ἀπὸ τε τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, φήσαντος, *Τὸ Θεός, ὄνομα δεύτερόν ἐστι τῆς φύσεως*. Ἐπεὶ τοίνυν αἰτία μὲν ἔστιν ἢ θεία οὐσία, αἰτιατὴ δὲ ἢ θεία ἐνέργεια, συνάγουσιν ὅτι πρότερον μὲν ἢ θεία οὐσία, δεύτερον δὲ ἢ θεία ἐνέργεια

Ὁκτωκαίδεκάτος τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς ἐπινοήσεται, κατ' ἀναγκάσαν ἀκολουθήσιν· ὅτι ἢ μὲν θεία οὐσία προηγείται, ὡς τὸ παρὰ φύσιν· ἢ δὲ θεία ἐπιτετα ἐνέργεια, ὡς τὸ παρὰ γνώμην. Ὅπερ ἀπὸ τῶν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου πειρῶνται δεικνύναι, εἰρηκότος; κατ' ἄλλην ἔννοιαν, κατὰ τὴν Ἀρειανῶν οὕτως, *Εἰ τὸ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ ὄντων διδάσκει τῷ Θεῷ, διὰ τί τὸ ὑπερκαίμενον τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; καὶ πάλιν λέγοντο;* Ὅσαπερ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ κατὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρκειται καὶ προηγείται τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν. Ἐκ τούτων γὰρ τὴν ἀκολουθήσιν ἀναγκαίαν εἰσαγάγουσιν, ὡς ἐπὶ τῆς βουλήσεως ὑπέρκειται τὸ κατὰ φύσιν· ἢ δὲ θεία βούλησις τοῦ Θεοῦ ἔστιν ἐνέργεια· ὑπέρκειται ἀρα καὶ τῆς θείας ἐνεργείας τὸ κατὰ φύσιν. Ἄλλ' οὕτω

φρον ὁ διδάσκαλος, Ἰπέρκειται καὶ προηγεῖται ἂν
τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν, ὡσπερ ἀντικατα-
τῆ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην· ὡς ἄρα λοιπὸν τὸ
κατὰ φύσιν πρὸς τὸ παρὰ γνώμην κατὰ τὴν αὐτὴν
ὁλοῦσθαι ἴσεται, καὶ ἡ θεία ἐνέργεια τῆ θεῖα
οὐσίᾳ.

Ἐνεκα καὶ δέκατος τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς ἐφεύ-
ρηται, κατὰ θεῖον. Ἡ μὲν θεία οὐσία ἀνωτέρω
τυγχάνει, ἡ θεία ἐνέργεια κατωτέρω. Καὶ τοῦτο
δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου συκοφαντοῦντες
βούλονται παριστᾶν, λέγοντες, Ὡστε εἰ τι νοήσεις
τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τοῦ Πνεύ-
ματος κατωτέρω. Ἐξ οὗ συμπεραίνοντες φαθν, ἢ
Τίτω δητέον εἶναι τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, ἢ
δηλον ἐστὶ τὰ προαιώνια; Τὰ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων
ἀκτιστα πάντα, ὡν ἀνωτέρω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
οὗτος ὁ θεῖος ἀνὴρ εἰρηκεν.

Εἰκοτὸς τρόπος διαφορᾶς αὐτοῖς μεμυθολόγηται
κατὰ ποσότητα· ὅτι ἡ μὲν θεία οὐσία ἀπειράκις
ἀπειρώ; ὑπέρκειται· ἡ δὲ θεία ἐνέργεια ἀπειράκις
ἀπειρώ; ὑφέεται. Καὶ τοῦτο παριστᾶν ἰθέλοντες,
ἐπιτρέζουσι, τὸν θεῖον συκοφαντοῦντες Μάξιμον,
περιφανέστατα τὴν τοιαύτην παράθεσιν ἐπὶ Θεοῦ
καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων εἰρηκότα, ὅτι πάντων τῶν
μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπειρώ; ὁ
θεὸς ὑπερεξήρηται· ἕπειρ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς, ἢν εἶπον,
ἀκτιστου φυσικῆς καὶ οὐσιώδους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ
ἐξέλαθον· κἀντεῦθεν ἐκ τούτου συνάγουσιν ἐπὶ
ἡ θεία ἐνέργεια τῶν μεθεκτῶν οὐσα φαίνεται,
πῶς οὐ καὶ ταύτης ἀπειρώ; ὁ θεὸς ὑπερεξήρη-
ται;

Ἐπτεῦθεν καὶ ὁ εἰκοτὸς πρῶτος τῆς διαφορᾶς;
αὐτοῖς προσπεπόρισται, παρὰ τὰς κατὰ ποιότητα
ὑπερέσεις καὶ ὑφέσεις, ὅτι ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ,
ὡς τὰ ὄντα ἅγια (1) ὑπέρχει· ἡ δὲ ἐνέργεια ὡς τὰ
οὐκ ὄντα ἅγια ὑπέρχεται· ἢ ὑπέρθισις; καὶ ὑφέσις;
κατὰ ποιότητα ἀπὸ δύο τινῶν μάλιστα κατασκευάζειν
νομίζουσι τοῦ μεγάλου Διονυσίου ῥητῶν, καὶ τοῦτο
πάντη παρὰ τὸν τοῦ ἁγίου τούτου σκοπὸν· ἐνὸς μὲν
ῥητοῦ, τοῦ Γατῶ τὴν ἀπορίαν ἐπιλύοντος, ζητούντι

(1) Ὡς τὰ ὄντα ἅγια. Portentosa omnia Palami-
tarum de Dei essentia, ejusque operatione; tantis
hinc nostro Calera exposita, ut solum memorasse,
confutasse sit; quod palam sit, ejus, quam essen-
tialiam ac coaeternam Deo ἐνέργειαν ponunt, eas
esse conditiones, quæ vere creatum aliquid extra
Deum illam esse ostendant; proximè ejus effectum,
solaque ejus voluntate existens, non necessaria
aliqua conjunctione illi coherens. Idque omnino
vincit Dionysii uterque locus, hic allatus, quibus
illi per summum stuporem nitentur sua confir-
mare. Ἐνέργεια ergo, non Ip- a in se, quæ Deus ipse
est, summa cu- Deo unitate, nihilque reipsa a na-
tura et essentia diversa, sed ejus effectus; majes-
tas ipsa et claritas, ὄξια, quam Deus extra sui in
visionem seipso quandoque amicus impartitur, ad
Deum se habet, ut quæ non sunt sancta, iis com-
parata quæ sancta sunt; quæ ipsa creati ad Deum
ratio est: τοῦ μὴ ὄντος πρὸς τὸ ὄν. Tanquam non
sint, ac nihil sint, sic sunt omnia, relata ad Deum.

ra est etiam divinæ operationi emineat illaque su-
perius existat. Verum sic ait Athana ius: *Eminet præterque voluntati quod ex natura est, haud secus ac voluntati opponitur, quod est præter voluntatis sententiam.* Jam itaque secundum eandem con-
secutionem, quod est ex natura, sequetur ad id
quod est præter voluntatis sententiam, et divina
operatio divinam essentiam.

Decimus nonus illis adinventus est distinctionis
modus, penes situm. Essentia enim divina superior
est; divina autem operatio inferior. Id vero etiam
ex magno Basilio per calumniam nituntur astruere,
dicente: *Quamobrem si quid sæculis ulterius mente
conceperis, illud quoque Spiritu inferius est.* Quo ex
dicto concludentes aiunt: *Quænam vero existiman-
dam esse sæculis ulteriora, præter scilicet antesæ-
cularia? Quæ autem sæculis priora sunt, omnia in-
creata sunt, quibus divinus vir dixit Spiritum sanc-
tum superiorem esse.*

Vicesimus distinctionis modum commenti sunt
penes quantitatem, quod divina essentia infinitas
infinite supereminet, divina autem operatio infi-
nitatis infinite subsidat ac inferior existat. Idque ut
astruant fucum faciunt, divum Maximum adducen-
tes per calumniam, qui apertissime comparisonem
ejusmodi de Deo ac rebus ab eo creatis protulerit,
nempe Deum infinitas infinite eminere, iis omnibus
quæ participant ac participantur, quod illi de in-
creata, ut vocant, naturali et essentiali Dei oppo-
sitione acceperunt; hincque adeo colligunt: *Siquidem
divina operatio ex illis videtur quæ participantur,
quidni et ei Deus infinite eminet?*

Hinc et illis quasi corollarii loco vicesimus pri-
mus distinctionis modus quaesitus est, penes qualita-
tis (ut sic dicam) superlationes et submissiones. Quod
nimirum Dei quidem essentia, ut quæ sunt sancta,
superexcedat, operatio vero, ut quæ non sunt sancta,
superexcedatur: quas utique qualitatis ratione
excellentiæ ac submissiones, ex duplici maxime
magni Dionysii sententia ac existimant probare,
omnino tamen contra viri sancti mentem. Atque

Hæcque volunt sic emphatica Dionysii verba, qui-
bus reddendis non satis felix desudavit Corderii
industria, potuitque meliora vel a sodali Lausehco
habere: Priori loco ex n ad Cuium, ὡς θεαρχίας
καὶ ἀγαθαρχίας ἐπέκεινα, nullo sensu reddi, ac ve-
lut esset θεαρχία καὶ ἀγαθαρχία, tanquam princi-
pium divinitatis et principium bonitatis, cum sit,
Superior est ὁ υπεράρχιος (Deus omni principio
eminens) sic dicta divinitate et bonitate, uti etiam
divinitatis et bonitatis principio; quod Dei nomini
vocat, quo et illi et boni etiamur, participate ab
illo; cui proximè liquet eum eminere. Altero loco
ex x. i. De divin. nom., καὶ πάντων τῶν μετεχόντων
καὶ τῶν μετοχῶν, subaudi, ὑπερέδρωται, eminet
omnibus participantibus et participationibus; Cord.
Cum ὁ ἅγιος omnium participationum et participatio-
num auctor. Paulo melius Lanselius, Superat ea
omnia quæ participant; sed debuit addere, et quæ
participantur.

unus locus est, quo Cæli dubitationem solvit, quæ ab eo quaesierat : *Quinam fiat, ut qui est super omnia, etiam super divinitatis et bonitatis principium existat?* Ostendit quod deitatis ac bonitatis principium dicitur, ipsam esse, quæ ex nobis ad Deum habitudo est ac imitatio; quod et nos Deum imitemur, non ille nos; quæ et illorum quæ deificantur et bonificantur, divinitatis ac bonitatis principium est: quatenus divinitate ac bonitate donantur. Ac velut concludens subdit: *Qui est omnis principii supra quam principium, etiam sic dicta divinitate ac bonitate, haud secus ac divinitatis et bonitatis principio, superior existit: in quantum inimitabilis, incomprehensivus et absolutus, imitationibus habitudinibusque ante celiit, iisque quæ imitantur ac impartiuntur.* Alter locus est², quo explanat quoniam modo dicatur *Sanctus sanctorum et Deus deorum, et Dominus dominorum, et Rex regum*; declaratque hæc dicendo, eam designari excellentiam, ut quantum præstant sancta, vel dominantia, vel divina, vel rega, iis quæ non sunt, ipsisque participantibus ipsæ per se participationes, tantum omnibus sublimior sit, qui est super omnia, omnibusque participantibus et participationibus, auctor ipse impartibilis, præcellat.

Hinc manifestissime inveniri dicunt submissam divinitatem, eandemque ipsam participationem nuncupari et imitationem et habitudinem. Explanant vero omnia hæc in fidei suæ formula, ut hoc probent: Postquam nimirum visum est, divinam operationem divinitatem dictam increatum esse, quaesivisse demonstrari, Num Deus essentialiter illa superior sit; visumque esse etiam hoc, communi omnium calculo prælicari; illa omnino omnibus confirmantes, quæ dogmatum auctor in suo dialogo, cui titulus *Barlaamites et Orthodoxus*, privatim conscripserat. Ait itaque: *Divinitate* (scilicet deitate donandi facultate) *ejus qui cuncta novit, Deus, prius quam fiant, quam magnus Basilii Spiritu inferiorem dixit, natura vero posteriori magnus Athanasius; ea quæ vere divinitas appellatur, quæ circa divinam naturam est, ut Gregorius Nyssenus asseruit; hæc nimirum Dei essentia, quæ omne nomen superat, quæ nulla proferri voce potest, circa quam præternæ semper virtutes sunt ac operationes, quæ ipsa divinitas a propria sua operatione nominetur, quomodo non superior existat? Sed et magnus Dionysius in medium adducendus est. Hic enim apertius Dei deitates dicit, unamque alteri præcellentem. Rursusque in eodem dialogo: Omnino vero cum hæc virtutes sint rebus superiores (omnia enim quæ participant, ex illis quæ participabilia sunt, ortus sui habent originem), idemque est ac si dicimus, hæc participationes, atque virtutes nunquam cæperunt, ut auctor est dicitur Maximus; tametsi juxta eundem Deus etiam iis omnibus quæ participabilia sunt, infinites infinite omineat. Rursusque libro quarto, Adversus Acindy-*

παρὰ τοῦ διδασκάλου τούτου, Πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἐπὶ θεουργίας καὶ ἀγαθουργίας ἐστίν, καὶ δεικνύντος ἀγαθουργίαν καὶ θεαρχίαν λέγεσθαι τὴν ἀφ' ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν καὶ μίμησιν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς μιμούμεθα Θεὸν, οὐχ ἡμεῖς ἐκείνος, ἥτις καὶ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τὰ θεοῦμενα καὶ ἀγαθύνόμενα, καθ' ὃ θεοῦνται καὶ ἀγαθύνονται· καὶ ἐπιφέροντος συμπαρασματοικῶς, Ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπερῶς, καὶ τῆς οὐτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθουργίας ἐστὶν ἐπέκεινα, καθόσον ὁ ἀμίμητος καὶ ἀσχετος ὑπερέχει τῶν μιμήσων καὶ τῶν σχέσων, καὶ τῶν μιμουμένων καὶ τῶν μετεχόντων· ἐτέρου δὲ ῥητοῦ διασαφούντος, πῶς Ἅγιος ἁγίων λέγεται, καὶ Θεὸς ὁσῶν, καὶ Κύριος κυρίων, καὶ Βασιλεὺς βασιλέων· καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τῷ ταῦτα λέγειν δηλοῦντος Ὅτι καθόσον ὑπερέχουσι τῶν οὐκ ἔστων τὰ ὄντα ἅγια, ἡ κύρια, ἡ θεία, ἡ βασιλικὰ, καὶ αὐτῶν μετεχόντων αἱ αἰτομετοχαί, κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυσται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μετοχῶν ὁ ἀμέθεκτος αἰτιος.

Ἐκ τούτων σαφέστατον ὑφειμένην λέγουσιν εἰρησκεσθαι θεότητα, καὶ μετοχὴν τὴν αὐτὴν καὶ μίμησιν καὶ σχέσιν νομαζέσθαι. Καταστρωννύουσι δὲ ταῦτα πάντα ἐν τῇ τῆς ἐαυτῶν πίστει; ὁμολογίᾳ, εἰς κατασκευὴν τοῦ, ὅτι μετὰ τὸ φανῆναι τὴν θείαν ἐνεργείαν θεότητα ὀνομαζομένην ἄκτιστον, ἐξήτησαν ἀποδειχθῆναι, εἰ ὑπέρχεται ταύτης κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ πάντων κηρυττόμενον· ἐκεῖνα πάντως διὰ πάντων ἐπικυροῦντες, ἀπερ ὁ τῶν δογμάτων πατήρ ἐν τῷ κατὰ Βαρλααμίτην καὶ Ὀρθόδοξον διαλόγῳ αὐτοῦ ἰδίᾳ συνεγεγέθει. Λέγει γοῦν, Τῆς οὖν θεότητος, δηλαδὴ τῆς προαιωνίου θεατικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, τοῦ τὰ πάντα εἰδότης Θεοῦ πρὸ γενέσεως, ἢ κατωτέρω μὲν τοῦ Πνεύματος, ὁ μέγας εἰρηκὲς Βασίλειος, δευτέρω δὲ τῆς φύσεως ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τῆς κυρίως θεότητος προσαγορευομένης, τῆς περὶ τὴν θείαν φύσιν οὐσης, ὡς ὁ Νύσσης ἀπεφῆκετο Γρηγόριος. Ταύτης οὖν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερώς, ἡ ἀνεφάνητος, περὶ ἣν ἀεὶ προαιώνιω δυνάμει εἰσι καὶ ἐνεργεῖται, θεότης ἀπὸ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνεργείας ὀνομαζομένη, πῶς οὐκ ἂν ὑπερκειμένη εἴη; Αἰεὶ δὲ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον προαγαγεῖν· οὗτος γὰρ ἐμφανεστερον λέγει τοῦ Θεοῦ θεότητα, καὶ τὴν μίμην ὑπερκειμένην τῆς ἐτέρας. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Πάντως δὲ τῶν δυνάμεων τούτων οὐσῶν ὑπὲρ τὰ ὄντα· αἰτίων γὰρ τῶν μετεχόντων ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἐχόντων τὰ μεθεκτά· ταυτὸν εἰπεῖν αἱ μετοχαὶ καὶ δυνάμεις αὗται οὐδέποτε ἤμειναν κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον· καίτοι κατὰ τὸν αὐτὸν, καὶ τῶν μεθεκτῶν πάντων ἀπεράκτως ἀπείρωσ ὁ Θεός ὑπερεξήρηται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ

² Epist. 2, ad Caium. ⁶ De divin. nom. c. 12.

πρὸς Ἀκίνητον τετάρτη, οὗ ἡ ἀρχή, Ὑποψιδυρί-
 ρας τοίνυν, Ἀλλαχοῦ δὲ σαφέστερον ὁ θεὸς
 Διονύσιος αὐτὰς μὲν τὰς δυνάμεις καὶ τὰς
 μετοχὰς ὅπερ τὰ μετέχοντά φησι· ταυτὸν δ'
 εἰπεῖν, ὅπερ τὰ κτίσματα· πᾶν γὰρ κτιστὸν
 μετοχῇ τὸ εἶναι ἔχει· τὸν δὲ θεὸν ὅπερ ταύτας
 τὰς δυνάμεις καὶ τὰς μετοχὰς φησι, γράφων,
 καθόσον ὑπερέχουσι, καὶ τὰ ἐξῆς. Οὐκοῦν ἄλλο
 ἐκ τούτων ἢ πᾶσα κατασκευή τῆς ὑπεροχῆς τῆς
 οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑφέσεως τῆς ἐνεργείας
 αὐτοῦ· ἀναφαίνεται δὲ μάλιστα καὶ ἐκτὸς [scilicet ἐκτ-
 ος] τῆς ἐρώσεως τῆς ὑπεροχῆς. Ὅσα γὰρ τὰ κτίσματα
 ὑφέται ὧν μετέχουσι μετοχῶν, τοσούτω καὶ αἱ
 μετοχαὶ οὐταὶ τῆς οὐσίας ὑφέονται τοῦ Θεοῦ. Ἀἴτιον
 γὰρ ἀπὸ τε τοῦ βῆθος τῆς κατασκευῆς τοῦ τῶν
 δογμάτων πατρός· τοῦτο δὲ μετὰ τῆς ἀσθελείας πολὺ
 καὶ τὸ ἀνῆτον ἔχει.

Εἰκοστὸς δευτέρος ἐρώτος· αὐτοῖς προσεξεύρηται,
 τῇ πρὸς τὴν κτίσιν ἀποβλέψει, Ὅτι ἡ μὲν θεία
 ἐνέργεια ἀπεργαστικὴ τῶν ἐκτὸς ἐστίν, ἡ δὲ θεία
 οὐσία οὐδενὸς ἀπεργαστικὴ τῶν ἐκτὸς. Ὡς γὰρ
 εἶπε, βουλόμενοι καθάπαξ τὴν τρισευκτέστατον ἐκεί-
 νην καὶ μακαριαν φύσιν τῶν κατ' ἡμᾶς ἐκτοπίσαι
 μὴ μόνον διοικήσεων, ἀλλὰ καὶ δημιουργίας· καὶ
 ἀντιτάξαι τὸ φῶς ἐκεῖνο, ὅπερ οὗτοι φαντασθέντες,
 ὡς εἰρηται, καὶ μίαν τῶν πολλῶν ἐνεργειῶν αὐτὸ
 θέμενοι, οὐμενοῦν εἶναι τοῦτο τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ
 ἔρασαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, ἀφρονώτερον
 καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν κτίσιν δράσεως τὰς διαφορὰς
 ἐπιλογίζοντες τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνε-
 ργείας· καὶ τὴν μὲν ἐνεργείαν (ἴσον δ' εἰπεῖν ἐκεῖνο
 τὸ φῶς) δημιουργοῦν αἰτίαν καὶ ποιητικὴν πάσης
 δογματικῆς κτίσεως· τὴν δὲ θεϊαν οὐσίαν οὐκ αὖ
 ἐκ ταύτης οὐτινοσοῦν αἰτίαν τῶν ἐν τῇ κτίσει
 πιστεύουσι. Καὶ φασὶν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ζητημάτων,
 τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ κατὰ τῶν κτισμάτων εἰρηται· τὸ
 δ' ἐκ τῆς οὐσίας ἐκ' οὐδενὸς εἰρηται πῶποτε τῶν
 κτισμάτων· μᾶλλον μὲν οὖν ἀπείρηται τοῦτο
 παντελῶς τοῖς ἀγίοις. Ὁ δὲ τῶν αἰρέσεων πατήρ
 ἐν τῷ κατὰ Θεοφάνην καὶ Θεότιμον διαλόγῳ,
 ὀφθόμενος, φησὶν, ἀπεργαστικὴν τινος τῶν ἐκτὸς
 εἶναι θεϊαν τυγχάνειν οὐσίαν. Ταῦτα δὲ λέγοντες,
 πᾶσαν δραματούργειαν παρεληλύθεισαν. Ἦν γὰρ ἐπὶ
 τοσούτων τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ διαφέρειν ἔρασαν, ὡς
 δεδιώλωται, θεϊαν ἐνέργειαν, ταύτην καὶ μόνην αὐτῆς
 καταλείνουσαι, δημιουργήσασαν τὸ πᾶν πρότερον, καὶ
 συνεχούσαν ὕστερον. Οὐκοῦν ἀκολουθῶς τῇ ὑποθέσει
 ταύτῃ καὶ τοὺς ἐφεξῆς συμπλέκουσι τῆς διαφορᾶς
 ἐρώτους.

Ὅθεν εἰκοστὸς τρίτος ἐστίν, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια
 προσπελάζει τοῖς κτίσμασιν· ἡ δὲ θεία οὐσία ἀπρο-
 σπλάστὸς ἐστίν. Εἰκοστὸς τέταρτος, ὅτι ἡ μὲν θεία
 ἐνέργεια ὁῶς ταῦτα, λαμβανομένη· ἡ δὲ θεία
 οὐσία ἐξαναλλασκε ταῦτα, κριν ληφθῆ. Εἰκοστὸς
 πέμπτος, ὅτι ἡ μὲν ἀναμιγνυμένη τοῦτοις οὐ φέρε-
 ται· ἡ δ' εἰ μεταληφθεῖται, φερμένη πίεσται. Εἰκοστὸς
 ἕκτος, ὅτι ἡ μὲν φοιτᾷ κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ

num, cujus initium est, *Susurrans igitur: Aio an-
 tem loco clarius dicit Dionysius ipse quidem
 virtutes ac participationes illis quae participant
 superiores dicit. Idem vero est ac si dicat rebus
 creatis. Quidquid enim creatum est, participatione
 (ac quasi precario) esse habet; Deum vero hisce vir-
 tutibus ac participationibus superiorem dicit, dum
 ita scribit: « Quantum praecellunt, etc. Ex his igitur
 liquido patet omnis probatio excellentiae essen-
 tiae divinae, ac demissionis illius operationis; elu-
 cetque maxime exterior quidam praecellentiae modus.
 Quantum enim creata inferiora sunt his participa-
 tionibus, quas participant, tantum quoque haec
 participationes inferiores sunt Dei essentia. Lique-
 t enim ex illa auctoritate, qua est usus ad proban-
 dum horum dogmatum auctor. Hoc vero praeter
 impietatem, ingentis plenius dementiae est.*

Præter hos vero vicesimus secundus illis modis
 adinventus est, per respectum ad creaturam; quod
 nimirum divina operatio, eorum quæ extra sunt,
 effectrix sit, divina autem essentia nullius eorum
 quæ sunt extra, sit effectrix. Nam ut videtur, cum
 omnino illis constitutum esset, ut trine substan-
 tem ac beatam illam naturam, nedum ab hu-
 manarum rerum gubernatione, sed et a creatione
 prosciberent, ejusque loco lucem illam, quam
 ipsi commentij sunt, ut dictum est, inducerent,
 ac eam illam unam e multis illis operationibus
 statuerent, noluerunt eam Dei essentiam dicere,
 sed Dei operationem; uberius quoque ex efficacia
 erga creaturas, distinctiōnum momenta divinæ es-
 sentiae divinæque operationis, concludentes. Ac
 quidem operationem (perinde autem dicatur lucem
 illam) effectricem causam ac creatricem omnium
 creatorum docent; divinam vero essentiam, nul-
 lius prorsus eorum quæ sunt in creatura, ipsam
 per se auctorem esse credunt. Adjunguntque in pri-
 ma quaestione: *Ex Deo quidem de creatis quoque
 dictum est; de essentia autem, de nulla unquam
 dictum est creatura: quia imo id prorsus a sanctis
 vetitum est.* Hieroseon vero auctor ac parens in suo
*Theophanes et Theotimus, dialogo, Non vero, in-
 quit, nullius rei extra effectricem divinam essentiam.*
 Hæc vero dum dicunt, quidquid fabulosum ac por-
 tentosum fingi animo potest, excesserunt. Quam
 enim tantis a divina essentia differre dixerunt, uti
 ostensum est, divinam operationem, hanc ipsam
 unamque rursus rerum hanc universitatem prius
 condidisse, ac postea conservare, asseverant. Con-
 sentaneus igitur huic argumento etiam distinctiōnis
 modus contextunt.

Unde vicesimus tertius modus est: Quod ope-
 ratio quidem creatis rebus propinquat, divina ve-
 ro essentia inaccessa est. Vicesimus quartus, quod
 divina quidem operatio, si accipiatur, hæc incolu-
 mia præstat; divina vero essentia, priusquam ac-
 cepta fuerit, eandem consumit. Vicesimus quintus,
 quod operatio illis commista non confunditur;
 essentia vero si commercium ullum habeat, confu-

tionem patietur. Vicesimus sextus, quod operatio quidem inferius ad creaturam venit, ab eaque participatur et impartitur, et sanctificat ac illuminat, insidetque, et eos qui sunt digni, deificat; essentia vero ejusmodi est quæ non prodeat, ac incommunicabilis manet, nec prorsus in creatis habitat, aut illuminat, vel insidet, aut illa sanctificat. Vicesimus septimus, quod operatio quidem est proprie Deitas, et vita et sapientia et virtus; essentia vero ipsa per seipsam non est deitas, neque vita neque sapientia neque virtus. Vicesimus octavus quod operatio omnium hæreditas est, finisque desiderabilem; essentia vero nec cuiusque hæreditas est, nec beatitudinis finis.

In hunc modum inaccessam omni creature dicunt divinam essentiam, et intactam et incomprehensam, et quæ non prodeat sitque incommunicabilis, non ut inde ejus excellentiæ magnitudinem efferant (bene enim esset hæc illi magnifice exque decore tribuere, juxta sanctorum doctorum de Deo doctrinam), sed hoc enitentes, ut eo prætextu, ut videtur, quam procul ab humanis eam rebus proscibant. Majorique temeritate ac audacia, si a nobis participetur, duorum alterum necessario illi evenurum asserunt: *Aut enim, aiunt, naturam consumet priusquam accipiat; vel si illius hæc particeps facta fuerit, confusionem utique patietur.* Sic cultis illis ac magnificis verbis instructo adversus essentiam divinam incedacio, obique excellentem ejus terrorem ac majestatem ab humanis eam rebus submoventes, palam jam ac fiducia lumen illud inducunt, illudque ipsum divinam operationem esse asserunt, atque eam ponunt quæ inferius ad creaturam veniat, et ab omnibus participetur placide simul ac benigne, eosque qui sunt digni, deificet ac sanctificet, insidetque atque conservet: quæ videlicet omnia fiat, ut salutem et incolumitatemque universis præstet.

Cæterum, quod divinam essentiam ejusmodi sentiant, quæ nec adiri possit, ac ea quæ adeant, consumat, sequentia confirmant. Post quaestiones enim, circa atheni confessionis suæ, volentes hoc crimen sublegere, sic aiunt: *Dei quoque essentiam, idcirco quod sancti inaccessam eam dicant et imparticipabilem, ejusmodi existimare quæ corrupendi vim habeat, eos qui ita sentiant (o audaciam ac temeritatem!) impios asseverare, idque adeo cum Deus Mosi locutus sit: « Nemo videbit faciem meam, et vivet ». Proinde quibus videntur depellere, ne Dei essentia existimetur, corruptionem ac interitum asserre, iidem ipsi imprudentes hanc illius vim prorsus æstimandam probant. Quid enim aliud hæc eis vult ludificatio: *Idque adeo cum Deus Mosi locutus sit, « Nemo videbit faciem meam, et vivet? »* Si enim vero hoc amoliebantur, esse eam quæ corruptionem ac interitum asserat, alicujus loci meminissent, quo Deus quæ nostra sunt vi-*

A μετέχεται ὑπ' αὐτῆς καὶ μεταδίδεται καὶ ἀγιάζει καὶ φωτίζει καὶ ἐνδρῶσει καὶ θεοὶ τοὺς ἀξίους· ἡ δ' ἀνεκφοίτητος καὶ ἀμετάδοτος· μένει, μηδὲν καποικῶσα ἐν τοῖς κτίσμασι, μηδὲν φωτίζουσα, μηδὲν ἐνδρῶουσα, μηδὲν θεοῦσα ταῦτα. Ἐκοστὸς ἔβδουμος, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια κυρτός ἐστι θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις· ἡ δ' οὐσία οὐκ ἐστὶ δι' ἑαυτῆς θεότης, οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ σοφία, οὐδὲ δύναμις. Εἰκοστὸς ὄγδοος, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια ἐστὶν ἡ πάντων κληρονομία, καὶ τὸ τέλος τῶν ἐρετῶν· ἡ δ' οὐσία οὕτε κληρονομία ἐστὶν οὐτίνοσούν, οὕτε μακαριότητος τέλος.

B Οὕτως ἀπροσπλάστον ἀπάσῃ τῇ κτίσει τὴν θείαν οὐσίαν φασὶ, καὶ ἀναφῆ καὶ ἀχώρητον καὶ ἀνεκφοίτητον καὶ ἀμετάδοτον, οὐ τὸ μέγα τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς ἐν αὐτῇ καταγγέλλοντες (καλῶς γὰρ ἂν εἶχε αὐτῇ ταῦτα σεμνῶς ἀποθιδόμενα, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν διδασκάλων ἐσολογίαν), ἀλλὰ τῇ προφάσει ταύτῃ, ὡς εἶπες, τῶνδε μακρότερον αὐτὴν ἀπελαύνειν φιλοτιμούμενοι. Θαρραλέωτερον δὲ καὶ δοῦν ὁμολογῶν, εἰ μεταληθθῆιεν περ' ἡμῶν, πείθεσθαι προσνγκάζουσιν· *Ἦ γὰρ, φασὶν, ἔξαναλώσει τὴν φύσιν, πρὶν ἂν λησθῆι, ἡ φουρμὸν ἂν, ταύτης μετασχούσα, πάθοι.* Οὕτω διὰ τῶν σεμνῶν τούτων τῆς θείας οὐσίας καταφευσάμενοι, καὶ δι' ὑπεροχῆν ἐῆθεν τοῦ ταύτην φοβερὰν εἶναι τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποστῆσαντες, μετὰ παρρησίας τὸ φῶς ἐκεῖνο παρεισάγουσι, τὴν δὲ θείαν ἐνέργειαν τοῦ ταυτὸς τυγχάνειν καλίσαντες, καὶ ταύτην εἶναι τίθειται τῇ φοιτῶσαν κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετεχομένην ὑπὸ πάντων ἡμέρωσ ὁμοῦ καὶ φιλανθρώπως, καὶ θεοῦσαν τοὺς ἀξίους, καὶ ἀγιάζουσαν καὶ ἐνδρῶουσαν καὶ συνέχουσαν, τὰ πάντα γινόμενην διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν.

C Ἄλλὰ τὸ μὲν ἀπροσπλάστον καὶ ἀναλωτικὴν εἶναι νομίζειν αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν τὰ ἐπόμεια παρσιτά. Μετὰ γὰρ τὰ ζητήματα, πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐκτετῶν πίστεως, τὸ ἔκκλημα τοῦτο δῆθεν συσχειάται βουλόμενοι, φασὶ, *Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἀγίων εἰρησθαι ταύτην ἀπροσπλάστον καὶ ἀμέθεκτον, φαρτικὴν εἶναι ἡμιλίαν, τοὺς οὕτω περὶ ταύτης φρονοῦντας, ὡ τὸ λῆμψ! ἀσεβεῖς ἀπεφῆσαντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος, Οὐδεὶς δύσεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. Οὐκοῦν δι' ὧν δοκοῦσιν ἀποσιτισθαι τὸ φαρτικὴν εἶναι νομίζειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων λαυθάνουσι τὸ φαρτικὴν αὐτὴν εἶναι νομίζειν κατασκευάζοντες. Τί γὰρ ἕτερον αὐτοῖς ἢ ἐργασίη βούλεται αὐτῇ, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος, Οὐδεὶς δύσεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται; Εἰ γὰρ ἀληθῶς τὸ φαρτικὴν εἶναι ταύτην ἀπεσιλοντο, ρητοῦ τινος; ἂν ἐμῆμνητο, τοῦ ζωοποιεῖν καὶ ανιστῆναι τὰ καθ'*

⁶ Exod. xxxiii, 20.

ἡμῶν μαρτυροῦντο; τὸν Θεόν, καὶ οὐχὶ τοῦ δοκοῦντος ἐναντίον. Σαφέστερον δὲ ὁμοῦ; τὴν τοιαύτην δεδηλω-
 κεν ἐννοίαν ὁ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἀνευρηκώς. Ἐν γὰρ
 τῷ πρὸς Ἀκινδύνου πέμπτῳ λόγῳ αὐτοῦ, οὗ ἡ ἀρχή,
 Ἄλλὰ τίς ἂν δύναται μεταπίσσαι; Ἀὐτὴ τοίνυν,
 φησὶ, καθ' αὐτὴν ἢ θεία μετεχομένη φύσις ἢ
 ζυρμὸν παίσεται, ἢ τὴν καθητὴν ἐξαναλώσασα
 φθάσει φύσιν πρὶν ἂν ληφθῆ. Τὸ δὲ ἐξανάλισκειν
 τὴν ἐπίκηρον ταύτην φύσιν φάσκειν τίνος ἐτέρου ἢ
 τοῦ φθείροντος; Θετίου; Εἰ καὶ κύρ καταναλωσοῦν ὁ
 θεὸς γέγραπται, ἀλλὰ πᾶσαν μοχθηρίαν, καὶ οὐχὶ
 τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Μᾶλλον μὲν οὖν, διὰ τὸ
 αἰετίζειν αἰρεῖσθαι ταύτην, τὴν κακίαν φύσει
 πιστεύεται.

Ἐκ δὲ τούτων πολλά τε ἄλλα, καὶ δὴ καὶ οὐ
 μικρὸν ἄποπον περὶ τὴν σάρκασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου
 συνάγεται. Ἐπεὶ γὰρ ἡ μακαρία καὶ ἀειπάρθενος
 Θεοτόκος; ἐκ τῶν ἑαυτῆς πανάγων καὶ παρθενικῶν
 αἱμάτων δανεισαμένη τῷ Θεῷ Λόγῳ σάρκα, καὶ
 συλλαβούσα καὶ βαστάσασα καὶ ἐξαμένη αὐτὴν τὸν
 Θεάνθρωπον Λόγον, οὐκ ἀνήλωται οὐδ' ἐφθάρται,
 ἔσση κατ' αὐτοῦς, οὐκ αὐτὴν ἐκείνον τὸν τοῦ Θεοῦ
 συνείληψε Λόγον, ἀλλὰ τὴν ἀνυπόστατον ἐνέργειαν.
 Ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς ἐκ τοῦ ζυρμου καὶ οἴνου εἰς σῶμα
 καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος μεταβολῆς οὐ μικρὰ οὐδ'
 ὀλίγα τὰ ἄποπα κατ' αὐτοῦς ἀνυκύπτει.

Τῶν δ' ἄλλων ἀντιθέσεων ὁ τῶν δογμάτων πατήρ
 ἐν τετάρτῳ τῶν πρὸς Ἀκινδύνου, οὗ ἡ ἀρχή, Ὑπα-
 ψυθυρίσας τοίνυν τὴν εἰς τὸ μέγα φῶς βλασφη-
 μίαν, μέμνηται, καὶ φησὶ, Καὶ ὡς ἀμεθέκτου καὶ
 ἀμεταδότου καὶ ἀνεκφοιτήτου μενούσης τῆς
 θείας οὐσίας αὐτοῦ, τοῦ φωτός δηλαδὴ, μετε-
 χομέτου καὶ φοιτῶντος κάτω πρὸς τὴν κτίσιν,
 τοῦτέστιν ἐπιζαινομένου τοῖς ἀέλοις, καὶ θεοῦν-
 τος αὐτοῦς. Ὁ δ' εἰς πατριάρχην τελέσας αὐτοῖς
 τρίτον, Φιλόθεος οὗτος, ὃν καὶ τῷ καταλόγῳ τῶν
 ἐξ ἑλίων συνέταξεν διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν δογμάτων τού-
 των ἀγῶνα, τὰ ἄλλα πολλῶν θανάτων γενόμενον δεῖον,
 ἐν λόγῳ ὃν ἐπιγράφει, Ὅτι οὐδεμία τῶν θεῶν
 ἐπεργειῶν κτιστὴ καθάπερ ἐκεῖνοι λέγουσι, φησὶ,
 Ποῖος βόσκαντος δαίμων τῆ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ
 τολμηρῶς ἐπιστήγισεν ὅτι αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ
 Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς καθαι-
 ρημένους καθαίρει, καὶ τοὺς φωτισμένους λαμ-
 πρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινὰ σάλον ἀνίστην τοῦ
 καλοῦ παρατραπέντας ἐπανάρθει· καὶ τοῖς κτι-
 σμασιν ὁλοῦς ἐνοικοῦσα ἐργάζεται. τοῦδ' ὅπερ
 παρ' ὁμοῦν ἀκούομεν, ὡς μὴ φασὶς, δαιμόνων
 ὡς ἀληθῶς εὐρεμα σκοτεινῶν;

Αὐτῇ τοίνυν τῇ ἐνεργείᾳ τὸ πᾶν ἀπονέμοντες,
 ἀκολουθῶν καὶ θεότητα κυρίως ἀποκαλοῦσι, καὶ δι-
 ζῆν καὶ σοφίαν, καὶ τὰ ἄλλα ἀπολελυμένως· καὶ δι'
 αὐτὴν καὶ τὴν θεϊαν οὐσίαν ταῦτα εἶναι καὶ λέγε-

A sicare ac conflare perhiberetur, non ejus quo
 oppositum confici videatur. Clarius vero qui a
 principio hæc adinvenit. Quinto enim libro adversus
 Acindynum, cujus initium est : *Verum quis possit
 contrariam mentem suadere, Hæc igitur, inquit ,
 divina natura, ipsa secundum se si participetur, aut
 confusionem patietur, aut naturam quæ vim patiendi
 habet, prius consumet, quam fuerit assumpta.* Quod
 autem dicatur, mortalem hanc naturam consumere,
 cuiusmodi alii, quam ei quod corrumpit ac interitum
 facit, tribuatur? Quamquam enim *Deus ignis consu-
 mens* Scripturæ verbis dictus est ; id tamen quod
 omnem consumat pravitatem, non vero quod huma-
 nam naturam. Quin imo, idcirco quod illi propo-
 situm est, ut salutem ei præstet, malitiam credi-
 mus vitiumque abolere ac corrumpere.

B Ex his vero, cum alia multa, tum etiam non leve
 absurdum colligitur, quod attinet ad Dei Verbi in-
 carnationem. Quia enim beata semperque Virgo
 Dei Genitrix, ex castissimis ac virginalibus sui
 sanguinis rivulis Deo Verbo carnem commodavit,
 concepitque et gestavit, ac enixa est ipsum Deum-
 Hominem Verbum, nec inde consumpta aut cor-
 rupta est; in eorum sententia, non ipsummet Dei
 Verbum concepit, sed quæ ipsa non vere existit,
 aut substantiam habet, operationem sustulit. Præ-
 terea vero ex transmutatione panis et vini in Sal-
 vatoris corpus et sanguinem emergunt adversus
 illos absurda, nec ipsa exigua nec pauca

C Alias oppositiones refert ipse dogmatum auctor
 ac parens, libro quarto *Adversus Acindynum*, cujus
 principium est : *Susurrans igitur, quæ est in ma-
 gnum illud lumen, blasphemiam, aitque : Velut quæ
 imparticipabilis ac incommunicabilis, nec ipsa a se
 excedens maneat, divina ejus essentia, cum nimirum
 lumen participetur, et ad creaturam inferius exeat ;
 hoc est, iis qui digni sunt, se conspiciunt faciat
 eosque deitate imbuat.* Qui vero tertius retro illis
 patriarcha Philotheus ille fuit (quem et in sancto-
 rum album ascripserunt, eo scilicet nomine quod
 eam strenue doctrinam propugnasset, sceleratum
 alius caput multisque mortibus dignum) in libro
 quem hoc titulo prænotavit : *Nullam divinarum
 operationum creatam esse, quemadmodum illi aiunt :*
 inquit : *Quisnam invidus dæmon procaci audacia
 Ecclesiæ Dei invexit, ipsam Dei essentiam in homi-
 nibus inhabitantem, expiandos exiari, atque eos qui
 illuminantur, illustrare, eos denique qui profano
 aliquo actu ab honesti rectique tramite deflexerint,
 reducere, prorsusque in rebus creatis inhabitantem
 hoc operari, quod a vobis audimus (ac utinam ne
 esset quidem !) tenebrosam vers dæmonum inven-
 tum ?*

Cum itaque omnia tribuant operationi, conse-
 quenter etiam vere eam ac proprie divinitatem vo-
 cant, vitamque et sapientiam ac reliqua absolute ;
 illiusque ratione divinam quoque essentiam hæc

Deut. iv, 24.

esse ac nuncupari existimant. Nam in Tomo post quaestiones ait synodus: *Quomodo igitur æquum est, naturalem et communem Deitatis trine subsistentis virtutem perimere, ob quam ipse Filius ac Spiritus a theologis virtus laudati sunt?* Is quoque qui illorum primus patriarcha fuit, nempe Isidorus, ait: *Tuam vere ac proprie Deitatem operationem dicimus; haud raro vero desiderio atque amore, etiam naturam. Quod igitur illæ tibi communes sunt, utriusque Deitatis triqs est, increatum te canimus, utramvis aliquis dicat.* Hoc vero Ecclesiæ canticis seu modulis divinis hic vir coaptavit. Non solum enim quibus crediderunt, hæc se sentire scripto consignarunt, sed et quibus in Ecclesia canticis celebrandum sanxerunt. Ante hunc vero, horum antesignans ac parens, in libro, cujus initium est: *Spiritu affante dictatas secuti Patrum sententias,* ait: *Deitas etiam Dei natura nuncupatur; verius autem magisque proprie operatio.*

Hoc ex principio, multarum quoque divinitatum ac operationum turham liberaliter admittunt; partim quidem ex iis quæ ante quaestiones, quasi nimirum objectis satisfaciendo, affirmarunt. Nam cum dixissent: *Sed et quibus accusabant archiepiscopum Thessalonicensem, velut qui multis Deitates dicat,* non adjecerunt ipsum non dicere; sed potius ut dicere astruerent, verbis sequentibus usi sunt, dicentes: *Idcirco nimirum, quod divinas omnes ac communes trium hypostaseon (seu personarum) virtutes et orationes asserit increatas esse. Quamobrem non hoc sustulerunt, dicere illum plures deitates; sed magis esse illas increatas hisce probaverunt.* Partim vero ex iis quæ scorsim latinum dogmatum magister ac antesignans in suo *Barlaamites et Orthodoxos dialogo* conscripsit. Nam cum dixisset: *Una est trium personarum divinitas, id est natura et essentia, essentia omni superior, simplex, invisibilis, imparticipabilis, nulla mentis vi ullo modo cogitabilis,* subiunxit: *Quas vero sancti alias dicunt Deitates, sive unam, sive duas, sive plures, atque astruens, ad declarandum esse plures Deitates.* Quod si non de vocibus illi sermo est, uti dixit, *sed de dogmatis deque rebus certamen habet,* quomodo non et has Deitates res existere, recte quis dicat? Nam et illi, per ea quæ fatentur, istud affirmant. In epistola autem ad episcopum Cyzicenum, cujus initium est: *Scire te volo,* ait, quod *multiplicationem Deus non patitur, tametsi quis per eum modum duas aut plures Deitates dicat.* Sexcentaque alia desumere liceat ex eorum libris ac scriptis, unde sic eam ipsorum de multitudine turbaque Deitatum opinionem esse liquat.

Videntur autem in hanc evasisse supersubstitutionem, eo quod non existimant, Deum ipsum per se una virtute posse omnia producere; eandemque gubernare ac incolumia præstare (ob summam nimirum ejus perfectionem et simplicitatem et unionem), sed hac quidem istud, illa illud, atque alia aliud. Qui enim tertius, uti dictum est, eorum patriarcha

σθαι πιπεύουσιν. Ἐν γὰρ τῷ Τόμῳ μετὰ τὰ ζητηματὰ φασιν ἡ σύνοδος; Πῶς οὖν δίκαιον ἀναυρεῖν τὴν φυσικὴν καὶ κοινὴν τῆς τριωυποστάτου Θεότητος δύναμιν, δι' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις παρὰ τῶν Θεολόγων ἡμνηται; Καὶ ὁ πρῶτος τούτοις εἰς πατριάρχην τελέτας, Ἰσίδωρος οὗτος ἦν, φησί, Φαμέμ σου Θεότητα κυρίως τὴν ἐνέργειαν· πόθω δὲ πολλὰ καὶ τὴν φύσιν. Αἴται οὖν ἐπεὶ σοὶ κυναὶ τυγχάνουσι, καὶ μιᾷ Θεότητος Τριάδος, ἄδοξον ἀκτιστόν σε, ὀποτέρῳ ἂν εἰποι εἶς. Τοῦτο δὲ ἐν τοῖς Ἀσμοῖσι συνήρμοσεν ὁ Θεοεὐκλεὺς οὗτος ἀνήρ. Οὐ γὰρ μόνον οἷς ἐπίστευσαν, ταῦτα φρονεῖν συνεγράψαντο, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐκκκλησία; ἔδειν ἐνομοθέτησαν. Πρὸ τούτου δὲ ὁ τῶν πατρῶν ἐν λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Ταῖς πνευματοκρητοῖς τῶν Πατέρων ἐδόμειο ψήφοις, φησί, Θεότης καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις ὁ οὐμάζεται· κυριότερος δὲ ἡ ἐνέργεια.

Αὐτόθεν ὠρμημένοι, καὶ τὸ πλῆθος ἐπιδαφιλεύονται τῶν πολλῶν Θεοτήτων καὶ ἐνεργειῶν· τοῦτο μὲν ἀφ' ὧν πρὸ τῶν ζητημάτων εἰς ἀπολογίαν δῆθεν συνεστῆσαν· εἰπόντες γὰρ, Ἀλλὰ καὶ δι' ὧν κατηγύρουρ τοῦ Θεσσαλονικῆς, ὡς πολλὰς λέγοντος Θεότητας, οὐκ ἐπήγαγον, οἱ οὐ λέγει· ἀλλ' εἰς κατασκευὴν μᾶλλον τοῦ λέγειν τῷ ἔξῃς ἐχρήσαντο, λέγοντες, Ἐπειδήπερ πάσας τὰς θείας καὶ κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας ἀκτιστοὺς εἶναι διατείνονται· ὥστε ὁ τὸ πολλὰς Θεότητας λέγειν ἀνεῖλον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκτιστοὺς εἶναι ταῦτα; διὰ τούτων κατεσκευάσαν· τοῦτο δὲ, ἀφ' ὧν ἰδίᾳ ὁ τῶν τριῶν δογμάτων καθηγητὴς ἐν τῷ κατὰ Βαρλαάμτην καὶ Ὀρθόδοξον διαλόγῳ συνεγεγράρει. Εἰρηκῶς γὰρ, Μία τῶν τριῶν ἐστὶν ὑποστάσεων Θεότης, ἦτοι φύσις καὶ οὐσία ὑπερούσιος, ἀπλή, ἀόριστος, ἀμέθεκτος, καρτάσιον ἀπερινήτος, ἐπήγαγεν, Αἱ δ' ἄλλαι παρὰ τῶν ἁγίων λεγόμεναι Θεότητες, εἶτε μία, εἶτε δύο, εἶτε πλείους, καὶ ἄλλαι πρὸς σαφήνειαν κατασκευάζομενοι, τοῦ πολλὰς εἶναι Θεότητας. Εἰ δ' εἰ οὐ περιλέξωμ ὁ λόγος αὐτῷ, ὡς εἶρηκε, περὶ δὲ δογμάτων καὶ πραγμάτων τὸν ἀγῶνα παίζεται, ἵπῳ οὐ καὶ πράγματα τὰς Θεότητας ταύτας τυγχάνειν ὀρθῶς ἂν τις εἴποι; τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ, δι' ὧν ὁμολογοῦσι, παριστῶσιν. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Κυζικίου ἐπιστολῇ, ἡ; ἡ ἀρχὴ, Εἰδέναι σε βούλομαι, φησί, Πολλαπλασιασμὸν ὁ Θεὸς οὐ πάσχει, κἀν δύο ἢ πλείους λέγη τις ὀρθῶς Θεότητας. Καὶ μυρία δ' ἂν τις ταῦτα λάβοι ἀπὸ τῶν ἐκυτῶν συγγραμμάτων, ταύτην οὕτω περὶ τοῦ πλῆθους τῶν Θεοτήτων μαρτυροῦντα δόξαι.

Δοκοῦσι δὲ ἐπὶ ταύτην ἐλάσαι τὴν θρησκείαν, ἀπὸ τοῦ μὴ νομίζειν κατὰ μίαν δύναμιν τὸν Θεὸν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ τὰ πάντα δύνασθαι παράγειν, καὶ τῇ αὐτῇ διοικεῖν καὶ σώζειν, δι' ἄκρην τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ἑνωσιν, ἀλλὰ ταύτη μὲν τόδε, καὶ δι' ἄλλης ἄλλο, καὶ ἐξ ἐκείνης ἐκείνο. Ὁ γὰρ εἰς πατριάρχην αὐτοῖς τελέσας, ὡς εἶρηται, τρίτος, ἐνοῖς

εἰθετο κεφαλαίως, ἐν ὁμοίᾳ τούτων φησὶ, *Τὰ ὀνόματα τὰ ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα καὶ γραφόμενα εἰσὶν ὀνόματα τῶν θεῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ· ἦγουν, ἔχει ὁ Θεὸς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργοῦσαν ἐν πᾶσι τοῖς ζῶσιν, εἴτε τὴν ἀνθρωπίνην λέγοις ζωὴν εἴτε τὴν θείαν, καὶ λέγεται ἐκεῖνη ἡ ἐνέργεια Θεοῦ ζωὴ.* Ἐχει δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐν τοῖς φωτισκομένοις, ἐδ' ὡς· καὶ λέγεται ἐκεῖνη ἡ ἐνέργεια ὡς· πρὸ δὲ τούτων ὁμοίως ἔχει δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργοῦσαν ἐν τοῖς θεοσιμμένοις τὴν θεοσιμ· καὶ λέγεται ἐκεῖνη ἡ ἐνέργεια θεότης. Ταύτας οὖν ὀνομαζόμενα μὲν διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων φασὶ, πληθυντικῶς αὐτὰς θείας ἐνεργείας· καὶ θεότητας προσονομάζουσιν· ὅτε δὲ ἡνωμένως, καθάπερ καὶ ἓνα κόσμον τὸ πᾶν εἰκόθαιμεν λέγειν, ὡς ἐπὶ μιᾷ ἐνεργείᾳ τὴν λόγον ποιοῦνται. Ἀδ καὶ ζητοῦσιν ἐν τῷ τῶν ζητημάτων αὐτῶν τεταρτῷ εἶτε ἡ φωνὴ τῆς θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας ὑμνηταί. Ἄφ' ὧν δ' ἐκεῖνος εἴρηκεν, *ἔχει τὸν Θεὸν ἐνέργειαν ἐνεργοῦσαν ἐν πᾶσι τοῖς ζῶσιν, εἴτε τὴν ἀνθρωπίνην λέγοις ζωὴν, εἴτε τὴν θείαν, ὅῃλοι γίνονται, ὅτι τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ δοξάζουσιν ἐνεργείᾳ ἐνεργεῖσθαι καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν· καὶ τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ σοφίᾳ σοφίζεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, καὶ ἄλλα ὁμοίως.* Καὶ γὰρ τοῦτο βούλεται αὐτοῖς ἐν τῇ ὁμοιογίᾳ τοῦ Τόμου, ὅτι καὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι οὐ μόνον ἐπὶ κτιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκτιστῶν καὶ ἀκτιστῶν δύναται λέγεσθαι.

Ἐκ τούτων οὖν, ὡς περ ἓνα τινὰ διάκοσμον αὐτὰ; ἐπισωρεύοντες, αὐτὴν εἶναι φησὶ τὴν κληρονομίαν ἀπάντων τῶν δικαίων· ὅπως ὅλην ἀναπλάττοντες ἐκεῖνο τὸ ὄρατον, καὶ τοῦτο τυγχάνειν τῶν ἐρετῶν τιθέμενοι τὸ ἀκρότατον. Ὡς περ γὰρ ἐκάστην τούτων ἰδίᾳ μεταχὴν ὠνόμαζον, τῶν δὲ σοφῶν ἠγαθὴ τὴν σοφίαν, καὶ τῶν ζώντων τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ συλληπτικῶς ὅμοιο πάσα τὴν αὐτομετοχὴν εἶναι καλοῦσι. Δεικνύουσι δὲ τοῦτο σχεδὸν μὲν ἐν ὅλῃ τῇ ἑαυτῶν πίστει· τί γὰρ βούλεται αὐτοῖς ἐν τῷ Τόμῳ ἡ ἐνεργοῦμένη ἀκτιστος χάρις, ἡ καὶ θεώσις καὶ θεοποιός δωρεὰ τοῦ Πνεύματος καλουμένη, καὶ σχέσις ἀκτιστος, καὶ κλησις ἐξ ἀδίου φυσικὴ καὶ οὐσιώδης τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ; καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἡ μεταχομένη παρὰ πάντων, τῆς οὐσίας παρὰ πᾶσιν ἀμεθέκτου μενούσης τοῦ Θεοῦ· Σαφέστερον δ' ὅμως ὁ ταύτην τὴν πίστιν τὴν ἀρχὴν ἀνευρηκώς, ὑπερον δὲ καὶ συνθεῖς ὃν ἐβούλετο τρόπον, ἐν λόγῳ ὃν ἐπιγράφει Ἐλέγχευς καὶ ἄποκα, δέκνυσι. *Τί οὖν, φησὶ, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν καὶ οὐσίαν κληρονομήσουσιν; Οὐ μόνον, ἀλλὰ τὴν θεοποιὸν χάριν, τὴν καὶ βασιλείαν· ἥτις εἰ καὶ μὴ φύσις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ (καὶ γὰρ ἀμέθεκτος ἐκεῖνη), ἀλλὰ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ φυσικῶς ἐχομένη αὐτῷ, καὶ ἀχωρίστως περὶ αὐτὸν θεωρουμένη. Διὸ καὶ ὁ ταύτης κληρονόμος κληρονόμος λέγεται τοῦ Θεοῦ.*

Καὶ ἄλλοι δὲ τρόποι πλείστοι ἐν τοῖς αὐτῶν ἐκ-

A fuit [Philotheus], in illis capitulis quæ edidit, capite octavo ait ; *Quæ de Deo dicuntur ac scribuntur nomina, divinarum ejus operationum nomina sunt. Nimirum habet Deus virtutem et operationem operantem in omnibus quæ vita prædita sunt, sive humanam etiam dixeris, sive divinam; vocaturque illa Dei operatio vita. Habet in illis qui illuminantur virtutem et operationem, lumen; et vocatur illa operatio lumen seu lux. Præ illis autem pariter virtutem habet et operationem, in illis qui deificantur operantem deificationem; diciturque illa operatio divinitas. Has itaque cum sic discrete alias ab aliis nominant, pluraliter divinas operationes ac deitates appellant; cum vero unite (quemadmodum etiam rerum hanc universitatem unum mundum solemus vocare), tanquam de una operatione sermonem habent. Quamobrem etiam quærent, suarum quæstionum libro quarto si deitatis vox solum non in essentia, verum etiam in operando seu virtute laudata sit. Ex eo autem quod ille dixerit: habere Deum operationem, in omnibus quæ vita prædita sunt, operantem, sive humanam vitam dixeris, sive divini nam, liquet ens existimare, una eademque operatione præstari, velutque effici, tum Dei vitam, tum vitam humanam: unaque et eadem sapientia consistere Dei sapientiam et humanam sapientiam, aliaque similiter. Hoc namque sibi vult, quod in ea quæ in Tomo habetur, sibi formata ac confessione, dicunt; nempe, tam operatione præstare, tum præstari (agere scilicet et agi) non solum de creatis, verum etiam de sempiternis ac increatis posse dici.*

Ex his igitur velut unum quemdam mundum atque ornatum acervantes, sortem esse dicunt ac possessionem omnium justorum, totam lumen illud visibile confluentes, ipsumque omnium desiderabilem supremum statuantes. Quemadmodum enim harum quamlibet seorsim participationem appellabant (sapientium nimirum sapientiam et viventium vitam), sic et omnes collectim ipsam per se participationem vocant. Ostendunt vero se ita sentire per totam fere ipsorum fidem. Quid enim sibi vult, quod in Tomo aiunt : *Quæ operatione præstatur increata gratia, quæ et deificatio et deificum Spiritus donum vocatur, et affectio increata seu habitus, et motus ab æterno naturalis et essentialis essentia Dei? Et ipsa est quæ participatur ab omnibus, cum Dei essentia maneat prorsus imparticipabilis. Aperitius tamen, qui hanc primum fidem adinvenit, posteaque, eo quo voluit modo, composuit, in libro quem prænotavit Redargutiones et absurda, ostendit. Quid igitur, inquit, Dei naturam ac essentiam possidebant? Haudquaquam, sed vivificam gratiam, quæ et regnum appellatur: quæ videlicet, tametsi non sit Dei natura (hæc enim imparticipabilis est), est tamen naturalis Dei operatio naturaliter illi comes, et quæ circa illum intelligatur, inseparabiliter illi hærens. Quamobrem etiam qui illius hæres ac possessor est, Dei dicitur possessor et hæres.*

Sed et alii plurimi modi illorum inserti decretis

ocurrerunt. Nec enim hic nobis propositus finis, ut omnes impræsentiarum repræsentemus; sed quantum sufficit, ut eorum impudentiæ audaciam ac temeritatem, novatæque fidei crimen ostendamus, quo nimirum unum perfectissimum simplicissimumque Deum in sexcenta, parvaque et magna, sicque diversa, diviserunt; et ad eorum blasphemix prodendam falsitatem, quod cum hæc aliæque ejus generis damnanda temeritate circa Deum præsumant, postea inficiantur, piisque hæc in parte ascribunt, quorum illi jure rei teneantur; ad erroris item magnitudinem paucis ob oculos ponendam, iis qui ignorantia laborant, ut noverint, quam imprudentes fidem teneant, et in quod periculum animæ præcipites ruant, cujusmodi est et ille distinctionis modus, a nobis nihilominus dicendus, ad probandum alios esse, exstare.

Nam hoc quoque effutire ausi sunt, essentiam quidem sui ratione immortalem esse, operationem vero, ratione quidem essentix, esse immortalem; sui autem ratione, νέκρωσις (quasi dicas, mortificationem ac mortis auctorem). Ait namque Palamas, in libro *De divina et deifica participatione*: *Sin autem illi per hunc modum et immortaliter vivunt et moriuntur, multique qui ævo hoc vivunt, mortui sunt, uti ostendit qui vitæ ac mortis arbiter est; fit ergo ut et Deitas mortificatio ac mortis auctor existat, cum per naturam immortalis maneat.*

Conclusum itaque est, non aliunde, sed ex eis quæ publice synodica cognitione promulgantur, et ad fidei formulam ac confessionem conscripserunt ac crediderunt; quinimo credunt, atque eos qui non ipsis credunt ac morem gerunt, diris publicis subjiciunt; esse nimirum in Deo distinctionem divinæ essentix et divinæ operationis, quam per hunc fere modum explicarunt: Quod in Deo aliud quidem est Dei essentia, aliud autem non est Dei essentia; atque aliud quidem est trine subsistens natura, aliud autem non est subsistentia seu persona; aliud habet, aliud habetur; aliud unum est, aliud multitudo; aliud auctor est et causa, aliud quod ab auctore et causa est; aliud est operans, aliud operatum; aliud quod insignitur, aliud insigniens; aliud imparticipabile, aliud quod participari potest; aliud indivisibile, aliud divisibile; aliud nominis expertus, aliud quod nominatur; aliud nullo mentis cogitatu perceptibile, aliud quod intelligitur; aliud invisibile, aliud visibile; aliud immobile, aliud motus; aliud absolutum, aliud affectio seu habitus ac habitudo; aliud inimitabile, aliud imitatio; aliud prius, aliud posterius; aliud superius, aliud inferius; atque aliud quidem, ut secundum naturam, præit, aliud vero, ut præter naturam, sequitur, seu illi comes est: ac quidem aliud, ut imparticipabile, infinities infinite supereminet; aliud vero, ut quod est participabile, infinities infinite inferius est; ac aliud quidem, ut quæ sancta sunt, eminet; aliud vero, ut quæ non

sancta, subjacet.

Hæ quidem antitheses eo ordine distributæ, quod

κείμενοι δόγμασιν εὐρέθησαν. Οὐ γὰρ ἐκτεθεῖναι πῶς τις ἐνταῦθα πρῶτη ἰσχυρὰ, ἀλλ' ὅσον τῆς ἀναίτιας αὐτῶν τὴν τόλμην καὶ τὴν κεινοτομίαν ἐνδείξασθαι· καθ' ἣν τὸν ἕνα καὶ τελειότατον, καὶ ἀπλούστατον θεόν, εἰς μυρία, μικρὰ τε καὶ μεγάλα, καὶ οὕτω διαφέροντα θεῖον, καὶ πρὸς τὸ τῆς βλασφημίας ἐκκαλύψαι τὸ ψεῦδος· ἐπεὶ ταῦτα καὶ τοιαῦτα περὶ τοῦ θεοῦ τολμῶντες, ἐπειτα ἀρνῶνται, κάκεινα τοῖς εὐσεβέσιν ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀνατιθέασιν, εἰς αὐτοὺς δικαίως ἔχονται· καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸ τῆς πλάνης τὸ μέγεθος τοῖς ἀγνοοῦσιν ὑπ' ἕψιν ἐξ ὀλίγων ἀγαγεῖν, ὡς ἂν γνοῖεν οἷαν πίστιν κατέχοντες ἀγνοοῦσι, καὶ εἰς ὅλον κίνδυνον ψυχῆς καταπέρονται, οἷός ἐστι κάκεινος τῆς διαφορᾶς ὁ τρόπος, ὃς οὐδὲν ἤττω βῆθησεται, πρὸς ἐνδείξιν τοῦ ὅτι καὶ ἄλλοι πλείους ὅμοιοι παρ' αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, εἰσίν, quoque plures iatiusmodi apud illos, uti dictum

Τετόλμηται γὰρ καὶ ταῦτο, ὅτι ἡ μὲν οὐσία ἀθάνατός ἐστι δι' ἑαυτὴν· ἡ δ' ἐνέργεια, διὰ μὲν τὴν οὐσίαν ἀθάνατος, δι' ἑαυτὴν δὲ νέκρωσις. Καὶ φησι Παλαμάς ἐν τῷ *Περὶ θείας καὶ θεοποιῦ μεθέξεως*, *Εἰ δ' ἐκείνοι τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ζῶσιν ἀθάνατοι καὶ τεθνήκασιν, καὶ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα ζῶντων νεκροὶ, καθάπερ ὁ ζωῆς καὶ θανάτου κύριος ἔδειξεν, ὅστιν ἄρα καὶ θεοτικῆς νέκρωσις, ἀθάνατος κατὰ φύσιν μένουσα.*

Συνῆχται τοίνυν οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἐξ ὧν δημοσίᾳ συνοδικῶς ἀπεφάνηκε, καὶ εἰς ἐκθεσιν καὶ ὁμολογίαν πίστεως ἀνέγραψαν καὶ ἐπίστευσαν, μᾶλλον δὲ πιστεύουσι, καὶ τοῦς μὴ πειθομένους ἀραῖς ὑπάγουσι δημοσίαις, ὅτι ἐστὶν ἐπὶ θεοῦ διαφορὰ θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, τοῦτον προσηνεγμένη τὸν τρόπον ὅτι: ἐπὶ θεοῦ τὸ μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ, τὸ δ' οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ· καὶ τὸ μὲν ἐστὶν ἡ τρισωπόστατος φύσις, τὸ δ' οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις· καὶ τὸ μὲν ἔχει, τὸ δ' ἔχεται· καὶ τὸ μὲν ἐν, τὸ δὲ πλήθος· καὶ τὸ μὲν αἰτιον, τὸ δ' αἰτιατόν· καὶ τὸ μὲν ἐνεργούν, τὸ δ' ἐνεργούμενον· καὶ τὸ μὲν χαρακτηρισζόμενον, τὸ δὲ χαρακτηρισζόν· καὶ τὸ μὲν ἀμέθεκτον, τὸ δὲ μεθεκτόν· καὶ τὸ μὲν ἀμέριστον, τὸ δὲ μεριστόν· καὶ τὸ μὲν ἀνώγειον, τὸ δὲ ὀνομαζόμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπερινόητον, τὸ δὲ νοούμενον· καὶ τὸ μὲν ἀόρατον, τὸ δὲ ὁρατόν· καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κίνησις· καὶ τὸ μὲν ἄσχετον, τὸ δὲ σχέσις· καὶ τὸ μὲν ἀμίμητον, τὸ δὲ μίμησις· καὶ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ δεύτερον· καὶ τὸ μὲν ἀνώτερον, τὸ δὲ κατώτερον· καὶ τὸ μὲν, ὡς τὸ κατὰ φύσιν, προηγείται, τὸ δ' ὡς παρὰ φύσιν, ἔπεται· καὶ τὸ μὲν, ὡς ἀμέθεκτον, ἀπειράκις ἀπείρω· ὑπέρεκται· τὸ δ' ὡς μεθεκτόν, ἀπειράκις ἀπείρω· ὑφέτται· καὶ τὸ μὲν, ὡς τὰ ὄντα ἄγχι, ὑπερέχει· τὸ δ', ὡς τὰ οὐκ ὄντα ἄγχι, ὑπερέχεται.

Αὐταὶ μὲν οὖν ἀντιθέσεις τὴν τάξιν ταύτην ἔχουσαι.

ρούσαι, τὸ σεμνὸν δῆθεν ἐπιφημιζέουσι τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ· καθαρῶσαι δὲ μεθ' ὑπερβολῆς, ἣν ὑπέθευτο δικαιοσύνη ἐνέργειαν καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ· αἱ δὲ μετ' αὐτῶν, πᾶν τοῦναντίον, καθαιρούσι μὲν τὴν θείαν οὐσίαν, ἀπονέμονται δὲ πάλιν τὸ κράτος τῇ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειᾳ. Ἡ μὲν γὰρ θεία ἐνέργεια ἀπεργαστικῆ τῶν ἐκτός ἐστιν· ἡ δὲ θεία οὐσία οὐθενὸς ἀπεργαστικῆ τῶν ἐκτός· καὶ ἡ μὲν προσπελάζει τοῖς κτίσμασιν, ἡ δ' ἀπορροπῆται· ἐστὶ· καὶ ἡ μὲν σώζει ταῦτα λαμβανομένη, ἡ δὲ ἐξαναλύσει ταῦτα πρὶν ἂν ληφθῆ· καὶ ἡ μὲν ἀναμιγνυμένη τούτοις οὐ φύρεται· ἡ δ', εἰ μεταληφθεῖ, φεγγὺς πεύσει· καὶ ἡ μὲν φεγγὺς κῆρυξ πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετέχεται ὑπ' αὐτῆς, καὶ μεταδίδεται· καὶ ἀγιάζει· καὶ φωτίζει· καὶ ἐνδύει, καὶ θεοὶ τοὺς ἀέλους· ἡ δ' ἀνεκφοιτήτος· καὶ ἀμετάδοτος μένει, μηδὲ κατὰ κοῦσαν ἐν τῷ κτίσματι, μηδ' ἀγιάζουσα, μηδὲ φωτίζουσα, μηδὲ ἐνδύουσα, μηδὲ θεοῦσα ταῦτα· καὶ ἡ μὲν κυρίως ἐστὶ θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δυνάμις· ἡ δὲ οὐκ ἐστὶ δὲ ἐαυτῆς θεότης, οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ σοφία, οὐδὲ δυνάμις· καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἡ πάντων κληρονομία, καὶ τὸ τέλος τῶν ἐφετῶν· ἡ δ' οὐτε κληρονομία ἐστὶν οὐτινοσούτων, οὐτε μακαριότητος τέλος. Ἐὰν τὰ ἐπὶ τοσούτων διαφέροντα δυνατόν εἰς ἓν πρᾶγμα μονεῖς καὶ ἀκλόουστατον καὶ τελειότατον, οἷός ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ μίαν Θεότητα συναλθεῖν; μᾶλλον δὲ μίαν εἶναι Θεότητα, τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς αὐτοὶ ἐτεραπεύσαντο οἱ θαυμαστοὶ θεολόγοι, λέγοντες ὡς προεκτέθειται ἐν τοῖς ἀναθεματισμοῖς αὐτῶν, ὅτι τοῖς φρονούσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας μόνης τὸ τῆς Θεότητος ὄνομα λέγεσθαι, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ, κατὰ τὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἥτερον αὐτὸ τίθεσθαι, καὶ οὕτω ἀλλήν μίαν Θεότητα πᾶσι τρόποις προσεύουσι, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀνάθεμα, ὡς αὐτοὶ φασιν. Ἐὰν ἐστὶ δυνατόν; ἡ τοῦτο ἀδύνατον, ὡς περ ἀδύνατον τὸ ἓν καὶ μὴ ἓν, καὶ τὸ ὑπερτιῶς καὶ μὴ ὑπερτιῶς, καὶ τὸ ἀόρατον καὶ ὁρατόν· καὶ τὸ ἀπειράκις ἀπείρω; ὑπερχειμένον, καὶ τὸ ἰσαυτάκις καὶ οὕτως ὑφειμένον· καὶ πάντα δὴ λέγω ἐπὶ τούτοις τῶν προηριθμημένων τρόπων. Τοῦτο μὲν τῆς ὁμοουσιᾶς λογίζεσθαι δυναμένους εἰ δυνατόν εἶναι καταλείπεται.

Οὕτω τοίνυν, κατὰ τούτους, καὶ ἐπὶ πλείους τῆς διανοίας καὶ ἀντιθέσεως τρόπους, τὸν ἓνα Θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν διελθόντες, ἔπειτα ὡς περ ἂν εἰ μὴ ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀνούσιον, καὶ τὸ ὑπερτιῶς καὶ μὴ ὑπερτιῶς, καὶ τὸ ὁρατόν καὶ ἀόρατον, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀντιθέσεων, εἰς ἓν συνερχόμενα, σύνθεσιν ἐποιεῖν (σύνθετον γὰρ ἐστὶ τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκαίμενον, ἢ τὸ πολλοῖς εἰς ταυτὴ συνιοῦσιν ἀπαρτιζόμενον, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων ἀπλανῆ διέσκαλιαν), διεσχυρίζονται μὴ γίνεσθαι σύνθεσιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡν φρονούσιν αὐτοὶ πραγματικῶς διαφόρων συνυπάρχειν αὐτῆ, παρά πάντα λόγον καὶ πᾶσαν διέσκαλιαν τῶν ἱερῶν διδ-

antique decorum ac magnificentiam est, tribuunt Dei essentiae, summopere vero deprimunt, quam vocari docuerunt increatam Dei operationem: quae autem sequuntur, secus omnino divinam quidem essentiam deprimunt, victoriam vero rursus tribuunt divinae operationi. Divina enim operatio rerum quae sunt extra effectrix est; divina vero essentia nullius eorum quae sunt extra effectrix est; atque illa quidem creatis rebus accedit, haec vero inaccessible est; atque illa quidem percepta, ea incolumia praestat, haec vero priusquam percepta sit, eadem consumit. Illa iis commista, non confunditur: haec, si percepta fuerit, confusionem patietur; atque operatio quidem inferius ad creaturam venit, et ab ea percipitur et communicatur, et sanctificat et illuminat et insidet, et eos qui sunt digni, deificat; essentia vero a se non excedens ac incommunicabilis manet, nullo prorsus modo habitans in creatis, neque sanctificans, nec illuminans, nec insidens, nec illa deificans. Ac quidem illa vere ac proprie deitas est, et vita et sapientia et virtus; haec autem sui ipsa ratione non est deitas, neque vita neque sapientia neque virtus. Atque illa quidem omnium haereditas est ac possessio, suisque appetibilem; haec autem neque haereditas seu possessio ullius cuiusquam est, nec beatitudinis suis. Ergone fieri possit, ut quae sic diversa sunt atque distincta, in rem unam uniformem et simplicissimam perfectissimamque, qualis est Deus, unam denique Deitatem conveniant? seu potius una Deitas existant, Pater, Filius et Spiritus sanctus, ut ipsi (mirabiles scilicet theologo) portento confixerunt, dicentes, uti superius expositum est, in suis Anathematismis: *Iis qui sentiunt ac dicunt, Deitatis nomen de sola essentia dici, nec juxta pium Ecclesiae sensum nihilominus in divina ipsam operatione poni, siquae rursus unam modis omnibus Deitatem Patris et Filii et Spiritus sancti docent, anathema*, ut ipsi aiunt. Ergo possibile? aut non impossibile, sicut impossibile est, quod est et non est; quodque vere subsistit, nec vere subsistens est; quodque invisibile, et quod visibile est; quodque infinites infinite eminet et quod toties siquae inferius est; ac quaecunque alia modi superius re-

Sic igitur, posteaquam his, quos diximus, aliisque pluribus distinctionis ac oppositionis modis unum Deum in essentiam et operationem diviscerunt; deinde tanquam essentia, et quod essentia caret, quodque subsistit, et quod non vere existens est, ac reliqua sic opposita, in unum coeuntia, compositionem non facerent (compositum enim est, quod ex multis atque distinctis constat, sive quod multis in idem coeuntibus integrum ac perfectum exstat, ut vera ac certa theologorum doctrina est), non fieri compositionem affirmant, ex divina essentia, exque iis, quae illi realiter distincta, coexistere ipsi existimant, contra omnem rationem,

omnemque sanctorum doctrinam. Non enim sic A
omni sensu ac iudicio destituti Patres, ut quod ex
distinctis ac diversis constat, quorum distincta sit
diversaque ratio tum re tum ratione, simplex esse
affirmarint, uti ipsi per calumniam illis tribuunt,
Judæorum more ad litteram crassius legentes, quæ
ab eis conscripta sunt, deque aliis dicta, ad alia
perperam referentes, quod ubique erroris illis causa
fuit; non raro etiam ad litteram longe alienissimam
a magistris viam ineuntes, quod et ipsum sequen-
tibus liquebit.

Denique quod non fiat compositio, ait Patamas
in libro cujus initium: *Affante Spiritu dictata
Patrum: Increatum adjacens, unam et æqualem
simplicemque, in ea conspectam discretionem, deitatem
fecit. Etenim quicquid increatum est, pari etia
gaudet honore ac unitum est; nec in iis quæ sunt
increata, in unum coeuntibus, esse compositionem
unquam contigerit.* In alio quoque, cujus initium:
*Supersans itaque: Neque vero hoc intelligere potuit,
qui in his compositiones insipienter animo cogitavit,
Ea quæ increata vereque simplicia sunt, si in unum
convenient, nullam facere compositionem. Quique
patriarcha fuit Philotheus in nono suorum ipsius
capitulum: Nos vero qui ex sanctorum dictis noverimur,
ne hominem quidem, naturales ipsius proprie-
tates facere unquam compositum; et neque artium
rationes ac scientias. Nemo enim unquam hominem
compositum dixerit, quod naturam habeat et natu-
ralem operationem, vel quod naturam et artem, puta
grammaticam, vel fabrilem, aut agriculturam.
Cumque se ita in hominibus res habeat, quid de Deo
dicendum, qui eximia quadam ratione ac supra quam
ferat natura, omnia habeat? Sed tunc existit atque
dicitur compositio, cum duæ res, quæ singula pro-
priam subsistentiam habeant, et quarum quælibet,
ipsa per se absque alia esse potest ac intelligi; cum,
inquam, talia compositionem ac unionem inter se,
si unam hypostasim unumque subsistens, inierint,
velut in homine corpus et anima; vel in domo la-
pides et ligna et ferrum. Hæc enim singula per
seipsa cum sint singulare quoddam, id est, hypo-
stasis, cum inter se compositionem unionemque in-
ierint, tunc dicitur compositio sive unio, duarum re-
rum, sive etiam plurium, per se existentium. Hæc
autem quantan viri dementiam arguant, ne dicen-
dum quidem.*

Similiter quoque in Tomo simul omnes pronun-
tiant: *Post hæc quævivimus ex sanctis, num liceat
aliquam in Deo intelligere compositionem, ob divinæ
essentiæ et operationis distinctionem? Ostensumque
est omnium sanctorum communi celebratum præconio,
nullam inde in Deo existimandam esse compositio-
nem. Sed et in Anathematismis suis in hæc verba
enuntiant: His qui sentiunt ac dicunt omnino pro-
pterea aliquam in Deo fieri compositionem, nec
fidem sanctorum doctrinæ habent, docentium, ex
naturalibus nullam in natura exstare compositionem,*

σκέλων· οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἀνίσθητοι· τὸ ἐκ διαφόρων
συνεστῶς, ὧν ὁ λόγος διάφορος καὶ πράγματι καὶ
λόγῳ, ἀπλοῦν εἶναι ἀπαφαίνοντο, ὡς αὐτοὶ τούτους
διαβάλλοντές φασιν, ἰουδαϊκῶς κατὰ τὸ γράμμα τὰ
κεινῶν ἀναγινώσκοντες, καὶ τὰ ἐπ' ἄλλων εἰρημένα
ἐπ' ἄλλα παραφέροντες, ὃ πανταχοῦ τῆς πλάνης; αὐ-
τοῖς αἰτιον ἐγένετο· πολλὰκις δὲ καὶ κατὰ τὸ
γράμμα τὴν ἐναντιωτάτην τοῖς διδασκάλοις φερό-
μενοι, ὡς καὶ τοῦτο προοῦσι φανήσεται.

Καὶ γοῦν καὶ περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι σύνθεσιν φησιν
ὁ Παλαμᾶς ἐν λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ, *Τοῖς πνευματικο-
νῆτοις τῶν Πατέρων, Ὅτι τὸ ἀκτιστον προσκει-
μενον μίαν ἀποδεικνυσι καὶ ἰσην καὶ ἀπλήρητην
ἐν τῇ διακρίσει ταύτῃ δραμέτην Θεότητα. Καὶ
γὰρ πᾶν ἀκτιστον καὶ ὁμοτιμόν ἐστὶ καὶ ἡνωμέ-
νον· καὶ σύνθεσις ἐν τοῖς ἀκτιστοῖς συναγομέ-
τοις εἰς ἐν οὐ μὴ ποτ' ἂν γένοιτο.* Καὶ ἐν ἑτέρῳ
οὗ ἡ ἀρχὴ, *Ἐποφύθουρας τολῦον, Καὶ οὐδὲ
τοῦτο συνιδεῖν ἰσχυσεὶ ὃ ἐν τούτοις τὰς συνθέ-
σεις ἀφρόνως φανταζόμενος, ὡς ἡ τῶν ἀκτιστων
καὶ διτῶς ἀπλῶν συνέλευσις εἰς ἐν σύνθεσιν
οὐδεμίαν ἐμποιοῖ. Καὶ ὁ εἰς πατριάρχην τελείας
Φιλόθεος ἐν θ' τῶν ἰδίων κεφαλαίων αὐτοῦ, Ἡμεῖς
μαθόντες ἀπὸ τῶν ἀγίων ὅτι οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων
ποιοῦσι ποτε σύνθετον τὰ φυσικὰ ἰδιώματα,
ἀλλ' οὐδὲ οἱ τεχνικοί λόγοι καὶ ἐπιστῆμαι· οὐ-
δεὶς γὰρ ἂν εἴποι ποτὲ τὸν ἀνθρώπον σύνθετον,
διότι ἔχει φύσιν καὶ ἐνέργειαν φυσικὴν, ἣ διότι
ἔχει φύσιν καὶ τέχνην γραμματικὴν, ἣ τεκτονι-
κὴν, ἣ γεωργικὴν τυχόν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἀν-
θρώπων οὕτως, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τί χρὴ λέγειν, τοῦ
πάντα ὑπερφνωῶς ἔχοντος; Ἀλλὰ σύνθεσις γί-
νεται, καὶ λέγεται τότε, ὅταν δύο πράγματα τὰ
ἔχοντα ἰδίαν ὑπόστασιν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ δυτά-
μενον ἑαυτοῖς εἶναι καὶ θεωρεῖσθαι καθ' ἑαυτὸ
δίχα τοῦ ἑτέρου· ὅταν τὰ τοιαῦτα συντεθῶσι
καὶ ἐνωθῶσιν ἀλλήλοις εἰς μίαν ὑπόστασιν,
ὅσοι ὅσπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴ καὶ σῶμα· ἣ
ἐν τῇ οἰκίᾳ λίθοι καὶ ξύλα καὶ σίδηρος. Ταῦτα
γὰρ καθ' ἑαυτὰ ἕκαστα ὑπόστασις ὄντα, ὅταν
συντεθῶσι καὶ ἐνωθῶσιν ἀλλήλοις, τότε λέγεται
σύνθεσις, ἥτοι ἐνωσις ἐνυπὸστατων δύο πραγ-
μάτων, ἣ καὶ πλειόνων. Ταῦτα δὲ ὅτι πολλῶν ὄντων
μαρτυρεῖ τῷ ἀνθρῳ, οὐδὲ χρὴ λέγειν.*

Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ Τόμῳ κοινῇ πάντες ἀποφαί-
νονται, *Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν παρὰ τῶν ἁγίων
εἰ μηδεμίαν ἔχει τῆς ἂν ἐπιροσῆν σύνθεσιν ἐπὶ
Θεοῦ διὰ τὴν τῆς θελας οὐσίας καὶ ἐνεργείας
διαφορὰν. Ἀπεδείχθη οὖν παρὰ τῶν ἁγίων πάν-
των κηρυττόμενον ὡς οὐκ ἔστι σύνθεσιν τινα
παρὰ τούτων νομίζεσθαι ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς Ἀναθεματισμοῖς αὐτῶν οὕτως ἐκφωνοῦσι, *Τοῖς
φρονοῦσι καὶ λέγουσι σύνθεσιν τινα ὁλοῦς διὰ
ταῦτα γίνεσθαι ἐπὶ Θεοῦ, μὴ πειθομένους δὲ τῇ
τῶν ἁγίων διδασκαλίᾳ, μηδεμίαν σύνθεσιν ἀπὸ**

τῶν φυσικῶν ἐν τῇ φύσει γίνεσθαι διδασκόντων, ὡς καὶ οὐδὲν πάντως τὴν διαφορὰν ταύτην λυμαιομένην τῇ θεῷ ἀπλότητι, ἀνάθεμα, ὡς αὐτοὶ φιλοσοῦσι.

Ἐπει δ' ὡσαύτως εἴρηται παρ' αὐτοῖς καὶ ἕτερα ἴλην ἀσεβῆ καὶ παράλογα δόγματα, μὴ ὑποκίπτοντα τῆς τῶν διαιρέσεων τρόποις, ἀναγκαῖον καὶ ἀπὸ τούτων ἐκθεῖναι τινα ἐνεαυθοί, πρὸς τὸ πειρασθῆσαι καὶ πλεόν τῆς νέας αὐτῶν πίστεως τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἁνομίαν. Τὰς θεότητας οὖν, ἃς ἐκ νέου συνεστήσαντο, ἔστιν ὅπου καὶ θεοῦς φασί. Λέγει γοῦν ὁ Παλαμάς ἐν τινι τῶν περὶ τοῦ φωτὸς λόγων αὐτοῦ, διττὴν εἶναι τὸ θεῖον βουλόμενος δεῖξαι, *Ὁ μόνον θεός ἐστιν ὑπὲρ τὰ ὄντα ὧν* (δηλαδὴ ἡ ἐνέργεια, περὶ ἧς αὐτῷ ἦν λόγος), *ἀλλὰ καὶ ὑπὲρθεός. Καὶ οὐ μόνον ὑπὲρ πᾶσαν ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπαρῶσιν ἢ ἀπεροχὴ τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ πᾶσαν ἀπεροχὴν ὁπωσοῦν γενομένην ὑπερβέβηκεν.* Πῶς ἐν τῷ αὐτῷ, *Καὶ οὐδ' ἐκείνο παρὰ τῆς θεολογίας ἤκουσεν, ὡς ἀπὸ πάντων τῶν ἡμῖν ἢ θεῶν γηθήσεται φύσις, ἢ ἐντεῦθεν γοῦν θεῶν εἶναι τοῦτ' ἐὶ φῶς πιστεύσῃ. Καὶ ἐν τῷ β' τῶν ἐπιτά των δευτέρων τοῦ Βαριλάμ, ὃν ἐπιγράφει, κατάλογος τῶν ἐκβαινόντων ἀτόπων, *Ὁ μὴν ἀλλ' ἐπειδήπερ εἰσι τὰ μετέχοντα τοῦ θεοῦ, ἢ ἐξ ἀπεροχίους οὐσίαι τοῦ θεοῦ κἀντάπασι ἀμέθεκτος ἐστίν ἄρα τι μεταξὺ τῆς ἀμεθέκτου οὐσίας καὶ τῶν μετεχόντων, δι' οὗ τὰ τοῦ θεοῦ μετέχουσι. Καὶ μετ' ὀλίγα Δεῖ δὲ ζητεῖν ἡμῶς θεῶν ἕτερον, οὐκ ὄντα μόνον ἀποτοκλή, ἀυτέρω**

ρητον, αἰτεῖν ἑαυτὸν δι' ἑαυτοῦ θεώμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγαθόν. Καὶ ἀπλῶς δεῖ ἡμᾶς ζητεῖν θεόν, οὕτω πως μεθεκτόν, ὃ μετέχοντες ἕκαστος εἰς ἑαυτῷ κατὰ τὴν τῆς μεθέξεως ἀναλογίαν, ὅτι καὶ ὧντες, καὶ ἔνθεοι ἐσόμεθα. Ἔστιν ἄρα τι μεταξὺ τῶν γενητῶν καὶ τῆς ἀμεθέκτου ἀπεροχίτης ἐκείνης, οὐχ ἔν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ τοσαῦτα, ἐπόσα δὴ καὶ τὰ μετέχοντα ταῦτα δ' οὐ καθ' ἑαυτὰ, τὰ μέσα δηλαδὴ ἐκείνα

*δυνάμεις γάρ εἰσι τῆς ἀπεροχίτης ἐκείνης, μοπαχῶς καὶ ἐνιαυῶς προσιληφύλας καὶ συνειληφύλας τὴν τῶν μεθεκτῶν ἀκασιν πληθύν. Διὰ ταῦτα ἔστιν ὅπου τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἀπηρεύεζατο λέγων, Ὅσα κατ' εἶδος τὰ ὄντα, τοσαῦται καὶ αἱ θεότητες, ἀλλὰ ἄλλων ὑπερκεῖσθαι καὶ ὑφαιμῆναι. Πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν λόγῳ οὗ ἡ ἀρχή, *Ὁὐκ ἔστιν, ὡ οὗτος, ἡμῖν, καὶ ταύτην τοῖνον τὴν θεῖαν ἀγλην καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν καὶ δωρεάν τοῦ παρυίου Πνεύματος Πνεῦμα ἄγιον αἱ θεῖαι Γραφαὶ κατονομάζουσιν· ἀλλὰ δὴ καὶ θεότητας καὶ θεῶν, καὶ θεοποιῶν, καὶ αὐτοαγαθότητα καὶ ἀγαθοποιῶν. Καὶ δημιουργῶν τοῦ παντός φασιν αἱ θεῖαι Γραφαὶ τὴν θεῖαν ταύτην χάριν, ἐνέργειαν τε καὶ δωρεάν, τὴν ἐκ τῆς ἀπεροχίτης Τριάδος προερχομένην, μάρτυς ὁ Ἄρσοπαγίτης Διονύσιος.**

divinae eadem Scripturae vocant divinam hanc gratiam, operationem ac donum, ex superessentia Trinitate procedens, teste Dionysio Areopagita.

Καὶ ὁ χρηματίζας δὲ εἰς πατριάρχην Ἰσίδωρος

ita ut distinctio hæc nihil prorsus officiat divinæ simplicitati. anathema, ut ipsi volunt.

Quia vero pariter alia quoque valde impia ac absurda dogmata illis adinventum sunt, quæ non cadunt sub divisionum modos, necessarium est etiam hic quædam ex illis exponamus, ut hinc quoque novæ illorum fidei falsitatem ac dementia ostendamus. Quas enim de novo divinitates confluxerunt, quandoque etiam Deos vocant. Palamas sane in quadam suarum orationum de lumine, duplex scilicet Numen volens ostendere : *Non solum Deus est, qui sit super ea quæ sunt, id est, entia (nempe operatio, de qua illi sermo erat), sed et supra quam Deus. Nec solum supra omne quod affirmatur, est; sed et supra id omne quod negando removetur, ejus excellentia qui est supra omnia, omnemque excellentiam, quæcumque illa sit, superat.* Rursusque in eodem : *Sed neque ex theologia illud audivit, tunc omnium loco nobis fore divinam naturam, ut inde tandem persuadeatur Deum esse hoc lumen.* Item, libro secundo adversus Barlaami altera capita, quem prænotat, *Catalogus absurdorum quæ sequuntur, Enimvero, quandoquidem sunt quæ Deum participant, Dei autem, quæ omnem essentiam superat, essentia, prorsus imparticipabilis est; plane aliquid intercedit inter essentiam imparticipabilem et ea quæ participant, per quæ ea quæ sunt Dei participant.* Paucisque interjectis : *Porro alius nobis Deus querendus est, qui nedum sit ipse a se perfectus, a se efficax, ipse seipsum per seipsum videns, verum etiam bonus. Omninoque nobis Deus querendus est, in hunc fere modum participabilis, cujus singuli participatione convenienter pro participationis ratione et modo, cum existentes, tum viventes, tumque divini erimus. Est igitur aliquid medium inter creatura et illam imparticipabilem (ut sic dicam) superessentialitatem (essentiam scilicet vim omnem ac modum essentialæ superantem), nec unum duntaxat, sed et plura; totque adeo, quot nimirum etiam hæc participantia, cujus munere per se sunt, media scilicet illa. Virtutes enim sunt superexcellenti illius essentia, quæ videlicet simpliciter ac unite præhabeat ac contineat participabilium omnem multitudinem. Idcirco in quibusdam suarum lucubrationum quantoque eructavit, dicens : Quot sunt res in specie, tot sunt et divinitates, aliæ aliis superexcellentes, aliæ inferiores. Rursus idem in libro, cujus initium est : Non est nobis, amice : Et hanc itaque divinam splendorem et gratiam et operationem, et donum sanctissimi Spiritus, Spiritum sanctum divinæ Scripturæ appellant; sed et Deitatem et Deum, et vim deificam, et per se bonitatem et bonificam. Rerum quoque universitatis auctorem ac conditorem*

Quique patriarcha fuit Isidorus, in quodam

aurorum Modulorum aut: *Esse te quidem, non vero quid esse significare intelligimus; Deum autem operationem.* Ad hæc vero patriarcha Philotheus ipse quoque, in suis Canticis, sic ait: *Venite, nova nunc sepulchri prole luce respectabili, ante illustrem diem suscitationis regni lucis, fruamur, eam ut Deum in sacula laudantes.* Præterea Palamas, in suis orationibus, quas Priores et Posteriores prænotat, hæc dicit: *Lumen tamen ipsum vere existens spiritualiter videre dicunt; quod sit ipsum, et non symbolicum existat.* Cum enim semper existat, sitque immateriale et quod mente possit intelligi, id noverunt rei ipso periculo. Kursus quoque in alia sanctorum lucubrationum, cujus initium est: *Susurrans, hæc ait: Itaque lumen illud tam signum est, tum lumen verum, nec quovis modo verum, sed ipsum existit lumen verum.* Ac rursus in eodem libro: *Quamvis habeat quod lumen appellatur, sed et verum vocatur lumen, quinimo ipsum verum lumen, quod Deus induit tanquam vestimentum.* Præterea addit, *Etiâ contemperationes quasdam ac misticiones ejusmodi luminis fieri, cum his qui vident.* Aitque in quadam earum quæ dictæ sunt, suarum de lumine orationum: *Unum est, cum versatur cum vidente, quandoque diversum videtur: quandoque quidem assurgit supra corpus, atollitque in altitudinem nullis verbis explicabilem: quandoque rursus etiam corpus cœptans, proprioque impartiens splendore et pace ac directione, deiformique voluptate et tranquillitate adimplens, oculis corporeis, o miraculum! comprehensum efficitur.* Quandoque radii natura intelligibilibus circumfusum etiam oculis conspicua illa præstat his qui digni existerint, nullam interim ipsam prorsus vocem emittens ac sonum: quandoque ei qui videt, per arcana verba et ineffata (ut ita dicam) clare loquitur. Ac primum aperte ita affatur: « Ego sum, noli timere. Ego sum. » Non enim Deitas a me separatur, qua per communionem illis deitatem præsto, qui deificuntur, Ego sum qui adsum, et deificationem operor. Num vides omnia in me, et me præ omnibus? Verum propter te in te fio omnia. Propter te etiam tibi visibilis fio. Rursusque in alia, cujus initium, *Convenienter sane Scriptura, hæc ait: Unus in contemplatione spiritus, cum illis*

• Psal. ciii, 2.

(2) Ὁρθολογῶς σωματικοῖς ληπτὸν γίνεται. Hæc Palamas, de effectu in animo (ipsoque corpore, quo sic totus homo afficiatur, et in Deum transferatur videaturque (corporeis maxime oculis) non ipsum Deum, sed claritatem, seu aliquid divini luminis, non Deo congeneti, sed ab illo facti atque creati, ad presentie suæ sensum ingerendum, si loqueretur, non sic a vero aberraret; nec alia fere diceret, quam quæ plerisque sanctorum sapientie culti longe provecitis (viris scilicet γωστικῶς, ut Græci vocant) accieisse legimus. Existat Calecas in sequentibus, Palaman ac sequaces ad depellendum crimen, quasi ipsam Dei essentiam videri oculis corporeis dicerent, ad incretam operationem,

ἐν τινι τῶν Στιχηρῶν σὺ οὐ φησὶ. Εἶναι δὲ τὸ μὲν σε, οὐ τί δὲ εἶναι δηλοῦν τοῦτο μὲν· Θεὸν δ' ἐνέργειαν. Ἐτι δὲ ἐς πατριάρχην τλήσας Φιλόθεος καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς· Ἀσμασιν αὐτοῦ οὕτω φησὶ, Δεῖτε τοῦ καιροῦ νῦν τῶν τῶν γεννημάτων, φωτὸς τοῦ ὁρωμένου πρὸ τῆς εὐσχημίου ἡμέρας τῆς ἐγέρσεως βασιλείας τοῦ φωτὸς, ἀπολαύσωμεν ὑμνοῦντες αὐτὸ ὡς Θεὸν ἐς τοὺς αἰῶνας. Ἐτι ὁ Παλαμῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ λόγοις, οὐδ' ἐπιγράφει προτέρους καὶ δευτέρους, τὰδε φησὶν, Ὁ μέντοι φῶς ἐν ὑποστάσει φασὶ πνευματικῶς ὄραν ὁ μὲν, καὶ μὴ συμβολικόν, δεῖ γὰρ ὄν, ἀδύλον τε καὶ ἠφ' ὁμοιωτόν, τοῦτο διὰ πείρας Ἰσασί. Καὶ πάλιν ἐφ' ἑτέρου τῶν αὐτῶν, οὐ ἡ ἀρχὴ Ἰσοψιθιρίας, τὰδε φησὶ· Τοιγαροῦν τὸ φῶς ἐκεῖνο σύμβολόν τ' ἐστὶ, καὶ φῶς ἀληθινόν· καὶ οὐκ ἀληθινὸν ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν ὑπῆρχε φῶς. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ. Εἰ γὰρ καὶ φῶς ἔχει τὴν ἐκωνιμίαν, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀληθινὸν καλεῖται· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ ὡς ἡμῶν ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται. Ἐτι προστίθεται, Καὶ ἀνακρίσεις τινας καὶ μίξεις τοῦ τοιοῦτου φωτὸς μετὰ τῶν ὁρώτων ἀποτελεῖσθαι. Καὶ φησὶν ἐν τινι τῶν εἰρημένων περὶ φωτὸς αὐτοῦ λόγων, Ἐν ἔστιν, ὅτι μετὰ τοῦ ὁρώτος γίνεται· ἕτερον ἄλλοτε ὁρᾶται ποτὲ μὲν τοῦ σώματος ἀπανιστῆ, καὶ ἐς ὕψος ἀναφέρει ἀρρήτων· ἄλλοτε αὖθις καὶ τὸ σῶμα μεθαρμολάμενον, καὶ τῆς οἰκίας μεταδεδικασίας λυμπρότης, καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης, θεοειδοῦς τε ἡδονῆς καὶ ἀπαθείας ἐμπλεω ποιήσονται, ὀφθαλμοῖς σωματικοῖς (2), ὃ τοῦ θαύματος! γίνεται ληπτὸν. Ἐπίστευε ὡς ἀπλῶς περιβρέουσα τοῖς φύσει νοητοῖς, θεοῦ καὶ αὐτὰ τῷ κατηξιωμένῳ βλέπειν, αὐτὸ φορητὴν ὅλων οὐ προκείμενον (3)· ἄλλοτε τῷ ὁρώτι τραπῶς δι' ἀρρήτων, ὡς εἰπαί, βημάτων ὀμιλεῖ· καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν λέγει φανερῶς αὐτῷ, « Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβοῦ· ἐγὼ εἰμι. » Οὐ γὰρ χωρίζεται μου ἡ Θεότης, καθ' ἣν τῇ κωνιμίᾳ θεῶ τοὺς θεωμένους. Ἐγὼ εἰμι ὁ παρὼν, καὶ ἐνεργῶν τὴν θέωσιν. Οὐχ ὁρᾶς τὰ πάντα ἐν ἐμοί, καὶ ἐμὲ πρὸ πάντων, ἀλλὰ διὰ σὲ τὰ πάντα γινόμενον ἐν σοί; Διὰ σὲ καὶ ὁρατός σοι γίνομαι. Πάλιν ἐν ἑτέρῳ, οὐ ἡ ἀρχὴ, Εὐλόγως μὲν οὖν ὁ λόγος, τὰδε φησὶ· Ἐν θεωρίᾳ πνεῦμα τὸ φῶς μετὰ τῶν διὰ καθαρᾶς προσευχῆς ἐνεργησάντων

sicque dietas Deitates, confugisse, malum malum curare studentis, per summam inscitiam. At nec ego illos capio, qui Thaborium lumen ipsam vere Deitatem, oculis ipsis corporeis, apostolis visam existimant, videndamque beatis in oculis putant; nec in Armenorum errore, ita sentiendo, ac quasi velint non ipsum Deum videndum, sed quamdam ejus claritatem, impingere dabant. Aliter doctus sum in schola sancti Thomæ, nec mihi videtur Deus, ad quem potentia limitata, qualis est oculus organo affixus, quantavis elevatione attingere possit. Rem altius hic accessere ac disputare nolim.

(3) Massalianorum ista omnia purpuris exque umbilico videntium Deum.

ῥίπται· ἐρώμενον, καὶ μὴ διαιρούμενον ἀπ' αὐ-
 τῶν. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι,
 καὶ λέγουσιν, Οὐ συζύγιαν ἄλλοις τισὶ μέρεσι
 καὶ δυνάμει τῆν ἀλλήλουχίαν παρεχομένην,
 ἀλλ' ὅλον ἀνάκρασιν εἶναι πρὸς ψυχὴν τοῦ φω-
 τὸς τῆς χάριτος τῆν ἐνολησίαν· θαυμαστήν,
 ὅλον ἀρρήτων, καὶ σχεδὸν ἀνήκουστον. Πάλιν, Ἡ
 δὲ τοῦ γαμήλιου συναλλάγματος δοκεῖ τι τῶν
 ἄλλων ἐνώσεως πλεόν· ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνο σύμφυ-
 σις (4) οὐδ' ἀνάκρασις ἐστίν· ἀλλ' ὁμιλίᾳ τινί,
 καὶ ὅλον προσκολλησίῃ, ἐν τῷ πλεῖω γίνονται.
 «Ἔσονται ἡ γὰρ, φησὶ, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν,
 καὶ σάρκα μίαν, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ πνεῦμα· ἡ δὲ
 τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἡξιωμένους ἐνώσις, γνώσεως
 πάντα τρόπον ὑπερβάλλουσα, τῷ παντελεῖ
 ὑπάρχειν, καὶ τοῦ χωροῦντος κρείττον ἢ λόγος
 δι' ὅλων τῶν καθαρῶν πνευμάτων Πνεύματος.

Ἐπιδογματίζουσιν οὖν κατὰ τινὰ τρόπον οὐ δια-
 κρινοῦνται ἀλλήλων τὰ τρία τῆς Θεότητος πρόσωπα,
 ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ἐναλλάξ
 ἔχουσιν τὰ πρόσωπα. Καὶ φησὶ ὁ Παλαμάς ἐν τῷ
 πρὸς Παῦλον τὸν Ἀσάν λόγῳ, Ἡρίκη διαιρεῖται
 τὸ θεῖον κατὰ τὰς ὑποστάσεις, τὸ ἀδιαίρετον
 ἔχει κατὰ τὰς ἐνεργείας· ἡρίκη δὲ κατὰ τὰς δυ-
 νάμεις καὶ ἐνεργείας διαιρεῖται, μένει κατὰ τὰς
 ὑποστάσεις ἀδιαίρετον. Καὶ ἐν ἑτέρῳ, οὐ ἡ ἀρχή,
 εὐλόγως μὲν οὖν ὁ λόγος, Ἐπει γὰρ κατὰ τὰς
 ὑποστάσεις καὶ τὰς ἐνεργείας διακρίνεται τὸ
 θεῖον, ἑτερότης καὶ ἑκατέραν διάκρισιν ὁρᾶται,
 ἐναλλάξ ἔχουσῶν, τὰ μὲν ἴδια τῶν θεῶν ὑπο-
 στάσεων ἐνέργεια, κοινὰ ἐστὶ ταῖς ἐνεργείαις, τὰ
 δὲ κοινὰ ταῖς ὑποστάσεσιν ἴδια τῶν ὁσίων ἐνε-
 ρειῶν ὀνόματα.

Ἐπιδογματίζουσι μὴ ἐξαρκεῖν τῇ τρισυποστάτῳ
 Θεότητι αὐτοῦπαρκετον καὶ αὐτοῦπύστατον δυνάμιν καὶ
 ἐνεργεῖαν εἶναι· ἀλλὰ προσδεῖσθαι καὶ ἑτέρας ἀνυ-
 ποστάτου. Καὶ φησὶν ὁ Παλαμάς ἐν τινὶ τῶν διαλό-
 γων αὐτοῦ, Ὁ μὲν Πάτερ ἔχει σοφίαν καὶ δύναν-
 μιν, καὶ ζωὴν καὶ ἐνεργεῖαν, τὸν Υἱὸν, οὐσιώδη
 καὶ φυσικὴν· ὁ δὲ Υἱὸς ἀδύνατος ἐστίν, καὶ
 ἄλογος, καὶ ἀνεργητός, ἡ καὶ ὅλη ἡ οὐσία τῆς
 ἁγίας Τριάδος; Καὶ ἐν τῷ Τόμῳ συνοδικῶς ἀπο-
 φαίνονται, Ἐκ δὴ τούτων ἡ ὁσία σύνοδος ἀποδέ-
 δεικται, φησὶ, ὡς ὁ λόγος μόνος τῶν Υἱῶν καὶ τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκρίστους ἐνεργείας εἶναι τοῦ
 Θεοῦ, ὡς μὴ κοινήν ἐνεργεῖαν δοξάζων φυσικὴν
 τῶν τριῶν ὑποστάσεων, τῆν Μαρκελλίου καὶ Φω-
 τεριοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν πάλαι ἐσθρηκεῖαν
 καὶ καταργηθεῖσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τολμῶ
 παρεστῆσαι Θεοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Ἡμῖν δὲ ἀρτίως

A qui per puram orationem interpellant, lumen effici-
 tur; quod videatur, et ab eis non dividatur. Rur-
 susque in alia: Sciunt initiati et alunt: Non con-
 jugium exiguis quibusdam partibus atque viribus
 necessitudinem præstans, sed velut commistionem
 cum anima esse, luminis gratiæ in ea moram et
 habitationem; mirabilem sane velut arcānam ac
 pene inauditam. Rursus: Conjugalit societatis unio
 majus quid rel. quis videtur habere; at neque illa
 naturalis quæsi concretio est neque commistio; sed
 quadam ex consuetudine ac velut adhæsione unum
 plura sunt. «Erunt enim, inquit, duo in carnem
 unam»; solumque in carnem, sed non etiam in
 spiritum. Dei autem, cum tis qui promerentur, unio,
 scientiæ omnem modum excedit, quod tota ac inte-
 gra sit, ejusque Spiritus, qui sermone penetrabi-
 lius¹⁰, omnes pervadit mundos spiritus.

Præterea docent tres Deitatis personas, qua per-
 sonæ sunt, quodam modo inter se non discerni,
 sed contrarie vicissim ad virtutes atque operatio-
 nes se personas habere. Aitque Palamas, in libro
 ad Paulum Assa: Cum dirimitur Deitas secundum
 hypostases, indiscreta manet ac indistincta quoad
 operationes; cum vero secundum virtutes ac ope-
 rationes dirimitur, indiscreta ac indistincta manet,
 quoad hypostases. In alio quoque, cujus initium:
 Convenienter sane Scriptura; quia enim Deitas,
 quod attinet ad hypostases, quodque operationes di-
 rimitur, diversitas cernitur secundum utramque dis-
 cretionem, quæ se contrario modo ac vicissim ha-
 beant; nam divinarum quidem personarum propria
 nomina, communia sunt operationibus; quæ vero
 personis communia sunt, propria nomina sunt divi-
 narum operationum.

Ad hæc docent non sufficere trinæ subsistenti
 Deitati, ipsam per se existentem ac vere subsistē-
 tem virtutem atque operationem; sed aliam quoque
 necessariam esse, quæ non sit ipsa subsistens. A
 tunc Palamas in quodam suorum dialogorum: *Habet*
quidem Pater sapientiam et virtutem, et vitam et
operationem (nempe Filium) essentialem et natura-
lem; Filius vero num virtutis expertus et vitæ et ope-
rationis seu efficacitatis, aut etiam tota essentia
sanctæ Trinitatis? In Tomo quoque synodice decer-
nunt ac pronuntiant: Ex his nimirum sancta syn-
odus ostendit, eum qui dicat solummodo Filium et
Spiritum sanctum increatas esse Dei operationes,
tanquam non sentiat communem trium personarum
naturalem operationem, priorem extinctam ac abo-
litam Marcelli, Photini et Sophronii hæresim audere
denuo in Ecclesiam Dei insinuare ac proferre. Pau-

¹ Gen. ii, 24. ¹⁰ Hebr. iv, 12.

(4) Ἄλλ' οὐτ' ἐκείνο σύμφυσις. Major certe ani-
 morum quam corporum unio; divini præsertim
 Spiritus per sua dona nobis illabentis, sibi que a
 hærentem, unum secum spiritum facientis; quæ
 maxime quædam σύμφυσις; et συμφύτα, unio, con-
 sociatio, concretio, ac quidquid ejusmodi

ea voce ac sequenti, ἀνάκρασις, ad idem spectans,
 reddi potest ac intelligi. Possetque Palamas recte
 dicere, nisi προλήψαι ad incretam Deo essentialē
 operationem cuncta referret, quæ sunt effectus,
 ejusque libere voluntatis, quanquam altioris præ
 natura ordinis ac divini.

cisque interjectis : *Nobis vero plenus sermo, non de hac, sed de illa quæ communis est trine subsistentis Deitatis, quæ ipsa non est hypostasis seu persona, sed natura, exiniatque ac supra naturam ratione divinarum hypostaseon seu personarum inest. Rursumque in eodem : Quomodo igitur rationi consentaneum, communem trine subsistentis Deitatis inficiari virtutem, cujus ratione Filius et Spiritus sanctus virtus a theologis laudantur?*

Item docent, qui apud illos mundati sint, talinque operationum effectus, increatos et ipsos reddi. Aitque Palamas in Epistola ad Acindynum : *Vides clare increatam esse gratiam? Nedum autem talis gratia increata est, sed et effectus talis Dei operationis increatus est. Sic quoque magnus Paulus, non jam amplius temporalem vivens vitam, sed divinam ac æternam Verbi in ipso habitantis, æternus ac immortalis effectus est. Pancisque interjectis : Itaque creatus erat Paulus, quandiu vitam agebat Dei jussu ex non entibus factam : cum vero non jam illam vivebat, sed eam quæ Dei inhabitatione præstatur, increatus existit per gratiam. Quisquis denique vivens atque efficax solum Dei Verbum in se nactus est. Kursusque in eodem : Quoniam igitur aliquis modo vel si nullam divinarum operationum rationem habeat, unum esse increatum concesserit, non addendo natura, cum per gratiam multi sint increati et dii, ac deitate ejusmodi, quæ pro eorum ratione illis conveniat, prædicit? Ac rursus : Enimvero sunt quidem hi omnes per gratiæ munus increati, uti sane etiam dii; ipsa vero gratia increata est, sicut paulo ante probatum est. Ac rursus : Dei operationes increatæ sunt, tametsi earum plerique effectus res creatæ sint. In oratione quoque, cujus initium est : Contentiosissimus quidem : Quinam igitur fiat ut gratia increata non sit, cujus munere qui ejus fuerint participes, principii expertes et increati, immortalesque et semivterni atque cælestes secundum illam, Patrum sententia dicitur sunt?*

Præterea docent esse multas Dei hypostases. Ait enim Palamas : *Quia vero multas et distinctas hypostases et virtutes et operationes habet Deus, nisi una aliqua causa (seu auctor) in illis sit, multa et distincta erunt divinitatis principia. Atque id confirmat, ex eo quod eadem præterea sentiant, doceantque; quod nimirum multas has operationes, quas non vere existentes ac subsistentes dicebant, ipsas jam quoque essentias esse dicant. Quamobrem a. l. Palamas in oratione ad Ænum, cujus initium : Sublato vere pudore : Atqui juxta magnificentem reipsa divinoque Spiritu afflatum sanctorum Patrum sensum, pie quis etiam essentiam vocet, quamlibet divinarum operationum.*

Præterea ausi sunt impudentissimi hominum dicere, certa quadam ratione ac proportionem respondere, sicut legalia mysteria evangelicorum documentorum traditionibus, sic has quoque novis Pa-

δ λόγος οὐ περὶ ταύτης, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, ἥτις οὐχ ὑπέστασις ἐστίν, ἀλλὰ φύσει καὶ ὑπερφυσικῶς πρόσκειται ἐκάστη τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων. Πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, Πῶς οὖν ἐστὶν εὐλογον ἀρεῖσθαι τὴν κοινὴν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος δύναμιν, δι' ἣν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνῆται;

Ἐτι δογματίζουσι τοὺς παρ' αὐτοῖς κεκαθαμένους καὶ τὰ τῶν τοιοῦτων ἐνεργειῶν ἀποτελέσματα ἀκτίστους καὶ ἀκτίστα ἀποτελεῖσθαι. Καὶ φησι ὁ Παλαμᾶς ἐν τῇ πρὸς Ἀκίνδυνον ἐπιστολῇ, Ὅμως σαφῶς ὅτι ἀκτιστος ἡ χάρις; Οὐ μόνον δὲ ἡ τοιαυτὴ χάρις ἀκτιστός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτελεσμα τῆς τοῦ Θεοῦ τοιαύτης ἐνεργείας ἀκτιστόν ἐστι. Ταῦτ' ὄρα καὶ ὁ μέγας Παῦλος τὴν χρονικὴν μὲν ζῶν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐνοικησαρτος Λόγου θεῶν καὶ ἀίδιον, ἀναρχος γέγονε καὶ ἀτελευτήτος χίριτι. Καὶ μετ' οὗτοι, Κτιστός οὖν ἦν ὁ Παῦλος, μέχρις ἂν ἐξῆ τὴν προστάγματι Θεοῦ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονυῖαν ζωὴν ὅτε δὲ μὲν ταύτην ἐξῆ, ἀλλὰ τῇ ἐνοικησει τοῦ Θεοῦ προσηγομένην, ἀκτιστος γέγονε τῇ χάριτι καὶ πᾶς ὁ ζῶντα καὶ ἐνεργούντα μένον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐν καιρῷ κτησάμενος. Πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ, Πῶς οὖν ἂν τις συγχωρήσειε, καθ' ὧν θείων ἐνεργειῶν μηδένα ποιήσῃται λόγον, ἐν τῷ ἀκτιστον ὑπάρχειν, μὴ τῇ φύσει προσκειμένον, πολλῶν χάριτι ἀκτίστον ὄντων καὶ θεῶν, καὶ κατ' ἄλληλον ἑαυτοῖς ἐξ ἀνάγκης θεότητα ἐχόντων; Καὶ πάλιν, Ἀλλὰ γὰρ ἀκτιστοὶ μὲν οὗτοι πάντες χάριτι, ὡς περὶ δὴ καὶ θεοί· αὕτη δ' ἡ χάρις ἀκτιστος, ὡς μικρὸν ἀνωτέρω προσηγορέθηκα. Καὶ πάλιν, Αἱ τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖαι ἀκτιστοὶ εἰσιν, εἰ καὶ τὰ πλείω τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων κτισματὰ εἰσι. Καὶ ἐν λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ, Φιλοσοφουσί μὲν, Πῶς οὖν οὐκ ἀκτιστος ἡ χάρις, δι' ἣν καὶ οἱ μετεσχηκότες αὐτῆς ἀναρχοὶ καὶ ἀκτιστοὶ, καὶ ἀτελευτήτοι καὶ ἀίδιοι, καὶ οὐράνιοι κατ' αὐτὴν παρὰ τῶν Πατέρων προσηγορεύθησαν;

Ἐτι δογματίζουσι πολλὰς ὑποστάσεις εἶναι τοῦ Θεοῦ. Καὶ φησὶν ὁ Παλαμᾶς, Ἀλλ' ἐπεὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ὑποστάσεις καὶ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ὁ Θεὸς ἔχει, εἰ μὴ ἐν τῷ ὑπεριον ἐν αὐταῖς, πολλὰ καὶ διάφοροι εἰσονται ἀρχαὶ τῆς Θεότητος. Καὶ τοῦτο βεβαίως ἐκ τοῦ ἐτι δογματίζεσθαι αὐτοῖς καὶ τὰς πολλὰς ταύτας ἐνεργείας, ἃς ἀνυποστάτους ἔλεγον, ταύτας ἤδη καὶ οὐσίας εἶναι φάσκων. Δὲ φησὶν ὁ Παλαμᾶς ἐν τῷ πρὸς τὸν Αἰὼν λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Αἰδοῦς δυνεως οἰχομένης, Καὶ μὴ κατὰ τὸν πολλὸν δυνεως καὶ πνευματοκίνητον γούν τῶν ἱερῶν Πατέρων, φαίη ἂν τις καὶ οὐσίαν εὐσεβῶς ἐκάστην τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν.

Ἐτι ἐτόλμησαν οἱ πάντα ἀντιθεῖς εἰπεῖν ὅτι ἀνάλογοι εἰσιν, ὡς περὶ τὰ ἐν τῷ νόμῳ μυστήρια πρὸς τὰς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων παραδόσεις, οὕτως καὶ αὐτὰ πρὸς τὰ νέα Παλαμητικὰ δόγματα.

Φησὶ γὰρ ὁ παρὰ τοῦ πατριαρχεύσαντος Φιλοθέου Ἀ
 ἐκτελεῖς, ὡς ἀπὸ τῶν Ἀγιορειτῶν (3), Τόμος, συ-
 στατικῆς ὡν τοῦ Παλαμᾶ, τὰδε· Τὰ μὲν ἀρτίως
 καθωμιλημένα, καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐγνώσμενα, καὶ
 πόρρησι κηρυττέμενα δόγματα διὰ Μωσῆως,
 ὑπῆρχε νόμοι μυστήρια, τοῖς προφήταις μόνοις
 ἐν πνεύματι προωραμένα· τὰ δ' ἐπηγγελμένα
 τοῖς ἀγίοις ἀγαθὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὴν μέλλοντα
 τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐστὶ πολιτείας μυστή-
 ρια, τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ὄρῃν ἠξιωμένοις,
 καὶ τοῦτοις μετρίως ἐν ἀβραάμης μέρει δεδο-
 μένα τε καὶ προωραμένα Ἄλλ' ὥσπερ εἰ τις
 τῶν Ἰουδαίων μὴ μετ' εὐλαβίας ἀκούων τῶν
 προφητῶν, λεγόντων Λόγον καὶ Πνεῦμα Θεοῦ
 συναθιά τε καὶ προαιώνια, συνέσχεον ἂν τὰ ὄντα,
 δοκῶν ἀπηγορευμένων ἀκούειν τῇ εὐσεβείᾳ φω-
 ρῶν, καὶ τῆς ἀνωμολογημένης τῆς εὐσεβέσι
 φωτῆς ἐναντιῶν, δῆλον δεῖ τῆς λεγούσης, «Κύ-
 ριος ὁ Θεὸς σου, Κύριος εἰς ἕστιν·» οὕτω καὶ
 τὴν τάξιν ἂν πάθοι τις, μὴ μετ' εὐλαβίας ἀκούων
 τῶν μόνοις ἐγνώσμενων τοῖς δι' ἀρετὴν κακα-
 θαρμένοις μυστηρίων τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' ὥσ-
 περ αὐθὶς ἡ τῶν προρήσεων ἐκείνων ἐκβασίς
 σύμφωνα τοῖς φανεροῖς ἀνέδειξε τὰ τότε μυστή-
 ρια, καὶ πιστεύομεν νῦν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ
 ἅγιον Πνεῦμα, Θεότητα τρισηπτάστατον, φύσει
 μίαν· οὕτω καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν καιροῖς
 ἰδιοῖς ἀποκαλυφθέντος, κατὰ τὴν ἀφραστον ἐκ-
 φασιν τοῦ ἐν τρισὶ τελείαις ὑπεστάσεσιν ἐνὸς
 Θεοῦ σύμφωνα πᾶσιν ἀναφανήσεται τοῖς φανε-
 ροῖς τὰ μυστήρια. Δεῖ μόντοι κάκεινο σκοπεῖν,
 ὡς εἰ καὶ τοῖς πέρασι τῆς γῆς ὑστερον ἐξεφάνη
 τὸ τρισηπτάστατον τῆς Θεότητος τῷ λόγῳ τῆς
 μοταρχίας μηδυμῶς λυμαινόμενον, ἀλλὰ τοῖς
 μὲν προφήταις ἐκείνοις καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως
 τῶν πραγμάτων ἀκριβῶς ἐγνώσκειτο· τοῖς δ'
 αὐτοῖς τηρικαῦτα πισυόμενοις ἀπαράδεκτον ἦν
 ὁμολογῆσαι ἀγνοοῦμεν, τῶν δὲ πόρρησι κηρυττομένων καὶ τῶν νῦν μυστικῶς ἐν πνεύματι εὐ-
 δέλοισι προφαινομένων.

lamæ decretis et opinionibus. Editus enim a pa-
 triarcha Philotheo Tomus, quasi ex Montis sancti
 monachorum persona, Palamæ commendatitius,
 hæc habet: *Quæ plene vulgata, cunctisque commu-
 niter cognita, ac palam prædicata sunt per Mo-
 sen decreta, legis fuerunt mysteria, solis prophetis in
 spiritu prævisa; sanctis autem futuro ævo promissa
 bona, evangelicæ sunt disciplinæ mysteria his, qui
 per Spiritum digni habiti sunt qui conspicerent, ipsi-
 que adeo mediocriter in arrhabonibus partem concessa
 atque prævisa. Verum sicut si quis Judæorum, non
 religiosa pietate prophetas audiens, dicentes Verbum
 ac Spiritum Deo cœternos ac præcœternos esse, aures
 continuisset, nempe arbitratus se voces audire, qui-
 bus illi pietas interdiceret, eique quam pii consite-
 rentur voci contrarias, ei nimirum quæ dicit, «
 Dominus Deus tuus, Dominus unus est»;* sic et nunc
 forte alicui accidat, qui mysteria Spiritus, iis dun-
 taxat cognita qui virtutis cultu purgati sint, religiosam
 pietate non audiat. Verum sicut tunc prædictionum
 eventus, quæ tunc erant mysteria atque arcana, mu-
 nifestis consentire ostendit; credimusque nunc in
 Patrem et Filium et Spiritum sanctum, trine subsis-
 tentem Deitatem, naturam unam; sic et futuro sæculo
 temporibus suis patefacio, secundum ineffabilem Dei
 unius in tribus personis manifestationem, mysteria
 atque arcana manifestis consona cunctis videbuntur.
 Sed et illud nihilominus observandum, quanquam
 postea finibus terræ innotuit, trine subsistentis Dei-
 tatis fidem nequaquam officere doctrinæ unius prin-
 cipatus; prophetae tamen illa ante etiam rerum even-
 tum certo cognoscebant; his autem qui tunc illis
 credebant, non satis suaderi poterat; eodem ergo
 modo, ne nunc quidem nos nescimus confessionis
 verba, tum scilicet eorum quæ palam prædicantur, tum
 quæ nunc mystice in spiritu dignis prælucent.

τὸν Ἰσσορ ἄρα τρέπον οὐδὲ νῦν τοὺς λόγους τῆς

Ταῦτα ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν παραλό-

Hæc ex multis, ac quæ numerum excedere videntur

Deut. vi, 4.

(5) Ὡς ἀπὸ τῶν Ἀγιορειτῶν. Τὸ Ἅγιον ὄρος
 vocant Græci montem Athos in Macedonia, excel-
 sum instar peninsulæ in mare Ægeum excurrentem,
 solis monachis Basilienibus addictum; ex quo fere
 omnes episcopi assumebantur ad ecclesias regen-
 das sub throno Constantinopolitano; cessitque
 optime, quandiu cum pietate cultusque disciplina
 in eis eruditio viguit ac recta fides, qua obscurata
 Palamitarum erroris nebula, ac quod rudes mona-
 chi nec satis pietatem docti, existimatæ viri sancti-
 tatis spiritualisque scientiæ larva delusi, Græcæ
 fere Ecclesiæ erant ejusque capita, facile fuit labem
 in eam propagari, ipsamque Invadere sedem Con-
 stantinopolitanam, nec non libris eorum ecclesia-
 sticis inspergi, etiam impressis. In quo certe gra-
 vius peccatum Venetis, apud quos prodire, quod
 nebuloni Græculo re tantum credita, suum genti
 fieri permisere. Quos enim deficiant libri antiquio-
 res manu exarati, editis illis typonum parum utantur
 necesse est, exque illis hauriant Palamitarum virus

omne, ipsamque Palamam ut sanctum ac eximium
 doctorem habeant. Nec aliter dicendum de Triodii
 Synaxariis, a Calixto ipso hæretico ac schismatico
 ei adjectis, innumerisque erroribus infectis,
 cum Triodium ante nulla Synaxaria haberet, sed
 sola cantica et canones, quos vocant, atque molu-
 los omnia summam pietatem spirantia ad sanctæ
 Quadragesimæ cultum; eujus, ritu Latino, hodie,
 quo scribo, iv Idus Mart. i, celebramus initium ac
 caput. Ejus veteris sanique Triodii exemplum ex
 Tiliana bibliotheca utendum quandoque habui, eru-
 dita manu pridem exaratum; atque utinam dissi-
 pata ea bibliotheca, ejusque per hæredes viri
 amicissimi D. du Tillet Baronis de la Buissiere
 sæculo naufragio ac distractione, apud meos prædi-
 catores, velut pauci quidam alii libri ecclesiastici,
 tutum hic portum invenisset, unde quasi ex ar-
 mamentario, ejus usus aliquis in rem Christianam
 foret. Nec enim quid eo factum sit, quove evaserit,
 mihi liquet.

atur, et absurdis blasphemisque Palamæ, ejus-
 que synodi dogmatis, quantum operæ pretium vide-
 batur, hic loci exposuimus; multitudinem ipsam
 molestam existimantes, quæ proinde abstinentium
 fluximus. Puto autem satis esse quæ allata sunt,
 ad probandum eorum fidem, extra fidei catholicæ
 ac apostolicæ, quam sancti prædicant, fines pro-
 pus positam esse; idque adeo ex ipsis eorum ver-
 bis et sermonibus ac sententiis, quæ communiter
 privatisque conscripserunt, ac scripto credenda
 tradiderunt, eosque qui non credunt, publicis in
 Ecclesia diris ac anathemati subjecerunt. Nam pars
 quidem ex Palamæ libris et orationibus dogmatisque
 sumpta est, qui ejus fidei magister duxque fuit;
 cujus merito nedum vivens honores consecutus est,
 quod ita credidit docuitque, Thessalonicensis archie-
 piscopus factus; verum etiam mortuus, hymnis ac
 hœtibus, pari munere ac qui olim Ecclesiæ doctores
 pietatis, lauda claruerunt, Athanasius, Basilus,
 Chrysostomus, ac reliqui, quotannis festivo cele-
 brantur; pars vero ex iis quæ in Tomo diserte
 ipsisque clara verbis habentur; in qua Ecclesiæ tota,
 universaque synodus, præside imperatore, hanc
 illius Æmissimæ fidem, velut pietatis regulam
 rectaque fidei columnam, reliquis tenendam tradidit,
 ac quem postmodum ac sacra Evangelia colunt, nihil-
 que non volumus ut illa consistat ac firmitatis ob-
 stinetur: sed et seorsim, vult religiosissimi
 ac qui in omnibus pro veritate pugna functus sit,
 conventus illa Ecclesiæ, illius in eo memoriam facit,
 simulque ab eo quovis loco dicta, eam rectissime
 dicta scriptaque ad pietatis normam, laudans san-
 ctissimeque tradit.

Admittiturque in Tomo, post quæstiones, prope illius
 finem: Cæterum, quem sæpius sacratissimum The-
 salonicensem metropolitam diximus, qui nihil dissen-
 taneum divinis Eloquiis vel scribat vel sentiat; qui
 potius, qui etiam pro communi nostra pietate et tra-
 ditione, pro eo ac honesti restitue ratio postulat,
 depugnet, nedum per calumniam illi, seu magis Eccle-
 siæ, objectis nugis, modis omnibus superiorem, sed

(6) Ἀλλὰ καὶ θανάτων. Novi hujus ex orco san-
 cti operum exstat spissum satis volumen in Biblio-
 theca Em. card. N. zini τοῦ μακαρίτου, quod
 ipsum sancti Gregorii Thessalonicensis archiepi-
 scopi prænotatur. Nolim tamen ullus in Ecclesiis
 ipse una Christi sponsa est ac columna) castris
 militans, Possiniano in Theophylacto perinde schi-
 smatico, etsi non forte tantis hæretico, Errato,
 tantum nobis ex ejus fide (glorioso scilicet illo
 titulo, Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὶ; ἡμῶν Γρηγορίου) obtur-
 dat; ut neque Ephesium, aliosque, quos sic vindic-
 emt cæci homines et perverces, non alio quam
 erroris, vel ipsi inventi, vel producti factique au-
 thoris, ac schismatis, præmio; quo uno, reliqua omnia
 ejus retro Ecclesiæ lumina, illis addunt; sic lau-
 dant, sic venditant, sic in quemque illorum, omnium
 superiorum laudes, hisque majores fastuosioresque
 titulos effusius acervant. Sic certe Michael Psellus
 Cerularianum Phociam schismatis instauratorem, Ora-
 tionem ejus laudatoria, quæ mihi exstat, cum ejus
 alius producenda, magnifice celebrat, cunctisque
 superioribus ejus sedis antistitibus, præfert, quod

γων καὶ βλασφημῶν δογμάτων τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τῆ;
 κατ' αὐτὸν συνόδου, συμφορηθέντα ἡμῖν ἐξετέθη
 ἐνταῦθα· τὸ πλῆθος φορτικὸν εἶναι ἡγησαμένοι,
 καὶ διὰ τοῦτο παραιτησαμένοι. Οἶμαι δ' ἰκανὰ εἶ-
 τὴν αὐτῶν παραστῆσαι πίστιν ἐξω παντελῶς τῶν
 ὄρων οὖσαν τῆς παρὰ τῶν ἁγίων καθολικῆς καὶ
 ἀποστολικῆς κληρονομικῆς πίστεως· καὶ ταῦτα ἐξ
 αὐτῶν ἐκεινῶν τῶν ῥημάτων καὶ λόγων καὶ ἀποφί-
 σεων, ἀπερ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ συνεγράψαντο, καὶ συ-
 γραψάμενοι, πιστεύειν παραδεδώκασι, τοὺς τε μὴ
 πεποιημένους δημοσίαις ἐπ' ἐκκλησίας ἀραις καὶ ἀνα-
 θέματι ὑποβάλλουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τοῦ Παλαμῆ
 λόγων καὶ δογμάτων ἀληθῆ, ὅς τῆς πίστεως ταύτης
 διδάσκαλος καὶ ἡγεμὼν ἐγένετο· δι' ἣν οὐ ζῶν μόνον
 τετίμηται, ἀλλ' ὅτι τῆς πίστεως ταύτης τὴν θεο αἰο-
 νίην ἀπενεγκάμενος· ἀλλὰ καὶ θανάτων (6), ὕμνοι;
 καὶ θυσίαις ἴσα τοῖς ἐπ' εὐσεβείαν πάλοι ποτὲ δι-
 δάσκαλοις διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ,
 Βασιλείῳ, Χρυσόστομῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, κατ' ἴκος
 πανηγυρίζεται· τὰ δ' ἐκ τῶν ἐν τῷ Τόμῳ διαρρήθη-
 κειμένων, ἐν ᾧ Ἐκκλησία ὅλη καὶ σύνοδος, ὅλη βασι-
 λεία; προκαθεζομένου τὴν ἐκείνου βασιλεύοντα πίστιν
 ταύτην, ὡς ὄρον εὐσεβείας; καὶ στήλην ὀρθοδοξίας,
 τοῖς ἄλλοις κατέχειν παραδεδώκε, καὶ ὅν ἐπίσης τοῖς
 ἱεροῖς; Ἐδαγγελίοις τιμῶσι, καὶ πάντα τρόπον ὅπερ
 τοῦ συνεστάναι τοῦτον καὶ τὸ κύρος; ἔχειν πραγμα-
 τεύονται. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἐν αὐτῷ μνήμην
 αὐτοῦ ὡς εὐσεβεστάτου, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερη-
 χήσαντος διὰ πάντων, τὸ συνέδριον ἐκείνο τῆς Ἐκ-
 κλησίας ποιεῖται, καὶ ἅμα τὰ ὀπουδήποτε εἰρημῆνα
 αὐτῷ, ὡς ὀρθότατα εἰρημῆνα καὶ γεγραμμένα κατὰ
 τὸν κανόνα τῆς εὐσεβείας, ἐπαινέουσα καὶ νομιθε-
 τοῦσα παραδίδωσι.

Θεοὶ γοῦν ἐν τῷ Τόμῳ μετὰ τὰ ζητήματα περὶ
 τοῦ τέλος ἔγγυς, αὐτὸν μέντοι τὸν πολλὰς
 ῥηθέντα θεσσαλονικῆς ἱερωτάτου μητροπολίτην,
 μηδὲν ἀπᾶντων τῶν θείων λογίων γραφοτάτα
 καὶ φρονούντα· μᾶλλον δὲ καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν
 εὐσεβείας καὶ παραδόσεως, ὡς πρόσῃην, ὑπερ-
 μαχοῦντα, οὐκ ἀνώτερον μόνον καρτάλασι τῶν
 κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας

ἢ ἡμῶν ἀφᾶρον, habentibus, quo disjuncta vide-
 bantur Latina Græcæque Ecclesia, ipse majori z-
 exarsert, calentiūque Latinos impugnavit, ac ab
 eis, Ecclesiæ, cui præerat, æterno schismate cot-
 tum abjuxerit; quod post Photium reliqui non
 fecerant, etsi eorum plures Romanam Ecclesiam
 rodere non cessabant, ac schismatis semina svere,
 ovaque ponere, quæ tanta Ecclesiæ fide, omnium
 audacissimus exclusit, quem dicebam, Cerularius;
 ipse ejusdem Pselli Oratione ad synodum, suis om-
 nibus coloribus depictus, si qua fides hominis sic
 versatilis ingenii ac ipse se, utraque illa, oratione
 Psellus prodidit. Erunt tamen ambæ nec lecta in-
 jure, nec ejus Ecclesiæ, urbisque ac imperii
 notitiæ, sic doctis expetite, prorsus inutiles. Nos-
 ter Calecas contra errores Græcorum, hoc vel
 maxime voluerit, quod a Cerulario, ad Photium
 retro, ejus sedis antistites, a schismatis vel hereses
 nota liberat; nec Leo Allatius in sua de Græcorum
 libris ecclesiasticis Dissertatione ipsum impugnavit,
 aliud evincit, quam quod modo a me dictum est.

ἑρασιλῶν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλιστάτων τῆς Ἐκ-
 κλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προ-
 αγωνιστὴν καὶ βοηθὸν ταύτης ἀποφαινόμεθα.
 Τούτων δὲ οὕτως ἐκθάπτων, λοιπὸν ἦν ἐπι προ-
 θυμουμένοις πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομένων
 αἰκισθῆναι περιαιρεῖν· μηδὲ ἄπερ τῶν ἐν τοῖς τοῦ
 ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰ-
 τίας ἐκωσῶντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμοι,
 μηδὲ τούτοις παρεδραμαῖν ἀβασάνιστα, εἰ καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θεῷ συνόδῳ καὶ ταῦτα
 πάντα περιελήφθησαν. Εὐρόντος αὖν ταῦτα τοῦ
 κρείστου καὶ ἀγίου ἡμῶν ἀδελφέντου καὶ βασι-
 λῆως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐπι-
 του χείρας, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα θόντος, ἡμεῖς
 ἕκαστον τούτων, ἐν τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης
 βιβλῖῳ ἀνέγνωμεν τε καὶ ἐξετάσαμεν, συναλοθῆ-
 τες κατὰ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ σύνδη-
 μερεύσαντες, οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις, καὶ τρις,
 καὶ καλλιῶς, καὶ τὸν μὲν Θεσσαλονίκης ἱερώ-
 ταιον μητροπολίτην καὶ ἐν ταῦτοις σύμφωνον
 τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὐρομεν, καὶ συνήγορον
 Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας·
 αὐτοῦς δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλας αἰρέσεσι περιπι-
 πτορίας, καὶ τοῖς παρὰ τῶν θεολόγων εἰρημητικοῖς
 φασεῖς ἀντιλέγοντας· εἶτα ἐπιφέρουσι τὰ καὶ τὰ· καὶ ἕνα ἄλλα φλυαροῦσιν, ὥσπερ αἱ φαῦλαι τῶν
 γυναικῶν, ἐτέροις τὴν ἑαυτῶν ἀσχημοσύνην ἀνατιθέμεντες.

Ἀναγορεύουσι δὲ αὐτῶν καὶ ἐν οἷς ἀναθεματίζουσι
 τοὺς μὴ κειθόμενους ταῖς αὐτῶν βλασφημίαις. Φασι
 γὰρ, Γρηγορίου τοῦ ἀγιοτάτου μητροπολίτου
 Θεσσαλονίκης, τοῦ συνοδικῶς ἐπ' ἐκκλησίας
 Μεγάλης Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου, τοὺς ἀρχη-
 γοῦς καὶ ἑρευρετὰς τῶν αἰρέσεων, καθάλοτος
 σὺν τῇ περι αὐτοὺς κορηγῶ συμμορίᾳ· εἶτα
 ἐλάγοντες, ἐν οἷς συκοφαντοῦντες καὶ ψευδόμενοι
 οὐκ αἰσχύνονται, προσεπάγουσι, τῆς δὲ κοινῆς τοῦ
 Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ
 ἀπα'στων περὶ θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ
 γυναικῶς ἄγαν προπολεμήσαντος, καὶ συγγράμ-
 μασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι, καὶ μίαν θεότητα,
 καὶ θεὸν ἕνα τρισυπόστατον, ἐνεργῆ, θελητικόν,
 παντοδύναμον, ἄκτιστον διὰ πάντων, κατὰ τὰς
 Γραφὰς καὶ τοὺς θεολόγους καὶ ἐξηγητὰς τούτων
 ἀνακηρύξαντος· τοῦ καὶ κοινοῦ καὶ συναφθοῦ,
 καὶ συμφώνου καὶ σπουδαστοῦ καὶ συναγωνιστοῦ
 πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ
 πράγμασιν αἰωνία ἢ μῆτιμ, ὡς αὐτοὶ βούλονται.
 Πῶς δὲ ἕνα Θεὸν φησι, ὅθλον ἐκ τῶν προειρημένων·
 ἔτι ὡς τὸ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφερόντων ἐν. Πῶς
 δὲ θελητικὸν καὶ ἐνεργῆ, ὡς πολλάς καὶ διαφόρους
 ἐνεργείας ἐν ἑαυτῷ περιέχοντα, καὶ ὡς πολλαχῶς
 τῶν ἑαυτοῦ λόγων παντοδύναμόν φησι, οὐχ ὅτι ἡ
 θεῖα οὐσία καὶ ἔπειρος καὶ ὑπερπλήρης ἐκείνη πάντα
 δύναται, καὶ πάντα ἐστὶ, καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ
 ἀγαθότης καὶ δύναμις, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἀπολελυ-
 μένως ἀποδίδεται αὐτῇ, καὶ καθὼς ὁ Δαμασκηνὸς
 λέγει· Θεὸς ἐστὶν οὐσία δημιουργητῆ τῶν ὅλων
 δι' ἄκρας τελειότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ἔρωσιν·
 ἀλλ' οὕτω φησι παντοδύναμον, ὡς ἐν ἑαυτῷ πολλὰς
 καὶ πάσας περιέχοντα δυνάμεις, διαφερούσας πρὸς

et Ecclesiae ac pietatis tutissimum defensorem et
 propugnatorem adiutoremque decernimus ac pronun-
 tiamus. His autem eo eventu peractis, adhuc reliquum
 erat, nobis hoc satagentibus, ut scilicet dicam in-
 ferre volentium crimen omne ditueremus, nec ea quae
 in sacratissimi Thessalonicensis lucubrationibus ac
 scriptis, Ecclesiae hostes erroris nota aspergerent ac
 sugillarent, indiscussa omittere; quanquam ex iis
 quae in sancta synodo examinata sunt, haec etiam
 omnia merito videri possint comprehensa. Cum itaque
 potentissimus ac sanctissimus dominus noster ac im-
 perator haec saorsim illius conscripta manu haec
 esset, ac nobis ea porrexisset; nos singula quaeque
 in sacratissimi Thessalonicensis codice legitimus serio-
 que examinavimus, convenientes in Magnam eccle-
 siam, diemque in ea communi conventu, non semel,
 sed bis, terque ac saepius transigentes, sacratissimum-
 que Thessalonicensis Ecclesiae metropolitam, in his
 quoque sacris theologis contentanenum invenimus, ejus
 vero accusatores, multis magnisque haereticibus obno-
 xios, dictisque theologorum palam contradicentes;
 tumque haec illaque subjiunt, compluraque alia nu-
 gantur, haud secus ac impudica mulieres, suam ip-
 sorum turpitudinem aliis tribuentes.

Celebrant vero eum in iis etiam, in quibus non
 credentes ipsorum blasphemias anathemate ferunt.
 Alunt itaque, Gregorii sanctissimi metropolitae The-
 salonicensis, qui synodice in Majori ecclesia Barlaamum
 et Acindynum, haereseon auctores ac inventores,
 abdicavit; tumque adjectis, in quibus eos calumniarum
 non piget, nec mendacii, abunde subjiunt: Qui pro
 communi Christi Ecclesiae verisque ac certis de
 Deitate decretis sanienter admodumque strenue scri-
 ptorum monumentis, sermonibusque ac disputationibus
 depugnavit, unamque Deitatem et Deum unum trinus
 subsistentem, operationis ac voluntatis facultate praedi-
 tum, omnipotentem, per omnia increatum, secundum
 Scripturas et theologos harumque interpretes,
 praedicavit, quique horum omnium et verbis et facie
 et consociis et stipulator et consentiens diligens-
 que curator ac propugnator enituit, aeterna memoria,
 ut voluit ipsi. Quomodo autem unum Deum dicat,
 manifestum est ex ante dictis; velut nimirum,
 quod ex multis atque diversis seu distinctis unum
 conflatur. Quomodo vero voluntatis ac operandi
 vi praeditum, velut scilicet qui multas atque div-
 sas seu distinctas operationes in se continet; at-
 que ut multis suorum scriptorum locis, omnipoten-
 tem eum vocat, non quia divina essentia et infinita,
 omnemque vincens plenitudinem omnia potest, estque
 omnia, et vita et sapientia et bonitas et virtus seu
 potentia, ac si quid aliud absolute illi tribuitur;
 ac sicut Damascenus dicit: Deus est essentia omnium
 creatrix ob summam perfectionem et simplicitatem
 et unitatem; sed ita dicit Omnipotentem, velut qui
 in seipso multas omnesque complectatur virtutes,
 seu vires, tum ipsas inter se, tum ab essentia disti-

in quomodo in superioribus recitavimus, distinctis. Hoc vero est, divinæ essentia, quæ sit perfectissima, ac quia nihil perfectius, perfectionem quasi a se habet, adjunctis illi dotibus, ac si oculis videndi vim, ac quod videant, adjungas; cujus nec meminiss decet in divina natura, quæ nullius auxilio egeat.

Quia igitur universa ejus Ecclesiæ synodus, in ea, quam edidit, suæ fidei Regula, proficitur, nihil a dissonum ab eloquiis divinis, aut scribentem Palaniam aut sentientem, ejus discussa causa deprehendisse, quinimo pietatem pro officii ratione propugnans; quodque sæpius convenientes in Magnam ecclesiam, singulaque in ejus libris ac scriptis contenta legentes ac examinantes, sacris theologis consentientem, consociumque ac compugilem, nec non veritatis fidei defensorem, ipsam invenerunt; ex ejusmodi hincque affinibus liquet, qui ejus Ecclesiæ cum censeantur, hunc Tomum velut catholicæ ac inculpatae fidei confessionem servant; negare non posse, quæ usquam gentium dicta Palaniæ sunt, hanc quoque eorum fidem esse. Ac forte qui post illum ipsius dictis patrocinari in animum induxerunt, partim quidem argumentis in contrarium impares, partim vero sic palam absurda erubescens, ex ejusmodi non pauca susulerunt. Verum ejus ipsa pauca residua, illius de divinis opinionem, ut ea habuerit, abunde testantur. Nam etsi nihil ejus sermonum exstaret litteris consignatum, quod communi ac receptæ fidei traditioni dissonum videretur, unus ipse Tomus, sufficiens de viro ejusque fidei testimonium præbens, atque illo contentæ questiones, probationesque ac sigillatim sententiæ distinctionesque, abunde essent, ut omnem illius horumque fidei novationem repræsentaret. Idque adeo ex illis quæ dicta sunt, liquet.

Quæ igitur mota questione de divina essentia et operatione, universa synodus sæpius conveniens diaceptansque decreverit ac pronuntiavit: quomodo item de Palaniæ fide in illo contenta Tomo prædicet, ac quænam illa sit, quasi compendio ac rudi minerva dictum est. Quod vero hujus synodi Tomus, consentire cum sacris doctoribus palam mentitur; primumque inter absurda ipsa conspicua, ac quo dato accuta sunt reliqua, istud est, quod penes essentiam et operationem Deum dividerunt, tanquam penes ens et non ens, vere existens seu subsistens, et non vere existens aut subsistens, quod oculis videri non potest et quod oculis videri potest; perindeque dicat, penes Dei essentiam, ejusque vitam et sapientiam et virtutem seu potentiam et bonitatem, aliaque similiter; qua nimirum Dei essentia, sive Deus, vivit, et sapiens et potens et bonus per seipsum est, in æterna et immobili identitate, una eademque stabilitate, consistens; cuncta ipse existens, eaque omnia quæ sunt, extra omnem comparisonem excedens; necessarium est hoc loco, ut sacrorum doctorum

τε ἐν τῇ καὶ πρὸς τὴν θεῖαν οὐσίαν, τὸν προσηγορευμένον τρόπον. Τὸ δὲ ἐστὶν τῇ θεῖα οὐσίᾳ τῇ τελειοτάτῃ, καὶ ἣς οὐδὲν τελειότερον, τελειότερα προσάπτειν, προστιθέντας αὐτῇ καθάπερ ὀφθαλμοῖς ὀρατικὴν δύναμιν, καὶ τὸ ὄραον ὅπερ ἔατέον ἐπὶ τῇ θεῖα φύσει, μηδεμιᾶς ἐπικουρίας δεομένης.

Ἐπεὶ τοίνυν ὅλη σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἀποφαίνεται ἐν τῷ ἐκτεθέντι τῆς ἐαυτῆς πίστεως ἔργῳ ὅτι τὸν Παλαμῶν μηδὲν ἀπέθρον τῶν θεῶν λόγιων γράφοντά τε καὶ φρονοῦντά μετ' ἐξετάσεως κατέλαθε, μᾶλλον δὲ τῆς εὐσεβείας ὡς προσήκειν ὑπερμαχοῦντα καὶ ὅτι συνελθόντες πολλαῖς κατὰ τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, ἑκαστον τῶν ἐν τοῖς αὐτοῦ γράμμασι ἀναγνόντες καὶ ἐξετάσαντες, σύμφωνοι καὶ κοινῶν καὶ συναγνοιστῆ τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις καὶ συνήγορον κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἔδραν ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τῶν ὁμοίων φανερῶν ὡς οἱ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης περιεχόμενοι, καὶ τὸν Τόμον τοῦτον καθάπερ ὁμολογίαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστόλου πίστεως φυλάττοντες, οὐ δυνήσονται ἀρνεῖσθαι τὰ ὀπουδήποτε τῷ Παλαμῶ εἰρημένῃ μὴ καὶ ἐαυτῶν πίστιν ὁμολογεῖν. Καὶ ἔσως μετ' ἐκείνων οἱ τοῖς ἐκείνου συγγροεῖν βουλόμενοι, τοῦτο μὲν πρὸς τοῦ ἐλέγχου ἀπαγορεύοντες, τοῦτο δὲ πρὸς τὸ φανερῶν τῶν προφανομένων ἀτόπων αἰσχυνόμενοι, οὐκ ὀλίγον τῶν τοιούτων ὑπεβίβον. Πλὴν καὶ μικρὰ τῶν ἐκείνου τῆν ἣν εἶχε περὶ τῶν θεῶν μαρτυρησάμενοι. Ὅπου γὰρ εἰ καὶ μὴδὲν τῶν αὐτοῦ λόγων προβαλεῖτο γράμματι, κοινή καὶ ὁμολογουμένη παραδόξις τῆς πίστεως ἀπέθρον, αὐτὸς ὁ Τόμος, ἐκτὴν περιεχόμενος περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως μαρτυρίαν, καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα τοῦτο ζητήματα, αἱ τε κατασκευαὶ, καὶ αἱ κατὰ μέρος ἀποφάσεις καὶ διαφοραὶ, ὀρθοῦντως ἂν εἶχε τὴν ὅλην τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ αὐτῶν καινοτομίαν παραστήσει. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν εἰρημένων ὀρίον.

Ἄ μὲν οὖν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θεῖας οὐσίας καὶ ἐνεργείας ὅλη σύνοδος πολλαῖς συνελθοῦσα, καὶ συσκαφημένη διεκρίνε καὶ ἀπεφῆνατο, καὶ ἔγνω περὶ τῆς ἐν τῷ Τόμῳ τοῦτῃ περιεχομένης τοῦ Παλαμῶ πίστεως κηρύττει, καὶ ἥτις ἐστὶν ἀληθῆ, ὡς ἐν τῷ πρῶτῳ περιλαβεῖν εἴρηται ὅτι ἐπεὶ δ' ἐκείνον μὲν σύμφωνοι τοῖς ἱεροῖς διδασκάλοις ὁ Τόμος τῆς συνόδου ταύτης φανερώς καταψεύδεται ὅτι δὲ πρῶτον τῶν προφανομένων ἀτόπων, καὶ οὐ δοθέντος τὰλλα ἠκολούθησε, τοῦτ' ἐστὶν, ὅτι τὸν Θεὸν εἰς οὐσίαν καὶ ἐνεργίαν διείλον, ὡς τὸ ὄν καὶ μὴ ὄν, καὶ ὑφ' ἑαυτῶν καὶ μὴ ὑφ' ἑαυτῶν, καὶ τὸ ὄρατον καὶ ὄρατόν ἔσον δ' εἰπεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητα, καὶ τὰλλα ὁμοίως, καθ' ἣν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, εἴρουν ὁ Θεός, ζῆ, καὶ σοφός, καὶ δυνατός, καὶ ἀγαθός ἐστι καθ' ἑαυτόν, ἐν αἰωνίῳ καὶ ἀμεταβλήτῳ ταυτότητι κατὰ μίαν ἰσότησιν ἰσότηκως, πάντα ὧν ὁ αὐτός, καὶ τῶν ὄντων πάντων ἀσυγκρίτως ὑπερῶν καὶ ἀγαθῶν ὅτι ἀναγκαῖον ἔταυθα τῶν ἱερῶν διδασκάλων ἐκθεῖναι τινα, ἐν οἷς ταυτὸν καὶ ἀδιάφορον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῆν ἐνεργεῖαν τῇ οὐσίᾳ φασὶ, καὶ τὴν ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύνα-

μν, καὶ κατὰ ἀπλοῦς τὰ ἀπολειψόμενος ἀποδιδόμενα αὐτῶν, ταυτὸ εἶναι κατὰ τὸ πρῶτον, καὶ μηδὲν διαφέρειν τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὡς ἂν καὶ τὸ ἀπῆδον καὶ σύμφωνον τῶν τοῦ Παλαμᾶ δογμάτων πρὸς τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν ἀναφανῆ (ἐν ᾧ εἶπεν, ἡ τοῦ Τόμου ψευδολογία παραδειχθῆ), καὶ ἡμεῖς ἀλυμράν ἀκρίην, τὴν προακτιθεῖσαν βλασφημίαν, ἀποκλύσωμεν ποτίμῳ λόγῳ τῆ τῶν ἁγίων ἀληθεῖ διδασκαλίᾳ.

modo exposuimus, blasphemiam) dulci sermone ac eleamus.

Τοῦτο μέντοι προῦποκαίμενον εἶναι, χρῶν, ὅτι τριχῶς λέγεται ἡ ἐνέργεια παρὰ τοῖς ἁγίοις Κατὰ γὰρ τὸν θεῖον Ἀναστάσιον Ἱεροσολύμων (7), τριχῶς λέγεται ἡ ἐνέργεια ἡ τε δύναμις καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐνεργεῖν πέφυκε καὶ ἡ σχέσηος ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνεργούντος πρὸς τὸ ἐνεργούμενον, καὶ αὐτὴ τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἡγουμένων. Καὶ δὴ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ δαμασκηνὸς εἶπε. Ἡ οὖν ἐνέργεια ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνεργεῖν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνέργημα. Οὕτε τοῖνον δ' λόγος τοῖς διαφερόμενοις περὶ τοῦ τρίτου, τοῦ ἐνεργήματος, γέγονεν, ὅτε περὶ τοῦ τῆς ἀφ' ἡμῶν μέσου θεοῦ τοῦ ἐνεργούντος, καὶ τῶν ἐνεργημάτων νοουμένης σχέσεως ταῦτα γὰρ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ τὰ δὲ ἐξω τοῦ θεοῦ κτίσματα, καὶ ἄλλα ἄλλων διαφορὰς ἀξιομάτων προσημιτημένα τυγχάνη, ὡς ἐν τοῖς Ἀντιόχησι τοῖς δ' μέγας ἐρη Βασίλειος ἄλλα περὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, καθ' ἣν ἐνεργεῖν πέφυκε, καὶ καθ' ἣν ἐστὶν ἐνέργεια καὶ ὄν καὶ εἶδος καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, ἡ δ' εἰ ποτ' ἐστὶν ἐκείνο τὸ

quodam representamus, in quibus idem in Deo ac indistinctum asserunt operationem et essentiam, vitamque et sapientiam et virtutem, cunctaque omnino quæ absolute ei tribuuntur, idem esse reipsa, nihilque distincta esse, seu differre ab ejus essentia; ut et Palamae decreto dissimulata esse et abhorre a sanctorum doctrina et traditione eluceat (perindeque dicas, Tanti hujus ostendatur falsitas), nosque adeo amaram falsamque auditionem (cam scilicet, quam notabili (vera nimirum sanctorum doctrina)

Id enim vero ante omnia, velutque in antecessum, sciendum est, operationem (ἐνέργειαν Græci vocant) tribus modis apud sanctos dici. Ut enim auctor est divus Anastasius Hierosolymitanus, ἐνέργεια (id est, operatio) tripliciter dicitur; tum nimirum virtus seu potentia qua Deo comparatum ut operetur; tumque habitudo ab operante ad id quod operatione præstat, ac denique quæ ex illis effectus consequitur. Sed et sanctus Joannes Damascenus eodem modo. Operatio igitur (id est, ἐνέργεια) modo quidem facultatem operandi significat; modo vero, operari; modo autem, quod operatione efficitur, et ἐνέργημα dicunt. Neque igitur dissidentibus de tertio illo seu effectu, sermo fuit, neque vero de secundo (de habitu scilicet seu habitudine, quæ a nobis Deum inter operantem, effectusque illi editos media intercedere intelligitur). Hæc enim sunt extra Deum. Quæ autem sunt extra Deum, creature sunt, quanquam alia aliis dignitatum præstantia nobiliora sunt, ut ait magnus Ba-

Lib. III, c. 26.

(7) Κατὰ τὸν θεῖον Ἀναστάσιον Ἱεροσολύμων. Nullus adduci possim, ut non potest esse mendacium, ac laborare alienam vocem. Ut enim Anastasium retineamus, plane movendum τὸ Ἱεροσολύμων. Nullos enim Calceas profert auctores, quoniam Græcis noli spirit, probatque magistri apud illos audiunt; quorum proinde auctoritate premantur. At Anastasium Hierosolymitanum apud Græcos doctrina ac fide clarum, nulla nobis monumenta, nulli eorum libri, aut saltem fama produunt, nisi solum Sinaitam, τοῦ Σιναιτου, qui et Theopolitanus dici potest (episcopus scilicet Antiochenus), usquam vero Hierosolymitanus. Scripsit ergo Calceas Ἀνδρέαν, ex quo proclive obrepserit transcribenti Andream autem archiepiscopum Cretensem, virum sane scholasticum præstantissimumque oratorem, ipsum spectantem ad tempora Monothelitarum, quo sic περὶ ἐνεργείας ecclesiasticis viris disceptatum est, Monothelitis unam in Christo ponentibus ut et unam θέλημα (unam voluntatem) τῶν Ἱεροσολύμων illic unesse, eoque cognomento passim in Græcis intelligi, etiam non ascripto nomine, notum est. Sic possum in Nicetæ Catena in Lucam, ejus prioribus capitulis quibus ejus fere continua expositio est, τοῦ Ἱεροσολύμων, haud scripsisse, τοῦ Βουλγαρία. Iidem Theophylactum dicunt, et τὸν δαμασκῶν, Joannem, ipsum presbyterum Hierosolymitanum, Damascum tamen oriundum. Andream, nec Hierosolymitanum episcopum, ut solemnitatis Hopperus, nec ea urbe natum, ex Triduo certioribusque monumentis alias mihi probatum: dicitur ergo ὁ Ἱεροσολύμων, quod ejus Ecclesiæ presbyter seu clericus, cum patria Damascenus es-

set, Constantinopolim fidei subsidio missus sit, uti postea misit Theophanes et Theodorus fratres monachi S. Sabæ, grassante feru-n Cpsil Iconomachorum hæresi. Qua legatione sic emeruit, ut pare Ecclesiæ reddita, compressaque hæresi Monothelitarum, Græcæ archiepiscopus creatus sit: quem thronum ornabat Bardane imperatore, sedente Germano Cyzici, qui ipse postea translatus est Constantinopolim, ubi præclare fulsit confessionis titulo; ac liquet ex opusculis mihi adjectis Actis vsynodi. Putsit Andreas præter orationes a me productas et quas passim habent Græcorum libri ecclesiastici, alia plura scripsisse etiam polemica pro ejus temporis usu: unde hoc ipsum Calceæ petiit sit, quæ nobis interierunt, ut et Theodori jam laudati scripta egregia, quantum probant pauca eorum electa, apud ipsam Calceam, aliosque nonnullos nobis residua. Vel magis uno alteroque volumine ipsa plena latent in bibl. Regia. Num et Theophanes scripsit, qui ipse simili fore Andreæ, exemplo, Nicenam ornavit eodem compressa hæresi Iconomachorum, cum jam Theodorus ad Deum commigrasset, ex nullis hactenus monumentis liquet. Ejus mihi ἀκρίβεια probatur, quam Methodii ac Patrum reliquorum ἀκρίβεια, de Theophilo salutem consecuto sanctorum precibus, cuius in sapientis ævientiis, ipsumque Theophanem ac fratrem, tanta essent nomina; deformi, adhuc ipsius jambis inscripto vultu, ob cultum ac defensionem sanctarum imaginum. Qua de re videri possunt mihi producta ad festum τῆς Ὀρθοδοξίας, Adc'arii primi t. II, qui est de hæresi Monothelitarum.

affinis in Antirrheticis; sed de virtute et operatione, A
 per quam habet operari, et secundum quam est
 operatio seu actus, et ens et forma et vita et sa-
 pientia et bonitas, vel si quid aliud est, quod omni
 semper mentis comprehensione superius inventur.
 Hoc enim quod rei cuique est ενεργεια (quasi ope-
 ratione, actu scilicet) esse; quidquid tandem illud
 sit, quod velut perfectio et forma, et (ut quidam
 vocant) ενελεγχεται, actus nimirum subjectæ cujus-
 que rei consideratur; in iis quidem quæ creata
 sunt, a subjecto, in quo est, distinguitur, pro re-
 rum creaturarum duplicitate et distinctione ac com-
 positione; velut scilicet ens et non ens, perfectum et
 imperfectum, quod tribuit formam et quod recipit:
 In Deo autem, qui totus operatio subsistens ac per-
 fecta est, actusque, et a quo procul abest quod est
 potentia, ac imperfectum est, ob summam perfe-
 ctionem et simplicitatem, idem est ejus operatio,
 seu actus, cum essentia, qua est. Perindeque dicas,
 idem esse vitam cum ejus essentia; sic similiter in
 aliis, quæ essentia Dei tribuuntur: alioqui enim,
 tum ejus vita, experta essentia esset, tum essentia,
 vitam; quodque alterum altero ad existentiam ac
 perfectionem vicissim indigeat, primum summamque
 bonum, compositum, atque imperfectum exhibet.
 Quocirca non est dicendum Deum habere opera-
 tionem aut vitam aut bonitatem (id enim esse Deum
 quidpiam particulare ac imperfectum designat), sed
 totum esse operationem, et totam vitam, et totam
 bonitatem per se subsistentem, ob summam perfe-
 ctionem et simplicitatem et unitatem, Habens
 enim, ab eo distinguitur, quod habetur. In Deo au-
 tem nulla realis distinctio est, alioqui non esset
 Deus una essentia, unumque, quidquid tandem il-
 lud sit, excepta duntaxat personarum seu hyposta-
 ses distinctione ac discretionis, quæ non rerum per
 se differentiam et distinctionem facit, sed nomi-
 num discretionis personæ penes Trinitatem indu-
 cta. Nam, ut auctor est Damascenus¹⁰, in his duntaxat
 tribus hypostaticis proprietatibus distinguantur
 inter se, tres sanctæ hypostases seu personæ, pæ-
 ternitate, filiate et processionis. Ac sicut ridiculum
 esset dicere, quod mare aquam habeat, quandoquidem
 mari omnis coalitio aqua est; sic magis ridicule dicatur,
 habere Deum essentiam et intelligentiam, aut vitam,
 sed esse totum essentiam et totum intelligentiam et totum vitam.
 Idemque de reliquis dicendum, quæ simpliciter
 et absolute Deo tribuuntur. Ac liquet ex subjunctis.

πάσης κατάληπτικῆς ἐπινοίας ἀνώτερον ἀεὶ ἐδρι-
 σκόμενον. Αὐτὸ γὰρ τὸ ενεργεῖα εἶναι ἐκείνου ὃ εἶ-
 ποτ' ἐστίν, ὅτι ὡς τελειότης· καὶ εἶδος, καὶ ὡς
 τινες εἶπον, ἐντελέχεια αὐτενοουῦν ὑποκειμένου
 πράγματος θεωρεῖται, ἐπὶ μὲν τῶν κτισμάτων τοῦ
 ὑποκειμένου ἐν ᾧ ἐστὶ διαφέρει διὰ τὴν ἐν τοῖς
 κτιστοῖς διπλόην καὶ διαφορότητα καὶ σύνθεσιν, ὡς
 τὸ ἐν τοῦ μὴ ὄντος, καὶ τὸ τελειὸν τοῦ ἀτελοῦς, καὶ
 τὸ εἰδοποιῦν τοῦ εἰδοποιουμένου· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ,
 ὅς ἐστιν ὁλὸς ἐνέργεια ὁρατώσα καὶ τελεία, καὶ
 ἀπ' αὐτοῦ τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἀτελεὶς πῶρρω ἀπλή-
 λαται διὰ τὴν ἄκραν τελειότητα καὶ ἀπλότητα,
 ταυτόν ἐστιν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ἥ ἐστὶ τῆ οὐσία αὐ-
 τοῦ· ἴσον δὲ εἶπαι, ταυτὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ τῆ
 οὐσία αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡρατώως τῶν
 ἀποδιδομένων τῆ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Ἄλλως γὰρ ἡ τε
 ζωὴ αὐτοῦ ἀνούσιος ἂν ἦν, ἡ τε οὐσία ἄζωος· θά-
 τερόν τε θετέρον πρὸς ὑπάρξιν καὶ τελειότητα θεό-
 μων ἀνῆκεν καὶ ἀτελεὶς παρὶστη τὸ πρῶτον καὶ
 ἄκρον ἀγαθόν. Ὡστε οὐ ῥητέον ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει ἐν-
 ἐργεῖαν ἢ ζωὴν ἢ ἀγαθότητα· τοῦτο γὰρ μερικόν
 τι καὶ ἀτελεὶς δείκνυσι τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁλὸς ἐστίν.
 ἐνέργεια καθ' αὐτὴν ὁρατώσα, καὶ ὁλὸς, ζωὴ, καὶ
 ὁλὸς ἀγαθότης, δι' ἄκραν τελειότητα καὶ ἀπλότητα
 καὶ ἕνωσιν. Τὸ γὰρ ἔχον, οὐ ἔχει διαφέρει· ἐκεῖ δὲ
 οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ πραγματικῆ. Ἐπεὶ οὐκ ἂν ἦ
 ὁ Θεὸς μία οὐσία καὶ ἐν, ὃ τί ποτ' ἐστίν ἐκείνου
 πρᾶγμα· πλὴν τῆς κατὰ τὰ πρόσωπα ἢ τὰς ὑπο-
 στάσεως διαφοράς καὶ διακρισίας, ἧτις οὐ διαφέρῶν-
 των πραγμάτων καθ' αὐτὰ κοινὴ διαφοράν, ἀλλ'
 ἀριθμὸν διακρισίας προσωπικῆς κατὰ τὴν Τριάδα
 εἰσάγει. Ἐπεὶ κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν ἐν μόναις ταύ-
 ταις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων
 αἱ ἀγίαι τρεῖς ὑποστάσεις, πατρότητι, υἰότητι καὶ
 ἐκπορεύσει. Καὶ ὡστερ γελοῖον ἦν εἶη λέγειν, ὅτι ἡ
 θάλασσα ἔχει ὕδωρ, εἶγε τὸ σύστημα τῆς θαλάσσης
 ὅλον ὕδωρ ἐστίν· ὅτω γελοιώτερον λέγειν ὅτι ὁ
 Θεὸς ἔχει οὐσίαν καὶ νόησιν, ἢ ζωὴν· ἀλλ' ὁλὸς ἐστίν
 οὐσία, καὶ ὁλὸς νόησις, καὶ ὁλὸς ζωὴ. Ἐσαύτω; καὶ
 ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀπλῶς καὶ ἀπολερομένων ἀπο-
 διδομένων τῷ Θεῷ ῥητέον. Τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τῶν
 ὑποκειμένων. Ἢ γὰρ θεολογία τὸ πρῶτον ἀληθὲς
 ἀποδείξει.

habere Deum essentiam et intelligentiam, aut vitam,
 sed esse totum essentiam et totum intelligentiam et totum vitam. Idemque de reliquis dicendum, quæ simpliciter
 et absolute Deo tribuuntur. Ac liquet ex subjunctis. Theologia enim propositionum veritatem probabit.

Καὶ δὴ πρῶτον αὐτοῦ ὁ Κύριος λέγει, Ἐγὼ εἶ-
 μι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς. Εἰ τοίνυν
 οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃ ταῦτα λέγων,
 ἀλλ' ἑτέρον τι παρὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἐνώσιον καὶ
 ἀνυπόστατον, καὶ οἶον βούλονται εἶναι τὴν ζωὴν καὶ
 τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁλῶς τὴν ἐνέργειαν, οἱ ταῦτα τῆς
 οὐσίας ἑτέρον τιθέμενον, οἶον καὶ τὸ ἐν τῷ Θεω-
 ρηθῆναι φανερὸν λέγουσιν ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορ-
 φώσεως φῶς· οὗτω δὲ ἀναίρεσις ἐκ τῆς ὑποθέσεως
 ταύτης ἐπεται τοῦ τῆς θείας σαρκώσεως μυστηρίου·
 ἢ, εἴπερ αὐτοῦ ἦν ἀληθῶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὃ εἶ-

¹⁰ Lib. 1, c. 8. ⁹ Joan. xiv, 6, 8, 12.

της Αγίας Τριάδος, ὁ ταῦτα περὶ ἐαυτοῦ λέγων, ἅπερ οὖν καὶ ἦν καὶ ἔστιν (ἄλλ' γὰρ ἡ θεία φύσις ἐν μᾶ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐσαρκιωται, κατὰ τὴν ὦν ἄγλων παράδοσιν), ὁμολογεῖν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ τῆ οὐσίᾳ τῆν ἀλήθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἐκ τοῦ ταυτὸν εἶναι.

Ἐπειδ' ὁ μακάριος Παῦλος φησὶ Χριστὸν Θεοῦ ὄντα καὶ Θεοῦ σοφίας. Εἰ δὲ λέγοι τις δύο σοφίας ἐν τῷ Θεῷ εἶναι, τὴν μὲν ὑπερῶσαν, τὴν δὲ ἀνοῦσιον, οὐδὲν λέγει. Ἐκεῖ γὰρ ἐνελευστέα καὶ ἐπερλήρης ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία; ἡ ἐνυπόστατος ὕνεμας, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἰγένετο, περιττὸν καὶ ἕτερον αὐτῷ προσάπειν ἀρῶσιον, ὡς ἂν τῆς ὑπερῶσης καὶ αὐτῆν ἄλλοιῶς ἔγώσης καὶ ἅμα τὰ τῆς οὐθέσεως καὶ τοῦ ἀτελοῦς ὄντος ἀνακύπτει· οὐ γὰρ δύναται ἂν ἐντυθὲ λέγειν μίαν τῶ ἀριθμῶ τὰς δύο σοφίας εἶναι, καθάπερ τὸν Υἱὸν σοφίαν φαμέν ἐκ σοφίας τοῦ Πατρὸς, ὡπερ καὶ ζωὴν ἐκ ζωῆς, καὶ φῶς ἐκ φωτός· μίαν μὲν αἰ εἶναι τῶ ἀριθμῶ ὁμολογοῦμεν σοφίαν καὶ ζωὴν, καὶ ἐν πράγματι. Οὐκ οὖν τοῦτο δυνατόν ἐν ταῦτᾳ λέγεσθαι. Διαστ'· Ὅτι ταύτης μὲν ἀλλήλων πραγματικῶς φασὶ διαφέρειν· ὡς τὴν μὲν οὐσίαν εἶναι, τὴν δὲ ἀνοῦσιον· καὶ τὰ ἐκ τοσοῦτον διαφέροντα οὐδέποτε ἂν δύνηθῆναι συστῆναι καὶ ἐν τῷ ἀριθμῶ γενέσθαι πρᾶγμα· τὸν δὲ Πατέρα καὶ Υἱὸν (8) μὴ δὲν μὴδαμῆ πραγματικῶς καὶ ὄντως διαφέρειν κατὰ τὴν τῆς πίστεως θέσιν φαμέν. Ἀλλὰ καὶ τὸν ταῦτα λέγοντα ἐν τοῖς κατὰ Ἀρειανῶν ὁ Ἀθανάσιος; (9) ἐλέγγει, λέγων οὕτως· Ποῦ γὰρ ἔλις εἶρον παρὰ τῆ θεία Γραφῆ λέγομενον, ἡ παρὰ τίνος δὲλις ἡμῶσιον ὡς ἄλλου Ἀδρόου παρὰ τοῦτον τὸν Υἱὸν, ἴνα καὶ τοιούτα κωτοῖς ἀνακλάσθωται; Πῶς δὲ τερτολογία αὐτῶν καὶ ταῦτα, λέγειν μὲν σοφίαν συνυπόχοῦσαν τῷ Πατρὶ, μὴ εἶναι δὲ τῶσθην τὸν Χριστόν; Καὶ πάλιν, Ὁδ γὰρ ἡ ζωὴ ἐν ζωῇ ἡ· ἐκεῖ οὐκ ἂν εἴη ζωὴ. Καὶ ἐπὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐσαρκωοικονομίας (10) αὐτοῦ λόγῳ, Εἰ γὰρ αὐτός ὅστω ἡ ζωὴ, ζωὴν πῶς ἡ ζωὴ λαμβάνει; Ἐπὶ δὲ Ἀποστολος περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φησιν, Ὁς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑπόστασεως αὐτοῦ. Ὥστε ταυτὸν ἔστιν ἐνταῦθα χαρακτὴρ καὶ ἀπαύγασμα, καὶ ὑπόστασις καὶ ὄρα ταυτὸν τῆ οὐσίᾳ. Καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας;

¹⁰ I Cor. 1, 24. ¹¹ Hebr. 1, 3.

(8) Τὸν δὲ Πατέρα καὶ Υἱὸν. Quod Patrem et Filium nullo modo realiter distingui asserit noster Calceas, satis liquet quo sensu dixerit; in quantum scilicet sapientia et lumen, ac reliqua absoluta. Sic enim Pater realiter distinctum personali proprietate producit, quod nempe Filius sit, ipse Pater existat; ut una sit amborum natura seu essentia una sapientia, ac reliqua. Ac bene Damasc. de divina generatione loquens, l. i. c. 8. Ὁς εἶπον ὁμοῦτητα, ἀλλὰ ταυτέτητα· μία γὰρ οὐσία, κ. τ. ε. Non dicit similitudinem, sed identitatem. Eadem enim est essentia, etc. Ariani, quod Athanasius exagitat, aliam τὸν ἄδρον, ἄλλαν Χριστὸν asserbant, quod longe a fide est, ac mysterium Trinitatis

A vere erat Dei Verbum, unus scilicet sancta Trinitatis, qui haec de seipso loquebatur, ut profectio et erat et est (tota enim divina natura in una suarum hypostaseum seu personarum incarnata est, uti sanctorum traditio habet), sequitur necessario consendum, veritatem ac vitam idem in D-o esse ac essentiam.

Deinde, beatus Paulus ait *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* ¹⁰. Quod si quis dunt in Deo esse sapientiae dicat, unam quidem substantialem, alteram vero quae essentialis expers existat, nihil vult. Cum enim perfectissima sit, omnēque excedens plenitudinem Dei sapientia; virtus ipsa subsistens, Dei Filius, per quem facta sunt omnia, superfluum est aliam quicquae essentialis expertem nec vere existentem, ac si ipsa per se subsistens non sufficeret, illi adungere; simulque emergunt compositionis Dei quae imperfecti absurda. Non enim hic possint dicere unam numero esse geminam sapientiam, quemadmodum Filium sapientiam ex Patris sapientia dicitur; voluit etiam vitam ex vita, et lumen de lumine; unam tamen numero sapientiam consistentem et vitam, unamque rem. Hanc tamen hoc loco id dicit quaeat. Quid? ita? Quod nimirum has dicant inter se realiter distingui; ita nimirum, ut altera essentia sit, altera essentialis expers. Quorum autem tanta distinctio est, nunquam contingat una consistere, remque unam numero fore. Patrem vero et Filium dicitur nihil prorsus realiter ullo modo distingui juxta fidel assertionem. Sed et qui haec dicit, reprehendit Athanasius in suis *Adversus Arianos* libris; hisce verbis: *Ubi enim prorsus invenimus in divina Scriptura dictum, vel ad illo omnino audiant, tanquam alius sit Verbum, praeter hunc Filium, ut et talis ipsi communitantur? Quomodo vero non haec quoque portiones eorum iudicatio, quod dicant Sapientiam quidem Patri consistere, eam tamen Christum non esse? Et rursus: Non enim vita in vita vivit; nam aliqum vita non fuerit. Praeterea quoque in libro, De hisus Verbi in carne dispensatione: Si enim ipse Vita est, quomodo Vita vitam scripsit? Ad haec Apostolus de Filio Dei dicit Cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus* ¹¹. Quamobrem idem sunt hoc loco figura et spiritalior, substantiaque et gloria idem ac essentia. Omnesque adeo Christi Ecclesiae magistri, omnem diver-

prorsus evertit. Vid. ipse Athan. Orat. 3, in qua haec praesequitur.
(9) Orat. 3, p. 409.
(10) *Περὶ τῆς ἐσαρκωοικονομίας*. Praenotatur editis haec Oratio, *Περὶ τῆς ἐσαρκωοικονομίας*, *De apparitione in carne*, quam ipsam Graeci οἰκονομίας vocitant; nostri *dispensationem*, omnemque salutis nostrae negotium per Christum, ejusque Incarnationem complectitur; idque in causa est, ut ea vox non raro *incarnatio* fedlatur. Locus ipse Athanasii mutilus erat, sensu etiam laborante, quem restitui ex editis. Eodem modo Chrys. et alii exponunt, accipere vitam, quod vita genitus est.

nitatem ac dupliciorem, realemque distinctionem in Deo tollunt. Magnus Basilianus, dum scribit *Adversus Eunomium*, ait : *In Dei forma, in Dei essentia est. Nec enim aliud forma est, aliudque essentia, ne sit compositus. Omnis imago, aut essentia aut forma, aut figura, aut speciei, aut coloris imago est : Deus autem in nullo horum, sed in essentia solummodo est.* Beatus quoque Joannes Damascenus ait : *Essentia et forma et natura idem sunt in Deo.* Et rursus, *Deus simplex est omnisque expertus compositionis.* Quod autem ex multis atque distinctis constat, est, compositum est. Si igitur increatum, immortale, principii expertus, esse creatorem, æternum, habere providentiam, essentialia in Deo differentias dixerimus, ex tam multis constat, ipsum compositum, non simplex erit, quod extremæ impietatis est. Idem : *Non debet in Deo dici qualitas, ne cum compositum dicamus ex essentia et qualitate.*

Sanctus Maximus, Capitibus suis ad Elpidium : *Omnis intellectio, sicut in substantia omnino existentiam habet velut qualitas, sic et circa substantiam qualitatibus imbutam motum habet. Non enim aliquid absolutum ac simplex, per seipsum subsistens, potest eam recipere, quod nec ipsa absoluta ac simplex est. Deus autem utroque modo omnino simplex existit; ac tum substantia est sine subjecto, tum intellectio, omni prorsus carens subjecto. Idem in hislem Capitibus : Deus, sive substantiam dicamus, non habet potentiam intelligendi (ut sic dicam) passive, quæ ei naturaliter cointelligatur, ne inde compositus existat; sive dicamus intellectionem, non habet naturaliter sibi subjectam substantiam, in qua recipiatur : sed ipsam secundum essentiam Deus intellectio est, totusque ac solum intellectio, ipsamque secundum intellectionem essentia, et totus essentia et solum, et super essentiam totus, et super intellectionem totus, eo quod unitas indivisa et impartibilis et simplex existat. Idem : Ne habitus et habilitates quæras in simplici et infinita substantia (sancta nimirum Trinitate), ne illam creatorum more compositam facias. Idem in Scholiis in sanctum Dionysium : Solus Deus vere ac proprie simplex est, vereque ac proprie unum et unitas et monas : cuncta vero a Deo secunda, dualitates sunt (ut sic dicam) et composita. Etenim spiritualia et que mente intelligimus, ex substantia sunt et constituenta differentia, qua res singular discernantur. Quidquid enim aliquid habet quod una intelligatur ad substantiam suam seu essentie manifestationem, non vere ac proprie simplex est. Quæ vero in sensum cadunt, ex materia et forma sunt composita.*

Præterea divus Dionysius : *Non dividendum, ait,*

(11) *Ἐν τοῖς πρὸς Ἐλπίδιον. Capita Maximi ad Elpidium sunt quater centena de Charitate, quibus præfixa ad Elpidium epistola. In illis tamen non occurrunt hæc Maximi, ut neque in quingentis aliis Pico vulgaris; præter quæ alia ducentena sunt vere γωστικὰ, ac multis subtiliora, mihi producentia, exceptis etiam iis, quæ Roma accepti, ipsa*

A διδάσκαλοι, πᾶσαν ἑτερότητα καὶ διπλόην, καὶ πραγματικὴν διαφορὰν ἐπὶ Θεοῦ ἀφαιροῦντες : ὁ μὲν μέγας Βασίλειος, κατ' Εὐνομίου γράφων, φησὶ, *Τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ οὐσία ἐστὶ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο μορφή, καὶ ἄλλο οὐσία, ἵνα μὴ σύνθετος ᾖ.* Πάλιν ὁ αὐτὸς, *Πᾶσα εἰκὼν ἢ μορφή, ἢ σχήματος ἢ εἰδους, ἢ χρώματος ἐστὶν εἰκὼν · Θεὸς δὲ ἐν οὐδενὶ τούτων, ἐν δὲ οὐσίᾳ μόνῃ.* Καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης Δαμασκηνὸς φησὶ, *Οὐσία καὶ μορφή καὶ φύσις ἐπὶ Θεοῦ ταυτὸν ἐστὶ.* Καὶ πάλιν, *Τὸ θεῖον ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀσύνθετον.* Τὸ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφορῶν συγκαίμενον σύνθετον. Εἰ οὖν τὸ ἀκτιστον καὶ ἀθάνατον καὶ ἀνερχον καὶ δημιουργικὸν καὶ αἰώνιον, καὶ προνοητικὸν οὐσιώδεις διαφορὰς εἴκομεν ἐπὶ Θεοῦ, τὸ ἐκ τοσοῦτων συγκαίμενον σύνθετον ἐστὶν, οὐχ ἀπλοῦν · ὅπου ἰσχυρῶς ἀειθείας ἐστὶν. Ὁ αὐτὸς, *Ὁ δὲ χρῆ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ κοῦστητα, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν εἰπωμεν ἐξ οὐσίας καὶ κοῦστικῆς.*

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς πρὸς Ἐλπίδιον (11) κεφαλαίοις, Πᾶσαν ῥήσις, ὡς περ ἐν οὐσίᾳ πάντως ἔχει τὴν θέσιν ὡς κοῦστικῆς, οὕτω καὶ περὶ οὐσίας πεποιωμένην ἔχει τὴν κτήσιν. Ὁ δὲ γὰρ ἀφετέρῳ τι καὶ ἀπλοῦν, καθ' αὐτὸ ὑπερστώως δυνατὸν αὐτὴν ἐπιδέξασθαι, οὐ μὴ ἀφετέρας ἐστὶ καὶ ἀπλῆ. Ὁ δὲ θεὸς κατ' ἀμφω κάμικον ὑπάρχει ἀπλοῦς, καὶ οὐσία ἐστὶ τοῦ ἐνυκοικιμένου χωρὶς, καὶ ῥήσις μὴ ἔχουσα καθάπαξ ὑποκειμενον. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς, *Τὸν θεὸν εἶτε οὐσίαν εἰπωμεν, οὐχ ἔχει φυσικῶς αὐτῷ συνταπειρομένην τὴν τοῦ νοσῆσαι δύναμιν, ἵνα μὴ σύνθετος ᾖ · εἶτε ῥήσις, οὐχ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τὴν τῆς νοσῆσαις ὑποκειμένην οὐσίαν, ἀλλ' αὐτὸ κατ' οὐσίαν ῥήσις ἐστὶν ὁ θεὸς, καὶ ὁλος ῥήσις, καὶ μόνον καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν ῥήσιν οὐσία · καὶ ὁλος οὐσία καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὁλος, καὶ ὑπὲρ ῥήσιν ὁλος, διότι μόνος ἐστὶν ἀδιαίρετος καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλῆ.* Ὁ αὐτὸς, *Μὴ ἔξεις καὶ ἐπιτηδεύσεως ζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπειρου οὐσίας, τῆς ἁγίας Τριᾶδος, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὴν ποιήσεως ὡς περ τὰ κτιστά.* Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον Σχολίοις, *Μόνος ὁ θεὸς ἐστὶν ἀπλοῦς κυρίως, καὶ ἐνὰς καὶ μόνος · πάντα δὲ μετὰ θεὸν διὰ δὲ εἰσι καὶ σύνθετά, εἰ καὶ μὴ ἐπίσης.* Τὰ μὲν γὰρ νοητὰ ἐκ τε οὐσίας ὑπάρχουσι, καὶ συστατικῆς διαφορᾶς ἀφοριζούσης ἕκαστον. Πᾶν γὰρ τὸ ἔχον συνεπιθεωρούμενόν τι πρὸς δόξασις τῆς οὐσίας ὑπάρξεν οὐχ ἀπλοῦν κυρίως · τὰ δὲ αἰσθητὰ ἐξ ὁλης καὶ εἰδους.

Ἐπὶ ὁ θεὸς Διονύσιος, *Ὁ δὲ διαίρετος, φησὶ, τὸ*

bene multa : quibus omnibus nihil præfatur Maximus, fere contra morem. Num vero et illa Elpidio inscripta habuerit Calecas, vel enim fecellit, quod capitibus de Charitate ad Elpidium habuerit subiecta? Quæ tamen exstat præfatio, ad sola spectat quadringenta illa capita de Charitate, in quibus Photius præ omnibus aliis Maximi ingenium laudat.

καλὴν καὶ κάλλος ἐπὶ τῆς ἐν ἐρί τὰ ἄλλα σίτου· ἅπαντες αἰτίας. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ὄντων ἀκρίτως εἰς μετοχὰς καὶ μετέχοντα διαιροῦντες, καλὸν μὲν εἶναι λέγομεν τὸ κάλλους μετέχον, κάλλος δὲ τὴν μετοχὴν· τὸ δὲ ὑπερούσιον κάλλος τὸ αὐτὸ καὶ κάλλος καὶ καλὸν λέγεται. Καὶ πάλιν. Οὐκ ἄλλο δὲ εἶναι εὐαγθὸν φημι, καὶ ἄλλο τὴν ζωὴν· οὐδὲ πολλὰ τὰ αἰτια, καὶ ἄλλων ἄλλως πρακτικὰς θεώτητας, ὑπερεχούσας καὶ ὑπερέχουσας. Καὶ πάλιν, Εἰ δ' ἐν τῷ Θεῷ τὸ ἀγαθὸν ἁπαρξίς ὀρεῖται, ἔσται ὁ μεταβάλλων ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ μὲν ὄν, κατὰ δὲ μὴ ὄν. Ὁ αὐτός, εἴτε ὄν, ἢ ἄν ὄν, ἢ ἔθελον τῷ λόγῳ τὴν ἀγαθωνυμίαν χωρῶμεν, ἢ ἐξηρημένως οἱ θεολόγοι τῇ ὑπερέχουσας θεώτητι καὶ ἀπὸ πάντων ἀπορίζουσιν, αὐτὴν, ὡς τὴν θεαρχικὴν ἀγαθότητα λέγοντες. Πάλιν, τῷ εἶναι εὐαγθὸν ὡς οὐσιώδεις ἀγαθόν, εἰς πάντα τὰ ὄντα διατείνεται τὴν ἀγαθότητα.

Ἐπὶ ἡ κατὰ Μανιχαίων γενομένη σύνοδος· φησι, τὸ ἀγαθὸν οὐσία ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν γηγνητῶν συμβεθελάκος. Ἐπὶ δὲ μέγας Βασίλειος· ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἄγαθόν τὸ Πνεῦμα, ὡς ἀγαθὸς ὁ Πατήρ, καὶ ἀγαθὸς ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γηγνηθείς, οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα. Πάλιν, Διαφορὰ δὲ ταῖς θείαις δυνάμεσι πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτὴν, ὅτι τῷ μὲν φύσις ἢ ἀνωσύνη, τοῖς δὲ ἐκ μετουσίαν ἐκέρχεται τὸ ἅγιον. Καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς τοῖς Νεοκαισαρείας ἐπιστολῇ, Εἰ μὴ ἀκλόου ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγασμοῦ συνίστη. Καὶ εἰς οὕτως ἀνόητος, ὥστε σύνθετον εἶπεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

Ἐπὶ δὲ θεὸς Χρυσόστομος· ἐξηγούμενος τὸ, Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, φησὶν, Εἰ ὄν ἄλλο ζωὴ, ἕτερον δὲ τὸ φῶς, ἕτερον δὲ ἡ οὐσία, σύνθετος ἔσται καὶ οὐκ ἀκλόου. Καὶ πάλιν, ἐξηγούμενος τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, τοῦτον ἴδοι τις ἄν μικρὸν ὑστερον καὶ φῶς λεγόμενον, καὶ τὸ φῶς κάλλιν ὀνομαζόμενον ζωὴν, καὶ τὴν ζωὴν ἀλήθειαν. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, Τοῦτο δὲ εἶπεν, τὸ, Ἐν ἀρχῇ ζωὴ ἦν· δηλονότι, οὐκ ἴσα σύνθετον ὑποπέτυσμεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ μικρὸν ἀναχθῶμεν εἰς τὸ τῶν δογματικῶν ὄψος. Ἐπει γὰρ οὐκ ἂν ἐπιτόκοις εἰς οὐκ ὀκλίως τῶν πολλῶν πῶς ἔστιν ἐνυπόστατος αὐτοῦ ἡ ζωὴ, πρότερον ἐκείνου εἶπεν, τὸ ταπεινότερον, ἔπειτα παιδευθέντα πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἄγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν· οὗτος κάλλιν φησὶν, Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ. Καὶ σημειώσαι, πῶς σύνθετον ὁ ἅγιος ἦντα, εἰ εἰς ἄλλο μὲν τὴν ζωὴν ἐπὶ Θεοῦ λέγοι, ἕτερον δὲ τὸ φῶς, ἕτερον δὲ τὴν οὐσίαν, ὡς ἀνωτέρω εἶπεν.

Ἐπὶ δὲ θεὸς Κύριλλος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς τρίτης· συνόδου φησὶν, Ὅσαυτ ἡ μονὰς οὐκ ἂν τμηθεῖται εἰς μονάδας δύο· ἡ γὰρ εἰς ταῦτα διαιρουμένη οὐκ ἂν εἴη μονὰς, ἀλλὰ ἐνάς· οὕτω

pulchrum et pulchritudinem, in auctore et causa, quæ universa in uno comprehendit. Hæc enim in quovis ente in participationes, et ea quæ participant dividenda, pulchrum dicimus, quod pulchritudinis particeps est, pulchritudinem vero, participationem : superessentialis autem pulchritudo, eadem et pulchritudo et pulchrum nuncupatur. Rursusque : Porro non aliud bonum esse dico, atque aliud vitam, nec plures auctores seu causas, aliasque aliarum effectrices delictas, quæ supereminant, et quæ inferiores existant. Et rursus : Sin autem in Deo bonum substantia est, is qui a bono mutatur, quandoque quidem ens, quandoque vero nihil erit. Idem : Esto igitur, ad ipsam j. m. sermone procedamus boni nuncupationem, quam singulariter theologi supra quam Deo delicti et ex omnibus tribuunt, ipsam puto divinam substantiam Bonitatem vocantes. Rursus : Quod bonum sit, tanquam essentialis bonum, in ea quæ sunt omnia, bonitatem extendit.

Præterea, quæ adversus Manichæos synodus coacta est, ait : Bonum in Deo essentia est ; in genitilis autem seu creatis accidens. Ad hæc magnus Basilius in suis ad Amphilochem de Spiritu sancto capitulis : Spiritus sanctus bonus est, sicut bonus est Pater, et bonus qui ex bono natus est, essentiam habens bonitatem. Rursus : Interest autem hoc divinis potestatibus ac Spiritui sancto, quod huic quidem natura sanctitas est ; illis vero ex commercio ac participatione est, quod sunt sancti. Illo quoque ipsius sunt in Epistola ad Neocæsarienses : Nisi Spiritus sanctus simplex est, ex essentia et sanctitate consistat. Ecquis vero sic demens, ut Spiritum sanctum compositum dicat ?

Præterea divus Chrysostomus exponens illud : Ego sum lux mundi ¹³, ait : Igitur si vita aliud est, aliud vero lux, aliud autem essentia aut substantia, compositus erit et non simplex. Et rursus exponens illud : In principio erat Verbum ¹⁴ : Istud brevi post viderit quis etiam lucem dictum ; lucemque rursus vitam nuncupantem, et vitam veritatem. Rursus ibidem : Hoc autem dixit, nempe (In ipso erat,) non ut compositum opinemur, sed ut prælatum ad cælos decreta provehamur. Quia enim nemo vulgi facile in animum inducturus erat, quomodo ejus vita ipsa per se ac vere existeret, prius dixit quod erat humiliter, moxque eruditum auditorem, ad id quod sublimius provehit. Nam qui dixerat : Dedit ei vitam habere ¹⁵ ; hic rursus ait : Ego sum vita ¹⁶. Porro observa, quemadmodum sanctus compositionem existimet, si quis aliud quid vitam in Deo, aliud lucem, aliudque essentiam existimet, uti superius dixit.

Præterea divus Cyrillus in Actis tertie synodi ait : Quemadmodum unitas nunquam dividatur in duas unitates. Quæ enim in hæc dividatur, non unitas fuerit, sed trinitas, ut sic loquar : sic et unum,

¹³ Joan. viii, 12. ¹⁴ Joan. i, 1. ¹⁵ Joan. i, 16. ¹⁶ Joan. xiv, 6.

quod summa conserptam unione est, hand in duo di-
vidi possit, quippe cum simplex sit universorum Deus.
Item in Thesauris, exponens illud : « Sicut Pater
habet vitam in semetipso ¹⁶, » ait, Hoc loco, his qui
nolum recte intelligere ingentis blasphemie periculum
offitur. Si enim Pater dicitur habere vitam in semet-
ipso, aliud quidpiam est, præter vitam quæ in ipso
est. Hoc autem si dederimus, quædam velut dupli-
citas ac compositio circa illum intelligitur. Atqui id
est absurdum. Item alibi : Si enim aliud quidem est
Deus, aliaque præter ipsum, quæ in eo est, scientia,
erit compositus et non simplex. Quod vero explora-
tum sit esse simplicem, non aliud quid præter ipsum
quæ in eo scientia est. Nos autem non sic, alioqui
essemus aliquid per essentialiam ab æterno; sed in es-
sentiâ positam habemus bonitatem. Et rursus : « Deus
charitas est, » juxta Joannis vocem ¹⁷; nec ipse qui-
dem aliud quid, aliud vero quod in ipso est. Est
enim simplex, omnique carens compositione. Rursus :
Non enim erit natura simplex universorum Deus;
sed magis compositus exque duobus constans, siqui-
dem quæ in eo vita est, alia ab ipso est.

Præterea Nyssenus in Consutationibus: Igitur si
etiam Filius una vita sincera ac pura est, ab omni
duplici ratione ac compositione remota, nullaque
præter ejus vitam res subjecta est, Quomodo enim in
eo qui simplex est, alienæ rei commistio ulla existi-
mari possit? etc. Item, in Oratione catechetica :
Non enim compositione vacat, quod alterum in altero
dicatur esse. Sed omnino necessarium, cum explorata
simplicitas sit, ipsum Verbum vitam esse, non vitæ
participationem.

Præterea sanctus Augustinus, quem œcumenicæ

¹⁶ Joan. v, 26. ¹⁷ I Joan. iv, 8.

(11) Ὁ ἅγιος Ἀγούστίνος, ὃν αἱ οἰκουµενικαὶ
σύνοδοι. Merito Calecas Augustini firmissima auctori-
tate nititur, sic concilii V. generalis sententia firmata,
qua probati fidelibus magistri proponuntur, utriusque
Ecclesie præcipua lumina, ut est ipsa una
Ecclesia, unoque Spiritu locuti sunt, sive qui in Oriente,
sive qui in Occidente, Ecclesie doctores fulserunt.
Eandem Augustini auctoritatem urget Calecas in
opere suo Κατὰ Γρατικῶν τούτέστιν περὶ τῆς ἔκπορευ-
σεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, *De processione
Spiritûs sancti etiam ex Filio*: quod Latine
solum prolixi, sed locus Patrum Græce nobis ser-
vavit Regius codex, ex quo licet petere, cui et
Hieronymi et Ambrosii singulares locos præmittit;
ex quibus Ambrosius ejusdem synodi decreto inter
magnos Ecclesie doctores celebratur: Ἀκολουθοῦ-
µεν ἐν ἁπασὶ καὶ τοῖς ἁγίοις δασκασίοις τῆς τοῦ
θεοῦ Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ, Βασίλειῳ, Γρηγορίῳ
ἐν Θεολόγῳ, τῷ Νύσσης, Ἀμβροσίῳ, Ἀγούστίνῳ,
Θεοφίλῳ, Κυρίλλῳ, Ἰωάννῃ τῷ Κωνσταντινουπό-
λεω, Πρόκλῳ· καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῶν συγγρα-
φέντα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ πρὸς κατάχρισιν
τῶν αἰρετικῶν δεχόμεθα. Hac se concilii auctoritate
promi Phœnus fortasse videns, epistola ad episcopu-
m Aquileiensem, mihi dum Græcæ editæ, Latine
vero Baron. representata an. 883, sic velut lubricus
argutus effigium quaerit, prout utriusque ac vere hæ-
reticum ingenium producit: Ναὶ, φησὶν· ἀλλ' Ἀγ-
ούστίνος ὁ μέγας καὶ Ἀγούστίνος; καὶ Ἰερώνυµο,

καὶ τὸ ἔν, κατὰ τὴν ἄκραν ἐγώσω, οὐκ ἂν εἰς
δύο διαίρεσθῆν· καὶ γὰρ ἀπλοῦς ἔσται ὁ τῶν
ἄλων θεός. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Θησαυροῖς ἐξηγουµε-
νος τὸ, Ὅσπερ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ,
φησὶν, Ἐρταῦθα τοῖς ὀρθῶς οὐκ ἐθέλουσι νοεῖν
εἰς πολλὴν ὁ λόγος κινδυνεύσει δυσφηµίαν. Εἰ
γὰρ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ λέγεται ζωὴν ὁ Πατὴρ, ἕτε-
ρόν τι ἔστι παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν. Εἰ δὲ τοῦτο,
διπλὴν τις ὡσπερ καὶ σύνθεσις περὶ αὐτὸν νοη-
θήσεται. Ἄλλα τοῦτο ἁποκρίνω. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς
ἄλλοις, Εἰ γὰρ ἕτερον µὲν τίς ἔστιν ὁ θεός, ἕτερον
δὲ παρ' αὐτὸν ἢ ἐν αὐτῷ γινώσκω, σύνθετος ἔσται
καὶ οὐκ ἀπλοῦς. Ἐπεὶ δὲ ἀπλοῦς ὁµολογουµέ-
νος, οὐκ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν ἢ ἐν αὐτῷ γινώ-
σκω. Ἡμεῖς δὲ οὐκ οὕτως· ἑσµέν γὰρ τι κατ' οὐ-
ραν ἀδελφῶς ἐν δὲ τῇ οὐσίᾳ κειµένῃ· ἔχοµεν τὴν
γινώσκω. Καὶ πάλιν, Ὁ θεός ἀγάπη ἔστι, κατὰ τὴν
τοῦ Ἰωάννου φωνήν, καὶ οὐκ ἕτερον µὲν τι αὐ-
τός, ἕτερον δὲ τι τὸ ἐν αὐτῷ· ἀπλοῦς γὰρ καὶ
ἀσύνθετος. Πάλιν, Οὐ γὰρ ἀπλοῦς ἔσται τὴν
γινώσκω ὁ τῶν ἄλων θεός· σύνθετος δὲ µᾶλλον
καὶ ἐκ δύο συγκειµένος, εἴπερ ἔστιν ἕτερον παρ'
αὐτὸν ἢ ἐν αὐτῷ ζωὴν.

Ἐτι ὁ Νύσσης ἐν τοῖς Ἀντιφθρητικοῖς. Εἰ οὐκ
καὶ ὁ Υἱὸς µία ζωὴ ἔστιν εἰληκτική, πάσης
συνθέσεως καὶ διπλῆς καὶ ὁρισµένης, καὶ οὐδὲν
ἐπὶ αὐτῷ πράγμα παρὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Πῶς
γὰρ ἐν τῷ ἀπλῷ µέτρῳ ἄλλοτερον πρᾶγµατος
διπλασιάζει ἄν; καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ Κα-
τηχητικῷ. Οὐ γὰρ ἂν ἐκτός εἴη συνθέσεως τὸ
ἕτερον ἐν ἑτέρῳ λέγεται εἶναι· ἀλλ' ἀνάγκη
πᾶσα, τῆς ἀπλότητος ὁµολογουµένης, αὐτὸν
ζωὴν εἶναι τὸν λόγον, οὐ ζωῆς μετοχοῦσαν.

Ἐτι ὁ ἅγιος Ἀγούστίνος; (11), ὃν αἱ οἰκουµενικαὶ

καὶ τινες τούτοις ὁμοταγεῖς τε καὶ ἰσοστάσιοι, µεγ-
ένομα ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίου λαμπρότητι λαγόντες, τὸ
Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐν πολλοῖς αὐτῶν λόγοις συν-
τάξαν ἔκπορευέσθαι. Καὶ δὴ τούτοις περὶ ὁµοµαθῶ
καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν· καὶ µὴ ἀτιμάζειν Πατέρα
ἐκ αἰρετικῆν δόξαν διαβάλλοντες. Ἔστι δὲ πρῶτον
µὲν τὰ πᾶσι πρόδηλον πρὸς αὐτοὺς εἶπαι, ὡς εἰ
δέκα ἢ καὶ εἰκοσὶ τινες τῶν Πατέρων ταύτην εἶπον
τὴν φωνήν, µυριοὶ δὲ οὐκ ἐφθέγγαντο, τίνες οἱ Πα-
τέρας ἐξυβρίζοντες· οἱ τὸ πᾶν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας
ἐν ὀλίγοις περιγράφοντες, καὶ τούτους ἀντιφθεγο-
µένους καὶ ἀντιτασσόµενους; οἰκουµενικαῖς συνόδοις
καὶ ἀναριθμητῶ πληθεὶ θεοφόρων ἀνδρῶν προβαλ-
λόµενοι, ἢ οἱ τοὺς πολλαπλασίους συνηγόρους παρα-
λαµβάνοντες; Ὑβρίζει τις Πατέρα, ὡς φησὶ, µὴ
λέγων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἔκπορευέσθαι; καὶ
γὰρ οὕτως ἐκείνοι ἐφθέγγαντο. Καὶ πῶς οὐκ ὀφείλει
πολλαπλασίους ὁ τοῦτο λέγων; Οὐ γὰρ ὄµοιοι
οὐδαµοῦ τοῦτο φθέγγεσθαι κατεδέξαντο. Sane, in-
quit, magnus Ambrsius et Augustinus et Hierony-
mus, aliique quidam ejusdem ordinis pariterque dignita-
tis, virtute vitaque merita clarissimi, in multis sanctorum
librorum conscripserunt, Spiritum sanctum ex Filio
procedere. Hisque adeo credimus, ut sic dicamus ac
sentiamus, nec Patres hæreticæ opinionis nomine tra-
ducentes, quod omnibus liquet. Nempe si decem aut vi-
ginti Patres eam locuti sunt vocem, sexcenti vero non
locuti sunt, quinam quæso sum, qui Patres probro aspi-

σύνθεσι διδασκαλιον τῆς Ἐκκλησίας ἐφοχώτατον μαρτυροῦσι, καὶ τὸν μὴ τοὺς λόγους τούτου καταδεχόμενον ἀναθέματι υποβάλλουσιν· οὕτως οὖν ἐν ζ' τῷ πρὸς Τριῶδες γρησι, Ἐρ' ἐκστῆρ τῇ ἀπλότῃ οὐκ ἔστιν ἕτερον τὸ σοφὸν εἶναι παρὰ τὸ εἶναι· ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἐκεί σοφία, ἥτις καὶ οὐσία. Ἐπι τῷ αὐτῷ, Ἀθέμιτον δὲ λέγειν ὑφίστασθαι καὶ ὑποκίσθαι τὸν Θεὸν τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ καὶ τῆ ἀγαθότητι μὴ μᾶλλον οὐσίαν εἶναι, μηδὲ τὸν Θεὸν εἶναι τῆ ἀγαθότητι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ἐν οὐκισμῶν.

Ἐπι ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τοῖς πρὸς Υἱοῦ, Εἰ γὰρ μὴ οὐσιώδης ἐστὶ σοφία καὶ ἐνοούσιος λόγος· καὶ ὡς ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀλλῶς σοφία καὶ λόγος, καὶ Υἱός ἐν τῷ Πατρὶ, εἴη ἂν αὐτὸς ὁ Πατὴρ· οὐδέτερος δὲ οὐσίας καὶ λόγου. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ πρὸς τῆς συνοδῶν Ἀπολογητικῷ, Εἰ μὴ οὐκ ἤσκησάντες τὸν Θεὸν εἶναι σύνθετον, ὡς ἐν τῇ οἰσί τὸ συμβεβηκός, ἡ ἕκωθεν γίνα κερβολῆν ἔχειν καὶ καλεῖσθαι· ἢ εἶναι τίνα τὰ συμπληροῦντα αὐτοῦ τῆς οὐσίαν, ὥστε λέγοντας ἡμῶς Θεὸν καὶ ἀνομάζοντας Πατέρα, μὴ αὐτῆ τῆ ἀθάτον αὐτοῦ καὶ ἀκατάληκτον οὐσίαν σημαίνειν, ἀλλὰ τι περὶ αὐτὸν μαρτυροῦν μὴ τῆς συνοδῶν, γρηψάσαν ἐν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· κἀτανοήσαντες δὲ οὗτοι δύο ταῦτα βλασφημοῦσιν, οὕτως διανοήσαντες τὸν τε γὰρ Θεὸν σημαίνειν τίνα εἰσάρουσι· καὶ τὸν Κύριον οὐκ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἶναι Υἱόν, καταψεύδονται. Καὶ ταῦτα τῶν περὶ τοῦ, Ὅτι καλῶς εἰρηναῖος ἐν Νικαίᾳ Πατρίαν ἢ λέξις τοῦ θρονοῦσιν· ἀπὸ οὐδὲ τῆς κτίσειν αὐτοῦ τοῦ ἑκτος Θεοῦ δημιουργημάτων, εἰ γὰρ τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεός οὐκ αὐτῆ τῆς τοῦ ἑκτος οὐσίαν σημαίνουσι, ἀλλ' ἕτερον τι, διαρ' ἕρεις ἀνακλάσσει. Εἰ δὲ τοῦτο ἀπρεπὲς, καὶ ἄλλ' ἀσάβδός ἐστι καὶ μόνον ἐντεθυμῆσθαι. Καὶ μετ' ὄλγα πάντο· Ἐκ γὰρ ἀδυνατίας ἔχωμεν καταλαβῆν δ τι ποτ' ἐστι, ἀλλ' ὁμοῦ ἀνοούσας τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Υἱός, καὶ τὸ Πατρὸς αὐτῶν, οὐκ

A synodi præcellentissimum doctorem testantur, eumque qui ejus sermones non recipiat, anathemati subijciunt. In igitur, libro vii De Trinitate, ait: In illa simplicitate non aliud est sapientem esse, quam esse, sed eadem ibi sapientia, quæ et essen.ia. Athuc in eodem libro: Nefas est dicere, subsistere Deum ac subijci bonitati suæ; et non. potius bonitatem substantiam esse; nec. bonitatem esse Deum, sed in eo ut in subjecto. esse.

Ad hæc magnus Athanasius, Orat. de Filio: Nisi enim substantialis sapientia ac verbum essentia præditum et qui sit. vere, Filius est, sed simpliciter sapientia et. verbum et Filius in. Patre est, fuerit ipse. Pater compositus ex. essentia et verbo. Idem, in Oratione apologetica pro synodo: Si quis igitur Deum compositum existimat, quasi accidens in substantia, aut externa quasi involucro occultari vel esse quædam quæ ejus essentiam compleant, ut cum Deum dicimus, ac Patrem vocamus, non ipsam ejus invisibilem et incomprehensam essentiam significamus, sed aliquid circum ipsum, is synodum reprehendat, quæ scripserit Filium ex Patre esse; intelligant tamen, qui sic opinantur, duo se hæc blasphemare; quod nempe tum Deum, corporeum quemdam inducunt, tum Dominum, non ipsius Patris, sed eorum quæ sunt circa ipsum, Filium esse mentium. Sunt et ista ejusdem Athanasii, illa oratione, qua ostendit homonisi vocem rite positam esse a Patribus Nicænis: Proinde nec creaturam ipsius veri Dei opus esse dicetis, siquidem quod Pater quodque Deus dicitur, non ipsam ejus qui vere esse essentiam significant, sed aliud quidpiam, quod vos confingitis. Si autem hoc valde indecens, sane vel cogitatu impium est. Paucisque admodum interjectis: Quamvis enim comprehendere non possumus quidnam tandem est, dum tamen Pater et Filius atque omnium conservator audimus, non aliud quid, sed ipsam beatam simplicemque et incomprehensam, ejus qui vere est, essen-

cient, que eorum omnium pietatem (rectam scilicet fidem) in paucis circumscribunt, eoque contraria locutos et adversantes aecumenicis synodis, innumerabilique dirinorum virorum multitudini opponunt, an qui longe plures patronos assumunt? Probro afficit Patres, ut dicat, qui non dicat Spiritum ex Filio procedere? Etenim sic illi locuti sunt; et quomodo non multo plures contumelia afficit qui hoc dicit? Nunquam enim in animum induerant ut hæc loquerentur. Arcosus impudentissimum caput ei Christi vocem, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, quasi et illi obstantur Patres, qui etiam ex Filio Spiritum dicunt. At unde, Photi, tantum obrepit universali synodo ut sibi, ipsique Christi voci, adversantes in theologia viros (Deitatis scilicet ipsa doctrina) suos orbisque magistros omnibus spectantibus ad fidem, sequendos viderit? Plane sic errantes decobat magis ἕνα τῆ ἀρεσκῶν φρονήματι ἀποβάλλεσθαι, una cum hæretico ἰλιονum sensu abjici, quam probatorum Patrum collegio sociari. Idque merito inferobant, quos singulat Photius, ex illius erronea sententia: non illos contraria loqui, communi Domino admittebant, quod ille inepte imponit. Et certe ex

tantis quæ jactat, nec unum afferre potest qui expresse neget etiam ex Filio procedere, vel qui salutem sibi indulserit, ut exceptivum adderet; nempe ex solo Patre. Ex Patre vero procedere, nunquam negavit Latini; plures magis explicarunt, addendo Filioque: Græci proclivius, per Filium, quem significant ex Patre ut primo auctore, Filio quasi mediantem, qui ipse auctor ex auctore, et unus cum Patre exque acceptis ab illo, Spiritus auctor est. Narrat Georgius Metochita, plagiaris manu in uno exemplarium ejusdem veterum Patrum, ejus non meminisse, affectam esse vocem μόνον, cui facile deprehensum plagium esse. Sic desunt ventosis hominibus, quo errorum suum tueantur; cum sic illustria sint testimonia dicentium procedere Spiritum etiam ex Filio, sen ex illo ὑπερῶν ac substantiam habere, ut eorum lectione, collectorum Nicophoro Blommida, Joannes Beccus ad saniores mentem revocatus sit; ejus in patriarchatu tenax, egregiusque fidelis defensor, sede tandem exiit. Videatur card. Baron. relat. Nec cuius hujus loci est plura in eam epistolam inquirere.

tiam designari intelligimus. Quia vos quoque, cum **A** Filium ex Deo dixeritis, nimirum ex Patris substantia illum esse dixistis. Idem in eadem orat. : Decebat vos (Arianos nimirum) non dicere Filium ex Patre esse, sed ex iis quæ sunt effca ipsum, ut hoc caventes, ne Deum vere Patrem diceretis; sic compositum enim qui simplex est, et corporeum intelligentes, insolentioris blasphemix auctores existeretis. Porro ex sancti hujus dictis liquet, nomen Deus et Pater et Creator, et universorum conservator, ipsam beatam essentiam significare; tametsi nulla nomina quid illa sit representent, eosque, qui circa Deum alia quædam præter ejus essentiam esse dicunt, naturalia Deo et essentialia ac increata, sive vitam, sive bonitatem, sive quidvis tantæ eorum, ex quibus aiunt Deum cognosci, eumque qui secundum essentiam invisibilis est, secundum illa visibilem fieri; statuuntque esse quædam quæ ejus essentiam compleant, Deum qui simplex sit, compositum corporeumque intelligentes, insolentioris blasphemix auctores exsistere, aliudque quidpiam circa ejus essentiam fingentes, quod et cogitatu implium sit, dicere. **B** τέρτα βλασφημίας ἐφύραται γίνονται· καὶ ἑτερόν τι καὶ μόνον ἐντιθυμῆσθαι λέγουσιν.

At theologi, ut eo se absurdo expellant, quæ dicta sunt pro munere docent ac tractant. Eademque ratione, quas in Deo dicimus rerum rationes, nihil ab ejus essentia aiunt differre. Sane quidem divus Chrysostomus exponens illud : *In quo sunt thesauri sapientiæ et scientiæ* ¹⁰, *alt. : Vide, tametsi videtur magnum aliquid dicere, verum id quoque submissius dixit, propter simpliciores; nam ipsa vere sapientia, vere scientia est. Sanctus vero Maximus exponens magni Dionysii auctoritatem dicentem : Imagines quasdam et simulacra dirinorum ejus exemplarium : Universorum auctoris, inquit, exemplaria, quæ habet, æternæ sunt Dei cogitationes, per quas, et ex quarum ratione omnia in eo erant, cum alia ab eo non essent. Rursusque in iisdem scholiis : Neque Deus in loco est, nec quæ sunt in eo, in ipso sunt ut in loco, sed ea habet, velut qui seipsum habeat, et in illis atque illa existat. Eiusdem ex iisdem : Etenim si ejus essentia alia est, quæ vero intelligit alia sunt ab ipso, carebit ipse intelligentia, id est, ejus essentia. Si quid vero habet, ipse a se, non ab alio habet. Quod si a seipso et ex seipso intelligit, ipse ea est quæ intelligit. Igitur cum sit vere mens, novit ea quæ sunt, ut qui est. Ergo si se ipse intelligendo, ea quæ sunt intelligit, ipse est ea quæ existunt.*

Atque hæc hæc hactenus, exque multis pauca. Nos vero ea quæ dicta sunt colligentes, concludendo observamus, ex dictis manifeste probatum fore primum : Si aliud quidem Dei essentia est, alia vero quæ sunt in ipso : puta, vita et sapientia et bonitas, et si quid ejusmodi absolute Deo tribuitur, quæ ab essentia, ipsaque inter se realiter distinguantur,

A ἑτερόν τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν μακαρίαν καὶ ἀκλήν καὶ ἀκατάληκτον τοῦ ὄντος οὐσίας σημαζομένην νοοῦμεν. Εἰρήκατε δὲ καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν, δηλονότι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς αὐτὸν εἰρήκατε. Ὅτι αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ, Ἔδω μὴ γράψαι ὑμᾶς, τοὺς Ἀρειανούς δηλονότι, ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἴνα φεύγοντες λέγειν ἀληθῶς Πατέρα τὸν Θεόν, σύνθετον ὄντων τῶν ἀκλόντων, καὶ σωματικῶν ἐκινουόντων, καιροτέρως βλασφημίας ἐφύραται γρηθήσεσθε. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ ἁγίου τούτου δήλον ὅτι τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ τὸ Πατήρ, καὶ Δημιουργὸς καὶ Παντοκράτωρ, αὐτὴν τὴν μακαρίαν οὐσίαν σημαίνει, εἰ καὶ μηδὲν τῶν ὀνομάτων παραίτησιν, ὃ τί ποτ' ἔστιν ἐκείνη· καὶ ὅτι οἱ περὶ τὸν Θεὸν εἶπαι τινα λέγοντες, ἕτερα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, φυσικὰ καὶ οὐσιώδη τῷ Θεῷ καὶ ἄκτιστα, εἴτε ζωὴν, εἴτε ἀγαθότητα, εἴτε ὀτιδήποτε ἐξ ὧν ὁ Θεὸς, φασί, γινώσκονται, κατὰ τὴν οὐσίαν ἀόρατος γίνεται κατ' ἐκεῖνα, εὐθέως τε εἶναι τινα τὰ συμπληροῦντα αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ τὸν ἀκλόν Θεὸν σύνθετον καὶ σωματικῶν ἐκινουόντων, καιροτέρως περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀναπλάττοντες, ἀσπίς

C Ἄλλὰ τοῦτο τὸ ἀποκρινόμενοι ἐκφεύγοντες οἱ θεολόγοι τὰ προειρημένα θεολογοῦσιν. Καὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, καὶ οὕτως φαμεν ἐν τῷ Θεῷ λόγους τῶν ὄντων, οὐδὲν φασί διαφέρειν τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ θεὸς Χριστόστομος ἐξηγούμενος, τὸ Ἐν ᾧ εἰ θεσσωροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως, φησὶν, Ὅρα, εἰ καὶ δοκεῖ τι μέγα εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο συγκαταβατικῶς εἶπε διὰ τοὺς ἀκλουστέρους· ἀποσοφία γὰρ ἔστι καὶ ἀπογνωσις· ὃ δὲ ὄντος Μάξιμος, τὴν τοῦ μεγάλου Διονυσίου ῥῆσιν ἐξηγούμενος, φάσκουσιν, Εἰκόνας εἰνάς καὶ ὁμοιώματα τῶν θεῶν αὐτοῦ παραδειγματῶν. Τῆς ἐχούσης, φησὶ, παραδείγματα τῶν πάντων αἰτίας αἱ ἀίδιοι νοήσεις εἰσι τοῦ Θεοῦ, δι' ἃς καὶ καθ' ἃς ἅπαντα ἦν ἐν αὐτῷ, οὐκ ἕτερα ὄντα αὐτοῦ. Πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, Ὅθεν ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ, οὔτε τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τόπῳ· ἀλλ' ἔχει αὐτὰ ὡς ἑαυτὸν ἔχων, καὶ ἐνὸν αὐτοῖς καὶ ταῦτα. Τῷ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν, Καὶ γὰρ, εἰ μὲν οὐσία αὐτοῦ ἀλλή ἐστιν, ἢ δὲ νοσὶ ἕτερα αὐτοῦ, αὐτὸς ἀνόητος ἔσται, ἢ γονὴ ἢ οὐσία αὐτοῦ. Εἰ τι δὲ ἔχει, κατ' ἑαυτοῦ ἔχει, οὐ κατ' ἄλλου. Εἰ δὲ κατ' ἑαυτοῦ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ νοσὶ, αὐτὸς ἔστιν ἢ νοσὶ. Οὐκοῦν νοῦς ὡν ὄντως, νοσὶ τὰ ὄντα ὡς ὄν. Εἰ οὖν νοῦν ἑαυτὸν τὰ ὄντα νοσὶ, αὐτὸς ἔστι τὰ ὄντα.

Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγα. Ἡμεῖς δὲ ἐπισυνάγοντες τὰ εἰρημένα, συμπαραματικῶς ἐπισημιοῦμεθα ὅτι ἐκ τῶν εἰρημένων δήλον γέγονε πρῶτον μὲν ὅτι, εἰ ἄλλο μὲν ἢ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲ τὰ ἐν αὐτῷ, οἷον ζωὴ καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἀπολελυμένως τῷ Θεῷ ἀποδιδόμενον, τῆς τε οὐσίας καὶ ἀλλήλων θα-

¹⁰ Colo:s. II, 3.

φέρντα πραγματικῶς, τὸν προηριθμημένον τρό- A
πον καὶ οὕτως ἔχοντα πρὸς τὴν οὐσίαν, ὡς αὐτῆς;
ἀνευ μὴ ἀν' ὑποστῆναι δύνασθαι καθ' ἑαυτῶν, ὡς ὁ
τόμος κατὰ τὴν τοῦ Παλαμᾶ πίστιν διεκρίνε καὶ
ἐκέρυξεν, ἐκεῖνα πάντως ὡς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ
ἔσονται, καὶ αὕτη τούτων ἔσται δευτικὴ καὶ ἡ ὕλη,
ἢ ἀνάλογον τῇ ὕλῃ· τὸ γὰρ ὑποκείμενον ἐτέρῳ
πρὸ ὑπαρξίν ἢ ὕλῃ ἔστιν, ἢ ἀνάλογον τῇ ὕλῃ·
καὶ οὕτω τῇ μὲν οὐσίᾳ στέρησις καὶ παθητικὴ
δύναμις ὑπάρξει· τὰ δ' αὐτῆ, οἷον ἕξεις καὶ ποιό-
τητες, καὶ εἶδη ἢ ἐνέργειαι τελειωτικαὶ τῆς οὐσίας
ἔσται ταύτης· καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν πολλῶν ἐν
ἔσται καὶ τὸ ἐκ τούτων σύνθετον. Ἡ γὰρ ἐκ δύο
τοῖσδε ἁπλοῦστον πραγματίων εἰς ἐν συνάλευσις, ὧν τὸ
ἐν οὐκ ἔστι τῶ ἐτέρῳ ταυτὸν καὶ πράγματι καὶ
λόγῳ, ἢ τὸ δευτικὸν ἐτέρου παρ' αὐτῶ πρὸς ὑπαρ- B
ξιν, ὧν ἡ σύνθεσις ἐν ἀποτελεῖ, ἢ τὸ πολλοῖς εἰς
ταυτὸ συνιοῦσιν ἀπαρτιζόμενον, ἢ ὅπως ἄλλως τις
ὀρθῶς λέγειν ἐνδέχεται, σύνθετόν ἐστιν. Τὸ
γὰρ συμπληρούμενον ἐτέρῳ τινι, εἰ καὶ ἀχώριστόν
ἔστιν αὐτοῦ, σύνθετόν ἐστιν.

Δεύτερον, ὅτι τὸ ἀτελὲς ἐπὶ Θεοῦ χώραν ἔχει.
Τῶν γὰρ ἐν τῇ οὐσίᾳ ἕκαστον συμπληρωτικὸν ἔσται
τοῦ εἶναι, καὶ μέρους λόγον ἔχει πρὸς τὸ ὅλον.
Πᾶν δὲ μέρος, ἢ τὸ ἀνάλογον τῶ μέρει, ἀτελὲς ἔστι.
Διόπερ ἀμερῆ τὸν Θεὸν ἢ κοινοτάτη περι αὐτοῦ
ἐννοια καταγγέλλει. Οὐκοῦν οὐδὲ τὸν Θεὸν καὶ
Πατέρα ἢ τὸν Υἱὸν, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μέρος φερμὲν
τῆς μιᾶς καὶ ὅλης καὶ ὑπερπλήρους Θεότητος.

Τρίτον, ὅτι μετὰ τοῦ ἀτελοῦς καὶ τὸ πεπερασμέ- C
νον ἐπὶ Θεοῦ εἰσαχθῆσεται. Τὸ γὰρ ἐκ δύο πραγ-
μάτων συνεστῶς ἄπειρον οὐκ ἔστιν. Ἡ γὰρ δυὰς
οὐτε ἀναρχος οὐτε ἀπρὸς ἄρχοντος, ὁ θεὸς ἔφησε
Μίξιμος, πέρας ἐχούσης ἑκατέρως μονάδος τὴν
ἐτέρου. Διόπερ οὐδὲ τρεῖς μονάδες ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλ'
ὡσπερ μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ μονάδα μίαν τὴν
αὐτὴν ἀδιαίρητον ἐν τρισὶ προσώποις, ἢ καθολικὴ
πίστις ἐμολογεῖ.

Τέταρτον, ὅτι μετὰ τοῦ πεπερασμένου καὶ τὸ
περιγραφικόν ἐν τῷ Θεῷ χώραν ἔχει. Ὁ γὰρ Θεὸς
οὐκ ἔσται ὅλος δι' ὅλου ἑαυτοῦ οὐσία καὶ ζωὴ καὶ σο-
φία, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα καὶ λέγεται καὶ ἔστιν ὁ Θεός·
οὐδὲ ἕλος δι' ὅλου τ' αὐτοῦ ἔσται, ὡς φησι Διονύ-
σιος· ἐν γ' τοῦ περι θεῶν ὀνομάτων· ὅλλὰ τί μὲν D
αὐτοῦ σοφία, τί δὲ ἀγαθότης, τί δὲ φῶς, τί δὲ οὐσία,
καὶ ἕκαστον ὑφ' ἐτέρου παρατεθήσεται, πραγματι-
κῶς διαφέρον, καὶ πάντα πρὸς τὴν οὐσίαν ὁμοῦ. Καὶ
δὴ καὶ ἕκαστον τούτων, ἐφ' ἑσὸν τὸ ἀντικείμενον
ἀποτελεῖσθαι, πρὸς ὃ τέτακται, καὶ οὐ τὸ ἐτέρου (τὴν
σοφοποίησιν φέρε εἰπεῖν, ἐνεργεῖ, καὶ οὐ τὴν ζωοποίησιν·
ἀλλ' οὐ πάντα τὰ εἰς τέλειματα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγα-
θοδότης παρεχόμενα πεπερασμένη δύναμις ἔσται.
Τὸ δὲ πεπερασμένον καὶ περιγράφεται δὴ που.
Ἄλλὰ ταῦτα σφόδρα ἀπῆλει τῆς ἀληθοῦς περι Θεοῦ
διανοίας. Ἀκλόους γὰρ καὶ ἀμερῆ; καὶ ἀσύμθετος κ. λ.

quomodo in superioribus recensuimus: sicque ad
essentiam comparantur, ut sine illa, ipsa persub-
sistere non possint, quemadmodum Tomus ex
Palamæ fidei rationibus decrevit et prædicavit, illa
omnino in essentia sint ut in subjecto, ipsaque
illorum sit capax: sitque adeo materia, vel hujus-
modi quod materiæ respondeat. Quod enim alteri
subest ut in eo existat, aut est materia, aut aliquid
materiæ simile; sicque adeo essentiæ quidem pri-
vatio inheret ac vis passiva: quæ vero in ea sunt
velut habitus et qualitates et formæ aut operatio-
nes, perfectiones erunt istius essentiæ: quodque
multa concurrant, unum consurgat, ac erit compo-
situm quod ex illis est. Duarum enim minimum
rerum in unum concursus, quarum una non est
idem re et ratione cum alia: aut quod alterius
suscipiendi capax est, in quo illud existentiam
habeat, quibus convenientibus conflatur unum,
vel quod multis in idem confluentibus perficitur,
aut quovis alio modo quis definiendo dixerit,
compositum est. Quod enim cum alio quodam
completur, tametsi ab eo inseparabile est, compo-
situm est.

Alterum, fore Deum imperfectum. Unumquod-
que enim eorum quæ in essentia sunt, vim com-
plendi esse habiturum est, partisque rationem ad
totum. Omnis enim pars aut quod parti affine est,
illique respondeat, imperfectum patet. Idcirco commu-
nissima de Deo notio omnem ab eo partium exelu-
dit rationem. Hincque adeo nec Deum Patrem neque
Filium aut Spiritum sanctum partem divinitus unius
et totalis ac supra quam plenæ Divinitatis.

Tertium est, cum eo quod est finitum esse
etiam inducendum in Deo quod est finitum. Quod
enim ex duabus rebus constat, non est infinitum.
Binarius enim nec principio caret, nec fine, inquit
beatus Maximus, qui nimirum utriusque unitatis
factam alteram nactus sit. Unum nec tres unitates in
Deo, sed sicut unam essentiam, sic et unam uni-
tatem eandem in tribus personis indivisam profi-
teatur fides catholica atque agnoscit.

Quartum, cum eo quod est finitum esse, in Deo
locum habebit hoc, quod est circumscriptum. Non
enim Deus totus ex tota sua essentia erit et vita et
sapientia, atque alia quæcumque Deus dicitur et
est; nec totus omnino perfectissimus erit, ut ait
Dionysius tertiodecimo c p. *De divin. nomin.*, sed
aliud quidem ejus sapientia, aliud bonitas, aliud lu-
men, aliud essentia; finieturque unumquodque ab
altero, a quo realiter distinguitur, omniaque simul
ab essentia. Sed et horum quodlibet, in quantum
contrarium, effectum, ad quem ordinatur, et non
alterius (puta sapientiam et non vitam) operabitur;
non vero quæcumque a Deo in creaturas benigna
diffusione emanant, virtus erit finita. Quod autem
finitum est, sane etiam alicubi circumscriptum.
Hæc autem longe abhorrent a Dei intelligentia.
Communi enim utilitas, cum simplicem, impartibi-

lem, omnis expertem compositionis, perfectum, in-

scilicet, incircumscriptionem consistitur. Denique si Deus, eorum quae distincta concurrunt confusio unum est, primo querendum quis haec distincta copulaverit. Deinde, Deus ipse, quod sit unius particeps, unum erit. Sic vero, nec propria, nec primo unum fuerit; sed sic unum, velut ea quae ex diversis rebus coconstituntur.

Præterea, erit aliquid Deo melius et præstantius; merito enim, quod participatur, eo quod participat, ac quod vim habet ut plura distinctaque uniat, id primum, meliusque ac præstantius audiat. Nam et Dei vita et bonitas, et quaecumque alia dicunt ab essentia, ita ut contra illam dividantur, nec essentia hoc ipsum sit quod bonitas, ac similiter in aliis, plura præstantiora existunt quam essentia. Id enim propter quod aliquid sapiens aut bonum aut iustum est, ut quod forma sit ejus quod impartitur, actusque perficiens, eo præstantius ac melius est. Universum enim quo quid impartitur, ipso quod impartitur, melius est. Hic vero, virtutes istae, ut quidem actus perficiens essentiam, aliquid nobilissimum sunt ac præcellens; ut vero ipsae per seipsas non possunt subsistere, sed ab essentia mutuatur esse; suntque hae quidem essentiae expertes, illa vero essentia est; ac quaecumque demum alia contra dividendo afferunt novi theologi, minus aliquid sunt ac deficientes, omninoque aliorum altero indigens, ut dictum est.

Ad hæc, si in Deo sunt vita et sapientia et bonitas ac essentia, potiori longe ratione erant in eo discrete contraria, contrariorum scilicet rationes. Omnium enim rationes in Deo sunt; inter quae omnia sunt et contraria. Omnia tamen, ipsaque adeo contraria, uniformiter, unite, absolute, comprehensim, singulariter in omnium causa, ut docet Dionysius, lib. iv De divin. nom., velut scilicet in monade uniformiter subsistit omnis numerus, quae nimirum ipsa in se singulariter atque unite quidquid numerorum est, habeat: ac velut in centro omnes circuli lineæ una coexistunt copulatione, rectasque omnes uniformiter unitas in se signum habet; sic et universorum natura omnia cujusque naturae rationes, una inconfusa adunatione in se complectitur; nec proinde vita et sapientia et bonitas, res sunt in Dei essentia, præter eam realiter sitae ac distinctae. Ex dictis enim manifeste, et Scripturis et sanctorum dictis et auctoritatibus, liquet, illam et essentiam nullius alterius rei præter ipsam esse capacem; nulloque alio indigere, ob summam perfectionem et simplicitatem et coadunationem. Alter enim opifans, diæta a nobis absurda non effugiet, simulque Scripturis ac sanctorum doctrinæ adversa dicet.

Ex his vero quae dicta sunt pariter liquet, nihil in Deo essentiam ac operationem differre. Quia enim ii, qui re ipsa distincta atque diversa ab ejus essentia,

τέλειος και άπειρος, και άπεριγραπτος παρά της κοινής έννοίας όμολογείται.

Και μήν ει δ θεός τη των διαφερόντων συνδρομή έστιν έν, πρώτον. μέν ζητητέον, εις ταύτα τα διάφορα συήφεν· έκειθ' ότι και αύτός ό θεός τη μετοχη του ένός έστιν έν. Ούτω δέ, ού κυρίως και πρώτως έν· άλλ'· ούτως έν, ως τά εις διαφόρων πραγμάτων συντάματα.

Έτι δέ έστι άλλο τι κρείττον του θεού και τιμιώτερον. Τό γάρ μεταχόμενον του μετέχοντος, και τό των πολλών και διαφερόντων έννοιών, πρώτον και κρείττον και τιμιώτερον εϋ· λέγειν. Ότι και ή ζωη και ή αγαθότης του θεού, και άλλ'· όσα φασιν έτερα της ούσίας ως προς αύτην· άντιδιακρίσθαι, και μη είναι την ούσιαν άπερ την αγαθότητα. και επί των άλλων ούσαύτως, τιμιώτερα της ούσίας ειη γ' έν· έπειπερ· έκαίνο δι'· ε έστι τόδε σοφόν ή αγαθόν ή δικαιο, ως είδος έν· του μετέχοντος, και τελειωτικη ένέργεια· τιμιώτερον και βελτιώτερον αυτού έστι. Καθόλου γάρ και μετοχαι των μετεχόντων βέλτιον. Ένταύθα δέ, ως μέν τελειωτικη ένέργεια της ούσίας, αι δυνάμεις αύται τιμιώτερον και ύπεροχιώτερον, ως δέ καθ'· αυτάς ύφεσθάναι μη δυνάμεναι, άλλ'· εις της ούσίας έχουσαι τό είναι· και αύται μέν άνούσιοι, ή δέ ούσία, και όσα άλλα άντιδιακρίουντες οι νέοι θεολόγοι φασι, της ούσίας έλαττον και επιείκτω;· δλω; δέ εκάτερον εκάτερου δεξιόμενον, ως ερηται.

Έτι, ει εις έν εν τω θεώ ή ζωη και ή σοφία και αγαθότης, και πάντα τα τοιαύτα έν πρ θεώ έτερα της ούσίας αυτού, πολλή μάλλον έστι έν αύτῳ τάναντία διακεκριμένως· τουτέστιν οι των εναντιών λόγοι. Έπι πάντων μέν έν τῳ θεῳ οι λόγοι· έν δέ τοις πᾶσι και τά εναντία. Αλλά μήν πάντα έν τῳ πάντων αιτίῳ, και τά άλλήλοις εναντία, μονοειδώς και ήνωμένως και άσέτως και συνειλημμένως και ενιαίως, κατά τον θειον Διουσίον έν τῳ δ'· περι θεϊων όνομάτων, ὡςπερ· έν μονάδι πᾶς αριθμός ενοειδώς ύφεσθηκε, και έχει πάντα αριθμόν έν ταυτη μοναχῶς· και ὡςπερ έν κέντρον πᾶσαι αι του κύκλου γραμμαι κατά μέαν ένωσιν συνυποσθῆσασι. και πάσας έχει τῃ σημείον έν ταυτῳ της ούσίας ενοειδώς ήνωμένα;· άλλά και έν τη των όλων φύσει πάντες οι της καθ'· εκαστον φύσιν λόγοι συνειλημμένοι εις έν κατά μέαν άσύγχυτον ένωσιν. Ούδ'· ερα ή ζωη, και ή σοφία, και ή αγαθότης, έν τη ούτια του θεού πράγματα παρά ταύτην πραγματικῶς έτερα έστιν. Έπι, ως· εις των ειρημένων δήλον γέγονε και λόγοις και χρήσασιν άγιών, μηδαμῶς την ούσιαν ενειλημμένην δεκτικῆν είναι πράγματος· έτέρου παρ'· αυτην· ούδέ τινο;· έτέρου δείσθαι δι'· άκραν τελειότητα και απλότητα και ένωσιν. Ό γάρ άλλως τιθέμενος τά ειρημένα άποτα ού διαφεύξεται, και όμα ταίς Γραφαις και ταίς των άγιών άποφάσεσιν εναντίας έρεζ.

Έκ δέ των ειρημένων συναναρτῶνται και ότι άδιάφορον επί θεού ή ούσία και ή ένέργεια. Έπι γάρ οι διάφορα επί θεού τιθέμενοι κατά τό πρόγμα

τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὴν ζώην καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀγαθότητα, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἀποδιδόμενα αὐτῷ, ἐνεργεία; καὶ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ φασὶ καὶ ὡς τελειωτικὴν ἐνεργεῖαν ἀποδιδοῦσιν αὐτῷ, καθ' ἣν ζῆ, καὶ δυνατὸς καὶ ἀγαθὸς ἐστὶ, καὶ ἐνεργεῖα ἐστίν, ὃ εἶ ποτ' ἐστίν· ταῦτα δὲ δέδεικται ὅτι οὐκ ἐστὶν ἕτερον τῆς οὐσίας αὐτοῦ· φανερὸν δὲ οὐδὲ ἡ ἐνεργεῖα αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐνεργητικὸς ἐστὶ, δηλονότι κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον τῆς προαποδοθείσης ἐνεργείας, κατὰ τὴν τῶν ἀγίων τεχνολογίαν, ἐστὶν ἕτερον τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ λόγος ἐκ περιουσίας βούλεται καὶ τοῦτο βρεῖται ἐκ τῶν ἀγίων βιβλίων.

Αὐτίκα τοίνυν ὁ μὲν ἅγιος Μάξιμος ἐν παραβολῇ τοῦ κειφαλαίου τῆς πρώτης Ἐπιστολῆς, οὗ ἡ ἀρχὴ, **Τὸ κατ' οὐσίαν κυρίως ἀγαθὸν ἐστὶ, φησὶν, Ἐκ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς τῶν οὐσιῶν ἔργων προτολας γινώσκεται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὁ Θεός. Ἐνεργεῖαν δὲ τὰ ἔργα λέγεται, οὐ τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν. Ἐκείνη γάρ οὐκ ἄλλο παρά τὴν οὐσίαν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἡραμὴ σύνθεσις ἐπὶ Θεοῦ νομισθῆ. Ὁ αὐτὸς ἐν... Περὶ ἀνθρώπων κατὰ Θεοῦ διαζυμῶν τὸ ἀγαθὸν αὐτοδιδασκῆς ἐστὶν ἡ μάθησις. Ὡς τὸ θεῖον οὐσία εἶ ἐστὶν ὑπεροσῖος καὶ δυνατὸς ὑπερδύναμος, καὶ ἐνεργεῖα πάσης ἐνεργείας ἐξηρημῆτη. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ εἰς τὸν μακάριον Διονύσιον Σχολίω, Ἡ αὐτοδιδασκαλίᾳ, τοῦς οὐσίαν καὶ ἅλη ἐνεργεῖα, εἰς ἐκείνην ἐστριμμένη ἐνεργεῖα ἐστίν.**

Ὁ Νύσσης ἐν τῷ εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἁγίων λόγῳ, **Φησὶς ἐστὶν ἡ πάντων ὑπερκαμμένη δύναμις καὶ ἐνεργεῖα, ἥς ἔργα τὰ τε ἄλλα πάντα, καὶ τὰ οὐράνια καὶ ἅλη. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀντιρῆτικαῖς, Ὁδοῖν περὶ τοῦτων διαλεχθεὶς (ὁ Εὐνόμιος δηλονότι), οὐδὲ ἀποδείξας πῶς ταῦτόν εἶναι κατασυστάσεται τῇ οὐσίᾳ παρ' ἡμῶν ἡ ἐνεργεῖα, τέλος ἐπάγει, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου. Ἐπίστηται οὖν ἐν ταῦτα χρῆ, πῶς Εὐνόμιος διήρει μὲν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ἐνεργεῖαν, ὡς ἔγκλημα δὲ τὴν ταυτότητα τοῖς ὁρθόδοξοις πρόφερα. Διὸ καὶ φησὶν ἐν τῷ αὐτοῦ λόγῳ ὅτι: Οὐ χρῆ τοῦς κειτομένους τῇ ἀληθείᾳ γινώσκαις ἐτέρων ἀνεξιστασῶς ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνεργεῖαν.**

Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τῶν αἰρετικῶν λεγόντων εἰκόνα εἶναι τὸν Υἱὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ τῆς οὐσίας, τοῦτο λαμβάνει ὡς ἐλάττωνα πρότασιν συλλογισμοῦ· τὴν δὲ μείζω παρ' αὐτοῦ εἶθησι, καὶ οὕτω φησὶν, **Ἐκεῖ λέγεται τῆς ἐνεργείας τὸν Υἱὸν εἰκόνα· ἡ δὲ ἐνεργεῖα ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ· τῆς ἁπλῆς οὐσίας ἐστὶ εἰκόνα ὁ Υἱός. Οὕτω τὸ διακρίνει τῆς οὐσίας τὴν ἐνεργεῖαν, καθ' ἣν ὁ Θεός ἐνεργητικὸς ἐστὶ, φρόνημα τῶν καλαίων αἰρετικῶν ἦν.**

Ὁ δὲ τῶν Γραπτῶν ἅγιος Θεόδωρος ἐν τῇ πρώτῃ Εὐσέβειν κατὰ Εἰκονομάχων αὐτοῦ πραγματείᾳ παραδίδωσιν οὕτως· **Ἄλλο οὐσίαν, καὶ ἄλλο ἐνεργεῖαν, ὡς περὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶς θεωρουμένων, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐτίθεντο, ἕπερ τοῖς εὐσεβέσιον ἀπειρηται. Ἐπὶ γάρ τῶν ἀπλῶν**

in Deo ponunt, vitam et sapientiam et virtutem et bonitatem, ac reliqua quæ illi tribuuntur, Dei operationes atque operationem vocant, ac velut perficientem operationem (seu actum) ei assignant, qua vivit, potensque ac bonus est, estque operatio seu actus, quidquid tandem est : hæc autem probatum est non esse aliud ab ejus essentia ; utique manifestum est, nec ejus operationem, qua efficax est, vimque signifi habet, juxta nimirum primo assignatam vocis hujus ἐνεργεῖα significationem, pro eo ac sancti subtiliter arteque digesserunt, aliud a Dei essentia esse. Hoc nihilominus ipse eorum verbis ex sanctis declarare auius est.

Statim itaque sanctus Maximus in fine secundi capituli primi Cutenarii, cujus initium est : *Bonum per essentiam proprie est, ait : Deus ex bonitate et operatione, eaque providentia propriis operibus, non vero ex essentia sua cognoscitur. Operationem vero (ἐνεργεῖαν) opera dicimus, non operationis virtutem seu facultatem ; illa enim non est aliud quam Dei essentia, ne compositio in Deo existimetur. Idem in... Cuique homini qui bonum accepit a Deo, doctrina ipsa a se parva est. Quamobrem Deus essentia est essentia omni superior, et virtus omnem excedens virtutem, et operatio omni operationi eminent. Idem in scholiis in beatum Dionysium : Ipsa supra quam bonitas, quæ mens sit et tota operatio seu actus, in seipsam conversa operatio est.*

Nyssenus, in Expositione Cantici canticorum : *Natura est cunctis eminent virtus ac operatio ; eujus opera, cum alia omnia, tum caelestia decora sunt. Idem in Consultationibus : Nihil de his disserens (nempe Eunomius) neque ostendens, quo pacto idem a nobis operatio (ἐνεργεῖα) ac es entia asseratur, postremo subdit, et quæ in eo libro sequuntur. Observandum itaque hoc loco est, quod Eunomius ipse quidem operationem ab essentia dividebat, crimini vero vertebat orthodoxis, quod idem eam esse sentirent. Unde etiam dicit in suo opere : Non decet eos qui credunt veritati, ex aliorum sententia absque examine certoque judicio operationem essentia unire.*

Sed et magnus Athanasius, cum hæretici dicerent, Filium imaginem esse operationis Patris, et non essentia, istud assumit ut minorem propositionem syllogismi ; majorem vero a se ipse ponit, ac sic ait : *Quandoquidem dicitis Filium imaginem esse operationis ; operatio autem idem est ac essentia ; ergo Filius imago est essentia. Adcoque dividere operationem, qua Deus efficax vimque operandi habet, ab essentia, veterum hæreticorum fuit s' attentia atque mens.*

Sanctus vero Theodorus Graptus (vultum scilicet lambis inscriptus) in sua adversus Eusebium contra Iconomachos lucubratione, in hunc modum tradit : *Aliud essentiam aliudque operationem, hæud secus ac in iis quæ corporaliter considerantur, sic nimirum et in Verbo posuerunt, quod pictatis cultoribus*

nefas es'. In simplicibus enim et incorporeis, in nullo differre noverunt. Non enim hæc inter se dividenda sunt, ne quod omnem excedit simplicitatem, compositum intelligatur. Neque enim divina essentia unquam ipsa inefficax ac quasi virtutis expertis exstiterit; nec operatio carens essentia. Idem in iisdem: Quorum diversæ naturæ sunt, eorum sunt et operationes: quorum eadem sunt operationes, eorum etiam pari dignitate naturæ, propter nimirum contrarietatem eorum, quæ convenerunt, uti se doctrina ecclesiastica sensusque habet. Sic namque pie intelligitur, divina quidem operatio, æterna; quin imo ipsa a se operatio; quod non divisa sit operatio ab essentia, sed eandem rationem recipiat, ob naturæ simplicis ac incorporeæ proprietatem. Hæc et ille sit.

Quomodo autem se habeat, quæve ejus indoles sit quod idem est, tradit divinus Maximus, quo loco ostendit, esse in Christo distinctionem rerum, id est substantiarum. Subdit itaque: Quæ enim inter se non prorsus eadem sunt, unam ac eandem essentiæ rationem handquaquam recipiunt. Quæ enim eadem omnino inter se sunt, nec distinctionem recipere possunt. Idecirco ex sancti Maximi sententia dici non potest operationem, vel etiam minimum in Deo ab essentia distingui, et unam eandemque recipere rationem. Atqui recipit. In simplicibus enim et incorporeis nulla horum distinctio est: quocirca nullam distinctionem possunt admittere. Sin autem non minimum, sed uno aliquo ex recensitis oppositionum modis distinguuntur, nulla quoque potentia fiat, ut eandem rationem recipiant.

Hæc et magnus Basilii in Confutationibus confirmat, dicens: In simplici et incorporea natura eandem operatio seu virtus cum essentiæ recipit rationem. Itaque etiam ex bujus doctoris sententia, si quis aliud quidem dicat Dei essentiæ, rem vero aliam ejus operationem, sicque distingui, ut aliud quidem essentiæ sit, aliud essentiæ expertis, fieri non possit ut Deus simplex natura ac incorporea sit. Ejus enim ratio quod expertis essentiæ est, nunquam una eademque sit cum essentiæ ratione: sicutque, ut et in iis quæ sunt composita, essentiæ et operatio idem sint. Ac denique, vel ipse quoque Deus erit compositus, velut ipsi sumus; siquidem in illo aliud essentiæ est atque aliud operatio; vel etiam composita simplicia erunt et incorporea, velut Deus; si quidem quod idem essentiæ et operatio sit perinde illi nobisque convenit. Enimvero, ad nos quod attinet, distincta sunt re et ratione essentiæ (seu substantia) virtusque et operatio; nam essentiæ quidem (seu navis, substantiæ) ratio est, per se subsistere; virtutis vero ac potentiæ principium efficiens esse; operatio autem ex sua ratione forma est; actusque potentiæ, quatenus potentia est; utraque vero, substantia caret, suntque ambo essentiæ expertes seu substantiæ, et in substantia existunt, ut in subjecto; ac vero mutuo inter se egent. Quia vero corporea ac composita, in eum se modum habent, Deum vero simplicem esse et in-

καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενὶ διαφέρειν ἴσασιν. Οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοοῖτο. Οὕτε γὰρ ἡ θεία οὐλοῦ ἀνερέτητος εἴη ἢ ποτε, οὔτε ἀνοούσιος ἡ ἐνέργεια. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς, Ὅτι αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ ἐνέργειαι ὡς αἱ ἐνέργειαι αἱ αὐταί, τούτων καὶ αἱ φύσεις ὁμοίτιμοι διὰ τὴν τῶν συναρθόντων ἐνωτίωσιν, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὴν δόγμα καὶ φρόνησιν. Οὕτω γὰρ ἂν εὐσεβῶς νοηθῆναι ἡ μὲν θεία ἐνέργεια ἀίδιος· μᾶλλον δὲ αὐτενέργεια, τῷ μὴ διορισθῆναι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχασθαι διὰ τὴν τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως ἰδιότητα. Ταῦτα καὶ οὐκ ἐφησι.

Πῶς δὲ ἔχει φύσεως τὸ ταυτὸν, ὁ θεῖος Μάξιμος λέγει, ἐν τῷ, Ὅτι πραγμάτων, ἤγουν οὐσιῶν, ἐπὶ Χριστοῦ ἡ διαφορά. Ἐπάγει γοῦν, Τὰ μὲν γὰρ ἀλλήλοις μὴ πάντη ταυτὰ ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι οὐδαμῶς ἐπιδέχεται λόγον. Τὰ πάντη γὰρ ταυτὰ ἀλλήλοις καὶ διαφορᾶς ἀνεπίδεκτα. Ὅτι κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον οὐκ ἐγγυρᾶι λέγειν τὴν ἐνέργειαν τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσῳ διαφέρειν ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον. Ἐπιδέχεται δὲ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενὶ διαφέρει ταῦτα· ἐκεῖ γὰρ ἀλλήλοις πάντη ταυτὰ· διὸ καὶ διαφορᾶς ἀνεπίδεκτα. Εἰ δὲ μὴ ὁμοούσῳ, ἀλλὰ τὸν προσηριθμημένον τῆς ἀντιθέσεως τρόπον διαφέρει, ἀδύνατον καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχασθαι λόγον.

Ταῦτα καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιφρόνητικοῖς βεβαίως λέγων, Ὅτι ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται ἡ ἐνέργεια. Καὶ τοίνυν κατὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, εἰ τις ἄλλο μὲν λέγοι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν, ἄλλο δὲ πρᾶγμα τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, καὶ οὕτω διαφέρειν, ὡς τὸ μὲν οὐσίαν εἶναι, τὸ δ' ἀνοούσιον, οὐκ ἂν εἴη φύσις ἀπλή καὶ ἀσωμάτος ὁ Θεός. Ὁ γὰρ τοῦ ἀνοούσιου λόγος οὐκ ἂν ποτε εἴη καὶ ὁ αὐτὸς τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ συμβήσεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων τὸ αὐτὸ εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν. Καὶ γοῦν, εἰ καὶ ὁ Θεός ἐσται σύνθετος, ὡς περ ἡμεῖς εἴπερ ἐπ' αὐτοῦ ἐστίν ἄλλο οὐσία καὶ ἄλλο ἐνέργεια, ἢ καὶ τὰ σύνθετα ἀπλὰ εἶναι καὶ ἀσωμάτα, ὡς περ ὁ Θεός, εἴπερ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν αὐτῷ τε ἀρμόσει καὶ ἡμῖν. Ἀλλὰ μὴν κατὰ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν λόγον διάφορον ἐφ' ἡμῶν εἰσὶν ἢ τε οὐσία καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια. Λόγος μὲν γὰρ τῆς οὐσίας τὸ καθ' ἑαυτὴν ὑπεστάναι, τῆς δὲ δυνάμεως τὸ ἀρχὴν εἶναι ποιητικῆς. Ἡ δὲ ἐνέργεια ἔχει κατὰ τὸν λόγον αὐτῆς τὸ εἶναι εἶδος καὶ ἐντελέχεια τῆς δυνάμεως καθ' ὃ δύναμις· ἕμφω δὲ ἀνυπόστατοι, καὶ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ οὐσίᾳ τῆ οὐσίᾳ· καὶ δὴ καὶ ἀλλήλων ἐπιδέονται ἕκασται. Καὶ ἐπὶ τὰ μὲν σωματικὰ καὶ σύνθετα οὕτω, ὁ δὲ Θεός ἀπλοῦς καὶ ἀσωμάτος ὁμολογεῖται· εἰσὶν ἄρα ταῦτα πάντα ἐν τῷ Θεῷ ἐν καὶ οὐσία, κατὰ τὸν τῷ διδασκάλου λόγον.

corpoream exploratum est, fit plane ut omnia hæc unum sint in Deo cum essentia, juxta ac sanctus docet.

Εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι κατὰ τὸ ἄκτιστον τὸν αὐτὸν Ἀ ἐπιδέχεται λόγον, καὶ τῆς διαφορᾶς ὡς ἂν βούλοιο μινούσης, οὐδὲν λέγει· πρῶτον, ὅτι ἀπλῶς ὁ διδάσκαλος εἶρηκεν, ἀλλ' οὐχ ὅτι τινα διαφέρουσιν· ἔπειθ', ὅτι εἰ κατὰ τὸ ἄκτιστον, ἀλλ' οὐ μέντοι κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον, καὶ τῆς διαφορᾶς μινούσης, τῇ οὐσίᾳ ἢ ἐνέργειᾳ. Τὸ μὲν γὰρ ὑπεστηκέναι φασί, τὸ δὲ μὴ, καὶ τὰλλ' ὅσα διακρίνοντες ἐξεύρου. Εἰ γὰρ τὸ λογικὸν τῷ ζῳῷ προστεθὲν, διάφορον τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀπλῶς πεποιηθεῖ ζώου, πάντως τὰ τοσοῦτον διεστηκότες, οὐκ ἂν ποτε τὴν οὐσίαν ἐπιδέχεται λόγον. Καὶ μὴν, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἄκτιστον, ἢ τοῦ ἀπείρως ὑφείσθαι διαφορὰ, καθ' ἣν διακρίνουσι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, τὸν αὐτὸν ἐπιδέξασθαι λόγον πάντῃ οὐκ ἔδδει. Τὸ γὰρ ὑποθετικῶς τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν, μήτοι γε τὸ ἀπειράκις ἀπείρως ὑφαιμένον, γενητὸν δήπου καὶ κτιστόν. Ἐπει κατὰ τὸν ἄγιον Ἐπιφάνιον ἐν τῷ κατὰ Ἀετίου λόγῳ αὐτοῦ, "Ἐν ἔστι τοῦ ποιῶν ἐν μὴ οὐσία τριῶν τσ. λέγει· τὰ δ' ἄλλα πάντα γενητὰ καὶ κτιστά. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνοῦμεν πᾶν τὸ ὑποθετικῶς τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν· καὶ ὡς ὁ μέγας ἐφ' ἡ βασιλείᾳ ἐν τοῖς Ἀντιβρήτικοις, Τὰ μετὰ τὸν Θεὸν κτιστά καὶ ὁμοδοῦλα ἡμῖν. Ἀληθὲς μέντοι ὡς καὶ ἡ οὐσία τὸν αὐτὸν τῇ ἐνεργείᾳ ἐπιδέχεται λόγον, ὡς οἱ ἄγιοι διορίζονται· Καὶ τὸν λόγον ὅστις ποτ' ἔστιν ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκαστοῦ τῶν ὁνομαζῶν αὐτὸν ὄλον, ὃ εἰ ποτ' ἔστι, σημαίνομεν. Τὸ φῶς γὰρ, φησὶν, αὐτὸν τιθέμεθα, καὶ τὴν ζῳὴν καὶ τὸ ἀγαθόν, ὄλον ἄπερ ἔστι ζῳὴν ὄντα, καὶ ὄλον φῶς, καὶ ὄλον ἀγαθόν. Καί, ὡς πάλιν αὐτὸς εἶπε, Πᾶσα εἰκὼν ἢ οὐσία, ἢ μορφή, ἢ χρώματός ἔστιν εἰκὼν· Θεὸς δὲ ἐν οὐδενὶ τούτων, ἐν δὲ οὐσίᾳ μόνῃ. Ἐξ ὧν καὶ δῆλον ὡς ὅταν ἐνέργειαν αὐτὸν φῶμεν, αὐτὴν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τιθέμεθα· καὶ ὁ μόνῃ αὐτὸν εἰρηκῶς ἐνέργειαν, αὐτὴν μόνῃ τὴν οὐσίαν ἐσήμενα διαφόροις μέντοι ὀνόμασιν. Εἶτε γὰρ, φησὶν, οὐσίαν εἰποῦμεν, ὄλον ἔστιν οὐσία καὶ μόνον· εἶτε νόησιν, ὄλον ἔστιν νόησις καὶ μόνον· εἶτε ἐνεργεῖαν, ὄλον ἔστιν ἐνεργεῖα καὶ μόνον, διότι μόνος ἔστιν ἀδιαρτετος, καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλή· καὶ ἴσα μὴ σύνθετον τὸ ἄπερ πᾶσαν ἀπλότητα νοοῖτο. *nem, totus est operatio, et solum; eo quod monas est indivisa, nullisque partibus ac simplex; ac no compositum intelligatur, quod omnem excedit simplicitatem.*

Οὕτω καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος ἐν β' τῶν πρὸς Ἐρμείαν μίαν φησὶ, Φύσις μὲν Θεότητι μία καὶ ἀπλή· φασὲν δὲ αὐτὴν εἶναι ζῳὴν καὶ δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ δόξαν. Ὅστε τὸ αὐτὸ διαφόρως ὀνομάζεται κατὰ διαφορὰς ἐπινοίας. Τοῦτο παρίσθησι καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, πρὸς Εὐστάθιον ἐπιστολλῶν. Φησὶ γὰρ, Πάντα τὰ θεοπροπῆ νόηματα τε καὶ ὀνόματα ἐφ' ἐν βασικόμενον χειραγωγῆ τὴν θεοτοσίαν. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἄλλο τι σημαίνόμενον φέρει ἢ τοῦ ἀγαθοῦ προσηγορία, ἐπ' ἄλλο δὲ ἢ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ἄπερ ἂν εἴποις, ἐν ἔστι διὰ πάντων τὸ σημαίνον.

Sin autem quis dicat, fore ut quamvis distinctio maneat, pro eo ac velit, secundum increatum eandem rationem recipiat, is nihil dicit. Primum, eo quod doctor simpliciter locutus sit, non secundum aliquid distinctionem dixerit. Deinde, quia etsi secundum increatum, non tamen secundum ipsam essendi rationem, stante distinctione, eandem operationem ab essentia receptionem sit. Alterum vere esse dicunt ac subsistere, alterum negant, ac quæcunque alia distinguendo illis adinventæ sunt. Nam si rationale animali adjunctum, ab animali sic absolute dicto diversam fecit definitionem, nunquam omnino fiat, ut quæ tantis distant eandem rationem recipiant. Quin et in ipsa increati ratione, infinites infinite inferioris differentia, qua operationem ab essentia discernunt, eandem ejus cum essentia rationem fore, nunquam prorsus sinit. Quod enim Dei essentia inferius est, nedum quod infinites infinite est inferius, factum utique ac creatum est. Ut enim sanctus Epiphanius, oratione adversus Aetium, auctor est: *Unum est quod facit ac creat in una essentia perfectæ Trinitatis, reliqua vero omnia facta sunt et creata.* Quamobrem nec nos adoramus, quidquid Dei essentia inferius est. Atque ut dixit magnus Basilius in Consultationibus: *Quæ a Deo secunda sunt, creata ac nobis conserva sunt.* Aique verum est, etiam essentiam eandem cum operatione rationem recipere, ut sancti definiunt: *Ac quidem nescimus quænam tandem ratio sit, ipsam tamen totam, hoc quod est, quovis nomine designamus. Lumen enim, inquit, eum dicimus, et vitam et bonitatem; totum quod est, vitam; totumque lumen et totum bonum.* Atque, ut idem ipse aiebat: *Omnis imago aut essentia, aut formæ, aut coloris imago est, Deus autem in nullo horum, sed in essentia solummodo est.* Ex quibus etiam liquet, cum operationem seu virtutem aut actum eum dixerimus, ipsam nos ejus essentiam ponere; ac qui solam eum operationem seu virtutem ac actum dicit, ipsam solam essentiam, taretai diversis nominibus, dixit: *Sive enim, inquit, essentiam dixerimus, totus essentia est, et solum; sive intelligentiam, totus est intelligentia, et solum; sive operationem, totus est operatio, et solum; eo quod monas est indivisa, nullisque partibus ac simplex; ac no compositum intelligatur, quod omnem excedit simplicitatem.*

Sic et beatus Cyrillus secundo ad Hermianum dicit: *Est quidem Deitatis natura una et simplex, dicimus autem eandem esse vitam et virtutem et sapientiam et gloriam seu majestatem.* Quamobrem idem diversimode nominatur, secundum diversos conceptus et rationes. Ostendit et magnus Basilius scribens ad Eustathium. Ait enim: *Divini omnes conceptus tui nomina, ad unum subjectum animi ducunt. Nec enim boni appellatio ad aliud quodpiam significatum fert, ad aliud vero sapientia et potentia et justitia nuncupatio; verum quidquid dixeris, unum in omnibus significatum existit.*

Quamquam Deum dixeris, eundem ostendisti, quem A et reliquis nominibus. Alibi quoque: Divina omnia nomina, quæ divinæ naturæ tribui solent, ipsa quidem alia alijs æquipollent, in eo quod subjectum indicent; secundum tamen aliam atque aliam vocum vim ac expressionem, mentem nostram ad idem ducunt.

Hæc et sanctus Maximus in Dialogo adversus Anomæum, ita edisserit: Ipsa Dei substantia, ejus etiam immortalitas est; nec solum immortalitas, sed et incorruptio et justitia et sanctificatio et redemptio et dominiatio et virtus. Nec Deus illa est compositorum more, sed ea dicitur penes diversos conceptus et rationes. Immortalitas quidem, quod ab omni immunitas interitu atque fine est; incorruptio, quod insolubilis vita; justitia, pro æquitate; sanctificatio, quod seivet a peccato; redemptio, quod vitam nostram ab interitu et corruptione præstet incolumem; dominiatio, quod sub imperio teneat omnia; virtus, quod nihil ei obtuli queat.

Una hæc sancti Maximi doctrina, solvendo sit omnes auctoritates, in quibus aliud atque aliud dicitur. Queinadmodum enim hic: Aliud quidem justitia, aliud vero immortalitas, estque distinctio secundum rationem, non vero realis; sic et ubicunque ejusmodi aliquid a sanctis dictum occurrit, aliud atque aliud in Deo dicemus: id vero ratione, non item re, ne plura in Deo absurda fateri necesse habeamus, ac quam procul a sanctorum scopo rapiamur. Sane enim, si quid realiter distinguitur, necessario aliud quoque atque aliud dicitur: hoc secundum essendi rationem realiter distinguitur.

Ad hæc, dicente Anomæo: Si Deus alijs gignit, alijs creat, compositus est; subjungit Maximus: Non dico: Alijs gignit, et alijs creat; sed, Aliter gignit, et aliter creat. Nam et cum aliquis eodem gignat et creet, nihil vetat aliter eum gignere et aliter creare; ac quod genitum est, ab eo quod creatum, distinctum ac diversum esse, ipsumque gignens ac creans necessario simplex esse. Sin autem alijs gignit et alijs facit ac fabricatur, quasi diversis membris sive organis atque viribus utens, non potest non compositum esse.

Deus itaque, cum sit una eademque res secundum diversos ad ea quæ sunt, respectus; alijs alijsque modis nominatur, quod propter nostram tenuitatem, eum qui supra quam plenus est summamque ejus perfectionem, uno nomine aut conceptu significare non possumus. Ac quidem secundum nostram rationem, vita et sapientia et virtus

(12) Ταῦτα καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος. Sic Maximi nomine plerique citant hos Dialogos, nec aliter Romanus codex et Venet. alique; quidam etiam Athanasii nomine, quo et edidit Theodorus Beza, ex quo recusi in operibus Athanasii tom. II, quo habentur pleraque ejus spuria. Sic vero Maximo vindicatos eidem restituam, quod et ejus potius esse videantur, scholastico præsertim stylo, Maximo familiari conscripti. Una horum auctoritate hic allata, elidi

μερον. Κἄν Θεὸν εἴποις, τὸν αὐτὸν ἐπεδείξω, ἢ καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων. Καὶ ἄλλοι, Πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα τὰ ἐν θεῷ φύσει ἐπιλεγόμενα ἰσοδύναμα μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐρδειξίω· ἀλλὰ καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἔμφασιν, ἐπιτὸ αὐτὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὀδηγοῦσι.

Ταῦτα καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος (12) ἐν τῷ πρὸς Ἀνόμοιον διαλόγῳ φησὶν οὕτως, Αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ καὶ ἀθανασία αὐτοῦ ἐστὶ· καὶ οὐ μόνον ἀθανασία, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγισμός καὶ ἀπολύτρωσις καὶ κυριότης καὶ δύναμις. Καὶ οὐκ ἐστὶ κατὰ σύνθεσιν ταῦτα ὁ Θεός, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας ταῦτα λέγεται· ἀθανασία μὲν διὰ τὸ ἀτελεύτητον, ἀφθαρσία δὲ διὰ τὸ ἀδιάλυτον· δικαιοσύνη δὲ τὸ ἴσον· ἀγισμός δὲ τὸ φυλάττειν ἀπὸ ἁμαρτίας· ἀπολύτρωσις δὲ τὸ σώζειν ἐκ θανάτου τὴν ζωὴν ἡμῶν· κυριότης δὲ τὸ πάντων κρατεῖν· δύναμις δὲ τὸ μηδὲν αὐτῷ ἀντικεῖσθαι.

Οὗτος ὁ λόγος τοῦ ἁγίου τούτου πρὸς λύσιν ἀρκείει τῶν βητιῶν πάντων, ἐν οἷς λέγεται ἄλλο καὶ ἄλλο. Ὅσπερ γὰρ ἐνεαυθα, Ἄλλο μὲν δικαιοσύνη, ἄλλο δὲ ἀθανασία· καὶ ἐστὶ διάφορον κατὰ τὸν λόγον, ὡ μὴ κατὰ τὸ πρᾶγμα, οὕτω καὶ ὅπου περὶ ἄλλοι παρὰ τοῖς ἁγίοις τοιοῦτόν τι λέγεται, ἄλλο καὶ ἄλλο ἐπὶ Θεοῦ, ἐροῦμεν διάφορον κατὰ τὸν λόγον, οὐ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἐν μὴ ἀναγκασθῶμεν πολλὰ τὰ ἄτοπα ὑμολογεῖν ἐπὶ Θεοῦ, καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἁγίων ἐκφέρεισθαι. Εἰ τι μὲν γὰρ κατὰ τὸ πρᾶγμα διαφέρει, ἀναγκαιῶς ἄλλο καὶ ἄλλο λέγεται, τοῦτο καὶ κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον πραγματικῶς διαφέρει.

Ἐτι τοῦ Ἀνομοίου εἰπόντος, Εἰ ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει, σύνθετος ὁ Θεός· ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐπιφέρει, Οὐ λέγω, Ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει· ἀλλὰ, Ἄλλως γεννᾷ, καὶ ἄλλως κτίζει. Καὶ γὰρ τῷ αὐτῷ γεννῶντός τινος καὶ κτίζοντός, ἄλλως γεννᾷ, καὶ ἄλλως κτίζειν, τὸ πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι τοῦ κτισθέντος ἀδύνατον εἶδέν· αὐτὸ τε τὸ γεννῶν καὶ κτίζον ἀναγκαιῶς ἀκλόουν εἶναι. Εἰ μέντοι ἄλλοις γεννᾷ καὶ ἄλλοις κτίζει, ὅσον διὰ τινῶν διαφορῶν μερῶν ἢ ὀργάνων καὶ δυνάμεων, ἀδύνατον μὴ σύνθετον εἶναι.

Ὁ Θεός ἄρα, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ὄν πρᾶγμα, κατὰ διαφόρους πρὸς τὰ ὄντα ἀποβλέψεις, ἄλλως καὶ ἄλλως ὀνομάζεται, ἐπεὶ οὐκ ἔχομεν ἐν τῷ ὀνόματι ἡ νοήματι διὰ τὴν πενίαν ἡμῶν, δηλῶσαι τὴν ὑπερπλήρη καὶ ἄκραν αὐτοῦ τελειότητα. Καὶ κατὰ μὲν τὸν ἡμέτερον λόγον, ἡ ζωὴ, ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις, ἄλλο καὶ ἄλλο εἰσὶν· ἐκάστῳ γὰρ τούτων ὁ λόγος,

omnia Palamitarum argumentis, Calocas aspienter notavit; penes scilicet distinctionem rei et rationis, qua utraque aliud et aliud soleat dici, ut non sit necesse, quidquid aliud in Deo dicitur, sive aliud, significat, esse aliud, vel significare ut rem, sed satis sit esse ac significare ut rationem; quæ est virtualis distinctio, habetque in Deo maxime locum ob ejus infinitatem et eminentiam, humanique intellectus finitam vim ac capacitatem.

εἶ· οὐν ὁρισμὸς διάφορος· κατὰ δὲ τὸ πρᾶγμα τὸ αὐτὸ ἴσται· ὡπερ ὁ χάκος τοῦ σίτου λέγεται καὶ ἴσται σπέρμα καὶ καρπὸς, καὶ ὡπερ τὸ σημεῖον ἐν τῇ γραμμῇ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος λέγεται, ἀρχὴ μὲν τοῦ ἐπομένου, τέλος δὲ τοῦ προηγουμένου. Τῇ γοῦν σιγμῇ τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ ἀποδίδεται κατὰ διάφορον λόγον καὶ διαφόρους ἐπινοίας· οὐκ ἴσται μὲν τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ διάφορα πρᾶγματα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν ἀρροτέροις ὑπάρκειται πρᾶγμα, ἡ σιγμῇ. Ἔστι οὐδὲ ἡ ἀποδομῖα καὶ ἐπιδομῖα πρᾶγματα διάφορα· κίνησις γάρ ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐν ἀμφοῖν· λόγῳ δὲ διαφέρουσι μόνον, κατὰ ταύτας τὰς ἐπινοίας.

Καὶ ὁ ἄγιος Κύριλλος ἐν β' τῶν Θεσαυρῶν εἰρηκαν, Ἔχει τὸ γεννᾶν ὁ Πατὴρ φυσικῶς· ἔχει καὶ τὸ κτίζειν δημιουργικῶς δι' Υἱοῦ· καὶ οὐ παρὰ τοῦτο σύνθετός ἐστι· μιας γὰρ φύσεως τὰ τοιαῦτα καρπός. Πάλιν ὁ αὐτός, Τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ· φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν. Ὡσαύτως καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐφη, Ἔργον μὲν θείας φύσεως ἡ προαιώνιος γέννησις· ἔργον δὲ θείας θελησεως ἡ κτίσις.

Ἔτι δὲ, ὡς ἔχει τὸ τῆς Γραφῆς ἐκεῖνο, Ὁ τετοκὼς βάλους δεύσου, οὐκ ὁμοίως τὰς τε βάλους καὶ τὸν ὕδιν ὑπεστήσατο. Ὑψίστησι μὲν γάρ ὁ θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν ὕδιν, θεϊστῆσι καὶ τὰ κτίσματα. Κατὰ γὰρ τὴν μέγαν Ἀθανάσιον, Αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις τοῦ ὕδιν καὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς κτίσεως ἀπάσης. Ἀλλὰ δηλονότι τὸν μὲν ἀχρόνως καὶ συνωνύμως ἐξ ἑαυτοῦ γεννᾷ· τὰ δὲ ἐν χρόνῳ καὶ ὁμωνύμως καὶ δημιουργικῶς, καὶ ἐξω ἑαυτοῦ παρήγαγε. Δῆλον δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Μαξίμου ὡς ἄλλως καὶ ἄλλως τὰ αἰτιατὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶσιν, οὐκ ἄλλω καὶ ἄλλω. Οὐ γάρ, καὶ ἄλλω γεννᾷ, καὶ ἕλοις κτίζει. Καὶ ὡς ὁ αὐτός φησιν, Ὁλος γεννῶν, καὶ ὅλος δημιουργῶν· ἀλλ' οὐκ ὁμοίως, ἀλλ' ὅλος γεννῶν, ὡς ὅλος οὐσία· ὅλος γάρ ἐστὶ θεὸς ὁ ὕδιν ἐξ ὅλου· ὅλος δημιουργῶν ὡς ὅλος ἀνθρωπώστατος ἐνέργεια· καὶ ὅλος σοφῶν καὶ ἀγαθῶν, ὡς ὅλος σοφία καὶ ἀγαθότης καὶ δύναμις· ὡς μὲν γὰρ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μεταδοτικῶς γεννᾷ· ὡς δὲ τῆς ἑαυτοῦ ὁμοιότητος κατὰ τέχνην δημιουργεῖ· ἵνα μηδεὶς μετοχῆς τρίπος ἀπῆ τοῦ ἐτελοῦς καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἀκρου· τῶν τοιούτων παρ' ἡμῶν μὲν μόνον πιστευομένων· ὡς ἔχει δὲ ἀκριδῶς, παρ' αὐτῶ μόνον γνωσκομένων.

Καὶ ὡς ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸν πάντων αἰτιον ἀναχθῆναι, μακρῶ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμωμένους, ὡπερ ἂν εἰ καὶ νοητέαι τις ἐκ τοῦ ἡλίου ἄλλον ἡλιον προΐοντα, ὁμοῦ τῇ τοῦ πρώτου ἐπινοίᾳ γεννητῶς αὐτῶ συνακλάμποντα, καὶ κατὰ πάντα ὡσαύτως ἔχοντα· καὶ αὐδεις εἰς τὸν ἡλιον ἐνοήσοιεν ἕλλως, ἵνα ὄντα κατὰ τρόπον ὁμοιότητος εἰς πολλὰ πολλαπλασιασθῆναι· ὅσον ἐν ὕδασι καὶ κατόπτοι· ὁρῶμεν, ἀκινήτου μένοντος ἐκεῖνου καὶ μὴ μετα-

A seu potentia, aliud atque aliud sunt. Morum enim eujusque distincta diversaque ratio est, sive defuitio, secundum rem vero idem sunt. Vclut graneni tritici dicitur atque est semen et fructus, et sicut punctum in linea, et initium vocatur et finis; initium quidem sequentis, finis vero ejus quod antecedit. Puncto igitur et initium et finis tribuitur secundum diversam rationem, atque distinctos subtiles cogitatus. Non tamen initium et finis sunt diversæ res, sed utrique una eademque res subiecta est, nempe punctum. Ad hæc etiam accessus et recessus non sunt res diversæ: idem enim ipsa in utroque motus est: sed distinguuntur sola ratione secundum has considerationes.

B Sanctus quoque Cyrillus in secundo *Theaurorum* dixit: *Habet ut gignat Pater natura; habet etiam ut creet conditoris potentia, per Filium; nec propterea compositus est; sunt enim fructus ejusdem naturæ. Idem rursus: Facere quidem ac creare operationis est; generare autem, naturæ. Similiter quoque Damascenus ait: Divinæ naturæ opus, sæculis anterior generatio, opus vero divinæ voluntatis ac consilii, creatio.*

C Ad hæc, sicut habet ille Scripturæ locus: *Qui genuit glebas voris* 11, non eadem ratione tum glebas, tum Filium produxit. Producit enim Deus et Pater Filium, producit vero etiam creaturas. Ut enim docet magnus Athanasius: *Causa est Dei natura Filii, Spiritus ac omnis creaturæ. At Filium quidem sine tempore et coeternè inque eadem natura ex seipso gignit; creaturas vero in tempore diversæque naturæ ac creantis potestate, extraque se produxit. Liquet et ex Maximi sententia, effecta aliter atque aliter ex Deo esse, non alio atque alio. Non enim alio gignit, atque aliis creat. Atque ut idem ait: Totus gignens, ac totus condens ac creans, non tamen eadem ratione, sed totus gignens ut totus essentia (totus enim Filius Deus ex toto est), totus condens ac creans, ut totus ipsa a se vere existens operatio actusque. Totus idem sapientiam præstans et bonitatem, ut totus sapientia et bonitas et virtus seu potentia. Quatenus enim ea vi præditus est ut naturam suam communicet, gignit, quatenus vero ut secundum artem similitudine sua impartiat, creat; ne ullus modus participationis desit ejus qui perfectus bonusque et summus est. Porro talia solum credimus; ut autem se habeant, accurate illi dumtaxat est cognitum.*

D Atque ut ex obscuris simulacris ad universorum auctorem provehamur, ex illi ratione res magnas ponderantes, velut si quis ex sole solem aliam procedentem, mox ac ille primus in animum incurrit, una cum illa gignendi ratione elucere intelligat, eodem se prorsus modo ac ille habentem: tumque rursus eum solem, cum alioqui unus sit, in plura similitudinis ratione multiplicari cogitaverit; velut in aqua videmus et speculis, manente illo immo-

11 Job xxxviii. 28.

bili, nec ullam subeunte mutationem; sed in seipso, ut ipsi natura comparatum est, consistente. Ac sicut ex eodem vultu multi distincte vultus resultant, quia ipsa ratione beatus Dionysius, imagines quasdam ac simulacra divinatorum ejus exemplarium dixit habere creaturam; quae videlicet exemplaria praeter-nas in Deo artis more rerum rationes appellavit dicitur Maximus: quos habet, non ut alla a se, sed velut qui ipse se habeat, et cum illis unam existat, uti superius expositum est doctoris hujus sententia.

Postremo sanctus Augustinus accedat. Is enim, libro VII de Trinitate, ubi dixerat: Quomodo creatura, quae multiplex dicatur, non etiam dicatur simplex, posteaquam respondit de creatura, sic ait de Deo: Deus autem dicitur quidem multiplex, magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, ac si quid aliud non indigne videtur dici, verum ejus magnitudo est, quae et sapientia; non enim mole magnus est, sed virtute; eademque est bonitas, quae utique et sapientia et magnitudo ejus est; eademque veritas, quae illa omnia. Nec ibi aliud est beatum esse, aliud vero magnum aut sapientem aut bonum, aut prorsus ipsum esse; quibus verbis significat, Deum multiplicitate intelligi ac nominari, esseque multa haec ut in subjecto, in nostra mente, alia atque distincta; unam vero in Deo illis omnibus respondere. νοεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι τὸν Θεόν, καὶ εἶναι ταῦτα ἐν ὁῦ ἐν τῷ Θεῷ τὰ πᾶσι τοῦτοις ἀποκρινόμενον.

Præterea Nyssenus in Consultationibus: Siquidem enim nullum nomen peculiari aliqua notione, seu ratione, assumitur, sed cuncta alia aliis, ob ejus quod significatur confusionem confusa sunt, frustra fuerit multis de eodem uti nominibus, cum ejus quod significatur, nulla sit distinctio, qua nomina alia ab aliis discreta sint. Tum ubi ostendit, singulis nominibus peculiare tribuendos conceptus ac rationes, non tamen etiam res distinctas illis in Deo respondere, subdit: Nos enim vera, quod istis conceptibus subjectum est, non una cum illis dividimus, sed quidquid tandem secundum essentiam est, unum esse credentes, id quod intelligitur convenienter se habere cum omnibus suis conceptibus arbitramur.

Ad hæc magnus Dionysius cap. 2. De conjuncta ac discreta theologia, divina omnia nomina dicit, ipsumque adeo bonitatis nomen, nisi quis de tota Deitate dici fateatur, ipsum blasphemare, ac, quod nefas, superunitatem unitatem audere dispe-care.

Ille item de operatione, adjiciamus. Sanctus Cys-sillus Theosar. lib. II, ait: Si igitur Filius omnis Patris operatio est ac virtus, per quam omnia operatur, quinam sit ut natura creatæ sit? Idem: Igitur Filius ejusdem ac Pater naturæ est, ut qui eandem potestatem habeat ac virtutem; quinimo, qui

βαλλομένου. ἀλλὰ καθ' αὐτὸν, ὅς ἔχει φύσιν, ἐπεὶ ὁσῶς· καὶ ὡς περ ἐκ τοῦ αὐτοῦ προσώπου δια-φύρωσ πολλὰ ἀναθρώσκει πρόσωπα, καθ' ὃν τρέ-πον καὶ ἁ μακάριος Διονύσιος εἰκόνας τινὰς καὶ ὁμοιώματα τῶν θεῶν αὐτοῦ παραδειγμάτων, τὴν κείσιν ἔχειν εἰρήκει· ἁ δὲ παραδείγματα τοῦ ἐν τῷ Θεῷ προσκωνόντος τεχνικῶς τῶν θεῶν λόγους ὁ θεὸς Μάξιμος εἶπ· ὅς ἔχει, οὐχ ὡς ἕτερα ὄντα αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἔχων, καὶ ἐν ὁν αὐτοῖς, ὡς προεφέθη κατὰ τὴν διδάσκαλον τοῦτον.

Ἐπὶ πᾶσιν ὁ ἅγιος Αὐγουστίνος παρίτω. Εἰ-πὼν γὰρ ἐν ζ' τοῦ περὶ Τριάδος, Πῶς μὲν ἡ κτι-σις, πολλαπλῆ λεγομένη, οὐ λέγεται, καὶ ἀλλῆ· ὁ δὲ θεός, πολλαπλοῦς λεγόμενος, λέγεται καὶ ἀπλοῦς, μετὰ τὸ ἀποδοῦναι περὶ τῆς κτίσεως, οὕτως περὶ Θεοῦ φησιν· Ὁ δὲ θεός πολλαπλοῦς μὲν λέγεται, μέγας, ἀγαθός, σοφός, μακάριος, ἀληθινός, καὶ ὁ τί ποτε ἕτερον οὐκ ἀναξίως δοκεῖ λέγεσθαι· ἀλλ' ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης ἐστὶν ἥτις καὶ σοφία· οὐδὲ γὰρ ὄγκω μέγας ἐστὶν, ἀλλὰ δυνάμει· καὶ ἡ αὐτῆ ἀγαθότης, ἥτις δὴ καὶ σοφία καὶ μεγαλειότης αὐτοῦ ἐστὶν· καὶ ἡ αὐτῆ ἀλήθεια, ἀπερ ἐκεῖνα πάντα. Καὶ οὐκ ἐστὶν ἐκεῖ ἕτερον μὲν τὸ μακάριον εἶναι, ἕτερον δὲ τὸ μέγαν ἢ σοφὸν ἢ ἀληθινὸν ἢ ἀγαθόν, ἢ ἕλιως αὐτὸ τὸ εἶναι· δεικνύς διὰ τούτων πολλαπλῶς τὰ πολλὰ ὡς ἐν ὀνομαίμενῳ, τῷ ἡμετέρῳ νῦ, ἕτερα·

Ἐπὶ ὁ Νύσσης ἐν τοῖς Ἀντιφθέτικαῖς φησιν, Εἰ γὰρ οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τινος ἰδιαιότητος ἐννοίας καταλαμβάνεται, πάντα δὲ ἀλλήλοις διὰ τῆς κατὰ τὸ σημαίνοντος συγχύσεως ἀναπέ-φυρται, μάταιον ἂν εἴη πολλαῖς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπωνυμίας κεχρησθαι, μηδεμίαν τῆς κατὰ τὸ σημαίνοντος διαφορᾶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὀνόματα διαστειλλούσης. Εἶτα δεικνύς ὅτι διὰ ἰδίας ἐπινοίας ἐκάστῳ τῶν ὀνομάτων ἀποδίδοναι, μὴ μέντοι καὶ διάφορα πράγματα αὐταῖς ἐπὶ Θεοῦ ἀποκρίνεσθαι, ἐπάγει, Ἀλλὰ ἡμῶς οὐ τὸ ὀνομαζόμενον ταῖς ἐννοίαις συνδιασχίζομεν, ἀλλ' ὁ τί ποτε καὶ οὐσίαν ἐστὶν, ἐν εἶναι πεπιστευκότας, πρὸς ἀ-σας τὰς οἰκίας ὑπολήψεις, οἰκειῶς ἔχειν τὸ νοη-θὲν ὑπεκλήψασθαι.

Ἐπὶ ὁ μέγας Διονύσιος ἐν β' Παρὶ ἡμετέρας καὶ διακεκριμένης θεολογίας (13), Τὰς θεωνυμίας ἀπόσας, καὶ δὴ τὸ τῆς ἀγαθότητος ὄνομα, φησιν, εἰ μὴ παρὶ τῆς ὁμοῦ θεότητος φαίη τις τοῦτο εἰρη-σθαι, βλασφημαῖν καὶ ἀποσχίσειν ἀπόσας τοῦ ἀπὸ τῆς ὁμοφυωμένης ἐνάδα.

Ἐπὶ καὶ ταῦτα περὶ ἐνεργείας πρόσκεισθαι. Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν β' τῶν Θεσσαλονίων φησιν, Εἰ τὸν-των πᾶσα ἐνεργεια καὶ δόξα τῆς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἐστὶν, δι' ἧς τὰ πάντα ἐργάζεται, πῶς ἂν εἴη φύσεως γοννητῆς; Ὁ αὐτός, ὁμοῦν ὁμοφυῶς ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ὡς εἴη αὐτὴν ἔχων ἐξουσίαν καὶ

(15) De div. nom.

δύναμιν· μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὡς ἡ ζωσα καὶ οὐκ ἄ- *A ipse vivens et essentialis operatio et virtus et sapi-*
σιώδης ἐνέργεια, καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ *entia Patris existat.*
Πατρὸς.

Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σεραπίωνα ἐπι-
στολῇ, Ἐνδὲ γὰρ δυοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ζῶντος
λόγου, μίαν εἶται δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν
ἀγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν αὐτοῦ ζωὴν, οὖσαν
ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν, ἥτις ἐκ Πατρὸς
λέγεται ἐκπορεύεσθαι, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Υἱοῦ,
τοῦ ἐκ Πατρὸς ὁμολογουμένου, ἐκλάμπει καὶ
ἀποστέλλεται καὶ δίδοται.

Ἄλλοι τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων γέγονε καὶ τοῦτο,
ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ἐνεργητικός ἐστιν,
ὡ διαφέρει τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ ταυτὸ ἐστιν
οὐσία καὶ ἐνέργεια. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἀπλῆς καὶ ἰσω-
μένου φύσεως τῶν αὐτῶν τῆ οὐσίας ἐπιδέχεται λόγον *B*
ἢ ἐνέργεια, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πάσαν ἀπλό-
τητα νοῦτο, κατὰ τὴν ἐκτεθείσαν τῶν ἁγίων δι-
δασκαλῶν ὃ προέκειτο δεῖξαι.

Ὁ δὲ πῶναντίον ἡ σύνοδος ἐν τῷ Παλαμτικῷ
τόμῳ ἀπεφάνετο. Καὶ οὐ μόνον ἀπλῶς διαφέρειν,
ἀλλὰ καὶ τὸν προσηρηθημένον τρόπον διηρῆσθαι
καὶ ἀντικεῖσθαι ἐκαυνομένην. Ἐπεὶ δὲ τὴν οὕτω
διαρρηχθεὴν ἐπὶ Θεοῦ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐνέρ-
γειαν, μᾶλλον δὲ ἐνεργείας, ταύτας Θεοῦ καὶ
θεότητος ὁμολογοῦντας, οὐκ αἰσχύνονται, ἀτόθεν
καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι πρὸς τὴν κοινὴν τῶν Χρι-
στιανῶν περὶ Θεοῦ δόξαν ἐναντίον ἐστίν. Ἡ γὰρ
καθολικὴ πίστις ἕνα Θεὸν καὶ μίαν Θεότητα προσ-
κυβεῖν παραδίδωσι· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἐμφυτον, ὡς
τις ἐννοία κοινὴ καὶ πρώτη ταῖς διανοαῖς τῶν ἕνα
θεῶν ὁμολογούντων· ὡς εἰ τις, πολλὰς Θεότητας
παραδέξαιτο, τοῦτον ἀνάγκη καὶ πολλοὺς Θεοὺς
ὁμολογεῖν. Δεὶ οὐδὲ τρεῖς Θεότητες ἐπὶ τῆς ἁγίας
Τριάδος ὁμολογοῦμεν διὰ τὸ τρίτον τῶν ὑποστά-
σεων, ἵνα μὴ καὶ τρεῖς Θεοὺς, τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσμολογεῖν ἀναγκασθῶμεν.
Ὡς δὲ πολλὰς Θεότητας φασιν, ὡς ἐκ τῶν προτεθέν-
των ἔηλον· ὥστε καὶ πολλοὺς Θεοὺς ὁμολογεῖν
ἀναγκάζονται. Φανερώτερον δὲ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων
ἐπιχθήσεται.

Αὐτίκα ὁ Θεολόγος μέγας φησὶν, Ἡμῖν δὲ εἰς
Θεὸν, δεῖ μίαν Θεότης. Καὶ ἔηλον ἐντεῦθεν ὡς οἷς *D*
ὁ μίαν Θεότης, τοῦτοις οὐδὲ εἰς Θεός. Τίς δὲ ἐστὶν
ἡ Θεότης; Ἀὐτὴ ἡ τοῦ ἐνδὲ Θεοῦ τρισυπόστατος οὐ-
σία. Οὕτω γὰρ ὁ αὐτὸς φησὶν, Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ
Θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν, τὰ ἐν οἷς ἡ Θεότης, ἢ,
τὸ γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἡ ἡ Θεότης. Ἐξέ-
φυγε τὸ ἐν οἷς, ἵνα μὴ σύνθεσις ὑπονοηθῇ, ὡς ἄλλο
τῆς Θεότητος ἐν τοῖς προσώποις, καὶ ἐπηγάγεν, ἡ ἡ
Θεότης, αὐτὰ τὰ πρόσωπα Θεότητα λέγων, τὸν Πα-
τέρα καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀλλὰ τί δεῖ τοῦτο τὸ ἀτοπον αὐτοῖς ἐπάγειν, οἷς γε
διαβρήθην ὁμολογοῦσι καὶ γράφουσιν ἐπιβεβαιούντες
ὅτι ἐκάστην τῶν ἐνεργειῶν ἑκείνων καὶ δυνάμεων
οὐδὲν ἀτοπον καὶ Θεὸν ἀναγορεύειν· καὶ τοῦτ' ἀνα-
φύρουσιν ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ ταῖς ὁμολογαῖς τῷ

Sanctus Athanasius, in epistola ad Serapionem ;
Cum enim unus sit Filius, vivens scilicet Verbum,
una sit necesse est perfecta plenaque sanctificans et
illuminans ejus vita, quæ ipsius operatio donumque
est, ac ex Patre procedere dicitur; idcirco quod ex
Filio, quem ex Patre esse exploratum est, elucet
atque mittitur, daturque.

Manifeste igitur ex dictis hoc quoque ostensum
est, Dei operationem seu virtutem qua est efficax
ac vi agendi pollet, non distingui ab ejus essentia ;
sed idem esse essentiam et operationem seu vir-
tutem. In natura enim simplici et inextensa
operatio eandem ac essentia rationem recipit, ne
quod omnem excedit simplicitatem, compositum
intelligatur, juxta nobis expositam sanctorum
doctrinam; quod nobis probandum propositum erat.

Ejus contrarium synodus in Palama Tomo de-
crevit ac sanxit; nec quovis modo solum distingui,
sed eo qui superius recensitus est, dividi atque
opponi, nova fide conscripsit. Quod vero non illo
pudet, quod sic divisam in Deo ab ejus essentia
operationem, seu magis operationes, Deus illas ac
Deitates fatentur, inde id quoque manifestum est:
communis Christianorum de Deo opinioni eorum
commentum hoc contrarium esse. Fides enim ca-
tholica unum Deum unamque Deitatem tradit;
idque innatum velut communis quedam primaque
conceptio eorum animis est, qui unum Deum con-
fiterentur. Quamobrem si quis plures Deitates admi-
serit, hunc necesse est plures quoque Deos confite-
ri. Hincque est ut nec plures Deitates in sancta
Trinitate confiteamur, eo quod tres sunt hypostases
ac personæ, ne et tres Deos Patrem et Filium et
Spiritum sanctum perinde confiteri necesse habea-
mus. Illi autem plures admittant Deitates, ut ex
dictis manifestum est, quocirca etiam necesse est
ut plures Deos fateantur. Clariusque ex sancto-
rum dictis monstrabitur.

Statim namque ait magnus Theologus: Nobis
vero unus Deus, quod una divinitas. Hincque advo-
liquet, quibus non sit una Divinitas, nec unum esse
Deum. Quænam vero est divinitas? Ipsa nimirum
unius Dei triue subsistens essentia. Sic enim idem
ait, Unum enim in tribus Deitas, et tria unum, in
quibus est Deitas, aut, quod verius ac proprie magis
dicatur, quæ est Deitas. Consulo vocem in his cavet,
ne qua compositio existimaretur, velut Deitas aliud
esset in personis; adjecitque, quæ est Deitas;
nimirum ipsas personas Deitatem vocans, Patrem
scilicet et Filium et Spiritum sanctum.

Sed quid necesse hoc eis absurdum imponere,
cum ipsi discrete confiteantur ac scribant, asserant-
que, quamlibet harum operationum atque virtutum,
nullo inconvenienti Deum prædicandam esse;
idque in canticis et confessionibus Deo tribuam?

Non enim velut sequatur ex eorum positionibus, deorum illis multitudinem tribuimus, sed ex illorum ipsa confessione repræsentamus. Cum autem hasce operationes ac Deitates multas esse dicant ac increatas, et quæ numerum superent, quæ utique etiam aliæ ab aliis, simulque ab essentia distinguantur, sicut quod essentia expers est ab essentia, quodque subsistens est ab eo quod non ipsum vera existat, quod est visibile ab eo quod invisibile est, quod est inferius ab eo quod eminent, et infinities infinite eminent, juxta oppositionum quas commentum sunt genera, liquet fore, ut et in Deo, dii (ut eorum verbis loquar) tantum inter se et ab essentia distinguantur.

III tamen divinum Maximum audiant, dicentem: *Quod substantiam non habet, Deitas non est.* Gregorium item Theologum, partim quidem oratione sinedri in saum patrem, dicentem: *Quonam vero modo mensuram admittit, quod est infinitum; ut quæ rerum finitarum affectio est, ea sit et Deitatis, gradibus superioribus inferioribusque commensæ?* partim vero in prima de pace oratione: *(Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium¹⁰, ut non unam, aut simplicem Deitatis naturam inducat, sed tres nimirum inter se peregrinas ac abhorrentes et dissipatas, nec mirum dictum, excessibus defecibus pugnantibus?)*

Præterea sancta et œcumenica prima synodus in bene modum in Actis pronuntiat: *Fides autem catholicæ unam Deitatem novit, Patris et Filii et Spiritus sancti, præter quam non reputabitur alia.* Ad hæc sancta et œcumenica tertia synodus sic et ipsa in Actis pronuntiat: *Si quis non confitetur in sancta Trinitate unam Deitatem, unum regnum et dominationem, anathema sit.*

Gregorius Nyssenus, in orat. *Quæ sit Christiani professio, Deitatum numerum in multitudinem turbamque producere eorum duntaxat est, qui multitudinis deorum errore laborant; Deitatem autem prorsus negare, illorum sit impietatis, qui Deum tollant.* Idem in Confutationibus: *Excepta duntaxat divina natura, quod sit increatum, nihil est; increatumque inter et increatum nihil quis interesse putaverit.* Quibus item ad Pulcheriam scribit: *Nihil aliud præter unum est, præter Patrem et Filium et Spiritum sanctum.*

Sanctus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus: *Sicut unum Deum, ut sentimus, accepimus, sic et unam Deitatem confiteri docti sumus.* Eiusdem, *Unam confiteor sanctæ Trinitatis Deitatem. Unam hanc agnosco æternam, ingenitam, principii expertem, increatam.* Idem in dicta jam suæ fidei professione: *Numeratur sanctissima Trinitas, non essentiis ac naturis, vel distinctis Deitatibus, absit; sed hypostasibus duntaxat seu personis, et proprietatibus.* Sanctus Joannes Damascenus: *Non Deita-*

A Θεῶ; Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐπίμενον ταί; θέσειν αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης τὸ τῶν Θεῶν πλῆθος αὐτοί; ἐπιφέρουσι, ἀλλ' ἐξ ὧν ὁμολογοῦσι παριστώμεν. Εἰ δὲ τὰς ἐνεργείας ταύτας καὶ Θεότητας πολλὰς εἶναι φασὶ καὶ ἀκρίστους, καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσας, αἱ δὲ καὶ ἀλλήλων πραγματικῶς διαφέρουσι, καὶ τῆς οὐσίας ὁμοῦ, ὡς τὸ ἀνούσιον τῆς οὐσίας, καὶ τὸ ὑπεσῶς τοῦ μὴ ὑπεσῶτος, καὶ τὸ ὁρατὸν τοῦ ἀοράτου, καὶ τὸ ὑφειμένον πρὸς τὸ ὑπερκαίμενον, καὶ ἀπειρώς ἀπειρώς ὑπερκαίμενον κατὰ τὰ τῶν ἀντιθέσεων ὅσα ἐξῆρπον εἶδη, φανερὸν ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ Θεῷ θεοὶ, κατ' αὐτοῦς εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀλλήλων καὶ τῆς οὐσίας διοίσουσιν.

B 'Ἄλλ' ἀκούετωσαν τοῦ θεοῦ Μαξίμου, λέγοντος, "Ὅτι τὸ ἀνούσιον οὐ Θεότης· καὶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, τοῦτο μὲν ἐν τῷ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Ἐπιταλίῳ, φάσκοντος, Πῶς δὲ μετρίται τὸ ἀπειρον, Ἰν' ὃ τῶν κεπερατωμένων ἐστὶ, τοῦτο πᾶσι Θεότης, βαθμοὶ μετρομένη καὶ ὑποβάσει; τοῦτο δὲ ἐν τῷ Εἰρηνικῷ πρώτῳ, Ἴνα εἰ ἀγαπᾶται ματαιότῃ καὶ ζητεῖται ψεύδος, οὐ μίαν οὐδὲ ἀπλῆν Θεότητος φύσιν εἰσάγοντας, ἀλλ' ἦτοι τρεῖς ἀπεξηγώμενας ἀλλήλων καὶ διασπαρμένας, οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰπεῖν, καὶ μαχομένας ἀπειροβλαῖς καὶ ἐλλείψεσιν;

C "Ἐτι ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη πρώτη σύνοδος οὕτως ἐκφωνεῖ ἐν τοῖς Πρακτικῶς· Ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν οἶδε Θεότητα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατ' ἧς οὐ λογιθῆσται ἑτέρα. Ἐτι ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη τρίτη σύνοδος οὕτως ἐν τοῖς Πρακτικῶς; καὶ αὕτη ἐκφωνεῖ· "Ὅστις οὐκ ὁμολογεῖ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος μίαν Θεότητα καὶ μίαν βασιλείαν καὶ μίαν δυναστείαν, ἀνάθεμα.

D "Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ, Τί τοῦ Χριστιανοῦ ἐκάγγελμα· Τὸ εἰς πλῆθος ἐκτείνεσθαι τὸν ἀριθμὸν τῶν Θεοτήτων μόνων τῶν τὴν κολύθησαν πλῆρη νενοσηκῶτων ἐστὶ· τὸ δὲ καθόλου ἀρνεῖσθαι τὴν Θεότητα ἄθεον ἢν εἶη. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀντιβήρτικῶς· Ἀκρίστον δὲ, πλῆν τῆς θείας φύσεως, οὐδὲν· καὶ ἀκρίστου πρὸς ἀκρίστον οὐδὲ μίαν ἢν ἐννοήσῃ τις διαφοράν. Καὶ ἐν τοῖς πρὸς Πουίχηριαν· Οὐδὲν ἄλλο προαιώνιον, πλῆν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

"Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, "Ὅσπερ ἕνα Θεὸν φρονεῖν παρελάβομεν, οὕτω καὶ μίαν Θεότητα ὁμολογεῖν ἐδιδάχθημεν. Τοῦ αὐτοῦ· Μίαν ὁμολογῶ τῆς ἁγίας Τριάδος Θεότητα. Ταύτην μόνην γινώσκω, ἀίδιον, ἀναρχον, ἀκρίστον. Ὁ αὐτὸς ἐν τῇ προβήρησει ὁμολογία αὐτοῦ· Ἀριθμεῖται ἡ παρὰ τὴν Τριάδα οὐκ οὐσίας καὶ φύσεσιν, ἢ διαφόροις θεότησιν, ἀπαρτε, ἀλλ' ὑποστάσει μόνον καὶ ἰδιότησιν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· Οὐ Θεοτήτων Τριάδα, ἀλλ'.

¹⁰ Psal. iv, 5.

ὑποστάσεων, οὐδὲ μονάδα προσώπων, ἀλλὰ

lum Trinitatem sed hypostasem; nec personarum unitatem, sed Deitatis colentes, eos qui hanc dividunt, scindimus.

Καὶ μὴν καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι οὐ μικρὰν περὶ τῆς μὴς Θεότητος πρόνοιαν ποιοῦνται. Οὕτω γὰρ ἐν τῇ νομικῇ ἐξηγονταβιβλίῳ κεῖται, Χριστιανός ἐστιν ὁ πιστεύων μίαν εἶναι Θεότητα ἐν Ἰσῷ ἕξουσίᾳ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ὁ δὲ παρὰ τὰ εἰρημέτα δοξάζων αἱρετικός ἐστιν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τοῦ Κώδικος· Ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ Θεότητι ἰσοδύναμον οὐτε Χριστιανός λέγεται, ἀλλ' ἄφρων ἐστὶ καὶ αἱρετικός, καὶ ἀτιμὸς, καὶ τιμωρεῖται.

Quin leges quoque civiles haud exigam assensuenda uni Deitati habuere diligentiam. Sic enim libro sexagesimo Juris habetur: Christianus est, qui unam credidit Deitatem in pari potestate, Patris et Filii et Spiritus sancti: qui autem contra ea quae dicta sunt, sentit, haereticus est. Ex eodem libro codicis: Qui non sentit sanctam Trinitatem in una Deitate pari potentia, nec Christianus audit, sed demens est et haereticus et infamis, dignisque qui poenis subjiciatur.

Ὅτι μὲν οὖν ἡ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας τῆς συνθέου ἀπόφασις, κατὰ τὴν ἐν τῷ Τόμῳ τοῦ Παλαμά πῶστιν, ἐναντία καὶ πολέμιός ἐστι τῇ κοινῇ καὶ ὁμολογουμένῃ περὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ δόξῃ, τῇ τε παρὰ τῶν ἁγίων πάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ κηρυττομένη πῶστι, ἰκανὰ τὰ εἰρημέτα, εἰ μὴ τις ἐκκυψῶται, καὶ τυφλώττειν ἐθέλοι. Ἰσοῦς δέ τις θαυμάσειεν, πῶς εἰς τοσοῦτον κατηνέχθησαν ἐνάσις καὶ ἀπονοίας· καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ τοιαῦτα περὶ Θεοῦ καὶ οὕτως ἐναντία ψηφίσασθαι. Περὶ δὲ τούτου, εἰ θαυμάζειν ἄξιον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν θαυμαστῶν· πολλὰς γὰρ τοιαύτας διαφθορὰς εὐρήσει τις ἐν τῷ κόσμῳ γανομένης καὶ οὐσίας· ἐπι καὶ ῥῆθον κακίας μεταλαθεῖν ἢ ἀρετῆς μεταδοῦνα· καὶ, Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· καὶ, Δεῖ αἰρῆσεις εἶναι, ἵνα οἱ ἐν ἡμῖν δοκιμαί φαινῶνται, ὡς φησι Παῦλος. Ἐπειτα παρ' Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα, ἢ

Sane igitur, quod synodi sententia de essentia et operatione. pro ea fide quae in Palamæ Tomo scripta est, contraria sit pugnetque omnino communi et exploratae de uno Deo opinioni, eique quæ a sanctis omnibus in Christi Ecclesia prædicatur; fidei, abunde probant, quæ dicta sunt, nisi quis surdus est, ac sponte cæcutire velit. Forte vero non desit, qui miretur, quomodo in tantam demontiam ac insaniam illi abrepti sint; quæve illis causa, ut talia, sicque contraria de Deo sancirent. Plane ad hoc quod spectat, etsi dignum sit admiratione nihil tamen propensius mirandum. Multas quippe ejusmodi corruptiones inveniet quis in sæculo exstitisse, atque exstare. Facilius namque est, vitii commercium inire, quam impartiri virtute; et: *Necessesse, ut veniant scandala* 11; et: *Oportet et hæreses esse, ut qui probati sunt in nobis, noti fiant, ut ait Paulus* 12. Deinde, hæc illius Ecclesiae sunt ejusque facinora, quæ in multis magnasque atque apertas prolapsa hæreses, multisque multorum malorum auctor exstitit, tum ipsa diu naufragium passa, tum quæ alios plures pari secum naufragio morserit. Quod si id illi olim quasi inolitum exque antiquo more, quid mirum nunc etiam aliquid simile illi accidisse, cum sapientia divinatorumque meditatio ac exercitatio genti deest? Sin vero etiam causam aliquam dicere necesse est, nimirum superbia sapientiaeque opinio hujus causa corruptionis fuit; quarum prior Neum hominibus inimicum constituit: *Dominus enim superbis resistit* 13; et: *Incor incompositum Deus non introibit* 14; altera vero illos qui ea præditi sint, plenos proprii sensus ac contentionis facit, eo adducens, ut levitate mentis esse se aliquid ex seipsis, cum sint nihil, existi-

11 Matth. XVIII, 7. 12 I Cor. XI, 19. 13 I Petr. V, 5. 14 Sap. I, 4.

(14) Εἰς ἀσύνθετον καρδίαν. Haud dubium quin respiciat locum Sapientiae marginali ascriptum, sive ex alia littera ita scripserit, sive ex memoria, sensum non verba posuerit. Est ibi: Εἰς κακότεχνον ψυχήν, malitiosam animam τὸ ἀσύνθετον, perinde reddi possit, *pervicax, dicto non audiens pravarianans nec pactis ac contentis stans*. Vid. Hesych. et Suid. Pungunt ista Græcos, qui dum sapientiam sibi arrogant, ac quasi gentis propriam volunt, aliosque contemnunt, in graves sæpe errores prolapsi sunt: quanquam nunquam in eis defuerunt vere sapientes, ne extremis quidem temporibus, et cum sa-

piencia videtur Graciam reliquisse una cum libertate. Propria causa erroris Palamitarum, ipsa est quam Maximus crebro inculcat in Monothelitas: quod nempe non distinxerint verum significata. Ut enim illi in voce ὀλέθηα, sic isti in voce ἐνέργεια in qua ipsa erraverant Monothelitæ, etsi ex alio capite; unam ipsam dicentes Dei et hominis in Christo, quam Palamitæ in ipso Deo multiplicem ac distinctam ponant; pro ipsa virtute, et qua Deus ἐνεργητικός est; agendi scilicet vi præditus. Nunc effectus constat esse plures.

ment²¹. Hincque adeo contingit, ut reliquos omnes contemnuant, ac neque videre neque audire videantur.; *velut aspidis surdæ similes et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium*²²; de quibus etiam dixit Psalmista: *Cecidit ignis super eos, et non viderunt solem*²³; et: *Propter quæ venit illos in passiones ignominia*²⁴, juxta quod Scripturæ

Hæc itaque, cum hujus corruptionis causæ fuerint, indeque illa ortum habuerit, aliis dicendum relinquo; ad præsens autem quod attinet, ex subjecta quæstionis materia, corruptionis causa existisse videtur; primum quidem, quod cum illis constitutum esset, ut de essentia et operatione loquerentur, non ante distinxerunt quot modis operatio dicatur, cum illa tribus modis et dicatur et intelligatur, ut dictum est, nec statuerunt de qua illis sermo erat; quod ipsam in causa fuit, ut non composite atque de proposita quæstione loquerentur. Ex quo illis contigit, ut non recte decernerent; operationem, qua Deus agendi vi præditus ac efficax est, ab ejus realiter distinctam essentiam temere pronuntiantes, ac ipsum suam esse operationem negantes. Qua utique ratione, ipsum hoc secundum se impossibile videtur, ut dicatur, Dei essentiam non esse ejus operationem. Est enim contradictio, ac si quis dicat, Dei essentiam non esse ejus essentiam. Dictum est enim, operationem, qua Deus agendi vi præditus ac efficax est, ejus essentiam esse.

Secundo, quod cum operatio, uti dictum est, multipliciter dicatur, quæ multis locorum sancti de operatione uno sensu locuti sunt, illi alio acceperunt, idemque pene illis accidit, ac si qui de cane loquentes, alter de canino aut sidereo sermone instruat. Hoc enim alii aliis ferere videantur, belloque implacabili pugnant, eo scilicet errore qui ex varia ejus vocis acceptione est.

Tertio, quod quam sancti secundum rationem distinctionem dixerant, ipsi in Deo secundum rem intellexerunt: inque eum modum, distincta ratione, distinctas illi res tradiderunt.

Quarto, quod ea quæ sanctis dicta sunt de discretionem divinarum personarum, velut de discretionem essentia: et operationis in Deo dicta acceperunt; nempe nescientes duorum alterum necesse esse, ut vel operationem personam subsistentem ponant, vel etiam Filium et Spiritum sanctum non subsistentes, quod ita opinantur, dicant; et ut per se vere actu existere, ut ipsi loquuntur, non existimantur.

Quinto, quod ea quæ dicta sunt per circumlocutionem, de distinctis rebus intellexerunt. Velut cum Damascenus ait: *Trinæ lucis Deitatem, singularem, ex una trine subsistente natura effulgentem nitorem, Genitorem principii expertem, ejusdemque naturæ Verbum Patris, et Spiritum sanctum coregnantem*, qua nempe hæc circumloquendo gra-

α σται φωνῆς ἐπαδόντων· περι ὧν καὶ ὁ Ψαλμῶδς· εἶπεν, *Ἐβασε πῦρ ἐπ' αὐτοῦς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον*· καὶ, *Δι' ἃ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας*· καὶ, *Δι' ἃ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας*, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *ira Dei in filios dissidentia*²⁵; *Propter quæ tradidit* verbis proditum est.

Εἰ τοίνυν ταῦτα τῆς φθορᾶς ταύτης αἰτία, ἄλλοι· λέγειν παρήμι· ὅσον δ' οὖν πρὸς τὸ παρὸν, ἐκ τῆς περὶ τὸ ζήτημα ὑποκειμένης ὕλης αἰτία τῆς διαφθορᾶς ταύτης γεγενῆσθαι· δοκεῖ, πρῶτον μὲν δεῖ περι οὐσίας καὶ ἐνεργείας προθέμενοι εἰπεῖν, ὅτι προωρίσαντο ποσαχῶς ἡ ἐνέργεια, τριχῶς αὐτῆς λεγομένης καὶ νοουμένης, ὡς εἴρηται· οὐδὲ δωρίσαντο περὶ ποίας αὐτοῖς ὁ λόγος, ὃ καὶ αἰτία γέγονε τοῦ μὴ ἐδτάκτως περὶ τοῦ προβλήματος διαλεχθῆναι. Ἐξ οὗ τούτοις συνέθη μὲν δὲ ὀρθῶς ἀποφῆσθαι τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἐνεργητικός ἐστὶν ὁ θεὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ, κατὰ τὸ πρᾶγμα διακεκριθῆαι ἀπῶς ἀποφανόμενοι, μὴδὲ εἶναι αὐτὸν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Καθ' ὅν δὲ λόγον καὶ δοκεῖ καθ' αὐτὸ ἀδύνατον τὸ λέγειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἐστὶ γὰρ ἀντίφασις, καὶ ταυτὸν, ὡς εἰ τις λέγοι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Εἴρηται γὰρ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἐνεργητικός ἐστὶν ὁ θεὸς, τὴν οὐσίαν εἶναι αὐτοῦ.

β'. Ὅτι τῆς ἐνεργείας· πολλαχῶς, ὡς εἴρηται, λεγομένης, τὰ ὑποδιήποτε τοῖς ἀγίοις εἰρημένα ἐφ' ἑτέρου σημασινομένου τῆς ἐνεργείας, οὗτοι ἐφ' ἑτέρου ἐδέξαντο· καὶ παραπλήσιον συνέθη, ὡς περὶ ἂν εἰ τινες περὶ κυνὸς τὸν λόγον ποιούμενοι, ὁ μὲν περὶ τοῦ χερσαίου κυνὸς διελέγετο, ὁ δ' ἐπὶ τοῦ θαλαττίου ἢ ἀστρῶου τὸν λόγον ἐξήκουε· τοῦτο δ' ἂν ἦν ἀλλήλους μαίνεσθαι δοκεῖν, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἔχειν διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας· πλάνην.

γ'. Ὅτι τὴν παρὰ τῶν ἁγίων κατὰ λόγον λεγομένην διαφορὰν οὗτοι διαφορὰν ἐπὶ Θεοῦ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐνόησαν· καὶ οὕτω τὰ διάφορα τῶν λόγων διάφορα οὗτοι πρᾶγματα παρέδωσαν.

δ'. Ὅτι τὰ περὶ διακρίσεως εἰρημένα τοῖς ἀγίοις τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων ὡς περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἐνεργείας εἰρημένον ἐπὶ Θεοῦ ἐδέξαντο· ἀγνοήσαντες ὡς δυσὸν ἄτακτον ἀναγκαῖον, ἢ καὶ τὴν ἐνέργειαν ὄφρα εἶναι ἐπίθεσθαι πρόσωπον, ἢ καὶ τὸν Ἰῶν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνυπόστατα· καὶ αὐτοῦς εἰπεῖν, καὶ οὐ καθ' ἑαυτὰ ὄφρα εἰστέτατα κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἠγγεῖσθαι.

ε'. Ὅτι τὰ περιφραστικῶς εἰρημένα ἐπὶ πραγμάτων διαφερόντων ἐνόησαν. Οἷον ὡς ὅταν ὁ Δαμασκηνὸς λέγει, *Τρισσοφαῆ θεότητα, ἐνιαλίαν ἐκλάμπουσαν ἀληθῆ ἐκ μιᾶς τρισυποστάτου φύσεως, Γεννήτορα ἀναρχον, ὁμοφυῶς τὸ Λόγον Πατρὸς, καὶ συμβασιλεύον ὁμοούσιον Πνεῦμα*, περιφραστικῶς ταῦτα χαριέντως καταποικίλλων. Οὐ γὰρ

²¹ Galat. vi, 3. ²² Psal. lvi, 3. ²³ ibid. 9. ²⁴ Ephes., v, 6. ²⁵ Rom. i, 26.

ἄλλο γρῆ νοεῖν, ἄλλο μὲν πρᾶγμα τὴν τρισσοφαῖαν ἄθεότητα, ἄλλο δὲ τὴν ἐνιαίαν ἐκλάμπουσαν ἀγλήν· ἄλλο δὲ τὴν μετὰ τρισυπόστατον φύσιν· ἄλλο δὲ τὸν γενήτορα καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα. Οὐδ' ἔταν ὁ μέγας Ἱερόθεος ἐν τοῖς ἐρωτικαῖς Ὑμνοῖς λέγει, Ὅτι μὴ τις ἔστιν ἀπλή δύναμις ὁ Θεός, δηλονότι ἐξ ἑαυτῆς καὶ δι' ἑαυτῆς καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἑαυτὴν ἀνακυκλοῦσα, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἀεὶ ταυτῶς ἀναλιτομένη, κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας προθέσεις, εἰς διάφορα τὸν Θεὸν ἀναγκασθησόμεθα διαιρεῖν· οὐδ' ἔταν λέγεται τῷ θεῷ Διονυσίῳ, ὡς ἔρα ὁ Θεός ἐξ ἑαυτοῦ πρόεισιν.

ζ'. Ὅτι τὰ ἐπὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας εἰρημένα τοῖς ἁγίοις ἐπὶ τῶν κτισμάτων, ὡς περ ἂν εἰ ἐπὶ Θεοῦ εἴρητο, καὶ οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἠξίωσαν ἔχειν. Οἷον ὡς ἔταν ὁ ἅγιος· λέγει Διονύσιος, Οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ φυσικῆς ἐνεργείας χωρὶς· καὶ αὖτις, Τὸ μὴ ὁμιῶν ἐνέργειαν ἔχειν οὐκ ἐστίν, οὐτε τί ἐστίν, οὐδὲ ἔστιν ὁλοῦς αὐτοῦ Θεός. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν ὄντων εἴρηται· Οὐδὲν γὰρ, φησί, τῶν ὄντων. Ὁ δὲ Θεός οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστίν, οὐδ' ὁμοστοιχος οὐδὲ συναριθμούμενος· αὐτοῖς ἐστίν, ἀλλὰ ὑπὲρ τὰ ὄντα ἀσυγκρίτως ὑπερανωχημένος. Καὶ ὁ Δαμασκός ἐν ἑπιπέδῳ λέγει, Ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργητὴν. Ἐνέργεια μὲν ἡ δραστηριότης καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις· ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν· ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα· ἐνεργητὴν δὲ ὁ κεχρημένος τῆς ἐνεργείας, εἴτουν ἡ ὑπόστασις, αὐτὸ τὸ ὑφ' ἑστέως ἀρσώμενον. Καὶ τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ὄντα ὁ αὐτὸς ἀποδέκτων διωρίσατο. Ὅτι γὰρ οὐ περὶ τῆς ἐνεργείας καθ' ἑν ἔστιν ἐνεργητικὸς ὁ Θεός; ταῦτα διαλέγεται, περὶ δὲ τῶν τοῖς κτίσμασιν ἀριθμουμένων ποιεῖται τὸν λόγον, πρῶτον μὲν δῆλον ἀπὸ τοῦ μὴ προσθεῖναι τὸν ἅγιον ταῦτα λέγοντα ὅτι ἐπὶ Θεοῦ ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ τὰ ἐξῆς, ἢ ὅτι ἐπὶ Θεοῦ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτως, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τοῦ κεχρησθαι τῇ ἑαυτοῦ ἐνεργείᾳ τὸν ἐνεργητὴν εἰπεῖν· ὁ γὰρ Θεός οὐ χρῆται τινι εἰς τὸ δημιουργεῖν ἐξ οὐκ ὄντος, ἢ ποιεῖν ἀπλῶς, ὡς περ ἂν εἰ μὴ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔρχει. Τὸ γὰρ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα διὰ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ δημιουργεῖν οὐδὲν τῷ λόγῳ λυμάνεται· Οὐ γὰρ ὡς δι' ὄργανον ἢ δούλου, ἀλλ' ὡς φυσικῆς καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως, ὁ αὐτὸς ἁγίως φησὶ· καὶ ἴσον ἐστὶ λέγειν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ δημιουργεῖν τε καὶ ποιεῖν. Ὁ γὰρ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κατὰ ἐργάζομαι, φησὶ. Μία γὰρ οὐσία ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ μία δύναμις, καὶ ἐν πρᾶγμα· ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς οὐσίας οὐ φησὶν αὐτοί. Φανερώτερον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κινήσιν ταύτην τὴν ἐνέργειαν εἰπεῖν. Ἐν γὰρ τῷ Θεῷ κινήσιν οὐ φαμέν. Ἡ γὰρ κίνησις καθ' ἑαυτὴν ἀτελής· τοῦ γὰρ τέλους ἐνεκα γίνεται· ὁ δὲ Θεός, τέλος ὄν τὸ πάντων τελειώτατον, ἐστὶ μὲν τοῖς ἄλλοις αἰτίως κινήσεως, αὐτὸς δὲ ἀκίνητος. Διὸ καὶ ἐν

A te variat. Non enim aliud intelligendum; ita nimirum ut rem aliam velit, trine lucis Deitatem; aliam vero, singularem effulgentem nitorem; aliam autem, unam trine subsistentem naturam; ac postremo aliam, Genitorem. Verbumque et Spirituum. Nec cum magnus Hierotheus in amatoris Canticis dicit: *Quod Deus una quaedam simplex virtus est, ex seipsa et per seipsam et in seipsa seipsam revolvens, atque in seipsam semper eodem modo revertens*, juxta diversas has propositiones necesse habebimus Deum in diversa atque distincta dividere; ac neque cum ait beatus Dionysius, *Deum ex seipso procedere*.

B 6. Sexto, quod ea quæ dicta sunt sanctis de essentia et operatione, in rebus creatis, ac si dicta in Deo essent, sic et in eo se habere voluerunt. Ut cum sanctus Dionysius dicit, *Nihil in rebus esse absque naturali operatione*; ac rursus: *Quod nullam habet operationem, neque est, neque aliquid est, neque ulla prorsus ejus positio, seu affirmatio est*. Hæc enim de rebus (id est, iis quæ sunt) dicta sunt. *Nihil enim, inquit, in rebus*. Deus autem nulla rerum est, nec ejusdem ac illæ ordinis. aut qui rebus connumeretur, sed supra res, ac ea quæ sunt, incomparabiliter eminens. Cum item Joannes Damascenus sic ait: *Aliud est operatio, aliudque operativum* (ut sic dicam), atque aliud opus, et aliud operans. *Est enim operatio, efficax ac substantiulis naturæ motus; operativum autem, natura, ex qua operatio procedit; opus vero, operationis effectus; operans denique, qui utitur operatione; id est, hypostasis, ipsa scilicet subsistens persona*. Nam et ipso ad ea quæ sunt, seu ad res attendens, hoc ita distinxit. Quod enim non hæc loquatur de operatione, qua Deus vi agendi præditus est, sed de illius sermonem habeat, quæ creatis adnumerantur, primum liquet ex eo quod sanctus hæc loquens, non addiderit: *In Deo aliud est operatio, aliud quod vi agendi præditum est, et quæ sequuntur, vel in Deo se hoc dicere; sed sic simpliciter*. Deinde ex eo quod dixit operantem uti sua operatione. Deus enim non utitur aliquo, in eo quod condit ex nihilo vel quod omnino facit vel creat, ac si ipse non sibi sufficeret. Nam quod Deus et Pater per Filium suum operetur, nihil doctrinæ officit. *Non enim tanquam per instrumentum aut servum, sed tanquam per naturalem virtutem, ait idem sanctus, ideumque est ac si dicas, eum per seipsum condere, seu facere et creare*. Ait enim: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*²⁹. Una enim substantia est Pater et Filius, unaque virtus et una res; quod illi de operatione et essentia non dicunt. Magis autem etiam ex eo liquet, quod hanc operationem motum vocant. Nam in Deo non dicimus motum. Etenim motus secundum se imperfectus est; sit enim alicujus finis gratia. Deus autem, cum sit omnium finis finalissimus (ut sic loquar), aliis quidem auctor est ut mo-

²⁹ Joan. v, 17.

veantur; ipse vero, immobilis est. Unde etiam cap. A 9 libri *De divinis nominibus*, ait D. Dionysius: *Quid vero etiam cum rursus aiunt theologi procedere atque moveri eum, qui immobilis est? Si enim est in illo operationis motus, erit communis forma patibilis virtutis rerum, et factricis ejus virtutis. Motus enim actus est et perfectio ac forma utriusque virtutis seu potentiae, quatenus potentia est; velut ædificatio ejus quod ædificari habet, et quod vim habet ædificandi. Nulla autem Dei ac rerum est communis forma.*

Septimo, quod de ipsa quidem operatione, qua Deus agendi vi præditus est, quandoque sanctis dicta; ad hæcque de vita et sapientia et potentia seu virtute et bonitate, nempe, potentia seu virtus et vita et sapientia et bonitas; quin imo, ipsa per se sapientia, ipsa vita, ipsaque potentia seu virtus; quæ videlicet pro humanæ locutionis modo, humanus (ut ita dicam) crassiusque tradita sunt, cum non contingat aliter eam, quam pro eo ac illi comparatum est, conceptus atque nomina proferre, sic ut dicta sunt, etiam in Deo se proprie habere crediderunt. Ut, verbi gratia, quia dicitur Deum habere vitam, aut virtutem aut sapientiam aut operationem; et: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*²⁶, et quæ sunt ejusmodi; ex his illi, aliud quidem quod habet, aliud id quod habetur, esse statuerunt, sanctorum de his expositionibus animum minime attendentes, aut vero attendere nolentes; id quidem quod habet, Patrem verbi gratia, aut Deum, vel essentiam esse decernentes; quod vero habetur, vitam aut sapientiam, aut potentiam seu virtutem, aut operationem, qua Deus (quidquid tandem actu est) in æterna immutabilique identitate consimiliter subsistit. Ita nimirum illis fere evenit, ac si, quia etiam Scriptura dicit: *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me*²⁷; vel, *Audivi vocem tuam deambulantis in paradiso ad vesperam, et abscondi me*²⁸; sive: *Odoratus est Dominus odorem suavitatis*²⁹; aut, *Pergam ad vos in furore obliquo, dicit Dominus*³⁰; ex his utique et similibus, Deum statuerint rem quamdam esse humanam præditam forma, et sentientem ac irascentem ac quæcumque alia divina Scriptura loquitur ob auditorum imbecillitatem, ex his ad alia nobis altiori iter pædens. Tametsi Deus, nedum vitam habere dicatur aut operationem, verum etiam essentiam, seu substantiam, ut auctor est Justinus in libro *Adversus Græcos*; totumque comprehensum in seipso esse habere, ut sentit Gregorius Theologus. Quandoquidem igitur aliud esse dicunt id quod habetur, remque etiam id quod habet, consequens fit in illorum sententia, aliud esse Deum, atque aliud ejus essentiam ac substantiam, ac rursus

Præterea juxta eorum theologiæ regulas, Deus expers essentiae erit; nec essentia Dei seu substantia Deus futura est. Juxta enim divisionem, quam indixerunt, habentis, et ejus quod habetur nun-

θ' τοῦ *Περὶ θεῶν ὀνομάτων* φησὶν ὁ θεὸς Διονύσιος: *Τί δὲ καὶ ἴσταν αὐθις οἱ θεολόγοι προτόντα καὶ κινούμενον φασὶ τὸν ἀκίνητον*; Εἰ γὰρ ἔστιν ἐπ' ἐκείνου ἡ ἐνεργεῖας κίνησις, ἔσται κοινὸν εἶδος τῆς παθητικῆς δυνάμεως τῶν ὄντων, καὶ τῆς ποιητικῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἡ γὰρ κίνησις ἔστιν ἡ ἐντελέχεια καὶ τὸ εἶδος ἐκατέρας δυνάμεως, καθ' ὃ δύναμις ὥσπερ ἡ οἰκοδομησις τοῦ τε οἰκοδομητοῦ καὶ οἰκοδομητικοῦ. Οὐδὲν δὲ εἶδος τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ὄντων.

Ζ'. Ὅτι τὰ περὶ αὐτῆς μὲν τῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐνεργητικὸς ἔστιν, ἐνιαχοῦ τοῖς ἁγίοις εἰρημένα· ἔτι δὲ περὶ τῆς ζωῆς καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ ἀγαθότητος, ἡ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, μᾶλλον δὲ αὐτοσοφία καὶ αὐτοζωὴ καὶ αὐτοδύναμις· κατὰ δὲ τὸν τρόπον τῆς ἀνθρωπίνης διαλέξεως, ἀνθρωπικώτερον παραδιδόμενα, οὐκ ἄλλως ἐγγυρωσέως, ἢ ὡς πέφυκε, προφέρειν τὰ νοήματα καὶ τὰ ὀνόματα, οὕτως ὡς εἴρηται, καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ κυρίως ἔχειν ἐπίσταυσαν. Οἶον, ἐπειδὴ λέγεται τὸν θεὸν ἔχειν ζωὴν, ἡ δύναμιν ἢ σοφίαν ἢ ἐνέργειαν· καὶ, *Ὅσπερ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ γιῶ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὅσα τοιαῦτα*· ἐξ ὧν ἄλλο μὲν τὸ ἔχειν, ἄλλο δὲ τὸ ἐχόμενον εἶνεπο εἶναι, μὴ ταῖς περὶ τούτων ἐξηγήσει τῶν ἁγίων προσσχόντες, ἢ προσχεῖν μὴ βουληθέντες, τὸ μὲν ἔχειν τὸν πατέρα φέρε εἰπεῖν, ἢ τὸν θεόν, ἢ τὴν οὐσίαν εἶναι ὀρισάμενοι· τὸ δὲ ἐχόμενον τὴν ζωὴν ἢ τὴν σοφίαν, ἢ τὴν δύναμιν ἢ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ὑπόστηκεν, ὃ τί ποτ' ἔστιν ἐνεργεῖα; ὁ θεός, ἐν αἰωνίᾳ καὶ ἀμεταβλήτῳ ταυτότητι παραπλήσιον πεπονηότες, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τῆς γραφῆς λεγούσης, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλάσαν με*³¹· ἢ, *τῆς φωτῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβην*³²· ἢ, *Ὅτι ὡσφράνθη κύριος ὁμῆς ἐν θυμῷ πλάτρω, λέγει κύριος*³³· ἐκ δὲ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀνθρωπόμορφόν τι εἶναι τὸν θεόν ἐτίθεντο, καὶ αἰσθανόμενον καὶ θυμούμενον, καὶ ὅσα ἄλλα διὰ τῶν ἀκούοντων ἀσθένειαν ἢ θεία γραφῆ διαλέγεται, διὰ τούτων ἐπ' ἕτερα ἡμᾶς ἀνάγουσα. Καίτοι οὐ μόνον ὁ θεός λέγεται εἶναι ἔχειν ζωὴν ἢ ἐνέργειαν, ἀλλ' ὅτι ἔχει καὶ οὐσίαν, κατὰ τὸν ἅγιον Ἰουστίνον ἐν τῷ κατὰ Ἑλλήνων αὐτοῦ λόγῳ· καὶ ὅτι ἔλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει· τὸ εἶναι, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον. Ἐπεὶ οὖν φασὶν ἄλλο μὲν εἶναι τὸ ἐχόμενον, ἄλλο δὲ τὸ ἔχειν πρᾶγμα, ἐφέσει κατ' αὐτοὺς ἄλλο μὲν εἶναι τὸν θεόν, ἕτερον δὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ ἄλλο μὲν αὐτὸν, ἕτερον δὲ τὸ εἶναι αὐτοῦ.

Ἐτι κατὰ τοὺς ὄρους τῆς θεολογίας αὐτῶν, ὁ θεός ἀνούσιος ἔσται· καὶ ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ οὐκ ἔσται θεός· κατὰ γὰρ τὴν τοῦ ἔχοντος καὶ ἐχομένου, ἣν εἰσηγάγον, διαίρεσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ ἕτερον οἶον τὸ ἕτερον

²⁶ Joan. v 26. ²⁷ Psal. cxviii, 75. ²⁸ Gen. ii, 10. ²⁹ Gen. viii, 21. ³⁰ Levit. xxvi, 24, 28.

κατὰ τὸ εἶναι, ἐπει καὶ τὴν ἐνέργειαν οὐ βούλονται ἄ
οὐσίαν εἶναι, οὐδὲ γε τὴν οὐσίαν, ὅπερ ἐκείνη.

Ἐπὶ, ἐπει τὴν ἐνέργειαν καθ' ἣν ἐστὶν ὁ Θεὸς
ἐκρηγαικός, ἢ τὴν ζωὴν καθ' ἣν ζῶν, ὡς ἐχόμενον
ἀνυπόστατον ἔθεσαν, ἐφεται αὐτοῖς καὶ τὴν οὐσίαν
ἀνυπόστατον τιθέναι, ἐπειδὴν αὐτὴ ὡς ἐχόμενον προ-
φέρεται, κατὰ τὸ λεγόμενον, Ὡς ἄρα ὁ Θεὸς οὐσίαν
ἔχει.

Ἐὶ δὲ τὸ ἀνυπόστατον ἀνούσιον, ἔπεται αὐτοῖς καὶ
τοῦτο φησιν, τὸ τὴν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ
ἀνούσιον· τὸ δὲ ἀνούσιον μὴ ὄν· καὶ οὕτω τὰ ὄντα
ἐκ μὴ ὄντος· καὶ ἅμα συμβάλει αὐτοῖς πιστεύειν
εἰς τὸ μὴ ὄν. Καὶ δὴ καί, κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον,
τὸ ἀνούσιον οὐ Θεός.

Ἐπὶ, ἐπει τὸ Θεὸς ὄνομα τῆς οὐτῶς τιθεμένης παρ'
αὐτοῦ ἐνεργείας ὄνομα εἶναι φασι, καὶ ἐστὶ κατ'
αὐτὸς ἐνέργεια, λέγεται δὲ ὅτι Θεός ἔχει οὐσίαν·
ἐκ τοῦτο τὸ μὴ εἶναι ἔχον ἢ ἐνέργεια, ἢ δὲ οὐσία
τὸ ἐχόμενον· καὶ φεῦδος λοιπὸν ὁ φασι, ὡς ἄρα ἢ
οὐσία ἔχει ἐνέργειαν, καὶ ἢ ἐνέργεια ἔχεται. Τούναν-
τίον δὲ μάλιστα ἀληθές, τὸ τὴν μὴ ἐνέργειαν ἔχειν,
τὴν δὲ οὐσίαν ἔχεσθαι· καὶ ἐπει τὸ ἐχόμενον ἐκ τοῦ
ἐκρηγαικός ἐστι, καὶ πρόβεισι, αἰτιατοῦ, καὶ τοῦτο
γὰρ ἐν τῇ ἑαυτῶν πίστει φασι, συνομολογήσουσι ἐκ
τῆς ἐνεργείας εἶναι τὴν οὐσίαν· καὶ πῶς φασι τὴν
μὴ οὐσίαν αἰτίαν, τὴν δὲ ἐνέργειαν αἰτιατὴν, ἐκ τῆς
οὐσίας; Τοῦτο γὰρ καὶ ταῖς αὐτῶν θέσεσι ἐναντίον.

Περὶ δὲ τῶν τοιοῦτων ἀπάντων βητῶν, ὅσα ἀνθρω-
πώτερον εἰρηται, ὅτι διὰ τὸ τῆς διαλέξεως ἔθος
καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν οὕτω τὰ τοιαῦτα
εἰρηται, ἀρκέσει ἡμῖν ὁ μακάριος Χρυσόστομος,
ἐξηγούμενος τὸ, Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, ἐν ὁμίλιᾳ ἕκτη
τοῦ κατὰ Ἰωάννην. Ἐπει γὰρ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Ἐν
αὐτῷ ζωὴ ἦν, εἶπετο σύνθεσις ὑπονοεῖν περὶ τὸν
Θεόν, ὡς ἐξ οὐσίας καὶ ζωῆς συγκείμενον, δίδωσι
τὴν αἰτίαν, τί δὴποτε τὴν ἐνυπόστατον ζωὴν ἔχειν
ζωὴν εἶπε· φησὶ γοῦν· Ταῦτα δὲ πάντα εἶπεν οὐχ
ἵνα σύνθεσιν ὑπολάβωμεν, ἀλλ' ἵνα κατὰ μικρὸν
ἀναχθῶμεν πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ὄψος. Ἐπειδὴ
γὰρ οὐκ ἂν ἐνόησέ τις εὐκόλως τῶν πολλῶν,
πῶς ἐστὶν ἐνυπόστατος αὐτοῦ ἢ ζωῆ, πρότερον
μὴ ἐκείτω εἶπε τὸ ταπεινότερον· ἔπειτα παιδευ-
θέντα, πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἄγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν,
«Ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν,» οὕτως πάλιν
φησὶ, «Ἐγὼ εἰμι ἢ ζωὴ» καὶ πάλιν, «Ἐγὼ
εἰμι τὸ φῶς.» Ὡς τὸ φῶς καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὸ
κάλλος καὶ τὴν ἀγαθότητα οὐ τί ἐν τινὶ ὑπολη-
πτέον, εἰ καὶ οὕτω λέγεται διὰ τοῦς μὴ δυναμέ-
τους εὐκόλως νοεῖν, πῶς τοῦτων ἕκαστον ἐνυπό-
στατόν ἐστι. Τὸ δὲ παρὸν βητὸν ἱκανόν ἐστι πρὸς

quam fiat ut alterum ejusmodi existat quale alte-
rum, quod attinet ad esse; etenim volunt operatio-
nem esse essentiam, neque vero essentiam id esse
admittunt quod operatio est.

Ad hæc, quandoquidem operationem qua Deus
operativus (ut sic dicam) est, sive etiam vitam, qua
vivit, ut quæ habeatur, non vere esse aut subsistere
posuerunt, sequetur illis ut nec essentiam vere
esse aut subsistere ponant, siquidem ipsa quoque
sic profertur, ut quæ habeatur, juxta quod dicitur:
Utique Deus essentiam habet.

Sin autem quod non vere ac per se est, expers
essentia est, consequens erit ut id quoque blasphe-
ment, nempe ut Dei essentiam dicant essentia ex-
pertem esse. Quod vero expers essentia est, nihil
est; sicque ea quæ sunt, ex non ente atque nihilo
erunt. Simulque eis accidit ut credant in non ens.
Ac sane, quod expers essentia est, auctore sancto
Maximo, Deus non est.

Item, quandoquidem nomen Deus ejus quam sic
ponunt operationis nomen est, atque ut illi tradunt,
operatio est, diciturque Deum habere essentiam;
idcirco id quod habet, operatio est; essentia vero
est id quod habetur, falsumque jam est quod dicunt,
quod nimirum essentia operationem habeat, et quod
operatio habeatur. Secus vero maxime verum est,
habere quidem operationem, essentiam vero haberi.
Cumque adeo id quod habetur, ab eo sit quod ha-
bet, procedatque tanquam id quod a causa est (nam
hoc quoque in sua fide dicunt) simul fatebuntur
essentiam ex operatione esse. Et quomodo aiunt
essentiam quidem causam esse; operationem vero,
quod est ex causa, nempe essentia? Illoc enim etiam
illorum positionibus contrarium est.

Ad omnes vero auctoritates, in quibus sermo ex
humana ratione humilior est, quod ex consuetudo
loquendi more, obque humanam imbecillitatem, ta-
lia per eum modum dicta sint audiantur, satis ve-
bis erit unus beatus Chrysostomus, exponens illa
verba: *In ipso vita erat*, homilia sexta expositio-
nis suæ in Joannem. Quod enim ex eo quod dixit:
In ipso vita erat, sequebatur compositionem
in Deo opinari, tanquam ex essentia. et vita ille
constaretur; causam assignat, cur ipsam vere ac
per se existentem vitam, dixerit vitam habere.
Ait itaque: *Hæc vero omnia dixit, non ut composi-
tionem opinemur, sed ut paulatim ad celsa dogma-
tum provokemur. Quia enim non facile quis e vulgo
intellexerit, quomodo ejus vita ipsa vere ac per se
existat, prius quidem illud dixit, quod humiliter
est; deinde cum qui eruditus sit, ad id ducti quod sub-
limius est. Nam qui dixerat, «Dedit ei vitam habere»¹¹,
hic rursus dixit: «Ego sum vita»¹²; ac rursus:
«Ego sum lux»¹³.» Quocirca illud lux et vita et pul-
chritudo et bonitas, non sic intelligenda sunt, quasi
aliquid in aliquo, tametsi ita dicantur, pro eorum
captu et imbecillitate, qui non facile intelligere pos-*

¹¹ Joan. v, 26. ¹² Joan. xi, 25. ¹³ Joan. viii, 12.

anni, quomodo horum quodlibet, ipsum vere et per se *existencia gaudeat*. Illic porro locus unus sufficiens est ad solvenda omnia, quæ dicunt, Deum habere operationem, et esse aliquid in eo; esseque operationem ex essentia, ac si qua alia sunt ejus generis. Liqueat autem etiam eos qui necdum intelligere possunt, vitam ac lucem ipsam vere ac per se existentem, eorum classis esse atque generis, quibuscum in Scriptura indulgentius, pro eorum captu, agitur, quorum etiam causa, tali sermonis demissione illa utitur: alioque modo theologiam illis loqui qui rudimentarii sunt ac inducuntur, alioque his qui sunt perfecti; nec semper discendum esse, ac nunquam intelligendum²⁰; puerorumque immanentes disciplinis, perfecta defici par est doctrina, qui ex Paulo audiamus, *Littera occidit, spiritus autem vivificat*²¹; et: *Omnes qui in lege gloriantini, a gratia excidistis*²²; tametsi tot in digna Scriptura continentur voces, quibus ab humilioribus ad sublimiora mente erigamur. Quare, quod fieri nequeat ut hæc omnia per se existant ut res propriæ, unum quid per se existens necesse est ut ea omnia existinemus, quæcumque scilicet in nobis et subiecta sunt ac prædicata, infinitæque plura secundum unum

Octava hujus corruptionis causa, quod ea, quæ quibusdam locis a sanctis dicta sunt de Dei essentia tanquam de operatione, qua ille vi agendi præditus ac efficax est (id enim sanctis promiscuum habetur, uti probatum est), ipsi pro libito de operatione, quæ a Dei essentia dividitur, modo superius relato, acceperunt. Alii enim magnus Dionysius, quod et postea illi secundus Joannes Damascenus iisdem verbis exposuit, nempe: *Divinam illustrationem atque virtutem, una cum sit et simplex et indivisa et boniformis, in dividuis variantem cunctisque tribuentem quibus propria natura præstatur incolumis, simplicem manere: quæ multiplicetur quidem in dividuis indivisæ, dividuæque in suam ipsa simplicitatem colligat atque convertat. Cuncta enim illius desiderio tenentur, et in ipsa existentiam habent, cunctisque esse, pro eo ac illis natura comparatum est, impartit; estque ea, eorum quæ sunt, esse, eorum quæ vivunt, vita, eorum quæ ratione utentium more sunt, ratio, eorumque quæ intelligentium more, intelligentia, cum ipsa supra mentem, supraque rationem, et supra vitam, ac supra essentiam existat.*

His itaque ut validissimis utuntur, ad probandum, divinam essentiam, nullis eorum quæ extra sunt esse effectricem, sed operationem seu virtutem, quam tantopere ab essentia distingui dixerunt, illaque infinitis infinite inferiorem esse; hanc nempe creatis propinquare, eaque incolumia præstare, atque ad creaturam inferius ventitare, ejusque illam participem esse, et sanctificare, et illuminare, et insidere, et eos qui digni sint deificare, proprie-

λυσιν πάντων, α φασιν ἔχειν τὸν θεὸν ἐνέργειαν, καὶ εἶναι ἐν αὐτῷ τι· καὶ εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· φανερόν δὲ καὶ ὅτι οἱ μὴδὲ νῦν πῶ δυνάμενοι νοεῖν τὴν ζωὴν, καὶ τὸ φῶς καθ' ἑαυτὸ ὑφασθῶς, καὶ τὸ ἄλλα, τῆς εταιρίας εἰσὶ τῶν οἰκονομουμένων ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, δι' οὗς ἡ συγκατάβασις γέγονε τῆς τοιαύτης ἀπαγγελίας· καὶ οὕτως ἡ θεολογία τοῖς εἰσαγωγικοῖς διαλέγεται, καὶ ἐτέρως τοῖς τελείοις· καὶ οὐ δεῖ πάντοτε μανθάνοντας οὐδέποτε συνιέναι, καὶ παραμένοντας τοῖς τῶν παιδαρίων μαθήμασιν, ἀπολιμπάνεσθαι τῆς τελείας διδασκαλίας, ἀκαθόντα τοῦ Παύλου, λέγοντος, Ὅτι τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωογονεῖ· καὶ, Ὅσοι ἐν νόμῳ καυχῶσθε (15), τῆς χάριτος ἐξεπέσκατε· καίτοι τοσοῦτον φωνῶν ἐμπαρειλημμένων τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, ἀπὸ τῶν ταπεινότερων ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἡμᾶς ἀναγουσῶν· διὸ καὶ ἐπεὶ οὐ δύναται ταῦτα πάντα ἐνυπόστατα εἶναι, ὡς ἴδια πράγματα, ἐν τι πάντα ταῦτα ἐνυπόστατον πρᾶγμα ὑποληπτέον· ὅσα τὰ ἐν ἡμῶν ὑποκείμενα καὶ κατηγορούμενα, καὶ ἀπειράκις πλείω ἢ ἐν κατὰ τὸ αὐτὸ αὐτὸν ἔξιστεις.

Ὅρθρον τῆς διαφθορᾶς ταύτης τὸ αἰεῖον, ὅτι ἐξ ἐνιάχου τοῖς ἁγίοις εἰρημένα ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐνεργείας· καθ' ἣν ἐνεργητικός ἐστιν· τοῦτο γὰρ παρὰ τοῖς ἁγίοις ἀδιάφορον, ὡς δέδοικται, ὡς ἐπὶ ἐνεργείας αὐτοὶ ἰδέξαντο, διαρουμένης ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τὸν προηριθμημένον τρόπον, ὥσπερ ἐβουλήθησαν· φησὶ γὰρ ὁ μέγας Διονύσιος, ὃ καὶ ὀδομασκόθεν Ἰωάννης Ἰσπερον ἐκδεξάμενος, αὐτοῖς νόμασιν ἐξέθηκεν, Ὅτι ἡ θεία ἑλλαμψις καὶ ἐνέργεια, μὴ οὐσα καὶ ἀπλή καὶ ἀμερῆς καὶ ἀγαθοειδής, ἐν τοῖς μεριστοῖς ποικίλλομένη, καὶ πᾶσι τὰ τῆς οικείας φύσεως σωστικῶς νέμουσα μὴ ἐκ ἀπλῆ· πληθυνομένη μὲν ἐν τοῖς μεριστοῖς ἀμειρίστως, καὶ τὰ μεριστὰ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀπλότητα συνάγουσα καὶ ἐπιστρέφουσα. Πάντα γὰρ αὐτῆς ἐφλεται, καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ὑπαρξίν, καὶ αὐτῇ τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι, καθὼς ἔχει φύσεως μεταδίδωσι· καὶ αὐτῇ ἐστὶ τῶν ὄντων τὸ εἶναι, καὶ τῶν ζώντων ἡ ζωὴ, καὶ τῶν λογικῶς ὄντων ὁ λόγος, καὶ τῶν νοερῶς ὄντων ἡ νόησις, αὐτῇ ὑπὲρ τοῦν ὅσα, καὶ ὑπὲρ λόγον, καὶ ὑπὲρ ζωὴν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν.

Τούτοις οὖν ὡς ἰσχυροτάτοις χρῶνται πρὸς ἀποδείξιν τοῦ ὅτι ἡ θεία οὐσία οὐδεὶς ἀπεργαστικῆ τῶν ἐντὸς ἐστίν, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον τῆς οὐσίας διαφέρειν ἔφασαν, καὶ αὐτῆς ὑφεῖσθαι ἀπειράκις ἀπείρως, προσπελάζει τοῖς κτίσμασι, καὶ σώζει ταῦτα, καὶ φοιτᾷ κάτω πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ μετέχεται ὑπ' αὐτῆς καὶ ἀγιάζει καὶ φωτίζει καὶ ἐνδρῶει καὶ θεοὶ τοὺς ἀξίους, καὶ κυρίως ἐστὶ θεότης καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις· καὶ κληρονομία

²⁰ II Tim. iii, 7. ²¹ I Cor. iii, 6. ²² Galat. v, 4.

(15) Ἐν νόμῳ καυχῶσθε. Lapsus memoria Calec. Locus Pauli ἐν νόμῳ δικαιοσύνης. In Lege justi-

ficamini. T), ἐν νόμῳ καυχᾶσθαι alio spectat Rom. ii, 26.

των ἀγίων, καὶ μακαριότητος τέλος· καὶ τῶν ἐφετῶν ἐν ἀκρότατον· διὸ καὶ ὁ ταύτης κληρονόμος κληρονόμος λέγεται Θεοῦ, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῇ πρώτῃ προεირηται, ἐν ᾧ τὴν πίστιν τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἀνέγραψαν, ἐδεικνυμεν. Τούτῳ γοῦν πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων χρώνται, ἀγνοοῦντες ὅτι τὸ, *Ἡ θεία ἔλλαψις καὶ ἐνέργεια, μία οὐσα, πάντα τοῖς πᾶσι γίνεται*, περὶ τῆς θείας οὐσίας εἴρηται, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα μαρτυρεῖ, ἀντικρὺς ἐφαρμοζόμενα κατὰ τὸ τῆς θεολογίας ἔθος τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσίας, καὶ αὐτῇ πᾶσαν ὑπεροχὴν ἀπονέμοντα, ὡς περ καὶ ὁ μέγας εἶπε Διονύσιος ἐν τῇ *Περὶ θεῶν ὀνομάτων*· *Ὅτι πᾶσι προνοητικῶς ὁ Θεὸς πάρεστι, καὶ πάντα ἐν πᾶσι διὰ τὴν πάντων σωτηρίαν γίνεται, μὲν ὡς ἐξ' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς οὐσίας ταυτέσσης ἀνεκφοιτήτως καὶ ἐνέργειαν μίαν καὶ ἀκαυστον ἰστικῶς· καὶ αὐθις ἐν τοῖς αὐτοῖς φησὶν, Ὡς αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις παρέδωκεν, ὅτι πάντων ἐστὶν αἰτία, καὶ ἀρχὴ, καὶ οὐσία καὶ ζωὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα κατ' ἑκάστον ἐξερθεῖται, τὴν Θεὸν ἡμῶν γίνεσθαι, ὡς ἀρχῆς ἀπίστης ὑπεράρχως τῶν ἀρχῶν. Οὕτω γὰρ κατ' ὁ Διμασκέθεν ἐν τῇ τῶν αὐτοῦ θεολογικῶν, ὡς ἀπ' ἐκεῖνου τοῦ μακαρίου ἐξέδοτο, λέγων, Ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶν οὐσία καὶ ἀρχὴ τῶν ὄντων οὐσία, τῶν ζώντων ζωὴ. Ὅπερ ὄν ἐν τοῖς θεῶν ἔλλαψιν καὶ ἐνέργειαν εἴρηκεν, ἐν ἐκεῖνο, Ὁ Θεός, φησὶν, δηλονότι κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον, ἐν τῇ κατὰ Ἑλλήνων, οὕτω λέγοντα, *Εἰ δὲ τὸ θεῶν ὄνομα οὐσίας σημαντικόν ἐστι, μίαν ὁμολογούντες οὐσίαν τῆς ἀγίας Τριάδος, ἕνα Θεὸν εἰκότως δοξάζομεν*· ἐπεὶ μᾶς οὐσίας ἐν ὄνομα τὸ Θεός ἐστι. Δῆλον ὄν ὡς τὸ, *Ἡ θεία ἔλλαψις καὶ ἐνέργεια, μία οὐσα καὶ ἀπλή καὶ ἀκρίστος*, περὶ τῆς θείας οὐσίας εἴρηται. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεὸς περὶ αὐτῆς εἴρηκε *Μάξιμος*; *Ἡ ἀποθεωραθῆσθαι, τοῦς ὅσα καὶ ὅλη ἐνέργεια, εἰς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐνέργειά ἐστι.**

Καθόλου μὲν εὐπὴρ περιλαβεῖν, ταῦτα τῆς φθορᾶς ταύτης αἰτία ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἔπαθον, βουλόμενοι τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ὄρατον, ἐπιρ ταυτοῖς ἀνέπλασον, βεβαιῶσαι θεότητα καὶ Θεοῦ· καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, μήτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνέργειαν, καὶ τὴν ὄλην ἐνέργειαν αὐτὸ τρεῖς μὲν· ὅπερ εἶπε ἐκ τινῶν ποτα γενομένων Μασσαλιανῶν λεγομένων ἑαυτοῖς ἐπισώρευσαν, ὅτι πρότερον βλασφημοῦντες ἔρατην εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, εἶτα ἐλεγχθέντες ὑπὸ καθολικῆς συνόδου, καταφυγὴν τῆς κίρσεως ἐξεύρον μὴ εἶναι αὐτοῖς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὄρατην, ἀλλ' ὄραθαί φῶς ἀκρίστον, ἐνυπάρχον ἐξ αἰθίου τῷ Θεῷ, μήτε οὐσίαν Θεοῦ, μήτε ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνέργειαν οὐσαν· εἶτε ἐκ τινῶν μοναχῶν, ἄρατην ὑποκρινόμενων, ἀλόγων καὶ πεπλανημένων (16), οἰομένων εἶναι τὸ Θεῶν

A quo deitatem et vitam et sapientiam et virtutem et hereditatem sanctorum esse, ac beatitudinis them; ac quæcumque alia in priori parte ante dicta sunt; in qua eorum fidem, ex his quæ illis scripta sunt ostendimus. His itaque utuntur, ut ea probent quæ dicta sunt, ignorantes quod ita dicitur: *Divina illustratio ac virtus, cum una sit, omnia omnibus sit*, de essentia divina dictum esse, ut et ipsamet abunde testantur verba, quæ palam theologie explicandi more Dei essentia congruant, ac omnem illi excellentiam tribuant, uti etiam dixit magnus Dionysius in libro *De divinis nominibus*: *Deum nimirum providentia cunctis rebus adesse, omniaque in omnibus omnium salutis causa fieri, cum in se ipse maneat, inque sua identitate nullo extra processu secundum unam incessabilemque virtutem consistat.* Ac rursus in iisdem ait: *Ipsam de se in se invicem tradidisse Eloquia, esse de omnium causam seu auctorem, et principium et essentiam et vitam, et quæcumque alia dignitatem Deum nobis fecit remaneret, tanquam qui principium est, omni principio emittens.* Sic enim etiam Damascenus in duodecimo capitulo suorum theologicorum, ut a beato illo editum est, dicens: *Deus omnium essentia ac principium est; eorum quæ sunt, essentia, eorum quæ vivunt, vita.* Quod itaque in illis divinum dixit illustrationem atque virtutem, in his Deus dicit; juxta quod nimirum sentit Gregorius Nysenus, Oratione adversus Græcos, dum sic ait: *Sic autem Deus nomen est essentiam significans, qui unam sanctæ Trinitatis essentiam consteantur, unum merito Deum sentimus: quandoquidem unius essentia nomen unum Deus est.* Liqueat igitur, quod ita dictum est: *Divina illustratio et virtus, quæ una sit et simplex et indicta*, de essentia divina dictum esse. Sic enim etiam de illa dixit beatus Maximus: *Ipsa supra quam bonitas, quæ mens existat, totaque operatio seu virtus, in seipsam conversa, virtus seu operatio est.*

Sic quasi universim delineando, rursusque penicillo complectendo, hæc hujus corruptionis causæ existerunt. Ilique illis ita evenit, quæ lumen illud oculis spectabile, quod sibi confixerunt, Deita tem et Deum, ac lumen verum supremumque appetibilem ut asserent, in animam indixerunt; quod utique, nec Dei essentiam, neque personam, sed virtutem seu operationem, ac quicquid in Deo virtutis est seu operationis, statuerunt: sive cum errorem ex quorundam offm Massalianorum, sic fictorum, delirio, sibi acervarant, qui prius quidem visibilem Dei essentiam blasphemiam dicent, tumque catholice synodi auctoritate censuraque revincti, hoc hæreseos invenerunt confugium, ut dicerent, non sibi oculis spectabilem divinam essentiam, sed videri lumen increatum,

(16) Ἀλόγων καὶ πεπλανημένων. Symeonem notat ejusque discipulos; nam sic eudem litteraturum, ejusque Patrem spiritalem, Symeonem item

Studiosam, observat Sthetatus ipsius discipulus; ut essent, vellentque haberi θεοδιδάκτοι, quasi divino afflatu et revelatione docti: quibus sane pro-

quod ab eterno inest Deo, ac neque Dei essentia, nec hypostasis seu persona, sed virtus ac operatio est; sive ex quorundam monachorum, virtutem simulantium (rudium scilicet hominum ac seductorum) haud sanæ mentis insanis qui Numen ipsum se capere posse arbitrarentur, ac corporeis oculis comprehendere; modo in angulo tenebricoso sedentes, nixaque pectori barba ac mento, oculumque sensibilem cum omni mente in ventris medio (circa nimirum umbilicum) continentes, aeri-que nare attractionem, ne libera prodeat respiratio, exhibentes, intus in visceribus rimentur, ut inveniunt locum cordis, hincque se exercitio diu nocturnoque impendant. Sic enim inventuros aiunt indebitentem jugemque lætitiarum; ac mentem confestim enim interjectum cordi aërem, sequè totam lucidam ac discretionis plenam.

Undecunque igitur, sive ab his, sive ab aliis, sive ipsi a se hujace luminis coptiam ejusmodi nacti sint, aliis dicendum relinquo. Non pauci enim de his rebus tractatus librosque conscripserunt. Liquido autem constat quæ dicta a nobis sunt, et ex his quæ dicit, sermone suo de *vigilantia et attentione*, Symeon quidam, qui fuit præpositus monasterii, quod Xyloceri cognomento appellatur, cui et Junioris Theologi appellationem indiderunt rerum ejusmodi discipuli ac magistri. Quanquam ipse quoque Palamas, oratione quarta ex illis quas Prioris prænotavit, hæc ait: *Sic comparatum a pravariatione, ut homo interior, pro eo ac exterior gestu habituque compositus est, similitudinem inest ac conformetur. Qui ergo fiat, ut non magnum aliquid ei præstetur, qui mentem in seipsam convertere studet, ut non recta, sed circulari et absque errore motu moveatur, ea ratione, quod non huc ac illuc oculum circumagat: sed vult cuidam fulcro ac sustentaculo, suo illam pectori, seu umbilico, cui innitatur admoveat? Ad hoc enim quod circulariter, velut externe, quanta facultas est, seipsum convolvit cum mentis in eo accurato motu affinique illi ratione etiam aspectu quantæ possibilis est, mentis vim per ejusmodi corporis habitum gestumque intra cor mittit. Ejus generis itaque juges jucunditates et lumina, omnemque earum rerum scenam, hic quoque, ut videtur, laudans, in divinis habuit. Unde etiam in Epistola ad Menam hæc ait: Si quis non recipit exultationem salutaris Jesu quam et gesticionis animi motum et exultationem Patres multis locis vocarunt, spirantem vim, ac risentis cordis agitationem, talis, puto, ejus necdum sensum fecit. Ac rursus: Divinus autem Isaias qualem nos Spiritum accipere et parere ait? Nomen Domini Jesu, qui in igne fidelibus operatur, ac implet salutem? Quisnam vero ignis cordis dæ-*

¹¹ Isa. xvi, 28.

clivis error. Hæc Symeonis (vel cujuscunque illa sint) jam improbavi, atque improbo, quod Massalianorum erroris nimis affinitas, nec satis ex Dei majestate, vel si de ejus quovis modo sensibili præsentia, quam sic lumen vocent, intelligantur, non de vera ipsius essentia Dei, vel ejus virtutis visio-

άλωσιμον, και αίσθητοίς ὀφθαλμοί; ληπτόν, ἀν ἐν γωνίᾳ πλήρει σκότους καθίσαντες; και τὴν μὲν πύγωνα τῷ στήθει ἐρείζαντες, τὸν δὲ αἰσθητὴν ὀφθαλμὸν σὺν ὀμφοῦ ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας, ἤγουν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν, ἐπέχοντες; και τὴν εἰς τὴν μὲν τοῦ πνεύματος ὁλκὴν τοῦ μὴ ἀδῶ; πνεῖν, ἐρευνώσιν ἐνὸν ἐν τοῖς ἐγκάτοις εὐρεῖν τὸν τόπον τῆς καρδίας, και τῷ ἔργῳ τούτῳ προσέχουσι νύκτα και ἡμέραν. Οὕτω γὰρ εὐρίσκουσιν τότε φασὶν ἀληκτον εὐφροσύνην, και τὸν νοῦν βλέπειν παρεούθως ἀ οὐδέποτε ἠπίστατο. Β) ἔπει γὰρ τὸν μεταξὺ τῆς καρδίας ἀέρα, και ταυτὸν φωτεινὸν δλον και διακριτικὸν ἐμπλεων.

Ἐτε τοίνυν ἐντεῦθεν, εἴτ' ἐκείθεν, εἴτ' ὀκοθεν τὴν τοιαύτην τοῦ φωτὸς τούτου εὐπρίαν αὐτοῖς περιποίησαντο, λέγειν ἄλλοις παραλείπω· οὐκ ὀλίγος γὰρ περὶ αὐτῶν ἰλογυγραφῆθη. Ἀἷλα δὲ τὰ εἰρημένα, και ἐξ ὧν φησὶν ἐν τῷ *Περὶ νηψέως και προσοχῆς αὐτοῦ λόγῳ*,⁸ Συμῶν τις γεγονώς ἡγούμηνος; τῆς ἐπιλεγομένης *Εὐλοκίρου μονῆς*· ὅν και Νέον θεολόγον ἐπέγραψαν οἱ τῶν τοιοῦτων μύσται και μυσιγῶγοι. Καίτοι και αὐτὸς ὁ Παλαμάς ἐν ὃ λόγῳ ὡς; ἐπιγράφει *Προτέρους, τάδε φησὶν*· Ἐπὶ τοῖς ἐξω σχήμασι κέρυκεν ὀδῶ ἀνθρώπος συνεξερομούσθαι μετὰ τὴν παράδωσιν. Πῶς οὐκ ἀν συντελέσειε τι μέγα τῷ σκεύδοτε συστρέφειν τὸν νοῦν εἰς ταυτὸν, ὡς μὴ τὴν κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ τὴν κυκλικὴν και ἀκλαγῆ κινήσθαι κίνησιν, τὸ μὴ τὸν ὀφθαλμὸν ὡδα κάκῆσει περιάγειν· ἀλλ' ὀλον ἐρείσματι τινι τούτον προσερείδειν τῷ οἰκείῳ στήθει, ἢ τῷ ὀμφαλῷ; Πρὸς γὰρ τῷ εἰς κῶκλον ὡσπερ ἐξῶθεν ἐρῶσσο ἐρῶσσο συναλλεττειν ταυτὸν, παραπλησίως τῇ σπουδαζομένη ἐν ταυτῷ τοῦ νοῦ κινήσει, και τὴν δι' εὐθείας δεχομένην δύναμιν τοῦ νοῦ τῆς καρδίας εἰσω κέρυκεν διὰ τοῦ τοιούτου σχήματος τοῦ σώματος. Τὰς γοῦν τοιαύτας ἀλήκτους εὐφροσύνας, και τὰ φῶτα και πῶσαν τὴν περὶ ταῦτα σκηνήν, και ὀδοὺς ἐπιπέσεις, ὡς εἰκοιν, ἐθεοποίησε· διὰ και ἐν τῇ πρὸς Μηνῶν ἐπιστολῇ ταυτὰ φησὶν· *Εἰ εἰς ὀ παραδόχεται τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου τοῦ Ἰησοῦ, ὀπερ και σκίρημα πολλαχού οἱ Πατέρες ἐκάλῆσαν, πένουσαν δύναμιν, και καρδίας ζωῆς κίνημα, ὀ τοιοῦτος, ὀμαι, ἀμῆν οὐκ ἠσθάνθη αὐτῆς. Και πάλιν, Ἠσαίας δὲ ὀ θεῶς ποῖον Πνεῦμα λαβεῖν ἡμῶς και ταυτὸν γάρσκει; ὀδχι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ ἑταροῦντος ἐν κυρὶ τοῖς πιστοῖς, και σωτηρίαν κληροῦντος; Ποῖον δὲ πῦρ μαστίζει τοῦς ὀαίμονας, και σφραδῆσει αὐ-*

ne. Colligendi sensus, intendenda animi vis et cogitatio, ut Deum auri cordis loquentem audiamus, ac, si indulerit, ejus præsentia sensum aliquem faciamus; non illa tamen, quam isti exigunt, affectione eventusque certitudine, sed magis sensus modestia et compunctione.

τοῦς, ὡς φησιν Ἰωάννης ὁ θεῖος Πατήρ; Οὐ τὸ
 Κυρίου Ἰησοῦ, τὸ ἐν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἐξέ-
 πορ ἔσθω; Ὅσμη δὲ Ἰψήστου, ποία ἑτέρα, εἰ
 μὴ ὁρμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἦτις ποτὲ καὶ
 ἐκ τῆς βίβδος ἀρρήτως ἐξέρχεται; Ἄ δὲ ἐν τοῖς
 περὶ φωτὸς αὐτοῦ λόγοις, οὐς ἐπιγράφει Προτέρους
 καὶ Δευτέρους, φησὶν οὕτως· Ὁ μόντος φῶς ἐν
 ὁμοστασί φασὶ πνευματικῶς ὄρῃν, ὄρ μὲν, καὶ
 μὴ συμβολικόν· ἀεὶ γὰρ ὄρ, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ
 τοιαῦτα ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ προεῖρηται, ὅπου τὴν
 τῶν ἀνδρῶν τούτων πίστιν ἀδείκνυμεν.

Ἐπὶ δὲ τούτοις ἀλεγχόμενος ὑπὸ τινων, σαφῶς
 τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὁρατὴν καὶ πνευστήν κατα-
 σκευάζων, ἐκπετόγων ἤθεν τὸ ἄπονον, χεῖρον κακῶ
 θεραπείαν τὸ βλάσφημον ἐπιχειρήσει· καὶ τομῆ
 τὴν ὁμοίου σιν ὁμοίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ὁμοίωμένην
 ἰνὰ ἀθέως πραγματικῆ διακρίσει εἰς οὐσίαν καὶ
 ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ ἐνεργείας διελέσθαι· καὶ φησιν
 ἐν τῇ τῶν εἰρημίων λόγων, οὐ Τούτο τὸ φῶς
 οὐσία μὲν Θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ γὰρ ἀνάπαρος
 ἐκείνη. Ἄγγελος οὐκ ἔστι· Δεσποτικὸς γὰρ
 φέρει χαρακτηριστάς. Καὶ κάλιν, τὸ φῶς τοῦτο θεω-
 ρία ἦν οὐ τῆς θείας φύσεως, ἀλλὰ τῆς δόξης
 τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἦν καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς
 ὁ Κύριος, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν
 αὐτῷ. Καὶ μετ' ἄλλα, Ὅστε καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ
 φύσει τὴν δόξαν ἔδωκε τοῦ Θεότητος, τὴν φῶσιν
 ὁ ὁ· ἄλλο ἄρα φῶσις Θεοῦ, καὶ ἡ δόξα ταύτης
 ἔστω. Ἄλλ' εἰ καὶ τῆς θείας φύσεως ἔστω
 ἔστι, τοῖς οὐσίαν οὐκ ἄρ εἰν ἐναρθῆμιος. Καὶ εἰς
 παράστασιν τῶν τοιούτων αὐτοῦ λόγων, τῷ ἐπὶ τῆς
 τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως χρῆται φωτὶ, καὶ περὶ
 αὐτοῦ τοῦ φωτὸς τὰ ὁμοία διεξέειπεν ἐν διαφόροις
 λόγοις αὐτοῦ· ἥ ἡ σύνοδος ἀκολουθήσασα, τὴν προ-
 κτεθείσαν ἐθεβαίωσε πίστιν. Διὰ ταῦτα πολλοὶς
 προσέκοψαν, συμποδισθέντες τοῖς εἰρημίοις αἰτίοις,
 καὶ μέγιστα τῇ παρὰ τὴν ὁμῶνυμιαν ἀπάτη· δι' ἣν
 οὐ μόνον τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα ὁμῶνυμον ὄν, ὡς
 ἔδεικται, παρενόησαν, ἐκόντες αὐτοὺς ἀποτυφλώ-
 σαντες πρὸς φανεράν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς
 ἐνότητος καὶ ἀγαθότητος καὶ ζωῆς καὶ σοφίας, καὶ
 αὐτοῦφως καὶ αὐτοσοφίας, καὶ κρηνοίας καὶ βουλή-
 σως· ἐξ ὁ καθάπερ ἐν σκότῃ καὶ συγχύσει μὲν
 διακρίναντες, κατὰ τῆς κοινῆς πίστεως καὶ καθ'
 ἐαυτῶν ἐχώρησαν, βαρῶρων ἀξία συμπεράναντες.
 σιῶν nihil discernentes, adversus ὁμῶνυμιαν
 digna barathro sint, concludentes.

Ἀπὸ δὲ (βητίον γὰρ ἄλλα προχειρισμένοις, εἰς
 παρδοσίν τῆς τῶν Ἀρειανῶν τούτων παραφορᾶς
 καὶ παρεξηγήσεως)· φησὶν ὁ ἔγιος; Μάξιμος ἐν κε'
 τῆς τρίτης τῶν περὶ Ἀγάπης Ἐκατοντάδος, Ὅτι τῆσ-
 σαρα τῶν θεῶν ἰδιωμάτων, συντακτικὰ καὶ φρουρη-
 τικὰ καὶ διασωτικὰ τῶν ὄντων, δι' ἀφαν ἀγαθό-
 τητα ἐκοινοποίησθαι ὁ Θεός, παρόντων εἰς τὸ εἶναι
 τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν οὐσίαν· τὸ ὄν, τὸ ἀεὶ ὄν,
 τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφίαν. Τούτων τὰ μὲν
 δύο τῇ οὐσίᾳ παρόντες, τὸ ὄν καὶ τὸ ἀεὶ ὄν· τὰ

monas, eosque fugat, quemadmodum ait divinus Pater
 Joannes? Nonne Domini Jesu qui talis in ejus memo-
 ria accenditur? Porro Altissimi odor, quisnam
 alius, nisi Jervor Spiritus sancti qui et per naves
 quandoque arcana ratione procedit? Quæ utique in
 orationibus suis de lumine, quas Priores et poste-
 riores prænotat, inque hunc modum exponit:
 Hunc nimirum ignem ipsum in hypostasi ac sub-
 sistentem spiritaliter se videre aiunt, quod quidem
 existentium habet, et non symbolicum est; semper
 enim existens est, et quæ sequuntur. Quæ utique
 Jam ante dicta sunt libro primo, ubi horum homi-
 num fidem ostendimus.

Hinc autem arguentibus quibusdam, quod palam
 Dei essentiam oculis aspectabilem necque aspira-
 bilem affirmaret, nimirum ut absurdum vitaret, re-
 pejore malo blasphemiam lenire conatus est; ac-
 deique essentia omni superiorem Dei existentiam
 ac supraquam unitam unitatem, scelerate reali dis-
 tinctione in essentiam et operationem, seu potius
 operationes, dividere, atque in quadam dictarum
 Orationum, lumen hoc non Dei quidem essentiam
 esse; nam illa non potest tangi; angelum non esse,
 quippe cum Dominicos ferat characteres. Ac rursus:
 Lumen hoc visio erat, non divinæ naturæ, sed cla-
 ritalis seu majestatis naturæ ejus quam et discipulis
 Dominus tradidit, et per eos, cuncti ejus fidelibus.
 Pancisque Interjectis: Quamobrem etiam humanæ
 naturæ claritatem dedit Deitalis, non tamen natu-
 ram. Aliud ergo est Dei natura, aliudque ejus cla-
 ritas. Cæterum quamvis aliud sit a divina natura,
 hæc tamen rebus connumerari debuerit. Atque ut
 ejusmodi sermonibus suis fidem astruat, utitur
 lumine quod in Domini transformatione effulsit,
 eademque de illo lumine disserit in diversis sua-
 rum orationum locis; cujus vestigiis inhærens syn-
 odus, quam superius exposuimus, fidem confirma-
 runt. Idcirco multis offenderunt, per eas, quas
 dixi, causas in errorem impulsæ; præsertim vero
 per vocum homonymiam, aliamque ac aliam earum
 acceptionem, ex qua factum est ut nedom opera-
 tionis nomen; quod ejus generis est ac ὁμῶνυμον,
 ut ostensum est, male intellexerint, ipsi seipsos
 sponte, ad claram veritatem exercebant, sed et
 virtutis seu potentie, et bonitatis et vite et sapi-
 entie, et per se vite et sapientie, et providentie
 et voluntatis: ac inde velut in tenebris ac confu-
 sione nihil discernentes, adversus ὁμῶνυμιαν
 ipsique adversus seipsos processerint, quæ

Ac liquet (dicendum enim pauca, ut Ariani
 affinem horum errorem pravanique expositionem
 probemus). Ait sanctus Maximus capite xxv tert i
 Centenarii de charitate: Quatuor divinas proprie-
 tates, quarum sit virtutis ut res contineant, et tue-
 antur præsentique incolumes, ob summam bonita-
 tem Deus communes fecit, producta in rerum natu-
 ram substantia rationis particeps ac intelligentis;
 nempe eo quod est, et quod semper est, itemque bo-
 nitate et sapientia. Harum duas substantia tribuit,

hoc quod est, ac quod semper est : duas vero reli-
 quas, voluntatis ac sententiam animi habilitati : ut
 quæ ipse per essentiam est, etiam creatura fierent
 per participationem. Idcirco etiam creatura ad Dei
 imaginem et similitudinem dicitur esse facta ; et
 quidem ad imaginem, volut quod est, ejus qui est ;
 et quod est semper, ejus qui est semper ; licet non
 sine principio, et sine fine tamen : ad similitudinem
 vero, ut bonus, ejus qui bonus est ; et ut sapiens,
 ejus qui sapiens ; qui per gratiam, ejus qui per na-
 turam. Et quidem ad Dei imaginem est natura
 omnis ratione utens : ad similitudinem vero, ea so-
 lum quæ bona et sapiens est. Idem in eisdem : Im-
 mortalitas omnia, et ipsa immortalitas : bonaque
 omnia, et ipsa bonitas : virtuteque prædita omnia
 et ipsa virtus, Dei palam existunt opera. Paucis-
 que interjectis : Deus enim omnia vitæ et immor-
 talitatis, bonitatisque et virtutis conditor est. Hinc quo
 adeo manifestum, cum ait hic sanctus, in iisdem
 ipsis immediate capitibus, Deum infinites infinite,
 his quæ participant et quæ participantur, eminere, ad
 has creaturas, hasque perfectiones, quas a Deo
 per gratiam habemus, et quadam similitudine, alia-
 que nominis ratione, ad quarum sumus participes,
 velut arte facta artificis, respiciendo, illa dicere,
 ita nimirum ut participantia dicat ipsa subjecta ;
 quæ vero participantur, quas nobis congenera sunt
 atque propria ; quorum, per gratiam, indulto nobis
 commercio, boni et sapientis et justit et immortales
 dicimur, et qui semper simus, ut quorum nullus
 suis sit faturus. Non enim eadem bonitate et sa-
 pientia et immortalitate, nos pariter, Deusque boni
 et sapientes et immortales sumus. Quamobrem me-
 rito aiebat, Deum infinites infinite his præcel-
 lere, velut propriis effectibus, haud sane vero sine
 ipsum sapientis et vitæ ac immortalitati infinites
 infinite præstare, quemadmodum illi intellexere.
 Hoc enim est ac si diceretur : Ipsum seipso superiorum esse, cum tamen nihil seipso superius sit,
 ac vel maxime infinites infinite.

Rursus magus Dionysius, De divinis nominibus ait:
 Non esse contrarium, quod Deus ipsa virtus seu po-
 tentia, aut ipsa vita dicitur, et quod ipsius vita aut
 pacis aut virtus seu potentia conditor. Nam hæc qui-
 dem, ex illis quæ sunt, ac præsertim ex iis quæ primo
 sunt, tanquam auctor eorum omnium quæ sunt, dicitur ;
 illa vero, ut qui supra omnia, eaque quæ primo sunt,
 superessentialiter superassistat. Ac rursus : Ipsum
 per se esse, ipsam vitam, ipsamque Deitatem dicimus,
 principii quidem et deitatis et causæ ratione, unum
 omnium, principium omnia essentiamque excedens,
 principium et causam ; participatione vero, qua ex
 Deo, cujus nulla participatio est, ex providentiæ ra-
 tionibus emanant virtutes, ipsam essentiam, ipsam
 vitam, ipsam deificationis vitam, quorum ea quæ sunt,
 conventienti illis ratione, commercio, et entia sive res
 et viventia et divina sunt et dicuntur, aliaque simili-
 ter. Quamobrem etiam, qui bonus est, ipsorum primo
 conditor esse dicitur, tumque ipsorum universalium,
 exinde ipsorum particularium ; ac tum eorum quæ

A δὲ δύο τῇ γρωμικῇ ἐπιτηδειότητι, τὴν ἀγαθότητι
 καὶ τὴν σοφίαν· ἴνα ἄπερ αὐτὸς κατ' οὐσίαν.
 γένηται ἢ κρίσις κατὰ μετουσίαν. Διὰ ταῦτα καὶ
 κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ λέγεται γε-
 νῆσθαι· καὶ κατ' εἰκόνα μὲν, ὡς ὄν ὄντος, καὶ
 ὡς δεῖ ὄν ἀσὶ ὄντος, εἰ καὶ μὴ ἀνάγκως, ἀλλ'
 ἡτελευτήτως· καθ' ὁμοίωσιν δὲ, ὡς ἀγαθὸς ἀγα-
 θοῦ· καὶ ὡς σοφὸς σοφοῦ· τοῦ κατὰ φύσιν ὁ
 κατὰ χάριν. Καὶ κατ' εἰκόνα μὲν ἐστὶ πᾶσα λο-
 γικὴ φύσις, καθ' ὁμοίωσιν δὲ μόνη ἡ ἀγαθὴ καὶ
 σοφὴ. Ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς· τὰ ἀθάνατα πάντα,
 καὶ αὐτὴ ἀθανασία· καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα, καὶ
 αὐτὴ ἡ ἀγαθότης· καὶ τὰ ἐνάργετα πάντα, καὶ
 αὐτὴ ἡ ἀρετὴ. Θεοῦ προδήλως ἔργα τυγχάνουσι.
 Καὶ μετ' ὀλίγα· Πόσης γὰρ ζωῆς καὶ ἀθανασίας,
 ἀγίστησός τε καὶ ἀρετῆς δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός.
 Καὶ δῆλον ἐκ τούτων ὡς δεῖται ὁ ἕγιος ὄντος ἐν τοῖς
 αὐτοῖς τούτοις κεφαλαίοις προσηχῶς λέγει, Πάντων
 τῶν μετεχόντων καὶ μετεχομένων ἀπειράτως ἀπει-
 ρως ὁ Θεὸς ὑπεραπέχθηται, πρὸς τὰ δημιουργήματα
 ταῦτα, καὶ τὰς τελειότητας ταύτας, ἃς παρὰ Θεοῦ
 κατὰ χάριν ἔχομεν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἑμῶ-
 μως, καὶ ὧν μετέχομεν, ὡς τὰ τεχνητὰ τοῦ τεχνίτου,
 πρὸς ταῦτα ἀποδιέπων, ἐκεῖνὰ φησι, μετέχοντα μὲν
 λέγων αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα, μετεχόμενα δὲ τὰ συμ-
 φυῆ καὶ οικεῖα ἡμῖν· ὡς κατὰ χάριν μετέχοντες,
 ἀγαθοὶ καὶ σοφοὶ καὶ δίκαιοι καὶ ἀθάνατοι καὶ ἀσὶ
 ὄντες, ὡς ἀτελευτήτοι, λεγόμεθα. Οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ
 ἀγαθότητι καὶ σοφίᾳ καὶ ἀθανασίᾳ ἡμεῖς τε καὶ ὁ
 Θεὸς ἀγαθοὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἀθάνατοι ἐσμεν. Ὅθεν
 εἰκότως ἔλεγεν ἀπειράτως ἀπειρῶς τῶν τοιούτων
 ὑπερκεῖσθαι τὸν Θεόν, ὡς ἰδίῳν ἀποτελεσμάτων· ὡ
 δὴ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ σοφίης καὶ ζωῆς καὶ
 ἀθανασίας ἀπειράτως ἀπειρῶς ὑπέρκειται, ὡς αὐτοὶ
 ἐνήσαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ λέγειν αὐτὸν ἑαυτοῦ ὑπερ-
 κεῖσθαι· οὐδὲν δὲ αὐτὸ ἑαυτοῦ ὑπέρκειται· καὶ ταῦτα
 ἀπειράτως ἀπειρῶς.

Πάλιν ὁ μέγας Διονύσιος ἐν ταῖς περὶ θεῶν ὀνο-
 μάτων λέγει· Οὐκ ἐστὶν ἐναντίον αὐτοδύναμις,
 ἢ αὐτοζωὴν εἰπεῖν τὸν Θεόν, καὶ τῆς αὐτοζωῆς
 ἢ εἰρήνης ἢ δυνάμεως ὑποστάτην. Τὰ μὲν γὰρ
 ἐκ τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν πρώτως ὄντων,
 ὡς αἰτίως πάντων τῶν ὄντων λέγεται· τὰ δὲ ὡς
 ὑπὲρ πάντα, καὶ πρώτως ὄντα ὑπερῶν ὑπερου-
 σίως, καὶ αὐθὶς· Αὐτοσίτη καὶ αὐτοζωὴν καὶ αὐ-
 τοθεότησά γαμον ἀρχικῶς μὲν καὶ θετικῶς καὶ
 αἰτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπερῶν καὶ
 ὑπερουσίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν· μεθεχτικῶς δὲ τὰς
 ἐκδιδομένας ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀμωθίκετου προνοητικῶς
 δυνάμεις, τὴν αὐτοουσίωσιν, αὐτοζωίωσιν, αὐτο-
 θέωσιν· ὧν τὰ ὄντα οικειῶς ἑαυτοῖς μετέχοντα,
 καὶ ὄντα καὶ ζῶντα καὶ ἔνθεα καὶ ἐστὶ καὶ λέγε-
 ται, καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Διὸ καὶ πρώτως αὐτῶν
 ἡ ἀγαθὸς ἢ ποσότης λέγεται εἶναι, εἶτα τῶν ὄλων
 αὐτῶν· εἶτα τῶν μερικῶν αὐτῶν, εἶτα τῶν ὄλων
 μετεχόντων· εἶτα τῶν μερικῶν αὐτῶν μετεχόν-
 των. Καὶ αὐθὶς, Τότε δὲ τῶν θεῶν ἡμῶν ἑρο-

διδασκάλων και τῆς αὐτοαγαθότητος και θεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπεράγαθον και ὑπέροσον αὐτοαγαθότητα και θεότητα λέγοντας εἶναι τὴν ἀγαθοποιὸν και ὁμοποιὸν ἐκ Θεοῦ προσληλυθῆσαν ἑωραδόν. Ταῦτα πάντα ὁ θεὸς Μάξιμος ἐπισημαίνουμενο; ἐν τοῖς περὶ ταῦτα Σχολοῖς, πρὸς τοῖς ἄλλοις και τοῦτο φησιν, Ὑποβεθηκνῆναι θεότητος ἀκούων, νόησον ἀγγέλων και ἀνθρώπων διαίωρ.

Και αὐτὸ: εἰ δὲ ὁ πατρὸς Διονύσιος ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅτιω προσδιορίζεται, οὐκ ἄλλο δὲ εἶναι τὰγαθόν φημι, και ἄλλο τὸ ὄν, και ἄλλο τὴν ζωὴν, ἢ τὴν σοφίαν· οὐδὲ πολλὰ τὰ πῆντα, και ἄλλω ἄλλω παρακτινὰς θεότητος ἐκπερχοῦσας και ὄφραιμένας. Ὅτι: εἰ δὲ τὰ ἐρημημένα ἐκτός ἐστι τοῦ Θεοῦ, και διὰ τοῦτο κτίσματα ὁ ἄγιος νοεῖ, και δημιουργῶν αὐτῶν τίθησιν εἶναι τὸν Θεόν, ὁῦλον μὲν και ἀπὸ τῶν συνεθέτων τὴν δογματικὴν Πανοπλίαν (17)· οὗτοι γὰρ τὸ ὑποστάτης ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦς ἡρημῆσαν· οὕτω γὰρ και παραπέφρασαι ἐκεῖ. Δηλοῖ ἔτι και ἑαυτοῦ ὅτιω λέγων, Ὁ ὦν ὄλου τοῦ εἶναι κατὰ δύναμιν ὑπερουσίον ὄσιν ὑποστάτης σκίτα και δημιουργός. Ὁλου τοῦ εἶναι φησιν, οὐ δῆπου ἔ τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι.

Ἐπισημαίνουσα δὲ ἄξιον ὄτι ὄσα ὁ ἄγιος; Μάξιμος μετοχὰς τῶν ὄντων ἔλεγε, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωὴν, σοφίαν, τὸ ὄν, τὸ ἀεὶ ὄν, ὁ και ἀπειρίαν εἶπε, και τάλλα, ὦν καινοποιηθέντων και δημιουργηθέντων, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἢ κτίσις κατὰ μετουσίαν ἔχει, τὰ τοιαῦτα ὁ μέγας Διονύσιος εἰρήκεν αὐτοαγαθότητα, αὐτοζωὴν, αὐτοσοφίαν, αὐτο-

A *universim, tum quæ in parte singularique ipsa participant. Ac rursus : Quædam vero diviniorum nostrorum sacra doctrina magistorum, ipsius etiam per se bonitatis ac deitatis conditorem aiunt, eum, qui supra quam bonus et supra ipsam Deus est ; nempe ipsam per bonitatem ac deitatem dicentes, quod ex Deo bonificum ac deificum donum procedit. Quæ omnia divus Maximus in Scholâs ad illa illustrans, cum aliis hæc quoque dicit : Cum deitates inferiores audis, intellege angelorum atque hominum Jusorum.*

B *Sed et ipse sacer Dionysius in iisdem in hunc modum magis explicans verbisque attemperans : Non aliud vero bonum esse dico, atque aliud quod est, aliudque vitam, aut aliud sapientiam : neque multo auctiores, aliisque aliorum productrices superæcelsæ sentes inferiorisque deitates. Quod autem ea quæ dicta sunt, sicut extra Deum, eamque ob rem sanctius creati esse intelligat, atque eorum officium Deum esse putat, liquet vel ex ipsis qui dogmaticam Panopliam composuerunt. Ipsi enim vocem ὑποστάτης, pro eo quod est δημιουργός (conditorum scilicet et officium) interpretati sunt ; et eam etiam sic paraphrasi reddiditum est. Ostendit vero etiam ipse, cum sic ait : Quis est, totius esse secundum virtutem omni esse superiorum causa ὑποστάτης και δημιουργός (condens scilicet et efficiens, seu creans) est. Totius esse sit, hunc planè ut etiam ipseus esse.*

C *Observato autem dignum est, quæcumque sanctus Maximus rerum participationem dicebat, virtutem, bonitatem, vitam, sapientiam, quod est, quid est semper (quod et infinitatem vocavit) atque, quorum hiis superiorum ac conditorum (ut ipse loquitur) creatura per participationem conditorum est, ejusmodi inagum Dionysium dixisse, ipsam per se bonitatem,*

(17) *Τὴν δογματικὴν Πανοπλίαν.* Ipsam æthiolor, quam toties Tomiani Palamæ et fidem præpeliat : quam scilicet hæc expositionem in erratica illa synodo Callixti Palamite ediderunt, sibi que visi sunt Scripturæ Patrumque testimoniis comprobare. Pulchra sunt quæ de participationibus, sive de abstractis et concretis, de foris easque habentibus metaphysice et ratione, ex Dionysio Maximoque, illius interprete, prosequitur Calecas, quibus Palamitarum elidit eorumque verumque Dionysii sensum aperit, in quibus sic metaphysice, utraque theologia, affirmante et negante, loquitur. Sed hæc pensculatius observanda in ipsis Maximi scholis, longe auctioribus ac emendatioribus a nobis producendis, in quibus aliisque Maximi sententiis, sanioris theologiæ veræque scholasticæ lucida existant ac illibata semina. Libet tamen in antecessum hic quoque (ubi tanta Dionysii atque Maximi) aliquid delibare. Quod ita habent Lancel. et Cord. : Δὶδ και τῶν πρώτων αὐτῶν, emend. ex Sandionys. nostroque sancti Hilarii, Sarrac. et aliorum ἱεροκου νε Calecas, Δὶδ και πρώτος αὐτῶν ὑποστάτης λεγεται· Primo formaturus, et quæ ipsæ participationes dicuntur, earumque universalium, tum particularium, εἶτα τῶν ἔλων αὐτῶν· εἶτα τῶν μερικῶν αὐτῶν (quæ verba omisit Cord. in versione), Deus conditor dicitur, quod omnium hæc natura priora sunt illis quæ illa participant; quæ omnia egregie ipse Calecas, Maximum assectatus, explicat. Sequentibus statim nihil felicior Idem Cord. qui meliora haurire potuit, vel ex sodali Lancel. o. Illud

ergo ὄκου γέ τινες τῶν θεῶν ἡμῶν ἱεροδιδασκάλων και τῆς αὐτοαγαθότητος; και ὑεότητος ὑποστάτην φασὶ τὸν ὑπεράγαθον και ὑπέροσον, quo Deus omnem bonitatem ac deitatem excedens, ipsius bonitatis et Deitatis auctor esse dicitur ac conditor, sic modo sequentibus jungit, et quod effectum, ex quo Deo auctore refert Dionysius ex theologorum sententia, ipse Deum faciat : vel ipsam auctorem, quæ sit Dei donum, ipsam bonitatem et deitatem, nescio quæ hæretologia, oblitus sit. Jamgit itaque, τὴν ὑπεράγαθον και ὑπέροσον αὐτοαγαθότητα και θεότητα, nec deterret ipse articulus, s.c. ἄγριο hæc distrahens, redditque : etiam ipseus per se bonitatis ac deitatis constitutum vocari supraquam bonam et supraquam divinam per se bonitatem ac divinitatem, etc. Vapulem ego, qui hæc unum theologi, nec saltem theologi, affirmem : ac vel a grammatico meliora expectem ? Sanctora Lancel : *Et bonitatis ipsius et divinitatis auctorem dicant Deum, qui bonitatem omnem et divinitatem superat : cum dicunt bonitatem ipsam et divinitatem esse minus a Deo profectum, etc.* Lausit forte etiam Palamitus Cordoriana subtilitas, qui ipsi vocem ὑποστάτην δημιουργόν paraphrasi reddiderint : et proinde Dionysio auctore, Deitatis conditore seu creatorem Deum admisserint. Quod vero reddit Cord. *per se bonitatis per se bonitatem constitutum, magis spectare videtur ad causam formalem : unum nihil confici possit adversus Palamitarum incretam virtutem et divinitatem Deo conquirem, usque ipsam Dei essentiam existem em.*

vitam, ipsam sapientiam, ipsam essentiam, ipsum esse, et quæ his affinia sunt. Hæc vero sic nominantur quod has participationes ab illis dividens, quæ participant, ipsasque secundum se subtili cogitatu absque subjecto sumens; puta virtutem ac potentiam absque eo qui potens est, et sapientiam absque eo qui sapiens, vitamque absque eo quod vivens, unumquodque ipsum aliquid dicit, verbi gratia, ipsam virtutem ac potentiam; ac si hoc solum vera puraque ac pura virtus sit et potentia, ipsaque vita; similiterque etiam reliqua. Velut etiam ipsam humanitatem, et ipsam albedinem, quæ prædicentur absque subjectis, hæcque adeo primo entia vocat. Participationes enim natura priores sunt illis quæ sunt, et quæ participant. Unde etiam primo horum omnium confertim Deum conditorem dicit. Non quod tempore priora sint, illis quæ ab illis denominationem sortiuntur, sed quod natura. Non enim hæc secundum se esse habent, sed in aliis. Deinde auctorem dicit uniuscujusque universorum participationis; tumque particularis cuiusque universorum. Idemque in his præstans, quæ participant, primo Deum auctorem ait, eorum quæ universe ipsas participant; deinde eorum quæ particulariter participant. Abstractus enim mens participationes ab illis quæ participant primo eas considerat ut participationes; tumque ut tales participationes, puta ipsas bonitates, ipsas sapientias, sive quovis alio modo dicas; tumque velut in his illiave ipsam sapientiam et ipsam bonitatem. Hæc itaque Deum vocari ait, ex illis quæ sunt; puta, potentem, sapientem, justum, et maxime ab his, quæ primo sunt; puta, ipsam virtutem ac potentiam, ipsam sapientiam, ipsam justitiam. Sunt enim hæc natura, non tempore priora. Propterea etiam velut eorum quæ natura priora sunt, primo ipse ut parens, conditor atque opifex dicitur; deinde specierum, tumque individuum. Idcirco ait: *Hæc quidem ex his quæ sunt, nominantur, ac maxime ab his quæ primo sunt.* Illa vero, supra quam ipsam vitam, supra quam ipsam sapientiam, supra quam ipsam bonitatem, quatenus omnium conditor et opifex, supra omnia, et ipsa quæ primo sunt, superessentialiter est. Idcirco licet hæc, Deumque ipsam vitam et ipsam sapientiam, et ipsam virtutem ac potentiam vocemus; principii tamen Deique et causæ ratione, unum universorum, principium omnis excelsus et essentiam dicimus principium et causam; participatione vero atque ratione ejus quod ex causa est, quæ ex eo qui omnem excedit participationem, providentiæ vires derivantur ac facultates. Quomodo enim igitur ab his quæ participant, quæ creata sunt, Deus sapiens, seu bonus, seu justus nominatur: sic et a participationibus, quæ ipsæ creatæ sunt, prima ab ipsa sapientia, ipsaque justitia, ipsa sapientia, ipsa justitia nominatur, ut eorum auctor, secundum eam theologiæ vim, quæ rationi causæ nititur: ac rursus super ipsam sapientiam, et super ipsam justitiam, secundum eam quæ inficiens est, quatenus nihil profus ex eorum quæ sunt.

Manifestum igitur est ex illis quæ dicta sunt, vitam omnem et sanctitatem et simplicitatem et virtutem et bonitatem et sapientiam, quoad nos, naturales dici participationes: quoad Deum vero,

ousiam, αυτοειναι, και τα παραπλήρη. Ὁνομάζει δὲ ταῦτα οὕτως, ὅτι τὰς μετοχὰς ταύτας, ἀπὸ τῶν μετεχόντων διαίρων, και αὐτὰς καθ' αὐτὰς ἐπινοίη λαμβάνων χωρὶς ὑποκειμένου, οἷον τὴν δύναμιν ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ· και τὴν σοφίαν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ, και τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ ζώντος, αὐτὸ τι ἕκαστον καλεῖ, οἷον αὐτοδύναμιν, οἷοναὶ τοῦτο μόνον εὐκρινῆ και καθαρὰν δύναμιν, και αὐτοζωὴν· ὁμοίως και τὰ ἄλλα· ὡσπερ και αὐτοανθρωπότητα και αὐτολευκότητα, τὰ κατηγορούμενα ἄνευ τῶν ὑποκειμένων, και ταῦτα πρῶτως ὄντα καλεῖ· φύσει γὰρ αἱ μετοχαι πρότεροι τῶν ὄντων και μετεχόντων· διὸ και πρῶτως τοῦτων πάντων ἀθρόον ὑποστάτην λέγει τὸν θεόν· οὐχ ὅτι πρότερα τῶ χρόνῳ τῶν παρωνύμων ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι τῇ φύσει· οὐ γὰρ ἔχει ταῦτα καθ' ἑαυτὰ τὸ εἶναι, ἀλλ' ἐν ἄλλοις. Ἐπειτα αἰτιον φησὶν ἕκαστης τῶν καθόλου μετοχῆς· ἔπειτα τῆς μερικῆς ἕκαστης τῶν καθόλου. Και ἐπὶ τῶν μετεχόντων ὁμοίως ποιῶν, πρῶτως λέγει αἰτιον τὸν θεόν τῶν ὄλων αὐτῶν μετεχόντων, εἶτα τῶν μερικῶν αὐτῶν μετεχόντων. Ἀφαιρῶν γὰρ ὁ νοῦς τὰς μετοχὰς ἀπὸ τῶν μετεχόντων, πρῶτον αὐτὰς θεωρεῖ ὡς μετοχὰς, ἔπειτα ὡς τοῦσδε μετοχὰς· οἷον αὐτοαγαθότητα, αὐτοσοφίαν, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως, εἶτα ὡς τοῦδε ἢ τοῦδε αὐτοσοφίαν και αὐτοαγαθότητα. Τὰ μὲν οὖν ὀνομάζεσθαι τὸν θεόν ἀπὸ τῶν ὄντων φησὶν οἷον δυνατόν, σοφόν, δίκαιον, και μάλιστα τῶν πρῶτων· ὄντων· οἷον αὐτοδύναμιν, αὐτοσοφίαν, αὐτοδικαιοσύνην· φύσει γὰρ, οὐ χρόνῳ ταῦτα πρότερα· διὸ και ὡς τῇ φύσει προτέρων, πρῶτως αὐτὸς ὡς γεννῶν λέγεται ὑποστάτης και δημιουργός· εἶτα τῶν εἰδῶν αὐτῶν· εἶτα τῶν ἀτόμων· διὸ και λέγει, *Ταῦτα μὲν ὀνομάζεσθαι ἀπὸ τῶν ὄντων, και μάλιστα τῶν πρῶτως ὄντων*· τὰ δὲ ὑπερανθρωπία, ὑπερανθρωσοφίαν, ὑπερανθρωαγαθότητα, ὡς ὑποστάτης πάντων και δημιουργός, ὑπὲρ πάντα και τὰ πρῶτως. Διὸ εἰ και ταῦτα και τὸν θεόν αὐτοζωὴν και αὐτοσοφίαν και αὐτοδύναμιν καλοῦμεν, ἀλλ' ἀρχικῶς μὲν και θεικῶς και αἰτιατικῶς τὴν μίαν πάντων ὑπάρχον και ὑπερούσιον ἀρχὴν και αἰτίαν· μεθεκτικῶς δὲ εἶτουν αἰτιατικῶς τὰς ἐκδιδομένας ἐκ τοῦ ἀμεθέκτου προνοητικῶς δυνάμεις. Ὅσπερ οὖν ἀπὸ τῶν μετεχόντων κτιστῶν ὄντων ὁ θεός ὀνομάζεται σοφός, ἢ ἀγαθός, ἢ δίκαιος· οὕτως και ἀπὸ τῶν μετοχῶν κτιστῶν οὐσῶν, οἷον τῆς αὐτοσοφίας και αὐτοδικαιοσύνης, ὀνομάζεται αὐτοσοφία και αὐτοδικαιοσύνη, ὡς αἰτιος αὐτῶν, κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν θεολογίαν· και πάλιν ὑπὲρ τὴν αὐτοσοφίαν, ὑπὲρ τὴν αὐτοδικαιοσύνην, κατὰ τὴν ἀποφατικὴν, ἐφόσον μὴδὲν τῶν ὄντων ἐστὶ κατὰ τι.

participationibus, quæ ipsæ creatæ sunt, prima ab ipsa sapientia, ipsaque justitia, ipsa sapientia, ipsa justitia nominatur, ut eorum auctor, secundum eam theologiæ vim, quæ rationi causæ nititur: ac rursus super ipsam sapientiam, et super ipsam justitiam, secundum eam quæ inficiens est, quatenus nihil profus ex eorum quæ sunt.

Ἄγλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὡς πᾶσι ζωὴ και ἀγιότης και ἀπεότης και ἀρετὴ και ἀγαθότης και σοφία πρὸς μὲν ἡμᾶς μετοχαι λέγονται φυσικῶς, πρὸς δὲ τὸν θεόν μετέχοντα ὡς τεχνητῶς τῆς παρα-

επιγραμμαῖς· αἰτίας καὶ ὑποστάτηα ἐκείνου παρηγγε-
 μένα, καὶ ὁρανοῦμῶντα αὐτῶ. Καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς οὐκ
 ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ἀγαθότητος καὶ ἀθανασίας καὶ
 σοφίας καὶ γνώσκεται καὶ ὀνομάζεται, ἀλλ' ἀπὸ
 τῶν ἐν ἡμῖν, ἃ καὶ περὶ αὐτὸν λέγεται, ὡς περὶ
 ἡμᾶς· τὰ ἡμέτερα κτήματα καὶ ἔργα, κτλ ἀποτελέ-
 σματα, εἶτε καὶ ἐνέργεια· οὐ γὰρ ἐκ τῶν κατ' αὐ-
 τῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, ἄλλης· ἐξ ἄλλου φαν-
 τασίας συλλεγομένης, εἰς ἐν εἰ τῆς ἀληθείας ἰσὸδαμα,
 κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (18)· διὰ τοῦτο καὶ ἡ
 ἀγαθότης αὐτοῦ παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαρξίμῳ. Ἐπεὶ δὲ περὶ
 αὐτὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖσθαι, ὡς ἐνέργεια· οὐσιωδῶς
 δὲ, οὐ κατὰ μετόχην, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐ-
 τοῦ, δείκνυσι ταῦτα ὄντα τὴν Θεὸν, σοφίαν, ἀγ:θι-
 τητα, ζωὴν, καὶ τάλλα μονοειδῶς καὶ ἐνιαύως.

Ἐπεὶ αἱ λεγόμεναι μετοχαὶ τοῦ Θεοῦ, αἱ μὲν εἰσι
 φυσικαὶ, αἱ κτισταὶ εἰσιν· αἱ δὲ παραδειγματικαὶ
 καὶ οἷον τεχνικαὶ, αἱ εἰσιν αὐτός· καὶ αὗται εἰσιν
 δικαιοὶ· ἃς ἔχει ὡς ἑαυτὸν ἔχων. Καὶ αἱ φυσικαὶ
 αὗται μετοχαὶ παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαρξίμῳ τοῦ Θεοῦ
 ἔργα λέγονται οὐκ ἔργα μὲνα χρονικῶς· οὐχ ὅτι πᾶσα
 ζωὴ ἐν αὐτῷ οὐσιωδῶς ὑπάρχει, εἰς ὃν πραγματι-
 κῶς· φυσικῆ καὶ ἄλογος, καὶ λογικῆ καὶ νοερά καὶ
 αὐτῆν· ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον, διὰ τοὺς ἐν τῷ
 Θεῷ ἀνάρχους αὐτῶν λόγους, οἱ οὐδέποτε ἤρξαντο ἐν
 αὐτῷ· ἀλλ', ὡς εἴρηται, ἔχει αὐτούς, ὡς ἑαυτὸν
 ἔχων· καὶ ὡσπερ αἱ ἐν ἡμῖν ζωαὶ καὶ ἀπλότητες
 καὶ ἀπειραὶ ἀναρχοὶ λέγονται διὰ τοὺς ἐν τῷ Θεῷ
 ἀρχοὺς αὐτῶν λόγους, οὕτως· ἡ ἐν τῷ Θεῷ ζωὴ
 καὶ ἀπλότης καὶ ἀπειρία καὶ ἀθανασία περὶ τὸν
 Θεὸν οὐσιωδῶς λέγονται διὰ τὰ περὶ αὐτὸν, ἡγουν
 τὰς φυσικὰς μετοχὰς· ἀπ' ὧν ἄπερ ἐστὶν αὐτός, ὡς
 περὶ αὐτὸν νοοῦμεν, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἡμετέρου
 νοῦ. Καὶ οὐκ ἀνάγκη τὸν τρόπον τοῦ ἡμετέρου νοῦ
 ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ· οὐδὲ γὰρ τῷ λίθῳ ἀποδιδόμεν
 τὴν ἀύλην, εἰ καὶ ἄβλη; αὐτὸν νοοῦμεν.
 modum intellectus nostri tribuamus Deo. Nam nec
 immaterialiter intelligimus.

Ἐπεὶ τε δῆλον καὶ τὴν ἐν ἡμῖν θεότητα κτιστὴν
 εἶναι. Εἰ γὰρ εἰσι πολλοὶ θεοὶ καὶ κύριοι, ὡς φησὶ
 Πῦλον, παρὰ τὴν ἕνα πρῶτον φύσει Θεὸν καὶ Κύ-
 ριον, δῆλον καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς θεότητα οἰκίαν αὐ-
 τῶ· εἶναι, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τελειότητα,
 καὶ οἷον ποιότητα καὶ ἔξιν παρὰ Θεοῦ δεδιωρημένην,
 διὰ σύστασιν καὶ τελειότητα τῆς λογικῆς φύσεως,
 καὶ τὴν πρὸς τὴν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν
 ἐμφέρειαν. Δῶρον γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς δέδωκε τοῦ θεοῦ-
 σθαι· δύνασθαι καὶ ἀγαθῶνεσθαι, καὶ αὐτῶ κατὰ μί-
 μνησιν προσεγγίξαι· *Γίνεσθε γὰρ, φησίν, οἰκτιρ-
 μένας, ὡς ὁ Πατὴρ ὁμῶν ὁ οὐρανίου· καὶ, Γί-
 νεσθε μιμηταὶ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά·* διαρ-
 οῖνεὶ τι σπέρμα ταῖς ἡμετέροις ψυχαῖς ἐνεφύτευ-

A participantia, velut arte facta, exemplaris causa se-
 cundum ejus similitudinem producta, aliaque ratione
 idem ac ipse nomen sortita. Ac quia Deus, non
 alia bonitate quae in ipso est et immortalitate et sa-
 pientia vel noscitur, vel nominatur, sed ab illis quae
 in nobis sunt, quae et circa ipsum dicuntur, velut
 circa nos esse dicuntur nostra praedia atque opera,
 sive effectus vocare libeat, sive actiones, ἐνεργε-
 γολας. Non enim ex suis ipsius, sed ex his quae sunt
 circa ipsum, aliam ex alio colligentes representa-
 tionem, in unum aliquod evadimus exite veritatis si-
 mulacrum, ut auctor est Gregorius Theologus; id-
 circo etiam ejus bonitas et sapientia et simplicitas,
 illius effectus dicuntur a sancto Maximo. Praeterea
 vero circa ipsum essentialiter considerari, ut ope-
 rationes seu actus; essentialiter vero, quia non
 secundum participationem, sed secundum essentiam suam, ostendit Deum haec esse, sapientiam,
 bonitatem, vitam, et reliqua, uniformiter et unite.

B Proinde, quae dicuntur Dei participationes, aliae
 quidem sunt naturales, quae sunt creatae; aliae ve-
 ro exemplares ac velut artificiales, quae sunt ipse;
 et haec sunt increatae: habetque illas Deus, ut qui
 ipse se habet. Atque naturales haec participationes,
 Dei opera dicuntur a sancto Maximo, non coepa
 in tempore; non quod omnis vita essentialiter in
 illo existat, sive realiter; ipsa nimirum secundum
 se vegetabilis et rationis experta, et rationalis et in-
 telligens; sed secundum suam rationem, propter
 suas in Deo principii expertas rationes, quae in eo
 nunquam coeperunt; sed, ut dictum est, illas habet
 ut qui ipse se habet. Et sicut quae in nobis sunt
 vitae et simplicitates et infinitates principii expertas
 dicuntur, propter principii expertas eorum in Deo
 rationes; sic quae in Deo est vita et simplicitas et
 infinitas et immortalitas, circa Deum essentialiter
 dicuntur propter id quod est circa ipsum (naturales
 scilicet participationes), ex quibus est, ut ea quae
 ipse est, quasi circa ipsum intelligamus, secundum
 modum nostrum intelligendi. Nec necesse est, ut
 lapidi tribuamus immaterialitatem, tametsi eum

D Praeterea liquet, quae in nobis est, deitatem crea-
 tam esse. Si enim sunt dii multi et domini, ut ait
 Paulus; praeter unum primum natura Deum et Do-
 minum, manifestum est etiam eorum deitatem illis
 propriam perfectionem esse, secundum magis et mi-
 nus, ac velut qualitatem, habitumque Dei numero
 accedunt, ad constitutionem ac perfectionem natu-
 rae scientis ratione, imaginisve ac similitudinibus
 accuratam rationem seu expressionem. Tribut
 enim Deus nobis donum, quo dii ac boni fieri pos-
 sumus, eique per imitationem accedere: *Estote enim,
 imquit, misericordes, sicut Pater vester caelestis* 40;
 et, *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi* 41. Do-
 numque illud velut semen quoddam nostrae ad eum

41 1 Cor. viii, 5. 40 Luc. vi, 36. 42 Ephes. v, 1.

(18) Orat. 33 et 42.

reformationis, mensuris nostris rerum Auctor insecravit, qui ad imaginem ac similitudinem suam nos condidit; estque in nobis congenitum principium, quo dii bonique efficiamur; ac primum inter Dei dona dicitur, ut quod multorum in nobis honorum, dummodo velimus, existat principium. Bonorum enim quæ in nobis a Deo sunt, similitudo primum beato Dionysio ponitur, cui similitudini ipsiq; similitudini, ipsiq; similibus, sive etiam similitudinibus, donumque ipsum participantibus, Deum eminare, idem ait, ac prorsus omni quæ dicatur, participationi. Quemadmodum enim supersubstantialis dicitur, super essentiali quædam creatam, non quod ipse suæ ipsius essentiali emineat: sic et supra principium et supra Deum, supraque bonitatis et supra deitatis principium, velut supra omne principium et causam nostræ quovis modo perfectioris; ac supra omnes dono gratiæ deos, supraque omnem eorum deitatem, omnemque donum et gratiam quæ nobis competit, exque nostris ratione existit.

Occasio igitur seu ratio et donum, ut dii bonique evadere possimus, *θεαρχία* dictum est, et *αγαθαρχία* (deitatis scilicet ac bonitatis principium), æquilibriumque deitatis hoc principium, cœvum nobis esse, ac propterea creatum, habitumque ab omnium Deo, animo nostro inditum; abusu quidem principium immediate efficiens; quemadmodum etiam timor initialis dicitur est principium dilectionis ad Deum; proprio vero, formale, naturæ nostræ utenti ratione competens ad perfectionem suam nanciscendam. Sicque adeo Deus deitatis ac bonitatis principium efficiens est: auctore enim Dionysio: *Forma est in iis quæ forma carent, ut formæ principium*; quod vero in nobis deitatis ac bonitatis principium dicitur, formale principium est, quo dii et boni sumus. Hujus autem Deus eminet, velut qui formæ expers sit in formis, ac formæ superior. Quamobrem etiam Deus, ex his ut creatis, tanquam eorum auctor, affirmate laudatur; deque eo rursus, velut qui illis emineat, ea negantur. Merito igitur deitas hæc etiam donum appellata est, quo dii bonique efficiuntur, Dionysio, *Epistola ad Caium, monachum, rogantem: Quomodo qui est supra omnia, etiam supra principium deitatis et bonitatis est.* Cui respondens, ait: *Si divinitatem et bonitatem intelligas rem ipsam bonifici et deifici doni quo deificamur et boni efficiuntur, et quæ sequuntur.*

Secundum illud igitur, secundum quod aliquid tale redditur, secundum hoc et specificatur, eique cœvum est quod specificatur, illique tum proprium tum ex ejus ratione ac proportionatum, atque hæc imitatio est. Deique illa imitatio, ejus numeris vi, quo nullum a Deo nobis majus donum est, qua Deo similes, uti dictum est, quoad licet, accurate efficiuntur, forma vocatur ac species, his, qui imitantur, et ad illam se habent, prout imitantur; quanquam ipsa hæc imitatio, quatenus intentum illi exemplar non assequitur, *imitatio inimitabilis*, et ipsa magis

σεν ὁ Δημιουργὸς τῆς πρὸς αὐτὸν ἀντιθέσεως, κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν δημιουργήσας ἡμᾶς· καὶ ἔστιν ἡμῶν σύμφυτος ἀρχὴ τοῦτο τοῦ θεοῦ θωρεῶν λέγεται, ὡς ἀρχὴ πολλῶν ἀγαθῶν ἡμῶν, εἰ βουλομένα, γινόμενον. Τὴν γὰρ ὁμοίωσιν τῶν ἐν ἡμῶν παρὰ θεοῦ ἀγαθῶν τὸ πρῶτον ὁ θεὸς Διονύσιος φησὶν, ἤτινος ὁμοιότητος· καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοιουμένων, ἣ καὶ μιμουμένων, καὶ αὐτοῦ τοῦ δώρου μετεχόντων, ὁ αὐτὸς ὑπερκεῖσθαι λέγει τὸν θεόν, καὶ ἕως πάσης μετοχῆς εἶναι λεγομένης. Ὡς γὰρ ὑπεροσῆτος λέγεται ὑπὲρ πάσαν οὐσίαν δημιουργηθείσαν, οὐχ ὅτι αὐτὸς τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ὑπέρκειται, οὕτως καὶ ὑπερ-ἀρχὸς καὶ ὑπέροσος, καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν, ὡς ὑπὲρ πάσαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς ὀπισθοῦν ἡμῶν τελειότητος, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς χάριτι θεοῦ, καὶ ὑπὲρ τὴν κατ' αὐτοῦ θεότητα, καὶ πάσαν θωρεῶν καὶ χάριν προσήκουσαν καὶ ἀνάλογον ἡμῶν.

Ἡ τοίνυν ἀφορμὴ καὶ τὸ δῶρον τοῦ θεοῦ εἶναι δύνασθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι θεαρχία εἰρηται καὶ ἀγαθαρχία· καὶ ἔπεται ταύτην τὴν θεαρχίαν σύγχρονον εἶναι ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο κτιστὴν, καὶ εἶναι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, παρὰ τοῦ τῶν ὁμῶν θεοῦ ἐγγινόμενῃ· καταχρηστικῶς μὲν ἀρχὴν ποιητικῆν οὕσαν προσεχῶς· ὡς περ καὶ ἀρχὴ τῆς πρὸς τὸν θεόν ἀγάπης ὁ στοιχειωτικὸς εἰρηται φόδος· κυρίως δὲ εἰδικτὴν, προσήκουσαν τῇ λογικῇ ἡμῶν φύσει πρὸς τελειώσιν αὐτῆς, ὡς εἶναι μὲν τὸν θεόν θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν ποιητικῆν· Ἔστι γὰρ, φησὶν ὁ Διονύσιος, εἶδος ἐν τοῖς ἀνείδοις, ὡς εἰδωφρῆς· τὴν δὲ ἐν ἡμῶν θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν εἰδικτὴν ἀρχὴν, ἣ ἔσμεν θεοὶ καὶ ἀγαθοί· ὑπὲρ ταύτην δὲ τὸν θεόν, ὡς ἀνείδειον ἐν τοῖς εἰδοῖν, ὡς ὑπὲρ εἶδος δὲ καὶ ἀπὸ τούτων, ὡς ἀπὸ κτιστῶν, καταφάσκειται ὁ θεὸς ὡς ἀτιος αὐτῶν· καὶ πάλιν αὐτοῦ ἀποφασκονται, ὡς ὑπὲρ ταῦτα ἕντος. Εἰκότως ἄρα ἡ θεότης αὐτῆ καὶ δῶρον εἰρηται τῷ ἁγίῳ, καθ' ὃ θεοῦ μεθα καὶ ἀγαθύνεμεθα, ἐν τοῖς πρὸς Γάτων τὴν θεραπευτικῆν, ἐρωτῶντα, Πῶς ὁ πάντων ἐπέκειρα καὶ ὑπὲρ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν ἐστίν. Ὁ ἀποκρινόμενος, φησὶν, Εἰ θεότητα καὶ ἀγαθότητα τοῖσιν αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ θεοποιοῦ δῶρον, καθὸ θεοῦ μεθ' ἡμῶν καὶ ἀγαθύνεμεθα, καὶ τὰ εἴξῃ.

Κατ' ἐκείνη οὖν, καθ' ὃ γίνεσθαι τι τοιοῦτον, κατὰ τοῦτο καὶ εἰδωποιεῖται, καὶ σύγχρονον ἐστὶ τῷ εἰδωποιουμένῳ, εἰκαμέν. τε καὶ ἀνάλογον αὐτῷ· καὶ αὐτὴ ἡ μέμνησις, καὶ τὸ πρὸς τὸν θεόν μέμνημα, δι' οὐκίως δῶρον μεζάνος ἕντος ἡμῶν τῶν ἐν θεῷ θωρεῶν, ὡς εἰρηται, ἐμπεριεῖς τῷ θεῷ γινόμεθα, κατὰ τὸ δυνατὸν, εἶδος λέγεται τοῖς μιμουμένοις· καὶ πρὸς τοῦτο καθὸ μιμουμένοι πεφύκασι· καὶ μέντη καὶ τὸ μέμνημα τοῦτο, ὡς μὴ δεικνόμενον, οὐ εἴσεται ἀρχετύπου, ἀμύμητον μέμνημα εἰρηται τῷ μεγάλῳ Διονυσίῳ· ἦρουν μέμνημα μὴ μιμεῖσθαι οὕτω

δυνάμειον. Καὶ γὰρ ἡ ἐνέργεια μιμῆται μὲν τὴν οὐσίαν, οὐ δύναται δὲ ἐφικέσθαι πρὸς μίμησιν ἄλλο ἢ τὰ κτίσματα. Διὸ καὶ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν ἐπέκεινα. Ἐπάγει γοῦν, *Καθ' ὃ ἀμιμητος (19) καὶ ἀσχετος ἐσπέρχει τῶν μιμήσεων καὶ τῶν σχέσεων, καὶ τῶν μιμουμένων καὶ μετεχόντων.*

Ἄλλὰ καὶ θεοποιῶν εἰρηται αὐτὴ τὸ μίμημα, ἢ ὅτι κατὰ τοῦτο πεποιώμεθα εἰ κατὰ χάριν θεοὶ, καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀποσώζοντες· ἢ ὅτι πρὸς τὸ τοιούτου· εἶναι ἀσχετὴ ἔστιν· ὡσπερ καὶ τὸ θεῖον βᾶπτισμα προσεχῶς θεοποιῶν εἰρηται δῶρον, καὶ θεουργικὰ ρῶτα τὰ τῆς Γραφῆς λόγια, ὁ Διονύσιος φησίν.

Εἰ τοίνυν ἡ *θεαρχία* καὶ *ἀγαθαρχία* μίμησις ἔστι τῶν μιμουμένων τὴν Θεόν, καὶ μετοχὴ τῶν μετεχόντων ἐκ μίμησεως ἐγγυνομένη, ὡν ὁ Θεὸς ἀπάντων ὑπερκαίεται, ὅηλον ὅτι ἔστι κτιστὴ. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Βασίλειον (20), *Τὰ μετὰ Θεὸν κτίσματα, καὶ ἐμύδουλα ἡμῶν, κἄν ἄλλα ἄλλων προτετιμημένα τυγχάνη.*

Ἐτι ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται εἶναι καὶ τὸ τῆς προνοητικῆς δυνάμεως ὄνομα ἐμῶνυμον. Ἔστι μὲν γὰρ προνοητικὴ δύναμις ὁ Θεός, ὡσπερ καὶ δημιουργικὴ, τῶν ὄλων οὐσία καὶ δύναμις· εἰσὶ δὲ καὶ αἱ ρηθῆναι προνοητικὰ δυνάμεις ὑποσῆσαι ἐκ Θεοῦ, τὰς φυσικὰς λέγω μετέξις, καὶ ὅσα ὁ θεὸς Μάξιμος (21) συνεικτικὰ καὶ φρουρητικὰ τῶν ὄντων εἶπε· τὴ συνουσιωμένα καὶ εἰδοποιὰ ἐκάστοις, καὶ οἰκατάων ἀφαίρεθέντων, τὰ μετέχοντα τῆς οἰκίας καὶ κατὰ φύσιν τάξεως διακρίσσειται. Καίτοι γε καὶ τὸν ἀέρα μετέξις ἤγητόν, εἰς ἀναπνοὰς ἡμῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐκχευόμενον. Καὶ τὰς αἰσθήσεις προνοητικὰς καὶ σωτικὰς δυνάμεις τῶν ἐν ἡμῶν καταλαμβάνομεν· καὶ τὴν ἱατρικὴν καὶ νομοθετικὴν, καὶ ὅλων πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην καὶ τέχνην.

Ἔτι δὲ τὸν πρὸς τὴν Θεὸν φόβον, καὶ ἔλλα ὄντων ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει καθ' ἑαυτὴν ἀτορῆ τῶ ἀνθρώπων χαρζύμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν τῶν χρεϊτόνων ἐπίδοσιν· εἶτε πνεῦμα σοφίας, εἶτε πνεῦμα ἐπιστήμης καὶ ἰσχύος, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι προνοητικὰς δυνάμεις προσηλυθίας ἡμῶν ἐκ Θεοῦ ἀποφαινώμενος.

Ὡς δὲ καὶ πρόθετα λέγεται μὲν αὐτὸ ὁ προνοούμενος Θεός· ἔστι δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἁγίους, Μάξιμόν τε καὶ Δαμασκηνόν, ἡ ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινόμενῃ ἐπιμελείᾳ· καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἐλ-

¹⁹ Psal. xi. 1.

(19) *Kath' ὃν ἀμιμητος*. Estam nosler S. Hilarii articulum habet, ut et Salimaci minor: Ionique elegantius est, τὸ ἀσχετος, quod residit Cord. approbatque Lancelius, *incomprehensibilis*, mihi nō probem, obstant. sequens vox σχέσεων, unde Deus dictus ἀσχετος, Maximique, et Pachymeræ expu-

Dionysio dicta est; id est, imitatio, quæ rem ipsam imitari satis nequeat. Virtus namque seu actio imitatur quidem ipsam essentiam, non tamen potest præter creaturas imitando aliud assequi; hincque adeo est, ut Deus illis emineat. Denique subdit: *Quatenus is qui inimitabilis omnique solutus habitu est et absolutus, imitationibus et habitibus, hisque quæ imitantur et quæ participant, antecellit.*

Sed et deilica dicta est hæc imitatio, vel quod secundum eam imbuti sumus, qui per gratiam dii sumus, ac similitudinem incolubem servamus; vel quod causa est atque ratio ut tales evadamus. Quemadmodum etiam divinum baptismum deificum donum continue appellatum est, vocatque Dionysius deificis lumina Scripturæ oracula.

Siquidem igitur divinitatis bonitatisque principium imitatio est, eorum quæ Deum imitantur, et participatio eorum quæ participant ex imitatione obveniens, quibus omnibus Deus eminet, palam est illud creatum esse. Nam ut auctor est magnus Basilii: *Quæ a Deo secunda sunt, creatura sunt, et nobis consensu, tametsi alia aliis præstantiora ac nobiliora sint.*

Præterea ex dictis liquet, etiam Providentiæ nomen, ex illis esse, quæ sub una voce, multa diversaque significant. Est enim Deus, uti creationis, sic et providentiæ vis, universorum substantia ac virtus. Sunt et quas dicebam providentiæ vires, ex Deo existentes, naturales scilicet proprietates; ac quæcumque beatus Maximus dixit res conservare easque incolubitate præstare; consubstantiata scilicet rebus singulis et specificantia, illisque propria; quibus substantiis, quæ participant a proprio et naturali decident ordine. Atqui etiam aer participatio consentiens est, sic nobis ad respirandum quo vitam conservamus, affusus. Sed et sensus providentiæ vires intelligimus, hisque quæ nobis insunt incolubitate præstantes; medicinam item et jurisprudentiam, omnemque prorsus virtutem et scientiam et artem.

Ad hæc et Dei timorem, aliaque, cum mens humana dirigente et consilio atque motore egeat, homini a Deo concessa; sive Spiritum sapientiæ dicas, sive scientiæ et fortitudinis, ac quæ ejus generis sunt, non erraveris, qui Providentiæ vires nobis a Deo provenientes, hæc pronuntias.

Quia vero Providentiæ dicitur is quoque qui providet, Deus, estque etiam providentiæ, auctori-bus sancto Maximo ac sancto Damasceno, quæ a Deo cura rebus impenditur; atque magnus

sitionis consensus. Est ergo ἀσχετος, qui nullo habitu, sen habitu sine vel necessitudine tenetur: nulla denique forma prædictus est quæ non sit simplicissimus Deus, in sequē omnino absolutus.

(20) Ad Amphiloach. *De Spiritu sancto.*

(21) *De charitate* centuria 3.

Athanasius Oratione adversus Græcos : *Ex eo quod Deus Verbum homo factus est. universorum providentiam innovuisse, ac qui eam subministraret sitque illius auctor, ipsum Deum Verbum: quodque jam dictas participationes, quas mens ex illis quæ participant subtili cogitatu dividens, singulas ipsum aliquid vocat, rebus creatis accenseri paucis sermo ostendit. Idcirco merito aiebant, divus quidem Maximus : Deum, cunctis iis quæ participant et quæ participantur infinitis infinite eminere; divus vero Dionysius, ipse a seipsodubium ac quæstioni solvens, quid, ipsam divinitatem regnumque et dominatorem et deitatem existimet; quidve ipsi velit nomen duplicatio; puta, cur dicatur Deus ipsa sanctitas ipsarum sanctitatum, ipsaque divinitas ipsarum divinitatum aliaque, solutionem subjungit. Quia nihil est : Quanto præstant, iis quæ non sunt ea quæ sunt sancta, vel divina, vel dominantia, vel regia; ac rursus, ipsæ participationes, ipsis participantibus; tanto rebus omnibus est sublimior, qui est super omnia, cunctisque participantibus et iis quæ participari possunt imparticipabilis.*

Enimvero, si ea quæ sancto Dionysio primo entia vocantur, in Deo subsisterent, essentque increata, et quæ hoc quod est esse differrent, haudquaquam Deus una res atque unum ens communi omnium calculo haberetur: nisi forte ejusmodi unum, ut sunt ea quæ ex multis, unius participatione, unum sunt; nec sane Deus eorum conditor diceretur, aut ea produxisse; at neque aliorum quilibet antiquius illis diceretur: proque generum ac specierum indolis particularius universalisquæ in eis cerneretur: nam quod habet aliquid se antiquius, neque increatum est, neque æternum. Sic enim idem doctor ait: *Primum donum ipsius esse, cum ipsa supraquam bonitas producat, merito ab antiquiore et prima participationum laudatur.* Non itaque de illis diceretur, quod et ipsa esse participant. Nam quod primo est, id nullius participes est. Sic enim ipse ait: *Etenim principia sunt, et primo sunt, et sum principia sunt. Et si viventium, quatenus vivunt, principium dicere ipsam vitam: similitumque, quatenus similia sunt, ipsam similitudinem: et copulatorum, quatenus copulata sunt, ipsam copulationem: et ordinatorum, quatenus ordinata sunt, ipsam ordinationem: et similiter in aliis, quæcunque hoc aut illud, aut utrumque aut multa participando, vel hoc vel illud, vel utrumque aut multa dicuntur, ipsas participationes, easmet primum esse participare invenies, et quod sunt, primum esse; tumque hujus aut illius principia esse; et quod esse participant, et esse et participari.* Non diceret sanctus Maximus in suis ad eum locum Scholii: *Re-*

λίων φησί, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἢ τῶν πάντων ἐγνώσθη πρόοια, καὶ ὁ ταύτης χορηγὸς καὶ δημιουργὸς, αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· καὶ ἐπεὶ τὰς εἰρημένας μετοχὰς, ἃς ὁ νοῦς ἐκ τῶν μετεχόντων ἐπινοῖα διατρίων, αὐτὸς ἐκαστον καλεῖ, συνταταγμένα; τοῖς κτίσμασι ὁ λόγος διὰ βραχέων εἰδείξει· διὰ τοῦτο εἰκίτως ὁ μὲν θεὸς Μάξιμος ἔλεγε, Πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μετεχομένων ἀπειράκις ἀπείρως ὁ Θεὸς ὑπερεξήρησε· ὁ δὲ θεὸς Διονύσιος; (22), αὐτὸς παρ' ἐαυτοῦ λύων τὴν ἀπορίαν, τί οὐκ αὐτοαγαθότητα καὶ βασιλείαν καὶ κυριότητα, καὶ θεότητα, καὶ τί βούλεται αὐτῷ ὁ τῶν ὀνομάτων διπλασιασμός· οἷον, διὰ τί λέγεται ὁ Θεὸς αὐτοαγιότης αὐτοαγιότητων, καὶ αὐτοθεότης αὐτοθεότητων, καὶ τὰλλα· ἐπάγει λύσιν, Ὅτι καθόσον ὑπερέχουσι τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἄγρια, ἢ θεῖα, ἢ κέρια, ἢ βασιλικὰ, καὶ αὐτῶν αὐτομετεχόντων αὐτὸ μετοχὰ, κατὰ τοσοῦτον ὑπερέχονται πάντων ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντων, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν (23) ὁ ἀμέθεκτος αἰτίας.

Ἄλλὰ μὴν, εἰ τὰ παρὰ τῷ ἁγίῳ Διονυσίῳ (24) λεγόμενα πρώτως ὄντα ἐν τῷ Θεῷ ὑφίσταντο, καὶ ἄκτιστα ἦσαν κατὰ τὸ εἶναι διαφέροντα, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐν πράγματι καὶ ἐν ὄντι παρὰ πάντων ὁμολογεῖτο· εἰ μήτου τοιούτων ἐν, ὡς τὰ ἐκ τῶν πολλῶν ἐν, τῆ τοῦ ἐνὸς μετοχῆ· οὐδὲ γε δημιουργὸς αὐτῶν ὁ θεὸς ἐλέγετ' ἂν, οὐδὲ παραγωγός· εἰ γὰρ τὰ ἐν αὐτῷ αὐτὸς ἐστιν, ἔσται καὶ αὐτοῦ δημιουργός· οὐδὲ γε πρῶτον τῶν οὐκ ὄντων οὐδὲν τῶν ἄλλων ἐλέγετο· καὶ τὸ μακρικώτερον τὸ καὶ τὸ καθολικώτερον ἐν τοῦτοις ἔθεωρετο, κατὰ τὴν τῶν γενῶν τε καὶ εἰδῶν φύσιν· ὁ γὰρ ἔχει τι πρῶτον αὐτοῦ, οὔτε ἄκτιστον οὔτε αἰδίον. Οὕτω γὰρ ὁ αὐτὸς διδάσκαλος φησί (25), Πρώτην τὴν τοῦ ἀποδοῦναι δωρεάν ἢ ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι πρῶτον ἀποδοῦναι, τῇ πρῶτον τῆ καὶ πρῶτη τῶν μετοχῶν ὑμνεῖται. Οὐκ ἂν ἐλέγετο παρὰ αὐτῶν ἦτι καὶ αὐτὰ τοῦ εἶναι μετέχει. Τὸ γὰρ πρώτως ὄν οὐ μετέχει τινός. Οὕτω γὰρ αὐτὸς φησί (26), Καὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ εἰσι, καὶ πρῶτον εἰσιν, εἶτα ἀρχαὶ εἰσι. Καὶ εἰ βούλει τῶν ζώων, ὡς ζώων, ἀρχὴν φάναι τὴν αὐτοζωήν· καὶ τῶν ἐμοίων, ὡς ἐμοίων, τὴν αὐτομοιότητα· καὶ τῶν ἠνωμένων, ὡς ἠνωμένων, τὴν αὐτονώσειν· καὶ τῶν τεταγμένων, ὡς τεταγμένων, τὴν αὐτοτάξιν· καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τοῦδε, ἢ τοῦδε μετέχοντα, ἢ ἀμφοτέρων ἢ πολλῶν, ἢ τόδε ἢ τόδε, ἢ ἀμφοτέρω, ἢ πολλὰ λέγεται, τὰς ἀπομετοχὰς εὐρήσεις τοῦ εἶναι πρῶτον αὐτὰς μετεχούσας· καὶ τῷ εἶναι πρῶτον μὲν οὐσας· ἔπειτα τοῦδε ἢ τοῦδε ἀρχὰς οὐσας· καὶ τῷ μετέχειν τοῦ εἶναι, καὶ οὐσας καὶ μετεχομένας. Οὐκ ἂν ἐλέγετο παρὰ

(22) De divin. nom.

(23) Πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν. Reliqui habent, καὶ τῶν μετοχῶν. Sed perinde est. Omisit Lanselius in vers. dum reddit, eaque omnia quæ participant (superat) auctor qui communicari non potest. Paulotamen felicior Gorderio qui τῶν

μετεχόντων καὶ τῶν μετοχῶν, jungit voci, ὁ αἰτίας, non voci ὑπερέχεται, dum reddit, et omnium participantium et participationum auctor.

(24) De divin. nom. c. 2, § 6.

(25) Ibid. c. 5, § 6.

(26) Ibid. § 5.

τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἐν τοῖς ἐπι τούτοις Σχολοίσι. *Ἀρχὴ δὲ τῶν ὄντων τὰ πρῶτως ὑποστάντα ἐν τῇ κτίσει γόησον· οὐδ' ἐπι τούτων τὰ ὄντα μετέχει οικειῶς ἑαυτοῖς· τὰ γὰρ οικειῶς τὸ κατὰ φύσιν δηλοῖ.*

Ὁ μὴν οὐδὲ τοῦτ' ἀν ἐλέγετο περὶ αὐτῶν τῶ μακρίῳ Διονυσίῳ (27), ὡς εἶεν ταῦτα ἐν τοῖς ὄσιν ἀρχηγιώτερα· καὶ ἐπι οὐ κυρίως πρῶτως ὄντα λέγεται· ἐπάγει γὰρ ὁ αὐτός, *Ἐπι δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἀξιοὶ Κλήμης πρὸς τι παραδείγματα λέγεσθαι τὰ ἐν τοῖς ὄσιν ἀρχηγιώτερα, πρόβιοι μὲν οὐ διὰ κυρίων καὶ παντελῶν καὶ ἀπλῶν ὀνομάτων ὁ λόγος ἀνεῖ· συγχωροῦντας δὲ καὶ τοῦτο ὀρθῶς λέγεσθαι, τῆς θεολογίας μνημονεύοντες φασκοῦσης, ἐπι, « Οὐ παρέδειξά σοι τοῦ πορεύεσθαι (28) ὁπίσω αὐτῶν, » ἀλλ' ἴνα διὰ τῆς τούτων ἀναλογικῆς γνώσεως ἐπι τῆν πάντων ἀτίαν, ὡς ὄντα, ἀναχθῶμεθ'.* Ὅρα ἐπι σαφῶς ἐν τούτοις ὁ ἅγιος δηρῶν φέρεται ὡς οὐ δεῖ τούτων ὁπίσω πορεύεσθαι, καὶ προσκυνεῖν ὡς ἀκτιστά· εἰκόνας γὰρ εἶσι καὶ ὁμοιώματα τῶν πρῶτως ὄντων παραδειγμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἐστὶν αὐτός· ἔχει γὰρ ταῦτα, ὡς ἑαυτὸν ἔχει, καὶ ἐνὼν αὐτοῖς· οὐχ ἕτερα παρ' αὐτόν· δι' ὧν ὁμοιωμάτων ὄντα καὶ εἰκόνας ἐπι τῆν πρῶτην αἰτίαν ἀναλογικῶς ἀναγόμεθα. Ἄλλ' ἐπι καὶ ταῦτα ἀκτιστά ἦσαν, καὶ παραδείγματα ἐν ἐκαλοῦντο, καὶ ἀπλῶς καὶ κυρίως πρῶτως ὄντα ἐλέγοντο. Τὸ δὲ μέζον, εἰπερ ταῦτα ὡν ὁ θεὸς ὑπερέχει τοσοῦτον, ἐν τῷ θεῷ εἶσι καὶ ἀκτιστά, λείπεται εἶναι ἐν τῷ θεῷ, ὡς βεβαίως ἐπι οἱ νέοι θεολόγοι, τὰ μήτε ὄντα, μήτε ἅγια, ἢ κύρια, ἢ βασιλικά· καὶ ἔχει ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ Πατρὸς τὰ ἐν αὐτῇ φυσικῶς, ὡς ἀν πρὸς μὴ ὄν, ὁ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, καὶ ὡς ἅγιον πρὸς μὴ ἅγια. Ἄλλ' οὐδ' ἀν αὐτῆς ὁ διάβολος εἰποι εἶναι ἐν τῷ θεῷ μὴ ἅγιον, μὴδὲ κύριον, μὴδὲ βασιλικόν. Ἰσον γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ θεῷ βλασφημεῖν εἶναι τι ἐκίθαρον, καὶ δουλοπρεπῆς καὶ δοῦλον.

Ὅμως αὐτὸν ἐν τοῖς εἰρημένιοις, τὸ τῆς θεότητος εὐρόντας· ὄνομα, καὶ τῆς αὐτοζωῆς, καὶ τὸ τῆς προ-

rum autem principia intellige, quæ primo in creatione sunt producta: nec quod ea quæ sunt, hæc participant, pro sua necessitudine. Quod enim est pro necessitudine ac convenientior, hoc significat quod est naturale.

At neque hoc de illis diceretur a beato Dionysio: *Esse hæc in eis quæ sunt, principaliora, nec proprie dici primo esse. Subiit enim: Si autem vult Clemens philosophus, exemplaria ad aliquid dici, quæ sunt in rebus principaliora: procedit quidem, cum sic loquitur, non per propria totaliaque (ut sic dicam) et simplicia nomina. Sed si concedamus etiam hoc recte dici, oportet meminisse theologia, quæ ait: « Non ostendi illa tibi, ut eas post illa »; sed ut per horum quædam proportionem cognitionem ad omnium causam, quoad possumus, adducamur.* Vide palam in istis sanctum dicere, non esse eundem post illa, nec colenda esse ut increata. Imagines enim sunt et simulacra eorum, quæ primo sunt, exemplarium, quæ sunt Deus ipse. Habet enim hæc Deus, ut qui ipse seipsum habeat, et in eis sit, non quæ sint alia præter ipsum; per quæ simulacra et imagines, proportionem quædam ad primam causam provehimur. Verum si hæc quocumque increata essent, utique etiam exemplaria vocarentur, omninoque ac proprie primo entia dicerentur. Quodque majus est: Si hæc, quibus Deus tantopere præcellit, in Deo sunt et sunt increata, reliquum est esse in Deo, ut asserunt novi theologo, quæ nec entia sint, nec sancta, aut domilia vel regia; habebitque Dei Patriæ essentia in se naturalia, quæ comparantur velut eius et non ens (quod et illi fateatur) velutque sanctum et non sancta. At nec ipse diabolus dixerit, esse in Deo aliquid non sanctum, neque dominum neque regium. Perinde autem est, ac si quis blasphemiam in Deo asserat esse quid immundum et servile et servum.

Ipsi nihilominus in his quæ dicta sunt, invento divinitatis nomine, ipsiusque vitæ, et virtutis pro-

28 Exod. xxv, 40; Dent. xi, 25.

(27) Ibid. § 9.
 (28) Ὁ δὲ παρέδειξά σοι αὐτὰ τοῦ πορεύεσθαι. Hoc Dionysius τῆς θεολογίας pronuntiatum addidit. Cori. Scripturæ verit. existimatio esse ipsam hanc Exodi ii, ubi dicitur Moysi: Ὅρα, ποιήσον κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοι. Vide, fac secundum exemplar (id est, modulum) quod tibi monstratum est: quasi sic sibi Dionysius indolserit ut Scripturæ verba mutaret, uti quandoque divino affatu apostoli fecere: putatque se rem habere ex Pachymere, ac quasi ille sic sentiat. Mihi nec illa sentit, nec theologia ipsa Scriptura est, vel ejus singularis aliquis locus, sed sacra doctrina, et quam vulgo dicimus theologiam, quæ documentum hinc ex Scriptura colligit: ex utroque scilicet loco margini ascripto: quorum altero dicat Deus, ostendisse se hæc Moysi quasi modulum faciendi operis: altero prohibeat ire post simulacra. Quod enim eundem sit ratio, quoad hoc, sensillum et intellectuum (quæ non sint ipse Dei νόησις καὶ θελήματα· Dei νοήσις. et voluntates seu decreta, ne proinde ipse Deus, sed quid perinde creatum, et in nobilibus ordinisque superioris sub Deo, que unum

colendum et adorandum ex Scriptura acceptimus), merito theologia, quod sic ostensa exemplaria ut ratio operis, quodque interdictum sit ire post simulacra, nec ipsa hæc exemplaria ostensa docent, ut eam post illa: id est, ut ea colamus. Sicque scite paraphrasi sua declarat Pachym. dum ait: Φησὶ τὸν ὁ Πατήρ, ἐπι Ἐπι καὶ αὐτὸς τὰ νοητὰ τῶν ἀσθητῶν ἐκείλας παραδείγματα (« Ὅρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοι »)· ἀλλ' ὄν οὐκ εἶσι τοιαῦτα παραδείγματα νοητὰ ἐκείλα, ὡστε καὶ προσκυνητὰ εἶναι, ὡς τὰ θεῖα θελήματα· ἀλλὰ κακεῖνα ποιήματα εἶσι, καὶ ἔχομεν ἀκούειν καὶ περὶ αὐτῶν, καθὼς ὁ Μωϋσῆς περὶ τῶν ἀσθητῶν εἶπεν, ὡς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, « Οὐ παρέδειξά σοι ταῦτα τοῦ πορεύεσθαι. » *Aut itaque Pater, et si etiam ille intellectilia sensillum exemplaria vocavit (« Vide enim, inquit, facies secundum exemplar quod tibi monstratum est »), non tamen intellectilia illa ejusmodi exemplaria sunt, que etiam adoranda sint, ut divinæ voluntates; sed sunt illa quoque creata, debemusque etiam de illis audire, quemadmodum Moyses, quasi ex Dei nomine, de sensibus dixit: « Non ostendi tibi hæc ut ambules, » etc.*

videntur, ac si quid ejusmodi alia aliaque ratione. Atque etiam humano more crassius dictum est, talibusque iisdem vocibus diversis nominum significationibus hupedkti, quæ jam dicta sunt, sanciverunt, sic a vera sanctorum mente abhorrentia, ac lumen tenebris adversatur: talibusque, quæ digna sint barathro concludentes, superioribus jam expositam suam fidem confirmarunt, nullam rationem habentes vel communionem, exque majestate convenientium de Deo opinionum, vel Scripturæ, vel etiam doctorum. Perque eundem modum omnes etiam quas usurparunt sanctorum auctoritates, in Tomo exposuerunt; velut est illud magni Athanasii dicentis: *Nomen Deus secundum est a natura*; nempe ne hic quoque intelligentes, cum nullum sit nomen vel definitio essentialis Dei, ac quod quid est esse, representans, cuncta nos nomina in secundis ex effectibus collecta, Deo tribuere, ex quibus sapientem, potentem, justum eum intelligimus. Idque adeo causæ est cur magnus Athanasius Dei nomen secundum dixerit; vel quia postea Deus appellatus est, hominibus ex nihilo in rerum naturam productis. Illi vero operationem, Dei nomine significatam, secundum ab essentiali detraunt, quanquam theologi dicant: *Deus est sempiterna essentia, universorum opifex auctorque*; perinde abutentes perverseque detorquentes magni Basilii verba in *Consolationum* libris, cum sit: *Est quoddam ordinis genus*; subditque: *In his igitur, priorem auctorem dicitur; secundum vero, quod est ab auctore*: non intelligentes, quod prius dicitur et secundum non inducere naturarum rerumque diversarum distinctionem, quando hæc non temporis ratione, sed ratione distantiarum ætatis, et ejus quod est ab auctore, ipsiusque adeo omnibus considerantur: uti res se habet in Deo et Patre, ac Filio, dictaque verba usurpasse Basilium, loquendo de ordine quem inter se habent divinæ personæ, Pater et Filius: non ut illis distinctionem essentialis et operationis seu virtutis, uti Palamas abusus est, significaret. Sia autem, eandem incommutabiliter essentialis ac operationis rationem concedant, uti se res habet in Patre et Filio, quorum una substantia est: tumque distinctionem, quæ est penes auctorem et id quod est ab auctore, faciant: aut potius duprum alterum necesse erit, ut vel Patrem et Filium distinguant, distinctione penes essentialiam et operationem, ut ipsi loquuntur: vel etiam operationem seu virtutem, essentialiam et personam subsistentem Patrique et Filio et Spiritui sancto consubstantialiam admittant.

Rursus, cum magnus Athanasius adversus Arianos dixerit: *Si velle circa ea quæ non sunt, Deo tribuunt, quidni id quod est voluntate superius, in Deo non agnoscent? quodque sicut voluntati adversatur, quod est contra mentem et consilium, sic antecellit præiisque voluntati, quod est secundum naturam*. Ex his concludunt, uti dictum est, eandem consequentiam, divinam essentialiam ad divinam se operationem habere. Itaque hic quoque non intellexerunt, idem respectu diversorum, quæ

νοητικῆς δυνάμεως, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἁμωνίως ἢ καὶ ἀνθρωπινώτερον εἰρημένον, καὶ ταῖς τοιαύταις ἁμωνυμαῖς συμποδισθέντες, τὰ προειρημένα ἀπεφύησαντο, ἀ πρὸς τὸν φηθηνοῦν τῶν ἁγίων τοιοῦτον ἀπέδει, ὅσον τὸ πρὸς τὸ σκότος φνίχεται, καὶ διὰ τῶν τοιούτων, βαρῶν δέξια συμπεράνατε, τὴν αὐτῶν προεκτεθεισαν ἐσβαλισαν πίστιν, μήτε τῶν κοινῶν καὶ ἀξιολόγων περὶ Θεοῦ ὑπολήψεων, μήτε τῆς Γραφῆς, μηδὲ τῶν διδασκάλων πεφροντικότες. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πάσας, αἱ τῶν ἁγίων ἐχρήσαντο ῥήσεις, ἐν τῷ Τύμῳ ἐξηγήσαντο· ὅτι ἐκεῖνο τὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, φήσαντος, *Τὸ Θεὸς ὄνομα δευτέρον ἐστὶ τῆς φύσεως*. ἀγνοήσαντες κἀναυθα ὡς ἐπεὶ οὐδὲν ἐστὶν ἵνομα ἢ ἕρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ τὶ εἶναι παραστατικόν, ὄνομα τὸ ὄνομα κατὰ δευτέρον λόγον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων συνάγοντες, τῷ Θεῷ ἀνατίθεμεν· ἐξ ὧν σοφόν, δυνατόν, δίκαιον αὐτὸν καταλαμβάνομεν. Διὰ τοῦτο ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὸ Θεὸς ὄνομα δευτέρον εἰρήκει· ἢ ὅτι βυτερον ὠνομάσθη Θεός, τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ μὴ βυτερος εἰς τὸ εἶναι παρήχθέντων. Οἱ δὲ δευτέραν τὴν ἐνεργεῖαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὀνόματος σημαίνομένην πρὸς τὴν οὐσίαν φασί, καίτοι τῶν θεολόγων λεγόντων, *Θεὸς ἐστὶν ἀίδιος οὐσία, δημιουργικὴ τῶν ὄλων, προτρυμένοι διαστρόφως καὶ ταῖς τοῦ μεγάλου Βασίλειου, εἰρηκότος· ἐν τοῖς Ἀντιβόητικοῖς, Ἔστι τι ἐξέως εἶδος*. καὶ ἐπαγαγόντος, *Ἐρ τοῦτοῖς οὐν πρότερον τὸ ὑλιον λέγομεν· δευτέρον τὸ αἰατόν*. ἀγνοήσαντες ὅτι τὸ πρότερον καὶ τὸ δευτέρον οὐκ εἰσάγει φύσεων καὶ πραγμάτων ἐτέρων διαφορὰν, ὅταν μὴ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατόν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τάξιν θεωρηθῆται, ὡσπερ ἔχει ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς τάξεως, ἢ ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὰ θεῖα πρόσωπα, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, τοῖς εἰρημένοις ἐχρήσατο· οὐ μὴν πρὸς διάκρισιν οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὡς ὁ Παλαμὸς παρεχρήσατο. Εἰ δὲ μὴ, δότωσαν τὴ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας, ὡς ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, μὴ οὐσίας αὐτοῖ; οὐσης· καὶ τῆς τὴν κατὰ τὸ αἰτιον καὶ αἰτιατόν διάκρισιν ποιήτωσαν· ἢ μᾶλλον ἀναγκασθῆσονται δυοῖν θάτερον, ἢ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν διακρίνειν κατὰ τὴν τῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ὡς αὐτοῖ φασί, διάκρισιν· ἢ καὶ τὴν ἐνεργεῖαν οὐσίαν καὶ πρόσωπον ὕφεστος, καὶ ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁμολογεῖν.

Πάλιν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου εἰρηκότος κατὰ Ἀρειανῶν, *Εἰ τὸ βούλεσθαι περὶ τῶν μὴ βυτερω διδάσει τῷ Θεῷ, διὰ τὸ τὸ ὑπερκείμενον τῆς βυτερωσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; καὶ ὅτι ὡσπερ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπερκείται καὶ προηγείται τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν· ἐκ τούτων συμπεραίνουσιν, ὡς προειρηται, ὡς κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκολούθησιν ἢ θεῖα οὐσία πρὸς τὴν θεῖαν ἐνεργεῖαν ἔχει. Ἠγνώσαν οὖν κἀναυθα πρῶτον μὲν ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ἀποδέξει τῇ*

πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ διάφορα αἰτιατὰ διαφόρως λέγεται ἅ
 πρὸς ταῦτα ὡσπερ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς ἄνθρωπος, πα-
 ραδειγματικῶς εἶπεν, καὶ πατὴρ λέγεται, καὶ οἰ-
 κοδόμος καὶ στρατηγός, ἂν οὕτω τύχη, τῇ πρὸς τὴν
 αἰτιατὰ ἀποδίδεται ἄλλα πρὸς μὲν τὸν υἱὸν λέγεται
 πατὴρ, ὡς φύσις καὶ εἶδος, καὶ αἰετός ἐν τῷ αὐτῷ
 εἶδει πρὸς δὲ τὴν ἄλλα αἰετός εἶναι λέγεται, ὡς
 τεχνίτης. Καὶ ὁ Θεὸς οὖν καὶ Πατὴρ, ὡς ἐν μικρῷ
 λόγῳ τὴν μεγάλην σαθμασθῆαι, πρὸς μὲν τὸν Υἱὸν
 καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς φύσις ἔχει, πρὸς δὲ τὰ κτί-
 σματα, ὡς βούλησις ἢ θέλησις, μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ
 τοῦ Πνεύματος λέγεται ἕπει πρὸς τὰ δυνατὰ γενέ-
 σθαι, καὶ μὴ γενέσθαι, λέγω ὅσα τῆς βουλῆσεως ἢ
 θελήσεως εἰρηται, ἢ βούλησις αἰετὰ λέγεται. Καὶ
 ἕπει ἢ μὲν φύσις αἰετὰ πρὸς ἑν ἔχει, ὡσπερ εἰς οὐ-
 κείνον τέλος, τῶδε πῦρ πῦρ γεννᾷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄν-
 ἄνθρωπον· τὰ δὲ τῆς θελήσεως ἡρητημένα πολλὰ
 καὶ διάφορα εἶσι· διὰ τοῦτο ὁ μὲν Πατὴρ ἀεὶ γεννᾷ
 τὸν Υἱόν, καὶ προβάλλεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως· τὴν δὲ κτίσματα ὁ εἰς
 Θεὸς, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, ὡς
 μία βούλησις τὰ ἀποτελέσματα παράγει, κατὰ τὸν
 ὁρισμένον τῇ αὐτοῦ βούλησει χρόνον.

Ἀντίστοιχον αὐτοῦ δὲ λαθεῖν, ὅσπερ οἱ θεολόγοι φα-
 σιν, Ὅτι μείζων ἐστὶ τῷ Πατρὶ γεννήτορα εἶναι
 ἰδίῳ Υἱοῦ καὶ προβολία Πνεύματος ἢ δημιουργὸν
 τῆς κτίσεως. Καθόλου γὰρ ἕπει πάντων τὸ τῆς φύ-
 σεως, καὶ τοῦ εἶδους τέλος τοῦ ἀπὸ τῆς τέχνης μεί-
 ζον. διὰ ταῦτα ἐπειθὲ οἱ Ἀρειανοὶ ποιητὴν μὲν καὶ
 τεχνίτην ἔλεγον τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, Πατέρα δὲ
 φύσει ὀδομαῖως, ὁ ἅγιος εἶπεν, ὅτι εἰ τὸ ἔλαττον τῇ
 ἀξίᾳ συγχωροῦσι, διὰ τί τὸ μείζον οὐ δίδομαι; Καὶ εἰ
 κατὰ βούλησιν αἰετὸν ἡγοῦνται, διὰ τί τὸ τιμιώτε-
 ρον τῇ ἀξίᾳ καὶ ὑπερκειμένον, τὸ κατὰ φύσιν, οὐκ
 ἀπομένοι τῷ Θεῷ; Ὅς γὰρ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τὸ
 μείζον καὶ ἔλαττον, οὕτω καὶ τοῖς δόμοις, οἷς
 ταῦτα ὀνομαζόνται, τιμιώτερα καὶ σεμνότερα ἄλλα
 ἄλλων ἡγοῦμεθα εἶναι.

Ἰάλιν τοῦ μεγάλου Βασιλεῦς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφι-
 λόχιον εἰρηκότας οὕτως, Ὅστε καὶ τὴν νοήσεως τῶν
 αἰώνων ἐπέκειρα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τοῦ Πνεύματος
 κατωτέρω· αὐτὸ ἐν τῷ Τόμῳ ἡγοῦνται τὰ τῶν
 αἰώνων ἐπέκειρα, ὡν ἀνωτέρω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 εἶπε· καὶ τῶν, ὡς εἴρηται, συμπεραίνουσι τὴν
 θεῖαν ἐνέργειαν κατωτέρω τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ.
 Ἡγήσαντο γὰρ ὅτι τοῦτο βούλεται ὁ ἅγιος, ὅτι οὐ
 μόνον τὰ δημιουργήματα ταῦτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς Θεὸς εἶς, θεοδημιούργηκεν,
 ἀλλὰ καὶ πολλῶν τούτων πλείων· καὶ εἰ εἶπερ οἶδον τε
 τῇ διανοίᾳ ἀνοσθάντας καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς αἰώνας,
 ὡν δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός, ἐπινοῆσαι δημιουργή-
 ματα καὶ ἀποτελέσματα, ὅσα ἂν ἢ φαντασία ὑπο-
 βάλῃ, καὶ ὑπὲρ ταῦτα ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ
 ταῦτα πάντα δημιουργεῖν δύναται· Θεός γὰρ ἐστὶν
 ὁμοούσιος Πατρὶ καὶ Λόγῳ. διὰ καὶ εἴρηκε, Καὶ τὴν
 νοήσεως τῶν αἰώνων ἐπέκειρα, καὶ τοῦτο ἐστὶ

ex illo sunt tanquam effectus ex causa, per compa-
 rationem ad illa diversimode nominari. Quemad-
 modum unus ac idem homo (ut sub exemplo loquar)
 et pater dicitur, et ædificator, duxque et imperator,
 si res ferat, per respectum ad effecta eaque quæ
 ex illo sunt: filii tamen ratione, pater dicitur, ut
 natura et genus, auctorque in eodem genere; alio-
 rum vero ratione, causa dicitur et auctor velut ar-
 tifex. Itaque Deus etiam et Pater (ut brevi sermone
 res magnas expendamus) ad Filium quidem et Spi-
 ritum quod spectat, ut natura se habet: quod
 vero ad creaturas attinet, ut voluntas et consilium
 una cum Filio et Spiritu dicitur. Voluntas namque
 causa dicitur, in iis quæ fieri contingit et non fieri:
 quæ nimirum sub voluntatem et consilium cadunt.
 Quodque natura ad unum semper se habeat, ut in
 lineam propriam: ignis ignem, et homo hominem
 generat: quæ vero ex voluntate pendent, multa
 sunt et diversa: ideoque Pater semper gignit Filium
 et producit Spiritum sanctum, absque ullo princi-
 pio aut fine: creaturas vero unus Deus, Pater et
 Filius et Spiritus sanctus, tanquam una voluntas
 effectus in rerum naturam producit, secundum
 tempus ipsius voluntate constitutum.

Præterea eos latuit, quod dicunt theologi, ma-
 jus esse Patris genitorem esse Filii sui et produ-
 ctorem Spiritus sancti, quam esse rerum auctorem
 ac creatorem. Universum enim in omnibus nature
 huius ac operis potior est quam artis. Idcirco, quia
 Ariani Doum et Patrem creatorem quidem ac arti-
 ficem dicebant, Patrem vero natura nequaquam
 admittebant, ait sanctos: Si id quod minus est
 dignitate concedunt, quidni tribuunt quod majus
 est? Et si voluntate auctorem et causam sentiunt,
 quidni quod dignitate præstantius est ac superius
 (quod nempe secundum naturam est) Deo ascri-
 bunt? Quemadmodum enim in iis quæ ex causa
 sunt majus est et minus, sic quoque in nomini-
 bus, quibus hæc exprimentur, alia aliis nobiliora
 et venerabiliora esse existimamus.

Rursus cum magus Basilii in iis quæ scribit
 ad Amphilochium, ita dixerit: *Quamobrem si quid
 supra sæcula mente conceperis, hoc quoque Spiritus
 inferius existit; ipsi in Tomo, ea quæ sæculis supe-
 riora sunt, præterea esse existimant.* Quæ vero
 ante sæcula sunt, inæcreta, quibus Basilii Spiritum
 superiorem dixerit. Hincque, uti dicebamus, con-
 cludunt divinam operationem inferiorem esse divina
 Essentia. Nascierunt enim hoc velle sanctum, no-
 dum has creaturas, Spiritum sanctum una cum
 Patre et Filio, ut qui unus Deus sit, condidisse; sed
 et longe his plures: adhucque si liceat mentis cogi-
 tatione, superatis etiam sæculis, quorum Spiritus
 conditor est, creaturas effectusque concipere, quid-
 quid denique animus informavit, supra illa esse
 Spiritum sanctum, nec quicquam vestare quin illa
 creare possit. Deus enim est Patri et Verbo con-
 substantialis. Idcirco etiam dixit: *Si quid etiam
 supra sæcula mente conceperis, hoc quoque Spiritus*

inferius, et extra Spiritum existit. Quæ autem extra Spiritum sunt, etiam nobis consensua sunt, quantumvis majore præstantia excellentisque, alia aliis nobiliora sint.

Rursusque dicente divo Dionysio: *divinæ mentes moveri circulariter, dum principio sineque carentibus pulchri bonique splendoribus uniantur, inde arbitrati sunt esse principii expertes quasdam virtutes et deificationes. Ipsosque, qui desicentur principii expertes ac increatos pronuntiarunt. Sane quidem nullum angelos habituros finem, una omnium fides est; principii vero expertes quoniam modo quis credat, eos qui essendi principium nacti sunt, et sub tempore procreati? Non bene itaque hic quoque intellexerunt, appellare sanctum, quæ circa Deum versantur, angelorum intellectiones, motus ac considerationes. Subdit enim: *Sive admissiones exceptionesque vocare decet, sive considerationes. Quodque intellectiones hæc et notitiæ ac illustrationes ab eodem in eundem desinunt, et circa Deum versantur, moveri eos circulariter dixit; quodque circa principii ac finis expertem sint ii motus, principii et finis expertes dicit. Pulchri autem ac boni dicuntur, vel quia ob primo pulchrum ac bonum eas nacti sunt angeli, quomodo pulchri bonique creatio dicitur: vel quia ad pulchrum et bonum referuntur, pulchrique et boni simulacra sunt.**

Quam quidem igitur sanctus hæc illustrationes ἐπιβολάς (quasi mentis apprehensiones ac considerationes) vocavit, manifestum est non esse illas in-creata quædam in Deo, sed notitias circa Deum versantes: uti dictum est, quibus alii magis, alii minus ei uniantur. Quamquam si etiam æternas eas diceret, ne sic quidem turbari oporteret ob principii expertis (ἀνάρχου) rationem. Semper enim beati angeli sine ulla interruptione eas intellectiones habent. Semper enim, inquit, *vident faciem Patris mei, qui est in caelis*⁴⁴. Sed et quod adjectum est *circulariter* non patitur esse illas principii expertes, ut illi acceperunt. Non enim Dens in modum circuli, principii ac finis expertis est, sed absolute ac indefinite. Ad eundem modum, reliquas etiam sanctorum doctorum sententias, quibus in Tomo usi sunt, male exposuerunt, praveque detorquendo, novitatem suam confirmarunt: quamvis nectum sanctorum palam adversantur, sed et secum ipsi committuntur. Falsum enim, ut aiunt, tum veritati pugnat, tum ipsum sibi. Qui enim fieri potest, ut quod infinites infinites i ferius est Dei Essentia, ab ea rursus inseparabile

⁴⁴ Matth. xviii, 10.

(29) *De divin. nom. c. 4. § 8.*

(30) *Εἰτε παραδοχὰς χρῆ καλῶν αὐτὰς, εἰτε ἐπιβολὰς.* Facillius hæc intelliguntur, quam Latinis vocibus redduntur. Sic itaque vocat motus illos celestium Potestatum earumque intellectiones: *παραδοχὰς*, ut quasi passive in eis recipi atque admitti intelliguntur: *ἐπιβολὰς* vero, ut quasi active ab eis elici proprioque conatu, quo scilicet ipsi mentis

τοῦ Πνεύματος κατοικῶν, καὶ ἔξω τοῦ Πνεύματος. Τὰ δὲ ἔξω τοῦ Πνεύματος καὶ ὁμόουλα ἡμῶν, καθ' ἡμέραν ὑπερβολαῖς ἀξιομάτων ἄλλα ἄλλως προταξιμημένα τυγχάνη:

Πάλιν τοῦ θεοῦ Διονυσίου (29) φάσκοντος, *Κυκλικῶς οἱ θεοὶ νόδες κινούνται, ἐρούμενοι ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, ἐντεῦθεν ἐδέξαντο ἀνάρχους τινὰς δυνάμεις καὶ θεώσεις· καὶ δὴ καὶ τοὺς θεωμένους ἀνάρχους καὶ ἀτελευτήτους ἀπεφήναντο: Ἀτελευτήτους μὲν οὖν ἔσεσθαι τοὺς ἀγγέλους παρὰ πάντων πιστεύεται· ἀνάρχους δὲ πῶς ἂν τις πιστεύσειε, τοὺς ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβόντας, καὶ ὑπὸ χρόνον γενομένους; Παρανόησαν οὖν κἀνταῦθα ὅτι ὁ ἅγιος τὰς περὶ θεοῦ νοήσεις τῶν ἀγγέλων κινήσεις φησὶ καὶ ἐπιβολάς· ἐπάγει γὰρ, *Εἰτε παραδοχὰς χρῆ καλῶν αὐτὰς, εἰτε ἐπιβολὰς.* (30) Καὶ ἐπει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγουσι, καὶ περὶ τὸν θεὸν αἱ νοήσεις αὐταὶ καὶ γνώσεις καὶ ἐλλάμψεις στρέφονται, κυκλικῶς αὐτοὺς κινεῖσθαι εἶπεν· ἄς διὰ τὸ περὶ τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀτελευτήτου εἶναι ἀνάρχους καὶ ἀτελευτήτους φησὶ· καὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ λέγονται, ἢ δι: διὰ τὸ πρώτως καλῶν καὶ ἀγαθῶν ὀπῆραν τοῖς ἀγγέλοις, ὡς περ ἢ κτίσεις τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ λέγεται· ἢ ὅτι πρὸς τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν ἀναφέρονται, καὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ εἶσιν ὁμοιώματα.*

Ἐπει τοίνυν ἐπιβολὰς αὐτὰς ὁ ἅγιος εἶρηκε, ὄλον ὡς οὐκ εἶδον ἀκριστά τινα ἐν τῷ θεῷ αὐταὶ εἰ ἐλλάμψεις, ἀλλὰ περὶ θεοῦ γνώσεις, ὡς εἶρηται, καθ' ἃς ἐνοῦνται αὐτῶν, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥττον. Καίτοι γε, εἰ καὶ δι' αὐτῶν αὐτὰς εἶλεγε, οὐδ' οὕτω τερπύσθαι ἐχρῆν διὰ τὸν τοῦ ἀνάρχου λόγον· ἀεὶ γὰρ τὰς νοήσεις ταύτας οἱ θεοὶ ἔχουσιν ἀγγελοῖς, μὴ διακοπτομένας. *Διὰ παντός γὰρ, φησὶ, βιέσκουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.* Καὶ τὸ κυκλικῶς δὲ προσκείμενον τὸ ἀνάρχους αὐτὰς εἶναι ἀφαιρεῖται, ὡς αὐτοὶ ἐδέξαντο· οὐ γὰρ κυκλικῶς ὁ θεὸς ἀναρχός ἐστι καὶ ἀτελευτήτος, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀπροσδιοριστως. Κατὰ τὸν ὁμοῦν τρόπον καὶ τὰς λοιπὰς τῶν ἁγίων διδασκαλῶν ῥήσεις, αἷ ἐν τῷ τόμῳ ἐχρήσαντο, παρεξηγήσαντο· καὶ οὕτω διὰ τῶν τοιοῦτων τὴν ἐαυτῶν ἐθεοθεύσαν καινοτομίαν· καίτοι γε οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις φανερώς ἀνιφέρονται, ἀλλὰ καὶ ἐαυτοῖς περιπίπτουσι. Τὸ γὰρ ψεῦδος, φησὶ, τῇ τε ἀληθείᾳ καὶ ἐαυτῷ πολεμεῖ. Πῶς γὰρ τὸ ἀπειράκις ἀπειρώς ὑφαιμένον τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ αὐτῆς ἀχώριστον αὐτῆς ἐνδέχεται εἶναι, ὡς αὐτοὶ φασί; Πῶς δὲ ἐκ τῆς οὐσίας, οὐκ οὐσης ὡσεί,

oculum Deo adhibent, et in eum conjiciunt (quod est proprie ἐπιβάλλειν, etiam in corporeo oculo), longeque est ab æterno et sine principio, quod sic nectum in mente angelica est, sed et ab ea procedit. Accepit ergo Dionysius τὸ ἀνάρχον et ἀτελευτήτων, prout in circulo (quæ est maxima ὁμοιότητα), uti recte Calecas advertit.

πράγεται ζωή; δεῖ γὰρ ὑποτιθέναι τὴν οὐσίαν ζωὴν ἄ
 πρότερον, ὡσπερ καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς, καὶ φῶς ἐκ
 φωτός, περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεται. Πῶς
 δὲ τὸ τοῦτον ὑποδεηκῶς κυρίως θεότη: ὀνομάζεται,
 καὶ ταῦτα μῆτε οὐσία, μῆτε ὑπόστασις ἐν; Πῶς δὲ
 ἡ κυρίως αὐτῆ θεότης κίνησις ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ;
 Πῶς δὲ ἐνεργούμενον; Τὸ γὰρ ἐνεργούμενον καὶ
 γινόμενόν ἐστι· τὸ δὲ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ
 εἶδους λέγεται, ἐφ' ᾧ τὸ δυνάμει, καὶ ἡ κίνησις
 καὶ ἡ γένεσις χώραν ἔχει. Πῶς δὲ ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ
 τὸ μὴ ἐν; τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μῆτ' οὐσία μῆθ'
 ὑπόστασις, μῆτε μὴν συμβεδηκῶς. Καίτοι φησὶν ὁ
 μέγας Βασίλειος κατ' Ἐνόμιον ἐν 8' λόγῳ, ὅτι τὸ
 ἀγέννητον ἐπὶ Θεοῦ ἡ οὐσία ἐστίν, ἡ συμβεδηκῶς.
 Παρὰ ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἕτερον. Ὡστε εἰ παρὰ τὴν
 οὐσίαν καὶ τὸ συμβεδηκῶς ἠπίστατο καὶ τρίτον εἶναι
 τὴν ἐνέργειαν, οὐκ ἂν ἐν τῇ διαιρέσει ταύτῃ παρ-
 ἴσταται. Πῶς δὲ πράγμα φασι τὸ μῆτε οὐσία, μῆθ'
 ὑπόστασις δ', μῆτε μὴν συμβεδηκῶς; Πῶς δὲ ἐκ τοῦ
 ὑπεστώτου; τὸ μὴ ὑπεστώτως καὶ ἀνούσιον; Ἄλλ' ὁ
 Νύκτις Γρηγόριος ἐν τοῖς πρῶ; Ἐνόμιον ἐφη, Τὸ
 ἀνούσιον οὐ Θεός.

accidens? Quomodo, ex eo quod est subsistens, in
 substantia est? Atqui ait Gregorius Nyssenus in libris

καὶ ἀΐθις αὕτη τῶν κινήτων δογμάτων ἡ τερατεία,
 τὸ πιστεύειν εἰς τὸ μὴ ἐν. Ἄλλὰ τίνα ἔχει λόγον τὸ
 μὴ καθ' αὐτὸ ὑπεστώτως καὶ ἀνούσιον τῶν ὑπεστώτων
 δημιουργῶν καὶ αἰτίων εἰσάγειν, καὶ αὐτὸ τῶν ἐφετῶν
 τὸ ἀκρότατον καὶ μακαριώτερος τέλος; εἶναι, καὶ
 κληρονομίαν τῶν ἁγίων λέγειν; Πῶς δὲ πάλιν τὸ
 ἀνούσιον καὶ ἀνυπόστατον φυσικῶν ἢ καὶ φυσικῶν τοῦ
 Θεοῦ ἀναγερούσαι; Καὶ μὴν, ὅποια τὰ φυσικὰ
 τινὲς ἂν εἶεν, καὶ τὸ ἐκ τῶν φυσικῶν τοιοῦτον εἶναι
 ἀνάγκη. Πῶς οὐ σαφῆς ἀντίφασις τὸ τὴν οὐσίαν τοῦ
 Θεοῦ ποτὲ μὲν ἀκίνητον λέγειν, ποτὲ δὲ ἐνεργοῦσαν
 καὶ αἰτίαν τῆς ἐνεργείας; τὸ γὰρ ἐνεργῶν καὶ τὸ
 αἰτίων κινήτικόν ἐστι καὶ ἐνεργητικόν. Πῶς οὖν
 ἀκίνητος εἴρηται; Πῶς δὲ τὰ μὲν φυσικὰ τοῦ Θεοῦ
 καθ' αὐτὰ ὁρατὰ φασι, τὴν δὲ οὐσίαν ἀόρατον; καὶ
 ταῦτα τοῦ Παύλου λέγοντες, Νῦν μὲν ὁρῶμεν ἐν
 σκικαῖς καὶ ἐν αἰνίγμασι, τότε δὲ ὀφθόμεθα πρόσω-
 πον πρὸς πρόσωπον· καὶ, Τὰ μὲν βλέπομεθα αἰῶνια.

in ignitate, tunc autem videbimus faciem ad faciem; et
 videntur, aeterna.

καὶ πρὸς τὴν λέγειν ὅτι τὸ μὴ ἅγιον, (31), μὴδὲ
 κίριον, μὴδὲ βασιλικόν, ὡς αὐτοὶ φασι, ὁ τῆς
 τῆς! ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ φυσικῶν, ἀκτιστον καὶ
 συναθιον αὐτῷ. Ταῦτα λέγοντες, καὶ τοιαῦτα
 βλασφημοῦντες, καὶ οὕτω παραφερύμενοι, ἐφ' οἷς
 αὐτοῖς; ἀισχύνεσθαι καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει· οἱ δὲ
 καὶ προσεμπαίνουσι, καὶ τοὺς μὴ πειδομένους
 ταῖς βλασφημίαις αὐτῶν διαβάλλουσι, λέγοντες
 αὐτοῖς πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκτὴν σύνοδον ἀντιλέγειν,

si, ut illi aiant? Quomodo vero ex essentia, quæ
 non sit vita, producitur vita. Prius enim necessè
 est ut essentiam vitam supponamus, ut etiam vita
 ex vita, et lumen de lumine, de Patre et Fillo di-
 citur. Quomodo autem quod his inferius est, pro-
 prie Deitas nuncupatur, idque cum nec essentia sit,
 nec hypostasis seu persona? Quomodo quæ proprie
 ipsa Deitas est, in Deo motus est? Quomodo ope-
 ratum? Quod enim operatum est, etiam gene-
 ratum effectumque est. Generari autem et fieri,
 in materia et forma dicitur, in quibus locum habet
 quod potentia est, et motus ac generatio. Quomodo
 autem est in Deo, quod nihil est? Hoc enim est,
 quod neque essentia, nec hypostasis seu persona;
 ac neque accidens est. Atqui, ait magnus Basilius,
 lib. iv Adversus Eunomium, *Ingenitum in Deo, aut
 essentiam esse seu substantiam, aut accidens. Præter
 hæc enim, nihil aliud est.* Quamobrem si præter
 substantiam accidens, etiam tertium aliquid (nempe
 operationem novisset) haud plane in ea divisione
 omisisset. At quomodo rem dicunt, quod nec sub-
 stantia est, nec hypostasis seu persona, sed neque
 quod non est subsistens, expersque essentia: seu
 substantia est? Atqui ait Gregorius Nyssenus in libris
Adversus Eunomiam: quod expers substantia

Ac rursus, hæc novorum dogmatum portentosa
 nugacitas est credere in nihilum. At quam rationem
 habet, ut quod non est per se subsistens ac sub-
 stantia caret, rerum subsistentium conditorem ac
 auctorem inducant: ipsumque supremum desiderabi-
 lium dicant, et beatitudinis finem et hæreditatem
 sanctorum? At quomodo rursus quod nec substan-
 tiam habet nec subsistens est, Dei naturale, sive
 etiam naturalia, astruunt? Atqui, qualia alicujus
 naturalia extiterint, tale necesse est esse et quod
 ex naturalibus proficiscitur. Quomodo non mani-
 festa contradictio, ut Dei essentia modo quidem
 immobilis dicatur, modo autem operans et causa
 operationis? Quod enim operatur et causa est, vi-
 movendi ac operandi præditum est. Quoniam igitur
 modo Dens immobilis dicitur est? Quomodo vero
 dicunt, naturalia Dei, ipsa per seipsum visibilia esse;
 essentiam autem, esse invisibilem; idque cum Pau-
 lus dicat: *Nunc quidem videmus in umbra et in*

Omitto dicere, quod non est sanctum, nec divi-
 num neque regium, ut ipsi loquantur (a temerita-
 tem projectamque audaciam!) in Deo naturale, in-
 creatum eique coæternum esse. Hæc cum dicant,
 tabaque per blasphemiam emovant, eoque dementiae
 provexerint, in quibus pudere illos deberet, ac
 quorum nomine par esset abscondi; ille secus
 etiam insultant, eosque qui eorum blasphemias no-
 rem non gerant, criminantur, ac sextæ universali

31 I Cor. xiii, 11. 32 II Cor. iv, 18.

(31) Dionys. De divini. nom., c. 11.

synodo contradicere sicut; quod in ea dictum sit de Christo: esse Deum perfectum et hominem perfectum, atque utriusque naturæ utramque nosse operationem, quæ ex utraque indivise substantia atque natura procedat. Existimant enim ex illis se errorem suam concludere, non intelligentes neque de quibus loquantur, neque de quibus affirmant⁴⁰. Cum multa habeam dicere, unius dumtaxat mentionem factam iam, quod pervicacioribus sufficiat.

Nemo clarius fortiusque divo Maximo astruit ac vindicat, esse in Deo idem essentiam et operationem. Nam quid ait? *Deum, sive essentiam dicamus ac substantiam, totus essentia est et substantia, et solus, sive intellectio, id est, operationem actumque, totus operatio actusque est, et solus. Cumque omnia simpliciter sit, tum essentia, seu substantia est, non in subjecto, tum intellectio non habens prorsus subjectum; nam et ipsa spiritalia, et quæ sola mente intelliguntur, ex essentia existunt et constituyente differentia. Quæ enim a Deo secunda sunt, omnia binaria sunt ac composita, solus vero Deus vere simplex est. Quidquid denique ejusmodi est, ut in eo aliquid ad ejus declarandam substantiam velut cumulo adjectumque intelligatur, non vere ac proprie simplex est. Sed et operationem opera dicimus, non operationis vim; hæc enim non aliud est præter Dei essentiam ac substantiam, ne in Deo compositio existimetur. Et: Essentia seu substantia non est discreta ab operatione, sed eandem recipit rationem, ob simplicis omnique compositione vacantis naturæ proprietatem.* Hæc ex divo Maximo et Theodoro Grapto in superioribus jam exposita, quibus aliud nihil significatur, quam idem esse in Deo ejus operationem ejusque essentiam, quod plane iis quæ in Tomo asserta sunt, adversatur. Si ergo is qui hæc sentit, ut ipsi obgannunt, sextam synodum convellit, palam est sanctum Maximum et Theodorum Graptum ipsi adversari, qui idem essentiam et operationem ponant, aliosque plures sanctorum illis superiorum.

Sin autem stultum prorsus est hæc dicere (non enim exigua pars ejus synodi vir fortissimi pectoris

⁴⁰ I Tim. 1, 7.

(32) *Ὁ δὲ γὰρ μικρὸν μέρος τῆς συνόδου ταύτης.* Labitur Calecas historię ignorantia et anachronismo. Constat enim sanctum Maximum jam in vivis esse desiisse, eaque poena mulctatum esse, priusquam cogeretur sexta synodus, quæ non nisi Constantino Pogonato imperatore celebrata est, extincto Constante, illius patre hæretico, sub quo tota Maximi lusa fabula est ac martyrium celebratum. Videtur vero Calecas confundere cum synodo Lateranensi sub Martino primo, quæ prævit sextæ illi synodo, et cui Maximus tanta illa conturbavit, ut ejus pene actor videri possit. Quo etiam nomine adeo apud suos Constantinopolitanos offendit, damnatis præsertim ex nomine hæreseos antistitibus, Sergio, Pyrrho, Paulo, ejusdem nuper urbis sacerdotio functis, nec sine laudis luce ac sanctitatis specie, quod præcipue ad Sergium attinet, de quo plura ad tractatum Περὶ τῆς ἀκαθίστου, Auct. t. II et in nostro *Synagm. rerum Constantinopolitanarum*. Sexta ipsa synodus præcedam velut confirmatio synodi Lateranensis videri potest, iisdem ac in illa per-

δτι εἰρήκει περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς εἴη Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος· καὶ τὴν ἑκατέρας φύσεως ἑκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, ἀδιαίρετως προοιούσαν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας καὶ φύσεως. Ἡγούνηται γὰρ ἐκ τούτων τὸ ἑαυτῶν συμπεραίνειν, μήτε περὶ ὧν λέγουσιν εἰδέτας, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούμενοι. Περὶ δὲ τούτου πολλὰ ἂν ἔχων εἰπεῖν, ἐνὸς τινὸς μνησθήσομαι, τοῖς ἀγνωμονεστέροις ἀρχέουσιν.

Οὐδεὶς σαφέστερον καὶ γενναϊότερον ἀγωνίζεταί τοῦ Θεοῦ Μαξίμου περὶ τοῦ ταυτὸν ἐπὶ Θεοῦ εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν. Τί γὰρ φησί; *Τὸν Θεὸν εἶτε οὐσίαν εἰσιοντες, ὄλος ἐστὶν οὐσία, καὶ μόνον· εἶτε νόησιν, εἴτ' οὖν ἐνέργειαν, ὄλος ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ μόνον· καὶ πᾶσαν θάλασσαν ἀπλῶς, καὶ οὐσία ἐστὶ τοῦ ἐν ὀποκειμένῳ χωρὶς, καὶ νόησις, μὴ ἔχουσα καθάπαξ ὀποκειμένον· ἐκεῖ καὶ οὐτὰ νοητὰ. Ἐκ τε οὐσίας θάλασσαν, καὶ συστατικῆς διαφορᾶς· τὰ γὰρ μετὰ Θεὸν πάντα δυάδες εἰσι, καὶ σύνθετα· μένος δὲ ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀπλοῦς κυρίως. Καὶ πᾶν τὸ ἔχον ἐπιθεωρούμενον τι πρὸς δήλωσιν τῆς οὐσίας ὀπαρῆσεως οὐκ ἀπλοῦν κυρίως. Καὶ ἐνέργειαν δὲ τὰ ἔργα λέγομεν οὐ τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν· ἐκεῖνη γὰρ οὐκ ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ σύνθεσις ἐπὶ Θεοῦ νομισθῆ· καὶ, ἡ οὐσία τῆς ἐνεργείας οὐ διάρριστα, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἐπιδέξεται λόγον διὰ τὴν τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου φύσεως ἰδιότητα.* Ταῦτα ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ Μαξίμου καὶ Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ προεκτίθηται, οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντα, ἢ ὅτι ἐπὶ Θεοῦ ταῦτ' ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅπερ ἡ οὐσία αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἐναντιώτατον τῆ τοῦ Τόμου κατασκευῆ. Εἰ οὖν ἂ ταῦτα φρονῶν τῆ ἔκτην συνέδου, ὡς αὐτὸ βρωμολογοῦσι, καθαιρεῖ, δήλον ἐστὶ καὶ ὁ Θεὸς Μαξίμος, Θεόδωρος τε ὁ Γραπτὸς ἀντιλέγουσιν αὐτῆ, τὴν ἐνέργειαν ταυτὸ τῆ οὐσία τιθέμενοι, καὶ πολλοὶ πρὸ τούτων ἕτεροι τῶν ἁγίων.

Εἰ δὲ τὸ ταῦτα λέγειν παντελῶς εὐθεῖς (οὐ γὰρ μικρὸν μέρος τῆς συνέδου ταύτης) ὁ γενναῖος

sonis dogmatisque proscripitis, panctisque duntaxat in altera ad personas fere spectantibus, adjectis. Quo tantum mihi visa ejusdem concilii sincerissima Acta, ob suggestionem maxime Agathonis papæ, aliaque quibus primæ scilicet Romanique antistitis sancientis dogmatis auctoritas tanta luce splendet, ut meo ipsius periculo vindicanda serio putarem. Nec certe non vindicasse videor, ac pro Ecclesiæ majestate ipsaque veritate stetisse, quantumvis vindictarum ejusmodi nota, post annos jam plures ab eis vulgatis, litatum oportuerit memorie viri, mihi quovis alias spectabilis: sed quo mihi clarior veritas, qua una fulciri res nostras ac Ecclesiam stare (quæ Christi ac Dei Ecclesia est, id est veritatis) compertissimum habeo. Uinum vero etiam Maximum superstes fuisset, licetissetque, uti privatis scriptis et ad privatos, vel cum privatis disputationibus, sic in ipso Patrum consensu Honori partem agere, aliæ eoque aspersam ei fuliginem, per Monothelitarum ad se irruentium sive calumniam, sive justam quodammodo defec-

Μίξιμος ἦν· τσοῦτον δὲ αὐτῆ συνήνεγκεν, ἐν τοῖς Α
αἰτοῖς χρόναις ὧν, ὡσθ' ὑπὲρ τῆς ἀποφάσεως τῆς
συνόδου ταύτης τῶν αἰρετικῶν ἐν τῇ Κωνσταντινου-
πλεῖ νομοθεσούντων ἐκ τοῦ πατριάρχικου θρόνου
τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶτταν ὁ μακάριος ἀφῆρθεῖ)
φανερὸν ὡς οὐδ' ὡς ὁ λέγων ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ
ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆ οὐσίᾳ λόγον ἐπιθέ-
χεται τὴν ἐνέργειαν, καὶ οὐ δευτέρων τούτων
ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πάσαν ἀπλότητα
νοεῖτο· καὶ νόησιν μίαν καὶ ὅλον τὸν Θεόν, μὴ
ἔχοντα καθάπαξ ὑπεκείμενον, καὶ πᾶντι λέγων
κατὰ τοῦτοις ὅσα ὁ ἄγιοι θεολογοῦσιν, οὐκ οὐκ ὁ
τοῦτοις, πρὸς τὴν ἕκτην σύνοδον ἀντιλέγει. Οὐ γὰρ
ὅτι τοιμήσει τις τοῦτον ἢ ἐκείνον καὶ τὸν καθ'
ἕκαστον τῶν ἁγίων διδασκάλων παραγράφουσαι, μὴ
σύνθετον εἶναι προβαλλόμενος τὸν καθ' ἕνα. Β
Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τὰς συνόδους πεπληρωκότες· καὶ
εἰ τὸν καθ' ἕνα τις παραγράφεται, πάντας μὲν ὁμοῦ
παραγράφεται· πᾶσας δὲ ὁμοῦ τὰς συνόδους συνεκ-
τελεῖ· καὶ ἔτι καὶ πάσαν τῶν ἁγίων συγγραφῶν ὅλον
ἄξιον καὶ ἀχρηστοῦ καὶ οὐκ ἄξιον πιστεύεσθαι
ποιήσει· Ἄμα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀνατρέψει, ὅταν περὶ
ὧν βούληται συμπεραίνειν, αὐτοῖς ἐκείνους ἐπιμαρ-
τύρηται.

Εἰ δὲ ἐστὶ καὶ πλέον εἰπεῖν, ἡ σύνοδος οὐκ αὐτὸ
τοῦτο ἐσκόπει, δεικνύουσα διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας
πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν· ἀλλ' ὅτι δύο φύσεις ἦν ὁ
Χριστὸς, θεοῦ καὶ ἀνθρωπότητος, κατὰ μίαν ὑπόστα-
σιν· κἀκεῖθεν δύο θελήματα, ἢ δύο ἐνέργειαι· νῦν
μὲν γὰρ ὡς Θεὸς ἐνήργει τὰ θεύματα, νῦν δὲ ὡς
ἄνθρωπος, ἀδυσλόγητος· τῶν αἰρετικῶν λεγόντων
μὴν ἐν τῷ Χριστῷ φύσιν, ἢ ἐν θελήματι θεῖον, εἶτε
κατὰ ἀνάγκην βλασφημοῦντες, εἶτε τοῦ ἀνθρωπίνου
μέρους καταποθέτους γεγονέναι. Ἐκατέρω τινὸν
φύσιν ἀνάγκη πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ἔχειν, ὡς
ἀν ἐκατέρω καὶ φύσεως ἔχη. Καὶ ἐπειὶ ἡ θεία φύσις
ἀπλῆ ἐστὶ καὶ μονοειδὴς καὶ ἀποιος, οὐδενὸς παρ'
αὐτῆ δεκτικῆ, εὐδὴλον ἐστὶ καὶ ἐνέργειά ἐστιν αὐτῆ,
εἰ τι ἢ αὐτῆ ἐστιν ἑαυτῆ· ἢ δὲ ἀνθρωπίνῃ, ἐν μὲν τῷ
ὑποκειμένῳ, πολλὰ δὲ περιλαμβάνει πράγματα,
ἀνάλογον ἑαυτῇ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει.

Ἡ δὲ ἐστὶ καὶ ἑαυτῆς ἑαυτῆς, καὶ ἑαυτῆς ἑαυτῆς
sibi ipsa est; humanae autem, quae una quidem subiecto sit, et quae multas res complectatur, pro
sui ratione iidem convenientem operationem habere.
Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ ἡ δὲ πρόθεσις αἰτίαν πανταχοῦ
δρῶσι· οὐδὲ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν εἰσάγει. Οὐδὲ γὰρ
ὅταν τὰ πάντα ἐξ οὐδενὸς εἶναι λέγωμεν, τὸ μὴ ὄν
αἰτίον δηλοῦμεν· τί γὰρ ἂν καὶ ἐνεργήσῃ τὸ μηδέν;
οὐδὲ γὰρ, ὅταν οἱ θεολόγοι τὸν Θεόν ποτὲ μὲν ἐξ
ἑαυτοῦ προΐναι λέγωσι, ποτὲ δὲ ἢ τῷ ὄντι ἐξ ἑαυτῆς
ἀκαίτως αὐτοθεσῆτος οὔσι, καὶ πολλὰ ἄλλα τὸν
θεῖον, καθ' ὃ Θεόν, διακρίνῃ ἐκ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν
ἐκ τῆς προθέσεως ἀνεγκαζόμεθα· ὡς οὐδ' ὅταν ἡ
σύνοδος τὴν ἐνέργειαν ἐκ τῆς οὐσίας προΐναι λέγῃ,
αἰτίων καὶ αἰτιατῶν ἐνοήσομεν· εἰ δὲ μὴ, πολλὰ τὰ
ἄποκαίεται.

sionem, abstergere! Fecisset forsitan medicinam,
ac, quod nunquam Baronii, Sirelii ac sequacium

beatus Maximus fuit, cujus tanta in eam exstiteret
mania, cum per ea tempora viveret, ut pro illius
sententia, haereticorum Constantinopoli, sedisque
patriarchalis factione doloque, dextera illi manus
Ingenique abscissi sit) palam est, nec cum qui dicat
in simplici et incorporea natura, eandem cum es-
sencia rationem recipere operationem, quique haec
ab invicem minime distinguat, ne compositum in-
telligatur quod omnem simplicitatem excedit, in-
tellectionemque solum ac totum Deum nullo sub-
jecto doceat, ac quaecunque sancti argumento hoc
perturbent; ejusmodi, inquam, virum nihil sextae
synodo adversari liquet. Nemo vero hunc illuc
ac singulos quosque sanctorum doctorum excipere
audeat, objicendo quod singuli sunt, non esse uni-
versam synodum. Illi enim sunt, qui synodos im-
ploverant; ac si quis singulos excipiat, universos
simul excipiet, eunctasque perinde synodos ejiciet;
quidquid denique sanctis scriptum est, otiosum et
inutile nulliusquam ad finem roboris efficiet. Simul
vero etiam ipse seipsum evertet, cum ut aliquid
concludat, illos ipsos in testes adhibere voluerit.

Sin vero etiam antequam aliquid dicendum est,
non hoc ipsum spectabat synodus, ut essentia di-
vina a divina operatione distinctionem monstra-
ret, sed quod cum Christus duae naturae esset (dei-
tas scilicet et humanitas) in una hypostasi seu
persona, indeque duae voluntates sive operationes,
nunc quidem ut Deus miracula ederet, nunc vero
ut homo operaretur, nulla vitii labes; cum haeretici
unam in Christo naturam, vel unam effectam divi-
nam voluntatem blasphemis dicerent, sive per com-
missionem, sive quod absorptum esset quod specta-
bat ad hominis naturam. Itaque necesse est, ut
utraque natura sic se habeat ad suam operationem,
ut et illa se natura habeat ad seipsam. Quia vero
divina natura simplex est et uniformis ac qualitatis
expers, quae praeter se nullius sit expers, manifestum
est hanc quoque operationem esse, si quid illa

Sed neque propositio ex causam ubique signifi-
cat; neque auctorem et quod est ab auctore inducit.
Neque enim quando ex nihilo cuncta dicimus, ni-
hilum auctorem vel causam significamus. Quid enim
etiam nihilum praestiterit? At neque cum theologi-
modo quidem Deum ex seipso procedere dixerint;
modo vero, quae vere est, ipsam deitatem ex seipsa
nullo auctore vel causa esse; multaque alia, Deum
qua Deus, in causam et quod ex causa est, ob eam
propositionem dividere, necesse habebimus. Quam-
obrem nec cum synodus operationem ex essentia
dicit, causam et quod est ex causa intelligemus; sin
autem, multa absurda sequentur.

pervincat solertia, ejus ex damnatorum capitum
albo nomen expunxisset.

Manifestum autem est, ut sit relatio realis, duo quaedam requiri. Eiusdem enim ad seipsum nulla realis relatio est; ut cum dicimus: Idem est sibi idem. Præterea, ea, ad quæ dicitur relatio, res esse necesse est, et non conceptus ac rationes. Generis enim ad speciem relatio rationis est; quemadmodum genus ipsum et species, quæ non nisi in mente subsistunt. Item debent hæc esse quæ, cujusmodi sunt duplum et subduplum; aut comparari inter se velut causa producens et quod est ex causa, nisi filius ad patrem; vel conditor aut artifex, ad rem conditam vel arte factam, aliaque similiter. Quandoquidem igitur essentia et operatio non sunt idem secundum rem, ut aiunt novi theologi nec quovis modo conceptus sunt et rationes, sed res distinctæ; nec vero quanta sunt, cum nulla in Deo sit quantitas; seque habent inter se velut causa et quod est ex causa, uti astruit Tomus; nihil autem in Deo est quod substantiæ expers existat, ac non subsistat, ne sit compositus, ut sanctorum doctrina est: necesse est plures tribus in Deo esse personas, sicque Deus non Trinitas erit, sed personarum turbæ infinita, cum eorum sententia operationes quoque infinitæ sint. Verum dicendum, ex quo nullum sequatur absurdum, præpositionem ex relationem significare, quæ est subtili cogitatu et rationis; hocque habere secundum rationem operationis, quæ principium posuit, uti etiam ex essentia ratione habet quod per se subsistat, eo quod essentia sit; uti etiam quod vitæ effectrix sit, eo quod etiam vita sit; quodque multa ex nihilo producat, quod et creator sit, ac quod demum faciat, quod et operatio sit. Non tamen, quod eadem res sit quæ hæc omnia secundum diversos respectus ad res habitudinesque recipiat, nunquam ac idem sit quod nostris omnibus conceptibus nominibusque respondeat, ut in superioribus dictum est; sequitur etiam rationes alias aliis concurrere ac confundi. Et si enim essentia ex operationis ratione opus facere habet, non tamen etiam hoc habebit quatenus essentia est. Si enim duo quædam idem sint secundum rem, nec tamen eadem sint ratione, quod ex ratione unius est, non sequitur quod est ex ratione alterius. Puta, principium et finis cum sint idem secundum rem, ratio tamen principii non sequitur rationem finis, vicissimque. Non enim finis est, ex quo linea; nec principium, in quod linea.

Ait vero etiam primum magnus Athanasius, tumque etiam magnus Maximus, qui idem ac ille dicit, in *Dialogo adversus Anomæum*, dicente Anomæo: *Aliud est essentia, atque aliud hypostasis seu persona*; respondet: *Aliud atque aliud, non ut res*. Anomæoque subjungente: *Ergo compositio est*; addit Maximus: *Dixi aliud et aliud, non ut res, sed ut aliud quid significante essentia, atque aliud hy-*

(33) Ὁ μέγας Ἀθανάσιος. Videntur hæc verba Calecæ posita ad insinuandam ancipitem horum Dialogorum epigraphen, qui promiscue Athanasio

Ἀἴδιον δὲ, πρὸς τὸ εἶναι ἀναφορὰν πραγματικῆν, δεῖ εἶναι δύο τινὰ· τοῦ γὰρ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸ ἢ ἀναφορὰ οὐκ ἔστι πραγματικῶς· ὡς ὅταν λέγωμεν, Τὸ αὐτὸ ἔστι ταυτὸ αὐτῶ· ἔτι πρὸς ἢ λέγεται ἢ ἀναφορὰ, δεῖ εἶναι πράγματα, καὶ μὴ ἐπινοίας. Τοῦ γὰρ γένους πρὸς τὸ εἶδος· ἢ ἀναφορὰ ἔστιν ἐπινοία, ὡς περ καὶ αὐτὸ τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος, ἢ μὴ ὑφέστηκεν, εἰ μὴ ἐν τῷ νῷ. "Ἐτι δεῖ εἶναι ταῦτα ποσά, ὡς περ τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ὑποδιπλάσιον· ἢ ἔχειν πρὸς ἀλλήλα, ὡς αἶψον παρακτείνων καὶ αἰτιατὸν, ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα· ἢ δημιουργὸς ἢ τεχνίτης πρὸς δημιουργητὸν ἢ τεχνητὸν, καὶ τὰλλ' οὕτω. "Ἐπι οὖν ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὡς οἱ νέοι θεολόγοι φασί, μήτε εἶναι ἐπινοιαὶ ἀπλῶς, ἀλλὰ πράγματα διακεκριμένα· οὐκ εἶσι δὲ ποσά, ἐπεὶ οὐκ ἔστι ποσὸν ἐν τῷ Θεῷ· καὶ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα ὡς αἶψον καὶ αἰτιατὸν, καθὼς ὁ Τόμος· ἰσχυρίζεται· οὐκ ἔστι δὲ ἐν τῷ Θεῷ ἀνούσιον τι καὶ ἀνυπόστατον, ἵνα μὴ σύνθετος ἢ κατὰ τοῦ· ἁγίους· ἀνάγκη πλείω τῶν τριῶν εἶναι πρόσωπα ἐν τῷ Θεῷ· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι Τριάς· ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἀπειρία προσώπων, ἐπεὶ καὶ ἀπειροὶ ἐνέργειαι τῶ ἑαυτῶν λόγῳ. Ἀλλὰ φασίν, μηδενὸς ἀκολουθοῦντος· ἀτόπου, τὴν ἐκ πρόθεσιν ἀναφορὰν κατ' ἐπίνοιαν δηλοῦν· καὶ τοῦτο ἔχειν κατὰ τὸν λόγον τῆς ἐνεργείας, ἢ ζητεῖ ἀρχὴν, ὡς περ καὶ τὸ κατ' ἐκτὴν ὑφείσταναι ἔχει ἐκ τοῦ τῆς οὐσίας λόγου, διὰ τὸ καὶ οὐσίᾳ εἶναι, ὡσαύτως· καὶ τὴ ζωῆς εἶναι ποιητικῆν, διὰ τὸ καὶ ζωῆ εἶναι· καὶ τὸ πολλὰ ἐξ οὐδενὸς παράγειν, διὰ τὸ καὶ δημιουργῶν εἶναι· καὶ τὸ ποιεῖν δὲ, ὅτι καὶ ἐνέργειά ἐστιν. Οὐ μέντοι εἰ τὸ αὐτὸ ἔστι πρᾶγμα τὸ ταῦτα πάντα ἀναδεχόμενον, κατὰ διαφορὰς πρὸς τὰ ὄντα ἀποδιέφετε ἢ σχέσεις, καὶ τὸ αὐτὸ ἔστι τὸ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις νοήμασι καὶ ὀνόμασι ἀποκρινόμενον, ὡς προείρηται, ἔπειτα καὶ τοὺς λόγους ἀκολουθεῖν ἀλλήλους. Εἰ γὰρ τὸ ποιεῖν ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἐνεργείας ἔχει ἡ οὐσία, ἀλλ' οὐκ ἔχει τοῦτο καὶ καθὼς οὐσία. Ἄν γὰρ δύο τινὰ ἢ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐ τῷ λόγῳ δὲ ταυτὰ, τὸ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἐνὸς· οὐκ ἔπειτα τῷ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἑτέρου· ὡς περ ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τὸ αὐτὸ ὄντα κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὅμως ὁ λόγος ὁ τῆς ἀρχῆς· οὐκ ἔπειτα τῷ λόγῳ τοῦ τέλους, ὅτε ἀνάπαλιν. Ὅτε γὰρ τὸ τέλος· ἐστίν, ἐξ οὗ ἡ γραμμὴ, οὕτω ἢ ἀρχὴ τὸ εἰς ὃ ἡ γραμμὴ.

Φησὶ δὲ καὶ πρῶτον μὲν ὁ μέγας Ἀθανάσιος; (33), ἔπειτα δὲ καὶ ὁ μέγας Μάξιμος ταυτὰ λέγων ἐπιπέφην ἐν τῷ πρὸς Ἀνόμοιον διαλόγῳ, τοῦ Ἀνομίου ἐπόντος, Ἄλλο ἐστὶν οὐσία καὶ ἄλλο ὑπόστασις, ὅτι, Ἄλλο καὶ ἄλλο, οὐχ ὡς πρᾶγμα· καὶ τοῦ Ἀνομίου ἐπαγαγόντος, Οὐκοῦν σύνθεσις, ὁ ἕως; Μάξιμος; ἐπιτίθει, Ἄλλο καὶ ἄλλο εἶπον, οὐχ ὡς πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἄλλο τι σημαίνουσας τῆς οὐ-

tribuantur et Maximo, quos tamen magis Maximo nomine Athanasii, existimo.

σπυς, και ἄλλο τῆς ὑποστάσεως· ὡς ὁ κόκκος ἄ postasi ac persona. Velut granum tritici dicitur, τοῦ σίτου λέγεται, και ἔστι σπέρμα, και καρπός· estque et semen et fructus; aliud vero est quod significat semen, atque aliud, id quod fructus. Admit- ἄλλο δὲ τι σημαίνει τὸ σπέρμα, και ἄλλο ὁ tens itaque sanctus, Patris hypostasim seu perso- καρπός. Συγχωρῶν οὖν ὁ ἅγιος τὴν τοῦ Πατρὸς; nam essentiam esse ac divinitatem, non tamen admittit duas divinitates, quemadmodum etiam ὑπόστασιν οὐσίαν εἶναι και θεότητα, οὐ διδωσι δύο θεότητες εἶναι, ὡσπερ και ὑποστάσεις δύο· διὰ τὸ αὐτὸ μὴ ταυτῶς δηλοῦν τὴν θεότητα και τὴν ὑπό- στασιν. Ἡ μὲν γὰρ θεότης τὸ εἶναι σημαίνει, φησὶν ἢ δὲ ὑπόστασις τὸ εἶναι.

Si igitur illic quoque est esse, et quod quid erat esse, idem, ob summam simplicitatem, verum quia hypostasis quidem seu persona ejusdem rei esse significat, divinitas vero, quod quid erat, divinitas quidem velut commune accipitur (una enim est trium divinitas), alia vero ipsius esse ratio est; quandoquidem hypostaseon personarumque nominarum, eadem quidem ejus quod quid esse ratio est; alia vero ipsius esse. Similiter igitur etiam de essentia et operatione, non quia eadem res sunt essentia et operatio, necesse est ut quod ex essentia sequitur, ad rationem operationis sequatur, vicissimque, quod non etiam eadem sit oratio. Essentia enim seu substantia significatur, ut res per se subsistens; operatio vero, secundum quod a nobis significatur, ut quod est ab aliquo; eademque res, quatenus quidem per seipsam subsistit, et etiam dicitur seu substantia; quatenus vero essentia etiam operans intelligitur, operatio seu actio nuncupatur. Idecirco nimirum, quod modo nostro intelligendi, essentiam primum subjici necesse sit, seu substantiam, tumque eandem etiam operari. Ac per hunc modum, ipsum operari et operatio, ex essentia esse dicuntur, ob relationem scilicet rationis. Etenim, ut auctor est Damascenus, etiam ipsum operari, operatio dicitur. Hæc igitur Dei operatio, ipsa ejus essentia est, quæ et operari intelligitur, ac quæ in ordine ad res creator dicitur, aut gubernator, aut providentia, aut quidpiam ejusmodi, cum relatione rationis, subtilique men e concepta. Res enim ad Deum realiter referuntur;

Ἐὶ οὖν και ἔστιν ἕκαστὸν εἶναι, και τὸ εἶναι ἢ ἔστιν αὐτὸ, διὰ τὴν ἄκραν ἀπλότητα· ἄλλ' ὅτι ἢ μὲν ὑπόστασις τὸ εἶναι· δηλοῖ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἢ δὲ θεότης τὸ εἶναι ἢ μὲν θεότης ὡς τὸ κοινὸν λαμβάνεται· μία γὰρ θεότης τῶν τριῶν· ὁ δὲ τοῦ εἶναι λόγος ἕτερος, ἔπει τῶν ὑποστάσεων και προσώπων ἡμῶν ὁ μὲν τοῦ εἶναι λόγος ὁ αὐτός, ὁ δὲ τοῦ εἶναι ἕτερος. Ἄσπύτως οὖν και περὶ οὐσίας και ἐνεργείας· οὐχ ὅτι τὸ αὐτὸ πρῆγμα οὐσία και ἐνεργεια, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας ἔπεται τῆς ἐνεργείας, και ἀνάπαλιν· ἔπει μὴ και ὁ λόγος ὁ αὐτός. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία δηλοῦται ὡς καθ' ἑαυτὸ ὑπερσῶς, ἢ δὲ ἐνεργεια, κατὰ τὴν ἡμετέραν συμμασίαν, ἐκ τίνος εἶναι· και τὸ αὐτὸ, καθὼ μὲν ὑφίσταται καθ' ἑαυτὸ, οὐσία λέγεται· καθότι δὲ και ἐνεργουσα νοεῖται ἢ οὐσία, ἐνεργεια λέγεται. Ἐπει κατὰ τὴν ἡμετέραν ἔννοιαν δεῖ πρῶτον οὐσίαν ὑποκρίσθαι, ἔπειτα τὴν αὐτὴν και ἐνεργεῖν. Και τοῦτω τῷ τρόπῳ αὐτὸ εἶ ἐνεργεῖν και ἡ ἐνεργεια ἐκ τῆς οὐσίας λέγεται, διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορὰν. Και γὰρ, κατὰ τὸν δαμασκηνόν, και αὐτὸ πρὸ ἐνεργεῖν ἐνεργεια λέγεται. Αὐτὴ οὖν ἡ ἐνεργεια τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ἔστιν ἢ οὐσία αὐτοῦ, και ἐνεργουσα νοουμένη, και πρὸς τὰ ὄντα λεγομένη δημιουργός, ἢ κυβερνήτης, ἢ πρόνοια, ἢ εἰ τοιοῦτα μετὰ τῆς κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορᾶς. Τὰ μὲν γὰρ πράγματα πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται πραγματικῶς· αὐτοὺς εἰ πρὸς τὰ ὄντα οὐ κατὰ διάφορα πράγματα ἐν ἐξυτῷ ὄντα ἀναφέρεται· ἀλλὰ τῇ κατ' ἐπίνοιαν ἀναφορᾷ, ἀπὸ τῶν κτισμάτων λαμβανομένη, και ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνισταμένη ἔννοιᾳ.

Deus vero ipse non ad res refertur, secundum diversa in eo existentia, sed relatione rationis ex his que creati sunt accepta.

Δεῖ δὲ και τὸ εἰρημένον προσενθυμῆσθαι, ὡς πολλὰ ἢ ἀνθρώπινη ὀμιλία ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὴν συνήθειας εἶωθε λέγειν. Λέγονται γὰρ τινε, ἄλλως δυνα ἄνα νοεῖσθαι, ἢ ὡς δοκοῦντα ἔχειν τοῖς πολλοῖς, ὡσπερ και ἐνταῦθα, ἐν τοῖς Πρακτικοῖς λέγω τῆς ἐκ τῆς συνόδου, Ἐμπροσφυκία και οὐσιώδης ποιότης εἴρηται τοῦ Θεοῦ, ἀπικρυς ἀπαγορευομένου ποιότητος λέγεσθαι ἐπὶ Θεοῦ. Καθόλου μέντοι ὅρ- τῶν, δεῖ τὰ σωματικώτερον εἰρημένα διὰ συγκατά- θασιν τῆς ἀνθρώπινης ἀσθενείας μὴ ὁρθε κυρίως ἐπιλαμβάνειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα ἀναχωροῦντας, τῆς προσηκούσης θεωρίας ἐπιτηγχνῆναι, ἵνα μὴ τὰ ἀλλόκοτα περὶ Θεοῦ δοξάζωμεν, και τοὺς ἁγίους κατ' ἀλλήλων ἐκπολεμώμεν.

Opera primum vero ut et illud sedulo advertamus, multa ex humani sermonis consuetudine usuque dici solere. Dicuntur enim quedam quæ aliter videntur intelligi, quam vulgo videatur: uti se hic quoque res habet, in Actis scilicet sæctæ synodi, innata et substantialis qualitas Dei dicta est, cum aperte prohibitum sit qualitates in Deo dicere. Universim tamen dicendum, ea quæ crassius pro corporum ratione exque usu humanæ infirmitatis ac quadam ad eam accommodatione dicta sunt, non sic proprie accipiendi, sed ita ut a littera ad spiritum transcuntes, convenientem sensum spiritalem ac considerationem hanciscamus: ne scilicet in absurdas de Deo sententias adducamur, ac sanctos alios aliis committamus.

Ἐτεῖ ἐπιφέρει τοῖς μὴ πιστομένοις ταῖς καινο-

Præterea, his qui morem non gerant eorum no-

vitiabilibus, absurdum illud a jungunt, quod in Tomo A
 comminiscuntur : eum scilicet qui non communem
 operationem naturalem trium personarum sentiat,
 Marcelli et Photini et Sophronii hæresim pridem
 extinctam, in Ecclesiam Dei temerario ausu inducere.
 Sane quidem esse Filium Dei operationem Dei ac Patris,
 Deique ac Patris subsistentem virtutem, ac similiter
 Spiritum sanctum, allatis in superioribus sanctorum
 dictis ostensum est ; ejusmodi vero operationem, quæ
 nec essentia, nec hypostasis seu persona in Deo sit ;
 substantiæ scilicet expertem, increatam, tantis distinctam
 ac abhorrentem a Dei essentia ac tomus docuit, nemo
 sanctorum dixit. Quinimo eos qui hoc dixerint, procul
 arcent, quod et jam multis ante probatum est ;
 nunquæ etiam probabit D. Chrysostomus in Expositione
 epistolæ ad Philippenses : *Murcellus*, inquit, et
Photinus et Sophronius, Verbum operationem esse dicunt.
Hanc vero operationem inhabitasse in eo qui ex semine
Davidis est, non essentiam subsistentem. Ait vero etiam
 Gregorius Nyssenus : *Deus operantem significat ; deitas*
vero, operationem. Nullus porro trium operatio est,
sed potius unus qui que illorum operans.

Talem itaque operationem sancti eliminant, es-
 sentiæ expertem nec subsistentem, qualem hæretici
 sentiebant ; quæ illis deum operationis imaginem
 Eunomius ponebat Dei Filium, eum non subsistentis
 simulacrum dicens. Operationem vero Nyssenus
 essentiam dixit et naturam et deitatem, non aliud
 tamen præter essentiam. Ejusmodi enim operatio
 eandem cum essentia rationem recipit, uti etiam
 Damascenus significavit, dicens : *Deitas naturam*
significat, Pater vero hypostasin, seu personam.
 Quamobrem, si Deitas, ut auctor est Nyssenus, operationem
 significat, ut vero auctor est Damascenus, naturam ;
 operatio atque natura idem sunt. Eoque spectant
 Nyssenus ait, quod deitas operationem significat ;
 non tamen, ut quidam volunt, non subsistentem
 operationem, quemadmodum hæretici sentiebant.

Ex his manifestum est, primum quidem, eos qui
 communem trium operationem non subsistentem ponunt,
 ipsos esse qui Marcelli et Photini et Sophronii hæresim
 perperam inducunt : ac sicut illi, ipsos quoque necesse
 erit dicere, non accepisse carnem subsistens Dei
 Verbum inque persona existens, sed non subsistentem
 operationem ; maxime cum et dicant Dei essentiam
 creaturæ incommunicabilem esse ; alioqui fore ut
 consummat naturam, priusquam capiatur, aut illius
 commercio commisionem passuram. Quæ vero non
 subsistit operatio, eam esse quæ omnia condidit,
 facit et illuminat et sanctificat, et quæcumque de
 illa in superioribus dicta sunt. Secundo, liquet
 inducere, indigere Dei essentiam hac operatione,
 subsistentem non subsistente, qui dicant in Tomo :
Quomodo igitur par est exque ratione, communem
trine subsistentis divinitatis virtutem negare,
ob quam Filium ac Spiritum theologi virtutem
laudare ? Unde

τομῆς αὐτῶν ἐκείνο τὸ ἄτοπον, ὅπερ ἐν τῷ Τόμῳ
 πλάττουσιν, ὅτι ὁ μὴ κοινήν ἐνέργειαν δεξιῶν φυσικὴν
 τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ
 καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν πάλαι τεθνηκυῖαν καὶ καταργηθεῖσαν
 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ μὲν παριστάγειν Θεοῦ. Ὅτι μὲν οὖν
 ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ
 δύναμις ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡσαύτως
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τοῖς εἰρημένοις παρὰ τῶν
 ἁγίων προσηγορεύεται ἐνέργειαν δὲ τοιαύτην, μήτε οὐσίαν
 οὐσίαν, μήτε ὑπόστασιν ἐν τῇ Θεοῦ οὐσίᾳ, ἀνοήσιον,
 ἀκτιστον, τοσοῦτον τῆς ὡσίας τοῦ Θεοῦ διαφέρειται
 ὡς ὁ Τόμος εἰδήγαγεν, οὐδέ τις τῶν ἁγίων εἶπε μᾶλλον
 μὲν οὖν καὶ ἀπελαύνομαι τοὺς τοῦτο εἰρηκότας,
 ὃ διὰ πολλῶν δίδεικται πρότερον· καὶ νῦν δὲ δεῖξαι
 ὁ θεὸς Χρυσόστομος, τὴν πρὸς Φιλικησίους ἐξηγουμένους
 Μαρκελλοῦ, φησὶ, καὶ Φωτεινοῦ, καὶ Σωφρονίου,
 ἐόν Λόγον ἐνέργειαν εἶναι φασὶ· τῆ δὲ ἐνέργειαν
 ταύτην ἐνοικῆσαι ἐφ' ἐκ σάρματος Δαβὶδ,
 οὐκ οὐσίαν ἐνυπόστατον. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Νύσσης
 Γρηγόριος, θεὸς ἐπεργούργα θεῶν θεότης δὲ
 ἐνέργειαν οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργειαν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐπεργούργα ἕκαστον ἀπεῖθε.

Ἄς οὖν εἰρηται, τοιαύτην ἐνέργειαν ἀποσιόταν,
 ἀνοήσιον καὶ ἐνυπόστατον, ὅποιοι αἱρετικοὶ ἐφρόνουν·
 καὶ οἷος ἐνέργεια, ὁ Ἐκκλήσιος εἰκόνα ἐτίθει τὸν
 Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐνυπόστατου λέγων αὐτὸν ὁμοίωμα
 ἐνέργειαν δὲ ὁ Νύσσης εἶρηκε τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν
 καὶ θεότητα, οὐκ ἄλλο παρὰ τὴν οὐσίαν. Ἡ γὰρ
 τοιαύτη ἐνέργεια τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται,
 ὡς καὶ ὁ Δαμασκηνὸς εἰδήλωσεν, εἰπὼν, Θεότης τὴν
 φύσιν θεοῦ· τὸ δὲ Πατὴρ τὴν ἐκδοσασιν. Ὅτε εἰ
 ἡ θεότης κατὰ τὴν Νύσσης ἐνέργειαν θεοῦ, κατὰ
 δὲ τὸν Δαμασκηνὸν φύσιν, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ φύσις
 τὸ αὐτὸ ἐστὶ καὶ πρὸς τοῦτο βλεπόντων ὁ Νύσσης
 εἶρηκεν ὅτι θεότης ἐνέργειαν θεοῦ οὐ μὴν, ὡς
 τινες βούλονται, ἀνοήσιον ἐνέργειαν, ὡςπερ οἱ
 αἱρετικοὶ ἐφρόνουν.

Ἐξ ὧν δήλον γίνεται πρῶτον μὲν ὅτι οἱ κοινήν
 ἐνέργειαν τῶν τριῶν ἐνυπόστατον τιθέμενοι, αὐτοὶ
 εἰσιν οἱ τὴν Μαρκελλοῦ καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου
 αἵρεσιν παριστάγοντες ὡςπερ ἐκεῖνοι, ἀναγκασθῶσονται
 καὶ αὐτοὶ λέγειν μὴ τὸν ὑπερσῶτα καὶ ἐνυπόστατον
 Λόγον τοῦ Θεοῦ σάρκα ἀνεληφέναι, ἀλλ' ἐνυπόστατον
 ἐνέργειαν· μάλιστα καὶ ὅταν λέγωνται ὅτι ἡ μὲν οὐσία
 τοῦ Θεοῦ ἀκινῶντος· τῇ κείσιν ἡ γὰρ ἐξαναλώσει
 τὴν φύσιν, πρὶν ἂν ληφθῆ, ἡ φύσιν μὲν ἂν ταύτης
 μετασχοῦσα πάθει. Ἡ δ' ἐνυπόστατος ἐνέργεια
 ἐστὶν ἡ πάντα δημιουργήσασα, καὶ ποιούσα καὶ φωτίζουσα
 καὶ ἀγιάζουσα, καὶ ὅσα ἄλλα παρὰ αὐτῆς
 προσείρηται. Ἀπύτερον ὅτι προσδοκῶσιν τὴν οὐσίαν
 τοῦ Θεοῦ εἰσάγουσι τῆς ἐνεργείας ταύτης, τὸ
 ὑπερσῶτα τοῦ μὴ ὑπερσῶτα, λέγοντες ἐν τῷ Τόμῳ,
 Πῶς οὖν ἐστὶν εὐλόγον ἀρρεῖσθαι τὴν κοινήν τῆς
 τριῶν ἐνυπόστατου θεότητος δύναμιν, δι' ἣν ὁ
 Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δύναμις παρὰ τῶν θεολόγων
 ὑμνῆται ; Ἐξ ὧν ἔπειτα μὴ ὅλον εἶναι τὸν Θεὸν ἐνέργειαν

γιατιν, μηδὲ ὄλον οὐσίαν, μηδὲ ὄλον ζῶην καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν· καὶ ἀπλῶς ὄλον δι' ὄλου τελειότατον. Καὶ τρίτον, ὅτι σύνθετον καὶ ἀτελῆ, καὶ πεπερασμένον καὶ περιγραφτέον ποιοῦσι τὸν Θεόν, καὶ πάντα τὰ περιηρημένα ἄτοκα εἰσάγουσι. Καίτοι κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, εἰ μὴ ἐν τῷ Θεῷ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνυπόστατον ἦν, οὐκ ἂν ἦν τὸ Θεῖον ἀπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον· λέγει γὰρ ὁ ἅγιος Μάρκος, ἐξηγούμενος τὴ θεολογικὴν ῥητὴν, τὸ φάσκειν, *ἀπὸ τοῦτο, μονὰς ἀπ' ἀρχῆς ὄσα εἰς δυάδα κινήθησαν, Δεδόσκει δὲ θεὸς αὐτὸν, δηλοῦναι τὸν ἀγγελικὸν ἢ ἀνθρώπινον τοῦτον, ἀμερίστως ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὸν περὶ μονάδος λόγον. ἵνα μὴ διαίρεσις τῷ πρώτῳ αἰτίῳ ἐπισαχθῇ· προβιβάζει δὲ αὐτὸν καὶ τὴν θείαν καὶ ἀκρίβητον αὐτοῦ γονιμότητα δεξιῶσαι, λέγων μυστικῶς τε καὶ κρυφίως αὐτῷ μὴ δεῖν ἄγονον εἶναι κάποτε φροσῆν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν Λόγου καὶ σοφίας ἢ ἁγιαστικῆς δυνάμεως ὁμοουσιῶν τε καὶ ἐνυποστάτων, ἵνα μὴ σύνθετον ὑποληφθῇ τὸ θεῖον, ὡς συμβεβηκότων, καὶ οὐχὶ ταῦτα ὑπάρχοι δέλ.*

Καὶ λοιπὸν, ἐπεὶ οὐδὲν ἐν τῷ Θεῷ ἀνυπόστατον, ἵνα μὴ σύνθετον ὑποληφθῇ, λείπεται ἀναγκαίως ἢ τίς πολλὰς ἐνεργείας ὑποστάσεις εἶναι ὁμολογεῖν, ἢ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνυπόστατα πιστεῦν· ἐκάτερον δὲ ἐναντίον τῇ καθολικῇ πίστει. Τίς γὰρ ὁ λόγος, πολλῶν ἐν τῷ Θεῷ λόγων, καὶ ἐνεργειῶν διαφόρων καὶ δυνάμεων εἰσαγομένων ἀνοουσιῶν καὶ ἀνυποστάτων, μόνον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυνάμεις ὑποστάτους εἶναι; Ἡ, τῶν ἄλλων ἀνυποστάτων, ὡς φασί, τίς ἡ ἀποκλήρωσις μὴ κατὰ ταῦτα τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀνυπόστατα; Καὶ μὴν τὰ τῆς οὐσίας τοσοῦτον ἀπολειπόμενα, ἐκπεπωκέναι ταῦτα τοῦ κυρίως δυνατοῦ ὁμολογήσουσιν. Ὡστε καὶ τὸ ὑπερῶσιον τὸ μέγιστον τοῦ Θεοῦ ἰδιαίτατόν ἐστιν, ἢ πιστεύεται τὸ μὴ εἶναι, ἐν ἑαυτῷ τοῦτο ἔχον. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ κακυνθήσεται. Ἡ γὰρ τοῦ ὀνόματος μείωσις προσθήκη γίνεται τῷ κακῷ· καὶ τούτῳ γένεσις ἢ τοῦ ὄντος στέργει. Ὡς γὰρ ὄντος καὶ οὐσίας ἕκαστον, οὕτως ἔχει ἀγαθοῦ. Καὶ μὴν, εἰ μὲν τούτων ἕκαστον Θεὸς τῶν ἄλλων διαφέρων, τί τοὺς Ἕλληνας ἀπελαύνομεν; Εἰ δὲ μὴ Θεός, ἐκ μὴ θεῶν τὸ Θεῖον συμπληρωθήσεται, καὶ οὕτως τέρως πολυμερὲς καὶ ἀνώμαλον νοηθήσεται, τοσοῦτων ἀνομοίων ἀλλήλοις παραγμάτων εἰς ταυτὸ συνδραμόντων.

ἵμῳ ἐστὶν, quoddamque multarum partium et inæqualium prodigium, tam multis aliis aliis dissimilibus concurrentibus, Deus animo cogitanti occurret.

Ἐπεὶ τε ἐπεὶ τὸ ἐνεργεῖα ἕκαστου τὸ εἶναι αὐτοῦ ἐστίν, ἐν δὲ τὸ οὐσιώδες εἶναι ἕκαστου· εἰ πολλά εἰσιν ἐν τῷ Θεῷ εἶναι ἐνεργεῖα, ἔπεται οὐχ ἕν εἶδος εἶναι αὐτοῦ, ὃ τί ποτ' ἐστίν, ἀλλὰ πολλά· ἢ ἐν μὲν εἶναι τὸ οὐσιώδες εἶδος αὐτοῦ, τὰ δ' ἄλλα κατὰ συμβεβηκός.

Χωρὶς δὲ τούτων ὁ Θεὸς τρία καὶ ἐν ὁμολογεῖται παρὰ τῆς πίστεως, τὸ μὲν ἐν κατὰ τὴν οὐσίαν, τρία δὲ κατὰ τὰς ὑποστάσεις· καθὼ γὰρ εἶσι τρία πρόσωπα ἰριθμὸν ἐπιθετόμενα, οὐκ εἰσὶν ἕν. Ὡστε λείπεται τὸ εἶναι κατὰ

PATROL. GR. CLII.

A sequitur, non esse totum Deum operationem, nec totum essentiam, nec totum vitam et sapientiam et virtutem; omninoque totum per omnia perfectissimum. Ac tertio palam est, eos compositum et imperfectum, finitumque et circumscriptum Deum facere, eaque quæ in superioribus dicta sunt, omnia absurda inducere. Quanquam ut habet sanctorum doctrina, nisi in Deo Filius et Spiritus subsisterent, non esset Deitas simplex, sed composita. Ait enim sanctus Maximus, exponens dictum illud theologi, quod ait, *Idcirco monas a principio in binarium mota: Docet Deus angelicam mentem aut humanam indivise primo intuitu ac consideratione, monadis rationem, ne ulla divisio primo auctori inducatur. Tum vero provehit, ut divinam atque arcanam ejus secunditatem recipiat, dicens mystice occultiusque, haud committendum ut unquam bonum illud infecundum Verbi et Sapientiæ, virtutisque sanctificantis existimetur, quæ consubstantialia sint ac subsistant, ne Deitas composita videatur, tanquam hæc illi accidentia sint, non ipsa hæc semper existat.*

Ac demum, cum nihil in Deo sit non subsistens, superest necessario duorum alterum, ut aut multas operationes multas hypostases seu personas esse confiteamur, aut Filium et Spiritum sanctum non subsistentes credamus. Utrumque vero catholicæ fidei adversatur. Quæ enim ratio, cum multa in Deo verba, diversæque operationes et virtutes essentialiterque expertes inducantur, ut scilicet Dei Filius et Spiritus sanctus virtutes subsistentes dicantur? Vel, cum reliqua non subsistant, ut aiunt, quænam exceptio, ut non ex illorum ratione, ipsi quoque Filius et Spiritus subsistentia non deficiant? Atqui ea quæ sic immensum ab essentialiter deficiant, ab eo quod est vere excidisse fatēbuntur. Atque adeo, id ipsum quod essentialiam omnem excedit, ac Dei maxime proprium est ac singulare, profecto non entis defectu laborabit, in seipso illud habens. Ex autem dato, etiam malitiæ subjacebit. Nominis enim diminutio malo fit accessio; hincque illud oritur, quod est entis privatio. Ut enim se quodque habet ut sit ens ac substantia, sic quoque ut bonum sit. Atqui si horum quodlibet seorsim a reliquis ab eisque distinctum Deus est, quid est quod Græcos rejicimus? Sin autem Deus non est, ex non diis complebitur quod divinum est, quid est quod Græcos rejicimus? Sin autem Deus non est, ex non diis complebitur quod divinum est, quid est quod Græcos rejicimus?

Preterea, cum id quod actu ejusque est, illius esse sit, ac rei ejusque unum sit esse substantiale, si in Deo plura sint esse actu, sequitur non unam ejus formam fore ac speciem, quidquid tandem illa sit, sed plures; aut unam quidem illius esse formam substantialem, reliquas vero per accidens.

Ad hæc vero, cum fides doceat Deum tria esse et unum, unum quidem ratione essentialiter, tria vero, quantum ad hypostases seu personas: quatenus enim sunt tres personarum numerum recipientes, non

sunt unum : superest ergo, ut unum competat ratione essentiae. Siquidem igitur illud ipsum unum, quod penes essentiam est, in tam multa quis dissimilia dividat, juxta eas quæ dictæ sunt istorum hominum antitheses, unum in Deo indivisum nusquam occurrerit ; quod vero sit indivisum, communis fides sanctorumque proposita doctrina fidem facit.

Cum plura quoque alia ejus generis ex aperta veraque sanctorum doctorum theologia afferre liceret, partim ad eorum corruptionem repræsentandam, qua sic palam scripserunt ac fidem ediderunt, partim ad ipsorum confutanda mendacia, ac ostendendum, multa sanctorum dicta alieno a ratione ausu animique pravitate in malum sensum traxisse, nec ut consone divinis Scripturis loquerentur, vel minimum curasse : in quam multa item absurda præcipites ferantur, ac quanta de Deo explorata per eos sublata sunt, omnemque sanctorum theologiam dilabi, si modo synodica hæc sententia robur habeat ; ulterius prosequi supersedeo, hoc cavens ne prolixitate tædio lectorem afficiam. Sufficiunt enim ea, qua dicta sunt, his, quorum non cæcata omnino sunt animi lumina, ad ostendendum, eos, qui asserta in Tomo de fide teneant, fidem confiteri, quam non noverunt Patres nostri, alienam scilicet ab ea, quæ a sanctis prædicata est in catholica et apostolica Christi Ecclesia : quodque a principio dicebam, cum duplex in hac Ecclesia exstiterit synodus, duplexque ac contraria prolata sententia sit, quod attinet ad quæstionem de divina essentia et operatione, obscurumque videri possit utra harum sententiarum veritatem comitem habeat (sunt enim inter se contrariæ), certum omnino, ex iis quæ dicta sunt, exploratumque est, eam quæ nunc viget, mendacio fulciri ac blasphemiam habere. Proinde quæ hæc astruit prædicatque Ecclesia, hoc amisit, ut sancta catholica et apostolica esset, de qua quotidie confitemur ; quærendumque ubinam terrarum illa sit, quandoquidem fieri non potest ut Ecclesia Christi deficiat. Adversus enim eam, quæ falsa nunc circa fidem proficitur, uti prius non raro, nunc quoque portæ inferi turpiter prævaluerunt.

A τὴν οὐσίαν εἶναι. Εἰ γοῦν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἐν εἰς τοσαῦτα διέλοι τις ἀνόμοια, κατὰ τὰς εἰρημένους τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀντιθέσεις, τὸ ἐν ἐπι Θεοῦ ἀδιαίρετον οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Ὅτι δὲ ἀδιαίρετον, ἢ κοινὴ πίστις καὶ ἡ προτεθεῖσα τῶν ἁγίων διδασκαλία μαρτυρεῖ.

B Ἐχων μὲν οὖν καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, τοῦτο μὲν εἰς παράστασιν τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ἧν ἀνέγραψαν καὶ ἐπίστευσαν παρῶρησι, τοῦτο δὲ εἰς ἔλεγχον τῆς ψευδολογίας αὐτῶν, ἐκ τῆς φανερᾶς καὶ ἀληθοῦς τῶν ἁγίων διδασκάλων θεολογίας παραβείναι, καὶ ὅπως μὲν πολλοὺς τῶν ἁγίων λόγους παραλόγως καὶ κκοκήθως ἐσυκοφάντησαν, ὅπως δὲ τοῦ συμφώνως ταῖς θείαις Γραφαῖς λέγειν οὐδ' ὀτιοῦν ἐφρόντισαν, καὶ εἰς ὅσα μὲν τὰ ἄτοπα καταφέρονται, ὅσα δὲ τῶν ὁμολογουμένων περὶ Θεοῦ ἀναιροῦνται, καὶ πᾶσι ἢ τῶν ἁγίων θεολογία διαπίπτει, τῆς συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως κρατούσης, καὶ ὅπως ἑαυτοῖς μυριαχοῦ περιπίπτουσι, παραιτοῦμαι, τοῦ λόγου τὸν κόρον ὑφορῶμενος. Ἰκανὰ γὰρ τὰ εἰρημένα τοῖς μὴ πάντῃ τετυφλωμένοις, πρὸς τὸ δεῖξαι τοὺς τὴν τοῦ Τόμου θέσιν περὶ τῆς πίστεως κατέχοντας πίστιν ὁμολογεῖν, ἣν οὐκ ἤδεισαν οἱ Πατέρες ἡμῶν · τὸ δ' ἔστιν ἄλλοτριαν εἶναι τῆς ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων κηρυττομένης πίστεως · καὶ, ὃ πρότερον ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅτι διττῆς γενομένης συνόδου παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ διπλῆς καὶ ἐναντίας ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως περὶ τοῦ ζητήματος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ἀηλὸν ὀποτέρα τῶν ἀποφάσεων τάληθὲς μεθ' ἑαυτῆς ἔχει (ἐναντία γὰρ ἀλλήλαις), πάντῃ ἀνιμφίβολον ἐκ τῶν ἡδη εἰρημένων γέγονε τὴν νῦν κρατοῦσαν τὸ ψεῦδος μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὸ βλάσφημον ἔχειν · ὥστε ἢ ταῦτα βεβαιούσα καὶ κηρύττουσα Ἐκκλησία τὸ εἶναι μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, περὶ ἧς καθ' ἡμέραν ὁμολογοῦμεν, ἀπόλεσε · καὶ ζητητέον ὅπου γῆς ἐστὶν αὕτη, ἐπειπερ ἀδύνατον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκλιπεῖν. Τῆς γὰρ τὰ ψευδῆ περὶ τὴν πίστιν νῦν ὁμολογούσης, ὥσπερ πρότερον αἱ πύλαι τοῦ ἁδου πολλάκις, καὶ νῦν αἰσχροῶς ὑπερέβησαν.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

ΠΟΝΘΕΝ ΤΩ ΜΑΚΑΡΙΤΗ ΚΥΡΩ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ.

DE FIDE

DEQUE

PRINCIPIIS CATHOLICÆ FIDEI

UT EX DIVINA SCRIPTURA ET A CATHOLICIS ECCLESIAE MAGISTRIS ACCEPIMUS,
AUCTORE FELICIS RECORDATIONIS DOMNO MANUELE CALECA

α. Πρὸς τὸν αἰτήσαντα.

β. Περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ.

γ. Περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ὃς ἐστὶ Τριάς.

δ. Τίνας ποτὲ εἰκόνας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος
προβαδεδώκασιν οἱ ἅγιοι.ε. Περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ
τῆς Θείας Γραφῆς.

ς. Περὶ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων.

ζ. Ἐτι περὶ τῆς σαρκώσεως ἐκ λόγων, ὡς ἐνδέ-
χεται.η. Περὶ τῆς μελλούσης τῶν νεκρῶν ἀναστά-
σεως.

θ. Περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως.

ι. Ἐπίλογος.

ΚΕΦΑΛ. Α΄.

Πρὸς τὸν αἰτήσαντα.

Τὸ φιλομαθὲς τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν σοφῶν ἐπαινεῖται· καὶ μάλιστα ὅταν τὰ κάλλιστα τῶν μαθημάτων ἐπιθυμοῦσι μαθάνειν. Τοῦτο γὰρ ἔντως λογικῆς ψυχῆς ἐστὶν ἔθιον, καὶ μόνον δύναται γνῶσιν καὶ σοφίαν τοῖς ἀνθρώποις παρασκευάζειν, ὡς καὶ πού τις τῶν παλαιῶν ἔλεγεν (1), Ἐάν τις φιλομαθῆς, ἔσθι πολυμαθῆς. Δῆλον γὰρ ὡς ὁ μὲν ἀγαπῶν μαθάνειν ζητήσει πάντως, ὁ δὲ ζητῶν καὶ εὐρήσει. Ὁ δὲ εὐρῶν, οὗτος δὴ καὶ νοήσει καὶ γνώσεται· κἀνεῦθεν τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἴδιωμα ἐαυτῷ διασώσει· καὶ λογικῶς ὁ τοιοῦτος ἐστὶ τε καὶ δικαίως κληθήσεται. Ὡσπερ οὖν αὐθὺς ὁ μηδὲν τι τῶν καλῶν μῆτε ζητῶν, μῆτε εὐρίσκων, μῆτε

A 1. Ad eum qui quaesierat.

2. De Deo uno.

3. De eodem Deo uno, qui est Trinitas.

4. Quas demum sancti imagines de sancta Trinitate tradiderint.

5. De incarnatione Dei Verbi, pro eo ac divinis Scripturis proditum est.

6. De septem sacramentis.

7. Adhuc de Incarnatione ex rationum momentis, quoad assequi licet.

8. De futura mortuorum resurrectione.

9. De futura in integram restitutione.

10. Peroratio.

CAPUT I.

B

Ad eum qui quaesierat.

Discendi studium viris qui sapientiæ laude polleant, omni merito dignum laude habetur; ac tum maxime, cum eorum quæ pulcherrima sunt atque optima, discendi ardor incessit. Id enim plane animi utentis ratione proprium existit, unumque ejusmodi est, quod scientia ac sapientia homines augere possit: uti etiam veterum aliquis quodam loco ait: Discendi cupidus si exstiteris, scientiæ capiam nancisceris. Liquet enim eum qui diligit, omnino quaesiturum, ac vero quaerendo inventurum. Qui autem invenit, utique et intelliget et sciēt; hincque adeo fiet, ut humani animi proprietates illi constet incolumis; meritoque qui ejusmodi est, et rationa-

(1) Isocrat. ad Demon.

lis existit, et iuste ea appellatione gaudebit, uti A vicissim qui earum rerum quæ honestæ sunt, nullam aut quærit aut invenit, neque vero scit, is, amisso quod vere homo est, *jumentis insipientibus comparatur* ¹. Idcirco etiam Christus, ipsa veritas, ipsa sapientia, earum nos rerum sollicitos volens, quæ honestæ sunt, modo quidem dicebat: *Petite et dabitur vobis; omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur* ²; modo autem: *Scrutamini Scripturas* ³. Nam, ut ait beatus Paulus, *Quæ olim scripta sunt, ad nostram jam tum doctrinam scripta sunt* ⁴.

Tu igitur, veritatis te amore teneri, multis ostendis: modo quidem, cum indisciplinatos illos arbitraris, qui eruditionem litterasque ac sapientiam animi damno ducunt: modo autem, cum tibi ipse damno maximo ducis, quod te pro facultate, ac quantum assequi licebat, doctrinis sapientiaque imbui haudquaquam contigerit. Versari te autem in his quæ maxima sunt animique salutem juvant, vel istud prodit, quod impræsentiarum a nobis de his percontaris ac doceri quæris, quæ ad nostram Christianorum fidem spectant. Sane vero, cum tuum illum discendi ardorem laudem, hoc non laudo, quod nos tales arbitratus sis, qui tuo illi desiderio explendo essemus. Operæ pretium fuerat, rem ejusmodi ex aliis quærere, viris scilicet qui vita purissima ac quotidiana legis Domini meditatione fulti, quantum sufficit, talia quærentibus ipsi reddere possint. Nos vero, cum hæc omnia deficiant, qui fiat ut res ejusmodi alicis doceamus, qui et ipsi ab earum peritis perinde doceri debeamus? Enimvero, quibus haud satis ex officii ratione videatur, ut quibus magna non suppetunt, nec quæ tantum pro facultate existant, minime præbeamus; ac cum alias amicitia: jure obsequi gestiamus, quidquid iis de rebus, de quibus quæsiisti, ex Scriptura ac Ecclesie magistris, Dei subministratione assequi licuit, id vero cum timore tibi reddere conitemur; sic nimirum ut ex immenso velut æquore, pauculas guttas haurientes, haud magnam ornatæ dictionis ac vocum elegantie rationem habeamus, imo etiam, quoad licet, claritatis gratia, negligamus, unum hoc spectantes, ut quæ vera sententia rectissimaque promemus, sanctorum undique sermonibus muniantur. Sicque ejus rei in omnibus sancte nobis servanda religio est, ut jam ipso exordio nihil nos a nobis atque proprium dicturos profiteamur, unumque hoc duntaxat collatos, ut quæ sancti Patres, divini æffatu Spiritus, locuti sunt, hæc vero exponamus; uti manifeste liquebit, ex iis quæ edemus, nimirum in singulis, quæ a nobis dicenda sunt, aperiendo, quid ea in re illi senserint; ac quidquid dixerimus ex sanctorum

μήν επιστάμενος, τοῦ μὲν ἀληθῶς ἀνθρώπου εἶναι ἐκπίπτει, τοῖς δ' ἀνοήτοις κτήνεσι παραβάλλεται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς, ἡ αὐτοαλήθεια καὶ αὐτοσοφία, ζητητικοὺς ἡμᾶς περὶ τὰ καλὰ βουλόμενος εἶναι, νῦν μὲν ἐδίδασκεν, *Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγθήσεται*· νῦν δὲ, *Ἐρυνάτε τὰς Γραφάς*. Καὶ γὰρ, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, *Ὅσα προεγράφη, εἰς ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη*.

Σὺ τοίνυν, ὅτι μὲν ὑπάρχεις φιλομαθῆς, πολλὰ χόθην δεικνύεις· ποτὲ μὲν ἀπαιδεύτους ἐκείνους ἡγούμενος, οἱ βλάβην ψυχῆς τοὺς λόγους καὶ τὴν σφρίαν ὑπολαμβάνουσι· ποτὲ δὲ ζημίαν μεγίστην σαυτῷ τιθέμενος, ὅτι σοι μὴ λόγων καὶ σοφίας ἐγένετο κατὰ τὸ δυνατόν μετασχεῖν. Ὅτι δὲ περὶ τὰ μέγιστα καὶ ψυχοφελῆ μαθήματα διατρέβεις, καὶ τοῦτο δεικνύεις, ἀφ' ὧν ἐζήτησας νῦν μαθεῖν παρ' ἡμῶν περὶ τῶν ἀνηκόντων τῇ καθ' ἡμᾶς τῶν Χριστιανῶν πίστει. Ἐγὼ μὲν οὖν, σοῦ τὸ φιλομαθῆς ἐπαινῶν, τοῦτο οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι σου τὴν ἐπιθυμίαν ἱκανοὺς ἡμᾶς ἐνόμισας ἐκπληρώσειν. Ἐθεὶ γὰρ σε παρ' ἄλλων τοιαῦτα ἐπιζητεῖν, οἱ καὶ βίῳ καθαρῶτάτῳ καὶ τῷ καθ' ἡμέραν τὸν νόμον μελετᾶν τοῦ Κυρίου δυνήσονται τοῖς ταῦτα ζητοῦσιν ἀρκούντως ἀποδιδόναι. Ἡμεῖς δὲ τούτων ἀποροῦντες ἀπάντων, πῶς ἄρα δυνήσομεθα τοὺς ἄλλους τὰ τοιαῦτα διδάσκειν, περὶ ὧν καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν εἰδόντων μηδὲν ἔλαττον διδάσκεισθαι χρῆζομεν; Ὅμως οὐ καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνοντες, εἰ τις μὴ πολλῶν εὐπορῶν καὶ μεγάλων, οὐδὲ πᾶς δυνατὰ διὰ τοῦτο παρέχει· καὶ ἅμα τοι διὰ τὴν φιλίαν ἀξιοῦντες ὑπακούειν, σοι περὶ ὧν ζητεῖς παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Θεοῦ χορηγούντος, καταλαβεῖν ἐδυνήθημεν, μετ' εὐλαβείας σοι πειρασόμεθα ἀποδοῦναι· ὡσπερ ἐκ πελάγους ἀπείρου σταγόνας μικρὰς ἀρυσάμενοι, τῆς μὲν λέξεως καὶ τοῦ κάλλους τῶν ὀνομάτων ὀλίγον φροντίζοντες, μᾶλλον δὲ, καὶ ὅσον ἐγγωρεῖ, διὰ τὸ σαφὲς ἀμελοῦντες· ὅπως δὲ τὰ νοήματα ἀληθῆ καὶ ὀρθότατα εἰη λόγοις ἁγίον πάντοθεν κατωχυρωμένα, τοῦτο σκοποῦντες μόνον· ὅπερ ἡμεῖς ἐνταῦθα τοσούτον διὰ πάντων φυλάξομεν (2), ὥστε καὶ ἀρχόμενοι μηδὲν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν εἶρην οἰκεῖον καθυποχνοῦμεθα. Τοῦτο δὲ μόνον εἰσέλοισμεν, τὰ τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμπνευσθέντα καταστρωπνύοντες, ὡς ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων τοῦτο φανήσεται· δεικνύντες ἐφ' ἐκάστου τῶν λεγομένων, τίνα γνώμην ἔσχον περὶ τοῦ προκειμένου· καὶ ὅπερ ἂν εἴποιμεν, τούτου τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸ πιστὸν ἐκ τῶν λόγων τῶν ἁγίων ἐπαγαγόντες· ἵνα μὴ δοκῶμεν γεννήματα τῆς ἡμετέρας φθόγ-

¹ Psal. lxxviii, 15. ² Matth. vii, 7. ³ Joan. v, 39. ⁴ Rom. xv, 4.

(2) S^c Damascenus præfat. ad Cosmam Majumæ episcopum.

γεσθα: διανοίας. Ἐν γὰρ τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις, ἄριστα λέγει, οὐκ ὅστις ἀπὸ κοιλίας φθέγγεται τὰ δοκοῦντα, ἀλλ' ὅς ταῖς ἀποφάσεσι τῆς θείας Γραφῆς καὶ ταῖς ἐξηγήσεσι τῶν ἁγίων συμφωνοῦσα πάντα προσίθισιν, οὐδὲν ἐλλείπων, ἢ προσεπιθεῖ; κατὰ τὰ νοήματα. Ὅθεν καὶ αὐτός, εἰ μὴ τὰς τῶν ἁγίων ἀποφάσεις βεβαιότατα ἠπιστάμεν, περὶ ὧν ἐζήτησας κεφαλαίων, οὐκ ἂν ὄλωσ οὐδὲ τὸ τυχερὸν ἐτόλμησα φθέγγεσθαι· ὁμοῦ μὲν φοβούμενος μὴ περὶ Θεοῦ λέγειν ἀλλότριόν τι τῆς ἀληθείας ἐμαυτῷ συμβῆ, ὁμοῦ δὲ γινώσκων μέγιστον εἶναι κίνδυνον τοῖς τὰ ψευδῆ περὶ Θεοῦ καὶ νοοῦσι καὶ λέγουσιν. Οὐδὲν γὰρ ἐπιχειροῦντότερον καὶ πρὸς ἀπίστευαν μᾶλλον ἀπάγον ἢ πλανώμενόν τινα περὶ Θεοῦ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα δοξάζειν· ὡς περ οὖν οὐδὲν ὠφελιμώτερον οὐδ' ἐπιχειροῦντότερον τοῦ περὶ αὐτοῦ πάλιν λέγοντα ἀληθεύειν.

ea quæ non sunt, ac si essent, sentiat ac opinetur : uti vicissim nihil utilius majorisque frugis, quam ea quæ vera sunt, sermone eloquatur.

Προσῆκον δὲ μοι δοκεῖ περὶ τινῶν ἄλλων πρὸς τῶν ζητημάτων διαλαβεῖν, ἀναγκαιοτάτων ὄντων κίσεινων· ἃ καὶ τὸ παρὸν σύγγραμμα σχεδὸν συμπληρωμένον καὶ ἄριστον δοκεῖν καταστήσει· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδὲ τὸ τυχερὸν ζήτημα ἱκανῶς εὑρεῖν, καὶ τὴν τυχοῦσαν ἐπιλύσεσθαι ἀπορίαν, ἂν μὴ πρὸς τινα ἀναδραμόντες καθολικώτερα καὶ οἰκεία τοῖς προκειμένοις ζητήμασιν, οὕτω δι' ἐκείνων ὁδῶ καὶ τάξει προβαίνομεν, ἐπὶ τὰ ζητούμενα καταστήσωμεν.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Β. Περὶ τοῦ ἐνός Θεοῦ.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἓνα καὶ μόνον εἶναι ἀληθῆ Θεόν τοῦ παντός· ἀναρχόν, ἀτελεύτητον, αἰώνιον, ἀνώλεθρον, ἀθάνατον, παντοδύναμον, ἀπειρον, ἀράτατον, ἀνώνυμον, ἀπερίγραφτον, ἀσώματον, ἀγαθόν, ἀπλοῦν, ἀνελλιπῆ, τελειότατον. Καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ διαδιδασκόμεθα, Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἔστι. Καὶ, Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πληρῆ ἐμοῦ. Καὶ πάλιν δι' Ἡσαίου τοῦ προφήτου, Ἐγὼ Θεός πρῶτος, ἐγὼ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται, καὶ πληρῆ ἐμοῦ οὐκ ἔστιν· ὅς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα πάντα· καὶ πρὸ τούτων δὲ τὰς ἀσωμάτους καὶ οὐρανίους δυνάμεις· οὐκ ὅτι μὴ δυνάμενος πρότερον, ἢ μὴ γινώσκων, ὕστερον ἐδημιούργησε ταῦτα, ὅτε ἢ ἐδυνήθη ἢ ἐνεθυμήθη, ὡς περ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει, ἀτελών ὄντων καὶ κατ' ὄλιγον εἰς τελειότητα προσκοπόντων· ἀλλ' ἐτελειώτατος ὢν καὶ αἰεὶ δυνάμενος καὶ γινώσκων διχα πάσης μεταβολῆς καὶ κινήσεως, δεῖ ἠθέλησεν, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος τὰ πάντα ὅσα προώρισεν, ἐποίησεν. Ὅς ὑπ' οὐδενὸς γινώσκειται κτίσματος, τί κατὰ τὴν οὐσίαν ἔστιν· αὐτός δὲ μόνος οὐδὲν ἑαυτὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεώτατος λέγει, Ὁ Θεός γινώσκει ἑαυτὸν ἐκ τῆς

A libris petita auctoritate firmando, indeque verbis fidem astruendo, ne mentis nostræ fetus loqui videamur. Quibus enim sermo de Deo vertitur, is optime loquitur, non qui ventriloquorum more, quæ sunt ex genio avida loquacitate proferti, sed qui divinæ Scripturæ sententiis sanctorumque expositionibus omnia consona promens, ex ejus nihil sententia sensisque minuit, nec vero quidquam addit. Quocirca ego ipse, nisi de quibus rogasti capitibus, sanctorum firmissime sententias tenebam, ne vel hiscere, aut quidquam loqui mihi indulgerem; tum nempe hoc veritus, ne in Dei sermone aliquid a veritate alienum imprudenti obreperet, tum plane sciens in magno versari periculo, qui falso de Deo vel sentiat, vel loquatur. Nihil enim majoris periculi, quodve magis ad interitum ducat, quam si quis circa Deum errore laborans, uti vicissim nihil utilius majorisque frugis, quam

Operæ pretium autem putavi, ante quæsitæ, pauca quædam de aliis summe necessariis disserere: quorum ipsa disputatio hoc præstabit, ut ipsa pene tractatio plena et absoluta videatur: ac vel maxime, quod ne vulgarem quidem quæstionem, quantum satis sit, assequi liceat, aut levioris modis difficultatis exsolvere, quin ad universalia quædam quæsitisque propria recurrendo, sic per illa, via quædam ac ordine ad ipsa evadamus.

CAPUT II.

De Deo uno.

Credimus et constitemur, unum ac solum esse verum rerum hujus universitatis Deum, cujus nec principium neque finis sit; æternum, nulli interitioni obnoxium, immortalem, omnipotentem, infinitum, invisibilem, nominis, circumscriptionis, corporis expertem; bonum, simplicem, qui nullo deficiatur, perfectissimum. Ex ipso enim in veteri lege discimus: Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Et: Non erunt tibi dii alieni præter me. Ac rursus per Isaiam prophetam: Ego primus Deus, et ego post hæc; ante me non fuit alius deus, et post me non erit; et non est præter me; qui ex nihilo cælum et terram, et quæ horum ambitu continentur, omnis in rerum naturam produxit; hisque priores, incorporeas atque celestes potestates, non quasi ante non posset aut nesciret, tum demum hæc condidit, cum aut potuit, aut ejus illi in mentem venit; uti fere in hominibus, qui sunt imperfecti, vixque tandem paulatim attingunt perfectionis metas, usu venit: sed ipse perfectissimus ac semper potens, citra omnem mutationem motumque, cum placuit, sua incitatus bonitate, omnia quæ decreverat, condidit. Qui a nulla creatura, quod per essentialiam est, noscitur, sed solus ipse a seipso se novit, ut vir ille divinus Damaseo ortus ait: Deus seipsum ex beata

¹ Deut. vi, 2 ² ibid. 11 ³ Isa. xlii, 6; xliii, 10.

sua essentia cognoscit, per quam et in qua cuncta creavit. Quod autem Deus sit, aut sit unus Deus, sapiens, justus, bonus, hoc de illo solum novimus; atque id quidem mediocriter, ac quantum pro facultatis suæ modulo mens humana potest assequi: *Deum enim nemo vidit unquam: unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*, inquit Joannes evangelista^a. Ut vero auctor est beatus Paulus, *Invisibilia ejus, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*^b. Sed et magnus Basilius adversus Eunomium decertans, sic ait: *Par sane est ut ipsam: essentiam cunctis inaspectam existimemus, uno duntaxat Unigenito excepto ac Spiritu sancto. Ex Dei autem operationibus animis assurgentes, auctoremque, per ea quæ facta sunt, intelligentes, illius bonitatis ac sapientiæ sensu imbuimur. Id enim est, quod Dei natum est, quod cunctis hominibus Deus manifestavit. Item sanctus Maximus in capit. De charit.: Cum de Deo disputaturus sis, sem eum cogitaturus, ne ipsas ejus rationes quæsieris; non enim mens humana invenire poterit; ac neque aliorum cujusquam, quæ a Deo secunda sunt; sed eas considera, quoad per facultatem licet, quæ sunt circa ipsum, æternitatis scilicet, infinitatis, immensitatis, bonitatis ac sapientiæ, potentiæ itam, qua conditor est, qua providet, qua judex existit. Hic enim inter homines magnus theologus est, qui vel tantisper horum ipsas rationes adinvenit.*

Cæterum, quod ne horum quidem rationes mens humana comprehendere valeat, hic quoque vir sanctus declaravit; in theologis vero ipse clarus docet, dum ait: *Unum est superæternum et superessentiale bonum, sancta trine subsistens Unitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, trium infinitorum infinita naturæ conjunctio ac quasi concretio; ipsa ejusmodi, ut ejus quod est esse, et sic esse, et quid ac quale esse, inaccessam prorsus rebus rationem habeat. Fugit enim omnem mentium cogitatum, quæ naturali sua: occulta intimitate nulla unquam ratione excedat, omnique omnium notitiarum notitiæ infinite emineat. Hic itaque, nedum quid Deus sit, arcanum prorsus ac inaccessum affirmat, verum etiam quæ circa ejus naturam existunt. Quidquid enim in Deo esse dicatur, ac vel ad id quod est esse, aut quid esse, aut quomodo qualiterve esse referatur, nedum quod quid est esse ejusque essentialis ratio ineffabilis et arcana nobisque ignota est, sed et ipsum esse. Quanquam enim Deum esse novimus, hoc solum significamus, esse eum vere; non item quidnam sit representamus. Signilli quoque ratione, quonam modo sit, ignoramus. Etsi enim scimus esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quonam tamen id modo sit, ac qualis*

^a Joan. 1, 18. ^b Rom. 1, 20.

(3) Libr. 1 contra Eunomium, p. 25.

(4) Cent. II, c. 27.

Δ μακαρίας ουσίας αὐτοῦ, δι' ἧς, καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησεν. Ὅτι δὲ ἐστὶν ἡ Θεός, ἢ εἰς Θεός, ἢ σοφός, ἢ ἀγαθός, ἢ δίκαιος, κατὰ τοῦτο μόνον γινώσκεται· καὶ τοῦτο δὲ μετρίως, καὶ ὅσον δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐκτετοῦ τελειότητος. Καὶ γὰρ Θεὸν οὐδεὶς ὁράσκει πάποτε. Ὁ Μωρογενῆς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης. Τὰ δὲ ἄδρατα αὐτοῦ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἀπὸ πίστεως τοῦ κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, κατ' Εὐνομίου ἀγωνιζόμενος, οὕτω λέγει (3)· Εἰκὸς αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπεριοριστοῦ εἶναι παντὶ, πλήρῃ ἢ τῷ Μωρογενεὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἐννοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν υἱοθεσίαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ γνωστόν τοῦ Θεοῦ, ὁ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐφανέρωσεν. Καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς περὶ Ἀγάπης κεφαλαίοις (4) φησὶ, Θεολογεῖν μέλλων, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζητήσης λόγους· οὐ μὴ γὰρ εὖρη ἀνθρώπινος νοῦς· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν μετὰ Θεόν· ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς οἶόν τε διασκόπει· οἶον τοὺς περὶ ἀδιδόχτου, ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητός τε καὶ σοφίας, δυνάμεως δημιουργητικῆς τε καὶ προνοητικῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. Ὁστος γὰρ ἐν ἀνθρώποις μέγας θεολόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους καὶ πῶς ἐξενόησεν.

Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ τούτων τοὺς λόγους ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καταλαβεῖν ἐξισχύει, καὶ ἐνταῦθα ἐδήλωσεν· ἐν δὲ τοῖς θεολογικοῖς καθαρώτερον ὁ αὐτὸς διδάσκει, λέγων (5)· Ἐν ἐστὶ τὸ ὑπεράναρχον καὶ ὑπερουσίον ἀγαθόν, ἢ ἀγία καὶ τρισυπόστατος μονάς· Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τριῶν ἀπειρῶν ἀπειρος συμφυτὰ τὸν τε τοῦ εἶναι καὶ πῶς εἶναι καὶ τί καὶ ὅποιον εἶναι λόγον ἀμύπαν τοῖς οὐσιν ἄδατον ἔχουσα. Πᾶσαν γὰρ διαφεύγει νόησιν τῶν νοούντων, τῆς κατὰ φύσιν οὐδαμῶς κρυφίας ἐνδότητος ἐξιῶσα, καὶ πάσης πασῶν γνώσεω ἀπειρώς ὑπερεκτείνεται γνώσεως. Ἐνταῦθα οὐ μόνον τὸ τί ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀρρήτον παντελῶς εἶναι καὶ ἄδατον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ἐν τῷ Θεῷ εἶναι λέγηται, ἢ εἰς τὸν τοῦ εἶναι λόγον ἀναφερόμενον, ἢ εἰς τὸν τοῦ τί εἶναι, ἢ εἰς τὸν τοῦ πῶς εἶναι, οὐ μόνον ὁ τοῦ τί εἶναι καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγος τί ἐστὶν ἀνέκφυρος, καὶ ἀρρήτος καὶ ἀγνωστέος ἡμῖν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ εἶναι. Εἰ γὰρ καὶ ἴσμεν ὅτι Πατὴρ ἐστὶ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ πῶς τοῦτό ἐστι, καὶ ποταπή ἢ Πατρότης καὶ Υἱότης καὶ ἡ Ἐκπέρεσις ἐστὶν ἐκεῖ, ἀγνωστέον. Οὐδὲ δηλοῦσι ταῦτα τί ἐστὶ κατ' οὐσίαν ὁ Θεός. Τὸ γὰρ γερρητόν καὶ τὸ ἀγέρρητον καὶ τὸ ἐκπορευτόν περὶ τῆς φύσιν, οὐ

(5) Cent. I ex quinque, c. 1.

ταῦτα φύσις, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶ (6). Καὶ ὅτι μὲν ἔστιν ὁ Θεὸς ἢ σοφὸς ἢ ἀγαθὸς, ἴσμεν· ὁποῖον δὲ τί ἐστιν ἐκεῖ τὸ σοφὸν ἐκεῖνο καὶ ἀγαθόν, ἀγνοοῦμεν· καλῶς ἄρα ὁ ἅγιος (7) ἔλεγεν, Ὅτι τὸν τοῦ εἶναι λόγον, καὶ πῶς καὶ τί καὶ ὁποῖον εἶναι, παρτελῶς τοῖς οὖσιν ἄβατον ἔχει· ἢ θεία φύσις ἐκείνη.

licebat sanctus ille quem retuli : *Ejus quod est esse, et sic esse, et quid ac quale esse, inaccessibleis rationem divinam illam naturam habere.*

Τὴν αὐτὴν οὖν ἔχομεν γινώσκων περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων. Εἰ γὰρ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τὰ ὀνόματα ἐσαφηνίζον, εἴπετο ἂν τὸν Θεὸν πολυσυνθετώτατον εἶναι. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Βασίλειος κατ' Εὐνομίου γράφων (8), τὸ ἀγένητον λέγοντος τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, Πῶς οὐ κατατέλαστον τὸ δημιουργικὸν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν εἶναι λέγει· τὸ προροητικὸν πάλιν οὐσίαν, καὶ ἀπαξασπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν οὐσίαν εἶθεσθαι· Καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· ἐν τοῖς θεολογικαῖς αὐτοῦ λόγοις (9) φησὶν, Ἡ καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἀκλικόν καὶ τὸ ἀγαλλολιώτατον οὐσία Θεοῦ. Ἄλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσίαι ἔσονται τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ μία. Ἀνώνημος οὖν ἔστιν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων τί ἐστι παριστῆ. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ὀνομάζεται, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τῆς ἀληθείας Ἰνδαλμα, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεολόγον (10). Οὐ γὰρ ἀφηκεν ἡμᾶς ὁ Θεός ἐν παρτελεῖ ἀγνωσία αὐτοῦ ζῆν, ἀλλ' ὡς φησὶν ὁ ἐκ Λαματικού θεολόγος (11), δι' ἄβατον ἀγαθότητα εὐδόκησεν ἐκ τῶν κατ' ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι, ἵνα μὴ ἀμέτοχοι παρτελῶς ὤμεν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως.

Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφαμεν, διὰ μόνην ἀγαθότητα τὸν σύμπαντα κόσμον ἐδημιούργησεν, καὶ τέλος τὸν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἔπλασεν, ὡς ἡ παλαιὰ διδάσκει Γραφή, ἵνα τῶν ὀρωμένων πάντων ἀρχὴ κτισμάτων, διὰ καὶ λογικῶν αὐτῶν ἔπλασε· δυνάμεθα αὐτῇ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου χρῶμενοι, ἢν ἡμῖν ἐνέθηκεν ὁ Θεός, τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ὑμνωδῶσαν ἀπὸ τῶν ὀρωμένων συλλογίζεσθαι, καὶ τοῦτω τῷ τρόπῳ ἔνοιαίν τινα περὶ Θεοῦ λαμβάνειν. Καὶ γὰρ τὸ μεγαλύτερον τῆς θείας φύσεως ὁ κόσμος ἀνακηρύττει, καὶ τοῖς προτέχουσι βοᾷ τὸν δημιουργὸν ἑαυτοῦ· οἶον, ἐπειδὴ ἀποθλίποντες πρὸς τὰ κτίσματα νοοῦμεν ὅτι τρεπτὰ καὶ ἀλλοιωτὰ εἰσι, καὶ γεννώμενα καὶ ἀξενόμενα καὶ φθειρόμενα· καὶ γὰρ καὶ οἱ ἄγγελοι, εἰ καὶ ἀσώματοι καὶ ἀύλοι εἰσι, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθαρωτάτην ἀπλότητα συγκρινόμενοι, καὶ αὐτοὶ σύνθετοί εἰσι· διὰ καὶ τρεπτοὶ κατανοοῦνται· καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐν φόρῳ ἔστι· ταῦτα συναγαγόντες συλλογίζόμεθα καθότι ἐσμὲν λογικοὶ οὕτως. Ἐπειδὴ τὰ ὀρώμενα πάντα τρεπτὰ εἰσι καὶ ἀλλοιωτὰ, ὄφλον ὅτι καὶ κτιστὰ

illie paternitas filietasque et processio, nescimus. Quin ne hæc quidem, quid Deus per essentiam sit, significant. *Ingenitum enim et genitum, ac quod processit, circa naturam, inquit Gregorius Theologus, non natura sunt. Et quidem esse Deum sapientem, seu bonum, scimus; quidnam vero illud ibi sapiens ac bonum ait, nescimus. Bene igitur*

Etiamdem itaque de ejus essentia, deque aliis omnibus, quæ in eo sunt, habemus notitiam. Si enim quæ de illo dicuntur nomina, illius explicarent essentiam, plane feret Deum longe plurimis compositum esse. Ait enim divinus Basilijus, scribens adversus Eunomium, qui Dei essentiam ingenitum doceret esse : *Quomam igitur pacto non prorsus deridiculum, quod creandi vis essentia dicatur? aut providendi vis rursus essentia, ac omnino vis omnis et operatio essentia ponatur?* Gregorius item Theologus Orationibus suis theologicis ait : *Sive etiam immortale ac minima malum, nec ulli injuriæ ullius mutationi obnoxium. Dei essentia. At, si hoc demus, nulla erant Dei essentia, non una. Deus itaque inominabilis est, nec quidquid dicatur eorum quæ sunt circa ipsum, eam quid sit representat. Nec enim ex suis ipse nominatur, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, sic nimirum ut aliam ex alia speciem colligamus, ut auctor est idem Theologus : Non enim dimisit Deus, ut ejus omnino ignorantia laborantes vitam ageremus, verum, ut ait Damascenus theologus (quæ ejus ineffabilis bonitas est) placuit illi ex iis quæ nostra sunt nominari, ne ipsius penitus notitia expertes essemus.*

Quod enim uti diximus, sola bonitate mundum omnem condidit, ac postremo hominem, uti vetus Scriptura docet, ut creatis omnibus in aspectum cadentibus præcesset, ad imaginem et similitudinem suam formavit, illicque adeo in causa est, cur et præditum ratione formarit; licet nobis eadem rationis facultate, quam nobis Deus imiliti, præditis, ejus gloriam laudisque materiam, iis ex rebus colligere, quas oculis usurpamus, atque hoc modo conceptum quemdam de Deo assumere. Etenim naturæ divinæ majestatem mundus prædicat, ac iis qui animum attendunt, eum, quo auctore conditus est, clamat. Ut sub exemplo loquar : Quandoquidem in res creatas contuentes, mutationi alterationique intelligimus esse obnoxias, quæque gignantur et crescant ac corruptione intereant. Nam et angeli, tametsi incorporei sunt ac vacant materia, si tamen cum Dei purissima simplicitate conferantur, ipsi quoque compositi sunt; quocirca etiam intelliguntur mutationi obnoxii, mundusque universus nec ipse a corruptione immunis existit.

(6) Orat. 35.

(7) Maximus qui supra.

(8) Libro 1 contra Eunom. p. 15.

(9) Orat. 35, p. 569.

(10) Orat. 36, p. 589.

(11) De fide l. 1, c. 4.

Hæc simul conferentes, quatenus ratione præditi sumus, in hunc modum arguimus. Cum omnia in aspectum eadentia mutabilia sint, exque aliis alias qualitates motu deterente assumant, liquet etiam esse creata. Quidquid enim creatum est, hisce obnoxium affectibus est: ac quidquid his affectibus est obnoxium, creatura est. Sin autem hæc creata sunt, plane aliquo auctore sunt creata; estque necesse eum qui condidit, increatum esse et ab omni mutatione immunem. Nam, si et ille creatus est, liquet ab alio creatum esse. Ac rursus, si et ille creatus est, adhuc et ipse ab alio hoc ipsum deveniamus reipsum increatum. Quod si increatum, obnoxium mutationi, ipsum explore Deum.

Ex his igitur indeque rursus, quod mundus ex multis diversisque seu distinctis et contrariis compositus, eodem jugiter ordine consistit, tantaque continetur moles ac conservatur: nec enim temere ac casu se res ita habent; nam neque domus, neque navis contineri regique se servari potest, cum nemo est qui regat et administret atque gubernet: ex his aliisque quibusdam ejusdem generis certo concludimus, Deum increatum esse et immutabilem, qui et creata omnia, visibilia invisibiliaque condidit; quique hæc optima ratione, velut sua opera, insuperabili potentia agit, gubernatque ac regit. Atque hinc credimus mundum non casu existisse, uti male quidam opinati sunt.

Rursus simili ratione in hunc fere modum argumentamur. Si dixerimus esse plures deos, necesse est ut distinctos diversosque eos statuamus. Ubi enim multitudo, ibi etiam distinctio seu diversitas ac contrarietas existit. Sin autem distinctos diversosque eos stauerimus, quinam fiat ut sint perfecti? Qua enim ratione alter ab altero differt, ea illo deficitur, cui illud desideretur, defectuque laborat, ut vel sapientia vel potentia, vel alia quædam excellentia ei desit. Alter itaque altero egebit, atque adeo neque perfecti erunt nec incircumscripti. Nam neque fieri potest ut sint multa per se infinita ac incircumscripta. Per accidens tamen nihil vetat, ejusmodi est mare infinitum, infiniteque fusa camporum spatia. Quoniam igitur modo qui sic alter altero egeant, vere increati omnique expertes fluis sint ac immortales dii?

At hæc, cum ubi distinctio ac discretio, ibi et inæqualitas sit et contrarietas, siquidem concordēs animis sint, ac cum distincta discretaque existant, unius sint participes, qui ad unum cogantur; potiori longe ratione illud Deus erit, quod sic distincta discretaque unione cogit. Nam et quod ordinem imponit, eo majus est et perfectius, quod impositum recipit. Nec aliter contingat, si quis etiam unumquemque partem imperio subjectam tenere (quæ Græcorum opinio fuit) dixerit. Quæremus enim: Quidnam porro sic inter illos distributis partibus, alios aliis præesse constituerit; puta,

καθεστήκασι. Πᾶν γὰρ κτιστὸν ἀλλοιωτὸν καὶ τρεπτόν· καὶ πᾶν ἀλλοιωτὸν καὶ τρεπτόν κτίσμα ἐστίν. Εἰ δὲ κτιστὰ εἰσι, πάντως ὑπὸ τίνος ἐδημιουργήθησιν, καὶ δεῖ τὸν δημιουργὸν τούτων ἀκτιστον καὶ ἀτρεπτον εἶναι. Εἰ γὰρ κάκεινος κτιστός, δῆλον ὑφ' ἐτέρου δεδημιουργηται. Καὶ πάλιν, εἰ κάκεινος κτιστός, ἔτι καὶ αὐτὸς ὑφ' ἐτέρου· καὶ τοῦτο εἰς ἀπειρον, ἕως ἂν εἰς τι ἀκτιστον καταστήσωμεν. Εἰ οὖν ἀκτιστον, καὶ ἀτρεπτον. Εἰ δὲ ἀτρεπτον, τοῦτο ὁμολογουμένως Θεός.

et ille creatus est, adhuc et ipse ab alio hoc ipsum deveniamus reipsum increatum. Quod si increatum, obnoxium mutationi, ipsum explore Deum.

Ἀπὸ τούτων οὖν, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πῶς ὁ κόσμος ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων καὶ ἐναντίων συγκαίμενος, ἐν ταυτότητι τάξεως διηγεκεῖ, καὶ περιχραταίται τοσαύτον μέγεθος· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ταῦτα ἔχουσιν οὕτως, ἐπιπέτρ οὐδὲ οἰκία ἢ ναὺς δύναται διακρατεῖσθαι καὶ οἰκονομεῖσθαι καὶ διασωῖσθαι, μηδένος οἰκονομοῦντος; καὶ κυβερνῶντος· ἐκ τούτων οὖν καὶ τοιούτων δὴ τινῶν ἄλλων συμπεραίνωμεν ὁμολογουμένως· ὅτι ἐστὶ Θεός, ἀκτιστος καὶ ἀτρεπτος, ὁ καὶ τὰ κτιστὰ πάντα ὁρατὰ τε καὶ ἀόρατα δημιουργήσας, καὶ ταῦτα κατὰ λόγον καὶ τάξιν ἀρίστην ὡς ἐκυτοῦ ποιήματα ἀνυπερβλήτω δυνάμει φέρων καὶ διεξάγων· κἀντεῦθεν πιστεύομεν ὅτι οὐκ αὐτομάτως ὁ κόσμος ὑπέστη, ὡς τινες κακῶς ὑπέτιθεντο.

Πάλιν τὸν ὁμοιον τρόπον συλλογιζόμεθα οὕτως. Εἰ πολλοὺς θεοὺς εἴποιμεν, ἀνάγκη καὶ διαφορὰν αὐτοῖς ἀποδοῦναι. Ἐνθα γὰρ πλῆθος, ἐκεῖ καὶ διαφορὰ καὶ ἐναντιότης. Εἰ δὲ διαφορὰ τούτοις ἀποδοθήσεται, πῶς ἔσονται τέλειοι; Καθὼ γὰρ ὁ ἕτερος τοῦ ἐτέρου διαφέρει, κατὰ τοῦτο λείπεται ἐκείνου, μὴ ἔχων αὐτὸ, καὶ ἐστὶν ἄλλης ἢ κατὰ σοφίαν, ἢ κατὰ δύναμιν, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ ὑπεροχὴν. Δεῖσται τοίνυν ὁ εἰς τοῦ ἐτέρου, καὶ οὕτως οὐκ ἔν εἶεν οὕτε τέλειοι οὕτε ἀπερίγραπτοι· ἐπεὶ οὐδ' ἐνδέχεται καθ' ἑαυτὰ πολλὰ ἀπειρα καὶ ἀπερίγραπτα εἶναι. Κατὰ συμβεβηκός μέντοι οὐδὲν κωλύει, ὥσπερ πέλαγος ἀπειρον καὶ πεδίον. Πῶς οὖν οἱ οὕτως ἐπιδαεῖς ἀλλήλων κυρίως ἀκτιστοὶ καὶ ἀτελεύτηοι ἔσονται θεοί;

Πρὸς τούτοις (12), ἐπεὶ ἐνθα διαφορὰ, ἐκεῖ καὶ ἀνισότης καὶ ἐναντιώσις ἔστιν, εἰ μὲν ὁμογνωμονοῦσι καὶ τοῦ ἐνὸς τὴ διαφορὰ μετέχουσιν, ὑφ' ἐν ἀγόμενα, πολλὰ μᾶλλον ἔσται τὸ ἐκεῖνο Θεός; τὸ τὰ διαφορὰ ἐνοῦν· ἐπεὶ καὶ τὸ τάττον τοῦ ταττομένου μείζον καὶ τελεώτερον. Τὸ δ' αὐτὸ συμβήσεται, καὶ εἰ λέγει τις ὅτι ἕκαστος μέρους ἄρχει, ὡς οἱ Ἕλληνες ἔλεγον. Ζητήσομεν γὰρ τί ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ τὴν διανομὴν τῶν ὄντων αὐτοῖς ποιητάμενον καὶ τάξιν οὕτως αὐτοῦς ἄρχειν, τὸν μὲν οὐρανοῦ τυχόν, τὸν δὲ τῆς γῆς, καὶ ἄλλον ἄλλου. Ἐκεῖνα γὰρ μᾶλλον ἂν εἴη Θεός. Εἰ δ' ὅπερ ἀναγκαῖον,

(12) Damasc. l. 1, c. 5; Greg. orat. 35.

μάχη και ἑναντίως ἀκολουθήσει πολλοῖς και δια-
φύρας οὐσι, διαλυθήσεται ὁ κόσμος, διαφορᾶς και
μάχης ἐν τοῖς κυβερνούσι θεωρουμένης. Συμπε-
ρίνομεν οὖν ἀπὸ τούτων ὅτι εἰς ἑστὶ θεὸς τέλειος
και ἀπειρος και ἀπερίγραφτος, ποιητῆς και κυβερ-
νήτης τοῦδε τοῦ παντός· ἃ και ἡ θεία Γρα, ἡ διαβ-
ρήθη διδάσκει.

existierint. Ex his itaque concludimus esse unum
Deum perfectum ac infinitum, incircumscrip-
tum, hujus rerum universalitatis conditorem ac gubernatorem; quod ita esse, etiam divina Scriptura
diserte tradit.

Πάλιν, ἐπειδὴ πᾶν τὸ κινούμενον ὑφ' ἑτέρου
κινεῖται, ἐξετάζοντες κἀκεῖνο, τίς κινεῖ, και τοῦτο
μέχρι πολλοῦ, ἀναγκάζομεθα κατανοῆσαι εἰς τι
πράγμα κινουῦν μὲν ἐκεῖνο τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ ὑπὸ
μηδενὸς κινούμενον. Τὸ γὰρ πρώτως κινουῦν ἀκίνη-
τον· και τοῦτὸ ἐστὶν ὁ εἰς θεός, μηδὲν ἑαυτοῦ
προσκινούμενον ἔχων. Συμπεραίνομεν οὖν και ἀπὸ
τούτου, ὅτι ἐστὶν ὁ θεός ἀκίνητός τε και ἀμετάβλη-
τος, ἀπειρον ἔχων τὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ μὴ ταύτην
ἀπειρον εἶχεν, οὐκ ἂν σύνδρομον εἶχε τῇ βουλήσει
τὴν δύναμιν, ἀκαμάτως διατείνων ἀπὸ πάρατος εἰς
πέρας ὑπώστωας, και χρηστῶς τὰ πάντα διοικῶν
και οἰκονομούμενος.

Ἄλλως τε, εἰ μὴ δύναμιν ἀπειρον εἶχεν, οὐκ ἂν
ἦν ἀπειρος οὔτε ἀπερίγραφτος οὔτε τέλειος· ἐπεὶ
ὁ ἀπείρος ἐστὶ και ἀπερίγραφτος και τέλειος,
ἀπειρον και τὴν δύναμιν ἔχει· και εἰ ἀπειρον τὴν
δύναμιν ἔχει, ἀπείρος ἐστὶ και ἀπερίγραφτος και
τέλειος. Οὐδὲν γὰρ πεπερασμένον ἀπειρον τὴν δύνα-
μιν ἔχει.

Πάλιν, ἐπειδὴ βλέπομεν ὅτι ἕκαστον τῶν ὄντων
ἐκ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται και εἰς αὐτὰ
ἀναλύεται· ἐτι γε μὴν και αὐτὰ τὰ στοιχεία ἐξ
ὕλης και ποιότητων συνίστανται, και εἰς αὐτὰ
διαιροῦνται λόγῳ και ἐπινοίᾳ μόνη, ὅσον ἡ γῆ εἰς
τὴν ὕλην και τὴς ποιότητας, αἰτινές· εἰσὶν ἐν αὐτῇ
ψυχρότης και ξηρότης· και βάρος δὲ ἔχει και
σχῆμα και χρῶμα, και ἐν τόπῳ μέσῳ τοῦ παντός
ἐστὶν· ἃ δὴ τῶν συνθέτων ἰδιώματα καθεστήκασιν·
ὡσαύτως δὲ και τὰ ἄλλα, εἰ τις θεωρεῖη, οὕτως
ἔχοντα εὐρήσει· διὸ και ἀτελῆ και μεριστὰ εἶσι και
σύνθετα· ἀποφανόμεθα ὅτι ὁ θεός ἀπλοῦς και
ἀμερῆς και τελειότης ἐστὶ, μηδὲν τοιούτων ἔχων, ἢ
ἐκ διαφορῶν πραγμάτων συνιστάμενος, ὡσπερ δῆτα
και τὰ ἐκ τῶν στοιχείων συνιστάμενα. Και γὰρ
φησὶν ὁ Δαμασκηνός ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ
κεφαλαίοις (13), Οὐ χρὴ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ποιότητα,
ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν εἴπωμεν ἐξ οὐσίας και ποιό-
τητος. Και γὰρ εἰ σύνθεσις ἐπὶ Θεοῦ λέγοιτο, και
λύσις· ἔσται ἐν αὐτῷ. Σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ μάχης·
μάχη δὲ διαστάσεως· διάστασις δὲ λύσεως. Ἄλλα
μὴ τὸν Θεὸν ἀσώματον και ἀπειρον και ἀόριστον
και ἀπλοῦν και ἀπαθῆ ὅ τε φυσικὸς νόμος διδάσκει

A alium cælo, terræ alium, aliumque reus a...s do-
minari? Potiori enim ratione illud Deus existierit.
Sin autem (quod et necessario contingat) inter
multos atque discretos diversosque pugna sequatur,
contrariisque affectibus ea jam turba dissideant,
dissolvetur mundus, cum il quibus regitur ac gu-
bernatur, sic diversi ac secum ipsi pugnantes
Deum perfectum ac infinitum, incircumscrip-
tum-que, hujus rerum universalitatis conditorem; quod ita esse, etiam divina Scriptura
diserte tradit.

Rursus: Cum quidquid movetur, ab alio moveat-
tur, dum exquirimus istud etiam, ac illud quis mo-
veat, longo tandem processu, necesse est ut ad
rem aliquam veniamus, quæ moveat quidem reli-
qua, ipsa vero a nullo moveatur. Primus enim
motor immobilis est; hinc adeo unus Deus est,
quo nihil prius intelligatur. Igitur hinc quoque
concludimus, Deum immobilem esse et immutabi-
lem, infinita virtute sen potentia præditum. Nisi
enim ea infinita præditus esset, potentiam voluntati
parem etique comitem haudquaquam haberet. at-
tingens citra omnem laborem a fine usque ad finem
fortiter, omniaque suaviter disponens¹⁰ ac regens.

Præterea, nisi Deus infinita potentia præditus
esset, nec infinitus, nec incircumscriptus, neque
perfectus esset. Quia vero infinitus et incircum-
scriptus et perfectus est, infinita quoque virtute ac
potentia præditus est. Ac siquidem ea præditus est
virtute et potentia, infinitus et incircumscriptus et
perfectus est. Quicquid enim est finito, hujus po-
tentia ac virtus minime infinita est.

Præterea, quia rem quamlibet ex quatuor ele-
mentis videmus constare, et in ea resolvi: ad hæc
vero etiam elementa ex materia ac qualitatibus
constituta, ratione solum subtilique cogitatu in ea
dividi; puta, terram in materiam et qualitates in
ea existentes, frigiditatem scilicet et siccitatem,
quibus accedunt gravitas, figura, color, ac quod
medium universi locum tenet; quæ utique earum
rerum proprietates existunt, quæ compositæ sunt;
similiter quoque reliqua, si quis animo considera-
verit, eodem modo se habere inveniet, quomobrem
etiam imperfecta sunt et dividua et composita: id-
circo Deum simplicem individuumque ac perfe-
ctionem asserimus, qui nihil ejusmodi habeat, nec
ex diversis rebus, cujusmodi sunt quæ ex elementis
constituta sunt, consistat. Etenim ait Damascenus,
in theologicis suis capitibus, non dicendam in Deo
qualitatem, ne eum compositum ex substantia et
qualitate dixerimus. Si quidem enim compositio in
Deo dicatur, erit in eo dissolutio. Compositio enim
pugnæ origo est; pugna vero divortii; divortium
autem dissolutionis. Atqui Deum incorporeum et
infinitum et immensum et simplicem, nullique in-

¹⁰ Sap. viii, 1.

(13) Damasc. l. i, c. 4.

teritioni aut labi obnoxium, tum lex naturalis docet, A
tum Scriptura prædicat ac loquitur. Nulla ergo in
eo dissolutio seu interitus; id enim procul abhorret
a Deo.

Ex his autem colligimus, Deum ubique esse. Ei
enim qui incircumscribitur sit ac infinitus, cuncta-
que noverit, comes est, ut ubique præsens sit. Nam,
ut auctor est divinarum rerum, scientia clarissimus
Dionysius, *Divinum individuum est, totum prorsus
ubique existens. Neque pars in parte corporum more
dividitur; sed totum in omnibus, totumque universis
præstans ac eminens. Ac videtur quidem esse, di-
citurque unius Dei discretio longeque fusa multipli-
catio; est tamen Deus ejus deitatis origo eique emi-
nens, superessentialiter unus Deus, sibi ipse individue
in dividuis unitus, irque multis incommistus ac im-
multiplicabilis.* Rursusque illo prior ait Scriptura:
*Nonne cælum et terram ego impleo? dicit Dominus*¹¹.
Cælum quoque ejus sedes dicitur, terra vero sca-
bellum; quibus Scriptura significat esse illum ubi-
que ac cuncta replere, nec quidquam extra ambi-
tum efficacissimæ summæque comprehensionis et
virtutis ejus excedere.

Adhæc, quoniam vilemus esse in mundo viven-
tia, sapientiaque ac bonitate prædita, eorumque in
se rationes, ut omnium auctor, Deus præhabet; ait
namque Apostolus, ipsum omnia esse, exque ipso
facta esse, et in eo constare¹²; atque ut divinissi-
mus Joannes in Apocalypsi ait quemdam de senio-
ribus sibi dixisse: *Cuncta erant, et facta sunt,*
idque exponens divinus Maximus, Ideas ait, quod
erant, imagines vero et simulacra idearum, seu
exemplarium, quod facta sunt; intelligimus eum
qui viventia condidit¹³, et creata omnia in sapientia
fecit, angelosque et homines sapientia imbuit, ac
qui lucem oculis subjectum produxit, vitam esse et
lucem et sapientiam; hæcque adeo longe illic
perfectius, quam in rebus oculis subjectis elucere.
Ait namque divinus Dionysius, quæ in effectis per-
fectiones existunt, longe prius in causis existere,
iisque abunde ac essentialiter effecta inesse; cuncta
denique in omnium Auctore existere, quæque alia
aliis contraria sunt, comprehensione singularique
una ratione et uniformiter ac unite. Etenim Deus
cuncta producens, illis omnibus, tum nimirum ina-
nimis, tum stirpibus, tumque præditis ratione, tum
ea carentibus, pro ipsorum ratione convenientes
perfectiones tribuit, resque singulæ Auctori suo
Deo uniuntur, quantum ejus participes sunt. Parti-
cipant autem magis et minus, pro suæ nimirum
perfectionis rata ratione, nempe inanima, ea dun-
taxat ratione, qua sunt, stirpes vero, etiam qua

καὶ ἡ Γραφή κηρύττει. Οὐκ ἔρα λύσις ἐπ' αὐτοῦ-
τοῦτο γὰρ ἀλλότριον Θεοῦ.

Ἐκ δὲ τούτων συνάγομεν ὅτι πανταχοῦ ἐστὶν ὁ
Θεός. Τῷ γὰρ ἀπεριγράπτῳ καὶ ἀπέριφῳ καὶ πάντα
εἰδῶτι τὸ πανταχοῦ παρεῖναι ἀκολουθεῖ. Κατὰ γὰρ
τὸν θεολογικώτατον Διονύσιον (14), *Τὸ θεῖον
ἡμέρες ἐστίν, ὅλον ὀλίκῳ πανταχοῦ ὄν· καὶ οὐ
μέρος ἐν μέρει σωματικῶς διαιρούμενον· ἀλλ'
ὅλον ἐν πᾶσι, καὶ ὅλον ὑπὲρ τὸ πᾶν. Καὶ δοκεῖ
μὲν εἶναι καὶ λέγεται τοῦ ἐνός Θεοῦ διάκρισις
καὶ πολλαπλασιασμός· ἔστι δὲ οὐδὲν ἥτιον ὁ
ἀρχθεός καὶ ὑπέρθεός (15) ὑπερουσίως ἐς
θεός, ἀμεριστως ἐν τοῖς μεριστοῖς ἡνωμένος·
ἑαυτῷ, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀμυγῆς καὶ ἀπλήθου-
τος. Καὶ πάλιν πρὸ αὐτοῦ φησὶν ἡ Γραφή, Οὐχὶ
τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει
Κύριος. Καὶ θρόνος μὲν ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ λέγεται,
ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, τοῦ λόγου δεικνύντος; ὅτι πν-
ταχοῦ πάρεστι καὶ πάντα πληροῖ, καὶ οὐδὲν ἐστὶν
ἔξω πίπτου τῆς δραστητικότητος καὶ συνεκτικότη-
της περιοχῆς καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ.*

Ἔτι, ἐπεὶ βλέπομεν ὅτι εἰσὶν ἐν τῷ κόσμῳ ζῶντα
καὶ σοφὰ καὶ ἀγαθὰ, τούτων δὲ τοὺς λόγους ἐν
ἑαυτῷ προέχει ὡς πάντων αἰτίας· καὶ γὰρ φησὶν ὁ
Ἀπόστολος, *Αὐτός ἐστι τὰ πάντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ
γένεον, καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκε· καὶ ὡς ὁ
θεοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννης φησὶ, τινὰ
τῶν πρεσβυτέρων εἰπεῖν (16) αὐτῷ, Πάντα ἦσαν,
καὶ γεγόνασιν· ὅπερ ὁ θεὸς σαφηνίζων Μίξιμος
τὰς ἰδέας λέγει ὅτι ἦσαν, καὶ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ
ὁμοιώματα τῶν ἰδεῶν, ἦτοι παραδειγμάτων, ὅτι
γεγόνασιν· ἐνοοῦμεν ὅτι ὁ τὰ ζῶντα δημιουργήσας,
καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐν σοφίᾳ κατασκευάσας, καὶ
ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους σοφοὺς ἐργασάμενος, καὶ
τὸ ὀρώμενον φῶς ὑποστήσας, ζωὴ ἐστὶ καὶ φῶς καὶ
σοφία· καὶ πολλῷ τελεώτερον ἐκεῖ ταῦτα ἢ ἐν τοῖς
ὀρωμένοις φαίνεται. Καὶ γὰρ φησὶν ὁ θεὸς Διονύσιος,
Αἱ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τελειότερες πολλῶν πρότερον
εἰσὶν ἐν τοῖς αἰτίοις· καὶ τοῖς αἰτίοις τὰ αἰτιατὰ
περισσῶς καὶ οὐσιωδῶς ἐνεστί· καὶ ὅτι πάντα ἐν
τῷ πάντων αἰτίῳ· καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία συνειλημ-
μένως καὶ ἐνικῶς καὶ μονοειδῶς καὶ ἡνωμένως.
D Καὶ γὰρ ὁ θεὸς τὰ πάντα παραγαγὼν, πᾶσι τούτοις
ἀψύχοις καὶ φυτοῖς καὶ λογικοῖς καὶ ἀλόγοις ἀναλό-
γους δέδωκε τὰς τελειότητας· καὶ ἕκαστον τῶν
ὄντων ἐνοῦται τῷ θεῷ τῇ ἑαυτοῦ αἰτίᾳ καθὼς
αὐτοῦ μετέχει. Μετέχουσι γὰρ αὐτοῦ κατὰ τὸ μέ-
λλον καὶ ἤττον, ἀναλόγως δηλονότι τῇ ἑαυτῶν τελειό-
τητι· τὰ μὲν γὰρ ἀψυχα κατὰ τὸ εἶναι μόνον,
τὰ δὲ φυτὰ καὶ κατὰ τὸ ζῆν· τὰ δὲ ἄλογα κατὰ τὸ*

¹¹ Isa. LXVI, 1. ¹² I Cor. I, 30; Coloss. I, 16, 17. ¹³ Psal. CIII, 24.

(14) *De div. nom.* II, § 11.

(15) Ὁ ἀρχθεός καὶ ὑπέρθεός. Dicitur Deus
ἀρχθεός, ea ratione qua auctor est Deitatis, qua
angeli et homines participatione dicuntur dii.
Sequiturque unum ex alio; ex eo quod αρχθ-

θεός sit, *deorum auctor*, quod sit ὑπέρθεός, illis
superior atque eminens; qui ita producat et in eis
velut multiplicetur, ut a sua unitate nihil exci-
dat.

(16) *De div. nom.* cap. 5.

εἶναι καὶ ζῆν καὶ αἰσθάνεσθαι· τὰ δὲ λογικὰ κατὰ
 ὁ εἶναι καὶ ζῆν, καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι·
 καὶ ἀρετῆς μετέχειν, σοφίας τε καὶ δικαιοσύνης
 καὶ τῶν ἄλλων. Ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς δια-
 φορὰ καὶ προεξίτησις. Οἱ μὲν γὰρ ἄγγελοι τελειώ-
 τρι εἰσι, τῆς τῶν θνητῶν σωματικῆς αὐξυγίας
 ἀπὸλλυμένοι· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀτελέστεροι ἐκείνων,
 εἰ ἐκ τοῦ σώματος ὑπομένοντες κακὰ. Δύναται δὲ
 καὶ οἱ τοὶ ἄλλῶν ὑπερέχειν, εἰ πρὸς τὸν Θεὸν
 ἀφροῦντες, διὰ συντόνου σπουδῆς ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ
 σπουδάζουσιν. Ὅσον γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφο-
 μεν, τοσοῦτον αὐτῷ ὁμοιοῦμεθα· καὶ ὅσον αὐτῷ
 ὁμοιοῦμεθα, τοσοῦτον αὐτοῦ μετέχομεν· καὶ ὅσον
 αὐτοῦ μετέχομεν, τοσοῦτον αὐτῷ ἐνούμεθα τῇ ἀνάρχῳ
 εἰναι αἰτία καὶ μονῇ καὶ στάσει.

Οἱ δὲ οὖν φησομεν ὅτι αἱ ἐν ἡμῖν τελειότητες
 αἱ πόται εἰσι τῇ ἀκροτάτῃ τοῦ Θεοῦ τελειότητι.
 Οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ ζωῇ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν,
 ἢ τῇ αὐτῇ σοφίᾳ ἐστὶν αὐτὸς καὶ ἄγγελοι καὶ ἄν-
 θρωποι σοφοί· τοῦτο γὰρ ἀποκον· οὐδὲ τῇ αὐτῇ
 ἀγαθότητι ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἄλλοι ἐσμὲν ἀγαθοί. Εἶπετο
 γὰρ ἂν καὶ ἡμεῖς Θεοὺς κατ' ἐκείνων εἶναι. Ὅν γὰρ
 αἱ τελειότητες Ἰσαί, καὶ αἱ οὐσίαι Ἰσαί. Διὸ καὶ
 ἡμῶν καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως
 ὑπέχειται. Ἡμεῖς μὲν γὰρ χρονικῶς καὶ μετο-
 χικῶς τὰ πάντα ἐσμέν, ἕσπερ ἂν ἔχωμεν· ὁ δὲ
 ἀίθεως καὶ φυσικῶς καὶ κυρίως καὶ πρώτως ἐστὶν
 ἀγαθός, σοφός, δημιουργός, ζωὴ, ἁγιασμός, πᾶσι
 ὅπερ ἂν εἴποι τις, ὡς αἰτία πρώτη καὶ ἀρχαι-
 διστάτη τῶν ὄντων. Ἀγαθός δὲ φύσει ὢν ὁ Θεός,
 οὐδέποτε ἂν εἴη τῶν κικῶν αἰτία. Τοῦ γὰρ κυρίως
 ἀγαθοῦ ἴδιον αἰετὸν παρέχειν ἀγαθὰ. Εἰ δὲ τίνα κακὰ
 ἐφώμεν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα, ἀλλ' οὐτ' αὐτὰς
 ἐστὶν αἰτία τούτων, οὐθ' ἕτέρα τις ἀντικειμένη
 εἴλαμις· ἀλλ' ἀποχωροῦντες ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν
 τῷ κακῷ ἐδρισκόμεθα· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ γένεσις
 τῶ κακοῦ, ὡς περ καὶ σκότης, ἡ τοῦ φωτὸς ὑπο-
 χύρησις. Ἡμεῖς οὖν ἐσμεν αἰτία. Τὸν γὰρ ἀπαθῶς
 παροργίζοντες διὰ πονηρῶν ἔργων, κολαζόμεθα
 κατὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἀναλογίαν· ἃ δὲ παρ'
 ἡμῶν μὲν κακὰ εἶναι δοκοῦσι, τὰς αἰτίας αὐτῶν οὐκ
 εἶδον· εἰ δὲ τις ἐπίσταται διακρίνειν ὀρθῶς, καὶ
 ταῦτα ἀγαθὰ εὐρήσει. Καὶ γὰρ διὰ συμφέρον γί-
 νονται ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ οἱ ἰατροὶ τέμνουσι καὶ με-
 λίσαι τὸν νοσοῦντα, ἵνα ἀπολάβῃ τὴν ἐξαρχῆς
 ὑγίαν. Εἰ μὲν οὖν λογιζόμενοι τὰς αἰτίας ὑπομέ-
 νομεν εὐχαριστοῦντες, ὠφελοῦμεθα ἐκ τούτων·
 καθαιρόμεθα γὰρ τῶν ἡμαρτημένων, καὶ σωφρονι-
 ζόμεθα, καὶ οὕτω γινόμεθα βελτίους· εἰ δ' ὡς περ
 λίθοι σκληροὶ διαμένοντες, καὶ ἐτι πταίοντες τοῖς
 κακοῖς ἀθεραπεύτως ἐπεκτεινόμενοι, ἐγκαταλιμπαν-
 νόμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀλλοτριούμεθα ἀπ' αὐτοῦ,
 καὶ ἀγόμεθα καὶ φερόμεθα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ᾧ διὰ
 τῶν φαύλων ἔργων προσωπευώθημεν.

diaboli, in mala intenti simus, a Deo derelinquimur, ipsoque abs se alienos effectos abdicant,

A vivunt : brutæ animantes , quod et sunt et vivunt
 et sentiunt ; ratione prædita , quod et sunt et vi-
 vant, et sentiunt et intelligunt , virtutisque et sa-
 pientis et justitiæ ac reliquorum commercium
 ineunt. Sed et utentium ratione distinctio est, alio-
 rumque præ aliis major præstantia. Angeli enim
 perfectiores sunt, a mortalium scilicet corporum
 conjunctione liberi ; homines vero illis imperfec-
 tiores, qui subiaceant malis corporis. Quin et hi
 quoque alii aliis præstare possint, si modo, in Deum
 conversis animis , acri diligentia illi similes effici
 studeant. Quantum enim ad ipsum convertimur,
 tantum similes ei efficiamur ; quantumque ei effici-
 mur similes, tantum illius participes reddimur ;
 ac quantum illius reddimur participes, tantum ipsi
 sumus, æterno nimirum omnium auctori , qui
 omnium sedes ac quies est.

Absit itaque unquam dicamus, quæ in nobis
 perfectiones ac dotes sunt, easdem ac supremam D:i
 perfectionem esse. Non enim eadem vita Deus et ho-
 mines vivunt, aut eadem sapientia ipse et angeli
 atque homines sunt sapientes (est enim id absur-
 dum), nec eadem bonitate ille ac nos boni sumus.
 Consequens enim foret, nos quoque , perinde ac
 ille, deos esse. Quorum enim pares dotes sunt ac
 perfectiones , pares sunt et essentialæ. Quamobrem
 Deus citra omnem comparisonem, tum nobis,
 tum his omnibus , quæ in nobis sunt, eminent. Nos
 enim ex tempore ac participatione omnia sumus,
 quæcumque tandem habuerimus, Deus autem
 æternæ atque naturæ vereque ac primo bonus est,
 sapiens, conditor, vita, sanctimonia (quidquid de-
 nique aliquis eum dicat), ut rerum prima causa
 summaque origo. Cumque Deus natura bonus sit,
 nunquam malorum auctor extiterit. Ejus enim
 qui vere ac proprie bonus sit, id proprium est, ut
 quæ bona sunt, semper præbeat. Sin autem vide-
 mus quædam mala in mundo evenire, eorum tamen
 nec ipse auctor est, nec ulla alia contraria po-
 testas, sed cum ipsi a bono recedamus, in malo
 invenimur : isque adeo mali ortus est ac effectio,
 uti etiam tenebrarum, lucis abscessus. Nos ipsi
 itaque ejus auctores sumus. Qui enim eum qui ab
 omni immunis affectu est, per prava opera ad fra-
 cundiam provocamus, pro delictorum ratione pœ-
 nas luimus. Atque hæc quidem apud nos usuque
 humano mala videntur, qui eorum causas nesciamus :

D
 sin autem quis recte judicare noverit, ipsa
 quoque bona offendet, quippe cum nostræ causa
 fiant utilitatis. Nam et medici ægrotum secant ac
 urunt, ut pristinae sanitati restituant. Siquidem
 igitur causas reputantes, gratias agentes sustine-
 mus, commodum ex illis reportamus : emundamur
 enim a delictis ac castigamur, atque adeo melioris
 frugis inde efficiamur. Sin autem velut saxa duri
 perseveramus, adhucque offendimus, qui irremedi-
 abili-
 Quæ igitur a Deo fiunt, alia propensioris sunt

Τὸ οὖν γινόμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ μὲν εἰσι:

voluntatis, cum ejus faciendo voluntates, bona ab eo atque munera consequimur; alia secundum permissionem ac quasi indulgentiam, cum peccantes, emendationis causa punimur, et ut ad meliorem frugem recedamus; alia secundum derelictionem, per eum, quem diximus, modum. Atque alia quidem ut alii erudiantur, contingunt; alia vero ad probationem ac copiosiore mercedem, ut res se in apostolis habuit ac sanctis reliquis. Prorsusque nihil extra causam contingit, tametsi illorum nos rationes lateant. Nam ne passerem quidem in laqueum incidere sine Patris nostri voluntate, in Evangeliiis audivimus¹⁵. Cum autem nos Deum contristare, aut ad iracundiam provocare dicimus, hand necesse ut aliquam ei passionem aslingamus, uti neque ut manus aut pedes, juxta quod scriptum est: *Manus tua fecerunt me et plasmaverunt me*¹⁶, et: *Audivi vocem tuam deambulantis in paradiso ad meridie, et abscondi me*¹⁷, neque vero oculos palpebrasque et visum et os, atque talia (hæc enim ex corporibus assumentes, humanoque ritu usurpantes, occulto quodam pioque intellectu de Deo dicimus. Fieri enim non potest, cum simus homines, ut aliter Deum intelligamus, deque eo loquamur, nisi pro humano ritu simulacris figurisque ac symbolis usi fuerimus, inquit Damascenus), sed, quia perversa voluntate malisque operibus ab eo ipsi abscedimus, *ob quæ venit ira Dei in filios inobedientes*, uti scriptum est¹⁷, hincque adeo contingit in doloribus ac ærumna versari malisque affici, uti etiam apud homines usuvenit, cum servi heris immorigeri fuerint; idcirco humana usi consuetudine, dicimus, contristasse nos Deum, Deumque nobis iratum esse. Non igitur quæ extra rationem existat, ulla ejusmodi affectio Deo tribuenda sit. Nam Deus quidem ab omni immunis affectu ac labe est; nos vero iis obnoxii atque mortales sumus, ex quibus hæc sumpta sunt. Velut etiam cum dicimus: *Dominus propitius factus est nobis*¹⁸; et: *Dominus refugium factus es nobis*¹⁹; et: *Dominus dilexit nos*²⁰; nullum in eo accidens ponendum est. Non enim cum ante non esset, postea refugium factus est; nec cum prius non diligeret, postea dilexit; quomodo enim qui ante mundi constitutionem dilexit, quos prælestinavit, quemadmodum Scriptura testis est? sed motus omnis ac mutatio circa nos contingit. Postquam enim, ad eum conversi, ipsum invenerimus, ab eo nos dicimus accepisse diligi, cujus humanitatis ac clementiæ periculum faciamus, qui nimirum recedendo a Deo et ad eum accedendo, odio habeamur, aut diligamur. Rursus vero ad eum accedimus, vel ab eo recedimus, non locorum intervallis (nam Deus ubique est), sed accedimus similitudine, recedimus vero ac elongamur dissimilitudine. Etenim naturæ conditor velut semen ad eum enitendi animis nostris inseruit, quo

κατ' εὐδοκίαν, ὅταν αὐτοῦ τὰ θελήματα πράττοντες εὐεργετώμεθα ὑπ' αὐτοῦ· τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν, ὅταν ἁμαρτάνοντες καταζώμεθα δι' ἐπανόρθωσιν· τὰ δὲ κατὰ ἐγκατάλειψιν, τὸν τρόπον ὃν εἴπομεν. Καὶ τὰ μὲν γίνονται διὰ σωφρονισμῶν ἐτέρων, τὰ δὲ διὰ δοκιμῆν καὶ πλεονα τὴν ἀντιμισθίαν, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Καὶ ὁμοίως οὐδὲν ἐστι χωρὶς αἰτίας γινόμενον, εἰ καὶ ἡμεῖς τοὺς λόγους αὐτῶν οὐκ ἴσμεν. Οὐδὲ γὰρ στρουθίον εἰς παγίδα πεπεῖται ἄνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν Εὐαγγελίοις ἠκούσαμεν. Ὅταν δὲ λέγωμεν ὅτι λυποῦμεν καὶ παροργίζομεν τὸν Θεόν, οὐ δεῖ τι πάθος περιάπτειν ἐκείνῳ, ὡσπερ οὐδὲ χεῖρας καὶ πόδας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλασάν με, καὶ τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλιθόν, καὶ ἐκρύβην οὐδὲ ὀφθαλμούς καὶ βλέφαρα καὶ ὄρασιν καὶ στόμα, καὶ τὰ τοιαῦτα (ταῦτα γὰρ ἀπὸ σωματικῶν λαμβάνονται, καὶ τοὺς ἀνθρώπινους ἤθεσι χρώμενοι, λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ κατὰ τινα κεκοιμημένην καὶ εὐσεβῆ διάνοιαν. Ἀδύνατον γὰρ ἀνθρώπου εἶναι νοεῖν ἢ λέγειν περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ εἰκόσι καὶ τύποι καὶ συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς χρῆσαιμεθα, ὁ δὲ μασκηρὸς λέγει)· ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ἀφιστάμεθα ἀπ' αὐτοῦ, διεστραμμένα προαιρούμενοι τε καὶ πρᾶττοντες, δι' ἃ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς υἱοῦς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· κἀτεῦθεν ὀδυνώμεθα καὶ πιεζόμεθα, ὅπερ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνει, ὅταν τοῖς δεσπόταις αὐτῶν ἀπειθῶσι· διὰ τοῦτο λέγομεν ἀνθρωπίνῃ συνηθείᾳ ὅτι ἐλυπήσαμεν τὸν Θεόν, καὶ ὠργίσθη ἡμῖν ὁ Θεός. Οὐ προσάπτειν οὖν τῷ Θεῷ πάθος ἄλογόν ἐστι τοῦτον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἀπαθὴς ἐστίν· ἡμεῖς δὲ ὅσοι οἱ ἐμπαθεῖς καὶ θνητοί, ἀπ' ὧν ταῦτα εἰληπταῖ ὡσπερ καὶ ὅταν λέγωμεν, Ἰλεως ἡμῖν ὁ Κύριος ἐγένετο, καὶ, Κύριε, κατασυρῆ θρηνηθῆς ἡμῖν, καὶ, Ὁ Θεός ἡγάπησεν ἡμᾶς, οὐ δεῖ τι συμβεβηκὸς ἐπ' ἐκείνου τιθέναι. Οὐ γὰρ μὴ ὅν πρότερον καταφυγῆ, ἐγένετο ὑστέρων· οὐδὲ μὴ πρότερον ἀγαπῶν, μετὰ ταῦτα ἡγάπησεν· πῶς γὰρ, ὅς περὶ καταβολῆς κόσμου ἡγάπησεν, οὗς προῦρισε, καθὼς ἡ Γραφὴ διδάσκει; ἀλλὰ περὶ ἡμᾶς γίνεται ἡ κίνησις καὶ ἡ μεταβολή. Ἐπειδὴν γὰρ ἐπιτρεφόμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ εὐρίσκαμεν αὐτὸν, τῆνικαὶ ταῦτα λέγομεν ὅτι ἠρεξάμεθα ἀγαπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ, πείραν τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ λαμβάνοντες, τῇ ἀποστάσει δηλονότι καὶ τῇ ἐγγύτητι τῇ πρὸς αὐτὸν ἢ μισούμενοι ἢ ἀγαπώμενοι. Πάλιν δὲ ἐγγίζομεν καὶ ἀφιστάμεθα αὐτοῦ ὁ τῶν διαστήμασι· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πανταχοῦ· ἀλλ' ὁμοίωται προσερχόμεθα αὐτῷ καὶ ἀνομοίωται ἀφιστάμεθα αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁμοίωσπέρμα ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἐνεφύτευσε τῆς πρὸς αὐτὸν ἀνατίσεως καὶ ὑπ' αὐτοῦ νυττόμεθα πρὸς Θεοῦ μέτρῳ. Γίνεσθε γὰρ, φησὶν, οἰκτίρμοι, ὡς ὁ Πατὴρ*

¹⁵ Matth. x. 29. ¹⁶ Psal. cxviii. 75. ¹⁷ Gen. ¹⁸ Psal. lxxix. 1. ¹⁹ Rom. viii. 29.

iii. 10. ²⁰ Ephes. v. 6 ²¹ Psal. xcvi. 8.

ἡμῶν ὁ οὐράνιος· καὶ, Γ' ἵεσθε μιμηταὶ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά. Καὶ ὁ Θεὸς Διονύσιος (17) ἐν τῷ *Περὶ θεῶν ἐνομάτων*, Τὸν ὑπὲρ πάντα, φησὶ, θεὸν καθὼ αὐτός ἐστιν, οὐδενὶ φασὶν ὁμοίον· αὐτὸν δὲ ὁμοιωτῆτα θεῶν θεωρεῖσθαι τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐπιστραφομένοις. Καὶ πάλιν, Ταῦτα γούνηται ὁμοία Θεοῦ, τὰ κατὰ θεῶν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς τὸν Θεὸν ὁμοίον, ἐτι μὴδὲ ἄνθρωπος τῇ ἰδίᾳ εἰκότι ὁμοίος· ἀλλ' ἡ ὁμοίωσις τὸ πρῶτως ἐστὶ τῶν ἐν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν. Εἴτε γὰρ ἄγιοι, εἴτε θεοὶ, εἴτε δούλοι ὄντες, εἴτε κύριοι, καθ' ὁμοίωσιν ἐδημιουργήθημεν· κατὰ τοῦτο γὰρ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Ἀναμορφώσατε ἐν καιρότητι τοῦ νοῦς ἡμῶν. Τῷ γὰρ καινῷ ἀνθρώπῳ λέγονται ταῦτα, τῷ ἀνακαινισμένῳ ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ, τοῦ κατ' εἰκόνα κτίσαντος αὐτόν. Οὐ τοίνυν ὁ Θεὸς μεταβάλλεται, καθάπερ ἐλέγομεν· ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν οἱ μεταβάλλοντες, καθὰ δὴ καὶ τὸ φῶς, τραχὺ μὲν τοῖς ἀσθενέσι ὀφθαλμοῖς, λεῖον δὲ τοῖς καλῶς ἔχουσι διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν καὶ μεταβολὴν. εὔ μὴν διὰ τὴν ἐκείνου.

Τὸν ὁμοίον δὲ τρόπον, ὅταν καὶ δημιουργὸς λέγεται καὶ βσιλεύς καὶ Κύριος, οὐχ ὕστερον αὐτῷ ἐπιγίνονται· ἀλλὰ περὶ τὰ ἐν χρόνῳ ἢ κίνησις θεωρεῖται, αὐτοῦ ἀίδιως ὄντος πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ καὶ Κυρίου καὶ βασιλέως. Λέγονται δὲ ὑφ' ἡμῶν αὐτῷ, ὅτε ἐν χρόνῳ ἐκτίσθημεν· ἐπεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα λέγεται. Ἢ γὰρ κτίσις προῆν μὲν ἐν τῷ δημιουργῷ, ἀλλ' οὐχ ὡς κτίσις καὶ ποιήσις, ἀλλ' ὡς λόγος καὶ παράδειγμα. Ὡστε δημιουργὸς ἦν ὁ Θεὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀσχέτως καὶ ἀπολύτως· ἡ δὲ σχέση, ἦν πρὸς τὰ δημιουργηθέντα ἔχει, πρὸς ὅρον ἐγγρονον λεγομένη, δι' αὐτὰ καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται. Εἰ δὲ τις ταύτην ἀίδιως ἐν τῷ Θεῷ θεωρεῖ, ἀναγκασθήσεται καὶ τὰ δημιουργήματα τῷ Θεῷ λέγειν συναΐετα. Τέλειος οὖν ὁ Θεὸς ὑπάρχων καὶ ἀίδιως δυνάμενος καὶ κτίζειν καὶ προνοεῖσθαι, ὕστερον καὶ δημιουργὸς παρ' ἡμῶν καὶ προνοητὴς ἐκλήθη, δημιουργηθέντων τῶν ὄντων, ἐπεὶ ἡ σχέση αὕτη πρὸς αὐτὰ ἀποδίδεται. Τῶν γὰρ δημιουργηθέντων οὐκ ὄντων, ὅθλον ὡς οὐδὲ δημιουργία ἀν ἐλέγετο, οὔτε μὴ συντήρησις αὐτῶν. Καὶ γὰρ φησὶν ὁ τῶν Γραπτῶν θεόλογος (18), *Τίνων γὰρ εἶη πρόνοια, μὴ ὄντος τοῦ σωζομένου; Τῶν γὰρ ἐν ἐκάστῳ ἡ πρόνοια.* Ὁ δὲ θεὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης, *Ὡσπερ οὖν οὐκ ἂν λατρός ἦν, φησὶν, εἰ μὴ τῶν νοσοῦντων χάρις· οὐδ' ἂν ἐπισήμων καὶ οἰκτιρῶν καὶ τὰ τοιαῦτα κατονομάζετο εἰ μὴ διὰ τὸν οἰκτιρῶν τε καὶ ἐλέους θεόμενον· οὕτως οὐδὲ παντοκράτωρ, εἰ μὴ πᾶσα ἡ κτίσις τοῦ περικρατούμενος αὐτῇ ἰδέετο.* Καὶ ὁ Δαμασκηνός (19) φησὶ, *Πρό-*

velut stimulo ad Dei imitationem urgemur. Ait enim : *Estote misericordes, sicut Pater vester cælestis* 21; et : *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi* 22. Divinus quoque Dionysius, in libro *De divinis nominibus* : *Deum, inquit, qui est super omnia, aiunt nulli esse similem; largiri tamen divinam similitudinem, his qui ad ipsum convertantur.* Ac rursus : *Hæc itaque dicenda Deo similia, quæ sunt ad Dei imaginem et similitudinem. Neque enim Deum eis similem dixerimus, nam nec homo suæ similis imagini est. Sed similitudo primum est eorum bonorum, quæ nobis a Deo insunt.* Sive enim sancti, sive dii, sive servi sumus, sive domini, ad similitudinem sumus conditi. Hoc enim sensu ait Apostolus, *Reformamini in novitate sensus vestri* 23. Hæc enim novo homini dicuntur, qui renovatur in agnitione Dei secundum imitationem ejus, qui eum ad imaginem creavit. Non itaque Deus mutatur, quemadmodum dicebamus; sed nos sumus quos mutatio attingit; uti etiam lumen ægris oculis grave est ac molestum, sanis vero atque robustis, lenè ac suave, non pro sua, sed pro eorum imbecillitate ac mutatione.

Simili quoque ratione, cum et Creator Rexque ac Dominus dicatur, non hæc illi postea adveniunt; sed motus illi in rebus intelligitur, quæ ex tempore sunt, cum ipse ab æterno ante omnia sæcula, et Creator et Provisor et Dominus atque Rex sit. Hæc vero illi a nobis tribuuntur, posteaquam in tempore conditi sumus; quod et illa ad nos dicuntur. Etenim præter eandem creaturam in rerum auctore, sed non ut creatura atque factio seu opus, sed ut ratio ac exemplar. Idcirco erat Deus ante omnia sæcula rerum opifex ac conditor, nulla tamen relatione ac absolute: quam vero ad creata relationem habet, cum ad terminum temporaneum dicatur, propter illa est ac nuncupatur. Sin autem quis eam in Deo ab æterno putaverit, necessario etiam creata Deo cœterna dabit. Deus itaque cum perfectus sit, et ab æterno condendi pariter ac providendi potestate fultus, postea etiam conditor atque provisor, rebus conditis a nobis appellatus est, quod relatio hæc ad eas attinet. Cum enim creata non essent, liquet quod nec eorum creatio dicebatur, nec conservatio. Ait enim cui cum fratre inscriptus Iambis vultus, Theodorus : *Quorum enim fuerit providentia, cum nemo sit qui per eam salvus ac incolumis præstetur? Providentia enim eorum est, quæ in singulis geruntur.* Sed et divinus Gregorius Nyssenus, *Quemadmodum, inquit, hand utique nisi ægrotantium causa esset medicus, nec misericors atque humanus ac ejusmodi nominaretur, nisi cui illa opus essent: ita neque omnium conservator ac cuncta tenens, nisi omnis creatura, ipsam continente ac conservante in-*

21 Luc. vi, 36. 22 Ephes. v, 1. 23 Rom. xii, 2; Coloss. iii, 10.

(17) De divin. nom. c. 9. p. 151 Lancelii edit.

(18) Theodori Grapal Vitam representavimus

in tomo CXVI. Edit.

(19) Libr. ii, c. 50.

digeret. Postremo Damascenus : *Providentia*, inquit, *Αρσία ἐστὶν ἡ ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινομένη ἐπιμέλεια.*

Pedes autem atque incessum, manusque ac talia, cum de Deo, humano more, uti dicebamus, assumimus, certa quadam ratione cum iis quæ crassius pro corporum ratione sumpta sunt, etiam conceptus exponimus. Nempe hoc vult Scriptura, ut ex pedum gressu Dei adventum et præsentiam significet, sive ut his qui egent, optuletur, sive ut inimicos ulciscatur, vel aliorum aliquid operetur; quod nimirum pedum officio atque munere accedere ipsi soleamus. Manus autem cum dicimus, divinæ virtutis ac potentiae vim in omnibus efficacissimam promptissimamque innimus; quod nos etiam necessaria munia longeque præstantiora manibus nostris implicamus. Porro dexteram vocamus, quo ejus in sanctos opem significemus; ea scilicet ratione quod nos quoque in iis quæ majorem honestatem habent suntque præstantiora ac maximo egent robore, proclive dextera utamur. Cum autem Dei oculos, visumque et palpebras dicimus, ejus vim omnium inspectricem, ac, quam nihil lateat, scientiam significare volumus; quod hoc potissimum sensu perfectionem scientiam ac certitudinem nanciscamur. Os autem orisque sermonem seu locutionem, ejus voluntatis manifestationem vocamus, quod scilicet usu humano oris munere ac locutione animi sensa aperiamus. Atque ut summa dicam, ejusmodi omnia in Deo dicimus, ut ex nostris operationibus ac virtutibus, quæ nobis superiora sunt, intelligamus, resque humanas eorum quæ majora sunt exemplum faciamus; uti fere illis accidit, qui in exiguo laterculo ac tabella, cæli orbem depingunt; idemque in aliis omnibus nominibus quæ de Deo dicuntur.

Vere itaque (quod initio dicebamus) Deus inominabilis est, ut qui omni nomine superior sit; nec ejus essentialis terminus, seu definitio est. Nam si ea vis definitionis est, ut rem, de qua dicitur, contineat ac manifestet, quinam fiat, ut quod infinitum est ac incircumscriptionem, ulla definitionis vi atque nominis manifestetur ac comprehendatur? Ac si rerum notitiæ sunt, quonam modo intelligetur, quod rebus omnibus omni quoque substantia (seu essentia) ac ipso postremum esse, superius est? Quod si supra omnem essentialiam, palam est et supra omnem esse notitiam. Alio autem modo ex virtutibus ac operationibus, tum intelligitur, tum et nominatur, multisque nominibus dicitur. Etenim dum affirmando eum esse dicimus, ut est illud, *Ego sum qui sum*, ac simpliciter, ut rerum auctorem, et qui erat estque et futurus est, nominamus, non ipsum quidnam sit representamus. Si quidem Deum (*Græce Θεόν*) appellamus, non ejus declaramus naturam, sed quod vel currat (ὅτι θεός) resque obeat ac curet; vel ex τοῦ αἰθερίου, quod scilicet comburat, sumpta nominis appellatio est

Πόδας δὲ καὶ βάδισιν καὶ χεῖρας καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν ἐπὶ Θεοῦ λέγωμεν, κατὰ τὸ ἡμέτερον, ὡς ἐραμεν, ἔθος, ἀναλόγως τοῖς κατὰ τὸ σωματικώτερον εἰλημμένοις καὶ τὰ νοήματα ἐκλαμβάνομεν. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς τῶν ποδῶν βαδίσεως τὴν παρουσίαν δηλοῦν ἡ Γραφὴ βούλεται, ἢ τὴν πρὸς ἐπιουράν τῶν δεομένων, ἢ τὴν πρὸς ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν, ἢ ἄλλην τινὰ πρᾶξιν, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν διὰ τῆς τῶν ποδῶν χρήσεως ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἀφίξιν· χεῖρας δὲ τὸ ἀνοσιμώτατον ἐν πᾶσι καὶ ἄθροον εἰναιτόμεθα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ δυνάμεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ χρεώδη, καὶ μάλιστα τὰ τιμιώτερα διὰ τῶν οἰκείων κατορθοῦμεν χειρῶν. Δεξιάν δὲ λέγομεν τὴν ἐπὶ τοῖς ὁσίοις παρ' αὐτοῦ βοήθειαν ἐνδεικνύμενοι· ἀπὸ τοῦ καὶ ἡμᾶς μᾶλλον ἐπὶ τῶν εὐσεμονεστέρων καὶ τιμιωτέρων καὶ πλείστῃ ἰσχύος δεομένων τῇ δεξιᾷ κεχρησθαι. Ὄφθαλμοῖς δὲ, ὄρασιν καὶ βλέφαρα λέγοντες, τὴν περὶ ἅπαντα ἐπιπτικὴν αὐτοῦ δυνάμιν, καὶ τὸ ἀλάθητον τῆς αὐτοῦ γνώσεως βουλόμεθα νοεῖν· ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῶν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως ἐντελεστέραν γνῶσιν τε καὶ πληροφορίαν ἐγγίνεσθαι. Στόμα δὲ καὶ λαλίαν λέγομεν τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς βουλῆσεως αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν διὰ στόματος καὶ λαλίας; σημαίνεσθαι τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπὶ Θεοῦ λέγομεν, ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνεργειῶν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς βουλόμενα νοεῖν· καὶ τὰ καθ' ἑαυτοῦς μειζόνων ὑπόδειγμα ποιούμεθα, καθάπερ οἱ ἐν μικρῷ πίνακι τὸν οὐράνιον καταγράφοντες κύκλον· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πάντων ὀνομάτων συμβαίνει, τῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων.

Ἀληθῶς οὖν, ὅπερ ἐξαρχῆς ἐλέγομεν, ἀνώνομος ἐστὶν ὁ Θεός (20), ὡς ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν ὄρος. Εἰ γὰρ ὁ ὄρος περιεπτικὸς ἐστὶ καὶ δηλωτικὸς, ἐφ' οὗ λέγεται, πῶς τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίγραπτον ὑπὸ τινος ὄρου καὶ ὄνοματος δηλωθῆσεται καὶ περιληφθῆσεται; Καὶ, εἰ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, πῶς νοηθῆσεται τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ πᾶσαν οὐσίαν, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ εἶναι ὄν; Εἰ δὲ ὑπὲρ πᾶσάν ἐστιν οὐσίαν, δηλονότι ὑπὲρ πᾶσάν ἐστι γνῶσιν (21). Τρόπον δὲ ἕτερον ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν καὶ νοεῖται καὶ ὀνομάζεται, καὶ πολυώνυμος λέγεται. Καὶ γὰρ εἰ καταστατικὸς τὸν αὐτὸν ὄν εἶναι λέγομεν, ὡς τὰ, Ἐγὼ εἰμι ὁ ὄν, ἀπλῶς ὄν λέγομεν, ὡς παραγωγέα τῶν ὄντων, καὶ ὅτι ἦν καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται, οὐ τὸ τί ἦν ἐστὶ περισταῶμεν. Εἰ Θεὸν ὀνομάζομεν, οὐ τὴν φύσιν αὐτοῦ δηλοῦμεν, ἀλλ' ἢ ὅτι θέει καὶ περιέπει τὰ ὄντα. ἢ ἐκ τοῦ αἰθερίου, ὃ ἐστὶ καίειν, εἰληπται τὸ θεός. Καὶ γὰρ ὁ θεός ὑπὲρ, πᾶσαν μοχθηρίαν κατακαίει, ὅτι τῶν πρᾶξμάτων σωστικὸς ἐστὶ, καθὼς πεφύκατιν· ἢ ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα. Ἀλάθης γὰρ ἐστὶ καὶ πάντων ἐπόπτῃς. Εἰ σοφὸν λέγομεν,

(20) Perinde Dionysius, Gregorius et Damascenus.

(21) Damasc. l. 1, c. 9 et 11. Exod. iii, 14.

ἀπὸ τῆς ἐμφαινομένης τῷ κόσμῳ σοφίας τοῦτο λαμβάνομεν, ὡς ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν πρώτῳ τῶν Παροιμιῶν εἶρηκεν. Καὶ ὁμοίως τὸ, *Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ*, περὶ τῆς ἐμφαινομένης τῷ κόσμῳ σοφίας φησὶ· μονοουχὶ φωνὴν ἀφείσης διὰ τῶν ἐρωμένων ὅτι παρὰ Θεοῦ γέγονε. Περὶ ταύτης γὰρ καὶ οἱ προφῆται διαποροῦσιν, ὁπόση τις οὔσα τυγχάνει, καθάπερ καὶ ὁ πολυμαθέστατος εἶρησε *Σιράχ· Ῥίζα σοφίας τινὶ ἀπεκαλύφθη, καὶ τὰ πανουργήματα αὐτοῦ τίς ἐγνώ; Ἐὶς ἐστὶ σοφός, ζοφερὸς σφόδρα, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐκτίσεν αὐτήν, καὶ ἐξέχεεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰ δύνανται εἰποιμεν αὐτήν, τοῦτο δηλοῦμεν, ὅτι συντηρητικὸς τῶν γενομένων ἐστὶ, καὶ τὴν τοῦ συνεχέσθαι ταῦτα χορηγεῖ δύναμιν. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς συντηρήσεως τῶν ὄντων πρόνοιαν αὐτὸν καλοῦμεν. Ὁ γὰρ Θεὸς τὴν ἀπάντων πρόνοιαν ποιεῖται, ὡς ὁ μέγας φησὶν Ἰθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν τρίτῳ. Φῶς δὲ, ὡς ποιητικὸν φῶς, λέγομεν, καὶ ὡς λαμπρότητα ψυχῶν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ καθαριζομένων. Εἰ γὰρ καὶ σκῆτος λέγεται ἡ ἀγνοία καὶ ἁμαρτία, φῶς ἂν εἴη ἡ γνώσις καὶ βίος ὁ ἐνθεός. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος (22) ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς θεωνομικῆς φωταγωμίας, Φῶς, φησὶ, λέγεται τὸ ὑπὲρ πάντων φῶς ἀγαθόν, διὰ τὸ ἀγνοίαν καὶ πλάνην ἀπαιτῶναι, καὶ γνώσεως τοὺς νοερούς ἐξοβαλῶν ἐμπιπλῶν. Ἐγὼ γάρ, φησὶ, φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. Καὶ, *Ἀύχλος τοῖς σὸσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς τοῖς ἐρθεῖς μου*. Καὶ, *Φῶς τὰ προστάγματα σου εἰς τὴν γῆν*. Ζωὴν δὲ πάλιν λέγομεν (23), ὅτι φύσις ἐστὶ καὶ πάσης φύσεως λογικῆς καὶ ἀλόγου ζῴουσις. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμεν.*

Jedibus meis lux tua, et lumen semitis meis 22; et : *Lux mandata tua super terram* 23. Deinde vero vitam dicimus, quod natura, omnisque naturæ utentis constitutio sit : *In ipso enim vivimus et movemur et sumus* 24.

Πάντα εὖν ὡς πάντων αἰτίας λέγεται. Οὐ μὴν ἡ οὐσία αὐτοῦ διὰ τούτων δείκνυται. Οὕτω γάρ φησιν ὁ Δαμασκηνός (24), ὅτι *Ὁς αἰτίας πάσης οὐσίας καὶ πάντων τῶν ὄντων, λέγεται καὶ ὢν καὶ οὐσία*. Καὶ ὡς αἰτίας λόγου παντὸς καὶ σοφίας, λογικοῦ τε καὶ σοφοῦ, λέγεται λόγος καὶ λογικὸς, σοφία καὶ σοφός, ὁμοίως καὶ νοῦς καὶ νοερός, ζῶη καὶ ζῶν, δύναμις καὶ δυνατός· καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Εἰ τοίνυν ἀπὸ τῶν καταφατικῶν ὀνομάτων ἡ οὐσία αὐτοῦ οὐ δείκνυται, πολλῶν μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἀποφατικῶν τοῦτο οὐκ ἐστὶ. Οὐδεμία γὰρ ἀπόφασις, τί ἐστὶ καὶ τὴν ἰουσίαν τοῦδὲ τινος, ἀλλὰ τί οὐκ ἐστὶ δηλοῖ, ὄντος ἀναίρεσις, οὐκ ὄντος θέσις. Εἰ γὰρ ἀνούσιον αὐτὸν λέγομεν, ἢ ἀναρχον ἢ ἀχρονον ἢ ἀόρατον ἢ ἀφθαρτον, ταῦτα δηλοῦμεν, ὅτι ὑπὲρ πάσαν οὐσίαν ἐστὶ, καὶ ἀρχὴν καὶ χρόνον καὶ ὄρασιν καὶ φθοράν·

A (*Deus enim ignis est, consumens* 21 omnem pravitatem), quod nempe res pro eo ac naturæ sunt, præstet incolumes; vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, quod scilicet omnia contineatur : nihil quippe eum latere potest, omniumque inspector est. Sapientem dum dicimus, quod ita nuncupamus, ex sapientia quæ in mundo elucet, accipimus, uti magnus Basilus dixit primo capite libri Proverbiorum; prorsusque textus ille, *Dominus creavit me initium viarum suarum* 22, de sapientia sic in mundo elucente loquitur; quæ vix non vocem emittat, per ea quæ oculis conspicua sunt, factaque hæc Deo auctore loquatur. De hac enim etiam prophetæ quænam sit in quæstionem vertunt ac disputant, uti etiam eruditissimus Sirach ait : *Radix sapientiæ cui revelata est, et astutias ejus quis novit? Unus est sapiens, metuendus nimis, sedens super thronum suum; ipse creavit eam, et effudit illam super omnia opera sua* 23. Si potentiam ac virtutem eum dicimus, hoc significamus, esse nimirum eorum quæ facta sunt conservatorem, vimque qua hæc contineantur ac incolumia persistent, subministrare. Ac rursus, ex rerum conservatione Providentiam ipsum appellamus. *Deus enim rerum omnium curam gerit*, ut ait magnus Athanasius, libro III contra Arianos. Lucem vero dicimus, ut auctorem lucis, et ut animorum, ratione vitæque nitentium, splendorem. Nam si ignorantia et peccatum tenebræ dicuntur, plane sit ut scientia vitæque religiosi moribus instituta, lux sit. Nam et divinus Dionysius, quo loco divinam lucis occupationem exponit, *Bonum, inquit, quod omni luci eminet, lux nuncupatur, eo quod ignorantiam ac errorem fuget, mentisque oculos scientia impleat. Ego enim, inquit, lux veni in mundum* 27; et : *Lucerna*

B *inquit, lux veni in mundum* 27; et : *Lucerna* ratione ac quæ ejus expertis existat, vigor ac **D** Omnia itaque vocatur, velut omnium auctor; nec his tamen ejus essentia quid sit ostenditur. Sic enim ait Damascenus, *Ut auctor omnis essentiæ atque omnium quæ sunt, tum qui est seu ens, tum essentia dicitur*. Utque auctor omnis rationis ac sapientiæ, præditi que ratione ac sapientis, ratio dicitur utensque ratione, sapientiaque et sapiens, similiter etiam mens ac mente intelligens, vita ac vivens, potentia et potens; nec aliter de omnibus reliquis. Cum itaque ex iis nominibus quæ affirmandi ratione dicuntur, ejus minime ostendatur essentia; potiori longe ratione neque ex iis quæ per negationem feruntur. Nulla enim negatio ac inficiatio ullius rei quid est essentiamque significat; sed quid non est, cum rei amotio, non cujusquam positio sit. Cum enim essentiæ, aut principii autve

21 Deut. iv. 24. 22 Prov. viii. 22. 23 Eccli. i. 6. 24 Joan. xii. 46. 25 Psal. cxviii. 105. 26 Isa. xvi. 9. 27 Act. xvii. 28.

(22) De divin. nom. c. 4.

(25) Id. ibid. c. 6.

(24) Libr. i, c. 3.

temporis expertem, aut invisibilem aut incorruptibilem dicimus, hoc significamus, supra essentiam principiumque et tempus omnemque aspectum ac corruptionem esse; non quod non sit ac existat, velut id quod nusquam prorsus est aut existit; sed quod secundum excellentiam extra res omnes est, nec ulla est rerum, sed cunctis eminet. Simili quoque ratione, supra quam Deum dum dicimus, iis omnibus qui per gratiam dii sunt, eum superiorem significamus. Immobilem quoque, quod a nullo mobilis sit, sed potius ea ipse vi polleat, qua omnium motor existat. Incorporeum item, quod corpus non existat; nec non ingenitum (Græce ἀγένητον, quod increatum significat, dum uno v scribitur, genitum vero ex Patre, dum duplici), quod a nullo procreationis ortum, et ut esset, acceperit. I. finitum vero, quod nullum habeat terminum; nec humano ullo cogitatu comprehendatur.

Hactenus autem ex iis quæ affirmate dicuntur, convenientius sit Deum nominari. Affirmationes enim existentiam et quod est significant; negationes vero, privationem entisque absentiam. Porro nobilior meliusque quod ens est, eo quod non ens; existentiaque nihilo ac privatione. Nam et existentia atque ens ad bonum spectant; non ens vero et privatio, ad malum. Bonum enim ens est, entisque auctor et existentia: malum autem non ens, bonique et entis privatio.

Ac rursus, ex iis quæ affirmate dicuntur, convenientius a nobilioribus ac iis quæ ad ipsum magis accedant, nominabitur. Porro nobiliora illa existunt, quæ magis ipsum participant. Præstat igitur ab his eum nominare, solem, lucem, diem, vitam, ignem, spiritum, aquam, ut qui bonum vitale existat, quam tenebras ac noctem, aliaque dictis contraria. Nominatur enim Deus etiam nox ac tenebræ; quæ sunt quidem affirmantia, at quæ tunc excellentis negationis habeant. Deum enim tenebras vocamus, ob ejus occultam ignotamque essentiam; non quod Deus tenebræ sit, sed quod non sit lux, qualem nimirum oculis usurpamus, sed supra omnem lucem. Eodem autem modo rursus etiam lucem dicimus, ut non esse tenebras significemus, quales sunt quæ animo intelliguntur; qui nimirum hocce istis studeamus, ut quidquid in Deo cogitaverimus omnemque de eo mentis informationem ab ipso removeamus, velut qui essentia omni ac cogitatu superior sit. Haud raro vero etiam ex utrisque (affirmatione et negatione) ipsum nominamus, ut cum dicimus: *Superessentialis essentia, supra quam Deus Deitas, principium principio omni superius*; ut nimirum qua parte insciscando loquimur, esse Deum supra ea quæ sunt, eosque qui dii per gratiam vocantur, ac quodvis tandem dicamus principium, significemus; quo scilicet Deum his omnibus eminere intelligamus, nec divina naturæ majestatem ad corporalem ullum cogitatum animique informationem detrahimus; qua parte vero affirmate

Α οὐχ ὅτι μὴ ἔν ἐστιν, ὡς τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ἐν· ἀλλ' ὅτι πάντων τῶν ἔντων ὑπεροχικῶς ἐξήρηται, καὶ οὐδὲν τῶν ἔντων ἐστίν, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ πάντα. Ὡσαύτως καὶ ὑπέρθρον λέγοντες, ὑπὲρ πάντας τοὺς κατὰ χάριν θεοὺς δηλοῦμεν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀκίνητον, ὅτι οὐκ ἐστὶ κινήτος ὑπ' ἄλλου, κινήτικὸς δὲ μᾶλλον ἀπάντων· καὶ ἀσώματον, ὅτι οὐκ ἐστὶ σῶμα· καὶ ἀγένητον (25), ὁ δὲ ἰσοῦ τὸ ἀκτιστον δὲ ἐνδ' γραφόμενον· τὸ γεννηθὲν δὲ ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ, ὅτι οὐχ ὑπὸ τινος τὴν γένεσιν καὶ τὸ εἶναι εἰληφεί· καὶ ἀπειρον δὲ, ὅτι οὐκ ἔχει πέρασ, οὐδ' ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ περιλαμβάναται.

Β Τέως ἐκ τῶν καταφατικῶν προπωδέστερον τὴν Θεὸν ὀνομάζειν. Αἱ γὰρ καταφάσεις ὑπαρξίν καὶ ἐν δηλοῦσιν· αἱ δ' ἀποφάσεις στέρησιν καὶ μὴ ἐν. Τιμιώτερον δὲ καὶ βέλτιον τὸ ἐν τοῦ μὴ ὄντος· καὶ ἡ ὑπαρξις τῆς ἀνυπαρξίας καὶ στερήσεω· ἐπεὶ καὶ ἡ ὑπαρξις καὶ τὸ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀνήκει· τὸ δὲ μὴ ἐν καὶ ἡ στέρησις τῷ κακῷ. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ἐν καὶ ὄντος καὶ ὑπάρξεωσ αἰτιον· τὸ δὲ κακὸν μὴ ἐν καὶ ἀγαθοῦ καὶ ὄντος στέρησις.

Καὶ πάλιν ἐκ τῶν καταφατικῶν τοῖς τιμιωτέροις καὶ πλησιάζουσι αὐτῷ οικειοτέρως ὀνομασθήσεται. Τιμιώτερα δὲ τὰ μᾶλλον αὐτοῦ μετέχοντα. Βέλτιον οὖν τοῦτοισ αὐτὸν ὀνομάζειν, ἥλιον, φῶς, ἡμέραν, ζωὴν, πῦρ, πνεῦμα, ὕδωρ, ὡς ζωτικὸν ἀγαθὸν ὄντα, ἢ σκότος καὶ νύκτα, καὶ τᾶλλα τάναντία τοῖς εἰρημμένοις. Ὀνομάζεται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ νύξ καὶ σκότος, ἀ καταφατικᾶ μὲν εἰσι, δύναμιν δὲ ὑπεροχικῆ; ἀποφάσεωσ ἔχουσι. Σκότος γὰρ τὴν Θεὸν λέγομεν ἐν τὸ ἀπόκρυφον καὶ ἀγνωστον τῆς οὐσίας αὐτοῦ· οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς σκότος ἐστίν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐστὶ φῶς, οἷον τὸ ὁρώμενον δηλονότι, ἀλλ' ὑπὲρ ἅπαν φῶς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ φῶς πάλιν λέγομεν, ὅτι δηλονότι οὐκ ἐστὶ σκότος, οἷον τὸ νοούμενον· βουλιόμενοι· διὰ τούτων πᾶσαν ἦν ἀν ἐπὶ Θεοῦ φαντασθῶμεν φαντασίαν ἀποπέμπεσθαι, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ νόησιν ὄντος. Πολλάκις δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων, καταφάσεωσ καὶ ἀποφάσεωσ, αὐτὸν ὀνομάζομεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, Ἡ ὑπερουσίωσ οὐσία, ἢ ὑπέρθρωσ θεότησ, ἢ ὑπεράρχιωσ ἀρχή· ἵνα διὰ μὲν τοῦ μέρουσ τῆσ ἀποφάσεωσ ὑπὲρ τὰ ὄντα καὶ τοὺσ κατὰ χάριν θεοὺσ καὶ τὴν ἀρχὴν, ὅπωσαν ἀν ἡμεῖ; εἴπομεν, δηλώσωμεν εἶναι· ὡσ ἀν ὑπέρτερον τούτων πάντων αὐτὸν ἐνοοῦμεν, καὶ μὴ τὸ μεγαλύτερον τῆσ θείασ φύσεωσ εἰσ τινα κατασπῶμεν σωματικὴν φαντασίαν· διὰ δὲ τοῦ μέρουσ τῆσ καταφάσεωσ ἀληθῆσ οὐσίαν, καὶ ἀληθῆσ Θεὸν καὶ ἀληθινὴν ἀρχὴν αὐτὸν καταλαμβάνωμεν, καὶ πᾶσαν στέρησιν ἀτελοῦσ νοήσεωσ ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρῶμεν. Ὅθεν εἰ καὶ ὁ μὲν Δαμασκηνὸσ τῇ καταφατικῇ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ εἴθε-

(25) *Ingenitus*. Sic et Gregorius et Damascenus, etsi nec ipsi alii que istud observant.

και θεολογια, ο δε θεος Διονυσιος τη αποφατικη, Α και κατα τουτο διαφωνειν αλληλοις δοκουσιν, αλλα κατα ταυτην την εννοιαν τοις ορθως ορωσι και σφδρι συμφωνουσιν.

us affirmanti theologiae in Deo magis tribuat, divinus vero Dionysius neganti, eaque ratione videatur inter se dissentire, sensu tamen jam explicato, recte dispicientibus vult etiam consentire competuntur.

Ὅπερ οὖν ἐλέγαμεν, ἀνόνημος μὲν ἐστὶν ὁ θεός· κατὰ τὴν οὐσίαν, πολυώνυμος δὲ κατὰ τὰς ἐνεργείας. Τὸ γὰρ θεῖον, ὃ τί ποτ' ἐστὶν ἴκαίνο, ἐν μὲν τῇ φύσει, ταῖς ἐνεργείαις δὲ ποικίλον. Ἐπεὶ γὰρ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ὁ θεός καθορίζεται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πολλὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ διάφορα, εἰκότως καὶ πολλοὺς ὀνόμασιν αὐτὸν ὀνομάζομεν ὡς αἰκίον. Τὴν γὰρ τῶν ὀνομάτων ὕλην ἀπ' αὐτῶν ἔλαβον, κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον, ὃς φησὶ, Τὰ ἐν τῷ καρτεῖ ἐνθεωρούμενα θάματα τῶν θεολογικῶν ὀνομάτων τὴν ὕλην διδάσκει, δι' ἧν σοφῶν, δυνατῶν, ἀγίων, ἀγαθῶν, μακάριον, ἀδίδιον, κριτικῶν, σωτήρια, καὶ τὰ σοφώτα κατονομάζομεν. Τὰ τῶν ὀνομάτων καὶ νοήματα πᾶ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἡμετέροις διανοίας συλλαγηγόμενα κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, πολλὰ καὶ διάφορα ὄντα, πᾶ μὲν ἀρρηκτικῶς προφερόμενα, τὰ δὲ θηλικῶς, πᾶ δὲ αὐδετέρως, τοῦ μεγαλειότης φύσεως εἰσὶν ἰσοδυναμικά, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἐν τρίτῳ τῶν Ἀρετικῶν, καὶ εἰς αὐτὸν ἡμῖν ὑποσημαίνουσι θεῖον, καὶ εἰς ἐπίνοιαν ἡμᾶς αὐτοῦ ἔδουσιν, εἰς ἕν τι τῆς ἀληθείας ἰνδαλα, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος (36)· οὐκ ἀνυπακούμενος διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων προφορὰν καὶ τὴν τῆς διανοίας ἀσθένειαν ἢ ἀβρίαν ἢ θῆλυ λέγειν ἐκεῖ· ἀλλὰ πᾶσαν κληρίαν καὶ πᾶσαν ἀσθένειαν τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ συμβαινύσασιν παντελῶς ἀπελαύνοντας· ὅπερ ἐστὶ μὲν καὶ ἀναγκαῖον.

scipiam illis intelligimus: sed omnem cogitatum: atque id vero necesse ut faciamus.

ἀλλάσκει δὲ πάλιν καὶ ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος ἐν μὲν τῷ πρὸς Εὐστάθιον (37) ὅτι τὰ θεοπροπηκόμενα καὶ ὀνόματα ἐγ' ἐν ὑπερλίαντον χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν· καὶ δευτέρῳ ἐν εἰκοσι ὀνόματα, ἐν ὅτι διὰ πᾶν τῶν σημανόμενον· καὶ θεῖον εἰρη, τῶν αὐτῶν ἐνδειξῶν, ὅτι καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων· ἐν δὲ τῷ κατ' Εὐνομίου πρώτῳ ἐρητικῶς αὐτῶν λέγει, Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν τοῖς περὶ θαντοῦ λόγοις τὴν φιλανθρωπίας τῆς θεότητος, καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ χάριν τοῖς ἀνθρώποις κατέβη, ἰδιώματι τριτοῖς περὶ θαντῶν θεωρουμένων· ἀπεστήματι ταύτην, θύρον θαντῶν λόγων καὶ εἰδῶν καὶ ἄρτων καὶ ἀμπελων καὶ ποταμῶν καὶ φῶς· οὐ πολυώνυμος

et verum principium ipsam comprehendamus, omnemque privationem imperfecti conceptus ac cogitatus ab eo removeamus. Unde quantum Damascenus affirmanti theologiae in Deo magis tribuat, divinus vero Dionysius neganti, eaque ratione videatur inter se dissentire, sensu tamen jam explicato, recte dispicientibus vult etiam consentire competuntur.

igitur, ut dicebamus, essentiae quidem ratione Deus inominabilis est: ad operationes autem ac virtutes quod attinet, multiplex nominibus est. Nam Nomen, id quod tandem est, unum notata est: verum operationibus ac virtutibus variis est. Ut enim auctor est divinus Apostolus: Deus per visibilia resque oculis subjectas, conspicitur²¹; cuiusque haec multa sint et diversa, merito etiam multis eam nominibus, quatenus auctor ac causa est, indigitamus. Teste enim beato Gregorio, ex illis nominum segetem trahimus. Aut enim: Quae in universo miracula conspiciuntur, theologorum nominum materiam ministrant; unde sapientem, potentem, sanctum, bonum, beatum, aeternum, iudicem, servatorem, et quae ejus generis sunt, cum sumamus. Nomina itaque sensaque, pro humanae mentis ratione et facultate ex operationibus ac virtutibus, cogitationibus nostris collecta, quae multa sint ac diversa, aliisque manserunt, feminine, atque alia neutro genere proferuntur, vim habent ostendendae maiestatis, ut auctor est magnus Basilius, Confutationum libro III, atque unum nobis Deum significant, ad ejusque notionem conceptum ducunt: ad unum scilicet exilite quoddam ac obscurius illius simulacrum et representationem, ut Gregorius Theologus loquitur: nec quidquam nominum illa prolatione, inestque ac intelligentiae imbecillitate, cogitur, ut vel masculinum vel omnemque maiestatem, quae rerum ortui ac

Docet vero cursum istam quoque magnus Basilius. libro quidem ad Eustathium: Divina sensa atque nomina, ad unum subjectum mentem manuducere; ac quaecunque dixeris nomina, id quod omnibus significatur, unum esse; sive Deum dixeris, eundem ostendisti, quem et nominibus reliquis. Priore vero, adversus Eunomium, sic discrete ait: Dominus noster Jesus Christus, cum de seipso verba faceret, et Veritatis in homines affectum ac Incarnationis gratiam subaperiret, quibusdam proprietatibus, quas in eo considerare possumus, eam significavit. Quoniam enim seipsum et vitam et pacem et vitam et pastorem et lucem nominavit²²; non quod multis nominibus praeditus sit; nec enim cuncta haec nomina

²¹ Rom. 1, 20. ²² Joas. 1, 7; xiv, 6; vi, 35; xv, 1; xi, 14; viii, 12.

(36) Orat. 36.
(37) Ἐν μὲν τῷ πρὸς Εὐστάθιον. Eustathius hic Medicus; non alienus a Basilio, alius ab Eustathio Sebasteno episcopo, in quem idem Basilius scripsit styliam, et ad subscribendam Fidem coegit. Existat eiusdem epistolae 78. Hic Calecas non totum

refert Basilius sententiam, sed ex illa sublegit, quantum sibi ac instituto satis putavit. Quod scripsit τῷ, λόγον referat; etsi epistolari forma scriptus libellus est, nec epistolae modum excedit, unde inter epistolas relatus est.

eadem inter se tendunt. Siquidem aliud lux, aliud A vitia, aliud via, aliud pastor significat, sed cum unum quiddam sit, quatenus subjecti rationem habet, unaque substantia et simplex omnique vacans compositione, alias aliter seipsum nominat, sibi ipse diversas appellationes subtili mentis cogitatu rationibusque inter se distinctas accommodans. Pro operationum enim effectorumque diversitate, atque ad ea quæ beneficio afficiuntur necessitudine, diversa quoque sibi nomina tribuit. Nam cum se mundi lumen dicit, partim inaccessam divinæ gloriæ majestatem hoc nomine significat, partim quod splendore scientiæ, eos qui mentis oculos depurgatos habent, illuminet. Vitem vero, quod omnes qui in eo perfidem radices egerunt, bonarum operationum fertilitate enuriant. Panem autem, quod partis animi attentis ratione convenientissimus cibus est, ejus vigorem continens, ac proprietatem servans incolumem, semperque a seipsa quod destitit sarcians, nec ad ægritudinem, quæ ex bruta animi affectione inolescit, prolabi sinens. Ita si quis singula nominum pertraciat, varias rationes ac conceptus possit invenire, quamvis unum secundum substantiam iis omnibus subjiciatur. De Deo, unum hoc comprehendere potest, ait Gregorius Theologus, quod infinitus est. Gregorius item Nyssenus : In eo quod comprehendere non potest, ejus cognitio est. Hæc enim ejus propriissima nota ac insigne, quod ejus natura, conceptu uni, propria quasi nota distinguente ac insigniente, superior est.

Id vero cum se ita habeat, si quis quærat, quomodo alioqui Scriptura dicat, vidisse Deum prophetas, cujusmodi est illud : Vidi Dominum Sabaoth, sedentem super solium excelsum et elevatum³⁸, et quæ sunt ejus generis ; non ideo sublata Dei infinitas est. Ait enim Gregorius Theologus in theologicis suis Orationibus : Etsi quis cognovit Deum, aut cognovisse Scriptura teste dicitur, cæcenus cognovisse censendus est, quatenus uberioris splendoris particeps sit, quam qui minus luminis divinitus accepit. Ita exsuperantia hæc, plena et omnibus numeris absoluta cognitio habita est, non ad rei ipsius veritatem, sed ad aliorum modulum et facultatem perpensa. Sed et prophetarum visa in eisdem spectra vocat, deque illis quæ iis conspecta sunt, universo fert sententiam : Ita et hæc, sive diurnum quoddam hoc spectrum, solis viris sanctis spectabile, sive minime fallax noctis visio : sive mentis impressio quædam et informatio, sic cum rebus futuris ac cum præsentibus versans : sive arcantum quoddam aliud prophetiæ genus, dicere nequeo. Novit hoc prophetarum Deus, et qui hisce modis afflantur. Cæterum neque hi, de quibus sermo, nec quisquam alius ejusdem generis atque ordinis,

³⁸ Isa. vi, 1.

(38) Orat. 34.

(39) Ibid.

τις ὄν· οὐ γὰρ πάντα τὰ ὀνόματα εἰς ταυτὸν ἀλλήλοισ φέροι· ἄλλο γὰρ τὸ σηματιόμενον φωτός, καὶ ἄλλο ἀμπέλου, ἄλλο ὄθου, καὶ ἄλλο ποιόμενος· ἀλλ' ἐν ὄν κατὰ τὸ ὑποκειμένον, καὶ μὴ ὀφεία καὶ ἀπλῆ καὶ ἀσύνητος, ἄλλοτε ἄλλως ταυτὸν ὀνομάζει, ταῖς ἐπινοαῖς διαφερούσας ἀλλήλων τὰς προσηγορίας μεταρροζόμενος. Κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰν καὶ τὴν πρὸς τὰ εὐεργετούμενα σχέσιν διάφορα ταυτῶ καὶ τὰ ὀνόματα τίθεται. Φῶς μὲν γὰρ ταυτὸν τοῦ κόσμου λέγει, τὸ τε ἀπρόσιτόν τῆς ἐκ θεότητος δόξης διασημαίων, καὶ ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως τοὺς κκαθαυμένους τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς καταναζών· ἀμπέλον δὲ, ὡς τοὺς ἐν αὐτῷ κατὰ πίστιν ἐβριζωμένους ἐκ' ἐργῶν ἀγαθῶν καρποφοροῖαις ἐκτρέφων· ὄθον δὲ, ὡς οὐκ ἐπιτάτη τροφή τοῦ λογικοῦ τυγχάνων, τῷ διακρατεῖν τὴν σύστασιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτῆς διασώζειν, καὶ ἀναπληρῶν αἰετὸν παρ' αὐτοῦ τὸ ἐνδόν, καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀλογίας ἐβριζομένην ἀβρωστίαν οὐκ ἐν ἀποφύεσθαι. Καὶ οὕτως ἄν τις τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἐφοδεύει, ποιικίλλας εἶθροὺς τὰς ἐπινοαίας, ἐνὸς ἐκάστου τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῖς αἰσῶν ὑποκειμένου. Τοῦτο τοῦ Θεοῦ καταληπτικόν μόνον, ἢ ἀπειρία, κατὰ τὸν ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριον (38)· καὶ ὡς ὁ Νύσσης φησὶν, Ἐν μόνῳ τῷ μὴ δύνασθαι καταληφθῆναι γινώσκειται. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἰδιαίτατον γνώρισμα, τὸ παντὸς χαρακτηριστικοῦ νοήματος ὀφηλοτέραν αὐτοῦ εἶναι τὴν φύσιν.

Τοῦτου δὲ οὕτως ἔχοντος, εἰ τις ἀποροῖ πῶς ἐτέρωθεν ἢ Γραφῆ λέγει ὅτι τὸν Θεὸν οἱ προφῆται εἶδον, κατὰ τὸ, εἶδον τὸν Κύριον Sabaoth, καθήμενον ἐπὶ ὀρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὴ δμοια τοῦτοις· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὸ ἀπειρον εἶναι τὸν Θεὸν ἀναιρεῖται. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς θεολογικαῖς αὐτοῦ λόγοις ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (39), Ὅτι εἰ καὶ ἐργῶ τις Θεὸν ἢ ἐγνωκῆναι μαμαρτύρηται, τοσοῦτον ἐργῶ, ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον ἐλλαμφθέντος φανῆναι φωτισιδέστερος· καὶ τὸ ὑπερῶλλον τέλειον ἐνομισθῆναι οὐ τῇ ἀληθείᾳ, τῇ δὲ τοῦ πησιου δυνάμει παραμετρούμενον, Ἄλλὰ καὶ τὴς τῶν προφητῶν θεωρίας φαντάσματα ἐν τοῦτοις λέγει, καὶ περὶ τῶν θεαθέντων καθολικῶς ἐκφέρει τὸν λόγον. Οὕτω καὶ ταῦτα, εἴτε φαντασία τις ἢ ἡμερικῆ, μόνους θεωρητῆ τοῖς ἀγίοις, εἴτε τυκτὸς ἀψευδῆς ὀφίς, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπου σις συγγνωμένη τοῖς μέλλουσιν ὡς παρούσιν, εἴτε τι ἄλλο προφητικῆς εἶδος ἀπόρητον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἀλλ' οἶδεν ὁ τῶν προφητῶν Θεός, καὶ οἱ ταῦτα ἐνεργοῦμενοι. Πλὴν οὐτε οὗτοι περὶ ὄν ὁ λόγος, οὐτε τις ἄλλος τῶν κατὰ τοῦτους ἔσται ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ (40), κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἔβη

(40) Ἔσται ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ. Bill. hoc solum notat : Verba sunt Jeremie, cap.

γορευσιν. Καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ δὲ φησιν, Οὐχ ὡς θεὸν εἶδεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἔβλεψεν. Καὶ ἐτι τήν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ μετὰ Μωσέως καὶ αὐτῆς παρὰ Θεοῦ γινώσιν καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἐξηγοῦμενος, Μικρὸν, φησὶ, διακύνθας, οὐ τὴν πρώτην καὶ ἀκήρατον εἶδον φύσιν, καὶ ἑαυτῇ, λέγω δὴ τῇ Τριάδι, γινωσκομένην· καὶ ὁση τοῦ πρώτου καταπετόματός εἶσω μένει, καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ συγκαλύπτεται· ἀλλ' ὁση τελευταία καὶ εἰς ἡμᾶς φθάνουσι· ἡ δὲ ἐστίν, ὡς ἐμὲ γινώσκουσιν, ἡ ἐν τοῖς κτίσμασι προβεβλημένη καὶ διοικουμένη μεγαλειότης· ἡ καὶ, ὡς ὁ θεὸς Δαβὶδ ὀνομάζει, μεγαλοπρέπεια. Ταῦτα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα, ἔσα μετ' ἐκείνου ἐκείνου γινώσκοντα. Τίνα δὲ ταῦτα τὰ γινωρισματα δηλῶν, ἐπήγαγεν, Ὡσπερ αἱ καθ' ὑδάτων ἄλλου σκιαὶ καὶ εἰκόνες, ταῖς σαθαῖς ὕψεσι παραδεικνύσκει τὸν ἥλιον, ἐπει μὴ αὐτὸν προσβλέπειν εἰς τὸ, τῷ ἀκραιφνεῖ τοῦ φωτός νικῶντα τὴν αἰσθησιν. Καὶ τὰ πάντα συμπεραίνων, φησὶν, Οὕτως οὖν θεολογήσεις, κἄν ἦς Μωδοῆς καὶ Φιλαῶ Θεός· κἄν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ κατὰ Πούλον φθάσῃς, καὶ ὑπὲρ ἐκείνου γένη ἀγγελικῆς στάσεως τε καὶ τάξεως ἡξιωμένος. Ὁ δὲ μέγας Βασιλεὺς ἐν τῷ κατ' Ἐϋνομίου πρώτῳ φησὶν, Ὅσα παρὰ τοῖς θεολόγοις περὶ οὐσίας Θεοῦ ἀναγεγράφθαι θεοκεί, τροπολογίαις τισὶν ἢ καὶ ἀλληγορίαις πρὸς ἑτέρας ἐννοίας οἱ λόγοι φέρουσι. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τοῖς περὶ Ἀκαταλήπτου λόγους οὐδὲ τοῦ; Σεραφίμ ὁράσκει τὸν Θεὸν ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὰς θεωρίας τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀπάσας συγκατάβασεις εἶναι διασαφεί. Ἑρμηνεύων δὲ καὶ τί ἐστι συγκατάβασις, ἐπάγει λέγων, Συγκατάβασις δὲ ἐστὶν ἕταν μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός (41) φαίνεται, ἀλλ' ὡς ὁ δυνάμενος αὐτὸν θεωρεῖν οἷός τε ἐστίν, οὕτως αὐτὸν δεικνύη, ἐπιμετρῶν τῇ τῶν ἐρώντων

A in Dei substantia et essentia stetit, ut Scriptura loquitur²⁴, nec Dei naturam aut vidit, aut aliis prodidit ac manifestavit. Quin et de Abrahamo sic ait: Non ut Deum vidit, sed ut hominem aluit. Præterea, quam ei ipse cum Mose præsentem vitam Deo cognitionem et videat et experiatur, enarrans: Aliquantum, inquit, prospiciens, non primam ac purissimam vidi naturam, sibi que ipsi, id est Trinitati notam, et quanta primo velo obtenditur, et a Cherubim obtegitur, verum quanta postrema est et ad nos perlingit. Ea autem est, ut quidem ipse cognitione assequor, majestas illa, sive etiam, ut divinus David appellat²⁵, magnificentia, quæ in rebus ab eo creatis productisque ac gubernatis elucet. Hæc enim Dei posteriora sunt, quæcumque post eum existunt, nobisque ipsius Numen declarant. Quænam vero sic declarantia, ejusque velut notæ existant, ut ostenderet, adjecit: Non secus videlicet ac solis in aquis umbræ ac simulacra, infirmis oculis solem repræsentant, quandoquidem eum obtueri non liceat, utpote lucis puritate sensum superantem. Cunctaque demum concludens, Ad hunc itaque modum, inquit, pro theologi munere de Deo disputabis, vel si Moses Denique Pharaonis extiteris²⁶, vel si ad tertium ipsum cælum, velut Paulus²⁷, evaseris, illoque superior effectus angelicam stationem atque ordinem nactus fueris. Magnus vero Basilius, libro 1 Adversus Eunomium, ait: Quæcumque apud theologos de Dei essentia conscripta videntur, tropologia quadam, seu etiam allegoria ad alias mentem sententias ac cogitationes avocant. Ad hæc etiam divinus Chrysostomus in iis orationibus, quas de Incomprehensibili habuit, nec a Seraphim quidem videri Deum astruit. Sed et prophetarum sanctorumque visiones omnes, συγκατάβασεις (nos condescensus dicamus, si ita liceat loqui, seu demittentis se Dei inclinationes) decla-

²⁴ Jerem. xliii, 18. ²⁵ Psal. viii, 2. ²⁶ Exod. vii, 1. ²⁷ II Cor. xii, 2.

23 : Τις ἔστι ἐν ὁμοιότητι Θεοῦ; Quod sane nimis defunctorium. Accipissa Gregorium eam vocem κατὰ πρόχειρον, primum obvio sensu, pro eo quod communius theologi ὁπόστασιν dicunt, liquet ex adjuncta voce, καὶ οὐσία. Longe tamen est a veritate Hebraica, quam latuisse τοῦ; 70 seniores, re sic perspicua, aut aliud voluisse reddere, quam textus ipse ferret, haud verisimile est. *וְיִשְׂרָאֵל יָדַע יְיָ* : Quis in secreto Domini. Syriac. Arab. : Quis interfuit secreto meo? Vulg. consilio. Voce ὁπόστασις et ὁποστάσις stallm seq. vers. 22, et 70, fundamentum voluerunt quod idem ac consilium est, quod scilicet consilium fundamentum actionum humanarum a verbo יָדַע fundavit, quod et sentiunt Rabini. Nihil ergo viri sapientissimi a reliquis sensu differunt, quem tamen ægre quis assequatur, nihil in Hebraicis versatus. Videantur notata Nobil. ad illum Jerem. xliii, 18 versiculum.

(41) Ὅταν μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός. Difficilis hæc Chrysostomi ahorumque Græcorum doctrina; quam et urget in beatis ipsis mentibus. Non videre scilicet veram et sinceram ejus essentiam, sed τὴν συγκατάβασιν, eam ejus inclinationem, qua se præ illarum facultatis modulo componit : ut si

divina essentia, nedum nobis mortalibus, sed et illis ἀπόστατος, *inaccessa*, ac quam inhabitat lucem, ut auctor est Apost. II Tim. vi : Ἴνα δὲ μάθης, ὅτι οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἁγίαις δυνάμεσιν ἐστὶν ἀπόστατος· *Ut non solum hominibus, sed et virtutibus supernis esse inaccessibleem noveris.* Ubi non satis apte interpretatur Theodorus Gaza, *incomprehensibilem*. Num satis ad mentem Chrys. quas nostri passim adhibent solutiones, non hujus loci aut operæ sit disquirere. Certum est, huic tantæ disputationi ansam dedisse Eunomæos, qui se Deum comprehendere, ac sic clare videre ac cognoscere, ac ipse seipsum, impudentissimi hominum dicerent, quos perinde exagitant Greg. in Orationibus de theologia, Basil. I. I. *Adversus Eunom.*, quibus confutandis nihil mirum videri sanctos Patres tantisper metam excessisse. Certe abhorreere videntur τὸ, μὴ ὡς ἐστὶν ὁ Θεός· et : Ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα αὐτὸν, καθὼς ἐγώ· *Similes eis erimus, quia videbimus eum, sicuti est (I Joan. iii, 2), et, non sicuti est.* Nec enim aliter velit Joannes visuros nos Deum, quam videant supernæ Potestates; cum magnum sit, ut sit mensura hominis, quæ est angeli, simulque et nos in cælis sicuti angeli Dei.

rant. Exponens vero etiam quidnam sit condescens-
sins, subjungit, dicens: *Est autem condescensus
cum apparet Deus, non sicuti est, sed cum se pro
ejus facultate, qui videre potest, sic seipsum exhibet,
videntium imbecilli atque commotiens, quod se spectan-
dum præbet.* In Veteri quoque Testamento, tan-
quam ex Dei persona dicitur: *Ego visiones multi-
plicavi, et in manibus prophetarum assimilatus
sum*⁴². Divinus autem Dionysius sic ait: *Quod si
etiam Clemens philosophus, quæ in rebus principa-
tum tenent, exemplaria ad aliquid dici sentit: pro-
greditur, quam tradit doctrinam, non ex propriis,
remque omnino experimentibus ac simplicibus verbis.
Sed ut concedamus hoc etiam recte dici, tamen*

*tibi ut ambules post ea, sed ut per horum certa
(omnium scilicet auctorem) quoad licet provehamur.*
Non igitur dicemus videri Deum secundum B
essentiam suam. Sic enim sancti rem amoluntur,
ut nec in symbolis naturalibus, quæ ex terreis
forte rebus, pro humani sensus ratione intelliga-
mus, ejus essentia comprehensionem admittant.
Tuum enim Gregorius Nyssenus ad illud: *Quæsi-
vi eum, et non inveni*⁴³, ejusmodi hærens sententia:
*Quinam etiam, inquit, inveniri possit, quem nulla
indiget earum rerum, quæ in notitiam veniunt?
Non forma, non color, non circumscriptio, non
quantitas, non locus, non figura, non comparatio,
non conjectura, non proportio; sed extra omnem
comprehensionis vim atque conatum semper inre-
nuntur? Tumque divinus Maximus, ejus quod est
quando et ubi et quomodo conceptum a Deo remo-
vet, quod humanæ mentis conjecturam omnem
excludit. Quod enim de rebus conjicimus, vel in eo
positum est, ut quomodo illæ se habeant intelliga-
mus; cujusmodi est, cum collatis utrinque ratio-
nibus, ac veluti subnecto catenæ, certe aliquid
concludimus, vel ubinam aliquid existat; ut: Ubi
fumus, ibi et ignis; aut in eo quod quis aliquid
fecerit; puta, Mulier hæc lactas, plane igitur pe-
perit. Si enim Deum, cum adhuc in carne mortales
sumus, pro nostri sensus modulo et ratione videre
non possumus, quænam erunt quæ in promissioni-*

A *ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως τὴν ἐπίδειξιν.* Καὶ ἐν τῇ
παλαιᾷ Γραφῇ ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγεται,
*Ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφη-
τῶν ἀμοιώωθην.* Ὁ δὲ θεὸς Διονύσιος οὕτω φησὶν (42),
*Εἰ δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἀξιῶ Κλήμης πρὸς τι
παραδείγματα λέγεσθαι, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀρχη-
τικώτερα· πρῶσι μὲν οὐ διὰ κυρίων καὶ παν-
τελῶν καὶ ἀπλῶν ὀνομάτων ὁ λόγος αὐτῷ. Σιγ-
χωροῦντας δὲ καὶ τοῦτο ὀρθῶς λέγεσθαι, τῆς
θεολογίας μνημονεύειν φασκούσης δι' ὅδ' παρ-
έδειξά σοι τοῦ κορυψοῦσθαι (43) ὁπίσω αὐτῶν·
ἀλλ' ἴνα διὰ τῆς τούτων ἀναλογικῆς γνώσεως
ἐπὶ τὴν πάντων αἰτίαν ὡς ὅλοι τε ἀναχθώμεν.*

*meminisse debemus theologiae, quæ ait: Non ostendi
quadam ratione notitiam, ad universorum causam*

Οὐ τοίνυν ἐροῦμεν τὸν Θεὸν ὁρᾶσθαι κατὰ τῆς
οὐσίας αὐτοῦ (44). Τοῦτο γὰρ τοσοῦτον οἱ Ἄγιοι
ἀπωθοῦνται, ὥστε οὐδ' ἐν συμβόλοις φυσικοῖς, ἀπερ-
ᾶν ἂν ἴσως ἐνοήσωμεν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνύλων
πραγμάτων, τὴν τῆς οὐσίας αὐτοῦ κατάληψιν πα-
ραδέχονται. Ὁ τε γὰρ θεὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης
ἐν τῷ, *Ἐξήγησα αὐτὸν καὶ τὴν εὐρέτην, τίς
τοιαύτης ἐνοίας ἀπόμνησις, Πῶς ἄν, φησὶν, εὐρε-
θῆναι, ὃν μὴ γινώσκουσιν οὐδὲν; οὐκ
εἶδος, οὐ χρῶμα, οὐ περιγραφή, οὐ κοσμία, οὐ
τόπος, οὐ σχῆμα, οὐ στοχασμός, οὐκ εἰκασμός,
οὐκ ἀναλογία· ἀλλὰ πάσης καταληπτικῆς ἐφ-
θου ἐξώτερον αἰεὶ εὐρισκόμενον;* Ὁσὶ θεὸς Μα-
ξίμος (45), τὴν τοῦ πότε καὶ τοῦ καὶ πῶς ἔνοιαν
ἐπὶ Θεοῦ ἀναίρει, ὅπερ ἀποπέμπει παντὸς εἰκασμοῦ
διάνοιαν· ἐπεὶ οὗτος ἢ ἐν τῷ πῶς· ἔχει συνίσταται,
ὁδὸν ἔστι τὸ λογίζεσθαι τὸ λογίζομενον, ἢ ἐν τῷ
ἔπου πάρεστιν, ὡς ἐθα καπνός, ἐπεὶ καὶ τῦρ· ἢ ἐν
τῷ, τί δίδρακεν, ὡς, ἦθε ἢ γυνὴ θηλάζει, τίποτεν
ἔρα. Εἰ γὰρ τὸν Θεὸν εἶναι ἐν σαρκὶ ὄντας οἱ ἄνθρω-
ποι οὐκ ὀρῶσιν ἀναλόγως ἑαυτοῖς, τίνα ἔστι τὰ
ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ τὰ ἀποκείμενα τοῖς ἁγίοις,
περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος λέγει, *Καὶ οὗτοι πάντες μαρ-
τυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν
ἐπαγγελίαν, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι
προβλεψάμενον, ἴνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελευ-*

⁴² Osee xii, 10. ⁴³ Casm. iii, 1.

(42) *De divin. nom.*, c. 5, p. 228 Lanselii.

(43) *Ὁδὸν παρέδειξά σοι τοῦ κορυψοῦσθαι.* Πᾶς
infert Dionysius ex eo, quod solum scriptum est:
*Ὁρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δεδειγμένον
σοι ἐν τῷ ὄρει.* *Vade, facies secundum exemplar,
quod tibi ostensum est in monte.* Quod enim unum
hoc expressit Scriptura, unum finem intelligi vo-
luit sic ostensorum exemplarium; artis scilicet
imitationem, non diviniorem aliquem cultum, si
exemplaria intelligamus, non ipsas divinas volun-
tates ac decreta, verè ipsa adoranda, quæ sint ipse
Deus; sed principaliora creata, sive spiritualia sive
sensilia, quomodo intellexit, quem refert, Clemens
Philosophus. Ait Pachim. quosdam exposuisse
Clementem Romanum, sed certe videbatur tantæ
sedis episcopus et apostolorum discipulus alio
nomine compellendus. Stromateum non potuit
citare, qui vel fuit longe illo antiquior, vel videri

D voluit.

(44) *Τὸν Θεὸν ὁρᾶσθαι κατὰ τὴν οὐσίαν
αὐτοῦ.* Videatur velle et Calecas, non videri ipsam
divinam essentiam, quod, nec ejus conceptum
ullum, qui vere illius conceptus sit, hocce pro
habeamus: abstrahente scilicet illa, ab iis omni-
bus, quibus convestitur quidquid pro hac vita in-
telligimus. Evincunt certe hæc, Deum majorem
esse nostro intellectu, nedum ut eum comprehen-
dat, uti hæc vocem stricte accipiunt nostras
theologi, sed ut etiam vere, quod quid est esse
ejus, intelligat atque videat: non Deo auferunt,
quin lumen suum impartiendo, claram ei sui no-
tiam, et ut est, cunctis rebus eminentes extraque
omnia, beatitudinis præmio præbere valeat.

(45) Sic sæpe Maximus, cui accidentia hæc rerum
creatarum sunt sine quibus non.

θῶσι· ἀηλοῦσι πρὸ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως (46). Καὶ πῶς δὲ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει καὶ, *Βλέπομεν γὰρ ὅτι ἐν ἐσθλατρῶ καὶ αἰνίγματι, τότε ὀφείμεθα πρόσκαιρον πρὸς πρόσκαιρον.* Καὶ ὁ θεὸς διωνύσιος (47), *Ἐξ' ὅσων τῶ σώματι σύνεσμεν, οὐ δυνατὸν ἡμῖν ἐπιλαμβάνει τὴν θεωρητικὴν ἀκτίνα* (48), *μὴ τῇ ποιικίᾳ τῶν ἱερῶν καταστασμάτων ἀναγωγικῶς περικεκυλυμμένην, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς προκοίᾳ πατρικῆ συμφῶς καὶ οὐκ εὐδῶς διεσκευασμένην.* Ὅπερ ἐπὶ τὸ σαφέστερον ὁ θεὸς διαρθρῶν Μάξιμος, *Δίχα τῶ πῶν, φησί, καὶ συμβόλων οὐ δυνατὸν ἡμῶς ἐν σαρκὶ διατεῖν κατοπεῦσαι τὰ ἄλλα καὶ δώματα.* Καὶ πῶς ὁ αὐτὸς πάλιν ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρηκῶν, *ὅτι πᾶσα γνῶσις τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀγαθή καὶ κατώτερη, πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος συγκρομένην στοιχειώδη ἐστὶ καὶ ὅσον χαρκτηρὸς ζῶντος εἰκὼν, ἥτις οὐκ ἔστι αἰσθητὸς ἀληθοῦς φανείας ζῶης τε καὶ γνῶσεως. Ἐτε γὰρ γνῶσεις, φησί, καύσονται, εἰτε προσητεία καταργηθήσονται κατὰ τὸν Ἀπόστολον δηλοῦντι λέγοντα, Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὰ ἐκ μέρους καταργηθήσονται.* simulacrum, quod vera apparente vita ac scientia, minime futurum sit. *Sive enim, inquit, scientiæ cœsabitur, sive prophetiæ evacuabitur;* uti nimirum auctor est Apostolus, dum ait : *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est* 42.

Πῶς οὖν ταῦτα πάντα φυλαχθήσονται, καὶ τὰ τοῖς ὄντοις πρόσκαιρον εἰρημῶν, εἰ τις τὸν θεὸν λέγει κατὰ τὴν οὐσίαν ὁρᾶσθαι ; Εἰ δὲ τινα ταράττει τὸ τοῦ θεοῦ ἔκδομα κείμενον ἐν ταῖς πῶν προφητῶν θεωρίαις καὶ τῶν ἑλλων ἀγίων, ὡς τὸ, *Ὁφθῆ Κύριος ὁ θεὸς τῶ Ἀβραάμ, καὶ, Ἐπερ ὁ θεὸς τῶ Μωϋσῆ ἐκ τῆς βέτου, καὶ ἄλλα, ἵνα μὴ καθέκαστον ἐριθμῶ· ἀλλ' ὁ θαυμαστὸς φησι Διονύσιος (49), Ἄλογον καὶ σκαιὸν εἶναι τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσιν.* Τοῦτο γὰρ τοῦ γλῶσσης τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· οἱ γὰρ εἰπερ ἐβούλοντο μὴ ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, οὐδὲν ἐκώλυσε τὸν Χριστὸν Υἱὸν θεοῦ ὁμολογῶντας, Χριστιανούς μὲθ' ἡμῶν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· οἷς πάντως ὁμοιωθησόμεθα καὶ ἡμεῖς, εἰ τοῦτον τὸν τρόπον τὰς

Abus bona sanctis reposita sunt, de quibus ait Apostolus : *Et hi omnes testimonium per fidem promeriti, non acciperunt promissionem, Deo de nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur* 41 ; ante scilicet futuram in integrum restitutionem. Quoniam autem modo idem Apostolus ait : *Videte quæ in speculo et ænigmati, Inscque visum facio ad faciem* 42. Beatus quoque Dionysius : *Quandiu versamur in corpore, non aliter posse deificum radium nobis illucere, quam arcuorum velaminum varietate ad mentes sursum evehendas oblectam, paternaque in nos cura, per nos nobis familiares, naturali quodam convenientia ac necessitudine coaptatum.* Idque clarius distinguens exponensque divinus Maximus : *Abque figuris, inquit, ac symbolis fieri non potest, ut qui in carne versamur, quæ imperceptibilia sunt et incorporea intueamur.* Id vero quoniam modo contingat, idem rursus docuit quasi ex Apostolo, nempe omnium sæculi hujus scientiam, quantumvis sublimis ac celsa sit, si cum ævi futuri scientia conferatur, elementarem esse, ac veluti viventis personæ

Quoniam igitur modo cuncta hæc copulabunt, ac quæ superioribus sanctis dicta sunt, si quis Deum secundum essentiam dicat videri ? Sin autem aliquem turbat, quod in prophetarum aliorumque sanctorum visionibus Dei nomen exstat, ut est illud : *Apparuit Dominus Deus Abraham.* Et : *Dixit Dominus Moysi de rubo,* aliaque, ne singula quæque percenseam. Verum sit admirabilis Dionysius : *Aversum a ratione stupidique animi esse, non eorum quæ dicuntur vim finemque attendere, sed vocibus animum præclive adhibere,* Quippe Judæarum hoc crimen est. Si enim non vocibus, sed rerum seorsum attendere animum libuisset, quin et ipsi Christum Dei Filium constiendo, una nobiscum Christiani essent ac audirent, nihil quidquam obstaret ; quibus plana nos etiam similes efficiemur, si Scripturas

42 Hebr. xi, 39. 41 I Cor. xiii, 12. 42 I Cor. xiii, 7.

(46) *Ἀπὸ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως.* Verum id quidem, de perfecta omnino consummatione, quando reparati corporibus, Sancti simul beandi sunt. Potuit tamen non sic intelligere Calceas, sed quod ante diem iudicii animæ non donentur ipso Dei conspectu, aliaque aliis priores, quæ plurimum fuit opinio ante Bened. XII definitionem, quæ ipsum latere potuit, vel si paulo recentior fuit, Græcum scilicet hominem, inque Græcis quam Latinis auctoribus versatorem ; ac vel maxime, quod Romanorum antistitem dogmatica decreta, necdum in plenario concilio probata, non admodum Græcos fatigent, et qui Romanæ diœcesis non censeantur.

(47) *De caelst. Hierarchia, c. 1.*
 (48) *Τὴν θεωρητικὴν ἀκτίνα.* Reliqui constanter θεωρητικῶν εἰσι utraque vox apta sit. Potuit Calceas, quod si occurrit memoriæ, edere ; vel vocem θεωρητικῆν tantisper notiori vocis exponere ; quæ ipsa Dionysio familiaris est· cui divinæ Chri-

sti operationes, θεωρητικῆς sunt ; ac sacris operans, θεωρητικῶν. Vocat ergo θεωρητικὴν ἀκτίνα, radium quo ad divina provehitur ac quasi deificamur ; qui est ipse θεωρητικὴ ἀκτίνα, quasi deitatis auctor et origo seu principium radius ; eodem sensu quo exposita, n. 1, vox ἀρχθεός. Lancel. *divinus vertit ; Cord. divino principalis ;* quæ vox turgentior est, quam satis rem explicet. Pachym. perinde simplicius, τὴν θεῶν ἀκτίνα· sicque non raro aptius reddantur compositæ Dionysii voces, simplicibus quam affectatione nimia, ac Latinis auribus duriore expressione, compositis.

(49) *Ἄλογον καὶ σκαιὸν εἶναι. De divin. nom., c. 4, Lancel. et Cord. Alienum a ratione et absurdum.* Mihi magis placet, quod tantis vocem σκαιὸς exponit Hesych. ut sit *morosi animi, indisciplinatis, stupidi* ; ac si quid ejusmodi est, quod personam afficiat, sic prave judicantem, non quod ad reul ipsam attineat.

hoc modo exponamus. Quin et illis deteriores videbimur, quo et Deum corpore concretum intelligemus, iisdemque ac corpus affectibus obnoxium existimabimus. Statim enim lex vetus a Deo data Mosi esse dicitur⁴³; hincque est cur a Deo conscripta nuncupetur. Apostolus tamen de illa dicit: *Si qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem*, et quæ sequuntur⁴⁴. Rursus, Scriptura idipsum de Moyse nobis enarravit, dum ait: *Et vocavit eum de rubo*⁴⁵. Atqui non Deus erat, qui inde vocavit, ut ex sacris doctoribus qui locum exposuerunt, liquido audire licet. Rursus etiam Deum Abrahamæ hospitio susceptum ait⁴⁶; quod tamen non Deus, sed angeli essent, docet divinus Paulus: *Hospitalitatis, inquit, nolite oblivisci; per hanc enim inscienter quidam angelos exceperunt hospitio*⁴⁷; quod sic loquitur, Abrahamum subinmuens; de quo etiam ait Gregorius Theologus: *Quid Abrahamum Dei convivam fecit?* Alibi vero dicit: *Non ut Deum vidit, sed ut hominem aluit*. Rursus quoque alio loco scribit: *Deum crucifixum, idque latronum medium*; quod si deitatis ratione dictum intelligamus, in quantam sermo blasphemiam vertetur? Sin autem ratione carnis assumptæ existimabimus, a vera intelligentia nihil abscedemus.⁴⁸

Ad hæc Manue ait Scriptura dixisse: *Perimus, mulier, Deum vidimus*⁴⁹; nempe Deum vocans, quod conspexerat, illique apparuerat signum. Ac rursus: *Deus stetit in cætu deorum, in medio autem deos dijudicabit*⁵⁰. Paulus item: *Siquidem sunt multi dii, uti etiam sunt*⁵¹. Mitto alia dicere, quæcumque Scriptura Deum divinasque apparitiones vocat, quæ sancti multifariam multisque modis dicta visaque informarunt; quæ omnia procul esse a divina essentia, et per angelos velut scenica quadam representatione exhibita, monstravit sanctus Dionysius, quaestionem solvens, de divinis apparitionibus, quæ immediate sunt; docensque sanctos omnes Patres, tum qui legem præcesserunt, tum qui seculi sunt, hoc nactos, ut per angelos ad Deum proveherentur.

Accedit quod et baptisma, Θεοφάνεια (ac si dicas divinam Deique apparitionem) vocamus; quod in eo Christus carne visus sit; et Spiritus sanctus descendisse dicatur, quanquam tunc in specie columbæ, ad Christi dispensationem implendam, ex aereo corpore ex tempore formatæ, visus sit, uti sancti tradunt, ac præcipue Augustinus in lib. *De*

Γραφῆς ἐκλαμβάνομεν. Μᾶλλον δὲ καὶ χεῖρους αὐτῶν φανούµεθα, παρόσον καὶ σωματικῶν τὸν Θεὸν ἐνοήσοµεν, καὶ τὰ τοῦ σώµατος εἰρησώµεθα πάσχειν. Αὐτίκα γὰρ ὁ μὲν παλαιὸς νόμος παρὰ Θεοῦ δεδῶσθαι λέγεται τῷ Μωσεί, καὶ θεόγραφος διὰ τοῦτο προσεῖρηται· ὁ δ' Ἀπόστολος, περὶ αὐτοῦ φησιν, *Εἰ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος; καὶ πᾶσα παράδοσις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἐνδικὸν µισθαποδοσίαν*, κ. τ. ε. Πάλιν ἡ Γραφή τοῦτ' αὐτὴ περὶ τοῦ Μωυσεῖος ἡµῖν ἐξηγήσατο, *Καὶ ἐκάλεσον αὐτὸν εἰποῦσα, Κύριος ἐκ τῆς βάτου*· καίτοι οὐ Θεὸς ἦν ὁ καλέσας αὐτὸν ἐκ ἐκείνης τῆς βάτου, ἀλλ' ἀγγελος, ὡς ἔστιν ἀκούειν τῶν ἐξηγουμένων ταῦτα ἱερῶν διδασκάλων. Κοι πάλιν τῷ Ἀβραάμ τὸν Θεὸν ἐπιξενωθῆναι φησιν· ὅτι δὲ οὐ Θεὸς ἦν, ἀλλ' ἀγγελοι, ὁ θεὸς Παῦλος διδάσκει, *Μέμνησθε* (50). λέγων, *Ἐἰς φιλοξενίας διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ἔστ' ἴσαντες ἀγγέλους*· τὸν Ἀβραάμ αἰνιτιτόµενος διὰ τοῦτο· περὶ οὗ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριός φησι, *Τὴν Ἀβραάμ Θεοῦ πεποιήκεν ἐστιάτορα*; Ἀλλοῦ δὲ λέγει, *Ὅχι ὡς Θεὸν εἶδεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἔθρεψεν*. Καὶ πάλιν ἐτέρωσι γράφει, *Θεὸν σταυρούµενον* (51), καὶ τοῦτον μετὰ λησιῶν· ὅπερ εἰ κατὰ τὴν θεότητα ἐνοήσοµεν, εἰς πολλὴν δυσφηµιανὸς λόγος ἔσται. Διὰ δὲ τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα τοῦτο εἰρηθεῖ νομίζοντες, τῆς ἀληθοῦς διανοίας οὐκ ἀφιστάµεθα.

Ἐτι τὸν Μανωὴ φησιν εἰπεῖν ἡ Γραφή, *Ἀπολόλαµεν, ὡ γύναι· Θεὸν ἐώρακαµεν*· τὸ φανὸν αὐτῷ σύµβολον Θεὸν ὀνομάσας. Καὶ πάλιν, *Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοῦ διακρινεῖ*. Καὶ ὁ Παῦλος, *Εἰ γὰρ εἰσι πολλοὶ θεοὶ, ὡς περ οὖν καὶ εἰσι*. Ἐὼ λέγειν τᾶλλα ὅσα Θεὸν καὶ θεοφανείας ἡ Γραφή καλεῖ, τὰ τοῖς ἀγίοις πολυµερῶς καὶ πολυτρόπως λαληθέντα καθ' φαντασθέντα, ἃ πάντα πόρρω εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ἀγγέλων δραµατοουργεῖσθαι ὁ ἅγιος Διονύσιος; (52) ἀπέδειξε, λύων τὴν περὶ τῶν ἀµέσων θεοφανείων ἀπορίαν, καὶ διδάσκων τοὺς πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον πάντας θεοῦ ἡµῶν Πατέρας δι' ἀγγέλων εἰς Θεὸν ἀνάγεσθαι.

Πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ βάπτισµα θεοφάνεια καλούµεν, ὅτι ἐν τούτῳ σαρκί τε ὁ Χριστὸς ἐώρατο, καὶ τὸ Πνεῦµα τὸ ἅγιόν φαιεν καταπτῆναι, καίτοι τὴν φανὸν ἐν εἰδει περιστερᾶς πρὸς τὴν χρεῖαν τῆς Χριστοῦ οἰκονοµίας, ἐκ τοῦ ἀερίου σώµατος σχεδιασθείσης, ὡς οἱ ἅγιοι φασί, καὶ µάλιστα ὁ Αὐγουστίνος ἐν τῷ περὶ Τριᾶδος βιβλίῳ· καὶ τῇ ἀκουσθείσῃ φωνῇ

⁴³ Exod. xxxi. 18. ⁴⁴ Hebr. ii. 2. ⁴⁵ Exod. iii. 4; Act. vii. 35. ⁴⁶ Gen. xviii. 13. ⁴⁷ Hebr. xiii. 2. ⁴⁸ Judic. xiii. 22. ⁴⁹ Psal. lxxxi. 1. ⁵⁰ I Cor. viii. 5.

(50) *Μέμνησθε*. Apud Paulum est, *Mh ἐπιλανθάνεσθε*, ut et Vulg. *Nolite oblivisci*. Sicque scripserit Calecas festinante calamo, et ut memorizæ occurrebat.

(51) *Θεὸν σταυρούµενον*. Sic orat. 42: *Θεὸς σταυρούµενος*, quanquam locus hic citatus, aliunde acceptus: pauloque superius eadem orat. αἰµα

Θεοῦ καὶ πάθος dicit, *Dei sanguinem et passionem*; quem et bibendum et corpus manducandum statuit, si modo vitæ desiderio teneamur, nihil incredibile τοῖς περὶ σαρκὸς λόγοις· *sermionibus de carne*; quibus scilicet Christus, sic in cibum se daturum pollicitus, haud dubie et dedit.

(52) *De cæl. Hier.*, c. 4, § 2.

τὴν Πατέρα γνωσθῆναι λέγομεν. Ἄν οὖν τὰ πρὸ τοῦ A Trinitate; auditaque voce dicimus Patrem cogni-
 τῆναι καὶ μετὰ νόμον φανέντα τοῖς ἁγίοις Θεοῦ οὐ-
 σίαν εἰπωμεν, ἀναγκασθόμεθα καὶ τὰς ἀκουσθεῖ-
 σας αὐτοῖς φωνὰς ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγειν, ὥστε καὶ
 ὄργανα φωνητικὰ τοῦτω προσάπτειν ὅπερ ἄτοπον
 ἔμοῦ καὶ γελοῖον.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, οὐκ ἂν ὀρθῶς εἰποιμεν
 τὴν θεῖαν Γραφὴν ἢ τοὺς ἁγίους κυρίως τοῖς ὀνό-
 μασι ἐπι τούτων κεχρησθαι, ἀλλὰ μᾶλλον κατα-
 κρησθαι, καὶ ἀδιαφόρως τοῖς τύποις περιτιθέναι.
 τὰ ὀνόματα καὶ ἰδιώματα τῶν ἀτυπώτων καὶ ἀμορ-
 φῶτων, ὡς ἔχει τὸ τοῦ Παύλου, Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ
 Χριστός· καὶ ὁμωνύμως ταῦτα λέγειν, τοῖς τῶν
 εἰκονιζομένων ὀνόμασι τὰ εἰκονίζοντα καλοῦντας·
 ἢ δὴ πολλά καὶ διάφορα καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα
 ἐφάνησαν. Ὅμοιώματα γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν προ-
 φητῶν εὐρέθησαν· καὶ σύμβολα καὶ συγκαταβά-
 σεις καὶ γνωρίσματα οἱ ἅγιοι ἐξηγήσαντο, ὡς
 ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων δῆλον· ὁ δὲ Θεὸς τὸ διὰ πάντων
 ἐκπύμμενον καὶ εἰκονιζόμενον εἰς καὶ ὁ αὐτοῦ καὶ
 ἀμετάβλητός ἐστιν ἀεὶ ποτε. Τὸ δὲ τὸν Θεὸν τοῖς
 ἁγίοις ὀρθῶς διαγορεύειν οὐκ ἄλλο πάντως ἢ τὸ
 γνῶσιν αὐτοῦ εἰληφέναι περὶ αὐτοῦ βούλεται, κατὰ
 τὴν ὀρώτων ἀναλογίαν καὶ καθαρότητα, διὰ τῶν
 συμβολικῶν αὐτοῖς θεαθέντων· ἐπεὶ καὶ ἡ περὶ
 Θεοῦ γνῶσις καὶ νόησις ὄρασις λέγεται Θεοῦ· καὶ
 ὁ τὴν γνῶσιν ταύτην εἰληφὼς αὐτὸν ἑώρακέναι. Ὁ
 μὲν γὰρ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ (53)
 φησιν, Ὁ γεννητὸς τὸν Υἱὸν (τούτω γὰρ τὸ ἑωρα-
 κέναι) γενήθηκε τὸν Πατέρα· ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστο-
 μος (54), τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ μνηστῆρος, τοῦ
 Ἀπεκρίθη τοῖς Ἰουδαίοις καὶ εἶπεν, Οὐχ δε-
 τὸν Πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ,
 οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα, εἶρηκεν, Ὅρασιν
 ἐπαύθη τὴν γνῶσιν λέγει, ἦν δὴ γνῶσιν καὶ
 νόησιν, καὶ διὰ τῶν τοῦ Σωτῆρος θαυμάτων τοῖς
 ὄντι παροῦσι γεννησθαι διδάσκει. Λέγει γὰρ, Τίς
 δὲ ἔβλεπε οὐκ ἀνέβη εὐθὺς εἰς τὸ πλοῖον; Τὸ
 θαῦμα μᾶλλον ἐργάσασθαι βουλόμενος, καὶ τὴν
 θεότητα ἀνακαλύψαι αὐτοῦ γυνώσκοντος. Καὶ
 ταῦτα δὲ τὰ θαύματα δόξαν αὐτοῦ ὁ αὐτοῦ οὗτος
 λέγει ἐν τῇ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγήσει (55), Ταῦτα
 οὐκ ἔπαρτα, λέγων, συναγαγὼν ὁ Εὐαγγελιστῆς
 τὰ θαύματα, τὰ ἐν σώμασι, τὰ ἐν ψυχαῖς, τὰ
 ἐν τοῖς στοιχείοις· τὰ προστάγματα, τὰ δῶρα,
 τὰ ἀπόρρητα ἐκείνα καὶ τῶν οὐρανῶν ὑψηλό-
 τερα· τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, τὴν κειθῶ,
 τὰς μελλούσας ὑποσχέσεις, τὰ παθήματα αὐ-
 τοῦ, τὴν θαυμαστήν ταύτην καὶ ὑψηλὴν γέ-
 μουσαν δογματικὴν ἀφῆκε φωνὴν, λέγων, Ἐθεα-
 σάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς
 παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.
 Ὁ γὰρ διὰ τὰ θαύματα μόνον αὐτὸν θαυμάζο-
 μεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παθήματα· ὅλον ἐπειδὴ

Hæc vero cum se ita habeant, haud recte dica-
 mus, Scripturam sanctosque in his proprie vocibus
 usos, sed magis illis abusos, ac promiseue earum
 rerum nomina ac proprietates, quæ nullis figuris,
 nullaque forma representari possunt, figuris tri-
 buisse; cujusmodi est illud Pauli : *Petra autem
 erat Christus* 53, hæcque illos, communi nomine
 non eadem nominis ratione (ὁμωνύμως vocant, nos
 æquivoce) dicere; eorum scilicet nominibus, quæ
 simulacro representantur, representantia vocantes;
 quæ plane multa sunt ac diversa, aliasque aliter
 se habentia conspecta sunt. Simulacra enim in ma-
 nibus prophetarum exstiterunt 54; sanctique sym-
 bola seu signa, et condescensus (ut sic loquar, in-
 clinantis se nimirum majestatis demissiones) Indi-
 ciaque exposuerunt; ut liquet ex iis quæ sic expo-
 nendo eliderunt. Qui autem his omnibus figuratur
 ac simulacro representatur, unus idemque ac
 incommutabilis in sempiternum est. Quod autem
 Scriptura Deum sanctis apparuisse illisque conspec-
 tum esse refert, nihil prorsus aliud vult ac signifi-
 cat quam accepisse illos ejus notitiam ac cogniti-
 onem, pro suæ facultatis ac puritatis modo, per
 signa illa quæ sibi exhibita conspexerunt. Nam et
 quæ de Deo cognitio habetur, ac quod intelligitur,
 Dei visio nuncupatur; ac qui eam nactus est co-
 gnitionem, Deum vidisse perhibetur. Etenim ait
 Gregorius Theologus, *Orat. de Filio : Qui Filium
 cognovit, seu intellexit (hoc enim significat illud :
 Qui vidit) Patrem quoque cognovit seu intellexit.*
 Divus item Chrysostomus, quo loco evangelicæ
 hujus sententiæ meminit : *Respondit Judæis et
 dixit : « Non quia Patrem vidit quis, nisi qui ex
 Deo est, hic vidit Patrem »* 55; ait : *Visionem hoc loco
 cognitionem vocat, quam utique cognitionem seu
 notitiam, ex Salvatoris quoque miraculis, his qui
 tunc aderunt contigisse docet. Ait enim : Cur tæro
 non statim ascendit in naviculam? Nempe hoc sat-
 agens, ut miraculi magnitudinem auget, ac clari-
 tatem suam clarius manifestaret. Hæcque adeo mi-
 racula idem ipse ejus gloriam ac claritatem vocat,
 expositione sua in Joannem : His igitur omnibus,
 inquit, miraculis ab evangelista collectis, quæ in
 corporibus, quæ in animis, in elementis; præceptis
 donisque, arcanis illis cæloque altioribus, legibus,
 disciplina, suadendi vi, futurorum promissionibus,
 cruciatibus ejus ac tormentis, in admirandam hanc
 illam cælestisque doctrinæ plenam vocem erupit :*

53 I Cor. x, 4. 54 Osee xii, 20. 55 Joan. vi, 46.

(53) Orat. 36, quæ est II, de Filio.

(54) Hom. 34 in I ad Cor.

(55) Hom. 11 in Joan.

« *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* ⁵⁶. » Neque enim miraculorum gratia Christum duntaxat admiramur, sed et passionum ac cruciatuum, quod nempe cruci affixus ac verberibus cæsus, quod alapis acceptus, quod consputus, quod ab illis ipsis, in quos beneficia contulerat, in maxilla percussus. Nam et in his ipsis, quæ probri et ignominia plena esse videntur, illud idem rursus verbum merito proloquamur, quod et ipse rem gloriam appellavit. Sic quidem divinus Chrysostomus. Magnus autem Basilius: Ex eo, inquit, quod venti et mare obedierunt ei, deitatem illius cognoverunt. Etenim cognitio hæc cum perfectior fuerit, regnum cælorum a Gregorio existimatur. Etenim, *Orat. de constitutione episcoporum: Regnum Dei*, inquit, nihil aliud esse existimo, quam *ejus, quod purissimum ac perfectissimum est, adeptionem. Perfectissima porro rerum omnium est Dei cognitio. Verum eam, quandiu in terra versamur, partim teneamus, partim percipere studeamus, partim denique in futurum ævum reserremus. Oratione vero in lumina, futuram mercedem una cum præceptis suscipiendam ac credendam hortans: Eam lucem*, ait, *iis qui animo et mente purgati fuerint; hoc est Deum, sese cuique, pro ejus puritatis ratione, spectandum cognoscendumque præbentem, id quod regnum cælorum appellamus; iis contra, qui animi cæcitate laborant, tenebras esse, hoc est, abalienationem atque aversionem a Deo, pro hebetudinis ac cæcipientia modo, qua quisque in hæc vita affectus fuerit. Hanc porro Dei cognitionem sanctis repositam, quam a resurrectione speramus, unionem, vim omnem mentis excedentem, vocat sanctus Dionysius, per quam erit Deus omnia in omnibus* ⁵⁷, ut auctor est beatus Paulus. Verum et his postea: nunc vero liquidissime omnibus patet quod dicebamus, Dei nullum nomen esse, eundemque rursus multa nomina habere. Ejus quidem nullum nomen est, quod ad essentiam attinet; habet vero ac nominatur ex illis miraculis, quæ in universo elucet. Sic et Gregorius Nyssenus aiebat: *Quæ in universo miracula conspiciuntur, materiam præbent ut eum sapientem et justum, et quæ sunt ejusmodi, vocemus. Simili modo utrumque*

⁵⁶ Jan. i, 14. ⁵⁷ I Cor. xv, 28.

(56) Ἐλαβεν ἐπὶ κόρυθος κληγῆς. Sic emendato quod erat in Calceca editisque Chrys. κόρης. Non enim ἐπὶ κόρης, quod est papilla oculi, percussere dicimus, vel Dominus id passus legitur, sed ἐπὶ κόρυθος, in gena, pro quo Joannes βάπτισμα et βαπτίζειν dixit, quod minus Atticum est; volueritque Chrys. posita prius Evangelica voce, ipsa simpliciore, elegantiore hac exque usu Græci sermonis rem declarare. Unde et Lucas, qui purius Græce locutus est, sic expressit, Καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν, ἔτυπον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, percutiebant faciem ejus; nempe dando alapis. Thomas Magister, Th. ἐπὶ κόρυθος; πατάξει, dicit, τὴν γνάθον πλατῆρα πλῆξει χεῖρι. Atque ita Atticum esse, non item βάπτισμα δοῦναι. Sequentibus male Antonio habitus locus Chrysostomi. Tantis enim, quæ

προσηλώθη τῷ σταυρῷ καὶ ἐμαστιγώθη· ἐπειδὴ ἐβραπίσθη, ἐπειδὴ ἐνεκτύσθη, ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐπὶ κόρυθος κληγῆς (56) παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων αὐτῶν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσιν ἐπονειδιστοῖς εἶναι τὸ αὐτὸ πάλιν ῥῆμα ἄξιον ἐπιφθέρξασθαι· ἐκεῖ καὶ αὐτὸς δόξαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσε. Τὰυτα μὲν ὁ θεὸς Χρυσόστομος· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, Ἄπὸ τῶν ἀνέμων, φησὶ, καὶ τῆς θαλάσσης ὀπακωσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἄλλὰ μὴν ἡ γνῶσις αὐτῆ τέλειωτέρα καθισταμένη, βασιλεὺς οὐρανῶν Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ δοκεῖ. Καὶ γὰρ ἐν τῷ περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων (57). Ἠγοῦμαι, φησὶ, μὴ ἄλλο τι εἶναι βασιλεῖαν Θεοῦ ἢ τὸ τυχεῖν τοῦ καθαρωτάτου καὶ τελειωτάτου. Τελειωτάτου δὲ τῶν ὄντων γνῶσις Θεοῦ. Ἄλλὰ τὸ μὲν κενόχρωμα, τὸ δὲ καταλάβωμεν, ἕως ἄσμεν ὑπὲρ γῆς· τὸ δὲ ἐκείθεν τρυφισώμεθα. Ἐν ἐκ τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ (58), καὶ τὴν μέλλουσαν ἀναπόδοσιν μετὰ τῶν προστεταγμένων δεχέσθαι τὸν βεπτίζομενον παρικλυόμενος, Ταύτην εἶπω φησὶ φῶς τοῖς καθαθαμένοις εἶην διάδοιαν, τουτέστι Θεὸν ὀρώμενον τε καὶ γνωσκόμενον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· ὁ δὲ καὶ βασιλεῖαν οὐρανῶν ὀνομάζομεν· σκέψαι δὲ τοῖς τυφλώτεροις τὸ ἡγεμονικόν· τουτέστιν ἄλλοτρίωσιν Θεοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ὄντως ἁγίας ἀπακαίμενης μετὰ τὴν ἐπιζομένην ἀνάστασιν ὑπὲρ τοῦν ἔνωσην ὁ ἅγιος Διονύσιος (59) καλεῖ, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐστὶ πάντων αὐτοῖς, κατὰ τὴν μακάριον Παῦλον. Ἄλλὰ περὶ μὲν ταύτων ὕστερον· νῦν δὲ καθαρῶτατα διὰ πάντων γίνεσθαι ὅτι, ὡς περ ἐλέγομεν, καὶ ἀνώνομός ἐστιν ὁ θεός, καὶ πάλιν ὀνομάζεται· ἀνώνομος μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, ὀνομαζόμενος δὲ ἀπὸ τῶν ἐμφαινομένων τῷ παντὶ θαυμάτων. Οὕτω γὰρ ὁ Νύστης Γρηγόριος ἔλεγε, Τὰ ἐν τῷ παντὶ ἐνθεωρούμενα θαύματα τὴν ὀλίγη δίδωσι, δὲ ἦν σοφὸν καὶ δικαιοῦν, καὶ τὰ τοιαῦτα καλοῦμεν. Τὸν ὁμοιον τρόπον εἶπωμεν· ἂν ἐκάτερον ὀρθῶς, Ὅτι τὸν θεὸν οὐδεὶς κώποτε θεόεται, καὶ ὅτι πάλιν τὸν αὐτὸν καὶ προφῆται καὶ ἅγιοι εἶδον, κατ' ἕλλο δηλονότι καὶ ἄλλο· τὸ μὲν, διὰ τὸ μὴ εἶναι δυνατὸν τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν περιλα-

De ejus Græcis reddidi, sua hæc substituit: *Ipsius rursus verbum clarissimum apparuit, hoc Joannes gloriam appellavit. Dicas perὸ λόγου, de divino Verbo scribonem esse, eum sit ῥῆμα, referatque istam superiorem sententiam: Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre, quam et ja passionibus ait merito de Christo celebrari; ac inde probat, quod ὁ αὐτὸς (nempe λόγος ac Christus, ipse Unigenitus) tem, passionem suam, gloriam appellavit, ac claritatem, δόξαν. Sic enim Chrysost. exprimit, et eum eo alii, quod ait Dominus, Joan. xii et xiii: Venit homo ut clarificetur Filius hominis; continuo clarificabit eum, etc.*

(57) Orat. 29.

(58) Orat. 40. quæ est in sanctum baptismu.

(59) De divin. nom., c. 1, § 7.

δέν, καὶ ἐκ τοῦ παπερασμένω τὸ ἀπειρον καὶ ἀόριστον περιγραφεῖται· τὰ δὲ, διὰ τὴν γνῶσιν ἢ ἔσχατον ἐκείνου διὰ τῶν συμβόλων, κατὰ τὴν τῶν ἐρώσεων ἀναλογίαν, καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων εἰκασίαν καὶ φαντασίαν.

allorum, ob cognitiōnem quædam de illo per signa quædam, pro aspiciētiū ratione, earumque rerum quæ aspectu cernuntur conjectura ac informatione, habemus.

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τῆς μεταχῆς ἔστι λέγειν. Καὶ γὰρ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ. Ἐνοικήσω γάρ, φησὶν, ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπερικρατήσω· καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν περ' αὐτῶ ποιήσομεν. Ἄλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ θεότητος· τοῦτο γὰρ τῶν Μασσαλιανῶν ἔστιν ἡ αἵρεσις (60)· ἀλλ' ὡς φησὶν ἢ κατ' αὐτὸν γινόμενῃ ἐκείνου. Λέγει γάρ, *Εἰνασθε τις ἐκείνημα τοῦ Παρακλήτου, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς ἀδελφῶ ὁ Θεός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἢ θεότητος. Εἰ δὲ τινες ἐγένοντο Μασσαλιανοὶ φάσκοντες μετέχειν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, μεταβαλλοσῆς εἰς τι τῶν καταλλήλων αἰσῶν, καὶ ταύτη τὸν Θεὸν οὐκ εἶναι ἐλεγον ἐν αὐτοῖς, ἡμεῖς τὴν τοιαύτην δυσσέβειαν εἰς τὰς ἐκείνων κερφαλὰς ἀποτροπήσόμεθα. Καὶ γὰρ μᾶλλον τοῖς τοῦ ἁγίου Διονυσίου λόγους ἐπέμεναι, πῶν φησὶν τὸ τοῦ Θεοῦ κρῦψιον ἀνεκφάντως ἐκφαίνεσθαι, καὶ τὸ ἀμεθέτορον ἀμεδέκτως μετέχουσαι· καὶ τὸ ἀνεκφάνητον ἀνεκφροητήτως προῖναι καὶ πανταχοῦ γίνεσθαι, μένον ἐφ' αὐτοῦ, ἀλλῶν εἰς κωνορίαν καὶ μετουσίαν ἐμπιπῶν ταῖς ἀναλόγους ἐκδοσῶν φύσεσι γεομένων, οὐκ ἐκείνου μεταβάλλοντος.* Ἄλλως γὰρ ἀφροσύνῃ ὁ Θεὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἐφόσον μηδὲν ἐμποδὼν αὐτῶ κέφυμα γίνεσθαι, καὶ ἀλλως κατὰ πρόνοιαν, ὅταν πάντα πᾶσι γίνηται· καὶ ἀλλως κἀκεῖ ἐν οὐδενὶ τῶν ὄντων ἔστιν, ἐφ' ὅσον καθ' αὐτὸν μηδὲν τὸ σύνολον τῶν ὄντων ἔστι κατὰ τι.

ΚΕΦΑΛΑ Γ'.

Περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ὅς ἐστι Τριάς.

Τούτου τὸν ἕνα καὶ ἀληθῆ Θεόν, τὸν δημιουργὸν καὶ συνεχέα τοῦ παντός, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ αἰτίαν τοῦ συνίστασθαι ἕκαστον, πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀπὸ διανοίας ἀνθρωπίνης ἐκ τῶν κτισμάτων συλλογιστικῶς συνηγάγομεν, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως ἐλάβομεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῶν κτισμάτων διὰ τῆς αἰσθησεως τοῦτο λαβεῖν οὐδὲν ἦν δυνατόν, ἐδέχθη ἡμῖν τῆς τούτου παρὰ

recte dixerimus : Deum neminem vidisse unquam ; ac rursus, eundem et prophetas et sanctos vidisse, alia scilicet atque alia ratiōne ; alterum quidem, quod Dei natura comprehendere non possit, infinitaque et immensa majestas sub velamine continetur ; quædam, pro aspiciētiū ratione, earumque rerum quæ aspectu cernuntur conjectura ac informatione, habemus.

Idipsum de participatione dici potest. Nam et Dei sumus participes. Ait enim : *Inhabitabo in eis et inambulabo* . Et : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* . Sed non pro eo ac ille se natura habet ac deitate (hæc enim Massalianorum hæresis est), sed sicut ait, quæ in illos celebrata synodus est. Sic enim habet : *Fit adven-tus quidam ac præsentia Paracleti, Deusque in sanctis habitat ; non pro eo ac se natura ac deitate habet. Sin autem Massaliani quidam existerent, qui se Dei essentia participes esse dicerent, in eorum aliquid, quod pro eorum conveniens ratione sit, sese demutantis ; nos talem impietatem in illorum caput rejicimus. Potius enim sancti Dionysii sermones secuti dicimus, Dei occurrunt omne, ita ut non eluceat, elucere, et quod imparticipabile est, citra participationem participari ; quodque a se minime exeat, non exeundo procedere, ac cum in se maneat, ubique versari sui que omnibus præsentiam præstare ; cuius altis societatem ac participationem, quantum ex natura assequi liceat, ineuntibus, non quasi ipsa aliquid demutetur. Aliter enim Deus per naturam suam præsens est, quatenus nihil ipsi obstare habet ; aliterque ex providentiæ rationibus, cum omnia in omnibus fiat ; ac rursus aliter in nulla rerum est, quatenus ipse per seipsum existens, nulla prorsus rerum ulla ratione est.*

CAPUT III.

De Deo uno qui est Trinitas.

Unum hunc ac verum Deum, rerum universitatis conditorem ac qui eam conservet, bonorum fontem, ac quo auctore singula quæque constant, credimus ac confitemur, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Quod vero sic sentimus, non humana ratione ex creatis discurrendo collegimus, sed ex revelatione accepimus. Quia enim ex creatis sensus opera id nulla ratione capere poteramus, necessarium nobis fuit ut divina revelatione doceremur. Ipseque

60 Joan. 1, 18 ; Isa. vi, 1 seqq. 61 Levit. xvi, 12. 62 Joan. xiv, 23.

(60) Τοῦτο γὰρ τῶν Μασσαλιανῶν ἔστιν αἵρεσις. Antiqua hæc hæresis, inter monachos maxime, in joris specie sanctitatis orta, ab eis que aliis que temporibus locisque propagata ; quam sanctissimi episcopi strenue compresserunt, Lictorius Melitinen-sis, Valerianus et Amphilo-chius, quorum amborum suggestione in synod. Ephes. Act. VII, fuit dam-nata. Quam Calecas synodum refert, recentior est, quod sic Dionysianis nititur. Num ad Greg. Pala-mæ, illumque secuta tempora hæc spectent, quan-to recruduit illa hæresis inter solitarios, quibus

se ipse Palamas patronum exhibuit ? de quo vult, Leo Allat. *De consensu utriusque Ecclesiæ* ; ut et ejus *Diatribam de Symeonis scriptis* a me nuper editam ubi de Symeonis Xerolophi abbate, dicto *novo theologo*, disputat, ejusque erroris insinuat. Sed de illis plura nos ad superiorum Calece tra-ctatum, ac certiora, quod ejus vitæ non desit copia a discipulo summa cura ac diligentia scripta, quæ desiderata Leoni Allatio est. De Massalianis cum tanta Damascenus habeat, nihil eorum meminit quæ hic refert Calecas.

adeo Dei Filius unus e sancta Trinitate, quæ ejus A bonitas est, *Factus homo* (qua de re paulo inferius, ex sacris pariter Scripturis colligentes pro virili dicturi sumus) revelavit nobis Trinitatis mysterium, ne humana seducti doctrina, creaturas colamus. τῆ; Τριάδος μυστήριον, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διδασκαλίας πλανώμενοι, τοὺς κτίσματος λατρεύομεν.

Ac prius quidem per prophetas rei hujus veritatem obscurius indicavit, sapienti consilio ab idolorum cultu paulatim homines retrahens; deinde verò ipse per seipsum consone prioribus clare docuit: quod sane sic mirum extraque omnem usum, ut vim omnem mentis ratione utentis excedat. Etenim Unitatem in Trinitate credimus, et Trinitatem in Unitate; ac neque Unitas trium personarum confusionem ac velut concretionem conflaturamque inducit, nec personarum numerus *monados* (id est, essentialis) unitatem discernit: quin et unum est secundum essentialiam, et tria hypostaseon (id est, personarum) ratione. *Distinguitur enim unite, et distinctim connectitur*, ut ait Gregorius Theologus. Ac rursus: *Vix unum animo concepti, cum statim tribus circumfulgeo. Vix tria distinguere incipio, cum statim ad unum mentis intentiones fero*. Nam in hominibus quidem, qui tres homines sint, non unus sunt, nec rursus qui unus, tres existunt; in Deo autem, cum unum tria sunt, tum tria unum; quæ sane, uti dicebam, omnem mentis vim excedunt.

Hanc unionem ac distinctionem Dominus noster Jesus Christus tradidit, dicens: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* 61. Eo quidem quod ait, *in nomine* singulariter, unam essentialiam significavit (tres enim, qui duo sunt ac tria, singulari numero nunquam proferantur), quod vero addidit, *Patris et Filii et Spiritus sancti* tres hypostases (id est, personas) unius essentialis docuit. Cum autem alio loco dixit: *Ego et Pater unum sumus, unum quidem essentialis tribuit, illud vero, Ego et Pater, personis assignavit*. Magnus quoque Athanasius hanc theologiam secutus: *Ter*, inquit, *clamant* (*Sanctus*), *quod tres hypostases, semel vero Dominus*, *quod una Divinitas*. Hæc fidelibus abunde sufficiant. Hactenus qua homines nituntur, cognitio pervenit. Huc usque Cherubim pennis obtegan-

Hanc igitur secuti regulam, qua de Deo (qui sancta Trinitas est) loquimur, velutque in medio constituti, quæ sunt utrinque absurda evadimus. Qua nempe unam essentialiam seu substantiam constituntur, Arii eliminantes doctrinam, tres essentialias, Patrem et Filium et Spiritum sanctum asserentis, æt una cum nominibus etiam subjecta dividendis. Qua vero tres personas confitemur, Sabellii iidem

60 Matth. xxviii, 19.

(61) Greg. orat. 37, 39, 40.

(62) Athan., *De humana Christi natura*, t. I, Greg. orat., 42.

Θεοῦ ἀποκαλύψαι. Καὶ αὐτὸς ὁ εἰς τῆς Τριάδος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ἄνθρωπος διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα (περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον κατὰ τὸ δυνατὸν ἐροῦμεν, τὸν ἁμῶν τρόπον ἐκ τῶν ἁγίων ταῦτα Γραφῶν συλλέγοντες), ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὴν διδασκαλίαν πλανώμενοι, τοὺς κτίσματος λατρεύο-

Καὶ πρότερον μὲν περὶ τούτου διὰ τῶν προφητῶν ἤνθιστο, σοφῶς κατ' ὄλιγον ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας τοὺς ἀνθρώπους ἀφέλκων· εἶτα καὶ δι' αὐτοῦ συμφωνῶν τοῖς πρότερον καθαρῶς ἐδίδαξαν· ὁ δὲ Θεοῦ τὸν ἴστι παράδοξον, ὥστε πᾶσαν λογικὴν διάνοιαν ὑπερβαίνειν. Καὶ γὰρ Μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν Μονάδι πιστεύομεν· καὶ οὕτως ἡ Μονὰς τῆς οὐσίας σύγχυσις καὶ συναλοιφὴ τοῖς τρισὶ προσώποις ἐμποιεῖ, οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων διαιρεῖ τὴν τῆς Μονάδος, εἶτουν τὴν τῆς οὐσίας ἐνότητά· ἀλλὰ καὶ ἐν ἴστι κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ τρία κατὰ τὰς ὑποστάσεις. Διαιρεῖται γὰρ ἠνωμένως καὶ συνάπτεται διηρημένως, ὡς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Καὶ πάλιν. Οὐ φθάνω τὸ ἐν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλαμβάνομαι· οὐ φθάνω τὰ τρία διαλεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφέρομαι (61). Καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων, οἱ τρεῖς ἄνθρωποι οὐκ εἰσὶν εἰς· καὶ πάλιν ὁ εἰς οὐκ εἰσὶ τρεῖς· ἐκαὶ δὲ καὶ τὸ ἐν τρία, καὶ τὰ τρία ἐν ἄπερ, ὡς ἔφη, πάντα οὖν ὑπερβαίνειν.

Ταύτην τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν διάκρισιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παραδίδωκεν, εἰπὼν, εἰς ἡμεῖς παραδέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπὶ μὲν γὰρ εἰπεῖν, εἰς τὸ ὄνομα, ἐνικῶς, τὴν μίαν οὐσίαν ἐδήλωσεν (τρεῖς γὰρ δύο καὶ τρία ὄντα, οὐδέποτε ἐνικῶς προφέρεται)· ἀπὸ δὲ τοῦ προσθεῖναι, εἰς Πατὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸν τρισυπόστατον τῆς μιᾶς οὐσίας ἐδίδαξεν. Ἄλλαχθὺ δὲ εἰπὼν, εἰς ἡμεῖς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἔσμεν. τὸ μὲν εἰς τὴν οὐσίαν ἀπέδειξε, τὸ δὲ, εἰς ἡμεῖς καὶ ὁ Πατὴρ, εἰς τοὺς προσώπους. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ταύτῃ τῇ θεολογικῇ στοιχῶν (62), εἰς Τρεῖς, εἰς φησὶ, τὸ Ἅγιος, διὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· ἅπας δὲ τὸν Κύριος, διὰ τὴν μίαν θεότητα. Ἄρχει ταῦτα τοῖς πιστοῖς· ἴω; τούτων ἡ γνώσις ἐν ἀνθρώποις φθάνει· μέχρι τούτων τὰ Χερουβὶμ συγκαλύπτεται πτέρυξι.

Τούτω οὖν ἀκολουθοῦντες τῷ κανόνι περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ὡς περὶ ἐπι μεσότητος ἐστηκότες, τὰ ἐκατέρωθεν ἄτοπα ἐκφεύγομεν· διὰ μὲν τοῦ μίαν οὐσίαν ὁμολογεῖν, τὸ τοῦ Ἀρείου δόγμα ἀποβρίπτουτες, τρεῖς οὐσίας διαφόρους λέγοντες τὴν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνδιαίρουσιν καὶ τὰ ὑποκείμενα· διὰ δὲ τοῦ τρία πρόσωπα ὁμολογεῖν, τὸ δόγμα τοῦ Σαβελ-

ἄνω ἀποκρίματα, ὅς ἐν πρόσωπον ἔλεγε τὸν Θεόν· καὶ πρὸς μὲν ὡς Πατέρα φαίνεσθαι, πρὸς δὲ ὡς Υἱόν, πρὸς δὲ ὡς Πνεῦμα ἅγιον.

Ἔστι τοίνυν ὁ Θεὸς *μία οὐσία, πρόσωπα δὲ τρία*· τὸ μὲν Πατήρ, τὸ δὲ Υἱός, τὸ δὲ Πνεῦμα ἅγιον. Καὶ τὸν μὲν Πατέρα αἰτιον ὁμολογοῦμεν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος; (63)· τὸν δὲ Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα αἰτιατά. Ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ μὲν Υἱὸς γεννητῶς, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκπορευτῶς. Ὅθεν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος εἰς ἐν αἰτιον τὸν Πατέρα ἀναφερόμενων, Θεὸν ἓνα τὰ τρία φρονούμεν σὺν ἀλλήλοις νοοῦμεν, καὶ Θεὸν ἕνα καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατήρ Θεός ἐστι τέλειος καὶ ἀνελλιπής, καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως, καὶ τὸ Πνεῦμα τὴ ἅγιον ὠπτότης· καὶ οὐ μᾶλλον ἐστι Θεός ἢ ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος, ἢ ὁ Υἱὸς μᾶλλον Θεός τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Πνεύματος· ἢ τὸ Πνεῦμα μᾶλλον Θεός τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλ' ὅταν μίαν τῶν ὑποστάσεων ἐνοούμεν, τέλειον αὐτὴν Θεὸν καὶ τέλειαν οὐσίαν γινώσκωμεν καὶ ὅταν πάλιν τὰ τρία κατὰ διάνοιαν συνάψωμεν καὶ συναριθμήσωμεν, ἓνα τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ τέλειον τὴν οὐσίαν φανταζόμεθα, καὶ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς Θεὸς δηλοῦται, ὅταν λέγωμεν Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ὅταν τὸν Πατέρα λέγωμεν μόνον, ἢ τὸν Υἱόν, ἢ τὸ πανάντιον Πνεῦμα.

Ὅθι τοῦτο λέγω, ὅτι ὁ Πατήρ ἐστι καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· τοῦτο γὰρ Ἰουδαϊκόν ἐστι καὶ δόξα τοῦ Σαβαλλίου· ἀλλ' ὅτι ἐν ὁμοιοῦν τῶν θείων προσώπων τέλειος καὶ ἀνελλιπής ἐστι Θεὸς μηδὲν; C λοιπόμενον κατὰ τὴν οὐσίαν, τῆς μῆδος καὶ ὅλης καὶ πλείας θεότητος, ἕκαστος οὐκ ἐστι τῆς ὅλης θεότητος μέρος; μὲν ὁ Πατήρ, μέρος δὲ ὁ Υἱός, μέρος δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐδὲ γὰρ μέρος ἢ μέρος ὁ Θεὸς ἔχει· τὸ γὰρ μέρος ἑλλειπής. Πρὸς δὲ καὶ σύνθεσιν καὶ περιγραφὴν εἰσάγει· καὶ ἐν ὁμοιοῦν τῶν τριῶν ὅλον ἐστὶ. Καὶ γὰρ ὁ Πατήρ Θεὸς ὅλος, καὶ ὁ Υἱὸς Θεὸς ὅλος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Θεὸς ὅλος. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγομεν ὅτι ἢ ὅλη καὶ μία θεότης διαιρεῖται εἰς τὰ τρία πρόσωπα ταῦτα, ὡς περὶ τὸ γένος εἰς εἶδη, ἢ τὸ εἶδος εἰς άτομα, ἢ τὸ ὅλον εἰς μέρη. Οὐδὲ λέγομεν ὅτι μείζων ἢ πλείων ἐστὶ Θεός ὁ Πατήρ ἡμοῦ, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος· ἢ ὁ Πατήρ ἡμοῦ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος· ἢ ὁ Πατήρ μόνος τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος μόνου ἐστὶ μείζων ἢ πλείων ἢ ἐλάττω, καί τοι κατὰ τὰ πρόσωπα ἀριθμοῦ εἰσαγομένου· ἀλλ' ὁμολογοῦμεν ὅτι ὅλη ἢ ἀπὸ καὶ μία τέλεια τέλειος ἐν τέλειω Πατρὶ, καὶ ὅλη τέλεια τέλειος ἐν τέλειω

(63) *Αἰτιον Υἱοῦ καὶ Πνεύματος*. Loquitur Calecas, ipse Græcus Græco scribens, ac de fide informans, Græcæcum more, non explicando processionem Spiritus etiam a Filio, tanquam uno cum Patre principio, ac principio ex Patre principio, qui sit fons totius Trinitatis, ac proinde vere κατ' ἐξοχὴν αἰτιον, id est. *Auctor ac causa*, prout Græci ea voce utuntur. Vidend. Gregor. orat. 29, p. 490 et 23, 422 et 39, p. 650, ubi perinde Spiritum a Patre dicit procedere. οὐκ οὐτως, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· non Filii more; neque

A dogma respuentes, qui unam Deum personam dicebat; ac modo quidem ut Patrem, modo vero ut Filium, ac modo ut Spiritum sanctum sese exhibere.

Est igitur Deus una essentia, ac tres personæ; ex his, una Pater, una Filius, una Spiritus sanctus. Ac Patrem quidem, Filii ac Spiritus auctorem confitemur; Filium vero et Spiritum, qui ab auctore sint. Ex illo enim est, Filius quidem, gignendi ratione; Spiritus vero, processione. Quocirca, cum Filius et Spiritus ad unum auctorem (Patrem) referantur, Deum unum tres personas inter se conjunctas sentimus, Deumque singulas, si per se considerentur. Nam et Pater Deus perfectus est, nullo defectu laborans, Filiusque similiter, ac perinde Spiritus sanctus. Nec magis Deus est, vel Pater quam Filius vel quam Spiritus, vel Filius magis Deus, quam Pater aut Spiritus, aut denique Spiritus magis Deus, quam Pater aut Filius. Sed cum unam personarum intellexerimus, perfectum eam Deum ac essentiam perfectam cognoscimus; ac cum rursus tres personas animi cogitatione copulaverimus ac connumeraverimus, unum eundemque ac perfectum essentialiter Deum cogitamus; idemque ipse ac unus Deus significatur, cum dixerimus Pater, Filius et Spiritus sanctus, et cum solum Patrem dixerimus, aut Filium, aut sanctissimum Spiritum.

Non hoc dico, quod Pater et Filius sit et Spiritus sanctus (hoc enim Judaicum est, Sabellique opinio), sed quod una quævis divinarum personarum perfecte nulloque defectu Deus est, ita ut nihil desit, quod ad essentiam attinet, de una totaque ac perfecta deitate. Non enim totius deitatis pars quidem Pater, pars vero Filius, ac pars Spiritus sanctus. Nam Deus partem aut membrum non habet. Pars enim quid imperfectum est. Accedit etiam, quod ejus ratio compositionem ac circumscriptionem inducit: ac quod unaquæque trium personarum totum existit. Nam et Pater, Deus totus est; et Filius, Deus totus; et Spiritus sanctus, totus Deus. Idque causæ est, cur non dicamus, totam unam Deitatem in tres istas personas dividi velut genus in species, vel speciem in individua, vel tanquam totum in partes. Neque dicimus Patrem simul et Filium et Spiritum sanctum majorem esse aut pleniorum Deum, quam Filium aut Spiritum; vel Patrem simul et Filium, quam Spiritum, vel Patrem solum, Filium aut Spiritum solo, majorem esse vel pleniorum, autve minorem, quantumvis personarum ratione numerus ineatur; sed confitemur totam eandem unamque

enim generatione, sed processione. Ac mirum si Corderii ac Lanselii dicam adversus Maximum, ante annos 20 a me exsufflatam, vel Gregorius, vel meus Calecas evadant. Longe solidior Georgius Metochita gravissimus traditionis testis et assertor, qua sic expressam vel involutam mysterii Trinitatis fidem, nihil Ecclesiarum paci offecisse ostendit; cum alii aliorum fidem non ignorarent, donec Photius fovendæ tyrannidis occasionem inde arripuit: cujus pene extinctum schisma ac compræsum Michael Cerularius denuo suscitavit.

perfectam perfecte in perfecto Patre, totamque perfectam perfecte in perfecto Filio eandem, ac totam perfectam perfecte eandem in perfecto Spiritu sancto. Ac rursus, totum Spiritum sanctum in tota eadem, totumque Filium in tota eadem, ac totum Patrem in eadem tota. Rursusque, totam totum Patrem totamque totum Filium, et totam totum Spiritum sanctum. Ac rursus, totus in toto Filio et Spiritu sancto perfecte est Pater, totusque in toto Patre et Spiritu perfecte Filius, ac totus in Patre et Filio perfecte Spiritus sanctus. Una enim essentia est Patris et Filii et Spiritus sancti, cum neutrum sine altero sit, aut intelligatur.

Propterea ait Gregorius Theologus, *Orat. in Lumina: Unum aliquod trium animo informans, totum hoc esse existimo, plenoque mentis oculo, ejus magna pars diffugit. Non possum ejus comprehendere magnitudinem, ut ei quod deficitur, quod amplius est tribuam. Cum tria mentis consideratione contraxero, unam facem conspicio, lumen unum dividere seu committeri non valens. Etsi ergo Patrem Deum perfectum et increatum ferumque opificem dicimus, pariterque etiam Filium et Spiritum sanctum; non tamen tres deos, aut tres increatos, vel tres rerum opifices dicimus, ob unius essentiae unitatem, et quod Filius et Spiritus ad unum auctorem referantur, nempe Patrem. Quod igitur dicebamus, Deum unamquamque personam secundum se consideramus, ob consubstantialitatem; Deumque unum tres simul alias in aliis intellectas consistimus, ea scilicet ratione ut principatus unus conservetur; manente rursus ac incolumi sua cuique proprietate. Necesse enim est, ut et personales proprietates inconfusas ac immobiles constentur, Deumque unum in tribus personis adoremus, Patrem quidem, ut Patrem, Filiumque ut Filium, ac Spiritum sanctum ut Spiritum sanctum, quem admodum in eadem Oratione de his loquitur: *Nam alioqui quomodo proprietates fuerit, si moveatur exque alia in aliam mutetur?* Magnus quoque Basiliius in libro *De fide: Filium, inquit, ac Patrem dicit. Has mihi serva proprietates. Hoc itaque manens, quod est, Filius cuncta est quaecunque Pater, juxta Domini vocem, cum ait: «Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt».* Chrysostomus, quoque in quodam suorum Sermonum: *Proprietatem cum dico, Patrem, Patrem intellige; et Filium, Filium; et Spiritum sanctum, Spiritum sanctum.* Hæ enim proprietates inter se minime commutantur. Et enim Pater proprie vereque Pater est; et Filius, proprie vereque Filius; et Spiritus sanctus, proprie vereque Spiritus sanctus. Apud homines qui-*

α τῷ Υἱῷ ἢ αὐτῇ· καὶ ἅλη τελεία τελείως ἢ αὐτῇ ἐν τελείῳ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ πάλιν ἕλον ἐν Πνεύματι τὸ ἅγιον ἐν ἅλῃ τῇ αὐτῇ, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν ἅλῃ τῇ αὐτῇ, καὶ ὅλος ἐν ἅλῃ τῇ αὐτῇ ὁ Πατήρ. Καὶ πάλιν, ὅλη ὁλος ὁ Πατήρ, καὶ ἅλη ὁλος ὁ Υἱὸς, καὶ ἅλη ὅλον ἐν Πνεύματι τὸ ἅγιον. Καὶ πάλιν ὅλος ἐν ἅλῳ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι τελείως· ἐστὶν ὁ Πατήρ, καὶ ὅλος ἐν ἅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τελείως· ἐστὶν ὁ Υἱὸς, καὶ ὅλον ἐν ἅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τελείως· ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μία γὰρ οὐσία Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ὄντος τοῦ ἑτέρου χωρὶς ἑτέρου, ἢ νοουμένου.

Διὰ ταῦτ' αὖ φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ, «Ὅταν ἐν τι τῶν τριῶν (64) φαντασθῶ, τοῦτο νομίζω τὸ πᾶν, καὶ τὴν ὄψιν παλάσσωμαι, καὶ τὸ πλεῖον διεφύγην. Οὐκ ἔχω τὸ μέγεθος τοῦτου καταλαβεῖν, ἵνα δῶ τὸ πλεῖον τῷ λειπομένῳ. Ὅταν τὰ τρία συνέλῳ τῇ θεωρίᾳ, μίαν ἐρῶ λαμπάδα, οὐκ ἔχων διελεῖν ἢ μετῆσαι τὸ φῶς ἐνιζόμενον.» Ὅθεν εἰ καὶ Θεὸν τέλειον καὶ ἀκτίστον καὶ δημιουργὸν λέγομεν τὸν Πατέρα, ὡσπύτως καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλ' ὁμοῦ οὐ λέγομεν τρεῖς θεοὺς, οὐδὲ τρεῖς ἀκτίστους, οὐδὲ τρεῖς δημιουργοὺς, διὰ τὴν ἐνότητά τῆς μιᾶς οὐσίας, καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἰς ἐν αἷτιον ἀναφέρεσθαι, τὸν Πατέρα. Ὅπερ οὖν ἐλέγομεν, Θεὸν ἕνα καὶ τὸν ἕνα θεωροῦμεν διὰ τὴν ἁμορουσότητα, καὶ Θεὸν ἕνα τὰ εἶδη ὁμολογοῦμεν σὺν ἀλλήλοις νοούμενα διὰ τὴν μοναρχίαν, φυλασσομένης ἐκάστῳ πάλιν τῆς ιδιότητος. Δεῖ γὰρ καὶ τὰς ὑποστατικὰς ιδιότητας ἀσυγγύτους καὶ ἀμεταβλήτους ὁμολογεῖν, καὶ προσκυνεῖν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶ προσώποις, τὸν μὲν Πατέρα ὡς Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν ὡς Υἱὸν, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς Πνεῦμα ἅγιον, καθὼς ὁ αὐτὸς Θεολόγος ἐν τῷ αὐτῷ φησὶ περὶ τούτων· «Πῶς γὰρ ἀνιδιότης εἴη κινουμένη καὶ μετακίπτουσα;» πάλιν κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν. Καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν τῷ περὶ πίστεως, «Υἱὸν εἶπον,» φησὶ, «καὶ Πατέρα· φύλαστέ μοι ταύτας ιδιότητάς. Μένων οὖν ἐν τῷ εἶναι Υἱὸς ὁ Υἱὸς, πάντα ἐστὶν ὅσα ἐστὶν ὁ Πατήρ, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος, «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐγὼ ἐστὶ.» Καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐν τινι τῶν αὐτοῦ λόγων, «Ἰδιότητα γὰρ ὅταν εἴπω, τὸν Πατέρα Πατέρα νόησον, καὶ τὸν Υἱὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἅγιον.» Αὗται γὰρ αἱ ιδιότητάς· οὐκ ἀντιστρέφονται. Καὶ γὰρ ὁ Πατήρ κυριῶς καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Πατήρ· καὶ ὁ Υἱὸς κυριῶς καὶ ἀληθῶς Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κυριῶς καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις οὐδὲν κωλύει τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν· ἄλλου μὲν πατέρα δηλονότι, ἄλλου δὲ υἱὸν, ἐπειδὴ

** J. an. xvii, 15.

(64) Ὅταν ἐν τι τῶν τριῶν. Sumpta hæc ex alia Gregorii orat. quam citet Calecas, εἰς τὰ φῶτα, etsi illa jam non occurrit. Sicque etiam superioribus eidem obræpsit, ut quasi ex hac eadem orat. referret, quod ex alia retulisse deprehendi, et vero

annotavi. Adde quod non satis succurrente memoria, quandoque nonnulla verborum mutatio accidit: ut cum sequentibus (quæ ipsa vere ex orat. εἰς τὰ φῶτα) loco μένοι, est εἴη' eodem mensuris sensu.

κλήθῃ· ἔστι προσώπων· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κυρίως ἄ
ἐπ' ἀνθρώπων λέγεται· ἂν πατήρ καὶ ἀληθῆς πατρός
της δὲ τῆς ὕλης διαφορᾶς καὶ ἁλλεΐψεις καὶ
ποικιλίας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, ὃν Μονάδα καὶ Τριάδα
παρὰ τῆς πίστεως ἐδιδάχθημεν, καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἄλλο
πρόσωπον παραδέδοται εἶναι· ἕκαστὸν τὰ τρία ταῦτα
ἀδέμιτον μὴ τὸν μὲν ἀληθῶς καὶ κυρίως ὁμολογεῖν
καὶ Πατέρα, τὸν δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς καὶ Υἱὸν, τὸ
δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς Πνεῦμα ἅγιον.

Οὐ τοίνυν δεῖ τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν ἐκείνων
τριῶν προσώπων οὕτως ἐχούσης διὰ τὴν μίαν αἰ-
τίαν, καθάπερ εἶπομεν παρὰ τῆς καθολικῆς πίστεως
διδασθέντες, διάστασιν τινα μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος
ἀποστατοῦ νοήματος ἐπ' αὐτῶν ἔννοεῖν. Καὶ γάρ
ἔρπον ὁ Θεολόγος Γρηγόριος πρὸς τὸν αἰρετικὸν
ἀποπεινόμενος· (65)· « Φοβῆ οὐ τὴν γέννησιν, ἵνα μὴ
εἰ πάθῃ Θεός, ὁ μὴ πάσχων; ἐγὼ φοβοῦμαι τὴν
κτίαν, ἵνα μὴ Θεὸν ἀπολέσω διὰ τῆς ὕβρεως καὶ
τῆς ἀδίκου ταύτης καταταμῆς· ἢ τὸν Υἱὸν τέμνων
ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἢ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ
Πνεύματος. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ πρὸς
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γρηγόριον ἐπιστολῇ (66)· « Οὕτε
γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ καὶ ὢν ἐν τῷ Πατρὶ ἀποσηθῆ-
ναι δυνήσεται, οὕτε τοῦ Πνεύματος ποτε διαζευχθή-
σεται τοῦ ἰδίου ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. » Ἄλλ'
οὔτω τῶν προσώπων ἐνότητά δεῖ φυλάττειν ταῖς
τριῶν ὑποστάσεις, καὶ οὕτω προσήκει νοεῖν καὶ
πιστεύειν αὐτῶν ἐν αὐταῖς κατὰ τὸ ἐγγυροῦν τῇ
ἡμετέρῃ διανοίᾳ, ὡς τὴν μίαν οὐσίαν αὐτῶν πρὸς
ἑαυτὴν ἠνωμένῃ καὶ ἀτμητῶν. Ἡ γὰρ οὐσία τοῦ
Θεοῦ τὰ τρία πρόσωπα ταῦτά ἐστι· Μᾶλλον δὲ οὐδὲ
ἔνωσιν ἐν αὐτοῖς δεῖ λέγειν. Αὐτὰ γὰρ ἐστὶν ἡ ἔνω-
σις, τούτεστιν ἡ τῆς οὐσίας μονὰς καὶ ταυτοῦτης·
εἴτ' οὐν αὐτῇ οὐσία. Οὐδὲ γὰρ εἰ ἅγια αὐταὶ τρεῖς
ὑποστάσεις παρὰ τὴν οὐσίαν εἰσὶν, ἀλλ' αὐταὶ ἡ μία
ἐστὶν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπομεν. Διαφορὰν δὲ μό-
νην ἔχουσιν ἐν τούτῳ πρὸς ἄλληλα τὰ θεῖα πρόσωπα,
ὅτι τὸ μὲν ἐστὶν αἰτίον, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας· τού-
τεστιν ὁ μὲν Πατὴρ ἀναρχὸς καὶ ἀνάϊτος, ἀπ' οὐδε-
νὸς ἔχων τὸ εἶναι Πατὴρ, ὅπερ ἂν αὐτοῦ προεπινοη-
θεῖ· αἰτίος δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Τού-
των δὲ τῶν ἐκ τῆς αἰτίας ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ τοῦ αὐτοῦ
Πατρὸς γεννητὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πα-
τρὸς ἐκπορευτὸν, ἀλλ' οὐ γεννητὸν. Ἄλλος γὰρ οὗτος
τρόπος ὑπάρξεως, αὐτὸς ἀνέκφραστός τε καὶ ἀρρή-
τος. Ὅθεν ὁ μὲν Υἱὸς ὡς γεννώμενος, Πατέρα ἔχει
τὸν αἰτίον ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς ἐκείνον ὡς Υἱὸς ἀναφέ-
ρεται· ἐκεῖνος δὲ τούτου λέγεται Πατὴρ. Τὸ δὲ
Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, οὐ καθὼ Πα-
τὴρ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται (ἦν γὰρ ἂν οὕτω καὶ τὸ
Πνεῦμα Υἱὸς), ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ Πατρὸς
καὶ Προβολέως ὄντος. Διὸ καὶ πρὸς ἐκείνον ἀναφέ-
ρεται τὸ Πνεῦμα καθὼ πρόβλημα οὐ καθὼ Υἱὸς·
ἐκείνῳ· τε πρὸς τὸ Πνεῦμα πρόβλεψος τοῦ Πνεύμα-
τος λέγεται, οὐ Πατὴρ· « τὸ γὰρ Πνεῦμα, » κατὰ

dem nihil vetat, esse eundem et patrem et filium,
nempe alterius patrem, alterius filium, quod personarum
multitudo est; quo etiam fit, ut in hominibus
non proprie pater dici queat veraque paternitas, ob
materie diversas qualitates, defectusque ac varie-
tates. In Deo autem, quem Unitatem ac Trinitatem
ex fide edocti sumus, ac in quo nullam aliam per-
sonam præter illas traditione ulla accepimus, ne-
fas est alium non vere ac proprie semper Patrem
alium non proprie semper vereque Spiritum sau-

Cavendum igitur, cum trium illarum persona-
rum unitas sic se habeat, eo quod unus auctor
existat, quemadmodum diximus catholicæ fidei
freti doctrina, ne vel nudo cogitatu mentisque
figmento, ullam in eis divisionem ac separationem
intelligamus. Ait enim Gregorius Theologus, argu-
menti vim in hæreticum intendens: *Times de
generationem, ne quid patiatur, qui ab omni passione
immunis existit? Ego creaturam lineo, ne irrogata
injuria, injustaque hac conscissione Deum amittam*,
qui vel Filium a Patre, vel a Filio Spiritus scin-
dam substantiam. Magnus quoque Basilius, *Epi-*
stola ad Gregorium fratrem (66): *Neque enim*
qui semper in Patre est, avelli a Patre poterit, nec
unquam ab Spiritu sui substantia abjungetur, qui
in eo cuncta operatur. Verum sic personarum uni-
tatem tribus hypostasibus servare convenit, sicque
in illis, pro ingenii nostri facultate intelligenda ac
credenda sit, ut unicam essentiam sentiamus secum
ipsam unitam ac indivisam. Dei enim essentia
tres hæ personæ est. Quinimo, ne unio quidem
in eis dicenda est; sunt enim ipsæ unio, hoc est
essentiæ unitas et identitas; ipsa nimirum essentia.
Neque enim sanctæ hæ tres hypostases ac personæ
præter essentiam sunt, sed una Dei essentia, ut
dicebamus. Hoc vero solum inter se distinguuntur
divinæ personæ, quod alia quidem auctor est, alia
vero ex auctore. Hoc est, Pater quidem principii
expers est ac causæ, a nullo habens quod est Pater,
quod illo prius intelligatur: auctor vero est Filii
et Spiritus sancti. Eorum vero qui ex auctore sunt,
alter Filius est, ex Patre genitus; alter Spiritus
sanctus, ex Patre procedens, sed non genitus. Est
enim hic alius existentie modus, nullis verbis
explicabilis atque arcanus. Idcirco Filius quidem,
velut genitus seu natus, Patrem habet sui aucto-
rem, et ad eum tanquam Filius refertur; Pater
vero ejus Pater dicitur. Verum Spiritus sanctus
qui a Patre procedat, non ab illo procedit qua-
tenus Pater est (sic enim etiam Spiritus, esset
Filius), sed ex Patre, qui et ipse productor sit.
Quamobrem etiam ad illum refertur Spiritus, ut
procedens, non quatenus Filius; illeque ut ad Spi-
ritum comparatur, Spiritus Productor, non Pater,
nuncupatur. *Spiritus enim, ut est auctor Gregorius
Nyssenus, Patrem non habet.* Prorsusque nefas in

(65) Orat. 13.

(66) Epist. 43.

Trinitate quos Filios dicere, aut duos Patres, vel A duos Spiritus, ut quod fidei traditioni adversetur. Sic enim non proprie erit Pater aut Filius vel Spiritus, quemadmodum dicebamus; sed mutatio in Trinitate, triumque personarum confusio, ad proprietates quod attinet, conspicietur, quod absurdum est. Verum unam hanc distinctionem in illis tribus ex traditione servandam accepimus; ut scilicet alterum quidem Patrem dicamus, alterum Filium, alterum Spiritum sanctum. Ut enim ait Gregorius Theologus; Orationibus suis de Filio: *Proprium autem ejus, qui principii expers est, nomen est Pater; ejus autem, qui citra principium genitus est, Filius; illius denique, qui citra generationem processit seu etiam progreditur, Spiritus sanctus.* Damascenus quoque in theologicis suis capitibus: *Propter Patrem habent Filius et Spiritus omnia quaecunque habent; hoc est, idcirco quod Pater illa habet, exceptis innascibilitate et generatione ac processione. In his enim duntaxat personalibus proprietatibus inter se tres personæ distinguuntur.* In his itaque omnis earum posita distinctio est, quod Pater quidem Pater est, ac neque Filius neque Spiritus; Filius vero, Filius est, ac neque Pater neque Spiritus; Spiritus autem Spiritus est, ac neque Pater neque Filius. Non enim hæc nomina naturarum distinctionem important, ut ait Gregorius Theologus, Orat. suis de Filio, dum dicit: *Neque enim essentialis nomen est Pater, neque actionis, sed relationis; modumque explicans, quo se Pater ad Filium habet, et quo Filius ad Patrem.* Atque ut ait magnus Basilius Confutationum libro: *Tacendam jure dixerim vocem ingentis, cum vox Pater idem ac illa polleat; præterquam quod, ob relationem, Filii rationem una secum conjuncte inducit.* Ut autem pro virili clariorem horum intelligentiam nanciscamur, principiis fidei adhaerentes, in hunc modum dicamus.

Quandoquidem ex fide habemus Deum ex Deo gigni, duæ personæ intelliguntur: altera quæ gignat, altera, quæ gignatur, habentque oppositionem quam vocant *ad aliquid*. Cum enim quatuor sint oppositionum genera, quod nimirum opposita quadrifariam dividantur, vel penes contraria, eujusmodi sunt *album et nigrum*; vel secundum privationem et habitum, ut sunt verbi gratia, *videt, cæcus est*; alterum enim habitus est, nempe videre, alterum vero privationis; vel secundum negationem et affirmationem, uti sunt, *Est homo, non est homo*; vel secundum ad aliquid, uti sunt, *pater, filius; magnum, parvum*: cum igitur quatuor sint genera oppositionum, quæ in substantiis intelliguntur, ad aliquid, secundum rationem causæ seu auctoris, et ejus quod a causa ac auctore est, in sancta Trinitate locum habent; quod nimirum juxta relationem ad aliquid, inveniatur aliquid producens sibi simile,

(67) Orat. 36, quæ est 2 de Filio.

(68) Libr. 1, De fide. c. 8.

τὸν Νύσσης Γρηγόριον, ἢ οὐκ ἔχει Πατέρα. » Καὶ παντάπασιν ἀπειρήται δύο Υἱοὺς λέγειν ἐν τῇ Τριάδι ἢ δύο Πατέρας ἢ δύο Πνεύματα, ὡς τῇ παραδίσει τῆς πίστεως ἐναντίον. Οὕτω γὰρ ὡ κυρίως ἐστὶ Πατὴρ ἢ Υἱὸς ἢ Πνεῦμα, καθάπερ ἐλέγομεν· ἀλλὰ μεταδοῦν ἢ περὶ τὴν Τριάδα, καὶ σύγχυσις τῶν τριῶν προσώπων κατὰ τὰς ἰδιότητας θεωρηθῆσεται, ὅπερ ἄτοπον. Ἀλλὰ τὴν διαφορὰν ταύτην καὶ μόνην πρὸς ἐδόθημεν φυλάττειν ἐπὶ τῶν τριῶν· ἐν τῇ τὸν μὲν Πατέρα λέγειν, τὸν δὲ Υἱὸν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα. Καθὰ γὰρ φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ (67), « Ἴδιον δὲ τοῦ μὲν ἀνάρχου Πατῆρ, τοῦ δὲ ἀνάρχως γεννηθέντος Υἱὸς, τοῦ δὲ ἀγεννητῶς προελθόντος ἢ καὶ προέχοντος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. » Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ κεφαλαίοις (68), « Διὰ τὸν Πατέρα ἔχει ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, πάντα ὅσα ἔχει· τούτέστι, διὰ τὸ τὸν Πατέρα ἔχειν αὐτὰ, πλην τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως· ἐν ταῦταις γὰρ μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἅγιοι τρεῖς ὑποστάσεις. » Ἐν τούτοις ἄρα διαφέρουσι μόνους, ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ ἐστὶ Πατὴρ, καὶ οὐτε Υἱὸς οὐτε Πνεῦμα· ὁ δὲ Υἱὸς, Υἱὸς, καὶ οὐτε Πατὴρ οὐτε Πνεῦμα· τὸ δὲ Πνεῦμα Πνεῦμα, καὶ οὐτε Πατὴρ οὐτε Υἱὸς. Οὐ γὰρ φύσειν διαφορὰν εἰσάγουσι τὰ ὀνόματα ταῦτα· ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ (69) ὁ Θεολόγος ἔφησε Γρηγόριος, « Οὐτε οὐσία· ὄνομα ὁ Πατὴρ, οὐτε ἐνεργεία, εἰπὼν, σχέσεως δὲ, καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἢ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. » Καὶ ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν Ἀντιόχεικῶν πρώτῳ (70), « Σιωπᾶσθαι, ἢ λέγων, ἢ δικαίως ἀνφῆσαιμὶ τὴν ἄγεννητος ἢ φωνὴν, τῆς τοῦ Πιτρὸς φωνῆς ἴσον δυναμένης τῇ ἀγεννητῶ, πρὸς τῇ καὶ τὴν περὶ τοῦ Υἱοῦ ἔνοικον συνημμένως ἑαυτῇ διὰ τῆς σχέσεως συνεισάγειν. » Ὅπως δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τι σαφέστερον περὶ τούτων ἐνοώμεν, ταῖς ἀρχαῖς ἀκολουθοῦντες τῆς πίστεως, λέγωμεν ὧδε.

Ἐπειδὴ παρὰ τῆς πίστεως ἔχομεν ὅτι Θεὸς ἐκ Θεοῦ γεννᾶται, δύο πρόσωπα νοοῦνται· τὸ μὲν γεννῶν, τὸ δὲ γεννώμενον· καὶ ἔχουσιν ἀντιθέσεις κατὰ τὸ ἐπρὸς τι. Ἐτεσσάρων γὰρ οὐσῶν ἀντιθέσεων, ἐπεὶ τὰ ἀντικείμενα τετραχῶς διορίζονται, ἢ κατὰ τὰ ἐναντία, οἷον ἐ λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ κατὰ στίβησιν καὶ ἕξιν, οἷον, ἐ βλέπει, τυφλὸς ἐστὶ. Ἐτὸ μὲν γὰρ ἐξῆως ἐστὶ, τὸ βλέπειν, τὸ δὲ στερήσεως· ἢ κατὰ ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν, οἷον, Ἀνθρώπος ἐστὶν· Ἀνθρώπος οὐκ ἐστὶν· ἢ κατὰ τὰ πρὸς τι, οἷον, πατὴρ, υἱὸς· μέγας, μικρόν. Τεσσάρων οὖν τῶν ἀντιθέσεων οὐσῶν, τὰ ἐν ταῖς οὐσίαις θεωρούμενα πρὸς τι κατὰ τὸ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν χώραν ἔχουσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι· ἐπεὶ κατὰ ταύτην τῆν σχέσιν τῶν πρὸς τι εὐρίσκειται τι προάγον ὁμοιον ἑαυτῷ ὡς ὁ γεννῶν ἐξ ἑαυτοῦ υἱὸν ὁμοιον ἑαυτῷ ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει. Τὰ δὲ ἄλλως ἀντικείμενα, τὰ μὲν διάφορα πράγματα εἰσάγοντα, τὰ δὲ ἀτέλη, τὰ δὲ

(69) Orat. 55, quæ est 1 De Filio.

(70) Libr. 1, contra Eunom.

μη ὄντα, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ κυρίως ὄντος· καὶ αὐτὰ ὡσαύτως ἔχοντος καὶ τελειοτάτου χώραν οὐκ ἔχοντα, μακρὰν ἐκβάλλονται. Πρὸς τι δὲ λέγονται, ἕσα λεγόμενα, πρὸς ἕτερα λέγονται, καὶ σχέσιν ἔχουσι πρὸς αὐτά· καθ' ἑαυτὰ δὲ μὴ συνάμμενα λέγεσθαι· οἷον πατήρ, υἱός· δοῦλος, δεσπότης. Ταῦτα γὰρ οὐ λέγονται καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ πρὸς ἕτερα, σχέσιν καὶ συνάμμεται ἔχοντα πρὸς ἑκείνα· διὸ καὶ ἀναφορικά καλοῦνται. Καὶ γὰρ τὸ πατήρ ὄνομα οὐ πρὸς ἑαυτὸ ἵσταται, ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀφορᾷ, τὸ τοῦ υἱοῦ ὄνομα, καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα τὸν ὁμοιον τρόπον. Ὅθεν οὔτε πατήρ ἐστὶ χωρὶς υἱοῦ, οὔτε υἱὸς χωρὶς πατρὸς· ἐκάτερος γὰρ τὸ ἕτερον συνημμένως διὰ τῆς σχέσεως συνεισάγει. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τύπον ὁμοίως ἔχουσιν. Ἀπολελυμένα δὲ ὀνόματα λέγονται· τὰ ἐναντιῶς ἔχοντα τούτοις· ὅσα καθ' ἑαυτὰ λέγονται, καὶ οὐ πρὸς ἕτερα σχέσιν ἔχουσιν· ἀλλ' εἰσὶν ἀπολελυμένα καὶ ἀσχετὰ· οἷον καλὸν, ὕψιον, ἀγαθόν. Ταῦτα γὰρ καθ' ἑαυτὰ λέγεται, καὶ οὐ πρὸς ἕτερον ἀποδίδεται.

per se dicuntur, et non habent relationem ad alia, sed sunt pulchrum, bonum, iustum. Hæc enim per se

ἔπαι τοῖνον ἐν τῇ θεῇ Τριάδι εἰρηται γεννῶν καὶ γεννώμενον, δύο πρόσωπα νοοῦνται, καὶ ἔχουσιν ἀντιθέσει πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰ πρὸς τι. Ἔστι γὰρ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Ὁ δὲ λόγος καὶ τὸ ἴδιωμα τῆς ἀντιθέσεως ἐστὶν τὸ μὴ εἶναι τῶν ἀντικειμένων τὸ ἕτερον οἷον τὸ ἕτερον. Ὡς τὸ λευκὸν ἀδύνατον εἶναι μέλαν, καὶ τὸ μέλαν λευκὸν, ἐφόθεν ἀντικείμενα. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ἀδύνατον εἶναι καὶ τὸ αὐτὸ αἴτιον ὁμοῦ καὶ αἰτιατόν· τούτῃστι τὸν αὐτὸν γεννῶντα καὶ γεννώμενον εἶναι, δύο μόνων προσώπων θεωρουμένων τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Πολλῶν γὰρ προσώπων, ὡσπερ ἐν ἀνθρώποις, ὑποκειμένων, οὐδὲν κωλύει τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, καθάπερ εἰπομεν. Δύο δὲ προσώπων ὑποκειμένων, καὶ τοῦ μὲν κυρίως ὄντος πατρὸς, τοῦ δὲ κυρίως ὄντος υἱοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἔχει, τὸν αὐτὸν εἶναι ὁμοῦ πατέρα καὶ υἱὸν παντελῶς ἀδύνατον. Καὶ ἐπ' ἀνθρώπων δὲ, παραδειγματικῶς εἰπεῖν, ἔταν δύο πρόσωπα θεωρῶμεν, τὸ μὲν γεννηθῆναι, τὸ δὲ γεννηθῆναι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν αὐτοῖς ἀναφορὰ καὶ σχέσις εὐρίσκειται ἀκοινωνήτος. Ἀδύνατον γὰρ τὸν γεννήσαντα ἕτερον, τὸν αὐτὸν καὶ γεννηθέντα εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεννηθέντος προσώπου. Ἀντιθέσις γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς κατὰ τὰ πρὸς τι, καὶ οὐκ ἐστὶ τὸ ἐν οἷον τὸ ἕτερον. Τὸν ὁμοιον οὖν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο πρόσωπα νοοῦνται, καὶ εἰσὶν ἀναγκαίως διὰ τὸν λόγον τῆς προόδου· ἐπειδὴ ἡ Γραφή διδάσκει τὸν Πῶν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθῆναι· καὶ οὐκ ἐστὶν οὔτε ὁ Πατήρ Υἱός, οὔτε ὁ Υἱὸς Πατήρ, κατὰ τὸν τῆς ἀντιθέσεως λόγον.

Πάλιν ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς πίστεως εἰρηται Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἔκπορευόμενος, κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἀντιθέσεως λόγον ἀδύνατον εἶναι τὸν αὐτὸν προφορὰ καὶ πρόβλημα. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ καὶ

A ut qui ex se gignit filium sibi similem in eadem specie. Quæ vero aliter opponuntur, cum alia quidem res diversas invehant, alia imperfectas, alia quæ nec existant, inque Deo qui vere ac proprie est, eodemque modo se semper habet, ac perfectissimus est, nullum habeant locum, procul amandantur. Dicuntur vero, ad aliquid, quæcunque eo quod dicuntur ad alia dicuntur, et ad eam relationem habent, per se vero minime dici possunt: cuiusmodi sunt, pater, filius, servus, dominus. Hæc enim non per se dicuntur, sed ad alia, quibuscumque relationem habent et necessitudinem, unde etiam relata vocantur. Etenim patris nomen non in seipso stat, sed alio spectat, nempe ad filii nomen, pariter filius patrem respicit. Quamobrem neque pater est absque filio, neque filius sine patre. Uterque enim una secum conjuncto per relationem alterum inducit. Aliaque secundum hanc formam eodem se modo habent. Absoluta vero nomina dicuntur, quæ se his contrario modo habent; quæcunque scilicet sed sunt absoluta et ab habitudine libera: ejusmodi dicuntur, nec ad alia referuntur.

Quandoquidem igitur in divina Trinitate dictus est gignens, et qui gignatur, duæ personæ intelliguntur, habentque inter se oppositionem quæ est ad aliquid. Est enim alia quidem causa seu auctor, altera, quæ ex causa seu auctore est. Ratio vero est proprietates oppositionis est, ut alterum oppositorum non sit ejusmodi adest alterum. Verbi gratia, album impossibile est esse nigrum, et nigrum album, quæ ratione opponuntur. Quod cum ita se habeat, fieri non potest ut idem simul auctor sit et quod est ab auctore; hoc est, eundem qui gignat et qui gignatur, cum duæ tantum personæ Patris et Filii intelligantur. Nam si plures personæ subjectæ sint, ut contingit in hominibus, nihil vetat eundem et patrem esse et filium, quemadmodum diximus. At, cum duæ supponantur personæ, atque alia quidem proprie pater sit, alia vero filius, ut se res in sancta Trinitate habet, eandem et patrem et filium esse, omnino fieri non potest. Quin et inter homines, ut sub exemplo loquar, si consideremus duas personas, quarum altera genuerit, altera genita sit, etiam in illis per eundem modum relatio ac habitudo inveniretur incommunicabilis. Fieri enim non potest, ut qui alterum genuit, is ipse genitus sit ex eadem persona, quæ ex ipso genita fuit. Est enim inter illos oppositio ad aliquid, nec alter eorum ejusmodi ac alter existit. Eodem itaque modo etiam in sancta Trinitate, in Patre et Filio duæ personæ intelliguntur, suntque necessario ob processionis rationem, quod Scriptura docet Filium nasci; ac neque Pater Filius sit, nec Filius Pater, secundum oppositionis rationem.

Rursus, quia in fide dictum est, Deum ex Deo procedere, secundum eundem oppositionis modum fieri nequit ut idem sit qui producit et qui producitur. Neque enim idem quoad eandem auctor esse,

et qui est ex auctore. hoc enim oppositio hanc-
 quaquam simit. Pater vero Deus quidem est ex quo
 Deus nascitur et Deus procedit, verum ex Deo non
 est. Nam si et ipse Deus ex Deo est, vel ex Filio
 erit, vel ex Spiritu, vel ex seipso, vel ex alio. Same
 vero ex Filio et Spiritu minime est, quod ipse co-
 rum sit auctor, nec fieri possit ut Pater ex suo Filio
 sit, vel ex eo qui ex ipso processit. Ex se ipso
 autem non est; nunquam enim fiat ut quæ verb
 existit, personam, ipse a se auctore ex auctore
 existens, consistat. At neque ex alio est; esset
 enim Deus non Trinitas, sed quaternitas, seu etiam
 ultra quaternitatem fesus. Verum nos Deum Tri-
 nitatem esse docet sumus. Quamobrem est quidem
 Pater Deus; non tamen ex Deo est. Filius vero,
 Deus est ex Deo Patre genitus; itemque Spiritus
 Deus, ex Patre ut ex producente procedens.

Causa igitur atque ratio, cur Deus sit tres per-
 sonæ, processio est, quod nimirum alia auctor dicta
 est, alia, quæ sunt ex auctore: idcirco quia Deus
 ex Deo nascitur, proceditque Deus ex Deo. Sequi-
 turque necessario, esse proprie Patrem et Filium
 et Spiritum sanctum: nec naturas inducere ista no-
 mina, sed relationes significare: modum scilicet
 quo se habeant inter se divinx personæ, ut aiebat
 Gregorius Theologus, nullamque iis comitem esse
 confusionem. Siquidem enim propter unitatem es-
 sentix Filius in Patre est et Pater in Filio, suntque
 aliæ in alijs tres personæ, quod si perichorises
 sancti vocant, velut alibi *immutabilitatem*: nulla inde
 mutatio ac confusio personalium proprietatem in-
 telligitur: nec ut *coalescant unaque velut consentant,*
sed ut coherant aliæque in alia assistant, juxta
 eundem Gregorium. Sed et Gregorius Nyssenus,
 quibus scribit advenas Eusebium: *Secundam*
aliam utique aliamque mentis considerationem, uter
in altero esse dicitur: Filius quidem in Patre, velut
quæ in imagine relucet similitudo, in formæ prin-
cipæ ac exemplari; Paterque in Filio, velut exem-
plaris decor in sua imagine.

Processio itaque in eum est. Est enim nisi Deus
 ex Deo nasceretur, Deusque ex Deo procederet,
 non esset processio. Si autem processio non esset,
 nec essent tres personæ. Nisi autem essent tres
 personæ, quo tandem modo Deus Trinitas prædi-
 caratur? Nam et secundum alia nomina, quomoni-
 que sunt absoluta, nec habentia relationem, qui-
 bus Deus aut sapiens, aut bonus, aut conditor

αιτιον και αιτιατόν. Ἡ γὰρ ἀνεῖθεσις τοῦτο οὐδαμῶς
 συγχωρεῖ. Ὁ δὲ Πατὴρ Θεὸς μὲν ἔστιν ἐξ οὗ Θεὸς
 γεννᾶται και Θεὸς ἐκπορεύεται· ἐκ Θεοῦ δὲ οὐκ
 ἔστιν. Εἰ γὰρ ἔστι και αὐτὸς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐκ τοῦ
 Υἱοῦ ἔσται, ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος, ἢ ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἐξ
 ἄλλου. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ μὲν οὐκ ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος οὐκ
 ἔστι, διότι αὐτὸς ἔστιν αἰτιος αὐτῶν, και ἀδύνατον
 εἶναι τὸν Πατέρα ἐκ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐκ τοῦ
 προβλήματος αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ οὐκ ἔστιν
 ἀδύνατον γὰρ ἁρεστώς πρόσωπον αιτιατόν αὐτὸ
 αὐτοῦ αἰτιον εἶναι. Ἀλλ' οὐδὲ ἐξ ἄλλου ἔστιν ἢν
 γὰρ ἂν τετράς ὁ Θεὸς, ἢ και ἐπέκεινα τῆς τετράδος.
 Ἄλλ' ἡμεῖς Τριάδα ἐδοξάσθημεν εἶναι τὸν Θεόν.
 Ὅστε Θεὸς μὲν ἔστιν ὁ Πατὴρ· ἐκ Θεοῦ δὲ οὐκ
 ἔστιν· ὁ δὲ Υἱὸς Θεὸς ἔστιν ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς
 γεννώμενος· και τὸ Πνεῦμα Θεός· ἔστιν ἐκ τοῦ
 Πατρὸς, ὡς ἐκ προβλήτου, ἐκπορεύμενος.

Ἡ οὖν αἰτία τοῦ εἶναι τρία πρόσωπα τὸν Θεὸν ἢ
 πρόδος ἔστιν· δεῖ τὰ μὲν αἰτιον εἰρηται, εὐ δὲ ἐκ
 τῆς αἰτίας· δηλονότι ὅτι Θεὸς ἐκ Θεοῦ γεννᾶται,
 και Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐκπορεύεται. Καὶ ἔσται ἀν· γκαίως
 κυρίως εἶναι Πατέρα και Υἱόν και ἕγιον Πνεῦμα·
 και μὴ φύσει εἰσάγειν τὰ ὀνόματα αὐτὰ, ἀλλὰ
 σχέσει· δηλοῦν· πῶς ἔχουσι τὰ εἶδη πρόσωπα πρὸς
 ἀλλήλα, καθάπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰλεγε (71),
 και μαθητῶν σύγχυσιν ἐν τοῦτοις ἀκαλουθεῖν. Εἰ
 γὰρ διὰ τὴν ἐκότητη τῆς οὐσίας ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ,
 και ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, και τὰ τρία πρόσωπα ἐν
 ἀλλήλοις εἰσίν· ἔ και *περιχώρησιν* (72) οἱ ἔργα
 καλοῦσίν· οὐ μεταβολὴ και σύμψυσις· ἐνταῦθεν
 ὁπονεῖται τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων· ἰού' ὡστ
 συναλειφῆσθαι, ἀλλ' ὡστ εἶχεσθαι, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν
 Θεολόγον. Φησι δὲ και Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τοῖς
 κατ' ἑξονομίου, « κατ' ἄλλην και ἄλλην δηλοῦν
 εἰσίνεαν, ἐκάτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ εἶναι λέγεται· ὁ μὲν
 Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς πὸ ἐπὶ τῆς εἰκότος κάλλος ἐν
 τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ· ὁ δὲ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς ἐν
 τῇ εἰκόνι αὐτοῦ εὐ ἀποτέτυτον κάλλος. »

Ἡ πρόδος οὖν ἔστιν αἰτία. Καὶ γὰρ εἰ μὴ θεὸς
 ἐκ Θεοῦ ἐγεννᾶτο, και Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐκπορεύετο, οὐκ
 ἂν ἦν πρόδος. Εἰ δὲ μὴ πρόδος ἦν, οὐκ ἂν ἦσαν
 τρία. Εἰ δὲ μὴ τρία πρόσωπα ἦν, πῶς ἂν Τριάς ὁ
 Θεὸς ἐκηρύττετο; Ἐταὶ και κατὰ τὰ ἄλλα ὀνόματα
 ἴσα εἰσίν ἀπολελυμένα καὶ ἔχοντα σχέσιν πρὸς ἑτερα,
 δι' ὧν ὁ Θεὸς ὀνομάζεται ἢ σοφός, ἢ ἀγαθός, ἢ
 δημιουργός, οὐ διακρίνεται καθ' ἑαυτὸν κατὰ τὰ

(71) Orat. 35, 4, de Filia.
 (72) Ὁ και περιχώρησιν. Utilur ea voce Damasc.
 l. 1, c. 19, ubi de divinis personis, ἀδιάστατοι και
 ἀνεχώρητοι ἀλλήλων, ἀσύγχυτον ἔχουσαι τὴν ἐν
 ἀλλήλοις περιχώρησιν. Ut videtur illa vox adin-
 venta, ad superiorum vim reddendam, persona-
 rumque distinctionem ex processionibus significan-
 dam cum summa unitate in essentia, qua aliæ in
 aliis per summam identitatem existant. Bud. p.
 430, ex ipso Greg. in patris Epitaph. exponit, τὸ
 περιχωρεῖν, circuitu redire, exque Pausan. in Pho-
 cicis, tandem cedere, devenire. Billius reddit, im-
 meant; Fuber iudius, habentes invicem circuitionem.

Sic itaque divinx personæ procedentes, hincque
 oppositionem ad aliquid, atque ex distinctionem
 habentes, ad unitatem quasi redeunt, seu potius
 illa nunquam excedunt, ὡστ εἶχεσθαι, και οὐ συνα-
 λίσθηται: quæ verba perinde mutatus Damasc.
 ex Greg. qui et probat τὸ ὡστ εἶχεσθαι, illis ver-
 bis Domini: *Ego in Patre et Pater in me est*; ut sit
 quasi aliam aliam habere eique inesse, ac cohe-
 rere, sine aliqua commixtione, qua velut in tertium
 aliquid transcat, et a sua exeat perfectione:
 quæ videtur illa συγαλοψή ac quasi conflatum
 tanto proreus mysterio repugnans.

πρόσωπα· ὅτι οὐκ εἰσι ταῦτα ἀναφορικὰ ὀνόματα πρὸς ἕτερα λεγόμενα ἐν ἑαυτῷ σχετικῶς καὶ ἀντιθετικῶς, καὶ πρόβον δηλοῦντα, ὡς ἔχουσι τὰ πρὸς τι, ὡς Πατὴρ, Υἱός, γεννῶν, γεννώμενος, προβάλλων, προβαλλόμενος· ἃ καὶ πρόβον δηλοῦσι, καὶ πρόσωπα εἰσάγουσι, καὶ διακρίσιν ἀναγκάζουσιν. qui productus : quæ et processionem significant, nem.

Διὰ τοῦν τοῦτο ἐπίσης καὶ ὁμοίως ἐστὶν ὁ Πατὴρ σοφός, ἀγαθός, δημιουργός, καὶ ὁ Υἱός σοφός, ἀγαθός, δημιουργός, ὡς εἰς Θεός, τὰ τρία σοφός, ἀγαθός, δημιουργός. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ὀνομάτων συμβαίνει τῶν ὡσαύτως ἔχόντων. Συνέρονται γάρ, καὶ ὡς ἐφ' ἑνὸς λέγονται, ὅσα μὴ ἔχουσι ἀντιθεσιν πρὸς· ἀλλήλα, καὶ μήτε τῷ τῆς Τριάδος λόγῳ, μήτε τῷ τῆς Μονάδος ἐναντιοῦνται. Κατὰ ταῦτα μὲν οὐδὲν διακρίνεται καθ' ἑαυτὸν προσωπικῶς· πρὸς δὲ τὴν χρίσιν διακρίνεται. Πρὸς ἡμᾶς γὰρ λέγεται καὶ ἀγαθός, καὶ δημιουργός, καὶ πρόβον, καὶ παντοκράτωρ, καὶ πᾶσι. Καὶ Πατὴρ δὲ λέγεται τῆς κτίσεως, καὶ Πατὴρ τῶν οἰκτιρῶν, καὶ τοῦ ἐλέους. « Εἶ; γὰρ Θεός, ὁ Πατὴρ, ἐξ' οὗ τὰ πάντα. » Ἄλλ' ὅταν τοῦτο λέγῃ ἡ Γραφή, οὐ διακρίσιν ἐνωσῶμεν Πατρός καὶ Υἱοῦ. Ἄλλ' οὐδὲν ἤσ-του καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα πατέρα τῆς κτίσεως διδασκόμεθα, ὡς ἑνα πατέρα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἑῷς κτίσεως κτίσης αἰτίον. Εἰ γὰρ Πατὴρ ἐνοεῖτο τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, καθ' ὃν τρόπον Πατὴρ ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅταν δηλονότι Πατὴρ τῆς κτίσεως λέγεται, ἦν ἂν καὶ ὁ Υἱός ἐν τῶν πάντων. Ἄλλὰ μὴν ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον ἢ θεῖα Γραφή τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ διδάσκει. Ὄστε κατ' ἄλλον τρόπον λέγεται Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καὶ Πατὴρ τῶν πάντων· τὸ μὲν ἀναφορικῶς, δηλονότι καὶ καθ' ἑαυτὸν, τὸ δὲ ἀπολελυμένως καὶ πρὸς τὴν κτίσιν, καθάπερ εἶπομεν· εἰ καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον καὶ ὅτε νοεῖται· καὶ περὶ αὐτοῦ λέγει· « Ἀπόστολος, « Εἰς Θεός, ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα. » Ἐκάγει γάρ, « Καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα· » διὰ τούτων τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν ἀνιτιτόμενος τὸν Πατέρα· τὴν δημιουργικὴν τὸν Υἱὸν· τὴν τελειωτικὴν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Τούτων δὲ διακρισμένων, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐκ ἐστὶ Τριάς ὁ Θεός· κατὰ δὲ τὰς θέσεις καὶ ἀπορρήτους πρόβους, ἐστὶ καὶ ὁμοσηγεῖται Τριάς. Τὸ γὰρ εἶναι Θεὸν ἐκ Θεοῦ, τοῦτο ποιεῖ τὰ πρόσωπα. Ὅθεν οὐδέ τρία πρότερον νοοῦνται· εἴτα, τὸ μὲν ἐστὶ γεννῶν, τὸ δὲ γεννώμενον, τὸ δὲ προβαλλόμενον. Οὕτω γὰρ εἰσαχθῆσονται καὶ χωρὶς τῶν προόδων τρεῖς οὐσίαι, ὅπερ ἐστὶ τοῦ Ἀρειανικοῦ δόγματος, καὶ οὕτως οὐτε Θεὸν ἑνα ὁμολογήσομεν μίαν οὐσίαν, καὶ τὸ δόγμα τῆς μοναρχίας οἰχθήσεται. Τούτου γὰρ ὑποκειμένου δυνατὰ ἐπὶ λέγειν τρεῖς οὐσίαι, καὶ τρεῖς θεοὺς· ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων ἀπορρήτομεν.

Hæc enim admissa, licebit cuique dicere tres essentias ac tres deos, quod in Græcos, ut dicunt, rejicimus.

nuncupatur, nullam secundum se personarum distinctionem admittit, quod non sint hæc nomina relativa, nec in ipso ad alia dicantur sub quadam habitudine ac oppositione, aut processionem significanti, uti se habent quæ sunt ad aliquid, ejusmodi sicut pater, filius; figuræ, genitus; producens et necessarioque personas inducunt ac distinctio-

Idcirco peræque pariterque Pater sapiens, bonus et conditor est, Filiusque sapiens, bonus et omnibus conditor, ut unus Deus, ipse in tribus sapiens, bonus ac conditor existens. Idemque in reliquis nominibus accidit, quæ eodem modo se habent. Conveniunt enim ac concurrunt, velutque de uno dicuntur, quæcumque nullam inter se habent oppositionem, ac neque Trinitatis, neque Unitatis rationi adversantur. Secundum hæc itaque per se Deus personaliter non discernitur, per comparisonem ad creaturam discernitur: ad nos enim est, quod et bonus, et conditor, et providentia, et omnium inspector, omniumque, omnipotenti virtute, conservator, et reliqua dicitur. Sed et creaturæ Pater nuncupatur, et Pater miserationum et misericordie. Unus enim est Deus Pater, ex quo omnia. Cum tamen hoc dicit Scriptura, non intelligimus Patrem Filiumque discerni. Quis imo nihil minus etiam Filium ac Spiritum, creaturæ patrem discernimus: sic nimirum ut unum Patrem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, omnisque creaturæ auctorem dicamus. Si enim Pater Patris personam intelligeretur, qua ratione Filius Pater dicitur, enim nimirum creaturæ Pater dicitur, plane et Filius unus omnium censeretur. Enimvero divina Scriptura, Filium Patri consubstantialem docet ac coæternum. Proinde alia ratione Filii Pater, atque omnium Pater, dicitur: alterum nempe relate ac per seipsum, alterum absolute et ad creaturam, uti diximus: quamvis tunc quoque Patris personam intelligitur: deque illo ait Apostolus: Unus Deus, Pater, ex quo omnia. Subdit enim; Et unus Dominus, Jesus Christus, per quem omnia; sic nimirum ut istis, originalem causam Patrem sonant: Filium, creatricem; perfectricem, Spiritum sanctum.

His itaque discretis atque distinctis, ad essentiam quod attinet, ejusque rationem, Deus Trinitas non est; quod vero ad divinas atque æternas processionem, Trinitas est, ac Trinitas predicatur. Quod enim Deus ex Deo sit, hoc deum personas facit. Quamobrem non prius tria intelliguntur (tres scilicet personæ), tumque aliud gignens est, aliud quod gignitur, atque aliud quod producit ac velat projicitur. Sic enim citra processionem, tres essentia inducentur, quod Ariariorum opinionis est; atque adeo neque Deum unam essentiam confitebimur, peribitque unius doctrina principatus.

“ Eccl. xiii, 1, 4. “ II Cor. 1, 3; I Cor. viii, 6.

Porro quod Unitas et Trinitas sit, duplex est ratio theologiae; altera discreta, altera absoluta vocatur. Cum enim Deum unum, bonum, sapientem, justum dixerimus, taliaque de ejus bonitate et providentia disseruerimus, nulla Patris et Filii et Spiritus sancti discretio intelligitur. Idque theologia unita vocatur, quæ ex nominibus absolutis consistit. At, cum unum Deum Patrem et Filium et Spiritum dixerimus, deque processionibus et proprietatibus hypostaticis seu personallibus locuti fuerimus; modus hic disserendi de Deo theologia discreta nuncupatur, quæ ex nominibus discretis constituitur.

Idem porro sunt essentia et natura, personaque et hypostasis. De his enim etiam ait Gregorius Theologus: *Non disceplabimur de nominibus, quandiu syllabæ ad eandem intelligentiam ferent.* Denique etiam proprietatem et hypostasim seu personam idem esse vir ille sanctus ait: *Deum porro cum dico, uno eodemque trino lumine perstringimini. Trino quidem, quantum ad proprietates.* Exponens autem quidam dixerit proprietates, adjecit, *sive hypostases.* Ac istud quidem ait in *Orat. in Lumina.* In *Orat. vero in beatum Athanasium,* cum dixisset: *Cum una essentia et tres hypostases a nobis pie dicerentur,* subiecit, *quod alterum naturam, alterum trium personarum proprietates declaret.* Illic itaque cum proprietates priores posuisset, eas hypostases interpretatus est; in istis vero hypostases exponit proprietates.

Cum itaque Deum sapientem, bonamque ac viventem dixerimus, Deum unum ac essentia communitate significamus; cum vero nomen discretum protulerimus (nempe personale unius divinae personarum), puta, Patrem, aut Filium, aut Spiritum sanctum, eandem rursus communitatem eam quodam proprio significamus. Etenim Damascenus sanctique alii sic hypostasim seu personam definiunt: *commune cum proprio,* seu proprietate. Non enim Deus aliud est, aliud tres hypostases seu personæ. Ait enim Gregorius Theologus: *Deum porro cum dico, Patrem nimirum et Filium et Spi-*

Α Διὰ δὲ τὴν Μονάδα καὶ Τριάδα διπλοῦς ἐστὶ λόγος τῆς θεολογίας· ὁ μὲν διακεκριμένος, ὁ δὲ ἀπολειψόμενος ὀνομαζόμενος (73). Ὅταν μὲν γὰρ ἓνα θεὸν λέγωμεν ἀγαθόν, σοφόν, δικαίον, καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ κρονολίας καὶ τῶν ἄλλων διαλεγόμεθα, τότε οὐδέμητις νοεῖται διάκρισις Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς θεοῦ ταῦτα λέγομεν· καὶ τοῦτο καλεῖται ἡ ἡνωμένη θεολογία, ἐκ τῶν ἀπολειψόμενων ὀνομάτων συνισταμένη· ὅταν δὲ τὸν ἓνα θεὸν Πατέρα λέγωμεν καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, καὶ περὶ τῶν προόδων τε καὶ ἰδιότητων ὑποστατικῶν διαλεγόμεθα, οὗτος ὁ τρόπος τῆς περὶ θεοῦ διαλέξεως καλεῖται διακεκριμένη θεολογία, ἐκ τῶν διακεκριμένων ὀνομάτων συνισταμένη.

Β Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις, καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις· περὶ τούτων γὰρ φησὶ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος· (74) Ὁὐ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχοῦμεν, ἕως ἂν αἱ συλλαβαὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἔνοιαν φέρωσιν. Ὑπὸ ἀλλὰ μὴν καὶ ἰδιότητα καὶ ὑπόστασιν ἡ πρόσωπον τὸ αὐτὸ οὗτος· ὁ ἅγιος λέγει· ὁ θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, ἐνὶ φωνῇ περιαστράφητε καὶ τρισὶ (75). Τρισὶ μὲν κατὰ τὰς ἰδιότητας. Ὑπὸ Ἐρμηνευῶν δὲ τί ποτ' ἐρρήκεν ἰδιότητος, ἐπήγαγεν, ἢ εἴτ' οὐν ὑποστάσεις. Ὑπὸ Καὶ τοῦτο μὲν ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ φησὶν· ἐν δὲ τῷ εἰς τὸν μακάριον Ἀθανάσιον (76)· Ὑπὸ Τῆς μιᾶς οὐσίας· καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγόμενων ὑφ' ἡμῶν εὐσεβῶς, ἢ εἰπὼν, ἐπήγαγε, ἢ τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας. Ὑπὸ Ἐκαὶ τοίνυν τὰς ἰδιότητας προτεταχῶς, εἰς τὰς ὑποστάσεις ἡρμήνευσαν· ἐν τοῦτοις δὲ τὰς ὑποστάσεις εἰς τὰς ἰδιότητας.

Γ Ὅτε μὲν οὖν τὸν θεὸν λέγωμεν σοφόν καὶ ἀγαθόν καὶ ζῶντα, τότε τὸν ἓνα θεὸν σημαίνομεν καὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας· ὅτε δὲ λέγωμεν ὄνομα διακεκριμένον, τοῦτέστιν ὄνομα ὑποστατικόν μιᾶς τῶν θείων ὑποστάσεων, οἷον ἡ Πατέρα, ἡ Υἱὸν, ἡ Πνεῦμα ἅγιον, αὐτὸ πάλιν τὸ κοινὸν σημαίνομεν μετὰ τινος ἰδιάζοντος. Τὴν γὰρ ὑπόστασιν ὁ Δαμασκηνὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι οὕτως ὀρίζονται· ὁ τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος (77). Ὑπὸ Οὐ γὰρ ἄλλο μὲν ἐστὶν ὁ θεός, ἄλλο δὲ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις. Φησὶ γὰρ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (78), ὁ θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω Πατὴρ καὶ Υἱὸν καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ὑπὸ Καὶ πάλιν, Ὑπὸ

(73) Ita Dionysius, Damascenus, etc.

(74) Orat. 39.

(75) Ἐνὶ φωνῇ καὶ τρισὶ. Ὑπὸ trinoque lumine seu, tribus. Non placet quod Bill. reddit, *Uno triplicique lumine.* Certe vox illa *triplex* male sonat in theologia; videtur enim sonare materialem quasi multiplicationem, et qua lumina non solum numerentur, existendi modo distincta, penes auctorem, et quod ex auctore est, sed et tota etiam essentia multiplicentur. Ac nescio an ullus Patrum vocem *τρισὸς*, quæ illi *triplex* respondet, in divinis personis unquam usurparit: *τρεῖς* dicunt et *τρία*, unde postmodum nata vox *Τριάς*, ut et nobis etiam *Trinitas* et *Trinitas*. Extra hæc vagari quædam velut Latinitatis larva, periculo non vacat. Potius magisque sobrie Ecclesia in Hymno festi Trinit.: *Unum te lumen credimus, Quod et ter idem colimus.* De creatis vero, in quibus rerum illa pluralitas et

D divisio ac multiplicatio, aliaque et alia essentia, *Triplex rerum machina, benedicit per sæcula.*

(76) Orat. 21.

(77) *Τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος.* Damasc. l. iii, c. 6, hoc potius assertit ut definitionis explicationem; seu quid ex illa sequens. Ait enim: *Τῆς ὑπόστασιν ὀρίζονται οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων, substantiam seu essentiam cum accidentibus hypostasim definiunt: ὥστε τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος ἔχει· καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει· quod postremum sic hypostasi proprium, mirum Fabro interpreti accidisse. Bill. *Quocirca persona, id quod commune est, cum propria et peculiari sua nota habet, idque preterea, quod per se subsistit.* Maluit tamen Calecas istud assumere quod in Deum transferri potest, in quo est vere τὸ κοινὸν, et τὸ ἰδιάζον· cum nulla in eo accidentia sub conceptu accidentis reperiantur.*

(78) Orat. 39.

γάρ ἐν τρισὶν ἡ Θεότης· καὶ τὰ τρία ἐν, τὰ ἐν οἷς ἡ Θεότης· ἢ, τὸ γὰρ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἡ ἡ Θεότης. Ἐξέφυγε τὸ, ἐ ἐν οἷς, ἵνα μὴ οὐδεὶς ἐπινοήσῃ, ὡς ἄλλα τὰ πρόσωπα ἐν ἄλλῃ τῇ οὐσίᾳ· καὶ τὸ ἀκριβέστερον προσέθετο, εἰπὼν, ἡ ἡ Θεότης. »

Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος· εἶ οὐχ ὡς ἄλλῃ τὴν Μονάδα καὶ ἄλλῃ τὴν Τριάδα ἐιδόχθημεν εἶναι, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἀληθῶς Μονάδα καὶ Τριάδα λεγομένην· τὴν μὲν τῷ κατ' οὐσίαν λόγῳ, τὴν δὲ τῷ κατ' ὑπαρξίν τρόπῳ. » Καὶ πάλιν ἀλλαχού· « Ἡ αὐτὴ Μονὰς καὶ Τριάς· ὅλη Μονὰς ἡ αὐτὴ, καὶ ὅλη Τριάς ἡ αὐτὴ. Μονὰς· ὅλη κατὰ τὴν οὐσίαν ἡ αὐτὴ, καὶ Τριάς ὅλη κατὰ τὰς ὑποστάσεις ἡ αὐτὴ. » Ὅστε καλῶς εἰλέγετο ἐν μὲν εἶναι τὸν Θεὸν κατὰ τὴν οὐσίαν, τρία δὲ κατὰ τὰς προόδους· δηλονότι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ διαφορὰν ἐχούτων τῶν τριῶν, ἢ ὅτι τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας· καὶ τοῦ ἐξ αἰτίας· τὸ μὲν γεννητῶς, τὸ δὲ ἐκ πορευτῶς. Τοῦτο καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος γράφει, λέγων, « Τὸ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως (79) αὐτοῦ ἐννοοῦντες, τὴν κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διακρίνεσθαι καταλαμβάνομεν· τῷ πᾶσι μὲν αἴτιον εἶναι, τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἔστιν ἡ Μονὰς, εἴτ' οὖν ἡ Θεότης, ἄλλο δὲ ἡ Τριάς, τουτέστιν αἱ ὑποστάσεις, τετραὶ ἔσται τὸ λατρευόμενον· εἰ δὲ καὶ αἱ ἰδιότητες ἕτεραι τῶν ὑποστάσεων, εἰς ἐπτάδα προχωρήσει. » Ἄλλ' ὁ θεὸς Μάξιμος· Μονάδα καὶ Τριάδα τὴν αὐτὴν ἔφησεν· τὸ μὲν τῷ κατ' οὐσίαν λόγῳ, τὸ δὲ τῷ κατ' ὑπαρξίν τρόπῳ. Φησὶ δὲ καὶ ὁ θεὸς Ἀθανάσιος ἐν λόγῳ ᾧ ἐπιγραφῆς Καλῶς εἴρηται τοῖς ἐν Νικαίᾳ Πατράσι· ἡ λέξις τοῦ ὁμοουσίου (80). Αὐτὸ οὐδὲ τὴν κτίσιν τοῦ ὄντος Θεοῦ δημιουργία εἶναι φήσεται· εἴ γε τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς οὐκ αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσιν, ἀλλ' ἕτερόν τι, ὅπερ ὁμεῖς ἀνακλάττετε. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπρεπὲς καὶ ἴλιαν ἀσεβὲς ἔστι, καὶ μόνον ἐντεθυμηθῆσαι. Εἰ δὲ ὅταν ἀκούομεν, « Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, » καὶ, « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, » καὶ, « Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος εἷς ἐστι, » καὶ, « Τὰδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, » οὐχ ἕτερόν τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴν καὶ μακροῦσαν καὶ ἀκατάληπτον τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσαν. Κἀν γὰρ ἀδυνάτως ἔρωμεν καταλαβεῖν ὃ τί ποτὲ ἔστιν, ἀλλ' ὁμοῦ ἀκούοντες τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Ἰῶς καὶ τὸ Παντοκράτωρ.

tum sanctum dico. Et iterum. Unum enim in tribus Deitas est, et tria unum, ea scilicet in quibus est Deitas, vel, ut magis proprie dicam ac exacte, quæ est Deitas. Cavit illud, in quibus, ne intelligeretur compositio, ac si aliæ essent personæ in alia essentia; adiecitque quod accuratius ac magis proprium est, dicendo, quæ est Deitas.

Divinus quoque Maximus: Non quasi aliam Unitatem atque aliam Trinitatem didicerimus esse, sed eandem vere quæ Unitas et Trinitas dicatur, alterum quidem, essentiali ratione, alterum vero, existentiæ modo. Ac rursus alio modo: Eadem Unitas est atque Trinitas, tota Unitas eadem, et tota eadem Trinitas, tota unitas essentiali ratione eadem, totaque Trinitas ratione hypostaseon seu personarum eadem. Quocirca bene dicebatur, Deum unum esse secundum essentialiam, ac tria (id est, tres personas) secundum processiones: sic nimirum ut nulla trium distinctio sit, quam quod alterum auctor est, alterum ex auctore; ac quod ex auctore, alterum nascendi ratione, alterum processione. Hoc ipsum scribit Gregorius Nyssenus, dum ait: Nulla variatione eandem Dei naturam considerantes, distinctionem penes auctorem, ac quod ex auctore est, minime inficiamur, qua una ratione alterius ab altero discretionem concipimus, quod nimirum hic quidem auctor sit, illud vero ex auctore. Nam si Unitas aliud est, sive Deitas, atque aliud Trinitas (nempe hypostases seu personæ), quaternitas est id quod Numen est. Sin vero etiam proprietates aliæ sunt a personis, ad septena usque futura progressio est. Cæterum beatus Maximus, eandem Unitatem dixit ac Trinitatem; alterum quidem, essentiali ratione, alterum vero, modo existentie. Sed et divinus Athanasius, libro cui titulus est: Nicænos Patres rite vocem ὁμοουσίου (id est consubstantialis) usurpasse. Quare nec creaturam ejus qui est, Dei, fabricam dicturi estis, siquidem voces illæ, Pater et Deus, non ejus qui est, essentialiam, sed aliud quiddam (ut vos confingitis) significant. Verum id absurdum, ac vel cogitatum solum valde impium. Sin autem cum audimus: « Qui sum »; et: « In principio fecit Deus cælum et terram »; et: « Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus Deus est »; et: « Hæc dicit Dominus omnipotens »; non aliud quiddam, sed ipsam ejus Qui est, simplicem et beatam et incomprehensam essentialiam signifi-

“ Exod. iii, 14. “ Gen. i, 1. “ Deut. vi, 4. “ Zach. i, 15.

(79) Τὸ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως. Natura sic una, ut nulla in ea variatio placeat: quod uni proprium diviniæ naturæ in tribus personis: in creatis enim sola similitudo est, quæ multam diversitatem admittat: ad quam in divinis excludendam, Basiliius Epist. ad Maximum, τῷ ὁμοίῳ τὸ ἀπαράλλακτον addendum volebat; quo adjuncto, τὸ ὁμοίου vocem, id est, similis, non abnucebat. Sic namque simile in substantia, ipsum est quod idem in illa vocant. Nec Greg. oral. 55, fere initio, naturæ diviniæ μοναρχίαν in tribus personis declarans (ejus scilicet unam principalem) aliud vide-

tur facere, quam ut vocis sic theologicæ vim emphasimque aperiat. Denique Basiliius vocem ὁμοουσίον duo hæc præstare ait, ut nempe proprietatem et τῆς φύσεως τὸ ἀπαρόλλακτον περιπτώσα, naturam sic nulla variatione unam, in qua nihil diversum sit, exhibeat. Ubi male interpr. immutabilitas naturæ inalterabilis representetur. Num si non et proprietates immutabilis seu immobilis ac inalterabilis? Sic sane ostendit Greg. atque alii, nec aliter nobis Trinitas consideretur. (80) Non occurrat in libro Athanasii qui exstat eo fere argumento.

camus. Quamvis enim quidnam tandem sit comprehendere non possumus, cum tamen Pater et Filius et Omnipotens uadimus, non aliud quidpiam, sed ipsam ejus Qui est essentiam significari intelligimus. Quin et vos cum dixistis (nempe Ariani) Filium ex Deo esse, nimirum ex Patris substantia eum esse perhibuistis.

Recte igitur dicebamus, cum et Deum et Patrem dicimus, unam nos eundemque significare Deum; nempe, eundem ipsum tum absolutis nominibus significari, tum discretis: ac quidem absolutis, ejusmodi sunt Deus et bonus, essentiae communitatem et totalitatem significari; personalibus vero, tum nimirum Patrem dicimus aut Filium aut Spiritum, eandem rursus communitatem ac totalitatem, cum eo quod proprium est, designari. Nam etsi sancti, aliud quidem essentiam, aliud vero personam esse dicant, non tamen tanquam aliam atque aliam rem seorsum existimant; sic nimirum ut personam essentia carere, ac essentiam persona seu subsistentia, contingat: quod magnus Basilius epist. ad Terentium comitem absurdum pronuntiat. Etiam essentia omnis, seu substantia, quibusdam proprietatibus insignita consideratur; habentque proprietates essentiam seu substantiam, circa quam considerantur. Hypostasin enim ac personam diximus: *commune una cum eo quod proprium est.* Cæterum hoc sensu dixerunt sancti, ut ait magnus Basilius in eadem epistola: *Quæ est ratio communis ad proprium, eam esse essentia ad hypostasin, seu personam.* In epistola vero ad Gregorium fratrem, de distinctione essentiae et hypostasis, ait: *Communitalis ratio ad essentiam spectat; hypostasis vero ac persona cujusque proprium signum ac nota est.* Cæterum, quod commune est, illi respondet ac affine est, quod est absolute; quod vero proprium, illi quod tali modo est. Nam nomen Deus, velut communius in Deitate assumimus, non quodvis unum personalium ac propriorum nominum, ut est Pater aut Filius. Nam neque vicissim dicuntur. Est enim Pater quidem et Filius et Spiritus sanctus unus Deus: at non etiam omnino Deus Pater est. Etiam Pater Deus est, non tamen Filius aut Spiritus est. Præterea vero, nisi commune hic essentiam significet, ac quasi universali respondeat, sed ita se habeat, velut cum dicimus: *Homo est animal rationale*, sequetur, quæ essentiam omnem excedit, Deitatem, haud secus ac genera et species per complicationem in sola mentis consideratione consistere. Verum qui Damasco oriundus Theologus est, eam opinionem evertit, dicens: *In creatis quidem personarum divisio seu discretio ipsa re consideratur. Reipsa enim Paulus a Petro sanctus conspicitur: communitas vero et conjunctio atque unitas ratione intelligitur ac mentis consideratione. Paucisque Interjectis: In sancta autem et supersubstantiali consubstantia eminenti ac incomprehensa Trinitate e contra se res habet. In ea enim commune ac unum, ipsa re intelligitur; discretio vero ac quasi*

οὐχ ἑτερόν τι, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαυνομένην νοοῦμεν. Εἰρήκατα δὲ καὶ ὑμεῖς (οἱ Ἀρειανοὶ δηλονότι) ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν, δηλονότι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς αὐτὸν εἰρήκατα. »

Καλῶς ἄρα ἐλέγομεν ὅτι καὶ θεὸν Πατέρα λέγομεν, τὸν αὐτὸν καὶ τὸν ἀπολειψομένους ὄνομασι καὶ τοῖς διακεκριμένοις σημαίνεσθαι: καὶ διὰ μὲν τῶν ἀπολειψομένων, ἤγουν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας καὶ ὅλων σημαίνειν: διὰ δὲ τῶν ὑποστατικῶν, ὅταν δηλονότι Πατέρα λέγομεν ἢ Υἱὸν ἢ Πνεῦμα, πάλιν αὐτὸ τὸ κοινὸν, καὶ ὅλων μετὰ τοῦ ἰδιαζόντος. Εἰ γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι φασὶν ἄλλο μὲν εἶναι τὴν οὐσίαν, ἄλλο δὲ τὴν ὑπόστασιν, οὐχ ὡς ἄλλο καὶ ἄλλο πρᾶγμα ἰδίᾳ νομίζουσιν, ὡς εἶναι συμβαίνειν ὑπόστασιν ἀνούσιον καὶ οὐσίαν ἀνυπόστατον, ὅπερ ὁ μέγας Βασίλειος ἀποτόν φησιν ἐν τῇ πρὸς Τερέντιον κόμητα (81) ἐπιστολῇ. Καὶ γὰρ πᾶσα οὐσία μετὰ τινῶν ἰδιωμάτων θεωρεῖται: καὶ τὰ ἰδιώματα οὐσίαν ἔχουσι, περὶ ἣν θεωροῦνται. Ἡ γὰρ ὑπόστασις ἐ τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιαζόντος εἰρηται. Ἄλλ' ἐπὶ ταύτης τῆς ἐνοίας οἱ ἅγιοι εἶπον, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ αὐτῇ φησιν ἐπιστολῇ, ὅτι ἐ Ὅν λόγον ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς: τὸ ἴδιον, τοῦτον ἔχει οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν. » Ἐν δὲ τῇ πρὸς ἀδελφῶν τὸν Γρηγόριον ἐπιστολῇ (82) περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως φησιν: Ὁ μὲν τῆς κοινότητος λόγος εἰς τὴν οὐσίαν ἀνάγεται: ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ ἰδιαζὸν ἐκείνου σημειῶν ἔστιν. » Ἀλλὰ τὸ μὲν κοινὸν τῷ ἀπλῶς ἀναλογεῖ, τὸ δὲ ἴδιον τῷ πῶς. Καὶ γὰρ τὸ Θεοῦ ὄνομα ὡς κοινότερον ἐπὶ τῆς Θεότητος ἐκλαμβάνομεν, οὐχ ἐν ὁποιοῦν τῶν ὑποστατικῶν καὶ ἰδιαζόντων ὀνομάτων, ὡς Πατὴρ ἢ Υἱός: ἐπεὶ οὐδὲ ἀντιτρέφει. Ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς ἑστὶ Θεός: ὁ δὲ Θεός οὐ πάντως: καὶ Πατὴρ ἔστιν. Θεός γὰρ ἔστιν ὁ Πατὴρ, ἀλλ' Υἱός οὐκ ἔστιν, ὅτε Πνεῦμα: καὶ τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ ὄντος καὶ τοῦ Πνεύματος ὁμοίως. Καὶ ἄλλως δὲ, εἰ μὴ τὸ κοινὸν τὴν οὐσίαν ἐνταῦθα δηλοῖ, καὶ ὡς τῷ καθόλου ἀναλογεῖ, ἀλλ' ὅπως ἔχει, ὡς περὶ ὅταν λέγομεν, ἐ Ἀνθρώπος ἔστι ζῶν λογικόν. » ἀκολουθήσατε τὴν ὑπερούσιον Θεότητα καθάπερ τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη κατὰ συμπλοχὴν ἐν μόνῃ τῇ διανοίᾳ συνίστασθαι. Ἄλλ' ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεολόγος τοῦτο ἀνατρέπει, λέγων (83) ἐ Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν κτισμάτων ἢ τῶν ὑποστάσεων διαίρεσις πράγματι θεωρεῖται: πράγματι γὰρ ὁ Παῦλος τοῦ Πέτρος κειρωρισμένως θεωρεῖται: ἡ δὲ κοινότης καὶ ἡ συνάφεια καὶ τὸ ἐν λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ θεωρεῖται. » Καὶ μετ' ἄλλα: ἐ Ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀλήπτου Τριάδος τὸ ἀνάπαλιν. Ἐκεῖ γὰρ τὸ μὲν κοινὸν καὶ ἐν πράγματι θεωρεῖται, ἐπινοεῖται δὲ τὸ ἀρηρημένον. »

unum, ipsa re intelligitur; discretio vero ac quasi

(81) Epist. 349.
(82) Epist. 45.

(83) Libr. 1, c. 8.

φαίνεται τοίνυν ἐκ τούτων ὅτι ἐλέγομεν, ὅτι τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας, εἴτε ὄν ἢ κοινὴ οὐσία, καὶ διὰ τῶν ἀπολειμμένων ὀνομάτων δηλοῦται, καὶ διὰ τῶν ἀναφορικῶν τὸ αὐτὸ κοινὸν πάλιν τῆς οὐσίας διακεκριμέναι, ὡς προσωπικῶς ἐνοούμενον. Καὶ δῆλον ἐστὶ ἡ Πατρότης καὶ ἡ Υἱότης καὶ ἡ Πνευματικότης, εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι, καὶ ἀπλῶς εἶπαι, αἱ ἰδιότητες, ἐν μόνῳ τοῖς ἀναφορικοῖς συνίσταται· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ διάκρισις ἄλλη παρὰ τὰ θεῖα πρόσωπα· δηλοῦται παρὰ τὸ τὸν μὲν εἶναι Πατέρα, τὸν δὲ Υἱόν, τὸ δὲ Πνεῦμα· ὡς περ οὐδ' ἄλλο μὲν ἔστιν ἡ ἔνωσις, ἄλλο δὲ ἡ οὐσία. Εἰ γάρ ἐστιν ἡ διάκρισις ἄλλη παρὰ τὴν μὲν εἶναι Πατέρα, τὸν δὲ Υἱόν, τὸ δὲ Πνεῦμα, ἔστι καὶ ἡ ἔνωσις ἄλλη παρὰ τὴν οὐσίαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀτοπον. Οὕτω γὰρ ἔστι τι ἄλλο τιμιώτερον τῆς οὐσίας· ἐπεὶ δὲ τὰ ἐνωῦν τοῦ ἐνζωμένου βέλτιον καὶ τιμιώτερον. Καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο μὲν πρᾶγμα, ἡ Πατρότης, ἄλλο δὲ Υἱότης, ἄλλο δὲ ἡ Ἐκπρεύσις· καὶ εἰ λόγοι τούτων διάφοροι καὶ ἀντιθετικῶς ἀντίκεινται, ἔστι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐκ διαφόρων καὶ ἀντιθέτων συνιστάμενος.

Ταῦτα καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει ἐν τῇ πρὸς Ἀνομοίους διαλέξει (84), εἰς σύνθεσιν δῆθεν παρ' αὐτῶν ἔλαυνόμενος, ὅτι εἶρηκεν ἄλλο οὐσίαν καὶ ἄλλο ὑπόστασιν. Ἐπιφέρει γάρ, « Οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο εἶπον οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀλλ' ὡς ἄλλο τι σημαίνουσης τῆς οὐσίας, καὶ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως. Ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται καὶ ἔστι σπέρμα καὶ καρπός, οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο· ἄλλο δὲ τι σημαίνει τὸ σπέρμα καὶ ἄλλο ὁ καρπός. » Ὡς πρᾶγμα τὸ αὐτὸ ἔστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις· μία γὰρ οὐσία· ἀλλὰ ἄλλο μὲν σημαίνουσαν ὅταν αὐτὸ φῶμεν ὑπόστασιν, ἄλλο δὲ τι, ὅταν οὐσίαν. Ἡ γὰρ ὑπόστασις ἐπὶ τῶν θεῶν ἀναφορικόν τι σημαίνει, ἡ δὲ οὐσία ἀπολειμμένη· καὶ τοῦτω διενήνοχεν οὐσία καὶ ὑπόστασις, τῷ τὴν μὲν ἀπλῶς, τὴν δὲ πῶς λέγεσθαι. Τοῦτο ἔρα βούλονται οἱ ἄγιοι, οὐ ταυτὸν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν λέγοντες· ὡς περ ἀνεῖλεγον ὅτι οὐ ταυτὸ ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου θεότητος, τὸ ἀπολειμμένη καὶ τὸ ἀναφορικόν. Τοῖς μὲν γὰρ ἀναφορικοῖς τὰ θεῖα διακρίνονται πρόσωπα· τοῖς δ' ἀπολειμμένοις συνάπτονται. Ἐνωσις δὲ καὶ διάκρισις οὐ ταυτὸ· τῇ μὲν γὰρ οὐσίᾳ ἡ ἔνωσις ἔπεται, ταὶ δὲ ὑποστάσεις ἡ διάκρισις.

Ὅταν δὲ λέγομεν τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθῆαι (85), οὐ βεῦσιν, ὡς ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἐνεῶμεν, οὐδὲ τομήν· ἀλλ' ὅλον ἐξ ὅλου, καὶ τέλειον ἐκ τέλειου. Ὁσαύτως καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅπερ γὰρ ἄλλως μὲν ὁ Θεὸς κτίζει, ἄλλως δὲ ὁ ἀνθρώπος· ὁ μὲν γὰρ χωρὶς μεταβολῆς καὶ ἐκ τοῦ μηδενός, ὁ δὲ μετὰ τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως καὶ ἐξ ὄντος· οὕτως καὶ ἄλλως μὲν ὁ Θεὸς γεννᾷ ἀπαθῶς καὶ ὡς ἐκ νοῦ λόγος, ἄλλως δὲ ὁ ἀνθρώπος, μετὰ πάθους καὶ ἀφ' ἁφῶς γυναικός.

(84) Dial. i circa medium. Multi cod. ut Maximi habent, citantque ex eo auctores.

(85) Greg. orat. 35; Damasc. l. i, c. 8.

Ex his igitur patet, quod dicebamus, essentialis communitatem, sive essentialiam communem, tam nominibus absolutis significari, tam eandem ratio essentialis communitatem relativa nominibus discrete (quippe personaliter) intelligi. Ac liquet, Paternitatem et Filialitatem et Spiriticitatem (si ita loqui liceat), omninoque proprietates in relativa quantitate consistere, nec esse aliam discretionem, præter divinas personas; præter hoc scilicet, quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus; uti neque aliud est unio quam essentialis. Si quidem enim alia discretio est, quæ quod alius Pater est, alius Filius, alius Spiritus erit et unio alia præter essentialiam. Id vero absurdum est. Sic enim erit aliquid præstantius quam essentialis, quandoquidem quod unitatem præstat, illud melius est ac nobilitius, cui illa præstat. Nec alia res est Paternitas, aliaque Filialitas, atque alia Processio: nam si horum diverse sunt rationes ac oppositæ contrariæ consequentiæ erit Deus ex contrariis ac oppositis constare.

Hæc et magnus Athanasius dicit in disputatione adversus Anomæos, cum si scilicet in compositionem inde cogere, quod aliud essentialiam, atque aliud hypostasim seu personam dixisset. Addit enim: *Non velut rem, aliud et aliud essentialiam et hypostasim dixi, sed quod aliud quid essentialis significet, aliudque hypostasis. Ut granum tritici dicitur et est tum semen, tum fructus, non ut res alia atque alia: aliud tamen declarat semen atque aliud fructus.* Idem itaque reipsa sunt essentialis et hypostasis. Sunt enim una essentialis. Verum aliud significamus, cum eam hypostasim dixerimus, aliud vero quiddam, cum essentialiam. Nam hypostasis in divinitate relatum aliquod significat; essentialis vero, absolutum. Hocque essentialis ac hypostasis differunt, quod altera simpliciter dicatur; altera, tali modo. Hinc itaque sancti volunt, cum dicunt, non esse idem essentialiam et hypostasim: ac si dicerent, non idem esse in Deitate quæ omni essentialis continet, absolutum, et quod relatum est. Nam relatis quidem discernuntur divinæ personæ, absolutis vero connectuntur. Non sunt autem idem unio et discretio. Et enim essentialis comes unio est: hypostasis vero ac personis comes discretio.

Quod vero Filium ex Patre nasci dicimus ac generari, nullam (velut in rebus corporeis) fluxionem aut sectionem intelligimus; sed totum ex toto, ac perfectum ex perfecto sentimus. Idemque dicendum de Spiritu sancto. Quæmodo enim Deus aliter fabricatur, aliter vero homo: nam Deus quidem absque ulla mutatione et ex nihilo; homo autem cum mutatione et alteratione, atque ex aliqua re supposita: sic etiam aliter quidem Deus gignit, absque ulla passione ac labe, et ut ratio est ex mente; aliter autem homo, cum passione scilicet et labe, nec nisi sociæ mulieris opera accedente.

Uque magni Basilii in his utamur verbis, in ea A quam ad canonicas scribit, epistola : *Non enim a Patre in Filium partibus scissa essentia est : neque per effluxum genuit ; neque per productionem ea ratione, quia stirpes fructus producat, eduntque : sed arcanus est, vimque omnem humani sermonis ac cogitationis excedit, divinæ generationis modus. Abjecti enim revera ac carnalis animi est, quæ æterna sunt, illæ quæ intorent ac sunt temporanea, similia facere ; inque ea versari opinione, ut pari modo Deum sentias ac res corporeas gignere, cum potius a contrariis momenta ad pietatem in hunc modum captare operæ prælitum habens, cum se mortalia ita habeant, haud sane sic se habent immortalia. Neque igitur divina generatio abneganda est, nec committendum ut corporaliū rerum cogitationibus animam polluas. Et enim sicut unum quidem esse Deum novimus, non tamen quid ille sit perspectum habemus ; sic et tris est (tres scilicet personæ) scimus ; quid vero illa sint (ac quid personæ) nescimus.*

Et ut ait divinus Dionysius : *Patrem quidem Deitatem fontem ac originem, Filium autem ac Spiritum sanctum, ex Deo oriunda germina, ac relict flores omnique essentia superiora lumina ex sacris cratulis acceptimus ; quoniam autem modo sese hæc habeant neque eloqui possumus, nec mente cogitare. Ceterum credimus Patrem lumen ingenitum esse ; Filium, lumen genitum ; Spiritum sanctum, lumen procedens ; triaque (tres scilicet personæ) nnum lumen. Ac Pater semper erat, Filiusque semper erat, et Spiritus sanctus semper erat. Non enim Pater mutatus est ab eo quod Pater non erat ut esset Pater ; neque Filius, neque Spiritus sanctus ; sed ab æterno nullaque fluxione Filium sibi consubstantialem generat, et producit consubstantialem sibi Spiritum ; non ita tamen, ut prius quidem signat Filium, tumque Spiritum producat (hoc enim sentire impium est), sed simul tum Filii generatio est, tum Spiritus sancti productio. Simul enim est auctor, et quod est ab auctore. Natus vero ac genitus Filius, non absens Patri est, aut ab eo sejunctus ; verum ex illo procedit, et in illo pnesque ipsum est, ut eadem res : similiterque etiam Spiritus. Est enim Dei Filius Sermo vivus*

(86) Epist. 300.

(87) *Ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα. Errore edita, ἡ- σους, cum plerique codices Υἱὸς habeant, nec Dionysius (De divin. nom. c. 2) aliter scripserit, cum non versetur hic in οἰκονομία, sed περὶ Θεολογία, illi sermo sit. Jesus autem nomen est assumptæ humanitatis, non ipse per se proprius personis. Τῆς Θεογονίας Θεότητος, idem est ac quod πηγάζων vocavit ; quæ est ipse Pater, ipse Deitas sors, et Deigæna ; quod bello reddiderat Cord. quasi Dei prolem ; sed bene est, quod inter explicandas voces errorem agnovit ac emendavit ; utinam et quod eadem levitate (ne quid gravior dicam) § 4, amiserat Maximó, de errore illo communi recentiorum Græcorum credentium Spiritum sanctum non procedere a Filio, vel hic castigasset ; ubi eadem pen- reptit Maximus, pauloque etiam fusions exponit, nec aliud tamen, quam quod Dionys. tradidit,*

Kai Iva περι τούτων τοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου χρησώμεθα, ἃ φησιν ἐν τῇ πρὸς τὰς κανονικὰς ἐπιστολῇ (86) : *Ὁὐκ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ τοῦ Πατρὸς εἰς Υἱόν· οὐδὲ βυεῖτα ἐγέννησεν, οὐδὲ προβαλοῦσα ὡς τὰ φυτὰ τοῦς καρπούς· ἀλλ' ἄρρητος καὶ ἀνεπινόητος λογισμοῖς ἀνθρώπων τῆς θείας γενήσεως ; ἢ τρόπος. Ταπεινῆς γὰρ τῷ ὄντι καὶ σαρκίνοις ἐστὶ διανοία τοῖς φθαρτοῖς καὶ πρῶτοις ἀφομοιοῦν τὰ ἀθάνατα, καὶ οὐκ ὅσον ὡς τὰ σωματικὰ γεννᾶ, καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως· δὸν ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν τὰ ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσεβείαν· ὅτι ἐπειδὴ τὰ θεϊκὰ οὕτως, τὰ ἀθάνατα οὐχ οὕτως. Οὕτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θεῖαν γενήσιν, οὕτε σωματικὰς ἐνωίας καταρρυκοῦν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιν.* » Καὶ γὰρ ὡς περ ὅτι μὲν ἐστὶν εἰς Θεὸς ἐγνωκάμεν, οὐ μὴν δὲ τί ἐστὶν· οὐτιμ καὶ ὅτι μὲν εἰσὶ τρεῖς ἴσμεν, τί δὲ τρεῖς οὐκ ἴσμεν.

B

Kai ὡς φησιν ὁ θεὸς Διονύσιος, « Ὅτι μὲν ἐστὶ πηγάδα Θεότης ὁ Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα (87) τὸ ἅγιον βλαστὸν θεόφυτον, καὶ ὅσον ἄνθη καὶ ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων παρελήφραμεν ὅπως δὲ ταῦτά ἐστιν, οὕτε εἰπεῖν, οὕτε ἐνοῆσαι δυνατόν. » Πῶς πιστεύομεν ὅτι φῶς ἀγέννητον ὁ Πατὴρ· φῶς γεννητὸν ὁ Υἱὸς· φῶς ἐκπορευτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐν φῶς τὰ τρεῖς. Καὶ Πατὴρ ἦν ἀεὶ, καὶ Υἱὸς ἦν ἀεὶ, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἀεὶ. Οὐ γὰρ ἐπέστη ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι Πατὴρ εἰς τὸ εἶναι Πατὴρ· οὕτε ὁ Υἱὸς, οὕτε τὸ Πνεῦμα· ἀλλ' ἀθίως καὶ ἀβήρως γεννᾶ Υἱόν ὁμοούσιον ἑαυτῷ, καὶ προβάλλει Πνεῦμα ὁμοούσιον ἑαυτῷ· ὁ τὸν μὲν Υἱὸν γεννῶν πρότερον, εἶτα τὸ Πνεῦμα προβάλλων (τούτῃ γὰρ ἀσεβεία), ἀλλ' ἕνα καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ γενήσιν καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Ἄμα γὰρ αἰτίων καὶ αἰτιατόν. Γεννώμενος δὲ ὁ Υἱὸς, οὐκ ἄπεισι τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ χωρίζεται αὐτοῦ· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ πρόεισι, καὶ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς αὐτόν ἐστιν, ὡς ἐν πράγμα· ὡσαύτως καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Λόγος δὲ ἐστὶ ζωὴ καὶ ἐνυπόστατος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις αὐτοῦ ζωῶν καὶ οὐσιώδης καὶ τελεία· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡσαύτως, οὐσίω ζωῶν καὶ τελείω καὶ ἐνυπόστατος, καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς· οὐκ ἐξωθεν ἀπὸ

D habentque communiter Patres Græci : qui sic maluerunt in Patrem seu originem Filium ac Spiritum referre, quam distincte Filium, et ipsum auctorem Spiritus, Patri adungere ; ipsa fere verba Dominica æmulati, τὸ παρὰ Πατρὸς : ἐκπορευόμενον, quæ a Patre procedit ; sic vir. bonus eandem ac reliquis Dominæ dicam ponat ; si illo iudicio idem est affirmare Spiritum a Patre procedere, et negare procedere a Filio vel ab eo nullo modo τὴν ὕπαρξιν, ἐξιστηνίαν ac quod est vere in Deitate existens, habere. Quod nusquam invenias Græcos Photio superiores sic interpretatos esse ; sed dumtaxat suæ illa fidei simplicitate contentos, Latinis quod paulo aperiùs explicarent, suorum doctorum fidei auctoritate, indulsisse. Qua clare indulgentia toto hoc tractatu utitur Calecas, ne cui suorum, magis explicando, offensionis aliquid faciat.

τοῦ ἄερος προλαμβάνομενα, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν ἔχον

καὶ ἐρευσθῆναι ἐν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων.

sanctus substantia viva et perfecta, vereque existens, ac virtus Patrie, seu potentia : non qui ex aere extrinsecus accedat, sed qui in universorum Deo natura causam ac originem habeat.
Τὸ μὲν οὖν ἀπερινώητόν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρων προόδων πίστει σιγᾶται· καὶ οὐδεὶς ἐρευνᾷ περὶ τούτου· ἀλλ' ἐν τῇ ζητῆσει ματαιωθῆσεται, καὶ εἰς κρίμα ἐμπροστίεται τοῦ διαβόλου. Τὰ δὲ περὶ τὸν Θεὸν, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καὶ καθορώμενα· καὶ ὅτι ἐστὶν ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ταῦτα ἐκ τῶν παραδομένων, περὶ τούτων πάντες θεολογούν οἱ ἅγιοι, καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἔπονται· οἱ δὲ ἀμαθεῖς καὶ ἰδιώται ἀκούοντές τινα λέγοντάς τι περὶ Θεοῦ, οὕτως νομίζουσιν ὅτι περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τίς ἐστὶν ἐρευνᾷ, καὶ τίς, τρόπῳ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννᾶται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται· καὶ παραγράφονται (88), καὶ ἀποτρέπουσι τὸν τοιοῦτον. Οἱ δὲ ταῦτα ποιῶντες ὄσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἀνατρέψασαν Γραφὴν Παλαιάν τε καὶ Νέαν, καὶ τὰς ἐν ἁλίῳ περὶ αὐτῶν ἐξηγήσεις· ἀργὰ καὶ ἀνόητα ἐκ τῶν αὐτῶν βουλόμενοι, ἃ δὴ πάντα πρὸς νοουθεσίαν καὶ ὠφέλειαν ἡμῶν ἐγράφη. Οἱ γὰρ οὐδὲ τῆς ἀληθείας σπαρταρομένης ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, συνουλεύουσιν ἂν τοῖς τότε παροῦσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίζεσθαι· καὶ κωλύουσι τοὺς ἀνθρώπους τὴν δυνατὴν ἔσθαι περὶ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν λαμβάνειν· ἐπιμάχοντες κακίους διὰ τὴν αὐτῶν ἀγροικίαν, ἵνα μὴ λέγω ἀμαθεῖαν, ζῆν ὡς περὶ καὶ τὰ ἄλογα ζῶσα. Καὶ οὕτω ζημιῶσαι μὲν τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν τὸ πρὸς Θεὸν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνατείνεσθαι, καὶ αὐτὸν ἡμεῖν καὶ δοξάζειν δι' ὠφέλειαν ἑαυτῶν· σχεδὸν δὲ καὶ τὴν Θεὸν ζημιῶσαι, τὸ τιμωτέρον αὐτοῦ κτίσμα τῶν ἀνθρωπίνων παρασκευάζοντες· μὴ ὑμνεῖσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι παρὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐ ἕνεκα ὁ ἀνθρώπος ἐκλάσθη.

modum Deo nobilioris ejus creaturæ (nempe hominis) damnatum inserunt, dum non laudari ac magnificari ab hominibus, cujus gratia homo formatus est, præstant.

88 Rom. 1, 12. 89 1 Tim. III, 6. 90 Rom. 1, 20. 91 1-Cor. 1, 11.

(88) Καὶ παραγράφονται. Optandum paulo aperius notasset Galecas, quod tantis hic sugillat, homines ipso imperitios, ac qui nec alios divina scrutari curia, ac theologica serio tractare vellent. Videtur ex illis fuisse, qui doceri nollent ut Latinorum partibus accederent, seu unionem cum illis, una eademque fide, sed paula explicatione, unionem inirent; suspicium habentes quidquid viri φιλομαθεῖς; in eam rem diligentia sua præstarent. Quorum exempla exstant in diversorum operisculis utroque tomo Græciæ orthodoxæ Leoni Allatio editis. Nihil certe ad fidem durius hominum genus, quam imperitii et rudes, docenti aures obstruunt, ac nec doceri volunt, sed unum hoc tenere, quod a majoribus se accepisse credunt. Quadrant hæc in Calice tempora, paulo post Lugdunensæ concilium, ubi Andronico imperium adepto sic male habitii sunt CPlitani, qui visi erant studuisse unioni, vel in eam operæ aliquid contulerant. Huc facit, quod Galecas sic de Trinitate disserit, ut nec minimam ansam Græcis dedisse videri possit, consulto abstinens ab ea controversia, quæ tunc scindebat Ecclesias, eaque tradens et explicans ex veterum monumentis, quæ utrisque in confesso essent ac recepta : quam ipsam οἰκονομίαν servari audivi &

ac perfecta virtus, seu potentia ; pariterque Spiritus sanctus substantia viva et perfecta, vereque existens, ac virtus Patrie, seu potentia : non qui ex aere extrinsecus accedat, sed qui in universorum Deo natura causam ac originem habeat.

Dei itaque essentia omni mentis cogitatu superior, ignotæque processiones, fides silentio colligenda; nec hæc quisquam rimatur, sed si quis querenda sibi indulgeat, stultus fiet, et in judicium diaboli incidet. Quæ autem sunt circa Deum, uti dicebam, et a creatura mundi per ea quæ facta sunt intelliguntur ac conspiciuntur; quodque Filius Patri consubstantialis sit et Spiritus sanctus; hæc nempe de his tradita, illa sunt in quibus sanctorum omnis theologia versatur : ac sequuntur qui pietati student. Impediti vero et rudes, filii quæpiam de Deo loquentem audierint, statim putant Dei eum essentiam rimari, quænam ipsa sit, ac quoniam modo Filius ex Patre gignatur, et Spiritus sanctus procedat : proseribuntque et aversantur eum, qui talia sit. Qui vero hæc agunt, quod in ipsa est, omnem Veterem pariter ac Novam Scripturam evertunt, ac quas illarum sancti expositiones tradiderunt : qui nempe otiosa hæc nulliusque frugis jacere velint, cum sane omnia ad correptionem nostram et utilitatem scripta sint. Ii plane nec cum ab ejus adversariis veritas discerperetur, ejus ætatis hominibus consensissent, ut pro ea certarent : prohibentque ne quantum pro facultate licet, ex divinis Scripturis homines Dei intelligentiam hauriant : illos quoque vi adigentes pro sua rusticitate (ne imperitia ac barditate dicam), ut et ipsi brutarum animantium more vitam instituant. Sicque nonnumquam humanum genus hoc lædunt, ne pro facultate animi in Deum intendant, ac quod ex suis rationibus est, laudum ei cæcica deferant, ejusque celebrent gloriam, sed et propemodum Deo nobilioris ejus creaturæ (nempe hominis) damnatum inserunt, dum non laudari ac magnificari ab hominibus, cujus gratia homo formatus est, præstant.

misso quodam apostolico S. I. cum Græcorum vulgo, ipso erga Romanam sedem Petrique in ea successorem bene animato, unamque agnoscente fidem, unum baptisma, unam Ecclesiam : quod subtilior hæc difficultas minus sollicitet, ac quam disputationibus vexare, sit ei foveam fodere. Sic et charissimus sodalis meus R. P. Coar. Ὁ μακροχρόνης, quo tempore in insula et urbe Chio annos circiter octo et ipse missus apostolicus moratus est, utriusque episcopo Græcanici ritus et Latini convenisse aiebat, ut quasi fratres plebis partem quisque regeret, alterque alterius diplomata legi pro concione curaret. Aiebat etiam ritus Græci diaconos sponte accedentes Latino ritu sacra Eucharistia imperitiosse. Ad eos cum frequenter adiret, ritum ipsorum sedulus, Dei nutu, rimator (quos Latinum orbem tanta claritate docturus esset) ut magistro assurgerebant, ac parata cathedra ὁ διδάσκαλος; acclamabant. Sit forte hæc animarum lucris commodior disciplina, quod in ea incolumia sint fidei capita, etsi pauca quædam subtilioris ipsa indagnis certa consilii ratione simplicibus maneat involuta ipsa Augustino, Gregorio Theologo, magnoque Basilio (ne alios referam) plane probata ac usurpata.

Utrosque igitur, quod ad eos attinet, damno as-
 sciunt: tum nempe Deum, tum humanam genus.
 Ergo non exultant hominem ad Dei imaginem fuisse
 conditum⁸⁹, eamque ob rem ad eum debere recon-
 sere, ac per veram contemplationem bonaque
 opera cum eo similitudinem inire. Nesciunt vero
 etiam Iam Christum dixisse vitam æternam, et
 Patrem suum cognoscant, et quem misit Ille, Fi-
 lium suum Dominum nostrum Jesum Christum⁹⁰.
 Ejus autem rei vera causa est, quod noluit loqui
 de Deo, pro eo ac nobis per divinas Scripturas et
 synodos œcumenicas, necnon per Ecclesiæ doctores,
 traditum est; qui videlicet recte hæc intelligant,
 et in eis cum multa modestia religiosiusque
 incedant. Qui quidem a seipsis loquantur nihil
 nos quasi ex ventre imperite erantent quæ placeant:
 sed qui explorare recepta ponant, deincepsque com-
 ponant, atque ad aliquod verum, quodque exploratum
 sit iusta divinas Scripturas deveniant: quod,
 inquam, secundum communes Christianorum de
 Deo conceptiones existat; nec quidquam prorsus
 ab eis dissideat. Qui ejusmodi est, et apud Deum,
 et apud sanctos omnes laudem habet: qui nempe
 quo naturæ scopus dirigit, incedat, statuaturque quæ
 sunt divinarum Scripturarum, ac tum sibi ipse, tum illis,
 quorum minor scientia sit, utilitatem afferat.

Sunt itaque Filius et Spiritus ex Deo; est vero
 et creatura. Verum Filii ac Spiritus auctor Pater
 est; omnis vero creaturæ causa Pater est et Filius
 et Spiritus sanctus, tanquam unus Deus ac unus
 conditor. Ille quidem Pater auctor est ut Pater
 (secundum nimirum nomina discreta) et productor;
 hic vero, secundum absoluta, in quantum tria (tres
 scilicet personæ), unus sunt. Unde etiam tanquam
 unus Deus intelligitur, Pater et Filius et Spiritus
 sanctus, tanquam unus creaturæ opifex ac auctor.
 Ac Filius quidem ac Spiritus ex Deo et Patre na-
 tura sunt ac essentialiter; creatura vero ex Deo,
 qui est Trinitas; verum opificii ratione seu crea-
 tione. Ait namque Damascenus: *Post hæc etiam
 facta creatura est; non tamen ex Dei substantia, sed ex
 nihilo in rerum naturam ejus voluntate et potentia
 producta est.* Cum autem consimili undique ratione
 Deus et Pater rerum omnium opifex sit, Filiusque
 ac Spiritus, tanquam unus opifex ac rerum auctor;
 Patrem nimirum rerum causam quasi originalem.
 Cuncta enim quæ Filii sunt ac Spiritus, ad eum
 referuntur. Causam vero effectricem dicimus Fi-
 lium; consummatricem denique, Spiritum san-
 ctum, quemadmodum ait magnus Basilus ad Am-
 philochium.

Cogita mihi originalem causam ac primariam,

⁸⁹ Gen. 1, 26. ⁹⁰ Joan. xvii, 3.

(89) Aſinia l. ii, c. 2.

(90) *De Spiritu sancto* c. 16.

(91) *Τῆς προκαταρκτικῆς αἰτίας.* Vox est Ba-
 silio adinventæ, ac Patri accommodata, ad ejus
 actionem significandam, qua simpliciter auctor

Ζημιουσιν οὖν ἀμφοτέρους, καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὴν
 ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅσον τὸ ἐκ' αὐτοῖς. Οὐκ οὖν λογί-
 ζονται ὅτι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος,
 καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει πρὸς αὐτὸν ἀνατρέχειν, καὶ
 ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ δι' ἀληθοῦς θεωρίας καὶ ἔργων
 ἀγαθῶν. Ἄγνοοῦσι δὲ καὶ ὅτι ταύτην ὁ Χριστὸς εἶπεν
 αἰώνιον εἶναι ζωὴν, ἵνα γινώσκωσι τὸν αὐτοῦ Πατέρα,
 καὶ ὃν ἀπέστειλεν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κόριον ἡμῶν Ἰη-
 σοῦν Χριστόν. Τὸ δ' ἀληθὲς οὕτως ἔχει, ὅτι οὐ βού-
 λεται τις λέγειν περὶ Θεοῦ κατὰ τὰ παραδεδομένα
 ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν οἰκουμηνικῶν
 συνόδων καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας· πῶς
 ὁρθῶς αὐτὰ δηλοῦνται, καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἐν
 τοῦτοις χωρῶν, μηδὲν μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ λέγειν, μηδ'
 ὡς περ ἀπὸ κοιλίας ἀκαιδεῦτος ἐρεύγεσθαι τὰ δι-
 κούντα· ἀλλὰ καὶ ὁμολογούμενα τιθεῖς, καὶ ἐρεῖς;
 συμπλέκων καὶ καταπῶν ἐπὶ τι ἀληθὲς καὶ ὁμολο-
 γούμενον κατὰ τὰς ἁγίας Γραφάς, κατὰ τὰς κοινὰς
 περὶ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐννοίας, καὶ μηδαμῶς
 ἐναντιούμενον αἰτίας. Ὁ τοιοῦτος καὶ παρὰ Θεοῦ
 καὶ πᾶσιν ἁγίοις ἐπαινετός ἐστὶ κατὰ σκοπὸν τῆς
 ἀνθρωπίνης φύσεως παρευόμενος· καὶ συνειπὼν μὲν
 ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὡφελῶν δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ
 τοὺς ἑλαττον εἰδῶτας ἑαυτοῦ.

Εἰσι μὲν οὖν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ·
 εἶναι δὲ καὶ ἡ κτίσις. Ἀλλὰ τοῦ μὲν Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Πνεύματος αἰτίας ὁ Πατήρ, τῆς δὲ κτίσεως αἰτία;
 ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς εἰς
 Θεὸς καὶ ὡς εἰς δημιουργός· ἐκεῖ μὲν γὰρ αἰτίας ὁ
 Πατήρ ὡς Πατήρ, δηλοῦνται κατὰ τὰ διακεκριμένα
 ὀνόματα, καὶ Προβολεύς; ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὰ ἀπο-
 λελυμένα, ἐφόσον εἰσὶν ἐν τῷ τριῶν. Ὅθεν καὶ ὡς εἰς
 Θεὸς νοεῖται ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦ-
 μα, ὡς εἰς δημιουργός τῆς κτίσεως. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς
 καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς φυσικῶς
 καὶ οὐσιαστικῶς· ἡ δὲ κτίσις ἐστὶ μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῆς
 Τριᾶδος, δημιουργικῶς δὲ. Καὶ γὰρ φησὶν ὁ ἐκ Δα-
 μασκῶν (89)· « Ἡ κτίσις καὶ μετὰ ταῦτα γέγονε,
 καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ· ἐκ δὲ τοῦ μὴ ὄντος
 αἰς τὸ εἶναι βουλήσεται καὶ θυνόμεναι αὐτοῦ παρήχθη·
 Ὅμοιοτρόπως δὲ κατὰ πάντα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 δημιουργοῦ τῶν ὄλων ἕντος καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Πνεύματος· ὡς ἕνδος δημιουργοῦ, τὸν μὲν Πατέρα
 προκαταρκτικῆν, τὸν ὄντων αἰτίαν λέγομεν· πάντα
 γὰρ τὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αἰς αὐτὸν ἀνα-
 φέρονται· δημιουργικὴν δὲ τὸν Υἱόν· τελειωτικὴν
 δὲ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, καθὼς φησὶν ὁ μέγας Βασι-
 λειος ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον (90).

« Ἐνότησί μοι τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν (91)

est, et ex nullo ducens originem, ἀρχὴ scilicet
 ἀναρχος, cum Filius et Spiritus sanctus ex eo
 habeant quod una cum ipso ἀρχὴ (principium) re-
 rum eternarum, ac Filius etiam ἀρχὴ Spiritus,
 per quem ille a Patre procedit, ut commemoratur Gra-

των γενομένων τὸν Πατέρα, τὴν δημιουργικὴν τὴν Α
 Υἱὸν, τὴν τελειωτικὴν τὸ Πνεῦμα· ὥστε βουλῆματι
 μὲν τοῦ Πατρὸς τὰ λειτουργικὰ πνεύματα ὑπάρχειν,
 ἐνεργεῖα δὲ τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸ εἶναι παράχουσαι· παρ-
 ουσίαι δὲ τοῦ Πνεύματος τελειοῦσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ μακάριος Πᾶβλος ἔλεγεν, « Εἰς Θεὸν, ὁ Πατήρ, ἐξ
 οὗ τὰ πάντα· » τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς αὐτοτέλε-
 τως· « καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ
 πάντα, » τὸν Υἱόν· « καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίον, ἐν ᾧ τὰ
 πάντα. » Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς φησὶν Ἰωάννης,
 « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
 οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν. » Δι' αὐτοῦ δὲ λέγει, οὐχ ὡς δι'
 ὄργανον ἢ δούλου, ἢ τοιούτου τινός, ἀλλ' ὡς φυσικῆς
 καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως· ὥσπερ καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν
 εἰς τῆς ἐαυτοῦ νοήσεως ἐνεργεῖ· εἰ καὶ οὐκ ἄξιον
 τοῦ λόγου τὸ ὑπόδειγμα. Πάντων γὰρ ὑπερέχει Θεός. B
 sicut etiam mens nostra operatur per suam Intel-
 lectionem; quanquam nec istud exempli satis sermoni congruum est. Deus siquidem rebus omnibus
 longe eminet.

Καὶ οἱ ἅγιοι δὲ πάντες τὴν αὐτὴν τρόπον φασί,
 πάντα ὁ Πατήρ ἐνεργεῖ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.
 Καὶ πάλιν, « Δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχέχασάν
 πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος
 ἐν τῆς πρὸς Ἀμφιλόχειον, « Ἡ ἑδρὰ τῆς θεογνωσίας
 ἀπὸ τοῦ ἐνός Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνός Υἱοῦ ἐπὶ τὴν
 εἶνα Πατέρα. » Καὶ πάλιν ἐν τινι κεφαλαιῷ, οὗ ἡ
 ἐπιγραφή, Ὅτι συγκολληθέντων Θεῶ τὸ Πνεῦμα
 εἰκνύται, « Ὅστε χωρὶς Υἱοῦ ποιεῖ Πατήρ, οὕτε Υἱὸς
 χωρὶς Πνεύματος. » Καὶ ἔτι πλατύτερον περὶ τού-
 των φησὶν ἐν τῆ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γρηγόριον ἐπι-
 στολῇ (92) περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως,
 λέγων οὕτω· « Πᾶν ὅπερ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δι-
 νάμεως ἀγαθὸν φθάσῃ, τῆς πάντας ἐν πᾶσι ἐνεργού-
 σης χάριτος ἐνεργεῖαν εἶναι φασί, καθὼς φησὶν ὁ
 Ἀπόστολος, ὅτι « Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν
 καὶ τῷ αὐτῷ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς
 βούλεται. » Ζητοῦντες δὲ, εἰ ἐκ μόνου τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος ἢ τῶν ἀγαθῶν χορηγία ἀρχὴν ἀθεοῦσα
 οὕτω παραγίνεται τοῖς ἀγίοις, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς
 ἰδὴν ἡμεῶς εἰς τὸ εἶς χορηγία τῶν ἀγαθῶν τῶν
 διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῶν ἐνεργουμένων ἀρχὴν καὶ
 αἴτιον τὸν μονογενῆ Θεόν εἶναι πιστεύειν. Πάντα γὰρ
 δι' αὐτοῦ γαγενῆσθαι, καὶ ἐκ αὐτοῦ συνεστάναι παρὰ
 τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ
 πρὸς ἐκείνην ὑψωθῶμεν τὴν ἔνοιαν, πάλιν ὑπὸ τῆς
 θεοσκεύστου χειραγωγίας ἐναγόμενοι διδασκόμεθα
 ὅτι δι' ἐκείνης μὲν πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ
 ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγεται· οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης
 ἀνάγκης (93)· ἀλλὰ τίς ἴσται ὅταν μὴ ἀγεννήτως καὶ
 ἀνάγκῃ; ὑπερτέσσα, ἥτις ἐστὶν αἰτία τῆς ἀπάντων

eorum quæ sunt, Patrem; creatricem seu effectricem,
 Filium; perfectricem ac consummatricem, Spiritum
 sanctum: sic nimirum, ut Patris quidem voluntate
 sint administratorii Spiritus; Filii vero operatione
 producantur ac esse nanciscantur; Spiritus autem
 adrentu ac presentia perfectiantur. Idcirco etiam
 aiebat beatus Paulus: Unus Deus Pater, ex quo
 omnia, Patris nempe personam subindicans: et
 unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, Fi-
 lium, et unus Spiritus sanctus, in quo omnia⁹¹. Joan-
 nes quoque Evangelista ait: Omnia per ipsum facta
 sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum
 est⁹². Per ipsum vero dicit, non tanquam per orga-
 num aut servum, seu rem aliquam (suismodi), sed
 quasi per naturalem, et quæ vere existat, virtutem;
 B sicut etiam mens nostra operatur per suam Intel-
 lectionem; quanquam nec istud exempli satis sermoni congruum est. Deus siquidem rebus omnibus
 longe eminet.

Sed et reliqui sancti eodem modo docent, ope-
 rari omnia Patrem per Filium in Spiritu sancto.
 Et rursus: Per quem accessum habemus ad Deum et
 Patrem⁹³. Magnus quoque Basilius in iis quæ scrip-
 sit ad Amphilocheium: Via ad Dei cognitionem ac
 fidem ab uno Spiritu, per unum Filium, ad unum
 Patrem. Ac rursus in quodam capite ejus hic ti-
 tulus; Spiritum una cum Deo glorificari ostenditur:
 nec sine Filio Pater operatur, nec Filius sine Spiritu.
 Adhucque fusius de his disserens in epistola ad
 Gregorium fratrem, de differentia essentie et hypo-
 stasis, sic ait: Omne bonum, quod ad nos ex divina
 virtute venit, ejus gratiæ operationem esse dicimus,
 quæ omnia in omnibus operatur, uti ait Apostolus:
 « Omnia autem operatur unus et idem Spiritus, di-
 videns seorsim singulis prout vult⁹⁴. » Quærenda
 autem: num ita dignis adsit bonorum suppeditatio.
 ut quæ ex solo Spiritu sancto sumat exordium, rursus
 Scriptura ducit institutum, ut suppeditationis eorum
 bonorum, quæ Spiritus in nobis operatur, auctorem
 et causam unigenitum Deum esse credamus. Per
 eam enim omnia facta esse, et in eo constare, dici-
 mus ex divina Scriptura⁹⁵. Quando igitur et ad eum
 sublimis sensum evaserimus, diviniæ rursus Scripturæ
 Insinuatione docemur, per eam quidem virtutem
 produci omnia ex nihilo ut esse habeant; non tamen
 etiam ex illa absque principio: sed est virtus quædam
 ingenite et absque omni principio consistens, ipsius
 D auctor et causa, qui omnium auctor ac causa sit.
 Filius enim ex Patre est, per quem omnia, cum quo
 una semper inseparabiliter eique conjunctus intelli-

⁹¹ I Cor. viii, 5, ⁹² Joan. i, 3, ⁹³ Rom. vi, 2, ⁹⁴ I Cor. xvi, 6-11, ⁹⁵ Joan. i, 3; Coloss. i, 17.

ri, ad hanc ipsam vim τοῦ προκτετακτικῷ αἰ-
 τίου (causæ quasi originariæ) uni Patri asserendam;
 quam nec Latini Filio arroganti, cum et ex ipso
 procedero dicant; necque quædam cum Patre enim
 asserentes principium; ipsam tamen ex Patre
 principia, non ex se se ἀναρχον principium. Ut
 tota verborum lis sit, nisi quantum recentiorum
 quædam propensius schismatici studentium, ipsum
 hoc quod antiqui per dixerunt, ad temporalem

quasi emanationem, et qua Spiritus fidelibus da-
 tur, restrinxerunt; cum in vera theologia, ipsa
 hæc temporalis emanatio æternam illam commotet;
 nec aliter Spiritus a Patre per Filium in creaturas
 quasi emanet ac diffundatur, quam quæ per ipsum
 vere a Patre est, ac existentiam habet. Verum
 hæc alterius loci etique operæ.
 (92) Epist. 43.
 (93) Οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης ἀνάγκης. Ne ab

gitur Spiritus sanctus. Nemo enim Filium mente A
 assequitur, quin ante ei affulerit illustrantis virtus
 Spiritus. Quis et alia plura ejus generis in ea epi-
 stola dicit. Sancti enim in omnibus hoc enuntur,
 ut indivisam essentia unitatem, unamque cum
 personarum distinctione ac ordine, Patris et Filii
 et Spiritus sancti ostendant potentiam.

Præterea, procedere Spiritum ex Patre per Fi-
 lium, constanter asserunt, qui a prima ad septi-
 mam synodum magistri sanctique clâruerunt. Ait
 namque magnus Athanasius : Porro fieri non pote-
 rat ut in Trinitatis laude Spiritus sanctus assume-
 retur, nisi processionis modo ex Deo esset per Fi-
 lium, non effectiois, velut creatura, ut loquuntur :
 nempe hæretici. Magnus quoque Basilius : Quinam
 ergo fiat ut separetur, quæ inseparabilia sunt :
 Verbum ex Deo, ac Spiritus ex Deo per Filium ?
 Sanctissimus vero Constatinopolitanus patriarcha
 Tarasius, coacta septima synodo, rectæ fidei for-
 mulam episcopis Orientalibus mittens : Credimus,
 inquit, et in Spiritum sanctum, qui ex Patre per
 Filium procedit, et Deus et ipse noscitur. Damascenus
 quoque : Ipse itaque mens est, rationis abyssus,
 Verbi Pater, et per Verbum Spiritum explanantem
 producens. Ac rursus : Spiritus sanctus, occultæ
 Deitatis explanatoria vis, ex Patre per Filium
 procedit.

Quod tamen et creatura per Filium, et per Fi-
 lium Spiritus dicitur, quoniam differant docet
 Gregorius Nysenus, Confutationum lib. I : Spiritus
 qui Patri conjungitur, eo quod increatus est, ab eo
 rursus sejungitur, quod Pater non est, sicut ille :

illa quidem sine principio. Nullo alio auctore, a
 quo auctore habeat esse. Sic enim solus Pater ἀ-
 ρχος et ἀναρχος. Non placet quod reddidit Inter-
 pres : Non tamen ne ex illa quidem, absque initio
 producantur. Sensus plane est, quasi Pater sine
 initio, hoc est ab æterno, producat : Filius cum
 initio, hoc est in tempore; quæ doctrina hæretica
 est; producant certe omnes personæ simul et æ-
 mel, i quo in initio temporis. Græcis vox ἀρχή
 ambigua est, ut et nobis principium; idcirco Greg.
 τὸ ἀναρχον distinguit, et ut negat originem ab
 alio, a Filio removet, uti etiam hic Basilius, ut
 vero durationis initium et ἀρχῆςως perinde Filio
 tribuit, qui ipse Patri cœternus sit, nec initium
 unquam habuerit. Genuina certe unaque hæc ejus
 vocis significatio, nec video quo probato auctore
 alio trahi possit.

(94) Adv. Eunomium, l. I.
 (94*) Διὰ Λόγου προβολεὺς, et seq. ἐκ τοῦ
 Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη. Videtur Damascenus
 quod ejus capitis-titulus ipse præfert, accurata-
 rius cautiusque voluisse de Trinitate divinisque
 nominibus disserere, ita περὶ θεῶν ὀνομάτων
 ἀρχαῖον. Palam enim hic ipsam ex Patre per
 Filium, aliorum more sanctorum, exponit exi-
 stentiam; in quem sensum eum Calecas adducit,
 cum cap. 8 sic locutus sit, ut videatur ansam
 præbuisse his qui sentiant solum dari a Filio Spi-
 ritum, ac manifestari, non item ab eo, seu a

τῶν ὄντων αἰτίας. Ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, δι' οὗ
 τὰ πάντα, ᾧ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχωρίστως
 συνεπινοεῖται. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν περινοίᾳ τοῦ Υἱοῦ
 γενέσθαι, μὴ προκαταυγασθέντα τῷ Πνεύματι. Ἔ
 Καὶ ἄλλα διὰ πολλὰ τοιαῦτα φησὶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπι-
 στολῇ. Οἱ γὰρ ἅγιοι διὰ πάντων βούλονται τὸ ἀχω-
 ριστον τῆς οὐσίας δηλοῦν, καὶ τὴν μίαν δύναμιν
 μετὰ τῆς τῶν προσώπων τάξεω; τοῦ Πατρὸς καὶ
 τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ ἐκ τῶ Πνεύμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ
 τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευεῖσθαι λέγουσιν οἱ ἀπὸ τῆς πρώτης
 μέχρι τῆς ζ' συνόδου διαλάμψαντες. Ὁ μὲν γὰρ
 μέγας Ἀθανάσιος λέγει, « Ἦν δὲ ἀδύνατον ἐν τῇ
 τῆς Τριάδος ὁξῆς δεξάζεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 μὴ προδικῶς ἢ ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλὰ ποιητικῶς
 ὡσπερ ἡ κτίσις, ὡς λέγουσιν, » οἱ αἰρετικοὶ δηλοῦσι.
 Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος (94), « Πῶ; ἀν οὖν χωρίζο το
 τὰ ἀχώριστα, Λόγος ἐκ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ
 δι' Υἱοῦ; » Τράσιος δὲ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ζ' συνόδου συγγραφομέ-
 νης, ἐκθεσιν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐπιστέλλων τοῖς
 κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐπισκόποις, « Πιστεύομεν, φησὶ,
 καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι'
 Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ αὐτὸ Θεὸν εἶναι γνωριζό-
 μενον. » Καὶ ὁ Δαμασκηνός, « Αὐτὸς μὲν οὖν ἐστι
 νοῦς, Λόγου ὄψυσος, Λόγου γεννήτωρ, καὶ διὰ Λό-
 γου προβολεὺς; (94*) ἐκφαντορικῶ Πνεύματος. » καὶ
 πάλιν. « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ἐκφαντορικὴ τοῦ
 κρυφίου τῆς Θεότητος δύναμις, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ
 δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη. »

« Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ κτίσις διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγεται, καὶ
 τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ, τίνα τὴν διάκρισιν ἔχει ὁ
 Νύσσης διδάσκει ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀντιόχρητικῶν
 « Τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ κατὰ τὸ ἀκτιστον συναπι-
 μενον, πάλιν ἐκείνου τῷ μὴ Πατὴρ εἶναι, καθάπερ

Patre per ipsum Ipsoque una voce τῆς ὀπαρ-
 ξεως ejus principio profundi, ac producti. δι' Υἱοῦ
 πεφανερῶσθαι καὶ μεταδιδῶσθαι ἡμῶν ὁμολογοῦ-
 μεν. Id ibi unum Damascenus cur Filii Spiritus
 dicatur; quod per eum sit manifestatus, ac nobis
 impartiat; quod ex illo Joannis probat : *Manifestavit et dixit : Accipite Spiritum sanctum*, etc. Qui
 contentioni student recentiores Græci ac schisma
 fovent, lubentes ad Damascenum provocant, velut
 ad ejus regulam reliquorum sanctorum dicta com-
 ponenda sint, ejus effati absurdum egregie demon-
 strat Joan. Vecens de injusta sui depositione,
 orat. 2. ipsumque Damascenum ad rectum aliorum
 sensum trahit, ut solum voluerit negare esse Fi-
 lium causam primariam et quasi originalem, quam
 unam liquet esse Patrem; non quæ ex ipsa ha-
 beat ut sit una cum ea causa et auctor; ac per
 quam Pater Spiritum producat; quæ sit ipsa vis
 ejus propositionis diâ, id est per, ut a Græcorum
 passim doctoribus in Trinitatis mysterio usurpata
 est; ea cautione, ne dicendo ἐκ, vel etiam αἰτίον
 simpliciter vocando Filium, duo principia vide-
 rentur invehere; qui esset error ipse gravis, ac
 quem Maximus ipse Vecco laudatus ea orat. epi-
 stola sua ad Marianum a Latinis depellit, tametsi
 ex Patre Filioque procedere Spiritum in sua
 fidei professione ac diplomate pontificis scripsis-
 sent.

D

ἐκείνως διαχωρίζεται. Τῆς δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὸ ἄκτιστον συναφείας, καὶ ἐν τῷ τῆν αἰτίαν τῆς ὀπαρξῆς; ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἔχειν, ἀφίσταται πάλιν τῷ ἰδιόζοντι, ἐν τῷ μήτε μονογενῶ; ἐκ τοῦ Πατρὸς ὀποσῆναι, καὶ ἐν τῷ δεῖ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι. Πάλιν δὲ τῆς κτίσεως διὰ τοῦ Μονογενοῦς ὀποστάσης, ὡς; ἀν μὴ κοινότητά τινα πρὸς ταύτην ἔχειν νομισθῆ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν τῷ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι, ἐν τῷ ἀτρέπτῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ (95) διακρίεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τῆς κτίσεως. « Καὶ γὰρ τὸ μὲν ἔστι Θεὸς ἀληθὴς ἐκ Θεοῦ ἀληθοῦς, ἀτρέπτόν τε καὶ ἀναλλοιώτων, ἢ θὲ κτίσις τρεπτή καὶ ἀλλοιωτή· καὶ τὸ μὲν συντέκνεται Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ὀχωριστόν ἔστι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς μία οὐσία. « Οὐ γὰρ ἔπρεπεν ἔλλεπειν ποτὲ ἢ Υἱὸν Πατρὶ, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ, » κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (96). Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος; ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιτολῇ (97), « Ὁ τὸν Πατέρα δεξάμενος καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα συμπαραδέξατο τῇ δυνάμει. » Καὶ οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' ὀδένα τρόπον, ὡς ἢ Υἱὸν χωρὶς Πνεύματος νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ διασευθῆναι. Ἡ δὲ κτίσις ἀπειράτως ἀπείρωσ' ἔστιν ὀφειμένη τῆς οὐσίας τοῦ Πνεύματος. « Καὶ γὰρ τὰ ἔξω τοῦ Πνεύματος ὀμόδοξα ἡμῖν, » ὡς αὐτὸς ἐν βραβείοις Ἀντιβήρητικῶν (98) εἶρηκεν, « καὶ ἐν τὰ μάλιστα ταῖς ὀπερβολαῖς τῶν ἄξιωματων ἄλλων ἄλλα προτετιμημένα τυγχάνη »

Καὶ ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος κατὰ Σεκουνδιανῶν γρά- C
φων (99), « Τὰ μετὰ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, » φησὶ, « καλῶς ἐκτισμένα, καὶ εἰς οὐσασιν ὀπ' αὐτοῦ ἀφθόνως εἰς προσληλυθότα. » Καὶ τὸ μὲν ἄγιον Πνεῦμα οὐδένοσ μετέχει, οὐδὲ ἀγιάζεται, οὐδὲ τελειοῦται· περὶ αὐτοῦ γὰρ εἶρηται Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ (1), « Ἦν ὀν ἀεὶ μεταληπτόν, ὀδ μεταληπτικόν· τελειοῦν, ὀδ τελειούμενον· » καὶ ὁ Δαμα-

(95) Ἐν τῷ ἀτρέπτῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ. Adjecta hic codici nota, qua rem momenti Græci indicare solent, et quasi digito monstrare; ac si dicant, *ἔρα, ride*, quod quandoque totidem literis ascribunt. Sic vero observatum patet, quod una hæc Nysseni auctoritas, jugulet, quidquid afferri potest contra Spiritus existentiam a Patre per Filium; cum in ea nullum Gregorius ejus a creaturis discrimen agnoscat, sed unum hoc duntaxat, quod Spiritus substantia æterna est ac immutabilis, nec alia a Patris Filiique substantia; creatorum vero mutabilis, etc. Ut ergo creatura vere ex Deo est per Filium, sic et Spiritus, et non solum quoad manifestationem vel impartitionem. Hocque unum contendunt Latini. Unum hoc male habet, quod illa Nysseni auctoritas in illo *Antirrheticum* non occurrit. Fuisset certe locus a p. 57, ubi is doctrinam Spiritus discutere incipit; ac præsertim ad illa Eunomii verba: Γενόμενον παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ διὰ τοῦ Μονογενοῦς καὶ τούτου· *Factus a solo Deo per Unigenitum et hic; ad quæ verba semel et iterum allata et confutata, hanc Nysseni sic catholicam sanamque expositionem distinctionemque adhibuerit, ut non solum destruere videretur Eunomii blasphemias, sed etiam quæ pietatis sunt destruere. Num et hic plagiarie aliquid manus, hæud alienum a gentis genio, suo magis ab eorum*

a necessitudine vero cum Filio, quod perinde increatus est, exque universorum Deo ut auctore existentiam habet, distinguitur rursus, eo, quod illi proprium est; quod neque tanquam Unigenitus a Patre productus est, et quod per ipsum eluxit Filium. Rursus vero a creatura quæ per Unigenitum condita est, ne ullam cum ea Spiritus sanctus communionem habere intelligatur, ex eo quod ex Patre per Filium eluxit, in eo a creatura Spiritus discretus est, quod immutabilis et ab omni variatione ac labe immunis est. Etenim Spiritus verus Deus ex vero Deo est, immutabilis ac invariabilis; creatura vero, mutabilis motique deterrere variabilis. Ac quidem Spiritus eodem ordine est ac Pater et Filius, ac ab utroque, velut una essentia, inseparabilis est: Non enim decebat, ut vel Filius unquam Patri deesset, vel Spiritu Filius careret, ut auctor est Gregorius Theologus. Magnus item Basiliius, in epistola ad fratrem: Qui Patrem suscepit, is una Filium et Spiritum virtute suscepit. Nec ullam ullo modo sectionem intelligere licet aut divisionem, ut vel Filium sine Spiritu concipiamus, vel Spiritum a Filio disjungamus. At creatura infinites infinite inferior est quam pro Spiritus essentia: Etenim quæ a Spiritu extranea sunt, eadem nobiscum servitate tenentur, quemadmodum idem ipse dixit in tertio Confutationum libro: Quamquam maxime dignitatum præstantia, alia aliis præcellere videntur.

Divinus quoque Epiphanius adversus Secundianos scribens: Quæ sunt, inquit, post Patrem et Filium et Spiritum sanctum, rite creata sunt, ab ipsoque citra invidiam ut consisterent essentque in rerum natura, præclare processerunt. Ac quidem Spiritus sanctus nullius particeps est, neque sanctificatur aut perficitur. De eo enim dictum est Gregorio Theologo: Erat igitur semper particeps-

qui in illa contentioni student ac schismati? Sic injecti quaterni deprehensi in vi synodo, detractæ periodi ex Adriani Epistola in vii; alique alia referunt, docuissetque inter alios Georgius Metochita, t. III *Græciæ Orth.*, si eam, et in ea doctus Allatus a me acceptos ejus quinque libros, traditionis processionis Spiritus a Patre et Filio, seu per Filium, juris publici fecisset, Certe interpres, vir eruditus, locis plurimis videri aliquid deesse in his Nysseni *Antirrheticis* observat, ac margini ascribit, in quæ inquirere non vacat. Nec aliter putem de Basili libro de Spiritu sancto ad Amphilocheium, ex quo Calecas quandoque citat, quæ fatiganti oculos in eo non occurrunt: quamvis nihil forte mala fide illi demptum fuerit, sed ut fere accidit in lucubrationibus non admodum adstrictis, inque multa capita distributis. Basili, Greg. Nysseni, aliorumque vitiatos codices, certis etiam exstantibus plagii notis, ostendunt Græci auctores in *Græcia Orthodoxa* Leonii Allatio viro docto producti.

(96) Orat. 41.

(97) Epist. 43.

(98) Libr. III contra Eunomium.

(99) Her. 52, p. 209.

(1) Orat. 44.

bilis, non participans; perficiens, non qui ipse perficitur. Damascenus item: Omnia implens essentia, omnia continens; mundum quantum ad essentiam implens, interim ipse major quam ut mundus vim illius ac potentiam capiat. Creatura vera et participans est, et sanctificatur et perficitur Spiritus sancti operatione. Ait enim de eo rursus divinus Basilius: Spiritus sanctus ex Deo existens, fons est bonitatis, vis vitam præbens, gratia perficiens, per quem homo adoptionem filiorum recipit, et quod mortale est, immortalitatem, Patri Filioque per omnia conjunctus.

Sancti enim, uti dicebamus, quemadmodum Filium Patri consubstantialem ac cœnitum, ab eoque inseparabilem, de Deo tractantes tradunt; sic quoque Spiritum Filio Patrique conjungunt atque uniant, ut Deum verum, uniusque ac ejusdem essentia, servato ordine quem inter se Pater Filiusque habent. Idcirco quandoque quidem magnus Athanasius, velut in libello ad Serapionem, ita scribit: *Cum talem ordinem ac naturam Spiritus ad Filium habeat, qualem Filius habet ad Patrem; quomodo, qui Spiritum creaturam vocat, non hoc ipsum necessario etiam de Filio sentiet? In tomo quoque ad Antiochenos: Devovendi vero etiam qui Spiritum sanctum creaturam esse dicunt, atque a Christi substantia divisum. Quandoque vero magnus Basilius, ut quibus ad Amphilochem scribit: Sicut se habet Filius ad Patrem, sic se habet ad Filium Spiritus, juxta traditum in baptismo sermonis ordinem. Quod si Spiritus Filio copulatus est, atque Filius Patri, utique etiam Spiritus Patri copulatus est. Omninoque sancti, dum loquuntur de Patre et Filio et Spiritu sancto, qui unus ac verus Deus est, studentque trium personarum indivisam communionem recto sensu exponere ac prædicare, quod una essentia sit, ac inter se personarum ordo, ejusmodi verbis contortunt quam de Deo tradunt doctrinam.*

Quod autem Trinitas unus Deus sit, Patremque et Filium et Spiritum personas esse vere existentes et perfectas; ac quamlibet verum Deum esse, tum nos Vetus Scriptura docet, tum Nova, quam vobis datam dicebam ex revelatione divina. Hanc vero omni diligentia assectati viri sancti, quæ in superioribus exposita nobis sunt, theologica ediderunt. Ut igitur nos etiam divinæ Trinitatis mysterium ex divina Scriptura ipsis ejus verbis diserte expositum ac prædicatum intelligamus, pauca quædam de Filii generatione et Spiritus processione explicabimus, quæ ex Dei doctrina, eorumque qui ex revelatione fidem acceperunt, velut oracula quædam ac divina responsa, colligemus.

(2) Libr. 1. c. 8; Greg. Oral. 37.

(3) Ad Amphil. etsi non occurrit.

(4) Epist. 1, t. 2. Etsi non sunt omnia verba. Citat Georg. Metoch. t. 1 Gr. Orth. p. 984

(5) Cap. 17.

(6) *Τὴν ἐν τῷ βαπτισμῷ.* Sermonis ordo, ipse baptismi ritus; in quo tamen ipsa vox σύνταξις vim habet, qua significetur sic nominari divinas

σκηῆς (2), « Πάντα τῆ οὐσίᾳ κληροῦν, πάντα συνέχον· πληρωτικὸν κόσμου κατὰ τὴν οὐσίαν· ἀχώρητον κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν· ἡ δὲ κτίσις καὶ μετέχει καὶ ἀγιάζεται καὶ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ πάλιν ὁ θεὸς εἶρηξεν Βασίλειος (3)· « Πνεῦμα ἄγιον, ἐκ Θεοῦ ὑπάρχον, πηγὴ ἀγαθότητος, δύναμις ζωῆς παρακτικῆ. χάρις τελειοποιδς, δι' οὗ υλοθετεῖται ἄνθρωπος, καὶ ἀθανατίζεται τὸ θνητὸν, συνημμένον Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα. »

Οἱ γὰρ ἄγιοι, καθάπερ εἶπομεν, ὡσπερ τὸν Υἱὸν ἔμοῦστον τῷ Πατρὶ καὶ ἡνωμένον καὶ ἀχώριστον θεολογοῦσιν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ συνάπτουσι καὶ ἐνοῦσιν ὡς Θεὸν ἀληθῆ καὶ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς οὐσίας, μετὰ τῆς πρὸς ἄλληλα τάξεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Αἰὶ ποτε μὲν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὡς ἐν τῷ πρὸς Σεραπίωνα, γράφει (4), « Τοιαύτην τάξιν καὶ φύσιν ἔχοντος τοῦ Πνεύματος, πρὸς τὸν Υἱὸν, οἷον ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ κτίσιμα τοῦτο λέγων οὐ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀνάγκης φρονήσας; καὶ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεί; τόμῳ, « Δεῖ δὲ ἀναθεματίζειν καὶ τοὺς λέγοντας κτίσιμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ διηρημένον ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ· » ποτε δὲ ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχον (5), « Ὡς τοίνυν ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οὕτως πρὸς τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὴν ἐν τῷ βαπτισμῷ (6) παραδεδομένην τοῦ λόγου σύνταξιν. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ συντέτακται, ὁ δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ δηλονότι. » Καὶ ὅπως περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ ἀληθοῦς Θεοῦ, οἱ ἅγιοι λέγοντες, καὶ τὸ ἀχώριστον τῶν τριῶν προσώπων ἐθέλοντες ὁρθῶς καὶ φρονεῖν καὶ κηρύττειν, διὰ τὴν μιᾶν οὐσίαν καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν προσώπων τάξιν αὐτῶν, διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἐαυτῶν ὑφαίνουσι θεολογίαν.

Περὶ δὲ τοῦ ὅτι ὁ εἷς Θεὸς ἡ Τριάς, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα πρόσωπα εἶναι ὑφεστῶτα καὶ τέλεια· καὶ ἕκαστον τούτων ἀληθῆς ἐστὶ Θεός, καὶ ἡθεὶς Γραφῆ διδάσκει, ἡ τε Παλαιὰ καὶ ἡ Νεία, ἣν παρὶ Θεοῦ ἐλέγγυμεν δι' ἀποκαλύψεως ἡμῖν δεδύσθαι· ἡ καὶ ἅγιοι κατακολουθήσαντες ἀκριβῶς, τὰ προεκτεθέντα ἐθεολόγησαν. Ἴν' οὖν ἡμεῖς τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς διαβῆδον αὐταῖς λίξαι διδασκόμεσθαι τε καὶ κηρυττόμενον θεωρῶμεν, ὀλίγ' ἄττα περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκθησόμεθα, ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας καὶ τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως τὴν πίστιν δεξαμένων ὡσπερ τινὰς χρησμοὺς αὐτὰ σὺλλέγοντες.

personas, ut aliæ aliis connectantur, unoque ac pari ordine, quasi ejusdem classis pariaque dignitatis connumerentur; quarum una sit auctoritas ac nomen in eo mysterio, quod omnium janua est, et Christianæ fidei velut tessera; rumpantur licet, quorum caligat, velut pridem Samosatens., Arian., etc., ad tantam licentiam ab uno Jesu mundo inferendam, mentis oculus.

Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς οὐδαίς ἀμφέβαιε τῶν Α αἰρετικῶν μὴ εἶναι ἀληθῆ Θεὸν προαιώνιον· οὐτε μὴ οἱ ἄπιστοι, εἰ καὶ μὴ Πατέρα λέγουσι τοῦτον Υἱοῦ, μηδὲ προβαλεῖν Πνεύματος ἁγίου. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν οὐδ' ὄλιγος οὕτως Υἱὸν οὐτε Πνεῦμα ὁμολογοῦσιν, ὡς περ οἱ Ἰουδαῖοι· οἱ δὲ ὁμολογοῦσι, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς θείας Γραφάς· ἐναντιοῦνται δὲ μᾶλλον αὐταῖς· λέγομεν ἦδη.

Λέγεται τοίνυν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ· Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ, Ἐ αὐτὸς ἐπικαλέσεται με· Πατὴρ μου εἰ σύ. Ἐ Ἄπαι οἱ Ἰουδαῖοι βουλόμενοι διαστρέφειν, λέγουσιν ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Δαβὶδ ἀναφέρονται. Ἄλλ' ἐφεξῆς ἐλέγχονται. Λέγει γάρ, Ἐ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσιν σου τὰ πέλατα τῆς γῆς. Ἐ Ἄηλον δὲ ὅτι ἡ ἐκείνου βασιλεία μικρῶ μέρει περιελαμβάνετο. Εἰ δὲ καὶ τῷ Σολομῶντι φασὶν ἀρμύζειν τὸ, Ἐ αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πατὴρ μου εἰ σύ· ἀλλὰ πρόσκειται, Ἐ Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Ἐ Ταῦτα δὲ τῷ Σολομῶντι οὐκ ἐπεγένοντο. Ὅθεν ἔστι νοεῖν ὡς ἐπὶ τινὰ τῶν προειρημένων ῥημάτων τῷ Δαβὶδ καὶ τῷ Σολομῶντι ἀρμύζειν δύνανται, τινὰ δὲ οὐδαμῶς εἰς μὲν τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Σολομῶντα ταῦτα λέγεσθαι, κατὰ τὸ ἦθος τῆς Γραφῆς, ἀλλ' εἰς ἑτέρου τύπον, ἐν ᾧ πάντα πεπληρωσται.

Πάλιν ὁ Σολομῶν ἐν Παραμύξει, Ἐ Τί τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; Ἐ Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ· Ὁὐδαί· οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός. Καὶ πάλιν, Ἐ Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐ Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, Ἐ Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως· πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατέρας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ.

Ἐπεὶ δὲ ἡ Γραφή τὸ τῆς πατρότητος καὶ γεννήσεως καὶ τὸ πατρὸς ὄνομα καὶ οὐὸ πολλάκι· ἐπὶ τῶν πραγμάτων λέγει, ὡς φησὶν ὁ Ἰὼβ, Ἐ Τίς ἐστὶ τοῦ ὕαιτοῦ πατὴρ, ἢ τίς ἐγέννησε τὰς σταγόνας τῆς δρόσου; Ἐκ τίνος δὲ γαστρός πάγος ἐξεπορεύθη, καὶ χρυστάλλον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τίς ἐγέννησε; Ἐ ἐκ ταῦτα διαστέλλουσα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τὸν Υἱὸν γεννητὸν ὀνομάζουσα, φησὶ τοῦτον εἶναι καὶ Θεόν· Ἐν οὕτως ὑπεροχῇ ἔχων φαίνεται πρὸς τὰ κτίσματα. Καὶ γὰρ φησιν, Ἐ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ἐ Ὅτι δὲ Λόγος τὸν Υἱὸν λέγει, μετ' ὀλίγον προσετίθη, Ἐ Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Καὶ ἰδεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὅταν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Ἐ Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαίας φησὶ, Ἐ Παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν, Υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ἔμου αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θεός, ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Εἰ δὲ καὶ περὶ ἄλλων φησὶν ἡ Γραφή, Ἐ Υἱός

De Patre quidem nullus hæreticorum in dubium vocavit esse verum Deum sæculis omnibus anteriorem : ac ne infideles quidem, tametsi eum Filium Patrem non dicunt, nec qui produxerit Spiritum sanctum. Quando vero alii neque prorsus Filium neque Spiritum consententur, velut Judæi; alii vero consententur, sed non ut Scripturis consentaneum est, sed magis ipsis adversantur, statim dicemus.

Dicitur itaque in divini Davidis Psalmis : *Ego hodie genui te* 78; et : *Ipsè invocabit me : Pater meus es tu* 79. Judæi cavillantes, et ut hæc evertant, aiunt; tanquam ex Dei persona ad Davidem referri. Sed arguuntur ex sequentibus; sit enim : *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ*. Liqueat autem Davidis regnum exiguo limite fuisse comprehensum. Sin autem Salomoni convenire dicant, quod ita dictum est : *Ipsè invocabit me, Pater meus es tu*. Atqui sequitur, *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus*. Hæc autem Salomoni non contigere. Proinde datur intelligi, cum quedam horum verborum aptari possint Davidi et Salomoni; alia vero nullo modo possunt; dicta quidem esse, et moris est Scripturæ, de Davide et Salomone; sed ut alterius figura erant, in quo omnia fuerunt adimpleta.

Rursus ait Salomon in Proverbiis : *Quod est nomen ejus, et quod nomen Filii ejus* 80? In Evangelio autem : *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius* 81. Ac rursus : *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei* 82. Item apostolus Paulus : *Multifarium multisque modis olim Deus loquens Patribus in prophetis, novissimis diebus istis locutus est nobis in Filio* 83.

Quod vero Scriptura paternitatis nomen et generationis, Patrisque et Filii, haud raro de rebus creatis dicat, ut est illud Job : *Qui est pluviam pater; aut quis genuit stillas roris? Ex cujus roero utero gelu processit; aut gelu in cælo quis genuit* 84? hiccirco distinguens a creatis, Filium genitum vocans, ait esse et Deum; ut præ creatis ejus excellentia monstretur. Ait enim : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* 85. Quod autem Verbum Filium dicit, paucis interjectis addit : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* 86. Isaias quoque propheta ait : *Puer natus est nobis, et Filius datus est nobis; ejus principatus factus est super humerum ejus; et vocabitur nomen ejus Magni consilii Angelus, Deus, fortis, potens, princeps pacis, Pater futuri sæculi* 87.

Sin autem etiam de aliis ait Scriptura : *Filios*

78 Psal. II, 7. 79 Psal. XXXVIII, 27. 80 Prov. XXX, 4. 81 Matth. XI, 27. 82 Marc. I, 1. 83 Hebr. I, 1. 84 Job XXXVIII, 28. 85 Joan. I, 1. 86 ibid. II, 10. 87 Isa. IX, 6.

genui et exaltavi; ipsi vero spreverunt me⁸⁷. Vel ut est illud: *Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes*⁸⁷; nullum tamen aliorum dixit esse Unigenitum Filium Dei; nec de ullo alio dictum est, *Habitare in eo plenitudinem divinitatis*⁸⁸, quod de isto dicit Scriptura. Præterea vero ait de seipso Filius: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*⁸⁹. Et: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*⁹⁰. Ait vero etiam Apostolus: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo*⁹¹.

Cæterum Scripturæ testimonia tertium Patri ac Filio Spiritum connumerant. Ait enim Christus: *Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*⁹². Evangelista quoque Joannes: *Tres sunt qui testimonium dant, Pater, Verbum et Spiritus sanctus. Ac rursus, Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*⁹³.

Quod autem sit verus Deus, inde liquet, quod adoratio et cultus seu servitius (λάτρεια) soli Deo debeat. Ait enim Vetus Scriptura: *Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies*⁹⁴. Atqui sancti etiam serviant Spiritui sancto. Ait enim Apostolus: *Nos sumus circumcisio, qui Spiritui Dei servimus*⁹⁵. Præterea, sanctificare homines, ejus proprium opus est, qui vere ac proprie Deus est. Dicit enim Deus in Veteri Testamento: *Ego Deus qui sanctifico vos*⁹⁶. Atqui etiam Spiritus sanctus sanctificat. Ait enim divus Paulus: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri*⁹⁷. Similiter Dei opus proprium est et vivificare. Porro dicitur in Evangelio: *Spiritus est, qui vivificat*⁹⁸. Et Apostolus: *Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*⁹⁹. Ac rursus ait Dominus:

ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν, ἢ ὡς τὸ, ἢ Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἴστε, καὶ οὐλοὶ Ὑψίστου πάντες; ἢ ἀλλ' οὐδένα τῶν ἄλλων λέγει εἶναι μωνογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, οὐδέ ἐβρέθη περὶ τινος, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος, ἢ ὁ περὶ τούτου φησὶν ἡ Γραφή. Ἐπι δὲ φησι καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς, ἢ Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ, καὶ τὰ δὲ ἐμὰ καὶ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἴσται. ἢ Καὶ, ἢ Αὐτῇ ἴσται ἡ αἰώνιος ζωῆ. ἢ να γινώσκωσι σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. ἢ Λέγει δὲ καὶ ἡ Ἀπόστολος, ἢ Ὁ; ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠήχησας τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ.

ἢ Ἀλλὰ μὴν τὰ βῆτὰ τῆς Γραφῆς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τρέτον τῇ τάξει συναριθμοῦσι τὸ Πνεῦμα. Φησὶ γὰρ ὁ Χριστός, ἢ Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες; αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἢ Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἢ Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἢ Καὶ πάλιν, Ὁ; τὸν δὲ ἔλεγε ὁ Παράκλητος; ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἢ κεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

ἢ Ὅτι δὲ ἴσται Θεὸς ἀληθῆς, δῆλον, ὅτι ἡ μὲν προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία μόνῳ τῷ Θεῷ ὀφείλεται. Φησὶ γὰρ ἡ Παλαιὰ Γραφή, ἢ Κύριον τὸν Θεόν σου φοβήθησθαι (7), καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις; ἢ λατρεύουσι δὲ οἱ ἅγιοι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ἢ Ἡμεῖς ἴσμεν ἡ περιτομή, ὃ Πνεῦματι Θεοῦ (8) λατρεύμεν. ἢ Πάλιν τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀγιάζειν ἔργον ἴδιον ἴσται κυρίως τοῦ Θεοῦ. Λέγει γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἢ Ἐγὼ Θεὸς ὁ ἀγιάζων ὑμᾶς. ἢ Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγιάζει. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς Παῦλος, ἢ Ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἠγιασθήτε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. ἢ Ὁσαύτως ἔργον Θεοῦ ἴδιον καὶ τὸ ζωοποιεῖν. Λέγεται δὲ ἐν Εὐαγγελίῳ, ἢ Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιεῖν. ἢ Καὶ ὁ Ἀπόστολος, ἢ Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς (9)

⁸⁷ Isa. i, 1. ⁸⁸ Psal. lxxxi, 6. ⁸⁹ Coloss. ii, 9. ⁹⁰ Joan. xvii, 10. ⁹¹ Joan. xvi, 15. ⁹² Joan. xvii, 3. ⁹³ Philipp. ii, 6. ⁹⁴ Matth. xxviii, 19. ⁹⁵ Joan. v, 7. ⁹⁶ Joan. xv, 26. ⁹⁷ Deut. vi, 13. ⁹⁸ Philipp. iii, 3. ⁹⁹ Levit. xx, 20. ¹ I Cor. vi, 11. ¹ Joan. vi, 63. ² Rom. viii, 13.

(7) Κύριον τὸν Θεόν σου φοβήθησθαι. Alex. antiquus codex, προσκύνησις, habet, uti etiam est Matth. iv, ubi Dominus enim ipsum locum diabolo tentanti opponit. Vox Hebr. κָרַת est quidem ipsa timebis; quod eam reddunt reliqui; sed qui timor reverentiæ sit ac pietatis; ut idem pene sonet, quod vox εὐλάβεια et εὐλαβέσθαι: Græcis; riteque exposuerit Matthæus, seu ejus interpr. voce προσκυνῆσαι; quod sic procumbendo reverentiam Deo exhibeamus, supremamque omnium agnoscendo tuncanuis, ac nos illi submittamus.

(8) Ὁ Πνεύματι Θεοῦ. Græc. vulg. Πνεύματι Θεῷ, redditque Vulg.: Qui spiritu servimus Deo; nempe spiritu nostro, juxta illud Joan. iv, 23: Προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ: Adorabunt Patrem in spiritu et veritate; mente scilicet, veroque et spiritali cultu. Posset atque reddi: Qui Spiritui Deo servimus, uti intellexit Calecas, Spiritui Dei; quam ipsam lectionem

D habet cod. Alexandr. Ὁ Πνεύματι Θεοῦ. Syriacæ Arab. Æth. Spiritu Deum colimus. Chrysost. item et Theodoret. qui et genuinus Apostoli sensus, opponit cultum Dei in spiritu circumcissionum carnali.

(9) Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς. Videtur etiam Vulg. legisse, ἔργα, cum facta reddidit. Vulgata Græca, τὰς πράξεις, actus, sive actiones; sicque etiam Chrysostomus et Theodoret., etsi non ita solet Apostolus vocare, cum illi de carne sermo est, ejusque affectibus (Galat. v, 19): Φανερά δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς. Manifesta sunt opera carnis. Ac certe yix carnis πράξεις dicantur, quibus præsentim non obsequitur ratio, sed quod illi proprium est, facti. Locus hic ac superior magis spectant ad spiritum ipsam humanam. Porro imitatus Calecas Athan. epist. i ad Serap. de Spiritu sancto, in qua ille sic ἐπιχειρηματικός est, probanda divinitate Spiritus.

ἐκπρώσατε, ζήσοσθε. Ἔτι καὶ πάλιν φησὶν ὁ Κύριος, Ἔτι ὡς Πάτερ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζῶσποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὕτως θέλει ζῶσποιεῖ. Ἔτι δὲ ζῶσποιεῖν ἐν τῷ θεῷ Πνεύματι ἐστίν. Ὁ γὰρ Ἀπόστολος γράφει, Εἰ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν (κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονῶν) κατοικεῖ ἐν ἡμῖν, ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζῶσποιήσεται καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικούντος (10) αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ἡμῖν. »

Ἐσαύτως τὸ ταῖς τῶν ἀγίων διανοίαις ἐνοικεῖν ἰδὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ἔτι ὡς ἐστὶ ναὸς Θεοῦ ζῶντος, ὡς Πάτερ φησὶν ὁ Κύριος Ἔτι ἐνοικεῖσθε ἐν αὐτοῖς. Ἄλλο δὲ τοῦτο τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ὁ Ἀπόστολος ἀπονέμει. Φησὶ γὰρ, Ὁὐκ οἴσθε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Ἔτι πάλιν φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Ἔτι δὲ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Τίς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἔτι δὲ καταλαμβάνειν πάντα τοῦ Θεοῦ οὐδὲν; ἐστὶ κτίσματος; φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, Ὁὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ ὁ οὕτως τὸν Πατέρα τίς ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός. Ἔτι καὶ ἐν τῷ Ἠσαΐα ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγεται, Ἔτι μυστήριόν μου ἐμοί. »

Ἐπίσης τῶν Θεοῦ ἔργων δείκνυται ἐν ταῖς εὐχαῖς ἢ τῶν μυστηρίων ἀποκάλυψις. Λέγεται δὲ τῷ Δανιήλ, Ἔτι Ἐστὶ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἀποκαλύπτων μυστήρια. Ἔτι τοῦτο δὲ ἔργον δείκνυται τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ἔτι ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἔτι καὶ πάλιν, Ἔτι δὲ Πνεῦμα λέγει μυστήρια. Ἔτι ἐν ταῖς πράξεσι λέγεται, Ἔτι Ἀναβία, διὰ τὴν ἐπίστασεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου φεύσασθαί σε τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; Ἔτι καὶ μετ' ὀλίγα, Ἔτι οὐκ ἐφεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ἔτι Θεὸς οὖν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Καὶ μακρὸν ἂν εἴη ζητοῦντα μαρτυρίας προτιθεῖναι περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι ἐκἀπὲρ ὧν ἀπὸ τῶν πρόσωπων ἐστὶν ὁφραστῶς, καὶ ἀληθῆς καὶ τέλειος Θεός. Καὶ ἐπει' εἰς ἐν αἴτιον ἀναφέρονται τὸν Πατέρα, ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἀχρόνως ἔχοντα, ἐκτε τοῦ ὄντος, ὅν ἐστι καὶ ὁφραστῶς; δῆλον ὡς καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον ὅν ἐστὶ καὶ ὁφραστῶς; καὶ τέλειον, ὃ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. Καὶ εἰ ὁ Θεός ἐστὶ Θεὸς ἀληθῆς καὶ τέλειος; καὶ λογικὸς καὶ ζῶν; ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐξ αὐτοῦ ἔν δὲ τῷ Θεῷ συμβεβηκὸς οὐκ ἐστὶ δῆλον ὡς καὶ ταῦτα, ὃ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐνυπόστατά εἰσιν. Ἐκἀπὲρ γὰρ δι' ἑτέρου δείκνυται. Καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ Θεός; τρία πρόσωπα καὶ μία οὐσία καὶ ἐν πράμα, ὡς αἱ περὶ τούτου διδασκαλίαι τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τῶν ἁγίων

Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit. Vivificare autem in divino Spiritu est. Scribit namque Apostolus: Si Spiritus eius qui suscitavit Jesum Christum a mortuis (quæ scilicet homo erat), habitat in nobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra, per inhabitantem Spiritum suum in nobis.

Pari modo inhabitare in sanctorum mentibus, Dei proprium est. Ait enim Apostolus: Vos estis templum Dei viventis, quemadmodum ait Dominus: Quoniam inhabitabo in eis. Idipsum vero Apostolus Spiritui sancto tribuit; ait enim: Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Rursusque ait Apostolus: Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. Comprehendere autem omnia quæ Dei sunt, nulli creature competit. Ait enim Dominus: Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius. In Isaiâ quoque, velut ex persona Dei, dicitur: Secretum meum michi.

Rursus, propriam Dei opus monstratur, inter preces revelare mysteria. Dicitur enim Danieli: Est Deus in celo revelans mysteria. Hoc autem opus probatur Spiritus sancti. Ait enim Apostolus: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum. Ac iterum: Spiritus autem loquitur mysteria. Præterea in Actibus dicitur: Anania! cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? Paucisque interjectis, Non es mentitus hominibus, sed Deo. Igitur Deus est Spiritus sanctus.

Longioris porro operæ sit, querendo testimonia proferre; quibus Filii ac Spiritus Deitas comprobetur; quod nempe amborum persona vere existens sit: ac uterque verus perfectusque Deus sint. Quodque in unum auctorem (Patrem scilicet) referantur, ex quo sine tempore esse habent; exque eo quod est, sit quod est ac vere existens est; manifestum est, etiam Patris personam id esse quod est, ac vere existens et perfectum est: quod omnibus in confesso est. Cumque adeo Deus, Deus verus sit et perfectus, et ratione vitæque præditus; hæc autem ex Deo sint (ambæ scilicet personæ), nec in Deo ullum sit accidens; manifestum est, hæc etiam (Filium nimirum et Spiritum) vere existentia esse ac subsistere: utrumvis enim altero

¹⁰ Joan. v, 21. ¹¹ Rom. viii, 11. ¹² II Cor. vi, 16. ¹³ Levit. xvi, 12. ¹⁴ Rom. viii, 9. ¹⁵ I Cor. ii, 10. ¹⁶ Matth. xi, 27. ¹⁷ Isa. xxiv, 16. ¹⁸ Dan. ii, 28. ¹⁹ I Cor. ii, 10. ²⁰ I Cor. xiv, 2. ²¹ Act. v, 5. ²² ibid. 4.

(10) Διὰ τοῦ ἐνοικούντος. Vulg. διὰ τὸ ἐνοικούν, ipsaque Latina, propter inhabitantem, ut et Chrysostomus et Theodoret. At codex Alex. διὰ

τοῦ ἐνοικούντος, ut Calecas: Per inhabitantem, perindeque Syr. et Æthiop., quæ et lectio videtur præferenda.

comprehendatur. Sicque adeo Deus tres personæ est A unaque essentia ac una res, ut plane divinæ Scri- pturæ, ac quas sancti expositiones adhibent, palam declarat. Utriusque enim Testamenti pagina, san- ctiorumque in ipsa commendationes, eam in rem testimonii longe exuberant.

Ex his vero aliud plane nihil discimus, quam quæ sæpius dicta sunt : nempe, unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum; nec in ullo alia distingui, quam quod aliud est Pater, aliud Filius, aliud Spiritus. Hæc enim sancti divinarum personarum proprietates hypostaticas vocarunt. Nec sola ratione distinguuntur. Nam eorum quodlibet vere est ac subsistit; non tamen re, quæ sit alia præter essentiam. Una enim trium essentia est, dictaque est persona, *commune cum eo quod proprium est*. Quapropter relativis (ut sic dicam) nominibus realiter distinguuntur, penes relationes quæ in personis vere existentibus intelliguntur; his scilicet quæ sunt ex auctore, et quæ ipsa auctor existit. Quamquam in nobis etiam, exempli causa, cum quis Petrus et Jonam dixerit, utroque hoc nomine hominem significavit. Quisque adeo Petrum ex Jona dixit, eundem rursus hominem etiam si- lium, Jona patre natum designavit; nec vero, cum horum utrumque hominem absolute dixit, alium nominavit, atque alium cum relationem habentibus nominibus significavit. Hæc enim una nominum diversitas est, quod absolutis quidem, hominum essentiam velut per se ac absolutam significavit; relationem vero habentibus, eandem rursus sic se habentem; ita simulrum ut hoc pater sit, illud Fi- lius, uti etiam in superioribus dictum est, cum de his loqueremur; sin autem in quibus dividua ma- teria est ac esse in actu distinctum, tum absolutis nominibus eorum essentiam, tum relationem ha- bentibus eandem ipsam sic se habentem ac tali modo, significamus; nec propterea Petrus, qua homo est, diversus a Jona est, aut sola ratione ab eo distinguitur (liquet enim proprietatibus, Petrum alium esse, atque alium Jonam), quomodo in dei- tate, in qua unum in actu est, unaque et eadem trium personarum essentia, aut sola ratione erit distinctio, aut ponas aliud quid præter essentiam?

De his itaque tam modo, tum et in superioribus dictum est. Porro hisce nominibus significantur divinæ personæ. Pater siquidem causæ expers dicitur, principium, causa sive auctor, genitor, productior, major: quod Damascomus intelligendum censet, qua ratione causa est et auctor. Dicitur habere Spiritum. Spiritus enim Patris, inquit Scri- ptura¹⁶. Ipsum quoque mittere dicitur: unde et ejus administrator vocatur; sed et Filium dici- mus ab eo esse missum: ipse vero neque a Filio,

¹⁶ Matth. i, 20. Joan. xiv, 26.

(11) *Ἡ κατ' ἄλλο τι παρὰ τῆς οὐσίας*. In di- vinitis vera et realis distinctio est, in relativis, quæ vere et per se existunt ac opponuntur, nec pro- inde unum est alterum; non tamen alia res est præter essentiam, in qua realiter identificantur; nam sunt ipsa essentia, ejusque ratione unum

διαγορεύουσι. Τῶν γὰρ μαρτυριῶν ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νεὶ καὶ αἱ τῶν ἁγίων εἰς αὐτὴν ἐξίγρησις πεπληρωται delectant. Utriusque enim Testamenti pagina, san- ctiorumque in ipsa commendationes, eam in rem testimonii longe exuberant.

Ἄφ' ὧν οὐδὲν πάντως ἄλλο μαθάνειν ἔστιν ἢ τὰ πολλάκις ρηθέντα· ταῦτα δὲ τὴν, ὅτι εἰς θεὸς Πατὴρ ἐστὶ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ὅτι οὐδὲν διαφέρουσιν, εἰ μὴ καθότι τὸ μὲν ἐστὶ Πατὴρ, τὸ δὲ Υἱὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα. Ταῦτα γὰρ οἱ ἅγιοι διε- γον ὑποστατικὰ ἰδιώματα τῶν θεῶν προσώπων. Καὶ ὅτε λόγῳ μόνῳ διαφέρουσιν· ὁμοιωτῶς γὰρ ἐστὶ ἕκαστον αὐτῶν· οὐτε πράγματι ἄλλῃ παρὰ τὴν οὐ- σίαν· μία γὰρ οὐσία τῶν τριῶν· καὶ πρόσωπον εἰ- ρηται· τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος. Ὡστε τοῖς ἀναφορικοῖς ὀνόμασι πραγματικῶς διακρίνονται, δηλονότι κατὰ τὰς ἐπιθεωρουμένης στίχαις τοῖς ὑφ' ἡμῶν προωθέντες, τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τῷ αἰτίῳ. Καίτοι καὶ ἐφ' ἡμῶν παραδειγματικῶς εἰπείν, ἔπει- τις Πέτρον καὶ Ἰωάνν ἀπολειπόμενος· εἰπὴ, δ' ἐπι- τέρου τούτων ἀνθρώπων ἐδήλωσε· καὶ ὁ τὸν Πέτρον ἐκ τοῦ Ἰωάνν εἰπών, πάλιν τὸν αὐτὸν ἀνθρώπον καὶ υἱὸν εἶναι ἐξ ἀνθρώπου Ἰωάνν, πατρὸς ὄντος αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἕτερον μὲν εἰρηκεν, ἀπολειπόμενος, ἐπίτε- ρον τούτων ἀνθρώπων λέγων, ἕτερον δὲ, ὅτε τοῖς ἀναφορικοῖς αὐτὴν ἐσήμνηε. Τοῦτο δὲ μόνον ταῖς κλήσεσι παρήλαθεν, ὅτι τοῖς μὲν ἀπολειπόμενοις ἀνθρώπων οὐσίαν ἄσχετον ἐδήλου, τοῖς δὲ ἀναφορι- κοῖς τὴν αὐτῶν πάλιν οὐσίαν πῶς ἔχουσαν· ὅτι τὸ μὲν πατὴρ, τὸ δὲ υἱός· ὡσπερ καὶ πρότερον περὶ τούτου ἐλέγομεν. Εἰ δ' ἐφ' ὧν ἐστὶ μερισμὸς τῆς ὕλης, καὶ διάφορον τὸ εἶναι κατ' ἐνέργειαν, καὶ τοῖς ἀπολειπόμενοις τὴν αὐτῶν οὐσίαν δηλοῦμεν, καὶ τοῖς ἀναφορικοῖς αὐτὴν ταύτην πῶς ἔχουσαν· καὶ διὰ ταῦτα οὐθ' ὁ Πέτρος τοῦ Ἰωάνν κατὰ τὸ ἀνθρώπου εἶναι διακρίνεται, οὐτε μόνῳ τῷ λόγῳ· φανερὸν γὰρ ὡς ἄλλος ἐστὶν ὁ Πέτρος τοῖς ἰδιώμασι καὶ ἄλλο; ὁ Ἰωάνν· πῶς ἐπὶ τῆς θεότητος, ὅπου τὴ κατ' ἐνέργειαν εἶναι ἐστὶ, καὶ ἡ αὐτὴ καὶ μία οὐσία τῶν τριῶν προσώπων, ἢ κατὰ τὸν λόγον μόνον εἶναι διάκρισις, ἢ κατ' ἄλλο τι παρὰ τὴν οὐ- σίαν (11);

Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ νῦν καὶ πρότερον εἰρη- ται. Σημαίνονται δὲ καὶ τούτοις τοῖς ὀνόμασι τὰ θεῖα πρόσωπα (12). Ὁ γὰρ Πατὴρ λέγεται ἀναίτιος, ἀρχή, αἰτία, γεννήτωρ, προβολεὺς, μεζῶν· ἔπει- ὁ δαμασκηνός κατὰ τὸ αἴτιον λαμβάνει· λέγεται ὅτι ἔχει Πνεῦμα· τὸ δὲ γὰρ ἐ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, φησὶν ἡ Γραφή· καὶ ὅτι ἀποστέλλει αὐτό· ὁ δὲ καὶ χορηγὸς αὐτοῦ καλεῖται. Καὶ τὸν Υἱὸν δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἀποστάλαξαι φημὲν. Αὐτὸς δὲ οὐθ' ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, οὐθ' ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀποστέλλεται. Ἢ δὲ ἀπο-

realiter summaque unitate, secus ac se res in creatis habet; verum non essentia absolute, sed essentia sic, quæ sit auctor, vel ab auctore, et in hoc vere distinguuntur ac realiter, cum summa illa et vera ac reali essentia unitate. (12) Greg. oral. 56.

στολή διάστασιν οὐκ εἰσάγει τῶν τριῶν προσώπων. Ἐνθα γὰρ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστι· μᾶλλον δέ, οὐδὲ ἔνθα λέγειν εἰκός· πανταχοῦ γὰρ ὁ Θεός. Διὸ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἴρηκε, ἡ Θεὸς οὐκ ἀποστέλλεται (13)· καθὼς Θεὸς δηλονότι· καθὼς δὲ πρόσωπον, ἀποστέλλεται. Πῶς γὰρ ἂν τοῦτο εἶπεν, ὅπου γε αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἀποστέλλεται; Οὐ διάστασιν οὖν εἰσάγει· διὰ δὲ τὴν ἀγνωσίαν καὶ σκοτασμὸν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀπέστη. Ὅταν δὲ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνατελεῖ τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦτο φῶς ὁ Θεὸς λέγεται), φαμὲν ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐπαδήμησε.

Ἐπιὶ δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (14), ἡ Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμισον· ἐφ' ἧν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονων, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. Καὶ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ (15), ἡ Ὅσα ἐκ πάντων ταπεινότερον λέγεται, τὸ δίδοσθαι, τὸ ἀποστέλλεσθαι, τὸ μερίζεσθαι, τὸ χάρισμα, τὸ δῶρημα, τὸ ἐμφύσημα, ἡ ἐπαγγελία, ἡ ὑπερέντευξις, εἰτέ τι τοιοῦτον, ἐπὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνενακτέον, ἵνα τὸ ἐξ οὗ εἰρηθῆ, καὶ μὴ τρεῖς ἀρχαὶ μεμερισμέναι καλυθῶσι παραδεχθῶσιν. »

Ὁ δὲ Υἱὸς λέγεται αἰτιατὸς, γεννητὸς, γέννημα. Ὁ γὰρ αὐτὸς φησιν (16), ἡ Τοῦτων δὲ τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ πρόβλημα. ἡ Μονογενὴς, ἀρχή. Καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς, ἡ Ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή (17). ἡ Σοφία, Λόγος, Δύναμις τοῦ Πατρὸς, εἰκῶν, ἀπαύγασμα, Χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ἡ ζῶσα καὶ οὐσιώδης ἐνέργεια αὐτοῦ, θάλησις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ φησιν ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτοῦ

(13) Θεὸς οὐκ ἀποστέλλεται. Sumpta sententia ex Hom. Chrysostomi nomine de Spiritu sancto Daczi t. VI, in eum ab eo rejecta, uti spuria. Ac certe nihil habet veri Chrysostomi, etsi ejus nomine citant, qui de Spiritu sancto polemica scripserunt, recentiores Græci. Quod exponit Calecas: Non mitti Spiritum ut Deum, sed mitti ut personam; ut scilicet talem personam quæ ab alia procedat, ac vi ejus processionis, connotando effectum temporalem dicatur mitti, quæ nostrorum lucida theologia est, benigna expositio est, pro reverentia existimati Chrysostomi, ne videatur negare quod sic apertis verbis ipse testatur Filius Dei. Verum ille aliam omnem missionem, præterquam donorum, excludit: crassiusque mittere quemquam negat, nisi ubi non sit ipse qui mittit, quod certe in divinas personas, quarum una in alia sit, et quæ sua immensitate omnia impleant, non cadit. Sed bene Calecas, non importare missionem διάστασιν (disjunctionem ac separationem) asserit. Nempe importat collectum peculiarem proprium Dei, ratione cujus persona procedens, novo modo in aliquo esse incipit. Sic et tota Trinitas venire dicitur in justis: Ad eum veniemus, etc., idcirco quod Pater, qui non procedit, novo et ipse modo in eis per gratiæ-dona, esse incipit. Spiritum Filii et Christi et Veritatis, quod exponit ratione duntaxat connexionis ejusdemque Deitatis ac potentiz, frigidus theologus est. Quidni enim et Filius et Christus et veritas, ipseque Pater dicitur

neque a Spiritu mittitur. Porro missio nullam distantiam inducit aut separationem trium personarum. Ubi enim Filius est, ibi est et Pater et Spiritus; quinimo nec apte dicatur *ibi*; nam Deus ubique est. Quamobrem etiam dixit divus Chrysostomus: *Deus non mittitur*, ea scilicet ratione qua est Deus; qua vero ratione persona est, mittitur. Quomodo enim vir beatus sic negasset, cum ipse Dominus dicat mitti Spiritum? Non ergo distantiam aut separationem inducit; propter ignorantiam vero, offusamque mentibus nostris caliginem, Deum nobis abesse dicimus. Cum vero lux scientiæ ac veritatis cordibus nostris affulserit (nam et ea ratio est cur Deus lux vocetur) Deum nobis advenisse ac præsentiam exhibuisse dicimus.

Ait vero etiam Gregorius Theologus: *Missionem Patris* (seu quod miserit) *propensam ejus voluntatem existima; ad quem refert quæ sua sunt, tum honorem habens tanquam principio temporis experti, tum ne Deo adversari videatur.* Ac rursus in *Oratione de Spiritu sancto*: *Cuncta vero quæ hic humiliter dicuntur: quod nempe detur, quod mittatur, quod distribuatur, gratia, donum, insufflatio, promissio, interpellatio, ac si quid ejus generis est: ad auctorem primum referenda sunt, ut unde sit ostendatur, nec multorum Deorum errore triu principia divisa admittantur.*

Filius autem nominatur, qui ab auctore est. genitus, soboles. Ait enim idem: *Horum autem, alter soboles, alter processio.* Unigenitus, principium. Nam ait idem: *Principium ex principio.* Sapientia, Verbum, Potentia Patris, Imago, Splendor. *Figura substantiæ ejus, viva ac substantialis ejus operatio, ejus voluntas.* Etenim ait Damascenus in theologicis suis capitibus: *Ne multis dicam,*

Spiritus? Alia mitto neque frivola, et a veri Chrysostomi vena longe alienissima. Beccus patriarcha Constantinopolitanus non excipit ejus auctoritatem, sed trahere nititur in bonum sensum, *De unitate Eccles.*, orat. 1, tom. 1 *Græciæ orth.* Leonis Allatii. Ipse tamen a prima solutione non moveor.

(14) Orat. 28.

(15) Orat. 37.

(16) Orat. 35.

(17) *Ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή.* Orat. 35, inter nomina Filii, quæ ejus deitatem insinuant: Ὁ ἐν ἀρχῇ, ὁ μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἡ ἀρχή. Ex quo loca forsitan Calecas habuerit, quod ita retulit. Cumque Gregorius percensendis Filii divinis nominibus, qua Patri comparatur, τῆς ἀρχῆς meminerit, haud obscure etiam in divinis hoc illi nomen competere insinavit; esseque vere et ipsum ἀρχὴν et αἰτίον; sed non primum, aut a Patre sejunctum, sed unum cum ipso Spiritus principium; etsi unus Pater absolute αἰτίος, causa et auctor, tum Græcis aliis, tum ipsi Gregorio dicitur, quod ea quæ sunt Filii, omnia in ipsum tanquam auctorem referantur. Locus ex quo probat, est Isa. xli, 5: Καλῶν αὐτὴν ἀπ' γενεῶν ἀρχὴν· ubi tamen Vulg. Græca ἀρχῆς habent: *Vocans generationem exordio*; Vulg.: *Vocans generationes ab exordio*; ubi sermo est de justitia, ut locus hic ad Gregorii institutum non admodum urgeat.

non est aliud Patris Verbum, sapientia, potentia, voluntas, præterquam Filius. Divus quoque Cyrillus, *Thesaurorum* libro vicesimo primo ipsum voluntatem appellat, dum ait: *Filius est vivens et substantialis voluntas Patris*. In septimo quoque: *Est vero, inquit, Filius Patris Verbum. Ergo idem ejus voluntas est.*

Quia et alia voluntas extra Dei essentiam legitur ac humano more intelligitur. Ait namque magnus Athanasius, in Disputatione adversus Arium: *Dei essentia neque cæpit, neque desinit: non ergo cæpit imago autve desinit, voluntas vero et cæpit et desinit*. In quæ verba observat beatus Maximus, aitque: *Voluntas non idem est cum Dei essentia. nam voluntas, et incipit et desinit. Quod autem incipit et desinit non potest esse idem cum eo, quod neque incipit neque desinit*. Justinus quoque martyr, in libro *Adversus Græcos, Essentia*, inquit, *fieri non potest ut non existat, voluntatem autem ac consilium, contingit non esse: voluit enim Deus, et factus est sol: non autem voluit ut et alter sol fieret: nec enim necesse erat*. Magnus item Basilius: *Cujusnam vero ops egeat, qui sola voluntate creat, una ac velit consistente quod creatum sit. Præterea vocatur Dei Filius Patris definitio atque ratio, nec a veritate aberravit, qui sic eum se habere ad Patrem, ac se definitio habet ad definitum, et ut se ratio seu verbum habet ad mentem, dixerit*. Hæc enim habet Gregorius Theologus, orat. 2 *De Filio*. Ex quibus manifestum est, non eo modo quo Dei Filius nuncupatur sol et lumen et panis et gutta et margarita, quæ nomina pro humano usu ex creatis trahuntur, nec cum illa non essent, eorum nomenclaturam subibat (sunt enim hæc ex operationibus conflata), sic quoque Verbum vocari ac rationem, ac rursus Patrem Mentem: sed ita, ut quamvis creatorum nullum esset ratione mentisque intelligentia præditum, ex quo nomen sumere oporteret, nihil tamen obstaret quin mens existeret, ratioque ac Verbum. Siquidem enim ante omnia sæcula ex Patre est; et: *Qui vidit ipsum,*

(18) Lib. 1, c. 15.

(19) *Ἡ ὥσα καὶ ἐνούσιος τοῦ Πατρὸς βούλησις*. Ita subtiliter Cyrillus, adversus eos qui voluntate ut causa, Deique consilio genitum Filium volebant, non natura: quomodo etiam reliqua naturalia ex se Deo competunt, non ulla voluntate media, ut quod bonus est, quod sapiens, sic igitur ejus βούλησις καὶ σκέψις, ac quidquid ejusmodi dicatur, ipse Filius est, qui sapientia ac Verbum est. Athanasius vero tunc βούλησιν accepit pro actu libero, ipsoque ut aliquid extra connotat, ratione cuius sic incipere ac desinere dicatur; seu potius ejus effectus. Quod autem ait Calecas, Maximum Athanasii locum scholio illustrasse, operæ pretium facturus erat id representando, si ita reperit in codice; sublata enim esset, quæ animas fatigat, questio, sicutne illi Dialogi Athanasii, an potius Maximi, eosque Maximus scholiis exornavit; quod et abs se editis ipse solet præstare. Esse Athanasii ægre mihi persuadeam ob

κεφαλαίος (18): *Ἴνα μὴ πολλὰ λέγω, οὐκ ἐστὶ τῷ Πατρὶ Λόγος, σοφία, δύναμις, θέλησις, εἰ μὴ ὁ Υἱός.* Καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος ἐν κβ' τῶν Θεσαυρῶν, βούλησιν αὐτὸν φησὶ, λέγων: *Ὁ Υἱός ἐστιν (19) ἡ ζῶσα καὶ ἐνούσιος τοῦ Πατρὸς βούλησις*: καὶ ἐν τῷ ζ', *Ἔστι δὲ, φησὶ, ὁ Υἱός, ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος. Αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ἡ βούλησις αὐτοῦ.*

λέγεται δὲ καὶ ἄλλη βούλησις ἔξω τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, κατὰ ἀνθρωπίνην ἐπιβολὴν νοουμένη. Καὶ γὰρ φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρῶθ: Ἀρεῖον Διαλέξει: *Ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ οὐτε ἤρξατο, οὐτε παύεται: οὐτε ἄρα ἤρξατο ἢ εἰκὼν οὐτε ἐπαύσατο: ἡ δὲ θέλησις καὶ ἀρχεται καὶ παύεται.* Ὅπερ ὁ θεὸς ἐπισημαίουμενος Μάξιμος (20), *Ἡ βούλησις, φησὶν, οὐ ταυτὸν ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡ μὲν γὰρ βούλησις καὶ ἀρχεται καὶ παύεται: τὸ δὲ ἀρχόμενον καὶ παύμενον τῷ μῆτε ἀρχόμενον μῆτε παυόμενον ταυτὸν εἶναι οὐ δύναται.* Καὶ ὁ μάρτος Ἰουστίνος ἐν τῷ κατὰ Ἑλλήνων λόγῳ (21), *Ἡ μὲν οὐσία, φησὶν, οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι (22): ἡ δὲ βούλησις ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι. Ἠβουλήθη γὰρ ὁ Θεός, καὶ γέγονεν ὁ ἥλιος: οὐκ ἠβουλήθη δὲ γενέσθαι καὶ δεύτερον ἥλιον: οὐ γὰρ ἔδει.* Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, *Τίνος ἂν καὶ ὑπουργίας δεόιτο ὁ θελήματι μόνῳ δημιουργῶν, ἐμοῦ τῇ βουλήσει συνισταμένης τῆς κτίσεως; Ἐπι λέγεται ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος: καὶ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι λέγων αὐτὸν οὕτως ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς ὄρος πρὸς τὸ ὀριζόμενον, καὶ ὡς πρὸς νοῦν λόγος.* Ταῦτα γὰρ φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ (23). Ἐξ ὧν δῆλον ἐστὶ οὐχ ὡς περ ἥλιος καὶ φῶς καὶ ἄρτος καὶ σταγὼν καὶ μαργαρίτης ὀνομάζεται ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ελλημμένων τούτων τῶν ὀνομάτων, ἀ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ κτίσματα οὐκ ἐκαλεῖτο: ἀπὸ γὰρ τῶν ἐνεργειῶν ταῦτα συνέστησαν: τὸν ἴσον τρόπον λέγεται καὶ Λόγος, καὶ πάλιν ὁ Πατὴρ Νους: ἀλλ' οὕτω λέγονται, ὡς εἰ καὶ μὴδὲν ἦν λογικὸν καὶ νοερὸν κτίσμα, ἀφ' οὗ ἔδει ληφθῆναι τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν τῶν ἄλλων ὀνομάτων ἀκολουθίαν, μὴδὲν μῆδαμῶς παρὰ τοῦτο κεκαλύσθαι

D styli diversitatem, et quod magna pars exemplarium Maximo asserit; quem tamen Athanasii nomine edidisse, non videtur ferre ejus ille candor, quo ejus rei suspicionem ab Areopagita amolitur; quanquam Græcis haud insuetum ὑποβολίματι ejusmodi claris auctoribus supponere, ac nec omnino Latinis.

(20) Dialog. cum Anomæo qui et Maximo ascribuntur. Dial. 1.

(21) *Ad respons. Græc. p. 178.*

(22) *Ὁὐκ ἐπιδέχεται τὸ μὴ εἶναι*. Paulo aliter habet Just. ad Responsa Græcorum: *Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ τὸ μὴ εἶναι οὐσία οὐδέχεται: ἡ δὲ βούλη τοῦ Θεοῦδέχεται τὸ μὴ βούλεσθαι. Essentia Dei fieri non potest ut essentia non sit: voluntas autem Dei ut non velit, fieri potest. Proinde citavit Calecas, prout memoria occurrit, quod et in aliis nunquam ei accidit.*

(23) Orat. 36.

Νῦν καὶ Λόγον ὑπάρχειν. Εἰ γὰρ πρὸ πάντων αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι Ὁ ἑωρακὴς αὐτὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα· τοῦτέστιν ὁ νοσηκῶς αὐτὸν νεώηκε τὸν Πατέρα (οὕτω γὰρ ὁ αὐτὸς ἐξηγήσατο Θεολόγος ἐν τοῖς αὐτοῖς;) καὶ ἐὰν τὰ τοῦ γεννήσαντος ἴσως καὶ ἐφαίρατα φυσικῶς ἐν αὐτῷ ἔχει· κατὰ τὴν ἔξιν Κυρίλλου ἐν δευτέρῳ τῶν Θησαυρῶν· δηλονότι αἰεὶ ὡς ὅρος πρὸς τὸ φριζόμενον ἔχει, καὶ ὅρος τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ Λόγος.

Ἐπει δὲ ὁ λόγος παρ' ἡμῖν μὲν ἀνυπόστατός ἐστι καὶ ἀμυδρῶς τῷ νῷ ἔοικεν· ἐκεῖ δὲ συμπεπληρωμένον τι καὶ ὑπερῶς ἐστὶν ἐν τῇ Θεῷ φύσει καὶ τῆς αὐτῆς τῷ Νῷ φύσεως, ὀνομάζεται Υἱός· πρὸς δὲ ἀναφέρεται, καλεῖται Πατήρ. Καὶ γὰρ παρ' ἡμῖν τὸ ἐκ τινος ὄν καὶ φύσιν τὴν αὐτὴν ἔχον τῷ ἀφ' οὗ προήλθεν, υἱὸς ὀνομάζεται κατὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης διαλέξεως ἔθος· καίτοι καὶ τὸ τῆς πατρότητος ὄνομα ἐπέθεν μάλλον ἡμῖν ἀφίχθαι, οὐκ ἀφ' ἡμῶν εἰλήφθαι, ὁ Ἀπόστολος λέγει. «Ἐξ οὗ γὰρ,» φησὶ, «πάντα πατριά ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·» ὅφθ' καὶ ὁ Δαμασκηνὸς συντίθεται.

Ἐπι Πνεῦμα Υἱοῦ φησὶν ἡ Γραφή τὸ τοῦ Πατρὸς Πνεῦμα· «Ἐξαπέστειλε,» γὰρ «ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,» λέγει· καὶ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ ἐκπορεύεται. Οὐ λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Πνεύματος γεννᾶται, καὶ ἔτι δὲ αὐτῷ χορηγεῖται, δίδεται, ἀποστρέλλεται· διδὸν καὶ δοτὴρ αὐτοῦ καὶ χορηγὸς καὶ ταμίης, ὡς Γρηγόριος Θεολόγος ἐν τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν εὐχῇ ἔμνησε. Καὶ γὰρ αὐτὸς μὲν ὁ Υἱὸς φησὶν, «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται·» οἱ δὲ ἄγιοι, ἐξ ὧν ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς Θεολογικαῖς (24) γράφει, «Ἐνεψύχθη γὰρ, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ὡσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου μὲν ἡ τε ἀκτίς καὶ ἡ ἑλλαμψίς. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ἀκτίως καὶ τῆς ἑλλαμψίως· διὰ δὲ τῆς ἀκτίως ἡ ἑλλαμψίς ἡμῖν μεταδίδεται· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς καὶ μετεχομένη ὑφ' ἡμῶν.»

Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται Πνεῦμα Θεοῦ, Πνεῦμα Πατρὸς, Πνεῦμα Υἱοῦ, Πνεῦμα ἀληθείας, αἰτιατὸν, ἐκπορευτὸν, ἐκπορευόμενον, κρέδλημα· καὶ ὡς ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ (25), Πνεῦμα Χριστοῦ, Πνεῦμα Κυρίου, Αὐτοκύριος, Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἀληθείας, ἐλευθερίας, σοφίας. Καὶ γὰρ ποιητικῶν τούτων ἀπάντων. Ἐπι ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν ὀνομάζεται Πνεῦμα πίστεως, Πνεῦμα πραότητος, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ, καὶ τὰλλα περὶ ὧν ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ λόγῳ διασφαι (26).

¹⁷ Joan. xiv, 9. ¹⁸ Ephes. iii, 15. ¹⁹ Galat. iv, 6. ²⁰ Joan. xv, 26. ²¹ Joan. xi, 22.

(24) Lib. i, c. 8. in fine.

(25) Ἐν τοῖς δογματικοῖς αὐτοῦ. Sit forte aliud opus Damasceni, præter ea quæ habemus, in quo de Trinitate serio adversus hæreticos disputet, uti etiam seorsim contra Severianos et Monothelitas. Non exstare nobis omnia Damasceni, vel

vidit Patrem ¹⁷, hoc est, Qui cum intellexit, intellexit Patrem (sic enim idem ipse Gregorius ibidem exposuit); ac, *Quæ genitoris propria sunt ac singularia, in se natura habet, ut auctor est Cyrillus Thesaurorum libro secundo*: palam est, sic semper se habere velut definitionem ad definitam, esseque Patris definitionem ac rationem seu Verbum.

Quod vero verbum apud nos non vere ac per se existat, ac cum mente exilem diutaxat atque obscuram similitudinem habeat: illic autem plenum aliquid sit ac quod vere in natura divina ejusdemque cum mente naturæ et per se existat, Filius nuncupatur; idque ad quod relationem habet, Pater. Nam et apud nos, quod ex aliquo est, eandemque naturam cum eo, ex quo processit, nactum est, humani sermonis usu filius vocari solet; quanquam etiam patris nomen inde potius ad nos venisse, quam a nobis sumptum esse, ait Apostolus: *Ex quo omnis ex communi Patre cognatio in cælo et in terra* ¹⁸; cui plane et Damascenus assentitur.

Ad hæc, Filii Spiritum vocat Scriptura Patris Spiritum. Ait enim: *Misit Deus Spiritum Filii sui* ¹⁹. Etiam dicitur quod ex Patre per ipsum procedat (non autem dicitur quod Filius ex Patre per Spiritum gignatur), quod item per eum præbeatur, deturque ac mittatur; ex quo est, ut illius dator et administrator atque arbiter dicatur, quemadmodum Gregorius Theologus in preceatione Filium laudavit ac cecinit. Nam et ipse quidem Filius ait: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis qui a Patre procedit* ²⁰. Sancti vero, in quibus Damascenus in Theologicis scribit: *Insuperavit enim et dixit, Accipite Spiritum sanctum* ²¹. *Quemadmodum ex sole tum radius, tum fulgor procedit. Est enim sol radii pariter ac fulgoris fons: per radium vero nobis fulgor communicatur: isque est quo illustramur, ac qui a nobis percipitur.*

Porro Spiritus sanctus, Spiritus Dei dicitur, Spiritus Patris, Spiritus Filii, Spiritus veritatis, ab uctore existens, procedens, processio; atque ut Damascenus in *Dogmaticis suis* ait, Spiritus Christi, Spiritus Domini, ipse Dominus, Spiritus adoptionis, veritatis, libertatis, sapientiæ. Etenim horum omnium effector est. Adhuc vero ex operationibus vocatur Spiritus fidei, Spiritus lenitatis, Spiritus timoris Dei, et reliqua quæ explanat beatus Chrysostomus, in sermone quem de illo scripsit.

hoc argumento est, quod Chrysostomi enarrationes in Paulum ab ipso in compendium redactas, card. Mazarini Bibliothecæ probatus codex, aliis hæcenas ignotas, habet.

(26) Sermon. De Spiritu sancto. t. VI Ducæi.

Ad hæc dicitur Filii imago, ut ait Paulus : Quos A præcivit, et prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui²⁵. Præterea dicitur ῥῆμα, Verbum Filii, ut idem rursus ait : Portans omnia Verbo virtutis suæ : per ipsum purgationem faciens nostrorum peccatorum²⁶. Magnus quoque Basilius in eo capite quod prænotatur : Quidni etiam Spiritus dicatur Filii Filius, ait in hæreticum argumentum intorquens : Non quod non sit ex Deo per Filium, sed ne Trinitas immensa quædam turba existimetur, quæ filios ex filiis, seu nepotes, ut contingit in hominibus, habere videatur. Sed dices : Si Dei Verbum (Λόγος) Filius est, Spiritus vero ipse Filii Verbum (Ῥῆμα), quidni Spiritus Filii Filius dictus est? Præterea Magnus Athanasius in libro Ad Serapionem vitam appellat sanctificatricem ac illuminatricem; itemque ejus operationem donumque. Ait enim : Sicut Filius unigenita proles est, sic et Spiritus, qui per Filium datur atque mittitur, unus est, non multa, neque unum e multis, sed ipse Spiritus. Cum enim unus sit Filius vivens Verbum, unam necesse est esse perfectam plenamque sanctificatricem ac illuminatricem vitam, quæ ejus operatio donumque est. Quæ nimirum idcirco ex Patre dicitur procedere, quod ex Filio, quem ex Patre fatentur omnes, elucet, mittiturque ac datur.

¶ Quin hoc quoque necessario observandum, haud raro quæ de personis dicuntur, nomina, de Deo absolute sumi. V. gr. Deus ipse totus et absolute C dicitur sapientia, Pater scilicet et Filius et Spiritus sanctus : sed et Filius sapientia dicitur. Alium igitur conceptum habemus, cum de Filio, aliumque cum de ipso Deo nomen usurpatur. Nam de Deo quidem absolute dicitur, perindeque intelligitur Pater sapientia et Filius sapientia et Spiritus sapientia, ceu unus sapiens unaque sapientia. In Filio autem, discrete. Filius enim genita sapientia, non idem est ac Pater sapientia gignens, vel idem ac Spiritus, quod nimirum ad id attinet, quod est gigni. Similiter et Pater Filii proprii dicitur : dicitur vero et creaturæ, sed unamquodque modo proprio, ut paulo ante dicebamus. Ac rursus, dicitur Pater et Filius et Spiritus, communiter Spiritus : Spiritus enim, inquit, Deus est : et qui

ἔτι λέγεται (27) εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὁ Παῦλος, εὐδὲ προέγνω, καὶ προῦρισε συμμόρφους γενέσθαι τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. » ἔτι λέγεται ῥῆμα τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὁ αὐτὸς πάλιν. » Φέρον τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· δι' αὐτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν κεφαλαίῳ, εὐδὲ ἡ ἐπιγραφή, εὐδὲ Διατὶ μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ, » φησὶ πρὸς τὸν αἰρετικὸν ἀποτεινόμενος, εὐδὲ Οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλ' ἵνα ἡ Τριάς μὴ νομισθῆ πλῆθος ἀπειρον, υἱοὺς ἐξ υἱῶν, ὡς καὶ ἐν ἀνθρώποις, ἔχειν ὑποπτευθεῖσα. Ἄλλὰ λέγεις, κὶ Θεοῦ μὲν Λόγος ὁ Υἱὸς, Ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα (28)· διατὶ μὴ Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα εἰρηται; ἔτι ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ πρὸς Σεραπίωνα, εὐδὲ Ἀγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν, » φησὶν· « ζῶην· » καὶ ἔτι· εὐδὲ ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ ὁμοειδίαν. » λέγει γάρ, εὐδὲ Ὅσπερ γέννημα μονογενὲς ὁ Υἱὸς ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα, παρὰ τοῦ Υἱοῦ διδόμενον καὶ πεμπόμενον, ἐν καὶ εὐδὲ πολλὰ, οὐδὲ ἐκ πολλῶν ἐν, ἀλλ' αὐτὸ Πνεῦμα. Ἐνὸς γάρ ὄντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ ζῶντος Λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν ἀγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν ζῶην, οὕσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ ὁμοειδίαν. » ἦτις ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγεται ἐκπορεύεσθαι, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁμολογουμένου ἐκλάμπει καὶ ἀποστῆλνται καὶ δίδεται.

Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον εἶδέναι : πολλάκις τὰ ἐπὶ τῶν προσώπων λεγόμενα ὀνόματα λαμβάνονται ἐπὶ τοῦ ὅλου Θεοῦ ἀποκλεισμένως. Οἶον, ὁ Θεὸς λέγεται σοφία κοινῶς καὶ ἀποκλεισμένως, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλὰ λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς σοφία. Ἄλλην οὖν ἔνοιαν ἔχομεν ἐπὶ τούτου, καὶ ἄλλην ἐπ' ἐκείνου. Ἐπ' ἐκείνου μὲν γάρ ἀποκλεισμένως λέγεται, καὶ ὁμοίως νοεῖται ὁ Πατὴρ σοφία, καὶ ὁ Υἱὸς σοφία, καὶ τὸ Πνεῦμα σοφία, ὡς εἰς σοφὸς καὶ μία σοφία· ἑνταῦθα δὲ διακεκριμένως. Ἡ γὰρ γεννητὴ σοφία ὁ Υἱὸς οὐκ ἐστίν ἡ αὐτὴ σοφία τῇ γεννώσῃ τῷ Πατρὶ, οὕτε τῷ Πνεύματι· δηλαδὴ κατὰ τὸ γεννᾶσθαι. Ὁσαύτως καὶ Πατὴρ μὲν λέγεται τοῦ ἰδίου Υἱοῦ· λέγεται δὲ καὶ τῆς χτίσεως· ἀλλὰ ἄλλον τρόπον ἐκότερον, ὡς περὶ τούτου πρότερον εἴπομεν. Καὶ πάλιν λέγεται μὲν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα κοινῶς Πνεῦμα· Πνεῦμα γάρ, » φησὶν, εὐδὲ ὁ Θεὸς, καὶ τοῦ; προσκυ-

²⁵ Rom. viii, 29. ²⁶ Hebr. i, 3.

(27) Athan. Epist. 2 ad Serap. de Spiritu sancto.

(28) Ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. Videntur hæc magis spectare ad epist. ii Athan. ad Serap. quæ hoc ipsum argumentum tractat. Ac, num ambobus ascripta, quod frequens in PP. monumentis? Sequentia ex Athan. epist. illa, ipsa illustrata, in neutra harum quæ exstant, mihi occurrunt; aliaque scripsisse Athanasium et pleniora eo ipso argumento, pro ejus majestate, argumento est, quod ipse initio fere prioris Epistolæ, in superioribus de eo scripsisse ait, quod in omni fere sacra Scriptura, Spiritus sanctus qui dicitur Filii, idem dicatur esse Dei. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λεγόμενον τοῦ Υἱοῦ, τοῦτο λέγεται τοῦ Θεοῦ εἶναι. Quo

maxime spectat hic adducta auctoritas : probatque maxime processionem Spiritus a Filio, qui in tantum dicitur ex Patre procedere, quod ex τοῦ Υἱοῦ ἐκλάμπει, effulget, oritur, splendet ex Filio, qui ipse omnium sententia ex Patre est. Cautissimus disputator Calecas noster, sic vulgatum loquendi modum gentilitium suorum prosecutus est, ut gravissimas auctoritates intulerit, quibus ad sanioerem eos sensum, ceu in eis a veritate devios, sine invidia sensim reducere conaretur, nihil quemquam sugillans, sed Patrum sententiis, illis quasi digito veram opinionem suæ ipsorum Ecclesie æ commonstrans.

νοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυ-
νῆν· ἄλλ' ἕτερον τρόπον λέγομεν Πνεῦμα Πατρὸς.
Ὡς γὰρ ὁφειστώσ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἰδιωκῶς τότε νοοῦ-
μεν, καὶ ὡς πρόβλημα πρὸς τὸν Πατέρα ἀναφε-
ρόμενον ὡς προβολία. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορεύεται. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τριῶν προσ-
ώπων θεολογούμενα προσήκοντα δεῖ λαμβάνειν
τοὺς ὑποστατικοὺς ἰδιώμασι, καὶ μὴ κατὰ τοῦτο πλα-
νῶσθαι.

ΚΕΦΑΛΑ Δ'.

*Τίνας ποτὲ εἰκόνας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος πα-
ραδιδόσασιν οἱ ἄγιοι.*

Τῆς δὲ ἁγίας ταύτης καὶ μακαρίας Τριάδος, πα-
ράδειγμα καὶ εἰκόνα τινὰ οικίαν ἀπὸ τῶν ἀνθρω-
πίνων οὐκ ἔστι λαβεῖν, τῆς ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν καὶ
πᾶσαν νόησιν ἀσυγκρίτως ὑπερανωκισμένης. Τί
ἀν εἴη παράδειγμα καὶ εἰκὼν οικία ἀπὸ τῶν ἀν-
θρωπίνων λαμβανομένη, ἃ δὴ πάντα ἐν γενέσει καὶ
φθορᾷ καὶ ῥύσει καὶ μεταβολῇ διηναίκεθαι καθορῶνται;
Ὅπως ὥσπερ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸν ὀνομάζομεν,
ἵνα μὴ ἀμέτοχοι ὦμεν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως (ὅπερ
δ' Ἄρατον εὐδόκησεν ἀγαθότητα, κατὰ τὸν ἐκ Δα-
μασκῶ θεώτατον [29]), οὐ τί ἐστὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ
δεικνύντες, ἀλλ' ὅτι ἐστὶ τοιοῦτος τὸν αὐτὸν τρόπον
ἐκ τούτων καὶ τὴν ὁμοιότητα ἔλκομεν καὶ εἰκονί-
ζομεν αὐτὸν, ἵνα εἰς ἀμυδρὰν ἔννοιαν ἔλθωμεν τῆς
ἐνότητος καὶ τῆς τῶν τριῶν προσώπων ἰδιότητος.
Καὶ γὰρ μετὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς διακρίσεως ἀναγ-
καλον ὁμολογεῖν ἵνα Μονάδα ἐν Τριάδι καὶ Τριάδα
ἐν Μονάδι πιστεύωμεν.

Βουλόμενοι τοίνυν οἱ ἄγιοι καὶ τίνα δίδόναι ἡμῖν
εἰκόνα, ὥστε τὴν μίαν ἐκείνην καὶ ἀρρήτην οὐσίαν
εἰς τρία πρόσωπα ἰδιοποσάτα φαντάζεσθαι, ὃ μὲν
θεολόγος Γρηγόριος λέγει (30), « Ὅφθαλμὸν τίνα
καὶ πηγὴν καὶ ποταμὸν ἐνενόησα· » καὶ « Πάλιν (31)
ἥλιον ἐνεθυμήθην ἀκτίνα καὶ φῶς. » Καὶ πάλιν
φησὶν, « Ὡσπερ γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀκτῖνες ἀμέ-
ριστον ἔχουσαι κατὰ φύσιν τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν,
οὔτε τοῦ φωτὸς χωρίζονται, οὔτε ἀλλήλων ἀποτέμ-
νονται, καὶ μέχρις ἡμῶν τὴν χάριν τοῦ φωτὸς ἀπο-
σιλλοῦσιν· τὴν αὐτὴν τρόπον καὶ ὁ Σωτὴρ ὁ ἡμέτε-
ρος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἧ δίδυμος τοῦ Πατρὸς
ἀκτίς, καὶ μέχρις ἡμῶν διακονεῖται τῆς ἀληθείας τὸ
φῶς καὶ τῷ Πατρὶ συνήνεται. » Καὶ πάλιν (32), « Ὡς
γὰρ οὐκ ἔστι μεταξὺ νοῦ καὶ ἐνθυμήσεως καὶ ψυχῆς
διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί τινα καὶ τομὴν· οὕτως οὐδὲ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ
Πατρὸς ἐν μέσῳ τομῆς ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί
ποτα· » καὶ πάλιν (33), « Ἀμέριστος ἐν μεριστοῖς,
εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἢ ἐνότης, καὶ οἶον ἐν ἡλίοις

A adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare .
Verum alio modo Spiritum Patris dicimus. Tunc
enim ut subsistentem ac per se proprie existentem
eum consideramus, et qui velut processio, ad
Patrem processionis actorem, referatur. Etenim
Spiritus procedit a Patre. Propterea diligenter cu-
sandum ut quæ in tribus personis usurpamus, di-
vina nomina, talia assumantur, quæ proprietati-
bus personalibus convenient, et ne in ea re deci-
piamur.

CAPUT IV.

*Quæ tandem simulacra ac imagines de sancta
Trinitate sancti tradant.*

Porro sanctæ hujus ac beatæ Trinitatis nullam
aliquid ex humanis rebus exemplum ac simula-
crum illi proprium licet assumere, cum illa, supra
omnem essentiam omnemque mentis cogitatum,
citra omnem comparisonem longe emineat. Quod-
nam vero ex humanis rebus sumptum exemplum
ac simulacrum propriam existat, quæ omnes in
jugi ortu et interitu, defluxuque ac mutatione con-
spiciantur? Sicut tamen ex his quæ ex humano sunt
usu nominamus, ne ejus penitus expertes cogniti-
onis simus (quod ita voluisse ex bonitate nulla
verborum vi explicabili, Damascenus docet), non ut
ejus naturam, quid sit, ostendamus, sed ut qualis
tandem sit, exhibeamus, eodem etiam modo ex
iisdem similitudinem trahimus, ipsamque repræ-
sentamus, ut ad obscurem unitatis ac trium per-
sonarum proprietatis intelligentiam veniamus. Ete-
nim necesse est ut cum unitate, distinctionem
quoque constitemur; quo nimirum Unitatem in
Trinitate, et Trinitatem in Unitate credamus.

Cum itaque eo animo sancti essent, ut aliquod
nobis simulacrum traderent, quo unam illam atque
arcanam essentiam, tres Personas vere ac per se sin-
gulas existentes animo conciperemus, Gregorius
quidem Theologus sic profert: « Oculum quemdam
et fontem ac fluvium mihi proposui. » Ac: « Rursus
solem et radium et lucem cogitavi. » Ac rursus ait:
« Quemadmodum enim lucis radii, cum indivisam
inter se naturalem necessitudinem habeant, nec a
luce sejunguntur, nec ab invicem dissecantur, et
ad nos usque lucis munus transmittunt: sic et
Salvator noster ac Spiritus sanctus (Patris gemel-
tus splendor ac radius) et ad nos usque ministrant
veritatis lumen, iidemque Patri uniti sunt. » Ac
rursus: « Quemadmodum enim fieri non potest,
ut inter mentem et cogitationem animumque divi-
sio ulla ac dissectio intelligatur, sic neque Spi-
ritus sancti ac Salvatoris Patrisque media ulla
nunquam dissectio ac divisio intercessisse cogitanda
est. » Ac rursus: « Individua in dividuis (ut uno

²⁹ Joan. iv. 24.

(29) Lib. 1, c. 13.

(30) Orat. 37.

(31) Orat. 45.

(32) Orat. 45.

(33) Orat. 37.

verbo dicam) Deltas; ac velut in tribus solibus A τρισὶν ἀλλήλων ἔχομενοις, μία τοῦ φωτός σύγκρασις. »

Nyssenus quoque in Oratione de Spiritu sancto adversus Macedonianos ait: « In quibus ea quæ ad bonum spectat, operatio, nihil minus aut diversum habet, quomodo rationi consentaneum est, ut qui numeri ratione ordo est, minoris cujusdam perfectionis naturalis diversitate, signum esse existimetur? Velut si quis in tribus facibus divisam conspiciens flammam, qua diffunditur per medium summitatem accendentem, deinde asserat, majorem in prioro flamma esse calorem, in sequenti vero inferiorem esse, minorique præstantia diversitatem habere; tertiam denique, nec ipsa jam ignis appellatione gaudere, etsi perinde ardeat luceatque, ac quæ sunt ignis omnia efficiat. »

Sanctorum vero alii fontem et fluvium paludemque dixerunt, ignemque et flammam et lucem. Divinus quoque Cyrillus, radicem et ramum fructumque accepit. Rursusque in *Theaurorum* libro sic ait: « Ait Christus cum Judæis disputans: Si autem in digito Dei ejicere dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei²⁴. Digito hoc loco Spiritum sanctum vocat, qui ex divina substantia velut enascatur, exque illa natura pendeat, haud secus ac digitus ex manu humana. Etenim Dei brachium atque dexteram Filium vocant divinæ Scripturæ, cujusmodi est illud: Salvavit eum dextera ejus, et brachium sanctum ejus²⁵. Et rursus, Domine, excelsum brachium tuum, et non cognoverunt, cognoscentes autem confundentur²⁷. Quemadmodum igitur brachium natura toti corpori consecutum est, cuncta operans quæcumque animo libuerit, perungitque ex more eam in rem utens digito: sic Dei quidem Verbum ex ipso et in ipso natura aptatum, ut sic dicam, innatumque consideramus; ad Filium vero natura ac essentialiter a Patre pertingentem Spiritum, per quem ungens omnia, sanctitate imbuit. Non ergo extraneus alienusque videtur a divina substantia Spiritus sanctus, sed ex ipsa et in ipsa naturaliter: haud secus ac digitus in manu illi congenitus est; ac rursus manus in corpore, nihil diversam ab eo substantiam habens. » Alio autem loco idem Patrem quidem rosam stirpem, Filium vero florem, Spiritum sanctum odorem nuncupavit.

Rursus sancti mentem nostram sermonemque et spiritum exemplo assumunt, qua ratione in homine sunt qui inter res creatas nobilitate præstat, quantum ad Dei imaginem fuit conditus. Verum hoc quoque longe deficit a veritate. Etenim sermo noster ex disciplina accedit, ac voce profertur; ferturque in aera, ac per aerem fusus dissipatur neque vere existit, ac neque semper est, neque idem ac mentis substantia est, sed exilem quamdam ac obscuram

Καὶ ὁ Νύσσης, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Μακεδονιανῶν φησὶν, « Ἐφ' ὧν ἢ κατὰ τὴν ἀγαθὴν ἐνέργειαν οὐδεμίαν ἐλαττωσὶν ἢ παραλλαγὴν ἔχει, πῶς ἐστὶν ἐβλογον τὴν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τάξιν ἐλαττώσεως τίνος τῆς κατὰ φύσιν παραλλαγῆς ἐλεσθαι σημεῖον εἶναι; ὡσπερ ἂν εἰ τις τρισὶ λαμπάσι διηρημένῃν βλέπων τὴν φλόγα, ἐκ διαδόσεως διὰ τοῦ μέσου τὸ ἄκρον ἐξάψασαν, ἔπειτα κατασκυιάζει πλεονάζειν τῇ πρώτῃ φλογὶ τὴν θερμότητα τῇ δὲ ἐφεξῆς ὑποβεβηκέναι, καὶ πρὸς τὸ ἐλαττον ἔχειν τὴν παραλλαγὴν τὴν δὲ τρίτην μηδὲ πῦρ εἰ λέγεσθαι, πᾶν παραπλησίως καίη, καὶ φαίνη, καὶ πάντως τὰ τοῦ πυρὸς ἐργάζεται. »

« Ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων πηγὴν καὶ ποταμὸν καὶ λίμνην εἰρήκασι καὶ πῦρ καὶ φλόγα καὶ φῶς. Καὶ ὁ θεὸς Κύριλλος, ῥίζαν καὶ κλάδον καὶ καρπὸν ἔλαβε. Καὶ ἐν τῇ βίβλῳ πάλιν τῶν Θεσσαλῶν οὕτως λέγει: « Φηεὶ ποῦ Χριστὸς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρισθασεν ἐφ' ὕμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Δάκτυλον ἐνθάδε φησὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρόπον τινα τῆς θείας οὐσίας ἐκπεφυκός, καὶ φυσικῶς αὐτῆς ἐκκρεμάμενος, ὡσπερ καὶ ὁ δάκτυλος ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός. Βραχίονα μὲν γὰρ καὶ δεξιάν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν ἀποκαλοῦσιν αἱ θεαὶ Γραφαὶ, κατὰ τὸ, Ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ καὶ πάλιν, Κύριε, ὀφθαλμὸς σου ὁ βραχίον, καὶ οὐκ ἤδισαν γινώσκοντες δὲ ἀισχυθησονται. ὡσπερ οὖν ὁ βραχίον φυσικῶς ἐνήρμοσται τῷ ὅλῳ σώματι, πάντα ἐνεργῶν ὅσα ἂν δόξη τῇ διανοίᾳ, καταχράσει δὲ συνήθως τῷ δακτύλῳ πρὸς τοῦτο κατηρημένος; οὕτως τὸν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ἡρμοσμένον, ἴν' οὕτως εἴπω, καὶ ἐκπεφυκῶτα λογιζόμεθα ἐν δὲ τῷ Υἱῷ φυσικῶς καὶ οὐσιωδῶς δεῖχον παρὰ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, εἰ οὐ τὰ πάντα χρίων ἀγιάζει. Οὐκοῦν οὐκ ἀλλότριον οὐδὲ ἀπεξενωμένον τῆς θείας οὐσίας φαίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς φυσικῶς, ὡσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ σώματος δάκτυλος ἐν τῇ χειρὶ ὁμοφυῆς ὧν αὐτῇ καὶ ἡ χεὶρ αὐτῆς ἐν τῷ σώματι, οὐκ ἑτεροούσιος πρὸς αὐτὸ τυγχάνουσα. » Ἄλλαχού δὲ ὁ αὐτὸς τὸν μὲν Πατέρα ῥόδον, ἄνθος δὲ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὀσμὴν ἀπεκάλεσε.

Πάλιν οἱ ἅγιοι τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα λαμβάνουσι, καθότι ἀπὸ τοῦ λόγου ἀνθρώπου λαμβάνονται, ὅς τῶν ἄλλων κτισμάτων τιμωτέρος ἐστὶ, καθόσον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐκτίσθη. Πολὺ δὲ καὶ τοῦτο τῆς ἀληθείας ἀποδείξι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος ἐκ μαθήσεως προσγίνεται καὶ διὰ φωνῆς προφέρεται, καὶ τῷ ἀέρι ἐποχεῖται, καὶ εἰς ἀέρα σκεδάννυται, καὶ ἀνυπόστατός ἐστι, καὶ οὐτε αἰεὶ ἐστὶν, οὔτε ὁ αὐτός ἐστὶ τῇ τοῦ νοῦ οὐσίᾳ ἀμυ-

²⁴ Luc. xi, 20. ²⁵ Psal. cxvii, 1. ²⁷ Isa. xxvi, 11.

ἔραν δὲ τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν νοῦν, καθότι τὸ νοηθὲν αὐτῷ ἐξαγγέλλει, καὶ εἰς τοῦ φανερῶς ἄγει, καὶ σημαίνει τὸν ἕνθεον λόγον ὁπεὶδὲ τίς ἴσται. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνωπόστατος ἐστίν, καὶ ἀεὶ ἐστίν· οὐ γὰρ ἦν ποτε Θεὸς Λόγος οὐκ ἔχων· καὶ ἰνεργὸς καὶ παντοδύναμος καὶ τέλειος, ὁ αὐτὸς ὢν κατὰ πάντα τῷ ἐξ οὗ ἐστὶ συναΐδιος καὶ ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος, καὶ ἀνεκφοίτητος αὐτοῦ· οὐ κατὰ τι μὲν ἰουκῶς, κατὰ τι δὲ ἀπεικῶς. Ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν ἡμέτερόν ἐστι πνοὴ ἀνωπόστατος, ἔξωθεν ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἄλοκόμενη, καὶ ἀπεικῶς ἄλλης δὲ οὐσίας παρὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου νοῦ· τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ ἅγιον Πνεῦμα ὑφεστῶς καὶ ἐνωπόστατον καὶ ζῶν καὶ τέλειον, ὡσπερ καὶ ὁ Υἱὸς, ἰνεργὸν, αὐτοκίνητον, δημιουργόν, σύνδρομον ἔχον τῇ θελήσει τὴν δύναμιν· εἰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν, ὡσπερ ἐκ τοῦ Μονογενοῦς ἄπαντα; οὕτω δὴ καὶ τὸ τοῦ Πνεύματος ἀναπέμπεται, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Μία γὰρ οὐσία, καὶ μία δύναμις Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μήτε ἐρξάμενον, μήτε παυόμενον, ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τὴν αἰτίαν ἔχον· ἀνεκφοίτητον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Οὐ γὰρ ἐνέλιπε τῷ Πατρὶ Λόγος, οὐτε τῷ Λόγῳ Πνεῦμα, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν· περὶ ὧν ὁ Θεὸς Δαθιδ ψάλλων, «Ὁ Λόγος σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα μένει.» Καὶ, «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πάντα ἡ δύναμις αὐτῶν.» Καὶ, «Ἐξαποσταλεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ πισθῆσονται.» Καὶ ὁ Ἰωδ, «Πνεῦμα θεῖον ἐκποῖσάν με· πνοὴ δὲ Παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με.»

Οὐδὲν οὖν οἰκεῖον τῷ λόγῳ καὶ τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ τῷ Λόγῳ καὶ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ. Ἄμωδρὸν δὲ τίνα καὶ λεπτοτάτην εἰκασίαν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῆς Τριάδος λαμβάνομεν, διεκρινότες εἶτε καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς εὐρίσκονται τίνα ἐν ἐκάστῳ τούτων τρία θεωρούμενα ἀχώριστα, καὶ οὐκ ἀποτεταμημένα ἀλλήλων, ἐν ὄντα κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ ὡς ὄλον τι ὄντα· διαφοραὶ δὲ τινι: μόναις ἀλλήλων διακρινόμενα· τῶν τριῶν ἕκαστον οὐκ ὄν κατὰ τὴν ἰδιότητα τὸ αὐτὸ τῶν λοιπῶν ἐκατέρῳ· ὡσπερ ὁ τῆς πηγῆς ὀφθαλμὸς οὐκ ἐστὶ πηγῆ, οὐτε ποταμὸς· οὐτε ἡ πηγῆ ὀφθαλμὸς ἢ ποταμὸς· οὐθ' ὁ ποταμὸς ὀφθαλμὸς ἢ πηγῆ. Καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς πηγῆς, καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης· οὐθ' ἡ πηγῆ ποταμὸς ἐστὶν ἢ λίμνη· οὐθ' ὁ ποταμὸς πηγῆ ἢ λίμνη· οὐθ' ἡ λίμνη πηγῆ ἢ ποταμὸς· καίτοι κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ὄντων· ὕδωρ γὰρ εἰσι. Καὶ πάλιν ὁ νοῦς οὐτε λόγος ἐστὶν ἢ πνεῦμα· οὐτε ὁ λόγος νοῦς ἢ πνεῦμα· οὐτε τὸ πνεῦμα λόγος ἢ νοῦς· καίτοι τούτων ὡς ὄλον τι εἶναι δοκούντων καὶ ἀχωρίστων ἀλλήλων, ἢ καὶ διαφέρουσι τῇ οὐσίᾳ· ὡς ἔχει τὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀκτίνων καὶ τοῦ φωτὸς, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων παραδειγμάτων.

Ἄλλὰ ταῦτα, καθάπερ εἶπομεν, οἱ ἅγιοι λαμβά-

A cum mente communionem habet, ea scilicet ratione quod mentis conceptum enuntiat, producitque in publicum, ac qualis sit interior animique sermo significat. At Dei Sermo vere ipse existit, ac semper est. Non enim fuit unquam, cum Deo Sermo deesset: efficaxque et omnipotens et perfectus est, Idemque omnino cum eo ex quo est, illi coæternus et consubstantialis, a quo se jungi atque divelli nulla ratione potest; non partim quidem similis, partim vero a similitudine abhorrens. Perinde quoque Spiritus: noster quidem flatus est non vere existens, quem ab aere exterius trahimus, diversæque prorsus a mente nostra substantiæ est. At Spiritus Dei sanctus, vere ipse ac per se existens, et vivens et perfectus est, hand secus ac Filius, efficax, a se mobilis, creator, cujus voluntati comes potestas sit (tametsi ad primum auctorem, velat etiam Unigenitum omnia, quæ sunt Spiritus referantur, ut auctor est Gregorius Theologus. Una enim essentia, unaque potestas Patris et Filii et Spiritus sancti), qui neque cœperit, nec sit desiturus unquam ex universorum Deo ut auctore habens originem: qui a Patre et Filio excedere nequeat; nunquam enim Sermo defecit Patrem, neque Filium Spiritus, uti sanctorum doctrina est; de quibus psallit beatus David: « Verbum tuum, Domine, in æternum permanet »²⁰. » Et, « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum »²¹. » Et, « Emitte Spiritum tuum et creabuntur »²². » Job quoque, « Spiritus divinus qui creavit me; flatus vero Omnipotentis qui docet me »²³. »

Nibil itaque verbo nostro (scilicet sermōni) ac spiritui proprium cum Dei Verbo ac Spiritu: sed obscuram quandam ac tenuissimam ex ejusmodi conjecturam in Deo, qui Trinitas est, assumimus; ac ostendimus etiam in humanis ac rebus creatis existere quædam, in quibus singulis tria inseparabilia considerantur, nec ab invicem divisa, quæ (ad essentiam quod spectat) unum existant ac totius eujusdam rationem habeant; solumque differentis quibusdam inter se discreta consistant; cum singula quæque proprietatum ratione, non hoc quod reliquum existant. Velut fontis oculus, non est fons, neque fluvius: neque fons oculus est, autve fluvius; neque fluvius oculus est aut fons. Ac rursus in fonte et rivo et lacu, neque fons rivus est, aut lacus, neque rivus fons est, aut lacus, neque lacus, fons aut rivus; tametsi unum sint secundum essentiam, quippo quæ aqua existant. Ac rursus mens, neque sermo est neque spiritus, nec sermo, mens aut spiritus est; neque spiritus, sermo aut mens: quanquam hæc velut totum quoddam esse videantur, et ab invicem inseparabilia sint, tametsi essentia distinguantur, uti se res etiam habet in sole et radiis et luce: ac similiter etiam in reliquis exemplis.

Hæc enimvero, uti dicebamus, sancti assumunt,

²⁰ Psal. cxviii, 89. ²¹ Psal. xxxii, 6. ²² Psal. ciii, 30. ²³ Job. lxxxiii, 4.

ut nos quoque tantisper inde eo provehamur, ut personas in Deo ipsas proprie ac per se subsistere, proprietatibus incommunicabiles, ac inter se inseparabiles, intelligamus; utque item cum infidelium quispiam accusaverit, Cur unum Deum tria dicamus ac tria unum, possimus etiam exemplis ex humano usu petitis huic tali os occludere, ostendentes ne in rebus ipsis istud deesse, quamvis omnino deficient ac quam longissime absint ab eo, ut tum unionem tum distinctionem, quæ est in divinis, satis exhibeant. Quomodo enim quæ serva sint atque subdita, Domino ac creaturæ Creatori, videri possint perfectionibus paria? Idcirco non omnes proprietates earum rerum, quas exempla enumerando attulimus, in Deo assumimus; sed quantum in eis est, quod necessitudinem cum eo habeat, quod sic velut simulacro ac imagine representatur: sic nimirum, ut ex alio quod Pater et Filius inseparabiles sint; ex alio, quod divinæ personæ consubstantiales atque conjunctæ, habeantque inter se ordinem, ac una earum potentia sit et operatio: aliudque ex alio habeamus; intervalla vero et deflexiones ac compositiones transitusque, ac si qua reliqua nostræ indigentia sunt, iis demum rebus quæ oriuntur et intereunt projiciamus; uti etiam ait Gregorius Theologus: « Nihil est in quo mens mea gradum figere queat, dum, quod imaginor, in exemplis considero: nisi forte quis ea animi æquitate sit, ut cum unquam quid ex proposita imagine acceperit, reliqua projiciat. » Nam et exemplum ubique partim dissimile est rei quam representat, partim illi simile. Si enim in omnibus simile est, non jam exemplum est ejus rei, cujus summam præfert similitudinem, sed idem prorsus ac illa est. Sin vero versus in nullo habet similitudinem, ne sic quidem exemplum ac imago futurum est. Usu enim humano, exemplum similitudinem quamdam, idque ex parte, cum eo quod imagine representatur, habet. Sic tamen in nobis ac pro humano usu; in vicatur, per omnia illi similis est, qui ex illo procul semoto accidente, sit.

Sanctus autem Augustinus, quem et quarta tertia synodus præcellentissimum Ecclesiæ magistrum appellavit; non sermonem qui ore profertur, in divini Verbi imaginem assumit, sed qui intus animo repositus est; hincque adeo Spiritum sanctum, dilectionem vocat; quæ, sive dilectio, sive amor, proprietatis est naturæ utentis ratione. Omni enim menti natura competit voluntatis vis, et ut velit. Inclinatione enim ac pondus in id quod proprium est secundum naturam, omnibus rebus inest: verum in iis quæ sensu carent, illud ipsum secundum naturam, inclinatio vocatur ac pondus; cujusmodi in terra est, quod in medium propendeat; in igne vero, sursum tendat. In iis vero quæ sensu prædita sunt, ejus appetitio quod est proprium et ex natura. In iis autem quæ intelligunt ac ratione utuntur, voluntas seu dilectio; quæ post rationis judicium, vel ampliat ac diligit, quod judicio bonum probatum est, vel contrarium respuat.

(31) O. al. 37.

νουσιν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετρίως ἐκ τούτων εἰς ἔνωσιν ἐλθωμεν τοῦ ἰδιοῦπόστατα εἶναι τὰ ἐν τῇ Τριάδι: θεῖα πρόσωπα, ταῖς ἰδιότησιν ἀκωνώνητα καὶ ἀχώριστα ἀλλήλων· καὶ ἵνα ὅταν τις τῶν ἀπίστων ἡμῖν ἐγκαλῆ, πῶς τὸν ἕνα θεὸν τρία λέγομεν καὶ τὰ τρία ἓν, ἔχωμεν καὶ ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν τοιοῦτον ἐπιστομίζειν, δεικνύντας ὅτι οὐδὲ ἐν τοῖς οὐσιν ἀπιστι τοῦτο, εἰ καὶ παντάπασιν ἀποδέουσι καὶ λείπονται πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν ἐπὶ Θεοῦ ἔνωσιν τε καὶ διάκρισιν. Πῶς γὰρ τὰ δοῦλα καὶ ὑποχείρια τῷ Δεσπότη, καὶ τῷ δημιουργῷ τὰ δημιουργήματα φανήσονται ταῖς τελειότησιν ἴσα; διὰ τοῦτο οὐ πάντα τὰ ἰδιώματα τῶν προτεθέντων λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅσον μὲν ἐστὶν ἐν τούτοις οικειότητα πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον ἔχον, λαμβάνομεν· ἀπ' ἄλλου μὲν τὸ ἀχώριστον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀπ' ἄλλου δὲ τὸ ὁμοῦσιον καὶ τὸ συνημμένον, καὶ τὸ τῆς πρὸς ἄλληλα τάξεως τῶν θεῶν προσώπων, καὶ τὴν μίαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν· καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου· διαστήματα δὲ καὶ βύσεις καὶ συνθέσεις καὶ μεταβάσεις, καὶ τὰλλα ὅσα τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνδείας εἰσὶ, τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ἀπορόιπομεν, καθά φησι καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (31), « Ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ὁμοίον τῶν θεῶν ἰσότησιν ἐπὶ τῶν ὑποδείγματων θεωροῦντι τὸ φανταζόμενον· πλὴν εἰ τις ἐν τῆ λαβῶν ὁμοιωμοσύνης, τὰ λοιπὰ ρίψειν. » Καὶ γὰρ καὶ τὸ παράδειγμα πανταχοῦ κατὰ τι μὲν ἀνόμοιον ἐστὶ τῷ εἰκονιζόμενῳ, κατὰ τι δὲ ὁμοιον. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ πάντα ὁμοιοῦται, οὐκ ἐστὶ παράδειγμα ἐκείνου, οὐδ' ἄκρω ὁμοιοῦται, καὶ ταυτὸν ἐστὶ πάντη· εἰ δὲ πάλιν ἐν οὐδενὶ τὴν ὁμοίτητα ἔχει, οὐδ' οὕτω παράδειγμα καὶ εἰκὼν ἐσται. Τὸ γὰρ παράδειγμα καὶ ἡ εἰκὼν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁμοιωσίν τινα κατὰ τι τοῦ εἰκονιζόμενου βούλεται ἔχειν. Ἐφ' ἡμῶν μέντοι οὕτως ἐπὶ δὲ τῶν θεῶν προσώπων ὁ Υἱὸς εἰκὼν τοῦ Πατρὸς λεγόμενος κατὰ πάντα ὁ αὐτὸς ἐστὶν αὐτῷ, ἐξ αὐτοῦ ὢν οὐσιωδῶς καὶ ἐνυποστάτως, καὶ κόνῳ παντὶ συμβεδηκότος.

divinis autem personis, Filius, qui Patris imago substantialiter, veraque ac per se existens. omni

Ὁ δὲ ἅγιος Λαυρεντίος, ὃν ἡ δ' [γ'] σύνθεσις καὶ διδάσκαλος ἐξοχώτατος τῆς Ἐκκλησίας προσέειπεν, οὐ τὸν προφορικὸν λόγον εἰς εἰκὼνα τοῦ θεοῦ λόγῳ λαμβάνει, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἐνδιάθετον καὶ ἀκολουθῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγάπην καλεῖ· ἥτις ἡ ἀγάπη ἡ ὁ ἔρωσις τῆς λογικῆς φύσεως ἰδιότης ἐστὶ. Παντὶ γὰρ νῦν φύσει πρόσσει καὶ ἡ θέλησις καὶ τὸ θέλειν. Ἡ γὰρ ἐπὶ τὸ οικεῖον κατὰ φύσιν ῥοπή πᾶσι πρόσσει· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ἀναισθητοῖς αὐτὸ τοῦτο κατὰ φύσιν καλεῖται ῥοπή, ὅσον γῆς μὲν ἐπὶ τὸ μέσον, πυρὸς δὲ ἐπὶ τὸ ἄνω· ἐν δὲ τοῖς ἔχουσιν αἰσθησίν ὄρεσις τοῦ οικείου καὶ κατὰ φύσιν· ἐν δὲ τοῖς νοεροῖς καὶ λογικοῖς θέλησις ἡ ἀγάπη, κατὰ τὴν τοῦ λόγου κρίσιν ἢ στέργουσα καὶ ἀγαπῶσα τὸ κρείττον ἀγαθόν, ἢ τὸ ὑπὲρ πάντων φεύγουσα.

seu dilectio; quæ post rationis judicium, vel

Ταύτην τοίνυν τὴν ἀγάπην, τὴν τῶν λογικῶν ἰδιότητα, φησὶν εἶναι καὶ ἐν τῷ θεῷ Νῷ. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν ἦν ἂν ἐν ἡμῖν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ τελειότης, μὴ ἐκείθεν ἦγοντα ἡμῖν, ἐν ᾧ πᾶσα τελειότης ἀπλῶς ὑπεριδρυμένη νοεῖται; Κατὰ γὰρ τὸν θεῖον Διονύσιον (35), αἱ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τελειότητες πολλῶ πρότερόν εἰσιν ἐν τοῖς αἰτίοις. Τῶν μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν κακῶν (ἐλαττωμάτων λέγω καὶ ἐλλείψεων) οὐδεμία χώρα τῷ θεῷ, τῶν δὲ ἐν ἡμῖν τελειότητων καὶ πάντων. Αὐτίκα ὁ τῆς σοφίας ὀρισμὸς ἐ γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστίν. Ἐν ἡμῖν μὲν τοι ἀταλῶς καὶ μεταβατικῶς ἡ σοφία θεωρεῖται κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἡμετέρου νοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦδε ἐπὶ τῷδε χωρῶν μεταβατικῶς, καὶ οὐκ ἀθρόον, διὰ τῶν προτάσεων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα κατανατᾷ· τῷ δὲ θεῷ τὸ μὲν γνῶσιν εἶναι θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τοῦτο τῆς σοφίας ἀνατίθεμεν, πολλῶ μείζον καὶ ὑπεροχικώτερον καὶ τελειώτερον· τὰ δὲ ἐν ἡμῖν τῆ σοφία συμβαίνοντα ἀπορρίπτομεν.

Ὅπερ οὖν αὖθις ὁ Θεὸς οὐσία καὶ ἔστι καὶ λέγεται· λέγεται δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἕκαστον τῶν καθ' αὐτὸ ὑφ' ἐστῶτων· καὶ ὅπερ μὲν τῆς οὐσίας καὶ τοῦ καθ' αὐτὸ τελειότητος ἔχειται (τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ ὅρος αὐτῆς, ὅς ἐστι πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μηδενὸς ἑτέρου πρὸς σύστασιν δεόμενον) τοῦτο τοίνυν ἀνατίθεμεν τῷ ὄντως ὄντι θεῷ· τὸ δὲ ὑπὸ χρόνον εἶναι καὶ ἀλλοίωσιν καὶ φθορὰν, ἅπερ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ βλήθης καθ' ἐστῶσιν ἴδια, παντελῶς Θεοῦ ἀφαιρούμεν· ὡσαύτως; καὶ ἐπὶ ἀγαθότητος ἔχει καὶ ἐκκαίωσιν, καὶ τῶν ἄλλων.

Εἰ δὲ τοῦτο λέγει τις οὐκ ὀρθῶς; ἔχειν, λοιπὸν ἐρμῶσειεν ἂν κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον μήτε οὐσίαν, μήτε σοφὸν, μήτε ἀγαθὸν λέγειν εἶναι τὸν Θεόν, ἵνα μὴ δόξωμεν ταῖς ἀνθρωπίναις τὸν Θεὸν προσηγορίας τιμᾶν· ὅπερ ἄποπον. Καίτοι: ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς ἐλέγομεν, ὅτι ὁ Θεὸς οὔτε φῶς ἐστὶν οὔτε σκότος (56), οὔτε νύξ οὔτε ἡμέρα, οὔτε τόδε ἢ τόδε· ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτον ὄν ἡμεῖς κατὰ διαφόρους ἐπινοίας ἀπὸ διαφερόντων ὀνομάτων ὑπονοοῦμεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ὄντα ἀσυγκρίτως ὄν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοίνυν τρόπον, ἡ ἀγάπη λέγεται μὲν ἐπὶ Θεοῦ, λέγεται δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν κατ' εἰκόνα ἐκείνου. Ἄλλ' ἡμῶν μὲν ἄπεισι· πολλὰκις ἐκείνο, οὐ ἂν ἐρασθείημεν· πολλὰκις δὲ καὶ φαῦλος ἔρως ἐν ἡμῖν γίνεται, φαῦλην προαγόμενος λόγῳ· τῷ δὲ θεῷ οὐδὲν ἀγαθὸν ἄπεισιν, οὐ ἂν ἐρασθείη· διόπερ οὐδ' ἔρεσις ἐπ' αὐτῷ λέγεται· ἀλλ' ὡςπερ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶ νοητὸν, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς φησὶν, «Ὁ Θεὸς νοεῖ ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ» ἦν δὲ νόησιν καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος αἰνιτιζόμενος, «Κινηθεῖσαι» λέγει «ἑαυτὸν τῆ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ» καὶ ὁ

Hanc itaque dilectionem, quæ utentium ratione proprietatis existit, in divina quoque Mente existere dicit. Unde enim aliunde esset in nobis bonum ac perfectio, nisi ad nos ex illo veniret, in quo omnis perfectio simpliciter eximique intelligitur residere? Ut enim auctor est divinus Dionysius, quæ in effectis perfectiones sunt, longe prius existunt in causis. Malorum quidem quæ sunt in nobis (defectuum scilicet ac vitiorum) in Deo nullus est locus: perfectionum vero si quæ nobis competunt, vel maxime. Nimirum Sapientiæ definitio est, «Divinarum humanarumque rerum cognitio.» Hæc porro in nobis imperfecte et cum discursu motuque ex uno in aliud, pro mentis nostræ facultate, conspicitur. Ab hoc enim ad illud procedit ac transit, nec confestim per præmissas ad conclusionem devenit. Deo autem, ad sapientiam quod attinet, unum hæc ascribimus, quod est divinarum humanarumque rerum cognitio, longe sane magis excellentiæque ac perfectius; quæ vero in nobis sapientiæ accidunt, hæc proficimus.

Quemadmodum igitur rursus Deus et est substantia et nuncupatur; nuncupatur vero etiam homo, ac quidquid in rebus per se existens est. Quidquid vero substantiæ, ac ejus quod est per se esse, perfectionis est (quæ nimirum ipsa ejus definitio est, res scilicet per se existens, quæ ut consistat, nullo præterea eget), hoc utique ei, qui vere est, Deo tribuimus. Quod est vero obnoxium esse tempori et mutationi et corruptioni, quæ sunt propria materiæ, quæ ipsa ortus ac interitus vicissitudinem afferat, omnino a Deo removemus. Eodemque modo se res in bonitate et justitia ac reliquis habet.

Sin vero quis id quod dicimus improbet, ac se recte habere neget, plane ex ejus sententia congruat, ut dicamus Deum neque substantiam, neque sapientem, neque bonum esse; ne scilicet humanis appellationibus videamur ipsum honorare; quod absurdum est. Quanquam istud verum dictum est (quod nempe dicebamus) Deum neque lucem neque tenebras esse; nec noctem nec diem, neque hoc illudve, non velut id quod nusquam prorsus est, sed quia non ejusmodi est, quale nos per diversos conceptus ex diversis nominibus mente informamus ac intelligimus; sed supra omne quidquid est citra omnem comparisonem eminet.

Eodem itaque modo dicitur quidem in Deo dilectio, dicitur vero et in nobis ad ejus imaginem. Verum abest plerumque a nobis id, cujus amore afficimur; nec raro etiam in nobis pravus amor, prava animi ratione parente, oritur. Deo autem nullum abest bonum, quodcumque amaverit; unde nec cupiditas, seu desiderium, de illo dicitur; sed sicut ipse sibi est quod intelligitur, ut ait Damascenus: «Deus ipse seipsum ex beata essentia sua intelligit;» quam ipsam intellectionem innuens Gregorius Theologus, «Moveri eum ait in seipso, con-

(35) De divin. nom. c. 9. § 6.

(36) De myst. Theol. c. 1.

templatione; divinius quoque Dionysius, « Sic enim videntes coluerimus fontem vitæ seipsum effundentem, inque seipso consistentem, unamque quandam potentiam simplicem, a se mobilem, a se effluentem, se non deserentem; sed scientiam scientiis omnibus eminentem, semperque ipsam per seipsam sese contuentem. » Vel etiam, uti beatum Hierotheum inducit hoc ipsum dicentem, atque addentem: « Qui ex seipso et per seipsum ac in seipso velut convolvatur, semperque in seipsum eodem modo vertatur. »

Quemadmodum igitur ipse sibi res est quæ intelligatur, sic et sibi res est quæ ametur. Quandoquidem enim Joannes Evangelista Dei Filium ter Verbum appellavit²²; Verbum autem refertur ad mentem; est enim ex iis quæ relationem habent et sunt ad aliquid; Verbum namque Dei dicitur atque est. Omnes enim Dei Verbum concorditer Filium credimus, necessarioque ad illum comparatur, tanquam Verbum ad mentem, illeque ad Filium; tanquam mens ad Verbum. Non enim nomina hæc (Mens ac Verbum) ex humano usu assumpta, etiam in Deum translata sunt, velut margarita, agnus, sol, aliaque ejusmodi (quæ ipsa vere et secundum essentiam suam apud nos existent, ac quadam similitudine etiam prædicentur de Deo), sed substantialiter proprieque ac excellenter; ac vel si nullum in hominibus verbum exstaret aut mens, quinimo etsi in creatis ne vel unum esset intelligens ac rationis facultate præditum (seu sermonis) ex cujus similitudine Verbum nominari deberet: verbum enim naturæ intelligentis perfectio est. Quia igitur vera in Deo mens est, Verbum etiam verum est, longeque illi prius excellentiusque, modo duntaxat verum in Deo mentem verumque Verbum consisteamur; quod maxime necessarium est, atque iis quæ intelligunt, suntque prædita facultate rationis ac sermonis, natura comes, hincque præterea necessario ipsa comes dilectio ac amor est. Hoc enim utentis ratione ac sermone proprietatis est.

Quemadmodum igitur Deus ipse sibi objectum ac quod intelligitur est, eaque ratione Verbum producit sibi simile, uti etiam mens nostra (exempli causa) dum intelligit aliquid, ex seipsa verbum gignit illius rei quam intelligit, præter solis, seu cujusdam alterius rei, verbumque illud (id est, definitio) ei rei quæ intelligitur, simile est, omnem illius speciem habens, excepta duntaxat materia, in quibus intelligibile, quidpiam rerum materialium est. Cum itaque Deus ipse sibi sit intelligibile, ipse seipsum intelligit, inque hunc modum intelligit cuncta alia, eo quod ipse rerum auctor sit, earumque rationes ante omnia sæcula indivise nullaque compositione præhabeat ac comprehendat. Non enim res singulas intelligendo, verbum productis

θεός Διονύσιος, « Οὕτω γὰρ ἂν θεώμενοι σεφθεῖν-
μεν πηγὴν ζωῆς ἑαυτὴν χορμῆν καὶ ἐφ' ἑαυτῆς
ἐστῶσαν ὀρώντες, καὶ μιαν τινά φησι δύναμιν ἅπλην
αὐτοκλήτην, αὐτενέργητον, ἑαυτὴν οὐκ ἀπολείπου-
σαν ἄλλα γνώσιν πασῶν ὑπερέχουσαν γνώσεων,
καὶ αἰεὶ δι' ἑαυτῆς θεωμένην » ἢ καὶ, ὡς τὸν θεόν
παράγει Ἱερόθεον (37) τὸ ἀπὸ φάσκοντα καὶ προσ-
τιθέντα, « Ἐξ ἑαυτῆς δι' ἑαυτῆς καὶ ἐφ' ἑαυτῆς
ἀνακυκλοῦσαν, καὶ εἰς ἑαυτὴν αἰεὶ ταυτῶς ἀνεπι-
μένην. »

Ὅσπερ τοίνυν ἑαυτῷ ἐστὶ νοητὸν, οὕτω καὶ αὐτὸς
ἑαυτῷ ἐστὶν ἔραστόν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ Ἐδαγγελιστὴς
Ἰωάννης τρισσῶς τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν Λόγον εἶπεν,
ὁ δὲ Λόγος πρὸς τὸν νοῦν ἀναφέρεται ὅτι τῶν γὰρ ἐν
σχέσει ἐστὶ καὶ πρὸς τι ὡς καὶ Λόγος λέγεται καὶ
ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὡς Λόγον γὰρ τοῦ Θεοῦ πάντες τὸν Υἱὸν
ὁμοφρόνως πιστεύουσιν, καὶ ἀνάγκαιως παραβάλλε-
ται πρὸς ἐκεῖνον, ὡς λόγος πρὸς νοῦν, καί τις
πρὸς τὸν Υἱὸν, ὡς νοῦς πρὸς λόγον. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν
καθ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ Θεοῦ εἰληπταὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα,
νοῦς καὶ λόγος, ὡς περ μαργαρίτης καὶ ἀμύδης καὶ
ἥλιος, καὶ ἄλλα τοιαῦτα (ἀληθῶς μὲν καὶ κατὰ τὴν
ἰδίαν οὐσίαν παρ' ἡμῶν ἐρρισχόμενα ὡς κατὰ τινὰ ἐξ
ὁμοιότητα κατηγοροῦμενα καὶ Θεοῦ), ἀλλ' οὐσιωδῶς
καὶ κυρίως καὶ ὑπεροχικῶς ὡς καὶ εἰ μὴδὲς ἦν ἐν
ἀνθρώποις λόγος ἢ νοῦς, μᾶλλον δὲ καὶ εἰ μὴδὲν τι
νοερὸν καὶ λογικὸν ἦν ἐν τοῖς κτίσμασιν, οὐ καθ'
ὁμοιότητα εἶδει λόγον ὀνομασθῆναι ὡς γὰρ λόγος τῆς
νοερᾶς φύσεως ἐστὶ τελειότης. Ἐπεὶ τοίνυν ἀληθῆς
ἐστὶν ἐκεῖ νοῦς καὶ ἀληθὴς ἐστὶ λόγος ὡς πολλῶν πρό-
τερον καὶ ὑπεροχικώτερον ἐκεῖ, ἂν μόνον ἀληθῆ νοῦν
καὶ ἀληθῆ λόγον ὁμολογῶμεν ἐπὶ Θεοῦ, ὁ τῶν ἀνα-
γκαισιῶτων ἐστὶ, καὶ τὸ κατὰ φύσιν τοῖς νοεραῖς
καὶ λογικοῖς ἐπόμενον ὡς δ' ἐστὶ ἡ ἀγάπη καὶ ὁ
ἔρωσ ἀναγκαιῶς ἀκολουθεῖ. Τοῦτου γὰρ ἀναρθεῖν-
τος, ἀναρτῆται καὶ ἡ θέλησις καὶ τὸ θέλειν, ὁ τῆς
λογικῆς ἐστὶ φύσεως ἴδιον.

sublato, tollitur et voluntas ac velle, quæ nature

Ὅσπερ τοίνυν ὁ Θεὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶ νοητὸν
νοητὸν δὲ ὡν αὐτὸς ἑαυτῷ, ὁμοίον ἑαυτῷ Λόγον προ-
άγει ὡς καθὰ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς, παραδειγματικῶς
εἶπειν, ὅταν τι νοῦν, λόγον ἀφ' ἑαυτοῦ γεννᾷ τοῦ νοου-
μένου ἐκεῖνου, ἡλίου τυχὸν ἢ ἄλλου τινός. Καὶ ὁ
λόγος ἐκεῖνος, ἡ γοῦν ὁ ἄριστος, ὁμοίος ἐστὶν ἐκεῖνῳ
τῷ νοητῷ, πᾶν ἐκεῖνου τὸ εἶδος ἔχων ἄνευ τῆς ὕλης,
εἰ τι τῶν ἐνύλων εἴη τὸ νοούμενον ἐκεῖνο. Νοητὸν
δὲ ὡν αὐτὸς ἑαυτῷ, αὐτὸς ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ οὕτω
πᾶν πάντα νοεῖ ὡς ἐπεὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ τῶν ὄντων
αἰτία καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν προαιωνίως ἀμείρως
καὶ ἀσυνθέτως προέχει καὶ συνεληφεν. Οὐ γὰρ δι
τὰ καθ' ἕναστον νοῦν, ὁμοίον ἐκεῖνος λόγον προάγει
ἦν γὰρ ἂν αὐτῷ τῆς γνώσεως αἰτία τὰ πράγματα.
Τοῦτο γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως τῆς ὑστερας τῶν

²² Joan. 1, 1.

(37) Cap. 4. De divin. nom., § 14.

πραγμάτων καὶ ἀτελοῦς καὶ μεριστῆς ἐστίν. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐαυτῷ ἐστὶν ἔραστον. Αὐτὸς γὰρ τὸ ἔρα-
τον ἀγαθόν, καὶ παρ' αὐτὸν ἕτερον οὐδέν. Ἐραστον
δὲ ἂν αὐτὸς ἐαυτῷ, αὐτὸς ἐαυτὸν ἀγαπᾷ· καὶ οὕτω
τὰ ἔκ' αὐτοῦ γεγνηέντα πάντα ἀγαπᾷ, ἐν τῷ κατὰ
φύσιν ἕκαστον ἴστασθαι, καὶ τῇ προποῦσῃ ἐαυτῶν
τελειώσῃ.

igit, ea ratione, quod res quælibet in eo consistant
quæ illis conveniat.

Αὐτὸυτε καὶ ὁ μὲν Υἱὸς σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Λό-
γος τῶν ὄντων ἰδίως μάλιστα λέγεται· τὸ δὲ Πνεῦμα,
ὅπερ Ἀγάπην Ἀδγουστίνος φησὶ, τελειωτικὴ δύνα-
μις παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνηται. Καὶ ὡσπερ ὁ θεὸς
Λόγος ἀπλήρην ἔχει τὴν σχέσιν, πρὸς τὸν οὐ ἐστὶ λό-
γος, καὶ ὡς πρὸς αἰτίαν ἀφ' ἧς προήλθεν, ὡς ὁ Θεο-
λόγος φησὶ πρὸς αὐτὸν, « Ὁ Νοῦ τοῦ μεγάλου γέννημα
καὶ ὄρημα καὶ ἐκσφράγισμα (58), » καὶ ὡς πρὸς
νοητὸν ὄν ὅρος, πρὸς τὸ ὄριστόν· ἐστὶ γὰρ ὄν ὅρος
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ὁ αὐτὸς κάλιν φησὶ περὶ
αὐτοῦ θεολόγος (59), « Ὁ τοῦ Πατρὸς ὅρος καὶ
λόγος; » καὶ ὅτι « οὕτως ἔχει πρὸς τὸν, ἐξ οὗ ἐστὶ,
νοῦ, ὡς ὅρος πρὸς τὸ ἐριζόμενον. » Καὶ τοῦτο γὰρ
ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ λόγοις φησὶν· διὸ καὶ
ἐκσφράγισμα αὐτὸν εἰρηκεν· ὁ δὲ ὄρος τοῦ Πατρὸς
καὶ Λόγος οὕτε μείζων οὕτε ἐλάττω ἐστὶ τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς, ἀλλ' ἴσος κατὰ πάντα· διὸ καὶ εἰκὼν
ἀπαράλλακτος λέγεται τοῦ Πατρὸς, καὶ « χαρακτηρ
τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. » καὶ « σφραγὶς ἐσότητος
ἐν ἐαυτῷ δεικνύς τὸν Πατέρα, » ὡς ὁ θεὸς Βασίλειος
ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν εὐχαῖς ὑμνησε. Καὶ γὰρ τοῦτ'
ἐστὶν ἀρετὴ τοῦ λόγου, τούτεστι τοῦ ὀρισμοῦ, τὸ
μῆτε ὑπερβάλλειν τὸ ὄριστόν, μῆτε ἀλλείπειν. Οὕτω
καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη διπλήν ἔχει τὴν σχέσιν πρὸς
τὸν οὐ ἐστὶν ἀγάπη· καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου προβάλλε-
ται, καὶ ὅτι τῷ ἐραστῷ ἐξισούται, τούτεστι τῷ Θεῷ,
αὐτὸν ἐστὶν ἡ ἀγάπη. Ἐκότερον γὰρ τῶν αἰτια-
τῶν θεῶν προσώπων, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὄν
ἐξ ὄλου τοῦ Θεοῦ παρὰ τῆς πίστεως ὡμολογῆται·
κατὰ διάφορον μάντοι πρόσθεν· καὶ ὡσπερ ὁ θεὸς
Λόγος ἐστὶν ἀπειρος, ἐπεί τὸ νοητὸν ἀπειρον· οὕτω
καὶ ἡ θεῖα ἀγάπη ἀπειρος, ἐξισουμένη τῷ ἐραστῷ.
Πάν γὰρ κατὰ τοσοῦτόν ἐστὶν ἀγαπητὸν, καθόσον
ἐστὶν ἀγαθόν. Ὁ δὲ θεὸς ἀπειρος ἀγαθότης· ὥστε
καὶ ἡ ἀφ' ἐαυτοῦ προλεται ἀγάπην, ἀπειρὸς ἐστὶν,
εἰ μίλλαι ἐξισοῦσθαι τῇ θεῖᾳ ἀγαθότητι καὶ τελείως
αὐτὴν ἀγαπᾷν· ὡσπερ εἰ μίλλοι τελείως νοεῖν ἐαυ-
τὸν, ἀνάγκη τὸν Λόγον τῷ νοητῷ ἐξισοῦσθαι· ὅπερ
ὄν καὶ ἐστὶν· ἀπαράλλακτος γὰρ εἰκὼν ὁμολογεῖται

τῷ Θεῷ.
vina bonitati, estque necesse eam perfecte diligere. Sicut si perfecte seipsum intelligit, necesse est ut
Verbum objecto intelligibili adæquetur, quod utique etiam ita est; quippe exploratum est, nihil
dissimilem aut evariantem ipsum Dei imaginem esse.

⁵⁸ Hebr. 1, 3.

(58) *Γέννημα καὶ ὄρημα καὶ ἐκσφράγισμα.*
Dux posteriores voces, quædam prioris explicatio
sunt. Τὸ ὄρημα, ἐνθύμημα exponit Varin. tra-
hantque præminatiocini vocem ὄρω ad generationem;
in Deo autem peculiarissime ὄρωμῃ et ὄρημα, facta
illa cogitatio ejusque terminus, mentis illa proles,

A simile: sic enim illa causa ei cognitionis essent
ac scientiæ. Id namque nostræ naturæ est, quæ
rebus posterior et imperfecta ac dividua est: sic et
ipse sibi amoris objectum est. Est enim ipse su-
premum bonum, nec præterea quidquam est. Qui
porro ipse sibi amoris objectum existat, ipse se
diligit, inque hunc modum abs se creata omnia di-
ligit, ea ratione, quod res quælibet in eo consistant
quæ illis conveniat.

Idcirco etiam Filius Dei Sapia ac rerum Ra-
tio seu Verbum, proprie maxime dicitur. Spiritus
vero, quem Augustinus Dilectionem vocat seu cha-
ritatem, virtus consummans ac perficiens theo-
logorum vocibus laudatus est. Ac sicut divinus Ser-
mo ac Verbum duplicem habet relationem, ad eum
cujus Sermo ac Verbum est, ac velut ad causam
auctoremque, ex quo processit, ut ad ipsum ait
Theologus: « O magnæ Mentis proles fetusque ac
expressio!» et quasi ad intelligibile, volut definitio
ad definitum. Se enim habet quasi Dei ac Patris de-
finitio, ut rursus de illo ait Theologus, « Patris de-
finitio atque ratio, » quodque « sic ad Mentem, ex qua
est, sese habeat, ac se habet definitio ad de-
finitum. » Nam hoc quoque ait in Orationibus de ipso
Filio, quare et expressionem eum vocavit; qui qui-
dem ea ratione qua Patris definitio est atque ratio
Verbumque, nec major Deo ac Patre est nec minor,
sed per omnia æqualis: quare etiam invariabilis
Patris imago dicitur, et: « Figura substantiæ ejus, »
« æqualis item formæ signaculum, in seipso Patrem
ostendens », uti beatus Basilius in precibus ad
eum, laudavit. Hæc namque rationis (τοῦ Λόγου)
perfectio est (id est, definitio), ut nec definitum
excedat, nec quidquam minus illo habeat. Sic quo-
que Dei dilectio ac charitas, duplicem habet rela-
tionem ad eum, cujus dilectio ac charitas est, tum
quod ab illo progreditur, tumque etiam quod amo-
ris objecto adæquatur (Deo scilicet) cujus est di-
lectio ac charitas. Utraque enim ex auctore exsi-
stentium divinarum personarum (Filius scilicet ac
Spiritus) tota ex toto Deo esse, fide creditur, quan-
quam diverso procedendi modo. Ac sicut divinum
Verbum infinitum est, eo quod intelligibile ipsam
est infinitum, sic quoque divina dilectio ac charitas
infinita est, quæ amoris objecto adæquetur. In tan-
tum enim res quælibet amoris objectum est, in
quantum est bona. Atqui Deus infinita bonitas est.

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Idcirco etiam et quam a se profert dilectionem ac
charitatem, infinita est, si modo exæquanda est di-

Enimvero ejus Verbum illi coæternum est; Deus enim cum semper actu intelligat, ex se semper Verbum genuit gignitque; sic et quam ex se dilectionem profert ac charitatem, illi coæterna est; semper enim sibi ipse præsens est, ac semper bonum vult, nunquam vero quod malum est. Ac sicut Deo unum intelligibile est, ipse nimirum sibi ipsi; quamobrem etiam necesse est unum solumque Dei Verbum ex ipso genitum esse; ex quo etiam Unigena Dei Verbum nuncupatur; sic et unum amoris objectum, ipse sibi ipsi. Id vero cum ita se habeat, una solaque ejus necessario dilectio est seu charitas, nempe Spiritus sanctus.

Quia igitur Dei Verbum sibi ipsum æquale est et coæternum, unumque solum et perfectum (non enim velut sermo noster ac verbum, quod paulatim ex imperfectis contextum vix ipsum consistat), sic et Spiritus sanctus ipse sibi æqualis et coæternus, unusque et perfectus et solus est. Quia vero etiam tum Verbum tum divina dilectio (divina utraque hæc persona) totum est et ex toto; ac quidem altera (Verbum scilicet) nihil varians Dei imago est: altera vero (divina nimirum dilectio) divinæ bonitatis æqualis est, quanquam secundum diversum procedendi modum; utraque Deus verus est. Quis enim in divinis æquale Deo, quin et ipsum substantia sit Deusque? Hinc quo a Deo necessario est ac colligitur, tria (tres scilicet personas) unam substantiam seu essentiam esse.

Præterea, quandoquidem nullum in Deo accidens est, gignitque Verbum, ac ex seipso producit dilectionem seu charitatem: superest ut divinum Verbum, non ejusmodi verbum sit, quod ore profertur, aut animo repositum manet, nec divinus Spiritus aereum quidpiam atque accidens confinga-

(40) Ἦ ἐνδιόθετον, etiam ἐνδιόθετος λόγος, verbum acilicet mentis, seu etiam cordis, ut alii vocant, etsi majorem habet cum divino Verbo affinitatem, quo menti producenti conjunctus est et affinis (eoque Calecas longe aliis Augustinum anteposit, qui in eo maluerit exemplum ponere, quam in verbo quod ore profertur) immensum distat a Dei Verbo, quod non sit substantia ejusdemque naturæ cum mente, ubi etiam ipsa seipsum sunt suum intelligere, et in quibus ipsum ejusmodi verbum, quod formant, habet esse quoddam diminutum et intentionale, cum in Deo substantia sit ac purus actus, totum referens atque exprimens quod est Deus; quod idem est de dilectione seu amore, divino scilicet Spiritu. Porro quod ita Calecas Augustino tribuit, quasi unus ipse in verbo mentis et amore divinarum processionum exemplum posuerit, non etiam sui Græci, non omnino probatur. Certe mihi videatur etiam illi vel maxime in verbo interiori exemplum ejusmodi posuisse, etsi exterioris, et ejus quod ore profertur, meminerint, præsertim ratione Incarnationis, qua Λόγος factus ἐξαγγελτικός, ut vocat Greg. orat. 3, de Filio, factus nobis manifestus ac Patrem manifestans, cum illi conjunctissimus manserit, ut cogitatio menti, quæ est ipse λόγος ἐνδιόθετος. Sic egregie Greg. orat. 45, p. 719: Ὁὕτω μοι νόος τῶν Υἱῶν τοῦ Πατρὸς μὴ χωρισθέντα πρόποτε, καὶ τοῦτου δὲ πάλιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁμοίως ἐν τῷ

Ἄλλὰ μὴν ὡσπερ ὁ Λόγος αὐτοῦ συναϊδῶς ἐστὶν αὐτῷ· αἱ γὰρ ἐνεργεῖα νοῶν ὁ Θεός, αἱ γὰρ γεννηκε καὶ γεννᾷ τὸν ἑαυτοῦ Λόγον· οὕτως καὶ ἡ ἀφ' ἑαυτοῦ προίεται ἀγάπη, συναϊδῶς αὐτῷ ἐστὶν· αἱ γὰρ αὐτὸς αὐτῷ πάρεστι, καὶ αἱ τὸ ἀγαθὸν θέλει· οὐδέποτε δὲ τὸ κακόν. Καὶ ὡσπερ τῷ Θεῷ ἐν εἰσὶ νοητῶν, αὐτὸς αὐτῷ· διὸ καὶ ἀνάγκη εἶνα καὶ μόνον εἶνα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον, ὅθεν καὶ Μονογενῆς ὁ τοῦ Θεοῦ λέγεται Λόγος· οὕτως καὶ ἐν ἐρραστῶν, αὐτὸς ἐστὶν αὐτῷ. Τοῦτου δὲ οὕτως ἔχοντος, μία καὶ μόνη ἐστὶν αὐτοῦ ἡ ἀγάπη ἀναγκαίως, δηλονότι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἴσος ἐστὶ καὶ συναϊδῶς αὐτῷ, καὶ εἰς καὶ μόνος καὶ τέλειος· οἱ γὰρ κατὰ τὸν ἡμέτερον ὅς κατ' ὀλίγον ἐξ ἀτελῶν συμπλεκόμενος ἁμῶς σύσταται· οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴσον ἐστὶ καὶ συναϊδῶν αὐτῷ, καὶ ἐν καὶ τέλειον καὶ μόνον. Καὶ ἐπεὶ ὁ τε Λόγος καὶ ἡ θεία ἀγάπη, ἐκάτερον τῶν θεῶν τούτων προσώπων, ἴσον ἐστὶν ἐξ ὅλου· καὶ τὸ μὲν Λόγος ὄν, ἀπαράλλατος ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ, θεία ἀγάπη ὄν, ἐξισοῦται τῇ θεῖα ἀγαθότητι, κατὰ διάφορον μέτρον πρόδον· ἐκάτερον Θεός ἐστὶν ἀληθής. Τί γὰρ ἂν εἴη ἐν τοῖς θεοῖς ἴσον Θεῷ, μὴ καὶ αὐτὸ ὄν οὐσία καὶ θεός; Ὅθεν ἀναγκαίως καὶ ἐστὶ καὶ συνάγεται τὰ τρία μίαν εἶνα οὐσίαν.

Ἄλλως τε, ἐπεὶ ἐν τῷ Θεῷ συμβεβηκὸς οὐκ ἐστὶ, γεννᾷ δὲ Λόγον, καὶ προίεται ἐξ ἑαυτοῦ ἀγάπη, λαίπεται μήτε τὸν θεῖον Λόγον εἶνα προφορικὸν ἢ ἐνδιόθετον (40), μήτε τὸ θεῖον Πνεῦμα ἀερῶδὲς τι καὶ συμβεβηκὸς ἀναπλάττειν· ἀλλ' οὐσίαν εἶνα, καὶ ταῦτα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,

τῇ τὴν ἐνθύμησιν· Sic tu quoque cogites, Filium a Patre nunquam separatam, nec rursus ab hoc Spiritum sanctum, eodem modo quo cogitationem in mente. Alia etiam quibus orat. 36, p. 590, vim ejus vocis urget, ut tribuitur Filio, eodem spectant; quod nempe sit ὅρος Patris: ejus definitio, quo intellecto, intelligitur et Pater: quod est videre, ut loquitur Dominus Joan. xiv, nec nisi de Verbo, quo se ipsum comprehendit, et cui affine verbum interius mentis seipsam intelligentis, accipi potest; sic et quod Athan., orat. 2, adversus Arian. sequi ait: Nisi Filius est coæternus Patri, fuisse quandoque Patrem ἀνοῦν et ἄλογον, ac perinde alii. Spiritus voce, quam ipse Dominus tradidit, convenientiorem aliam theologis utilis posse inveniri, non existimo. Ostendit ipse Augustinus, iisdem ipsis libris *De Trinit.* quanti Græcos tractatores faciat, exque illis potius doceri Trinitatis mysterium, quam ipse docere percipiat: cum tamen ea lingua Græcæ facultas non suppeteret, qua eorum libros legere, ac satis intelligere posset: quod certe in viro tanto dolendum, ut et quod etiam nescivit Hebraice. Hinc enim factum est, ut quantavis ingenii facultate polleret, a Scripturæ sæpius vero sensu aberraverit. Quod librum August. *De Trinit.* singulariter ubique citat Calec. cum sint libri xv, jam olim sic distincti, nescio an non omnes ille habuerit, sed forsau solius ipsum quintum, sic Græce versum, ex quo præcipue mutuatus sit, quæ hic exsequitur.

ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ μορφῇ, ὅ τί ποτε ἄ-
 ἴστω εἶδος ἐκεῖ καὶ μορφῇ. Ἐκ γὰρ οὐσίας οὐσία
 κατὰ φύσιν προάγεται, ὅταν τὸ ἑαυτῆς τέλος ἐνεργῇ
 κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, καὶ τὸ αὐτὸ, ἐπειπερ ἐν αὐτῷ
 τὸ οἰκεῖον τέλος ἐκίστη.

is naturaliter procedit, cum illa pro eo ac illi natura
 siquidem unus semper cuique finis proprius existit.

Ἄλλὰ μὴν ἡ ἐν ἡμῖν ἀγάπη καὶ ὁ ἔρωσ διπλοῦς
 ἴστω διὰ τὴν τῶν ἐραστῶν διαφορὰν καὶ ἀκαθαρσίαν.
 Ὅθεν καὶ φαῦλη ἐφ' ἡμῶν γίνεται ἀγάπη, ὅταν πα-
 ρόντες ἀγαπῶμεν τὰ φαῦλα καὶ ἀκάθαρτος ἔρωσ,
 ὅτε καὶ ὁ λόγος ἡμῶν φαῦλος ἐξ ἀνάγκης ἐστίν. Ἐπι
 δὲ τῷ Θεῷ ἐν ἑστίν ἐραστὸν, αὐτὸς ἑαυτῷ, καὶ ἀγι-
 ώτατον, πάντων ὄντων ἀσυγκρίτως ὑπερανωτισμέ-
 νον. Καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη ἀγία ἐστὶ καὶ μία. Καὶ
 ἐκεῖ τὰ κρυφίαν ἔχοντα τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν τῆς κι-
 νήσεως ἀρχὴν τῷ τοῦ πνεύματος ὀνόματι καλοῦμεν·
 ὅσω γὰρ καὶ τοὺς ἀνέμους πνεύματα λέγομεν διὰ
 τὴν ἀνηλιάν τὴν τοῦ ὄθεν προίσι· καὶ ἡ θεία αὐτῆ
 ἀγάπη τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἁγίον καλεῖται. Εἰ γὰρ
 καὶ ἡ θεία γέννησις ἐπίσει ἐστὶν ἁθλὸς καὶ ἀγνω-
 στικὸς πάση γεννητῆ φῦσει· ἀλλ' οὖν καθότι γέννησις
 λέγεται, συνηθεστέρα φωνῇ γνωριμωτέρα καὶ ὁσον
 οἰκιστέρα τῇ ἀνθρωπίνῃ φῦσει δοκεῖ ἤπερ ἡ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος πρόδος. Τῆς γὰρ προόδου ταύτης
 εἰκασίαν τινὰ καὶ οἰκειότητα βρῖθίως ἐν τοῖς ἀνθρω-
 πίνους εὐραῖν οὐκ ἐστίν. Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς
 αἰσθητοῖς εἰς ἐννοϊάν τινα τῶν ἀδύλων ἐρχόμεθα.

humanis invenire possumus : cum ex iis quæ in
 ac cogitatum veniamus.

Θεὸς ἄρα ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· Θεὸς δὲ ἡ θεία
 ἄγάπη, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς Πατὴρ καὶ Υἱὸς· καὶ ἡ
 τοῦτου πρόδος· Ἀγάπης ἐστὶ πρόδος. Καὶ ἐκεῖ ἐν
 τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ φύσει δύο μόνον ἐπι τὰ ἐνδον
 νοῦνται πρόδοι, μία μὲν ἡ τοῦ Λόγου πρόδος, καθ'
 ἣν νοεῖ τὸ νοητόν· ἄλλη δὲ ἡ τῆς ἀγάπης ἡ θελή-
 σεως, καθ' ἣν ἐφέεται τοῦ νοηθέντος ἀγαθοῦ, εἰ μὴ
 παρείη, ἢ ἀγαπᾷ τοῦτο παρόν· ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 τὰς δύο παρῆναι τῷ θεῷ Νῷ καθὼς δέδεικται· καὶ
 ἴστω ἡ τῆς νοήσεως πρόδος ἢ ἐνέργεια Λόγου καὶ
 Υἱοῦ· λέιπεται τὴν ἑτέραν, ἢ, οὖν τὴν ἀγάπης εἶναι
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι
 τὴν θεῖαν Ἀγάπην, ἣ ὁ Θεὸς ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

Filiique operatio, superest alteram (dilectionis scilicet ac charitatis) esse Spiritus sancti, esseque
 Spiritum sanetum divinam dilectionem ac charitatem, qua Deus seipsum diligit.

Τοιοῦτον τοῖνον καὶ ἐπι τῆς ἀγίας τριάδος· τὸ τοῦ
 Δύγουστου(41) παράδειγμα καὶ τῶν κατ' αὐτὸν
 διδασκάλων· καὶ ἐστὶ τῶν ἄλλων προσφωέστερον καὶ
 οἰκειότερον. Τῶν γὰρ θεολόγων ἀπάντων νῷ καὶ
 λόγῳ φαιμένων ἀνάλογον ἔχειν πρὸς ἀλλήλους τὸν
 Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες σχεδὸν,
 τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τῷ παρ' ἡμῖν προφορικῶ παρει-
 κάουσι λόγῳ· ὁ δὲ ἐπι τὸν ἐνδον λόγον τὸν ἐνδι-
 θετον λαμβάνει τὴν ὁμοιότητα. Ἐκεῖ γὰρ, καὶ τὸ
 κατ' εἰκόνα, καὶ ὁ πρῶτος λόγος καθ' ὃν λογικοὶ ἐσ-
 μὲν καὶ καλοῦμεθα, εἴτε μετὰ σώματος ἴσμεν, εἴτε
 καὶ μὴ. Ὅ δὲ ἐπι τὰ ἐξω ρέων οὗτος λόγος τοῦ

tur : sed hæc quoque essentia seu substantia, una-
 que ipsa ac eadem cum Dei ac Patris essentia, in
 eadem specie eademque forma (quidquid tandem
 in Deo species sit ac forma) esse existimetur. Ex
 substantia enim seu essentia, substantia ac essen-
 tia comparatum est, summum finem agit : idemque,

Enimvero, quæ in nobis dilectio est seu amor du-
 plex est, ob eorum quæ amori habentur discrimen
 ac imparitatem. Unde etiam prava in nobis existi-
 tit dilectio, cum res vitæ hujus, quæ sunt pravæ,
 diligimus : atque amor impurus, quando et nostra
 ratio necessario prava est. In Deo autem amoris
 objectum unum est (ipse nimirum sibi ipsi) ac
 sanctissimum, quippe supra res omnes incom-
 parabili excessu eminens ac elatum. Divina quo-
 que dilectio ac charitas sancta est et pura. Quia
 veso ea quæ occultam habent motus sui originem,
 spiritus nomine vocamus : sic enim etiam ventos
 appellamus spiritus, quod incertum nobis sit unde
 illi procedant : idcirco divina hæc dilectio ac chari-
 tatis, Spiritus Dei sanctus appellatur. Quanquam
 etiam divina generatio perinde occulta ac ignota
 genitæ omni naturæ est : verumtamen in quantum
 generatio vocatur unitatiore vocabulo, notior ac
 velut familiarior humanæ naturæ videtur, quam
 Spiritus sancti processio. Hujus enim processionis
 vix ullam conjecturam ac convenientiam in rebus
 sensum cadunt, ad spirituum notitiam aliquam

Deus ergo est Dei Verbum : Deus vero divina
 dilectio ac charitas, idemque cum Patre atque Fi-
 lio Dous, ejusque processio, dilectionis ac chari-
 tatis processio est. Quodque in natura sermonis vi
 seu rationis, ac intelligendî facultate prædita, dum
 tantum interior intelliguntur processionem : una
 quidem rationis sermonisque et verbi processio,
 qua objectum in notitiam cadens intelligit : altera-
 que dilectionis seu voluntatis, qua bonum intelle-
 ctu cognitum, nisi præsens sit, concupiscit, præ-
 sens autem diligit. Cumque adeo necesse sit,
 utramque divinæ menti adesse, uti probatum est :
 sitque intellectiois processio, sermonis seu Verbi

Tale igitur etiam in sancta Trinitate Augustini
 ac sequacium doctorum exemplum; estque reliquis
 connaturalius ac magis appositum. Nam cum
 omnes theologi Patrem dicant ac Filium sic se
 inter se quadam proportione habere, ac se habent
 mens ac verbum; alii quidem fere omnes Deum
 Verbum comparant cum verbo, quod apud nos oro
 profertur; at Augustinus, in interiori verba ac quod
 in animo residet, assumit similitudinem. Illic
 enim tum esse ad imaginem positum est, tum
 prima ratio ac sermo, qua rationales (sermonis
 scilicet et verbi ac rationis compotes) sumus pari-

(41) Lib. v.

ut ac vocamur, sive in corpore versamur, sive non. Quod vero sic extra verbum fuit, interioris signum est, diversaque ab illo ratione eodem ipso nomina censetur. Siquidem enim ex verbo illo prolatis rationales et ad Dei imaginem diceremur, reliquum foret neque omnino rationales, neque ad Dei imaginem dicendos, cum post mortem verbum quod ore profertur minime habituri sumus, nec aereum istum spiritum trahemus.

Verbum itaque interiorius citra omnem comparationem nobilior est: decetvero ut ab iis quæ nobiliora sunt ac convenientiora, divinorum similitudines ducamus. Ac quidem quæ alii asserunt, duntaxat imago sunt: quæ vero Augustinus, etiam magnam similitudinem habent: ut et infidelis inde ad intelligentiam Trinitatis provehatur: qui nec audire quæ sunt divinæ Scripturæ sustineat, dummodo probo animo sit, pollensque ingenio, contentioni minime studeat. Admodum enim cogit, cum præterea etiam consentiat divinæ Scripturæ. Quinimo ex illa potissimum habet probationes: ac cui libuerit, ejus rei testimonia, in iis libris quos scripsit beatus Augustinus de Trinitate, invenit.

Enimvero quantum quis Verbum Filium esse iudicari non poterit, is neque Patrum vere Mentem dicere recusabit: non qualis apud nos mens est, sive angelica, sed divina et infinita, ac quæ omnibus mentibus infinite emineat, cujus tamen mens humana exemplum ac imago quædam existat. His consequens fit, ut et dilectionem necessario ponamus in Deo. Est enim hæc utentium ratione proprietas, uti dictum est. Sed et verbi ex mente processio clarius manifestat eam processionem, idcirco quod sine passione ac materiæ expers existat, quam carnalis hæc generatio. Similiter quoque dilectionis ex voluntate processio, manifestior imago est processionis Spiritus sancti ex Deo, quam corporalis hæc Spiritus processio. Quamobrem penes animum sumendo imaginem, convenientius divinam mentem Verbumque ac dilectionem appellabimus, quam a corpore nuncupando, Patrem et Filium et Spiritum. Quia tamen in Deo Verbum vere existens est et perfectum parique substantiæ, ei, ex quo processit, Filius nuncupatur, consueto nobis loquendi genere. Quocirca etiam antiqui presbyteri magistri, ac potissimum magnus Athanasius in iis, quæ adversus Arium scripsit, eos qui dicerent esse Filium ac Spiritum Patre posteriores, in eam adigebant absurditatem, ac si Deum mentis expertem ac voluntatis assererent. Hoc enim illi absurdius ducebant, quam si absque Filio ac Spiritu dicerent. Nam hoc quoque cuivis substantiæ immateriali tribuetur. Liqueat igitur convenientius vocari Deum mentem ac voluntatem, quam Patrem ac Spiratorem. Porro summæ rem absurditatis habebant, inferri Deum mente carere ac voluntate,

Ἐνδὸν λόγου ἐστὶ σημαντικὸς, καὶ ὁμιονύμως εἰκωνίζεται. Εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ προφορικῆς λόγου λογικὸς καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐλεγόμεθα, ἐλείπετο πάντως μὴτε λογικοὺς ἡμᾶς εἶναι μὴτε κατ' εἰκόνα Θεοῦ λέγεσθαι, ὅτε μετὰ θάνατον τὸν προφορικὸν λόγον οὐδαμῶς ἔξομεν, οὐδὲ τὸ ἐναερίον τοῦτο σπασόμεθα πνεῦμα.

Ἄρα ὁ ἐνδὸν λόγος, τοῦ ἐκτὸς ἀσυγγρίτως τιμιώτερος ἀπὸ δὲ τῶν τιμιωτέρων καὶ οικειότερων ὀφειλομένον τὰ θεῖα εἰκονίζειν. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν ἄλλων, εἰκὼν μόνον· τὰ δὲ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ πολλῶν τῆν ὁμοιωτῆτα ἔχει· ὅσοι καὶ τὴν ἀπιστίαν εἰς ἔνοιαν ἀναχθῆναι τῆς ἁγίας Τριάδος ἐκ τούτου, τὰ ἐκ τῆς θείας Γραφῆς οὐδὲ ἀκούσαι καταδεχόμενον, μόνον εἰ τὴν εὐγνωμοσύνην ἔχει μεθ' ἐκείνου, καὶ νοῦν ἔχων, μὴ φιλονεικεῖν προαιροῖτο. Πολλὴν γὰρ τὴν ἀνάγκην ἐπάγεται μετὰ καὶ τοῦ τῆς θείας Γραφῆς συμφωνεῖν. Μᾶλλον δὲ ἐκείθεν ἔχει τὰ ἀποδείξεις· καὶ τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας ὁ βουλόμενος εὐρήσει σαφῶς, ἀναγνοὺς τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ περὶ Τριάδος βιβλίῳ τῷ μακαρίῳ Αὐγουστίνῳ συγγεγραμμένα.

Ὁ δὲ μὴν ἀλλ' ἕως ἄν μὴ δύνηται τις ἀρνεῖσθαι λόγον εἶναι τὴν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα παραιτηρεῖται λέγειν ἀληθῶς εἶναι Νοῦν· οὐχ οἷον τὸν παρ' ἡμῶν, ἢ τὸν ἀγγελικόν, ἀλλὰ θεῖον καὶ ἀπειρον καὶ πάντων νόων ἀκείρωτος ἐξηρημένον, παράδειγμα μόνον τοῦ ἀνθρωπίνου, καὶ τούτου εἰκόνα ἐκείνου. Τούτου δὲ ἔπειτα καὶ Ἁγὰπην ἀναγκαίως εἶναι εἰς Θεοῦ· τοῦτο γὰρ τῶν λογικῶν ἰδιότης, ὡς εἴρηται. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρόδος τοῦ λόγου ἐκ τοῦ νοῦ ἐναργέστερον ἐκφαίνει τὴν πρόδον ἐκείνην διὰ τὸ ἀπῆλθε καὶ ἄθλον ἢ αὐτὴ ἢ σαρκικὴ γέννησις. Ὁμοίως καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ἐκ τῆς θελήσεως πρόδος ἐμφανεστερα ἐστὶν εἰκὼν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ αὐτὴ ἢ τοῦ σωματικῆς πνεύματος πρόδος. Ἄρα ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν εἰκόνα λαμβάνοντες, οικειότερως προσαρροῦμεν τὸν θεῖον Νοῦν καὶ Λόγον καὶ Ἁγὰπην ἢ ἀπὸ τοῦ σώματος Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα αὐτὸν ὀνομάζοντες. Ὁμοίως ἐπεὶ ὁ Λόγος ἐκεῖ ὄφρα ἔστι καὶ τέλειος· καὶ ἴσως τὴν οὐσίαν τῆς ἀφ' οὗ προῆλθεν, Υἱὸς ὀνομάζεται, κατὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης διαλέξεως ἔθος. Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι, καὶ μάλιστα ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τοῖς κατὰ Ἀρείου (42), τοῖς λέγοντας ὕστερα τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἰς τοῦτο ἀπῆγον τὸ ἀποπον, ὡσπερ ἄν εἰ ἄλλον ἄνουν καὶ ἀθελῆ τὸν Θεόν. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἀποπώτερον τιθεμένων ἔδοξε· ἢ ἀπαιδα καὶ ἄπουν. Καὶ γὰρ τοῦτο καὶ ἐκείνη τῶν ἀθλων οὐσιῶν συγγνωστή θήσεται. Ἄρα δὴλον, ὡς· μᾶλλον ἀρμόσαι Νοῦν καὶ θελήσειν τὸν Θεὸν λέγειν ἢ Πατέρα καὶ Πνεῦμα. Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς ἀποπώτερον ἄνουν καὶ ἀθελῆ τὸν Θεὸν συνάγεσθαι ἀπὸ τοῦ τ. εἶναι τοῦ Πατρὸς ὕστερα τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα· ἐπεὶ ὁ νοῦς καὶ λόγος ἔχει

ἀναγκαιώς· καὶ οὐκ ἂν εἴη νοῦς λόγον οὐκ ἔχων. Καὶ ἡ θέλων, λογικὸς ὢν, ἀγάπην πάντως ἔχει ἢ ἔρωτ. Τὰ γὰρ ἄλογα λόγον οὐκ ἔχοντα, οὐκ ἂν ὀρθῶς λέγοντο τοῦτο θέειν εἰς ὅπερ ἂν ἠρμῶσιν. Φυσικῆ γὰρ δυνάμει πρὸς τοῦτο κινεῖται. Καὶ πάλιν θέλων, οὐκ ἂν εἴη ἀγάπην οὐκ ἔχων ἐξ ἑαυτοῦ προτοῦσαν. Ἡ γὰρ ἀγάπη ἀπὸ θελήσεως πρόκειται.

habent, neque id velle rite dicantur, in quod appetitu incitantur. Ac rursus qui volens est, is nunquam fiat, quin dilectionem ab ipso procedentem habeat. Dilectio enim a voluntate procedit.

Ἐχει μέντοι ὁ Θεὸς Λόγον καὶ Πνεῦμα, ὡς ἑαυτὸν ἔχων. Εἰ γὰρ, διὰ τὸ ἔχειν, σύνθεσιν τις ὑπονοήσει. Ἀλλὰ λέγεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει Πατέρα· ὡσαύτως δὲ καὶ Προβολέα τὸ Πνεῦμα. Οὐ μᾶλλον οὖν ἔστι ὁ Πατὴρ ἔχων ἢ ἐχόμενος κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ ἔχειν. Καίτοι καὶ τοῦτο παρὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὁμολογεῖται, τὸ τὰς θείας ὑποστάσεις εἰς ἀλληλας περιχωρεῖν· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο σύγχυσις ἔσται. Οὐ γὰρ ὡστε συναλοφθεσθαι, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶν (43), «ἀλλ' ὡστε ἔχασθαι.» Ἡ καὶ ἔχει τὸ τοῦ Νύσση (44), ὃ καὶ πρότερον ἐλέγμεν, ὅτι «κατ' ἄλλην καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν ἐκάτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ εἶναι λέγεται· ὁ μὲν Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς τὸ ἐπὶ τῆς εἰκόνης κάλλος ἐν τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ· ὁ δὲ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ τὸ πρῶτότυπον κάλλος.»

decor in principe forma ac exemplari : Paterque sua imagine. »

Εἰ δὲ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ἀγάπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπὸ θελήσεως (45) τῷ Ἀυγουστίνῳ εἰρηται· ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων βούλησιν καὶ θέλησιν τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς εἶπον, ἃ καὶ πρότερον ἐξεθέμεθα. Οἶον μὲν Δαμασκηνὸς (46), «Ὁὐκ ἔστι τῷ Πατρὶ Λόγος, σοφία, δυνάμις, θέλησις, εἰ μὴ ὁ Υἱός·» ὁ δὲ θεὸς Κύριλλος ἐν τοῖς Θησαυροῖς (47), «Ὁ Υἱὸς ἔστιν ἡ ζωσα καὶ ἐνοῦσις τοῦ Πατρὸς; βούλησις·» ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος (48), «Ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ οὐτε ἤρξατο οὐτε παύεται· οὐτε ἄρα ἤρξατο ἢ εἰκὼν, οὐτε ἐπαύσατο· ἢ δὲ θέλησις καὶ ἀρχεται καὶ παύεται.» Εἰ ταῦτα λέγοιεν, οὐ δεῖ θορυβεῖσθαι. Ἀγίων γὰρ εἰσιν ἀποφάσεις, καὶ ἔστι λογικῶν ἀνθρώπων καὶ εὐσεβῶν βουλομένων τὸ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρημένα πάντα ἀσπάζεσθαι, καὶ μὴ καθάπερ ὄνια, τὸ μὲν ἀπορρίπτειν, τὸ δὲ ἐκκρίνειν· ἀλλὰ πάντα δεχόμε-

A inde scilicet quod Filius ac Spiritus posterius Patre existere ponebantur; quod nimirum mens necessario verbum habeat ac sermonem: nec mens ulla alit quæ illo careat. Qui item voluntate præditus est, cum ratione utatur atque sermone, omnino dilectionem habet seu amorem: bruta enim ac muta animalia, cum sermone ac verbum seu rationem non habent, neque id velle rite dicantur, in quod appetitu incitantur. Ac rursus qui volens est, is nunquam fiat, quin dilectionem ab ipso procedentem habeat. Dilectio enim a voluntate procedit.

B Cæterum habet Deus Verbum ac Spiritum, ut qui habeat seipsum. Alioqui enim, eo quod habeat, alicui in mentem veniet esse illum compositum. Quin hoc quoque dicitur, habere Filium Patrem: ac similiter habere Spiritum, quo auctore produci- tur. Igitur quod attinet ad vim vocis hujus habere, non magis erit Pater habens, quam qui habeatur. Quin hoc quoque Ecclesiæ in confesso est, divinas personas quasi circuitu quodam inter se recurrere, sibi que immeari: non tamen sequetur inde confusio: « Non enim, inquit Gregorius Theologus, ut quasi coalescant ac misceantur, sed t cohæreant.» Sive etiam, ut locutus est Gregorius Nyssenus, cujus et superius allata auctoritas est: « Secundum aliam atque aliam rationem, alter in altero esse dicitur; Filius scilicet in Patre, velut imaginis in Filio, velut exemplaris decor ac species in

Quod si hic Augustinus Spiritum sanctum ut est dilectio a Patre dixit ex voluntate; reliqui vero sancti Filium Patris voluntatem ac consilium dixerunt, quæ et superius exposuimus, veluti nimirum Damascenus: « Non est Patri Verbum, sapientia, virtus, voluntas alia quam Filius: » divinus vero Cyrillus in *Thesauris*: « Filius viva est et substantialis Patris voluntas; » magnus item Athanasius: « Divina substantia neque cœpit, neque desinit. Neque ergo cœpit divina imago, autre desinit: » hæc illi quod dicant, hand turbati oportet, quod sanctorum sententiæ sint; sitque hominum ratione utentium, ac qui pie sentire velint, ut quæ dicta sint a sanctis, omnia amplectantur; nec sicut in eis quæ veniunt, alia quidem rejiciant, alia vero sefigant; sed

qua distinctione conciliandæ hic allatæ Patrum auctoritates, exsufflaudique Anomœi, qui ea quæ natura agimus, complacente voluntate nos agere, nec posse non agere, non intellexerunt. Quæ voluntatis summa perfectio est, etsi non libertas, aut ea voluntas quæ incipiat desinatque, juxta quod Athanasius tradit, sive Maximus, ut scilicet hoc vel illud ut terminum in rebus connotat. Caute etiam notanda personarum nomina propria et appropriata, ut vocant; quorum illa non evariant, secus vero ista; suntque ipsa reipsa absoluta, sed ut tali modo in hac illave persona considerantur, quæ non in alia.

(46) Lib. 1 *De fid.* c. 15.

(47) *Theol.* l. xxi, p. 212.

(48) *Dialog.* 1 cum Anom., qui et Maximo ascribitur.

(45) *O. Al.* 32.

(44) *Adversus Eunomium.*

(45) *Παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπὸ θελήσεως.* Nempe Augustinus et Latini passim duplicem distinguunt processionem, ex duplici modo operationis, qui in Deo a nobis intelligitur, qui est intelligere et velle, quæ sunt quidem ipsa unum in Deo ac simplicissimum, intelliguntur tamen virtualiter distincta et eminenter, ita ut in persona secundæ, alterum sit generatio, alterum productio: alterius terminus λόγος, Verbum et Filius; alterius amor, dilectio ac Spiritus sanctus. De voluntate in generatione Filii, erat Eunomianorum objectio, quam solvit Gregorius, oral. 35, dicentium Patrem voluntate genuisse vel invitum: sic nimirum de processione Verbi a Deo, ac de creatorum, philosophantes; non distinguentes de voluntate ut natura et ut libera; deque illa concomitante et antecedente;

cuncta recipientes ac custodientes velut Spiritus A
voces, sic operæ pretium exponere satagant, ut
et comunissimis de Deo conceptionibus et princi-
paliis fidei, nec non sanctorum multitudini consen-
tiant: sic tamen, dum eorum nobis sanctimonia
nulla suspitione laboret. Quod illis servemus ne-
cesse est; non sic nostro, sanctorum sententias
verbaque, usurpemus consilio, ut alios aliis com-
mittere videamur, ac velut qui se mutuo evertant,
inducere. Non enim æquum est, ut sibi invicem
adversari existimantur. Id enim nec iis hominibus
satis congruat, quibus tantisper rationis lux afful-
geat; tantum abest ut sanctis, qui motore Spiritu
cuncta exposuerunt: quo scilicet homines, illis
tanquam pietatis magistris animum adhibentes, ac
per eos veritatem nanciscentes, in hunc modum in
Christo neceterentur.

De his igitur quæ sanctis dicta sunt, ita sentien-
dum, talique in omnibus utendum regula est. Sin
minus, præstat, ut dicamus nos non intelligere
eorum quæ dicuntur sententiæ vim, quam conven-
ientes exque ratione de Deo sententias evertamus,
uti ait magnus Basilius. Hic autem possumus dice-
re, sanctos, secundum diversos respectus idem alia
atque alia ratione declarare. Nam Filius quidem ex
Patre est, tanquam verbum ex mente. Secundum
hanc considerationem etiam voluntatem ex volun-
tate dixerunt, quemadmodum ait Gregorius Theo-
logus: «Patri generatio, gignendi voluntas est, ac
voluntas ex voluntate.» Secundum quem utique
modum, Filium sapientiam ex sapientia dixerunt,
ac virtutem ex virtute. Cæterum Spiritus sanctus ex
Patre est, velut dilectio a voluntate: idcirco etiam
distincta processio est. Creatura vero, tanquam ab
una voluntate, a Patre est et Filio et Spiritu san-
cto, Una enim est trium personarum, quod atti-
net ad creaturas, voluntas.

Id vero est, quod et beatus Maximus ait, in
disputatione cum Anomæo. Nam cum ille dixisset,
«Si Deus aliis gignit, atque aliis condit, composi-
tus est;» respondet, «Non dico aliis gignere, atque
aliis condere, sed, aliter gignere, aliter condere.»
Cæterum divinus Spiritus, qui sit a Patre dilectio
et charitas, peculiari quodam modo dicitur. Est
enim dilectio ac charitas nomen relationem habens;
unde et persona est. Non enim sicut bonitas, aut
vis tenens omnia ac conservans, aut providentia
quæ relationem habent ad creaturam, nec sunt in
ipso Deo; sed sic est dilectio ac charitas, quod re-
late procedit. Ac sicut verbum ex mente relate di-
citur; quamquam verbum seu sermo de toto Deo
communiter et absolute dicatur: etiam dilectio ac
charitas dicitur. «Deus enim, inquit, charitas
est²⁴.» Proprie tamen ac relate, alterum de Patre
dicitur, nempe mens; alterum de Filio, scilicet Ver-

²⁴ I Joan. iv, 3.

(49) Dial. I qui et Athanasio tribuitur.

νους και φυλάττοντας ὡς τοῦ Πνεύματος φωνας,
οὕτω προσήκον ἐπιχειρεῖν ἐξηγεῖσθαι, ὥστε και ταῖς
περὶ Θεοῦ κοινοτάταις ἐννοιαῖς και ταῖς τῆς πίστεως
ἀρχαῖς, και τῷ πλήθει τῶν ἁγίων συμφωνεῖν· μόνον
εἰ περὶ τῆς ἐκείνων ἀγισσύνης ἀμφιβολίαν οὐδεμίαν
ἔχομεν. Ὅπερ ἀναγκαῖον ἐκείνοις τηρεῖσθαι, και μὴ
διὰ τὴν ἐαυτῶν βούλησιν οὕτω τὰ τῶν ἁγίων ἐκλαμ-
θάνοντας, ὡς ποιεῖν ἐκείνους ἀλλήλοις πολεμεῖν
δοκεῖν, και ὅφ' ἐαυτῶν ἀνατρέπεσθαι. Οὐ γὰρ ἂν
εἰκότως νομίζοντο ἐαυτοῖς και ἀλλήλοις ἐναντιοῦ-
σθαι· τοῦτο γὰρ οὐδὲ τοῖς ὅπισσούν λογικῶς τῶν ἀν-
θρώπων ἀρμόζει, μήτοι γε δὴ τοῖς ἁγίοις, οἱ πάντα
ἐξέθεντο ὑπὸ τοῦ ἁγίου κινεῦμενοι Πνεύματος· ὥστε
τούτοις ὡς διδασκαλοῖς εὐσεβείας τοῦ ἀνθρώπου
προσέχοντας, και δι' αὐτῶν τῆς ἀληθείας ἐπιτυγά-
νοντας, οὕτω συνημμένους ἐν τῷ Χριστῷ γίνεσθαι.

Περὶ μὲν οὖν τῶν τοῖς ἁγίοις εἰρημένων οὕτω
χρῆ γνώμης ἔχειν, και τοιοῦτω χρῆσθαι ἐπὶ πάντων
κανόνι. Εἰ δὲ μὴ, ἄμεινον λέγειν τὴν τῶν λεγομένων
μὴ συνίεναι διάνοιαν ἢ ἀνατρέπειν τὰς ἀξιολόγους
περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ὡς ὁ μέγας Ἐφη Βασιλειος.
Ἐνταῦθα δὲ ἐστὶ λέγειν, ὡς τὸ αὐτὸ κατὰ διαφόρους
ἀποδλέψεις ἄλλως και ἄλλως οἱ ἅγιοι ἀποδιδόσασιν· ὁ
μὲν γὰρ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, ὡς Λόγος ἐκ
Νοῦ. Κατὰ τοῦτο και θέλησιν ἐκ θελήσεως εἶπον,
ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει, «Τῷ Πατρὶ γέννησις
ἐστὶν ἢ τοῦ γεννῆν θέλησις, και βούλησις ἐκ βουλή-
σεως· καθ' ὃν δὴ τρόπον εἶπον σοφίαν ἐκ σοφίας τὸν
Υἱόν, και δύναμιν ἐκ δυνάμεως. Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα
ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, ὡς ἀπὸ θελήσεως ἢ ἀγάπης.
Διὰ τοῦτο γὰρ ἐστὶ και πρόθεος διάφορος. Ἡ ἐκ
κτίσεως, ὡς ἀπὸ μιᾶς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς και τοῦ
Υἱοῦ και τοῦ ἁγίου Πνεύματος· μία γὰρ τῶν τριῶν
ἐπὶ τῶν κτισμάτων ἢ θέλησις.

Τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅπερ και ὁ θεὸς Μάξιμος ἐν τῇ
πρὸς Ἀνόμοιον διαλέξει φησὶν (49). Ἐκείνου γὰρ
εἰπόντος, «Εἰ ἄλλοις ὁ Θεὸς γεννᾷ, και ἄλλοις
κτίζει, σύνθετός ἐστιν· ἀποκρίνεται, «Οὐ λέγω
ἄλλοις γεννᾷ, και ἄλλοις κτίζει· ἀλλὰ, Ἄλλοις
γεννᾷ, και ἄλλοις κτίζει.» Τὸ μέντοι θελον Πνεῦμα,
ὡς Ἀγάπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ὄν, ἰδιαιτέρῳ τινα
λέγεται τρόπον. Ἀναφορικὸν γὰρ ἐστὶν ἢ Ἀγάπῃ·
διὸ και πρόσωπόν ἐστίν. Οὐ γὰρ ὡσπερ ἡ ἀγαθότης,
ἢ ἡ παντοκρατορία, ἢ ἡ πρόνοια, & πρὸς τὴν κτίαν
τὴν ἀναφορὰν ἔχουσι, και οὐκ ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὕτως
ἐστὶν Ἀγάπῃ τὸ ἐκπροσευμένον ἀναφορικῶς· και
ὡσπερ ὁ λόγος ἐκ νοῦ ἀναφορικῶς λέγεται, καίτοι
τοῦ ὅλου Θεοῦ κοινῶς και ἀπολελυμένως λόγου
λεγομένου και νοῦ· και Ἀγάπῃ δὲ λέγεται. «Ὁ
γὰρ Θεός,» φησὶν, «Ἀγάπῃ ἐστίν.» Ἄλλ' ὅμοι;
ἰδίως και ἀναφορικῶς τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς κτισταί,
τὸ Νοῦς, τὸ δὲ Λόγος ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ· ἢ δὲ Ἀγάπῃ,

ἐκ τοῦ Πνεύματος. Κατὰ τοῦτο καὶ νοῦς τὸ Πνεῦμα ἄβυσσος ἄν ὡς θεός· ὡς ἔχει τὸ ἀδύνατον ἐκείνο.

Σὺ ζωὴ, ἔρωσ, φῶς, τοῦς.

Ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱός. Ἄλλ' οὐ λέγεται οὕτως ἀναφορικῶς κατὰ τὰ πρὸς τι, ὥστε καὶ Λόγον ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ ἐκ τοῦ Πνεύματος προεῖναι. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἦν, οὐδὲν ἐκώλυεν εἰς πολλὰ πρόσωπα τὴν ἐν θεῶν προχωρεῖν, ὅπερ τῶ τῆς Τριάδος λόγῳ ἐναντιοῦται. Καὶ πᾶν ὁ τὸν τῆς Τριάδος ἢ τὸν τῆς Μονάδος διαστειλεῖ λόγον, ἀπορρίπτειον.

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς καὶ σοφία λέγεται ἀποκελυμένως· καὶ τὸ νοῦμα τοῦτο ἀνάγκη κοινὸν εἶναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ δὴ καὶ Πνεύματι. Ἡ γὰρ τοῦ Λόγου ἐκλήρουσα σοφία, ἥτις αὐτὸς ὁ Λόγος ἐστίν, ἢ τὸ Πατρός ἐστὶν οὐσία. Ἡ δ' οὐσία τοῦ Πατρὸς αὐτῷ καὶ τῷ Υἱῷ ἐστὶ κοινή. Ἄλλ' ὁμοῦ ἰδιαίτερον τινα τρόπον ἀποδίδεται τῷ Υἱῷ ἢ σοφία· καὶ μία οὐσία τῷ ἀριθμῷ σοφία, ὡς εἴρηται, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὁμοῦ οὐκ ἐστὶν ἡ γεννωμένη σοφία ἢ αὐτῆ τῆ γεννώσῃ, δηλαδὴ κατὰ τὸ γεννᾶσθαι. Ταῦτα ἢ καὶ πρότερον εἴρηται.

Ὅτι δὲ εἴπομεν τὸ τοῦ Ἀδουσεῖνου παράδειγμα ἐκ τῆς Γραφῆς ἔχειν τὰς ἀποδείξεις, ἀληθές ἐστὶ· πολλῶ γὰρ αὐτοῦ πρότερον ἢ θεία Γραφή τοῦτο γρηται, ἐν οἷς ὁ Θεολόγος Ἰωάννης διδάσκει. Οὕτω· γὰρ εἰπὼν, «Ὁ θεὸς Ἀγάπη ἐστὶ,» δοκεῖ μὲν εὐστό· ἀπλῶς ἀδιακρίτως τὸν θεὸν εἰρηκέναι, ὅπερ ἂν εἴλεγε, ἀληθῶς ἂν εἶπε, σύμφωνον γὰρ τοῦτο τῇ κοινῇ περὶ Θεοῦ δόξῃ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ἀγάπη καὶ σοφία καὶ πᾶν ἀγαθόν· ὁμοῦ βουλούμενος καθαρώτερον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐκφῆσαι, ἐν θεῶν ἀπροδιόριστω· εἶπεν Ἀγάπην, τοῦτον καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι προστεθῆσιν. Εἰπὼν γὰρ, «Ἀγαπήτοι, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους,» οὗ ἢ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἐπάγει, «Καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.» ἐκ τούτων ἐδήλωσεν ἑαυτὸν αὐτὴν εἰρηκέναι· Ἀγάπην τὸν θεὸν, ἢ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶπε. θεὸς οὖν ἐκ Θεοῦ ἐστὶν ἡ Ἀγάπη. Εἶπε γὰρ, «Ὅτι ὁ θεὸς Ἀγάπη ἐστὶ,» καὶ, «Ὅτι ἡ Ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ.» καὶ, «Ὅτι ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται.» Πῶς δὲ γεννᾶται ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, μετὰ μικρὸν εἴρηται. Ἀλλὰ τὸ, «θεὸς ἐκ Θεοῦ,» τὸ εἶναι ἐκ τινος δηλοῖ. Τοῦτο δὲ τῷ Πατρὶ οὐκ ἀρμόζει· ἀνάγκη γὰρ ἐστὶ· τούτέστιν ἀπ' οὐθενός. Λέγεται ἢ τῷ Υἱῷ ἢ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσθήκην. Ἀλλὰ μὴν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τοῦτο προστεθῆσιν· ὁ δὲ ἄλλοι. Ἐφεξῆς γὰρ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ἀναμνήσας, οὐ καθ' ἢν ἡμεῖς αὐτὸν, ἀλλὰ καθ' ἢν ἡγάπησεν ἡμᾶς, «Ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ,» φησὶν, «ἰλασθῆναι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.» Ἐντεῦθεν ἐδίδαξε πῶς καὶ ἡμεῖς ἀλλήλους ἀγαπῶμεν· ἀλλήλους δὲ ἀγαπῶντες, ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν μένει· καὶ ἀντιστρέφως, τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, ἀλλήλους ἀγαπῶμεν, καὶ οὕτως ἐν τῷ Θεῷ μένομεν. Ἐνοῦντες γὰρ ὅπόσον ὁ θεὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς, τρεφόμεθα

bum; alterum de Spiritu, nimirum charitas et dilectio. Per hunc modum etiam Spiritus mens dicitur, ea ratione qua est Deus: velut est istud moduli.

Tu Vita, Amor, Lux, Mens.

Similiter, etiam Filius. Non tamen sic relate dicitur, ut ea quæ sunt ad aliquid; ita nimirum ut et Verbum ex Filio procedat, vel ex Spiritu. Nisi enim sic se res haberet, vetaret nihil quin unus Deus in plures personas procederet, quod Trinitatis rationi adversatur. Quicquid vero vel Trinitatis, vel Unitatis rationem convellit, procul amandandum est.

Similiter Deus Sapientia absolute dicitur; ac necesse est istud nomen commune esse Patri et Filio, nec non etiam Spiritui. Quæ enim per Verbum sapientia elucet, quæ est ipsum Verbum, Patris substantia est. Patris autem substantia, seu essentia, ipsi Filioque communis est. Peculiaris tamen Sapientia tribuitur Filio; cumque una numero sit, uti dictum est, Patris Filioque sapientia, non tamen genita sapientia eadem est atque gignens, quod necesse ad hoc attinet quod est genitam esse. Hoc vero etiam ante dictum est.

Quod vero diximus Augustini exemplum, suas ex Scriptura probationes habere, verum est. Longum enim ante Augustinum divina Scriptura hoc dixit in Catholica Joannis Theologi. Hic enim dicendo: «Deus charitas est», videtur quidem sic simpliciter et absque distinctione Deum dixisse, ac si diceret, vere eum dixisse. Consonat enim hoc communi de Dei existimationi. Ipse enim et charitas et sapientia et omne bonum existit. Volens tamen clarius mentem suam aperire, quem Deum indistincte dixerat charitatem, eum etiam ex Deo esse adjungit. Dicit enim: «Charissimi, diligamus invicem, quia charitas ex Deo est,» adjecit: «Et omnis qui diligit ex Deo natus est.» Quibus ostendit, eam se charitatem Deum dixisse, quam ex Deo dixerat. Est igitur charitas, Deus ex Deo. Ait enim: «Quod Deus est charitas,» et: «Quod charitas ex Deo est,» ac denique «Quod qui diligit, ex Deo natus est.» Quoniam vero modo, is qui diligit ex Deo nascatur paulo post dicit. Verum illud, «Deus ex Deo,» esse ex aliquo significat. Id vero Patri minime congruit, quippe cum immunis a causa sit; hoc est, a nullo esse habeat. Superest igitur ut vel Filio vel Spiritui sancto conveniat. Atqui Spiritui sancto id ascribit. Ac liquet. Sequentibus enim facta mentione Dei dilectionis, non quæ nos eum diligamus, sed qua ipse dilexit nos: «Misit Filium suum, inquit, propitiationem pro peccatis nostris.» Hinc docuit et modum, quo nos invicem diligamus: ac quod sic diligamus Deum in nobis manere; vicissimque Deum diligentes, invicem diligere atque in eo manere. Cogitantes enim quantum nos Deus dilexerit convertimur ut eum vicissim, alique alios diligamus. Non enim fieri potest, ut qui Deum diligit,

³¹ I Joan. iv, 8. ³² ibid. 7. ³³ ibid. 10.

non etiam proximo amicitia jungatur. Idcirco aitbat : **A** « Qui diligit, ex Deo natus³⁸ est ; » nempe ex charitate quam dixit esse Deum ex Deo. Unde et ait : « Nos autem diligamus, quia ipse prior dilexit nos³⁹. »

Docuit igitur ex iis quæ dicta sunt, Dei dilectionem hoc præstare, ut nos Deum atque invicem diligamus, atque in eum modum in Deo maneamus, et Deus in nobis. Id vero clarius in sequentibus exponit. Cum enim dixisset, Deum charitatem esse, subjungit : « In hoc cognoscimus quoniam in Spiritu suo dedit nobis⁴⁰. » Igitur Spiritus sanctus, ex quo dedit nobis, facit ut in Deo maneamus, et ipse in nobis. Quamobrem quod prius dixit charitatis opus (nempe ut in Deo maneamus, ac vicissim Deus in nobis), hoc nunc sancti Spiritus dixit. Ergo Spiritus sanctus est charitas, quam Deum esse et ex Deo dixerat. Ipse igitur Spiritus sanctus significatur, ubi legimus, « Deus charitas est. »

Deus igitur Spiritus sanctus ex Deo procedens, cum homini datus fuerit (dari enim eum et mitti nemo est inficias, dicente Domino : « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam⁴¹ ; » et, « Quem mittet Pater in nomine meo⁴² ; » cum, inquam, Spiritus homini datus fuerit, ut novit ipse qui mittit, et ipse qui mittitur, Spiritus sanctus, « Qui ubi vult spirat⁴³, » in Dei ac proximi dilectionem hominem accendit; tuncque vere ex Deo nascitur, spiritali scilicet regeneratione, qui neminem oderit, nec cogitet malum⁴⁴. Atque id quod ab Spiritu datur, charitas est : « Charitas, enim, inquit Apostolus, effusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis⁴⁵. » Idcirco etiam, ut ait Augustinus, « Spiritus sanctus, Dei donum appellatur (cum sit Deus) et charisma, » quod etiam ait magnus Basilius. Gratiam enim perficientem et adoptionis charisma vocat, ac futuræ arribonem hæreditatis. Cyrillus quoque, Filii donum vocavit : « Quod utique donum, inquit idem Augustinus, quidnam aliud proprie intelligatur, quam dilectio ad Deum adducens, ac extra quam, quodvis aliud donum ac charisma dixeris, ad Deum non adducit. »

Quod vero Spiritus sanctus Charitas et donum munusque appelletur, multas ex Scriptura offert auctoritates, ac tandem sic ad verbum addit : « Valde longum omnes recensere. Præterea vero, quidnam etiam iis possit sullicere, quibus ea quæ diximus non sufficiant ? » Illud enimvero hi docendi sunt, ut siquidem Dei donum jam dictum Spiritum sanctum intelligunt, cum audient « Spiritus sancti

πρὸς τὸ ἀνταγαπᾶν αὐτόν · καὶ οὕτως ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν μὴ καὶ τὸν πλησίον φιλεῖν. Αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, « Ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται · » τῆς Ἀγάπης δηλονότι, ἣν ἐκ Θεοῦ Θεὸν ἔφη. Καὶ φησὶν, « Ἡμεῖς δὲ ἀγαπῶμεν, ὅτι ὁ τὸς πρότερον ἠγάπησεν ἡμᾶς. »

Ἐδίδαξεν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποιεῖ ἡμᾶς αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους ἀγαπᾶν, καὶ οὕτως ἐν τῷ Θεῷ μένουν καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν. Τοῦτο δὲ καὶ κατιῶν καθαρώτερον σαφηνίζει. Εἰρηκῶς γὰρ τὸν Θεὸν Ἀγάπην, ἐπάγει, « Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. » Τὸ Πνεῦμα τοίνυν τὸ ἅγιον, ἐξ οὗ δέδωκεν ἡμῖν, ποιεῖ ἡμᾶς ἐν τῷ Θεῷ μένουν, καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν.

B Ὡστε δὲ πρότερον τῆς Ἀγάπης ἔργον ἔφησεν εἶναι, (λέγω τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν ἐν ἀλλήλοις μονήν), τοῦτο νῦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶπεν. Τὸ Πνεῦμα ἄρα τὸ ἅγιον ἐστὶν ἡ Ἀγάπη, ἣν Θεὸν εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰρχεον, καὶ ἐξ ἧς γεννᾶσθαι τοὺς ἀγαπῶντας· εἶπεν. Αὐτὸ οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλοῦται, ἔθνα ἀναγινώσκομεν, « Ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστίν. »

Ὁ Θεὸς τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκπροσώπων ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴν δοθῆ τῷ ἀνθρώπῳ (ὅτι γὰρ δίδοται καὶ ἀποστέλλεται, οὐδεὶς ἀντρεῖ, τοῦ Κυρίου λέγοντος, « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐνὸς πέμψω· » καὶ, « Ὅν πέμψῃ ὁ Πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου· » τοῦτο οὖν ἐπειδὴν τῷ ἀνθρώπῳ δοθῆ, ὡς αὐτὸς ὁ ἀποστέλλων οἶδε, καὶ αὐτὸ τὸ ἀποστέλλόμενον ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅπου θέλει πνεῖ, ἀνάπτει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ τοῦ πλησίον· καὶ τότε ἀληθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννᾶται, τῆς πνευματικῆς ἀναγέννησιν δηλονότι, οὐδένα μὴδὲ οὐδὲ λογιζόμενος τὸ κακόν. Καὶ αὐτὸ δίδόμενον παρὰ τοῦ Πνεύματος ἀγάπη ἐστίν· « Ἡ γὰρ ἀγάπη, » φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, διὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. » Αὐτὸ, καθὼς φησιν Αὐγουστίνος, « Καὶ δῶρον τοῦ Θεοῦ ὀρθότατα καλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Θεὸς δὲ καὶ χάρισμα· » δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος φησὶ χάριν γὰρ τὴν τελειοποιὸν καὶ χάρισμα υἰοθεσίας αὐτὸ φησὶ καὶ ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας. Καὶ τοῦ Υἱοῦ δὲ δωρεᾶν ὁ θεὸς Κύριλλος εἶπεν·

D « Ὁ δὲ δῶρον, » ὁ οὗτος Αὐγουστίνος φησὶ, « τὸ ποθ' ἕτερον κυρίως νοητέον εἰ μὴ τὴν Ἀγάπην τὴν πρὸς Θεὸν προσάγουσαν, καὶ ἧς χωρὶς πᾶν ἐπιπλοῦ Θεοῦ χάρισμα οὐ προσάγει πρὸς τὸν Θεόν; »

Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ἀγάπη καὶ δῶρον καὶ δωρεᾶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καλεῖται, πολλὰς τίθησι παρὰ τῆς Γραφῆς μαρτυρίας, καὶ τέλος ῥητικῶς οὕτως ἐπάγει· « Σφόδρα μακρὸν ἀναλέγεσθαι πάσαις. Καὶ εἰλωὶ δὲ τί ποτ' ἀν ἀποχρήσεις τοῖς ἄπερ ἔφημεν μὴ ἀποχρῶντα; » Τοῦτό γε μὴν χρὴ τοῦτους διδάξαι· ὡς ὅποτε δῶρον Θεοῦ ἦδη συνορωσὶν εἰρηθεῖαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴν ἀκούωσι δῶρον τοῦ ἁγίου

³⁸ I Joan. iv, 7. ³⁹ ibid. 19. ⁴⁰ ibid. 15. ⁴¹ Joan. xv, 26. ⁴² Joan. xiv, 26. ⁴³ Joan. i, 5. ⁴⁴ I Cor. xiii, 5. ⁴⁵ Rom. v, 5.

Πνεύματος, ἐκεῖ οὐ τὸ γένος ἐπιγινώσκειν τῆς διαλέξεως, ὡς περ εἴρηται, « Ἐν τῇ ἀπεκδήσει τοῦ σώματος τῆς σαρκός. » Ὡς περ γὰρ τὸ σῶμα τῆς σαρκός οὐδὲν ἐπερὶν ἐστὶν ἢ σὰρξ, οὕτως καὶ τὸ δῶρον τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐδὲν ἐπερὶν ἐστὶν ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐπιτοσοῦτον τοίνυν δῶρόν ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον αἰδοῦται οἷς δίδεται. Παρ' ἐκὼν δὲ Θεός ἐστιν, εἰ καὶ μηδὲν δίδεται· ἐπειδὴ Θεός ἦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συναΐσιος, πρὶν ἢ ἐκείσῃ δοθῆναι. Ἀλλ' οὐδὲ μὴν ἐπειδὴ οἱ μὲν διδόντες, τὸ δὲ δίδεται, ἑλάττω ἐκείνων ἐστίν. Οὕτω γὰρ δίδεται ὡς περ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ὡς καὶ αὐτὸ ἐαυτὸ δίδοναι ὡς περ Θεός. Οὐ γὰρ δυνατόν λέγεσθαι μὴ εἶναι τῆς ἐκὼντος ἐξουσίας, περὶ οὗ εἴρηται, « Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. » καὶ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ, ὡς περ ἤδη ἀνωτέρω ἀνεμνήσα, « Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρουσιν ἰδίᾳ ἐκείσῃ καθ' ὅσον βούλεται. » Οὐδὲ ἐστὶν ἐκεῖ ὑποταγὴ τοῦ δεδομένου καὶ δεσποτεία τῶν δίδόντων· ἀλλ' ὁμόνοια τοῦ δεδομένου καὶ τῶν δίδόντων.

Καί τινά μὴ τις εἴπη, ὅτι τοῦτον τὸν τρόπον εἴρηται, « Ὁ Θεός Ἀγάπη ἐστὶ, » καὶ ὅν εἴρηται, « Σὺ εἰ ἢ ὑπομονή μου. » καὶ, « Ἡ ἐλπίς μου, » φησίν, « ἐν τοῖς αὐτοῖς. » οὐκ ἐρούμεν ὅτι « Ὁ Θεός Ἀγάπη » εἴρηται, διότι οὐκ ἐστὶν ἡ οὐσία ἐκείνη Ἀγάπη, ἥτις ἐστὶν ἀξία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διότι δῶρόν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἢ Ἀγάπη, ὡς περ εἴρηται πρὸς τὸν Θεόν, « Ὅτι σὺ εἰ ἢ ὑπομονή μου. » Οὐ γὰρ πάντως διὰ ταῦτα εἴρηται ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν οὐσία ἢ ἡμετέρα ὑπομονή· ἀλλ' ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡμῖν ἐστὶν, ὡς περ καὶ ἀλλαχοῦ ἀναγινώσκωμεν, « Ὅτι παρ' αὐτοῦ ἢ ὑπομονή μου. » Ταύτην γὰρ τὴν ἐννοίαν βιβλῖος ἀποκρούεται ἢ τῶν Γραφῶν ὁμιλία. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ, « Σὺ εἰ ἢ ὑπομονή μου, » ὅποιόν ἐστι τὸ, « Κύριε ἢ ἐλπίς μου. » καὶ, « Ὁ Θεός μου τὸ ἔλεός μου. » καὶ πολλὰ παραπλήσια. Οὐκ εἴρηται δὲ, « Ὅτι Ὁ Θεός ἢ ἀγάπη μου, ἢ. Σὺ εἰ ἢ ἀγάπη μου. ἀλλ' οὕτως εἰρημένον ἐστὶν, « Ὁ Θεός Ἀγάπη ἐστίν. » ὡς περ εἴρηται, « Ὁ Θεός τὸ Πνεῦμά ἐστιν. » Ὁ δὲ τοῦτο μὴ διακρίνων νήσιν παρὰ Κυρίου, ἀλλὰ μὴ ἐξηγήσιν παρ' ἡμῶν ζητάτω. Οὐδὲ γὰρ καθ' ἑαυτὸν τι λέγειν δύναμεθα.

Ἄλλον δὲ καὶ ὅτι τὰ παρὰ τῆς Γραφῆς ἀποδιδόμενα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι μαρτυροῦσι τοῖς εἰρημένους λόγους περὶ τοῦ ἐν τῷ Θεῷ Λόγου καὶ τῆς Ἀγάπης, ὅτι οἰκείως ἀποδίδονται. Φανερόν γάρ ἐκ τῶν προειρημένων ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ ὡς περ τις τόκος τοῦ Θεοῦ ἐαυτὸν νοοῦντος. Ἐστὶν τοίνυν αὐτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὡς περ σφῶς τῷ θεῷ Νῶ συλληφθέντα ἢ γεννηθέντα, Σοφίαν λέγεσθαι. Ὁ γὰρ ἔνδοξος λόγος τὸ τῆς σοφίας εἶδος λαμβάνειν ὄνομα, ὅν τρόπον καὶ αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ εἰρη τῶν ὀνόμασι τῶν ἔξω, ἀφ' ὧν προΐσιν, ὀνομάζονται. Τὸ γὰρ δεξιῶς γινόμενον δικαιοσύνη πολλάκις λέγεται· καὶ

donum⁴⁶, ἢ istud loquendi genus agnoscant, cuius illud exemplum est : « In exspoliatione corporis carnis⁴⁷. » Quemadmodum enim corpus carnis nihil aliud est quam caro; sic nec donum Spiritus sancti aliud quicquam est quam Spiritus sanctus. In tantum igitur Dei donum est, in quantum datur, iis quibus datur. Penes se vero Deus est, etsi nemini detur. Nam Deus erat Patri Filioque coæternus, antequam ulli daretur. Sed neque quod alii dent, ac ipse datur, illis minor est. Sic enim datur tanquam Dei donum, ut et ipse seipsum det ut Deus. Non enim dici potest, non esse eum sui juris ac potestatis de quo dictum est : « Spiritus ubi vult spirat⁴⁸. » et apud Apostolum, cuius jam superius meminimus : « Omnia autem hæc operatur Deus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult⁴⁹. » Neque ibi subjectio est ejus qui datur, et dominatus eorum qui dant; sed ejus qui datur, dantiumque concordia.

Ac, ne quis dicat, ad eum modum dictum esse « Deus charitas est⁵⁰, » quo dictum est, « Tu es patientia mea⁵¹. » et, « Spes mea, inquit, in eis⁵². » dicemus, non sic dictum esse, « Deus est charitas, » quod non sit essentia illa charitas, quæ digna est ut Deus nuncupetur, sed quod charitas Dei donum sit, quemadmodum dictum est ad Deum : « Quia tu es patientia mea⁵³. » Non enim prorsus inde dictum est, quod Dei substantia, nostra patientia sit, sed quod ab ipso illa nobis proveniat, uti etiam alio loco legimus, « Quia ab ipso patientia mea⁵⁴. » Hunc enim sensum facile refellit Scripturarum locutio. Idem enim est : « Tu es patientia mea⁵⁵, » cujusmodi est, « Domine, spes mea⁵⁶. » Et, « Deus meus, misericordia mea⁵⁷, » aliaque plura similia. Non autem dictum est, Deus mea Charitas est, aut, Tu es mea Charitas; sed ita, « Deus charitas est⁵⁸. » quemadmodum dictum est, « Deus Spiritus est⁵⁹. » Qui vero hoc non discernit, a Deo intelligentiam quærat, non ut res a nobis exponatur. Non enim aliquid clarius dicere possumus.

Liquet vero etiam, quæ abs Scriptura Filio tribuuntur et Spiritui sancto, fidem astruere his quæ dicta sunt de Verbo, quod est in Deo, et de Charitate; quod nimirum hæc illis convenienter assignentur. Manifestum enim est ex iis quæ jam in superioribus dicta sunt, Dei Filium illius esse Verbum, ac velut Dei Prolem, intelligentis seipsum. Sequitur igitur ipsum Dei Verbum, velut a divina sapienter Mente conceptum genitumque, Sapientiam vocari. Quod enim verbum in animo repositum est, sapientie nomen solet sibi vindicare, sicut etiam operationes ac species, habitum fere nomina mutantur, ex quibus procedunt. Quod enim juste fit, justitia p-

⁴⁶ Act. II, 38. ⁴⁷ Coloss. II, 11. ⁴⁸ Joan. III, 11. ⁴⁹ Psal. CXXI, 6. ⁵⁰ Psal. LXXI, 6. ⁵¹ Psal. LVIII, 11. ⁵² I Joan. IV, 8. ⁵³ Joan. IV, 24.

⁵⁴ I Cor. XII, 11. ⁵⁵ I Joan. IV, 8. ⁵⁶ Psal. LVIII, 18. ⁵⁷ Psal. LXX, 5. ⁵⁸ Psal. LVIII, 18.

rumque nuncupatur : quodque viriliter ac fortiter, A
 fortitudo : ac universim, virtus, quæ honeste sunt
 exque virtutis ratione. Secundum hunc itaque mo-
 dum, etiam quod sapienter intelligitur, sapientia
 cujusdam nuncupatur. Hincque adeo Apostolus :
 « Christum Dei Sapientiam » appellat⁶², Sapientiam
 naque in Deo dicimus necesse est, quatenus seip-
 sum cognoscit, sed per suam duntaxat essentiam :
 « Deus enim, inquit, ipse seipsum ex beata sua es-
 sentia cognoscit ; » Dei Sapientiam habitum esse im-
 possibile est ; sed est ejus essentia. Neque enim res
 patitur, aliquid non vere existens, aut accidens
 in Deo dici. Ipsum porro in Deo conceptum Sapien-
 tiæ Verbum, ejus qui intelligit Sapientia manife-
 statio existit, uti se res habet in nobis, apud quos
 habitus omnes manifestantur per actus. Necesse
 enim est ut velut per obscura quædam exempla, ex
 humanis rebus ad Deum subvehamur.

Quia igitur sapientia etiam lux appellatur, in
 quantum in clara scientiæ operatione actuque consi-
 stit ; lucis vero manifestatio, ejus splendor est,
 et ex illa procedit, etiam divini sapientiæ Verbum
 convenienter lucis splendor nominatur quemad-
 modum Apostolus de Filio dicit : « Qui cum sit
 splendor gloriæ⁶³. » Unde etiam Filius, Patris
 manifestationem sibi ipse tribuit dicens : « Pa-
 ter, manifestavi nomen tuum hominibus⁶⁴. » Quæ
 etiam in creaturam dona sunt ac effecta, inveniet
 quis Filio ac Spiritui sancto a divina Scriptura
 adscribi ; alteri quidem, ea ratione qua Verbum C
 est ; alteri, qua Dilectio et Charitas existit.

Hoc enimvero manifestum est, per ea munera
 quæ hominibus a Deo tribuuntur, hoc nos nancisci,
 ut similitudinem cum eo ineamus. Illis enim per-
 fecti, ad Deum, qui perfectissimus est, accedimus.
 Quæ igitur sapientiæ existunt et quæ veritatis, ac
 potissimum quæcumque fidei hærent documenta et
 contemplationes, convenientius quis in Dei Verbum
 ejusque Sapientiam referat. Omnes enim hominum
 sermones rationesque, sapientiæ item ac veritates,
 primi illius sermonis ac rationis Verbi que et Sa-
 pientiæ imagines sunt, fixaque in Deo habent sua
 exemplaria. Unde etiam Scriptura rerum forma-
 tionem ac distinctionem Dei Verbo tribuit, dicendo
 cuncta per ipsum sapienter condita esse⁶⁵. Id vero D
 est, non quin « Omne donum perfectum de supernis
 sit, descendens a Patre luminum⁶⁶ » (omnia, enim
 illius per Verbum et in Spiritu sunt), sed quod di-
 versa donorum genera, majorem quandam alinita-
 tem cum diversis personarum proprietatibus vi-
 dentur habere. Etenim sapientiæ sermo, quo Deum
 cognoscimus, a Deo nobis contraditur, cum pro-
 prium sit representans Filium. Similiter vero
 etiam charitas, qua Deum diligimus, peculiariter
 propriè que representat Spiritum sanctum. Sicque
 adeo quæ in nobis est charitas, quanquam effectus
 est Patris et Filii et Spiritus sancti, propria ta-

τῷ ἀνδρείως ἀνδρία· καὶ καθ' ὅλου τὸ κατ' ἀρετὴν
 ἀρετῇ. Κατὰ τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καὶ τὸ σοφῶς
 νοούμενον σοφία τινὸς λέγεται. Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος
 ἐπὶ τὸν Χριστὸν Θεοῦ Σοφίαν ὀνομάζει. Ὁ Σοφίαν μὲν
 οὖν ἐπὶ Θεοῦ λέγεσθαι ἀνάγκη, καθὼς ἑαυτὸν γινώ-
 σκει· ἀλλ' ἐπὶ ἑαυτὸν οὐ δι' ἑτέρου εἶδου· γινώ-
 σκει, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας. Ὁ γὰρ
 Θεὸς, ὡς φησὶν, ἐαυτὸς ἑαυτὸν γινώσκει ἐκ τῆς μα-
 καρίας οὐσίας αὐτοῦ· ὡς τὴν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν εἶναι
 εἶναι ἀδύνατον· ἀλλ' ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ
 ἀνυπόστατόν τι ἢ συμβεβηκὸς ἐνδέχεται λέγειν ἐν
 αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ, ὁ τῆς Σοφίας Λόγος ἐν τῷ Θεῷ συ-
 λληθθεὶς φανερώσῃς τίς ἐστὶ τῆς τοῦ νοοῦντος Σο-
 φίας· ὡς περὶ καὶ αἱ ἐν ἡμῖν πάσαι ἐξείς διὰ τὸν
 ἐνεργειῶν φανεροῦνται. Δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν καθ' ἡμέ-
 ρα πραγμάτων, ὡς δι' ὑποδείγματων ἀμυδρῶν, ἐπὶ τὸν
 Θεὸν ἀνάγεσθαι.

Ἐπεὶ οὖν καὶ φῶς λέγεται ἡ Σοφία, καθόσον ἐν
 καθαρᾷ γνώσει· ἐνεργεῖα συνίσταται· ἡ δὲ τοῦ φω-
 τὸς φανέρωσις ἀπαύγασμά ἐστιν αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ
 πρόεισι, καὶ ὁ τῆς θείας Σοφίας Λόγος οἰκειῶς ἀπαύ-
 γασμα φωτὸς ὀνομάζεται, καθὼς ὁ Ἀπόστολος περὶ
 τοῦ Υἱοῦ φησὶν, « Ὁς ὡς ἀπαύγασμα τῆς δόξης. »
 Ὅθεν καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς τὴν φανέρωσιν ἐαυτοῦ
 ἐπιγράφει, λέγων, « Πάτερ, ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα
 τοῖς ἀνθρώποις. » Καὶ τὰ πρὸς τὴν κτίσιν δὲ γινώ-
 μενα χαρίσματα καὶ ἀποτελέσματα εὐρίσκει τις ἀνα-
 τιθέμενα παρὰ τῆς Γραφῆς τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι· τῷ μὲν ὡς Λόγῳ, τῷ δὲ ὡς Ἀγάπῃ.

Τοῦτο μὲν γὰρ δῆλον, ὅτι διὰ τῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς
 ἀνθρώποις διδομένων χαρίτων ἡ πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίω-
 σις ἡμῖν περιγίνεται. Ταῦται γὰρ τελειούμενοι, τῷ
 τελειοτάτῳ Θεῷ προσχωροῦμεν. Τὰ μὲν οὖν τῆς σο-
 φίας καὶ ἀληθείας, καὶ μάλιστα ὅσα θεογνωσίας ἐξε-
 ρατίζονται, οἰκειότερον ἂν τις ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ
 Λόγον καὶ τὴν αὐτοῦ Σοφίαν ἀνάγοι. Τοῦ γὰρ πα-
 τὸς Λόγου καὶ τῆς ἐκεί Σοφίας πάντες οἱ τῶν ἀνθρώ-
 πων λόγοι, σοφίαι τε καὶ ἀλήθειαι, εἰκόνας εἶσι, καὶ
 ἐκεῖ τούτων ἱδρῶται τὸ παράδειγμα. Διὸ καὶ ἡ Γραφή
 τὴν εἰδοποίησιν τῶν ὄντων τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ ἀνα-
 τίθησι, πάντα δι' αὐτοῦ λέγουσα σοφῶς δημιουργη-
 θῆναι. Τοῦτο δὲ ἐστὶν, οὐχ ὅτι μὴ « Πᾶν ὄνμα ἐκ
 τοῦ Θεοῦ ἐκείνου ἐστὶ, καταβαῖνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ
 φῶτος » (πάντα γὰρ ἐκεῖνου διὰ Λόγου καὶ ἐν τῷ
 Πνεύματι), ἀλλ' ὅτι τὰ τῶν δωρεῶν διάφορα εἶσι
 τοῖς διαφόροις τῶν προσώπων ἰδιώμασιν οἰκειότερον
 πως ἔχειν δοκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ τῆς σοφίας Λόγος, διὸ
 τὸν Θεὸν γινώσκουμεν, παρὰ Θεοῦ ἡμῖν δίδεται, ἐκ
 παραστατικῆν δὲ τοῦ Υἱοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀγάπη,
 ἢ τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν, ἰδίως ἐστὶ παραστατικῆν τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος. Οὕτως ἡ ἐν ἡμῖν ἀγάπη, εἰ καὶ
 ἀποτελέσμα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος, ὁμοίως ἰδικῶς τινὲς λόγῳ διὰ τοῦ
 Πνεύματος, ἁγίου λέγεται ἐν ἡμῖν εἶναι. Καὶ καθόσον
 ἡ ἀπὸ τῶν χαρισμάτων τελειότης, ὅτι διὰ ταύτης

⁶² I Cor. 1, 24. ⁶³ Hebr. 1, 3. ⁶⁴ Joan. xvii, 6.

⁶⁵ Joan, 1, 3. ⁶⁶ Jac. 1, 17.

τῆ θεῆς τελειότητι κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιοῦμεθα, ἅμα ὡς θεοῦ ἡμῖν διδοσθαι λέγεται ὡσπερ σοφίαν ἡμῖν ὁ θεὸς χαρίζεται, καθόσον τῆ θεῆς σοφίᾳ ὡς δυνατὸν ὁμοιοῦμεθα. Καὶ Πνεῦμα ἅγιον διδοσθαι λέγεται, καθόσον τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, τῆ Ἀγάπῃ ὁμοιοῦμεθα (τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δηλονότι) ὁ κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης πρόβεισι τρόπον, ἧ ὁ θεὸς ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, ὡς Ἀβουστίνος φησιν.

secundo Deum, dilectioni seu charitati (nimirum Spiritui sancto) similes efficiuntur: qui videlicet secundum dilectionis modum procedit qua Deus diligit seipsum, ut Augustinus loquitur.

Ὅτερ οὖν εἴρηται, τὰ μὲν τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας χάρισμα ἐπὶ τὸν πρῶτον λόγον καὶ τὴν θεῖαν σοφίαν ἀνεκτέον ἔτι δὲ τῆς ἀγάπης ἔργα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσκαρμολόμενα δεικνύνται. Αὐτίκα τὴν θεῖαν ἀγαπᾶν πάντων τῶν θεῶν δώρων ὁ Παῦλος προέθηται. Ἐὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὡς φάσκει, ἐστὶν ὅτι καταργηθῆσονται ἡ ἀγάπη δὲ, ὡς φησὶν, ἐοικέναι ἐκπίπτει ὡς καὶ ἦν τοὺς μὴ κεκτημένους, καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων γλώσσαις λαλοῦναι, χαλεκὸν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον εἶναι φησὶ. Τίποτε τοίνυν τῆς οὕτω περιφανοῦς δωρεᾶς μόνην εὐλογίαν τὴν θεῖαν Ἀγάπην αἰτιατέον, ἀφ' ἧς αἰ φησὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐξάπτονται ἔρωτα. Τὰ γὰρ μετὰ τὸν πρῶτον παρὰ τοῦ πρώτου, ὡστε καὶ πᾶν ὄσον ἐν ἧ παρ' ἡμῖν θεῖας ἀγάπης, τῆς πρώτης Ἀγάπης εἰκότως ἔργον εἶναι πιστεύοιτο. Ἀλλὰ ταῦτα τὴν τῷ θεῷ τοὺς ἀνθρώπους συνδέουσαν χάριν ὁ Παῦλος, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδίδωκεν. Ἡ ἀγάπη γὰρ, ὡς φησὶ, τοῦ θεοῦ ἐκκεχῆται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Καὶ δυνάμενος δὴν τὴν θεότητα τῆς ἀφθονίας ταύτης αἰτίαν εἰπεῖν, ἰδιαίτερον πως τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ταύτην ἀπένευμε, προσθεῖς, ἐὰν Πνεύματος ἁγίου τοῦ δεθέντος ἡμῖν, ἐπὶ τὴν θεῖαν Ἀγάπην ὡς πρῶτην καὶ αἰτίαν, τὴν παρ' ἡμῖν ἀναφέρων ἀγάπην, ἣν εἴρηκε διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκκεχῆσθαι.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνοίκησιν τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὴν ἡμῶν ἐν ἐκείνῳ, ὁ δὴ μέγιστον τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος, ὅτις ἂν τις μᾶλλον ἢ τῆς ἀγάπης ἔργον φησὶεν εἶναι, ἧς ἐστὶν ἀλλήλοις ἐνοικίζειν τοὺς ἀλλήλους ἐρῶντας; Ἀλλὰ καὶ τούτου τὴν αἰτίαν, ὡς εἴπομεν, ἐπὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα ἢ Γραφῆ ἀνάγει. Ἐν τούτῳ γὰρ, ὡς φησὶ, ἐγινώσκομεν ὅτι αὐτὸς ἐν ἡμῖν μένει, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν. Ἐπὶ δὲ ἐκ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, ἣν τις περὶ τινα ἔχει καὶ τῆς ἀγάπης, συμβαίνει τοῦτον υἱοθετεῖν, ὅτι ἐντεθῆεν τούτῳ τὴν τοῦ υἱοθετοῦντος κληρονομίαν ἀνῆκεν, εἰκότως τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἢ τῶν υἱῶν εἰσποίησις ἀποδίδεται, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Ἐθέλωτε Πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββὰ ὁ Πατήρ.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ καταστῆναι τινὰ φίλον τινὸς πᾶσα ἀναρτῆται ἔχθρα. Τοῦτο γὰρ τῆ φιλία ἐστὶν ἐναντίον καὶ ὅτι τῶν ἀμαρτανόμενων τοῖς φίλοις παρ' ἀλλήλων συγγνώμη δίδεται. Ἡ γὰρ φιλία καὶ ἡ ἀγάπη ποιεῖ τοὺς φίλους τοῖς φίλοις ἀμαρτάνουσι συγγινώσκειν. Ἡ γὰρ ἀγάπη, ὡς φησὶ, ἐπάντα στέγει, πάντα ὑπομένει. Καὶ ὁ Προφῆταστῆς.

61 II Cor. xii, 51 et xiii, 8. 62 Rom. v, 5. 63 I Jan. iv, 13. 64 Rom. viii, 15. 65 I Cor. xiii, 7.

men ac peculiari ratione in nobis esse dicitur per Spiritum sanctum. Universimque, quam ex donis perfectionem adipiscimur, quod per eam, quoad licet, divinæ perfectioni similes reddimur, a Deo nobis tribui dicitur. Quemadmodum sapientiam nobis Deus tribuit, in quantum divinæ Sapientia, quoad ejus fieri potest, similes reddimur. Itemque Spiritum sanctum dare dicitur, in quantum diligendo Deum, dilectioni seu charitati (nimirum Spiritui sancto) similes efficiuntur: qui videlicet secundum dilectionis modum procedit qua Deus diligit seipsum, ut Augustinus loquitur.

Ut itaque dictum est, rationis verbiq; dona et sapientiæ, primæ rationi, Verboque ac divinæ Sapientiæ ascribenda sunt: dilectionis vero opera et charitatis, Spiritui sancto adaptari noscuntur. Denique Paulus Dei dilectione donis omnibus anteponit. Reliqua, enim, inquit, quandoque evacuabuntur: at Charitas, inquit, nunquam excidit. Ac qui eam non adeptus sit, etiamsi linguis angelorum loquatur et hominum, factus est velut æs aut cymbalum tinniens. Hujus sic illustri doni, nulla alia convenienter causa assignanda est, quam divina dilectio ac charitas, qua animi in divinum amorem accenduntur. Quæ enim post primum sunt, a primo sunt. Quamobrem etiam quicquid in nobis divinæ charitatis est, primæ merito Charitatis opus esse credatur. Verum, quæ sic Deo homines conjungat, gratiam hanc, Paulus tribuit Spiritui sancto; charitas enim Dei, inquit, effusa est in cordibus nostris. Cumque liceret totam Deitatem hujusce munificentia auctorem dicere, peculiarius quodammodo eam tribuit Spiritui sancto, addendo: Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nempe ad divinam charitatem ut primam ac auctorem referens, quæ in nobis charitas est, quam per Spiritum dixit effusam esse.

Sed et quod Deus in nobis habitat, nosque in illo (quæ maxima est hominis felicitas) cujus potius quam dilectionis ac charitatis opus esse dicamus, cujus est, ut eos qui amant, alios in aliis constituat? Quin et hujus quoque causam, ut diximus, Scriptura ad divinum Spiritum refert. Ait enim: In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Quia vero ex bona voluntate, quam quis erga aliquem habet, contingit ut cum in filium adoptet, ut inde adoptantis hæreditas ad eum attineat; merito filiorum adoptio Spiritui sancto tribuitur, que admodum ait Apostolus: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.

Sed et inde quod quis alicujus amicus constituitur, quicquid inimicitiarum est, tollitur; istud enim amicitia adversatur; quodque adeo amici alii aliis propense indulgeant, si quid deliquerint. Sic enim amicitia ac dilectio præstat, ut alii aliis utantur amici, ac faciles offensas remittant. Charitas enim, inquit, omnia suffert, omnia sustinet.

61 I Jan. iv, 13. 62 Rom. viii, 15. 63 I Cor. xiii, 7.

Auctor quoque libri Proverborum : « Charitas operiet multitudinem peccatorum ⁷². » Quia igitur per Spiritum sanctum amici Dei constituimur, consequens est ut et peccata per eum nobis dimittantur. Idcirco ait Dominus : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remisistis peccata, remittuntur eis ⁷³. » His quoque qui blasphemant in Spiritum sanctum, negatur venia peccatorum ⁷⁴, ut quos desiciat, per quem delictorum venia hominibus præstatur.

Hinc etiam est, quod per Spiritum sanctum renovari et emundari, seu ablui dicamur, quemadmodum ait Propheta : « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁷⁵. » Sed et quod homines alii aliis velint secreta communia ac consilia, inde est, quod sint amici ac se diligant, quod et Christus his verbis declaravit : « Jam non dicam vos servos, sed amicos ; quia omnia quæ audiavi a Patre, retuli vobis ⁷⁶ : » velut idem sit amicum esse et adhibere arcanorum socium. Quia igitur Spiritus sancti munere, per quem Charitas Dei effusa est in cordibus nostris, amici Dei constituimur, convenienter ait Scriptura per Spiritum sanctum revelari hominibus divina mysteria. Paulus enim ubi dixerat : « Scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt eum ; » subjungit : « Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum ⁷⁷. » Et hoc igitur argumentum est, quæ ex Deo est, charitatem ipsum esse Spiritum sanctum, cum per illum divina mysteria sanctis revelentur ; quod omnes ubique charitatis opus esse norunt.

Quia vero etiam eorum quæ intus animo cogitantur, interpret est, quæ per linguam enuntiatio est, operæ pretium est, ut linguarum donum illi ascribamus, qui scientiam revelat mysteriorum. Atque id rursum ostendit ipse Christus. Martyrum enim ad reges et præsidēs pro fide responsionum instantiam ac solertiam, Spiritui sancto assignavit : « Non enim, inquit, vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. » Unde etiam in Symbolo scriptum est de Spiritu sancto : « Qui locutus est per Prophetas ⁷⁸. » Non solum autem ad amicitie propriæ jura spectat, ut qua affectione amicus unum amico efficitur, sua illi secreta detegat ; verum exigit eadem unitas, ut inter amicos sit rerum communio ac societas. Cum enim homo, alium se, amicum habeat, necesse est ut velut sibi, illi opituletur, qua ratione suis eum facultatibus impertitur. Quamobrem etiam proprium est amicitie bonum, ut bonum amico velit, ac ei beneficiat. Unde et Joannes Evangelista ait : « Qui habet substantiam mundi hujus, et videt

A « Ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. » Ἐπεὶ ταῦτον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, φίλοι τοῦ Θεοῦ καθίστάμεθα, ἐπόμενόν ἐστι καὶ δι' αὐτοῦ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἀφέσθαι· καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Κύριος, « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφιένται αὐτοῖς· » καὶ ὅτι τοῖς βλασφημοῦσι εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις ἀπέρηται, ὡς ἂν οὐκ ἔχουσιν ἐκεῖνο, δι' οὗ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως τυγχάνει ὁ ἄνθρωπος.

Ἐνεῦθέν ἐστὶ καὶ τὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς ἀνακαινίσσασθαι λέγεσθαι καὶ καθαίρεσθαι ἢ ἀπολοῦσθαι, ὡς ὁ Προφήτης, « Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίσει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ὧν ἔχουσιν ἀποβῆτων διὰ φιλιαν καὶ ἀγάπην, ὃ καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, εἰπὼν, « Οὐκέτι ὁμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους· ἐπεὶ πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου ἀνήγγειλα (50) ὑμῖν· » ὡς ταῦτ' ἄνθρωπον φίλον τε εἶναι καὶ κοινωνὸν ἀποβῆτων. Ἐπεὶ οὖν διὰ Πνεύματος ἁγίου, δι' ἐν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φίλοι Θεοῦ καθίστάμεθα, εἰκότως διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ Γραφῆ λέγει τὰ θεῖα μυστήρια τοῖς ἀνθρώποις ἀποκαλύπτεσθαι. Εἰπὼν γὰρ ὁ Παῦλος, « Γέγραπται· ὅτι ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἤκουσεν, ἃ ἤτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, » ἐπάγει, « Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ Πνεύματος ἁγίου. » Καὶ τοῦτο οὖν μαρτύριον τοῦ τῆν ἐκ τοῦ Θεοῦ Ἀγάπην αὐτὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἶπερ διὰ τοῦτο τοῖς ἁγίοις ἀποκαλύπτεται τὰ θεῖα μυστήρια· ὃ πανταχοῦ πάντες ἀγάπης ἔργον ἰστέον ἐν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἔδωκον νοουμένων ἐρμηνευτικῶν ἐστὶν ἡ διὰ γλώττης ἀπαγγελία, προσήκει τῷ τῆν γνωσιν τῶν μυστηρίων ἀποκαλύπτοντι καὶ τῶν γλωσσῶν χάρισμα λογισθῆναι. Καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδείξεν ὁ Χριστὸς. Τὰς γὰρ τῶν μαρτύρων πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐστάσεις καὶ διαλέξεις τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀποδεδίωκεν. « Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, » φησὶν, « ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. » Ὅθεν καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ γέγραπται περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, « Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν. » Οὐ μόνον δὲ τὸ τὰ ἀποβῆτα ἑαυτοῦ τῷ φίλῳ ἀποκαλύπτειν ἰδίῳ ἐστὶ φιλικὸς διὰ τῆν τῆς διαθέσεως ἐνότητα, ἀλλ' ἢ αὐτῆ ἐνότητος ἀπαιτεῖ τὸ κοινωνεῖν τῶν ὄντων τοῖς φίλοις. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἄλλον ἑαυτὸν ἔχει τὸν φίλον, ἀνάγκη βοηθεῖν αὐτῷ ὡς ἑαυτῷ, τῷ τῶν ὄντων κοινωνεῖν. Ὅθεν καὶ τοῦτο ἰδίον ἐστὶ τῆς φιλίας ἀγαθὸν, τῷ φίλῳ βούλεσθαι ἀγαθὸν καὶ ποιεῖν. Διὸ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, « Ὁ ἔχων τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου (51), καὶ βλέπων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνάγκη

⁷² Prov. x, 12. ⁷³ Joan. xx, 22. ⁷⁴ Matth. xii, 31. ⁷⁵ Psal. ciii, 50. ⁷⁶ Joan. xv, 15. ⁷⁷ I Cor. ii, 9. ⁷⁸ Matth. x, 20.

(50) Vulg. ἐγνώρισα, nota feci.

(51) τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου τούτου. Græca

Vulg. τὸν βίον τοῦ κόσμου· aliaque sic variata, ut liquet Calceam citasse ut memoria occurreret.

ἔχοντα, καὶ κλείων τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μὲν εἶναι ἐν αὐτῷ ; Τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ μάλιστα τόπον ἔχει, οὗ τὴ βούλησθαι ἐνεργέστατον πρὸς τὸ ποιεῖν· καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ χάρισματὰ διὰ Πνεύματος ἁγίου λέγονται δίδωσθαι, ὡς ὁ Ἀπόστολος φησὶ· « Δίδωται διὰ Πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. » Καὶ μετὰ ταῦτα πολλῶν ἀπαριθμηθέντων, « Ταῦτα πάντα, » φησὶν, « ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαίρου ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. »

Καὶ τοῦτο δὲ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης τεκμήριον, τὸ ζητεῖν τοῖς φίλοις ὁμοῦ διατρέβειν τὴν φίλον· καὶ αὐτοῦ· χαίρειν ἐν ταῖς κοιναῖς συνουσίαις· καὶ ὅλωσιν οἷα ἀνέχεσθαι χωριζομένους ἀλλήλων. Ἡ δὲ μετὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων διατριβὴ διὰ τῆς αὐτοῦ περιβίβεται θεωρίας, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Ἡμῶν τὸ πολιτεῦμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. » Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐραστὰς ἡμᾶς ποιεῖ τοῦ Θεοῦ, εἰκότως δι' αὐτοῦ καὶ θεωροὶ τοῦ Θεοῦ καθιστάμεθα. Ὅθεν αὐτὸς φησὶν, « Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακαλυμμένοι προσώπων τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατοπτριζόμενοι, εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. » Ἔστι δὲ φιλίας ἴδιον τὸ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ φίλου χαίρειν τὸν φίλον, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἔργοις καὶ λόγοις ἠδεσθαι· παρ' αὐτοῦ τε παραμυθίαν πρὸς πίστιν τὰς δυσχερεῖας εὐρίσκειν. Ὅθεν ἐν ταῖς λύπαις παραμυθίας ἐνεκα πρὸς τοὺς φίλους μάλιστα καταφεύγομεν. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φίλος ἡμᾶς καθίστησι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἐν ἡμῖν καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ ποιεῖ κατοικεῖν, ὡς προαποδείκνυται· εἰκότως ἔστι δι' αὐτοῦ εὐφροσύνην ἡμᾶς καὶ παράκλησιν λαμβάνειν παρὰ Θεοῦ πρὸς πάσας τὰς ἐκ τοῦ κόσμου δυσκολίας καὶ μάχας. Ὅθεν καὶ ὁ Ψαλμὸς λέγει, « Ἀπίθω μοι τὴν ἀγαλλίαν μου σωτηρίου σου, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. » Καὶ ὁ Ἀπόστολος, « Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. » Καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων λέγεται περὶ τῆς Ἐκκλησίας, « Ὁμοδομεῖτο πορευομένη ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιληροῦτο. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Παρηγορὸν ὀνομάζει.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μὴδὲν δεδουλωθῆαι καὶ ἡ ἐλευθερία ὡς μέγιστον ἀγαθὸν καὶ σπουδάζεσθαι καὶ φιλεῖται. Οἱ γοῦν οὐ φόβῳ κολάσεως, ὡς περ δοῦλοι, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ φιλίαν ἐπιμελούμενοι ἀρέσκειν Θεῷ, οὗτοί εἰσι μόνιμοι, ἐλευθέρως καὶ ἐκουσίως πρὸς αὐτὸ διακειμενοί, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνάγκης ἢ βίας τάγαθον ὡς δοῦλοι πράττοντες. Καὶ οἱ τοιοῦτοι υἱοὶ καὶ φίλοι εἰσὶν ἄξιοι καλεῖσθαι τοῦ Θεοῦ. Ἡ γοῦν παντελής καὶ παντὸς δέουσι ἀπληλαγμένη ἐλευθερία, ἐν ἧ μάλιστα καὶ ἡ τῆς ἀρχαίας

A fratrem suum necessitatem habere, clauditque viscera sua ab eo, quomodo manebit charitas Dei in illo ?? » Idque in Deo maxime locum habet, cuius velle ut faciat efficacissimum est. Eamque ob rem hand immerito a Deo omnia dona dari dicuntur per Spiritum sanctum, uti Apostolus ait : « Datur per Spiritum sermo sapientiæ; alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum ». Posteaque multis enumeratis : « Hæc omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult ».

Quin hoc quoque oximix charitatis certum indicium est, ut amicus cum amico versari quærat, ac mutuo delectentur congressu, nec prorsus alius ab alio separari sustineat. Quod autem homines cum Deo versentur, per illius obtingit contemplationem, sicut ait Apostolus : « Nostra autem conversatio in oculis est ». Quia ergo Spiritus sanctus præstat ut Dei amatores simus, merito per eum etiam hoc nanciscimur, ut Deum contemplermur. Unde ait idem Apostolus : Nos autem revelata facie, gloriam Domini quasi ex speculo representantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, quasi a Domini Spiritu ».

Porro amicitix proprium est, ut et amicus amici præsentia gaudeat, ejusque et factis et dictis delectetur; atque ab eo, quicquid molesti acciderit, consolationem atque levamen inveniat. Hinc quoque adeo est, ut cum ægro animo sumus, ad amicos maxime, levandi mœroris causa confugiamus. Quia igitur Spiritus sanctus amicos Dei nos constituit, ipsumque in nobis, ac nos in illo habitare facit, ut in superioribus ostensum est, par est ut ejus munere lætitiæ ac consolationem adversus sæculi molestias omnes pugnasque a Deo consequamur. Unde etiam ait Psalmista : « Redde mihi exultationem salutaris tui, et Spiritu principali confirma me ». Apostolus quoque : « Regnum Dei est justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto ». Itemque in Actis apostolorum dicitur de Ecclesia : « Quod edificabatur ambulans in timore Dei, et consolatione Spiritus sancti replebatur ». Atque id causæ est cur et Dominus Spiritum sanctum vocet Consolatorem ».

Quin et nullius servitutis jugo premi atque libertas, tanquam maximum bonum et sollicitis animis quæritur et adamat. Qui ergo non supplicii metu, ut servi, sed divina charitate ac amore Deo placere student, hi constantiam tenent, qui libere ac sponte bono adhaereant, nec ulla necessitate aut vi, servorum more, illud exerceant. Ac qui ejusmodi sunt, æquum est ut filii ac amici Dei audiant. Plena ergo, omnique metu soluta libertas (in qua etiam maxime antiquæ imaginis ingenuitas

⁷⁹ I Joan. iii, 17. ⁸⁰ I Cor. xii, 8. ⁸¹ I Cor. xii, 11. ⁸² Philipp. iii, 20. ⁸³ II, Cor. iii, 18. ⁸⁴ Psal. l, 14. ⁸⁵ Rom. xiv, 17. ⁸⁶ Act. ix, 31. ⁸⁷ Joan. xvi, 7.

non ipsa verba ut legerat. Sic sequenti auctoritate omissum τὸ, ἴδια, quod tamen aliis locis non omit-
tit.

elucet) venit a divina Charitate, ab Spiritu sancto præbatur, his, qui per gratiam ut filii Dei sint et dicantur consecuti sunt : « Quicumque enim, inquit Paulus, Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei ⁸⁸. » « Et rursus : Ubi Spiritus Domini, ibi libertas ⁸⁹. » Et : « Si Spiritu ducimini, non estis sub lege ⁹⁰. »

Nunc est et quod Spiritus, carnis opera dicitur mortificare, quatenus per carnis libidines atque vitia a vero bono recedimus, ad quod nos Spiritus sanctus per Charitatem dirigit, uti Apostolus ad Romanos scribit, « Si Spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis ⁹¹. » Multa vero etiam alia possit quis invenire, quibus opera Charitatis proprie Spiritui sancto accommodari monstretur ; ut inde potam fiat, Spiritum sanctum ex Deo procedere ut charitatem, quemadmodum Filius ut Verbum notitia, seu cum ambo ex divina mente et Patre existentiam habeant.

Atque hæc hactenus, ut solum quidam sanctorum, hoc satagens, ut alium unionem ac distinctionem tantisper declararet, tres faces inter se æquales animo cogitavit, in una accensas domo. In ea namque trium lumen tanquam ex una, unum conspicimus; unaque sublata, ejus lumen illi comes sequitur, cum duo reliqua lumina secundum se nec quidquam minuantur neque augeantur. Iique igitur tria hæc trium facium lumina, cum a nobis unum conspicerentur, secundum se discreta et non confusa existitisse. Neque enim alioqui incommiste ac velut per se existens unum illud, posteaquam subductum est, cerneretur. Sic igitur etiam tres personas, ad essentiam quod attinet, unum cogitamus, quæ tamen, quibus illis incommistæ ac inconfusæ proprietates manent, inter se velut circuitu redire ac commeari intelligantur; etsi mens nostra, pro eo ac decet, non satis assequatur.

Magnus autem Basilus, ad eam rem declarandam arcum cœlestem assumit. Is cœlo pluvia rotante, aereque circumfluo, solisque radio ex obliquo nubium densitatem subeunte, ac tum orbem suum cuidam nubium directe deligente, conspicuus apparet. Quemadmodum enim arcus, cum unns ipse secundum aeris substantiam sit, multos in se representat colores, eorumque palam distinctio nobis innotescit; quaquam alii ab aliis seorsim a nobis sensu percipi non possint, sed quodammodo et continuus et discretus est, ac pene sensum fallit, ut quod medium ex se commiscet discernitque distinctos in eo colores, dignosci non possit. Sic et in communi Deitatis essentia, insignientes proprietates elucet, cum, ad essentiam quod spectat, nulla in personis intelligatur distinctio; eaque omnis in proprietatibus solum-

εικνός εὐγένεια καταφαίνεται, ὡς παρὰ θείας Ἀγάπης, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δίδεται τοῖς τῆς θείας υἰότητος κατὰ χάριν ἀξιοθεύσιν. « Ὅσοι γάρ, » φησὶ Παῦλος, « Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν, « Ὅπου τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. » Καὶ, « Εἰ Πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὶ ὑπὸ νόμον. »

Ἐντεῦθεν ἐστὶ τὸ καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα θανατοῦν τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι, καθότι διὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἀποχωροῦμεν ἐκ τοῦ ἀληθῶς ἀγαθοῦ, πρὸς δὲ ἀγάπης ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τάττει, ὡς ὁ Ἀπόστολος πρὸς Ῥωμαίους, « Εἰ Πνεύματι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐνεκρώσατε, ζήσεσθε. » Πολλὰ δ' ἂν τις εὔροι καὶ ἄλλα, δι' ὧν ἂν ἰδῶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσαρμολύμενα τὰ τῆς Ἀγάπης ἔργα δεικνύοιτο ὡς δῆλον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὡς Ἀγάπην ἐκ Θεοῦ προέλαι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς περ τὸν Υἱὸν ὡς Λόγον ἢ Νόησιν, ἀμφοτέρους παρὰ τοῦ Θεοῦ Νοῦ καὶ Πατρὸς τὴν ὑπόστασιν ἔχοντας.

Ταῦτα δὲ ἐπιτοσοῦτον. Ἄλλοι δὲ τῶν ἁγίων τὴν ἔκωσιν μόνην καὶ τὴν διάκρισιν μετρίως δηλώσασιν βουλήθει, τρεῖς λαμπάδας ἐνεθυμήθη ἄλλήλαις, ἀπτομένας ἐν ἐνὶ οὐκῷ. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ φῶς τῶν τριῶν ὡς ἐκ μιᾶς ἐν ὀρώμεν· καὶ μιᾶς αὐτῶν ὑπεξαιρουμένης, τὸ φῶς αὐτῆς αὐτῇ συνακολουθεῖ, τῶν περιλειπομένων δύο φώτων καθ' ἑαυτὰ μηδαμῆ μῆτ' ἐλαττωμένων μῆτ' αἰξομένων. Δῆλον οὖν ὅτι τὰ τρία ταῦτα τῶν τριῶν λαμπάδων φῶτα, ὅτε ἡμῖν ὡς ἐν ἑωρώντο, καθ' ἑαυτὰ διακεκριμένα καὶ οὐ συγκεχυμένα ἦσαν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀμιγῶς καὶ οἷον ἰδιόποστατα ἐθεωρεῖτο τὸ ἐν μετὰ τὴν ὑφαίρεισιν. Οὕτως οὖν καὶ τὰ τρία πρόσωπα φανταζόμεθα ἐν μὲν εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν· ἀμιγῆς δὲ ὁμοῦ καὶ ἀσυγχύτους φυλάττειν τὰς ἰδιότητας, εἰς ἄλληλας αὐτὰς τὰς ὑποστάσεις περιχωρούσας· εἰ καὶ περὶ τούτων ἡ διάνοια ἡμῶν οὐκ ἐξικνεῖται ὡς δεῖ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος εἰς δὴλωσιν τοῦ τοιούτου (52) τὸ ἐν οὐρανῷ τόξον λαμβάνει, ὅπερ ὅταν θιβερός γένηται φαίνεται, ὑγρότητος περὶ τὴν ἀέρα συνισταμένης, καὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἀκτίνος κατὰ τὸ πλάγιον ὑποτρεχούσης τὴν πυκνότητα τῶν νεφῶν· εἶτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει τινὶ τὸν κύκλον τὸν ἴδιον ἐπερειδομένης. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνο ἐν μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀέρος, πολλὰ δὲ ἐν αὐτῷ χρώματα φαίνονται, καὶ φανερώς τὰς διαφορὰς τούτων διαγιγνώσκωμεν· οὐ δυνατόν δὲ τῇ αἰσθήσει καταλαθεῖν τὴν διάστασιν τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον· ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ συνεχῆς ἐστὶ καὶ διαιρούμενον, τὴν αἰσθησιν ἡμῶν ὑποκλέπτον, ὡς μὴ διαγιγνώσκωμεν τὸν τοῦ διὰ μέσου τῶν μινυύοντα δι' ἑαυτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χροῶν ἑτερότητα· οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ αἱ γνωριστικαὶ ἰδιότητες ἐπιλάμπουσι, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐδεμιᾶς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι

⁸⁸ Rom. viii, 13. ⁸⁹ II Cor. iii, 17. ⁹⁰ Gal. v, 18.

⁹¹ Rom, viii, 13.

νοουμένη; διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὰς αὐτῶν ιδιότητι; A modo versetur: ut et unionem in essentia, et discretionem in personis noverimus; quanquam sicut in arcu alterum ab altero haud satis discernere possumus; sic quoque hic, alterum ab altero disjunctum minime intelligatur, qua summa unione nectuntur. Sin autem in iis quæ humano usu dilicimus, ipsa a nobis unio ac discretio haud satis percipitur; quomodo non longe potiori jure in sancta Trinitate unius Dei, quæ omnibus eminet, omnemque cogitationem incomparabilibus modis excedit, rationum comprehensibilis erit?

νοουμένη; διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὰς αὐτῶν ιδιότητι; A modo versetur: ut et unionem in essentia, et discretionem in personis noverimus; quanquam sicut in arcu alterum ab altero haud satis discernere possumus; sic quoque hic, alterum ab altero disjunctum minime intelligatur, qua summa unione nectuntur. Sin autem in iis quæ humano usu dilicimus, ipsa a nobis unio ac discretio haud satis percipitur; quomodo non longe potiori jure in sancta Trinitate unius Dei, quæ omnibus eminet, omnemque cogitationem incomparabilibus modis excedit, rationum comprehensibilis erit?

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

CAPUT V.

Περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὰς θείας Γραφάς.

De Dei Verbi incarnatione juxta Scripturas.

Τούτων δὲ θεωρηθέντων κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, εἰ πιστεύομεν καὶ ὁμολογούμεν ὅτι ὁ εἰς τῆς ἁγίας Τριάδος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὑπερβαλλούσῃ φιλάνθρωπιᾳ προσέλαβε τὸ σῶμα ἀνθρώπινον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ὡς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, ὁ αὐτὸς ὢν Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ἐν μιᾷ ὑποστάσει δύο φύσεις ἔχων, καὶ δύο διάφορα θελήματα τὰς φύσεις κατ' ἀλληλία καὶ προσήκοντα· τὸ μὲν θεῖον δηλονότι, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν ὡς Θεὸς ἐνήργει· ποτὲ δὲ ὡς ἄνθρωπος ἐπραττέτε καὶ ἐπάσχε. Τὸ μὲν γὰρ ἀνίστασθαι τοὺς νεκροὺς καὶ παραλύτους ἐσφίγγειν, καὶ τοὺς τυφλοὺς ὁματουῖν, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ἐνεργεῖν, θεότητος ἦσαν καὶ ἀληθῆ θεῖα αὐτῶν ἐμαρτύρουσιν· τὸ δὲ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ κοπιᾶν, καὶ στενυρῶ παραδοθῆναι καὶ ταφῇ καὶ θανάτῳ, ταῦτα δὴ κρουθεὶν ἀνθρώπινα ἦσαν, καὶ ἀληθῶς ἀνθρώπων αὐτῶν ἐμαρτύρουσιν.

His ita consideratis juxta Scripturæ ac sanctorum doctrinam, adhuc credimus et confitemur, unum ex sancta Trinitate, Filium Dei, novissimis sæculis propter nostram salutem eximia sua clementia ac benignitate, humanum corpus assumpsisse ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria; exque ea natum absque peccato, eundem Deum perfectum et hominem perfectum: duplici natura in una persona, duplicique distincta pro naturarum ratione illisque consentanea, voluntate præditum: altera quidem, nimirum divina: altera vero, humana. Quandoque enim operabatur ut Deus: quandoque vero ut homo agebat ac perpetiebatur. Nam mortuos quidem suscitare, et paralyticos astringere, cæcisque oculos reparare, atque id genus opera præstare divinitatis erant, eumque verum Deum esse, certa argumenta: esurire vero et sitire et fessum esse, crucisque et sepulturæ et mortis fuisse traditum, hæc sane humana erant et quæ eum vere hominem proderent.

Ὁ δὲ μυστήριον, τὸ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, τῶν ἐξ αἰῶνος ἀκουσθέντων θαυμάτων ἐστὶ θαυμασιώτερον, οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ μόνην μὲν ἀνθρωπίνην φύσιν ἢ καθολικὴ πίστις τῆς Ἐκκλησίας ὁμολογεῖ, τὴν δὲ θεότητα οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν ἐν αὐτῷ γενέσθαι, καθὼς ἐφφρῶναι Φωτεινὸς καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· οὐδ' ὅτι κατὰ φαντασίαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, ὡς περ ἐφφρόνουσιν οἱ Μανιχαῖοι. Οὐδὲ διδάσκει ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην μετεβλήθη σάρκα, ὡς ὁ Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι μόνην μὲν ἀνέλαβε σάρκα· ἄψυχον μὲντοι καὶ ἄλογον καὶ ἄνοον, ἀντιδὲ ψυχῆς μόνην αὐτῷ τὴν θεότητα γεγονέναι, ὡς περ Ἄρειος περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦτο ἐφφρόνησε, καὶ Ἀπολλινάριος ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς Γραφῆς, ὅτι οὐ μετεβλήθη ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ μεταβαλὼν εἰς τοῦτο, ὅτι ψυχὴν αἰσθητικὴν ἔλαβε μόνον, ἀνευ μέντοι διανοίας καὶ νοῦ, ἢ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστὶν ἴδια, ὡς καὶ τοῦτο Ἀπολλινάριος ἔλεγεν· οὐδ' ὅτι ἢ τοῦ Χριστοῦ ψυχὴ πρὸ τοῦ κόσμου ἐκτίσθη, ὡς Ἄρειγένης καὶ τοῦτο ἐφφρόνησεν.

Hoc sane mysterium (Deum scilicet hominem esse factum) miraculorum quæ a sæculo audita sunt, omne vincit miraculum. Neque enim in Christo humanam solum naturam constitetur Ecclesiæ fides: Deitatem vero non natura, sed participatione in eo exstitisse, ut senserunt Photinus et Paulus Samosatensis: nec dumtaxat specie tenus et apparentia Dei Filium factum esse hominem, quod Manichæi senserunt. Nec docet Ecclesia Dei Filium in humanam conversum carnem, uti aiebat Apollinarius: neque solam eum assumpsisse carnem, inanem tamen rationisque ac mentis expertem, ac cui loco animæ una Deitas exstitisset, quod ipsum Arius sensit de Christo: Apollinarius vero ex Scriptura convictus ac persuasus, non mutatum esse Dei Filium in humanam carnem, eoque transiens, quod solummodo sentientem animam assumpsit, absque tamen intelligentia et mente, quæ sunt propria animæ utentis ratione, uti hoc ipsum dicebat Apollinarius. Nec quod anima Christi ante mundum condita fuerit, quod ipsum Origenes sensit.

Οὐδ' ὅτι ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ καὶ σῶμα ἀνθρώπινον εἰς ἐν συνέστησαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καθ' ὁμοιότητα

Nec quod humana anima et corpus humanum, in Christo in unum coiverint, uti se res habet in

reliquis hominibus, inque eo homine ut in templo proprio Christus habitaverit (per gratiam scilicet) velut in reliquis omnibus sanctis, uti docuit Nestorius. Neque duas hypostases seu personas, nec unam naturam aut voluntatem. Nihil enim horum sentit Ecclesia catholica, quæ nugaciter commentii sunt hæretici, qui et reprobati sunt ab universalibus synodis, ab illis abjecti, ut qui aliena a sana fide de Christo senserint : sed confitetur et prædicat in Christo divinam naturam perfectam, et humanam naturam perfectam, ex anima scilicet rationali et humana carne constitutam, unitasque fuisse ambas has naturas, non per solam inhabitationem, nec secundum aliquod accidens, velut homo unitur vestimento : nec sola personali relatione ac proprietate (hoc est, necessitudine, soloque nomine), sed secundum unam hypostasim unumque subjectum. Ac sicut in Trinitate in una natura plures personæ consistunt : sic in incarnationis mysterio, in pluribus naturis (nempe duabus) una consistens persona est. Etenim hoc solummodo stare possunt quæ in Scripturis de incarnatione tradita sunt. Cum enim Scriptura nullo discrimine quæ Dei sunt, homini tribuat, et quæ sunt hominis, Deo : ut cum dicit : Nunc homo cælum et terram firmavit⁹² : et, Dominus gloriæ crucifixus et mortuus est⁹³ : necesse est unum eundemque esse, de quo utraque dicta sint ; et quia de illo dicuntur contraria, ut sunt, obnoxium passionibus et non obnoxium, mortale et immortale ; et : Qui est, fit : et Increatus creatur, et quæ sunt ejusmodi ; nec fieri potest, ut hæc de eodem et secundum idem vere dicantur (qui enim fiat, ut idem secundum idem mortale simul et immortale, creatum et increatum existat ?) confitetur Dei Ecclesia, secundum alium aliumque modum dici omnia quæ de Christo dicuntur : ita nimirum, ut divina quidem illi convenient, secundum quod est Deus : humana autem, quatenus homo factus est. Etenim secundum Dei formam : « Omnia per ipsum facta sunt⁹⁴ : » ipseque et Pater unum sunt. Et : « Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso⁹⁵ » (nempe genuit eum vitam, uti exponit divinus Chrysostomus). Et : ipse est verus Deus, vita æterna⁹⁶. » Itemque omnia quæ

habet Pater, ejus sunt. Ait enim : « Omnia mea tua sunt : et tua mea sunt : et clarificatus sum in teis⁹⁷. » Secundum vero servilem hominis formam, quam assumpsit : « Factus est ex muliere, factus sub lege⁹⁸ : » et : « Non venit ut faceret voluntatem suam, sed ejus qui misit eum⁹⁹. »

Multa itaque de Christo dicuntur nomina, idcirco nimirum quod ambæ naturæ in unam personam in eo coiverunt. Ex illis, quædam ei convenient, ut Deus est, quemadmodum diximus ; hæcque adeo nomina de illo dicuntur ante unionem ; sed et

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς περ ἐν ἰδίῳ ναφ̄ ὁ Χριστὸς κατέφικεν (χαρῖτι δηλονότι), ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀγίοις, ὅπερ Νεστόριος ἔδογματίσεν. Οὐδὲ δύο ὑποστάσεις, οὐδὲ μίαν φύσιν ἢ θέλησιν. Οὐδὲν τι τούτων ἢ καθολικῆ Ἐκκλησία φρονεῖ, ἀπερ ἐφωλόρησαν οἱ αἰρετικοί, οἳ καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ καθολικῶν συνόδων ἀπορριφθέντες, ὡς ἀλλότρια τῆς θγιούσ πίστεως περὶ τοῦ Χριστοῦ φρονήσαντες· ἀλλ' ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι θεῖαν φύσιν τελείαν καὶ ἀνθρωπίνην τελείαν, ἐκ ψυχῆς δηλονότι λογικῆς συστατικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκός· καὶ ὅτι αὐτὴ αἱ δύο φύσεις ἢ γίνονται οὐ κατὰ μόνον ἐνοίχθησαν εὐδὲ κατὰ τι συμβεβηκός, ὡς περ ἐνοῦται τῷ ἱματίῳ ὁ ἄνθρωπος· οὕτε ἐν μόνῃ προσωπικῇ σχέσει καὶ ἰδιότητι, τούτέστιν οικειότητι καὶ ὀνόματι μόνον· ἀλλὰ κατὰ μίαν ὑπόστασιν καὶ ὑποκείμενον ἓν. Καὶ ὡς περ ἐν τῇ Τριάδι ἐν μιᾷ φύσει πλείω εἰσι πρόσωπα ὑφαστώτα, οὕτω ἐν τῷ τῆς σαρκώσεως μυστηρίῳ ἐν πλείοσι φύσει, τούτέστιν ἐν δυσὶν, ἐν πρόσωπων ὑφαστώσας. Καὶ γὰρ κατὰ τούτον μόνον τὸν τρόπον δύναται σώζεσθαι τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς παραβεβημένα περὶ τῆς σαρκώσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἡ Γραφή ἀδιακρίτως τῷ ἀνθρώπῳ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποδίδωσι, καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ, ὡς δευτὴ λέγει· Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐρανὸν καὶ γῆν ἐστέρησε· καὶ, Ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν· ἀνάγκη ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι περὶ οὗ ἀμφοτέρω εἴρηται· καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία λέγονται περὶ αὐτοῦ, ὡς τὸ παθῆναι καὶ ἀπαθῆναι, καὶ τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον· καὶ, Ὁ ὢν γίνεσθαι, καὶ, Ὁ ἀκτιστος κτιζεσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀδύνατον δὲ λέγεσθαι ταῦτα κατὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀληθῶς (πῶς γὰρ ἔσται τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, καὶ κτιστὸν καὶ ἀκτιστον;)· ὁμολογεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία εἶ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον τρόπον λέγονται τὰ λεγόμενα πάντα περὶ τοῦ Χριστοῦ· δηλονότι τὰ μὲν θεῖα ἀρμύζουσιν αὐτῷ, καθότι ἐστὶ Θεός· τὰ δὲ ἀνθρώπινα, καθότι ἐγένετο ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἓν εἰσι· καὶ, Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ (τούτέστιν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν, καθὼς ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐξηγεῖται), καὶ αὐτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡ ζωὴ ἢ αἰώνιος· καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, αὐτοῦ εἰσι. Πάντα γάρ, φησὶ, ἐτὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· καὶ δεδίδασμαι ἐν αὐτοῖς· κατὰ δὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δουλικὴν μορφήν, ἣν προσεδέχθητο, Ἐγένετο ἐκ γυναῖκος, ἐγένετο ὑπὸ νόμον, καὶ, Οὐκ ἤθελε ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

Πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματα λέγονται, διὰ τὴν τῶν δύο φύσεων συνδρομὴν κατὰ μίαν ὑπόστασιν· τὰ μὲν γὰρ ἀρμύζουσιν αὐτῷ ὡς Θεῷ, καθάπερ εἴπομεν· καὶ ταῦτα ὀνόματα πρὸ τῆς ἐνώσεως ἐπ' αὐτοῦ καλοῦνται· ἀρμύζουσι δὲ πρὸ

⁹² Psal. cxxii, 6 ⁹³ I Cor. ii, 8. ⁹⁴ Joan. i, 3. ⁹⁵ Joan. x, 30. ⁹⁶ I Joan. v, 20. ⁹⁷ Joan. xvii, 10. ⁹⁸ Galat. iv, 4. ⁹⁹ Joan. vi, 38.

τῆ ἐνώσεως καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ προφητικῶς εἶρη-
ται· ὡς τὸ, « Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἦξει. » Καὶ,
« Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι. » Καὶ τὸ,
« Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις
συνανεστράφη. » ἀντὶ τοῦ, Ὁφθῆσεται καὶ συνανα-
στραφήσεται. Καὶ τὸ, « Κύριος; ἔκτισέ με ἀρχὴν
ἡμῶν αὐτοῦ, » ἀντὶ τοῦ, Κτίσει με. Τοῦτο γὰρ τινὲς
μὲν τῶν ἁγίων ἐπὶ τῆς κτισθείσης σαρκὸς τῷ Θεῷ
Λόγῳ ἐξέλαβον· καὶ τὸ ἐπόμουν, « Πρὸ δὲ πάντων
τῶν βουθῶν γεννᾷ με, » τῷ Ὁ. Ἐ. Λόγῳ, ἐκ τοῦ
θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸ πάντων ἀπάντων γεννω-
μένη ἀνέθησαν· τινὲς δὲ ἐπὶ τῆς ἐμφανισμένης
τῷ κόσμῳ σοφίας ἐξηγήσαντο. Καὶ μάρτυς ὁ
μέγας Βασιλεὺς ἐν α' τῶν Παροιμιῶν, οὗ τῆς
περὶ τούτου βήσεως κατὰ καιρὸν ἐμνήσθημεν
πρῶτον.

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐνώσεως αὐτῷ ἀρμόζουσι,
τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς
εἶπομεν. Ἐπεὶ δὲ καθ' ἓν πρόσωπον ἦν ὡς ἐαυτῷ
τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀσυγγύτως καὶ ἀτρέπτως,
καὶ ἦν ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος, καὶ διὰ
ταύτην τὴν ἄβρῆτον ἔνωσιν ἐπεγένετο τῇ σαρκὶ τοῦ
πλοῦτου τῆς θεότητος μετασχεῖν, τουτέστιν, ἐθεώθη,
ὡς καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον περὶ τῆς σαρκὸς
ταύτης λέγειν, « Καὶ θαρβῶ λέγειν Ὁμοθεον (55)· »
ἀντιθέσασιν ἀλλήλαις τῶν ὀνομάτων αἱ φύσεις,
ὅτι καὶ καλοῦσι τρόπον ἀντιθέσεως· καὶ ποτὲ
μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος τὸν λόγον ποιούμεθα,
θεῶσιν λέγοντες τῆς σαρκὸς διὰ τὸν προσγεγνημένον
τῇ σαρκὶ πλοῦτον ἀπὸ τῆς συμφύλας καὶ ἐνώσεως;
τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν· ποτὲ
δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, τῆς σαρκὸς δηλονότι, σάρ-
κωσιν τοῦ Λόγου φασί, κένωσιν, ἐνανθρώπησιν,
ταπεινώσιν· ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου
μέρους ἐπιλέγονται τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ, οὐδὲν οὐδαμῆ
κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν πεπονθότε· ποτὲ δὲ καὶ
ἐξ ἀμφοτέρων τὰ ὀνόματα συμπλέκομεν, ἔνωσιν
λέγοντες, κοινωσίαν, χρίσιν, συμφύλαν, συμμόρφω-
σιν, ἅτινα ἐπὶ τῆς σαρκὸς νοῦνται. Αὐτὴ γὰρ ἦν ἡ
ἐνωθεῖσα τῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ χρισθεῖσα καὶ θεωθεῖσα
ὡς ἐλάττων καὶ ἐνδεής. Ἡ γὰρ περιχώρησις τῆς
θείας φύσεως εἰς τὴν σάρκα, ἦν δὴ καὶ ἔνωσιν
λέγομεν, ταύτην αὐτῇ δέδωκε τὴν κοινωσίαν καὶ
τὴν θέωσιν καὶ τὴν χρίσιν καὶ συμμόρφωσιν θείας
φύσεως περὶ τὴν σάρκα θεωρεῖσθαι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ ἐνώσει ἀρμόζουσι λέγεσθαι.
Μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν ἀρμόζουσι μὲν καὶ ὅσα πρό-
τερον πρὸ τῆς ἐνώσεως· τὰ μὲν κατὰ τὴν θείαν
φύσιν, τὰ δὲ προφητικῶς, ὡς εἶπομεν, περὶ αὐτοῦ
εἰρηται· καὶ γὰρ οὐ μετεβλήθη ἡ θεία φύσις εἰς
τὴν τῆς σαρκὸς ταπεινώσιν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν
ἔνωσιν ὁ αὐτὸς ἦν Θεὸς τέλειος καὶ ἀνθρώπος τέ-

A ante unionem conveniunt etiam ea omnia quæ de
illo propheticè dicta sunt : cujusmodi est illud :
« Deus noster manifeste veniet ¹. » Et : « Ecce rex
tuus venit ². » Illud item : « Post hæc in terris
visus est, et cum hominibus conversatus est ³; » pro
eo ac dicat, Videbitur et conversabitur. Illud quo-
que, *Dominus creavit me initium viarum suarum* ⁴;
pro Creabit me. Hoc enim sanctorum quidam de
carne Deo Verbo creata intellexerunt ; et quod se-
quitur *Ante autem omnes colles gignit me*, Deo Verbo
ante omnia sæcula ex Deo et Patre genito tribuc-
runt : quidam vero de sapientia quæ in mundo elu-
cet interpretati sunt. Ejusque rei testis magnus
Basilius primo capite Proverbiorum, cujus supra
auctoritatis opportune meminimus.

B Hæc itaque ante unionem illi congruunt, alia
quidem secundum divinam naturam ; alia vero pro-
phetice, uti dicebamus. Quod vero in una persona
humanam sibi naturam inconfuse immutabiliterque
copulavit, eratque idem ipse simul Deus et homo,
ac quod ob arcanam eam unionem caro Deitatis
divitias nacta est, hoc est, deificata est, ita ut Gre-
gorius Theologus de hac carne dicat : « Ausimque
dicere, una etiam Deitatis consortem ac Deum ; »
sibi invicem naturæ nomina communicant, quem et
modum reciprocationis vocant. Ac quidem alias a
præstantiore parte sermonem facimus, dicendo, carnis
deificationem, ob eas divitias, quæ ex naturali car-
nis cum Dei Verbo unione ac conjunctione, carni
accesserunt ; alias vero a deteriori (carne scilicet)
Verbi incarnationem vocamus, exinanitionem, hu-
manationem, humiliationem. Cuncta hæc, ex parte
humanitatis intelliguntur, Verboque ac Deo, cum
nihil ipse inde passus sit, quod spectat ad essen-
tiam suam, tribuuntur : alias denique, etiam ex
utrisque nomina contexamus, cum unionem, com-
mercium, unitionem, naturarum conjunctionem,
et (ut sic loquar) conformationem dicimus ; quæ
videlicet in natura carnis intelliguntur. Hæc enim
Dei Verbo unita fuit, unctaque et deificata, ut quæ
minor erat atque egena. Divinæ enim naturæ in
carnem, totam complexa, inmeatio (quam) utique
et unionem vocamus) hoc ei commercium tribuit,
D et ut deificatio, et unctio et conformatio a divina
natura circa carnem illamque afficere, intelligatur.

Hæc itaque in unione convenit dicere. Post vero
unionem conveniunt etiam omnia, quæ prius ante
unionem competeabant ; quæ nempe spectant ad na-
turam divinam, et quæ propheticè (uti dicebamus)
de illo dicta sunt. Nec enim natura divina in carnis-
vilitatem mutata est ; sed post etiam unionem idem
erat Deus perfectus et homo perfectus. Quamobrem

¹ Psal. XLIX, 3. ² Zach, IX, 9. ³ Baruch. III, 38. ⁴ Prov. VIII, 22.

(55) Ὁμοθεον. Locus est ex orat. 46. Vocem ὁμοθεον idem Gregorius resolvit orat. 39, quod est corpus deificationem, Deum dicit : καὶ τοῦ.ο τῆ θεώσεται, Θεός. Sic alibi : Τὸ, ὁμοθεον, de carne dicitur Gregorio, simul Deum reddit Billius ; que

ipsa perinde Deus dicatur sic delibutam esse, nulla ab eo personali distinctione discreta, cum alioqui servet suam naturam, sitque et ipsa creata, non Deus ipse natura.

etiam vere dicitur, Qui natus est ex Virgine, Deus est sæculis omnibus antiquior creaturæ opifex ac conditor. Quæ post unionem dicuntur, hæc et ante illam nequaquam dicere convenit. Neque enim ante incarnationem natus est ex Virgine, aut cum hominibus conversatus. Nihil itaque eorum, quæ unionem sequuntur, ante illam de illo dicere convenit. nisi forte propheticæ, uti dictum a nobis est.

Conveniet itaque post unionem, quæ naturæ divinæ propria sunt, quæque ex parte humanitatis sumpta sunt, de illo dicere, cujusmodi est, partus ex Virgine, ætatis augmentum; cuncta denique, quæ postea ob peccatum naturæ humanæ advenerunt, quorum nulli subiacebat, qui de Spiritu sancto conceptus erat, ac per omnia ab omni peccati labe purissimus manserat. Quæ igitur corporis ratione de Christo dicuntur, cujusmodi sunt, esuriit, sitivit, laboravit, oravit, in agonia fuit, quæ nimirum naturales corporis passionēs sunt, nullique labi obnoxia, ita dicuntur, ut nulla prorsus inde passione divina natura afficiatur, tametsi Dei Filius dicatur esuriisse ac sitiisse, ob summam undique immeatouem ac unionem divinæ naturæ incommixte citraque omnem confusionem cum carne; haud secus ac anima in corpus, ignisque in ferri naturam incommixte pervadit, suique copiam, ut sub exemplo loquar, materiæ facit.

Ad humanitatem igitur attinent omnia quæ humiliter dicuntur, ut est illud: « Quid me queritis interficere? » Quod item interrogat, « Ubi posuistis Lazarum? » Quod sub ficum cucurrit, quod recessit; illud denique: « Finxit se longius ire? » Eodem etiam illud spectat, « Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? » Illud item: « Factus pro nobis maledictum? » Nec non illud: « Ipse Filius subjicietur ei, qui subjicit sibi omnia? » Hæc enim dicebat per arrogationem, sibi ipse hominis personam attribuens, et se in eadem nobiscum classe constituens, Nos enim eramus qui derelicti fueramus, ac quibus opus esset ut subjiceremur, qui peccato mortique obnoxii eramus, nec divinis præceptis obsequabamur. Ille vero « Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus^{11,12}. » Quamobrem neque ut Deus derelictus est (cum sit unus Deus cum Patre), neque vero peccavit ut homo; quare neque derelictus est, nec opus habuit ut subjiceretur; sed hæc locutus est, sibi arrogans quod humanum est, uti dictum est. De illo enim dicitur: « Qui tollit peccata mundi¹³. » Et: « Ipse infirmitates nostras accepit, et languores nostros portavit¹⁴. »

Illud autem, « Pater major me est¹⁵. » quidam sanctorum dictum existimaverunt ratione causæ

¹¹ Joan. v, 49. ¹² Joan. xi, 34. ¹³ Matth. xxi, 49; Marc. xi, 43; Luc. ix, 10. ¹⁴ Luc. xiv, 28; Matth. xxvii, 46. ¹⁵ Galat. iii, 13. ¹⁶ I Cor. xv, 28. ^{17,18} Isa. liii, 9; I Petr. ii, 22. ¹⁹ Joan. i, 29. ²⁰ Isa. liii, 4; Matth. viii, 7. ²¹ Joan. xiv, 28

(54) Greg. Orat. 56.

λειος· διὰ καὶ δικαίως λεχθήσεται, Ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ Παρθένου Θεός ἐστι προαιώνιος δημιουργὸς τῆς κτίσεως. Τὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδαμῶς προσήκει καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως λέγεσθαι· καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι οὐκ ἐτέθη ἐκ παρθένου, οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Οὐδὲν οὖν τῶν μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐνώσεως προσήκει, εἰ μήτι γε προφητικῶς, ὡς ἐφημεν

Ἀρμόσει τοίνυν μετὰ τὴν ἔνωσιν τὰ μὲν κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους εἰλημμένα, λέγεσθαι ἐπ' αὐτοῦ· οἶον, ὁ ἐκ Παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἡλικίαν αὐξήσις, πάντα πλὴν τῶν διὰ τὴν ἀμαρτίαν ὑστερον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐπισυμβάντων. ἐξ ὧν οὐδὲν ὑπέκειτο, ἐκ Πνεύματος ἁγίου συλληφθεὶς, καὶ διὰ πάντων καθαρώτατος πάσης ἀμαρτίας μεμενηκώς. Τὰ γοῦν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα, οἶον, ἐπιείνασεν, ἐδίψησεν, ἐκοπίασε, προσήξαστο, ἠγωνίασεν, ἃ δὴ τοῦ σώματος εἰσι δῆπουθεν φυσικά καὶ ἀδιάσθητα πάθη, οὕτω λέγονται, ὡς τῆς θείας φύσεως οὐδὲν ὀτιοῦν πεπονθίας· εἰ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγομεν, ἐπιείνασε καὶ ἠγωνίασε, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι, διὰ τὴν ἀκροτάτην περιχώρησιν καὶ ἔνωσιν τῆς θείας φύσεως, ἀμιγῶς καὶ ἀσυγχύτως πρὸς τὴν σάρκα, καθάπερ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα, ἢ πυρὸς πρὸς τὴν τοῦ σιδήρου φύσιν ἀμιγῶς δεικνύεται, καὶ ἑαυτὸ τὰς ὕλαις μεταδίωσι, παραδειγματικῶς εἰπαῖν.

Τῷ ἀνθρωπίνῳ μέρει τοίνυν πάντα ἀνηκουσινῶς ταπεινότερον λέγεται, ὡς τὸ, « Τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειν; » καὶ τὸ ἐρωτᾶν, « Ποῦ ταθείκατε Ἀάζαρον; » ὁ ὑπὸ τὴν συκῆν δρόμος, τὸ ὑπαναχωρεῖν, τὸ, « Προσεποιήσατο πορρωτέρω πορευέσθαι. » Εἰς τοῦτο δὲ ἀνήκει καὶ τὸ, « Θεέ μου, Θεέ μου, ἴνα τί με ἐγκατέλειπες; » Καὶ τὸ, « Γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα. » Καὶ τὸ, « Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτὸν τὰ πάντα. » Ταῦτα γὰρ κατ' οἰκειώσιν ἔλεγε, τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν τάττων ἑαυτόν. Ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλειπόμενοι καὶ ὑποταγῆς δεόμενοι, ὡς ἀμαρτίας καὶ θανάτου ἔνοχοι, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ προσητάγμασιν ἀπειθοῦντες. Αὐτὸς δὲ, « Οὐχ ἡμαρτεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Διὰ τοῦτο οὕτως ὡς Θεὸς ἐγκατελείφθη (εἰς γὰρ Θεὸς ἐστὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς), οὐδ' αὖ ὡς ἄνθρωπος ἡμαρτε· διὸ οὐδὲ ἐγκατελείφθη, οὐδ' ὑποταγῆς ἐδεήθη. Ἀλλὰ ταῦτα εἶρηκε τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος, καθάπερ εἰρηται. Περὶ αὐτοῦ γὰρ λέγεται, « Ὁ αἰρων τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου, » καὶ, « Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους; ἐβάστασε. »

Τὸ δὲ, « Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστὶ, » τινὲς μὲν τῶν ἁγίων (54) κατὰ τὸ αἴτιον εἰρητῶσαι ἐξέλαβον·

ὡ μὴ καθ' αἰτίας· ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ τὸ μείζον αὐ-
τῷ προσεμῶζεται. Εἰ γὰρ κατὰ τοῦτο διακριθῆσεται
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ αἰτιατὸν, ὡ τὸ ἑλατ-
τον ἀνήκει· καὶ οὕτως ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ· ᾧ μείζονι
καὶ ἐλάττω διακριθῆσεται· ὅπερ ὡς πολέμιον τῇ
καθολικῇ πίστει οὐκ εἰρηται πάποτε. Φησὶ δὲ καὶ ὁ
μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀπολλιναρίου, « Μεί-
ζονα τὸν Πατέρα λέγει ἑαυτοῦ καὶ Υἱὸς καὶ τῶν
τῶν αὐτοῦ (55) Πατέρα. » Ὡςπερ οὖν οὐκ ἐν τῇ
τιμῇ διακρίνοιτο ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, οὕτως οὐδὲ κατὰ
τὸ μείζον, καθὸ ἐστὶν αἰτίας τοῦ ἑαυτοῦ Υἱοῦ· ἀλλ'
ἐστὶ μείζων ὡς ἀπὸ αἰτίας καὶ ἀρχῆς. Καὶ ὡςπερ
ἀρχῇ λέγεται ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ· οὐκ ἀποδίδεται δὲ
ταύτῃ τῇ ἀρχῇ καὶ τελευτήσῃ· καὶ ὡςπερ ὁ μέγας
Βασίλειος (56) προκαταρτικῆν αἰτίαν εἰρηκα τὸν
Πατέρα, ἢ καὶ ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (57), « Ἐπι-
τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνεκτέον »· καὶ οὐκ ἀποδίδο-
ται ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ καὶ δευτέρα τις καὶ ὑπερείδουσα
αἰτία (οὕτω γὰρ δύο ἀρχαὶ τῆς κτίσεως ἀναφανή-
σονται)· τὸν ἴμοιον τρόπον καὶ τὸ μείζον ἐπὶ τοῦ
Πατρὸς κατὰ τὸ αἰτιον, ὡς εἶπον τινὲς τῶν ἀγίων,
αἰτίαν ἐκληπτέον ὡς αἰτίαν καθ' ἑαυτὴν, καὶ οὐ
πρὸς ἕτερον τι λεγομένην. Εἰ δ' οὖν, ὁ Υἱὸς ὡς
ἐλάττων πρὸς τὸν μείζονα ἑαυτοῦ ἀποδοθῆσεται,
ὅπερ ἀποτοπον.

riponenda secundum se, et non ut ad aliud quidpiam dicitur. Alioqui Filius ut minor ad majorem se referetur, quod est absurdum.

Τινὲς δὲ τῶν ἀγίων κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξηγή-
σαντο. Καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος (58) φησὶ, « Ταῦτα
πάντα πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν εἰρηκεν. »
Ἔστι τοί.υν λέγειν ὅτι πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ὑπό-
ληψιν τοῦτο εἰρηκεν ὁ Χριστὸς· ὅτι δὴ μείζω τὸν
Πατέρα ἠγοῦντο, ὡς αἰτιον ἀπὸ αἰτίας, καὶ οὐ πρὸς τὴν
ἑαυτοῦ φύσιν ἀφορῶν καὶ ὑπόστασιν. Ὡςπερ καὶ
πρὸς τὸν εἰπόντα, « Διδάσκαλε ἀγαθὲ, » « Οὐδαίς
ἀγαθός, » εἰρηκεν, « εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ θεός. » Καὶ

¹⁶ Luc. xviii, 18.

(55) *Mείζονα τὸν Πατέρα λέγει ἑαυτοῦ.* Ac-
cepisse videtur Calecas ex *ii Dial.* cum Anomæo,
ubi sic habetur : *Mείζονα τὸν Πατέρα λέγει,*
μορφήν θεοῦ λαβὼν, καὶ τιμῶν τὸν αὐτοῦ Πα-
τέρα : Majorem Patrem dicit, accepta serii forma,
ac qui Patri suo honorem habeat. Totusque in eo
est, ut solum majorem agnoscat Patrem, qua ipse
homo factus est, et qua natura ad Patrem erat. D
Quæ ipsa expositio non spernenda, satisque genu-
ina, nec a textu longius petita est. Athan.
amen libr. ii *Contra Arian.*, p. 365, longe aliter :
Μείζων εἶπεν οὐ μέγιστος τινι, οὐδὲ χρόνος, ἀλλὰ
οἷα τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γέννησιν· πλην ὅτι
καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Μείζων ἐστίν, εἰδείξε πάλιν
τῆς οὐσίας τὴν ἰδιότητα· Major, inquit, non quidem
magnitudine uni aitate, sed quod natus ex illo erat.
Quinimo ex his ipsis verbis, Major est, suæ substan-
tiæ proprietatem demonstravit : nempe divinam sibi
naturam æque ac Patre inesse, quod comparatio
non sit nisi inter ea quæ sunt ejusdem generis : in
aliis τὸ ἀσύγκριτον, aliudque et aliud magis elu-
ceat. Aliaque ibi prosequitur, quibus haud satis
cum illo Dialogo conveniant ; possiue inde non
levi conjectura abrogari Athanasio, uti etiam
abrogant plerique codices, tribuentes Maximo.
At, quid Symbolium Athanasii nomine celebre, in
quo sic userie : *Æqualis Patri secundum divini-*

A (auctoritate scilicet principii). Non tamen Pater
quatenus Filii causa ac auctor est, hoc sibi vindic-
cat quod majus est. Sic enim, ea ratione etiam
Filius a Patre distingueretur, ut a causa existens,
sive ut id quod ab auctore est, ad quod attineat,
id, quod minus est : inque eum modum Pater a
Filio distinguetur, penes majus et minus ; quod vel-
ut fidei catholicæ aversum, nemo unquam locutus
est. Ait vero etiam magnus Athanasius in libro
adversus Apollinarium : « Majorem se Patrem di-
cit et Filius, et qui Patri suo honorem habeat. »
Quemadmodum igitur Pater a Filio honore non
discernitur, sic neque quod major est, quatenus
Filii sui causa ac auctor est : sed major est ut
simpliciter causa seu auctor principiumque. Ac
sicut dicitur Pater Filii principium ; cui tamen
principio non etiam assignatur finitio. Ac sicut
magnus Basilius, Patrem Filii originalem causam
ac primam dixit ; sive etiam ut Gregorius Theolo-
gus, « Ad primam referendam causam ; » nec huic
causæ etiam secunda quædam causa secundis
quasi curis atque opera adjuvans, assignatur (sic
enim duplex exstabit creationis principium), eodem
modo etiam majoris vox in Patre dicta causæ ra-
tione, uti Sanctorum quidam dixerunt, de causa

Alii vero Sanctorum secundum quod homo erat
exposuerunt. Divus quoque Chrysostomus : « Cun-
cta hæc dixisse ait, pro discipulorum infirmitate. »
Dici itaque potest, hoc Christum locutum esse, pro
eo ac discipuli existimabant ; quod nimirum illi
Patrem majorem, ut simpliciter auctorem, puta-
bant, non velut suam ipse naturam spectaret ac
personam. Quemadmodum etiam ad eum qui dixe-
rat : « Magister bone, » respondit ¹⁶, « Nemo bonus,

tatem, minor Patre secundum humanitatem ? Certe
nec istud satis convenit cum Athanasii illa expo-
sitione ; et, ut loquitur Greg. orat. 56, etsi verum
demus, non tamen perinde magnum ac honorifi-
cum : *Τί γὰρ θαυμαστόν, εἰ μείζων ἀνθρώπου*
θεός : Quid enim mirum, Deum homine majorem
esse ? vel, ut verba illa Symboli habent, hominem
Deo esse minorem ? Quæ tamen conclusio non
admittitur ab illis, qui Patrem κατὰ τὸ αἰτιον,
volunt dictum Filio majorem, uti etiam Calecas
interpretatur, Greg. cum et major et æqualis
Pater invenitur : *Ἡ δὲ γὰρ ὅτι τὸ μείζων μὲν ἐστὶ*
τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῇ ; φύσεως ; Nonne perspi-
cuum est, majoris vocem, ad causam ; æqualis vero,
ad naturam referendam esse ? Sic Hilar. : *Auctori-*
tate principii major, aliique. Quod mihi clarius,
quam quod videtur implicare Calecas. Sit itaque
Pater major, quia fons et origo totius Deitatis :
non tamen inde minor Filius, quod eandem ipsam
Deitatis naturam, quæ est Patris, ex eo nascendo,
acceperit. Nec in Trinitate aliud facile loquendum,
quam quod Scripturæ sanctorumque vocibus tradi-
tum sit.

(56) Ad Amphilocho. *De Spiritu sancto.*

(57) Orat. 56.

(58) In Joan. hom. 74.

nisi solus Deus. » Ad discipulos quoque qui interrogaverant de die et hora et consummatione : « Nemo, inquit, scit, neque Filius, sed solus Pater. » Sic enim illi tunc existimabant, et ad eorum mentem, se illis accommodans, loquebatur, quod necdum quæ illius erant clare noverant. Multaque alia ejus generis etiam aliis locis figurate dicta sunt in Scriptura, cujusmodi est illud : « Factus est Adam quasi unus ex nobis ¹⁶. » Sic enim ille animo conceperat, fore scilicet ut Deus fieret, cum revera hoc minime factus sit. Magnus autem Basilius, illud : « Nemo bonus nisi solus Deus, » accipit et ipse quidem ratione humanitatis ; ait enim : « Multa etiam Dominus loquitur ex parte humanitatis. » Sumit vero etiam ratione divinæ naturæ. Etenim in una eorum quas ad Amphiloichium scripsit, sic ait : « Non enim extra boni naturam Filium se constituit, cum hæc diceret ; sed cum Pater sit primum bonum, vocem *nemo*, sic dictam intelligimus, ut subaudiatur primus. Illud item : *Nemo novit Filium nisi Pater* ; non enim illis verbis Spiritui ignorantiam tribuit ; sed imprimis Patri testatur competere, quod suam ille naturam noverit ; ad eundem modum etiam illud : *Nemo novit horam neque diem*, ejus vocem esse qui eorum quæ sunt, ac futura sunt, primam notitiam ad Patrem referat, quique in omnibus Patrem primum auctorem hominibus innuat. »

Ad hæcque rursus in eadem Epistola, ad Matthæi auctoritatem : « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater ¹⁷, » hancce adhibet expositionem : « Dixisse nimirum ut se distingueret ab Angelis, non autem eodem se

¹⁶ Gen. iii, 22. ¹⁷ Matth. xxiv, 36.

(59) Καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεται. Ex parte humanitatis ; qua ratione homo erat atque hominis partes implebat ; cujus exemplum ponit Basilius (epist. 391) in illa voce : *Da mihi bibere*, quam Deitatis ait, *σαρκὶ ἐμφύσῳ κερημένῳ, utentis carne animata*. Magis proprie dixisset : *Dei* ; quæ vox ipsum Δόγον, et habentem humanam naturam, referat, non Deitatem, quæ ipsa quasi hæc intelligatur ab eodem, ut in qua vere ac per se existat. Non placet quod reddit Interpr. *Multa Dominum ad humanum dicendi morem locutum, cum hominibus tractantem*. Id enim totum quis dicat, etiam de Patre ac tota Trinitate, sic humano more, proque hominum captu sermonem efformante, plerisque Scripturæ locis, quam tamen nemo probe Theologus ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεσθαι dicat, ullive convenire, quod sic Basilius loquitur, quam qui vere homo existat, verique existens, partes hominis impleat ; qui denique œκονομικῶς *cuncta suscepit* (qua nimirum propensiori consilio homo existit, ac in carne, humane salutis negotium gessit), quod totum Græci theologi illa voce significant ; non quod paulo obscurius idem Interpr. *Qui omnia secundum Dei dispensationem suscepit* ; quanquam vox *dispensationis*, ipsa eo sensu Latinis familiaris sit. Cord. in Cætena, apte quidem illuc : ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους, *ut homo* ; nec longiori verborum ambage admodum opus. Sequentibus autem admodum confusus : ἰδὲ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν οἰκονομικῶς πάντα καταδεξάμενον, καὶ πρὸς ἅπαντα. Illud

πρὸς τοὺς ἐπερωτηθέντας μαθητὰς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας καὶ τῆς συντελείας, « Οὐδεὶς οἶδεν, » φησὶν, « οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἄλλο μόνος δὲ ὁ Πατήρ. » Οὕτω γὰρ ἐκείνο τῆνικαῦτα ἐνόμιζον, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διανοίαν αὐτοὺς συγκαταβαίνων ἐφθέγγετο, ἐπεὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτοῦ καθαρώς ἠπίσταντο. Καὶ πολλὰ ταῦτα εὐρηται καὶ ἄλλοι σχηματιζόμενα ἐπὶ τῆς Γραφῆς, ὡς περὶ τὸ, « Ἐγένετο Ἀδάμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. » Οὕτω γὰρ ἐκείνος ὑπέλαβε θεὸς γενήσεσθαι ἢ τῆ δ' ἀληθείας οὐκ ἐγένετο. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τὸ, « Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός, » λαμβάνει μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. « Πολλὰ γάρ, » φησὶ, « καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ὁ Κύριος διαλέγεται (59) » λαμβάνει δὲ καὶ κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν. Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν οὕτω φησὶν, « Οὐκ ἔξω ἑαυτὸν τιθεὶς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ὁ Υἱὸς ταῦτα ἔχει ἄλλ' ἐπειδὴ πρῶτον ἀγαθὸν ὁ Πατήρ, τὸ, οὐδεὶς, συνουπακουόμενον τοῦ πρώτου, ἰερίσθαι πιστεύομεν. Καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδεν τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Οὗ γὰρ ἐκεῖ ἀγνοίαν τοῦ Πνεύματος κατηγορεῖ ἄλλὰ πρῶτον τῷ Πατρὶ ὑπάρχειν τὴν γινῶσιν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μαρτυρεῖ. Οὕτω δὲ καὶ τὸ, « Οὐδεὶς οἶδεν τὴν ὥραν καὶ ἡμέραν, » τὴν πρῶτην εἰδῆσιν τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσμενῶν ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγοντος, καὶ διὰ πάντων τὴν πρῶτην αἰτίαν τοῖς ἀνθρώποις ὑποδεικνύοντες εἰρησθαι νομιζόμεν. »

Καὶ ἔτι πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ τὴν μὲν τοῦ Ματθαίου βῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἀγγέλοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μόνος, » ταύτης τῆς ἐξηγήσεως ἀξιοῦν, « Ὅτι πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἀγγέλων εἴρηκεν »

ignorantiæ per dispensationem omnia suscipientem et proficientem, etc. Ego sic : Ignorantiam qui dicit, de eo, qui per dispensationem omnia suscepit, quique proficiebat, etc., is a vero nihil aberravit. Hæc Basilius limpida sententia ; dignus certe auctor cuius operum plura illis pares nacta interpretes essent, nec aliter ac Ambrosius in eis labo assent. Istud etiam : Ταύτης μὲν οὖν ἀξιούμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον, Εἰ μὴ ὁ Πατήρ μόνος, quod ita reddit Cord. : *Hanc quidem consolationem a Matthæo propositam consequimur, Nisi solus Pater, sane hominis est Græce nescientis ; cum sit : Illud a Matthæo dictum, in hunc modum benigne interpretamur, uti etiam reddidit Morlierique Calecas noster exposuit : Ταύτης ἀξιοῦ τῆς ἐξηγήσεως ; Quasi hæc dignatur expositione ; sic lenit, quod paulo durius dictum poterat videri. Gravius in sequentibus mendum, sive ipsius Cord. est, sive tyrorum : Ἐπειδὴ οὐ πρόσκειται τὸ μόνος, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ : Cum addatur adjunctum solus, quod apud Matthæum jacet. Imo, non addatur : Εἰ μὴ ὁ Πατήρ ἄλλο μόνος, cuius vocis absentia, nihil violentam suam expositionem (Calece relatum) Basilius contendit. Sed perinde Cord. affirmare quod negat Scriptura, vicissimque negare quod illa affirmat, ut jam ante annos 20, in Maximi Scholias ad Dionysium ipsoque Dionysio, quasi per specimen ostendi. Περιμυθίαν quaerat vel ipse Cord. vel qui labris patrum Græca interpretantem hominem velim.*

ἐαυτὸν δὲ οὐ συμπεριέλαβε τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις κατὰ τὴν ἀγωνίαν. Παρασιωπήσα; οὖν ὡς ὁμολογούμενον τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου ὁ Κύριος, τοὺς ἀγγέλους εἶπεν ἀγωνίῃ· εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα μόνον, τὴν τοῦ Πατρὸς γνῶσιν, κατὰ τὸ σωπώμενον, καὶ ἑαυτοῦ εἶναι λέγων. Αὐτὸς γὰρ εἶπε, « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστι. » Καὶ, « Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα. » Τὴν δὲ τῷ Μάρκου βῆσιν, « Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ἡ ὥρα οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἀγγέλοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, » οὕτως ἐξηγεῖται, « Ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὐτὰ οἱ ἀγγέλοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. » Τουτέστιν, ἡ αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται, καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ ἐστὶ, τὴν αὐτὴν οὐσίαν τῷ Πατρὶ καὶ γνῶσιν ἔχει. « Καὶ ἐπεὶ, » φησὶν ὁ θεῖος Κύριλλος, « τὸ σύμπαν τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προέρχεται, οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ᾔδει τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. »

Ταῦτα μὲν οὕτως. Τὸ δὲ, « Πάτερ, δοξάσον με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί, » διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσίν τε καὶ πίστωσιν εἰρηγεῖ. Καὶ γὰρ ὡς φησὶν ὁ Δαμασκηνός, « Αὐτὸς μὲν γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἔστιν· ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσα καὶ πιστωθεῖσα ἡ δόξα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον, « Τοῦ ὀρισθέντος (60) Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. » Διὰ γὰρ τῶν θυμαίων καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφανέρωθη τῷ κόσμῳ ὅτι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· » ἀντικρὺς τῷ θεῷ Βασίλειῳ ταῦτα λέγων, ὅς φησιν, « Ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. » Καὶ γὰρ ἡ δόξα ἡ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ τοῦτ' ἐστὶ τὸ γεννᾶσθαι ἐκ Πατρὸς ἐϊδίως καὶ ἀνάρχως. Ὅσπερ οὖν εἰ τις αὐτὸν εἰς κτίσμα καθάρῃ, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καθαιρεῖ· οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἀκλόουθον, ὁ συναΐδιον καὶ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον ὁμολογῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δοξάζει αὐτὸν τῇ δόξῃ, ἣ εἶχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

Εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενα κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν (61). Ἄν γὰρ τῇ διανοίᾳ διελωμένον τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν σάρκα, ἅτινα ἐνεργεῖα εἰσὶν ἀχώριστα, λέγεται δούλος καὶ ἀγνοῶν· καὶ γὰρ τῆς φύσεως τῆς δούλης καὶ ἀγνοούσης ἦν τὸ προσληφθέν· καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ τῷ Θεῷ Λόγῳ ἡ

numero cum servis compre'enjisse, velut pari ignorantia ipse laboraret. Silens ergo Dominus suam personam, de qua exploratum esset, in ea Matthæi auctoritate, angelos dixit nescire, solum autem Patrem scire, nempe Patris cognitionem per reticentiam, suam ipsius esse dicens. Ipse enim dixit : *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt* ¹⁰. Et : *Sicut novit me Pater, et ego cognosco Patrem*. ¹¹ Marci autem auctoritatem : « De die illa et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater » ¹², sic exponit : « Nemo scit, neque angeli Dei ; sed neque Filius ipse sciret, nisi Pater. » Hoc est, nisi Pater Filio sciendi auctor esset. Quia enim ex illo nascitur, eique consubstantialis est, eandem cum Patre et substantiam et notitiam habet : Et quia, inquit divinus Cyrillus, quidquid Filii est, ex Patris substantia procedit, ne Filius quidem rerum scientiam nosset, nisi Pater. »

Atque hæc quidem ita : Illud vero : « Pater, clarifica me claritate quam habui apud te, antequam mundus esset, apud te » ¹³, tum ob manifestationem inter nos dictum est, tum ob astruendam fidem. Ut namque ait Damascenus : « Ipse quidem clarificatus erat atque est ; nobis tamen ejus claritas perspicue cognita ac certo explorata non erat, juxta ac ait Apostolus, *Qui declaratus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum* » ¹⁴. Per miracula enim et resurrectionem adventumque Spiritus sancti, manifestatum est mundo, esse Filium Dei. » Quibus palam eadem ac divinus Basilius loquitur, dum ille ait : « Mari et ventis obtemperantibus, illius Deitatem cognoverunt. » Ac sane naturalis Dei claritas ac gloria hæc est, nasci ex Patre sempiternæ et absque principio ; quemadmodum etiam si quis in creatorum sortem detrahat, quod in ipso est, Dei claritatem atque gloriam destruit. Sic etiam consequenter, qui Deo et Patri coæternum parique honore ac consubstantialem constitetur, eum clarificat ea claritate, quam ante omnia sæcula habebat.

Dicuntur vero etiam quædam de Christo, ut mentis cogitatu dividitur. Si enim subtili cogitatu Dei Verbi naturam ac carnem diviserimus (quæ quidem actu minime separari possunt) servus dicitur atque ignorans. Nam quæ natura assumpta est, serva erat et ignorans ; ac nisi caro Deo

¹⁰ Joan. xvi, 15. ¹¹ Joan. x, 15. ¹² Marc. xiii, 35. ¹³ Joan. xvii, 5. ¹⁴ Rom. i, 4.

(60) Τοῦ ὀρισθέντος. Qui prædestinatus, habet Vulg. exponitque subtilius Præceptor Angelicus, aliique Latini. At Greci *declaratum, manifestatum* exponunt, quo spectant quæ hic a Caleca allata sunt ; nec est cur ea expositio displiceat, quam plurimum graviorumque Patrum auctoritas sufficiat.

(61) Κατὰ τὴν ἐπὶ νοῦν διαίρεσιν. Habet Cord. uno contextu cum Basiliï superioribus, paulo aliis verbis. Sed non exstant in illa Epistola Basiliï.

Quod fallentibus oculis legit *τῶναῖς ἐπινοίας*, redditque, *intellectualibus vestigiis*, valde absortum est. Nempe est, *τῶναῖς διανοίας, subtilibus cogitationibus*, quod sequentibus vocibus exponit, ἤτοι νοῦ λεπταῖς φαντασίαις, vixque aliis verbis aptius Latine reddatur : *Minus enim mentis phantasiis* Corderii, satis durum est. Tὸ ἴσχυος *vestigium*, omnibus differt a voce *τῶναῖς*, nec unquam ἴσχυαῖς vel ἴσχυαῖς reddiderit.

Verbo unita esset, serva atque ignorans foret. Ob unionem tamen hypostaticam, nec serva erat, nec pro humana imbecillitate, ignorantia ulla laborabat. Secundum hunc modum, etiam Patrem appellavit Deum suum²².

Cum itaque multa nomina secundum diversas rationes de Christo dicta sint, operæ pretium est, ut quæ sublimiora sunt, divinæ naturæ tribuamus; quæ vero humiliora, divinæ: quæ autem communia sunt, composito; uni scilicet Christo, qui Deus est et homo. Ac necesse est, ut communia hæc nomina ac parti utrique convenientia, unius Christi esse intelligamus, cunctaque ex illo proficisci opera, ut ex una persona, cum tamen unumquodque opus ad id, quod ei proprium est, referatur; ita nimirum ut divinum opus, in deitatis referamus naturam; humanum vero, humanitati ascribamus. Aliud porro est divinum opus; aliud autem humanum. Dumque eam teneamus fidem, non errabimus. Ex quibus omnibus naturarum, quæ unitæ sunt, distinctio noscitur, quodque, ut sancti (ac imprimis divinissimus Cyrillus) loquuntur, non idem sint in naturali qualitate Deitas et humanitas; tametsi unus sit Filius et Christus et Dominus, qui nimirum personæ ratione sit unus, cum nullo modo unio hypostatica inde dividatur, quod naturalem distinctionem agnoscimus.

Cum hæc autem incarnatione, nihil Patrem ac Spiritum habuisse commune confitemur, præterquam voluntatem solam ac beneplacitum: beneplacitum autem et voluntatem cum dicimus, ab eo beneplacito bonaque erga nos voluntate Filium haudquaquam sejungimus. Unus enim Deus est cum Patre et Spiritu, unaque et individua natura. Unde etiam cum dicimus, Quod in mundo erat ob assumptam carnem, quodque per eam ipsum Filium Dei ac Deum agnosceremus, nunquam tamen Patri absens erat; sed et natus ex Virgine versansque in terra, ac cuncta ut homo sustinens, inseparabilis cum Deo et Patre ex quo æternaliter nascitur, et cum divino Spiritu, erat. Nunquam enim Deus fuit Verbi expers. Meminisse enim debemus, non decuisse ut unquam Filius Patri deesset, aut Filio Spiritus, nec fieri posse, ut ulla sectio aut divisio in sancta Trinitate intelligatur, ita nimirum, ut aut Filius a Patre, aut Spiritus a Filio disjungatur, quod aiunt Gregorius Theologus et divus Basilius docetque, illos secutus, Damascenus, his verbis: « Necesse vero est Verbum etiam Spiritum habere. »

Quia vero dicebamus esse quidem Deum unam substantiam, quæ et Trinitas est, Patremque Deum perfectum esse, ac similiter Filium, nec non Spiritum sanctum; idcirco dicimus, juxta ac san-

²² Joan. xx, 17.

(62) Orat. 25, p. 441.

(63) Libr. 5 contra Eunom., etc.

σάρξ, δούλη ἦν καὶ ἀγνοῦσα. Ἀλλὰ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν οὔτε δούλη ἦν οὔτε ἤγνοιε κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ Θεὸν αὐτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλεσε.

Πολλῶν τοίνυν ὀνομάτων ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ διαφορῶς τρόπους εἰρημένον, δεῖ τὰ ὑψηλότερα διδόναι, τῇ θεῖᾳ φύσει, τὰ δὲ ταπεινότερα, τῇ ἀνθρωπίνῃ· τὰ δὲ κοινὰ τῷ συνθέτῳ, ἤγουν τῷ ἐνὶ Χριστῷ, ὅς ἐστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· καὶ τὰ κοινὰ τοῦ α καὶ ἀμφοτέρω ὀφειλομένον γινώσκειν εἶναι τοῦ ἐκὸς Χριστοῦ· καὶ πάντα τὰ γενόμενα περ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ μίᾳς ὑποστάσεως, ἐκάστου ἔργου ἀναφερομένου εἰς τὸ αὐτοῦ οἰκτεῖον· τουτέστι τὸ μὲν θεῖον ἔργον ἐνυφέρειν τῇ τῆς θεότητος φύσει, τὸ δὲ ἀνθρώπινον τῇ ἀνθρωπίνῃ. Ἄλλο δὲ θεῖον ἔργον· ἄλλο δὲ ἀνθρώπινον. Καὶ οὕτω πιστεύοντες, οὐ πλανηθῶμεθα. Ἐξ ὧν ἀπάντων τῶν μὲν ἐνωθειῶν φύσεων ἡ διαφορὰ γινώσκειται, καὶ ὅτι, ὡς φασὶν οἱ ἅγιοι, καὶ μάλιστα ὁ θεότατος Κύριλλος, Οὐ ταυτὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ θεότης καὶ ἀνθρωπότης· εἰς γε μὴν Ἰῖδς καὶ Χριστός καὶ Κύριος ἐκὸς ὄντος αὐτοῦ κατὰ τὸ πρόσωπον· κατ' οὐδένα τρόπον διὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς φυσικῆς διαφορᾶς μεριζομένης τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως.

Ταύτης δὲ τῆς σαρκώσεως ὁμολογοῦμεν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κεκοινωνήκεν, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν μόνον. Ὅταν δὲ κατ' εὐδοκίαν καὶ θέλησιν λέγωμεν, οὐ χωρίζομεν τὸν Ἰῖδν τῆς εὐδοκίας ταύτης καὶ τῆς ἀγαθῆς πρὸς ἡμᾶς θελήσεως· εἰς γὰρ Θεός ἐστι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· καὶ μία φύσις καὶ ἄμνητος. Ὅθεν εἰ καὶ λέγομεν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν διὰ τὴν τῆς σαρκὸς πρόσοψιν, καὶ τὸ διὰ ταύτης αὐτὸν Ἰῖδν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμᾶς ἐπιγινώσκει· ἀλλ' οὐδέποτε τοῦ Πατρὸς ἀπῆν· ἀλλὰ καὶ γινώσκων ἐκ Παρθένου καὶ διατρέθων ἐν γῆ καὶ πάντα πάσχων ὡς ἄνθρωπος, ἀχώριστος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἐξ οὗ ἀϊδίως γεννᾶται, συνῆς, καὶ τῷ θεῷ Πνεύματι. Οὐ γὰρ ἦν ποτε Θεὸς ἄλογος. Μητρονευτέον γὰρ οὐκ ἔπρεπε ἐλλείπειν ποτὲ ἡ Ἰῖδν Πατρὶ, ἢ Πνεύματι Ἰῖδν· καὶ ὡς οὐκ ἐστὶ δυνατόν ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναι· ὡς ἡ Ἰῖδν χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἰῖδν διασευθῆναι· ἅπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (62) καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος (63) φασίν. Οἷς καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἐπιόμενος (64), « Δεῖ δὲ τὸν Λόγον καὶ Πνεῦμα ἔχειν, » διδάσκει.

Ἐπεὶ δὲ ἐλέγομεν, ὅτι μία μὲν ἐστὶν οὐσία ὁ Θεός, ἢ καὶ Τριάς ἐστὶ· καὶ ὁ Πατὴρ τέλειος Θεός, καὶ ὁ Ἰῖδς ὡσαύτως, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· διὰ τοῦτο φημὲν κατὰ τὸν ἅγιον Διονύσιον (65) καὶ τοῦ;

(64) Lib. 1, c. 7.

(65) De divin. nom. c. 2.

δαλους ἀπντας ἄγλους, ὡς ὅλη ἡ θεία οὐσία ἐσαρκώθη ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων. Καὶ γὰρ ὁ θεῖος Παῦλος φησὶν, « Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πνεῦμα τῆς θεότητος, σωματικῶς » τούτέστιν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες ἅγιοι τὸν ὁμοιον τρόπον φασὶν, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὑπόστασις ὅλη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἠνώθη ἐν μιᾷ ὑποστάσει. Ἐπεὶ καὶ ἐφ' ἡμῶν ὅλη ἀνθρωπίνη φύσις ἐν ἐκάστῃ τελεία ἐστὶ, παραδειγματικῶς εἰπεῖν. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἐνέλιπεν ἄλλὰ τὰ τοῦ τελείου ἀνθρώπου πάντα ἀνέλαβε, σῶμα, ψυχὴν νοεράν καὶ λογικὴν, καὶ τὰ τούτων ἀδιάσπλητα ἰδιώματα. Τὸ γὰρ ἐνδὸς τούτων

λειπόμενον οὐκ ἔστιν ἀνθρώπος.

proprietas, quæ nullam criminis labem habeant. Quod enim horum aliquo deficitur, nec homo censetur.

Ὅλον τοίνυν ἀνέλαβε τὸν ἀνθρώπον, ἵνα σωτηρίαν

ἔω τῷ πεσόντι χαρισθῆται. Ἐ τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον. Ἄμαρτιας δὲ, ἡ τῆς κατὰ νοῦν, ἡ τῆς κατ' ἐνέργειαν, οὐδαμῆ κεκοινωνήκεν. Κατὰ νοῦν δὲ ἔστιν ἄμαρτια, ὅταν τις σύνθηται τὸ πονηρὸν ποιῆσαι· κατ' ἐνέργειαν δὲ, ὅταν καὶ ἔργοις αὐτὸ τελειώσῃ. Τούτων μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ τῆς φύσεως ἀδιάσπλητα πάντα εἶχεν· ὅλον τὴν πείναν, τὴν θλίψαν, τὴν δειλίαν, τὸν πόνον, τὴν ἀγωνίαν, τὴν τοῦ θανάτου παρεξέτησιν· ἃ τοῖς ἀνθρώποις φυσικῶς ἐσπάρχουσι, καὶ τῇ φθορᾷ τούτων ὑπέκειτο· τῆς κατὰ τὴν ἄμαρτιαν, ἡ τῆς μετὰ θάνατον τοῦ σώματος διαλύσεως· φθορᾷ (66), οὐδαμῶς. Ὅθεν κατὰ τὰ εἰρημένα πάθη φθαρτὸν τὸ τοῦ Κυρίου λέγομεν σῶμα, ἐφθάρσον διπλοῦντι συναναστρεφόμενος μεθ' ἡμῶν, οὐχ ὡμίλησε [συνωμίλησε ἢ προσωμ.] τῷ θανάτῳ· ἀφθαρτον δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτε τῶν ὑπερειδόντων τὸ σῶμα, καὶ ὧν πρότερον προσεδέτο, δεόμενον, ὅτε τινα διάλυσιν καὶ φθορὰν ὑπομένον οὐδέποτε. Εἰ δὲ καὶ τροφῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἤψατο, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ φυσικὸν λόγον οὐκ ἦν· διὸ πυρὶ βεβῆ, καὶ ὡς αὐτὸς οἶδε, ταύτην ἀνηλώσθαι λέγομεν. Αἱ δὲ τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστει οἰκονομικῶς ἐγεγόναι, ὥσπερ καὶ ταῖς χερσὶν ἀνθρωπίναις ψηλαφηθῆναι· καίτοι τοῦτο πρὸς τὸ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθεῖν ἐναντιότητά εἶχε. Καὶ γὰρ τὸ ψηλαφηθῆναι δυνάμενον καὶ φθειρεσθαι ἀναγκαῖον (67)· καὶ τὸ ἀφθαρτὸν ψηλαφηθῆναι ἀδύνατον.

humanae contrectaretur; quonquam huic contrarium videbatur, quod clausis januis ingressus est. Nam quod palpari potest, etiam corrumpi necesse est, et quod incorruptibile est, palpari non potest.

Πάντως δὲ ἀφθαρτὸν τὸ αὐτοῦ σῶμα ἦν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθόν. Ἄλλ' ὥσπερ ἀνθρώπος γεννηθείς, παρθένον τὴν τεκοῦσαν ἐφύλαξε, καὶ δύο ταῦτα συνῆψε, παρθενίαν καὶ τόκον, τὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα· οὕτω κἀνεαῦθα ξένον τινα καὶ ἀδιανόητον

⁶⁶ Coloss. II, 9.

(66) Τῆς διαλύσεως φθορᾷ. Διαφθορὰν habet Psalmus xv, 18, quem Petrus (Act. II, 17) exponit de Christo; hincque ejus corpus minime dissolutum ostendit, sed ubi paululum mortem degustasset, illaque defunctum, ad incorruptionem reparatum esse. Hoc enim vult illud Calceæ, προσωμίλησε τῷ θανάτῳ, per eas scilicet passiones, quas versans

Actus Dionysius, cunctique alii sancti docent, Totam divinam substantiam in una suarum personarum incarnatam esse. Quippe cum dicat divus Paulus. « Habitare in eo omnem plenitudinem divinitatis corporaliter », hoc est, in carne ejus. Qui autem hæc dicunt sancti, eodem modo etiam Dei Verbi personam totam humanæ naturæ in una hypostasi dicunt esse unitam. Nam et in nobis tota humana natura in singulis perfecta existat, ut exempli causa istud afferam. Neque enim aliquid ei desideratum; quin ea quæ perfecti sunt hominis assumpsit omnia; corpus scilicet atque animam intelligendi ac rationis vi præditam, horumque

Totum itaque assumpsit hominem, ut ei, qui totus corruerat, salutem impartiretur: « Nam quod assumptum non est, curationis est expers. » Nullum vero cum peccato, sive quod mente agitur, sive quod actu perpetratur, unquam habuit commercium. Peccatum quod in mente agitur, vocamus, cum quis consenserit animoque destinaverit ut malum operetur, actum vero, cum et operibus rem peregit. Horum vero Christus nihil, cuncta vero quæ naturæ sunt, vacantque omni crimine, hæc habebat; cujusmodi sunt, fames, sitis, formido, lassitudo, mortis anxius timor ejusque fuga ac recusatio; quæ quidem hominibus natura insunt, horumque corruptioni subiacebat: ei vero corruptioni, quæ est a peccato, vel qua corpus post mortem dissolvitur, nequaquam obnoxius fuit. Idcirco etiam juxta eos, qui dicti sunt, affectus, Christi corpus corruptibile dicimus, quatenus scilicet versans nobiscum, morte functus est: incorruptibile vero post resurrectionem, cum iis quibus sustentatur corpus, pro prioris vitæ necessitate, nihil ei opus esset, nec ulli unquam dissolutioni ac corruptioni subiaceret. Sin autem etiam post resurrectionem cibum accepit, non tamen id pro naturali existit ratione. Quare divino igni, et ut ipse novit, consumptam eam escam dicimus. Certa vero consilii ratione istud actum est, ad conciliandam fidem resurrectioni, sicut et quod manibus humanis contrectaretur; quonquam huic contrarium videbatur, quod clausis januis ingressus est. Verum sicut natus homo, cujus partu effusus est, servavit virginem, atque duo hæc copulavit hominibus incognita, virginitatem ac partum, sic hic quoque,

nobiscum sponte exsolvit; ubi insecutus scriba, οὐχ ὡμίλησε, subdiderat. Sicque ipsemet Calceas pauli inferius, istud ipsum respiciens, quandiu in mundo egit, et morti et reliquis innoxius passionibus obnoxium fuisse, ait: Καθάρως εἶπομεν· Ut dictum a nobis fuit.

(67) Greg. papa hom. 10 in Evang.

novo quodam vimque omnem mentis superante modo, Salvator noster, corpus suum post resurrectionem et incorruptibile exhibuit et palpabile, ut nempe exhibendo incorruptibile, ad spiritalia certamina atque præmia fideles provocaret, quod vero præbebat palpabile, ad fidem confirmaret. Ut itaque ejusdem nobiscum naturæ, diversæ tamen claritatis, corpus suum ostenderet, seipsum et palpabilem exhibuit et incorruptibilem. Quandiu igitur, ut supra dicebamus, in mundo versabatur, morti pariter, hisque omnibus, quas diximus, naturalibus ac innoxiiis passionibus obnoxius fuit (idcirco nimirum, quod assumpserat perfectum hominem) in quibus ut homo certavit, modumque quo hæc in nobis moderanda sint, ostendit: nec committendum ut bruto quodam impetu extraque rationem, naturæ nostræ dominentur.

Etenim ut homo, humanam voluntatem habuit: verum illa subjecta erat divinitati ipsius voluntati, nec contrarie movebatur; sed hæc quoque ut homo volebat ac faciebat; quæcumque nimirum divina ejus voluntas quædebat. Concedente enim divina natura, propriis humanæ naturæ innoxiiis passionibus pro tempore afflictebatur, ut et spontaneam mortem eligeret; ac rursus eadem concedente ipsam recusaret. Ait enim ipse: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam ²⁵. » Et: « Nondum venit hora mea ²⁶. » In nobis autem non ita accidit; quin potius liberi arbitrii nutu, laud raro prava voluptate seducti, carnis voluntatem præferimus, quæ Dei voluntati adversatur animique perfectioni. De hac enim dictum est: « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem ²⁷. »

Ex his porro solvitur etiam illa quæstio, Quid causæ sit, cur ante annum tricesimum signa edere non cœperit. Cum enim omnium consensu exploratum sit, Deus cum esset, factum esse perfectum hominem, uno dempto peccato; liquet, in quantum Deus erat, etiam cum pueriles ac infantia annos ageret, potuisse signa hæc humanitas edere. Tametsi enim ait Evangelista: « Jesus autem proficiebat sapientia et ætate et gratia ²⁸, » non ita intelligendum, quasi paulatim cresceret, atque ab eo quod est potentia, ad actum perfectiorem (uti se res in hominibus habet) procederet: « Quid enim eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit? » sed quia in ejus vultu gestuque, ut homo erat, venustas atque gratia elucebat, quodque paulatim per operationes, pro cujusque ætatis gradu congruentes, ipsius detegebatur divinitas; ut auctor est Gregorius Theologus. Quia enim ætatis humanæ ac scientiæ perfectio illo maxime consummatur tempore, idcirco etiam ipse cum esset factus homo, sicut reliqua omnia susceperat (nam etiam circumcisus est et in templo

Α τρέπον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἀφθαρτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ψηλαφῶν τὸ ἐαυτοῦ εἶδειν σῶμα· Ἐν δὲ διὰ μὲν τοῦ ἀφθαρτον δεῖξαι ἐπὶ τοὺς πνευματικούς ἀγῶνας καὶ τὰ ἄλλα τοὺς πιστοὺς προσκαλέσθαι· διὰ δὲ τοῦ ψηλαφῶν αὐτὸ παρασχεῖν πρὸς τὴν πίστιν ἡμᾶς βεβαιώσῃ. Ἴνα τοίνυν τῆς αὐτῆς δὲ ἡμῖν φύσεως καὶ δόξης ἐτέρας τὸ ἐαυτοῦ σῶμα δεῖξῃ, καὶ ψηλαφῶν καὶ ἀφθαρτον εἶδειν ἐαυτόν. Ἔως μὲν οὖν, καθάπερ εἶπομεν, ἐν τῷ κόσμῳ διέτριβε, καὶ θανάτῳ καὶ τοῖς εἰρημένους ἄλλοις ἅπασιν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις ὑπέκειτο πάθασιν (ἐπὶ τέλειον ἀνεἴληφεν ἀνθρώπων), ἐν οἷς καὶ ὡς ἄνθρωπος ἠγωνίσαστο, καὶ εἶδειν πῶς ταῦτα καὶ ἐν ἡμῖν οικονομῆσθαι δεῖ, καὶ μὴ ἀλόγως ὑπὸ τούτων τὴν ἡμετέραν καταξουσιάζεσθαι φύσιν.

Καὶ γὰρ, ὡς μὲν ἄνθρωπος, εἶχε τὸ ἀνθρώπινον θέλημα· ὑπετάσστο δὲ τῷ θελήματι τῆς ἐαυτοῦ θεότητος, καὶ οὐκ ἐκινεῖτο ὑπεναντιῶς· ἀλλὰ ταῦτα καὶ ὡς ἄνθρωπος ἤθελε καὶ ἵποιοι, ὅσα δηλονότι καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα. Συγχωρούσης μὲν γὰρ τῆς θείας φύσεως, κατὰ καιρὸν ἔπασχε τὰ ἴδια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀδιάβλητα πάθη, ὡς καὶ τὸν ἐκούσιον προελθεῖν θάνατον· συγχωρούσης ἔξ ἄλλου, τὸν αὐτὸν παρητήσαστο. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Ἐξουσίαν ἔχω θείαι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Καὶ, « Οὕτω ἐληλύθει ἡ ὥρα μου. » Ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐχ οὕτω συμβαίνει· ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ αὐτεξουσίου ῥοπήν, πολλάκις φαύλης ἡδονῆς ἕνεκα ἀπατώμενοι, τὸ τῆς σαρκὸς προαιρούμεθα θέλημα, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆ τῆς ψυχῆς τελειότητι. Περὶ τούτου γὰρ εἶρηται, « Ἡ ἀρεὴ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. »

Ἐκ τούτων δὲ λύεται, καὶ τίνας ἕνεκα μὴ πρότερον τῶν τριάκοντα χρόνων ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ διὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι Θεὸς ὢν, τέλειος ἔγένετο ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας, φανερόν ἐστι ὡς μὲν Θεὸς ἐδύνατο καὶ παιδικὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔχων, ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς, « Ἰησοῦς δὲ προσέκοιτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, » οὐ νοητέον ὅτι κατ' ὀλίγον ἠξάνετο, καὶ ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς ἐνέργειαν ἐντελεστέραν ὡς οἱ ἄνθρωποι προῆει· « Τί γὰρ τοῦ ἀπαρχῆς τελείου γένουσι ἂν τελειότερον; » ἀλλ' ὅτι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὥρα καὶ χάρις ἐπέλαμπε τῷ τούτου προσώπῳ· καὶ ὅτι καταμικρὸν διὰ τῶν ταῖς ἡλικίας ἀναλογουσῶν ἐνεργειῶν ἡ τούτου περιγυμνοῦτο θεότης, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελειότης τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας καὶ γνώσεως ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μάλιστα τελειούται, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος γεγονώς, ὡς περ ἑτέλλα ἀνεδέξατο πάντα (καὶ γὰρ καὶ περιετμήθη, καὶ τῷ ναφ' προσηγήθη κατὰ τὸν νόμον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι, » ἵνα μὴ ἀντίθεος δόξῃ)· εὐθέλων δὲ

²⁵ Joan. x, 18. ²⁶ Joan. ii, 4. ²⁷ Galat. v, 17.

²⁸ Luc. ii, 52.

κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ σημεῖα προσέλατο. Ἀπείκει, οὐκ αἰώς καὶ προσηκόντως τῆ ἔξει τῆς ἡλικίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τελειότητι· ἵνα καὶ ἡμᾶς διδάξη μὴ ἐπιδεικτικούς εἶναι, τῆνικαῦτα τῶν παθῶν ἀμαζόντων, πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πειρασμούς ἀποδιέσθαι. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τότε κατὰ τῶν παθῶν ἠγωνίσαστο. « Ἠχθὴ γὰρ, » φησιν, « ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἵνα πειρασθῆ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ κατὰ φαντασίαν ἀνελιγμέναι τὸν ἀνθρώπον (68). Εἰ γὰρ καὶ τοῦτου γενομένου πάλιν τινὲς ἐτόλμησαν τοῦτο εἰπεῖν, εἰ μὴδὲ ταῦθ' οὕτως ψικονομοῦντο, τί οὐκ ἂν εἶπον; Καίτοι καὶ πρὸ τούτου διὰ τινῶν ἀμωδρῶς ἑαυτὸν ὑπέβαινον. Ὁ γὰρ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἄστίθρ καὶ ὁ ἄγγελος καὶ ὁ Μάγος, καὶ τὸ τοῦ ἰσροῦ μέσον ἀναγιγνώσκουσιν, καὶ τινὰς τῶν γραμματικῶν ἐπιστοιμαίαι, γράμματα μὴ μαμαθηκτά, εἰ καὶ οἱ παρίντες οὐ συνίσταν, ἀλλὰ ταῦτα θεῶν αὐτὸν ὑπεδείκνυν. Ὅμως τὸ συνεχῶς περὶ πολλῶν ἐμπροσθεν δημηγορεῖν καὶ διδάσκειν, μαθητὰς ἐπαγόμενον καὶ ποικίλα θαύματα ἐνεργούντα διδασκαλίας ἀξίωμα προβαλλόμενον, τοῦτο ὡς οὐ προσήκον τῆ τῶν ἀνθρώπων παιδικῆ ἡλικίᾳ πρότερον παρηγεῖτο, ἵνα μὴ δόξῃ κατὰ φαντασίαν ἅπαντα πράττειν, καθάπερ

εἶπομεν. id vero ut non satis puerilem hominum ætatem addecens, prius repudiavit; ne, quemadmodum dicebamus, quasi spectro sensusque spectatorum ludificando, omnia gerere videretur.

Ἄλλως τε, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ Θεῶτα λόγῳ (69), « Ἐπεὶ ἀπέκαστο τὸν σωτήριον θάνατον ὑπομείνας, πάντα συνδραμεῖν ἔδει πρὸς τὸ πάθος, ὅσα τοῦ πάθους τὴν ἀνάδειξιν, τὸ βάπτισμα, τὴν ἐκωθεν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν συνδρομὴν τοῦ πάθους, τὰ θαύματα· καὶ ὥσπερ ἐν σῶμα γενέσθαι μὴ διεσπασμένον μὴδὲ ἀπέρρηγμένον τοῖς θιαστέμασι. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ κηρύγματος ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμὸς (70) (οὕτω γὰρ ἡ Γραφή καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκείνον)· ἐκ δὲ τοῦ πλήθους ἢ τῶν σημείων ἐπιδείξεις καὶ τὰ θαύματα τῷ Εὐαγγελίῳ προσέγοντα. Ἐκ δὲ τούτων ὁ φόβος· ἐκ δὲ τούτου τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ μίσους τὸ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ τῆς προδοσίας· ἐκ δὲ τούτου ὁ σταυρὸς, καὶ ὅσους σκώσαμεθα. » Ἀναλαβὸν τοίνυν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ὡς ἀνθρώπος διὰ πάντων ἀγωνισάμενος, καὶ νικήσας μὲν τὸν ἀντίπα-

oblatum, pro eo ac lex jubebat²¹; ait enim ipse: « Non veni solvere legem, sed adimplere²², » i. e. Dei adversarius videretur); manifestum est secundum eundem modum etiam animo destinasse ut signa operaretur, pro eo scilicet ac humane nature habitui ac perfectioni conueniens aptumque erat; ut nos iactantia non studere doceret, statimque cum effectus vigeant, ad certamina ac tentationes prostrare. Nam et ipse adversus affectus secundum id tempus decertavit: « Ductus est enim, inquit, Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo²³. » Ne item specie tenus et quasi spectro hominem assumptis videretur. Nam si etiam cum se ita res habuerit, non desuerunt rursus, qui se contigisse dicere ausi sint; nisi ea consill ratione administraretur, quidnam dicturi essent? Quamquam etiam prius quibusdam exhibitis vel obscure sese demonstrabat. Stella enim in antro et angeli ac Magi²⁴; itemque in templi medio legitur, ac nonnullis scribarum, cum litteras non didicisset, os occludere²⁵, etsi non intellexerunt, qui aderant, hæc tamen cum Deum esse indicabant. Assidue tamen de multis coram concionari atque docere, discipulorum turba comite, variaque patrando miracula, magistri etiam dignitate assumpta

Alioqui vero, ut ait Gregorius Theologus orat. in Lumina: « Quoniam repositum illi erat ut saluti hominum causa mortem sibi ret, omnia atque, quæ ad passionem spectabant, ad passionem concurrere oportebat; nimiram, ostensionem, baptismum, testimonium de cælo, prædicationem, multitudinis concursum, miracula, et velut unum corpus fieri, non divulgum, nec temporum intervallis disjunctum et interruptum. Etenim ex baptismo et prædicatione turbæ confluentis commotio (sic enim Scriptura tempus illud vocat). Rursus ex populi multitudine et frequentia signorum editio et miracula, quæ Evangelio admoverent. Ex his nata invidia, ex invidia odium: ex odio, insidia et proditio. Hinc postremo crux, et quibus omnibus salutem consecuti sumus. » Assumens ergo humanam naturam, et ut homo certamen omne

¹⁹ Luc. II, 21, 22.

²⁰ Matth. V, 10.

²¹ Matth. IV, 1.

²² Matth. II, 2.

²³ Luc. II, 9, 16.

(68) Sic passim Chrysostomus.

(69) Orat. 40.

(70) Ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμὸς. Respicit illud Matth. XXI, 11: Εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα, ἐσεισθη πᾶσα ἡ πόλις. Cum intrante eo Hierosolyman, commota est universa civitas. Quasi æstu quodam agitata, pro certantium partium studiis, aliis propensa voluntate Christum suscipientibus, sibi que regem adhibentibus, aliis tanta ejus claritate infrendentibus, accensa que odii flamma, in ejus necem anhelantibus. Sic dictum Gregorio et Scripturæ civitatis σεισμὸν, qui reddat Bill.: *Confluentis multitudinis terræmotus*; non placet, periudique reddiderit alius, *aquæmotus*; cum idem Matthæus eam vocem utrique

D elemento nihil violente tribuat (VIII, 24, et XXVIII, 2) duramque nimis sit, cum metaphorice ad homines transferatur, vel terræ meminisse, vel aquæ; et non magis animorum motum, commotionem, æstum seu fluctuationem ac tumultum reddere. Hesych.: σεισμὸς, ἐρμός· ut licet κατ' ἐξοχὴν de terra communius dici videatur, sicque Latini eam vocem *terramotus* accommodaverint; aliis omnibus, quæ illo modo concuti possunt, ac commoveri impressione aliqua aut passione, communis s. t. Solum indicavit Theologus, illa voce ingentem animorum commotionem Hierosolyms significari, quæ velut mare æstuans aut terra tremens civitas tota videretur, hoc exordio crucem Salvatori parans.

decertans, victoque adversario, ipse semper victus perseverans, multaque passus, quorum nos eramus rei, ut qui propria voluntate ac consilio peccantes, alieni a Deo facti eramus, postremo mortuus atque sepultus, illius potitus est, qui ob peccatum, humanum genus imperio manciperat, eoque condemnato, ab illius nos exemit servitute, qua cruce fructus est ac morte. Si enim ob primi Adæ culpam, velut labem quamdam ad nos usque diffusam, divina sententia in nos latam mortis pœnam incurrimus²⁴: quomodo non potius, Filii Dei morte justificabimur, ejus scilicet, qui veterem Adam sine peccato assumpsit, ac novus ipse Adam existit²⁵. Siquidem, ut ait Apostolus: « Damnationem peccati solvit in carne sua²⁶, » interempto peccato. Ac si propter veterem illum inimici et a Deo desertores facti sumus, quomodo non per ipsum etiam admovebimur, interque Dei necessarios ac amicos cooptabimur?

Diabolus namque a Dei gloria prolapsus, qua superbia in eum elatus est, animi mortem incurrit: siquidem a Deo recedere, hoc animi mortem definiunt. Corporis vero mortem, in eo positam, quod animus a corpore separetur, non subiit, eo quod expers corporis erat. Non ferens autem priore se honore excidisse, hominemque Dei gloriam consecutum esse, invidit nobis quod Deo propinqui facti eramus, velutque objecta esca capiens, a Dei mandatis abstraxit, atque peccati noxam invenit. Sic itaque duplicem nobis mortem conscivit; primam quidem, animi, tumque etiam corporis, cujus ex peccatis indicta nobis necessitas fuit: « Mortem enim, inquit, Deus non fecit, nec delectatur in perditione hominum²⁷. » Etenim mors peccati damnatio est²⁸. Idcirco etiam nobis, qui mortale corpus induti sumus, inducta est. Medii enim mortalis sortis ac immortalis a Deo formati fueramus, ut siquidem in bono ac honesto perseveraremus, immortalitatem consequeremur; sin autem malum diligeremus, mortem sustineremus. Qui enim liberi arbitrii conditi simus, nullam exterius ut vel virtutem amplectamur, vel vitium sequamur, necessitatem habemus. Unde et merito digni damnatione ac laudibus sumus: quippe qui motus principium, cum aliquid agere voluerimus, D

Dei itaque Filius factus homo, animi quidem mortem non sustinuit. Quomodo enim, qui ex Virgine natus esset: et in cujus ore non est inventus dolus²⁹? Idcirco nec corporis quidem morti obnoxius erat, qua ratione ab omni immunem culpa vitam traduxerat. Operam tamen conferente diabolo per deicidas Judæos sponte eam suscepti propter nos. Mori enim poterat quod veterem Adamum induerat. Et quia ut moreretur in causa non fuit peccatum originis, suum rursus corpus recepit.

²⁴ Rom. v, 15. ²⁵ I Cor. xv, 45. ²⁶ Ezech. ii, 14. ²⁷ Sap. i, 13. ²⁸ I Cor. xv, 56. ²⁹ I Petr. ii, 23.

λον, ἐν οὐδενὶ δὲ ἠτηθείς, καὶ πολλὰ παθὼν ὅσα ἡμᾶς ἴδει παθεῖν ὡς οικεῖα γνώμη ἀμαρτόντας καὶ ἄλλοτριωθέντας Θεοῦ, τέλος ἀποθανῶν καὶ ταφῆς, ὑπερέσχε τοῦ διὰ τὴν ἀμαρτίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καταξουσιδασάντος· καὶ καταδικάσας αὐτὸν, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῆς δουλείας ἐκείνου, τῷ ἑαυτοῦ σταυρῷ τε καὶ τῷ θανάτῳ. Εἰ γὰρ διὰ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, καθάπερ τινὰ λύμην μέχρις ἡμῶν διαδοθείσαν, ὑπέκτισαμεν τῷ θανάτῳ κατακρίθentes, πῶς οὐ μᾶλλον δικαιωθώμεθα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀναμαρτήτως ἀναλαβόντος καὶ νέου Ἀδὰμ χρηματίσαντος; Ἐπίπερ, ὁ φησι Παῦλος, « Τὸ κατήκριμα τῆς ἀμαρτίας ἔβυσεν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, » τοῦ θανάτου θανατωθέντος. Καὶ εἰ διὰ τὸν παλαιὸν ἔκεινον ἔχθροι καὶ ἀποστάται γεγενήμεθα τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐ δι' αὐτὸν καὶ προσαχθώμεθα καὶ οικειωθώμεθα τῷ Θεῷ;

Καὶ γὰρ ὁ μὲν διάβολος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐκπεπωκῶς διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ψυχικὸν ὑπέμεινε θάνατον· ἐπεὶ τὸ ἀποστῆναι Θεοῦ, τοῦτο ψυχικὸν ὀρίζονται θάνατον· σωματικὸν δὲ θάνατον, ὅς ἐστι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς, οὐκ ἔπαθεν, ἐπεὶπερ ἀώματος ἦν. Οὐ φέρων δὲ ἑαυτὸν ὀρῆν τῆς προτέρας ἐκπεπωκῶτα τιμῆς, τὸν δὲ ἀνθρώπων τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἠξιώμενον, ἐφθόνησεν ἡμῖν τῆς παρὰ τῷ Θεῷ πλησιότητος, καὶ δελεάσας ἀπειλῶσεν τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ τὴν ἀμαρτίαν εἰσήνεγκεν. Οὕτω τοίνυν διπλοῦν ἡμῖν ἐποίησε θάνατον· πρῶτον μὲν τὸν ψυχικόν· εἶτα καὶ τὸν σωματικόν, τὸν τοῖς ἀμαρτήμασιν ἐπαγόμενον. « Θάνατον γὰρ, » φησὶν, « ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐκ' ἀπωλείας ζώντων. » Καὶ γὰρ ὁ θάνατος ἀμαρτίας ἐστὶ καταδική. Διὸ καὶ ἡμῖν θνητὸν σῶμα περιαιριμένοι ἐπήγετο. Μῆσοι γὰρ θνητότητος καὶ ἀθανασίας ἐπιδάσθημεν, ἵν' εἰ μὲν ἐν τῷ καλῷ διαμένοιμεν, ἀθανασίαν κληρονομήσωμεν· εἰ δὲ τὸ κακὸν ἀγαπήσωμεν, τὸν θάνατον ὑπομένωμεν. Αὐταξούσιοι γὰρ γεγονότες, οὐδεμίαν ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ πρὸς κακίαν ἀνάγκην ἔχομεν. Ὅθεν καὶ δικαίως ἄξιοι καταδικῆς καὶ ἐκαίμων ἴσμεν, ὅτε τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως οἰκοῦν κεκτημένοι, ὅταν τι προαιρώμεθα D πράττειν.

Ὅ τοίνυν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἀνθρώπος, ψυχικὸν μὲν οὐκ ἐπέσθη θάνατον. Πῶς γὰρ, ὅς ἐκ Παρθένου γεγενήθηται, οὐδὲ εὐρέθη ὄλοος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν σωματικὸν ἀποθανεῖν ὤφειλε, καθότι ἀναμαρτήτος διεβίω. Ὅμως τοῦ διαβόλου συνεργήσαντος διὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, ἐκὼν αὐτὸν ὑπέδξατο δι' ἡμᾶς. Ἀποθανεῖν γὰρ ἰδύνατο, τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐνδυσάμενος. Καὶ ἐπίπερ οὐκ ἀπέθανε διὰ τὴν προγονικὴν ἀμαρτίαν; πάλιν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἀνέβλετο.

ne unus quispiam sit, qui ejus peccati signaculi expers sit, ita nimirum, ut eo illi communicantes ac socii, sub potestate ac communione ipsius mundi rectoris ac peccati auctoris necessario sinus. Habemus enim ex nostro genere velut donarium hostiamque offerre, quam scilicet Dei Filius citra omnem peccati labem assumpsit carnem, perfectum nimirum hominem, quo cum etiam congressus hostis, penitus profligatus est: « Venit enim, inquit, princeps mundi hujus, et in me non inveniet quidquam⁶⁰. » Et: « Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras⁶¹. »

In cœlum ego receptus, sedensque a dextris Dei ac Patris, quem nobis per se ipse reconciliavit, ob peccatum ab eo aversis ac cum mundi rectore fœdere sociatis etiamnum Deum ac Patrem interpellet pro nobis, uti ait Paulus⁶². Ac quidem ea ratione qua est homo, obsecrat: ut autem cum Patre et Spiritu unus Deus est, supplicum suscipit vota. Magna itaque hominibus collata dignitas, magna fiducia, ingens honos. Audenter enim dixerimus, Deus hominibus ministrat; homo omnium angelorum religioso famulatu adoratur et colitur, habemus in cœlis fratrem et amicum. Ipse enim primus in multis fratribus voluit appellari. Ait enim: « Dicitis fratribus meis⁶³. » Et: « Non jam vocabo vos servos, sed amicos⁶⁴. » Ita sane ut nobis contingat quod Paulus ait: « Gratia salvati sumus, et non ex operibus legis⁶⁵. » Quid enim tali unquam gratia majus fuerit, quod Dei Filius propter nos cum nihil ipsi prærogassemus, sponte sua homo factus, a simulacris et errore atque legis umbra nos liberaverit, verumque nos ac justum cultum docuerit; mediatorque noster ac pontifex factus, ipse a se chirographum peccati nostri diruperit⁶⁶, Deoque admoverit, ac cum illo reconciliaverit, suisque fidelibus necessitudinem secum, mercedem donaverit, ut firmissima spe sæculum hoc transeuntes, cum emigraverimus, ac post rerum universalis in integrum restitutionem cum eo versemur.

Est itaque in dextera Dei et Patris, « qui est in sinu Patris,⁶⁷ » quamvis inter nos uti pollicitus est, usque ad consummationem versetur⁶⁸, regitque et conflat nostram vitam, quæ in abscondito intelligitur⁶⁹; quam et inde jam per sacramenta auspicamur; consummationem vero illius in futurum exspectamus, si modo non negligentem operam adhibere videbimur, tanta nimirum socordia, ut exiguæ temporaneæque voluptatis causa, tantum munus prodamus, sed omni diligentia, per illius mandata ab eoque tradita sacramenta, in patriam nostram contendamus, atque ad eam recurramus, eique ut capiti tanquam membra nectamur, ac sicut

Ἄ ἡμῖν οὐκ εἰδὶσαι τε καὶ κατακρινεῖ, ὡς οὐδεὶς ἐστὶ τῆς αὐτοῦ σφραγίδος τῆς ἁμαρτίας ἀμέτοχος, ὥστε κατὰ ταύτην αὐτῷ κοινωνοῦντας, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ μετόχην αὐτοῦ τοῦ θειοῦ κοσμοκράτορος καὶ ἀρχηγῷ τῆς ἁμαρτίας ἀναγκάζεσθαι εἶναι. Ἐχομεν γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως ὡσπερ ἀνάθημα καὶ θυσίαν πρὸςβάλλεσθαι τὴν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προσληφθεῖσαν σάρκα ἀναμαρτήτως, τὸν τέλειον ἀνθρώπον· ὃ καὶ προσβαλὼν ὁ ἐχθρὸς, κατακράτος ἤτιτίθη. « Ἐρχεται γὰρ, » φησὶν, « ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσεται οὐθέν. » Καὶ, « Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἐκδηθήσεται ἔξω. »

Ἄναληφθεὶς οὖν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὃν ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ κατέλλαξεν, ἀπαλλοτριωθεὶς ἐκείνου διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τῷ κοσμοκράτορι προστεθείς, ἐτι καὶ νῦν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθὰ φησὶ Παῦλος. Καὶ ὡς μὲν ἀνθρώπος, παρακαλεῖ· ὡς δὲ Θεὸς εἰς μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, τὰς ἐκείνης δέχεται. Μέγα οὖν ἀξίωμα τοῖς ἀνθρώποις δίδωκε· μεγάλην παρρησίαν, μεγάλην τιμὴν. Καὶ γὰρ θαρβούντως ἀν εἰποιμεν, Ἔστι Θεὸς ἀνθρώποις διακονήσας· ἔστιν ἀνθρώπος ὑπὸ πάντων προσκυνούμενος τῶν ἀγγέλων· ἔστιν ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ φίλος. Αὐτὸς γὰρ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς πρῶτος καλεῖσθαι ἤξλωσεν. « Εἴπατε γὰρ, » φησὶ, « πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου. » Καὶ, « Οὐκέτι ἡμεῖς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους. » Ἔσθ' ἡμῖν ὁ φησὶ Παῦλος συμβαίνειν. « Χάρτι ἐσώθημεν, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. » Τί γὰρ ἂν εἴη τῆς τοιαύτης χάριτος μείζον, ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς μηδὲν προεισινεγκόντας ἀνθρώπων γεγονέναι θελήσαντα, τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ νόμου οὐκίας ἡμᾶς ἀπαλλάξαι· καὶ τὴν ἀληθινὴν καὶ δικαίαν διδάξαι λατρείαν, καὶ μεσίτην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν γενόμενον, δι' ἑαυτοῦ τὴ χειρὸς γραφὸν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν διαβρῆσαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν προσαγωγὴν τε καὶ καταλλαγὴν ἐργάσασθαι· καὶ μισθὸν εὐρήσασθαι τοῖς κειθομένοις αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν οὐκείωσιν· ὥστε μετὰ βεβαιωτάτων ἐλπιδῶν τὸν αἰῶνα τούτου περαιουμένους, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀποκατάστασιν αὐτῷ συνέσεσθαι;

Ἔστι τοίνυν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, « καίτοι μεθ' ἡμῶν ὢν ὡς ὑπέσχετο ἕως τῆς συντελείας; » καὶ οἰκονομεῖ καὶ συνίστησι τὴν ἡμετέραν ζωὴν τὴν ἐν χρυπτῷ νοουμένην, ἧτις τὴν ἀρχὴν ἐνετεύθεν διὰ τῶν μυστηρίων λαμβάνει· τὴν τελείωσιν δὲ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος δέχεται, ἀν μόνον μὴ φανῶμεν ἀμελοῦντας, τοσοῦτον, ὥστε μικρὰς ἡδονῆς καὶ προσκαιροῦ χάριν προδοῦναι τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν· ἀλλ' ἐπιμελώμεθα διὰ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν παραδεδωμένων ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ μυστηρίων πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐπιείεσθαι, καὶ εἰς αὐτὴν ἀνατρέχειν· καὶ τούτῳ ὡς κεφαλῇ καθάπερ μέλη συνάπτεσθαι· καὶ ὡσπερ

⁶⁰ Joan. xiv, 30. ⁶¹ Joan. xii, 31. ⁶² Rom. viii, 34. ⁶³ Act. xxi, 23. ⁶⁴ Joan. xx, 17; xv, 15. ⁶⁵ Erbes. ii, 8. ⁶⁶ Coloss. ii, 24. ⁶⁷ Joan. i, 8. ⁶⁸ Math. xxviii, 20. ⁶⁹ Col. iii, 3.

ἐν ἀμπέλω κλήματα μένωμεν· ἀλλὰ μὴ ἐξω βιφέν-
τας, δαπάνη πυρὸς μηδέποτε σβεννυμένου γενώ-
μεθα.

A palmites in vite maneamus, non vero foras projecti,
nullo unquam tempore exstinguibilis ignis pabulum
efficiamur.

ΚΕΦΑΛΑ Γ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων.

Παραδίδεται γὰρ ἡμῖν καὶ θεῖα τινα μυστήρια,
δι' ὧν ἔξεσι τελουμένους ἀγιάζεσθαι, τοὺς εἰς αὐτὸν
πιστεύοντας, καὶ τὸ ζητούμενον κατορθοῦν. Ἐπει
γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος· ὡς περ εἰς καθολικῆ αἰ-
τία τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστὶ· δεῖ δὲ τὴν
καθόλου αἰτίαν ἀρμόζειν πρὸς ἕκαστον τῶν ἀποτε-
λεσμάτων· ἀναγκαῖον ἦν δοθῆναι τινα φάρμακα
τοῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν ἂν συνάπτηται τοῖς τοῖς ἢ διὰ
τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ γενομένην εὐεργεσία, καὶ
δι' ὧν ἡ πνευματικὴ συνίσταται ζωὴ καθ' ὁμοιότητα
τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ταῦτα δὲ δι' αἰσθητῶν γίνε-
σθαι παρεδόθησαν, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὸς
ἔστω, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγεται πρὸς τὰ νοητά.
Ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ διπλῆ τάξις εὐρι-
σκεται (71)· οἱ μὲν γὰρ εἰσι χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ
τῆς σωματικῆς ζωῆς, οἱ γενῶντες· οἱ δὲ τὴν χορη-
γίαν δεχόμενοι· καὶ τὴν τάξιν, τῆς πόλεως νομοθεταί
καὶ ἄρχοντες· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἡ πνευ-
ματικὴ συνίσταται ζωὴ.

Ὅσοι οὖν ἕκαστον τῶν ὄντων διὰ τῆς γεννήσεως
λαμβάνει τὴν ζωὴν, οὕτω κατὰ τὴν πνευματικὴν
ζωὴν καὶ ἡμεῖς ἀναγεννώμεθα διὰ τοῦ βαπτισμα-
τος· ὅπερ οὐ μόνον τὴν προγονικὴν ἡμῶν ἁμαρ-
τιαν ἀναίρει, ἀλλὰ καὶ τὰς γενομένας ἐκ' αὐτοῦ
τοῦ βαπτίζομένου, πρὸ τοῦ βαπτίσματος δηλονότι·
οὐ μὴν τὰς μετὰ ταῦτα γινομένας. Καὶ γὰρ, ὡς
ὁ Θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, « Ἄφαισι ἔχει τῶν
ἡμαρτημένων, οὐ τῶν ἁμαρτανόμενων. »

Τὸ μὲν οὖν ὁρώμενον ἐν τῷ βαπτίσματι ὕδωρ
ἐστίν· ἡ δὲ ἅγια Τριάς νοητῶς παρούσα, εἰς ἣν
βαπτίζεσθαι προσετάχθημεν, χαρίζεται τὴν ἀναγέν-
νησιν ταύτην· ὁ δὲ ἅγιος βάπτισμα καὶ ὁ Χριστὸς ἐ-
δαπτίζατο· οὐχ ὡς καθάρσεως δεόμενος, ἀλλ' ἵνα
τὴν ἡμετέραν ἀνακαίνισιν φέσιν, καὶ διδάξῃ καὶ
τὴν τρόπον τοῦ τελείου βαπτίσματος· τὰ γὰρ πρὸ
τούτου, τύπου καὶ ἐτοιμασίας λόγον ἔχοντα, ἀτελεῖ
ἦσαν· ὅτε καὶ τὸ μυστήριον ἀνεφανέρωθη τῆς
ἁγίας Τριάδος, τοῦ μὲν βαπτίζομένου Υἱοῦ ἀγα-
πάσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁμολογηθέντος διὰ φωνῆς
εἰς τὸν αἴρα τυπωθείσης, καὶ τὰς ἀνθρωπίνας
ἀκοῆς πληρωσάσης, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐν
εἰσὶ σωματικῷ περιστράς ἐπὶ τὸν βαπτίζομενον
καταπτάντος.

Πάλιν ἐπει τὸ γεννηθὲν διὰ τῆς αὐξήσεως ἐπὶ τὴν
ὀφειλομένην ποσότητα κατανατῆ, εἶδοται καὶ ἡμῖν
τελειότες πνευματικῆς ἰσχύος διὰ τῆς τοῦ μύ-
ρου (72) χρίσεως· ἐν τούτῳ γὰρ δεικνύεται πνευμα-
τικῆ ἰσχύος, ὅταν τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν τολμῶμεν
ἐνώπιον πάντων ὁμολογεῖν· καὶ μὴ διὰ τινα αἰσχί-

CAPUT VI.

De septem sacramentis.

Tradita enim nobis sunt quædam divina sacra-
menta, quibus licet initiatos sanctificari (eos scilicet
qui in ipsum credunt) ac quod est votorum ad-
pisci. Quia enim Christi mors velut universalis
quædam causa est humanæ salutis, ac necesse est
causam universalem singulis quibusque effectibus
aptari, plane necessarium erat ut quædam homi-
nibus remedia darentur, quibus beneficium Christi
morte paratum, illis conjungeretur, ac quibus spi-
ritalis constituitur vita, velut fere humana ipsa vita
constatur. Hæc vero per sensilia fieri traditione
accepimus, quod et homo cum sensilis sit, per
sensilia, ad ea quæ spiritualia sunt, erigatur. Quia
vero in humana vita duplex occurrit ordo, alii
enim sunt qui subministrant, ordinentque corpo-
ralem vitam (nempe parentes), alii vero qui sub-
ministrationem ordinemque suscipiant, qui nimirum
civilitatem legibus instituunt, ac pro magistratus
eam officio regunt. Ad eundem modum spiritualis
vita constituitur.

Quemadmodum igitur unaquæque res per gene-
rationem vitam accepit, sic nos quoque secundum
spiritalem vitam per baptismum regeneramur, quo
non solum a primis parentibus contracta peccati
labes auferitur, sed et quidquid illi delictorum com-
missum sit qui eo initiat, ante baptismum scilicet,
non quæ post ipsum committuntur. Ut enim ait Gre-
gorius Theologus: « Remissionem habet eorum deli-
ctorum quæ commissa sunt, non quæ committuntur. »

Quod igitur in baptismo conspicuum est, aqua
est, sancta trinitas vero spiritualiter assistens (in
quam baptizari præceptum accepimus) hanc rege-
nationem tribuit. Quem baptismum etiam Chris-
tus suscepit; non quasi ipse emundatione indige-
ret, sed ut naturam nostram innovaret ac instaur-
ret, modumque nos perfecti baptismatis doceret.
Quæ enim priora exstiterant, cum figuræ ac præ-
parationis rationem haberent, imperfecta erant,
quando nimirum etiam sanctæ Trinitatis mysterium
declaratum est, Filio, qui baptizabatur, paterna
voce in aere formata, hominumque aures implente,
ejus dilectionis præconium habente; ac Spiritu
sancto in specie corporali columbæ in ipsum de-
scendente.

Rursus vero, quia quod natum est, per augmen-
tum ad debitam devenit quantitatem, nobis quoque
per unguenti unctionem spiritualis roboris perfectio
confertur. In hoc enim elucet spiritale robur ac
perfectio, cum Christi fidem in conspectu hominum
confiteri audeamus, nec ullo pudore aut metu seu

(71) Greg. orat. 40.

(72) Unguentisacramentum nostri vocant Confirmationem.

ignavia ab ea confessione deterremur. Atque etiam id causæ est, cur in fronte accipiamus, ut fidem confiteri minime erubescamus. In manibus item ac pedibus, ut arma virtutis ac justitiæ, hæc Deo exhibeamus. Unde et Christi signo consignamur, ejus scilicet crucis, qua et ipse Christus pugnavit ac vicit, ut ostendamus sub quo imperatore militiam geramus. Porro unctio hæc ex oleo et aromatibus paratur, ut tum bonam famam in mundo conversantes ex operibus habeamus, quæ velut odoris fragrantia late diffundatur, tum vero ut sicut athlete in arenam descensuri ungebantur, sic et nos pro Ecclesiæ decretis cum tempus vocaverit, decertemus.

Rursus quemadmodum corporalis vita naturali indiget cibo ut augeatur et roboretur ac contineatur seu conservetur, sic et in spiritali vita spiritalis cibuz datus est, ut per eum, qui sunt renati, et conserventur et augeantur. Est autem iste cibus perceptio Christi corporis atque sanguinis; panis-que ac vini symbolis traditur, quod his communius homines ad corporalem cibum utantur. Per hoc autem sacramentum Domini passionis memoriam ac presentiam accipimus. Ipse enim « Dominus noster Jesus Christus, » uti ait sacrum Evangelium, « qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens, fregit (in frusta scilicet conscidit divisitque), dixitque discipulis suis: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est sanguis meus, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. » Adjecit-que: « Hoc facite in meam commemorationem ». Itaque per hoc mysterium annuntiamus ejus mortem, et quasi ei per affectuum seu vitiorum mortificationem commorientes, per ipsum vivificamur et in gloria resurgemus. Ait enim Apostolus: « Quotiescunque manducaveritis panem hunc, et calicem ejus hiberitis, mortem Domini annuntiabitis, » ejus-que resurrectionem constebimini, « donec veniat ». »

Quonam igitur modo convertantur panis et vinum in Christi corpus et sanguinem, humanus sermo eloqui non potest; quia tamen creaturæ arbiter hoc modo se rem habere testatus est, quemadmodum credimus ejus verbo mundum ex nihilo conditum esse; ac semel quidem in principio

66 Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 25. 67 I Cor. xi, 26,

(73) Ita ritu Græco: nobis sola in fronte unctio, sed et manuum impositio, qua illi carent.

(74) Το ὑπὲρ ὁμῶν κλώμενον. Lucas didόμεν ὡς ἔχει, quam vocem Paulus sic illa altera reddidit, respiciendo speciem panis, qui sic proprie κλάσθαι dicatur; frustatim dividi; nempe κοπτεσθῆναι et κατατέμεσθαι, ut Calecas exposuit. Nec video ut ad corpus Christi in specie propria, et ut

νην ἢ φόβον δειλιώμεν καὶ ἀποφεύγωμεν. Αὐτὸ καὶ ἐν τῷ μετώπῳ λαμβάνομεν, ἵνα μὴ αἰσχυνώμεθα ταύτην ὁμολογεῖν (73)· καὶ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσίν, ἵνα ὄπλα ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ταῦτα τῷ Θεῷ παραστήσωμεν· ὅθεν καὶ σημειούμεθα τῷ σημείῳ τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῷ τούτου σταυρῷ, δι' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησεν· ἵνα δεικνύωμεν ὑπὸ τίνι στρατηγῷ τατόμεθα. Ἡ δὲ χρίσις αὐτῆ ἐξ ἐλαίου καὶ ἀρωμάτων κατασκευάζεται, ἵνα ὁμοῦ μὲν φήμην ἀγαθὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἔχωμεν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρέφόμενοι, καθάπερ ὄσμην διαδομένην· ὁμοῦ δὲ, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ τῷ ἐλαίῳ ἠλείφοντο ἀγωνιζόμενοι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅπερ τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἀγωνιζώμεθα.

Πάλιν ὡςπερ ἡ σωματικὴ ζωὴ φυσικῆς τροφῆς δεῖται, ἵνα αὔξη καὶ ἐδρασίῃ καὶ συγκρατῆ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ πνευματικὴ ἐδότη τροφῆ, ἵνα διὰ ταύτης οἱ ἀναγεννηθέντες; καὶ τηρῶνται καὶ αὔξωνται. Αὐτῆ δὲ ἐστιν ἡ μετέληψις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἥτις δι' ἄρτου καὶ οἴνου παραδέδοται, ὡς κοινότερον οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν σωματικὴν χρῶνται τροφῇ. Καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μνήμην καὶ παρουσίαν λαμβάνομεν τοῦ δεσποτικοῦ πάθους. Αὐτὸς γὰρ « ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, » καθά φησι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, « ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε (τουτέστιν, ἐκόψε, κατέκοψε), καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, « Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον (74) εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνήσαι, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. » Καὶ προσέθηκα, « Ταῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. » Καταγγέλλομεν οὖν διὰ τούτου τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ οἴονεσιν συναποθνήσκοντες αὐτῷ διὰ τῆς πῶν παθῶν νεκρώσεως, ζωοποιούμεθα δι' αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσομεθα ἐν δόξῃ. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος φησιν, « Ὅσακις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον αὐτοῦ πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, » καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, « ἕως ἂν ἔλθῃ. »

Πῶς οὖν μεταβάλλεται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀνθρώπινο; λόγος εἰπεῖν οὐ δύναται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ δεσπότης τῆς κτίσεως τοῦτο εἶπεν οὕτως ἔχειν, ὥσπερ πιστεύομεν ὅτι τῷ ῥήματι αὐτοῦ ὁ κόσμος ἐκ τοῦ μη ὄντος συνέστη· καὶ ἅπασι μὲν ἐν ἀρχῇ ἐφρηκεν, « Ἐξέγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χέρ-

cruce functus est, possit referri. Vocem ἔκλασε constanter tres evangelistæ, ipseque Paulus, ad panem a Domino acceptum, quem in suum corpus verteret, retulerunt; quod ipsum Paulus sic κλώμενον maluit dicere quam solum didόμενον, ut ejus sic dati ac distributi in modum panis ad esum appositi, mysterium commendaret.

του · καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξίγει τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θεῷ προστάγματι συναλευνομένη καὶ δυναμουμένη· οὕτω καὶ τοῦτο ὑπηρετοῦντος τοῦ ἱερέως πιστεύομεν γίνεσθαι· ὥστε τὸν ἄρτον εἰς σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα αὐτοῦ μεταβάλλεσθαι διὰ τὴν τοῦ εἰπόντος δύναμιν. Καὶ ὡς φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (75), « Σχήμα μόνον πληρῶν (76) ἔστηκεν ὁ ἱερεύς· ἡ δὲ δύναμις πάσα τῶν λόγων ἐστίν. » Αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν, « Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρῶσις. » Καὶ πάλιν, « Ὁ τρώγων με ζήσεται. » Ὅθεν χωρὶς πάσης ἀμφιβολίας μετέχειν αὐτῶν ὀφείλομεν, καθαρὰν καὶ βεβαίαν περὶ αὐτῶν ἔχοντες πίστιν· καὶ, ὡς πάλιν φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (77), οὕτω διατίθεσθαι ἕκαστον τοῖς θεοῖς προσερχόμενον μυστηρίοις, ὥστερ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου πλευρᾶς τούτων μεταλαμβάνοντα. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω περὶ τούτων πιστεύομεν, οὐ μόνον οὐδὲν παρ' αὐτῶν ὠφελοῦμεθα διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡμελῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αἰώνιον κατάκριτον ταῦτα μεταλαμβάνεται. Τὸ δ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει, καὶ εἰ κληθὸς ἀμαρτημάτων ἔχοντες, μὴδὲν προκαθαρθέντες τούτων μεταλαμβάνομεν. Καὶ γὰρ ὅμοιοι δόξομεν τοῖς σπαράκτοις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Διὸ φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « Δοκιμαζέτω ἕκαστος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πίετω. » Καὶ, « Ὁ ἀνάξιος μεταλαμβάνων τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ ἔνοχος ἐστὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. »

Πρὸς τοὺς τοίνυν διαποροῦντας περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβολῆς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ προβαλλόμεθα. Εἰ γὰρ ὁμολογοῦσι τὸν Θεὸν παντοδύναμον εἶναι, οὐδὲν τοῦτο διαποροῦσιν. Εἰ γὰρ κατὰ δύναμιν φυσικὴν ἢ ὑποκειμένην τοῦ ἀέρος ὅλη δύναται κατὰ τὸ εἶδος μεταβάλλειν εἰς πῦρ, πολλῶν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ δύναμις, ὡς ὅλην τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων παρήγαγεν, οὐ κατ' εἶδος μόνον μεταβαλεῖ· ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον ὄλον τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς ὑποκείμενον σάρκα καὶ αἷμα μεταποιήσῃ. Εἰ δέ τις πάλιν διὰ τὰ τῆ αἰσθησι φαινόμενα τῆ μεταβολῆ ταύτῃ διαπιστεῖ, κατανοεῖτω ὅτι τὰ θεῖα ἡμῖν οὕτω προβάλλονται ὡς ὑπὸ παραπέταται τοῖς αἰσθητοῖς.

A dixisse : « Educat terra herbam fœni⁶⁵ ; » hactenusque divino impellente, ac vin præbente præcepto, germia sua educere ; sic quoque istud sacerdotis ministerio contingere credimus, ut et panis in corpus ejus, et vinum in sanguinem convertantur, ob ejus qui dixit potentiam. Et ut ait divus Chrysostomus : « Stat sacerdos solum formam implens : at vis omnis verborum est. » Ipse enim dixit : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et Liberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Caro enim mea verus est cibus. » Et rursus, « Qui manducat me, vivet⁶⁶. » Itaque citra omnem dubitationem illa debemus percipere, mundam firmamque de illis habentes fidem. Et ut quodam loco ait divinus Chrysostomus, sic quisque animo affectus ad divina accedat mysteria operæ pretium est : « Ac si ex ipso Domini latere haustus sit. » Nisi enim eam de illis fidem habuerimus, nedum nihil ex eis fructus consequemur ob nostram incredulitatem, verum etiam ad æternam hæc condemnationem succemus. Idemque contingit, si prægravante peccatorum sarcina, hisque multis obruti, nulla prævia emundatione, ea percipiamus. Etenim iis similes videbimur, qui Domini corpus dilacerant. Idcirco ait Apostolus : « Probet autem seipsum homo, et sic diel pane illo edat et de calice bibat⁶⁷. » Et : « Qui indigne præsumit corpus et sanguinem Christi, judicium sibi manducat et bibit, eritque reus corporis et sanguinis Christi⁶⁸. »

C Ad eos ergo qui dubitant de conversione panis et vini in Christi corpus et sanguinem, Dei potentiam opponimus. Nam si Deum omnipotentem agnoscunt, nulla rei hujus hærebit dubitatio. Si enim naturali vi subjecta aeris materia in ignem mutari potest; potiori longe ratione Dei virtus, qui omnem rerum substantiam produxit, eodem secundum speciem, verum etiam totam panis et vini substantiam, in carnis ac sanguinis substantiam mutabit. Sin autem rursus aliquis, ob ea quæ sensui apparent, huic transmutationi abrogat fidem, cogitet divina! nobis ita proponi, ut sensilium rerum involucro oblecta sint. Idque adeo in causa est, cur sub panis viniq; symbolis (quæ nobis esca

⁶⁵ Gen. i, 11. ⁶⁶ Joan. vi, 54, 55, 58. ⁶⁷ I Cor. xi, 28. ⁶⁸ ibid. 29.

(75) Falem pene hom. 83 in Matth. et in I ad Cor.
(76) Σχήμα μόνον πληρῶν. Solum personam implens; nempe Christum representans ejusque personam velut induens, nec quasi a se, sed ut dicta ab illo verba proferens, quibus ubique Chrysostomus vim illam transmutandi sacra pignora in Christi corpus et sanguinem tribuit. Græci alii fere a Damasceno et vii synodo, ἐπιφοίτησιν (adventum Spiritus sancti) ita urgent, ut nisi ejus invocatione, quam eorum liturgiæ habent post verba Dominica diu ante prolata, non omnino Dominicum corpus ac sanguinem, inque ea symbolorum transmutationem (quam et illa fieri exposcunt) videantur agnoscere. Quam quæstionem tractavit P. Jac. Goar. sodalis meus ὁ μακαρῆτης, in Euchol. aliiq; disputantia cum ævi sequioris Græcis. Illustrissimus ac

reverendissimus Parisiensis archiep. Petrus de Marca ὁ μακαρῆτης sic interpretabatur, cum quæstionis nodum solvere conaretur, ut diceret, Patres quasi unum quid accepisse quidquid ritus est liturgici, et (ut nos vocamus) canonis, nec satis distinxisse quid quæque pars efficiat; in quo paulo subtilius laboravit sequens Scholasticorum sedulitas: quam ipsam intra suos terminos coercere conveniat, quibus et prævit magnus Chrysostomus, vir certe mihi σχολαστικώτατος, cujus et scholasticæ, methodumque disserendi ac distinguendi, solerterque enodandi quæ perplexa videantur, in aliis Patrum, magno præsertim Augustino, desiderem.

(77) Rom. 84. in Joan.

sæculi variis curis distrahitur, quas dicebam, ægritudines, in seipso perfecte non sanat, Sacramentum hoc ad salutem homini datum est; quo nimirum ejus susceptione id impleat, quod ad illius curationis, quam præstat poenitentia, perfectionem desiderabatur, ejusque damnationis reatu liberetur, cui idcirco obnoxius est, quia poenitentia canonem non peregit; ut scilicet nihil in eo residuum sit, quo animus excedens futuram gloriam consequi impediatur.

Præterea contingit nec meminisse, nec vero nosse quæ quis commisit omnia peccata, ut per poenitentiam illa delere possit. Quin et quotidiana peccata sunt, sine quibus fieri non potest ut vita hæc transigatur: quibus omnibus necessario per hoc sacramentum emundatur. Unde et addit: « Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei. » Unde liquet sacramentum hoc extremum esse, velut scilicet spiritualis omnis sanationis signaculum; esseque his qui morbo laborant adhibendum; ac præcipue illis, qui eum, cujus rei erant, canonem non expleverunt. Esseque adeo iterum illis adhibendum, si in eadem necessitatem devenierint. Nihil enim vetat, ob naturæ infirmitatem, quin homo in eadem delicta relabatur; ut et sæpius eodem curationis genere indigeat: uti etiam contingit in vita corporali, in qua eadem accidunt ægritudines, eademque rursus illis curandis adhibenda remedia sunt.

Rursus, quia corporalis vitæ auctores, ejusque ordinatores seu rectores, duobus modis considerantur; vel scilicet secundum naturæ sæcunditatem, quod spectat ad parentes; aut secundum politicum regimen ac principatum, ad vitæ tranquillitatem pacemque conservandam, quod regum muneris est ac magistratum: sic quoque in spiritali vita, sunt qui subministrent hæc custodiant spiritali vitam; idque illi spiritali duntaxat ministerio præstant, quod spectat ad ordinis sacramentum; suntque adeo qui et spiritali simul et corporalem vitam conferant, quod illo sacramento præstatur, quo vir uxorque conveniunt ut prolem gignant, religiosaque pietate ac Dei cultu enutrient. Alioqui enim nequit fieri ut humanum genus, dum rerum hæc universitas ad extremum immutetur, permaneat. Quod item nuptiæ nihil turpitudinis habeant; quanquam enim virginitas nobilior est, haud proinde execrabilis nuptiæ nihilque honorabiles⁶⁹. Unde et Christus sua eas præsentia honoravit in Cana⁷⁰. Ex ratione tamen cum aliis utendum sacramentum, tum isto. Si enim vel in hoc vel in reliquis, quod sit ex ratione deficiat, nedum nullam afferunt utilitatem, verum etiam alieno a ratione usu plurimum nobis damnum creant.

De illis itaque sacramentis, quæ nobis data sunt

⁶⁹ Hebr. xiii, 4. ⁷⁰ Joan. ii, 1.

Α μετανοίας, ὡς εἰπομεν, δεῖ θεραπεύειν· ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἢ διὰ βραχυμίαν ἢ διὰ τοὺς ποικίλους τοῦ βίου περισπασμούς οὐ τελείως θεραπεύει τὰς προειρημένας ἐν αὐτῷ ἀβρωτίδας, ἐπὶ σωτηρίᾳ τὸ μυστήριον τοῦτο τῷ ἀνθρώπῳ δίδεται, ὥστε ἀνακληροῦσθαι διὰ τοῦτου τὸ ἀτελὲς τῆς θεραπείας ἐκείνης, ἢ διὰ μετανοίας ἐγίγνετο, καὶ ἐλευθεροῦσθαι τῆς καταδίκης τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐτελείωσε τὸν τῆς μετανοίας κανόνα· ἵνα μὴδὲν ἐν αὐτῷ ἀπολειφθῆ δύναμιον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ἐμποδοῦν αὐτὴν τοῦ τυχεῖν τῆς μελλούσης δόξης.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συμβαίνει μῆτε μνημονεύειν μῆτε γινώσκειν πάντα ὅσα ἐπραξέ τις ἀμαρτήματα, ὥστε δύνασθαι διὰ μετανοίας ταῦτα ἐξαλείφεσθαι. Εἰσι δὲ καὶ τινὰ καθημερινὰ ἀμαρτήματα, ὧν χωρὶς οὐκ ἔστι τὸν βίον τοῦτον διαλθεῖν· ὧν πάντων ὁ ἄνθρωπος ἀναγκαιῶς καθαιρέται διὰ τοῦτου τοῦ μυστηρίου. Διὸ καὶ προστίθεται, « Ἐὰν ἀμαρτίας ἢ πεποιηκῶς, ἀπεθῆσεται αὐτῷ. » Ὅθεν δῆλον ὅτι τελευταῖόν ἐστι τὸ μυστήριον τοῦτο, ὡσπερ ἐπισφραγισμα πάσης τῆς πνευματικῆς λατρείας· καὶ ὅτι τοὺς ἀσθενεῖαι προσάγειν δεῖ· καὶ μᾶλλον ἐκείνους, οἳ δὲ ἀσθενεῖαι οὐκ ἐξαιπλήρωσαν τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς κανόνα· καὶ ὅτι τοὺς αὐτοῖς πάλιν δεῖ προσάγειν, εἰ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἔλθοιεν ἀνάγκην. Δύναται γὰρ ὁ ἄνθρωπος τοὺς αὐτοῖς πάλιν ἀποτήμασι περιπίπτειν διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθενεῖαν· ὥστε καὶ πολλάκις τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς θεραπείας χρῆσθαι· καθάπερ καὶ ἐν τῇ σωματικῇ ζωῇ τὰ αὐτὰ ἀβρωτήματα συμβαίνει, καὶ πάλιν τοὺς ὁμοίους θεραπεύονται φαρμάκοις.

Πάλιν ἐπεὶ οἱ χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς διχῶς θεωροῦνται· τοῖς τῆς φύσεως γονιμότητα, ὅπερ ἐστὶ τῶν γονέων, ἢ κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, δι' ἧς τὸ εἰρηναῖον τῆς ζωῆς συντηρεῖται, ὅπερ τοὺς βασιλεῦσι καὶ ἀρχουαῖν ἀνήκει· οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ, εἰσι μὲν χορηγοὶ καὶ φυλακτικοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν πνευματικὴν διακονίαν μόνον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ μυστηρίου τῶν τάξεων· καὶ θεωρεῖται τοῦτο ἐν τοὺς ἀρχιερεῦσι καὶ τοὺς ἄλλοις οἰκονόμοις τῆς πνευματικῆς πολιτείας· εἰσι δὲ καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ὁμοῦ καὶ σωματικὴν· ὃ γίνεται διὰ τοῦ μυστηρίου, καθ' ὃ συνέρχονται ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ὥστε γενῆσαι τέκνον καὶ ἀναθρέψαι εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι διαμείνειν τὸ ἀνθρώπινον γένος μέχρι τῆς τοῦ παντός ἐπὶ τὸ ἔσχατον ἀλλοιώσεως· καὶ ὅτι γάμος· οὐκ ἔστιν αἰσχρὸν οὐ γὰρ εἰ ἡ παρθενία τιμωτέρον, βδελυκτὸν καὶ ἀτιμον τὸ τοῦ γάμου. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐτίμησεν ἐν Κανᾷ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Πλὴν κατὰ λόγον δεῖ καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τοῦτω χρῆσθαι. Εἰ γὰρ τὸ κατὰ λόγον ἔπεισι καὶ ἐπὶ τοῦτου καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελοῦμεθα, ἀλλὰ καὶ βλαπτόμεθα παρ' αὐτῶν διὰ τὴν ἀλογον χρῆσιν ἡμῶν.

Ἐπεὶ μὲν οὖν τῶν παραδεδομένων ἡμῖν μυστηρίων

εις αναγέννησιν και θεραπείαν τῆς ἡμετέρας φύσεως κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ταυτ' ἐν ἐπιτομῇ διήλομεν· τὰ δὲ βαθύτερα και λεπτότερα ἐν αὐτοῖς τοῖς τὴν θέλαν μετιοῦσι Γραφήν, και τοῖς διδασκάλους τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τρανότερον ἀνακαλυφθήσεται.

Παρίδοντο δὲ και ὑπὸ τοῦ διαβόλου μυστήρια τινα ἐναγῆ κατ' αὐτὸν τοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀρνούμενοις και τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, και ὑποταττομένοις αὐτῷ τῷ διαβόλῳ, ἣ και ὑπὸ τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι ὑπ' ἐκείνου ἐν εὐσεβείας προσήματι ἀπαυράνοις. Καὶ γὰρ και παρὰ τούτοις εἰσι και νηστεία και τελεταί και ἑορταί και ἀπολούσεις και ρῶτα, εἰς ἀγγελον φωτὸς τοῦ πονηροῦ ἐαυτὸν μετασηματίζοντος· καίτοι και ἡμῖν εἰσι φῶτα και ἀλλάμψεις· ἀλλ' οὐ τοιαῦτα, ὅποια οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐύρων, ἔπερ ἔσθ' ὅτε και ὑπὸ τῶν ἀπίστων βδέλοποντο, εἰς ἐλεγχον μὲν αὐτῶν και κατὰκρισιν, εἰς ὑάσος δὲ τῆς ἐκείνων ψυχῆς, και ἀρραβῶνα και ἐπίδα και πληροφορίαν τῆς μιλούσης αὐτοῦς ἐκδέξεσθαι μακαριότητος, και εἰς ἐνδειξιν τοῦ ὅτι τὰ παρὰ τῶν μαρτύρων ἔργα ἀποδοχῆς ἔτυχον παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐκεῖνα δὲ ὄρυθοι και ταραχὴν και τρέμον ἐμποιοῦσι τῇ ψυχῇ. Ὅθεν τοσοῦτον διαφέρουσιν ἀλλήλων, ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα μυστήρια ἀληθινὰ εἰσι καθάρσεις, ἀναβιδόουσαι ἡμᾶς πρὸς οὐρανὸν, και προξενούσαι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, και ἐνοῦσαι αὐτῷ τῷ Θεῷ, ἀν μόνον τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν και πίστιν ἔχωμεν πρὸς τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ πίστιν, και φυλάττωμεν αὐτὴν ὑγιῶς και λόγους και ἔργους· αἱ δὲ τῶν ἔξω καθάρσεις, οἷαι εἰσι τῶν ἀρνούμενων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ και τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ, πρὸς τὸ σκοπὸς τῆ ἐξώτερον ἄγουσι, και τοῦ διαβόλου κληρονήμους ἐργάζονται· ἐκείνους δηλονότι, οἵτινες ἀπίτῶμενοι και πλανώμενοι παρ' αὐτοῦ δι εἰδωλολατρείας και ἄλλων τινῶν πεπλανημένων δογμάτων, και διὰ τῶν μυστηρίων αὐτοῦ καθάρσεων προσέχουσιν αὐτῷ· ἣ και, ὡς νομίζουσι, τὸν Θεὸν ἐπισφαλῶς, και οὐχ ὡς δεῖ, προσκυνοῦσιν. Ὅσα μὲν οὖν ἀπὸ πίστεως ἀναμφιβόλως ὁμολογοῦμεν περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ταυτ' ἐστὶ τὰ κεφαλαιώδεστερα.

ΚΕΦΑΛΑ. Ζ'.

Ἐπι περὶ τῆς σαρκώσεως ἐκ λόγων, ὡς ἐνδείχεται.

Ἴνα δὲ και λόγον ἔχωμεν συμφωνοῦντα ἡμῖν εἰς τὴ ἀπὸ τῆς πίστεως, και ἵνα ὅταν τις τῶν ἀπίστων ἐπειδὴ ἡμῖν Πῶς λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθη και ἀπέθανε, λέγειν ἔχωμεν, Ὅτι οὐδὲν ἄτοπον ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ και δικαιοτάτον και πρεπωδέστατον, και οὐκ ἄλλως εἶδε γενέσθαι, λέγομεν ἦδη.

Φανερόν τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι τὰ λογικά πάντα, ἀγγελοι και ἄνθρωποι, διὰ λόγου ἐνεργοῦσι· και μάλιστα φανερόν ἐπὶ τῶν οἰκοδόμων και τῶν ἄλλων τεχνιτῶν πάντων. Ὅ γὰρ οἰκοδόμοι, σὺλαμδὰ-

A ad naturæ nostræ spiritali vita regenerationem ac curationem, hæc sub compendio percurramus : quæ vero in eis altiora sunt et subtiliora, his qui divinas Scripturas legent, et ab Ecclesiæ Dei doctoribus clarius manifesta sient.

Quin etiam a diabolo scelestas quædam, pro ejus ratione, tradita sacramenta sunt ac mysteria, iis qui Filii Dei nomen abnegant ac quod ille homo factus est, ipsique diabolo sese mancipant, aut qui etiam sub Dei nomine pietatis larvâ ab eo seducuntur. Nam apud hos quoque jejunia sunt et exæromoniæ festorumque solemnias, et lustrales expiationes et lumina; dum nimirum, se nequissimus in angelum lucis transfiguratur¹, quanquam se nobis quidem desunt lumina et illustrationes; haud tamen qualia veritatis testes (sancti nimirum martyres) in ergastulis constituti viderunt; quæ et ipsis quandoque infidelibus conspecta sunt, ad eorum revincendam perveraciam ac condemnationem; sanctorumque fiducia augendos animos, arrhabonemque ac spem certamque expectationem præstandam, excepturæ illos beatitudinis; ac denuum ut inde claresceret, martyrum opera ac passiones Deo accepta esse. Illa vero ac diabolica animum turbant, terroremque ac horrorem ingerunt. Tantoque hæc a se invicem distant discrimine, ut nostra mysteria ac sacramenta veræ sint lustrationes quæ in cælum provehant, Deique regnum concilient, ac ipsi Deo coniant, si modo solum convenientem pietatem fidemque erga traditam nobis ab ipso fidem habeamus, signamque eam verbis pariter et operibus custodiamus. Profanæ vero expiationes, quales sunt eorum qui Dei Filium ejusque incarnationem negant, ad tenebras exteriores ducunt, ac diaboli hæredes efficiunt; illos scilicet qui ab eo seducti erroreque abacti per idololatriam et alias quasdam falsas doctrinas, ejusque execrandas lustrationes, animum ei attendunt; vel etiam, ut opinantur, superstitione falsoque, nec ut decet, Deum adorant. Quæ porro ex fide citra ullam dubitationem de Filii Dei incarnatione credimus, ista compendiosius tradita sunt.

CAPUT VII.

D *Adhuc de incarnatione, ex rationum momentis quantum res patitur.*

Ut vero etiam rationem in illis quæ sunt de fide nobis consentientem habeamus, et ut cum infidelium aliquis exprobraverit, Quomodo Dei Filium incarnatum atque mortuum esse dicamus; respondere possimus: nullum inde absurdum sequi; quin istud tum justissimum esse tum decentissimum, nec rem aliter geri debuisset, etiam dicimus.

Cunctis manifestum mortalibus est, omnia ratione præclita (angeles scilicet atque homines) per rationem operari; ac cumprimis res in illis manifestata est, qui ædes ædificant, ac reliquis omnibus

¹ II Cor. xi, 14.

nevo quodam vimque omnem mentis superante A modo, Salvator noster, corpus suum post resurrectionem et incorruptibile exhibuit et palpabile, ut nempe exhibendo incorruptibile, ad spiritalia certamina atque præmia fideles provocaret, quod vero præbebat palpabile, ad fidem confirmaret. Ut itaque ejusdem nobiscum naturæ, diversæ tamen claritatis, corpus suum ostenderet, seipsum et palpabilem exhibuit et incorruptibilem. Quandiu igitur, ut supra dicebamus, in mundo versabatur, morti pariter, hisque omnibus, quas diximus, naturalibus ac innoxiiis passionibus obnoxius fuit (idcirco uimirum, quod assumpserat perfectum hominem) in quibus ut homo certavit, modumque quo hæc in nobis moderanda sint, ostendit: nec committendum ut bruto quodam impetu extraque rationem, naturæ nostræ dominentur.

Etenim ut homo, humanam voluntatem habuit: verum illa subjecta erat divinitatis ipsius voluntati, nec contrarie movebatur; sed hæc quoque ut homo volebat ac faciebat; quæcumque nimirum divina ejus voluntas suadebat. Concedente enim divina natura, propriis humanæ naturæ innoxiiis passionibus pro tempore afflictebatur, ut et spontaneam mortem eligeret; ac rursus eadem concedente ipsam recusaret. Ait enim ipse: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam ²⁵. » Et: « Nondum venit hora mea ²⁶. » In nobis autem non ita accidit; quin potius liberi arbitrii nutu, haud raro prava voluptate seducti, carnis voluntatem præferimus, quæ Dei voluntati adversatur animique perfectioni. De hac enim dictum est: « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem ²⁷. »

Ex his porro solvitur etiam illa quæstio, Quid causæ sit, cur ante annum tricesimum signa edere non cœperit. Cum enim omnium consensu exploratum sit, Deus cum esset, factum esse perfectum hominem, uno dempto peccato; liquet, in quantum Deus erat, etiam cum pueriles ac infantie annos ageret, potuisse signa hæc humanitus edere. Tametsi enim ait Evangelista: « Jesus autem proficiebat sapientia et ætate et gratia ²⁸, » non ita intelligendum, quasi paulatim cresceret, atque ab eo quod est potentia, ad actum perfectiorem (uti se res in hominibus habet) procederet: « Quid enim eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit? » sed quia in ejus vultu gestuque, ut homo erat, venustas atque gratia elucebat, quodque paulatim per operationes, pro cuiusque ætatis gradu congruentes, ipsius detegebatur divinitas; ut auctor est Gregorius Theologus. Quia enim ætatis humanæ ac scientiæ perfectio illo maxime consummatur tempore, idcirco etiam ipse cum esset factus homo, sicut reliqua omnia suscepserat (nam etiam circumcisus est et in templo

τρόπον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἀφθαρτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ψηλαφητὸν ἐπὶ αὐτοῦ ἔδειξε σῶμα· ἔτι δὲ διὰ τὸν ἀφθαρτον δείξει ἐπὶ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἄλλα τοὺς πιστοὺς προσκαλέσθαι· διὰ δὲ τοῦ ψηλαφητὸν αὐτὸ παρασχεῖν πρὸς τὴν πίστιν ἡμῶν βεβαιώσῃ. ἵνα τοίνυν τῆς αὐτῆς ἐν ἡμῖν φύσεως καὶ δόξης ἐτέρας τὸ αὐτοῦ σῶμα δείξῃ, καὶ ψηλαφητὸν καὶ ἀφθαρτον ἔδειξεν αὐτόν. Ἔως μὲν οὖν, καθάπερ εἶπομεν, ἐν τῷ κόσμῳ ἡ-τριβε, καὶ θανάτῳ καὶ τοῖς εἰρημένοις ἄλλοις ἄπαι τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιὰδλῆτοις ὑπέκειτο πάθεισιν (ἐπὶ τέλειον ἀνεῖληφεν ἀνθρώπων), ἐν οἷς καὶ ὡς ἀνθρώπος ἡγωνίσαστο, καὶ ἔδειξε πῶς ταῦτα καὶ ἐν ἡμῖν οικονομῆσθαι δεῖ, καὶ μὴ ἀλόγως ὑπὸ τούτων τὴν ἡμέτεραν κατεξουσιάζεσθαι φύσιν.

Καὶ γὰρ, ὡς μὲν ἀνθρώπος, εἶχε τὸ ἀνθρώπινον θέλημα· ὑπετάσστο δὲ τῷ θελήματι τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ οὐκ ἐκινεῖτο ὑπεναντίως· ἀλλὰ ταῦτα καὶ ὡς ἀνθρώπος ἠθέλε καὶ ἐποίησε, ὅσα δηλονότι καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα. Συγχωρούσης μὲν γὰρ τῆς θείας φύσεως, κατὰ καιρὸν ἐπάσχε τὰ ἴδια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀδιὰδλῆτα πάθη, ὡς καὶ τὸν ἑκούσιον προελέσθαι θάνατον· συγχωρούσης δὲ πάλιν, τὸν αὐτὸν παρητήσαστο. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Καὶ, « Οὐδὲν ἐληλύθει ἡ ὥρα μου. » Ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐχ οὕτω συμβαίνει· ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ αὐτεξουσιοῦ βροτήν, πολλὰς καὶ φάουλῃς ἕνεκα ἀπατώμενοι, τὸ τῆς σαρκὸς προαιρούμεθα θέλημα, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς τελειότητι. Περὶ τούτου γὰρ εἰρηται, « Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. »

Ἐκ τούτων δὲ λύεται, καὶ τίνες ἕνεκα μὴ πρότερον τῶν τριάκοντα χρόνων ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ διὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι Θεὸς ὢν, τέλειος ἐγένετο ἀνθρώπος χωρὶς ἁμαρτίας, φανερὸν δὲ ὡς μὲν Θεὸς ἐδύνατο καὶ παιδικὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔχων, ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν. Εἰ γὰρ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστῆς, « Ἰησοῦς δὲ προέκοιτι σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, » οὐ νοητέον ὅτι κατ' ἄλλῳν ἠδύνατο, καὶ ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς ἐνέργειαν ἐντελεστέραν ὡς οἱ ἄνθρωποι προήει· « Τί γὰρ τοῦ ἀπαρχῆς τελείου γένοιτο? ἂν τελειότερον; » ἀλλ' ὅτι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὥρα καὶ χάρις ἐπέλαμπε τῷ τούτου προσώπῳ· καὶ ὅτι καταμικρὸν διὰ τῶν ταῖς ἡλικίαις ἀναλογουσῶν ἐνεργειῶν ἡ τούτου παρεγυμνοῦτο θεότης, ὡς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φησὶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελειότης τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας καὶ γνώσεως ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μάλιστα τελειοῦται, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀνθρώπος γεγονώς, ὡς περ τὰλλα ἀνεδέξατο πάντα (καὶ γὰρ καὶ περιετμήθη, καὶ τῷ ναῷ προσηνήθη κατὰ τὸν νόμον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι, » ἵνα μὴ ἀντίθεος δόξῃ)· εὐθὺς ὅτι

²⁵ Joan. x, 18. ²⁶ Joan. ii, 4. ²⁷ Galat. v, 17.

²⁸ Luc. ii, 52.

κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ σημεῖα προσέλατο. Ἀπράττειν, οὐκ αἰώς καὶ προσηκόντως τῇ ἔξει τῆς ἡλικίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τελειούται. Ἰνα καὶ ἡμᾶς διδάξῃ μὴ ἐπιδεικτικὸς εἶναι, τῆνικαῦτα τῶν παθῶν ἀκμαζόντων, πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἀποδύεσθαι. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τότε κατὰ τῶν παθῶν ἠγωνίσαστο. « Ἦλθη γάρ, » φησὶν, « ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἵνα πειρασθῇ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ κατὰ φαντασίαν ἀνειληφέναι τὸν ἀνθρώπον (68). Εἰ γὰρ καὶ τούτου γενομένου πάλιν τινὲς ἐτόλμησαν τοῦτο εἰπεῖν, εἰ μὴδὲ ταῦθ' οὕτως ψυχονομίαν, τί οὐκ ἂν εἶπον; Καίτοι καὶ πρὸ τούτου διὰ τινων ἀμοδρῶς ἐκινετὸν ὑπέφαινον. Ὁ γὰρ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀστὴρ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ Μάγοι, καὶ τὸ τοῦ Ἰησοῦ μέσον ἀναγινώσκειν, καὶ τινὲς τῶν γραμματέων ἐπιστομίσαι, γράμματα μὴ μεμαθηκίτα, εἰ καὶ οἱ παρόντες οὐ συνίσταν, ἀλλὰ ταῦτα θεῶν αὐτὸν ὑπέδεικνυν. Ὅμως τὸ συνεχῶς περὶ πολλῶν ἐμπροσθεν δημηγορεῖν καὶ διδάσκειν, μαθητὰς ἐπαγόμενον καὶ περικλὰ θαύματα ἐνεργούντα διδασκαλίᾳ ἀξίωμα προβαλλόμενον, τοῦτο ὡς οὐ προσήκον τῇ τῶν ἀνθρώπων παιδικῇ ἡλικίᾳ πρότερον παρηγεῖτο, ἵνα μὴ δόξῃ κατὰ φαντασίαν ἅπαντα πράττειν, καθάπερ εἶπομεν.

quædam manere, id vero ut non satis puerilem hominum ætatem addecens, prius repudiavit; ne, quædammodum dicebamus, quasi spectro sensusque spectatorum ludificando, omnia gerere videretur.

Ἄλλως τε, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ θεῖα λόγῳ (69), « Ἐπεὶ ἀπέκειτο τὸν σωτήριον θάνατον ὑπομένειναι, πάντα συνδραμεῖν ἰδοὺ πρὸς τὸ πάθος, ὅσα τοῦ πάθους· τὴν ἀνάδειξιν, τὸ βάπτισμα, τὴν ἐκθεῖν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν συνδρομὴν τοῦ πάθους, τὰ θαύματα· καὶ ὥσπερ ἐν σῶμα γενέσθαι μὴ διεσπασμένον μὴδὲ ἀπέρρηγμένον τοῖς διαστήμασιν. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ κηρύγματος ὁ τῶν συντρέχόντων σεισμὸς (70) (οὕτω γὰρ ἡ Γραφὴ καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκείνον)· ἐκ δὲ τοῦ πάθους ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις καὶ τὰ θαύματα τῷ Εὐαγγελίῳ προσέγοντα. Ἐκ δὲ τούτων ὁ φόβος· ἐκ δὲ τούτου τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ μῖσου; τὸ τῆς ἐπιθυλῆς καὶ τῆς προδοσίας· ἐκ δὲ τούτου ὁ σταυρὸς, καὶ ὅσις σεψώμεθα. » Ἀναλαβὸν τοῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ὡς ἄνθρωπος διὰ πάντων ἀγωνισάμενος, καὶ νικῆσας μὲν τὸν ἀντίπα-

oblatus, pro eo ac lex jubebat²¹; ait enim ipse: « Non veni solvere legem, sed adimplere²², » (re Dei adversarius videretur); manifestum est secundum eundem modum etiam animo destinasse ut signa operaretur, pro eo scilicet ac humanæ naturæ habitui ac perfectioni conveniens aptumque erat, ut nos jactantia non studere doceret, statimque cum effectus vigeant, ad certamina ac tentationes procurrere. Nam et ipse adversus affectus secundum id tempus decertavit: « Ductus est enim, inquit, Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo²³. » Ne item specie tenuis et quasi spectro hominum assumptissæ videretur. Nam si etiam cum se ita res habuerit, non deserunt rursus, qui sic contigisse dicere ausi sint; nisi ea consilii ratione res administraretur, quidnam dicturi essent? Quanquam etiam prius quibusdam exhibitis vel obscure sese demonstrabat. Stella enim in antro et angeli ac Magi²⁴; itemque in templi medio legent, ac nonnullis scribarum, cum litteras non didicisset, os occludere²⁵, etsi non intellexerunt, qui aderant, hæc tamen eum Deum esse indicabant. Assidue tamen de multis coram concionari atque docere, discipulorum turba comite, variisque patrando miracula, magistri etiam dignitate assumpta

Alioqui vero, ut ait Gregorius Theologus orat. in Lumina: « Quoniam repositum illi erat ut salutis hominum causa mortem subiret, omnia atque, quæ ad passionem spectabant, ad passionem concurrere oportebat; nimiram, ostensionem, baptismum, testimonium de caelo, prædicationem, multitudinis concursum, miracula, et velut unum corpus fieri, non divulgum, nec temporum intervallis disjunctum et interruptum. Etenim ex baptismo et prædicatione turbæ confluentis commotio (sic enim Scriptura tempus illud vocat). Rursus ex populi multitudine et frequentia signorum editio et miracula, quæ Evangelio admoverent. Ex his nata invidia, ex invidia odium: ex odio, insidia: et proditio. Hinc postremo crux, et quibus omnibus salutem consecuti sumus. » Assumens ergo humanam naturam, et ut homo certamen omne

Alioqui vero, ut ait Gregorius Theologus orat. in Lumina: « Quoniam repositum illi erat ut salutis hominum causa mortem subiret, omnia atque, quæ ad passionem spectabant, ad passionem concurrere oportebat; nimiram, ostensionem, baptismum, testimonium de caelo, prædicationem, multitudinis concursum, miracula, et velut unum corpus fieri, non divulgum, nec temporum intervallis disjunctum et interruptum. Etenim ex baptismo et prædicatione turbæ confluentis commotio (sic enim Scriptura tempus illud vocat). Rursus ex populi multitudine et frequentia signorum editio et miracula, quæ Evangelio admoverent. Ex his nata invidia, ex invidia odium: ex odio, insidia: et proditio. Hinc postremo crux, et quibus omnibus salutem consecuti sumus. » Assumens ergo humanam naturam, et ut homo certamen omne

²¹ Luc. II, 21, 22. ²² Matth. V, 19. ²³ Matth. IV, 1. ²⁴ Matth. II, 2. ²⁵ Luc. II, 9, 16.

(68) Sic passim Chrysostomus. (69) Orat. 40. (70) Ὁ τῶν συντρέχόντων σεισμὸς. Respicit illud Matth. XXI, 44: Εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα, ἐπεσθῆ πᾶσα ἡ πόλις· Cum intrante eo Hierosolyman, commota est universa civitas. Quasi æstu quodam agitata, pro certantium partium studiis, aliis propensa voluntate Christum suscipientibus, sibi que regem adhibentibus, aliis tanta ejus claritate infrendentibus, accensaque odii flamma, in ejus necem anhelantibus. Sic dictum Gregorio et Scripturæ civitatis σεισμὸν, qui reidat Bill.: Confluentis multitudinis terræmotus; non placet, periudeque reddiderit alius, aquæmotus; cum idem Mathæus eam vocem utriusque

D elemento nihil violente tribuat (VIII, 24, et XVIII, 2) duramque nimis sit, cum metaphoricæ ad homines transfertur, vel terræ meminisse, vel aquæ; et non magis animorum motum, commotionem, æstum seu fluctuationem ac tumultum reddere. Hesych.: σεισμὸς, τρόμος· ut licet κατ' ἐξοχὴν de terra communius dici videatur, siquæ Latini eam vocem terræmotus accommodaverint; aliis omnibus, quæ ullo modo concuti possunt, ac commoveri impressione aliqua aut passione, communis est. Solum indicavit Theologus, illa voce ingentem animorum commotionem Hierosolyms significari, quæ velut mare æstuans aut terra tremens civitas tota videretur, hoc exordio crucem Salvatori parans.

decertans, victoque adversario, ipse semper victus perseverans, multaque passus, quorum nos eramus rei, ut qui propria voluntate ac consilio peccantes, alieni a Deo facti eramus, postremo mortuus atque sepultus, illius politus est, qui ob peccatam, humanum genus imperio manciperat, eoque condemnato, ab illius nos exemit servitute, qua cruce functus est ac morte. Si enim ob primi Adæ culpam, velut labem quamdam ad nos usque diffusam, divina sententia in nos latam mortis poenam incurrimus²⁴; quomodo non potius, Filii Dei morte justificabimur, ejus scilicet, qui veterem Adam sine peccato assumpsit, ac novus ipse Adam existit²⁵. Siquidem, ut ait Apostolus: « Damnationem peccati solvit in carne sua²⁶, » interempto peccato. Ac si propter veterem illum inimici et a Deo desertores facti sumus, quomodo non per ipsum etiam admovebimur, interque Dei necessarios ac amicos cooptabimur?

Diabolus namque a Dei gloria prolapsus, qua superbia in eum elatus est, animi mortem incurrit: siquidem a Deo recedere, hoc animi mortem definiunt. Corporis vero mortem, in eo positam quod animus a corpore separetur, non subit, eo quod expers corporis erat. Non ferens autem priore se honore excidisse, hominemque Dei gloriam consecutum esse, invidit nobis quod Deo propinqui facti eramus, velutque objecta esca capiens, a Dei mandatis abstraxit, atque peccati noxam invexit. Sic itaque duplicem nobis mortem conscivit; primam quidem, animi, tumque etiam corporis, cuius ex peccatis indicta nobis necessitas fuit: « Mortem enim, inquit, Deus non fecit, nec delectatur in perditione hominum²⁷. » Etenim mors peccati damnatio est²⁸. Idcirco etiam nobis, qui mortale corpus induti sumus, inducta est. Medii enim mortalis sortis ac immortalis a Deo formati fueramus, ut siquidem in bono ac honesto perseveraremus, immortalitatem consequeremur; sin autem malum diligeremus, mortem sustineremus. Qui enim liberi arbitrii conditi simus, nullam exterius ut vel virtutem amplectamur, vel vitium sequamur, necessitatem habemus. Unde et merito digni damnatione ac laudibus sumus: quippe qui motus principium, cum aliquid agere voluerimus, D ex nobis habeamus.

Dei itaque Filius factus homo, animi quidem mortem non sustinuit. Quomodo enim, qui ex Virgine natus esset: et in cuius ore non est inventus dolus²⁹? Idcirco nec corporis quidem morti obnoxius erat, qua ratione ab omni immunem culpa vitam traduxerat. Operam tamen conferente diabolo per decidas Judæos sponte eam suscepit propter nos. Mori enim poterat quod veterem Adamum induerat. Et quia ut moreretur in causa non fuit peccatum originis, suum rursus corpus recepit.

²⁴ Rom. v, 15. ²⁵ 1 Cor. xv, 45. ²⁶ Ezech. ii, 14. ²⁷ Sap. i, 13. ²⁸ 1 Cor. xv, 56. ²⁹ 1 Petr. ii, 23.

λον, ἐν οὐδενὶ δὲ ἡττηθείς, καὶ πολλὰ παθὼν ὅσα ἡμᾶς ἴδει παθεῖν ὡς οἰκεία γνώμη ἁμαρτόντας καὶ ἄλλοτριωθέντας Θεοῦ, τέλος ἀποθανῶν καὶ ταφῆς, ὑπερέσχε τοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατεξουσιάζαντος· καὶ καταδικάσας αὐτὸν, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῆς δουλείας ἐκείνου, τῷ ἑαυτοῦ σταυρῷ τε καὶ τῷ θανάτῳ. Εἰ γὰρ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πρώτου Ἀδάμ, καθάπερ τινὰ λύμην μέχρις ἡμῶν διαδοθεῖσαν, ὑπεκίσαμεν τῷ θανάτῳ κατακρίθentes, πῶς οὐ μᾶλλον δικαιωθώμεθα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀναμαρτήτως ἀναλαβόντος καὶ νέου Ἀδάμ χρηματίσαντος; Ἐπειπερ, ὁ φησι Παῦλος, « Τὸ κατ᾿ ἔκκριμα τῆς ἁμαρτίας ἔλυσεν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸ τῷ θανάτῳ θανατωθέντος. Καὶ εἰ διὰ τὸν παλαιὸν ἐκείνου ἔχθροι καὶ ἀποστάται γεγενήμεθα τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐ δι' αὐτὸν καὶ προσαχθώμεθα καὶ οἰκνωθώμεθα τῷ Θεῷ;

Καὶ γὰρ ὁ μὲν διάβολος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐκπεπτωκώς διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ψυχικὸν ὑπέμεινε θάνατον· ἐπεὶ τὸ ἀποστῆναι Θεοῦ, τοῦτο ψυχικὸν ὀρίζονται θάνατον· σωματικὸν δὲ θάνατον, ὃς ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς, οὐκ ἔπαθεν, ἐκείπερ ἀσώματος ἦν. Οὐ φέρων δὲ ἑαυτὸν ὄρῃν τῆς προτέρας ἐκπεπτωκῶτα τιμῆς, τὸν δὲ ἀνθρώπων τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἡξιωμένον, ἐφθόνησεν ἡμῖν τῆς παρὰ τῷ Θεῷ πλησιότητος, καὶ δελεάσας ἀπειλῶσας τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ τὴν ἁμαρτίαν εἰσήνεγκεν. Οὕτω τοίνυν διπλοῦν ἡμῖν ἐποίησε θάνατον· πρῶτον μὲν τὸν ψυχικόν· εἰτα καὶ τὸν σωματικόν, τὸν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπαγόμενον. « Θάνατον γὰρ, » φησὶν, « ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐκ' ἀπωλείας ζώντων. » Καὶ γὰρ, ὁ θάνατος ἁμαρτίας ἐστὶ καταδική. Διὸ καὶ ἡμῖν θνητὸν σῶμα περικαίμενοις ἐπήγατο. Μίσου γὰρ θνητότητος καὶ ἀθανασίας ἐπιλάσθημεν, ἵν' εἰ μὲν ἐν τῷ καλῷ διαμένοιμεν, ἀθανάσιον κληρονομήσωμεν· εἰ δὲ τὸ κακὸν ἀγαπήσωμεν, τὸν θάνατον ὑπομένωμεν. Αὐταξούσιοι γὰρ γεγονότες, οὐδεμίαν ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ πρὸς κακίαν ἀνάγκην ἔχομεν. Ὅθεν καὶ δικαίως ἄξιοι καταδίκης καὶ ἐκαίνων ἐσμέν, ὅσα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως οἰκοῦσιν κεκτημένοι, ὅταν τι προαιρέωμεθα πράττειν.

Ὁ τοίνυν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, ψυχικὸν μὲν οὐκ ἐπέκονθε θάνατον. Πῶς γὰρ, ὃς ἐκ Παρθένου γεγέννηται, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν σωματικὸν ἀποθανεῖν ὤφειλε, καθότι ἀναμάρτητος διεβίω. Ὅμως τοῦ διαδόλου συνεργήσαντος διὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, ἐκὼν αὐτὸν ὑπεδέξατο δι' ἡμᾶς. Ἀποθανεῖν γὰρ ἐδύνατο, τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐνδυσάμενος. Καὶ ἐπειπερ οὐκ ἀπέθανε διὰ τὴν προγονικὴν ἁμαρτίαν; πάλιν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἀνέβλετο.

ἦν οὖν θανάτω τοῦ διαβόλου διπλοῦν ἐπάθομεν ἅμα· τῷ δὲ ἀπλῶ καὶ ἐνὶ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ τῷ προαιρετικῷ τοῦ θανάτου ἡλευθερώθημεν, καὶ ἐξωποιεθῆμεν δι' αὐτοῦ. Καὶ, ὡς φησὶν Ἡσαίας, « Τῷ μίλῳπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες λάθημεν. » Εἰ γὰρ καὶ σωματικῶς ἀποθνήσκομεν διὰ τὸ θνητὸν σῶμα, ἀλλὰ πάλιν ἀναλαβεῖν πιστεύομεν τὰ σώματα ἡμῶν ἐν δόξῃ, ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ ἡ ζωὴ ἡμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· καίτοι εἰς τὸν κατὰ τοῦ θανάτου ἀγῶνα οὐδὲν ἡμεῖς αὐτῷ συνήραμεθα. Ἀλλ' ὅτι τὸ κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἣν ἅπαν ἀπολαβέτο ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ διότι Κύριον καὶ δεσπότην αὐτὸν ἐπιβοῶμεθα καὶ Σωτῆρα πανηγυρίζομεν, καὶ τοὺς ἐπινικίους ᾄδομεν αὐτῷ εἰς τὴν τοῦ θανάτου νίκην, κοινωνοὺς τῆς νίκης ποιεῖται καὶ τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. Τοῦ γὰρ θεοῦ τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος καταδικάσαντος τὸν διάβολον, ὡς ἀδικῶς ἐπενεγκόντα τῷ ἀναμαρτήτῳ τὸν θάνατον, οὐκ ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ θανάτου ἢ αὐτοζῶη· ἀλλ' ὡς Κύριος τῆς δόξης ὑπερβαλλούσῃ ἐξουσίᾳ τὸν ἀρχοντα τοῦ σκότους· καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ δυνάμεις κατήνεγκε, καὶ τὴν ἰσχὺν ἐκείνων διέλυσε· καὶ οὕτω τὰς μὲν ψυχὰς τῶν ἁγίων, οἳ καὶ αὐτὸν ἐξεδέχοντο, τοὺς δεσμοὺς διαβήξας ἀπέλυσε· καὶ μεθ' αὐτοῦ ταύτας ἀνήγαγεν, ἐλευθερία τιμήσας· ἔτι δὲ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἄρτι τότε πεπιστευκότων· ἀνελάβετο δὲ τὸ αὐτοῦ σῶμα, καὶ ἀνέστη τριήμερος νικητῆς τοῦ θανάτου, τὰ σκεῦη τοῦ ἀρχοντος συντρίψας, καὶ καθάπερ αἰχμάλωτον αὐτὸν καταστράψας.

Ἔτι καὶ ἐφάνη τοῖς μαθηταῖς, καὶ ἔφαγε καὶ ἐψηλαφήθη, δὲ μόνην τὴν τῆς ἀναστάσεως, ὡς ἔφημεν, πίστωσιν· καὶ τέλος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελήθη πάντων ὁρώτων, ἐπὶ μηδεὸς τούτου πρότερον γεγονότος. Ὁ γὰρ Ἥλιος ἀρπαγεί, οὐκ εἰς οὐρανὸν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀρπαγῆναι λέγεται. « Οὐδεὶς γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. » Καὶ ὁ μὲν ὑπ' ἄλλου, ὁ δὲ Χριστὸς αὐτὸς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεφέρετο. Πρωτότοκος οὖν ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων γενόμενος, ἐλπιδας ἡμῖν παρέσχετο τοῦ καὶ ἡμᾶς τὸν ὁμοίον ἀναστήσεσθαι τρόπον, καὶ αὐτῷ παραστήσεσθαι, τῷ ἀρχηγῷ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἣ δοξαζησομένους, ἣ κολασθησομένους ἀθάνατα· ὅτι δηλονότι, καθὼς πιστεύομεν, τὸ δεύτερον πάλιν ἐλευθεύεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ὁ τοίνυν κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπαίρμενος, καὶ τὴν οἰκουμένην ὡς νοσοῖν καυχώμενος καταλήψεσθαι, νῦν ὑπ' ἡμῶν ἐμπαίχεται καὶ γελᾷται τῶν τὸν Χριστὸν προσκυνοῦντων, τὸν αὐτὸν ὁμοῦ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ βωόντων, « Ἐπαφάνη ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ. » Οὐκέτι γὰρ

Diaboli itaque morte duplicem passi sumus mortem; unaque ac simplici Christi morte illi sponte suscepta, a morte liberati sumus et per eam vivificati. Atque, ut Isaias loquitur: « Livore ejus nos omnes sanati sumus. » Tametsi enim corpore morimur, quod mortale corpus habeamus; credimus tamen rursus nos corpora nostra recepturos in claritate⁴¹, cum Christus apparuerit vita nostra, uti auctor est beatus Paulus; quamvis agone quo mortem superavit, nihil ei a nobis operæ collatum sit. Ob naturæ tamen communitatem, quam omnem in una persona accepit, et quod Dominum herumque eum invocamus et Salvatorem laudamus, ac victoriæ illi cantica canimus pro mortis tropæo, socios nos victoriæ facit ac libertatem tribuit. Deo enim Patre et Filio et Spiritu condemnante diabolum, quod injuste eum morte affecerit qui nullius peccati ipse reus erat, teneri a morte ipsa vere vite non potuit⁴²; sed tanquam Dominus gloriæ excellenti potentia tenebrarum principem una cum subiectis ei potestatibus profligavit⁴³, eorumque robur dissolvit; atque in eum modum sanctorum quidem animas (cujus spe tenebantur) disruptis vinculis absolvit, libertatisque munera donatas, una secum reduxit, eorumque præterea, qui tunc recens in eum crediderunt. Resumptoque suo corpore triduanus mortis victor revixit, contritis principis vasis, ac seu captivum carceri ac vinculis addixit.

Deinde etiam se discipulis conspicuum fecit, et manducavit, ac palpari voluit, ob fidem resurrectionis solum astruendam⁴⁴, uti diximus; ac demum cunctis videntibus in cælum ascendit, cum in nullo sic unquam contigisset. Nam Elias raptus est, non in cælum, sed, « quasi in cælum » raptus perhibetur⁴⁵. « Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. » Ac quidem Elias, alio sublevante, Christus vero, ipse a se selevatur in cælum. Qui igitur « primogenitus ex mortuis et primitiæ dormientium⁴⁶, » factus sit, spem nobis præbuit, fore ut et nos eodem modo resurgamus, ipsique coram sistamur, qui noster auctor existat salutis⁴⁷, ut aut immortalē gloriam, aut supplicia reportemus, tunc nimirum, cum (sicut credimus) secundo iterum veniet vivos atque mortuos judicaturus.

Is igitur qui adversus humanum genus efferebatur, quippe qui velut nidum⁴⁸, ac terrarum orbem comprehensurum gloriabatur, a nobis nunc Christi Dei simul hominisque cultoribus illuditur ac deridetur, quippe qui clamemus: « Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et pie vivamus in hoc sæculo⁴⁹. » Non enim jam deinceps nobis exprobrabit ac condemnabit, quod

⁴⁰ Isa. LIII, 5. ⁴¹ Coloss. III, 4. ⁴² Act. II, 24. ⁴³ Luc. XI, 22. ⁴⁴ Act. I, 3, 4, 9. ⁴⁵ IV Reg. II, 11. ⁴⁶ Joan. III, 13. ⁴⁷ Coloss. I, 18 | Cor. XI, 20. ⁴⁸ II; Cor. V, 10. ⁴⁹ Isa. X, 14. ⁵⁰ Tit. II, 11.

ne unus quispiam sit, qui ejus peccati signaculi A
expers sit, ita nimirum, ut eo illi communicantes
ac socii, sub potestate ac communione ipsius diri
mundi rectoris ac peccati auctoris necessario simus.
Habemus enim ex nostro genere velut donarium
hostiamque offerre, quam scilicet Dei Filius citra
omnem peccati labem assumpsit carnem, perfectum
nimirum hominem, quo cum etiam congressus
hostiis, penitus profligatus est: « Venit enim, in-
quit, princeps mundi hujus, et in me non inveniet
quidquam⁵⁰. » Et: « Nunc princeps mundi hujus
efficietur foras⁵¹. »

In cœlum ego receptus, sedensque a dextris Dei
ac Patris, quem nobis per se ipse reconciliavit, ob
peccatum ab eo aversis ac cum mundi rectore
fœdere sociatis etiamnum Deum ac Patrem inter-
pellat pro nobis, uti ait Paulus⁵². Ac quidem ea
ratione qua est homo, obsecrat: ut autem cum
Patre et Spiritu unus Deus est, supplicum suscipit
vota. Magna itaque hominibus collata dignitas, magna
fiducia, ingens honos. Audenter enim dixerimus, Deus
hominibus ministrat; homo omnium angelorum
religioso famulatu adoratur⁵³ et colitur, habemus in
cœlis fratrem et amicum. Ipse enim primus in multis
fratribus voluit appellari. Ait enim: « Dicite fra-
tribus meis⁵⁴. » Et: « Non jam vocabo vos servos,
sed amicos⁵⁵. » Ita sane ut nobis contingat quod
Paulus ait: « Gratia salvati sumus, et non ex
operibus legis⁵⁶. » Quid enim tali unquam gratia
majus fuerit, quod Dei Filius propter nos cum nihil
ipsi prerogassemus, sponte sua homo factus, a
simulacris et errore atque legis umbra nos libera-
verit, veramque nos ac justum cultum docuerit;
mediatorque noster ac pontifex factus, ipse a se
chirographum peccati nostri diruperit⁵⁷, Deoque
admoverit, ac eum illo reconciliaverit, suisque
fidelibus necessitudinem secum, mercedem dona-
verit, ut firmissima spe sæculum hoc transeuntes,
cum emigraverimus, ac post rerum universitatis in
integrum restitutionem cum eo versemur.

Est itaque in dextera Dei et Patris, « qui est in D
sinu Patris,⁵⁸ » quamvis inter nos uti pollicitus est,
usque ad consummationem versetur⁵⁹, regitque et
constat nostram vitam, quæ in abcondito intelli-
gitur⁶⁰; quam et inde jam per sacramenta auspi-
camur; consummationem vero illius in futurum
expectamus, si modo non negligentem operam
adhibere videbimur, tanta nimirum socordia, ut
exiguæ temporaneæque voluptatis causa, tantum
munus prodamus, sed omni diligentia, per illius
mandata ab eoque tradita sacramenta, in patriam
nostram contendamus, atque ad eam recurramus,
eique ut capiti tanquam membra nectamur, ac sicut

ἡμῖν ἐνεῖλεσι τε καὶ κατακρινεῖ, ὡς οὐδεὶς ἐστὶ τῆς
αὐτοῦ σφραγίδος τῆς ἁμαρτίας ἀμέταχτος, ὥστε
κατὰ ταύτην. αὐτῷ κοινωνοῦντας, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν
καὶ μετοχὴν αὐτοῦ τοῦ θειοῦ κοσμοκράτορος καὶ
ἀρχηγῷ τῆς ἁμαρτίας ἀναγκάζεσθαι εἶναι. Ἐχομεν
γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως ὡσπερ ἀνάθημα καὶ
θυσίαν πρὸςβάλλεσθαι τὴν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ
προσληφθεῖσαν σάρκα ἀναμαρτήτως, τὸν τέλειον ἄ-
θρωπον· ᾧ καὶ προσβαλὼν ὁ ἐχθρὸς, κατακρίτος
ἦντιθ. « Ἐρχεται γὰρ, » φησιν, « ὁ ἄρχων τοῦ
κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν. » Καί,
« Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκδεδήθηται
ἐξω. »

Ἀναληφθεὶς οὖν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς, ὃν ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ κατήλλαξεν, ἐπα-
λοτρωθεῖσιν ἐκείνου διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τῷ κο-
σμοκράτορι προστεθείσιν, ἐτι καὶ νῦν ἐντυγχάνει
ὅτι ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθά φησι Παῦλος.
Καὶ ὡς μὲν ἄνθρωπος, παρακαλεῖ· ὡς δὲ Θεὸς εἰς
μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, τὰς ἐκτετα-
τάς δέχεται. Μέγα οὖν ἀξίωμα τοῖς ἀνθρώποις δίδωκε·
μεγάλην παρρησίαν, μεγάλην τιμὴν. Καὶ γὰρ θαρ-
βούντως ἂν εἴποιμεν, Ἔστι Θεὸς ἀνθρώποις διακο-
νήσας· ἔστιν ἄνθρωπος· ὑπὸ πάντων προσκυνούμενος
τῶν ἀγγέλων· ἔστιν ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ
φιλος. Αὐτὸς γὰρ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς πρῶτος κα-
λεῖσθαι ἤξιώσεν. « Εἴπατε γὰρ, » φησὶ, « πρὸς τοὺς
ἀδελφούς μου. » Καί, « Οὐκέτι ἡμεῖς καλῶ δούλους,
ἀλλὰ φίλους. » Ἄσθ' ἡμῖν ὁ φησὶ Παῦλος συμβαί-
νειν. « Χάριτι ἐσώθημεν, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου. »
Τί γὰρ ἂν εἴη τῆς τοιαύτης χάριτος μείζων, ἢ τὸν
Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς μηδὲν προεισενεγκόντας ἄν-
θρωπον γεγονέναι θελήσαντα, τῶν εἰδώλων καὶ τῆς
πλάνης καὶ τῆς τοῦ νόμου οὐκείας ἡμᾶς ἀπαλλάξαι·
καὶ τὴν ἀληθινήν καὶ δικαίαν διδάξαι λατρείαν, καὶ
μεσίτην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν γενόμενον, δι' ἑαυτοῦ
τὴν χειρὸν γραφῶν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν διαρρήξαι, καὶ
τὴν πρὸς τὸν Θεὸν προσαγωγὴν τε καὶ καταλλαγὴν
ἐργάσασθαι· καὶ μισθὸν δωρῆσασθαι τοῖς πειθομέ-
νοις αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειώσιν· ὥστε μετὰ
βεβαιωτάτων ἐπιπέδων τὸν αἰῶνα τοῦτον παραιουμέ-
νους, μετὰ τὴν ἀνάυσιν καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀποκα-
τάστασιν αὐτῷ συνέσεσθαι;

Ἔστι τοίνυν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· ὁ
ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, « καίτοι μεθ' ἡμῶν
ὢν ὡς ὑπέσχετο ἕως τῆς συντελείας; » καὶ οἰκονομῶν
καὶ συνίστησι τὴν ἡμετέραν ζωὴν τὴν ἐν κρυπτῷ
νοσημένην, ἥτις τὴν ἀρχὴν ἐνευθεν διὰ τῶν μυστη-
ρίων λαμβάνει· τὴν τελειώσιν δὲ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος
δέχεται, ἂν μόνον μὴ φανώμεν ἀμελοῦντες, τοσοῦ-
τον, ὥστε μικρὰς ἡδονῆς καὶ προσκαίρου χάριν προ-
δοῦναι τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν· ἀλλ' ἐπιμελωμένα
διὰ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν παραδεδομένων
ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ μυστηρίων πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν
ἐπιέχεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχειν· καὶ τούτῳ
ὡς κεφαλῇ καθάπερ μέλη συνάπτεσθαι· καὶ ὡσπερ

⁵⁰ Joan. xiv, 30. ⁵¹ Joan. xii, 31. ⁵² Rom. viii, 34. ⁵³ Act. xxi, 23. ⁵⁴ Joan. ix, 17; xv, 15.
⁵⁵ Erbes. n. 8. ⁵⁶ Coloss. ii, 24. ⁵⁷ Joan. i, 8. ⁵⁸ Math. xxviii, 20. ⁵⁹ Col. iii, 3.

ἐν ἀμπέλῳ κλήματα μένωμεν· ἀλλὰ μὴ ἐξω βιφέν-
τας, βαπάνη πυρὸς μηδέποτε σβεννυμένου γενώ-
μεθα.

A palmite in vite maneamus, non vero foras projecti,
nullo unquam tempore exstinguibilis ignis pabulum
efficiamur.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

Περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων.

Παραδίδεται γὰρ ἡμῖν καὶ θεῖα τινα μυστήρια,
δι' ὧν ἔξεστι τελουμένους ἀγιάζεσθαι, τοὺς εἰς αὐτὸν
πιστεύοντας, καὶ τὸ ζητούμενον κατορθοῦν. Ἐπει
γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος· ὡς περ τις καθολικὴ αἰ-
τία τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστὶ· δεῖ δὲ τὴν
καθόλου αἰτίαν ἀρμόζειν πρὸς ἕκαστον τῶν ἀποτε-
λεσμάτων· ἀναγκαῖον ἦν δοθῆναι τινα φάρμακα
τοῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν ἂν συνάπτηται τοῦτοις ἡ διὰ
τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ γενομένη εὐεργεσία, καὶ
δι' ὧν ἡ πνευματικὴ συνίσταται ζωὴ καθ' ὁμοίωσιν
τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ταῦτα δὲ δι' αἰσθητῶν γίνε-
σθαι παρεδόθησαν, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὸς
ἔστι, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγεται πρὸς τὰ νοητά.
Ἐπι δὲ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ διπλὴ τάξις εὐρί-
σκεται (71)· οἱ μὲν γὰρ εἰσι χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ
τῆς σωματικῆς ζωῆς, οἱ γενῶντες· οἱ δὲ τὴν χορη-
γίαν δεχόμενοι καὶ τὴν τάξιν, τῆς πλοῦτος νομοθεταί
καὶ ἔρχοντες· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἡ πνευ-
ματικὴ συνίσταται ζωὴ.

Ὅσοι οὖν ἕκαστον τῶν ὄντων διὰ τῆς γεννήσεως
λαμβάνει τὴν ζωὴν, οὕτω κατὰ τὴν πνευματικὴν
ζωὴν καὶ ἡμεῖς ἀναγεννώμεθα διὰ τοῦ βαπτισμα-
τος· ὅσοι οὐ μόνον τὴν προγονικὴν ἡμῶν ἀμαρ-
τιαν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰς γενομένας ὅπ' αὐτοῦ
τοῦ βαπτισμοῦ, πρὸ τοῦ βαπτισμοῦ δηλονότι·
οὐ μὴν τὰς μετὰ ταῦτα γινόμενας. Καὶ γὰρ, ὡς
ὁ θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, « Ἄφαισι ἔχει τῶν
ἡμαρτημένων, οὐ τῶν ἀμαρτανόμενων. »

Τὸ μὲν οὖν ὁρώμενον ἐν τῷ βαπτισματι ὕδωρ
ἐστίν· ἡ δὲ ἁγία Τριάς νοητὸς παρούσα, εἰς τὴν
βαπτίζεσθαι προστάχθημεν, χαρίζεται τὴν ἀναγέν-
νησιν ταύτην· ὁ δὲ βάπτισμα καὶ ὁ Χριστὸς ἐ-
βαπτίσαστο· οὐχ ὡς καθάρσεως δεόμενος, ἀλλ' ἵνα
τὴν ἡμετέραν ἀνακαινίσῃ φύσιν, καὶ διδάξῃ καὶ
τὸν τρόπον τοῦ τελείου βαπτισματος· τὰ γὰρ πρὸ
τούτου, τύπου καὶ ἐτοιμασίας λόγον ἔχοντα, ἀτελεῖ
ἦσαν· ὅτε καὶ τὸ μυστήριον ἀνεφανέρωθῃ τῆς
ἁγίας Τριάδος, τοῦ μὲν βαπτισομένου Υἱοῦ ἁγα-
πάσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁμολογηθέντος διὰ φωνῆς
εἰς τὸν ἀέρα τυπωθείσης, καὶ τὰς ἀνθρωπίνας
ἀκοῆς πληρωσάσης, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος ἐν
εἶδει σωματικῷ περισσεύει ἐπὶ τὸν βαπτισόμενον
καταπίπτουτος.

Πάλιν ἐπὶ τὸ γεννηθὲν διὰ τῆς αὐξήσεως ἐπὶ τὴν
ὀφειλομένην ποσότητα καταναφθ, εἶδοται καὶ ἡμῖν
τελειώτης πνευματικῆς ἰσχύος διὰ τῆς τοῦ μύ-
ρου (72) χρίσεως· ἐν τούτῳ γὰρ δέκνυται πνευμα-
τικὴ ἰσχύς, ὅταν τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν τολμῶμεν
ἐνώπιον πάντων ὁμολογεῖν· καὶ μὴ διὰ τινα ἀσχύ-

CAPUT VI.

De septem sacramentis.

Tradita enim nobis sunt quædam divina sacra-
menta, quibus licet initiatos sanctificari (eos scilicet
qui in ipsum credunt) ac quod est votorum ad-
pisci. Quia enim Christi mors velut universalis
quædam causa est humanæ salutis, ac necesse est
causam universalem singulis quibusque effectibus
aptari, plane necessarium erat, ut quædam homi-
nibus remedia darentur, quibus beneficium Christi
morte paratum, illis conjungeretur, ac quibus spi-
ritalis constituitur vita, velut fere humana ipsa vita
constitatur. Hæc vero per sensilia fieri traditione
accepimus, quod et homo cum sensilis sit, per
sensilia, ad ea quæ spiritualia sunt, erigatur. Quia
vero in humana vita duplex occurrit ordo, alii
enim sunt qui subministrant, ordinantque corpo-
ralem vitam (nempe parentes), alii vero qui sub-
ministrationem ordinemque suscipiant, qui nimi-
rum civitatem legibus instituant, ac pro magistratus
eam officio regunt. Ad eundem modum spiritualis
vita constituitur.

Quemadmodum igitur unaquæque res per gene-
rationem vitam accepit, sic nos quoque secundum
spiritalem vitam per baptismum regeneramur, quo
non solum a primis parentibus contracta peccati
labes auferitur, sed et quicquid illi delictorum com-
missum sit qui eo initiatur, ante baptismum scilicet,
non quæ post ipsum committuntur. Ut enim ait Gre-
gorius Theologus: « Remissionem habet eorum deli-
ctorum quæ commissa sunt, non quæ committuntur. »

Quod igitur in baptismo conspicuum est, aqua
est, sancta trinitas vero spiritaliter assistens (in
quam baptizari præceptum accepimus) hanc rego-
nationem tribuit. Quem baptismum etiam Chri-
stus suscepit; non quasi ipse emundatione indige-
ret, sed ut naturam nostram innovaret ac instauraret,
modumque nos perfecti baptismalis doceret. Quæ
enim priora exsisterant, cum figuræ ac præ-
parationis rationem haberent, imperfecta erant,
quando nimirum etiam sanctæ Trinitatis mysterium
declaratum est, Filio, qui baptizabatur, paterna
voce in aera formata, hominumque aures implente,
ejus dilectionis præconium habente; ac Spiritu
sancto in specie corporali columbæ in ipsum des-
cendente.

Rursus vero; quia quod natum est, per augmen-
tum ad debitam devenit quantitatem, nobis quoque
per unguenti unctionem spiritualis roboris perfectio
confertur. In hoc enim elucet spirituale robur ac
perfectio, cum Christi fidem in conspectu hominum
confiteri audemus, nec ullo pudore aut metu seu

(71) Greg. orat. 40.

(72) Unguentis sacramentum nostri vocant Confirmationem.

ignavia ab ea confessione deterremur. Atque etiam id causæ est, cur in fronte accipiamus, ut fidem confiteri minime erubescamus. In manibus item ac pedibus, ut arma virtutis ac justitiæ, hæc Deo exhibeamus. Unde et Christi signo consignamur, ejus scilicet crucis, qua et ipse Christus pugnavit ac vicit, ut ostendamus sub quo imperatore militiam geramus. Porro unctio hæc ex oleo et aromatibus paratur, ut tum bonam famam in mundo conversantes ex operibus habeamus, quæ velut odoris fragrantia late diffundatur, tum vero ut sicut athlete in arenam descensuri ungebantur, sic et nos pro Ecclesiæ decretis cum tempus vocaverit, decertemus.

Rursus quemadmodum corporalis vita naturali indiget cibo ut augetur et roboretur ac contineatur seu conservetur, sic et in spiritali vita spiritalis cibum datus est, ut per eum, qui sunt renati, et conserventur et augeantur. Est autem iste cibus perceptio Christi corporis atque sanguinis; panisque ac vini symbolis traditur, quod his communis homines ad corporalem cibum utantur. Per hoc autem sacramentum Domini passionis memoriam ac præsentiam accipimus. Ipse enim « Dominus noster Jesus Christus, » uti ait sacrum Evangelium, « qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens, fregit (in frusta scilicet conscidit divisitque), dixitque discipulis suis: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Ille est sanguis meus, qui pro vobis et pro multis fundetur in remissionem peccatorum. » Adjecitque: « Hoc facite in meam commemorationem ». Itaque per hoc mysterium annuntiamus ejus mortem, et quasi ei per affectuum seu vitiorum mortificationem commorientes, per ipsum vivificamur et in gloria resurgemus. Ait enim Apostolus: « Quotiescunque manducaveritis panem hunc, et calicem ejus hiberitis, mortem Domini annuntiabitis, et ejusque resurrectionem confitebimini, donec veniat ». »

Quoniam igitur modo convertantur panis et vinum in Christi corpus et sanguinem, humanus sermo eloqui non potest; quia tamen creaturæ arbiter hoc modo se rem habere testatus est, quemadmodum credimus ejus verbo mundum ex nihilo conditum esse; ac semel quidem in principio

⁶⁶ Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 23. ⁶⁷ I Cor. xi, 26,

(73) Ita ritu Græco: nobis sola in fronte unctio, sed et manuum impositio, qua illi carent.

(74) Τοῦ ὑπὲρ ὁμῶν κλάμενον. Lucas diddμεν v habet, quam vocem Paulus sic illa altera reddidit, respiciendo speciem panis, qui sic proprie κλάσθαι dicatur; frustatim dividi; nempe κοπτεσθαι et κατατέμνεσθαι, ut Calecas exposuit. Nec video ut ad corpus Christi in specie propria, et ut

νην ἢ φόβον δειλιώμεν καὶ ἀποφεύγωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ μετώπῳ λαμβάνομεν, ἵνα μὴ αἰσχυνώμεθα ταύτην ὁμολογεῖν (73)· καὶ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσίν, ἵνα ὄπλα ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ταῦτα τῷ Θεῷ παραστήσωμεν· ὄθεν καὶ σημειούμεθα τῷ σημείῳ τοῦ Χριστοῦ, τοὔτεστι τῷ τούτου σταυρῷ, δι' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησεν· ἵνα δεικνύομεν ὑπὸ τίνι στρατηγῷ τατέμεθα. Ἡ δὲ χρῆσις αὐτῆ ἐξ ἐλαίου καὶ ἀρωμάτων κατασκευάζεται, ἵνα ὁμοῦ μὲν φήμην ἀγαθὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἔχωμεν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρεφόμενοι, καθάπερ ὁσμὴν διαδομένην· ὁμοῦ δὲ, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ τῷ ἐλαίῳ ἠλείφοντο ἀγωνιζόμενοι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων τοῦ καιροῦ κλοῦντος ἀγωνιζώμεθα.

Πάλιν ὥσπερ ἡ σωματικὴ ζωὴ φυσικῆς τροφῆς δεῖται, ἵνα αὕξη καὶ ἐδραῖοι καὶ συγκρατῆ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ πνευματικὴ ἐδόθη τροφή, ἵνα διὰ ταύτης οἱ ἀναγεννηθέντες καὶ τηρῶνται καὶ αὐξάνονται. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ μετέλθεισι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἥτις δι' ἄρτου καὶ οἴνου παραδίδεται, ὡς κοινότερον οἱ ἀνθρώποι πρὸς τὴν σωματικὴν χροῖαν καὶ τροφήν. Καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μνήμην καὶ παρουσίαν λαμβάνομεν τοῦ -δεσποτικοῦ πάθους. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, « καθά φησι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, « ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παραδίδοτο, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας· ἔκλασε (τούτεστιν, ἔκοψε, κατέτεμε), καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, « Λάβετε, φάγετε· τοὔτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλάμενον (74) εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν. Καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνήσαι, Τοὔτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν. » Καὶ προσέθηκε, « Τοὔτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. » Καταγγέλλομεν οὖν διὰ τούτου τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ οἴνου νεκρώσεως, ζωοποιούμεθα δι' αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσομεθα ἐν δόξῃ. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος φησὶν, « Ὅσαίς ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτο, καὶ τὸ ποτήριον αὐτοῦ πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, » καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, « ἕως ἂν ἔλθῃ. »

Ὡς οὖν μεταβάλλεται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀνθρώπινος λόγος εἶπεν οὐ δύναται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ δεσπότης τῆς κτίσεως τοῦτο εἶπεν οὕτως ἔχειν, ὥσπερ πιστεύομεν ὅτι τῷ βήματι αὐτοῦ ὁ κόσμος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος συνέστη· καὶ ἀπαξ μὲν ἐν ἀρχῇ εἴρηκεν, « Ἐξἡγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χέρ-

cruce functus est, possit referri. Vocem ἔκλασε constanter tres evangelistæ, ipseque Paulus, ad panem a Domino acceptum, quem in suum corpus verteret, retulerunt; quod ipsum Paulus sic κλάμενον maluit dicere quam solum didόμενον, ut ejus sic dati ac distributi in modum panis ad esum appositi, mysterium commendaret.

του · και μέχρι του νυν ἐξέρχεται τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θεῷ προστάγματι συνελαυνομένη και δυναμουμένη · οὕτω και τοῦτο ὑπηρετοῦντος τοῦ ἱερέως πιστεύομεν γίνεσθαι · ὥστε τὸν ἄρτον εἰς σῶμα αὐτοῦ και τὸν οἶνον εἰς αἷμα αὐτοῦ μεταβάλλεσθαι διὰ τὴν τοῦ εἰπόντος δύναμιν. Καὶ ὡς φησιν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (75), « Σχῆμα μόνον πληρῶν (76) ἔστηκεν ὁ ἱερεὺς · ἡ δὲ δύναμις πᾶσα τῶν λόγων ἐστίν. » Ἀυτὸς γὰρ εἶρηκεν, « Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, και πίνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρώσις. » Καὶ πάλιν, « Ὁ τρώγων με ζήσεται. » Ὅθεν χωρὶς πάσης ἀμφιβολίας μετέχουσιν αὐτῶν ὀφειλομεν, καθαρὰν και βεβαίαν περὶ αὐτῶν ἔχοντες πίστιν · και, ὡς που φησιν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (77), οὕτω διατίθεσθαι ἕκαστον τοῖς θεοῖς προσερχόμενον μυστηρίοις, ὥστε πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου πλευρᾶς τούτων μεταλαμβάνοντα. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω περὶ τούτων πιστεύομεν, οὐ μόνον οὐδὲν παρ' αὐτῶν ὠφελοῦμεθα διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡμῶν, ἀλλὰ και εἰς αἰώνιον κατάκρισιν ταῦτα μεταλαμβάνεται. Τὰ δ' αὐτὰ δὲ συμβαίνει, και εἰ κληθὸς ἀμαρτημάτων ἔχοντες, μὴδὲν προκαθορθέντες τούτων μεταλαμβάνομεν. Καὶ γὰρ ὅμοιοι δόξομεν τοῖς σπαράκτοις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Διὸ φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « Δοκιμαζέτω ἕκαστος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, και ἐκ τοῦ ποτηρίου πίετω. » Καὶ, « Ὁ ἀναξίως μεταλαμβάνων τοῦ σώματος και αἵματος τοῦ Χριστοῦ κρίμα ἑαυτῷ ἐπιθίει και πίνει, και βλάβος ἐστὶ τοῦ σώματος και αἵματος τοῦ Χριστοῦ. »

Πρὸς τοὺς τοίνυν διαποροῦντας περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄρτου και τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα και αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβολῆς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ προβαλλόμεθα. Εἰ γὰρ ὁμολογοῦσι τὸν Θεὸν παντοδύναμον εἶναι, οὐδὲν τοῦτο διαπορήσουσιν. Εἰ γὰρ κατὰ δύναμιν φυσικὴν ἡ ὑποκειμένη τοῦ ἀέρος ὅλη δύναμις κατὰ τὸ εἶδος μεταβάλλειν εἰς πῦρ, πολλῷ μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ δύναμις, ὡς ὅλην τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων παρήγαγεν, οὐ κατ' εἶδος μόνον μεταβαλεῖ · ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον ὅλον τοῦ ἄρτου και τοῦ οἴνου εἰς ὑποκείμενον σάρκα και αἷμα μεταποιήσει. Εἰ δέ τις πάλιν διὰ τὰ τῆ ἀισθησὶ φαινόμενα τῆ μεταβολῆ ταύτης διαπιστεῖ, κατανοεῖτω ὅτι τὰ θεῖα ἡμῖν οὕτω προβάλλονται ὡς ὑπὸ παραπτάμασι τοῖς αἰσθητοῖς.

A dixisse : « Educat terra herbam sœni⁶⁸ ; » hactenusque divino impollente, ac vinum præbente præcepto, germina sua educere ; sic quoque istud sacerdotis ministerio contingere credimus, ut et panis in corpus ejus, et vinum in sanguinem convertantur, ob ejus qui dixit potentiam. Et ut ait divus Chrysostomus : « Stat sacerdos solum formam implens : at vis omnis verborum est. » Ipse enim dixit : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et Liberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Caro enim mea verus est cibus. » Et rursum, « Qui manducat me, vivet⁶⁹. » Itaque citra omnem dubitationem illa debemus percipere, mundam firnamque de illis habentes fidem. Et ut quodam loco ait divinus Chrysostomus, sic quisque animo affectus ad divina accedat mysteria operæ pretium est : « Ac si ex ipso Domini latere haustus sit. » Nisi enim eam de illis fidem habuerimus, nedum nihil ex eis fructus consequemur ob nostram incredulitatem, verum etiam ad æternam hæc condemnationem sumemus. Idemque contingit, si prægravante peccatorum sarcina, et isque multis obruti, nulla prævia emundatione, ea percipiamus. Etenim iis similes videbimur, qui Domini corpus dilacerant. Idcirco ait Apostolus : « Probet autem seipsum homo, et sic diel pane illo edat et de calice bibat⁶⁸. » Et : « Qui indigne præsumit corpus et sanguinem Christi, judicium sibi manducat et bibit, eritque reus corporis et sanguinis Christi⁶⁹. »

C Ad eos ergo qui dubitant de conversione panis et vini in Christi corpus et sanguinem, Dei potentiam opponimus. Nam si Deum omnipotentem agnoscunt, nulla rei hujus hærebit dubitatio. Si enim naturali vi subiecta aeris materia in ignem mutari potest ; potiori longe ratione Dei virtus, qui omnem rerum substantiam produxit, eadem secundum speciem, verum etiam totam panis et vini substantiam, in carnis ac sanguinis substantiam mutabit. Sin autem rursus aliquis, ob ea quæ sensui apparent, huic transmutationi abrogat fidem, cogitet divina nobis ita proponi, ut sensillum rerum involucro oblecta sint. Idque adeo in causa est, cur sub panis viniq; symbolis (quæ nobis esca

⁶⁸ Gen. 1, 11. ⁶⁹ Joan. vi, 54, 55, 58. ⁷⁰ I Cor. xi, 28. ⁷¹ ibid. 29.

(75) Falem pene hom. 83 in Matth. et in I ad Cor.
(76) Σχῆμα μόνον πληρῶν. Solum personam implens ; nempe Christum representans ejusque personam velut induens, nec quasi a se, sed ut dicta ab illo verba proferens, quibus ubique Chrysostomus vim illam transmutandi sacra pignora in Christi corpus et sanguinem tribuit. Græci alii fere a Damasceno et vii synodo, ἐπιφοιτήσιν (adventum Spiritus sancti) ita urgent, ut nisi ejus invocatione, quam eorum liturgiæ habent post verba Dominica diu ante prolata, non omnino Dominicum corpus ac sanguinem, inque ea symbolorum transmutationem (quam et illa fieri exposcunt) videantur agnoscere. Quam quæstionem tractavit P. Jac. Goar. sodalis meus ὁ μακαρίτης, in Euchol. aliisque disputantibus cum ævi sequioris Græcis. Illustrissimus ac

reverendissimus Parisiensis archiep. Petrus de Marca ὁ μακαρίτης sic interpretabatur, cum quæstionis nodum solvere conaretur, ut diceret, Patres quasi unum quid accepisse quicquid ritus est liturgici, et (ut nos vocamus) canonis, nec satis distinctisse quid quæque pars efficiat ; in quo paulo subtilius laboravit sequens Scholasticorum sedulitas : quam ipsam intra suos terminos coercere conveniat, quibus et prævit magnus Chrysostomus, vir certe mihi σχολαστικώτατος, cujus et scholasticum, methodumque disserendi ac distinguendi, solerterque enodandi quæ perplexa videantur, in aliis Patrum, magno præsertim Augustino, desiderem.

(77) Hom. 84. in Joan.

consueta est) hæc sumenda tradiderit, ne quid horridum ac insuetum sensui videretur. Haud tamen rem specie tenuis ac figura geri existimamus. Potens enim est, ut diximus, Deus, tum subjecta dona transmutare, tumque rursus priora accidentia conservare.

Contingit itaque spiritalem vitam affinitatem quamdam et similitudinem cum corporali habere. Quemadmodum enim in illa naturales vires intelliguntur, quibus aliquid nascatur et augetur ac nutriatur, sic et in ista. Baptisma enim, quo spiritualis hominis regeneratio præstatur, cum gignendi facultate convenit. Unguenti perfusio, quo spiritale augmentum ad perfectum robur perducit, cum augendi facultate. Sacramentorum perceptio, quæ spiritualis cibus præbetur, cum nutrimento.

Rursus vero quoniam accidit etiam impedimentum aliquod in vita corporali, quatenus ægra quisque valetudine exsistit, necessario ejus qui sic ægre habet, exterius pœnitentiis remediis reparanda seu fovenda valetudo est. Id vero etiam in spiritali vita consideratur. Homo enim quod arbitrii facultate præditus est, peccare potest, cum extra rationis metas, secus ac est suadeat mysteriorum quibus impartitus est, puritas atque sanctitas, aliquid egerit. Siquidem igitur ægritudo hæc ac perversio in animo solum contigerit, per pœnitentiæ sacramentum emendatur. Sin autem a peccato, quo laborat animus, ægritudo ad corpus transit, quod sic illi conducit qui peccatum commisit (sæpe enim contingit, ægritudine laborare aliquem propter peccata, ut erudiatur), emendatur per unctionem sancti olei, quam extremam unctionem vocant.

Datur igitur peccatoribus post baptismum, quæ per pœnitentiæ et confessionem præstatur, curatio et emendatio. Non datur autem ea curandi, quod quis eodem rursus baptismate donetur, per hunc scilicet modum. Quia enim per baptismum cum Christo cruci configimur, ut ait Apostolus, « Quotquot baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus ». Et rursus, « Consepulti igitur cum eo sumus per baptismum ». Sicut non convenit Christum denuo crucifigi, sic neque peccantes post baptismum par est iterum baptizari. Ac sicut qui

Ἄ Ὅθεν διὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς συνήθους ἡμῶν βρώσεως δέδωκεν ἐκείνων μεταλαμβάνειν, ἵνα μὴ ξένον τι καὶ ἀθέως τῇ αἰσθήσει δοκῆ· οὐ μὴ οὐδὲ κατὰ φαντασίαν γίνεσθαι τοῦτο πιστεύομεν. Δυνάτως γάρ, ὡς εἴπομεν, ὁ Θεὸς καὶ τὰ ὑποκειμένον μεταβάλλειν, καὶ τὰ πρότερον συμβεβηκότα πάλιν διατηρεῖν.

Συμβαίνει τοίνυν τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀναλογεῖν τῇ σωματικῇ. Ὅσπερ γὰρ ἐν ἐκείνῃ τὸ γεννητικὸν καὶ ἀξητικὸν καὶ θεραπετικὸν, αἱ φυσικαὶ αὐταὶ δυνάμεις, θεωροῦνται, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ. Τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα, δι' οὗ ἡ νοητὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀναγέννησις γίνεται, ἀναλογεῖ τῇ γεννητικῇ· ἡ δὲ τοῦ μύρου χρίσις, δι' οὗ ἡ πνευματικὴ ἀξησις ἐπὶ τελείαν ἰσχύον ἀγρῶσα, τῇ ἀξητικῇ· ἡ δὲ μετέλψις τῶν ἁγιασμάτων, δι' οὗ ἡ πνευματικὴ τροφή, τῇ θεραπευτικῇ ἀναλογεῖ.

Ἡδὲν ἐπιθεὶ συμβαίνει καὶ ἐμπόδιον περὶ τὴν σωματικὴν ζωὴν, καθὼς ἕκαστον ἀσθενεῖ· ἀναγκαίως εἰσάγεται ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἢ τοῦ ἀσθενῶς ζῶντος θεραπεία. Τοῦτο δὲ θεωρεῖται καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος, διότι ἐστὶν αὐτεξούσιος, δύναται ἁμαρτάνειν, ὅταν ἐξω τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ληφθέντων αὐτῷ μυστηρίων ἐνεργῆ τι. Εἰ μὲν οὖν ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται μόνον ἡ ἀσθένεια αὕτη καὶ ἡ παρατροπή, διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας ἐπανορθοῦται· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτίας ἐπὶ τὸ σῶμα ἡ ἀσθένεια διαβαίνει διὰ τὸ συμπερὸν τοῦ τὴν ἁμαρτίαν πεποιηκότος (καὶ γὰρ πολλάκις ἀσθενεῖ τις δι' ἁμαρτίας, ἵνα σωφρονισθῆ), ἐπανορθοῦται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχέλαιου, ὃ τελευταία λέγεται χρίσις (78).

Δίδεται τοίνυν τοῖς ἁμαρτάνουσι μετὰ τὸ βάπτισμα ἡ διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐξαγορεύσεως θεραπεία καὶ ἐπανόρθωσις. Οὐ δίδεται δὲ αὕτη ἡ θεραπεία διὰ τοῦ πάλιν τὸ αὐτὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἐπεὶ γὰρ συσταυρούμεθα τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὡς φησὶν ὁ Ἀπίστολος, « Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, » καὶ πάλιν, « Συνετέφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· » ὡσπερ τὸν Χριστόν ἀνασταυροῦν οὐ προσήκει, οὕτω καὶ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτόντας οὐ δεῖ πάλιν

77 Rom. vi, 34. 78 Coloss. ii, 12.

(78) Ὁ τελευταία λέγεται χρίσις. Sic usu moderno, extremam unctionem vocant, quæ antiquiori potius unctio infirmorum, affiniusque verbis Jacobi? Ἀσθενεῖ τις ἐν ὕμνῳ; Infirmatur quis in vobis? Quam vocem liquet usurpari de quovis paulo languidioribus viribus, ex ægritudine qua laborat, etsi non omnino depositus sit, et cujus proxima, jam tumque futura mors expectatur. Nempe sacramenti effectus infirmi relevatio est ac sanitas, per modum medicinæ ægroto præstanda, illique a Deo impetranda, si modo ex ejus rationibus sit, nec alio ferant divina decreta: cui instituto et fini non satis congruere videtur, quod tum demum ægroto ungitur, cum vix nisi miraculo ad

pristina munia reparari potest. Sic certe Græci, statim ac aliquis ægrota, subestque aliquod vile discrimen, nec adeo propinquum, sacerdotes sacro illo ritu peruncturos advocant; nec semel duntaxat, sed et sæpius, eadem etiam nec intermissa ægritudine, quod a Latinorum ac nostratium usu remotius est: quin et nostris in diversis libris ritualibus ejus sacramenti ritus nonnihil varius est. Probandi maxime, qui ægroto gravius affecto, eamque ob rem Eucharistia ad viaticum muniendo, prius unctionem adhibendam jubent; quæ sit aliquid pœnitentiæ ac ejus velut complementum, et ad Eucharistiam, perinde ac reliqua omnia sacramenta, ut in finem ordinetur.

ἀναβαπτίζεῖν. Καὶ ὡς περ οἱ τῆς φυσικῆς καὶ σωματικῆς ζωῆς διὰ γεννήσεως τυχόντες, ἂν ἐμπέσωσι ἰσχυρῶς ἐν ἀνεπινομήνῃ τῇ τελείᾳ ταύτῃ ζωῇ, οὐκ ἀναγεννώμενοι πάλιν, ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ ἀλλοιώσεως θεραπεύονται, ἀπαλλάττεσθαι τῆς νόσου· οὕτω καὶ πρὸς τὸ βάπτισμα, πνευματικὴν οὖσαν ἀναγέννησιν, ἀναπέμψαι οὐ δύναται· ἐν ἐξαλείφωσι δηλονότι, ἀ μετὰ τὸ βάπτισμα εἰργάσαντο ἀμαρτήματα. Διὰ δὲ τῆς μετανοίας τοῦτο γίνεται. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μετανοίας; καὶ πῶς αὐτὴ εἰσι μέρη, καὶ πόσους τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς εἰς τοῦτο τεταγμένους πνευματικούς ἀνδρας (79)· καὶ πῶς τοὺς μετανοοῦντας αὐτοὺς προσέρχεσθαι δεῖ, καὶ τίνε τρόπῳ τὴν τοῦτων θεραπείαν ἐπινοεῖν· καὶ πῶς ἐστὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἑλευθεροῦσθαι, ἑτέρας; ἂν εἴη πραγματείας· ἄλλως τε καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν τὸ ταῦτα διαίτην κατὰ λόγον ὁρῶν, ὅπερ εἰς κατάληψιν ἐστὶ τοῖς ἱεροῦσι τὰς τῶν διδασκάλων γραφάς.

Ἐπεὶ δὲ, καθάπερ εἶπομεν, ἐκ τῆς τῆς ψυχῆς ἀρρώστιας νόσος τις ἐπὶ τὸ σῶμα διαδίδεται διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τε καὶ συμπάθειαν, τοῦ σώματος λέγω καὶ τῆς ψυχῆς, ἥτις δὴ νόσος δι' ὠφέλειαν γίνεται· κλάσις γάρ ἐστι διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰσῶ τιμωρίαν, μόνον εἰ τὴν ἀρρώστειαν ταύτην ὁ ἑθέρωπος εὐχαρίστως ὑπομένῃ· πολλάκις δὲ ὑπὸ ταύτης νόσου ἐμποδίζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἐργασασθαι τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου ἐπιτυχεῖν τῆς πνευματικῆς σωτηρίας· δίδεται τὸ μυστήριον τῆς τελευταίας χρίσεως, ἧγουν τὸ εὐχέλαιον· ὅπερ καὶ αὐτὸ πνευματικὴ λατρεία ἐστίν, ἵνα ἀπαλαττώμεθα τῆς τοῦ σώματος ἀρρώστιας, ἥτις ἐμποδισμὸς γίνεται πρὸς τὰ πνευματικὰ ἔργα. Περὶ ὧν ὁ θεὸς ἀπόστολος γράφει, « Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξέσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείφοντες αὐτὸν ἑλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ εὐχὴ τῆς πίστεως ὥσει τὸν κέκλιοντα, καὶ ἔγεραι αὐτὸν ὁ Κύριος· κίεν ἀμαρτίας ἢ πεποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. » Εἰ δὲ μὴ ἀπαλλάττοντο διὰ τοῦτου τῆς τοῦ σώματος ἀρρώστιας, οὐκ αἰτιάζεται δεῖ τὴν τοῦ μυστηρίου τοῦτου δύναμιν. Πολλάκις γάρ καὶ τὸ θεραπευθῆναι σωματικῶς πρὸς τοὺς ἀξίως τὸ μυστήριον τοῦτο λαμβάνοντας οὐκ ἐστὶ χρησίμῳ πρὸς τὴν πνευματικὴν σωτηρίαν. Ἰσως γάρ οὐδὲ χρήσονται τῇ ὕλειᾳ πρὸς τὸ συμφέρον. Οὐ μέντοι ἀνωφελῶς πάλιν τοῦτο λαμβάνουσιν, εἰ καὶ μὴ ἡ σωματικὴ θεραπεία ἀκολουθήσεται. Ὁφελεῖ γάρ κατ' ἄλλον τρόπον. Εἰ μὲν γάρ τὰς ἀσωμάτους νόσους, αἰτινὲς εἰσὶν εὐκολία πρὸς τὸ κακόν, ἀμείλεια πρὸς τὸ ἀγαθόν, διὰ τῆς

A naturalem ac corporalem vitam per generationem nacti sunt, si in morbum aliquem perfectæ huic vitæ adversantem inciderint, non quod denuo generentur, sed alio immutationis modo, morbo liberantur atque sanantur; sic fieri nequit, ut baptisma (quæ spiritalis generatio est) reparatur; ut nimirum peccata post baptismum commissa illo deleantur, sed id præstatur per poenitentiam. Quinam vero sit poenitentiae modus, quoque ejus partes, quales item esse oporteat, qui huic muneris præfecti sint viri spirituales, ac quomodo poenitentes ad eos accedere debeant: quæ eorum salutis excogitanda ratio; quoque modo a peccatis contingat liberari, alterius operæ sit; præterquam quod spiritalium virorum ex recta ratione horum arbitrium est ac dispensatio, quæ et intelligent, qui doctorum hoc argumento scripta legerint.

Quia vero, ut dicebamus, ex animi ægritudine morbus quidam in corpus diffunditur, ob eorum (animi scilicet ac corporis) mutuam habitudinem ac necessitudinem; qui utique morbus utili Dei consilio provenit. Etenim castigatio est, ob eam, cuius homo reus est, poenam; si modo ejus morbum cum gratiarum actione sustinuerit. Haud raro tamen per eam ægritudinem impeditur homo ne bonum operetur, ac ne operando, spiritalem salutem consequatur; idcirco extremæ unctionis sacramentum (olei scilicet junctis precibus inunctio) datur. Estque spiritalis hæc curatio, ut a corporis morbo liberemur, qui impedimento est ne spiritalia opera præstemus. De quibus divinus Apostolus scribit: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit ægrotum, et eriget eum Dominus; et si in peccatis fuerit, remittentur ei ». Sin autem aliqui hujus vi sacramenti a corporis morbo minime liberantur, haud tamen id illi dandum vitio sit. Sæpe enim etiam corpore sanari, vel si digne sacramentum aliqui suscipiant, ad spiritalem salutem non conducit. Forte enim nec pro eo ac utile est, corporis illa sanitate utentur. Non tamen inani conatu nulloque fructu sacramentum suscipiunt; tametsi corporalis sanitas non sequatur. Juvat enim secundum alium modum. Incorporei namque morbi (pronitas scilicet ad malum, bonique præstandi neglectus) poenitentiae medicamine, uti diximus, curanda sunt. Quia tamen homo, qua vel laborat segnitie, vel quibus

“ Jac. v, 14.

(79) Πνευματικοὺς ἀνδρας. Sic Græci eos vocant, qui illis a sacris confessionibus sunt, et poenitentibus præfecti; plerique illis monachi sacerdotio fulgentes, quos ἱερομονάχους vocant. Nec fore aliter quam ex canonum rigore judicant; quorum codicem in promptu habent, dum confessiones audiunt, ut ex illo positas, τὰ ἐπιτίμια, decernant. Sic ex illis audivi qui Græcorum usi familiaritate sunt apud eos missi apostolici. Utque sancta sit

hæc disciplina, plures tamen in barathrum trudit, dum maluit vulnera celare, quam austeriori illi disciplinæ subjacere. Latinorum longe mitior, qua fere omnia confessarii arbitrio permittuntur; ipso tamen non omnino libero, sed æquitatis legibus astricto, pro scilicet ratione, ipsiusque poenitentis facultate ac modo: ne, quod salutis remedium est, præ humana fragilitate fiat ruinæ occasio.

saeculi variis curis distrahitur, quas dicebam, A
aegritudines, in seipso perfecte non sanat, Sacra-
mentum hoc ad salutem homini datum est; quo
nimirum ejus susceptione id impleat, quod ad il-
lius curationis, quam praestat poenitentia, perfe-
ctionem desiderabatur, ejusque damnationis reatu
liberetur, cui idcirco obnoxius est, quia poeniten-
tia canonem non peregit; ut scilicet nihil in eo
residuum sit, quo animus excedens futuram gloriam
consequi impediatur.

Præterea contingit nec meminisse, nec vero nosse
quæ quis commisit omnia peccata, ut per poeniten-
tiam illa delere possit. Quin et quotidiana peccata
sunt, sine quibus fieri non potest ut vita hæc trans-
igatur: quibus omnibus necessario per hoc sacra-
mentum emundatur. Unde et addit: « Et si in pec-
catis fuerit, dimittentur ei. » Unde liquet sacra-
mentum hoc extremum esse, velut scilicet spirita-
lis omnis sanationis signaculum; esseque his qui
morbo laborant adhibendum; ac præcipue illis, qui
eum, cujus rei erant, canonem non expleverunt.
Esseque a deo iterum illis adhibendum, si in eam-
dem necessitate devenerint. Nihil enim velat, ob
naturæ infirmitatem, quin homo in eadem delicta
relabatur; ut et sæpius eodem curationis genere
indigeat: uti etiam contingit in vita corporali, in
qua eadem accidunt aegritudines, eademque rursus
illis curandis adhibenda remedia sunt.

Rursus, quia corporalis vitæ auctores, ejusque
ordinatores seu rectores, duobus modis conside-
rantur; vel scilicet secundum naturæ sæcundita-
tem, quod spectat ad parentes; aut secundum po-
liticum regimen ac principatum, ad vitæ tranqui-
litate[m] pacemque conservandam, quod regum mu-
neris est ac magistratum: sic quoque in spiritali
vita, sunt qui subministrent [ac custodiant spiri-
talem vitam; idque illi spiritali duntaxat ministe-
rio præstant, quod spectat ad ordinis sacramentum;
suntque a deo qui et spiritali simul et corporalem
vitam conferant, quod illo sacramento præstatur,
quo vir uxorque conveniunt ut prolem gignant,
religiosaque pietate ac Dei cultu enutrient. Alioqui
enim nequit fieri ut humanum genus, dum rerum
hæc universitas ad extremum immutetur, perman-
eat. Quod item nuptiæ nihil turpitudinis habeant;
quanquam enim virginitas nobilior est, haud proinde
exsecrabiles nuptiæ nihilque honorabiles⁶⁹. Unde
et Christus sua eas præsentia honoravit in Cana⁷⁰.
Ex ratione tamen cum aliis utendum sacramentum,
tum isto. Si enim vel in hoc vel in reliquis, quod
sit ex ratione deficiat, nedum nullam afferunt uti-
litate[m], verum etiam alieno a ratione usu pluri-
mum nobis damnum erant.

De illis itaque sacramentis, quæ nobis data sunt

⁶⁹ Hebr. xiii, 4. ⁷⁰ Joan. ii, 1.

μετανοίας, ὡς εἶπομεν, δεῖ θεραπεύειν· ἐπεὶ δὲ ὁ
ἄνθρωπος ἢ διὰ βραθυμίαν ἢ διὰ τοὺς ποικίλους τοῦ
βίου περισπασμούς οὐ τελείως θεραπεύει τὰς προει-
ρημένας ἐν αὐτῷ ἀβρωτίας, ἐπὶ σωτηρίᾳ τὸ μυσ-
τήριον τοῦτο τῷ ἀνθρώπῳ δέδοται, ὥστε ἀναπιη-
ροῦσθαι διὰ τούτου τὸ ἀτελὲς τῆς θεραπείας ἐκείνης,
ἢ διὰ μετανοίας ἐγγίγεται, καὶ ἐλευθεροῦσθαι τῆς
καταδικῆς τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐτελείωσε
τὸν τῆς μετανοίας κανόνα· ἵνα μὴδὲν ἐν αὐτῷ ἀπο-
λειφθῆ δύναμενον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ἐμποδίσει
ταύτην τοῦ τυχεῖν τῆς μελλούσης δόξης.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συμβαίνει μῆτε μνημονεύειν
μῆτε γινώσκειν πάντα ὅσα ἐπραξέ τις ἁμαρτήματα,
ὥστε δύνασθαι διὰ μετανοίας ταῦτα ἐξαλείφεισθαι.
B
Εἶσι δὲ καὶ τινε καθημερινὰ ἁμαρτήματα, ὧν χω-
ρὶς οὐκ ἔστι τὸν βίον τοῦτον διελθεῖν ὧν πάντων ὁ
ἄνθρωπος ἀναγκάως καθαιρεταὶ διὰ τούτου τοῦ
μυστηρίου. Διὸ καὶ προστίθησι, « Κἀν ἁμαρτίας ἢ
πεποικηκώς, ἀφῆθησται αὐτῷ. » Ὅθεν ὅλην ὅτι
τελευταίον ἔστι τὸ μυστήριον τοῦτο, ὡσπερ ἐπισφρα-
γισμα πάσης τῆς πνευματικῆς λατρείας· καὶ ὅτι
τοὺς ἀσθενοῦσι προσάγειν δεῖ· καὶ μᾶλλον ἐκείνοις,
οἱ δι' ἀσθένειαν οὐκ ἐξεπλήρωσαν τὸν ὀφειλόμενον
αὐτοῖς κανόνα· καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῖς· πάλιν δεῖ προσά-
γειν; εἰ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἑλθοῖεν ἀνάγκην. Δύναται
γὰρ ὁ ἄνθρωπος τοῖς αὐτοῖς πάλιν ἀποτημασθαι·
περιπίπτειν διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν· ὥστε
καὶ πολλὰκις τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς θεραπείας χρῆ-
σθαι· καθάπερ καὶ ἐν τῇ σωματικῇ ζωῇ τὰ αὐτὰ
C
ἀβρωτήματα συμβαίνει, καὶ πάλιν τοῖς ὁμοίοις
θεραπεύονται φαρμάκοις.

Πάλιν ἐπεὶ οἱ χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ τῆς σωματι-
κῆς ζωῆς διχῶς θεωροῦνται· τοῦτέστιν, ἢ κατὰ τὴν
τῆς φύσεως γονιμότητα, ὅπερ ἔστι τῶν γονέων, ἢ
κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, δι' ἧς τὸ εἰρηρικὸν τῆς
ζωῆς συντηρεῖται, ὅπερ τοῖς βασιλεῦσι καὶ ἀρχου-
σιν ἀνήκει· οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ, εἶσι
μὲν χορηγοὶ καὶ φυλακτικοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς
κατὰ τὴν πνευματικὴν διακονίαν μόνον, ὅπερ ἔστι
τοῦ μυστηρίου τῶν τάξεων· καὶ θεωρεῖται τοῦτ
ἐν τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰκονόμοις τῆς
πνευματικῆς πολιτείας· εἶσι δὲ καὶ κατὰ τὴν πνευ-
ματικὴν ζωὴν ὁμοῦ καὶ σωματικῆν· ὃ γίνεται διὰ
τοῦ μυστηρίου, καθ' ὃ συνέρχονται ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ
D
γυνὴ, ὥστε γεννησθαι τέκνον καὶ ἀναθρέψαι εἰς τὴν
τοῦ θεοῦ λατρίαν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι διαμένειν
τὸ ἀνθρώπινον γένος μέχρι τῆς τοῦ παντός ἐπὶ τὸ
ἔσχατον ἀλλοιώσεως· καὶ ὅτι γάμοι· οὐκ ἔστιν ἀσχερὸν
οὐ γὰρ εἰ ἡ παρθενία τιμωτέρων, βδελυκτὸν καὶ
ἀτιμὸν τὸ τοῦ γάμου. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐτί-
μησεν ἐν Κανά τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ. Πλὴν κατὰ
λόγον δεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τούτῳ χρῆσθαι. Εἰ γὰρ
τὸ κατὰ λόγον ἔπεισι καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν
ἄλλων μυστηρίων, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελοῦμεθα, ἀλλὰ
καὶ βλαπτόμεθα παρ' αὐτῶν διὰ τὴν ἄλογον χρῆσιν
ἡμῶν.

Περὶ μὲν οὖν τῶν παραδεδομένων ἡμῖν μυστηρίων

εις αναγέννησιν και θεραπειαν τῆς ἡμετέρας φύσεως κατὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ταύτῃ ἐν ἐπιτομῇ διήλθομεν· τὰ δὲ βαθύτερα και λεπτότερα ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆν θεῖαν μετιοῦσι Γραφήν, και τοῖς διδασκαλοῖς τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τρανότερον ἀνακαλυφθῆσεται.

Ἐπρέβοντο δὲ και ὑπὸ τοῦ διαβόλου μυστήρια τινα ἐναγῆ κατ' αὐτὸν τοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀρνούμενοις και τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ, και ὑποταττομένοις αὐτῷ τῷ διαβόλῳ, ἢ και ὑπὸ τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι ὑπ' ἐκείνου ἐν εὐσεβείας προσχρήματι ὀπαυμένοις. Καὶ γὰρ και παρὰ τούτοις εἰσι και νηστεῖαι και τελεταὶ και ἑορταὶ και ἀπολούσεις και φῶτα, εἰς ἀγγελὸν φωτὸς τοῦ πονηροῦ ἐαυτὸν μετασηματίζοντος· καίτοι και ἡμῖν εἰσι φῶτα και ἀλλάμψεις· ἀλλ' οὐ τοιαῦτα, ὅποια οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐύρων, ἔπερ ἔσθ' ὅτε και ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἐδιδέποντο, εἰς ἐλεγχὸν μὲν αὐτῶν και κατάρκισιν, εἰς θάρρος δὲ τῆς ἐκείνων ψυχῆς, και ἀρραβῶνα και ἐλπίδα και πληροφορίαν τῆς μιλύουσης αὐτοῦς ἐκδέξασθαι μακαριότητος, και εἰς ἐνδείξιν τοῦ ὅτι τὰ παρὰ τῶν μαρτύρων ἔργα ἀποδοχῆς ἔτυχον παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐκεῖνα δὲ ὄρυον και ταραχὴν και τρόμον ἐμποιοῦσι τῇ ψυχῇ. Ὅθεν τοσοῦτον διαφέρουσιν ἀλλήλων, ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα μυστήρια ἀληθινὰ εἰσι καθάρσεις, ἀναβιδάζουσαι ἡμᾶς πρὸς οὐρανὸν, και προξενούσαι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, και ἐνοῦσαι αὐτῷ τῷ Θεῷ, ἀνμόνον τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ πίστιν ἔχωμεν πρὸς τὴν παραδοθειαν ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ πιστιν, και φυλάττωμεν αὐτὴν ὀγιῶς και λόγους και ἔργοις· αἱ δὲ τῶν ἔξω καθάρσεις, οἷαι εἰσι τῶν ἀρνούμενων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ και τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ, πρὸς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἀγρῶσι, και τοῦ διαβόλου κληρονόμους ἐργάζονται· ἐκείνους δηλονότι, οἷτινες ἀπάτωμένοι και πλανώμενοι παρ' αὐτοῦ δι εἰδωλολατρεῖας και ἄλλων τινῶν πεπλανημένων δογμάτων, και διὰ τῶν μυστηρίων αὐτοῦ καθάρσεων προσέχουσιν αὐτῷ· ἢ και, ὡς νομίζουσι, τὸν Θεὸν ἐπισφαλῶς, και οὐχ ὡς δεῖ, προσκυνοῦσιν. Ὅσα μὲν οὖν ἀπὸ πίστεως ἀναμφιβόλως ὁμολογοῦμεν περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ταῦτ' ἐστὶ τὰ κεφαλαιώδεστερα.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἐπι περὶ τῆς σαρκώσεως ἐκ λόγων, ὡς ἐνδέχεται.

Ἴνα δὲ και λόγον ἔχωμεν συμφωνοῦντα ἡμῖν εἰς τὰ ἀπὸ τῆς πίστεως, και ἵνα ὅταν τις τῶν ἀπίστων ἐνεδίκῃ ἡμῖν Πῶς λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθη και ἀπέθανε, λέγειν ἔχωμεν, Ὅτι οὐδὲν ἄπονον ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ και δικαιοτάτον και πεπωδέστατον, και οὐκ ἄλλως εἶδει γενέσθαι, λέγομεν ἦδη.

Φανερὸν τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι τὰ λογικὰ πάντα, ἀγγελοι και ἀνθρωποι, διὰ λόγου ἐνεργοῦσι· και μέλιστα φανερὸν ἐπὶ τῶν οἰκοδόμων και τῶν ἄλλων τεχνιτῶν πάντων. Ὁ γὰρ οἰκοδόμος· συλλαμβά-

A ad naturæ nostræ spiritali vita regenerationem ac curationem, hæc sub compendio percurramus : quæ vero in eis altiora sunt et subtiliora, his qui divinas Scripturas legent, et ab Ecclesiæ Dei doctoribus clarius manifesta sênt.

Quin etiam a diabolo scelestas quædam, pro ejus ratione, tradita sacramenta sunt ac mysteria, iis qui Filii Dei nomen abnegant ac quod ille homo factus est, ipsique diabolo sese manciant, aut qui etiam sub Dei nomine pietatis larvâ ab eo seducuntur. Nam apud hos quoque jejunia sunt et cæremoniæ festorumque solemnias, et lustrales expiationes et lumina; dum nimirum, se nequissimus in angelum lucis transfiguratur, quanquam ne nobis quidem desunt lumina et illustrationes; haud tamen qualia veritatis testês (sancti nimirum martyres) in ergastulis constituti viderunt; quæ et ipsis quandoque infidelibus conspecta sunt, ad eorum revincendam perveraciam ac condemnationem; sanctorumque fiducia augendos animos, arrhabonemque ac spem certamque expectationem præstandam, excepturæ illos beatitudinis; ac denuin ut inde claresceret, martyrum opera ac passiones Deo accepta esse. Illa vero ac diabolica animum turbant, terroremque ac horrorem ingerunt. Tantoque hæc a se invicem distant discrimine, ut nostra mysteria ac sacramenta veræ sint lustrationes quæ in cælum provehant, Deique regnum concilient, ac ipsi Deo coniant, si modo solum convenientem pietatem fidemque erga traditam nobis ab ipso fidem habeamus, signamque eam verbis pariter et operibus custodiamus. Profanæ vero expiationes, quales sunt eorum qui Dei Filium ejusque incarnationem negant, ad tenebras exteriores ducunt, ac diaboli hæredes efficiant; illos scilicet qui ab eo seducti erroreque abacti per idololatriam et alias quasdam falsas doctrinas, ejusque execrandas lustrationes, animum ei attendunt; vel etiam, ut opinantur, superstitione falsoque, nec ut decet, Deum adorant. Quæ porro ex fide citra ullam dubitationem de Filii Dei incarnatione credimus, ista compendiosius tradita sunt.

CAPUT VII.

D *Adhuc de incarnatione, ex rationum momentis quantum res patitur.*

Ut vero etiam rationem in illis quæ sunt de fide nobis consentientem habeamus, et ut cum infidelium aliquis exprobraverit, Quomodo Dei Filium incarnatum atque mortuum esse dicamus; respondere possimus: nullum inde absurdum sequi; quin istud tum justissimum esse tum decentissimum, nec rem aliter geri debuisse, etiam dicimus.

Cunctis manifestum mortalibus est, omnia ratione prælitata (angelos scilicet atque homines) per rationem operari; ac cumprimis res in illis manifesta est, qui ædes ædificant, ac reliquias omnibus

" II Cor. xi, 14.

artificibus. Architectus enim exstruendarum ædium formam situmque mente sua concipit; sicque ac talem domum ædificandam animo designat, illaque instructus ratione ædificat. Ac rursus, ea casu aliquo dissoluta, per eandem qua prius considerat, ac secundum eandem rationem instaurat; si modo ita animo comparatus est, ut eandem in omnibus cum priore illique similem domum velit reædificare. Hæc autem ratio seu sermo interior dicitur residensque in animo; ac præ reliquis, uti diximus, Dei Sermonis seu Verbi imago est. Per hunc enim sic in animo residentem sermonem ac rationem rationales dicimur, sive dormimus, sive tacemus; non per eum qui ore profertur. Hic enim sermo non semper est. Sermo igitur interior et in animo residens longe nobilior sermone prolatisio est, qui scilicet per verba quædam atque nomina exterius profertur. Hic enim propter illum consistit, ac quodammodo illi accidens existit. Hincque adeo ut, at non sic apte ac convenienter prolatisio sermo in exemplum assumatur ac simulacrum divini Sermonis seu Verbi; sed ut potius qui in animo residet, ut qui nobilior sit. Nam etiam debemus divina representare ex iis, quorum major præstantia sit. Nihil porro in creatis mente nostra, in eaque sermone ac verbo seu ratione, præstantius occurrit; unde etiam hujus ratione homo dicitur imago Dei. Verumtamen hic quoque valde a Dei Sermone ac Verbo deficit. Dei enim Sermo ipse vere existens ac efficax est; in animo autem residens, mentis accidens est. Ex iis enim quæ oculis videntur ac mente intelliguntur, sensus opera menti advenit; quandiu scilicet versatur in corpore illique conjuncta est. Idcirco etiam imperfectus est, qui paulatim contextatur, ortuque posterior sit. Ipsum enim quæ in intellectum cadunt, mens est, quæ substantia est. Quæ autem postea menti sua vi ab exterioribus sensus opera, corpore jam organis perfecto, adveniunt, cuncta hæc accidentia sunt. Unde etiam eum qui multa novit, multa doctum dicimus, seu qui multa didicerit.

Quia igitur etiam Deus rationalis (seu magis Sermone Verboque præditus) est: ac qui diffinitur nullus est; nec ejus Sermo ac Verbum accidens est (absurdum quippe ut ullum in Deo dicatur accidens), sed vere existens et vivens perfectumque est; idcirco dicimus Deum per Verbum suum cuncta condidisse. Cum ergo per ipsum facta sint omnia, ac per illud homo factus fuerit atque formatus, per ipsum nihilominus, eum qui contritus fuerat, conveniens fuit reparari: per hunc scilicet modum. Quia enim humanum genus ex illis est, quæ a Deo ratione mentia condita sunt; homo quatenus ratione liberique arbitrii facultate præditus, reliquis inanimatis et animatis brutisque animantibus præcellit; quod item alia propter hominem condita sunt, ut per rationem et scientiam illis præsit²². Bruta namque animantia nullo consilio omnia faciunt ad quæ moventur, naturali vi in illa incitata; haud secus ac terra et arbores sine ratione et voluntate ac consilio fructificant. Idcirco conveniens erat, eam homini curam adhiberi, qua reparare-

νει ἐν τῷ ἑαυτοῦ νῷ τὸ εἶδος, καὶ τὴν θέσιν τῆς τυχοῦσης οἰκίας, ὅτι τοιαύτε τις καὶ τοιαύτε προσήκει οἰκοδομηθῆναι, καὶ δι' ἐκείνου τοῦ λόγου ταύτην οἰκοδομεῖ, ὅς καὶ πρότερον καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, εἰ κατὰ πάντα τὴν αὐτὴν οἰκίαν τῇ προτέρῃ καὶ ὁμοίαν βούλεται ἀνοικοδομεῖν. Ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος λέγεται ἐν διθήτο; ὅς καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἰκῶν ἐστίν, ὡς εἴρηται, τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τοῦτον γὰρ τὴν ἐνδιάθετον λόγον καὶ λογικὰ λεγόμεθα, εἴτε κοιμώμεθα, εἴτε σιωπῶμεν, ὃ κατὰ τὸν προφορικόν οὔτος γὰρ οὐκ αἰεὶ ἐστίν. Πολλῶ οὖν ὁ ἐνδιάθετός ἐστι τοῦ προφορικοῦ τιμιώτερος, ὅς διὰ βημάτων καὶ ὀνομάτων ἐξωθεν προφέρεται. Οὗτος γὰρ δι' ἐκείνου συνίσταται, καὶ τρόπον τινὰ συμβεβηκός ἐστιν ἐκείνῳ. Διὰ τοῦτο οὗ τοσοῦτόν ἐστιν οἰκείος ὁ προφορικὸς λόγος εἰς παράδειγμα καὶ εἰκόνα τ. Ὡς Λόγου τοῦ Θεοῦ λαμβάνεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἐνδιάθετος ὡς τιμιώτερος ἐπεὶ καὶ ἀπὸ τῶν τιμιωτέρων ὀφειλομένον ἐκ θεοῦ εἰκονίζειν. Τιμιώτερον δὲ τοῦ ἐν ἡμῖν νοῦ καὶ λόγου οὐκ ἐστίν ἐν τοῖς κτισμασίν· ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται ὁ ἀνθρώπος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ κατ' εἰκόνα ἐπλάσθη. Πλὴν καὶ οὗτος πᾶν λείπεται τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὲν γὰρ ἐνυπόστατος καὶ ἐνεργητὸς ὁ δὲ ἐνδιάθετος συμβεβηκός ἐστὶ τῷ νῷ. Ἀπὸ γὰρ τῶν ὀρωμένων καὶ νοουμένων διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐπιγίνεται τῷ νῷ, ἐφόσον μετὰ σώματος ἐστίν. Διὸ καὶ ἀτελής ἐστὶ κατ' ὀλίγον συμπλεκόμενος καὶ ὑστερος. Αὐτὸ γὰρ τὸ δυνάμενον νοεῖν καὶ ὁ τόπος τῶν νοητῶν εἰδῶν ἐστίν ὁ νοῦς, ὃς ἐστίν οὐσία. Τὰ δὲ τῷ νῷ δι' ἑαυτῶν ἐπιγιγνώμενα ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ὑστερον συνεργούσης τῆς αἰσθήσεως μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ὀργανικοῦ σώματος, ταῦτα πάντα εἰς συμβεβηκότα. Διὸ καὶ τὴν πολλὰ ἰδόντες πολυμαθῆ λέγομεν.

penes quod intelligendi facultas, ac locus specierum quæ in intellectum cadunt, mens est, quæ substantia est. Quæ autem postea menti sua vi ab exterioribus sensus opera, corpore jam organis perfecto, adveniunt, cuncta hæc accidentia sunt. Unde etiam eum qui multa novit, multa doctum dicimus, seu qui multa didicerit.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Θεός ἐστι λογικός, ὃ κατὰ πάντων ὁμολογεῖται· ὁ δὲ Λόγος αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ συμβεβηκός (τὸ γὰρ ἐν τῷ Θεῷ συμβεβηκός λέγειν ἀτοκόν)· ἀλλ' ἐστὶν ἐνυπόστατος καὶ ζῶν καὶ τέλειος· διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Λόγου τὰ πάντα ἐποίησεν. Εἰ γοῦν δι' αὐτοῦ ἐγένετο πάντα, καὶ ὁ ἀνθρώπος δι' αὐτοῦ ἐπλάσθη, δι' αὐτοῦ καὶ συντριβέντα πάλιν ἔπρεπεν αὐτὸν ἀνακαινεσθῆναι. Ἐπρεπε δὲ κατὰ τοῦτο. Ἐπεὶ γὰρ τὰ λογικὰ κτισματα οἱ ἄνθρωποι τιμιώτερόν ἐστι τῶν ἄλλων ἀζύχων καὶ ἐμψύχων καὶ ἀλόγων ζῶων, καθότι ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος λογικὸν καὶ αὐτεξούσιον, καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα διὰ τὸν ἀνθρώπον ἐγένοντο, ἵνα ἀρχὴ αὐτῶν διὰ λόγου καὶ γνώσεως· τὰ γὰρ ἄλογα ζῶα δίχα βουλῆς πειοῦσι πᾶν εἰς ὅπερ ἂν κινηθῶσι, τῇ φυσικῇ δυνάμει πρὸς ταῦτα κινούμενα, καθ' ὃν τρόπον ἡ γῆ καὶ τὰ δένδρα ἀλόγως καὶ ἀπροαιρέτως καὶ δίχα βουλῆς καρποφοροῦσι· διὰ τοῦτο ἔπρεπεν ἵνα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀνθρώπος εὐρη εἰς τὸ ἐπινοεσθῆναι, καὶ μᾶλλον ἢ εἴπερ ἄλλο τι τῶν ὀρωμένων κτισμάτων συνέβαινε καταπαεῖν καὶ συντριβῆναι.

ἐπιπερ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀληθινῆς ὁδοῦ καὶ εὐθείας ἄξεραπῆ καὶ ἐπλανήθη καὶ ἐκπέπτωκε τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης αὐτῷ τιμῆς. Ἐπλανήθη δὲ καὶ ἐξέπεσε, διότι οὐκ ἐπολιτεύετο ὡς περ ἔταξεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' ὅτι τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν, ἥτις ὤρεται ζητεῖν τὰ οὐράνια, διέστρεψεν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν καὶ θέλειν ταῦτα καὶ ζητεῖν, ἤρετίσαστο τὰ γῆινα καὶ σαματικά· τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς τὰς ἀλόγους. Ὁρμησε δὲ ἐπὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀυτεξούσιος ἐπλάσθη, καὶ τῆς ἀρετῆς οὐκ εἰσήγαγεν ὁ Θεὸς ἀνάγκην ἐν τῷ ἄνθρωπῳ, ἐν ἔχῃ στέφανον καὶ τιμὴν καὶ δέξιον τὸν μισθόν, ὡς οἴκοθεν τὸ ἀγαθὸν προαιρούμενος. *lem indiderat, ut coronam et honorem dignamque mercedem consequeretur, ut qui ipse a se bonum eligeret.*

Κατὰ τὴν θέλησιν οὖν αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπλανήθη, καθ' ἣν τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖται, καὶ ὠλισθήσε καὶ ἐξέπεσε τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δηλονότι διὰ τὴν διεστραμμένην θέλησιν αὐτοῦ· διὸ καὶ κατεδικάσθη τὸν θάνατον, ὅτι θνητὴν εἶχε φύσιν, δυναμένην ἀποθνήσκειν. Ὅπερ διὰ φιλανθρωπίαν ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακόν, ἀλλὰ παύηται τῆς ἀμαρτίας, μεμνημένος τοῦ θανάτου καὶ φοβούμενος αὐτόν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν τῷ θνητῷ σώματι συνέπελεξεν, ἐν' ὅταν προαιρέθῃ τὰ φαῦλα διὰ τὴν αὐτεξουσιότητα, παραχρῆμα καταδικάζεται ἀποθνήσκων διὰ τὴν θνητότητα τοῦ σώματος· ὅπερ ἐμελλε πάντως ἀθάνατον εἶναι, εἰ προηρείτο τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἅπερ ὁ Θεὸς ἐβούλετο. Μίσος γὰρ θνητότητος καὶ ἀθανασίας ἐπλάσθη. Ὁ δὲ Σατάν οὐ κατεδικάσθη ἀποθνήσκειν ἐκπεσὼν τοῦ Θεοῦ, ὅτι θνητὴν φύσιν, ὡς περ ἡμεῖς, οὐκ εἶχε, δυναμένην ἀποθνήσκειν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος μετανοεῖ μεμνημένος τοῦ θανάτου, καὶ τοῦτο ποιεῖν δύναται ἐφόσον ζῆ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ μεταβλητοῦ τούτου· μετὰ δὲ τὸν θάνατον οὐ δύνησεται, ἀλλ' ἀτρέπτος διατελεῖσι διαπαντός, τὴν λαχοῦσαν χώραν αὐτῷ κατέχων· ὁ δὲ δαίμων οὐ μετανοεῖ διὰ τὸ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἀμετάβλητον. Ὁ γὰρ θάνατος ἐν ἀνθρώποις, τοῦτο ἐκπίπτει ἐν ἀγγέλοις.

Ἐπεὶ οὖν ὁμολογεῖται ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν πρόποντα κρίνονται λόγον, ἔπρεπε τὸ ἀνθρώπινον ἐπανορθώσασθαι νόσημα διὰ τοῦ ἑαυτοῦ λόγου, δι' οὗ καὶ ἐξαρχῆς ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐπλάσθη φύσις. Ἐπεὶ δὲ τὸ νόσημα τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀμαρτία ἦν, ὅπερ ἐνήργησεν ἡ κακὴ θέλησις, ἔπρεπε ἵνα καὶ ἡ ἐπανόρθωσις οἰκεία καὶ ἀρμόζουσα ᾖ πρὸς τὸ νόσημα· ὡς περ καὶ οἱ ἰατροὶ τὰς θεραπείας ἀναλόγους ποιοῦσι πρὸς τὸ νόσημα καὶ τὸν ἀσθενοῦντα. Καὶ γὰρ φασί, « Τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα. Οὕτω δ' ἂν ᾖ τὴν οἰκεία καὶ ἀρμόζουσα ἡ θεραπεία, εἴ γε ὁ μὲν ἄνθρωπος καθὼ ἀυτεξούσιος οἰκεία θέλησει προηρείτο τὸ ἀγαθόν· ἐπεὶ καὶ οἰκεία θέλησει προηρείθῃ τὸ κακόν· ἡ δὲ θέλησις αὐτοῦ, εἴ γε κατεωδοῦτο καὶ κατευθύνετο πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ

tur; potiori nimirum ratione, quam si ullum aliud creatorum visibilium collabi contigisset ac conteri; quod ille a vera rectaque via deflexerat et exerraverat, atque ab honore sibi divinitus concessio exciderat. Exerrarat vero et exciderat, quod non ita vitam instituerat, ut a principio illi Deus constituerat; sed quod voluntatem suam, quæ cœlestia quærere debuerat, perverterat; cumque hæc diligere ac velle et quærere oporteret, terrena et corporalia prætulera, cupiditates sectatus et desideria ac libidines a ratione longe abhorrentes. Id vero homo aggressus est, quod facultate arbitrii ornatus formatus fuerat, nec ei Deus virtutis necessitatem indiderat, ut coronam et honorem dignamque mercedem consequeretur, ut qui ipse a se bonum eligeret.

Sua itaque voluntate homo erraverat, secundum quam hominis perfectio consideratur, atque a Dei gloria exciderat; ob perversam nimirum suam voluntatem. Quamobrem etiam mortis damnatus est, quod mortali natura præditus erat, ejusmodi scilicet quæ mori posset. Quod ipsum impensa Dei humanitate ac clementia factum est, ne malum immortale foret, sed peccandi finem homo faceret, quem mortis memoria ejusque metus in officio contineret. Nam et Ideo mortali corpori conjunxerat animam, ut, si qua præditus erat facultate arbitrii, mala eligeret, confestim mortis sententiam, corpore mortali, incurreret, quod omnino immortale futurum erat, si bona, et quæ ex Dei essent voluntate præoptaret. Medius enim mortalem inter et immortalem sortem conditus fuerat. Satan vero, cum ex Deo exciderit, haud tamen mortis damnatus est, quod mortali natura, sicut nos, præditus non erat, qua scilicet mori posset. Hincque adeo est, ut homo, mortis memor, pœniteat; ejusque rei illi facultas est, quandiu versatur in mutabili hoc corpore: post mortem vero, minime futura est, sed semper immutabilis erit, eum qui illi obtigerit locum retinens. Dæmon vero nulla pœnitentiâ ducitur, qua præditus natura immobili est. Quod enim mors hominibus est, id casus est angelis.

Quia igitur exploratum est, convenienti eos ratione a Deo judicari: decebat per ejus Verbum humani generis depelli morbum atque sanari, per quod etiam a principio humana natura formata fuerat. Quia vero morbus ille peccatum erat, ejus auctori mala voluntas exstiterat, decebat ut et curatio propria esset ac pro morbi ratione apposita. Uti etiam medici, pro morbi atque ægroti ratione solent adhibere remedia, quorum illud commune estatum: « Contraria contrariorum medicamenta. » Sic vero propria aptaque futura curatio erat, si homo, qua ratione liberi arbitrii facultate præditus est, propria voluntate bonum eligeret (quippe qui ipse propria eadem voluntate malum elegerat) ejusque ipsa voluntas (similidem illa pro-

¹¹ Gen. 1, 26.

speraretur, recteque in honesti via procederet) A celestia divinaque diligeret, odio habens ac projiciens, quæ ante mala voluerat. Sicut enim voluntatis perversio est, odiase bona : sic ejus rectitudo est, eadem diligere. Hæc enim homo si præstaret, omnino propria essent aptaque, ac sic emendationem nancisci posset.

Angelum porro id præstare non decebat, quod proprium minime futurum erat. Nec enim per eum homo fuerat conditus, ut per eum contritus repararetur : nec qui peccaverat, curationem erat quæsiturus, sed pro alio alius ; quod non satis ad justitiæ erat normam exactum. At neque ut quisquam hominum rem præstaret fieri poterat, quod omnes peccato obnixii essent. Etenim ipsum hoc primum, quod ex viro per mulierem cum libidine nascantur, ex primorum parentum peccato descendit ; ut, vel si alia omnia deessent, hoc saltem omnes peccato subjacerent. Idcirco etiam dæmon animarum sanctorum compos erat, quod nullus hominum a peccato omnino liber exsistebat ; præ ejus nimirum insatiabili cupiditate injustaque rapacitate ac peccati similitudine, qua illi cum hominibus (aliis plus, aliis minus) commercium erat : eoque commercio regni sui signum ac signaculum (peccati scilicet) in eis habebat, ut et juris quædam hæc species esset. Id vero etiam avaris injustisque raptoribus inolitum ; semper occasiones quærent, ut quæ minorum sunt ac vicinorum, ab eis avulsa, ditionis suæ jurisque efficiant. Necesse demum erat quemdam existere hominem ab omni prorsus peccato immunem, ut non suos ipse defectus emendandos haberet, sed aliorum in se susceptis peccatis, pro eis apud Deum satisfaceret, cui homines inimici hostesque erant ; quod mala tam quo diligebant, tum et agebant.

Ut itaque id homines præstarent, uti dictum a nobis est, fieri non poterat, quod quisque hominum peccato obnoxius esset : idcirco propensa Dei Filii voluntate, per quem omnia condita fuerant, nostram naturam ab omni immunem peccato assumpsit. Unde etiam nasci ex Virgine voluit, ut omnino liber esset a peccato originis, sicque vitam instituere, ut nullum in eo peccatum exstaret, sed omnis virtus eluceret, quibus et docuit et egit ; qui nempe norma omnibus propositus ac exemplum ad salutem esset, modumque ac viam curandæ humani generis ægritudinis, virtutis cultu rectæque in eis voluntatis, mortales prædoceret. Etenim suo ipse exemplo docuit, qui fiat ut, quo laboramus, morbum emendemus.

Primum enim apparuit per hoc mysterium dispensationis, sic nos Deum dilexisse, ut et Filium suum hominem fieri voluerit, hincque adeo ut nos ipsum diligamus egregie suavit, qui nempe excellentem ejus erga nos dilectionem intelligamus : inque hunc modum illius auxilio atque gratia, ostensa nobis prementes vestigia ipsuinque secuti, accepturos nos beatitudinem speramus (in Dei

καλοῦ, καὶ τὰ οὐρανια καὶ θεῖα ἠγάπα, μισήσασα καὶ ἀποβρίψασα τὰ φαῦλα, ἄπερ ἠθέλησε πρότερον. Ὅσπερ γὰρ ἡ διαστροφή τῆς θελήσεώς ἐστι τὸ μισεῖν τὰ καλὰ, οὕτως ἡ ὀρθότης αὐτῆς τὸ τὰ καλὰ ἀγαπᾶν. Ταῦτα γὰρ εἴπερ ὁ ἄνθρωπος ἔποιε, πάντως ἦσαν οἰκεία καὶ ἀρμόζοντα, καὶ οὕτως ἐδύνατο τὴν ἐπανόρθωσιν εὐρεῖν.

Ἄγγελον μὲν οὖν τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἔδει, διότι ἀνοίκειον ἦν. Οὕτε γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος, ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ συντριβεῖς ἐπανορθωθῆ. οὕτε δες ἡμαρτε τὴν θεραπείαν ἐμελλε ζητῆσιν, ἀλλὰ ἄλλος ἀντὶ ἄλλου ὅπερ οὐκ ἦν δίκαιον. Ἄλλὰ μὴν οὐδέ τινα ἄνθρωπον δυνατόν ἦν τοῦτο ἐργασθαι, διότι πάντες ἐνοχοὶ ἦσαν τῇ ἁμαρτίᾳ. Καὶ γὰρ αὐτὸ πρῶτον τὸ ἐξ ἀνδρὸς διὰ γυναικὸς μετὰ πάθους γεννᾶσθαι ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας κατὰγεται ὥστε εἰ μὴ κατὰ τι ἄλλο, κατὰ τοῦτο γοῦν ἕκαστος ἁμαρτία ὑπόκειται. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἐγκρατῆς ἦν ὁ δαίμων τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀπληλαγμένος ἦν παντέπαινον ἁμαρτίας διὰ τὴν ἀπληστίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πλεονεξίαν, καὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἁμαρτίας, καθ' ἣν τοῖς ἀνθρώποις ἐκοινωνεῖ, τοῖς μὲν πλείον τοῖς δὲ ἕλαττον, καὶ καθὼ αὐτοῖς ἐκοινωνεῖ σημεῖον καὶ σφραγίδα ἐν αὐτοῖς εἶχε τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, τοῦ ἐστὶν ἁμαρτίας ὥστε καὶ δικαίωμα. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ πλεονέκται ποιοῦσιν, ἀφορμὰς εὐρίσκοντες ἀεὶ τὰ τῶν ἕλαττόνων καὶ γειτνιαζόντων παρασπῆν, καὶ ταῦτα ἑαυτῶν κληρονομίαν ποιεῖν. Ἐδεῖ λοιπὸν ἄνθρωπον τινὰ γενέσθαι ἀναμάρτητον πάντη, ὥστε μὴ ἔχειν χρεῖαν τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐπανορθοῦν ἐλαττώματα, ἀλλὰ τὰ τῶν ἄλλων ἀναδεξάμενον ἁμαρτήματα, ὑπὲρ ἐκείνων πρὸς τὸν Θεὸν ἀπολογήσασθαι, ᾧ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ, τὰ φαῦλα καὶ ἀγαπῶντες καὶ πράττοντες.

Παρά μὲν οὖν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐφημεν, ἀδύνατον ἦν τοῦτο γενέσθαι, διὰ τὸ ἕκαστον ἁμαρτίας ὑπεύθυνον εἶναι. Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, εὐδόκησε τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναμαρτήτως ἀναλαβεῖν. Ὅθεν καὶ ἐκ Παρθένου ἐτέχθη, ἵνα πάντη ἐλευθερὸς ἦ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὡς καὶ οὕτω διαβιῶναι, ὥστε μηδεμίαν ἁμαρτίαν ἐν αὐτῷ εὐρεθῆναι ἄλλα πᾶσαν ἀρετὴν, δι' ἣν ἐδίδαξε καὶ ἐπραξε τοῖς ἀνθρώποις προδόντα τύπον καὶ ὑπογραμμὸν πᾶσι γεγονέναι πρὸς σωτηρίαν, καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν ἔδιν τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρωπίνου νοσήματος διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὀρθότητος ἐν αὐτοῖς θελήσεως προδιδάξαι. Καὶ γὰρ εἰδεξε δι' ἑαυτοῦ, τίνι τρόπῳ δυνήσμεθα τὸ νόσημα ἡμῶν ἐπανορθώσασθαι.

Πρῶτον γὰρ ἐφάνη διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου τῆς οἰκονομίας ὅτι ὁ Θεὸς τοσοῦτον ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὅτι καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι ἠθέλησε τὸν ἐξ αὐτοῦ Υἱὸν, καὶ διὰ τούτου κατέπεισεν ἡμᾶς ἀγαπᾶν αὐτὸν, ἐννοοῦντας τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην. Καὶ οὕτω τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ καὶ χρίσιν τοῖς ὑποδειχθεῖσι τρόποις ἐπόμμενοι, ἐλπίζομεν τυχεῖν τῆς μακαριότητος, ἥτις ἐν τῇ Θεοῦ δωρίᾳ

συνίσταται εἰς ἣν αὐτὸς ἡμεῖς ἐβλυσσε. Τὴν γὰρ ἀσθένειαν αὐτοῦ γινώσκων ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἐνόμιζε πρὸς ταύτην θυγηθῆναι ἀφίξεσθαι, εἰ μὴ τὴν παρὰ Θεοῦ εἰς αὐτὸν ἐβλεπεν ὄψαν τοσαύτην, ὥστε τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἡμεῖς προύκαλεῖτο. Εἰ γὰρ μὴ δυνατὸν ἦν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμεῖς κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἀνατείνεσθαι, οὐκ ἂν τὸ ἀδύνατον εἰς τὰ ἀδύνατα προύκαλεῖτο.

Ἦστε τὸ τιμώμενον τοῦ Θεοῦ κτίσμα ὁ ἄνθρωπος ἐπέγνω τὸν ἀληθῆ Θεὸν διὰ τοῦ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων ἀπέστη λατρίας καὶ πλάνης, καὶ τῆς λάσεως ἐφυγεν. Οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν Θεὸν, ἀγαθὸν ὄντα, τὸ αὐτοῦ πλάσμα καταλείπειν ἀδοξήσαν.

Ἔπειτα ἐπὶ ἐλέγομεν τὸ ἀνθρώπινον ἀμάρτημα συνίστασθαι ἐκ τοῦ τὰ φαῦλα ἐπιθυμεῖν καὶ τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ, τὰ δὲ ἀκίονα ἀγαθὰ οὐδαμῶς· πῶς ἦν δυνατόν τοῦτο θεραπευθῆναι, καὶ πρὸς Θεὸν ἀναγῆναι, δι' ὃν ἐπραξε καὶ πέποιθε καθαρῶς ἕξει. Καὶ γὰρ πέντητας γονέας προέβλετο, τὴν δὲ ἀρετὴν τελείους, ἵνα μηδεὶς ἐγκαυχᾶται ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκός. Πτωχὸν εἶχε βίον, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους διδάξῃ χρημάτων καταφρονεῖν. Ἐστερημένος ἀξιώματος διεβίω, ἵνα παύσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀπάτου περὶ τὰς τιμὰς ἐπιθυμίας. Πόνον, λιμὸν, δίψαν, μάστιγας ὑπέμεινεν ἐν τῷ σώματι, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἠβουῆ καὶ τρυφῇ καὶ ἀνέσει προέχοντα; ἀφίστασθαι τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀγαθοῦ. Τίλος θανάτου ὑπέμεινεν, ἵνα μηδεὶς διὰ τὸν φόβον τοῦ θανάτου τὴν ἀλήθειαν ἐγκαταλιμπάνῃ. Τὸν ἐπονεϊστόν διὰ σταυροῦ προέβλετο θάνατον, ἵνα μηδεὶς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τὸν ἐπονεϊστόν ἐκτρέπηται θάνατον. Ἦστε προσῆκε τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, ἵνα τῷ καθ' αὐτὸν ὑποδείγματι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν προκαλεσθῆται, καθά φησιν ὁ μακάριος Πέτρος, « Χριστὸς πέποιθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ἐγκαταλιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα τοὺς ἴχνησιν αὐτοῦ ἐπακολουθήσωμεν. »

Ἔπειτα οὐ μόνον τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα ἱκανὰ εἶσι πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώσις τῆς περὶ Θεὸν ἀληθείας· οὐκ ἦν δὲ δυνατόν τὴν περὶ Θεὸν ἀλήθειαν ἄνθρωπον διδάσκοντα πιστευθῆναι· ἔστι γὰρ καὶ ἀπατήσις καὶ ἀκατηθῆναι τὸν ἄνθρωπον· ἔδει καὶ κατὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον τὴν ἀληθῆ πίστιν διδάξαι, ἵνα μηδὲν ἀμφίβολον ἔχη, ὡς ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου παραδοθεῖσα. Ὅτι δὲ Θεὸς ἦν, εἰδίδεξε διὰ τῶν θαυμάτων, ἃ οὐδαμῶς ἀνθρωπίνῃ δυνάμει δύναται ἐργάσασθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοὺς μὲν τότε παρόντας καὶ ὄρωντας εἰκὸς ἦν τότε πιστεῦσθαι, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα προῦβάλλοντο ἂν πλάσματα ταῦτα εἶναι· καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεισέθηθεθεραπεία. Εἰ γὰρ ὁ τὴν πίστιν ταύτην διδάξας καὶ τὰ θαύματα ἐργάσασθαι λεγόμενος κλυδίσκος ἦν, καὶ ἀρχὴν μεγάλην καὶ στρατεύματα εἶχεν, ἔδοξεν ἂν πῶς ὅτι ἡ ἐκείνου διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα πλάσματά εἰσι, καὶ

A scilicet visione positam) ad quam ipse nos traxit. Homo enim suæ conscius infirmitatis, nunquam se ad eam evasurum existimaret, nisi tantam in se Dei dignationem videret, ut et Deus homo fieret, ac nisi ad se Deus nos invitaret. Nisi enim fieri posset, ut pro nostræ facultatis modulo ad Deum ipsi eniteremur, nunquam ille ad impossibilia, quod impossibile esset, provocaret.

Itaque, qui inter Dei signa principem locum tenet, homo, inde verum agnovit Deum, quod Deus homo factus est; abscedensque a dæmonum cultu ac errore, sanitatem indeptus est. Non enim par erat ut Deus, qui bonus sit, signum suum omni destitutum ope relinqueret.

Deinde, quia dicebamus peccatum hominis in hoc positum esse, quod mala concupiscat bonaque corporalia, nequaquam vero bona sempiterna; quoniam modo fieri possit, ut huic malo remedium adhibeatur et homo ad Deum assurgat, quibus egit atque passus est liquido ostendit. Etenim parentes pauperes elegit, qui tamen virtute perfecti essent; ne quis gloriatur qui carnis infirmitate circumdatus sit. Pene mendici vitam egit, ut contemnendas pecunias homines doceret. Nulla dignitate mundano cultu sublimis vitam traduxit, ut ab inordinata honorum cupiditate hominum compesceret animos. Lassitudiniam, famem, sitim, verbera in corpore sustinuit, ut doceret homines voluptatū, deliciis, molliori vitæ animum addicentes, a virtutis bono non abscedere. Postremo mortem per tulit, ut nemo mortis metu deterretus veritatem deserat. Probrosissimam crucis supplicio elegit mortem, ut nemo pro veritate probrosam mortem defugiat. Itaque conveniens erat, ut Deus homo fieret, quo nimirum exemplo suo homines ad virtutem provocaret, uti ait beatus Petrus: « Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus ».

Quia vero non sola virtutis opera sufficiunt, ut æternam quis beatitudinem consequatur, sed necessaria quoque veritatis de Deo cognitio est: nec vero fieri poterat ut homo veritatem docens, quæ de Deo est, certam omnino fidem haberet; homo enim et decipi et decipere potest, ea quoque ratione decebat, ut Deus factus homo veram fidem doceret, quo illa nihil ambiguam, velut a Deo et homine tradita, haberet. Esse autem se Deum docuit per miracula, quæ nulla humana virtute possunt præstari. Quia tamen par erat, eos qui tunc præsentibus erant ac videbant, tunc credituros; posteriores vero, signa hæc esse, fore objecturos; huic quoque excogitata cautio est. Nam si is qui hanc docuit fidem, et qui miracula fecisse narratur, dives fuisset, ingensque imperium ac copias haberet, venire in mentem alicui poterat, istius doctrinam ac miracula signa esse, humana quo

¹¹ 1 Petr. II, 21.

potentia et auxilio recepta esse. Ne vero quisquam hoc dicat, sed Dei potius opus esse omnes confiteantur, cuncta infirma ac projecta eligit; Matrem pauperem, egenam vitam, discipulos ac prædicatores homines rudes et idiotas. Reprobari voluit et ad mortem usque reum peragi, ut posteri intelligerent, ejus doctrinam et miracula non humanæ virtutis, sed Dei potentia existimanda esse. Unde etiam quidquid ageret ac pateretur, humana infirmitas divinæ virtuti semper comes erat. In Nativitate enim paupercula quædam cernebantur, specus, fasciæ, et quæ ejus generis sunt; verum ab angelis laudabatur, ac stella duce a Magis adorabatur. Tentatur a diabolo, sed angeli ei ministrant. Mendici vitam ac pauperem egit; verum suscitavit mortuos et cæcis visum restituit. Cruci affixus mortem obit, et latronibus accensetur; verum sol in ejus morte obscuratur, terra tremitt, petra conteruntur, aperiuntur monumenta, mortuorum corpora resurgunt.

Si igitur his ita gestis alia quis præterea, ut ad fidem inducatur, quærit signa, vel saxis durior erit: quippe cum illa in Christi morte scissa sint¹⁴. Ad eundem vero modum etiam discipulos elegit et ad prædicandum misit, illitteratos, ignobiles, pauperes, piscatores; quos præcepit abjectos esse, contemptum ferre, non congregare divitias, honores, gloriam. Ii enimvero cum se sic haberent, miracula edebant, ut et eorum doctrina divina videretur, non ex humana sapientia ac virtute, projecta. Eadem patrabant miracula atque his majora. Nam eorum umbra mortuos suscitabat¹⁵. Ipse enim dixit: « Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora illis faciet¹⁶. » Omnia vero sustinebant, qui nimirum in Christi passionem ac mortem aspicerent, qui eis locutus erat: « Si me persecuti sunt, et vos persecuentur¹⁷. »

Quia vero homo voluntati suæ indulserat, transgressusque erat, ac ea ratione Deo injuriam fecerat, quod creatorum ab ipso nobilissimum (ejus quippe factum hæreditatem) malis operibus subduxerat; ac idcirco pœnæ maximæ reus erat, quo et Deus injuria affectus citra omnem comparationem cunctis major ac præstantior est, nec ullus erat qui tantæ injuriæ pœnam in se posset recipere, uti dictum a nobis est; hanc Dei Filius factus homo recepit, cunctaque perpressus est, quorum nos eramus rei, nosque redemit ex inimicis nostris, qui velut propria spolia, peccati realu adictos, detinebant. Sicquo in eo impleta justitia est. Peccator enim et qui offendit facitque injuriam, pœna affligi debet. Nostri vero loco, Dei Filius factus homo pœnam sustulit, inque eum modum justa ratione nancisci nos libertatem obligit. Si enim alio modo eam essemus consecuti, sive

ὑπὸ δυνάμει; καὶ βοηθείας ἀνθρωπίνης παρέδωχθῆσαν. Ἴνα δὲ μηδεὶς τοῦτο εἶπη, Θεοῦ δὲ ἔργον εἶναι πᾶς τις ἐμολογήσῃ, πάντα τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀπερρίμμενα προέλετο, κένητα μητέρα, ἐνδεδὲ βίον, μαθητὰς καὶ κήρυκας ἰδιώτας. Ἡθέλησεν ἀποδοκιμασθῆναι καὶ καταδικασθῆναι μέχρι θανάτου, ἵνα τοῖς ὑστερον ἢ ἐκείνου διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα φανῆ, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμει, ἀλλὰ Θεοῦ ἦσαν. Ὅθεν καὶ ἐν οἷς ἐποίησε καὶ ἔπασχεν, ἡ ἀνθρωπίνη ἀσθένεια ἀεὶ τῇ θεῇ δυνάμει συνήπτετο. Ἐν γὰρ τῇ γεννήσει πενήχρᾳ τινὰ ἐφαίνοντο, σκίλαιον καὶ σπάργανα, καὶ τοιαῦτα· ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ὑμνέεται, καὶ ἀστέρως ὀδηγούμενος προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν Μάγων. Ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειράζεται· ἀλλ' ἄγγελοι διακονοῦσιν αὐτῷ. Προσαίτη

B διεδίδω καὶ πένης· ἀλλ' ἀνίστησι τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς φωτίζει. Θνήσκει σταυρῷ προσπαγεῖς, συναριθμεῖται ληστοῖς· ἀλλ' ὁ ἥλιος ἐν τῷ θανάτῳ τούτου σκοτίζεται, ἡ γῆ τρέμει, συντρίβονται πέτραι, μνημεῖα ἀνοίγονται, τὰ τῶν νεκρῶν ἀνίστανται σώματα.

Εἰ τοίνυν τούτων γενομένων ἕτερα σημεῖα ζητήσει τις, πρὸς τὸ πιστεῦσαι, καὶ λίθων σκληρότερος ἔσται, ὡς τούτων ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θανάτῳ σκισθέντων. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τοὺς μαθητὰς προέλετο καὶ εἰς τὸ κήρυγμα ἐξέπεμψεν, ἀγραμμάτους, ἀγενεῖς, πένητας, ἀλειεῖς, οὐδ' ἀπερρίμμενους προσέταξεν εἶναι, καταφρονεῖσθαι ὑπομένειν, μὴ συνάγειν πλοῦτον, τιμὰς, δόξαν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτως ἔχοντες, θαύματα ἐπαλοῦν, ἵνα καὶ ἡ τούτων διδασκαλία θεῖα φαίνηται, καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ δυνάμει. Θαύματα ἐποίησαν τὰ αὐτὰ, καὶ μεῖζω. Ἡ γὰρ σκιά τούτων νεκροὺς ἀνίστη. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν, « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει, καὶ μεῖζονα τούτων ποιήσει. » Πάντα δὲ ὑπέμενον, πρὸς τὸ πάθος ἀποθλέποντες καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, οἱ αὐτοῖς εἶπεν, « Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. »

Ἐπει δὲ ὁ ἄνθρωπος συνεχώρησε τῇ αὐτοῦ θελήσει, καὶ παρέδω καὶ ἠδίκησε κατὰ τοῦτο τὸν Θεόν, τὸ κτίσμα αὐτοῦ τὸ τιμιώτερον ζημίωσας αὐτὸν, (καὶ γὰρ κληρονομία αὐτοῦ ἐγένετο) διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων, καὶ διὰ τοῦτο ὠφέλετο αὐτῷ

D τιμωρία μεγίστη, ὅση καὶ ὁ ἀδικηθεὶς Θεὸς μεῖζων πάντων ἀσυγκρίτως· ἐστὶν οὐδεὶς δὲ ἦν ἰκανὸς εἰς ἐκτυτὸν ἀναδέξασθαι τὴν τιμωρίαν τῆς τοσαύτης ἀδικίας, ὡς εἶπομεν· ἀνέλαθε ταύτην τὴν τιμωρίαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ ἔπαθεν ὅσα ἡμεῖς ὀφειλομεν παθεῖν, καὶ ἐλυτρώσασθαι ἡμᾶς; ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, οἱ κατεῖχον ἡμᾶς; ὡς ἴδια λάφυρα, δουλωθέντας διὰ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ οὕτως ἐπληρώθη ἐν αὐτῷ ἡ δικαιοσύνη. Ὁ γὰρ ἁμαρτάνων καὶ πταίων καὶ ἀδικῶν τιμωρεῖσθαι ὀφείλει. Ἐτιμωρήθη οὖν ἀνθ' ἡμῶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ τὸν τρόπον τούτων ἐκολούθησεν ἡμῖν ἡ ἐλευθερία κατὰ τὸν δίκαιον

¹⁴ Matth. xviii, 52. ¹⁵ Act. v, 15. ¹⁶ Joan. xiv, 12. ¹⁷ Joan. xv, 20.

λογον. Εἰ γὰρ ἀλλοτρόπως ἠλευθεροῦμεθα, ἢ ὀρισμῶν A τοῦ Θεοῦ καὶ δυνάμει, ἢ δι' ἀγγέλου, οὐκ ἂν ἠκολούθει τὸ μετὰ δικαιοσύνης. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Θεὸς δικαιοῦς ἐστίν. Ὡς οὖν ὁ λόγος τῆς δικαιοσύνης ἀπήντηται, οὕτως ἐγένετο. Ἰκανὴ δὲ ἐράνη καὶ ἡ διάλυσις τοῦ πταίσματος τοῦ ἀνθρωπίνου παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενομένη, ὅς προσλαβόμενος σάρκα, πάντως ἔπειρον τὴν ἀξίαν εἶχε, καὶ ὡς Θεὸς καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος. Ὅσον οὖν ἡ ἀξία τούτου ὑπερέχει, τοσοῦτον ἠδυνήθη βλάβως καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν ἐχθραν διαλύσασθαι. Καὶ γὰρ ἴσμεν ὅτι ὁ μείζονα ἔχων ἀξίαν, ὅλον ἢ βασιλεὺς ἢ ἄλλος τις ὑπερέχων, παρακαλῶν ὑπὲρ διαλύσεως τινὸς ἀδικήματος, μᾶλλον εἰσακούεται, ἢ εἰ τις ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀδικήματος ἱκετηρίαν B πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιφέρει, ἢ ἑτέρος τις ὑποβιθισθῆναι. Ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο εἶδε τὸν Θεὸν ἀνθρώπων γενέσθαι, ἵνα ἔπειρον τὴν ἀξίαν ἔχων δυνήθῃ τὰ ἀμαρτήματα διαλύσασθαι τῶν ἀνθρώπων ἕπερ ἄλλος οὐδέποτε ἂν ἐδυνήθη, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος. Οὐδεὶς γὰρ ἂν ἐξισώθη τῇ ἀξίᾳ τοῦ Θεοανθρώπου λόγου.

Διὰ ταῦτα τοίνυν οὐ δεῖ λέγειν ὅτι ἐδύνατο ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον μὴ συγχωρεῖν πεσεῖν εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Τούτο γὰρ τὸν λόγον τοῦ αὐτεξουσίου ἀναίρει. Ὁ δὲ Θεὸς τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων οὐκ ἀναίρει, ἀλλὰ σώζει. Ὅθεν μὴ λέγειν εἰκὸς ὅτι ἐδύνατο ἀνευ διαλύσεως τῆς ἀμαρτίας τὸν ἀνθρώπον καθάραι. Τούτο γὰρ τὴν τάξιν τῆς δικαιοσύνης ἀναίρει. Φαίνεται τοίνυν ὁ Θεὸς ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τὴν τῶν πραγμάτων ἐτήρησε τάξιν καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ κατὰ τὴν δικαιοσύνην. Καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἄσπερον ἀκολουθεῖ, λέγουσι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπον γενέσθαι καὶ ἀποθανεῖν. Ἄλλως τε ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ἔργοις οὐ τούτο σκοπεῖν δεῖ, ὅτι τόδε τι καὶ δι' ἐτέρου τρόπου ἐδύνατο γενέσθαι, ἀλλὰ πῶς ἂν οικειοτέρως ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ τὸ ἀριστόν ἐστιν οὕτως ὡς ἔχει.

Εἰ δ' ὅτι λέγομεν, Ὁ Θεὸς ἀπέθανε, τῶν ἀπίστων τις πῶς δύναται γενέσθαι τούτο διαπορεῖ, ὥστε νομίζειν ὅτι ὁ Θεὸς εἰς ἀνθρωπότητα μετεβλήθη· ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο οὐχ οὕτω λέγομεν. Τὰ γὰρ σώματα εἰσι τὰ μεταβάλλοντα εἰς ἀλλήλα, ὡς ἄηρ πῦρ γίνεται, εἰς πῦρ μεταβάλλον· τὰ δὲ ἀσώματα τῷ δρασι:κῶ τῆς αὐτῶν δυνάμει ἐνοῦνται τοῖς σωματικῶς, καὶ δι' αὐτῶν διήκουσιν· ὥσπερ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ἐνοῦται. Εἰ δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ἐνομένη οὐ μεταβάλλεται κατ' οὐσίαν· πολλῶν μᾶλλον ὁ ἀκλόουτος Θεὸς πλέον ἢ ἂν εἴποι τις δύναται ἐνοῦσθαι τοῖς σώμασι, μὴ μεταβαλλόμενος. Ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ τὸν σίδηρον πύρινον ποιῶν, οὐ μεταβάλλεται εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν. Ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς κτισμασι κατ' ἄλλον τρόπον ὁ Θεὸς οἰκεῖ· καὶ τούτοις ἐνοῦται, τοῖς μὲν πλέον, τοῖς δὲ ἕλιττον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς αὐτῶν φύσεως καὶ τελειότητος μέτεχθεσθαι λεγόμενος ἀμεθέκτως· ἐν δὲ τῇ προσλήψει ταύτῃ τῆς σαρκὸς, ἣν ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ὑπέστησεν, ὑψηλότερον τρόπον καὶ ἐπ' ἑκείνου μόνον συμβάντα καὶ ἀπορρήτοτερον, καὶ μείζον ἢ ὁ νοῦς καταλαβεῖν

A Dei decreto et potentia, sive per angelum, laud illa nobis, justitia comite, parata esset. At enim Deus justus est. Quemadmodum igitur exposcebat justitiæ ratio, ita factum est. Sufficiens vero humani generis offensæ solutio a Dei Filio facta visa est, qui nimirum assumpta carne, omnino inferioris dignitatis, nullique, tum ut Deus, tum ut homo obnoxius peccato esset. Quantum igitur ejus dignitas præstabat, tanto et facilius hominum cum Deo inimicitiam dissolvere potuit. Nec enim latet, qui majori pollet dignitate, puta rex, sive alius quispiam procerum, dum preces offert ad injuriam aliquam diluendam, potius exaudiri, quam si quis pro eadem injuria supplicet, puta miles, sive quisquis aliis dignitate inferior est. Idcirco decebat ut B Deus per hunc modum homo fieret, ut qui inferiora dignitate pollebat, hominum peccata dissolvere posset, quod nemo unquam alius potuisset, non angelus, non homo; nullus enim pari dignitate cum Verbo Deo homine est.

Eam igitur ob causam hand dicendum est, potuisse Deum non permittere ut homo in peccatum caderet. Hoc enim liberi arbitrii rationem tollit; Deus autem rerum ordinem non tollit, sed servat incolumem. At neque par est ut dicamus, potuisse aliisque peccati dissolutione hominem emundare. Hoc enim justitiæ tollit ordinem. Liqueat igitur C Deum per mortem Filio sui rerum ordinem servasse incolumem, sive quis naturam spectet, sive justitiam. Nec absurdi aliquid sequitur, eo quod dicamus Deo Filium factum esse hominem ac mortuum esse. Accedit, non hoc spectandum in Dei operibus, potuisse hoc aut illud tali vel tali modo fieri, sed quomodo convenientius quodque factum sit; ac'num optimum sit quod sic se res habeant, ac se habent.

Sin autem idcirco quod dicimus Deum mortuum esse, infidelium aliquis dubitet, quoniam id modo fieri possit, ut existimemus Deum in naturam humanam mutatum esse? respondemus id nos non dicere. Nempe corpora sunt, quæ alia in alia mutantur, puta aer ignis efficitur, quod in ignem mutetur. Incorporæ vero suæ vis efficacia corporibus uniuntur, eaque pervadunt ac penetrant; quemadmodum anima corpori unitur. Quod si anima corpori unita non mutatur secundum substantiam; potiori longe ratione ejus summa simplicitas, Deus ac magis quam ullus verbis assequatur, nulla sui mutatione corporibus uniri potest. Quin et ignis, ignitum faciendo ferrum, non mutatur in ferri naturam. Verum alio modo. Deus in creatis habitat; illisque unitur, aliis plus, aliis minus; qui nempe pro eorum naturæ modulo ac perfectionis extra omnem participationem participari dicatur. In hac autem carnis assumptione, quam sibi ipse Deus condidit, altiori modo, ac, qui eo solummodo contingat, abstrusiusque ac magis quam mens ulla

comprehendere valeat (nam neque naturæ divinæ vim ac efficacitatem mens humana satis assequi potest), tantumque unius est, ut quæ unione consorta sunt, alla ab aliis inseparabilia maneat; tametsi quo tempore morte functus est, anima a corpore tantisper abcesserit. Quodque summa hæc unio sit; alteram alterius nomine nupcupatur, Deus homo, ac homo Deus; amboque, una scilicet hypostasis ac persona, idem Deus et homo secundum aliud atque aliud. Quemadmodum etiam homo videns atque audiens, non secundum idem videt auditque; sed alterum quidem, qua facultate vivendi; alterum, quæ audiendi prælitus est.

Hæc autem unionis, nullum proprium exemplum est. Si enim velut naturalem potentiam in corporibus consideratam exempli loco produxerimus, aut qui in corde versatur, sermonem, forisque intermedia voce manifestatur, vel animi ad corpus, vel ignis ad ferrum illo incensum habitudinem nexumque dixerimus, nihil quod sit proprium dicturi sumus. Hæc enim non ipsa vere ac per se existentia, magisque continentur atque habentur, quam ipsa contineant ac habeant. At Dei Filius ipse vere ac per se existens, vivensque ac perfectus est; ac velut quid nobiliter præstantiusque, assumptam humanam continet habetque. Neque demum sicut dicimus naturam humanam ex duabus partibus (anima scilicet et corpore) constare. Nam et anima (tametsi omnium iudicio corpore nobilior est, imperfectior nihilominus est, quam ut una ipsa hominem perfectum constituat) sic quoque eodem modo dicimus, Christi naturam ex parte conflari deitate ac humanitate; Deitas enim nusquam pars est. Nam omnis pars, quid imperfectum est, nec Deitati, cum perfectissima sit, ulla additio fit; sed sic dicimus, Christi hypostasin seu personam ex Deitate esse et humanitate; non velut ambo hæc ejus partes sint, sed quod ambæ naturæ immutabili nexu in unum copulentur. At neque dicimus ex duabus substantiis unam quamquam tertiam naturam contemperatam esse; sicut vinum et aqua in unum temperantur, quod neutrum eorum est; sed quod etiam post unionem non hypostatice ac personæ ratione (unam enim non ad naturarum proprietatem.

Quod vero uno omnium consensu receptum est, divinam naturam infinitis modis nobilitate præstare, ac cum ea quæ minora sunt præstantioribus quasi coherant velutque ab eis pendeant; idcirco non dicimus naturam humanam Dei naturam assumptisse, sed, Deum naturam humanam; non quasi in Deum illa mutata sit, sed quod Deo cohererit, illique copulata sit. Idcirco velut quid ipse præstantius, humanam habet naturam, habeturque ipsa a divina natura. Velut hominem, cum principatus sit ac nobiliter, manum habere dicimus; non autem quod manus habeat hominem. Siquidem igitur partes essent Deitas et humanitas (ita nihilominus ut ex eis una natura communis con-

εξισχύει, ἐπειτέρ οὐδὲ τὸ θραστικὸν τῆς θείας φύσεως ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος καταλαβεῖν δύναται, καὶ τοσεύτου ἤνωται, ὥστε τὰ συναρθένα ἀχώριστα διαμείναι, εἰ καὶ ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος πρὸς ὀλίγον διέστη· καὶ διὰ τὴν ἄκραν ἔνωσιν τὸ ἕτερον τῶ τοῦ ἑτέρου ὄνομα λέγεσθαι ἦν, τὸν Θεὸν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀνθρώπον Θεόν, καὶ ἀμφοτέρω, τοιούτως τὴν μίαν ὑπόστασιν τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἀνθρώπον κατ' ἕλλο καὶ ἕλλο· ὡς περ καὶ ὁ ἀνθρώπος ὁρῶν καὶ ἀκούων, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ ὁρᾷ καὶ ἀκούει· ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ τὴν θραστικὴν δύναμιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀκουστικὴν.

Παράδειγμα δὲ τῆς ἔνωσεως ταύτης οὐκ ἔστιν οὐδὲν οἰκεῖον. Εἰ γὰρ ὡς περ φυσικὴν δύναμιν τὴν ἐν τοῖς σώμασι θεωρουμένην ὡς παράδειγμα προβαλοῦμεν, ἡ τὸν ἐν καρδίᾳ λόγον, ὅς διὰ τῆς φωνῆς ἐξουθεν δηλοῦται, ἡ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα, ἡ τὸ πῦρ πρὸς τὸν σιδήρον ἐκφυρούμενον ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἔρουῦμεν οἰκεῖον. Ταῦτα γὰρ ἀνυπόστατά εἰσι, καὶ μᾶλλον περιέχονται ἢ περιέχουσιν. Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατος ἔστι καὶ ζῶν καὶ τέλειος· καὶ ὡς τιμιώτερον καὶ κρείττον περιέχει τὴν προσηρθεῖσαν ἀνθρώπινον φύσιν. Οὐ μὴν οὐδ' ὡς περ λέγομεν ἐπὶ τῆ ἀνθρώπινη φύσει ἐκ δύο μερῶν σύγκειται, σῶματος καὶ ψυχῆς (καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ τιμιώτερα τοῦ σώματος ὁμολογεῖται, ἀλλ' οὐκ ἀτελής ἔστιν εἰς τὸ συστήσαι μόνῃ τέλειον ἀνθρώπον)· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγομεν ἐπὶ τῆ τοῦ Χριστοῦ φύσει ἐκ μερῶν σύγκειται τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· ἡ γὰρ θεότης μέρος οὐκ ἔστιν. Ἀτελής γὰρ ἔστι πᾶν μέρος· καὶ τῆ θεότης τελειοτάτη ὁση οὐδὲν προστίθεται· ἀλλ' οὕτως λέγομεν, ἐπὶ τῆ ὑπόστασι τοῦ Χριστοῦ ἔστιν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· οὐχ ὡς ἐκ αὐτοῦ τούτων μερῶν ἓντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμετάβλητον ἔνωσιν εἰς ἓν τῶν δύο φύσεων. Ἄλλ' οὐδὲ λέγομεν ἐπὶ ἐκ δύο οὐσιῶν μία τις τρίτη ἀκράθης φύσις, ὡς περ οἶνος καὶ ὕδωρ εἰς ἓν ἀνακραθέντα καὶ μηδέτερον ἐν· ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν διαμένονσι δύο φύσεις διακεχωρισμέναι ἀλλήλων· οὐ καθ' ὑπόστασιν (μίαν γὰρ ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν), ἀλλ' ὅσον κατὰ τὴν τῶν φύσεων ἰδιότητα.

maneat duplex natura, aliaque ab alia distincta; constemur hypostasin ac personam), sed quod ali-

Ἐπεὶ δὲ ὁμολόγηται ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις ἀπείρη μετρῶ τιμιώτερα· τοῦ δὲ τιμωτέρου τὰ ἐλάττω εἶχοντι καὶ οὐκ ἐκτρέμονται· διὰ τοῦτο οὐ λέγομεν ἐπὶ τῆ ἀνθρώπινη φύσει τὴν τοῦ Θεοῦ προσελάβετο φύσιν· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρώπινον ἀνελάβετο φύσιν· οὐχ ὡς εἰς Θεὸν μεταβλήθεισαν, ἀλλ' ὡς τῷ Θεῷ προσεφυκυῖαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς τιμιώτερον, ἔχει μὲν τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, ἔχειται δὲ αὐτῇ ὑπὸ τῆς θείας φύσεως· ὡς περ ὁ μὲν ἀνθρώπος ἀρχοειδέτερον ἐν καὶ τιμιώτερον ἔχει τὴν χεῖρα λέγομεν, ἀλλ' οὐ τὸν ἀνθρώπον ἡ χεῖρ. Εἰ τοίνυν μέρη ἦσαν ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ὡς ἐξ αὐτῶν συνίστασθαι μίαν φύσιν κοινήν, ὡς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρώπου, ἐλέγομεν ἂν ἔτι καὶ ὁ Θεὸς ἔχει τὸν ἀνθρώπον, καὶ

ἡ ἀνθρωπότης, τὴν θεότητα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἔχει καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ γὰρ, Ἡ ψυχὴ, λέγομεν, ἔχει σῶμα, καὶ, τὸ σῶμα ἔχει ψυχὴν.

Habet in anima et corpore. Dicimus enim : Anima ἔχει τοῦ θεοῦ λόγος, φύσιν ἀνθρωπίνην διὰ τῆς προσλήψεως ἔχει, ἀκολουθεῖ τοῦτον εἶναι ὑποκειμενον ἢ ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ γὰρ εἶναι φύσιν ἔχον ὑπόστασις λέγεται τῆς φύσεως ἐκείνης ὡσπερ τὸ φύσιν ἔχον ὑπόστασις ἢ ὑποκειμενον τοῦ ἔχοντος λέγεται εἶναι. Καὶ εἴπερ ἡ φύσις ἢ ἔχομένη νοερά ἐστίν, τότε μᾶλλον πρόσωπον λέγεται. Πάναν ἐξ αἰθέρος ἔχον τὴν θείαν φύσιν, οὐ κατὰ τρόπον συνθέτως, ἀλλ' ἀπλῆς ταυτοτήτος, λέγεται καὶ τῆς θείας φύσεως ὑπόστασις, ἢ πρόσωπον, καθόσον δηλοῦντι δυνατόν ἐστιν ἐκφραίνεσθαι τὰ θεία τοῖς ἀνθρωπίνους ὀνόμασιν. Ὁ τοίνυν Υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπόστασις ἢ πρόσωπόν ἐστὶ τῶν δύο φύσεων, τῆς θείας δηλαδή καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ἐν dual φύσει ἐν ὑπεστώ.

Et dicitur quod, Ὅτι ἐπὶ ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσει οὐκ ἐστὶ ἐμβεβηκὸς ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ πρῶτον ὑπεστώ καὶ οὐσία μερικῆ ἀνθρωπίνῃ παρὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ λόγου δοκεῖ διὰ εἰ τοῦτο δύο ὑποστάσεις εἶναι ἐν τῷ Χριστῷ οὐ δεῖ κατανοεῖν; Ὅτι ἐκεῖνο ὀνομάζεται ὑπόστασις ὃ οὐ περιέχεται ὑπ' ἄλλου ἀρχαιότερου καὶ τιμιωτέρου. Ἢ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου χεῖρ οὐσία μὲν τίς ἐστίν, οὐ μὴν ὑπόστασις λέγεται ἔχει γὰρ αὐτὴν ἄλλο τι ἀρχαιότερον καὶ τιμιώτερον ὄν, ὁ ἀνθρώπος. Ἢ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐδὲν ἐκώλιος πρόσωπα πολλὰ καὶ πολλὰς ὑποστάσεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁμολογεῖν. Καὶ ἡ φύσις τοίνυν ἢ ἀνθρωπίνῃ ἐν τῷ Χριστῷ ὑπὸ τιμιωτέρου τῆς θείας φύσεως προσεληπται καὶ διὰ τοῦτο ἔχομένη ὑπ' ἐκείνης, οὐκέτι καὶ ἰδίως ὑπόστασις λέγεται. Ἐξ δὲ ἐστὶ διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ἐνότητα ἀλλ' οὐ δύο κυρίως δύναται λέγεσθαι, δύο μὲντοι φύσεις ἔχειν ὁ Χριστὸς οἰκείως ῥηθῆσεται. Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὑποστάσει ὁ αὐτὸς ἐστὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καθάπερ πολλάκις εἴρηται.

Δεῖ τοίνυν τὸ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ θεοῦ μυστήριον ἀναμφιθέτως ὁμολογεῖν. Καὶ γὰρ ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἀρχικῶς μὲν ἐν τῇ τῆς ἀγίας Τριάδος ὁμολογίᾳ συνίσταται ἰδίως δὲ ἐν τῷ σταυρῷ παυχᾶται τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἀπεκδεχόμεθα. Ὁ γὰρ τοῦ σταυροῦ λόγος, ὃ ὡς φησὶ Παῦλος, εἰ καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, ἀλλὰ τοῖς σωζομένοις ἡμῶν δύναμις θεοῦ ἐστὶ. Καὶ εἰ τις τὸ πρέπων καὶ εἰκὸς εὐσεβεῖ διανοεῖ ἐπὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ θεωρεῖ, τοσοῦτον σοφίας βάθος εὐρήσει, ὡς αἰετὰ περὶ τούτων λογιζομένῳ μείζω καὶ πλείω θεωρήματα συναντῆν, καὶ τῇ πείρᾳ λαμβάνειν ἀληθῆς εἶναι, ὃ φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, ἡμεῖς κηρύττομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον Ἰουδαίαις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν ἡμῖν

sisteret, ut ex anima et corpore conflatur homo), diceremus, tum Deum habere hominem, tum et humanitatem habere Deitatem; uti etiam se res corpus habet; ac: Corpus animam habet.

Quia igitur unigenitus Dei Filius (Dei scilicet Verbum) naturam humanam, quod eam assumpsit, habet, sit consequens esse eum suppositum seu hypostasis aut personam naturæ humanæ. Habens enim aliquam naturam, ejus naturæ hypostasis dicitur. Ut quod equi naturam habet, hypostasis seu suppositum equi esse dicitur. Ac siquidem natura quæ habetur intelligens sit, tunc persona potius nuncupatur. Ac rursus, quod ab æterno habet divinam naturam non ex compositione, sed simplici (ut ita loquar) identitate, etiam divinæ naturæ hypostasis dicitur, seu persona, quatenus scilicet humanis vocibus divina exsplendescere possunt. Itaque Dei Filius hypostasis est seu persona duplicis naturæ; divinæ scilicet atque humanæ, in utraque vere existens.

Sin autem aliquis dicat: Cum natura humana non sit accidens, sed res vere existens, et substantia singularis humana præter Dei Verbi hypostasin esse videatur, quidam duæ hypostases seu personæ intelligendæ sunt in Christo? Quod nimirum illud vocatur hypostasis, quod non ab alio principali ac nobiliori continetur. Nam manus hominis substantia quædam est, nec tamen hypostasis dicitur; quod eam homo habet, res scilicet principalior nobiliorque. Nam nisi sic esset, vetaret nihil plures personas pluresque hypostases in homine coëxistere. Itaque etiam natura in Christo natura a præstantiore (divina scilicet natura) assumpta est: ac ideo, cum ab illa habeatur, non jam proprie ac per se hypostasis dicitur. Christus enim, ob personæ ac hypostasis unitatem, unus est; nec duo proprie vocari potest. Duas tamen naturas habere proprie dicendus est. Etenim in una hypostasi seu persona idem est Deus et homo, uti sæpius dictum est.

Itaque necesse est ut citra ullam dubitationem mysterium incarnationis Filii Dei confiteamur. Etenim Christiana fides primo quidem in confessione sanctæ Trinitatis consistit; singulariter vero, in eo ut gloriemur in cruce Domini nostri Jesu Christi, atque in ea salutem exspectemus: « Verbum enim crucis, inquit Paulus, etsi iis qui perent stultitia est, nobis tamen qui salutem consequimur, Dei virtus est. » Ac si quis quod decet ac officii est religiosa mente in passione ac Christi morte consideraverit, tantam offendet sapientiæ altitudinem, ut semper de illis animo cogitanti, majora pluraque theorematum sensusque occurrant, ipsoque rei periculo verum esse agnoscat, quod ait idem Apostolus: « Nos prædicamus Christum crucifixum; Judæis quidem scandalum, Græcis autem stultitiam,

Galat. vi, 14. I Cor. i, 18.

nobis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam⁶⁰. » Ac rursus : « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus⁶¹. » Per fidem itaque Trinitatis et incarnationis Filii Dei confessionem speramus ex Dei auxilio, quod nobis in hac vita per sacramenta præstatur, atque liberi arbitrii opera futuram nos beatitudinem post mortem consecuturos; tunc scilicet, cum fuerit mortuorum resurrectio ac iudicium extremum.

CAPUT VIII.

De futura mortuorum resurrectione.

Etenim cum illa quæ sunt fidei capita, resurrectionem mortuorum oportet nos credere. Primum quidem, quia cum Deus justus sit, necesse est ut justa rependat præmia; ut scilicet mala malis, bona bonis retribuatur. Sin autem hoc dederimus, tum fructio erit, tum punitio. Sin autem hæc erunt, etiam erit iudicium; sin autem iudicium, etiam retributio ac merces operum. Ergo quia Deus justus est, futura resurrectio est. Resurrectio autem corporum, nam anima immortalis est. Corpus enim (quod sit organum) cum anima commercium habet, in quibus illa appetitu ducitur ac incitatur, sive contrariis, sive non. Idcirco illi debetur, ut eadem ac anima, vel gloriam vel dedecus ac probum consequatur. Si quis porro fidem his non accomodat, quod sic corpora intereant, innumerasque vicissitudines aliorum in alia transmutatione subeant; at spectata Dei omnipotentia, nihil erit impossibile, quippe quem credamus scire omnia, antequam fiant⁶², rerumque hanc universitatem quasi pugillo continere⁶³. Siquidem igitur ita exploratum est, sane nec humanum corpus, quanquam innumeras subit mutationes, cum mundi ambitu contineatur, Deum ubique præsentem atque omnia continentem fugit: quin ejus voluntati, qua pollet omnipotentia, opus comes erit. Cum enim omnia ex nihilo in rerum naturam producerit, qui fiat ut id præstare non possit? cum præsertim subjecta non desit materia, quanquam ob multas variasque mutationes in minimum quid illa redacta sit. Non enim materia res nobis obscura sit. Sin autem eadem materia nec, id vero assumetur: supplebitque divina virtus

Licet vero etiam ex rebus corporeis, ejus rei simulacrum quoddam indiciumque assumere. Triticum enim in terra putrescens, rursus germinat, inque eadem tritici speciem reparatur ac surgit: cumque id quotannis fieri videamus, præ consuetudine nihil mirabile esse existimamus. Sin vero quis ea de re cum illis sermonem haberet, quibus nunquam quod sic natura geritur exploratum esset, nec seminum vim atque indolem pernoscerent, is apud illos nec fidem obthureret. Aiunt vero etiam quoddam animal circa Orientis plagas vitæ longioris esse; tumque

Α δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι· Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν. » Καὶ πάλιν, « Τὸ μωρότερον τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. » Ὅστε διὰ τῆς περὶ τὴν Τριᾶδα πίστεως καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὁμολογίας ἐλπίζομεν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ἣν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι διὰ τῶν μυστηρίων διδῶσι, καὶ τῶν τοῦ αὐτεξουσίου ἔργων, μετὰ θάνατον ἀξιοθῆναι τῆς μελλούσης μακαριότητος, ἥτις ἐστὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῆς τελευταίας κρίσεως γενομένης.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ τῆς μελλούσης τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως.

Καὶ γὰρ μετὰ τῶν τῆς πίστεως κεφαλαίων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ὀφειλομένον πιστεύειν. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἐπεὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, ἀνάγκη αὐτὸν ἀμειψασθαι τοὺς μὲν πονηροὺς κακοῖς, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀγαθοῖς. Εἰ δὲ τοῦτό ἐστιν, ἐστὶ καὶ ἀπύλωσις καὶ κόλασις. Εἰ δὲ ταῦτα κρίσις. Εἰ δὲ κρίσις, καὶ ἀνταπόδοσις. Ὅστε ἐπεὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, ἐστὶ ἀνάστασις. Ἀνάστασις δὲ σωμάτων· ἡ γὰρ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα ὄργανον κοινωνεῖ τῇ ψυχῇ ἐν οἷς ἂν αὐτῇ ὀρμήσῃ, κατὰ τὰ ἐναντία, καὶ μή. Διόπερ ὀφειλόμενον, ἵνα τῶν αὐτῶν κληρονομήσῃ μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα, ὄξυς ἢ ἀτιμία. Οἷς εἰ μὴ πιστεύει τις διὰ τὰς σωματικὰς φθορὰς τῶν σωμάτων καὶ παντοδαπὰς ἀλλοιώσεις, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ παντοδύναμον οὐδὲν ἀδύνατον ἐστὶ· ὅς πιστεύομεν ὅτι πάντα οἷς πρὶν γένεσιν αὐτῶν, καὶ ὅτι τὸ πᾶν ὡσπερ ἐν ὄρατι συνίχει. Εἰ γοῦν τοῦτο ὁμολογεῖται, οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἰς μυρίας μεταβολὰς μεταβαλὼν, τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα συνέχοντα διδρᾶσκει, ἐντὸς ἂν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ τῷ τοῦτου θελήματι τὸ ἔργον ἀκολουθήσει διὰ τὸ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παρήγαγε, πῶς εἰς τοῦτο ἀδυνατήσει; καὶ ταῦτα τῆς ὕλης ὑποκειμένης, εἰ καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν μεταβολῶν προελήλυθεν. Οὐ γὰρ παντάπασιν ἡ ὕλη ἐφθάρη· μένει δὲ ὁπωσούνη, εἰ καὶ ἡμῖν ἄδηλος. Εἰ δὲ ἡ αὐτῇ ὕλη πολλοῖς εἰς γένεσιν συνετέλεσε, τὸ μὲν ἀνήκον ἐκάστη ἀναλησθήσεται· τὸ δὲ ἐλλείπον ἢ θεῖα φύσις ἀναπληρώσει.

prorsus interit, sed quodammodo manet, tametsi multorum generationi inservit, quod cuique illi quod ad plenam corporis molem deficiet.

D Καὶ ἀπὸ τῶν σωματικῶν δὲ ἐστὶν εἰκόνα τινὰ καὶ δεῖγμα λαβεῖν. Ὁ γὰρ ὄτιος ἐν γῆ σηπόμενος ἀναπλαστάνει πάλιν, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ σίτου ἀποκαθίσταται· ὅπερ κατ' ἔτος ὀρώμετες, ἀπὸ τῆς συνηθείας ὀδῶν θαυμαστὸν εἶναι νομίζομεν. Εἰ τις δὲ ἀνθρώποις διαλέγετο περὶ τοῦτου μηδέποτε τούτου ἰδοῦσι, μηδὲ τὴν τῶν σπερμάτων φύσιν ἐπισταμένους, οὐκ ἂν ἐπιστεῦθη. Φασὶ δὲ καὶ τὶ ζῶων περὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη πολλὰ ἐτη ζῆν· εἶτα τελευταίων ἀπὸ τῆς αὐτοῦ σήφσεως χωρὶς συνουσίας οἷον σκώληκα γεννώμενον, τὸ αὐτὸ ζῶον ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει ἀποκα-

⁶⁰ 1 Cor. i, 25. ⁶¹ ibid. 24. ⁶² Dan. xiii, 43. ⁶³ Isa. xl, 12.

θιστασθαι, καὶ πάλιν ἐπ' αὐτοῦ τὸ αὐτὸ γίνεσθαι· κατὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ τεταγμένην τῶν τοσοῦτων χρόνων περίοδον. Καὶ ἄλλα ζῶα ἐξ ἄλλης ἕλης γεννῶνται, οὐ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην· καὶ οὐ τὰ αὐτὰ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰεῖ· ὡσπερ σφῆκες· μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἰκποῦ κεφαλῆς, ἐκ δὲ τοῦ βόθς μέλιται, καὶ ἄλλα ἐξ ἄλλων· τοῦ Θεοῦ διὰ τούτων ὑποδεικνύντος ἡμῖν μὴ ἀπορεῖν ἐπὶ τῶν παραδοξατέρων, ὧν ὁ Θεὸς διδάσκαλος ἐγγένοι· καὶ αὐτὸς μόνος, ὡς τὰ πάντα δυνάμενος, τελειοῦν δύναται.

Τῆς ἀναστάσεως τοίνυν καὶ τῆς ἀναποδόσεως ἀκαιρουμένων, πλήθῃ ἀπίστων συμῆσθαι ὁμολογεῖν. Ὅτι τὰ ἄλογα ζῶα κρείττονα ἡμῶν εἰσι· καθότι ἐκείνα μὲν ζωὴν ἔλυπον ἔχουσιν· ἡμεῖς δὲ καὶ λυπούμεθα καὶ κινδυνεύομεν, ἐξαιρέτως διὰ τὴν περὶ Θεοῦ ἀλήθειαν. Τίνος γὰρ ἔνεκα πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην εἰλοντο, τῶν τῶν κόσμου καταφρόνησαντες; ἰδέων, καὶ ὑπὲρ ἀληθείας μέχρι θανάτου ἀντέστησαν; Ἀλλὰ μὴν δῆλον ὅτι τιμιώτεροι πάντων ἔσμεν οἱ ἄνθρωποι· καὶ δίκαιος ὧν ὁ Θεός, οὐκ ἂν συνεχώρησε ματαίως οὕτω ταλαιπωρεῖσθαι τὸ τιμιώτερον ἡμᾶς κτίσμα, ὃ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἐποίησε καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκει, μὴ μῆλλων ἀποδίδοναι τοῦτ' ἰσοῦς ἐκάστῳ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν κινήτων αὐτῶν. Ἀναισθησεται δὲ καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία, καὶ ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴ, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους σιδῶς καὶ εὐλάβεια, καὶ φίλα καὶ ὀρθότης καὶ κοινωνία πάντων· καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ κριτήρια, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Διὰ τὴν ἴσῃ εἰσονται αὐτὰ; τίνος ἔνεκα; ἐπεὶ πρὸς οὐδὲν ἀγορῶσι. Καὶ τούτου τοῦ λόγου κρατοῦντος, ἀναγκασθησόμεθα ὡς θηρίους χρῆσθαι ἀλλήλοις, καὶ μήτε μέτρον βρωμάτων ἢ πομάτων, ἢ τινὸς τῶν τοιοῦτων εἰδέναι· ἀλλὰ πᾶσαν ἡδονὴν ζητήσομεν, καὶ τὸν ὑπὸν καὶ διαλελυμένον ζήσομεν βίον. Ἄ δὴ πάντα ἄτοπα καὶ ἀνάμυστα καὶ τῷ δημιουργῷ πάντων Θεῷ καὶ τῷ ἀξιώματι τοῦ ἀνθρώπου.

Quæ omnia absurda sunt, ac tum Deo omnium Conditori, tum humanæ dissentanea dignitati.

Πρὸς τούτοις, ἐπεὶ φυσικόν ἐστι εἶναι συνημμένον τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, παρὰ φύσιν δὲ ἐστὶ τὸ χωρίζεσθαι τῆς ψυχῆς αὐτό· ἔπειτα ἀναγκαίως, τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς παρὰ φύσιν χωριζομένου, μὴ διαμένειν εἰς τὸ ἄπειρον οὕτω κεχωρισμένου. Καὶ γὰρ κατὰ φύσιν τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ἢνωται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ ἡ ἕλη ἔχει πρὸς τὸ εἶδος. Ὁ δὲ θάνατος διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐπιελθὼν, τὴν διάστασιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐποίησεν. Παρὰ φύσιν οὖν ἡ διάστασις τούτου ἐγένετο. Τὸ δὲ παρὰ φύσιν οὐκ ἐπιπολὺ διαμένει. Οἶον, κατὰ φύσιν φέρεται ὁ λίθος αἰεὶ εἰς τὸ κάτω· παρὰ φύσιν δὲ εἰς τὸ ἄνω, ὅταν τις αὐτὸν βιάσῃ. Τούτο γοῦν τὸ βίαιως καὶ παρὰ τὴν φύσιν τοῦ λίθου οὐ διαμένει ἐπιπολὺ. Συντόμως γὰρ πάλιν ἔρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτοῦ τὸ κάτω. Καὶ τοίνυν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος χωριζομένη, ὅπερ ἐστὶ παρὰ φύσιν, οὐκ ἐν τούτῳ διαμένει εἰς τὸ ἄπειρον. Τὸ γὰρ παρὰ φύσιν, ὡς εἰρημον, συντόμως

A ipsum emori, exque ipsius patri materia sine coitu velut vermem enasci, quo idem animal in eadem specie reparatur; in quo rursus idem accidat, juxta ac expositit tot annorum a Deo constituta periodas. Alia quoque animaha ex alia gignuntur materia, quanquam id humanam excedit facultatem, nec semper eadem ex iisdem, puta vespa ex equino capite, exque bovino apes, et ex aliis alia. Quibus ostendit Deus, haud in aliis, quæ majoris aliquid miraculi habeant fide nutare, quorum ipse doctor exsiterit, ac quæ solus, vel omnipotens, exitu præstare possit.

Sublata itaque resurrectione atque operum retributione, consequens sit ut innumera absurda admittenda sint. Nempe muta animalia meliori nobis sorte futura sunt; quatenus illa vitam vivunt molestiis solutam; nos vero et iis afflictim, et in periculis versamur, ob divinam præsertim veritatem. Ut quid enim multa hominum turba virtutem ac castitatem delegit, spretis mundi deliciis, tuendaque veritate ad mortem usque certamen desudavit? Atqui liquet nos homines aliis omnibus præstare; cumque Deus justus sit, non sic frustra rerum ab ipso conditarum nobilissimam (nos scilicet quos ad suam fecit imaginem ad sequere trahit) ærumnis confici sineret, nisi cuique pro eo ac æquum justumque est, ac pro laborum cujusque ratione mercedem ac præmia redditurus esset. Sublatus erit et Dei cultus, et parentum honos, quaque alii alios prosequimur, veneratio et pudor, amicitiaque et rectitudo omniumque societas: leges quoque et judicia, et quæ ejus generis sunt omnia. Ut quid enim hæc futura? cujus vero gratia? cum omni sine careant. Ac si quidem vera est hæc doctrina, necesse erit ut alii aliis quasi bestiis utamur, ac neque cibi aut potus modum ullum teneamus, nec aliorum cujusquam ejus generis, sed omnem voluptatem queramus, vitamque mollem ac dissolutam vivamus.

Præterea cum corporis cum anima unio naturalis sit ejusque ab illa separatio innaturalis, necessario sequitur, sic nimirum innaturaliter corpore ab anima separato, non in perpetuum mansurum ita separatum. Nam corpus naturaliter animæ a Deo unitum est; ad eum modum quo se materia ad formam habet. Mors autem peccati realu superveniens animam a corpore disjunctit. Ejus itaque illa disjunctio innaturalis fuit. Quod autem est innaturale haud diu durare contingit. Ut sub exemplo loquar, lapilli naturale est ferri deorsum: innaturale vero ut sursum feratur, cum quis vi ipsum impulerit. Quod sic igitur violenter feratur ac renitente natura, non diu durat. Brevi enim rursus redit ad id quod est ex natura, ut nempe deorsum feratur. Itaque etiam anima a corpore sejuncta (quod illi innaturale est) non in eo in sempiternum manebit. Quod enim innaturale

est, ut dicebamus, brevi rédit ad id quod ex natura est. Futurum ergo est, ut pro eo ac Deus iuste sanxerit, quælibet anima proprium corpus sumum resumat, quod ei naturale est, et in perpetuum indissolubile maneat. Atque id resurrectio est. Resurrectio enim ejus quod ceciderat secunda quasi erectio ac suscitatio est.

Nec tamen ambigendum, quoniam modo futurum ut quæque anima suum corpus agnoscat. Inest enim animæ erga corpus nobis ignota, ac quam verbis explicare non licet, necessitudo. Quemadmodum enim inter humana corpora nullum occurrit quod elucentes in ipso characteres orisque lineamenta, per omnia cum alio corpore eadem habeat; sic et aliam quamdam cum eis proprietatem cuique animæ erga corpus suum inesse fatemur! Etenim anima certi cujusdam corporis perfectio est: actus scilicet ac forma. Quo etiam fit, ut ad suum duntaxat corpus inclinationem, ac cum illo contemperationem naturaliter habeat. Nec hoc illi ponderis unquam abscedit, tum etiam cum sejuncta fuerit a materia. Hincque necessario sequitur, hanc naturaliter formam esse materiæ humani corporis, hancque illius, nec ut alterius sit, ulla unquam ratione fieri posse: quod et causa est, cur animæ inter se sint distinctæ. Animorum enim multitudine penes corpora sumitur, non quasi illa animorum causa sint, simul enim cum eis sunt, nec alterum alteri præexistit, sed ob eam quæ animabus erga corpora inest, cognationem, quam natura comitem, seu illis insitam, habent. Non itaque fieri potest, quæ unius actus est et forma, eandem esse alterius. Nam et cum duæ similes magnitudines sint, abstracta eorum materiali forma a materia (quod quidem impossibile est: nisi vel subtili duntaxat cogitatu, aut etiam divina virtute) non aliter hæc inter se differant, quam quod magnitudo hæc hujus corporis forma est: alterius vero, reliqua. Proinde inest animabus inclinatio quædam erga corpora, erit animorum cum eis unio, Deo istud præstante, qui omnia potest: tunc nimirum, cum sicut præsumi ac quod est innaturale, in id quod ex nature rationibus sit.

Primum igitur hisce rationibus aliisque pluribus ducti quæ spectant ad resurrectionem hand impossibilia ducimus. Accedit, quod ut illis indubitam omnino fidem adhibeamus, ex fide compellimur. Quia enim a Dei Filio salutis nostræ auctore a peccato et morte liberati sumus, in quæ Adami transgressione prolapsi eramus; necdum enim illius peccatum in omnes pertransivit, ob nature communionem, eandemque in ea quæ mala sunt, ac deteriora incitationem; morsque per peccatum in mandum intravit, ut et Apostolus ait: Per unum hominum peccatum in mandum intravit, et per peccatum mors⁶¹; necesse erat et per Christum utroque liberaremur. Ait namque

Ἔρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν. Ἀναλήφεται τοίνυν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐκάστη ψυχὴ τὸ βίον αὐτῆς σῶμα, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ ἔπιπρον ἀδιόλυτον ἔσται. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἀνάστασις. Ἡ γὰρ ἀνάστασις δευτέρα τοῦ πεπτωκότος λέγεται σῶμα.

Οὐ μέντοι ἀπορεῖν δεῖ, πῶς ἐκάστη ψυχὴ τὸ αὐτῆς ἐπιγνώσεται σῶμα. Ἔστι γὰρ ἐπὶ ψυχῆ πρὸς τὸ σῶμα οικειότης ἀδελφός καὶ ἑρῆτος ἡμῖν. Ὅπερ γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδὲν σῶμα ἀνθρώπινον τοὺς ἐπιθεωρουμένους αὐτῷ χαρακτῆρας ἔχον κατὰ πάντα τοὺς αὐτοὺς ἐτέρῳ σώματι, οὕτω καὶ τινα ἄλλην μετὰ τούτων ἰδιότητα δώσωμεν ἐκάστη ψυχῇ ἐνυπάρχιν πρὸς τὸ αὐτῆς σῶμα. Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ σώματος ὠρισμένου ἐντελέχεια, τουτέστιν ἐνέργεια καὶ εἰδὸς ἐστὶ. Διὸ καὶ φυσικῶς πρὸς μόνον τὸ οικεῖον σῶμα ῥοπὴν ἔχει καὶ συμμετρίαν, ὅπερ καὶ χωριθεῖσις τῆς ὕλης αὐτῆ παραμένει. Ὅθεν ἔπιται ἀναγκαιῶς ταύτην μὲν εἶναι κατὰ φύσιν εἶδος τῆς ὕλης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ταύτην δὲ ἐκείνου, καὶ ἄλλου μηδέποτε ἂν δυνηθῆναι γενέσθαι, ὅπερ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ψυχῶν πρὸς ἀλλήλας αἰτιόνιστι. Τὸ γὰρ πλῆθος τῶν ψυχῶν παρὰ τὰ σώματα γίνεται· οὐχ ὅτι εἰσι τὰ σώματα τῶν ψυχῶν αἰτία· ὁμοῦ γὰρ εἰσι μετ' αὐτῶν, καὶ οὐδέτερον ἑτέρου προῦπάρχει· ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ψυχῶν πρὸς πάντα συγγένειαν, ἣν ἔχουσι φύσει παρεπομένην, ἣ καὶ ἐγκειμένην αὐταῖς. Οὐκ ἐνδέχεται τοίνυν τὴν ἄλλου ἐνέργειαν καὶ τὸ εἶδος ἄλλου εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ὁμοίῳ μεγεθῶν, εἰ τὸ ἔνυλον εἶδος αὐτῶν χωριθεῖ τῆς ὕλης (τοῦτο μὲν ἀδύνατον, ἀλλ' ἡ ἐπινοία μόνη ἢ καὶ θεία δύναμις), οὐκ ἂν ἀλλήλων κατ' ἄλλο διήνεγκεν, ἢ τὸ τοῦτο μὲν τὸ μέγεθος τοῦτου τοῦ σώματος εἶδος εἶναι, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ λοιποῦ. Ἄρα ῥοπή τις ἐνεστὶ ταῖς ψυχαῖς πρὸς τὰ σώματα, καὶ ἔσται τῶν ψυχῶν συνάφεια πρὸς τὰ σώματα, τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα δυναμένου τοῦτου ἐνεργοῦντος, ὅταν, καθὼς προῦρισεν, εἰς ἐνέργειαν τὸ δυνάμει προελθεῖν θελήσῃ, καὶ τὸ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν.

omnia potest: tunc nimirum, cum sicut præsumi ac quod est innaturale, in id quod ex nature

Πρῶτον μὲν οὖν διὰ ταῦτα καὶ πλεῖστον τούτων τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀδύνατα ἠγοούμεθα· ἔπειτα καὶ παρὰ τῆς πίστεως ἀναμφιδόλως αὐτοῖς πιστεύειν συνωθοῦμεθα. Ἐπειδὴ γὰρ παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ἠλευθερώθημεν, οἷς ἐνεπίστωμεν διὰ τὴν τοῦ Ἀδάμ παράδοσιν· καὶ γὰρ οὐ μόνον ἡ ἐκείνου ἁμαρτία διέθη εἰς πάντας διὰ τὴν τῆς φύσεως κοινωνίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα τὴν αὐτῆν καὶ χεῖρω ὀρμήν· ἀλλὰ καὶ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· Ἀλλ' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας θάνατος· ἀνάγκη ἦν ἀμφοτέρων ἐλευθερωθῆναι διὰ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὁ

⁶¹ Rom. v, 12.

αὐτὸς Ἀπόστολος φησὶν, « Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς πα-
 ραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε δι' ἐνὸς, πολλῶν
 μᾶλλον οἱ λαβόντες τὴν περισσείαν τῆς δωρεᾶς καὶ
 τῆς δικαιοσύνης βασιλεύουσι διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ
 Χριστοῦ. » Ἰνα τοῖσιν ἐκέρτερον ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ὀπο-
 δεῖξῃ, καὶ θανεῖν καὶ ἀναστῆναι ἠθέλησεν ἀποθα-
 νῆν μὲν, ἵνα ἡμεῖς τῆς ἀμαρτίας καθάρσιον, ὡς φη-
 σιν ὁ Ἀπόστολος, « Ὅσπερ ἦσθι τοῖς ἀνθρώποις
 ἕκαστος ἀποθανεῖν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἕκαστος προση-
 νέθη εἰς τὸ ἀμαρτίας ἐξάλειψαι πολλῶν. » ἀναστῆ-
 ναι δὲ ἠθέλησεν, ἵνα ἡμεῖς τοῦ θανάτου ἐλευθερώσῃ.
 Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος φησὶ, « Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐξή-
 γερται, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων· ὅτι δι' ἀνθρώ-
 που ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νε-
 κρῶν. »

Τὸ μὲν οὖν ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου ἐν τοῖς
 μυστηρίοις λαμβάνομεν ὅσον πρὸς τὴν τῆς ἀμαρτίας
 ἄρεσιν. Καὶ γὰρ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πάθους τοῦ
 Χριστοῦ τὰ μυστήρια ἐνεργοῦσι. « Συνθαπτόμεθα γὰρ
 αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος » καὶ διὰ τῆς κοινωνίας·
 τὴν θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλομεν· καὶ διὰ πάντων
 νεκρῶν τῆ ἀμαρτίας γίνεσθαι ὀπισθοπούμεθα. Τὸ δὲ
 ἀποτέλεσμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὅσον πρὸς
 τὴν τοῦ θανάτου ἀπαλλαγὴν ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώ-
 νων ὁμοῦσα, ὅταν πάντες διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ду-
 νάμεως ἀναστῶμεν· ὅθεν φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « Εἰ
 νεκροὶ οὐκ ἔγιγονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. Ἄρα
 οὐν μάταια ἦ πίστις ἡμῶν. Ἄρα ἔτι ἐσπᾶν ἐν ταῖς
 ἀμαρτίαις ἡμῶν. » Καὶ πάλιν, « Εἰ γὰρ πιστεύομεν
 ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς
 κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔξει σὺν αὐτῷ. » Καὶ πάλ-
 λιν, « Εἰ ὁ Χριστὸς κηρύττεται ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
 πῶς εἰνὸς λέγουσιν ἐν ὁμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν
 οὐκ ἔστιν; Εἰ δ' ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ
 Χριστὸς ἐγήγερται. Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται,
 μάταιον τὸ κήρυγμα ἡμῶν. » Πάλιν φησὶ πρὸς Τι-
 μῶθρον γράφων, « Τὰς μωρὰς καὶ ἀπειθεύτους ζη-
 τήεις παρατοῦ. Πολλοὶ γὰρ προκόπτουσιν εἰς ἀσέ-
 θεϊαν, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νοστήν ἔχει,
 ὣν ἔστιν ὕμενος καὶ φθίσις, οἱ τῆς ἀληθείας
 ἐξέπεσον, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη
 γενέσθαι. » Οὗτοι γὰρ οὐκ ἐδόξαζον νεκρῶν σωμά-
 των ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ κακίας εἰς
 ἀρετὴν μεταβολὴν, καὶ ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλή-
 θειαν· καὶ τὴν περὶ θεῶν ἐπίγνωσιν ἀνάστασιν ἐλε-
 γον εἶναι ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἀνατρέπει, καὶ πᾶσα
 ἡθεῖα γραφῆ. αὐτῶν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἐσε-
 σθαι λέγουσιν. Ὁ μὲν γὰρ Ἀπόστολος φησὶ, « Σπει-
 ρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. »
 καὶ, « Ἀπὸ τῆς τῆς φθορῆς τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρ-
 τὸν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθάνατον. »
 Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρηται,
 « Ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκού-
 σονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἀκού-
 σαντες ζήσονται. » καὶ πάλιν « Ἐρχεται ὥρα,
 ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν ταῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς

A idem Apostolus: « Si enim unius delicto mors
 regnavit per unum, multo magis abundantiam
 muneris et justitiæ accipientes, regnabunt per
 unum Jesum Christum ». » Ut igitur utramque
 nobis in ipso monstraretur, cum mori, tum resur-
 gere voluit; alterum quidem, ut nos a peccato
 mundaret, uti ait Apostolus: « Quemadmodum
 statutum est hominibus semel mori; sic et Christus
 semel oblatu est ad multorum delenda peccata »;
 alterum vero, ut nos a morte liberaret. Idcirco ait
 Apostolus: « Christus resurrexit a mortuis, pri-
 mitiæ dormientium: quia per hominem resurrectio
 mortuorum ». »

Mortis itaque effectum in sacramentis recipimus,
 quod scilicet attinet ad peccati remissionem. Ete-
 nim sacramenta virtute passionis Christi operan-
 tur. « Consepelimur etiam ipsi per baptismum », et
 ac communicando, mortem ejus annuntiamus; cunctisque
 mortuos nos peccato pollicemur. Effectus autem
 resurrectionis Christi, quod attinet ad hoc, ut ipsi
 immunes a morte simus, in fine seculorum videbimus,
 cum omnes per Christi potentiam resurgemus. Unde
 ait Apostolus: « Si mortui non resurgunt, nec Christus
 resurrexit. Ergo vana est fides nostra. Ergo adhuc
 sumus in peccatis nostris ». » Ac rursus: « Si enim
 credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et
 Deus eos qui dormierunt, per Christum adducet
 cum eo ». Et rursus: « Si Christus prædicatur
 quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dice-
 rent in vobis, quoniam resurrectio mortuorum
 non est? Si autem mortuorum resurrectio non
 est, nec Christus resurrexit; si autem Christus
 non resurrexit, inanis est prædicatio nostra ». »
 Aitque rursus ad Timotheum scribens: « Stultas
 et sine disciplina quæstiones evita. Multi enim
 proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut can-
 cer serpit, ex quibus est Hymenæus et Philetus,
 qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem
 esse jam factam ». » Hi enim non existimabant
 fore corporum resurrectionem, sed animi a vitio
 ad virtutem mutationem, et ab errore ad verita-
 tem; Deique notitiam ac fidem esse reurrectionem
 dicebant. Quod Apostolus evertit, omnisque sacra
 Scriptura, quæ ipsorum corporum resurrectionem
 futuram dicat. Ait namque Apostolus: « Semina-
 tur corpus animale, resurgit corpus spiritale ». »
 Et rursus: « Oportet corruptibile hoc induere in-
 corruptibilem, et mortale hoc induere immortalita-
 tem ». » In Evangelio autem a Christo dictum
 est: « Venit hora, et nunc est, quando mortui au-
 dient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent ». »
 Et rursus: « Venit hora, in qua omnes qui in mo-
 numentis sunt, audient vocem ejus; et procedent

20 Rom. v, 17. 21 Hebr. ix, 27. 22 I Cor. xv, 20. 23 Coloss. ii, 12. 24 I Cor. ii, 26. 25 I Cor. xv, 12.
 26 I Thess. iv, 13. 27 I Cor. v, 12 seqq. 28 II Tim. ii, 23 et 16. 29 I Cor. xv, 41. 30 ibid. 53.
 31 Joan. v, 25.

qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii". » Ait vero etiam Job: « Redemptor meus vivit, et in novissimo de terra surrecturus sum, et rursam circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum". » Et divinus David: « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur". » En, de de corporibus loquitur. Tum sublit: « Emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ'. » Isaias quoque: « Resurgent mortui, et suscitabuntur qui sunt in monumentis'. » Beatus quoque Ezechiel: « Factum est, inquit, dum prophetarem; et ecce commotio, et admovit ossa, os ad os, unumquodque ad juncturam suam. Et vidi, et ecce super ea nervi et carnes oriebantur, et ascendebant super ea; et pelles extitæ sunt super illis desuper". » Tum docet quoniam spiritus, jussi reversi sint: sed et alia plura ejus generis de futura resurrectione nobis tradit divina Scriptura. Ex quibus manifestum est suscitanda caravera, nec infinitæ Dei potentie quidquam impossibile fore.

Quia igitur nedum ejusmodi sermonibus resurrectio confirmatur, sed et ipse Christus a mortuis surrexit, ita nimirum ut visus sit et contractus, comederitque, quod ipsum non erat ex naturæ rationibus, neque enim cum suscitatus esset, cibo indigebat, sed ad astruendam resurrectionem, sicut neque nos comedimus aut bibemus, post resurrectionem, sed subtilia nullique læsioni obnoxia et incorruptibilia corpora nostra recipimus: cujusmodi erat Domini corpus januis clausis ingressum". Sed et Lazarum quatruiduanum jam mortuum suscitavit, ut suæ specimen deitatis ederet, suæque ac nostræ fidem a trueret resurrectioni. Sæpiusque a necessariis notisque omnibus visus, agnitus est atque creditus: quod sane non fuisset, nisi proprietates ejus insignientes personam in eo fuissent incolumes.

Cum hæc ergo in hunc modum se habeant, operæ pretium est ut firmiter credamus resurrectionis mysterium, divinis nobis miraculis proditum: quam a Deo, agnitæ veritatis præmio, consequemur. Nam neque Christus *Primogenitus mortuorum* audiret, nisi et illi comites sequerentur. Erit itaque dies magna et illustris, in qua Filii hominis adventus erit cum majestate, de quo Daniel propheta scribit: « Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniens; et usque ad Antiquum dierum pervenit, et oblatus est ei: et datus est ipsi principatus et ho-

φωνῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. » Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἰωδ, « Ὅτι ὁ λυτρωτὴς μου ζῆ, καὶ ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσομαι ἐκ τῆς γῆς, καὶ πάλιν περικαλύψει με τὸ δέριμα μου, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ μου βρομαι τὸν Θεόν. » Καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ, « Ἀνταναλεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. » Ἰδοὺ περὶ σωμάτων ὁ λόγος. Ἔτα ἐπάγει, « Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. » Καὶ ὁ Ἠσαίας, « Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. » Καὶ ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ, « Ἐγένετο. » φησὶ, « ἐν τῷ με προφητεῦσαι, καὶ ἰδοὺ σεισμός, καὶ προσήγαγε τὰ ὄστ᾽ ὄστειον πρὸς ὄστειον, ἕκαστον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐπεγένετο αὐτοῖς; νεῦρα καὶ σάρκες ἀνεφύοντο, καὶ ἀνάβαινον ἐπ' αὐτὰ· καὶ περιεβλήθη ἐπ' αὐτοὺς δέρματα ἐπάνωθεν. » Ἔτα διδάσκει πῶς κλειυσθέντα ἐπανήλθε τὰ πνεύματα· καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἡ θεία Γραφή περὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως ἡμῖν παραδίδωσιν. Ἐξ ὧν δῆλον ὅτι τὰ νεκρὰ ἐγερθήσονται σώματα, καὶ τῇ ἀπειρῷ δυνάμει τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἀδύνατον ἔσται.

Ἐπεὶ τοίνυν οὐ μόνον τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ἡ ἀνίστασις βεβαιούται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, ὥστε καὶ θεαθῆναι καὶ ψηλαφηθῆναι καὶ φαγεῖν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ φυσικὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τροφῆς ἐδεῖτο, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστωσιν· ὡς περ οὐδ' ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν φαγόμεθα ἢ πιόμεθα· λεπτὰ δὲ καὶ ἀπαθῆ τὰ σώματα ἡμῶν ἀναληφόμεθα καὶ ἄφθαρτα, καθάπερ ἦν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, κλειυσμένων τῶν θυρῶν εἰσελθόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον νεκρὸν τετραήμερον γεγονότα ἐξήγειρεν εἰς ἐνδειξιν τῆς οἰκίας θεότητος καὶ πίστωσιν τῆς αὐτοῦ καὶ ἡμῶν ἀναστάσεως· ὃς καὶ πολλὰκις περὶ πάντων τῶν οἰκίων τε καὶ γνωρίμων ἐγνωρίσθη καὶ ἐπιστεύθη, ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, μὴ τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιωμάτων τῆς ὑποστάσεως ταύτην συνιστῶτων.

Ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ὀφειλομένον βεβαίως πιστεῦναι τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς κηρυττόμενον, τῆς ἐκ Θεοῦ ἡμῖν δοθείσης διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Οὐ γὰρ ἂν « Πρωτότοκος τῶν νεκρῶν » ὁ Χριστὸς ἐλάγεται γεγονέναι, μὴ κἀκεινῶν συνεπομένων. Ἔσται τοίνυν ἡμέρα μεγάλη καὶ ἐπιφανῆς, καθ' ἣν μετὰ δόξης παρουσίᾳ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γενήσεται, περὶ ἧς Δανιὴλ ὁ προφήτης γράφει: « Ἐθεώρουσιν ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ Παλαιῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ (80)· καὶ

⁸⁷ Joan. v, 28. ⁸⁸ Job xix, 25. ⁸⁹ Psal. ciii, 29. ⁹⁰ Joan., xi, 14. ⁹¹ Coloss. i, 18; Apoc. i, 5.

⁹² Isa. xlii, 19. ⁹³ Ezech. xxxiii, 7. ⁹⁴ Joan. xi, 10.

(80) Καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. Oblatus est ei, seu admotus; quod et Græcam vocem optime exprimit קָרַבְתָּהּ, appropinquare fecerunt. Nec video cur

nobilius ad Scholia Romana istud adjunxerit: Corrigendum in nostra προσήχθη. Non enim corrigendi locus, nisi ubi mendam, non ubi ipsa

ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ ἅπαντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλώσσαι δουλεύουσιν αὐτῷ. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφραθήσεται· καὶ ἐτι φησὶν, « Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐπέθραν· καὶ ὁ Παλαῖδς ἡμερῶν ἐκάθισε· καὶ ποταμὸς πυρὸς εἴλεκεν ἐμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ χίλια χιλιᾶδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· καὶ μύριαι μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. Κριτῆριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἐνεψέγησαν, » καὶ τὰ λοιπά.

Ἐλεύσεται τοίνυν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ πάντες οἱ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστήσονται· « Καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς αἴρα· » καὶ παραστήσεται πᾶσα φύσις ἀνθρώπων, ὥστε κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Κρῖναι δὲ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἐν τῇ ταπεινώσει τῆς σαρκὸς δηλονότι, ἀλλὰ μετὰ τῆς δόξης τῆς θεότητος ἐξουσίας. Ὡς γὰρ λέγομεν, Ὅτι ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καθὼς ἄνθρωπος, οὕτως καὶ κρῖναι μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Κύριος τῆς δόξης. Τότε « Πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Καὶ ὁ μὲν ἄρχων τοῦ σκότους παραδοθήσεται εἰς καὶ σὺν πυρὸς μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καθὼς φησὶ Δανιὴλ ὁ προφήτης. Τούτον γὰρ « ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, » ἐπειδὴ « τὰ πάντα φέρει τῷ ῥήματι τῆς δυναμείας αὐτοῦ, » κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἀποδοθήσεται δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐκάστω· κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ἀνάλογον λαμπρότητα καὶ φωτισμὸν καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἐκάστου, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πίστεως κακοπαθείας· οἱ δὲ πονηροὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπολήφονται σκότος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν καὶ τοῖς σώμασι, κατὰ τὸ ἀνάλογον τῆς ἐκάστου κακίας καὶ πονηρίας. Καὶ γὰρ λέγει μὲν αὐτὸς ὁ Κύριος, « Ὅτι οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος· » λέγει δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, « Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· » καὶ τὰς διαφορὰς δεικνύς τῆς λαμπρότητος, ἐπάγει, « Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σαλήνης. Ἄστηρ ἀστέρο· διαφέρει ἐν δόξῃ. » Καὶ πάλιν λέγει ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἡμῶν μετασχηματισθήσεται εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ

nor et regnum, et omnes populi, tribus et linguae servient ei. Potestas ejus potestas aeterna, quae non retrahitur: et regnum ejus non corrumpetur.⁶ Aitque adhuc: «Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit; et flumen ignis trabeat in conspectu ejus. Mille millia ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. Judicium sedit, et libri aperti sunt » et quae sequuntur.⁷

Itaque venturus est Filius hominis in majestate sua cum angelis suis⁸: omnesque a mundi creatione a mortuis resurgent: « Nosque qui vivimus et residui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Domino in aera⁹, » astabitque omnis sexus hominum, ut judicet vivos et mortuos. Judicabit autem, non ut simpliciter homo (in carnis scilicet humilitate), sed cum majestate potentiae Deitatis. Sicut enim dicimus, Dominum majestatis, quia homo erat, crucifixum esse et mortuum¹⁰: sic judicabit quidem ut homo, sed ut Dominus majestatis. Tunc « Omne genu flectetur, caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua constabitur, quia Dominus Jesus Christus est in gloria Dei Patris¹¹. » Ac quidem princeps tenebrarum tradetur¹² in incendium ignis¹³ cum angelis suis, quemadmodum ait, Daniel propheta. Hunc enim « interficiet spiritu oris sui¹⁴, » quandoquidem « omnia portat verbo virtutis suae¹⁵, » ut auctor est divinus Apostolus. Reddetur vero singulis quibusque hominibus juxta opera eorum. Ac quidem justii, pro cujusque virtutis, Deique ac fidei causa exantillatorum laborum ratione, convenientem corporibus ac animabus splendorem recipient ac illustrationem: mali vero, eodem modo pro cujusque malitiae ac pravitate ratione, tenebras justo praemio respondententes, animabus suis corporibusque recipient. Etenim ait ipse Dominus: « Fulgebunt justii sicut sol¹⁶. » Beatus autem Paulus: « Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale¹⁷. » Splendorisque diversitatem ostendens, subjungit: « Alia est claritas solis, et alia claritas lunae. Stella differt a stella in claritate¹⁸. » Rursumque ait, fore, ut et ipsum corpus nostrum transformetur. Præterea ait, ipsam naturam liberatum iri a servitute corruptionis, in claritatem libertatis filiorum Dei¹⁹:

⁶ Dan. vii. 13, 14. ⁷ ibid. 9-12. ⁸ Matth. xxv, 31. ⁹ I Thess. iv, 16. ¹⁰ I Cor. ii. 8. ¹¹ Philipp. ii, 10. ¹² Dan. vii, 11. ¹³ II Thes. ii, 8. ¹⁴ Hebr. i, 3. ¹⁵ Matth. xiii, 43. ¹⁶ I Cor. xv, 41, 44. ¹⁷ Philipp. iii, 20. ¹⁸ Rom. viii, 21.

probata, lectio. Adde, neminem ipsum habuisse, qui προσήγη reddiderit, vel ex τῶν ὁ retulerit. Alii enim ἐνώπιον αὐτοῦ προσήγηθη. Nec aliter videantur Septuaginta reddidisse: videturque ea vox, et quod ita quis coram sistatur ac praesentatur, vim quamdam subjectionis, in eo qui praesentatur, innuere: ac optime in Filium hominis convenit, sub ipso conceptu Filii hominis, Christo scilicet ut homini, cui sic data judiciaria omnis

potestas, uti noster Calecas exponit, ut et Hieronymus Matth. xxviii, quod ita ibi habetur: *Data est mihi omnis potestas*, etc. Alex. Ἐνώπιον αὐτοῦ προσήγαγον αὐτόν. Justinus, in *Dial. cum Tryph.* Καὶ παρῆν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οἱ παρσηχότες προσήγαγον αὐτόν. Nec longo aliter Cypr. ii *Testimoniorum*: *Ei stetit in conspectu ejus, et qui assistebant ei, obtulerunt eum.*

nempe hoc volens fore, ut et reliqua creatura A splendidior sit, Etenim ut sanctorum quispiam ait : « Quomodo iam nostri gratiam subiecta fuit corruptioni, sic una festi particeps erit ac triumpho pro victoria hominum, ejusque laboris mercedem recipiet, quo servivit, in hoc conferens ut electi procrearentur. » Idcirco etiam ait Isaias, solis lucem septemplex fore : lunamque quasi nunc sol fulgore micaturam ; fore denique novam terram ac cœlum novum¹⁹.

Tunc apostolicum illud implebitur ; « Cum tradiderit regnum Deo et Patri, tunc et ipse sub- B jicietur ei, qui subiecit illi omnia²⁰. » Pii enim ac justi, præsentis ævo ad Christum attendentes, proque eo ac ille in mandatis dedit, virtutem colentes, per ipsum spiritalem suam administrant vitam, quæ quidem nunc in Christo abscondita est²¹, postea vero una cum ipso est manifestanda. Idcirco etiam illi ejus hæreditas vocantur ac regnum, quos nimirum ut homo, per mortem suam ac sanguinem Deo ac Patri adducit²². Per ipsum enim accessum habuimus ad Deum et Patrem, cui omnia subiecit ; ad hæcque seipsum, ut « primogenitum in multis fratribus²³ » fieri dignatum, nostræ salutis pontificem et dispensatorem effectum, ut hominem adducet Patrique subiecit ; ut autem Deus, qui cum Patre et Spiritu sit, minime C subjiciendus est.

Idem itaque, ut quidem homo, subjiciendus est quod carnem creatam assumpserit ; ut autem Deus, perinde sibi subjectos subiecit, ut qui unus cum Patre ac Spiritu Deus sit. Idcirco etiam ut Deus, cum Patre et Spiritu, velut unus iudex, iudicaturus est : ut vero homo, solus ipse iudex sedebit. Etenim cum illis quæ corpus insigniunt, ejusque propriis notis venturus est, ut et Judæi intelligant, eundem ipsum esse, qui ab illis in crucem actus est ; indeque arguantur, cunctique videant infideles ac compungantur ; quotquot nimirum ævo hoc prædicatum istum non receperunt, nec ejus doctrina conversi sunt ; sed in suo errore permanserunt. Etenim de illo ex eo quod homo dictum Danieli est : « Et datus est ei principatus et honor et regnum²⁴. » Ac rursus, quod ipse Dominus ait : « Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio²⁵. » Quod ipsum de illo accipitur, quatenus homo est, uti dicimus ; divus tamen Chrysostomus in sua in Joannem expositione, etiam de divina generatione interpretatur, dicens : « Et ut intelligas hanc particulam dedit, idem quod genuit, significare, audi ex alio loco idipsum declaratum : Sicut enim Pater vitam habet in semet-

αὐτοῦ. Ἐτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἐλευθερωθήσεται φησὶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐλευθερίας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· δηλοῦν δὲ καὶ ἡ ἄλλη κτίσις λαμπροτέρα ἴσται. Καὶ γὰρ, καθὲρ φησὶ τις τῶν ἁγίων, « Ὅσπερ ὑπετέθη τῇ φθορᾷ δι' ἡμᾶς, οὕτω συμπανηγυριστοὶ καὶ συνθριαμβεύουσι ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων νίκῃ, καὶ ἀπολήθεται τὸν μετὸν τοῦ καμῆτου τῆς διακονίας, ἣν συνετέλευσεν εἰς τὴν γένεσιν τῶν ἐκλεκτῶν. » Δὲ καὶ ὁ Ἰσαίας λέγει τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἐκπαλάσσειν ἐσεσθαι, καὶ τὴν σελήνην λάμψειν ὡς νῦν ὁ ἥλιος· καὶ καινὴν ἴσταθαι γῆν, καὶ καινὸν οὐρανόν.

Τότε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο πληρωθήσεται, « Ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. » Οἱ γὰρ εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι κατὰ τὸ παρὸν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀποβλέποντες, καὶ τὴν ἀρετὴν κατὰ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ μετερχόμενοι, δι' αὐτοῦ τὴν ἐαυτῶν οἰκονομοῦσι πνευματικὴν ζωὴν· τὴν νῦν μὲν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κρυπτομένην, ὑστερον δὲ αὐτῷ συμφανερούμενην. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνου κληρονομία καὶ βασιλεία λέγονται οὗτοι· οὗς ὡς ἄνθρωπος διὰ τοῦ ἑαυτοῦ θανάτου καὶ αἵματος προσάγει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Δι' αὐτοῦ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν· ὅς αὐτῷ τὰ πάντα ὑπέταξε· καὶ ἐτι ἐαυτὸν, ὡς « πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς » γενέσθαι καταξίωσαντα, καὶ ἀρχιερέα καὶ οἰκονόμον τῆς ἡμῶν σωτηρίας γενόμενον, ὡς ἄνθρωπον προσάγει, καὶ ὑποταγήσεται τῷ Πατρὶ· ὡς δὲ Θεὸς ὢν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, οὐχ ὑποταγήσεται.

Ὅστε ὁ αὐτὸς, καθὲρ μὲν ἄνθρωπος, ὑποταγήσεται, ἐπι κτιστὴν προσέληψε σάρκα· καθὲρ δὲ Θεός, ἐπίσης τὴν ὑποταγὴν ἑαυτῷ ὑποτάξει, ὡς εἰς Θεὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς μὲν Θεὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς κρινεὶ καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡς εἰς κριτῆς· ὡς δὲ ἄνθρωπος, αὐτὸς μόνος. Καὶ γὰρ μετὰ τῶν σωματικῶν ἐπέσειται χαρακτήρων, ἵνα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατανοήσωσιν αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, τὸν ὑπ' αὐτῶν σταυρωθέντα εἰς ἐλεγχὸν αὐτῶν, καὶ πάντες οἱ ἄπιστοι θεάσωνται καὶ κατασφραγισθῶσιν, οἱ γὰρ ἐν τῷ παρὸντι αἰῶνι πηρυττόμενοι οὕτω ἐδέξαντο, οὐδὲ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐπιστρέψασαν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν ἐνέμειναν πλάνῃ. Καὶ γὰρ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῷ προφήτῃ Δαβὶθ λέγεται, « Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία. » Καὶ πάλιν, ὅπερ αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, « Ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ. » Ὁ λαμβάνεται μὲν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς λέγομεν· ὁ δὲ οὕτως Χρυσόστομος καὶ ἐπὶ τῆς θείας γενήσεως ἐξηγῆται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην, λέγων, « Καὶ ἵνα μή τις εἴη τὸ δῶκεν ἀντὶ τοῦ ἐγέννησέν ἑστί, ἀκούσων ἐξ ἐτέρου τοῦτο αὐτὸ δηλοῦμενον. » Ὅσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ

¹⁹ Isa. xxx, 26, et lxxv, 17. ²⁰ 1 Cor. xv, 24.

²¹ Dan. vii, 14.

²² Joan. v, 22.

²³ Coloss. iii, 5.

²⁴ Rom. v, 2

²⁵ Rom. viii, 29.

Ἰψὸν ζωῆν (81) ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Τί οὖν; πρότερον αὐτὸν ἐγέννησε, καὶ τότε ἔδωκε τὴν ζωὴν; Οὐκ οὖν ἦν χωρὶς τῆς ζωῆς γεννηθείς. Ἄλλὰ τοῦτο οὐδ' ἂν δαίμονες εἴποιεν. Μετὰ γὰρ τῆς ἀσεβείας πολὺ καὶ τὸ ἀνήθουν ἔχει. Ὅσπερ οὖν τὸ, Ἐδωκε ζωὴν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ Ἐδωκε κρίσιν, κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησε, φησὶν. Ὁ γὰρ οὐκ ἂν ἐνεπέθεε τις τῶν πολλῶν εὐκόλως πῶς ἔστιν ἐνυπόστατος αὐτοῦ ἡ ζωὴ, πρότερον μὲν ἐκεῖνο εἶπε τὸ ταπεινότερον· Ἐπειτα παιδευθέντας πρὸς τὸ ὀφελότερον ἄγει. Ὁ γὰρ εἰπὼν, ὅτι Ἐδωκεν αὐτῷ ζωὴν ἔχειν, οὗτος πάλιν φησὶν, Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· καὶ πάλιν, Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς.)

Καθάπερ οὖν ἐλέγομεν, εἰς ἐλεγχον καὶ κατάκριον τῶν ἀπίστων καὶ ὀνειδισμῶν καὶ αἰσχύνῃν αἰώνιον ὡς ἀνθρώπου ἐλεύσεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, ἵνα καὶ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ὡς ἀνθρώπου θεαθῆ. Ὅθεν καὶ αὐτοῖς μὲν ὡς ἀγαθὸς φανέται, τοῖς δὲ δικαίοις καὶ λίαν ἀγαθός. Καὶ οἱ μὲν ὡς ἀνθρώπου ἐφρονται μόνον, οἱ δὲ δικαίως κατ' ἄμφω, καὶ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς θεόν. Καὶ οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον ἀπελεύσονται, οἱ δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΚΕΦΑΛΑ. Θ'.

Περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεως. (82).

Ὅτι γὰρ ἡ λαμπρότης τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον τοῖς ἁγίοις θεάσιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τοῖς

81 Joan. v, 26. 82 Joan. xi, 15. 83 Joan. v, 11, 12. 84 Matth. xxv, 46.

(81) Τὸ, Ἐδωκεν ζωὴν, ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν. Verba hæc Chrysostomi (hom. 31 in Joan.) ipsa plana, sic male habuit Franciscus Aretinus interpr. ut redderet: *Illud verbum, Dedit vitam, quod eum vitam fecit, significat; cum sit, idque contendat Chrys. quod eum vitam genuit.* Vitam scilicet ipsam vere existentem, ἐνυπόστατον, et cui hoc ipsum, esse vitam, natura sit. Sicque idem paulo superius, quod ita Chrys. Καὶ ἵνα μάθη, ὅτι τὸ ἔδωκεν Ἰσὸν τοῦ ἐγέννησεν ἔστι, recte revididerat: *Et ut intelligas hanc particulam, et dedit, idem quod genuit significare.* Longe itaque a vero recessit, qui velut eum læderet eandem vocem repetere, hoc sibi indulsit, ut in divinis, τὸ, γενῆναι ἢν fecit mutaret. Nec aliter de iudicio. Οὕτω καὶ τὸ, ἔδωκεν κρίσιν, κριτὴν αὐτὸν ἔστιν ἐγέννησεν, sic: *Et dedit iudicium, et quod eum iudicem fecit, intelligendum est.* Inepte, nec satis catholice ad memem Chrys. Si fecit iudicem, non genuit: sed cum non esset, iudicem fecit, seu iudicem creavit; velut scilicet precario collata ei iudiciaria potestate, quod omnino παραλλαγὴν οὐσας, diversam ejus a Patre substantiam inducit, nec de Filio, ut est Unigenitus Deique Filius, de quo exponit. Chrys. catholice dici potest: *Ac nec demones dixerint, ut de vita, ipse hic ait Chrys. sive ut ejus Græca edita representant, ὑποπεύσασιν, nuda saltem suspitione cogitaverint.* Liberet totum honoriliam, quasi ad specimen recensere: sed vetat, quod Aretinus, quem sibi videtur sensum ita perstringit, ut a littera textuque Græco longe passim discedat: quod in re theologica, pressaque scripturæ expositione, qualis est hæc Chrysostomi, pessimum est, unaque potius emendandum spongia, quam paucorum sigillatim adnotatione, p. 243, l. xlii: Ἐκ δευτέρου χωρὶς ὀφύθησται τοῖς αὐτὸν

A ipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso 84. Quid igitur? prius ipsum genuit, inde vitam dedit? Erat igitur sine vita genitus? Verum hoc nec demones dixerint. Præter enim impletam, etiam ingentis dementiæ dicta sit. Quomodum igitur Vitam dedit, sibi vult, ipsum genuit vitam: sic et dedit iudicium, hoc significat, iudicem eum genuit. Quia enim nemo vulgi facile intellexisset quomam modo ejus vita ipsa vere existens sit, prius quidem id quod est humilior dixit, deinde vero cum jam instructi essent, ad id quod sublimius est, provchit. Qui enim dixerat: *Dedit ei vitam habere,* hic rursus ait, *Ego sum vita 85.* Ac rursus, *Ego sum lux 86.*

Uti igitur dicebamus, ad coarguendos infideles ac condemnandos, eorumque probrum ac dedecus sempiternum, ut homo venturus esset eum potestate et majestate magna; ut et ab eis (quod fieri potest) ut homo conspiciatur. Unde etiam non ut bonus, qui bonus sit, illis videbitur: justis vero etiam perquam bonus. Ac illi quidem ut hominem solummodo videbunt; justis vero utraque ratione et ut hominem et ut Deum: *Et ibuntque illi quidem in supplicium æternum; hi vero, in vitam æternam 87.*

CAPUT IX.

De futura in integrum restitutione.

Quod enim splendor corporis Christi nedum sanctis conspicuus futurus sit, verum etiam malis,

C ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. Aret. Iterum videbitur sine peccato, suscipientibus eum ad salutem. Palam luxata sententiæ, etsi etiam Savel. ita representat. Quid enim eum videri iterum sine peccato? Num enim primum eum peccato visus? Absit. Sic ego: Ὁφθήσεται τοῖς ἀνευ ἁμαρτίας ἀπεκδεχομένοις· Iterum videbitur ad salutem, his, qui absque peccato eum prætolantur. L. xix: Οὐκοῦν καὶ Πατέρα αὐτὸν προσερούμεν. Aret. Igitur Patrem præponemus? Pro: Igitur et Patrem vocabimus? Nempe Sabellio occurrens ait, ne Filius ipse Pater existimetur, quod honorandus sicut et Pater dicitur: quod, inquit, non est Filium honorare, qui non maneat Filius, sed totum confundere. L. ult. Εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἕτερον γυνθηθεὶς ἔλαθε τὴν τιμὴν, τί γέγονεν ὥστε αὐτὸν ἕτερον τιμηθῆναι; Aret. Si hoc non esset, sed posterius factus honorem accepisset; quæ causa fuit quin posterior honoraretur? Cum sit: Nisi se ita res habet, sed postea, genitus, honorem accepit; quid causæ est, cur postea honorem adeptus sit? I. Cum ante natus esset ac genitus; hoc semper urgens quod ante exposuit, nempe hæc omnia illi a natura esse, ac accepta ipsa nativitate a Patre. P. 244: Οὐδὲν ἐπέλακτον ἐχοῦσιν φύσει. Aret. Nihil nobiscum communicanti. Pro eo quod est: Nihil adventitium et quasi precario habenti. Sed hæc alterius operæ et otii.

(82) Ἀποκαταστάσεως. Sonat ea vox, quasi prioris status reparationem, non ejus quem aliquando reipsa habuerimus ac amiserimus, amissa beatitudine, qua aliquando fruebamur, ut error sensit Origenes, hausitque ex Platoni Timæo; sed ad quem jus habebamus, creati in rectitudine naturali ac amici Dei: in qua perseverantes Deique dilectione, expleto vitæ cursu, nullo carnis

affirmat et beatus Augustinus : « Videbunt enim et ipsi in quem pupugerunt ²⁹, » et « Videbunt in majestate magna et potestate ³⁰. » « Non enim in infirmitate, inquit, secundum quam judicatus est, eum videbunt, sed in potentia majestatis, qua est judicaturus. » Tumque inducit difficultatem, quod merces ac præmium in repositionibus repositum in eo sit, ut Deus videatur : « Beati, enim, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt ³¹; » quinam fiat, ut et mali in majestate sua eum videant? Quam et solvens, ait: non Deitatis visionem bonis et malis communem fore (hanc enim sanctis propriam esse), sed corporis in majestate visionem. Tradet igitur regnum Deo et Patri ³², nempe adducendo fideles ad Patris sui que et Spiritus sancti (qui Deus unus ac verus est) visionem ac cognitionem, « ut sit Deus omnia in omnibus ³³. » Nunc quidem credimus et speramus, quod non videmus : « Quod enim videt quis, quid et sperat ³⁴? » inquit Apostolus : « Si autem quod non videmus, speramus, patientiam expectamus, donec rex in requie sua erit. » Et rursus : « Quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem ³⁵. » Et : « Nunc vita vestra abscondita est in Christo; cum autem Christus manifestabitur vita vestra, tunc et vos manifestabimini cum ipso in gloria ³⁶. » Et : « Nunc quidem per speculum et in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem ³⁷. »

σεθε συν αὐτῷ ἐν δόξῃ. » Καί, « Νῦν μὲν δι' ἐσώπερου καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ ὀφόμεθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. »

Hæc enim nobis promissa visio est, quæ sit fisis omnium operationum, ac lætitiæ æterna perfectio : « Filii enim Dei sumus, inquit Joannes Evangelista, et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quod cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est ³⁸. » Ipse etiam Dominus ait : « Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum ³⁹. » De hac etiam in persona Dei ait David : « Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum ⁴⁰. » Et quasi ipse a se : « Unam petii a Domino, hanc requiram : ut inhabitem in domo

²⁹ Zachar. xii, 10. ³⁰ Matth. xxiv, 30. ³¹ Matth. v, 8. ³² I Cor. xv, 24. ³³ I Cor. xv, 28. ³⁴ Rom. viii, 24. ³⁵ ibid. 25, Cant. i, 44. ³⁶ II Cor. v, 6. ³⁷ Coloss. iii, 3. ³⁸ Cor. xiii, 12. ³⁹ I Joan. iii, 2. ⁴⁰ Joan. xvii, 3. ⁴¹ Psal. cx, 16.

interitu aut ejus morte, sed sola immutatione ac nova claritate, in cœlum Deique conspectum transferendi eramus; quod ipsum justis per Christum, configurati ejus morti et resurrectioni, perfecte denique in resurrectione universi generis humani consequentur; ipsum Christi regnum Deo sponte subjectum, et in quo Deus sit omnia, futuri : malis ipsis perinde per potentiam deitatis subjectis, ut vel penitentibus in eis fiat, quidquid Deus fieri decrevit. Potuisset Calecas alia hoc argumento prosequi, quod quidam sanctorum (præsertim Greg. Nyss.) videantur quasi Origeniane locuti per tēs ἀποκαταστάσεως; quibus exponendis alii itidem laboraverunt.

πονηροῖς, καὶ ὁ μακάριος Ἀβουαττίλο; (83) διωχρίζεται. « Ὀφονται, γὰρ καὶ οὗτοι « εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, » καί, « Ὀφονται ἐρχόμενον μετὰ δόξης πάλλης καὶ δυνάμεως. » Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, φησὶ, « καθ' ἣν κίκριται, ὄφονται αὐτὸν, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τῆς δόξης; ἢ κρινεῖ. » Εἶτα ἀπορίαν εἰσάγει, ὅτι « εἰ γέρας καὶ ἐπαθλὸν ἔστιν ἐν ἐπαγγελίᾳ κείμενον, ὄφεται τὸν Θεόν. » Μακάριοι γὰρ « οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄφονται. » Καί, « Πάλιν ὀφθήσομαι ὑμῖν, καὶ χαρήσεται ὑμῖν ἡ καρδία. » Πῶς καὶ οἱ πονηροὶ ὄφονται αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ; « Ὁ καὶ λύων φησὶν, Ὑψὸν τῆς θεότητος; θεωρίαν ἔσεσθαι κοινήν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς πονηροῖς (αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ τοῖς ἁγίοις ἐξαιρέτος); ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ σώματος θεωρίαν.

B Παραδώσει τοίνυν τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἀγαθῶν δηλονότι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν θεωρίαν καὶ γνώσιν τοῦ Πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, « ἵνα ἡ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. » Νῦν μὲν γὰρ πιστεύομεν καὶ ἐλπίζομεν ὃ οὐ βλέπομεν. « Ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; » φησὶν ὁ Ἀπόστολος. « Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδέχμεθα, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀναπαύσει αὐτοῦ (84) ἔσται. » Καὶ πάλιν, « Ἐφθόσον ἔσμεν ἐν τῷ σώματι, ἀποδημοῦμεν ἐκ τοῦ Κυρίου. Διὰ πίστει γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους. » Καί, « Νῦν ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται ἐν τῷ Χριστῷ. ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς φανερωθήσθε.

C Αὕτη γὰρ ἡμῖν ἡ θεωρία ἐν ὀπισθέσει ἐστὶ, τέλος οὖσα πασῶν τῶν ἐργασιῶν καὶ αἰώνιος τις εὐφροσύνης τελείωσις. « Υἱὸς γὰρ ἐστὶν τοῦ Θεοῦ, » φησὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, « καὶ οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. Οἴδαμεν δὲ ὅτι ἔταν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστὶ. » Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν, « Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Περὶ αὐτῆς καὶ ὁ Δαβὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγει, « Μακρότης ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτὸν, καὶ δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου. » Καὶ παρ' αὐτοῦ,

(83) August. in Psal. cix., et tr. 19, in Joan.
 (84) Ὁ βασιλεὺς ἐν ἀναπαύσει αὐτοῦ. Scholia Rom. ex Syn. ἐν ἀναπαύσει. Græca Vulg. ἐν ἀνακλίσει : in accubitu, seu recubitu, ut Hier. et Origene reddidit. Hebr. circumstant sonant, a verbo, quod in orbem antiquitus ad mensam sederent : a quo more nec nostrum plerique abhorrent. Comment. in Cant. Eusebii nomine sic exponit : Ὁς ἀν εἰς καθέδρα βασιλέως : ut sis sedes regis; jungiturque superioribus, ut et Philo Carp. secus ac Vulg. ut significetur ornatus sponsæ, usque dum digna sponsi sedes et accubitus evadat.

« Μίαν ἡγησάμην παρὰ Κυρίου· ταύτην ζητήσω, τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· - τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου. » Ὡστε ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα πίστεως εἰς τὴν μύλλουσαν ἐκαίην καὶ ἀρρήτῳ ἀπόλαυσιν κατανήσομεν. Καὶ γὰρ φησιν, « Αὐτὸς ὁ Πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον. Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν Πατέρα. »

Οὕτω γοῦν ἐνταῦθα πιστεύομεν ὅτι αὐτὸς ὁ εἰς τῆς Τριάδος ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεννώμενος ἀδίδω; καὶ ἀρρεούτως καὶ ἀνεκφοιτήτως, κατὰ τὴν οὐσίαν Ἰσὸς ὢν αὐτῷ καὶ ἀληθὴς Υἱὸς αὐτοῦ καὶ Ἄγγελος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἀνέλαθε σάρκα ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἀνευ ἁμαρτίας καὶ πάσης ἀλλοιώσεως καὶ τροπῆς· καὶ ἐσταυρώθη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα· καὶ ἀποθανὼν κατήλθεν ἐν τῷ ᾄδῃ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, τὴν ἡμετέραν συνανέστησε φύσιν, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· τὸ ὁμοτίμον τῆς ἀγίας τοῦ ἐν δεξιᾷ σημαίνοντος· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Εἰ τοίνυν τούτοις πιστεύομεν, πόρρω πάσης ἀμφιβολίας τῆς μελλούσης δόξης καὶ θεωρίας ἐπιτευξόμεθα « Ὁ γὰρ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, » φησὶ, « καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκαίνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με. Ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. » Καὶ, « Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσετε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παρακλήτονα δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν. » οἱ φιλοῦντες δηλονότι τὸν κόσμον. Καὶ, « Πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν· ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ᾔητε. » Καὶ, « Θέλω, Πάτερ, ὅς δέλωκάς μοι, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, κάκεινοι ὡς μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. »

« Πάντοτε οὖν σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ χαρήσεται ἡμῶν ἡ καρδία, καὶ ἡ χαρὰ ἡμῶν πεπληρωμένη ἔσται, καὶ ταύτην οὐδεὶς ἀφ' ἡμῶν, ὡς ὁ Κύριός φησιν, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμαῖς λαλήσει ἡμῖν, ἀλλὰ παρήσια περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἀναγγελεῖ ἡμῖν. « Τοῦ Πατρὸς » δὲ εἰπὼν, δίδωσι καὶ ἑαυτὸν μετὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀδιαστάτως νοεῖσθαι. Εἰς γὰρ Θεός ἐστι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος. Τοῦτέστιν, οὐκ ἔσονται ὁμοίότητες καὶ σύμβολα, τῆς ὁράσεως γινομένης πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Καὶ γὰρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, « Ὅταν ἔλθῃ τὸ τέ-

A Domini omnibus diebus vitæ meæ : ut videam jucunditatem Domini ⁴². » Itaque a fide, quæ in præsentem est, ad futuram illam nullaque verborum vi explicabilem jucunditatem deveniemus. Etenim ait : « Ipse, Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis quia ego a Patre exivi. Exivi a Patre, et veni in mundum : iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem ⁴³. »

ἀφήμι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν

Ita igitur hic credimus, ipsum unum ex sancta Trinitate, ex Deo et Patre ab æterno et illibate, nihilque eo excedendo, natum, æqualem illi secundum substantiam, verumque ejus Filium ac Verbum, per quem facta sunt omnia, descendantem de cælis, carnem ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria, propter nostram salutem, absque peccato citraque omnem mutationem et labem, assumpsisse, ac, quatenus homo, crucifixum esse factum pro nobis maledictum ⁴⁴ mortuumque, anima comite in infernum ut Deum descendisse, dieque tertia resurgentem a mortuis, humanum genus una secum suscitasse : atque in cælos receptum, in Dei ac Patris dextera consediisse : nempe quod a dextris dicitur, pariter cum eo dignitatis honorem significantem ; eundem rursus venturum ut judicet vivos et mortuos.

Si igitur his fidem accomodamus, citra omnem dubietatem futuram gloriam ac visionem consequemur : « Qui enim habet mandata mea, inquit, et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum ⁴⁵. » Et : « Si diligitis me, mandata mea servabitis, et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere ⁴⁶ : » ii scilicet qui mundi amore tenentur. Et : « Iterum veniam, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum et vos sitis ⁴⁷. » Et : « Volo, Pater, quos dedisti mihi, ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionem ⁴⁸. »

D « Semper igitur cum Domino crimus ⁴⁹, » uti auctor est beatus Paulus, et gaudebit cor nostrum, et gaudium nostrum plenum erit, nec aliquis ipsum tollet a nobis, uti Dominus ait ⁵⁰ quando non in proverbis loquetur nobis, sed palam de Patre suo annuntiabit nobis ⁵¹. Cum ait, « de Patre. » seipsum una ac Spiritum sanctum dat intelligi. Unus enim Deus cum Patre ac Spiritu est, Hoc est, Non amplius signa erunt ac simulacra, cum futura sit visio facie ad faciem. Etenim ait Apostolus : « Cum venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est ⁵². » Hujus contemperationis imaginem ac figuram habuit

⁴² Psal. xxvi, 4. ⁴³ Joan. xvi, 27. ⁴⁴ Galat. iii, 13. ⁴⁵ Joan. xiv, 21. ⁴⁶ Joan. xiv, 15. ⁴⁷ Joan. xiv, 3. ⁴⁸ Joan. xvii, 24. ⁴⁹ I Thess. iv, 17. ⁵⁰ Joan. xvi, 22. ⁵¹ ibid. 25. ⁵² I Cor. xiii, 10.

Maria, quæ sedebat secus pedes Jesu, et audiebat A
verba illius⁵⁵. Nam virtus, quæ actione geritur,
estque contemplationis origo non ultra nobis per-
manebit, sed cessatura est, ut quæ solandi causa
corporalis laboris consistat. Quæ autem hic habetur
contemplatio, et si ejus cessabit contemplandi
modus, at nobis tamen origo erit futuræ contem-
plationis.⁵⁶ Nam, ut ait Dominus : « Qui non cre-
dit, jam judicatus est⁵⁷. » hoc est, suæ condem-
nationis inde jam præjudicium, habet. Sic rursus,
vitam æternam dixit⁵⁸, ut Patrem suum Deum
verum, cognoscant, ipsumque adeo Dominum no-
strum Jesum Christum, quibus cum utique Spiritus
sanctus intelligatur, quatenus scilicet vere de
eo fides et contemplatio ac cognitio, adipiscendæ
beatitudinis causa nobis ac ratio futura est. Tantum
enim quis ævo illo visurus est, quantum hoc fide ful-
sit, vitæque hujus contemplationis ænigmatis veræ
contemplationis decor succedet, succedente nimirum
post hanc vitam fide ac speculo, dissoluto nobis
mortali hoc corpore, meliorique statu reparato
atque reassumpto. Ex quibus liquet, qui circa fi-
dem hoc ævo erraverint, nec veram de Deo cogni-
tionem nacti sint, ne illic quidem contemplationis
comportes fore, sed profanos habendos, ac qui sini-
stræ partis impleant numeros.

σεως, μηδὲ τῆς ἐκεῖ θεωρίας ἐπιτυχάνειν, ἀλλ' ἀμυήτους.

Illicirco virtutem quæ actione geritur, ut quæ
imperfectior est, eorum qui inducuntur ac quasi
novitiorum esse dicunt : quæ autem contempla-
tione, opus esse perfectorum. Ude et Dominus ad
Martham, quæ actionis typum gerat ejusque referat
modum dixit : « Martha, Martha, sollicita es,⁵⁹ et
turbaris erga plurima. Porro unum est necesse⁶⁰,
versari scilicet circa Dei Verbum. « Beat⁶¹ enim « qui
audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. » De Maria
autem : « Maria optimam partem elegit, quæ non
auferetur ab ea⁶². » Ab hac enim contemplatione ad
futurum illud gaudium deveniemus, quod a nobis
nemo auferet ; sic nimirum ut imagines exempla-
ribus fidesque contemplationi locum cedant.

⁵⁵ Luc. x, 39.⁵⁶ Joan. iij, 18.⁵⁷ Joan. xvii, 3.⁵⁸ Luc. x, 41.⁵⁹ Luc. ii, 28.⁶⁰ Luc. x, 42.

(85) Τῶν εἰκόνων τοῖς παραδείγμασι. Nempe
ὀπορωρησασῶν. Cedentibus imaginibus, exemplari-
bus. Ut sint exemplaria quorum simulacra sunt,
ex eis deductæ imagines, et quæ Paulus τύπον
vocat (Hebr. viii, 5) : « Ὁρα, ποιήσεις πάντα κατὰ
τὸν τύπον τῶν δευθέντων σοι ἐν τῷ ὄρει : quæ
sunt verba dicta Mosi Exod. xxv, 40 : quibus
significatur esse τύπον et exemplar, rei struendæ
quasi formam, et modellum, ut barbariuscule me-
chanici vocant. Sc intellexit Theodoretus : Σχῆ-
ματα γὰρ αὐτῷ δεῖξας ἐν τῷ ὄρει τινὰ, ἐκείνοις
προσόμοια κατασκευάσαι προσέταξεν. Cum figuras
quasdam illi ostendisset in monte, illis consimilia
struere præcepit : de quibus subdit : Οὐκ οὖν τόποι
τῶν ἔπουρανίων τὰ παλαιά. Quibus significat hic

λειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. » Ταύ-
της τῆς θεωρίας εἰκόνα καὶ τύπον εἶχεν ἡ Μαρία
παρακαθημένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ
ἀκούουσα τῶν λόγων αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ τῆς ἀρετῆς
πρακτικόν, ὅπερ ἀρχὴ θεωρίας ἐστίν, οὐκίτι ἡμῖν
παραμενεῖ, ἀλλὰ παύσεται, ἄτε διὰ τὸν τοῦ σώμα-
τος συνιστάμενον πόνον ἢ δὲ ἐνταῦθα θεωρία, εἰ
καὶ ὁ τρόπος αὐτῆς παύσεται, καθ' ὃν θεωροῦμεν,
ἀλλ' ὁμοίως ἀρχὴ ἡμῖν ἐστὶ τῆς μελλούσης θεωρίας.
Ὅσπερ γὰρ ὁ Κύριος φησὶν, « Ὁ μὴ πιστεύων ἦδη
κέκριται : » τουτέστι, τὴν ἀρχὴν τῆς καταδίκης
ἐντεῦθεν λαμβάνει· οὕτω πάλιν αἰωνίαν ἔφησα
ζωὴν τὸ γινώσκειν τὸν αὐτοῦ Πατέρα τὸν ἀληθινὸν
θεόν, καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
συννοούμενον καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δηλονότι.
καθότι ἡ ἐνταῦθα περὶ αὐτοῦ ἀληθῆς πίστις καὶ
θεωρία καὶ γνώσις αἰτία καὶ ἀφορμὴ ἡμῖν ἐστὶ τοῦ
τυχεῖν τῆς ἀποκειμένης μακαριότητος. Καὶ γὰρ
τοσοῦτόν τις ἐκεῖ ὄφεται, ὅσον ἐνταῦθα πεπίστευκε
καὶ τὰ ἐνταῦθα τῆς θεωρίας εἰνίγματα τὸ τῆς ἀλη-
θοῦς θεωρίας διαδέχεται κάλλος, ὑποχωρούσης μετὰ
τὸν παρόντα βίον τῆς πίστεως δηλονότι καὶ τοῦ
ἐσώπτρου, τοῦτου τοῦ σώματος ἡμῖν λυθέντος, καὶ
πάλιν πρὸς τὸ βέλτιον ἀναλαμβανομένου. Ἐξ ὧν
ὄφλον καὶ τοὺς περὶ τὴν πίστιν ἐνταῦθα σφαλέντας,
καὶ τῆς ἀληθοῦς περὶ θεόν ἀποτυχόντας γνώ-
σημῆτους ὑπάρχειν, καὶ μετὰ τῆς ἀριστερέως εἶναι

Διὰ ταῦτα τὸ μὲν τῆς ἀρετῆς πρακτικόν, ὡς
ἀτελέστερον, τῶν εἰσαγομένων φασί, τὸ δὲ θεωρη-
τικόν ἔργον εἶναι τελείων. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος πρὸς
τὴν Μάρθαν τῷ πρακτικῷ ἀναλογούσαν εἶπε,
« Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ
πολλά. Ἐνὸς δὲ ἐστὶ χρεία, » τοῦ περὶ τὸν τοῦ
θεοῦ λόγον ἀναστρέφεσθαι δηλονότι, καὶ αὐτὸν θεω-
ρεῖν. « Μακάριοι » γὰρ « εἰ ἀκούοντες τὸν λόγον
τοῦ θεοῦ καὶ φυλάττοντες αὐτόν. » Περὶ δὲ τῆς
Μαρίας εἶρηκε, « Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξε-
λέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. » Ἀπὸ
γὰρ τῆς θεωρίας ταύτης εἰς ἐκείνην τὴν μέλλουσαν
χαρὰν καταντήσομεν, ἣν οὐδεὶς ἀπ' ἡμῶν ἀφρεί, τῶν
μὲν εἰκόνων τοῖς παραδείγμασι (85), τῇ δὲ θεωρίᾳ
τῆς πίστεως ὑποχωρησάτης.

D sic ostensa Mosi, figuras quasdam ac delineationes
caelestium esse ; eorum ἀντίτυπα, figuras eis typo
respondentes, ac quamdam eorum similitudinem
habentes, uti Paulus vocat, et ut idem semel et
iterum c. 8 et 9, ὀποδείγματα, quæ Theophyl. ex-
ponit ἀμυδρὰ εἰγμάτα καὶ ὀλον σκιαγραφήματα,
obscuras representationes ac velut umbratiles deli-
neationes ; quæ longe sunt ab his quæ hic παραδείγ-
ματα vocat Calecas, quæ sunt ipsa rei exhibitio
ac representatio, post ejus imagines ac simulacra,
ac corpus luto umbræ, τὸ ὀπόδειγμα etiam pro
exemplari sumitur apud Laert. ex Plat. de mundi
creat., ὅτι καὶ τὸ ὀπόδειγμα ἐν ἦν ἀπ' οὐ αὐτὴν
ἰδημοσύνη. Negat tamen Phryg. vocem esse
Atticam, ac pro ea dicendum ait, παράδειγμα.

Ἐκείνην τὴν θεωρίαν ὡς ἔστιν ἔνωσιν ὁ ἅγιος Ἀ
 Διονυσῖος φησὶ (86)· περὶ οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθη-
 μεν, τουτέστι μελιζῶ ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἡμε-
 τέρου νοῦ. Ὁ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς μεταβατικῶς
 δύναται νοεῖν. Καὶ γὰρ ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο μετα-
 βαίνων, καὶ ἀπ' ἑτέρου εἰς ἕτερον, ὕστερον εἰς τὸ
 ζητούμενον συμπέρασμα καταταξά. Διὸ καὶ ἀτελῆ
 τὴν γνώσιν ἔχει, ἀτε μὴ ἀμέσως, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον
 εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ νοήματος πορευόμενος. Ὅς
 δὲ τρόπος τῆς νοήσεως ἡμῶν οὐκ ἔσται τότε· εἰ γὰρ
 ἔσται, ἡμῶν μὲν ἀτελῆ τὴν μέλλουσαν χαρὴν καὶ
 εὐφροσύνην ἔξομεν. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ παραντίχα καὶ
 ἀμέσως πλησθησόμεθα καθὸ πεφύκαμεν δέχεσθαι,
 ἀλλ' αἰ τοῦ δυνατοῦ ἄλλοις ἐσόμεθα. Καὶ πῶς
 εἴρηται, « Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες· τὴν
 δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. » καὶ
 πάλιν, Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὄφθῆναι μοι τὴν δόξαν
 σου· ὁμοῦ δὲ καὶ λύπη τις ἔσται παραμειγ-
 μένη τῇ εὐφροσύνῃ; Καὶ πῶς ἐν τούτῳ δύναίτο, ὅπου
 γινοῦντο τὸς πονηροῦς κολαζόμενος; ὅπως τῶν δι-
 καιων ἰδῶνται διδασκόμεθα, ἵνα μὴ τοῦτο συμ-
 βαίη; Καὶ πῶς καθέκαστην εὐχόμεθα τοὺς προ-
 κληθέντας ἔχει ταχθῆναι, ἵνα οὐ λύπη, οὐ στεναγ-
 μός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελευτήτος; Οὐ γὰρ τοσούτον
 εὐφρανῶ τὸ ληφθῆναι, ὅσον τὸ λατῶμενον ἀνιάσει.
 Καὶ εἰ τὸ μὴ τυγχάνειν τοῦ τέλους λύπην πανταχοῦ
 παρέχει, πῶς οὐ τοῦτο ἡμῶν αἴτιον ἔσται λύπης,
 καὶ μᾶλλον ὅσῳ καὶ τοῦ μεγίστου ἀποτυχεσόμεθα;
 Καὶ γὰρ αἰ ἐπιθυμῶμεν τοῦ κλείονος, καὶ αἰ
 ζητήσομεν· καὶ ἐν ὅσῳ οὐ τυγχάνομεν, ἀνιάσομεθα,
 καὶ τῆς ἀνίας οὐδέποτε παύσομεθα. Ἐπει καὶ ἡ
 ἐρεσις εἰς τὸ ἀπειροῦν προχωρήσει. Πρὸς δὲ καὶ οὐ-
 κὲν ἑλαττον μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ μετὰ τὴν
 παρόντα βίον ζησόμεθα. Ἀλλὰ μὴν πᾶσα ἐρεσις καὶ
 ἐλπίς καὶ ζήτησις στήσεται, καὶ πᾶν ἡμῶν τὸ
 ἐπιθυμητικὸν πληρωθήσεται τῆς τοῦ Θεοῦ θεωρίας,

Hanc contemplationem vocat sanctus Dionysius
 (cujus supra meminimus) «unionem supra intelli-
 gentiam, » majorem scilicet quam pro mentis nos-
 træ facultate. Mens enim humana per discursum
 habet ut intelligat. Ab uno enim ad aliud, exque
 altero ad alterum subinde cogitando procedens, pos-
 tremo ad conclusionem devenit rei, quæ in quæ-
 stionem vocatur. Unde et imperfectam habet cogni-
 tionem, ut quæ non immediate, sed paulatim ad
 conceptus perfectionem evadat. Verum hic modus
 tunc non erit; nam si esset, tum imperfectum no-
 bis gaudium ac lætitia constaret. Non enim statim
 et sine medio adimpleremur, ut nobis comparatum
 est, possumusque recipere, sed ejus semper labo-
 raremus inopia, cujus sumus capaces et nobis potest
 obtingere. Quomodo igitur dictum est: «Beati qui
 esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi satura-
 buntur »; » et rursus: «Satiabor cum apparuerit
 gloria tua »; » et tumque adeo commissa quædam tri-
 stitia et dolor cum nostra lætitia foret? At quinam
 id fiat, cum nec malos quidem tormentis cruciatos
 » justis videri doceamur, ne quid ejusmodi illis
 contingat? Quomodo vero etiam pro defunctis quo-
 tidie precamur, eos illie collocari, ubi non est dolor
 aut gemitus, sed vita immortalis? Non enim quod
 nacti sumus tantam delectat, quantum mœroris
 affert, quod nobis desideratur. Cumque adeo intento
 frustrari sine, ubique dolorem faciat, qui fiat non
 inde nobis consolandum dolorem, præsertim vera,
 quo re maximi ponderis nos frustrari, ejusque sus-
 pensos expectatione esse contigerit? Semper enim
 majus aliquid animo appetemus; nec consecuti,
 quo nunquam levandi simus, mœrore afficiemur,
 quod nimirum cupiditas in infinitum tendetur. Ac-
 cedit fore, ut perinde emenso vitæ hujus curriculum,
 hæc ac spe comite vivamus. Atqui futuram ut desi-

86 Matth. v, 6. 87 Psal. xvi, 15.

Chrys. ad illa verba, ἀντίτυποι τῶν ἀληθινῶν· Ἄρα
 ἐκεῖνά ἐστιν ἀληθινὰ, ταῦτα δὲ τύποι· καὶ γὰρ ὁ
 ναὸς οὐτως κατασκευάστω, ὡς περὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ
 οὐρανοῦ· *Illæ ergo sunt vera, hæc vero typi. Tem-
 plum enim ita erat constructum ut cælum cæli.*
 Velut scilicet umbra quædam et obscura ejus deli-
 neatio, quæ in nobis est. Gratia, imago expressior
 est, sed ipsa adhuc infans. Veritas omnino in cælis
 reposita. De antitypis in ordine ad Eucharistiam,
 Epiphaniique diaconi post Damasc. de illis senten-
 tia ac sensu, alia graviorque disputatio, de qua
 inter alios erudite nuper Leo Allat. in suis *Vindici-
 cis pro synodo Flor.* adversus præsertim Anglum
 Calvinistam, exemplaris, cujus autographum habet
 Regia Parisiis bibliotheca, ac cujus nobis pridem
 autographum cum sua versione reliquit charissimus
 συνόμιλος R. P. Jacob. Goar ὁ μακαρίτης, malum
 interpretem (suorum ipso doctiorumque iudicio)
 ac vulgatores Quidquid sit de illorum mente, et
 an invocatione illa Spiritus sancti complendam
 putaverint propositiorum in Christi corpus et san-
 guinem immutationem; tuncque vere non ἀντί-
 τυποι, sed ipsa revera nobis sub mysterio tradita
 esse divina n. uera; quod non satis ex veteriorum

Patrum videtur disciplina, sed nimia quadam exi-
 stimatum simplicitate, quod ita præferre videantur
 Liturgiarum verba; quibus id explicatur longo
 verborum circuitu, quod una ipsa verba Domini
 religiose prolata a sacerdote Christi nomine et in
 ejus persona, ingenti miraculo præstant, ut passim
 exaggerat Chrys. ac erudite probat; idem serio
 Chrys. nostra ipsa cœlestia asserit, accessitque
 statim ab Eucharistia: in qua ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς καίται ἑσπαγμένος· *jacet immola-
 tus; hostia est ac mactatur: atque ut solum
 figura, nec ipse vere sit præsens, ac nobis cibus
 et potus cedat suam ministrando sub sacramento
 carnem ac sanguinem, nihil minus ὁμοειδῆ καὶ
 οὐκ ὅμοιον quam vetera, nostra hæc dicantur; videan-
 turque illa præstare, quod in legibus hostiis
 expressior figura erat Christi immolationis, quam
 quæ nobis in panis et vini oblatione Christi Testa-
 mento commendata sit. Nostra ergo illa cœlestia,
 quæ spiritalia, quæ cælis digna, etsi in terra per-
 agantur; hoc solum figura dicenda, quod sub rerum
 sensilium hactenus involucris latent, ipsa nobis in
 cælis palam quandoque patenda.*

(86) De divin. nom. c. 1.

derium omne et spes inquisitioque cesset, visque A
omnis desiderii, Dei contemplatione nobis impleatur, cum illud deinceps in nullam aliam rerum trahatur.

Qua itaque ratione humanæ naturæ comparatum est, et quantum quisque capere potest, Dei nobis contemplatio illucescet; statimque ac immediate, post expletum extremum iudicium, quisque illius heres futurus est. Id enim sanctus (unionem) vocat «supra intelligentiam,» immediatam scilicet cum Deo consuetudinem; supra quam scilicet mens humana consequi potest. Idque Paulus dicebat «facie ad faciem»⁸¹, et Joannes vero evangelista: «Videbimus eum sicuti est»⁸². Hanc porro arcanam mentis visionem et contemplationem, justorum scilicet hereditatem et sortem, quam beatus Dionysius (unionem mente superiorem) vocat, magnus Gregorius Theologus (regnum caelorum) affirmat, quem et prius, his quæ exposita sunt, id vel maxime sentientem ostendimus. In ea enim Oratione quam habuit ob Ptagam grandivis, ubi futuri illius status meminit, provocatque auditores, ut memoria recedant, quæ justos et injustos exceptura præmia sint: «Quis,» inquit, «sillie patronus? quæ causificatio? quæ falsa defensio? quod artificiosum verborum lenocinium? quando proponentur throni, et Antiquus dierum præsidebit, et libri aperientur, et igneus fluvius velvetur»⁸³; et lux a fronte, et parata tenebræ»⁸⁴, et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ»⁸⁵, nunc in Christo absconditæ»⁸⁶; qui autem mala egerunt, in resurrectionem iudicii, quo si qui non erudent a Verbo eos judicante, jam condemnati sunt»⁸⁷. Atque illos quidem lux excipiet, sanctæque ac regis Trinitatis, purius jam ac clarius illucens, totamque se cum tota mente miscens, contemplatio (in qua ego, vel sola maxime regnum caelorum positum esse censeo), hos autem simul cum aliis, vel potius ante alia, istud excruciat, quod a Deo projecti sint, atque inustam in conscientia sempiternæ ignominis notam gerant. En Gregorius quoque sanctorum hereditatem esse decet Dei contemplationem, totumque eum toti menti misceri, quod et regnum caelorum vocat.

Haud tamen in dubium vocandum, qui stat, ut quod ait Paulus, «facie ad faciem»⁸⁸ videamus Deum; ipseque Dominus, «Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt»⁸⁹. Sane quidem videbimus pro eo tamen ac mentis nostræ facultas patitur, quanta scilicet nostra cognoscendi vis ac intelligendi. Nunc quidem in umbris videmus et

ἐπὶ μηδὲν ἕτερον ἐλχομένης λοιπὸν τῆς ἐπιθυμίας.

Ὅστε, καθὼς πέφυκεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκάστη, ἢ τοῦ Θεοῦ θεωρία ἐπιλάμψῃ ἡμῖν, καὶ κληρονόμος αὐτῆς ἕκαστος ἔσται ἐκ τοῦ παραυτίκα καὶ ἀμέσως, τῆς τελευταίας κρίσεως γενομένης. Τοῦτο γὰρ ἔστι, ὅπερ ὁ ἅγιος ὁπὲρ νοῦν ἐνωσιῶν καλεῖ, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄμεσον ὁμιλίαν, τούτῳ ἐστίν, ὅπερ ὁ δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς· καὶ ὅπερ ὁ Παῦλος εἶπε «πρὸσωπον πρὸς πρὸσωπον»· καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «Ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστι. Ταύτην δὲ τὴν κατὰ νοῦν ἐβήρητον ἔβην καὶ θεωρίαν, τὴν τῶν δικαίων κληρονομίαν, ἣν ὁ μακάριος Διονύσιος, «ὁπὲρ νοῦν ἐνωσιῶν» καλεῖ, ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (87) «βασιλείαν οὐρανῶν» τίθει, ὃν καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων τοῦτο καλῶς φρονούντα ἐδεικνυμεν. Ἐν γὰρ τῷ βηθέντι λόγῳ διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης, τῆς μελλούσης καταστάσεως μεμνημένος, καὶ τοὺς ἀκροατὰς ἐπὶ τὴν μνήμην προκαλοῦμενος τῶν μελλόντων διαβεβαιῶσαι δικαίους καὶ ἀδίκους, «Τίς σνήγορος ἐστὶ,» φησὶ, «ποία σκήψις, τίς ψευδὴς ἀπολογία, ποία πιθανότης ἐντεχνος, ἥνεκα θρόνοι προτίθενται, καὶ Παλαῖδες ἡμερῶν προκαθέζονται, καὶ βίβλοι διανοίγονται, καὶ ποταμὸς πυρὸς ἔλκεται καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν (88), καὶ τὸ σκότος ἡτοιμασμένον· καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, τῆς ἐν Χριστῷ νῦν κρυπτομένης, οἱ δὲ τὴν φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως· ἣν ἤδη παρὰ τοῦ κρίνοντος αὐτοὺς Ἀδούου οἱ μὴ πιστεύοντες κατεκρίθησαν. Καὶ τοὺς μὲν τὸ φῶς διαδέχεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς θεωρίας Τριάδος, ἐπιλαμπούσης τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερον, καὶ ὅλης ὅλης νοῦ μίγνυμένης (ἣν δὴ καὶ μόνην μάλιστα βασιλείαν οὐρανῶν ἐγὼ τίθειμαι)· τοῖς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων βασάνων, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὸ ἀπεβήθηθαι Θεοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ συνειδῶτι αἰγιότη πέρασ οὐκ ἔχουσα.» Ἰδοὺ καὶ οὗτος τὴν τῶν ἀγίων κληρονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν εἶναι διδάσκει· καὶ ὅλον ὅλον τῷ νοῦ μίγνυσθαι, ὃ δὴ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὀνομάζει.

Ὅ μὲντοι ἀπορεῖν δεῖ, πῶς ὀφόμεθα τὸν Θεὸν «πρὸσωπον πρὸς πρὸσωπον,» ὡς φησὶ Παῦλος· καὶ ὁ Κύριος, «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδίας, οἱ αὐτοὶ τὸν Θεὸν ἴδονται.» Ὁφόμεθα μὲν γὰρ, ἀλλὰ καθὼς τῷ ἡμετέρῳ νῷ δυνατὸν, κατὰ τὸ ἀνάλογον γνωστικόν. Νῦν μὲν γὰρ ἐν σκίατι καὶ ἐν αἰνίγματι βλέπομεν, ὅπερ ὁ αὐτὸς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γνο-

⁸¹ I Cor. xiii, 12. ⁸² I Joan. iii, 2. ⁸³ Dan. vii, 9, 58. ⁸⁴ Joel. ii, 23. ⁸⁵ Joan. v, 29. ⁸⁶ Coloss. iii, 3. ⁸⁷ Joan. iii, 18. ⁸⁸ I Cor. xiii, 12. ⁸⁹ Matth. v, 8.

(87) Orat. 15.

(88) Καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν. Patem Greg. respexisse illud Joel ii, 3: Καὶ ἐμπροσθεν αὐτοῦ πῦρ ἀναλίσκων· sive φῶς illi obrepit loco πυρὸς, sive de industria ita mutavit; quasi pro eodem habens

lumen, quod sit ad torquentium, cum ipso igne sit torquente; parata etiam tenebræ, dies illa tenebrarum et caliginis. Matth. xiv, 34, ignis æternus, qui ipse tenebræ, diabolo paratus dicitur et angelis ejus.

ρίσματα τοῦ Θεοῦ μετὰ Θεὸν ἔλαβεν ἐν τοῖς θεολογικῶς αὐτοῦ λόγοις (89)· ἐρμηνεύων δὲ καὶ τίνα τὰ γνωρίσματα ταῦτα, ἐπιφωνηματικῶς ἐπήγαγεν, «Ὅσπερ αἱ καθ' ὕδατων ἡλίου σκίαὶ καὶ εἰκόνες σαφραῖς ἔβησι παραδεικνύσαι τὸν ἥλιον, ἐπεὶ μὴ αὐτὸν προσβλέπειν οἷόν τε, τῷ ἀκρακνῆναι τοῦ φωτὸς νικῶντα τὴν ἀσθησιν· » τότε δὲ οὐκ ἐν σκιάῃ οὐδ' ἐν αἰνίγμασιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Θεὸν, καθὼς οἱ ἅγιοι φασιν, οὐ τελείως τὴν οὐσίαν αὐτοῦ κατανοοῦντες, οὐ γὰρ ἔχομεν τὸ ἀνάλογον γνωστικόν· ἢ γὰρ ἦμεν θεοὶ κατ' αὐτὸν, ἀναρχοὶ καὶ ἀπειροὶ καὶ ἀπερίγραπτοι καὶ τέλειοι, γινώσκοντες αὐτὸν ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν. Ἄλλ' οὕτως ὀψόμεθα, ὡσπερ ὅταν τὸ ὄμμα πρὸς τὸν ἥλιον ἀνατείνωμεν, τὰς ἐν τοῖς ὕδασι αὐτοῦ σκιάς ὑπερβάντες. Τότε μὲν γὰρ τὸν ἥλιον βλέπειν εἰποιμεν ἂν ὀρθῶς· οὐ μὴ ἀκριδῶς αὐτὸν κατανοεῖν, ὅτε τὸ μέγεθος, ὅτε τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ ὑπαίφμενον τὸ θεκτικὸν τοῦ φωτός· οὕτε τὰ κατ' αὐτὸν πάντα, ἐξ ὧν σύνθετός ἐστιν· ἡμῶς λαγόμεθα βλέπειν τὸν ἥλιον. Καὶ τοῦτο μὲν ὡς παράδειγμα εἰρηται· ὅθεν οὐδὲ τὰ τούτου καὶ ἐπὶ Θεοῦ λαμβάνειν δεῖ πάντα, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ περιγρηπτόν τὸν Θεὸν φαντασθῶμεν.

Μακάριοι τοίνυν ἐσόμεθα, ὅτι ὁ οὐ βλέπομεν, ἀναμφιδῶως πιστεύομεν. Διὰ γὰρ τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν ἔρητον τῆς ἁγίας Τριάδος καταστήσομεν θεωρίαν, καὶ τὸν Θεὸν ὀψόμεθα, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ὑπόθεσιν· ὅτε αὐτὸν ἔχοντες τὸ ἔσχατον ἀγαθόν, οὐ λησόμεθα τινός· ἀλλὰ πλησθησόμεθα ζωῆς αἰωνίου καὶ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, καθὼς πέφυκεν ἕκαστος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν πίστεως καὶ τοῦ καμάντου αὐτῶν· καὶ γὰρ μὲν καὶ πολλὰς παρὰ τῷ Θεῷ ἠκούσαμεν εἶναι· μὴ κατ' ὀλίγον τὸ δυνατόν ἡμῖν λαμβάνοντες, ἀτελῆ καὶ μετὰ λύπης τὴν αἰωνίαν ἐκείνην θεωρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόλαυσιν ἔχομεν, καὶ μετ' ἐλπίδος καὶ ἐρέσεως κἀκεῖ ζήσωμεν· καὶ τότε συμβήσεται ἡμῖν ἔχουσι αὐτὸν τὸν Θεὸν, οὐ γνομένους πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις, ὅπερ ὁ Προφήτης φησιν, «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἴνα τοίνυν ἐπὶ τὸ ἐπιζόμενον καταστήσωμεν ἀγαθόν, ὀφειλομεν πιστεύειν καὶ βεβαίως κατέχειν τὰ δόγματα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἡν μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ὁμολογοῦμεν· ὅσα περὶ τοῦ ἐνός καὶ τρισυποστάτου Θεοῦ κηρύττει· ὅσα τε περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως διδάσκει· καὶ πάντα φυλάττειν ὕγιως καὶ γνησίως, μήτε κατὰ τὴν πίσυν, μήτε κατὰ τὴν πολιτείαν χωλεθόντας. Πρὸς μὲν γὰρ τὸν ἀπὸ μόνης τῆς πίστεως θαρρόντα τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτυχεῖν ὁ Κύριος εἶρημεν, «Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε,

A ænigmatis, quæ idem Gregorius Theologus orationibus suis theologicis dicebat, «Dei numinis posteriora Deo indicia;» exponensque quænam hæc intelligenda indicia, velut sententiam claudens subiecit: «Non secus videlicet ac solis in aquis umbræ atque simulacra infirmis oculis solem representant: quandoquidem eum obtueri non possumus, utpote lucis puritate sensum omnem superantem.» Tunc vero non in umbris nec in ænigmatis, sed ipsum Deum, uti loquuntur Sancti; non ejus perfecte perspectam habentes substantiam: non enim ea mentis nostræ vis est, ut paribus illi modis respondeat, alioqui haud secus ac ille dñi essemus, principii expertes, infiniti, incircumscripti, perfecti, ipsum cognoscentes, ut ipse seipsum cognoscit: sed sic eum videbimus, velut cum superatis quæ in aquis exstant, solis umbris, in ipsum oculos solem intendimus. Tunc eniur recte dicamur videre solem; tametsi eum perfecto non perspiciamus, nec quanta ejus magnitudo, nec quanta substantia ac suppositum lucem gestans; nec denique quanta ejus omnia, ex quibus compositus est. Et hoc quidem velut exemplum assumptum est; unde nec ejus omnia et in Deo usurpanda sunt, ne præter alia, etiam Deum circumscriptam intelligamus.

Beati ergo erimus, quod id quod non videmus, citra omnem dubitationem credimus⁷⁹. Per fidem enim, ad arcanam sanctæ Trinitatis contemplationem deveniemus, Deumque, juxta quod Salvator pollicitus est⁸⁰, visuri sumus; quando ipsa supremi Boni possessione beati, nullius egebimus; sed vita æterna et gaudii et exultatione, pro eo ac cuique comparatum est, pro fidei nostræ ratione atque laboris, implebimur. Etenim mansiones multas apud Deum esse audivimus⁸¹; ne paulatim id cuius capaces sumus accipientes, imperfectam et cum mœrore habeamus æternam illam Dei contemplationem ac jucunditatem, atque illic etiam spe desiderioque vitam sustentemus: tumque continget nobis Deum ipsum habentibus, cuius nobis adeptione omnis sedanda contemplatio est, quod propheta ait: «Justus autem ex fide vivet⁸².»

PERORATIO.

Ut igitur ad bonum in spe nobis repositum perveniamus, necesse est ut credamus, ac sanctæ Dei Ecclesiæ, quam unam sanctam catholicam et apostolicam confitemur, decreta firmiter teneamus; quæcunque nimirum de uno ac trine subsistenti Deo prædical; nec non quæcunque de Christi mysterio, deque futura resurrectione docet; eunctaque sane ac vere servemus, ut neque quod ad fidem spectat, nec quod ad disciplinam, quidquam claudicemus. Ad eum quidem qui ex sola fide æternam vitam se adepturum præsumit, dixit Dominus:

⁷⁹ Joan. xx, 29. ⁸⁰ Matth. v, 8. ⁸¹ Joan. xiv, 2. ⁸² Habac. ii, 4.

(89) Orat. 34.

« Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; »⁷⁶ et : « Quid me dicitis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico vobis? » Ad eum vero qui ex solis operibus sine fide sporat salutem, inquit Apostolus, « Sine fide impossibile est placere Deo »⁷⁷, et sine fide opera mortua esse, ut et fidem sine operibus⁷⁸.

Sunt vero quidam impii, seu hæretici, quibus non raro certa consilii ratione, futura a Deo revelantur: sicque liquet ex gestarum rerum monumentis, velut etiam se in Caipha res habuit⁷⁹: qui cum Pontifex esset anni illius, ut Evangelista ait, prophetavit expedire ut unus homo periret pro populi salute. Quin et quandoque in Dei nomine miracula faciunt, nec ideo minus longe a Deo sunt. De illis enim dixit Dominus : « In illa die multi dicent mihi, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et dæmonia eiecimus, et virtutes multas fecimus? et tunc constiterit illis, Nunquam novi vos: disceditis a me, operarii iniquitatis »⁸⁰: et quos utique et cavendos monet, dum ait : « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces »⁸¹. Idcirco, qui ejusmodi sunt, primum a fide, tum a vita morumque disciplina examinandi sunt : « A fructibus enim eorum, inquit, cognoscetis eos »⁸². Proprius vero maxime homini fructus, mentis rationes sunt ac consilia, quibus proditis noscitur, num veræ Christianorum consentiat fidei, necne. Ad vitam quoque morumque disciplinam quod attinet, etsi simulant ac decipiunt, brevi tamenprehenduntur.

θινῆ συμφωνεῖ πιστεῖ, εἴτε καὶ μὴ. Καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν δὲ, εἰ ὑποκρίνονται καὶ ἐξαπατῶσιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξελέγχονται.

Quæ igitur ab Scriptura sacra, et a sanctis Dei-que Ecclesiæ magistris, de sanæ Christianorum fide docemur, ista fere sunt : quam et corde credere debemus ad justitiam, et ore confiteri ad salutem, uti Doctor gentium decrevit⁸³ : « Nisi enim cum quis fideliter crediderit, salvus esse non poterit, » ut magnus Athanasius in confessione fidei ad Julium papam Romanum scriptam adjecit :

⁷⁶ Matth. vii, 21. ⁷⁷ Luc. vi, 46. ⁷⁸ Hebr. xi, 6. ⁷⁹ Matth. vii, 45. ⁸⁰ ibid. ⁸¹ Rom. x, 40.

(90) Ὅς ὁ μέγας Ἀθανάσιος. De Symbolo Athanasiano luculenter scripsit vir egregie doctus ac catholicus Gilb. Genebrardus, theologus Parisiensis; nec alia auctoritate magno Athanasio asserit, quam illa ipsa Gregorii Theologi, qua usus est noster Manuel Calecas; ex qua tamen rem minime confici arbitror. Loquitur Gregorius de confessione, seu formula fidei oblata Joviano principi, cum ille ab Athanasio documenta fidei petisset, ejusque ac Catholicorum communionem ambiret, tentantibus Arianiis sibi ipsum addicere, atque illius abuti potestate, uti pridem in Constantio fecerant, postmodumque fecerunt in Valente. Exstant eorum adversus Athanasium interpellationes et repulsæ. Fides ergo et confessio Joviano oblata ab Athanasio, ipsa est Nicæna fides, paucaque illi addita de divinitate Spiritus sancti, quæ sic Gregorius ex-

Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ, « Τί με λέγετε Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε τὰ λέγω ὑμῖν; » πρὸς δὲ τὸν ἀπὸ μόνων τῶν ἔργων ἐλπίζοντα ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, « Ἄνευ πίστεως θεῶ ἀρέσαι ἀδύνατον » καὶ ἔργα ἄνευ πίστεως νεκρὰ εἰσιν, ὡς πίστις χωρὶς ἔργων.

Εἰσὶ δὲ καὶ τινες ἀσεβεῖς, ἢ καὶ αἰρετικοὶ, πρὸς οὓς πολλάκις τὰ μέλλοντα κατὰ τινὰ οἰκονομίαν πρὸς τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτονται, ὡς ἀπὸ τῶν ἱστοριῶν τοῦτο δῆλον· ὡσπερ καὶ ἡ Κατάφαξ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀρχιτερεῖς ὄν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφτευσεν, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς φησὶν, Ὅτι συμφέροι ἓνα ἄνθρωπον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολέσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ θαύματα ποιοῦσιν ἔστιν ὅτε· καὶ ὁμοῦ τούτου οὕτως ἔχοντος, οὐδὲν ἤττον πόρρω τοῦ Θεοῦ εἰσι. Περὶ αὐτῶν γὰρ ὁ Κύριος εἰρηκεν, « Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πολλοὶ ἐρουσὶ μοι, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προσφητεῖσάμεν, καὶ δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποίησάμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας »· οὓς δὴ καὶ ἐκφεύγειν παραινεί, « Προσεχετε, » λέγων, « ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἐσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες. » Ὅθεν τοὺς τοιοῦτους πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς πίστεως, εἶτα ἀπὸ τῆς πολιτείας ἐξετάζειν δεῖ. « Ἀπὸ γὰρ τῶν καρπῶν αὐτῶν, » φησὶν, « ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. » Καρπὸς δὲ οἰκείος· μάλιστα ἀνθρώπων τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα, ὧν φανερούμενων γινώσκειται, εἴτε τῇ τῶν Χριστιανῶν ἀλη-

Ἔσα μὲν οὖν παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῆς ὑγιᾶς τῶν Χριστιανῶν πίστεως διδασκόμεθα, ταῦτά ἐστιν ἦν καὶ καρδίᾳ πιστεύειν ὀφειλομέναι εἰς δικαιοσύνην, καὶ στόματι ὁμολογεῖν εἰς σωτηρίαν, ὡς ὁ διδάσκαλος τῶν ἔθνῶν ἀπεφήνατο. « Ταῦτα » γὰρ εἰ μὴ τις πιστῶς πιστεύῃ, σωθῆναι οὐ δύναται, » ὡς ὁ μέγας Ἀθανάσιος (90) ἐν τῇ πρὸς τοῦ-

⁷⁷ Jac. ii, 20, 26. ⁷⁸ Joan. xi, 50. ⁷⁹ Matth. vii, 22.

D tulit : atque Occidentales et Orientales deinceps veneratos esse ait : Πρῶτος καὶ μόνος, ἢ κομιτὴ σὺν ὀλίγοις ἀποτολμᾷ τὴν ἀλήθειαν σαφῶς οὕτως καὶ διαρρήδη, τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν ἐγγράφως ὁμολογήσας· Primus ille ac solus, cui cum admodum paucis, veritatem palam aperteque verbis promulgare non dubitavit, unam trium personarum divinitatem et essentiam scripto confessus. Id nimirum Athanasius sic exsecutus, epistola illa quam refert Theodoretus, l. iv *Historiæ Eccles.*, c. 3, quæ una explodit, quidquid de Symbolo Athanasiano, Dominicis diebus ad Primam recitari solito, illi oblato ad ejus formandam fidem, cum prius Treveris illud scripsisset, ut fidei suæ rationem Julio papæ redderet, vel Genebrardus, vel alii scripsere. Alia ratio instituenti Christianissimum principem, seu etiam suam fidem tuendi ac satis-

διον πάπαν Ῥώμης τῆς πίστεως· ὁμολογία προσέθη-
ναι· ἢς δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (91) ἐν τῷ εἰς

A cuius plane etiam Gregorius Theologus in ejus En-
comio mentionem faciens a c Solus ille, inquit.

faciendi, quam præferat illud Symbolum : quod non uni, sed se universis præscribat Romanæ ego Ecclesiæ quasi Symbolum inrepto auctore, existimem, hinc Athanasii dictum et putatum, quod di-
trinitate catholicam, ipsamque Athanasii fidem (de Trinitate inaxime) complecteretur; cujus inter catholicos sic spectata fides, ut ejus communitio velut tessera catholici esset; consereturque ejus condempnatio ipsa Nicænz et catholicæ fidei ejuratio; ut se res habuit in Liberio Romano antistite, cui renuit Romana ipsa Ecclesia communicare, habuitque ut hæreticam, cum ille Constantii vexationibus fatigatus in ejus tandem condemnationem consensisset; sequè illa condemnatione, Eusebianorum communionem polluisset. Ejus Symboli seu formulæ fidei antiquitatem, produnt illi ejus versiculi, quos totidem verbis habet August. in libris *De Trinit.* et alibi, quos non alimunde desumpsisse videatur quam ex eo Symbolo : ac, si desumpsit, longe Athanasii ætatem superat, cui quidam illud falso ascribunt, ut auctor est Joannes Beletius, antiquus Parisiensis theologus : nisi forte velint aliqua de Christi mysterio addidisse, quæ videantur & synodum generalem, ac in eo explicatam fidem, supponere, ut est facile in ejusmodi scripturionibus nova addere, majoris explicationis causa, prout novæ cogunt surgentes opinioniones seu hæreses. Quoniam nihil vetat dicere, ipsum potius Symboli auctorem ex Augustino aliisque PP. sua consarcinasse. Verum quidquid oppones, nihil necesse Roma vel Latio exire, seu Græcum Symboli ejus auctorem quætere. Latino primum scriptum omnino suadet, quod Latina, ipsa non habita, eadem prorsus sunt; Græca fere semibarbara, longe alia et alia, prout quisque interpretum sibi intulit, ut alia aliis verba reponeret; nec solum in levioribus, verum etiam in iis quæ graviora videantur, ut sunt voces ὑπόστασις et πρόσωπον. Duas refert Genebr. et tertiæ variantes lectiones, exstatque quarta altero tomo Athanasii Operum, Symboli hujus Græca editio : omnesque alium aliumque præferunt auctorem, seu magis interpretem; sic verbis dissentiunt, ac quamvis alii aliis minus barbari sint, præ Athanasio omnes habuissent ævique paulo recentiores homines produnt. Movet et illa explicatio dicti evangelici : *Pater major me est*, non satis in eo Symbolo Athanasiana. Verus enim Athanasius, orat. 2 contra Arianos, majorem exponit, ut et fere æquales pauloque suppare viri ecclesiastici, ratione originais et principii, non secundum humanitatem, de qua nemmo possit ambigere, et inter quam et Deum (res sic distantes diversique generis) non satis apte illis visa instituta illa majoris comparatio. Μεζών itaque οὐ μέγας· τινὲς ἢ χρόνῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς γέννησιν· *Major non mole aliqua ante tempore, sed quod ex Patre natus sit.* Subdique : Πλὴν ὅτι καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Μεζών ἐστίν, ἔδειξε πάλιν τῆς οὐσίας τὴν ἰδιότητα· *Cæterum etiam dicendo, Major est, essentialiter rursus proprietatem ostendit.* Paulo clarius Greg., orat. altera de Filio, ex quo hausisse videntur nostri theologi, ut sic evangelice Patrem majorem dicant, ut tamen Filium minorem non admittant; qua in re minus scripturales fuisse antiquiores liquet. Sic ergo ille : ἢ ὅλον ὅτι τὸ μεζών μὲν ἐστὶ τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως· καὶ τοῦτο ὅπῃ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς· τάχα δ' ἂν εἰποι τις ἄλλος τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ προσφιλοεικόν, μὴ ἐλαττον εἶναι τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίας· εἶναι τοῦ ἀειεῖν, τῆς τε γὰρ τοῦ ἀνάρχου ὁδῆς μετέχον ἂν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνάρχου· καὶ πρόσθεν ἢ γέννησις πρῶγμα τοσούτου τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, καὶ οὕτω

σεβάσιμον· τὸ γὰρ δὴ λέγειν δεῖ τοῦ κατὰ τὴν ἀνθρώπων νοουμένου μεζών ἐστὶν. ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δὲ· εἰ γὰρ θαυμάσιον, εἰ μεζών ἀνθρώπου Θεός. Nonne perspicuum est. Majoris vocem ad causam (id est, auctorem) æqualis autem ad naturam referendam esse? Ac nos istud ingenne admodum et candide fatemur. Fortasse etiam dixerit alius quæpiam, sermonem nostrum acriori animi contentione prosequens, inferius habendum non esse, ab hujusmodi causa seu auctore, nullam causam seu auctorem habente, proficisci. Nam et qui ab eo, qui principio carui, originem trahit, ejus quoque gloria partem sibi vindicat. Et accedit insuper generationis prærogativa, res tanta tamque veneranda, iis certe quidem, qui mente præditi sint; nam quod ratione humanitatis Pater Filio major intelligendus sit, vere quidem dici potest, sed non perinde honorifice. Quil enim mirum, Deum homine majorem esse? Idipsum Hilarius, alique. Ac ne pluribus morer, laudata Gregorio Athanasii veritatis aperta confessio, qua unus ipse in Spiritu præstiterit, quod tantus Nicænz Patrum conventus in Filio, ista sunt in catholica illa epistola Athanasii nomine omniumque episcoporum Ægypti : Ἄλλ' οὐδὲ ἀπῆλλοτρώσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅπῃ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλὰ πολλὸν συνδόξαζον αὐτὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ· ἢ ἐν τῇ μετὰ τῆς ἀγίας Τριάδος πίστει, διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι τὴν ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι θεότητα· Sed neque Spiritum sanctum a Patre et Filio alienum senserunt : quin potius una cum Patre et Filio eum glorificaverunt, in una sanctæ Trinitatis fide; propterea quod una sit in sancta Trinitate divinitas. Hæc Athanasius, non ut novam fidem, sed ut ipsam Nicænam, pluribus explicans, quod Patres Nicæni explicata Filii theologia, sic paucis de Spiritu sancto extulerant : Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· Et in Spiritum sanctum. Aliis fatigare religiosissimum principem haud satis opportunum, cum tota quæstio de uno illo verteretur Arianico dogmate et Nicæna fide, adjectis etiam Eunomii ac reliquorum Spiritus sancti impugnatorum stolonibus, quos perinde solers vinitor ac agricola Athanasius, ex confessione excidit, secutaque in synodo, quæ in Constantinopolitana, Damaso Romano antistite, fuit. Antequam vero manum ex tabella, quandiu in Athanasiano Symbolo sumus, quas representat Genebrardus editiones : Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύομενον, habent : perindeque citat Joannes Plusiadenus pro concilio Florent., alia vero Græca, illud καὶ Υἱοῦ non habent : quod ex diverso studio ac fide sive interpretum sive scribarum ita factum est; uti etiam in Græcia, quæ exstant in synodi, vox illa desideratur, quam quidam in eis existitisse autumant. Ut ut sit, Græci pro authentico, certoque Athanasii non habent. Hinc obijcienti catholico : Αὐτίκα ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας στυλὸς ὁ θεὸς τῷ ἔντι καὶ ἱερῷ Ἀθανάσιος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἐκ τούτου πίστεως, ἣν ἐξέθετο πρὸς Λιθέριον πάπαν, ἦς ἡ ἀρχὴ, « Ὅστις ἀνβούληται· σωθῆναι, » Ῥὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐ ποιητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐδὲ γεννητὸν, ἀλλ' ἐκπορευτὸν· Et sane primus ante alios, magna Ecclesiæ columna divinus et sacer Athanasius in suæ fidei professione, quam Liberio papæ exhibuit, ejus illud initium est : « Quicumque vult salvus esse, » Spiritus sanctus, ait, a Patre et Filio, non factus, non creatus, nec genitus, sed procedens. Tl' πρὸς τοῦτο εἰεῖς εἶπαι; οὐκ ἐστὶν ἅγιος οὕτος καὶ τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲ πάλαι· An quidquam oppones? Nonne est

(91) Orat. 21.

aut cum valde paucis ausus est veritatem scripto profiteri. Hanc vocans Veritatem, quam is ad Julium Aëi professionem scripsit.

De hac autem nostra fide, nos quoque eam plenitudine summe necessaria capita paucis conscripsimus, quæ tu quidem, amice, a me postulasti: nunc autem, tibi reddita habes, quamvis non satis strenue, et quantum sufficiat, sed pro virili nostra facultate, quanta nimirum donavit Deus pro meæ lectionis exigentiæque diligentia modulo ea subministrans. Quin ne hæc ipsa quidem dicturus eram, quod et initio operis præfatus sum, nisi certo a Sanctis prædicari nossem, eorumque auctoritates in promptu haberem. Mihi enim semper quidem ea inita ratio est, ut superiores, et in eis optimos, sequar; præsertim vero in divinis eam mihi indixi servandam consuetudinem, ut nihil sentiam, nihil dicam, quam quod Scripturæ visum sit, divinoque Spiritu edoctis Ecclesiæ magistris: nihil denique scribam, cujus non apertam certamque auctoritatem, ex sacra Dei Scriptura, ejusque interpretum, quos Dei Ecclesia et laudavit, et suo præconio claros reddidit; idque manifeste liqueat ex illis quæ edidimus, magisque clareat, modo solum ea quæ scripta sunt, sine dolo rectoque iudicio percurrat. Nihil enim prorsus a me ipso intuli, sed id solum, quod ea quæ diversis locis a sanctis dicta sunt, ipse hic collegi, ad eorum qui lecturi sunt, firmandam fidem, ejusque veritatem constabiliendam. Quanquam ne id quidem facturus eram, nisi tu a me exegisses, at neque te exigente, si tibi et otium et libri et eruditionis facultas ad hæc sparsim posita colligenda, ac memoriæ penam repouenda brevi sententia comprehensa, suppeterent: ne videamur superbe aggredi ad hæc conscribenda, ac diaboli morbo laborare, cujus vel nudam speciem necesse est ut procul amandemus.

Simile igitur aliquid feci, ac si quis, quam profitemur fidem accipiens, nempe, « Credo in unum Deum, » et quæ sequuntur, id illo probari diceret Scripturæ testimonio, istud alio aliudque alio. et sic deinceps in finem usque; unde neque meipsum

¹¹ I Tim. III, 5.

sanctus iste et Ecclesiæ doctor? Opponit Rhacendita: Ἅγιον μὲν καὶ διδάσκαλον ἔχω· πλὴν ἀμφιβάλλω μὴ εἶναι τὴν ῥῆσιν ταύτην γνησίαν αὐτοῦ· Per me sanctus est et doctor; attamen sententia a te allata in dubio est, an legitima sit; nec is aliter vindicet, quam ex communibus, quod scilicet his affinia aliis locis non suspectis idem Athanasius dicat; quod utique ipsum non sufficit, nisi et libri authentici sint facientes fidem aliqua adminicula. Quod non satis occurrit in eo Symbolo; vix enim exstat, præterquam in recentiorum collectaneis, librisque eorum polemicis, quibus ipsum vel impugnant, vel etiam defendunt: idque volunt illi, qui aiunt non haberi in Græcorum libris, non enim sic stupidi videntur, ut negent Græce haberi. Observandum et quod Plasiadeno,

αὐτὸν ἐγκωμιά μνησθεῖς, « Μόνος ἐκεῖνος, ἰψῶν, ἢ κομιδῇ σὺν ἄλλοις, ἀπετελέμασε τὴν ἀλήθειαν ἐγγράφως ὁμολογῆσαι· » ταύτην λέγων ἀλήθειαν, τὴν πρὸς ἐκεῖνον γραφεῖσαν ὁμολογίαν.

Περὶ δὲ ταύτης τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τὰ συμπληροῦντα αὐτὴν ἀναγκαιότατα κεφάλαια ἐπιτομῇ συνεγράψαμεν, ἅπερ αὐτὸς μὲν, ὡ φίλος, παρ' ἡμῶν ἐζήτησας· ἦδη δὲ ἔχεις τῶν ζητηθέντων ἀπόδοσιν, εἰ καὶ μὴ γενναίως καὶ ἀρχούτως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, καθόσον ὁ θεὸς ἔγρησαστο δηλονότι τῇ παρ' ἐμοῦ περὶ τὴν ἀνάγκησιν μικρᾶ σπουδῆς τὴν χορηγίαν ἐπιμετήσας. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἂν εἶπον, δ'καὶ ἀρχόμενος ἔλεγον, εἰ μὴ βεβαίως ἠπιστάμην παρὰ τῶν ἁγίων κηροτόματα, καὶ τὰς μαρτυρίας ἐξ αὐτῶν εἶχον προσθέναι. Ἄει μὲν γὰρ ταύτην ἐπὶ πάντων τὴν συνήθειαν ἔχω, τοῖς προσηγαμένοις καὶ ἀρίστοις ἐπισθαί, ἐξαίρετω; δὲ ἐπὶ τῶν θεῶν ἑμαυτῶ τὴν συνήθειαν ταύτην φυλάττεσθαι βούλομαι, μηδὲν φρονεῖν, μηδὲν λέγειν ὅπερ οὐ δοκεῖ τῇ Γραφῇ καὶ τοῖς μαθητευθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῖς διδασκαλοῖς τῆς Ἐκκλησίας· μηδὲν γράφειν, οὐ μὴ ἔχω φανερόν καὶ βεβαίαν τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ Γραφῆς καὶ τῶν ταύτης ἐξηγητῶν, οὐς ἡ Ἐκκλησία τοῦ θεοῦ καὶ ἐπήνεσε καὶ ἔδωξασεν. Ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἐκτεθέντων δῆλόν ἐστι, καὶ γινώσκειται καθαυτῶ, εἰ τις μόνον ἀδόλως καὶ ἀπ' ὀρθῆς κρίσεως τὰ γεγραμμένα ἐπέλοι. Ἄπ' ἐμαυτοῦ γὰρ οὐδὲν εἰσηγήκα πάντως· τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι τὰ τοῖς ἁγίοις ἐν διαφόροις ῥηθέντα τόποις, ἀθεῶς ἐνταῦθα συνήγα πρὸς τὴν τῶν λεγομένων βεβαίωσιν καὶ ἀλήθειαν. Καίτοι οὐδὲ τοῦτ' ἂν ἐποιοῦν, εἰ μὴ παρὰ σοῦ τοῦτ' ἀπητοῦμην· οὐδέ γε, εἴπερ ἦν σοι καὶ σχολὴ καὶ βιβλία καὶ τις δύναμις λόγου ταῦτα συλλέγειν σκοράδην κείμενα, καὶ συμπαρασματοικῶς τῇ διανοίᾳ ἐναποτιθέσθαι· ἵνα μὴ δόξωμεν ὀπερηφάνως ἔλαβεν ἐπὶ τὰ ταῦτα συγγράφειν, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου νόσον νοσεῖν, ἣν καὶ μέχρι τοῦ δοκεῖν ἀπορρηπίτεον.

Ὅμοιον οὖν τι πεποίηκα, ὥπερ ἂν εἰ τις τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἡμῶν λαθῶν, λέγω δὲ τὸ, « Πιστεύω εἰς ἓνα θεόν, » καὶ τὰ ἐξῆς, τότε μὲν, εἶπεν, ἐκ ταύτης συνίσταται τῆς γραφικῆς ῥήσεως, τὸ δὲ ἐξ ἑτέρας, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλης, καὶ περὶ πάντων

data hæc fidei professio dicatur Liberio papa, reliquis vero editis, ut et nostro Calecæ, Julio: quod et epigrapham nuntantem reddidit, exque arbitrio adscriptam, suspicionem facit. Titulos emendandi magna pridem fuit licentia: nullusque probatus auctor, cui non alia plura ascripta sint; qui error et in sancta irrepsit divinaque officia et uerlogia, ut vocal Genabr. Quanta enim auctoris imperfecti, hominis non satis catholici, legimus nomine Chrysostomi? Quanta Fulberti Carnotensis, plurimumque incertorum nomine Augustini? Pseudo-Hieronymiana quedam abstersit justa sequentium pontificum censura. Hæc forte plura, quam pro loci ratione, ipsa forsitan ad ejusmodi monumentorum censuram non inutilia.

ἁπλοῦς μέχρι τοῦ τέλους. Ὅθεν οὐδ' ἄξιον ἐπαίνων ἂν ἔμασιν θεὰ τοῦτο κρῖνω· κλήν εἰ μὴ λέγει τις, καὶ εἶμαι δίκαιος, ὅτι καθὼς μηδὲν ἴδιον εἶπον καὶ ἀσύμφορον εἴη Γραφή καὶ τοῖς ἁγίοις, ἄξιός ἐπαίνων εἶμι. Τὸ γὰρ εἶναι Πατέρων πίστιν καὶ ὁμολογεῖν καὶ συγγράφειν τοῦτ' ἐστὶ διὰ πολλοὶ στεφανοῦνται. Εἰ δ' ἐπὶ τοῖσι οὐ φημι δίκαιον ἀξιοῦσθαι ἐπαίνων, καθότι ἄλλοι κεκοπιᾶσται, καὶ ἐγὼ εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσελήλυθα· πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ μέμφω. Ἐκότερον γὰρ ἐπὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραφῆς καὶ τοῖς ἁγίοις ἀναδραμεῖται. Τὰ αὐτὰ γὰρ πάλιν ἐρῶ, ὡς οὐδὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ ἴδιον εἶπον, ἀλλὰ τὰ παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῆς ὁγιότητος τῶν Χριστιανῶν πίστεως διδασκόμενα, ταῦτα ἐξελεξάμεθα, ἃ καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν ἰδιωτικῶς καὶ κεφαλαιωδῶς κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν τῇ παρόντι σχεδιάσαντας ἐξεθέμεθα.

ad eam collatam operam laude dignum existimo; nisi quis forte dicat, ac putet merito, ea me ratione laudem promeritum, quod nihil proprium dixerim, autve Scripturis sanctisque dissonum. Id enim Patrum fidem profiteri sit ac conscribere; quo nomine multi coronantur. Sin autem idcirco dicam haud æquum esse me laudem consequi, quod alii laboraverunt, et ego in laborem illorum intraui; longe potiori ratione nec par fuerit inde mihi vituperium creari. Utrumque enim in Scripturæ doctrinam sanctosque redibit. Eadem enim rursus dico: Nihil a me atque proprium me dixisse, sed quæ ab Scriptura sacra ac Dei Ecclesiæ magistris docentur de sana Christianorum fide, hæc selegisse; easque ipsa claritatis causa rudi sermone paucisque perstringendo quoad licuit, defunctorie leviorique opera in præsentī libro exposuisse.

ANNO DOMINI MCCCCLV.

JOANNES CYPARISSIOTA

NOTITIA

FABRIC., *Biblioth. Gr.* ed. Harles, t. XI.

JOANNES Cyparissiota, cognomine Sapiens, Palamæ ipsi suppar, post ann. 1360 scripsit Παλαμικῶν παραβάσεων, *Palamiticarum transgressionum* libros 4, ex quibus primum et quartum vulgavit Combesius Græce et Latine in Auctario novissimo, parte secunda, p. 68 et 85-105. [Inde Latine in *Bibl. max. Patr. Lugd.* tom. 21, p. 476-489.] Liber secundus et tertius adhuc inediti latent, sicut et alia spissa ejus opera quatuor adversus eundem Palamam, ut 1) Λόγοι 8, adversus Palamæ tomum ejusque novam fidem: 2) alii λόγοι 8 criminationibus Palamæ in adversarios de Lumine increato respondentes, ac aliquot quæstionibus omnem de illo considerationem complectentes. 3) Λόγοι tres (quorum primus in capita 75 dispescitur) contra Palamitarum anniversarias in adversarios diras et exactiones, sive contra illorum ἀποστασίαν. 4) opus Anti-Palamiticum, unum cætera fere omnia æquans magnitudine, et ante ista etiam ab Cyparissiota publicatum.

Exstat et aliud istius Cyparissiotæ huc spectans, et simul mysticam tradens theologiam, opus subtile et eruditum, quod inscribitur Ἐκθεσις στοιχειώδης βήσεων θεολογικῶν, *Expositio elementaria eorum, quæ de Deo a theologis dicuntur*, in decem decades tributa, 1) de theologia symbolica; 2) de theologia demonstrativa; 3) de divinis enarrationibus; 4) de divinis nominibus eorumque origine et informatione; 5) de proprietatibus divinatorum nominum; 6) de apparitionibus divini luminis; 7) de divina participatione; 8) de infinitate Dei in creaturis; 9) de infinitate in Deo; 10) de divina simplicitate. Hoc opus Græce repertum Messaure in Sicilia in bibliotheca D. Joannis Lascaris, Franciscus Turrianus Latine cum scholiis editum dedicavit Antonio Augustino, archiep. Tarraconensi, Rom. 1581, 4; unde recensum Latine in *Bibliothecis Patrum Coloniensi*, tom. XI, et *Lugdunensi*, tom. XXI, p. 577. (FABA.) Paris. in bibl. publ. cod. 1246, sunt Joan. Cyparissiotæ 1) Palamiticarum transgressionum libri 4. Secundus ineditus; hic: Πρόδηλον μὲν οὖν; tertius etiam inedit. Ὅσα μὲν οὖν. 2) Libri octo adversus Palamam, ejusque novam fidem; inc. Ὡς ἀνδὲ καὶ δι' ὧν. 3) Libri octο, criminationibus Palamæ respondentes; init. Τὸ τρίτον βιβλίον πρὸς τὰς καθ' ἡμῶν. 4) Libri tres contra Palamitarum ἀποστασίαν; init. Τὸ τεταρτον βιβλίον πρὸς τὰς. 5) Adversus Nilum Thessalonicens. Antirrheticorum libri quin-

que; inc. Τῶν μὲν ἡγησαμένων βιβλίων τό τε πρότερον. Add. Montfauc. *Bibl. biblioth. Mss. p.* 732 E et 776 C de codd. Paris. (HARL.)

Scripsit Cyparissiota post Nicephori Gregoræ obitum, cujus cadaver Palamitis ludibrio habitum indignatur libro iv *Palamiticarum transgressionum*, ubi statum miserum Ecclesiæ CPolitane sub patriarchis Palamiticis per decem quæstiones depingit. Natus Gregoras ann. 1295, non ante ann. 1360 obiit, cum historiæ telam usque ad ann. 1359 pertexam ab eo habeamus. (FABR.) V. Saxii *Onom. lit.* II, p. 389, ad ann. Chr. 1370. — Oudin. *Comm. de SS. Eccl.* tom. II, col. 1062 seq. ad ann. 1360, qui adnotat, *Expositionem elementariam*, s. *materiarum haberi* Græce in bibl. regis Hispan. et Romæ inter libros, quos Turrianus dedit societati; et Henr. Wharton. in *Append. ad Cavei Hist. litt. SS. Eccl.* II, p. 65, ad ann. 1360. (HARL.)

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΩΤΟΥ
ΤΩΝ ΠΑΛΑΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ
ΛΟΓΟΣ Α΄.
CYPARISSIOTÆ
PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM
SERMO I.

Quod non licet Joannis Cyparissiotæ Palamicum omne opus in meo Auctario vulgare, ac quale spisso volumine majore, charta bombycina explicata continet gaza Regia; unum ipsum justo par τόμο, si quando cum Latina versione juris publici fieri contigerit, docti alicujus curis ac Marte: quodque vero fas non est, hoc in pulvere versanti, Auctorem tantum, et qui in manu sit, ejus mihi oblata copia insalutatum relinquere, et ut nostro Calecæ eadem ipsa palæstra ipsi æqualem, Palamitarumque profliganda impia portentosaque nugacitate pridem sodalem, non et antistitem, mea hac Antipalamica lucubratione, leviore saltem addam munere: operæ pretium putavi, ut ex tanta ejus λόγων (quos vocal) segete, ac in quos βιβλία (Libros) dividit, Vir vere sapiens (quod ei singularissime nomen multiplex eruditio, atque divinarum humanarumque rerum cognitio, magnifico titulo peperit) unum omnium primum e quatuor primi libri, λόγων, tibi hic, lector reponerem: quod illo, quidquid est Palamicum furfuris, ejusque originum, luculentissime expressum elisumque sis deprehensurus, et ut is unus, omnium loco tibi esse possit, si modo cum Calecæ contuleris. Ipsa auctoris ætas, ex illo tibi clara erit; nedum quod ita post Palamam et Isidorum, Palamitarumque Tomum (haud secus ac Calecas) scribit, sed et quod annos quingentos septuaginta, ac iis plures, ab Iconomachorum cœpta hæresi, ad suam inde ætatem statuit: quo falso omnino Cocceii aliorumque calculos ostendit (et si Colonienses secuti sunt) quibus existimatum spectare ad xi circiter sæculum: eo scilicet quod ejus duntaxat decades viderant; ex quibus ad ætatis ejus epocham id unum certi habemus, non excessisse Euthymii ætatem, ex cujus Panoplia Maximi locum in suos derivavit alveolos. Parturio et diatribam evoluta serio volumine, ne quid, lectori desit hic, quod in rem tuam videatur.

INDEX CAPITUM.

1. De pace, et quod eam Palamas dissolverit, facta ei ad tempus rei venia; ac quæ causa sermonum.
2. Non posse Palamitas quidquam negare Palamæ lucubrationum, vel cujusquam eorum, qui post eum fuerunt.
3. Quomodo Palamas exitiosum dogma ab errore et quæstione auspiciatus sit.

A

ΠΙΝΑΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

- α'. Περὶ εἰρήνης, καὶ ὅπως ταύτην παρέλυσε Παλαμάς, πρὸς καιρὸν συγχωρηθεὶς καὶ τίς ἢ τῶν λόγων αἰτία.
- β'. Ὅτι οὐ δύναται Παλαμίτις ἀρνησασθαι τὴν τῶν Παλαμᾶ συγγραμμάτων, ἢ πᾶν τινος τῶν μετ' αὐτόν.
- γ'. Ὅπως ἐκ πλήρης καὶ φιλομεικείας ἤρξατο Παλαμάς τοῦ δόγματος τοῦ ὀλεθρίου.

β. Ὅπως τὰ τῆς κλήρης συμπύματα, ὡς ἂν 4. Erroris vitia jactare atque referre, ut propria sua
ἑαυτοῦ κατορθώματα λογογραφῇ.

γ. Ὅπως ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑαυτοῦ
λόγων τὸν τῆς κλήρης ὡς φῶς συνιστάμενον
ἴσον ἀνοικοδομῆθαι θεόν, πάντα κομπάζοντα τὰ
τοῦ μόνου Θεοῦ.

δ. Ὅπως ἐκ τῆς ἐπισυναγωγῆς τῶν τοιοῦτων
λόγων ὁ τῷ Παλαμῷ φαντασθεὶς ἀνούσιος
θεὸς δημιουργὸς καὶ διαικητὴς ἀναφαίνεται
πάσης κτίσεως, καὶ τέλος πάσης μακαριότητος.

ΚΕΦΑΛ Α΄

Περὶ εἰρήνης · καὶ ὅπως ταύτην παρέλυσεν Πα-
λαμᾶς, πρὸς καιρὸν συγχωρηθεὶς · καὶ τίς ἦ
τῶν λόγων αἰτία.

Εἰρήνης οὐδὲν οἶμαι θεότερον, ὥσπερ δὴ καὶ
πολέμου καὶ μάχης οὐδὲν χαλεπότερον · δεῖγμα δὲ
τοῦ ταῦτ' ὀρθῶς εἰρηθεῖαι καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα
πράγματα · εὐθυμίας γὰρ καὶ πανηγύρεις καὶ ἑορ-
ταὶ καὶ νόμων συνεισφοραὶ, καὶ δικαστήρια ·
ἔμποροι τε καὶ γεωργίαι · καὶ τεχνῶν κράτος, καὶ
φιλοσοφίας σπουδαὶ καὶ συνοικησεις ἀνθρώπων καὶ
φίλων συνουσίαι καὶ γάμων ἐπιμύξαι, καὶ πᾶσα
πώλων εὐδαιμονία, εἰρήνης κάρποι · καὶ τοῦ ταῦτα
σῆρῆν ἅπαντα ἐκ τοῦ ταύτην καλῶς ἀσχεῖν
ἀφορμή. Τί δ' ἂν ἐπὶ τῶν καιρῶν εἴποι τις, σπαν-
θιμίμων πρὸς ἀλλήλους; Γῆς εὐφορία, θαλάττης
εὐπλοιαί, καταστάσεις ἀέρων, σωματίων εὐχροιαί ·
ὕγεια, εὐτοκίαι, καθαρεύουσαι πρὸς τὴν χρεῖαν
αισθήσεις, ἔθλοιοι μῆμαι. Ἄλλα καὶ ἐν μουσι-
καῖς ἡ ἐνόησις · καὶ ἐν γεωμετρίας τὸ πολυμήνητον
ἡ ἐσοτήσις. Καὶ τὸ πρὸς εἰρήνην τὰ οὐράνια ἀντι-
φθέγγεσθαι σώματα, καὶ πάντα τῇ εἰρήνῃ καὶ
συνδεῖσθαι καὶ συνέχεσθαι, εἰρήνης ἔργα. Καὶ τί
δεῖ παρατίθεναι, κρατούσης ἐπὶ πλεόν τῆς εἰρήνης
ἐν τοῖς θεαῖσι, καὶ πανταχοῦ τῆς Γραφῆς αὐτὴν
ἄδούσης καὶ περιηχοῦσης πρὸς ἅπαντα; « Δόξα, »
φησὶν, « ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη · ἐν
ἀνθρώποις εὐδοκία. » Δοκεῖ μοι, καθάπερ ἐν ἀγγέ-
λοις τὸ κράτιστόν ἐστιν ἰδεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν,
οὐτῶ δὴ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρηκέναι τὸ κράτιστον τὴν
εἰρήνην, ἣ συναγωγὸς ἐστὶν αὕτη καὶ σύνδεσμος
ἀσφαλῆς τῶν τ' ἐν οὐρανῷ ταγμάτων, τῶν τ' ἐπὶ
γῆς ἀνθρώπων · καὶ τοῖς μὲν, εἰς δόξαν Θεοῦ,
ἐκείνοις δ' αὖ εἰς τὴν παρὰ Θεοῦ πρὸς αὐτοῦς γενο-
μένην εὐδοκίαν ἠύτρεπισται · μᾶλλον δ' εἰπεῖν,
αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡ εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς
ἐπέφανεν εἰς δόξαν μὲν τοῦ ἐν ὑψίστοις Θεοῦ καὶ
Πατρὸς, εὐδοκίαν δὲ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.
Ἄλλαχού γὰρ εἰρήνην αὐτὸν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ
ἐκίλεσε, καὶ σωτήριον ἔθρυσεν.

Καὶ σχολῆ γ' ἂν ἐξαρθμεῖσθαι τὰς ἀπανταχοῦ
περὶ τῆς εἰρήνης ἀνυμνηθείσας τοῖς θεολόγοις φω-
νάς. Τὸ γὰρ δὴ μέγα τοῦτο καὶ πάντα νοῦν ὑπερ-
αἶρον τοῦ Σωτῆρος ὑπὲρ ἡμῶν μυστήριον, καὶ ἡ
πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ μετὰ φιλανθρωπίας ἀρρήτου
καλοδοξία, καταλλαγὴ πρὸς Θεὸν καὶ εἰρήνη προσεί-

¹ Luc. II, 14. ² Galat. VI, 16. ³ Act. XXVIII, 28.

recte facta ac munera.

5. Quomodo ex multis diversisque libris suis ac ser-
monibus, novum erroris Deum luminis in modum
consistentem fabricetur, cuncta crepantem quæ
unius Dei sunt.

6. Quomodo ex talium sermonum aggregatione, quem
Palamas comminiscitur, ipsum non vere existen-
tem ac substantia Deum, creator appareat arbitri-
que omnis creaturæ, ac omnis beatitudinis finis.

CAPUT I.

De pace, et quomodo eam Palamas dissolverit,
facta ei ad tempus rei venia; ac quæ causa sermo-
num sit.

Pace nihil puto divinius, uti nimirum etiam bello
et pugna rixæque nihil molestius. Hæc sic recto
dicta esse, humanæ res omnes ipsæ argumento sunt,
Etenim hilaritas et securitas, publici conventus, festa
item et legum collationes et judicia, mercimonias
que et colendorum agrorum compendia atque arti-
um vigor, philosophiæque studia et virorum con-
tubernia amicorumque congressus et mista conju-
gia, urbiumque omnis felicitas, pacis fructibus sunt
ascribenda: et ut hæc omnia confluant, ea ratio
est, quod hæc rite colatur atque vigeat. Quid vero
quis de anni tempestatibus dicat, cum aliis aliæ
quodam pacis junguntur sœdere? terræ fertilis
proventus, faustæ navigationes, aeris serenitas et
temperatio, corporum venustas: sanitatum mu-
nera, felices partus, sensuum illibatus usus, nihil
fallaces memoriæ. Quin in musicis quoque unitas,
inque geometria æqualitas, summam laudem ha-
bent. Ut item ad pacem cœlestia respondeant cor-
pora, cunctaque pace tum committantur tum
continueantur ac conserventur, pacis sunt effecta
atque opera. Et quid vero necesse sermonem pro-
trahere, cum in divinis pax magis vigeat, eamque
ubique Scriptura ad omnia canat ac circumsonet?
« Gloria, » inquit, « in altissimis Deo, et in terra Pax:
in hominibus bona voluntas ¹. » Videtur mihi, ve-
lut in angelis præstantissimum est videre Dei glo-
riam, sic nimirum etiam in terra præstantissimum
appellasse pacem, quæ ipsa eadem coæt æratio est,
tutumque vinculum, tum beatorum cœlo spirituum
atque ordinum, tum in terra hominum; atque illis
quidem in Dei gloriam paratam esse; his vero ad
eam quæ a Deo in eos facta est, bonam voluntatem.
Quin imo ipsum Dei Verbum ipsa pax, in terra ap-
paruit, in Dei quidem ac Patris, qui in altissimis
est, gloriam; humani vero generis propensam bo-
namque voluntatem. Alio namque loco « pacem »
eum « super Israel » vocat ², et Salutare gentibus ³.

Vix sane enumerare liceat, quæ de pace ubique
voces theologis celebratæ sunt. Magnum namque
illud, ac quod vim omnem mentis excedit, Salva-
toris pro nobis mysterium, ejusque ad nos, nulla
verborum vi explicabili clementia, descensus, re-
conciliatio cum Deo ac pax, appellatum est ⁴. Et

⁴ II Cor. V, 18; Coloss. I, 20.

«Pax Dei,» inquit, «quæ exsuperat omnem sensum⁹ ;» Pacem nimirum eam, quæ exsuperet omnem sensum, vocans, qua supra quam Deus factus homo, nos, qui inimici eramus, sibi ipse reconciliavit ; quo quid decentius ad eximiam pacis astruendam præstantiam ?

Enim vero audiui et pacem progredientem ac revertentem, si indignus fuerit, qui eam suspiciat, quanquam Pax tibi¹⁰, Pax viro tuo, Pax filio parvulo¹¹ ; quanquam Deus pacis¹² cunctaque sus deque Scripturæ, pacis sunt plena. Quin imo rite animum attendentibus, omnis quæ est, pax sit et securitas ; nescio tamen quomodo novæ nunc inventores fidei longa protenderunt oppositionum deliria, eo scilicet sine ut unionem, quæ in Deo est, divellant, nosque a dulcissima pace abrumphant. Ubique enim cum excessu quod contrarium est diligentes, magnum pacis munus dissolvere ; tantisque omnium mentibus injecerunt ineptias, ut non solum a verissimis decretis avocare studerent, nihilque eorum quæ ad Christianos a principio attinent incon vulsum sinere contenderent, sed et nos ipsos perplexos redderent, quibus scripsere libris, dubitantes, num omnino homines existant, Deique signum audire sustineant, qui tanta in illum temulentorum more deblaterent. Neque enim aliam existimo Apostolum¹³ dicere defectionem, in extremis temporibus futuram, quam utique hanc omnium unam : quatenus scilicet aliar, eorum quæ Dei sunt aliquid ponentes, quod reliquum erat sublatum ibant, hæc autem impudentissima superstitio ac religio, quidquid Dei est, semet honorare recusat. Quanquam enim concrepantibus buccis aliquid de illo videatur dicere, iis tamen qui sensum attendant, eorum, quæ loquuntur, omnimodam impietatem statuit, Deique (ut sic dicam) extinctionem : quæ plane una, aperte nudam ipsam puramque defectionem designant, ita nimirum, tantoque excessu in bonum pacis procacia invecti sunt, quanquam maximus Deus et Salvator noster Jesus Christus¹⁴, post omne salutis nostræ expletum negotium, quod discipulos ad prædicationis munus præmittebat, eorum ante componens animos, securasque mentes reddens, quibus ait, «Pax vobis¹⁵,» non cessavit donec hæc primum dicere injungeret, esse se magis auctorem atque arbitrum pacis confirmans¹⁶, quod in aliis dixerat : «Pacem meam do vobis¹⁷,» hoc denuo ipse adjungens, sicque perorando, «Pax vobis,» in eum modum apostoli munus illis concedit, rem scilicet nullis satis laudibus celebrandam : «Sicut misit me Pater meus, et ego mitto vos¹⁸,» et illos honore afficiens, et dignitate augens.

Sin autem etiam ante omnem Christi prædicationem atque ad eam præparationem, pacis pro-

ρηται. Καί, « Εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, » φησὶν, « ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα· » εἰρήνην αὐτὴν δὴκου περιφανῶς πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν καλῶν, καθ' ἣν ἀνθρώπος ὁ Ὑπέρθεος γενόμενος, ἡμᾶς ἐκπολεμωθέντας διήλλαξεν ἑαυτῷ· οὐ τί ἂν γένοιτο περὶ πλεονέστερον εἰς παράστασιν τοῦ τῆς εἰρήνης ὑπερφυοῦς ;

Ἀκήκοα δὲ καὶ εἰρήνην προλεμένην καὶ ἀντιστρέφουσαν, ἂν μὴ ἄξιός ὁ ταύτην ὑποδεχόμενος ἦ· εἰ καὶ Εἰρήνη σοι· Εἰρήνη τῷ ἀνδρὶ σου· Εἰρήνη τῷ παιδαριῷ· εἰ ἡ καὶ Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω τὰ τῆς Γραφῆς, εἰρήνης ἀνάπλω· μᾶλλον δ' ἅπαντα τοὺς ὁρθῶς προσανέχουσιν, εἰρήνην καὶ ἀσφάλεια· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως οἱ τὴν νέαν νῦν ἀνευρόντες πίστιν μακροῦς ἐξέτειναν ἀντιθέσεων λήρους, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν ἐν τῷ Θεῷ διασπάσουσιν ἔνωσιν, ἡμᾶς δ' ἀποβρῆξουσι τῆς ἡδίστης εἰρήνης· πανταχοῦ γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς τολμάντων ἀγαπήσαντες, τὸ μέγα τῆς εἰρήνης διέβλυσαν χρῆμα· καὶ τοσαύτην ἐνέθηκαν ταῖς ἀπάντων φοχαῖς τὴν ἀκαιρίαν, ὡς μὴ μόνον τῶν γνησιωτάτων ἀποστῆσαι σπουδάσαι δογμάτων, καὶ μηδὲν τῶν εἰς Χριστιανούς ἐξαρχῆς ἀνηκόντων ἀκίνητον εἶσαι φιλονεικῆσαι, ἀλλ' ἀμφιδόλους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν τοῖς περὶ αὐτῶν καταστῆσαι λόγοις, διαπορούοντας, ἐκτερ ὅλων εἰς ἀνθρώπους τελοῦσι καὶ πλάσμα λέγεσθαι Θεοῦ καταδέχονται, τοσαῦτα πρὸς αὐτὸν ἐμπαροινῆσαντες. Οὐδὲ γὰρ ἄλλην οἶμαι τὴν Ἀποστολον τὴν ἀποστασίαν ἐν ἐσχάτοις εἰρηκέναι γενήσεσθαι καιροῖς, ἀλλ' ἡ δὴκου ταύτην τῶν ἀπασῶν μόνην· παρόσον ἐκεῖνοι μὲν τί τῶν τοῦ Θεοῦ τιθέμεναι, τᾶλλ' ἀνήρουν· ἡ δ' ἀναίτιος αὐτῆ θρησκεία καθάπαξ ἀπαναίνεται τί τῶν τοῦ Θεοῦ τιμησαι. Κἂν γὰρ τοῖς φόφοις τῶν ὀνομάτων τί περὶ αὐτοῦ λέγειν δοκῆ, ἀλλὰ τοὺς τὴν διάνοιαν τῶν λεγομένων σκοποῦσι παντελῆ τὴν ἀθειαν παρίστησιν· ἃ δὴ μόνον περιφανῶς γυμνῆν αὐτὴν καὶ ἀκρατον τὴν ἀποστασίαν δείκνυσιν· οὕτω μεθ' ὑπερβολῆς εἰς τὸ τῆς εἰρήνης ἐξέβρισαν ἀγαθόν, καὶ ταῦτα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ πᾶσαν ἐκπληρῶσαι τὴν ὑπερῆμῶν οἰκονομίαν, ἐπειδὴ τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τὸ κήρυγμα προῦπεμπε, προκαταστήσας, αὐτῶν τὰς γνώμας, καὶ τὰς ψυχὰς, ἐν τῷ φῶναι προασφαλίσάμενος, « Εἰρήνην ὑμῖν, » οὐκ ἐλέμαινε μέχρι τοῦ ταῦτα προεπειν ἔγνωκέναι, βεβαιῶν ὡς αὐτοὺς ἂν εἰ μᾶλλον ὁ τῆς εἰρήνης πρύτανις, ὅπερ ἐν ἄλλοις ἐφησεν, « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, » τοῦτο πάλιν καὶ αὐτὸς ἐπειπὼν, « Εἰρήνην ὑμῖν, » οὕτω τὴν ἀποστολὴν αὐτοῖς ἐγχειρίζει, τὸ πολυῦμνητον ἐκεῖνο· « Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατὴρ μου, κήγῳ πέμπω ὑμᾶς, » καὶ τιμῆσας αὐτοὺς καὶ ἄξιῶσας.

Εἰ δὲ καὶ πρὸ πάντων τῶν Χριστοῦ κηρυγμάτων, καὶ τῆς κατ' αὐτὰ παρασκευῆς, τὸ τῆς εἰρήνης

⁹ Philipp. iv, 7. ¹⁰ Matth. x, 13 ; Luc. x, 6. ¹¹ I Par. xii, 18 ; IV Reg. iv, 6. ¹² I Cor. xiv, 33. ¹³ II Thess. ij, 5. ¹⁴ Tit. ii, 25. ¹⁵ Joan. xv, 19, 21. ¹⁶ Luc. x, 5. ¹⁷ Joan. xiv, 27. ¹⁸ Joan. xx, 21.

ἐπήγγελται ἄσκασμα, καὶ πάσης αὐτὴς ἐν ἡμῖν Ἀ
 λροτακτικῆς προήγγελλται, τίνας ἂν εἶεν οἱ γε
 πρῶτον καὶ νῦν αὐτὸ παραλύειν ἐσπουδαχότες,
 καὶ μηδὲν ἀγνωμοσύνης παραλιπόντες, ἀναίθην
 εὖ κατὰ πάσης κερωρήσασιν τῆς ἡμῶν εἰρήνης,
 ἐξῶσαι πρῶτον αὐτὴν ἐνθυμηθέντες ἀπὸ Θεοῦ,
 εἶτα καὶ τῶν ἐν ἡμῖν σπουδασμάτων; Ἄρ' οὐκ εὐθύς
 ἔξαρχῆς τὴν αὐτῶν περιστάσει περὶ τὸ δρόφυλον
 ὑπεροψίαν, καὶ ὅπως ἔλαχον περὶ τὸ δυσσεβεῖν
 αἰρεῖσθαι φύσει; Ἄλλὰ ταύτης μὲν τῆς κατὰ
 τῆς εἰρήνης λύτης, ἐπ' ἄλλοις ἄλλοι κατὰ διαφό-
 ρους ἀρξάμενοι χρόνους, τελευταῖον εἰς Παλαμᾶν
 ἦκον ἄνδρα, τὸν νῦν ἀδέβαιον ἄλλοκοτον περὶ
 τὴν θρησκείαν ἄπερισκεπτον περὶ τὸ παραστᾶν
 ἄπαν ὄρον τοῦτον ἐγνωκῶτα φιλονεικίας, οὐχ ὅν ἡ
 φύσις πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπατήθεισεν, ἀλλ' ὅν ὁ τῆς
 ζωῆς αὐτῷ χρόνος ἐξεμάρησε. Τοιαύτην αὐτοῦ
 τὴν ψυχὴν περιφέρων, καὶ τοῦτω τοὺς ἄλλους ὑπερ-
 βιάσθαι ζητῶν, ὅπου τὸ νικᾶν πλέον τὸν περὶ Θεοῦ
 κίνδυνον αἰρεῖ, περιτῆι τὸ πρῶτον καιρὸν ἐπιδει-
 ξὼς ἀνερευώμενος, φιλοπονών περὶ τὰ ἐλάχιστα,
 καὶ τῷ κρατεῖν ἐν ἐκάστῳ μάλα φιλοτιμούμενος ἄ-
 πάντα κινῶν καὶ μηδὲν παραλείπων ὅπῃ τοῦ πρὸς
 ἄπαντα φιλαρχεῖν αἰρεῖσθαι καὶ πᾶς ἦν αὐτῷ σύλ-
 λογος ἡμέρας ἐκάστης, εἰς ἕκαστων εἰς ἐξ
 ἐλαττωτέρων συνέκροτετο, θορόδου καὶ ταραχῆς ἀνά-
 κλειως.

Ἐπὶ δὲ καιρὸς ἐφειστήκει πᾶσαν ἐφ' ἡμῶν
 ἀνομίαν συντελεσθῆναι, καὶ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς
 ὡσεὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα· καὶ πᾶν μὲν ἐξανδρα-
 ποδισθῆναι τὸ γένος, πᾶσαν δ' ἐρημωθῆναι πόλιν,
 καὶ καταπατηθῆναι τὰ Ἅγια Περαῶν βεβήλοις
 ποσὶ, καὶ τὴν αὐτῶν ἀντισηκῶσαι παρανομίαν καὶ
 ἀπέλειπεν τοῖς ἡμετέροις ἔθεισι καὶ σεβάσμασιν (οἶα
 τὰ τοῦ Θεοῦ κριματά!) θρασύτερον δ' ὑβριστῆς
 ἐμπεπτωκῶς οὗτος, Λυδὸς εὐθύς ἦν εἰς πεδίον, καὶ
 θαλῶς εἰς εὐπερηστον ὕλην· καὶ ὡσπερ τοῖς ἄλλοις
 ὁ τῶν σωμάτων καὶ τῶν χρημάτων διεθρος διεπο-
 νήθη καὶ πεπραγματεύεται, μακρότερον πού τούτω
 τὸ τῶν ψυχῶν ἐξήνυται δηλητήριον ὡς ἂν κατ'
 ἔμφω καὶ ψυχαῖς θάνατον καὶ σώμασιν ὄλισθον
 ἐπέποιεν.

Γενεὰ τις ἀναφανείσα παραπικραίνουσα· γενεὰ δ'
 ἐξοστραμένη, καὶ Θεὸν ἐπ' οὐ θεοῖς παρεικάζουσα·
 διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς παρεικάτειν αὐτοὺς ἐπ' οὐκ
 εἶθιεν διενεφθῆ, καὶ μὴν ἐξετέλεσε, μικροῦ πᾶν
 αὐτῶν ἐξαναστήσας τῆς γῆς τὸ σύστημα· καταπροι-
 μένος μετ' ὀργῆς εἶθιεν ἀσυνέτω, καὶ ἀρχοντι πονη-
 ροτάτῃ παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν.
 Καὶ νῦν τὸ περιλειφθὲν τῆς ὀργῆς; λείψανον, μηδὲ
 μετὰ τὴν πληγὴν εἰς πείραν ἦκον, εἰ που τί τῆς
 εἰρήνης ἔχνος περιλείπεται, καταρῥάξει καὶ συν-
 τριψαί προθυμούμενον, μεθ' ὅσης τῆς ἀναιδείας σοβεῖ,
 τὴ μάχη; καὶ θορόδου καὶ πάσης ἄλλης ἀκαθαρ-
 σίας ἀνάπλεω περιέχον καὶ θεατριζὸν δόγματα·

nuntiata indictaque salutatio est, inque omni re
 sacra, ac mysteriorum celebratione ipsa apud nos
 prænuntiatur, quinam esse dicendi sunt, qui prius
 nuncque ejus bonum dissolventes, nihilque impro-
 bitatis missum facientes, tanta impudentia in om-
 nem nostram grassati sunt pacem, hoc cogitantes ut
 a Deo prius, tumque etiam ab humanis studiis atque
 moribus eam profligarent? Num igitur statim a prin-
 cipio, suam ostendunt, quod ad concordiam attinet,
 superbiam, quove prælitati ingenio sint, ut sponte sua
 impietati concedant? Verum hunc quidem adversus
 pacem sortorem, in aliis alii diversis temporibus au-
 spicati, postremo ad Palamam devenerunt; virum
 scilicet, inconstanti animo; superstitione Deique cul-
 tiu portentosam; quidquid negotii vertatur, impru-
 dentem ac inconsideratum: qui hunc contentionis
 finem noverit, non quem natura justæ necessita-
 tis cansa statuerit, sed quem vitæ illi tempus om-
 ne protenderit. Ejusmodi ille animum circumferens
 hocque reliquis præcellere quærens, quo victoria dis-
 putatione de Deo majus periculum fecit, circuibat
 primum occasionem rimans aut ostentandi, in mi-
 nimis operam magnopere adhibens, atque in om-
 nibus primas ferre etiam atque etiam ambiens;
 nullum non funem movens autve quicquam omittens,
 ut in omnibus præesse velle ac dominari videretur;
 omnisque illi quotidie conventus, sive plures, sive
 pauciores confluerant, plenus tumultus et perturba-
 tionis abibat.

Postquam vero tempus advenerat, ut omnis in no-
 bis consummaretur improbitas, essentque nostra
 Sodomæ ac Gomorrhæ haud dissimilia; atque ut
 tota natione in servitutem redacta, nulla non civi-
 tas desolaretur, ac Sancta profanis Persarum pedi-
 bus conculcarentur, nostrisque moribus atque eni-
 tidus, illorum peribilia insanique amores (quæ Dei
 judiciali) pari jure haberentur, majori audacia ir-
 ruens homo contumeliosus, Lytus statim in campo
 erat, faxque ad stupas; ac sicut aliis corporum
 honorumque exitium labesque procurata atque præ-
 stita, sic prope illi latius diffusum ac exporrectum
 animarum venenum; quo nimirum utrinque, tum
 animabus mortem, tum corporibus ruinam casumque
 induceret.

Gens nimirum quædam emergens, gens exacer-
 bans; gens furore exagitata, Deumque in iis quibus
 non sunt dii, assimilans¹⁵; quam et propterea Deus
 in non gente assimilare constituit, et vero pertecit,
 vix non omnem eorum cœtum e terra externans;
 tradens cum ira genti insipienti, ducique seclera-
 tissimo super omnes habitatores terræ. Nuncque
 etiam quod iræ residuum est, ne post plagam qui-
 dem ex pericula cautius, sicubi vestigium aliquod
 pacis reliquum est, elidere ac conterere avide cogi-
 tans, quanta licet impudentia submovet, plena scilicet
 rixæ, tumultusque ac alius omnis immunditiæ
 circumagens dogmata. inque orbis theatrum pro-

¹⁵ Deut. xxxi, 27; xxxii, 21.

ducens. Ad quæ nos etiam cum multis beatisque vi-
ris, quandoquidem persecutorum strueta nobis com-
paratum est, ut omnis nobis libertatis sit abolita
ocasio, privatim nostræ pietatis causa, ac ejus quæ
olim floruit, pacis, defensionem instituire operæ
pretium duximus : nempe Judices appellantes nos-
træ hujus defensionis, qui in posterum legerint,
et uniuscujusque mentem sensumque dispexerint.
Ex iis autem quæ ex libris Palamæ collecta pro-
ducimus, facile intelligant qui diligenter rimen-
tur, quinam tum Dei, tum nostra repulsa pace, con-
tra ac Christi rationibus sedet, sentire velint atque
vivere. Pugnam enim eorum quæ in Deo naturalia
sunt, irreconciliabilem implacabilemque adversus
divinam ejus beatamque essentiam constituentes,
atque inde in nos ipsos malum traducentes, Deo se
obsequium merito præstitisse existimant : ac velut
qui urbem expugnare satagunt, ejus prius arcem
aggrediuntur, inque eam continue rumpunt impetum,
interdium noctuque instruentes insidias ; haud aliter
nec minora machinati sunt, qui nunc pacis inimici
sunt, et ut omni eam Christi Ecclesia eliminarent,
insulsam hanc deliriorum silvam adinvenerunt, ad
defectionem a Deo faciendam, hancque abolendam,
ut et a nobis eam facile auferant. Enimvero, quem-
admodum Dominus vita et lumen et veritas¹⁶ reli-
quaque laudatus est, sic nimirum et lapis angu-
laris, et lapis offensionis¹⁷ ab Scriptura appellatus
est. Quis ergo laudem illi impingens, non caput
conteret? Quanam aliquid procul sagittis petere
aggrediatur, Bæbylonicæ fornacis flammam ad ul-
ciscendum habet¹⁸. Non enim ea in eos exarsit, in
quos accensa erat ; sed magis in eos irruit qui in-
cenderant, ac combussit. Videntur mihi et singula
tela hæc, in mittentes redire, ictuque validiore
percutere ; quanto nimirum duro maxime allisa,
violentius retunduntur. Quid enim portis inferi in-
domabilibus? Eræ enim et ferreæ, ac lapideæ ada-
mantinæque, ac si quid aliud infracti roboris est
appellatur¹⁹ ; at neque has prævalituras Chris-
ti Ecclesiæ, Christus universorum caput ac colum-
nen prædixit²⁰.

Haud raro sane permissum est, quo nimirum pro-
batio nostræ fidei eluceret, ac prudens dispensa-
tor claresceret, ut lupi ad tempus caulæ obrepe-
rent, et gregem dissiparent atque cortem vastarent ;
non tamen in finem usque res illis ex animo cesse-
runt ; sed pereuntium animarum prope cruoribus
ebrii, statim dirupti sunt, suis ipsorum impediti
funiculis. Singularis propeque inauditus visus il-
lorum casus. Ac quidem longum haud raro tem-
pus suis gaudere impicitatibus permissi sunt. Ejus
generis idolatria, annos trecenos, atque his plures
post prælicationem libertate fulta. Ejus generis
Ariana nugacitas, Monothelitarumque inepta loqua-
citas et Iconomachorum turba. Supra enim annos
quingentos septuaginta quælibet harum sectarum

¹⁶ J. an. xiv, 6, ix, 5. ¹⁷ Isa. xxviii, 16 ; I Petr. ii, 6 ; Rom. ix, 33. ¹⁸ Dan. iii, 38. ¹⁹ Isa. xlv, 2. ²⁰ Matt. xvi, 18.

πρὸς ἄπρ καὶ ἡμεῖς μετὰ πολλῶν καὶ μακαρίων
ἀνδρῶν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μελήσαν τοῖς δυνάταις,
πᾶς ἡμῖν ἀπελήλαται καιρὸς παρρησίας, ἰδίᾳ τῆς
ἡμῶν εὐσεβείας εἰνεκα, καὶ τῆς ἀνωθεν πρεσβυ-
μένης εἰρήνης ἀπολογεῖσθαι δεῖν ἐγνωμεν· κριτὰς
δήπου, τοὺς ἐσῦστερον διούτας καὶ τὴν ἐκείστου
δ.άνοιαν συνιόντας, τῆς ἡμῶν ἀπολογίας αἰροῦμε-
νοι. Ἄφ' ὧν δ' ἐκ τῶν τοῦ Παλαμᾶ βιβλίων συνει-
λοχότες προάγομεν, εὐλήπτον τοῖς μετ' ἀκρθελας
ἐξετάζουσι, τίνας ἂν εἰς οἱ τὴν εἰρήνην καὶ Θεοῦ
καὶ ἡμῶν ἀποστήσαντες, ἀντιπολιτεύεσθαι Χριστῷ
λίαν ἐπισφαλῶς ὀξιοῦσι.. Μάχην γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ
φυσικῶν ἀσύμβατον καὶ ἐκφυλον κατὰ τῆς θείας
αὐτοῦ καὶ μακαρίας ἐνστητάμενοι οὐσίας, κάκειθεν
εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ δεῖνὸν διαβιθάσαντες, νομίζουσι
λελειτοργηθέναι τὰ πρέποντα· καὶ ὡσπερ οἱ πό-
λιν ἐλεῖν βιαζόμενοι τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς πρότερον
κατασπῆν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταύτη συνεχῶς πρσ-
ρῆγγυται, νύκτωρ ἐπιδουλεύοντες καὶ μεθήμεραν,
τούτων οὐκ ἔλασον ἔχον οἱ νῦν τῆς εἰρήνης πολέ-
μιοι· καὶ ταύτην ἐξῴσαι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
ἐσπουδαχότες, τὸν ἀλόγιστον τοῦτον ὄμιλον τῶν
ληρημάτων ἀνεῦρον εἰς ἀποστασίαν Θεοῦ, καὶ ταύ-
της καθάρσει, ἴν' ἡμῶν βλάβως καὶ ταύτην ἐξ-
λωσιν. Οὐ μὴν ἄλλ' ὡσπερ ὁ Κύριος ζῶη καὶ φῶς
καὶ ἀλήθεια, καὶ πᾶλλ' ἀνύμνηται, οὕτω δὴ καὶ
λίθος ἀκρογωνιαίος, καὶ πέτρα προσκόμματος τῆ
Γραφῆ προσεῖρηται, τίς ποτ' ἄρα λοιπὸν αὐτῷ
προσαράττων, οὐ συντριβήσεται τὴν κεφαλὴν ; Κἂν
βέλεσιν ἐπιχειροῦσθαι πόρρωθεν βάλαι, ἔχει τὴν βα-
συλῶνιον πρὸς ἐπιτίμησιν φλόγα· οὐ γὰρ καθ' ὧν
ἦπται δρᾶν ἐγνωρίζετο· ἐπὶ τοῖς ἀνάπτοντα ; ἔ-
μᾶλλον εἰςτρέχε καὶ κατέφλεγε. Δοκεῖ μοι καὶ τῶν
βελῶν τούτων ἕκαστον ἐπὶ τὸν βάλλοντ' ἐπανέναι,
καὶ ἀντιπλήξει σφοδρότερον· παρόσον ἀντιτύπη
μάλιστα γε προσαράξαν, βιαιότερον ἀντίστραπται.
Τί γὰρ τῶν τοῦ θεοῦ πυλῶν ἀναλωτότερον ; Χαλ-
καὶ γὰρ καὶ σιδηραὶ, καὶ λίθιοι καὶ ἀδάμάντινοι,
καὶ πᾶν ἔρρηκτον ἄλλο κατονομάζονται· ἄλλ' οὐδὲ
ταύτας κατισχύσει τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
Χριστὸς ἢ πάντων προηγόρευσε κεφαλῆ.

Συνεχωρήθη μὲν οὖν ἐν πολλοῖς, ἵνα δὴ τὸ δοκι-
μιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἀναφανῆ, καὶ ὁ φρόνιμος
ἔκονόμος ἀναδειχθῆ, πρὸς καιρὸν ἐπιχωριάσαι τῆ
μάνδρᾳ τοῦς λύκους, καὶ τὸ ποιμνιον διασπάσαι
καὶ πορθῆσαι τὴν Ἐπαυλιν· οὐκ εἰς τέλος αὐτοῖς
μέντοι κατὰ σκοπὸν ἐξέθη τὰ πράγματα· μεθυ-
σθέντες δ' ὡσπερ τῷ τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν αἵ-
ματι, αὐτοῦ που διεβρόχησαν, τοῖς οἰκείοις συμ-
πεσθέντες ἄρμασιν. Ἐξείσιον τὸ κατ' αὐτοὺς ἀνα-
φανὲν πτώμα. Καὶ χρὸς μὲν συχρὸν πολλῶν
ἐπεντρύφησαι ταῖς ἐαυτῶν ἀσεβείαις εἰάθησαν. Τσι-
οῦτον γὰρ εἰδωλολατρεία, ἐπὶ τριχοσίους ; καὶ πρὸς
μετὰ τὸ κήρυγμα παρρησιασαμένη τοὺς χροῖους·
τοιούτων Ἄρειος φλυαρία, καὶ ἡ τῶν Μονοθεϊτῶν
ἀδολεσχία, καὶ ὁ τῶν Εἰκονομάχων ὄμιλος. Ἰνῆρ

γὰρ παντήκοντα καὶ ἑξομῆκόντα τούτων ἕκαστον ἠπολίτευσεν ἔτη, καὶ κατέδραμε τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· ἀφνίδιον δ' ὁμῶς ἦκεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ δίκη, καὶ νῦν οὐδ' εἰσὶν ὅπου γνωρίζονται. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν οὐδ' οἱ τήμερον θορυβοῦντες ἐπὶ πολὺ τὴν ἡθον καὶ καρπῶσονται, οὐδ' εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ἡ τῶν πανήτων ὑπομονή, οὐδ' ἀργὴν ἑάσει Χριστὸς τὴν βλάβον τῶν κλήρων αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ παντελὴ τὸν βλεθρον σὺν τοῖς κακοδαίμοσι τουτοισὶν ἐξανιστῶν ἡμᾶς καὶ μετὰ τὸν εἰς ἀτίμου κληρουχίας, καταστῶσι, καθάπερ καὶ τὸν Ἰουδαίων λαὸν πρότερον, εἰδωλοπορείας αὐτοῖς ἔκτισιν τὴν παρὰ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἑλλήνων ἐπιμετρῶν πύρθητιν· ἡ τὴν κραταίαν ὑπερυχῶν αὐτοῦ χεῖρα, τοὺς μὲν ἀπώσεται ταρτάρου συγκατακλείων βυθοῖς· ἡμᾶς δ' ἐν βραχίονι ὑψηλῶ ἀσεβείας ὁμοῦ καὶ αἰχμαλωσίας ἐξίρου, τοῖς πρότερον ἐγκαταστήσει καὶ δόγμασι καὶ φρονήμασι καὶ πολιτεύμασι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐλπίζεσθω, καὶ παρ' ἡμῶν αἰτέσθω τὰ κρείττονα· νυνὶ δὲ πειρατέον τὸν λόγον διεξιθεῖν, τὴν τοῦ παντὸς ὑπερούσιον προσηλαμένους δύναμιν, ὑπὲρ ἧς ἡμῖν καὶ ταῦτα τολμάται· ἡκιστα μὲν βουλομένοις, διὰ τὸ χεῖλεσιν ἀκαθάρτοις Θεοῦ μυστηρίων ἀπειθεῖναι, προάγεσθαι· οὐ μὴν δ' ἡστεινοσῶν ἄλλης εἴνεκα φιλοτιμίας τὸν λόγον προχειρισόμενοις, ἀπολογεῖσθαι δὲ μᾶλλον ὑπ' ἀνάγκης ἐξαγομένοις. Εἰ μὴ γὰρ ὧν κακῶς ἀκούομεν, λόγον παράχομεν, ἐκάστης ἡμέρας δίκην κήρυκας, τοῦ τὴν πονηρὰ ταῦθ' ὑπερασπίζειν δόγματα μισθὸν τὴν προεδρίαν λαχόντος, ἐπιθωμένου, καὶ κατυποβάλλοντος ἡμᾶς ταῖς παλαμναϊότηται· ἀρα, καὶ τί μὲν οὐ μηχανωμένου, τί δ' οὐ πείθοντος, πρὸς τὸ πάντας καθ' ἡμῶν ἀνασεῖσαι, καὶ τὸ πλῆθος στασιάζειν παρασκευάζειν; Τάχα ἂν πρὸς τὸ τρίμημα παρὰ Θεοῦ ληψέσθαι. Τάλλα γὰρ εἰρηνικοὶ διατελεῖν καλεούμεθα· ὅπου δὲ Θεὸς τὸ κινδυνεύομεν, καὶ μᾶλα νεανικοὶ καθίστασθαι προσηλάμεθα· καὶ πολλὸν ἐφλησάμεν παρὰ τῶν ἀκούοντων γέλωτα, ἀκλιῶς οὕτω τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν προέειπον λόγους· καὶ τὸ σιωπῆ καρτερεῖν οὐ τὸ συγκατεθεσθαι μόνον τοῖς καθ' ἡμῶν λεγομένοις ὑπόνοιαν παρέχει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐσῦστερον ἂν ἀδικοῖν, ἀνέλεγκτα τὰ τῆς βλασφημίας διὰ βραθυμίαν παραλιμπάνον. Ἐπειτ' οὐδ' ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταύτην ἐτραπόμεν τὴν ἑδὸν· πολλοὶ δὲ τῶν πρὸ ἡμῶν μακαρίων ταύτην ὁραμόντες, πρὸς ἅπαντα νενικήκασιν· οἷς καὶ ἡμεῖς ἀκολουθεῖν ἄσμενοι προθυμούμενοι, τὸν ἔνθεον ἂν ἅπασιν αὐτῶν ἀναλίξαντες νοῦν, ἀγωνισθῆναι καὶ ταῦτα προθέμεθα.

Καὶ πρῶτον, εἰ δοκεῖ, πρὸς τὰς τοῦ Παλαμᾶ παραβάσεις εὐθὺς τὸν λόγον ἱεναῖ ἐπιχειρητέον. Εἴτ' ἀπὸ λέγειν πειρατέον, δι' ὧν ἐνώσεων καὶ διακρίσεων πιστεύειν ἐπερωτεύσαστο Θεόν. Μετὰ ταῦτα, ὅσα προσήκει περὶ φωτὸς ζητῆσαι παραστήσαι σκεπτεῖν· καὶ τελευταῖον τὰς σχεδιασθείσας ἐπ'

A viguit, Christique Ecclesiam grassando infestavit : repente tamen venit super eos ultio, ac modo, ne an sint quidem noscuntur. Haud enim vero qui nunc deinceps turbant Ecclesiam, diu multumque inde voluptatem sument, aut in finem patientia pauperum in oblivione erit¹¹, aut Christus virgam suarum hereditatum esse otiosam sinet ; sed aut omnino interitu delebit, cum istiusmodi miserabilibus a nostris nos avulsos, ad ignobiles sedes traducens, velut etiam prius Judaicum populum ; ejus sceleris reatu quo idola colebant, civitatis ac provincie Babilionis Græcisque erutæ ac vastatæ, eos pœna multans ; aut certe sublata potente manu sua, hos quidem tartari imo siu concludet ; nos vero in brachio excelso ab impietate pariter ac captivitate liberatos, prioribus dogmatis pariter et sensibus jurisque reipublicæ ac propriis institutis restituet.

Verum hæc quidem exspectentur, ac quæ sunt potiora, a nobis petantur : nunc vero conandum est ut sermonem exsequamur ; rei omnis ac molitionis auspiciem, supersubstantialem virtutem nobis statuentes, cujus etiam gratia hæc audemus, minime quidem ipsi sponte rem aggredientes, eo quod pollutis labiis Dei mysterium attingendum assumamus ; haud tamen ullius præterea ambitionis causa certamen ineuntes, sed quod magis necessitate ad respondendum cogamur. Nisi enim eorum, quorum nomine male audimus, rationem reddiderimus, eum quotidie præconis more, qui idecirco quod prava hæc dogmata defendat ejusque operæ mercede præsulatum nactus est, vociferetur, ultimique exempli nos diris subjiciat : et quid non molietur ? quid non suadeat, ut in nos omnium impetus moveat, plebisque coitionem faciat ? scite ut præmium a Deo consequatur. Ad reliqua enim Deus in periculum vertitur, etiam valde strenui ac animosi esse præcipimur ; meritoque large audientibus risum moverimus, qui sic ingloriæ defensionis nostræ rationes prodamus ; hocque adeo quod silentio toleramus, nedum suspicionem faciat consentire nos objectis criminibus, verum etiam posteris longe officiat, dum per segnitiam quæ blasphemiam sunt irreprehensa sinuntur. Præterea neque nos primi hanc viam iniimus : quin multi superiorum, beati viri, istud decurrentes stadium, in omnibus victores exstiterunt ; quorum nos quoque libenter insistentes vestigiis, eorum in omnibus divinum relegendes sensum, hæc quoque decertare constituimus.

Ac primum, si libet, hoc conandum, ut statim adversus Palamæ transgressiones sermonem vertamus. Deinde confutandum quibus unionibus ac distinctionibus credendum Deum portentose induxit. Postea dauda opera, ut quæcumque de lumine quærere conveniat, hæc repræsentemus.

¹¹ Psal. ix, 19.

Postremo, quæ singulis annis in Ecclesia adversum nos tumultuarie editis promulgantur diræ, demonstrandum calumnias esse; ac potius adversus Christum inventas blasphemias; cunctosque a Christo, quam nos maxime adflicere. Erit vero nobis disputatio claritatis causa, adversus singula quæ incident, cum probatione ex Scripturis instructa. Ut igitur rursus etiam illa dicam: «Ne auferas de ore meo verbum veritatis²², » supersubstantialis et supra quam Deus trine subsistens Beatitas ac Virtus,

CAPUT II.

Ngh posse Palamitas quicquam negare Palamæ lucubrationum, seu cujusquam eorum qui eum secuti sunt.

Porro fieri non potest, ut qui nunc tumultuantur, negent, non confiteri se aliquid eorum, quæ a Palama scripta sunt, qui sic clare de his in sua professi sint fide, quam sic inconsulte vocaverunt, nec tam profanis, quam temerariis manibus divino altari imposuerunt; in quo hæc duo solummodo imponenda constitutum est, tum divinissima scilicet Evangelia, tum tremenda nimirum caro quæ simul Deus sit, intemeratum scilicet Salvatoris corpus ac sanguis, sin autem contingat, et tertium magnum nostræ consummationis unguentum. Omnino enim, solus ipse Christus imponitur: hæcque singula ipsum exhibent, ac solum, Evangelia quidem, ut legislatorem atque magistrum, alterum vero, eundem ut pro nobis passum, postremum denique, quod idem pontifex pariter rexque designatus est: «Unguentum enim effusum²³, » ac cujus in omnem diditus odor, nomen illi. Ubi igitur præceptum est, nihil aliud præter Christum, vel quidvis aliud sanctum imponere, profana hinc molitione, ac ostendentes nihil sibi sacrum, ut nec divinum, impurum illum tomum portandum inferunt, Christianorum eum fidem esse, quibus sic appellarunt, scurrilliter jactantes ac mentientes. In hoc igitur ita de Palamæ conscriptis libris ac opusculis, deque his quæ ex illis a piis exempta sunt, ad coarguendam eorum vanitatem, improbitatem improbitate vindicantes, ac (quod aium) malum malo curantes, istiusmodi referunt: Nec ea quæ in sacratissimi metropolitæ Thessalonicensis Ecclesiæ hostes in crimen vocabant, ne hæc quidem præteriere indiscussa, quanquam ex iis quæ tunc quoque examinata sunt in divina synodo, hæc excerpta sint. Invenientes igitur hæc potentissimi sanctique imperatoris nostri regisque manu conscripta, et cum ille nobis ea porrexisset, nos singula quæque in sacratissimi metropolitæ Thessalonicensis libro legimus et examinavimus, cum convenissemus ad maximam Ecclesiam, diemque disputatione transeimus; neque id semel, sed et bis et ter, sæpiusque; ac quidem sacratissimum metropolitam Thessalonicensem, in his quoque

ἐκκλησίας ἐκάστου ἔτους ἐκφωνεῖσθαι καθ' ἡμῶν ἀρὰς συνοφανείας ἀποδεικτέον, καὶ κατὰ Χριστοῦ μᾶλλον ἀνευρεθείσας βλασφημίας, καὶ πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἤπερ ἡμῶν μάλιστα. Ἔσται δ' ἡμῶν ὁ λόγος σαφηνείας ἕνεκα καθ' ἕκαστον πρὸς τὰ παρεμπιπτόντα μετὰ τῆς ἀπὸ τῶν λογίων παρατάξεως ἐκτεθειμένου. Ἴν' οὖν καὶ αὐθις ἐπεινα φῶ, «Μὴ περιελθῆς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας, ὁ ὑπερούσιος καὶ ὑπέρθεος τρισυπόστατος μακαριότης καὶ δύναμις.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἵτι οὐ δύναται Παλαμίται ἀρνήσασθαι τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων ἢ καὶ τινος τῶν μετ' αὐτόν.

Ἄδύνατον δὲ τοὺς νῦν θορυβοῦντας ἀρνήσασθαι τι μὴ ὁμολογεῖν ὧν ὁ Παλαμᾶς συνεγεγράφει, τρανῶς οὕτως περὶ τούτων ἐν τῇ ἑαυτῶν ὁμολογήσει τας Πίστει, ἣν οὕτως ἀπερισκέπτως ὠνομάκασιν, καὶ οὐ τόσοῦν ἐναγέσειν ὅσον τολμηραῖς χερεῖ τῷ θεῷ φέροντες ἐπέθηκαν θυσιαστήριον. Ἐνθα δύο γε μόνα ταῦτα τεθέσπισται εἶθεσθαι, τὰ τε θεϊότατα τῶν Εὐαγγελίων, καὶ τὰ φρικτά γε δῆπου τῆς ἐμοῦ σαρκὸς, τὸ τοῦ Σωτῆρος ἀχραντὸν φημί σῶμα καὶ αἷμα· εἴ που δὲ τύχοι καὶ τρίτον, τὸ μέγα τῆς ἡμῶν τελειώσεως μύρον. Ἀπλῶς γὰρ εἰπεῖν αὐτὸς ὁ μόνος ὁ Χριστὸς ἐπιτίθεται· καὶ τούτων ἕκαστον αὐτὸν καὶ μόνον παρίστησι· τοῦτο μὲν ὡς νομοθέτην καὶ διδάσκαλον, τὸ δὲ τὸν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα· ἐκεῖνο δ' αὖ, ὅτι καὶ ἀρχιερεὺς ὁ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς ἀναθέδεικται. Μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν καὶ διαδοθὲν ἐπὶ πᾶσαν γῆν αὐτῷ ὄνομα. Ὅπου τοίνυν μηδὲν ἕτερον παρὰ τὸν Χριστὸν ἐπιτίθεται, μηδ' ἄλλο ὀνομαζόμενον ἐπιτίθεναι, βεβηλαῦντες οὗτοι, καὶ δεικνύντες ὡς οὐδὲν ἱερὸν, ὡς περ οὐδὲ θεῖον, τὸν μιὰρὸν ἐκεῖνον ἐπιφορτίσουσι τῶμον τῆν τῶν Χριστιανῶν Πίστιν αὐτὸν αἶμα, ἡ ὧν ὠνόμασαν, βεβωμολογηκότες, καὶ καταφροσύμωι. Ἐν τούτῳ λοιπὸν οὕτω περὶ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τοῖς ἐκσεδέσιν ἀφηρημένων, εἰς ἐλεγχον τῆς αὐτῶν ματαίτητος, ἀνεμίξην τὴν ἀνομίαν ἐπεκδικοῦντες καὶ κατὰ τὸ κακὸν, ὃ φασιν, ἰώμενοι, τοιαῦτα διεξίσι·

Δ· «Μηδὲ ἄπερ εἰν ἐν τοῖς τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις ἐποιεῦντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀδασάνισα· εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξεσθέντων ἐν τῇ θεῷ σύνοδῳ καὶ τότε καὶ ταῦτα περιελήθησαν. Ἐδρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως καταγεγραμμένα παρὰ τῆς ἐκεῖνων χειρὸς, καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντες, ἡμεῖς ἕκαστον ταύτων ἐν τῷ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς βιβλίῳ ἀγνωμὴν τε καὶ ἐξήτάσαμεν, συναλθόντες κατὰ τὴν μεγίστην ἐκκλησίαν, καὶ συνδιημερεύσαντες οὐχ ἤπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς καὶ καλλίαις· καὶ τὸν

²² Psal. cxviii, 43. ²³ Cant. 1, 2.

μὲν θεσσαλονίκης ἱερῶτατον μητροπολίτην, καὶ ἐν A
τούτοις σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὐρομεν, καὶ
συνήγορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀλη-
θείας. »

Ἀναφαίνεται τοίνυν τὰ καίριώτατα τῆς ἀσεβείας
ἐκ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συνειλοχῶτων μακαρίων ἐκεί-
νων ἀνδρῶν, ἅπερ καὶ ἡμεῖς προδόντες ἐκθησόμεθα·
καὶ τῇ ληστρικῇ ταῦτα παραθεμένον, συναγωγῇ,
πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀνομίας, πολυπραγμονήσαντες,
ὡς φασιν οὗτοι, καὶ καθ' ἕκαστον ἐξήτακότες, εὐ-
ρομεν ταῖς ἀληθείαις μὲν συμφωνεῖν ἑαυτοῖς, προ-
σεισθῶ δὲ « καὶ οἷς διέβαλον. » Τρία τοίνυν ἐκ
τούτων σκέψασθαι ῥᾶδιον, ὅτι τε τῆς ἐκείνων ἦσαν
καταγεγραμμένα χεῖρός· καὶ ὅτι ἀδιόβλητα ταῦθ' B
εὐρον· καὶ τρίτον, συνήγορα τῆς κατ' εὐσέβειαν
ἀληθείας. Ἄλλ' ἐκ μὲν τοῦ πρώτου συμβαλεῖν ἔχο-
μεν, οὐχ ὅψ' ἐτέρων ἄλλων ἢ πρὸς τὴν ἀσέβειαν
ἐλεγγος ἐθιράμβευεν ἄλλ' ἢ μόνον τῶν μακαρίων
ἐκείνων ἀνδρῶν, μηδὲν ὑποσταλλομένων τὴν τῶν
ὑποκόντων ὑπερωσίαν, καὶ τὴν ἄλλῃ ἐκείνων περὶ
τῆς κρατεῖν ἐξουσίαν· ἄλλ' ἀκριθῶς ἐκ τῶν τῆς
ἀνομίας βιβλίων τὰ τῆς ἀνομίας παρῥησιαζόντων·
τοῦ δὲ γε δευτέρου, καὶ οἴου φρονήματος ἦσαν ἐκεί-
νων· εἰ γὰρ τὰ τῶν ἐναντίων ἀδιόβλητα παρτίχον
ὄρῃν ἐκλεγομένοι, τί ἂν εἴδωμεν, ἐν οἷς τὰ παρὰ τῶν
θεολόγων προὔτεινον, ὅπου γε καὶ τὸ συλλαθὴν ὑπερ-
βῆναι οὐ φορητὴν τίθησι τὴν ἐν τοῖς θεοῖς παρα-
τροπὴν ἐνεῖναι; Ἄλλως τε μηδὲ στόμα τοῦ λοιποῦ
Παλαμίται διᾶραι τομῶν ἂν, ἐκείνων αὐτῶν δει-
κνόμενων, ὡς οὐχ ὅψ' ἡμῶν συκοφαντοῦνται. Ὅρθε C
γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς ἰσχυριζομένους συζητῆσαι
ταῦτα πολλάκις, καὶ ἀνευρεῖν ἀκέραια. Ἐκείνου δ'
αὖ, ὅτι καὶ τὰς τοσαύτας τερατείας, ἅπερ ἐκ τῶν
τοῦ γενναῖα δόγματα συγγεγραφότος ἀκούσεσθε ῥη-
μάτων, τοῖς θ' ἱεροῖς θεολόγοις, τοῖς τ' ἀληθείαι
περὶ Θεοῦ δόγμασι, συμφωνεῖν καταπαίρονται λέ-
γειν, καὶ οὐκ εὐλαθεύειν πρὸς τοσαύτον μέγεθος
ἀσεβείας τὴν ἐπιτηρημένην ἀπὸ Χριστοῦ τοῖς συ-
κοφάνταις ποιήν· ὅψ' λοιπὸν μετ' ἐξετάσεως
ταῦτα παρεδέξαντο, καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας
ἔσχον συνήγορα, τοσοῦτον πάντως ἀναγκάζονται τού-
τοις ἐμμένειν, ἄλλ' οὐδέ τις ἐτέρου τῶν ἐκείνων
κατηκολουθηκότων ἀρνήσασθαι τι προσήκει. Ἰσι-
δωρος γάρ, εἰ καὶ προτετελεύτηκε τῶν τοῦ Τόμου
ἱεροχειλιῶν, ἄλλ' οὐχ ἦν οἷς ἐγραφέ τε καὶ ὡμο-
λόγει, δημιουργὸς ἦν τοῦ Τόμου. Κόκκινος δὲ καὶ
Νεῖλος, πρὸς τῷ περιεῖναι, καὶ αὐτουργοὶ τοῦ Τό-
μου ἐτύγχανον ὄντες. Ἀδύνατον οὐκοῦν τοῖς τὰ τοῦ
Τόμου περιέποντας ἀρνήσασθαι εἰ τῶν συγγραμμά-
των τῶν τοῦ Τόμου δημιουργῶν.

Ἐτι πολλοὶ μὲν ὄρων εἰσὶν ἰδέαι τοῖς προσανέ-
χουσι· μεῖζον δὲ τὸ τι προσεπιθεῖναι τῶν τιμωμέ-
νων ἤντιον εἰκόνη, καὶ λαθεῖν. Πολλῷ δ' ἐτι μεῖ-
ζον, εἰ καὶ ἄλλως παράνομον, εἰ τῷ φρικτῷ προσ-
εγγίσειε θυσιαστηρίῳ. Ἄλλὰ ταῦτα παρανομήσαντες
Παλαμίται, τῷ μεῖζονι τῶν ὄρων τὰ τοῦ βλασφη-
μοῦ Τόμου στέργειν ὑπέσχεοντο. Περιεληπτὰ δ'
ἐν τούτῳ πάντ' ἀληθείας ἔχεισθαι τὰ τοῦ Παλαμᾶ,
καὶ ἅ παρ' ἡμῶν ἀφῆρηται τούτων πρὸς ἔλεγχον·

A sacris theologis consentientem invenimus, ac Chri-
sti gratia veræ fidei pietatisque defensorem. »

Apparet igitur beatorum illos viros, ex libris Pala-
mæ collegisse potissima impietatis capita, quæ
nos quoque sequentibus enuntiabimus; cumque
latrociniali conventui ad coarguendam improbitatem
fuisse inproposita, diligenter rimantes, ut hi
loquantur, et singula examinantes, invenisse reve-
ra ipsa se ipsis consentire: addatur vero: « Et his
quos calumniabantur. » Ex his igitur facile est tria
dispicere: quod et illius erant conscripta manu;
quodque inculcata hæc invenerunt, ac tertio, quod
pietati veræque fidei astipulantia. Cæterum ex pri-
mo quidem conjicere habemus, non ab aliis, trium-
pho productam impietatis coargutionem, sed dun-
taxat a beatis illis viris, qui nihil persecutorum
superbiam morarentur, nec reliquam illorum do-
minandi potentiam; sed qui certa veritate ex im-
pietatis libris, quæ impietatis essent palam produ-
cerent. Ex altero vero cujusnam illi sententiæ ac
animi essent. Si enim hi, qui ea excerpserant, quæ
adversariorum erant, inculcata videri exhibebant,
quidnam facturi essent, in quibus quæ erant theo-
logorum proponebant; ubi vel syllabam transgredi
nec ferendam quidem in divinis depravationem in-
ducit. Præterea ne os quidem deinceps Palamitæ
ausint aperire, illis ipsis ostendentibus, nihil nos
per calumniam illis imponere. Videte enim quam
serio, quantoque excessu affirmant, hæc sæpius
disquisivisse, sinceraque invenisse. Ex tertio deni-
que, quod et tanta portenta, nugæque, quas ex
illius verbis audituri estis, qui nobilia conscripsit
dogmata, sacris theologis, verisque de Deo dogma-
tis convenire, superbe audent dicere, nec, ad tan-
tam impietatis molem, impendentem a Christo cal-
umniatoribus penam reformidant; quanto deinceps
majore examine hæc receperunt, ac pietati veræ-
que doctrinæ astipulari senserunt, tanto prorsus
necesse habent illis immanere, nec cujusquam al-
terius illius sequacium posse eos aliquid negare.
Isidorus enim, etsi mortuus est ante Tomi consar-
cinatas nugæ, quibus tamen quoad vixit et scribe-
bat et confitebatur, Tomi auctor fuit. Coccinus
vero et Nilus, præterquam quod in vivis erant, ipsi-
met Tomum composuerunt. Igitur fieri non potest,
ut qui Tomum colant, aliquid negent lucubratio-
num eorum qui Tomi auctores exstiterunt.

Præterea multa sunt, attendentibus animum,
juramentorum genera. Inter ea autem majus est,
cum quid eorum quæ pluris sunt alicui imagini su-
pponitur, atque tollitur. Ad hæc vero longe etiam
majus, si tremendo altari (quasi quæ id nefas) ap-
propinquaverit. Verum Palamitæ huic obnoxii facti
sceleri, juramentorum maximo fidem obstrinxerunt,
quæ sunt blasphemi Tomi se amplecturos. Continetur autem in illo, quæ sunt Palamæ omnia

veritati hære; et quæ adeo hæc quoque quæ a nobis confutandi gratia excerpta sunt. Itaque fieri non potest, ut negent se non admittere aliquid librorum Palamæ, quanquam maxima illis dicalerter inquirentibus inde scribatur, nisi forte palam reos se perjuri constituturos velint.

Ad hæc dicit divinus Apostolus: « Si quæ destruxi, iterum hæc ædificio, prævaricatorum me constituo¹⁶. » Quemadmodum igitur, quæ eversa sunt ac destructa ædificare, prævaricationem constituit: sic nimirum etiam, si quis ea quæ sunt ædificata destruat, in idem crimen prævaricationis incurrit. Igitur impossibile est, ut quæ illi in librorum Palamæ gratiam, quantum ad illos spectant, ædificaverit, contentur aliquando destruere: nisi hac etiam parte velint seipsos prævaricatores constituere.

CAPUT III

Auspiciatum esse Palamam exitiosum dogma ab errore ac contentione.

Ne vero procul ab scopo sagittam mittamus, paucis quibusdam præmissis, ostendemus unde ducto exordio in eam Palamas invecus insaniam sit, ac ex quibus fomentis magnum impietatis ignem accenderit. Sciunt omnes, quæ illi Barlaamus criminaveret: non ita scilicet, ut omnem vitam monasticam atque cælibem (quemadmodum ipse dixit) arcesseret ac sugillaret, sed ut eos vituperaret, quibus serio curæ esset, cum in reliquis segniore essent, nec accuratæ disciplinæ, ut in tenebris tantisper clauderentur, nonnihiloque parum velut deliquo exspirare, quin spiritum intus ægre decere viderentur, intentique oculum immole firmiusque umbilico defigere, quibus facile peractis, clare statim monstrosa vanaque ac mendacia præsto essent. Ecquid inde? Ignem dicebant videre, intra viscera extraque consistentem; pulsusque quosdam insolitos et motus cordis, nec non calores quosdam ac velut igniculus ex naso exire, posteaquam hæc aliaque tum fecissent, tum passi essent, sentire, cum tres quatuorve tum essent, qui huic operam disciplinæ darent; reliqui vero, ut ipse ex multis viris pietate illustribus audivi, hæc detestarentur, prorsusque deriderent, plerique, ne quidem auditu aliquid de illis acceperissent.

Hæc igitur Barlaamus a quodam cum doctus et passus esset, minime certe tulit, operæque pretium putavit, ut venerandis parentibus educationis præmia redderet; sed contemplationis struem illam ac negotium traducit, seductionem ac noxam satanicam vocans, pleraque ejus morbi, quibus scriptis aggressus est, ad Massalianos revocavit. In ejus itaque libros cum incidisset Palamas, seu potius furatus esset, perfosso cubiculo ubi in angulo latentem librum atque occultum pervestigaret, ex adverso impietatem conscribit, nempe docens, nullo errore laborare verumque esse erroris illud

ἄδύνατον ἄρα τούτους ἀρνήσασθαι τι μὴ ὁμολογεῖν τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, κἂν ἐν ταῖς μεγίσταις αἰτίαις τοῖς σκοποῦσι τελοῖη, εἰ μὴ ποὺ βούλοιντο σαφῶς ἐπιορκεῖν.

Ἐτι ὁ θεὸς Ἀπόστολος φησὶν, « Εἰ δὲ κατελύσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι. » Ὡσπερ οὖν τὸ τὰ πορθηθέντα οἰκοδομεῖν τὴν παράβασιν συνίστησιν, οὕτω καὶ τὰ ψυκοδομημένα, εἰ τις καταλύει, εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ἔκει τῆς παραβάσεως. Ἀδύνατον οὐκοῦν τούτους ἄπερ ψυκοδόμησαν ὑπὲρ τῶν τοῦ Παλαμᾶ συγγραμμάτων, ἐφόσον αὐτοῖς προσέχουσι, ταῦτα καταλύσαι ποτε πειραθῆναι· εἰ μὴ βούλοιντο καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος παραβάτας ἑαυτοῦς συνιστῆναι.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅπως ἐκ πλάνης καὶ φιλονεικίας ἤρξατο Παλαμᾶς τοῦ δόγματος τοῦ ὁλεθρίου.

Ὡς ἂν δὲ μὴ πῆρξω σκοποῦ βάλλοισιν, βραχέα τινα προσθησάμενοι, διαξομεν ὅθεν ἂν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦτο μανίας περῆλασε Παλαμᾶς, καὶ ἐξ οἷων τῶν ἀφορμῶν τὸ μέγα τῆς ἀσεβείας ἀνῆψε πυρ. Ἴσασιν ἅπαντες, οἷς αὐτῷ Βαρλαάμ ἐνεκάλει· οὐχ ὡς αὐτὸς ἔφησε, πρὸς ἅπαντα τὸν μοναδικὸν καὶ δῆσγα βίον τὴν κατηγορίαν ἐκείνον ἐνοστήσασθαι, ἀλλ' οἷς ἐπιμελὲς ἦν τᾶλλ' ἀδιαφοροῦσιν, ἐν σκίτει μικρὸν ἀποκλειεσθαι· καὶ βραχὺ τι διαλείποντας ἐκπνεῖν, εἰσπνεῖν μᾶλλον παραβιάζεσθαι, καὶ τῷ ὀφθαλμῷ προσέχειν ἀκλινῶς ἐρεῖδειν τῷ ἀμφαλῷ ὡν εὐχερῶς ἀνυσθέντων, τὸ τῆς τερατείας ἀντικρυς ἐπῆει. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; φῶς ἔλεγον ὄρεν, ἐντὸς τῶν σπλάγγνων καὶ ἐκτὸς συνιστάμενον, καὶ παλμούς τινας; ἀήθεις, καὶ κινήματα καρδίας, καὶ θερμὰς ἐκ τῆς βίνδος ἐξιούσας ἐπισθάνεσθαι, μετὰ τὸ ταῦτά τε καὶ τᾶλλα ὁρᾶσαι καὶ παθεῖν, τριῶν ἢ τεττάρων ὄντων τρηκαῦτα, τῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην μεινόντων· τοῖς δ' ἄλλοις, ὡς αὐτὸς ἐκ πολλῶν ἐπιφανῶν τὴν ἀρετὴν ἠκηκόειν, ἀπηχθάνετο τε ταῦτα, καὶ γέλως ἦν μακρὸς· οἱ πλείους δὲ καὶ μηδὲν περὶ τούτων ἐπαύοντες ἦσαν.

Τοῦτο τοίνυν Βαρλαάμ ὑπὸ τινος καὶ μαθῶν καὶ παθῶν, ἥκιστα γὰρ τροφεῖα καλῶς ἐκτινύνουσι τοῖς τῆς διδασκαλίας γονεῦσιν ἤνεγκεν· ἀλλ' ἐκπομπεῖ τὸ χρῆμα τῆς θεωρίας· πλάνην δ' ἀποκαλῶν αὐτὸ καὶ σατανικὴν ἐπήρειαν, τὰ πλεῖστα τοῦ πάθους εἰς Μασσαλιανούς ἀνέφερε, δι' ὧν συνεγεγράφη. Τοῖς λόγοις ἄρ' οὖν ἐντυχῶν Παλαμᾶς, μᾶλλον δὲ κεκλοφῶς, διορύξας τὴν οἰκίαν ὅπου γὰρ τὸ βιβλίον διερευνώμενος ἀνίχνευσε ἐγκεκρύφθαι, ἐξ ἀντιθέτου λογογραφεῖ τὴν ἀσέβειαν, ἀπαντὲς μὲν εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς πλάνης ὑποτιθέμενος, ἐλαχίστην δὲ καὶ μηδεὶν ἀξίαν πρὸς αὐτὸ γὰρ δοκεῖν τῆς τοῦ

¹⁶ Galat. II, 18.

θεοῦ δημιουργίαν. Ὄβριον γε λοιπὸν τῶν κτιστῶν εἶναι καὶ θούλων διετίθεντο· ἀλλὰ θεὸν ἀκτιστον τοῦ ἐπενοῦ καὶ θεότητα κυρίως δημιουργῶν τοῦ ταντός.

Περιφανέστατα δ' αὖθις ἐλεγχόμενος ὑπὸ Βαρλαάμ ἐτι μάλιστα τὰ Μασσαλιανῶν καὶ φρονεῖν καὶ περατευσθαι, πρὸς τίνα τὸλμαν ὁ δεινὸς καὶ ἐπιτριπτος καταφύγει, καὶ τί τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς αὐτοῦ καρδίας ἐξερεύγεται; Περιφρονεῖ μὲν ἀρχὰς καὶ κυριότητες καὶ θρόνους; καὶ ἐξουσίας, εἰσὼ δὲ γίνεται Θεοῦ, καὶ διερευνᾷ τὰ βῆθη καὶ τὰ κρύφια τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ γυμνοῖ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ταύτης, καθ' ἣν εἶναι τε δύναται καὶ ζῆν δύναται· δις αὖ δ' ἀπ' ἀλλήλων μέτρῳ δαιμονίῳ καὶ διαφοραῖς ἄλλαις, ἀ· ἀκούσεσθε· ὄνομα τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς πλάνης τὴν ζωὴν εἶναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι δὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· ἢ ἐκφύγη δῆθεν ἀσεβείᾳ χριστῆ Μασσαλιανῶν κουφότερον, ἐκεῖνον ὀνομαζόμενον τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ διατετινομένων. Εὐπροπέστερον γὰρ ἤγητο τῷ παρ' αὐτοῦ φωτι τὴν δύναμιν ἀρμόσαι, ἢ τὸ φερόν πρόσωπον τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσίας, καὶ ταύτην ὄν τὸ φῶς οὐσίαν, ἢ ἡπερ Μασσαλιανούς τοῦδ' αὐτοῦ ἔχοντας.

Συγκαλυφόμενος τοῖνον τὸν νέον τοῦτον καὶ προσφάτον θεὸν τῷ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ὀνόματι, καὶ τῷ φωτι τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως (οἰκειότερον γὰρ ἀρμόζειν αὐτῷ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἀνεύρισκε)· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τῆ χάριτι καὶ τῆ δωρεῆ, καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς εἰώθει πρὸς ἀπάτην ἐπιλέγεσθαι τῶν πολλῶν, οὕτω προῆγε καὶ ὑπέφαινε φωνασκῶν διὰ πάντα τὸν λόγον καὶ ὑποκειδῶν. Μάτην ἄρα λοιπὸν πρὸς τὰς τῶν Παλαμιτῶν ἐπιφορὰς, αἷς πεποιθᾶσι τὸν νέον περικαλύπτειν θεὸν, τὴς ἀποκριτέῃς ἡμᾶς ἀντεπάγειν· προσήκει δὲ μᾶλλον ἐπανερεσθαι αὐτούς, εἰ ἀκτιστός ἐστι θεὸς τὸ φανταζόμενον αὐτοῖς ἐκεῖνο φῶς· τοῦτο γὰρ καὶ παραστήσαι βεβουλημένοι, πρὸς τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἀπέκλιναν διαιρέσεις καὶ κατατομάς. Δεῖ τοῖνον λοιπὸν τοὺς ἐντυγχάνοντας τὴν ἀρχὴν περὶ τοῦτου σφίσι διαλέγεσθαι τοῦ φωτός, τᾶλλ' ἔωντας χεῖρειν μακράν· καὶ φανερόν ἐκ τούτων ἐστὶν ἀνευρεῖν, ὅθεν ἤρξατο Παλαμᾶς λέγειν τε καὶ συγγεῖν περὶ τούτων.

Ἐτι μὲν ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν προσήκουσά τις ἀναφαίνεται ἡ ἀρχή. Ἐστὶν ἄρ' οὖν ἐκ τῶν ἀρχῶν σκέψασθαι τὸν ἐπιστήμονα, πρὸς ἅπερ αὐτῷ τείνει τῆς πραγματείας ἡ μέθοδος, τῆς ἀρχῆς τὸδε τι τυγχάνει ὄν. Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν ἀρχὴ ἐκ φιλονεικίας καὶ μάχης, ὡς ἤχηκότετε, καθέστηκε· συμβαλεῖν δ' οὐκ οὖν ἐκ τούτων ἐνὶ καὶ τὴν πᾶσαν αὐτῶν περὶ τὰ λεγόμενα πραγματεῖαν.

Ἐτι ὁ Κύριος φησὶν, εἰ Ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ.

PATROL. GR. CLII.

A lumen, minimumque ac nullius pretii ejus comparatione videri divinæ opus creationis. Jam itaque in illis rebus haudquaquam numerandum, quæ creata sint et serva, affirmare: sed Deum increatum ac Deitatem rerum hujus universalitatis vere creatricem ipsum considerare.

Manifestissime autem rursus a Barlaamo confutatus atque convictus, adhuc maxime Massalianorum sensu laborare, eorumque deliria ac mendacia colere, præfractæ audaciæ homo temerarius ac sceleratus, perfrugium quærit, nonnihilque eructat ex malo thesauro cordis sui. Nempe contemnit Principatus et Dominationes, Thronos quoque et Potestates, intraque Dei sinum irrumpens, ejus Virtutis profunda atque scrutatur; ac Dei quidem essentiam illa nudat virtute qua esse potest atque vivere, separatque ab invicem excessu mirabili, aliisque differentiis, quas audituri estis. Nomenque imponens ac indigitans, erroris lumen illud, Dei vitam esse dicit atque virtutem, non ejus essentiam; pessima nimirum impietate, a Massalianismo, quod levius est, se ipse liberans; quos affirmantes audiret, Dei se essentiam videre. Convenientius namque existimavit, suo illi Igni virtutem aptare seu potentiam, qua Dei essentia competat ut tremenda sit, atque hanc videre, Lucem existentem, minori præ Massalianis ausu ac compendio.

Contegens itaque novum hunc atque recentem, Deum operationis nomine atque virtutis, nec non lumine divinæ transformationis (hoc enim magis sibi congruere invenit, ob nominis alio alioque sensu usurpationem), gratia item donoque ac rebus liquis, quæ percensere solebat, ad vulgo innectendam fraudem, in eum modum procedebat, ac per omnia exercentem vocem subphonasco ac subridentem exhibebat. Frustra jam igitur est, ut ad Palamitarum illationes, quibus novum Deum obterege confidunt responsiones nostras opponamus; dicitque magis ut eos interrogemus: num quod animo infirmant videntque lumen, Deus increatus existat. Hoc namque etiam statuere volentes, ad absurdissimas has declinaverunt divisiones ac concisiones. Jam igitur operæ pretium sit, ut qui alloquimur, de hoc primum lumine disputent, reliquis procul valere jussis; hincque adeo manifeste invenire liceat, unde Palamas de his loqui ac confundere occurrat.

Præterea, singulis scientiis atque artibus, conveniens quoddam apparet principium. Licet igitur ex principiis despiciere, viro scientia arteque prædito, quo illi negotii ratio viaque spectet, cujus principium istud quidpiam existat. Atqui Palamitarum principium ex contentione rixaque, quemadmodum audistis, exstitit; hinc itaque conjicere licet, quænam sit omnis illorum strues, de quibus sermo existit.

Præterea ait Dominus: e De malo thesauro cor-

dis excunt mala ²². » Quasi diceret, Ex malis cau-
 sis. mali quoque eventus. Atque hæc scentus Gre-
 gorius Theologus : « Malorum » enim, inquit, « sc-
 mibum mala germina ac fructus. » Præterea in
 illis Salvator ait : « Ex fructu arborem cognosce-
 tis ^{23, 27}. » Quasi diceret, ex eventibus principia.
 Utrinque igitur deprehendat quis exitiosam esse
 Palamitarum insaniam. Sive enim ad illius princi-
 pia animum attenderit, ex contentione rixaque
 horum originem adverterit; sive denique ad ea
 quæ evenerunt, pessima hinc constata, uti ostend-
 detur, perspexerit.

Præterea ne ipse quidem impietatis auctor ac
 parens veritatem obtinet; sed velut qui cum eo ne
 per illum loquitur, « Quid nobis et tibi est. Fili
 Dei ²⁸? » constebatur : sic nec ille, cœpisse se a
 contentione tacet. In ea enim, quam conscripsit,
 fide : « Neque hæc dixissem, inquit, nisi in ejus
 qui contradicant necessitatem venissem, per con-
 trarii obnitentiam in eum certamen suscipiens. »
 Necesitatis igitur partus, contrarioque obcluctan-
 tia certamina : id est, contentiones rixæque decan-
 tata illa Palamæ; eaque ratio est cur ad illa ag-
 gressus sit. Alioqui enim de illis ne locutus qui-
 dem esset, quod et invitus fatetur.

CAPUT IV.

*Erroris symptomata jaclare atque referre, ut propria
 sua recte facta atque munera.*

Convenientius autem videatur, ut ante alia,
 enarrantem illum exhibeamus ferventis cordis sui
 motus et exultationes, atque pectore incendentes
 atque spirantes igras contorsiones et conversiones,
 exque naso Typhonum more aut Chimærarum
 exsistentes calores scintillasque, ac reliquos ab-
 surdos pulsus discordesque conceptus, quibus præ-
 euntibus aut consistentibus vel sequentibus erroris
 lumen illud scaturit. Ut igitur brevitatis causa,
 pleraque illius, et ad plures scripta, præteream, ea
 commemorabo quæ ad Menam illum scripsit, homi-
 nem scilicet mirabilium visionum afflatumque
 partiarium : « Sia autem aliquis, inquit, non reci-
 pit exultationem salutaris Christi ²⁹, quam et
 gestientis agitationem multis locis Patres vocave-
 runt et spirantem virtutem, ac viventis cordis mo-
 tionem, hic talis, puto, ejus necdum sensum per-
 cepit. » Kursusque in iisdem : « Beatus autem Am-
 lacum, qualem nos Spiritum accipere dicit et pa-
 rere ³⁰? Nonne Domini Jesu, in igne afflantis
 fidelibus, ac salutem implentis? Quisnam vero ignis
 flagellat dæmones eosque fugat, quemadmodum
 beatus Pater Joannes dicit? Nonne Domini Jesu,
 qui intus animo, illius recordatione accenditur?
 Odor Altissimi quisnam alius, nisi fervor ac calor
 Spiritus, qui et nonnunquam ex naso, qui
 nemo explicet ratione, egreditur? » Illis, aliisque
 pluribus collectis, sacrisque vocibus commisit,

ρου τῆς καρδίας ἐξέρχονται πονηρά · ὡσαυτοὶ Πα-
 γεν, Ἐξ αἰτίων πονηρῶν πονηραὶ καὶ αἱ ἐκβάσεις.
 Τούτοις καὶ ὁ Θεολόγος ἐξηκολουθήκει Γρηγόριος,
 « Πονηρῶν γάρ, » φησὶ, « σπερμάτων πονηρὰ τὰ
 γεώργια · ἡ πάλιν δ' ἐν ἐκείνοις ὁ Σωτὴρ φησὶ,
 « Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγνώσασθε · ὡσαυτοὶ
 ἔλεγεν, Ἐκ τῶν ἐκδάντων τὰς ἀρχάς. Παρ' ἐκείναιρα
 τοιγαροῦν ἂν τις τὴν Παλαμικὴν φωρόσασαιτο μανίαν
 ὀλιθρίαν οὖσαν. Εἶτα γὰρ πρὸς τὰς ἀρχάς αὐτῆς
 ἐπίδοι, ἐκ φιλονεικίας καὶ μάχης ἡργμένας αὐτῆς
 ἂν ἴδοι · εἶτε μὴν πρὸς τὰ παρ' αὐτῆς ἐκδίντα, χι-
 ριστ' ἂν, ὡς δευχθήσεται, κατίδοι τὰ γενόμενα.

Ἔτι οὐδ' αὐτὸς ὁ τῆς ἀσθελας πατὴρ ὑποτί-
 λεται τὴν ἀλήθειαν · ἀλλ' ὥσπερ ὁ σὺν αὐτῷ, καὶ ἐν
 αὐτοῦ λαλῶν, « Τί ἡμῖν καὶ σοί, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; »
 ἀνωμολόγηι, οὐδ' αὐτὸς μὴ ἐκ φιλονεικίας ἀρξάσθαι
 σιωπῆ. Ἐν γὰρ τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφῆσιν κίσιτι,
 « Οὐδὲ ταῦτα εἶπον ἂν, » φησὶν, « εἰ μὴ πρὸς ἀνάγ-
 κην ἤλθοι τοῦ ἀντιλέγοντος, κατὰ ἀντιπερίστασιν
 πρὸς ἐκεῖνον ἀγωνιζόμενος. » Ἀνάγκης οὖν ἔκτισα
 καὶ ἀντιπεριστάσεως ἀγῶνας, εἵστον φιλονεικίας καὶ
 ἐριδος τὰ τῷ Παλαμῶ ἑφυλλοῦμενα, καὶ διὰ ταῦτα
 τὴν αἰτίαν πρὸς αὐτὰ παρερομήσαντι. Ἄλλως γὰρ
 οὐκ ἂν περὶ τούτων ἔλαγε, καὶ ἀκων ὁμολογεῖ.

ΚΕΦΑΛ. Δ.

*Ὅπως τὰ τῆς πλάνης συμπέματα, ὡς ἐπινοῦ
 κατορθώματα λογοτυρεῖ.*

Ἐυπρεπέστερον δ' ἂν εἴη πρὸ τῶν ἄλλων ἀφηγο-
 μενον αὐτὸν παραστῆσαι τὰ ζιούσης αὐτοῦ καρδίας
 κινήματα καὶ σκιρτήματα, καὶ τὰς ἐξαπτούσας ἐνὲν
 καὶ πνεούσας κυρίους ἀνελέξεις καὶ συστροφάς; καὶ
 τὰς ἐκ τῆς βίβδος κατὰ τοὺς τυφῶνας ἢ καὶ τὰς
 χιμαίρας ἐξιούσας θερμάς, καὶ τἄλλα τῶν ἀπέων
 παλμῶν καὶ ἀσυνδυάστων ἐγκυμονήσεων, δι' ἃν
 ἡγουμένων ἢ συνισταμένων ἢ καὶ μαθεπομένων τὸ
 φῶς ἐκεῖνο τῆς πλάνης ἀναπηγάξει. Ἴνα τοίνυν τὰ
 πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτῷ, καὶ τὰ πλείω, παρῶ συν-
 τομίας εἴνεκα, τῶν πρὸς Μηνᾶν ἐκεῖνον ἐκσταλι-
 νων μνησθήσομαι, μαρίτην ὄντα τούτου τῶν θαυμα-
 στῶν ἑράσεων καὶ παθῶν. « Εἰ δὲ τις, » φησὶν, « οὐ
 παραδέχεται τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ Σωτηρίου τοῦ
 Χριστοῦ, ὅπερ καὶ σκιρτήματα πολλαχθῶ οἱ Πατέρες
 ἐκάλεσαν καὶ πνεύσαν δύναμιν, καὶ καρδίας ζώτης
 κίνημα, ὁ τοιοῦτος, οἶμαι, ἀκμὴν οὐκ ἠσθάνθη αὐ-
 τῆς. » Καὶ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, « Ἀμδακοῦμ ἔθ
 θεῖος ποῖον Πνεῦμα φάσκει λαθεῖν ἡμᾶς καὶ τεκεῖν;
 Οὐχὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν περὶ
 τοῖς πιασῶς, καὶ σωτηρίαν πληροῦντος; Πῶς ἐν
 πῦρ μαστίζει τοὺς δαίμονας καὶ φυγαδεύει αὐτοὺς,
 ὡς φησὶν Ἰωάννης ὁ θεῖος Πατὴρ; Οὐ τοῦ Κυρίου
 Ἰησοῦ, τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἐξάπτοντος ἐνὲν;
 Ὅσμη δὲ Ὑψίστου ποῖα ἐτέρα εἰ μὴ ἡ θερμὴ τῷ
 Πνεύματος; ἦ τις ποτὲ καὶ ἐκ τῆς βίβδος ἀρρήτως ἐξ-
 ἔρχεται; » Ταῦτά γε καὶ πλείω συνειλογῶς, καὶ βή-
 μασιν ἐσίτοις ἐγκαταμίξας, ὡσπερ οἱ τὰ ἀπορρη-
 τὰ

²² Matth. xii, 35; Luc. vi, 45. ^{23, 27} Matth. xii, 33. ²⁸ Marc. i, 23; Luc. iv, 41. ²⁹ Luc. i, 46.
³⁰ Isa. xlii, 48.

τοῖς πρός τὸ λανθάνειν ἐπιτιθεοῖς τοὺς ὄρωντας A
 καταχωννύοντες, ἢ καὶ οἱ τῶν δηλητηρίων τὰ χει-
 ρίστα τοῖς; εὐώδεις συσκευάζοντες καὶ ἡδίστοις,
 παρρησιάζει τὸ χρῆμα· καὶ ταῖς ὠδίσι ταύταις καὶ
 τοῖς πυριπλεγέθουσι τῶν τοκετῶν, ὡς φῶς τρίμιον,
 καὶ τῶν οὐ χαμαὶ, προσανέχειν ἀναπειθεῖ, πολλὰς
 τῶν πάλαι φωτοφανείας ἐπανελθῶν ἡμῶν πρότερον·
 ὡς; ἂν τὸ κατεψευσμένον αὐτῷ φῶς τὴν ἐκείνων λέ-
 χοι χώρον, ἢ καὶ μεζῶ διὰ τὴν ἐκ τῶν καιρῶν παρ-
 ρησίαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κακοθήθειαν, καὶ
 τὴν ἄλλην ἐκ τῶν τρόπων ἀναίθειαν, ἢ χρῆται κατὰ
 θεοῦ περὶ πάντα λόγον.

Εἰ μὴ οὖν ἐξελέγειν ἡμεῖς ταῦτα νοτὶ προδύκειτο,
 πολλοὺς ἂν τῶν θεοφόρων παρήγομεν, ἀντικρυς B
 αὐτὰ μανίαν ἀποφαίνομένους καὶ παρατροπὴν τοῦ
 ἐν ἡμῖν ἡγεμονεύοντος ψυχικοῦ πνεύματος· ὡς Διό-
 δοχός; τε ὁ θεὸς ἐστὶ, καὶ Νεῖλος ὁ θαυμασίος, καὶ
 Ἰσαὰκ ὁ λαμπρὸς, εἰς τοσοῦτον ὑπεραναδάντας
 ἀσκήτως καὶ θεωρίας, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἁπα-
 σιν ἐκτεῖναι εἰς παράδειγμα λαμπρῶς καταστήσασθαι
 πάσης ἀρετῆς, ὅστις; τε καὶ ἐπινοήθεισης. Ἀλλ' ὁ
 μὴ οὕτω τὴν θεωρίαν ὀρίζεται, ἐπὶ τὸν ἐν ταύτῃ
 διὰ τῆς προσευχῆς ἀπηνηχότα ἐκπύου καὶ ἐκπα-
 κληγμένον ὀρᾶσθαι· ὡς καὶ οὐχ ὡς οἱ ἄφρονες λέ-
 γουσι, εἰδὸς τινος ἢ μορφῆν ἢ σχῆμα φαντάζεσθαι·
 ἐκείνος δὲ ἐ τὸν δαίμονα ἐφάπτεσθαι ὡς φησι ἐ τοῦ
 εἰρημένου τόπου, καὶ τὸ περὶ τὸν νοῦν φῶς τρέπειν
 καθὼς βούλεται, καὶ οὕτω κινεῖσθαι τὸ τῆς κενοδο-
 ξίας πάθος, εἰς λογισμὸν μορφοῦντα τὸν νοῦν C
 κορυφώμενος, πρὸς ἀναπλασμὸν θείας καὶ οὐσιώδους
 γνώσεως. Ὁ Διόδοχος δ' ὁ μέγας, ἐ Ἐάν ὀφθῆ τινι
 ζῶν ἀγωνιζομένῳ ἢ φῶς, ἢ σχῆμα, ἢ πυροειδὸς τι
 σημεῖον, μετὰ μὲν καταδείξασθαι τὸ τοιοῦτον ὄραμα·
 ὁπάτη γὰρ ἐστὶ φανερὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὅπερ πολλοὶ
 παθόντες ἐξ ἀγνοίας, ἐξετράπησαν τῆς ὁδοῦ τῆς
 ἀληθείας· ἡμεῖς; δὲ ἴσμεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἐνδημοῦμεν
 ἐφ' ὀφθαλμῶν τούτῳ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ
 θεοῦ· τοῦτέστιν, ὄρατός; ἢ αὐτόν, ἢ τι τῶν ὑπερ-
 ουρανίων αὐτοῦ θεαμάτων ὄραν οὐ δυνάμεθα. ὡς
 ποτε versamur, a Deo peregrinamur: scilicet eum oculis
 munerum, haud possumus. ὡς

Εἰ μὴ οὖν, ὡς περ ἔφαμεν, ἐξερωμεῖσθαι τοὺς ἐπὶ D
 ταῦτα λέγοντας, καὶ μεθ' ὅσης τῆς ὑπερβολῆς τὰς
 ἐν ταῖς προσευχαῖς οὕτω πως τυπομένας ὄψεις
 ἀπαιτητομένους, εἰς μέσον παράγειν προδύκειτο,
 πάμπολλα ἂν τὰ τὴν πλάνην ἐξελέγοντα παρείχο-
 μεν ἀνευρίσκοντες· ἐπεὶ δ' ἀπλῶς ἐκθεῖναι ταῦτα
 πρὸς ἡμᾶς, σκοπεῖν μόνον προσήκει τὰς; τε ἐξ
 ἀρχῆς αἰτίας τῆς πλάνης, καὶ ὑπὲρ ὅν Παλαμάς; τὸν
 τοσοῦτον ἀναδειχόμενος· ἀγῶνα, τὸν κατὰ θεοῦ κε-
 κλήθηκε πόλεμον· καὶ ὅπως αὐτόν τῆς αὐτοῦ κρίσεως
 ἄλλοτριώσας, ἄλλον ἀνεστάσει τῶν ἐκείνου δικαίων
 ἠληθόμενον. Τὰς γὰρ ἀνάψεις; τῶν σπλάγγνων, καὶ
 τὰς ἐνδον πυρκαϊὰς ἐκείνας, καὶ τὰ σκιρτήματα καὶ
 κινήματα τῆς ζεύσεως τούτῳ καρδίας, καὶ τὰς ἀνα-

velut qui turpes vultus iis obducunt, quibus pro-
 clive est ut videntium lateant oculos ac decipiant,
 sive etiam venena deterrima suavefragrantibus
 speciebus ac succis dulcissimis condiant, rem in
 palam producit; bisque parturitionibus atque igni
 ardentibus partibus, ut venerandum lumen nec
 quidquam humilium aut terrenorum, attendere hor-
 tatur, multas olim factas luminis apparitiones
 prius nobis congereas; quæ scilicet commentitium
 illius lumen eorum locum nanciscatur, aut etiam
 majori constituatur, ob temporum libertatem, ani-
 mi que ejus malignitatem, ac reliquam morum im-
 pudentiam, qua utitur, quibus omnibus loquitur
 adversus Deum.

Sane quidem si nobis inpresentiarum constitu-
 tum esset, ut hæc confutarem, multos divinarum
 Patrum produxissemus, qui hæc palam insaniam,
 principisque in nobis spiritus animi eversionem
 asserant; in quibus sunt, divinus Diadochus, Ni-
 lusque mirabilis ac Isaac clarissimus; viri scilicet
 tanta proveci virtutis religiosa palestra exercita-
 tione ac contemplatione, ut cumcuis se omnis vir-
 tutis magnifice exemplum præberint, tum ejus
 quæ est, tum si qua advenienda est. Atqui is
 quidem in huic modum contemplationem defuit;
 quod videlicet qui ad eam per orationem devenit,
 sine spiritu ac stupore plenus videatur; non ut
 insani homines dicunt, alicujus formam aut figu-
 ram seu speciem informet ac secum ipse conspi-
 ciat. Ille vero (Nilus scilicet): « Assidire demo-
 nem, ait, locum qui dictus est, ac quod circa men-
 tem est lumen, ut libnerit vertere, sicque inanis
 gloriæ affectum moveri, qui vani hominis mentem
 ad cogitandum informet, quo scilicet divinam ac
 substantialem scientiam confundat. » Magnus porro
 Diadochus: « Si cui eorum, qui certamine inangua-
 tur apparuerit, aut lumen, aut figura, aut signum
 aliquod ad modum ignis, haudquaquam istiusmodi
 visum recipiat. Aperta enim est hostis deceptio.
 Quod cum multis evenisset, a veritatis via abducti
 sunt; quod nimium quædiu in mortali hoc corpo-

Siquidem igitur, quemadmodum dicebam, hoc
 nobis constitutum esset, ut eos qui talia dicunt
 enumerarem, quantoque excessu quæ sic in pro-
 clibus formantur, visa aversantur, in medium pro-
 ducerem, quam multa confutando errori in
 promptu esset adducere. Quod vero hoc dumtaxat
 simpliciter explicare decrevimus, id unum operæ
 pretium est, ut erroris a principio causas conside-
 remus, ac cujus ergo Palamas tanto certamine
 suscepto, adversus Deum bellum moverit; quove
 modo, illo a sua creatura extruso, alium illius ju-
 rium hæredem nuncupaverit. Viscerum enim restu-
 tiones, accensaque intus incendia, atque ferventis
 ei cordis exsultationes motusque, nec non Siculo-

“ II Cor. v, 2.

rum craterum more naso erumpentes calores quod ex his omnibus conflatum esset, ignem divinum vocitans, divinum ei circumfusum lumen, et substantiam ac essentiam atque operationem, illuminantem et lucentem atque afflantem sanctos, ad eos deificandos, hoc, ut et Deum universorum inspectorem demonstraret, quibus locutus est, verus est.

CAPUT V.

Quomodo Palamas ex multis diversisque libris suis ac sermonibus novum erroris Deum, luminis in modum consistentem fabricatur, cuncta crepantem quæ unius Dei sunt.

Tale itaque lumen, exque talibus saltibus atque ignitis motibus, sensibile ac colore imbutum est, quale denique solent haud raro a potu surgentes, et ubi tantisper in tenebris seipsos incluserint, intra mox extraque viscera circumfusum videre, Palamas uti dicebamus, ex contentione orsus, ac quasi depellendi contrarii animositate certans, Deum increatum prædicat ac Deitatem, verumque lumen, et non symbolicum, sed semper existens. Sic namque solum arbitrahatur, dignam se poenam sumpturum, eorum nomine quorum a Barlaamo reus agebatur; si cum nihil falso calumniari ostenderet, sed manere quidem ac esse luminis visionem snaderet, non tamen qualem ille diceret. Igitur ne videamur procul a Palamæ verborum scopo aberrare, atque a mirabili viri diva progenie, ipse nunc prodeat, ac dicat, quidnam a principio lumen illud existat, quemve in rerum matricula nactum sit ordinem ac classem: quidnam his commistum efficiat; quænam dicat ac jubeat.

Nimirum « Lumen in substantia, spiritaliter videre » aiunt; « quod ipsum existat, et non sit symbolicum: semper namque est, extraque materiam ac mente intelligibile est; quod certa experientia noverunt. Dei quidem essentia non est, nam illa palpari non potest. Angelus non est; Dominicus namque fert characteres. » Dignitas lucis, ac quod se spiritaliter videre dicunt illius cultores, illo genio ac ordine est: quæ vero præstat, ista sunt: « Unum, inquit, est, cum est cum vidente; alias aliud videtur: quandoque quidem e corpore assurgit, atque ad immensam altitudinem tollit, quandoque vero rursus etiam coaptato corpore suæque impartito claritate, paceque ac dilectione, illoque deiformi, atque voluptate imperturbationeque repleto, oculis corporeis (o rem dignam admiratione!) spiritu immutatis seipsam comprehensum reddit. » Cum tanta igitur faciat, taliaque eis munera ad voluptatem gratiamque conferat, minime hactenus gratiam desinit, dignumve cultoribus reputat, ut absque contemplatione seu amica tabulatione relinquat. « Quandoque enim, inquit, haud secus ac radius circumfusum rebus natura intelligibilibus, spectabilia ea facit, ei, qui ejus tanti muneris dignatus sit, cum ipsam nullam prorsus vocem mittat: quandoque videnti, ineffabilibus, ut sic

πηδῶσας κατὰ τοὺς Σικελικοὺς κρατῆρας διὰ τῆς βίβδος θερμῆς, τὸ διὰ πάντων τούτων σύστημα τῶν ὀνομάσας θεϊκόν, καὶ φῶς, περιεχυμένον αὐτῷ θεῶν, καὶ ὀπίστασιν καὶ οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, φωτίζουσαν καὶ λάμπουσαν καὶ ἐνεργοῦσαν τοὺς ἀξίους ἐπὶ τῷ θεοποιῆσαι, τούτο καὶ θεῶν ἀπὸ θεῖξαι τοῦ παντὸς ἔφορον, δι' ὧν εἶπαν ἐγράψατο.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Ὅπως ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἑαυτοῦ λόγων, τὸ τῆς πλάνης ὡς φῶς συνιστάμενον νέον ἀνοικοδομηθῆναι θεῶν, πάντα κομπάζοντα τὰ τοῦ μόνου θεοῦ.

Τὸ μὲν δὴ τοιοῦτον, καὶ ἐκ τοιοῦτων σκιρτήματων καὶ τῶν πυρίνων κινήσεων, αἰσθητὸν καὶ κίχρωσμένον φῶς, καὶ ὅπερ εἰώθεσαν ἐκ πότου πηλάκις ἀναστάντες, καὶ μικρὸν αὐτοὺς ἐναποκλείσαντες, τῷ πᾶσι, συνιστάμενον ὄραϊν αὐτίκα ἐντὶς καὶ ἐκτὸς τῶν σπλάγγων, ἐκ φιλονεικίας, ὡς ἔλαμεν, Παλαμᾶς ὠρμηκῶς, καὶ κατὰ ἀντιπερίστασιν ὀγωνιζόμενος, θεῶν ἀκτιστον ἀνακηρύττει καὶ θεότητα, καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ μὴ συμβολικόν, ἀλλ' ἀεὶ ἐν. Οὕτω καὶ γὰρ μόνον ἔρετο δίκην ἀξίαν ὧν ἐνεκάλεισεν αὐτῷ Βαρλαάμ λαβεῖν, εἰ μὴ συκοφάντην αὐτὸν ἀποδείξειεν, ἀλλὰ μένειν μὲν καὶ εἶναι τὴν τοῦ φωτὸς δρασιν ἀναπέσειν, οὐχ οἷαν δὲ ἐκεῖνος ἔλεγε. Ἴν' οὖν μὴ δοκῶμεν μακρὰν τῶν τοῦ Παλαμᾶ τεινεῖν λόγων, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἀφυστερῶμεν τῆς δόξης θεογονίας, παρίτω νῦν αὐτὸς, καὶ λέγω τίς τὴν ἀρχὴν ἐν τούτῳ τυγχάνει, καὶ οἷαν τὴν ἐν τοῖς ὄσιν εἰληγε τάξιν, καὶ τί ὄραϊν συμμιγνύμενον τούτοις· καὶ τίνα λέγει καὶ παρακελεύεται.

« Οἱ μέντοι φῶς ἐν ὑποστάσει φασὶ πνευματικῶς ὄραϊν, ὃν μὲν, καὶ μὴ συμβολικόν. Ἄεὶ γὰρ ἐν, ἀλλὸν τε καὶ νῦν θεωρητὸν, τούτο διὰ τῆς πείρας ἵστασιν. Οὐσία μὲν γὰρ θεοῦ οὐκ ἐστὶ· καὶ γὰρ ἀνέπιφος ἐκεῖνη· ἄγγελος οὐκ ἐστὶ· Δεσποτικὸς γὰρ φέρει χαρακτῆρας. » Τὸ μὲν οὖν ἀξίωμα τοῦ φωτὸς, καὶ ὁ φασὶ πνευματικῶς οἱ κατ' αὐτὸν ὄραϊν, οὕτως ἔσχε φύσεως τε καὶ τάξεως· ἄπερ δὲ ὄραϊν, ταῦτ' ἐστίν. « Ἐν ἐστὶ, » φησὶν, « ὅτε μετὰ τοῦ ὄρωντος γίνεται· ἔτερον ἄλλοτε ἔραται. Ποτὲ μὲν τοῦ σώματος ἀπανιστᾶ καὶ εἰς ὕψος ἀναφέρει ἀβήρτον ἄλλοτε δ' αὖτις καὶ τὸ σῶμα μεθαρμωσάμενον, καὶ τὴς οἰκείας μεταδεδωκῆς λαμπρότητος καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης θεοειδοῦς τε ἡδονῆς καὶ ἀπαθείας ἐμπλέων ποιῆσαν, ὀφθαλμοῖς σωματικοῖς, ὧ τοῦ θάματος! γίνεται ληπτὸν, ἠλλοιωμένοις διὰ τοῦ πνεύματος. » Τοσαῦτα τοῖνον ποιοῦν, καὶ τοιαῦτ' αὐτοῖς τὸ ἐρώμενον ἐκεῖνο φῶς πρὸς ἡδονὴν καὶ χάριν εὐεργετοῦν, οὐ μέχρι τούτων τὴν χάριν ἔστησιν· οὐδ' ἀξίον τῶν λατρευτῶν νομίζει ἀνευ θεωρίας ἢ καὶ ὁμιλίας ἀπαλλάττεσθαι. » Ἐνλοτε γὰρ, » φησὶν, « ὡς ἀκτίς περιβρέουσα τοῖς φύσει νοητοῖς θεατὰ ποιεῖ αὐτὰ τῷ κατηξιωμένῳ βλέπειν, αὐτὸ φθογγὴν ὅπως ἐπὶ προέμενον· ἄλλοτε τῷ ὄρωντι τρανῶς δι' ἀβήρτων, ὡς εἰπεῖν, ῥημάτων ὁμιλεῖ· καὶ τούτο τὴν ἀρχὴν λέγει φανερῶς αὐτῷ· καὶ Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβῶ»

ἔγώ εἰμι· ὁ γὰρ χωρίζεται μου ἡ θεότης, καθ' ἃ τῆ κοινωνία θεῶ τούτοις θεομένους. Ἐγώ εἰμι ὁ παρὼν καὶ ἐνεργῶν τὴν θέωσιν. Οὐχ ὄρα; τὰ πάντα ἐν ἐμοί, καὶ ἐμὲ πρὸ πάντων; Ἀλλὰ διὰ σὲ πάντα γίνονται ἐν σοί· διὰ σὲ καὶ ὁρατός σοι γίνομαι.»

Ἄρ οὖν παραλείπεται τι μέρος θεολογίας, ὃ μὴ τῷ φωτὶ τούτῳ προσήρμοσε; πλὴν γὰρ τοῦ μὴ εἶναι οὐσίαν θεοῦ, τὰλλα πάντα φέρων ἐπέθηκεν αὐτῷ. Οὕτως ὁ δεινὸς καὶ ἐπίκριτος ἄνθρωπος, μηδὲν τῶν εἰρηκότων ἐκείνων θεῶν φρονίσας Πατέρων, τούτου μὲν, «Μακάριος ὁ νοῦς ἐκεῖνος, ὃς ἐν τῇ παραστάσει τῆς προσευχῆς τελείαν ἀμορφίαν ἐκτήσατο,» καὶ, «Μὴ σχηματίζης τὸ θεῖον ἐν σεαυτῷ προσευχόμενος, μηδὲ πρὸς μορφὴν τινὰ συγχωρήσης πωθῆναι σου τὸν νοῦν· ἀλλ' ἀβλως τῷ ἀβλῷ προσέθε, καὶ συνήξεις.» ἐκείνου δὲ, «Πάντας μὲν ὄρα ὁ θεός, ὥρῳσι δὲ τὴν θεὸν οἱ μηδὲν ὀρώντες ἐν τῷ προσεύχεσθαι.» ἄλλου δὲ, «Πᾶν τὸ ἐν σχήματι κειμένον, εἴτε ὡς φῶς, εἴτε ὡς πῦρ, ἐκ τῆς τοῦ ἐξῆρου κκοτεχνίας γίνεσθαι ὁ θεσπέσιος Παῦλος σαφῶς διδάσκει, εἰς ἄγγελον φωτός λέγων μετασχηματίζεσθαι.» Οὐ δεῖ οὖν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐπιπέδι τινὰ τὸν ἀσκητικὸν μετεῖναι βίον. Καὶ Διονυσίου τοῦ μεγάλου, «Κατὰ τοῦτον καὶ ἡμεῖς γενέσθαι τὸν ὑπέρφωτον εὐχόμεθα γνάφον, καὶ δι' ἀγνωσίας καὶ ἀβελήας ἰδεῖν καὶ γνῶναι τὴν ὑπὲρ θεῶν καὶ γνῶσιν, αὐτῷ τῷ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ γνῶναι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄντως ἰδεῖν, αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν μηδὲ γνῶναι.»

Τούτων ἀπάντων ὑπερφρονήσεις, καὶ κατορχησάμενος θεοὺς ὄρους καὶ λόγου, τὴν ἐν μὲν ἡμεῖς ἱσμεν τρισυπόστατον καὶ ἀόρατον θεὸν ἄνωθεν, τοῦ μέσου ἀπάγει, καὶ τοῦτον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀριστῆ διεικνήσεως· ἕτερον δ' αὐτὸς ἀνίστησι παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, ληπτὸν ὀφθαλμοῖς; σωματικοῖς καὶ ἀνοῦσιον θεόν. Αὐτόθεν δ' ἂν τις σκοπῶν, καὶ τῶν οὕτω κεινοτομηθέντων, τοῦτο λάθοι περιφανῶς· ἐν μὲν γὰρ τῷ εἰπεῖν, «Οὐσία θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ γὰρ ἀνεκπῶς ἐκεῖνη,» ἔδειξε μὴ εἶναι τοῦτο τὸν τρισυπόστατον θεόν· ἐν δὲ τῷ ἀποφῆνασθαι, «Ἄγγελος οὐκ ἔστιν,» ἀπάγει τοῦτο πάσης ἡστυνοσοῦν κτιστῆς οὐσίας· ἐν δὲ τῷ προσγράψαι, «Δεσποτικοὺς γὰρ φέρει χαρακτήρας, καὶ οὐκ ὄν, καὶ μὴ συμβολικόν, ἰεὶ γὰρ ὄν, ἀβλόν τε καὶ νῆ θεωρητὸν,» δεσπότην ἐπὶ ἀκτιστον εἶναι διατείνεται. Ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ πισυναγαγεῖν, ἃ τε τούτοις συμμιγνύμενον ὄρα, καὶ περ ὀρώμενον ὁμιλεῖ, καὶ θεὸν αὐτὸ τοῦ παντός ἰδέειν ὄρατὸν, πάντα τὰ τοῦ μόνου θεοῦ κομπάοντα καὶ ὑπερφηανεύμενον. Φανερὸν οὖν ἐκ τούτων ἡ πᾶσα τάνδρὸς τερατεία, καὶ οὐ θεὸν ἕτερον πρὸ τὴν τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον οὐσίαν τὸς τε πρεσβυτεῖ, καὶ τῇ νῦν παραδίῳσι προσυεῖν Ἐκκλησίᾳ.

ine subsistentem ac omnipotentem substantiam sentiat, tum ei quæ nunc est, Ecclesie, adorandum atque

hendum tradat.

40 1 Cor. II, 14.

dicam, verbis loquitur. Atque id a principio palam ei dicit: Ego sum; noli timere, ego sum. Non enim a me separatur Deitas, cujus commercio deifico eos, qui deificantur. Ego sum qui adsum, ac præsto deitatis minus. Num vides in me omnia, ac me priorem omnibus? Enimvero tui gratis, in te omnia fio. Tui causa etiam visibilis tibi reddor.»

Ullumne igitur reliquum est divinorum attributorum membrum, quod non huic luci aptaverit? Uno enim hoc dempto, quod non Dei essentia sit, cuncta illi tribuit. Sic nimirum homo temerarius ac sceleratus, nihil divinos illos Patres curans, qui sic locuti sint, ille quidem. «Beata mens, quæ fungenda oratione nacta est, ut omni perfecte forma vacet.» Et: «Ne inter orandum, Deum in te simulacro representaveris, nec ulla mentem forma figurari permiseris; sed immateriate, ei, qui extra omnem materiam est, accede, et intelliges.» Hic vero: «Deus quidem omnes videt, vi lent autem Deum, qui orando nihil vident.» Alius præterea: «Quidquid in figura apparet, sive ut lumen, sive ut ignis, ex inimici machinatione esse, palam docet divinus Apostolus, dum ait transformati in angelum lucis 22.» Non igitur deceat, ut ea spe quisquam vitæ religiosæ palæstram exerceat. Magnus item Dionysius: «Nos quoque ad ejus caliginis modum aptari optamus, excedentis vim omnem luminis, ac per ignorantiam videndique absentiam, videre ac scire, eum qui omnem excedit visum ac scientiam, ipso hoc quod non videamus neque sciamus. Id enim vere videre est, ipsum non videre, nec scire, seu cognoscere.»

His omnibus spretis regulis ac sermonibus iisque insultans, eum quidem quem trine subsistentem ac invisibilem antiqua traditione Deum novimus, e medio profligat, et ab humanarum rerum gubernatione abjungit; alium vero ipse excitat præter Dei essentiam oculis corporeis comprehensum: ac qui Deus expertus essentia existat, seu substantia carens. Inde autem quis considerans, novamque hanc doctrinam rimans, istud aperte acceperit; dicendo namque, «Dei essentia non est; etenim illa palpari non potest,» ostendit non esse hoc Deum trine subsistentem. Affirmando autem, «Angelus non est, ab omni quovis modo creata substantia eximit. Quod vero subjungit; «Dominicos enim fert characteres, quodque existens est, nec symbolicum est, extraque materiam et quod mente videatur ac intelligatur,» Dominum ipsum increatum esse affirmat. Qua tandem ratione reliqua colligit, quæ hisce commistum faciunt, et quæ oculis conspicuum, loquitur, etiam rerum hujus universitatis Deum oculis spectabilem ostendit, cuncta quæ sunt unius Dei crepantem atque superbogloriantem. Manifesta igitur ex istis est omnis viri impostura, et quod tum ipse Deum alium præter

Præterea lumen hoc, manifestius Palamas Deum A visibilem vocat, quibus ad Barlaamum scribit: «Qui autem illud lumen habet ac videt, non ultra jam a simili, sed vero, ac qui rebus eminent, aspectu, Deum tum cognoscit, tum in se habet.» Et rursus: «Hæc itaque claritas est ac majestas, per quam nōnoscimur ac vere videmus Deum.» Præterea, non de uno trine subsistente Deo ait Palamas dixisse Gregorium Theologum, «Deus diis unitus ac innotescens,» sed de secundo hoc atque oculis asperabili Deo. Ait enim in iisdem: «Unde etiam hoc theologi infinitum vocitant lumen, quo, per cessationem ab omni noscendi facultate, in virtute Spiritus, Deus sanctis-visibilis redditur, velut scilicet Deus diis unitus et innotescens.» Semel namque divinam essentiam prorsus impalpabilem statuit, et ejus nullum ulli commercium esse possit. Ad hæc, non ait Palamas dixisse eundem de uno trine subsistente Deo: «Cum vellet Deus huncce mundum,» et quæ sequuntur, sed de hoc lumine secundo ac visibili Deo, et qui divinæ substantiæ (seu essentiæ) minime sit. Aitenim in iis quæ scribit ad beatum Acindynum, oratione inter secundas sexta, ejus hoc iutium: *His quidem quæ circa actionem mundumque*: «Creatis vero lumen hoc accensens, Deum creaturam manifeste statuit. Volens enim mundum hunc condere, ex rebus visibilibus, et iis quæ aspectu cerni non possunt, constitutum, ut auctor est Gregorius Theologus, sempiternis quidem (deiformibus scilicet angelis) ipse est Lumen, et non aliud. Quid enim secundo lumine iis opus erat, qui maximi illius compotes essent? Acindynus autem, Maximum illud lumen, quod illuminat deiformes angelos (quod nihil aliud est quam Deus ipse) creaturam esse docet, ac corporeum, inque materia lumen existere.»

Manifestum igitur est, ex eo quod designate relatione dicat, «lumen istud,» de quo nimirum vulgo ambigitur, nec quomodo Palamas Deum fecit, creditur, exque reliqua probatione. Neque enim vir ille admirandus cum illo disputabat de lumine quod est in Trinitate. Si quis enim alius, ipse quoque ejus cultor erat, sed de illo quod male conflictum est, ut probatum est, inque Dei censum relatum, absurdissimo lumine, quod et illud Deum esse dicat, qui ex substantia visibili et quæ videri non potest, cuncta condiderit, ac reliqua, quæ Theologus de divino, supersubstantiali adorandoque lumine, quod in Patre et Filio et Spiritu sancto est, disseruit.

Præterea, non dicit Palamas eum dicere de uno trine subsistente Deo, «Deus est lumen supremum et inaccessibile,» sed id dictum esse de lumine, quod recessus ab illo conflictum est. Ait enim in eodem sermone seu libro: «Ubi igitur est, quod Deum inter et angelos a Barlaamo et Acindyno confingitur lumen, quod neque Deus neque angelus, sed

Ἐτι τοῦτο τὸ φῶς· περιφανέστερον ὁρατὸν ἀποκαλεῖ Θεὸν Παλαμᾶς, ἐν οἷς πρὸς Βαρλαάμ φησὶν, «Ὁ δὲ τὸ φῶς ἔχων ἐκεῖνο, καὶ ὄρων. οὐκ αἶτι ἐκ τοῦ εἰκότος, ἀλλ' ἀληθεῖ καὶ ὑπερανιδρομένη τῶν ὄντων θέξ (α).» Ἐτι, «Ἀὕτη ἄρα ἐστὶν ἡ δόξα, δι' ἧς κτώμεθα καὶ ἐρῶμεν κυρίως τὸν Θεόν.» Ἐτι, οὐ φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου Θεοῦ φάναι τὸν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, «Θεὸς θεοὺς ἐνοίμανός τε καὶ γνωρίζόμενος,» ἀλλὰ περὶ τοῦ δευτέρου τοῦτου καὶ ὁρατοῦ Θεοῦ. Γράφει γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, «Ὅθεν καὶ τοῦτο ἀπειρον οἱ θεολόγοι λέγουσι τὸ φῶς· δι' οὗ κατὰ ἀπόκτασιν πάσης γνωστικῆς δυνάμεως ἐν δυνάμει Πνεύματος ὁρατὸς γίνεται τοῖς ἁγίοις ὁ Θεός, ὡς Θεός θεοὺς ἐνοούμενός τε καὶ γνωρίζόμενος.» Ἄπαξ γὰρ ἀνέπαφον παντελῶς καὶ ἀμέθεκτον τὴν θεῖαν οὐσίαν ὤρισται. Ἐτι, οὐ φησι Παλαμᾶς φάναι τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου Θεοῦ, «Βουληθεὶς ὁ Θεός τόνος τὸν κόσμον,» καὶ τὰ ἐξῆς· ἀλλὰ περὶ τοῦ φωτὸς τοῦτου, τοῦ δευτέρου καὶ ὁρατοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ διτοσ οὐσίας Θεοῦ. Φησι γὰρ ἐν τοῖς πρὸς τὸν μακάριον Ἀκίνδυνον λόγῳ τῶν δευτέρων ἑκτα, οὐ ἡ ἀρχὴ τοῖς μὲν δὴ περὶ τὴν πρᾶξιν καὶ κόσμον· «Τοῖς κρίμασι δὲ συντάττων τοῦτο τὸ φῶς, τὸν Θεὸν κτίσμα φανερώς ἀποφαίνεται. Βουληθεὶς γὰρ τόνος τὸν κόσμον συστήσασθαι τὸν ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων συνεστηκότα, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, τοῖς μὲν αἰδέσις, δηλονότι τοῖς θεοειδέσιν ἁγγέλοις, αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο. Τί γὰρ ἔστι φωτὸς δευτέρου τοῖς ἐξ ἐμείστον ἔχουσιν; Ὁ δ' Ἀκίνδυνος τὸ μέγιστον τοῦτο φῶς, τὸ φωτιστικὸν τῶν θεοειδῶν ἁγγέλων, ὃ μὴ ἐν ἄλλο ἢ αὐτός ὁ Θεός ἐστι, κτίσμα εἶναι δογματίζει, καὶ σωματικὸν καὶ ὕλικόν ὑπάρχειν φῶς.»

Πρόδηλον ἔρ' οὖν ἐκ τῶν τοῦ δεικτικῶς καὶ ἀναφορικῶς λέγειν, «τοῦτο τὸ φῶς,» τὸ ἀμφισθητούμενον δηλαδὴ τοῖς πολλοῖς καὶ μὴ πιστευόμενον ὡς Παλαμᾶς ἐθεοποίησε, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς. Οὐ γὰρ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ περὶ τοῦ ἐν τῇ Τριάδι φωτὸς αὐτῷ διελέγετο· εἴπερ τις γὰρ ἄλλος, καὶ οὗτος λατρευτὴς ἦν ἐκεῖνου· ἀλλὰ περὶ τοῦ κακῶς ἀναπλασθέντος, ὡς δέδεικται, καὶ θεοποιηθέντος ἀποκωτάτου φωτὸς, δεῖ τοῦτο καὶ τὸν Θεὸν εἶναι ἀποκαλεῖ τὸν συστήσασθαι ἐξ ὁρατοῦ τε καὶ ἀοράτου τὰ πάντα, καὶ τἄλλα ἅπερ ὁ Θεολόγος ὑπὲρ τοῦ ὑπερουσίτου φωτὸς, τοῦ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένου τε θεολόγηκεν.

Ἐτι οὐ φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου Θεοῦ, τὸν αὐτὸν φάναι, «Θεός ἐστι φῶς τὸ ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον,» ἀλλὰ περὶ τοῦ νῦν ἀναπλασθέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰρηθεῖαι εἴηπου φωτὸς· φησὶ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ τῷ αὐτῷ, «Ποῦ τοίνυν τὸ μεταξὺ Θεοῦ τε καὶ ἁγγέλων ὑπὸ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ἀναπλαττόμενον φῶς, ὃ μήτε Θεός ἐστι μήτε ἄγγε-

(1) Orat. 43, p. 698.

(a) Locus est mancus, ut ex interpretatione patet. κριζ.

λος, ἀλλ' ὕλικόν καὶ παχυμερές; ἢ καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ λόγου λέγοντος, «Τούτο ἐν νοητοῖς εἶναι τὸ ἀκρότατον φῶς (δηλονότι τὴν Θεὸν), ὅπερ ἥλιος ἐν αἰσθητοῖς.» Φανερὴν μὲν οὖν ὅτι τὰ ἑαυτοῦ ὄνειδη καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ κατασκευασθείσας βλασφημίας τοῖς ἄλλοις προστέριβεται. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀναπλάσας φῶς ἐν ὑποστάσει πνευματικῶς ὁρᾶσθαι, καὶ μήτ' οὐσίαν εἶναι θεῖαν, μήτ' ἀγγελικὴν, ταύτη καὶ τὴν μεταξὺ Θεοῦ τε καὶ ἀγγέλου συστησάμενος ὑπαρξίν. Συγκυχωρήσθω δ' ὁμοῦς τῆς διαβολῆς, πρᾶγματος συνήθους αὐτῷ διὰ πάντα· ἐκεῖνα δὲ μόνον σκοπεῖται, ἃ καὶ ἐν τῷ πρὶ τούτου διεληλύθαμεν, τῆς κατὰ Θεοῦ συκοφαντίας παραληρήματα. Ὡς εἶπαι γάρ, τὸ ὕλικόν τοῦτο μόνον καὶ παχυμερές ἀνατρέπει, εἰ δ' ἄλλα πάντα συγκυρωεῖ τῷ τούτου φωτὶ λέγεσθαι.

Ἐτι οὖν φησι Παλαμᾶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ εἶναι Εὐαγγέλιον εἰρηκέναι, «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,» καὶ τὰ ἐξῆς· ἄλλα περὶ τοῦ ἀναπλασθέντος καὶ φαντασθέντος αὐτῷ, καθάπερ ἠκηκόετα, φωτός. Φησὶ γάρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, λόγῳ τετάρτῳ οὗ ἡ ἀρχή, Ἰσοφθιπρίσας τοῖνυν τὴν εἰς τὸ μέγα φῶς· «Τοιγαροῦν τὸ φῶς· ἐκεῖνο σύμβολόν τε καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ οὐκ ἀληθινὸν ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν ὑπέρχε φῶς, ὡς καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς φησὶν· Ἐὶ ἀληθινὸν φῶς ἦν ὁ Υἱός, ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον·» τῇ συνήθει κἂν τούτῳ χρώμενος διαβολῆ, ὡς περ περὶ δύο φώτων ἀληθινῶν τὸν μέγαν διαλαμβάνοντα εἴησι· καὶ οὐκ ἀπλῶς δύο, ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἡγοῦμενον φῶς ἀληθινὸν καὶ μερικόν, τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ φαντασθὲν φῶς ἐπόμενον καὶ καθόλου· ὡς αὖτε ἔλεγεν, Ἐὶ ἔστιν ἄνθρωπος, ἔστι καὶ ζῶον. Ἄλλα μερικόν φῶς εἶναι τὸν Κύριον οὐδαὶς πω μέχρι καὶ τῆμερον εἴρηκεν· ἀπολελυμένως γάρ ἑαυτὸν ὀνομάσας, «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς,» οὐδεμίαν παρῆκεν ὑπόνοιαν τοῖς ἀπὸ τοῦ μερικόν αὐτὸν ὑποτίθεσθαι φῶς βλασφημεῖν αἰρουμένοις. Οὐχ οὕτω λοιπὸν νοητέον τὴν τοῦ μεγάλου βῆσιν· ἀλλ' ἐνός ὄντος τοῦ φωτός τοῦ ἀληθινοῦ, τῷ ἐξισάζοντι κεχρησθαι συμβαίνει τῶν τρόπων. Ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, Ἐὶ γὰρ ἄνθρωπος ἔστιν, ἔστι καὶ ζῶον λογικὸν θνητόν· οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἢ τὸ ζῶον λογικὸν θνητόν.

Ἐτι οὖν φησι Παλαμᾶς τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν καὶ δύναμιν τὸν εἶνα τρισυπόστατον Θεόν, τῶν ἐφετῶν εἶναι τὸ ἀκρότατον· ἀλλὰ τὸν ὡς φῶς αὐτῷ φαντασθέντᾳ δαίμονα καὶ κακῶς ὑπ' αὐτοῦ θεοποιηθέντᾳ τῆμερον. Φησὶ γάρ ἐν λόγῳ τῷ αὐτῷ, «Ἐὶ γὰρ καὶ φῶς ἔχει τὴν ἐκωνυμίαν, ἀλλὰ καὶ φῶς ἀληθινὸν καλεῖται· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ ὡς ἰμάτιον ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται. Καὶ εἶνα τὰν μίσησιν ἀδιάρθρωτα καὶ ἀσύμμελῆτα παρῶ, «Φῶς» φησὶ, «τοῖς ἁγίοις ὁρώμενον, καὶ τούτοις ἐν πνεύματι.» Εἴτ' ἐπάγει ἐναντία πάντως ἑαυτῷ· «Φῶς ᾧ ἐνε-

terrenum quid ac crassum est? Idque cum Theologus dicat (2): «Hoc in intelligibilibus esse supremum lumen» (Deum scilicet) «quod est sol in sensibilibus.» Manifestum igitur est, sua ipsum probra, et quas cudit blasphemias, alfis tribuere. Illius enim commentum est, quod lumen in substantia spiritaliter videatur, ac neque divina essentia sit, nec angelica; quique proinde rem hanc, Deum inter atque angelum, statuerit. Enimvero a calumnie labe purum esse sinamus, quæ res illi sic ubique ex genio est ac consueta: hæc vero solum quis consideret quæ superiori capite edisseruimus, calumnie in Deum deliria. Nam, ut videtur, unum hoc terrenum crassæque substantiæ evertit, reliqua vero omnia ut dicatur suum illud lumen concedit.

Ad hæc ait Palamas, non dixisse Evangelium de Deo Verbo: «Erat lux vera», et quæ sequuntur, sed de illa quam confinxit ac videre existimat, luce. Ait enim in iisdem, sermone quarto, cujus initium; *Submurmurans enim quæ est in magnum lumen*: «Itaque lumen illud, tum symbolum est, tum lux vera. Nec quovis modo lux vera, sed ipsa lux vera erat, ut etiam ait magnus Basilius: Si vera lux Filius, erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;» hic quoque consueta usus calumnia, velut de duplici locutum luce vera, virum magnum ponit; nec quovis modo duplici, sed ita ut Dei Verbum, lux prior sit et particularis; quod vero ille lumen comminiscitur ac videre putat, æquens ac universalis. Ac si diceret: Si est homo, etiam animal est. Enimvero, Dominum lucerno esse particularem, nemo hactenus dixit: cum se enim ipse absolute nominaverit: *Ego sum lux*, nullam ansam præbuit, quibus blasphemate constitutum sit, ut particulari ipsum lumen existiment. Nec jam ita accipienda magni Basilii auctoritas ac sententia, sed cum una sit lux vera, exæquandi modo usus est terminisque in idem valentibus, ac si diceret: Nam si homo est, est et animal utens ratione, mortale; cum homo nihil aliud significet, quam animal rationale mortale.

Præterea non dicit Palamas, supersubstantialem substantiam atque virtutem, Deum trine subsistentem, supremum appetibilem esse, sed quem luminis specie commentus est dæmonem, et quem male hodie Deum consecravit. Ait enim in eodem sermone: «Quonquam enim lumen appellationem habet, verum lux quoque vera nuncupatur. Quinimo ipsa lux vera, quam Deus induit sicut vestimentum.» Et ut interjecta indistincta incomparataque omittam: «Lumen, inquit, quod a sanctis videtur, iisque in spiritu.» Deinde subiungit, quæ

²² Joan. i, 19. ²³ Joan. xii, 46.

(2) Orat. 54. ex Platone.

illi omnino contraria sint : « Lumen, in quod Angeli aciem desigere non possunt : lumen quod laudant angeli, » quo omnis cœlestium spiritalis ornatus spiritali epnlans ratione, Verbi in nos propensissimæ benignitatis ac clementiæ, manifestissimum argumentum præbet. » Ac rursus post multa divina nomina : « Lumen, inquit, quo Deus vere cernitur. »

Manifestum igitur est qui funesto impioque consilio cuncta misceat, his quidem qui eodem ac ille agantur furore, dicere Deum vere videri, id est, phantasiam hanc nec vere existens lumen; angelos vero, nec aciem in ipsum desigere dignatur. Hactenusque ex his aliisque a me omissis præ tanta rei futilitate ac ineptia, supremum desiderabilium impiam phantasiam suæ emotionem erroremque vocat.

Præterea non dicit Palamas evangelicam sententiam : « Deum nemo vidit unquam³³, » ac Apostolicam : « Quem nullus hominum vidit, neque videre potest³⁴, » universim Dei visionem negare, sed quod ita dicitur, verum exponit de essentia; de cogitato autem ipsi lumine, cum sus deique Deum confiteatur, congenitamque et nativam et substantialem Dei virtutem et operationem ipsum affirmans, negat comprehendi; tametsi quod Deum indefinite dixit, adjunxitque particulam negantem, « nemo, » vel si alius esset Deus Palamico sensu atque commento, ea negatione ac sententia comprehenderetur.

CAPUT VI.

Quomodo ex talium sermonum aggregatione, is quem Palamas comminiscitur, ipsum non vere existentem ac substantia Deum, Creator appareat arbitrarque omnis creaturæ, ac omnis beatitudinis finis.

Pene ita Palamica omnis nugacitas, talibus suscipue comprehensa est vanitatibus, atque his longe deterioribus. Ut ergo resumendo, atque hac quoque parte repetito calculo colligendo, novi Dei productionem apparitionemque consideremus, primum quidem, ejus tum ortum complectitur, tum commercium, cum his qui vident ipsam; item rationes quisnam tandem existat, quodque non separata ab eo deitate, ipse est omnia et in ipso sunt omnia, ipseque prior omnibus est: propter eos tamen qui in tenebris inclusi sunt aspirantque, atque ad umbilicum innixam genam inferiorem habent, inque ipsum immote intendunt oculum, visibilis efficiatur. Secundum, manifestissime et qui credatur, Deum hunc esse probat. Tertium, etiam enim vere videri docet. Quartum, hunc quoque Deum esse qui omnibus uniat, astruit. Quintum, etiam hujus rerum universitatis auctorem eum pronuntiat. Sextum, mundi ejus qui mente intelligitur et qui sensu percipitur, lumen esse supremum et inaccessum, tradit. Septimum, nedom illum supremum lumen, sed et verum contendit.

³³ Joan 1, 18. ³⁴ I Tim. vi, 16.

Αρειδεν οι ἄγγελοι τὸ ὄμμα οὐ σθένουσι· φῶς, δὲ δοξάζουσιν ἄγγελοι· ἢ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις ἀδίως ἐστινωμένη, τεκμήριον ἐναργέστατον τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας. » Καὶ πάλιν μετὰ πολλὰς τὰς θεωυμίας, « Φῶς, » φησὶ, « δι' οὗ κατὰ ἀλήθειαν ὁ Θεὸς ὀρᾶται. »

Φανερόν οὖν ὅτι σκαίως καὶ ἀθέως τὰ πάντα μιγνύων, τοῖς μὲν κατ' αὐτὸν διαιμονώσιν ὀρᾶσθαι φησὶ κατὰ ἀλήθειαν τὸν Θεόν, εἰς τὸν τὴν φαντασίαν ταύτην τὴν ἀνυπόστατον· τοὺς δὲ ἄγγέλους οὐκ ἀξιολογῶν αὐτὸν ἐνερείδεν δύνασθαι τὸ ὄμμα. Τίως δ' ἐκ τούτων τε καὶ τῶν ἄλλων, ἃ διὰ τὴν ἐνοῦσαν παρῆκα βωμολοχίαν, τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον τὴν ἄθεον τῆς φαντασίας αὐτοῦ παρατροπήν καὶ πλάγην ἀποκαλεῖ.

Ἔτι οὐ φησὶ Παλαμάς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν τὴν, « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, » λέγουσαν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν, « Ὃν εἶδεν οὐδεὶς, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, » καθόλου τὴν τοῦ Θεοῦ ἕρρασιν ἀποτρέπεσθαι· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς θείας οὐσίας ἀληθῆ τὸν λόγον ἐκλαμβάνει· περὶ δὲ τοῦ φαντασθέντος αὐτῷ φωτός, Θεὸν ἄνω τε καὶ κάτω ἀνομολογῶν, καὶ τὴν ἐμφυτον καὶ φυσικὴν καὶ οὐσιαστικὴν δύναμιν καὶ ἐνεργειαν τοῦ Θεοῦ τοῦτον εἶναι διατεινόμενος, οὐ φησὶ περιλαμβάνειν. Καίτοι γε Θεὸν ἀορίστως εἰπὼν, καὶ τὸ οὐδεὶς ἐπαγαγῶν, εἴγε καὶ ἕτερος Θεὸς ἦν κατὰ τὸν Παλαμᾶν, περιελημμένος ἦν τῇ ἀποφάσει.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅπως ἐκ τῆς ἐπισυναγωγῆς τῶν τοιούτων λόγων ὁ τῷ Παλαμᾷ φαντασθεὶς ἀνοῦσιος Θεὸς δημιουργὸς καὶ διοικητὴς ἀναφαίνεται πάσης κτίσεως, καὶ τέλος πάσης μακαριότητος.

Σχεδὸν μὲν οὖν πᾶσα Παλαμικὴ τερατεία, τοσαύταις ἄνω καὶ κάτω διεληφται ματαιότησι, καὶ πολλῷ τούτων χειροσιν. Ἴν' οὖν ἀναλαβόντες καταπέσωμεν, ἐπιλογιζόμενοι καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, τὴν τοῦ νέου Θεοῦ προαγωγὴν καὶ ἐπιφάνειαν, τὸ μὲν πρῶτον περιέχει γένεσιν τε τούτου, καὶ κοινωνίαν μετὰ τῶν ὀρώντων αὐτόν· καὶ λόγους, ὁμοίους τῶν ὡν τυγχάνει, καὶ ὅτι μὴ χωριζομένης αὐτοῦ τῆς θεότητος; αὐτός ἐστι τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ πρὸ πάντων αὐτός· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐγκλειτομένους τῷ σκότει, καὶ εἰσπνεύοντας, καὶ πρὸς τῷ ὀμφαλῷ τὴν κάτω γένυν ἐρηρσιμένην ἔχοντας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὀφθαλμὸν ἀκλινῶς τείνοντας, ὀρατὸς γινόμενος. Τὸ δὲ δεύτερον, ἀριδιότατα καὶ πιστευόμενον εἶναι τοῦτον Θεὸν παρίστησι. Τὸ δὲ τρίτον, καὶ κυρίως αὐτὸν ὀρᾶσθαι δογματίζει. Τὸ δὲ τέταρτον, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν ἐνοῦμενον ἅπανι Θεὸν διασκευάζει. Τὸ δὲ πέμπτον, καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντός ἀποφαίνεται. Τὸ δὲ ἕκτον, τοῦ νοητοῦ διακόσμου καὶ τοῦ αἰσθητοῦ φῶς εἶναι τοῦτο τὸ ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον ὑπετίθησι. Τὸ δὲ ἕβδομον, οὐ μόνον τὸ ἀκρότατον αὐτὸν εἶναι φῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ

ἀληθινὸν διατείνεται. Τὸ δὲ ὕδατος πρὸς ἐκείνους, ἅ ἄκροτατον τῶν ἐφετῶν καὶ πᾶσαν τὴν μακαριότητα τὸν τοιοῦτον εἶναι Θεὸν ἐπισχυροῖ.

Πρὸς Θεοῦ (τοῦ τρισυποστάτου φημι, καὶ πᾶλαι μὲν πᾶσιν ἐνὸς κοινῇ πρεσβευομένου Θεοῦ, νυνὶ δὲ τοῖς διωκομένοις ἡμῖν μόνου Θεοῦ), εἰ τούτω καταλείπει Παλαμᾶς πρὸς τὸ Θεὸν εἶναι; Εἰ γὰρ τὸ φῶς τοῦτο τὸ μὴ ὂν οὐσία Θεοῦ λέγει μὲν πρὸ πάντων εἶναι καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ὁρᾶσθαι δι' ὡς Θεὸν καὶ ἐνοῦσθαι τοῖς πᾶσι, καὶ δημιουργεῖν καὶ συνέχειν τὰ πάντα, τὸ ἄκροτατον καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλος πάσης μακαριότητος κατὰ τυχάνον ὂν, ποῖαν ἀφήκε λατρείαν τῷ πάλαι πρεσβευομένῳ Θεῷ, καὶ ὂν ὑπερχειμένον αὐτὸς ἀποκαλεῖ πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ νῦν ὑφειμένου Θεοῦ; Φανερόν οὖν, ἐκ τούτων ὅτι πᾶσαν ὑφελόμενος Θεοῦ λατρείαν, τῇ τούτου φέρων ὑπέσθηκεν ὡς φαντασίᾳ· καὶ ταύτην μόνην πρεσβεύει πρῦτανιν καὶ διοικητὴν τοῦ παντός.

Ἐτι πᾶσα λατρεία καὶ προσκύνησις τῇ τρισυποστάτῳ παρ' ἡμῶν προσάγεται φύσει, ὡς σωτήρι καὶ δημιουργῷ πάντων, καθὼς φασίν, « Ἄκτιστε φύσις ἢ τῶν ὄλων δημιουργός. » Ἄν δὲ τὸ Παλαμικὸν φῶς, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ταῦτα πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, τούτω μάλιστα καὶ τὴν προσκύνησιν καὶ τὴν λατρείαν ἀποπέμνει ἀνάγκη, καὶ οὐκ ἐκείνη.

Ἐτι κατὰ τρεῖς τρόπους οἱ ἄνθρωποι τῷ Θεῷ προσανίχθαι ἀναγκάζονται· ἕκ τε τῶν παρελθόντων, ὅτι δημιουργός, ἕκ τε τῶν ἐνεστώτων, ὅτι σωτήρ· ἕκ τε τῶν μελλόντων, ὅτι τε φοβερός διὰ τὴν δικαιοσύνην· καὶ ὅτι τέλος αὐτὸς τῶν ἐφετῶν. Εἰ τοίνυν, ὡς φησι Παλαμᾶς, ἀνέπαφός ἔστι τούτων ἡ θεία οὐσία, οὐδὲ ταύτῃ προσανίχθαι ἀνάγκη.

Ἐτι, εἰ τὸ Παλαμικὸν φῶς, καὶ ὅπερ αὐτὸς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν σπλάγγων συνιστάμενον καθορᾷ, τοῦτό ἔστι τῶν ἐφετῶν τὸ ἔσχατον καὶ ὁ πᾶς τῆς μακαριότητος λόγος, ἀπελήλαται τοῦ μέσου καθάπερ καὶ θεία οὐσία, καὶ πᾶν ὀτιοῦν ἕτερον περὶ ταύτης ἡμῖν πιστευόμενον, μόνον δ' ἐκεῖνο Θεός. Ἄλογος γάρ τοῦ ἔσχατου καὶ τελευταίου τῶν ἀγαθῶν ἔσχατότερον ζητεῖν. Ὅρθῶς δὲ καὶ ἡμεῖς ἐλέγομεν ταύτῃ ἀκριβῶς εἶναι τὴν ἀποστασίαν, ἣν ὁ μακάριος εἶρηκε Παῦλος ἐν ἔσχατοις παρήσειάσασθαι καὶ οἷς.

Octavum præterea, supremum appetibilem omnique beatitudinis cumulum, iustusmodi asserit.

Per Deum rogo (Deum nimirum trine subsistentem, ac quem omnes communiter unum Deum sentirent, nuncque nobis qui persecutionem patimur solus Deus existat), quidnam illi Palamas fecit reliquum ut Deus audiret? Nam si lumen istud, quod non est Dei essentia, ante omnia esse dicit, et in ipso esse omnia, atque videri ut Deum, et uniri omnibus, et creare omnia et conservare; cum supremum et verum sit ac omnis beatitudinis finis, quemnam cultum reliquit Deo priorem venerationem habenti, et quem ipse eminentem vocat, quo distinguatur ab eo qui nunc est, inferiori Deo? Manifestum itaque est, ablata Deo omni veneratione ac numine, ejus ut lumen est simulacro detulisse: hocque unum docere rerum universitatis arbitrum ac gubernatorem esse.

Præterea si omnis cultus et adoratio, naturæ trine subsistenti a nobis defertur, ut qua omnium salus sit ac creatio, quemadmodum aiunt, « Increata natura, quæ universorum creatrix est. » Siquidem igitur, Palamicum lumen cuncta hæc præstat ac operatur, huic maxime adorationem cultumque tribuamus necesse est, non illi.

Ad hæc homines tribus modis necesse habent ut animum Deo adhibeant: ex præteritis, quod rerum conditor sit; ex præsentibus quod servator sit, exque futuris, quod propter justitiam tremendus sit, quodque item finis appetibilem sit. Si quidem igitur, ut auctor est Palamas, divina substantia hæc non attingat ab eis que immunis sit, nec illi animum adhibere necesse sit.

Præterea si Palamicum lumen, quodque ille intra extraque viscera consistens videt, hoc scilicet supremum appetibilem est totaque beatitudinis ratio, sublata semel e medio est tum divina essentia, tum quidquid aliud de illa a nobis creditur, nec præter illud ullus alius Deus est. Absurdum namque est, eo quod supremum extremumque bonorum est, ulterius aliquid querere. Recto igitur nos quoque dicebamus, esse hanc vere deificationem, quam dixit beatus Paulus in novissimis temporibus esse innotituram.

ΤΩΝ ΠΑΛΑΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Ὅτι παρὰ πᾶσαν Χριστιανικὴν κατάστασιν ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία συνέστη· περὶ δὲ ζητεῖται ἑ.

PALAMITARUM TRANSGRESSIONUM

SERMO IV.

Præter omnem Christianitatis ritum ac ordinem conflata esse Palamitarum Ecclesiam; de quo quærentur decem.

INDEX CAPITUM.

1. Quænam ratio sit, sanctæ Dei Ecclesiæ.
2. Num propter hanc talem ac illam, qui patriarcha existat, sancta Dei Ecclesia dicatur.
3. Num sancta Dei Ecclesia, quæ et antequam constitueretur, a divina sacraque synodo abrogata sit et anathemati subjecta.
4. Num sancta Dei Ecclesia sit, quæ ob confusionem ac proditionis mercedem principatum constituit.
5. Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem jurisque præsumptam licentiam, cum sibi in patriarcham præfeci, qui prius canonicis obstrictis criminibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.
6. Num sancta Dei Ecclesia, quæ, cum sit unus grex, duos simul patriarchas, quorum alter alterum deficiat, invicemque tumultuantes, retineat atque prædicet.
7. Num sancta Dei Ecclesia, quæ tot profanas vocum novitates palam sit professa.
8. Num sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei novationem, eisdem sanctorum iudices et accensiores corrogavit.
9. Num sancta Dei Ecclesia, quæ varias tentationes longaque exsilia et carceres ac custodias adversus vera, justos omnes pioque decrevit.
10. Num sancta Dei Ecclesia, quæ tabulas testamentorum infringat, virorumque divinorum cadavera, insepulta projiciat.

CAPUT I.

Quæ sit ratio sanctæ Dei Ecclesiæ.

Tanta igitur hæreseon colluvie, talique defe-

A ΠΙΝΑΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

- α'. Τίς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας.
- β'. Εἰ διὰ τῶν δαίρων καὶ τῶν δαίρων πατριαρχεύοντα ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία λέγεται.
- γ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ πρὸ τοῦ καὶ συστήναι παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερῆς συνόδου καθαιρεθεῖσα, καὶ τῷ ἀνασθέντι παρακαρθεῖσα.
- δ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ διὰ σύγχυσιν καὶ μισθῶν προδοσίας τὴν ἀρχὴν συστάσα.
- ε'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ δι' αὐτονομίαν εἰς πατριάρχην ταυτέως ἀναδείξασα τὸν πρότερον ἐπὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασι πᾶσης ἱερωσύνης καθαιρεθέντα.
- β. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μὴς κοίτης κατὰ τὸ αὐτὸ δύο πατριάρχας ἀντικαθαιρουμένας ἀλλήλους καὶ συστασάσασα παρακατέχουσα καὶ ἀνικηρότουσα.
- ζ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ τσαυτάς βεβήλους καινονομίας παρρησια ἀνομολογήσασα.
- η'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μετὰ τὴν ἀθέτον καινονομίαν τῆς πίστεως τοῖς αὐτοῖς κριτῶν καὶ κατηγορῶν ἐπὶ τῶν ἀγίων ἐπιστασάσασα.
- θ'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ κοιλίους πειρασμῶν καὶ μακρὰς ἐξορίας καὶ κατακλίσεις καὶ φυλακὰς παντὸς καταψηφισαμένη δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρός.
- ι'. Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ διαθηκῶν κατατολιμῶσα, καὶ τῶν θεῶν ἀδρῶν νεκρῶν ἀτάφους ἐξέλιθθαι παρασκευάσασα.

ΚΕΦΑΛΑ. Α'.

Τίς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας.

Μετὰ τούτων τοίνυν τῶν ἀλρέσεων καὶ ταυτέως

τῆς ἀποστάσεως εἰσηγήσας ὁ Παλαμᾶς, καὶ τὸ μὲν Ἀ πρῶτον τρεῖς ἢ τέτταρας ἑαυτῷ μαθηταύσας, ἐνίους δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ θρεῖ παραποκλέψας, ἐπιβούμενος ὡς ἄρα Βαριλάμ τὰς ἐκποταχῶν θεωφανείας, καὶ τὰς ἄλλοι' ἄλλας πραγματευθείσας τοῖς κώποτε μακαρίοις ἀλλάμψεις, διασύρει, καὶ πᾶσαν ἀνατρέπει μοναχικὴν κατάστασιν· καὶ τούτους διὰ τούτων ὑποσύρας, καὶ ὑποσημῆναι δι' ἀπλότητα παρασκευάσας; τὸν σχεδιασθέντα κατὰ τῆς εὐσεβείας. Τῶν ἐκείνων, ὃν καὶ ἐκ τοῦ τόκου ἰσπανίμιας σαφῶς ἤξλωσεν· ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν Μεγάλην πόλιν ἐλάσας, καὶ τί μὲν ὑποδεικνύς τὸ τῆς εὐσεβείας ὁμοῦ καὶ ἀπάτης γραμματεῖον, τί δὲ τοὺς ἠκολούθητάς; ἀναιδείας ὑπέκκαυμα καὶ ἀδολεσχίας παρουσιῶν, ἐκεῖνο περιφανῶς πρὸς ἐνίους τῶν δυνατῶν ἔβησεν, ὃ φησὶν ὁ μέγας Ἀπόστολος· « Ἔσται B καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνιόνται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἰσπαρεύουσιν διδάσκαλοι, κνηθόμενοι τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀποχὴν ἀποστρέφουσι· ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. » Καὶ οὕτω τούτους ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς ἀνὴρ ἠμῖν ῥηθεῖη, πόνοις πρότερον μακροῖς καὶ πᾶσι τοῖς ἀρίσκειναι πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς κλησὴν καὶ περιποίησιν.

Τούτους οὖν οὕτως ἰσπαρευθέντας ἑαυτοῖς διδασκάλους, τῶν τροπαίων διηυσμένων, εἰς Ἐκκλησίαν καταστήσαντες, καὶ ταύτην τοῦ Θεοῦ ὀνομάσαντες, πάντας ἐλαύνουσιν ἐπὶ τὴν θρησκίαν· « Ἡ Ἐκκλησία ταῦτα προσεδεῖ, » κεκραγότες. Δι' C ἕπερ καὶ ἡμεῖς τὸν παρόντα συνεισηγάμεθα λόγον, παρουσιῶντας τὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ὅπως προέβη, καὶ ὡς οὐ δικαίως, οὐδ' ὀλίως τῷ προσρήματι τούτῳ λέγεται.

Προσέχειν δ' ἄξιον, ὡς οὐ κατὰ πάντων ἡμῖν ὁ λόγος προήκται τῶν νῦν ταύτην συμπληρούντων, ἀλλὰ περὶ μόνων τούτων αὐτῆν τὴν ἀρχὴν συστησάμενων, εὐδαριμῆτων τινῶν ὄντων, καὶ σχεδὸν αὐτῶν τῶν ἡμῖν ἐπὶ μαρτυρία μνημονευομένων. Ὅτε γὰρ περὶ τῶν τὸν ἀριθμὸν μόνων συμπληρούντων ἀνάγκη λέγειν, οὕτε τινοῦ τῶν ἐν ἀξιώμασι διακρινόντων, τοῦ καιροῦ τοῦτο καὶ τῆς συνθηθείας καταναγκάσαντος· οὕτε μὴ τῶν δημοτικῶν ἀνδρῶν, ἔργον εἶναι βίον, καὶ οὐ τὴν τῶν δογματῶν πρόνοιαν ποιουμένων. D

Ὡς ἀνὰ πρότερον τὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ γινώμεν ὄρον, Ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἐστὶ κατὰ τὸ θεοπαράδοτον λόγια σύναξις ἱερὰ οὐ μόνον ἐκ κλειόνων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐλαττόνων, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τοῦ φωτίζοντος πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον συναλθούσα. Ὁ γὰρ ἱερὸς ἔφησεν ποῦ λόγος, « Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. »

Ἔτι Ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία θίασος ἱερῶν, σχολίσιμα κληρονομίας Χριστοῦ· Βασιλείου ἱερὰ τεύμα, λαὸς περιούσιος Θεοῦ, ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῶν

tionem adorsus Palamas; ac cum primum tres quatuorve discipulos sibi adiunxisset, atque adeo nonnullis in monte Sancto obrepisset, hoc nimirum Barlaamo crimini vertens, ac inde dicam scribens, tanquam ille, divinas usquam exhibitas apparitiones, aliasque aliis beatis viris factas viris illustrationes traduceret, ac monachorum institutum omne statumque everteret. Hisque artibus illis seductis, ac per simplicitatem, ut Tomum illum adversus pietatem tumultuaria pene opera conflatum, subscriberent, inductis (cui etiam ex loco palam appellationem indidit) ad Magnam deinceps profectus civitatem, ac, qua impietatis simul errorisque libellum ostendens, qua sequaces adjunctosque monachos impudentiam garrulitatisque fomentum exhibens, id plane apud nonnullos magnatum effecit, quod dicit magnus Apostolus: «Erit tempus cum sanam doctrinam non sustineant, sed secundum desideria sua concervabunt sibi magistros, quibus aures pruriant. Et a veritate quidem audium avertent, ad fabulas autem convertentur». Neque hos quovis modo ac tenere, sed, ut quis dicat, ad principatum furtime invadendum eumque parandum, longis prius laboribus, ac cunctis que placeant, instructos.

Eos igitur quos sibi magistros ita concervassent, peractis tropæis, in Ecclesia constituentes, quam Dei nuncupassent, omnes ad cultum ac religionem cogunt, ita clamantes ac edicentes: «Hæc tenet ac docet Ecclesia.» Quamobrem nos quoque huncce tractatum idcirco composuimus, ut hanc Ecclesiam, qua prorexit, ratione ostendamus, nec justo sancteque eam sibi vindicare appellationem, molestemus.

Id vero observemus opera pretium est, non in omnes qui eam nunc complent, nos sermonem intendere, sed de illis duntaxat loqui, qui huncce principatum constituunt: pauci scilicet homines, ac infere qui nobis inter testimonia memorantur. Neque enim opus est ut de illis dicamus, qui solum numerum complent, nec vero de illis eorum qui magistratibus fulgent, cum et tempus, et consuetudo ita cogant ac neque de popularibus vulgique hominibus, quibus opus, vita est; non dogmatum cura ac diligentia.

Ut autem prius Ecclesie Dei rationem sciamus, sancta Dei Ecclesia est, juxta divinitus tradita et a Patribus accepta eloquia, sacra congregatio, nodum ex pluribus ac beatis viris consurgens, sed ex iis etiam, qui minores sunt, in nomine veri luminis, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum; dixit enim quodam loco Verbum: «Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum».

Præterea sancta Dei Ecclesia est, sacer conventus, funiculus hereditatis Christi, regale sacerdotium, populus acquisitionis Dei, in petra apostolicarum

¹⁰ II Tim. iv, 3. ¹¹ Joan. i, 9. ¹² Matth. xviii, 20. ¹³ Deut. xxxii, 9. ¹⁴ I Petr. ii, 9.

paternarumque traditionum fundata⁴³; nihilque novitatis admittens, ad evertenda quæ a principio suscepit dogmata. Ac partim cavit, monetque salutaris Sermo: « Docentes eos, » inquit, « servare omnia, quæcumque mandavi vobis⁴⁴, » partim divinus Apostolus: « Profanās vocum novitates devita⁴⁵. » Ac rursus: « Etsi angelus de cælo evangelizaverit, præterquam quod accepistis, etsi ego Paulus, Anathema sit⁴⁶. »

Ad hæc, sancta Dei Ecclesia est, divinarum humanarumque rerum magistra; et, ut auctor magnus Apostolus est: « Captivam in Christum ducens omnem cogitationem⁴⁷, » in communes scilicet de Deo rationes: atque ex illis, ut ait divinus Basilus, omnem quæstionum ducens originem, eoque rursus referre studens. Quod si verbum aliquod Scripturæ incidit, uti sancta ac universalis synodus Chalcedonenſis statuit, non aliter exponens, quam Ecclesiæ lumina ac magistri libris suis ac scriptis exposuerunt: in nullo terminos jam positos transgrediens, aut a Patribus acceptam traditionem.

Postremo, sancta Dei Ecclesia est, Christi corporis membrorum integritas, ad unum redncta caput, juxta quod dictum a Domino est: « Et erit unum ovile, unus pastor⁴⁸. »

Comes vero necessario est, sic pulchre ex divinis eloquiis definita sanctæ Dei Ecclesiæ, « fructus Spiritus. » Hic vero est auctore divo Apostolo: Charitas, gaudium, pax, lenitas benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Adversus istiusmodi non est lex⁴⁹, ut quod spiritales sint⁵⁰, omnique lege superiores, et ad quos magis spectet ut lege sanciant ac præcipiant, quam ut legum disciplina creditis ipsi dirigantur.

CAPUT II.

Nam propter hunc talem ac illum, qui patriarchæ assistant, sancta Dei Ecclesia dicitur.

His ita constitutis ac explicatis, considerare debet omnis Christianus, quænam vocanda sit sancta Dei Ecclesia, ac quinam qui in ea fulgeant: non quia quispiam arrepto throno pari sensu hominum sodalitiis conflavit, quibus prius hujus illiusve opinionis auctor exstiterit, ejusmodi existimanda sancta Dei Ecclesia. Hoc enim dato, a principio videretur et Arianorum congregatio sancta Dei Ecclesia: itemque Monothelitarum, ac Iconomachorum, cum multi tallum diversique Sedem arripuerint, atque his qui nunc emerſerunt, longe plures synodos constituerint, omnemque terrarum orbem malitiæ labe complexi sint, cum pauci quidam, ipsique nullo pretio adversariis habitū reliqui essent, qui recta dogmata et intelligerent et docerent.

Præterea, juxta eam quam assignavimus, san-

ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων θεμελιωμένη, καὶ μὴδὲν τι καινοφανὲς ἐπ' ἀναίρεσει τῶν ἐξαρχῆς παραδεχομένη δογματῶν. Τὸ μὲν γὰρ ὁ σωτήριος προησφαλιστο Λόγος, « Διδάσκοντες αὐτοὺς, » φησὶ, « τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. » τὸ δ' ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « Τὰς βεβήλους καινοφωνίας περιστασ. » Καὶ πάλιν, « Κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσθαι παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν ἐγὼ Παῦλος, ἀνάθεμα ἔστω. »

Ἔτι Ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία διδασκαλὸς θεῶν καὶ ἀνθρώπων πραγμάτων· καὶ κατὰ τὴν μὲν Ἀπόστολον, « αἰχμαλωτίζουσα πᾶν νόημα εἰς Χριστόν. » τοῦτέστι πρὸς τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας· καὶ τούτων, ὡς ὁ θεὸς φησὶ Βασιλεῖος, ἀρχομένη πάντα ζητεῖν, καὶ πρὸς αὐτὴς πάλιν ἀποκθιστῶν πειράται· κἂν γριφικὸν ἐμπέση τι ῥήμα, ὡς ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία καὶ οἰκουμένη ἡ διωρίζου σύνοδος, μὴ ἄλλως ἐρμηνεύουσα τοῦτο, ἢ ὡς οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρας καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικειῶν συγγραμμάτων παρέθεντο· ἐν οὐδενὶ παραβαίνουσα τοὺς ἡδὴ τεθέντας ὅρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν Πατέρων παράδοσιν

Ἔτι Ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία σώματος ὁμοπέλας τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ μίαν ἀναγομένη κεφαλὴν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, « Καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποιμῆν. »

Ἐπεταὶ δὲ ἐξ ἀνάγκης τῇ καλῶς ἐκ τῶν θεωρητῶν ὁρισθείσῃ λογίῳ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος. Ὁ δὲ ἐστὶ, κατὰ τὸν θεῶν Ἀπόστολον, Ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια. Κατὰ τῶν τοιοῦτων οὐκ ἐστὶ νόμος· ὅτε πνευματικῶν ὄντων, καὶ νόμου παντὸς ὑπερναθεθεγμένων, καὶ νομοθετεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς ἐκ τῶν νόμων εὐθύνεσθαι πεπιστευμένων.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Εἰ διὰ τὸν δοῖνα καὶ τὸν δοῖνα πατριαρχεύοντα ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία λέγεται.

Τούτων διορισθέντων, σκοπεῖν προσήκει πάντα Χριστιανὸν, τίνα τε δεῖ καλεῖν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ὅποιους τοὺς ἐν αὐτῇ διαλάμποντας, καὶ μὴ δεῖ τις ὑπελάβετο τοῦ θρόνου, πατριᾶν τῶν ὁμογνωμονούντων συστησάμενος, τάδε ἢ τάδε πρότερον φρονεῖν ἀναπεισας, τοὺς τοιοῦτους εἶναι νομίζειν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Εἰ γὰρ τοῦτ' ἦν, ἐξαρχῆς ἐδόκει ἂν καὶ ἡ τῶν Ἀρειανῶν συναγωγὴ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· καὶ ἡ τῶν Μονοθελητῶν, καὶ ἡ τῶν Εἰκονομάχων· πολλῶν μὲν τοιούτων καὶ διαφόρων ἐπειλημμένων τοῦ θρόνου· μυριοπλασίους δὲ τῶν νῦν ὄντων συνόδους συστησάμενων, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην περιλαβόντων τῇ τῆς κακίας λύμῃ, εὐαριθμήτων δὲ τινῶν, καὶ τοῖς ἀντιθέτοις ἐν οὐδενὶ τεταγμένων τῶν ὑπολειπόμενων, εἰς τὸ τὰ ὀρθὰ καὶ νοεῖν καὶ διδάσκειν δόγματα.

Ἔτι, κατὰ τὸν θεθέντα τῆς ἀνίας τοῦ Θεοῦ Ἐκ-

⁴³ Eph. ii, 20. ⁴⁴ Matth. xviii, 20. ⁴⁵ I Tim. vi, 20. ⁴⁶ Galat. i, 8. ⁴⁷ II Cor, x, 5. ⁴⁸ Joan. x, 16. ⁴⁹ Galat. v, 22, 23. ⁵⁰ I Cor. ii, 15.

κλησίας λόγον δεῖ τὸν ταύτης προϊστάμενον καὶ ἄ
φρονεῖν καὶ διδάσκειν ὀρθά. Ἄν δὲ τοῖς θεθεῖσιν
ἀντιπολιτεύηται, οὐδὲ τοῖς ὀρθοῖσι περικλείεται,
καὶ οὕτω τὸ κατ' αὐτὸν οὐκ ἔστιν ἅγια τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησία. Οὐκ οὖν γε οὐδ' ὁ τοιοῦτος προσηκόντως
ἀ διακούσεις τῆς ἱερᾶς ταύτης κλήσεως· δοκεῖ δὲ
μόνον μὴ τοιοῦτος ὢν.

Ἔτι θύραν εἰ πρὸς ἡμῶν μὴ· μόνον καλεῖσθαι τὴν
τῶν περὶ Χριστοῦ θεῶν δογμάτων ὀρθὴν ἔννοιαν
ἀκριβῶς ἐξέδοντο, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' ἐκκλησιαστικῆς
καταστάσεως καὶ κανονικῆς εὐταξίας ἐπὶ τὰ θεῖα
προέδου. Ὁ τοῖνον δι' ἀμφοτέρων τούτων εἰσαγ-
μνος ἐπὶ τὸ ποιμνιον, πρόδηλον ὅτι διὰ τῆς θύρας
εἰσάγεται, καὶ ποιμὴν ἔστιν· ὁ δ' ἄλλοθεν ἀναβαί-
νων κλέπτης ἔστι καὶ ληστής, ὡς ὁ ἱερεὺς ἐφησε
λόγος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Εἰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἡ διὰ σύγχυσιν
καὶ μισθῶν προδοσίας τὴν ἀρχὴν συστάσα.

Ἵτι δ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν πατριὰ ἀγεννῶς τὴν
ἀρχὴν συνίστη, συγχύσεως οὐσα καρπὸς καὶ προ-
δοσίας μισθός, ἴσασι πάντες· καὶ μαρτυρεῖ ὡν
ἐξανωθέντα πράγματα. Φαῦλοι γὰρ τοπρωτόν τὴν
μεγάλην περινοστούντες πόλιν, διελέγοντο μὲν τοῖς
ἐκτὸς ἄρχουσι περὶ προδοσίας· συνηγωνίζοντο δὲ
τοῖς ἐν ἑσὶ στασιάζουσι, καὶ πρὸς τοῦργον ἐπέσπεν-
δον. Λαμπρά δ' ἀνεστακότες τὰ τῆς ἀπιστίας τρῶ-
παια, πείθουσι τὸν βασιλευκτά μισθὸν ἄλλον
μῆδενα ἐθελεῖσαι παρασχέιν αὐτοῖς τῶν μακρῶν
ἐκαίων ἀγώνων, ἀλλ' ἡ μόνον τὴν τῆς καινοτομίας
ἀνάβησιν· λόγοις πρότερον αὐτὸν ἐξαπατήσαντες
πίθνοισι· πρὸς ἀσέβειαν. Ὅ δὲ προσδαψιλεύεται σὺν
τῇ καινοτομίᾳ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν·
καὶ οὕτω τὸ Παλαμικὸν τὴν ἀρχὴν εἰληφῆ συνέ-
δριον, ὑπέκκαυμα προδοσίας ὅν καὶ συγχύσεως
ἐπαθλον.

Εἰ δὲ καὶ μακρόθεν ἐπισκέπτεσθαι ταῦτα δεοί
καὶ καθέκαστον ἐπιζητεῖν, τὴν περὶ ταῦτα συγγρα-
φείσαν τῷ μεγάλῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῇ Νικη-
φόρῳ δειτῶ τις βιβλίον· καὶ πάντ' ἀκριβῶς εἴσεται,
μηδενὸς ἐν ἐκαίνοισ ἀποδόοντα τῶν εἰς ἀλήθειαν καὶ
κάλως εὐήσημένων. Οὐκ οὖν γε ἡ ἐκ τοιούτων
ἀρχῶν συστάσα πατριὰ δικαίως ἂν ἅγια τοῦ Θεοῦ
καλοῖτο Ἐκκλησία.

Ἔτι, τῆς εἰς τὴν διδασκαλίαν προόδου καὶ ἀρχῆς
τὴν εἰρήνην ὁ Σωτὴρ προέταξε. Φήσας γὰρ τοπρω-
τόν, « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, » ἐπιτε-
τᾶγει, « Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατὴρ, καὶ γὼ
πέμπω ὑμᾶς. » Φανερόν οὖν ὡς ἡ τοῦ Σωτῆρος
εἰρήνη πάσης τῆς κατὰ λόγον ἀρχιερωσύνης προη-
γεῖται. Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν πατριὰ, ἐκ τοῦ
ἐναντίου τῆς εἰρήνης, στάσεως καὶ ταραχῆς τὴν
ἀρχὴν εἰλήφει· ἐναντίως οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ ἅγια Ἐκ-
κλησία τὴν ἀρχὴν συνίστη.

¹¹ Joan. x, 1. ¹² Joan. xiv, 27. ¹³ Joan. xv, 22.

eta Dei Ecclesiae rationem, operæ pretium est ut
qui illi præflectitur, tum quæ recta sunt sentiat, tum
et doceat. Sin autem contraria, iis quæ posita sunt,
via incedat, nec intra ea quæ definita sunt, sese
contineat, sic quoque ad eum quod attinet, non est
sancta Dei Ecclesia. Igitur ne talis quidem sacra
hoc merito gaudeat appellatione, solumque videtur
non talis conventus esse.

Ad hæc ostium, qui nos præcere, nedum
rectam de divinis Christi dogmatis, serio statuerunt,
exposueruntque vocari sententiam, sed etiam qui
ecclesiastica constitutione et canonico ordine ad
divina processus est. Qui igitur utrovis horum mun-
nere in gregem introducit, is palam per ostium
ingreditur, gregique aptatur; qui autem ascendit
aliunde, fur est et latro, ut sacris oraculis proditum
est¹¹.

CAPUT III.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob confusionem ac
proditionis mercedem principatum constituit.

Quod autem Palamitarum sodalium, degeneri
conatu sensuque principatum constituit, confusio-
nis fructus existens ac proditionis merces, noverunt
omnes, ac testantur, quæ nunc res perditæ sunt.
Mali enim primum magnam circumdobeuntis civi-
tatem, cum tribus qui extra erant, de proditione
sermonem conferebant, seditiosis quoque intro urbem
socii accedebant, atque in rem utilem operam eis
conferre satagebant; magnificis vero excitatis in-
credulitatis tropæis, auctores sunt ei qui functus
imperio erat, ut unam hanc illis longorum laborum,
nec vero aliam velit rependere mercedem, ut sci-
licet nova eorum doctrina publicetur; cum prius
suasibilibus verbis seductum, ad impietatem tra-
xissent. Is vero majore libertate ad novationem,
etiam Ecclesiae præfecturam adjuvit; inque enim
modum, primum coeptum est Palamicum concilium,
proditionis fomes existens ac confusionis præ-
mium.

Sin vero etiam hæc procul consideranda sint, ne
velit quispiam singula discutere, is vero librum
percurrat, quem magnus veritatis pugil Nicephorus
conscriptis, ex quo exacte omnia noverit, cum
in his, nulli eorum qui probe veritatem excoluerunt
ac ornate scripserunt, impari videri possit. Non
igitur quod talibus conflatum auspiciis sodalium
est, merito sancta Dei Ecclesia vocetur.

Præterea, ordinandæ doctrinæ ineundoque prin-
cipatum, Salvator pacem præmisit. Cum enim pri-
mum dixisset: « Pacem meam do vobis¹², » postea
subdit: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos¹³. »
Manifestum igitur est, Salvatoris pacem, omni me-
rito præire sacerdotio. Atqui Palamitarum sodali-
tas, contra ac a pace, a seditione tumultuque duxit
exorilium; contrariis ergo Dei Ecclesiae moribus
primo conflata est.

Adhæc, omnis proditio ac nequitia, cum inter A maximas reipublicæ injurias damnaque computetur, gravissimis etiam legum pœnis subjicitur. Illegitimum itaque, qui sic reus teneatur, ad ullum vocari ministerium, longeque magis legibus adversum, ut divinus illi principatus credatur.

Adhuc, operæ pretium est, ut quisquis ad episcopatum animarumque præfecturam vocatur, Dei in se testimonium circumferat. Id autem est : « Justus, irreprehensibilis, ab omni se malo abstinens¹⁶. » Senus vero Palamitæ sibi consilii sint, siquidem recte animo judicare velint. Ergo etiam indigne sanctam Dei Ecclesiam arripuere ; nec jam merito sancta Dei Ecclesia vocandi sint, sed longe potiori jure a Dei Ecclesia segregari et apostatæ audierint.

CAPUT IV.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ priusquam confitetur a divina sanctaque synodo abstracta est et anathemati tradita.

Ut igitur quæ sic turpiter confata sodalitas est, necum quibus ex causis confata sit, considerare velint, quibus sit constitutum, ut ea sapiant quæ Christi sunt ; sed ut adhuc majori dedecore habere eam existimaverint, ex his quoque quæ et ante proditionem, in illos a vere sancta Dei Ecclesia gestasunt, pœnisque irrogatis, pauca ex sacris illius commentariis in medium producam.

Beatus igitur recordationis magnusque patriarcha ac confessor Joannes (!) in multis quidem diversisque synodicalis suis actionibus, Palamam, ac qui cum illo sentirent, a divinis excommunicatum ejectionumque septis, sententia lata pronuntiavit. In defensione autem adversus Latrocinalem illam synodum cujus exordium, *Objiciunt quidam*, ut suprema viri memorato recte facta ac merita : « Palamitas itaque, inquit, velut qui veritatem calumniantur eique detrahebant, praveque ac astute prioris synodi sententias evertere satagant, excommunicationi, quæ est a sancta et consubstantiali et beata ac vivifica Trinitate, nostra mediocritas subjicit dirisque anathematis, quoadusque respuerint et subscripserint, ac confesari veritatem fuerint. » Paucisque interjectis : « Quapropter, ipsam quoque Palamam et qui cum illo sentiunt, cunctosque nova illa dogmata defendentes, nec illa rejicientes, eidem excommunicationi subjiciamus. »

Qui vero duo ac viginti numero episcopi synodum implevere, uno complexu, tum ante illos, tum ipsis sociis in rem pietatis gesta, sacro consignantes Tomo, ac qui prius excommunicati fuissent, uti audivistis, Palamitas, proditionis præmio munerata consecutos, a Christo ejusque omni sacerdotio

¹⁶ Tit. 1, 8.

(!) Joannes patriarcha Palamitis infensus ; puto Beccus, non δ Γλύκυς.

Ἐτι, πᾶσα προδοσία καὶ πονηρία, μέγιστον ἐν τοῖς δημοσίοις ἄδικημα, τοῖς νόμοις εἰς χεῖρας ὑπέκειται ποινάς. Παράνομον τοίνυν τὸν οὕτως ὑπεύθυνον ἐπὶ τι λειτούργημα καλεῖν ἰσχυρὸν μᾶλλον παρανομώτερον ἐγχειρίζειν αὐτῷ τὴν τῶν θεῶν ἀρχήν.

Ἐτι δεῖ πάντα τὸν πρὸς ἀρχιερωσύνην καλούμενον, καὶ ψυχῶν προστασίαν, τὴν τοῦ Θεοῦ περιφέρειν αὐτῷ μαρτυρίαν ἢ δ' ἔσται, « Δίκαιος, ἀμειψτός, ἀπαχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ. » Τὸναντίον δὲ πᾶν οἱ Παλαμίται συγγνοίεν ἂν ἑαυτοὺς, εἰ γε ἐθέλουσιν ἀναξίως ἄρξασθαι καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἔλασθαι καὶ οὐκέτ' ἂν οὗτοι δικαίως ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία κληθεῖεν ἢ μᾶλλον μὲν οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀποστάτας δικαιώτερον ἂν τις αὐτοὺς εἶναι φαίη.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Et ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ καὶ πρὸ τοῦ συστήναι παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καθαιρεθεῖσα καὶ τῷ ἀναθέματι παρακαταθήσεια.

Ὅς ἂν τοίνυν τὴν οὕτως αἰσχυρῶς συστήσαν φατρίαν μὴ μόνον τῆς οἰκῆς τῶν ἀφορμῶν συνίστησθαι ἐθέλουσιν οἱ τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονεῖν βουλομένοι, ἀλλ' ἔτι ἀγεννέστερον ἔχειν ἠγοῦντο, καὶ ἐξ ὧν κατ' αὐτῶν, καὶ πρὸ τοῦ τὴν προδοσίαν αὐτοῖς εἰς ἔργον ἐκθῆναι, πρὸς τῆς ἀληθῶς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πέπρακται, ὀλίγα τῶν ἱερῶν ἐκείνης ὑπομνημάτων εἰς μέσον ἐτάξαμεν.

Ὁ μὲν οὖν μακαρίτης καὶ μέγας ἐν πατριάρχαις ὁ ὁμολογητῆς Ἰωάννης ἐν πολλαῖς μὲν καὶ διαφόροις αὐτοῦ συνοδικαῖς πράξεσιν ἀποκηρυκτον θείαν περιβόλων ἀπεφώνησε Παλαμῶν, καὶ τοὺς συμφοροῦντας αὐτῷ ἐν δὲ τῇ πρὸς τὴν ληστρικὴν ἐκείνην σύνοδον ἀπολογία, ἧς ἡ ἀρχὴ, *Προβάλλονται τινες*, ἵνα τὰ τελευταία τὰνδεῖς ἀναμνησθῶ κατορθώματα : « Τοὺς Παλαμίτας οὖν, » φησὶν, « ὡς συκοφαντοῦντας καὶ διαβάλλοντας τὴν ἀλήθειαν, καὶ σχολιῶς καὶ πανούργως ἀνατρέπειν κειρωμένους τὰς τῆς πρώτης συνόδου ἀποφάσεις, τῷ ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ μακαρίου καὶ ζωοποιῆς Τριάδος ἀφορισμῷ ἡμετριότης ἡμῶν καθυποβάλλει, καὶ ἀεὶ ἀναθέματος, ἕως ἂν μετανοήσῃ καὶ ἐπιγράψῃσι καὶ ὁμολογήσῃσι τὴν ἀλήθειαν. »

Καὶ μετὰ τινά : « Δι' αὐτῶν καὶ αὐτὸν τὸν Παλαμῶν, καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῷ καὶ πάντας τοὺς διεκδικοῦντας τὰ τοιαῦτα καινοφανῆ δόγματα καὶ μὴ ἀποβαλλομένους αὐτὰ, τῷ αὐτῷ ἀφορισμῷ καθυποβάλλει. »

Οἱ δ' ὕστερον ἐπὶ δυσὶ καὶ εἰκοσὶ τὴν σύνοδον ἀποκληροῦντες ἀρχιερεῖς, συλληπτικῶς τὰ τε πρὸ αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πραχθέντα, καὶ μετ' αὐτῶν εἰς ἱερὸν ἐπισημαιοῦμενοι Τόμον καὶ τοὺς πρότερον ἐκκηρύκτους ὄντας, ὡς ἠκηκόεσσι, Παλαμίτας, ἄθλον προδοσίας τὰς ἀρχαιρεσίας κειρω-

μένους, Χριστοῦ τε, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν πάσης Ἀ
 ιεροσύνης ἐκκόπτοντες, καὶ τοὺς ἴσοις αὐτοὺς κα-
 θυποβάλλοντες ἐπιτιμοίς, οὕτω φασὶν ἐν Πράξει,
 ἥς ἡ ἀρχὴ, Ἀκούσατε, φωναὶ τῆς γῆς καὶ γλῶσ-
 σαι· « Καὶ πρῶτον αὐτίκα τὸν εἰς ὑποψήφιον τε-
 λούντα τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας
 Ἰσιδώρον κειρώμεθα τῶν τοῦ Παλαμά καὶ τῆς
 ἐκείνου συμμορίας ἀποσιτῆσαι δογμάτων. Ἦν γὰρ
 δὴ καὶ οὗτος εἰς τῶν τὰ ἐκείνου φρονούντων, εἰ καὶ
 λαθῶν ταῖς ἀρχιερατικαῖς ὑπέπεσε ψήφοις. Ἀντί-
 τωπον δὲ καὶ τοῦτον εὐρηκότες καὶ παντελῶς ἀνέν-
 δεκτον, τοῦ ἱεροῦ ἐκβάλλουσι βήματος, παρεσκευασ-
 μένον ἤδη συλλειτουργεῖν πατριάρχῃ. Εἶτα καὶ εἰς
 χριστὸν κλοῦσιν. Ὁ δὲ φανερώς ὁμολογήσας οὐκ ἂν
 αἰρήσεσθαι τὰ ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν προ-
 δοῖναι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀσύμφωνος γενέ-
 σθαι τῷ Παλαμᾷ, εἰ τις βιάσαιτο ἀπαρνεῖται ἀρχιε-
 ρωσύνην καὶ ἐκκλησίαν, ἥς ἐπεκηρύχθη ἐπίσκοπος·
 οὐκ οὖν καὶ καθαιρέσει συνοδικῇ ὑποβάλλεται· ὡς
 καὶ μετὰ μικρὸν χειροτονηθῆναι τῆς λαχούσης αὐτῶν
 ἱερῶν. »

Ὁ δὲ γὰρ ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῶν βλασφημιῶν
 Παλαμάς, τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ἐταιρείας αὐ-
 τοῦ καταψηφισθεὶς (οὕτω γὰρ τῆς ἐνοστάσεως ἐνεδί-
 δου, οὐδ' ὀπωσοῦν καθυφίη τῆς ἀλόγου ἰδολοσχίας),
 ἐκπίπτου· τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ ἱεροσύνης γί-
 νεται, ὡς γὰρ διέξεισαι τὰ κατ' αὐτῶν ὑπομνήματα,
 σεσημασμένα ὑπὸ τε τοῦ τότε πατριαρχούντος τῆς
 βασιλείας τῶν πόλεων, ὑπὸ τε τοῦ Θεοῦ πόλεως Ἀν-
 τιοχείας, καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀρχιερέων, τῶν τε νῦν
 ἐνθάδε παρόντων, καὶ τῶν εἰς τὰς λαχούσας ἰόντων.
 Γίνεται μὲν οὕτως ἡ τοῦτον καθαιρέσις καὶ ἐπίτρυ-
 σις καὶ ἀργία· εἰ καὶ μηδὲν ἠγησάμενοι τὴν ἐπι-
 τμήσιν, ἀντελόντο τῆς ἱεροσύνης, τολμηρῶς ἀνα-
 φέροντες τὰς μυστικὰς ἐν ἀπακρύφῃ θυσίας.

Τὸ δ' ἐξῆς, εἰρήνης οὐσίας τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-
 σίᾳ, καὶ τῷ μέρει τοῦτω τῶν πραγμάτων ἡσυχαζόν-
 των, σφοδρὰ τις ἀντιπεῖ λαίλαψ, ἐκ τῶν τοῦ Σα-
 τανᾶ πνευμάτων ἐκφοσηθεῖσα, καὶ πᾶν ἀνατρέπει
 καὶ μετατίθησι εἰς κλύδωνα χαλεπὸν· καὶ τοὺς οὖ-
 τω βλασφημοὺς ἀναφανέντας, τοὺς οὕτως ἀληθείας
 ἰχθύους, ἐπὶ τῶν πρώτων οἰκίων καθίζει· καὶ ἱε-
 ρουργοὺς τοὺς ἀβήτουργοὺς ἀναδεικνύσει, καὶ δογμά-
 των προστάτας τοὺς ἀποστάτας· καὶ ψυχῶν οἰκονό-
 μους, τοὺς παρανόμους.

Πολλὰς δ' ἔχων ἐπιδεικνύεται τῶν τε πατριαρχῶν
 καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀρχιερέων κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ
 συνοδικῆς κατὰ τῶν τοῦ Παλαμά δογμάτων ἀποφά-
 σις, ἵνα τὰς πάσας παρῶ, μίᾳς καὶ μόνῃς ἐπιμνη-
 σθήσομαι, ἣν οἱ τότε παρελθόν ἀρχιερεῖς γνώμην
 εἰς δεῖγμα τῆς αὐτῶν εὐσεβείας· « Ὅτι μηδένα εἰς
 ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα δεχέσθαι χρή τῶν τῆς καινο-
 φωνίας τοῦ Παλαμά στεργόντων καὶ ἀποδεχομένων,
 ἕως ἂν ταύταις ἐμμένῃ. »

Τηλικούτων τοίνυν κατ' αὐτῶν προεχωρηκόντων
 ἀγώνων καὶ πράξεων, οἱ πάντ' ἀναίτιοι ἀνθρώποι
 μηδὲν τοῦτων ὑπολογισάμενοι, ἐπειδὴ περ λαμπρῶς

abscondentes, nec non paribus eos censuris pœnis-
 que mancipantes, sic aiunt, in actione, cuius exor-
 dium : *Audite tribus terræ et linguæ* : « *Ac primum*
statim, sanctissimæ Monembasææ metropoleos suf-
fraganeum existentem Isidorum, a Palamæ, ejusq' e-
factionis ac partiariorum dogmatis avocare conan-
tant. Erat enim is quoque unus eorum qui illius e-
rant opinionis, quanquam imprudens, episcopallibus
obnoxius factus sententiis est. Reluctantem vero
illum inflexique prorsus animi ac propositi cum
invenissent, e sacro tribunali eijciunt, cum jam pa-
ratus esset cum patriarcha rem sacram facere una-
que celebrare. Deinde etiam ad judicium vocant.
Is vero, palam professus, nunquam se, quæ illorum
essent, recepturum, quin et animam potius trad-
iturum et Ecclesiam, quam ut a Palama dissentiret,
si quæ illi vis adhiberetur, pontificali dignitati re-
numtiat, et Ecclesiæ, cui Episcopus fuerat constit-
tus. Itaque etiam synodice depositioni subijcitur, ite
ut paulo post alius ordinaretur ejus Ecclesiæ præsul,
quam ille esset nactus. »

Qui autem blasphemiarum auspex esset ac Præ-
 ses Palamas, ipse quoque pari cum sodalibus
 innexus sententiâ (quippe cum nihil pugnicio
 animi oblitentiam remitteret, ac vel minimum
 absconam nugacitatem ac garrulitatem miueret)
 ab Ecclesia Dei ac sacerdotio abdicatur, uti narrat
 scripta in eos commentaria, regis urbis patriar-
 chæ, nec non Theopoleos Antiochiæ, singulorum-
 que episcoporum, tum qui nunc hic præsentos
 sunt, tum qui in suas parochias ierunt, manu
 consignata. Inque enim modum illorum facta ab-
 dicatio est, interdictioque et cessatio, quanquam
 nullo illi loco habentes inflictiâ ecclesiasticâ
 animadversione pœnam, sacerdotium nihilomi-
 nus sibi retinentes, mysticas in occulto hostias
 temerario ausu offerebant.

Exinde vero, cum Dei Ecclesia pace gauderet
 atque hac parte quieto res statu essent, serbo
 quidam ex adverso, vehementi erumpit impetu,
 Satanæ ventorum flatu excitus, cunctaque everit
 ac in gravem transfert procellam : atque blasphe-
 mos proditos, sic veritatis inimicos, primis gubei-
 naculis prædicat; sacerdotumque ministros et sæci-
 dotes nefandarum obscenarumque rerum artifices
 facit, desertiores, dogmatum præsidēs, virosque
 sceleratos animarum œconomos constituit.

Cumque multas liceat, tum patriarcharum, tum
 subjectorum illis præsulum, communiter privatini-
 que synodicas adversus Palamæ dogmata editas
 sententias repræsentare, ut omnes in missas faciam,
 unius duntaxat meminero, quam, qui tunc erant
 episcopi, ad suæ ipsorum pietatis specimen, de-
 creto sancivere : « *Neminem ad episcopatus digni-*
tatem assumendum, qui Palamæ vocum novitates
colat ac recipiat, quandiu in eis perseveraverit. »

Tot igitur antisque in eos muneribus ac actio-
 nibus editis, viri per omnia impudenti ingenio
 præditi, nulla horum habita ratione, quod spleu-

dide proditorem perfecerant, cunctis spretis divinis regulis, ecclesiastica omni disciplina posthabita, sacerdotium miserabiles præda invadunt, ac impietatem palam profitentur: quibus obnoxii facti erant tremendas illas pœnas floccifacientes sed, quæ tunc essent, sæculares secuti potestates, ipsi sibi canones sunt atque regulæ ac leges: velutque sicarii, tanquam sua, quæ aliorum essent decerpunt. Nullaque justitiæ divinæ, quæ sæpius nos ulciscitur, consideratione, ipsi seipsum fastu ingerunt, clamantes sanctam esse Dei Ecclesiam qui, ut audivistis, longe procul ab ea fuissent excommunicati. Non jam ergo ullo modo Palamitarum congregatio, sancta Dei Ecclesia.

Præterea, divina omnis actio ac humana, ex præexistentibus, ut plurimum judicatur. Ex his ergo Palamitarum congregatio, nedum profana convincitur, verum etiam cunctis repulsa cœtus fidelium calculis ac sententiis.

Ad hæc, dupliciter ejicitur illegitima Palamitarum congregatio, tum scilicet quod primum a sacra illa expulsa est synodo, tum quibus proditiois præmium, sacerdotium est consecuta.

Præterea, humanis potestatibus, primum quidem bonum est ut ordine ferantur, quandoque vero contingat, ut et fortuna, divinis autem, ut solum semper ordine. Id quoque Dominus Petro ait: *Ei tu conversus, confirma fratres tuos*⁸³. Quemnam igitur ordinem Palamite in sacris servaverunt? Cujus synodi sententia dilutis prius criminibus, episcopatus adepti sunt? Quisnam vero est qui ejectionem receperit, quique solvendi quibus tenebatur, facultatem habuerit? Ne unum omnino indicare possint.

Siu autem latrocinalem illam synodum dixerint, quæ magnum pietatis propugnaculum concussit, primum quidem divinam sententiam diligenter attendant, quæ illos e vestigio redarguit. Una enim nocte, tum justum ut eis inutilem ostenderunt, tum ab hostibus comprehensi vinctique sunt. Deinde consideremus quod hi quidem erant, qui pœnas illas ac depositiones, pari calculo decreverant, hi vero qui imperatori prius defectionis dicam scripserant, ac illum quidem fidelium cœtu ejece- rant, se vero juramenti dirisque execrandis, cum se nunquam recepturos, ac pro virili sua expulsuros, subjecerant. Quis ergo hæc, sic eis constituta prævaricatos, talibus absolvit, perjurosque, in quæ probaverant, innoxios fecit?

Præterea vero his quoque sublatis, licet quidem episcopis, qui provincie subjecti sunt, ut sibi dignum eligant atque ordinent, aut etiam in ordinem cogant atque deponant, si criminum reum invenerint. Sine præside vero, nedum de dogmatis

⁸³ Luc. xxii, 32.

την προδοσίαν ἐξήνυσαν, παντων ὑπερρρηθήσαντες κανόνων θείων, πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, συλῶσι τὴν ἱερωσύνην οἱ τάλανες, καὶ παρῆρσιζῶσι τὴν ἀσείβειαν, τῶν πρὶν ὑπαρξάντων κατ' αὐτῶν φοβερῶν ἐκείνων ἐπιτιμιῶν μηδένα λόγον πεποιθήμενοι, ἀλλὰ ταῖς θνηκαυτ' ἐξηκολουθηκότες κοσμικαῖς ἐξουσίαις, κανόνες ἑαυτοῖς οἱ αὐτοὶ καὶ τύποι γίνονται· καὶ καθάπερ ἀνδροφόνου, ὡς οἰκεία τὰ ἀλλότρια καρποῦνται. Καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, ἢ συχνῶς ἡμᾶς μέτεσι, μηδ' ἐπιστρεφόμενοι, σοδοῦσιν ἑαυτοὺς ἀνακράζοντες· ἀγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, οἱ πολλῶ μακρότερον, ὡς ἡκνηκόετε, ταύτης ἐκκήρυκτοι. Οὐκουν γὰρ λοιπὸν κατ' οὐδένα τρόπον ἄγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἢ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγῆ.

Ἔτι, πᾶσα πρᾶξις θεία καὶ ἀνθρωπίνη ἐκ τῶν προὑπαρξάντων ὡς τὰ πολλὰ κρίνεται. Ἐκ τούτων ἄρ' οὐν ἢ τῶν Παλαμιτῶν συναγωγῆ μὴ μόνον ἀνέρος ἐλέγχεται, ἀλλὰ καὶ πάσαις ψήφοις τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πληρώματος ἀπεωσμένη.

Ἔτι, διττῶς ἢ τῶν Παλαμιτῶν ἐκβάλλεται παράνομος συναγωγῆ· οἷς τε τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῆς ἱεράς ἐκείνης ἐξέωση συνόδου, καὶ οἷς ἄθλον προδοσίας τὴν ἱερωσύνην ἀπηγάχατο.

Ἔτι, ταῖς ἀνθρωπίναις ἐξουσίαις προηγούμενη μὲν ἐστὶν ἀγαθὸν, ἂν κατὰ τάξιν φέρωνται· ἐπισυμβαίνον δ' ἐνίοτε καὶ τὸ κατὰ τύχην· ταῖς δὲ θεαῖς μόνον ἀεὶ τὸ κατὰ τάξιν. Τοῦτου καὶ ὁ Κύριος, πρὸς τὸν Πέτρον ἐφησε· «Καὶ σὺ ἐπιστραφεῖς, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.» Τίνα τοίνυν τάξιν ἐν ταῖς ἱεροῖς οἱ Παλαμίται παρεφύλαξαντο; Ἰπὴ ποίας ὀρθωθέντες τῶν πρὶν ἐγκλημάτων συνόδου, τὰς ἀρχιερωσύνας ἐκλήρωσαντο; Καὶ τίς ἦν ὁ τὴν ἐκκλησίαν ἀναδεξάμενος, καὶ τοῦ ταῦτα λύειν τὴν ἐξουσίαν ἀπειλημμένος; Οὐκ ἔχουσι πάντως οὐδένα εἰκένυται.

Εἰ δὲ τὴν ληστρικὴν ἐκείνην εἶποιεν σύνοδον, ἢ τὸν μέγαν κατέσεισε τῆς εὐσεβείας πρόδολλον· πρῶτον μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ ψῆφον κατανοστήσαν, ἢ τοὺς παραπόδας ἀπῆλεγξε. Μιᾶ γὰρ νυκτὶ τὸν τε δίκαιον ὡς δυσχρηστον αὐτοῖς ἀπέφαινον, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν συλλαμβάνοντο, καὶ ἐδασμοῦντο. Ἐπειτα σκεψάσθωσαν ὡς οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ τῶν ἐπιτιμιῶν ἐκείνων καὶ τῶν καθαιρέσεων σύμφηφοι· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ τὸν βεβασιλευκότα πρότερον ἀποστασίας γραψάμενοι· τὸν μὲν ἐκκηρύττουσι τοῦ τῶν εὐσεβοῦντων πληρώματος· ἑαυτοὺς δ' ἄρκασις καὶ ταῖς παλαμνιστάταις ἀραῖς ὑποβάλλουσι, δεδέχθαι μὲν αὐτὴν μηδέποτε, ἀπαλαύνειν δὲ ὅση δύναμις. Τίς ἄρ' οὐν ὁ καὶ τούτους τῶν τοσούτων ἐπιδουλοῦντος, ἴθετηκότας μὲν τὰ διγνωσμένα, ἐπιπορήσαντας δὲ εἰς ἅπερ παραδέξαντο;

Ἄλλως δὲ καὶ τούτων περιηρημένον, ἐφείτα μὲν τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τελοῦσιν ἐπισκόποις ἑαυτοῖς τὸν ἀξιὸν ἐπιλέγεσθαι καὶ χειροθετεῖν, ἢ καὶ καθαιρεῖν ἐπ' ἐγκλήμασιν ἡλωκότα· ἀνευ δὲ τοῦ ἀρχοντος, μήτι γὰρ περὶ δογμάτων κινεῖν ἀπηγόρευται

εις ἐξ ὀρχῆς παρ' ὀρίσσειν· ἀλλ' οὐδ' ὅσα τῶν ἐγκλημάτων συνοδικῆς ἐπιπέφκειαι δέεται· εἰ μὴ που τὰ τῶν Ἀκεφαλῶν νοσοῖεν. Οὐκοῦν γε λοιπὸν οὐδέ κατὰ τὸ τοῦ μέρους ἐγκαυχῆσαι· ἂν Παλαμίται θεσμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς παρατηρηθῆναι.

A interdictum est antiquis traditionibus tractatum habere, verum etiam si qua crimina synodali egeant disquisitione, nisi forte in Acephalorum versentur errore. Non igitur hac quoque jam parte observasso ecclesiasticas leges ac jura Palamitæ glorientur.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

CAPUT V.

Εἰ ἀγα τοῦ Θεοῦ ἔστιν Ἐκκλησία, ἡ δὲ αὐτονομίαν εἰς πατριάρχην ἐπιτεῖ ἀναδικάσει τὸν πρότερον ἐπὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασι πάσης ἱερωσύνης καθαιρεθῆναι.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem jurisque sui præsumpta licentia, eum sibi in patriarcham præfeci, qui prius canonicis obstrictus criminibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.

Τοσούτοις τοῖνον εὐθύναις ὑποκειμένοι, καὶ οὕτω φαῖω, καὶ ἀναξίους ἔχοντες, μήτοι γε πρὸς τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα χρῆμα μεταπηδῆν, ἀλλὰ καὶ δημοτικῆς ἄλλης εἰργόμενοι λειτουργίας, ταῖς κοσμικαῖς ἐμοῖς τεθαβήκατε, ἐξουσίαις, καὶ πάντ' ἄσφισιν αὐτοῖς ἐπιτεροφότες, κατατολμῶσι τῶν θεῶν καὶ ἐπὶ τῆς προδοσίας τὴν παβήρησαν ἀπειληφότες, τὰ τῆς Ἐκκλησίας, διοικοῦσι πράγματα, αὐτοσχεδά-
 λους οὐδ' ἂν ἔλοιτο πρὸς προστασίαν ψυχῶν. Δείξαν δὲ αὐτοῖς καὶ ἀρχηγὸν ἐπισυναγαγεῖν τῆς ἐαυτῶν δεισιδιμονίας, τί μηχανῶνται; Τὸν ἐπι-
 τρεῖν, ὡς ἡ κατ' αὐτὴν διέξεισι συνοδικὴ πράξις, ἀποπέμψαι ἠϊωκότα, καὶ πάσης ἱερωσύνης ἐκπε-
 πηκῆτα, μηδὲν ὑπολογισάμενοι, οὐ θεῶν θεσμῶν, οὐ τῶν κειμένων κανόνων, οὐ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἀλλὰ τῆ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης πάντ' εἰς ἐαυτοῖς ἀναφέροντες, οἰοῦσι τινες θεσμοθέται καὶ μυστηρίων ἀλλοκότων ἐφευρεταί, πατριάρχην ἀνα-
 γίνουσι, σφέλιαντος, οἶμαι, καὶ κατὰ τοῦτο τῆς γλώμας αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἐν ὧσιν εὐφώρατοι πᾶσιν, ἀνίτρον τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀρχὴν κεκτημένοι, καὶ σφίαν αὐτοῖς ἀξίαν. Ὡσπερ γὰρ τὰ ἀβδλώματα πολλάκις πρὶν ἢ προελθεῖν πεπρωται, καὶ τούτοις συμβέβηκε παθεῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι καθαιρεθῆναι, καὶ δίκην ἀξίαν ὑποσχεῖν τῆς εἰς ἔπειτα κακοηθείας.

B
 C
 D
 Tam multis igitur pœnis obnoxii, sicque male atque indigne habentes ut nedum ad sacerdotium (rœm scilicet magnam augustamque) prosilirent, sed cum nec populare munus aliud iis obire liceret, secularibus tamen freti potestatibus, ac cuncta sibi permittentes, divina invadunt: exque prohibitionis scelere aucti fiducia, Ecclesiæ res administrant, quos velint ad præfecturam animarum, temere adhibitis. Cumque necesse esset ut etiam superstitionis suæ ducem aggregarent, quidnam moliantur? Eum qui trium reus criminum deprehensus esset, ut in eum compertum synodica actione est, quique ab omni sacerdotio excidisset, nihil animo reputantes, non divinas leges ac jura, non positos canones, non ecclesiasticum ordinem ac disciplinam, sed erroris licentia ac libertate ad se omnia referentes, velut quidam legislatores, prodigiosisque mysteriorum inventores, patriarcham producunt: Deo, puto, in hoc etiam illorum mentes seducente, ut cunctis manifesti essent profanam episcopatus nacti originem, ac pro ipsorum congrua ratione. Velut enim abortivi fetus haud raro, necdum utero effusi, mutili sunt atque oblati, sic et illis evenit. Cum necdum orti essent, depositi sunt et aplicati, condignasque futuræ deinceps malignitatis pœnas sustinuerunt.

Ἦν οὖν τῆς πράξεως ἐκείνης ἐπιμνησθῶμεν, Ἐκκλησίᾳ, ὀφθαί, ἐπεὶ τοῦ ὑποσηφίου τῆς ἱεροστάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας ἱερομονάχου Ἰσιδώρου τάδε καὶ τάδε. Καὶ τελευταῶν, οὕτω λαληθέντων καὶ τοῦ ποιητοῦ ζητηθέντος, διεγνώσθη καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῶς μηκέτι δεῖν τοῦτον οὕτω ἔχοντα, ἢ εἰς ἱερωσύνην, ἢ εἰς ἀρχιερωσύνην προσδοχθῆναι. Ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπιτελεθείας τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνήκοντα εἰργασίους, τοῖς τυραννοῦσι τε προσδιατιθέμενος, καὶ τοῖς ταῖς οἰκείαις στοιχοῦντας ὀφθαί, καὶ μὴ ἐπομένους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν στοιχεῖ, προσδεχόμενος, εὐκότως οὐδέ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιθῆναι συγχορηθῆσεται.

Ut igitur illius actionis meminerimus: « Relata sunt, inquit, de sanctissimæ metropoleos Monembasie suffragatore ac sacerdote monacho Isidoro, hæc illaque. Ac postremo his ita relatis, ac quaesito quid hic facto opus, constitutum est ac synodice decretum, cuius se res in eum modum habeant non esse amplius pro sacerdotis aut episcopi munere admittendum. Qui enim antequam episcopali perfectione consummaretur quæ sunt episcoporum muneris præstitit, prout in eos animo qui per vim opprimerent, eosque recipiens qui suas ipsi sequerentur opiniones, non quibus Ecclesia instituta est atque graditur, colerent, huic merito nec ut in episcopalis muneris via incedat, indulgebatur.

Ἐπι πᾶσι πράξις ἱερὰ ὀνάγκη τῆς ἀποστολικῆς παραγγῆς ἔχεισθαι· καὶ μέντοι καὶ ὁ Ἀπόστολός γράει, « Δεῖ τὸν εἰς ἱερωσύνην ἐλαύνοντα ἀνεπιληπτον εἶναι. » Οὐκοῦν γε λοιπὸν ἱερέων ἂν σχολῆν

Præterea, omnis sacra actio necesse est ut ex apostolicæ iussionis ratione fiat. Atqui ait Apostolus, debere eum, qui ad sacerdotium promoveatur, « sine crimine esse ». Non jam ergo sacerdotium

1 Tim. III, 2.

tura habuerint ordinem, qui et antequam fierent, A innumeris poenis e-n-unisque obnoxii erant.

Ad hæc dicit Apostolus : « Cavete suspiciones hominum, tametsi falsæ sint⁹⁷. » Decebat ergo Palamitas, vel si falsa erant, quæ illis objecta erant crimina, ad iudicium majus provocare, ejusque sententia crimina diluere. At non permisit, quam sibi licentiam exque facultate libertatem arripuerant. Quin imo reprehensiones veriti, quæ silentio digna essent, silentio in rem suam moliti sunt.

Præterea, omnem ambitum sui que juris licentiam secularibus gentiumque principibus competere ait Dominus ; ut vero Ecclesia sua secus habeat, suis constituit : « Scitis enim, inquit, quia principes gentium dominantur earum, et qui magis sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos ; sed quicumque voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister⁹⁸. » Palamitarum autem Ecclesia antequam etiam primo constitueretur, proditorum quoque elegit locum, quo videlicet ad ipsum illi eveniret, in quod modo delapsa est. Contrarium ergo Dei Ecclesiæ nacta scopum est, ac plane ad ea attinet, quæ sunt gentium.

CAPUT VI.

Num sancta Dei Ecclesia quæ unius gregis dux simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac tumultuantes retineat ac proclamet.

« Omnem itaque apostolicam ac canonicam, quibus tum primum divinis irruerunt, ac quibus ex casibus ad rem moti sunt, præceptionem transgressi, nihil minus in sua nunc quoque disciplina habuerunt. Et ut pleraque omittam, illegitimas nuptias, sacrorum direptiones, absurdas manuum impositiones, accipientium munera injurias, ad ea styllum verto. Abscesserat, quem prius sic quasi ludo episcopum sibi præfecerant. Accersitur vero alius qui sacram functionem obeat; ut autem quædam in modum reliqua, sic primum quoque Ecclesiæ Christi indicium notaque, pax illis aufugiat, eum quem haberent, dejiciunt, aliumque superinducunt. Quod vero ille a fuga retractus, cum imperatore redierat, eum constituunt, qui dejectus fuerat, fugant vero qui ejus locum invaserat, atque is quidem, quasi nulla justa causa dejectus, a se quoque potentia fretus, quod cum justitia accumulatus esset, thronum consequitur; alter vero contra nititur, multis alterum lacessens, ac criminans quod sua deprædetur, alterque alterum dejicit, sibi que mutuo mæchiæ crimen objectant. Nullaque ab ullo in aliquem procedit damnationis sententia, sed ambo pari tum nominis appellatione, tum pompa gaudent; inque magna hac unaque civitate aliis quidem hic tanquam verus inter commemorationes habendas nominatur, his vero aliis, aliis uterque; inque eum modum omnibus his divinx pacis res pignusque evertitur, falsumque

τάξιν οὐ καὶ πρὶν γενέσθαι μυσταῖς εὐθύναις ἡμῶν κείμενοι.

Ἐτι δ' Ἀπόστολός φησι. « Φεύγετε τὰς ἐπιφύσεις τῶν ἀνθρώπων, κἀν ψευδῶς ὄσιν. » Ἐπει τοίνυν τοὺς Παλαμίτας, εἰ καὶ ψευδῶς εἶχον τὰ κατ' αὐτῶν ἐπινηνεγμένα, πρὸς μείζον δικαστήριον ἀναδραμεῖν, καὶ ἑαυτοὺς τῶν αἰτιαμάτων ἀπολύσασθαι. Ἄλλ' οὐκ εἶδεν αὐτοὺς ἢ τῆς αὐτονομίας ἀφροσύνης· μάλλον μὲν οὖν τοὺς ἐλέγχους δεδοικότες, εὐχῆ τι σωτικῆς ἀξία ὑπὲρ αὐτῶν διεπραγματεύσαντο.

Ἐτι πᾶσαν φιλαρχίαν καὶ αὐτονομίαν ταῖς κοσμικαῖς καὶ ἰθνηκαῖς ἀρχαῖς προσήκειν ὁ Κύριος ἔφησα· τὴν δὲ αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐναντίας ἔχειν ἐκείνοις διετάξατο. « Οἴδατε γάρ, » φησὶν, « ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ ὁ μέγιστος αὐτῶν ἐστὶν ὁ βασιλεὺς. Οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. » Ἡ δὲ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία, πρὶν ἂν τὴν ἀρχὴν καὶ συσταθῆ, προδοτῶν ἐπλετο τόπον· ἐν αὐτῷ τούτῳ πάθη, εἰς ἢ τελεῖ ἡ σὴν σχήματος. Τὸν ἐναντίον ἄρ' οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἔλαχε σκοπὸν· καὶ τῆς ἑνώσεως διατελεῖ τυγχάνουσα μερίδος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Et arguta τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία ἡ μῆς κοίτης καταγορευτὴ δύο πατριάρχους ἀντικαθαρουντας ἀλλήλους καὶ στασιάζοντας παρικατέχουσα καὶ ἀνακηρύττουσα.

Πᾶσαν τοίνυν ἀποστολικὴν καὶ κανονικὴν, ὅς τε τὴν ἀρχὴν εἰσπεπηδήκασιν ἐπὶ τὰ θεῖα, καὶ ἐξ ὧν τῶν ἀφορμῶν παραβεβηκότες ἐπιταγῆν, οὐκ ἔλασον ἔσχον καὶ νῦν ἐν τοῖς ἑαυτῶν πολιτεύμασι. Καὶ ἵα τὰ πολλὰ παρῶ, γάμων ἀνόμων συνεισφορὰς, καὶ ἱερῶν ἀποσυλήσεις, καὶ χειροθεσίας ἀτόπους, καὶ δωροδοκῶν ἐπιφορὰς, ἐπ' ἐκεῖνα τρέφομαι. Παρηχθεῖς μὲν ὁ πρότερον οὕτως εἰς ἐπίσκοπον αὐτοῦ παιχθεῖς Μετακαλεῖται δὲ ἕτερος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν· ἐν οὖν ὡς περὶ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γνώρισμα, καθαιρούσι μὲν ἐν ἔσχον, ἐπειτάγουσι δ' ἕτερον. Ἐκ δ' ἐκεῖνος ἐκ τῆς φυγῆς σὺν τῷ βασιλεὶ ἐπαρῆται, συνιστῶσι μὲν αὐθις τὸν καθαιρεθέντα· ἐλαύνουσι δὲ τὸν ἐπιγεγονότα· καὶ οὕτω τὴν μάχην διαπύουσαν αἴρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ ὡς παρὰ τὸ θεῖον καθαιρεθεῖ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἰσχυρὸν, ὅτι σὺν δίκῃ ἐξήλωκε, καρποῦται τὸν θρόνον· ὁ δ' ἀνθίσταται, πολλὰ καταχέου τοῦ ἐτέρου, ὅτι συλῆ τὰ αὐτοῦ. Ἀντικαθαιρεῖ δ' ἕτερος τὸν ἕτερον, καὶ μοιχείας ἀνεγκλίει. Καταβίη δ' οὐδεμία κατ' οὐδενὸς παρ' οὐδενός· ἀμφοτέροι δ' ὀνόματις τοῦ αὐτοῦ καὶ πομπῆς τῆς ἰσῆς ἀπολαύουσιν· κἀν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ μὴ πύλαι, ὅς μὲν οὗτος ὡς γνήσιος ἐν τοῖς τῶν μνημῶν σύμῶν ἀναφοραῖς· ἐκκαλεῖται, ὅς δ' ἐκείνος· ἄλλοι δ' ἀμφοτέροι· καὶ οὕτω διὰ πάντων τὸ τῆς θείας εἰρήνης ἀνατρέπεται χρέμα· καὶ διεψεύσεται μὲν ἡ τοῖς ἱερουργεῖν εἰσιούσιν ἐν ἀρχαῖς· καὶ τέλει καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίαις· ἀπειθήσονται δὲ τὸ μείζον γινώσκοντες.

⁹⁷ 1 Tim. vi. 4. ⁹⁸ Matth. xv. 25.

ρίσμα τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ τοῦ ἀγαπᾶν ἄλλήλους; ἐπιταγή. Πολλοὺ γὰρ τοίνυν καὶ δεῖ τὴν καὶ ταύτ' ἀναιρούσαν Ἐκκλησίαν εἶπαι Θεοῦ.

Ἐπι πάσα ἀναφορὰ καὶ θυσία τηνικαυτ' ἔστι δεκτὴ, ὁπηνίκα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν ἐπιτελεῖται. Φησὶ γάρ, « Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ. Ἄφες ἔκει τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔπαγε· πρῶτον διαλέγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. » Οἱ τοίνυν τῆς μιᾶς καὶ αὐτῆς καθέδρας ἀντιποιοῦμενοι πατριάρχαι, πῶς ποῦ ἔκαστος τὸ δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀναφέρει; Πότερον καταλιμπάνων τὸ δῶρον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καταλλαιτόμενος τῷ κατ' αὐτοῦ ἔχοντι; Ἄλλ' ὅκ' ἂν πείσειε τοῦτον, εἰ μὴ πρότερον αὐτῷ τῆς καθέδρας ἔκστασις. Ἄλλ' ἀδιέλλακτοι μένοντες, οὕτω περιμέρος ἕκαστος τὸ δῶρον προσφέρει, καὶ οὐ κατὰ τοῦπίταγμα τοῦ Σωτῆρος αὐτὸ προσφέρει. Ὁδύκων γὰρ λοιπὸν οὐδ' αἱ τούτων ἀναφοραὶ καὶ θυσίαι δεκταὶ εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ.

Ἐπι ὁ Κύριός φησιν, « Ὅς ἂν λύση μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστο; κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Ἄυται δὲ τῆ Παλαμιτῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τῶν δύο πατριαρχῶν τῆς μιᾶς καθέδρας ἀντιποίησην καὶ μάχην, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ἑνῶν ἰσοσταθίας καὶ ἐνός δόγματος, ἡ τῆς ἀναφορᾶς ἐντολή. Ἐλάχιστοι λοιπὸν καὶ ἀνίξιοι παντελῶς κληθήσονται οἱ τε λύοντες τὴν ἐντολήν, οἱ ὅ' οὕτω ἀναφέροντες.

Ἐπι μὴ μόνον ἐλέγχονται παρανομοῦντες ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πρόβρῃσιν ἀνατρέπειν πειρῶνται. « Ἔστι γάρ, » φησὶ, « μία ποίμνη, εἰς ποιμήν. » Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἀντιτατομένη Χριστῷ, μιᾶς ποίμνης δύο ποιμένας καταταυτὸ ἀναφαίνουσιν. Οὐδ' ἄρα λοιπὸν ἡ τούτων συναγωγὴ Χριστοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Εἰ ἄγρια τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ τοσαύτας βεβήλους κεινοφωνίας παρῆσις ἀνομολογήσασα.

Ἐκ τοιούτων τοίνυν τῶν ἀρχῶν καὶ τοιαύτης τῆς πολιτείας ἑαυτοῖς τὴν τῆς Ἐκκλησίας περιθέμενοι τυραννίδα, στασιάζουσι μὲν, ὡς εἴρηται, κατ' ἀλλήλων, ἄσπονδον τὸ καθ' αὐτοῦ; ἐν ἅπασι διατηροῦντες· ἔμμετρον μόνον δ' εἰς ἐν τοῦτο μόνον, τὸ πᾶσιν εὐσεβῆ δογματικῶν ἀνατρέψαι διάνοιαν. Τοῦντεῦθεν καὶ κατὰ τοῦ μοναδικοῦ τῆς Θεότητος ἐπιστρατεύονται, καὶ τὴν παρῆσιαν τῆς ἀναίτιας εἰς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας προφέρουσι. Ἴν' οὖν συγκεφαλαιώσαντες τὰ πρότερον εἰρημένα διὰ πολλῶν, ὑποθώμεθα, Θεὸν μὲν ἐνοῦσιον ἀπειράκις ἀπειρώς ὑπερκεῖμενον τῆς ἐμφύτου, καὶ καθ' ἣν εἶναι δύνα-

evincitur, quod ingressi ut rem sacram faciant, in principio et fine ac reliquis petunt, profligataque est Christi Ecclesiae nota praecipua, quod scilicet alter alterum diligere jubemur⁵⁵. Longe igitur

Præterea, omnis oblatio atque hostia tunc accepta est, cum ex regula Dominicæ traditionis peragitur. Ait enim: « Si obtuleris munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade; prius reconciliare fratri tuo; et tunc veniens, offerito munus tuum⁵⁶. » Qui igitur unam hanc eandemque sedem sibi patriarchæ vindicant, quam quisque ratione munus suum ad altare offert? Num munus ante altare relinquit, ut reconcilletur ei, qui adversus eum aliquid habet? At non suserit, nisi prius illi se descesserit. Enimvero nulla reconciliatione sic eorum quisque munus offert, nec juxta Domini Salvatoris præceptum est obsequium. Non jam igitur eorum quoque oblationes ac victimæ acceptæ sunt apud Deum.

Ad hæc ait Dominus: « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum⁵⁷. » Solvitur autem Palamitarum Ecclesiae (unius cathedræ vindicatione, ac quæ inde est duorum patriarcharum rixa pugnaque, cum et ejusdem religionis uniusque opinionis existant) præceptum offerendi; jam ergo minimi indignissime vocabuntur, tum qui solvant præceptum, tum qui in eum modum offerant.

Postremo, nedum in his convincuntur perperam agere, sed quod etiam Salvatoris de Ecclesia sua vaticinium conantur evertere. « Erit » enim, inquit, « unum ovile, unus Pastor⁵⁸. » At Palamitarum Ecclesia hac quoque parte Christo adversatur, dum unius gregis duos pastores exhibent. Non ergo jam illorum congregatio est Christi Ecclesia.

CAPUT VII.

Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot profanas vocum novitates palam est confessa.

Talibus igitur ex principiis, talique institutione ac disciplina, arrepta sibi Ecclesie tyrannide, et ut eam vi sibi subjiciant, tumulantur quidem, ut dicebam, alii in alios, implacabilia inter se odia servantes ac discordias: uno vero hoc duntaxat concordes sunt, ut omnem piorum dogmatum evertant sententiam. Quamobrem etiam adversus singularem Deitatem castra instruunt, proferuntque impudentiæ libertatem ut veritatem evertant. Ut igitur summa repetendo, quæ superius multis dicta sunt, ob oculos ponamus, Deum quidem vere ac substantia existentem, infinita infinite innatæ, ac

⁵⁵ Joan. xii, 35. ⁵⁶ Matth. v, 23. ⁵⁷ Matth. v, 19. ⁵⁸ Joan. xi, 16.

una habuerint ordinem, qui et antequam fierent, A innumeris pœnis e-n-nis-que obnoxii erant.

Ad hæc dicit Apostolus : « Cavete suspiciones hominum, tametsi falsæ sint ». Decebat Palamitas, vel si falsa erant, quæ illis objecta crimina, ad iudicium majus provocare, sententia crimina diluere. At non permisit sibi licentiam exque facultate libertate rant. Quin imo reprehensiones veritatis dignæ essent, silentio in rem su-

Præterea, omnem ambitum suam secularibus gentiumque petere ait Dominus ; ut vero habeat, suis constituit : « Principes gentium dominum sunt, potestatem exercent inter vos ; sed quicumque fieri, sit vester nimis Ecclesia antequam proditorum quod ipsum illi eve-

trarium erg plane ad

Incident insaniam. Aiuntque in hæc verba et scribit : « Quisnam invidus dæmon procaeci audacia Dei Ecclesie invexit, quod ipsa Dei essentia in hominibus habitans, eos qui purgantur, purget, et qui splendescunt, splendorem induat, atque in creaturis habitans hæc efficiat ? Hoc, quod ex vobis audimus (atque utinam ne audiremus quidem) demonum vere tenebrosum inventum est. » Hinc omnino scilicet, et ex tanta captantes blasphemia non aliud quam quod dicebamus, ut nimirum Dei quidem essentiam ab omni prorsus rerum administratione curaque amoveant, subdititium vero illum Deum, quem in modum luminis cogitantes prodixerunt, ejus loco inducant.

Tertium autem pari impietate, aut majori, quæ sunt superiora superans est. Nedum superessentialem incircumscripamque essentiam, ne in creatis inhabitet, eliminant, ac Scripturam abolent, quod diserte clamat : « Inhabitabo in eis, et inambulabo ; et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum » ; verum etiam ne quid grave hominibus ab illa proveniat, hæc hominibus fugiendam suadentes, corrupendi vi præditam pronuntiaverunt, sic nimirum loquentes in fide, quam posuerunt : « Quodquo Dei essentiam, idcirco quod imparticipabilis ac inaccessa dicta sit, corruptrice vi præditam existimamus ; qui sic de illa sentiamus, o temeritatem et audaciam ! impios nuncupaverunt ; idque cum Deus ad Mosem dixerit : Nemo videbit faciem meam, et vivet ».

Duo vero hæc, nedum omni majora sunt impietate, ac prioris evidentius adstruunt impietatem,

43 Levit. xxvi, 2 ; II Cor. vi, 16. 44 Exod. xxxiii, 20.

τὴν τριουπίστητον ἀνάγκη
αὐτοὺς τὴν δ' οὕτως ἔχουσαν
ἐν θεῶν ἀνύσιστον, καὶ χ/
ὑφειμένον. Ἀνέλον
οὕτω καὶ θεῶν
ἵνα διαφέρειν
ἐπιτάττω
ἀόρατον
ἴλα

λόγι

ναρχίας

ας, ε' Ἡ δὲ καὶ

ἡγετα, Πατὴρ, Υἱοῦ καὶ

ἡν οὐ λογισθήσεται ἕτερα. » Κα.

ἵνα μία θεότης. » Καὶ ὡς περ ἓνα θεοῦ,

δύο θεῶν, οὕτω καὶ ἓνα θεότητα ὁμολογεῖ.

λάθρομεν.

Ἀσύτερον δὲ, βεβουλημένοι, εἶν ὃν ἀνεῦρον, δεῦ-
τερον θεῶν καὶ θεότητα τῆς τοῦ κόσμου παντὸς
διοικήσεως καὶ μεθέξεως ἐφορῶν ἀποκαταστήσαι
καὶ δημιουργῶν, εἰς ἀλλόκοτον ἐμπέπτουσι κατὰ τῆς
ὑπερθεοῦ οὐσίας μανίαν καὶ φασὶ κατὰ λέξιν οὕτω
συγγραφόμενοι, « Ποῖος βάσκανος διαίμων τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς ἐπεισήγαγεν, ὅτι αὐτὴ
ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις,
τοὺς καθαιρομένους καθάρει, καὶ τοὺς λαμπρυνο-
μένους λαμπρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινα σάλον ἀνείρον
τοῦ καλοῦ παρατραπέντας ἐπανάγει, καὶ τοὺς κρι-
σμασιν ἐνοικοῦσα ταῦτα ἐργάζεται ; Τοῦδ' ὅπερ
παρ' ὁμῶν ἀκούομεν, ὡς μὴ ὠφελε, διαίμων ὡς
ἀληθῶς εὐρεῖα σκοτεινόν » ; θηρώμενοι πάντως
ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοσαύτης βλασφημίας οὐκ ἄλλο, ἀλλ'
ὅπερ ἔφαμεν, ὡς ἂν τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀπο-
στήσωσι παντελῶς τῆς τῶνδε διοικήσεως ; ἀντιτά-
ξωσι δὲ τὸν περιέγραπτον ἐκεῖνον θεῶν, ὃν ὡς φησὶ
φανταζόμενοι προήγαγον.

Τρίτον ὁμοιον τὴν ἀβελαν, ἣ κατὰ τι νενικηκός
οὐ μόνον ἀφιστάσει τὴν ὑπερούσιον καὶ ἀπερίγρα-
πτον οὐσίαν τῆς ἐν τοῖς κτίσμασιν ἐνοικήσεως, καὶ
τὸ τῆς Γραφῆς ἀναιρούσε διαρρήθην βρώσεως, ε' Ἐνοι-
κῆσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω καὶ ἐσομαι
αὐτοῖς εἰς θεῶν καὶ αὐτοὶ ἐσονται μοι εἰς λαόν » ;
ἀλλ' ὡς ἂν καὶ μὴ τι πάθειεν ὅπ' αὐτῆς ἀνθρωπι-
ταύτην ἐκφεύγειν ἀναπειθόντες, καὶ φαρτικῆς
ἀπεψήσαντο, φάσκοντες ἐν τῇ τεθείσῃ παρ' αὐτῶν
ἦσται, ε' Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ὁμθε-
κτον καὶ ἀπροσπέλαστον εἰρησθαι, φαρτικὴν ἡμᾶς
εἶναι νομίζειν τοὺς οὕτω περὶ αὐτῆς φρονούντας.
Ὡ τῆς τόλμης ! ἀσεβεῖς ἀπεψήσαντο καὶ ταῦτα τοῦ
Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος, ὁδοὶς ὄφεται τῇ
πρόσωπόν μου, καὶ ζῆσται. »

Ἀλλὰ ἐὰ ταῦτα, οὐ μόνον πάντων ἀσέβειαν νενική-
κῆσα, καὶ περιφανέστερον τῆν τοῦ πρώτου κατα-

Handwritten notes in Greek, including the word 'ἐπιτάττω' and other phrases.

Handwritten notes in Greek, including the words 'Nup' and 'essentiam'.

σευίζοντα ἄθεταν, ἀλλὰ καὶ τ
 πσευληκότα τὴν ἐλπίδα· καὶ
 ντος, ἔ' Ὁ ἀγαπῶν με τὰς
 ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλ
 ποιήσομεν· ἔ' τ
 τμεν φύσεως κ
 Κατὰ ταῦτ
 ἔ' καὶ
 καὶ

ΕΝ Τῇ

πρότεροις ἐφ.
 σεῖν καὶ θεάτητι τὴν τε

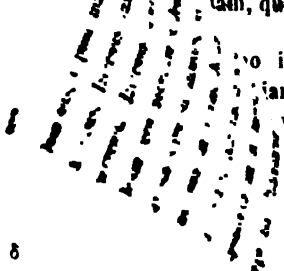
ἀπάντων χαριζόμενοι, τὴν δ

ἰριάδα κάτω μετὰ τῶν κτισμάτων βίλλον,
 ρασιν, ἔ' Ὁὐκ ἐξαρκείσθαι τὴν ἐνυπόστατον ζωὴν ἢ
 τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν, ἢ τὴν ἐνυπόστατον δύνα-
 μιν ἢ ἐαυτὴς ἐαυτῆ, εἰ μὴ προσχρήσατο καὶ ἀνυπο-
 στήριζω ἢ σοφία ἢ δύναμις· ἀνυπόστατον ζωὴν καὶ
 σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐνεργίαν κοινήν τῆς ὑπερ-
 ουσίου Τριᾶδος· τὴν δευτέρον ἐκεῖνον ἀποκαλοῦν-
 τας Θεόν· καὶ οὕτω· ἀπειράκις ἀπείρωσ ὑφειμένον
 τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ. Εἰ δὲ τὸ προσχρώμενον
 ἐτέρω παρ' αὐτὸ πρὸς τὴ ζωὴν ἢ δύνασθαι ἢ σοφὸν
 εἶναι ἀτελὲς ἔστιν καθ' αὐτὸ καὶ θνητὸν καὶ ἀδύνα-
 μον, πῶς οὐχὶ καὶ ἡ ἐνυπόστατος ζωὴ καὶ δύναμις
 καὶ σοφία, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
 (ἕκαστον γὰρ τούτων αὐτὸ ὑπερ ἔστιν, ἐνυπόστατό·
 ἔστι καὶ σοφία καὶ δύναμις), ἀτελής ἔστι καθ' αὐτὴν
 καὶ θνητὴ καὶ ἀδύναμος; τίτταρι ταῦτα, πᾶσαν
 ἀπίθειαν ἐπινοηθεῖάν τε καὶ ἐσομένην περιέχοντα.

Προστίθεσι δὲ καὶ ἄλλα μυρία, πᾶσαν ὑπερβολὴν
 ἀποτημάτων νικῶντα. Τὸν γὰρ δευτέρον τούτων καὶ
 ὑφειμένον Θεὸν εἰς πολλὰ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐξ-
 ἀπολοῦσιν ἄκτιστα καὶ ἀνούσια· καὶ ὅσαπερ κατ'
 εἶδος τὰ ὄντα, καὶ αὐτὴ συμμορφουῦσθαι φασι τοῦ-
 τοις· καὶ ὁρᾶσθαι σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτῶν
 ἠλωμένους, καὶ συνανακινεῖσθαι τοῖς ὄρωσι, καὶ
 πρὸς τὴν ἐαυτῶν ἀκτιστότητα τούτους συμμεταβάλλ-
 λειν, ἀκτιστους, ἀνάρχους, ἀπεργαγμένους αὐτοὺς
 ἀπεργαζόμενα· καὶ τὰλλ' ὅσα ἐν τῷ περὶ αἰρέσεων
 ἰδίως διεξεληλύθειμεν. Διαστρέφουσι δὲ πρὸς τὰς
 τοιαύτας ἐαυτῶν ἀσεβείας, ἣν δι. δύναιντο παρασα-
 λεῦσαι Θεῶν Γραφήν· τὴν δὲ φανὴν καὶ ἀναντιρρό-
 τον ἀθετοῦσι καὶ ἀποστρέφονται.

Μετὰ τοιαύτων τοίνυν δογμάτων καὶ τοιαύτης τῆς
 φιλαρίας ἐπιστρατεύομενοι, ἀξιοῦσιν ἐαυτοὺς καὶ
 τὴν ἐαυτῶν αἴθειον ἀναγωγὴν ἀγίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ
 Ἐκκλησίαν. Ἐνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶ ὑποστάσει
 παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητάμεν, καὶ
 μέχρι τούτου τὴν γνώσιν ἱστῶν ἐδιδάχθημεν, ὡς ὁ
 μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, ἔ' Τρις τὸ Ἄγιον λέγομεν

ἔρα A stet sapere, hactenus non audivimus. Non ergo
 vocis est Christi Salvatoris, nam si esset, a prin-
 cipio diceretur. Nos vero audivissemus ac secuti-
 casemus, quandoquidem per viscera misericordiae
 e miserationum gregis ejus utentis ratione oves
 ci meruimus. At nescimus has voces; neque
 eas sequemur, sed fugiemus Palamitarum
 iam, quod nescimus illius vocem.

idem divinus Apostolus istam prævi-
 am, dixit: «Erit tempus quando sanam
 n substinebunt; sed propter suas-
 concervabunt sibi magistros, qui-
 ut. Et a veritate quidem auditum
 as autem convertentur 7. » Ma-
 hæc nunc impleta esse; quod
 quæ dicunt; ex prodicione
 unquam vero quorundam-
 centiam, in magistrorum
 r omnem divinam re-

ca
 sibi a s.
 existit, ut a.
 vitam non vere ex
 et actionem superess
 vocantes, alterum illum de.
 Deo, qui cunctis eminentiores,
 quod alio præter se, utitur, ut
 tum potentia aut sapiens existat, a
 largitus.
 sectum et mortale et impotens est, es.
 itatem
 etiam vere existens vita et virtus et
 uiam
 Pater et Filius et Spiritus sanctus (qui
 ad
 horum ipsum quod est, vere existens
 pientia et virtus est) imperfecta per se et mort
 impotens est? Hæc quatuor omnem complexa
 quæ in animum cadat, aut sit futura, impietat.

Adjungunt vero etiam innumera alia, omnem
 absurditatum superantia. Hunc enim alterum ac
 subjectum Deum, in multa et quæ numerum exce-
 dant, explicant increata et non vere existentia
 quantaque in rebus sunt genera, hæc quoque illi
 conformari aiunt; atque ab eis videri corporis
 oculis immutatis, unaque cum his qui vident no-
 veri, atque in suam increati rationem secum mu-
 tare, quæ increatos, æternos, incircumscriptos
 ipsos efficiant: et quæcumque alia in libro de
 hæresibus seorsim disputavimus. Distorquent vero,
 quam secus exponere ac depravare liceat ad suas
 istiusmodi impietates, divinam Scripturam; quæ
 vero clara extraque omnem controversiam sit, hanc
 spernunt ac respuunt.

Cum talibus itaque dogmatis talisque nugacitate
 instructa acie, volunt se, suamque impiam sedulita-
 tem, esse sanctam Dei Ecclesiam. Unum enim D
 um
 in tribus personis ex ipso, et qui ejus sunt, didicimus,
 hactenusque in eo quod scimus, sistere docti sumus,
 quemadmodum ait magnus Athanasius: ἔ' Ter
 Sanctus dicimus, ob tres personas; semel vero

72 Jean. iv. 23. 72 II Petr. i. 4.

tas habuerint ordinem, qui et antequam fierent, A innumeris poenis cunctisque obnoxii erant.

Ad hæc dicit Apostolus : « Cavete suspiciones hominum, tametsi falsæ sint⁸⁷. » Decebat ergo Palamitas, vel si falsa erant, quæ illis objecta erant crimina, ad iudicium majus provocare, ejusque sententia crimina diluere. At non permisit, quam sibi licentiam exque facultate libertatem arripuerant. Quin imo reprehensiones veriti, quæ silentio digna essent, silentio in rem suam moliti sunt.

Præerea, omnem ambitum sui que juris licentiam secularibus gentiumque principalibus competere ait Dominus ; ut vero Ecclesia sua secum habeat, suis constituit : « Scitis enim, inquit, quia principes gentium dominantur earum, et qui magni sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos ; sed quicumque voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister⁸⁸. » Palamitarum autem Ecclesiâ antequam etiam primo constitueretur, proflitorum quoque elegit locum, quo videlicet ad ipsum illi eveniret, in quod modo delapsa est. Contrarium ergo Dei Ecclesiæ nacta scopum est, ac plane ad ea attinet, quæ sunt gentium.

CAPUT VI.

Num sancta Dei Ecclesia quæ unius gregis dux simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac tumultuantes retineat ac proclamet.

« Omnem itaque apostolicam ac canonicam, quibus tum primum divinis irruerunt, ac quibus ex causis ad rem moti sunt, præceptionem transgressi, nihil minus in sua nunc quoque disciplina habuerunt. Et ut pleraque omittam, illegitimas invecetas nuptias, sacrorum direptiones, absurdas manuum impositiones, accipientium munera injurias, ad ea stylum verto. Abscesserat, quem prius sic quasi ludo episcopum sibi præfecerant. Accersitur vero alius qui sacram functionem obeat; ut autem quædam lmodum reliqua, sic primum quoque Ecclesiæ Christi iudicium notaque, pax illis aufugiat, eum quem haberent, dejiciunt, aliumque superinducunt. Quod vero ille a fuga retractus, cum imperatore redierat, eum constituunt, qui dejectus fuerat, fugant vero qui ejus locum invasera, atque is quidem, quasi nulla justa causa dejectus, a se quoque potentia fretus, quod cum justitia amittatus esset, thronum consequitur; alter vero contra nititur, multis alterum lacescens, ac criminans quod sua deprædetur, alterque alterum dejicit, sibi que mutuo mæchiæ crimen objectant. Nullaque ab ullo in aliquem procedit damnationis sententia, sed ambo pari tum nominis appellatione, tum pompa gaudent; inque magna hac unaque civitate aliis quidem hic tanquam verus inter commemorationes habendas nominatur, his vero aliis, aliis uterque; inque eum modum omnibus his diviniæ pacis res pignusque evertitur, falsumque

τάξιν οἱ καὶ πρὶν γενέσθαι μυσταῖς εὐθύναις ὑμᾶς κείμενοι.

Ἔτι δὲ Ἀπόστολος φησι. « Φεύγετε τὰς ὑποψύσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ψευδαῖς ὤσιν. » Ἐπει τοίνυν τοὺς Παλαμίτας, εἰ καὶ ψευδῶς εἶχον τὰ κατ' αὐτῶν ἐπινηνεγμένα, πρὸς μείζον δικαστήριον ἀναδραμεῖν, καὶ ἑαυτοὺς τῶν ἀτιματῶν ἀπιύσασθαι. Ἄλλ' οὐκ εἴλασεν αὐτοὺς ἡ τῆς αὐτονομίας αἰρεσις· μάλλον μὲν οὖν τοὺς ἐλέγχους δεδοικέτας, εἴη τι σιοσπῆς ἀξία ὑπὲρ αὐτῶν διεπραγματεύεσθαι.

Ἔτι πᾶσαν φιλαρχίαν καὶ αὐτονομίαν ταῖς κοσμικαῖς καὶ ἐθνικαῖς ἀρχαῖς προσήκειν ὁ Κύριος εἶρησε· τὴν δὲ αὐτοῦ Ἐκκλησίαν ἐναντίας ἔχειν ἐκείνοις διατάξατο. « Οἴδατε γάρ, ε. φησὶν, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσι αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγα γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. » Ἡ δὲ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία, πρὶν ἂν τὴν ἀρχὴν καὶ συσταθῆ, προδοτῶν ἐλετο τόπον· ἵν' αὐτῆ τοῦτο πάθῃ, εἰς ὃ τελεῖ νῦν σχήματος. Τὸν ἐναντίον ἀρ' οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἔλαχε σκοπὸν· καὶ τῆς ἰνίκης διατελεῖ τυγχάνουσα μερίδος.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Et dicitur de Deo quod est in Ecclesia huiusmodi quæ simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac tumultuantes retinet et proclamat.

Πᾶσαν τοίνυν ἀποστολικὴν καὶ κανονικὴν, οἷς τὴν ἀρχὴν εἰσπεπηδέχασιν ἐπὶ τῆ θεῖα, καὶ ἐξ οὖν τῶν ἀφορμῶν παραβεβηκότες ἐπιταγῆν, οὐκ ἔλασεν ἔσχον καὶ νῦν ἐν τοῖς ἑαυτῶν πολιτεύμασι. Καὶ ἵα τὰ πολλὰ παρῶ, γάμων ἀνόμων συνεισφορὰς, καὶ ἱερῶν ἀπουσιάζσεις, καὶ χειροθεσίας ἀτόπου, καὶ δωροδοκῶν ἐπιφορὰς, ἐπ' ἐκεῖνα τρέφομαι. Παρηχῆκει μὲν ὁ πρότερον οὕτως εἰς ἐπίσκοπον αὐτῆς, παιχθεῖς Μετακαλεῖται δὲ ἕτερος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν· ἵν' οὖν ὡς περ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἀπὸ τῶ πρώτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γνώρισται, καθαιρούσι μὲν ἂν ἔσχον, ἐπεισάγουσι δ' ἕτερον. Ἐπὶ δ' ἐκεῖνος ἐκ τῆς φυγῆς σὺν τῷ βασιλεῖ ἐπανήκει, συνειπῶσι μὲν αὖθις τὸν καθαιρεθέντα· ἐλαύωνται δὲ τὸν ἐπιγεγονότα· καὶ οὕτω τὴν μάχην διαπρὸς αἰφροῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ ὡς παρὰ τὸ εἶδον καθαιρεθεῖ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἰσχυρόν, ὅτι σὺν δίκῃ ἐβλήθη, καρποῦται τὸν θρόνον· ὁ δ' ἀνθίσταται, πάλιν καταχέων τοῦ ἑτέρου, ὅτι σὺλὰ τὰ αὐτοῦ. Ἀντιπαρθεῖ δ' ἕτερος τὸν ἕτερον, καὶ μοιχεύει ἀνεργαίει. Καταδίκη δ' οὐδεμία κατ' οὐδενὸς· περ' οὐδενὸς ἀμφοτέροι δ' ὀνόματις τοῦ αὐτοῦ καὶ πομπῆς τῆς ἰσης ἀπολαύουσι· καὶ τῆ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ μὴ πόλει, ὅς μὲν οὕτως ὡς γνήσιος ἐν τοῖς τῶν μνημῶν σόνων ἀναφοραῖς· ἐκλαλεῖται, οἷς δ' ἐκεῖνα, ἄλλαι δ' ἀμφοτέροι· καὶ οὕτω διὰ πάντων τὸ τῆς θεῖας εἰρήνης ἀντρέπεται χρέμα· καὶ διεψεύσεται μὲν ἡ τοῖς ἱερουργεῖν εἰσοῦσιν ἐν ἀρχαῖς καὶ τέλει τῶν τοῖς ἄλλοις αἰτίαις· ἀπειρήται δὲ τὸ μείζον γινώσκον.

⁸⁷ 1 Tim. vi. 4. ⁸⁸ Matth. xx. 25.

ρισια τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ τοῦ ἀγαπᾶν ἀλλήλους ἐπιταγή. Πολλοὺ γὰρ τοίνυν καὶ δεῖ τὴν καὶ ταύτ' ἀναίρουσαν Ἐκκλησίαν εἰπεῖν Θεοῦ.

licet alter alterum diligere jubemur⁵⁹. Longe igitur abest, ut, quæ hæc interimat, Dei Ecclesia appellanda sit.

Ἐτι πάντα ἀναφορά καὶ θυσία τηλικαυτ' ἐστὶ δεκτή, ὁπηνίκα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν ἐπιτελεῖται. Φησὶ γάρ, « Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ. Ἄφες ἔκαι τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔπαγε· πρῶτον διαλέγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. » Οἱ τοίνυν τῆς μιᾶς καὶ αὐτῆς καθέδρας ἀντιποιοῦμενοι πατριάρχαι, πῶς ποῦ' ἔκιστος τὸ δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀναφέρει; Πότερον καταλιπέμων τὸ δῶρον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καταλλαιττόμενος τῷ κατ' αὐτοῦ ἔχοντι; Ἄλλ' ὡς ἂν πείσεις τούτον, εἰ μὴ πρότερον αὐτῷ τῆς καθέδρας ἔκσταται. Ἄλλ' ἀδιάλλακτοι μένοντες, οὕτω παρμέρος ἕκαστος τὸ δῶρον προσφέρει, καὶ οὐ κατὰ τούπιταγμα τοῦ Σωτῆρος αὐτὸ προσφέρει. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν οὐδ' αἱ τούτων ἀναφοραὶ καὶ θυσίαι δεκταὶ εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ.

Ἐτι ὁ Κύριός φησιν, « Ὅς ἐὰν λύση μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Ὡςταὶ δὲ τῆ Παλαμιτῶν Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν τῶν δύο πατριαρχῶν τῆς μιᾶς καθέδρας ἀντιποίησιν καὶ μάχην, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ἰσχυρῆς θρησκείας καὶ ἐνὸς δόγματος, ἡ τῆς ἀναφορᾶς ἐντολή. Ἐλάχιστοι λοιπὸν καὶ ἀνάξιοι παντελῶς κληθήσονται οἱ τε λύοντες τὴν ἐντολήν, οἱ ὅ' οὕτω ἀναφέροντες.

Ἐτι μὴ μόνον ἐλέγχονται παρανομοῦντες ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας πρόβησιν ἀνατρέπειν πειρῶνται. « Ἔσται γάρ, » φησὶ, « μία ποιμνὴ, εἰς ποιμήν. » Ἄλλ' ἡ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἀντετατομένη Χριστῷ, μιᾶς ποιμνῆς δύο ποιμένας καταστατοῦ ἀναφαίνουσιν. Οὐδ' ἄρα λοιπὸν ἡ τούτων συναγωγὴ Χριστοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Et gloria τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησίᾳ, ἡ τοσαύτας βεβηλοὺς κειτοφωρίας παρρησίᾳ ἀπομολογήσασα.

Ἐκ τοιούτων τοίνυν τῶν ἀρχῶν καὶ τοιαύτης τῆς πολιτείας ἑαυτοῖς τὴν τῆς Ἐκκλησίας περιθέμενοι τυραννίδα, στασιάζουσι μὲν, ὡς εἴρηται, κατ' ἀλλήλων, ἄσπονδον τὸ κατ' αὐτοῦ ἐν ἅπασι διατηρούντες· ἐμογνωμονοῦσι δ' εἰς ἐν τούτῳ μόνον, τὸ πᾶσιν εὐτεθεῖ δογματικῶν ἀνατρέψαι διάνοιαν. Τούτεθεν καὶ κατὰ τοῦ μοναδικοῦ τῆς Θεότητος ἐπιστρατεύονται, καὶ τὴν παρρησίαν τῆς ἀναιδείας εἰς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας προφέρουσιν. Ἴν' οὖν συγκαταλιώσαντες τὰ πρότερον εἰρημένα διὰ πολλῶν, ὑποδύμεθα, Θεὸν μὲν ἐνοῦσιον ἀπειράκις ἀπείρους ὑπερκεῖμενον τῆς ἐμφύτου, καὶ κατ' ἦν εἶναι δύνα-

A vincitur, quod ingressi ut rem sacram faciant, in principio et fine ac reliquis petunt, profligataque est Christi Ecclesiae nota præcipua, quod scilicet alter alterum diligere jubemur⁵⁹. Longe igitur abest, ut, quæ hæc interimat, Dei Ecclesia appel-

Præterea, omnis oblatio atque hostia tunc accepta est, cum ex regula Dominicæ traditionis peragitur. At enim : « Si obtuleris munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade; prius reconciliante fratri tuo; et tunc veniens, offerito munus tuum⁶⁰. » Qui igitur unam hanc eandemque sedem sibi patriarchæ vindicant, quænam quisque ratione munus suum ad altare offert? Num munus ante altare relinquit, ut reconciletur ei, qui adversus eum aliquid habet? At non eussert, nisi prius illi secesserit. Enimvero nulla reconciliatione sic seorsum quisque munus offert, nec juxta Domini Salvatoris præceptum est obsequium. Non jam igitur eorum quoque oblationes ac victimæ acceptæ sunt apud Deum.

Ad hæc ait Dominus : « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docnerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum⁶¹. » Solvitur autem Palamitarum Ecclesiæ (unius cathedræ vindicatione, ac quæ inde est duorum patriarcharum rixa pugnaque, cum et ejusdem religionis unusque opinionis existant) præceptum offerendi; jam ergo minimi indignissime vocabuntur, tum qui solvant præceptum, tum qui in eum modum offerant.

Postremo, nedum in his convincuntur perperam agere, sed quod etiam Salvatoris de Ecclesia sua vaticinium conantur evertere. « Erit » enim, inquit, « unum ovile, unus Pastor⁶². » At Palamitarum Ecclesia hac quoque parte Christo adversatur, dum unius gregis duos pastores exhibent. Non ergo jam illorum congregatio est Christi Ecclesia.

CAPUT VII.

Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot profanas vocum novitates palam est confessa.

Talibus igitur ex principiis, talique institutione ac disciplina, arrepta sibi Ecclesiæ tyrannide, et ut eam vi sibi subijciant, tumulantur quidem, ut dicebam, alii in alios, implacabili inter se omnia servantes ac discordias : uno vero hoc duntaxat concordantes sunt, ut omnem piorum dogmatum evertant sententiam. Quamobrem etiam adversus singularem Deitatem castra instruunt, proferuntque impudentiæ libertatem ut veritatem evertant. Ut igitur summa repetendo, quæ superius multis dicta sunt, ob oculos ponamus, Deum quidem vere ac substantia existentem, infinitis infinite innatæ, ac

⁵⁹ Joan. xiii, 35. ⁶⁰ Matth. v, 23. ⁶¹ Matth. v, 19. ⁶² Joan. xi, 16.

quæ esse potest, virtuti eminentem trine subsistentem essentiali contingunt sentiantque; eam vero quæ sic habeat innatam Dei virtutem, Deum non vere ac substantia existentem, sicutque essentia divina inferiorem. Certa igitur ratione, qui velut deos, sic et deitates statuunt, tum hac divisione distingui voluerit, tum multis aliis oppositionum modis, uti etiam se habet visibile ad invisibile, et quod potest participari ad id quod imparticipabile est: et quæ sunt reliquæ oppositiones.

Unum hoc est eorum impietatis caput, quod nendum Deo veram existentiam adimat, ac portentosam deorum multitudinem invehat, sed et nobis a principio positas de monarchia leges evertat, quarum hæc verba sint ac sententia: « Fides autem catholica unam profitetur Deitatem, Patris et Filii et Spiritus sancti, præter quam non reputabitur alia. » Et: « Nobis unus Deus est, quod una Deitas. » Et sicut unum Deum sentire docti sumus, sic et unam profiteri Deitatem accepimus.

Secundo vero, quibus constitutum sit, ut quem adinvenerunt Deum alterum ac Deitatem, mundi omnis administrationis ac commercii præsidem et inspectorem ac opificem statuunt, in immanem adversus Dei essentiam, quæ omni Deitati eminet, insidunt insaniam. Aiuntque in hæc verba et scribunt: « Quisquam invidus dæmon procaci audacia dei Ecclesiæ inexit, quod ipsa Dei essentia in hominibus habitans, eos qui purgantur, purget, et qui splendescunt, splendorem induat, atque in creaturis habitans hæc efficiat? Hoc, quod ex vobis audimus (atque utnam ne audiremus quidem) dæmonium vere tenebrosum inventum est. » Hinc omnino scilicet, et ex tanta captantes blasphemia non aliud quam quod dicebamus, ut nimirum Dei quidem essentiam ab omni prorsus rerum administratione curaque amoveant, subditulum vero illum Deum, quem in modum luminis cogitantes produxerunt, ejus loco inducant.

Tertium autem pari impietate, aut majori, quæ sunt superiora superans est. Nedium superessentiali circumscriptamque essentiam, ne in creatis inhabitet, eliminant, ac Scripturam abolent, quod diserte clamat: « Inhabitabo in eis, et inambulabo; et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum ²⁰ »; verum etiam ne quid grave hominibus ab illa proveniat, hæc hominibus fugiendam suadentes, corrumpendi vi præditam pronuntiaverunt, sic nimirum loquentes in fide, quam posuerunt: « Quodquæ Dei essentiam, idcirco quod imparticipabilis ac inaccessa dicta sit, corruptrice vi præditam existimamus; qui sic de illa sentiamus, o temeritatem et audaciam! impios nuncupaverunt; inique enim Deus ad Moysen dixerit: Nemo videbit faciem meam, et vivet ²¹. »

Duo vero hæc, nedium omni majora sunt impietate, ac prioris evidentius adstruunt impietatem,

Α ται δυνάμειν, τὴν τρισυπόστατον ἀναπόστατον οὐσίαν, φρονούσι· τὴν δ' οὕτως ἔχουσαν ἐμφυτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν Θεὸν ἀνούσιον, καὶ κατὰ τοσοῦτον τῆς θείας οὐσίας ὑφαιμένον. Ἀνάλογον ἄρ' οὖν αὐτοῦς ὡσπερ Θεοῦ, οὕτω καὶ θεότητας ὑποθέμενοι, ταύτην τε τῇ διαιρέσει διαφέρειν, καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀντιθέσεων τρόποις ἐπιτάττουσιν· ὡσπερ ἔχει καὶ τὸ ὁρατὸν πρὸς τὸ ἀόρατον, καὶ τὸ μεθεκτὸν πρὸς τὸ ἀμίθεκτον· καὶ τὰλλα τῶν ἀντιθέσεων.

Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς ἀσεβείας τούτων ἐστὶ τὸ κεφάλαιον, οὐ μόνον ἀνυπαρξίαν εἰσάγον Θεοῦ, καὶ πολυθεταν ἀλλόκοτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαρχῆς ἡμῶν περὶ τῆς μοναρχίας παραδοθέντας ἀνατρέπον ἔρου, φάσκοντας, « Ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν προσέζει θεότητα, Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· παρ' ἣν οὐ λογισθῆσεται ἕτερα. » Καὶ, « Ἡμῶν εἰς Θεὸν, ὅτι μία θεότης. » Καὶ ὡσπερ ἓνα Θεὸν φρονεῖν ἐδίδοχθημεν, οὕτω καὶ μίαν θεότητα ὁμολογεῖν παραλάβομεν.

Διούτερον δὲ, βεβουλημένοι, τὴν ὄν ἀνεῦρον, δεύτερον Θεὸν καὶ θεότητα τῆς τοῦ κόσμου παντὸς διοικήσεως καὶ μεθέξεως ἐφορῶν ἀποκαταστήσαι καὶ δημιουργῶν, εἰς ἀλλόκοτον ἐμπίπτουσι κατὰ τῆς ὑπερθεοῦ οὐσίας μανίαν· καὶ φασὶ κατὰ λέξιν οὕτω συγγραφομένοι, « Ποῖος βάσκανος δαιμόν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς ἐπεισηγάγεν, ὅτι αὐτῇ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ κατοικοῦσα ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς καθαιρεμένους καθαρῶς, καὶ τοὺς λαμπρυνόμενους λαμπρύνει, καὶ τοὺς κατὰ τινὰ σάλον ἀνέρον τοῦ καλοῦ παρατραπέντας ἐπανάγει, καὶ τοὺς κτισμασιν ἐνοικοῦσα ταῦτα ἐργάζεται; Τοῦδ' ὄπερ παρ' ὁμῶν ἀκούομεν, ὡς μὴ ὠφέλε, δαιμόνων ὡς ἀληθῶς εὐρεμα σκοτεινόν. » θηρώμενοι πάντως ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοσαύτης βλασφημίας οὐκ ἄλλο, ἀλλ' ὄπερ ἐφαμεν, ὡς ἂν τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀποστήσωσι παντελῶς τῆς τῶνδε διοικήσεως· ἀντιτάξουσι δὲ τὴν παρέγγραπτον ἐκείνον Θεὸν, ὃν ὡς φῶς φανταζόμενοι προήγαγον.

Τρίτον ὁμοιον τὴν ἀθείαν, ἣ κατὰ τι νενηκῆς οὐ μόνον ἀφιστάσει τὴν ὑπερούσιον καὶ ἀπερίγραπτον οὐσίαν τῆς ἐν τοῖς κτισμασιν ἐνοικήσεως, καὶ τὸ τῆς Γραφῆς ἀναιροῦσι διαρρήδην βωώσης, « Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπερικατήσω· καὶ ἔσονται αὐτοῖς εἰς Θεὸν· καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. » ἀλλ' ὡς ἂν καὶ μὴ τι πάθειεν ὑπ' αὐτῆς ἀνθρωπίνης ταύτην ἐκφεύγειν ἀναπέθοντες, καὶ φθαρτικῆ ἀπεφήναντο, φάσκοντες ἐν τῇ τεθείῃ παρ' αὐτῶν Πίστει, « Καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἀμίθεκτον καὶ ἀπροσπέλαστον εἰρησθαι, φθαρτικὴν ἡμᾶς εἶναι νομίζειν· τοὺς οὕτω περὶ αὐτῆς φρονούντας, ὡς τῆς τόλμης ἰσάσεις ἀπεφήναντο· καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. »

Διὰ δὲ ταῦτα, οὐ μόνον πάντων ἀσέβειαν νενηκῆς κῆτα, καὶ περιφανέστερον τῆν τοῦ πρώτου κατὰ

²⁰ Levit. xxvi, 2; II Cor. vi, 16. ²¹ Exod. xxxiii, 20.

σευάζοντα άθελαν, αλλά και πλσαν Χριστιανών
 ίποσεσοληκότε την έλπίδα· και ταύτα του Σωτήρο
 ρίπτοντο, « Ο άγαπίων με τάς έντολάς μου ποιή
 σει, και εγω και ο Πατήρ έλευσόμεθα, και μονήν
 παρ' αυτώ ποιήσομεν »· του δε θείου Πέτρου,
 « θείας γεγονών μεν φύσεως κοινωνοί »· Αθανασίου δε
 του μεγάλου, « Κατά ταύτά έστιν ή του Πατρός και
 Υιου θεότης· ή άγιε και άγιοποιός· ή αγιάζουσα
 πάντα τά λογικά, τά καταξιούμενα έξ αυτεξουσίου
 γνώμης και σπουδής· δεξασθαι την άγιαν και μακα
 ρίαν ούσιαν εις κοινωνίαν άγιατου »· και του Με
 λετιού, « Φώς μοναδικόν και τριλαμπές, ούσια άν
 αρχε, κίλλος άμψχανον, έν τη καρδια μου οικησον. »

Τέταρτον δε τοι: προτέροις έρμίλλον· και τῷ
 μὲν δευτέρῳ Θεῷ και θεύεται την τελειότητα και το
 κράτος άπάντων χαρίζόμενον, την δ' υπέρθεον
 Τριάδα κάτω μετὰ των κτισμάτων βάλλον, εκείνό
 φανει, « Ούκ έξαρκεῖσθαι την ένυπόστατον ζωην ή
 την ένυπόστατον σοφίαν, ή την ένυπόστατον δύνα
 μιν ή· έαυτής έαυτή, ειμή προσχρήσατο και άνυπο
 στάτω ζωή ή σοφία ή δύναμις· άνυπόστατον ζωην και
 σοφίαν και δύναμιν και ένέργειαν χοινήν τής υπερ
 σωίου Τριάδος· την δεύτερον εκείνον άποκαλοῦ
 ντες θεόν· και ούτως άπειράκις άπειρώς ύφειμένε
 του πάντων επέκεινα Θεού. Ει δε το προσχρώμενον
 έτέρῳ παρ' αυτό πρὸς τὸ ζῆν ή δύνασθαι ή σοφόν
 είναι άτελής έστιν καθ' αυτό και θνητόν και αδύνα
 μόν, πῶς ούχι και ή ένυπόστατος ζωή και δύναμις
 και σοφία, ο Πατήρ, ο Υιός και το άγιον Πνεῦμα
 (έκαστον γάρ τούτων αυτό όπερ έστιν, ένυπόστατό
 έστι και σοφία και δύναμις), άτελής έστι καθ' αυτήν
 και θνητή και αδύναμος; τέταρτα ταύτα, πᾶσαν
 άπειδιαν· έπινοηθείσαν τε και έσομένην περιέχοντα.

Προστίθεσι δε και άλλα μυρία, πᾶσαν υπερβολήν
 άποπημάτων νικῶντα. Τόν γάρ δεύτερον τούτων και
 ύφειμένον Θεόν εις πολλά και ύπερ αριθμόν έξ
 απλοῦσιν άκτιστα και άνούσια· και όσαπερ κατ'
 είδος τά θντα, και αυτὲ συμμορφουσθαι φασι τού
 τοις· και όρᾶσθαι σωματικοίς όφθαλμοίς ύπ' αυτών
 ήλλοιωμένοις, και συνακινεῖσθαι τοίς όρώσι, και
 πρὸς την έαυτῶν άκτιστότητα τούτους συμμεταβάλ
 λειν, άκτιστους, άνάρχους, άπεργράπτους αυτούς
 άπεργαζόμενα· και τάλλ' όσα έν τῷ περὶ αίρέσεων
 ιδίως διεξηγηλήθειμεν. Διαστρέφουσι δε πρὸς τάς
 ούσιότητας έαυτιῶν άσεβείας, ήν άν δύναιντο παρασα
 λείσθαι θείαν Γραφήν· την δε φανήν και άναντιρρή
 τον άθετοῦσι και άποστρέφονται.

Μετὰ τοιούτων τοίνυν δογμάτων και τοιαύτης τής
 φιλαρίας έπιστρατεύόμενοι, άξούσιν έαυτούς και
 την έαυτῶν άθσον αναγωγήν άγιαν είναι του Θεού
 Έκκλησίας. Ένα γάρ Θεόν έν τρισί υποστάσει
 παρ' αυτού τε και των αυτου μεμαθήκαμεν, και
 μέχρι τούτου την γνώσιν ιστην εδιδάχθημεν, ως ο
 μέγας φησιν Αθανάσιος, « Τρίς το Αγιος λέγομεν

verum etiam omnem Christianorum sublatam fere
 spem, idque cum Salvator dicat : « Qui diligit me,
 mandata mea faciet, et ego et Pater veniemus, et
 mansionem apud eum faciemus⁶⁶. » Et divus Petrus :
 « Divinae consortes facti sumus naturae⁶⁷. » Magnus
 quoque Athanasius : « Secundum haec est deitas
 Patris ac Filii sancta et sanctificandi vi praedita :
 cuncta sanctificans, quae ratione utantur, quae vide
 licet liberae mentis, sententia et voluntate ac diligentia,
 sanctam beatamque essentiam suscipere meruerint,
 ad sanctificationis commercium. » Item melodus ac
 sacer Cantor : Lumen singulare ac trino fulgens,
 omni principio carens essentia, immensus decór,
 in mente mea inhabita. »

Quartum prioribus par est ac aequale. Et quilibet
 alteri Deo et Deitati perfectionem universorumque
 imperium tribuens, supraquam Deum vero Trini
 tatem inter creata infimo loco dejiciens, hoc ait :
 « Non sufficere, quae vere exsistit, vitam, aut quae vere
 exsistit, sapientiam, aut quae vere exsistit, virtutem,
 sibi a se ipsa, seu nisi abunde, ipsa, quae non vere
 exsistit, utatur et vita et sapientia et virtute ; nempe
 vitam non vere existentem et sapientiam et virtutem
 et actionem superessentialis Trinitatis communem
 vocantes, alterum illum Deum, sicque infinites infinite
 Deo, qui cunctis eminentior est, subjectum. Sin autem
 quod alio praeter se, utitur, ut vivat, vel sit praedi
 ctam potentia aut sapiens existat, a seipso imper
 fectum et mortale et impotens est, quomodo non
 etiam vere existens vita et virtus et sapientia,
 Pater et Filius et Spiritus sanctus (quisque enim
 horum ipsum quod est, vere existens vita et sa
 pientia et virtus est) imperfecta per se et mortalis et
 impotens est? Haec quatuor omnem complexa sunt,
 quae in animum cadat, aut sit futura, impietatem.

Adjungunt vero etiam innumera alia, omnem vim
 absurditatum superantia. Hunc enim alterum ac
 subiectum Deum, in multa et quae numerum exce
 dant, explicant increata et non vere existentia ;
 quantaque in rebus sunt genera, haec quoque illis
 conformari aiunt ; atque ab eis videri corporis
 oculis immutatis, unaque cum iis qui vident mo
 veri, atque in suam increati rationem secum mu
 tare, quae increatos, aeternos, incircumscriptos
 ipsos efficiant : et quaecunque alia in libro de
 haeresibus seorsim disputavimus. Distorquent vero,
 quam secus exponere ac depravare liceat ad suas
 istiusmodi impietates, divinam Scripturam ; quae
 vero clara extraque omnem controversiam sit, hanc
 spernant ac respuunt.

Cum talibus itaque dogmatis talique nugacitate
 instructa acie, volunt se, suamque impiam sedulita
 tem, esse sanctam Dei Ecclesiam. Unum enim Deum
 in tribus personis ex ipso, et qui ejus sunt, didicimus,
 hactenusque in eo quod scimus, sistere docti sumus,
 quemadmodum ait magnus Athanasius : « Ter
 Sanctus dicimus, ob tres personas : scilicet vero

⁶⁶ Jean. iiv. 23. ⁶⁷ II Petr. i. 4.

Dominus, « quod una Deitas est. » Sunt hæc satis fidelibus. Hactenus quæ in hominibus est, scientia pervenit. Hactenus Cherubim aliis obteguntur : Deum vero essentiam et Deum operationem tantis divisos seque sic habentes, nec didicimus, neque hactenus audivimus. Dictum vero est, esse Dei Ecclesiam, quæ fundata est super fundamentum⁶⁷ apostolicarum et paternarum traditionum. Non ergo jam Palamitarum Ecclesia Dei Ecclesia est.

Præterea : « Omnis plantatio, aut Saluator, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur⁶⁸. » Manifestum igitur est, quæ est præter Patrum traditiones, fidem minime a Deo plantatam esse. Audivistis vero et Palamitarum fidem omnino peregrinam adversamque divinis nobis a principio constitutis dogmatibus; ergo eradicabitur. Sin autem ita est, non est sancta Dei Ecclesia; nam contra illam nec portæ inferi prævalebunt⁶⁹.

Ad hæc jubet divus Apostolus auferri profanas vocum novitates⁷⁰; superædificari vero ad instaurationem Ecclesiæ Christi⁷¹. Id vero palam est, Palamitarum vitare Ecclesiam cum tantis vocum novitatibus pugnam instrumentem, connumerari vero divinis istis viris, in nomine magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi congregatis, ac in quorum ille medio versetur : « Tu enim, inquit, numeras myriadas, Deus autem eos qui salvandi sunt. »

Præterea ait idem divinus Apostolus : « Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem : fidelis enim est qui repromisit⁷². » Haud ergo accessiones quærendæ, vel ut aliquid auferatur eorum quæ confessi sumus : nec aliena sequenda promissa sunt, tametsi angelus e caelis sit, qui hæc nobis annuntiet. Sic enim etiam solum confessionem indeclinabiliter tenebimus, ac Dominum, cujus promissa sunt, fidem habebimus. Sin autem aliter quæramus, inanem omnem spem nostram efficiemus.

Præterea Saluator ait : « Omnes meæ vocem meam audiunt, quia sciunt vocem meam; alienum autem non sequuntur, sed fugient, quia nesciunt vocem alienorum⁷³. » Considerandum itaque, num Palamitarum Ecclesiæ dogmata consentanea sint voci Salvatoris, ut eos sequamur. Enimvero Deitatem dicere subjectam et increatam aliam esse a Dei essentia, quæ a se non vere ac substantia existit, aut Dei essentiam ejusmodi esse quæ corrumpendi vim habeat, aut non eam in omnibus habitare, quæ sanctificans sit, eaque a seipsa sanctificare : aut, quæ vere existit Dei sapientiam, non sibi ipsam sufficere, sed habere sapientiam non vere existentem, ut sapientia imbuatur, ac quæ præ-

διὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· ἀπαξ δὲ Κύριος διὰ τὴν μίαν Θεότητα. » Ἀρκεῖ ταῦτα τοῖς πιστοῖς· μέγα τούτων ἢ γνώσεις ἐν ἀνθρώποις φθάσει· ἕως τοῦτον τὰ Χερουδὶμ συγκαλύπτεται πτέρυξιν. Θεὸν δὲ οὐσίαν καὶ Θεὸν ἐνέργειαν κατὰ τοσοῦτον διηρημένους καὶ οὕτως ἔχοντας οὕτως ἐδιδάχθημεν, οὕτως ἔρηκται ἐμὴν μέγρι τήμερον. Εἰρηται δὲ Ἐκκλησίαν Θεοῦ εἶναι τὴν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων τιθεμελιωμένην. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν ἢ τῶν Παλαμιτῶν Ἐκκλησία Θεοῦ Ἐκκλησία ἐστίν.

Ἔτι, « Πᾶσα φυτεία, » φησὶν ὁ Σωτὴρ, « ἢ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ μου, ἐκρίζωθήσεται. » Πρόδηλον ἄρ' οὖν τὴν παρὰ τὰς πατρικὰς παραδόσεις πίστιν μὴ πεφυτεῦσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἠκικέται δὲ καὶ τὴν Παλαμιτῶν πίστιν, ξένην παντάπασιν καὶ ἀντίθετον τοῖς ἁγίοις ὁρίσασθαι ἡμῖν θεῖος δόγμασιν· ἐκρίζωθήσεται ἄρα. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐστὶν ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· ἐκείνης γὰρ οὐδὲ πύλαι τοῦ ἁλοῦ κατισχύουσιν.

Ἔτι ὁ θεῖος Ἀπόστολος φησὶ περιίστασθαι μὲν τὰς βεβήλους καινοφωνίας, ἐποικυδομεῖσθαι δὲ πρὸς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Τὸ δ' ἀντικρὺς ἐστὶν ἐκφύγειν μὲν τὴν Παλαμιτικὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τῶν τοσοῦτων καινοφωνιῶν ἐπιστρατευομένην· συναριθμεῖσθαι δὲ τοῖς θεοῖς τοῦτοις ἀνδράσιν, ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνελεγμένους, καὶ τοῦτον ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔχουσι. « Σὺ γάρ, » φησὶν, « ἀρκεῖς τὰς μυριάδας, Θεὸς δὲ τοὺς σωζόμενους. »

Ἔτι ὁ αὐτὸς θεῖος Ἀπόστολος φησὶ, « Κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ· πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος. » Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ὁμολογημένων ζητεῖν δεῖ· οὐδ' ἀλλοτριῶσι· ἐπαγγέλμασιν ἐπισθαί, κἰν ἄγγελος ἐξ οὐρανῶν ὁ ταῦτ' εὐαγγελιζόμενος ἡμῖν ἦ. Οὕτω γὰρ καὶ μόνον ἀκλινῶς τῆς ὁμολογίας ἀνεξέσθηθα, καὶ πιστὸν τὸν ἐπαγγειλάμενον ἔξομεν Κύριον· ἂν δ' ἄλλως ζητῶμεν, ματαίαν πᾶσαν ἀποφαινόμεν ἡμῶν τὴν ἐλπίδα.

Ἔτι ὁ Σωτὴρ φησὶ, « Τὸ πρόβατον τὸ ἐμὸν τῆς φωνῆς μου ἀκούει· ὅτι οἶδαι τὴν φωνὴν μου· ἀλλοτριῶν δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδαι τῶν ἄλλοτριῶν τὴν φωνήν. » Σχεπτέον τοίνυν, εἰ καὶ τὰ τῆς Παλαμιτικῆς Ἐκκλησίας δόγματα τῆς φωνῆς ἔχονται τοῦ Σωτῆρος, ἢ αὐτοῖς ἀκολουθήσωμεν. Ἀλλὰ τὸ Θεότητα λέγειν ὑφειμένην καὶ ἀκτιστον ἄλλην εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν Θεοῦ, τὸ κατ' αὐτὴν καὶ ἀνοῦσιον· ἢ τὴν φαρμακικὴν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ μὴ ταύτην κατοικεῖν πᾶσι τὴν ἀγιοποιῦν, καὶ ἀγιάζειν δι' ἑαυτῆς αὐτὰ· ἢ τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν τοῦ Θεοῦ μὴ ἐξαρκεῖσθαι ἑαυτῆς, ἀλλ' ἔχειν ἐξ αἰδίου τὴν ἀνυπόστατον σοφίαν πρὸς τὸ σοφίζεσθαι καὶ σοφο-

⁶⁷ Ephes. ii, 20. ⁶⁸ Matth. xv, 25. ⁶⁹ Matth. xvi, 5. ⁷⁰ I Tim. vi, 20. ⁷¹ Ephes. iv, 13. ⁷² Hebr. x, 23. ⁷³ Joan. x, 4, 27.

κραιν, οὐκ ἀκηκόμεν μέχρι τήμερον· οὐδ' ἄρα A
 τῆς φωνῆς ἐστὶ τοῦ Σωτῆρος· εἰ γὰρ ἦν, ἐλέγετο
 ἂν ἐξαρχῆς. Ἡμεῖς δὲ ἠκηκόμεν καὶ ἠκολουθή-
 καμεν ἂν, ὅτι κατηξιώθημεν διὰ σπλάγγνα ἐλέους
 καὶ οἰκτιρῶν πρόβδρα γενέσθαι τῆς λογικῆς αὐτοῦ
 πόριης. Ἄλλ' οὐκ οἶδαμεν τὰς φωνὰς ταύτας·
 οὐδ' ἀκολουθήσομεν ἄρα ταύταις· φευζόμεθα δὲ
 τὴν Πιλαμικὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν τὴν
 φωνὴν αὐτῆς.

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ θεῷ, Ἀπόστολος, ταύτην προειδὼν
 τὴν Ἐκκλησίαν, ἔφησεν· «Ἔσται καιρὸς, ὅτε τῆς
 ὑγαινοῦσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ διὰ
 τὰ ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἐαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν
 διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν
 τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦς B
 μύθοις ἐτραπήσονται. » Πρόδηλον ἄρ' οὖν ταῦτα
 ἴν' ἐπιτηρῆσθαι, τῶ μύθοις τοικεῖναι τὰ λεγόμενα,
 ἐκ προδοσίας μὲν ἠνθηκότα, κατ' ἐπιθυμίαν δ' ἐνίων.
 καὶ ἀρεσκείαν εἰς διδασκάλων Ἐκκλησίαν ἐπισω-
 ρεύοντα παρὰ πάντα θεῖον κανόνα καὶ νόμου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ μετὰ τὴν
 θέον κωνοτομία τῆς πίστεως τοῦς αὐτοῦς
 κριτὰς καὶ κατηγόρους τῶν ἀγίων ἐπισωρεύ-
 σασα.

Ἐπὶ δὲ λαμπρῶς τὰ τῆς ἀσεβείας ἀνέφεται τα-
 μιεία, κάκ τῶν πονηρῶν θησαυρῶν τῆς αὐτῶν καρ-
 δίας· θαφιλέστερον ἐξεκέχυτο ἡ τῆς βλασφημίας
 φιλοτομία, τί μηχανῶνται πρὸς κακουργίαν, μᾶλλον C
 ἢ τί συσκευάζονται πρὸς ἐξαπόλειαν τῶν πολλῶν;
 Ὡς ἂν δοκῶσι μετ' εὐλόγου παρρησιάσασθαι προ-
 τιστάς τοῦς ἐξώλους τούτου; καὶ προώλους ἀνα-
 δείξαι, οὐδένα τῶν ὁσίων ἠνέσχοντα συγκαλέσασθαι·
 ἀλλὰ καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἀρχιερέων ἐν
 ἐκείνοις ἐκκεχωρηκότες, οὐδένα λόγον ἐπεποίητο,
 ταῖ κοσμικαῖς ὑπερειδόμενοι δυναστείαις, καὶ ἀντι-
 φυσώμενοι πρὸς τὰς κατὰ τῆς εὐσεβείας λαλαπτι-
 Πηλικά δὲ τὰ πάντα κκιῶς αὐτοῖς ἐκκαίωρηται,
 καὶ διωμολόγηται καταψηφίσασθαι μὲν τῆς εὐσε-
 βείας, ἀντεισαγγεῖν δὲ τὴν ἐαυτῶν κακόνειαν,
 τρηκίυτα τοῦς θεοῦ; ἀνδρας ἐπὶ τὸ στάδιον ἀπην-
 ηκέναι παρελεούοντο· καὶ καθίξουσι συνέδριον,
 μακρῶ τοῦ κατὰ Χριστοῦ σφαλερώτερον· παρόσον
 ἐκείνο μὲν ἄκων προσφῆτεσε, « Συμφέροι, » φησαν, D
 « ἓνα ἄθρωπον ὑπὲρ παντὸς τοῦ ἔθνους ἀποθανεῖν »·
 τὸ δ' εὐσεβὲς τι φάναι οὐδ' ἄκων συγκαίωρηται.
 Κατὰ ταυτὴ κριτὰς καὶ κατηγόρους ἐαυτοῦς ἀνα-
 φαίνοντες, οἱ ψήφοις ἀπάται; τοῦ κατακάσθαι
 ἄκων ὠφλίεσκον, εἰ γε παρ' ἐτέρων τὴν δίκην
 ἐάγχανον· οὐ; γὰρ ἐχρῆν ἐξαλεγγεσθαι καὶ δίκας
 λαμβάνειν ὑπὲρ ὧν ἐν ἄκασιν ἐπλημμέλησαν, τού-
 τας ἐπάναγκες ἦν τῶν δικαστικῶν ἐπειλημμένοις
 ὁδῶν τὴν τῆς αὐτονομίας ἐξαγαγεῖν ψῆφον· καὶ
 τῶν ἐπισωρῶν προσιστάμενον ἢ καὶ γρύξαι τοιμη-
 σαντα τὰ τῶν ἀγγυρωνήτων ἢ καὶ χεῖρω τούτων
 αὐτίκα πίεσχειν· τοιαύτην συγκακρωτηκότες τῆς

stet sapere, hactenus non audivimus. Non ergo
 vocis est Christi Salvatoris, nam si esset, a prin-
 cipio diceretur. Nos vero audivissemus ac secuti
 essemus, quandoquidem per viscera misericordiae
 ac miserationum gregis ejus utentis ratione oves
 effici meruimus. At nescimus has voces; neque
 ergo eas sequemur, sed fugiemus Palamitarum
 Ecclesiam, quod nescimus illius vocem.

Postremo idem divinus Apostolus istam prævi-
 dens Ecclesiam, dixit: «Erit tempus quando sanam
 doctrinam non sustinebunt; sed propter suas
 concupiscentias concervabunt sibi magistros, qui-
 bus aures pruriant. Et a veritate quidem auditum
 avitent, ad fabulas autem convertentur¹⁶.» Man-
 ifestum igitur est, hæc nunc impleta esse; quod
 fabulis similia sunt ea quæ dicunt; ex prodicione
 ortum floritionis nacta, secundum vero quorumdā
 concupiscentiam ac complacentiam, in magistrorum
 Ecclesiam coacervata, præter omnem divinam regu-
 lam ac legem.

CAPUT VIII.

Nam sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei
 novationem eisdem sanctorum judices et ac usa-
 tores coarcevit.

Quod vero splendide aperta impietatis sunt pe-
 nora, exque malis thesauris cordis eorum largius
 effusa blasphemix novatio est, quid ad calliditatem
 impliuntur, seu potius quid ad multorum perniciem
 struunt? Ut videantur justi ac æqui aliqua ratione ad
 libertatem nitî, ut synodum conflarent, atque hu-
 jus antistites viros hos pestilentes sceleratissimos-
 que constituerent, monachorum neminem convocari
 sustinuerunt; sed et plurimæ episcoporum partis,
 seorsum convenientes, nullam rationem habuerunt,
 secularibus inmixti potestatibus, exque adverso
 turbines insufflantes adversus pietatem. Ubi autem
 cuncta bene eque animo illis dolose structa sunt,
 atque ut veritas sententia damnaretur fuit consti-
 tutum, ejusque loco prava illorum opinio induce-
 retur, tunc nimirum viros in stadio adesse jussu-
 rant. Constitueruntque concilium, longe illo men-
 dosius, quod in Christum fuit constatum; quatenus
 D illud quidem et invitum prophetavit, dicens: «Ex-
 pediat ut unus homo pro omni populo moriatur¹⁷.»
 istud vero ne invitum quidem pium aliquid loqui
 concessum est. Eisdem simul judices et accusatores
 sese constituentes, homines scilicet omnibus cal-
 culis digne flammis addicendi, siquidem aliis nacti
 judices essent. Quos enim redargui oportebat et pœ-
 nas dare, eorum nomine quæ in omnibus deliquere-
 rant, his necesse erat, ut arreptis judicantium
 sibus, libertatem ac licentiam sententia firmarent;
 ac qui ullo modo obsisteret, ac vel gry mutire
 auderet, quæ mancipiorum sunt, aut etiam his
 graviora confestim mala ferret. Illis structis cuniculis

¹⁶ II Tim. iv, 3. ¹⁷ Joan. xi, 50.

paratique insidiis, improbitatis illas tabulas exa³ A
omnibus licentia impietatis colophonem alta edunt
præconis voce; Ecclesiam Dei vocitantes impiam
ac devotam eorum synagogam: profanos vero et
abdicated viros sanctos, totum, impie atis illam
promulgationem; fidem, quæ omnem Dei cultum
sublatum irret ac religionem. Censi Ieremus igitur ex
omnibus operæ pretium est, utrum ullo unquam tem-
pore Christianorum moribus istiusmodi usurpatum
sit, aut etiam per præceptionem sacris congruentem
effectum. Sin autem istud ostendere non possunt,
qui undique arguantur libertatis ac licentiæ errore
laborare, haud plane sancta Dei Ecclesia sunt ⁷⁶.

Præterea interdictionum est et in civilibus tribuna-
libus, per occupationem judicare, eaque reum
opprimere, longe magis in divinis, ubi et majus
periculum est, his qui horum aliquid violaverint. B
Sin dicant Palamitæ, non occupasse aut vero
oppressisse, majori risu habendi sint, pro sua in
omnibus cum impudentia calumniandi libidine.
Mendacii enim convineuntur: ac primum quidem
quod Isidorum Palamicæ doctrinæ causa in ordinem
reductum ac depositum, patriarcham constituerunt:
cum illo vero etiam impietatis parentem Thessalo-
nicæ episcopum præfererunt. Tumque rursus Me-
reum post eum eandem ipsam in rem accersitum,
quem prædefuncto in suis ipsorum deliriis majori
audacia præditum non ignorarent.

Præterea divinæ regulæ legeque omnes præscri-
bunt, neminem, cui crimen objectum sit, nedum C
in iis quæ ad fidem ac dogmata spectant, ubi et
projecta audacia majus damnum offert, sed et in
aliis quibuscunque, licere promoveri, ab ea qua
subjet præsentis dignitate, donec synodali iudicio
objecta diherit. Ostendant igitur qui velini, quo
patriarcha synodum prius iudicante, arreptoque
judiciali ordine (ut nimirum in neutram affectu
declinetur partem) Palamitæ victores exierint: ut
ita etiam juste promoti censeantur, ac quibus ful-
geant sedes adepti. Sin autem non possunt osten-
dere, plane illegitimum fuit illud concilium, nec
quicquam canonibus sultum; quod ipsum pari cum
condemnatis noxa teneretur, ac in quo ob prodi-
tionis scelus ac occupatam opinionem, qui sedebant
judices, omni anathemati obnoxii erant. Non enim
jam illa synodus aut Dei erat Ecclesia, aut illius
sunt dimittenda decreta.

Præterea ait divus Apostolus: «Non est tumultu-
ationis Deus, sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis
sanctorum ⁷⁷.) Atqui Palamicum illud iudicium
tumultuationis erat officina; præter omnem, uti
probatum est, canonicum primum constatum ordi-
nem ac tranquillitatem, deindeque deteriori consilio
ac molitione ad pietatem decreto damnandam con-
gregatum. Non ergo Deus illius erat, ut in Ecclesiis
sanctorum. Quod si Deus ejus non erat, grave est
ut Dei Ecclesia appelletur.

ἐνέδραν, τὸ τῆς ἀνομίας ἐγγυράττουσι ἐκείνο γρα-
μάτιον, καὶ τὸν κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας μετ' αἰείας
ἀνακηρύττουσιν, Ἐκκλησίαν ἀποκαλέσαντες Θεοῦ
τῆν αὐτῶν ἀνόσιον συναγωγὴν· βεβήλους δὲ καὶ
ἐκκηρύκτους τοῦς ἁγίους· τόμον δὲ τὴν τῆς ἀσε-
βείας ἀνάβρῃσιν· πιστὶν δὲ τὴν πᾶσαν ἀναιροῦσαν
Θεοῦ λατρείαν. Σκοπεῖν οὐκοῦν ἐξ ἀπάντων προσή-
κει, εἰ Χριστιανοῖς ταῦτα πρόποτε πεπολιτεύται, ἢ
καὶ κατ' ἐπιταγὴν ἐπέπρακτο τοῖς ἱεροῖς ἀρμό-
ζουσιν. Εἰ δ' οὐκ ἔχουσι τοῦτο δεικνύσαι, πανταγ-
θεν ἐξελεγχόμενοι τὴν τῆς αὐτονομίας νενοστήτας
πλάνην, οὐδ' ἄρα τοῦ Θεοῦ ἅγια Ἐκκλησία εἰσίν.

Ἔτι καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἀπη-
ρευται τὸ προκατελιθῆθαι τῇ κρίσει· πολλῶν μὴ-
λον ἐπὶ τῶν θείων, ἐνθα καὶ μεῖζον ὁ κίνδυνος τοῖς
τι τοῦτων παραχαράττουσι πέφυκεν. Εἰ δὲ γε φαί-
νοι οἱ Παλαμίται μὴ προκατελιθῆθαι, μακρότερον ἐφελ-
σουσι γέλωτα τῆς μετ' ἀνιδείας ἐν ἁπασιν αὐτῶν
αυκοφαντίας. Ἐλέγχονται γὰρ καταφευδόμενοι·
πρότερον μὲν τὸν ἐπὶ τοῖς Παλαμικοῖς καθαιρε-
θέντα δόγμασιν Ἰσιδώρον πατριάρχην ἀναθεωροῦ-
τες· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν τῆς ἀσεβείας γεννητορᾶ
Θεσσαλονίκης προστάτην. Ἔπειτ' αὖθις τὴν μετ'
ἐκείνων δεύτερον ἐπ' αὐτὸ καὶ μετακαλεσάμενοι,
πολλῶ τοῦ παρωχηκότος συνωραχότες ἐν τοῖς τῶν
αὐτῶν παραληρήμασι θρασύτερον ἔχοντα.

Ἔτι κανόνες θεῖοι διαγορεύουσι καὶ νόμοι πάντες
μηδένα τῶν ἐπ' αἰτίας ἐγκληθέντων, μήτοι γε λο-
ματικὰς φάναι, καὶ ὅπου τὸ παράβολον ἐπὶ μέγα
λυμνίνεται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐποιοισθηποτοῦν, προ-
βιθάζεσθαι ἐξεῖναι τῆς ἄν ἔτυχε παρῶν τιμῆς, πρὶν
ἂν συνοδικῶς τὴς κατ' αὐτοῦ βλασφημίας ἐπιλύ-
σαιτο. Δεικνύνται ἄρ' οὖν οἱ βεβουλημένοι· τίνος
πρότερον πατριάρχου σύδοιο καθίστατος καὶ δικα-
στικῆς ἐπιλημμένου τάξεως (ἢ δ' ἔστι μηδετέροις
προσχεσθαι), οἱ Παλαμίται τὴν νικῶσαν ἀπηγέ-
καντο, ἐν' ὧσι δικαίως καὶ προβιθαζόμενοι, καὶ
ταῖς καθέδραις ταυταῖσι διαπρέποντες. Εἰ δ' οὐκ
ἔχουσι δεῖξαι, παράνομον ἄρα καὶ ἀκανόνιστον ἦν
τὸ συνέδριον ἐκεῖνο· ταῖς ἰσῆς μὲν ἐνεχόμενον εὐθί-
ναις τοῖς καταδικασθεῖσι· διὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς προδο-
σίας αὐτονομίαν καὶ πρόληψιν δικασταὶ καθίσταντες
οἱ παντός ἀναθέματος· ἐνοχοί. Οὐκοῦν γε λοιπὸν σύν-
δοχος ἦν ἐκείνη, οὐτ' Ἐκκλησία Θεοῦ, οὔτε τὰ ἐψη-
φισμένα παραβοχῆς ἄξια.

Ἔτι, ὡς ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησιν, «Οὐκ ἔστιν
ἀκαταστασίας ὁ θεός, ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσις
ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων.» Ἀλλὰ τὸ Παλαμικὸν
ἐκεῖνο δικαστήριον ἀκαταστασίας ἦν ἐργαστήριον·
πρὸ πᾶσαν, ὡς δέδεικται, κατάστασιν κανονικὴν
τὴν τε ἀρχὴν συστάς, καὶ μετέπειτα πολλῶ χαλεπώ-
τερον ἐπὶ τῷ καταψηφισασθαι τῆς εὐσεβείας συνα-
θροισθέν. Οὐδ' ἄρα ὁ θεός ἦν αὐτοῦ ὡς περ ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων. Εἰ δ' οὐκ ἦν αὐτοῦ ὁ θεός,
χαλεπῶ Ἐκκλησίαν ἀποφῆνασθαι τοῦτο θεοῦ.

⁷⁶ 1 Tim. v, 21. ⁷⁷ 1 Cor. xiv, 33.

Ἐπι δ' αὐτὸς θεὸς Ἀπόστολος αὐθίς φησιν, « Ὡς ἄνθρωποι καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατούντες ὑμᾶς. Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί. » Οἱ τοίνυν Παλαμίται τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς, τοὺς τε τῆς εὐσεβείας ὄρους ἀνατετροφότες, καὶ τὴν ἡμῶν διὰ Χριστὸν ἐλευθερίαν καταδουλωσάμενοι, δικαίως ἂν καὶ τῆς τῶν εὐσεβοῦντων μερίδος ἀνωθῆν ἐκκόπτοντο. « Τί γὰρ κοινὸν Χριστῷ καὶ Βελίῳ; » Ἐκκοπέντες δ' ἐφάπαξ ὡς ἀναστατούντες τὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν, οὐδ' ἡμᾶς χρεῖ, ἅσα ἂν καθ' ἡμῶν αὐτῶν βλασφημῆσαι ἢ ἐπαράσονται, ἐν λόγῳ πειεῖσθαι. Δέδεικται γὰρ τοι μὴτ' εἰς ἱερέων τελεῖν αὐτοὺς τάξιν, μὴτ' εἰς εὐσεβῶν δῶς· εἰς κριμα δ' αὐτοῖς μόνον τῶν θεῶν κατατολμῆν καὶ ἐπιχωριάζειν βεβήλωσ, ὡς μὴ ὠφελεν, ἐν τε τοῖσι ἱεροῖσι καὶ θυσιαστηροῖσι ἀγίσις.

Ἐπι δ' μέγας φησὶ Βασίλειος, « Μηδεὶς οἰεσθῶ τῶν ἐσφαλμένων περὶ Θεοῦ ἐχόντων ὑπολήψεις ὅτι ἐπιταί εἰσιν. αἱ ἐν ψαλμοῖσι αὐτῶν αἰνεῖται. » Εἰ τοίνυν αὐταὶ οὐκ εἰσὶ δακταί, πολλῶ μᾶλλον αἱ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐλομένων ἐπνατείνόμεναι παρ' αὐτῶν ἀποκηρύξεις καὶ ἀραὶ παρδοχῆς οὐκ εἰσὶν ἔξαι.

Ἐπι εἰ ὡς δ' τοῦ Στουδίου πολὺς τὰ θεῖα θεόδωρος φησὶ, « Καὶ μόνον ἐν τῷ ἀναφέρειν βρομα αἰρετικῶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μῶμον ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὅτι ὁ θεὸς φύλαξ ὁ ἄγγελος ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰρέσεως ἀρίπταται ἀπ' αὐτῆς· καὶ λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ναὸς ναὸς κοινὸς καὶ μεμολυσμένος καθίσταται. » Εἰ τοίνυν τοῦτο οὕτως ἔχει, τί ἂν τις εἴποι τὰς ἐν τῇ Παλαμιτικῇ Ἐκκλησίᾳ καθ' ἡμῶν ἐκφωνουμένας βλασφημίας; Πρὸδηλον ὡς εἶθ' οἱ λέγοντες παρδοχῆ: ἄξιοι, εἶθ' ὁ χῶρος ἐν ᾧ λέγονται, ἐκλελεγμένοι θεῷ· ἀλλὰ κοινῶς καὶ μεμολυσμένοι ὅπ' αὐτῶν κατέστηκεν· οὐδ' αἱ παρ' αὐτῶν ἐξηνηγεμέναι κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἀρα βλασφημίας καὶ καταψηφίσεις τοῦτ' εἰσὶν ὅπερ λέγονται, φουαρία δ' ἄλλως, καὶ ἐν τῷ τῆς Γραφῆς φῶμεν, *βαττολογία μόνη*, πᾶσαν ἀδολεγίαν ὑπερβάνουσα.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Εἰ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ ποικίλους πειρασμοῦς καὶ μακρῆς ἐξορίας καὶ κατακλισεις καὶ φυλακὰς παντὸς καταψηφισαμένην δίκαιον καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρὸς.

Ἴνα γοῦν καὶ τοὺς τοῦ συνεδρίου τούτου καρποὺς γνοίημεν, μὴ πόρρω τοῦ κατὰ Χριστοῦ πρότερον βλάντες, σκοπιῶμεν οὕτως. Ἐκείνη γὰρ οὐκ ἔφερε τὴν δίκαιον καθορᾶν, οὐδ' ἐλεγχόμενον ὑπ' αὐτοῦ καρτερεῖν· ἐρήμην δ' αὐτοῦ κατεψήφίζετο σταυρὸν καὶ θάνατον. Τοῦτο δὲ πολλῶ μακρότερον τὰ ἐκείνου νοσοῦν, μανικώτερον ἐπέξεισι τοὺς ἠγωνισμένους; περὶ Χριστοῦ. Κάκεινο μὲν, ὡς ὁ θεὸς φησιν Ἀπόστολος, ζῆλον εἶχεν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ὑπὲρ τῶν πεπολιτευμένων δῆθεν ἀντιστάμενον νόμων· τοῦτο δὲ, μεθ' ἑαυτῶν πεπολιτευμένα, μὴδ' ὡς ἐν ἡκουσμένῳ, μηδενὶ δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος διὰ τὸ

Præterea ait rursus idem divinus Apostolus : « Utinam et abscindantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres ⁷⁶. » Palamitæ igitur qui Ecclesiæ jura regulasque pietatis everterint, ac nostram ob Christum libertatem in servitutem redigant, merito etiam a piorum parte pridem debuissent excindi. « Quid enim commune Christo et Belial ⁷⁷? » Excisi vero semel, ut qui nostram libertatem conturbent, nec nos decet, quicquid adversum nos blasphemaverint aut devoverint, ullam rationem habere. Probatum namque est, nec in sacerdotum illos classe esse, nec prorsus fidelium : in suum vero duntaxat judicium divina invadere, profaneque (quod ne fuisset unquam) inque locis sacris ac sanctis altaribus astare.

Ad hæc ait magnus Basilius : « Nemo existimet, eorum qui falsas de Deo habent opiniones, intersallendum acceptas esse laudes. » Sin autem hæc non sunt acceptæ, multo minus, quas in eos qui pietatem velint colere, intendant excommunicationes ac diras, dignæ sunt quæ probentur ac recipiantur.

Postremo, si (ut ait in divinarum scientia clarus Theodorus Studita) « vel hoc uno, quod hæretici nomen in Ecclesia referatur, Ecclesia commaculatur, idcirco quod angelus custos ab ea avolat hæresis tempore : jamque, quod ejusmodi templum est, templum commune ac pollutum est : » si igitur se res sic habet, quidnam quis dicat quæ in Palamitarum Ecclesia adversum nos publicantur maledicta? Manifestum igitur est, neque qui loquuntur, dignos esse qui suscipiantur; neque locum in quo dicuntur, Deo electum esse, sed commune et ab eis pollutum : nec ergo quas illi adversum pios jactant diras et sententias ac proscriptiones, hoc sunt quod dicuntur, sed nugæ temere fusæ, et ut Scripturæ verbis dicam, aliud nihil præter « inanem garrulitatem ⁷⁸ » (*βαττολογία*) quæ omnem ejusmodi superfluam loquacitatem excedat.

CAPUT IX.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ diversas arumnas, longaque exsilia et ergastula et carceres adversus justos omnes piosque decrevit ac judicavit.

Ut igitur etiam concilii hujus fructus noveimus, haud procul ab eo quod ante Christum petiit, hunc in modum consideremus. Illud enim non ferebat justum videre, nec enim ab illo argueretur sustinebat : deservitque vadimonio, cruci eum ac morti damnabat. Hoc vero longe prolixius illius malis laborans, majore furore illos ulciscitur, qui pro Christo certamen desudaverant. Atque illud quidem, ut a divinus Apostolus ⁸¹, emulationem habebat, sed non secundum scientiam; quod nimirum earum legum defensionem susciperent, quæ hactenus viguerant, easque vel'ent incolumes : hoc

⁷⁶ Galat. v, 12. ⁷⁷ II Cor. vi, 15. ⁷⁸ Matth. vi, 7. ⁸¹ Rom. x, 2.

autem, quæ nullo unquam tempore viguissent, ac nec auribus audita fuissent, aut ulli mortalium ob impietatis magnitudinem probata essent, a principio comminiscens, atque postea in lucem producens. furrore in omnes bacclabatur, qui hæc minime eo-lerent ac recipere, tantaque superbia provexerat, ut et majoribus quam pro facultate animis rapere-tur, gravioraque adversum justos destinaverit, quam licuerit præstare. Ac quidem improbitatis nullum terminum respuerat, ut non omnes ipso die amaro interitu perderet. Sin autem etiam aliquid

Actutum enim ipsoque in loco ac concilio calci-bus irruentes ac pugnis impetentes (et quid non atrocis sceleris perpetrantes, quidve absurdi non effluentes?) vi tollunt, qui in eis potiores essent ac sede præstarent, episcopalis ordnis insignia, his qui præter confessionem, episcopalem sedem on-nassent, aliumque alio carcere includunt, omni aliorum interdicto congressu, atque alios quidem carceri et verberibus ærumâisque aliis mancipa-runt, alios vero ad extréma terræ relegarunt; non quæ ipsi a principio statuerant. Nam hæc quoque in angustum valde contraxerunt: ac nec vel so-lum, ejus, quam habitant, urbis, liberum eis dimi-serunt, ut non hostibus proderent, gratiam repen-dentes auxilii, quod ex illis consecuti essent: sed quo illos necessitas extruderet ac casu dispergeret. Multique sic extorres, peracto confessionis agone, ac fide inviulabili tenore servata, cum Paulo⁸⁸ nunc choros agunt, quæ eis reposita est, justitiæ coro-nam consecuti.

Tanta adversus sanctos veteratoria arte mali-gnati mala hæc sodalitas, ac cum tales fructus retulissent, ambitiosius longeque adhuc majore licentia persecutionibus indulgent, studentque ut malorum orbem inducant. Cassa tamen illis vota eunt, hu-maniore facto imperatore, nec dolosis eorum ma-ehinationibus ac consiliis duci se patiente, vel iis excitatos tumultus obaudientæ, seu illis morem gerente. Non ergo jam Christi Ecclesia, quæ malæ hære notæ congregatio est, qui nec injuriantibus resistebat, sed pro eis rogabat, ne quid inde mali

Præterea ait magnus Petrus apostolus: «Pascite qui in nobis est, gregem, non coacte, sed spontane⁸⁹.» Manifestum igitur est, Palamitas, qui non si-nant ex apostolicæ jussionis ratione componi; secus v ro qui tormentis, quin et longis exsiliis et car-ceribus pios sibi subjiciant ac eedere cogant, nec Dei esse Ecclesiam.

Præterea ait illem divinus Apostolus: «Prafa-stuosa enim vanitatis loquentes, pellicunt in concupiscentiam carnis; lurimos, eos, qui vere effuge-rant, qui vero in errore versentur, iis libertatem

A μέγας τῆς ἀσεβείας συνεγνωσμένα, τὴν ἀρχὴν ἀπλάσαν καὶ εἰς φῶς ἔπειτα προαγαγόν, κατε-μάνη παντὸς, εἰ μὴ ταῦτα σεβασθεῖη· καὶ τοσαύτην ἔσχε τὴν ὑπεροφίαν, ὡς καὶ τῆς δυνάμεως τὴν βού-λησιν προαρπασθῆναι, ἥπερ δεδύνητο δοῦσαι. Καὶ τῆς μὲν ἀγνωμοσύνης ὄρον οὐδένα παρητήσαντο, μὴ τοὺς πάντας ἐξανάλωσειν πικρῶς αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ· εἰ δὲ τι καὶ περιετώθη, τῆς κρείττονος ἦν δυνά-μεως, ὡς ἀν' ἐγκαταλειφθῆ στέγμα θεῖον τῷ Ἰσραὴλ εἰς ἔλεγχον τῆς ἀτόπου μαλίας.

Incoluere servatum est, diviniæ res virtutis fuit, ut coarguendam insaniam.

Ἀυτοῦ που γὰρ καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ λάξ ἐπιπερι-μενοι καὶ πυγμαῖς ἐπιπίπτοντες, (καὶ τί μὲν οὐ βρω-τες ἀνόσιον, τί δ' οὐ λέγοντες ἀτοπον;) ἀποσπῶσι μὲν οἱ κρείττους δι' αὐτῶν καὶ τῆς καθέδρας πρού-χοντες τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σύμβολα, τῶν πρὸς τῇ ὁμολογίᾳ καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν κεκοσμηκότων ὄρ-νον· ἄλλον δ' ἄλλαχού κατακλείουσι, πάσης μὲν ἐκκεκοφότες ὑπηρεσίας, πᾶσι δ' ἀπεικόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς συντυχίαν· ἐκείνους δὲ φυλακαῖς παρέ-δωσαν, καὶ μάστιγι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναραῖς· ἑτέρους δ' ἀπῆλασαν εἰς ἄκρα γῆς, οὐχ ἄπερ οὗτοι ταῖς ἀρχαῖς ὠρίσσαντο· εἰς βραχὺ γὰρ πάνυ τοὶ καὶ ταῦτα συνέ-στειλαν· καὶ οὐδὲ τοῦδαφρος τῆς ἡς οἰκοῦσι πόλεως ἀφῆκαν ἐλευθερον, μὴ τοῖς ἰχθροῖς προσέθαι, χά-ριν ἐκτινύοντες αὐτοῖς τῆς ὑπὲρ αὐτῶν βοηθείας· ὅπου ἂν ἡ ἀνάγκη τοῦτου; ἐξῆγγε καὶ δεισέπειρε κατὰ τύχην· πολλοὶ δ' ἐν ταῖς ἐξορίαις καὶ τὸν τῆς ὁμο-λογίας διηνοκότες ἀψῶνα, καὶ τὴν πίστιν ἀπαράλ-λακτον τετηρηκότες, μετὰ Παύλου νῦν χορεύουσι, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀποκείμενον ἀπειληφότες στέ-φανον.

Τοσαῦτα κατὰ τῶν ἁγίων καταπινουργεσάμενοι τὸ πονηρὸν τοῦτο σύστημα, καὶ τοιοῦτους ἐξενεγκί-ντες τοὺς καρπούς, προσεπιφιλοτιμοῦνται καὶ μᾶλλον τοῖς διωγμοῖς, καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐπισπεύδουσι πανήγυριν. Ἀποτυγχάνουσι δὲ φιλανθρώπου τετυ-χηκότος τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς τούτων μὴ συνυπα-γομένου σκαιωρίαις, μὴδ' ἐπαύοντος τοῦς ἐξ αὐτῶν θεοῦδους. Οἴκουον γε λοιπὸν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὸ πονηρὸν τοῦτα κόμμα, τοῦ μὴδὲ τοῖς ἐπιηρέζουσι ἀνταχαισταμένου, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένου, μὴδ' ἂν τι πάθοιεν ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτὸν ἠγνωμό-νησαν.

Ἔτι ὁ μέγας Ἀπόστολός φησι Πέτρος, «Ποιμά-νατε τὸ ποίμνιον τὸ ἐν ὑμῖν μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ' ἐκούσως.» Ἡρόδηλον ἄρ' οὖν ὡς οἱ Παλαμίται μὴ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐπιταγὴν διατίθεσθαι συγ-χωρούμενοι· τούναντίον δὲ καὶ κολάσει, μᾶλλον καὶ ἐξορίαις μακραις καὶ φυλακαῖς καὶ λοιπαῖς δι-λαις καθέτρεψεν ὑπέικειν παραβιαζόμενοι τοὺς εὐσεβεῖς, οὐδὲ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ εἶσαν.

Ἔτι ὁ αὐτὸς θεὸς Ἀπόστολός φησιν· «Υπερόχ-κα γὰρ μεταδόητος; φεγγόμενοι, δολάζουσι ἐν ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς ἀσελγείας τοὺς ὄντως ἀποφεύγον-τας· τοὺς ἐν πλάνῃ δὲ ἀναστρεφομένους, ἐλευθε-

⁸⁸ II Tim. iv, 8. ⁸⁹ Luc. xiiii, 32. ⁹⁰ I Petr. v, 2.

ριαν ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς. Ὡ γὰρ τις ἤττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. » Πρὶθλον τοίνυν ὡς καὶ κατὰ τὰ ἀμψότερα δι' ὅλου τοῖς πολλοῖς οἱ Παλαμίται καθίστανται· τοῖς γὰρ μὴ παιδομένοισι δελεάζειν ἐπιχειροῦσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς, ἀρχαιρεσίας καθυπισχνούμενοι καὶ τῆλλα παρῆξιν, ἦν αὐτοὺς ἐπαγάγωνται· τοῖς δὲ τῆς πλάνης αὐτῶν μετασχηκτάς· ἀρεσὶν σχῆσειν ἐπαγγέλλονται, εἰ καὶ τὰ χερίστα πλημμελοῖαν. Δούλοι φθορᾶς ἀρα, καὶ οὐκ Ἐκκλησίας υἱοί.

Ἐπι ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἰ Διωκόμενός τις παρὰ τῶν δοκούντων ὁμοπίστων ἔνεκεν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μίξονα στέφανον ἔχει τοῦ μαρτυροῦντος παρ' εἰδωλοῦ αἵτου. » Τηλικούτου ἀρα τὸν στέφανον ὁ διωκόμενος ἔξει· εἰδωλοῦ αἵτου δ' ἔργον καὶ κλήτην οἱ τούτων διώκοντες λάχρειαν.

Ἐπι ὁ Θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, ἰ Τὸ διώκειν Χριστιανὸν Χριστιανὸς ἀθεοῦντος γὰρ ἐστὶ τὸν Χριστὸν τὸ διώκειν τοὺς τοῦ Χριστοῦ. » Πάντη τῶν τοίνυν ὀφθῶν ὡς οἱ Παλαμίται Χριστιανὸς διώκειν ἐλόμενοι, ἀθεοὶ τέ εἰσι καὶ τὸν Χριστὸν ἀθετοῦσιν.

Ἐπι ὁ θεὸς φησὶ Χρυσόστομος· ἰ Ἐμοὶ γὰρ ἐστὶν ἔθος διώκεσθαι, καὶ μὴ διώκειν· ἐλαύνεσθαι, καὶ μὴ ἐλαύνειν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς περιεγένετο, οὐ σταυρωθῆς, ἀλλὰ σταυρωθῆς· οὐ βαπτίσας, ἀλλὰ βαπτισθεὶς· καὶ γὰρ δυνάμενος κεραινοῦν ἀφανῖαι, καὶ τὴν γῆν σεισάει, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δούλου ξηρᾶναι, οὐδὲν τούτων ἐποίησεν· ἀλλὰ πράττει περιγίνεται, οὐδὲν παιδεύων μηδέποτε ἀγανακτεῖν. » Ἄλλ' οἱ Παλαμίται τὸν ἐναντίον ἐλλογον καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἅγιον τρόπον, διώκοντες, ἐλαύνοντες, βαπτίζοντες σταυροῦντες, εἰ τύχοι· οὐκ ἀρα λοιπὸν κατὰ τὴν ἔθε· Χριστοῦ καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν φύσιν ἤκηκασιν. Οὐκ οὐκ γὰρ λοιπὸν οὐδ' Ἐκκλησία Χριστοῦ περὶ κασι.

ΚΕΦΑΛ. Ρ.

Ἐπι ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν Ἐκκλησία, ἡ διακληθῶν κατατολμῶσα, καὶ τῶν θεῶν ἀνδρῶν νεκρῶν ἀτάφους ἐρρίφθαι παρασκευάζουσα.

Ἐπιεκτείνοντες δὲ τοὺς τῆς κακίας ταύτης καρπούς, καὶ στήναί πη τούτοις μηδαμὴ συγχωροῦντες, δὲ μὴδὲ τοῖς εἰδωλοῦ αἵταις κατὰ τῶν μαρτύρων τελέμνηται, διαθηκῶν ὀσίων κατορχοῦνται, καὶ βεβηλοῦσιν εἰς τοὺς τῶν μακαρίων νεκρῶν, τὰς μὲν ἀνατρέποντες, τοὺς δ' ἀτάφους ἐρρίφθαι παρασκευάζοντες. Δείγμα δὲ τῆς αὐτῶν αἰσχύνης ἀνδρὸς εὐγενοῦς νεκρῶν, ἐφ' ὅλην τὴν Θερινήν ἡμέραν μὴ συγχωρούμενος τὴν τῆς ἀρχαίας ἀποφάνσεως ὑποσχέειν πείραν.

Ἦρδς τούτοις δὲ καὶ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος παιζόμενόν τε καὶ περιφερόμενον ἐφ' ἱκανόν· καὶ τοῦτο μὲν ἐν φιλοσόφοις ὄντο, οἷος οὐδεὶς ἐν αὐταῖς θαυμασιώτερος· τοῦτο δ' ἐν ἀσκηταῖς, οἷος οὐδεὶς ἑτερος σπουδαίτε-

pollicentur, cum ipsi servi sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, illi et servus addictus est. » Palam igitur est, et Palamitas utrinque multis molestos esse ac obtundere. Eos enim qui morem non gerant, pellicere conantur in concupiscentiis carnis, munera pollicentes, aliaque præbuituros, si modo in sententiam traxerint. His vero qui erroris illis socii sint, remissionem pollicentur, quantumvis pessima deliquerint. Corruptionis ergo sunt servi, non Ecclesie filii.

Ad hæc ait magnus Basilius: Si quis persecutionem patitur, ab iis qui ejusdem ac ille fidei videntur, ob rectam fidem atque doctrinam, is illustriore donandus corona est, quam qui sæviente idololatriæ cultore martyrium facit. Tali igitur corona donandus qui persecutionem patitur; idololatricæ vero rem nomenque sortiantur, qui hanc persequuntur.

Item ait Gregorius Theologus: Impium est ut Christiani Christianos persequantur. Ejus enim est qui Christum spernat, eos persequi qui sunt Christi. Omnino igitur manifestum est, Palamitas, quibus constitutum sit ut Christianos persequantur, in pins esse ac Christum spernere.

Potremo ait divus Chrysostomus: Mihi enim moris est persecutionem pati, non facere, fugari, non vero fugare. Sic et Christus victor exstitit; non qui ipse in crucem egerit, sed qui actus in crucem est: non qui atapas dederit, sed qui acceperit. Etenim cum fulmen vibrare posset ac terram concutere, atque servi manum arefacere, nihil horum fecit; sed lenitate vincit, erudiens te nequando aigre feras ac indigneris. At Palamitæ contrarios Christo sanctisque mores inierunt, ut persequantur, fugentque et credant, ac, si res ferat, in crucem agant. Non ergo jam, ex Christi genio et eorum qui Christi sunt, indolem coluerunt. Nec jam igitur Christi Ecclesia sunt.

CAPUT X.

Num sancta Dei Ecclesia, quæ testamenta invadat, et divinatorum virorum cadavera insepulta projiciat.

Augentes vero hujus malitiæ fructus, nec modum aliquem eos habere sinentes, quod nec idololatriæ cultores in martyres præsumpsere, sanctorum testamentis insultant, ac beatorum virorum cadavera contaminant, illa quidem evertentes, hæc vero insepulta projicientes. Quorum probri est specimen viri ingenui cadaver, per diem omnem æstivum, insepultum jactatum, nec ejus, cui veteri sententia obnoxias est, permissum facere periculum.

Ad hæc vero admirandum illud magni veritatis præconis cadaver, diu multumque ludibrio habitum ac circumlatum; idque adeo cum philosophus esset, qualis nemo inter illos majorem nactus est admirationem; inter excrementa religiosa palæstra,

¹⁰ II Petr. II, 13.

qualis nemo majori sedulitate, pro pietate desudandis laboribus, piratarumque ac prædonum vellicationibus et maledictis ac carceribus, qualis nemo majori tolerantia in omnibus; Niphophori scilicet admirandi Gregoræ, ac nihil aliud utraque appellatione a Deo præjudicium indicationemque habentis, quam ab inimicis veritatis vigili mente victoriae atque triumphos sublaturum esse.

At hæc ipse pariter horum testis accedit magnus ille sapientiaque ac virtute admirabilis Ignatius nihilque hac in parte illi inferior, qui ait: *Zelatus sum super iniquos, pacem persecutorum videns*⁶⁶. Et: *Odium ecclesiam malignantium*⁶⁷. Et: *Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi*⁶⁸: sub vitæ hujus curriculum finem, post multas a persecutoribus graves injurias et dehonesta menta, carceresque et verbera, a monasterio, in quo degabat, translatus, ac in occulto vivendi finem nactus (sic nimirum comminantibus qui insidias struerent), ut ejus insepultum cadaver projiceretur, ut qui revera pretiosus Christi margarita esset⁶⁹.

Multo dicere de beatis illis, admirando scilicet Burde, divinoque Polerianita, nec non mirabili Lybdice. At neque plurimos beatosque viros memoro, magnum philosophiæ atque virtutis præmium consecutos: quique adeo priusquam prava opinio licentiam frontemque nancisceretur, multis sæpius maximisque comitiis præsentia adesse et functiones obire decretis coacti sint, deterioribusque

Enimvero testamentorum eversum jus atque religio, viri sancti, probeque confessionis cursu perfuncti, cellas dirutas, jactat, quæ servorum pontificis rapinæ ac ligationibus cesserint; aliaque ejus generis innumera, quæ et omittam, ea scilicet ratone, quod multis beatis quotidie præsto sunt ut videantur.

Atque hæc quidem sufficient, ut nemo qui hæc serio percurrat, Christi Ecclesiam vocare in animum induxerit; sed magis considerandum putaverit, quemnam esse Spiritus fructum definitum sit; et quomodo secus omnino habeat, qui a viris istis fructus emersit. Unde nec merito Dei Ecclesia vocanda sit, sed adversi spiritus, ejus et gignat fructus et ægeat, libereque iis fruatur ac impartiat. Tantoque adeo, quanto et salutaris sermo, ex fructibus cognoscendam arborem prolocutus est⁷⁰. Sive quos igitur fructus numeraverit Ecclesiæ malignantium, ejus nimirum prolixius pravitatem pernoverit: sive quam sibi disciplinam constituit intellexerit, et ex quibus constata principis sit, quæve dogmata sanxerit, nihil minus ejus nequitia ac malitia magnitudinem invene-

ρος· τούτο δ' ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ὀγῶσι καὶ τῆς ἀπὸ τῶν πειρατῶν προπηλακισμοῖς καὶ λοδορίαις καὶ καθέλξεσιν οὗτος οὐδεὶς ἄλλος ἐν ἅπασι καρτερικώτερος· Νικηφόρου, ψημὶ, τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγοῦ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δηλώσαντος, ἀλλ' ἦ νίκας ἐν ἐγρηγοροῦσι τῷ νῦν κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἄρασθαι.

Συμμαρτυρεῖ δ' ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ πολὺς ἐκείνος ἐν τε σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ θαυμαστός Ἰγνάτιος, καὶ μηδὲν τοῦ πρὶν εἰρηκίτου ἀποδέων ἐν τούτῳ. « Ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρηγὴν ἀμαρτωλῶν θεωρῶν, καὶ, « Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, » καὶ, « Ἐλέιον μίσος ἐμίσησάν αὐτούς· εἰς ἐχθρούς ἐγένοντό μοι· » πρὸς αὐτῶν τῷ τελείῳ τῆς ἐνταῦθα παρῶν διαγωγῆς, μετὰ πολλὰς τὰς ἐκ τῶν δικαίων ἐπιηλείας καὶ φυλακὰς καὶ μάστιγας μετακομιζόμενος ἀφ' ἧς ἦκε μοιῆς ἐν ἀποκρύφῳ τελευτήσῳ τῶν τοῖς ἐνεθρεύουσιν ἠπειλημένον, ἄτιφον ἐρρίφθαι, καὶ κυστὸν καὶ χολοῖον προέσθαι, τὸν ὡς ἀληθῶς τιμιὸν τοῦ Χριστοῦ μαργαρίτην.

Ἐὼ φάνηκε περὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων, Βουρβὴν ψημὶ τὸν θαυμαστὸν, καὶ Πολερίανίτην τὸν θεῖον, καὶ Λυβδίκην τὴν θαυμάσιον· ἀλλ' οὔτε πλείστους καὶ μακρῶς ἀνδράς, μέγα τι φιλοσοφίας καὶ ἀρετῆς ἄλλοιον κομισάμενους· καὶ πρὶν μὲν τὴν κακοδοξίαν παρῆσιτάσασθαι, ψήφοις ἐν πολλοῖς καὶ πολυλάκις ἀρχιερεῶν τῶν φεγγιστῶν ἠναγκασμένους προελθεῖν· χεῖροισι δ' ἔπειτα προσωμιληκῆτας κακοῖς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μηδὲ τῆς νενομισμένης ὁσίας καὶ τούτους τυχεῖν ἐφ' ἡμέρας συγχωρεῖσθαι.

Οὐ μὴν ἀλλὰ παρῆσιτάσεται καὶ τὸ τῶν διαθηκῶν ἀνατραπὴν χρήμα, ἀνδρὸς ὁσίου καὶ καλῶς τὸν τῆς ἐμολογίας διηνοκτοῦ ὁρόμον, ἐρητριμμένους κέλλαι, τῶν τοῦ ἀρχιερέως ὑπηρετῶν οὖσας πρὸς τὸ καθάρπαγγῆναι καὶ παρανάωμα· καὶ μυρία τοιαῦτα, ἃ καὶ παραλείψω, τῷ πολλοῖς καὶ μακαρίοις κατ' ἕκαστον ἐστορησάσαι παρίστασθαι.

Ἰκανὰ μέντοι καὶ ταῦτα πρὸς θ' ὑπόμνησιν καὶ τῇ μηδένα τὸν μετ' ἀκριβείας ταυεὶ διόντα Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖν Χριστοῦ· μεμνησθαι δὲ μᾶλλον σκοπεῖν, τίς ὁ τοῦ Πνεύματος διώρισται καρπός· καὶ ὅπως ἐναντίος ὁ τουτοῖσι τοῖς ἀνδράσι ἐκπονηθεῖ· ὡς οὐδὲ δικαίως ἂν Ἐκκλησία κληθεῖται Θεοῦ ἢ τοῦ ἐναντίου πνεύματος τοῖς καρποῖς καὶ φύσασα καὶ αὐξήσασα, καὶ πρὸς ἀπλόασιν ἀδαῶς μετασχεύσασα· τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ περὶ ὁ σωτήριος ἐφησε λόγος. Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκουσι. Ἐστ' οὖν τις τῶν καρποῦ· ἐξαρθεῖ μοίῃ τῆς τῶν πονηρευομένων Ἐκκλησίας, μακρότερον δὴπου τὴν ταύτης ἐπιγνώσιν μοχθηρίαν· εἴτε μὴν, ἀφ' ὧν ἐπολιτευσας συνομήθη, καὶ ἐξ ὧν συνέστη, τῶν ἀρχῶν, καὶ ὅποι ἄλλα δογματικῶν, οὐκ ἔλασσον μοχθηρίας καὶ πονηρίας ταύτης ἀνεύροι· μέγιστος. Οὐκοῦν γε λοιπὸν κατ' ὅ-

⁶⁶ Psal. L vi, 5

⁶⁷ Psal. xlv, 5.

⁶⁸ Psal. cxxxviii, 22.

⁶⁹ Matth. vii, 6.

⁷⁰ Luc. vi, 44.

δένα τρόπον Ἐκκλησία ἀνεῖη Θεοῦ ἢ τῶν Παλα-
μιτῶν ἀλόγιστος συναγωγῆ.

Εἰ δ' ἀκριδέστερόν τις, ὡς ἔφαμεν, καὶ ταῦτ' ἔξετάσειν ἐθλοὶ καὶ καθ' ἕκαστον ἀνερευνῶν, εἰδὼ μὲν μετὰ σπουδῆς τὰς τῶν μεγίστων πατριαρχῶν Ἰωάννου καὶ Ἰγνατίου συνοδικὰς πράξεις ἐπὶ καθιέρει καὶ ἀφορισμῶν καὶ ἀναθέματι τῶν Παλαμικῶν προβάτας δογμάτων· εἰδὼ δ' αὖθις τὴν τελευταίαν ἐκείνην σύνοδον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων φωστῆρος τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μεγάλου Πατρὸς συγκροτηθεῖσαν· κἀνομικαῖς μὲν καὶ δογματικαῖς ἀποδείξει τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως, καὶ τὴν τῶν κινόνων κητέλυσιν εἰς μέσον πειράγουσαν καὶ καθ' ἕκαστον ἐξελέγχουσαν, οὐκ ἔλασσον δὲ καὶ ἱστορίας καὶ ἀφηγήσειν αὐτὴν στηλιτεύουσαν. Εἰ δὲ τις φιλολόγωτερος εἴη, καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συγγραφαῖς ἐντυγχάνειν βούλοιοτο, ὡς ἂν καὶ πάντ' ἐξ ἀρχῆς ἐλλαθὼν γνοίη, ἀγείρειτ' ἂν τὴν τῶν συγγραφομένων τῶν εὐκοσμίαν, καὶ μεθ' ὅσης ἡδονῆς καὶ χάριτος ταῦτα συνέθεντο, καὶ ὅπως καθ' ἕκαστον ὑποκώσαντες ἀφηγήσαντο.

Hic tibi Παραβάσεων Παλαμικῶν λόγοι, primus et quartus; omisi secundus et tertius, quibus quatuor liber primus constat, altero distinctiones affert novi Dei Palamici et secundi a primo, aliaque fere Calceæ exposita. Altero et tertio, Palamæ hæreses affert, tum proprias, tum communes cum aliis.

Liber II, adversus Palamæ hæresin, cujus sunt λόγοι VIII adversus Palamæ Tomium ejusque novam fidem.

Liber III, ipse perinde in VIII λόγους vasto opere distributus, Palamæ calumniis in orthodoxos, de lumine increato respondens, ac aliquot quæstionibus omnem de illo considerationem complectens.

Liber IV, contra Palamitarum quotannis in Catholicos diras et exaurationes: seu verius, illorum ἀποστασίας λόγοι III, sed qui mole reliquos plures excedant, fuso priore in 75 capita.

Liber V, ipse in λόγους distinctus, ut est auctor ipse Cyparissiota. Tanta molis unus hic liber, ut unus ipse reliquis omnibus par prope videatur. Tanta scilicet unius Cyparissiotæ in eam rem seges, si quando sederit Regiæ Luparæ, ut docti alicujus opera, ea rem litterariam ac Christianam diuit. Tibi a me, proque instituto, hæc, lector, sufficiant.

(1) Hic Ignatius desideratur in utroque Labbei catalogo, expunctus forte a Palamatis.

JOANNIS SAPIENTIS

COGNOMENTO

CYPARISSIOTÆ

EXPOSITIO MATERIARIA

EORUM QUÆ DE DEO A THEOLOGIS DICUNTUR

IN DECEM DECADES PARTITA.

Franc. Turrisano Societat. Jesu Interprete e Græco. Adklitis etiam scholiis et annotationibus.

- I. *Decas de Theologia symbolica.*
- II. *De Theologia demonstrativa.*
- III. *De divinis emanationibus.*
- IV. *De informatione divini nominis.*
- V. *De proprietatibus divini sui nominis.*

- VI. *De apparitionibus divini luminis.*
- VII. *De divina participatione.*
- VIII. *De infinitate Dei in creaturis.*
- IX. *De infinitate in Deo.*
- X. *De divina similitudine.*

PRÆFATIO FRANCISCI TURRIANI .

SOCIETATIS JESU

AD ILLUSTRISSIMUM ET REVERENDISSIMUM D. ANT. AUGUSTINUM
ARCHIEPISCOPUM TARRACONENSEM.

Memini, illustrissime et reverendissime domine, quod nescio an ipse recorderis. quod ante annos multos, cum correctiones Dionysii Areopagitæ, Venetiis summa diligentia collatis inter se variis exemplaribus manuscriptis, a te olim cum juvenis esses descriptas et notatas, petissem, ipsam illum librum annotatum et correctionibus resectum liberaliter more tuo misisti, quem ego ὡς τερδὼν χειρῆλιον ἐν ταμείοις custodio. Cum autem librum Joannis Sapientis cognomento Cyparissiotæ totum ad opus Dionysii De divinis nominibus pertinentem superiore ætate in Amerino secessu tum interpretatione e Græco, tum scholiorum illustratione a me elaboratum ad publicam utilitatem edere constituissem, in mentem mihi venit, et quidem libenti et lætanti, ut ad te eum mitterem, teque ei patronum adoptarem, ac quia propter graviores studiorum occupationes, et in primis propter ecclesiasticæ gubernationis sollicitudinem jam diu silebas, qui pro tua alioqui humanitate et benevolentia in me non vulgari frequenter solebas scribere, et ego item rescribere, quod a me cessatum est, ex parte compensare mihi videbar, si hic liber ad te proficisceretur, ut esset testis recordationis meæ tuorum erga me meritum, et animi grati meæque in te observantiæ. Si Græca etiam habere volueris, curabo ut describatur exemplum. Quia vero inscriptio libri subobscura videbatur, tametsi quod ad opus ipsum spectat, satis et quidem docte auctor ipse præfatus esse videbatur, tamen quia fortasse non omnes facile intelligent, quam recte aut secus ἐκθεσιν στοιχειῶδη βήσεων θεολογικῶν, quæ est inscriptio libri, interpretatus fuerim Expositionem materiariam: eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, ne quis in ipso vestibulo et aditu interpretationis interpretem reprehenderet, priusquam rationem sic interpretandi intelligeret, visum est præfari ad explicandum. Usus est hic auctor philosophice verbo philosophico στοιχειῶδη, quod Aristoteles libro V τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inter ea explicavit, quibus omnes disciplinæ tanquam communibus utuntur, omnes enim habent principia, causas, elementa, et alia quæ ibidem sequuntur. Igitur postquam explicavit Philosophus, quot modis accipiatur principium, et quot item causa, dicit στοιχεῖα (quæ veteres Latini interpretati sunt elementa) illa dici proprie, quæ insunt primo, et non sunt in alias species dividua, ut litteræ dicuntur elementa syllabarum, in quibus primo insunt tanquam earum materia, quæ in alias species non sunt dividua: item primas demonstrationes, quæ in pluribus, inquit, demonstrationibus insunt, quæ elementa demonstrationum vocantur. Deinde dicit idem philosophus elementa etiam dici non proprie, sed translate, ea quæ maxime generalia sunt: quia unumquodque, inquit, unum est, et simplex, et in multis, aut in omnibus, aut in quamplurimis inest. Hic ergo auctor, quia has decades in generalia partitus est, et unumquamque decadem componit ex partibus suo ordine, quæ sunt στοιχεῖα, id est, elementa et materia ipsius decadis, sicut litteræ syllabæ, idcirco recte hanc methodum vocavit expositionem στοιχειῶδη, ut si dicamus elementariam: pro quo nos meliore et antiquiore verbo usi, materiariam vertimus, quia idem philosophus in extrema pagina libri VII primæ philosophiæ sic ait: Id autem est elementum, in quod res dividitur insitum, ut materia, quale est syllabæ ab a ipsum et b: et Dionysius c. 4 De divinis nominibus, ubi ἀρχὴν στοιχειῶδη dicit, ibi interpres vetus vertit, Principium elementarium, quod S. Thomas sic interpretatur, id est materiale. Itaque vim verbi et auctores secutus, commode, ut opinor, ἐκθεσιν στοιχειῶδη, expositionem materiariam vertimus. Noluit autem hic auctor inscribere librum, De expositione divinorum nominum, ut mihi videtur, propter reverentiam erga divinum Dionysium, qui librum suum De divinis nominibus inscripsit, cum alioqui universa hæc tractatio in decades artificiose distributa, in materia divinis nominibus, quibus theologi usi sunt, subjecta versetur: et divina nomina ac dicta de Deo ἀντιστρόφως dicantur. Quantum vero commoditatem allatura sit hæc methodus expositionis materiariæ eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, quæ sunt divina ejus nomina, ad percipiendum fructum ex illa multiplici, et varia, et obscura, atque dispersa tractatione Dionysii De divinis nominibus, ipse usus ac frequens et familiaris lectio hujus libri docebit. Deinde quæ ea quæ ex Dionysio in hoc libro recitantur, difficilia sunt ad intelligendum sicut reliqua ejus, propter summam brevitatem et subtilem sere in singulis verbis multarum rerum comprehensionem, ad difficiliora ubi magis opus esse visum est, scholia adhibuimus S. Maximi, Georgii Pachymeri, S. Thomæ. Quæ autem non assigno et reddo suo auctori, mea erunt. Præterea, quia hæc decades confectæ sunt ex partibus theologicæ demonstrantis tum affirmantis, tum negantis in materia subjectas partitæ, demonstrationes autem theologicæ ex revelatis à Deo existunt; quæ vero sint revelata, per traditionem apostolicæ prædicatio-

nis in Ecclesia catholica relictam, et tanquam depositum sacrum ac arvinum fideliter et perpetuo conservatam cognoscimus, et hujus traditionis testes sunt antiqui theologi et Ecclesie catholice doctores: commodissime hic auctor collegit in hoc libro auctoritates eorum cum doctrina Dionysii apostolici discipuli consentientes ac conspirantes in iis quæ de divinis nominibus et eorum materia multiplici ex Scripturis idem Dionysius didicit: auctoritates dico Justini Martyris, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Basilii, Gregorii Nyseni, Epiphani, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, et alterius Cyrilli Hierosolymitani, Germani Constantinopolitani, Sophronii Hierosolymitani, et aliorum, quos prætereo, ne omnes enumerem (a). Ac potuisset etiam alios et quidem antiquiores producere, si cum hoc opus elaboravit hic auctor, copia librorum (quod idem in præfatione dolet) ei suppetisset. Hi igitur sancti doctores in libris suis testimonia reliquerunt apostolice traditionis, quam divinus Dionysius in argumento divinorum nominum sibi proposuit. Secutus itaque est hic auctor Cyparissiota quod in epistola Athanasii ad Serapionem legerat, et quod idem in decade ix, cap. 1, recitavit: « Videamus, inquit Athanasius, ipsam a principio relictam traditionem, et doctrinam atque fidem Ecclesie catholice, quam Dominus quidem dedit, apostoli prædicaverunt, et Patres servarunt. In hac enim Ecclesia fundata est; ab hac qui exciderit, nec erit, neque dicitur Christianus. » Illud præterea dicendum est quod ad ea uberius tractanda et plenius intelligenda quæ in prima parte sancti Thomæ Aquinatis multa subtilitate de Deo et Dei nominibus, de simplicitate, et infinitate, et de existentia in rebus, de cognitione Dei et de aliis disputantur, multum hæc expositio et methodus adjuvabit. Accedit etiam hæc utilitas sciendi quomodo tunc antiqui theologi et Patres Ecclesie catholice de istis postea tam subtiliter disputatis sentiebant, et quibus verbis et verborum formis in eis utebantur; quæ nos, ubi magis opus esse visum est, scholiis illustravimus et præmunivimus: ut non continuo interreunde ad reprehendendos sanctos Patres prosiliamus, sed pro reverentia ac pietate erga eos, ut decet, adhibenda, totius boni consulendum et commode interpretandum pio et grato animo adducamur. Quo autem tempore hic auctor floruerit (nam etas etiam, et merito, in auctoribus quæri solet) non potui reperire; hoc constat, non fuisse ante annos quingentos: siquidem alicubi dicit in hoc libro recitarese quæ ex quodam loco S. Maximi in Panoptia Euthymii ferebantur. Scripsit autem Euthymius Alexio Comneni imperatore et jussu ejus. Repertus vero est hic liber (si quis hoc etiam scire cupit) in bibliotheca D. Joannis Lascaris natione Græci, genere et multarum litterarum Græcarum peritii nobilissimi, quam Messane in Sicilia reliquit. Habes, illustrissime et reverendissime domine, præfationem nostram: ordiatur deinceps a sua opus suum Cyparissiota noster:

(a) Vide ad calcem operis indicem auctorum quos adhibuit Cyparissiota. Edit.

JOANNIS SAPIENTIS

COGNOMENTO

CYPARISSIOTÆ

PRÆMEDITATIO EXPOSITIONIS MATERIARUM FORUM QUÆ DE DEO A
THEOLOGIS DICUNTUR.

Inter scientias quæ ratione disserendi utuntur, A de Deo ex se fide dignus propter dignitatem eorum pulcherrima est philosophia: philosophiæ vero præstantissima pars est theologia, quæ non solum ex nomine, unde dicitur, excellentiam suam declarat, sed multo magis ex iis quæ tra lit, et ex contemplatione eorum quæ sub intelligentiam cadunt. Est enim proposita velut quidam sol, quæ omnem caliginem falsæ opinionis radiis suis dispellit: qui, quid autem adulterinum et immisum est, primo statim conjectu aspectus coarguit nihilque male moratum in eam incidet, quin ab ea illico expellatur. Ut igitur more geometrarum axioma tanquam fundamentum faciamus, theologia est sermo quæ posita sunt. Est autem primus ex omnibus sermo salutaris Evangeliorum Dei, proximus post eum sermo eorum qui Christum propter ejus erga humanam genus amorem viderunt, et ipsi sermones ejus audierunt; post hos qui illos primos et secundos sermones exposuerunt, et deinceps consenti sunt, dummodo quæ tradunt, cum septem synodis œcumenicis consentiant; ita ut nihil amplius intelligunt, neque quidnam detrahant, quod diris ex-creationibus vetitum est. Universus autem sermo theologiæ in summa his tribus axiomatibus comprehenditur. Unum est, unum esse Deum, in, arti-

bilem, infinitum, expertem coloris, inaspectabilem, ex nulla (1) naturali representatione cognitum, qui notione, quando, aut quomodo sit, omnino repellit; quem nullo modo quavis parte mens capere potest, nisi tantum per fidem (2) ex creaturis ejus, quod sit, non autem quid sit. Secundum axioma est, Deum unum, Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum, in quibus esse divinitas, sive potius, qui sunt divinitas, quæ est una et sola increata natura. Unitas enim est in Trinitate, et Trinitas in unitate adorata, et nihil aliud ante aternitatem habens præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; quippe cum divinitas in Trinitate completa sit, quod autem extra Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum est, id omne servum est, ut nos. Tertium axioma est, quod ipsa una natura trium personarum, quæ supra substantiam, et supra divina (3) est, quæcumque sunt, facta esse, cum aliquando non essent, sive sub aspectum cadunt, sive non; sive tempore cœperunt, sive non, sed cum ævo; sive participantia, sive participata (4); sive universalia, sive particularia; nihilque inter ipsam divinam naturam et creaturas ejus medium esse, quoniam sola divina natura creaturæ antecellit; et cætera omnia quæ post divinam naturam sunt, creata sunt. In hæc tria axioma universa Christianorum sanctissima theologia (5) concluditur; mysterium

A enim supranaturale divinæ incarnationis non dixerunt esse modum theologicæ, sed exinanitionem inexplicabilis dispensationis Verbi Dei propter nos factam. Hæc sapientes et sacri theologi divinis libris suis insecuti, omnem quidem hæresim ex Ecclesia Christi expulerunt, universam vero theologiam purissimam et limpidissimam explanarunt, et animis nostris divine imposuerunt. Quibus hodie invocatis, hanc methodum materiariam eorum quæ de Deo dicuntur, quibus usi sunt, elaboravimus, et quam sint inter se concinentes, et in sapientia theologicæ tanquam in divina musica apte resonantes, ostendimus. Quoniam vero omnis expositio materiaria a primis ad secunda et tertia transit, eisdem iterum invocatis, consideremus B quemadmodum prius posuerunt omnem theologiam in duas partes distributam esse: unam symbolicam, alteram demonstrativam, utramque vero distinxerunt: illam quidem symbolicam, in sacram formationem figurationis sub sensum cadentis, et in sacram formationem translationis cadentis sub intelligentiam: hanc vero demonstrativam, in affirmantem et negantem, ut jam quatuor sint partes theologicæ. Aut enim theologia describitur per figurationem secundum sensum, ut illa scala a celo usque ad terram pertingens, ille ignis in rubo, illi tres viri ab Abraham hospitio excepti, illa post-

Scholia.

(1) Ex nulla naturali representatione cognoscitur Deus. Sicut lapis cognoscitur per speciem et similitudinem, quæ est in oculo; quia *ὄψιδεο*; est, ut Dionysius ait, id est, omni specie caret et similitudine; ipse enim nullius creaturæ similitudinem habet, nec habere potest Deus: ita quæ non cognoscimus videntes, quod est cognoscere *ἑποπτικῶς*, sed *ὄπτικῶς*; ex creaturis per rationem; id est, ex similitudinibus Dei, quæ in creaturis cernuntur, cognoscitur Deus, non quid sit, sed quod sit.

(2) Cum ait hic auctor, quod nullo modo quavis parte potest mens Deum capere, nisi per fidem, tantum quod sit, non quid sit, non negat quam ratione naturali cognosci possit Deus, quod sit, siquidem demonstrari hoc potest ex effectibus ejus: sed loquitur de cognitione altiore necessaria: hujusmodi enim cognitio Dei fides est. Hanc cognitionem Dei vocat beatus Basilius comprehensionem intellectilem per fidem. Sic enim ait, edisserens illud: Attende tibi: Ne in Deo quæras cognitionem per oculos, sed menti fidem committe, et intellectilem de Deo comprehensionem habe. *Γὰρ εὖ dixit κατὰ λόγον*. Similiter locutus est S. Maximus in prima centuria theologica, cap. 8. Sic enim ait: Quæcumque sunt, intellecta nominantur, et habeat in se ipsis demonstrabilia principia cognitionis. Deus autem non nominatur intellectus a nobis; sed ex creaturis, inquit, intellectis a nobis, solum esse creditur. Cum dicit, solum esse creditur, non negat quin naturali etiam ratione ex creaturis esse cognoscatur; sed loquitur de cognitione per fidem, quam in nobis requirit Deus, tanquam necessariam, quam quidem ipse dat, omni demonstratione firmiorem, de qua Apostolus ait: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, et quia remunerator est* (*Hebr.* ii, 6). Non dixit, Oportet scire, quia est; tanetsi demonstrari hoc et scri-

C potest, quia demonstrationes non omnes capere possunt, credere autem omnes possunt, adjuvante Deo, et debent. Principia autem hujus cognitionis per fidem non sunt demonstrabilia, ut ait idem sanctus Maximus, quia, inquit, fides est eorum quæ sunt supra mentem et rationem.

(3) *Supra divina*, quia sunt qui participatione dicuntur Dei, supra istos est Deus; idcirco Trinitatem vocat *ὀψέρορον*, id est, supra quam divinam sive supra divinam.

(4) *Participata* vocat ea, a quibus nominantur tales, ut a bonitate boni, a vita viventes, a sapientia sapientes, et similiter in aliis quæ abstracte considerata dicuntur, et sunt simpliciter participationes: recepta in subjecto dicuntur et sunt participata; ipsa vero subjecta participantia. Participata universalis sunt providentiæ universales, quas hoc nomen divinum boni complectitur, ut ait Dionysius cap. 5, de divinis nominibus. Participata particularia sunt providentiæ particularis, quas reliqua nomina significant, ut vita, sapientia, et deinceps, ut in decade vii, cap. 6.

(5) *Theologia* proprie veteres vocaverunt mysterium Trinitatis, et œconomiam mysterium incarnationis, vocabulo ex eo translate sumpto, quod Christus unus in utraque natura Filius Dei, et idem Filius hominis, ad instar boni patrisfamilias bene ac sapienter domum et domestica omnia gubernantis, tanquam fidelis, ut Apostolus ait, in toto domo sua, quæ domus sumus nos, genus humanum per peccatum amissum, et peccatis venditum, summa misericordia et sapientia ac justitia per passionem et mortem, recuperavit et redemit, restituens illud, et quidem abundantius, in pristinam gloriam, in quam a principio in Adam multos filios, sicut Apostolus ad Hebræos scripsit, adduxerat.

rora Dei apud Moysen, item illa apud Isaiam, Danieleum, et Ezechielem, et alios secundum sensum formata; aut describitur per translationem verbi secundum intellectum, ut ebrietas et crapula Dei, vigilia, somnus arma ad protegendum et ad nocendum, et cætera omnia quæ ad imitationem hominum facta sunt. Aliæ duæ partes sunt, una theologiæ affirmantis, ut cum dicimus, Deum bonum, sapientem, sanctum, beatum, salvatorem, et reliqua omnia, quibus eum aientes laudamus; vel rursus negantis, ut cum ipsum vocamus invisibilem, incomprehensibilem, suprasubstantiam, suprahonum, supraviventem, suprasapientem: hæc enim omnia sive privanter, superlate dicantur, negationibus declarantur. Cum igitur quatuor partes sint, ex duabus quidem prima decas conficitur, qua theologia symbolica in universum continetur; ex reliquis vero duabus secunda, qua theologia demonstrativa in universum item comprehensa est; deinde theologia demonstrativa generalis distinguitur in partes: affirmativa quidem partitur, tum in divinas emanationes, et facit hæc partitio tertiam decadem; tum in divini nominis informationem, et facit quartam. Rursus ipsa materies divinarum emanationum dividitur in proprietates divinarum nominum, et efficitur quinta decas, et sexta: et in divinas participationes, et fit septima decas: hic desinit pars theologiæ demonstrativæ

A affirmantis. Pars vero theologiæ demonstrativæ quæ negat, partitur tum in infinitatem Dei, quæ est in rebus, et facit octavam decadem, tum in divinitatem, quæ est in Deo, et facit nonam, tum in divinitatem simplicitatem, et efficitur decima eademque extrema decas. Universa itaque expositio materiaria eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, his terminatur. Poterat etiam subdividi tota theologia ad symbola pertinens, in coincidentia (1): sed hæc fere, exceptis proprietatibus eorum, in prima decade tractata sunt. Fortassis autem Deo adjutore, et copiam librorum nacti de his etiam disseremus, nunc enim quia exagitabamur, et odio gratis ab omnibus habebamur, libris et otio ad hæc meditando, et iis quæ ad aliam meliorem compositionem pertinent, caruimus; quo circa hæc quæ nunc exposuimus, magno labore collegimus, quædam ex his occulte et furtim, ad alios usus et propter alias occasiones nobiscum portantes: ob hanc causam multis adjumentis ad perfectionem horum privati fuimus, sed interim ab iis quæ maxime necessaria erant, non aberravimus. Expositio autem materiaria, quæ in unaquaque decade est, docet in extremo decadis, hoc ipsum quod in decade continetur, esse expositionem materiariam eorum quæ in ipsa secundum continuationem sequuntur, accedit etiam ratio inscriptionis decadis, et quemadmodum quæ ad eam pertinent, satis completa sint.

PRIMA DECAS. — DE THEOLOGIA SYMBOLICA.

CAPUT I.

Quod duplex sit theologia.

Dionysius in epistola ad Titum episcopum sic ait: Cæterum hoc advertendum est, duplicem esse traditionem theologorum, unam arcanam et mysticam, alteram vero philosophicam et demonstrantem: illam quidem philosophicam et ad mysteria pertinentem, hanc vero apertam et manifestiorem: estque arcanum sive mysticum cum symbolo (1) implicatum et connexum, illud quidem philosophicum et demonstrans fidem facit, et astrinxit veritatem eorum quæ dicuntur: illud

C vero arcanum et mysticum afficit et in Deo iis quæ non docentur institutionibus firmat. Hoc dictum sanctus Maximus et Dionysius Alexandrinus adnotarunt: Maximus symbolicam et ad mysteria pertinentem theologiam illam dicit, quæ ex symbolis conficitur, cujusmodi sunt mysteria cultus Mosæ, et mysteria nostri sacri cultus; tametsi altiora sunt et magis spiritualia nostra; philosophicam vero et demonstrantem theologiam illam dicit, quæ existit ex perspicentia creaturarum, divinæque in quibusdam rebus providentiæ, et expositione speculatrice eorum quæ de Deo in Scripturis di-

Scholia.

(1) Ὑποδιαίρεσις, id est, subdivisio Theologiæ symbolicæ in coincidentia, quæ Græci vocant συμπληρωτά, est divisio in ea quæ promiscue ad translationem verbi intellectilem pertinent, et ad figurationem sensilem: ut dicere in Deo, os, oculos, faciem, manus, pedes, et similiter in aliis partibus corporis, quæ et figurari possunt secundum sensum, et idcirco translate secundum intellectum, ut si diviso animali in rationale oppositum irrationali, et in irrationale oppositum rationali, rursus fiat subdivisio animalis in herbivorum, et carnivororum, quæ non sunt opposita, sed coincidunt in genere animalis rationalis et irrationalis: siquidem reperiuntur ratione utentes herbivori, et alii carnivori, et animantes item ratione carentes similiter herbivoræ, et aliæ carnivoræ. Sic divisa theologia symbolica in figurationem secundum sensum oppositam translationi verbi secundum intellectum reperitur rursus in quibusdam figuratio secundum

D sensum incidens in translationem verbi secundum intellectum, et vicissim translatio verbi secundum intellectum incidens in figurationem secundum sensum, ut in exemplis superiorum nominum.

(2) *Mysticum cum symbolo.* Est enim, ait sanctus Maximus, in Symbolo tanquam umbra tecta veritas, ut in pascha Mosaico verum pascha, sicut scriptum est: *Pascha nostrum immolatus est Christus.* (I Cor. v, 7.) Huc pertinet illud ad Galat. iv, 22: *Abraham duos filios habuit, etc.* hæc enim sunt duo testamenta; et illud I Cor. x, 4: *Bibebant omnes de consequente eos petra, petra autem erat Christus* et similia. Quod autem *Symbolum* verti, interpretationem Sancti Maximi secutus, Dionysius vocat, τὸ ἄρρητον, id est, non tacitum, quia quod mystice latet in symbolo, est ἀπόρρητον, id est, arcanum, et tacitum, itaque mysteria, quæ in symbolis significantur, sunt ἀπόρρητα ἐν ἁρτητοῖς νοούμενα, id est, occulta intellecta in Symbolis.

cuntur. Dionysius vero Alexandrinus. Theologia, inquit, philosophica et demonstrans fidem facit, et astringit veritatem; id est, eorum quæ dicuntur veritatem tanquam sigillo quodam obsignat, et tanquam vinculo alligat, et efficit, ut qui audiunt, credant. Altera vero pars theologiæ, quæ symbolica est, per ea quæ fiunt, adjungit ad Deum quodam ipsius rei habitu et informatione, quod quidem vocavit ἀδιδίχτους μυσταγωγίας. Hinc igitur patet veluti generatim universam theologiam his duabus partibus comprehensam esse; una est arcana et occulta, quæ non docetur rationibus, cujus vis et in afficiendo, et quæ in animis de iis quæ cernuntur, vel audiuntur, firmitatem imponit: altera pars conclusionibus argumentorum, et auctoritate celebri eorum qui id prius dixerunt, fidem facit, et cogit auditores assentiri.

CAPUT II.

Quod duplex sit Theologia symbolica.

Magnus Dionysius in eadem epistola ad Titum: Arbitrari igitur sumus oportere ut, quoad fieri posset, tum Timotheo, tum aliis omnis generis formis quæ per sacra symbola de Deo formantur,

Scholia S. Maximi.

(1) *Uterus*. Psal. cvii: Ex utero ante luciferum.
 (2) *Cor hominis*. Eructavit cor meum verbum.
 (3) *Ex ore*. Psal. xxxii: Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

(4) *Sinus*. Joan. i: Filius qui est in sinu Patris. In his est, ut mihi videtur, theologia mystica generationis Filii et substantia Patris tanquam ex utero et sinu; et processio Spiritus sancti ex Filio, tanquam ex ore Patris, ac proinde processiois ex Patre et Filio. Mysticum vero dicitur et est quod legitur vel figuratone rei vel translatione verbi.

(5) *Arbores*. Prev. iii: Lignum vitæ, etc., et Apoc. ii: Vincenti dabo edere de ligno.

(6) *Sarculos*. Gen. xlix: Ex germine, fili mi, ascendisti. Isa. lxiii: Ascendit sicut virgultum.

(7) *Flores atque radices*. Esa. ii: Egredietur virga de radice Jesse, et flos, etc.

(8) *Fontes*. Hier. i: Dereliquerunt fontem aquæ, et Ps. xxxv: Apud te est fons vite.

(9) *Splendores*. Ut apud Paul. de Filio, Qui est splendor gloriæ.

(10) *Dei providentias*. Deut. xxxii: Sicut aquila proteget nidum suum, et super pullos, etc., et Exod. xix: Portavi vos tanquam super alas aquilarum, etc. Illud quoque ad Providentiam pertinet, punire scilicet impios. Osee xiii: Ero eis sicut ursa indigens cibo, etc.

(11) *Dona ejus*. Psal. cxliv: Aperis tu manum tuam, etc.

(12) *Ostensiones*. Ut cum in figura hominis apparebat antiquis, ut in Gen. cap. xviii, et in specie columbæ Spiritus sanctus.

(13) *Aut potestates*. Ut oculi, qui habent potestatem videndi, ne quid in bonis aut in malis lateat. Psal. xxxiii: Oculi Domini super justos; pedes, qui potestatem ambulandi, ad ferendum auxilium aut puniendum. Gen. iii: Et cum audirent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso; similiter in nominibus aliarum partium corporis.

(14) *Proprietates*. Ut in propheta Amos, cap. vii, alas vocatur Deus, quod significat, non posse pati Deum, neque domari; et ignis, Deut. iv, quia

A explicaremus. Quæ enim in istis formis et signis symbolicis extrinsecus apparent, plena sunt incredibilis et commentitii monstri, quale est quod effingitur in supra substantiali Dei generatione uteris (1) Dei, Deum corporee generans, et cor hominis (2) eructans verbum in aerem effusum: et delineatur spiritus ex ore (3) spirans, et quod Scriptura (4) sinus divinæ generationis Filium Dei complectentes, in modum corporis laudibus celebrat: aut in modum stirpis hæc ipsa effingit, et arbores (5) quasdam, et sarculos (6), et flores, atque radices (7) proponit, aut fontes (8) aquis manantes aut luminis fecunditates producentes splendores (9) aut quasdam alias sacras descriptiones rerum divinarum et supra naturam, quæ declarant Dei providentias (10), quas mente contemplamur, aut dona ejus (11), aut ostensiones (12), aut potestates (13), aut proprietates (14), aut status (15), aut mansiones (16) aut emanationes (17), aut secretiones (18) aut uniones (19), aut formam viri Deo affingit mystica Scripturæ sanctæ theologia imo varias figuras ferarum (20), aliorumque animantium et stirpium (21) atque lapidum; quin etiam ornatus muliebres (22), et barbaras armaturas (23) illi imponit; figlinam atque (24) fornacem tanquam opifici cuidam sor-

habet vim consumendi habitus pravos.

(15) *Status*. Το ἀναλλολωτον τῆς θείας φύσεως; significat, id est, immutabilem esse naturam divinam.

(16) *Mansiones*. Το ἀμετάστατον, id est, non posse transmutari, utrumque significat mystice lapis in fundamenta jactus, Isa. xxviii.

(17) *Emanationes*. Communicationem divinæ bonitatis dicit, quæ mystice significatur, cum Deus dicitur lilium et flos propter communicationem odoris, ut in Cant.: Ego flos agri et lilium convallium.

(18) *Secretiones*. Quæ, inquit, participatio justitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Beliam? Hanc secretionem, sive separationem quam Deus facit, significat Scriptura mystice, cum in ea ignis etiam dicitur; hæc enim proprietas uest igni, esse διακριτικόν, id est, habere vim discernendi et separandi; separat enim plumbum ab argento et cinerem a carbone.

(19) *Uniones*. Quod uniat secum Deus creaturas et ad se convertat, mystice significatur, cum dicitur Deus lapis angularis.

(20) *Varias figuras ferarum*. Ut leonis, leonæ, pardi, ursi, Osee xiii, aliorumque animantium, ut Joan. i: Vidi descendentem quasi columbam.

(21) *Et stirpium*. Isa. lxi: Ascendet quasi virgultum, et Joan. xv: Ego sum vitis vera.

(22) *Ornatus muliebres*. Qualis apud Isa. cap. iii, et Ezech. xvi, quibus describitur omne genus divinæ providentiæ, qua Deus populum suum circumcepit, et quæ eum nudavit; et illud: In vestitu decurato circumdata varietate, etc.

(23) *Et barbaras armaturas*. Psal. cxliv: Accingere gladio super femur tuum, potentissime. Et autem rhomphæa barbaricum telum, ut ait Phiarachus historicus.

(24) *Figlinam et fornacem*. Significant hæc mystice in Deo providentiam reformantem ac purgantem, aut vim et facultatem discernendi et re-purgandi. Esa. xxix, 64; Hier. ix, Malac. iii.

dido attribuit; et equos (25) ipsi, et currus (26), A et sedes (27) supponit, et convivia (28) quædam epulis instructa apparat, item bibentem, et ebrionem et somnum capientem et crapula (29) affectum facit. Quid attinet dicere iras (30) dolores (31) varia juramenta (32), pœnitentias (33), maledictiones (34), iras inveteratas (35), multiplices et obliquas rationes frustrandi promissiones (36) item illam in Genesi cum gigantibus pugnam (37), in qua dicitur Deus robustis illis viris propter metum insidiatus, cum alioqui, non ut alios læderent, sed ut se incolumes servarent, illud ædificium moliti essent: et concilium illud (38) in cœlo ad decipiendum Achab fabricatum, et illas rursus Cantecorum veluti corporeas et meretricias voluptates: et quæcunque alia sacra Signa, quæ scriptura valde audet in Deo formare, patentia occultis obducens, multiplicata et partita simplicibus atque individuali imprimantia signum, et multiformia iis quæ signum et formam capere non possunt, quorum pulchritudinem intus latentem si quis intueri possit, reperiet omnia mystica et divina, et multo lumine scientiæ de Deo plena; et illud: *In lumine vultus*

tui ambulabunt et: *In lumine tuo videbimus lumen*; et similia. Ex his igitur perspicitur, quod symbolica Theologia est sacra formatio, quæ divinis signis et notis ex iis quæ corporee delineata sunt, adumbrat et pingit ea, quæ in Deo latent, corporis et formæ expertia. Est autem animadvertendum, quod hæc symbolica Theologia rursus partitur. Aut enim formatur in verbis, cujusmodi sunt dormire, vigilare, ebrionem esse, pœnitere, quæcunque alia sic verbis simpliciter in Scriptura dicta, posita sunt; aut formatur in formis corporalibus, cujusmodi est ille ignis in rubo, videri Deum sedere in throno, illa in Jordane columba, illæ linguæ igneæ, et alia.

CAPUT III.

Quod theologia symbolica secundum speciem, sive formam corpoream, semper in corpore, et secundum sensum delineatur.

Ait divinus Lucas in suo sancto Evangelio: *Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est cœlum, et descendit Spiritus sanctus corporea specie sicut columba in ipsum*. Hoc Gregorius cognomento Theologus

Psal. lxxxviii, 16. ¹ Psal. xxxv, 10. ¹ Luc. iii, 21.

Scholia S. Maximi.

(25) *Equos*. Equi Dei significant mystice in oratione Habacuc prophetæ sanctos apostolos: Quoniam ascendes, inquit, equos, et equitatus tuus salvatio. Equi, inquit Cyrillus in eo loco, apostoli et evangelistæ sunt omnibus modis divini voluntati subjecti, et frenis parentes, ad omne munus celeres et prompti, Christum pro auriga labentes, ex quibus fuit unus Paulus, de quo ipse Christus ait: Vas electionis mihi est hic, ut portet nomen meum coram gentibus. (Act. ix, 15.) Et equitatus tuus salus. Currebant enim non frustra, sed ut servarent civitates et regiones. Haectenus Cyrillus.

(26) *Currus*. Angeli sunt, quos in modum currus Scriptura figurat, δὲ τὴν συζευκτικὴν τῶν ὁμοτιγῶν κινήσιν, id est, propter communionem conjungentem omnes qui sunt ejusdem hierarchiæ, ut ait idem Dionysius in extremo capite *Cœlestis hierarchiæ*. Psal. lxxvii: Currus Dei multiplex, milia lætantium.

(27) *Sedes* τῷ κριτικῷ Dei, id est, iudicium significatur Dan. vii.

(28) *Convivia*. Ut est in Evangelio, cum vitulus occiditur in reditu filii luxuriosi, et in Luc. xxii, Ut edatis et bibatis super mensam meam, etc.

(29) *Somnus et crapula*. Psal. lxxvii: Excitatus tanquam dormiens, tanquam potens crapulatus a vino.

(30) *Iras*. Exod. xv: Misisti iram tuam, etc., et in Psal. vi: Domine, ne in furore tuo, etc.

(31) *Dolores*. Judic. x: Doluit super miseriis eorum.

(32) *Varia juramenta*. Gen. xxii: Per memet ipsum juravi, etc., et Isa. xlv, Psal. xcvi: Quibus juravi in ira mea, Ezech. xviii: Vivo ego, dicit Dominus, et Hier. xlv: Juravi in nomine meo magno.

(33) *Pœnitentias*. Gen. vi. Pœnituit eum, quod hominem fecisset, et de Saul I Reg. xv.

(34) *Maledictiones*. Malaech. ii: Maledicam benedictionibus vestris. Habac. iii: Maledixi sceptris ejus.

(35) *Iras inveteratas*, Hier. iv: Horum omnium recordatus est Dominus, etc., et Exod. xx: Ego sum Dominus fortis, et fortis, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generatio-

nem. Gen. xlii: En sanguis ejus exquiritur, quasi servans iram usque ad illud tempus.

(36) *Multiplices et obliquas rationes frustrandi promissiones*. Frustrationes promissionum vocat hic cum ea quæ promissa sunt non videntur ad exitum perducta, quatenus sensui appareat, sunt tamen secundum perfectam intelligentiam spiritus, ut quod promissum fuit Jacob, Eris dominus fratris tui, impletum est in Christo ex semine ejus: sicut promissiones factæ Abraham de possessione terræ, et benedictione gentium, et factæ David et Salomoni de regni perpetuitate. Obliquas ergo vocat hujusmodi rationes frustrandi promissiones, quia non fuerunt promissiones directe ad eos relata, qui frustrati videntur, sed ad Christum.

(37) *Cum gigantibus pugnam*. Insidiatus dicitur Deus, id est, cepisse consilium in illos, quasi metueret, ut doceret nos sic, ut quamvis injuria adiciamur, et simus potentiores, apologiis tamen mutuis utamur, excusamusque nos apud eos qui injuria nos afficiunt. Ecce, inquit, unus populus, et unum est labium omnium, cœperuntque hoc facere, neque desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum: id est, nemo queratur, quod divisionem hanc faciam, quia enim non recte usi sunt ὁμοφωνίᾳ, id est, uno labio, oportet facere ut utantur διαφωνίᾳ, id est, diversitate labii. Sic igitur metum Deus figuravit, ut hoc quod dixi, mystice doceret.

(38) *Et concilium illud*. Illa factio personarum, quæ scripta est lib. iii: Reg. c. xxii, Dei interrogantis in illo concilio, Quis decipiet Achab regem? et spiritus mali stantis coram Deo in terra, et respondentis, Ego cœcipiam illum, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus, et dixit Dominus, Decipies, et prævalebis, egredere, et fac ita; illa, inquam, fictio personarum docet mystice spiritum fallaciæ uti hominibus impiis et sceleratis tanquam instrumentis, et per eos promittere falso victoriam, idque permissu Dei fieri, quia cum prohibere possit, non prohibet, quia indignus sit custodia et defensione qui decipitur, ut tunc Achab.

edisserens : Oportebat, inquit, ut hoc etiam corporeo appareret, si quidem Filius nobiscum corporeo ver-
 sabatur. Et rursus idem alias : Cum fulgor angelorum et splendor corporee signantur, arbitror symbolum esse puritatis eorum. Ad hæc, divinus Chrysostomus generalius hoc tractans : Et si, inquit, fieri potuit, ut Spiritus sanctus oculis corporis, specie columbæ videretur, non tamen continuo omnino necesse fuit, ut omnibus hoc fieret manifestum, nam et Zacharias multa vidit specie sub sensum cadente, et item Ezechiel, nemo tamen alius eadem cum eis vidit; et Moyses multa vidit, quæ nullus alius; et transfigurationem illam quæ in monte facta est, non omnes discipuli perceperunt; neque visio resurrectionis Christi cum omnibus communicata fuit, idque aperte Lucas declarat, cum ait : *Et dedit eum manifestum fieri te tibus præordinatis a Deo*², et rursus idem Chrysostomus homilia 26, in Evangelium Joannis : Omne illud quod sub sensum cadit substantiam angelorum declarare non potest, sed corpus, quod habet crassitudinem, et triplicem dimensionem. Ex his ergo perspicuum evadit, quod theologia symbolica, quæ in specie sive forma corporea formatur, his quidem qui digni sunt, notescit; reliquis vero omnibus in arcano et occulto relinquitur; quod illis visis alte significatur.

CAPUT IV.

Quod symbolice theologiæ, quæ in specie sub sensum cadente versatur, proprium est, ut quibusdam divinis et sacris visis informetur.

Magnus Dionysius in primo *De divinis nominibus* capite ait : Atqui theologi non hæc solum divina nomina celebrant, quæ a providentiis in universo (1) aut in parte (2), aut ab iis quæ providentiam capiunt, ducuntur, sed etiam a quibusdam divinis visis (3), quæ aliquando in sacris templis (4), aut forte alibi magistros mysteriorum, vel prophetas illuminarunt, ob multiplicem causam et vim nominant bonitatem divinam, quæ omne nomen, om-

² Act. x, 40, 41.

Scholia S. Maximi.

(1) *In universo.* Ut rex, creator, omnipotens, hæc enim nomina sunt divinæ providentiæ in genere.

(2) *In parte.* Ut Deus deorum, Dominus dominorum, rex regum : non enim omnes, sed quidam dicuntur dii, domini, reges.

(3) *Visis.* Sic vocat revelationes Dei in symbolis.

(4) *In templis.* Designat hic Dionysius illud visum apud Isa. c. vi : videturque dicere, vidisse Isaiam in templo illud visum de sedente in solio, et de Seraphinis supra illud. Quæ deinceps hic in Dionysio sequuntur, dicta sunt de visione Ezechielis cap. 1, et de alia cap. x.

(5) *Oculos.* Psal. xxxii : Oculi ejus super pauperem respiciunt.

(6) *Aures.* Jacob. v : Clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

(7) *Capillos.* Dan. vii : Et capilli capitis ejus quasi lana alba.

(8) *Facies.* Psal. xxxii : Facies Domini super

namque splendorem superat; formasque ei, figurarumque humanas, aut igneas, aut electri inducunt; et oculos ejus (5), atque aures (6), capillos (7), facies (8), manus (9), scapulas (10), alas (11), brachia (12), posteriora (13), et pedes (14) laudant tum coronas (15), sedes (16), pocula (17), et crateras (18), et quædam alia ei affingunt, de quibus in symbolica theologia pro virili parte dicemus. Secundo autem capite cælestis Hierarchiæ ait : Quod vero ea quæ signari non possunt, convenienter signis oblecta sint, et quæ figurari nequeunt, figuris; nemo hoc solum in causa esse dicet, quod proportione nostra non possumus sine interjecto intermedio ad contemplationes earum rerum quæ sub intelligentiam cadunt, adniti; opusque sit nobis familiaribus et naturæ nostræ cognatis Adminiculis, quæ formas exhibent, quas capere possumus, eorum quæ formari nequeunt, quæque naturam superant, sed etiam quod hoc magis mysticas Scripturas decet, ut arcanis et sacris anigmatibus obtegan- tur, et non pateat vulgo aditus ad sacram et occultam divinarum mentium veritatem. Hinc igitur patet omnem theologiæ symbolice habere aliquid effectum, sive illud sit in sermonibus, sive in nominibus, sive etiam in formis sensui subjectis, maxime vero proprium est theologiæ symbolice, quæ in iis quæ sensu percipiuntur, versatur, formas ex animalibus quæ cernuntur, aut ex eorum partibus effingere et induere, neque solum ex talibus, sed ex coloribus omnis generis, quæ omnia verus ille theologus Dionysius uno verbo divina visa appellavit, distinguens ea a profanis et fortuitis visis.

CAPUT V.

Quod omnis etiam in angelis sacra formatio ad hanc partem symbolice theologiæ refertur.

Magnus Dionysius secundo capite *Cælestis hierarchiæ* : Ad hæc dicendum est, quibus formis sacris sacre Scripturæ cælestes ordines figurant; et

D facientes mala.

(9) *Manus.* Job. cap. x : Manus tuæ fecerunt me.

(10) *Scapulae.* Psal. xc : Scapulis suis obumbrabit tibi.

(11) *Alae.* Psal. xvi : Sub umbra alarum tuarum protege me.

(12) *Brachia.* Psal. lxxxviii : Brachium meum confortabit eum.

(13) *Posteriora.* Exod. xxxiii : Posteriora mea videbis.

(14) *Pedes.* Genes. iii : Et audierunt vocem Domini deambulantis in paradiso.

(15) *Coronas.* Psal. lxxv : Benedic coronæ anni benignitatis tuæ.

(16) *Sedes.* Ps. lxxxviii : Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi.

(17) *Calix.* Psal. lxxiv : Calix Domini in manu ejus.

(18) *Crateras.* Prov. ix : Miscuit crateram suam, apud LXX.

ad quid unum et simplex (I) per eas formas quæ A solum in natura Dei, qui supra naturam est, divinis visis, sed etiam in angelis, qui figurari non possunt, formis sacris effictis usa est: ut hinc naturam symbolorum perspicere liceat.

ad quid unum et simplex (I) per eas formas quæ effinguntur, revocare nos oporteat, ne ipsi etiam mere vulgi profane existimemus, cœlestes et divinas mentes multos pedes et multas facies habere, atque ad similitudinem boum, aut ad formam leonum expressas esse, et ad speciem aquilarum aduncis rostris formatas, aut ad similitudinem volucrum habere pennas instar capillorum, et ne cogitemus rotas quasdam igneas super cœlum, et illas materias Deo ad sedendum accommodatas, ac quosdam equos variis coloribus, satellites, duces exercitus, et cœtera omnia quæ Scripturæ sanctæ variis symbolis divine effingunt. Idem in eodem capite: Quod vero absontæ similitudines magis mentem nostram erigunt, nemo, ut opinor, cordatus contradicet, in nobilioribus enim formis effingendis credibile est errare aliquos, qui existiment esse naturas cœlestes specie quadam aurea, viros quosdam micantes, fulgore decoros, vestitu splendido, et igneum vibrantes non lædendo et quæcunque aliæ ejusmodi formæ sunt, quibus theologia Scripturæ sanctæ cœlestes mentes figuravit, quod quidem ne iis eveniat, qui nihil altius, quam illa pulchra et speciosa quæ apparent, mente complexi sunt, Scripturæ sanctæ sapientia, quæ sursum ducendi vim habet, ad dissimilitudines absontæ sancte se dejicit, non permittens ut sensus nostri corporis in illis indecoris imaginibus hærentes acquiescant; quin potius eam partem animæ, quæ ad alta tendit, ipsa deformitate figurarum excitat et stimulat, tanquam non videatur fas esse et verum, ne iis quidem qui sunt terrenis rebus valde affixi, tam absurdis formis similia revera esse illa supracœlestia et divina quæ in symbolis cum admiratione spectantur. Hinc igitur apparet, quod divina Scripturæ sanctæ scientia non

A solum in natura Dei, qui supra naturam est, divinis visis, sed etiam in angelis, qui figurari non possunt, formis sacris effictis usa est: ut hinc naturam symbolorum perspicere liceat.

CAPUT VI.

Quot modis signetur symbolica theologia sive sub aspectum sive sub sensum aurium cadat.

Gregorius Theologus secundo *De theologia* libro ait: Quid de Isaia et Ezechiele, qui maximorum mysteriorum spectator fuit, ac de reliquis prophetis dicere poteris, ex quibus ille quidem Dominum Sabaoth sedentem in throno gloriæ vidit, et hunc a Seraphinis sexaligeris stipatum, laudatum, et obiectum, seque carbone ignis purgatum, et ad prophetiam instructum; hic vero vehiculum ex Cherubinis describit, et super eos thronum, et super thronum firmamentum, et eum qui in firmamento apparebat, et voces quasdam, et impetus, et actiones, atque hoc quidem sive erat visum diurnum solis sanctis aspectabile; sive nocturna et vera visio; sive informatio futurorum tanquam præsentium in mente (2), sive alia species arcana prophetiæ, non possum affirmare; Deus prophetarum novit, et quibus talia contigerunt. Et divinus Chrysostomus in homilia de Eutropio, quando inventus extra Ecclesiam, abstractus et abreptus fuit: Nemo enim, inquit, vidit id quod Deus est; non igitur cum Deus videtur, apparet quod est, sed quod potest videre is cui apparet, non mutans substantiam suam, sed aspectum figura informans pro varietate rerum subjectarum. Sanctus Gregorius Nyssenus in eo libro *Contra Eunomiam*, cuius principium est, *Prima quidem*, sic ait: Etenim in Jordane post virtutem Spiritus sancti, et rursus audientibus Judæis, et in transfiguratione, vox su-

Scholia S. Maximi.

(1) *Ad quid, unum et simplex.* Sic vocat vacuum a materia, ut cum Scriptura tribuit angelo formam effictam aquilæ, verbi gratia, oportet scire per hanc formationem aquilæ, quæ non simplicis nature, sed compositæ est, ad quidnam simplex in angelo intelligendum revocatur, scilicet revocamur ad intelligendum esse in angelis aciem quamdam acutissimam spiritualis et sublimis perspicientiæ; atque id quidem necesse est scire, ne nobis eveniat, quod vulgo, ut existimemus forte habere angelos pedes, facies, alas et similiter in aliis formis effictis.

(2) *Atque hoc quidem sive erat visum diurnum solis sanctis aspectabile, sive nocturna et vera visio: sive informatio futurorum tanquam præsentium in mente.* S. Maximus explanans hunc Gregorii locum: Numeravit, inquit, hoc loco nobis beatus Gregorius species prophetiæ, ego vero nihil interim affirmans, conjectura ducor diurnum visum vocasse visionem et auditionem rerum et verbum, quæ sancti neminem videndo, et neminem audiendo, tanquam per sensum spiritu videbant et audiebant; non enim fas est dicere, oportere omnino divinis ad informationem imaginationis præsens esse id in quod cadit imaginatio, sed admirabiliter, et supra naturam, ac nullo præ-

sente, et vocibus sub sensum cadentibus non formati pulsu aeris, eam partem qua imaginamur, operari; ita ut vere audiat et videat, qui divina docetur, nec enim creditur divinum esse, in quo nihil amplius est, quam quod in naturæ ordine cernitur. Sic enim nos, cum nocte per somnum imaginamur, sæpe videmus et audimus, cum nemo est qui loquatur aut videatur; multo magis hoc sanctis expectatis et vigilantibus eveniat, Deo operante in ipsis vigilantibus secundum gratiam admirabilem, quod in nobis lege nature fieri consuevit. Nocturnam et veram visionem existimo eum vocare aut intelligentiam perfectam rerum futurarum, quæ in anima per somnum fit, ut in Joseph et Daniele; aut visionem rerum divinarum cadentem sub aspectum oculorum propter summam passionis vacuitatem ex multa puritate proficiscentem. Informationem vero futurorum tanquam præsentium in mente arbitror eum xat' εμφαση dicere figuras futurorum sanctis ostensas simplici modo tanquam in imagine secundum simplicem et non dividuam notionem mentis. Hæc ego ausus sum, ait sanctus Maximus, ex conjectura dicere nullam gratiam experiendi hæc adeptus, ob eam tantum causam, quod tu jussisti.

perne edita est, quæ homines doceret, ne illud solum esse existimarent, quod apparebat; sed crederent esse etiam verum Filium Dei dilectum. Talis vox, ut audientes perciperent, formata est a Deo in corpore aereo, ut facere consueverunt qui loquuntur; sic Deus qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire^a, ad salutem eorum qui audierunt, sermonem in aere articulate impressit, sicut Dominus dixit Judæis, qui putabant tonitruum esse factum, quia sonus in aere confectus fuerat: *Non propter me hæc vox venit, sed propter vos*^b. Ex his patet, quot modis in prophetis et aliis beatis theologia symbolica declaratur nominatim quidem tripliciter (1), arcane vero et occulte etiam aliter, et ut Deus prophetarum scire potest.

CAPUT VII.

Quo hæc symbolicam theologiam, ii in quos cecidit, visum et visionem appellaverunt.

Magnus ille spectator Dei Moyses: *Transiens, inquit, videbo visum hoc ingens, quare rubus ardet, et non comburitur*^c; et visio quam vidit Isaias: *Et ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*^d; et, *Juvenes vestri visiones videbunt*^e; et infinita alia hujusmodi in veteri Scriptura. In primis vero Salvator noster de sua in monte Thabor theophania, id est, Dei apparitione: *Nemini, inquit, dixeritis visionem hæc*^f, et divinus Dionysius, cap. 13, *Cælestis hierarch.* ait visionem illam ostensam esse Trinitati theologo per unum ex his angelis sanctis, qui nobis præsentantur. Ex quibus sit manifestum, quod quæcumque sacra visa divinis symbolis formata prophetæ sensu visus perceperunt, verbo sibi cognato visiones nominaverunt, vocabulo visionis alioqui communi rebus ipsis quas videbant, tanquam proprio imposito.

^a 1 Tim. II, 4. ^b Joæn. XII, 30. ^c Exod. II, 3. ^d Osee XII, 10. ^e Joel. II, 28. ^f Matth. XVII, 9.

Scholia.

(1) *Tripliciter.* Scilicet aut formatione rei cadentis sub sensum visus, aut sub sensum aurium, aut translatione verbi significantis aliquid spirituale, ut ephretas Dei, et somnus, etc.

(1*) *Occultum Dei.* Quatenus hoc cognosci potest per ea quæ facta sunt, quia angeli in primis præ ceteris naturæ Deum participant, quia ut ait sanctus Maximus, eorum substantiæ sunt *νοῦς ζῶν* id est, mens vivens, idecirco in primis per se ipsos a Deo creatos occultum Dei manifestant, quod scilicet est ens, quod vita, quod mens, tametsi supra hæc est illud occultum Dei, supra etiam quam ut comparari possit.

(2) *Lex.* Galat. III: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris; et Act. VII: Qui accepistis legem in dispositione angelorum.

(3) *Ante legem.* Ut Abraham, et Manoe, et reliquos.

(4) *Post legem.* Ut Joseph, et Petrum et alios deinceps ad voluntatem, Dei faciendam adduxerunt angeli, Matth. II, Act. II.

(5) *Quod agendum erat.* Ut in Jesu Nave, et Gedeon, et aliis.

(6) *Ab errore abducentes.* Ut in Cornelio, Act. II,

Hujusmodi est in Deo vocabulum processionis (a).

CAPUT VIII.

Quod hæc visiones et Theophaniæ, id est, Dei apparitiones, non aliter quam intermediis virtutes cælestes informatæ sunt.

Magnus Dionysius quarto capite *Cælestis hierarchiæ*: Hi igitur, inquit, sunt: qui in primis et multipliciter occultum Dei (1*) manifestant, quamobrem cætera omnia vocabulo angelorum egregie signati sunt, quia ipsi primum a Deo illuminantur, et per ipsos nobis nostræ revelationes transmittuntur, sic igitur lex (2), ut divinus sermo testatur, per angelos nobis data est: et illos celebres ante legem (3) et post legem (4) patres nostros angeli ad Deum adducebant, aut quod agendum erat (5) exponentes, et ab errore (6) et vita profana ad rectam viam veritatis traducentes; aut manifestantes sacros ordines (7), aut mysteriorum quæ supra mundum sunt, (8) abditas visiones, aut divinas quasdam prædictiones (9) tanquam nuntii et ministri explanantes. Si quis vero dicat, quibusdam sanctis, nullo interjecto medio Deum ex se apparuisse, discat etiam hoc ex sapientia sacrarum Scripturarum ipsum illud, quod Dei est occultum (10), neminem vidisse, neque visurum esse; sed apparuisse sanctis Deum ostendentem se, ut eum decebat, per visa quædam sacra, et iis qui ea videbant, congruentia. Sermo autem divinus omni sapientia plenus visum illud, quod divinam similitudinem in illo ipso viso figuratam ostendebat, ut figuratur, quod figurari non potest, quia adducit eos qui vident, ad Deum, merito inde Theophaniam, id est, apparitionem Dei vocat, utpote quæ divinam illuminationem videntibus immittat, et aliquid de divinis eos sacre doceat. His divinis

(7) *Sacros ordines.* Ut Daniel c. VII decies centena millia ante conspectum Dei astantia vidit; Ezechiel Cherubinos, cap. I; Isaias Seraphinos, cap. VI aut mysteriorum.

(8) *Visiones.* Ut in Moysæ et rubo, et in Paulo raptò usque ad tertium cælum, et in Apocalypsi Joannis.

(9) *Prædictiones.* Ut in Manoe, et aliis.

(10) *Occultum est Dei.* Vide quomodo interpretatur Dionysius quod ait Joannes: Deum nemo vidit unquam. Quia enim sciebat visum esse hominibus in Scriptura, ut Adæ in paradiso, Abraham ad quercum Mambræ, et proficiscenti Sodomam, et Moysi, et aliis, dicit nunc occultum Dei neminem vidisse, neque visurum esse, id est, id quod est substantia ejus, vel alius, qui sit Deus, nemo comprehendere intelligentia, nec exprimere unquam potuit, neque poterit, cum autem dicitur in Scriptura apparuisse, sive visus esse, sic intelligendum est, quod unusquisque illorum proportionem fidei habebatur dignus visione quadam, quæ illi Deum ostendebat; per quam visionem illuminationem capiebat cognitionum divinarum, quæ ipsi adveniebant.

(a) Vocabulum processionis alioqui commune, factum tamen est proprium Spiritus sancti.

vis præclari illi patres nostri ministerio angelorum initiabantur. Imo magnus quoque Athenasius ait (a): Induunt figuras angeli ad quemcumque usum Dominus Deus velit; atque ad eum modum iis qui digni sunt, apparent, et divina illis mysteria aperiant. Ex his perspicitur potest, visionem, similitudinem, et Dei apparitionem idem repræsentare; huc etiam accedit, quod per intermedios angelos indutis figuris ad Dei nutum hujusmodi similitudines formantur.

CAPUT IX.

Quod ipse Dominus noster Jesus Christus, quatenus est Deus homo, non refugit ab oratione Deum decente a se constituto.

Magnus Dionysius, cap. quarto *Cœlestis hierarchie* ait: Video autem angelis primum, divinum humanitatis Jesu mysterium apertum fuisse, per eos postea nobis gratiam cognitionis transmissam esse. Sic igitur divinus Gabriel Zachariam quidem pontificem docuit, filium quem præter spem divina gratia generaturus erat, futurum esse prophetam ejus qui ostendendus erat in virili (1) divina operatione ad salutem mundi, ut bonitatem ejus decebat. Mariam vero docuit mysterium formationis Dei (2) in ea mirabiliter supra quam dici potest, a Deo operandum; alius angelus Joseph erudit, quomodo quæ Deus David progenitori Christi promississet, vere effecta essent; alius angelus pastoribus tanquam in solitudine, secessu et quiete purgatis evangelizavit, et cum eo multitudo cœlestis exercitus illam valde celebrem, et a multis cantatam laudationem iis qui in terra erant, tradidit. Ascendam præterea ad celsissimas in Scripturis sanctis apparationes Dei. Video enim ipsum Jesum qui est naturarum supra quam cœlestium supra naturam auctor, qui ad nostram naturam humanam immutabilis venit, non refugere a conservatione ordinis qui homini congruit, et ab ipso ordinatus et electus est, quin potius et obediens se submittit formis a Deo Patre per angelos effectis, et per eosdem intermedios nuntiatur sancto Joseph ille a Deo Patre provisus filii in Ægyptum secessus: et

^a Hebr. ii, 7.

A inde rursus in Jherusalem reditus. Videmus etiam fuisse per angelos (4) paternis legibus subjectum, prætermitto enim ut dicam tibi tanquam gnaro ea quæ sunt nobis a sancto scilicet Luca apostolice traditionibus (5) reserata de angelo Jesum confortante, quin etiam hujus magister, et totius orbis lumen ait. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: *Quid est homo quod memor es ejus? Minus enim paulo minus ab angelis, gloria et honore coronastium, omnia subjectisti sub pedibus. Tu eo enim quod subjecti omnia, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem nondum videmus omnia subjecta ei. Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum per passionem mortis gloria et honore coronatum*. Ex his igitur constat, si Dominus noster Jesus Christus per passionem mortis paulo infra angelos minor factus est, et eum videmus per angelos paternis legibus subjectum, neque declinare a conservando ordine hominem decente, quem ipse constituit et amplexus est, præbuisseque se obedientem iis formis, quas Deus Pater per angelos effecit, manifestatumque est de omnibus mysteriis Christi angelos prius eruditos fuisse: deinceps per eos gratiam cognitionis ad nos devenisse: quomodo aliquis quandiu humanam vitam degit, licet valentissimus Theologus ait, superbe reneat, quin in ipso etiam, quatenus homo sit, ab angelis formæ signentur? erudiaturque le de divinis, et divine ut consentaneum est, afficiatur: restat igitur fieri non posse, ut quis hanc partem theologiæ symbolicæ et arcane doceatur nisi per angelos formis per angelos factis ad hujusmodi visiones adducatur.

CAPUT X.

Quod omnino oportet ad aliores notiones ex utraque parte symbolicæ theologiæ adduci, sive similitudinibus per angelos formatis, sive verbis quatenus primo aspectu apparet, absonis illis quidem et dissentaneis.

Magnus Dionysius in epist. ad Titum: Ne existimemus, inquit, signa formarum apparentium sua tantum causa et ratione effecta esse (6), sed potius

Scholia.

(1) *In divina virili.* Incarnationem Verbi significat, quia Deus in carne humana opera divina operabatur. Itaque dicendo virilem, perfectum hominem fuisse docet; dicendo divinam, simul perfectum Deum.

(2) *Formationis Dei.* Dicitur formatum esse Deum in utero Virginis et matris, sicut illud dictum est: Verbum caro factum est.

(3) *Non refugit.* Id est, non reputavit indignum, si cum esset Dominus angelorum, obediret tamen illis; per angelos enim nuntiata est Joseph fuga in Ægyptum, et inde reditus. Sic itaque dixit hic Dionysius, non refugit, sicut dixit Paulus in Epist. ad Philipp. c. 2: Qui cum in forma Dei esset, id est, verus Deus, non rapinam arbitratus est, hoc est non reputavit indignum, si cum esset a quoque æqualis Deo

(a) Athenasius in questionibus ad Antiochum.

D natura, et non falso sibi vindicans divinitatem sicut qui alienum rapit, *feret tamen homo.*

(4) *Angelos.* Quia factus est Christus sub lege, sicut Apost. ait (Galat. iii, iv), et lex data est per angelos, idcirco dicitur Christus factus sub lege per angelos.

(5) *Traditionibus.* Significat Dionysius sibi et Timotheo traditum fuisse hoc mysterium de angelo confortante a Paulo ἀγγέλως, id est, sine scripto; quod quidem postea a Luca scriptum est in Evangelio quod Paulus prædicabat, et ex Paulo didicerat. Si quis vero querat hic, quid opus erat angelo confortante, ubi divinitas aderat, docet sanctus Maximus respondendum esse, multa miracula Deum per angelos operari, idque universam Scripturam testari.

(6) *Propter se effecta esse.* Id est, ut sic intelligantur, ut extrinsecus secundum litteram nudam

integumenta esse scientiæ arcanae, et vulgo hominum occultæ, ut ea quæ sanctissima sunt, non sint profanis facilia ad intelligendum, sed tantum vere studiosis sanctitatis aperiantur, utpote expeditis ab omni puerili cogitatione in sacris symbolis, et qui arie mentis, et ingenii facultate ad contemplandum idonea, veritatem simplicem et supra naturam symbolorum collocatam assequi possint. Et rursus idem cap. 2 *De cœlesti hierarchia*: Sic, inquit, omnes divina sapientia eruditi, et divini afflatus ministri et interpretes Sancta sanctorum a profanis et ab his qui initiati non sunt, pure separant, et formas efficias dissimiles celebrant, ut neque divina a profanis facile percipi queant; neque qui studio spectandi sacras istas imagines inelusas tenentur, in illis extrinsecus figuris et signis tanquam in veris hæreant. Imo et magnus Basilius: Qui, inquit, ad celsiores notiones ex verbis non ascendit, sed in ipsis delineationibus corporum verborum compositione factis residet, audiet ex Moysæ, Deum esse ignem; et a Daniele sapiente ad alias opiniones detorquebitur; ita fiet ut non solum falsas cogitationes, sed inter se pugnantibus ex ipsis rebus colligat. Ex his patet non oportere hære in symbolice effectis formis, quomodoconque effingantur, sive in specie sub sensum cadente, sive in vocabulis quæ videntur habere multum absoni et absurdi;

A sed potius omni studio ad sublimiores cogitationes recurrere. Ut igitur simplici et distincta repetitione exponam capita quæ tractavi, ostensum est in primo capite, tanquam in genere quodam, simpliciter theologiam in duas species distributam esse, in quarum altera, quæ est theologiæ symbolice, proxime explicatum necessario est, quæ et quot sint quæ in ea aperiuntur et declarantur, deinde sequatur statim, ut qualia ista essent, expediretur, nempe corporea et sub sensum cadentia, postea, quid horum proprium sit, deinceps non solum quæ de Deo sunt, istiusmodi formis et imaginibus instructa esse, sed etiam quæ de angelis: proximum erat, quot modis ista symbolica percipiuntur et apparent, deinde, quo vocabulo ista sunt tecta, et involute appellata, ad hæc, quibus intermediis ista geruntur, deinde ostensum est non posse hæc aliter fieri nisi per intermedios, per angelos scilicet, postremo non esse hærendum in huiusmodi typis, sive in solis verbis sint effecti, sive in formis et imaginibus, nihil igitur hic deest, quin sint hæc absoluta. Consentaneæ vero huiusmodi theologia arcana nobis et mystica dicitur, quia non sinit nos in visis sistere, sed ulterius progredi cogit eos qui pennas, quibus in sublime ferantur, a natura acceperunt.

SECUNDA DECAS. — DE THEOLOGIA DEMONSTRATIVA.

CAPUT I.

Quod duplex sit theologia demonstrativa.

Magnus Dionysius secundo capite *Cœlestis hierarchiæ*: Duo, inquit (1), modi sunt sacræ nominationis Dei: alter quidem, ut consentaneum apparet, per similes imagines ac signa sacra tendens; alter vero per dissimiles formas in speciem absonam et dissentaneam effectus, ac traditiones quidem mysticæ Scripturarum Deum enuntiantium, venerandam ejus qui supra substantiam est, et *θεαρχία* (2), id est, Deus deorum, beatitudinem interdum tanquam mentem et Verbum et substantiam (3) laudant, cum

C ratiocinationem (4) quæ Deum decet, et sapientiam ejus declarant, et talem ac tantum esse, qui sit vera causa substantiæ rerum; et tanquam lumen eam effingunt, ac vitam vocant, cum alioqui huiusmodi formæ in Scripturâ sacra effectæ, honestæ quidem et graves sint, et quæ formæ terrenas excellere quodammodo videantur; sint tamen iuxta similitudinem Dei cum ipsa veritate; est enim supra omnem causam, et vitam; cum nullum quidem lumen possit Deum exprimere; omne autem verbum et mens ab ipsa Dei similitudine infinito intervallo distent; quandoque vero dissimilibus (5) declara-

Scholia S. Maximi.

apparet, non enim sic accipienda sunt, sed potius secundum sensus, quos symbola intus habent alio reconditos.

(1) *Duo*, inquit, *modi*. Quod duobus modis laudatur Deus, aut tanquam similis omnibus (omnia enim in ipso consistunt) aut tanquam dissimilis (nihil est enim eorum quæ sunt), exponit deinde Dionysius, quomodo formantur isti modi nominandi dum per similia, ut cum dicitur Deus in Scripturâ Verbum, et mens; ut illud: Quis cognovit sensum, sive mentem Domini? (*Rom. 11*), et istud in prophetis frequens: Et factum est verbum Domini ad me.

(2) *Θεαρχία*. Cum Dionysius Deum vocat *θεαρχία*, ab eo nominat quod est potissimum Dei donum, facere scilicet angelos et sanctos homines, quoad fieri potest, deos quosdam, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (*Psal. LXXVI*), et illud: Deus deorum in Sion (*Psal. LXXXII*). *Θεαρχία* itaque dicit,

D quasi *θεῶν ἀρχοντα*; dicamus nos Deum deorum, ut David dicit.

(3) *Substantiam laudant*. Ut cum dicit Scriptura in Exodo (cap. III): Ego sum qui sum; et: Qui est, misit me; et illud in Psal. CIII: Tu autem idem ipse es, ἀπὸ γὰρ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ὄντος ἡ οὐσία καὶ τὸ παράγωγον οὐσίας ἢ ὑπάρξις, dicamus nos more nostro, ab esse enim et ente ducitur essentia, quæ est existentia, hoc est, existens substantia, accedens enim non est ὑπάρξις; sed ἐνυπαρξις; id est, non est existentia, sed in existentia.

(4) *Ratiocinationem*. Non sic dicit, quod velit significare esse Deum rationalem, tanquam participem rationis, qui est totus ipsa per se subsistens ratio.

(5) *Quandoque vero dissimilibus*. Dissimilia vocat, quia quæ negatim de Deo dicuntur, non quid sit, sed quid non sit, declarant.

tionibus ab ipsis illis Scripturis sanctis divine laudatur, cum inaspectabilem eum vocant, et infinitum, et qui capi non possit; et similiter in aliis, unde non quid est, sed quid non est, significatur. Ex his efficitur duplicem esse theologiam demonstrativam, unam quæ affirmanter et ex effectis inducitur; alteram quæ neganter et privative: et illa quidem ex similibus formis effectis, hæc ex dissimilibus; hoc tamen in affirmativa theologiam cernitur, ipsam etiam per formas fictas in Scriptura sacra progredi, honestius tamen quam per ea quæ symbolice dicta sunt in utroque genere (1) formationum, quas patres vocaverunt *πρωτόλογος*, nos dicamus terrenas, quatenus etsi altera pars theologiam, scilicet symbolice, in verbis translatis et a-lumbratis pergit, multum tamen absoni et dissentanei in eis apparet. Quomodo enim cogitabit, qui in Deo crapulam audiat, et poenitentiam, et juramenta, et imprecationes, et alia ejusmodi?

CAPUT II.

Quod theologiam demonstrativa, quæ videtur esse sine integumento, per typos nobis effictos procedit.

Magnus Dionysius, in Epist. ad Titum: Quod, inquit, hujusmodi integumenta cognata naturæ nostræ sunt, declarant etiam qui a-luta aperta theologia (2) sine involueris, efflugunt in se typum quendam, qui eos ad intelligentiam ejus theologiam quam dixi, adducat: et ipsius quoque mundi (3) qui cernitur fabrica invisibilibus Dei obducta est, sicut Paulus, et ipsa Veritas (4) testatur. Alter vero Dio-

Scholia.

(1) *In utroque genere.* Id est, in formatione significationis sub sensum cadentis, et in formatione translationis cadentis sub intelligentiam.

(2) *Qui audita aperta theologia.* Exemplum ait quod scriptum est in Jerem. c. xiii. de iis quæ aperte dixit Dominus sine ullo typo aut integumento, quomodo populum Israel sibi adjunxisset, et quomodo propter peccata esset puniendus, et de lombare, in quo tanquam in typo effictio voluit, ut Jeremias (cap. xiii) supplicium de populo Israel sumendum, et suam cum illo populo conjunctionem magis adhuc intelligeret, meliusque aliis exponeret. Et dixit Dominus ad me: Surge, et vade ad Euphraten, et tolle inde lombare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi. Et abiit ad Euphraten, et fodit, et tuli lombare de loco ubi absconderam illud; et ecce computruerat lombare, ita ut nulli usui aptum esset. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam. Et paulo post: Et erunt sicut lombare istud, quod nulli usui aptum est. Sicut enim adhæret lombare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus, ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem et in gloriam, et non audierunt, et quæ sequuntur. Frequentia sunt hujusmodi exempla in prophetis de aperta theologia, et de typis sive symbolis ad eam adhibitis, ipsius

(3) *Mundi qui cernitur.* Fabrica mundi quodammodo vicem symbolorum tenet, ut notavit sanctus Maximus.

(a) Dionysius Alexandrinus scholia etiam in Dionysium Areopagitam scripsit.

nysius (a) hæc edisserens ait, eos qui apertam theologiam, et velis nullam audierunt, typos (5) cogitatione sua formare, qui ad intelligentiam audientes adjuvent. Ex his igitur manifestum efficitur quod antea dictum est, typos esse et imagines ea etiam quæ aperte nobis et sine velis obtentis in Scriptura sancta Deo dicuntur, quamvis demonstrative dicantur affirmando.

CAPUT III.

Quod per omnem theologiam ratio speculi et ænigmatum progreditur.

A mirandus et magnus Apostolus ait (1): Videmus nunc per speculum in ænigmate. Et rursus: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evanescit quod ex parte est. Et iterum: Per fidem ambulamus, et non per speciem. Hoc præclarus auctor Basilius cum perspectum haberet: Illud, inquit (b), facie ad faciem, et perfecte cognoscere in futuro sæculo dignis reddendum esse promissum est; nunc vero, sit licet Paulus, sicut Petrus, videt quidem vere quæ videt, et non fallitur, per speculum tamen videt et in ænigmate, illud autem quod ex parte est, nunc grato animo, accipiens, quod perfectum est, in futuro perspicue expectat. Item cum eo Gregorius Theologus (c): Quocirca, inquit, omnem cognitionem Paulus quæ in terra de Deo habetur, nihil supra quam specula et ænigmata esse ponit, utpote in minutis imaginibus veritatis locatam. Et iterum idem in oratione de constituendis episcopis: Equis est,

(4) *Veritas testatur.* Christum dicit, qui in Evangelio multa, quæ ad theologiam apertam et demonstrantem pertinent, per symbola et parabolas loquebatur, unde Nicolemo dixit, ut Pachimerus Dionysii paraphrastes observavit: Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixerò vobis cælestia, creditis? ut perinde sit hoc, ut mihi quidem videtur, ac si diceret: Si cælestia et divina dixi vobis per symbola corporca, et naturæ vestræ cognata et familiaria, et non creditis, ut credendo intelligatis; quomodo si dixerò vobis cælestia absque istis imaginibus vobis notis, creditis? Docuerat enim Dominus Nicodemum exemplo venti de operatione occulta et spiritali creaturam ex aqua et Spiritu sancto regenerante, ubi vocem tantum audivimus: Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; sed quomodo operetur, aut unde incipiat, et ubi desinat, nescimus; ut in vento, qui est, ut ait item Dionysius, in cap. 15 *Cælestis Hierar.*, imago et typus divinæ operationis propter proprietates venti quas ibidem Dionysius notavit, ubi etiam locum Evangelii citat: Spiritus ubi vult spirat.

(5) *Typos.* Ut Deum esse trinum et unum, ad apertam et demonstrantem theologiam pertinet, quam tamen ut facilius audientes et lectores credant, et credendo intelligant, ex antiquis patribus alii typos et imagines effingunt trium lampadarum, et unius flammæ, alii solis, radii et luminis, alii rosæ, floris, et odoris, aut radicis, rami, et fructus, aut digiti, manus, et brachii, et similia.

(b) In oratione de confessione fidei.

(c) Gregorius lib. 2, de theologia.

inquit, qui in tam sublime potest ferri, ut Faulum A tanec igitur omnis theologica cognitio hujus utrius- que partis non transit specula et ænigmata, hoc autem est hujus cognitionis partibile et imperfectum; idcirco cum venerit quod perfectum est, id quod huic ex parte est, et illud quod est in ea partibile, evacuabitur; videbimusque facie ad faciem¹¹, id est, impartibilia impartibiliter, et immaterialia immaterialitate.

inquit, qui in tam sublime potest ferri, ut Faulum A tanec igitur omnis theologica cognitio hujus utrius- que partis non transit specula et ænigmata, hoc autem est hujus cognitionis partibile et imperfectum; idcirco cum venerit quod perfectum est, id quod huic ex parte est, et illud quod est in ea partibile, evacuabitur; videbimusque facie ad faciem¹¹, id est, impartibilia impartibiliter, et immaterialia immaterialitate.

inquit, qui in tam sublime potest ferri, ut Faulum A tanec igitur omnis theologica cognitio hujus utrius- que partis non transit specula et ænigmata, hoc autem est hujus cognitionis partibile et imperfectum; idcirco cum venerit quod perfectum est, id quod huic ex parte est, et illud quod est in ea partibile, evacuabitur; videbimusque facie ad faciem¹¹, id est, impartibilia impartibiliter, et immaterialia immaterialitate.

¹⁰ Psal. viii, 5. ¹¹ I Cor. xiii, 12.

inquit, qui in tam sublime potest ferri, ut Faulum A tanec igitur omnis theologica cognitio hujus utrius- que partis non transit specula et ænigmata, hoc autem est hujus cognitionis partibile et imperfectum; idcirco cum venerit quod perfectum est, id quod huic ex parte est, et illud quod est in ea partibile, evacuabitur; videbimusque facie ad faciem¹¹, id est, impartibilia impartibiliter, et immaterialia immaterialitate.

CAPUT IV.

Quod fieri non potest, ut qui corpore præditi sunt, sine corporeis de Deo philosophari possint.

Gregorius theologus, in secundo *de theologia* libro: Ut est, inquit, impossibile ei etiam qui valde testinat, umbram suam transire (tantum enim semper umbra anticipat, quantum antevertitur) aut sicut fieri non potest, ut extra æquam piscis natet, sic non potest fieri, ut qui in corpore sunt, absque corporeis, cum iis quæ intelligentia complectuntur, omnino sint: semper enim aliquid de nostris rebus intercidet, quamvis se mens ab iis quæ cernuntur, maxime avocet, et sola secum collecta, cognata et inaspectabilia intelligentia assequi nitatur. Idem adhuc in eadem oratione: Perorabimusne hic, usque ad materiam, et ea quæ sub aspectum cadunt, pro- vecti? An vero quia scit Scriptura fuisse tabernaculum Moysis imaginem universi mundi, qui ex iis quæ cerni, et quæ non cerni possunt, constat, primo velo detracto, et sensum prætervecti, in Sancta sanctorum introibimus, id est, ad naturam intelligibilem et celestem? At nec hanc quidem incorporee videre possumus, quæ cum alioqui incorporea sit, ignis tamen et spiritus vocatur. Et paulo ante: Nonne spiritus, et ignis, et lumen nomina suat naturæ divinæ? quid igitur? An spiritum sine agitatione et flatu fuso intelligas? an ignem extra materiam, et non ferri sursum, neque proprium colorem et figuram habere? an lumen non cum aere commistum, et solutum ab eo qui cum veluti generat et illuminat? Et rursus paulo infra: An, inquit, opus est, ut nos ab istis avocati, ipsam divinitatem ex istis, quoad fieri potest, videamus privata quadam cogitatione ex conjecturis collecta? Sanctus Maximus (b): Omnis, inquit, sæculi hujus cognitio, etiam quæ valde alta et sublimis est, si cum cognitione futuri sæculi conferatur, rudis est, et veluti figuræ viventis imago, quæ non erit postea, ostensa jam vera vita, et cognitione. Scientiæ enim, inquit, cessabunt, et prophetiæ evacuabuntur. Recte igitur magnus Basilius de Deo philosophatus est. Si quid eorum quæ supra hunc mundum, qui cernitur, sunt, intelligentia comprehenderis, intra divinum spiritum est. Imo summus Theologus

Scholia.

(1) Ut fuit Angelus qui Jesum filium Josephec de Christo docuit in ænigmate, Zachar. iii, et Gabriel, qui Daniele, c. ix.

(2) *Libera*. Non omnino, sed quatenus non habet foris sic causas patiendi, sicut habet organum corporeum quo non mens sed sensus utitur.

(a) In secunda centuria theologica cap. 57.

(b) Centuria 2, c. 47.

Dionysius (a) : Quia inquit, non potest mens nostra a illam incorpoream cœlestium ordinum imitationem ac contemplationem protendere aciem suam, nisi corporeo adminiculo sibi apto utatur. Et rursus idem : Non potest, inquit, aliter fieri, ut radius divinæ cognitionis nobis illuceat, nisi variis velis saceris anagogicæ oblectus, et convenienter naturæ nostræ divina providentia adornatus. Quo in loco ait divinus Maximus : Sine typis et symbolis non possumus, dum in corpore sumus, aspicere incorporea et materiæ expertia. Hinc perspicitur, si mens nostra non potest per se ne angelos quidem imitari et contemplari, nec ad ista aditi, nisi adjuvamento materiali et sub sensum cadentes sibi convenienti utatur, nulla ratione et via fieri posse, ut intelligentiam Dei sine materia et corpore assequatur ; idcirco impossibile est, eos, qui vitam in corpore degunt, sine corporeis ad contemplationem Dei ascendera. Quod si nos per inane ad ea quæ supra sæculum sunt, evagantes, ut assolet, quid tandem etiam ante ista erat, investigemus, neque sic abducemus nos ab iis quæ corporea sunt, et animæ vicina et cognata, quæ quidem immensa ratione inferiora sunt quam spiritus Dei, qui supra naturam omnem est.

CAPUT V.

Quod neque totam et integram de Deo cogitationem habere in hoc sæculo possumus, aut per eam de Deo plene philosophari, neque per aliam quamlibet de nobis informatam notionem.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de theologia: Justificatus, inquit, est ex fide magnus patriarcha Abraham ; et sacrificat sacrificium novum et inauditum, ac illius magni sacrificii imaginem. Deum vero non ut Deum vidit, sed ei tanquam homini cibum apposuit ; et laudatus est, quod tantum venerationis adhibuit, quantum intelligentia comprehendit. Ibidem cum de Jacob meminisset : Et luctatur, inquit, cum Deo tanquam cum homine, quæcunque ista est Dei cum homine lucta, fortassis humanæ virtutis cum divina comparatio. Rursus in eodem loco : Quomodo Manœm judicem prius, et Petrum discipulum postea, non es miratus ? illum quidem, quia nec aspectum Dei typo et imagine informari passus est ; unde illud : *Peritimus*, inquit, *o uxor, vidimus Deum*¹³, tanquam non possint homines imaginem Dei in sensus notionem effictam et informatam capere, nedum naturam ejus ; hunc vero, quia Christum quem cernebat, in naviculam non recipiebat, et ob eam causam eum dimittebat. Et rursus in eadem oratione : Nec de ipsa creatura perfecta perspicentia est, siquidem credendum est hujus etiam umbras solum tē habere, cum audias : *Videbo cœlos opera digitorum tuorum lunari et stel-*

*las*¹⁴, et (c) firmitatem in ipsis fixam, quasi non cernas nunc, cernes autem suo tempore. Et Gregorius Nyssenus : Quomodo, inquit, reperitur, quem nihil eorum quæ notescunt, declarat ? non forma, non color, non circumscriptio, non figura, non quantitas, non qualitas, non locus, non conjectura, non similitudo, non proportio ; quin potius semper est extra omnem viam comprehendendi. Idem iterum. Hæc, inquit, est notionis ejus maxime propria nota, naturam ejus esse supra omnem notam notionis designatricem. Et summus theologus Dionysius (c) : Illam igitur divinam supra quam substantiam quocumque est illa supra quam essentia bonitatis, quæ supra bonitatem est, neque tanquam rationem aut potentiam neque, tanquam mentem, aut substantiam, aut vitam laudibus celebrare fas est, ulli, qui veritatis, quæ supra omnem veritatem est sit studiosus, quin imo laudare eam oportet tanquam ab omni habitu, motu, vita, imaginatione, opinione, nomine, sermone, cogitatione, intelligentia, substantia, statu, fundatione, unione, sine, immensitate, denique ab omnibus quæcunque sunt, superlato abstractam. Hinc efficitur manifestum, quod neque notionem typis et imaginibus informatam, aut alia qualibet cogitatione Deum comprehendere, et de eo philosophari possumus ; qui potius extra hæc omnia est ; quoniam omnis phantasia, id est, cogitatio, triplicem usum habet (d) : una figurat ea quæ sensibus percipiuntur, imprimens memoriæ quæcunque ex sensibus assumpta sunt, quæ singulas imagines ordine, ut ita dicam, et articulate disponit et distinguit ; quam vocant sanam phantasiam, et magnæ naturæ sortem : altera imprimi obscura quædam vestigia, quæ non sinit cogitata illa, ulla ex parte manere ; sed confusas imagines, et aliter alio tempore commutatas promiscue objicit, et prius fere quam cogitatione facta sint, ab illis ipsis excidit, et omni fructu et utilitate caret, qualis est inanium somniorum in quiete cogitatio, et eorum quæ temere et fortuito cogitatione finguntur ; tertia est in iis quæ agenda sunt, sine recta ratione progrediens, qua id quod non est, tanquam sit, cogitatur, quæ lætatur quibus dolendum erat, et dolet quibus lætandum ; et quod sibi persuaserit, non potest ei dissuaderi ; amat autem et amplectitur quæ cogitatione depingit, ceu leges quas la n divinitus sibi informatas, contenditque, ut quæ clarissima et ante oculos posita sunt, si fieri possit, ad errorem suum pervertat. In hujusmodi cogitationem qui incidunt, insanabiles fiunt ; qui si potentes sint, in perniciem civitatum imminent ; si infirmi, et non valentes opibus, non desistent, quin quantum in se erit, eas perdant. De his

¹³ Judic. xiii, 23. ¹⁴ Psal. viii, 4.

(a) In oratione de confessione fidei. Cap. I. *Cœlestis hierarchie.*

(b) Interpretatio est verborum quæ sequuntur : Quæ tu fundasti.

(c) Cap. I. *de divin. nom.*

(d) Hæc de triplici phantasia ex Sch. S. Maximi in c. I. Dionysii *de divinis nominibus*, sed copiosius, et explanatius hic.

duabus cogitationibus ad cogitandum de Deo ne meminisse quidem oportet; illam autem primam aliquid laudabilem, existimandum est ipsam etiam tam longe abesse ut par sit ad informandum notionem Dei, ut propter infinitam distantiam conferri cum ea non possit.

CAPUT VI.

Quod Deus neque ex representatione (1) naturaliter cognoscitur, nec est quidquam ex intelligentibus, aut intellectis, ut ex substantia ejus liceat de eo philosophari.

Divinus Maximus primo capite ex theologicis (a). Unus, inquit, Deus, sine principio, incomprehensibilis, totam vim, ut sit, habens per totum, notionem quando et quomodo sit, penitus repellens, utpote nulli eorum qui sunt, ex representatione naturali cognitus. Et rursus idem (b): Omnis, inquit, intelligentia sicut in substantia omnino ponitur, ut qualitas; sic etiam circa substantiam qualitate affectum habet motionem: non enim aliquid ex toto solutum et simplex per se existens potest ipsam intelligentiam suscipere, quia non est soluta et simplex: Deus autem cum in utroque horum omnino simplex sit, et substantia scilicet soluta ab eo quod est in subiecto, et intelligentia non habens ullum prorsus subiectum, efficitur, ut neque sit ex his qui intelligunt, neque quæ intelliguntur, quippe qui supra substantiam et intelligentiam sit. Adhuc idem cap. 11 primæ centuriæ: Res (2) omnes, quæcunque sunt, intelligentia prius perceptas nominamus, quæ in sci-

ipsis habent principia notitiarum demonstrabilia: at Deus non cognitus nominatur, quin potius ex his tantum quæ intelligentia percipiuntur, creditur esse; quamobrem nihil eorum quæ intelliguntur, cum eo quacunque ex parte confertur. Idem iterum secundo capite, secundæ centuriæ: Omnis intelligentia est intelligentium, et eorum quæ intelliguntur; Deus autem nec unus intelligentium est, nec aliquid eorum quæ intelliguntur; est enim supra ista: siquidem circumscribitur qui intelligit, tanquam indigens habitu digne rei quam intelligit; aut naturaliter subijcitur intelligenti, qui propter habitudinem intelligitur. Relinquitur igitur ut existimemus, Deum nec intelligere, nec intelligi, sed potius supra quam intelligere, et supra quam intelligi. Et theologia scientissimus Dionysius (c): Sicut enim (3), inquit, ea quæ sub intelligentiam cadunt, per ea quæ sub sensum, intelligentia comprehendere et contemplari non possumus, neque per ea quæ typis et signis informantur, ea quæ simplicia sunt, et typis non signantur, neque per figuras corporum, incorporea, quæ neque sensum tactus subire, neque figuram et formam capere possunt; sic eadem ratione veritatis supra substantias est illa supra substantiam infinita; et supra mentes illa supra mentem unita et omnibus ratiocinationibus inscrutabile illa supra ratiocinationem unum; omni verbo ineffabile illud supra verbum, bonum, unitas effectrix (4) universæ unitatis; et substantia supra substantiam, vacans ratione (5), intelligentia, nomine; et mens non cadens sub intelligentiam, ratio non effabilis, quia

Scholia.

(1) *Representatio naturalis* in mente sive intellectu est quæ ortum et principium ducit ex phantasmatibus rei subsensum cadentis, cum qua Deus nullo modo potest comparari, ut intellectus conversus ad phantasmata possit aliquo modo Deum cognoscere, sicut potest alias substantias alioqui incorporeas.

(2) *Omnia quæ intelliguntur*, habent in se principium cognitionis, quia vel sunt in sensibilibus, quorum sunt phantasmata, a quibus abstrahuntur species intelligibiles, quibus intellectus informatus intelligit; aut sunt incorporea, quæ in se habent unde comparentur cum sensibilibus, ad quorum phantasmata, quæ sunt imagines et similitudines eorum, ad animos pervenientes, se convertit intellectus, ut aliquid de incorporeis intelligat. Sunt autem similitudines principia sentendi et intelligendi, ut ait sanctus Thomas p. 1 q. 84, art. 3. Deus autem non potest sic cum creatura sensibili comparari, unde non sic intelligitur, sed tanquam causa et per excessum ut ait S. Thom. ead. q. 84, art. 7.

(3) *Sicut enim*. Docet hic quomodo Deus non possit intelligentia comprehendere; etenim si quæ incorporeæ substantiæ sunt, et simplicis, et intellectuales et unitæ, non solum non subijciuntur sensibus, ut angeli et animæ, ut per eos cognosci possint, sed neque per sensilia quæ inferioris ordinis sunt, cognitione eas comprehendere, nec earum essentiam spectare possumus; quanto magis excellit Deus sensus et sensilia, qui non est substantia, sed supra substantiam; neque simplex, sed supra quam simplex; neque intellectus, sed supra intellectum; nec unitas, sed supra unitatem; nec ullo termino

circumscribitur, sed infinitate sua ab omnibus solutus: qui ut in se est, neque ratione vestigari, nec intelligi, neque nominari potest. Cum igitur audis in Scriptura formam Dei, et speciem et faciem, intellige per anagogen, id est, elevare supra corpora, ut Deo dignum est: cum vero unitatem audis, ne intelligas quasi varia quædam ad unionem concurrant; non enim de his nunc sermo sit, sed de Deo, qui nec est principium numerorum, neque compositus, sed supra simplices substantias unitus, unitas.

(4) *Effectrix unitatis*. Postquam ea quæ de Deo sunt ex omnibus quæ in rerum natura sunt, exemit, deinceps sequens linguæ nostræ modum (non enim supra hunc ferri possumus) ex illis ipsis Deum laudat, e quibus eum exemit; et unum tatem vocat, sed effectricem unitatum, id est, simplicium substantiarum, ut angelorum et animarum; et mentem non intellectualem, id est, quæ a nulla mente intelligitur. Si enim simile a simili cognoscitur, si mens esset, oporteret ut a mentibus cognosceretur, at quis cognovit mentem Domini? Est igitur mens supra mentem, et nomen supra omne nomen: Et nomen, inquit, meum non manifestavi eis; quamobrem omnibus est sine nomine, imo nec ens est: etenim si ea quæ sunt, ex nihilo creat, non est igitur ex his quæ sunt, sed supra ea quæ sunt. Quod si dicit: Ego sum qui sum (Exod. iii), intellige, ut decet, esse scilicet sine principio, et sine fine; quin etiam inscrutabilem, et similiter in aliis quæ Deo natura conveniunt.

(5) *Vacans ratione intelligentia*. Sicut Dionysius

(a) Centuria 1 cap. 1.

(b) Centuria 1, cap. 3.

(c) Cap. 1 de divinis nominibus.

nihilus rei similitudinem habet, et causa est ut omnia sint. ipse vero non est, ut qui sit extra omnia quæ sunt, et ut ipse de se sibi proprie et scienter efferre potest. Ex his liquet, quod Deus nec naturali representatione cognosci ab ullo unquam possit: fugit enim omnibus modis cognitionem, quando, aut quomodo sit, nec est eorum qui intelligunt, aut eorum quæ intelliguntur; est enim substantia, quæ subjectum esse non potest; est notio quæ nulla ratione subjectum habet. In quo igitur id fundatum cognoscet, quod non potest prorsus recipere subjectum ad notionem? Recte igitur est immensitas supra substantiam, et mens omnibus cogitationibus incogitabilis; quin potius mens non cadens sub intelligentiam, et ratio ineffabilis est nobis, sine ratione, sine intelligentia, sine nomine, idque propter superlationem substantiæ et intelligentiæ; sicut lumen excellens aciem oculorum efficitur nobis tenebræ, et sonus item excellens sensum auditus, surditas.

CAPUT VII.

Unde tandem, et ex quibus sit de Dec philosophandum.

Magnus Dionysius cap. 7, *De divinis nominibus*: Præterea, inquit, quærendum est quomodo nos Deum cognoscimus, qui neque sensu percipitur, nec intelligentia, et ut universe dicam, nihil est ex iis quæ sunt. An non potius vere dicatur, quod Deum non cognoscimus ex natura ejus (id enim quod naturæ ejus est, incognitum est, et omnem rationem ac mentem superat), sed ex ordine omnium rerum tanquam ab ipso proposito, et imagines quasdam ac similitudines exemplarium ejus (1) divinarum in se habente ad cognoscendum illud summum bonum, et omnium honorum finem via et

A ordine pro viribus ascendimus in ablatione (2) et in superlatione omnium, et in omnium causa? Gregorius Theologus in secunda oratione de Theologia: Sic, inquit, illa a Deo perfecta ratio, et omnibus innata, ac prima in nobis lex, et eum omnibus colligata, nos ex iis quæ cernuntur, ad Deum adduxit. Ac rursus idem (a), Deus, inquit, mente tantum adumbratur, et ea quidem valde obscure et minute, non ex iis quæ in natura ejus sunt, sed quæ eum circumstant, alia ex alio cogitationis informatione collecta in unam quamdam veritatis imaginem. Hoc autem alii post Gregorium interpretati, Deus, inquit, non ex iis quæ in eo sunt, id est, ex substantia ejus, sed ex iis quæ circum ipsum sunt, id est, ex creaturis percipitur. Et sanctus Maximus in *Theologicis*: Ex nulla, inquit, re, quæcunque sit, percipi potest (3), hoc uno excepto, quod per fidem cognoscitur, idque ex iis quæ ab ipso effecta sunt, cognoscitur, inquam, quod sit, non quid sit. Ac rursus idem in tertia centuria: Quod proprie est, ex eo quod non est proprie, cognoscitur esse; cognoscitur, inquam, non habitu dine aliqua, qua ad illud quod non est proprie, referatur, aut cum eo comparatur. Quomodo enim quod proprie est, et ut omnium causa supra omnia est, et non cognoscendo illud, sicut alia cognoscuntur, cognoscitur, cum iis quæ non sunt proprie, ullus unquam ulla ex parte conferet? cum alioqui non possimus nos id quod est supra substantiam aliter indicare, quam si ex iis quæ sunt, hoc tantum de eo exigue indicemus, videlicet quod est. Et adhuc idem in secunda centuria de charitate capite vicesimo septimo, Qui, inquit, de Deo philosophaturus es, ne rationes de natura ejus disseverendi quæras; non enim humana mens invenire

Scholia.

cap. 7, *De divinis nominibus*. Paulum imitatus, sapientiam Dei ratione vacantem, et amentem et stultam vocavit, ut excellentiam ejus significaret, quod in antecellat rationem nostram, ut a ratione aliena habeatur; ita mentem, ut amentia et stultitia putetur; sic hoc loco, quia cognitio Dei infinito intervallo rationem creaturæ, et intellectum. et nomina quæ de Deo dicuntur, superat, cum alioqui Deus ex omnibus creaturis per rationem investigari possit, et intelligi ac nominari; dicit tamen esse eum ἀλογίαν, et ἀνοησίαν et ἀνομοσύνην, id est, ἄλογον, ἄνοον et ἀνόμοιον, hoc est, ratione, mente, et nomine vacantem.

(1) *Imagines quasdam et similitudines exemplarium in se habente.* Quæcunque sunt, id est, species et singule creaturæ, ut ordines angelorum, et omnia sensita, imagines sunt et similitudines divinarum idearum, id est, exemplarium quæ sunt in Deo, quæ quidem exemplaria æternæ Dei intelligentiæ sunt, per quas, et secundum quas omnia in ipso erant, quæ non erant alia ab ipso; et per eas, et secundum eas omnia quæ produxit, facta sunt, sicut beatus Joannes in Apocalypsi, cap. iv, ait dixisse illos viginti quatuor seniores: Omnia in ipso erant, et creata sunt. De ideis dictum est, quo-

erant; de imaginibus autem et similitudinibus idearum id est, exemplarium, quod creatæ sunt.

(2) *In ablatione et superlatione, et causa.* Tribus modis ascendimus ad cognoscendum Deum ex creaturis, uno modo aufereudo ei neganter tanquam non decentia quæcunque creata cernuntur, quia nihil eorum Deum esse dicimus, sed omnia negamus, aientes: Non est Deus angelus, neque anima, nec ulum animal, aut istud, aut illud, quodcunque sit; alio modo perfectiones creaturarum, ut vitam, sapientiam, et alia hujusmodi, removendo a Deo, quia sapientia Dei omnem sapientiam creatam excellit, et vita Dei omnem vitam, et perfectio es reliquæ reliquas omnes perfectiones creaturarum superant; tertio modo, quatenus omnia sunt a Deo creata, quæcunque in natura rerum et universitate mundi sunt.

(3) Non negat, quin possit demonstrari ex creaturis Dei Deum esse, sed negat cognosci posse secundum essentiam ex effectis, meminit autem S. Maximus de cognitione Dei ex fide, quod sit, et non de cognitione naturali per demonstrationem ex effectis, quia cognoscere hoc per fidem multo excellentius est et valentius quam cognoscere per rationem naturalem quanto excellentior est gratia quam natura; fides enim ex gratia Dei est.

(a) In oratione de Nativitate Christi.

poterit, imo nec ulla cœlestis mens post Deum, sed rationes*disserendi de iis quæ eam circumstant, ut de perpetuitate, de immensitate et infinitate, de bonitate, potentia, sâpientia creandi, providendi; judicandi; hic enim est magnus apud homines theologus, qui rationes de his aliquas etsi exiliter adinveniat. Et in centuria tertia, capite septuagesimo primo: Ex iis quæ sunt, causam omnium cognoscimus; et ex varietate rerum sapientiam per se existentem ejus qui proprie est, docemur, et ex naturali motione rerum, vitam ejusdem perse existentem discimus; vim dico vitam tribuentem rebus, scilicet Spiritum sanctum. Ex his evadit manifestum cognosci Deum ex iis solum quæ circum ipsum sunt, quæ sunt creaturæ, et inde de Deo philosophandum esse, ex imaginibus scilicet et similitudinibus exemplarum ejus divinorum, quæ superius specula et ænigmata vocata sunt. Ne autem quis in dubium veniat, quomodo quæ imagines et similitudines sunt, et a veritate rerum distant, ad philosophandum de Deo apta magis esse possunt, et idcirco majorem Dei contemplationem quam ex istis similitudinibus etiam in hac vita quærat, opus est docere, quod summi etiam theologi ultra contemplationem ex creaturis non progrediuntur.

CAPUT VIII.

Quod summi theologi de Deo philosophantur ex creaturis; et posteriora Dei ipsæ creaturæ sunt, et earum rationes.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de theologia: Currebam quidem, inquit tanquam Deum cognitione comprehensurus; atque ita ascendi in montem, et divisi nubem in eam ingressus. Et paucis interjectis: Cum paulum, inquit, prospexissem, non vidi primam et æternam naturam, quæ sibi, id est, Trinitati nota est, et quanta intra primum velum manet, et a Cherubinibus contegitur¹⁴; sed illam quæ extrema est, et ad nos pervadit, quæ est (quantum intelligo) amplitudo illa, vel ut David ait¹⁵, magnificentia, quæ in creaturis, et iis quæ ab ipso effecta sunt et gubernantur, cernitur: hæc enim sunt posteriora Dei¹⁶, quæ post eum sunt ipsius indicia; sicut solis umbræ et imagines in aquis, quæ infirmis oculis solem utcumque ostendunt: siquidem impossibile est solem intueri adversum, cujus radiis acies oculorum vincitur. Ad hunc igitur modum de Deo philosophaberis, sis

¹⁴ Exod. xxxvii. ¹⁵ Psal. viii. ¹⁶ Exod. xxxiii.

A licet Moyses, et deus Pharaonis¹⁷; licet usque ad tertium cœlum, ut Paulus pervenias¹⁸, et audias arcana verba; licet supra illos ad statum et ordinem aliquem angelorum aut archangelorum ascendas. Quamvis enim omne cœleste, et aliquid supra quam cœleste, nullo excellentiore natura quam nos sit et Deo propinquius; magis tamen distat a Deo, et a perfecta ejus intelligentia, quam nostram hanc naturam compositam et humilem et deorsum inclinatum antecellat. Et magnus Athanasius (a) velut percunctando ait: Cum Deus sit incorporeus, et figura careat, quæ tandem posteriora ejus videt Moyses? Deinde solvens quæstionem: Credimus, inquit, ante sæcula et ante cunctas creaturas esse Deum totum solum increatum. Ex quo fit, ut posteriora Dei sint creaturæ, et earum rationes, quæ cum vidisset exposuit, inquit: *In principio creavit Deus cælum et terram.* Item divinus Gregorius Nyssenus in libro *De vita Moysis*: Gloria, inquit, increata, natura scilicet divina omnino est secundum se ineffabilis, et quæ comprehendi non potest neque videri; nihil enim quod est, ipsum hoc per se (1), nudum (2) potest intelligentia liquide comprehendi, aut oculis corporis ullo modo cerni; increatum enim est. Quod autem est increatum, nullus potest oculis corporis cernere, quamvis Moyses sit, quamvis Paulus, qui in tertium cœlum ascendit, quamvis angelus sit qui Deum videt. Quod enim vere est, vera vita est, hoc autem ab angelo aut ab homine cognosci non potest. Ex quibus clare motescit, valentissimos etiam theologos non ultra creaturam progredi in iis quibus Deum vident; sed potius ipsam creaturam, et quæ in natura ejus insunt, considerare. Quod si ad hunc modum, et hac via et ratione de Deo disserunt, necessarium sequitur, theologiam quæ in negatione versatur longe præstantiorem esse, et ad contemplationem magis idoneam ea theologia, quæ in affirmatione cernitur.

CAPUT IX.

Quod in Theologia demonstrativa magis propria præcipua est illa quæ in negationibus versatur; et quod in hac Theologia affirmationes non sunt contrariæ negationibus.

Summus theologus Dionysius, primo capite *De mystica theologia*: Oportet, inquit (3), in ea ponere et affirmare omnes omnium rerum affirmaciones

¹⁷ Exod. vii. ¹⁸ II Cor. xxi.

Scholia.

(1) *Quod est ipsum hoc per se.* Nulla creatura est per se id quod est, sed per participationem, solus Deus est ipsum hoc, quod est per se, id est, sua essentia, et suum esse, et non secundum participationem.

(2) *Nudum.* Id est, secundum substantiam suam tantum, et non secundum ea quæ circum ipsum sunt, id est, creaturas.

(a) Quæst. ad Antiochum.

(3) *Oportet ponere et affirmare.* Deum omnia esse, ut Deum decet, positio est; et nihil eorum esse, ut supra substantiam est, negatio; utrumque proprie dicitur in Dei amplitudine, ut Deus est vita, Deus est bonitas, positio et affirmatio est, Deus non est vita, non est bonitas, negatio vera est, quia est suorum hæc quæ nos intelligimus.

tanquam in omnium causa; et omnes eas magis proprie negare tanquam quæ sit supra omnia; nec existimandum est contrarias esse negationes affirmationibus; quin potius multo prius esse ipsam primam causam supra privationes, cum sit supra omnem et ablationem (1) et positionem. Ac rursus idem capite secundo *Cælestis hierarchiæ*: Aliquando, inquit, laudatur divine in Scripturis suis sanctis dissimilibus nominationibus (2), cum cum vocant inaspectabilem, et infinitum, et non potentem comprehendi, et similiter in aliis, quæ non quid sit, sed quid non sit, declarant. Hoc autem, ut arbitror, magis proprium est ei: siquidem ut tacita, id est, sine scripto, sacerdotalis traditio (3) exposuit, vere dicimus non esse secundum naturam illius rei ex iis quæ sunt: cæterum ignoramus illud in eo non definitum, quid sit quod supra substantiam est, quodque nec intelligi, neque dici potest. Si igitur negationes in divinis veræ sunt, affirmationes vero non congruunt (4) cum occulta divinitate eorum quæ de Deo offerri non possunt, consequens est, ut iis quæ non sunt aspectabilia, magis propria sit nominatio illa quæ per dissimilitudines formatur. Et Gregorius Theologus, in oratione secunda de theologia: Multo, inquit, facilius et brevius est dicendo quod est, declarare quod non est, quam negando (5) quod non est, indicare quod est. Et rursus: Sed oportet, postquam dictum erit quæ non est, dicatur etiam quod est: atque eo magis, quod facilius est unum aliquid complecti, quam omnia sigillatim negare; ut ex negatione eorum quæ non est, et affirmatione ejus quod est, illud intelligentia complectamur. Sanctus Maximus in *Theologicis*: Qui philosophatur, inquit, de Deo aiendo, Verbum facit carnem, dum non potest aliunde, quam ex iis quæ cernimus et contrectamus, Deum cognoscere tanquam causam; qui vero

neganter, auferendo philosophatur, Verbum facit spiritum, utpote quod erat in principio, et erat apud Deum, cum qui est supra quam incognitus, ex nulla penitus re earum quæ cognosci possunt, recte cognoscens. Hinc fit perspicuum, quod magis proprium est philosophari de Deo per negationes, quam per affirmationes, quatenus alterum facit Verbum spiritum, alterum facit Verbum carnem. Ac theologia quidem affirmans vim habet comparandi et figurandi ac conjectandi; et hoc tantum probat, scilicet Deum esse, ex iis quæ ab ipso facta sunt; theologia vero negans demonstrat Deum esse supra omnia; ac veritatem maxime assequitur qui dicit non esse Deum quidquam eorum quæ sunt, sed esse supra substantiam, et supra omnia. Præterea in Deo negationes non sunt contrariæ affirmationibus: nec enim quod affirmatio affirmavit, hoc ipsum negatio negavit: quin imo sicut affirmatio non ponit quid sit Deus, sic neque negatio tollit quid sit Deus: quod enim non ponit, quomodo tollat? Denique æque non assequitur substantiam Dei tum affirmatio, tum negatio: hoc solum differunt, quod propius accedit ad veritatem qui dicit, Deus non est. hoc quod nos existimamus.

CAPUT X.

Quod Deus est supra omnem affirmationem et negationem; et quod solum asserendo et penitus non videndo simul eum cognoscimus, et de eo philosophamur.

Magnus Dionysius capite primo *Mysticæ Theologiæ*: Mea igitur, inquit, precatio hæc sit, tu vero, amice Timothee, relinque, vehementi studio et exercitatione contemplandi arcaua, tum sensus, tum mentis intelligentias, et omnia quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, ac omnia quæ non sunt (1), et quæ sunt, et quantum viribus consequi poteris ad conjunctionem cum eo supra omnem sub-

Scholia.

(1) *Supra omnem ablationem.* Est positio simplex, ut Deus est vita, bonitas, lapis, est etiam positio hypothetica, cum affirmationi adjungimus comparisonem, ut magis est Deus vita, quam lapis, et magis bonitas, quam ignis, similiter, ablatio simplex, sive negatio, ut Deus non est lapis, non irascitur, et similia hypotheticam, ut magis non est Deus ebrius, quam non est sermone explicatus supra ntrumque genus positionis et ablationis est Deus, de his Dionys. cap. in *Mysticæ Theolog.* In positionibus hypotheticis, quæ magis Deo conveniunt, illa sortuntur illud magis, ut magis est Deus vita, quam aer, contra vero in ablationibus, quæ remotiora sunt a Deo recipiunt magis, ut magis non irascitur Deus, quam non intelligitur. Rursus cap. II *Mysticæ Theolog.*: Positiones, inquit, sunt quæcumque in Deo dicuntur, ut ei convenit, ut ens, vita, lumen et alia: ablationes autem quæcumque a Deo aliena negantur, ut non est corpus Deus, non anima, nec quidquam eorum quæ in cognitionem cadunt.

(2) *Dissimilibus nominationibus.* Dissimiles nominationes vocat quæ dicunt de re quæ est, non quid sit, sed quid non sit, quod est dissimile.

(3) *Tacita traditio.* Traditio occulta sacerdotalis

vocatur traditio apostolorum sine scripto.

(4) *Affirmationes vero non congruunt.* Tanquam falsæ, quia supra has est, est Deus, ut non est substantia, sed supra substantiam; non est vita, sed supra vitam; et ideo non definiiri potest, quia definitio constat ex affirmatione, et ipse est supra affirmationes, quæ ei non congruunt.

(5) *Quam negando.* Verbi gratia, si quæretur bis-quinque quot sunt? expeditius est respondere, decem affirmando, quam dicere negando: Non sunt tria, non quatuor, non quinque, non viginti, et deinceps.

(6) *Ac omnia quæ non sunt.* Prius dixerat: Et omnia quæ sub sensum et sub intelligentiam cadunt; idem nunc ex παραλλήλου declarat, cum ait: Ac omnia quæ non sunt; hæc enim respondent sensibus, quæ veteres dicebant non esse, ut quæ omnem mutationem caperent, et non semper in eodem statu essent. *Et ea quæ sunt.* Hæc respondent ad illa sub intelligentiam cadentia. Intellectilia enim iidem veteres esse dicebant, quippe quæ semper essent immortalia voluntate auctoris, et substantiam non mutarent. Proprie igitur sunt intellectilia, homonymæ autem sensilia.

(a) in centuria 2, cap. 39.

stantiam et intelligentiam est, ignorando admittere (1) : tua enim libera, soluta et pura avocatione a corpore et ab omnibus rebus ad radium suprasubstantialem divinæ obscuritatis detractis omnibus et ab omnibus expeditus adduceris. Ac rursus idem capite secundo : In hac, inquit, caligine, quæ lumen vincit, ut nos simus, precamur, et ut non videndo et ignorando, videamus et cognoscamus, et enim qui est supra quam substantia, supra substantiam laudemus, omnibus rebus ab eo separatis, et illam caliginem divinam, quæ ab omni lumine quod in rebus est, obtegatur, cernamus. Et iterum idem in epistola prima ad Caium, Tenebra, inquit, lumine auferitur e conspectu omnium, et copioso lumine magis auferitur ; cognitiones auferunt ignorantiam, et multæ cognitiones magis adhuc auferunt. Hæc superlate (2), et non privanter intelligens, pronuntia verissime, quod qui habent quod est lumen (3), et habent creaturarum cognitionem, latet eos ignoratio Dei (4), et tenebra ejus supraposita, et omni lumine obtegatur, omni cognitione subducitur ; et si quis Deum vidit, et cognovit quod vidit, non vidit Deum, sed aliquid creaturarum ejus, et eorum quæ cognitione percipiuntur : ipse autem supra mentem et substantiam constanter manens, hoc ipso quod neque cognoscitur, nec est, est supra substantiam, et supra mentem cognoscitur, et illa melior et universa ignoratio cognitio est ejus qui est supra omnia quæ in cognitionem cadunt. Et sanctus Maximus : Hanc solam, inquit, habet Deus veram cognitionem, non cognosci. Ex his patet, Deum esse supra omnem affirmationem et negationem, et nos solum ignorando perfecte, et non videndo, cognoscere cum, et de eo philosophari.

A Ex omnibus igitur quæ hactenus dicta sunt, firmissime constat, theologiam generatim in quatuor partibus versari : symbolicam quidem in duabus partibus, imaginibus scilicet, et in verbis ; demonstrativam vero in alteris duabus, scilicet in aientibus, et negantibus : quod autem est ultra quam hæc, ad ignorantiam Dei, qui neque cognosci, neque videri potest pertinet, quæ quidem non est posita pars theologię, quæ enim nata est, ut supra mentem et sermonem et rationem perficeretur, ubi eam collocabunt qui de hac re querunt ? nisi hanc partem, cognitionem supra mentem vocare statuunt omnes illos preclaros et divinos viros, qui, ut mihi videtur, ex eo quod illam experti sunt, nomen ei indiderunt, et non ex demonstratione quapiam. Conjunctio enim cum B Deo supra mentem, id est, ingredi per ignorantiam perfectam in illud infinitum, et quod comprehendere non potest, et in pelagus immensum naturæ ejus, et ubi omnis natura defatigata sistit se, et ulterius progredi non audet, quod a divino quodam odore, et quadam a corpore et a creaturis avocatione, in laudabilem et beatum statum, non solum admirabilius quam dici possit, sed quam intelligi, aliquando restituit, conjunctio, inquam, hæc cum Deo supra mentem, et ujusmodi divina exstasis, nulla species theologię tunc numerata est. Omnis enim scientia et informatio, eorum causa quæ sciuntur et informantur, sit ; ubi autem nihil horum est, quæ hujus scientiæ ars esse dicenda est ? Ut igitur hanc partem repetitis capitibus expediamus, demonstrativam est duplicem esse theologiam demonstrativam ; deinde quod nec hæc sine typo et ænigmate cernitur ; tertio necessario conclusum est, in omni theologĩa versari rationem speculi et ænigmatum :

Scholia.

(1) *Ignorando admittere.* Nusquam magis, ait sanctus Maximus, declarat Dionysius quid sit per ignorantiam cognoscere Deum, quam cap. ii *Mysticæ Theologiæ*, et in epist. 5, ad Dorotheum : Nota, inquit, cap. ii *Mysticæ Theologiæ*, hoc esse sub divinam caliginem ingredi, non videndo et ignorando videre et cognoscere quod est supra aspectum et cognitionem, videre, inquam, et cognoscere hoc ipso, quod non videmus neque cognoscimus. Et in epist. 5 ad Dorotheum, illam caliginem, in quam ingressus est Moyses in monte in Exodo (cap. 24), interpretatur Dionysius mystice esse ignorantiam istam, qua dicit Deum cognosci, ita ut in illa caligine sit qui habetur dignus ut vere videat et cognoscat Deum, hoc ipso quod non videt neque cognoscit, hoc ipsum cognoscens, quod est supra omnia intellectiva, et sensilia. Divina itaque caligo, ait Dionysius, est illud lumen inaccessum, in quo habitare Deus dicitur, invisibile quidem propter exsuperantem claritatem et inaccessum propter nimiam et supra naturam illuminationem. In hac caligine mystica, id est, in hac illuminatione interpretatur, ut paulo ante dixi, esse eum qui non videndo et ignorando videt vere et cognoscit Deum. Ad intelligendum quod dictum est, id est, quomodo caligo est illuminatio et ignorantia cognitio : Sume, inquit sanctus Maximus, exemplum ab oculo corporis : quod enim efficit absentia luminis, scilicet vacationem sensus oculorum, hoc efficit intendere luxuriam oculorum adversus solis radios meridie.

(2) *Hæc superlate et non privanter.* Ne, inquit, quod ait : Et non secundum privationem, secundum sensum communem intelligendum esse suspicaris, quod sicut tenebræ lumine solvuntur, et multo lumine maxime solvuntur, aut sicut ignorantia, quæ est tenebræ quædam, cognitione tollitur, et multa cognitione maxime tollitur, sic ignorantia de Deo similis sit ignorantia per inscitiam, imo quo magis quis illuminatur in cognitione Dei, et quo magis cognitionem colligit eorum quæ sunt, id est intellectuum, et intelligentium angelorum, inquam et animarum, eo magis ascendens ad altiore cognitionem cognoscat hoc ipsum, non posse scilicet comprehendere, et ignorari, lumen esse et cognitionem supra omnia cognita. Non igitur secundum privationem dicitur ignorari Deum, sed secundum superationem cognitionis.

(3) *Qui habent quod est lumen.* Habere quod est lumen significat habere cognitionem veritatis et creaturis.

(4) *Latet eos ignoratio.* Quia neque sciunt hoc, quod eum ignorent ; sic enim eum ignorare, quod sciamus nos ignorare, quoddam scire est. Non itaque sic ignoramus, quasi alius aliquis sciat ; non enim alio sciente nos ignoramus, tanquam qui non didicerimus quod esset ignorare privanter, sive secundum privationem ; sed ignoramus quod ab omni creatura ignoratur, et omni creature supra quam ignotum est, quod est ignorare superlate.

ex quo sequebatur, eos qui adhuc in corpore sunt, non posse sine corporeis de Deo philosophari; quinto loco, neque phantasiam Dei, id est cognitionem ejus per types et imagines posse nos interrogari et totam suscipere propter corporum fluxionem; deinceps sexto capite, si nos ita infirmi sumus, nequaquam cognitionem ejus ex naturali representatione tentemus, aut esse ipsum ex his que intelligunt aut qui intelliguntur, existimemus; septimo capite continetur, si neque nos propter corpus idonei sumus ad philosophandum de Deo, neque Deus propter excellentiæ superationem potest comprehendi, unite oportet sumere ad philosophandum de eo? conclusio autem, sumendum esse ex his que sunt circa ipsum, que quidem sunt creaturæ, quærebatur deinde, an forte summi theologi præstantioribus quam sint creaturæ, philosophantur: ostenso autem hoc, non aliunde scilicet quam ex creaturis eos agere de Deo, capite

nono continetur comparatio, quid amplius valeat theologia que negat, quam que ait: conclusio autem, magis propriam theologiam esse que versatur in negantibus, quam que in aientibus; et quod hic non sunt inter se contraria negantia et aientia, existitit decimum caput ex positis: si enim non sunt contraria, relinquatur ut æquo intervallo ambæ theologiæ a Deo absint; sitque demum Deus supra omnem negationem et affirmationem, que est cognitio ejus, et theologia, nihil videlicet de eo cognoscere aut philosophari, sed potius nescienter, et sine omni intelligentia eorum que intelligentia percipiuntur, cum eo conjungi et copulari. Absoluta igitur sunt hæc, ita ut nihil desit. Recto autem theologia demonstrativa dicatur tanquam ex affirmationibus et negationibus constituta; et quia supra has ad illam inexplicabilem et occultam ac mysticam theologiam, que demonstrationem vincit, occurrit.

TERTIA DECAS. — DE DIVINIS EMANATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod duplex est emanatio, una in Deo, altera extra, ab ipso Deo ad creaturam.

Magnus Dionysius, capite secundo *De divinis nominibus*: hæc, inquit, sunt uniones et distinctiones in illa ineffabili unione et essentia. Est autem divina distinctio emanatio Deum decens divinæ unionis, que supra quam unite, bonitate Dei multiplicatur. Quod quidem edisserens interpres: De inexplicabili, inquit, Trinitatis emanatione usque ad tres personas, philosophatur nunc, quod Deus et Pater sine tempore, convenienter Deo et amanter motus processit ad distinctionem personarum, absque immutatione et partitione in se toto manens, proprio ejus splendore supra quam unite, et supra quam simpliciter emisso, ut existeret tanquam imago viva; et Spiritu sancto ex Patre venerando, et supra quam perenniter procedente, sicut Dominus docet³⁰: Dei autem bonitate causa omnium in tribus personis divinis multiplicata est. Rem Gregorius Theologus disputans contra Eunomium: Est vero etiam, inquit, alio modo distinctio divina, emanatio Dei ob nimiam bonitatem ad multitudine creationem aspectabilem, et non aspectabilem. Ex his autem sit manifestum, quod Deus et Pater ad sua monando Filium suprasubstantialem, et Spiritum sanctum, divinitus et ejusdem divinitatis lumina univoce protulerunt, nullo modo a se ipso toto egressus, sed potius

ad se ipsam motus sine distantia intermedia ex æternitate in naturam trium personarum desivit. Hæc igitur emanatio mota a divina persona in divinas personas, in Trinitate, ad quam mota est, substituit, et motionem non creatam exhibuit. Omnis enim emanatio fit causa eorum que emanant. Talis igitur est emanatio, qualia sunt ea, ad que facta est emanatio. Si hæc non sunt creata, et intelligentiam vincunt, similis et par est eis emanatio, que ad ea ipsa fit. Et præterea in suprasubstantiali Trinitate alia diversæ rationis distinctio, que ad creaturas emanat; et hac emanatione creaturas istas efficit Trinitas. Quod si alia ratio est hujus distinctiois, liquet in illis ipse eam perdet, ad que emanavit. Quocirca non est obscurem, dupliem esse emanationem, unam scilicet qua Deus et Pater in se univoce motus est; alteram, qua ad creaturam æquivoce, id est, illa naturaliter, hæc voluntarie. Simul demonstratum est, omnem distinctionem hujus ab illa motionem quamdam esse et distinctionem.

CAPUT II.

Quod omnis causa et motus et principium, quod propter generabilia dicitur, generatio est, que cum effectis ipsis simul efficitur.

Sanctus Maximus in interpretatione illius sententiæ Gregorii Theologi (a): Propter hoc unitas a principio mota (1), etc.: Omne, inquit, illud quod propter causam est, et propter causam movetur,

³⁰ JOH. XV.

Scholia.

(1) Propter hoc unitas a principio mota. Idem dicitur sanctus Maximus prosequens ibidem locum: creaturis, que a Deo tanquam principio et fine

flunt et moventur, coniungit concludendo: Una igitur est ejus quod est, quomodo cumque est, et quod secundum naturam movetur, causa tanquam prius-

(a) In prima oratione de Filio, et in de Theologia.
PATROL. GR. CLII.

necessario principium habet ut sit; illam causam scilicet propter quam factum est ut esset; finem vero motionis illam ipsam causam, propter quam movetur, et ad quam properat. Omne autem quod propter causam est et movetur, necessario est generabile: si autem ejus quod movetur, finis est causa, propter quam movetur; necessario ipsa eadem causa est, propter quam generatum est, et est. Ac rursus idem in tertio titulo ex excerptis in dogmatica Panoplia: Nihil, inquit, eorum quæ sunt, a se ipso fit, nec est expertus causæ, quod autem non est expertus causæ, nec immobile est; quod autem non est immobile, necessario propter causam movetur, quod eo ipso fit, quod movetur naturaliter a causa, propter quam et ad quam motionem facit. Nihil enim eorum quæ moventur, natura aptum est ut sine causa moveatur; restat igitur, ut generatio eorum quæ moventur, principium sit omnis motus naturalis; principium vero generationis eorum quæ generata sunt, Deus tanquam auctor generationis. In interpretationibus autem quæ feruntur in illud: *Dominus creavit me*²¹, hæc etiam reperitur: Omne, inquit, principium, aliquorum principium est; significatque habitudinem, et non effectorem ipsius substantiæ: talia enim sunt quæ referuntur ad aliquid, ut dextrum, et sinistrum. Quare sapientia Dei, quæ substantia est, non est aliquorum principium (1) (ante creaturam enim habet essentiam sapientia Dei), cum autem acceperit habitudinem ad creaturas, tunc efficitur principium viarum Dei, ad faciendum et

²¹ Prov. viii. 22.

Scholia.

principium et finis: propter quam causam et est et movetur omne quod est et movetur; virtus enim Dei efficax et facit quæ fiunt, ut Deum decet; et producit ac trahit proinde tanquam finis quæ moventur; eaque circumscribit. Si autem quod movetur ac generatur, propter causam est et movetur et generatum est; omne igitur quod non est propter causam, idem neque factum est, neque mobile est; nec enim movetur quod penitus non habet causam ut, s. t. Si autem causam non habet, necessario etiam est immobile: immobilis igitur est Deus, ut qui nullam causam essentia suæ habeat, sitque ipse omnium rerum causa. Hoc loco quæstionem ponit sanctus Maximus, ad quam respondet: Quomodo, inquit, dicit aliquis, hic admirabilis doctor (Gregorium Nazianzenum dicit) Deum facit mobilem? Sic enim ait: Idcirco unitas in dualitatem mota, in trinitate substituit. Respondebitur, inquit sanctus Maximus, maxime omnium novisse Gregorium esse Deum immobilem: sed (ut exemplo utar) sicut ratio scientiæ cuiuscunque artis manens in se penitus immota, dum formatur secundum singulas formas sive species, quæ sub illa arte continentur, moveri dicitur, cum magis ipsa moveat secundum se id quod arte fit, quam moveatur, et sicut lumen, quod aspectum movet, ad videndum, moveri dicitur, cum proprie omnem aspectum magis moveat, quam moveatur: sic Deus cum sit omnino immobilis secundum substantiam et naturam, quippe infinitus, et omni habitudine solutus, et incircumscribitus; tanquam quædam ratio

(b) De divinis nominibus.

providendum in opera quæ ab auctore existunt, quæ nihil conferunt sapientiæ ipsi, ut sit sapientia; sed habitudo, secundum quam principium et effectio dicitur, tunc existit, cum effecta existerent. Principium enim non antecedit ea, quorum existit principium; nec ista post principium existere dicuntur; quamvis creaturæ in tempore existant: sapientia enim cum sit æterna, non est subiecta tempori. Principium igitur compar et socium est creaturarum: sapientia vero, quæ Filius Dei est, creaturam antecedit. Si ergo dicat: *Dominus creavit me*, ne intelligentiam ad diviniæ substantiæ effectioem referas; sed potius ad habitudinem quam dicit creatam esse in opera; ut esset principium, id est, causa viarum providentiæ providentium. Ex quibus efficitur manifestum, quod omnis causa et motus et principium, quod est ad aliquid, principium et finem habet causam, propter quam ceptum est aliquid, et qua terminatum: et propterea necessario est generatio, et hæc est ejus essentia, esse scilicet generationem: ad causam enim et ad principium et ad motum ea quæ sunt ab ipsis effecta et cœpta et mota, spectant; effectioem vero et causam ac principium capiunt ipsum suum motum naturalem. Deus autem omnis generationis est effector, et omnis naturæ auctor; est igitur omnis secundum generationem principii et causæ ac motus effector et formator. Adhuc etiam ex his constat, quod in istis ipsis generatio et principium et creatio tunc existit, quando existerent quæ inde profecta sunt: quare sapientia Dei, quæ est

scientiæ in naturis et substantiis rerum existens, moveri dicitur, dum movet provide unamquamque creaturam secundum rationem qua innatum est ei et moveatur; et tanquam causa omnium quæ prædicantur de his quorum causa est, nihil patiendo recipiens: quia scilicet ipse est omnia, quatenus est auctor omnium. Ac sane quidem versatus in hac quæstione Dionysius (b), Quid denique, inquit, volunt theologi, qui aliquando quidem vocant Deum amorem et dilectionem, quandoque vero amabilem et diligendum? quatenus scilicet amor et dilectio est, quia a se effundit amorem, moveri dicitur procreator amoris: quatenus vero amabilis et diligendus, movet ad se quæ amoris et dilectionis sunt capacia, quibus inest vis et facultas eum appetendi, ut cuique convenit: et ut explanatus rursus dicam, moveri quidem generans in ipsis creaturis habitudinem interiorum amoris et dilectionis; movet vero tanquam trahens natura appetitum eorum quæ ad eum moventur. Hactenus sanctus Maximus. Hæc de his in quinta decade, cap. 3, ubi de proprietatibus divini amoris.

(1) *Non est aliquorum principium.* Sanctus Maximus in prima centuria theologica, cap. 7: Omne principium, inquit, et medium, et finis non negant prorsus prædicamentum ad aliquid, Deus autem infinito intervallo omni habitudine superior est; quare consentaneæ neque principium, neque medium, neque quidquam aliud in universum eorum in quibus prædicamentum ad aliquid secundum habitudinem consideratur.

substantia, et ante omnem creaturam ex æternitate A sapientia existit, viarum Dei, quæ in efficiendo et providendo consistunt, efficitur effectrix et origo et causa, eatenus tamen, quatenus creationes istas incipit ratione causæ et principii earum, ut principium supra quam principium.

CAPUT III.

Quod omnis generatio est interjecta duobus, et impossibile est hanc existere altero absente ex duobus quæ habitudinem faciunt.

Sanctus Maximus in disputatione contra Pyrrhum, Sicut, inquit, inflammatio inflammatum et inflammantem secum infert, et refrigeratio refrigeratum et refrigerantem, et visio videntem et rem visam, et intelligentia intelligentem et rem intellectam (non enim potest habitudo sine habentibus habitudinem intelligi et significari): sic, ut consequens est, deificatio deificatum et deificantem secum inducit. Et rursus idem, cap. secundo tertie centurie: Quorum esse in multitudine erratur, horum esse differens et varium est; quorum autem esse differens est, horum habitudo inseparabilis est; quorum vero habitudo inseparabilis est, proprium est eis, ut a se ipsis mutuo prohibeantur, ne infinita esse existimentur: quorum autem esse non est inditum, eorum scilicet, quorum generationem sæculum aut tempus antecessisse cogitatur, liquet eorum generationem esse ex eo quod non erat. Et Joannes Damascenus: Oportet, inquit, quæ sunt ad aliquid, qualiacunque sint, sub aliquod aliud prædicamentum reducere, ut ipsa prius in se considerentur; postea, tanquam habitudinem habentia, opus est sub prædicamentum eorum quæ sunt ad aliquid, redigere. Opus enim est esse quædam prius solute, et postea considerari eorum habitudinem. Imo et beatus Cyrillus: Habitudo, inquit, ad Deum adoptati filii, deificamur. Ex quibus efficitur, non posse fieri, ut generatio aliquorum consideretur, altero quovis eorum quæ ad habitudinem pertinent, sublato. Quod quidem verum est in personis divinis, quia hæ sunt æternæ, simul scilicet existere habitudinem; tamen in Deo et in creaturis ejus postea efficitur habitudo, quando ipsa illa quæ habitudinem habent, existunt, ut demonstratum est.

CAPUT IV.

Quod habitudo et motio Dei ad efficiendas creaturas, et omnium creaturarum generatio et productio, emanatio ejus et operatio vocatur, et sapientia et virtus et magnificentia, et quæcumque ad principium viarum ejus pertinent, quæ ex mirabili effectione creaturarum cognoscuntur.

Magnus Dionysius capite nono *De divinis nominibus*.

Nunc autem, inquit, divinam diversitatem ne mutationem quamdam illius qui idem est immutabiliter, esse suspicemus; sed potius multiplicationem singularem, et emanationes simplices ad omnia. Divinus Maximus, dum hoc ipsum explicat, Multiplicationem, inquit, singularem cum dicit, intelligere oportet Deum in sua simplicitate manentem multiplices et varias species creaturarum efflicere: emanationem enim vocat illum veluti motum et conatum ad creaturas fabricandas. Rursus idem Dionysius capite quinto *De divinis nominibus*: S. quidem, inquit, causa omnium ab emanatione, creaturarum effectrice, et bonitate exorsa, et per omnia means, et cuncta a se ipsa implens existentia, et in omnibus creaturis exultans; cuncta in se ipsa habet anticipata (1), una expectata simplicitate omnem duplicitatem excludente; cuncta similiter continet infinitate sua supra quam simplici; et ab universis unice participatur. Quem locum rursus adnotans idem qui prius: Emanationem, inquit, vocat non solum se contemplari, sed fundere se, et meare, et creaturas efflicere. Et iterum adhuc idem Dionysius capite secundo *Ecclesiasticæ hierarchie*: Ut enim, inquit, præclarus noster doctor dixit, primus quidem motus mentis ad divina, est dilectio Dei; sacre vero dilectionis mansio summa ac maxime princeps ad faciendum sancti mandata divina, est generatio illa summe mystica, qua efficitur ut simus divine. Magnus vero Basilus in adnotatis a sancto Maximo, de energia, contra Monothelitas: Aliud inquit, est qui operatur, aliud operatio, aliud opus; ac maxime ista inter se differunt: operans enim est qui ad operandum movetur; operatio est veluti motus operatorius, ipseque, ut ita loquar, conatus voluntatis ad operandum aliquid tendens et spectans, et simul ut electio facta est, quiescens ac desinens, et cito mota ac præteriens: opera vero sunt, quæ hac operatione perficiuntur, et inde existunt. Et idem rursus in secundo, contra Eunomium: Potentiam enim, inquit, et sapientiam, atque artem, non autem ipsam Dei substantiam (2), indicant creaturæ, imo nec ipsius auctoris totam potentiam necessario ostendunt; contingit enim aliquando, ut artifex non omnes vires suas in iis quæ facit, collocet, quin potius sæpè numerum in operationibus artis suæ remissis viribus utatur.

Ac rursus idem: Amplitudinem, inquit, Dei, et potentiam ac sapientiam, tum bonitatem et providentiam, qua nos procurat, et justitiam iudicii ejus dicimur cognoscere, non autem ipsam substantiam. Iterum idem Basilus in oratione de principio Proverbiorum: Qui cognoscit, inquit, ex fabrica mun-

Scholium.

(1) *Anticipata*, dicit propter ideas omnium creaturarum in Deo, quas Apostolus προπρωπουσ vocat, ut S. Maximus in scholis in Dionysium notavit, id est, præordinationes, sive prædefinitiones, sive prædestinationes.

(2) *Non autem ipsam Dei substantiam*. Non significant creaturæ, sicut neque nomina eis im-

posita, bonus, sapiens, et similia, Dei substantiam, sed operationem, quando consideramus creaturæ, quatenus habent perfectiones Dei participatas et a Deo effectas, quibus significandis nomina sunt a nobis prius imposita. Quando vero ex ipsis creaturis ad auctorem contemplandum deducimur, substantiam ejus nobis indicant, ut copiosius

di architectum, idem cognovit ex sapientia mundi Deum: *Invisibilia enim Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur*¹⁹. Et iterum sibilem: Et in Summa, illud: *Dominus creavit me principium viarum suarum*²⁰, de sapientia quæ in mundo apparet, dictum est, quæ per ea quæ cernuntur, vocem fere mittit, se a Deo factam esse. Præterea etiam sunt quedam rationes sapientiæ, quæ ut primum seminarium ante alia ingenerata est creaturæ in ipsa creatione. Hæc sapientia silendo, creatorem suum et desipium clamat, ut per eam ad cogitationem ejus qui solus sapiens est, te referas. In prima et œcumenica synodo ex responsione Patrum ad philosophum, quam Eusebius litteris mandavit: Advertendum, inquit, est, hunc esse Dominum, qui sapientiam ratiocinantem creavit principium viarum suarum; quam præparavit homini ad imaginem suam a se creato: et in Sapientia Syrach: *Omnia sapientiæ, inquit, a Domino, et cum ipso in sæculum: prior omnibus creata est sapientiæ, et intellectus prudentiæ, ab ævo: radix sapientiæ cui revelata est? et astutias illius quis agnovit? Unus est sapiens; peritescendus, sedens super thronum illius Dominus: ipse eam creavit, et effudit eam super omnia opera sua*²¹. Divinus Chrysostomus, Videamus, inquit, quid Philippus videre velit: an sapientiam Spiritus sancti? an bonitatem? Minime, sed illud, quid est Deus; ipsam, inquam, substantiam (1). Et Gregorius Theologus in oratione secunda, *De theologia*: Non vidi, inquit, primam et æternam naturam, quæ sibi, id est, Trinitati nota est, et quanta intra primum velum manet, et a Cherubinis contegitur, sed illam quæ extrema est, et ad hos pervadit: quæ est, quantum intelligo, amplitudo illa, vel, ut David ait²², magnificentia, quæ in creaturis, et in iis quæ ab ipso effecta sunt et gubernantur, cernitur. Hæc enim sunt posteriora illi Dei²³, quæ post eum sunt ipsius iudicia et nota. Magnas Dionysius, in capite octavo *De divinis nominibus*: Infinitæ potentie Deus non eo solum quod omnem potentiam producit, sed quod est supra omnem potentiam; et ipsa per se potentia; et quod est supra quam potens ad producendas infinite infinitas alias potentias: et quod unquam possint infinite potentie in infinitum producere effectum supra quam infinitam potentie ejus potentie hebetare et retundere. Et rursus:

¹⁹ Rom. 1, 20.²⁰ Prov. viii, 22.²¹ Eccli. 1, 1, 3, 4, 6, 8, 10.²² Psal. viii, 5.²³ Exod. xxxiv, 5.²⁴ Math. vii, 11. ²⁵ Luc. vi, 56.

Hoc ipsum etiam esse potentiam, si fas est dicere, habet (2), ut sit ab ipsa potentia, quæ supra substantiam est. Et divinus Chrysostomus in homilia 64, in Matthæo: Cum dicit *Nemo bonus*, non hoc, inquit, dicit, quasi se neget bonum, apage; non enim dixit: Cur me dicis bonum? non sum bonus; sed dixit, *Nemo bonus*, id est, nullus homo, et hoc ipsum cum dicit, non privat bonitate homines, sed ad distinctionem bonitatis Dei pertinet. Et iterum in eodem Matthæo homilia 21: Si vos, inquit, *cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris*²⁴, etiam illic etiam malos vocavit, non quod omnem naturam humanam malitiæ condemnaret, *vos enim, ait, non vos homines*: quin potius sic nominavit, id est, malos, conferens bonitatem hominum cum bonitate Dei. Item ex Panariis (3), synodus habita contra Manichæos ab episcopo Carorum Abucara: *Bonitas*, inquit, quæ in universitate mundi cernitur, accretionem et deteriorationem recipit, ut quæ accidens sit. Et rursus: Bonum in Deo substantia est; in creaturis vero accidens. *Estote enim, inquit, misericordes sicut Pater vester cælestis*²⁵. Et iterum Dionysius: Verum, inquit, est nos Deum cognoscere, non quidem ex natura ejus (hæc enim ignota est, et omnem rationem ac mentem vincit); sed ex ordine omnium rerum, utpote qui a Deo ipso factus sit, et imagines quasdam et similitudines exemplarium ejus habeat. Imo et Joannes Damascenus, libro tertio, cap. 62: Dicitur, inquit, *ἡ ἐνέργεια ἐνέργημα*, id est, operatio opus, et opus operatio; sicut *ἡ κτίσις κτίσις*, id est, creatum creatura, et creatura creatum, hoc est, res creata, sic enim loquimur, omnis creatura, cum omnes res creatas significamus. Est autem advertendum energiam, id est, operationem, motum esse, et magis effici, quam efficere, sicut ait Gregorius Theologus, in oratione de Spiritu sancto; et si energia est Spiritus sanctus, efficietur scilicet, non efficiet: et simul ut erit effectus, quiescet. Ex his liquet, quod operatio et emanatio idem sunt. Et enim emanatio motus et conatus est ad efficiendas creaturas, sic est operatio veluti motus operatoris et conatus ipse (ut ita dicam) electionis, ac rursus, ut erat, habitudo conatus et motus inter ea, quorum est inter se habitudo: sic operatio media est inter opera quæ sunt, et operantem. Emanatio igitur, et operatio, et habitudo, et generatio,

Scholia.

decade 4, cap. 9, dicitur, tum a Cyparissio in epilogo ejusdem capituli, tum a nobis in scholia.

(1) *Ipsam substantiam*. Id est, quæ sit substantia, sive essentia, sive natura Dei.

(2) Cum dicit: *Si fas est dicere*, significat, ait S. Maximus, non esse possibile esse aliquid quin existat a Deo, quod usque adeo scilicet verum est, ut si ipsum esse esset, ipsum esse esset a Deo; sed esse, inquit S. Thom., non dicitur proprie esse, sive quod sit, sed quod per esse aliquid sit.

(3) *Panaria* vocat volumina, in quibus fereban-

tur diversorum auctorum confutationes hæresum, sicut Epiphanius opus suum contra hæreses *Panarium* vocavit. In istis *Panariis*, quæ dicit, ferebantur fortasse quæ scripserunt contra Manichæos Titus Bostrenus, Diodorus Gilix, Georgius Laodicensis, Eusebius Phœnix, quos Theodoretus nominat; et istius synodi contra eosdem Manichæos disputatio; cap. proximo sequenti quæ hic vocavit *Panaria*, vocat scripta contra omnes hæreses.

se motus idem sunt : ac proinde consequens est, A
ut habitudo et motus Dei ad efficiendas creaturas,
et ars et sapientia et potentia et generatio creatu-
rarum, et emanatio et operatio ejus idem sint.

CAPUT V.

*Quod quæcumque habent rationem operationis, et
mediu esse probantur, natura per se non existi-
sunt; et sunt solummodo, quotiens fiunt.*

Magnus Basilius libro quarto, *Contra Eunomiam* :
Si, inquit, opus est Filius, et non germen, nec qui
operatus est, nec operatio est ipse; aliud enim est
operatio præter ista; alioqui non existeret per
se; nulla enim operatio per se existit. Sin vero
est opus ipsum, sequitur ut sit tertius ex Patre,
et non sine intermedio, est enim primo, qui ope-
ratus est, postea operatio, et ita tertio opus factum.
Et Basilius frater Gregorius Nyssenus, libro secundo
Consultationum arguens Eunomium, qui Filium
siebat esse sigillum operationis Dei omnipotentis :
Tertium, inquit, facit post Patrem illa operatione
non per se existente intermedia : imo videtur
facere eum non esse. Et iterum in eodem libro :
Qui habet, inquit, aures audiendi, animadvertat
et consideret quod est operationis sigillum. Omnis
enim operatio cernitur in elaborante aliquid, per-
fecto autem quod elaborabatur, non existit : ut
operatio cursoris, quæ est motus qui pedibus
conficitur, quiescente motu, non amplius existit
operatio. Similiter dicendum est in omni exercita-
tione, pariter cum studio laborantis in re aliqua
desinere operationem, non existere autem per se,
neque cum quis operatur quod sibi propositum
est ad laborandum in eo : neque cum laborandum
in eo, neque cum laborare desinit. Quid igitur
cogitat operationem esse per se, quæ neque sub-
stantia est, neque character, id est, sigillum, nec
hypostasis? Dixit igitur similem esse ipsum non
existenti per se, quod autem simile est non existi-
stenti; necessario nec ipsum est : hoc est novorum
dogmatum monstrum, credere scilicet in eum qui
non est. Quod enim (ut iterum dicam) simile est
rei quæ non est, prorsus nec ipsum est. Synodus
autem a Theodoro episcopo Carorum contra Mani-
chæos habita, quæ fertur in iis quæ contra omnes
hæreses scripta sunt, ait : Omnis operatio est cum
fit, quæ nec ante motum operantis, id est, actionis
est, neque post motum durat : opus, tantum quod
effectum est, sæpe ad memoriam actionis relinquit.
Si igitur energia actus est, omnis autem actus
alicujus substantiæ actus est, igitur absque sub-
stantia non est. Ex his perspicuum est, quod ope-
ratio rationem medii præfert, et ob eam causam
non existit per se, solummodoque est cum fit,
non ante motum operantis, id est, ante actum :
neque post motum permanet. Similis est ergo
operationi omnis emanatio, et generatio, prin-
cipium et causa, ut ex superioribus demonstra-
tur.

CAPUT VI.

*Quod sicut operatio est eorum quæ fiunt, et emanatio
eorum quæ emanant; sic et voluntas et expe-
ditio eorum quæ velle et expectari contingit.*

Magnus Athanasius libro tertio *Contra Arianos* :
Sicut, inquit, voluntati opponitur id quod est præ-
ter mentem, sic superat et præcedit voluntatem
quod naturale est. Domum igitur quispiam delibe-
rando fabricat; filium vero naturaliter generat,
atque illud quidem quod voluntate fit, cæpit esse,
et extra eum qui fecit, est; filius vero proprius
fetus est substantiæ patris, et non est extra eum;
quamobrem non deliberat de eo, ne videatur eum
de se ipso deliberare. Quanto igitur excellit filius,
tanto quod natura fit, excellit id quod voluntate fit.
Rursus idem in disputatione Nicææ contra Ariam :
Et quidem quod non sint idem voluntas et sub-
stantia, hæc est nostra ratio, idcirco enim filium
dicimus esse scdm substantiam, nos vero scdm
voluntatis, et autem tu concedis, non sunt idem
voluntas et substantia; substantia vero neque
cæpit, neque desinet; non igitur imago cæpit, ne-
que desinet, voluntas vero et incipit, et desinit. Et
Gregorius Theologus, in libro *De statu episcopo-
rum* : Fac, inquit, velis fieri filium, et fiat filius;
fac similiter velis fieri quidpiam aliud eorum quæ
sunt, et procedat voluntas in opus; at si nihil
horum sequitur voluntatem, Deum vero velle,
facere est, aliter quidem homo creat, aliter vero
creator omnium Deus. Et sanctus Justinus philo-
sophus et martyr, in libro *Contra gentiles* : Cum
Deus, inquit, habeat substantiam quidem ut existi-
stat, voluntatem vero ut creet, qui substantiæ et
voluntatis differentiam abjicit, existentiam signat
et creationem tollit : existentiam quidem Dei,
creationem vero eorum quæ non sunt. Et paulo
post : Substantia enim, inquit, non recipit non
esse, voluntas vero recipit non esse; voluit enim
Deus, et factus est sol, noluit ut fieret secundus
sol, et non est factus : nec enim opus erat. Et
Joannes Damascenus : Opus, inquit, diviniæ natu-
ræ sempiterna generatio est; opus vero diviniæ
voluntatis creatio. Ex his liquet, quemadmodum
voluntas Dei ad creandum creaturas posterior est
et diversa a substantia Dei. Quo enim ministerio
indigere potest (ait magnus Basilius de Unigenito)
is qui simul ut voluit, creatura existit quam vult?
Si igitur simul cum voluntate creatura existit,
sicut non est ex æternitate creatura, sic nec volun-
tas eam creandi, et opus, opus enim Dei velle est;
et sicut opus voluntatis est creatura, et hæc vo-
luntatem sequitur, sic divina generatio Filio simul
terminatur, et idcirco generatio divina, quæ a Deo
Patre in Filium procedit et manat, eadem est re
cum eo ipso Patre, quæ verbis explicari non
potest. Est autem Verbum Dei increatum, increata
igitur est generatio ejus supra naturam creatam,
tanquam naturalis emanatio Patris; voluntas vero
et nutus Dei ad producendas creaturas, quæ ex

quo cum emanationibus et operationibus Dei A proficiscitur, differt, sicut ratio poscit, a substantia Dei, quia illa scilicet voluntas Dei cœpit, et est extra facientem et creatorem, hæc vero, id est, substantia Dei æterna est, et intra se ipsam fixe manet, illa incipit et desinit, hæc initii et fluis expers est; illa recipit non esse, cum Deus non vult esse, hæc nunquam recipit non esse.

CAPUT VII.

Quod secundum hanc voluntatem et desiderium Dei ipsius erga nos providentiæ dicuntur.

Athanasius, in tertio *Contra Arianos*: Omnia, inquit, dedit Pater Filio, et omnia rursus Pater habet in Filio: divinitas enim Filii, divinitas Patris est, atque ita Pater providentiam omnium in Filio gerit. Et iterum idem, *Contra gentiles*: Per incarnationem, inquit, Verbi providentiæ omnium patuit, et ipsum Verbum hujus providentiæ suppeditor et auctor est; ipse enim factus est homo, ut nos deificaremur, se ipse per corpus manifestum fecit, ut nos Patris inaspectabilis notitiam caperemus. Imo et magnus Basilius in *Moralibus*, quarto et quadragesimo Psalmo: *Intende*, inquit, *prospera procede, et regna* 22, id est, qui curam hominum per carnem habere cœpisti, fac ut curam hanc intendas, continues, et nullo unquam tempore relaxes. Et Damascenus Theologus: Providentiæ, inquit, est cura Dei de omnibus. Et Theodorus cognomento τῶν γραπτῶν: Cujusnam, inquit, rei providentiæ erit, si non sit quod servetur incohme? Providentiæ enim ex iis est quæ sunt propter causam. Quare ex his patet, quemadmodum propter ea quæ a se facta sunt, providentiæ habet Deus, qua illa procurat et gubernat; et ipse est Dei Verbum, hujus providentiæ suppeditor et auctor. Quod si propter ista facta est, quomodo non sit condita et creata et in iis numerata, quæ sunt propter causam, secundum naturam operationum et emanationum, et aliorum quæ ad habitudinem pertinere intelliguntur?

22 Psal. xlii, 5.

Scholia.

(1) Id est, ita in se omnia anticipavit, et omnia est, ut cum eis non sit coagmentatus, neque corporee unitus, hoc est simpliciter, et incircumscripse omnia esse in eo, et ipsum esse omnia. Contra aiebat Manichæus Deum omnibus corporibus covvocatσάμενον, id est, ut ita vertamus, consubstantiatum providentiæ.

(2) *Donis*. Ut in illo: *Aperis tu manum tuam* (Psal. cxlii, 16). etc.

(3) *Visionibus*. Ut cum in Veteri Testamento apparebat Deus specie hominis; et sicut Spiritus sanctus apparuit in specie columbæ, et linguarum ignearum.

(4) *Proprietatibus*. Ut in propheta Amos, adamas, providit Deus, ut similitudine et exemplo adamantis ostenderet nobis τὸ ἀπαθεῖς καὶ ἀδάμα-

CAPUT VIII.

Quod generatim omnes divinæ emanationes providentiæ dicuntur mente contemplabiles.

Magnus Dionysius primo cap. *De divinis nominibus*, ait: Non solum enim est causa continendi omnia, et vitæ ac perfectionis causa est, ita ut ab hac sola, aut ab alia providentiâ bonitas, quæ omne nomen superat, nominetur, sed universa simpliciter et incircumscripse in se anticipavit (1) perfectis bonitatibus ipsius unicæ et omnium effectricis providentiæ, et ab omnibus rebus apte laudatur et nominatur. Atqui non solum hæc nomina divina theologi celebrant, quæ a providentiis generalibus, aut a providentiis in parte, aut ab iis quibus providetur, et aliquando a quibusdam divinis visis dicuntur. Idem rursus, in *Epistola ad Titum*: In providentiis, inquit, Dei, quas mente contemplantur, vel in donis (2), vel visionibus (3), vel proprietatibus (4), vel facultatibus (5), vel statibus, vel mansionibus (6), vel emanationibus, vel distinctionibus (7), vel conjunctionibus (8). Et rursus cap. quarto *De celestibus hierar.*: Cuncta, inquit, quæ sunt, providentiæ participant, quæ ex divinitate, quæ omnem naturam antecellit, et omnium rerum causa est, effluit. Quo in loco sanctus Maximus: Omnia, inquit, opera creationis summation declarat, eum dicit: *Quæ sunt*, omnia scilicet intellectilia et sensilia; universa enim fecit Deus, cum non essent, et ob eam causam solum, ut bonitate ipsius fruerentur, fruuntur autem providentiâ ipsa, ut quæque res apta est; providentiâ enim Dei principium est naturæ ejusque rei, atque hinc patet Dionysium omnem emanationem Dei providentiæ appellasse, hoc enim est illud apud Dionysium: Ab hac sola, vel ab alia providentiâ; et illud: A generalibus providentiis, vel providentiis in parte, vel ab iis quibus providetur; et illud rursus: In providentiis Dei, quas mente contemplantur; plane contentus fuit Dionysius pro emanationibus providentiæ dicere; nisi quis forte dicat, idem esse providentiæ, et emanationem, emanare enim propter aliud quid, quid aliud est quam providere suis, propter

στον αὐτοῦ, ut cum dicit Scriptura: *Deus ignis consumens est* (Deut. iv, 24), providit ut sic significaret vim consumendi pravos habitus.

(5) *Facultatibus*. Ut oculi, qui facultatem videndi, et pedes ambulandi significant, species providentiæ sunt.

(6) *Statibus vel mansionibus*. Ut cum dicitur, lapis fundamenti, significat providentiæ status immutabilis.

(7) *Emanationibus vel distinctionibus*. Ut cum dicitur, flos agri et lilius convallium, varietas providentiæ significatur.

(8) *Conjunctionibus*. Ut cum vocatur lapis angularis, significatur providentiæ convertendi ad se, et secum copulandi.

quos a principio emanationem fecit, et adhuc eorum curam gerit; quod magis adhuc ex eo constat, quod providentia Dei principium est naturæ rerum, omne autem principium aliquorum in iis quæ ab ipso principio existunt, concluditur; liquet igitur esse providentiam unum ex iis quæ a Deo voluntate sua facta sunt. Enumerat autem Dionysius in providentis dona et visiones et alia, utens voce disjunctionis, vel ad declarandum, non esse improbandum, si quis hæc hoc aut illo verbo voret.

CAPUT IX.

Quod secundum ipsas Dei providentias et emanationes atque operationes sunt nostræ divinæ participationes, et divina nomina.

Magnus Dionysius, capite primo *De divinis nominibus*, hæc, inquit, ex Scripturis divinis didicimus; et omnem fere sacram Scripturam reperies ad declarandum nobis Deum, et ad laudandum eum, divina nomina formare secundum divinæ bonitatis emanationes. Et iterum in secundo capite: Absolute (1) communicationes vitæ, sapientiæ, et alia dona divinæ bonitatis omnium rerum effectricis, in quibus donis divinæ personæ; quæ siue naturæ suæ participatione participantur, a participationibus et participantibus laudantur. Quæ in loco S. Maximus: Secundum substantiam, inquit, divinitas neque participatur, nec intelligitur: participabilis vero est, quatenus ab ea existunt omnia, et ab ea continentur et conservantur ut sint. Ac rursus Dionysius in eodem cap.: Omnia, inquit, divina, etiam quæcumque nobis declarata sunt, participationibus solum cognoscuntur, ipsa autem divina qualia tandem sint ex proprio principio et fundatione; neque mente, neque cogitatione ulla aut cogitione assequi licet, ut si abditam illam essentiam Dei, quæ supra omnem naturam est, Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen, aut rationem vocemus, nihil aliud intelligimus, quam multiplicem facultatem ab eo productam et communicatam, vel ad deificandum, vel ad capiendum substantiam, vel ad vitam præstandam, vel ad sapientiam largiendam: ad ipsum vero Deum intelligendum mentem intendimus nude ac solite ab omni operatione, nullam cerentes deificationem, aut vitam, aut substantiam, quæ perfecte similis sit illi causæ, quæ omni genere excellentiæ et præstantiæ extra omnia posita est. Quem locum adnotans idem Maximus: Nomen, inquit, Dei non significat substantiam, neque quid est Deus, sed beneficentiam quamdam erga nos: et quod ex participationibus a Deo nobis donatis nomina Dei formamus, quid autem est Deus, omnibus est incognitabile. Ex quo minus manifestum fit, ex emanationibus Dei, et donis

ac beneficiis ejus erga nos nomina ipsius confici, ea vero ipsa quæ in Deo sunt, cujusmodi demum sint ratione sui principii et fundamenti, et quæ in eo sunt, supra omnem mentem, notionem ac cognitionem naturalem putandum esse: atque etiam (id quod prius demonstrabatur) ex magnificentiâ et rerum ordine Deum cognosci, non autem ex substantia sua. Quamvis enim deificationes ab eo ad nos proficisci audiamus, aut facultates deificas vel substantiæ, vel vitæ, vel sapientiæ effectrices, nihil aliud intelligimus, quam ab ipso ad nos proficiscentes habitudines, motiones, emanationes et operationes, nulla autem ex istis motionibus, si sic eas vocemus; similitudinem aut proportionem habet cum illa omnium rerum causa, et omnem naturam superante; hæc enim omnia propter causam mota sunt, omne autem quod propter causam est, et movetur, factum est, ac principium et finem habet.

CAPUT X.

Quod Deus est unus, et impartibilis, et non multiplicabilis, et immobilis: in his autem emanationibus videtur moveri, et partiri, ac multiplicari, et dividi.

Magnus Dionysius, capite secundo *De divinis nominibus*: Quia Deus supra substantiam est, et omnibus quæ sunt, dat esse, et omnes substantias producit, multiplicari dicitur illud unum ens, quod ex productione ejus multa existunt, cum alioqui nihilominus maneat et unum in multiplicatione, et unitum in emanatione. Ac rursus idem in eisdem: Divinam discretionem, inquit, dicimus, sicut dictum est, emanationes Dei, bonitatem ejus decentes; largiens enim omnibus esse, et fundens affluenter omnium bonorum participationes, distribuit unitè, et multiplicatur singulariter, efficiturque multiplex non recedens ab uno. Quem locum adnotans S. Maximus: Dicitur, inquit, unum multiplex fieri, quia ex ipso, ac per ipsum, et in ipsum cuncta condita sunt; et ipse est caput omnium quæ sunt, et ipse omnes substantias produxit: recte igitur propter ea quæ ab ipso effecta sunt, multiplicari dicitur. Ac rursus idem Dionysius, cap. nono *De divinis nominibus*. Quid, inquit, cum rursus theologo dicunt in cuncta meare, et moveri immobilem, nonne hoc ut Deum decet, intelligendum est? Pie enim putandum est moveri Deum, non quasi feratur, aut mutetur, aut varietur aliquo modo, aut motu loci sive recto, sive rotundo, sive et utroque composito, neque motu intelligentiæ, neque naturali, nec animali, sed quatenus omnia Deus producit ut sint, et omnia continet, et omnibus varie providet. Hunc locum edisserens S. Maximus: Deus, inquit, non movetur aliquo ex istis genero-motus, quin potius

Scholia.

(1) *Absolute*. Ex parte principii, sive essentiæ divinæ, quia essentia divina secundum se non communicatur cum creaturis, sed remanet soluta ab

omni habitudine participationis, communicatur tamen secundum similitudinem.

motus immobilis, et eodem modo se habentis A voluntas ejus dicitur, qua vult esse ea quæ sunt, et emanatio providentiæ ad omnia. Ex his patet, Deum nulla ex his motionibus, quas Dionysius ingeniose enumeravit, moveri, illa tantum excepta, quæ externa est, et qua creaturæ per suas divinas emanationes produxit, multiplicatus et dispersus ac distributus non quatenus ipse est, sed quatenus manens immobilis et impartibilis et multiplicationis expertus, et eodem prius et postea tenore, sola voluntate omnia produxit, neque sic a se ipso B illo modo recedens. Quo enim moveretur, qui omnia substantia sua replet? Imo sicut si una faciens maneat, cujus forma nulla parte et nullo modo varietur, et ponamus multas circum facies ex fulgore illius emicare, videor mihi ex hac tenui imagine ac similitudine conjecturam de his facere : ad hunc modum recte quis dicat, non distribui aut partiri aut multiplicari Deum, sed nos potius ab eo tanquam similitudines et imagines exemplarium ejus distinctos ac variatos esse : et multiplicationem et partitionem subisse : hujusmodi enim affectiones similitudinibus non Deo conveniunt. Sic a Dionysio rerum divinarum peritissimo hæc que in Deo apparet, discretio appellata est. Videtur enim, inquit, et dicitur unus Dei discretio et multiplicatio : est tamen nihilominus principium divinitatis supra omnem naturam unus Deus impartibilis in partilibus, et secum ipse copulatus, et participationis plurimum, ac multiplicationis expertus. Sed ut jam capita hujus decadis in summam retigamus, exponam simplicem eorum seriem materiam. Demonstratum est duplicem esse speculationem divinarum emanationum : unam emanationem in Deo naturalem ; alteram emanationem extra Deum ad creaturæ pertinentium voluntarie : agredientes igitur hanc anteriorem, in qua mul-

titudo divinarum emanationum versatur, secundo loco principium ad creaturam et motum ac causam demonstrabimus generationi rerum convenientem : nulla autem generatio sine habitudine est, unde tertio necessario sequebatur, altero eorum quæ habitudinem faciunt, deficiente, non consistere generationem ; quarto deinceps loco, omnis effectio, quæ ad effecta refertur, emanatio est in ea et operatio ; postea quærebatur, quæ esset harum emanationum et operationum essentia, et an per se existenter, ac non potius essent cum fieri ; hoc autem explicato, in sextum locum incidit de voluntate et expectatione Dei disserere, et quomodo sicut emanationes Dei eorum sunt quæ a Deo emanant, sic voluntas Dei eorum est quæ Deus vult ; deinde explanabatur, quemadmodum hujusmodi voluntates tum emanationes, tum providentiæ Dei dicuntur, et rerum gubernationes ; post septimum sequebatur octavum caput, in quo docebamur pro emanationibus nomen divinarum providentiarum accipi ; nono autem et decimo capite duo sunt ordine conclusa : unum est, secundum ipsas divinas providentias et emanationes omne nomen divinum et Dei participationem fieri ; alterum, eum qui est unus Deus, et impartibilis, et immobilis, et non multiplicabilis, videri in ipsis illis providentiis et emanationibus dispersi, moveri ac multiplicari. Recte igitur a theologis de divinis emanationibus explicatum est, et merito emanationes Dei dicuntur ; effectio enim, sive creationis, et aliarum emanationum conditor et auctor et effector est Deus : et nullus motus ad terminum creatum refertur, quin secundum terminum ad quem refertur, ceperit naturam ; propter creaturam enim cepti principium, et existit, et perfectus est, ubi autem sunt principia et fines rerum, etiam universa in illis concluditur.

QUARTA DECAS. — DE INFORMATIONE DIVINI NOMINIS.

CAPUT I.

Quod omne nomen Dei est nostræ mentis inventum, et ob eam causam omnis nominatio Dei dicitur vocari, id est intellectibus, sine sub intelligentiam cadens.

Gregorius Theologus, in sermone Epiphaniæ : Cum dupliciter, inquit, infinitum contemplerur, quando mens in illud profundum asperum aspexit, quia non habet ubi sistat et innitatur cogitans de Deo, hoc sursum infinitum, et unde egredi non potest, ἀναρχον, id est, carens principio vocavit : quando autem in infera, et ea quæ subter sunt, sine interitu et inmortalem : quando vero totam complectitur, αἰώνιον, id est, æternum appellat. Et idem in eodem sermone : Mente, inquit, sola adumbratum ac delineatum ; idque valde obscure et tenuiter. Dionysius vero theologus summus, cap. decimo tertio *De divinis nominibus*, hæc, inquit, nos divina nomina quæ collegimus, pro viribus

D explicavimus. Et in extremo ejusdem capitis : Sed hæc quidem, ut Deo placet, sic habeant et dicta sint ; atque quod ad nos pertinet, hic finis nominibus Dei, quæ mens excogitavit, ad symbolicam vero theologiam Deo duce transibo. Multis in locis cum de nominibus Dei tractat, reperitur vocare illa vocari, id est ad mentem pertinentia. Ex his igitur liquet, omne nomen Dei, et omnem divini nominis appellationem ad negotium et tractationem mentis nostræ pertinere, atque inde vocari, id est, ad intelligentiam pertinentem, cum scilicet mens aut ad ea quæ supra sunt, cietur, aut ad ea quæ subter, aut universum illustrat ; atque ita nominationes Dei adinvenit.

CAPUT II.

Quod ab effectis Deus laudatur, et ex ipsis nominatur.

Magnus Dionysius, cap. primo *De divinis nominibus* : Quotiam vero Deus, utpote ipsa bonitas,

eo ipso quod est, omnium causa est, providentia A
 Dei eorum qui dii dicuntur, principis, quæ omnium
 bonorum principium est, ab omnibus effectis lau-
 danda est, quia et circum ipsum sunt omnia, et
 propter ipsum; et ipse est ante omnia, et in ipso
 omnia consistunt, et esse eum producit omnia, et
 facit ut existant. Hoc autem sanctus Maximus edisse-
 rit et retractat: Ex his, inquit, solvuntur fatuæ
 quæ inanes eorum qui ausi sunt dicere, insitam esse
 Deo natura quædam viui creandi, sicut insitum est
 araneolis texere; demonstrat enim propter sola
 bonitatem producere Deum omnia. Quamobrem
 non audent theologi laudare Deum ab iis quæ
 ipsius sunt, id est, a natura et essentia ejus (hæc
 enim ignota sunt), sed ab emanatione, quæ est
 providentia ejus in ea quæ ab ipso auctore effecta
 sunt. Hanc divinam providentiam, qua omnibus
 Deus providet, laudibus celebrant. Rursus idem
 Dionysius capite secundo *De divinis nominibus*:
 Non est perfecta et absoluta similitudo eorum quæ
 effecta sunt, et causarum; quin potius habent qui-
 dem effecta causarum quoad fieri potest, imagines;
 ipsæ vero causæ ex effectis exemptæ sunt; et pro
 ratione principatus sui supra locatæ ac fundatæ.
 Quem locum iterum adnotans sanctus Maximus:
 Effecta, inquit, sunt omnia creata sive in cælo,
 sive in terra, causæ vero efficientes sive creantes
 personæ sanctæ Trinitatis sunt. Manifestum igitur
 est, nullam esse horum inter se similitudinem,
 causarum scilicet et effectorum. Rursus idem
 C in centuria octava, capite 24: Advertendum, inquit,
 est, quod effecta causarum imagines habent, qua-
 tenus habere possunt, esse sunt, quæcumque
 creata sunt; causæ vero, quæ illa efficiunt et
 creant, nulla autem similitudo est causarum et
 factorum. Ex quibus patet quemadmodum ex
 effectis, id est, ex creaturis nomina Dei, quibus
 Deum laudamus et imploramus, humana mens con-
 siderando adinvenit.

CAPUT III.

Quæ sint effecta, et quæ eorum materia.

Gregorius Nyssenus in explanatione Cantici can-
 ticorum: Omnia, inquit, mira, quæ in universo
 contemplamur, materiam divinorum nominum præ-
 bent, quibus Deum sapientem, potentem, bonum,
 sanctum, beatum, æternum, judicem, salvatorem,
 et aliis hujusmodi celebramus. Et Damascenus
 Theologus (a), Deus, inquit, propter ineffabilem
 bonitatem voluit de nostris rebus, et nostro more
 nominari, ne simus funditus notitiæ ejus expertes.
 Ex his liquet, quemadmodum humana mens est
 causa, quæ format, et veluti specie (1) afficit divina
 nomina; materia vero, illa admirabilia, et effecta,

quæ in universitate mundi contemplantur; unde
 hujusmodi divinorum nominum formam et distin-
 ctionem colligit.

CAPUT IV.

*Quare ab effectis nominatur Deus, et non ab iis quæ
 sunt naturæ ejus.*

Magnus Basilius in iis quæ contra Euvomium
 scripsit: Si divinam, inquit, naturam in se contem-
 plari possemus, et quod proprium ejus est, et quod
 alienum, per ea quæ cernuntur invenire, penitus
 non indigeremus rationibus, neque conjecturis ad
 comprehendendum quod quæritur: sed quia cal-
 sior est quam ut percipi possit quod quæritur, ex
 conjecturis autem cognitionem eorum quæ nos fu-
 giunt, venamur, necesse est omnino ut ad scrutan-
 dum divinam naturam per operationes deducamur.
 Ac rursus idem in primo contra eundem: Unus
 Dominus cum sit, et una substantia simplex et
 expers compositionis, alias aliter se nominat, aptans
 sibi nominationes quæ nostris cogitationibus inter
 se differunt, diversa enim nomina sibi imponit, ut
 sunt diversæ operationes subjectæ, et diversa earum
 ad ea quæ sunt habitudo. Idem etiam: Nos vero
 ex operationibus Deum nostrum cognosci dicimus:
 ad essentiam tamen ejus appropinquare non pro-
 mittimus, operationes enim Dei descendunt ad nos:
 at essentia ejus manet inaccessa. Ex his igitur ma-
 nifestum efficitur, quod sicut ex iis quæ in Deo
 sunt, philosophari de Deo non possumus, sic ne-
 que per ea Deum nominare: at ex conjecturis qui-
 busdam, quæ sunt eorum quæ in Deo sunt, simili-
 tudines et simulacra, notitiam Dei colligimus, con-
 jecturas et operationes idem esse intelligentes. Ut
 enim ex conjecturis de Deo ratiocinamur, sic per
 operationes ad intelligendum eum adducimur; sive
 ex operationibus, et ex iis mirabilibus quæ in uni-
 verso speculamur, Deum nostrum declarare nos
 dicimus. Atque hinc secundum differentiam opera-
 tionum subjectarum, et ut quæque operatio ad ea
 quæ sunt refertur, negotium divinorum nominum
 condicimus, non putantes intempestive facere quod
 hæc nomina ex conjecturalibus argumentis colligimus
 et imponimus. Conjicere autem quid aliud est,
 quem ex iis quæ in universo mira contemplamur,
 et ex effectis ipsis ad quæ emanationes et habitu-
 dines referuntur, similitudinem et formam ducere?
 Cum ergo dicimus illud, a quo et unde materia,
 non appropinquamus illi ad quod tendimus, id est,
 substantiæ ejus, sicut cum dicimus, unde nomen
 cæli sumptum est, non attingimus substantiam
 cæli, operationem tamen ejus maxime, argumen-
 tamur enim undique ipsum a nobis aspicere.

Scholia.

(1) *Specie* afficere nomina est litteris ac syllabis
 ea inserere; ex compositione enim et serie litterarum

ac syllabarum existit species et forma nomi-
 nis et vocabuli.

(a) Lib. 1, *De fide orthodoxa*.

CAPUT V.

Quomodo Deus fiat a nobis multorum nomen.

Gregorius Nyssenus disputans contra Eunomium: Ego, inquit, quod ex Scriptura sancta didici, fidenter pronuntio, eum qui est supra omne nomen, fieri nobis multorum nomen, cum pro varietate beneficiorum varie nominatur; lumen enim dicitur, cum caliginem ignorantiae depellit; vita, cum immortalitatem largitur: via, cum ab errore ad veritatem deducit: sic turris fortitudinis, et civitas munita, et fons, et petra, et vitis, et medicus, et resurrectio, et omnibus hujusmodi nominibus appellatur. Rursus idem: Deus quidem est secundum se id quod denuum esse creditur: nominatur autem ab iis qui eum appellant, non id ipsum quod est (non enim explicari potest natura ejus), quin potius ex iis quæ ad vitam nostram pertinentiam operari creditur, homonymias habet, id est, nomina quæ æquivoca vocant. Et Basilius Magnus, Naturam, inquit, divinam quatenus est, nihil eorum quæ excogitantur, declarat. Ex his igitur liquet, fieri nobis Deum multorum nomen, quoniam multis beneficiis ejus ad custodiendam vitam indigenus, nosque sumus qui difficultatibus circumplicamur, et in eis Deum excogitatis et adinventis nominibus imploramus. Quare hoc etiam efficitur manifestum, quod licet Deus ex infinitis operationibus multis nominibus afficiatur, quam tamen naturam habeat, funditus intelligentia nostra non assequitur. Cum enim duplex sit questio, quod est Deus, et quid est; illud quidem, id est, esse, omnino inter omnes convenit: quid vero sit, et qua natura, non solum nobis, sed angelis etiam est ignotum.

CAPUT VI.

An sint ex æternitate nomina Dei.

Basilius in secundo libro *Contra Eunomium*: Non enim, inquit, natura rerum nomina sequitur, imo post res ipsas inventa sunt nomina: etenim si hoc esset verum, non esse nomina rebus posteriora, opus esset ut quorum sunt eadem nominationes, una et eadem substantia esset: ex quo fieret, ut quia qui sunt virtute perfecti, digni nomine Dei habentur, et dii appellantur, essent homines homonoi, id est, ejusdem substantiæ qua Deus; verum sicut dicere hoc manifesta insania est, sic illud dicere æque dementia est. Imo et Gregorius Nyssenus libro xiii, disputans contra Eunomium: *Miserator*, inquit, et *miserator Dominus, patiens, et multæ misericordiæ* ²⁹, quid hæc aiunt significare? naturamne, an operationem? nemo sane aliud declarare dixerit, præterquam operationem. Quando igitur miseratus est Dominus, ut ex operatione miserationis nomen duceret? nullum ante vitam humanam? æquis tunc misericordia indigebat? At vero post peccatum prorsus misericordia opus fuit, peccatum autem post hominem exstitit; post hominem igitur actio

A miserandi, et misericordiæ nomen. Et iterum idem in secundo, Ut enim, inquit, non esset medicus nisi propter agrotos, sic rursus neque misericors, neque miserator, nec aliis ejusmodi nominibus appellaretur, nisi propter eum qui misericordia et miseratione indiget: sic etiam nec omnipotens esset, nisi omnis creatura ut ab eo teneretur et custodiretur, opus haberet. Et iterum in primo libro: Alia, inquit, nomina significant utile ad aliquid, ut adjutor, protector, auxiliator, et cætera quæ ejusdem significationis reperiuntur: in quibus si eum qui auxilio indiget, tollas, vis quæ in ipso nomine cernitur, vacua fuerit. Unde manifestum efficitur, posteriora esse nomina ipsa æternitate Dei, et post hominem et mentem hominis inventa esse, accidereque aliquando, ut sit ipsa nominatio supervacua si forte ope indigentem tollas. Denique per omnia demonstratum est, quemadmodum mens sicut aliarum rerum nomina adinvenit, sic etiam nomina Dei, aggressa, et veluti materiam nacta, illa ipsa effecta et admirabilia, quæ in universo contemplantur, hæc enim insequens, et de Deo inquirens, nomina invenit. Declarant hoc in primis qui hæc primum imposuerunt, sive antiquissimum quemdam Theuthin, sive alium quempiam fuisse dicunt. Gentiles hactenus fuerunt, et in dogmatibus gentilium alti et educati, qui præterquam in divino et supra naturam mysterio nostræ humanitatis, alia Dei nomina invenerunt, et nominarunt, sicut nos hodie. Sed quia omne nomen et notio propter usum quidem a principio introducta sunt, ad aliquid vero referuntur, unde sumpta sint divina nomina, et quid ipsa per se significant, dictum est; ad quid autem rei subjectæ referantur, et quid istis nominibus sic significetur, ex his quæ sequuntur, patebit.

CAPUT VII.

Quod sicut divina nomina ex effectis sumpta differentiam operationum repræsentant, sic ad Deum relata diversas res repræsentare non possunt.

Basilius Magnus, in epistola ad Eustathium: Omnes, inquit, notiones et nomina quæ Deum decant, æqualis inter se honoris sunt, quatenus significatione rei subjectæ nihil differunt; non enim ad aliam rem subjectam mentem ducit appellatio boni, et ad aliam appellatio sapientis, et potentis, et justi: quin potius quæcumque nomina dixeris, unum est quod significatur, et si Deum dicas, eundem ostendisti, quem per reliqua nomina mente concepisti. Ex his igitur manifestum sit, quod eadem divina nomina, et eadem notiones nostræ de Deo dicuntur, nullamque differentiam rei subjectæ ad Deum relata repræsentant, et quod nomina Dei triplicem habent causam, efficientem quidem mentem ipsam humanam; materiam, illa unde colliguntur, id est, effecta; finem, Deum, ad quem referuntur.

²⁹ Psal. cxxiv, 8.

CAPUT VIII.

Si non possunt divina nomina diversas res in Deo representare, relinquatur ut solam substantiam ejus declarent, non quid est, sed quod est.

Magnus Athanasius docens (a) recte dictum esse a Patribus concilii Nicœni vocabulum *homousii* : Cum inquit, audimus : *Ego sum, qui sum*, et : *In principio creavit Deus cœlum et terram*, et : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est*, et : *Hæc dicit Dominus omnipotens*¹, nihil aliud quam ipsam simplicem et beatam, et quæ comprehendi non potest, substantiam ejus qui est intelligimus. Tametsi enim, quid est, comprehendere non possumus, tamen cum audimus, Pater, et, Omnipotens, nihil aliud præterquam ipsam substantiam ejus qui est, intelligimus. Et rursus idem in *Apologetico pro synodo Nicœna* : Si Deus est, inquit, aliud simplex, ut quidem est, cum dicimus Deum, et nominamus Patrem, nihil tanquam circa eum, sed ipsam substantiam ejus intelligimus. Et Gregorius Theologus (b) : *Ὁ ὢν*, id est, qui est, et Deus, magis quodammodo sunt nomina substantiæ : et ex his magis *ὁ ὢν*. Et rursus idem : Nonne Spiritus, et Ignis, o amice, et Sapientia, et Justitia, et Mens, et Verbum, et aliæ ejusmodi nominationes naturæ sunt? Et iterum idem contra Evagrium : Sed nominatio, inquit, utilis est, quæ nos propter necessitatem ad notionem eorum quæ sub intelligentiam cadunt, ducit. Quidam vero dum crasse optinantur simul cum nominibus substantiam dividi, opinantur intelligentiis suis, quas concipiunt, quæ sunt penitus indigna divinis. Consentaneum vero nobis est, ut qui veritatis studiosi sumus, scelamus divinam et simplicem Dei substantiam esse impartibilem, et unius formæ. Item Gregorius Nyssenus : Si, inquit, nomen *D i* (1) personam declarat, cum tres personas dicimus, tres deos necessario dicimus : at si nomen Dei substantiam significat, cum confitemur unam substantiam sanctæ Trinitatis, unum Deum consentaneæ putamus : siquidem nomen Dei, unius substantiæ nomen est. Ac magnus etiam Basiliius : Si vero, inquit, substantiam Dei lumen esse statuimus, aut vitam, aut bonum totum, id est, cum sit vita, totum lumen est, et totum bonum, vita autem consequens habet ingentium : quomodo non est expers compositionis, qui est secundum substantiam simplex? Idem etiam : Nomina unius Dei,

¹ Exod. iii; Gen. 1; Deut. vi.

Scholia S. Thomæ.

(1) Hæc vox, *Deus*, sicut continet personas, sic etiam significat et declarat personas, et de illis prædicatur : sed quia non solum declarat personam, sed etiam unam naturam communem non cogitatione sola, sed re, licet qui dicit tres personas, non dicat dicit tres deos (sicut qui tres homines) sed unum : deitas vero etsi continet personas, et de illis prædicatur secundum rem, tamen quia

(a) In epist. de synodo Arimini et Seleucia.

(b) In secunda oratione de Theologia.

A naturam indicant. Et Damascenus Theologus : Divinitas, inquit, naturam declarat, Pater autem personam. Ex quibus patet, quod cum theologi respiciunt unde nomina Dei nobis collecta sunt, ab his scilicet, quæ in universo mira speculamur, et ab effectibus ipsius, operationem et effectorem Dei aiunt representare, et non quid est, et ipsam substantiam; post hominem enim inventa sunt nomina; imo mens humana ad usum suum hæc invenit; cum autem rursus volunt per hæc nomina efferre rem significatam, et ad aliquid referimur, Deum per hæc nomina invocantes, non dividitur res subjecta, ut dividuntur notionem (expers enim partis, et individua est substantia Dei); idcirco affirmant se nominibus istis hanc ipsam substantiam Dei significare, non quid est, sed quod est solum representantes, sicut in aliis nominibus evenire consuevit. Cum enim forte quærimus, unde nomen *ἀνθρώπου* derivatum sit, et quid per se significet, affirmamus representare vim τοῦ ἀνω ἀθροῦν, id est, facultatem in sublime aspiciendi, sive ἀναθροῦν ἀ ὀρωπεν, id est, facultatem recogitandi quæ aspexit, nomine ex quadam etymologia et actione circa rem ab humana mente excogitato. Cum autem sic rem aliquam nominatam significaverit, ad definitionem ejus, et quid est, revertimur. Aliud igitur est quid hoc nomen declarat, et aliud rursus ad quid pertinet res a nobis sic nominata : ac nomina quidem ex convento (2) inventa sunt affectionibus animæ ducibus; res vero foris quatenus unaquæque est exstiterunt. Consentaneæ igitur in omni nomine quærimus, quis primus invenit, et unde mens hominis illud accepit : et ad quam rem earum quæ extra sunt, per nomina adducimur.

CAPUT IX.

Quod nomina divina ad rem ipsam, Dei scilicet substantiam relata, proprie ipsam significant, et non per abusionem : et quod per unumquodque horum nominum Trinitatem, quæ supra quam substantia est, declaramus.

Sanctus Cyrillus in *Thesauris* (c) ait : Oportebat tacere, et nihil ad istorum ita fatuam argumentationem respondere. Et paulo post : Quare si quis hominem nominavit, quia homo non est hoc omnino nomen, quod hominem significat, ut isti argumentantur, intelligat igitur aliud quid, et non hoc penitus, quod nomen significat : at si hoc in-

secundum modum communem significandi, naturam sine proprietatibus hypostaticis significat, non prædicatur proprie de personis. Pater enim divinitate et paternitate tanquam forma et proprietate hypostatica Pater est; et similiter in reliquis.

(2) Hoc dicit, quia nomina ex constituto significant : et ea quæ sunt in voce, signa sunt affectionum quæ in anima sunt.

(c) Lib. vii. cap. 2.

sanctæ plenè est, non sunt repudiandæ propriæ nominationes; nec aliud quid, præterquam quod per ipsa nomina significatur, intelligendum est: sic enim evanesceret hæreticorum amentia. Demonstret vero nobis qui magna argumentandi facultate præditus est, non esse verbum proprium nomen Filii Dei, et contradicat Scripturis et beato Joanni, qui novit appellationem maximæ decentem, et propriam Filii Dei novit esse, cum vocatur Verbum: *In principio enim, inquit, erat Verbum*²². Imo et Gregorius Nyssæus: *Omne, inquit, quod non proprie est, verbo solum, et per abusionem consuetudi-*

*nis dicitur esse. Et rursus idem: Quomodo, inquit, vere esse aliquid dicitur, quod non probatur etiam proprie esse? Necessè est enim in quibus non est certum proprium esse, cum nominibus oppositis collocari; quod enim non est proprium, improprium penitus est. Quare cum quid argumentamur non esse proprie, funditus per se non esse demonstramus. Et beatus Dionysius in secundo cap. *Beatorum nominibus*: Et hoc igitur, inquit, in alio etiam loco a nobis expensum demonstratum est, omnia nomina (1) divina Deum decentia non singulariter, sed in tota et perfecta et integra et plena-*

²² Joan. 1, f.

Scholæ.

(1) *Omnia nomina divina.* Ex hoc etiam loco apparet, non ita esse, ut quidam putaverunt, divina nomina, secundum Dionysium, secundum causam tantum de Deo dici; ut bonus, quod ait auctor bonitatis; sapiens, quod sapientiæ; et similiter in aliis; si enim sic dicerentur de Deo, clauderent in suo intellectu, ut ait sanctus Thomas, bonitatem creaturæ; ac proinde de creatura in primis diceretur; quasi Deus diceretur bonus et sapiens a similitudinem boni, cui dat bonitatem, et sapientis, cui sapientiam; ac non sic Dionysius sensit, ut nomina divina secundum causam tantum de Deo dicerentur; sed sic, ut Deo primum attribuerentur, ut enim decent; id est, imparticipate et essentialiter; cum enim dicit Scriptura: *Nemo bonus, nisi solus Deus* (Marc. x, 18), perinde est, ut si dicat: *Nemo per se bonus, id est, nemo supra bonitatem participatam, nisi solus Deus*; sic enim intellexit et interpretatus est idem Dionysius cap. secundo, *De divinis nominibus* in principio, ut iam bonus et sapiens dicatur Deus, quia bonitas in eo antecedit et exsuperat omnem bonitatem creatam et participatam. Rursus ait idem Dionysius ibidem, nomina divina Deum decentia attribui Divinitati trium personarum ἀρεῶς, hoc est, non participare; igitur plene, de plenitudine enim participatur, quæcumque ex Deo participatur, ac proinde absolute, perfecte, et omnimodis, sicut ipsa divinitas est in qualibet persona ex tribus tota, perfecta, integra et plena. Huiusmodi divina nomina, quæ secundum plenitudinem, et non secundum participationem Deo redduntur, vocat Dionysius θεοπεριῶν, id est, nomina Deum decentia. Si igitur secundum causam tantum dicantur, non erunt nomina Deum decentia, quia sic dicta in se includunt, ut dixi, solum participationes creatas, et bonus bonitatem participatam, cuius auctor bonus Deus; sapiens sapientiam, cuius auctor sapiens Deus; et ad eundem modum alia. Quare Dionysio contradicit et repugnat, qui dicit, nomina divina secundum Dionysium secundum causam tantum dici de Deo; sic enim dicta, non sunt Deum decentia, ac proinde sic accepta, non sunt divina nomina. Dionysio autem auctore nomina divina Deum decentia absolute, perfecte, integre et plene, id est, exsuperanter et eminenter Deo conveniunt. Ex his igitur patet, utrumque verum esse: operationem divina nomina proprie representare, non divinam naturam, quando materiam eorum consideramus, et unde nobis hæc comparata et collecta sunt; ac rursus etiam substantiam Dei proprie significare, quando ad ipsam rem subiectam ex ipso nomine deducimur. Utrumque horum in nominibus quæ de Deo dicuntur, novit etiam sanctus Thomas, p. 1, q. 13 art. 6. h. s. verbis: *Dicendum est, quod quantum ad rem signi-*

*ficatam per nomen, per prius dicuntur de Deo, quam de creaturis; quia a Deo huiusmodi perfectiones in creaturas manant; sed quantum ad impositionem nominis per prius a nobis imponuntur creaturis, quas prius cognoscimus; unde et modum significandi habent, qui competit creaturis. Quod sanctus Thomas dixit: Quantum ad impositionem nominis, per prius a nobis imponuntur creaturis, dixit hic auctor Cyparissiotus, proprie operationem nomina divina significare, quando materiam eorum consideramus, unde collecta sunt: materiam enim eorum unde collecta sunt, consideramus, quando consideramus creaturas, quæ perfectiones Dei participatas, et a Deo effectas habent, quibus perfectionibus participatis proprie significandi hæc nomina a nobis imposita sunt; verum tamen sic prius, et proprie hæc nomina operationem, id est, perfectiones a Deo creatas significare, cum ipsa creaturis imponimus, et non proprie et absolute sic de Deo dici, sed secundum causam, hoc non prohibet quia alia ratione proprie etiam et absolute de eo dicantur, et non operationem sive causam significant, sed potius ipsam substantiam Dei. Huc pertinet locus Gregorii Nysseni citatus, et locus Cyrilli; qui ut melius intelligatur, repetendus est integre; sic enim ait Cyrillus: *Estisue, inquit hæretici, sic indocti, ut imposita vocabula rebus non alia esse contendatis, quam res ipsæ sint? Ecce cælum opus Dei præcipuum est, et nomen eius longe aliud; nec enim res præcipua est, præterea cælum ipsum res visibilis est, vocabulum vero suum non visum, sed auditum subicitur; Filius ergo Dei Verbum dicitur, neque tamen ita Verbum est, ut multi intelligunt, sed aliud quid naturaliter quam verbum. Respondet Cyrillus: Tacere oportebat, et nihil ad huiusmodi rationes respondere, et tamen ne simpliciores ab istis seducantur tacere non possumus. Dicimus igitur, vocabula rebus imposita ipsas rerum essentias significare, etiam si alia sunt præter ipsas: homo enim, verbi gratia (vox ista dico) aliud est quam ipse homo, et tamen rem ipsam subiectam verbo significat; nam si non significaret ipsum hominem, hoc nomen auditum, non intelligeretur homo, sed aliud quidpiam, quod stultissimum est; non ergo aliud intelligere debemus, quam quod per vocabulum significatur; et ita insania hæreticorum evanescit. Aut demonstret nobis Enomius non esse proprium vocabulum Filii Dei Verbum. Et paulo post, cap. 3: *Ad hæc, Verbum in Scriptura Filius appellatur, et prolationem vocis acutus homo Enomius intelligit, ignorans ex nostra consuetudine vocabulum esse sumptum; loquitur enim Pater ineffabiliter ad Filium; habet enim Filius naturaliter perfectam voluntatis partem cognitionem, nec exspectat verbum, cum***

divinitate a sanctis Scripturis laudari, et ipsa omnia A
 imparticipate, absolute, sine observatione ullius
 differentie, universe, ad omnem universalitatem ex
 toto perfecte, et totius divinitatis referri: siqui-
 dem, ut in divinis divinarum personarum informa-
 tionibus meminitur, nisi quis de tota divinitate
 dicat dictum esse hoc nomen, videt ille quidem
 divinitatem, quæ supra quam una et simplex est,
 distrabere et vituperare. Ex his igitur patet, utrum-
 que verum esse, operationem divina nomina pro-
 prie representare, et non naturam divinam, quando
 materiam eorum consideramus, et tunc nobis hæc
 comparata et collecta sunt: ac rursus etiam sub-
 stantiam Dei proprie significare, quod est, non an-
 tem quid est, quando ex unoquoque nomine ad
 ipsam rem subjectam deducimur; et per ea nomina C
 Trinitatem beatam, et supra substantiam invocamus.

CAPUT X.

Quod idem ipse unus Deus quatenus quid est secundum naturam, nomine apud nos penitus caret: rursus vero multorum nominum idem et unus efficitur, quia solum ex iis quæ produxit, cognosci potest.

Magnus Dionysius, capite primo De divinis nomi-

Gen. xxxii, 29; Judic. xiii, 18. Philipp. ii, 9, 10. Exod. iii, 14.

Scholia.

ipse sit Verbum Dei. Quando igitur aliquid de Deo humano more dicitur, qui audit, non humano more, sed spiritualiter divina intelligat. Sed non sufficit (inquit Eunomius) vocabulum Verbi ad significandum verum Filium; non enim manifestari potest per illud, ipsum esse Filii; multa enim alia vocabulo verbi nominantur, quæ non subsistunt, ut voces scilicet. Hac ipsa ratione (ait Cyrillus) Dei etiam vocabulum non sufficiat ad significandum ipsum Deum; multi enim alii quamvis dii non sint, sic tamen appellantur, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxii, 6). Illud etiam poterit quispiam dicere, quoniam bonus, sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quoque per participationem veri boni, et veri sancti dicuntur, non proprie de Deo ista dici; quod si multa nomina Deo et creaturis communia sunt, et tamen de ipso solo secundum naturam dicuntur, quid prohibebit Verbum etiam proprie Filium Dei appellari, et hoc vocabulum maxime ipsum esse Filii, prout homines percipere possunt, significari? quamvis multa quoque alia verba sint abusive, et per imitationem veri Verbi appellata. Hactenus D
 Cyrillus. Ex his ergo colligitur, cum huiusmodi nomina divina de creaturis quas prius cognoscimus, et prius nominamus, dicuntur, habere ea modum significandi qui competit creaturis, sicut ait S. Thomas, et secundum nostram consuetudinem proprie significare, ut ait hic auctor, operationem sive effectum participatum, ut bonus bonitatem creatam, sapiens sapientiam item creatam, et simili iter in reliquis nominibus significantibus huiusmodi perfectiones participatas; et ut sic, non dicuntur proprie de Deo, quia Deus est supra ista, supra bonum, supra sapientem; cum vero de Deo proprie dicuntur, essentialiter ejus significare, et secundum naturam dici, et dicta de creaturis quoad rem significatam non proprie, sed per abusum verbi, et per imitationem et similitudinem quendam dici; atque ita que sunt communia Deo et creaturis nominata, quoad rem significatam vere

nis: Hoc igitur cum scirent theologi, Deum laudant et tanquam nomine carentem, et ab omni nomine, tanquam nomine carentem, ut cum aiant, Deum ipsum in una ex mysticis visionibus symbolice apparitionis Dei increpare cum qui dixerat: Quod est nomen tuum? et tanquam ab omni divino nomine abducentem dixisse: Quare interrogas de meo nomine? et hoc est admirabile. Annon est hoc vere nomen admirabile, nomen dico, quod est supra omne nomen, quod caret nomine, quod est collocatum super omne nomen, quod nominatur sive in hoc sæculo, sive in futuro? Multorum vero nonnullum faciunt, ut cum ipsum Deum introducant dicentem: Ego sum qui sum: vita, lux, Deus, veritas (1): et cum sapientes ipsam Deum omnium effectorem ab omnibus effectis laudant; et bonum, et pulchrum, et sapientem, et dilectum, ut Deum deorum, et Dominum dominorum, et Sanctum sanctorum, et æternum, et eum qui est, et ut auctorem sæculorum, et largitorem vitæ, et sapientiam, et mentem, et Verbum, et cognitorem, ut superlato habentem omnes thesauros omnis scientiæ; et potentiam, ut potentem; ut Regem regum, ut antiquum dierum, ut non senescentem,

et proprie, id est, essentialiter et per se, dicuntur de Deo; de creatura vero non vere, neque proprie, quia non per se dicuntur; quoad vero impositionem nominum, proprie significant id, ad quod imposita sunt, imposita enim sunt prius ad significandas perfectiones participatas, quas a Deo in creaturis effectas cognoscimus, ex quibus ad cognoscendas utenque possumus perfectiones essentialiter Dei deducimur, sicut scriptum est: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (Rom. i, 20).

(1) [S. Thom.] Vita et veritas. Joan. 14. Lux. Joan. 8. Deus. Exod. iii. Ut bonum. Luc. xvi. Ut pulchrum. Cant. i. Ut sapientem. Job. ix. Ut dilectum. Cant. v. Ut Deum deorum. Psal. xlix. Ut Dominum dominorum. Apoc. xvii. Ut sanctum sanctorum. Dan. ix. Ut æternum. Baruch. iv. Ut eum qui est. Exod. iii et Job. xiv. Ut auctorem sæculorum. Eccli. xxiv. Ut vitæ largitorem. Act. xvii. Ut sapientiam. I Cor. i. Ut mentem. Isa. xiv, et Rom. xi. Quis cognovit sensum Domini? Græce est, νοῦν, id est, mentem. Ut verbum. Osee. i: Verbum Domini quod factum est ad Osee, et Joel. i: Verbum Domini quod factum est ad Joel; et similiter in aliis prophetis, quod ut Cyrillus in commentariis in Osee cap. i. ait, nihil aliud significat quam cognitionem futurorum instar luminis illustrasse mentem ejus propheta; ad quem factum est verbum Domini, id est, sanctæ Trinitatis. Quod autem ejusmodi revelatio non lingua ac verbis more nostro seret in prophetis, docet (inquit idem Cyrillus ibidem) Paulus cum ait (I Cor. xiii): An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus? Ut cognitorem, II Tim. ii, et Dan. xiii. Ut superlato, sive exsuperanter habentem omnes thesauros omnis scientiæ. Coloss. ii. Ut potentiam. I Cor. i, ubi interpret virtutem vocat. Ut potentem. Psal. xxiii. Ut regem regum. Apoc. xix. Ut antiquum dierum. Dan. vii. Ut non senescentem. Ps. ci. Ut immutabilem. Jacob. i. Ut salutem. Matth. i. Ipse enim, inquit, salvum faciet populum suum a peccatis eorum, a salute enim dicitur Deus Salvator. Ut ju-

et immutabilem, ut salutem, ut justitiam, ut sanctificationem, ut redemptionem, ut magnitudine omnia superantem; et ut in aura tenui. Atqui et in mentibus eum esse dicunt, et in animis; et corporibus, et in cœlo, et in terra, et simul in eodem eundem, in mundo, circa mundum, supra mundum, supra cœlum, supra substantiam, solem, stellam, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, per se lapidem, petram, omnia quæ sunt, et nihil eorum quæ sunt. Sic igitur et qui omnium rerum causa est, et supra omnia, congruit carere nomine; et congruunt rursus omnia rerum omnium nomina, ut sit perfecte regnum universitatis rerum, et circa ipsum sint omnia, ex ipso tanquam ex causa, principio, et fine cuncta pendeant, et ipse sit, ut ait Scriptura²⁶, omnia in omnibus. Ex his igitur manifestum sit, esse ipsum unum Deum tum nullius nominis, tum multorum; nullius quidem, quoad quid est, multorum vero, quatenus ex iis quæ fecit, probatur esse; non discrepat quod ex demonstratis sequitur: verum enim est quod humana mens nomina Dei adinvenit, utens vice materiæ rebus miris, quas in universo speculatur et contemplatur; et idcirco ad unam rem subjectam, ad ipsum scilicet Deum se ipsa deducens, ad informationem ejus rei quam quærit, revocatur. Ut igitur hæc summam repetamus, et secundum expositionem materialium retractemus, primum demonstratum est, quemadmodum mens hominis nomina Dei excogitavit: et ob hanc causam hæc de nominibus Dei tractatio νοητή vocatur, id est, ad intelligentiam pertinens; secundo, demonstratum est Deum ab effectis laudari: tertio, quæ sunt effecta, et quæ eorum materia: posteo quærebatur, quomodo Deus ab effectis nominatur, et non ab iis quæ sunt naturæ ejus: hac autem dubitatione soluta, quinto capite quæstio ac dubitatio erat, quare Deus mul-

torum nominum efficitur nobis, et eum non paucis nominibus invocamus; deinde cognitio rursus nostro usque multiplici et vario nominandi Deum, et concessa multitudine nominum, ad sextum caput deducitur, rursus dubitantes, an ex æternitate nomina Deo tribuantur; postquam vero audivimus post res ipsas inventa esse nomina, et post hominem inposita fuisse, ad contemplandum quæ sunt septimi capitis, occurrimus; quod scilicet sicut varietate nominum varietatem operationum representamus: sic nominibus variis ad Deum relatis non possumus varietatem rerum subjectarum intelligere; ostenso autem multa dici de uno subjecto, necessario sequebatur octavum caput, non esse scilicet aliud subjectum in Deo, nisi divinam et beatam substantiam ejus, quam nono loco proprie nominari didicimus, non quid est, curiose inquirentes, sed quod est tantum; ad imponendum finem decadi sequebatur decimum caput, in quo conclusum est ex demonstratis, eundem et unum Deum carere nobis nomine, et esse nobis multorum nominum: illud quidem, id est, carere prorsus nomine, quatenus quid est, hoc vero, quatenus solum est; sic enim infinitis nominibus ex iis quæ produxit, appellatur. Nihil itaque eorum quæ scire hic opus erat, theologi reliquerunt: recteque inscripta est decas, De informatione divini nominis; non enim proprietates divinarum nominum enumerantes, materialiam expositionem earum a theologi traditam ordinabamus; dicimus enim deinceps de eis breviter et contracte quoad fieri poterit. Quot autem modis divinum nomen tractatur, superius ostendimus, tripliciter eos partiti, informationem nominum, et unde sumpta sunt, et ad quid ista nomina nos adducant et perficiant; cætera alia accommodate ad ista quæ quærebamus, inciderunt.

²⁶ I Cor. XIII. 28.

Scholia.

stittiam, ut sanctificationem, ut redemptionem. I Cor. 1. *Ut magnitudine omnia superantem.* Psal. xciv. *Et ut in aura tenui.* III Reg. xix. *Atqui et in mentibus eum esse dicunt.* Ephes. iii. Nentes enim vocat ibi Paulus corda. *Et in animis.* Sap. vii. *Et in animas,* inquit, sanctas se transfert. *Et in corporibus.* I Cor. vi, et I Thessal. v: *Ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela servetur;* hoc autem sit habitante Deo in mente, et in anima, et corpore; mentem vocavit hic Paulus spiritum; et II Cor. vi: *Et inhabitabo in illis, scilicet in mentibus, et animis, et corporibus.* *Et in cælo, et in terra.* Hier. xxiii. *Et simul in eodem eundem.* Hoc exponit item Dionysius cap. ix de magno, et parvo, et eodem, etc. *In mundo.* Joan. i: *Circa mundum.* Eccli. xliii. *Super mundum.* Isa. lxvi. *Supra cœlum et supra substantiam.* Ps. cxli. *Supra cœlos gloria ejus.* *Solem.* Malach. iv. *Stellam.* Apoc. ultimo.

Ignem. Deut. iv. *Aquam.* Joan. vii. *Spiritum.* Joan. iv. *Rorem.* Osee. xiv. *Nubem.* Osce. vi. *Per se lapidem* ἀπόλιθον. Ps. lxxx. Esse enim fundamentum propriæ virtutis, et per se, Christo convenit propter divinitatem, quæ una et eadem est in tribus personis, quæ fecit in ipso Christo, summo lapide angulari, utraque unum cui convenit esse ἀπόλιθον. *Petram.* I Cor. x. Est igitur B. Petrus (ut ubique hæreticis nostri temporis occurramus) petra Ecclesiæ, ut Evangelium testatur; non tamen est ἀπόλιθος, nec ἀτοπέτρα, id est, per se lapis, vel per se petra; neque si unquam in Scriptura vocatur, ut Christus Deus noster, qui sic est ἀποθεμέλιος, id est, per se fundamentum, præter quod per se fundamentum aliud nemo potest ponere, sicut Apostolus ait: de hoc enim per se fundamentum loquitur.

CAPUT I.

Quæ sint in singulis proprietatibus divinorum nominum observanda.

Magnus Dionysius cap. quinto, *De divinis nominibus*: Tantum, inquit, commentabimur, quantum propositi ratio postulat; non enim propositum est substantia quæ est supra quam substantia, cate- nus aperire et declarare, quatenus est supra quam substantia (hoc enim dici non potest, et ignotum est, et penitus expromi non potest, et ipsam copulationem (1) mentis superat), sed potius propositum est laudare substantiæ deificæ, et quæ omnis substantiæ principium est, in universa quæ sunt emanationem substantiarum effectricem: siquidem nomen boni de Deo declarat omnes emanationes auctoris omnium, et porrigitur (2) hæc nominatio Dei a bono tum ad ea quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt; estque supra ea quæ sunt, et supra ea quæ non sunt, nomen vero vitæ de Deo ad omnia viventia tenditur, et supra viventia est, nominatio Dei a sapientia porrigitur ad omnia quæ intelligunt (3), quæ ratiocinantur (4), quæ sentiunt (5); et supra omnia ista est. Has igitur Dei nominationes, quæ providentiæ Dei aperiunt, propositum est celebrare; non enim tractatio nostra promittit enodare et aperire bonitatem Dei, quæ supra substantiam est, neque substantiam et sapientiam divinitatis, quæ est supra quam substantia, et quæ est supra quam locata supra omnem bonitatem et divinitatem et substantiam et vitam et sapientiam, quæ est, sicut ait Scriptura, in absconditò¹⁶; quin potius providentiam patefactam, honorum effectricem, bonitatem excellentissimam, et honorum omnium causam laudilul celebrat; et existentem et vitam et sa-

A pientiam substantiæ et vitæ effectricem, et causam quæ sapientiam tribuit iis quæ substantiam et vitam et mentem et rationem et sensus participant, non dicit hæc nostra tractatio aliud esse bonum (6), et aliud existens, aliudque vitam, vel sapientiam neque multas causas, et alias aliorum effectrices divinitates, superiores et inferiores; ad unius Dei universas bonas emanationes, et nominationes Dei a nobis laudatas, atque unam quidem esse quæ totam providentiam unius Dei declarat; alias vero magis et minus generales providentias patefaciunt. Ex quibus fit manifestum, efferre, id est, expromere, et subtiliter enarrare, quatenus naturam et sedem ac fundamentum habet substantia quæ est supra quam substantia, omnino B dici non potest, nec intelligi, superatque silentium illud, quod nobis per plenam ex omni parte ignorantiam et reticentiam advenit. Non est igitur nunc nobis sermo de ea, nec propositum est nobis explicare, bonitas supra substantiam, quomodo secundum se sit substantia, vel vita, vel sapientia, et alia omnia, quæ Deus noster secundum se esse creditur, quin potius nominationem Dei, quæ illa quæ sunt circa ipsum, declarat, dico esse ordinem rerum, et providentiam, et aptam universi dispositionem. Hoc igitur est nobis in hac tractatione propositum, laudare Deum ab emanatione ejus ad omnia omnium rerum effectrice et deificæ; exteriorum enim providentiæ Dei erga nos, et emanationes in iis quæ produxit, efficiuntur, et emanatio, sive C providentia effectrix substantiæ, dicitur ipsa effectrix substantiæ effectrix bonitatis, ipsa honorum effectio. Θεαρχική καὶ θεαρχία principium deificationis, sicut mors θεαρχική laudatur, id est,

¹⁶ Job xxviii, 11, 13.

Scholia.

(1) *Et ipsam copulationem*, id est, excedit ipsam copulationem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per copulationem sui intellectus cum ipsa Dei essentia; quamvis enim videant ipsum Deum, non tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse divini, et quanta est perfectio visionis, qua Deus se videt, ex S. Thomas.

(2) *Porrigitur hæc nominatio Dei a bono, tum ad ea quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt, et est supra ea.* Vocare solet Dionysius, ut sanctus Maximus notavit, ea quæ sunt expertia materiæ; quæ vero materiam habent, vocat quæ non sunt, propter interitum. Porrigitur etiam nomen boni ad ea quæ non sunt, quia Deus vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt; participatio enim boni est posse esse, ut ait sanctus Thomas: aut porrigitur ad ea quæ non sunt, quia non esse bonum est, cum contemplantur illud in Deo, qui est supra omne quod est, ut bonum est non esse sapientem, sanctum, et alia hujusmodi, qualia in creaturis cognoscimus, quod Deo convenit, a quo hæc remouentur, ut ait sanctus Thomas non propter defectum, sed propter excessum, aut esse supra ea quæ sunt, et quæ non sunt, si significat esse loco in circumscriptum, id est, esse ubique, ex sancto Maximino.

(3) *Quæ intelligunt.* Nonine intelligentium comprehendit angelos et animas, et licet animas solet Dionysius vocare νοεράς, id est, intelligentes, cum eas distinguit ab angelis, quos vocare solet νοητά, id est, intellectilia, quia habent angeli infra se a quibus intelligantur, nempe animas; animæ vero non habent: nunc tamen, ut dixi, communi nomine intelligentes vocat tum angelos tum animas, quia tum angeli tum animæ intelligunt Deum, et intelligendo Deum ad eum se convertunt.

(4) *Quæ ratiocinantur.* Homines intelligit; anima enim dum in corpore est, ratiocinari potest per conversionem ad phantasmata, non autem separata.

(5) *Quæ sentiunt.* Animalia, quæ non participant rationem, quæ sapientiam Dei in in suis a natura insitis conatibus participant, ut beatus Basilus in Hexaemero docet, non dicit aliud.

(6) *Esse bonum.* Hoc dicit non otiose, sed ut reprehendat eos philosophos, et Simonem Magum, qui ponebant deus σοφιστοῦς, id est opifex partium mundi, majores et valentiores majorum creaturarum; et infirmiores infirmiorum, secundum gradus suos descendentes in officio suo usque ad materiam, ex S. Maximo.

quæ facta est principium deificationi : et corpus ζωαρχικόν et θεοδόχον, id est, quod dedit principium vitæ, et Deum recepit (α). A Providentia igitur honorum effetrice in creatoris ostensa oportet laudare bonitatem superlatam, et omnium bonorum causam, ipsum inquam Deum; demonstratum enim est, quam naturam habeat Deus, non solum nos, sed nec angelos posse attingere : quatenus vero omnia ex nihilo fecit, a nobis laudandus est. Quare in singulis divinorum nominum proprietatibus oportet attendere ortus rerum universi, et emanationes circa eas, et inde Dei laudes ducere et celebrare, et exquirere quam proprietatem unaquæque nominatio Dei sortita sit, quæ autem sit bonitas Dei, aut substantia, aut vita, vel sapientia, vel alia secundum naturam ejus, funditus cavendum est ut inquiramus; quærere enim ut exprimamus substantiam Dei, perinde est ut si velimus exprimere ejus vitam, vel sapientiam, vel potentiam, vel bonitatem. Restat igitur, ut laudetur Deus a vita, quam produxit, et a sapientia similiter, non autem a vita, aut a sapientia, quæ est ipse Deus. Adhuc ex his liquet, quandoquidem postea audituri sumus principia, et participationes, et per se participationes, et sigillatim, per se vitam, per se sapientiam, per se essentiam, quæ admodum Dionysius admonens et præmoniens, Oportet, inquit, observare in hujusmodi nominationibus non esse existimandum aliud esse bonum, et aliud existens, et aliud vitam, vel sapientiam, neque multas esse causas, neque alias divinitates alias producentes, superiores, et inferiores, sed unus Dei totas emanationes bonas secundum nomina Dei a nobis laudata, atque unum quidem, quod universam providentiam unius Dei declarat, nempe nomen boni, alia autem nomina emanationes magis aut minus generales, sicut ipsa progressio tractandi declarabit. Hoc præterea observandum est, cum audiemus bonitatem supra omnem bonitatem, et divinitatem supra divinitatem, ne

A existimemus fieri superlatationem in sui ipsius bonitatem et divinitatem; alienissimum enim a ratione est, arbitrari esse Deum se ipso superiorem, quin potius, ut sanctus Maximus Dionysii verba exposuit, Nota, inquit, recte hic dici bonitatem supra omnem bonitatem et divinitatem: inferiores igitur divinitates intellige angelorum, et hominum justorum; et in universum observare debemus, ut rursus Dionysius dixit, alienum a ratione et absurdum esse existimare non attendere vim propositi, sed voces tantum; hoc enim non esse proprium eorum qui divina volent intelligere, sed qui solos sonitus percipiunt, et hos quidem extra aures continent, nec in eas penetrare simunt.

CAPUT II.

De bonitate et pulchro; et ubi copulantur, et in quibus discernuntur, et quæ eorum proprietates.

Dionysius, capite quarto, *De divinis nominibus*, Age, inquit, ad ipsam nomen boni progressiam quod exempte ab omnibus, divinitati supra divinitatem attribunt theologi, vocantes, ut arbitror, bonitatem ipsam essentiam divinam (1), divinitatis scilicet creatæ originem: et quia sic essentia sua bonus est Deus, ut tanquam substantiale bonum bonitatem in omnia porrigat. Quem locum adnotans Maximus, Substantiale, inquit, bonum vocat ipsum Deum; et paulo post: Deus, inquit, bonum habet non ex accidenti tanquam qualitatem quamdam, sicut nos habemus virtutes; quin C imo substantia boni ipse Deus est, sicut lumen est substantia solis (2). Idem Dionysius quarto cap. *De divinis nominibus*: Hoc, inquit, bonum laudatur a sacris theologis ut pulchrum, et ut pulchritudo, et ut dilectio, et ut dilectum, et quæcunque alia sunt divina nomina, quibus ipse speciosus decor, et effector pulchritudinis decenter nominatur. Pulchrum autem, et pulchritudo non sunt distinguenda in causa quæ universa in uno complexa est; hæc enim in omnibus rebus in participationes et in participantia dividentes, pulchram

Scholia.

(1) *Essentiam divinam.* Divinitatis originem dicit, in creaturis scilicet, quia Deus est auctor divinitatis in cunctis hominibus et angelis, qui Deum imitantur, et ei similes fiunt, de quibus scriptum est: Ego dixi, Vos dii estis (*Psal. lxxxi, 6*), unde divinitatem deificam, et Deum deificum frequenter vertimus, quod Dionysius θεαρχικόν et θεαρχικόν θεαρχικόν dicit, sicut lumen substantia.

(2) *Solis.* Non significat lumen esse formam substantialem solis (non enim substantia, sed qualitas est lumen), sed quia natura solis, qui est corpus luminosum, non consistit sine lumine, dicit substantiam ejus esse, id est, consequi naturaliter formam substantialem solis, sicut calor est substantialem igni, id est naturaliter consequens formam substantialem ignis. Hunc igitur locum interpretans sanctus Maximus: Nemo, inquit, suspicetur, judicare Dionysium de Deo omnino ad exemplum solis; quin potius sic intelligendum est, sicut sol, cum non sit aliud præterquam lumen, non habet lumen adventi-

tium et conjunctum, quod vocatur accidens, neque tanquam sit animal, vel præditus anima, voluntate beneficiendi intus lumen accipit, et in omnia dispersit (potius enim contra, neque animatus est, neque voluntatem beneficiendi habet; caret enim ratione, nec aliunde lumen accipit; est enim hoc ipsum lumen, et illuminat), sic in Deo intelligere oportet, quod Deus scilicet non habet bonum conjunctum tanquam qualitatem quamdam, sicut nos habemus virtutes, quin potius substantia ipsius boni ipse Deus est, sicut lumen substantia solis; et tanquam qui est idipsum bonum, fulgorem bonitatis in omnia porrigit. Hactenus S. Maximus, qui cum ait lumen, quod alioqui qualitas est, substantiam solis esse, more philosophorum loquitur, qui proprietatem naturæ alicujus ad eam categoriam referunt, ad quam natura illa pertinet: ut idem sanctus Maximus in *Divinis nominibus* notavit.

(α) Sumptum est ex Dionysio c. 3 de divinis nominibus.

quidem dicimus, quod pulchritudinis particeps es; A
 pulchritudinem vero participationem causæ omnia
 pulchra efficientis. Quo in loco ait sanctus Maxi-
 mus: Pulcher dicitur Deus in Cantico canticorum ²⁷,
 et David: *Speciosus forma præ filiis hominum* ²⁸.
 Dicitur autem pulchrum et pulchritudo, quia dis-
 tinguuntur in rebus in participantia et participata,
 in Deo autem non sic: καλὸς namque, id est, pul-
 cher dicitur, et quia tribuit omnibus pulchritudi-
 nem, et quia omnia ad se καλῶ, id est, vocat; rur-
 sus καλὸν ὡς εἶπεν ὁ θεός, id est, pulchrum tamquam
 semper existens, secundam Græci nominis ety-
 mologiam, utpote nunquam decrescens, nec auge-
 scens. Ibidem etiam Dionysius: Quamobrem idem
 est pulchrum atque bonum, quoniam omnia secun-
 dum omnem causam pulchrum et bonum appe-
 tunt (3): et nihil est in rerum natura, quia pulchrum
 et bonum participet: audebo etiam hoc dicere,
 quod non est, pulchrum et bonum participare, tunc
 enim est ipsum, pulchrum et bonum, quando in
 Deo laudatur supra substantiam auferendo omnia (4).
 Quod autem idem est pulchrum atque bonum
 in Deo, qui est supra substantiam; et quod hæc
 quæ substantiam Dei, quæ est origo deificationis,
 declarant; ad ipsum per divina nomina pulchri et
 boni pertinent: et quod ad ea quæ in Deo sunt,
 non distinguuntur in participationes et participa-
 ta, liquet ex consensu theologorum. In quibus au-
 tem distinguitur bonitas, et per ipsam pulchrum, et
 quod in creatura distinguantur, et quæ ipsorum
 nominum proprietates, ex his manifestum sit. Syn-
 odus contra Manichæos ab episcopo Caron habita-
 ta, quæ in *Panariis* fertur, ait: Bonum in Deo
 substantia est, in creaturis autem accidens. Et
 idem ibidem: Bonitas enim, quæ in universo cer-
 nitur, intensionem et remissionem ut accidens reci-
 pit. Et Dionysius capite decimo tertio *De divinis*
nomibus, Nec ipsum, inquit, nomen bonitatis
 divinitati tanquam aptum accommodamus, sed
 desiderio aliquid intelligendi et dicendi de natura
 illa arcana et ineffabili, quod est omnium nomi-
 num maxime venerabile, ipsi primum consecra-
 mus. Ubi sanctus Maximus: Ob hanc causam, in-
 quit, nomen boni aut pulchri non proprie accom-
 modatur Deo, quia hæc in rebus reperiuntur: sic
 etiam superius dictum reperies, quia hæc passio-

nes et accidentia in rebus censentur, quod in Deo
 non ita est, qui omnia antecellit. Rursus idem:
 Desiderio intelligendi et dicendi aliquid de Deo
 nomen boni Theologi Deo attribuerunt, proprie
 enim Deus est supra quam bonus, et supraquam sub-
 stantia, bonitas autem nomen est venerationis. Item
 idem incumbens in ea quæ sunt in quarto capite de
 eisdem divinis nominibus: Bonum, inquit, et
 pulchrum, quod in omnibus inest, non est illud
 primum pulchrum et bonum omnium, cujus partici-
 patione omnia sunt pulchra et bona, quod enim
 est in rebus pulchrum et bonum, non est substan-
 tia, neque genus substantiæ, sed accidens, quod
 habet similitudinem aliquantum conjunctam. Ex
 quibus patet, quemadmodum bonitas et ipsum
 pulchrum in Deo copulantur; et idem est bonum
 atque pulchrum, extra Deum vero, et in creaturis
 ejus discreta sunt, passionesque, et accidentia nu-
 merantur. Etiam proprietatem horum intelligen-
 mus, si quæ dicit summus theologus Dionysius
 advertimus: Boni enim, inquit, nomen, quod
 universas emanationes auctoris omnium declarat,
 in ea quæ sunt, et quæ non sunt, tenditur et por-
 rigitur; et supra omnia quæ sunt, et quæ non sunt
 est: si autem bonum idipsum cum pulchro est,
 communem omnino cum eo proprietatem habebit;
 eritque proprietas pulchri tendi in ea quæ sunt,
 et quæ non sunt, propter pulchrum enim et bonum
 cuncta producta sunt, imo propter hæc ipsa, pul-
 chrum dico et bonum, item ea quæ non sunt, non
 sunt producta, quoniam unus sol propter bonum et
 pulchrum factus est, et alter sol qui non est, pro-
 pter bonum item et pulchrum non est factus: ita-
 que duo non sunt facti propter eandem bonitatem
 et pulchritudinem. Si enim unum solem in ardore
 ferre non possumus, si duo essent, quis non com-
 bustus remaneret? Propter bonitatem igitur et
 pulchritudinem etiam quod non est, non est factum.
 Simul demonstratum est, omnia nomina in Deo
 non dividi in participationes et participata: extra
 Deum autem, cum agitur de emanationibus, tunc
 et participationes, et passiones, et accidentia re-
 putantur: sicut motus in mobilibus, et operatio-
 nes in effectis; nec quæ talia sunt, substantiam
 dicuntur, quia ut antea demonstratum est, tunc
 sunt, cum fiunt.

²⁷ Cant. 1, 15, ²⁸ Psal. xlii, 3.

Scholia.

(3) Omnia secundum omnem causam pulchrum
 et bonum appetunt. Quia Deus est causa omnium
 effectrix, qui cum omnibus bonitatem et pulchri-
 tudinem suam communicat, et quia finis omnium,
 omnia enim facta sunt, ut divinam bonitatem et
 pulchritudinem, ut quidque potest, imitentur. Est
 præterea causa exemplaris Deus, quia omnia prius-
 quam fierent, et inter se distinguerentur, in ipso
 erant, et secundum rationes et exemplaria omnium
 quæ in se habebat, omnia facta et discreta
 sunt.

(4) Quando in Deo laudatur supra substantiam

PATROL. GR. CLII.

auferendo omnia. Exponit quando quod non est,
 participat pulchrum et bonum, quando scilicet ali-
 quis dicit: Hoc non est Deus, nec illud, sed est supra
 hæc; hoc igitur non esse, ablatio inquam omnium,
 sive negatio participat pulchrum et bonum, quate-
 nus Deus dicitur non esse. Potest etiam dici hic
 non esse materia ut dici solet a Dionysio, quate-
 nus expertus est pulchræ formæ, potest item dici non
 esse malum, ut etiam alias dicitur, et hoc etiam
 participat bonum, quia fit propter aliquid, quod
 pulchrum et bonum videtur. Ex S. Maximo, et ex
 Pachymero.

CAPUT III.

De amore, et dilectione, et quæ eorum proprietates.

Magnus Dionysius capite quarto *De divinis nominibus*: Audiant, inquit, illa, qui nomen amoris criminantur: *Ama illam et custodiet te: sepi illam, et extollet te: honora eam, ut complectatur te*³⁹; et quæcunque alia in amatoribus de Deo sermonibus celebrantur. Atqui visum est quibusdam nostris sacrarum Scripturarum tractatoribus, nomen amoris divinius esse quam nomen dilectionis. Scribit enim divinus Ignatius: Meus amor crucifixus est. Et in iis quæ aditum ad Scripturas præparant (1), invenies quemdam de divina sapientia aientem: *Amator pulchritudinis ejus factus sum*⁴⁰. Quare ne propter hoc nomen amoris metuamus; nec ullus de hoc nomine sermo nos moveat, aut terreat, mihi enim videntur theologi existimasse quidem commune nomen esse amoris et dilectionis, sed attribuisse divinis Scripturis verum amorem propter hujusmodi hominum turpem mentis anticipationem. Cum enim verus amor non a nobis solum, sed ab ipsis sanctis Scripturis, ut Deum decet, laudetur, vulgus hominum, cum non percipisset illud unum, quod divinum nomen amoris

³⁹ Prov. iv, 6. ⁴⁰ Sap. viii, 2. ⁴¹ Galat. ii, 20.

(1) *Et in iis quæ aditum ad Scripturas præparant.* Divinam Scripturam Salomonis, ut ait sanctus Maximus, intelligit; unde scriptum est illud: *Factus sum amator pulchritudinis illius*, Sap. viii. Ex quo patet falsum esse quod quidam scripserunt, Philonem esse auctorem libri Sapientiæ, qui tunc, cum Dionysius hæc scripsit, nondum haberetur inter canonicas Scripturas, cum plane hoc loco Dionysius in Scripturis divinis numerare videatur, quas *προσεσχηγας*, id est, ut verbum de verbo exprimamus, antegredientes introductiones Scripturarum vocat; et rursus paulo post Scripturas sacras Græce, τὰ λόγια vocat, in quibus nomen amoris reperitur; reperitur autem etiam in Sapientia, unde idem Dionysius auctoritatem produxerat, Sap. viii. Explicandum vero est, quare libros Salomonis vocavit Dionysius *προσεσχηγας*, quod quidem ex ipso intelligere licet, cum libros Scripturæ sanctæ Veteris et Novi testamenti ex significatione ac notatione argumentorum cuiusque libri designat in *Ecclesiastica Hierarc.* cap. *De communione*, sic enim ait: Aut exponit Scriptura præcepta de actionibus vitæ; libros morales Salomonis Proverbiorum, Ecclesiastes, et Sapientiæ et librum Sapientiæ Sirach, qui Ecclesiasticus vocatur, intellexit, his adjunxit: Aut cantica divinorum amorum, et divinas imagines; Cantica canticorum intellexit, quæ sunt per symbola et imagines scripta ab eodem Salomone. Quia igitur disciplina sancta bene et ex virtute vivendi, quæ in Proverbiis, Ecclesiaste, Sapientia Salomonis, et in Ecclesiastico traditur, necessaria est ad intelligendas Scripturas sanctas, quæ sine fide non intelliguntur, et fides neglecto studio virtutis amitti solet, sicut Apostolus I ad Tim. capite I, scripsit. Quam quidam repellentes (bonam scilicet conscientiam, quam dixerat) circa fidem naufragaverunt, et Sap. cap. I: In malevolam, inquit, animam non introibit sapientia; neque habitabit in corpore subdito peccatis; unde Paulus Timotheum admonens: Attende, inquit, tibi, et doctrinæ (I. Tim. iv, 16); prius enim dixit tibi, quod virtus docentis, et proba vita in

A significat, convenienter sibi ad amorem partibilem et corporeum atque distractum delapsus est, qui non est verus amor, sed imago, vel potius lapsus a vero amore; multitudo enim non potest cogitatione capere illud singulare divini et unius amoris: quamobrem tanquam nomen, quod vulgo videtur durius, ponitur in divina sapientia, ut vulgus ad cognitionem veri amoris elevetur et erigatur: et in nobis rursus, ubi sæpenumero aliquid absurdum homines terræ affixi cogitare possent, ponitur nomen quod honestius videtur: *Cœcidit, ait quidam, dilectio tua in me, sicut dilectio mulierum* (2), quoniam sãeri theologi nomen dilectionis et amoris adhibent secundum divinas elocutiones, ut eandem vim habeant apud eos qui divina recte audiunt. Est præterea B divinus amor extaticus, qui non sinit esse suos eos qui sunt amatores, sed eorum quos amant. Unde divinus Paulus divino isto amore captus, et vis extaticæ particeps factus, divino ore ait: *Vivo ego, non jam ego, sed vivit in me Christus*; tanquam verus amator, et qui excessit esse Deo⁴¹ (3), et non jam vitam suam, sed amati tanquam vehementer caram vivens. Quid vero denique significare volunt theologi qui nunc quidem amorem et dilectionem ipsum vocant (4),

Scholia.

viam recte docendi tanquam dux introducat; idcirco ut mihi quidem videtur, libros Scripturæ morales, quos dixi, tanquam duces percipiendi sapientiam C Scripturarum *προσεσχηγας*, id est, (ut totam vim verbi exprimamus) antegredientes introductiones vocavit Dionysius. Præclare scripsit magnus Athanasius in extrema pagina libri de Incarnatione Verbi: Qui theologorum intelligentiam consequi cupit, debet prius animam abluere atque detergere, et per vitæ, mortisque similitudinem ipsos adire.

(2) *Sicut dilectio mulierum.* Verba sunt David mortem Jonathæ deplorantis. Quæ stulti, inquit Theodoretus, reprehendunt, cum hic David ad significandam amoris et charitatis suæ erga Jonatham vehementiam, similitudinem et exemplum sumpserit ex amore artissimo uxoris et viri; qui tantus est, ut lex conjugalitatis dicat: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, id quod Elcana etiam significavit, cum uxorem consolans, Nonne, inquit, ego; bonus sum tibi supra decem filios? Itaque ut connubialis conjunctio unum efficit conjuges, sic eorum qui vere inter se amant, animos charitas in unum copulat. D Hactenus Theod.

(3) *Et qui excessit esse Deo.* Observavit hic sanctus Maximus quomodo ex hoc loco intelligitur quod Apostolus, II. Cor. v, ait: Sive excedimus Deo, scilicet intelligitur, sicut Dionysius accepit, de amore extatico Pauli, quem descripsit in epist. ad Gal. inquit cap. II: Vivo non jam ego, vivit vero in me Christus; sic etiam intellexit locum Pauli S. Diadochi, in libro *De perfectione spirituali*, cap. 14. De hoc amore extatico notavit in eodem loco S. Maximus intelligi illud in Psal. cxv: Ego dixi in excessu meo, id est, in amore Dei extatico.

(4) *Et dilectionem.* Hic interpretatur Dionysius quod ait Joan. in epist. cap. IV, Deus charitas sive dilectio est; est enim ipse amoris et charitatis auctor et generator, qui hæc quæ in ipso erant, produxit foras, id est, creaturas, motus scilicet charitate: Sic dictum est (ait sanctus Maximus)

nunc vero amabilem et dilectum? illius quidem, **A** id est, amoris ac dilectionis auctor, et tanquam productor et generator est; hoc autem, id est amabilis et dilectus ipse est, illo quidem, id est, amore et dilectione movetur; hoc autem, id est, ut amabilis et dilectus movet, quia se ipse adducit, et sibi adducit et movet: hac autem ratione dilectum et amabilem eum vocant, tanquam pulchrum et bonum: amorem vero rursus et dilectionem tanquam moventem (1), eum scilicet ad creaturas, et ad se creaturas adducentem, qui solus est ipsum propter se pulchrum et bonum et tanquam indicem sui ipsius per seipsum, et ut bonum progressum superlatæ unionis, et amatoriam motionem (2), simplicem, per se mobilem, per se operantem, prius existentem in bono et ex bono in ea quæ sunt **B** redundantem, ac rursus ad bonum revertentem, in quo perpetuitatem suam, et carere se origine divinus amor excellenter demonstrat, sicut quidam æternus circulus, propter bonum conversione inerrante circumambulans, et in eodem secundum idem et progrediens, et manens, et revertens. Quædam ex his adnotans sanctus Maximus: Dilectionis, inquit, et amoris ipsum scilicet Deum vocat emissorem, et parentem: ipse enim hæc, quæ in ipso erant, produxit in ea quæ foris sunt, id est, circa creaturas. Item idem ibidem: Amatorius motus prius existens in bono, simplex, per se mobilis, per se operans, postea providentiis externis in creaturas progrediens rursus eodem redit, sine et

principio carens: quod quidem desiderium nostrum in Deum declarat. Adverte autem, quemadmodum circulum dicit in bono, progrediente illo quidem in ea quæ sub intelligentiam et sub sensum cadunt, et rursus ad seipsum illa convertente, et neque cessante, neque finiente. Ac rursus idem Dionysius in eodem capite. Et hoc, inquit, vere audemus dicere, quod ipse qui est omnium causa, propter excellentiam bonitatis omnia amat, omnia perficit, omnia continet, omnia convertit ad se; et est divinus amor bonus boni propter bonum, ipse enim amor divinus, qui bonitatem in iis quæ sunt, operatur, quia prius existit in bono superlate, non sivit ipsum in se sine fetu manere, sed potius movit eum ad operandum secundum excellentiam virtutis suæ omnium rerum effectricis. Quo in loco sanctus Maximus mirifice dicit, quod bonus amor, qui ante omnia in bono existit, non remansit sine fetu, sed potius bonum amorem nobis peperit, per quem pulchrum et bonum expetimus. Observa hinc divinum motum, amor enim bonorum effector movit Deum ad providendum nobis, et ut nos constitueret, ut cum moveretur, produceret, et non remaneret expers fetus. Hinc evadit manifestum, quod nomen amoris divinum et venerabile a principio theologi celebrarunt; et quod idem est, eandemque vim habet nomen amoris et dilectionis, et quod est etiam extaticus amor divinus, qui non sinit amantes esse suos, sed eorum quos amant; et quod providentiæ rerum extra Deum sunt, et secundum

Scholia.

Deus charitas est, propter creaturas quas produxit, est alioqui Deus, ne quis hoc tolli putet: absolute ipsa per se charitas superlata, non creata, sed omnium creatrix.

(5) *Tanquam moventem.* Observavit hic S. Thomas triplicem effectum amoris, sive charitatis, primus est, quod amor, sive charitas movet amantem ad operationem, unde (ut hoc obiter observetur in hæreticos, qui hominem per solam fidem justificari tradunt) sicut aqua operationem ab igne, scilicet calefactionem recipit, et calefit (operatio enim ignis aquam movet), sic fides operationem recipit a charitate, qua operatione veluti vivificatur et calefit et sine ea friget, et ut ait B. Jacobus (cap. II) mortua est, ex quo fit, ut huiusmodi fides sit, quæ in Christo valet, sicut Apostolus ad Galatas (cap. V) scripsit, quæ, inquam, per charitatem movetur scilicet erga Deum; secundus enim effectus est, quod movet operationem erga amatum, unde sic intelligendum est quod idem Apostolus dixit: Quæ per operationem, scilicet charitatis, operatur, id est, movetur, passive enim accipiendum est vocabulum ἐνεργουμένη, ut alias a nobis probatum est; tertius effectus, quod amor seipsum ostendit erga eum, erga quem est, unde beatus Jacobus (cap. II), contra eum qui de fide sine operibus gloriatur: Ostende tu, inquit, fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi fidem meam ex operibus. Deinde observavit etiam idem S. Thomas quinque proprietates amoris sive charitatis in his quæ hic ex Dionysio recitantur; prima est, progredi ad unendum eum qui diligit, cum eo quem diligit; et quanto excellentior est amor, tanto excellentius unit; unde quia amor in Deum est excellens, excellenter cum Deo coniungit; et erga magis conjuncta major est;

C secunda proprietas charitatis est, quod facit ut is qui amorem sive charitatem habet, ad eum tendat, erga quem habet charitatem, contra atque facit cognitio, quæ rem cognitam trahit ad cognoscentem; amor vero trahit amantem ad eum quem amat; tertia proprietas est, esse simplicem motum charitatis, quia est primus motus appetitus: et primum in unoquoque genere oportet ut sit simplex, quia ex eo cætera in eo genere composita existunt; quarta proprietas est, esse per se mobilem, quia in unoquoque genere prius est quod est per se, quam quod est per aliud; unde in genere motus appetentis oportet ut primus motus, qui est amor, sit per se mobilis, unde timor quia est sicut motus violentus extrinsecus accedens, non est in charitate, sicut ait beatus Joannes (I Joan. IV), sed perfecta charitas foras expellit timorem, quia charitas motus est ab intimo, ut ait sanctus Thomas, procedens; quinta proprietas est, operari per se, quod proprium est charitatis, in quo ab spe differt, qui enim propter spem alterius operatur, propter aliud operatur, qui autem (inquit sanctus Thomas) ex amore operatur, per se ipsum operatur illud tanquam sibi hoc placeat. Præstat scire quæ efficiat charitas, et quæ sint ejus propria ad cognoscendum excellentiam et præstantiam ejus supra fidem solam, quam heretici vane jactant, non intelligentes quæ dicunt, amatoriam.

(6) *Motionem.* Quatenus amor et charitas ex ipso Deo manant ad creaturas, ipse amoris et charitatis auctor moveri dicitur, quatenus vero ipse est amabilis, et diligendus, movet et ciet ad amorem omnia, quibus vis amandi convenienter ipsa iusita est.

eas ipse etiam Deus extra se est, conversione inerante instar circuli circummeans; et quod Deus amor præexistit in Deo simplex, per se mobilis, per se operans, et quod erat divina et beata ejus substantia: quare tota Trinitas suprasubstantialis, quæ est amor, et dulcedo, et desiderium, non sivit eam in se ipsa sine fecunditate manere, sed potius movit se ipsa ad faciendum et creandum. Providentiæ igitur Dei externæ nihil aliud sunt, quam creatura, et creatio; et ex his planè nobis notescit, quod omnis creatura Deum habet producentem et generantem, ipso enim hæc cum in se haberet, produxit ea foras, hoc est, circum creaturas: quocirca nomen amoris et dilectionis in unam et idem cum pulchro et bono redit; cumque in Deo sint, et ad eundem referantur, divinam et beatam ejus substantiam, quod est tantum, repræsentant: extra Deum vero cum sunt, in negotio creaturæ desinunt; idcirco passiones et accidentia circa eam censentur et numerantur. Apparet etiam per hæc, quod ad proprietatem horum nominum pertinet, ratio enim amoris et dilectionis eadem est atque ratio bonitatis et pulchritudinis. Deus enim propter excellentem amorem omnia produxit; et propter eundem amorem, quæ non sunt, non produxit, dum cavet, ne producendo, quidquam eorum quæ amabat, læderet. Potest autem intelligi aliquid etiam magis aspectum proprium, quod scilicet divina bonitas in infinitum progrediatur, divinus vero amor instar circuli circummeans; nam e se quidem incipit operari, deinde per ea quæ produxit, providentiis suis foris manens sine imposito ad se rursus redit.

CAPUT IV.

De ente et de partibus ejus, et quæ sit in iis quæ sunt, proprietas entis.

Magnus Dionysius capite quinto, *De divinis nominibus*: Age, inquit, laudemus bonum tanquam quod vere est, et omnium substantias efficit, et secundum vitam suam quæ supra substantiam est,

A omnibus tribuit ut sint totum id, quod sunt, et esse vere effector existentie (1), personæ, substantiæ, naturæ; item principium, et mensura sæculorum et temporum, et facit ut sæcula et tempora sint: est sæculum eorum quæ sunt: tempus eorum quæ fiunt; est esse iis quæ sunt quomocunque: est generatio quomocunque genitis ex eo qui est; sæculum, substantia, et unum: et tempus, et generatio, et quod gignitur: est ea quæ sunt in iis quæ sunt; et quæ quocunque modo existunt, et quæ per se existunt. Deus enim non sic est, ut sit quodammodo, sed simpliciter et infinite totum esse in se complexus (2). Et paulo post: Et ante alias ejus participationes productum est esse, et est ipsum secundum se esse antiquius quam esse B per se vitam (3), et per se sapientiam, et per se similitudinem divinam, et alia, quorum participationem quæ habent, ante omnium illorum participationem participant esse: imo vero ipsa per se omnia quæ ab iis quæ sunt, participantur, ipsum per se esse participant; et nihil est cojus non sit substantia, et sæculum ipsius per se esse. Deus igitur cum sit, ut consentanum est, omnibus aliis magis principalis, ab antiquiore dono suo laudatur, siquidem prius esse, et excellentius esse cum prius habeat, et excellentius habeat prius fecit esse quod est: ipsum, inquam, per se esse, et per ipsum omne quod quomocunque est, existere fecit. Atqui principia eorum quæ sunt, C omnia participant esse, et sunt, et principia sunt; et primum sunt; et postea principia sunt, et si vis viventium, quatenus vivunt, principium dicere per se vitam: et similia, quatenus similia sunt, per se similitudinem: et copulorum, quatenus copulata sunt, per se copulationem; et ordinatorum, quatenus ordinata sunt, per se ordinationem: et similiter in aliis, quæcunque hoc, aut illud, aut utramque, aut multa participant? et hoc, aut illud, vel utrumque, aut multa sunt participata, reperies

Scholia.

(1) Est vere effector existentie, personæ, substantiæ, naturæ. Quæ existunt, considerari possunt ut singularia, et ut species; vel genus, et ut natura, verbi gratia, Socrates est persona, homo animal, species, et genus; quæ potestate continent singularia, quia possunt cogitari in singularibus, humanitas est natura, quæ nec actu, neque potestate continet singularia, itaque homo secundum substantiam constat ex humanitate, quæ est hominis natura, cujus partes sunt corpus et anima in universali; secundum existentiam constat ex hoc corpore, et ex hac anima, natura generis, vel speciei, id est, universalis, ea tantum actu continet, quæ in definitionem cadunt, ut humanitas, quæ non continet actu carnes et ossa, quæ non cadunt in definitionem, sicut continet homo; quia notio hominis non abstrahit ab istis, sicut abstrahit notio humanitatis; continet tamen potentia, carnes et ossa, quia potest cogitari humanitas in homine universali, qui definitur, principia autem individui neque potentia continet, humanitate enim est homo; sed non est, neque cogitari potest esse humanitate hic homo, ex S. Thom. Ad hunc modum se habent per se participatio, participatio, et hæc participatio, ut

verbi gratia, per se vita, vita, et hæc vita, per se vita naturam vitæ significat, id est, ea quæ cadunt in definitionem vitæ; vita est universale species, ut vita hominis, vita equi; vel universale generis, ut vita angeli, hominis, equi; et sicut Deus est auctor per se hominis, id est, humanitatis, est, inquam, causa, ut natura hominis sit esse animal rationale (hæc enim continet humanitas), et auctor hominis, et hujus hominis; sic causa est per se vitæ, et vitæ et hujus vitæ; per se vita non est proprie et vere ens subsistens, ut homo, lapis, sicut neque humanitas, sed quo aliquid est; ut per se vita vivens, sicut humanitate homo.

(2) Est simpliciter et infinite Deus totum esse in se completens, quia omnibus dat esse per esse sui participationem; et ipse est omnia secundum causam; et suo esse omnia quæ sunt, et quæcunque sunt, facit esse, sic est causa proprie absoluta et incircumscripita.

(3) Per se esse et secundum se esse idem significant, hic, ut τὸ αὐτὸ εἶναι, ἢ τὸ καθ' αὐτὸ εἶναι, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, similiter αὐτὴ ἢ ζωὴ, καὶ ἢ αὐτοζωὴ, καὶ ἢ καθ' αὐτὴν ζωὴ ἡ γοῦν δια ζωὴς τὸ καθ' αὐτὸ εἶναι ἡ γοῦν ὄλον τὸ εἶναι, progreditur.

per se participationes primum participare esse, et sic primum esse quod sunt, deinde hujus, aut illius principia esse: et participando esse, existere, et participari. Si hæc autem, quæ aliorum principia numerantur, per participationem esse sunt, multo magis quæ ipsa illa principia participant. Primum igitur donum per se esse, cum per se illa supraquam bonitas producat, merito ab antiquiore et prima omnium participationum laudatur. Et paulo post: Si autem vult Clemens philosophus ad aliquid dei exemplaria quæ sunt in rebus principaliora, progreditur quidem cum sic loquitur, non per propria et perfecta et simplicia nomina (1): sed si concedamus recte hoc dici, oportet meminisse Scripturæ, quæ ait: *Non ostendi illa tibi* (2), *ut eas post illa* ³; sed ut per proportionem cognitionis horum ad cognoscendam omnium causam, quod possumus, adducamur. Hæc adnotans S. Maximus, Hoc nomen, inquit, imposuit sibi Deus, cum dixit: *Ego sum, qui sum* ⁴, a quo consentaneè laudatur ante alia quæ de ipso dicuntur, qualia sunt nomen vitæ, sapientiæ, et alia ejusmodi, illud autem, prius esse, et supra esse declaravit esse Deum, carere principio, et Deum penitus comprehendere intelligen-

tia non posse: qui prædestinatione cognitionis suæ ineffabilis omnia in se ipse complexus est, et omnia in se ex toto esse tanquam in exemplari et idea fecit, hoc enim statim prima notione mens cogitat, esse inquam, postea hoc, aut illo, aut alio modo esse contemplatur. Esse igitur simpliciter, et non aliquo modo esse, declaravit cum dixit, per se esse, sicut deinceps dixit per se vitam, per se similitudinem, et alia ejusmodi, esse enim prorsus vitam (3), et simpliciter vivere non significat hanc talem vitam; et similiter in aliis: sicut exempli gratia (4) in qualitatibus, prius per se qualitates insunt, postea accidentes operantur, ad hunc modum proportionem in iis quæ diximus, intelligendum est. Item dicit in primo cap. idem Maximus: Creationem vitæ, et creationem substantiæ, id est, res ipsas fecit Deus existere. Primum igitur notionem rei ipsius menti informamus; postea universalem ejus rei notionem, ut notionem vitæ vel substantiæ universe consideratam, deinde id parte, id est, notionem secundum singulas species accepimus, ut vitæ; vel substantiæ angelicæ, vel humanæ, aut reliquorum in universa specie. Præterea idem cap. quinto, participationes dicit, quas ea quæ sunt, participant,

³ Exod. xxv, 40. ⁴ Exod. iii, 14.

Scholia.

(1) *Non per propria et perfecta et simplicia nomina* id est, per se esse, et per se vita; et per se sapientia, et similia quæ sunt principia et causæ eorum quæ sunt, quæ vivunt, et quæ sapientia prædita sunt, non possunt dici proprie exemplaria; quia quorum ista sunt principia, non sunt ut imitentur illa ipsa principia, sed sunt ut impleantur in eis quod divina sapientia ordinavit, id est, quod erat in idea et exemplari divino, non sunt etiam perfecta exemplaria, cum ipsa aliis exemplaribus indigeant, non sunt simplicia, quia simul sunt exemplar ad formata (quæ vulgo vocantur exemplaria), et exemplaria, ex sancto Thoma.

(2) *Non ostendi illa tibi*. Locum Exod. xxv cetera Dionysius οὐ κατὰ τὸ ῥηθὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν, id est, non secundum verba, sed secundum sensum, sic apostolici discipuli a sanctis apostolis didicerunt citare aliquando Scripturam, sicut ipsi sancti apostoli interdum faciunt, sic enim ait Scriptura: Inspice, et fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte (Exod. xxv, 40). Cum ait, inspice, et fac secundum exemplar (sive exemplaria, non enim fuit unum exemplar, sed multa) tibi ostensum in monte, satis clare dicit, ostendi exemplar, sive exemplaria non ad colendum illa (hoc enim erat, ire post ea, colere illa, et habere ea pro diis), sed ostendi exemplaria ad faciendum secundum illa, quæ faciendæ sunt in tabernaculo et vasis ejus, et in sacerdotibus et eorum sacrificiis, et in aliis, lex enim usubram habebat futurorum honorum, scilicet spiritualium, quæ quidem ostensa sunt Moysi in spiritu, quorum exemplarium imagines erant omnia quæ in lege stebant, sicut ait idem Dionysius in extrema pagina cap. 4 Eccles. Hier. Quia igitur Clemens videbat τὰ νοητὰ, id est, spiritualia ostensa Moysi vocari in Scriptura Exodi παραδείγματα, quæ sunt ad aliquid, quia referuntur ad imagines (exemplar enim dicitur imaginis, et imago exemplaris), similiter Clemens quæ sunt in rebus principaliora, exemplaria dici voluit, quæ ad aliquid referuntur, ad illa scilicet, quorum sunt

principia, ut causæ ad effecta, et effecta ad causas, si sic accepit Clemens, ut plane accepisse videtur, recte accepit; et sic etiam ista principaliora, quæ exemplaria vocat, creata sunt, sicut illa spiritualia exemplaria ostensa Moysi in monte, non quidem tanquam exemplaria illa divina, quæ sunt increata et æterna, invisibilia Dei, et adoranda, quæ sunt ipse Deus simplicissimus, sed tanquam exemplaria creata et informata menti Moysi divinitus, ut secundum ea faceret, quæ facere Deus ei præcipiebat, quæ erant omnia imagines tenuiter et obscure adumbratæ illorum exemplarium. Alii hunc locum a Dionysio citatum ex Deum. cap. xv, sumptum esse adnotaverunt; sed nulla ratione quadrat. Ego Georgium Pachymerum secutus sum, qui ad illum locum Exodi xxv retulit, quem dixi citatum esse a Dionysio secundum sensum, sicut aliquando solent apostoli, et sancti Patres, similiter citavit etiam ibidem Dionysius locum epist. ad Rom. cap. i: Invisibilia ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; citavit, inquam, hunc locum secundum sensum, qui est, ut ait Dionysius, per proportionem cognitionis creaturarum adduci nos, quod possumus, ad cognoscendam causam omnium. Itaque cum dixit: Invisibilia ipsius (ut hoc obiter observetur), videtur plane Paulus intellexisse illa in Deo exemplaria æterna, quæ idem vocantur, secundum quas omnia per essentiam suam simplicissimam cognoscit, et fecit omnia tanquam per principium et causam omnium, et est omnia, ut omnium causa.

(3) *Vitam*. Vitam dicit, cum vita absolute consideratur; ita ut tota consideratio sit vitæ, non quatenus est omnium, aut particularium, id est, non consideratur generaliter, neque particulariter; sed simpliciter vita, quæ dicitur per se vita.

(4) *Verbi gratia*. Ipsa per se corporalis albedo adveniens corpori albio facit corpus, et postquam accidit corpori, disgregat visum, quæ est propria ejus operatio.

quale est ipsum per se esse, ipsam per se vitam, ipsam sapientiam, ipsum ordinem, et reliqua; quæ quidem participationes divina dona sunt, quas principia eorum quæ sunt, vocavit. Ex his igitur constat, quemadmodum Deus secundum potestatem sive virtutem suam, quæ supra substantiam est, causa est effectrix et creatrix totius esse, et partium ejus, existentia, personæ, substantiæ, naturæ, aut sæculi, et temporis. Quod si Deus totius esse effector est; haud dubium, quin partium ejus effector sit, et totum penitus efficiat, totum vero esse est, quod statim prima notione mens informat; secundum quam primam notionem genera in disputationibus contemplamur; postea partes totius ordine expromimus, et sicut logice a generibus ad species, sic est per se esse, id est, totum esse; et ad quod intelligendum mens primum vim intendit, antiquius est aliis quæ postea mens cōtemplatur. Non enim possumus vitam secundum se contemplari, aut sapientiam, aut similitudinem, nisi primum esse ponamus, est enim vita primum; et tunc secundum se contemplantes, ὧς τὸ εἶ ἔστι, vocamus per-se vitam; si igitur subter esse, per se vita, et per se sapientia, et per se similitudo, et alia collocantur, totius autem esse auctor est Deus, quomodo non erit auctor horum quæ per se dicuntur, sive ea vocentur tanquam existentia, sive tanquam motus, formatio vitæ, formatio substantiæ, similitudinis limitatio, et alia? Primum enim fecit Deus esse res ipsas, postea esse generalem earum notionem, quale est contemplari vitam, vel substantiam in omni genere, et omnibus modis. Ex his sententia Dionysii notior existit, quod sicut Deus auctor est eorum quæ singularia sunt, sic et eorum quæ prima sunt, ex quibus dubitationem Clementis philosophi de iis quæ magis principalia in rebus existunt, id est, de naturis earum, duobus auctoritatibus Scripturæ solvit; una est: *Non ostendi hæc tibi, ut eas post ea; altera est: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*⁴³, ex magnitudine enim et pulchritudine creaturarum proportionem effector consideratur, hoc enim significat quod dixit, ut per proportionem cognitionis horum ad cognoscendum omnium causam adducamur. Sic autem solvisse dubitationem, quomodo non apertissime patefacit creata esse ea quæ sic sunt in rebus magis principalia, quæ concedit dici exemplaria ad aliquid, ut per ea proportionem quadam, tanquam per specula et ænigmata cognoscamus divina? Ex iis etiam quæ antea demonstrata sunt, apparet quod ad proprietatem pertinet: in illis enim, scilicet bono et pulchro, in ea quæ sunt, et quæ non sunt, tenditur proprietates nominis boni et pulchri; in his autem, in ea solum quæ sunt, nomen divinum τοῦ ὄντος, id est, entis, porrigitur. Et hæc est proprietates ejus. Nota tamen etiam hoc, esse primam participationem et

A antiquiorem aliis divinis donis aut esse proprietatem τοῦ ὄντος, id est, entis: siquidem bonitas non habet similem rationem in ordine donorum, quoniam porrigitur et tenditur supra ea quæ sunt: præterea potest esse proprietates ejus quod est per se esse, quia hoc ante alia quæ sunt produxit Deus prius: deinde hoc per se esse, tanquam natura quadam utens, universum, quomodocunque est, produxit; adhæc, alia rerum principia nunquam possunt esse, quin sit ipsum per se esse: hoc autem sine illis est, deinde participatione hujus alia dicuntur participationes, et per se participationes, et dicuntur esse et manere. Hoc autem sublato, nulla erit participatio; tum etiam ipsum per se esse, quæ est participatio prima, a nullo ante se participatur, omnia autem post eum et participant, et sunt aliis infra, participationes. Habent autem hæc non parvam quæstionem, quomodo Dionysius cum præmunitione. Si vis, inquit, viventium tanquam viventium principium dicere per se vitam, quatenus scilicet manifestum est, hæc absoluta, non proprie absoluta esse, solus enim Deus horum auctor absoluta causa dicitur: quæ autem ab ipso effecta sunt, voluntati permittitur, ut sic ea nominet, verum cum adjunctione, viventium quatenus vivunt, principium esse per se vitam, non autem quatenus substantiæ sunt, aut sapientiæ, aut rationes, hæc enim subter aliud et aliud principium collocantur, quod quidem in Deo efferre non est consentaneum, una siquidem causa et uno principio omnia producit, ut demonstrabitur.

CAPUT V.

Quomodo Deus dicitur per se esse, et per se vitam, et per se sapientiam, et quomodo rursus idem horum effector dicitur.

Magnus Dionysius cap. 9, *De divinis nominibus*: Sed quia, inquit, alias me per epistolam interrogasti, quid appellem per se esse, per se vitam, per se sapientiam, et tecum ais dubitasse, quomodo Deum aliquando quidem voco per se vitam, aliquando vero effectorem per se vitæ; necessarium esse arbitratus sum, homo Dei sancte, ab hac dubitatione quoad possim te liberare. Ac primum quidem, ut nunc repetamus quæ millies dicta sunt, non pugnant secum Deum per se potestatem, D et per se vitam; et dicere Deum creatorem per se vitæ, vel per se pacis, vel per se potestatis, hæc enim dicitur Deus ex iis quæ sunt, et maxime ex iis quæ prima sunt, tanquam causa omnium quæ sunt; illa autem dicitur, tanquam quæ sit suprasubstantialiter supra omnia quæ sunt, et quæ primo sunt. Quæris autem quod prorsus dicimus per se esse, aut per se vitam, aut quæcunque absolute et principaliter esse, et ex Deo ac primo creata esse ponimus. Respondemus, non esse hoc contortum, sed rectum, et simplicem habens explanationem, non enim per se esse substantiam quamdam divinam aut angelicam esse dicimus,

⁴³ Rom. 1, 20.

quæ sit causa ut sint omnia quæ sunt (solum A enim qui est supraquam substantia, principium et essentia et causa est ut sint omnia quæ sunt, et ipsum esse) nec aliam divinitatem, quæ vitam pariat, præterquam vitam (1) supraquam divinam omnium quæcunque vivunt et ipsius per se vitæ causam ponimus; nec, ut summatim dicam, alias causas principales rerum, et creatas, et per se existentes, quas quidam et deos rerum, et effectores temere effluerunt (a): quos vere et proprie dicere (quippe cum non essent) nec ipsi, nec eorum patres ac majores sciverunt: quin potius per se esse, et per se vitam, et per se divinitatem principaliter quidem et divine, et efficienter unum omnium principium et causam supraquam principium, et supraquam substantiam esse dicimus. Ut autem in donis suis participatur Deus, providentias a Deo, qui in se non participatur, manantes, dicimus per se substantiæ effectorem, per se vivificationem, per se deificationem; quorum participationem quæ, ut cuique convenit, habent, substantiam habentia et viventia et divina sunt et dicuntur, et similiter in aliis, quomobrem bonus ille et ipsorum, quæ prima sunt, auctor esse dicitur, deinde eorum quæ generatim et universe illa participant, postea eorum quæ in parte. Sed quid attinet de his dicere? Siquidem nonnulli ex nostris divinis magistris dicunt illum supraquam bonum, et supraquam Deum auctorem esse per se bonitatis, et per se divinitatis, vocant autem per se bonitatem, et per se divinitatem donum a Deo profectum, quod bonos et deos facit (2); et per se pulchritudinem donum a Deo effusum, quod pulchros reddit, dicunt etiam totam pulchritudinem, et pulchritudinem ex parte; et universe pulchra, et in parte pulchra, et quæcunque alia eodem modo dicta sunt, et dicuntur, quæ declarant providentias et bonitates, ab his quæ in rerum natura sunt, participatas, a Deo qui est extra sui participationem, larga effusione dimanantes et producentes ut qui est causa omnium, perfecte sit ultra omnia; et qui substantiam et naturam exsuperat, ex omni parte et in universum omnibus cujuscunque substantiæ

et naturæ sint, antecellat. Quæ quidem cum adnotat sanctus Maximus: In his, inquit, clare solvit propositam quæstionem: Quemadmodum oportet dicere, quandoque quidem accipiendum esse Deum, cum dicimus per se vitam, et alia ejusmodi; quandoque vero horum effectorem esse, id est, hæc creasse: quoniam tanquam causa ille quidem horum, et principium supraquam principium vocatur his nominibus; ea vero quæ hæc participant, inde, id est, ex participatis dicuntur esse, et vivere, et divina esse, vitæ igitur creationem, et substantiæ creationem, ipsas, inquam, res fecit Deus. Primum igitur cogitemus rem ipsam; deinde ipsius rei generalem notionem informemus, verbi gratia vitam aut substantiam universe consideratam, et postea in parte. Idem Maximus capite nono: Solet, inquit, Dionysius Deum ab effectis dicere per se esse, et ipsius per se esse effectorem; et ipsum esse per se vitam, et per se vitæ effectorem; sicut nunc ipsum esse per se similitudinem, et per se similitudinis auctorem, hæc autem dicit, non quasi dicat alteram quidem vitam esse ipsum Deum, alteram vero productam esse substantialem, et veluti per se existentem præter Deum, quam participant quæ vitam participant; sed potius, sicut ipse est suus interpret, c. ix: Per se quidem vita, inquit, et per se potestas, et per se similitudo, et alia hujusmodi dicitur Deus, quod hæc sit tanquam principaliter et divine, et efficienter, hæc enim est ipse eorum verus fons; auctor vero est per se similitudinis, et similitum tanquam largiens participare iis quæ primum inter ea quæ sunt, hoc donum participant, cuncta namque, ut cujusque naturæ convenit, hujusmodi dona participant, primæ quidem et supremæ inter coelestes mentes creaturæ participant præcipue; quæ vero deinceps, participant infra illas. Ex quibus manifestum efficitur, quod sicut Deum ævum et tempus dicimus, et eundem rursus ævi et temporis auctorem (ex effectis enim et creatis, quæ ipse produxit, suppetit nobis copia imponendi ei nomina) et sicut magis Deum nominamus ævum (3), a primo ejus opere facto; sic etiam ab his quæ sunt secundum ævum, absolute

Scholia.

(1) *Vitam supraquam divinam.* Vita Dei est supra vitam hominum sanctorum et angelorum, quorum vita est divina, sicut scriptum est: Deus deorum, etc. (Psal. xlix), et illud: Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii).

(2) *Quod bonos, et deos facit.* Tanquam principium participans principium omnium rerum, quod non potest participare neque in se participari, quia non potest fieri pars alicujus, quod est solus Deus, et tanquam principium imparticipatum, quia est formale principium participantibus in suo genere; ut per se bonitas, principium formale bonis non re, sed ratione separatam a bonis, qui participatione bonitatis creatæ dicuntur et sunt formaliter boni, per se vita, principium formale viventibus, non re,

sed ratione ab eis separatam qui participatione vitæ creatæ, quæ donum Dei est, et perfectio ab eo manans, dicuntur et sunt formaliter viventes: et similiter in reliquis hujusmodi principiis secundum uniuscujusque principii naturam et ordinem, ex S. Thoma.

(3) *Et sicut magis ævum.* Sicut Deus dicitur ævum, qui est auctor ævi, et eorum in quibus tenditur ævum; sic dicitur per se esse, per se vita, per se sapientia, et similiter in aliis, quia est causa in creaturis per se esse, per se vitæ, et similitum, quæ sunt dona ejus, in quibus versatur ævum; non enim fuit tempus, cum non essent hæc, quæ cum ævo cœpta sunt (siquidem fuerunt in angelis), quæ cogitatione nostra sunt absoluta et abstracta

(a) Plato, in *Timæo*.

nominamus: dico a per se esse, et a per se vita, et a per se sapientia, nec enim hæc dicuntur simpliciter absoluta, sed alicujus esse aliquid, idcirco primo esse dixit, quæcunque ejusdem ordinis cum ævo, absolute dicuntur, quomodo enim per se existit ævum et tempus, nisi considerentur in iis quæ ævum agunt et tempus? Aliter etiam hæc patet, si enim Deus omnium quæ suni, effector est, multo magis eorum quæ prima sunt, ab iis igitur quæ sunt, et potissimum quæ prima sunt, tanquam omnium auctor nominatur. Quia vero vult magis quod dicit, explanare, valde dilucide quæ hæc in dubium venerunt, solvit: et aggressus ea quæ sic absolute dicuntur ὑπόθεσις, id est, essentialia. Primam, et quæ maxime quodammodo videtur substantia, non substantiam aliquam, inquit, divinam aut angelicam dicimus per se esse, quæ sit causa ut omnia sint; si autem antiquius, et primum ex donis, quod quia est et participatur, alia dona sunt et dicuntur, non est neque divina nec angelica substantia, imo nec causa ut sint omnia (solus enim Deus, qui est supraquam substantia, et principium, et essentialia, et causa est ut sint cuncta quæ sunt, et idipsum simpliciter esse), in quali tandem ordine ea quæ sic dicuntur magis principalia, ponemus? Et si non sunt causæ eorum quæ sunt, nec item erunt effectricia horum, quod si non efficiunt ea quæ sunt, neque sunt facultas nec operatio Dei effectrix et creatrix universi, relinquatur ut sint hæc habitudines et emanationes, quæ sunt cum fiunt tantum, sicut demonstratum est. Cum autem Dionysius horum contemplationem dilatat: Nec aliam, inquit, divinitatem, quæ vitam pariat, dicimus, præter causam supraquam divinam omnium quæcunque vivunt, et per se vitæ causam; quod si non est alia causa viventium, nec alia divinitas quæ vitam pariat viventibus, nisi vita supraquam divina, et substantia supraquam substantia: et ipsam singularissimum et splendidissimum unum, et hoc est sola causa omnium, evidens est quod hæc quæ primo et principaliter sunt, et effecta tantum, nihil eorum quæ postea sunt, tanquam causa efficiunt: idcirco bonus Deus eorum ipsorum quæ prima sunt, effector dicitur, deinde eorum quæ universæ (a) participant, postea eorum quæ in parte: sic demonstrat solum Deum esse causam omnium, sive prima dicuntur, sive universæ, sive in parte; et sive sic participata dicuntur, sive participantia, quod si idem et solus auctor est et participantium et participatorum, evidens est si participantia creaturæ sunt, et participata penitus creaturas

esse; hoc tantum differunt, quod hæc quidem primum effecta sunt, et per hæc effecta extrema, ut si quis in minimis creaturis videat nubes prius existere quam pluviam, et per nubes Deum pluere; et sicut motus existunt propter mobilia, et nubes propter pluviam, ad eundem modum substantia creationes propter substantias, et vitæ creationes propter vitas, et deificationis creationes propter deificata, omne autem quod propter causam est et movetur, ortum quoque habere demonstratum est. Ponit autem Dionysius esse Deum auctorem per se bonitatis, et per se divinitatis, similiter ut actionum et motionum Dei Deus est auctor, divinitates vero inferiores intellige angelorum, et hominum justorum, rursus vero intellige, interpretatum esse apertissime Dionysium declarare hæc nomina, donum a Deo profectum, et pulchri in ea quæ foris sunt, effusionem; declarare, inquam, motum et actionem Dei, tanquam effectiorem et creationem ipsius Dei.

CAPUT VI.

De potestate, sine virtute, et justitia; et quod a potestate infinite potenti, et a justitia, per se potestas, et per se justitia productæ sunt et effectæ; et quæ in eis proprietates.

Magnus Dionysius cap. octavo *De divinis nominibus*, ait: Et quod Deus deificationis princeps supra omnem potestatem fertur, et omnem potestatem, quomodocunque est et excogitatur, exsuperat; non puto ullum ex iis qui in Scripturis divinis alii sunt et edocati, ignorare, multis enim in locis Scriptura et dominationem ipsam esse tradit, et ab ipsis supra celestibus potestatibus separat. Quomodo igitur theologi tanquam potestatem laudant, quæ extra omnem potestatem posita est? aut quomodo in ea nomen potestatis accipiemus? Dicimus igitur Deam esse potestatem, ut qui præhabeat in se, et supraquam habeat omnem potestatem; et ut omnis potestatis auctor, et ut omnia inflexibili et in-circumscrip-ta potestate producat, et ut auctor ipsius per se esse potestatem, vel esse universam, aut singularem alicujus potestatem; et ut infinite potens, non solum eo quod omnem potestatem producit, sed quod est supra omnem potestatem, et supra ipsam per se potestatem: et quod supra potestatem innumerabiliter infinitas alias potestates producere; et quod infinitæ, et infinito numero productæ potestates nunquam queant hebetare aut retundere supraquam infinitatem effectiorem potestatis ejus potentificæ, hæc igitur potestas Dei infinite potens, in omnia quæ sunt, meat et progreditur, nihilque eorum quæ sunt, omnino nudatum

Scholia.

a rebus existentibus, non tamen simpliciter absoluta et abstracta, quia in re participantur ab existentibus, et sunt effecta a Deo, a quo pendent, sed

hæc magis adhuc ex cap. 7 decadis 7, deo. 8 cap. 4, libebit intelligere.

(a) Universe, ut vita omnium viventium; in parte, ut vita hominum aut angelorum, etc.

est, quin aliquam potestate n habeat; quin potius A potestatem habet vel intelligentem, vel ratiocinantem, vel sentientem, vel viventem, vel propriam substantiæ; et ipsum esse, si fas est dicere, potestatem habet ut sit, ab ipsa supra substantiam potestate; et ut semel dicam, nihil est in universum, quod omnipotentis tutela, et conservatione diviniæ potentia privatum sit, quod enim universe nullam habet potestatem, nec est, nec quidquam est, nec est funditus ullus ejus situs. Et rursus idem in eodem capite: A Justitia autem rursus laudatur Deus, quod omnibus, ut dignum est tribuat et congruentem modum, et pulchritudinem, et compositionem ordinis, et dispositionem; et omnibus dispertiat, et singulis ordines præstituat secundum veram et justissimam præscriptionem, et omnibus suæ cujusque actionis auctor sit, omnia enim divina justitia ordinat, et suis terminis definit; et omnia ab omnium mixtione et confusione libera servat; omnibus, quæ cuique convenient, et ut quodque dignum est, dona largitur. Ex his autem jam patet, quod potestas Dei potestatis effectrix, quæ omnem exsuperat potestatem, quæ est unum, et supraquam substantia, quæ omnem potestatem in se præhabet et supra habet, hæc omnem potestatem et generalem, et in parte, et ipsam illam per se potestatem cogitatione abstractam, ex illis quæ non sunt, secundum suam inflexibilem et ineluctabilem potestatem producit, et facit existere: et ex ipsa emanatione, quæ in universo cernitur, suppetit nobis facultas nominandi Deum potestatem. Idem etiam celebratus est a nobis nomine justitiæ, non quod ipse sit cogitus justitia (1). (hoc enim neque effari nec intelligere possumus, sicut magnitudinis ejus non est finis, et intellectus ejus non est numerus) sed cognoscitur justitia ex justitia quam produxit nobis, imponens singulis rebus ordinem et descriptionem, et cætera omnis justitiæ pondera. Ex his etiam potest quis percipere proprietates, cernitur enim, quemadmodum in quæcumque pervadit, ibi potestas ejus versatur, et si fas est dicere (2) ipsum esse, et quod est universum esse, ut sit, potestatem habet ab ipsa potestate, quæ supraquam substantia est, igitur esse, opus est potestatis; sed non ipsa esse potestas est, verum tanquam in subjecto est potestas, præterea inest proprietas supraquam posse, siquidem potestas supraquam potens Dei, qui est supraquam substantia, indidit nobis intellectum possibilem, ut qui eum producit et creavit, sit supraquam potens ad producendum alias potestates diversas ab illis quæ sunt, influite infinitas, et

quod infinitæ potestates in infinitum productæ creationem supraquam infinitam potentificæ potestatis ejus retundere nunquam possunt. Si igitur potestas ostensa non haberet potestatem has potestates recipiendi, nunquam promitteret Dionysius, infinitas illas potestates a potentifica potestate productas non posse actionem ejus obtusam reddere, quare evenit, ut potestas bono appropinquet (a), quod enim in universum nullam potestatem habet, nec est, nec aliquid est, nec prorsus situs ejus est: idcirco eidem finibus metimur potestatem, et id quod est, nec porrigitur potestas in ea quæ non sunt, sicut bonum porrigitur, eadem autem est proprietas nominum justitiæ, salutis, et redemptionis, justitia enim Dei supraquam potens, quæ B justa est, et justitias diligit, uniuscujusque eorum quæ sunt, ordinem definit, et producit, et ponit secundum propriam actionem: et secundum supraquam infinitam justitiam suam unicuique justitiæ ab ipso productæ virtutem indidit, reddentem omnibus pro dignitate; vel propriam actionem partium animæ, vel mediocritatem inter plus et minus, vel appetitum tribuentem æqualitatem; vel rursus habitum prospicientem utilia in commune, vel scientem eorum quæ sunt tribuenda, et quæ non tribuenda; vel neutrum, et ut semel dicam, nihil reliquit sine honore justitiæ a se productæ; quin potius omnes capillos capitis nostri numerat, et passerem duorum assium non sinit incidere in laqueum sine justissima voluntate sua: et injustitias nostras, quæ dicuntur, convincit esse aberrationes nostrorum desideriorum, cunctos vero justitia sua implet et nihil eorum quæ sunt, in re ulla justa ejus salute et conservatione privatum est, unde videtur mihi valere illud pervulgatum: Injuriam quidem facere omnes, nulli vero injuriam fieri.

CAPUT VII.

De vita, et de sapientia, quæ in Deo est, et quod ipsa vita et sapientia et Deus est auctor et creator per se vitæ, et per se sapientiæ; et quæ horum nominum proprietates.

Dionysius cap. sexto *De divinis nominibus* (b). Nunc, inquit, laudanda nobis est vita æterna, ex qua per se vita, et omnis vita manat; et a qua vivere in omnia quoque modo vitam participantia, convenienter unicuique disseminatur. Itaque vita, atque immortalitas immortalium angelorum, et illud non posse capere interitum perpetuitatem angelicæ vitæ, ex ipsa et propter ipsam est et subsistit, quamobrem semper viventes et immortales dicuntur; et rursus non immortales, quia non esse habent ut

Scholion.

(1) *Cognoscimus quidem Deum esse justum, et esse ipsam justitiam; non tamen cognoscere possumus quod quid est ejus, id est, quidditatem ejus, quam vocant, esse justitiam, ut enim scire possumus de Deo quod est, sic non potest comprehendere*

quid est.

(2) *Si fas est dicere, quia non proprie dicitur, quod esse sit, sed quod ver esse aliquid sit, sic S. Thomas.*

(a) Potestas appropinquat bono, quia nihil est expers bonitatis, ita neque potestatis.

(b) Vide epist. 2 Dionysii ad Caium.

Immortales sint, et perpetuo vivant, sed ex vivifi-
ca, et omnis vitæ effectrice et conservatrice causa,
et sicut dicebamus de eo qui est (1), esse ævum
ipsius per se esse, sic etiam hic vita divina est
per se vitæ vivificatrix et effectrix, et largitur pri-
mum per se vitæ, esse vitam; et omni vitæ, et
cuique vitæ, esse unamquamque apte ad naturam
suam; et (quod divinius est) nos totos, animas
dico, et corpora, ad perfectam et immortalem vi-
tam translaturam se promisit, id quod antiqui-
tati (2) quidem præter naturam esse videtur, mihi
vero et tibi et veritati divina res, et supra natu-
ram; supra naturam nostram dico, quæ videtur,
non autem illam omnipotentem vitæ divinæ, huic
enim, ut quæ sit omnium vitarum, et earum præ-
sertim quæ diviniore sunt, natura, nulla vita est
præter naturam aut supra naturam. Quædam itaque
adnotans hic S. Maximus, Συνοχὴν, id est, conti-
nentem causam vocavit, inquit, vitam divinam, ut-
pote quæ non solum vitam in rerum natura creaverit,
sed quæ vitam contineat et conservet, ut duret et
permaneant, et rursus in eisdem: Hanc vitam, inquit,
secundum substantiam fabricatus Deus, ad immor-
talitatem angelis et animis nostris effecit. Rursus
idem Dionysius in septimo capite *De divinis nomi-
nibus*: Hanc igitur rationis expertem, et amentem
atque fatuam sapientiam superlate laudantes, di-
ximus omnis mentis et rationis, omnisque sapien-
tiæ et intelligentiæ causam esse; et ipsius esse
omne consilium, et ab ea omnem scientiam et in-
telligentiam proficisci, et in ea omnes thesauros
sapientiæ et scientiæ absconditos esse; etenim
convenienter iis, quæ antea dicta sunt, causa su-
praquam sapiens, et omnia sciens per se sapien-
tiæ, et totius sapientiæ, et partis effectrix est. In
hujus capituli adnotationibus S. Maximus: Omne,
inquit, participatum antiquius est iis quæ sunt ex
ipso, quare Deus et ævum et tempus proprie no-
minatur, ut qui sæcula et tempora fecit, sic igitur
et in vita et in sapientia dicendum est, quia ea-
rum est auctor. Et rursus idem: Quia, inquit, in
sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam
Deum⁴⁴; per sapientiam, inquam, quæ in concen-
tu et ordine creaturæ apparet et cernitur. Imo et
magnus Basilius in principium Proverbiorum, et
denique in illud, *Dominus creavit me principium*
*viarum suarum*⁴⁵: Loquitur, inquit, de sapientia

A mundi, quæ apparet, et vocem fere per ea quæ
cernuntur, emittit, quod scilicet a Deo factus
sit, et non fortuito tanta sapientia ea quæ effecta
sunt, decorat; ut enim, *Cæci enarrant gloriam Dei,*
*et opus manuum ejus annuntiat firmamentum*⁴⁶:
enarrant, inquam, sine voce; quia non sunt voces,
neque sermones (3), quorum non audiantur voces eo-
rum⁴⁷: ad eundem modum sunt quidam sermones
sapientiæ antiquitus editæ, quæ ante alia in fabri-
catione mundi cum creatura conseminata est; hæc
tacens, suum conditorem et Dominum clamat, ut
per eam ad cogitandum eum qui solus est sapiens,
te referas. Ex quibus liquet, quod vita, quæ in
Deo est supraquam unite, et sapientia, et scientia,
et mens, et verbum, et intelligentia ex nihilo creat
ipsam late patentem, et cum creatura conditam
per se vitam, et per se sapientiam; et ea quæ se-
cundum ipsam per se vitam vivunt, et secundum
ipsam per se sapientiam sapiunt, et omnem aliam
vitam, et sapientiam, quæ in iis quæ sunt, reperit-
tur, atqui patent etiam proprietates, vita enim ten-
ditur in viventia tantum; et immortalitate quidem
præditis species vitæ, et subjectum efficitur; præ-
ditis vero corpore efficitur continuata motio cor-
poris; sapientia vero minus late patet, quam vita,
siquidem in ea tantum porrigitur, quæ sapientiam
habent, atque in angelis quidem immortalibus æque
patet vita et sapientia; in iis vero quæ sentiunt ten-
ditur solum vita; in easolum porrigitur sapientia, quæ
ratione prædita sunt; et in his non omnes sapientiæ
participes sunt, sed qui amatores sapientiæ fuerunt
vel propter studium divinitus incensum, aut pro-
pter sinceram disciplinam, aut propter utrumque.
Præterea, viventia quidem natura sortita sunt vi-
tam; qui vero sapientiam habent, idonei et studio
scientiæ dediti fuerunt, deinde sapientia ejus par-
tis animæ est, quæ in contemplatione versatur; vita
autem habitus est substantialis congenitus sine in-
termissione operationis iis quæ apta sunt ad reci-
piendum eum, quantum recipi potest.

CAPUT VIII.

*De pace, et parvitate, et magnitudine, et statione, et
motu, et de altero, et de similitudine: et quod hæc
in Deo una pax sint; extra Deum autem ut ab eo
facta, diversa sunt; et quæ eorum proprietates.*

Magnus Dionysius cap. 11, *De divinis nominibus*:

⁴⁴ I Cor. 1, 25. ⁴⁵ Prov. viii, 22. ⁴⁶ Psal. xviii, 14. ⁴⁷ ibid. 2.

Scholia.

(1) *Et sicut dicebamus de eo qui est, esse ævum ipsius per se esse.* Hoc dixerat cap. 5, cum dixit, entium ævum, sicut autem est secundum causam tempus, et ea quæ sunt subjecta tempori; sic est etiam secundum causam ævum, et ea, in quibus est ævum.

(2) *Antiquitati.* Antiquitatem vocat stultam et fatuam opinionem gentilium, ut S. Maximus notatum reliquit, itaque non antiquis simpliciter, sed fatuis antiquis visum esse hoc dicit.

(3) *Neque sermones.* Sic etiam intelligi potest hic locus Scripturæ, scilicet nulli usquam sunt homines.

quacunquæ lingua et sermone loquantur, qui non audiant et percipiant, quid dies et noctes sua illa composita et rata mutæ successionis vicissitudine prædicent et declarent, nempe notitiam Dei, qui omnia fecit, moderatur, et regit. Est autem constructio verborum idiomatis Græci: Non sunt loquelæ, neque sermones, hominum scilicet, quorum non audiantur, id est, a quibus non audiantur voces eorum, dierum scilicet et noctium; sic intellexit Eusebius Cæsariensis in Commentariis suis eruditissimis.

De ipsa igitur divina pace, et silentio, quam sanctus Justus vocat ἀσθησίαν, id est, insonantiam, et ἀκίνησίαν, id est, immobilitatem ad omnem emanationem, quæ noscitur, quidnam est, et quomodo Deus quiescit, et silet, et quomodo in se et intra se est, et totus secum est supraquam unitus, et nec in se ingrediens, et se ipse multiplicans, deserit unionem; quin potius ad omnia egreditur, totus intus manens propter excellentiam unionis omnia exsuperantis, neque dicere, neque cogitare ulli eorum qui sunt, fas est, neque possibile. Sed cum hoc aliqui eloqui non possimus, nec intelligentia assequi, ad ipsam tamen divinam pacem ut ultra omnia positam sursum eveci, participationes ejus, quæ intelliguntur et nominantur, idque quantum homines, et nos præsertim qui multis bonis viris impares sumus, consequi possumus, attendamus. Ac primum quidem dicendum est hoc, quod per se pacis, et pacis in universum consideratæ, et in parte, effector est Deus, et quod omnia inter se mutuo conjunctione ipsorum non confusa commisceat; qua conjunctione cohærentia sine divisione et distantia, singula tamen secundum propriam speciem pura consistunt, non turbata per concretionem contrariorum. Et paulo post: Et est, inquit, perfecta illa pax uniuscujusque proprietatis impermixtæ conservatrix, per providentias suas pacis largitrices, omnia inter se ipsa et cum aliis sine veditione et confusione custodiens. Quid autem dicamus de charitate Christi erga homines, quæ pacem effudit? Ex qua non jam nobiscum, neque cum aliis inter nos, neque cum angelis pugnare discamus, sed potius cum ipsis divina pro viribus operemur secundum providentiam Jesu, qui omnia in omnibus operatur⁴⁸, et pacem facit, quæ verbis explicari non potest, et quæ a sæculo prædestinata est; qui reconciliavit nos sibi in spiritu⁴⁹, et per ipsum, et in ipso, Patri, et rursus idem cap. 9, de eisdem divinis nominibus: Hæc magnitudo, inquit, et infinita est, et quantitatis et numeri experta, et hæc magnitudo est excellentia secundum effusionem absolutam et supraquam extensam magnificentiæ non comprehensæ. Idem etiam atque omnium causa est parvum; nunquam enim formam parvi reperies non participatam. Sic igitur in Deo accipiendum est parvum, ut in omnia, et per omnia expedite means, et operans, et pervadens usque in divisionem animæ et corporis, compagum quoque et medullarum, et cogitationum cordis⁵⁰, imo omnium quæ sunt; non enim est creatura ulla invisibilis in conspectu ejus, hoc parvum est sine quantitate, sine numero, sine inhibitione, infinitum, incircumscriptum, omnia comprehendens, ipsum a nullo comprehendit potest. Rursus idem: Nunc autem divinam diversitatem cum dicimus, ne suspicemur variationem quampiam in eo qui idem est, et supraquam immutabilis; sed multiplicatio-

nem ejus unitam, et uniformes emanationes multiplicia factus in omnia. Et iterum: Similem vero Deum si quis dicat, ut eundem, et ut totum per totum sibi unite et impartibiliter similem, non est improbandum nomen divinum similis. Theologi vero Deum, qui est supra omnia, quatenus ipse est, nullius similem esse aiunt, sed ipsum divinam similitudinem dare iis qui ad eum convertuntur: et, quod admirabilius est, quod nihil simile ejus est dicit Scriptura; etsi non repugnat hic sermo similitudini, quæ cum Deo est, eadem enim et similia et dissimilia Deo dicuntur: similia quidem secundum imitationem, quæ esse potest ejus, quam nihil potest imitari; dissimilia vero, quatenus effectus infra causam sunt, et infinitis mensuris, et quæ conferri non queunt, ab ea distant. Item: Quid vero de divina statione, vel de sede dicimus? Ipse enim est omnis stationis, et sedis causa, qui est supra omnem sedem, et stationem, et in ipso cuncta ex honorum cuique eorum convenientium statione consistunt, et custodiantur, ne ex honorum convenientium statione exeulantur. Quid autem, cum rursus theologi ad omnia progredi et moveri dicunt immobilem? an non ut Deum decet, hoc intelligendum est? Moveri namque pie intelligendum est pro eo quod est, facere Deum ut cuncta sint, et continere omnia, et omnibus modis omnibus providere, et omnibus adesse tum complexu omnium quæ sunt, sine habitudine conjunctionis, tum per providentiam omnia circumeundo, et in omnibus operando. Ibidem sanctus Maximus: Quod inquit, semper est idem, et absolute est, in sola causa omnium effectrice cernitur, quæ creaturis largita est, ut in eodem statu permaneant, et ut ea quæ contrarie, vel alio modo habent, inter se cõgmentata sint, eodem igitur modo omnia, etiam quæ non manent in eadem natura, in Deo cernuntur esse; siquidem omnium quæ sunt, eodem modo, id est similiter, est auctor Deus. Ex quibus fit manifestum, quod pax, et magnitudo, et parvitas, et statio, et motus, et idem esse, et diversum esse, et similem, et dissimilem, hæc omnia una pax sunt in Deo, idcirco et hic, et alias clare dictum et demonstratum est a Dionysio, alia, et contraria, omnia eodem modo et unite, et nulla duplicatione in Deo esse; tamen ab ipso producta, variata esse, ab ipsis emanationibus diversitatem nacta. Est igitur Deus, ut prius demonstratum est, sicut substantia, quam neque verbis exprimere, nec eloqui, nec cognoscere possumus, sic etiam divina ejus pax, præterea sapientia ejus, et vita ejus, et quæcumque alia absoluta, et quæcumque nunc in ipsa videntur secundum contrarietatem efferri. Laudamus autem hanc secundum participationes ejus intellectas et nominatas, id est, laudamus ab iis quæ produxit, quæ sub intelligentiam cadunt, et quæ sub sensum, quibus nos ex iis quæ videntur, instructi, ad co-

⁴⁸ Cor. xii, 6. ⁴⁹ II Cor. v, 18; Ephes. ii, 18. ⁵⁰ Hebr. iv, 12.

gitationem magnorum domorum ejus deducitur. A ipsas per se primam actionem animo versantes, ut si quis primum creaturam, vel mundi fabricam ipsam per se cogitet, velut actionem Dei et motum intuens, deinde rationem ad producta et creata referat. Consentiens autem secum idem Dionysius in singulis horum nominibus per omnia, sicut in aliis, ita et nunc nomina ponit cum adjunctione deficiente, quod scilicet per se pacis, et per se magnitudinis, et per se similitudinis, et aliorum, et eorum quæ contrarie proferuntur, ut per se dissimilitudinis, per se diversitatis, et eorum quæ sunt, tota, et quæ eorum partes, auctor est Deus, causa et effector; per omnia eodem tenore et forma demonstrans et universa producta esse, et unum tantum eorum omnium principium et causam esse, unum scilicet, quod est supraquam substantia, quæ est illa beata et trium personarum natura. Ut autem ex iis quæ posita sunt, proprietates etiam percipiamus, est quidem pax divina, quæ diversa necesse in unum (Acta est enim congregatrix et colligatrix illorum etiam, quæ maxime diversi generis et naturæ sunt) multa in temperamentum commiscens non confuse, neque permiste; sed servans in singulis universitates, in unum mentis simplicem conceptum reducit (1). Deinde hæc divina pax velut unionem multiplicium et diversarum vocum et sonorum instar concentus et symphonie pulcherrime condicit, nihil ex gravi aut acuto demutans, sed potius manent secundum naturam sine confusione aptata, ut ingeneretur copulatio supraquam cogitari potest, amatoris quibusdam illecebris, vel necio quid divinius dicam, in unionem redacta, consentaneæ etiam nos divina nomina, quæ in illo uas, quod est supraquam substantia, contraria esse videntur, huic divinæ paci attribuisimus; et magnitudinem ad parvitatem referentes, in unam pacem contulimus, magnitudinem quidem definientes, qua non queat major moles referri; parvitate vero, qua non possit minor; per utrumque nomen, pacem ad infinitum Deum revocantes. Quid enim majus substantia infinita? aut quid rursus hæc tenuius, quæ tota per pulvillum insecabilem periret? Item etiam simile arbitramur cui est similitudo communicationis cum alio vel in coloribus, vel propensionibus, vel moribus, et modis, vel in gubernationibus rerum, vel in alio, ut aliquis potest conjicere similitudinem comparentem: dissimile vero, cujus nulla est similitudo secundum rationes et modos nobis notos, desiderium tamen nominis Dei, quo tenemur, in una pace congregavit hæc, et laudans similitudinem Dei, similem nobis

¹ Luc. vi, 36.

nominat, quia præbet nobis similitudinem, non quod ipse fiat nobis similis (nulla enim effectus cum effectore similitudo, cum infinitis et immensis mensuris et intervallis illa ab auctore absint) sed potius, sicut diximus, quia ipse est effector per se similitudinis, qua nos Deo efficiuntur similes: *Estote enim, inquit, misericordes, sicut Pater vester celestis*²¹; Idem vero est etiam dissimilitudinis auctor, quia unicuique eorum quæ ab eo facta sunt, proprietatem indidit, ut nunquam quando singula ordinata sunt, inter se convenient. Si autem nomen ejusdem et diversi Deo attribulimus, ex iis quæ produxit et donavit sumimus. Est quidem *καὶ ὁμοῦς*, id est identitas, conspiratio et consensus universitatis rerum cum uno mundo, et generatio penitus distantium, summas eorum qualitates similiter retinens; et eadem affectio diversarum naturarum, et dissimilium partium, est autem rursus diversitas multipartita distantia eorum quæ ab una radice in infinitum tenduntur, et variatio omnis generis in partibus et membris uniuscujusque, et multiplex ac varia multitudo creationis formarum; sic quoque stationem Dei laudamus ab iis quæ et collocavit, et firmavit, et quibus locum manendi dedit; et motum rursus laudamus, quod ipse cum sit alioqui immobilis, et declinare non possit, nec ulla in re, aut modo moveatur, neque mutetur, aut varietur, voluntate tantum omnes species et formas motuum produxit, et renovavit, emittens eas una omnia pace, concentu, et concordia, quando oportet emittere; et rursus ad se revocans ipsa sua per se pace secundum unam, et nunquam intermissam operationem.

CAPUT IX.

De omnipotente, susceptore, adjutore, et de aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, et sunt eorum quæ dicuntur ad aliquid: et de divinitate, et similitudine, et habitudine, quæ in deificatione, et imitantibus, et similitudinem capientibus dicuntur secundum imitationem, et similitudinis informationem, et habitudinem Dei, qui est omni habitudine solutus, et omnem imitationem superat, et de deificatione secundum habitudinem, et de iis quæ dicuntur ut excellentiam declarent, ut rex regum, Deus deorum.

Gregorius Nyssenus in consutationibus Eunomii libro secundo: Reperitur, inquit, nihil aliud significare in divina potentia nomen omnipotentis, quam referri aliquo modo ad aliquid operationem continentem imperio et dominatu ea quæ in creatura mundi contemplamur, hoc enim vis, quæ in hoc nomine cernitur, demonstrat. Et sicut nunquam esset medicus, nisi propter ægrotos; neque rursus misericors nominaretur, aut miserator, et similiter

Scholion.

(1) *Album, et nigrum, et reliquas species coloris in unum conceptum simplicem coloris cum mens relucit, universitatem generis in eis servat, neque enim convenientia in universitate generis, confundit*

species; neque diversitas speciei tollit convenientiam in universitate; sed hæc consensio in concentus a pace divina proficiscitur.

in aliis ejusmodi, nisi esset qui miseratione et misericordia indigeret; sic etiam nec omnipotens, nisi omnia creatura dominante, et in eo quod est, eam conservante indigeret. Ut medicus igitur ei qui curatione indiget, adhibetur; sic omnipotens ei, cui opus est teneri dominatu. Et sicut bene valentibus non opus est medico, sed male habentibus; sic consequenter recte dici potest, eum in quo natura aberrare et labi non potest, non indigere alio a quo teneatur. Et magus Dionysius, in epist. secunda ad Caium: Quomodo Deus, qui est supra omnia, est supra principium divinitatis, et supra principium bonitatis? scilicet si divinitatem et bonitatem intelligas esse donum ipsum, quod deus et bonus facit, et ipsam imitationem (1) quam assequi non possumus, Dei et boni, qui est supraquam Deus, et supraquam bonus qua dei et boni efficiuntur. Etenim si hoc est principium, quo deificamur, et boni efficiuntur, qui est omnis principii supraquam principium, etiam est supra divinitatem et bonitatem, hoc est, supra principium divinitatis, et principium bonitatis. Quia enim non est imitabilis, neque haberi potest, antecellit imitationibus et habitudinibus, et eis qui imitantur, et habitudines participant. Magnus Athanasius in libro *De incarnatione Verbi Dei*: Deo igitur, inquit, non est similis Filius Deus, sed unum et idem, sicut scriptum est: *Ego et Pater unum sumus*²²: divinitatem interpretatus est unitatem; divinitatem vero non qualis est eorum, qui facti sunt dei: siquidem hanc illi opponens, Deus, inquit, est non sicut homo ad similitudinem Dei factus, et Deus nominatus propter similitudinem. Et Gregorius Nyssenus in quodam libro ex suis consulationibus contra Eunomium: Et si inimicus Domini Dominum nominet Deum, nititur comparare illum cum divinitate Moysis. Sanctus Maximus in scholiis Dionysii, Recte, inquit, dixit divinitatem supra omnem bonitatem, et divinitatem; inferiores igitur divinitates intellige angelorum, et hominum iustorum. Sanctus Joannes Damascenus, libro III *De fide orthodoxa*, cap. 12. Natus, inquit, ex Virgine, egressus autem Deus cum carne assumpta, jam ipsa ab eo deificata, simul ut producta est, et esse coepit: ita ut simul hæc tria essent, assumptio, existentia, deificatio ipsius ab ipso Verbo facta. Rursus sanctus Maximus in disputatione contra Pyrrhum: Sicut inflammatio inflammatum, et inflammantem

²² Joan. I. 30.

A socum inferi? et refrigeratio refrigeratum, et refrigerantem, et visio visum, et videntem; et intelligentia intellectam rem, et intelligentem (non enim potest habitudo sine habentibus habitudinem dici, aut intelligi), sic, ut consequens est, deificatio deificatum, et deificantem secum inducit. Idem: Oportebat, ut vere dicam, eum qui est auctor eorum quæ secundum naturam sunt, esse etiam auctorem deificationis secundum gratiam. Idem iterum: Demonstravi, inquit, divinam potentiam, quæ supra substantiam est, efficere deificationem eorum qui secundum gratiam deificati sunt. Gregorius Theologus, in oratione postquam factus est presbyter: Solitudinem, inquit, maxime omnium amplexus sum, et tanquam adjutricem et parentem divini ascensus et deificationem vehementer admiratus sum. Rursus magus et divinus Dionysius, cap. 10, *De divinis nominibus*, ait: Dicitur autem omnipotens Deus, ut omnia dominatu suo tenens, et qui his quæ gubernat, præest non mixte (2); et ut omnibus delectabilis, et amabilis; et cunctis juga voluntaria imponens (3), et dulces participationes amoris divini, et omnipotentis, et insolubilis ipsius bonitatis. Gregorius Nyssenus; in primo libro *contra Eunomium*: Alia, inquit, nomina tantum significant quod est ad aliquid utile, ut adjutor, defensor, et susceptor, et quæcunque hujus significationis reperiuntur, quibus si adimas egentem ope, vacua et otiosa fuerit vis, quæ in ipso nomine cernitur. Rursus Dionysius cap. 12, de eisdem divinis nominibus: Quia, inquit, auctor omnium secundum unam excellentiam universa exsuperantem est supra quam plenus, sanctus sanctorum, et aliis ejusmodi nominibus laudando nominatur convenienter causæ superfluenti, et excellentiæ eximitæ, ut si quis dicat, quanto antecellit sancta, aut divina, aut dominantia, aut regia illi quæ non sunt talia, et rursus ipsæ per se participationes participantibus; tanto antecellit omnibus quæ sunt, qui est supra omnia, et omnibus participantibus, et participationibus, quæ est causa non participata. Sanctos autem et reges, atque dominos, et deos vocant Scripturæ principiores in unoquoque ordine. Quod quidem cum sanctus Maximus adnotat, principes qui inferioribus præsent, ait vocari secundum excellentiam sanctos, et dominos et reges, et deos; sicut et inter homines il qui sunt excellentissimi, sic appellantur. Ex quibus efficitur manifestum, aliam quidem si-

Scholia.

(1) *Ipsam imitationem Dei.* Imitatio Dei vocatur deificatio, quia non deificamur, nisi imitando Deum; deificatio ipsa, quæ dici solet per se deificatio, est donum Dei, et principium nostræ deificationis a Deo donatum nobis. Deus igitur est supra hujusmodi principium formale divinitatis deificæ, quæ tanquam dono Dei deificamur ab ipso Deo; et similiter supra principium bonitatis, quæ tanquam dono Dei boni efficiuntur ab eo.

(2) *Non mixte,* quia non opus est, ut se veluti cum rebus et negotiis misceat ad cognoscendum ea, ut tute

et cæte gubernet, sicut necesse est homini; alioquin non poterit solus sufficere gubernationi.

(3) *Juga.* Juga voluntaria vocat appetitus naturæ, ut cuique convenit, insitos, tanquam leges impositas, quibus omnis natura libenter et sponte sua pareat, et nulla resistit, nec obedientiam detrahit. Hæc quæ hujusmodi appetitus, et impetus insitæ, et inclinationes tendunt ad amandum summum bonum, quod varie participant, idcirco ejusmodi inclinationes dicuntur a Dionysio divinam amorem participare, sicuti terra sole tepofacta fructus parit.

gnificationem præferre ea nomina, quæ de Deo dicuntur ad aliquid; aliam vero, quæ secundum exsuperationem efferuntur: atque illa quidem aliquando supervacua esse et otiosa perfecto opere, ut antea, et nunc demonstratum est; hæc vero, quæ secundum exsuperationem, semper eodem modo excellentiam declarare, atque illa quidem evidens indicium ostendunt in fabricatione universi. *Septimo enim die*, inquit, *requievit ab omnibus operibus suis*¹⁹; quare cessavit a creatione cœli, solis, stirpium, animantium, ut universe dicam, ab universo opere quod patrarat (1), propter opus enim dictus est tunc Deus fabricator mundi. Est igitur semper fabricator mundi Deus, sed tanquam jam fabricatio mundi desierit; sicut et creator, qui non semper creat; et ad ridendum aptus, qui non semper ridet, hæc autem est, quia solum est causa et effector Deus, infinitis enim et immensis intervallis effector effectis antecellit. Cum autem Dionysius excellentiam in his ostendit, in duas partes dividit; in sancta, et non sancta, et in per se participationes, et in participantia. Et quanto, inquit, ea quæ sunt, iis quæ non sunt, antecellunt, et participationes participantibus; tanto Deus antecellit sanctis, et non sanctis; et per se participationibus, et participantibus. Excellentia igitur Dei æque pervadit in participantia, et per se participationes; et in sancta, aut divina, aut dominantia, aut regia, et in ea quæ non sunt talia. Si autem Deus æque utraque excellit, quam rationem productionis habebunt quæ non sunt sancta, et quæ participant, eandem habebunt sancta, et per se participationes, quod si illa sunt creaturæ Dei, et hæc igitur sunt creaturæ Dei. Apparent tamen hic etiam proprietates, illa enim, id est, participantis et participationes, propter finem, cuius causa, perfecta sunt, et eorum proprietates est dici ad aliquid, aliquo modo se habere;

¹⁹ Gen. 11, 2.

(1) *Cessavit ab omni opere*. Creare non solum significat facere ex non ente, ut impius Eunomius iradebat; qui idcirco aiebat non jam animas creari sed generari, ex quo Deus requievisset ab omni opere quod creando patrarat; sed significat, etiam facere aliquid novum, ut notavit Nemesius, *Adamantius*, lib. 11, *De homine*: a quo genere creationis dicit cessasse quidem Deum, sicut scriptum est in *Ecclesiaste* (cap. 1): *Nihil novum sub sole*. Nec enim vel resurrectio corporum (ut ait *Gregorius Nysæus* hunc locum interpretans) aliquid novi erit, sed restitutio in pristinum statum; idcirco, inquit, subjungit *Ecclesiastes*: *Extra vetus nihil est*, sic enim est apud *LXX* interpretes. Creari ergo animam non est novum, sed tale quid, quale a principio factum est, cum fecit Deus hominem, et secundum imaginem Dei fecit eum, sicut semper facit nihil varians. Desiit itaque creare primordia rerum, unde idem *Ecclesiastes* ibidem: *Quid est, inquit, quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum; nihil novum sub sole*. Significat enim (ut alius quidam *Gregorius* ait, vetus et elegans interpres Græcus cujus cognomen nonndum reperi) non solum ea quæ a principio facta sunt servitutem suam erga auctorem suum de-

horum autem, id est, quæ secundum excellentiam dicuntur, proprietates est; ex æquo esse infra Deum, cum illis quæ participant, et sunt per se participationes, quibus et illa facta sunt. Præterea omnipotentia, susceptio, auxilium, et salvatio si in Deo dicuntur, sunt una pax, et quies, ac silentium; si vero extra Deum, et tanquam emanationes in creaturas, ad custodiam, et tutelam, et auxilium, et susceptionem, et salutem productæ, in iis quæ custodiuntur, perficiuntur. Rursus, sanctitas, et dominatus, et regnum, et divinitas, absolute quidem in Deo dictæ silentium ejus sunt beatum, et supra substantiam: extra Deum vero, proprietates accipiunt ad creaturam spectantes; illa, id est, sanctitas, liberatio est ab omni scelere et macula; dominatus firmitatem veram, et ab prolapsione liberam exhibet; regnum est distributio omnis regum, et ornamentum, et juris, et ordinis; divinitas vero providentia omnia contemplant, et similiter in aliis, si quis a moribus et actionibus Dei nominare pergat divinitatem quæ est supra quam exprimi possit sive affirmando sive negando, et supra quam intelligi, et supra substantiam.

CAPUT X.

De æqualitate, perfectione, unitate, et quæ eorum in rebus proprietates.

Magnus Dionysius, cap. 9 *De divinis nominibus*. Si quis vero, inquit, in sanctis Scripturis nomen, quo Deus nominatur idem, et quo nominatur justus, in nomine divino, quo nominatur æqualis, accipiat, dicendum est, Deum esse æqualem non solum ut expertem partium, et qui a recto declinare non possit, sed ut in omnia et per omnia æqualiter meantem, et ut per se æqualitatis effectorem, secundum quam æqualiter operatur similem omnium per ipsa inter se incessum (2), et participationem æqualiter participantium, ut quodque eorum aptum est (3), et æqua-

Scholia.

monstrare, illiusque infinitam sapientiam, potentiam et magnificentiam testari, verum etiam quæ nondum existant, sed futura sunt, ipsa quoque rationem ordinis, subjectionis et obedientiæ illorum primorum erga auctorem suum secutura esse: ita ut nihil eorum quæ sunt futura, aut facienda, vel creanda, diversum ab iis quæ primum facta sunt, inveniatur: imo secundum seriem primis illis a potentia Dei omnium operatrice et gubernatrice impositam, ortum, et motum ac conservationem habitura esse usque ad præscriptum a Deo finem omnium; nihilque prorsus reperiendum esse, quod alium ortum, aut motum, aut ordinem habeat, unde possit aliquis occasionem sumere dicendi: *Hoc novum est*. Hactenus iste auctor.

(2) *Inter se incessum*. In elementorum missione versatur hujusmodi æqualitas, quæ si non esset, non fierent generationes in mundo, si enim aliquid ex elementis exsuperet ac redundet, corrumpitur quod generatur.

(3) *Ut quodque aptum est, et pro dignitate*. Hoc dicit propter æqualitatem proportionis, sive quæ sunt natura sunt, sive per gratiam, ut non omnes æqualiter illuminantur a sole nec omnes æqualiter sanctificantur, sed proportionem, ut apti sunt, aut digni habentur.

lem in omnia pro cuiusque dignitate distributionem, et quatenus omnem æqualitatem intellectivam (1), intelligentem, ratiocinantem, sentientem, substantialem naturalem, voluntariam, exempte et unite in se ipse anticipavit, secundum virtutem omnia exsuperantem, omnia æqualitatis effectricem. Ac rursus idem cap. 13: Perfectum rursus dicitur, quod non potest augeri, et semper perfectum est, et minus non potest, item quod omnia in se continet, et redundat secundum unam nunquam intermittentem, et eandem, et supraquam plenam suppletionem, quæ minus non potest, quæ omnia perfecta consummat, et conveniunt perfectione implet. Et iterum idem: Nec enim est multitudo, quæ aliquo modo non participet unum, imo quæ sunt multa partibus, sunt unum tota; quæ sunt multa accidentibus, sunt unum subjecto; et quæ sunt multa numero, aut facultatibus, sunt unum specie, et quæ sunt multa multiplici specie, sunt unum genere; et quæ sunt multa emanationibus, sunt unum principio; et nihil quidquam est, quin quoquo modo unum participet; illud dico, quod in se secundum omnia singulari, omnia, et tota omnia (2), et contraria anticipavit. Amplius adhuc idem: Oportet, ut nos a multis virtute divinæ unitatis ad unum conversi unite laudemus totam beatam divinitatem, unam scilicet omnium causam quæ est ante omne unum et ante omnem multitudinem, et omnem partem, et omne totum, et omnem terminum et circumscriptio- nem, omnem finem, et omnem inditatem; unum inquam, quod omnia quæ sunt, et ipsum esse (3); et est totorum omnium, et simul, et ante omnia, et supra omnia causa singulariter, et est supra ipsum unum ens (4), et ipsum unum ens definit: siquidem quod est unum in rebus, annu- merabile est, numerus autem substantiam participat (5); unum vero, quod est supraquam substantia quod est unum, et omnem numerum definit, et ipsum est unum, et numeri, et omnium quæ sunt, principium, et causa, et numerus, et ordo. Hæc autem adnotans sanctus Maximus: Adverte, inquit, quod merito ante unum dicit esse Deum, quandoquidem omnibus

A antecellit: unde numeri est effector, et inventor. Et rursus: Observa, inquit, quod adnumerabile signi- ficat declarationem numeri, quare in illis quæ sunt, id est in creaturis, cum unum dicitur, secundum numeri notionem dicitur. Ex quibus patet, quod Deus, qui ipse est secundum se per se æqualitas, et per se perfectio, et per se unitas hæc sibi tribuit quæ est ipse, atqui hæc quæ ipse est, intelligere nequaquam possumus, nec exprimere fas est. Theologi vero de per se æqualitate, et per se perfectione, et per se unitate in rerum natura productis loquuntur, explicant, et intelligunt. Est igitur æqualitas æqualis distributio universi, partim aliquid commune habens cum eodem, et cum justitia; partim aliquid pro- prium; abundat enim variis vocibus, non ut eas in unum concilians, sed ut principium quoddam et extremum in unum sonum desinens, omnia namque quæ inter se concinunt, diversitatem habent eorum ex quibus constant; et similitudinem sonorum se- cundum plectri modum; æqualitas autem similitu- dinis vocum plus concentus habet; moderatur enim hunc tanquam causa inchoans, et finiens, et velut a se incipiens, et per concinentia, et inter se respon- dentia circumiens, in se rursus desinit. Ab una igitur ratione æqualitatis sumenda est et aliorum ratio in quibus æqualitas versari consuevit, æquale enim est, quod est eorundem mensura, quorum igitur eorundem sunt mensuræ, æqualitas etiam eadem est. Quare divina æqualitas æqualiter operatur similem omnium per ipsa inter se incessum, et æqualem participationem, ut quodque aptum est, et æqualem in omnia pro cuiusque dignitate distributionem, perfectio autem in illis quæ sunt, quod in eis est mi- nus et plus eicit; æqualem autem perfectionem reddit partibus, et est perfectum in numeris quidem, totum æquale partibus; in affectis vero qualitate, perfectus habitus eorum qui ad hunc usum affecti sunt qualitate, natura quædam est ipsis perfecte propter multam experientiam ingenita, et neque plus neque minus habens, quam recta regula secundum ipsum usum requirit: in substantiis vero perfecta

Scholia.

(1) *Omnia æqualitatem.* Νοητός et νοερός, id est, intellectuales, et intelligentes vocat angelos, quia ha- bent infra se a quibus intelligantur; et ipsi intelli- gunt, animæ autem non solent vocari νοητά id est intellectuales, quia non habent infra se a quibus intelli- gantur, sed dicuntur ratiocinantes, et νοερά etiam, id est intelligentes, sed non proprie, ut an- geli; sentientem æqualitatem vocat, quæ in anima- libus reperitur; substantialem, quæ in substantia- libus (sic vocat quæ sunt sine sensu et motu); natu- ralem, quæ in naturalibus; illa intelligit, quæ qua- lemcunque motionem habent, natura enim est prin- cipium motus et quietis; voluntariam, in illis qui voluntate præditi sunt, qui volunt juste vivere, jus- titia enim est quædam æqualitas; omne genus æqua- litatis habet Deus anticipatum in seipso simpliciter tanquam in ideis et exemplaribus, æternisque suis notionibus, ex sancto Maximo.

(2) *Omnia et tota omnia.* Omnia dicuntur, quando sunt species, et partes, et differentie in divisi- onibus; totum, quando partes collectæ unum consti-

tuunt, vel speciem, vel genus; vel contraria et op- posita in unum consensione quadam conspirant, ut aqua simul, et terra, et aer, ex S. Max.

(3) *Et ipsum esse.* Illud per se esse dicit, quod est per se principium, et primum τῷ πρῶτῳ τὶ πῶς ἔχειν, id est, quia ratione habitudinis tanquam ex forma ex ipso per se esse existunt; sicut vita est per se vita.

(4) *Et est supra ipsum unum.* Illud dicit, quod est, ut ait S. Maximus, ἀνταρχὴ καὶ πρῶτον τῷ πρῶτῳ τὶ πῶς ἔχειν, id est, per se principium, et pri- mum habitudine ad aliquid; inducit enim, inquit, notionem multorum ex seipso, hæc autem longe absunt a Deo, a quo sunt aliena, qui secundum naturam suam non potest cum alio conjungi, sicut unum in numeris, ex S. Maximo.

(5) *Substantiam participat.* Creaturam vocat sub- stantiam, quod autem numeratur in creaturis, pars numeri est, et numeratur in illis quæ sunt suæ spe- cie, vel generis, vel ordinis, et similiter in aliis, cum quibus convenit.

vita, et immortalis; et ut uno verbo dicam, omne nimium et parum perfectionem corrumpit. Æqualitas ergo, et vita non deflecta a recto in substantiis quidem perfectionem efficit; in numeris vero totum æquale partibus; in qualitate præditis, scientia quæ excidere non possit. Deus autem, qui est per se perfectio, perfectionum effector est, tum perfectionis, cui adeptæ sunt multæ perfectiones (1), tum per se perfectionis, quæ late patet, ad imitationem enim exemplarium divinorum, quæ supra substantiam sunt, produxit et perfecit, quæ hic absolute dicuntur unitas autem, quæ in omnibus obambulat, divino nomine unitatis decoratur, operans infinitas unitates in generibus, in specie, in individuis, in partibus, in membris, et ut dicam, quod plurimum valet, et potissimum est, in omnia se multiplicat, nos ad imitationem unitatis Dei, quæ est supra quam ignota ad unitates revocans, ut in multitudine unitatum, quæ ab ipso productæ sunt, efficiat ut nos a multis ad unum virtute divinæ unitatis conversi, facti unum, laudemus totam, et unam divinitatem, unam omnium causam, hoc per se unum, quod his quæ sunt, adnumeratur, principium efficitur ejus quod per se est, quatenus unum est, quod per se est licet non sit per se, sed ut accidens (2), hoc etiam in unaquaque emanatione unum sit; et unum item communiter in omnibus emanationibus, sive genera sint, similiter, sive species, eodem modo; sive in-

A dividua, nunquam deficit ubique unum, et hujus per se unius proprietas est, in quibus inest, multa ad se convertere. At vero pro expositione materialia contenti sumus his quæ magnus Dionysius exposuit; quod si in quibusdam, cum ea recensermus, aliquid variavimus, non fuit nobis propositum magis ordinate quam ille, recensere, absurdum enim erat tam magnum solem ex adverso intueri, ut in hoc etiam verbis ejus utar (a). Dum capita contextuimus, quia hoc fuit a principio propositum, proprietates ex junctis, et continuatis collegimus, propter facilitatem, quædam contraximus, alia in alium locum transtulimus propter clariorem distinctionem. Inscripta vero est decas *De proprietatibus*, non quasi nobis aliquid abunde suppetat, quod magno Dionysio desit, sed potius ex his quæ copiose dicta sunt ab eo, solum explanamus ubi oportet proprietatem considerare. Propositum vero est planum facere per omnia, solum esse causam universi divinam trium personarum naturam, quæ est supra substantiam, et supra naturam, alia vero omnia, sive quæ dicuntur primum existentia, sive participationes, sive providentiæ, et dona divina, quia propter causam producta sunt, in effectis numerantur; suntque sicut effecta, generata et creata. Omnis enim effectio (ait magnus Basilius), par sit suis effectis; et magna quidem effectio magnorum effectorum est; parvâ vero parvorum

DECAS SEXTA. — DE APPARITIONIBUS DIVINI LUMINIS.

CAPUT I.

Quod omne lumen sub sensum cadens ex Deo est, et quod sol imago est bonitatis ipsius.

Dionysius, capite quarto, *De divinis nominibus*: Sed quod in medio præter lapsum nos effugerat, cœlestium principiorum, et subterminationum (3) causa est bonum, item substantiæ hujus cœlestis, quæ non augetur, neque minuitur, et penitus non variatur, et motuum cœlestis curriculi vastissimi non sonantium, si ita loqui oportet, et ordinum stellarum, et pulcherrimissimam, et luminam, et inflexionum earum, et multiplicis cursus vagantis quo-

C rumdam siderum, et deorum luminarium, quæ Scriptura vocat magna, circuitus, et eodem, unde profecta sunt, reversionis, quibus apud nos dies et noctes distinguuntur; et menses atque anni definiti ipsos motus temporis, et eorum quæ in tempore sunt, circulo confectos distinguunt, numerant, ordinant, et continent. Quid autem dicatur de ipomet radio solis? A summo enim bono lumen proficiscitur, et imago bonitatis est; quamobrem nomine luminis bonum laudatur, tanquam appareat primum exemplar in imagine. Sicut enim bonitas divinitatis quæ supra omnia est, a supremis et perfectissimis

Scholæ.

(1) *Perfectio, cui adeptæ sunt multæ perfectiones, est perfectio non abstracta per intellectum a toto, et a parte; hæc enim multis perfectionibus caret; perfectio vero abstracta, et absolute considerata late patet, quia non est restricta ad totum, aut ad partem, ut vita absolute considerata, quæ dicitur per se vita, huic nulla perfectio admittitur, sicut admittitur vitæ in genere, ut animalis; et vitæ in parte generis, id est, in specie, ut hominis, aut angeli, et multo magis hujus hominis aut angeli quæ sunt individua.*

(2) *Per se esse, sicut per se vita, et per se unum, et similia, est ens per accidens, quia solum per abstractionem existit in mente.*

(3) *Principiorum et subterminationum.* Non signi-

D ficat hoc loco Dionysius, ut quidam interpretati sunt, corpora cœlestia esse principia agentia eorum quæ ortum et interitum capiunt, et discerni res secundum eadem corpora; non loquitur hic de hujusmodi principia, sed de principia et terminationibus orbium cœlestium, quos fecit Deus bonitate sua globosos, in qua figura idem est principium et terminus, sive finis; non dicit ἀποπαύσεις, id est, terminationes, sed ἀποπαύσεις, id est, subterminationes, ut S. Maximus observavit, quia motus corporis globosi non habet proprie terminum, sed veluti terminum habet moveri ab aliquo principio ad idem tanquam ad terminum, verbi gratia, ab oriente ad eundem orientem.

(a) Cap. 3 *De divinis nominibus*, in fine.

stantiis usque ad extremas pervadit, et adhuc supra omnes est, ita ut neque superiores usque ad illius excellentiam pertingant, nec inferiores non ab illa contineantur; quin potius omnia quæ illuminari videntur, illuminat, et creat, et vitam dat, et continet, et perficit; et mensura est eorum quæ sunt, et ævum, et ætas, et ordo, et complexus, et causa, atque finis. Quæ ingens iste, et totus splendidus, ac semper æternus, et immutabilis, et immensus, et immensum quid illius homini in eo procul resonat (etiam in illis quæ eum participare possunt, illustrat, et illuminat). Habet supra extensum, quod in universum mundum pervadit, tum superiorem, tum inferiorem, splendorem, et gloriam suorum multiplicat: et si quid eum non participat, non est in causa imbecillitas aut tenuitas facultatis illuminandi, sed potius non esse expeditum ad participationem luminis, quia non sit idoneum ad admittendum illud. Ac revera multa sic sunt, quæ radius solis prætergressus, illa quæ ultra sunt, illuminant; et nihil est eorum quæ cerni possunt, quo non pertingat sol, ut est ingens vis splendoris sui. Quin etiam ad ortum corporum sub sensum cadentium confert, et ea movet ad vitam, nutrit, auget, perficit, et purgat, ac renovat; et mensura est ac numerus horarum, et dierum, et omnis nostri temporis (hoc enim est illud lumen, tametsi tunc non erat figuratum, quod dixit divinus Moyses distinxisse illud primum dierum nostrorum triduum), unde ἥλιος, id est, sol, dictus est, quod omnia facit ἀλλῆ, id est, omnia servat salva, et congregat dispersa; et omnia quæ sentiendi vim habent cum appetunt, vel ut videant, vel ut moveantur, et illuminentur, et calescant, et denique ut contineantur, et conserventur a sole: non hoc dico, et antiquitas existimabat, quod sol sit Deus, et auctor universi, qui hunc mundum quem cernimus, proprie gubernet, sed potius quod invisibilia Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. Ex quibus patet, omne lumen quod cernitur a Deo factum esse; et solem esse nullis modis et rationibus imaginem bonitatis Dei: simul etiam demonstratum est, quemadmodum cum Deus dixit primo die: Fiat lux, lucem illius tridui sine figura, et diffusam cogit, et in figuram globi solis contulit, præstans ei circuitus et orbis annuos. Idem ostendit magnus Basilus, in Hæmery.

CAPUT II.

Quod ignis sub sensum cadens non solum imagines angelorum, qui similitudinem Dei gerunt, exhibet, sed ipsius etiam Dei; et quæ ejus proprietates.

Dionysius cap. 15 Cælestis hierarch.: Aggredien-

dam, inquit, est dicere, et investigandum in prima explanatione figurarum, quare sancta Scriptura in figurandis angelis imaginem igneam sepe præ cæteris imaginibus honorare reperitur. Reperies itaque eam non solum rotas igneas effingentem, sed animalia ex igne, et viros instar ignis fulgore collucentes, tum acervos carbonum ignis circa cælestes substantias ponentem, et fluvios igni ardentem, impetu qui cohiberi non possit, profluentes; imo et sedes ait igneas esse; et ipsos supremos Seraphim urentes representat⁶⁶, ut nomen declarat, ac proprietatem ignis et efficientiam illis tribuit; denique supra et infra (id est, ubique) igneæ imaginis formationem præcipue honorat. Ignem igitur, et ardentem, designat maximam in mentibus cælestibus similitudinem; sacri enim theologi substantiam, quæ substantiam est, sine forma, multum si locis in igne, et in quibus ignis multas habeat imagines (si fas est deus, quæ proprietas, quatenus in illis quæ cernuntur, esse potest. Ignis enim, qui sensu percipitur, est in omnibus, ut ita dicam, et per omnia non solum pervadit, et ab omnibus diremptus est, cum tamen ipse totus lucens, simul est tanquam latens, incognitus, et se, non proposita materia, in quibus vim operationem ostendat, neque tenetur, et in quibus vim operationem superat; et ea in quibus vim operationem suam facultatem trahit: habet vim immutandi, et partiendi se omnibus qui ad eum utcumque appropinquant, renovandi calore vitali, illuminandi splendoribus non obtectis; non potest cohiberi, est admisionis expertus, habet vim discernendi, est immutabilis, fertur sublime, est motus celeris, est altus, non patitur ut unquam appoiat deorsum ferri, est per se mobilis, semper mobilis: alia movens; habet vim continendi, et a nullo contineri potest, non indiget alio, auget se occulte, et in materiis subjectis declarat magnitudinem suam: est efficax, potens, coram omnibus adest inasportabilis; si negligitur, videtur non esse; collisione facta, veluti quæ sita, naturaliter et cognate repente apparet, et rursus avolat incomprehensæ; in omnibus sui copio issimis distributionibus non minuitur. Multas ignis proprietates poterit quis invenire divinæ operationi cognatas, quatenus in sensibilibus imaginibus esse possunt. Hoc igitur cum in divinis Litteris erudit didicerint, cælestes substantias ex igne effingunt, ut similitudinem Dei, quæ in illis inest, et imitationem item Dei quantum illæ capere possunt, representent. Rursus idem Dionysius in epistola ad Titum. Etenim non solum lumina, quæ sunt supra substantiam, et mente contemplantur, et ut semel dicam, divinæ, symbolis ad figurandum pertinentibus vi-

⁶⁶ Dan. vii, 9, 10; Ezech. 13, 14, 27; viii, 2; Matth. xxviii, 3.

Scholia.

(1) *Tenuissimum resonat.* Græce est πολλοστόν, quod Lucretius poeta Romanus, lib. vi, vertit tenuissimum ea forma, qua dicitur centesimum, mil-

lesimum. Significat tenuissimum hic extremi soni, ut si quis, inquit sanctus Maximus, magna vociferatione aliquid dicat, qui astant, et bene clamorem,

vita, et immortalis; et ut uno verbo dicam, omnium et parum perfectionem corrumpit. Æqualitas ergo, et vita non deflecta a recto in substantiis quidem perfectionem efficit; in numeris vero totum æquale partibus; in qualitate præditis, scientia quæ excidere non possit. Deus autem, qui est per se perfectio, perfectionum effector est, tum perfectionis, cui ademptæ sunt multæ perfectiones (1), tum per se perfectionis, quæ late patet, ad imitationem enim exemplarium divinorum, quæ supra substantiam sunt, produxit et perfecit, quæ hic absolute dicuntur unitas autem, quæ in omnibus obambulat, Divino nomine unitatis decoratur, operans infinitas unitates in generibus, in specie, in individuis, in partibus, in membris, et ut dicam, quod plurimum valet, et potissimum est, in omnia se multiplicat, nos ad imitationem unitatis Dei, quæ est supra quam ignota ad unitates revocans, ut in multitudine unitatum, quæ ab ipso productæ sunt, efficiat ut nos a multis ad unum virtute divinæ unitatis conversi, facti unum, laudemus totam, et unam divinitatem, unam omnium causam, hoc per se unum, quod his quæ sunt, adnumeratur, principium efficitur ejus quod per se est, quatenus unum est, quod per se est licet non sit per se, sed ut accidens (2), hoc etiam in unaquaque emanatione unum sit; et unum item communiter in omnibus emanationibus, sive genera sint, similiter, sive species, eodem modo; sive in-

A dividua, nunquam deficit ubique unum, et hujus per se unius proprietas est, in quibus inest, multa ad se convertere. At vero pro expositione materialia contenti sumus his quæ magnus Dionysius exposuit; quod si in quibusdam, cum ea recensermus, aliquid varivimus, non fuit nobis propositum magis ordinate quam ille, recensere, absurdum enim erat tam magnum solem ex adverso intueri, ut in hoc etiam verbis ejus utar (a). Dum capita contextuimus, quia hoc fuit a principio propositum, proprietates ex junctis, et continuatis collegimus, propter facilitatem, quædam contraximus, alia in alium locum transtulimus propter clariorem distinctionem. Inscripta vero est decas *De proprietatibus*, non quasi nobis aliquid abunde suppetat, quod magno Dionysio desit, sed potius ex his quæ copiose dicta sunt ab eo, solum explanamus ubi oporteat proprietatem considerare. Propositum vero est planum facere per omnia, solum esse causam universi divinam trium personarum naturam, quæ est supra substantiam, et supra naturam, alia vero omnia, sive quæ dicuntur primum existentia, sive participationes, sive providentiæ, et dona divina, quia propter causam producta sunt, in effectis numerantur; suntque sicut effecta, generata et creata. Omnis enim effectio (ait magnus Basilius), par sit suis effectis; et magna quidem effectio magnorum effectorum est; parva vero parvorum

DECAS SEXTA. — DE APPARITIONIBUS DIVINI LUMINIS.

CAPUT I.

Quod omne lumen sub sensum cadens ex Deo est, et quod sol imago est bonitatis ipsius.

Dionysius, capite quarto, *De divinis nominibus*: Sed quod in medio præter lapsus nos effugerat, cœlestium principiorum, et subterminationum (3) causa est bonum, item substantiæ hujus cœlestis, quæ non augetur, neque minuitur, et penitus non variatur, et motuum cœlestis curriculi vastissimi non senantium, si ita loqui oportet, et ordinarum stellarum, et pueriudicium, et luminum, et infirmitatum earum, et multiplicis cursus vagantis quo-

C rumbam siderum, et deorum luminarium, quæ Scriptura vocat magna, circuitus, et eodem, unde profecta sunt, reversionis, quibus apud nos dies et noctes distinguuntur; et menses atque anni definiti ipsos motus temporis, et eorum quæ in tempore sunt, circulo confectos distinguunt, numerant, ordinant, et continent. Quid autem dicatur de ipso met radio solis? A summo enim bono lumen profiscitur, et imago bonitatis est; quamobrem nomine luminis bonum laudatur, tanquam appareat primum exemplar in imagine. Sicut enim bonitas divinitatis quæ supra omnia est, a supremis et protectissimis

Schodia.

(1) *Perfectio, cui ademptæ sunt multæ perfectiones*, est perfectio non abstracta per intellectum a toto, et a parte; hæc enim multis perfectionibus caret; perfectio vero abstracta, et absolute considerata late patet, quia non est restricta ad totum, aut ad partem, ut vita absolute considerata, quæ dicitur per se vita, huic nulla perfectio admittitur, sicut admittitur vitæ in genere, ut animalis; et vitæ in parte generis, id est, in specie, ut hominis, aut angeli, et multo magis hujus hominis aut angeli quæ sunt individua.

(2) Per se esse, sicut per se vita, et per se unum, et similia, est ens per accidens, quia solum per abstractionem existit in mente.

(3) *Principiorum et subterminationum*. Non signi-

D ficat hoc loco Dionysius, ut quidam interpretati sunt, corpora cœlestia esse principia agentia eorum quæ ortum et interitum capiunt, et discerni res secundum eadem corpora; non loquitur hic de hujusmodi principis, sed de principis et terminatibus orbium cœlestium, quos legit Deus bonitate sua globosos, in qua figura idem est principium et terminus, sive finis; non dixit ἀποπαράστασις, id est, terminationes, sed ὑποπαράστασις, id est, subterminationes, ut S. Maximus observavit, quia motus corporis globosi non habet proprie terminum, sed veluti terminum habet moveri ab aliquo principio ad idem tanquam ad terminum, veluti gratia, ab oriente ad eundem orientem.

(a) Cap. 3 *De divin. nom.* in fine.

sustantibus usque ad extremas pervadit, et adhuc supra omnes est, ita ut neque superiores usque ad illius excellentiam pertingant, nec inferiores non ab illa contineantur; quin potius omnia quæ illuminari possunt, illuminat, et creat, et vitam dat, et continet, et perficit; et mensura est eorum quæ sunt, et ævum, et numerus, et ordo, et complexus, et causa, atque finis: sic etiam ingens iste, et totus splendidus, ac semper lucens sol imago expressa est divini bonitatis, quatenus tenuissimum quid illius boni in eo procul resonat (1), et omnia quæ eum participare possunt, illustrat, et lumen habet supra extensum, quod in universum mundum qui cernitur, tum superiorem, tum inferiorem, splendore radiorum suorum multiplicat: et si quid eum non participat, non est in causa imbecillitas aut tenuitas facultatis illuminandi, sed potius non esse expeditum ad participationem luminis, quia non sit idoneum ad admittendum illud. Ac revera multa sic sunt, quæ radius solis prætergressus, illa quæ ultra sunt, illuminant; et nihil est eorum quæ cerni possunt, quo non pertingat sol, ut est ingens vis splendoris sui. Quin etiam ad ortum corporum sub sensum cadentium confert, et ea movet ad vitam, nutrit, auget, perficit, et purgat, ac renovat; et mensura est ac numerus horarum, et dierum, et omnis nostri temporis (hoc enim est illud lumen, tametsi tunc non erat figuratum, quod dixit divinus Moyses distinxisse illud primum dierum nostrorum triduum), unde ἥλιος, id est, sol, dictus est, quod omnia facit ἀλλῆ, id est, omnia servat salva, et congregat dispersa; et omnia quæ sentiendi vim habent cum appetunt, vel ut videant, vel ut moveantur, et illuminentur, et calescant, et denique ut contineantur, et conserventur a sole: non hoc dico, ut antiquitas existimabat, quod sol sit Deus, et auctor universi, qui hunc mundum quem cernimus, proprie gubernet, sed potius quod invisibilia Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. Ex quibus patet, omne lumen quod cernitur a Deo factum esse; et solem esse multis modis et rationibus imaginem bonitatis Dei: simul etiam demonstratum est, quemadmodum cum Deus dixit primo die: Fiat lux, lucem illius tridui sine figura, et diffusam corripit, et in figuram globi solis contulit, præficiens ei circuitus et orbis annuos. Idem ostendit magnus Basilius, in Hexaemero.

CAPUT II.

Quod ignis sub sensum cadens non solum imagines angelorum, qui similitudinem Dei gerunt, exhibet, sed ipsius etiam Dei; et quæ ejus proprietates.

Dionysius cap. 15 *Cælestis hierarch.*: Aggredien-

A. Item, inquit, est dicere, et investigandum in priora explanatione figurarum, quare sancta Scriptura in figurandis angelis imaginem igneam sæpe præ cæteris imaginibus honorare reperitur. Reperies itaque eam non solum rotas igneas effingentem, sed animalia ex igne, et viros instar ignis fulgore collucentes, tum acervos carbonum ignis circa cælestas substantias ponentem, et fluvios igni ardentem, impetu qui cohiberi non possit, profluentes; imo et sedes ait igneas esse; et ipsos supremos Seraphim nos urentes representat⁶⁶, ut nomen declarat, ac proprietatem ignis et efficientiam illis tribuit; denique supra et infra (id est, ubique) igneæ imaginis formationem præcipue honorat. Ignem igitur, et arbitror, designat maximam in mentibus cælestibus Dei similitudinem; sacri enim theologi substantiam, quæ supra substantiam est, sine forma, nulli si visus in igne delineant, quod ignis multas habeat imagines (si fas est dicere) divini proprietatis, quatenus in iis quæ cernuntur, habere potest. Ignis enim, qui sensu percipitur, est quidem in omnibus, ut ita dicam, et per omnia non permiste pervadit, et ab omnibus diremptus est, cum sit alioqui totus lucens, simul est tanquam latens, incognitus per se, non proposita materia, in qua suam vim et actionem ostendat, neque teneri, neque videri potest, et omnia superat; et ea in quibus fuerit ingentus, ad suam facultatem trahit: habet vim immutandi, impartendi se omnibus qui ad eum utrinque appropinquant, renovandi calore vitali, illuminandi splendoribus non oblectis; non potest cohiberi, est admistionis expertus, habet vim discernendi, est immutabilis, fertur sublime, est motus celeris, est altus, non patitur ut unquam appolat deorsum ferri, est per se mobilis, semper mobilis: alia movens; habet vim continendi, et a nullo contineri potest, non indiget alio, auget se occulte, et in materiis subjectis declarat magnitudinem suam: est efficax, potens, coram omnibus adest inexpectabilis; si negligitur, videtur non esse; collisione facta, veluti quæ sitis, naturaliter et cognata repente apparet, et rursus avolat incomprehensæ; in omnibus sui copio issimè distributionibus non minuitur. Multas ignis proprietates poterit quis invenire divini operationi cognatas, quatenus in sensibilibus imaginibus esse possum. Hoc igitur cum in divinis Litteris eruditè didicerim, cælestes substantias ex igne effingunt, ut similitudinem Dei, quæ in illis inest, et imitationem, item Dei quantum illæ capere possunt, representent. Rursus idem Dionysius in epistola ad Titum. Etenim non solum lumen, quæ sunt supra substantiam, et mente contemplantur, et ut semel dicam, divina, symbolis ad figurandum pertinentibus vi-

⁶⁶ Dan. vii, 9, 10; Ezech. 13, 14, 27; viii, 2; Matth. xxviii, 3.

Scholia.

(1) *Tenuissimum resonat.* Græce est ἀλλοστὴν, quod Lucretius poeta Romanus, lib. vi, vertit tenuissimum ea forma, qua dicitur centesimum, mil-

lesimum. Significat tenuissimum hic extremi soni, ut si quis, inquit sanctus Maximus, magna voce ratione aliquid dicat, qui astant, et bene clamorem,

riantur, ut cum Deus supra substantiam, ignis dicitur; et eloquia Dei ignea (1): sed præterea etiam divini ordines angelorum, qui simul sunt intellectuales, et intelligentes, variis formis, ac multiplici specie, et igneis figuris depinguntur: aliterque eandem imaginem ignis accipere oportet, cum de Deo dicitur, qui intelligentiam superat; aliter cum de providentiis (a) ejus, quas intelligentia percipimus, aut de sermonibus; et aliter, cum de angelis. Atque istam quidem imaginem ignis de Deo dictam, secundum causam accipere oportet; aliam secundum existentiam, aliam vero secundum participationem; et alia aliter, ut eorum contemplatio et constitutio scienter facta præscribit; nec enim oportet fortuito ac temere miscere symbola, sed potius explanare ea convenienter causis, aut existentibus, aut potestatibus, aut ordinibus, aut dignitatibus; quæ omnia signis declarantur. Ex his efficitur manifestum, quod ignis qui sensu percipitur, non solum imagines angelorum Deo similitum exhibet, sed etiam ipsius Dei, qui supra substantiam est; et ubique imaginis igneæ figuratio ex multis proprietatibus ignis sumpta locum habet, sed non utcumque et casu, quin imo aliter in Deo, secundum intelligentiam quæ mentem nostram superat, aliter in nominibus ejus, convenienter mentis nostræ nominibus, aliter in divinis angelis; in illo enim, id est, in Deo, tanquam in causa et auctore ignis; in his vero, id est, in nominibus Dei, quæ providentiis varias significant, tanquam in multiplicatis et diffusis ad participandum at quisque idoneis est, in angelis vero tanquam in eum habitum, quatenus existunt, indutis, quemcumque Deus ad salutis nostræ procuracionem velit.

CAPUT III.

Quod Deus a sensilibus et nobilioribus sol et lumen nominatur, a mediis autem ignis; et quod contemplatio luminum symbolicorum est multiplicis nominis.

Magnus Dionysius, capite secundo *Cælestis hierarch.*: Has, inquit, imagines reperiemus mysti-

¹¹ Malach. iv, 2. ¹² Il Petr. i, 19. ¹³ Apoc. xii, 16. ¹⁴ Exod. iii, 2. ¹⁵ Jerem. ii, 3. ¹⁶ Cant. i, 2. ¹⁷ Osee xiii, 1 seqq. ¹⁸ Psal. xxi, 7.

Scholia.

et quod dictum est. percipiunt; qui autem distant, quo magis distant, minus audiunt; qui vero longe sunt, tenuissimum sonum audiunt sine significatione vocis; sic cogitandum est, inquit, de lumine solis, si cum divino conferatur, esse scilicet divinum lumen infinitum, et conferri cum illo non posse, ad insar acutissimi clamoris, et clarisonæ vocis cum tenuissimo et obscurissimo sono collatæ.

(1) Quomodo *imago ignis* conveniat præceptis divinis, quæ in Scriptura (*Psal. xi, 7*) vocantur eloquia Domini igne examinata, et quomodo angelis, non admodum sentiunt S. Maximus, et hic auctor Joannes Cyparissiotus. S. Maximus ita interpretatur Dionysium, ut sermones Dei vocentur ignei secundum existentiam, id est, quia sic eos fecit Deus, id est, hanc eis

(a) De providentiis, in Evangelio Lucæ xii: Lumen veni mittere in terram. Aut de sermonibus

Acos theologos sancte effingere non solum in angelicis apparitionibus cælestium ordinum, sed cum Deus ipse apparet; et quandoque quidem ipsam divinitatem a rebus magnæ æstimationis laudant, ut cum solem justitiæ vocant, et stellam matutinam in monte sacro orientem, et lumen sine integramento, et in mente splendens; aliquando vero a rebus mediocribus, ut cum appellant ignem illi illuminantem, ut nihil cuiquam noceat; et aquam, quæ vitam expletionem præbet, et quæ ut symbolice loquar, in ventrem diffundit, et fluvii emanant, eruptione libera effluentes; alias vero laudant ab infinis rebus, ut cum vocant unguentum odoratum, et lapidem angularem: quin etiam formam feræ eum induunt, et leonis ac pantheræ proprietatem ei assignant, et pardum fore aiunt, et ursum indignitatem: addam præterea, quod cæteris omnibus ignobilibus, et magis a similitudine alienum esse videtur, quod illi in divinis litteris valentes tradiderunt ipsum sibi speciem vermis assignere. Hæc divinus Maximus explicans: Solem, inquit, justitiæ Malachias nominat¹¹; et beatus Petrus, *Donec, inquit, Lucifer oriatur in cordibus vestris*¹²; hic enim est stella matutina¹³. Moyses autem in rebo: *Ignis, inquit, ardens non nocendo*¹⁴. Jeremias ait: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*¹⁵. Et Salomon in Canticis canticorum: *Unguentum effusum nomen tuum*¹⁶. Osee autem et Micheas ex numero duodecim prophetarum, feras hic diæ commemorant¹⁷. David vero vermem dicit in persona Domini¹⁸, qui propter nos carnem induit, non secundum divinitatem, sed secundum humilitatem et ignobilitatem carnis quæ videbatur. Sed et Gregorius cognomento Theologus in oratione de Baptismo: Deus, inquit, erat lumen illud summum et incessum, quod nec intelligentia comprehendit, neque sermone exprimi potest, omnem naturam rationis compositum illuminans, hoc est in iis quæ sub intelligentiam cadunt, quod est sol in iis quæ sub sensum. Secundum lumen est angelus, primi luminis fluxio quædam, vel participatio, quæ sua in eum

divini indidit, cum eorum auctor fuit; secundum vero participationem angelis convenit, quia similes esse Deo, qui est ignis consumens, a Deo, inquit S. Maximus, acceperunt, cum per se essent secundum substantiam, Joannes vero Cyparissiotus secundum existentiam dicit eis convenire; quod probabilis videtur, ut cum substantia simul similitudinem Dei acceperint: quia si prius oportet esse, et postea participare aliud præter quam esse, angeli non habent per participationem hoc quod eis tribuitur istis nominibus et figuracionibus, sed per existentiam, quia non fuerunt priusquam ista participarent, sed potius cum his donis creati, sunt: unde Gregorius Nazianzenus angelum dicit esse primum luminis quædam fluxionem et participationem.

et Jerem. xxiii: Numquid sermones mei non sicut quasi ignis?

propensione et ministerio illuminationem habet. A Tertium lumen est homo, quod etiam gentilibus manifestum est : φῶς; enim, id est, lumen, nominant hominem, propter facultatem rationis quæ in nobis est; et rursus qui Deo sunt similiores, et magis quam nos ipsi vicini. Scio etiam aliud lumen esse, quo illæ primæ quæ cœperunt, tenebræ pulsæ sunt, vel diremptæ, quod ante omnem creaturam aspectabilem factum est; et circuitum rotundum stellarum, et illum splendorem, a quo superne universus mundus collucet. Lumen quidem illud erat primum mandatum primo homini datum; quando quidem lucerna est mandatum legis, et lumen, et quia lumen sunt præcepta tua super terram; tametsi invida tenebra, quæ irrepsit, nequitiam creavit. Lumen vero typicum, et compar iis qui illud suscipiebant, lex scripta erat, quæ veritatem et magni luminis mysterium adumbrabat; siquidem et facies Moysis hoc lumine splendescit. Et ut de pluribus luminibus loquamur, lumen quidem erat quod Moysi ex igne apparuit, cum ardebat rubus, et non comburebatur, ut naturam ostenderet, et potentiam divinam declararet. Lumen deinde erat, quod in columna ignis populo Israelitico in via tanquam dux præibat, et solitudinis asperitatem mitigabat. Lumen item, quod Ellam in curru igneo rapuit, et raptum non combussit. Lumen præterea quod pastores circumfulsit, quando illud lumen sine tempore lumini temporis admiscebatur. Lumen fuit illud stellæ quæ Bethleem cucurrit, ut Magos deduceret, et lumen supra nos nobiscum ortum satellitio stiparet. Lumen etiam, divinitas illa ostensa ferme solidior, quam ut aspectus ferre posset; lumen quoque splendor illinc ad eos qui hic purgati sunt, manaturus, cum fulgebunt justi sicut sol, inter quos stat Deus in medio deorum et regum, discernens et distinguens dignitates beatitudinis illinc proficiscentis. Præter ista lumina lumen est proprio quodam modo illuminatio baptismatis, de quo nunc nobis sermo est, quod magnum et admirabile salutis nostræ mysterium continet. Ex quibus liquet, quod Deus a nobilioribus materiis lumen et sol nominatur, a mediocribus, ignis; quin etiam ab infimis accipit nomen; simul etiam demonstratum est multipliciter dici lumen secundum multiplex nomen, et per omnem symbolicam theologiam tendere; huc accessit illud de facie Domini quæ in divinæ transfigurationis resplenduit sicut sol, qui est omnibus quæ sensu percipiuntur, nobilior. *Resplenduit enim, inquit, facies ejus sicut sol, et vestimenta facta sunt alba sicut lumen* 62.

CAPUT IV.

Quod facies Domini nostri, quæ tanquam sol in divinis transfigurationibus resplenduit, et splendor ejusdem decorem corporis post resurrectionem glorificati, et futurum ejus fulgorem nutritalem figuravit, et idcirco in aspectum oculorum cecidit.

Divinus Chrysostomus, homilia 56, in Matthæum :

62 Matth. xvii, 2. 63 Matth. xvi, 24. 64 Rom. viii, 18. 65 Matth. xiii, 43.

Propter hoc, ait, neque nomina dicit eorum qui ascensuri erant; vehementer enim reliqui sequi concupissent, exemplum gloriæ illius spectaturi; docuissentque tanquam spreti. Etsi enim hoc lumen crassius et concretius demonstravit, multum tamen desiderium res afferebat. Et rursus in oratione ad Theodorum lapsus, Quid, inquit, est quod resplenduit tanquam sol? Gloria autem corporum immortalium non tantum luminis emittit, quantum hoc corpus interiturum, quod neque tale erat, quale oculis mortalibus cerni potest, sed quod aspectu oculorum immortalium, ut videri posset, opus habebat. Adhuc idem in eadem oratione: Sed si volumus, inquit, videbimus et nos Christum, ut illi tunc in monte, multo tamen splendidius, non enim sic postea veniet; tunc enim parcens discipulis, tantum splendoris ostendit, quantum ferre potuerunt, postea vero in ipsa gloria Patris veniet. Et Anastasius Sinaites, in oratione de Transfiguratione: Hic, inquit, signa regni præfigurata sunt: in hoc monte splendor justorum adumbratus est: hic futurorum bonorum tanquam præsentium imago expressa est. Imo et divinus Theodorus cognomento γραπτῶν in oratione contra Eusebium: Sed tamen ut veritas habet, sic de ea dicamus: Postquam de periculis Salvator discipulis exposuit, inquit: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me* 64, et alia hujusmodi: erant autem aliqui gravissima et difficilia ad tolerandum quæ jubebantur; ne difficultate eorum quæ dicebantur, defatigarentur, recreare eorum mentes, et splendorem eorum quæ expectabantur, et futura erant, sub aspectum valde opportune ponit; quamobrem quantum spectaculi hujus mystici spectatores sustinere poterant, gloriæ illam demonstrat, cum qua in fine sæculorum venturus est; secundum quam et ipsi simul splendescunt, hanc suorum certaminum remunerationem laturi, quo magis in periculis positi confidenter contemptis præsentibus, nulla ratione cum iis quæ spectantur, ista comparantes, judicantes non esse dignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis 65. Atqui non semper hæc durarunt; sed hic ad tempus gubernata, gesta sunt; modus enim gubernationis est. Sanctus Cyrillus Alexandrinus in explanationibus in Lucam. Factam esse dicimus transfigurationem non sic quidem, ut corpus humanum figuram amiserit, sed splendore quodam indutum fuerit. Quia enim audiebant, oportere carnem nostram resurgere, quo vero habitu et forma, incertum erat, et daret mutationis indicium, carnem suam mutavit, ut spes nostras confirmaret. Nunc enim hoc nostrum corpus caro nulla est; tempore autem resurrectionis immutatio quædam Deum decens, et splendoris, non figuræ mutatio erit: *Splendebunt enim, inquit, justi sicut sol in regno cælorum* 66. Quod autem splendor qui convenit divinæ substantiæ, universæ

naturæ creatæ inaspectabilis est, argumento sunt discipuli, qui ne illam quidem visionem corpoream in monte productam sustinere potuerunt. Ad hæc Cyrillus Hierosolymitanus in decima catechesi: Quandoquidem nemo Dei faciem videre et vivere potuerit, assumpsit faciem humanitatis, ut eam videntes vivamus: et cum voluit eam ostendere cum modica dignitate, quando facies ejus splenduit sicut sol, tunc discipuli territi cadunt. Quod si facies facta splendida non quantum poterat facere ut splenderet, qui splendorem in ea creaverat, sed quantum discipuli ferre poterant, eos terruit, et pati non potuerunt, quomodo in divinitatis dignitatem intueri quis potuisset? In canone autem primo ante festum in cantico septimo sic est: Qui naturam humanam sordidatam aqua et igni repurgasti, splendorem hujus naturæ in carne tua os endis, Salvator, ejus facies splendidior sole ad figurandam futuram gloriam facta est. Enarratores Evangeliorum per adnotationes sic aiunt: Transfiguratio autem ostensa discipulis in monte, exemplum gloriæ futuræ Salvatoris prodebat; corporee vero ostendebatur, ut oculis mortalibus ad spectandum subiceretur, tametsi nimium splendorem, et ita summum, et oculis nostris imparem, sustinere non potuerunt. Et iterum: Transfigurationem intellige non figuræ immutationem fuisse, sed potius manente figura, qualis prius erat, accessio luminis facta est. Et rursus: Splendorem vultus instar solis, et candorem vestimentorum vocat transfigurationem, quæ non est existimanda figuræ mutatio, sed luminis splendidissimi accessio, et hanc esse immutationem quam Paulus dicit ⁵⁷, Evangelistæ autem *transfigurationem* nominarunt. Et alias: Non humana figura corporis deposita, sed gloria quadam splendoris corpore induto. Et iterum: Transfiguratio, quæ dicitur, secundum splendorem erat, quo facies ejus sicut sol splenduit, et *vestitus ejus factus est albus et resurgens*, ait Lucas ⁵⁸. Matthæus vero ait: *Facta sunt vestimenta alba sicut lumen*; non enim exspectanda est immutatio figuræ in regno nec ipsius Salvatoris, nec eorum qui similes ei erunt, sed accessio luminis fulgentissimi. Divinus vero Cosmas incumbens ad explanandum, quis esset ille color splendidus, et appositio illius ^D splendidissima: Videntes, inquit, discipuli Christum indutum nube illa lucida in Thabor, proni et inclinati in terram, illuminati mente hunc cum Patre et Spiritu sancto laudabant. Joannes Damascenus divinissimus: Qui olim, inquit, in nube formæ igneæ, in solitudine populum Israel deduxit, hodie in Thabor inexplicabili modo in lumine splenduit. Rursus ille lingua aureus in oratione ad Theodorum lapsus: Tunc, inquit, tantum in monte ipsis detexit quantum ab eis videri poterat, ut aspectui videntium non noceret. Et in oratione in Transfigurationem: Hic, inquit, Dominus Christus splendorem

A gloriæ regni inaspectabilis ostendit, non tantam, quanta erat, sed quantum ferre potuerunt qui oculos corporeos gestabant. Et beatus Basiliius in *xxiv* Psalmi explanatione: Viderunt, inquit, pulchritudinem ejus Petrus et filii tonitruum, splendore solis splendidiorum, et divini habitus sunt qui initia gloriæ si adventus ejus oculis cernerent. Et beatus Ephrem in oratione sua in Transfigurationem: Non, inquit, totam abyssum splendoris sui demonstravit, sed quantum mensura pupillarum capere potuit. Et Joannes Damascenus celebrans hoc festum: Sed quia, inquit, Christus Moysis quoque faciem olim splendore extrinsecus affectit, latuit nunc diabolum per splendorem qui hic apparuit sensui oculorum. Ex quibus fit manifestum, quod facies Domini, quæ ^B sicut sol splenduit, quia sub aspectum oculorum corporis cadebat; et exemplum corporeum future gloriæ ostendebatur confectum secundum aspectum corporis, et splendorem sensibilem gloriæ corporis Christi post resurrectionem glorificati, et decorem figurabat, et non meram divinitatem: *Non enim, ait, videbit aliquis faciem meam et vivet* ⁵⁹. Demonstratum igitur est, immortalium corporum gloriæ ab interitu liberis et immortalibus oculis indigere ut videatur; quandiu vero corpus Domini ante resurrectionem erat similiter ut eos (excepto peccato) passioni obnoxium, necesse erat, lumen quod ex eo apparebat, oculis corporeis defini: quod si hujusmodi oculis definebatur, manifestum est corporeum fuisse quod apparuit; futuram postea glorificati corporis gloriæ, et splendorem immortalem et ab interitu liberum figurasse: tunc enim oculi qui eam gloriæ videbunt, ab interitu incolumes et immortales erunt. Simul etiam demonstratum est, nihil aliud esse transfigurationem, quam manente divino corpore, quale prius erat, repone Christum splendido quodam colore indutum fuisse, et accessionem luminis splendidissimi demonstrasse.

CAPUT V.

Quod lumen, quo in Thabor Dominus splenduit, neque substantia ejus erat, neque defluxio quædam ipsius, ac fulgor, sed symbolum occultæ, et non apparentis nunc divinitatis Verbi Dei, et imago tenuis illius gloriæ, quæ ipsi futura erat, et simulacrum regni cælorum, et innumerabile alius Christi supra naturam miraculis.

Divinus Theodorus, in oratione in Eusebium adversus Iconomachos: Sed insolenter, inquit, jactat Eusebius mutatum esse in lumen arcanum, et inexplicabile, et Verbum Dei decens. Atqui necesse est querere, quidnam esset hoc lumen: non enim aperte egregius vir quid est, demonstrat nunc; solummodo Verbum Dei apposuit, postea vero apertius dicet. Nos tamen nunc contra ea quæ ei visa sunt, rationem excutiamus. Quid igitur est? numquid substantia quæpiam, et aliquid quod per se existat, nec altero indigeat ad existendum?

⁵⁷ I Cor. xv, 51. ⁵⁸ Luc. ix, 29. ⁵⁹ Exod. xxxiii, 20.

ant qualitas substantiæ et corporis expers, quæ in alio, et non in se consistere cernatur? At si substantia est, utrum angelica est? siquidem et angelus lumen est, et a primo atque supremo lumine fulgor et splendor derivatus. Verum non hoc dicit. In his igitur Theodorus ingeniose moratus, multum numerat absurdâ, quæ sequantur, postea dicit: Hujusmodi sunt absona, et a ratione aversa, quæ ex principiis illius pateliant, si illud lumen inexplicabile substantiam esse ait: reliquitur igitur ut quæramus, utrum qualitatem incorpoream, et substantiam carentem accidisse dixerit: veluti defluxionem substantiæ, et splendorem inde emissum, in quem forma illa mutata fuisset; at nihilominus summa omnium ignominia et absurditas divino corpori inuretur; peribit enim ratio substantiæ, et sic inferetur non esse per se. Præterea, non potest qualitas absque subjecto demonstrari quidnam sit per se, quamvis sit qualitas ex iis quæ insunt naturaliter in substantia, vel quæ ad partem substantiæ reducitur; ut exempli gratia, nunquam rationale sine subjecto, quod est animal, consistet, nisi quis prius ponat substantiam animatam, sentientem; similiter in mortali, et immortal, et aliis ejusmodi. Et alias rursus idem: Sic enim, inquit, pie intelligitur divina operatio æterna, quin potius per se operatio, si non distinguatur a substantia, sed potius eandem rationem subeat propter proprietatem simplicitatis et incorporeæ naturæ. Et sanctus Maximus in speculatione magis dilatata de Transfiguratione: dictum est igitur superius, quemadmodum tres illi beati apostoli per splendorem luminis, qui in monte in facie Domini apparuit, ad illum Dei splendorem, qui omnibus qui sunt, penitus inaspectabilis est, secundum facultatem et gloriam inexplicabilem et incognitam occultæ divinitatis mysticæ deducebantur, intelligentes lumen quod ipsis majus quam ut sensus sustinere posset, apparebat, symbolum esse. Et paulo post: Existimo, inquit, duos modos generalis theologiæ, per ea quæ in monte in transfiguratione divina gesta sunt, expositos esse mysticæ. Et iterum: Illum fulgorem excellentem faciei Christi in-

star radii solis splendentem, tanquam omnem aciem oculorum superantem, didicerunt symbolum esse et notam divinitatis ejus, quæ supra mentem et sensum et substantiam et cognitionem erat; vestimenta vero alba facta, symbolum esse et imaginem verborum Scripturæ sanctæ. Iterum idem: Videamus, utrumne recte et sapienter in utroque modo theologiæ jam dicto secundum divinam illam transfigurationem Domini symbolum fuit; oportebat enim, ut qui secundum naturam nostram immutabiliter propter immensam in homines charitatem creari voluisset, figura atque symbolum sui fieret; seque ex seipso symbolice demonstraret; et per se ipsum foris ostensum ad seipsum penitus inaspectabiliter abditum, omnem creaturam deduceret, et per cognata naturæ nostræ symbola ad ambos modos theologiæ nos duceret (1). Et divinus Chrysostomus in oratione ad Theodorum lapsam, incumbens ad explanandum illud: *Bonum est nos hic esse* 10: Si autem, inquit, enim tenuem quendam radium futurorum videret, hæc dicebat, quid dicit quispiam, cum ipsa veritas rerum aderit? Similiter Anastasius, qui in monte Sina habitavit, festum transfigurationis laudibus celebrans: Cum vellet, inquit, a præsentibus suadere illis futurum, fecit admirabilem in monte Thabor theophaniam, id est, *apparitionem Dei*, tanquam in imagine quadam quoddam simulacrum regni cælorum prænuntium. Beatus Chrysostomus in Commentariis in Evangelium Joannis cap. 6, homilia 42: Sicut, inquit, in doctrina tradenda non omnia audiebant cum turba, sic etiam in signis non omnia signa cum multitudine vulgi videbant; oportebat enim, ut quibus committenda erat orbis gubernatio et præfectura, aliquid amplius quam reliqui, haberent. Et quæ signa, inquit, seorsum ab aliis viderunt? Transfigurationem in monte factam; ambulationem in mari; ac post resurrectionem multa et magna. Rursus idem in homilia in Assumptionem Domini, cujus principium est: *Lætum quidem omne festum*: Admiratio fuit apostolis et stupor; mortales enim cum essent natura, et hujusmodi spectaculis non associati, obstupuerunt. Sed dicit aliquis: Viderant ante trans-

¹⁰ Matth. xvii, 4.

Scholia.

(1) *Nos duceret.* Declarant hunc locum: ea quæ idem S. Maximus ibidem subjungit: Lumen igitur in facie Christi, quod humani sensus facultatem vicit, figurabat apostolis modum mysticæ theologiæ secundum negationem, ut cum Deum dicimus infinitum, incomprehensum, aut supra bonum, supra sapientem ὑπεροπικῶς, id est, superlate, quæ negationes declarantur; in quo quidem theologiæ modo divinitas est secundum substantiam ineffabilis, et supra quam incognita, nullum penitus ne modum quidem vestigium post se relinquens, nec ullo modo notionem sui, quid sit, ulli permittens; quia quod increatum est, a creatura comprehendi non potest, nec a finitis pernosci quod est infinitum. Ex hujusmodi symbolis, quæ sunt supra sensum, ait idem sanctus Maximus in speculatione ualde cæca: Deum qui supra rationem

et mentem est, esse tantum, credimus; quid vero, et quomodo, ac quale, et ubi, et quando, prorsus speculari non a levis, nec intelligere possumus, neque cogitare patimur. Modum vero theologiæ affirmantis, quæ ex creaturis Deum laudat, ut eundem dicimus, Deum bonum, sapientem, justum, significantes operationes et providentias ejus, vestimenta candida symbolice significabant: hæc enim erant symbola creaturarum, quæ secundum divinas ideas factæ sunt, et symbola verborum Scripturæ sanctæ, quibus res divinæ significata, veluti indute sunt; quæ tunc fuerunt sanctis apostolis facta dilucida, aperta et clara, et absque ullo amigmate tortuoso, et symbolica inumbratione intellecta, ac verbum Dei in ipsis abditum patefecerunt, quando perfectam Dei cognitionem acceperunt, et ab affectione mundi et carnis perfecte liberati sunt.

figurationem Petrus, et Jacobus, et Joannes; viderant quidem prius Dominum transfiguratum, et nubem quæ eos umbra tegerat; at non viderant nubem in aerem et in cælos raptam, et suscipientem Dominum. Miraculum fuit illud, miraculum et hoc; sed hoc firmiter et constantius; hoc illo sublimius, tametsi unius Dei potestas et mysterium erat. Tunc apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes⁷¹; nunc autem thronus cherubicus, id est, virtus inaspectabilis, in nube abditus repente imminens Dominum cum servis colloquentem rapuit; tunc Petrus confidenter respondit: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, Eliæ unum*; nunc autem neque loqui ullus discipulus potuit, nec os aperire; quin imo timore maximo perterriti obstupuerunt. Gregorius Theologus in oratione de bono ordine disserendi ait: Qui ascendunt cum Christo in montem? non enim omnes fuerunt spectatores illius miraculi, sed solum Petrus, Jacobus, et Joannes. Et rursus idem a Hieronem: Cum fulgor et splendor angelorum corporeæ figurantur, arbitror symbolum puritatis eorum esse. Et in iis quæ in festo hoc canuntur: Ut qui, inquit, mirabilia tua spectarunt, ea quæ passus es, ne formident. Et in explanatione Evangelii Matthæi: In montem, inquit, ascendit, ut in occulto miraculum operetur. Ex quibus patet, quod lumen, quo splenduit Dominus in monte Thabor, neque divina substantia erat (illa enim nec ullo modo exprimi, neque cognosci, neque videri, neque cogitari potest), nec erat defluxio quædam, et splendor ex illa manans (divina enim operatio æterna, vel potius per se operatio nullo modo secreta est a substantia ejus; imo quidquid est substantia divina, est energia, sive operatio ejus), quare quia nec hoc, nec illud est, relinquitur exemplum fuisse gloriæ et splendoris corporis post resurrectionem glorificati, symbolumque illius naturæ occultæ et inaspectabilis in eo latentis, et imaginem tenuem futuræ gloriæ, et simulacrum regni cælorum, nunc quidem ante resurrectionem in miraculo ostensum, et in speculo atque ænigmate; in futuro autem speculis solutis, oculis immortalibus, et ab interitu liberis facie ad faciem spectandum, expletum et cumulatum visione Dei aspectabili (1), sicut ipse est.

⁷¹ Matth. xvii, 3. ⁷² Baruch. iii, 38.

Scholia.

(1) Ὁπαθὺ θεοφάνεια, visionem Dei aspectabilem vocat, videre scilicet oculis mentis divinitatem per corpus Christi gloriosum oculis glorificatis visum: sic enim videbimus eum sicuti est, ut beatus Joannes ait. Non quidem significat videndam esse in futuro essentiam Dei oculis corporeis, sed quod ait Theodoretus in Commentariis in II Epist. ad Corinth. cap. 4: Natura, inquit, divina, quæ sub aspectum non cadit, neque cerni potest, per humanitatem Christi divino lumine circumfusam, et splendentem, jacentemque radios cernitur quantum licet scilicet oculo mentis, hoc ait significasse Paulum, cum ait: Qui dixit de tenebris lumen

CAPUT VI.

Quod omnes diversis temporibus luminis divini apparitiones, personæ unius Filii Dei effectus sunt, et quod exemplar corporis ejus glorificati symbolum fuit divinitatis ejus propter unionem duarum in Christo secundum hypostasim naturarum, et quia idem erat Deus et homo; unde in singulis miraculis Christi divinitas ostendebatur, et debebatur, atque aperiatur.

Sanctus Gregorius Nyssenus, in epistola ad Theophilum Alexandrinum contra Apollinarium: Nec enim, inquit, quia auctor sæculorum, novissimis diebus visus est, et cum hominibus conversatus est⁷², ideo duo Filii secundum, Ecclesiam numerantur, unus auctor sæculorum, et alius qui in fine sæculorum humanæ vitæ per carnem partefactus est. Si quis enim œconomice apparuisse in carne unigenitum Dei Patris Filium ita accipit, ut alterum Filium fabricet, cum numeraverit omnes apparitiones Dei sanctis factas ante quam unigenitus Dei Filius in carne appareret, et omnes quæ post adventum ejus factæ sunt iis qui digni fuerunt; hic secundum numerum divinitatis apparitionis multitudinem filiorum fabricavit: eritque ei unus quidem Filius, qui Abrahæ locutus est, alter vero, qui Isaiæ apparuit; alius, qui cum Jacob luctatus est; alius, qui a Moyse diversis apparitionibus est visus, in lumine, in caligine, in columna nubis, facie ad faciem, in posterioribus; alius rursus Filius, qui successori Moysis adfuit in acie; et alius, qui per procellam Job respondit, et qui in excelsis throno Isaiæ apparuit, et in figura humana ab Ezechiele verbis descriptus est, et qui postea in lumine Paulum circumfulsit; et qui antea in monte in sublimiore gloria visus est. Sin autem absurdum est hoc, et penitus impium, varias unigeniti Filii Dei apparitiones in numerum totidem filiorum parti, æque absurdum est, ex adventu in carne occasionem capere constituendi alterum Filium Dei: arbitramur enim secundum mensuram facultatis cujusque eorum, quibus Deus apparebat, apparuisse semper Deum. Et beatus Gregorius in oratione de recto ordine in disserendo: Ascendere vero in montem opus fuit, ut per formam splenderet, et divinitatem ostenderet, detegeretque eum qui in carne latebat. Et rursus idem: Divinitas per se inaspectabilis est; veniet autem, ut mea

splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu (II Cor. iv, 6), id est, qui olim luminis naturam solo verbo effecit, dicens: *Fiat lux*, is nunc suo lumine mentes nostras illuminavit, ut Dei gloriam per Christum perspicereamus; hanc vocat hic auctor iste θεοφάνεια ὀπαθὺ, id est, visionem Dei aspectabilem; hujusmodi est visio, de qua S. Thom. p. i, quæst. 12, art. 3, ad 2, cum ait ex perspicuitate intellectus et refulgentia divinitatis in corporibus glorificatis divinam præsentiam statim cognoscit.

quidem sententia est, talis, qualis visus est discipulis, vel potius qualis subostensus est, nimis superante divinitate humanam carunculam. Ac iterum, Lumen, inquit, fuit divinitas illa in monte discipulis subostensa, soldier fere, quam ut videri posset. Et Damascenus : Assumit, inquit, purissimum virginitatis instrumentum, ut qui gloriam Filii æternam vidisset, illud, *In principio erat Verbum* tonaret. Et divinus Chrysostomus explanans illud : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* : Nunquam, inquit, vidissent, nisi per corpus nobiscum altum et nutritum. Et iterum in oratione de Transfiguratione : Ostendit, inquit, et non ostendit gloriam regni sui divinitas inaspectabilis : ostendit quidem, ut eos certos faceret ; non autem ostendit, ne una cum aspectu vitam etiam amitterent. Et divinus Cosmas in canone festivi cantico quarto : Ex carne, inquit, tua radii divinitatis exsulant. Idem adhuc in quinto cantico : Commistus non confuse, carbonem divinitatis ostendisti. Rursus Chrysostomus in homilia 42, in Joannem : Vident, inquit, illum deambulantem in mari ; et eis conturbatis dicit : *Noli e timere, ego sum* ⁷³ ; quare non ascendit statim in navigium ? Quia volebat majus miraculum facere, et divinitatem eis apertius patefacere. Et magnus Basilus : Exventis, inquit, et mari, quæ ei obediunt, cognoverunt divinitatem ejus. Ex operationibus igitur cognitione, et ex cognitione proficiscitur veneratio. Et in iis quæ in mediam Pentecostem canuntur : *Vedit medium dierum Pentecostes, cum Christus divina potestate tenuiter detecta, paralyticum sanavit ; et in novam Dominicam : Domine, inquit, fulgore tolerabili divinitatis clausis januis adjuisti ; et infinita alia ejusmodi. Ex quibus manifestum fit, quemadmodum idem et unus Filius Dei, et Verbum Patris, qui erat ante adventum in carne, hic ipse apparitiones variis temporibus factas operabatur, et in adventu suo cum carne, quandiu cum hominibus versatus est, hic ipse easdem apparitiones Dei cum potestate faciēbat : et postquam completit œconomiam advenus sui in carne, et in cœlos assumptus est, rursus hic ipse secundum mensuram potestatis ejusque fecit, et facit naturæ suæ, quæ supra omnia est, spectacula ; et sicut antequam fieret homo, omne symbolum et omne exemplar, divinitatis ejus erat symbolum, et exemplar ; sic et nunc exemplar corporis ejus glorificati, divinitatis ejus symbolum est ; unus enim est Filius et Deus ; et post assumptam humanitatem sanguinem Dei et corpus Dei pie veneramur. Sicut igitur hæc, sic symbolum humani corporis glorificati, symbolum esse divinitatis ejus pie docti sumus, et in singulis ejus divinis signis divinitatem, quæ supra substantiam est, subostendi, et detegi, et aperiri, et videri, et spectari, recte atque sane a sapientibus, qui divina callent, accepimus, non af-*

firmiter aspectabilem esse divinitatem ejus incognitam et incognitam, sed similitudinem divinitatis, quam tanquam in imagine et speculo atque ænigmatate contemplamur. Et sicut, cum sint alloquitur infinitæ divinæ imagines Christi, non multi Christi, sed unus tantum Dominus noster Jesus Christus ; sic cum sint infinitæ imagines divinitatis, quæ supra substantiam est, et sicut unaquæque imago divina inscripta est Christus, sic unaquæque harum similitudinum divinitas appollata est. Ex ordine enim, inquit, omnium rerum, ut qui ab ipso factus est, et qui imagines quasdam et similitudines divinarum ejus exemplarium habet, ad illud supremum, quod ultra universitatem rerum est, via et ordine pro viribus ascendimus ; et quod plus est, divinus sermo, *Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁷⁴ ; quod autem illud subostendere et adumbrare dicit similitudinem divinitatis, manifestius hoc fit ex iis quæ scribit idem Gregorius Theologus tanquam se ipse interpretans in libro *De theologia secundo*, quomodo hæc oporteat intelligere : Sicut, inquit, umbræ et imagines solis in aquis, infirmis oculis solem subostendunt, quia sol ipse, cum puro ejus lumine sensus noster vincatur, videri ex adverso non potest, quocirca sensus noster vincatur, videri ex adverso non potest, quocirca hoc significat subostendere, quod sensus non potest liquide videre, hoc similitudinem ejus per aquam, aut per aliam rem quampiam intermediam exprimere. Sic idem Gregorius visionem interpretatus est notionem, libro secundo de Filio : *Qui, inquit, novit Filium* (hoc enim significat illud : *Qui vidit*), *novit quoque Patrem* ⁷⁵. Et Joannes Chrysostomus : Respondit, inquit, Judæis, et dixit : Non quod Patrem quis vidit, nisi qui est ex Deo ; etiam hic visionem vocat cognitionem. Igitur vidisse, spectasse, subostendisse, adumbrasse, detexisse, nudasse, indicasse, patefecisse, vel simpliciter accipienda sunt pro eo quod est cognovisse ; vel accipienda sunt pro eo quod est tanquam in imagine et similitudine per aspectum oculorum perspexisse. Similiter parum divinitatis aperuisse, et tenuem splendorem ejus vidisse, sic accipere oportet, ac si dicamus per specula et ænigmata conjectasse. Nec enim divinitas minor, aut major se ipsa, videntibus ostenditur : sed potius eadem æque infinita, et non vestigabilis et impartibilis, convenienter mensuræ videntium omne genus luminum creat, et ad elevationem mentium nostrarum proponit.

⁷³ Matth. xiv, 27. ⁷⁴ Gen. i, 26. ⁷⁵ Matth. xi, 27.

CAPUT VII.

Quod eam pulchritudinem, quam Adam ante peccatum non obediendi haberat, nunc naturam humanam recuperasse Dominus in monte Thabor in se quidem prius ad vivum expressit, postea vero post resurrectionem suam sicut ipse Dominus eodem lumine multo copiosiore (a), naturaliter splendebit, sic secum habebit justos consequentes sote splendidiore, scilicet restituens eos in illam beatitudinem quæ erat ante peccatum Adæ.

Divinus Andreas Cretensis in magno canone ait: Amisi primam meam pulchritudinem, et decorem meum; et inde jaceo nudus, et pudet. Et Gregorius Theologus (b): Pelliceis tunicis induitur, fortasse crassiore carne, et mortali, et dura, ac repugnante. Et divini atque beati Cosmas et Joannes, in canonibus in Transfigurationem: Qui totum, inquit, Adam gestasti, Christe, naturam obscuratam et hebetatam commutasti, et splendidam jam antea reddidisti; et immutatione formæ tuæ deificasti. Et iterum: In hunc enim montem cum tu Salvator una cum discipulis tuis ascendisses, naturam in Adam inumbratam, transfiguratus, splendore rursus fecisti, mutans eam in divinitatis tuæ gloriam et splendorem. Et iterum: Hodie Christus in monte Thabor naturam Adam immutavit, et splendidam reddens deificavit. Et iterum: Qui manibus inaspectabilibus hominem ad imaginem tuam, Christe, formasti, pulchritudinem tui exemplaris in natura a te formata demonstrasti non tanquam in imagine, sed tanquam qui esses substantia Deus et idem homo. Et iterum: Qui olim cum Moyse in monte Sina per symbola locutus est, cum dixit: Ego sum, qui sum¹⁶, hodie transfiguratus in monte Thabor coram discipulis, ostendit in se ipso naturam humanam ad exemplar pulchritudinem imaginis recuperasse. Et sanctus Cyrillus libro septimo eorum quos more dialogi scripsit: Nonne dicimus fabrefactum esse hominem in terra secundum imaginem Dei? Quis hoc negat? Qui autem divinam imaginem nobis insculpit, et pulchritudinem supra quam cœlestem instar sigilli in nobis imprimit, an non est spiritus? Et divinus Anastasius Sinaites, in oratione in Transfigurationem: Hodie natura illa Adami, quæ similis Deo facta, ad deformes formas idolorum obscurata erat, transfigurata est in antiquam suam pulchritudinem ad imaginem et similitudinem Dei. Hodie natura, quæ in montibus erraverat, et idola coluerat, sine sui mutatione, in monte quæsitâ, splendores divinitatis refulgentes emisit. Hodie qui tunicis illis tristibus, et molestis tunicis indutus fuit, vestitum a Deo factum sumpsit, induens lumen tanquam vestimentum. Imo etiam ille aurea eloquentia Theologus, in homilia de jejuniis sic ait: Amisit Adam vestitum immortalitatis regium, pulcherrimum supra quam dici

A possit, quem quidem in monte transfigurationis Domini Moyses et Elias gestaverunt. Et magus Dionysius capite primo *De divinis nominibus*, Nunc quidem, inquit, charitas Dei erga homines in sanctis Scripturis et apostolicis traditionibus convenienter nobis ea quæ sub intelligentibus cadunt, sacris operimentis sub sensum calentibus velat; et ea quæ supra substantiam sunt, iis quæ in rerum natura sunt, obteggit; formas et figuras his quæ forma et signa earent, obducit; et illud unum et simplex, quod supra substantiam et naturam est, et quod figurari non potest, varietate signorum partibilia multiplicat, et effingit; cum vero immortales facti erimus, et ad illum beatissimum statum Christi similem pervenemus, tunc semper, sicut ait vera Scriptura, cum Domino erimus, expleti contemplationibus purissimis aspectabilis fulgoris apparitionis Dei, quæ nos lucidissimis fulgoribus circumfundet, ut discipulos in illa divinissima Transfiguratione, inaspectabilis vero illuminationis in mente materiæ experte et impatienti participes effecti, simul et unione, quæ mente concipi non potest, in jactibus ignotis et beatis radiorum supra modum clarorum, in imitatione diviniore cœlestium mentium; erimus enim, sicut ait Scriptura¹⁷, angelis æquales, et filii Dei, facti filii resurrectionis. Hæc sanctus Maximus cum adnotat, Sancti, inquit, in resurrectione statum similem Christi cum immortalitate adipiscentur, splendentes supra quam sol splendet, sicut Dominus in monte transfiguratus est, sicut Apostolus de sanctis ait: *Tunc erunt sicut et ipse est, et semper cum Domino erimus*¹⁸; et divinum ejus corpus ἐπαθήν αστοῦ θεοφάνετον, id est, *aspectabilem Dei apparitionem* vocat, ut jam hoc dictum simul quadret in Nestorianos, et Acephalos, et in eos qui opinantur, non esse nunc cum carne Dominum. Est in Christo aspectabilis quædam apparitio Dei, quæ est caro ejus animata; et est altera apparitio Dei νοητή, id est, quæ mente percipitur, quæ a nobis tunc perfectius participabitur, quando conversi ad Deum, splendore illius perfecte accepto unum copulate efficiemur, liberati a varietatibus ex compositione proficiscentibus. Et Anastasius Sinaites, in oratione in Transfigurationem: Quid, inquit, majus, et magis stupendum, quam videri Deum in forma hominis facie splendens sicut sol splendet, et supra quam sol splendet refulgentem, et radios luminis sine intermissione ulla jacentem, et purissimo digito ori suo imposito (c), discipulis qui cum eo illic erant, dicentem: Sic fulgebunt justi in resurrectione; sic glorificabuntur, in hanc gloriam immutabuntur, in hujusmodi lumen, in hanc ipsam imaginem, in hanc speciem, in eandem beatitudinem conformabuntur, conformes et consessores facti mihi Filio

¹⁶ Exod. iii, 14. ¹⁷ Matth. xxii, 30. ¹⁸ I Thess. iv, 16.

(a) Id est, vere et in substantia sua.

(b) In oratione in Natalem Christi.

(c) Significat, quod discipulis illic dixit, *Nemini dixeritis visionem.*

Dei. Et in iis quæ in hoc festum cantantur : Ut ostenderes, inquit, immutationem mortalium cum gloria tua, Salvator, in secundo adventu tuo horribili futuram, in monte transfiguratus es. Et Gregorius Theologus, in oratione in Natalem Domini : Quam multi, inquit, mihi conventus celebres in singulis Christi mysteriis ? quorum omnium caput unum est mea perfectio, et instauratio, et ad primum Adam reversio. Et Gregorius Nyssenus libro primo in Ecclesiasten : Talis facta est anima, qualis rursus postea emundata apparebit ; tale factum est corpus, quod manibus Dei formatum est, quale tempore suo resurrectio demonstrabit. Quale enim post resurrectionem esse videbis, tale omnino fuit primo ; nec enim aliud est resurrectio, quam reditus ad antiquum. Hinc fit manifestum quod eam pulchritudinem quam habuit Adam antequam non obediret, et eum splendorem, in quo tunc secundum naturam creatus est, nunc Dominus in corpore suo humano recuperasse naturam humanam præfiguravit, cum in monte Thabor plus quam sol splenduit ; postea tamen post resurrectionem suam sicut naturam ab interitu liberavit, et immortalitatem reddidit, sic ei totum splendorem restituit, multo majore quam dici potest, lumine circum eam colucens, habensque secum qui consequantur, justos plus sole fulgentes : quod si non plene et perfecte hodie, at certe in communi generis humani resurrectione, cum nos in ea ipsa natura immortales facti, statum Christi similem, et beatissimum cum Christo assequemur, cum Christo choream ducentes : finis enim charitatis Salvatoris erga nos majoris quam ut cogitari possit, nostra perfectio est et instauratio, et ad primum Adam reditus a Christo per humanitatem suam sapientissime confectus.

CAPUT VIII.

Quod sit secundum essentiam futurum lumen resurrectionis, et quod sit regnum Dei nobis præparatum, et quæ civitas celestis, quæ ad regnum Dei pertinet.

Magnus Basilius in homilia sexta *Hexaemeri* : Nec ego, inquit, dico posse te aut me lumen a corpore solis discernere, sed quod ea quæ a nobis cogitatione separari possunt, possunt actu ab auctore naturæ separari : siquidem et tu vim urendi, que in igne inest, a splendore ejus separare non potes ; at Deus cum vellet famulum suum admirabili miraculo convertere, ignem injecit rubo, qui a solo splendore efficientiam haberet, facultatem vero urendi vacuum, et nihil agentem ; sicut David testatur, cum ait : *Vox Domini dividit flammam ignis* ⁷⁹ ; nuda sermo quidam fertur arcanus, qui nos docet in remunerationibus operam, vitæ hujus dividendam esse naturam ignis ; et lumen quidem justis ad fruendum, partem vero urendi ad dolorem, reis torquendis discernendam esse. Et rursus idem Psalmo vicesimo octavo in homilia moralium : Ignis

A inquit, diabolo et angelis ejus ad tormentum præparatus dividitur voce Domini, ut quia duplex vis inest igni, una urendi, altera illuminandi, illud acre et urens dignis cruciatu relinquatur ; quod vero illuminat, et splendidum est, hilaritati lætantium attribuat. Vox igitur Domini dividit flammam ignis, et partientis ; ut ignis tormenti non splendeat et lumen resurrectionis non urat. Et rursus libro primo *Hexaemeri* : Erat, inquit, quidem status antiquior ortu mundi, qui potestates supramundanas decebat, supra tempus, æternus et perpetuus : in eo autem statu creaturas auctor et fabricator universi effecit ; lumen intellectile, quod beatitudini diligentium Dominum conveniebat ; rationis compotes, et inaspectabiles naturas, omnemque ordinem earum. Et Gregorius Nyssenus, libro primo *Confutationum in Eunomium*, c. 26 : Omnibus, inquit, arbitror notum esse, eos dico, qui mediocriter ea quæ sunt, consideraverunt, quod auctor universi, qui sæcula, sive ævum, et locum in eis, tanquam receptaculum eorum quæ in eis facta sunt, effecit, in his creat omnia ; nec enim potest quidquam eorum quæ creata sunt, vel creantur, non esse vel in loco, vel in tempore. Et magnus Athanasius, libro secundo *Contra Arianos* : Igitur multo magis Petrus non creaturam esse significabat, cum huc aiebat ; sciebat enim esse Filium Dei, quem confessus erat, inquiens : *Tu es Christus Filius Dei vivi* ⁸⁰ ; sed potius significabat, regnum et dominatum ejus in nobis per gratiam creatum esse, et existere. Et divinus Chrysostomus in oratione quam inscripsit contra hæreticos, et in petitionem filiorum Zebedæi, quæ incipit *Hæc ex bello reversi sumus*, Considera, inquit, etiam hic multam generis nostri procuracionem, cum loquitur iis quos corona donat : *Venite*, inquit, *benedicti Patris, possidete paratum vobis regnum ante constitutionem mundi* ; iis vero qui torquentur, non dixit : *Recedite a me, maledicti, in ignem paratum vobis, sed paratum diabolo et angelis ejus* ⁸¹, regnum enim hominibus præparavit, gehennam vero non hominibus, inquit, *sed diabolo et angelis ejus*. Quod si vos sic vitam egeritis, ut digni supplicio et cruciatu sitis, æquum est ut vobis ipsi ignem præparasse existimemini. Ac vide quanta sit Dei ad charitatem erga homines propensio : nondum erant qui certarent, et jam coronæ et præmia præparata erant : *Possidete enim, inquit, regnum paratum vobis ante constitutionem mundi*. Idem iterum : Non solum nos a tormentis liberavit Christus, sed etiam vitam nobis donavit multo splendidiorem, quam erat prior ; in alium nos introduxit mundum, aliam creaturam effecit. Et sanctus Isaac : Time, inquit, Deum, et senties qui te fluxit, et roborat, et custodit, et qui propter te duplicem mundum fecit, unum quidem tanquam magistrum et institutorem, verumtamen caducum ; alterum vero tanquam do-

⁷⁹ Psal. xxviii, 7. ⁸⁰ Matth. xvi, 16. ⁸¹ Matth. xxv, 31, 41.

num paternam, et hæreditatem tuam æternam. Et magnus Basilius in *Hexaemero*: Quid, inquit, illa beatitudine dignum cogitare quis potest, quam lætificat flumen Dbi, et ejus artifex et fabricator est Deus, quam Paulus civitatem cœlestem vocat illis præparatam, qui propter fidem Dei civitates terrenas reliquerunt? cujus, inquit, artifex et auctor Deus. Ex quibus sit manifestum; quod futurum lumen resurrectionis secundum essentiam splendor est ignis, splendor, inquam, separatus ab igne, ab eo qui ignem creavit, qui splendorem quidem justis ad illuminationem attribuit; vim vero urendi iis qui deliquerunt, ad dolorem. Sicut enim latitavit ante constitutionem mundi parata est, sic item illis qui peccaverunt, supplicium: et sicut novæ et inusitata est illius ignis ustio (non enim consumit ea quæ in eum injecta sunt, ad iustarum nature ignis qui a nobis nunc cernitur; sed potius dolorem quidem æqualem, aut majorem infert injectis in eum, a consumendo vero alienus est), sic etiam illuminatio illa in meliorem mutata est, quam sit nostra illuminatio; estque cœlestis et inseparabilis, et oculis immortalibus immortale lumen. Ad similitudinem igitur illuminationis regnum paratum justis, est effectum et creatum a Deo universi, qui mundos datus effecit, unum quidem hunc nostrum caducum et fragilem, alterum vero æternam donum, et cœlestem atque immobilem civitatem, et æternum ejus regnum, et dominatum, et cujus ipse vere rex et dominus est.

CAPUT IX.

Quod omne lumen sive sensibile, sive intellectuale, ex vero et supra substantiam luminis refulget: et quod lumen intellectuale Deus est.

Magnus Dionysius capite primo *Cœlestis Hierarchie*: Omne, inquit, datum bonum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminis¹¹. Sed et omnis emanatio luminis a Patre proficiscentis, quæ ad nos tanquam bonum donum venit, rursus tanquam vis quædam unifica nos sursum elevatos, simplices reddit, et ad unitatem Patris congregantis, et ad simplicitatem (1) deificam convertit: et quidem ex ipso omnia, et in ipsum, sicut ait sacra Scriptura¹². Jesum igitur invocantes, qui est lumen paternum, lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum¹³, per quem habuimus accessum ad Patrem¹⁴, principium luminis, in illuminationes sanctarum Scripturarum a Patribus traditas pro viribus intueamur. Et rursus idem cap. 7, ejusdem *Hierarchie cœlestis*: Contemplatrices autem sub-

¹¹ Jac. I, 17. ¹² Rom. xi, 35. ¹³ Joan. I, 9. ¹⁴ Ephes. II, 18; Rom. v, 2.

Scholia.

(1) Hoc contingit, cum unus eodem sensu et sententia, sicut Apostolus præcipit (I Cor. I, I seq.); quod quidem per participationem divini luminis fit, impleturque illud in Evangelio Joannis: Ut et ipsi in nobis unum sint (Joan. xvii, 21).

(2) Angelos excellentiores dicit assistentes Deo

stantias, inquit, non tanquam symbolorum, quæ vel sensu, vel mente percipiuntur, spectatrices, neque varietate contemplationis sacrarum Scripturarum ad Deum elevatas; sed tanquam omni cognitione simplici altioris luminis expletas, et contemplatione illius pulchritudinis, quæ est effectrix et origo pulchritudinis, et quæ supra substantiam est, et in tribus splendet, quatenus fas est, referas, cœmunionis vero Jesu similiter participes facies non in imaginibus sancte informatis, quæ veluti formæ in eis deificam similitudinem expriment, sed tanquam vere ad eum appropinquantes in ipsa prima participatione cognitionis luminum ejus, quæ deifica sunt, etc. Ac rursus idem cap. 4, *De divinis nominibus*: Nunc autem celebrandum nobis laudibus est nomen luminis, quo summum bonum nominatur; summum enim bonum dicitur lumen intellectuale, quia omnem mentem supracœlestem implet lumine intellectuali; omnem autem ignorantiam et errorem ex omnibus animis, in quibus est, ejicit, et ipsis omnibus lumen sanctum impertit, earumque oculos mentis a caligine ignorantia circumfusa repurgat et liberat; et excitat atque aperit multa gravitate tenebrarum compressos et clausos, datque primum quidem mediocre splendorem, deinde tanquam degustato lumine, et oculis jam magis post degustationem lumen appetentibus, magis se impertit, et copiosius fulget, quia dilexerunt multum; ac semper eas ulterius provehit proportionem studii earum ad aspiciendam sursum. Lumen igitur intellectuale dicitur illud bonum, quod est supra omne lumen, tanquam fons radiorum, et effusio luminis inundans omnem mentem supramundanam (2) et circummundanam, et mundanam, ex plenitudine sua illuminans, et totas earum facultates intelligendi renovans, et omnes continens, quatenus supra omnes tenditur; et omnibus antecellens, quatenus supra omnes stat, et ut sæpe dicam, omnem principatum illuminandi tanquam princeps luminis, et supra quam lumen, in se comprehensum habet, et supra quam habet et præhabet; atque omnia ratione et mente utentia congregat, et in unum copulat; etenim sicut ignorantia errantes dirimit, sic adventus luminis congregat et copulat illuminatos, perficitque eos, et ad id quod vere est, convertit, a multis opinionationibus eos revocans, ac varios aspectus, vel ut magis proprie dicam, varia visa in unam veram et puram ac simplicem cognitionem contrahit, et unolumine unifico implet. Imo et Gregorius Theo-

(Dan. vii), et angelos obeuntes ministeria circa homines in hoc mundo; ad hos pertinet illud in Deuter. xxxii: Constituit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei. Et in Evangelio (Matth. xviii): Angeli eorum sæpe vident faciem Patris; et animas, quas mundanas mentes vocal.

logus, *Æternis quidem ipse, inquit, Deus est lumen, et non alius. Quid enim opus erat secundo lumine iis qui maximum habent? iis autem qui sunt infra, et circum nos, primam hujus luminis vim afulgere facit. Rursus idem in secundo De theologia libro: Quantum, inquit, est illud lumen, si hoc considerasti? Hoc sol est in iis quæ sensu percipiuntur, quod est ille in iis quæ sub intelligentiam cadunt, dixit quidam ex exteris. Sol enim aspectum illuminat, sicut ille mentem; sol est pulcherrimus ex omnibus quæ cernuntur, sicut ille ex omnibus quæ intelliguntur. Et beatus Chrysostomus: Splendeat, inquit, nobis peccatoribus lumen tuum æternum; lumen æternum omnino intelligo Spiritum sanctum, qui illuminat et sanctificat animas nostras, de quo Apostolus: Misit, inquit, Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, scilicet ad illuminandum ea⁸³; quem gratiam Dei vocat: Dico autem, inquit, per gratiam Dei quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem⁸⁴. De quo etiam propheta David dixit: Emitte lucem tuam, et veritatem tuam⁸⁵, et: In lumine tuo videbimus lumen⁸⁶. Lumen enim est Filius, lumen est Spiritus sanctus, lumen est Pater. Quin etiam in quotidianis precationibus: Christe, inquit, lumen verum, qui ad illuminandum omnem hominem in mundum venisti⁸⁷, signetur super nos lumen vultus⁸⁸ tui, ut in te videamus lumen inaccessum, et lumen lætum sanctæ gloriæ immortalis Patris, cœlestis Spiritus, beati Jesu. Cum ventum est ad occasum solis, viso lumine vespertino, laudamus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Et divinus Damascenus, in carminibus, Lumen, inquit, immutabile, Verbum luminis Patris ingenti in lumine tuo hodie viso in Thabor, lumen vidimus Patrem lumen, et Spiritum, illuminantem omnem creaturam. Imo et Gregorius Theologus: In lumine, inquit, Domini vide lumen: in Spiritu Dei Filium amplectere, lumen trinum et impartibile. Et sanctus Maximus in *Theologicis* (a): Lumen, inquit, dicitur, et vita, et resurrectio, et veritas, lumen quidem ut splendor animarum, et ut tenebrarum ignorantie expulso, et ut illuminans mentem ad intelligendum arcana, et ostendens mysteria, quæ puris tantum spectabilia sunt; vita autem dicitur, quia animis quæ Dominum diligunt, motum eas decentem in rebus divinis præbet; resurrectio autem vocatur, quia mentem ab affectione mortua rerum caducarum excitat, et ab omni genere corruptionis et interitus liberam et puram reddit; veritas vero, quia habi-*

tum bonorum (1) immutabilem donat dignis. Ex quibus sit manifestum, quod omne lumen sive sensibile, sive intellectibile ex vero et supra substantiam lumine refulget: et quod Deus dicitur lumen intellectibile, quia ex plenitudine sua universum mundum ab ignorantia abstrahens, ad cognitionem sui convertit, et uno lumine unifico implet, demonstratum alioqui est, quod per omne lumen, et quod cernitur, et quod deprecatur signari super nos ex divina facie Domini, ad aliud lumen intellectibile et inaccessum quod in Patre, et Filio, et Spiritu sancto contemplamur, adducimur, ut jñm per lumina quæ videntur, et quæ intelliguntur, ad unam cogitationem revocemur, supra omne lumen et omnem intelligentiam esse Deum.

CAPUT X.

Quod divinus Moyses, et ei similes omnia lumina sive sub sensum cadentia, sive sub intelligentiam relinquentes, in caliginem splendidissimam ingrediuntur, in unum cum infinito Deo per ignorantiam et nihil videndo copulati.

Magnus Dionysius, in libro *De mystica theologia*, cap. primo: Sic igitur, inquit, divinus Bartholomæus dixit, multam esse theologiam, et perexiguam; et Evangelium esse latum et magnum, et rursus, concisum esse illud divino ingenio; ut mihi videtur, intellexit, quod bona omnium rerum causa est quidem copiosi sermonis, et simul brevis ac nullius sermonis, utpote quæ neque dici, nec intelligi queat, quia universis creatis excellit supra substantiam; et quia sola sine operimentis et vere ostenditur iis qui cuncta quæ impura, quæque pura sunt, pertranscunt; et qui omnem ascensum ad ea quæ sunt, sancta et summa, superant; et omnia divina lumina, et sonos, et sermones cœlestes relinquunt, et in caliginem ingrediuntur, ubi vere est, sicut ait Scriptura, *Qui est ultra omnia*⁸⁹; non enim simpliciter (a) divinus Moyses primum jubetur ut se repuret, deinde ut se non repurgatis separet; et post omnem repurgationem audit multas tubas, ac videt multa lumina purorum et multiplices radios lætæ: postea a vulgi multitudine separatur, et cum electis sacerdotibus ad summum fastigium divinarum ascensum evadit; sed hactenus nondum est cum ipso Deo, nec eum videt (inaspectabilis enim est), sed locum videt, ubi stetit; hoc autem existimo significare, divinissima et summa eorum quæ cernuntur et intelliguntur, sermones quosdam esse, qui subjiciunt menti illa quæ sunt subjecta ac supposita ei qui universis antecellit; quibus præsentia ipsius, quæ omnem cogitationem mentis vincit, declara-

⁸³ Galat. iv, 6. ⁸⁴ Rom. xii, 3. ⁸⁵ Psal. xlii, 3. ⁸⁶ Psal. xxxv, 10. ⁸⁷ Joan. i, 9. ⁸⁸ Psal. iv, 7. ⁸⁹ Ephes. iv, 6.

Scholia.

(1) Habitu fidei et virtutum dicit; quia fides credentem firmat in veritate, et veritatem in credente, Dionys. in *Divin. nomin.* cap. 7, unde Apo-

stolus substantiam vocavit rerum sperandarum (*Hebr.* ii, 1), id est firmamentum.

(a) In *hecat. theologica* 2, cap. 70.

(b) Id est quasi nihil aliud significetur

tur insistens tanquam in vestigiis summis intellectibus locorum ejus sanctissimorum : ac tunc ab iis quæ videntur, et ab iis qui vident, absolutus et expeditus, in caliginem vere mysticam ignorantiae ingreditur, in qua mystica caligine omnes notiones excludit, et in ipso qui funditus neque tangi, neque videri potest, hæret, factus totus ipsius qui ultra omnia est, neque suus, nec ullius alterius, cum eo autem qui est penitus incognitus, per vacationem omnis cognitionis, secundum meliorem partem copulatus. Et Gregorius Theologus in oratione de baptismo : Deus, inquit, est lumen summum et inaccessum, quod neque mente comprehendi, neque oratione exprimi potest, quodque omnem naturam rationis participem illuminandi habet facultatem : hoc est in iis quæ intelliguntur, quod sol in iis quæ sentiuntur. Ex quibus patet, omnia lumina, sive quæ sensu percipiuntur, sive quæ intelligentia, infra reliqui ab iis qui ad summam contemplationem ejus qui ultra omnia est, evaserunt, et in caliginem splendidissimam non comprehendendi eum ingressi sunt, nullo lumine eum exprimento et designante. Ex capitibus dispositis constat expositio materiaria hujus partis ; ostensio enim luminum divinatorum aut in luminibus quæ sentiuntur, continetur ; et facit solem imaginem

A Dei, et ignem item imaginem Dei ; et a nobilioribus, ut sole et lumine, imponit Deo nomen luminis ; et a mediis, ut ab igne, aut continetur in luminibus symbolicis in quibus præcipua est apparitio luminis facta in divinissima transfiguratione vultus Domini, qui splenduit sicut sol, quæ decorem corporis Christi post resurrectionem gloriosi facti tanquam in imagine representabat ; et symbolum erat divinitatis, quæ in eo latebat : quia in Christo Salvatore nostro idem est dicere symbolum corporis glorificati et divinitatis ejus, et quod lumen, quod sic in Domino in monte Thabor apparuit, pulchritudinem Adæ ante peccatum significavit, eamque jam naturam in humanitate Christi recuperasse, et futurum esse post resurrectionem splendorum justorum, et quid sit secundum existentiam lumen, quod in futuro apparebit post resurrectionem : et quod Deus est lumen intellectile, quod in naturis incorporeis splendet, quatenus vere splendoris earum effector est, postremo loco vacationem ab omni lumine posuimus ; et ipsam divinam caliginem. Nihil igitur in materiaria expositione hujus tractationis de lumine prætermisum est, quin potius omnis divini luminis ostensio breviter tractata est.

DECAS SEPTIMA. — DE DIVINA PARTICIPATIONE.

CAPUT I.

Quod proprium Dei est, adesse omnibus secundum substantiam ; et sicut substantia adest præsens, sic etiam operatione adest : et quis modus sit præsentiae ejus qui explicari non potest.

Sanctus Justinus martyr, in Oratione de recta confessione ait : Quomodo Verbum ubique est secundum substantiam ? Et quomodo in suo templo ? Et nim si illic est, sicut est in omnibus, nihil amplius habebit templum, atque cætera omnia. Et ubi illud ponemus, quod scriptum est : *In ipso habitat plenitudo divinitatis corporaliter* ⁸⁹ ? Sin autem quis concedat, magis esse in templo, non adest omnibus secundum substantiam, quod est proprium Dei. Evidens argumentum est perfidiae, dicere de Deo, Quomodo ? Quomodo cæli effector est, quomodo terræ, quomodo maris, aerisque et stirpium, et animantium omnium, et tui ipsius ? Qui omnia diligenter de Deo quæris, plane dices, omnia produxisse copiosa potentia sua. Num igitur potentia Dei adest secundum accidens iis quæ fiebant, an secundum substantiam ? Si secundum accidens, adest quidem illis quasi essent, antequam fierent ; siquidem accidens non est secundum naturam perse, sed in aliquibus prius subjectis existit. At si hoc ridiculum est, relinquatur potentiam Dei omnibus adesse secundum substantiam. Num igitur

C quia potentia Dei omnibus quæ fiunt, secundum substantiam adest, nihil amplius templum ipsum in quo fuit, habebat ? Habet hoc dubitationem, et illud habet ; et fides est utriusque dubitationis solutio. Vidisti quemadmodum ratio invicta evertit perfidiam ; vide linguas cum Deo pugnantibus occultas. Idem etiam : Dic igitur quomodo Verbum caro factum, cætos non dereliquit ? Sane dicetis, quod manens Deus, sic factus est. Rursus ergo dicite nobis, quomodo manens, factus est ? Si enim mansit quod erat, quomodo factus est quod non erat ? Sin autem factus est quod non erat, quomodo mansit quod erat ? Dubium habes de solutione, habe etiam dubium de modo unionis. At crelis quod manens, factus est ; crele etiam adesse ubique secundum substantiam Verbum, et præcipua quodammodo esse in templo suo. Ino et sanctus Anastasius Antiochenus, in libro *De incircumscripto*, ait : Sed quidam, inquit, ut videtur, infirmitatem propriæ naturæ in Deum transferunt, restricti in maximis, et existimantes melius esse contrahere divinam naturam a materia, quam existimare, eam usque ad omnia tendi et porrigi ; prorsus arbitrantur nefas et impium esse, naturam illam quæ plusquam ultra omnia est, indui corporibus non decentibus, sordibus et tetro odore plenis, vel animis impiis ; vel aliis quibusdam, quæ minime de

⁸⁹ Coloss. 11, 9.

Deo cogitari debent; hi revera humilia sentiunt, et Deo, ac magnitudinis ejus quæ attingi non potest, indigna. Et paulo post: Debilia igitur et infirma animis agitant, nullumque firmamentum habentia, quia nullam creaturam suam rejicit Deus; nihil enim sordidum eorum quæ sunt, existimat; quin imo cum ad nos appropinquat, vitii nostri non efficitur particeps. Et rursus in eodem libro: Verum quia operationem in omnibus esse aiunt (hanc enim volunt non circumscribere) interrogandi sunt, quomodo de ea sentiant. Numquid dicunt participare ipsam terrenas sordes, cum appropinquat eis, an non? Quod si verum fateantur, manifestum est fieri posse, ut quod appropinquat, non participet vitium eorum quibus appropinquavit. Quod si dicturi sunt participare, eadem absurditas eos qui hoc dicunt, consequetur, quam ut fugerent, Deum circumscribebant. Contrahant igitur et operationem, ut universum plane dissolvant. Sin vero meuentes hoc absurdum, tanquam pœnitentia ducti, divinam operationem nihil quidquam lædi dicant, cur non hoc ipsum de substantia affirmant? Ad hæc, Photius patriarcha, in *Questionibus ad Amphilochem*, cap. 75: Quare qui dubitat, inquit, utrum si Deus est in omnibus, non sit supra omnia, nescit se ignorare quæ de divina natura in Scriptura sancta scripta sunt; neque ququam alius, quam consuetudo rerum terrenarum fert, neque divinius aliquid de iis quæ materia vacant, cogitat. At vero quomodo in omnibus est (a)? Dictum quidem est, nullo modo eorum quæ sunt, et si quid magis ad contemplationem pertinens dicendum est, et non est reformidandum sursum eveli simul cum iis qui sunt alta mente, ad altitudinem dogmatum theologorum, est Deus in universo secundum operationem simul et substantiam. Et ne mihi dicas: Quomodo? Dictum enim est jam, nullo modo creaturarum. Quomodo igitur est secundum substantiam? Sicut intellexisti secundum operationem. Quia enim alia sunt quandoque potentia, et quandoque actu; Deus autem, quatenus mens acuta intelligere potest, semper est actu (non enim ex imperfecto ad perfectum proficiscitur; nec aliud quidquam, quam per se actus,

est per se substantia), evidens consecutio est, in quibus est secundum operationem sive actum, in iis ipsis esse secundum substantiam. Et magnus Athanasius in libris *Contra Arianos*: Ubique, inquit, adest præsens substantia magnitudinis suæ; quia æqualis est Filius Patri, et cum Patre ubique adest divinitate; et quia omnia continet substantia: Si enim dixeris non adesse ubique, majora esse dices ea quæ facta sunt, quam eorum auctor sit. Et divinus Chrysostomus: Quod quidem ubique Deus est, scio, et quod totus est ubique; quomodo autem, nescio; non enim fieri potest ut substantiam videamus, neque quæ a se est, neque quæ ab alio. Et Cyrillus Hierosolymitanus in *Catechesibus*: In mera, inquit, divinitate supervacaneum est cogitare ascensum et descensum; potentia enim illa quæ omnia continet, ille qui ubique omnibus adest, qui universa spiritu suo circumdat, non transfertur a locis in loca; ipsius est vox: *Cælum et terram ego impleo*°. Si igitur implet, quo transmittatur? Ita fit, ut *ascendit et descendit* supervacuum sit in divinitate. In Salvatore autem, et in dispensatione adventus ejus in carne, proprie dicitur *ascendit et descendit*. Et Joannes Damascenus (b): Deus, inquit, expers partis est, totus ex toto ubique; et non pars in parte corporee divisus; sed totus in omnibus, et totus supra omnia. Ex quibus fit manifestum, propriam esse Dei omnibus secundum substantiam adesse. Sicut autem substantia adest, sic sua potestate et operatione, secundum enim substantiam potentia adest; et non est aliud per se operatio, et aliud per se substantia. Quomodo autem Deus secundum substantiam, et æqualiter omnibus adest, et quomodo ipse in omnibus et supra omnia, modus neque dici, neque cognosci potest.

CAPUT II.

Quod sicut adest nobis præsens Deus etiam cum participamus; si autem substantia adest, substantiam ejus participamus.

Magnus Dionysius in iis quæ adnotavit ex sancto Hierotheo in theologiciis ipsius Principiis: Causa omnium, et quæ omnia implet, est Jesu divinitas quæ servat partes toti consentientes (1): et neque

° Jerem. xliii, 24.

Scholia.

(1) In essentiis rerum hic ordo consideratur; primo, principia rerum; secundo, substantia ex principii constituta; tertio, species propria totius compositi ex forma prolificæ; quarto, perfectio ipsius rei non solum quoad speciem, sed quoad propriam operationem et finem; tunc enim res est omnimodis perfecta, cum suum finem assequitur; quinto, res variæ quæ singulæ quadam propria perfectione præditæ sunt, et ordine quodam copulatæ totum quoddam perficiant, ut in universo, et in homine. Hierotheus ergo docet, quomodo divinitas Christi est causa in his omnibus incipitque ab extremo, id est, a toto, et remeat in prius, id

est, in principia rerum. Conservat igitur, inquit, universum, et partes universi toti consentientes, et cum eo conspirantes; et ipsa non est totum, neque pars, quia scilicet non habet perfectionem totius et partis, sicut totum et pars, sed excellentius in infinitum, estque rursus totum et pars divinitas Christi, nempe quia quidquid perfectionis est in toto et in parte, hoc ipsa Christi divinitas præhabet, et suprahabet; reliqua faciliora sunt. Illud vero: Substantia totis substantiis insistentibus impollute, significat esse Deum in omnibus substantiis, et ab eis participari non per admistionem, hoc est, non misceri cum eis, ex sancto Thoma in Dionysium.

(a) Lib. iv *Physicorum* exponit Aristoteles modum quibus aliud in alio esse dicitur.

(b) Lib. 1, cap. 16, *Orthod. fid.*

pars, neque totum est : et est totum, et pars, quatenus omne, et totum, et partem in se ipsa comprehendit; et suprahabet, et antehabet, perfecta quidem est in imperfectis, tanquam principalis causa perfectionis; imperfecta autem in perfectis, tanquam supraquam perfecta, et anteperfecta, forma formæ, effectrix in iis quæ carent forma, tanquam principalis causa formæ, sine forma in ipsius formis, utpote supra formam; substantia totis substantiis insistens impollute, et ab omni substantia supra substantiam abstracta, tota principia, et ordines definiens, supra omne principium et omnem ordinem collocata. Et magnus Athanasius, in Disputatione contra Arium: Secundum hæc divinitas Patris et Filii sancta et sanctificans, quæ sanctificat omnia quæ rationem participant, quibus data est liberæ voluntatis et studii potestas ad capiendam sanctam et beatam substantiam in communionem sanctificationis. Et divinus Cyrillus in *Thesauris (a)*: Sicut igitur, inquit, mulier gloria viri vocata est, quia partem ex membris ejus ad sui fabricationem accepit, sic vir gloria Dei appellatus est, quia factus est particeps substantiæ ejus per Spiritum sanctum, qui in eo habitavit. Et rursus idem disserens de Spiritu sancto: Igitur quandoquidem Spiritu sancto habitante in iis qui Deo probati sunt, Christus est qui habitat, necesse est dicere ipsum Spiritum divini substantiæ esse; cujus particeps facit eos qui ipsum participant, et iterum idem in eisdem: Est igitur Spiritus sanctus secundum naturam Deus, quippe qui sanctos regenerat, ut sint unum cum Deo, qui habitat in eis. Et adhuc idem in eisdem: Quid igitur opus est longo verborum circuitu uti, et multiplices notiones texere? Hanc enim ipsam vim sanctificantem ex Patre manantem, quæ imperfectis tribuit perfectionem, dicimus esse Spiritum sanctum; supervacaneumque est creaturam per interjectum medium sanctificari, cum benignitas Dei dignata fuerit usque ad minima pervadere, et ea per Spiritum suum sanctificare. Et divinus Theophanes in Canticis suis: Lumen, inquit, unius principii, et in tribus splendens, substantia sine principio, pulchritudo, immensa habitat in corde meo, et iterum in eisdem: Rex cælestis, paraclete, Spiritus veritatis, qui ubique ades præsens, et omnia implet, qui es thesaurus honorum, et vitæ dator, veni, et habita in nobis; et emunda nos ab omni macula, et salvas fac animas nostras. Ex quibus patet, quod Deo secundum substantiam præsentem, substantiam ejus impermiste participamus: et quod ipsa est quæ nos sanctificat, et habitat in nobis, nosque ab omni labe per Spiritum suum qui supra substantiam est, repurgat.

CAPUT III.

Quod participantem divinam substantiam, per Spiritum sanctum Filium Dei, qui supra substantiam est, participamus; et hunc participantem, Deum Patrem participamus, atque ita efficiamur divini naturæ et substantiæ participes.

Dominus ait in Evangelio: *Qui diligit me, mandata mea servabit; et ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*¹¹. Quod quidem magnus et summus apostolorum Petrus in Epistola sua explicat, cum ait: *Divinæ naturæ consortes facti sumus*¹². Consentiant cum eo quæ Paulus item magnus ait: *Nescitis quod templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*¹³? Et rursus: *Vos estis templum Dei viventis, sicut dixit Deus, Quoniam habitabo in eis, et inambulabo; et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus*¹⁴. Similiter qui deinceps consecuti sunt sancti. Magnus Athanasius, in Epistola ad Serapionem: Sic autem, inquit, signati, consentaneæ naturæ divini consortes efficiamur, sicut Petrus dixit, atque ita omnis creatura Verbi particeps efficitur in Spiritu sancto, et per Spiritum sanctum dicimur participes Dei, ait enim: *Nescitis quod templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*? Et idem in eadem epistola: Nunc autem cum dicimur participes Christi, et participes Dei, demonstratur chrisma, id est unctio, quæ est in nobis, et sigillum, quod non est naturæ creatæ, sed Filii, qui per Spiritum sanctum nos cum Patre conjungit, hoc enim Joannes paulo supra docens scripsit: *In hoc cognoscimus quod in Deo manemus, et ipse in nobis, ex Spiritu ejus quem dedit nobis*¹⁵. Si autem participatione Spiritus sancti efficiamur consortes divini naturæ, insanus fuerit si quis dicat esse Spiritum sanctum naturæ creatæ, et non Dei; ob hanc enim causam est in hominibus, et per eum homines deificantur; si autem deificat, non est dubium quin natura ejus natura Dei sit. Magnus Basilius in iis quæ de Spiritu sancto scribit: Nulla, inquit, creatura ab anima rationis copote participari potest, ita ut in ea habitet *ὁσὸς ὁδός*, id est secundum substantiam (b), Spiritus vero sanctus habitat in ea, sicut ait Scriptura: *Templum estis Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis*; increatus igitur est Spiritus sanctus, et beatus Cyrillus in iis quæ de Spiritu sancto scripsit: Per se igitur operatur in nobis Spiritus sanctus vere sanctificans, et nos secum in unam sua conjunctione copulans, ac divini naturæ participes efficiens. Et rursus: Si accipientes, inquit, Spiritum Christi, per eum ad Deum Patrem adducimur, tanquam divini naturæ consortes facti, modo erit creatura, per quem cum Deo tanquam genus conjungimur? Adhuc idem in capitibus de Spiritu sancto: Si servus est, ut fa-

¹¹ Joan. xiv, 23. ¹² II Petr. i, 4. ¹³ I Cor. iii, 16. ¹⁴ II Cor. vi, 16. ¹⁵ I Joan. iv, 13.

(a) Lib. xii, cap. 3.

(b) Quomodo autem participetur Deus secundum

substantiam a creatura, et non participetur, ut recte intelligatur, legatur cap. 10 hujus decadiæ.

ctus vel creatus Spiritus sanctus, quomodo in eo clamamus: *Abba Pater* ⁹⁶? Verum a servitute quidem liberat eos, in quibus est, vel potius refingit in filios libertatis, faciens eos participes naturæ suæ; non est igitur servus; quod si non est servus, igitur neque creatura, esse autem creaturam, et numerari servum, nihil aliud esset quam refugere a divina substantia, ac rursus idem in eisdem: Deus igitur est Spiritus qui nos ad Dei similitudinem format, non tanquam per gratiam ministrantem, sed per divinam naturam participationem suis qui digni sunt, donans. Et quæ est horum fides? Scriptura sacra, Scriptura divinitus allata, quæ aperte et perfecte in unum copulat Deum et Spiritum ejus; nec aliter futurum esse Dei participationem, nisi per Spiritum sanctum, aperte docet: si quidem Dominus noster Jesus Christus de omni, opinor, fidei et bono dicit: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*, et: *In hoc cognoscimus quod in nobis est, ex Spiritu quem dedit nobis*. In se enim quis potest copiose habere habitantem et versantem naturam et vere Deum, cum Spiritum ejus acceperit, non alienum, neque substantiam ab eo distractam et divulsam, sed potius ex ipso, et in ipsos, et proprium ejus, et æqualem cum eo dominatum gestantem, et sic nominatum (a), et tanquam in ordine Filii (b) assumptum propter eandem naturam. Et in cap. 1 libri iv *Theaurorum*, tanquam in persona hæreticorum: Alienus est a communicatione nostra, et a nobis non participabilis per se ipsam Pater propter nimiam et summam, et quæ ab humana natura capi non potest, divinitatis participationem, capitur autem, et est in nobis per Filium tanquam per minorem scilicet. Quomodo igitur similis Patri, qui a nobis capi potest qui illum capere non possumus? Contra vero disputans Cyrillus: Ebrii, inquit, rursus sunt suis insaniis isti oppugnatores Dei, non intelligentes, ut apparet, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Si enim, ut vos dicitis, omnia magna et supra naturam sunt in Patre, necesse est concedere parem bonitatem illi inesse. Quomodo igitur qui est summe bonus, non potest capi ab his qui bonitate indigent? Quomodo est totus bonus, qui nimia supra creaturæ facultatem bonitate omnibus sui participationem præcludit? Oportebat enim (quod quidem verum videtur esse), ut qui est summe bonus, bonitatem sibi convenientem adhiberet omnibus, et eam cunctis indigentibus ad fruendum impartiret. Verum jam hoc fecisse apparet, cum promittit habiturum se in nobis, et inambulaturum, et promittit adoptare filios. Inanis igitur impiorum quæstio est; apparet enim, quemadmodum non ad du-

ritiam deflecti Deus propter magnitudinem et excellentiam naturæ; quin potius tanto magis ad lenitatem vergit, quanto majora in eo sunt, ex quibus unum, idque pulcherrimum est, bonitas quæ per Filium, sicut ipse ait ⁹⁷, in malos et bonos pertingit, nulli prorsus sui participationem præcludens. Participatio vero Patris per Filium in Spiritu sancto proprie et decenter fit; sicut etiam solem per splendorem ex eo non sine calore editum participamus. Sicut igitur nemo dicat dissimile esse sol lumen quod ex ipso emittitur, vel calorem, quia per ista participatur sol; sic non est necesse, ut Filius sit Patri dissimilis, quia Pater per Filium participatur, quin potius similem per omnia esse demonstrat. Ubi enim facti participes Filii, non privamur participatione Patris, quomodo non erunt idem Pater et Filius? Ubi autem est eadem substantia, quem locum habebit dissimilitudo? R spondeant Christi oppugnatores. Ex quibus sit manifestum, quod participantes Spiritum sanctum, participamus Filium Deum, et hunc participantes, participamus Deum Patrem, atque ita efficiamur totius divinæ naturæ et substantiæ participes. Quomodo vero fiat in nobis participatio Trinitatis, quæ supra substantiam est, dici non potest; sicut neque dici potest, quis modus sit substantiæ ejus, et quomodo sit ubique præsens secundum substantiam.

CAPUT IV.

Quod participantes divinam naturam, non gratiam solius, et per se non substantiæ participes sumus, sed ipsius Spiritus sancti viventis, et per se existentis; et quod totus Deus trinus gratia dicitur, et simul Filius, atque Spiritus sanctus gratia; et sigillatim unusquisque horum gratia dicitur, dicitur vero homonymæ gratia, id est, quod ab his personis fit.

Sanctus Cyrillus, libro septimo *Dialogorum ad Heremiam*: Si, inquit, gratia quæ per Spiritum sanctum datur, discissa erat a substantia Spiritus sancti, cur non aperte dixit beatus quidem Moyses, quod producto animanti inspiravit gratiam auctor omnium, gratiam dico per inspirationem vitæ? Christus vero nobis, Accipite gratiam ⁹⁸, scilicet per ministerium Spiritus sancti? Quin potius illud quidem vocatum est *Spiraculum vitæ* ⁹⁹; vita enim erat natura divinitatis, siquidem vere in ipso vivimus, movemur, et sumus ¹; voce autem Domini dictum est: *Accipite Spiritum sanctum*, quia ipse vere in cordibus credentium habitat. Et paulo post: Quando igitur ad similitudinem Christi formamur, ipse etiam in nobis consignatur, et pulchre exprimitur tanquam per Spiritum naturaliter similem. Deus ergo est Spiritus sanctus, qui ad similitudinem Dei format non tanquam per gratiam mini-

⁹⁶ Rom. viii, 15. ⁹⁷ Matth. v, 45. ⁹⁸ Joan. xx, 22. ⁹⁹ Gen. ii, 7. ¹ Act. xvii, 28.

(a) Et sic nominatum. Id est Dominum. II Cor. iii.

(b) In ordine Filii assumptus dicitur Spiritus sanctus, quia numeratur tertius, sicut dicit Matth.

xviii, *Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; et illud I Joan. v: Tres sunt qui testimonium, etc.*

strantem, sed tanquam ipse participationem divinæ naturæ dignis largiens. Et rursus idem ibidem: Tempora Dei, imo etiam dii vocamur, et sumus, quare autem, interroga adversarium; siquidem sumus vere participes nudæ et non per se existentis gratiæ, at non sic, nequaquam; templa enim sumus Spiritus sancti per se existentis; vocati autem sumus dii propter ipsum, utpote divinæ naturæ propter conjunctionem cum ipso participes facti. Et iterum idem in eisdem: An non dicimus fabricari hominem ad imaginem Dei? Quis neget? Quod autem imaginem imprimit, et instar sigilli pulchritudinem supramundanam efficit, an non est Spiritus sanctus? At non, inquit, ut Deus, sed ut divinæ gratiæ minister, igitur non ipse, sed gratia per ipsum consignatur. Videtur, inquit. Necesse ergo erat appellare hominem imaginem gratiæ, et non potius imaginem Dei. Gregorius Nyssenus, in Cantica canticorum: Quod, inquit, vere est prædicandum beatum, numen ipsum divinum est, ipsa pulchritudo inexplicabilis, ipsa per se gratia, et sapientia, et potestas. Et divinus Gregorius in oratione de divinitate contra Evagrium monachum: Similiter igitur, inquit, qui dator est omnium bonorum, qui veritatis moderator, et Salvatoris Pater, dimanantem quamdam Filii et Spiritus sancti gratiam intellectualem ad nos misit, neque ipse quidquam incommodi in substantia passus est; non enim ullam immutationem subiit propter illorum ad nos adventum, usque ad nos processerunt, et nihilominus a Patre inseparabiles perstiterunt, ex-

C
pers enim partis est, ut a principio diximus, divina natura. In primis autem divinus Apostolus in Epistola ad Titum ait: *Apparuit gratia Dei*¹, gratia scilicet salutaris, omnibus hominibus cum quo consentiunt qui in canticis ecclesiasticis dicunt: Apparuit Salvator, qui est gratia et veritas, in Jordani fluentis: et gratia habitavit in te, quæ Dei mater es; et mundum splendore illustravit. Et divinus Ephrem, in Oratione de salute animæ: Quando, inquit, voluit, benignus et misericors Deus liberare nos ab hujusmodi errore, visitavit nos oriens ex alto²; et apparuit Dei gratia salutaris, deditque se ipse in commutationem pro nobis. Et sapiens Cyrillus: Quæ, inquit, gratia apparuit nobis? aut qualis Dei gratia salutaris omnibus hominibus apparuisse dicitur? Atqui manifestum est quod ait David: *Deus Dominus, et apparuit nobis*³; et ut ipsius gloria nobis de cælo appareat, exspectamus. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem, Omnia, inquit, Patris sunt Filii; quare charismata, quæ a Filio in Spiritu dantur, Patris charismata sunt: et cum in nobis est Spiritus sanctus, in eo ipso etiam est Pater;

A
atque ita fit illud: *Ego et Pater veniemus, et manentem apud eum faciemus*⁴, sicut dictum est. Ubi enim est lumen, illic est splendor: et ubi splendor, ibi est hujus operatio, et splendida gratia. Et magnus Basilius in epistola ad Gregorium fratrem: Omne, inquit, bonum, quodcumque ex divina potestate ad nos deveniat, operationem gratiæ omnia in nobis operantis esse dicimus, omnia enim operatur unus et idem Spiritus⁵; ac rursus idem: Spiritus sanctum qui ex Deo existit, fontem dico sanctitatis, potestatem vitæ effectricem, et gratiam perficientem; per quem homo adoptatur Filius, et quod mortale est, efficitur immortale, unum per omnia cum Patre et Filio. Præterea, secundum homonymiam divinitatis (a), quæ supra substantiam est, quædam alia dicuntur gratia. Declarat hoc Paulus, cum scribens ad Romanos: *Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia. Si autem ex operibus, jam non est gratia: alioqui opus non est opus*⁶. Et rursus idem Apostolus: *Gratia enim salvati facti estis*⁷. Et iterum: *Non enim estis sub lege, sed sub gratia*⁸. Et alias: *In gratia hac, quæ ministratur a nobis*⁹. Et rursus: *Ex quo die audistis et cognovistis gratiam in Dei veritate*¹⁰. Et divinus Chrysostomus explanans illud: *Ex plenitudine ejus omnes accepimus*¹¹, et: *Gratiam pro gratia: Qualem, inquit, pro quali? Pro veteri novam; et in illud: Gratia salvati facti estis: Non ex operibus propriis, inquit, sed gratis. Et magnus Athanasius, libro tertio Contra Arianos: Sciebat ubi Lazarus jacebat, interrogabat tamen, ut suscepta nostra ignorantia, largiretur nobis ut cognoscere-*

B
mus so'um verum Patrem suum, et quem propter nos ad salutem omnium misit, qua major gratia non potest esse. Ex quibus patet, quod facti participes naturæ Dei, non nudæ gratiæ a Deo manantis et quæ per se non existit, participes sumus; sed ipsius Spiritus supra substantiam, et vivi'dici, ac per se existentis; et per hunc ipsum cum Patre et Filio copulari, divinæ naturæ consortes effici-mur; et hac gratia ditamur, gratia scilicet trium personarum, quæ est per se gratia. Et sicut creditur esse communis nobiscum per se gratia, sic etiam sigillatim unaquæque persona divina ex tribus gratia dicitur; et maxime summus Deus Salvator, et qui est supra substantiam, Spiritus sanctus, uterque simul gratia bimanus dicitur. Sicut igitur hæc gratia dicitur principaliter, et divina, et efficienter, sic homonyme omne datum bonum, quod ab ipsis personis divinis ad nos proficiscitur, tanquam beneficium nobis creatum et

¹ Tit. II, 11. ² Luc. I, 78. ³ Psal. cxvii, 27. ⁴ Joan. xiv, 25. ⁵ I Cor. xii, 11. ⁶ Rom. xi, 5, 6. ⁷ Ephes. II, 8. ⁸ Rom. vi, 14. ⁹ I Cor. xiii, 19. ¹⁰ Colo. s. I G. ¹¹ Joan. I, 16.

(a) Id est, sicut homo sanctus aquivoce dicitur Deus, sic etiam gratia quæ a Deo fit.

effectum, gratia et donum dicitur, non ex operibus nostris confectum, quin potius gratis, et ex nulla nostra importatione suppeditatum.

CAPUT V.

Quod sicut Deus, qui est per se gratia, et trium personarum potestas, sive virtus, a nobis efficienter participatur (a); sic idem producit et creat distributionem divinarum gratiarum, quæ ad participandum creatæ sunt.

Magnus apostolus Paulus ait: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus; divisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus*¹². Et rursus: *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*¹³. Et iterum: *Emulamine meliora charismata*¹⁴. Item: *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tintiens*¹⁵. In quem locum iucundus heptus Chrysostomus: *Vidisti, inquit, ubi gratiam linguarum extulisti, et ubi eam evertit, et fregit? Et rursus idem in Epist. ad Corinth. homilia 29: De spiritualibus, inquit, nolo vos ignorare, fratres*¹⁶; spiritualia vocat signa, quia hæc opera sunt solius Spiritus sancti, nihil humano studio asserente ad huiusmodi miracula efficiendum. Et rursus idem, in Oratione de Spiritu sancto: *Spiritus Dei, Spiritus ex Deo, Spiritus qui a Patre procedit, hæc sanctæ et impollutæ virtutis sive potestatis nomina; sunt autem alia nomina non naturæ, sed operationi convenientia, ut donis ejus. Dico igitur, cum Spiritus sanctus vel mihi, vel alteri Christiano sanctificationem donaverit, et donum accepit, ita ut corpus sanctum et animam sanctam habeat, hoc donum vocatur spiritus sanctitatis, id est, gratia sanctitatis; si quis accipiat a Spiritu sancto virtutem et donum crelendi promissioni futurorum bonorum, accipit spiritum promissionis; si quis accipiat donum sapientiæ, vocatur donum hoc spiritus sapientiæ; si quis habeat charisma charitatis, dicitur habere spiritum charitatis; quando accipit charisma martyrii, dicitur habere spiritum fortitudinis, sive virtutis, id est, charisma; et quia qui donat, Spiritus sanctus est, vocatur etiam donum homonymie eodem nomine, quod vocatur qui donat. Adhuc idem in Epist. ad Ephesios homilia 13, exponens illud: *Creatum in sanctitate*¹⁷: *Vide, inquit, hic, quomodo creaturam vocat creationem essentiæ virtutis, quæ creatio virtutis cum non esset, factum est ut esset. Et rursus idem: Ob hanc causam, ut demonstraret quod qui effunditur, non est Spiritus sanctus,**

sed gratia Spiritus sancti, ait David de Christo: *Effusa est gratia in labiis tuis*¹⁸; gratia effunditur, non is qui gratiam donat. Et magne Basilius, in tertio *Consulationum Eunomii*: *Sicut dicitur Pater dividere operationes iis qui digni sunt ut eas suscipiant; et Filius dividere ministraciones iis qui digni sunt munere ministrandi, sic Spiritus sanctus dicitur dividere charismata iis qui digni sunt ut charismata accipiant. Rursus idem in homilia Psalmi 32: *Apte, inquit, ad terram refertur illud: *Ipsa dixit, et facta sunt**¹⁹; in formatione quidem nostra ex terra convenit illud: *Factum est*; in creatura vero ad imaginem Dei creata convenit: *Creatum est*. Quia vero sæpe numero dicitur in renovando, et reddendo melius, ut illud: *Si quis in Christo nova creatura*²⁰; et illud: *Ut duos crearet in unum hominem*²¹. Fortassis illud: *Et facta sunt*, de prima creatione essentiæ hominis dicitur; illud autem: *Et creata sunt*, de secunda regeneratione in Christo; quanto autem præstat mandatum Dei verbo simplici, tanto præstat regeneratio generationi. Et iterum; idem in epist. ad Gregorium fratrem: *Querentes autem, utrum ex solo Spiritu sancto largitio honorum originem ducat, atque ita adveniant dignis, rursus a sancta Scriptura deducimur ad principem et auctorem largitionis honorum, quæ Spiritus sanctus operatur vobis; omnia enim per ipsum facta esse, et in ipso consistere, a sancta Scriptura didicimus. Quare cum ad illam cogitationem evelimur, rursus Scripturæ sanctæ ductu elevati, docemur omnia per illam virtutem sive potestatem produci, ut quæ non erant, sint; non autem produci ex illa sine initio. Gregorius Theologus in libro *De Spiritu sancto*: *Dicitur, inquit, Spiritus adoptionis, libertatis, Spiritus intelligentiæ, sapientiæ, consilii, fortitudinis, cognitionis, pietatis, timoris Dei. Hæc enim cuncta efficit. Et iterum idem: Spiritus quidem unus, gratiæ vero non sunt æquales, quia neque receptacula Spiritus; alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, vel consensationis; alii vero fides firma, et sine ulla dubitatione; alii operationes virtutum, et miraculorum sublimiorum; alii gratiæ sanitatum; episcopatibus, id est præfecturæ; gubervationes, id est moderationes carnis; genera linguarum, interpretationes linguarum, majora charismata; secunda secundum proportionem fidei. Athanasius libro secundo contra Arianos: *Ita igitur: Creavit (b), formavit, constituit, quæ eundem sensum habent, non declarant initium essentiæ Verbi Dei, neque substantiam ejus creatam esse, sed renovationis ejus et gratiæ beneficium in nos. Et iterum idem: Sicut nos, inquit,****

¹² I Cor. xii, 6. ¹³ ibid. 11. ¹⁴ ibid. 51. ¹⁵ I Cor. xiii, 1. ¹⁶ I Cor. xii, 1. ¹⁷ Ephes. iv, 24. ¹⁸ Psal. xlii, 3. ¹⁹ Psal. xxxii, 9. ²⁰ II Cor. v, 17. ²¹ Ephes. ii, 14.

(a) Deus participatur in substantia quidem sua secundum rationem causæ efficientis: in donis vero suis secundum rationem effectus.

(b) Ad interpretationem illius loci Prov. cap. viii de sapientia Verbi Dei incarnata pertinent, *Dominus creavit me initium viarum suarum.*

ex Deo geniti, non ex ventre personæ ejus geniti sumus, sic et spiritus ex Deo præcedentes non sunt ex persona ejus. Et beatus Cyrillus in libro *De Spiritu sancto*: Si ex Patre, inquit, laminum varia charismatum largitio manat, Paulus vero ait: *Hæc autem omnia operatur Spiritus, dividens unicuique privatim sicut vult*, quomodo non est Deus ex Deo, et in Deo Spiritus, qui omnia quæ Deum docent, tanquam potestatem habens operatur? Et rursus idem in commentariis Isaiæ: *Hæc dicit Dominus, qui in altis habitat, Spiritus enim Domini a me exiit*; quomodo autem exiit, declaravit, inquit: *Spiritum omnem ego feci*²⁰; est enim Pater spirituum; intelligitur quidem, non tanquam ex propria natura sicut Filium, hos spiritus genuerit, imo neque processisse eos dicit ex substantia æqualiter ut Spiritum sanctum, sed potius creata ex Deo exivisse, ut essent, affirmamus recte sentientes; ipse enim omnem spiritum fecit, ubi autem facio nominatur, ibi omnino est egressio, id est exitus, non secundum substantiam, sed et verbum exitus per abusionem significet factum esse. Sanctus Maximus, cap. 38 et 39 centuriæ quintæ (a) ait: *Et requiescant super eum septem spiritus (b), spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus cognitionis, spiritus scientiæ, spiritus consilii, spiritus fortitudinis, spiritus timoris Dei*²¹. Est autem proprium horum charismatum spiritualium, spiritus quidem timoris Dei, abstinencia a malis secundum actum; spiritus vero fortitudinis, promptus conatus et motus ad operationem et effectorem mandatorum; spiritus consilii est habitus discretionis; spiritus autem scientiæ est certa et non fallax notitia motorum qui versantur in actione ex virtute; spiritus cognitionis est comprehensio rationum in mandatis; spiritus intellectus est erga modos et rationes virtutum assensus, vel ut magis proprie dicam, affectio; spiritus sapientiæ est referre se ad causam rationem magis spiritualium in mandatis, et cum ea causa copulari. Et rursus idem in eisdem: Sicut, inquit, alius accipit sermonem sapientiæ, alius sermonem scientiæ, alius autem fidei, et alius aliud charisma ex iis quæ magnus Apostolus enumeravit; sic alius quidem accipit per spiritum charisma charitatis perfectæ et sine intermedio erga Deum, nihilque terrenum habentis secundum proportionem fidei, alius vero per eundem Spiritum accipit charisma charitatis erga proximum; omnem namque habitum mandati in actione positum dicit esse charisma spiritus. In commentariis qui scriuntur in Job: *Fuerunt, inquit, illi septem filii, et filiarum tres*²², catalogus filiorum honoratus est apud Scripturam, et cum mysticis rationibus consentiens,

numerus enim septem significat in æugmate septem charismatum concursus; numerus vero trium ad perfectius et divinius spectat; ut intelligamus, fidem Trinitatis effectricem esse septem gratiarum. Et divinus apostolos et evangelista Lucas in Actis: *Nulla, inquit, per manus apostolorum fiebant signa et prodigia in populo*²³. Et rursus idem: *Et virtutes non vulgares faciebat Deus per manus Pauli*²⁴. Et in sancto Evangelio: *Et non fecit, inquit, illic signa multa propter incredulitatem eorum*²⁵. Et propheta David in Psalmo centesimo-decimo: *Fidelia omnia mandata ejus facta in veritate et æquitate*²⁶. Et rursus idem in Psalmo quinquagesimo: *Cor mundum in me crea, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis*²⁷. Ex quibus sit manifestum, quod sancta Trinitas et per se gratia, per se ex iis quæ non sunt, et producit et creat ad participationem nostram effectam et creatam divinorum charismatum distributionem. Ipsa enim cum sit omnium causa (solum enim quod est supra substantiam, principium et causa est essentia omnium) per spiritum ejusdem naturæ, et supra substantiam, operatur distribuens unicuique charismata, sive gratias, sicut vult: si autem sunt hæc opera voluntatis ejus, liquet creaturas esse, et effecta ex nihilo: et ipse Deus est, qui operatur omnia in omnibus.

CAPUT VI.

Quod hanc apostolicam theologiam sequens Dionysius, quæ magis generalia sunt, effectus et participationes magis particularium dicit, ut jam omnium quorum Deus est creator, in participantia distributa sint.

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nominibus* ait non esse aliud, bonum, et aliud, existens; et aliud vitam, vel sapientiam, neque multas esse causas, et aliorum alias divinitates effectrices, superiores et inferiores, quo in loco sanctus Maximus: Quia, inquit, paulo ante visus fuerat quodammodo dicere superius, et inferius, cum dixit, bonum esse causam existentia, vita, et similiter in aliis, ne qui imprudenter legunt, occasionem reprehendendi reperirent, ait non esse aliud, bonum, et aliud, existentiam; et rursus aliud vitam, vel sapientiam, unam enim esse omnium causam, et non multas; et consentaneæ unam divinitatem omnia producentem sanctam et beatam Trinitatem, et non multas divinitates creatricis. Hoc autem non supervacaneæ dixit, sed ut sapientes gentilium, et hæreticos Simonis discipulis perstringeret, qui deos ponebant effectores mundi, et quo inferiores essent, eo infirmiores creaturas producere usque ad sæcem, ut aiunt, id est, usque ad materiam. Nomen boni ait complecti omnem

²⁰ Isa. lxxii, sec. LXX. ²¹ Isa. xi, 2, 5. ²² Job. i, 2. ²³ Act. v, 12. ²⁴ Act. xix, 11. ²⁵ Matth. xiii, 58. ²⁶ Psal. cx, 8. ²⁷ Psal. l, 12.

(a) Tertia est in centuriis impressis.

(b) Sicut hic auctor Maximus recitavit, ita interpretatus sum.

providentiam; reliqua vero nomina partes provi- A dentiae, ut vitam, sapientiam, rationem; omnia enim quae sunt, propter bonitatem Dei producta sunt, ut existant, et sunt bona, id est, valde pulchra, non tamen omnia participant vitam, vel sapientiam, vel rationem. Generaliores scilicet providentias vocat, quas in pluribus contemplanur, ut vita pervadit in stirpes, et animantes tum rationis particeps, tum non particeps; sapientia vero, et ratio pauciorum sunt; haec enim solum in ratione utentibus cernuntur. Idem adhuc capita secundo de divinis nominibus in explanationibus suis in Dionysium, exponens quod ait Dionysius: Saurientem, et nunquam deficientem causam, atque distributionem donorum, quae bonum decet: Dicitur est, inquit, in Psalmis: *Quoniam apud te* B *est fons vitae*²². Et in Jeremia: *Me dereliquerunt fontem aquae vitae*²³. Deus igitur dicitur fons velut quidam parens, et principium atque causa eorum omnium quae apparuerunt, et devenerunt ad essentiam: quae enim quidam vocare consueverunt universalis, id est, genera, vel tota, vel continentia, utpote quae complectantur partes emanationum eius, horum Scripturae sanctae dicunt esse causam et fontem: propter effectorem igitur inexhaustam eorum quae per Spiritum sanctum existit, et quia Spiritus sanctus est causa omnium, ut in Sapientia dictum est²⁴, consentaneam ipsam per se causam fontem esse divine philosophatur. Illud autem, non exhaustam creationem, inde intellige, C ubi ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*²⁵, similiter Spiritus sanctus cum Patre et Filio sine intermissione operatur; ait enim Scriptura: *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur*²⁶. Et rursus magnus Dionysius capite undecimo *De divinis nominibus*: Non enim substantiam quandam divinam aut angelicam esse dicimus illud per se esse, causam essentiae omnium; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa est ut sint omnia quae sunt, et ipsum per se esse; nec aliam divinitatem, quae vitam pariat, praeterquam vitam supraquam divinam omnium quaecunque vivunt, et ipsius per se vitae causam ponimus, nec, ut summam dicam, alias causas principales, et creantes, et hypostases, quas quidam et deos, et effectores rerum esse temere effutiverunt: quos vere et proprie dicere non esse nec ipsi, nec eorum patres et maiores sciverunt. Haec a theologis proposita sunt, ut sciamus demonstratum esse, quod antea, solum scilicet quod est supra substantiam, beatam et supraquam (a) divinam Trinitatem omnium causam esse et nec ipsum per se esse, quod est antiquius donum, quam ceterae participationes quae ab ipsa Trinitate manant, nec ipsam per se vitam, nec horum similia ullius rei

causam esse: quin potius quomodocunque vocata sunt illa magis generalia, sive vocentur primum existentia, sive per se participationes, sive dona Dei, sive providentiae, sive communicationes divinae (dictum enim est de his a Theologis), non negabunt neque disitebuntur opera esse eius qui omnia in omnibus operatur ut vult, Dei Patris scilicet, producta ad ministerium et sanctificationem creaturarum per Deum Filium, et divinum eius Spiritum. Divisiones autem gratiarum Dionysius, qui has a magno apostolo Paulo dilexit, ad laudandum ab effectis providentiam quae est principium ut boni efficiamur et desicemur, pertinere, aperte exposuit, vocans effectus ipsas participationes participantium expositas ad participationem donorum Dei, quibus participatis dicimur divini et beati et sapientes et potentes. Retractat vero postea haec, edisserens quomodo haec se habeant collata cum eo qui tribuit; nulla enim similitudo perfecta est causarum, et eorum quae effecta sunt, sed potius effecta quidem habent imagines et similitudines quantae esse possunt, causarum: ipsae vero causae abstractae sunt ab effectis, et supra locatae secundum rationem proprii principii. In hoc vero ipsum incumbens divinus Maximus: effecta esse dixit quae producta sunt in rerum natura, sive in caelo, sive in terra, causas vero quae producunt, id est, tres personas sanctae Trinitatis. Liqueat igitur causas et effectus nullam inter se similitudinem habere. Et adhuc divinus Dionysius incumbens potissimum in haec: Eadem, inquit, et similia et dissimilia Deo dicuntur; similia quidem secundum imitationem, quae esse potest eius quam nihil potest imitari: dissimilia vero, quatenus effectus infra, causam sunt, et infinitis mensuris, et quae conferri non possunt, ab ea distant. Eandem excellentiam supra effectus posuit, et supra per se participationes: Quanto, inquit, praestant sancta, vel divina, vel dominantia, vel regia iis quae non sunt talia, et rursus per se participationes participantibus, tanto est omnibus sublimior, qui est supra omnia, et omnium participantium, et participationum auctor imparticipabilis. Quod ipsum explanans sanctus Maximus: Quantum, D inquit, antecellit natura pura et causa qualitati et effecto (hoc enim est ens, comparatum cum eo quod non proprie est), et quantum antecellit participantem id quod participatur, tantum differt Deus, qui haec dicitur, ab iis qui ista participant. Igitur sicut causae effectibus antecellunt infinitis mensuris et quae conferri non possunt, sic auctor Deus, idemque imparticipabilis, participantibus, et ipsi per se participationibus antecellit. Dicitur est autem de his a theologis in quinta et quarta decade initiarie expositionis divinarum nominum.

²² Psal. xxxv, 10. ²³ Jerem. ii, 13. ²⁴ Sap. i, vii. ²⁵ Joan. v, 17. ²⁶ Psal. ciii, 50.

(a) Supraquam divina Trinitas dicitur, sicut dicitur Deus supra Deum, sive supra quam Deus pro-

pter eos qui dicuntur dii, sicut scriptum est Psal. lxxxi: *Ego dixi, Diu eris.*

Excipiatur autem hinc, quod in Filio et Spiritu A sancto causam habet : hoc enim univoce dicitur de his quæ sunt causa ; quæ vero causam habent secundam voluntatem, homonymè dicuntur, utpote opera Dei omnia in omnibus operantis. Præterea illud causam habens omnium causa est, hæc autem ab ipso causam habentia singulariter et solummodo ex ipso, et non ex alia causa sunt (a) : solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa est ut sint omnia. Ad hæc, in Trinitate supraquam divina causa, et causam habens, distinctionem a missione maxime liberam exhibet, et in eodem unionem supraquam unitam, quia in ea exhibetur prima distinctio, et prima unio ; primo autem, ut est axioma, non est aliquid contrarium, sed vera distinctio, et vera unio ; neque distinctio mutari unquam potest in unionem, neque rursus unio in distinctionem, servantur autem hæc non confusa propter utrumque, id est, distinctio propter unionem, et unio propter distinctionem, trino simul et unico enuntiata ; at in creatura, cujus causa est sancta Trinitas, unio quidem est secundam causam tantum, distinctio vero creatorum immensis mensuris infra causam relinquit ea quæ facta sunt, et unio antecedit, valetiorque est hujusmodi distinctionibus, ut una et eadem quidem sit universorum causa, creatura vero numerosa, a primis et generatioribus ad secunda, et tertia et multiplicia procedens. Illic aperitur theologicis quæstio de participatione, quæ est una quidem secundum causam, altera vero secundum participationem ; alia secundum existentiam, participatione et existentia in creatura consistentibus, id est, in ea quæ participantur, et in participantia partitis.

CAPUT VII.

Quod omnia participantia, et quæ participantur, a sola natura, quæ secundum causam participatur, producta alia quidem simpliciter ab ipsa ad participationem edita sunt, alia vero sunt secundum existentiam participantium.

Magnus Dionysius capite quinto *De divinis nominibus* : Primum, inquit, donum per se esse, ipsa per se bonitas producens, ab antiquiore, prima inter ceteras participatione laudatur, et est ex ipsa, et in ipsa ipsum per se esse, et principia eorum quæ sunt ; et omnia quæ sunt (1), et quæ quocumque modo sunt, utque incomprehen-

A copulate, ac singulariter. Et rursus idem : Et autem alias ejus participationes esse productum est : et est ipsum per se esse antiquius quam esse per se vitam, per se sapientiam, per se similitudinem divinam ; et alia quorum quæ habent participationem, ante omnia illa participant esse : quin potius ipsa per se omnia, quæ ab aliis participantur, ipsum per se esse participant ; principia igitur omnia eorum quæ sunt, participando esse et sunt, et principia sunt et primum sunt, deinde principia sunt ; et si vis dicere esse per se vitam principium viventium tanquam viventium ; et per se similitudinem principium similium tanquam similium ; et per se unionem principium copulatorum tanquam copulatorum ; et per se ordinem ordinatorum tanquam ordinatorum ; et quæcumque alia hoc, aut illud, aut utrumque, aut multa participantia hoc, aut illud, aut utrumque, aut multa sunt ; eorum per se participationes reperies primum participare ipsum per se esse ; et primum quidem eas esse ; deinde hujus, aut illius principia esse ; et participando ipsum esse existere, et participari. Quod si hæc, scilicet per se participationes, principia aliorum sunt participando ipsum esse (b), multo magis quæ illa ipsa principia participant, ut jam ex his manifestum evadat, et ex iis quæ tatiis in quinta decade prosecuti sumus, quod participationes sunt, quas ea quæ sunt (c), participant, quæcumque sunt species, et harum participationes ; siquidem et in una specie sunt multæ participationes non solum in coloribus, sed in voluntatibus, et fortibus ; ut cum dicimus : Participavit voluntatem moderatam, aut rectam, aut facetiis gaudentem, aut aliter effectam ; aut esse fortunatum, aut infortunatum. Ut igitur prosperitas, sive bona fortuna participatio est fortunatorum, quatenus fortunati sunt, non autem quatenus homines sunt ; sic et alie participationes editæ sunt, ut participantur, non quia sunt, sed quia tales sunt. Quando autem nactæ sunt subjecta recipientia, tunc dicantur effectæ secundum existentiam eorum subjectorum, quæ nactæ sunt, et est quidem aliud participatio, et aliud quod secundum existentiam participationem recipit ; verbi gratia : Vita participatio quædam est simpliciter, quæ tunc est secundum existentiam participatio cujusdam, cum est pars substantiæ (2) ejus, aut est ipsum, aut secundum accidens. Dionysius igitur aggressus

Scholia.

(1) Omnia quæ sunt, et quæ quocumque modo sunt, ut quæ sunt in aliis sicut accidentia, et quæ sunt in potentia, et quæ sunt privationes, et quæ non habent totum esse simul, ut motus, sunt in Deo incomprehenso, in se autem finite ; in se multa, in Deo copulata ; sunt itaque incomprehenso, et

conjecte, ac unite res omnes, quæcumque sunt in Deo, quia sunt ipsa divina essentia incomprehensibilis Pater, Filius, et Spiritus sanctus in unum incomprehensibiliter uniti. (2) Cum est pars substantiæ ejus. Ut cum participatur ab anima, quæ est pars substantiæ hominis, quæ non habet in se

(a) In divinis Pater secundum naturam est causa Filii, et Pater ac Filius causa Spiritus sancti, et in his causa et qui causam habent æquales sunt ; hoc est enim dici univoce causam de causam habentibus id est de causatis.

(b) *leg. c. decad.*

(c) Primum donum Dei est esse ; postea esse speciem aliquam quæ prius participat esse ; postea esse individuum speciei participatæ.

discerere generaliter, in substantia simpliciter et in participatione simpliciter, tractavit; et ostendit, prius quidem oportere esse subjectum, quod quidem dixit antiquius esse Dei donum: deinde participationem, quæ in illo subjecto facta est. Proposita igitur est ad participationem participantium, per se substantia; quod perinde est, ut si dicatur substantia facta ad participationem. Nisi enim substantiam participaremus, penitus in rerum natura non essemus; deinceps, ipsi substantiæ factæ ad capiendam participationem, aliæ participationes propositæ sunt; et sicut tempus generaliter ad participationem eorum quæ sunt in tempore, propositum est, cum alioqui non sit substantia aliqua, sed simpliciter participatio; tunc vero efficitur nobis, qui in tempore sumus, existentia, quando propter ipsum sumus in tempore; sic omnis alia participatio quæ non est substantia, eandem consecutionem habet: illo prius cognito et percepto, quod solus Deus est harum participationum auctor et effector, sive propositæ sint simpliciter ad participationem, sive etiam ad existentiam participantibus.

CAPUT VIII.

Quod omnia quæ sunt ad participandum, sive proposita sint secundum participationem, sive secundum existentiam, quin non sunt idonea subjecta recipientia, multiplicationem et differentiam participationum non subeunt; sola autem natura quæ secundum causam participatur hanc differentiam funditus non admittit.

Magnus Dionysius cap. 9 *Cœlestis hierarchiæ*, Hoc, inquit, testatur populus Hebræorum accedisse sibi: *Cognitionem Dei, inquit Scriptura, repulisti, et cor tuum secutus es*²⁷; nec enim vitam necessitate coactam habemus, neque propter libertatem eorum quibus providetur; divina lumina providentiæ splendidis retunduntur; quin potius dissimilitudo oculorum quos mentes habent, illuminationem paternæ bonitatis supra quam copiosam aut penitus non participat, aut facit duritia sua ne penetret, aut varias reddit participationes, parvas vel magnas, obscuras vel claras unius et simplicis, et semper sui similis atque supra modum expediti et explicati radii manantis instar fontis. Et rursus idem capite secundo de divinis nominibus. Atqui, dicit aliquis, non est sigillum totum et idem in omnibus, in quibus ad exprimendum effigiem imprimitur: non est autem in causa sigillum; se enim totum et idem uni-

culque impertit, sed differentia participantium dissimiles facit figuras ab hoc uno et toto exemplari expressas, ut si sunt mollia et facilia ad figurandum, et lenia, εὐχάριστα; et neque aspera, neque dura sunt, neque fluxa et inconstantia, puram et expressam et permanentem figuram habebunt: si quid vero hujus habilitatis, quæ dicta est, deluerit, hæc erit causa cur effigies non figuretur, nec exprimat, neque alia fiant quæ non sunt, cum non est habitas ad recipientiam participationem. Sed et Justinus martyr philosophus, in Oratione de recta confessione ait: Quomodo Verbum in suo templo, et in rebus similiter secundum substantiam est, et qui amplius templum quam cætera omnia habebit. Audiamus tandem dicentem: Qui est in situ Patris, secundum substantiam omnibus adest impartibiliter, et non sic cum in Patre esse dicimus, ut est in reliquis; non quia substantia cum in aliis est, contrahitur, sed propter mensuram recipientium, quæ non possunt fieri receptaculum divinum: ad hunc modum dicentes eam in templo suo inseparabilem et tanquam plenitudinem divinitatis habitare consistentes, adesse omnibus, et non similiter adesse dicimus. Et divinus Gregorius Nyssenus, in primo libro *Consolationum Eunomii*, ait: Quia omnis bonifons et principium et largitio in natura increata cernitur; omnis vero creatura in eam vergit per communionem primi boni particeps facta sublimis naturæ, necessario secundum proportionem participantis sublimia, aliis plus, aliis minus secundum liberam potestatem voluntatis participantis, plus et minus participationis in creatura cernitur; et convenienter uniuscujusque conatu plus et minus in excellentia virtutis, locum habet: natura vero increata longe abest ab hujusmodi differentia. Ex quibus liquet, omnem differentiam participationum ex differentia participantium existere et constari, serique magnas, et parvas participationes propter habilitatem obscure, aut clare participantium; quare, ut consentaneum est, hujusmodi participationes, quomodocumque proponuntur, sive simpliciter secundum participationem, sive secundum existentiam, ex parvo et magno constat in creatura cernuntur; in iis autem quæ in Deo sunt, hujusmodi differentia locum non habet. Uno itaque consensu theologi participationes illas, quas absolute et abstracte per se substantiam, et per se vitam, et per se sapientiam, et si-

²⁷ Os. e, iv, 6.

Scholia.

integram naturam speciei, ut ait sanctus Thom. 1^a part. quæst. 51, ad 3, aut a corpore secundum accidens, quia per animam vivit: aut ab angelo; quia enim ipse est integræ naturæ, et non tanquam pars naturæ, per se vitam accipit a Deo, et non per accidens participatio simpliciter differt a participatione secundum existentiam ratione tantum: ut per se vita non distinguitur a viventibus, a quibus participantur secundum rem: re enim vita et vivens idem sunt: sicut humanitas simpliciter, et homo ratione tantum differunt, quia sicut humanitas solum illa comprehendit quæ hominem

definiunt, et non quæ materiam faciunt individuum, neque humanitas, actu aut potentia continet principia quæ individuum reddunt, homo vero continet potentia; sic per se vita illa continet quæ viventem definiunt, quatenus vivit itaque ut homo formaliter est humanitate homo, sic vivens per se vita est vivens. Participatio secundum existentiam, est vita illa, simpliciter, cum recepta in subjecto vivente sicut humanitas secundum existentiam, est in hoc homine qui existit, sola enim singularia existunt in rerum natura; universalis vero et abstracta, olum in mente.

militer in aliis, vocabant, inter creaturas referebant et numerabant; quia neque substantiæ diviniæ, nec angelicæ erant, nec ullius rei effectrices; solum enim quod est supra substantiam, principium et substantia et causa horum est. Si autem Deus et horum, et eorum quæ subter ipsa sunt, ex æquo auctor est (est enim, inquit, ex participantibus, et ex participatis infinite et immense exemptus), quomodo non in his magis omnis differentia reperiat, et plus et minus locum habeat? quæ sunt notæ creaturæ, et varietas circa emanationem, et multiplicatio formarum. Merito igitur quia non sumus apti et idonei, sed potius infirmi ad recipiendum Deum, participationem ejus a nobis alienavimus: In causa autem est potestas liberi arbitrii, et illud, proclives nos esse ab adolescentia nostra ad malum.

CAPUT IX.

Quod sola natura divina secundum rationem causæ est participabilis; et quod proprium Dei est vocare omnia ad communionem; et quæ plura Dei dona participant, propinquiora Deo sunt.

Gregorius Theologus, in secunda oratione de pace: Non enim, inquit, quidquam ex creatis, et servis atque participantibus, et circumscriptis naturam increatam, et dominam, atque participatam, et infinitam attingit. Et rursus idem in oratione in Pentecosten: Erat igitur semper Spiritus sanctus participatus, non participans; perfectus, non perfectus. Et magnus Basilius, in libro quinto ad Amphilochem: Natura inaccessible, capax propter bonitatem, implens omnia potestate, ab his tantum qui digni sunt, participabilis. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Rursus, inquit, aliquis velex his perspiciat, participari Spiritum sanctum, et non participare; eadem enim dicere non piget. *Impossibile enim est, eos qui semel illuminati sunt et gustaverunt donum celeste, et participes facti sunt Spiritus sancti, et gustaverunt bonum Dei verbum* ³⁰. Si enim angeli, et aliæ creaturæ ipsum Spiritum participant; ob hanc enim causam excidere possunt qui non participant; Spiritus vero sanctus semper idem est, participabilis est. Et sanctus Maximus, cap. 9. centuriæ quartæ de charitate ait: Deus quidem solum participatur; creatura vero participat et communicat; et participat quidem esse, et bene; communicat vero solum bene esse: verum aliter quidem substantia corporea (1), aliter vero incorporea. Et sanctus Anastasius Antiochenus, in primo libro de nostris dogmatibus veritatis: Quomodo, inquit, oratione laudari potest, qui orationem vincit? aut quid digne loqui possit ullus, ut cogitatione demonstret

A cum quæ major est quam cogitari queat? Hic est firmamentum omnium, fundamentum omnium, principium omnium, ex quo manant omnia, et in quod vergunt omnia; principium et finis, α et ω , ut pulchre dixit qui theologiam tradens theologum docuit ³¹; causa ut sint ea quæ sunt; qui iis quæ nondum constituta erant, substantiam dedit; qui substantiis, quas ex nihilo fecit, ordinem adhibuit et ut durarent et conservarentur, fecit; natura creatrix, potestas vim faciendi, inspiciendi, et providendi habens; vita et vivens, substantia vitam præbens; natura sola participabilis, quæ omnia capit, et a nullo capitur; et quid potest quispiam cum infinita tentaverit, de eo dicere, qui non potest exprimi? Quod enim semel dici non potest, non explicabitur: et quod est ultra omnia, nulla mens comprehendet, etsi omnium sit subtilissima ad penetrandum. Imo et magnus Dionysius capite quarto *Cælestis hierarchiæ*: Primum vero omnium illud vere dicendum est, quod divinitas quæ supra substantiam est, bonitate sua substantias eorum quæ sunt, produxit, et fecit ut existerent; hoc enim proprium est bonitatis, quæ causa omnium est, et supra omnia est, vocare universa ad sui communionem, ut unicuique eorum quæ sunt, a propria convenientia definitum est. Cuncta igitur quæ sunt, participant providentiam et divinitatem supra substantiam, et omnium effectrice manantem; non enim essent, nisi substantiam et participium omnium participassent. Omnia igitur inanimata eo ipso quod sunt, ipsum principium participant: esse enim omnium est divinitas (α), quæ est supra ipsum esse; viventia autem participant eandem potestatem vivificant supra omnem vitam: ratione prædita et intelligentia eandem sapientiam per se perfectam, et prius perfectam, quæ omnem rationem ac mentem vincit, participant; manifestum autem est esse circum ipsum principium substantias illas, quæcunque multipliciter ipsum participant. Ac rursus idem in quinto, *De divinis nominibus*: Et est, ut arbitror, verum, quod ea quæ magis Deum, qui unus est, et a quo infinita dona proficiscuntur, participant, magis ei appropinquant, et diviniora sunt, quam quæ minus participant. Ex his liquet, quod sola natura secundum causam participabilis, Deus est; quodque secundum eandem causam vocat omnia ad sui communionem; et illa sunt eidem vocantur propinquiora, quæcunque multis modis participant non solum simpliciter substantiam ejus et vitam, sed etiam rationem, et sapientiam, et alia ejus elaborata spiritualia secundum proportionem supre-

³⁰ Hebr. vi, 4. ³¹ Apoc. i, 21.

Scholia.

(1) *Aliter substantia corporea.* Corporea quidem natura communit bene esse sermone, opere, et contemplatione; incorporea vero θεωρουμένη μόνον,

id est, sola contemplatione, sic sanctus Maximus in eodem cap.

(a) Divinitas est esse omnium et substantia αἰτιοῦσι; id est causaliter.

marum etiam mentium, illæ enim quæ magis cogni- A
tionem et sapientiam participarunt, magis Deo ap-
propinquant.

CAPUT X.

*Quoniam Deus participabilis est, et totus non participa-
bilis; et non aliquid in eo participabile, et aliquid
non participabile.*

Magnus Dionysius in secundo cap. *De divinis no-
minibus*: Et hoc, inquit, commune, et copula-
tum (1), et unum est toti divinitati, participari scilicet
totam ipsam ab unoquoque participantium, et a
nullo, nulla parte, sicut punctum centri in medio
circuli, ab omnibus lineis rectis, quæ sunt circulo
circumpositæ, participatur, et sicut multæ figuræ
sigilli expressæ, archetypum sigillum participant, B
et in unaquaque figura sigilli expressa totum et
idem sigillum est, et in nulla figura secundum nul-
lam partem: vincit autem hæc, scilicet exempla, il-
lud non posse divinitatem, quæ omnium rerum
causa est, participari; vincit, inquam, hoc ipso,
quod divinitatis (2) nulla est tactio, nec alia ejus
cum participantibus mixtionis communio. Hunc
locum edisserens sanctus Maximus: Trinitas, in-
quit, universi regina, ab iis quæ participare eam
possint, participatur non comprehensæ neque parti-
cipate: idem enim utrumque declarat; partici-
patur enim Deus non comprehensæ, neque restri-
ctus, sed potius totus in cuiusque participatione
existens, et ab omnibus exemptus; sicut magnam
vocem emissam omnes qui adsunt, participant, unus
quisque pro suis viribus et viri, et pueri, et brutæ
animantes; verum alii quidem valentius, alii vero
obtusius secundum vim et facultatem audiendi, et
est quidem vox participabilis, et in se ipsa non
participabilis. Et rursus idem in Centuriis theolo-
gicis centuria 3, capite 7: Deus, inquit, qui secun-
dum substantiam non est participabilis, cum vult
aliter ab iis qui possunt, participari, a natura et
substantia sua occulta non recedit; quando etiam
modus ipse, quo volens participatur, manet sem-
per omnibus opertus. Adhuc idem in iis quæ in
dogmatica panoplia feruntur: Participabilis est Deus
secundum communicationes suas; non participa-
bilis vero quatenus nihil substantiam ejus partici-
pat, vel vitam ejus, vel sapientiam ejus, aut aliquid
talium, quæ habet omnia secundum excellentiam,
et eximie. Ac rursus idem in tertia centuria, cap.
42: Ad hoc, inquit, nos fecit Deus, ut efficiamus

divinæ naturæ consortes, et participes æternitatis
ejus, et appareat esse nos similes ei secundum
deificationem ex gratia, propter quam deificationem
ea quæ sunt, consistunt et permanent; et quæ non
sunt, producuntur et generantur. Et iterum
idem: Deum sanctum participat natura rationis et
intelligentiæ particeps hoc ipso quod est, et ut bene
habeat, apta est. Ex his jam constat, quod in
in totum Deus et a nobis participatur, et non parti-
cipatur; participatur quidem secundum rationem
causæ, id est quatenus omnia ex nihilo producit, et
ut simpliciter sint, et ut bene sint; rursus vero non
participatur secundum participationem nostram; et
secundum existentiam, nec enim eum secundum tactum (a) participamus, sicut species participant
genera, et sicut singularia participant universalis: et
sicut quæ subter prima sunt, participant illa ipsa
prima, neque participamus eum secundum existentiam,
et illam quam dicit permixtam communionem,
ut ai dicimus: Vita sentiens est pars substantiæ
omnium sensu viventium; et omnes species ex
materia concretæ secundum admixtam communi-
onem, materiam et formam participant; his enim mo-
dis et rationibus sanctus a nobis non participatur:
nec rursus est aliquid in eo quod participatur, et aliquid
quod non participatur; absurdum enim est si dica-
tur oportere existentiam Dei ex duobus quibusdam
dissimilibus consistere, ex participabili scilicet, et
non participabili. Ut autem bona compositio ordinis
in hac Decade appareat, patet ex contextis positio
materialia hujus decalis: siquidem demonstratum
est a theologis, proprium esse Dei, adesse omnibus
presentem secundum substantiam; quod si substan-
tia adest omnibus, substantiam ejus omnia partici-
pant, non autem aliter participatio divinæ substan-
tiæ fit quam per Patrem, et Filium et Spiritum
sanctum; hæc enim sunt divina substantia, qua-
re naturam trium personarum participamus, et
non nudam, sive solum quamdam gratiam non per
se subsistentem, creat autem et efficit ad partici-
pationem nostram, gratiarum sive charismatum
distributionem; creat igitur secundum convenien-
tiam ac proportionem participantium ea quæ sunt
magis generalia, ut participentur ab iis quæ sunt
magis particularia, ut sola sit hæc omnium quæ
sunt, causa et effectrix, sive secundum participatio-
nem, sive secundum existentiam proposita sint;
quoniam omnis differentia et varietas potissimum

Scholia.

(1) *Commune*. Quia communitas essentialis cum
personis divinis non est communitas rationis, ut in
genere cum speciebus, aut in specie cum singula-
ribus, addidit Dionysius, Unitum; singularia enim
divisa sunt, et species item divise, sed rursus,
quia non est unio personarum divinarum facta per
congregationem, sed quia essentia divina est unum
numero in tribus, sive tres sunt unum numero in

in essentia, idcirco addidit, Unum, ex sancto
Thoma.

(2) Non est tactus aliquis deitatis, ad creaturas
eo modo, quo ex sigillis et cera fit unum per con-
tactum, nec est alia communio, qua commisceatur
cum rebus, sicut punctum centri commisceatur li-
neis quatenus est terminus earum, ex sancto Thoma.

(a) Tactum vocat notionem; est enim notio tactus quidam spiritualis.

quidam in participantibus sit : per participantia A pter participantia sunt. Nihil igitur deest in hujus autem sit in ipsis participationibus, sola denique decas tractatione. Inscripta autem est hæc decas natura divina secundum rationem causæ participatur ; solusque Deus participabilis est secundum causam, non participabilis vero secundum existentiam participationem et participationum, quæ pro-

DECAS OCTAVA. — DE INFINITATE DEI IN CREATURIS.

CAPUT I.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret causa, solusque Deus sine causa est, qui est omnium causa.

Magnus Gregorius Theologus, in primo libro de Filio : Quid, inquit, est in rebus sine causa ? divinitas ; nemo enim causam Dei dicere potest : si enim habet causam, erit hæc Deo antiquior. Sanctus Maximus in explanatione illius loci theologicæ in oratione Gregorii de Filio : Propterea unitas a principio ad numerum duorum mota, etc. Omne inquit, quod non est propter causam ; neque fieri potest, neque moveri, neque omnino moveretur, cum non habet causam ut sit ; quod si causam non habet, est etiam plane immobile ; est igitur Deus immobilis, et qui nullam causam habeat unde existat. Rursus idem in centuriis theologicis, centuria prima, capite secundo : Quod, inquit, secundum substantiam proprie est, illud bonum est, quod neque principium, neque finem, neque causam existentiam habet (1) ; nec nullam qualemcumque secundum existentiam motionem ad causam : quod autem non sic se habet, id neque proprie est, utpote principium, et finem, et causam existentiam, et secundum existentiam motionem ad causam habens. Quod autem non proprie est, quamvis dicatur esse, secundum participationem voluntatis ejus qui proprie est, et esse dicitur. Imo et magnus Dionysius, in Epistola ad Titum ait : Si enim sic spectemus, venerabimur videntes fontem vitæ, in se ipsum effusum (2), et in se ipso consistentem,

et unam quandam potestatem simplicem, per se mobilem, per se agentem, se ipsam non deserentem, notionem notionum omnium, ac semper se per se ipsam contemplantem. Et sanctus Hierotheus in hymnis amatoris sic ait : Verum age jam et has rursus potestates (3) in unum congregantes dicamus unam quandam simplicem potestatem esse, per se moventem ad copulantes aduatiorem (4). Et rursus magnus Dionysius, cap. 10, *De divinis nominibus* : Etenim non ea quæ omnino et absolute ingeniata et vere perpetua sunt, ubique scilicet Scripturæ vocant æterna. Quo in loco sanctus Maximus : Deum, inquit, vocat absolute ingentium, quoniam est sine causa. Ex quibus efficitur manifestum, quod Deus cum sit infinitus, et causa omnium absoluta (5), simul eo ipso existit in creaturis infinitus, et sine causa, et una potestas simplex, per se mobilis, per se agens : hoc enim declarat principium omnium supra principium, quod proprie est unum, et quo nihil est altius.

CAPUT II.

Quod nihil eorum quæ sunt, a se productum est, solus Deus ex nihilo creat, et est omnium quæ sunt, effector.

Magnus Dionysius, capite quarto *De divinis nominibus*, ait : Etenim ex ipso et per ipsum et substantia et vita omnis et mentis et animæ, atque universæ naturæ, parvitates, æqualitates, magnitudines, mensuræ omnium, et rerum proportionales, et consensus, et concreciones, tota, partes, omne

Scholia,

(1) *Neque causam existentiam habet.* Deus enim non est propter se tanquam propter causam, quatenus nos naturaliter intelligere possumus, ut ait idem S. Maximus in eadem centuria, illud etiam, quod sit hic, neque principium, neque finem, neque motionem ad causam habet, magis adhuc intelligitur ex cap. 3 ejusdem centuriæ : Omnis, inquit, substantia finita, naturaliter est principium motionis, ad quam habet potentiam ; omnis autem motio substantiæ ad operationem, quia posterius quam substantia ipsa intelligitur, et prius quam operatio, media est naturaliter inter utramque ; et ipsa operatio finis est ipsius motionis substantialis prius cogitata : Deus autem non sic est substantia, neque principium, neque finis, neque sic movetur : sed est incircumscripτος, infinitus supra omnem substantiam, potentiam, et operationem.

(2) *In se ipsam effusum.* De sanctissima Trinitate hæc dicit, significatque ejus ὁμοούσιον, id est, consubstantialitatem, quodque unitas usque in Trinitate progressa, in ea stat ; sic Gregorius Nazianzenus in prioris oratione de Filio, et in secunda pacifica contra Julium.

(3) *Potestates.* Duos amores dicit, mundanum, id est, hominum in mundo amantium secundum spiritum ; et supramundanum, id est, angelorum, quos ad unum anorem divinum revocat, et in unum contrahit.

(4) *Copulantes admiscionem.* Sic vocat amorem, qui vim habet admiscendi et copulandi, sicut idem Hierotheus paulo ante dixerat, quia qui inter se amant, quodam modo unum fiunt ; unde illud : Alter ego ; ut jam amor sit admiscio quædam copulans, sive copulatio quædam admiscens ; hanc vim vocamus in interpretatione potestatem ; amor enim non est passio, nec actus, ut ibi sanctus Thomas in comment. suis notavit, sed vis, sive potestas quædam, quæ virtus etiam dicitur, ad efficiendum aliquid, id est, ad admiscendum quodam modo, et veluti copulandum in unum.

(5) *Causa omnium absoluta.* Quia Deus nullam cognationem et affinitatem cum creatura ulla habet, neque quidquam quod cum eo simul cogitetur, ut cogitantur simul cum alio, quæ ad aliquid referuntur.

unum, et multitudine, conjunctiones partium, omnis A
 multitudinis copulationes, perfectiones toto-
 rum (1) quale, quantum, quam magnum (2); aut
 parvum, infinitum (3), comparationes (4), separatio-
 nes (5), omnis infinitas (6), omnis finis (7), definitio-
 nes, ordines, excellentie, elementa, formae, omnis
 substantia omnis facultas, sive potestas, omnis
 actio, omnis habitus, omnis sensus, omnis ratio,
 omnis intelligentia (8), omnis tactus, omnis scientia,
 omnis copulatio, et simpliciter omne quod ex
 pulchro et bono existit, et in pulchro et bono est,
 et ad pulchrum et bonum convertitur; et quaecun-
 que sunt, et fiunt, propter pulchrum et bonum sunt,
 et fiunt; et cuncta in ipsum intuentur, et ab ipso
 moventur, et conservantur; et ipsius gratia, et
 propter ipsum; et in ipso omne principium ad ex-
 D
 emplar, ad finem, ad causam efficientem, ad formam,
 ad materiam pertinens, et denique omne
 principium, omnis conservatio, omnis finis; et ut
 summam dicam, omnia quae sunt, ex pulchro et
 bono existunt; et omnia quae non sunt in pulchro et
 bono sunt supra substantiam; et est omnium
 principium supraquam principiale; et finis supra-
 quam perfectus: Quoniam ex ipso, et per ipsum
 et in ipso, et ad ipsum omnia, sicut ait sacra Scri-

ptura⁴⁰. Universi igitur pulchrum et bonum desi-
 derabile et amabile est; et ab universis diligitur,
 et propter ipsum, et ipsius causa, et inferiora
 amant superiora convertendo se ad ea: et quae
 sunt ejusdem ordinis amant similia, communi-
 cando; et majora minora, providendo eis: et sin-
 gula, se ipsa, conservando se; et omnia pulchrum
 et bonum expetendo, faciunt et volunt quaecun-
 que faciunt et volunt. Hoc autem confidenter et
 vere dici potest, quod ipse qui omnium auctor est,
 propter summam bonitatem omnia amat, omnia
 facit, omnia perficit, omnia conservat, omnia ad se
 convertit, et est divinus amor bonus boni propter
 bonum; ipse enim amor effector bonitatis rerum,
 cum esset ante omnia in bono excellenter, non
 sivit manere ipsum in se sine fecunditate, potius
 movit ad operandum, ut excellenti potestati om-
 nium effectrici conveniebat. Rursus idem cap. 7:
 Et quidem, quod dixi, ex omnibus cognoscenda
 est haec sapientia; haec enim est quae, sicut ait
 Scriptura⁴¹, omnia facit, et semper omnia aptat,
 et est causa contentus et ordinis omnium non dis-
 solubilis, semperque extrema priorum cum prin-
 cipis secundorum conjungit (9); et unam universi
 conspirationem atque consensum pulchre efficit.

⁴⁰ Rom. xi, 36. ⁴¹ Prov. viii, 4 et seq.; Sap. vii, 27.

Scholium.

- (1) *Perfectiones totorum.* Quando ex copulatione C
 partium existit forma, quae est perfectio totius.
- (2) *Quantum, quam magnum, vel parvum.* Hoc
 quod Graece πηχον dicitur, refertur ad certam
 magnitudinem, vel parvitatem, ut bicubitum, tripe-
 dale, bipedale; illud vero, quantum, ad incertam.
- (3) *Infinitum.* Scilicet potentia, quod convenit
 quantitati continua secundum divisionem; et
 quantitati discreta secundum appositionem.
- (4) *Comparationes.* Comparatio pertinet ad rela-
 tionem convenientiam, ut idem, aequale, simile.
- (5) *Separationes.* Separatio spectat ad relationem
 differentiam, ut diversum, inaequale, dissimile.
- (6) *Omnis infinitas.* Est enim multiplex infinitudo,
 alia quantitatis, alia materiae primae, quae non est
 determinata ad unam formam, sed in potentia ad
 infinitas.
- (7) *Omnis finis* substantiae, motus ad operatio-
 nem; et operationis, ac perfectionis; definitiones
 etiam sunt quidam fines et terminationes rerum:
 itaque ubi est aliquis finis ex istis, ibi non est
 D
 infinitas.
- (8) *Omnis intelligentia.* S. Thomas legit in suo
 textu, *Omnis actio*, ut si Graece fuisset πᾶσα νοησις,
 ut nunc est, πᾶσα νόησις.
- (9) *Semper extrema priorum cum principis secun-*
dorum conjungit. Significat nihil esse inter creatu-
 ras medium vacuum et inane, sed omne esse ple-
 num creatura; haec enim est definitio eorum quae
 se tangunt, quorum termini sunt simul: significat
 etiam esse conspirationem quandam omnium partium
 in universo secundum ordinem et proportio-
 nem convenientem; extremum ignis conspirare et
 conjungi cum principio aeris; extremum aeris cum
 humore aquae, extremum aquae cum siccis terrae; et
 similiter ascendendo ab elementis terrae ad ignem
 reperiretur similis conjunctio in extremis priorum
 cum principis secundorum; ad eundem modum
 in tempestatibus anni extremum hiemis cum prin-

cipio veris; extremum veris cum principio aestatis,
 extremum aestatis cum principio autumnii; hujus-
 modi conjunctiones ac conspirationes dicuntur a
 Dionysio ἄλλουχία, quod uno verbo Latine ex-
 primi non potest.
 Et omnia quae non sunt, in pulchro et bono sunt
 supra substantiam. Quae non sunt, non dicuntur ex
 bono et pulchro esse, ut Pachymerus notavit, quia
 non habent οὐσίαν, id est, non existunt, sed
 sunt in bono et pulchro neganter, quia bonum et
 pulchrum est ea non esse, quae non sunt; ut non
 esse duos soles; negationes vero, quae sanctus
 Thomas dicit convenire Deo per excessum, quia
 Deus nihil est eorum quae sunt, sed supra omnia,
 non solum in ipso sunt, sed ex ipso sunt secundum
 causam, ut bonitas creata, et sapientia creata, quae
 Deo negantur: illa etiam ingenitum, incorruptibile,
 et immortale, et infinitum, licet negationem signi-
 ficent, non opponuntur inter ea quae non sunt; quia
 habent οὐσίαν, id est, consistunt, et in ipso sunt.
 Pachymerus neutrum legit in sua paraphrasi;
 fortassis appositum fuit ab aliquo ad interpretatio-
 nem verbi quod sequitur, *Omnis tactus*; tactum
 enim vocat Dionysius intelligentiam, ut Pachyme-
 rus interpretatur, quia est in operatione animae per
 intellectum quidam tactus rei, sicut in corporibus
 actio fit per contactum. Sic sanctus Thomas; id-
 circo igitur dicit: *Omnis tactus, sensilis scilicet, et*
intellectilis; et quia per hujusmodi tactum intelle-
ctilem multiplex scientia habetur, sequitur in
textu: Omnis scientia. Observandus est ordo in-
 telligendi a sensu ad rationem, a ratione ad intel-
 lectum, qui est quidam tactus intellectilis; ab in-
 intellectu ad scientiam, quae conjungit intellectum
 cum ratione, ut ait sanctus Thomas, a scientia ad
 unionem, quae ad intellectum pertinet, qui unitur
 cum intellectis; et ad voluntatem, quae unitur
 cum amatis.

Et Gregorius Theologus (a): Quia vero, inquit, A non satis erat summo illi bono moveri solum sui ipsius contemplatione, sed oportebat diffundi, et meare, ut essent plura beneficiis affecta; hoc enim erat summæ bonitatis; primum cogitabat angelicas et cælestes potestates, et erat cogitatio opus verbo completum, et spiritu consummatum. Et paulo post Secundo cogitabat hunc mundum materialium et qui cernitur, et quæ deinceps sequuntur. Et idem iterum, in oratione de constitutione episcoporum: Responde, inquit, mihi, disputator, ad effugiendum difficultis. Si creatus est, quomodo creatus est? et quære a me, quomodo genitus; si passio circa generationem, passio item circa creationem; si enim non est passio informatio cogitationis, et cura et eorum quæ universa simul cogitata sunt, explicatio in partes, etc. Et rursus idem: Et si quia ea quæ apud nos sunt, cum aliquando non essent, postea sunt, fiducio etiam filium coges ex iis quæ non sunt, ad id quod est, devenire, etc. Adhuc idem in oratione in novam Dominicam: Deus, inquit, qui voluit hunc mundum constituere, qui ex iis quæ videntur, et quæ non videntur, constitutus est, qui est magnus et admirabilis præcæ magnitudinis ejus, æternis quidem ipse est lumen. Et sanctus Maximus, capite sexto tertie centuriæ: Si omnis participatio prius cogitatur quam participantia, omnia plane omnibus modis immenso intervallo superat causa omnium, quæ natura prius quam ea quæ sunt, et est, et cogitatur, non sicut substantia prius quam accidentia (alioqui demonstraretur Deus habere compositionem, qua complementum existendi constaret, ipsam scilicet substantiam rerum), sed sicut quod est supra substantiam; priusquam substantia cogitatur: si enim artes figuræ eorum quæ arte fiunt, se adiuvenerunt, natura vero universalis species quæ subter ipsam sunt, multo magis Deus

substantias eorum quæ sunt, ex iis quæ non sunt, efficit, ut qui supra substantiam est; multo magis Deus substantias rerum ex nihilo produxit, utpote supra substantiam existens. Et magus Athanasius in epistola ad Serapionem: Natura vero, inquit, eorum quæ generantur, et creantur, mutabilis est, utpote quæ extra substantiam Dei est, et ex nihilo existit. Et Theologus Damascenus: Qui, inquit, ex nihilo universa tuu ineffabili produxisti. Ex his manifestum sit, quod Deus qui auctorem sui non habet, et causa infinita est, ex nihilo creat et condit omnia; et ipse solus est unum illud supra substantiam, et universorum effector.

CAPUT III.

B Quod omni creatura ex nihilo creata voluntate Dei, neque ævum, sive sæculum coeternum est Deo infinito, neque tempus, nec aliud quidquam ex iis quæ cum ævo vel tempore sunt. Inscribitur vero etiam sic: Quod nihil eorum quæ sunt, coeternum est auctori; solus autem Deus ex æternitate est ante sæculum.

Magus Dionysius capite 10. De divinis nominibus ait: Laudatur Deus ab antiquitate dierum, quia ipse est omnium ævum (1), et tempus; et ante dies, et ævum, et tempus; et quidem tempus, et dies, et tempestivitas appellandus est ipse, ut Deum decet (2), tanquam qui omni motu est immutabilis, et immobilis, et semper movetur, manens in seipso; et tanquam auctor ævi, et temporis, et dierum. Rursus idem ibidem: In Scripturis etiam aliquando celebratur ævum temporale, et æternum tempus, tametsi scimus quæ magis proprie sunt, potius per ævum, quæ autem sunt, potius per tempus esse et declarari. Oportet igitur non simpliciter arbitrari ea quæ æterna dicuntur, coeterna esse Deo, qui est ante æternitatem, sed potius sequentes incorrupte Scripturas maxime venerandas, oportet æterna quidem et quæ in tempore sunt secundum modos in eis notos (3) accipere; media vero (4) inter ea quæ sunt,

Scholia.

(1) *Omnium ævum et tempus.* Ævum angelorum qui sunt in ævo, quos antea ab ævo æternos nominaverat; tempus eorum quæ sunt subjecta tempori, id est, eorum omnium quæ facta sunt post cælum, ex cuius motu existit tempus, id est, numerus motus cæli secundum prius et posterius.

(2) *Ut Deum decet.* Dicitur enim ævum, sive sæculum, et tempus, et dies, sed immutabiliter, quia omnia quæ sunt in his, scilicet ævo et tempore et die, mutationem convenienter naturis suis capiunt; ipsa vero ævum, et tempora et dies, quatenus ævum et tempora et dies sunt, quadam imitatione Dei immutabilia sunt; cum enim omnis mutatio in tempore fiat, quali tempore temporis mutatio fieret? Variationes vero anni, veris scilicet æstatis, autumnii et hiemis, quas vocamus tempestivitates, mutationes quidem temporum et dierum sunt secundum qualitates, non autem temporum et dierum secundum se, id est, quatenus tempora et dies sunt. Sicut ergo omnia in his mutantur, ipsa vero manent immutabilia, sic et Deus, ut Deum decet, semper movetur, in se aliqui manens. Fortasse quæ-

rat aliquis, ubi in Scriptura appellatur Deus tempus, dies, et tempestivitas, si Deus est omnia æternus; id est, secundum causas, quia omnia fecit secundum ideas æternas, quæ sunt ipse Deus, ubi Scriptura dicit Psal. LXXIII: Tuus est dies, et tua est nox; tu fabricatus es auroram et solem; ibi appellat et laudat eum tanquam tempus et diem; et cum dicit in eodem Psal.: Æstatem et ver tu plasmasti ea, ibi similiter appellatur et laudatur Deus tanquam tempestivitas, quæ a Græcis dicitur ἀρὰ; sicut tempus dicitur χρόνος.

(3) *Secundum modos in eis notos.* Id est, secundum scopum Scripturæ, secundum, inquam, natura-

(4) *Media vero.* Quia illa quæ proprie sunt, divina, inquam quæ supra omnem creaturam, ævo, sive æternitati attribuit, tametsi supra ævum, sive æternitatem sunt; illa vero quæ ortum et interitum capiunt, tempori; ideoque media inter ea quæ sunt, et quæ fiunt, angelos et animas dicit: quæ quidem partim ævum, ut angeli, participant, utpote immortales, et ab interitu liberæ; partim vero tempus, quia fiunt

(a) In oratione de Nativitate Christi.

et quæ sunt, illa numerantur, quæcumque partim ævum et partim tempus participant : Deum autem ævum et ut tempus celebrare oportet tanquam omnia temporis et ævi auctorem, et antiquum diem tanquam autem tempus, et supra tempus ; et ut variantem tempestivitates et tempora, et rursus ut ante sæcula existentem, quatenus est ante sæculum, et supra sæculum, sive ævum, et regnum ejus regnum omnium sæculorum (a), Amen. Ad hæc autem et magnus ille Moyses : *Dominus*, inquit, *requies in sæculum, et super sæculum* 12. 18. Et in his adhuc sanctus Maximus : Sapientissimus, inquit, ad pietatem præmonuit, inquiring non oportere suspicari quæ æterna dicuntur, eo ipso cœterna esse Deo, qui est ante sæcula : jam enim supra diximus, æternam dici proprie non ipsum sæculum, sive ævum, sed id quod ævum participat. Igitur τὸ νῶν-ἄ, id est, incorporea, quæ proprie sunt, ut pote creata immortalia, etiam æterna vocare oportet, 12 Exod. xv, 18.

tanquam quæ voluntate Dei ab interitu libera durent, quæ scilicet a Deo, producta sunt cum prius non essent : proprie vero loquens ea præcipue quæ apud philologos gentiles gravia et honesta habebantur, ad pietatem caute tradidit. Ait igitur esse quidem, et æternas esse incorporeas potestates a Deo productas, non tamen cœternas Deo, ut gentiles delire nugantur, aientes : Simul Deus, simul omnia. Et iterum idem in centuriis theologicis, centuria prima, cap. 4, 5, 6 : Non est, inquit, Deus substantia ut substantia quæ simpliciter (1) aut quodam modo dicitur, ubi et principium est ; neque potestas, ut potestas, quæ simpliciter, aut quodam modo dicitur, ubi et medium est ; nec opus, ut opus, quod simpliciter aut quolam modo dicitur, ubi et finis est motus ipsius substantiæ secundum potentiam prius cogitati ; sed idem ipse est et substantiæ effector, et supra substantiam, effectorque potentiæ, et supra potentiam, firmitas atque vis, et immortalis facultas

Scholia.

ram eorum quæ dicitur in Scripturis æterna ; aut temporalia ; angeli enim dicuntur in Scriptura æterni : Ps. xxiii, Elevamini portæ æternales ; quia sunt participes ævi, et antiquissimi omnium creaturarum ; dicitur etiam ævum sive sæculum Græce αἰών, extensio sive duratio ipsa temporis, ut illud (Matth. 28) : Usque ad consummationem sæculi ; et Psal. lxxvi : Annos æternos in mente habui ; et II Cor. iv : Deus hujus sæculi ; periade enim est, ut si interpret vertisset, hujus ævi, sive æternitatis Græce est αἰώνο. Exod. xxi : Erit ei servus in sæculum, sive in æternum ; hanc igitur vocat Scriptura temporalem æternitatem, sicut apud Paulum dicitur tempus æternum, II Tim. 1 : Ante tempora sæcularia, Græce est αἰώνια, id est, æterna ; et Tit. 1 : Ante tempora sæcularia, Græce etiam αἰώνια, id est, æterna ; et Rom. xvi : Secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti ; idem vocabulum est Græce, quod in hoc loco interpret æternum, et in aliis sæcularia.

(1) *Substantia quæ simpliciter.* Substantia simpliciter est substantia abstracte considerata, quæ dicitur per se substantia, solum continens in notionem sua quæ ad essentiam substantiæ pertinent ; hanc notionem primum menti informamus ; postea notionem universalem ; notionem, inquam, substantia non abstracte cogitatæ, sed universe, substantia communis ut est, ratione differt a substantialitate abstracta, sicut humanitas ab homine ; postea consideramus substantiam communem secundum singulas species ; hæc substantia communis, et etiam singularis, non simpliciter, sed quodam modo substantia est, quia substantia communis est per participationem per se substantiæ, et particularis substantia per participationem utriusque, communis scilicet et per se substantiæ. In hujusmodi ergo substantia sive simpliciter, sive quodam modo, principium est motus ; Deus autem non est principium, quod habeat habitudinem ad id, cujus principium est, imo est principium supra principium, omni habitudine solum. Similiter potentia simpliciter est potentia abstracte considerata, quæ dicitur per se potentia, quæ est ipsa essentia potentiæ, cujus per se potentiæ participatione est potentia communis, et ob hanc causam est quodam modo potentia ; similiter potentia particularis est quodam modo potentia, quia est per participationem potentiæ

communis, et per se potentiæ ; hujusmodi potentia sive simpliciter, sive aliquo modo, est media inter substantiam et opus, quod fit per motum substantiæ ; non enim fieri potest opus nisi sit potentia efficiendi illud. Opus simpliciter est opus per se abstracte consideratum, id est, ipsa essentia operis ; opus quodam modo est opus ipsum universe consideratum, quod est per participationem operis simpliciter, quod dicitur per se opus, aut opus particulare, quod est per participationem operis universalis, et per se operis ; in hujusmodi opere, sive simpliciter, sive aliquo modo finis est : ut sanitas quomodocumque consideretur, sive abstracte, et per se, sive communiter, et universe, sive sit in particulari, finis est medicationis, quæ est motus medentis prius cogitatus secundum potentiam, quam sanitas, quæ non potest fieri per medicinam, nisi prius cogitur potentia ad sanandum, Deus autem neque finis est, neque medium, quatenus hæc in iis quæ sunt ad aliquid, numerantur, quæ simul esse cogitantur, cum infinito autem nihil finitum simul esse cogitari potest. Conferenda sunt hæc cum c. 4 quintæ decadis ; et illic etiam observandum est, quam ingeniose, quæ Plato, *Timæo* et *Parmenide*, scripsit de speciebus sive ideis ingentis, et sine interitu, separatis, immutabilibus, natura consistentibus, tanquam effectricibus rerum singularium, correxit et traduxit ad verum dogma de principiis, non quæ causæ per se existant, neque sint non factæ, sed quæ habeant in nobis esse tantum intelligibile et immutabile a Deo manans, sintque veluti formæ quædam intelligibiles ratione tantum a rebus ipsis separatae ; quod enim est singulare, posterius est intelligentia, quod intelligi non potest sine prioribus, quæ sunt quod quid est speciei, et species ipsæ, quæ a singularibus participantur, et prius esse habent secundum notionem ; non enim esset hic homo in notionem, nisi homo species ejus prius haberet esse intelligibile ; neque homo diceretur esse secundum notionem, nisi prius humanitas haberet esse intelligibile : hæc enim continet quod quid est speciei hominis. Similiter in reliquis, non esset hæc vita in notionem, aut hæc similitudo, nisi esset vita et similitudo universe considerata ; nec ista esset, nisi esset prius secundum notionem quod quid est ipsius vitæ et similitudinis, quæ vocatur vita simpliciter, et similitudo simpliciter, sive per se vita et per se similitudo.

(a) Regnum omnium sæculorum temporalium et æternorum.

omnis efficientiæ, et ut breviter dicam, principii, medii, et finis auctor. Et adhuc idem: Principium, et medium, atque finis notæ sunt eorum quæ tempore dividuntur: et quod vere dici potest, eorum etiam quæ cum ævo contemplantur, tempus enim cum motu habeat mensuratum, numero circumscribitur, ævum vero cum habeat prædicamentum quando simul cum existentia cogitarum, subit dimensionem

A tanquam principium existentia: capiens: si autem tempus et ævum non carent principio, multo magis non carent quæ in his continentur. Et rursus: Unus et solus secundum naturam semper, proprie esse Deus, totum proprie esse omnibus modis in se includens: quippe qui est superior quam ipsum proprie esse (1): quod si hoc ita est, nihil penitus eorum quæ esse dicuntur, habet proprie esse: nihil igitur

Scholium.

(1) Quippe qui est superior, quam ipsum proprie esse. Quatenus a nobis scilicet cogitari potest, sicut dicitur Deus esse supra Deum $\theta\acute{\epsilon}\varsigma$ $\eta\mu\acute{\alpha}$: $\epsilon\lambda\delta\acute{\epsilon}\nu\alpha\iota$ ut ait Dionysius, id est, secundum nostram cognitionem; supra Deum, inquam, per participationem, quem in creaturis cognoscimus, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxii, 6); sic etiam est bonus supra boni atom, quæ a nobis in creaturis cognosci potest, itaque proprie esse, de creatura dicitur et de Deo, sed æquivoce, ut bonus, et Deus.

Non est alienum ab hoc capite, nec a proximo sequenti, explicare quomodo intelligendum sit quod Pont. Rom. credidit de creatione angelorum, et ad credendum Catholicis proposuit in cap. *Firmiter credendum, De sum. Trin. et fide cath.*; non enim discrepat decretalis ad eo quod hic tradit Dionysius, imo convenit, cum ait: Unum universorum principium creator omnium visibilium et invisibilium, qui sua omnipotente virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam, et deinde humanam, quasi communem ex spiritum et corpore constitutam. Hactenus decretalis, sed dilatandus est aliquantum hic locus. Quærit B. Athan. in *Quæst. ad Antioch. princip.* quæst. 4, quando, et quomodo, et unde facti sint angeli. Respondet ad quæst, nec quando, nec quomodo facti sint, ab humana natura dici posse, præterquam hoc solum, factos esse verbo Dei ex nihilo; quando vero? Alii, inquit, aiunt primo die; alii ante primum diem. Creata vero esse, testatur, inquit, Propheta, cum ait (Psal. cxlviii): Laudate eum omnes angeli eius; quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Moysen enim ait, quia sciebat esse Iudæos idololatricæ et multitudini deorum deditos, idcirco non fecisse sermo, de angelis in Gen., ne eos eum deos colerent, ut in vitulo, et in aliis idolis postea fecerunt; quod ergo ex Scripturis sanctis visum poterat, utramque scilicet creaturam spirituales et corporales, simul et ex nihilo esse a Deo conditam (Jodv. 1): Omnia enim per ipsum facta sunt; et: Qui vivit in æternum, ait Ecclesiasticus (Eccli. xviii), creavit omnia simul, utrumque horum decret. cath. fidei subiecit. Illud vero simul ab initio temporis, sicut ad creaturam corporalem, id est, ad mundum qui cernitur, et quæcumque in eo continentur, refertur voluit, quia scriptum est: In principio creavit cælum et terram; sic ad angelicam naturam non necesse est, secundum Scripturam, refertur voluisse; quia ut paulo ante aieb. Athan., quando angeli creati fuerint, humana natura dicere non potest, sed quia durationem angelorum, quæ non est subjecta temporis, quia est tota simul et invariabilis, quæ et dicitur in sacris Litteris ævum, non passimus cognoscere, nec aliis manifestare, nisi per extensionem nostri temporis ex horis, diebus, et annis constantem, quam Scripturæ ævum quoque aliquando vocat, ut Dionys. notavit; idcirco Pont. proposuit ad credendum, simul ab initio temporis utramque creaturam spirituales et corporales conditam esse; nomine itaque temporis ævum et tempus comprehendit Pont. imitatus Dionys.; quare non prohibet hæc decretalis, quæ licet sentire quod apostolorum discipuli Clem.,

Dionys., quos multi alii postea secuti sunt, senserunt, et creatos fuisse angelos ante mundum, de angelis enim interpretatur Dionys. dictum esse illud *Psal. xxiii*: Elevamini portæ æternales: quia antiquum et invariable, et meliori secundum totum esse, proprietatem ævi esse dicit; quare si ævum antiquius est tempore, et ævum dicitur, et est duratio angelorum, sunt igitur angeli ante tempus, et ante ea quæ sunt in tempore, creati. Item sensit S. Max. in prima centuria Theol.: Si enim angelos non creas et ante tempus, cum quo ortus est mundus, antiquius virtute fuisse non esse virtutem, et bonitate antiquius non esse bonitatem; quæ absurda S. Max. esse videntur; sed quæ S. Max. de hac re sensit, proximo sequenti capite latius explicanda et repetenda sunt. Sic etiam intelligendum est quod Epiph. disputans contra hæresim Pauli Samosatensis ait, non esse angelos ante cælum et terram creatos, cum plane, inquit, hoc dictum non sit mutabile, quod ante cælum et terram nihil erat ex creatis; nam in principio ferit Deus cælum et terram, ut principium sit, et nihil ex creatis ante hoc ipsum ait. Hactenus Epiph. Verissimum est ante cælum et terram nihil fuisse ex creatis, scilicet in tempore; sic enim intelligendum est; angeli autem in ævo creati sunt, ævum enim est mensura eorum, quæ non sunt temporis subjecta. Idem, quod hæc decretalis, dixit prius synod. epist. Sophronii patriarch. Hierosol. missa ad Honorium I, et non ad Sergium Constantinop. ut Photius Constantinop. in sua *Biblioth.* testatur, recitata fuit hæc epist. in 6 synodo et in 11 actione collocata. Loquens ergo de creatione mundi a Deo facta, sic confitetur Sophron. *Kat tois $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\upsilon\varsigma$ $\omega\pi\acute{\iota}\sigma\tau\epsilon\upsilon$ $\alpha\rho\chi\eta\upsilon$ $\chi\rho\upsilon\tau\acute{\iota}\sigma\tau\omega\upsilon$* , id est, Et omnibus decrevit principium temporis. Quia angelicæ immortales sint, hoc habent commune cum his quæ sunt in tempore, quod facti sunt, idcirco tempus eis attribuit. Hunc plane secutus est Pont. in sua decretali, et Sophron, secutus plane Dionys. quem in eadem synodica citat (ne quis dicat ignotum fuisse Dionys. Sophron.). Esse igitur angelos ante mundum hanc corpoream creatos, tradit Dionys. hoc loco, et apostolica doctrina l. viii, Clem. 12. et eam secutus Greg. Nazian. in ser. de Natali Christi, et in 2 de Pascha; et hanc secutus Damas. l. ii, *De fid. orthod.* Quomodo vero intelligendum sit, creaturas spirituales et corporales simul creatas esse, illas cum ævo, has cum tempore, ut hoc quoque non prætereamus, explanavit idem Athan. l. iii *Contra Arium*, iutuens in illum locum Eccli. xviii: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul; nihil enim, ait, ex rebus creatis ante alia sui generis conditum esse, sed omnia simul uno eodemque mandato facta sunt. Et paulo ante magis adhuc explicat, cum ait nihil esse in rebus creatis, quod ipsum unum, et solum, et primum ante alia scilicet sui generis factum sit, sed cum omnibus simul $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}$ $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ η $\tau\acute{\alpha}\zeta\epsilon\upsilon$, id est, cum omnibus sui generis, vel ordinis. Nullum enim, inquit, ex astris, aut ex magnis luminaribus ita apparuit, ut hoc prius, illud posterius in rerum natura emergere; sed omnia eodem die, eodemque jussu ortum ceperant, quamvis alia ab aliis splenore differant; similiter in quadrupedibus, volucris, us,

omnino simul cum eo ex æternitate cogitatur substantia diversum, non ævum, non tempus, neque quidquam eorum quæ in his vivunt; non enim inter se unquam conveniunt proprie esse, et non proprie esse. Et rursus idem cap. 10 ejusdem centuriæ: Principium eorum quæ sunt, et medium, et finis est Deus tanquam agens, et non patiens; sicut et alia omnia, quibus apud nos nominatur; est enim principium, tanquam creator; et medium, tanquam providens; et finis, tanquam circumscriptio: *Ex ipso enim, inquit, et per ipsum et in ipsum omnia* ⁴³. Et rursus idem cap. 68 ejusdem centuriæ: Eorum quæ sunt ad aliquid, sunt sæcula, et tempora, et loca, sine quibus nihil est eorum quæ simul cum his cogitantur. Deus autem non est ex iis quæ sunt ad aliquid; non enim habet quidquam in universum, quod simul cum eo cogitetur. Si igitur Deus est hereditas eorum qui digni sunt, qui hac gratia dignus habetur. erit supra omnia sæcula, et tempora, ac loca, pro loco habens ipsum Deum, sicut scriptum est: *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitionum, ut salvum me facias* ⁴⁴. Et iterum idem in centuria quarta de charitate, cap. 1, II, III, IV, V, VI: Primum, inquit, admiratur mens cogitans divinam in omnibus infinitatem, et illud pelagus immensum, et desideratissimum; obstupescit, quomodo ex nihilo ea quæ sunt, produxit. Sed sicut *magnitudinis ejus non est finis* ⁴⁵, sic neque sapientiæ ejus est inventio. Præterea: Quomodo enim non demiratur, et plusquam obstupescit contemplans infinitum illud bonitatis pelagus? aut quomodo non stupet cogitans, quomodo, et unde substantia rationis particeps, et substantia intelligens facta est; item quatuor elementa, ex quibus corpora, nulla materia eorum ortum antegressa? qualis potestas illa, quæ ad effectum excitata, hæc produxit, et ut essent, effecit? Verum hoc gentiles non concedunt, qui omnipotentem bonitatem, et sapientiam, et cognitionem ejus, quæ mente comprehendi non potest, ignorant. Præterea, ex æternitate creator cum sit Deus, creat quando vult verbo ejusdem substantiæ, et spiritu propter infinitam bonitatem. Et ne dicas: Qua ratione

nunc creavit qui erat semper bonus, et non prius? Quoniam et ego tibi dico, infinite substantiæ sapientiam quæ investigari non potest, non cadere in cognitionem humanam: item, cognitionem rerum, quam in se ante existentem creator mundi habebat, quando voluit, fecit substantiam esse, et produxit: absurdum enim est de Deo omnipotente ambigere, an possit, cum velit, aliquid facere, ut existat. Adhuc idem: Quam ob causam Deus creavit, quære, sciri enim potest: quomodo autem, et quamobrem recenter creavit, ne quæras; non enim sub intelligentiam mentis tuæ cadit: quoniam eorum quæ sunt divina, partim intelligi possunt, partim non possunt: contemplatio namque effrenata fortassis agit præceptum, ut quidam ex sanctis dixit. Item adhuc: Nonnulli aiunt existere simul cum Deo ex æternitate creaturas, quod quidem ferri non potest; quomodo enim ea possunt ex æternitate simul existere cum undique infinito quæ sunt undique finita? aut quomodo sunt creaturæ, si cœterna creatori sunt? Verum hoc loquuntur gentiles, qui introducunt Deum non quidem substantiæ, sed qualitatum esse auctorem: nos vero qui Deum esse omnipotentem movimus, non qualitatum, sicut illi, sed substantiarum qualitates habentium effectorem esse dicimus: quod si hoc ita est, non ex æternitate simul cum Deo creaturæ existerent. Adhuc idem cap. 13: Esse semper, aut non esse substantiam rationis participem et intelligentem in voluntate Dei, qui omnia bona creavit, positum est, esse autem bonos secundum electionem, aut pravos, in voluntate eorum qui facti sunt. Et rursus idem in cap. 10: Omnis substantia intelligens, et sentiens, cum productæ sunt, acceperunt a Deo potestates percipientes res: substantia quidem intelligens accepit notiones, sentiens vero sensus. Ex quibus efficitur manifestum, nihil neque temporum, neque sæculorum, nec quidquam eorum quæ in ipsis temporibus, aut sæculis sunt, cœternum esse infinita Dei, quæ omnium causa est, et supra omnia est, et cujus voluntate omnia ex nihilo facta sunt, sive a tempore, sive a sæculo ortum duxerint: demon-

⁴³ Rom. XI, 36. ⁴⁴ Psal. LX, 3. ⁴⁵ Psal. CXLIV, 5.

Scholæ.

piscibus, pecoribus; stirpibus, similiter, inquit, Adam quantum solus et terra formatus est, fuerit tamen in eo etiam tunc rationis successione posterioritatisque humani generis; subjungit deinde: Et ex creatione mundi visibilia invisibilia ejus (angelos dicit) hoc etiam genere operum, inquit, facta esse intelligimus, colligimusque ne in illis quidem quidquam seorsum in suo genere aut prius, aut posterior creatum esse; sed omnia simul, quæ ejusdem conditionis sunt existisse. Non enim singulas res enumeravit Apostolus (*Coloss. I*), ut in hunc modum diceret: Sive angelus qui spiritum, sive thronus aliquis, sive dominatio illa, aut illa, aut hic vel ille ex potestatibus, sed universos simul, qui ejusdem ordinis erant, comprehendit. Sive, inquit, throni, sive dominationes, sive principatus sive potestates, etc.; Hactenus Athan. Omnes itaque Cherubin: simul

creati sunt; simul item Seraphini, et simul Throni, similiter in reliquis ordinibus, in quibus, quod ad creationem pertinet, non est quidquam prius, aut posterius, licet gloria et honore inter se differant. Sic probat B. Athan. contra Arium non esse Verbum creaturam; alioqui, inquit, necesse erat, ut simul cum aliis ex ordine virtutum crearetur, et non ante, licet gloria cæteris antecolleret, ex quo rursus fieret, ut non posset esse primum et initium aliorum, ut Ariani volebant; traherent enim creatum esse Verbum, ut per eum Deus omnia alia crearet; quasi non esset de numero omnium: cum tamen tale principium omnium, ait Athanasius, in omnibus connumeretur, atque ita conclusit, differre Verbum substantia et natura a creaturis; solumque cum esse solius veri Dei imaginem.

omnis efficientie, et ut breviter dicam, principii, medi-
 di, et finis auctor. Et adhuc idem: Principium, et
 medium, atque finis notæ sunt eorum quæ tempore
 dividuntur: et quod vere dici potest, eorum etiam
 quæ cum ævo contemplantur, tempus enim cum me-
 tum habeat mensuratum, numero circumscribitur,
 ævum vero cum habeat prædicamentum quando
 simul cum existentia cogitatum, subit dimensionem

A tanquam principium existentie capiens: si autem
 tempus et ævum non carent principio, multo magis
 non earent quæ in his continentur. Et rursus: Unus
 et solus secundum naturam semper, proprie esse
 Deus, totum proprie esse omnibus modis in se in-
 cludens: quippe qui est superior quam ipsum pro-
 prie esse (1): quod si hoc ita est, nihil penitus eorum
 quæ esse dicuntur, habet proprie esse; nihil igitur

Scholia.

(1) *Quippe qui est superior, quem ipsum proprie esse.* Quatenus a nobis scilicet cogitari potest, si-
 cut dicitur Deus esse supra Deum *ὁ; ἡμᾶ; εὐδύνατ*
 ut ait Dionysius, id est, secundum nostram cogni-
 tionem; supra Deum, inquam, per participationem,
 quem in creaturis cognoscimus, sicut scriptum est:
 Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxii, 6); sic etiam est ho-
 nus supra hominem, quæ a nobis in creaturis co-
 gnosci potest, itaque proprie esse, de creatura dicitur
 et de Deo, sed æquivoce, ut bonus, et Deus.

Non est alienum ab hoc capite, nec a proximo se-
 quenti, explicare quomodo intelligendum sit quod
 Pont. Rom. credidit de creatione angelorum, et ad
 credendum Catholicis proposuit in cap. *Firmiter
 credimus, De sum. Trin. et fide cath.*; non enim
 discrepat decretalis ad eo quod hic tradit Dionysius,
 imo convenit, cum ait: Unum universorum, prin-
 cipium creator omnium visibilium et invisibilium,
 qui sua omnipotente virtute simul ab initio tempo-
 ris utramque de nihilo condidit creaturam, spiri-
 tualem et corporalem, angelicam videlicet et mon-
 danam, et deinde humanam, quasi communem ex
 spiritu et corpore constitutam. Hactenus decretalis,
 sed dilataendus est aliquantum hic locus. Quærit B.
 Athan. in *Quest. ad Antioch. princip.* quest. 4,
 quanto, et quomodo, et unde facti sint angeli. Re-
 spondet ad quest, nec quando, nec quomodo facti
 sunt, ab humana natura dici posse, præterquam
 hoc solum, factos esse verbo Dei ex nihilo; quando
 vero? Alti, inquit, sicut primo die; alii ante primu-
 m diem. Creati vero esse, testatur, inquit, Propheta,
 cum ait (Psal. cxlviii): Laudate eum omnes angeli
 eius; quoniam ipse dixit, et facti sunt; ipse mandavit,
 et creata sunt. Moysen enim ait, quia sciebat esse
 Idolos idolorum, et multitudinem deorum deditos, i-
 dolo non ferisse serm. de angelis in Gen., ne eos
 cum deos colerent, ut in vitulo, et in aliis idolis
 postea fecerunt; quod ergo ex Scripturis sanctis
 hoc potest, utramque scilicet creaturam spiri-
 tualem et corporalem, simul et ex nihilo esse a Deo
 creatam (Gen. i): Omnia enim per ipsam facta
 sunt; et: Qui vivit in æternum, ait Ecclesiasticus
 (Ecc. xviii), creavit omnia simul, utrumque ho-
 rum decr. cath. fidei subiecit, illud vero simul ab
 initio temporis, sicut ad creaturam corporalem,
 id est, ad mundum qui cernitur, et quæcumque in
 eo continentur, referrí voluit, quia scriptum est:
 In principio creavit cælum et terram; sic ad ange-
 licam naturam non necesse est, secundum Scriptu-
 ram, referrí voluisse; quia ut paulo ante aieb. B.
 Athan., quando angeli creati fuerint, humana na-
 tura dicere non potest, sed quia durationem ang-
 elorum, quæ non est subjecta tempori, quia est
 simul et invariabilis, quæ et dicitur in sacris
 literis ævum, non possumus cognoscere, nec
 manifestare, nisi per extensionem nostri
 ex h. is. o. bes. ci annis constantem, quæ
 p. ur. xv. n. quæ aliquando vocat,
 tetava; in circ. Post. proposuit ad
 ur. ab humana temporis utramque
 tacet et corporalem constantem esse
 te. p. s. xv. n. et tempus compreh-
 las. Post. s. ur. non prohibe-
 quæ deo scilicet quod apostolorum

Dionys., quos multi alii postea secuti sunt, sense-
 runt, et creatos fuisse angelos ante mundum, de
 angelis enim interpretatur Dionys. dictum esse il-
 lud Psal. xxiii: Elevamini portæ æternales: quia
 antiquum et invariable, et metri secundum totum
 esse, proprietatem ævi esse dicit; quare si ævum
 antiquius est tempore, et ævum dicitur, et est du-
 ratio angelorum, sunt igitur angeli ante tempus, et
 ante ea quæ sunt in tempore, creati. Uein sensit
 S. Max. in prima centuria Theol.: Si enim angelos
 non creas et ante tempus, cum quo ortus est mun-
 dus, antiquius virtute fuisse non esse virtutem, et
 bonitate antiquius non esse bonitatem; quæ ab-
 surda S. Max. esse videntur; sed quæ S. Max.
 de hac re sensit, proximo sequenti capite latius ex-
 plicanda et repetenda sunt. Sic etiam intelligen-
 dum est quod Epiph. disputans contra hæresim
 Pauli Samosatani ait, non esse angelos ante cælum
 et terram creatos, cum placet, inquit, hoc dictum
 non sit mutabile, quod ante cælum et terram nihil
 erat ex creatis; nam in principio fecit Deus cælum
 et terram, ut principium sit, et nihil ex crea-
 tis ante hoc ipsum sit. Hactenus Epiph. Verissi-
 mum est ante cælum et terram nihil fuisse ex crea-
 tis, scilicet in tempore; sic enim intelligendum est:
 angeli autem in ævo creati sunt, avum enim est men-
 sura eorum, quæ non sunt temporis subjecta; Ideo,
 quod hoc decretalis, dixit prius synod. epist. So-
 phronii patriarch. Hierosol. missæ ad Honorin-
 et non ad Sergium Constantinop. ut Photius
 stantinop. in sua Biblioth. testatur, recitat
 epist. in 6 synodo et in 11 actione
 quens ergo de creatione mundi a Deo
 fitetur Sophr n. Καὶ τοῦ; πᾶντων
 vezty, id est, Et omnibus decr-
 poris. Quia angelis licet immortales
 commune cum his quæ sunt
 sunt, idcirco tempus ei
 cutus est Pont. in su-
 tus placet Dionys.
 (ne quis dicat
 Esse igitur ante
 creatos, tradit
 circa l. viii, l.
 ziti. ut ser-
 quæ deo scilicet quod apostolorum

D

omnino simul cum eo ex substantia eiusdem
stantia diversum, non potest esse. Quod
quidquam eorum quæ in se sunt, non
se unquam conveniunt potest esse.
esse. Et rursus idem cap. 68. *Principium*
Principium eorum quæ sunt, est Deus
est Deus tanquam agens et non tanquam
alio omnia, quibus apud se dominatur
principium, tanquam creator et non tanquam
providens; et finis, tanquam terminus.
ipso enim, inquit, *et per ipsum* et
Et rursus idem cap. 68. *Principium*
quæ sunt ad aliquid, sunt substantia
sine quibus nihil est eorum quæ sunt
cogitantur. Deus autem non est
quid; non enim habet quod quæ
simul cum eo cogitatur. Si
eorum qui digni sunt, quæ
erit supra omnia se ultra, et
loco habens ipsum Deum, sicut
mihî in Deum protectorem et
salem me facias 42. Et
quarta de charitate, cap. 1. *Deus*
num, inquit, admiratur mentem
omnibus infinitatem, et illud
desideratissimum; obstupescit,
ea quæ sunt, produxit. Sed sicut
non est finis 43, sic neque sapientia
tuo. Præterea: Quomodo enim
plusquam obstupescit contemplan-
bonitatis pelagus? aut quomodo
quomodo, et unde substantia ratio-
substantia intelligens facta est: tum
menta, ex quibus corpora, nulla
tum antegressa? qualis potest
tionem excitata, hæc produxit, et
Verum hoc gentiles non
tem bonitatem, et sapientiam,
ejus, quæ mente comprehendi
Præterea, ex eternitate
quando vult verbo ejusdem
propter infinitam bonitatem.

42 Rom. xi, 56.

piscibus, pe
Adam quan
men in ea
ritatis que
creationis
dicil) in
intelligi
quam
rus
con

Scholia.

capit. Quia
illam in eo
quia est supra
cognitionem seu-
a causam omnium
principio. Quia Deus
exit quod dixerat, in-
ternitate igitur tanquam
suorum operum cognitio-
suis eam didicit et per-
plo luminis docet, quo-

CLII.

modo Deus cognoscat creaturas, quæ ita deficient
a Deo, sicut tenebræ a lumine, si ponamus lumen
hoc sensibile esse mente præditum, si quis roget,
an cognoscat tenebras, dicit cognoscere antequam
sint tenebræ; experientia enim non potest cogno-
scere, quia si lumen est, non sunt tenebræ; cogno-
scit igitur ut lumen, quia scit, quod si auferatur lumen,
nemo videbit. Sic Deus in se ut causa habet om-
nium cognitionem, quam non per experientiam ac-
quisivit, alioqui esset Deus posterior cognitione,
aut aliquo tempore non cognovisset: hoc etiam
exemplo docetur, quomodo una et eadem cognitione
cognoscit Deus se, et omnia, sicut lumen cogno-
scendo se cognoscit tenebras.

stratum namque est, omnibus notum, esse, qui mediocriter ea quæ sunt, consideraverint, quod qui sæcula, et locum in his velut receptaculum eorum quæ sunt, produxit universi auctorem, in his creat omnia; nec enim fieri potest, ut aliquid eorum quæ per creationem facta sunt, aut per generationem, non omnino aut in sæculo, aut in tempore sit. Quod si hoc verum est, omne quod est, quod quidem non a tempore cœpit, liquet a sæculo principium habuisse; nihilque rerum a creatione Dei abesse.

CAPUT IV.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret principio, quin potius vel est ex principio temporis, vel ex principio ævi, sive sæculi; Deus autem simpliciter et infinite est sine tempore.

Sanctus Maximus in Theologicis centuriis, centuria I, c. 35: Quæcumque in tempore secundum tempus creata sunt, postquam sunt perfecta, finem faciunt naturalis accretionis: quæcumque vero secundum virtutem scientia Dei conficit, postquam consummata sunt, rursus moventur ad incrementum, eorum enim consummationes aliorum sunt principia. Qui enim desinit in seipso, facere quæ ortum et interitum capiunt, alias diviniore formationes inæcipit, quia nunquam Deus desinit agere pulchra illa, quorum neque principium habuit (1), siquidem sicut proprium luminis est illuminare, sic proprium est Dei benefacere. Quamobrem in lege, quæ exponit constitutionem eorum quæ secundum tempus vivunt, et occidunt, honoratur Sabbatum per quietem, in Evangelio autem, quod statum rerum spiritualium introducit, exercitatione bonorum operum hoc Sabbatum splendescit. Iterum idem, c. 51, ejusdem centuriæ: Sextus, inquit, dies secundum Scripturam enarrat complementum eorum quæ sunt sub natura; septimus vero circumscribit motum proprium temporis; octavus notat et designat modum status supra naturam, et tempus. Idem, c. 54: Qui sextum diem complevit divine cum operibus, et notionibus sibi convenientibus, ipse etiam operibus suis cum Deo, honeste perspectis, pertransivit perspicentia mentis omnes res nature et tempori subjectas, et ad contemplationem mysticam ævi et æternorum se transtulit, Sabbatum mente agitans ignote, rebus ipsis ex toto relictis, et superatis. Qui autem octavo die dignus est habitus, is a mortuis excitatus est; id est, ab omnibus quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, et a verbis et notionibus, et vixit beatam vi-

A tam Dei, qui solus et proprie vita dicitur, et est; ut qui ipse etiam sit deificatione Deus. Item rursus, cap. 58: Sextus dies rationem existentie renouat; signat; septimus modum boni status rerum; octavus vero mysterium boni semper status. Idem cap. 60: Qui propter nos quietem Dei septimo die, et propter nos operationem ejusdem octavo die, id est, mysticam resurrectionem participatione deificationis participavit. Et rursus idem cap. 48, et 49 et 50 ejusdem: centuriæ: Querendum est ab studiosis, quæ opera intelligenda sint, quæ cœpit Deus creare; et quæ rursus, quæ non cœpit. Si enim ab omnibus operibus, quæ cœpit facere, cessavit, manifestum est, non cessasse ab illis quæ non cœpit facere. Dubium videtur, num opera Dei quæ secundum tempus esse cœperunt, sint omnia quæ essentialiter participant, cujusmodi sunt variæ substantiæ eorum quæ existunt, habent enim non esse antiquius quam esse; quia erat quando non participabant essentialiter. Fortassis autem opera Dei quæ non cœperunt esse in tempore, illa sunt quæ participantur secundum gratiam ab iis qui ea participant, ut bonitas, et omne id quod in ratione bonitatis continetur: et denique omnis vita, et immortalitas, et simplicitas, et immutabilitas, et infinitas, et quæcumque circa ipsum secundum substantiam contemplamur (2), quæ opera Dei sunt, et non cœpta secundum tempus; non enim antiquius virtute erat, non esse virtutem, et similiter in aliis, quæ modo dixi, quamvis quæ ipsa participant, ipsa esse cœperint secundum tempus. Omnis namque virtus principio caret non habens tempus antiquius se, utpote quæ Deum solum habet qui eam æterne generat. Idem adhuc: Imense et in infinitum exemptus est Deus ex omnibus participantibus, et participantibus. Non enim quod habet rationem cur sit (3), opus Dei plane est; et partim quidem secundum ortum cœpit esse in tempore; partim vero secundum gratiam inusitum est creaturis tanquam quæ a vis, sive facultas innata, quæ Deum in omnibus aperte et clare prædicat. Et rursus: Universa immortalia, et ipsa immortalitas, et cuncta viventia, et ipsa vita, et sancta omnia, et ipsa sanctitas, et omnia virtute prædita, et ipsa virtus, et omnia bona, atque ipsa bonitas; et cuncta quæ existunt, et ipsa existentia, opera Dei plane sunt; sed opera Dei partim sunt non cœpta tempore (non enim erat, quando non erat virtus, et bonitas, et sanctitas, et immortalitas), partim cœpta aliqui in

Scholia.

(1) Quorum neque principium habuit. Principium temporis dicit; ante tempus enim in ipsis angelis gratiam et virtutes creare cœpit, a quibus nunquam desistit in hominibus angelorum vitam et virtutem imitantibus.

(2) Quæcumque circa ipsum secundum substantiam. Illa scilicet dicuntur contemplari circa ipsum substantialiter, quæ in creaturis a substantia Dei abstractas; id est, ratione cause participata contemplantur, ut infinitatem in potentia, immutabilitatem,

simplicitatem, et immortalitatem in angelis.

(3) Omne quod habet rationem cur sit, creatura est, et opus Dei. Deus enim non est propter se, ut a nobis cogitari potest, ait sanctus Maximus in prima centuria theologica; quia necesse est ut illa ratio et causa sit prius; Deus autem nihil habet prius, idcirco neque Deus est propter se, ut a nobis intelligi potest; quia quod in creaturis intelligimus, causa proprie prior est eo, cujus causa est.

tempore, participatione eorum quæ non sunt cœpta A in ævo degunt, neque principium temporis, neque tempore, sunt et dicuntur hoc, quod sunt et dicuntur. Deus enim est omnis vitæ, et immortalitatis, ac sanctitatis, et virtutis auctor; ex omnibus namque, quæcunque intelliguntur et dicuntur, supra substantiam exemptus est. Adhuc idem cap. 8 centuriæ primæ: Cuncta quæ existunt, intellecta nominantur, et principia cognitionum in se ipsis habent indemonstrabilia: Deus autem non nominatur intellectus a nobis, sed ex intellectis tantum esse creditur, quoniam nihil eorum quæ intelliguntur, cum eo ulla ex parte comparatur. Ex quibus sit manifestum, quod nullam opus Dei effugit, quin sit ipsius effectus: quod ex Propheta liquet, cum ait: *Quam magnificentia sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti*⁶⁶. Et rursus: *Veritas et iudicium opera manuum tuarum*⁶⁷. Sed quoniam duplex est productio operum Dei, et alia quidem cœpto ortu a tempore, septimo die desita sunt produci; alia vero cum sint supra ortum a tempore, non cadit in ea cogitatio temporis, neque tempestivitatum (a), sed cum ævo, sive sæculis, tenduntur; Idcirco necesse fuit demonstrare, in quibus operibus Sabbatum agitatur Deus, et in quibus non; et quæcumque ortum et generationem subeunt, quia principium habent, habent etiam sabbatismum, id est, quietem Sabbati ipsam cessationem. *Septimo enim, inquit, die requievit ab omnibus operibus suis*⁶⁸ (1). Rursus vero quæcumque ante tempora æternæ a Deo creata (2),

in ævo degunt, neque principium temporis, neque sabbatismus in ea cadit, designatur. quæ in eis status octavi diei, in quo utque principium generationis est, neque sabbatismus, id est, quies Sabbati et cessatio; sed potius tanquam liberi ab interitu, et immortales, degunt omnes. Non igitur aliqua opera Dei refugiant, quia habeant principium, sæculum, sive ævum. Quomodo enim refugiant, quorum auctor est, et infinite in infinitum ipsis illis antecellit æque atque ceteris aliis creaturis? Verum tamen hæc non cœpit Deus generare, quorum non est generatio, neque tempus; cum ævo tamen dimensione carente ex nihilo etiam hæc facta sunt. Non solum igitur quia hæc opera Dei dicuntur, et eorum auctor Deus, et infinite in infinitum ipsis antecellit, clare intelligitur creaturas et effectus Dei esse; sed etiam quia non cœpisse apposita præfinitione temporis ubique exponitur, ut quæ in tempore cœpta sunt, manifeste distinguantur a sæculis cœptis: et omnis virtus carere principio dicitur, sed sic principio carere, ut scilicet non habens tempus antiquius se, non tamen non habens ævum antiquius. Et sicut magnus Dionysius Deum ait charitatis et amoris productorem et genitorem, hoc autem exponens sanctus Maximus in scholiis in eum, et in octava centuria, capite 88, sic dixit: Charitatis et amoris ipsum Deum scilicet ait genitorem esse, ipse enim hæc in se ipso cum essent, produxit foras, id est, circa creaturas; et sic dic-

⁶⁶ Psal. cii, 21. ⁶⁷ Psal. cx, 7. ⁶⁸ Gen. ii, 2.

Scholium.

(1) *Septimo die requievit ab omnibus operibus suis.* C Phoinis patriarcha Constantinop. in responsis ad varias questiones do locis Scripturæ ad Amphilo-chium metropolitanam Cyzici: Quatuor, inquit, sunt operationes Dei; prima, qua fecit a principio naturas rerum omnium septem diebus, secundum hanc significationem dictum est requievisse septimo die ab omni opere quod patraverat. Secunda operatio est conservatio ex illo tempore perpetua eorum quæ semel existiterunt, quæ non permittit ullam speciem perire, hæc operatio providentia vocatur, ab hac operatione nunquam desistit neque desistet Deus, dum terrena hæc concretio consistet. Tertia operatio, qua facit, ut natura cujusque nihil dissimile, aut a se alienum faciat, sed potius sui simile generat, et successionem legitimam ostendit; hæc quoque operatio ad providentiam referri potest. Præter hæc tres, unam de creatione essentia, sive substantiæ aliam de conservatione, aliam de similitudine, ad quam referenda est successio ordinis, ut in sole, luna, ortu, occasu, conjunctionibus, et discessibus, aliisque energiis, id est, operationibus, quas Deus illis induidit, in vicissitudine dierum et nocturnum, in æturis temporum, et successionebus; præter has, inquam, est alia operatio φιλαδελφίας Δεσποτικής, id est, charitatis homini Dei in homines; quæ duplex est, una ad corpus hominis pertinens, altera ad animam; illa cæcis tribuit aspectum, paralyticis robur, quadriduum suscitavit, etc.; hæc a unam infantis matris venatam liberavit, et in pristinum statum imaginis suæ, ad quam facta erat, restituit. Populus ergo Judæorum in beneficia Salvatoris ingratus, invidiæ suæ præcæ-

bat Sabbati religionem, accusans Dominum quod Sabbato sanaret, cui Salvator tanquam Dominus et præceptor: Pater meus, inquit, usque modo operatur (Joan. v, 17). Si enim eos, qui curationem corporis sabbato factam calumniabantur, redarguit, docens eos ab hujusmodi operibus neque Patrem cessasse, neque cessare; ex hac sententia facile est intelligere, a quibus operibus cessavit, et a quibus non, siquidem jam olim desit creare naturas, a conservatione vero, et varia providentia in illis, et ordine, et beneficentia non destitit, neque desistet.

(2) *Quæcumque ante tempora æternæ creavit, in ævo degunt.* Æternæ dixit, et non cœternæ: id est, in ævo ante tempus, quod æviterne dici solet, propter angelos, et eorum virtutes, atque cognitiones Deus æternæ generat virtutem, id est, ante tempus creatum; hæc enim cum haberet Deus in se ipso, protulit ea foras, id est, circa creaturas, sicut ait S. Maximus. Si enim angelos non creasset ante tempus, cum quo ortus est mundus, antiquius virtute fuisset non esse virtutem, et bonitate non esse bonitatem, quæ absurda esse videntur, valde enim decens videtur ut illæ perfectiones, quæ a Deo manant quæ a creaturis attrahuntur, id est, create participantur, antiquiores sint ipso tempore, cum quo creature temporis subjectæ illas participarunt, itaque sanctitas, charitas, vita, sapientia et aliæ perfectiones Dei ex Deo attrahuntur, id est, efflicenter, sive causaliter participantur non cœperunt creari cum creatione hominis, sed antiquius, ante tempus scilicet cum angelis, qui æternæ, hoc est, in ævo, et non cœternæ Deum laudabant,

(a) Ten pestivitates sunt vernum tempus, æstas, autumnus, hiems.

etiam est : *Deus charitas est*⁴⁹. Sic igitur non est mirandum, si virtutem dicit hic habere æterne Deum genitorem : id est, Deus cum haberet eam in se ipso. protulit eam foras, id est, circa creaturas. Similiter illud Non erat, quando non erat virtus et bonitas, adjuncto tempore redditur consentiens secum, et cum aliis ante dictis. Nihil igitur eorum quæ antea demonstrata sunt, rationi adversatur. Deus autem, qui causam non habet, et omnium causa est, ex nihilo producit creaturam ; neque quidquam eorum quæ sunt, quidquid illud sit, coæternum ei est, sive ex iis sint quæ tempore cœpta sunt, sive non cœpta tempore, sed ævo comprehensa, sive ex iis quæ sunt participantia, sive quæ participata, et solum ut a participantibus participantur, exposita ; sive ex iis sint quæ intelliguntur, sive quæ intelligunt. Deus enim infinite in infinitum ex his et illis exemptus est : quoniam solus ipse est omnium una causa ; neque habet ante se majus aliquid, neque secum æquale, neque post se minus.

CAPUT V.

Quod nihil eorum quæ sunt, ex se ipso prodiens, est non divisum : Deus autem secundum unam suam potestatem multiplicatus, et in omnia prodiens, est non divisus, et a se non exiens.

Magnus Dionysius, cap. 4, *De divinis nominibus* : Audendum, inquit, est dicere hoc pro veritate, quod ipse qui est omnium auctor, pulchro et bono amore propter excellentiam summam amatorie bonitatis extra se per providentias omnium rerum existit, et bonitate atque dilectione et amore veluti delinitur (1) et oblectatur : et cum sit supra omnia, et ex omnibus exemptus, ad omnia demittitur secundum potestatem suprasubstantialem, qua extra se, non egrediendo exit. Et rursus idem in eodem loco : Vel quia ipse sibi lenocinatur, et se movet, hac enim ratione dilectum et amabilem eum vocant veluti pulchrum et bonum, et tanquam sit quedam sui per se ipsum patefactio, et bona progressio eximie copulationis, et amatorie motio, simplex, per se mobilis, per se agens, quæ prius existit in bono ad ea quæ sunt, manat, et rursus ad bonum revertitur. Et sanctus Maximus in centuria 8, cap. 87 : Intellige, inquit, Deum esse lenocinantem, et moventem ad amatoriam conjunctionem, illam divo, quæ cum spiritu est ; id est, Deum esse sequestrem et confectorem hujus conjunctionis, conciliatoremque sui, ut a creaturis suis ametur et diligatur.

⁴⁹ | Joan. iv, - 8.

Moventem vero dicit, tanquam qui singula moveat, ut cuique convenit, ut ad se ipsum convertat, nomen autem lenocinii etsi apud scriptores gentiles rem significat non sanctam neque castam, hic tamen significat conciliationem intermediam conjunctionis cum Deo. Et adhuc idem capite 88 : Motus amatoris boni qui in bono prius existit simplex et immobilis, ex bono prodiens ad id ipsum redit sine et qui in bono principio carens, quod quidem declarat, desiderium nostrum semper ad Deum moveri ; copulatio enim cum Deo ex charitate, omnem copulationem vincit, et ab omni conjunctione eximitur. Rursus idem capite 89 : Amorem cum dicimus, sive divinum, sive angelicum, sive spirituale, sive animale, sive naturale, intelligamus vim quandam sive potestatem copulantem et commiscentem, superiora quidem moventem ad providentiam inferiorum, ea vero quæ sunt ejusdem ordinis, ad mutuam communicationem, et novissime ea quæ sunt inferioris moventem ad convertendum se ad prestantiora et præposita. Ac rursus Dionysius, cap. 4 *De divinis nominibus* : Hoc unum bonum, inquit, et pulchrum, singulariter est omnium multorum bonorum et pulchrorum causa. Et in quinto capite : In uno enim Deus, ut sæpe dictum est, omnia quæ existunt, præhabet, et fecit ut subsisterent, præsens omnibus, et ubique (2), et secundum eundem, et secundum idem ; et secundum idem, omne, unum. Et in cap. 7, de eisdem divinis nominibus : Etenim si secundum unam causam Deus omnibus impertit ut sint, secundum ipsam illam causam singularem cognoscet omnia. Et cap. 12, de eisdem divinis nominibus : Hæc igitur sunt sine intermissione laudibus celebranda in causa, quæ omnibus antecessit ; et addendum est ipsam esse sanctitatem exsuperantem, et dominatum ac regnum summum, simplicissimam divinitatem : siquidem ex ipsa, in uno et simul tota nota est (3) et distributa omni impermixta diligentia omnis pure munditiæ, omnis eorum quæ existunt, ordo et compositio. Et in primo capite de eisdem divinis nominibus : Unde in omni fere tractatione theologica divinitatem videmus sacre celebrari tanquam monadom et unitatem propter simplicitatem et unitatem impartibilitatis supraquam naturalis, ex qua tanquam ex potestate unifica unum efficiuntur : et variatibus partibus divine in unum contractis in unum ad Dei similitudinem congregamur, et ad Dei imitationem copulamur. Quo in loco ait san-

Scholia.

(1) Exemplum hujus delinitionis frequens est in Cant. cant. ut illud cap. ii : En dilectus meus loquitur mihi : Surge, amica mea, columba mea.

(2) Præsens omnibus, et ubique. Non secundum diversas partes suas, sed secundum unum et idem ; et secundum idem omne unum, et ad omnia præcedens, est enim omne, quatenus in simplici essentia una, omnia existunt virtute, sive potestate, sicut

effectus in causa.

(3) Et ad omnia procedit efficienter, in uno. Hoc est quod ait Joan. in Evang. cap. iii : Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, sicut sol totum lumen simul emittit, licet non æqualiter recipiamus, itaque in uno ait, id est, non dividue, et per partes, sed simul totum.

etnis Maximus : Quia Dens cum cogitasset, voluntate produxit omnia, non tanquam mens quædam in voluntates partita, multiplicatus est : sed potius, inquit, mansit in unitate, et in ea manens, impartibiliter et non disperse produxit et producit omnia in creaturâ mundi. Et rursus divinus Dionysius in septimo capite de eisdem *divinis nominibus* : Ratio autem Dens in sacris Scripturis laudandi gratia nominatur, non solum quia rationis et mentis et sapientiæ est largitor, sed quia causas omnium (1) uniformiter anticipavit. Adhuc in eodem capite : Quare divina mens omnia continet cognitione ab omnibus exempla (2), qui quatenus est causa universorum, scientiam omnium in se ipso anticipavit : qui antequam fierent, novit angelos et produxit angelos, et alia omnia intus, et ab ipso, ut ita dicam, principio novit (3), et ad essentiam adduxit ; atque hoc arbitror Scripturam tradere, cum ait : *Qui novit omnia antequam fierent* ⁴⁰; non enim divina mens cognovit ea quæ sunt, percipiens cognitionem eorum ex iis quæ sunt, sed ex se ipso et in se ipso secundum causam, scientiam omnium et cognitionem et essentiam præhabet, et simul anticipavit, non intendens ad singula percipiendâ secundum eorum formas, sed secundum unam causam complexam omnia sciens et continens : sicut lumen (4) in se ipso secundum causam cognitionem tenebrarum anticipavit, non aliunde tenebras quam ex lumine cognoscens. Divina igitur sapientia se ipsam cognoscens, cognoscit omnia ; materiam habentia sine materia, partibilia impartibiliter, et multa singulariter e se ipso uno, cuncta et cognoscens, et producens. Etenim si Deus secundum unam causam omnibus quæ sunt, impertit esse, secundum eandem causam singularem cognoscet omnia, quæ et ex ipso sunt, et in ipso prius existerunt, et non ex iis quæ sunt, ipsorum cognitionem sumet : quin potius ipsis singulis cognitionem ipsorum, et aliis aliam cognitionem suppeditat. Non igitur Deus aliam sui cognitionem habet, aliam vero, qua omnia alia communiter comprehendit ; ipsa enim causa omnium cum se ipsa cognoscat, nequaquam quæ ab ipsa manant, et quorum causa existit, ignorabit. Sic igitur Deus quæ sunt cognoscit non notitia

A ipsarum rerum, sed notitia sui : siquidem et angelos aiunt Scripturæ cognoscere quæ in terra sunt, non illa quidem sensu cognoscere, sub sensum alioqui cadentia, sed propria mentis similitudinem Dei gerentis virtute et natura. Hæc edisserens sanctus Maximus, Hoc, inquit, declaravit, cum dixit, non cognoscere Deum quæ sunt ex iis ipsis quæ sunt : Et cum dixit, non intendere ad unumquodque percipiendum secundum formam ejus, quoniam tanquam horum auctor cognitionem suorum operum anticipatam habet, sciens quomodo ipsa, et in quibus ad ortum ac generationem adduceret : quorum depravatio, et defectio, id est, frustratio et infirmitas malum introducit, dum deficiente quod est secundum naturam, efficitur quod est præter naturam. Superius enim adhibuit exemplum luminis ; hujus enim privatione subsistent tenebræ, et causam habent absentiam naturæ luminis, sicuti habitus priores sunt privationibus, et ut dici potest, causæ sunt privationum. Hoc igitur loco pater Dionysius de iis quæ Deus produxit, et de cuiusque eorum natura loquitur, quæ quidem dixit prius existisse in Deo secundum præcognitionem et prædefinitionem. Præterea vide, quomodo dicit Deum omnia cognoscere non ex cognitione omnium, sed ex cognitione sui, sicut lumen cognoscit tenebras alloqui, nihil tenebrarum in se habens. Ac rursus idem in centuria III de charitate, capite 21 : Cognoscit Deus se ipse, cognoscit item a se effecta ; cognoscunt etiam sanctæ potestates Deum, cognoscunt etiam quæ a Deo effecta sunt : non tamen sicut Deus cognoscit se ipse, et quæ a se facta sunt, sic sanctæ potestates cognoscunt Deum, et quæ ab ipso effecta sunt. Et capite 22 : Deus se ipse cognoscit ex beata substantia sua : quæ vero idem effecti, cognoscit ex sapientia sua, per quam, et in qua cuncta fecit. Sanctæ vero potestates participatione cognoscunt Deum, qui est supra participationem, quæ vero ab ipso facta sunt, cognoscunt colligendo in ipsis contemplationes. Adhuc cap. 24 : Substantia rationis particeps, et substantia intelligens, Dei sancti particeps Deum cognoscit — tum ipsa existentia, tum insuper habilitate bonitatis, inquam, et sapientiæ et præter existentiam perennem gratia. Sic igitur

⁴⁰ Dan. III, 42.

Scholîa.

(1) *Causas omnium uniformiter participavit.* Quia non recedit a sua simplicitate ; nec ullam in eo compositionem faciunt.

(2) *Cognitione ab omnibus exempla :* quia est supra cognitionem intellectus, et supra cognitionem sensus, quatenus per ipsam primam causam omnium omnia cognoscit. S. Thom.

(3) *Ab ipso, ut ita dicam, principio.* Quia Deus caret principio, ideoque correxit. quod dixerat, inquit : Ut ita dicam. Ex æternitate igitur tanquam auctor omnium habuit suorum operum cognitionem, et non ex operibus suis eam didicit et percipit.

(4) *Sicut lumen.* Exemplo luminis docet, quo-

modo Deus cognoscat creaturas, quæ ita deficient a Deo, sicut tenebræ a lumine, si ponamus lumen hoc sensibile esse mente præditum, si quis roget, an cognoscat tenebras, dicit cognoscere antequam sint tenebræ ; experientia enim non potest cognoscere, quia si lumen est, non sunt tenebræ ; cognoscit igitur ut lumen, quia scit, quod si auferatur lumen, nemo videbit. Sic Deus in se ut causa habet omnium cognitionem, quam non per experientiam acquisivit, alioqui esset Deus posterior cognitione, aut aliquo tempore non cognovisset : hoc etiam exemplo docetur, quomodo una et eadem cognitione cognoscit Deus se, et omnia, sicut lumen cognoscendo se cognoscit tenebras.

Deum cognoscit; quæ autem ab ipso producta sunt, A
cognoscit, ut dictum est, artificio sapientiæ in iis
quæ creata sunt, collectæ, quæ est nuda, et non
per se existens, in mente formata, et adhuc, in
nulla duplicatione Deus penitus simplex, et supra
omne simplex. Et Joannes Damascenus, cap. 14,
De divino loco, ait: Angelus enim celeritate natu-
ræ, et quia prompte, id est, celeriter transit, ope-
ratur in diversis locis; Deus autem qui ubique
est, et supra omnia est, ubique eodem puncto va-
rie, una et simplici actione agit. Ex quibus fit ma-
nifestum, quod non alia cognitione seipse Deus
cognoscit, alia autem ea quæ a se effecta sunt,
quiniuo seipse cognoscens, suos etiam effectus una
et infinita cognitione cognoscit; neque diversis po-
testatibus et actionibus proficit creaturam, sed
hac cognitione, et una atque infinita potestate con-
tinebat, et anticipata habebat in seipso omnia, et
postea ex se exiens produxit; et in nihilo, et secun-
dum nihil a seipso divisus est (1) habens hæc prius in
seipso, et producens postea, et rursus ad se rediens.

CAPUT VI.

*Quod secundum unam singularem causam omnia fit
Deus: nihil autem eorum quæ ab ipso facta sunt,
est non creatum.*

Magnus Dionysius, cap. 9, *De divinis nominibus*:
Omnibus, inquit, adest præsens Deus providenter,
et omnia in omnibus fit propter conservationem
omnium, manens in se, et ab eodem suo statu non
egrediens, in actione una, et nunquam cessante fi-
xus. Et rursus idem in quinto: Qui vere præexsi-
stit (2), secundum omnem eorum quæ sunt cogita-
tionem multiplicatur, et in eo proprie celebratur (3),
erat, et est, et erit: item factum est, et fit, et fiet;
Hæc enim omnia significant iis qui ut Deum decet,
intelligunt, esse eum secundum omnem cogitationem
supra substantiam; et esse causam eorum quæ mo-
dis omnibus sunt; etenim non hoc quidem est, illud
vero non est; nec aliquo quidem modo est, aliquo
vero non est; sed potius omnia est, ut omnium au-

ctor: et in se omnia principia, et omnia ex princi-
piis in rebus omnibus effecta et conclusa anticipans
et continens, et supra omnia est, utpote ante omnia
supra substantiam supraquam existens. Quo in
loco sanctus Maximus: Quomodo, inquit, cum di-
xisset superius: In ipso nec est, nec erat, nec est,
nec erit, neque factum est, neque fit, neque fiet,
hic dicit: In ipso et est, et erit, et illud fit, et fiet,
proprie laudatur? An sibi contradicit Dionysius?
Apage. Supra enim ipsum dixit esse effectorem ex-
sistentiæ, hypostasis, substantiæ, naturæ, et tempo-
ris; consentaneæ igitur in ipso collocavit illud erat,
et alia, ut intelligas nec a tempore, neque post tem-
pus Deum cœpisse; quin potius superiorem esse
quam ipsum esse, siquidem in ipso dixit esse exi-
stentiam (4), et non esse ipsum existentiam; hic
autem quia dixit multiplicari eum secundum omnem
cogitationem, merito dixit: In ipso illud est, et
erit, et quæ sequuntur, quia ubi tempus, aut tem-
pestivitates cogitabis, illic Deum reperies, et supra
omnia, et ante omnia esse, et eorum quæ sunt,
causam et effectorem esse, et nihil ipsorum esse:
sicut dicebamus, Nihil est eorum quæ sunt, et ipse
est in omnibus. Sanctus Gregorius Nyssenus, *Ad-
versus Eunomium*: Bifariam, inquit, rebus partitis
in faciens, et factum, utrumque ab altero natura
differt, ut neque quod factum est non creatum sit,
neque creatum quod naturam eorum quæ sunt, effi-
cit. Idem in eisdem libris: Ego, inquit, etsi sermo
esset illius Moysis, qui in administratione legis
splenduit, neque sic hujusmodi sermonem tulissem,
(5), etsi eum nullum alioqui e se splendorem ille
haberet, munere divino splendidus repente Israeli-
tis apparuit; is enim splendor in legislatore ortus,
non fuit cuiusdam alterius, sed ipsius Dei. Et beatus
Chrysostomus, in oratione in laudem sancti
Joannis Theologi, cujus principium est: *Principium
nobis rursus e caelo advenit*, sic ait: *In principio
erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus
erat Verbum* ⁵¹. Nusquam est, non erat, sed ubique

⁵¹ Joan. 1, 1.

Scholia.

(1) Exire a se, et non dividi, hoc est infiniti, D
quod omnia substantia sua et virtute ac præsentia
implet.

(2) Qui vere præexistit, secundum omnem eorum
quæ sunt, cogitationem multiplicatur. Id est, quid-
quid cogitetur, et ad quamcunque rem quis men-
tem intendat, inveniet in ea notionem causæ, id
est, auctoris Dei; hoc igitur est multiplicari, cerni
eum in multis causam, ex S. Maxim. et Pachym.

(3) In eo proprie celebratur, erat, et est. Item
Dionysius interpretatur, quomodo proprie cele-
bratur hæc, scilicet quatenus intelliguntur, ut Deum
decet, proprie dicuntur in Deo; et in Deo summi, id
est, quatenus est, erat, erit, participant esse; om-
nia enim secundum causam dicuntur de Deo. Et in
eo sunt, et intelliguntur suprasubstantialiter, qua-
tenus vero sic accipiuntur, ut cum dicitur: Deus
est, erat, erit, significetur Deum participare esse,
aliter sunt a Deo, ex Pachym.

(4) In ipso esse existentiam, et non esse ipsum

existentiæ. Sic dicit idem Dionysius cap. 3: Ipsum
habet existentiam, et non est ipse existentiam. Ex-
istentiam habet Deum, ut consistat ipsa existentiam,
sicut quis habet vitam ad sui existentiam; non
autem sic habet Deus existentiam, ut per exi-
stentiam sit. Sicut igitur existentiam habet Deum,
sic existentiam est Dei, quia ab ipso manat; et ut
Deus non habet sic existentiam, ut per existentiam
sit; sic neque Deus est ipsius existentiam, ut per
eam sit.

(5) Sermonem tulissem. Volebat Eunomius cum
Arianus splendorem qui apparuit in facie Moysis, et
oculis corporalis visus est, fuisse divinam substan-
tiam Filii Dei, ex quo creaturam esse efflere vo-
lebant; quod falsum et hæreticum erat. Erat enim
ille splendor non alterius quam Dei creatura, a quo
in facie Moysis creatus fuit, ut in eo divinum lu-
men secundum se inaspectabile tanquam in speculo
ad hoc facto Israelitis ostenderet.

erat nusquam est; fecit, sed ubique quia erat, post A erat, fecit, non de auctore, sed de creaturis, et ut sciat quomodo erat; et quomodo fecit ego dico, vos numerate: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum.* Ecce quarto meminit, et neque semel dixit, *Factum est.* Quid igitur post hæc? *Omnia per ipsum facta sunt;* non dixit hic, *Erat,* quia de creaturis erat sermo. *Omnia per ipsum facta sunt;* non dixit, *Erat,* sed *Facta sunt omnia per ipsum; et sine ipso factum est nihil quod factum est;* rursus *Factum est:* ubi de Deo, erat, ubi de creaturis *Factum est.* In principio Verbum. Hinc etiam Deus Pater secundum Vetus Testamentum patebat; cum enim dixit ei Moyses: *Si dixerint mihi filii Israel: Quis est qui te misit ad nos, quid respondebo eis? Et dixit Deus: Ego sum, qui sum; qui est misit me ad vos* ²²; Pater, qui est; Filius in principio erat. Si quis contendit dicens, non idem dici in Patre et Filio; in Patre enim, *Ego sum qui sum;* in Filio autem, *In principio erat:* non est autem idem, *est,* et *erat,* demonstro appellationem in Filio; audiat Evangelistam dicentem: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris* ²³; ecce unam vocem habes evangelistæ in *est;* et iterum Apostolus: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est supra omnia Deus benedictus* ²⁴. Vidiisti quomodo te munit Joannes, qui in Deo posuit, *Erat;* et in creaturis, *Facta sunt.* Nec enim Deum decet, *Factum est,* neque creaturas, *Erat.* — *In principio erat Verbum; et Verbum erat apud Deum; et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum; omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Quando *Factum est,* ponitur, ad creaturas descendit; quando *Erat,* ad auctorem ascendit; et rursus *Vita erat,* rursus ascendit ad effectorem; scalam hodie affert multis mysteriis reseriatam: quando ascendit ad Deum, *Erat;* prædicat; quando descendit ad creaturas assumit, *Factum est;* quando ascendit ad Deum, deponit illud, *Facta sunt et Factum est,* et sumit *Erat.* Sanctus Maximus in centuria sexta, cap. 84: *Multum valet oratio iusti* ²⁵, quæ agitur sive a iusto, qui eam adhibet, sive ab alio, qui eam a iusto adhiberi postulat. A iusto

quidem agitur, quia præbet ei fiduciam erga eum qui potest largiri quæ iusti petunt; ab eo autem qui orationem a iusto petit, agitur cum eum a priore nequitia abducit, et ad virtutem affectionem ejus transfert. Magnus Dionysius, cap. 6 *Eccllesiasticæ Hierarchiæ*: Renuntiatio non solum vitæ divise, sed etiam cogitationum, in mandatis Dei, quæ in unum conciliant, scienter acta, absolutissimam monachorum virtutem et disciplinam declarat; est enim, ut dixi, non mediæ ordinis (1) eorum qui initiati sunt baptismo, sed celsioris omnibus ordinibus; quæmobrem multa ex iis quæ a medio ordine sine reprehensione fiunt, monachis unis, et a divisione alienis omnino interdicta sunt. Et in epistola ad Colossenses Paulus ait: *Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu; in quo et laboro certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute* ²⁶. Ex his jam liquet, quod Deus secundum suam, quæ una est, causam, omnia efficitur non recedens a se; demonstratum enim est non migrando extra, et eodem reverti, non a se distractum in producenda creatura, sed secundum causam unam singularem; quæ est ipse, omnia fit: et nihil quod ab ipso fit et agitur, est sine creatione. Dicere enim non esse creatum quod agitur, perinde plane est ut si dicamus creaturam non esse creaturam; quod enim agitur, idem est cum eo quod fit, quia quod agitur fit, et quod fit agitur; si autem quod fit non est sine creatione, et quod agitur non sine creatione. Quare qui dicit quod agitur, quomodocumque agatur, non creatum esse, eo venit ut dicat quod creatum est creatum non esse, aut quod est non esse; et quæcumque alia ex contradictione sequuntur.

CAPUT VII.

Quod nullus numerus duorum, aut multitudo post numerum duorum, aut aliud quid secundum superius et inferius procedens, infinitum et sine principio esse potest.

Magnus Dionysius, capite 4 *De divinis nominibus* ait: Omnis numerus duorum non est principium; unitas autem erit principium omnium duorum. Quo in loco sanctus Maximus: In numeris, inquit, duo

²² Exod. iii, 14. ²³ Joan. i, 18. ²⁴ Rom. ix, 5. ²⁵ Jac. v, 16. ²⁶ Coloss. i, 28, 29.

Scholia.

(1) *Non mediæ ordinis.* Medium ordinem dicit laicorum, qui sunt baptismo tantum initiati; hi enim sunt mediæ inter catechumenos, qui purgantur ad baptismum, et inter communicantes, qui perficiuntur. Sunt autem monachi, quatenus monachi, non hujus mediæ ordinis laicorum; perfectior enim est eorum status, quam laicorum. Id quod locus eis in Ecclesia assignatus, tanquam in symbolo significat; est enim prope januis templi propinquior populo post eos qui sunt ordinis ecclesiastici, ut Dionysius in epistola ad Demophilum monachum scripsit: Ordinem vero monachorum dicit idem Dionysius esse celsiorem omnibus ordinibus, non quidem conferens eum cum diaconis, qui primi purgantur; neque cum presbyteris, qui secundi et

mediæ illuminant; et multo minus cum episcopis qui tertii et summi perficiunt; sed cum ordinibus eorum qui adhuc purgantur, ex quibus primi sunt catechameni, qui purgantur ad baptismum per catechesin; secundi qui sunt in peccato, qui purgantur per doctrinam Scripturæ sanctæ, ut recedant a peccato; tertii sunt energumeni, qui purgantur exorcismis, ut resistent fortiter diabolo, et terroribus ejus; quarti qui sunt in penitentia, qui purgantur, ut non revertantur ad peccatum; his omnibus ordinibus perfectior est ordo monachorum, quia ut monachi sunt, ratione instituti monastici, mortui sunt mundo, et carnem suam cum vitis et concupiscentiis crucifixerunt.

omnis efficientiæ, et ut breviter dicam, principii, medii, et finis auctor. Et adhuc idem: Principium, et medium, atque finis notæ sunt eorum quæ tempore dividuntur: et quod vere dici potest, eorum etiam quæ cum ævo contemplantur, tempus enim cum ævo non habeat mensuram, numero circumscribitur, ævum vero cum habeat prædicamentum quando simul cum existentia cogitatur, subit dimensionem

A tanquam principium existentie capiens: si autem tempus et ævum non carent principio, multo magis non carent quæ in his continentur. Et rursus: Unus et solus secundum naturam semper, proprie esse Deus, totum proprie esse omnibus modis in se includens: quippe qui est superior quam ipsum proprie esse (1): quod si hoc ita est, nihil penitus eorum quæ esse dicuntur, habet proprie esse; nihil igitur

Scholia.

(1) Quippe qui est superior, quam ipsum proprie esse. Quatenus a nobis scilicet cogitari potest, sicut dicitur Deus esse supra Deum $\delta\epsilon\upsilon\varsigma\ \eta\mu\acute{\alpha}\varsigma\ \epsilon\lambda\delta\acute{\epsilon}\nu\alpha\iota$ ut ait Dionysius, id est, secundum nostram cognitionem; supra Deum, inquam, per participationem, quem in creaturis cognoscimus, sicut scriptum est: Ego dixi, Dii estis (Psal. lxxxi, 6); sic etiam est bonus supra boni atri, quæ a nobis in creaturis cognosci potest, itaque proprie esse, de creatura dicitur et de Deo, sed æquivoce, ut bonus, et Deus.

Non est alienum ab hoc capite, nec a proximo sequenti, explicatione quomodo intelligendum sit quod Pont. Rom. creditur de creatione angelorum, et ad credendum Catholicis proposuit in cap. *Firmiter credimus, De sum. Trin. et fide cath.*; non enim discrepat decretalis ad eo quod hic tradit Dionysius, imo convenit, cum ait: Unum universorum principium creator omnium visibilium et invisibilium, qui sua omnipotente virtute simul ab initio tempora utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam, et deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Hactenus decretalis, sed dilatandus est aliquantum hic locus. Quærit B. Athan. in *Quæst. ad Antioch. princip. quæst. 4.*, quanto, et quomodo, et unde facti sint angeli. Respondet ad quæst, nec quando, nec quomodo facti sint, ab humana natura dici posse, præterquam hoc solum, factos esse verbo Dei ex nihilo; quando vero? Alii, inquit, sicut primo die; alii ante primum diem. Creatura vero esse, testatur, inquit, Propheta, cum ait (Psal. cxlviii): Laudate eum omnes angeli eius; quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Moysen enim ait, quia sciebat esse Iudeos idololatricæ et multitudini deorum deditos, idcirco non fecisse serm. de angelis in Gen., ne eos cum deos colerent, ut in vitulo, et in aliis idolis postea fecerunt; quod ergo ex Scripturis sanctis hoc i poterat, utramque scilicet creaturam spirituales et corporales, simul et ex nihilo esse a Deo constitutam (Jodv. 1): Omnia enim per ipsum facta sunt; et: Qui vivit in æternum, ait Ecclesiasticus (Eccli. xviii), creavit omnia simul, utrumque horum deor. cath. fidei subiecit. Illud vero simul ab initio temporis, sicut ad creaturam corporalem, id est, ad mundum qui cernitur, et quæcumque in eo continentur, referri voluit, quia scriptum est: In principio creavit cælum et terram; sic ad angelicam naturam non necesse est, secundum Scripturam, referri voluisse; quia ut paulo ante ait Athan., quando angeli creati fuerint, humana natura dicere non potest, sed quia durationem angelorum, quæ non est subjecta tempori, quia est tota simul et invariabilis, quæ et dicitur in sacris Litteris ævum, non possumus cognoscere, nec aliis manifestare, nisi per extensionem nostri temporis ex horis, diebus, et annis constantem, quam Scriptura ævum quoque aliquando vocat, ut Dionys. notavit; idcirco Pont. proposuit ad credendum, simul ab initio temporis utramque creaturam spirituales et corporales constitam esse; nomine itaque temporis ævum et tempus comprehendit Pont. imitatus Dionys.; quare non prohibet hæc decretalis, qui licet sentire quod apostolorum discipuli Clem.,

Dionys., quos multi alii postea secuti sunt, senserunt, et creatos fuisse angelos ante mundum, de angelis enim interpretatur Dionys. dictum esse illud Psal. xxiii: Elevavi portas æternales: quia antiquum et invariable, et metri secundum totum esse, proprietatem ævi esse dicit; quare si ævum antiquius est tempore, et ævum dicitur, et est duratio angelorum, sunt igitur angeli ante tempus, et ante ea quæ sunt in tempore, creati. Rem sensit S. Max. in prima centuria Theol.: Si enim angelos non creas et ante tempus, cum quo ortus est mundus, antiquius virtute fuisse non esse virtutem, et bonitate antiquius non esse bonitatem; quæ ab surta S. Max. esse videntur; sed quæ S. Max. de hac re sensit, proximo sequenti capite latius explicanda et repetenda sunt. Sic etiam intelligendum est quod Epiph. disputans contra hæresim Pauli Samosatani ait non esse angelos ante cælum et terram creatos, cum plane, inquit, hoc dictum non sit mutabile, quod ante cælum et terram nihil erat ex creatis; nam in principio fecit Deus cælum et terram, et principium sit, et nihil ex creatis ante hoc ipsum sit. Hactenus Epiph. Verissimum est ante cælum et terram nihil fuisse ex creatis, scilicet in tempore; sic enim intelligendum est; angeli autem in ævo creati sunt, ævum enim est mensura eorum, quæ non sunt tempori subjecta; Idem, quod hæc decretalis, dixit prius synod. epist. Sophronii patriarch. Hierosol. missa ad Honorium I, et non ad Sergium Constantinop. ut Photius Constantinop. in sua Biblioth. testatur, recitata fuit hæc epist. in 6 synodo et in 11 actione collocata. Loquens ergo de creatione mundi a Deo facta, sic constitetur Sophron. Καὶ τοὺς ἄγγελους ἀρχὴν χρόνου, id est, Et omnibus decrevit principium temporis. Quia angeli licet immortales sint, hoc habent commune cum his quæ sunt in tempore, quod facti sunt, idcirco tempus eis attribuit. Hanc plane secutus est Pont. in sua decretali, et Sophron, secutus plane Dionys. quem in eadem synodica citat (ne quis dicat ignotum fuisse Dionys. Sophron.). Esse igitur angelos ante mundum hæc corpoream creatos, tradit Dionys. hoc loco, et apostolica doctrina l. viii, Clem. 42. et cum secutus Greg. Nazian. in ser. de Natali Christi, et in 2 de Pascha; et hanc secutus Damas. l. ii, *De fid. orthod.* Quomodo vero intelligendum sit, creaturas spirituales et corporales simul creatas esse, illas cum ævo, has cum tempore, ut hoc quoque non prætereamus, explanavit idem Athan. l. iii *Contra Ariam*, intuens in illum locum Eccl. xviii: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul; nihil enim, ait, ex rebus creatis ante alia sui generis creatum est, sed omnia simul uno eodemque mandato facta sunt. Et paulo ante magis adhuc explicat, cum ait nihil esse in rebus creatis, quod ipsum unum, et solum, et primum ante alia scilicet sui generis factum sit, sed cum omnibus simul $\alpha\rho\theta\acute{\alpha}\ \gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma\ \eta\ \tau\acute{\alpha}\zeta\upsilon\upsilon$, id est, cum omnibus sui generis, vel ordinis. Nullum enim, inquit, ex astris, aut ex magnis luminaribus ita apparuit, ut hoc prius, illud posteras in rerum natura emergere; sed omnia eodem die, eodemque jussu ortum ceperant, quanvis alia ab aliis spatio differant; similiter in quadrupedibus, volucris,

omnino simul cum eo ex æternitate cogitatur substantia diversum, non ævum, non tempus, neque quidquam eorum quæ in his vivunt; non enim inter se unquam conveniunt proprie esse, et non proprie esse. Et rursus idem cap. 10 ejusdem centuriæ: Principium eorum quæ sunt, et medium, et finis est Deus tanquam agens, et non patiens; sicut et alia omnia, quibus apud nos nominatur; est enim principium, tanquam creator; et medium, tanquam providens; et finis, tanquam circumscriptio: *Ex ipso enim, inquit, et per ipsum et in ipsum omnia* ⁴². Et rursus idem cap. 68 ejusdem centuriæ: Eorum quæ sunt ad aliquid, sunt sæcula, et tempora, et loca, sive quibus nihil est eorum quæ simul cum his cogitantur. Deus autem non est ex his quæ sunt ad aliquid; non enim habet quidquam in universum, quod simul cum eo cogitatur. Si igitur Deus est hereditas eorum qui digni sunt, qui hac gratia dignus habetur. erit supra omnia sæcula, et tempora, ac loca, pro loco habens ipsum Deum, sicut scriptum est: *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvam me facias* ⁴³. Et iterum idem in centuria quarta de charitate, cap. I, II, III, IV, V, VI: Primum, inquit, admiratur mens cogitans divinam in omnibus infinitatem, et illud pelagus immeasum, et desideratissimum; obstupescit, quomodo ex nihilo ea quæ sunt, produxit. Sed sicut *magnitudinis ejus non est finis* ⁴⁴, sic neque sapientiæ ejus est inventio. Præterea: Quomodo enim non demiratur, et plusquam obstupescit contemplans infinitum illud bonitatis pelagus? aut quomodo non stupet cogitans, quomodo, et unde substantia rationis particeps, et substantia intelligens facta est; item quatuor elementa, ex quibus corpora, nulla materia eorum ortum antegressa? qualis potestas illa, quæ ad electionem excitata, hæc produxit, et ut essent, effecit? Verum hoc gentiles non concedunt, qui omnipotentem bonitatem, et sapientiam, et cognitionem ejus, quæ mente comprehendi non potest, ignorant. Præterea, ex æternitate creator cum sit Deus, creat quando vult verbo ejusdem substantiæ, et spiritu propter infinitam bonitatem. Et ne dicas: Qua ratione

non creavit qui erat semper bonus, et non prius? Quoniam et ego tibi dico, infinitæ substantiæ sapientiam quæ investigari non potest, non cadere in cognitionem humanam: item, cognitionem rerum, quam in se ante existentem creator mundi habebat, quando voluit, fecit substantiam esse, et produxit: absurdum enim est de Deo omnipotente ambigere, an possit, cum velit, aliquid facere, ut existat. Adhuc idem: Quam ob causam Deus creavit, quære, sciri enim potest: quomodo autem, et quamobrem recenter creavit, ne quæras; non enim sub intelligentiam mentis tuæ cadit: quoniam eorum quæ sunt divina, partim intelligi possunt, partim non possunt: contemplatio namque effrenata fortassis agit præceptum, ut quidam ex sanctis dixit. ^B Item adhuc: Nonnulli aiunt existere simul cum Deo ex æternitate creaturas, quod quidem ferri non potest; quomodo enim ea possunt ex æternitate simul existere cum undique infinito quæ sunt undique finita? aut quomodo sunt creaturæ, si cœterna creatori sunt? Verum hoc loquuntur gentiles, qui introducunt Deum non quidem substantiæ, sed qualitatum esse auctorem: nos vero qui Deum esse omnipotentem novimus, non qualitatum, sicut illi, sed substantiarum qualitates habentium effectorem esse dicimus: quod si hoc ita est, non ex æternitate simul cum Deo creaturæ existerunt. Adhuc idem cap. 13: Esse semper, aut non esse substantiam rationis participem et intelligentem in voluntate Dei, qui omnia bona creavit, positum est, esse autem bonos secundum electionem, aut pravos, in voluntate eorum qui facti sunt. Et rursus idem in cap. 10: Omnis substantia intelligens, et sentiens, cum productæ sunt, acceperunt a Deo potestates percipientes res: substantia quidem intelligens accepit notiones, sentiens vero sensus. Ex quibus efficitur manifestum, nihil neque temporum, neque sæculorum, nec quidquam eorum quæ in ipsis temporibus, aut sæculis sunt, cœternum esse infinitæ Dei, quæ omnium causa est, et supra omnia est, et cujus voluntate omnia ex nihilo facta sunt, sive a tempore, sive a sæculo ortum duxerint: demon-

⁴² Rom. XI, 36. ⁴³ Psal. LX, 3. ⁴⁴ Psal. CXLV, 5.

Scholia.

piscebus, pecoribus; stirpibus, similiter, inquit, Adam quanquam solus et terra formatus est, fuisse tamen in eo etiam tunc rationes successivæ posteritatisque humani generis; subjungit deinde: Et ex creatione mundi visibilia invisibilia ejus (angelos dicit) hoc etiam genere operum, inquit, facta esse intelligimus, colligimusque ne in illis quidem quidquam seorsum in suo genere aut prius, aut posterius creatum esse; sed omnia simul, quæ ejusdem conditionis sunt existitisse. Non enim singulas res enumeravit Apostolus (*Coloss. I*), ut in hunc modum diceret: Sive angelus quispian, sive thronus aliquis, sive dominatio illa, aut illa, aut hic vel ille ex potestatibus, sed universus simul, qui ejusdem ordinis erant, comprehendit. Sive, inquit, throni, sive dominationes, sive principatus sive potestates, etc.; hæcenus Athan. Omnes itaque Cherubim simul

^D creati sunt; simul item Seraphini, et simul Throni, similiter in reliquis ordinibus, in quibus, quod ad creationem pertinet, non est quidquam prius, aut posterius, licet gloria et honore inter se differant. Sic probat B. Athan. contra Arium non esse Verbum creaturam; alioqui, inquit, necesse erat, ut simul cum aliis ex ordine virtutum crearetur, et non ante, licet gloria cæteris antecolleret, ex quo rursus fieret, ut non posset esse primum et initium aliorum, ut Ariani volebant; trahebant enim creatum esse Verbum, ut per eum Deus omnia alia crearet; quasi non esset de numero omnium: cum tamen tale principium omnium, ait Athanasius, in omnibus connumeretur, atque ita conclusit, differre Verbum substantia et natura a creaturis; solumque cum esse solius veri Dei imaginem.

stratum namque est, omnibus notum, esse, qui mediocriter ea quæ sunt, consideraverint, quod qui sæcula, et læcum in his velut receptaculum eorum quæ fiunt, produxit universi auctori, in his creat omnia; nec enim fieri potest, ut aliquid eorum quæ per creationem facta sunt, aut per generationem, non omnino aut in sæculo, aut in tempore sit. Quod si hoc verum est, omne quod est, quod quidem non a tempore cepit, liquet a sæculo principium habuisse; nihilque rerum a creatione Dei abesse.

CAPUT IV.

Quod nihil eorum quæ sunt, caret principio, quin potius vel est ex principio temporis, vel ex principio ævi, sive sæculi; Deus autem simpliciter et infinite est sine tempore.

Sanctus Maximus in Theologicis centuriis, centuria 1, c. 35: Quæcumque in tempore secundum tempus creata sunt, postquam sunt perfecta, finem faciunt naturalis accretionis: quæcumque vero secundum virtutem scientia Dei conficit, postquam consummata sunt, rursus moventur ad incrementum, eorum enim consummationes aliorum sunt principia. Qui enim desinit in seipso, facere quæ ortum et interitum capiunt, alias diviniore formationes inceptit, quia nunquam Deus desinit agere pulchra illa, quorum neque principium habuit (1), siquidem sicut proprium luminis est illuminare, sic proprium est Dei benefacere. Quamobrem in lege, quæ exponit constitutionem eorum quæ secundum tempus vivunt, et occidunt, honoratur Sabbatum per quietem, in Evangelio autem, quod statum rerum spiritualium introducit, exercitatione bonorum operum hoc Sabbatum splendescit. Iterum idem, c. 51, ejusdem centuriæ: Sextus, inquit, dies secundum Scripturam enarrat complementum eorum quæ sunt sub natura; septimus vero circumscribit motum proprium temporis; octavus notat et designat modum status supra naturam, et tempus. Idem, c. 54: Qui sextum diem complevit divine cum operibus, et notionibus sibi convenientibus, ipse etiam operibus suis cum Deo, honeste perspectis, pertransivit perspicientia menti omnes res naturæ et tempori subjectas, et ad contemplationem mysticam avi et æternorum se transtulit, Sabbatum mente agitans ignote, rebus ipsis ex toto relictis, et superatis. Qui autem octavo die dignus est habitus, is a mortuis excitatus est; id est, ab omnibus quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, et a verbis et notionibus, et vixit beatam vi-

tam Dei, qui solus et proprie vita dicitur, et est; ut qui ipse etiam sit deificatione Deus. Item rursus, cap. 58: Sextus dies rationem existentie rerum designat; septimus modum boni status rerum; octavus vero mysterium boni semper status. Idem cap. 60: Qui propter nos quietem Dei septimo die, et propter nos operationem ejusdem octavo die, id est, mysticam resurrectionem participatione deificationis participavit. Et rursus idem cap. 48, et 49 et 50 ejusdem centuriæ: Quærendum est ab studiosis, quæ opera intelligenda sint, quæ cepit Deus creare; et quæ rursus, quæ non cepit. Si enim ab omnibus operibus, quæ cepit facere, cessavit, manifestum sit, non cessasse ab illis quæ non cepit facere. Brevium videtur, num opera Dei quæ secum tum tempus esse cœperunt, sint omnia quæ essentiam participant, cujusmodi sunt variae substantie eorum quæ existunt, habent enim non esse antiquius quam esse; quia erat quando non participant essentiam. Fortassis autem opera Dei quæ non cœperunt esse in tempore, illa sunt quæ participantur secundum gratiam ab illis qui ea participant, ut bonitas, et omne id quod in ratione bonitatis continetur: et denique omnis vita, et immortalitas, et simplicitas, et immutabilitas, et infinitas, et quæcumque circa ipsum secundum substantiam contemplamur (2), quæ opera Dei sunt, et non cœpta secundum tempus; non enim antiquius virtute erat, non esse virtutem, et similiter in aliis, quæ modo dixi, quamvis quæ ipsa participant, ipsa esse cœperunt secundum tempus. Omnis namque virtus principio caret non habens tempus antiquius se, utpote quæ Deum solum habet qui eam æterne generat. Idem adhuc: Immense et in infinitum exemptus est Deus ex omnibus participantibus, et participantibus. Omne enim quod habet rationem cur sit (3), opus Dei plane est; et partim quidem secundum ortum cœpit esse in tempore; partim vero secundum gratiam insitum est creaturis tanquam quæ avvis, sive facultas innata, quæ Deum in omnibus aperte et clare prædicat. Et rursus: Universa immortalia, et ipsa immortalitas, et cuncta viventia, et ipsa vita, et sancta omnia, et ipsa sanctitas, et omnia virtute prædita, et ipsa virtus, et omnia bona, atque ipsa bonitas; et cuncta quæ existunt, et ipsa existentia, opera Dei plane sunt; sed opera Dei partim sunt non cœpta tempore (non enim erat, quando non erat virtus, et bonitas, et sanctitas, et immortalitas), partim cœpta aliqui in

Scholia.

(1) *Quorum neque principium habuit.* Principium temporis dicit; ante tempus enim in ipsis angelis gratiam et virtutes creare cepit, a quibus nunquam desistit in hominibus angelorum vitam et virtutem imitantibus.

(2) *Quæcumque circa ipsum secundum substantiam.* Illa scilicet dicitur contemplari circa ipsum substantialiter, quæ in creaturis a substantia Dei distinctæ sunt; id est, ratione causæ participata contemplatur, ut infinitatem in potentia, immutabilitatem,

simplicitatem, et immortalitatem in angelis.

(3) *Omne quod habet rationem cur sit, creatura est, et opus Dei.* Deus enim non est propter se, ut a nobis cogitari potest, sit sanctus Maximus in prima centuria theologica; quia necesse est ut illa ratio et causa sit prius; Deus autem nihil habet prius, idcirco neque Deus est propter se, ut a nobis intelligi potest: quia quod in creaturis intelligimus, causa proprie prior est eo, cujus causa est.

tempore, participatione eorum quæ non sunt cœpta tempore, sunt et dicuntur hoc, quod sunt et dicuntur. Deus enim est omnis vitæ, et immortalitatis, ac sanctitatis, et virtutis auctor; ex omnibus namque, quæcumque intelliguntur et dicuntur, supra substantiam exemptus est. Adhuc idem cap. 8 centuriæ primæ: *Tuncia quæ existunt, intellecta nominantur, et principia cognitionum in se ipsis habent indemonstrabilia: Deus autem non nominatur intellectus a nobis, sed ex intellectis tantum esse creditur, quævolentem nihil eorum quæ intelliguntur, cum eo ulla ex parte comparatur. Ex quibus sit manifestum, quod nullam operis Dei effugit, quin sit ipsius effectus: quod ex Propheta liquet, cum ait: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti*⁴⁶. Et rursus: *Veritas et iudicium opera manuum tuarum*⁴⁷. Sed quoniam duplex est productio operum Dei, et alia quidem cœpto ortu a tempore, septimo die desita sunt produci; alia vero cum sint supra ortum a tempore, non cadit in ea cogitatio temporis, neque tempestivitatum (a), sed cum ævo, sive sæculis, tenduntur; idcirco necesse fuit demonstrare, in quibus operibus Sabbatum agitat Deus, et in quibus non; et quæcumque ortum et generationem subeunt, quia principium habent, habent etiam sabbatismum, id est, quietem Sabbati ipsam cessationem. Septimo enim, inquit, die requievit ab omnibus operibus suis⁴⁸ (1). Rursus vero quæcumque ante tempora æternæ a Deo creata (2),*

A in ævo degunt, neque principium temporis, neque sabbatismum in ea cadit, designatur. que in eis status octavi diei, in quo neque principium generationis est, neque sabbatismus, id est, quietes Sabbati et cessatio; sed potius tanquam liberi ab interitu, et immortales, degunt omnes. Non igitur aliqua opera Dei refugiant, quin habeant principium, sæculum, sive ævum. Quomodo enim refugiant, quorum auctor est, et infinite in infinitum ipsis illis antecellit æque atque ceteris aliis creaturis? Verum tamen hæc non cœpit Deus generare, quorum non est generatio, neque tempus; cum ævo tamen dimensione carente ex nihilo etiam hæc facta sunt. Non solum igitur quia hæc opera Dei dicuntur, et eorum auctor Deus, et infinite in infinitum ipsis antecellit, clare intelligitur creaturas et effectus Dei esse; sed etiam quia non cœpisse apposita præfinitione temporis ubique exponitur, ut quæ in tempore cœpta sunt, manifeste distinguantur a sæculis cœptis: et omnis virtus carere principio dicitur, sed sic principio carere, ut scilicet non habens tempus antiquius se, non tamen non habens ævum antiquius. Et sicut magnus Dionysius Deum ait charitatis et amoris productorem et genitorem, hoc autem exponens sanctus Maximus in scholiis in eum, et in octava centuria, capite 88, sic dixit: Charitatis et amoris ipsum Deum scilicet ait genitorem esse, ipse enim hæc in se ipso cum essent, produxit foras, id est, circa creaturas; et sic dic-

⁴⁶ Psal. cni, 21. ⁴⁷ Psal. cx, 7. ⁴⁸ Gen. ii, 2.

Scholia.

(1) *Septimo die requievit ab omnibus operibus suis.* C Photius patriarcha Constantinop. in responsis ad varias quæstiones de locis Scripturæ ad Amphiloehium metropolitam Cyzici: Quatuor, inquit, sunt operationes Dei; prima, quæ fecit a principio naturas rerum omnium septem diebus, secundum hanc significationem dictum est requievisse septimo die ab omni opere quod patraverat. Secunda operatio est conservatio ex illo tempore perpetua eorum quæ semel existierunt, quæ non permittit ullam speciem perire, hæc operatio providentia vocatur, ab hac operatione nunquam desinit neque desistet Deus, dnm terrena hæc concretio consistet. Tertia operatio, qua facit, ut natura cuiusque nihil dissimile, aut a se alienum faciat, sed potius sui simile generat, et successionem legitimam ostendit; hæc quoque operatio ad providentiam referri potest. Præter has tres, unam de creatione essentia, sive substantia aliam de conservatione, aliam de similitudine, ad quam referenda est successio ordinis, ut in sole, luna, ortu, occasu, conjunctionibus, et discessibus, aliisque energiis, id est, operationibus, quas Deus illis induit, in vicissitudine dierum et noctium, in ætutis temporum, et successionebus; præter has, inquam, est alia operatio φιλαθρωπιᾶς ἀποκοτιᾶς; id est, charitatis homini Dei in homines; quæ duplex est, una ad corpus hominis pertinens, altera ad animam; illa cæcis tribuit aspectum, paralyticis robur, quadriannam suscitavit, etc.; hæc a manum infantis malis vexatam liberavit, et in pristinum statum imaginis suæ ad quam facta erat, restituit. Populus ergo Iudaorum in beneficia Salvatoris ingratus, invidia suæ practicæ-

bat Sabbati religionem, accusans Dominum quod Sabbato sanaret, cui Salvator tanquam Dominus et præceptor: Pater meus, inquit, usque modo operatur (Joan. v, 17). Si enim eos, qui curationem corporis sabbato factam calumniabantur, redarguit, docens eos ab huiusmodi operibus neque Patrem cessasse, neque cessare; ex hac sententia facile est intelligere, a quibus operibus cessavit, et a quibus non, siquidem jam olim desit creare naturas, a conservatione vero, et varia providentia in illis, et ordine, et beneficentia non desistit, neque desistet.

(2) *Quæcumque ante tempora æternæ creantur, in ævo degunt.* Æternæ dixit, et non coæternæ: id est, in ævo ante tempus, quod æviterne dici solet, propter angelos, et eorum virtutes, atque cognitiones Deus æternæ generat virtutem, id est, ante tempus creatum; hæc enim cum haberet Deus in se ipso, protulit ea foras, id est, circa creaturas, sicut ait S. Maximus. Si enim angelos non creasset ante tempus, cum quo ortus est mundus, antiquius virtute fuisset non esse virtutem, et bonitate non esse bonitatem, quæ absurda esse videntur, valde enim decens videtur ut illæ perfectiones, quæ a Deo manant quæ a creaturis attrahuntur, id est, create participantur, antiquiores sint ipso tempore, cum quo creature temporari subjectæ illas participarunt, itaque sanctitas, charitas, vita, sapientia et aliæ perfectiones Dei ex Deo attrahuntur, id est, efficienter, sive causaliter participatæ non cœperunt creari cum creatione hominis, sed antiquius, ante tempus scilicet cum angelis, qui æternæ, hoc est, in ævo, et non coæternæ Deum laudabant,

(a) Ten pestivitates sunt vernum tempus, æstas, autumnus, hiems.

etiam est : *Deus charitas est*⁶⁹. Sic igitur non est A mirandum, si virtutem dicit hic habere æterne Deum genitorem : id est, Deus cum haberet eam in se ipso. protulit eam foras, id est, circa creaturas. Similiter illud Non erat, quando non erat virtus et bonitas, adjuncto tempore redditur consentiens secum, et cum aliis ante dictis. Nihil igitur eorum quæ antea demonstrata sunt, rationi adversatur. Deus autem, qui causam non habet, et omnium causa est, ex nihilo producit creaturam ; neque quidquam eorum quæ sunt, quidquid illud sit, cœternum ei est, sive ex iis sint quæ tempore cœpta sunt, sive non cœpta tempore, sed ævo comprehensa, sive ex iis quæ sunt participantia, sive quæ participata, et solum ut a participantibus participantur, exposita ; sive ex iis sint quæ intelliguntur, sive quæ intelligunt. Deus enim infinite in infinitum ex his et illis exemptus est : quoniam solus ipse est omnium una causa ; neque habet ante se majus aliquid, neque secum æquale, neque post se minus.

CAPUT V.

Quod nihil eorum quæ sunt, ex se ipso prodiens, est non divisum : Deus autem secundum unam suam potestatem multiplicatus, et in omnia prodiens, est non divisus, et a se non exiens.

Magnus Dionysius, cap. 4, *De divinis nominibus* : Audendum, inquit, est dicere hoc pro veritate, quod ipse qui est omnium auctor, pulchro et bono amore propter excellentiam summam amatorie bonitatis extra se per providentias omnium rerum existit, et bonitate atque dilectione et amore veluti delinitur (1) et oblectatur : et cum sit supra omnia, et ex omnibus exemptus, ad omnia demittitur secundum potestatem suprasubstantialem, qua extra se, non egrediendo exit. Et rursus idem in eodem loco : Vel quia ipse sibi lenocinatur, et se movet, hac enim ratione dilectum et amabilem eum vocant veluti pulchrum et bonum, et tanquam sit quedam sui per se ipsum patefactio, et bona progressio eximie copulationis, et amatorie notio, simplex, per se mobilis, per se agens, quæ prius existit in loco ad ea quæ sunt, manat, et rursus ad bonum revertitur. Et sanctus Maximus in centuria 8, cap. 87 : Intellige, inquit, Deum esse lenocinantem, et moventem ad amatoriam conjunctionem, illam dico, quæ cum spiritu est ; id est, Deum esse sequestrem et confectorem hujus conjunctionis, conciliatoremque sui, ut a creaturis suis ametur et diligatur.

⁶⁹ | Joan. iv., 8.

ut cuique convenit, ut ad se ipsum convertat, nomen autem lenocinii etsi apud scriptores gentiles rem significat non sanctam neque castam, hic tam n significat conciliationem intermediam conjunctionis cum Deo. Et adhuc idem capite 88 : Motus amatorius boni qui in bono prius existit simplex et immobilis, ex bono prodiens ad id ipsum redit siue et qui in bono principio carens, quod quidem declarat, desiderium nostrum semper ad Deum moveri ; copulatio enim cum Deo ex charitate, omnem copulationem vincit, et ab omni conjunctione eximitur. Rursus item capite 89 : Amorem cum dicimus, sive divinum, sive angelicum, sive spiritualem, sive animale, sive naturalem, intelligamus viam quandam sive potestatem copulantem et commiscentem, superiora quidem moventem ad providentiam inferiorum, ea verò quæ sunt ejusdem ordinis, ad mutuam communicationem, et novissime ea quæ sunt inferioris moventem ad convertendum se ad prestantiora et præposita. Ac rursus Dionysius, cap. 4 *De divinis nominibus* : Hoc unum bonum, inquit, et pulchrum, singulariter est omnium multorum honorum et pulchrorum causa. Et in quinto capite : In uno enim Deus, ut sæpe dictum est, omnia quæ existunt, præhabet, et fecit ut subsisterent, præsens omnibus, et ubique (2), et secundum unum, et secundum idem ; et secundum idem, omne, unum. Et in cap. 7, de eisdem divinis nominibus : Etenim si secundum unam causam Deus omnibus impertit ut sint, secundum ipsam illam causam singularem cognoscet omnia. Et cap. 12, de eisdem divinis nominibus : Hæc igitur sunt siue intermissione laudibus celebranda in causa, quæ omnibus antecellit ; et addendum est ipsam esse sanctitatem exsuperantem, et dominatam ac regnum summum, simplicissimam divinitatem : siquidem ex ipsa, in uno et simul tota nota est (3) et distributa omnis impermixta diligentia omnis pure munditiæ, omnis eorum quæ existunt, ordo et compositio. Et in primo capite de eisdem divinis nominibus : Unde in omni fere tractatione theologica divinitatem videmus sacre celebrari tanquam monadem et unitatem propter simplicitatem et unitatem impartibilitatis supraquam naturalis, ex qua tanquam ex potestate unifica unum efficiatur : et varietatibus partibilibus divine in unum contractis in unum ad Dei similitudinem congregamur, et ad Dei imitationem copulamur. Quo in loco ait san-

Scholia.

(1) Exemplum hujus definitionis frequens est in Cant. cant. ut illud cap. ii : En dilectus meus loquitur mihi : Surge, amica mea, columba mea.

(2) Præsens omnibus, et ubique. Non secundum diversas partes suas, sed secundum unum et idem ; et secundum idem omne unum, et ad omnia præcedens, est enim omne, quatenus in simplici essentia una, omnia existunt virtute, sive potestate, sicut

effectus in causa.

(3) Et ad omnia procedit efficienter, in uno. Hoc est quod ait Joan. in Evang. cap. iii : Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, sicut sol totum lumen simul emittit, licet non æqualiter recipiamus, itaque in uno ait, id est, non dividit, et per partes, sed simul totum.

ctus Maximus : Quia Dens cum cogitasset, volun-
tate produxit omnia, non tanquam mens quædam
in voluntates partita, multiplicatus est : sed potius,
inquit, mansit in unitate, et in ea manens, impar-
tibiliter et non disperse produxit et producit om-
nia in creaturâ mundi. Et rursus divinus Dionysius
in septimo capite de eisdem *divinis nominibus* :
Ratio autem Dens in sacris Scripturis laudandi
gratia nominatur, non solum quia rationis et men-
tis et sapientiæ est largitor, sed quia causas om-
nium (1) uniformiter anticipavit. Adhuc in eodem
capite : Quare divina mens omnia continet cog-
nitione ab omnibus exempta (2), qui quatenus est
causa universorum, scientiam omnium in se ipso
anticipavit : qui antequam fierent, novit angelos
et produxit angelos, et alia omnia intus, et ab
ipso, ut ita dicam, principio novit (3), et ad essen-
tiam adduxit ; atque hoc arbitror Scripturam tra-
dere, cum ait : *Qui novit omnia antequam fierent* ;
non enim divina mens cognovit ea quæ sunt, per-
cipiens cognitionem eorum ex iis quæ sunt, sed ex
se ipso et in se ipso secundum causam, scientiam
omnium et cognitionem et essentiam præhabet,
et simul anticipavit, non intendens ad singula per-
cipienda secundum eorum formas, sed secundum unum
causæ complexum omnia sciens et continens : sicut
lumen (4) in se ipso secundum causam cognitionem
tenebrarum anticipavit, non aliunde tenebras quam
ex lumine cognoscens. Divina igitur sapientia se
ipsam cognoscens, cognoscit omnia ; materiam
habentia sine materia, partibilia impartibiliter, et
multa singulariter et se ipso uno, cuncta et cogno-
scens, et producens. Etenim si Deus secundum unam
causam omnibus quæ sunt, impertit esse, secundum
eamdem causam singularem cognoscet omnia, quæ
et ex ipso sunt, et in ipso prius exstiterunt, et
non ex iis quæ sunt, ipsorum cognitionem sumet :
quin potius ipsis singulis cognitionem ipsorum, et
aliis aliam cognitionem suppeditat. Non igitur Deus
aliam sui cognitionem habet, aliam vero, qua om-
nia alia communiter comprehendit ; ipsa enim cau-
sa omnium cum se ipsa cognoscat, nequaquam quæ
ab ipsa manant, et quorum causa exsistit, ignora-
bit. Sic igitur Deus quæ sunt cognoscit non notitia

A ipsarum rerum, sed notitia sui : siquidem et ange-
los aiunt Scripturæ cognoscere quæ in terra sunt,
non illa quidem sensu cognoscere, sub sensum
alioqui cadentia, sed propria mentis similitudinem
Dei gerentis virtute et natura. Hæc edisserens san-
ctus Maximus, Hoc, inquit, declaravit, cum dixit,
non cognoscere Deum quæ sunt ex iis ipsis quæ
sunt : Et cum dixit, non intendere ad unumquod-
que percipiendum secundum formam ejus, quoniam
tanquam horum auctor cognitionem suorum operum
anticipatam habet, sciens quomodo ipsa, et in qui-
bus ad ortum ac generationem adduceret : quorum
depravatio, et defectio, id est, frustratio et infirmi-
tas malum introducit, dum deficiente quod est
secundum naturam, efficitur quod est præter natu-
ram. Superius enim adhibuit exemplum luminis ;
hujus enim privatione subexistunt tenebræ, et
causam habent absentiam naturæ luminis, sicuti
habitus priores sunt privationibus, et ut dici potest,
causæ sunt privationum. Hoc igitur loco pater
Dionysius de iis quæ Deus produxit, et de cuius-
que eorum natura loquitur, quæ quidem dixit prius
exstitisse in Deo secundum præcognitionem et
prædefinitionem. Præterea vide, quomodo dicit
Deum omnia cognoscere non ex cognitione omnium,
sed ex cognitione sui, sicut lumen cognoscit tene-
bras alioqui, nihil tenebrarum in se habens. Ac
rursus idem in centuria III de charitate, capite 21 :
Cognoscit Deus se ipse, cognoscit item a se effecta ;
cognoscunt etiam sanctæ potestates Deum, cogno-
scunt etiam quæ a Deo effecta sunt : non tamen sicut
Deus cognoscit se ipse, et quæ a se facta sunt, sic san-
ctæ potestates cognoscunt Deum, et quæ ab ipso effe-
cta sunt. Et capite 22 : Deus se ipse cognoscit ex beata
substantia sua : quæ vero idem effecit, cognoscit ex
sapientia sua, per quam, et in qua cuncta fecit. San-
ctæ vero potestates participatione cognoscunt Deum,
qui est supra participationem, quæ vero ab ipso
facta sunt, cognoscunt colligendo in ipsis contempla-
tiones. Adhuc cap. 24 : Substantia rationis parti-
iceps, et substantia intelligens, Dei sancti particeps
Deum cognoscit — tum ipsa existentia, tum insuper
habilitate bonitatis, inquam, et sapientiæ et
præter existentiam per se ipsam gratia. Sic igitur

¹⁰ Dan. XIII, 42.

Scholæ.

(1) *Causas omnium uniformiter participavit.* Quia non recessit a sua simplicitate ; nec ullam in eo compositionem faciunt.

(2) *Cognitione ab omnibus exempta :* quia est supra cognitionem intellectus, et supra cognitionem sensus, quatenus per ipsam primam causam omnium omnia cognoscit. S. Thom.

(3) *Ab ipso, ut ita dicam, principio.* Quia Deus caret principio, ideoque correxit quod dixerat, in-
quiens : Ut ita dicam. Ex æternitate igitur tanquam auctor omnium habuit suorum operum cogniti-
onem, et non ex operibus suis eam didicit et percepit.

(4) *Sicut lumen.* Exemplo luminis docet, quo-

modo Deus cognoscat creaturas, quæ ita deficient a Deo, sicut tenebræ a lumine, si ponamus lumen hoc sensibile esse mente præditum, si quis roget, an cognoscat tenebras, dicet cognoscere antequam sint tenebræ ; experientia enim non potest cognoscere, quia si lumen est, non sunt tenebræ ; cognoscit igitur ut lumen, quia scit, quod si auferatur lumen, nemo videbit. Sic Deus in se ut causa habet omnium cognitionem, quam non per experientiam acquisivit, alioqui esset Deus posterior cognitione, aut aliquo tempore non cognovisset : hoc etiam exemplo docetur, quomodo una et eadem cognitione cognoscit Deus se, et omnia, sicut lumen cognoscendo se cognoscit tenebras.

Deum cognoscit; quæ autem ab ipso producta sunt, A cognoscit, ut dictum est, artificio sapientiæ in iis quæ creata sunt, collectæ, quæ est nuda, et non per se existens, in mente formata, et adhuc, in nulla duplicatione Deus penitus simplex, et supra omne simplex. Et Joannes Damascenus, cap. 14, *De divino loco*, ait: Angelus enim celeritate naturæ, et quia prompte, id est, celeriter transit, operatur in diversis locis; Deus autem qui ubique est, et supra omnia est, ubique eodem puncto varie, una et simplici actione agit. Ex quibus fit manifestum, quod non alia cognitione seipse Deus cognoscit, alia autem ea quæ a se effecta sunt, quinimo seipse cognoscens, suos etiam effectus una et infinita cognitione cognoscit; neque diversis potestatibus et actionibus producit creaturam, sed hac cognitione, et una atque infinita potestate continebat, et anticipata habebat in seipso omnia, et postea ex se exiens prolixit; et in nihilo, et secundum nihil a seipso divinus est (1) habens hæc prius in seipso, et producens postea, et rursus ad se rediens.

CAPUT VI.

Quod secundum unam singularem causam omnia fit Deus: nihil utem eorum quæ ab ipso facta sunt, est non creatum.

Magnus Dionysius, cap. 9, *De divinis nominibus*: Omnibus, inquit, adest præsens Deus providenter, et omnia in omnibus fit propter conservationem omnium, manens in se, et ab eodem suo statu non egrediens, in actione una, et nunquam cessante fluxus. Et rursus idem in quinto: Qui vere præexistit (2), secundum omnem eorum quæ sunt cogitationem multiplicatur, et in eo proprie celebratur (3), erat, et est, et erit: item factum est, et fit, et fiet; Hæc enim omnia significant iis qui ut Deum decet, intelligunt, esse eum secundum omnem cogitationem supra substantiam; et esse causam eorum quæ modis omnibus sunt; etenim non hoc quidem est, illud vero non est; nec aliquo quidem modo est, aliquo vero non est; sed potius omnia est, ut omnium au-

ctor: et in se omnia principia, et omnia ex principiiis in rebus omnibus effecta et conclusa anticipans et continens, et supra omnia est, utpote ante omnia supra substantiam supraquam existens. Quo in loco sanctus Maximus: Quomodo, inquit, eum dixisset superius: In ipso nec est, nec erat, nec est, nec erit, neque factum est, neque fit, neque fiet, hic dicit: In ipso et est, et erit, et illud fit, et fiet, proprie laudatur? An sibi contradicit Dionysius? Apage. Supra enim ipsum dixit esse effectorem existentiæ, hypostasis, substantiæ, naturæ, et temporis; consentaneæ igitur in ipso collocavit illud erat, et alia, ut intelligas nec a tempore, neque post tempus Deum cœpisse; quin potius superiorem esse quam ipsum esse, siquidem in ipso dixit esse existentiam (4), et non esse ipsum existentiam; hic autem quia dixit multiplicari eum secundum omnem cogitationem, merito dixit: In ipso illud est, et erit, et quæ sequuntur, quia ubi tempus, aut tempestivitates cogitabis, illic Deum reperies, et supra omnia, et ante omnia esse, et eorum quæ sunt, causam et effectorem esse, et nihil ipsorum esse: sicut dicebamus, Nihil est eorum quæ sunt, et ipse est in omnibus. Sanctus Gregorius Nyssenus, *Adversus Eunomium*: Bifariam, inquit, rebus partitis in faciens, et factum, utrumque ab altero natura differt, ut neque quod factum est non creatum sit, neque creatum quod naturam eorum quæ sunt, efficit. Idem in eisdem libris: Ego, inquit, etsi sermo esset illius Moysis, qui in administratione legis splenduit, neque sic hujusmodi sermonem tulisset, (5), etsi eum nullum alioqui e se splendorem ille haberet, munere divino splendidus repente Israelitis apparuit; is enim splendor in legislatore ortus, non fuit ejusdem alterius, sed ipsius Dei. Et beatus Chrysostomus, in oratione in laudem sancti Joannis Theologi, cujus principium est: *Principio nobis rursus e cælo advenit*, sic ait: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁵¹. Nusquam est, non erat, sed ubique

¹ Joan. 1, 1.

Scholia.

(1) Exire a se, et non dividi, hoc est infiniti, quod omnia substantia sua et virtute ac præsentia implet.

(2) Qui vere præexistit, secundum omnem eorum quæ sunt, cogitationem multiplicatur. Id est, quidquid cogitetur, et ad quamcunque rem quis mentem intendat, inveniet in ea notionem causæ; id est, auctoris Dei; hoc igitur est multiplicari, cerni eum in multis causam, ex S. Maxim. et Pachym.

(3) In eo proprie celebratur, erat, et est. Item Dionysius interpretatur, quomodo proprie celebratur hæc, scilicet quatenus intelliguntur, ut Deum decet, proprie dicuntur in Deo; et in Deo sunt, id est, quatenus est, erat, erit, participant esse; omnia enim secundum causam dicuntur de Deo, et in eo sunt, et intelliguntur suprasubstantialiter, quatenus vero sic accipiuntur, ut cum dicitur: Deus est, erat, erit, significetur Deum participare esse, aliena sunt a Deo, ex Pachym.

(4) In ipso esse existentiam, et non esse ipsum

existentiæ. Sic dicit idem Dionysius cap. 5: *Ipsum* habet existentiam, et non est ipse existentia. Existentia habet Deum, ut consistat ipsa existentia, sicut quis habet vitam ad sui existentiam; non autem sic habet Deus existentiam, ut per existentiam sit. Sicut igitur existentia habet Deum, sic existentia est Dei, quia ab ipso manat; et ut Deus non habet sic existentiam, ut per existentiam sit; sic neque Deus est ipsius existentia, ut per eam sit.

(5) *Sermonem tulisset*. Volebat Eunomius cum Ariani splendorem qui apparuit in facie Moysis, et oculis corporeis visus est, fuisse divinam substantiam Filii Dei, ex quo creaturam esse efficere volebant; quod falsum et hæreticum erat. Erat enim ille splendor non alterius quam Dei creatura, a quo in facie Moysis creatus fuit, ut in eo divinum lumen secundum se inaspectabile tanquam in speculo ad hoc facto Israelitis ostenderet.

erat nusquam est; fecit, sed ubique quia erat, post A erat, fecit, non de auctore, sed de creaturis, et ut sciat quomodo erat; et quomodo fecit ego dico, vos numerate: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum.* Ecce quarto meminit, et neque semel dixit, *Factum est.* Quid igitur post hæc? *Omnia per ipsum facta sunt;* non dixit *Erant,* sed *Facta sunt omnia per ipsum: et sine ipso factum est nihil quod factum est;* rursus *Factum est:* ubi de Deo, erat, ubi de creaturis *Factum est.* In principio Verbum. Hinc etiam Deus Pater secundum Vetus Testamentum patebat; cum enim dixit ei Moyses: *Si dixerint mihi filii Israel: Quis est qui te misit ad nos, quid respondebo eis?* Et dixit Deus: *Ego sum, qui sum; qui est misit me ad vos*¹⁸; Pater, qui est; Filius in principio erat. Si quis contendit dicens, non idem dici in Patre et Filio; in Patre enim, *Ego sum qui sum;* in Filio autem, *In principio erat:* non est autem idem, est, et erat, demonstro appellationem in Filio; audiat Evangelistam dicentem: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris*¹⁹; ecce unam vocem habes evangelistæ in est; et iterum Apostolus: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est supra omnia Deus benedictus*²⁰. Vidisti quomodo te munit Joannes, qui in Deo posuit, *Erat;* et in creaturis, *Facta sunt.* Nec enim Deum decet, *Factum est,* neque creaturas, *Erat.* — *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum; et Deus* C *erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum; omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Quando *Factum est,* ponitur, ad creaturas descendit; quando *Erat,* ad auctorem ascendit; et rursus *Vita erat,* rursus ascendit ad effectorem; scalam hodie offert multis mysteriis refertam: quando ascendit ad Deum, *Erat;* prædicat; quando descendit ad creaturas assumit, *Factum est;* quando ascendit ad Deum, deponit illud, *Facta sunt et Factum est,* et sumit *Erat.* Sanctus Maximus in centuria sexta, cap. 84: *Multum valet oratio iusti*²¹, quæ agitur sive a justo, qui eam adhibet, sive a alio, qui eam a justo adhiberi postulat. A justo

quidem agitur, quia præbet ei fiduciam erga eum qui potest largiri quæ iusti petunt; ab eo autem qui orationem a justo petit, agitur cum eum a priore nequitia abducit, et ad virtutem affectionem ejus transfert. Magnus Dionysius, cap. 6 *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*: Renuntiatio non solum vitæ divise, sed etiã cogitationum, in mandatis Dei, quæ in unum conciliant, scienter acta, absolutissimam monachorum virtutem et disciplinam declarat; est enim, ut dixi, non mediæ ordinis (1) eorum qui initiati sunt baptismo, sed celsioris omnibus ordinibus; quædamobrem multa ex iis quæ a medio ordine sine reprehensione sunt, monachis unis, et a divisione alienis omnino interdicta sunt. Et in epistola ad Colossenses Paulus ait: *Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu; in quo et laboro certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute*²². Ex his jam liquet, quod Deus secundum sãam, quæ una est, causam, omnia efficitur non recedens a se; demonstratum enim est non migrando exire, et eodem reverti, non a se distractum in producendâ creatura, sed secundum causam unam singularem; quæ est ipse, omnia fit: et nihil quod ab ipso fit et agitur, est sine creatione. Dicere enim non esse creatum quod agitur, perinde plane est ut si dicamus creaturam non esse creaturam; quod enim agitur, idem est cum eo quod fit, quia quod agitur fit, et quod fit agitur; si autem quod fit non est sine creatione, et quod agitur non sine creatione. Quare qui dicit quod agitur, quomodo cumque agatur, non creatum esse, eo venit ut dicat quod creatum est creatum non esse, aut quod est non esse; et quæcumque alia ex contradictione sequuntur.

CAPUT VII.

Quod nullus numerus duorum, aut multitudo post numerum duorum, aut aliud quid secundum superias et inferius procedens, infinitum et sine principio esse potest.

Magnus Dionysius, capite 4 *De divinis nominibus* ait: Omnis numerus duorum non est principium; unitas autem erit principium omnium duorum. Quo in loco sanctus Maximus: In numeris, inquit, duo

¹⁸ Exod. III, 14. ¹⁹ Joan. I, 18. ²⁰ Rom. IX, 5. ²¹ Jac. V, 16. ²² Coloss. I, 28, 29.

Scholia.

(1) *Non mediæ ordinis.* Medium ordinem dicit laicorum, qui sunt baptismo tantum initiati; hi enim sunt mediæ inter catechumenos, qui purgantur ad baptismum, et inter communicantes, qui perficiuntur. Sunt autem monachi, quatenus monachi, non hujus mediæ ordinis laicorum; perfectior enim est eorum status, quam laicorum. Id quod locus eis in Ecclesia assignatus, tanquam in simbolo significat; est enim prope januas templi propinquior populo post eos qui sunt ordinis ecclesiastici, ut Dionysius in epistola ad Demophilum monachum scripsit: Ordinem vero monachorum dicit idem Dionysius esse celsiorem omnibus ordinibus, non quidem conferens eum cum diaconis, qui primi purgant; neque cum presbyteris, qui secundi et

mediæ illuminant; et multo minus cum episcopis qui tertii et summi perficiunt; sed cum ordinibus eorum qui adhuc purgantur, ex quibus primi sunt catechumeni, qui purgantur ad baptismum per catechesin; secundi qui sunt in peccato, qui purgantur per doctrinam Scripturæ sanctæ, ut recedant a peccato; tertii sunt energumeni, qui purgantur exorcismis, ut resistant fortiter diabolo, et terroribus ejus; quarti sunt qui sunt in poenitentia, qui purgantur, ut non revertantur ad peccatum; his omnibus ordinibus perfectior est ordo monachorum, quia ut monachi sunt, ratione instituti monastici, mortui sunt mundo, et carnem suam cum vitis et concupiscentiis crucifixerunt.

multitudinem, quæ in numeris divisionem habet, ad A
 finem ducunt, posita quidem unitate principio om-
 nis numeri; duobus vero positis principio numeri
 paris. Si igitur principium significat quod est in
 unoquoque genere simplicissimum, quomodo nume-
 rus duorum erit principium omnium? Non enim
 numerus duorum principium simplex est, sed com-
 positum, principium igitur ex compositione con-
 stans, non est simplex, et quomodo vocabitur prin-
 cipium? Ante principium enim compositum, erit
 proprie principium unitas, ex qua, unitatibus com-
 positis, confecta sunt duo; undique igitur manife-
 stum est non esse principium numerum duorum. Et
 rursus idem in aliis: Non potest, inquit, numerus
 duorum esse infinitus; unitates enim ejus inter se
 per appositionem compositæ, se mutuo terminant; B
 quod si numerus duorum non potest esse infinitus,
 ut demonstratum est, neque principio scilicet care-
 re potest, quia omnis numeri duorum principium
 est unitas; quod si non caret principio, igitur nec
 est immobilis (moveretur enim numero ex unitatibus
 secundum conjunctionem composito); quod autem
 moveretur, non est principium, sed ex principio sci-
 licet moventis, sola autem unitas proprie est immo-
 bilis. Et rursus idem: Omne, inquit, quod in mul-
 titudine quantitatem habet, non potest esse infini-
 tum, neque sine principio id, cum quo alterum si-
 mul cogitatur. Et rursus idem: Nemo, inquit, qui
 duo, aut multa sine principio esse dicit, pie vivere
 poterit. Idem in centuria tertia de charitate, cap. 27: C
 Deus quidem, inquit, qui est ipsa per se existen-
 tia, ipsa per se bonitas et sapientia, in eo, ut verius
 dicam, supra omnia hæc, nihil penitus habet con-
 trarium: creaturæ vero, quæ omnes quidem parti-
 cipatione et gratia existunt, aliæ vero ratione præ-
 ditæ sunt, et intelligentes, et ad capiendam boni-
 tatem et sapientiam aptæ, contrarium habent, in
 illis quidem existere, et non existere contraria
 sunt: in his vero habilitati bonitatis et sapientiæ
 contraria sunt vitium et ignorantia, et existere
 quidem semper, aut non existere, hæc in potestate
 ejus sunt qui ea effecit; participare autem bonita-
 tem et sapientiam, aut non participare, in voluntate
 eorum est qui participes rationis sunt. Greg. Nyss.
 libro primo *Contra Eunomium*, cap. 19: Non termi- D
 natum idem est, quod infinitum, infinito autem plus
 aut minus cogitare extremæ dementiæ est; quomodo
 enim ratio infiniti servari queat, si plus aut minus
 in ipso decernuntur? ex dispositione enim finium
 inter se; quod plus est, dijudicamus, in quibus au-
 tem non est finis, quomodo potest quis cogitare su-
 perfluens? Idem in eodem: Quis nescit, quod sec-
 undum propriam rationem simplicitas non recipit
 in sancta Trinitate plus aut minus? in qua enim
 non potest mistio quæpiam qualitatum et concursio

cogitari, sed potius potestas quædam expers par-
 tium et compositionis cogitatione comprehenditur,
 quomodo aliquis et in aliquibus aliis differentiam se-
 cundum plus et minus intelligere poterit? Omnino
 necesse est, ut qui hæc variata esse djudicat, qua-
 litates quasdam in subjectum incidere cogitet. Aut
 enim cogitat differre hæc secundum ampliationem
 et diminutionem, et ob hanc causam cogitationem
 magnitudinis introducit in eo quod quæritur: aut
 secundum bonitatem et potentiam et sapientiam, et
 si quid aliud circa Deum pie intelligitur, ut redun-
 det, vel decrescat, efficere molitur: atque ita rati-
 onem compositionis non effugiet. Magnus Diony-
 sius, capite quinto *De divinis nominibus*, non aliud
 dicit esse bonum, et aliud quod est, et aliud vitam,
 vel sapientiam; neque introducit multas causas, et in-
 divinitates, alias alia producentes, superiores et in-
 feriores. Ex his patet, quod sicut nihil quod agitur
 aut generatur, est non creatum, sic omnia duo, vel
 deinceps multitudo, vel aliud quid secundum supe-
 rius et inferius progrediens, et ut semel dicam, ita
 constitutum, ut aliquid ei sit contrarium, infinitum
 esse, et principio carere non potest; in idem enim
 recidit sine principio esse, et esse non creatum; si
 autem sine principio est, plane etiam infinitum
 est.)

CAPUT VIII.

Quod sit etiam species circumscriptionis et termin-
 comprehensio atque visio, Deus autem uno modo
 omnibus est incircumscrip- (a), et inaspectabilis,
 sigillatim vero nobis angeli et animæ sunt in-
 spectabiles.

Gregorius Theologus libro secundo de theolo-
 gia: Et novum, inquit, dico finitum omnino esse
 Deum, si mente comprehendi potest, una enim spe-
 cies circumscriptionis est ipsa comprehensio. Idem
 in eodem: Quid tandem Deus sit substantia et
 natura, nemo hominum unquam reperit, neque re-
 perire queat. Et rursus ibidem: Salomon, inquit,
 qui fuit sapientior cunctis hominibus qui ante eum
 et post eum fuerunt: cui fuit latitudo cordis donum
 Dei, et affluentia contemplationis copiosior arena
 maris; quanto plus scrutatur profundum, tanto ma-
 gis æstuat: et finem quemdam facit sapientiæ inte-
 dire quantum effugerat ⁵⁷. Paulus autem coatur
 quidem asequi non dico naturam Dei (hoc enim
 omnibus modis fieri non potest), sed judicia tantum
 Dei; quia vero non potest reperire exitum, nec ubi
 gradum ascensus sistat, nec ubi desinat curiosus
 mentis: dum semper aliquid subapparet ejus quod
 relinquitur (o rem miram, ut mihi similiter eveni-
 at), stupore orationem circumscribit; et divinitus
 Dei, atque profundum hanc rem vocat, constiteturque
 judicia Dei comprehendi non posse ⁵⁸; eadem lecte
 atque David loquens, qui nunc quidem judicia Dei

⁵⁷ III Reg. iv, 31; Prov. xii, sec. LXX; Eccles. xii. ⁵⁸ Rom ii, 1 seqq.

(a) Quia uno modo est infinitus omnibus.

voce abyssum multam, cujus fundum mensura, aut sensu non licet comprehendere; aliquando vero dicit admirabilem factam esse cognitionem ex se ipso, et ex sui formatione ⁶⁰. Et adhuc idem in eodem libro: Quia expetit quidem omnis natura primam causam; comprehendere vero non potest propter causas, quas dixi; laborans desiderio, et veluti auxia, et damnus non potens ferre, secundam navigationem suscipit, ut intueatur scilicet in ea quæ cornantur, et aliquid ex eis faciat Deum, mole docta. Quid enim quod sub aspectum cadit, eo qui aspicit, altius et Deo similis est, ut hic colat, illud colatur? Sanctus Gregorius Nyssenus, in Vita Moysis: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit homo faciem meam, et vivet* ⁶¹. Hoc autem non dicit Scriptura, quasi Deus sit causa mortis (quomodo enim facies vitæ fieri unquam potest causa mortis eis qui appropinquaverunt?), sed quia Deus est natura vitæ auctor, proprium autem signum divinæ naturæ est esse celsus omni signo. Qui igitur aliquid eorum quæ cognoscuntur, Deum esse arbitratur, tanquam ab eo qui vere est, male deflexus ad id quod comprehensione fictæ cogitationis esse existimatur, vitam non habet. Qui enim est auctor eorum quæ sunt, is est vera vita; hic autem cognosci non potest (a). Quia igitur cognitionem vincit natura effectrix vitæ, omne quod comprehenditur, non est vita; quod autem non est vita, non habet naturam, ut efficiatur effectrix vitæ. Sic expletur Moysi desiderium per id quod fecit, ut maneret cupiditas inexplabilis (b). Idem in explanatione illius beatitudinis, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* ⁶²: Qui cor suum, inquit, ab omni affectione turbida emundavit, in propria pulchritudine imaginem divinæ naturæ perspicit. Mensura enim perspicentiæ Dei, quæ a te capi potest, in te est. Igitur qui se ipse videt, in se quod desiderat, videt, atque ita mundus corde efficitur beatus, cum intuens in suam munditiam, in imagine sua videt exemplar. Divinus Diadochus (c), et silentii magister: *Nemo, inquit, cum sensum mentis audit, speret videre oculis gloriam Dei, sentiri enim eam dicimus gustu quodam, qui exprimi non potest, divinæ consolationis, cum quis animam purgaverit, non autem apparere et aliquid eorum quæ sub aspectum cadunt, siquidem nunc per fidem, et non per speciem am-*

butamus, sicut Apostolus ait ⁶³. Si cui igitur eorum qui certant (d), vel lumen, vel figura quæpiam, vel aliquid ad similitudinem ignis appareat, ne amplectamur huiusmodi vitium, est enim fallacia ininitio manifesta, quæ quidem res multos fessit, qui propter ignorantiam a via veritatis male deflexerunt. Beatus Chrysostomus in oratione de incomprehensio: *Quod in Deo est incomprehensum, non sic nos scimus, sicut illæ potestates, quæ tanto magis sciunt, quanto mundiores et sapientiores et perspicaciores quam humana natura sunt: accretioq; sapientiæ accretionem reverentia creat (e); sicut id quod ex radiis solis non potest aspectus ferre, non sic cernit cæcus, sicut qui videt: ad eundem modum quod est in Deo incomprehensum, non sic nos, ut illi, cognoscimus; quantum enim interest inter cæcum et videntem, tantum interest inter nos et illos. Et rursus idem in eisdem: Illi igitur aspectus tegunt, hi vero alloqui homines contendunt intendere oculus impudenter in gloriam inexplabilem. Quis eos non defleat? quis non luceat hanc recortiam, et extremam dementiam? Et iterum idem, cum explanat illud: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* ⁶⁴: Non, inquit, vidissemus, nisi per corpus nobis assuetum, et nobiscum altum nobis apparisset. Et adhuc, in hinc milla 15 in Joannem: *Si Deum nemo vidit unquam* ⁶⁵; quid igitur, inquit, respondebimus grandiloquo Isaiæ, cum ait: *Vidi Deum sedentem super thronum excelsum, et in sublime elatum* ⁶⁶? et Joanni, qui est testimonium præbet, cum ait: *Hæc dixit, quando vidit gloriam ejus* ⁶⁷? Quid Ezechieli? siquidem ipse etiam vidit eum sedentem super Cherubim ⁶⁸. Quid Danieli? cum ait: *Antiquus dierum sedebat* ⁶⁹. Quid Moysi? qui dixit: *Ostende mihi gloriam tuam, ut manifeste videam te* ⁷⁰. Jacob autem hinc nomen accepit cognominatus Israel, id est, *mens videns Deum* ⁷¹. Quid igitur ait Joannes: *Deum nemo vidit unquam*? Liqueat omnia illa ad condensationem pertinuisse; quia enim futurum erat ut Filius Dei in vera carne appareret, assuefaciebat eos a principio Deus in gloria Dei videnda, quantum ab eis videri poterat. Quid enim sit Deus non solum prophetæ, sed nec angeli, nec archangeli viderunt: solus Filius et Spiritus sanctus eum vident. Quomodo enim omnis natura creata videre poterit (f)*

⁶⁰ Psal. xxxv. cxxxviii. ⁶¹ Exod. xxxiii, 20. ⁶² Matth. v, 8. ⁶³ II Cor. v, 7. ⁶⁴ Joan. i, 14. ⁶⁵ ibid. 18. ⁶⁶ Isa. vi, 1. ⁶⁷ Joan. xii, 41. ⁶⁸ Ezech. x, 1. ⁶⁹ Dan. vii, 13. ⁷⁰ Exod. xxxiii, 18. ⁷¹ Gen. xxxii, 28.

Scholia.

(f) Nulla natura creata videre Deum poterit, quid sit; nec enim beati sic Deum videbunt, ut quid sit, videant. De huiusmodi visione et cogni-

tione Dei loquuntur semper Patres, cum eam tollunt et negant.

(a) Cognosci non potest, quid sit scilicet: de hæc enim cognitione loquitur.

(b) Doctus enim responso Dei, desivit desiderare videre Deum in hac vita, et incensus est inexplabili desiderio videndi in altera.

(c) In libello *De spiritali perfectione*.

(d) Certamen dicit, quo certamus cum lege carnis.

(e) Reverentiam enim Deo adhibet qui scit eum non posse comprehendi; et qui magis hoc scit, majorem reverentiam adhibet.

non creatum? Nam si potestatis incorporeæ quam-
vis creatæ visionem claram percipere non pos-
sumus, et hoc æpenumero in angelis demonstra-
tum est; multo magis substantiæ non creatæ, id-
circo Paulus ait: *Quem nullus hominum vidit, sed
neque videre potest*⁷¹; et de Filio dicit, non esse
aspectabilem non solum hominibus, sed et superis
potestatibus⁷²; postquam enim paulo post dixit
Paulus: *Manifestatus est in carne*, subjunxit, *Vi-
sus est angelis*⁷³ (1). Itaque tunc visus est angelis,
quando carnem induit. Sed quomodo nunc dicit:
*Ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis
quod angeli eorum semper vident faciem Patris mei
qui in caelis est*⁷⁴? Quid igitur? Faciemne habet Deus?
et in caelis circumscriptus est? quid ergo est quod
dicitur? Sicut cum dicit: *Beati mundo corde, quo-
niam ipsi Deum videbunt*⁷⁵, aspectum mentis quem
habere poterimus, et notionem de Deo dicit, sic et
in angelis interpretandum est propter puram ip-
sorum et vigilantem naturam, nihil aliud quam
Deum semper cogitare. Basilus, in oratione quæ
inscripta est, *Attende tibi*: Credo, inquit, ina-
spectabilem esse Deum cum animam tuam cogitaris,
quandoquidem et ipsa ab oculis corporeis percipi
non potest; quia neque colore prædita est, neque
est figurata, nec ulla nota et signo corporeo com-
prehensa, sed potius ex actionibus solum cognosci-
tur. Quare ne quæras, ut Deum per oculos cogno-
sras, sed potius menti fidem committe, et intel-
lectilem de eo comprehensionem habe. Magnus
Athanasius, in *Quæstionibus ad Antiochum*, ait:
Non potest oculus qui interitum capit, contemplari
substantiam ab interitu liberam. Hinc licet mani-
festæ agnoscere, non apparere nobis angelos se-
cundum substantiam (2), [siquidem neq in figura
una super terram se ostendunt, sed potius alii for-
mam juvenum induunt, alii in figura et specie mili-
tum apparent: et denique multæ quidem formæ,
una verò est eorum substantia inaspectabilis. Et

rursus idem: Induunt angeli figuras quasque
Dominus Deus jussert, atque ita apparent iis qui
digni sunt, et divina mysteria illis aperit. Et
magnus Dionysius: Quoniam neque mens nostra
potest evelli ad illam materiæ expertem imitatio-
nem, et contemplationem celestium hierarchiarum,
nisi adminiculo corporeo sibi convenienti natur.
Chrysostomus ad Theodorum lapsus: Animam
enim, inquit, solam corpore nudam nemo unquam
vidit. Et adhuc idem: Atque esse quidam in cor-
pore nostro animam scipus: quomodo vero, ne-
scimus; quod hæc enim causam cognitionem hujus
occlusit Deus, ut abunde nos refrenaret ac repræ-
meret, et sistere persuaderet, et non quæ supra
nos sunt, inquirere et curiosos esse. Et sanctus Gre-
gorius Nysseus: Quod notione comprehenditur,
non ex se, sed ex operationibus cognoscitur; anima
igitur quæ ex æ incognita est, ex effectibus con-
sentaneis noscitur. Ex his jam apertum fit, quod Deus
nullam circumscriptionem apud creaturam habet,
neque comprehensionem: quare omnibus est ex
æquo inaspectabilis, et incomprehensus, nobis verò
non solum ipse non est aspectabilis, sed nec an-
geli (3), nec animæ nostræ.

CAPUT IX.

*Quod nihil eorum quæ sunt, ab oppositis nomen ac-
cipit: Deus autem cum alioqui ab oppositis nomi-
netur, tamen secundum existentiam suam omnia
caret nomine.*

Magnus Dionysius, capite quinto *De divinis no-
minibus*: Quamobrem, inquit, omnia de ipso et si-
mul dicuntur; nihilque est omnium, est omnis fi-
guræ, omnis formæ; sine forma, sine pulchritudine;
principia et media, et fines rerum solute et abstra-
cte in se ipso anticipata habens, et omnibus pure
illucens largiendo ut sint; secundum causam unam,
et supra quam copulatam. Quo in loco sanctus

⁷¹ I Tim. vi, 16. ⁷² II Tim. i, 17. ⁷³ I Tim. iii, 16. ⁷⁴ Matth. xviii, 10. ⁷⁵ Matth. v, 8.

Scholia.

(1) Essi ante incarnationem videbatur Deus ab
angelis, et apparebat eis, tamen quia cum in mundo
apparuit per carnem, tunc illis ipsis angelis excel-
lentius apparuit et visus est, idcirco Scriptura tunc di-
cit *ὁραθη*, id est, apparuit et visus est angelis, quando
carnem induit, tunc enim perfectius et divinius
cognoverunt illa quæ sunt Dei propria, bonitatem,
justitiam, misericordiam, sapientiam, potentiam
et alia.

(2) Non significat non apparere angelos per sub-
stantias corporeas, sed per figuras phantasias cogi-
tatione effectas, qui fuit quorundam error, quem
sanctus Thomas notavit, et Athanasius proprio
opusculo confutavit; sed significat non apparere per
propriam substantiam, sed per alienam alioqui ve-
ram, ut tres illi viri qui Abrahæ apparuerunt, an-
geli erant in specie vera corporum solidorum, non
naturalium tamen, sed proprietatibus naturalibus
humani corporis carentium, ut idem Athanasius in
opusculo quod dixi, docuit.

(3) Non significat ex æquo non esse aspectabilem
Deum in hac vita, ut angeli et animæ non sunt
aspectabiles; Deus enim inaspectabilis est, non so-
lum quia est incorporeus, sed quia infinitus; visio
autem circumscriptio quædam est, quæ infinito re-
pugnat; angelus vero et anima sunt inaspectabiles,
quia incorporei tantum, intelligentia tamen com-
prehendi possunt, quia et desiniri; visio autem Dei
in beato, ad quam accedit lumen divinum, non cir-
cumscribit Deum, quia per suum esse sine alio me-
dio quo circumscribatur, unitur intellectui, et
facit intellectum in actu, ut tradit sanctus Tho-
mas.

Quid tandem Deus sit. Quid sit Deus nullo modo
ab ulla creatura comprehendi potest; quod autem
sit ratione naturali comprehendi potest ex creatu-
ris, quæ comprehensio *αποθηθη* dicitur et est, id
est, sensilis, fide vero excellentius et plenius
comprehenditur quod sit, quæ comprehensio a
beato Basilio *νοηθη* vocatur, id est intellectilis.

Maximus, secundum notionem causæ omnia de Deo prædicari ait, id est, omnia in ipso intelligi : κατὰ γὰρ φύσιν αὐτοῦ, id est, prædicari, hæc, inquit, secundum philosophos declarat, ipse autem nihil est eorum quorum causa est ; quia est supra esse, quare negationes quidem hæc declarant, ut non habens formam, sive sine forma, sine pulchritudine, et similia, illud vero esse omnis figuræ et omnis speciei, declarat ipsum esse causam omnis speciei, et omnis figuræ, similiter reliqua ejusmodi intelligenda sunt. Idem sanctus Maximus in eodem loco, contra illud esse omnis figuræ, opposuit esse sine forma, quia supra Incorporeum, et supra vacationem materiæ : non formatus ad quidquam eorum quæ sunt, contra illud vero esse omnis speciei, opposuit esse sine pulchritudine ; sine pulchritudine dicit, quia ab ipso facta est pulchritudo ; ipse vero est supra pulchritudinem ; auctoritates vero Scripturæ sunt : *Vidimus eum, et non habebat speciem* (1), *neque pulchritudinem* ⁷⁶. Idem in centuria II *De charitate*, capite 29 : Sicut, inquit, malum privatio boni est, et ignorantia privatio cognitionis, sic quod non est privatio ejus quod est ; non autem ejus quod proprie est (non enim habet contrarium), sed ejus quod est participatione ejus quod propriè est, ac privationes quidem illorum priorum liberam voluntatem eorum qui facti sunt, sequuntur ; privatio vero hujus secundi in voluntate ejus qui fecit, est ; qui semper propter bonitatem suam vult esse ea quæ sunt, et ab ipso semper juvari. Et rursus Dionysius in eisdem : Omnium igitur principium, et finis, qui est ante omnia, principium quidem ut causa ; finis vero ut cu-

A Jus causa; et finis omnium, atque infinitas omnis infinitatis et terminationis excellenter sicut oppositorum (2). Et idem, in secundo capite, de eisdem divinis nominibus : Copulatum quidem et commune in Trinitate uno omnium principio, et substantia supra substantiam, divinitas supra divinitatem ; bonitas supra bonitatem (a), idem supra omnia, eadem in tota proprietate (3) quæ supra omnia est : unitas (4) supra unitatem principalem ; ineffabilis (5), multarum vocum ; ignoratio (6) ex omni intellectilis (7) ; omnium positio (8), omnium ablatio. Et rursus idem, capite 7, de eisdem divinis nominibus : Quocirca Deus in omnibus cognoscitur, et separatim ab omnibus ; et per cognitionem Deus cognoscitur, ac per ignorationem ; et est de eo cognitio, ratio, et scientia, et tactus, et sensus, et opinio, et cogitatio, et nomen, et alia omnia ; et neque intelligitur, neque dicitur, neque nominatur, nec est aliquid eorum quæ sunt, nec in aliquo eorum quæ sunt, cognoscitur ; et in omnibus omnia est, et nihil in ullo ; et ex omnibus ab omnibus cognoscitur, et a nullo ex ulla re. Et iterum, in capite primo : Sic igitur, inquit, causæ omnium, et quæ supra omnia est, conveniet non nominari, et omnium rerum nominibus nominari. Ex his efficitur manifestum, quod nihil eorum quæ sunt, ipsum idem dicitur substantia, et supra substantiam ; similiter in aliis, neque vita, et supra vitam ; neque intellectus, et non intelligentia ; neque ratio, et rationis vacatio, nec idipsum participatum, et non participatum ; neque nominatum, et carens nomine, et alia ex iis quæ primo sunt (9), ne singula enumerem : cognitio et ignoratio ; lumen, et tenebræ :

⁷⁶ Isa. LIII, 2.

Scholia.

(1) Hoc de Christo secundum humanitatem a Propheta dictum est, quod magis adhuc declarat quod sequitur : Sed potius species ejus inhonorata, et deficiens plus quam in omnibus filiis hominum. sic enim est apud LXX. Deficientem dixit propter mutationem coloris naturalis in pallorem ex recessu caloris, ad intima sanguinis se contrahente, et superficie refrigerata, ut Leontius Byzantius notavit scribens contra Ἀφθαροδοχῆτα, qui carnem Christi corruptibilem fuisse negabant, ac proinde non fuisse in eo passiones naturales tradebant. Sed nihil prohibet, quin de Christo quoque secundum divinitatem intelligatur esse sine specie et pulchritudine, qui erat creator pulchritudinis, ac proinde non pulcher, quia supraquam pulcher, quod est esse sine specie.

(2) *Oppositorum*. Ab ipsius infinitate prædicatur omnis infinitas, et terminatio tanquam a causa exsuperante, et superlata, et effectrice oppositorum, quia in se habet omnia unde omnia quæ de Deo prædicantur, possunt de eodem negari, quia non conveniunt ei, ut inveniuntur in rebus creatis, et ut intelliguntur a nobis, et significantur ; unde licet sit principium et finis, sicut dictum est, tamen neque habet principium, neque finem, nec medium, sicut in creaturis intelligimus, et licet sit præsens omnibus, et ubique, nusquam tamen est, nec in ullo est sicut creatura, ex S. Thom.

(3) *In tota proprietate*. Proprietatem Dei dicit, ut bonitatem, et sapientiam, et similia supra bonitatem creatam, et sapientiam, etc.

(4) *Unitas*. Quia unum habet rationem principii, et non divisi, ac simplicis, significat Dionysius individuum ac simplex divinæ naturæ, supra omnem unitatem ac simplicitatem et esse principium supra principium.

(5) *Ineffabilis*. Quia non nominatur a substantia sua multarum vocum, quia a providentiis, et variis beneficiis variè nominatur, ut bonus, justus, etc.

(6) *Ignoratio*. Quia quid est, a nullo intelligitur.

(7) *Ex omni intellectilis*. Quia quod est, ex omnibus creaturis licet intelligere ex omni intellectilis, Græce est, πανόητον, pro quo interpres Dionysii, quem S. Thomas habuit, et secutus est, male legit πανόητον.

(8) *Positio*. Omnium positio, et ablatio, quia ipse omnia in rerum natura facit, et auferit.

(9) *Quæ primo sunt*. Id est, quæ sunt principia aliorum, ut participationes simpliciter sunt principia participantium, ut vita absolute considerata est principium formale viventium ; sapientia sapientium, et similiter in aliis ; et hæc participationes sunt effectus Dei, et ideo istæ participationes et quæ sunt supra ipsas, non possunt convenire creaturæ, ut sapientia, et supra sapientiam, quæ negationem

(a) Idem supra omnia eadem creata. Vide proprietates ejusdem, et diversi cap. 9 *De divinis nominibus*.

et ens (a), et creatum; hæc enim omnia contraria sunt, et secundum naturam suam mutuo a se ipsis intereunt. Solus Deus qui non patitur contrarium, omnia contraria secundum unam supra substantiam copulationem recipit; et omnia de eo dicuntur, et nihil est eorum, alia quidem est ipse secundum causam, alia vero non est secundum existentiam; infinitis enim mensuris, et quæ conferri non possunt, abest ab effectis, qui est omnium, et supra omnia auctor.

CAPUT X:

Quod nihil eorum quæ sunt, est non creatum et infectum: solus vero Deus est non creatus et infectus; omnia autem post naturam divinam sunt facta, id est, creata.

Magnus Dionysius, capite 9 De divinis nominibus, edisserens quibus modis propriis conveniat Deo, ut dicitur idem ipse, ait: Idem ipsum supra substantiam æternam, et post nullas proprietates de eodem subjungit: Tanquam non permistum, expers materiæ, simplicissimum, non indigens, non augetur, quod non potest minui, ingenitum, non tanquam nondum factum, aut imperfectum, aut ab hoc, aut hoc non factum, neque tanquam nullo modo existens: sed tanquam supra omne ingenitum, et absolute ingenitum, et semper existens, et per se perfectum. Quo in loco ait sanctus Maximus: Notandum est, quot modis accipitur significatio ingeni, id est, non facti, aut quod nondum est generatum, sed generandum, ut Sara dixit: *Nondum mihi natus est*⁷⁷, usque nunc aut quod est imperfectum, ut turris in Chalane; aut ab hoc non factum, ut Paulus Apostolus *non ab hominibus*⁷⁸; aut non hoc factum, ut justus non unus ex duodecim; aut quod penitus nullo modo est, ut quæcunque fingunt gentiles, Scyllam, Chimæram, et similia. Speciatim igitur et absolute ingenitum in Deo dicitur. Et adhuc idem paulo post: Sciebat, inquit, dogma quorundam gentilium; qui aiebant, omnia intellectilia, et immortalia, et vi intelligendi prædita, genita esse, et ingenita; genita quidem tanquam Deo effectore per se existentia secundum emanationem splendoris editi; ingenita vero, quatenus non tempore, sed æterne, id est, in ævo prodierunt, siquidem supra diximus, ea quæ sub sensum cadunt, habere tempus; ea vero quæ sub intelligentiam, habere ævum, unde et æterna dicuntur; ut igitur ex emanatione splendentia, ingenita ea vocabant; rursus sciebat alios qui hunc mundum qui cernitur, genitum et ingenitum esse dicerent: genitam quidem, quatenus hoc universum vel ex uno in multa procedit; id est, in generationes animantium, et stirpium, et aliorum secundum varias eorum species et formas; vel ex multis in unum, quando scilicet, ut

interitum capiat, in elementa redit, rursus vero ingenitum vocabant eundem mundum, id est, perpetuum, quatenus, ut ipsi opinantur, motus ad generationem, et reditus ad corruptionem nunquam desinit. Ait igitur Dionysius, quomodo dicatur ingenitum, sive ut dixi, sive ut gentiles dicunt, ne sic in Deo accipias: alia enim dicuntur ingenita αἰτίας, id est, ut causam habentia; Deus autem ut causam non habens, et absolute; quam enim causam habere potest, qui omnibus, ut semel dicam, antecellit? Idem quoque observans beatus Anastasius in illa quæ contra Monophysitas edidit: Ingenitum, inquit, id est, non creatum, solus Deus est. Deinceps dubitans, quomodo Dionysio summo theologo in mentem venisset, ut Deum diceret supra omne ingenitum, multa ingenita significavit, id est, non creata: Atqui, inquit, quomodo hoc fieri potest? nemo namque ingenitus, nisi solus Deus. Post quæ rursus confutans opinionem Manichæorum, Dionysium Alexandrinum citat verbi hujus interpretem, cum ait: Solet externa philosophia vocare ingenitum omnem naturam inaspectabilem; quibus sic vocatis, Deum dixit theologus Dionysius antecellere. Inquit etiam Gregorius Nyssenus: Nihil, inquit, est non creatum præter divinam naturam. Et rursus: Sola divina natura creaturam superat. Et adhuc: Bipartita, inquit, contemplatione rerum in creaturam, et non creaturam, naturæ non creatæ sanctam Trinitatem esse definimus: creatæ vero cætera omnia, quæcunque post illam dicuntur, et sunt, et nominantur. Et Joannes Damascenus: Omne, inquit, quod est, aut est creatum, aut non creatum; si creatum, ab alio prorsus creatum est, sin autem non creatum, hoc sane sit, quod creaturas creavit. Et rursus idem: Differentis naturæ ait esse ἀγέννητον, et γεννητόν una v scriptum, quod quidem declarat creatum, et non creatum, est igitur natura divina ingenita, id est, non creata. Et S. Epiphanius: Ab omni causa plane exemptum est ingenitum; quia unum est ingenitum, et venerandum. Et rursus: Intelligi non creatum, et creatorem soli Deo convenit; et fieri non potest, ut ad communionem hujusmodi rei plures adducantur; et adhuc idem, Unum, inquit, est quod facit, in una substantia Trinitatis perfectæ; cætera omnia facta, et creata. Propterea enim ipsi non veneramus omne quod infra Dei substantiam est, quia soli Deo convenit venerationem et culturam adhibere. Et iterum idem in illis quæ scripsit contra hæresim Secundianorum: Reducetur, inquit, universum ad unum, quod est, quo superius nihil est; nec inferius, nec infimum, nisi quæ ab ipso creata sunt, critque hoc manifestum ijs qui veritatem perdidit-

⁷⁷ Gen. xviii, 13. ⁷⁸ Galat. i, 1.

Scholia.

sapientiæ creatæ continet; sed soli Deo, qui est sapientia creata secundum causam (b); et supra sapientiam est secundum existentiam.

(a) Ens vocat quod est suum esse, qui est solus Deus creator omnium.

(b) Id est, est sapientia creata, ut auctor ejus: sicut est omnia, ut effector omnium.

runt, quod unus Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; si autem unus Deus est, ex quo omnia, nec est in eo sinistrum, nec aliud imminutum, neque quidquam gradus inferioris, præterquam quæ ab ipso creata sunt: quæ autem sunt post Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cuncta sunt pulchre creata, et large ab ipso sunt post bene profecta et constituta. Rursus idem contra hæresim Marciorum: Nos enim, inquit, credimus penitus, sicut veritas ostendit, et probabilis ratio suggerit, ac cum regula pietatis consonat, et cum lege et prophetis, et cum ipsis ab origine patriarchis ordine consecutis, et cum ipsa Salvatoris doctrina, et apostolorum qui nos aperte docent confiteri unum Patrem universorum dominatum tenentem, et Dominum Jesum Christum, et ejus sanctum Spiritum, unam sanctam Trinitatem non creatam, omnibus ex nihilo post Patrem et Filium et Spiritum sanctum factis. Quare in iis quæ clare confessi sunt, et crediderunt omnes sancti jam dicti, et prophetae, et evangelistæ, atque apostoli, non poterit unquam ulla fallax cogitatio contra radium veritatis resistere ac repugnare. Et sanctus ac divinus Germanus in expositione fidei ait: Sed veneratio nostra et cultus solam non creatam, et in infinitum potentem supra quam principalem; et supra quam bonam, vitam principem, et supra substantiam sanctam Trinitatem, unam divinitatem et potestatem corde non dubitante et ore constitur; huic enim soli cultum tribuere oportet. Et sanctus Cyrillus: Sive quis, inquit, angelos, sive aliquid superiorum ordinum, et omnia intermedia prætergressus ad ipsos Seraphinos eat, et supremas glorias aggrediatur, naturam non transcendet, vel enim aliquid superne, hoc est, ex Patre luminum, et idcirco Deus: vel infra aliquid intelligitur, et inferne, hoc est creatura, et ex creatura; interjectum vero nihil funditus est. Et iterum idem: Quod enim est opinione illorum neque pure Deus, neque aperte creatura, quem locum apud ipsos recipiet in iis quæ sunt? Ego neque in sola cogitatione recipere dicerem, quamvis eligere solum possem. Et Justinus philosophus et martyr: Etenim si quid principis extra Deum erat, omnino necessarium est confiteri hoc aut Deum,

A aut aliam quamlibet potestatem; at si quis Deum dicat, abrogarit divinas voces, quæ clare claimant: *Ego Deus primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus* ¹⁹. Sin vero non dicat Deum, dicet scilicet angelos, vel potestates, at sic etiam improbabit divinas Scripturas, quæ dicunt a Deo factas esse has: *Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum omnes potestates ejus* ²⁰. Ex his apertum fit, quod inter naturam Dei in tribus personis, et ab eo creata nihil aliud quidquam penitus reperitur; omnia autem post divinam naturam et substantiam sunt generata et creata, idcirco nihil eorum quæ sunt, est non creatum et infectum, nisi solus Deus hæc supra substantiam Trinitas. Manifesta etiam est tibi hujus decadis expositio materialia. Primum quidem ponit, nihil eorum quæ sunt, esse sine causa, sed solum Deum; hic igitur qui causam non habet, causa omnium est, qui ex nihilo creaturam producit; idcirco nihil eorum quæ sunt, est coeternum auctori, quin potius vel ex principio temporis, vel non ex principio temporis, sed ex principio ævi est; ab his enim operibus quæ sunt ex principio temporis, requiescit et Sabbatum agit Deus; ab operibus vero quæ ex principio ævi sunt, non requiescit, et Sabbatum agit; et quod Deus individue ex se ipso egrediens, una potestate omnia producit, in nullo quoplam propter hæc divisus, neque quia producendo omnia, omnia fit, idcirco aliquid eorum quæ ab ipso sunt aut aguntur, est non creatum: neque possunt aliqua duo, aut multitudo post duo, aut aliud quid secundum superius et inferius progrediens esse infinitum, et sine principio: sed unum solum, hoc est Deus, incomprehensus est, et inaspectabilis, et a contrariis solus ipse nominatur; sed secundum essentiam suam prorsus caret nomine, quia solus est non creatus et ingenitus; omnia autem post naturam divinam sunt creata, quia inter ipsum Deum, et creaturas neque quidquam est, neque cogitatur tanquam essentia quæpiam. Diligenter igitur materia hujus decadis a theologis exposita, cum alloqui ipsius Dei infinitatem cognoscere non possumus (1).

¹⁹ Isa. XLIV, 6. ²⁰ Psal. CXLVIII, 2.

Scholia.

(1) Ad ea quæ in hoc extremo capite ex variis Patribus de ingenito notata sunt, adjungi potest quod sanctus Chrysostomus scripsit, disserens de ingenito contra hæreticos in homilia in illud: In principio erat Verbum (Joan. 1, 1), et: Spiritus scrutatur profunda Dei (I Cor. 12, 10): Ne existimes, inquit, hæretice, magnum quid te tribuere Patri, cum dicis esse ingenitum; quia multa alia quæ non sunt generata, dicuntur ingenita; dicitur Adam ingenitus, quia non fuit genitus, sed formatus; dicitur etiam homo ingenitus, non generatus, neque formatus, ut cum Dominus dixit de Juda: Bonum erat ei

si natus non fuisset homo ille (Matth. xxvi, 24). Et quemodo illi melius erat, si natus non fuisset? ei enim qui non est, nihil conducit, neque nocet. Et Salomon beatus prædicat eum qui non est genitus, sic enim ait: Beatus qui mortuus est, magis quam vivens, et supra duos qui non est genitus. (Eccle. iv, 2): Et si non est genitus, quemodo est beatus? Vide nomina naturæ ingenitæ. Dixit hominem neque genitum, neque formatum beatum; quamobrem appellatio ingenti non interpretatur naturam divinam, nec, ut tu ais, substantiam significat; nec honorem affert Patri. Hactenus Chrysostomus.

DECAS NONA. — DE INFINITATE IN DEO.

CAPUT I.

Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est quidquam aliud non creatum præter Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unius et solius naturæ non creatæ, nec aliud quidquam ante sæcula præter has tres personas divinas.

Magnus Dionysius, capite primo *Mysticæ theologiæ*: Trinitas supra substantiam, et supra divinum, et supra bonum, pietatis Christianorum erga Deum præses et custos, dirige nos ad mysticorum sermonum Dei supraquam ignotum (1), et supraquam lucens (2), atque summum fastigium; ubi simplicia, et absoluta (3), et immutabilia theologiæ mysteria aperiantur in caligine supraquam lucente silentii arcanae doctrinæ. Tu, quæ in obscuritate tenebricossissima supraquam clarissime supraquam splendes, et in illis splendoribus supraquam pulchris, et tactum, et aspectum (a) ex toto fugientibus mentes (4) oculis captas supraquam implex. Mihi igitur hæc optentur, tu vero, chare Timothee, in vehementi mysticarum contemplationum exercitatione et sensus, et usus mentis relinque, et omnia quæ sub sensum et intelligentiam cadunt, et universa quæ sunt, et non sunt (5): et ad copulationem, quantum consequi potes, cum eo qui supra omnem substantiam et cognitionem est, ignota (6) contende: et extra te positus pure, et ab omnibus solutus et liber ad radium divinum divinæ obscuritatis, omnibus ablati, et ab omnibus expeditus adduceri. Vide autem, ut nemo hæc audiat ex illis qui non sunt instructi; hos dico, qui rebus terrenis adhærescunt,

A et nihil supra ea quæ sunt, et supra substantiam esse cogitant, quin potius arbitrantur sua cognitione nosse cum qui posuit tenebras latibulum suum. Si autem supra hos sunt divinarum mysteriorum cognitiones, quid dici poterit de aliis non initiatis, qui summam causam omnium ex extremis (b) in natura rerum designant, nihilque eam antecellere aiunt impiis imaginibus, quas ipsi fingunt? Et magnus Athanasius: Sola enim sancta Trinitas divinitatis non creata apparuit. Et beatus Basilius: Illic stetit beata, et non creata Trinitas, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Et Gregorius Nyssenus: Nihil aliud ante sæcula præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Et divinus Damascenus: Solus non creatus, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto colitur. Ex quibus sit manifestum, quod in Deo, qui est supra substantiam, nec aliud quidquam est non creatum præter Trinitatem, nec aliud quidquam ante ævum præter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem supra naturam, et in qua simplicia, et absoluta, atque immutabilia mysteria theologiæ deteguntur, et ipsi occulti sermones silentii ineffabilis; quare si quæ est natura non creata, ea est Pater et Filius et Spiritus sanctus. Et rursum: Si quid est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, sola non creatæ natura est, et cum dicimus: O natura non creata, auctor omnium, vel præter divinam naturam nihil est non creatum, implicate dicimus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; et cum rursus dicimus: Pater omnipotens

Scholia.

(1) *Supraquam ignotum*. Quia quid sit Deus, qui est sancta Trinitas, non solum est ignotum, ut nos intelligere possumus in creaturis aliquid esse ignotum, sed est supraquam ignotum.

(2) *Supraquam lucens*. Quia cognitio est quædam lux mentis, significat Dionysius, non esse proprium Dei sic cognosci quod sit, et bonus sit, et reliqua ejusmodi Dei propria, sicut nos intelligimus, et cognoscimus in creaturis, esse, et tales esse, sed est cognitio ejus propria supra omnem cognitionem creatam a se enim solum, ut decet id est, perfecte, cognoscitur esse.

(3) *Simplicia et absoluta*. Illa dicit, quæ nude secreti sunt, sine integumentis symbolicis, et sine parabolis, ac sine verbis, quæ explicatione indigent, intelliguntur et videntur, Deo aperiente mysteria; quæ sic ostensa et revelata, non possunt postea sermone exprimi, sicut Paulus de hujusmodi visionis et revelatione mysteriorum simplici et absoluta, id est, nuda et aperta remotis symbolicis, et verbis explicatione indigentibus, in raptu illo suo scripsit: Quæ non licet, inquit, homini loqui (II Cor. xii, 4); ad hoc enim videtur Dionysius retulisse quod hic dixit. In caligine supraquam lucente silentii arcanae doctrinæ, caliginem vocavit, quæ Paulus ἀόρατα, id est, arcana; hæc enim obscurissima, et quæ explicari non possunt (sicut neque videri

potest caligo, neque quæ caligine obtecta sunt) vidit Paulus, et cognovit in luce clarissimæ revelationis sine ulla symbolis. Illud autem observandum est, ne quis interpretem temere reprehendat, quod vertimus: *Aperiantur in caligine*, male legi in exemplaribus Græcis in Italia et in Gallia hæcenus editis, ἐκκαλύπτεται, id est, teguntur; melius reperi in exemplari manuscripto, quod Cyparissiota habuit, ἐκκαλύπτεται, id est, deteguntur.

(4) *Mentes angelicas oculis captas* dicit præ infinita excellentia divini splendoris; sunt alioqui multis oculis præditæ propter multam cognitionem propriæ facultatis. Sicut enim Deus dicitur invisibilis, sic dicuntur angelicæ mentes oculis captæ.

(5) *Universa quæ sunt, et non sunt*. Id est, omnia intellectilia et sensilia; hæc enim propter continuam mutationem dicebantur a philosophis non esse.

(6) *Ignote*. Significat non esse curiose inquirendum, quomodo fiat ista cognitio mysticæ theologiæ per copulationem cum Deo, relicta omni alia cognitione rerum; id quod Paulus apostolus significavit, cum dixit de illa sua cum Deo copulatione, in qua mysteria illa arcana vidit: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit (*ibid.*). Nescio, inquit, id est, non curiose inquiri, satis mihi est vidisse et audisse arcana illa, etc.

(a) Tactum, et aspectum intellectuales dicit; est enim cognitio quædam tactio et visio intellectus.

(b) Extrema in rebus vocat materiam inanimatam.

tens, Fili, et Spiritus sancte, explicate unam et non A
 creatam naturam locoramus; nihil commoventes
 in fide, quæ tenet unitatem esse in Trinitate, et
 Trinitatem in unitate.

CAPUT II.

*Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia
 divinitas ejus, nisi Pater, et Filius, et Spiritus
 sanctus, una et sola non creata natura; nec alia
 potestas, sive virtus, et operatio in ipso, nisi hæc
 tres divinæ personæ.*

Dominus in Evangelio ait : *Amodo videbitis Filium
 hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem
 in nubibus caeli* ⁸¹. Et rursus : *Si autem in virtute
 Dei ejectione demonia* ⁸². Et adhuc : *Vos autem sedete
 in civitate Jerusalem. donec induamini virtutem ex
 alto* ⁸³. Et divinus Apostolus : *Christus Dei sapientia, B
 et Dei virtus* ⁸⁴. Gregorius Nyssenus : *Ἡ δύναμις, id
 est, virtus, sive potestas, cum ad Deum refertur,
 singulariter effertur; cum vero ad creaturas, nu-
 mero multitudinis. Gregorius Theologus : Unum
 tria, et tria unum, in quibus est divinitas; vel po-
 tias dicam, quæ sunt divinitas. Et rursus idem : Dei
 vero cum dico, dico Patris, et Filii, et Spiritus
 sancti; neque divinitate ultra hæc fusa, ne populorum
 deorum introducamus, nec divinitate intra hæc ter-
 minata, ne de angustia divinitatis damnemur. Et
 iterum : Unius divinitatis, o boni, Trinitatem ho-
 norate. Et rursus : Satis est, eatenus cognoscere
 unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate mi-
 rabilem in unum copulationem et distinctionem
 habentem. Et adhuc idem : Nobis autem unus Deus,
 quia et una divinitas. Et magnus Athanasius : Ter-
 sanctus propter tres personas, semel Dominus pro-
 pter unam divinitatem, satis hæc sunt fidelibus :
 lucusque cognitio in hominibus procehit, lucusque
 Cherubini alia se velant; qui autem amplius his
 scrutari vult, audit dicentem : *Ne sis nimium sa-
 piens, ne obstupescas* ⁸⁵. Et magnus Basilius : Bap-
 tisma nostrum est, secundum traditionem Domini,
 in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁸⁶,
 nulla creatura, neque servo ad ordinem Patris, et
 Filii adjuncto, utpote divinitate in tribus completa;
 quod extra hæc est, id omne censervum est, quam-
 vis magnitudinæ dignitatum alia aliis præsent, et
 antecellant. Et rursus idem : Catena quædam est D
 sancta et veneranda Trinitas, nam et eandem di-
 vinitatem in una et perpetua gloria ubique circum-
 ferens. Adhuc idem : Dicta sunt hæc, et bene erit,
 ut est illi qui sine curiositate credunt in Deum Ver-
 bum et Spiritum, unam substantiam et divinitatem:
 quæ et sola est veneranda; et nullo modo subrepat
 multitudo. Et disputatione contra Phaedonem phi-
 losophum, quæ est in prima synodo : Fides, inquit,
 catholica unam solam divinitatem novit, et hæc colit,
 Patris, Filii, et Spiritus sancti, præter hæc
 non reputabitur altera. Editio sanctæ et œcume-
 nicæ tertie synodi : Si quis non constetur in san-*

cta Trinitate unam divinitatem, et unum regnum,
 et unum dominatum, anathema. Confessio sanctæ
 et œcumenicæ sextæ synodi : Nos neque tres deus
 acimus, neque totos multos deos, vel naturas, vel
 substantias, vel divinitates novimus, aut cognosce-
 mus; aut qui cognoscere, novimus : imo eum qui
 habet, vel sentit, vel cognoscit, anathematismis sub-
 jicimus. Gregorius Nyssenus in libro inscripto, *Quæ
 sit Christiani professio* : Qui enim, inquit, eos con-
 demnat qui dicunt unam divinitatem, necessario
 vel multas dicenti, vel nullam, asseritur; non enim
 quidquam aliud præter hæc dicta cogitari potest,
 quin imo neque doctrinæ Scripturæ multas dicit,
 quæ alicubi meminit singulariter divinitatis, ut cum
 ait : *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis cor-
 poraliter* ⁸⁷. Si igitur extendere numerum divinita-
 tum in multitudinem, eorum tantum est qui ex er-
 rore multos deos ponendi ægrotant, negare autem in
 universum divinitatem, eorum fuerit qui Deum tol-
 lunt, quæ ratio est accusandi nos qui unam divini-
 tatem constemur? Et S. Sophronius Hierosolymita-
 nus : Sicut, inquit, didicimus, unum Deum esse, sic
 unam divinitatem constendam esse accepimus. Et
 Gregorius Theologus, in oratione de constituendis
 episcopis : Si consequi possem, ut hic perfectam
 universorum scientiam haberem, quid mihi reli-
 quum esset? quid sperarem? Regnum celorum
 plane, dicturus es. Arbitror autem nihil aliud esse
 hoc, quam adipisci quod purissimum et perfectiss-
 mum est, perfectius autem ex omnibus quæ sunt,
 cognitio Dei est, sed hæc quidem partim teneamus,
 partim vero pergamus, ut comprehendamus, quan-
 diu super terram sumus; partim in futurum reser-
 venus, ut illinc hunc fructum laboris habeamus,
 splendorem scilicet totius sanctæ Trinitatis, quæni-
 que est, et qualis, ac quantum, si fas est dicere. Ad-
 huc idem in eadem oratione : Satis habeo audire,
 quod Filius, et quod ex Patre, et quod hic quidem
 est Pater, hic vero Filius, et nihil præter hoc ca-
 riosè inquiri; ne mihi eveniat quod vocibus, quæ
 nimium elata, prorsus decidunt; aut aspectui in-
 tento in radium solis; quo enim plus, et acutius vi-
 dere quis cupit, eo magis sensus ejus læditur. Ex
 his patet, quod in Deo, qui supra substantiam est,
 non est alia divinitas ejus, nisi Pater, Filius, et
 Spiritus sanctus, imo ipsa tria sunt divinitas; et
 nec ultra ista, hæc; nec his tribus aliquid deficit,
 quippe cum divinitas in his tribus completa sit,
 quod autem extra hæc est, neque Pater est, neque
 Filius, neque Spiritus sanctus, sed censervum no-
 bisum est universum. Tota enim natura non creata
 in his tribus cernitur, et completa est, et sicut una
 est non creata natura Trinitatis, sic etiam una est
 ipsius divinitas, et potestas, et operatio, et sicut
 non est alia divina natura præter Trinitatem supra-
 quam divinam, sic non est alia præter ipsam divi-
 nitatem, vel potestatem, sive virtutem, et operatio : sed

⁸¹ Matth. xxvi, 64. ⁸² Matth. xii, 28. ⁸³ Luc. xxiv, 49. ⁸⁴ I Cor. i, 24. ⁸⁵ Eccl. vii, 17. ⁸⁶ Matth. xxviii, 19. ⁸⁷ Coloss. ii, 9.

quod est natura, hoc Trinitas; quod divinitas, hoc A potestas, et operatio; quare quod potestas et operatio, hoc natura supra substantiam: et quia natura, et substantia, et potestas, et operatio idem, idcirco unus nobis Deus ipsa unitas trium personarum. Simul tamen et hoc patet, omnem theologiam in tribus divinis personis conclusam esse: qui autem plura his curiose indagare vult, ab ea quæ vere veritas est, excidit.

CAPUT III.

Quod in Deo qui est supra substantiam, non est alia unitas, et alia Trinitas: nec est in superna Trinitate quicquam inæquale, et majus, ac minus: nec aliud quid in ea privans, secundum se substantiæ expers, et non per se existens.

Magnus Athanasius, in expositione fidei in prima synodo ait: Principio hæc est fides orthodoxa, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Et paulo post: Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus; et non tres increati, sed unus increatus: omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus; et non tres omnipotentes. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus; et non tres æterni. Et non multo post: Et in hac Trinitate nullus primus, et nullus ultimus; nemo magnus, et nemo parvus, sed hæc tres personæ æternæ sunt, et æquales in omnibus. Unitatem igitur in Trinitate, et Trinitatem in unitate omnis Christianus colat. Et sanctus Maximus, in explanatione subtili precatiois, *Pater noster*: Non, inquit, aliam unitatem, et aliam Trinitatem esse didicimus (non enim unitas, quæ simplex et una natura est, dissimilitudine naturæ a Trinitate differt), nec aliam juxta aliam (non enim remissione potestatis discreta est ab unitate Trinitas, vel a Trinitate unitas), neque sicut aliquid commune et generale, quod cogitatione solum spectari potest, a partibus suis variatur, sic a Trinitate variata est unitas, quæ est substantia proprie per se existens, et potestas vere per se valens; nec tanquam alia ex alia (non enim Trinitas ex unitate existit, nec unitas ex Trinitate secundum productionem, vel antegressionem), sed eandem vere unitatem, et Trinitatem dici dicimus: unitatem quidem ratione substantiæ, Trinitatem vero modo existendi; totam unitatem eandem ipsam non divisam personis; et totam Trinitatem eandem ipsam non confusam unitate: ne divisio multitudinem deorum introducat, neque confusio Dei negationem. Gregorius Theologus in tertia oratione de pace: Non unum pietatis terminum existimemus, venerari Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam in tribus personis divinitatem, et potestatem, nihil supra, nec infra colentes; illud enim fieri non potest, hoc autem impium est. Et adhuc idem: Ubi enim est unumquodque incum-

prehensum, et majus, quam ut cogitari queat, quomodo hic quod excellat, vel intelligitur, vel tradatur; quomodo vero quod infinitum est, metiri possumus: ut quod est eorum quæ terminantur, eveniat divinitati, quam gradibus superioribus et inferioribus metiamur? Et rursus idem: Non est Trinitas adnumeratio inæqualium, alioqui quid prohibet quin sit hæc decas, et hecatontas, et myrias? Et rursus: Unam divinitatem, et potestatem, quæ in tribus reperitur, et tria complectitur discrete, neque differens substantiis, sive naturis, nec aucta exasperantiis, et remissionibus, undique æqualis, undique eadem. Et iterum idem in prima oratione de pace: Unitas, inquit, quæ in Trinitate colitur, et Trinitas quæ in unitatem redigitur, ejusdem throni, ejusdem gloriæ, non creata, inaspectabilis, non cadens sub tactum, incomprehensa, quæ sola cognoscit quem apud se ordinem habeat, quæ omnem creaturam extra sinit partim primo, partim secundo velo diremptam: primo quidem creaturam coelestem et angelicam a divinitate diremptam, secundo vero nostram a creatura angelica. Sanctus Gregorius Nyssenus, libro primo *Contra Eunomium*: Quod autem, inquit, non congruit cum dogmate ab ipsis fabricato, opinari simplicem esse substantiam, quæ supra omnia est, quamvis id verbo gratis largiantur, manifestum sit etiam parum advertenti. Quis enim ignorat quod secundum propriam rationem simplicitas in sancta Trinitate plus et minus non recipit? Et adhuc Gregorius Theologus in oratione de baptismate: Volo Patrem majorem dicere; ex quo provenit, ut qui sunt æquales, æquales sint, et existant; hoc enim ab omnibus concessum est; et metuo ne principium faciam principium minorum; et contumelia afficiam præferendo; non enim ei, ex quo, gloria est commissio eorum qui ex ipso. Et rursus Gregorius Nyssenus, in libro *De Abraham*: In utroque igitur verum dicit Scriptura, quæ æquale confitetur, et majus non negat. Cum enim Scriptura ad humanitatem respicit, majus confitetur quod non videtur, quam id quod per carnem videtur; quando vero mentem deducit ad divinitatem, yacat hæc comparatio majoris et minoris, et vice horum unitas prædicatur: *Ego et Pater unum sumus*¹⁰; quæ enim variata sunt secundum inæqualitatem, unam esse non possunt. Et magnus Athanasius, in libro *De incarnatione Christi*: Ubi, inquit, dignitas est ejusdem honoris, ejusdem quoque honoris est veneratio; in dignitate æquali non est pæna, inæquale suscitatur pænam; æqualitas honoris pacem. Et idem rursus: *Contra Apollinarianum*: Si natura non est Pater major Filio, neque magnitudine (magnitudinis enim expers est), neque tempore, quia sine tempore est, neque qualitate, quia qualitate caret: nulla igitur alia re majorem se Patrem dicit, nisi quatenus Filius, et Patrem suum honorans. Et magnus Basilius, libro quarto suarum *Con-*

¹⁰ Joan. x, 30.

fulationum : Majus, inquit, vel magnitudine, vel crassitudine, vel tempore, vel dignitate, aut tanquam causa, majus est; at magnitudine non est major Pater Filio; expers enim est magnitudinis, neque crassitudine, quia incorporeus; sed neque tempore, Filius enim est temporis auctor; neque dignitate, nec enim factus est. Filius, qui aliquando non esset; nec ut auctor, quoniam æque erit et ipso, et nobis major, si ipsius et nostri auctor est. Et iterum Gregorius Theologus, libro secundo *De theologia* ait : Sed si Deus est incorporeus, nec hoc demonstrat substantiam, sicut nec ingenitum, et principio carens, et immutabile, et impertabile, et quæcumque de Deo, vel circa Deum dicuntur (a). Ex quibus efficitur manifestum, quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia unitas supra divinam, et alia Trinitas supra substantiam, sed eandem vere unitatem et Trinitatem credimus : nec est in Trinitate supraquam divina quidquam inæquale, et partim ejus majus, partim vero minus, sed potius una æqualitas tribus pura, et immutabilis; nec aliquid eorum trium ulla ex parte plus collinus, et aliquid minus; nec est in eo quidquam privans, et secundum se expers substantiæ, et non per se existens : imperfecta enim introductio privantis contumeliosa est in id quod perfectissime existit; etenim non esse substantiam, et per se non existere, defectionem perfectissimæ substantiæ, et per se existentis demonstrat.

CAPUT IV.

Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque personale distinguitur a substantia, neque tres divinæ personæ substantia distinguuntur, nec alia quapiam oppositione distinguuntur, nisi hac sola secundum relationem.

Magnus Athanasius, in dialogo orthodoxi et Anomii, ait : Aliud est substantia, et aliud persona, aliud et aliud (1), compositio igitur. Aliud et aliud dixi, non ut rem aliam et aliam, sed ut aliud signi-

Scholia.

(1) Aliud dicitur significare in divinis substantia, et aliud persona, quia licet unam et eandem rem substantia et persona significant, aliter tamen eam significat substantia, et aliter persona; et recte dicitur Græce ἄλλο καὶ ἄλλο, id est, aliud et aliud, ubi solum est aliud et alius modus significandi : sicut semen et fructus unam rem significant, granum scilicet frumenti (b) : aliud tamen et aliud dicuntur significare, non tanquam aliam et aliam rem, sed quia aliter significat illam unam rem semen, et aliter fructus : semen enim ita significat granum frumenti, ut intelligamus contineri in eo seminaliter aliud simile. Semen enim est, in quo est virtus seminalis ad producendum aliud simile : fructus autem non sic significat granum frumenti, sed esse fructum alterius, sive productum ab alio; sic etiam substantia et persona una res sunt, et unam rem significant : sed aliter eam signifi at persona, scilicet singulariter, substantia vero communiter : quam enim rationem habet commune ad proprium, ait Basilus, hanc habet substantia ad personam.

(a) De his loquitur quæ similiter de Deo dicuntur, ut ingenitum, incorporeum, et similia.

(b) Basilus epistola prima ad Cleodorum.

ficante persona, et aliud substantia, sicut granum frumenti dicitur et est semen, et fructus : non ut res alia, et alia; sed aliud quid significat semen, aliud fructus. Et magnus Basilus, in epistola ad Terentium comitem : Si autem, inquit, oportet nos paucis dicere quod videtur, illud dicemus, quod quam rationem habet commune ad proprium, hanc habet substantia ad personam. Unusquisque enim nostrum communi ratione substantiæ participat esse; et proprietatibus quæ circa se sunt, est ille, aut ille, ad eundem modum illic, ratio quidem substantiæ communis est, ut bonitas, aut divinitas, aut si quid aliud intelligatur : persona vero in proprietate qua Pater est, aut qua Filius, cernitur. Sanctus Joannes Damascenus, cap. 53, cujus inscriptio est : *Quod omnis natura divina in una est personis ejus unita est cum tota humana natura, et non pars cum parte* : Communia, inquit, et universa prædicantur de suis subjectis (2) particulibus : commune igitur est substantia, ut species; particulare autem hypostasis; particulare autem, non quia partem naturæ habet, partem non habet, sed particulare numero, ut individuum; numero enim, et non natura hypostases dicuntur differre; prædicatur autem substantia de hypostasi, quia in singulis quæ sunt hypostases ejusdem speciei, perfecta substantia est; quocirca neque hypostases differunt inter se substantia, sed secundum accidentia, quæ sunt proprietates designantes hypostasim, et non naturam : siquidem hypostasim definiunt substantiam cum accidente, quamobrem hypostasis habet commune cum proprio; substantia autem secundum se non existit, sed in hypostasibus spectatur. Idem de sancta Trinitate : Oportet, inquit, scire, quod aliud est considerari re, et aliud ratione et cogitatione. In omnibus igitur creaturis distinctio hypostaseon re consideratur, re enim Petrus a Paulo distinctus consideratur, communitas vero, et copulatio, et unum, et ratione, et cogitatione spe-

Hic igitur modus diversus significandi unam aliquam et eandem rem, vocatur ab Athanasio aliud et aliud; non quia alia et alia res sit, sed quia una et eadem res alio et alio modo significatur; possunt enim esse unius rei plura nomina, et unum nomen plurium rerum.

(2) Communia et universa prædicantur de suis subjectis. Commune igitur est substantia, ut species. Non hoc dicit Damascenus de substantia in divinis personis, quod secundum rem communis sit, sicut in creaturis species quæ dividitur per proprietates characteristicas, quas vocant individuales, ita ut, sicut paulo post hic dicit idem Damascenus, Petrus a Paulo re distinguatur, quia non est Petrus in Paulo; Petrus enim et Paulus unum sunt non re, sed ratione, et intelligentia. Contra vero in divinis personis non secundum rem, sed secundum modum significandi invenitur aliqua similitudo communis et particularis cum creaturis. Observavit hoc in Damasceno S. Thomas.

clatur, intelligentia enim percipimus Petrum et Paulum ejusdem naturæ esse, et naturam unam habere communem, unusquisque enim eorum est animal rationis particeps, mortale; et unusquisque caro est animata animâ ratione prælita, et intelligente. Hæc igitur communis natura ratione consideratur, nec enim personæ aliæ in aliis inter se sunt, sed potius unaquæque, sigillatim et in parte, id est, per se separata est, plurima habens quæ ipsam ab altera distinguant, siquidem et loco distant, et tempore differunt, et voluntate dividuntur, et viribus, et forma, id est, figura, et habitu, et missione, ac dignitate, et studio, omnibusque proprietatibus designantibus, plus vero cæteris omnibus eo quod non sunt aliæ in aliis mutuo, sed potius separatæ sunt, unde et duo et tres homines dicuntur, et multi; hoc autem in omni natura licet considerare. Contra verò in sancta, et supra substantiam, ac ultra omnia, et incomprehensa Trinitate, illic enim contemplamur commune, et unum re propter coæternum, et quia id ipsum sunt substantia, operatione, voluntate, et voluntatis conspiratione, potestate, virtute et bonitate. Non dixi simile, sed id ipsum, et propter unum impetum motus; una enim substantia, una bonitas; una virtus, una voluntas, una actio, una et eadem potestas, non tres sibi inter se similes, sed una et eadem trium personarum motio, unum enim unaquæque earum habet

⁹⁹ Joan. xvi, 15.

erga aliam, non minus quam erga se ipsam, id est, in omnibus unum sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, præter ingenitum (1), et nativitatem, et processionem; unum, inquam, habet, sed cogitatione distinctum (2). Magnus Basilius in sermone de fide: Filium dixi et Patrem, serva mihi has proprietates; permanens igitur Filius in eo quod est Filius, omnia est, quæcunque Pater est, sicut ipse Dominus dixit: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*¹⁰⁰. Et Gregorius Nyssenus: Confitentes, inquit (3), eandem naturam sine ulla variatione, differentiam causæ, et ex causa proficiscentis non negamus, in quo solo alterum ab altero discerni comprehendimus. Et divinus Anastasius, in libro *De veritate rectorum dogmatum*: Reciprocantur, inquit, hujusmodi appellationes, Deus, Dominus, et Spiritus propter incorporeum et sanctum, quia utique personæ conveniunt hujusmodi nominationes, reservato Patri hoc solo, scilicet Patrem esse, quia solus est Pater tanquam causa; et reservato ipsi Filio hoc tantum, scilicet Filium esse, quia solus genitus est; reservato item Paracletico, esse scilicet Spiritum sanctum. Divinus Dionysius, cap. secundo *De divinis nominibus*, ait: Copulata in unum in totâ divinitate, ut in theologicis informationibus prolixè ex Scripturis sanctis demonstravimus, sunt supraquam bonus, supraquam Deus, supraquam substantia, supraquam vivens, supraquam sapiens;

Scholia.

(1) *Præter ingenitum, et nativitatem, et processionem.* Non hoc dicit Damascenus, quasi innascibilitas, quæ dicitur ἀγεννησία, constituat et distinguat personam Patris; hoc enim fieri non potest, cum ingenitum nihil ponat, sed neganter accipiat, nec ingenitum accipit pro eo quod est increatum (sic enim secundum substantiam dicitur, et ad substantiam pertinet), sed sic accipit Damascenus hic ingenitum, ut significet id quod non est genitum, ut ad relationem pertineat, quatenus relationi geniti, quæ convenit Filio, negatur Patri; ut sic Pater ingenitus distinguatur a Filio non secundum substantiam, sed secundum relationem. Observavit hoc et explicavit in Damasceno idem S. Thom. 1 p. q. 33, art. 4, ad 3 Item nativitas, quæ est actus notionalis, ad relationem pertinet, quatenus significatur, sicut ait idem S. Thom., ut via ad personam Filii proprietate personali, id est filiatione constituitur.

(2) *Sed cogitatione distinctum.* Scilicet a persona, Ne quis aliter accipiat quod hic dicit Damascenus, hoc ipsum dicit S. Thom. 1 p. q. 39, art. 1: Relatio enim, inquit, ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantum, quatenus scilicet essentia quantum ad modum significandi, ut ait idem S. Thom., significatur ut forma trium personarum, et persona, ut particulare; comparata autem ad oppositam relationem, habet virtute oppositionis realem distinctionem, et sic, inquit, remanet una essentia, et tres personæ. Itaque distinctio rationis sufficit ut multiplicari possint personæ, quæ sunt alioqui una essentia, et non multiplicetur essentia. Sic etiam Damascenus in hoc loco distinctionem cogitationis, sive rationis posuit inter essentiam divinam et personas, relicta distinctione reali in relationes personales, quas nominaverat.

(3) *Confitentes eandem naturam sine ulla varia-*

tionem, differentiam causæ et ex causa proficiscentis non negamus. Causam dicit, quæ univoce dicitur; non enim in divinis perfectius est esse causam, quam esse ex causa, sicut in creaturis, in quibus homonymum est, id est æquivocum; habere causam, quod convenit effectui; et esse causam, quod convenit efficienti tanquam perfectiori. In divinis causa est Pater Filii, sed non causa effectrix, quæ a sanctis Patribus dicitur γενεσιουργός, sed causa solum quæ dicitur αἰτιός, aut ἀρχή, aut αἰτιός ἀρχός. Dictum est de his deead. 7, cap. 6. Duplitter itaque dicitur apud Græcos αἰτιός, id est, qui est causa: αἰτιός γενεσιουργός, id est, causa effectrix, et αἰτιός ἀρχός, id est, causa quæ principium est; sicut accipiunt doctores Græci nomen causa in divinis, quod S. Thom. recte intellexit, et in Græcis Patribus probavit; sic enim scripsit in opusculo *Contra errores Græcorum*, cap. 1: Neque tamen intelligendum est, quod sancti, qui nomine causæ et causati utuntur in divinis personis, intendat diversitatem naturæ inducere, aut Filium esse creaturam, sed per hoc voluit ostendere solam originem personarum. Hactenus S. Thom. Quod ergo ait Gregorius Nyssenus, ex sola differentia causæ et causati in divinis existere distinctionem personarum, significat, quia Pater est principium Filii, per generationem scilicet, et Pater ac Filius principium Spiritus sancti per spirationem, idcirco Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum suis proprietatibus personalibus inter se realiter distingui. Et quod Anastasius Antiochenus ait, hoc solum reservari Patri, scilicet Patrem esse, quia solus Pater sit tanquam causa; perinde est ut si diceret, quia solus Pater sit tanquam principium Filii. Apud Latinos vero usitatum est pro vocabulo causæ uti nomine principii. Rationes usus hujus verbi idem S. Thom. attulit; legat qui desiderat.

et quæcunque sunt ablationis secundum exsuperantiam (1), cum quibus numerantur omnia quæ ad rationem causæ pertinent, bonum pulchrum existens, vivificum, sapiens, et quæcunque sunt ex donis ejus, quæ bonitatem ejus decent, a quibus omnium bonorum causa nominatur, discreta vero sunt Patris nomen (2), et res, et Filii et Spiritus sancti, nulla in his facta reciprocatio, aut prorsus communitate introducta; est præterea discreta ac distincta, perfecta sicut in nobis (3), et immutabilis Jæsu essentia, et quæcunque sunt mysteria substantialia humanitatis ejus (4). Ex his manifestum fit, quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, per-

sona et substantia non sunt idem ratione et cogitatione; sunt tamen re et substantia, similiter tres divinæ personæ inter se non discernuntur re et substantia, sed ratione tantum et cogitatione (5); essentia enim earum una est, sed non est earum inter se reciprocatio; idcirco non potest cadere in eas alia oppositio, nisi eorum quæ sunt ad aliquid: aliæ enim oppositiones non assumuntur sine materia; oppositiones vero in iis quæ sunt ad aliquid, quodam modo consistunt supra materiam, quia in hæc oppositione non dirimitur copulatio, quia esse eorum est quodam modo se habere ad aliquid.

Scholia.

(1) Quæcunque sunt ablationis secundum exsuperantiam. Sunt hujusmodi nomina supra bonum, supra pulchrum, quæ tollunt in Deo bonitatem creatam, et pulchritudinem creatam, et tribunt exsuperantem, et superlatam bonitatem, scilicet incretam, quæ vincit omnem cognitionem et intelligentiam.

(2) Discreta sunt nomen Patris supra substantiam et res. Nomen Patris supra substantiam dicitur, quia in divinis non significat nobis nomen Patris, aut Filii, quod in creaturis intelligimus, personas scilicet re et substantia separatas. Rem vero Patris vocat non ipsam substantiam, quæ una et eadem in tribus, sed rem Patris, et rem Filii, et rem Spiritus sancti vocat proprietates, quæ in divinis personis ordinem originis sive principii inter eas designant, unde notiones proprietates, sive actus dicuntur; quia sunt proprie notionis, sive designationis personarum; ut proprium Patris est generare Filium; propria est nativitas Filii ex Patre; et propria Spiritus sancti processio ex uno principio, Patre et Filio, hæc dicuntur Græcè *χρημα* *γεννησιμότης*, id est, res sive actus notionalis; res enim quatenus pertinet ad relationem, numero plurium prædicatur in divinis; S. Thom. 1. p. q. 39, art. 3, ad 3: In his igitur non est reciprocatio, neque communitas, nec in ipsis nominibus Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nec in eorum rebus, id est, in eorum actibus, sive usibus, unde manant; nec enim nomen Patris convenit Filio; neque Filii nomen convenit Patri; quia neque generare Filii est, neque generari Patris, similiter in Spiritu sancto qui ab utroque procedit. Est præterea observatio dignum quod hic ait Dionysius, discreta esse in divinis nomen Patris, et *χρημα*, id est, rem; et nomen Filii, et rem; item nomen Spiritus sancti, et rem; cum enim prius posuit nomen Patris, et nomen Filii, et nomen Spiritus sancti, et postea secundo loco posuit *χρημα*, id est, rem Patris, quæ est generare, et rem Filii, quæ est generari, et rem Spiritus sancti, quæ est procedere, plane docuit id quod S. Thom. etiam tradit, prius et principaliter secundum modum intelligendi distinguere hypostases divinas per relationes, quam per origines, sive actus notionales, quos Dionysius significavit nomine *χρηματος*. Interpret vetus Dionysii, quem sanctus Thomas habuit, veritatem *χρηματος*; S. Thom. usum mutavit in *actum* et *originem*, distinguuntur, inquam, prius, et principaliter per relationes, quam per notionales origines; quia relationes constituunt personas, cum sint ipsæ relationes personarum subsistentes: actus vero notionales, licet sint idem re cum relationibus, tamen secundum modum significandi et intelligendi non constituunt personas, cum sint origines earum, sive origo significetur active, ut generatio quæ

tanquam actus notionalis attribuitur Patri, et spiratio quæ attribuitur Patri et Filio; sive passive, ut nativitas actus notionalis qui attribuitur Filio, et processio Spiritui sancto; origines enim secundum rationem intelligendi extra ea sunt; quorum sunt origines: cum sit origo, sicut ait S. Thom., via quædam a re, aut ad rem, ut generatio significatur ut via quædam ad genitum procedens a generante. Itaque res Patris est generare (*χρημα* enim, ut dixi, rem significat), res Filii est genitum esse; res Spiritus sancti procedere. Sic Gregorius in oratione prima de Filio: Ex non habente, inquit, causam, id est, ex Patre accedit res nativitatis, de Filio loquitur, *πατρὴμα γεννησιμότης*; vocavit, quod Dionysius *χρημα*. Significat etiam *πατρὴμα* actum a verbo *πατρῶω*, unde recte theologi Latini actum vocant, quod Græcè rem, idem enim verbum *πατρὴμα* utrumque significat. Hoc notavi, quia non parum refert vocabula propria alicujus scientiæ callere.

(3) Perfecta sicut in nobis, et immutabilis Jæsu essentia. Perfectam dicit contra Apollinarianum, quia habuit corpus præditum anima rationali et intelligente, sicut nos habemus; immutabilem contra alios hæreticos, qui dixerunt naturam humanam ab ipso principio unionis victam esse a divina, et factam incorruptibilem, quod erat negare veritatem humanæ naturæ, negando proprietatem ejus; hic fuit Julianus Halicarnasensis.

(4) Mysteria substantialia humanitatis ejus. Substantialia dicit, quia sitire, esurire, defatigari, vulnerari, et reliqua ejusmodi vere passus est Christus, et non phantastice secundum hæreticos, quamvis hæc passiones naturam divinam non attigerunt, cum esset alioqui in eadem hypostasi, a qua non differebat nisi ratione tantum et cogitatione; hujusmodi etiam sunt ambulare super undas, ingredi per januam clausam ad discipulos; hæc enim miracula per carnem operatus est Christus sua divinitate.

(5) Similiter tres divinæ personæ inter se non distinguuntur re, et substantia, sed ratione tantum, et cogitatione. Quatenus scilicet tres divinæ personæ idem re et substantia sunt, sic enim non distinguuntur inter se nisi ratione tantum, et cogitatione; idem affirmat S. Thom. 1. p. q. 39, art. 1, ad 1, cum dicit: Relationes ipsæ non distinguuntur ad invicem secundum quod sunt idem realiter cum essentia, relationes autem idem sunt re cum personis. Quatenus vero relationes, quæ in divinis sunt per se subsistentes, oppositionem habeat ad invicem, distinctæ realiter sunt, et personas realiter distinguunt, et una persona non est alia; hoc enim est quod ait hic auctor cum doctrina S. Thomæ consentiens, sed earum scilicet personarum non est inter se reciprocatio, quatenus scilicet in eas cadit oppositio relationum.

CAPUT V.

Quod in Trinitate ingenitum neque substantia est, neque proprietatis personæ Dei Patris; nec in ipsa est aliud principium fons totius divinitatis, nisi solus Pater: nec ulla alia naturalis, et propria substantia potestas, sive virtus, et divinitas, atque energia, sive operatio ex infinita ac divina substantia prodians, nisi solus Filius, et Spiritus sanctus.

Magnus Basilius, in secundo *Contra Eunomium*: Interrogamus, inquit, Eunomium, quanta mensura ingenitum a genito discretum est, numquid parva quadam et tanta, ut possint aliquando in idipsum inter se coherere? an hoc funditus fieri non potest, et multo minus, quam eundem simul vivere, et mortuum esse, et eundem simul in eadem parte sanum esse, et ægrotare, et vigilare simul, et dormire? Talia enim sunt, quæcumque summa oppositione sibi inter se opposita sunt, ut alterum cum adsit, necesse sit alterum abesse, quæ natura sunt omnino repugnantia, et incoherentia. Et in quarto libro contra eundem: Ingenitum, inquit, vel substantia est, vel accidens; nihil enim aliud restat præter hæc; qui igitur in utroque absurdum demonstravit in iis quæ deinceps sequuntur, rursus in secundo dixit, prorsus reticere in Trinitate ingenitum propter Arianorum imperitiam. Cum his consonant quæ Gregorius Nyssenus dixit. Gregorius Theologus, libro primo *De Filio*: Quomodo substantiam Dei dicis non positionem ejus quod est, sed ablationem ejus quod non est? Verbum enim declarat non esse ei generationem; non autem quod secundum naturam est, demonstrat, neque quod est, non habens generationem. Quæ igitur substantia Dei? Amentia tuæ est hoc dicere, qui curiose etiam inquiris generationem, nobis vero magnum est, si quando tandem et in posterum discamus dissoluta caligine et crassitudine, sicut promisit qui mentiri non potest. Hoc igitur intelligatur et speretur ab iis qui ad hoc erunt purgati: nos vero hoc parum dicere audeamus, quod si magna gloria est Patri ex nullo prodire, non minor est Filio proficisci ex tali Patre; gloriam enim ejus qui causam non habet, participaverit, quia ex non habente causam inest ei ipsa res nativitas tanta, et tam veneranda iis qui non habent mentem magnopere humi repentem, et terrenis rebus immersam. Sed si, inquit, idem substantia est Filius cum Patre, ingenitum vero est Pater, erit igitur hoc et Filius. Recte, si ingenitum esset substantia Dei; sin autem differentia est circa substantiam, quid hoc dicis tanquam aliquid valeat? An tu etiam es Pater Patris, ne quid desit quod Pater habeat, quandoqui-

A dem idem es cum illo secundum substantiam (a)? An potius liquet, quod manente proprietate immota, quæremus substantiam Dei, quæ tandem est, si tamen quæremus, quod vero non sicut idem ingenitum et Deus, sic discas. Si idem esset, oportebat, ut quia Deus aliquorum Deus est, ingenitum etiam aliquorum esset ingenitum; aut quia nullus est ingenitum, neque Deum esse aliquorum Deum: quæ enim omnino sunt eadem, eodem etiam modo efferantur; atqui non est aliquorum ingenitum (quorum enim est?), Deus vero aliquorum Deus est, est enim omnium, quomodo igitur erit idem Deus, et ingenitum? Et rursus, Quia, inquit, ingenitum, et genitum contraria sunt inter se, ut habitus, et privationes, necesse est ut substantiæ introducantur inter se contrariæ, quod quidem non conceditur; aut quia rursus, priores sunt habitus, quam privationes, et habitus tollunt ipsæ privationes, non solum antiquiorem esse substantiam Patris substantiam Filii, sed etiam a substantia Patris tolli necesse est, quantum ex his quæ a te posita sunt, concludere licet. Et iterum idem in oratione de constitutione episcoporum: Sine principio, inquit, erat Pater, non enim aliunde habebat ut esset, nec a se ipso, Filius vero (siquidem Patrem (1) ut causam accipis) non est sine principio; principium quippe Filii Pater est ut causa; sin autem principium intelligas ex tempore, sine principio est; non enim incipit sub tempore Dominus temporum. Et adhuc in eodem libro: Observetur autem, ut mea sententia est, unus Deus, ad unam causam Filii et Spiritu sancto relatis, non compositis, vel agglutinatis, et secundum unum et eundem, ut ita dicam, motum et voluntatem, et unam et eandem substantiam. Et rursus in eodem: Prætorum, inquit, et indignorum esset principium Pater, si non esset causa ut divinitas esset in Filio et Spiritu sancto. Magnus Dionysius, in secundo *De divinis nominibus*: Est autem, inquit, distinctio in divinis, quæ sunt supra substantiam, non illa solum quam dixi, quod secundum ipsam copulationem personarum in unum, sine initione et confusione unaquæque ex personis quæ sunt *ἑνάρχηται*, id est, unum et principium omnium, collocata est in alia, sed quod illa quæ sunt fecunditatis Dei, non commeant retro vicissim, solus autem fons divinitatis Pater est, ita ut Pater non sit Filius, neque Filius Pater, servatis pie in hymnis et laudibus divinis iis quæ cuique personæ diviniæ proprie conveniunt. Magnus Athanasius, libro primo *contra Arianos*: Si non est Filius, inquit, quomodo igitur Deum dicitis creatorem? S-

Scholia.

(1) Si quidem Patrem ut causam accipis (Filius scilicet), non est sine principio (Filius scilicet), principium quippe Filii Pater est ut causa. Notatum est paulo supra a S. Thomæ, nomine causæ solam origi-

nem personarum sanctos Patres significare voluisse: itaque cum ait Gregorius Nazian.: Principium quippe Filii Pater est ut causa, perinde est ut diceret: Principium Filii est Pater ut origo.

(a) Substantiam dicit, id est naturam.

enim per Verbum, et in Sapientia omnia facta sunt, et sine hoc nihil fieri potest, non habet Pater opinionem vestram, in quo et per quem omnia facit. Si hæc divina substantia non est secunda, sed sterilis opinione ipsorum, sicut lumen non illuminans, et fons siccus, quomodo non pudet vos dicere habere eum vim creandi? Et adhuc idem: Participantes, inquit, Filium, Patrem participamus, quia proprium Patris est Verbum, undò si esset ipse Pater ex participatione, et non ex ipso divinitas secundum substantiam, nunquam deos faceret. Divinus Cyrillus, in *Thesauris*, cap. 33: Eiusdem igitur naturæ cum Patre Filius ex ingenito non factus, utpote habens eandem potentiam et virtutem; imò potius ipse est vivens, et substantialis operatio, et virtus, et sapientia Patris. Et rursus adhuc idem: Qui est igitur omnis operatio et virtus Patris, per quam omnia operatur, quomodo esset naturæ factæ? Et iterum, in capitibus *De Spiritu sancto*: Non est, inquit, Spiritus sanctus creatus, aut factus, sed ex substantia, quæ major est quam ut cogitari possit, et divina, utpote virtus ipsius, et naturalis energia. Et rursus in eisdem: Non enim audebo dicere, quæ non operatus est Christus per me in obedientiam gentium sermone et opere in potestate signorum et prodigiorum in virtute Spiritus sancti. Signa et prodigia operatur Christus per Paulum in virtute Spiritus sancti; est igitur Spiritus sanctus energia (1) quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas (2) divinitatis Filii Dei. Et iterum in eisdem: Sanctus enim nominatur Spiritus sanctus; si igitur est natura sanctus, non habet foris, unde talis sit; quinimo cum sit ipse divini substantiæ energia, sive actus naturalis et vivens, ac per se

existens, apponit creaturæ perfectionem per ipsius sanctificationem, et participationem. Et adhuc: Cum igitur quod Deus promisit se facturum, cum potestate impleat Spiritus, et pastores excitet secundum promissionem in prophetis factam, sequitur non esse alienum a divina substantia, et per se existens ex ipsa substantia prodians, et in ipsa manens, omnia quæ Dei sunt, operatur. Et adhuc: Oportebat eos doceri de Spiritu sancti mysterio, et intelligere esso Spiritum sanctum velut fructum (3) quendam divini substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparabiliter procedit, et secundum eandem naturam in unum copulatus est. Et adhuc in eisdem: Si a Deo Patre procedit Spiritus sanctus, estque veluti fructus quidam, vel qualitas substantiæ ipsius, Pater vero neque factus, neque creatus, quomodo esset factus Spiritus, qui ab ipso procedit? Et iterum: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus Christus, nisi in Spiritu sancto* (4). Liqueat igitur, quod qui Spiritum sanctum participat, novit Dominum Jesum: qui autem non participat, ignorat. Quomodo igitur qui particeps Spiritus sancti est, novit quod Dominus Jesus? Sicut qui mel degustavit, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce, sic qui particeps Spiritus sancti est. Igitur Spiritus sanctus qui est ex substantia Filii, qualitas, ut ita loquar, existit Dei universorum Domini. Si autem hoc verum est, est igitur Deus, et non aliquid factum, aut creatum, ut hæreticis videtur. Et adhuc: Non igitur Spiritus sanctus ex participatione, nec ex compositione sanctus est, sed est substantia et natura sanctificans, et divinitatis Dei Patris, ut ita dicam, qualitas; ut dulcedo mellis (4), vel odor ex flore. Et magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem:

* I Cor. xii, 3.

Scholia.

(1) Quia in Deo energia propria non distinguitur, a natura, sicut in creatura distinguitur, idcirco cum Cyrillus dicit:— Spiritus sanctus est energia quædam naturalis, et vivens, et ut ita dicam, qualitas divinitatis Filii Dei,— hoc dicit: Spiritus sanctus qui est natura sive substantia, procedit ex Filio, qui est substantia, sive essentia. Ad hunc modum S. Thomas interpretatur, et docet interpretandas esse hujusmodi locutiones, in opusculo *Contra errores Græcorum*, c. 4: Essentia est de essentia, quia Filius, qui est essentia, est de Patre, qui est eadem essentia divina.

(2) Quia qualitas formam significat, quæ tanquam accidens in alio existit, quod ab ea quale nominatur, idcirco vocabulum correxit Cyrillus, cum dixit, Ut ita dicam: ut admoneret Spiritum sanctum non qualitatem, sed veram et perfectam substantiam esse. Cur autem qualitatem symbolice vocaverit, intelligi potest ex eo quod paulo post ait: Sicut qui mel, inquit, degustavit, ex qualitate ejus cognoverunt mel esse dulce; sic, inquit, qui particeps Spiritus sancti est, novit Dominum Jesum, sicut scriptum est: Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Ut igitur ex dulcedine qualitate substantiali mellis cognoscitur mel, sic qui cognovit

virtutem Spiritus sancti viventem, et per se existentem, quæ est ipsa divina substantia, novit et Filium et Patrem, quia sunt unum. Quod autem Spiritum sanctum dicit esse naturalem energiam, sive virtutem, non dicitur naturalis a natura creata, sed a natura increata; est enim Spiritus sanctus natura ipsa divina. Rursus, cum dicit esse energiam, sive virtutem viventem, et per se existentem, veluti qualitatem, ut ita dicam, divinitatis Filii Dei; ita dicit, quia ut ait idem Cyrillus, lib. xiv *Thesauri*, ex divina essentia Filii (qui scilicet spirat Spiritum sanctum) tanquam virtus ejus naturaliter emanat).

(3) *Velut fructum quendam divini substantiæ, qui in ipsa existit, et ex ipsa inseparabiliter et imparabiliter procedit.* Dicit Spiritum sanctum procedere ex substantia divina, quia Pater et Filius, a quibus procedit, sunt divina substantia, sive essentia divina. Etsi enim personis divinis attribuitur spirare, more tamen Græcorum Patrum substantia sive essentia divina pro persona dici solet, quia sunt idem res. Hoc etiam notavit S. Thomas in eodem Cyrillo, in opusculo *Contra errores Græcorum*, cap. 4 et 17.

(4) *Ut dulcedo mellis, vel odor ex flore.* His symbolis nititur Cyrillus ad demonstrandum ex substantia Patris, id est, ex Patre substantialiter procedere

(c) Dicere, *Dominus Jesus*, est nosse Dominum Jesum; nemo enim dicit aut appellat quem non novit.

Sic, inquit, et Spiritus sanctus qui a Filio datur et mittitur, et est ipse unum, et non multa, nec ex multis unum, sed ipse solum Spiritus. Cum enim unus sit Filius, qui est Verbum vivens, oportet esse unam vitam perfectam, et implem, sanctificantem, et illuminantem, quæ est energia ipsius et donum, quod quidem ex Patre dicitur procedere. Et adhuc: Quomodo non ultra omnem impietatem quidam procedunt, qui Spiritum sanctum inter creaturas ponunt: et non potius consistuntur ex divina natura existere quod ex ipsa secundum substantiam procedit, et tanquam Deum in nobis habitare? Gregorius Nysæus in *Catechético*: Esse, inquit, Verbum Dei, et Dei Spiritum, virtutes, secundum substantiam per se existentes effectrices eorum quæ facta sunt, et continentes ea quæ sunt, ex divinis Scripturis demonstratur. *Verbo enim Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*¹¹. Ex his patet, primum quidem, ingentium in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque substantiam esse, neque proprietatem hypostaticam Dei Patris; hypostatica enim hypostasim, sive personam exhibent, personam autem definiunt commune cum quadam proprietate: vel, substantiam cum accidente. Si autem ingentium neque substantia est, nec accidens, nullam personam exhibet, sive ostendit, et idcirco neque proprietas hypostatica est: notio tamen est Patris non habentis causam, quod ipse solus est Pater causam non habens. Secundum est tanquam ex hoc probatum, scilicet non esse in ipsa Trinitate alium quemdam fontem divinitatis, nisi ipsum solum, qui est Pater totius divinitatis, causam non habens; nec aliam quamdam naturalem et substantialem energiam ex divina substantia incomprehensa prodeuntem, nisi Filium supra substantiam, et Spiritum sanctum naturales et substantiales energias, sive actus Dei causam non habentis, tanquam qualitates et fructus substantiæ ipsius. Atque ad hunc modum vere constituta et declarata nobis est divina, et supra naturam beatitudo trium personarum nulla re indigens, et per se plenissima.

CAPUT VI.

Quod in Trinitate, non est alia operatio, et manus, per quam omnia Deus operatur, nisi Filius, et Spiritus sanctus; nec alia sapientia et virtus, et gloria, et imago Dei, nisi Filius et Spiritus.

Magnus Athanasius, libro quinto *Contra Arianos*: Sicut, inquit, Deus Pater creaturas Verbo creat, sic secundum naturam propriæ substantiæ habet germen: Verbum, quod fabricatur et creat, et gubernat

¹¹ Psal. xxxii, 6. ¹² Tit. iii, 6. ¹³ Exod. viii, 19. ¹⁴ Joan. i, 3. ¹⁵ Luc. xi, 20. ¹⁶ Psal. xcvi, 1. ¹⁷ Isa. xvi, 11.

A omnia; omnia enim Verbo, et Sapientia facta sunt et ordinatione ejus manent universa. Et in epist. ad Serapionem: Paulus, inquit, scribit Tito: *Per regenerationem et renovationem Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum*¹². Si autem Pater per Verbum in Spiritu sancto creat omnia et renovat; quæ similitudo, aut æffinitas creanti cum creaturis? Consequens enim est ut hujusmodi blasphemia in Filium etiam manet, ut qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam, dicant similiter, Verbum, per quod omnia creantur, creaturam esse. Et rursus idem in disputatione contra Arium: *Fac velis recolligere conquisitionem de Filio, quæ nos comitata est, et reperies æternam Spiritus sancti virtutem ejusdem substantiæ cum Patre dictam esse ex digito ejus. Sane quidem cum virtutem Spiritus sancti inexpugnabilem magi in Ægypto contemplati clamabant, aientes: *Digitus Dei est hoc*¹³; nihil aliud confitebantur vocabulo *digiti*, quam virtutem, sive potestatem Spiritus sancti *homousios*, id est ejusdem substantiæ, quam habet cum Deo Patre; cui vocabulo *digiti* non potest contradici, neque repugnari. Et sanctus Cyrillus, lib. xv *The-saurorum*: Si omnia, inquit, in sapientia, et manu Dei facta sunt, Scripturæ vero divinæ de Deo Verbo clamant: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*¹⁴, non potest esse opus sapientiæ Dei Filius; sed potius ipse est sapientia, et manus, qua cuncta Deus operatur. Et adhuc idem lib. xiv, eorundem *The-saurorum*: Quia, inquit, simplex est Deus, nihil aliud præter ipsum est fortitudo, quæ in ipso est; sed potius ipse scilicet est Filius, qui unam cum Patre substantiam, et eandem naturam habet; ut qui sit unum cum eo qui genuit, si et Deus ex Deo, et lumen ex lumine splenduit, Filius, et non Pater intellectus. Igitur omnis energia et virtus Patris, per quam omnia operatur, quomodo esset naturæ creatæ? Idem, in capitibus *de Spiritu sancto*, ait in quodam loco Christus disputans cum Judæis: *Si autem digito Dei ejicio dæmonia, igitur pervenit in vos regnum Dei*¹⁵. hoc loco digitum demonstrat esse Spiritum sanctum, qui modo quodam ex divina substantia naturaliter productus est, et naturaliter ex ea pendet, sicut digitus ex manu hominis; Filium enim appellant divinæ Scripturæ brachium et dexteram Dei, sicut scriptum est: *Salvavit eum dextera ejus, et brachium sanctum ejus*¹⁶; et illud: *Domine, excelsum brachium tuum, et non cognoverunt, cognoscentes autem confundantur*¹⁷. Sicut igitur brachium naturaliter in totum corpus aptatum est, omnia operans quæcumque voluerit*

Scholia.

Spiritum sanctum, sicut dulcedo ex melle, et odor ex flore, et vapor ex aqua. Quo exemplo idem Cyrillus cap. 7 ulitur; sic enim ait: Relinquitur igitur ut necessario consistendum sit, esse ex substantia ejus, cum omnem Filii Dei virtutem et operationem, habeat, ut si vapor ex aqua ascendat, et per ea quæ

operatur, eos apud quos est, refrigeret, et naturam aquæ unde emittitur, significet. Hæc tamen Cyrillus. Sic itaque vocavit hic Spiritum sanctum, qualitatem divinitatis symbolice, adhibita correctione verbi, ut si vocasset vaporem substantiæ divinæ, simili exemplo et symbolo utens.

deantur; solet vero ungeri digito apud eum qui A
brachio utitur: sic Verbum Dei ex ipso, et in ipso
naturaliter aptatum, ut ita dicam, et iusitum con-
sideramus: in Filio autem consideramus Spiritum
naturaliter et substantialiter a Patre procedentem,
per quem omnia ungens sanctificat. Non igitur Spi-
ritus sanctus a divina substantia alienus et disjunc-
tus videtur, quin potius ex ipsa, et in ipsa natura-
liter. Sicut igitur digitus corporis in manu, ejusdem
naturæ manus est; sic rursus et manus in corpore,
non est alterius naturæ, quam corporis. Hæc igitur
cum sic sint, sequitur Deum esse Spiritum: et non
aliter esse. Adhuc idem in eisdem: Ait in quodam
loco Deus: *Cælum et terram ego impleo* ⁹⁸, dicit Do-
minus; implet scilicet ubique præsens per Spiritum,
quod quidem cum sciret qui Psalmos cecinit, aiebat:
Q^{uo} ibo a spiritu tuo? Si ascendero in cælum, tu il-
lic es: si descendero in infernum, ades ⁹⁹. Si igitur
per Spiritum implet omnia Deus, adest autem ubi-
que: Deus igitur est Spiritus, omnia implens ut
Deus. Et in eisdem: Non ergo est factus Spiritus,
in quo Deus, et per quem omnia operatur; et pro-
pter hoc honoratur. Magnus Athanasius, lib. II
Contra Arianos: Apostolus, inquit, gentiles ad re-
verentiam erga Deum excitans aiebat: *Invisibilia*
enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt,
intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus
ejus et divinitas ¹; quæ autem sit Dei virtus, idem
Paulus docet, cum ait: *Christus Dei virtus, et Dei*
sapientia ². Et adhuc in eodem libro: Audiant et
de Sapientia: *Quia non est ut homo Deus* ³,
ne humana cogitent. Et in hoc libro, de ipso:
Etenim cum homines facti sint apti ad perci-
piendam sapientiam, Deus nullius alioqui particeps,
ipse suæ Sapientiæ Pater est, cujus qui sunt partici-
pantes, sapientes appellari consueverunt. Præterea
contra eosdem Arianos: Si ergo, inquit, in divinis
Scripturis non reperitur alia sapientia præter hunc
Filium, nec ex Patribus quicquam tale audivimus,
statem certum, et scriptum, increate sapientiam
simul existere cum Patre, et per se mundi opificem
esse ⁴; ipse fuerit Filius. Et adhuc idem in eodem:
Sane, inquit, his duobus dictis inter se contrariis,
juste quis dicat, vincere proprietatem Unigeniti,
quia non sit aliud Verbum, vel alia Sapientia, nisi
hic solus. Et rursus in eodem: Dicebat enim, unius
Dei unam esse imaginem, et unum hujus Verbum,
et unam ipsius sapientiam; quare miror, quomodo
censit unus Deus, multas isti imagines et sapien-
tias secundum suas cogitationes excogitant. Sanctus
Cyrillus in *Thesauris*: Si factus est, inquit,
Filius, vocatur autem et est Dei virtus, et Dei sa-

pientia, erat igitur tempus, in quo erat Deus sine
sapientia, et sine virtute, cum non esset Filius, crea-
tura enim plane ex nihilo sit; at sapiens erat semi-
per et potens Deus; erat igitur ei Filius, qui est om-
nia hæc. Et adhuc ipse: *Confiteris*, inquit, licet in-
vitus, hæretice, sapientiam Dei naturaliter iusitam,
et virtutem existere in ipso increato. Cum igitur
audies Filium, dic etiam rursus duo increata: hæc
vero ipsam in Deo sapientiam et virtutem increate
et sine tempore existentem credimus esse Filium,
qui omnia creavit, et propter nos factus est caro.
Et adhuc ipse in septimo ad Hermiam libro dispu-
tans more dialogi: Cyr. In quo sunt sapientes, qui
sapientes sunt? Hæm. In sapientia Cya. Igitur si
Spiritus sapientiam docet ea quæ sunt apta ad ca-
piendum sapientiam, omnino sapientia erit, et in-
telligetur, hunc autem diximus esse Deum. Et ad-
huc in his qua: de Spiritu sancto scripsit.: *Libenter*
igitur magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut in-
habitet in me virtus Christi ⁵; si autem Spiritus est
qui habitat in nobis, et per ipsum Christus, virtus
igitur est ejus Spiritus sanctus; si autem hoc sic
est, quomodo erit creatura, qui natura adest in Fi-
lio? Nisi tempus est, ut Deum Verbum, qui nihil
duplex habet, compositum esse dicas ex creato, et
sua natura. quod si hoc absurdum est, non est Spi-
ritus creatus, aut factus, sed ex divina et quæ in-
telligentia comprehendere non potest, substantia, tam-
quam ipsius virtus et energia naturalis. Et magnus
Athanasius, in epistola ad Serapionem: Et rursus
quia Filius est sapientia, et veritas, scriptum est:
Spiritus sapientiæ, et veritatis ⁶. Et rursus: Filius
quidem est virtus Dei, et Dominus gloriæ; Spiritus
autem dicitur spiritus virtutis, et spiritus gloriæ. Et
rursus: Deinde cum Pater sit, ut Paulus dixit ⁷, so-
lus sapiens Deus, Filius est sapientia ejus, Christus
enim Dei virtus, et Dei sapientia, et cum Filius si
Dei sapientia, accipientes nos Spiritum sapientiæ, Fi-
lium habemus; et in ipso sapientes efficiuntur. Et
rursus idem, contra eos qui serviunt verbis: Gloria
enim, inquit, dicitur Unigenitus: *Et vidimus glo-*
riam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre ⁸; quare
illud: *Deus Domini nostri Jesu Christi* ⁹ perinde est,
ut si dicatur: Deus carnis Christi, Pater gloriæ,
Pater divinitatis (1). Gloriam enim vocat Isaias Sal-
vatorem secundum dignitatem divinitatis. Cum enim
narrasset miracula, quæ in deserto facta sunt, et
exangelizasset deserto: *Exsultet*, inquit, *solitudo Jor-*
dani, et floreat tanquam lilium; quoniam gloria Li-
bani data est ei, et honor Carmeli ¹⁰; et, *Populus meus*
videbit gloriam Domini et altitudinem Dei, et videbit
omnis caro salutare Dei ¹¹. Gloria igitur est a glo-

⁹⁸ Jerem. xxiii, 21. ⁹⁹ Psal. cxxxviii, 7, 8.
¹ 19. ² Prov. viii, 22, 23. ³ II Cor. xii, 9. ⁴ Isa. xi, 2. ⁵ Rom. xvi, 27. ⁶ Joan. i, 14. ⁷ Ephes.
i, 3. ⁸ Isa. xxxv, 1, 2. ⁹ Isa. xl, 5; Luc. ii, 5, 6.

Scholia.

(1) *Pater gloriæ, Pater divinitatis*. Pater divi-
nitatis dicitur, id est, Filii; divinitatem enim, id
est essentiam divinam accepit pro persona Filii

propter identitatem rei, ut Græci Patres solent:
quod etiam sanctus Thomas observavit.

ria, unde et Paulus ait: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ*¹³. Pater ergo est gloriæ Unigeniti; Deus autem carnis Christi. Adhuc contra servientes verbis, et non nominibus divinarum Scripturarum: Apostolus dicit: *Deus Domini nostri Jesu Christi, et Pater gloriæ*, hic œconomiam, id est, mysterium carnis assumptæ designavit; et gloriam quidem vocat ipsum Unigenitum; Jesum Christum vero prædicationem œconomiz. Item libro tertio contra Arianos: Si enim ad imaginem facti sumus, et imago et gloria Dei vocati sumus, at non propter nos ipsos, sed propter imaginem, quæ in nobis habitavit, et propter veram gloriam Dei, quæ est Verbum Dei. Et iterum in eodem: Quia igitur et Filius imago est Patris, necesse est intelligere, quod divinitas et proprietas Patris est essentia Filii (1), et hoc est illud: *Qui cum in forma Dei esset*¹⁴; et illud: *Pater in me*¹⁵; non forma divinitatis ex parte, sed plenitudo paternitatis Dei, quæ est essentia Filii. Et adhuc in eodem: Quæ operatur Filius, opera Patris sunt; forma enim divinitatis Patris est Filius (2), qui operatur opera. Et in epistola ad Serapionem: Imago Filii dicitur et est Spiritus sanctus (3), quos enim præcivit et prædestinavit conformes imagini Filii sui¹⁶. Cum igitur certum sit illorum etiam sententia Filium non esse creaturam, nec imago ejus erit creatura. Qualis enim imago est, tale necesse est esse id, cujus imago est. Et adhuc in eadem epistola: Si autem creaturæ talem habent naturam, et talia scripta sunt de angelis, Spiritus autem unus est, et non variabilis, et habens immutabilitatem Filii, manens semper immu-

tabilis cum eo, quæ similitudo immutabilis cum mutabilibus? Liqueat igitur neque creaturam esse, ac prorsus neque ex substantia angelorum, quia sunt mutabiles; sed imaginem Verbi et proprium Patris. Sanctus Cyrillus in iis quæ de Spiritu sancto scripsit, ait: Scribit rursus Paulus quibusdam: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem celestis*¹⁷, terrenum esse dicimus Adam principem generis humani; et ejus imaginem portavimus in similitudinem transgressionis ejus, delapsi in mortem et corruptionem; celestem vero dicimus Dominum nostrum Jesum Christum, cujus imagine accepta, id est inhabitante in nobis sancto et vivifico Spiritu, ad ipsum Dei Verbum vivens reformamur, rursus ad immortalitatem ascendentem, et in æternam vitam renovati. Spiritus enim est qui vivificat, ut Salvator dixit¹⁸. Sicut ergo, quia Filius est perfectissima Patris imago, et qui eum accepit, Patrem habet; sic convenientia et similitudine æqualis figuræ, qui accepit imaginem Filii, id est, Spiritum, per ipsum Spiritum habet penitus Filium, et in ipso Filium Patrem. Quomodo igitur Spiritus sanctus creaturis adnumerabitur? siquidem est imago Filii Dei sine ulla varietate; non enim eo amentiz ulli procedunt, ut audeant dicere imaginem Creatoris in creaturis sine ulla varietate nitere; foreque omnia in se ipsa naturaliter, quæcumque illud, cujus est imago, habet. Si vero Spiritus imago Dei vocatur, est igitur Deus; et non aliter est hoc. Gregorius Nyssenus, in oratione ad Pulcheriam: *Si quis, inquit, Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*¹⁹, Spiritus autem gloria est, sicut alibi di-

¹³ Hebr. 1, 3. ¹⁴ Philipp. 11, 6. ¹⁵ Joan. xiv, 11. ¹⁶ Rom. viii, 9.

¹⁷ Rom. viii, 29. ¹⁸ I Cor. xv, 49. ¹⁹ Joan. vi, 64.

Scholia.

(1) *Divinitas et proprietas Patris est essentia Filii.* Non dicit: Proprietas Patris est proprietas Filii, quia relatio unius opposita est relationi alterius; sed hæc oppositio non facit, quin una essentia in Patre sit paternitas, et eadem essentia in Filio sit filiatio; ita fit, ut paternitas sit essentia Filii et filiatio essentia Patris, sicut Pater est in Filio, et Filius in Patre, quia sunt unum; in divinis enim abstractum et concretum non distinguuntur, Pater et paternitas, Filius et filiatio.

(2) *Forma enim divinitatis Patris est Filius.* Hoc est, substantia Patris est Filius. Notavit Damascenus, sic Patres accepisse hoc verbum *forma*, ut proprie significaret substantiam, quæ per se est, et a nullo alio pendet ut sit, et sic Apostolum accepisse eum ait: Qui cum in forma Dei esset. In eadem significatione uti solent aliquando Patres Græci vocabulo εἶδος; quod speciem, et formam, et figuram significat, ut hoc loco Athanasius, cum ait: Forma divinitatis Patris est Filius; Græce est εἶδος. Secundum hanc significationem vocat Dionysius personas divinas ὑποστάσεις; id est, uniformes, quod nulla penitus differentia in earum substantia sit, unde sic Damascenus definit ὑποστάσεις; id est, uniformes, quod per se primum subsistit, et omnis mutationis et transfigurationis expertus est. Impium enim, inquit, est figuram in Deo ponere.

(3) *Imago Filii est Spiritus sanctus.* Sanctus

Thomas in opusculo *Contra errores Græcorum*: Possumus, inquit, dicere Spiritum sanctum esse imaginem Patris et Filii, ita ut per imaginem nihil aliud intelligatur, quam existens ab alio, et ejus similitudinem gerens; sin autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa suæ originis ratione habens quod similitudinem gerat ejus a quo existit, in quantum est ab altero, ut Filius genitus; sic solus Filius dicitur imago; de ratione enim filii est, quod similitudinem patris habeat in quacunque natura; et similiter de ratione verbi est, ut sit similitudo ejus quod verbo exprimitur, cujuscumque sit verbum; sed non est de ratione spiritus, vel amoris, ut sit similitudo ejus, cujus est, in omnibus, sed hoc in Spiritu Dei verificatur propter divinæ essentiz unitatem et simplicitatem: ex qua oportet, ut quidquid est in Deo, sit Deus. Nec obstat ad rationem imaginis, quod Spiritus sanctus non conveniat cum Patre in aliqua personali proprietate, quia similitudo et æqualitas personarum divinarum non attenditur secundum proprietates personales, sed secundum attributa essentialia. Nec enim inæqualitas, vel dissimilitudo secundum proprietatum personarum differentiam in divinis dici debet, sicut Augustinus dicit in libro *Contra Maximum*. Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, non ostenditur inæqualitas substantiæ; sed ordo naturæ secundum se. Hactenus sanctus Thomas.

cit Patri : *Glorifica me gloria, quam habui a principio apud te, antequam mundus esset* ¹⁹. Deus enim Verbum, qui ante mundum gloriam Patris habebat, quia extremis diebus factus est homo, oportebat ut eare propter unionem cum Verbo, illud fieret quod Verbum est; fit autem hoc, quia illud accepit, quod habebat ante mundum; hoc autem erat Spiritus sanctus, nihil enim aliud est ante sæcula præterquam Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, Idcirco ait hic : *Gloriam, quam dedisti mihi, dedi ipsis, ut per eam in unum mecum copulenter, et per me tecum* ²⁰. Rursus idem, libro primo contra Euzoniam : Si autem semper est gloriosus Pater, qui est ante sæcula; gloria vero Patris est Filius, qui est ante ævum, similiter autem gloria Filii est Spiritus Christi, qui semper cum Filio et Patre intelligitur; unde sapiens iste, et ex qua disciplina pronuntiat antiquis in iis quæ naturaliter sunt honorata? Ex his efficitur manifestum, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, nullo modo alia est energia, sive operatio, et manus per quam Deus Pater omnia creat et facit, nisi solus Filius et Spiritus sanctus, qui sunt manus Dei supra quam substantiales, sicut alicubi scriptum est : *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me* ²¹, nec alia sapientia et virtus Dei, nisi hæc ipsa supra substantiam. Verbo enim Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum ²², nec alia imago et gloria coæterna Deo, nisi Filius, qui est supraquam principium, et Spiritus ejus, qui est ante sæcula, et et sine ulla variatione imago et gloria Dei Patris non habentis causam.

CAPUT VII.

Quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, non est alia vita, vel voluntas, vel charitas, vel beatitudo, vel pulchritudo, vel sanctitas, neque bonitas, vel forma, vel regnum, nisi ipse Filius Dei, et sanctus ejus Spiritus.

Chrysostomus explanans illud : *In ipso vita erat, et vita erat lux hominum*. Cum audies, inquit, *In ipso vita erat*, ne existimes Deum compositum : siquidem prodiens ex Patre, ait : *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso* ²³; etenim alibi etiam dicit, quod lux est Deus ²⁴; et iterum quod lucem habitat inaccessibilem ²⁵; hæc omnia dicta sunt, non ut suspicemur compositionem, sed ut paulatim ad excelsitatem dogmatum elevemur. Quia enim non facile quis ex vulgo cogitaverit, quomodo est vita ejus per se existens, primum quidem illud dixit, quod humiliter est; deinde jam eruditos ad altius ducit. Qui enim dixit : *Dedit et vitam habere*, hic rursus ait : *Ego sum vita* ²⁶. Magnus Athanasius, in libro *De adventu Dei in carne* : Manifestum igitur

est iis qui advertunt, quod exaltato corpore, Filius dicitur apud Paulum excitatus esse a mortuis ²⁷; corpus enim dicitur pro persona, sic ergo cum dicitur : *Vitam dedit Pater Filio, Intelligere oportet vitam carni datam*. Si enim vita est ipsius carnis, quomodo vita vitam accipit? Sanctus Cyrillus, libro quinto *Dialogorum ad Heretiam* : Si igitur, inquit, non est Filius vita secundum naturam, erit omnino in propria aliqua natura sortitus vitam suam aliam quam quod ipse est. Respondeant ergo qui sic corrupta et depravata dogmata defendunt, sub quo genere erit nobis, ut illi opinantur? Demonstratam enim est, non esse factum. Hæc. Vita, inquit, facta est a Patre, dixit enim Joannes : *Quod factum est in ipso, vita erat* ²⁸. Verbum cujus vita est. Cyr. Qui colligavit igitur ambo, et in unum aliquid contulit vitam et Filium, non aliud esse dicit præterquam vitam, quæ in ipso est : ita ut diversis nominibus natura unus qui intelligitur, nobis significetur sive Filius, sive vita forte dicatur (a). Hæc. Sic, inquam. Et rursus idem libro VII : Subjicientur, inquit, nobiscum sacris et divinis litteris, quæ aperte prædicant, non vitæ ab alio manantis ministrum esse, sed re esse ipsam vitam spiritum vitæ secundum naturam vivificum et sanctum; sic enim ait alicubi Paulus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in nobis; qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis* ²⁹. Spiritum igitur vitæ secundum naturam, prorsus nihil aliud præter ipsam vitam est secundum rectam rationem. Et adhuc in capitibus *De Spiritu sancto* : Scriptum est rursus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, habitat in nobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis*. Sed si Spiritus sanctus creatura esset, et factus, ut insane tradunt hæretici, quomodo totam operationem Dei haberet? Non enim quisquam tantum, ut opinor, a sana mente excidet, ut audeat vel dicere solum, divinæ substantiæ per instrumenta quædam foris creata ministrari ad operationem ex se ipsa naturaliter transeuntem ad aliquos, qui sunt ad recipiendum illam idonei et apti. Quia vero Filius vita est secundum naturam, Spiritus vero ab ipso datus vivificat, reliquitur necessario, ut confitendum sit esse ex substantia ejus, cum omnem Filii et Dei virtutem et operationem habeat, ut si vapor ex aqua ascendat, et per ea quæ operatur, eos apud quos est, refrigeret, et naturam aquæ, unde emittitur, significet. In eisdem : *Lex, inquit, Spiritus vitæ* ³⁰, ne Spiritus sanctus reperitur tantum legem ferre, sed reperitur jam etiam

¹⁹ Joan. xvii, 5. ²⁰ ibid. 22. ²¹ Psal. cxviii, 75. ²² Psal. xxxii, 6. ²³ Joan. v, 26. ²⁴ Joan. i, 5. ²⁵ I Tim. vi, 16. ²⁶ Joan. xiv, 6. ²⁷ Galat. i, 1. ²⁸ Joan. i, 4. ²⁹ Rom. viii, 11. ³⁰ ibid. 2.

(a) Quod si nihil aliud est quam vita, totus est vita, et sua vita et suum esse, et non factus.

ria, unde et Paulus ait: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ*¹⁵. Pater ergo est gloriæ Unigeniti; Deus autem carnis Christi. Adhuc contra servientes verbis, et non nominibus divinarum Scripturarum: Apostolus dicit: *Deus Domini nostri Jesu Christi, et Pater gloriæ*, hic œconomiam, id est, mysterium carnis assumptæ designavit; et gloriam quidem vocat ipsum Unigenitum; Jesum Christum vero prædicationem œconomix. Item libro tertio contra Arianos: Si enim ad imaginem facti sumus, et imago et gloria Dei vocati sumus, at non propter nos ipsos, sed propter imaginem, quæ in nobis habitavit, et propter veram gloriam Dei, quæ est Verbum Dei. Et iterum in eodem: Quia igitur et Filius imago est Patris, necesse est intelligere, quod divinitas et proprietas Patris est essentia Filii (1), et hoc est illud: *Qui cum in forma Dei esset*¹⁶; et illud: *Pater in me*¹⁷; non forma divinitatis ex parte, sed plenitudo paternitatis Dei, quæ est essentia Filii. Et adhuc in eodem: Quæ operatur Filius, opera Patris sunt; forma enim divinitatis Patris est Filius (2), qui operatur opera. Et in epistola ad Serapionem: Imago Filii dicitur et est Spiritus sanctus (3), quos enim præcivit et prædestinavit conformes imagini Filii sui¹⁸. Cum igitur certum sit illorum etiam sententia Filium non esse creaturam, nec imago ejus erit creatura. Qualis enim imago est, tale necesse est esse id, cujus imago est. Et adhuc in eadem epistola: Si autem creaturæ talem habent naturam, et talia scripta sunt de angelis, Spiritus autem unus est, et non variabilis, et habens immutabilitatem Filii, manens semper immu-

tabilis cum eo, quæ similitudo immutabilis cum mutabilibus? Liqueat igitur neque creaturam esse, ac prorsus neque ex substantia angelorum, quia sunt mutabiles; sed imaginem Verbi et proprium Patris. Sanctus Cyrillus in iis quæ de Spiritu sancto scripsit, ait: Scribit rursus Paulus quibusdam: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis*¹⁹, terrenum esse dicimus Adam principem generis humani; cujus imaginem portavimus in similitudinem transgressionis ejus, delapsi in mortem et corruptionem; cælestem vero dicimus Dominum nostrum Jesum Christum, cujus imagine accepta, id est inhabitante in nobis sancto et vivifico Spiritu, ad ipsum Dei Verbum vivens reformamur, rursus ad immortalitatem ascendentem, et in æternam vitam renovati. Spiritus enim est qui vivificat, ut Salvator dixit²⁰. Sicut ergo, quia Filius est perfectissima Patris imago, et qui eum accepit, Patrem habet; sic convenientia et similitudine æqualis figuræ, qui accepit imaginem Filii, id est, Spiritum, per ipsum Spiritum habet penitus Filium, et in ipso Filio Patrem. Quomodo igitur Spiritus sanctus creaturis adnumerabitur? siquidem est imago Filii Dei sine ulla varietate; non enim eo amentix ulli procedunt, ut audeant dicere imaginem Creatoris in creaturis sine ulla varietate nitere; sed reque omnia in se ipsa naturaliter, quæcumque illud, cujus est imago, habet. Si vero Spiritus imago Dei vocatur, est igitur Deus; et non aliter est hoc. Gregorius Nyssenus, in oratione ad Pulcheriam: *Si quis, inquit, Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*²¹, Spiritus autem gloria est, sicut alibi di-

¹⁵ Hebr. 1, 3. ¹⁶ Philipp. 2, 6. ¹⁷ Joan. 14, 11. ¹⁸ Rom. 8, 9.

¹⁹ Rom. 8, 29. ²⁰ I Cor. 15, 49. ²¹ Joan. 6, 64.

Scholia.

(1) *Divinitas et proprietas Patris est essentia Filii.* Non dicit: Proprietas Patris est proprietas Filii, quia relatio unius opposita est relationi alterius; sed hæc oppositio non facit, quin una essentia in Patre sit paternitas, et eadem essentia in Filio sit filiatio; ita sit, ut paternitas sit essentia Filii et filiatio essentia Patris, sicut Pater est in Filio, et Filius in Patre, quia sunt unum; in divinis enim abstractum et concretum non distinguuntur, Pater et paternitas, Filius et filiatio.

(2) *Forma enim divinitatis Patris est Filius.* Hoc est, substantia Patris est Filius. Notavit Damascenus, sic Patres accepisse hoc verbum *forma*, ut proprie significaret substantiam, quæ per se est, et a nullo alio pendet ut sit, et sic Apostolum accepisse cum ait: *Qui cum in forma Dei esset*. In eadem significatione uti solent aliquando Patres Græci vocabulo εἶδος, quod speciem, et formam, et signam significat, ut hoc loco Athanasius, cum ait: *Forma divinitatis Patris est Filius*; Græco est εἶδος. Secundum hanc significationem vocat Dionysius personas divinas ὁμοειδέες, id est, uniformes, quod nulla penitus differentia in earum substantia sit, unde sic Damascenus definit ὁμοειδέες, id est, uniforme, quod per se primum subsistit, et omnis mutationis et transfigurationis expertus est. Impium enim, inquit, est figuram in Deo ponere.

(3) *Imago Filii est Spiritus sanctus.* Sanctus

Thomas in opusculo *Contra errores Græcorum*: Possumus, inquit, dicere Spiritum sanctum esse imaginem Patris et Filii, ita ut per imaginem nihil aliud intelligatur, quam existens ab alio, et ejus similitudinem gerens; sin autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa suæ originis ratione habens quod similitudinem gerat ejus a quo existit, in quantum est ab altero, ut Filius genitus; sic solus Filius dicitur imago; de ratione enim filii est, quod similitudinem patris habeat in quacumque natura; et similiter de ratione verbi est, ut sit similitudo ejus quod verbo exprimitur, quæcumque sit verbum; sed non est de ratione spiritus, vel amoris, ut sit similitudo ejus, cujus est, in omnibus, sed hoc in Spiritu Dei verificatur propter divinæ essentix unitatem et simplicitatem: ex qua oportet, ut quidquid est in Deo, sit Deus. Nec obstat ad rationem imaginis, quod Spiritus sanctus non conveniat cum Patre in aliqua personali proprietate, quia similitudo et æqualitas personarum divinarum non attenditur secundum proprietates personales, sed secundum attributa essentialia. Nec enim inæqualitas, vel dissimilitudo secundum proprietatum personarum differentiam in divinis dici debet, sicut Augustinus dicit in libro *Contra Maximum*. Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, non ostenditur inæqualitas substantiæ; sed ordo naturæ secundum se. Hactenus sanctus Thomas.

cit Patri : *Glorifica me gloria, quam habui a principio apud te, antequam mundus esset* ¹⁹. Deus enim Verbum, qui ante mundum gloriam Patris habebat, quia extremis diebus factus est homo, oportebat ut raro propter unionem cum Verbo, illud fieret quod Verbum est; sit autem hoc, quia illud accepit, quod habebat ante mundum; hoc autem erat Spiritus sanctus, nihil enim aliud est ante sæcula præterquam Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, idcirco ait hic : *Gloriam, quam dedisti mihi, dedi ipsis, ut per eam in unum mecum copulerentur, et per me tecum* ²⁰. Rursus idem, libro primo contra Eunomium : Si autem semper est gloriosus Pater, qui est ante sæcula; gloria vero Patris est Filius, qui est ante ævum, similiter autem gloria Filii est Spiritus Christi, qui semper cum Filio et Patre intelligitur; unde sapiens iste, et ex qua disciplina pronuntiat antiquis in iis quæ naturaliter sunt honorata? Ex his efficitur manifestum, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, nullo modo alia est energia, sive operatio, et manus per quam Deus Pater omnia creat et facit, nisi solus Filius et Spiritus sanctus, qui sunt manus Dei supra quam substantiales, sicut alicubi scriptum est : *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me* ²¹, nec alia sapientia et virtus Dei, nisi hæc ipsa supra substantiam. Verbo enim Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum ²², nec alia imago et gloria coæterna Deo, nisi Filius, qui est supraquam principium, et Spiritus ejus, qui est ante sæcula, et et sine ulla variatione imago et gloria Dei Patris non habentis causam.

CAPUT VII.

Quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, non est alia vita, vel voluntas, vel charitas, vel beatitudo, vel pulchritudo, vel sanctitas, neque bonitas, vel forma, vel regnum, nisi ipse Filius Dei, et sanctus ejus Spiritus.

Chrysostomus explanans illud : *In ipso vita erat, et vita erat lux hominum*. Cum audies, inquit, *In ipso vita erat*, ne existimes Deum compositionem : siquidem prædiens ex Patre, ait : *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso* ²³; etenim alibi etiam dicit, quod lux est Deus ²⁴; et iterum quod lucem habitat inaccessabilem ²⁵; hæc omnia dicta sunt, non ut suspicemur compositionem, sed ut paulatim ad excelsitatem dogmatum elevemur. Quia enim non facile quis ex vulgo cogitaverit, quomodo est vita ejus per se existens, primum quidem illud dixit, quod humilior est; deinde jam eruditos ad altius ducit. Qui enim dixit : *Dedit et vitam habere*, hic rursus ait : *Ego sum vita* ²⁶. Magnus Athanasius, in libro *De adventu Dei in carne* : Manifestum igitur

est iis qui advertunt, quod exaltato corpore, Filius dicitur apud Paulum excitationes esse a mortuis ²⁷; corpus enim dicitur pro persona, sic ergo cum dicitur : *Vitam dedit Pater Filio, intelligere oportet vitam carni datam*. Si enim vita est ipsius carnis, quomodo vita vitam accipit? Sanctus Cyrillus, libro quinto *Dialogorum* ad Hermianum : Si igitur, inquit, non est Filius vita secundum naturam, erit omnino in propria aliqua natura sortitus vitam suam aliam quam quod ipse est. Respondeant ergo qui sic corrupta et depravata dogmata defendunt, sub quo genere erit nobis, ut illi opinantur? Demonstratum enim est, non esse factum. Hæc. Vita, inquit, facta est a Patre, dixit enim Joannes : *Quod factum est in ipso, vita erat* ²⁸. Verbum cujus vita est. Cyr. Qui colligavit igitur ambo, et in unum aliquid contulit vitam et Filium, non aliud esse dicit præterquam vitam, quæ in ipso est : Ita ut diversis nominibus natura unius qui intelligitur, nobis significetur sive Filius, sive vita forte dicatur (a). Hæc. Sic, inquam. Et rursus idem libro VII : Subjicientur, inquit, nobiscum sacris et divinis litteris, quæ aperte prædicant, non vitæ ab alio manantis ministrum esse, sed re esse ipsam vitam spiritum vitæ secundum naturam vivificum et sanctum; sic enim ait alicubi Paulus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in nobis; qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis* ²⁹. Spiritum igitur vitæ secundum naturam, prorsus nihil aliud præter ipsam vitam est secundum rectam rationem. Et adhuc in captibus *De Spiritu sancto* : Scriptum est rursus : *Si Spiritus, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, habitat in nobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis*. Sed si Spiritus sanctus creatura esset, et factus, ut insane tradunt hæretici, quomodo totam operationem Dei haberet? Non enim quisquam tantum, ut opinor, a sana mente excidet, ut audeat vel dicere solum, divinæ substantiæ per instrumenta quædam foris creata ministrari ad operationem ex se ipsa naturaliter transeuntem ad aliquos, qui sunt ad recipiendum illam idonei et apti. Quia vero Filius vita est secundum naturam, Spiritus vero ab ipso datus vivificat, relinquatur necessario, ut constitendum sit esse ex substantia ejus, cum omnem Filii et Dei virtutem et operationem habeat, ut si vapor ex aqua ascendat, et per ea quæ operatur, eos apud quos est, refrigeret, et naturam aquæ, unde emittitur, significet. In eisdem : *Lex, inquit, Spiritus vitæ* ³⁰, ne Spiritus sanctus reperitur tantum legem ferre, sed reperitur jam etiam

¹⁹ Joan. xvii, 5. ²⁰ ibid. 22. ²¹ Psal. cxviii, 73. ²² Psal. xxxii, 6. ²³ Joan. v, 26. ²⁴ Joan. i, 5. ²⁵ I Tim. vi, 16. ²⁶ Joan. xiv, 6. ²⁷ Galat. i, 1. ²⁸ Joan. i, 4. ²⁹ Rom. viii, 11. ³⁰ ibid. 2.

(a) Quod si nihil aliud est quam vita, totus est vita, et sua vita et suum esse, et non factus.

spiritus vitæ; et quæ vita? sane Christus, qui ait: *Ego sum veritas et vita* ²⁹. Christo igitur legem ferente, Spiritus ejus utpote ex ipso, et in ipso naturaliter existens legem fert. Magnus Athanasius, in uno ex libris *contra Arianos*: Sed Impii, inquit, non concedunt esse Filium Verbum, et consilium vivens, verum fingunt accidere Deo humano more velle, et sapientiam tanquam habitum habere; et omnia movent ac Valentini intelligentiam et voluntatem obijciunt. Sanctus Cyrillus in *Thesauris*: Si consilium, inquit, et voluntas Patris est Filius, ut quidem est, quomodo voluntas antecedit essentiam ejus? Et rursus in eisdem: Aut enim necesse est vos aliam fingere sapientiam, in qua, cum voluit, Filium peperit, ut vos dicitis; aut si alia non est, sed est ipse solus sapientia Patris, ipse est et voluntas. Et in iis quæ de Spiritu sancto scripsit: Spiritus sanctus, inquit, qui est mens Christi, omnia quæ in ipso sunt, edisserit discipulis, non in propria quadam voluntate, neque rursus in aliena, sed tanquam ex substantia ejus procedens, et totam ejus voluntatem, sicut et operationem habens. Et divinus Damascenus: O miraculum novum ex omnibus olim miraculis! Dei enim consilium est, qui in utero gestatus est, ut infans. Et Gregorius Theologus, in oratione in laudem Gregorii Nysseni, cujus principium est, *Amici fidelis*: Deus, inquit, pacis, qui reconciliavit nos per crucem, qui propter peccatum eramus oppugnati: qui evangelizavit pacem iis qui longe, et iis qui prope, iis qui sub lege, et iis qui extra legem erant, Pater charitatis, charitas; his enim nominibus præ cæteris vocari gaudet. Gregorius Nyssenus in *Commentariis Cantici canticorum*: Quia igitur unum est connubium, et una sponsa, et uno sponso imponitur corona; nihil enim penitus interest, vel Filium Dei vocare unigenitum Verbum, vel Filium dilectionis ejus, ut Pauli voce utamur ³⁰. Et sanctus Cyrillus, cum de Spiritu sancto scribit: Quantam benignitatem in nobis operatus est omnium Dominus, docens Paulus ait: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* ³¹. Si igitur Deus charitas est, ut Joannes loquitur ³², et non est aliud ipse, et aliud quod in ipso est (est enim simplex, et expers compositionis), diffusa est autem per Spiritum sanctum habitantem in nobis: est igitur charitas Spiritus sanctus, qui tanquam Deus in nobis habitat, et idcirco plane Deus. Idem libro primo ad Hermiam: Ipse enim, qui est pulchritudo incorrupta Dei Patris, summa beatitudo, et forma, atque species; qui ex ipso, et in ipso Deus Verbum abiecit seipsum in exinanitionem.

Magnus Basilius scribens ad Cæsarienses: Si non est, inquit, simplex Spiritus sanctus, compositus est ex substantia, et ex sanctitate: at quis ita vecors est, ut compositum dicat Spiritum sanctum, et non simplicem? Et Gregorius Theologus: Si enim alia est sanctitas præter Spiritum sanctum, quæ hæc intelligatur, dicat quispiam. Sanctus Cyrillus disserens de Spiritu sancto: Quid opus est longo circuitu verborum et multiplicibus notionibus? Illam enim ipsam virtutem sanctificantem ex Patre procedentem, quæ perfectionem imperfectis tribuit, dicimus esse Spiritum sanctum. Et magnus Athanasius, in disputatione Orthodoxi et Anomæi ait: Sic dicis bonum Spiritum sicut Patrem et Filium? ΟΥΤΗ. Maxime. Spiritus enim in participatione bonitatis (1) bonum est, sed rursus bonum, id est, bonitas est. Sane Matthæus quidem evangelista ait dixisse Dominum: *Si igitur vos cura mali sitis, non stis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater cælestis dabit bona petentibus eum* ³³? Audis, si aures habes? quod evangelistæ cum scirent Spiritum idem esse quod bonitas, et bonitatem idem quod Spiritus; ille quidem bona dixit ipsum Spiritum, alius vero Spiritum ipsa bona. Magnus Basilius, in capitibus *De Spiritu sancto*: Bonus Spiritus, sicut bonus Pater, et bonus ex bono genitus substantiam habens ipsam bonitatem. Sanctus Cyrillus scribens de Spiritu sancto: Accedit, inquit, quidam in Evangeliiis, et dicit Domino et Deo nostro Jesu Christo: *Magister bone*. Ad hoc Christus respondit: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus* ³⁴. Christo igitur dicente unum esse vere et substantialiter bonum, David ait: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* ³⁵. Si ergo Filii, qui est bonum, Spiritus est bonum, liquet divinæ naturæ esse, de quibus vere dicitur bonum proprie et singulari modo. Magnus Apostolus: *Qui cum in forma*, inquit, *Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* ³⁶. Magnus Basilius: *Illud in forma Dei*, inquit, substantiæ Dei est; non enim aliud est forma, et aliud substantia Dei, ne compositum sit. Qui igitur est secundum formam æqualis, secundum substantiam quoque æqualis est. Sanctus Gregorius Nyssenus cum explanat illud: *Adveniat regnum tuum*: Creatura, inquit, servit, servitus autem non est regnum, atqui regnum est Spiritus sanctus; regnum vero plane regnat, non regnatur; si igitur regnum est Spiritus sanctus, quomodo ipsum naturæ servienti annumerant insani isti? Et Gregorius Theologus: His quidem lumen quod exprimi non potest, succedit, et contemplatio regalis Trinitatis splendentis clarius et purius, et quæ

²⁹ Jo. n. xiv, 6. ³⁰ Coloss. i, 13. ³¹ Rom. v, 5, 18, 19. ³² Psal. cxlii, 10. ³³ Philipp. ii, 6.

³⁴ I Joan. iv, 16. ³⁵ Matth. vii, 11. ³⁶ Luc. xxi, 43.

Scholia.

(1) Spiritus in participatione bonitatis bonum est. Id est, in participatione nostra bonitatis creatæ est bonus Spiritus tanquam auctor et creator bonitatis a nobis participatæ; ipse vero Spiritus natura

est ipsa bonitas supra bonitatem, itaque quæ de Deo et de creaturis æquivoce dicuntur, de Deo dicuntur secundum naturam, de creaturis vero per participationem.

tota cum totis miscetur, quam regnum cœlorum A esse censeo. Ex his manifestum sit, quod in Trinitate supra substantiam, nihil ex iis quæ a theologis enumerata sunt, effugit, quin declaret solum esse hæc in Deo Patre, Filium ejus verum Deum, et sanctum ejus Spiritum, quocirca qui dixit divinam Trinitatem, quæ est supra principium, hæc simul et alia complexus est.

CAPUT VIII.

Quod in Trinitate nihil est quod non sit substantia, et persona; nec est in ea aliquid naturale et substantiale Patri, quod quidem non sit Filius, et Spiritus sanctus; neque quidquam aliud sunt in Deo rationes eorum quæ sunt, nisi implicite unigenitum Dei Verbum.

Sanctus Cyrillus in *Thesauris* libro XIX: Non quia in nobis sapientia et scientia non est in sua hypostasi, id est, non existit per se; ideo sapientia, quæ inest in Deo, idem incommode patitur, ut non existat per se, sed quandoquidem confiteris non esse Deum more nostro plane confiteris, omnia quæ illius sunt, non esse ut nostra sunt. Idem in primo *Thesaurorum*: Considerent oppugnatores Christi magnitudinem imprudentiæ suæ; cum enim nollent dicere unum Filium Dei similem esse Patri, duos dederunt; si voluntatem ejus dicent esse aliquid per se existens, si vero non per se existit, non erit character, id est, figura per se existens, quod non per se existit. Idem in eisdem: Omnino necesse est, quod ex aliquo naturaliter prodit, simile ei esse secundum substantiam; quamvis ab illo ipso tanquam causa, habeat ut sit. Idem in eisdem: Inquirendus, inquit, est modus dissimilitudinis, quam habet ad Patrem voluntas. Si enim ulla ex parte tanquam minor ipso, non habet similitudinem ejus, videbitur aperte aliquid exire ex substantia Patris deterius eo et minus, non enim voluntas extrinsecus accedit, nec introducta est, sed ex ipso, et in ipso; deterius vero gignere nec iis qui naturam creatam habent, accedere arbitror. Magnus Athanasius, libro quinto *Contra Arianos* ait: Sicut, inquit, ex Deo Deus est, et ex sapiente sapiens, et ex rationem habente *Λόγος*, id est ratio, sive Verbum, et ex Patre Filius; sic ex persona, personam habens; et ex substantia substantialis, substantiamque habens; et ex existente existens. S. Cyrillus libro XIV *Thesaurorum*: Paulus, inquit, cum dicit proprietates naturales et substantiales, quæ in Deo Patre sunt, sic ait: *Qui solus habet immortalitatem* 27. Si ergo nihil aliud quispiam definiat esse immortalitatem, nisi vitam; vita autem est Filius, qui dicit:

Ego sum vita 28; Pater habet vitam in se ipso, Filium scilicet, et nihil aliud quidquam præter ipsum. Idem in eisdem: Quæcunque dicuntur esse in Deo Patre naturaliter, et secundum substantiam, hæc omnia Filius est. Solus verus Deus dicitur Pater, quia solus habet Filium dicentem: *Ego sum veritas* 29: solus sapiens, et potens similiter 30, quia Christus Dei virtus, et Dei sapientia 31, solus dicitur habitare lucem inaccessibilem 32; habet enim in se ipso Filium dicentem: *Ego sum lux* 33, solus fons aquæ vivæ 34; siquidem solus habet Filium qui dicit: *Ego sum vita*. Si ergo omne proprium Patris est Filius, cum Pater dicitur habere vitam in se ipso 35, Filium significat, et non aliud quidquam præter ipsum; cum autem existeret ipse in Filio secundum substantiam sine ulla variatione, et cum esset vita secundum naturam, dedit ipsam sibi ipsi. Athanasius, libro quarto *Contra Arianos*: Quandoquidem tota essentia Filii propria est substantiæ Patris, ut splendor ex lumine, et ex fonte fluvius; ut tandem qui videt Filium, videat quod proprium Patris est: et intelligat quod essentia Filii, quæ ex Patre est, sic in Patre est. Est autem et Pater in Filio, quia quod est ex Patre proprium, hoc Filius est, sicut in splendore sol, et in ratione mens, et in fluvio fons: sic enim qui contemplatur Filium contemplatur proprium substantiæ Patris; et intelligit quod Pater in Filio est. Cum enim species et divinitas (1) Patris sit essentia Filii, consequens est Patrem esse in Filio, et Filium in Patre. Sanctus Cyrillus, in capitibus *De Spiritu sancto*: Reperitur alicubi scriptum, imo dicit beatus Joannes evangelista: *In hoc cognoscimus quod in nobis est Deus, ex Spiritu quem dedit nobis* 36; et rursus: *In hoc cognoscimus quod in ipso manemus, et ipse in nobis, quod ex Spiritu suo dedit nobis* 37. Si igitur habitante in nobis Spiritu per participationem, Deus est qui habitat, et nos sumus in ipso, et ipse rursus in nobis, quia Spiritum ferimus, quomodo Spiritus non erit Deus, cum habeat in se secundum substantiam totam proprietatem Dei Patris, cujus Spiritus per Filium creaturæ tribuitur? Magnus Dionysius, cap. 5 *De divinis nominibus*: Exemplaria vero dicimus esse rationes rerum in Deo, effectrices substantiarum, et unite præexistentes, quas divinus sermo vocat prædefinitiones, et divinas atque bonas voluntates, quæ ad distinguendum et efficiendum ea quæ sunt, valent; secundum quas qui est supra substantiam, omnia quæ sunt, prædefinit, et produxit. Quo in loco divinus Maximus: Exemplaria, inquit, quæ vocant

27 I Tim. vi, 16. 28 Joan. xiv, 6. 29 ibid. 30 Rom. xvi, 27. 31 I Cor. i, 24. 32 I Tim. vi, 16-
33 Joan. viii, 12. 34 Jerem. ii, 13. 35 Joan. v, 26. 36 I Joan. iii, 24. 37 Joan. iv, 13.

Scholia.

(1) *Species et divinitas Patris*. Non vocat hic speciem, universale quod de pluribus differentibus numero prædicatur; hujusmodi enim species dividitur. Neque figuram vocat; Deus enim caret figura; sed speciem vocat formam, id est, substantiam

vere et proprie, quæ a nullo scilicet pendet, sicut Paulus vocat formam Dei: *Qui enim in forma, inquit, Dei esset*. In hac significatione posuit hic speciem Athanasius.

ideas, jam quidem superius declaravimus, quomodo definiantur; scilicet notionem per se perfectam æternam æterni Dei vocant ideam, id est, exemplar. Hic tamen explanat Dionysius Scripturam, cum ideas vocat prædefinitiones, significans obscure Paulum, qui in epistola ad Romanos ait: *Quos autem prædefinit, sive prædestinavit, hos et vocavit* ⁴⁰. Et alibi: *Qui prædestinavit nos in voluntate sua* ⁴¹. Voluntatem enim, et prædestinationem, sive prædefinitionem ideas et exemplaria dicit. Et iterum magnus Dionysius, cap. 7, *De eisdem divinis nominibus*: Verbum Dei laudatur a sacris Scripturis, non solum quia rationis et mentis et sapientiæ largitor est; sed quia causas omnium in se ipso una forma (a) anticipavit; et quia per omnia meat, pervadens, sicut ait Scriptura, usque ad finem omnium; et potissimum quia Verbum Dei supra omnem simplicitatem simplex est, et ab omnibus supra omnia supra substantiam absolutum est. Quem locum ediderens S. Maximus: Nominatur, inquit, Verbum Dei λόγος, id est ratio, quia habet omnium causas in se; rationes enim omnis naturæ in ipso sunt tanquam in causa omnis creationis; per ipsum enim omnia; ideæ namque et exemplaria in ipso, non alia in alio; sed æternæ notionēs sunt, et rationes facientes omnia. Ex quibus fit manifestum, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, omne quod per se non est substantia, et per se non existit, ejectum et exclusum est; si quid vero est in ea, substantia est, et per se existens, idcirco omne quod est Deo Patri naturale et substantiale, Filius est, et Spiritus sanctus, lumina ejus

A per se existentia, et supra substantiam; imo et omnia exemplaria in Deo, et rationes omnium rerum implicite unum Verbum Dei sunt, quod illas in se habet tanquam non alia in alio; unum enim est unigenitum Dei Verbum; et una sapientia Dei Patris, Spiritus ejus supra quam sacetus.

CAPUT IX. .

Quod in Trinitate præter tres personas divinas, quæ non reciprocantur, quia Pater non est Filius, neque Filius Pater, nihil est quod non sit alteram alterius essentia, Vita enim Filii non est aliud præter Patrem; et rursum, vita Patris non est aliud præter Filium, similiter in Spiritu sancto et hoc est incedere personas deificas per se ipsas et in se ipsis vicissim.

Magnus Dionysius capite secundo, *De divinis nominibus*: In divina, inquit, in unum copulatione, id est, in substantia supra substantiam copulatione, id est, in substantia supra substantiam copulatione, quæ est unum omnium principium, essentia est, quæ est supra substantiam; divinitas supra divinitatem (1); bonitas supra bonum, idem supra omnia in tota proprietate, quæ supra omnia est (2); unitas supra unitatem principalem (3), ineffabilis, multarum vocum, ignorantia (4), ex omni intellectibilis (5), omnium positio, omnium demptio, supra omnem positionem, et demptionem, divinarum personarum in se ipsis, si ita loqui fas est (6), mutua mansio, et collocatio, in totum supraquam copulata in unum, non confusa in parte ulla; sicut lumina lampadem (ut exemplis sub sensum cadentibus et familiaribus utar) quæ sunt in una domo; et tota sunt in se totis vicissim, non permista; ac per se existunt (7)

⁴⁰ Rom. viii, 30. ⁴¹ Ephes. i, 5.

Scholia.

(1) *Divinitas υπέρθεος*, id est, supraquam divina, supra divinitatem, scilicet creatam; eorum dico, de quibus scriptum est: *Ego dixi, Dii estis.* (Psal. lxxxi. 6.) Deus enim est qui illos sanctificat, et facit deos per participationem: unde divinæ personæ a Dionysio et a Patribus vocantur θεογενεῖς, id est, deificæ; et Spiritus sanctus vocatur υπέρθεον πνεῦμα, hoc est, Spiritus supra deos, quos scilicet sanctificando facit deos, sive in cælo, sive in terra.

(2) *Idem supra omnia in tota proprietate quæ supra omnia est.* Sunt proprietates substantiales eadem in creaturis cujusque speciei, ut rationale proprietas substantialis in homine; in angelis sunt proprietas eorum substantiales eadem; in animalibus aliis suam item proprietates substantiales eadem; et in aliis naturis similiter: sed ratio proprietatis, et ratio ejusdem proprietatis in creaturis non potest comparari cum proprietatibus substantiæ divinæ, et cum identitate earum: hæ enim sunt sine differentia in re ipsa divina substantia; unde personæ divinæ vocantur a Dionysio *μονοειδής*, id est, uniformes.

(3) *Unitas supra unitatem principalem.* Quia in creaturis reperitur unum, quod habet rationem principii, ut in igne est unum principium caloris; in sole unum principium luminis, sed in his nec unitas, neque ratio principii comparari potest cum proprietatibus istis principii divini.

(a) Id est, sine ulla compositione,

(4) *Ignoratio.* Ignorationem vocat quandam inscientiam, quæ est quædam tenebræ animæ; sed relicta omni cogitatione rerum externarum, omni intelligentia a proposito aliena, uniri in quodam silentio secundum meliorem partem cum Deo ignoto quid sit, qui est supra omnem cogitationem et nihil aliud cognoscendo et contemplando, supra mentem cognoscere et contemplari, ut Dionysius, in *Mystica theologia*, cap. 4, tradit. Hæc ignoratio vocata est in Exodo caligo, in quam dicitur Moyses ingressus, ut sanctus Maximus notavit. Hanc unitatem optat Dionysius Timotheo, in principio *Mysticæ theologiæ*, unde melius eam licet intelligere. Unio autem supra mentem est, cum mens se relinquit; relinquit autem se, cum vacat omnino a suo motu proprio, et nihil proprium sui habet, neque sui est, sed est tota in Dei contemplatione.

(5) *Ex omni intellectibilis*, id est, ex creaturis Dei, et providentiis ejus, quibus universum plenum est.

(6) *Si ita loqui fas est.* Quia hæc vocabula mansio, et collocatio distinctionem secum, inferri videntur, et ad locum referri (quod enim in aliquo manet et collocatur, non videtur esse idem quod est illud, in quo aliquid manet tanquam in loco, et in quo collocatur), idcirco correctionem adhibuit Dionysius, inquit: Si ita loqui fas est.

(7) *Ac per se existunt.* Non est usus hoc exemplo Dionysius, ut quidam existimant secundum opi-

perfecte inter se mutuo singulatim distincta, con- A juncta in unum discrete, et discreta conjunctim. Hæc sanctus Maximus cum adnotat: Advertendum, inquit, est illud: In se ipsis vicissim, esse secundum mansionem et collocaationem divinarum personarum, ut cum ait Scriptura: *Ego in Patre, et Pater in me*⁸⁰, sic et de Spiritu sancto Apostolus ait⁸¹. Sanctus Joannes Damascenus in epistola *De Trinitate*: Etenim creaturæ et loco distant, et tempore differunt, et voluntatæ dividuntur, et virtibus, et forma, id est figura, et habitu, et missione, et dignitate, et studio, et omnibus proprietatibus signantibus; ac potissimum in eo differunt, quod non sunt in se ipsis vicissim, sed separatim: unde et duo, et tres, et multi dicuntur; contra vero in sancta Trinitate, quæ supra substantiam est, et ultra omnia, incomprehensa; unus enim conatus, sive impetus motionis, et una substantia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una operatio, una potestas, una, inquam, et eadem; et non tres similes inter se; sed una atque eadem motio trium personarum, unum enim habet unaquæque earum cum altera, non minus quam secum commune: id est; unum sunt secundum omnia Pater, et Filius et Spiritus sanctus. Magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Deinde, cum Pater sit, ut Paulus dixit, solus sapiens, qui est Deus, Filius est sapientia ejus; Christus enim Dei virtus et Dei sapientia: et cum Filius sit sapientia, nos Spiritum accipientes, Filium habemus; et in ipso sumus sapientia, sic enim scriptum est: *Dominus solvit ligatos* [al. *compeditos*], *Dominus erudit* [al. *illuminat*] *cæcos*⁸², et cum datur nobis Spiritus: (*Accipite enim Spiritum sanctum*⁸³, dicitur Salvator) *Deus est in nobis*; sic enim Joannes scripsit: *Si diligimus invicem, Deus in nobis est: quoniam in ipso manemus, et ipse in nobis; quoniam ex Spiritu suo dedit nobis*⁸⁴. Cum autem Deus est in nobis, est etiam Filius in nobis; dicit enim ipse Filius: *Ego, et Pater venimus, et mansionem apud sum faciemus*⁸⁵. Deinde, cum vita aliqui sit Filius: *Ego, inquit, sum vita*⁸⁶; vivificari tamen dicimur in Spiritu sancto: *Qui enim suscitavit Christum Jesum a mortuis, suscitabit et mortalia corpora no-*

*stra, per Spiritum ejus inhabitantem in nobis*⁸⁷. Nobis autem in Spiritu vivificatis, ipse Christus in nobis dicitur vivere. *Christo enim, inquit, confixus sum: Vivo autem non jam ego, vivit autem in me Christus*⁸⁸. Et rursus: Sicut opera quæ Filius faciebat, dicebat Patrem facere: *Pater enim, ait, in me manens, ipse facit opera: non creditis mihi, quia ego in Patre, et Pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite*⁸⁹; sic quæ in virtute Patris operabatur Paulus, dicebat Christi esse opera: *Non enim, inquit, audebo aliquid dicere eorum quæ non operatus est Christus per me in obedientiam gentium in verbo et operatione, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti*⁹⁰. Talis conjugatio et unitas cum sit in Trinitate, quisnam deinceps Filium a Patre, aut Spiritum sanctum a Filio, aut ab ipso Patre separabit? Aut quis erit ita audax, ut dicat dissimilem, et alterius naturæ esse apud se Trinitatem? vel Filium esse substantiæ alienæ a Patre? vel Spiritum sanctum alienum a Filio? Si quis rursus interroget, quomodo hæc sunt? quæratque quomodo, cum Spiritus sanctus est in nobis, Pater dicitur esse in nobis, et cum Filius est in nobis, Pater dicitur esse in nobis; aut quomodo cum Trinitas est, in uno significatur Trinitas; aut quomodo cum unum est in nobis, Trinitas dicitur: vel separent primum a lumine splendorem, aut sapientiam a sapiente, vel dicant, quomodo hæc erunt; quod si hoc non possunt, multo magis quærere hæc de Deo, insanientium audacia est. Divinitas enim non in demonstratione verborum tradita est, ut diximus, sed in fide, et pia ratiocinatione cum reverentia. Et iterum idem libro *iv Contra Arianos*: Quia igitur Filius est imago Patris, necesse est intelligere, quod divinitas et proprietas Patris essentia Filii est, et hoc est illud: *Qui cum in forma Dei esset*⁹¹; et: *Pater in me*. Non autem ex parte est forma divinitatis, sed plenitudo paternæ divinitatis essentia est Filii, et Verbum Deus est Filius, Idcirco æqualis Deus non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo⁹². Et rursus, quia Filii divinitas et species non est alterius quam Patris; hoc est quod diximus: *Ego in Patre*; sic Deus erat in Christo mundum sibi re-

⁸⁰ Joan. xiv, 10. ⁸¹ I Cor. iii, 1 seqq. ⁸² Psal. cvl, 6. ⁸³ Joan. xx, 22. ⁸⁴ I Joan. iv, 12, 13. ⁸⁵ Joan. xiv, 23. ⁸⁶ ibid. 6. ⁸⁷ Rom. viii, 11. ⁸⁸ Galat. ii, 19, 20. ⁸⁹ Joan. xiv, 11, 12. ⁹⁰ Rom. xv, 18, 19, ⁹¹ Philipp. ii, 6. ⁹² ibid.

Scholia.

nionem eorum qui tradebant lumen esse substantiam corpoream, et non qualitatem; quod enim posuit Dionysius lamina lampadarum per se existere; non ad lamina retulit, sed ad lampadas quæ per se existunt, sicut faces et tædæ. Itaque faces ardentes, sive lampadas accensas luminibus in unum conjunctis per se existentes cum proprietatibus hypostaticis per se subsistentibus in lumine suprasubstantiali Trinitatis discrete unitis, et unite discretis comparat; et quod sequitur in Dionysio: Et si quis unum luminare, id est, unam faciem accensam educat e domo, simul exhibit totum proprium lumen, nihil quicquam aliorum luminum in se ipsa simul trahens, nec aliquid sui illis relinquens; ad myste-

rium incarnationis retulit, ut Pachymerus notavit, interpretatusque est illud: *Ego a Patre exivi*. Filius enim factus homo, qui erat fax quædam humanitatis accensa lumine divinitatis, non traxit secum Patrem, neque Spiritum sanctum, neque quidquam proprium divinitatis illis reliquit; quin potius eandem totam divinitatem quæ in illis est, tulit manens in illis. Ad idem mysterium incarnationis retulit hoc exemplum Leontius monachus, auctor eruditissimus, in libro quem contra Nestorium et Eutychem scripsit. Docet enim sic substantias uniri posse sine missione, ut hic sine missione uniantur qualitates luminum, et uniantur splendores stellarum, salva proprietate quanti in quali in eo quod manet Filius tantum.

reconciliata⁴². Proprium quidem substantiæ Patris est Filius, in quo creatura Deo reconciliata est, sic quæ operabatur Filius, opera Patris sunt, forma enim divinitatis Patris est Filius; et paterna forma in ipso, demonstrat in ipso Patrem: atque ita est Pater in Filio, et proprietates atque divinitas ex Patre in Filio, demonstrat Filium in Patre inseparabilem ab eo. Ex his patet, quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, exceptis tribus personis deificis, quæ non recipiuntur, aliis remeantibus, quod est una persona, hoc ipsum est alia; quia sunt una et sola trium personarum essentia: et quod est unius, hoc idem est reliquarum personarum sine ulla varietate, sicut demonstratum est. Quare si essentia Filii est vita, necessario Patris et Spiritus sancti est eadem vita, quæ erat essentia Filii. Qui amplius quærit, si Filius habet sapientiam Patrem, ubi est hujus Filii sapientia? fatuus plane et insipiens est, cum audiat, vitam quam habet Pater, non esse aliam ullam præter Filium, et vitam in Filio non esse ullam aliam præter Patrem, et verum dicere qui dicit: *Ego in Patre, et Pater in me*⁴³. Una enim, ut diximus, est essentia Trinitatis, et una solum semper. Hæc igitur essentia singularissima trium, assumens ineffabiliter nomen Patris, quod est supra substantiam, solum Patrem generantem Filium manifestat, rursus assumens supraquam intelligi potest, nomen Filii, quod est supra substantiam, solum Filium demonstrat generatum a Patre; rursus hæc ipsa essentia assumens nomen Spiritus, quod est supra substantiam, Spiritum tantum declarat a Patre procedentem per Filium, ut si exempli gratia et quidem tenuis dicamus, natura hominum, quæ una est, in quibus solum assumit virtutem gignendi, patres tantum declarat; in quibus autem assumit genitum, filios solum, est nihilominus, una natura humana patrum et filiorum. Cum igitur dicimus esse Filium, in eo quod manet Filius tantum, simul inducitur esse Patrem (1), et Spiritum sanctum; quia essentia eorum est una; similiter utraque aliarum personarum ponatur, necessario sequitur reliquas duas esse; quod enim est alicujus essentia (2), hoc si-

mul cernuntur esse quæ illam desolant. Cum enim essentia alicujus demonstratur, proprietates quæ ad illam pertinent, simul patefunt: ut quod habet tres angulos æquales duobus rectis, necessario omnis trianguli naturam ostendit. Nisi quis hoc recte dicat, omnino hoc dissentire ab imagine et similitudine unius et ejusdem naturæ Trinitatis, quæ supra naturam, et supra omnia eadem est. Per se ipsas igitur et in se ipsis vicissim divinæ personæ meant, et una posita, necessario tota Trinitas declaratur, sicut ostenso solum radio, tacite sol et lux simul ostenduntur: vel sicut demonstrata claritate, qui diligit et quod diligitur, simul demonstrantur: vel sicut posito fonte, fluvius et aqua, et quæcunque aliæ imagines sacræ et similitudines hujus rei ex sacris Scripturis symbolice exprimiuntur.

CAPUT X.

Quod supra omnem rationem et mentem est omne quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, contemplatur, et penitus incognitum, et intelligentia incomprehensum, quomodo una et eadem essentia et in unaquaque persona ex tribus tota et sola est; et in tribus simul eadem tota et sola; et in nulla persona ulla in re a sola et tota dimovetur, trine simul et singulariter culta.

AUT SIC:

Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, non secundum deificas personas (3) essentia ejus terminatur; sed est supraquam ratione comprehendi potest, una trium essentia.

Sanctus Maximus in centuria IV, cap. 1, ait: Unum est bonum supraquam sine principio, et supra substantiam, sancta scilicet trium personarum unitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, trium qui immensi sunt, immensa naturæ consociatio, quæ rationem essentia suæ, et quomodo, ac quid, et qualis sit nullis penitus perviam facit, siquidem omnem notionem intelligentium fugit, nequaquam ex abdito et penetrati naturæ suæ egrediens, et omnem cognitionem summam et excellentissimam in infinitum superat. Idem in eadem centuria cap. 4: Unus Deus unius Filii genitor Pater, et unus Spiritus sancti fons, unitas sine confusione, et Trinitas sine divisione, mens sine principio, solus solius Verbi

⁴² II Cor. v, 19. ⁴³ Joan. xiv, 11.

Scholia.

(1) Simul inducitur esse Patrem, et Spiritum sanctum. Non hoc accipiendum est dici secundum relationem; sic enim Filius non refertur ad Spiritum sanctum, sed ad Patrem tantum, sed accipiendum est dici secundum circuminceptionem, quæ περιχώρησις a Græcis Patribus dicitur, quia in Filio sunt Pater, et Spiritus sanctus; et Filius in Patre, et Spiritu sancto; et Spiritus in Patre, et in Filio, et denique unaquæque persona in aliis vicissim.

(2) Quod enim est alicujus essentia. Sicut qui hominem demonstrat, animal rationale demonstrat, quia essentia hominis est animal rationale; sic qui unam personam divinam demonstrat, reliquas duas ostendit: quia figura, quæ habet tres angulos, æquales duobus rectis, omnis trianguli naturam demonstrat; quia una et eadem natura trianguli est in om-

nibus triangulis; sic una persona reliquas demonstrat, quia una et eadem natura est in tribus; tametsi infinito intervallo absunt hæc exempla a divinis personis, quæ non possunt definiti, quia sunt infinitæ: et natura in eis non dividitur proprietatibus hypostaticis, sicut in creaturis, sed est ἀνάγκη τοῦ ἰδέσθαι ταυτέως, id est, est idem supra omnia eadem.

(3) Non secundum personas deificas definitur essentia Trinitatis; definiretur autem, si quia est una et eadem, et tota in unaquaque, non esset eadem tota in tribus simul; aut si, quia est una, eadem et tota in tribus, non esset eadem tota sine ulla variatione et differentia in singulis. Personas deificas vocat, id est, divinas, quia persona quæ deos facit, non potest esse nisi Deus.

sine principio secundum substantiam genitor, et solius æternæ vitæ tanquam Spiritus sancti fons. Item in secunda centuria cap. 1: Unus Deus, quoniam una divinitas; unitas sine principio, et simplex, et supra substantiam, et expers partis, et individua, eadem unitas, et Trinitas, tota eadem unitas, et tota eadem Trinitas; unitas tota eadem secundum substantiam, et tota eadem Trinitas secundum personas; Pater enim et Filius, et Spiritus divinitas: et in Patre, et Filio, et Spiritu sancto divinitas; tota eadem in toto Patre, et in eadem tota totus Pater; et tota eadem in toto Filio, et in eadem tota totus Filius; et tota eadem in toto Spiritu sancto, et in tota eadem totus Spiritus sanctus, tota Pater, et in toto Patre; et totus in tota Pater, et tota totus Pater; et tota eadem totus filius, et tota eadem in toto Filio, et totus tota, et in tota eadem Filius, et tota eadem Spiritus sanctus, et in toto Spiritu sancto, et totus Spiritus sanctus tota, et totus in tota eadem Spiritus sanctus. Non enim ex parte divinitas in Patre, aut ex parte Deus Pater nec ex parte in Spiritu sancto divinitas, aut ex parte Deus Spiritus sanctus: nec enim partibilis est divinitas, nec imperfectus Deus Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus; sed potius tota est eadem, perfecta perfecte in perfecto Patre; et tota perfecta perfecte eadem in perfecto Filio; et tota perfecta eadem in perfecto Spiritu sancto, totus enim in toto Patre, et Spiritu sancto perfecte est Filius; et totus in toto Patre, et Filio perfecte est Spiritus sanctus; quomobrem et unus Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una enim et eadem substantia, et virtus, et operatio Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cum nullus sine altero sit, aut intelligatur. Magnus Athanasius, in epistola ad Serapionem: Videamus vero præterea ipsam etiam a principio relictam traditionem, et doctrinam atque fidem Ecclesiæ catholicæ; quam Dominus quidem dedit, apostoli vero prædicaverunt, et Patres servarunt. In hac enim fide Ecclesia fundata est, ab hac qui exciderit, nec erit neque dicitur Christianus. Trinitas igitur sancta et perfecta est in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, nihil alienum, nec extrinsecus collectum habens, nec ex creatore constans, sed tota creatrix, et effectrix; sui similis, et secundum naturam individua, et una hujus operatio. Pater enim per Verbum in Spiritu sancto omnia facit, et sic servatur unitas Trinitatis; et sic unus Deus in Ecclesia prædicatur, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus; super omnia quidem, ut Pater, ut principium, ut fons; per omnia vero per Verbum; in omnibus autem in Spiritu sancto. Trinitas vero est non solo nomine, et fictione Verbi, sed veritate et existentia Trinitas. Sicut enim qui est, est Pater; sic qui est, est super omnia Deus, qui est hujus Verbum; et Spiritus sanctus non est non existens, sed potius existit et subsistit vere. Neque minus his sentit Ecclesia catholica, ne in errorem eorum, qui cum

A Caipha, et Judæis, atque Sabellio sentiunt, incidat; neque plus his excogitat, ne ad multitudinem deorum cum gentilibus volvatur. Et quod hæc sit Ecclesiæ fides, intelligant quomodo Dominus, cum mitteret apostolos, præcepit eis jacere hoc fundamentum Ecclesiæ: *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* ¹⁸. Apostoli autem profecti sic docuerunt. Et hæc est in universa Ecclesia quæ sub cælo est, prædicatio: et hoc est fundamentum fidei Ecclesiæ. Ex his planum sit, quod omnis plenitudo divinitatis est Pater, Filius, et Spiritus sanctus; tota enim et sola divinitas de unaquaque trium personarum sine differentia ulla, et ex omni parte prædicatur, et recipitur prædicatio de eodem; nec variatur in ulla re, nisi in hypostaticis: atque hoc est illud mirum in modum ingens et arcanum, atque abditum, et quod nulli naturæ in ulla re contingit, quomodo trium personarum, et (si fas est dicere) trium subjectorum una est essentia actu, sola et tota in unaquaque persona, ut si una persona absolute existeret: unam essentiam actu dico magis unam, quam quæ est maxime omnium singularis. Ut autem repetendo summatim manifesta fiat expositio materiaria, quæ hac decade continetur, demonstratum est per propositiones affirmantes, quod non est alia, et sola natura non creata, nisi solus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; nec alia divinitas, et virtus, et operatio, nisi solus idem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, nec est alia unitas supraquam divina, nisi Pater, Filius, et Spiritus sanctus: nec est alia in Trinitate discretio, nisi in eo quod est esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; nec est in Trinitate alius fons et principium totius divinitatis, nisi solus Pater; et quod naturales et substantiales operationes ex ipso prodeuntes sunt Filius, et ejus Spiritus sanctus; nec alia est operatio, et manus, et digitus ejus, qui est supra bonum per quem omnia Deus operatur, nisi ejus Filius, principium deificandi nos, et Spiritus sanctus: neque quæcumque singulatim naturales et substantiales energię, sive operationes Dei dicantur, aliæ sunt præter Filium, et sanctum ejus Spiritum; neque quæcumque uno verbo naturalia et substantia- lia Dei dicuntur, alia sunt præter Filium, et Spiritum sanctum; neque quæcumque in Trinitate recipiuntur, pium est dicere quidquam in eis esse et dici unius personæ, quod non sit et dicatur essentia alterius: neque quæ sunt personæ deificæ, et essentia Trinitatis, pium est dicere alterum non esse essentiam alterius; supra omnem vero mentem et rationem in tribus personis, sive subjectis una est et tota, et sola trinæ supra naturam, et infinitæ unitatis essentia supraquam divina. Perfecta itaque sunt quæ in hac decade contexta sunt et exposita, ita ut nihil desit. Est autem inscripta decas, *De infinitate in Deo*, quia omnis infinitas in Deo est Trinitas, quæ supra naturam, et supraquam incognita

¹⁸ Math. xxviii, 18.

est; et ipsa sola est is qui super omnia, et per omnia, et in omnibus laude et gloria celebratur unus et trinus Deus: et esse ejus est substantia, et substantia omnium; et non est in ipso ulla privatio, neque

A quidquam non subsistens: nec est in eo plus aut minus nisi quæ ab ipso extra se ipsum voluntate propter exuperantiam bonitatis suæ producta sunt.

DECAS DECIMA. — DE DIVINA SIMPLICITATE.

CAPUT I.

Quod non oportet querere in Trinitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, neque sunt aliqua circa ipsam quæ substantiam ejus compleant.

Sanctus Maximus, in centuria quarta, capite octavo: Ne, inquit, quæras habitus et habilitates in simplici et infinita substantia sanctæ Trinitatis, ne eam facias compositam, sicut creaturas; quod quidem in Deo cogitare absurdum et nefarium est. Divinus Damascenus: Voluntas, et sapientia, et virtus Patris est Filius; non enim oportet dicere in Deo qualitatem, ne dicamus eum ex substantia et qualitate compositum esse. Magnus Athanasius in apologetico pro synodo Nicæna, ejus principium est, Bene fecisti, ut declarares mihi. Si quis igitur, inquit, existimat Deum esse compositum, ut quod ex substantia et accidente compositum est; aut habere extrinsecus aliquod operimentum, et legi; aut esse quædam circa ipsum, quæ substantiam ejus compleant, ita ut cum nos dicimus Deum, vel nominamus Patrem, non ipsam ininspectabilem, vel incomprehensam substantiam ejus significemus,

sed potius aliquid circa ipsum, accusent synodum, quæ scripsit, ex substantia Patris esse Filium. Considerent, quod duo blasphemie, et in Deum contumeliose proferunt, cum sic cogitant: Deum quemdam corporeum introducent, et Dominum non ex ipso Patre, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, mentiuntur esse. Sin autem simplex quidpiam Deus est, ut quidem est, manifestum sit quod cum dicimus Deum, et nominamus Patrem, nihil tanquam circa ipsum, sed ipsam ejus substantiam significamus (1). Et rursus idem in oratione, cujus principium est, Omnibus vobis qui in unum convenistis, de eo quod Patres synodi Nicænae recte usunt verbo homousii: Quia igitur, inquit, excusatio de iis qui scandalizantur, improbabilis demonstrata est, dicite deinceps vos, quomodo non placet vobis nomen substantiæ? hoc enim necesse est primum excutere: atqui et vos scripsistis ex Patre genitum esse Filium. Si igitur cum Patrem nominatis, vel Dei nomen dicitis, non substantiam significatis, nec enim intelligitis, qui est id quod secundum substantiam est; sed aliud quid circa ipsam (2), vel aliquid deterius (3) (ne a me expronatur) his no-

Scholia.

(1) Cum dicimus Deum et nominamus Patrem, Nihil tanquam circa ipsum, sed ipsam ejus substantiam significamus. Non contradicit Joannes Damascenus, cum ait libro primo Theologiæ, cap. 9: Bonum, et justum, et sanctum, et alia hujusmodi consequuntur naturam, non autem ipsam substantiam declarant. Et capite 10: Pater, Filius et Spiritus sanctus non declarant substantiam, sed relationem. Et paulo post: Ex his ad divinam substantiam inducti, non ipsam substantiam comprehendimus, sed quæ circa substantiam; hoc enim dixit Damascenus, scilicet non significare nomina Dei substantiam ejus, quia nullum nomen exprimit quid est Deus perfecte; sed eum significant imperfecte, sicut creaturæ imperfecte representant; sic enim Damascenum interpretatus est sanctus Thom. p. 1, q. 13, art. 2, in resp. ad 1: Præterea consuetudine intelligentiæ nostræ locutus est hic Damascenus: quia enim imposita sunt nomina ad significandas res, quatenus in nostram intelligentiam cadunt; superat autem intelligentiam nostram, ut quæ propria sunt alienius naturæ, ea intelligamus esse ipsam naturam per se subsistentem; quod in Deo tantum evenit; idcirco de iis quæ propria sunt substantiæ divinæ, tanquam de propriis naturæ creatæ, quæ non substantia, sed circa substantiam sunt, et illam consequuntur et complement loquimur, sic, inquam, loquitur Damascenus de perfectionibus divinæ substantiæ, ut loqui solemus de propriis accidentibus, quæ circa substantiam contentur, quæ naturam consequuntur; similiter nomen Patris, quod prius convenit Deo, quam creaturæ, et nomen Filii, et nomen Spiritus sancti, relationem, et non substantiam dicit significare; hoc etiam dicit consuetudine intelligen-

C tiæ nostræ ex creaturis sumptæ; quia hoc nomen Patris secundum modum significandi et intelligendi nobis usitatum non personam, sed relationem significat, quæ per se non subsistit, ut quidem subsistit in divinis; et ideo non potest significare relationem, quin significet substantiam personæ, quia ipsa relatio per se subsistit: sed quia hoc sperat intelligentiam nostram, idcirco secundum consuetudinem intelligendi, et secundum nostrum modum significandi dixit Damascenus non significare nomen Patris substantiam personæ Patris, sed relationem, Gregorium Nazianzenum secutus, qui hoc etiam dixit in oratione prima de Filio, licet ibidem concedat ei, contra quem disputat, significare etiam substantiam. Si enim existimasset Damascenus, ideo non significare substantiam in divinis, quasi relatio non per se existeret, error plane fuisset, ut sanctus Thomas, 1 p. q. 33, art. 2, in resp. ad 1 notavit: Damascenus enim notasse videtur, licet non nominatum, pro ea qua fuit modestia, cum ait: Ut quidam falso opinati sunt. Item Anastasius Antiochenus in oratione prima de rectis dogmatibus veritatis: Nomina, inquit, Trinitatis, Pater, Filius, et Spiritus sanctus non significant esse, sed quomodo esse; nec enim qui Patrem dixit, substantiam significavit, sed omnino habitudinem.

(2) Sed aliud quid circa ipsum. Scilicet accidens individuum, quod consequitur materiam ultimam, Quod enim circa substantiam est, accidens per se est, et substantiale, quod totam aperiem consequitur, quod ex principiis subjecti efficitur; quod in Deo esse non potest, in quo nihil est factum; et multo minus accidens materiale.

(3) Aut aliquid etiam deterius, id est, aliquid non in ipso tanquam accidens, neque circa ipsum

inhibus significatis, oportebat ut non scriberetis vos, ex Patre Filium genitum esse, sed ex his quæ circa ipsam, vel in ipso sunt; ut cum refugitis a dicendo vere Patrem Deum, et eum qui simplex est, compositum et corporeum cogitatis, novarum blasphemiarum inventores reperiamini. Cum autem sic cogitatis, necessario etiam verbum non substantiam, sed nomen solum existimatis, denique usque ad nomina opinionem vestram afferitis; et quæ dicitis, non creditis esse, sed potius non esse sentitis. Hæc autem audacia Sadducæorum potius (1), et eorum qui apud gentiles sine Deo sunt, existit. Quocirca neque ipsam creaturam ipsius qui Deus est, fabricam esse dicetis, si hoc nomen Pater et Deus non ipsam causam eorum quæ sunt, significant, sed aliud quidpiam quod vos fingitis: verum hoc indecorum, et valde impium est vel solum cogitare. Sin autem cum audimus: *Ego sum qui sum* ⁵⁵; et illud, *In principio fecit Deus cælum et terram* ⁵⁶, et: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est* ⁵⁷, et illud, *Hæc dicit Dominus omnipotens*, non aliud præterquam simplicem, et beatam, et incomprehensam ejus qui proprie est, substantiam intelligimus (etsi enim non possumus comprehendere quid tandem est, tamen cum audivimus dici Patrem et Filium, et omnipotentem, nihil aliud quam substantiam ipsam ejus qui est, significari intelligimus; et vos dixistis ex Deo Filium, scilicet ex substantia Patris eum dixistis, quia et ante nos dicunt Scripturæ Dominum Filium Patris, et ante ipsam

liones; nec an sint circa ipsam aliqua naturalia, et substantiæ propria ad complendam substantiam ipsam: nisi forte a nobis sic dicantur consuetudine intelligentiæ nostræ; et quia non possumus aliter intelligere, qui nunc vitam per speculum, et in ænigmate transigimus.

CAPUT II.

Quod non oportet querere in Trinitate accidentia quæpiam, quæ in substantia ejus existant: nec differentias substantiales in ipsa intelligere, siquidem et in incorporeis, quæ ab ipsa producta sunt, non oportet querere differentiam substantiæ, et energiæ, neque tanquam aliud in alio ista ut existant, accidere.

Sanctus Cyrillus lib. xxi *Thesaurorum*: Si igitur non quæcumque dicuntur inesse in Deo secundum naturam, hæc omnino erunt substantia ejus, relinquatur ut dicamus esse ea accidentia substantiæ sic vōca tenus intellecta (a). Non enim potest natura humana aliquid majus (b) in Deo dicere, quam secundum se (2); idcirco consuetudine propria utimur, cum ea quæ naturæ nostræ conveniunt, majorum rerum exempla facimus, ut qui in parva tabula orbem cæli describunt. Idem in eodem libro: Sapientis est dicere, nihil accidere substantiæ Dei, quia habet ex se ipsa perfectionem, sed videmus quod multa ratio coget vos ad intelligendum in Deo tanquam accidentia ea quæ hujusmodi sunt, etsi penitus non acciderunt. Et idem adhuc: Si ergo quædam res tanquam accidentia Deo, intelliguntur, quid frustra contenditis non esse dicendum accidisse Deo ingentum esse, cum quædam hujusmodi appareant, quæ sunt secundum substantiam ejus? Et rursus idem: Non enim est substantia Dei ingentum, aut incorruptibile, aut immortale, vel inaspectabile, nam si unumquodque horum substantiam (3) significat, ex tot substantiis compositus erit Deus, quot sunt ista quæ

⁵⁵ Exod. iii, 14. ⁵⁶ Gen. i, 1. ⁵⁷ Deut. vi, 4. ⁵⁸ Matth. xvii, 5.

Scholia.

tanquam complens substantiam ejus, sed aliquid circa ipsum extrinsecus, ut indumentum, ut paulo supra dixerat idem Athanasius.

(1) *Sadducæorum potius*. Antiqui ignorantes vim intelligendi, et non distinguentes sensum ab intellectu, existimarunt nihil esse in mundo, nisi quod sensu et phantasia comprehendendi posset; et quia in phantasia non cadit nisi corpus, existimarunt nullam rem esse in mundo nisi corpus, ut Arist. iv *Physic.* tradit; ab istis profectus est error Sadducæorum, qui aiebant, non esse Spiritum, hæc S. Thom. i p. q. 50, art. 1: Idem evenit gentilibus, qui sine Deo erant colentes opera manuum hominum

(2) *Hoc est quod dicit S. Thom. i p. q. 39, art. 2*, quod sæpe alias reperit, intellectus noster res divinas nominat, non secundum modum earum, quia sic eas cognoscere non potest, sed secundum modum in rebus creatis inventum.

(3) *Si unumquodque horum substantiam significat, ex tot substantiis compositus erit Deus,*

quot sunt ista quæ reperiuntur convenire illi naturaliter. Contra Eunomium disputans hoc dicit; ille enim, quia ingentum dicitur de Deo Patre et ingentum aliud nomen est a genito, argumentabatur aliam substantiam significare ingentum, et aliam genitum, quasi una substantia non posset diversis nominibus affici. Sic enim sanctus Maximus in eo loco orationis primæ Gregorii Nazianzeni, de Filio, ubi quærit Eunomius, quid Pater significet, explicans eum: Interrogabant, inquit, hæretici, Est ne Pater nomen substantiæ, an energiæ? ut si dixerimus esse nomen substantiæ, hinc colligant, Filium esse diversam substantiam a substantia Patris: ὡς τῆς αὐτῆς οὐσίας; δύο μὴ ἐπιδοχομένης καὶ διάφορα κυρίως ὀνόματα, id est quasi una substantia non reciperet duo et diversa proprie nomina, si enim pater est nomen substantiæ, nunquam ejusdem substantiæ nomen erit Filius. Hactenus sanctus Maximus, et beatus Basilius libro ii *Contra Eunomium*; Quomodo igitur, inquit, o sapientissime, si diver-

(a) Id est secundum modum significandi et intelligendi nobis consuetum capit.

(b) Id est, aliquid majus, quam ut ex rebus creatis dicit, ex quibus scientiam capit.

reperiuntur convenire illi naturaliter. Gregorius Theologus in primo *De Filio*: Vel et immortale, et experti malitiæ, et non variabile substantia Dei est. Sed si hoc verum est, multe substantiæ Dei erunt, et non una; vel Deus erit ex his compositus, non enim hæc sine compositione erunt, si sunt substantiæ. Magnus Basilius: Quomodo non est ridiculum dicere substantiam esse facultatem creandi (1)? substantiam itam facultatem providendi? et similiter substantiam esse facultatem præcognoscendi? et ut semel dicam, omnem energiam substantiam ponere? Sanctus Damascenus: Deus, inquit, simplex est, et non compositus; quod autem ex multis et diversis constat, compositum est. Si igitur inæritum, esse sine principio, et incorporeum, et in mortale, et æternum, et bonum, et potestatem creandi, et alia hujusmodi, differentias substantiales in Deo dicamus, quod ex istis consta-

bit, non erit simplex, sed compositum. Magni Dionys. cap. 11 *De cælesti hierarchia*: Sed quia omnes mentes ratione quadam excellenti convenienter ipsarum naturæ, in tria divisæ sunt, in substantiam, et virtutem, et energiam, sive operationem, cum omnes, aut earum aliquas indifferenter cælestes substantias, aut cælestes virtutes vocamus, existimandum est declarare nos circuitione eos cælestes, scilicet, de quibus sermo fit, ex substantia et virtute unipiscujusque eorum. Sanctus Maximus in adnotationibus septimi cap. ejusdem *Hierarchie*: Quia, inquit, in divinis mentibus habitus deiformes (a) dixit, non oportet existimare, quasi dicit magnus Dionysius, hæc virtutes mentium divinarum tanquam accidentia in illis sicut in nobis, velut aliud in alio subjecto tanquam qualitatem advenire. Illud enim tanquam accidens (2) et tanquam subjectum non habet illic locum; quia omnis compo-

Scholia.

sitatem nominum necessario sequitur varietas substantiæ: recordamur enim hæc te in superiore oratione exposuisse, etc. Hanc igitur impiam Eunomii opinionem cum Patres refellunt, Athanasium dico, Gregorium Nazianzenum, Basilius, et Cyrillum, compositum esse Deum argumentantur, si nomina quæ Deo secundum naturam conveniunt, substantiam Dei significant; id est, si unumquodque Dei nomen diversum, diversam Dei substantiam significet, ut Eunomius volebat; quod quidem nihil aliud erat, quam dicere, unumquodque diversum nomen Dei, partem substantiæ Dei significare, ex quibus una substantia Dei composita esset: at hoc non sequitur, si diversa nomina, quæ scilicet affirmantur et absolute de Deo prædicantur, unam et eandem, et totam Dei substantiam, ut nos dicimus, significant, licet non perfecte, et ut in se est, quia ex creaturis nunc Deum cognoscimus non perfecte; et ut cognoscimus, sic nomina significant. Sic respondet idem Basilius eidem Eunomio objicienti nobis compositum esse Deum, nisi concederetur idem esse ingentum, et lumen quod de Deo dicitur; sic enim argumentabatur: Si aliud significat lumen quod de Deo dicitur, et aliud ingentum, compositum erit quod ex alio et ex alio constat; quod autem compositum est, non est ingentum; si vero idem est, et idem significant utrumque nomen, tantum distabit lumen, aut vita aut bonum, quod de ingento dicitur, a lumine, aut vita, aut bono, quod de genito prædicatur, quantum ingentum distat a genito: ita substantiam ingenti a substantia geniti separat Eunomius. Respondet Basilius: At vero ad illud quod ait Eunomius, compositum demonstrari Deum, nisi pro eodem lumen et ingentum accipiantur, illud dicere possumus, quod si partem substantiæ ingentum acciperemus. haberet locum ea ratio, qua dicitur compositum esse quod ex diversis constat; si vero substantiam Dei ponimus lumen, vel vitam, vel bonum, totum quod est, bonum; totum quod est, vitam; totum quod est, lumen; vitam vero, et lumen, et bonum sequitur ἀναρχία, hoc est innascibilitas, id est, esse vitam, lumen, et bonum non ab alio; quomodo non erit expertus compositionis, qui secundum substantiam simplex est? Non enim modi existentia, qui indicant proprietates, scilicet ingentum esse, et esse genitum, rationem simplicitatis lædent: hæcenus Basilius.

(1) *Esse facultatem creandi?* Hæc quoque contra

(a) *Habitus deiformes dicit, quibus angeli Deo assimilantur, quoad fieri potest.*

Eunomium dici intelligenda sunt, qui diversas proprietates Dei, diversas item substantias Dei faciat, ut ingentum, quæ Dei proprietates est, et negationem tantum declarat, substantiam diversam a substantia geniti induceret. Sunt alioqui facultas creandi, facultas providendi, facultas præcognoscendi, et denique omnis energia naturæ divinæ propria non partes substantiæ, sed ut ait Dionysius, totum id quod Deus est, qui est omnino simplex, et *μωοεὐθεῖα*, id est, uniformis in tribus personis.

(2) *Illud enim tanquam accidens, et tanquam subjectum non habet illic locum.* Quod ait sanctus Maximus non esse habitus in angelis tanquam accidens in subjecto, non solum verum est in habitibus materialibus, ut S. Thom. in 1, 11, q. 50, in resp. ad 1. interpretatus est, quia hujusmodi habitus, ut idem ait, sunt dispositiones ad esse naturale, cujusmodi habitus non habent locum in angelis, quia materia carent, quales sunt proprietates quædam naturales, quæ in animatis et inanimatis reperiuntur, et ad secundam speciem qualitatis pertinent, quæ potentia etiam naturales dicuntur; non solum, inquam, in hujusmodi habitibus et accidentibus verum est, sed etiam in habitibus qui sunt qualitates, et ad primam speciem in prædicamento qualitatis pertinent: quos idem S. Thomas dixit excludi a S. Maximo in angelis. Quod quidem non ita esse, ex scholiis ejusdem S. Maximi in eodem Dionysium perspicere potest. Ubi enim dicit Dionysius, quem sanctus Thomas citat, in *Cælesti hierarchia*, cap. 7, esse habitus in angelis deiformes, id est, quibus Deo assimilantur, scholium his verbis scripsit (interpretatur ad verbum): Nota, inquit, quod divinæ potestates (angelos dicit) similitudinem Dei secundum habitum habent: habitus autem est qualitas stabilis et fixa: hæc igitur patet, quemadmodum liberi arbitrii sunt; scilicet quidem virtutes habent secundum habitus acquisitas; quod copiosius Hammon Adrianopolitanus docet in his quæ contra Origenem. *De resurrectione*, scripsit; hæcenus S. Maximus. Hos ergo habitus S. Maximus dixit non esse tanquam accidens in subjecto sicut in nobis; et rationem reddidit, quia angeli erant materia, et omni materiali compositione. Dicendum igitur est summam, quomodo in nobis sunt habitus scientiæ et virtutum tanquam accidentia in subjecto, idque propter materiam; ut inde interdicamus non sic esse habitus in angelis tanquam

sitio, et illud informe materiae illinc ejectum est. Si enim esset aliud et alio veluti accidens in sub-
 jecto, non viveret per se substantia illa; neque
 posset per se deificari, quantum vires pati possunt,
 propter solum ordinem qui servatur ponendo aliud
 in alio. Habitus igitur quos in ipsis diximus, sunt
 ipsi earum substantiae inditi, non autem ut acci-
 dens in subiecto, quia sunt expertes materiae: unde
 magnus Dionysius in libro *De ecclesiastica hierar-*

chia, cap. 4, substantiales vocat habitus, qui in
 ipsis sunt. Adhuc idem Maximus, in Adnotationi-
 bus, cap. 4 *De divinis nominibus*: Propter hos sci-
 licet radios bonitatis divinae exstiterunt omnes
 mentes intellectuales, et intelligentes, et substantiae,
 et virtutes, et energiae: intelligunt enim et ipsae;
 quia omnes sunt mentes, et substantiae vitae, a
 mente suprema creatae, imo et energiae illae per se
 subsistentes sunt, et substantiae (1); omnis enim

Scholiam.

accidens in subiecto, ut S. Maximus recte dixit.
 Habitus scientiae in nobis acquiritur principio per
 conversionem ad phantasmata, quae sunt in poten-
 tiis materialibus sensuum, unde materialiter et dis-
 positive, ut ait S. Thomas, actus, ex quo habitus
 generatur, in potentiis sensitivis est, idcirco cor-
 rumpi potest in intellectu habitus scientiae per obli-
 vionem ex parte memoriae, in qua servantur
 phantasmata sensuum, a quibus species intellectu-
 ales abstrahuntur; et per deceptionem falsae argu-
 mentationis, qua suadetur contrarium ejus quod
 prius sciebatur: neutrum autem horum angelo eve-
 nire potest, qui nec obli. v. sci potest, neque decipi,
 quia liber ab omni materia per species rerum a
 Deo inditus et congenitus, quibus habitualiter,
 ut ait S. Thom., perficitur, omnes naturas rerum
 scire potest. Quae hujusmodi habitus non est
 in eo tale accidens, quale in nobis, ut dixit S.
 Maximus; nec ipse angelus hujusmodi habitus tan-
 quam accidens subiectum est, sed potius sic hu-
 jusmodi habitus in eo est, ut virtus calefaciendi
 in igne, ut ait S. Maximus, et Pacllymeres Diony-
 sii paraphrastes: similiter habitus virtutum, quas
 per sensum capimus, ut ait S. Diadochus in libro
De perfectione spiritali, id est, per justum usum
 sensuum, et earum rerum quae sub sensu cadunt,
 Isaac Syrus *Ἐξωτερικὰ ῥάξιας*, id est, exterioris or-
 dinis vocat; in nobis tanquam accidentia adesse et
 abesse possunt, quia sunt materialiter in potentiis
 sensitivis, et tanquam in subiecto in appetitis,
 quibus accidit obedire, aut non obedire rationi,
 unde justus auditus, et aspectus, et similiter in reli-
 quis dicitur; sicut beatus Petrus de sancto Lut
 dixit: *Erat enim aspectu, et auditu justus (II Petr.*
II, 8); et compositio ex subiecto harum virtutum,
 et ex ipsis virtutibus, materialis compositio est
 propter organa corporea; virtutes etiam illae ordi-
 nis interioris, quae theologicae dicuntur, fides, spes,
 charitas, accidentia quoque sunt in nobis, quia adesse
 et abesse possunt propter carnem, quae potest subji-
 ci et non subji- ci legi spiritus; aliud enim est caro, aliud
 prudentia carnis, quam Apostolus ait legi Dei non
 esse subiectam (*Rom. VIII, 8*), nec enim posse: at
 in angelis non sunt virtutes tanquam qualitates
 mutabiles, quae dicuntur et sunt accidentia, ut qui-
 dem essent, si in angelis materia esset, et compo-
 sitio ex materia sicut in nobis, sed potius quasi
 naturae sunt: sic enim, ait sanctus Diadochus,
 episcopus Photices in Epiro, quem sanctus Maxi-
 mus citare et sequi solet, in libro Aureo quarunda-
 m *Quaestionum de anima separata et angelis*,
 quam inscripsit *Apocalypsim*. *Ἐπὶ γὰρ τῶν σωμάτων
 φύσεων ὄπερ ἂν κτήσεται ἡ ἐνέργεια, τοιοῦτο
 ὡς περ τῆς φύσεως, δια πολλῆν ὥ; ἔργη λεπτοτέρα
 γίνεται*, id est: in naturis incorporeis, quodcumque
 operatio acquirit, hoc tanquam naturae efficitur
 propter, mutam, ut dixi, subtilitatem vocat *τὴν
 αὐτῶν*, id est, vacationem a materia. Propositum
 itaque fuit S. Maximo interpretari, quomodo in-
 tellegendum esset quod Dionysius dixit, esse in
 angelis habitus deiformes, ne quis erraret, si sus-
 picaretur esse virtutes angelorum tanquam quali-
 tates quasdam mutabiles, sicut in nobis more acci-
 dentium; haec enim quia possunt adesse et abesse

praeter subiecti corruptionem, proprie accidentia
 dicuntur et sunt, quae veteres Latini vocabant con-
 juncta tanquam adventitia; sic enim vocat Lucre-
 tius; verbum Graecum, ut mihi videtur, *συμβεθη-
 κός* interpretatur. Illud enim non possunt observa-
 re hic, quod istos habitus virtutum in angelia
 idem S. Maximus cap. 8, *De divinis nominibus*. *ἐπιτη-
 δεύοντας* vocat, nos *habilitates*, sive *aptitudines* in-
 terpretemur, S. Thomas participatione divinae sa-
 pientiae et bonitatis esse dicit, cum ait I. p., q. 3,
 art. 6, in resp. ad 2, quia ad attingendum Deum
 per intellectum et voluntatem indigent participare
 aliquid ab exteriori, scilicet sapientiam et bonita-
 tem divinam, ut ibidem ait: Ideo, inquit, necesse
 est ponere in eis habitus; habitus istos dicit Diony-
 sius, cap. 4 *De divinis nominibus*. corruptis angelos
 qui ceciderunt, quatenus aberrarunt ab operatione
 habitibus istis congruente, quos Judas apostolus in
 epistola sua dicit non servasse principium, sive,
 ut velus interpretes verit *τὴν ἀρχήν*, principatum;
 creati enim erant, ut ait S. Maximus, ad opera bona;
 creationem enim eorum vocavit Judas principium;
 sic Dionysius locum Judae interpretatus est, ut S.
 Maximus observavit. Praeterea quod Dionysius di-
 xit corruptis angelos suum principium, sumptum
 est ex Ezech. cap. XVIII, cum de diabolo ait: Cor-
 rupta est scientia tua cum pulchritudine tua. Hac-
 tenus de habitibus in angelis, qui communi voca-
 bulo *δυνάμεις* quoque, id est, potentiae, a Dio-
 nysio vocari solent, ut sanctus Maximus cap. 5,
De divinis nominibus. notavit, quod per eos possu-
 mus prompte operari. Dicendum est nunc de potentis
 eorum quae sic proprie *δυνάμεις* dicuntur, quas
 etiam a ratione accidentium idem S. Maximus ex-
 cludit. Si enim, inquit, illud esse aliud in alio
 tanquam accidens in subiecto, locum haberet in
 potentiis angeli, sequeretur ut non per se vi-
 veret angelus, sed per accidens; et *τὸ ζωτικόν*
 id est, potestas vitalis, per quam vivit, non es-
 set substantialis in angelo, sed accidentalis; neque
 per se deificaretur quoad fieri potest, si potentia
 item intellectiva angeli accidens esset, sicut in mor-
 bis, et non potius ad substantiam angeli pertineret:
 nunc autem cum potentia angeli ad vivendum, aut
 intelligendum non sit accidens, sicut in nobis est
 accidens individui, quod consequitur materiam,
 quae est principium individuationis, sed potius acci-
 dens per se, et proprium speciei, quod S. Thomas,
 I. p. q. 54, art. 3, in resp. ad 2, ad formam pertine-
 re dicit, de potentia angeli loquens, non sequitur ut
 per accidens vivat, aut per accidens beatificetur an-
 gelus: qui operari per potentiam propriam, quae ad
 formam ipsam et rei substantiam pertinet, unde
ὀστικόν, id est, substantialis a philosophis vocari
 solet, non est operari per accidens: quia ut idem S.
 Maximus cap. 5, *De divinis nominibus*. notavit, ut
 antea dixi: Philosophi, inquit, proprietates ejus-
 que substantiae sive viventis, sive vitae carentis, ad
 praedicamentum substantiae revocantur, et hoc vo-
 cabulo substantiae eas comprehendunt, atque non
 confusis rationibus propriis substantiarum et pro-
 prietatum.

(1) Imo et energiae illae saltem per se subsisten-
 tes sunt. Quia natura angelica per se subsistit, idcirco

motus et status illic saltem per se subsistentes sunt, et virtutes viventes, ac superiores, quam ut in eas cadant variationes eorum quæ fluxa et corporea sunt. Potes autem aliter etiam intelligere virtutes, et operationes, virtutes quidem, quia nondum omnia creata essent, virtute tamen omnia in Deo prius existerunt, quæ producenda erant ab ipso; operationes vero, quando jam creatura ad effectum adducta est. Ex his manifestum fit, in unitate, que supra substantiam est, non posse accidens versari, neque secundum habitum, neque secundum (a) dispositionem, neque secundum operimentum (1), neque secundum subexistentiam (b), neque secundum consequentiam. Si autem tanquam accidens dicatur, voce tenus tantum secundum cogitationem humanam, quia dicitur tantum, ostenditur: neque differentias substantiales plium est in hac Trinitate intelligere; est autem extremæ impietatis excogitare aliud in hac; aliud enim in alio, et tanquam in subjecto, denique accidens (c) neque in incorporeis cœlitibus (2) ab ipsa creatis, qui materia vacant, locum habet.

CAPUT III.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est quærenda ubique differentia causæ, et causam habentis, ubi ex se ipsa dicitur existere; et ubi ex se ipsa prodit sua energia, sive operatio, et ubi ex se ipsa, et per se ipsam ad seipsam remeant.

Magnus Dionysius cap. 9 *De divinis nominibus*: Quid

A autem de divino statu, vel sede dicimus? quid vero aliud, præterquam manere Deum in seipso, et in eodem statu immobili firme fixum esse et supraquam fundatum esse stabiliter, et secundum eadem, et circa idem ipsum, et similiter operari; et omnino esse a se ipso immutabilem, et non posse transmutari, et esse ex toto immobilem, atque hæc quidem supra substantiam. Idem in hymnis amatoriis ex S. Hierotheo: Producens, inquit, una est simplex virtus, per se movens ad amatoriam quandam missionem ex bono usque ad extremum eorum quæ existunt, et ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum, ex se ipsa, per se ipsam, et in se ipsa se ipsam revolvens, et ad se ipsam semper eodem modo revertens. Idem, in epistola ad Titum: Sic enim contemplantes scilicet mysteria nuda velis, venerari poterimus fontem vitæ videntes in se ipsum effusum, et in se ipso manentem, et unam quandam virtutem simplicem, per se mobilem, per se operantem, nunquam se ipsam dereliquentem, sed cognitionem omnium cognitionum vincentem, et semper se ipsam per se ipsam videntem, Adhuc idem cap. 4 *De divinis nominibus*: Amorem vero, inquit, et charitatem Deum vocant, utpote vim ad se adducendi habentem, qui solus est ipsum propter se pulchrum et bonum, et qui est sui per se ipsum patefactio, et eximia copulationis in unum bona emanatio, et amatoria motio, simplex, per se mobilis, per se agens, pro-

Scholia.

potentias ejus operatrices, quæ energiæ dicuntur, C et motum proprium ad operationem naturæ angelicæ, et quietem quibus angelorum natura defluit, per se dicitur consistere; motus dixi ad operationes, quales sunt ministrations propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, sicut Apostolus ait (*Hebr.* 1, 14); item contemplatio Dei, et perpetua laudatio, et in eis stare, ac quiescere; hæc, inquam, substantialia sunt, id est, propria substantiæ eorum: unde illis tribuit sanctus Maximus, quod substantiæ, ad quam pertinent, convenit, id est, per se subsistere et vivere, et non per accidens; quia hæc in substantia angelorum copulata sunt *νοστοςδω*; id est, in unam unionem cum ipsa, salvis alioqui, et non confusis propriis rationibus singulorum, ut ibidem ait Dionysius: alia est enim ratio proprietatis et alia substantiæ, cujus est proprietatis, quæ est accidens per se, sive proprium; sic etiam locutus est Simplicius, quem S. Thoni. in illo art. questionis, quam paulo ante dixi, citat, etsi non probat: Sapientia autem, inquit Simplicius, quæ est in anima, habitus est; quæ autem in intellectu (id est, in substantia intellectuali) substantia est; substantiam dixit pro eo quod est substantialis; sic enim intelligendum est, ut S. Maximus intellexit, siquidem substantialia philosophi, ut antea dixi, et ut idem S. Maximus notavit, ad substantiam referunt, et hoc nomine substantiæ illa comprehendunt, alioqui idem S. Maximus cap. 1, *De divinis nominibus*, Sciendum est, inquit, quod aliud est substantia, aliud potentia; substantia enim est ex iis quæ per se existunt, potentia vero ex his quæ in alio sunt.

(1) Accidens id est, κατὰ περιβολήν, id est, secundum operimentum, est legi extrinsecus, ut habere, fundamentum, quod ad categoriam habendi pertinet; de hoc Athanasius paulo ante, cap. 1 hujus decadis: Accidens κατὰ παραφύσιν, id est, secundum subexistentiam, est accidens secundum privationem, ut invisibile, tenebræ, et similia; privatio enim est omnino non ens, quia habet subexistentiam in habitu, cujus est privatio, et per quem cognoscitur; ut tenebra in luce, cujus absentia est tenebra, quæ cognoscitur cognoscendo lucem abesse. Accidens κατὰ συνέχασιν est accidens quod consequitur naturam, quod vocatur accidens proprium, quod ex principii essentia rei nascitur; ita ut declarata natura, simul declararetur quod eam consequitur, ut risibile consequitur naturam hominis; Damascenus vocat *καπετόμενον τῆ φύσεως*. Quod alienum etiam est a Deo, qui est supraquam simplex natura. Cum ergo dicimus in Deo esse sapientiam, justitiam, et alia similia ei tribuimus, ita loquimur, ut assueti sumus cogitare; quia intellectus noster non res secundum modum earum, sed secundum modum suum intelligit; itaque voce et locutione secundum humanam cogitationem, quam de creatura habet, accidentia tribuimus Deo, non autem re et veritate.

(2) *Accidens neque in incorporeis*. De accidente communi quod materiam consequitur, quod proprie dicitur esse in subjecto, intelligendum est; accidens enim proprium ipsius naturæ potius dicitur esse substantiale, quam esse in subjecto, quia non potest adesse et abesse a subjecto.

(a) Ut cum Deus dicitur indutus, non significatur accidens ex categoria habere.

(b) Ut privationes subexistunt in habitibus.

(c) Accidens scilicet, quod materiam consequitur,

id est, accidens corporeum: quia angelus non est corporeus, et multo minus Deus, imò in infinitum minus.

diens in bono, et ex bono in creaturas manans, et A rursus in bonum remeans, in quo et fine et principio carere divinus amor egregie demonstrat, sicut quidem perpetuus et sempiternus orbis propter bonum conversione inerrante se circumvolvens, et in eodem secundum ideam et procedens semper, et manens, et revertens. Sanctus Maximus in scholiis in Dionysium c. 1, *De divinis nominibus*: In universum igitur non est audendum loqui neque cogitare de divinitate supra substantiam, et abdita. Divinitas enim solius Dei omnibus occulta virtus est θεαρχία eorum qui dii dicuntur, tum angeli, tum homines, quatenus effectrix est eorum qui participatione efficiuntur dii; ipsa, quæ vere ex se et sine causa est per se divinitas. Gregorius Theologus: Et ad unum, eorum qui ex ipso, consensus. Quem locum cum edisserit sanctus Maximus: Nisi fallor, inquit, unam dicit divinitatem; ex ipso autem uno tres personas. Divinus Damascenus: Divinitatem in tribus splendentem, uno splendore ex una Divinitate trium personarum fulgente. Patrem sine principio, ejusdem naturæ Verbum Patris, et congenerantem ejusdem substantiæ Spiritum. Sanctus Theophanes: Unum trium fulgorem subsistentem ex una prodeuntem divinitate, idem tribus fulgoribus splendens ex una divinitate prodeuntibus. Et iterum: Tanquam enim ex uno sole Trinitas splendens. In actis sextæ synodi oecumenicæ, Utriusque naturæ, inquit, utramque operationem scimus, naturalem dico, et substantialiam, C et congruam sine divisione (1) ex utraque substantia et natura prodeuntem secundum operationem et qualitatem naturaliter insitam (a); et simul neque partibilem, neque confusam alterutrius substantiæ operationem conjuncte (2) inductam, hoc facit differentiam operationum in Christo, sicut et differentiam naturarum. Ex quibus efficitur manifestum, in unitate, quæ supra substantiam est, non oportere considerare quod ex se ipsa existere dicitur, vel ex se ipsa prodit operatio; vel ex se ipsa, per se ipsam, in se ipsam revolvitur, et indecirco differentiam causæ et causam habentis sequi: quin potius manifestum

est prodire ex se ipsa sine distantia, et sine causa, et sine divisione; ut si esset virtus quædam absoluta, et motus simplex: per se ipsam mobilis, per se operans, ex se ipsa, per se ipsam, ad se ipsam revertens et ad ipsam semper eodem modo se revolvens, et conversione inerrante circumiens. Simul tamen demonstratum est non oportere ubique aliquid ex aliquo dicitur, querere differentiam causæ, et ex causa proficiscentis; demonstratum, inquam, est non solum ex iis quæ prius diximus, sed etiam ex iis quæ modo subjecta sunt, quibus ostenditur constandum esse tres personas ex una divinitate prodire. Si ergo dici ex aliquo, ubique differentiam causæ, et causam habentis, introduceret, necessario tota Trinitas causam haberet; ex quo fieret, ut Pater in Trinitate ex causa profectus esset; ut hoc absurdum est. Non igitur jam ubique ex aliquo, in divinis dicitur, ibi differentiam causæ, et ex causa proficiscentis ostenditur; ac præterea prodire in divinis sine divisione tantumdem est, quantum sine distantia, sive differentia, et sine causa esse, aliquid quoad Trinitatem, quæ supra substantiam est, quatenus Trinitas colitur, non habet in ea locum τὸ ἀδιαίρετον, id est, illud sine divisione, quin potius dividitur divinis et deificis personis: eritque, quatenus Trinitas est, vere discreta Trinitas, sicubi vero dicatur Trinitas non divisa, non quatenus Trinitas dicitur, sed quatenus ipsa Trinitas unitas est; igitur non esse divisionem in divina unitate, est non esse differentiam in ea, nec esse causam ejus.

CAPUT IV.

Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud energiam sive operationem: neque legi homonymia verbi energicæ, nec existimare non idem esse in ea substantiam et energiam.

Sanctus Gregorius Nyssenus, libro IX *Contra Eusebium*: Quis est, inquit, dic mihi, Deus? quibus dominatur, qui est aliud quid præter potentiam? Si dominatur, et aliud est potentia, igitur vincitur potentia a non potentia; quod enim est aliud quam potentia (3), potentia proorsus non est:

Scholia.

(1) *Sine divisione*. Scilicet personæ; non enim propter differentiam substantiarum divinæ et humanæ divisus est Christus, quin potius idem est perfectus Deus, et perfectus homo; rursus sine divisione, quia operatio divinæ naturæ est operatio trium personarum, quarum unitas essentia, ut est in synodo sexta, actione 11, non potest parti, nec alteri unitati copulari, sed potius singularis est, extra omnem numerum.

(2) *Operationem alterutrius substantiæ conjunctæ inductam dicit*, quia sic operabatur utraque natura quod proprium erat, ut altera simul operaretur convenienter sibi, et ut se decebat; sive enim operationes essent Deo convenientes, ut miraculum, caro operabatur, ut cum potestate divina remittebat peccata, et ore dicebat, *Remittuntur tibi pec-*

cata tua, et potestate divina restituebat visum, et manu et spūo liniebat oculos; sive operationes humanæ naturæ convenirent, ut sitire, esurire, fatigari, Verbum operabatur permittendo, et volendo sive operationes essent mixtæ, id est, partim divinæ, partim humanæ, hoc est Deo convenientes, et homini; ut ambulare super mare; ambulare enim homini conveniebat, non deprimi ambulando super mare, Deum decebat, quæ operationes θεωδρακαλ a Dionysio dicuntur, id est, simul divinæ et humanæ.

(3) Deus est suum posse, et suum esse, et suum operari, et non est in eo aliud posse, aliud esse, aliud operari, sed potius unus simplicissimus actus, et una simplicissima substantia ac potentia, sive virtus.

(a) Qualitatem naturalem vocat proprietatem utriusque naturæ.

atque ita reperitur, quatenus potentia non est, A
 dominari potentia. Justinus martyr in his quæ Pho-
 tius patriarcha ex eo recitat, Alia quidem, inquit,
 potentia sunt aliquando, et actu; Deus autem, ut
 mens peripateticæ intelligere potest, semper est ener-
 gia, id est, actu; non enim ex imperfecto ad per-
 fectum procedit; nec aliud quidquam præter ipsum
 per se actum, est ipsa per se substantia. Theodo-
 rus cognomento τὸν Γραμμῶν, in sua *Contra oppu-*
gnatores imaginum tractatione: Non, inquit, ut
 quidam olim nugati sunt, cæles a persona sua va-
 cuos cum carnem assumpsit, facere voluit, esseque
 nobiscum secundum substantiam, energia vero et
 dignitate apud Deum Patrem, quia aliud substan-
 tiam, aliud energiam, et in his quæ corporea esse
 cogitantur, sic in Verbo Dei ponebant; quod quid-
 dam pite negant. Sciunt enim in simplicibus et in-
 corporeis (1) nihil ista differre: quia non sunt hæc
 inter se discernenda, ne quod est supra omnem
 simplicitatem, compositam esse intelligatur. Sanctus
 Maximus in annotatione extrinsecus apposita
 ad cap. secundum centuriæ primæ: Bonum, inquit,
 proprie secundum substantiam ex his quæ sunt, co-
 gnoscimus creatorum effectorem, quod est, non
 quid secundum naturam est, plurimum enim differt
 credere unquid esse, ab eo quod est, scire quid
 demum est hoc: Ex bonitate igitur et energia, et
 ex operibus providentiæ propriis cognoscitur Deus,
 sed non ex substantia. Energiam vocamus hæc o-
 pera, non autem potentiam, sive virtutem opera-
 tionis; hæc enim nihil aliud est, præterquam sub-
 stantia Dei, ne compositio in Deo esse existimetur.
 Magnus Athanasius libro primo contra Arianos:
 Interrogent, inquit, Græcos, ut cum audierint quot
 significationes habet verbum, discant se non bene
 scire de quibus loquuntur. Et in epistola ad Sera-
 pionem: Cum hæc sic sint, et tanta differentia spi-
 rituum ostendatur, meliores essetis, si de creato
 spiritu audientes, de uno quopiam ex dictis senti-
 tiretis. Et sanctus Maximus, in disputatione contra
 Pyrrhum: Dicere, inquit, et non prius distinguere
 significata verbi, nihil aliud est quam omnino con-

fundere, et obscura relinquere ea, de quibus qua-
 stio est: quod quidem alienum est ab homine ra-
 tionis particeps. Idem in eodem: Superius etiam
 dictum est, oportere eum qui de veritate disserit,
 distinguere eorum quæ dicuntur, significata, pro-
 pter errorem ex homonymia præcedentem. San-
 ctus Anastasius Antiochenus in libro qui inscri-
 bitur, *Quod Deus est incircumscriptus*: Tripliciter,
 inquit, dicitur energia, potestas, sive vis, secun-
 dum quæm naturale est Deo operari; et habudo
 operantis ad opus factam, et ipsum illud opus fa-
 ctum. Præterea sanctus Joannes Damascenus in ser-
 mone inscripto, *De proprietatibus Christi*: Energia,
 inquit, aliquando significat virtutem operandi, ali-
 quando operari, aliquando opus effectum. Magnus
 Basilius in v. Ἀντιρρητικῶν: Illud ex aliquo accipit-
 tur, inquit, vel quatenus pertinet ad creationem, ut
 cum dicimus omnia ex Deo; vel ad generationem
 ut illud: *Ex utero matris luciferum genuit te*⁷⁰; et il-
 lud: *Ego enim ex Deo exivi*⁷⁰; vel naturaliter, ut
 cum dicimus, Energia nostra ex nobis est (a), splen-
 dor solis ex ipso. Si igitur corpus Christi divinum
 ex Spiritu sancto est, non potest esse ex eo geni-
 tum, quia quod natum est ex carne, corpus est;
 quod autem ex Spiritu, spiritus, neque rearsa natu-
 raliter ex ipso esse, sicut energia ejus, quoniam
 in simplici (2) et incorporea natura eandem rationem
 subit substantia et energia ejus; reliquitur igitur
 ex ipso esse tanquam creaturam ejus. Idem libro
 secundo: Si quidem nihil commune habet virtus
 cum substantia, quomodo ex creaturis, quæ sunt
 effectus virtutis, ad cognitionem ejus facta est via?
 Sin autem idem est substantia atque virtus, quod
 virtutem signat, signabit plane etiam substantiam.
 Divinus Theodorus cognomento Γραμμῶν, tractans
 dictam Basilii: Sic, inquit, ple intelligatur divina
 energia sive operatio eterna: quin potius ipsa per
 se energia, ut non distinguatur a substantia, sed
 potius eandem rationem habeat propter propria-
 tem simplicitatis, et incorporeæ naturæ. Magnus
 Athanasius, in disputatione Anomæi (3), in persona
 adversarii: Dic, inquit, energie imaginem (4).

⁷⁰ Psal. cix, 5. ⁷⁰ Joan. xvi, 27.

Scholia.

(1) In simplicibus et incorporeis nihil ista differre. Scilicet substantiam et energiam. Loquitur de simplicibus et incorporeis, quæ sunt suum esse, cujusmodi sunt personæ divinæ, unaquæque enim earum est suum esse, et actus purus, et ideo non potest esse Deus subjectum accidentis; subjectum enim comparatur ad accedens, sicut potentia ad actum.

(2) In simplici et incorporea natura eandem rationem subit substantia et energia. Id est, idem sunt essentia et virtus ejus operandi; de substantia simplici, quæ est purus actus qui solus Deus est, intelligendum est sicut intelligendum est quod dixit Boetius, formam simplicem non posse esse subjectum; sic interpretatus est S. Thom.

D i p. q. 54. In angelo enim non est idem essentia ejus, et virtus ejus intellectiva; sed potius hæc est accidens à materia liberum in essentia angeli tanquam in subjecto recepta.

(3) In disputatione Anomæi et Orthodoxi, quæ tota est de ingehito, et genito, Anomæum vocat Athanasius Eunomium, et Ælium, qui Filium faciebant dissimilem Patri, hoc enim significat Ἀνομοῦ, sive Anomæus.

(4) Dic, inquit, energie imaginem. Quatenus energia est virtus Dei effectrix, idem est atque substantia Dei; et Filius est imago energie Dei, sicut est invariabilis imago substantiæ, consilii, voluntatis, virtutis, sive potentia, et gloriæ, sicut ait idem Athanasius in eadem disputatione Anomæi,

(a) Energia nostra ex nobis, ut respiratio, cibi concoctio et similes operationes.

Si vero illam est energia atque substantia, substantia ergo imago erit Filius. Gregorius Nysseus, libro xii, *Contra Eunomium*, clarius hanc rationem explicans et distinguens: Progređiens enim, inquit, Eunomius, tanquam ratione recte conclusa, alia magis difficilia quam superiora, ut appellat, criminis in nos iudicis, multa indignatus, et calumniatus rationem, audijoresque ad ea quae dicenda sunt, vehementer irritato, in quibus quaedam accensat impie a nobis confici, quasi nos non solum nominationes Deo attributas ad nostras cogitationes accommodemus, tacens interim quae ista attributio nominationum, et quando, ac quomodo facta, sed quasi omnes res miscemus, et in unum atque idem Unigeniti substantiam et energiam conducamus, nulla de hoc ipso disputatione habita, neque demonstrato quomodo a nobis conficitur, unum et idem esse energiam atque substantiam. Apparet tamen ex verbis Eunomii, quod dogma Arianorum erat discernere a Dei substantia energiam ejus. Declarat autem hoc Eunomius in iis quae contra Basilium Magnum scribit. Ait igitur: Non oportet eos qui veritati credunt, sequentes sententias aliorum non excussas et inconsideratas, dicere unum esse energiam atque substantiam. Adhuc idem: Igitur si ratio conclusit voluntatem esse energiam, non autem substantiam energiam, existit autem Patris voluntate Filius unigenitus, non ad substantiam, sed ad energiam, quae est etiam voluntas, necesse est servare Filium similitudinem; ac rursus non cum substantia imago feret similitudinem, sed cum energia. Contra hoc autem objicit Basilium libro secundo *Τὸν ἀντιρρητικῶν*: Si Unigenitus est imago energiae, energia autem est dignitatis, dignitas vero substantiae, erit Unigenitus substantiae imago. Et Gregor, Nysseus, in primo *Contra Eunomium*: Si non est, inquit, in propria substantia energia, quae Deum quidem sequitur, Filium vero operatur; quis tam caecus est qui non videat blasphemiam confectam? Ex quibus sit manifestum,

A quod in unitate quae supra substantiam est, non est querendum aliud substantia, et aliud energia; neque oportet regi multiplici significatione verbi *energiae*; energia enim hic virtus operandi universum celebranda est, quae est principium omnium, et cujus substantia est energia, non autem illa energia hic laudanda est (1), quam habitudo continet, vel habitudinis effectus; utrumque enim horum aut sit imperfectum, multum abest a perfectissimo principio, cui qui addit, nulla alioqui re indignum, minuit addendo. Neque pium quidem erit existimare non idem esse substantiam et energiam, non solum propter ea quae Ariani blaspheme in Filium Dei dicunt, sed quia imperfectum aliquid perfectissimae unitati attribuire omnium simplicissimum, et a ratione maxime alienum est.

CAPUT V.

Quod in unitate, quae supra substantiam est, non oportet querere energiam (2) per se sine substantia, et non per se existentem; neque cogitare simul aliud quid cum ipsa unitate, neque ad ea distinguere supra energiam.

Magnum Basilium in quarto libro *τῶν Ἀντιρρητικῶν*, cap. 51; Si quis dixit personam sine substantia, negavit etiam existentiam substantiae; quod enim substantiam non habet, et per se non existit, significat naturam, quae non existit, neque prorsus est. Gregorius Nysseus libro primo *Contra Eunomium*: Si enim, inquit, energia Dei naturalis non existit per se, et in hac includitur opus ex non existente confectum, talis plane naturae esse intelligitur opus factum, qualis natura ejus causa quae opus efficit; cogitationes facta est; quod enim factum est ex non existente, et in eo continetur, omnibus manifestum est non existere. Idem in eisdem: Effectum enim non existentis non parum demonstrat consecutio hinc necessaria; quin potius sic demonstrat, et neque per praedicationem dicere periculo valet (3). Sicut enim necessario confitendum est esse quod ortum dicitur ex eo quod est (a); sic contra, necessario confitendum erit non

Scholia.

de qua paulo ante memini. Ut vero accipiebant Ariani vocabulum *energiae* pro virtute Patris generativa; dicebant suasse Filium in Patre *σπερματικῶς*. At, inquit Athanasius, si splendor est in luce *σπαρακτικῶς*, id est, seminifer, sit etiam Filius. Deinde genitus est, inquit, Filius perfectus ex perfecto et non *προκοτῆ τελειοῦμενος*, id est, non est proleciendo ad perfectum adductus, sicut quae in semine continebantur, ex imperfecto ad perfectum progrediuntur. Idcirco, inquit Athanasius, dixit Apostolus *Χαρακτηρὸν substantiae, et non energiae*. Character autem substantiae non periturus proleciendo, sed in ipsa essentia habet perfectionem; sicut homo est character substantiae hominis non ex proleciendo sive progressionem, sed *ἀπὸ τῆς εἰδὸς ταυτότητος*, id est, ex ipsa eadem natura humana. Energia itaque quae Deum sequitur, non differit a substantia ejus, sed idem penitus est, sicut de operationibus, quae non sequuntur naturam divinam, sed ex voluntate ejus, et non ex natura pendunt.

habitudo continet. Id est, non laudamus Deum ab eo quod sit ipsa operatio, quae refertur ad operantem Deum, et ad opus: haec enim relatio est in creaturis, quae a Deo pendet, sicut creatura, et ut accidens est, in haeret subjecto: utrumque autem est imperfectivum, et ideo non potest attribui Deo; quod si non est operatio Deus, nec erit opus, quod operatione perficit. (2) *Energia proprie vocatur operatio*, quae consequitur naturam, quae est virtus operandi; quae est in Deo infinita. Ariani enim energiam, sive operationem Dei naturalem a substantia distinguebant, et Filium dicebant esse non ex substantiam Dei, sed ex energia ejus, id est, ex virtute generativa; at in Deo omne quod est, Deus est quia est actus purus; non sicut in angelis, qui, ut ait Dionysius in *Celesti hierarchia*, dividuntur in substantiam, virtutem et operationem: unde aliud est in eis substantia, aliud virtus intelligenti, aliud intellectio. Deus vero est sua intellectio, et sua virtus.

(3) *Ut neque per praedicationem dicere periculo valet*. Quia in Deo dicimus esse sapientiam, unitatem

(1) Non autem illa energia hic laudanda est, quam

(a) Esse substantiae est esse per se; esse accidentis est inesse alteri.

esse quod ex eo quod non est, nascitur. Cum enim ipsum non est, quomodo aliud ex ipso per se existet? Si enim non est in substantia propria energia, quæ Deum quidem consequitur, Filium vero efficit, quis tam cæcus est, ut non videat, quæ blasphemia conficiatur (a)? Adhuc idem in eisdem: Si enim qui hæc absurda devitat, energiam dicit esse rem quamdam non per se existentem, cujus effectum esse Filium decernit, dicit rursus quomodo sequitur ex eo quod non est, id quod est? quomodo quod non existit per se, operatur ea quæ per se sunt? Reperientur enim in his consequi quidem Deum quæ non sunt, ea vero quæ non sunt, causam esse eorum quæ sunt; et quæ non existunt per se natura sua, definire et circumscribere naturam eorum quæ sunt: et virtus, quæ omnem creaturam efficit et creat, comprehensa erit in eo quod secundum propriam rationem non existit. Idem adhuc in eisdem: Hactenus autem dignum est consideratione, quomodo energiam consequantur substantias; et quid sint secundum propriam naturam, aliunde præter substantias, quas consequuntur, an pars illarum, et ejusdem naturæ? quod si aliud sunt; quomodo, et a quibus productæ? sin autem idem eorum, quomodo abscisæ, pro eo quod simul cum eis existere debebant, eas extrinsecus consequuntur? utrum necessitas quædam naturalis cogit ut involuntarie sequatur substantiam energia, quæcumque tandem ea sit; sicut visio ignem sequitur, et vapores atque halitus corpora illa sequuntur, unde sunt? at non puto ipsum dicere hoc, ut existit et variam quamdam rem et compositam esse substantiam Dei, quæ inseparabilem, et secum simul cogitatas energiam habeat, ut accedens in subjecto demonstraretur, sed eam potius voluntarie et libere excitatam, energiam ut videtur, dicit per se esse effluere. Ecquis quod ex providentia voluntarie sit, sequi dicit sicut aliquid eorum quæ foris sequuntur? Nec enim secundum communem consuetudinem in hujusmodi rebus hoc vocabulum tritum esse cognovimus, ut energia, id est, operatio laborantis (1) in aliquo, dicatur sequi laborantem; nec enim fieri potest ut qui alteram ab altero disjunctam, quod reliquitur, per se intelligat: imo qui energiam, id est operationem dixit, simul comprehendit ratione, quod secundum energiam, id est, operationem mo-

vetur: et qui meminit operantis, energiam, id est operationem simul cum eo tacite significavit; sed manifestius, quod dicimus, exemplis fiet. Dicimus quemdam fabricare, aut ædificare, aliunde aliquid eorum quæ talia sunt, operari; una igitur voce et energiam, id est operationem, et eum qui artem exercuit, per se oratio representavit: ita ut si alterum separaretur, non subsistat reliquum. Sanctus Cyrillus, libro VII *Ad Hermitam*: Simplex, et non compositus proprie et primam Deus, o amice! non ex natura et energia, tanquam alia præter ipsum, compositus esse intelligitur, sed potius unum quid esse omne. Et sanctus Maximus edisserens hanc rationem: Omne, inquit, quod habet aliquid simul cogitatum ad declarationem suæ propriæ existentiam, compositum est, et non simplex proprie. Ex his efficitur manifestum, quod in unitate, quæ supra substantiam est, omnino absurdum est, energiam ejus quæ omnium efficacissima est, et supraquam infinitæ virtutis, ponere non per se existere secundum propriam suam rationem. Sin vero per se vere existit, majus adhuc absurdum, et magis impium apparet, simul cum ipsa unitatem, quæ omnem simplicitatem vincit, cogitare, vel prorsus hanc ab hac distinguere, existimareque aliud esse suam substantiam, aliud vero suam energiam, id est, suam virtutem propriam operandi.

CAPUT VI.

Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud bonitatem; nec aliud formam, et aliud substantiam; nec aliud vitam, vel sapientiam, vel virtutem, aliud vero substantiam ejusdem,

Dominus in Evangelio ait: *Nemo bonus, nisi unus Deus* ¹¹. S. Cyrillus, in *Thesauris* libro XII, cap. 14: Quomodo, inquit, est unus bonus, ut ipse testatur? nempe quia sancta Trinitas in unam divinitatem redit propter unam et eandem substantiam, ut tantum divina substantia sit bonum proprie. Magnus Basilus: Bonus, inquit, Spiritus, sicut bonus Pater, et sicut bonus ex bono genitus, cujus substantia est ipsa bonitas. Sanctus Gregorius Nysenus, in libro *De vita Moysis*, ait: Primum, et proprie bonum, cujus natura est bonitas, ipse Deus, quodcumque natura intelligitur (2), hoc est, et nominatur. Et magnus Apostolus: *Qui cum in forme,*

¹¹ Luc. XVIII, 19.

Scholia.

tem, justitiam, et alia hujusmodi, non quod per essentiam aliud sit in alio, quia potius idem est quod est, et in quo est, sed per prædicationem sic loquimur nullo periculo. Ut enim ait Cyrillus in *Thesauris*, lib. II, cap. 4: Multa de Patre et Filio divinæ Scripturæ prædicant, neque tamen diversitas nominum diversitatem substantiæ ostendit, nec ulla dissimilitudo essentiam inter Patrem et Filium intelligitur, at prædicare Filium esse genitum ex non ex-

sistente, neque sic quidem a periculo vacat, qui enim sic prædicat, consequenter dicturus est non existere genitum, aut genitum esse perfectiorum genitore.

(1) In his quæ ad aliquid dicuntur, non habet locum alterum consequi, sed utrinque simul esse, et simul tolli, et idcirco de operatione quæ est habitudo, non proprie dicitur energia.

(2) *Quodcumque natura intelligitur, hoc est, et*

(a) Scilicet conficitur Filium genitum esse perfectiorem genitore, siquidem Filius per se est, et ex quo est, non est per se.

inquit, *Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo* ⁷⁵. Divinus Chrysostomus in oratione sexta, de incomprehensio, sic ait : Cum, inquit, ejusdem formæ, et ejusdem figuræ esse dicit, quid aliud declarat, quam substantiam unam sine ulla varietate? Non enim est circa Deum forma, vel factus. Sanctus Cyrillus : Forma, inquit, in Deo substantiæ accipitur a Patribus, sicut ab Apostolo; nefas enim est et impium, in Deo, qui in aspectum non cadit, formam dicere speciem. Dominus in Evangelio : *Ego, inquit, sum resurrectio et vita* ⁷⁶. Sanctus Cyrillus in actis sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi : Sicut unitas, inquit, non potest dividi in duas unitates (siquidem unitas in has divisa non erit unitas, sed duo), sic quod est unum summa copulatione, non potest dividi in duo; alioqui non amplius erit Deus universi simplex natura, siquidem est alia præter ipsum, quæ est in ipso vita. Et rursus idem : Primum quidem, non est simplex natura Deus universorum, sed potius compositus, et ex duobus constans; siquidem est alia præter eum, quæ in eo est vita. Gregorius Nysenus in *Vita Moysis* : Ens entium est vera vita; hoc autem cognosci non potest; quia igitur cognitionem vincit vita vivifica, omne quod cognoscitur, non est vita. Divinus Apostolus : *Christus, inquit, Dei virtus, et Dei sapientia* ⁷⁷. Sanctus Gregorius Nysenus libro vi in *Cantica canticorum* : Dominus, inquit, natura sua id ipsum quod est, veritatis, et sapientiæ, et virtutis substantia est; idcirco quod David dixit : *Omnia in sapientia fecisti* ⁷⁸, interpretatus Apostolus Prophetam, in ipso ait omnia creata esse ⁷⁹, tanquam hoc Prophetam significaverit vocabulo sapientiæ. Idem Gregorius in eisdem : Qui omnium cognitionem in se ipso comprehensam habet, cujus infinita sapientia, quin potius cujus essentia sapientia est. Cyrillus in *Thesauris* : Non quia sapientia in nobis, et scientia non existit per se, idcirco sapientia, quæ in Deo est, non per se existet, sed si confiteris non esse naturæ nostræ Deum, plane confiteris, omnia quæ ejus sunt, non esse ex nostris, sed potius nostra superant, ac tantum superant, quantum superant et differunt secundum rationem substantiæ. Ex quibus fit manifestum, quod in unitate, quæ supra substantiam est, neque bonitas

neque forma ipsius, neque vita ipsius, neque sapientiæ, neque virtus ipsius alia quædam sunt præter substantiam ipsius : quin potius hæc omnia unica ejus substantia sunt.

CAPUT VII.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querendum aliud esse cognitionem ejus, vel charitatem ejus, vel pulchritudinem ejus, vel immortalitatem ejus, et alia ejusdem; aliud vero singulare ejus substantiam, et existentiam supraquam divinam.

Sanctus Cyrillus, in *Thesauris*, libro xxxiv : Deum esse simplicem, et compositionis expertem omnes fatebantur; absurdum igitur est dicere habere eum hujusmodi cognitionem sui, qualem nos; etenim si aliud est ipse, et aliud præter ipsum cognitio in ipso, compositus est, et non simplex; at quia simplex confessione omnium est, non est aliud præter ipsum cognitio in ipso. Nos autem non sic; sumus enim aliquid proprie secundum substantiam; in substantia autem habemus positam cognitionem, ut colorem in corpore. Sanctus Maximus, in centuriarum tertio, cap. 5 : Omnis, inquit, cognitio earum rerum quæ sunt, habitudo est quæ extrema quædam colligat; eos dico qui cognoscunt, et ea quæ cognoscuntur; hæc autem non (1) cognoscitur ab istis qui cognoscunt, neque simul cognoscitur cum cognitis; non enim cognitio apta est natura sua ulla ex parte, ut cognoscatur : Deus autem secundum essentiam suam, quocumque est secundum substantiam, cognitio est ineffabilis, quæ in Mente et Verbo et Spiritu per se existit. Deus igitur omnino est creaturis ignotus, utpote ipsa per se cognitio, nisi cui placeat dicere esse etiam Deum supra hanc immensum. Et rursus Cyrillus in capitibus de Spiritu sancto : Deus, inquit, charitas est, ut Joannes ait ⁸⁰; et non est quidquam aliud ipse, et aliud quid, quod in ipso est; simplex enim et sine compositione est. Idem adhuc libro xxxiii *Thesaurorum* : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo cognovit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit nisi Filius* ⁸¹; quia scilicet nulla mens creata potest ullo modo divinam substantiam complecti, quia omnem mentem vincit : et supra omnem notionem fertur pulchritudo ejus quæ supra naturam est, et deleri non potest : et a se sola quid sit secundum naturam, cognoscitur. Sanctus Gregorius Nysenus, in Commentariis

⁷⁵ Philipp. II, 6. ⁷⁶ Joan. XI, 25. ⁷⁷ I Cor. I, 24. ⁷⁸ Psal. CIII, 24. ⁷⁹ Coloss. I, 16. ⁸⁰ I Joan. XI, 8. ⁸¹ Matth. XI, 27.

Scholia.

nominatur. Quid natura sit Deus, intelligi non potest; nec hic Gregorius contradicit, qui in eodem libro ait : Quid oporteat solum de Deo cognoscere, scilicet nihil eorum esse quæ humana mens cognoscere potest. Significat igitur hic Gregorius Deum ex creaturis, quas intelligimus, intelligi quod sit, et illa esse secundum causam, esto perfectiones nominibus Dei significatas Deo proprie, et prius, et essentialiter convenire, et a creaturis participari certum est, et in ea excellentia, in qua Deo conveniunt, non posse a nobis intelligi.

(1) Cognitio non cognoscitur primo ab intellectu

humano cognoscente, quia primum objectum intellectus nostri in præsentis statu est ens et verum consideratum in rebus materialibus; cognitio autem est immaterialis, et ideo cognoscitur post objectum materiale prius cognitum; neque cognoscitur simul cum objecto cognito, ut cognitio lapidis non cognoscitur simul cum lapide, quia cognoscere lapidem non est perfectio lapidis cogniti; alioqui uno actu cognosceretur, sicut cognoscitur uno actu res cum perfectione sua; sicut angelus uno actu intelligit suam essentiam, et suam intelligere, quod est perfectio essentia ejus, ex S. Thom. I p., q. 87, art. 3.

in *Quæstia*: Quod vere beatum est, ipse Deus est; A quiddam eandem esse eum ponamus; beatitudo est illa vita immortalis, et illud bonum immortale, et quod intelligi non potest; pulchritudo que non exprimitur, et ipsa per se gratia, et sapientia, et virtus. Et magnus Athanasius in quadam disputatione Orthodoxi et Anomæi: Οὐκ ἄλλiam et aliam personam habemus; non autem aliam et aliam immortalitatem, quam per unum baptismum accipimus; si enim alia et alia immortalitas est, et aliud et aliud baptismum, et alia et alia fides: non est unus Christus, una fides, unum baptismum. Anomæi. At nostra persona alia est præter immortalitatem, et baptisma: igitur persona Christi alia persona est præter immortalitatem. Οὐκ ἔστιν. Minime; imo hæc ipsa persona et immortalitas est; et non solum immortalitas, imo etiam incorruptio, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio, et dominatio, et virtus. Ex quibus patet; quod in unitate supra substantiam non oportet querere, aliud esse sui cognoscendum, quia habere eam dicitur, aut similiter aliud esse suam charitatem, vel pulchritudinem, vel immortalitatem; vel alia; sed suam singularem substantiam, et existentiam; quin potius tum hæc abunde sit, ea ut se ipsam habet.

CAPUT VIII.

Quod in unitate supra substantiam non oportet querere, quia hæc est omnia, idcirco multa ejus esse et diversa omnia, est autem ea omnia ipsa divina et beata ejus substantia, que habet omnia non ut alia in alio, sed sine habitu et collecte, nihil habens duplex, et supra omne unum.

Sanctus Maximus in eo libro qui inscriptus est: Quod in Christo est verum, id est, substantiarum differentia: Omnis, inquit, differentia, que distinctitudinem, vel diversitatem aliorum ab aliis secundum rationem aliquo modo existendi declarat, quantitates rerum differentiam secum naturaliter inducit, sive substantiarum, sive quantitatum, sive proprietatum; quod vero penitus simplex est, non admittit differentiam, quid idem penitus est sibi ipsi ad singulare, et totum ex toto habitudine notum, sicut genus in quantum non habet quod ab se prædicetur: et ob eam causam omnino non numeratur, neque dividitur. Idem capite quinquagesimo, de energis et voluntatibus: Cum omni, inquit, differentia simul inducitur quantitas, et cum omni quantitate conjunctus est numerus, qui eam declarat; non enim fieri potest, ut vel differentia sit sine quantitate, vel quantitas sine numero, qui eam declarat, dignoscatur. Idem capite 8 centurie III: Quod est penitus unum proprie, non

¹⁰ Joan. xvii, 18. ¹¹ Joan. xviii, 10.

habet differentiam; quod autem non habet differentiam, extra omnem etiam habitudinem est; quod autem habitudinem non habet, etiam non coercetur; quod autem non coercetur, principio caret; quod vero principio caret, etiam est infinitum; solum igitur Deus est sine principio, et infinitus, et sine habitu, et sine differentia; quia proprie est singularissima natura, et simplex, et non descriptus, hæc est infinitus. Idem in cap. 4 ejusdem centurie: Nihil eorum que sunt, est non descriptum, quantum neque liberum a predicamento: solus Deus est extra predicamentum, et ideo ab omni circumscriptione liber, utpote infinite in infinitum exister omni substantia, et mente, et ratione, et intelligentia. Sanctus Athanasius, in oratione, quam inscripsi Κρητικόν in antiphonibus sanctissimæ Domine nostre, Matris Dei: Quomodo, inquit, et ipse Unigenitus Deus est: Omnia que habet Pater, mea sunt; et Patri dicit: Mea omnia, tua sunt, et tua mea, et glorificatus sum in ipso. In omnibus enim, in quibus glorificatur Pater, cum de Deo sermo sit, glorificatur etiam Filius, et Spiritus sanctus; hinc dicitur perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus: quia nihil ex plenitudine divinitatis uniusque persone deest; sed potius totum id est, æqualitatem habet omnium proprietatum; in quarum æqualitate plenitudo divinitatis cernatur; ab æquonim, id est æquali vox feminina tota derivatur, id est æqualitas, que est comprehensio constituens æqualitatem multorum; quarum enim æqualis quedam substantia est differentiam proprietatum, tota dicitur, tanquam tota xal pta, id est, sancta et una; et quia tota dicitur secundum etymologiam mutatione: in o, et accessione litteræ u, efficiunt interpretando, obsta, id est, substantia, tanquam quedam essentia ex pluribus in unam congregata constituta; hactenus Athanasius. Gregorius Nysenus in sermone catechlico: Si enim, inquit, bonum, et iustum, et sapiens, et potens similiter dicatur, item immortalitas, et sempiternitas, et omnis mensura eodem modo constitatur omni ratione differentie sublata: necessario simul tollitur ex dogmate multitudine deorum, cum idem ipse casus in omnibus, fidem in unitatem circumducet, idem in eodem: Non enim extra compositionem erit hujusmodi opinio, que dicit aliud in alio esse, sed potius necesse omnino est, simplicitate extra controversam et dubitationem posita, ipsam per se vitam esse Verbum Dei. Idem: Omne, inquit, quod circa Deum intelligitur (1), id erat ante mundi constitutionem; sed ta-

Scholia.

(1) Omne quod circa Deum intelligitur, id erat ante mundi constitutionem, sed tamen hoc nominari dicimus, postquam factus est homo. Hoc est quod ait S. Thom. 1. p. q. 15, art. 6. Hæc, inquit, nomina Dei bonus, sapiens, et similia, quantum ad rem significatam prius dicuntur de Deo, quam de creaturis, quia a Deo hujusmodi perfectiones in creatu-

ras manant, sed quantum ad impositionem, inquit, nominis, imposita sunt creaturis, quæ prius cognoscimus, significant enim bonitatem creaturæ bonus, et sapientiam creaturæ sapiens, etc., que Deo prius essentiam conveniunt, et ἐγγρηγνός, ut ait Dionysius, cap. 5 De divinis nominibus, id est, clarè et eminenter, ipse enim est sua bonitas, et sua sapientia.

men hoc nominari dicimus, postquam factus est qui nominavit. Et divinus Maximus, in scholiis in Dionysium cap. 5, *De divinis nominibus*: Quia, inquit, quidam dixerunt ideas et exemplaria per se foris existere, hos nunc ferit gentiles, et ait: Si ideas non essent simpliciter et singulariter notiones supraquam simplices Dei supraquam simplicis, compositus esset Deus ex exemplari, et ex se ipso, quem dixit Dionysius omnem duplicationem recusare. Item Maximus in eisdem scholiis, cap. 7, exponens quod Dionysius ait: *Imagines quasdam similitudinem divinarum exemplarium*: Quæ, inquit, sunt, id est, species, et singulæ creaturæ, ut omnes ordines angelorum, et omnia quæ sub sensum cadunt, imagines sunt et similitudines divinarum idearum, id est exemplarium, quæ in Deo sunt, quæ quidem exemplaria sunt æternæ notiones Dei, per quas, et secundum quas omnia erant in ipso non alia quam ipse; et producta sunt, sicut ait Joannes in Apocalypsi⁸¹, quemdam in antiquissimis angelis dixisse et, quod omnia erant, et facta sunt; ideas dixit fuisse; et imagines atque similitudines idearum, id est, exemplarium dixit esse omnia quæ producta sunt. Beatus Chrysostomus, in homilia de cruce, cujus principium est: *Quid dicam? quid loquar? quo nomine vos appellabo?* Cum dico Deum sedentem in excelsis, non solum in uno, sed ubique sedentem dico; non enim distantiam loci habet, qui est suus locus, qui ipse omnia capit, eum vero nihil capit. Quis enim potest capere naturam incorpoream, et materiam expertem, atque infinitam, et quæ neque investigari, neque attingi, neque intelligi comprehendere potest, quæ est Deus? Apud pios enim sic oportet intelligere Deum: ipse namque est omnia, ipse est nostra spes, ut antea dixi, sicut scriptum est: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum*⁸². Magnus Dionysius, cap. 5 *De divinis nominibus*, ait: Ex ipsa uni-

⁸¹ Apoc. iv, 11. ⁸² Joan. xvii, 3.

late, quæ supra substantiam est, et in ipsa est ipsum esse, et rerum principia, et omnia quæcumque sunt, et quæ quomodocumque sunt: Idque sine habitu, et collecte, et unite; siquidem in unitate omnis numerus uniformiter præexistit; habetque unitas in se ipsa singulariter omnem numerum, et omnis numerus in unum copulatione est, et in unitate est; et quanto longius ab unitate procedit, tanto magis dividitur, et multiplicatur; et in centro omnes lineæ circuli una copulatione simul existunt; et habet punctum omnes rectas lineas uniformiter copulatas inter se, et cum uno principio, a quo exierunt; et in ipso centro omnino copulatæ sunt; et parum ab eo distantes, parum dividuntur; magis autem distantes, magis, et ut semel dicam, quanto sunt centro propinquiores, tanto magis cum eo et inter se copulantur; et quanto magis a centro distant, tanto magis et inter se distant; Imo et in tota natura universi, rationes uniuscujusque naturæ una copulatione non confusa collectæ sunt, et in æquiva copulatæ sunt uniformiter virtutes, quæ omnipibus partibus corporis provident; non est igitur absurdum ex parvis et minutis imaginibus et exemplis ad causam omnium ascendentes oculis contemplari omnia in causa omnium, et quæ sunt inter se contraria, uniformiter et copulate. Ad hæc sanctus Maximus adjungit: Illud in eo, et ex eo sic intelligendum est, ipsa per se supraquam bonitas, quæ est mens, et tota actus, ad se ipsam conversa in actu est, non potestate prius sine mente, postea mens actu: unde est etiam mens solum pura, quæ non intelligit intelligentia extrinsecus introducta: sed ex se ipsa peuitus intelligit. Si enim substantia ejus alia est, quæ autem intelligit (1), alia ab eo, non intelligitur ipse, id est, substantia ejus; si quid vero habet a se, non habet ab alio; si autem a se, et ex se intelligit, ipse est ea quæ intelligit; igitur qui est intellectus ejus (2) quod est, intelligit quæ sunt, tan-

Scholia.

Quare cum S. Thom. dixit, quod hujusmodi nomina non solum dicuntur de Deo casualiter, ut quidam putaverunt, non notavit Dionysium, ut quidam suspicatur. De hoc iterum admonet, ne tanto auctori hoc falso tribuatur, imo ipse idem S. Thom. interpretatus Dionysium cap. 5, cum ait: Et neque totaliter ipsi conveniunt aliquid æternaliter existentium, aut temporaliter subsistentium, sed et a tempore, et ab ævo, et ab his quæ sunt in ævo et ab his omnibus quæ sunt in tempore segregantur: Universaliter, inquit, patet S. Thomæ, non convenire aliquid de numero creaturarum, sed separatur per quamdam eminentiam. Et rursus: Etiam, inquit, separatur ab his quæ sunt in ævo et in tempore per quamdam eminentiam. Quod igitur dixit S. Thomæ hæc Dei nomina bonus, et sapiens, et similia, significare esse hæc in Deo eminenter, ex Dionysio, quem interpretatus est, innotuit, postremo in eodem q. 13, p. p. art. 2, quod Dionysius dixit cap. 1 *De divinis nominibus*: Quoniam auctoritatem theologorum hymnum invenies ad beatos processus nominationes dividentes; sic interpretatur, ut voluerit Dionysius significare, nomina Dei bonus, vivens, sapiens, et alia ejusmodi imposita quidem esse a processibus, sive providentiis Dei in creaturas manantibus, sed significare ipsum rerum

principium, quatenus in eo est prius bonitas, et vita, sapientia, et quidem excellentius quam a nobis intelligatur et significetur: aliud enim est a qua re imponitur nomen, et aliud in qua re imponitur, sic nomina Dei imposita sunt a providentiis, quas alii vocant processus, ad significandum substantiam Dei, licet non perfecte eam significent; sicut perfecte hoc nomen homo significat substantiam sive essentiam hominis, quia quid sit Deus, comprehendere intelligentia non potest, ut potest comprehendere quis sit homo, est enim animal rationale, quæ est perfecta essentia hominis, quam homo significat. Imo illud etiam est advertendum, vocabulum ipsum, eminentia, et eminenter, quibus S. Thomæ uti solet, cum de nominibus Dei loquitur, et quid in Deo significent explicat, ex Dionysio sumpsisse, qui ἐξορμητικός, ut paulo ante notavi, dicere solet, qui varie licet interpretari, elate, expander, eminenter, eximie, excellenter, separate. — (1) Quæ autem late legit, alia ab eo, etc., et paulo post (2): Igitur qui est intellectus ejus quod est, intelligit quæ sunt, tanquam qui est. Non eo tendunt hæc, ut probet, quod Deus alia a se non cognoscit, aut non cognoscit cogitatione propria, sed universe, qui fuit quorundam error a S. Thom. notatus et reprehensus 1 p. q. 14,

quam qui est: quare si cum intelligit se ipsum, intelligit quæ sunt, ipse est ea quæ sunt; aut enim intelliget ea quæ alibi sunt, aut quæ in se ipso tanquam sua: quæ alibi sunt, non potest fieri ut intelligat; ubi enim sunt? an in iis quæ sub sensum cadunt? at quæ sub sensum cadunt, non sunt, utpote mutabilia, et ortum atque interitum capientia. Se igitur, et in se intelligit; quia vero Deus auctor est eorum quæ sunt, si in se ea non intelligit, intelliget in eo quod nondum est. At ipse archetypum est, id est, primum exemplar universi, et quæ intelligit, non accipit eorum typos, id est species, sive formas ab aliis, sed potius ipse est exemplar rerum. Quare nec ipse est in loco, neque quæ in ipso sunt, tanquam in loco sunt, sed habet ea ut se ipsum habens, et in eis existens; omnibus quidem simul existentibus, et in impartibili in ipso existentibus, distinctis vero in impartibili impartibiliter. Igitur notionem ejus sunt res, res autem formæ sunt, notionem vero non sic accipiendæ sunt, ut quia hoc intellexit, fuit hoc; hujusmodi enim notionem oportet ut antegressum sit aliquid quod intelligitur, quod fecit ut ipse intelligeret; sed potius intelligit, quæ sunt, nempe intelligens se ipsum, et cum iis quæ in ipso inant, copulatus. Ex his liquet, quod in unitate, quæ supra substantiam est, non oportet quærere multa, et diversa, quæ in ipsa spectantur: primum quidem, quia natura differentium, quantitatem et numerum inducit in simplici, et sine confusione, et divisione uno et toto; secundo, quia omnia quæ in ipsa dicuntur, sunt divina et beata ejus substantia, utpote quæ est essentia ex pluribus in unam unitatem congregatis, omni differentia omnibus modis in congregatis sublata: et quæ inest in his sine habitudine, et singulariter, et non tanquam alterum in altero, sed maxime supraquam copulate, nulla duplicatione posita; nec enim tanquam in loco omnia exemplaria rerum habet unitas supra substantiam, nec ipsa horum locus efficitur, sed potius habet ea tanquam se ipsam habet; et inest ipsis tanquam substantia et essentia, quorum est substantia et essentia, solaque purissima, et sine omni subjecto actus.

CAPUT IX.

Quod in unitate, quæ supra substantiam est, neque principium ejus reperire licet, neque medium, neque finem; neque est aliquid totum, quia in unoquoque eorum quæ intelliguntur, est tota, et sola; nec est aliquid eorum quæ sunt, quia ipsa est omnia; neque licet uno nomine eam complecti.

Magnus Dionysius, in quinto *De divinis nominibus*, in una enim, inquit, ut sæpenumero dictum est, omnia quæ sunt, præhabet, et existere fecit, præsentem omnibus ubique secundum unum et idem, et secundum idem, omne; in omnia means, et in se manens, et stans, et se movens; et neque stans,

at. 6. Imo dicit Deum omnia alia a se cognoscere, cum se ipsum cognoscit, at se ipsum perfectissime cognoscit; igitur cognoscit omnia alia a se perfectissime, et quidem propria cognitione, quia in ipso

neque movens; neque principium, vel finem, vel medium habens, nec in quopiam eorum quæ sunt, est; neque quidquam eorum est; neque penitus ei convenit quidquam eorum quæ in ævo aut in tempore existunt; quin potius extra tempus, et seculum, sive ævum, et extra omnia quæ in seculo, aut tempore sunt, est; quia ipsum per se ævum, et ipsum per se tempus, et quæ sunt, et quæ illa quæ sunt, metiuntur, omnia per ipsum, et ab ipso. Sanctus Maximus, in centuria prima, cap. 7, ait: Omne principium et medium, et finis non usquequaque negant quin secundum habitudinem prædicentur, Deus autem in universum omni habitudine infinita in infinitum superior cum sit, consentaneum est ut neque principium, neque medium, neque finis sit; neque quidquam omnino habet eorum, in quibus natura secundum habitudinem prædicatio ad aliquid cerni potest. Idem in eadem centuria, cap. 82: Omnis cognitio habet significationem multitudinis ut minimum duorum; media enim est habitudo duorum extremorum, quæ inter se copulat intelligentem, et rem intellectam: neutrum enim potest usquequaque servare simplicitatem, quia cum eo qui est, aliquam rem subjectam intelligens, simul cogitatur habere potestatem intelligendi: et quod intelligitur subjectum quoddam est, vel in subjecto, cum quo simul cogitatur quod possit intelligi, aut cogitatur simul præsubjecta substantia, ejus est potestas; non enim est res aliqua omnino, quæ ipsa per se sit simplex substantia, aut cognitio, ubi et unitas sit individua. Deus autem, sive substantiam dicamus, non habet potestatem intelligendi, quæ naturaliter cum eo intelligatur; ne habeatur compositus, sive dicamus cognitionem, non habet subjectam substantiam, quæ naturaliter recipiat cognitionem, sed id ipsum quod secundum substantiam est, cognitio est Deus, et totus Deus, et solum; et ipsa cognitio substantia, et totus substantia, et solum, et supra substantiam totus, et supra cognitionem solus; quia unitas est individua, expers partis, et simplex. Et adhuc idem: Deus in utroque penitus simplex, substantia sine subjecto, et cognitio non habens ullum plane subjectum. Sanctus Cyrillus, in *Thesauris*, libro III, cap. 4: Primum quidem, inquit, necesse est dicere compositum esse Deum ex diversis, eisque secum inter se valde pugnantibus, simili scilicet et dissimili; quæ quidem inter se in uno subjecto misceri et coherere non possunt, et si ex parte similis, ex parte alia non erit similis, non erit totus lumen, neque totus veritas, neque natura Deus. Præterea etiam ad ipsum qui genuit, manabit blasphemia gravis: erit enim compositus Pater ex substantia et concepta mentis. Magnus Basilius, libro secundo *Τῶν ἀντιρρήτικῶν*, Siquidem, inquit, tanquam sunt perfectissime, imo ipse est illa ipsa omnia ut causa efficiens, et exemplaris; et ipsa divina essentia est propria ratio uniuscujusque creaturæ, quæ Deum quomodocumque participat.

partem substantiæ acciperemus ingentium, locum haberet istius sermo, cum ait, compositum esse quod ex diversis constat : sin vero substantiam Dei lumen ipsum ponimus, vel vitam, vel bonum totum, quod quidem est totum vita, totum lumen, et totum bonum ; habet autem vita ingentium consequens, quomodo non est incompositus, qui est secundum substantiam simplex? Non enim modi proprietatem ejus demonstrantes, rationem simplicitatis lædent. Gregorius Nyssenus, libro primo *Contra Eunomium*, cap. 41 : Simplicitas enim, inquit, dogmatum veritatis tanquam fundamentum jacit, Deum, quid est, neque nomine, neque alia quapiam cogitatione et intelligentia comprehendisse. Sanctus Epiphanius, in hæresi contra Ptolemais : Quæ potest ab ullo dici tanta illius audacia, quam de Domino universi evomuit? Qui simul ut intellexit, perfecit hoc, quod quidem voluit ; hoc intelligens, quod vult ; et tunc volens, cum intelligit, totus intelligentia, totus voluntas, totus mens, totus lumen. Ex quibus sit manifestum, quod in unitate Trinitatis neque reperitur principium, neque medium, neque finis ; si quis vero aliquid horum quærat, multa reperientur, et non unitas ; principium enim, et medium, et finis eorum plane sunt, quæ dividi possunt ; unitas vero individua est ; similiter quod habet principium, et medium, et finem, totum aliquid est ex his coagmentatum ; quod autem sic est totum, ex partibus etiam est totum ; partes autem multæ ; igitur totum ex multis, unitas vero expers partium est, et non ex multis, aut ex partibus totum. Præterea, quod neque principium, neque finem habet, neque terminum in utroque habet ; et ideo infinita est unitas : Bifariam enim, inquit, cum infinitum contemplatur, scilicet secundum principium et finem, quod non est in his, et est supra hæc, infinitum appellatum est. Sed neque formam habet, vel figuram, vel speciem, vel colorem divina unitas ; sic enim magnus Basilius, libro IV *Τῶν ἀντιρρητικῶν* : Si, inquit, Filius vere est imago Patris, omnis autem imago vel substantiæ, vel formæ, vel figuræ, vel speciei, vel coloris imago est ; Deus autem in nullo horum est, sed in sola substantia ; Filius igitur cum sit imago substantiæ, sequitur ut sit homousios, id est, ejusdem substantiæ Patris ; et relinquitur ut sit unitas expers formæ, et figuræ, et speciei, et coloris ; expers igitur est formæ, quia idem est forma, et substantia Dei. Hoc enim ab omnibus theologis concessum est. Igitur in sola substantia est Deus, non igitur in forma circa substantiam, hæc enim forma non est sola substantia, est etiam sine figura, quia demonstratum est non habere medium. Si autem non habet medium, neque rotundi, neque recti particeps est ; quia ubi non est medium, nec extrema æqualiter a medio distabunt, quod quidem in ro-

tundis eventit : neque rursus ab extremo ad extremum æqualiter procedit linea, quod quidem in rectis reperitur ; si autem nec hoc, nec illud, caret igitur figura unitas divina. Est præterea expers speciei, quia species continentur in generibus : unitas vero divina nec est in alio, nec in se : in alio quidem si esset, eveniret ei perinde ac si in medio esset comprehensa, quod in circuli centro contingit. Demonstratum vero est non habere eam partes, neque figuram. Non est igitur in alio, imo nec in se, alioqui idem etiam quod circulo, ei accederet, si ipsa se complecteretur, et conineret : non enim potest esse aliquid in se ipso, quin a se ipso contineatur. Etsi enim Deus ex se, et ipso ipsum continet, tamen fieri non potest, ut idem contineat, et a se contineatur ; si autem ab alio contineatur, hoc est quod dicebamus ad figuras pertinere. Caret etiam colore, quia est substantia quæ non est in subjecto. Quomodo recipiet colores quæ non potest cadere sub aspectum, qui colores discernit? Sicut ergo non est hæc omnia divina unitas, sic neque habet universitatem, vel universum : quod partes recipit, alioqui incidit utrumvis eorum quæ diximus. Omnis enim oratio vel effortus univæ in universis (a), aut in universis non univæ, sed particulariter, et hoc est quod ait Dionysius : Quamobrem primum bonus Deus eorum auctor esse dicitur, deinde eorum univæ, postea partium eorum, tum participantium ea univæ, deinde participantium in parte, sive particulariter ; quæ perinde sunt, ac si diceret : Genera et species simul, Deum habent auctorem : deinde partes illis subjectæ, et quascunque universitates quis dicat, postea has tanquam absolutas et abstractas producit Deus, deinde tanquam aliquorum, et ipsorum aliquorum universitates, non est Deus universitas secundum has universitates, id est, ad similitudinem harum, sed ipsa sola universitas, quæ in nulla est universitate, univæ ipsa et sola universitas est, omnes universitates ex se producens, et a nulla universitate coercetur : nec enim ipse est in aliquo, nec aliquid in ipso ; substantia enim est nihil habens quod sit in subjecto, et cognitio est nihil prorsus subjectum habens ; ideo ipse est omnia, et non est quidquam omnium, qui a nullo eorum quæ sunt, continetur ; nec est nomen ejus, quo per rem aliquam ex iis quæ sunt, nominetur ; unde enim nominabatur, si nihil est ex iis quæ sunt? Præterea totum et solum in unitate, essentiam exsuperantem repræsentat, et non positionem quamlibet rerum ; perinde enim est dicere, totus substantia, et solum est Deus, et in sola substantia est, atque dicere supra omnem substantiam esse, et non adnumeratur ulli substantiæ earum quas produxit, sed est sola ex aliis exempta, et prima, et cujus substantia est actus.

(a) Universum univæ omnis vita, universum non univæ, sed in parte, sive particulariter, ut vita.

CAPUT X.

Quod unitas Trinitatis supra omnem substantiam est, et supra omnem unitatem, et Trinitatem nobis cognitam; et quod neque substantia est, nec unitas, neque Trinitas ab ullo cognita; nec infinita, aut in multis numerata.

Magnus Dionysius, cap. 13, *De divinis nominibus*: Oportet, inquit, nos a multis ad unum virtute divinae unitatis conversos, singulariter laudare totam et unam divinitatem, unum quod est omnium causa, ante omne unum, et multitudinem, et partem, et totum, finitionem et infinitionem, finem et infinitatem? quod omnia quæ sunt, et ipsum esse terminat, et omnium, et totorum omnium, et ante omnia, et supra omnia una causa, et quod supra ipsum unum, id quod est, determinat: siquidem quod est unum, in his quæ sunt, numeratur; numerus enim participes essentialis est, quod autem est unum supra substantiam, et quod est unum, et omnem numerum definit, ipsum est et unius, et numeri, et omnis vel principium, et causa, et numerus, atque ordo. Quamobrem et unitas, quæ laudatur, et Trinitas, quæ est Divinitas supra omnia, non est nec unitas, neque Trinitas, aut a nobis, aut ab alio quopiam eorum qui sunt, cognita, sed ut quod in ipsa est supra quam in unum copulatum, et secunditatem vere laudemus, trinam et unum Deum nominamus illum, qui supra omne nomen est; nulla autem unitas, vel Trinitas, neque numerus, nec unitas, vel secunditas, nec aliud quid eorum quæ sunt, aut quæ ab aliquo eorum qui sunt, cognita sunt, explicat obscuritatem, quæ omnem rationem et mentem vincit: obscuritatem dico Divinitatis, quæ supra substantiam, supra rationem et mentem est. Rursus idem extremo capite *Mysticæ theologie*: Rursus autem ascendentes dicamus, quod nec anima est, neque mens; nec imaginationem, vel opinionem, vel rationem, vel intelligentiam habet, neque ratio est, nec intelligentia, neque dicitur, vel intelligitur, neque numerus est, neque ordo: neque magnitudo est, neque parvitas, neque sequitas, neque similitudo, neque dissimilitudo; neque stat, neque motetur, neque quiescit, neque habet vim; nec est vis, neque lumen, neque vita est, neque substantia est, neque sæculum, neque tempus, nec est ejus tacto sub intelligentiam cadens, neque scientia, neque veritas est, neque regnum, neque sapientia, nec unum, nec unitas; neque divinitas, neque bonitas, neque Spiritus est, ut nos

²² Math. xi, 27,

A Spiritum cognoscimus; nec est Filius, neque Pater, nec aliud quidquam eorum quæ nobis, aut ulli eorum qui sunt, cognita sunt, nec aliquid eorum quæ non sunt, neque quæ sunt; neque quæ sunt eam cognoscunt, quatenus est, nec ipsa cognoscit quæ sunt, quatenus sunt (1); nec est illi ratio, neque nomen, neque cognitio, neque tenebra est, neque lumen, nec error, neque veritas; nec est ejus in universum positio, nec ablatio. Imo cum eorum quæ post ipsam sunt, positiones et ablationes facimus, ipsam neque ponimus, nec tollimus: quia supra omnem positionem est perfecta et singularis omnium causa, et supra omnem ablationem exsuperatio omnium simpliciter abstracta, et ultra omnia. Hæc adnotavit sanctus Maximus, Inquies: Nota, quod neque divinitas substantia est Dei, sicut nec unum aliquid eorum quæ dicta sunt; neque contrariorum eis: quare nihil ipsorum est, non enim sunt hæc substantia, sed gloria circa eum (2). Sic Sextus, ecclesiasticus philosophus, dixit, et Gregorius Theologus lib. iii Theologiæ sæ, quod neque divinitas (3), nec ingenitum, neque paternitas substantiam Dei significant. Observa præterea, quod neque Spiritus est, ut nos Spiritum cognoscimus, neque Filius est, neque Pater, ut nos Patrem et Filium cognoscimus; illud enim: Ut nos cognoscimus, in omni negatione superiorum accipe; declarat autem, quod dici solet, secundum nostram cognitionem. Neque te moveat hoc caput, ut patet hunc divinum auctorem aliquid blasphemæ dicere; propositum enim est ei demonstrare Deum nihil eorum esse quæ sunt, sed esse supra omnia; etenim si ipse omnia produxit, quomodo potest esse aliquid eorum quæ sunt? Dixit autem, quod nec ea quæ sunt, cognoscunt Deum causam omnium; at non cognoscere Deum, interitus plane est. Verum statim idem exposuit quod dixerat, cum subjunxit: Quatenus ipse est, quod perinde est, ut si dicatur: Nihil ex his quæ sunt, cognoscit Deum, quatenus est, id est substantiam ejus, quæ supra substantiam est, et quæ intelligi non potest, vel existentiam secundum quam existit. Dictum enim est, quod *Nemo cognoscit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius* ²³. Ac rursus subjungit magnus Dionysius, et ait: Nemo cognoscit Filium, quatenus est, nec ipse Deus cognoscit ea quæ sunt, quatenus sunt, id est, non novit intendere mentem secundum sensum ad ea quæ sen-

Scholia.

(1) Quatenus sunt. Id est, non cognoscit alia quæ sunt in se ipsis, sed in se ipso, id est, in sua essentia, in qua omnes species rerum sunt comprehensæ, et multo excellentius in eo, quam in se ipsis sunt.

(2) Sed gloria circa eum. Non dixit gloria in eo, quæ est increata, id est, ipsa essentia, sed circa eum sunt, quæ ab eo creata sunt, ex quibus a nobis glorificatur et laudatur.

(3) Neque divinitas substantiam Dei significat, ne-

que substantia Dei est, scilicet ut nos divinitatem cognoscimus; cognoscimus enim divinitatem creatam in iis qui per participationem dicuntur, sive angeli, sive homines sint; hujusmodi autem divinitas creata, nec est, neque significat divinitatem Dei, quæ essentia, sive substantia ejus est; sed potius divinitas, bonitas, sapientia, et cætera, ut nos cognoscimus ista, gloria sunt circa Deum, quia ab his quæ ab eo creata sunt, glorificatur et celebratur.

alia sunt, nec ad substantias, quatenus substantiæ sunt : hoc enim non convenit Deo. Nos enim, qui homines sumus, ea quæ sensu percipiuntur, aut aspectu, aut gustatu, aut tactu, intelligimus quid sint : ea vero quæ sub intelligentiam cadunt, aut per disciplinam (1), aut doctrinam, aut per illuminationem cognoscimus. Deus autem nullo modo ex istis novit ea quæ sunt, sed potius ex se ipso cognitionem omnium habet, hoc enim significat subobscura Scriptura, quæ ait : *Qui novit omnia antequam fierent* ⁶¹, quod quidem declarat, non secundum rationem productionis eorum novisse ea Deum secundum sensum aut intelligentiam, sed potius supra omnem sensum et intelligentiam in se tantum intuens. Idem ibidem : *Quæ sunt*, inquit, id est creaturæ, non possunt supra naturam suam ferri intelligendo : consentaneæ igitur eum in se intuentur, divinam naturam ignorant secundum illud quod ipsa est ; sic igitur divina natura in se ipsam intuens, non novit in se esse creaturas secundum rationem substantiæ eorum (2) ; hoc enim significavit eum dixit : *Quatenus sunt*, siquidem est supra omnia quæ sunt, et ipsum esse supra substantiam habet, aliter enim nemo dicit ignorare Deum creaturas suas. Ex quibus sit manifestum, quod unitas supra substantiam, ab omnibus abstracta est, et supra omnia est ; immensis enim mensuris, et quæ conferri non possunt, causæ supra effectus locantur (3), et eximuntur, et ab eis absunt, ut sæpe dictum est. Quomodo enim creaturæ, et facta, et quæcumque vocabulo entium significantur, conferri possunt eum natura, quæ ultra omnia est ? Unde convenienter sibi, causa omnium non est unum eorum quæ sunt, non dico quæcumque aliquis numeraverit, sed si quis cogitationis fingret, et ad illa quæ ultra sæcula simi, refugeret, opiniones essent rationis apud nos inaniter quidem ad illa quæ ultra omnia sunt, proficiscentis ; tantum vero a re distantis, quantum simulacrum a veritate, et domus ab eo qui eam fabricavit ; et umbræ ab illis quæ sunt, et per se existunt. Non enim

⁶¹ Dan. XIII, 42.

A fieri potest, ut quæ finita sunt, pertranscant quod infinitum est, quamvis mens multas infinitates reperiat, et secum reputet, nihilominus ab infinitate vera excidit, et tanquam cum umbra pugare conviucitur attrahens ; sicut qui tenebris crassissimis involvit sunt, et in eis ruunt. Ob hanc causam theologiam secundum negationem in multis valentiorum esse theologia affirmante demonstratum est ; non quidem quod theologia ex negantibus magis Deum assequatur, et attingat (ex æquo enim utraque aberrat a conjectura de Deo), sed quod theologia negans plus profiteatur nescire ; qui enim dixit, quod nec unitas est Deus, propius accessit ad incomprehensam unitatem, quam qui posuit esse Deum unitatem secundum morem unitatum quæ nobis notæ sunt. Ut igitur summam repetam quæ in hac Decade exposita sunt, demonstratum est a theologis, non oportere querere in unitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, vel alia circa ipsam, quæ substantiam ejus compleant ; nec aliqua in ea accidentia, neque differentias ad substantiam ejus pertinentes ; neque quia ex se ipsa existere dicitur, Ideo oportet constituere ipsam esse sui causam, nec ponere aliud in ea esse substantiam, et aliud energiam, sive operationem : nec existimare operationem suam creatricem substantia secundum se carere, et non per se existere ; nec aliud esse suam substantiam, et aliud suam bonitatem, et similiter in cæteris ejusmodi ; nec aliud esse substantiam suam, et aliud cognitionem sui, et similiter in reliquis similibus ; et omnia quæ in ea sunt, non differre a se ipsa ; nec in ea posse reperiri principium, medium et finem, nec unitatem divinam, quæ est *ὕπερθεος*, id est, supra eos qui dicuntur dñi, esse substantiam ; nec esse unitatem quæ vocatur, neque Trinitatem ab ullo cognitam : sed potius supra substantiam esse, et supra omnem veritatem, et supra omnem Trinitatem excogitatum vel assimilatum (4), et supra omne unum tale abstractam esse, et ad eam accedi non posse. Recte igitur et quæ in

Scholias.

(1) *Per disciplinam*. Cum ex magistro discimus ; D per doctrinam, cum nostro studio et industria sine magistro docemus ; per illuminationem, cum Deus revelat.

(2) *Secundum rationem substantiæ eorum*. Quia ipsa divina essentia est propria ratio substantiæ, cuiusque creaturæ in infinitum, perfectior quam propria ratio substantiæ in ipsa creatura.

(3) *Causas dicit propter personas divinas*, quæ sunt aliqui una causa creatorum, sicut una essentia.

(4) *Supra omnem Trinitatem excogitatum, vel assimilatum*. Observavit Moseel Calecas, in libro De Trinitate imaginibus, quæ Patres excogitarunt ad assimilandum eas utcumque Trinitati. Gregorius Nazianzenus cum oculo fontis, et fonte, et fluvio comparat ; item cum sole, radio, lumine ; item cum mente *ἢ ὁμοιωσις*, id est, *consideratione, anima*, in quibus non est divisio, vel ecclie ; item cum triplici sole, et una luminis commistione ; Gregorius Nysse-

nus, in libro *De Spiritu sancto contra Macedoniam*, cum tribus lampadibus, quarum una flamma ; idem Gregorius Nyssenus, in libro *De Trinitate*, hæc tria dicit esse in nobis, quæ sunt, *νοῦς, λόγος, πνεῦμα* : *Mens*, inquit, parit rationem ; *ratio movet mentem* ; et neque mens sine ratione est, neque ratio sine mente ; similiter sine spiritu, qui est in nobis, non exit ex mente ; hæc, inquit, sunt æqualia, et separari a se vicissim non possunt : sic, inquit, intelligendum est in Trinitate ; alii cum fonte, fluvio, et lacu ; cum igne, flamma et lumine ; Cyrillus cum radice, ramo et fructu ; idem cum digito, manu et brachio ; et alias cum rosa, flore, et colore. In his omnibus reperiantur quedam inseparabilia a se invicem, quæ assumuntur ad declarandum utcumque esse tres personas inseparabiles proprietatibus distinctas, et unius substantiæ, ita ut ab alio sumatur *τὸ ἀχώριστον*, id est, inseparabilitas personarum ; ab alio *τὸ ὁμοούσιον*, id est, consubstantialitas.

hac Decade sunt, secundum expositionem materia-
riam exposita sunt neque quidquam divinæ simpli-
citati deest. Convenienter autem huic Inscriptioni
de simplicitate divina tota Decas ad divinam sim-
plicitatem contexta est apte ad duas antegressas
decades, per propositiones enuntiantes ad infinita-
tem Dei procedens : siquidem nulla Infinitas ex iis
quæ dicuntur, cum Infinitate Dei æquabitur, nec
enim infinitas materiæ, et carere eam forma et
specie, cum Infinitate Dei conferendum est (mate-
ria enim finitur et terminatur specie, et forma spê-
ciei, et hæc, species scilicet, et earum formæ, sunt
termini et fines materiæ), nec infinitas corporis,
quia corpus in infinitum dividi potest, Infinitatem
Dei dirimit, quippe cum in corpus dimensio, et di-
visio primum cadat; neque secundum primas qua-
litates, quæ in infinito insunt, Infinitas Dei com-
paranda est, quia in ipsis primum cernitur plus
et minus; neque rursus infinitum secundum gene-
rationem, et generationis perpetuitas retundit infi-
nitatem Dei simpliciter, et incircumscripse circum-
meantis, et non ad instar circuli motionem haben-
tis, quæ solummodo est cum sit; neque quidquam
quod in cælo, et in motu ejus rotundo accidit (ha-
bet enim ille motus Infinitatem propter infinitam
potentiam Dei moventis), immobilem Infinitatem
Dei excludit : neque Infinitas universi temporis,
quia actus ejus, quo metitur periodos eorum quæ
in tempore sunt, nunquam deficit, et numero est
Infinitus, Infinitatem Dei coerces, quæ est supra
omnem numerum, et omnem periodum : Item im-
mutabilem esse mentem et animam (scilicet a liber-
tate arbitrii), et totam simul in omnibus sui corpo-

ris partibus adesse, et ob eam causam continua et
Infinita facultate motus corporis gubernare, non
progrediatur ad Infinitatem Dei, qui has facultates
animæ insevit, nec innumerabilitas angelorum
(millia enim millium, et decies centena millium
astant throno magnificentiæ ejus²²), neque pæren-
nitas sine dimensione, ac perinde Infinitas vitæ eo-
rum et immortalitatis, Infinitatem Dei, quæ omnem
numerum et omnem cogitationem vitæ continne
superat, pertransibit : nec ipsum ævum, et Infini-
tudo ejus omnibus nota et vulgata, quæ omnem
Infinitatem intellectuum continet, æque porrigitur
ut Infinitas Dei, qui illud produxit; creatum enim
a Creatore Infinitis mensuris superari notum est.
Si igitur Infinitas Dei supraquam Infinita nulli ex
istis Infinitatibus simili cernitur, solus igitur est
Infinitus, fons Infinitatis effector, qui est unum so-
lum secundum substantiam bonum et infinitum,
qui omnem Infinitatem ex nihilo fecit. Etsi enim
illæ post Deum Infinitates dicuntur, non tamen
sunt secundum substantiam Infinitates, sed secun-
dum mensuram tantum, et participationem, et in-
finitam multitudinem, et secundum vitam dimen-
sione carentem, et secundum totam sui presentiam
in totis, et id. qui quidem a causa sola effectrice, et
non alio modo habent. Consentaneæ igitur dictum
est Deum esse ultra omnem Infinitatem; solus enim
Deus est essentia Infinitus, et sola essentia, sive
substantia Dei est simplex, et uniformis (α), et ex-
pers qualitatis, et quiesca, et seditione carens, in-
finita, omnipotens, et effectrix omnium; cui gloria
in sæcula sæculorum. Amen.

²² Dan. vii, 10.

(a) Quia est immutabilis secundum esse et secundum affectiones et operationes, quomodo non sunt
angeli, licet habeant.

INDEX SCRIPTORUM

IN DECADIBUS CYPARISSIOTÆ CITATORUM.

Major numerus Decadem, minor caput denotat.

Abucara sive Carrarum episcopus. Vide infra, synodus contra Manichæos.

Anastasio Sinaitæ oratio de transfiguratione, VI, 4, 5, 7.

Anastasius Antiochenus libro, quod Deus est incircumscripse, X, 4. In primo libro de nostris dogma-
tibus veritatis, VII, 9; IX, 4; contra Monophyitas, VIII, 10. Confutans opinionem Manichæorum Dio-
nysiam Alex. citat. id.

Andreas Cretensis in magnò canone, VI, 6.

Athanasius, I, 8 (Quæst. ad Antiochum, VIII, 8); II, 8; IX, 1, 2. Contra Arianos, VII, 1; IX, 7;
libro primo, X, 4; secundo, VI, 8; VII, 5; IX, 6; tertio, III, 6, 7; VII, 4; quarto, IX, 8, 9; quinto,
IX, 6, 8. Disp. Nicæna contra Arianos, III, 6. Ἀδὲν ἀρρηκτικῶν in Annuntiationem B. Virginis, X, 8.
Oratione, cujus initium : *Omnibus vobis, qui in unum convenistis*; quo Patres Nicæni recte usi sunt voce
homousii, X, 1. Apologetico pro synodo Nicæna, IV, 8; X, 1. De adventu Dei in carne, IX, 7. De
Incarnatione Verbi, V, 9; IX, 3. Epist. ad Serapionem, VII, 3, 4, 9; VIII, 2; IX, 5, 6, 9. Dialogo
Orthodoxi et Anomœi, IX, 4, 7; X, 4, 7; in Expositione fidei in prima synodo (symbolum intelligit),
IX, 3. Disp. contra Arian. IX, 6. Contra eos, qui scrivunt verbis et non nominibus sacrarum littera-
rum, IX, 6.

Bartholomæus, apostolus, VI, 10, ex Dionysii c. 1, *De mystica theol.*

Basilius, II, 3; III, 4; IV, 8; V, 10; VI, 6; IX, 2; 1, X, 2. De Spiritu sancto, VII, 3. Capitibus de Spiritu sancto, IX, 7. Contra Eunomium, secundo, III, 5; IX, 5; X, 5; tertio, VII, 5; quarto, III, 5; IV, 4, 5, 6; IX, 5; quarto ἀντιβητικῶν, X, 9, capite 31; X, 5; quinto, ἀντιβητικῶν, X, 4. In Hexæmeron, VI, 1; VII, 8. Sermone de fide, IX, 4. In Psalmum XLIV, VI, 4. Orat. de principio Proverbiorum, III, 4. In moralibus, III, 7. Epist. ad Eustathium, IV, 7. Ad Gregorium fratrem, VII, 4, 5. Psalmo xxviii in homilia moralium, VII, 8. In Psal. xxii, VII, 5; libro quinto ad Amphiloichium, VII, 9. In illud: *Attende tibi*, VIII, 8. Epistola ad Terentium comitem, IX, 4. Ad Cæsarienses, IX, 7.

Chrysostomus, I, 5; III, 4; VI, 6, 9; VII, 1. Homilia 64, in Matthæum, III, 4. Homilia 56, VI, 4. In illud, *In ipso vita erat*, IX, 7. Homil. 15, in Joannem, VIII, 8. Homil. 42, VI, 5, 6. In Epist. ad Corinth. hom. 29, VII, 5. Ad Ephesios hom. 15, VII, 5. Homilia de Eutropio, I, 6. Ad Theodorum lapsium VI, 4, 5; VIII, 8. Homilia de cruce, cuius initium, *Quid dicam*, X, 8. Explanans illud: *Vidimus gloriam*, VI, 6. Orat. de incomprehenso, VIII, 8. De transfiguratione, VI, 6. Oratione contra hæreticos et in petitionem filiorum Zebedæi, VI, 8. In illud: *Ex plenitudine ejus omnes accepimus*, VII, 4. Oratione in laudem S. Joannis theologi, VIII, 6.

Clemens philosophus, V, 4.

Divinus Cosmas, VI, 4. Canone festi transfigurationis, VI, 6, 7. In iis quæ in mediam Pentecosten canuntur, VI, 6.

Cyrillus Alex. III, 3; VIII, 10. In thesauris, IV, 9; VII, 2, 3; IX, 6. Libro primo, IX, 8; libro III, capite quarto, X, 9; libro XIV, IX, 6, 8, 10; libro XV, IX, 6; libro XIX, IX, 8; libro XXXI, X, 2; libro XXXII, X, 7, capite 33, IX, 5, 7; libro XXXIV, X, 7. Disserens de Spiritu sancto, VII, 2, 3, 5; IX, 6, 7. Explanatione in Lucam, VI, 4. Libro primo ad Hermiam, IX, 7. Libro quinto Dialogor. ad Hermiam, IX, 7. Libro septimo eorum quos more dialogi scripsit, VI, 7. Libro septimo Dialogorum ad Hermiam, VII, 4; IX, 6; X, 5.

Cyrillus Hierosol. in Catechesibus, VII, 1, decima Catechesi, VI, 4.

Divinus Diadochus et silentii magister, VIII, 8. (*Libro de perfectione spirituali citatur a Turriano scholiis ad X, 2. Episcopus Photices in Epiro, quem S. Maximus citare et sequi solet, libro aureo questionum de anima separata et angelis, quem inscripsit Apocalypsin, id.*).

Dionysius Areopagita passim per totum opus. Theologus, VIII, 10.

Dionysius Alex. scholiis ad Dionysium Areopagitam, I, 1; II, 2.

B. Ephræm oratione in transfigurationem, VI, 4.

S. Epiphanius Panaria, III, 4; V, 2. contra hæresin Marcosiorum, VIII, 10. Hæresi contra Ptolemais, X, 9.

Eunomius in iis quæ contra Basilium magnum scribit, X, 4.

Eusebius Cæsariensis, III, 4.

Euthymii dogmatica panoplia, III, 2.

Sanctus ac divinus Germanus in Expositione fidei, VIII, 10.

Gregorius, theologus, I, 3; IV, 8; VI, 7, 9. Libro primo de Filio, VIII, 1; IX, 5; X, 2, 3. Libro secundo, VI, 6. Orat. de Spiritu sancto, III, 4; VII, 5. Secundo de theologia libro, I, 6; II, 4, 5, 7, 8, 9; III, 4; VI, 6, 9; VIII, 8; IX, 3. Libro tertio Theologiæ suæ, X, 10. Disputans contra Eunomium, III, 1. De divinitate ad Evagrium monachum, IV, 8; VII, 4. Oratione cum factus est presbyter, V, 9. De baptismo, VI, 3, 10; IX, 5. Ad Heronem, VI, 5. In sermone Epiphaniæ, IV, 1. Libro de statu episcoporum, III, 6. De constituendis episcopis, IX, 2, 5. In Natalem Domini, VI, 7; VIII. Oratione de bono ordine disserendi, VI, 5, 6. Secunda de pace, VII, 9. Tertia IX, 3. In Pentecosten, VII, 9. In laudem Gregorii Nysseni, IX, 7.

Gregorius Nyssenus, II, 5; IV, 8, 9; VII, 8, 10; IX, 1, 2, 4, 5. Orat. ad Pulcheriam, IX, 6. Contra Eunomium, IV, 5; V, 9; VIII, 6. Libro qui incipit *Prima quidem*, I, 6. Libro primo, V, 9; VII, 8; IX, 3, 6; X, 4, 5; capite xli, X, 9; libro secundo, III, 5; V, 9. Contra Eunomium nono, IX, 4; decimo tertio, IV, 6; X, 4. Libro de Abrahamo, IX, 3. De vita Mosis, II, 8; VIII, 8. Explanatione Cantici canticor. IV, 3; VII, 4; IX, 7. X, 7. In illud, *Adveniat regnum tuum*, IX, 7, 9. Epist. ad Theophilum Alex. contra Apollinarium, VI, 6. Libro primo in Ecclesiasten, VI, 7. Explanatione beatitudinum, VIII, 8. Libro inscripto, Quæ sit Christiani professio, IX, 2. In Catechetico, IX, 5; X, 8.

S. Hierothei divina principia, VII, 2 (ex Dionysio Areopag.); hymni amatorii, VIII, 1.

Joannes Damascenus, III, 3; V, 9; VI, 6; VII, 1; VIII, 10; IX, 4; X, 1, 2, 3. Theologus, III, 7; IV, 8; VIII, 2. Divinitissimus, VI, 4. In transfigurationem, VI, 4. Capite de Trinitate, IX, 9. Libri in de orthodoxa fide, caput 12, V, 9; caput 62, III, 4; caput 63, IX, 4. Canone in transfigurationem, VI, 7. Sermone inscripto De proprietatibus Christi, X, 4.

S. Justinus, philosophus et martyr, VIII, 10. Oratione de recta confessione, VIII, 1, 8. In iis quæ Photius patriarcha ex eo recitat, IX, 4.

Sanctus Justus, V, 8. Ex Dionysio c. 11, *De divinis nominibus*.

(*Leontius Byz. contra Aphthartodocetas, citatur in scholiis Turriani ad VIII, 9, auctor eruditiss. lib. Contra Nestorum et Eutychem, ad IX, 9.*)

(*Mannel Calecas, libro De Trinitate citatur in Turriani scholiis, ad X, 10.*)

S. Maximus ad Dionys. Areopagitam, I, 1; III, 8, 9, etc. Explanatione subtili precatiois, *Pater noster*, IX, 3. In theologicis, II, 3, 4, 6, 7, 9; VI, 9. Centuriæ I, capite septimo, X, 9. Capite 38 et 39 centuriæ quintæ, VII, 5. Disputatio contra Pyrrhæum, III, 3; V, 9; X, 4. In sententiis Gregorii theologi, III, 2; VIII, 1. Speculatione magis dilatata de transfiguratione, VI, 5. Basilii adnotatis a S. Maximo de energia contra Monothelitas, III, 4. Libro, quod in Christo est rerum, id est substantiarum, differentia, X, 8. Capita 9 centuriæ quartæ de charitate, VII, 9. In centuriis theologicis, centur. III, capite tertio, X, 8; quarto, X, 7; septimo, VII, 10; cap. 42, *ibid.*; centuria prima, cap. 2, VIII, 1; cap. 35, VIII, 4; cap. 6 tertiæ centuriæ, VIII, 2. Octava Centuria, cap. 88, VIII, 4; cap. 87, VIII, 5. Centur. III de charitate, cap. 24, VIII, 5; cap. 27, VIII, 7; cap. 29, VIII, 9. Centuria VI, cap. 84, VIII, 6. Centuria IV, cap. 4 et 4, IX, 10; cap. 8, X, 1; adnotations extrinsecus posita ad caput 2 Centuriæ primæ, X, 4.

Phædo philosophus, infra in synodo.

Photius patriarcha questionibus ad Amphibochium quest. 75, VII, 1. Eadem citat Turriani in scholiis ad VIII, 4.

Sadducæi, X, 1.

Sextus ecclesiasticus philosophus, X, 10.

Sophronius, Hierosolymitanus, IX, 2.

Synodus I œcumenica ex responsione Patrum ad philosophum, quam Eusebius litteris mandavit, III, 4. Disputatio contra Phædonem philosophum, quæ est in prima synodo, IX, 2.

Synodus habita contra Manichæos ab Abucara sive episcopo Carrarum (S. Archelæ) ex Panariis (S. Epiphani), III, 4; V, 2.

Synodus a Theodoro Abucara contra Manichæos habita, quæ fertur in iis quæ contra omnes hæreses scripta sunt, III, 5. *Suspicio, Theodori nomen adjectum esse ab aliena manu, et eundem Archelæum atque Epiphani Panariæ intelligi.*

Editio sanctæ et œcumenicæ tertiæ synodi, IX, 2.

Confessio sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi IX, 2.

Teuthes antiquissimus, qui nomina rebus imposuit, IV, 8.

Theodorus Abucara, supra in synodo contra Manichæos.

Theodorus Graptus, III, 7. Oratione contra Eusebium, VI, 4. Adversus Iconomachos, VI, 5; X, 4. Tractans dictum Basilii, X, 4.

Dictum est a theologis in quinta et quarta decade initiariæ expositionis divinarum nomium, VII, 6.

Divinus Theophanes, X, 3. In canticis suis, VII, 2.

Valentinus hæreticus, IX, 7.

MATTHÆUS CANTACUZENUS

NOTITIA.

(Fabric., Biblioth. Græca ed. Harles, t. VII, p. 795.)

Matthæi Asanis Cantacuzeni (1), qui, Joannis Cantacuzeni filius, ab eo promeritatus imperator coronatusque a Philotheo patriarcha a. 1354, sed proximo anno captus a Joanne Palæologo, imperatoris titulum exemptionisque patris deposuit, in monasterium Atho recessit et monasticam vitam simplex patre superstitie decessit, *Commentarius in Cantica canticorum* Græco et Latine prodit Romæ 1624, fol., curis Vincentii Riccardi, Clerici Regularis. De ejus fluctuationibus in *Septentium Salomonis et Mentis salutari- tas*, quas collegisse vel dictasse traditur, nihil reperit.

¹ III Reg. iv, 31. ² I Cor. x, 5.

IN CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS

EXPOSITIO RELIGIOSISSIMI REGIS

MATTHÆI CANTACUZENI.

(Interprete Vincentio Riccardo Clerico Regulari.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὅδ' πάντῳ μοι δοκεῖ τυγχάνειν ὀφείλει εἶναι ἐπι-
πράγμασι λογίων, οὕτω τὴν διάνοιαν ὀφείλει, ὡς
εἶναι σχεδὸν τοῖς ἀρρήτοις λογίοις, οὐκ οὐδὲν τινα
τολμῆν ποιῆσθαι. Ἄ γὰρ, ὡς ἐρωτικοῖς ὄψιν συν-
εκάλυψεν ἡμῶσιν, καὶ ἐν ἀσάφει τὸ ἀκαρπία
εἰρηκε βήμασιν ὁ μικτυρηθὲς κατὰ Θεοῦ σφραγι-
στος; εἶναι τυγχάνειν πάντων ἀνθρώπων, πῶς ἂν τις
δύνατο περὶ τούτων ἐν ἀνολίξει τοῦ σφραγισ-
τοῦ φθέρειν; Ἄλλ' ἐπιπέθη περὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία
καὶ δύναμις, ὁ συνάναρχος Λόγος τοῦ Πατρὸς,
καὶ ὁ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἀνθρώπων γεγο-
νός, καὶ τὸ καθ' ἡμέας ὄλον ἀναλαβὼν, ἐντεταλατο
πᾶσι λόγον διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωδέκας
καρ' αὐτοῦ δυνάμεως, ὅτι ἐπ' ὧν ἂν τις ἐροῖτο ταύ-
τη τοι καὶ ἡμεῖς τεθαβήκαμεν, καὶ ὁ φησι Παῦλος
αἰμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὕπακοὴν
τοῦ Χριστοῦ, τὴν τῶν λογίων ὡς ὄλον τε συνεπευ-
μένην τοῖς λόγοις ἀνεπτύξαιμεν θεωρίαν. Εἰ μὲν οὖν

A

PROOEMIUM.

Non admodum mihi sani hominis esse videtur,
temerario usque studio aliquod in vatum interpre-
tandis effatis, impenderē, quorum adeo abstrusa
sunt sensa, ut arcibus serē simillima sint. Quæ
cum sub involacro nimirum umantiam contextit
emtionum, et obscuris omnino protulit verbis, is
tui, Deo teste, omnibus contigit hominibus fore sa-
pientiorē¹: quonam pacto os suum quispiam ad
ea explicanda poterit aperire? Verum enimvero
cum Dei sapientia ac virtus, cœternum scilicet
Patris Verbum, etque cœquale, propter nostram
salutem tota nostra humanitate assumpta, factum
homo; mandaverit cunctis, pro accepta ab eo vir-
tutis mensura, rationem reddere de quibusvis ei s
quispiam interrogasset; ea nos sane virtute freti:
In captivitate etham, ut Paulus ait, redigentes
omnem intellectum in obsequium Christi²; implicitam
oraculorum contemplationem sermonibus hisce,

(1) Vide Canglii *CPolin Christianam*, p. 261.

quoad fieri poterit, explicabimus. Quod si sapientis hujus aperuero sententiam, ejusque oraculorum sensa fuero assecutus, ipsi Deo habenda erit gratia, qui sapientiam cunctis præbet hominibus: ac non præmeditari præcipit, quæ interrogati respondeant³. Sin secus longe ab ejus mente quas nos attingimus, contemplationes fore, sapiens adverterit, et ipsius sapientia ac prædictione indignam plane protulisse contemplationem; sit in nos, quæso, qui ignorantes peccavimus, indulgens is qui sua humanitate erratis ignoscit nostris: cum ipse præsertim propheta, ac sapiens, nos plane compulerit; nec enim gloriæ cupiditate tenti, hæc aggredi tentavimus, sed puris sincerisque cogitatis, horum duntaxat amore oraculorum compulsi: quibus, cum non secus ac lebeti contigerit, qui dum frigida plenus aqua ingenti igne torretur, acri vi spiritus quæ in se contegebat, emittere cogitur, animi nostri sensa egerendo, explicare cogimur. Quocirca nemo nos inscitæ vel temeritatibus arguat, qui hæc ipsa ausi simus, sed nostro potius ignoscat conatus, et Deum nobis omnium conscium, propitium reddat: qui enim tyrannica amoris vi premitur, concito præcipitique fertur impulsu. Cæterum probet Deus, benigneque accipiat quod pro viribus efficimus, et noster hic labor fauste feliciterque cedat, Deo gratus et acceptus.

CANTICUM CANTICORUM,

Quod est Salomoni.

CAP. I.

1. *Osculetur me ex oculis suis; bona ubera tua super vinum*

SCHOLIA.

Salomonis nomen Hebræo sermone *pacificum* significat. Quocirca Davidis quoque filius Salomon, Spiritu sancto plenus, de pacifico Christo prædixit, eumque Salomonem appellavit, dicens: *Canticum canticorum, quod est Salomoni*. Hoc est, eximius, ac cæteris nostrorum hymnorum præstantior hymnus, pacifico dicendus est Christo. *Canticum enim canticorum* eximius est, ac præstans Deo dictus hymnus, qui cæteros exsuperat. Cum autem is de rebus divinis sermonem faceret, unigeniti Verbi Dei potestatem invocavit, dicens: *Osculetur me ex oculis oris sui*. Prophetæ namque figuris, ut eorum mos est, futura conantur exprimere. Cum itaque Dei Verbum verbis vellet exprimere, os protulit hominis, qui infirmitatem nostræ iustauraret imbecillitatis: et a seipso argutam sapientemque exquisivit efficientem vim ac facultatem, siquidem osculatio, affectus actusque est, ac laborum facultas, quam sane ubi assecutus est, de ecclesiis prædixit: *Bona ubera tua super vinum*. *Ubera* et *lac* effereus, nuper ad religionem genitos, novam hanc Sion, Dei nimirum filios, significavit, quos et meliores fore quam antiqua Hebræorum Ecclesia statuit. *Super vinum*

³ Luc. xxi, 14.

κατὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐννοιαν, καὶ ὡς ἂν αὐτὸς προφήτευε· χάρις τῷ χορηγοῦντι σοφίαν πᾶσιν ἀνθρώποις, Θεῷ· καὶ μηδ' ἂν προματῶν ἕπερ ἔρωτῶμενοι φθέγγαιτο προστάττοντι· εἰ δὲ ὑψηλότερα, ὧν ἡμεῖς ἀπετόμεθα θεωριῶν, ὁ σοφὸς διανενοῦντι· οὐδὲ οὕτω παντάπασι τῆς ἐκείνου σοφίας ὁμοῦ καὶ προφητείας ἀπραπῆ τινα τὴν θεωρίαν προῦθέμεθα. Ἰλεως δ' ἂν ἡμῖν εἴη ὧν καὶ τυχὴν ἠγνοηκότας διημάρτομεν ὁ φιλανθρωπικῶς χρώμενος ἐπὶ τοῖς ἡμῶν ἀγνοήμασιν, αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ καὶ προφήτου πρὸ πάντων ἡμῖν καὶ διὰ πάντων συναιρομένου· οὐδὲ γὰρ φιλοτιμίας ἕνεκα ταῦτα τετολημέκαμεν, ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς καρδίας ἀθολούτοις λογισμοῖς, τὸν τῶν λογίων κατέχουσιν ἔρωτα· οἷόν τις λέθης ὕδατος· ὑπερπλήρης τυγχάνων ψυχροῦ, πυρὸς τε τετυχηκῶς σφοδροῦ, ἀναγκάζεται τὰ ἐνδόν ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος ἐκκενοῦν βίας· ἐν ἡμῖν οὕτω γινόμενος, τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους ἐξω προάγειν βιάζεται. Τοιγαρτοὶ καὶ μηδεὶς ἡμῖν εὐθέσιαν ἢ προπέτειαν τοῖς τετολημημένοις ἐγκαλέστω· συγγινωσάτω δὲ μᾶλλον τῆς ἐγχειρήσεως, καὶ Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ παντὸς ἔργου συνίστορα παραγέτω· τυραννὶς γὰρ ἔρωτος· τάχ' ἂν καὶ κατὰ κρημνοῦ τὸν κεκρατημένον ὥσπερ. Πλὴν καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ τὸ ἐν ἡμῖν πάθος μακαριστὸν ὁμοῦ καὶ φιλοθεῖον.

ἌΣΜΑ ἈΣΜΑΤῶΝ,

Ὁ ἔστι τῷ Σαλομών.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων αὐτοῦ· ἀγαθοί μαστοὶ σου ὑπὲρ οἴνον.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ τὸν *ειρηνικὸν* ἢ τοῦ Σαλομώνος σημαίνει φωνή. Ταύτη τοι καὶ ὁ τοῦ Δαβὶδ πατρὸς Σαλομών, Πνεύματος ἁγίου πλησθεὶς, περὶ τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ προηγόρευσε, καὶ Σολομῶνα τοῦτον ἐκάλεσεν, εἰπὼν· Ἄσμα ἄσματων, ὃ ἔστι τῷ Σαλομών· τουτέστι, τῶν ἡμετέρων ὕμνων, τὸν ἐξείρετον, καὶ ὑπερέχοντα ὕμνον, ἀνηγγέτεον ἐπὶ τῷ εἰρηνικῷ Χριστῷ· Ἄσμα γὰρ ἄσματων, ὃ κατ' ὑπεροχὴν πρὸς Θεὸν ὕμνος ἔστιν. Ἐπεὶ δὲ περὶ θεῶν πραγμάτων ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ μονοθεοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου δύναμιν ἐπακάλεσατο, λέγων· Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ· ἔθο· γὰρ ἔστι τοῖς προφήταις· συμβολικῶς τὰ μιλῶντα πειρᾶσθαι· κηρύττειν. Βουλόμενος οὐκ οὖν Θεοῦ Λόγον εἰπεῖν, τὸ στόμα παρήνεγκεν φθωροπρεπῶς, τὸ ἀσθενὲς ἐπανάγειν τῆς ἡμετέρας αἰσθησεως, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ σοφιστικὴν ἐξεζήτησε δύναμιν τε καὶ ἐνέργειαν. Καὶ γὰρ ὁ ἄσπασμὸς ἐνέργεια καὶ δύναμις χαλιῶν ἔστιν. Ἐπεὶ δὲ ταύτης μετέλαθε, περὶ τῶν ἐκκλησιῶν προηγόρευσε· Ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἴνον. Μαστοὶς καὶ γάλα εἰπὼν, τοὺς ἀρτιγενεῖς εἰς τὴν εὐσέθειαν τὴν νέαν ταύτην Σιών, τὰ τοῦ Θεοῦ τέκνα ἐσημα-

νεν, εὖ; καὶ ἀγαθωτέρους τῆς Παλαιᾶς τῶν Ἑβραίων Ἀ
Ἐκκλησίας ὑπέθετο ὑπὲρ οἴνων δὲ ἐπαγαγῶν, τὸν
ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸν ἐδήλωσεν. Ἀμπελῶν δὲ
ἡ τῶν Ἑβραίων καλεῖται συναγωγὴ.

ἄσμα.

Καὶ ὁσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώ-
ματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

σμῆς μύρου μνησθεὶς, καὶ τὸν κεχρισμένον
ἐδήλωσε. Πάντας γὰρ οἱ τοῦ νόμου βασιλεῖς τε καὶ
ἀρχιερεῖς τῆς τοῦ ἐλαίου χρίσεως ἤξιοῦντο. Ὁ δὲ
τῆς δόξης βασιλεὺς καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρ-
τιῶν ἀρχιερεὺς γεγονώς, καὶ ἑαυτὸν εἰς θάνατον
ὑπὲρ ἡμῶν δοὺς Χριστός, οὐκ ἐκ τοῦ φακοῦ τοῦ
ἐλαίου τὸ χρίσμα ἐδέξατο· ἀλλὰ τὰ πάντα διὰ τὴν
ἡμετέραν ἐκπληρῶν σωτηρίαν, βαπτιζόμενος τῷ
παναγίῳ κέχριστο Πνεύματι ἐν εἵλει περισσεύσας,
ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοῦτο δεχόμενος, συμμαρ-
τυροῦσῃ τῆς φωνῆς ἄνωθεν, ὡσπερ καὶ ἐν βιβλίῳ
Ψαλμῶν γέγραπται· Διὰ τοῦτο ἐχρυσέ σ' ὁ Θεός
ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς με-
τόχους σου. Καὶ μετ' αὐτὸν Ἰσαΐας βοᾷ, λέγων·
Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἔνεκεν ἐχρυσέ με.
Καὶ ὁσμὴ μὲν ἡ καθαρωτέρα καὶ νοερά τῶν μύ-
ρων ἐστὶ δυνάμις. Εἰπὼν οὖν, ὅτι Ὁσμὴ μύρου σου
ἀγαθωτέρα ἐστὶν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα, τὴν
τοῦ παναγίου Πνεύματος δυνάμιν ἀγαθωτέραν ἀπέ-
δειξε πασῶν εἶναι δυνάμεων. Οὐ γὰρ ὡσπερ ἐπὶ
τοῖς λοιποῖς τῶν ἀρχιερέων τὸ μύρον ἐκέχυτο,
οὕτω καὶ ἐπὶ τὸν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ὑπὲρ
ἡμῶν ἀρχιερέα, τὸ μέγα θῦμα Χριστόν· ἀλλὰ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβῆν,
ἀντιπάσης ἤρκεσεν αὐτῷ χρίσεως.

ἄσμα.

Μύρον ἐκχυθὲν ὄνομά σου· διὰ τοῦτο νεάνιδες
ἠγάπησάν σε. Ἐλλυοῦσάν σε· ὀπίσω σου εἰς
ὁσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πολλῶν ὄντων τῶν κεχρισμένων, μόνος ὁ ἐμὸς
Χριστός τὴν κλησὶν ἐδέξατο· διὰ τοῦτο καὶ ὄνομα
αὐτοῦ, μύρον ἐστὶν ἐκχυρόμενον, ἥτοι πανταχοῦ
ὑπερπληρούμενον, καὶ πάντα πληροῦν τῇ ἑαυτοῦ
θεότητι. Ἀλλὰ καὶ τῶν παρθένων, ὅσαι καθαρὰ
ψυχαί, τοῦτον ἠγάπησαν. Περὶ αὐτῶν φησι, Διὰ
τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε. Ταῦτόν γάρ ἐστι
φάναι παρθένον καὶ νεάνίδα, καθὼς καὶ ἐν Δευτε-
ρονόμιῳ γέγραπται· Ἐάν τις βιαστής κοιμηθῆ
μετὰ νεάνιδος, ἐκιδότω τῷ πατρὶ τῆς νεάνι-
δος ἑβδομήκοντα δραχμα ἀργυρίου. Καὶ ἀγα-
πήσασαι αὐτὸν ἔλλυοῦσάν σε ὀπίσω αὐτοῦ·
ἤγουν ἠκολούθησαν αὐτῷ, αἱ μὲν διὰ μαρτυρίου
τελειωθείσαι, αἱ δὲ διὰ ἐπιπόνου καὶ συντονωτέ-
ρας ἀσκήσεως. Φησὶ γὰρ, Ἐλλυοῦσάν σε· ὀπίσω
σου, εἰς ὁσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν· τούτ-
ἔστιν, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματός σου τελειωθη-
σόμεθα· ἀποφαντικὸς γὰρ ὁ λόγος, κατὰ ἐμοῦ κρίσιν,
ὡς ἀπὸ τῶν παρθένων ψυχῶν δηλονότι λεγόμενος.

* Matth. iii, 16. * Psal. xlii, 8. * Isai. lxi, 1.

addens, vineæ ostendit fructum. Vineæ autem Syna-
goga vocatur Hebræorum.

CANT.

Ei odor unguentorum tuorum super omnia aro-
mata.

SCHOLIA.

De unguenti odore mentionem faciens, cum qui
unguento erat oblitus, expressit. Omnes enim lega-
les tum reges, tum pontifices olei fuerunt unctione
decorati. At Rex gloriæ Christus, qui propter pec-
cata nostra factus est Pontifex, et seipsum pro no-
bis tradidit in mortem, non ex olei lenticula unctionem
recepit, sed omnia propter nostram explens
salutem, baptizatus, sacrosancto unctus est spiritu
in specie columbæ¹, eo a Deo, et Patre suscepto,
coelestique vocis testimonio comprobatus, quem-
admodum et in libro Psalmorum scriptum est :
Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ
participibus tuis² : et post eum clamat Isaias di-
cens : Spiritus Domini super me, cujus causa unxit
me³. Et Odor quidem purissima, spiritualis, et a
fæce separata, unguentorum est virtus. Cum itaque
dixit : Odor unguenti tui melior est, quam omnia
aromata, sacrosancti Spiritus virtutem demonstra-
vit cunctis meliorem esse virtutibus. Non enim
quemadmodum in reliquos pontifices, ita et in hunc
secundum ordinem Melchisedech pro nobis Pontifi-
cem, magnamque victimam, Christum, unguentum
effusum est : sed Spiritus sanctus ad ipsum de cælo
descendens, totius in eo unctionis vice suffectus
est.

CANT.

2, 3. Unguentum effusum nomen tuum. Ideo ado-
lescentulæ dilexerunt te. Traxerunt te ; post te, in
odorem unguenti tui curremus.

SCHOLIA.

Cum multi forent uncti, solus meus Christus
uncti excepit vocabulum, ideoque et nomen ejus
est, Unguentum effusum. quod nimirum ubique
redundet, et omnia sua repleat divinitate. At quia
virgines, nimirum quotquot purgati sunt animi :
Ipsam dilexerunt, de illis dicit : Ideo adolescen-
tulæ dilexerunt te. Lique enim idem est e virgi-
nem, et adolescentulam, ex eo quod in Deutero-
nomio scriptum est : Si quis perstiterit adole-
scentulam, persolvat patri adolescentulæ septua-
ginta drachmas argenti¹. Et quæ dilexerunt cum
traxerunt te. Post ipsum, videlicet, secutæ sunt
eum, quædam consummatione martyrii, quædam
vero laboriosa, jugique religiosa exercitatione
vitæ. Dicit enim : Traxerunt te, post te, in odorem
unguenti tui curremus : hoc est, in virtute spiritus
tui perfectæ reddemur. Enuntiativus namque sermo
est, meo quidem iudicio, tanquam a virginibus usu-
que prolatus animis.

¹ Deut. xxii, 29, 29.

CANT.

Introduxit me Rex in promptuarium suum, exultabimus, et letabimur in te.

SCHOLIA.

Incerta videlicet, et occulta sapientiæ suæ manifestavit mihi 9. De seipso enim hoc dixit Salomon filius David, ea namque optime pernoscens, nobisque impertiens ad salutem, tanquam omnium nomine exultabundus, hymnis Dominum celebrat. Dicit enim: *Exultabimus, et letabimur in te.*

CANT.

Diligemus ubera tua super vinum; rectitudo dilexit te.

SCHOLIA.

Ubera tua, novam videlicet discipulorum Ecclesiam. *Super vineæ fractum*. Antiquam nimirum, Judæorum synagogum. Sed et omnes qui recto sunt corde, ipsi dilexerunt; dicit enim: *Rectitudo dilexit te.*

CANT.

4. Nigra sum, et pulchra, filie Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, pellis Salomonis.

SCHOLIA.

Vehit ex persona novæ discipulorum Ecclesiæ sermocinatur cum Jerusalem, et loquens cum filiabus ejus, et synagogis, contenta, ferventique voce dicit: *O filie Jerusalem, pulchra sum*, quamvis adhuc incomprehensa decumbam; id enim significat, *Nigra sum*; et Rex pacificus requiescet in me, non secus ac dux in tentoriis, et in aulis Salomon. Cedar enim apud Hebræos Æthiopum significat ducem, quemadmodum Isaias dicit: *Deficiet gloria filiorum Cedar* 9. Ac rursus Deus ex ore Jeremiæ dicit filiis Israel: *Mittite me ad Cedar, et discite si immutavit gentes deos suos; populus autem meus immutavit gloriam suam* 10. Pellis vero aula appellatur, quemadmodum idem rursus Jeremias dixit: *Affixit me tentorium, et divulsæ sunt pelles meæ* 11. Et David: *Extendens calum sicut pellem* 12.

CANT.

5. Non intueamini, quod ego nigra sim; quoniam non est intuitus me sol.

SCHOLIA.

Neque suspicemini, rursus ait, me penitus lucem esse. Nam etsi nondum verum illud in me apparuit lumen, apparebit tamen, et illustri gloria perfundar.

CANT.

Filii matris meæ pugnaverunt contra me.

SCHOLIA.

Deinceps tanquam ex persona novæ discipulorum Ecclesiæ loquitur de Jerusalem, seque ab illa gravia perpressuram, clamat dicens: *Filii matris meæ*

A

ΑΣΜΑ.

Εισήγαγέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμῖον αὐτοῦ, ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθώμεν ἐν σοί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπλάθῃ τὰ ἄθλα, καὶ τὰ κρύβια τῆς σοφίας αὐτοῦ ἐδήλωσέ μοι· περὶ ἑαυτοῦ γὰρ τοῦτο ὁ τοῦ Δαβὶδ εἶρηκε Σολομῶν· γούος δὲ ταῦτα καλῶς, καὶ μεταδούς ἡμῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ ὡς ὑπὲρ πάντων εὐφραίνόμενος ἀνυμνεῖ τὸν Δεσπότην· εἶρηκε γὰρ, *Ἐγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθώμεν ἐν σοί.*

ΑΣΜΑ.

Ἀγαπήσομεν μασθοὺς σου ὑπὲρ οἴνον· εὐθύτης ἠγάπησέ σε.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μασθοὺς σου, τὴν νέαν δηλονότι τῶν μαθητῶν Ἐκκλησίαν. *Ἐπὲρ τὸν τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸν*, τὴν παλαιὰν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν. Ἄλλὰ καὶ πάντες οἱ εὐθείς τῇ καρδίᾳ τοῦτον ἠγάπησαν· φησὶ γὰρ, *Εὐθύτης ἠγάπησέ σε.*

ΑΣΜΑ.

Μέλαιρά εἰμι καὶ καλή· θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ὡς σκηνώματα Κηδάρ, δέβρις Σολομῶνος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῆς νέας τῶν μαθητῶν Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἰερουσαλήμ διαλέγεται· καὶ ταῖς αὐτῆς θυγατέρας τε καὶ συναγωγὰς διαπρυσίως βοᾷ λέγουσα· Ὡς τῆς Ἰερουσαλήμ θυγατέρες, καλή εἰμι, εἰ καὶ ἔτι ἐν ἀκαταλήψιᾳ καθυδῶ· τοῦτο γὰρ ἐηλοὶ δὲ τοῦ, *Μέλαιρά εἰμι*· καὶ ἐν ἐμοὶ ὁ εἰρηνικὸς ἀναπαύσεται βασιλεὺς, ὡς ἐν σκηνώμασι ἡγεμῶν, καὶ ἐν καταπετάσμασι Σολομῶν. Τὸ γὰρ Κηδάρ παρ' Ἑβραίοις τὸν τῶν Αἰθίοπων ἡγεμόνα δηλοῖ, ὡς Ἦσατας φησὶν· *Ἐκλείψει ἡ δόξα τῶν υἱῶν Ἰηδάρ*. Καὶ πάλιν διὰ στόματος Ἱερεμίου λέγει Κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· *Ἀποστείλατέ με εἰς Κηδάρ, καὶ μάθετε εἰ ἀλλάξουσιν ἔθνη τοὺς θεοὺς αὐτῶν· ὁ δὲ λαὸς μου ἠλλύξατο τὴν δόξαν αὐτοῦ*. Δέβρις δὲ τὸ καταπίπτασμα προσηγόρευται, ὡς καὶ αὐτὸς πάλιν εἶρηκεν Ἱερεμίας· *Τεταλαιπώρησέ μου ἡ σκηνή, καὶ δισπάσθησαν αἱ δέβριες μου*· καὶ ὁ Δαβὶδ· *Ὁ ἐκείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέβριν*.

ΑΣΜΑ.

Μὴ βλέψῃτε δεῖ ἐγὼ εἰμι μεμελανωμένη, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ μὴ ὑπολάβητε, πάλιν φησὶν, δεῖ πάντῃ ἀσπυρῆς εἰμι, διὰ τὸ μήπω φᾶναι ἐν ἐμοὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς· ἀλλὰ φανέται, καὶ δοξασθήσομαι.

ΑΣΜΑ.

Υἱοὶ μητρὸς μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἔτι ὡς ἐκ τῆς νέας τῶν μαθητῶν Ἐκκλησίας περὶ τῆς Ἰερουσαλήμ διαλέγεται, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης· πεισομένη δεινὰ, βοᾷ, λέγουσα· *Υἱοὶ μητρὸς*

9 Psal. L, 8. 10 Isa. xxi, 16. 11 Jerem. ii, 10. 12 Jerem. iv, 20. 13 Psal. cii, 3.

μου ἐμαχέσασθε ἐν ἐμοί· τούτῳ ἐστίν, οἱ ἐκ τῆς Ἀ

pugnaverunt contra me, hoc est, filii Jerusalem, pontifices nimirum, et scribæ.

ἄΣΜΑ.

CANT.

Ἐθέητό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελώσιν· ἀμπελώνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα.

Posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi.

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Παρατήρησάν με, καὶ ἐξουθένησαν ἐν τοῖς ἀμπελώσιν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτοῦ δηλονότι. Ἄλλ' ὅπερ οὔτοι πρὸς ἐμὲ πεποιθήκεισαν, αὐτὸ τοῦτο δικαίως διὰ τὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην πείσονται· καὶ ὥσπερ ἐξουθένησάν με ἐν ταῖς αὐτῶν συναγωγαῖς, καὶ ἐξουθένησά με αὐτοὺς, ἐπιλάμφαντος ἐν ἐμοὶ τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου Χριστοῦ, καὶ ἐν ὑστέροις. Τοῦτο ὁ θεὸς πρὸς Ὠσηὲ εἶρηκε· Ἀδὲς σεαυτῷ γυναικα πόρνην, καὶ ἔκπροποιοῦσον ἐξ αὐτῆς, διὲ ἐκπορευούσα ἐκπορευέσει ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆ· διὰ τοῦτο οὐκ ἔσται μου γυνή, καὶ ἐγὼ οὐκ ἀνήρ αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ αὐτῶν οὕτως φησί· Πολλοὶ ἦξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται. ἔξω. Ἐμὸν δὲ ἀμπελώνα ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων φησίν, ὡς συναγωγὴς οὕσα ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν, καὶ ὅτι μᾶλλον ἔστιν αὐτῇ ἢ Παλαιὰ προσήκουσα, ὡς τύπος οὕσα ταύτης.

'Observaverunt me, et contempserunt me in vineis, in suis, inquam, synagogis. Verum quod ipsi in me patrarunt, illud ipsum jure merito propter perfidiam eorum iniquitatem patientur: et sicut contempserunt me in synagogis suis, ita ego quoque contempnam eos, cum effulserit in-me, ac in eos qui destituti sunt, verus ille sponsus Christus. Idque Deus per Oseam dixit: Sume tibi uxorem fornicationis, et fac tibi filios ex ea, quoniam fornicans fornicabitur synagoga Judæorum; idcirco non erit uxor mea, neque ego vir ejus. Ac etiam Salvator in Evangelio de eis ita ait: Multi venient ab oriente, et occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob, filii autem regni ejicientur foras. Dei Ecclesia appellat Judæorum synagogam vineam suam, quæ quasi coacta, et compacta est ex duobus testamentis, imo potius cui vetus testæmentum conjunctum est, eo quod typus ejus sit.

ἄΣΜΑ.

CANT.

Ἀπάγγειλόν μοι, ὅν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. Ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις; Ἐν μεσημβρίῳ.

6. Renuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis? ubi cubas? In meridie.

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Ἀνωτέρω μὲν εἰρηται, διὲ Νεάνιδες ἠγάπησάν σε, ἤγουν αἱ καθαραὶ τῶν ψυχῶν· ἐνταῦθα δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὸν αὐτῆς ποιμένα ζητεῖ, καὶ νυμφίον Χριστόν· οὕτω γὰρ ἐν ἀνθρώποις ὢν, ὁρῶμενος δὲ τῷ προφήτῃ μάλα ἐναργῶς, ὡς ὢν, ἐπισπεύδει τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, λέγουσα· Ἀπάγγειλόν μοι, ὅν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, ποῦ ποιμαίνεις, καὶ οὐκ ἐν ἐμοί; ἢ τοὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν κατ' ἐμὲ σῶν προβάτων, ποῦ παρῶν τυγχάνεις, καὶ οὐ παραγίνῃ ἐμὲ συστήσων; Εἰθ' ὥσπερ ἀπολογούμενον ὑποτιθεῖσα, Ἐν μεσημβρίῳ, φησίν· ἐν τοῖς κόλπαις δηλονότι τοῦ Πατρὸς, καὶ προαιωνίου φωτός. Οὕτω γὰρ καιρὸς τῆς ἐμῆς παρουσίας, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα ποιήσομαι ἔλεος, ὡς ὤμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου.

Paulo quidem ante dictum est: Adolescentulæ dilexerunt te, nimirum quæ purgato sunt animo. Hic vero Christi Ecclesia suum querit pastorem, ac sponsum Christum. Nondum enim ille erat in humanis, sed perquam perspicue a Propheta, non secus ac jam adesset, perspectus, suam ipsius urget revelandam præsentiam, dicens: Renuntia mihi quem dilexit anima mea: ubi pascis? et non in me: videlicet, o pastor bone, qui animam tuam ponis pro tuis ex me ovibus, ubinam ades, et non præsto es ad me confirmandam? mox tanquam se purgans respondet, ac subjungit: In meridie, inquit: in Patris utique ac sempiterni luminis sinu. Nondum enim tempus est mei adventus, sed in æternum misericordiam faciam, sicut juravi David sermo meo.

ἄΣΜΑ.

CANT.

Μὴ ποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀτέλαις ἐτέρων μου.

Ne forte sicut tanquam colligata inter greges a me alienorum.

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Εἰρηται, διὲ τὸ γενησόμενον τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, ὁ περιούσιος αὐτῷ λαός, τὸν αὐτοῦ νυμφίον καὶ ποιμένα ζητεῖ. Ἐπιποθεῖ γὰρ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν βραδύνουσαν γενέσθαι, προστιθέν καὶ τὴν αἰτίαν. Δέδοικε γὰρ, μὴ ποτε ταῖς τῶν ἑτεροδόξων συναρπαστῆ δ:δαχαῖς, καὶ φησίν· Μὴ ποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀτέλαις ἐτέρων μου. Ἦτοι μὴ

Dictum est futurum Christi ovile, acceptum nimirum sibi populum, suum querere sponsum ac pastorem. Cunctabundam enim ejus præsentiam præsto exoptat esse, causamque intulit, quia nimirum timuit, ne forte alienis pravæ opinionum documentis deturbaretur mente, et ait: Ne forte sicut tanquam colligata inter greges a me alienorum.

12 Osee 1, 2, 13 Matth. viii, 11. 14 Joan. x, 14. 15 Psal. lxxviii, 3.

Ne videlicet errabunda procul abducar a pastoribus tua ditione, et altius evadam ovilis. Eos enim qui aliud quam Christi sentit Ecclesia sapiunt, alienos appellavit; ceterum, uni sponso Christo se desponderi, supplex orat.

CANT.

7. *Si te ipsam ignoras, o pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum, et pascere hædos tuos in tabernaculis pastorum.*

SCHOLIA.

Quoniam Dei Filium incarnandum perspicue prædixerat, et Christi Ecclesiam illius urgere adventum jam protulerat: ut eam consolaretur, futura d' lucide prævidens, illibatam Virginem eum purituram, in medium advocat, et omnem ad eam convertit sermonem, et ait: *Si te ipsam ignoras, o pulchra inter mulieres.* Sive, quamvis te ipsam in præsens notam non feceris, eo quod nondum tu nata sis, saltem *egredere tu, o pulchra* et immaculata Virgo, in *vestigiis*, nimirum secundum gressum gregum. Prænoverat enim Salomon eam ex semine suo nascituram, ob id etiam *Secundum vestigia* inquit, *egredere gregum*, videlicet filiorum secundum sanguinem meorum, exorere, et *pascere hædos tuos*, nimirum quæ te sequuntur virgines: in *tabernaculis pastorum*, in fundamento scilicet apostolorum, et prophetarum.

CANT.

8. *Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilavi te, proxima meæ.*

SCHOLIA.

Quoniam pacificum Christum vocaverat Salomonem, et jam ipse nomen hoc nactus fuerat, merito suæ *equæ* Virginem assimilavit: eo quod, super ipsam pacificus Rex Christus ascenderit. In *curribus Pharaonis*. Hebræa voce Ægyptus peccatum præfiguratur, cujus sane rex Pharaon est, et ob id eam curru assimilavit Pharaonis: ut pote quæ vehiculum fuerit de peccato regnantis Christi. *Proxima meæ*, videlicet ex semine meo nata, filia mea.

CANT.

9. *Quam pulchræ factæ sunt maxillæ tuæ sicut turturæ?*

SCHOLIA.

Obstruit ora eorum qui oraculorum vnu depavare nituntur. Quia namque Virginem appellaverat equam, ne quis in ea arrogantiam et effrenem equi subesse ferociam disseminaret, subinde vercundiaæ frænum in maxillis alijecit, cum *sicut turturæ* illius fore maxillas laudibus celebravit; et idcirco per exsuperantiam dixit: *Quam pulchræ factæ sunt?*

CANT.

Collum tuum sicut monilia.

SCHOLIA.

Equus, qui ex ferocia exultabundus hinnit, pro-

Α ἀποπλανηθῆ τῆς σῆς ποιμαντικῆς δυνάμεως, γένομαι δὲ ἄλλων ποιμνίων. Τοὺς γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀλλοτριόφρονας ἐτέρους ἐκάλεσε. Τῷ δὲ νομφίῳ μόνῳ Χριστῷ συναρμοσθῆνα: καθικεταύται.

ᾄΣΜΑ.

Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ ἐν γυναίξιν. Ἐξέλθε σὺ ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων, καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους σου ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν σαρκωθησόμενον σαφῶς προσέφηκε, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἐπισπεύδουσαν τὴν ἐκείνου παρουσίαν προήγαγε: ὡς εἰς παραμυθίαν, καὶ τὰ μέλλοντα λαμπρῶς προσηύμενος, τὴν ἐκείνου τεζομένην ἀγνὴν Παρθένον εἰς μέσον συγκαλεῖται, καὶ τὴν ἅπαντα περὶ αὐτῆς ποιεῖται λόγον, καὶ φησὶν· Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ ἐν γυναίξιν, ἤγουν εἰ καὶ μὴ σεαυτὴν νῦν γινώσκον ποιῆς, διὰ τὸ μὴ ποτε τεχθῆναι σε: ἀλλ' οὖν ἔξελθε σὺ ἢ καλὴ καὶ ἁμωμοῦ Παρθένος ἐν πτέρναις· τουτέστι, κατ' ἴχνος τῶν ποιμνίων. Προῆδει γὰρ αὐτὴν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεθησομένην: διὰ τοῦτο κα', Κατ' ἴχνος, φησὶν· Ἐξέλθε τῶν ποιμνίων, ἦτοι τῶν καθ' αἵματος ἐκγόνων ἐμοῦ, γεννηθῆσι καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους σου, τὰς ἀκλουθοῦσας· σοὶ παρθένους· ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμνίων, ἦτοι ἐπὶ τῷ θεμέλιῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

ᾄΣΜΑ.

Τῇ Ἰσπῶ μου ἐν ἄρμασι Φαραῶ ὠμοίωσά σε, ἢ πλησίον μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὸν εἰρηγικὸν Χριστὸν Σολομῶνα ἐκάλεσε, καὶ αὐτὸς δὴ ταύτην τὴν κλῆσιν ἐπέκτησε, εἰκότως τῇ ἰδίᾳ Ἰσπῶ τὴν Παρθένον ὠμοίωσε, διὰ τὸ ἐπιθεδικέναι ἐπ' αὐτῆς τὸν εἰρηγικὸν βασιλέα Χριστόν. Ἐν ἄρμασι Φαραῶ. Τῇ Ἑβραίων φωνῇ Αἰγυπτῶς τὴν ἀμαρτίαν δηλοῖ· ὁ δὲ ταύτης βασιλείων ἐστὶ Φαραῶ. Διὰ τοῦτο καὶ ταύτην ἄρμασι ὠμοίωσε Φαραῶ· ὅτι ἐστὶν ὀχημα τοῦ κατὰ τῆς ἀμαρτίας βασιλεύσαντος Χριστοῦ. ἢ πλησίον μου, ἤγουν, ἢ ἐκ τοῦ σπέρματός μου γεννηθείσα, θυγάτηρ ἐμῆ.

ᾄΣΜΑ.

Τὶ ὠραιώθησαν αἱ σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος;

ΣΧΟΛΙΑ.

Τῶν βουλομένων κακοουργεῖν τὴν τῶν λογίων ἐναντιαν ἐμφράττει τὸ στόμα· ἐπειδὴ γὰρ Ἰσπῶν τὴν Παρθένον ὠμοίωσε, μὴ τις ἐν τούτοις τὸ ἀυθαδῆς καὶ ὀρητικὸν τοῦ Ἰσπου λαθῶν ὑποσπείρει, τὸν τεῦθεν καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας ὑποθεῖη δεῖσθαι, ὡς τρυγόνος τὰς ἐκείνης σιαγόνας ἀνύμνησε· διὰ τοῦτο καὶ μεθ' ὑπερβολῆς, Ἴνα τί ὠραιώθησαν; εἶρηκεν.

ᾄΣΜΑ.

Τὸ ἀχλὺς σου ὡς ὄρυμνοι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄλογος ἄλλοθεν ὁ ἵππος ὄρυμων, ἐκτείνει τὸν τράχη-

λον· εαυτὸν δὲ ταπεινῶν, στρέφει περὶ τὰ στέρνα, A
 δίχην ὀμίσκου φέρων αὐτὴν ὠραλιζόμενος. Ἐπει
 τούτου καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν εἰς ἱππον ὠμοίωσι,
 ἐνδεικνύμενος μὴ ταύτη τὸν λογιζομὲν εἶναι ἐστάναι,
 ἐπαναλαμβάνων τὸ αὐτῆς ταπεινὸν καὶ πρῶτον διὰ
 τοῦ, Ὁ τράχηλός σου ὡς ὀμίσκοι, ἐδήλωσεν ὅτι
 μηδὲ μὴ εἰς αἰρεμένης αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῆς κοιλίᾳ
 τὸν πάντων τηρούσης Θεόν.

ἄσμα.

Ὁμοιώματα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι μετὰ στιγ-
 μάτων τοῦ ἀργύρου, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνα-
 κλίσει αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν στάμνον δηλονότι, καὶ τὸ χρυσοῦν θυμιατή-
 ριον, καὶ πάντα τὰ διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατα-
 σκευασθέντα ἐν τῇ τοῦ μαρτυρίου ὄκνησιν, καὶ ἐν B
 τῷ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντι ναφ' τοῦ Θεοῦ· ταῦτα
 γὰρ πάντα ὀμοιώματα καὶ τύποι προϋπήρχον τῆς
 ἀληθινῆς τοῦ Θεοῦ κιβωτοῦ· τῶν δὲ ἀληθινῶν γε-
 γονότων οὐκ εἶτι χρεῖα τῶν τοικιῶν· εἴρηκε γάρ,
 Ἔως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ· του-
 τίαις, μέχρις ἔστου τὸ πέρας φθάσει τῆς ἐμῆς προ-
 φητείας, καὶ ὁ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς Χριστὸς, ἔ-
 σωτήρ ἀναπέσειται ἐν τῇ τῆς Παρθένου νηδί.

ἄσμα.

Νάρδος μου ἔδωκεν ὄσμην αὐτοῦ, ἀπόδεσμος
 τῆς στακτῆς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐαυτοῦ ἕνω γινόμενος, ὡς παρεληλυθότα τὰ μέλ-
 λοντα ὁ σοφὸς ὑποτίθει· καὶ τὸν προφητεύμενον C
 ἐνανθρωπήσειν Θεόν, ὡς ἐνηθρωπηκότα παράγει,
 καὶ φησί· Νάρδος μου ἔδωκεν ὄσμην αὐτοῦ· ἦτοι
 οὐσαύτως, καὶ τὰ πάντα πεπλήρωκε τῆς αὐτοῦ
 δυνάμεως. Ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς· ἤγουν ἐκ
 παρθενικῶν αἱμάτων ἀποβραγεί· βία· τῷ ὄντι γάρ
 ἡ πανάμωμος Παρθένος τῆς στακτῆς προσείρηται,
 ὡς ἐκ τῆς ρίζης οὔσα τοῦ Ἰεσοῦ ἄνθος, καὶ πάν-
 τας εὐωδιάζουσα πιστοῦς. Ἐδόθη γὰρ αὐτῇ δύναμις
 ἀνοθεῖν, καὶ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐπε-
 κρίσεν αὐτῇ.

ἄσμα.

Ἀδελφίδός μου ἐμοὶ ἀγαμέσων τῶν μαστῶν
 μου ἀλισθήσεται.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ ὁ ταῦτα λέγων Σολομὸν υἱὸς ἐστὶ τοῦ
 Δαβὶδ, αὐτὸς δ' ὁ Δαβὶδ τὴν Παρθένον θυγατέρα
 καλεῖ, λέγων· Ἀκουσον, θυγάτερ, καὶ ἴδε, καὶ
 κλῖνον τὸ οὖς σου· εἰκότως τὸν ἐξ ἐκείνης τεχ-
 θέντα υἱὸν ἀδελφιδούν προσηγέρευσεν. Ἀλισθήσα-
 ται δὲ, φησὶν, ἀγαμέσων τῶν μαστῶν μου, ἐν
 ταῖς ἀρετιγενέσι πρὸς εὐσέβειαν δηλονότι, καὶ τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ δεομένοις τροφῆς, καὶ μὴ ἐγκαυχω-
 μέοι· ἐν πειθοῖ σοφίας αὐτῶν· διὰ γὰρ τῶν μα-
 στῶν τῆν τῶν νέων ἐσημάνεν ἡλικίαν. Περὶ τούτων
 ἄντικρυ· καὶ ὁ τούτου πατὴρ εἴρηκεν· Ἐν μέσφ
 Ἐκκλησιαίας ὑμνήσω σε.

¹⁷ Psal. XLIV, 11. ¹⁸ Psal. XXI, 23.

tendit collum : remissus vero, et humilis, circa
 pectus ipsum inflectit, instar monilis illud ferens,
 decoremque ostentans. Cum igitur Virginem Ma-
 riam equo assimilaverit, ut ostenderet eam minime
 fuisse mente elatam, ejus repetit humilitatem, et
 mansuetudinem. Per collum ejus monilibus simile
 declaravit, ipsam plane minime elatam, sed in suo
 utero omnium Deum servasse.

CANT.

10. Similitudines auri faciemus tibi cum punctis
 argenteis, donec Rex fuerit in recubitu suo.

SCHOLIA.

Urnas videlicet, et aureum thuribulum, et
 omnia aurea, argenteaque vasa comparata, tam in
 tabernaculo testimonii quam in Dei templo ab ipsō
 ædificato; ea enim omnia, similitudines, et figuræ
 præxistite veræ Dei arcæ; veritate vero accedente
 non opus erat amplius figuris; dixit enim: *Donec*
Rex fuerit in recubitu suo, hoc est, donec terminus
 ipse mæx prophetiæ perficiatur et omnium rex
 Christus Salvator in ipso Virginis requiescat utero.

CANT.

11. *Nardus mea dedit odorem suum, fasciculus*
guttæ.

SCHOLIA.

Supra seipsum elatus, futura non secus ac præter-
 ita forent, supponit Sapiens; et cum propheta
 prædixerint Deum hominem futurum, ipse quasi
 hominem jam factum in medium eum adducit, et
 dicit: *Nardus mea dedit odorem suum*, carnem vi-
 delicet assumpsit, omniæque sua virtute replevit.
Fasciculus guttæ est ex vaginalibus sanguinibus
 pars abstracta præter leges naturæ; re enim vera
 omni ex parte iaculata Virgo, vocabulo *guttæ*
 prædicta est, quæ tanquam flos emanat e radice
 Jesse, omnesque fideles fragrantia replet. Data enim
 fuit ei virtus ex alto, et sanctus Spiritus gratia
 eam obumbravit.

CANT.

10. *Nepos ex sorore meus mihi in medio uberum*
meorum, quasi in aula, commorabitur.

SCHOLIA.

Cum hæc dicat Salomou filius David, qui ipsam
 Virginem filiam appellat, dicens: *Audi, filia, et vide*
et inclina aurem tuam:¹⁷ merito filium ex illa na-
 tum nepotem ex sorore appellavit. *Commorabitur*
vero seu pernoctabit, dicit, *in medio uberum meo-*
rum, quasi *in aula*, videlicet, tum inter nuper
 atique in religione genitos, tum inter eos, qui se
 in oratione cum Deo oblectant, nec se extollunt in
 persuasione propriæ sapientiæ; per *ubera* enim nu-
 per genitorum designat ætatem; de quibus ejus
 quoque pater dixit aperte: *In medio uberum meo-
 rum dabo te*¹⁸.

CANT.

13. *Botrus Cypri, nepos meus mihi in vineis En-Gaddi.*

SCHOLIA.

Sæpius Jerusalem, ejusque synagogam, vineam sacra nominavit Scriptura; postquam autem Salvator noster Jesus, propter nos nobis similis factus, in Jerusalem homo natus est, ibique humanam in tempore sortitus est nativitate, merito et vineæ botrus est ipse appellatus: verum non ut reliqui Judæorum, illius pessumdatae Jerusalem, sed *En Gaddi*: a quo loco et Jesum Navæ filium priorem asportasse racemum, scribitur, maturum. Gaddi enim locus est terræ promissionis præstantissimus, Deoque oppigneratus.

CANT.

14. *Ecco pulchra propinqua mea, ecco pulchra, oculi tui columbæ.*

SCHOLIA.

Ad magnum illud Dei humanam sumentis naturam intendens mysterium, et generatim hinc hominum futuram salutem, tanquam numine afflatus, exsultabundus Mariam Virginem, divinæ dispensationis officinam, beatam prædicans, eam pulchram esse pluribus in locis repetivit: quia habitaret in ea pulchritudinis auctor, Salvator Deus. *Oculi tui columbæ*, tanquam ea quæ in oculis nil habeat iniquitatis, sed omnia pura, omnia decore composita, ut ei fas erat, quæ hospitium jam erat effecta unigeniti Filii Dei.

CANT.

15. *Ecco pulcher es, nepos mi, et sane formosus.*

SCHOLIA.

Non tanquam ignarus interrogat, num pulcher sit nepos: nam qui fieri poterit, ut edoctus a patre, ac Propheta, cum esse *speciosum forma præ filiis hominum*, ita nunc in ipsius notitia hæreat? Absit! Sed volens nobis id apertius demonstrare, prolatam interrogationem subjecta correctione compensat: addit enim postea, *et sane formosus*.

CANT.

Lectus noster umbrosus.

SCHOLIA.

Hoc quoque Gabriel læto, faustoque nuntio detulit Virgini, dicens: *Virtus Altissimi obumbravit te*¹⁹; et Isaias tanquam Dei Patrisque preco præcinit, dicens: *Ponam verbum meum in ore tuo, et sub umbra manus meæ obumbrabo te*²⁰. Lectum vero ipsam appellavit, quia in ea requievit pacificus Rex Christus. *Lectum* porro appellasse nostrum, ne mireris; mos enim Hebræorum est in numero multitudinis efferre ea, que singularis sunt numeri. Vel etiam videtur concisa quædam sententia, a propheta numero prolata multitudinis. *Lectus noster umbrosus*, propter beatitudinem nobis in Evangelio promissam post Salvatoris incarna-

A

ἄσμα.

Βότρυς τῆς Κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελώσῳ ἐν Γαδδὲι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πολλαχοῦ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐκείνης συναγωγὴν ἀμπελώνα ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς δὲ ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἐν Ἱερουσαλήμ ἐνηθρώπησε, καὶ αὐτόθεν τὴν ἑγχρόνον ἔσχε γέννησιν· εἰκότως καὶ τοῦ ἀμπελώνος βότρυς ὠνόμασται· οὐχ ὡς οἱ λοιποὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ καταπατομένη ταύτῃ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐν Γαδδὲι, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς τὸν βότρυον τὸν πρότερον ἐκομίσατο, γράφεται, πέπειρον. Γαδδὲι γάρ ὁ κρείττων τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἀφωρισμένος τόπος ἐστὶ τῷ Θεῷ.

ἄσμα.

Ἴδοὺ ἡ καλὴ ἡ κλησίον μου, Ἴδοὺ ἡ καλὴ, ὀφθαλμοὶ σου περιστέραί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὸ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ ἀποδόξασ μυστήριον, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκ αὐτῆς γενησομένην παγγενῆ σωτηρίαν, ὡς περ ἐνθεῦ ὑφ' ἡδονῆς γενόμενος, τὸ τῆς οἰκονομίας ἐργαστήριον, τὴν Παρθένον μακαρίζων Μαρίαν, καλὴν ταύτην εἶναι πεπολλαπλασίασε, διὰ τὸ ἐνοικῆσαι ἐν αὐτῇ τὸν καλοποιὸν σωτήρα Θεόν. Ὄφθαλμοὶ σου περιστέραί· ὡς μὴδὲν ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῆς πρᾶγμα παρόνομον, ἀλλὰ τὰ πάντα καθαρὰ, τὰ πάντα σεμνὰ, δοχεῖον γεγεννημένη τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

C

ἄσμα.

Ἴδοὺ εἰ καλὸς ἀδελφιδός μου, καὶ γε ὠραῖος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐχ ὡς ἀγνοῶν τὴν ἐρώτησιν ἔφερεν, εἰ καλὸς ἐστὶν ὁ ἀδελφιδός· πῶς γὰρ, ἂν ἐιδιάχθη παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ προφήτου ὠραῖον εἶναι κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; οὕτως ἂν ἀμφίβαις περὶ τὴν αὐτοῦ γνώσιν; Ἄπαγε! Ἐλλ' ἡμῖν τοῦτο καθαρώτερον δεῖξαι βουλόμενος, κολαπτικῶς τὴν ἐρώτησιν ἔφερε· μετὰ δὲ ταῦτά φησι· *Καὶ γε ὠραῖος*.

ἄσμα.

Προσκλίνῃ ἡμῶν σύσκιος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτο καὶ Γαβριὴλ εὐηγγελίσατο τῇ Παρθένῳ, εἰπὼν· *Δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοὶ* καὶ Ἥλιας ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκήρυξε λέγων· *Θήσω τὸν λόγον μου εἰς τὸ στόμα σου, καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς χειρὸς μου σκεπάζω σε*. Κλίνην δὲ ὠνόμασεν αὐτὴν, διὰ τὸ ἐπαναπαυθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν εἰρηνικὸν βασιλεῖα Χριστόν. Ὅτι δὲ κλίνην ἡμῶν ὠνόμασε, μὴ θαυμάσης· ἔθος γάρ ἐστι τῇ τῶν Ἑβραίων φωνῇ πληθυντικῶς γράφειν τὰ ἐνικά· ἢ καὶ οὕτως· δοκεῖ γάρ τις περικοπὴ τῷ προφήτῃ, διὰ τοῦ πληθυντικῶς ἐκφέρεσθαι γίνεσθαι. *Προσκλίνῃ ἡμῶν σύσκιος*, τὴν διὰ τοῦ εὐαγγελίου πρὸς ἡμᾶς γεγεννημένην μακαριότητα μετὰ

¹⁹ Luc. i, 35. ²⁰ Psal. li, 16.

την τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησιν, ὡς πάντα περιλαβούσαν τὰ πέρατα, καὶ συστιάσασεν πάντα πιστὸν, αὐγμῶν κατακαίμενον τὸ πρότερον ἀπιστίας. Προκλήνη δ' ἂν εἰκότως καλοῖτο διὰ τὴν ἐν τούτῳ τῶν παραδεχομένων μετὰ σχέσεως γενομένην ἀνάπαυλιν, καὶ τὴν παντὸς ὄλου βιωτικῆς, καὶ περιστασεως, ἄλλης παντελῆ ἀκινήσιαν. Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός ἐστίν, φησί, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν.

ἌΣΜΑ.

Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι· φατώματα ἡμῶν κυπάρισσοι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Αὐτὴν τὴν Παρθένον κλήνην καὶ οἶκον ὠνόμασεν ὁ Προφήτης, καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· *Ἡ σοφία ὠδοποίησεν ἑαυτὴν οἶκον καὶ ὑπῆρξισεν στύλους ἐπέδ.* Τὰ ἐπέδ τῶν Πνεύματος δηλοῦνται χαρίσματα, ἕτερ ἐκ κέδρων καὶ κυπάρισσων ἀνίστησι τὴν τοῦ Θεοῦ οἶκον στεβρῶς περισφιγγοντα. Ἡ καὶ οὕτως· *Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι· φατώματα ἡμῶν κυπάρισσοι·* τούτο μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς νομοθεσίας τῶν ἐν τῶν ἑδραίων ὁμοῦ καὶ ἀμετακινήτου· Ὁ αὐρατός γὰρ, φησί, καὶ ἡ γῆ παραλεύσονται· *οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι·* τούτο δὲ καὶ διὰ τὸ τῶν δένδρων ὑψίκομον, καὶ εὐθῆς, καὶ ἀειθαλῆς· τοιοῦτον γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς ὑψὸς μὲν τοὺς αὐτῶν προσανέχοντας ἀρετῶν τῶν θεοειδεστέρων ἐπανάγον, εὐθύτητα δ' ἀκραφηνῆ καὶ φιλοσοφίαν ἀσχεῖν αὐτοὺς ἐκπαιδεύον· τέλος δ' ἀθανάσιαν, καὶ ζωῆς ἀπράντου τούτοις· διηνήκειαν πραγματευόμενον.

.ΚΕΦΑΛ Β'.

ἌΣΜΑ.

Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Συμβολικῶς εἴρηκε τούτο· ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτοῦ ὁ καρπὸς τῆς ζωῆς ἀναφύεται, καθὼς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται· ἐκ τοῦ Δαβὶδ τὸν Σολομῶνα, καὶ ἐκ τούτου τὸν Ῥοβόαμ, καὶ οὕτω τοὺς λοιποὺς γεγεννησθαι, ἄχρι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως· ἑαυτὸν ἄνθος εἰκότως ὠνόμασε· δύο γὰρ τῶν Σολομῶνων γεγεννημένων, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ὡσπερ ἐκ τῶν ἀνθέων ἀναφύονται οἱ καρποὶ, οὕτως ἐξ αὐτοῦ ὁ δεύτερος γενεὴν Σολομῶν. Καὶ ἵνα μὴ τις περὶ αὐτοῦ νομισίαι λέγειν, ἐκείνον μὲν καρπὸν, ἑαυτὸν δὲ ἄνθος, καὶ τῶν κοιλάδων κρίνον ὠνόμασεν, ὡς ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸν Χριστὸν γεννηθέντα. Ἡ καὶ οὕτως· *Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων,* τουτέστιν, ὡς ταῦτα ὑποβέβωσα, λειτουργήσας τῇ φύσει τὰ πρόποντα, καὶ οὐκ ἂν φθάσαιμι, διὰ τὸ τοῦ καιροῦ μήκος, κατιδεῖν τὴν τοῦ Εὐαγγελίου λαμπρότητα. Τούτο καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς φησί· *Πολλοὶ προφήται, καὶ βασιλεῖς ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἀπερ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον.*

tionem : quæ omnes pene terræ fines complectitur : et quemlibet obumbrat fidelem, priori absumpto infidelitatis æstu. *Lectus* autem merito vocari poterit, propter requiem, quam illi capiunt, qui in hoc sæculo utcumque quiescunt, et omnes hujus vitæ turbas, et quamlibet omnino afflictionem, sedate placideque ferunt : *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve, dicit Dominus* ¹¹.

CANT.

16. *Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cypressi.*

SCHOLIA.

Ipsam Virginem lectum, et domum vocavit propheta. Quemadmodum et alibi dicit : *Sapientia edificavit sibi domum, et erexit columnas septem* ²², septem videlicet Spiritus dona, quæ quidem ex cedris, et cupressis Dei domum firme non lique constrictam, erigunt ; vel ita etiam : *Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cypressi*, id est quidem propter stabilem, simulque immutabilem præceptorum sanctionem : *Cælum, enim alt, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt* ²³. Tum etiam, quia arbores hujusmodi, elatas habent comas, et rectas, semperque vernantes ; cujusmodi quippe est Evangelium, quod eos, qui sibi adherent, in divitiarum quidem sublimem virtutum effert : ad rectitudinem vero sinceram, ipsamque philosophiam exercendam informat. Denique immortalitatem, vitæque perpetuæ diuturnitatem, eis tribuit.

CAPUT II.

CANT.

1. *Ego flos campi, lilium convallium.*

SCHOLIA.

Figurate dixit istud, quandoquidem ex ipso fructus vitæ natus est, quemadmodum in Evangelio scriptum est : Ex David Salomonem, et ex ipso Roboam, et sic reliquos exortos, usque ad incarnationem Verbi Dei ; merito itaque se ipsum florem nominavit. Duo enim cum fuerint Salomones, ipse, et Christus Rex pacificus, quemadmodum ex floribus nascuntur fructus, sic ex priori secundus est genitus Salomon. Ac ne quispiam de se ipso dixisse autumet, illum quidem fructum, se ipsum vero florem, et lilium convallium appellavit ; eo quod ex femore ipsius natus sit Christus. Vel etiam aliter : *Ego flos campi, lilium convallium* : hoc est, quamvis ad hæc subrepere voluerim, naturæque decora obierim munia, Evangelii tamen splendorem conspiciere ob temporis longinquitatem minime potui. Quod etiam Salvator ad discipulos dicit : *Mulli reges, et prophetae desiderarunt videre, quæ vos videtis, et non viderunt* ²⁴.

¹¹ Matth. xi, 50. ²² Prov. ix, 5. ²³ Luc. xxi, 33. ²⁴ Luc. x, 24.

CANT.

2. *Sicut liliū in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum.*

SCHOLIA.

Post maledictionem ipsa terra amaritudinem hominibus peperit, spinasque produxit, at deleta prima maledictionis origine, et dulcedine prognata vitæ opus erat, et florem ante fructum nasci ex iis, quæ in tristitia erant, mulieribus: venerandam nimirum Virginem, quod ex ipsa fructus nasciturus esset vitæ. Quam liliū nominavit, dicens: *Sicut liliū in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum mearum*, hoc est, sola Virgo in medio earum, quæ in tristitia sunt filiarum Adam, gaudium, et lætitiā ex Dei nuntio est consecuta.

CANT.

3. *Sicut malum in medio lignorum sylvæ; sic nepos meus in medio filiorum. In umbra ejus esse desideravi, et sedi, et fructus ejus dulcis in faucibus meis.*

SCHOLIA.

Quemadmodum lignum vitæ in medio paradisi; sic et is qui ex filia David natus est Jesus in medio filiorum Adam; factus est cibus quidem pie sumentibus ipsum; damnatio autem petulantem, et impie attractantibus eum. *In umbra*, inquit, *ejus, esse desideravi, et sedi*. Hoc est: *Concupivi desiderare mandata tua*¹⁶. *Et sedi*, videlicet eorum factus participes. Et eorum *fructus dulcis in faucibus meis*. De quibus etiam divinus pater David antea dixerat: *Desiderabilia super aurum, et lapidem pretiosum multum; et dulciora super mel, et farum*¹⁷.

CANT.

4, 5. *Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem. Firmate me in unguentis, stipate me in malis: quia vulnerata charitate ego sum.*

SCHOLIA.

Introducite me, inquit, *in domum vini*. In Jerusalem videlicet templum. Sermo enim est illibate Virginis ad Judæos. Ipsa namque sola in Sancta sanctorum habuit domicilium, utpote purissimum Dei et Verbi tabernaculum. Idcirco et eorum quarit dilectionem. Quoniam autem paulo ante sacrosanctum Spiritum nominaverat, *Unguentum*, cœternum vero Dei, et Patris Filium, *Malum in medio lignorum*, figurate de duabus personis æternæ Trinitatis, et a qua vitæ principium est, prædixit. Ipsa enim Virgo Spiritum ejusdem cum Patre, et Filio substantiæ, eisque cœqualem, in se venire, nec non unigenitum Patris Filium carnem assumere implorat, dicens: *Quia vulnerata charitate ego sum*, divino videlicet amore, non secus ac sagitta quæ hæreat in corde; idcirco et illi assensura est. Vel etiam aliter exponendum est: *Firmate me in unguentis*: hoc est Dei, et Patris firmamento. *Stipate me in malis*: unigeniti nimirum Filii presentia:

A

ΑΣΜΑ.

Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὴν ἀρὰν καὶ ἡ γῆ τὰς ἀκάνθας ἐδίδασκε, πικρὰν ἀνθρώποις κρούσας. Ἐπεὶ δ' ἐλύθη τῆς ἀρᾶς τὸ ἀρχέγονον, καὶ ἡ γλυκασμὸς τῆς ζωῆς ἐδιδάσθη, δέον καὶ τὸ ἄνθος πρὸ αὐτοῦ ἀναφυῆναι ἐκ τῶν λελυπημένων γυναικῶν· ταύτη τοι καὶ τὴν σεμνὴν Παρθένον, ὡς ἐξ αὐτῆς ἀναλάμψαντα τὸν τῆς ζωῆς καρπὸν ἦν κρίνον ὀνόμασεν, εἰπὼν· Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων μου· τοῦτέστι, μόνῃ ἢ Παρθένῳ; ἐν μέσῳ τῶν λελυπημένων τοῦ Ἀδάμ θυγατέρων τὴν χαρὰν διὰ τοῦ ἀγγέλου ἰδέξατο.

B

ΑΣΜΑ.

Ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ· οὕτως ἀδελφιδὸς μου ἀνὰ μέσον τῶν υἱῶν. Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα· καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅσπερ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, οὕτως καὶ ὁ ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δαδὶδ ἐχθεὶς Ἰησοῦς ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Ἀδάμ γέγονε, τρωτὴ μὲν τοῖς εὐσεβῶς τοῦτον μεταλαμβάνουσι, κρίμα δὲ τοῖς προπετῶς καὶ ἀθέως· προσαπτομένοις αὐτοῦ. Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ, φησὶν, ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα· τοῦτέστιν, εἰς ἐπιθυμίαν ἤλθοι τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· καὶ ἐκάθισα, ἤγουν μετέσχον αὐτῶν· καὶ ὁ καρπὸς αὐτῶν γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου. Περὶ τούτων καὶ ὁ θεοπάτωρ προέφησε Δαδὶδ· Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου, καὶ λίθου τίμιον πολὺ· καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

ΑΣΜΑ.

Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου· τάξτε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην. Στηριξατέ με ἐν μύροις· στιβάσατέ με ἐν μέλοις· ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰσαγάγετέ με, φησὶν, εἰς οἶκον τοῦ οἴνου. Εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν δηλονότι ναόν· ἐκ τῆς Παρθένου γὰρ ἀγνῆς πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος· αὕτη γὰρ μόνῃ ἐν τοῖς τῶν ἀγίων Ἀγίοις ἔσχε τὴν οἰκησιν, ὡς καθαρῶτάτη σκηνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκείνων ἀγάπην ζητεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἀνωτέρω τὸ πανάγιον Πνεῦμα μύρον ὀνόμασε, τὸν δὲ συναδίδιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός μῆλον ἐν μέσῳ τῶν ξύλων, συμβολικῶς περὶ τῶν δύο προσώπων τῆς ζωαρχικῆς καὶ ἀθανάτου Τριάδος προείρηκεν. Αὕτη γὰρ ἢ Παρθένος τὸ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἁμοσύσιον καὶ σύνθρονον Πνεῦμα ἐπικαλεῖται ἔλθεῖν ἐν αὐτῇ, καὶ σαρκωθῆναι τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ φησὶν· Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ, τὴν οἴων δηλονότι. Ἐρωτα ὡς βέλγος ἐν τῇ καρδίᾳ κατέχουσα· διὰ τοῦτο καὶ ταύτης ἠξίωτο. Ἡ καὶ οὕτως οἰητέον· Στηριξατέ με ἐν μύροις, τοῦτέστι· τῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς στηριγμῷ. Στιβάσατέ με ἐν μέλοις· ἤτοι, τῇ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ παρουσίᾳ· Ὅτι τετρω-

¹⁶ Psal. cxii, 20. ¹⁷ Psal. xvii, 11.

μένη ἀγάπης ἐγώ· ἤγουν ἐπιποθῶ τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος; ἐπέλευσιν ἐπ' ἐμέ.

A *Quia vulnerata charitate ego sum : hoc est, concupisco sanctis imi super me Spiritus adventum.*

ἄΣΜΑ.

Εὐώνυμος αὐτοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.

6. *Lava ejus in capite meo, et dextera ipsius amplectetur me.*

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Σφύεστατα Θεῖν εἶναι κἀν τούτοις τὸν ἐκ τῆς Παρθένου τεχνηθόμενον ὁ προφήτης προαγορεύει· καὶ φησὶν ὡς ἐκ τῆς ἀγνῆς τοῦ Λόγου μητρός· Εὐώνυμος αὐτοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με· οὗτινος ἦν διπλαθὲ τετραμένη τῆς ἀγάπης ἐγώ· ἦτοι· Παναχόθεν περφυλαζάτω με· καὶ διὰ μὲν τῆς εὐωνύμου χειρὸς τὸ ἀποσοφτικὸν πάσης ἡστυνοσύνης κακίας ἐπήρξατο τῇ ἐαυτοῦ κεφαλῇ, ἤγουν τῷ τῆς ψυχῆς λογιστικῷ παρασχέειν, δεξιὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τῷ φρουρητικῷ καὶ συνεκτικῷ τὸν ἀρετῶν· χεῖρα γὰρ ἀπλῶς Θεοῦ τῷ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ συναθροῖον Πνεῦμα ἡ Γραφῆ προαγορεύει· καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίοις φησὶν· *Et dē ἐν δικτύῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἅρα ἐφθασεν ἐφ' ἐμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ·* ἤγουν ἐν Πνεύματι Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν· *Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν·* διὰ τοῦτο καὶ Γαβριὴλ διακρυσίως βεβαίως λέγων· *Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἑψήστου ἐπισκιάσει σοί.*

Apertissime Deum futurum eum, qui nasceretur ex Virgine, his quoque verbis propheta praecinit, et veluti ex persona illibatae Verbi matris dicit : *Lava ejus in capite meo, et dextera ipsius amplectetur me.* Illius inquam, cujus videlicet amore eram ego vulnerata. Quasi dica, Suo undique praesidio me protegat; et laevam quidem manum quae prohibendi vim habet quodvis malum, in ipsius capite, in rationali videlicet animae parte, ut imponat, precata est; dexteram vero, effectricem scilicet, servatricemque vim praebet virtutum. Clare enim Dei manum aequalem Patri et Filio Spiritum Scriptura appellat. Quemadmodum et Salvator Judaeis dicit : *Porro si in digito Dei ejicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei* 20, videlicet, in Spiritu Dei. Ac etiam in libro Psalmorum : *Dextera Domini fecit virtutem* 21. Idecirco et Gabriel perspicue clamat, dicens : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te* 22.

ἄΣΜΑ.

CANT.

Ἐρχισα ὁμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ· ἂν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν θελήσῃ.

7. *Adjuravi vos, filiae Hierusalem, in viribus agrorum, si excitaveritis, et evigilare feceritis dilectam, donec voluerit.*

ΣΧΟΛΙΑ.

SCHOLIA.

Ἐπειδὴ προῦρα μετὰ πολυετίαν τὴν προφητείαν ὀρθώσεσθαι, ὄρκω προκαταλαμβάνει τὰς θυγατέρας Ἱερουσαλήμ, ἦτοι τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχνησομένους ἀρμυρεῖς τε καὶ γραμματεῖς· περὶ ὧν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης γεννήματα ἐχιδῶν προσηγόρευσεν· *Ἐρχισα ὁμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ·* τουτέστιν, Ὀρκίζω ὁμᾶς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ ἐκ τῆς Παρθένου· ταύτην γὰρ ἀγρὸν προσείρηκεν, ὡς τὸν στάχυν βλαστήσασιν τῆς ζωῆς. *Ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην·* ἤγουν μηδ' ἂν ποτε ἐθελήσῃ τὴν παρούσαν προφητείαν ἀφανίσαι· ὁκλάσαντας ἴσως, διὰ τὸ μετὰ πολλὰ ταύτην ἐτησομῆσεσθαι. Ὅτι ἐὰν τὸ προφητευόμενον ἅπαν κατὰ τὸ γράμμα καὶ νόημα πρόκειται, εἰκότως, *Ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην,* εἶπεν· ἦτοι τοὺς δοκοῦντας ὁμῖν ἀγάπης εἶναι λόγους μήτ' ἐκ τῶν γεγραμμένων ἀφανίσῃτε, μήτε τῆς μνήμης ὁμῶν, ἕως ἂν θελήσῃ· μέχρις οὗτου θηλονότι ὁ διὰ τούτων προφητευόμενος ἐθελήσῃ παραγίνεσθαι· πρὸς ἧδει γὰρ μετὰ τοῦτον πολλῶν τὰ γεγραμμένα λόγων ἀξιωθῆσεσθαι· ταύτην τοι· καὶ φυλαχθῆναι μόνον ἀξιοί, μέχρις οὗτου τὸ προφητευόμενον τελεσθήσεται.

Ubi praeviderat post multos annos prophetiam esse complendam, sacramento praecupat filias Hierusalem, nascituros, videlicet ex ea sacerdotum principes, et scribas, quos in Evangelii Joannes Baptista *Genimina viperarum* 21 nuncupavit. *Adjuravi vos, filiae Hierusalem, in viribus agri.* Hoc est, Adjuro vos in virtute Dei, carnem sumpturi ex Virgine; hanc enim agrum esse praedixerat, utpote spicam vitae germinaturam. *Si excitaveritis, et evigilare feceritis dilectam.* Videlicet : Nolite unquam presentem hanc suppressere prophetiam, ne forte lassantes concidatis quod multos post annos ipsa perficienda sit. Cum autem omnia vatum oracula interpretanda sint tum secundum litteram, tum secundum intelligentiam, merito dixit : *Si excitaveritis, et evigilare feceritis dilectam,* sermones videlicet qui vobis de dilecta esse videntur, nolite e Scripturis aboleri : nullatenus e memoria vestra excidant, *Donec voluerit*, quoad videlicet is qui illis praedictus est oraculis, adesse voluerit. Praenoverat enim in posterum multa oracula memoratu digna fore scribenda : atque ideo servari saltem censet, donec illud, quod vatum oraculis praedictum est, opere compleatur.

ἄΣΜΑ.

CANT.

Φωνὴ ἀδελφοῦ μου· οὗτος ἦκει πηδῶν ἐπὶ τὰ ἔρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουρούς.

8. *Vox nepotis mei, iste venit; saltans super montes, saliens super colles.*

20 Luc. xi, 20. 21 Psal. cxviii, 13. 22 Luc. i, 55. 23 Luc. iii, 7.

SCHOLIA .

Lubricam Judæorum mentem Propheta prævidens, judicavit oportere non modo sacramento eorum compescere appetitiones, sed illius etiam timore, qui vatum prædicebatur oraculis, eorundem reprimere animos : neve tadio affecti ægre ferrent, temporis longinquitatem spectantes, oportere tanquam ipsum iam præsentem eorum percollere animos, et dicit : *Vox nepotis mei, ipse venit*. Dictum est jam eo quod ex filia David natus sit Christus, nepotem eum nuncupasse Salomon ; ipse enim Salvator in medio festivitatis die exclamavit, dicens : *Ego sum lux mundi : qui sequitur me non manet in tenebris, sed habebit lumen vitæ* ²¹. — *Saltans super montes, saliens super colles* : duritiem peccati, animique elationem explodens pedibus, quemadmodum, et prophetarum eximulus dicit Isaias : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur* ²². Hoc est, omne elatum, et demoniacum e medio tollitur, cum regnabit pacificus Christus.

CANT.

9. *Similis est nepos meus caprea, vel hinnulo cervorum, saliens in montibus Bethel.*

SCHOLIA.

Quemadmodum proprium est capreae, se ipsam tradere venatoribus pro filiorum libertate : sic et Salvator noster Jesus pro nobis se ipsum tradidit in mortem : quocirca assimilatur caprea, vel hinnulo cervorum saltans in montibus Bethel : videlicet, idolorum evertens aras. In monte enim Bethel, scaber et exasperans ille Judæorum populus, sacrificia idolis obtulit.

CANT.

Ecce iste stetit post parietem nostrum, limis prospiciens oculis per fores, cornuus respiciens per retia.

SCHOLIA.

Humanam pro nobis a Deo Salvatore assumptam carnem *Parietem* nominavit ; *Post parietem vero nostrum*, comitantes nimirum carnem, passiones reatus expertes, quas nobiscum communicavit, factus homo. Ut igitur paries obstat, quominus quæ in domo sunt, spectentur ; ita et Dei Verbi caro in seip-a occlusit ipsius divinitatem, quæ oculorum fugietat obtutum ; adeo ut vix quodammodo, et quasi per retia, apparuerit discipulis in monte Thabor *Cornuus respiciens per retia*. Ea nimirum quæ pro nobis in passione pertulit. In hisce enim maxime se Deum esse ostendit, sole quidem deficiente, luna præter opinionem subrepente, et petris scissis, ac mortuis e monumentis surgentibus : et, ut paucis absolvam, universo demonstrante se orbe, illius sensisse passionem.

CANT.

10-12. *Respondet nepos meus, et dicit mihi : Exsurge, veni, propinqua mea, formosa mea, columbia mea. Quia ecce hiems præterit, imber abiit, per se recessit. Flores visi sunt in terra, tempus incisionis prævenit.*

²¹ Joan. viii, 12. ²² Isa. xl, 4.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὸ ἄσπαστον τῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων προορῶν ὁ Προφήτης, οὐκ ἔκρινε δεῖν μόνω τῷ ὄρωι τοῦτου; τῆς ὁρμῆς ἐπισχεῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ τοῦ προφητευσμένου φόβῳ τούτων τὰς ψυχὰς ἀναστελεῖν, καὶ μὴ πρὸς τὸν χρόνον ἀποβλέψαντας, ἀποδυσπετῆσαι, ἀλλ' ὡς ἤδη παρόντα τούτων ἐκπλαγῆναι· καὶ φησὶ· *Φωνὴ ἀδελφιδοῦ μου*. Οὗτος ἦκει Εἰρηται δὴ, ἐπεὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ θυγατρὸς τεχθέντα Χριστὸν ἀδελφιδὸν ὁ Σολομῶν προσηγόρευσεν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐν μέσῳ τῆς ἐστῆς ἔκραζε λέγων· *Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ μείνη ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς*. *Πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς· ἐν τραχὺ τῆς ἀμαρτίας, καὶ μετώρον ὑποτάσσων τοὺς ποσὶ· καθὼς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐν τοῖς προφήταις Ἥσαϊας φησὶ· Πᾶσα φάραγις πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· τοῦτί ἐστι πᾶν τὸ ἐπηρμένον, καὶ θαυμονιώδες ἐκ τοῦ μέσου ἀρθήσεται, βασιλεύσωντος τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ.*

ἌΣΜΑ.

Ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι ἡ τερῶν ἐλάφων, πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅτι περ ἰδὸν ἐστὶ τῆς δορκάδος, παραδίδοναι ἐαυτὴν τοῖς θηρευταῖς ὑπὲρ τῆς τῶν τέκνων ἐλευθερίας· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς ὑπὲρ ἡμῶν ἐαυτὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον· ταύτη τοι καὶ τῇ δορκάδι ὁμολῶται, ἡ τερῶν ἐλάφων πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ· ἦ τερῶν ἐλάφων πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη Βεθὴλ ἦγον τοὺς εἰδωλικούς ἀπαισίων βωμοῦς· Ἐν γὰρ τῷ ὄρει Βεθὴλ ὁ τραχὺς τῶν Ἰουδαίων λαὸς τὰς θυσίας τοῖς εἰδώλοις προσέφερεν.

ἌΣΜΑ.

Ἰδοὺ οὗτος ἀστήκει ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν, παρακύπτων διὰ τῶν θυριδῶν, ἐγκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν δι' ἡμᾶς τῷ Σωτῆρι Θεῷ προσληφθεῖσαν σάρκα *τοῦχο* ὠνόμασεν· ὀπίσω δὲ τοῦ τοίχου ἡμῶν, ἦγον τῶν ἐπακολοθούτων τῇ σαρκὶ ἀδιαβλήτων παθῶν, ὧν κεκοινωνήκει καθ' ἡμᾶς γεγωνὸς ἀνθρώπος. Ὅτι περ οὖν ὁ τοίχος κωλύει μὴ βλέπειν εἰ ἐν τῷ ὄρωι, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου σὰρξ ἀόρατος· ἐν αὐτῇ περιέκλειε τὴν ἐαυτοῦ θεότητα· ἀλλ' ἀμυδρῶς πως, ὡς διὰ θυρίδος, ἐφανερῶθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ. *Ἐγκύπτων διὰ τῶν δικτύων*· τῶν ὧν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη παθῶν δηλονότι. Οὐχ ἤττον· γὰρ καὶ ἐν τούτοις Θεὸς ἐγνωρίσθη ἡλίου μὲν ἐκλείποντος, σελήνης παρὰ δόξαν ὑποφύσεως, καὶ πετρῶν ῥηγνυμένων, καὶ νεκρῶν ἐκ τῶν μνημείων ἐγειρομένων, καὶ συμπάσης κτίσεως, ἀπλῶς εἰπεῖν, ἀσθησὶν τοῦ πάθους παρεχομένης.

ἌΣΜΑ.

Ἀποκρίνεται ἀδελφιδός μου, καὶ λέγει μοι· Ἄνδρα, ἐλθέ ἡ πλησίον μου, καλή μου, πιστοτέρα μου· δεῖ ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρεῖληθεν· ὁ υἱὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἐαυτῷ. Τὰ ἄρθα ὤφθη ἐν τῇ γῆ· καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασεν.

ΣΧΟΛΙΑ.

A

SCHOLIA.

Ὁ καθ' εἶρμὸν τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν ὁ Προφήτης ἐμφαίνει· ἀλλ' ὡς ἐδίδοι τούτῳ τὸ Πνεῦμα τὴ ἄγιον ποτὲ μὲν ἑαυτὸν παρσιγάγων περὶ ταύτης διαλεγόμενον, ποτὲ δὲ τὴν νέαν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν· ἄλλοτε δὲ τὴν ὑπερευλογημένην τοῦ Θεοῦ Λόγου μητέρα· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐφ' ἐκάστων ἑνθους γινόμενος, παρήλλαττε τὴν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ἔμφασιν· ταύτῃ τοι καὶ μετὰ τὸ περὶ τῶν παθημάτων δι' ἑαυτοῦ μνησθῆναι τὰ τῆς γεννήσεως ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φθίγγεται, καὶ φησὶν· Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ κλησίον μου· τοὔτεστιν, Ὁ μήτερ, καιρὸς ἐστὶ γεννηθῆναι σε ἐν τῇ γῆ εἰς κατοικητήριον ἑμοῦ τοῦ διὰ σὲ γενοῦτος βροτοῦ· ὁ καιρὸς γὰρ παρῆλθε τοῦ τῆς ἀπιστίας χειμῶνος, καὶ ὁ θετὸς ἀπῆλθε· ἦγουν ὁ τῆς εἰδωλομανίας κατακλυσιμῶς ἅμα ταῖς πονηραῖς πέπυται πράττειν· Ἐπορεύθη ἑαυτῷ· ἦτοι, πανταλῶς ἠφάνισται· Ὁφθη δὲ τὰ ἄνθη ἐν τῇ γῆ· τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου λαμπρῶς τὴν οἰκουμένην θερμάνωντος, καὶ τὰς εὐώδεις· ἡμῖν θεουργοῦς ἐντολῆς παρεσχηκότος· Ἐφθασκε δὲ καὶ ὁ τῆς τομῆς καιρὸς, τοῦ δρέψασθαι δηλονότι τὰ ἐξαιρέτα τῶν ἀλίτων· ἢ καὶ ἐν ᾧ ἡ τῆς κακίας ῥίζα τμηθήσεται, ὡς ὁ θαυμάσιος Ἀδθακούμ εἶρηκεν· Ἐν τῷ ἐγγίσειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ· ἐν τῷ παρῆναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ.

ᾠΑΣΜΑ.

Φωνὴ τῆς τρυγῶνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν· ἡ συκὴ ἐξήνεγκεν ὀλίγους ἀπ' αὐτῆς· αἱ ἄκαρποι κυκρίζουσιν, ἀδωκαν ὀσμὴν· ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ κλησίον μου, καλὴ μου, περιστέρα μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ τὴν βασιλικὴν εἶρηκε παρουσίαν, ἀνάγκη πεμφθῆναι καὶ κήρυκα, καὶ φησὶ· Φωνὴ τῆς τρυγῶνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν· τοῦ ὡς τρυγῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ βαδίζοντος, τοῦ ἐκ τῆς στειρίας γεγεννημένου, τοῦ πρὸ καὶ τῆς γεννήσεως τὸν Χριστὸν καταγγελλαντος· περὶ οὗ καὶ ὁ θαυμαστός Ἡσαίας εἶρηκε, λέγων· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου· Ἐξήνεγκε δὲ καὶ ἡ συκὴ τοὺς ὀλίγους ἀπ' αὐτῆς· ἡ ἄκαρπος ἐκκλησία τῶν Ἰουδαίων· καὶ περιττὰ καὶ ἀνήνυτα τούτων συνέδρια· εἰ γὰρ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῶν Ἑβραίων ἴσμεν ἐκλελεγμένους, ἀλλὰ πάση σπουδῇ τὰ ἐκείνων πρότερον καταργηκότας, οὕτως ἐτελειώθησαν, ὥστε εἰ καὶ ἐξ αὐτῶν τούτους εἴποι τις ἄν, ἀλλ' οὐ τοῖς αὐτῶν ἐξηκολούθησαν τρόποις, οὐδὲ μετέσχον τῆς ἐκ γένους αὐτοῖς ποιότητος· εἰκότως οὖν οὐδὲ παῖδες· ἂν αὐτῶν καλοῖντο· ὡς γὰρ ἄκαρπος τὸ λοιπὸν συκῆ, παρὰ Χριστοῦ καταραθέντες, ἐξηράνθησαν· αἱ ἐξ ἐθνῶν δὲ ἄκαρποι ἢ νέα αὐτῆς Σιών, ἣν καὶ μετένεγκαν ὁ Θεὸς ἐξ Αἰγύπτου, τῆς τυραννίδος δηλονότι τοῦ πικροῦ Φαραώ· Κυκρίζουσι τοὺς πιστοὺς, οἵτινες καὶ ἔδωκαν ὀσμὴν, ἦτοι τὴν διὰ μαρτυρίου, τὴν δι' ἀσκήσεως θεοσιεραν ζωὴν· εἶθ' ὡς περὶ ἐπιναλαμβάνων τὸν λόγον, Ἀνάστα, φησὶν,

Non composita serie, assumptionem carnis a Deo Verbo propheta refert, sed ut ei dictabat Spiritus sanctus, modo quidem se ipsum introducens de ea disserentem : modo vero novam Dei ex gentibus exactam Ecclesiam : interdum autem longe omnium præclarissimam Dei Verbi Matrem, et ut paucis absolvam, divino afflatus numine, jugiter variabat, mutabatque personarum, rerumque speciem. Ex quo factum est, ut postquam ea quæ in passione protulerat memoraverit, quæ ad natalitia pertinent, velut ex unigeniti Dei Filii persona exponat, ac dicat : *Exsurge, veni, propinqua mea*, hoc est : Tempus est, o mater, ut tu nascaris in terra, ut sis domicilium mihi, ex te nascituro mortali. Tempus enim hiemis nimirum infidelitatis præteritit et imber abiit, videlicet, idololatriæ eluvies, cum pravis pariter desit operationibus. *Per se recessit* videlicet, penitus sublatus est. *Visi sunt autem flores in terra*, justitiæ Sole præclare orbem calefaciente terrarum, et suaviter fragrantia divina nobis, præcepta præbente. *Prævenit autem et incisiois tempus* : videlicet metendi præclara florum bona, vel secandi vitiositatis radices, quemadmodum eximius dixit Habacuc : *Accedentibus annis cognoscetis ; et cum aderit tempus, ostenderit* ²⁴.

CANT

12-13. *Vox turturis audita est in terra nostra. Ficus protulit grossos suos, vineæ florescunt, dederunt odorem : exsurge, veni, proxima mea, columba mea.*

SCHOLIA.

Postquam regionem exposuit adventum, necesse erat præmitti quoque præconem ; ideo dicit : *Vox turturis audita est in terra nostra*. Illius, inquam, qui instar turturis, perrexit in desertum ; qui ex sterili natus est ; qui etiam ante suum ortum Christum annuntiavit ; et de quo eximius locutus est Isaius, dicens : *Vox clamantis in deserto. Parate viam Domini* ²⁵. *Ficus* porro *protulit* etiam *grossos* suos infructuosa nimirum Ecclesia Judæorum inania, et irrita sua concilia. Quamvis enim discipulos ex Hebræis scilicet electos, ipsi nihilominus omni studio priora illorum Hebræorum opera reprobandes, adeo perfecti fuere, ut, nisi ex ipsis eos natos fuisse dicatur, non tamen illorum mores fuisse sectatos, constet, neque generis eorum participasse qualitates, asseratur. Merito itaque illi vocari nequeunt illorum, qui postea, tanquam infructuosa ficus, a Christo maledicti, exaruerunt ²⁶. *Vineæ* autem ex gentibus, nova hæc Sion, quam et transtulit Deus ex Ægyptiaca tyrannide, sævi nimirum Pharaonis ; flores producant fidelium ; qui quidem *dederunt etiam odorem*, scilicet martyrii, vitam diviniorem exercentes. Deinde tanquam sermonem repetens : *Exurge, inquit, veni, proxima mea, formosa mea,*

²⁴ Habac. III, 2. ²⁵ Isæ. XL, 3. ²⁶ Matth. XXI, 19.

columba mea, hoc est Purissimum te mihi domicilium velim expedias, et reddas; oportet enim scilicet ante regium adornari adventum.

CANT.

14. *Ei veni tu, columba mea, in tegmine petrae, juxta propugnaculum; ostende mihi aspectum tuum, et fac me audire vocem tuam: quia vox tua suavis et aspectus tuus decorus.*

SCHOLIA.

Judaeorum quidem populus ut immundus a Deo est reprobatus; Virgo vero omni ex parte labis expers, tanquam purissimum templum, in ipsius electa est domicilium, ad quam dicit: *Veni tu, columba mea, in tegmine petrae, juxta propugnaculum.* Videlicet, Veni ut tu me carne vestias, quo perinde sim ac ceteri, particeps irreprehensibilium passionum. *In tegmine petrae:* super quam Christus edificavit Ecclesiam: ex qua figurate quoque sitientem potavit populum Moyses ille, qui etiam cum in monte Sina coram Deo constitisset³⁷, ut ipsum Deum videret, protectus est a petra, a Christo nimirum, qui propter nos caro factus est. Quemadmodum etiam David suo pariter testimonio firmat dicens: *Lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli*³⁸. — *Ostende mihi aspectum tuum, et fac me audire vocem tuam;* claram videlicet, apertam, et candidam mentem tuam, nullaque omnino foeda cogitatione inquinatam. *Et fac me audire vocem tuam,* illam, scilicet: *Ecce ancilla Domini, sed mihi secundum verbum tuum*³⁹.

CANT.

15. *Capite nobis vulpes parvas, quae demoliuntur vineas; et vineae nostrae florescunt.*

SCHOLIA.

Principes sacerdotum, et legis doctores: *Qui decorant viduarum domos, simulantes longam orationem*⁴⁰, ob fucatum, et dolosum ipsorum animum, in vulpium similitudinem eos introducit, ac dicit: *Capite nobis vulpes parvas, hoc est, Compescite, prohibete fucatam disciplinam, quae corruptela est animarum. Parvas autem vulpes eos ipsos appellat, utpote, qui neque magnum, neque sublime quiddam de Deo sentiant, soli vero litterarum, ac figuris tanquam pueri, adhærescant. Quae demoliuntur vineas:* suas, inquam, ipsorum synagogas. *Et vineae nostrae florescunt.* Ac si diceret: Synagoga quidem Judaeorum se ipsas deinolitae sunt, ex Jeremiae prophetae sententia, dicentis: *Pastores multi demoliti sunt vineam meam*⁴¹. Ecclesiae vero ex gentilibus fidelibus florescunt, non secus ac botrus, populus nimirum, Deo acceptus.

CANT.

16. *Frater meus mihi, et ego illi, qui pascit in liliis, donec aspiret dies, et amoveantur umbrae.*

SCHOLIA.

Quem paulo ante filium ex filia David natum, ne-

³⁷ Exod. xxxiii, 22. ³⁸ Psal. cxvii, 22. ³⁹ Luc. i, 38. ⁴⁰ Luc. xx, 47. ⁴¹ Jerem. ii, 10.

A *ἐλθέ, πλησίον μου, καλή μου, περιστέρα μου* τουτέστι τὸ ἐμὸν καθαρώτατον οἶκημα ἐτοιμάσθητι, γεννηθήτι· δεῖ γὰρ πρὸς τῆς βασιλικῆς παρουσίας ἐτοιμασθῆναι τὸν διψρον.

ἄΣΜΑ.

Καὶ ἐλθέ σὺ, περιστέρα μου, σκέπη τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνήν σου, διὰ τὴν φωνήν σου ἠδυσία, καὶ ἡ ὄψις σου ὥραία.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν τῶν Ἰουδαίων λαὸς ὡς ἀκάθαρτος ἐβλήθη παρὰ Θεοῦ· ἡ δὲ πανάμωμος Παρθένος, ἀπεκαθάρωτος οὕσα ναὸς, εἰς κατοικίαν αὐτῆς ἀφῆρισται, καὶ φησὶ πρὸς αὐτὴν· *Ἐλθέ σὺ, περιστέρα μου, ἐν σκέπη τῆς πέτρας ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος*· ἤγουν· *Ἐλθέ ἕνεκα τοῦ περιβάλλεσθαι με σάρκα, κακοινωνηκυῖαν ὡσαύτως ἅπασιν τῶν ἀδιαβλήτων παθῶν.* *Ἐν σκέπη τῆς πέτρας:* ἐν ἣ τὴν Ἐκκλησίαν Χριστὸς ἐφοδίασεν· ἐξ ἧς καὶ Μωϋσῆς συμβολικῶς τὸν λαὸν διψῶντα ἐπότισεν· αὐτὸς καὶ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, πρὸς Θεοπίαν αὐτὸν παραστήσας Θεῶ, ὑπὸ τὴν πέτραν ἐσκεπίσθη, τὸν δὲ ἡμᾶς σαρκωθέντα Χριστόν· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ συμμαρτυρεῖ, λέγων· *Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν ἑνώριος.* *Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μοι τὴν φωνήν σου*· ἤτοι τὴν ἀπερικάλυπτον σου καὶ καθαρὰν ἔννοιαν, καὶ μηδαμῶ λογισμῶν ῥύπον ἔχουσαν. *Καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου, τὴν, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥημᾶ σου.*

ἄΣΜΑ.

Πιδάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς, ἀφανίζοντες ἀμπελῶνας· καὶ αἱ ἀμπελοὶ ἡμῶν κυπρίζουσιν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ διδασκάλους τοῦ νόμου, τοὺς κατεσθλιόντας τῶν χρητῶν τὰς οἰκίας, καὶ προσειχομένους προφάσει μικρὰ, διὰ τὰ ἀπατηλὰ καὶ ὑπευλοῦν αὐτῶν τῆς ψυχῆς, εἰς ἀλωπέκων εἶδος· μετήνεγκαν· καὶ φησὶ, *Πιδάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς*· τουτέστιν ἐπέσχετα, κωλύσατε τῆς ἀπειρήτης καὶ φυγοφθόρου διδασκαλίας. Μικροὺς δ' αὐτοὺς προσεῖρηκεν, ὡς μηδὲν μέγα, μηδ' ὕψηλόν περ Θεοῦ διανοουμένους, γράμματι δὲ μόνῳ καὶ τοῖς τέποις, ὡσπερ παῖδια, προσενέχοντες. *Ἀφανίζοντες ἀμπελῶνας*· τὰς αὐτῶν δηλονότι συναγωγὰς. *Καὶ αἱ ἀμπελοὶ ἡμῶν κυπρίζουσιν*· ἤγουν αἱ μὲν συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων διὰ αὐτῶν διώλοντο κατὰ τὸ παρὰ τοῦ προφήτου Ἰερემίου εἰρημνόν· *Ποιμένες πολλοὶ διεφθίρουν τὸν ἀμπελῶνά μου*· αἱ δὲ ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησιαίαι πιστῶν κυπρίζουσιν, ὡς βότρυς, τὸν περιούσιον λαὸν τῷ Θεῶ.

ἄΣΜΑ.

Ἀδελφός μου ἐμοί, κατὰ αὐτῶ δ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις, ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα, καὶ κινήθωσιν αἱ σχαίαι.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅν ἀνωτέρω ἐκ τῆς Δαβὶδ τεχθέντα υἱὸν ἀπέλα-

ὅν προσηγόρευσε, τὸν αὐτὸν καὶ ἀδελφόν, ὡς τοῦ Δα- A
 βίδ υἱόν, εἶρηκε, καὶ φησὶ· Ἀδελφός μου ἐμοί, καὶ γὰρ
 αὐτῷ· τουτέστιν, Αὐτὸς ἐμοί τὴν χάριν τοῦ Πνεύμα-
 τος, καὶ γὰρ τὴν προκήρυξιν. Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς
 κρίνοις· ἦτοι, Ὁ ἐν αἰνίγμασι νῦν, καὶ τύποις, καὶ
 προφήταις λαλῶν. Ἔως οὐ διαπνεύσῃ ἡμέρα, καὶ
 κινήθωσιν αἱ σκιαί· τουτέστι, Μέχρις οὗ φανε-
 ρωθῆ ἡ ἐκείνου πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημία, καὶ σάρ-
 κως· τοῦτο γὰρ καὶ ἡμέρα· διαύσιάν φησι, κατὰ
 τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον· Ἐγὼ φῶς εἰς
 τὸν κόσμον ἐλήλυθα. Καὶ κινήθωσιν αἱ σκιαί·
 ἦτοι, Παρέλθωσιν οἱ τύποι, καὶ τὰ περὶ Χριστοῦ
 αἰνιγματωδῶς τοῖς προφήταις εἰρημένα.

ἄΣΜΑ.

Ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι σὺ, ἀδελφέ μου, τῷ B
 δόρωρι, ἢ νεβρῷ ἐλάφωρ ἐπὶ ὄρη κοιλωμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄντι τοῦ, Ἐπίφανον τὴν σεαυτοῦ παρουσίαν,
 καὶ ὁμοιώθητι τῷ δόρωρι· ἦτοι, Ὑπόμεινον τὴν
 διὰ σταυροῦ θάνατον· ὑποτάσσων τὸ τραχὺ τῆς
 ἀμαρτίας, καθῶς· καὶ ἀνωτέρω δεδύλωται.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

ἄΣΜΑ.

Ἐπὶ τὴν κοιτὴν μου ἐν τυξίῳ ἐζήτησα ἐν
 ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ
 εἶρον αὐτόν· ἐκάλισα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ
 μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τῆς κοιτῆς τὴν ἀκηδῖαν ἐσήμανε· καὶ ὁ φησὶν C
 ὁ προφήτης Δαβὶδ, Ἀκηδία κατέσχε με, ἀπὸ
 ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον
 σου· τοῦτ' ἂν τις κατίδοι τοὺς μαθητὰς πεπονθότας,
 ἥλικα τὸ ἀνεσπερον φῶς ἐν τῷ τάφῳ ἰδοὺ πρὸς τὴν
 τῶν σταυρωτῶν ἀφορῶντας μανίαν· ὡς ἐξ αὐτῶν οὐδὲν
 φησὶν· Ἐπὶ κοιτὴν μου ἐν τυξίῳ ἐζήτησα ἐν
 ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· τουτέστιν, Ἀκηδιάσασα
 πρὸς τὴν ἀπέχθειαν τῶν μαιφίνων Ἰουδαίων, ὅπερ
 σκότος καὶ οὐ παρήρησεν ἐζήτησα τὸν ἡγαπημένον
 νομοφίλον Χριστόν. Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εἶρον·
 ἐκάλισα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· νῦν μὲν
 ὡς ἐν τάφῳ καταπαύσαντα τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν
 τοῦ Εὐαγγελίου ἔργων αὐτοῦ, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ διὰ
 τὸ ἀνοστήναι ταύτην τοι καὶ οὐχ ὑπήκουσε τῶν μαθη- D
 τῶν κεκραγόντων. Τοῦτο καὶ Δαβὶδ περὶ αὐτὸν εἶρη-
 κεν· Ἐκέκραξα, καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων· ἐν νυκτί,
 καὶ οὐκ εἰς ἀνοίαν ἔμοι.

ἄΣΜΑ.

Ἀναστήσομαι δὴ, καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει,
 ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις, καὶ ζη-
 τήσω ἐν ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. Ἐζήτησα αὐτόν,
 καὶ οὐχ εἶρον αὐτόν· ἐκάλισα αὐτόν, καὶ οὐχ
 ὑπήκουσέ μου. Ἐύροσάν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυ-
 κλοῦντες ἐν τῇ πόλει· Μὴ ἐν ἡγάπησεν ἡ ψυχὴ
 μου εἰδότες;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦτοι· τὸν ζωοδόχον τάφον· ἐν νυκτὶς διὰ τὴν τῶν

potem appellarat, eundem nominavit et fratrem,
 uti filium David, et dicit : *Frater meus mihi, et ego
 illi*. Hoc est, Ille mihi gratiam Spiritus, et ego illi
 prævonium longe ante deferam. *Qui pascit in liliis ;
 Qui nunc videlicet in ænigmatibus, et figuris, at-
 que prophetis loquitur. Donec aspiret dies, et amo-
 veantur umbrae ; hoc est, Quousque manifesta fiat
 ejus ad homines accessio, carnisque assumptio. Id
 enim diei quoque splendorem appellat, ex Salvato-
 ris sententia dicentis : Ego lux veni in mundum*⁴³. --
Et amoveantur umbrae : Recesserint, scilicet figuræ,
 et de Christo a prophetis per ænigmata dicta.

CANT.

17. Revertere, similis esto tu, frater mi, caprea, vel
 hinnulo cervorum super montes concavos.

SCHOLIA.

Quasi diceret, Ostende tui ipsius præsentiam, et
 similis esto caprea : per crucem nimirum, sustine
 mortem : duritiem, salebrasque peccati subige pe-
 dibusque calca : quemadmodum et paulo ante de-
 claratum est.

CAPUT III.

CANT.

4. In cubili meo in noctibus quæsiui quem dilexit
 anima mea : quæsiui eum, et non inveni : vocavi
 eum, et non obaudivit me.

SCHOLIA.

Per cubile ipsam significavit æcediam. Et quod
 David propheta affirmat : *Acedia tenuit me pro pec-
 catoribus derelinquentibus legem tuam*⁴⁴ : illud
 idem videre est, passos fuisse discipulos, quando
 lux illa, quæ vespere caret, occidens immersa se-
 pulcro, ipsi insanum spectantem crucifigentium
 furorem. Ex discipulorum itaque persona dicit :
*In cubili meo quæsiui quem diligit anima mea ; hoc
 est, Acedia sum affectus, non sine odio in Judæos
 cæde pollutos tenebræ cum essent, nec sancti liber-
 tas foret, quæsiui dilectum sponsum Christum.
 Quæsiui eum, et non inveni ; vocavi eum, et non
 obaudivit me, nunc quidem quasi requiescentem
 in sepulcro conditorem, ab operibus Evangelii
 ejus. Quia autem mox resurrecturus quoque erat,
 idecirco non obaudivit discipulos clamantes. Idque
 David de ipso dixit : Clamavi, et non erat Salvator ;
 nocte, et non ad insipientiam mihi*⁴⁵.

CANT.

2.3. Surgam jam, et circuibo in civitate, in foris,
 et in plateis, et quæram quem diligit anima mea.
 Quæsiui eum, et non inveni eum ; vocari ipsum, et
 non obaudivit me. Invenerunt me custodes, qui cir-
 cumveniunt in civitate : Num quem diligit anima me-
 a, vidistis ?

SCHOLIA.

Vitale, videlicet, sepulcrum : quod nocte, et non

⁴³ Joan. xii, 46. ⁴⁴ Psal. cxviii, 55. ⁴⁵ Psal. xxi, 3.

die, ob Hebræorum furorem tum discipuli, tum A mulieres quæsierunt, ut ungerent Jesum. Ideo autem prædixit hoc sepulcrum habiturum civitatem circumdatam ab eis, et fora, et plateas, quia postea undique ex terræ sinibus accessuri erant ad ipsum, itemque pariter adoraturi; quod etiam dilectus ille dixit discipulus: Surrexit Petrus cum altero discipulo, et mulieribus, et cucurrerunt ad monumentum ⁴⁵, sed quærentes, non invenerunt eum: surrexerat enim e sepulcro ipse Sol Justitiæ. Vocavi eum, et non obaudivit me; ut magis exæstantem illorum ostenderet amorem. Alioquin, quoniam pacto eos non audivisset is, qui ubique præsens adest? Invenerunt me custodes, qui circumeunt in civitate: angeli, videlicet, qui in lapide sedebant: Num quem dilexit anima mea, vidistis? Id per interrogationem prolatum est ab iis qui in sepulcro quærebant, ut interrogationi huic illa respondeant ab angelo formata verba: Si Jesum Nazarenum quæritis crucifixum, non est hic, sed surrexit ⁴⁶.

CANT.

4. Perquam brevirecessi ab eis, quoad inventi quem dilexit anima mea; tenui eum, et non dimisi, donec introducerem eum in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me.

SCHOLIA.

Paulo enim postquam recessit ab eis, ab angelis videlicet, respondentibus ad mulieres: Non est hic, sed surrexit; inventus est, quem dilexit anima C earum, quem sane primum hortulanum esse putarunt: nox enim erat adhuc, et ait: Tenui eum, et non dimisi. Postquam enim cognoverunt ipsum esse Christum, quod dixisset ad illas, Maria, et salutasset illis verbis, Avete, accedentes, tenuerunt pedes ejus, et non dimiserunt eum, donec introducerent eum: In domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepit me. Videlicet quousque compulerunt eum ut diceret: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Ite autem ad fratres meos, et dicite illis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, et Deum meum, et Deum vestrum ⁴⁷. Utique enim domus matris nostræ, et cella ejus, quæ nos concepit, supercælestis sane D lila ejus habitatio est, et ad Deum suumque Patrem reditus: et occultum, inaccessumque patrum ejus divinitatis sinus domicilium est.

CANT.

5. Adjuravi vos, filie Jerusalem, ne excutatis, et suscitatis dilectam, donec velitis.

SCHOLIA

Mos est apud cantionum principes, post alia multa cantica, ipsas rursus repetere cantiones: veluti intercalaria quædam cantica cantoribus

⁴⁵ Joan. xx, 2. ⁴⁶ Marc. xvi, 6. ⁴⁷ Joan. xx, 17.

Ἐβραίων μανίαν, καὶ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, οἱ τε μαθηταὶ καὶ αἱ γυναῖκες ἐζήτησαν μυρίσαι Ἰησοῦν. Τοῦτον γὰρ πόλιν κυκλωμένην ὅτι αὐτῶν προσεῖρηκε, καὶ ἀγορὰ; καὶ πλατεῖα; ἔχοντα, διὰ τὴν ἐσῦστερον ἐξ ἀπανταχοῦ τῶν περὶ τῆς γῆς πρὸς αὐτὸν ἔπιξιεν ὁμοῦ καὶ προσκύνησιν. Τοῦτο καὶ ὁ περιφημῆτος εἶρηκε μαθητῆς: Ἀνάστη Πέτρος σὺν τῷ ἑτέρῳ μαθητῇ, καὶ ταῖς γυναῖξι, καὶ ἔτρεχον ἐπὶ τὸ μνημεῖον. Ἀλλὰ ζητούντες, οὐχ εὑρον αὐτόν· ἀλείπει γὰρ ἐκ τοῦ τάφου ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Ἐκάλισσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· ἵνα μᾶλλον τὸν αὐτῶν ἔρωτα θερμότερον ἀποδείξη· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως οὐχ ὑπήκουεν αὐτῶν ὁ πανταχοῦ παρών; Εὐροσάν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει. Οἱ ἀγγελοὶ δηλονότι, οἱ ἐν τῷ λίθῳ καθήμενοι. Μὴ ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, εἶδεις; Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν παρὰ τῶν ζητούντων ἐν τῷ τάφῳ, ἵνα ἢ πρὸς ἀπόκρισιν ἐπαγόμενον τὸ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένον· Εἰ Ἰησοῦν ζητεῖτε ἔδωκ' ἐν Ναζαρητόν, τὸν ἑσταυρωμένον, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήθηται.

ᾠΣΜΑ.

Ὡς μικρὸν ὄτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὗ ἔδρον ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφῆκα, ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμειῖον τῆς συλλαβούσης με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ γὰρ τὸ μικρὸν παρελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, τῶν ἀγγέλων δηλονότι, τῶν ἀποκρινομένων ταῖς γυναῖξιν, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήθηται· εὐρέθη ὄν τῆγάπησεν αὐτῶν ἡ ψυχὴ, ὄν τὸ μὲν πρῶτον καὶ κτητορὸν εἶναι· νεομικτασιν· εἰ γὰρ νῦν ἦν· καὶ φησὶν· Ἐκράτησα αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφῆκα· ἐπαύθη γὰρ ἔγνωκασιν αὐτόν εἶναι τὸν Χριστόν, ἀπὸ τοῦ φάνα πρὸς αὐτάς, Μαρία, καὶ τῆς προσηγορίας τοῦ, Χαίρετε· προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν· αὐτόν, ἕως οὗ εἰσήγαγον αὐτόν. Εἰς οἶκον μητρὸς μου, καὶ εἰς ταμειῖον τῆς συλλαβούσης με· ἕως οὗ ἠγάπησεν αὐτόν δηλονότι εἰπαῖν· Μὴ μου ἀπαθεθε· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου. Πορεύεσθε δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς μου, καὶ εἰπατε αὐτοῖς· Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν· οἶκος γὰρ ἀντικρυς μητρὸς ἡμῶν, καὶ ταμειῖον τῆς συλλαβούσης ἡμᾶς, ἡ ἐπουράνιος ἐστὶν αὐτοῦ κατοικία, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα αὐτοῦ ἐπάνοδος· καὶ τὸ κρῦφον, καὶ ἀδιεξίτητον τῶν πατρικῶν αὐτοῦ κόλπων ἐστὶ θεότητος, οἰκητήριον.

ᾠΣΜΑ.

Ὁρκισα ὄμας, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ἐτήρητες καὶ ἐξεστέρητες τὴν ἀγάπην, ἕως ὄν θελήση.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἔθος ἐστὶ τοῖς τῶν ζῴων ἐξάρχουσι μετὰ πολλὰ τῶν ψδῶν ἕτερα τὰ αὐτὰ πάλιν ἐπῆδειν, οἷόν τινα ἐπιφάλματα, κοινῇ τοῖς ζῴουσι παρεχομένους

ἐπιφωνεῖν· ἀνωτέρω δ' εἰρηται, ἃ δηλοῖ διὰ τοῦ-
των.

ᾠΑΣΜΑ.

Τίς αὐτῆ ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς
στελέχη καπνοῦ θεθυμιαμένη σμύρναν, καὶ λί-
βανον, ἀπὸ πάντων κοριορῶν μυρσφοῦ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπειδὴ σαφέστατα τὸ τῆς οἰκονομίας ἅπαν ἐδή-
λωσε μυστήριον, ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀρξάμενος
γεννήσεως, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ
τῆς ἀναστάσεως, καθ' ἕκαστον ἡμῖν ὑποθεῖς ἀφορ-
μῆς, καὶ οἶον ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ταῦτα,
δηλαδὴ, ὡς ἐπ' ἄλλοις καὶ νῦν ἐνθους γενόμενος, καὶ
αὐτὴν ταύτην τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἐξυμνῶν,
ἐπάγει· Τίς αὐτῆ ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρή-
μου; Τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλονότι· ταύτην γὰρ καὶ ὁ
Σοφονίας ἐκτραγῶδει· Ἐγένετο ἔρημος πόλις
Σιών· ἐκ ταύτης γὰρ ὡς ἀληθῶς ἔσχε τὴν ἀρχὴν.
Ὡς στελέχη, οἶονεὶ κλάδοι τινὲς ἀρτιφύεις,
καπνοῦ. Θεθυμιαμένη σμύρναν, καὶ λίβανον,
ἀπὸ πάντων κοριορῶν μυρσφοῦ· τῶν χαρισμά-
των ἀπάντων τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπλη-
σμένη.

ᾠΑΣΜΑ.

Ἰδοὺ ἡ κλίτη τοῦ Σολομών· ἐξήκοντα δυνα-
τοι κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ.

Πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι
πόλεμον· ἀνὴρ ρομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ μηρὸν αὐ-
τοῦ, ἀπὸ θάμβους ἐν νυξίν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δαιτυκῶς τοῦτο φησὶν·
Ἰδοὺ ἡ κλίτη τοῦ Σολομών. Ἐν ἑτέρῳ μὲν τὴν
Παρθένον κλίτην ὠνόμασεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ τὴν
Ζωὴν ὑπεδεξάμενον θεϊότατον μνηῆμα, ἐν ᾧ σωματι-
κῶς ὁ ὑπερούσιος Λόγος τοῦ κατὰ τὴν πρόσληψιν
ἀνθρωπίνου τῶν ἔργων παυσάμενος, ἀνθρωποπρε-
πῶς κατετέθη, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπερφῶδ διακαρτε-
ρήσα; θάνατον. Ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς.
Διὰ τὸ πολυμερὲς τοῦ ἀριθμοῦ, τὴν τμηκαῦτα πρὸς
Ἰουδαίους γεγεννημένην περίστασιν δηλοῖ· πάντα
γὰρ λίθον κεινὴν ἵκασιν πρὸς τὸ δυνηθῆναι συκοφαν-
τῆσαι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος· τὸ τοῖσιν πολυ-
σχέδῃς αὐτῶν, καὶ περισπούδαστον εἰς τὸ πρὸς Πι-
λάτον ἀπιέναι, εἰς τὸ αἰτῆσαι κουστῳδίαν, εἰς τὸ
σφραγίσαι τὸν τάφον, εἰς τὸ ἐπιθεῖναι λίθον μέγαν
σφόδρα τῆ ὕψος τοῦ μνημείου· ταῦτα πάντα διὰ τὸ
πολυμερὲς τοῦ τοιοῦτου ἀριθμοῦ· δείκνυσι. Πάντες
κατέχοντες ρομφαίας, δεδιδαγμένοι πόλεμον·
ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ, ἐπὶ μηρὸν αὐτοῦ. Τοιοῦτοι
γὰρ οἱ ἐκ τῆς κουστῳδίας, καὶ οὕτω τὰ πολεμικὰ
δεδιδαγμένοι· τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων
ἄμα τοῖσις ἐπαγρυπνοῦντες, καὶ κυκλοῦντες τὸν
τάφον, ἀπὸ θάμβους ἐν νυξίν· ἄλλ' ἔσχεν αὐτοὺς
δηλονότι θάμβος ἐν τῷ σκοτισθῆναι, γεγονότας ὡσεὶ
νεκροῦς· ἠττήθησαν γὰρ οἱ τὰς ρομφαίας κατέχον-
τες τῇ κραταιᾷ χειρὶ τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ,
καθὼς ὁ μέγας φησὶ Δαβὶδ· Κύριος κραταίος καὶ
δυνατός· Κύριος κραταίος ἐν πολέμῳ.

⁴⁸ Isa. Lxv, 10. ⁴⁹ Sophon. II, 15. ⁵⁰ Matth. 28, 4. ⁵¹ Psal. cxvii, 8.

A promptis ad exclamandum, familiaria. Paulo au-
tem ante dictum est, quæ per hæc significentur.

CANT.

6. Quæ est ista, quæ ascendit e deserto, tanquam
virgula sumi, quæve redolet myrrham, et thus, ab
omnium aromatum unguentario?

SCHOLIA.

Postquam apertissime totius dispensationis
patefecit mysterium, incipiens ab ipsius Salvatoris
generatione, et passione, et morte, et resurrec-
tione: sigillatim nobis eorum argumenta suppo-
nens: hæc ipsa plane, veluti ex persona Ecclesie,
nunc quoque perinde ac cætera, divino afflatus
numine canens, ipsam etiam hanc Christi cele-
brans Ecclesiam, insert: *Quamnam ista est,
quæ ascendit e deserto* ⁴⁸? videlicet, e Jerusalem, de
qua sane Sophonias quoque more tragico canit:
Facta est deserta civitas Sion ⁴⁹: ex ea enim re vera
principium habuit. *Tanquam virgula*: nimirum
tanquam novella quædam germina sumi. *Quæ re-
dolet myrrham, et thus, ab omnium aromatum
unguentario*, quæ scilicet omni sanctissimi Spiritus
gratia repletur.

CANT.

7. Ecce lectus Salomonis, sexaginta fortes am-
biunt eum, ex fortioribus Israel.

8. Omnes rhomphæam habentes, docti ad bellum:
vir rhomphæam habens suam super femur suum, ob
timorem nocturnum.

SCHOLIA.

Ad Ecclesiam per demonstrationem hoc dicit:
Ecce lectus Salomonis. Alio in loco Virginem lec-
tum nominavit; hic autem divinius monu-
mentum, quod Vitium suscepit, in quo supersub-
stantiale Verbum, per corpus ex assumpta huma-
nitate, quiescens ab operibus, ut homo depositum
est, morte, supra quam dici potest acerba, pro
nobis fortiter tolerata. *Sexaginta fortes ambiunt
ipsum*. Multiplici hoc numero, significatur illa tunc
a Judæis facta custodia; nullum namque non
moverunt lapidem, quo dolo malo Salvatoris
inficiarentur resurrectionem. Ingens itaque eorum
erat sollicitudo, et studium eundi ad Pilatum, pe-
tendi custodiam, signandi sepulcrum, apponendi
saxum magnum valde ad ostium monumenti: quæ
omnia per multiplicem hujusmodi numerum de-
monstrantur. *Omnes rhomphæam habentes, docti
ad bellum; vir rhomphæam suam super femur suum*.
Ejusmodi enim erant illi, qui erant ad custodiam,
ac ita ad bellica docti. Ejusmodi itidem erant Ju-
dæi, qui pariter cum illis pernoctabant, sepulcrum
circumvallantes in orbem *propter timorem noctur-
num*. Atqui tenuit utique eos timor, cum adhuc
noctis tenebræ essent: ita *ut facti sint velut mor-
tui* ⁵⁰. Victi namque fuere rhomphæas habentes a
valida fortique manu Christi resurgentis, quæm-
admodum magnus ille inquit David: *Dominus
fortis, et potens, Dominus fortis in bello* ⁵¹.

CANT.

9. 10. *Sellam fecit sibi ipsi rex Salomon ex lignis Libani. Columnas ejus fecit argentum, et reclinatorium ejus aureum: ascensum autem ejus purpuram, intimum ejus lapidibus constratum: charitatem a filiabus Jerusalem.*

SCHOLIA.

Hoc subinde dicit incisim: *Sellam fecit sibi ipsi rex Salomon.* Ex radice David sibi genitam Dei puellam, paulo quidem ante lectum, et domum nominavit; hic autem sellam, ipsa enim novem mensium spatio Deum omnium portavit in utero, hominem pro nobis factum, ex ea carnem sumere haud dedignatum. *Ex lignis Libani,* hoc est, ex monte Dei, cui Virgo comparatur. Ipsa etenim est mons Dei, ex quo angularis ille lapis excisus est, Christus, et de quo divinus pater David dixerat: *Eccce mons in quo benedictum est Deo, habitare in eo*⁹⁹. Reges quidem gentium, ligneis in sellis requiescant, caelorum autem rex Jesus, non in sella lignea, sed carnea; ea autem erat filia David, Maria. *Columnas ejus fecit argentum, reclinatorium vero ejus aureum.* Ignem declarans divinitatis ejus; et per *argentum* quidem splendor est significatus; per *aureum* vero, ignis et ardor, qui nequaquam ipsam offendit, quamvis habitaverit in ea. Idque Moyses per figuram vidit in monte Sina ardentem quidem rubum, non tamen desagrantem¹⁰⁰. *Ascensum ejus purpuram,* quia tanquam rex sedit in ea. Idcirco Persarum quoque reges, ei, utpote regi potentiori, munera obtulerunt. *Intimum ejus lapidibus constratum,* ex virgineis videlicet, puris sanguinibus assumpta carne. Per *Intimum enim lapidibus constratum,* clare illuxisse puritatem, et splendorem interioris in Virgine habitationis declaravit. *Amorem a filiabus Jerusalem. Multae enim ex Jerusalem sequentes ministrabant ei*¹⁰¹.

CANT.

11. *Egredimini, et videte, filiae Sion, in rege Salomone coronam, qua coronavit eum mater sua in die desponsationis ejus, et in die laticordis ejus.*

SCHOLIA

Postquam hymnis celebravit Virginem Mariam, ad pristinam hic redit contemplationem. Quis sapius Christi appellaverat matrem Jerusalem, eo quod in ipsa Christus natus fuerit in tempore; alias quoque Sion, ut testes sint, advocat, dicens: *Egredimini, videte, filiae Sion, in rege Salomone coronam, qua coronavit eum mater sua, spineam videlicet, quam ejus imposuit capiti. In die desponsationis ejus,* hoc est, in die, qua passus est; tunc enim, tanquam sponsus uxorem duxit, castam nimirum ex gentibus Ecclesiam. Sepulcrum autem

⁹⁹ Esai LXVII, 17.

ἌΣΜΑ.

Φορτίον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλομών ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου. Στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον· καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρυσίον· ἐπίβασιν αὐτοῦ πορφύραν· ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον· ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μεταξὺ τοῦτῃ φησιν ὡς ἐν περικοπῇ. Φορτίον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλομών. Τὴν ἐκ τῆς βίβης Δαβὶδ τεχθεῖσαν αὐτῷ θεοπαῖδα κλίτην μὲν ἀνωτέρω, καὶ οἶον ὠνόμασεν, ἐνταῦθα δὲ φορεῖον· αὐτὴ γὰρ ἐν ἐνναμηναίῳ χρόνῳ τὸν πάντων ἔφερε Θεόν, ἀνθρωπικῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ ταύτης σάρκα λαβεῖν καταδεξάμενον. Ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου· τουτέστιν ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἡ Παρθένος ὀμολοῦται· αὐτὴ γὰρ ὄρος Θεοῦ, ἐξ οὗ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος ἐπιβῆθη Χριστός· περὶ ἧς καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ εἰρηκέν· Ἰδοὺ τὸ ὄρος, ὃ ἠυδοκήσεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς ἐν ξυλίνοις ἐπαναπαύονται φορεῖοις· ὁ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς Ἰησοῦς οὐκ ἐν ξυλίῳ, ἀλλ' ἐν σαρκίῳ· τὸ ἐκ τῆς ἡ τοῦ Δαβὶδ θυγάτηρ Μαρία. Τοῖς στύλοις αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον, ἀνάκλιτον δ' αὐτοῦ χρυσίον. Τὸ πῦρ ἐμφανῶν τῆς αὐτοῦ θεότητος· καὶ διὰ μὲν τοῦ ἀργυρίου ἐσήμανε τὸ φωτιστικόν, διὰ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ πυρῶδες καὶ καυστικόν· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐλύπησεν αὐτὴν, ἐνοικήσας ἐν αὐτῇ. Τοῦτο καὶ Μωϋσῆς· συμβολικῶς εἶδεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά, κατομένην μὲν τὴν βάτον, ἀλλ' οὐ καταφλεγομένην. Ἐπίβασιν δ' αὐτοῦ πορφύραν. Ὡς βασιλεὺς γὰρ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῆς· διὰ τοῦτο καὶ βασιλεὺς ἐκ Περσῶν τὰ δῶρα τῷ μείζονι βασιλεῖ προσεκόμισαν. Ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον. Ἐκ παρθενικῶν ἀγῶν αιμάτων δηλαδὴ σαρκωθεὶς· διὰ γὰρ τὴν λιθόστρωτον ἐντὸς αὐτοῦ φάναι ποιῆσαι, τὴν καθαρότητα καὶ διαύγειαν τῆς ἐνοικήσεως· τῆς Παρθένου ἐδίλωσεν. Ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ· πόλλαι γὰρ ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀκολουθοῦσαι διηκόνουν αὐτῷ.

ἌΣΜΑ.

Ἐξέλθετε, καὶ ἴδετε, θυγατέρες Σιών ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομών, ἐν στεφάνῳ, ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐνφροσύνης καρδίας αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξυμνεῖν τὴν Παρθένον Μαρίαν, εἰς τὴν πρότερον ἐπανάγει ταῦτα θεωρίαν. Ἐπεὶ δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ μητέρα ἐκάλεσε πολλάκις τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν αὐτῇ τὴν ἐγγυρόν ἐσχηκότος γέννησιν, καὶ τὰς τῆς Σιών θυγατέρας εἰς μαρτυρίαν καλεῖ λέγων· Ἐξέλθετε, ἴδετε, θυγατέρες Σιών, ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομών, ἐν στεφάνῳ ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Τὸν ἀκάθιστον δηλονότι, ἐν τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ περιέθηκεν. Ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ. Τουτέστιν, ἐν ἧ τὸ πάθος ἐδέξατο· τότε γὰρ, ὡς νυμφίος, ἐμνηστεύθη τὴν ἐξ ἐθνῶν ἀγῆν· Ἐκ-

χλῆσαν. Ὅτι δὲ τὸν τάφον νυμφώνα καλεῖ, τοῦτο καὶ Δοθὶς ἐμαρτύρησε λέγων· Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ· τοῦ τάφου δηλαδὴ ἐξερχόμενος. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ· ἐν αὐτῇ γὰρ εὐφράνην ἡ καρδία αὐτοῦ, τὴν δραχμὴν εὐρών, ἣν ἀπώλεσεν.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

ἌΣΜΑ.

Ἴδου ἡ καλὴ ἡ πλησίον μου· Ἴδου ἡ καλὴ ὀφθαλμοὶ σου περιστέρα, ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεως σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπανάληψις καὶ αὐτὴ τῶν πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν προφητειῶν, κατ' ἐπιφώνησιν δίκην ἐπιψάλματος. Ἐίρηται δὲ ἀνωτέρω, Πλήρ' τοῦ ἐκτὸς τῆς σιωπῆσεως σου· τουτέστιν, ἐκτὸς τῆς ἀκαταληψίας τοῦ τόκου σου· περιστεράν γὰρ εἰπὼν, εἰκότως· ἐπήγαγε, διὰ τὸ ἐκείνης πολυτέκνον, Ἐκτὸς τῆς ἀκαταληψίας τοῦ τόκου σου.

ἌΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατὰ μέρος ἐξ ἀρχῆς ἐνωθεν τὰ τῆς Παρθένου ἐγκωμιάζεται· οὐχ ὡς αἱ λοιπαὶ δὲ τῶν παρθένων, τὸ κάλλος ἐν σώματι φέρουσαι, καὶ ἡ τοῦ Δαυὶδ παρθένος κεκόσμηται· ἀλλ' ἐν τῇ ἀμύμιμ ἀντιψυχῇ, ὡς κάλλος, τὰς ἀρετὰς ἐκείνητο· ὡς καὶ Δαυὶδ φησι· Πᾶσα ἡ δόξα θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἐσοθήσεται.— Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ· οὐ τὰς ἐν σώματι τρίχας εἰρηκεν, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς δοθείσαν σοφίαν. Ὡς ἀγέλαι τῶν αἰῶν. Διὰ τὸ ἀνοφερὰς τοῦ ζώου, καὶ πανταχοῦ ἐπιδραττόμενον. Αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ· τουτέστιν, ἡ ὁ πατριάρχης ἔλαθεν Ἰακώβ, χωρισθεὶς ἐκ τοῦ Λάβαν. Ὡς περὶ οὖν ὁ πατριάρχης λαθὼν τὰς ἀγέλας, καὶ πορευθεὶς ἐν Γαλαὰδ, συνέτριψε τοὺς ματαίους θεοὺς τοῦ Λάβαν· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς διὰ τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ δοθείσης τῇ Παρθένῳ σοφίας τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων κατήργησεν.

ἌΣΜΑ.

Ὁδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ. Αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι· ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς ὀδόντας αὐτῆς εἰς εἶδος ἀγέλων ὁμοίωσε, νεμομένου; καὶ συντριβόντας τὰ ποιηρὰ τοῦ διαβόλου ζιζάνια. Ἀγέλας δὲ εἶρηκε τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας, τὰς πρότερον μὲν κτηνώδη τὸν βίον ἐχούσας, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένου Χριστοῦ συναδροισθείσας εἰς ἓν, καὶ σοφισθείσας τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι· αἱ καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς ἀπεκόσμησαν, σφραγισθείσαι, καὶ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καταξωθεῖσαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· καὶ τοῦτο ἔστιν, Ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, αἱ ἀνέ-

appellatum fuisse thalamum, David quoque testans est dicens : *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*⁸²⁻⁸⁴; egrediens videlicet de sepulcro. *Ei in die lætitiæ cordis ejus, in ea namque die lætatum est cor ejus, drachmam inveniens, quam perdididerat*⁸⁷.

CAPUT IV.

CANT.

1. *Ecce pulchra proxima mea, ecce pulchra : oculi tui columbæ, extra taciturnitatem tuam.*

SCHOLIA.

Repetitio est, iterataque prædictio eorum quæ de virgine Maria fuere dicta, per intercalarem acclamationis modulationem. Dictum porro est paulo ante : *Præter silentium tuum, hoc est, præter incomprehensum tui partus mysterium. columbam enim inducens merito addit, ob magnam ejus partus fecunditatem : Extra incomprehensum partus tui mysterium.*

CANT.

Capillamentum tuum tanquam greges caprarum quæ revelatæ sunt a Galaad.

SCHOLIA.

Stigillatim supra a capite, quæ Virginis erant, summo præconio commendata sunt. Non enim sicut cæteræ virgines, quæ corporis pulchritudinem ostentant, ita et Virgo filia David exornata est : sed inculpata ipsius anima, virtutes, pulchritudinis loco, possidebat, sicut dicit etiam ipse David : *Omnis gloria filie Regis ab intus*⁸⁸. — *Capillamentum tuum tanquam greges caprarum quæ revelatæ sunt a Galaad*; non de capillis corporis verba facit, sed de sapientia quæ capiti Virginis insederat. *Tanquam greges caprarum*, quia animal hoc alia petii, et ubique reptat et carpit. *Quæ sunt revelatæ a Galaad*, illæ nimirum, quas patriarcha Jacob accepit, recessurus a Laban. *Quemadmodum itaque patriarcha Jacob, acceptis capris, profectusque in Galaad, contrivit stultos Labani deos* : sic et Salvator noster Jesus, per datam capiti Virginis sapientiam, errorem sustulit dæmonum.

CANT.

2. *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro; omnes gemellæ, et sterilis non est in eis.*

SCHOLIA.

Speciei gregum assimilavit ipsius dentes, qui mandunt et conterunt prævas diaboli zizanias. *Greges* autem appellavit gentium Ecclesias; quæ primæ quidem, pecudum vitam agebant, postea vero a bono Pastore Christo in unum coactæ fuerunt, et à Spiritu sancti gratia eruditæ : quæ et capitis comam totonderunt, signatæ, et divino sacri baptismatis fonte dignæ effectæ, Idque hoc ipsum significat : *Sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro; omnes gemellæ, et sterilis non est in eis.*

⁸²⁻⁸⁴ Psal. xviii, 6. ⁸⁷ Luc. xv, 9. ⁸⁸ Psal. xlii, 14.

Videlicet, non amplius sterilem, successionisque serie expertem sortitæ vitam; tonsæ enim, et lavacro lotæ divino, secundum jugi suorum filiorum serie sacri baptismatis reddidere fontem, semperque exstant gemellæ, præclaram animi contemplationem, præstantemque pariter operationem exercentes.

CANT.

3. *Veluti linea fabri coccinea labia tua, et eloquium tuum decorum.*

SCHOLIA.

Hoc est, non per intemperantiam, sine mensura, nec per imprudentiam, inscite loquebatur; sed non secus ac per coccineam fabri lineam is, qui fabri nuncupatur filius⁶⁶, Ecclesiæ opifex Christus, per beata inculpatæ Virginis labia, decoram illam emisit vocem: *Ecce enim, ex hoc beatam me dicent omnes generationes*⁶⁷.

CANT.

Sicut fragmen mali punici mala tua, extra silentium tuum.

SCHOLIA.

Ruborem scilicet vultus ejus cortici mali punici similem esse perhibet; mala enim media pars est vultus. Vel, ex Virgine natum filium, Jesum. sicut etiam paulo ante, in medio lignorum silvæ pomina esse declaravit; et sicut coccini mali punici rubram induunt corticem, sic etiam Dei et Patris unigenitus Filius, induit formatam ex sanguine carnem, de qua admirabundus Isaias dixerat: *Quorsum rubra tibi sunt vestimenta, tanquam ex Bosor?* Carnem utique per vestimenta rubra, obscuro sub involuero expressit. *Extra quod de te sitetur, incomprehensam scilicet partus tui rationem.*

CANT.

4. *Collum tuum sicut turris David ædificata in Thalpioth; mille clypei pendent super eam, omnia missilia fortium.*

SCHOLIA.

Nominatim autem recensuit, Virginis quoque collum perinde esse ac *Turris David ædificata in Thalpioth*. Porro *Thalpioth* est arx Bethleem, quæ *domus panis*, Hebræo interpretatur sermone; panis autem est Salvator noster Jesus, ut ipse dixit: *Ego sum panis qui de cælo descendi*⁶⁸. *Domus* autem ipsius vocari poterit Virgo Maria. Merito itaque Virginis collum turrim in *Thalpioth* appellavit. *Mille clypei pendent super eam, omnia fortium missilia*: per hæc non obscure ostendit arcem in tuto fore, undique munitione vallatam, atque præsidio munitam; nec eam omnino hostium patere insidiis. Ejusmodi porro erat illa quoque sanctior universis Mater Virgo: quæ nullis unquam fuit expulsa insidiis, atque ab omni prorsus subdola versuti illius fraude aliena perstitit.

Α θησαν ἀπό τοῦ λουτροῦ· αἱ πᾶσαι διδυμίδουσαι· καὶ ἀτεκνοῦσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς· ἦγουν, οὐκ ἔστι τὸν ἀτεκνον καὶ ἀδιάδοχον βίον λαχούσαι· καρτεῖσαι γάρ, καὶ λουθεῖσαι ἐν θαλίῳ λουτροῦ, πολύγονον τὴν ἑαυτῶν ἐκ διαδοχῆς κολυμβήθραν εἰργάσαντα, ἀεὶ φαινόμεναι διδυμίδουσαι, τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ πρακτικὸν ἀπογεννώσαι περιφανίστατα.

ἌΣΜΑ.

Ὡς σπαρτίον κόκκινον χελίη σου, καὶ ἡ δαλίη σου ὄρατα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτέστιν, οὐκ ἀμέτρως, οὐδ' ἀσυνέτως ἐφθέγγετο, ἀλλ' ὡς ἂν διὰ σπάρτης κοκκινίζουσης, ὃ τοῦ τέκτονος προσαγορευθεὶς υἱός, ὃ τῆς Ἐκκλησίας δομητῶν Χριστός, διὰ τῶν μακαρίων χειλέων τῆς ἀλώμου Παρθένου τὴν ὄραταν ἐπαφῆκε φωνή· Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ τῶν μακαριούσι με πᾶσαι ἀγνεύει.

ἌΣΜΑ.

Ὡς λέκυρον βοῶς μῆλον σου, ἐκτός σιωπήσεώς σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦγουν, τὸ τοῦ προσώπου σου ἐρύθημα βοῶς φλοιῷ προσκοικέται φησί· μῆλον γὰρ τὸ μεσαίτατόν ἐστι τοῦ προσώπου· ἢ τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα υἱὸν Ἰησοῦν ὡς καὶ ἀνωτέρω μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ δεδήλωκε· καὶ ὡς περ οἱ κόκκοι τῆς βοῆς τὸ λέκυρον ἐρυθρὸν περιβάλλονται, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸς μονογενὴς ἡμφιάσατο τὴν αἱματώδη σάρκα· πρὸς ἣν Ἡσαίας ἐκπλητόμενος ἔρασαν· Ἴνα τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια ὡς ἐκ βοῶν; τὴν σάρκα δηλαδὴ, διὰ τὸ ἐρύθημα τῶν ἱματίων, αἰνιτόμενος· Ἐκτός τῆς σιωπήσεώς σου· τουτέστι τῆς ἀκαταληψίας τοῦ τόκου σου.

ἌΣΜΑ.

Ὡς πύργος Δαβὶδ τράχηλός σου ὀδοδομημένος ἐν Θαλπιῶθ· χίλιοι θυρεοὶ κρέμονται ἐπ' αὐτόν· πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡνόμασε δὲ καὶ τὸν αὐτῆς τράχηλον ὡς πύργον Δαβὶδ ὀδοδομημένον ἐν Θαλπιῶθ. Καὶ Θαλπιῶθ μὲν ἢ τῆς Βεδλεὲμ ἐστὶν ἀκρόπολις· οἶκον δὲ ἄγτου ἐστὶ Ἑβραϊδὶ σημαίνει διαλέκτω· ἄρτος δὲ ἐστὶν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς, ὡς αὐτὸς ἀπεφῆνατο· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος, ὃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβῆκε. Οἶκος δ' ἂν αὐτοῦ καλοῖτο ἢ Παρθένος Μαρία. Εἰκότως οὖν τὸν ἐκείνης τράχηλον πύργον ἐν Θαλπιῶθ προσήγορευσε. *Χίλιοι θυρεοὶ κρέμονται ἐπ' αὐτόν· πᾶσαι αἱ βολίδες τῶν δυνατῶν*· τὴν πανταχόθεν διὰ τούτων τῆς ἀκροπόλεως ἀσφάλειαν δεδήλωκε, καὶ τὸ ἐχυρὸν τε καὶ ἀπροσπλάστον τοῖς ταύτῃ βεβουλημένοις ἐπιβουλεύειν. Τοιαύτη δὲ καὶ ἡ πάντων ἁγωτέρα μήτηρ Παρθένος· ἀνεπιβουλεύετος γὰρ καθάπερ καὶ ἀπροσπλάστος πάσης ἡσινοσοῦν ἐπιβουλῆς τοῦ πονηροῦ διαμεμένηκεν.

⁶⁶ Matth. XIII, 55. ⁶⁷ Luc. I, 48. ⁶⁸ Isa. LXIII, 2. ⁶⁹ Joan. VI, 41.

ᾠΔΗΜΑ.

Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο γαστροὶ διδυμοὶ δορκάδου, οἱ γεμόμενοι ἐν κρίνοις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅχι εἶπε, Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο μαστοὶ δορκάδου, ἀλλὰ, Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο γαστροὶ διδυμοὶ δορκάδου· ἵν' ἐντεῦθεν ἀναχθῶμεν, διὰ τῶν δύο γαστρῶν τῶν διδυμῶν τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην νέαν δηλοῦσθαι Σιών. Ὁμοιωταὶ δὲ τοῖς ἐκείνης μαστοῖς, ὡς ἐξ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαχοῦσα· ἐδήλασε γὰρ ἐξ αὐτῶν τὸ προαιώνιον βρέφος, τὸ γάλα τῆς ἡμῶν ζωῆς. Οἱ γεμόμενοι ἐν κρίνοις. Τὴν ἐπιπόθησιν καὶ προθυμίαν τῶν ἀρτιγενῶν πρὸς εὐσείδειαν διὰ τούτων δηλοῖ. Εἰσὶτε γὰρ πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀναφύεσθαι τὰ κρίνα. Ταῦτη τοι καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ εἶρηκεν· Ὅρ τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλλαρος ἐπὶ τὰς κηρὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός.

ᾠΔΗΜΑ.

Ἔως διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα, καὶ κληθῶσιν αἱ σκιαί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόθεσις τῆς κατὰ τοῦτο τοῦ μέρου φόδης, κοινῆ τῆς ἡδουσιν ἀντιφωνουμένη.

ᾠΔΗΜΑ.

Πορεύσομαι ἑμαντῶ πρὸς τὸ ἕρος τῆς σμύρνης, καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ λιθάνου. Ὅλη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ ἐν ἑτέρῳ τὴν Παρθένον βουνὸν καὶ ἕρος ἐνόμασε, καὶ ἐνταῦθα ἕρος τῆς σμύρνης, καὶ τοῦ λιθάνου βουνόν. Βουλόμενος οὖν τὸ ὄψος τῆς ἐκείνης δυνάμει; διεξίνασι, Πορεύσομαι, φησὶν, ἑμαντῶ πρὸς τὸ ἕρος τῆς σμύρνης. Ταῦτα καὶ Ἡσαίας ὑστερον, Δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ἕρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ· καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ, περὶ ταύτης διαπρυσίως ἐφθέγγετο. Ὅρος δὲ σμύρνης, καὶ βουνὸν λιθάνου, κατ' ἄμφω ταύτην εἶπεν, ὡς χρηματίσασαν τοῦ θεανθρώπου Λόγου μητέρα· καὶ λιθάνου μὲν, ὡς Θεοῦ θυσιαζομένου βουνός, σμύρνης δὲ, ὡς βροταίαν σάρκα δι' ἡμᾶς παθητὴν ἀνεληφότος, ἕρος ὑπέκρυσεν. Πορεύσομαι δὲ ἑμαντῶ πρὸς τὸ ἕρος· ἤγειον, κατανοήσω, καὶ πρὸς ἑμαντὸν ἀποσκοπεύσω τῆς θεανδρικῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ ὄψους. Κατανοήσας δ' αὐτὴν τῆς παρκοσμίου σωτηρίας ὑπεράνωμον Θεοτόκου, ὡς αἰτίαν γεγενημένην, πρὸς αὐτὴν διαπρυσίως ἐβόησεν· Ὅλη καλὴ, ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί.

ᾠΔΗΜΑ

Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, ῥύμμη· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου· ἐλεύσῃ καὶ διαλεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πίσταως, ἀπὸ κεφαλῆς Σανισὶρ καὶ Ἀερμών· ἀπὸ μαθρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλων.

99 Psal. xli, 21. 100 Isa. iv, 3.

A

CANT.

5. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreae, qui pascuntur in liliis.

SCHOLIA.

Non dixit, Duo ubera tua, sicut duo ubera capreae; sed, Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreae: ut hinc adduceremur, per duos hinnulos gemellos clare novam hanc nostram significatam esse Sion. Assimilatur autem uberibus illius, quia ex ipsis vitae principium traxit; suxit enim ex ipsis aeternus ille infans lac vitae nostrae. Qui pascuntur in liliis. Ipsum pietatis desiderium, religionisque studium nuper genitorum, per haec ipsa declarat. Siquidem secus ipsos fontes exoriri solent lilia; hinc quoque divinus pater David dixit: Quemadmodum desiderat cervam ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.

CANT.

6. Donec aspiret dies, et inclinentur umbrae.

SCHOLIA.

Complexio est huius odæ partis, canenti sponsae respondens, quae familiaris cantoribus est.

CANT.

6, 7. Vadam per me ipsum ad montem myrrhae, et ad collem thuris. Tota pulchra, proxima mea, et macula non est in te.

SCHOLIA.

In alio quoque loco Virginem collem et montem, nominavit: at hic, montem myrrhae et collem thuris. Volens itaque altitudinem ipsius virtutis recensere, Vadam, inquit, me solo ad montem myrrhae. Quae Isaias etiam dicens postea: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et annuntiabit nobis viam suam, et ambulabimus in ea, de Virgine utique hac, divino succensus igne loquebatur. Utroque porro vocabulo montis myrrhae, et coltis thuris, eam ipsam significavit; quasi ex oraculo nuncupata foret Dei dominisque Verbi mater, utpote quae colitis quidem thuris esset, Dei nimirum immolati, mens vero myrrhae, ejus nimirum, qui mortalem carnem propter nos patibilem assumpsit. Vadam autem me solo, ad montem, videlicet, considerabo, et apud me ipsum contemplantur divinam humanamque Verbi Dei cum carne unionem, et ex ipsa, mysterii altitudinem. Considerans autem ipsam totius prorsus labis expertem Deiparam totius orbis causam fuisse salutis, ad ipsam divino succensus Spiritu exclamavit, dicens: En tota pulchra es, proxima mea, et macula non est in te.

CANT.

8. Veni a Libano, sponsa, veni a Libano; venies, et pervenies a vertice fidei, a capite Saniir et Aermun; a cubilibus leonum, a montibus pardorum.

SCHOLIA.

Omnis virtus et operatio sanctissimi Spiritus in beata Virgine habitavit. Quocirca propheta variis laudum nominibus ipsam celebravit : modo quidem appellans lectam, modo domum, et alibi aliter. Hic vero sponsam nominans, dicit : *Veni a Libano, sponsa*. Quæ videlicet a Deo generationem habuisti, et tota Dei effecta es atque divina. Per Libanum autem hic quoque Deum intellexisse, Isaias in præsens suo approbet testimonio ; ait enim : *Gloria Libani data est ei*⁶⁵; perinde ac diceret, *Ei cessit in sortem Libanus. Venias, et pervenies a vertice fidei*; ac si diceret : Tu, quæ sola fuisti, tanquam in *vertice fidei, venias* ad vitam, nec ad hujus vitæ mala *pervenies*. Vel, *A vertice fidei venies*, et nil sædum aut indignum Deo ex te nato suspicaberis. *Pervenies a capite Saniir, et Aermou*. Hosce ad montes patriarcha confugit Jacob, quando persequeretur eum Laban, contritis prius in Galaad ipsis dæmonum simulacris. Cum itaque laudibus quoque celebraret Virginem, quæ debellaverat adversarii vim atque potentiam, et confugerat in altitudinem divinitatis, a montibus revocans, dicens : *Veni a capite Saniir et Aermou, a cubilibus leonum, a montibus pardorum* utpote quæ, cum ex regio genere et Judæorum synagogis descenderet, cacodæmonum tamen debellavit violentiam, quandoquidem usque ad Christi, ex ipsa Virgine nati, adventum, non secus ac agni a laqueis leonum, adversariorum nimium hostium, victi fueramus : quos bestias quidem esse, per beatum Job, Deus ipse prædixit : *Ecce nunc adjacent tibi bestie*⁶⁶; et divinus pater David *bestias arundinis nominavit*⁶⁷; atque iterum dicit : *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi*⁶⁸. Et Isaias hoc modo de ipsa dixerat : *Non erit tibi leo, neque ulla malarum bestiarum ascendet adversus eam*⁶⁹. Virginem igitur ipsam, utpote quæ prima illorum cacodæmonum laqueos vitarat, a *cubilibus leonum, et a montibus pardorum*, scilicet a cacodæmonum laqueis, eorumque caveis et insidiis, huc ut veniat vocat.

CANT.

9. Vulnerasti nos, soror mea sponsa, vulnerasti nos, uno ab oculis tuis, in una collis tui iniquitate.

SCHOLIA.

In cordibus nostris inveniisti unius videlicet trine subsistentiæ Dei splendorem purissimum : uno enim, et in una dicens, ad theologiam nos elevat contemplationem. Sicut enim oculi purissima sunt corporis pars, et collum est capitis finitima basis, ita et a puris considerationibus Virginis, et inconcussis firmisque ejus virginitatis basibus, in unum inducemus, unum Deum, trium in personis, in una essentia fore adorandum.

⁶⁵ Isa. xxxv, 2. ⁶⁶ Job xl, 10. ⁶⁷ Psal. lxxvii, 31. ⁶⁸ Psal. lxxviii, 49. ⁶⁹ Isa. xxxv, 9.

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡδσα δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ κατώσθη· ταύτη τε καὶ ὁ προφήτης ποικίλοις αὐτῇ ἐξύμνησεν ὀνόμασι· ποτὲ μὲν κλίτην, ἄλλοτε δὲ σκιον, καὶ ἐν ἄλλαις ἄλλα, ἐνταῦθα δὲ νόμφην ὀνομάζων, φησὶ· *Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νόμφη*, ἣ ἐκ Θεοῦ δηλονότι τὴν γένεσιν ἐσχημοῖα, καὶ ὅλην τε θεωρεῖται τευχάνουσα· Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Λιβάνου κενταῦθα Θεὸν δεδήλωκεν, Ἡσαίας παρὼν συμμαρτυρεῖτω· *Ἐδόθη γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου*. Ὅσιν εἰ ἔλεγον· Ἀφώρισται αὐτῷ εἰς κληρὸν ὁ Λίβανος· *Ἐλεύσῃ καὶ διαλεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πλοστεως*· ἀντὶ τοῦ, Σὺ μόνη ὡς ἀπ' ἀρχῆς τῆς πλοστεως οὕσα ἐλεύσῃ πρὸς τὸν βίον, καὶ τῶν τούτου κακῶν, ἀπειρατος διαλεύσῃ· ἢ, ἀπὸ ἀρχῆς πλοστεως ἐλεύσῃ, καὶ μηδὲν ὑπονόησασα χαλεπὸν, μηδ' ἀνάξιον τοῦ παρὰ σοῦ τεχθέντος Θεοῦ. *Διαλεύσῃ ἀπὸ κεφαλῆς Σαρῖθ καὶ Ἀερμών*. Ἐν αὐταῖς τοῖς ὄρεσιν ὁ πατριάρχης ἐφυγαδευθὴ Ἰακώβ δωρούμενος παρὰ τοῦ Λάβαν, συνθλάσας πρότερον ἐν Γαλααδ τὰ ὁμοιώματα τῶν δαιμόνων. Ἐξυμνῶν οὖν καὶ τὴν Παρθένον, ὡς καταβάλλουσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύναμιν, καὶ φυγαδευθεῖσαν ἐν ὑψέῃ τῆς θεότητος, ἀπὸ τῶν ὀρίων καλεῖ, λέγων· *Δεῦρο ἀπὸ κεφαλῆς Σαρῖθ καὶ Ἀερμών, ἀπὸ μαρδωῶν λέβητων, ἀπὸ ὄρεων παραδάλων*· ἦτοι· ἐκ τοῦ βασιλικῷ καταγομένη γένους, καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν, ἣ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἡ διαδόχασα τὴν ἐπήρειαν· ἀχρι γὰρ τῆς παρουσίας τοῦ ταύτη τεχθέντος Χριστοῦ, ὡς ἄνευ ὑπὸ λεφύτων ἰδαμομένου, τῶν ἀντικειμένων ἐχθρῶν· ὅς καὶ θηρία ἐκ τοῦ μακαρίτου Ἰωβ ὁ Θεὸς προσαίρηκεν· *Ἰδοὺ τῶν παραδυσινταί σοι θηρία*· καὶ ὁ θαυμάσιος Δαβὶδ *θηρία τοῦ καλλήμου ὠνόμασε*· καὶ αὖθις φησὶ· *Μὴ παραδόχῃς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι*· καὶ Ἡσαίας οὕτω περὶ αὐτῆς εἶρηκεν· *Οὐκ ἔσται ἐκεί ἕως, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν ποταρῶν οὐ μὴ ἀναβῆ εἰς αὐτήν*· ὡς οὖν πρώτην τὴν Παρθένον, τοὺς ἐκείνων διαφυγοῦσαν δεσμούς, ἀπὸ μαρδωῶν λέβητων καὶ ὄρεων παραδάλων, ἦτοι τῶν δεσμῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς διακίτησων, αὐτὴν δεῦρο καλεῖ.

ΑΣΜΑ.

Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου νόμφη, ἠκαρδίωσας ἡμᾶς ἐπὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μιᾷ ἐνόμει τοῦ τραχήλου σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐπέθηκες τὴν τοῦ ἐκὸς τρισυποστάτου Θεοῦ θεληματικὴν διαύγειαν. Ἐπὶ γὰρ καὶ ἐν μιᾷ φησας, εἰς θεολογικὴν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἔνοιαν. Ὅσπερ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ καθαρῶτατόν ἐστι τοῦ σώματος μόριον, ὁ δὲ τραχὺλος ἢ τῆς κεφαλῆς προσεχῆς ἕδρα· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν λογισμῶν τῆς Παρθένου, καὶ τῶν ἀμετακινήτων τῆς παρθενίας αὐτῆς ἐδράσεων, εἰς ἔνοιαν ἤλθομεν ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον ἐν μιᾷ προσκυνεῖν οὐσίᾳ.

ἄΣΜΑ.

Τὶ ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου
 νύμφη! τὶ ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου,
 καὶ ὄσμη ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς τὴν τροφήν τοῦ χέσμου θρεφόμενους μα-
 στοὺς τῆς Παρθένου, οὗς ὁ τῶν ἡμερῶν ἐδήλασε
 Παλαῖς ἐν ἡλικίᾳ τῆ βρεφικῆ, Ἐκαλλιώθησαν, φη-
 σιν, ἀπὸ οἴνου· τουτίστι καλλίους ἐγένοντο τοῦ
 καρποῦ τῶν ἀμπελώνων τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰου-
 δαίων. Δις δὲ τὸ, ἐκαλλιώθησαν, εἴθησιν, τὸ ὑπερ-
 βάλλον ἐνδεικνύμενος τῆς συγκρίσεως· ἀσυγκρίτως
 γὰρ αὕτη καλλιωτέρα τυγχάνει τῶν νομικῶν ἐκεί-
 νων διατάξεων. Καὶ ὄσμη ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα
 τὰ ἀρώματα· ἤγουν, ἡ ἐνοικησασά σοι τοῦ παναγίου
 Πνεύματος χάρις ὑπὲρ πᾶσαν οὔσα τυγχάνει πνευ-
 ματικὴν εὐωδίαν· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐν αὐτῇ τὸ πλη-
 ρωμα τῆς θεότητος ἐνοικῆσαι εὐδόκησεν, ὥστερ ἐν
 τοῖς ἑτέροις ἐνοικεῖ, ὡς ἔχει τὸ· Ἐνοικῆσω ἐν αὐ-
 τοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· ἀλλ' ὑπὲρ πάντα· νοῦν
 καθ' ὑπόστασιν ἠνώθη τῇ ἐξ αὐτῆς προσηφθείσῃ
 ἀγία σαρκί, τοῦ ταύτης Υἱοῦ, καὶ Θεοῦ.

ἄΣΜΑ.

Κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη· μέλι
 καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου· καὶ ὄσμη ἱμα-
 τίων σου ὡς ὄσμη Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτίστι, πάντες οἱ λόγοι αὐτῆς γλυκασμὸς, πάν-
 τες τροφή καὶ ἡδύτης. Γάλα καὶ μέλι ὑπὸ τὴν γλῶσ-
 σαν αὐτῆς. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγαθὴ γῆ, ἡ τὸν στάχυν
 βλαστήσασα τῆς ζωῆς· περὶ ἧς ὁ Θεὸς συμβολικῶς
 ἐνετελεματο τῷ Μωσεί· Εἰσαγάγω ὑμᾶς εἰς γῆν
 ἀγαθὴν, εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. — Καὶ
 ὄσμη ἱματίων σου ὡς ὄσμη Λιβάνου· ἀνωτέρω
 μὲν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα εἰδεικνύει, ἐνταῦθα δὲ
 ὡς ὄσμη Λιβάνου· ἵνα μᾶλλον τὸ θεοειδὲς τῆς ἐνοι-
 κησάσης αὐτῇ χάριτος σαφέστερον ἀποδείξῃ.

ἄΣΜΑ.

Κῆπος κεκλεισμένος ἀδελφὴ μου νύμφη, κῆ-
 πος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη· ἀπο-
 στολαὶ σου παράδεισος μετὰ καρποῦ ἀροδρῶν·
 νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κινάμωμον,
 μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου· σμύρνα, ἀλόη,
 μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Πηγὴ κήπων, γέφυρα
 ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ Παρθένος κῆπος κεκλεισμένος τῷ προφήτῃ
 προσηγόρευται. Τοῦτο μὲν, ὡς τὸ μῆλον ἀνθήσασα
 τῆς ζωῆς, τὸν Χριστόν· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ μετὰ
 τὸ ἐσκεῖν, πάλιν οὔσα παρθένος. Δις δὲ τοῦτο ἐκφέ-
 ρει, διὰ τὸ τῆς ψῆδης ἐναρμόνιον. Πηγὴ ἐσφραγι-
 σμένη· βρύσασα μὲν τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, ὡς
 καὶ ὁ Σωτὴρ εἶρηκεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν·
 καὶ Ἡσαίας προεκήρυξεν· Ἀντήσησατε ὕδωρ μετ'
 ἐσφροσύνης ἐκ τῶν κήπων τοῦ σωτηρίου· μέ-
 νασα δὲ καὶ αὐθις παρθένος. Ἀποστολαὶ σου πα-

CANT.

10. *Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror-
 mea sponsa! quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ
 a vino, et odor vestimentorum tuorum super omnia
 aromata.*

SCHOLIA.

Virginis mammæ, ipsam nutriendes mundi nutri-
 mentum, et quæ Antiquus dierum in tenera suxit
 ætate, *pulchræ*, inquit, *factæ sunt a vino*, hoc est,
pulchriores factæ sunt, fractu vinearum synagogæ
Judæorum. Bis autem idcirco, Pulchræ factæ sunt,
inquit, ad demonstrandam magnam similitudinis
exsuperantiam; nam sine comparatione ullâ, ipsa
pulchrior est illis legalibus Judæorum constitutio-
nibus. Et odor vestimentorum tuorum super omnia
aromata: id est, gratia sanctissimi Spiritus, quæ
habitabit in te, omnem exsuperat spirantem fragran-
tiam. Non enim sic in ipsa plenitudo Divinitatis
habitare voluit, quemadmodum in cæteris aîlis
inhabitat, ut ibi scriptum est: Habitabo in eis, et
*inambulabo*¹⁰, *sed super omnem sensum in unam*
constitutus personam, sancta ex ea assumpta carne,
Virginis Deique Filii.

CANT.

11. *Favum distillant labia tua, Sponsa: mel
 et lac sub lingua tua: et odor vestimentorum tuo-
 rum sicut odor thuris.*

SCHOLIA.

Hoc est, omnes Virginis sermones dulcedo,
 omnes deliciae sunt et suavitas. *Lac et mel sub*
lingua tua. Ipsa enim est terra bona, quæ vitæ
spicam protulit, de qua Deus, per figuram, Moyses
in lege dixit: Introducam vos in terram bonam, in
*terram fluentem lac et mel*¹¹. — *Et odor vestimentorum*
tuorum, sicut odor thuris. Paulo quidem ante, su-
per omnia, posuit, aromata; hic autem, sicut odor
thuris, ut in ipsa multo magis deiformem habitasse
gratiam clarius demonstraret.

CANT.

12-15. *Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus
 conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ para-*
disus, cum fructu nucum. Nardus et crocus, fi-
stula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani;
myrrha, aloë cum omnibus primis unguentis. Fons
hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.

SCHOLIA.

Virgo hortus conclusus a propheta est appellata.
 Hortus quidem, quia Christum, veluti vitæ pomum,
 germinavit. *Conclusus* vero, quia post partum
 virgo etiam permansit. Bis autem hoc protulit ob
 cantus harmoniam. *Fons signatus*, scaturiens qui-
 dem aquam immortalitatis; quemadmodum et Sal-
 vator dixit: *Ego sum aqua viva; et Isaias præcinit:*
Haurietis aquam cum gaudio, de fontibus Salvato-
*ris*¹². Permansit nihilominus postea quoque virgo.
Emissiones tuæ paradisus cum fructu nucum: gratia

¹⁰ Levit. xxvi, 12; 1 Cor. vi, 16. ¹¹ Exod. iii, 17. ¹² Joan. iv, 10, 14.

nimirum, a Deo ad Virginem, per Gabrielem nuntium, missa. Ipsa namque paradysum re vera nobis reservavit, et delicias fructuum illius ad vescendum apposuit. *Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani.* Per emissiones numerato recenset præclaras gratias, quæ in ipsa habitant; præclariora autem eligit aromata, ut excellentem gratiarum fragrantiam, nobis hisce figuris exprimat. *Myrrha aloë, cum omnibus primis unguentis.* Per myrrham quidem mortalem se esse declarat; per aloë vero ipsam quoque, ut Evæ filiam, suscepisse amaritudinem, sed non peperisse in doloribus, utpote quæ benedictionem recepisset, omnemque peperisset gratiæ plenitudinem, vel etiam, propter servandi tuendique vim, ac sine penitentia traditionem charismatum sanctissimi Spiritus. *Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.* Fons quidem hortorum est in Virgine sacrosancti Spiritus gratia, quæ obumbravit eam propter redundantem divinitatis plenitudinem, quæ ubique adest, et omnia implet. *Puteus vero aquæ viventis, et fluentis a Libano,* propter profundam et investigabilem ipsius a Deo et Patre æternam processionem. Id enim existimo illis significasse verhis: *Et fluentis a Libano.*

CANT.

19. *Exsurge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et effluant aromata mea.*

SCHOLIA.

Post enumeratam, per innumeram aromatum multitudinem, a Deo collatam Virgini virtutem, *Exsurge, inquit, Aquilo, et veni, Auster.* Reges gentium ad eam adorandam convocat; utpote quæ in sinu suo verum contineret regem Christum: eos nimirum, qui Aquilonis ac Persiæ imperabant populis, et Æthiopiæ et Austri. Quemadmodum Isaias quoque, prævilens, elata voce protulit, dicens: *Ecce isti de longe venient, ab Aquilone et mari; alii autem de terra Persarum*¹⁹. Divus etiam pater David dicit: *Æthiopia præveniet manum suam Deo: et venient legati ex Ægypto*²⁰.—*Perfla hortum meum,* hoc est, laudando, eam adorate. *Et effluant aromata mea,* videlicet, quæ ex ipsa apud nos facta sunt miracula, et magna beneficiorum jugiter in nobis collatorum prodigia.

CAPUT V.

CANT.

1. *Descendat nepos meus in hortum suum, et comedat fructum nucum suarum.*

SCHOLIA.

Pernoscens propheta ex multis, quæ a Spiritu fuerat doctus, Dei Verbi incarnationem, exoptat ipsam quamprimum fieri, et dicit: *Descendat nepos meus in hortum suum, hoc est, Acceleret*

Αράδαισος, μετὰ καρποῦ ἀροδορῶν· ἡ δὲ διὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγγελθεῖσα χαρὰ· αὕτη γὰρ τὸν παράδεισον ὡς ἀληθῶς ἡμῖν ἀνέψχε, καὶ τὴν τρυφὴν τῶν ἐκείνου καρπῶν εἰς εὐωχίαν παρέθηκε. *Νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κινάμωμος μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου· τὰς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνοικησάσας ἐν αὐτῇ κάλλοποιούς χάριτας ἐξαριθμῆται, τὰ κρείττονα τῶν ἀρωμάτων καταλέγων, καὶ διὰ τούτων τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν εὐωχίαν ἡμῖν παραικάζων. Σμύρνα, ἀλλοῦ, μετὰ πάντων πρώτων μύρων.* Διὰ μὲν τῆς σμύρνης, ὅτι βροταίαν εἶναι δεδήλωκε· διὰ δὲ τῆς ἀλλοῦ, ὅτι καὶ αὕτη, ὡς τῆς Εὐας θυγάτηρ, τὴν πατριαν ἐδέξατο· ἀλλ' οὐκ ἐν λύπαις ἔτεκε, τὴν εὐωχίαν ἀπολαβοῦσα, καὶ ἔλον τὸ πλήρωμα τῆς χαρᾶς τετοκυῖα· ἡ καὶ, διὰ τὸ συνεκτικὸν καὶ ἀμεταμίλητον τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος. *Πηγή κήπων, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.* Πηγή μὲν κήπων ἡ ἐν τῇ Παρθένῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπισκιάσασα χάρις, διὰ τὸ ὑπερπλήρες τῆς θεότητος, καὶ τὸ πανταχοῦ κατεῖναι, καὶ πάντα πληροῦν. *Φρέαρ δὲ ὕδατος ζῶντος, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου,* διὰ τὸ βαθὺ καὶ δυσεξερευνητὸν τῆς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς ἀβύσσου προόδου· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ἌΣΜΑ.

Ἐξεγέρθητι, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότα, διάπνευσον κήπον μου, καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξαριθμῆσαι διὰ τῆς τῶν ἀρωμάτων ἀναμετρήσεως τὴν ἐπενεχθεῖσαν παρὰ Θεοῦ τῇ Παρθένῳ δύναμιν, *Ἐξεγέρθητι, φησὶ, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότα·* τοὺς τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς εἰς τὴν ἐκείνης συγκαλεῖται προσκύνησιν, ὡς τὸν ἀληθῶς βασιλεῖα ἐν τοῖς κόσμοις κατεχοῦσης Χριστόν· τοὺς ἐν τῷ Βορρᾶ δηλονότι, καὶ τῇ Περσίῃ κυριεύοντας τῶν λαῶν, καὶ ἐν Αἰθιοπία καὶ Νότῳ· ὡσπερ καὶ Ἡσαίας, *Ἴδοὺ οὗτοι κόβρωθεν ἤξουσιν ἀπὸ Βορρᾶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς γῆς Περσῶν, προκατιῶν ἀνεβόησε.* Καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ, *Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα, φησὶν, αὐτῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἤξουσι πρόσθεις ἐξ Αἰγύπτου.*—*Διάπνευσον κήπον μου*· τουτέστι, *Μετὰ αἰνέσεως ταύτην προσκυνήσατε.* Καὶ *βρυσάτωσαν ἀρώματά μου*· ἤγουν, αἱ ἐξ αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς γεγενημένα θαυματουργία, καὶ τὰ μέγιστα τῶν καθ' ἐκάστην εὐεργεσιῶν ἐν ἡμῖν γινόμενα τεράστια.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

ἌΣΜΑ.

Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀροδορῶν αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατανοήσας ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν, ὧν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος; ἐδέδρακτο, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἐπισπεύδει ταύτην γενέσθαι, καὶ φησὶ· *Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ·* τουτέστι,

¹⁹ Isa. XLIX, 12. ²⁰ Psal. LXXII, 32.

Ἐπευσάτω καταβῆναι εἰς τὸν ἑαυτοῦ κεκλεισμένον κήπον, τὴν ὑπέραγον Παρθένον, ἀφ' ἧς ὁ τῆς ἀθανασίας ἀνεφύη καρπός. Καὶ φάγεται καρπὸν ἀκροδρόων αὐτοῦ, ἧγουν, Διδαξάτω τὴν ἀλήθειαν, καὶ γενηθήτω τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ θέλημα. Ἐμὸν γὰρ βρῶμα, φησὶν, ἔστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

ἌΣΜΑ.

Εἰσηλθὼν εἰς κήπον μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη· ἐτρέψησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνον μου μετὰ γάλακτός μου. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, καὶ πίστε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί. Ἐγὼ καθεδύω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅσαυτε γεγονότα τὰ ἐμπροσθεν λέγει· καὶ ἦν ἐπίσπευδε τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι συγκατάβασιν, ὡς ἤδη γεγονυῖαν διέξεισι, καὶ φησι πρὸς τὴν Παρθένον· Εἰσηλθὼν εἰς κήπον μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη· τούτέστι, Γέγονεν ἡ ἐμὴ συγκατάβασις ἐν σοί. Ἐτρέψησα σμύρναν μετὰ ἀρωμάτων μου· ἧγουν, ἠνώσασα τῇ σαρκὶ μου τὴν ἐμὴν θεότητα, καὶ τῶν κατ' εὐδοκίαν ἐμοὶ γεγονότων ἐδρεψάμην τοὺς καρπούς· διὰ γὰρ τῆς σμύρνης τὴν σάρκα ἐδήλωσα, διὰ δὲ τοῦ ἀρώματος τὴν θεότητα. Ἐφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· δηλονότι, τὸ ἔργον ἐτελείωσα, δοὺς τὸ ἐμὸν σῶμα εἰς βρώσιν. Ἐπιον οἶνον μου μετὰ γάλακτός μου· τὸ ἐμὸν αἷμα εἰς πόσιν· μέλι γὰρ καὶ γάλα τὸν ἐξαιρετον ἁγιασμὸν δηλοῖ. Φάγετε, οἱ πλησίον μου, οἱ ἐμοὶ φίλοι δηλονότι. Ἦγουν, λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα μου τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλωμένον. Καὶ πίστε, ἦτοι, τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.—Καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί· ἦν ἔδοξε τοῖς πολλοῖς τοὺς μαθητὰς ἀσχοῦντας μέθην, μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπέλευσιν. Ἐγὼ καθεδύω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ· ἐγὼ μὲν ἐν τῷ τάφῳ καθεύδω δηλονότι, ἡ δὲ ἐμὴ θεότης ἀπαθῆς διέμεινεν.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τὴν θύραν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῆς ἀγνῆς Παρθένου, καὶ φησιν· Ἡ δὲ τοῦ Γαβριὴλ φωνὴ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κρούει ἐπ' ἐμὲ, δηλονότι τὴν θύραν, τούτέστι τὴν κεκλεισμένην πύλην· ὡς καὶ Ἰεζεκιὴλ φησιν· Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐκ ἀνοίχθησεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται κεκλεισμένη, διότι ὁ ἡγούμενος οὗτος ἀσθηται ἐπ' αὐτήν, τοῦ φερεῖν ἄρτον.

ἌΣΜΑ.

Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου, περισστερά μου, τελεῖα μου· ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσον, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων ἰσχυρός.

¹⁵ Joan. iv, 34. ¹⁶ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁷ Ezech. xlv, 2.

A descensum suum in ejus hortum conclusum, in castissimam nimirum Virginem, ex qua immortalitatis ille natus est fructus. Et comedat fructum nucum suarum, scilicet veritatem docerat, ac fiat Dei et Patris sui voluntas: *Meus enim cibus*, inquit, *est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui in caelis est* ¹⁵.

CANT.

1, 2. *Intravi in hortum meum, soror mea sponsa; vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis; comedi panem meum cum melle meo; bibi vinum meum cum lacte meo; comedite, propinqui mei, et bibite, et inebriamini, fratres. Ego dormio, et cor meum vigilat.*

SCHOLIA.

Non secus ac jam facta forent superiora effert, et carnis assumptionem, quam celerrime fieri exoptat, jam ut factam enarrat, et dicit ad Virginem: *Intravi in hortum meum, soror mea, sponsa*, hoc est, *Meus in te, factus est descensus. Vindemiaui myrrham cum aromatibus meis*, videlicet, *Copulaui carni meae divinitatem meam, et ex recta in me voluntate factorum fructus decerpſi. Per myrrham enim carnem significat, per aromata vero divinitatem. Comedi panem meum cum melle meo*, videlicet, *Opus perfecti, cum dedi corpus meum in cibum. Bibi vinum meum cum lacte meo, meum nimirum sanguinem in potum; mel enim et lac exinimum illud indicant sacrificium. Comedite, propinqui mei, mei videlicet amici. Ac si diceret: Accipite, comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis immolatur. Et bibite, videlicet sanguinem meum qui pro vobis et multis effunditur* ¹⁶. — *Et inebriamini, fratres*, ebrietate, quam subiisse discipulos post sacrosancti in eos adventum Spiritus plerisque visum est. *Ego dormio, et cor meum vigilat*; ego quidem in sepulcro videlicet dormio, mea vero divinitas impatibilis perstat.

CANT.

Vox nepotis mei pulsat ad januam.

SCHOLIA.

Hoc tanquam a Virgine casta dictum profert, ac si diceret: *Per Gabrielem vox unigeniti Filii Dei pulsat ad me, videlicet ad portam; ad portam, inquam, illam clausam, de qua Ezechiel quoque dixit: Porta haec clausa erit, et non aperietur, et nemo unquam transibit per eam, et erit clausa, quia hic ipse Dux sedebit in ea ad comedendum panem* ¹⁷.

CANT.

Aperi mihī, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea: quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctis.

SCHOLIA.

Tanquam ex persona unigeniti Filii dicit : *Aperi mihi, soror mea, propinqua mea* : quæ me videlicet secundum carnem paries. *Columba mea, perfecta mea* : purissimum meum eximiumque vehiculum. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctis*, hoc est, propter idololatriam, et dæmonum sacrificia, aliumque abominabilem eorum cultum. Illa enim re vera noctis erant opera. *Caput meum plenum est rore*. Ac si dicat, Cultus mihi debitus cessavit, ob innumeras illorum impietates. *Et cincinnati mei guttis* : Mea videlicet inscrutabilia et profunda judicia petulanter despecterunt, sua eorum dementia. Quapropter tempus adest, quo ea ipsa meo corrigam adventu.

CANT.

3. *Exspoliavi tunicam meam, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos?*

SCHOLIA.

Ex persona primi Adami hoc dicit : Cum tunica corruptionis experte et Immortali, ornamentisque innocentie essem indutus, carnem nactus crassiorem et mortalem, omnibusque obnoxiam affectionibus, *Exiit eam; quonam pacto induar illa?* Post resurrectionem scilicet destruxi quod erat erassum et terrenum carnis assumptæ, illudque in priorem restitui gloriam. Nam ut homo, mortem quoque eum extimuisse, ex illo liquet : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*⁷⁹. — *Et quonam pacto induar illa?* dicit : *Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos?* Videlicet, mundus cum sim a sordibus, quonam pacto tamquam peccatum perpetrarim, sum in cruce suspensus? Vel etiam sic : Per *pedes* carnem significavit crassiorem; quam et ante ipsum divinum pater David calcamentum apphaverat. *In Idumæam*, inquit, *extendam calcamentum meum*⁸⁰. Et alio in loco : *Adorabimus in loco, in quo steterunt pedes ejus*⁸¹, hoc est, in quo sumpta carne peragravit, carnemque ipsam divino suo lavit sanguine. Idcirco non opus est jam amplius in terris ad eam redire.

CANT.

4. *Nepos meus immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum.*

SCHOLIA.

Hoc est, is, qui ex avo meo descendens, filius, qui a me est genitus. Hunc enim ipsum nepotem quoque appellavit, tamquam ex David et Salomone natum. *Immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum*; id est, misit ex suæ voluntatis placito, per Gabrielem, in me virtutem ipsius obumbrantem, quam manum appellat. Accedente vero angeli voce, cum altissimi Dei conciperem Verbum, *Turbatus est super eum*

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ φησιν· Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφὴ μου, ἢ πλησίον μου· ἢ ἐμὲ δηλονότι κατὰ σάρκα τεθομένη. Περιστέρα μου, τελεία μου· τὸ καθαρῶτατον ἐμοὶ καὶ ὑπερτελεῖς ὄχημα. Ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων νυκτός. Τουτέστιν, ὅπῃ τῆς εὐκολομανίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ θυσιῶν, καὶ τῆς ἄλλης πρὸς αὐτὰ βδελυκτικῆς λατρείας· ἔργα γὰρ ὡς ἀληθῶς ταῦτα νυκτός. Ἐπλήσθη ἡ κεφαλὴ μου δρόσου· ἦτοι, ἢ πρὸς ἐμὲ λατρεία πέπτουται κατακλυσιμῶ τῶν ἐκείνων ἀσεβειῶν. Καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων· ἦγουν, τὸ ἐν ἐμοὶ ἀκατέληπτον καὶ τὸ βάθος τῶν κριμάτων μου ἐμπεκαρήνηται ταῖς ἐκείνων ἀφροσύναις· οὐκοῦν καιρὸς, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν τοιούτων, παρουσίας τῆς ἐμῆς.

ΑΣΜΑ.

Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἐνίψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολύνω αὐτούς;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ τοῦτό φησι· Χιτῶνα φθορίας (forte χιτῶν' ἀφθορίας) ἀπαῖθ, καὶ ἀνώλεθρον, τὸν τῆς ἀναμαρτησίας ἐνδεδυμένος, σάρκα λαθὼν παχυτέραν, καὶ θνητήν, καὶ τὴν κατ' αὐτήν ἀπασιν ὑποκειμένους, Ἐξεδυσάμην αὐτόν· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; μετὰ τὴν ἀνάστασιν δηλονότι ἀφθαρτήσας τὸ κατὰ καὶ γαῖδας τῆς σαρκὸς πρόσλημμα, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπαναγαγὼν αὐτὸ εὐκλείαν· ὡς γὰρ ἀνθρώπος, καὶ τὸν θάνατον δειλίῃ· κατὰ τὸ, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ. — Καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; φησὶν. Ἐνίψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολύνω αὐτούς; ἦγουν. Καθαρὸς ἐγινώμην ἀπὸ ρύπου· πῶς ὡς ἁμαρτιαν πεποικηκός, ἐπὶ σταυροῦ ἀναρτηθῶ; ἢ καὶ οὕτως· Πόδας τὴν παχυτέραν δεδήλωκε σάρκα· ἦν καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπόδημα εἰρηκεν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ. Ἐπὶ τῆν Ἰδουμαίαν, φησὶν, ἐκτενώ τὸ ὑπόδημά μου. Καὶ ἐν ἐτέρῳ· Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἐστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ· τουτέστιν, ἐν ᾧ τὴν σάρκα λαθὼν περιεπάτησε, καὶ ἐνίψατο αὐτὴν τῷ θείῳ αὐτοῦ αἵματι· διατοῦτο οὐκ ἐτι χρεία λοιπὸν κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς γήϊνοις ἀναστρέφασθαι.

ΑΣΜΑ.

Ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπίης, καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτέστιν, ὃ ἐκ τοῦ ἐμοῦ προπάτωρος ἐμοὶ γεννηθεὶς υἱός· τοῦτον γὰρ καὶ ἀδελφιδὸν προσηγόρευσεν, ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σαλωμῶνος; Ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπίης· καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐν αὐτῷ. ἦγουν, Ἀπέστειλεν εὐδοκίας διὰ τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἐπισκιάσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν αὐτοῦ· ἦν καὶ χεῖρα ὀνομάζεται. Ἐλθοῦσα δὲ ἡ παρὰ τοῦ ἀγγέλου φωνὴ, ἐν τῷ συλλαμβάνειν με τὸν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ Λόγον, Ἐθροήθη ἐπ'

⁷⁹ Matth. xxvi, 59. ⁸⁰ Psal. cvii, 10. ⁸¹ Psal. cxlxi, 7.

αὐτὸν ἢ κοιλία μου. Ἐφησε γάρ, Πῶς ἔσται μοι ἡ
τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Μαθοῦσα δὲ τὴν
αἰτίαν, Ἴδού ἡ δούλη Κυρίου, φησὶ, γένοιτό μοι
κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ἌΣΜΑ.

Ἀνάστην ἐγὼ ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου· χεῖ-
ρές μου ἔσταξαν σμύρναν· οἱ δάκτυλοι μου
σμύρναν πλήρη, ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν ἀδελφίδος ἐπισπεύδων τὴν ἑαυτοῦ παρου-
σίαν, ἴν' ἡμᾶς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα, τῶν τοῦ πο-
νηροῦ χειρῶν ἀφαρπάσῃ, τοιοῦτοις τισὶν ἐχρήσατο
λόγους. Ἡ δὲ πανάμωμος Παρθένος, ἀκούσασα τὴν
μακαρίαν τοῦ ἀγγέλου φωνήν, Ἀνάστην ἐγὼ, φη-
σὶν, ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου. Τούτεστι, Μετὰ τὸ
δυσχερᾶναι, καὶ φάναί πρὸς τὸν ἀγγέλου· Πόθεν
ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ
τὴν ἦν πρὸς αὐτὴν ὁ Γαβριὴλ ἀπόκρισιν ἐποίησατο·
Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις
Υἱοῦ τοῦ ἐπισκιάσει σε, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάντα
συγκατάθεσιν τῆς πανάγου, Ἀνάστην, φησὶν, ἀνοί-
ξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου· μονονουχὶ τοῦτο λέγων·
Ἴδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά
σου. — Αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· ἤγουν,
ἅμα τῇ συγκατάθεσι καὶ ἡ σάρκωσις ἐνηργεῖτο·
διὰ μὲν οὖν τῆς σμύρνης τὴν βροτείαν δεδήλωκε
σάρκα, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τὴν τῇ κῦσει συνεργὸν
δύναμιν. Οἱ δάκτυλοι μου σμύρναν πλήρη. Ἐκ
παρὰλλήλου τὸ αὐτὸ φησὶ. Πλήρη δὲ εἶπε, δεικνύς
τὴν κατὰ ἀλήθειαν ἐντελεστάτην σάρκωσιν τοῦ Σω-
τήρος, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν. Ἐπὶ χεῖρας τοῦ
κλειθροῦ· ἤγουν, αἱ μὲν ἐνεργητικαὶ δυνάμεις τῇ
κῦσει κατὰ νόμον ἐγένοντο φύσεως· τὰ δὲ κλειθρα
τῆς παρθενίας ὑπὲρ φύσιν ἀλώδητα διατετήρηται.

ἌΣΜΑ.

Ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου· ἀδελφιδός μου
παρῆλθε. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦνοιξα αὐτῷ, φησὶν ἡ Παρθένος· τούτεστιν,
συνέλαβον αὐτόν. Πρόσκειται δὲ κἀνταῦθα τὸ, ἐγὼ,
ὡς καὶ ἀνωτέρω· Ἀνάστην ἐγὼ ἀνοίξαι· ἵνα σαφῶς
ἐμφαίνῃ ἄνευ ἀνδρός τὴν ὑπὲρ νοῦν γεγενῆσθαι
σύλληψιν. Μόνη δὲ ἡ αὐτὴ ἡ Παρθένος αὐτοῦργος
τῆς σύλληψεως γέγονεν. Ἀδελφιδός μου παρῆλθεν·
ἦτοι, τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως διανύσας χρόνον, καὶ
πάντα κατ' ἡμᾶς καλῶς ὑπουργήσας τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ, παρῆλθεν· ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὸν ὑπερ-
φῶ ἀνθρωποπρεπῶς διακίρτερήσας θάνατον. Ψυ-
χὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ· τούτεστιν, ἐν τῇ
φωνῇ αὐτοῦ, ἣν κράξας ἐν τῷ σταυρῷ, ἀπέφυκε τὸ
πνεῦμα. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν· λυποθυμήσασα, τὰ
μυτέρων παθοῦσα.

ἌΣΜΑ.

Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εἶδον αὐτόν. Ἐκά-
λεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου· εὐροσάν με

venter meus. Dixit enim : Quomodo hoc mihi erit,
quoniam virum non cognosco? Ubi vero causam
didicit : Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi
secundum verbum tuum⁸¹.

CANT.

5. Surrexi ego ut aperirem nepoti meo; manus
meae stillaverunt myrrham, digiti mei myrrham
plenam, super manus ad claustrum.

SCHOLIA.

Nepos quidem cum suum acceleraret adventum,
ut nos, ob summam bonitatem, a cacodæmonis
manibus liberaret, ejusmodi usus est sermonibus.
Inculpata vero Virgo, cum faustam, felicemque
audisset angeli vocem : Surrexi ego, dicit, ut ape-
rirer meo nepoti. Hoc est : Post hæsitacionem et
interrogacionem angelo factam : Unde hoc mihi erit,
quoniam virum non cognosco? et post illam Ga-
briëlis responsionem ad ipsam : Spiritus sanctus
superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit
te⁸², post hæc omnia, et purissimæ Virginis assen-
sum et approbacionem : Surrexi, inquit, ut aperi-
rer meo nepoti, tantum non hoc dicens : Ecce
ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum⁸³.
— Manus meae stillaverunt myrrham. Videlicet, as-
sensionem præstita, incarnatio pariter facta est. Per
myrrham itaque mortalem significavit carnem ; per
manus, virtutem partui cooperantem. Digiti mei
myrrham plenum ; idem fere diversis vocibus di-
cit. Plenam vero ait, quo demonstrat perfectam
veramque assumpsisse carnem, non autem per
speciem et spectrum. Super manus claustrum ; vide-
licet, virtutes quidem operariæ ex naturæ lege
deserviunt partui, Virginis vero claustra, supra
naturam, illæsa fuere servata.

CANT.

6. Aperi ego nepoti meo; nepos meus discessit.
Anima mea egressa est ad sermonem ejus.

SCHOLIA.

Aperi ipsi, dicit Virgo ; hoc est, ipsum concepi.
Addit autem hic quoque verbum, Illud, Ego ; quem-
admodum et paulo ante : Surrexi ego, ut aperirem ;
ut clare demonstrat sine viro supra rationem causam
factam fuisse conceptionem. Sola namque ipsa Virgo
operatrix fuit conceptionis illius. Nepos meus
discessit : cum nimirum humanæ vitæ peregisset
tempus, et omnia quæ nostra sunt, optime perfe-
cisset, juxta voluntatem Dei et Patris, tunc disces-
sit, hoc est, ex hominibus recessit, postquam into-
lerandam secundum humanitatem pertulit necem.
Anima mea egressa est ad sermonem ejus : hoc est,
ad vocem ipsius, qua in cruce clamans emisit spi-
ritum. Anima mea egressa est : animi ægri tudinem
passa sum, ut et matres perturbari solent.

CANT.

6, 7. Quæsi eum, et non inveni eum, vocati eum,
et non audivit me. Invenerrunt me custodes circummei.

⁸¹ Luc. 1, 34. ⁸² ibid. 35. ⁸³ ibid. 38.

tes in civitate : percusserunt me, vulneraverunt me, A *οι φύλακες, οι κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει· ἐπά-*
tulerunt theristrum meum custodes manium.

ταξάν με, ἐτραυματίσάν με· ἤραν τὸ θέριστρον
ἀπ' ἐμοῦ φύλακες τῶν τειχῶν.

SCHOLIA.

Quæsi vi eum, et non inveni eum. Percurrit propheta tum hic, tum alibi concise pene, mysteriorum capita futuræ Verbi Dei in carne dispensationis. Repetens quoque de integro per capita sermonem, tanquam ex persona castæ Matris Domini, dicit : *Quæsi vi eum, et non inveni eum.* Quod sane interpretari quidem poterit, quemadmodum ante dictum est, hoc verborum involucre eximiam Salvatoris in sepulcro requiem significari. Tunc enim eum quærens sacratissima mater, non invenit. Poterit id etiam quis intelligere de salutari Christi Ascensione, post consummatam omnem carnis dispensationem. Cum enim eum ut hominem post Ascensionem quæreret, ut præsto esset, purissima Dei Puerpera, non invenit eum, neque ipsam audivit vocantem ; quamvis ut-Deus cum ipsa foret, filii-que simul et paterno affectu, quæ ipsius erant, gubernaret. *Invenunt me custodes circumneutes in civitate.* Videlicet, cum quærerem eumque invocarem, et Deum ex me sine semine natum esse contenderem : id non ferentibus ex inadvertentia principibus sacerdotum, qui videbantur legi præesse, gravia ab illis passa sum. *Custodes* autem appellari possunt legis pontifices Judæorum tunc, utpote qui soli litteræ adhærescentes, longe quidem aberant a sensu, qui in illis inerat. *Circumneutes in civitate ;* hoc est, qui circa litteram, et in littera semper versantes, nihil excelsum de Deo sentiunt. *Percusserunt me, videlicet,* gravi me dolore affecerunt, cum mala palam inferrerent Dei Ecclesiæ, expellentes discipulos, et Evangelii progressui obsistentes. *Tulerunt theristrum meum,* capitis videlicet ornamentum, piam nimirum de Deo, intelligentiam : quam quidem summo studio contenderunt ex ultimis terræ finibus, auferre, sed non valuerunt, cum majori vi obsisteret virtus præconiï Christi Salvatoris. *Custodes manium, videlicet* legem specie tenus servantes. Non enim dignum duxit illos custodes case civitatis, sed tantum mœnium, sic ut-
cunque positorum, et non ex Dei mente.

CANT.

8. *Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, in virtutibus et in viribus agri, si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.*

SCHOLIA.

Non eodem sensu, sacramento filias compellat Jerusalem, quo et prius jurejurando adegerat, sed hic filias Jerusalem sequentes Dominum vocat discipulas : quæ per mariyrium vitæ curriculum perfecerunt. *Si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.* Non quod ejusmodi rei suum ipsius Fillium et Dominum ignarum fore existimaverit, præcipit mulieribus suum erga nepotem renuntient amorem : qui enim fieri

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐκ εἶρον αὐτόν. Διεξι-
θὼν ὁ προφήτης καὶ νῦν, καὶ ἐν ἑτέροις, ὡς ἐν ἐπι-
τομῇ, τὰ κατὰ τὴν ἑνσαρκίαν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ
Λόγου γενησόμενα μυστήρια, ἱκανακεφαλαιοῦμενος
καὶ αὐθις τὸν λόγον, ὡς ἐκ τῆς ἀγνῆς τοῦ Κυρίου
μητρὸς φησιν· *Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐκ εἶρον*
αὐτόν· τοῦτο μὲν ἂν τις ὡσάν εἰρηται πρότερον
ἐκλάβοι, τὴν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος αἰνίτεσθαι
διεπεφυδὸν κατὰθεσιν· τῆνικαῦτα γὰρ ζητοῦσα τοῦτον
ἢ πᾶνωτος Μήτηρ οὐκ εἶρεν. Τοῦτο δ' ἂν τις καὶ
εἰς τὴν σωτήριον μετὰ τὸ πᾶσαν οἰκονομίαν πεπλη-
ρωσθαι τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν· ἀνθρωπικῶς γὰρ
μετὰ ταῦτα τοῦτον ζητοῦσα παρῆναι ἢ ὑπεράνωτος
τοῦ Θεοῦ λοχεύτρια, οὐκ εἵρισκεν αὐτόν· καὶ κη-
λοῦσα οὐκ ὑπήκουεν. Ἡ δὲ Θεὸς συνῆν αὐτῇ· καὶ
οὐκ ὡς ἑμοῦ καὶ πατρικῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐκυδέονα.
Ἐβροσάν με οἱ φύλακες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ
πόλει· ἤρουν, ζητοῦσα τοῦτον, καὶ ἐπικαλουμένη,
καὶ Θεὸν ἐξ ἐμοῦ ἄνευ σπορᾶς ἀνομολογοῦσα τε-
χθέντα, μὴ ἐναγκόντων τὸν φθόνον τῶν δοκούντων
ἀρχιερέων τοῦ νόμου προσεσθάναι, ὑπέστην ὅτι αὐτῶν
δεινά. *Φύλακες δ' ἂν* καλοῖντο τοῦ νόμου οἱ τῆνικαῦτα
τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς, ὡς τῷ γράμματι
μόνη προσανίχοντες, πόρρω δὲ τῶν ἔγκαιμένων
ἐννοῶν ἑαυτοὺς ἀπελαύνοντες. *Οἱ κυκλοῦντες ἐν*
τῇ πόλει, τουτέστιν, οἱ περὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς
αὐτοῖς ἀεὶ συστραφόμενοι, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν περὶ
Θεοῦ διανοοῦμενοι. *Ἐπάταξάν με·* ἤρουν, ἤλγυνάν
με, ἐν οἷς ἐπαδεικνυτο δεινοὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησίαν, ἀπελαύνοντες τοὺς μαθητὰς, καὶ τὸν
δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου κωλύοντες. *ἤραν τὸ θέ-*
ριστρον ἀπ' ἐμοῦ, τὸν τῆς κεφαλῆς κόσμον δηλονό-
τι, τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ διάνοιαν, ἣν ἐσπουδάκει-
σαν μὲν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀφαλεῖν, οὐκ ἠδύ-
νηθησαν δὲ ὑπερβαλλούσῃ δυνάμει τοῦ κηρυττομέ-
νου Σωτῆρος Χριστοῦ. *Φύλακες τῶν τειχῶν·*
ἤρουν, τῇ δοκῆσει τοῦ φυλάσσειν τὸν νόμον· οὐ
γὰρ ἀξιοὶ τούτους φύλακας εἶναι πόλεως· ἀλλ' ἀπλῶς
τῶν τειχῶν τῶν οὕτω πως κειμένων· καὶ οὐ περὶ
τῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοῶν.

D

ἌΣΜΑ.

Ἄρμισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς
δυνάμει καὶ ἐν ταῖς λυχύσει τοῦ ἀγροῦ· εἰρ-
εῖρητε τὸν ἀδελφιδὸν μου, ἀπαγγέλλετε αὐτῷ
δτι τετραμμένη ἀγάπης ἐμὴ ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐκ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐννοιαν τὸν αὐτὸν παρήγαγεν
ἄρμισα, ὃν καὶ πρότερον ταῖς θυγατέρας τῆς Ἱερου-
σαλήμ· ἀλλ' ἐνταῦθα θυγατέρας τῆς Ἱερουσαλήμ
τῆς ἀκολουθησάσης τῷ Δεσπότη καλεῖ μαθητῆρας·
αἱ καὶ διὰ μάρτυριον τὸν δρόμον ἠνύκασι· *Ἐἰρ-*
εῖρητε τὸν ἀδελφιδὸν μου, ἀπαγγέλλετε αὐτόν,
δτι τετραμμένη ἀγάπης ἐμὴ ἐγώ. Οὐκ ὡς ἀγνοοῦντα
τὴν ἑαυτῆς Υἱὸν καὶ Δεσπότην, παρεγγυᾶται ταῖς
γυναῖξιν τὴν ταύτης ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέ-

λαι· πῶς γὰρ ἂν ἠγνόει, καὶ πρὶν γενέσεως ἕκαστα
εἰδῶς; ἀλλὰ τὸν αὐτὸν πόθον εἰς τὴν ἐκείνου πίστιν
ἐπαύσασα. Ταύτη τοι καὶ, Ἐὰν εἰρητῆ, φησί· του-
τέστι, σπουδάσατε εὐρεῖν.

ἜΣΜΑ.

Τὶ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδού, ἢ καλὴ ἐν
γυναίξει; τί ἀδελφιδὸς ἀπὸ ἀδελφιδού; ὅτι οὕτως
ὄρκισας ἡμᾶς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅς ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἢ ἐρώτησις τῷ προφήτῃ
ῥηθῆναι, καὶ φησί· Τὶ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφι-
δού; τουτέστι, τί διαφέρει ὁ Υἱὸς σου ἀπὸ τῶν ἄλλων
υἱῶν τῶν γυναικῶν, ὅτι ὄρκισας ἡμᾶς ἐπ' αὐτόν;

ἜΣΜΑ.

Ἀδελφιδὸς μου λευκός, καὶ πυρρός, ἐκλελο-
γισμένος ἀπὸ μυριάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διαγέγρασα τὸ πρῶτον τῶν γυναικῶν ἢ πανά-
μμος Παρθένος, ὥστε δις ἐπανερωτῆν αὐτὰς περὶ
τῷ ταύτης υἱοῦ, τίς τὴ ἐστὶ, τί διαφέρει τῶν ἄλλων,
καθ' ἕκαστον τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, καὶ φησιν·
Ἀδελφιδὸς μου λευκός καὶ πυρρός, ἐκλελογι-
σμένος ἀπὸ μυριάδων· τὰ γνωριστικὰ τῆς αὐτοῦ
θεότητος διὰ τῶν τοιούτων ἐξαριθμεῖται, φάσκουσα·
Ὁ ἐν ἐμοὶ σαρκωθείς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λευκός ἐστὶ
καὶ πυρρός. Τουτέστι, πῶς νοερὸν, καὶ πῦρ ἄστα-
κτον καὶ ἀπρόσφαστον· διὰ μὲν γὰρ τοῦ λευκοῦ τὸ
λαμπρὸν καὶ φωτιστικὸν ἐσήμανε, διὰ δὲ τοῦ πυρ-
ροῦ τὸ ἄστακτον καὶ ἀπρόσφαστον τῆς αὐτοῦ θεό-
τητος. Ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων· ἤχουν,
ἐκλελεγμένος· περὶ αὐτοῦ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
διὰ στόματος Ἡσαίου φησὶν· Ἰδοὺ ὁ παῖς μου,
ὃν ἐξελεξάμην, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.

ἜΣΜΑ.

Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσοῦ κεφαῖ, βόστρυχοι
αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσοῦ ἐστὶ κεφαῖ, τουτέ-
στι, ἢ ἄνω αὐτοῦ γέννησις; ἀπρόσφαστος καὶ νοερά.
Πολλοῦ διὰ τοῦ χρυσοῦ ἐδήλωσε τοῦ πυρὸς τὴν
ἐνέργειαν. Αἱ δὲ βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες
ὡς κόραξ· τὰ ἄνωθεν δηλονότι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ,
τουτέστι τῆς θείας ὑπάρξεως, ἀθεώρητα καὶ ἀκα-
τάληπτα· διὰ τοῦτο καὶ μέλανα εἶρηκε. Τοῦτο καὶ ὁ
θεοπάτωρ Δαβὶδ προηρμήνευσε, λέγων· Ἔθετο
σκότος εἰς ἀκορυφὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦ σκότους
δηλονότι τὸ ἀκατάληπτον εἰρηκώς.

ἜΣΜΑ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστερᾶ, ἐπὶ πλη-
ρώματα ὕδατων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τοῦ τῆς περιστερᾶς ὀνόματος τὸ ἀκείρατον τε
καὶ καθαρὸν ἐδήλωσε τῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ
πληρώμασιν ὕδατων· τουτέστι, πεπληρωμένων
τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πολλοῦ γὰρ ἢ θεῖα Γραφῆ

A poterat, ut ignoraret id is, qui etiam antequam
naceretur singula norat? sed quo hunc ipsum ad
illius fidem animi affectum exaugeret. Quocirca
dicit: Si inveneritis, id est, contendite, ut inve-
nialis.

CANT.

9. Qualis nepos tuus a nepote, pulchra in mulieri-
bus? qualis nepos tuus a nepote? quia sic adjurasti
nos.

SCHOLIA.

Tanquam a mulieribus interrogatio hæc foret, a
propheta posita est. Dicit enim, Qualis nepos tuus
a nepote? hoc est, in quo differt filius tuus a cæteris
aliarum mulierum filiis, quia adjurasti nos per
ipsum?

CANT.

10. Nepos meus candidus, et igneus, selectus ex
decem millibus.

SCHOLIA.

Excitato a purissima Virgine mulierum desiderio,
ita ut semel atque iterum de suo interrogarent fi-
lio, quinam foret, et in quo a cæteris differret, ad
singula respondet, et dicit: Nepos meus candidus
est, et igneus, selectus ex decem millibus. Notiones
ipsius divinitatis per ejusmodi enumeravit, dicens:
Filius Dei, qui ex me carnem assumpsit, candidus
est, et igneus, hoc est, Lux intellectualis est, et
ignis intolerandus. Per candorem enim splendorem
lucemque significavit; per ignem vero intoleran-
dam nec attingendam ejus divinitatem. Selectus ex
decem millibus, sive, electus. De ipso enim Deus
et Pater per os Isaia dicit: Ecce puer meus quem
elegeram, in quem complacuit anima mea⁶⁶.

CANT.

11. Caput ejus aurum cephas, cincinnati ejus crispi,
nigri veluti corvus.

SCHOLIA.

Caput ejus aurum est cephas, hoc est, superna ip-
sius generatio est intellectualis, et quæ attingi ne-
quit. Aurum enim sæpe sæpius vim ignis significat.
Cincinnati autem ejus crispi, nigri veluti corvus. Quæ
sæpera sunt, significavit, capitis ejus, hoc est divi-
næ ejus substantiæ, eaque invisibilia et incom-
prehensa fore. Quocirca et nigra fore dixit. Quod
itidem divinus pater David ante exposuerat, dicens:
Posuit tenebras latibulum suum⁶⁷. Qui per tene-
bras id utique quod comprehendi nequit expressit.

CANT.

12. Oculi ejus sicut columbæ, super plenitudines
aquarum.

SCHOLIA.

Per hujus columbæ nomen simplicitatem atque
puritatem oculorum ejus significavit. Super pleni-
tudines aquarum, id est, qui repleti erant Spiritu
sancto; passim enim divina Scriptura Spiritum

⁶⁶ Isa. xlii, 1. ⁶⁷ Psal. xvii, 12.

sanctum aquam nominavit. Quemadmodum et Sal-
vator ipse declaravit : *Qui credit in me, flumina
ex ventre ejus fluent aquæ vivæ*⁸⁶, videlicet sanctis-
simi Spiritus gratia. Itaque plenitudines aquarum
intelligendi sunt ipsi Christi fideles. Quemadmo-
dum Salomonis quoque pater David longe ante di-
xit : *Oculi Domini super justos*⁸⁷.

CANT.

13. *Maxillæ ejus sunt phialæ aromatis, producentes
unguentaria.*

SCHOLIA.

Quemadmodum phialæ aromatum ingentem fra-
grantiam præbent iis qui prope adsunt : sic et uni-
genitus Dei Filius uberem in eum credentibus
sanctissimi Spiritus gratiam impertit. *Accipite enim,*
dixit, *Spiritum sanctum*⁸⁸.

CANT.

Labiæ ejus lilia stillantia myrrham plenam.

SCHOLIA.

Præsertim sermones divinos per labia Salvatoris
ad omnes et pro omnibus *lilia stillantia myr-
rrham* appellavit : *lilia* quidem, propter fragran-
tiam plantæ, et quia ab omnibus deamantur; *stil-
lantia* vero *myrrham plenam*, propter vim abunde
sufficenterque servandi, et continendi, et quia
ubique colligant, conservant, et confirmant eos
qui suscipiant Evangelium; vel etiam ob difficilem
et strigosam, asperamque, ut videtur, observa-
tionem mandatorum Dei. *Angusta enim, inquit,
et arcta est via, quæ ducit ad regnum celo-
rum*⁸⁹.

CANT.

14. *Manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ, strenuæ.*

SCHOLIA.

Omnia, quæ propter nos in mundo admirabilia
Dei manu sunt facta, ejus plena sunt pulchritu-
dine. *Eccæ enim, inquit, omnia potentia valde*⁹⁰.
Dum autem dixit : *Manus ejus tornatiles, aureæ,*
æqualem in singulis elementis portionem desi-
gnat, illorumque inter se connexionem. *Plenæ,*
aureæ. Ac si diceret : Divinæ ejus erga nos
participantes pietatis et providentiæ.

CANT.

*Venter ejus veluti tabula eburnea super lapidem
sapphiri.*

SCHOLIA.

Apertissime in iis quoque propheta demonstrat,
se non de quovis homine verba facere. Nam cu-
jus unquam invenietur venter, *veluti tabula ebu-
nea?* Verum eademque clare ostendit, se maximi
cujuspiam ac summi Legislatoris nomen voluisse
exprimere. Per ventrem itaque cor significavit:

τὸ ἔργον Πνεῦμα ἕωρον ὀνόμασε· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ
Σωτὴρ ἐνετείλατο· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποτα-
μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βέουσιν ὕδατος
ζῶντος· δηλονότι, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριτος. Οὐκοῦν αὐτοὺς τοὺς τῷ Χριστῷ πιστευ-
κότας πληρώματα ὑδάτων ὑποληπτέον· καθὼς
προλαβὼν καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἴρηκε Δαβὶδ· Ὁρθαι-
μοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους.

ᾠΑΣΜΑ.

Σιαρόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος, φύ-
ουσαι μυρσφικὰ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅτι αἱ τῶν ἀρωμάτων φιάλαι πλείστην ὄσπν
τὴν εὐωδίαν περιέχουσι τοῖς ἐγγιστα γινομένοις· οὕτω
καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῖς πιστεύουσι
εἰς αὐτὸν πλουσίαν τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριν μετέδωκε. Δάθετε γάρ, φησὶ, Πνεῦμα
ἀγιον.

ᾠΑΣΜΑ.

Χείλη αὐτοῦ κρίνα, στάζοντα σμύρναν
πλήρη.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς διὰ τῶν χειλέων τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἄπαν-
τας καὶ ὑπὲρ ἁπάντων προφερομένους θεαρχικούς
λόγους κρίνα στάζοντα σμύρναν προσηγόρευσε·
κρίνα μὲν διὰ τὸ εὐώδες τοῦ φυτοῦ καὶ πᾶσιν ἐπέ-
ραστον· στάζοντα δὲ σμύρναν πλήρη, διὰ τὸ συν-
εκτικὸν, καὶ διαρκές, καὶ πανταχόθεν ἐπέχον καὶ
στηρίζον τοὺς παραδεχομένους τὸ Εὐαγγέλιον· ἢ
καὶ διὰ τὸ πικρὸν καὶ δοκοῦν σκληρὸν τοῦ κατὰ
Θεὸν ἀπαγγέλλματος. Ἡ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα,
φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στενὴ
καὶ τεθλιμμένη ἐστίν.

ᾠΑΣΜΑ.

Χεῖρες αὐτοῦ τορνευταί, χρυσαῖ, πεπληρωμέ-
ναι, θαρσεῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πάντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς γεγε-
νημένα τοῦ κόσμου θαυμαστά πεπληρωμένα εἰσι
τῆς παρ' αὐτοῦ καλλονῆς· Ἰδοὺ γάρ, φησὶ, τὰ
πάντα κατὰ ἴαν. Διὰ δὲ τοῦ φάναι, Αἱ χεῖρες
αὐτοῦ τορνευταί, χρυσαῖ, τὴν ἐν ἐκαστῷ τῶν
στοιχείων ἰσομοίαν δηλοῖ, καὶ πρὸς ἕλληλα σύγ-
κρασιν. Πεπληρωμέναι, θαρσεῖς· ἀντὶ ἰσότητος, μέ-
τρα τῆς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς θεοειδούς προ-
νοίας.

ᾠΑΣΜΑ.

Κοιλία αὐτοῦ ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λί-
θου σαρφαίρου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Σαφέστατα κἂν τοιοῦτος δείκνυσιν ὁ προφήτης,
ὡς οὐ περὶ τίνος ἀνθρώπου διαλέγεται· τίνος γὰρ
ἂν εὐρεθείη ἡ κοιλία ὡς πυξίον ἐλεφάντινον; ἀλλ'
ἢ δῆλον περὶ μεγίστου τινός, καὶ τὰ μέγιστα νενο-
μοθετηκότος, τὴν προσηγορίαν ἐκτέθειται. Διὰ τοῦν
τῆς κοιλίας τὴν καρδίαν ἐσήμανεν, ἐν ᾧ τὸ διασηφ-

⁸⁶ Joan. vii, 38. ⁸⁷ Psal. xxxiii, 16. ⁸⁸ Joan. xx, 22. ⁸⁹ Mat. h. vii, 14. ⁹⁰ Gen. i, 31.

τινὴν τῆς ψυχῆς· παρὸν τυγχάνει· ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶν· Ὁ ἀγαθὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά. — Ὡς πυξίον ἐλεφάντινον· ἦτοι βιβλίον, τοὺς ἐκπορευομένους ἐξ αὐτοῦ θεοποιούς λόγους πᾶσιν ἀγαθοπρεπῶς προτείνοντας· αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἐκ τῆς Σιών πεφοιτηκότα τῷ κόσμῳ σωτηριώδη νόμον· περὶ οὗ καὶ ὁ θεοπάτωρ εἶρηκε Δαβὶδ· *Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ*; καὶ Ἡσαίας· *Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος*. Οὐδεὶς δὲ πρὸ αὐτοῦ, ἢ μετὰ αὐτὸν, ἐκ τῆς Σιών ἐξήνεγκε νόμον· ὥσπερ δὲ διὰ τῶν Μωσαϊκῶν πυξίων ὁ νόμος δέδοται τῷ παλαιῷ Ἰσραήλ· οὕτω καὶ διὰ τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἀλήθεια τοῖς πιστοῖς. *Ἐπὶ λίθου σαρφείρου*. Τεθεμελιωμένα δηλονότι ἐπὶ τὴν πέτραν· *Σὺ γὰρ εἶ, φησί, Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*.

ᾠΑΣΜΑ.

Κρήμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρينوι, τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσοῦς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τούτων πάντων τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀπαρέγκλιτον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου μονιμότητος δεῖκνυσι. *Κρήμαι* δὲ, καὶ ὀπίσθια, καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρωποπρεπῶς περὶ αὐτοῦ τίθησι κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν.

ᾠΑΣΜΑ.

Εἶδος αὐτοῦ ὡς λίβανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι. Φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμός, καὶ ὄλος ἐπιθυμία.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν ἐκείνου θεότητα εἰς εἶδος λιβάνου ὁμοίωσε· θεῶν γὰρ μόνον λιβάνοι ἀφιέρωνται. Τὰ δὲ ἐκ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ ἡδύτερα εἰσι παντὸς γλυκασμοῦ· τοῖσι καὶ ὁ Δαβὶδ ἡδυνθεὶς, *Γλυκύτερα*, φησὶ, *τὰ λόγια Κυρίου ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον*. — *Καὶ ὄλος ἐπιθυμία*· ἦτοι αὐτὸς ὢν τῶν ἐφετῶν ἀκρότης, καὶ πρὸς τὸν ἐρωτικῶς οἶον τε θεοὶ νόες, καὶ πᾶσαι δίκαιων ψυχῆ ἀναταλινονται.

ᾠΑΣΜΑ.

Οὗτος ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόδειξις τῶν κατὰ μέρος γνωρισμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς ἀφράστου σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἐζητήσαν· αἱ ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλήμ, ὅποιος ὢν τυγχάνει, τὰ ἐκείνου ἢ μήτηρ ἀκριβῶς διεξελθεῖσα, ἐπάγει· *Τοιοῦτός ἐστιν ἀδελφιδός μου, καὶ τοιοῦτος, οἷον ὑμῖν εἶπον δηλονότι*.

ᾠΑΣΜΑ.

Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ κατὰ τὴν ἐν τυναίει; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζηρήσομεν αὐτὴν μετὰ σοῦ.

A in quo intellectus animæ residet. Quemadmodum etiam ipse Salvator in Evangelis dicit: *Bonus homo de bono cordis sui thesauro profert bona, et malus de malo cordis sui thesauro profert mala* 11. — *Veluti tabula eburnea*: sicut liber nimirum, ex quo proferruntur sermones a Deo instituti: quos omnibus, quæ sua est benignitas, palam proposuit; ipsa videlicet lex ex Sion, mundo pro ejus salute insita. De qua divinus quoque pater David ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel* 12? Et Isaias dixit: *De Sion exibit lex* 13. Nemo autem ante ipsum, vel post ipsum ex Sion legem protulit. Porro quemadmodum per tabulas Mosaicas lex data est prisco illi populo Israel: sic et per ea quæ emanarunt ex ventre incarnati Filii Dei, gratia et veritas credentibus data est. *Super lapidem sapphiri*. Fundata videlicet supra petram. *Tu enim es, inquit, Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* 14.

CANT.

15. *Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.*

SCHOLIA.

Per hæc omnia inconcussam veramque Dei Verbi in æternum manentis stabilitatem demonstrat. *Crura* vero, et posteriora, et alia itidem humano more ei tribuit pro ratione earum quæ in nobis sunt, partium.

CANT.

15, 16. *Species ejus sicut libanus electus, sicut cedri. Guttur ejus dulcedo, et totus desiderium.*

SCHOLIA.

Divinitatem ejus speciei assimilavit libani, quia soli Deo consecratur libanus. Quæ vero ex ipsius prodeunt gutture, suaviora sunt quavis dulcedine. Quibus David quoque delectatus, *Dulciora, inquit, eloquia Domini super mel et favum* 15. — *Et totus desiderium*. Ipse nimirum est desiderabilium summa et apex; ad quem permancerunt divinitæ mentes et omnes animæ iustorum festinant.

CANT.

D *Iste est nepos meus, et iste est propinquus meus, filia Jerusalem.*

SCHOLIA.

Complexio eorum est, quæ per partes cognoscæ possunt ineffabilis illius propter nos incarnationis Verbi Dei; quia enim quæsierant filia Jerusalem, quælis esset, mater accurate illius reverentis partibus, infert: *Hujusmodi est nepos meus, talis, inquam, qualem vobis retuli*.

CANT.

17. *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? et quaeremus eum tecum.*

11 Matth. xii, 35. 12 Psal. xiii, 7. 13 Isa. ii, 3.

14 Matth. xvi, 18. 15 Psal. xviii, 11.

SCHOLIA.

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Omnis virtus et operatio sanctissimi Spiritus in beata Virgine habitavit. Quocirca propheta variis laudum nominibus ipsam celebravit : modo quidem appellans lectum, modo domam, et alibi aliter. Hic vero sponsam nominans, dicit : *Veni a Libano, sponsa*. Quæ videlicet a Deo generationem habuisti, et tota Dei effecta es atque divina. Per Libanum autem hic quoque Deum intellexisse, Isaias in præsens suo approbet testimonio ; ait enim : *Gloria Libani data est ei* 66 ; perinde ac diceret, *Ei cessit in sortem Libanus. Venias, et pervenias a vertice fidei* ; ac si diceret : Tu, quæ sola fuisti, tanquam in vertice fidei, venies ad vitam, nec ad hujus vitæ mala pervenies. Vel, *A vertice fidei venies*, et nil sædum aut indignum Deo ex te nato suspicaberis. *Pervenies a capite Saniir, et Aermom*. Hosce ad montes patriarcha confugit Jacob, quando persequeretur eum Laban, contritis prius in Galaad ipsis dæmonum simulacris. Cum itaque laudibus quoque celebraret Virginem, quæ debellaverat adversarii vim atque potentiam, et confugerat in altitudinem divinitatis, a montibus rovoant, dicens : *Veni a capite Saniir et Aermom, a cubilibus leonum, a montibus pardorum* utpote quæ, cum ex regio genere et Judæorum synagogis descenderet, capodæmonum tamen debellavit violentiam, quandoquidem usque ad Christi, ex ipsa Virgine nati, adventum, vos sæcus ac agni a laqueis leonum, adversariorum nimium hostium, victi fueramus : quos bestias quidem esse, per beatum Job, Deus ipse prædixit : *Ecce hæc adjacent tibi bestie* 67 ; et divinus pater David *bestias arundinis nominavit* 68 ; atque iterum dicit : *Ne iradas bestiis animam confidentem tibi* 69. Et Isaias hoc modo de ipsa dixerat : *Non erit tibi leo, neque ulla malarum bestiarum ascendet aperiens eam* 70. Virginem igitur ipsam, utpote quæ prima illorum capodæmonum laqueos vitarat, a cubilibus leonum, et a montibus pardorum, scilicet a capodæmonum laqueis, eorumque caveis et insidiis, hæc ut veniat vocat.

CANT.

9. *Vulnerasti nos, soror mea sponsa, vulnerasti nos, uno ab oculis tuis, in una colli tui inquisitione.*

SCHOLIA.

In cordibus nostris insevisi unius videlicet trinae subsistentiæ Dei splendorem purissimum : uno enim, et in una dicens, ad theologicam nos elevat contemplationem. Sicut enim oculi purissima sunt corporis pars, et callum est capitis finitima basis, ita et a puris considerationibus Virginis, et inconcussis firmisque ejus virginitalis basibus, in aumum inducemus, unum Deum, trium in personis, in una essentia fore adorandum.

Ἡδσα δύναμις καὶ ἐνεργεῖα τοῦ παναγίου Ἡνεύματος ἐν τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ κατενοήθη· ταύτῃ τε καὶ ὁ προφήτης ποικίλοις αὐτῆς ἐξόμνησεν ὀνόμασι· ποτὲ μὲν κλίνην, ἄλλοτε δὲ οἶκον, καὶ ἐν ἄλλαις ἄλλα, ἐνεαῦθα δὲ νόμῳ ὀνομάζων, φησὶ· Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, κύμφοι, ἡ ἐκ Θεοῦ δηλονότι τὴν γένεσιν ἐσχηκυῖα, καὶ ὅλη τε θεωρεῖται τεγγάνουσα. Ὅτι δὲ διὰ τοῦ Λιβάνου κένταυθα Θεὸν δεδήλωκεν. Ἡσαῖας παρὼν συμμαρτυρεῖται. Ἐδόθη γὰρ αὐτῷ· φησὶν, ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου. Ὡσὶν εἰ ἔλεγεν· Ἀφῆρισται αὐτῷ εἰς κλῆρον ὁ Λιβανός. Ἐλεῖσθῃ καὶ διαλεῖσθῃ ἀπ' ἀρχῆς πίστεως· ἀντὶ τοῦ, Σὺ μόνη ὡς ἀπ' ἀρχῆς τῆς πίστεως οὕσα ἐλεῖσθῃ πρὸς τὸν βίον, καὶ τῶν τούτου κακῶν, ἀκείρατος διαλεῖσθῃ· ἢ, ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως ἐλεῖσθῃ, καὶ μηδὲν ὑπονοήσασα χυλεπὸν, μηδ' ἀνάξιον τοῦ παρὰ σοῦ τεχθέντος Θεοῦ. Διαλεῖσθῃ ἀπὸ κεφαλῆς Σανισὶρ καὶ Ἀερμών. Ἐν αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν ὁ πατριάρχης ἐφυγαδευθὶς Ἰακώβ δωκενόμενος παρὰ τοῦ Λάβαν, συνθλάσας πρότερον ἐν Γαλααδ τὰ ὁμοιώματα τῶν δαιμόνων. Ἐξυμνῶν οὖν καὶ τὴν Παρθένον, ὡς καταβάλλουσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύναμιν, καὶ φυγαθευθεῖσα πᾶν ὕψος τῆς σαρκότητος, ἀπὸ τῶν ὄρων καλεῖ, λέγων· Δεῦρο ἀπὸ κεφαλῆς Σανισὶρ καὶ Ἀερμών, ἀπὸ μανδρῶν λέόντων, ἀπὸ ὄρων παρδάλων· ἧτοι, ἐκ τοῦ βασιλικῷ καταγεμένη γένους, καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν συνηγογῶν, ἢ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἢ διαδράσασα τὴν ἐκέρσειαν· Ἐπι γὰρ τῆς παρουσίας τοῦ ταύτῃ τεχθέντος Χριστοῦ, ὡς ἄρνες ὑπὸ λέοντων ἰδεσθόμεθα, τῶν ἀντικειμένων ἐχθρῶν· φθς καὶ θηρία θιά τοῦ μακαρίτου Ἰωβ ὁ Θεὸς προσαίρηκεν. Ἰδοὺ τὸν παράκεινται σοι θηρία· καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ θηρία τοῦ καλέμου ὀνόμασε· καὶ αὐθὶς φησὶ· Μὴ παραδόχῃς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι καὶ Ἡσαῖας οὕτω περὶ αὐτῆς εἰρηκεν· Οὐκ ἔσται ἐκεί· λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν ποτηρῶν οὐ μὴ ἀναθῆ ἐῖς αὐτήν· ὡς οὖν πρώτῃ τὴν Παρθένον, τοὺς ἐκείνων διαφυγοῦσαν δεσμούς, ἀπὸ μανδρῶν λέόντων καὶ ὄρων παρδάλων, ἧτοι τῶν δεσμῶν ἐκείνων, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς διακίσεων, αὐτῆν δεῦρο καλεῖ.

ΑΣΜΑ.

Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου κύμφοι, ἠκαρδίωσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ἐν μῦ ἐν-θέμῃ ταῦ τραχήλου σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐπέθηκεν τὴν τοῦ ἐκτε τρισποστάτου Θεοῦ δηλονότι καθαρωτάτην διαύγειαν. Ἐνὶ γὰρ καὶ ἐν μῦ φήσας, εἰς θεολογικὴν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἔνοιαν. Ὡσπερ δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ καθαρωτάτον ἐστὶ τοῦ σώματος μόριον, ὁ δὲ τράχηλος ἢ τῆς κεφαλῆς προσεχὴς ἔδρα· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καθαρῶν λογισμῶν τῆς Παρθένου, καὶ τῶν ἀμετακινήτων τῆς παρθενίας αὐτῆς ἐβράσεων, εἰς ἔνοιαν ἤλθομεν ἕνα Θεὸν τρισποστάτον ἐν μῦ προσκυνεῖν οὕτως.

66 Isa. xxxv, 2. 67 Job xl, 10. 68 Psal. lxxvii, 31. 69 Psal. lxxviii, 19. 70 Isa. xxxv, 9.

ἄΣΜΑ.

Τι ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφὴ μου νόμφη! τι ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἴνου, καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς τὴν τροφὴν τοῦ κόσμου θρεφάμενους μαστοὺς τῆς Παρθένου, οὗς ὁ τῶν ἡμερῶν ἐθήλασε Παλαιὸς ἐν ἡλικίᾳ τῆ βρεφικῆ, Ἐκαλλιώθησαν, φησὶν, ἀπὸ οἴνου· τουτέστι καλλίους ἐγένοντο τοῦ καρποῦ τῶν ἀμπελώνων τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Δις δὲ τὸ, ἐκαλλιώθησαν, ἐθήσιν, τὸ ὑπερβάλλον ἐνδεικνύμενος τῆς συγκρίσεως· ἀσυκρίτως γὰρ αὕτη καλλιωτέρα τυγχάνει τῶν νομικῶν ἐκείνων διατάξεων. Καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα· ἤγουν, ἡ ἐνοικήσασά σοι τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ὑπὲρ πάσαν οὐσα τυγχάνει πνευματικὴν εὐδίασιν· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐν αὐτῇ τὸ πληρωμα τῆς θεότητος ἐνοικῆσαι εὐδόκησεν, ὡσπερ ἐν τοῖς ἑτέροις ἐνοικεῖ, ὡς ἔχει τὸ· Ἐνοικῆσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· ἀλλ' ὑπὲρ πάντα· νοῦν καθ' ὑπόστασιν ἠνώθη τῇ ἐξ αὐτῆς προσληφθεῖση ἀγία σαρκί, τοῦ ταύτης Υἱοῦ, καὶ Θεοῦ.

ἄΣΜΑ.

Κηρίον ἀποστᾶζουσι χεῖλη σου, νόμφη· μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου· καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ λιθάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τουτέστι, πάντες οἱ λόγοι αὐτῆς γλυκασμὸς, πάντες τρυφή καὶ ἡδύτης. Γάλα καὶ μέλι ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτῆς. Αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ ἀγαθὴ γῆ, ἡ τὸν σπᾶρον βλαστήσασα τῆς ζωῆς· περὶ ἧς ὁ Θεὸς συμβολικῶς ἐνετελλάτο τῷ Μωσεί· Εἰσαγάγω ἑμᾶς εἰς γῆν ἀγαθὴν, εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. — Καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ λιθάνου· ἀνωτέρω μὲν ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα τέθεικεν, ἐνταῦθα δὲ ὡς ὁσμὴ λιθάνου· ἵνα μᾶλλον τὸ θεοειδὸς τῆς ἐνοικησίας αὐτῇ χάριτος σαφέστερον ἀποδείξῃ.

ἄΣΜΑ.

Κήπος κεκλεισμένος ἀδελφὴ μου νόμφη, κήπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη· ἀποστολαὶ σου παράδεισος μετὰ καρποῦ ἀροδρῶν· νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον, μετὰ πάντων ξύλων τοῦ λιθάνου· σμύρνα, ἀλόη, μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Πηγὴ κήπων, ἁρῶν ὕδατος ζῶντος, καὶ ρυζούντος ἀπὸ τοῦ λιθάνου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ Παρθένος κήπος· κεκλεισμένος τῷ προφῆτῃ προσηγόρευται. Τοῦτο μὲν, ὡς τὸ μῆλον ἀνθήσασα τῆς ζωῆς, τὸν Χριστόν· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ μετὰ τὸ τεκεῖν, πάλιν οὐσα παρθένος. Δις δὲ τοῦτο ἐκφέρει, διὰ τὸ τῆς ψῆδης ἐναρμόνιον. Πηγὴ ἐσφραγισμένη· βρύσασα μὲν τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ εἶρηκεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν· καὶ Ἡσαίας προεκήρυξεν· Ἀρτήθησθε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου· μελυσάσα δὲ καὶ αὐθὶς παρθένος. Ἀποστολαὶ σου πα-

CANT.

10. *Quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa! quam pulchræ factæ sunt mammæ tuæ a vino, et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.*

SCHOLIA.

Virginis mammæ, ipsam nutriendes mundi nutrimentum, et quæ Antiquus dierum in tenera suxit ætate, *pulchræ*, inquit, *factæ sunt a vino*, hoc est, *pulchriores factæ sunt*, fructu vinearum synagogæ Judæorum. Bis autem idcirco, *Pulchræ factæ sunt*, inquit, ad demonstrandam magnam similitudinis exsuperantiam; nam sine comparatione ulla, ipsa pulchrior est illis legalibus Judæorum constitutionibus. *Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata*: id est, gratia sanctissimi Spiritus, quæ habitat in te, omnem exsuperat spirantem fragrantiam. Non enim sic in ipsa plenitudo Divinitatis habitare voluit, quemadmodum in cæteris aitiis inhabitat, ut ibi scriptum est: *Habitabo in eis, et ambulabo* ¹⁰, sed super omnem sensum in unam constitutus personam, sancta ex ea assumpta carne, Virginis Deique Filii.

CANT.

11. *Favum distillant labia tua, Sponsa: mel et lac sub lingua tua: et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

SCHOLIA.

Hoc est, omnes Virginis sermones dulcedo, omnes deliciæ sunt et suavitas. *Lac et mel sub lingua tua*. Ipsa enim est terra bona, quæ vitæ spicam protulit, de qua Deus, per figuram, Moysi in lege dixit: *Introducam vos in terram bonam, in terram fluentem lac et mel* ¹¹. — *Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris*. Paulo quidem ante, *super omnia*, posuit, *aromata*; hic autem, *sicut odor thuris*, ut in ipsa multo magis deiformem habitasse gratiam clarius demonstraret.

CANT.

12-15. *Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisi, cum fructu nucum. Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani; myrrha, aloë cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.*

SCHOLIA.

Virgo hortus conclusus a propheta est appellata. Hortus quidem, quia Christum, veluti vitæ pomum, germinavit. *Conclusus* vero, quia post partum virgo etiam permanit. Bis autem hoc protulit ob cantus harmoniam. *Fons signatus*, scaturiens quidem aquam immortalitatis; quemadmodum et Salvator dixit: *Ego sum aqua viva*; et Isaias præcinnuit: *Haurietis aquam cum gaudio, de fontibus Salvatoris* ¹². Permansit nihilominus postea quoque virgo. *Emissiones tuæ paradisi cum fructu nucum*: gratia

¹⁰ Levit. xxvi, 12; I Cor. vi, 16. ¹¹ Exod. iii, 17. ¹² Joan. iv, 10, 14.

nimirum, a Deo ad Virginem, per Gabrielem nuntium, missa. Ipsa namque paradysum re vera nobis reseravit, et delicias fructuum illius ad vescendum apposuit. *Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum omnibus lignis Libani.* Per emissiones numerato recenset præclaras gratias, quæ in ipsa habitant; præclariora autem eligit aromata, ut excellentem gratiarum fragrantiam, nobis hisce figuris exprimat. *Myrrha aloe, cum omnibus primis unguentis.* Per myrrham quidem mortalem se esse declarat; per aloe vero ipsam quoque, ut Evæ filiam, suscepisse amaritudinem, sed non peperisse in doloribus, utpote quæ benedictionem recepisset, omnemque peperisset gratiæ plenitudinem, vel etiam, propter servandi tuendique vim, ac sine penitentia traditionem charismatum sanctissimi Spiritus. *Fons hortorum, puteus aquæ viventis, et fluentis a Libano.* Fons quidem hortorum est in Virgine sacrosancti Spiritus gratia, quæ obumbravit eam propter redundantem divinitatis plenitudinem, quæ ubique adest, et omnia implet. *Puteus vero aquæ viventis, et fluentis a Libano,* propter profundam et investigabilem ipsius a Deo et Patre æternam processionem. Id enim existimo illis significasse verhis: *Et fluentis a Libano.*

CANT.

19. *Exsurge Aquilo, et veni Auster, perfla hortum meum, et effluant aromata mea.*

SCHOLIA.

Post enumeratam, per innumeram aromatum multitudinem, a Deo collatam Virgini virtutem, *Exsurge, inquit, Aquilo, et veni, Auster.* Reges gentium ad eam adorandam convocat; utpote quæ in sinu suo verum contineret regem Christum: eos nimirum, qui Aquilonis ac Persiæ imperabant populis, et Æthiopiæ et Austri. Quemadmodum Isaias quoque, prævilens, elata voce protulit, dicens: *Ecce isti de longe venient, ab Aquilone et mari; alii autem de terra Persarum*⁷². Divus etiam pater David dicit: *Æthiopia præveniet manum suam Deo: et venient legati ex Ægypto*⁷³. — *Perfla hortum meum, hoc est, laudando, eam adorate. Et effluant aromata mea, videlicet, quæ ex ipsa apud nos facta sunt miracula, et magna beneficiorum jugiter in nobis collatorum prodigia.*

CAPUT V.

CANT.

4. *Descendat nepos meus in hortum suum, et comedat fructum nucum suarum.*

SCHOLIA.

Pernoscens propheta ex multis, quæ a Spiritu fuerat edoctus, Dei Verbi incarnationem, exoptat ipsam quamprimum fieri, et dicit: *Descendat nepos meus in hortum suum, hoc est, Acceleret*

Ἀρόδαισος, μετὰ καρποῦ ἀροδρόνων· ἢ διὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγγελθεῖσα χάρα· αὐτὴ γὰρ τὸν παράδεισον ὡς ἀληθῶς ἡμῖν ἀνέφραξε, καὶ τὴν τρυφὴν τῶν ἐκείνου καρπῶν εἰς εὐωχίαν παρέθηκε. Νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Λιβάνου· τὰς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνοικησάσας ἐν αὐτῇ καλλοποιούς χάριτας ἐξαριθμῆται, τὰ κρείττονα τῶν ἀρωμάτων καταλέγων, καὶ διὰ τούτων τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν εὐωχίαν ἡμῖν παρειακάων. Σμύρνα, ἀλόη, μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Διὰ μὲν τῆς σμύρνης, ἔτι βροταίαν εἶναι διεδήλωκε· διὰ δὲ τῆς ἀλόης, ὅτι καὶ αὐτὴ, ὡς τῆς Ἐδᾶς θυγάτηρ, τὴν πικρίαν ἐδέξατο· ἀλλ' οὐκ ἐν λύκαις ἔτεκε, τὴν εὐλογίαν ἀπολαβοῦσα, καὶ ὄλον τὸ πλήρωμα τῆς χαρῆς τετοιχεῖται· ἢ καὶ, διὰ τὸ συνεκτικὸν καὶ ἀμεταμίλητον τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος. Πηγή κήπων, φρέαρ ὕδατος ζωτος, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου. Πηγὴ μὲν κήπων ἢ ἐν τῇ Παρθένῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπισκιάσασα χάρις, διὰ τὸ ὑπερπλήρες τῆς θεότητος, καὶ τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ πάντα πληροῦν. Φρέαρ δὲ ὕδατος ζωτος, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, διὰ τὸ βαθὺ καὶ δυσεξερεῦνητον τῆς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς αἵβλου προδῶν· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ, καὶ ροιζούντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου.

ἌΣΜΑ.

Ἐξεγέρθητι, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότῃ, διάπνευσον κήπῳ μου, καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Μετὰ τὸ ἐξαριθμῆσαι διὰ τῆς τῶν ἀρωμάτων ἀναμετρήσεως τὴν ἐπενεχθεῖσαν παρὰ Θεοῦ τῇ Παρθένῳ δύναμιν, *Ἐξεγέρθητι, φησὶ, Βορρᾶ, καὶ ἔρχου, Νότῃ*· τοὺς τῶν ἔθνῶν βασιλεῖς εἰς τὴν ἐκείνης συγκαλεῖται προσκύνειν, ὡς τὸν ἀληθῶς βασιλεῖα ἐν τοῖς κελποῖς κατεχοῦσης Χριστόν· τοὺς ἐν τῷ Βορρᾶ δηλονότι, καὶ τῇ Περσίῃ κυριεύοντα· τῶν λαῶν, καὶ ἐν Αἰθιοπία καὶ Νότῳ· ὡσπερ καὶ Ἡσαίας, *Ἴδοὺ οὗτοι ἐκπύρωθεν ἤξουσιν ἀπὸ Βορρᾶ θαλάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς γῆς Περσῶν, προκατιδὼν ἀνεδόγησε. Καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα, φησὶν, αὐτῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἤξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου.* — *Διάπνευσον κήπῳ μου*· τοῦτέστι, *Μετὰ αἰνέσεως ταύτης προσκυνήσατε. Καὶ βρυσάτωσαν ἀρώματά μου*· ἤγουν, αἱ ἐξ αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς γεγεννημέναι θαυματουργίαι, καὶ τὰ μέγαρα τῶν καθ' ἐκάστην εὐεργεσιῶν ἐν ἡμῖν γινόμενα τεράστια.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

ἌΣΜΑ.

Καταβήτω ἀδελφιδὸς μου εἰς κήπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀροδρόνων αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κατανοήσας ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν, ὧν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος; ἐδεδίδακτο, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, ἐπισπεύδει ταύτην γενέσθαι, καὶ φησὶ· *Καταβήτω ἀδελφιδὸς μου εἰς κήπον αὐτοῦ*· τουτέστι,

⁷² Isa. XLIX, 12. ⁷³ Psal. LXVII, 52.

Σπενσάτω καταβῆναι· εἰς τὸν ἑαυτοῦ κεκλεισμένον ἀ-
κῆπον, τὴν ἐπέραγον Παρθένον, ἀφ' ἧς ὁ τῆς ἀθα-
νασίας ἀνεφύη καρπός. Καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκρο-
δρόων αὐτοῦ, ἤγουν, Διδαξάτω τὴν ἀλήθειαν, καὶ
γενηθήτω τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ θέλημα.
Ἐμὸν γὰρ βρῶμα, φησὶν, ἔστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέ-
λημα τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

ἌΣΜΑ.

Εἰσῆλθον εἰς κῆπὸν μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη·
ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου· ἔ-
φαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου· ἔπιον οἶνον
μου μετὰ γάλακτός μου. Φάγετε, οἱ πλησίον μου,
καὶ πίστε, καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί. Ἐγὼ καθεύδω,
καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄσασαι γεγονότα τὰ ἔμπροσθεν λέγει· καὶ ἦν Β
ἐπίσκευθε τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι συγκατάβασις, ὡς
ἦδη γεγονυῖαν διέξεισι, καὶ φησι πρὸς τὴν Παρθέ-
νον· Εἰσῆλθον εἰς κῆπὸν μου, ἀδελφὴ μου ῥύμφη·
τούτῃστι, Γέγονεν ἡ ἐμὴ συγκατάβασις ἐν σοί. Ἐτρύ-
γησα σμύρναν μετὰ ἀρωμάτων μου· ἤγουν, Ἡ-
νωσα τῇ σαρκί μου τὴν ἐμὴν θεότητα, καὶ τῶν κατ'
εὐδοκίαν ἔμοι γεγονότων ἔδρεψάμην τοὺς καρπούς·
διὰ γὰρ τῆς σμύρνης τὴν σάρκα ἐδήλωσε, διὰ δὲ
τοῦ ἀρώματος τὴν θεότητα. Ἐφαγον ἄρτον μου
μετὰ μέλιτός μου· δηλονότι, Τὸ ἔργον ἐτελείωσα,
δοὺς τὸ ἐμὸν σῶμα εἰς βρώσιν. Ἐπιον οἶνον μου
μετὰ γάλακτός μου· τὸ ἐμὸν αἷμα εἰς πόσιν· μέλι
γὰρ καὶ γάλα τὸν ἐξαίρετον ἀγιασμόν δηλοῖ. Φάγετε,
οἱ πλησίον μου, οἱ ἔμοι φίλοι δηλονότι. Ἤγουν,
Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ
ἡμῶν κλώμενον. Καὶ πίστε, ἦται, τὸ αἷμά μου τὸ
ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυρόμενον.—Καὶ μεθύ-
σθητε, ἀδελφοί· ἦν ἔδοξε τοῖς πολλοῖς τοὺς μαθη-
τάς πάσχοντας μέθην, μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ πα-
ναγίου Πνεύματος ἐπέλευσιν. Ἐγὼ καθεύδω, καὶ
ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ· ἐγὼ μὲν ἐν τῷ τάφῳ κα-
θεύδω δηλονότι, ἡ δὲ ἐμὴ θεότης ἀπαθῆς διέμει-
νεν.

ἌΣΜΑ.

Φωνὴ ἀδελφίδου μου κρούει ἐπὶ τῇ θύ-
ρᾳ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τούτο ὡς ἀπὸ τῆς ἀγνῆς Παρθένου, καὶ φησὶν·
Ἡ διὰ τοῦ Γαβριὴλ φωνὴ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ κρούει ἐπ' ἐμὲ, δηλονότι τὴν θύραν, τούτῃστι,
τὴν κεκλεισμένην πύλην· ὡς καὶ Ἰεζεκιὴλ φησὶν·
Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ οὐκ ἀνοι-
χθήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέβηθ' ἐν αὐτῇ· καὶ
ἔσται κεκλεισμένη, διότι ὁ ἡγούμενος οὗτος κά-
θηται ἐπ' αὐτήν, τοῦ φερεῖν ἄρτον.

ἌΣΜΑ.

Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφὴ μου, ἡ πλησίον μου, πε-
ριστέρα μου, τελεία μου· δεῖ ἡ κεφαλὴ μου
ἐκλήσθαι δρόσον, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζω
ῥυκτός.

¹² Joan. iv, 34. ¹⁴ Matth. xxvi, 26, 27. ¹⁷ Ezech. xliii, 2.

A descensum suum in ejus hortum conclusum, in-
castissimam nimirum Virginem, ex qua immorta-
litalis ille natus est fructus. Et comedat fructum
nucum suarum, scilicet veritatem doceat, ac fiat
Dei et Patris sui voluntas : *Meus enim cibus,*
inquit, *est, ut faciam voluntatem Patris mei, qui*
in caelis est ¹².

CANT.

1, 2. *Intravi in hortum meum, soror mea sponsa ;*
vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis ;
comedi panem meum cum melle meo ; bibi vinum
meum cum lacte meo ; comedite, propinqui mei, et
bibite, et inebriamini, fratres. Ego dormio, et cor
meum vigilat.

SCHOLIA.

Non secus ac jam facta forent superiora effert,
et carnis assumptionem, quam celerrime fieri
exoptat, jam ut factam enarrat, et dicit ad Virginem :
Intravi in hortum meum, soror mea, sponsa. hoc
est, *Meus in te factus est descensus. Vindemiaui*
myrrham cum aromatibus meis, videlicet, Copulavi
carni meae divinitatem meam, et ex recta in me
voluntate factorum fructus decerpsi. Per myrrham
enim carnem significat, per aromata vero divi-
nitatem. Comedi panem meum cum melle meo, vide-
licet, Opus perfecti, cum dedi corpus meum in cibum.
Bibi vinum meum cum lacte meo, meum nimirum
sanguinem in potum ; mel enim et lac eximum
illud indicant sacrificium. Comedite, propinqui mei,
mei videlicet amici. Ac si diceret : Accipite,
comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis im-
molatur. Et bibite, videlicet sanguinem meum qui
pro vobis et multis effunditur ¹⁴. — *Et inebriamini,*
fratres, ebrietate, quam subiisse discipulos post
sacrosancti in eos adventum Spiritus plerisque
visum est. Ego dormio, et cor meum vigilat ; ego
quidem in sepulcro videlicet dormio, mea vero
divinitas impatibilis perstat.

CANT.

Vox nepotis mei pulsat ad januam.

SCHOLIA.

Hoc tanquam a Virgine casta dictum profert, ac
si diceret : *Per Gabrielem vox unigeniti Filii Dei*
pulsat ad me, videlicet ad portam ; ad portam,
inquam, illam clausam, de qua Ezechiel quoque
dixit : Porta haec clausa erit, et non aperietur, et
nemo unquam transibit per eam, et erit clausa,
quia hic ipse Dominus sedebit in ea ad comedendum
panem ¹⁷.

CANT.

Aperi mihi, soror mea, propinqua mea, columba
mea, perfecta mea : quia caput meum plenum est
rore, et cincinni mei guttibus noctis.

SCHOLIA.

Tanquam ex persona unigeniti Filii dicit : *Aperi mihi, soror mea, propinqua mea* : quæ me videlicet secundum carnem paries. *Columba mea, perfecta mea* : purissimum meum eximumque vehiculum. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinnati mei guttis noctis*, hoc est, propter idololatriam, et dæmonum sacrificia, aliumque abominabilem eorum cultum. Illa enim re vera noctis erant opera. *Caput meum plenum est rore*. Ac si dicat, *Cultus mihi debitus cessavit, ob innumeras illorum impietates. Et cincinnati mei guttis* : Mea videlicet inscrutabilia et profunda judicia petulanter desperaverunt, sua eorum dementia. Quapropter tempus adest, quo ea ipsa meo corrigam adventu.

CANT.

3. *Exspoliavi tunicam meam, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos?*

SCHOLIA.

Ex persona primi Adami hoc dicit : Cum tunica corruptionis experte et immortalis, ornamentisque innocentis essem indutus, carnem nactus crassiorem et mortalem, omnibusque obnoxiam affectionibus, *Exui eam; quonam pacto induar illa?* Post resurrectionem scilicet destruxi quod erat crassum et terrenum carnis assumptæ, illudque in priorem restitui gloriam. Nam ut homo, mortem quoque eum extimuisse, ex illo liquet : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*⁷⁵. — *Et quonam pacto induar illa?* dicit : *Lavi pedes meos, quonam pacto inquinabo illos?* Videlicet, mundus cum sim a sordibus, quonam pacto tamquam peccatum perpetrarim, sum in cruce suspensus? Vel etiam sic : Per *pedes* carnem significavit crassiorem; quam et ante ipsum divinum pater David calceamentum præparaverat. *In Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum*⁷⁶. Et alio in loco : *Adorabimus in loco, in quo steterunt pedes ejus*⁷⁷, hoc est, in quo sumpta carne peragravit, carnemque ipsam divino suo lavit sanguine. Idcirco non opus est jam amplius in terris ad eam redire.

CANT.

4. *Nepos meus immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum.*

SCHOLIA.

Hoc est, is, qui ex avo meo descendens, filius, qui a me est genitus. Hunc enim ipsum nepotem quoque appellavit, tamquam ex David et Salomone natum. *Immisit manum suam ad foramen, et venter meus turbatus est super eum*; id est, in me virtutem ipsius obumbrantem, quam manum appellat. Accedente vero angeli voce, cum altissimi Dei conciperem Verbum, *Turbatus est super eum*

⁷⁵ Matth. xxvi, 59. ⁷⁶ Psal. cvii, 10. ⁷⁷ Psal. cxlxi, 7.

SCHOLIA.

Ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ φησὶν· Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφὴ μου, ἢ πλησίον μου· ἢ ἐμὲ δηλονότι κατὰ σάρκα τεθεομένη. Περιστέρα μου, τελεία μου· τὸ καθαρῶτατον ἐμοὶ καὶ ὑπερτελεῖς ὄχημα. Ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου, καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων νυκτός. Τοῦτέστιν, ὅτι τῆς εἰσβολομανίας, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ θυσιῶν, καὶ τῆς ἄλλης πρὸς αὐτὰ βδελυχτῆς λατρείας· ἔργα γὰρ ὡς ἀληθῶς ταῦτα νυκτός. Ἐπλήσθη ἡ κεφαλὴ μου δρόσου· ἦτοι, ἢ πρὸς ἐμὲ λατρεία πέπτουται κατακλυσιμῶ τῶν ἐκείνων ἀσεβειῶν. Καὶ οἱ βόστρυχοί μου ψεκάζων· ἦγουν, τὸ ἐν ἐμοὶ ἀκατέληπτον καὶ τὸ βάθος τῶν κριμάτων μου ἐμπεπαρήνθηται ταῖς ἐκείνων ἀφροσύναις· οὐκοῦν καιρὸς, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν τοιούτων, παρουσίας τῆς ἐμῆς.

ΑΣΜΑ.

Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἐνίψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολύνω αὐτούς;

SCHOLIA.

Ἐκ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ τοῦτο φησὶ· Χιτῶνα φθορίας (forte χιτῶν ἀφθορίας) ἀπαθῆ, καὶ ἀνώλεθρον, τὸν τῆς ἀναμαρτησίας ἐνδεδυμένος, σάρκα λαθὼν παχυτέραν, καὶ θνητὴν, καὶ τοὺς κατ' αὐτὴν ἀπασι ὑποκειμένους. Ἐξεδυσάμην αὐτόν· πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; κατὰ τὴν ἀνάστασιν δηλονότι ἀφθαρτήσας τὸ παχὺ καὶ γεῶδες τῆς σαρκὸς πρόσλημμα, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπαναγαγὼν αὐτὸ εὐκλειαν· ὡς γὰρ ἀνθρώπος, καὶ τὸν θάνατον δειλίᾳ· κατὰ τὸ, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ. — Καὶ πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; φησὶν. Ἐνίψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολύνω αὐτούς; ἦγουν. Καθαρὸς ἐγινόμεν ἀπὸ ρύπου· πῶς ὡς ἁμαρτίαν πεποιηκώς, ἐπὶ σταυροῦ ἀναρτηθῶ; ἢ καὶ οὕτως· Πόδας τὴν παχυτέραν δεδήλωκε σάρκα· ἦν καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπόδημα εἰρηκεν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ. Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν, φησὶν, ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου. Καὶ ἐν ἐτέρῳ· Προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὴν σάρκα λαθὼν περιεπάτησε, καὶ ἐνίψατο αὐτὴν τῷ θεῷ αὐτοῦ αἵματι· διατοῦτο οὐκ ἐτι χρεῖα λαιπῶν κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς γηϊνοῖς ἀναστρέφεσθαι.

ΑΣΜΑ.

Ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς, καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.

SCHOLIA.

Τουτέστιν, ὃ ἐκ τοῦ ἐμοῦ προπάτωρος ἐμοὶ γεννηθεὶς υἱός· τοῦτον γὰρ καὶ ἀδελφιδὸν προσηγόρευσεν, ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σαλομῶνος. Ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς· καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροήθη ἐν αὐτῷ. ἦγουν, Ἀπέστειλεν εὐδοκίῃσας διὰ τοῦ Γαβριὴλ τὴν ἐπισκιάσαν ἐν ἐμοὶ δύναμιν αὐτοῦ· ἦν καὶ χεῖρα ὀνομάζεται. Ἐλθοῦσα δὲ ἡ παρὰ τοῦ ἀγγέλου φωνή, ἐν τῷ συλλαμβάνειν με τὸν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ Λόγον, Ἐθροήθη ἐπ'

αὐτὸν ἢ κοιλία μου. Ἐψησε γὰρ, Πῶς ἔσται μοι **A** τούτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Μαθεύσα δὲ τὴν αἰτίαν, Ἰδοὺ ἢ δούλη Κυρίου, φησί, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ἌΣΜΑ.

Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου· χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· οἱ δάκτυλοι μου σμύρναν πλήρη, ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὁ μὲν ἀδελφιδὸς ἐπισπεύδων τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, ἐν ἡμᾶς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα, τῶν τοῦ πονηροῦ χειρῶν ἀφαρπάσῃ, τοιοῦτοις τισὶν ἐχρήσατο λόγοις. Ἡ δὲ πανάμωμος Παρθένος, ἀκούσασα τὴν μακαρίαν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν, Ἀνέστην ἐγὼ, φησὶν, ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου. Τούτέστι, Μετὰ τὸ δυσχερῆσαι, καὶ φάναι πρὸς τὸν ἀγγέλου· Πόθεν **B** ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ τὴν ἣν πρὸς αὐτὴν ὁ Γαβριὴλ ἀπόκρισιν ἐποίησατο· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἰσχύου σου ἐπισκιάσει σε, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάντα συγκατάθεσιν τῆς πανάγου, Ἀνέστην, φησὶν, ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῶ μου· μονονουχὶ τοῦτο λέγων· Ἰδοὺ ἢ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. — Αἱ χεῖρές μου ἔσταξαν σμύρναν· ἤγουν, ἅμα τῇ συγκατάθεσι καὶ ἡ σάρκωσις ἐνηργεῖτο· διὰ μὲν οὖν τῆς σμύρνης τὴν βροταίαν δεδήλωκε σάρκα, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τὴν τῇ κυήσει συνεργὸν δύναμιν. Οἱ δάκτυλοι μου σμύρναν πλήρη. Ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ φησι. Πλήρη δὲ εἶπε, δεικνύς τὴν κατὰ ἀλήθειαν ἐντελεστομένην σάρκωσιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν. Ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλειθροῦ· ἤγουν, αἱ μὲν ἐνεργητικαὶ δυνάμεις τῇ **C** κυήσει κατὰ νόμον ἐγένοντο φύσεως· τὰ δὲ κλειθρα τῆς παρθενίας ὑπὲρ φύσιν ἀλώθητα διατετήρηται.

ἌΣΜΑ.

Ἦνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῶ μου· ἀδελφιδὸς μου παρήλθε. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἦνοιξα αὐτῷ, φησὶν ἢ Παρθένος· τούτέστιν, συνέλαβον αὐτόν. Πρόσκειται δὲ κἀναυθα τὸ, ἐγὼ, ὡς καὶ ἀνωτέρω· Ἀνέστην ἐγὼ ἀνοίξαι· ἵνα σαφῶς ἐμφαίνῃ ἀνευ ἀνδρός τὴν ὑπὲρ νοῦν γεγενῆσθαι σύλληψιν. Μόνη δὲ ἢ αὐτὴ ἢ Παρθένος αὐτουργὸς τῆς συλλήψεως γέγονεν. Ἀδελφιδὸς μου παρήλθεν· **D** ἦτοι, τὸν τῆς ἀνανθρωπήσεως διανύσας χρόνον, καὶ πάντα καθ' ἡμᾶς καλῶς ὑπουργήσας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, παρήλθεν· ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὸν ὑπερφυᾶ ἀνθρωποπροπεῶς διακριτερήσας θάνατον. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ· τούτέστιν, ἐν τῇ φωνῇ αὐτοῦ, ἣν κράξας ἐν τῷ σταυρῷ, ἀπέφυκε τὸ πνεῦμα. Ψυχὴ μου ἐξῆλθεν· λυποθυμήσασα, τὰ μητέρων παθοῦσα.

ἌΣΜΑ.

Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εἶδον αὐτόν. Ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ἀπήκουσέ μου· εἵρυσάν με

⁸¹ Luc. 1, 34. ⁸² ibid. 35. ⁸³ ibid. 38.

venter meus. Dixit enim: Quomodo hoc mihi erit, quoniam virum non cognosco? Ubi vero causam didicit: Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum⁸¹.

CANT.

5. Surrexi ego ut aperirem nepoti meo; manus meae stillaverunt myrrham, digiti mei myrrham plenam, super manus ad claustrum.

SCHOLIA.

Nepos quidem cum suum acceleraret adventum, ut nos, ob summam bonitatem, a cacodæmonis manibus liberaret, ejusmodi usus est sermonibus. Inculcata vero Virgo, cum faustam, felicemque audisset angeli vocem: Surrexi ego, dicit, ut aperirem meo nepoti. Hoc est: Post hæsitationem et interrogationem angelo factam: Unde hoc mihi erit, quoniam virum non cognosco? et post illam Gabriëlis responsionem ad ipsam: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te⁸², post hæc omnia, et purissimæ Virginis assensum et approbationem: Surrexi, inquit, ut aperirem nepoti meo, tantum non hoc dicens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum⁸³. — Manus meae stillaverunt myrrham. Videlicet, assensione præstata, incarnatio pariter facta est. Per myrrham itaque mortalem significavit carnem; per manus, virtutem partui coöperantem. Digiti mei myrrham plenam; idem fere diversis vocibus dicit. Plenam vero ait, quo demonstret perfectam veramque assumpsisse carnem, non autem per speciem et spectrum. Super manus claustrum; videlicet, virtutes quidem operariæ ex naturæ lege deserviunt partui, Virginis vero claustra, supra naturam, illæsa fuere servata.

CANT.

6. Aperui ego nepoti meo; nepos meus discessit. Anima mea egressa est ad sermonem ejus.

SCHOLIA.

Aperui ipsi, dicit Virgo; hoc est, ipsum concepti. Addit autem hic quoque verbum, illud, Ego; quem admodum et paulo ante: Surrexi ego, ut aperirem; ut clare demonstret sine viro supra rationem causam factam fuisse conceptionem. Sola namque ipsa Virgo operatrix fuit conceptionis illius. Nepos meus discessit: cum nimirum humanæ vitæ peregisset tempus, et omnia quæ nostra sunt, optime perfecisset, juxta voluntatem Dei et Patris, tunc discessit, hoc est, ex hominibus recessit, postquam intolerandam secundum humanitatem pertulit necem. Anima mea egressa est ad sermonem ejus: hoc est, ad vocem ipsius, qua in cruce clamans emisit spiritum. Anima mea egressa est: animi ægritudinem passa sum, ut et matres perturbari solent.

CANT.

6, 7. Quæsiivi eum, et non inveni eum, vocavi eum, et non audivit me. Invenerunt me custodes circummei.

tes in civitate : percusserunt me, vulneraverunt me, A
tulerunt theristrum meum custodes manium.

SCHOLIA.

Quæsi vi eum, et non inveni eum. Percurrit propheta tum hic, tum alibi concisæ pene, mysteriorum capita futuræ Verbi Dei in carne dispensationis. Repetens quoque de integro per capita sermonem, tanquam ex persona castæ Matris Domini, dicit : *Quæsi vi eum, et non inveni eum.* Quod sane interpretari quidem poterit, quemadmodum ante dictum est, hoc verborum involucro eximiam Salvatoris in sepulcro requiem significari. Tunc enim eum quærens sacratissima mater, non invenit. Poterit id etiam quis intelligere de salutari Christi Ascensione, post consummatam omnem carnis dispensationem. Cum enim eum ut hominem post Ascensionem quæreret, ut præsto esset, purissima Dei Puerpera, non invenit eum, neque ipsam audit vocantem ; quamvis ut-Deus cum ipsa foret, filii-que simul et paterno affectu, quæ ipsius erant, gubernaret. *Invenerunt me custodes circumeuntes in civitate.* Videlicet, cum quærerem eumque invocarem, et Deum ex me sine semine natum esse contenderem : id non ferentibus ex invidentia principibus sacerdotum, qui videbantur legi præesse, gravia ab illis passa sum. *Custodes* autem appellari possunt legis pontifices Judæorum tunc, utpote qui soli litteræ adhærescentes, longe quidem aberant a sensu, qui in illis inerat. *Circumeuntes in civitate ;* hoc est, qui circa litteram, et in littera semper versantes, nihil excelsum de Deo sentiunt. *Percusserunt me,* videlicet, gravi me dolore affecerunt, cum mala palam inferrent Dei Ecclesiæ, expellentes discipulos, et Evangelii progressui obstantes. *Tulerunt theristrum meum,* capitis videlicet ornamentum, piam nimirum de Deo, intelligentiam : quam quidem summo studio contenderunt ex ultimis terræ finibus, auferre, sed non valuerant, cum majori vi obsisteret virtus præconiî Christi Salvatoris. *Custodes manium,* videlicet legem specie tenus servantes. Non enim dignum duxit illos custodes esse civitatis, sed tantum mœnium, sic utcunque positorum, et non ex Dei mente.

CANT.

8. *Adjuravi vos, filia Jerusalem, in virtutibus et in viribus agri, si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.*

SCHOLIA.

Non eodem sensu, sacramento filias compellat Jerusalem, quo et prius jurejurando adegerat, sed hic filias Jerusalem sequentes Dominum vocat discipulas : quæ per martyrium vitæ curriculum perfecerunt. *Si inveneritis nepotem meum, renuntiate ei quod vulnerata amore ego sum.* Non quod ejusmodi rei suum ipsius Filium et Dominum ignarum fore existimaverit, præcipit mulieribus suum erga nepotem renuntiant amorem : qui enim fieri

oi φύλακες, οι κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει· ἐπάταξάν με, ἐτραυματίσάν με· ἦραν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ φύλακες τῶν τειχέων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐζήτησα αὐτόν καὶ οὐκ εὗρον αὐτόν. Διελθὼν ὁ προφήτης καὶ νῦν, καὶ ἐν ἑτέροις, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, τὰ κατὰ τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου γενησόμενα μυστήρια, ἐπανακεφαλαιοῦμενος· καὶ αὖτις τὸν λόγον, ὡς ἐκ τῆς ἀγῆς τοῦ Κυρίου μητρό· φησιν· Ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐκ εὗρον αὐτόν· τοῦτο μὲν ἂν τις ὡς ἀν εἰρηται πρότερον ἐκλάβοι, τὴν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Σωτῆρος αἰνίττεσθαι ὑπερφυᾶ κατὰθεσιν· τὴν καὶ τὰ ζῆτοῦσα τοῦτον ἢ πᾶναγος Μήτηρ οὐκ εὗρεν. Τοῦτο δ' ἂν τις καὶ εἰς τὴν σωτήριον μετὰ τὸ πᾶσαν οἰκονομίαν πεπληρωσθαι τοῦ Χριστοῦ ἀνάληψιν· ἀνθρωπικῶς γὰρ μετὰ ταῦτα τοῦτον ζῆτοῦσα παραίται ἡ ὑπεράμωμος τοῦ Θεοῦ λοχεύτρια, οὐκ εὗρισκεν αὐτόν· καὶ καλοῦσα οὐκ ὑπήκουσεν. Ἡ δὲ Θεὸς συνῆν αὐτῇ· καὶ υἱικῶς ὁμοῦ καὶ πατρικῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐκυβέρνα. *Ἐβροσάν με οἱ φύλακες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει·* ἡγοῦν, ζῆτοῦσα τοῦτον, καὶ ἐπικαλουμένη, καὶ Θεὸν ἐξ ἐμοῦ ἀνευ ἐπορᾶς ἀνομολογοῦσα τεχθέντα, μὴ ἐνεγκόντων τὸν φόβον τῶν δοκούντων ἀρχιερέων τοῦ νόμου προεστάναι, ὑπέστην ὅτι αὐτῶν δεινά. *Φύλακες δ' ἂν* καλοῖται τοῦ νόμου οἱ τὴν καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς, ὡς τῷ γράμματι μόνον προσανέχοντες, πόρρω δὲ τῶν ἐγκειμένων ἐνομιῶν ἑαυτοῦς ἀπελαύνοντες. *Οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει,* τουτέστιν, οἱ περὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ συστραφόμενοι, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν περὶ Θεοῦ διανοῦμενοι. *Ἐπάταξάν με·* ἡγοῦν, ἤλγυνάν με, ἐν οἷς ἐπαδείκνυτο δεινοῖς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀπελαύνοντες τοὺς μαθητὰς, καὶ τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου κωλύοντες. *ἦραν τὸ θέριστρον ἀπ' ἐμοῦ,* τὸν τῆς κεφαλῆς κόσμον δηλώσας, τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ διάνοιαν, ἣν ἐσπουδάκυσαν μὲν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀφελεῖν, οὐκ ἠδυνήθησαν δὲ ὑπερβαλλούσῃ δυνάμει τοῦ κληρονομήνου Σωτῆρος Χριστοῦ. *Φύλακες τῶν τειχέων·* ἡγοῦν, τῇ δοκῆσει τοῦ φυλάσσειν τὸν νόμον· οὐ γὰρ ἀξιοὶ τοῦτους φύλακας εἶναι πόλεως· ἀλλ' ἀπλῶς τῶν τειχέων τῶν οὕτω πως κειμένων· καὶ οὐ περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνομιῶν.

D

ἌΣΜΑ.

Ἄρμισα ὁμᾶς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεισι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεισι τοῦ ἀγροῦ· ἔαρ εἴρητες τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγείλατε αὐτῷ διὰ τετραμῆρη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Οὐκ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐνομιῶν τὸν αὐτὸν παρῆγαγεν ὄρκον, ὅν καὶ πρότερον ταῖς θυγατέρισι τῆς Ἰερουσαλήμ· ἀλλ' ἐνταῦθα θυγατέρας τῆς Ἰερουσαλήμ τὰς ἀκολουθησάσας τῷ Δεσπότη καλεῖ μαθητρία· αἱ καὶ διὰ μαρτυρίου τὸν δρόμον ἠνύκασιν. *Ἐὰρ εἴρητες τὸν ἀδελφιδόν μου, ἀπαγγείλατε αὐτόν, διὰ τετραμῆρη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ.* Οὐκ ὡς ἀγνοοῦντα τὴν ἑαυτῆς Υἱὸν καὶ Δεσπότην, παρεγγυᾶται ταῖς γυναῖξι τὴν ταύτης ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἀπαγγε-

λαί· πῶς γὰρ ἂν ἤγνοετ, καὶ πρὶν γενέσεως ἕκαστα ἄ
εἰδῶς; ἀλλὰ τὸν αὐτὸν πόθον εἰς τὴν ἐκείνου πίστιν
ἐπαύξουσα. Ταύτη τοι καὶ, Ἐάν εὐρηγες, φησί· του-
τέστι, σπουδάσατε εὐρεῖν.

ᾠΣΜΑ.

Τὴ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφιδού, ἡ καλὴ ἐν
γυναιξί; τί ἀδελφιδὸς ἀπὸ ἀδελφιδού; ὅτι οὕτως
ἔρκισας ἡμᾶς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἡ ἐρώτησις τῷ προφήτῃ
θεταί, καὶ φησί· Τὴ ἀδελφιδὸς σου ἀπὸ ἀδελφι-
δού; τουτέστι, τί διαφέρει ὁ Υἱὸς σου ἀπὸ τῶν ἄλλων
υἱῶν τῶν γυναικῶν, ὅτι ἔρκισας ἡμᾶς ἐπ' αὐτόν;

ᾠΣΜΑ.

Ἀδελφιδὸς μου λευκός, καὶ πυρρόος, ἐκλελο-
γισμένος ἀπὸ μυριάδων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διεγείρασα τὸ πρόθυμον τῶν γυναικῶν ἡ πανά-
μμος Παρθένος, ὥστε δις ἐπανερωτῆν αὐτὰς περὶ
τῷ ταύτης υἱοῦ, τίς τὲ ἐστὶ, τί διαφέρει τῶν ἄλλων,
καθ' ἕκαστον τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, καὶ φησιν·
Ἀδελφιδὸς μου λευκός καὶ πυρρός, ἐκλελογι-
σμένος ἀπὸ μυριάδων· τὰ γνωριστικὰ τῆς αὐτοῦ
θεότητος διὰ τῶν τοιούτων ἐξαριθμεῖται, φάσκουσα·
Ὁ ἐν ἡμοῖς σαρκωθείς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λευκός ἐστὶ
καὶ πυρρός. Τουτέστι, φῶς νοερὸν, καὶ πῦρ ἄστε-
κτον καὶ ἀπρόσφαστον· διὰ μὲν γὰρ τοῦ λευκοῦ τὸ
λαμπρὸν καὶ φωτιστικὸν ἐσήμανε, διὰ δὲ τοῦ πυρ-
ροῦ τὸ ἄστεκτον καὶ ἀπρόσφαστον τῆς αὐτοῦ θεό-
τητος. Ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων· ἤγουν,
ἐκλελεγμένος· περὶ αὐτοῦ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
διὰ στόματος Ἰσαΐου φησὶν· Ἰδοὺ ὁ παῖς μου,
ὃν ἐξελεξάμην, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.

ᾠΣΜΑ.

Κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον κεφᾶξ, βόστρυχοι
αὐτοῦ ἔλαται, μέλανες ὡς κόραξ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον ἐστὶ κεφᾶξ, τουτέ-
στι· ἡ ἄνω αὐτοῦ γέννησις; ἀπρόσφαυτος καὶ νοερά.
Πολλαχοῦ διὰ τοῦ χρυσοῦ ἐδήλωσε τοῦ πυρὸς τὴν
ἐνέργειαν. Αἱ δὲ βόστρυχοι αὐτοῦ ἔλαται, μέλανες
ὡς κόραξ· τὰ ἄνωθεν δηλονότι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ,
τουτέστι τῆς θείας ὑπάρξεως, ἀθεώρητα καὶ ἀκα-
τάληπτα· διὰ τοῦτο καὶ μέλανα εἶρηκε. Τοῦτο καὶ ὁ
θεοπάτωρ Δαβὶδ προηρμήνευσε, λέγων· Ἔθετο
σκότος εἰς ἀποκρυφὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦ σκότους
δηλονότι τὸ ἀκατάληπτον εἰρηκώς.

ᾠΣΜΑ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστεραὶ, ἐπὶ πλη-
ρώματα ὕδατων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τοῦ τῆς περιστερᾶς ὀνόματος τὸ ἀκίρατον τε
καὶ καθαρὸν ἐδήλωσε τῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ
πληρώμασιν ὕδατων· τουτέστι, πεπληρωμένων
τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πολλαχοῦ γὰρ ἡ θεία Γραφή

¹¹ Isa. xlii, 1. ¹² Psal. xvii, 12.

poterat, ut ignoraret id is, qui etiam antequam
nasceretur singula norat? sed quo hunc ipsum ad
illius fidem animi affectum exaugeret. Quocirca
dicit: Si inveneritis, id est, contendite, ut inve-
niatis.

CANT.

9. Qualis nepos tuus a nepote, pulchra in mulieri-
bus? qualis nepos tuus a nepote? quia sic adjurasti
nos.

SCHOLIA.

Tanquam a mulieribus interrogatio hæc foret, a
propheta posita est. Dicit enim, Qualis nepos tuus
a nepote? hoc est, in quo differt filius tuus a cæteris
aliarum mulierum filiis, quia adjurasti nos per
ipsum?

CANT.

10. Nepos meus candidus, et igneus, selectus ex
decem millibus.

SCHOLIA.

Excitato a purissima Virgine mulierum desiderio,
ita ut semel atque iterum de suo interrogarent fi-
lio, quinam foret, et in quo a cæteris differret, ad
singula respondet, et dicit: Nepos meus candidus
est, et igneus, selectus ex decem millibus. Notiones
ipsius divinitatis per ejusmodi enumeravit, dicens:
Filius Dei, qui ex me carnem assumpsit, candidus
est, et igneus, hoc est, Lux intellectualis est, et
ignis intolerandus. Per candorem enim splendorem
lucemque significavit; per ignem vero intoleran-
dam nec attingendam ejus divinitatem. Selectus ex
decem millibus, sive, electus. De ipso enim Deus
et Pater per os Isaïæ dicit: Ecce puer meus quem
elegeram, in quem complacuit anima mea¹¹.

CANT.

11. Caput ejus aurum cephas, cincinnati ejus crispi,
nigri veluti corvus.

SCHOLIA.

Caput ejus aurum est cephas, hoc est, superna ip-
sius generatio est intellectualis, et quæ attingi ne-
quit. Aurum enim sæpe sæpius vim ignis significat.
Cincinnati autem ejus crispi, nigri veluti corvus. Quæ
superna sunt, significavit, capitis ejus, hoc est divi-
næ ejus substantiæ, eaque invisibilia et incom-
prehensa fore. Quocirca et nigra fore dixit. Quod
isdem divinus pater David ante exposuerat, dicens:
Posuit tenebras latibulum suum¹². Qui per tene-
bras id utique quod comprehendi nequit expressit.

CANT.

12. Oculi ejus sicut columbæ, super plenitudines
aquarum.

SCHOLIA.

Per hujus columbæ nomen simplicitatem atque
puritatem oculorum ejus significavit. Super pleni-
tudines aquarum, id est, qui repleti erant Spiritu
sancto; passim enim divina Scriptura Spiritum

sanctum aquam nominavit. Quemadmodum et Sal-
valor ipse declaravit : *Qui credit in me, flumina
ex ventre ejus fluent aquæ vivæ*⁵⁵, videlicet sanctis-
simi Spiritus gratia. Itaque plenitudines aquarum
intelligendi sunt ipsi Christi fideles. Quemadmo-
dum Salomonis quoque pater David longe ante di-
xit : *Oculi Domini super justos*⁵⁷.

CANT.

13. *Maxillæ ejus sunt phialæ aromatis, producentes
unguentaria.*

SCHOLIA.

Quemadmodum phialæ aromatum ingentem fra-
grantiam præbent iis qui prope adsunt : sic et uni-
genitus Dei Filius uberem in eum credentibus
sanctissimi Spiritus gratiam impertit. *Accipite enim,*
*dixit, Spiritum sanctum*⁵⁸.

CANT.

Labiæ ejus lilia stillantia myrrham plenam.

SCHOLIA.

Protates sermones divinos per labia Salvatoris
ad omnes et pro omnibus *lilia stillantia myr-
rham* appellavit : *lilia* quidem, propter fragran-
tiam plantæ, et quia ab omnibus deamantur ; *stil-
lantia* vero *myrrham plenam*, propter vim abunde
sufficiensque servandi, et continendi, et quia
ubique colligunt, conservant, et confirmant eos
qui suscipiant Evangelium ; vel etiam ob difficilem
et strigosam, asperamque, ut videtur, observa-
tionem mandatorum Dei. *Angusta* enim, inquit,
*et arcta est via, quæ ducit ad regnum celo-
rum*⁵⁹.

CANT.

14. *Manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ, strenuæ.*

SCHOLIA.

Omnia, quæ propter nos in mundo admirabilia
Dei manu sunt facta, ejus plena sunt pulchritu-
dine. *Eccè enim*, inquit, *omnia pulchra valde*⁶⁰.
Dum autem dixit : *Manus ejus tornatiles, aureæ,*
æquatam in singulis elementis portionem desi-
gnat, illorumque inter se connexionem. *Plenæ,*
strenuæ. Ac si diceret : Divinæ ejus erga nos par-
ticipantes pietatis et providentiæ.

CANT.

*Venter ejus veluti tabula eburnea super lapidem
sapphiri.*

SCHOLIA.

Apertissime in iis quoque propheta demonstrat,
se non de quovis homine verba facere. Nam cur-
jus unquam invenietur venter, *veluti tabula ebu-
rnea* ? Verum æquivoce clare ostendit, se maximi
cujuspiam ac summi Legislatoris nomen voluisse
exprimere. Per ventrem itaque cor significavit :

τὸ ἔγιον Πνεῦμα ὕδωρ ὀνόμασε · καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ
Σωτὴρ ἐνετελεῖται · Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποτα-
μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος
ζῶντος · δηλονότι, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριτος · Οὐκοῦν αὐτοὺς τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευ-
κότας · πληρώματα ἑδάτων ὑποληπτίων · καθὼς
προλαβὼν καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἰρηκε Δαβὶδ · Ὁφθαλ-
μοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους.

ἌΣΜΑ.

Σιαγόνες αὐτοῦ ὡς φιάλαι τοῦ ἀρώματος, γύ-
ουσαι μυρρεψικά.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅσπερ αἱ τῶν ἀρωμάτων φιάλαι κλειστέην ὄσπν
τὴν εὐωδίαν περιέχουσι τοῖς ἔγγιστα γινομένοις · οὕτω
καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῖς πιστεύουσιν
εἰς αὐτὸν πλουσίαν τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος
χάριν μετέδωκε. Δάθετε γάρ, φησὶ, Πνεῦμα
ἄγιον.

ἌΣΜΑ.

Χεῖρη αὐτοῦ κρῖνα, στάζοντα σμύρναν
πλήρη.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τοὺς διὰ τῶν χειλέων τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἄπαν-
τας καὶ ὑπὲρ ἁπάντων προφερομένους θεαρχικούς
λόγους κρῖνα στάζοντα σμύρναν προσηγόρευσε ·
κρῖνα μὲν διὰ τὸ εὐώδες τοῦ φυτοῦ καὶ πᾶσιν ἐπί-
ραστον · στάζοντα δὲ σμύρναν πλήρη, διὰ τὸ συν-
εκτικὸν, καὶ διαρκές, καὶ πανταχόθεν ἐπέχον καὶ
στηρίζον τοὺς παραδεχομένους τὸ Εὐαγγέλιον · ἢ
καὶ διὰ τὸ πικρὸν καὶ δοκοῦν σκληρὸν τοῦ κατὰ
Θεὸν ἀπαγγέλλματος. Ἡ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα,
φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στενὴ
καὶ τεθλιμμένη ἐστίν.

ἌΣΜΑ.

Χεῖρες αὐτοῦ κορνεύται, χρυσαῖ, πεπληρωμέ-
ναι, θαρσεῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πάντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς γεγε-
νημένα τοῦ κόσμου θαυμαστά πεπληρωμένα εἰσὶ
τῆς παρ' αὐτοῦ καλλονῆς · Ἴδοθ γάρ, φησὶ, τὰ
πάντα κατὰ ἴαν. Διὰ δὲ τοῦ φάναι, Αἱ χεῖρες
αὐτοῦ κορνεύται, χρυσαῖ, τὴν ἐν ἐκάστῳ τῶν
στοιχείων ἰσομοίαν δηλοῖ, καὶ πρὸς ἕλληλα σύγ-
κрасιν. Πεπληρωμένοι, θαρσεῖς · ἀντὶ τοῦ, μέ-
οχα τῆς παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς θεοσιδούς προ-
νοίας.

ἌΣΜΑ.

Κοιλία αὐτοῦ ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λί-
θου σαφειροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Σαφέστατα κἂν τοῦτοις δεικνυσιν ὁ προφήτης,
ὡς οὐ περὶ τινος ἀνθρώπου διαλέγεται · τίνος γὰρ
ἂν εὐρεθείη ἡ κοιλία ὡς πυξίον ἐλεφάντινον ; ἀλλ'
ἢ δῆλον περὶ μεγίστου τινός, καὶ τὰ μέγιστα νενο-
μοθετηκότος, τὴν προσηγορίαν ἐκτέθειται. Διὰ τοῦτο
τῆς κοιλίας τὴν καρδίαν ἐσήμανεν, ἐν ᾧ τὸ διανοη-

⁵⁵ Joab. vii, 38. ⁵⁷ Psal. xxxiii, 16. ⁵⁸ Joan. xx, 22. ⁵⁹ Matth. vii, 14. ⁶⁰ Gen. i, 31.

τικὴν τῆς ψυχῆς· παρὼν τυγχάνει· ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ ἔν τοις Εὐαγγελίοις φησὶν· Ὁ ἀγαθὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρὰ. — Ὡς πυξίον ἐλεφάντινον· ἦτοι βιβλίον, τοὺς ἐκπορευομένους ἐξ αὐτοῦ θεοποιούσας λόγους πᾶσιν ἀγαθοπρεπῶς προσειόντας· αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἐκ τῆς Σιών πεφοιτηκότα τῷ κόσμῳ σωτηριώδη νόμον· περὶ οὗ καὶ ὁ θεοπάτωρ εἰρηκε Δαβὶδ· *Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ*; καὶ Ἡσαίας· *Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος*. Οὐδεὶς δὲ πρὸ αὐτοῦ, ἢ μετὰ αὐτὸν, ἐκ τῆς Σιών ἐξηγεγεκε νόμον· ὡσπερ δὲ διὰ τῶν Μωσαικῶν πυξίων ὁ νόμος δέδοται τῷ παλαιῷ Ἰσραὴλ· οὕτω καὶ διὰ τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις καὶ ἀλήθεια τοῖς πιστοῖς. *Ἐπὶ λίθου σαπφείρου*. Τεθεμελιωμένα δηλονότι ἐπὶ τὴν πέτραν· *Σὺ γὰρ εἶ, φησὶ, Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν*.

ἌΣΜΑ.

Κηῆμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμαρίνοι, τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσαῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τοῦτων πάντων τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀπαρέγκλιτον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου μονιμότητος δεῖκνυσι. *Κηῆμαι* δὲ, καὶ ὀπισθία, καὶ τὰ ἄλλα ἀνθρωποπρεπῶς περὶ αὐτοῦ τίθησι κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν ἡμῖν μερῶν.

ἌΣΜΑ.

Ἐπίδος αὐτοῦ ὡς λίθανος ἐκλεκτός, ὡς κέδροι. Φάρυγξ αὐτοῦ γλυκασμός, καὶ ἔλος ἐπιθυμία.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὴν ἐκείνου θεότητα εἰς ἔλλος λίθανος ὁμοίως. Θεῷ γὰρ μόνῳ λίθανος ἀφιέρωται. Τὰ δὲ ἐκ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ ἡδύτερά εἰσι παντὸς γλυκασμοῦ· τοῦτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ἡδυνθεὶς, *Γλυκύτερα, φησὶ, τὰ λόγια Κυρίου ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον*. — *Καὶ ἔλος ἐπιθυμία*· ἦτοι αὐτὸς ὢν τῶν ἐφετῶν ἀκρότης, καὶ πρὸς τὸν ἐρωτικῶς οἶτε θεοῖο νόος, καὶ πᾶσαι δικαίων ψυχὰν ἀνατείνονται.

ἌΣΜΑ.

Οὗτος ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόθεσις τῶν κατὰ μέρος γνωρισμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς ἀφράστου σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἐξήτησαν αἱ ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλήμ, ἑποδὸς ὢν τυγχάνει, τὰ ἐκείνου ἢ μήτηρ ἀκριδῶς διεξελευσά, ἐπάγει· *Τοιοῦτός ἐστιν ἀδελφιδός μου, καὶ τοιοῦτός, οἷον ὁμῖν εἶπον δηλονότι*.

ἌΣΜΑ.

Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ καλῆ ἐν τυναίξῃ; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ.

¹¹ Matth. xii, 35. ¹² Psal. xiii, 7. ¹³ Isa. ii, 3.

A in quo intellectus animæ residet. Quemadmodum etiam ipse Salvator in Evangeliiis dicit· *Bonus homo de bono cordis sui thesauro profert bona, et malus de malo cordis sui thesauro profert mala* ¹¹. — *Veluti tabula eburnea*: sicut liber nimirum, ex quo profertur sermones a Deo instituti: quos omnibus, quæ sua est benignitas, patam proposuit; ipsa videlicet lex ex Sion, mundo pro ejus salute insita. De qua divinus quoque pater David ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel* ¹²? Et Isaias dixit: *De Sion exibit lex* ¹³. Nemo autem ante ipsum, vel post ipsum ex Sion legem protulit. Porro quemadmodum per tabulas Mosaicas lex data est prisco illi populo Israel: sic et per ea quæ emanarunt ex ventre incarnati Filii Dei, gratia et veritas credentibus data est. *Super lapidem sapphiri*. Fundata videlicet supra petram. *Tu enim es, inquit, Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* ¹⁴.

CANT.

15. Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.

SCHOLIA.

Per hæc omnia inconcessam veramque Dei Verbi in æternum manentis stabilitatem demonstrat. *Crura* vero; et posteriora, et alia itidem humano more ei tribuit pro ratione earum quæ in nobis sunt, partium.

CANT.

15, 16. Species ejus sicut libanus electus, sicut cedri. Guttur ejus dulcedo, et totus desiderium.

SCHOLIA.

Divinitatem ejus speciei assimilavit libani, quia soli Deo consecratur libanus. Quæ vero ex ipsius prodent gutture, suaviora sunt quavis dulcedine. Quibus David quoque delectatus, *Dulciora, inquit, eloquia Domini super mel et favum* ¹⁵. — *Et totus desiderium*. Ipse nimirum est desiderabilium summa et apex; ad quem persisterant divinæ mentes et omnes animæ iustorum feruntur.

CANT.

17. Iste est nepos meus, et iste est propinquus meus, filia Jerusalem.

SCHOLIA.

Complexio eorum est, quæ per partes cognosci possunt ineffabilis illius propter incarnationis Verbi Dei; quia enim quæsierunt filium Jerusalem, qualis esset, mater accurate illius reventis partibus, infert: *Hujusmodi est nepos meus, talis, inquam, qualem vobis retuli*.

CANT.

17. Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? et quaeremus eum tecum.

¹⁴ Matth. xvi, 18. ¹⁵ Psal. xviii, 14.

SCHOLIA.

Dei Verbi characteres optime edoctæ mulieres, ac etiam ipsæ ejus amore sancitæ, ex ejusdem desiderio, dicunt: *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? Ex gaudii exsuperantia iterarum; interrogationem, vel ex canentium more, qui bis et amplius eadem repetant. Et quæremus eum tecum: hoc est, Sequemur te, quocumque tandem ipsa contendes ad querendum eum; nec curiose nimis indagabimus, quæ de ipse tibi sunt placita.*

CAPUT VI.
CANT.

1, 2. *Nepos meus descendit in hortum suum ad phialas aromatum, ut pascat in hortis, et lilia colligat. Ego meo nepoti, et nepos meus mihi, qui pascit in liliis.*

SCHOLIA.

Supra a principio omnis prorsus labis experta mater de nepote apud eas narrationem instituit, dicitque eis: Interrogatis me, *quo meus abiit nepos? Nepos meus descendit in hortum suum* ⁶⁶, videlicet, e coelo descendens, carnem ex me assumpsit. Ipsa enim est *hortus ille signatus* ⁶⁷. *Ad phialas aromatum*: ad decendum omnem terram divina ipsius præcepta, et ad replendum totius orbis ambitum illorum fragrantia. *Ut pascat in hortis, et lilia colligat*: ut videlicet pascat ipsius oves in pascuis caelestibus, et introducat, et educat eas per ostium ⁶⁸; et ab eis colligat fructus, dilectionem nimirum, et misericordiam. *Ego meo nepoti, et nepos meus mihi.* Ego scilicet ei carnem præbui, et ipse mihi divinitatem. *Qui pascit in liliis*: qui videlicet illa docet, quæ ad paradysum et quæ in illo ad florum delicias spectant.

CANT.

3, 4. *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum, decora sicut Jerusalem, terribilis sicut castrorum ordines. Averte oculos tuos contra me, quia illi me evolare fecerunt.*

SCHOLIA.

Commutatio hic sit modus cantionis; et in principio quidem tanquam propheta, Virginis decantat laudes; hic autem, repente veluti afflatus Numine, cantum quasi ex alio attollit principio, et dicit: *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum*; complacuit enim Deo et Patri, in ea nostri generis operari salutem. *Decora sicut Jerusalem, sive tanquam sacre pacis causa, ipsiusque pacis conciliatrix, pacem omnibus præbuit. Terribilis sicut castrorum ordines, hoc est, supra omnem captivum et rationem est in te omnium pulchritudinum or-*

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου γνωρίσματα ἀσφαλῶς αἱ γυναῖκες μαθοῦσαι, καὶ τρωθεῖσαι καὶ αὐταὶ τῷ ἐκείνου ἔρωτι, εἰς πῶθον ἤλθον αὐτοῦ, καὶ φασὶ· *Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ καλὴ ἐν γυναίξει; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου;* τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς χαρᾶς διπλασιάσασαι τὴν ἐρώτησιν, ἢ καὶ ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἔθουσι, δις τὰ αὐτὰ καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνειν. *Καὶ ζητήσομεν αὐτὴν μετὰ σοῦ*· τουτέστιν, Ἀκολουθήσομέν σοι ὅπου ἐν αὐτῇ ἀπέλθῃς εἰς τὴν ἐκείνου ζήτησιν· καὶ οὐ κολουπραγμονήσομεν τὰ περὶ ἐκείνου σοὶ ἀπίσκοντα.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

ἌΣΜΑ.

Ἄδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ, εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος, ποιμαίνει ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρινα. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ· ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρινοῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὰς ἡ πανέμωμος μήτηρ τὴν περὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ διήγησιν ποιεῖται, καὶ φησὶ πρὸς αὐτάς· Ἐρωτᾷτέ με, *ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός μου;* Ὁ ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ· ἤγουν, ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, ἐπαρκώθη ἐν ἐμοὶ· αὕτη γὰρ ἐστὶν ὁ ἐσπραγισμένος κήπος. *Εἰς φιάλας ἀρώματος*· εἰς τὸ διδάξαι πᾶσιν τὴν γῆν τοῖς θεουργοῦς αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ κληρῶσαι τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς εὐωδίας. *Ποιμαίνει ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρινα*· ἦτοι ποιμαίνει τὰ ταυτοῦ πρῶτα ἐπι νομῆς οὐρανοῦς, καὶ εἰσάγειν αὐτὰ, καὶ ἐξάγειν διὰ τῆς θύρας, καὶ συλλέγειν τοὺς παρ' αὐτῶν καρποὺς, ἤγουν, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔλεον. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδός μου ἐμοὶ· ἦτοι, Ἐγὼ τοῦτοψ τὴν σάρκα παρέσχον, καὶ αὐτὸς ἐμοὶ τὴν θέωσιν. Ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρινοῖς· ὁ διδάσκων θελαθὴ τὰ περὶ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τῶν ἀνθῶν τρυφῆς.

ἌΣΜΑ.

Καλὴ εἶ, ἢ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ἀραὶ ὡς Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς τεταγμέναι· ἀπόστρεψον ὀφθαλμοὺς σου ἀπεναντίον μου· ὅτι αὐτὴ ἀνεπέτρωσάν με.

D

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄλλαγμα τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ψόης· καὶ ἐναρξίς τῶν πρὸς τὴν Παρθένον ὡς ἀπὸ τοῦ προφήτου ἰγχωμίων· αἰφνης γὰρ, ὡσπερ ἐνθους γενόμενος, τὴν ψόην ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἀνατείνεται, καὶ φησὶ· *Καλὴ εἶ, ἢ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία*· ἡ εὐδόκησε γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν ἐργάζεσθαι. Ἄρα ὡς Ἱερουσαλήμ· ἤγουν, ὡς ἱερὰς εἰρήνης αἰτία, καὶ πᾶσιν αὐτῆς εἰρηνοπαρόχως πρόξενος. *θάμβος ὡς τεταγμέναι*· τουτέστιν, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ λόγον ἢ κατὰ σὲ τῶν ἀπάντων καλῶν σύνταξις καὶ εὐαρ-

⁶⁶ Cant. v, 17. ⁶⁷ Cant. iv, 12. ⁶⁸ Joan. 10, 1 seqq.

μοστία. Ὁφθαλμοὶ σου ἀπεσπάρτων μου. Εἶθε εὐ-
μενῶς ὀφθῆς ἐμὲ, καὶ τὰ κατ' ἐμὲ διεξάγοις, ὡς
ἂν αὐτῇ βούλοιο. Ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με
ἀντὶ τοῦ, Οἱ σοὶ ὀφθαλμοὶ εἰς ταύτην ἀνεβίβασάν
με τὴν προφητείαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὕψος, τῶν
σῶν θεάσασθαι μεγαλείων.

ἌΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεσπάρ-
τησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαδδ. Ὀδόντες σου ὡς ἀγέ-
λαι τῶν κεκουρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λου-
τροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμαίνουσαι· καὶ ἀσπυροῦσα
οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὡς σπάρτων κόκκινον
χειλὴ σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὄρατα. Ὡς λέκυ-
ρον ῥοῆς μῆλόν σου, ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς
σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄπερ νῦν κατὰ μέρος διεξίσει τῶν ἐγκωμίων,
καὶ ἀνωτέρω εἴρηται· ὡσπερ ἐπιψδόν τινα τῇ
μακαρίᾳ Παρθένῳ ἐπῶδων ἃ καὶ πρότερον.

ἌΣΜΑ.

Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντα
καλακαὶ, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς·
μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῇ τε-
κούσῃ αὐτήν. Εἶδοσαν αὐτήν θυγατέρες, καὶ
μακαριοῦσιν αὐτὴν βασίλισσαι καὶ γε καλα-
καὶ, καὶ αἰνέσουσιν αὐτήν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἂν ἐτέρας καὶ αὐθις ἀρχῆς τὴν ὄδην ποιεῖ-
ται, καὶ φησι· Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ
ὀγδοήκοντα καλακαὶ, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμὸς· τὸ ὑπερβάλλον ἀσυγκρίτως τῆς παν-
αμώμου μητρὸς καὶ διὰ τούτων ἐνδεικνύμενος ὁ
προφήτης, πρὸς τὰς ἐξ ἀπασῶν γυναικῶν, τῷ θαυ-
τῆς Υἱῷ καὶ Θεῷ δι' ἐπιγνώσεως αὐτῷ συναφθῆ-
σεσθαι προσδοκώμενας, τὴν σύγκρισιν ποιούμενο·,
εἰς μέσον αὐτάς παράγει, καὶ τὰς αὐτῶν, καὶ
ἀξίας εἰκότως ἐξαρθροῦται. Καὶ τὰς πιστευσάσας
μὲν τῷ νυμφίῳ Χριστῷ, διὰ μαρτυρίου δὲ τελειω-
θείσας πρὸς τὸν ἐκείνου ἔρωτα, βασίλισσας ἀποκα-
λεῖ, τῷ ἐξήκοντα ταύτας ἀριθμῷ, διὰ τὴν ἐκ τελείου
τελειωτάτην τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν, ἐνδεικνύ-
μενος· τὰς δὲ ὡσαύτως πεπιστευκυίας, συγγινομέ-
νας δ' αὐτῷ δι' ἐπιπονοτέρου καὶ σκληροῦ βίου, καὶ
τοῦ τῆς ἀσκήσεως κατὰ Θεὸν ἐξηρημένου, παλλα-
κὰς προσείρηκε· τῷ ὀγδοήκοντα ταύτας ἀριθμῷ
τελειῶν, διὰ τὴν ἐν τούτῳ ἐκβεδηκότος καὶ ἀσφα-
λοῦς τῆς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα συναφείας τελειωτάτην
τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν. Τὰς δ' ἀπᾶς διὰ τοῦ
θεοῦ βαπτίσματος καὶ μόνον Χριστῷ συναφθεί-
σας, εἰκότως νεάνιδας ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐκάλεσε, διὰ τὸ
πολύχρον αὐτῶν, καὶ γῆς ἐξηπλωμένου εἰς ἅπαντα
τὰ πέρατα. Τοσαῦται γὰρ αἱ πιστεύουσαι. Μία
ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ τῇ τεκούσῃ αὐ-
τήν· ἀντὶ τοῦ, Ἐκ στερίας τὸ πρότερον οὖσις τῆς
Ἄννης μία αὐτῇ διὰ προσευχῆς γεγέννηται, μεθ'
ἣν οὐκ ἔστιν ἀριθμῆσαι καὶ λοιπὴν, ἐκλελεγμένη
τῇ γεννησάσῃ αὐτὴν πατρίδι, μᾶλλον δὲ πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου ἐκλελεγμένη τῷ Θεῷ εἰς κατοικίαν

A dinata compositio, et concinna constitutio, *Oculi tui contra me*: utinam benigne me conspicias, et quæ sunt in me regas, sicut tibi placuerit. *Quia illi me evolare fecerunt*. Ac si diceret: *Oculi tui in hanc me elvarunt prophetiam, ut ea tuarum magnitudinum contempler excellentiam.*

CANT.

4-6. *Capillamentum tuum sicut greges caprarum quæ apparuerunt e Galaad. Dentes tui sicut greges ionisarum, quæ ascenderunt de lavacro: omnes gemellæ, et sterilis non est inter illas. Veluti vestis coccinea labia tua, et eloquentia tua decora. Sicut cortex mali punici gena tua, extra quod in te silet.*

B

SCHOLIA.

Quas nunc vicissim per partes recenset laudes, eas quoque paulo ante decantaverat. Est instar cantus cuiusdam repetiti, quæ eadem quas et prius B. Virginis recinat laudes.

CANT.

7, 8. *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus. Una est matri suæ; electa est genitrici suæ; viderunt eam filiæ, et beabunt eam reginæ et concubinæ, et laudabunt eam.*

SCHOLIA.

C Tanquam ex altero rursus exordio cationem orditur, ac dicit: *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus*. Excellentiam sine comparatione matris, omnis prorsus labis expertis, propheta ex his comparate demonstrat mulieribus, eam conferens cum exteris mulieribus, quæ, ut cum eis Dei Virginisque Filius mentis cognitione copularetur, expectabant: easque in medium adducti, et earum tum numerum, tum dignitates pro dignitate enumerat. Et eas quidem, quæ Christo crediderunt sponso, ac per martyrium jam illius effectæ sunt amore perfectæ, reginas appellat, numero illo sexageno demonstrans perfectissimum uberrimumque ex earum naturæ perfectione profectum. D Eas vero, quæ ita crediderunt, ut ei sint conjunctæ, seligentes laboriosam et æsteram religionis vitam, in divinisque rebus exercitationem, concubinas nuncupavit, octogesimo illas numero perfectas declarans, propter perfectissimum naturæ earum ex firma stabilique conjunctione in hoc proposito ac voto profectum. Copulatas autem semel tantum Christo per baptismum divinum merito adolescentulas præter numerum appellavit, ob illarum multitudinem, ac etiam quia repleant omnes fines terræ. Cumque tot tantæque sint credentes animæ: *Una est matri suæ, electa genitrici suæ*. Ac si diceret, Ex sterili prius cum esset Anna, una ipsa per preces genita fuit, post quam non est aliquam aliam recensere. Electa patriæ, quæ illam generat, vel potius, ante mundi constitutionem

SCHOLIA.

Dei Verbi characteres optime edoctæ mulieres, ac etiam ipsæ ejus amore sancitæ, ex ejusdem desiderio, dicunt: *Quo abiit nepos tuus, o pulchra in mulieribus? quo abiit nepos tuus? Ex gaudii exsuperantia iterarunt interrogationem, vel ex canentium more, qui bis et amplius eadem repetant. Et quæremus eum tecum: hoc est, Sequemur te, quocumque tandem ipsa contendes ad querendum eum; nec curiose nimis indagabimus, quæ de ipso tibi sunt placita.*

CAPUT VI.
CANT.

1, 2. *Nepos meus descendit in hortum suum ad phialas aromatum, ut pascat in hortis, et lilia colligat. Ego meo nepoti, et nepos meus mihi, qui pascit in liliis.*

SCHOLIA.

Supra a principio omnis prorsus labis experta mater de nepote apud eas narrationem instituit, dicitque eis: Interrogatis me, *quo meus abiit nepos? Nepos meus descendit in hortum suum* ⁶⁶, videlicet, e caelo descendens, carnem ex me assumpsit. Ipsa enim est *hortus ille signatus* ⁶⁷. Ad *phialas aromatum*: ad decendum omnem terram divina ipsius præcepta, et ad replendum totius orbis ambitum illorum fragrantia. *Ut pascat in hortis, et lilia colligat*: ut videlicet pascat ipsius ⁶⁸ oves in pascuis caelestibus, et introducat, et educat eas per ostium ⁶⁹; et ab eis colligat fructus, dilectionem nimirum, et misericordiam. *Ego meo nepoti, et nepos meus mihi.* Ego scilicet ei carnem præbui, et ipse mihi divinitatem. *Qui pascit in liliis*: qui videlicet illa docet, quæ ad paradisum et quæ in illo ad florum delicias spectant.

CANT.

3, 4. *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum, decora sicut Jerusalem, terribilis sicut castrorum ordines. Averte oculos tuos contra me, quia illi me evolere fecerunt.*

SCHOLIA.

Commutatio hic fit modum cantionis; et in principio quidem tanquam propheta, Virginis decantat laudes; hic autem, repente veluti afflatus Numine, cantum quasi ex alio attollit principio, et dicit: *Pulchra es, propinqua mea, sicut beneplacitum*; complacuit enim Deo et Patri, in ea nostri generis operari salutem. *Decora sicut Jerusalem*, sive tanquam sacre pacis causa, ipsiusque pacis conciliatrix, pacem omnibus præbuit. *Terribilis sicut castrorum ordines*, hoc est, supra omnem captum et rationem est in te omnium pulchritudinum or-

A

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου γνωρίσματα ἀσφαλῶς αἱ γυναῖκες μαθοῦσαι, καὶ τρωθεῖσαι καὶ αὐταὶ τῷ ἐκείνου ἔρωτι, εἰς πόθον ἤλθον αὐτοῦ, καὶ φασί· *Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδοῦς σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδοῦς σου;* τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς χαρᾶς διπλασιάσασαι τὴν ἐρώτησιν, ἢ καὶ ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἄδουσι, δις τὰ αὐτὰ καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνειν. *Καὶ ζητήσομεν αὐτὸν μετὰ σοῦ*· τουτέστιν, Ἀκολουθήσομέν σοι ὅπου ἂν αὐτὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐκείνου ζήτησιν· καὶ οὐ καλυπταμένησομεν τὰ περὶ ἐκείνου σοὶ ἀρῆσκοντα.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

ᾠσμα.

Ἄδελφιδοῦς μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ, εἰς φιάλας τοῦ ἀρώματος, κοιμᾷται ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρινα. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδοῦ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς μου ἐμοί· ὁ κοιμᾷται ἐν τοῖς κήποις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτάς ἡ πανάμωμος μήτηρ τὴν περὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ διήγησιν ποιεῖται, καὶ φασὶ πρὸς αὐτάς· Ἐρωτᾷτε με, *ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδοῦς μου;* Ὁ ἀδελφιδοῦς μου κατέβη εἰς κῆπον αὐτοῦ· ἤγουν, ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, ἐσπερώθη ἐν ἐμοί· αὕτη γὰρ ἐστὶν ὁ ἐσφραγισμένος κήπος. *Εἰς φιάλας ἀρώματος*· εἰς τὸ διδάξαι πᾶσιν τὴν γῆν τὰς θεωρητοὺς αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ κληρῶσαι τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς εὐωδίας. *Κοιμᾷται ἐν κήποις, καὶ συλλέγειν κρινα*· ἦτοι κοιμᾷται τὰ ἐαυτοῦ πρὸβατα ἐπινομίαις οὐρανίου, καὶ εἰσάγειν αὐτὰ, καὶ ἐξάγειν διὰ τῆς θύρας, καὶ συλλέγειν τοὺς παρ' αὐτῶν καρπούς, ἤγουν, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔλεον. Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδοῦ μου, καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς μου ἐμοί· ἦτοι, Ἐγὼ τοῦτο τὴν σάρκα παρέσχον, καὶ αὐτὸς ἐμοί τὴν θέωσιν. Ὁ κοιμᾷται ἐν τοῖς κήποις· ὁ διδάσκων θελαδὴ τὰ περὶ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τῶν ἀνθίων τρυφῆς.

ᾠσμα.

Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία, ὄραμα ὡς Ἱερουσαλήμ, θάμβος ὡς τεταγμέναι· ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον μου· ὅτι αὐτὸ ἀνεπέκρωσάν με.

D

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄλλαγμα τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ψόης· καὶ ἐναρξίς τῶν πρὸς τὴν Παρθένον ὡς ἀπὸ τοῦ προφήτου ἰγχωμίων· αἰφνης γὰρ, ὡσπερ ἐνθους γενόμενος, τὴν ψόην ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἀνατείνεται, καὶ φασί· *Καλὴ εἶ, ἡ κλησίον μου, ὡς εὐδοκία*· ἠὲ δόκησε γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν ἐργάσασθαι. Ὁραμα ὡς Ἱερουσαλήμ· ἤγουν, ὡς ἱερὰς εἰρήνης αἰτία, καὶ πᾶσιν αὐτῆς εἰρηνοπαρόχως πρόξενος. *Θάμβος ὡς τεταγμέναι*· τουτέστιν, ὑπερ πάντα νοῦν καὶ λόγον ἡ κατὰ σὲ τῶν ἀπάντων καλῶν σύνταξις καὶ εὐαρ-

⁶⁶ Cant. v, 17. ⁶⁷ Cant. iv, 12. ⁶⁸ Joan. 10, 1 seqq.

μοστία. Ὁφθαλμοί σου ἀπεκατέλιον μου. Εἴθε εὐ-
μενῶς ὀφθῆς ἐμὲ, καὶ τὰ κατ' ἐμὲ διεξάγοις, ὡς
ἀν πύθῃ βούλοιο. Ὅτι αὐτοὶ ἀνεπέτερωσάν με·
ἀντὶ τοῦ, Οἱ σοὶ ὀφθαλμοὶ εἰς ταύτην ἀνεβίβασάν
με τὴν προφητείαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὕψος, τῶν
σῶν θεάσασθαι μεγαλείων.

ἌΣΜΑ.

Τρίχωμά σου ὡς ἀτέλαιο τῶν αἰγῶν, αἱ ἀνεφά-
νησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαὰδ. Ὀδόντες σου ὡς ἀτέ-
λαιο τῶν κεκυρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λου-
τροῦ, αἱ πᾶσαι διδυμαίνουσαι· καὶ ἀσκηνοῦσα
οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς. Ὅς σπαρτίον κόκκινον
χειλῆ σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὄρατα. Ὅς λέκυ-
ρον ροῦς μῆλόν σου, ἐκτός τῆς σιωπῆσέως
σου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἄπερ νῦν κατὰ μέρος διεξείσι τῶν ἐγκωμίων,
καὶ ἀνωτέρω εἰρηται· ὡσπερ ἐπαθόν τινα τῆ
μακαρία Παρθένω ἐπάθων ἃ καὶ πρότερον.

ἌΣΜΑ.

Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντα
καλακαὶ, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς·
μία ἐστὶ τῆ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ ἐστὶ τῆ τε-
κούση αὐτήν. Εἶδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ
μακαριοῦσιν αὐτὴν βασίλισσαι καὶ γε καλα-
καὶ, καὶ ἀνέσουσιν αὐτήν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὅς ἀφ' ἑτέρας καὶ αὐθις ἀρχῆς τὴν ὁδὴν ποιεῖ-
ται, καὶ φησι· Ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ
ὀγδοήκοντα καλακαὶ, καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμὸς· τὸ ὑπερέβαλλον ἀσυγκρίτως τῆς παν-
αμώμου μητρὸς καὶ διὰ τούτων ἐνδεικνύμενος ὁ
προφήτης, πρὸς τὰς ἐξ ἁπασῶν γυναικῶν, τῷ ἑαυ-
τῆς Ἰψῷ καὶ Θεῷ δι' ἐπιγνώσεως αὐτῷ συναφθί-
σεσθαι προσδοκώμενας, τὴν σύγκρισιν ποιούμενος,
εἰς μέσον αὐτὰς παράγει, καὶ τάξεις αὐτῶν, καὶ
ἀξίας εἰκότως ἐξαριθμεῖται. Καὶ τὰς πιστευσάσας
μὲν τῷ νυμφίῳ Χριστῷ, διὰ μαρτυρίου δὲ τελειω-
θείσας πρὸς τὸν ἐκείνου ἔρωτα, βασίλισσας ἀποκα-
λεῖ, τῷ ἐξήκοντα ταύτας ἀριθμῷ, διὰ τὴν ἐκ τελείου
τελειωτάτην τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν, ἐνδεικνύ-
μενος· τὰς δὲ ὡσαύτως πεπιστευκυίας, συγγινομέ-
νας δ' αὐτῷ δι' ἐπιπονοτέρου καὶ σκληροῦ βίου, καὶ
τοῦ τῆς ἀσκήσεως κατὰ Θεὸν ἐξηρημένου, παλλα-
κὰς προσεῖρηκε· τῷ ὀγδοήκοντα ταύτας ἀριθμῷ
τελειῶν, διὰ τὴν ἐν τούτῳ ἐκβαθεκότος καὶ ἀσφα-
λοῦς τῆς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα συναφείας τελειωτάτην
τῆς φύσεως αὐτῶν προκοπὴν. Τὰς δ' ἅπας διὰ τοῦ
θεοῦ βαπτίσματος καὶ μόνον Χριστῷ συναφθεί-
σας, εἰκότως νεάνιδας ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐκάλεσε, διὰ τὸ
πολύχρον αὐτῶν, καὶ γῆς ἐξηπλωμένον εἰς ἅπαντα
τὰ πέρατα. Τοσαῦται γὰρ αἱ πιστεῖουσιν. Μία
ἐστὶ τῆ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ τῆ τεκούση αὐ-
τήν· ἀντὶ τοῦ, Ἐκ στερείας τὸ πρότερον οὖσης τῆς
Ἄννης μία αὕτη διὰ προσευχῆς γεγέννηται, μεθ'
ἣν οὐκ ἔστιν ἀριθμηταὶ καὶ λοιπῆν, ἐκλελεγμένην
τῆ γεννησάσῃ αὐτὴν πατρὶδι, μᾶλλον δὲ πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου ἐκλελεγμένη τῷ Θεῷ εἰς κατοικίαν

A dinata compositio, et concinna constitutio, *Oculi tui contra me: utinam benigne me conspicias, et quæ sunt in me regas, sicut tibi placuerit. Quia illi me evolare fecerunt. Ac si diceret: Oculi tui in hanc me elevarunt prophetiam, ut ea tuarum magnitudinum contempler excellentiam.*

CANT.

4-6. *Capillamentum tuum sicut greges caprarum quæ apparuerunt e Gataad. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro: omnes gemellæ, et sterilis non est inter illas. Veluti vestis soccinea labia tua, et eloquentia tua decora. Sicut cortex mali punici gena tua, extra quod in te silet.*

B

SCHOLIA.

Quas nunc vicissim per partes recenset laudes, eas quoque paulo ante decantaverat. Est instar cantus cujusdam repetiti, qui easdem quas et prius B. Virginis recinat laudes.

CANT.

7, 8. *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus. Una est matri suæ; electa est genitrici suæ; viderunt eam filie, et habebunt eam reginæ et concubinae, et laudabunt eam.*

SCHOLIA.

Tanquam ex altero rursus exorilio cantionem orditur, ac dicit: *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentulæ quarum non est numerus.* Excellentiam sine comparatione matris, omnis prorsus labis expertis, propheta ex his comparate demonstrat mulieribus, eam conferens cum exteris mulieribus, quæ, ut cum eis Dei Virginisque Filiius mentis cognitione copularetur, expectabant: easque in medium adducit, et earum tum numerum, tum dignitates pro dignitate enumerat. Et eas quidem, quæ Christo crediderant sponso, ac per martyrium jam illius effectæ sunt amore perfectæ, reginas appellat, numero ille sexageno demonstrans perfectissimum uberri-
D. *umque ex earum naturæ perfectione profectum.* Eas vero, quæ ita crediderunt, ut ei sint conjunctæ, seligentes laboriosam et austeram religionis vitam, in divinisque rebus exercitationem, concubinas nuncupavit, octogesimo illas numero perfectas declarans, propter perfectissimum naturæ earum ex firma stabilique conjunctione in hoc proposito ac voto profectum. Copulatas autem semel tantum Christo per baptismum divinum merito adolescentulas præter numerum appellavit, ob illarum multitudinem, ac etiam quia plebant omnes fites terræ. Cumque tot tantæque sint credentes animæ: *Una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Ac si diceret, Ex sterili prius cum esset Anna, una ipsa per preces genita fuit, post quam non est aliquam aliam recensere. Electa patriæ, quæ illam generarat, vel potius, ante mundi constitutionem

electa Deo in domicilium suum, unica existens A matri suæ Evæ, et post eam ex natis ab Eva altera reperiri nequit. *Viderunt eam filia, et beabant eam; reginæ et concubinæ laudabant eam.* Ac si aperte diceret: *Ecce enim ex hoc nunc beatam me dicent omnes generationes* 99.

CANT.

9. *Quæ ista se inflectens quasi aurora, pulchra ut luna, electa ut sol, pavor ut castrorum ordines?*

SCHOLIA.

Stupore percussus ab excellentia illibatæ Matris Verbi Dei, *Quenam ista est?* inquit. Pgrinde ac diceret: *Quam magna ista est, quæ se inflectit ut aurora! Quemadmodum enim, lumine solis accedente, nocturnæ recedunt tenebræ, sic ad puræ Virginis splendorem peccati recesserunt tenebræ.* *Pulchra ut luna;* in ipsa enim Sol justitiæ posuit tabernaculum suum, communicans ei divinum sum et inexplicabile lumen. *Electa ut sol.* Non absurdum est eandem et lunam dici et solem: solem quidem eo quod Dei et Patris susceperit Verbum; qui est lux perfecta, et quæ præter modum exuberat sicut est in suo corpore sol; lunam vero propter eam etiam, quam ex ipso participavit, claritatem. *Pavor ut castrorum ordines.* Ac si diceret, Stupore percussit contemplatio ordinis, quo in ea hæc sunt disposita.

CANT.

10, 11. *In hortum nucis descendit, ut viderem genimina torrentis; ut viderem si floruisset vinea, si floruisset mala punica; illic dabo ubera mea tibi. Nesciuit anima mea. Posuit me currus Aminadab.*

SCHOLIA.

Hortum nucis. Ipsius matrem omnis labis experiam, hinc quoque verbis expressit. Quemadmodum enim ex virga nucis Aaron stipes pullulavit, sicut et scriptum est in Deuteronomio: *Ecce virga Aaron germinavit in domum Levi, et protulit german, et effloruit flores, et germinavit nuce* 1: ita etiam solida virga Virgo ex tribu Juda germinavit. Dicit autem: *In hortum nucis descendit, ac si diceret: Meum descensum feci, cum homo factus sum, carnemque assumpsi ex semper virginis matre mea.* Non secus ac a Salvatore concise per expositionem hæc dicta forent, propheta exposuit. *Ut viderem genimina torrentis.* Per genimina torrentis lapsam hominum naturam significat; quam David quoque, sub verborum involucre significavit, dicens: *Torrentem pertransiit anima nostra* 2, lapsa videlicet in peccati profluvium. *Ut viderem si floruisset mala punica.* Genus scilicet humanum a me, instar arboris ficulnæ, primo satum, et affabre venusteque formatum ad producendos fructus. Si vinea floruisset, Judæorum præsertim Synagoga. *Ibi dabo ubera mea tibi;* perinde ac diceret: Ibi, in

ἐλευτῶ· μία τις οὐσα τῇ μητρὶ αὐτῆς Ἐβᾶ· καὶ μεθ' ἣν οὐκ ἔστι δευτέραν τῶν ἐξ αὐτῆς τεχθεισῶν λαβεῖν. *Εἶδον αὐτὴν θυγατέρες, καὶ μακαριοῦσιν αὐτὴν βασιλισσαί, καὶ παλακαὶ αἰνέσουσιν αὐτήν.* Ἄντικρυς· Ἴδὸν γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσι με πᾶσαι αἱ γενεαί.

ἄΣΜΑ.

Τίς αὐτὴ ἡ ἐκκλυπτοῦσα ὡσεὶ ὄρθρος. καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμέται;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκπλαγίς πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀγράφου τοῦ Θεοῦ Λόγου μητρὸς, *Τίς αὐτῆ;* φησὶ· ἀντὶ τοῦ, Ὅση μεγάλῃ! Ἡ ἐκκλυπτοῦσα ὡσεὶ ὄρθρος. Ὅσπερ γὰρ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐλθόντος, τὸ νυκτερινὸν ἐφανίζεται σκοτός· οὕτω καὶ τῆς ἀγνῆς λαμπράτης Παρθένου, τὸ τῆς ἀμαρτίας διαλέλυται σκοτός. *Καλὴ ὡς σελήνη.* Ἐν αὐτῇ γὰρ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐνοσηνοί, μεταδοῦς αὐτῇ τοῦ θείου καὶ ἀπλείτου φωτὸς αὐτοῦ. *Ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος.* Οὐκ ἀπεικὸς τὴν αὐτὴν καὶ σελήνην καὶ ἥλιον φάνα· τοῦτο μὲν, διὰ τὸ δεδέχθαι τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγον, τὸ ὑπερπλήρες καὶ τέλειον φῶς, ὡσπερ ἐν ὁσμῇ ἡλιον· τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὴν ἣν ἐξ αὐτοῦ μετέχε λαμπρότητα. *Θάμβος ὡς τεταγμέναι.* Ἀντὶ τοῦ, Ἐκπληξίς ἐστὶν ἰδεῖν ὅπως ἐν αὐτῇ ταῦτα τέτακται.

ἄΣΜΑ.

Εἰς κῆπον καρύας κατέβην, ἰδεῖν ἐν γεννήματι τοῦ χειμάρρου· ἰδεῖν εὐφρανθῆσαν ἡ ἀμπέλος, εἰ ἤρθησαν αἱ βόαι. Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί. Οὐκ ἔγνω ἡ ψυχὴ μου. Ἐβδόμο ἀρματα Ἀμιναδάβ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κῆπον καρύας τὴν ὑπεράμωμον αὐτοῦ μητέρα κίν τοῦτοις εἶρηκεν. Ὅσπερ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ Ἀαρὼν βάρδου καρύας στείλεχθ' ἐβλάστησε, καθὼς καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· Ἴδὸν ἐβλάστησε βάρδου Ἀαρὼν εἰς οἶκον Δαβὶ, καὶ ἐξήνεγκε βλαστὸν, καὶ ἐξήνεγκεν ἄρθη, καὶ ἐβλάστησε κάρνα· οὕτω καὶ ἡ τῆς ἰσχύος βάρδου Παρθένου ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἀνεβλάστησε. Καὶ φησὶν, *Εἰς κῆπον καρύας κατέβην*· ἀντὶ τοῦ, Τὴν ἐμὴν ἐποίησα συγκάδοσιν ἐνανθρωπήσας, καὶ σάρκα λαβὼν ἐκ τῆς ἀεὶ παρθένου μητρὸς μου. Ὅς γὰρ ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος τὴν περιχοπὴν ταύτην εἶρησθαι τίθησιν ὁ προφήτης· Ἴδεῖν ἐν γεννήματι τοῦ χειμάρρου. Γεννήματα χειμάρρου τὴν ὀλισθήσασαν τῶν ἀνθρώπων βούλειται φύσιν· ταύτην καὶ ὁ Δαβὶδ ἀνιτιτόμενος, *Χειμάρρον διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν*, εἶρηκε· τὴν ὑποπεσοῦσαν δηλαδὴ τῷ κατακλισμῷ τῆς ἀμαρτίας. Ἴδεῖν εὐφρανθῆσαν αἱ βόαι. Ἦτοι, ἡ καταβληθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ δίκην συκῆς γενεὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ καλλιεργηθεῖσα πρὸς τὸ ποιῆσαι καρπούς. *Εἰ ἤρθησαν ἡ ἀμπέλος, ἐξαιρέτως ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆ.* Ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί· ἀντὶ τοῦ, Ἐν

99 Luc. 1, 48. 1 Num. xvii, 5. 2 Psal. xxii, 4.

αὐτῇ τῇ συναγωγῇ Δώσω σοι, τῇ ἐμὲ τεκοῦσῃ δη-
 λαθῇ, τοὺς μασθοὺς μου, τὴν ἐμὴν συνάφειαν, ἣν
 ἠὐδόκησα ἀνευ σπορᾶς ἐκ σοῦ προελθεῖν· πρὸς τὸ
 πηγᾶσαι ἐν τῷ κόσμῳ τὰ σωτηριώδη μου διδάγματα.
 Οὐκ ἔγνων ἢ ψυχὴ μου· ὡσανεὶ ἔλεγε· Πόθεν μοι
 τοῦτο ἔσται, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ὡς ἐκ τῆς
 Παρθένου γὰρ ἀγνῆς ὁ λόγος καὶ αὐθις ἐσχημάτι-
 σται. Ἔθετό με ἄρματα Ἀμιναδάβ. Τὴν μετὰ
 ταῦτα συγκατάθεσιν τῆς Παρθένου δηλοῖ. Ἀμινα-
 δάβ γὰρ Ἑβραϊστὶ εὐδοκία πατρὸς εἰληπταί· ἀντὶ
 τοῦ ἠὐδόκησεν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὄχημα
 γεγενῆσθαι τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Λόγου.

ἌΣΜΑ.

Ἐπιστρεψε, ἐπιστρεψε ἢ Σουλαμίτις· ἐπι-
 στρεψε, ἐπιστρεψε. Τί ὄψομαι ἐν σοί;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἀφ' ἐτέρας τινὸς περικοπῆς τὴν ἀρχὴν ποιεί-
 ται· καὶ ὡσπερ ἀποφαινομένους τινὰς ἐπάγει, καὶ
 διαπληκτιζομένους, εἰ τοιαῦτά τινα γενήσεται· καὶ
 φασὶν, Ἐπιστρεψε ἢ Σουλαμίτις· τριχῶς τὴν ἀδ-
 εῖς ἐπιστροφὴν ἀνακαλουμένους διὰ τὸ βαθὺ καὶ
 ἀποκρουστικὸν εἶς ἐρωτήσεως. Σουλαμίτις δὲ ἡ εἰ-
 ρηνικὴ ἂν καλοῖτο, καὶ ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Σα-
 λωμῶντος καταγομένη. Τί ὄψομαι ἐν σοί; Τί συμβ-
 ῆσεται σοι, δηλοῦστί, καὶ εἰ γενήσεται ταῦτα;

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

ἌΣΜΑ.

Τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουλαμίτιδι, ἡ ἐρχομένη ὡς
 χοροὶ τῶν παρεμβολῶν; Τί ὠραιώθησαν διαδή-
 ματά σου ἐν ὑποδήμασι, θύγατερ Ἀμιναδάβ;

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὴν πρ' ἐκείνων ἐπηρεαστικὴν ζήτησιν τὸν
 λόγον ἐπήγαγε κατὰ ἀπόκρισιν· Τί ὄψεσθε ἐν τῇ
 Σουλαμίτιδι, ἡ ἐρχομένη ὡς χοροὶ τῶν παρεμ-
 βολῶν; Μονονουχὶ λέγων, Εἰ καὶ πεπήρωνται ὀμῶν
 οἱ ὀφθαλμοί; ὡς καὶ Ἰσαίας συμμαρτυρῶν, ἔφη-
 σεν· Ἐκάμμυσαν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα
 μὴ ἴδωσι. Ταύτη τοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπηρεάζοντες
 ἀποφαινεσθε; Ἄλλ' οὖν ἡ ἐρχομένη ταῖς οὐρανίους
 ἐφαμιλλᾶται τάξεις. Εἶθ' ὡσπερ ἀποκρουόμενος·
 τὸ δυσέντευκτον τούτων, καὶ οὐδ' ἂν πείθοντο, κἂν
 ὀποῖά τινα πρὸς αὐτοὺς διεξέλθοι, αὐτοὺς μὲν οὐμώ-
 ζειν ἀφῆκε μακρὰ· πρὸς δὲ τὴν Παρθένον καὶ αὐθις;
 ἐπιστραφεῖς· Τί ὠραιώθησαν, φησὶ, διαδήματα
 σου ἐν ὑποδήμασι; τουτίστι, Πῶς οὕτως αἱ προ-
 κοπαὶ τῶν ἀρετῶν σου κατευθύνθησαν ἐν σαρκὶ
 οὖσαι; διαδήματα γὰρ τὰς ἀρετὰς ὑποληπτέον· ὡς
 καὶ ὁ τοῦτου πατὴρ εἶρηκε, Παρὰ Κυρίου τὰ δια-
 δήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται. Θύγατερ Ἀμι-
 ναδάβ. Ἀξία δηλαδὴ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρός.

ἌΣΜΑ.

Ῥυθμοὶ μηρῶν σου ὅμοιοι ὀρμισκοῖς ἔργον
 τεχνίτου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Διὰ τῶν μηρῶν τὸν ἐξ αὐτῆς τεθησόμενον Σω-

Luc. 1, 34. ὁ Ἰσα. vi, 9. ὁ Psal. cxxvi, 25.

A ipsa synagoga, Dabo, tibi nimirum, quæ mea eris
 genitrix, ubera mea; meam incarnationem, quam
 arrisit mihi, sine semine ex te fieri; ut mundum,
 perenni meorum laticæ salutarium irrigarem docu-
 mentorum. Nescivit anima mea; ac si diceret:
 Unde hoc mihi erit, quoniam virum non cognosco? ¹
 Veluti enim ex persona illibatæ Virginis, postea
 sermo efformatur. Posuit me currus Aminadab:
 Virginis post hæc assensum, significat. Aminadab
 enim Hebraice voluntas, seu beneplacitum Patris,
 interpretatur. Ac si diceret, ex suæ voluntatis be-
 nepacito Deus et Pater, currum me fecit unigeniti
 Verbi sui.

CANT.

12. Revertere, revertere Sulamitis, revertere, re-
 vertere. Quid in te inspiciemus?

SCHOLIA.

Tanquam ex altera quadam sectione exorditur:
 et quosdam veluti enuntiantes introducit, quosque
 hæc ipsa futura stupore perculerit, ac dicant: Re-
 vertere Sulamitis. Ter, ut ipsa revertatur, repetunt;
 propter profunditatem interrogationis, quæ res-
 pondendi vim adimit. Sulamitis autem pacifica vo-
 cari potest, atque ex Salomonis semine nata. Quid-
 nam in te inspiciemus? Ac si dicerent: Quidnam
 tibi continget etiam si talia evenient?

CAPUT VII.

CANT.

1. Quid videbitis in Sulamite, quæ venit sicut
 chori castrametantium? quam decori sunt gressus
 tui in calceamentis, o filia Aminadab!

SCHOLIA.

Ad infesta illorum postulata respondens, hunc
 protulit sermonem: Quidnam videbitis in Sulamite,
 quæ venit tanquam chori castrametantium? Tantum
 non dicens, num cæcutientes sunt oculi vestri? sicut
 et Isaias testatur, dicens: Clauserunt oculos suos ut
 non viderent¹. Qui hac etiam via hæc ipsa eluden-
 tes, quæstionem proponitis? Verum enimvero, quæ
 venit, similis est agminibus cœlestibus. Deinde
 tanquam refellens illorum duritiam, et pertinaciam,
 cum ipsis nihil persuadere potuisset ex iis quæ apud
 ipsos disseruerat, eos quidem longe dimisit, ut non
 leves luant pœnas. Ad Virgineum vero iterum etiam
 conversus: Quam decori, inquit, sunt gressus tui
 in calceamentis? Hoc est: Quonam pacto adeo in
 te virtutum profectus fauste feliciterque cesserunt,
 cum in carne degas? Gressus enim virtutes inter-
 pretantur, quemadmodum et hujus pater dixit: A
 Domino gressus hominis dirigentur². Filia Amina-
 dab: dignum videlicet delictum, quod Deo et Pa-
 tri sit cordi.

CANT.

Moduli feminum tuorum similes monilibus, opus
 manuum artificis.

SCHOLIA.

Per femina, nasciturum ex Virgine Salvatorem,

care significavit, idque olim patriarchæ Jacob demonstratum fuit ab angelo*, quid illum ad certamen luctæ excitans ejus femina tetigit indicans ex illa carne nasciturum Dei Filium unigenitum. Dicit itaque: *Moduli feminum tuorum similes sunt monilibus; videlicet, Qui carnem ex te suscepturus est Deus, immobile sigillum est Dei, et Patris. Sicut enim inquit optimi artifices signacula effingunt, exemplaribus perquam simillima; eodem modo et unigenitus Dei Filius, immobile sigillum, perquam simillima plane est, Patris imago.*

CANT.

2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, non egens misto; venter tuus cumulus tritici, vallatus in liliis.*

SCHOLIA.

Ad magnum pro nobis dispensationis mysterium Salvatoris, propheta oculos conjiciens, ait ad Virginem: *Umbilicus tuus crater tornatilis; videlicet, Ex te natus Dei Filius, crater est, suum pro nostra salute, effundens sanguinem. Non egens misto; ex quo enim Salvator noster Verbum caro factum est, et suum sanguinem in potum fidelibus dedit: ex eo, inquam, tempore, crater non defuit in Ecclesiis, quæ sunt ubique terrarum. Quinimo impletur quotidie sacris incruentis sacrificiis, vitali, et divino sanguine. Venter tuus cumulus est tritici; revera enim, ipsa coelestem nobis panem peperit; de quo quicumque comederit non morietur*. Quo autem modo non erit tritici cumulus, quæ singulis diebus, fideles replet abunde supernaturali illo pane, qui absolute ab ipsa emanavit? Vallatus in liliis, undique divinis munita dogmatibus, doctrinisque Christi Dei, qui carnem ex ipsa sumpsit.*

CANT.

3. *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ.*

SCHOLIA.

De hujusmodi supra dilucide actum est.

CANT.

4. *Collum tuum sicut turris eburnea.*

SCHOLIA.

Turris quidem eburnea, juxta historiam, interjecta est inter civitatem Jerusalem, et inter ejus civitatis arcem, Bethleem, eam magnus crexit David; cui Virginis collum simile dixit, propter prohibitum, et rectitudinem, et quod omni foret undique gratia perfusum.

CANT.

Oculi tui sicut stagna in Esebon, in portis filiarum multorum.

SCHOLIA.

Esebon apud Hebræos, cogitationes significat. Dicit igitur: Oculi tui tanquam stagna in Esebon: videlicet purum putum tuæ virginis mysterium,

* Gen. xxxii, 1 seqq. † Joan. vi, 50.

τῆρα δεδήλωκε· τοῦτο καὶ ὁ πάλαι τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ ὀφθαλμοῖς ἀγγελοῦ, καὶ πρὸς συμπλοκὴν αὐτὸν ἀναστήσας πάλης, ἤψατο τῶν ἐκείνου μηρῶν, τὴν ἐξ ἐκείνου σάρκωσιν τοῦ μονογενοῦς ἐμφαίνων Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ. Φησὶ τοίνυν· *Ῥυθμοὶ μηρῶν σου ὁμοιοὶ ὀρμίσκοις*· ἤγουν, Ὁ ἐκ σοῦ σαρκωθησόμενος Θεὸς ἢ μὴ κινουμένη σφραγὶς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ὅσπερ γάρ, φησὶν, οἱ τῶν τεχνιτῶν ἄριστοι ἀπαρλλάκτους τὰς σφραγίδας τῶν ἀρχετύπων ποιοῦνται, οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς Ἰῆσους τοῦ Θεοῦ, ἢ μὴ κινουμένη σφραγὶς, ἀπαρλλάκτως ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Πατρὸς.

ᾠΣΜΑ.

Ὁμφαλὸς σου κρατὴρ τορνευτὸς, μὴ ὑστερούμενος κρᾶμα· κοιλία σου θημωνία σίτου, περιφραγμένη ἐν κρίνοις.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πρὸς τὸ μέγα τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Σωτῆρος ἀφωρῶν ὁ Προφήτης πρὸς τὴν Παρθένον φησὶν· *Ὁμφαλὸς σου κρατὴρ τορνευτὸς*· ἤγουν, Ὁ ἐκ σοῦ τεχθεὶς Ἰησοῦς τοῦ Θεοῦ κρατὴρ ἐστὶ προχέων τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. *Μὴ ὑστερούμενος κρᾶμα*. Ἐξέδοτον γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνηθρώπησα Λόγος, καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἷμα εἰς πόσιν δέδωκε τοῖς πιστοῖς· ἐξ ἐκείνου καιροῦ οὐ διέλιπεν ὁ κρατὴρ ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ γῆς Ἐκκλησίαις μὴ πληροῦσθαι ταῖς καθ' ἡμέραν τῶν ἱερῶν ἀναιμάκτους θυσίαις τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θεοῦ αἵματος. *Κοιλία σου θημωνία σίτου*· ἔντω; γὰρ αὕτη τὴν οὐράνιον ἡμῖν ἄρτον ἀποτέουεν· ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων οὐ θνήσκει. Πῶς δὲ οὐ θημωνία σίτου ἢ καθ' ἡμέραν ἀρθεύουσα τοῖς πιστοῖς τοῦ ἐξ αὐτῆς τελεσφορηθέντος ὑπερφυοῦς ἄρτου; *Περιφραγμένη ἐν κρίνοις*· πανταχόθεν περιφρουρουμένη τοῖς θεοῖς δόγμασι καὶ διδάγμασι τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

ᾠΣΜΑ.

Δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ διδυμοὶ δορκάδος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Περὶ τούτου ἀνωτέρω δεδήλωται.

ᾠΣΜΑ.

Τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Πύργος ἱστορικῶς μὲν ἐλεφάντινός ἐστιν ὁ μεσητεύων τῇ τε πόλει Ἰερουσαλήμ καὶ τῇ ἐκείνης ἀκροπόλει Βηθλεὲμ, ὅν ὁ μέγας ἀνέστησε Δαβὶδ· τοῦτω τῆς Παρθένου παρείκασε τράχηλον, διὰ τὸ εὐεργετὸν, καὶ ἄρτιον, καὶ πρὸς ἅπαντα κεχαρισμένον.

ᾠΣΜΑ.

Ὁφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἐσεβῶν, ἐν κύλαις θυγατρὸς πολλῶν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐσεβῶν παρ' Ἑβραίοις τοῦς λογισμοὺς δηλοῖ. Φησὶ τοίνυν, *Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Ἐσεβῶν*· ἤγουν, Τὸ καθαρὸν τῆς σῆς παρθενία; μυστή-

ριον ἐν πληθεσιν ὑπερβάλλουσι λογισμοῖς κείσεται. **A** a multis excelsisque cogitationibus celebrabitur. *Ἐν πύλαις, ἐν ἐξέδοις, καὶ πλατείαις ἐνυμνηθήσεται* δηλονότι. *Θυγατρὸς πολλῶν* τῆς ἐξ Ἀδάμ μέχρι καὶ Ἰωακείμ, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν.

ἌΣΜΑ.

Μυκτῆρ σου ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου, σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκού.

ΣΧΟΛΙΑ.

Δαμασκὸς χύσιν αἵματος τῇ Ἑβραϊδὶ σημερινῇ διαλέκτῳ, ὡς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἐν προφήταις Ἡσαίας φησὶ. *Πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκού* ἦτοι, τὴν δι' αἱμάτων χύσιν, τὴν ἐν ταῖς θυσίαις γινομένην, λήψεται, κρατήσει, κατασχοί. Ἐλαβε γὰρ παρὰ τῶν Μάγων τῆνικαῦτα τὴν διὰ τοῦ Λιβάνου θυσίαν, καὶ τὰς δι' αἵματος γινομένης θυσίας κατέπαυσε. Διὰ τοῦν τοῦ μυκτῆρος ἐνταῦθα τὴν ὀσφραντικὴν ἐδήλωσε δύναμιν. Τῷ δὲ φάναι. Ὡς πύργος τοῦ Λιβάνου, τὸ θεοειδὲς αὐτῆς, καὶ καθαρὸν, καὶ κτωχυρωμένον ἐπὶ κρηπίδι θελαίς. *Σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκού* ἤγουν, τὴν περιφάνειαν τὴν γινομένην ἐν ταῖς χύσεσι τῶν αἱμάτων, καὶ τὰς κατὰ ταῦτα θυσίας σκοπεύων πρὸς τὸ ἀφανίσαι δηλονότι.

ἌΣΜΑ.

Κεφαλὴ σου ἐπὶ σὲ ὡς Κάρμηλος καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα. Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.

ΣΧΟΛΙΑ.

Κεφαλὴ πάντων ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Ἦντινα τοίνυν ὑποληπτέον κεφαλὴν τῆς Παρθένου, εἴτε τὴν ἐαυτῆς, εἴτε τὸν ἐξ αὐτῆς ἐσχθέντα Σωτῆρα Χριστὸν, ἐπίγνωσιν εἶναι φησὶν ὁ Προφήτης. Κάρμηλος γὰρ ἐπίγνωσις λέγεται ὡς καὶ Ἡσαίας ἐφθέγγετο. *Ἐδόθη αὐτῷ δόξα τοῦ Καρμήλου* καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν *δικαιοσύνη ἐν τῷ Καρμήλῳ κατοικήσει. Καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου, ὡς πορφύρα* ἤγουν, ὁ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς πλόκαμος. Ἡ καὶ, ὃν περιέθηκαν ἐξ ἀκανθῶν τῆ ταύτης; κεφαλῇ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ. *Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς.* Περιέθηκαν ἂν αὐτὸν, φησὶ, τὸν πλόκαμον ὡς πορφύραν τινὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. *Βασιλεὺς ἐν παραδρομαῖς* ἤγουν, ἐν ἰσθηλασίαις, ἐν θεάτροις. Ἡ, καὶ ὃν ὁ Σωτὴρ περιέβαλετο, τὸν ἀκάνθινον δηλαδὴ στέφανον ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης αὐτοῦ, καὶ καθ' ἣν ἐπὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀνήγειρε τροπαίον.

ἌΣΜΑ.

Τὶ ὠραιώθης, καὶ τί ἡδύνηθης ἀγαπητῇ ἐν τρυφαῖς σου;

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἴνα τί ὠραιώθης; ἀντὶ τοῦ, Ὁραιότερα πάντων ἐγένου καὶ ἴνα τί ἡδύνηθης; ἀντὶ τοῦ, Ἠδυτέρα πάντων ἐγένου. *Ἀγαπητῇ ἐν τρυφαῖς σου.* Τὸ τοῖς σοῖς ἐγκύπτειν διηγῆμασι, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν καρποῦσθαι θαυμάσια, ἀγαπητόν ἐστιν.

* Isa. viii, 4. * Ephes iv, 15. ¹⁰ Isa. xxxv, 2. ¹¹ Isa. xxxi, 16. ¹² Joan. xix, 2.

In portis, nimirum, et in viis, et in plateis laudes canentur. Filiae multorum, illorum nempe, qui fuerunt ab Adam usque ad Joakim; secundum divum Lucam.

CANT.

Nasus tuus sicut turris Libani, prospiciens faciem Damasci.

SCHOLIA.

Damascus, sanguinis fusionem, Hebræorum significat idioma, quemadmodum et celebris ille inter prophetas, dicit, Isaias: *Antequam sciat puer vocare patrem, vel matrem, auferet virtutem Damasci* *, eam nimirum, quæ tunc in sacrificiis inerat per sanguinis fusionem accipiet, obtinebit, et occupabit. Tum demum, cum accepit a Magis thuris sacrificium, et quæ per sanguinem fieri solebant sacrificia, cessare fecit. Per nasum autem hoc in loco, odorariam virtutem significat. Dum vero dicit: *Sicut turris Libani, formam Virginis divinam, et inviolatam, ac firmatam super fundamenta divina. Prospiciens faciem Damasci, videlicet, prospectum quaquaversus ad sanguinis fusionem faciens: ut videlicet, animum intendat ad cætera quoque ejusmodi tollenda sacrificia.*

CANT.

5. Caput tuum in te est tanquam Carmelus; et coma capitis tui vineta, tanquam purpura. Rex victus in curriculis.

SCHOLIA.

Caput omnium est Christus, sicut dicit Apostolus *. Sive igitur de capite interpretetur, nimirum ipsius Virginis; sive de capite ex ea nati Salvatoris Christi; pro agnitione illud accipit propheta. Carmelus enim, agnitionem significat. Quemadmodum et Isaias locutus est: *Gloria Carmeli data est ei* ¹⁰. Et alibi rursus: *Justitia in Carmelo habitabit* ¹¹. *Et plectens coma capitis tui, sicut purpura; videlicet, vincti virginei capitis crines. Vel corona, quam plectentes e spinis circumposuerunt capiti ejus* ¹², Salvatori nimirum Christo. *Rex vinctus in curriculis. Circumposuerunt namque ei, inquit, plectentes coronam tanquam purpuram quamdam in capite. Rex in curriculis; in agitationibus, videlicet, equorum, in theatris. Vel etiam, qua vinctus quoque fuit Salvator, spinea nimirum corona, in die latus ipsius, et propter quam adversus diabolum erexit tropæum.*

CANT.

6. Quam decora, quamve suavis dilecta tuis in deliciis?

SCHOLIA.

Quid decora dixi? imo cunctis formosior es. Et quid suavis dixi? imo suavior es universis. Dilecta tuis in deliciis. Sermones nempe tuos animo proprio excipere, et fructus, qui ex eis oriuntur, percipere admirabiles, amabile est.

CANT.

7-9. *Magnitudo tua similis est palmæ, ut ubera tua botris. Dixi, Ascendam in palmam, potiar cacuminum ejus, et jam erunt ubera tua sicut botri vineæ; et odor narium tuarum sicut mala. Et guttur tuum, sicut vinum bonum, recte progrediens meo nepoti, et labiis, et dentibus accommodatum.*

SCHOLIA.

Magnitudinem virtutum Virginis formæ palmæ similem esse perhibet, quemadmodum divinus quoque Pater Dávid in libro Psalunorum dixit: *Justus ut palma florebit*¹³. Ejus autem ubera botrum appellavit; poculum videlicet spirituale, quo utique fideles potantur. Inquit autem: *Dixi, Ascendam in palmam, potiar cacuminum ejus*; ac si diceret: *Ascendam in altis de te contemplationes, et considerabo quæ in te sunt mysteria. Et jam erunt ubera tua, sicut botri vineæ*. Ipsa enim est vinea vera, quæ botrum nobis protulit Christum. Hanc namque ut par est, propheta contemplans, laudibus ornavit: tum ab ascensu palmæ, tum, cum potiri cacuminum ejus asserat; conjiciendo oculos ad Virginem parituram Salvatorem Christum, ipsiusque uberibus infantem æternum lactaturam. *Et odor narium tuarum sicut mala*; videlicet cessare faciet idolorum sacrificia, et eorum vice incruentum suavis fragrantia, introducet sacrificium; nec enim jam amplius est nidor odorarius in sacrificiis. *Et guttur tuum sicut vinum bonum*; id est, Ex te est vita dulcedo scaturiens. *Tanquam vinum bonum, quod recte progreditur nepoti meo*. Salvatoris namque divinisimum sanguinem pro nobis, et pro multis effusum, per vinum recte progrediens nobis apertissime significavit. *Accommodatum labiis, et dentibus*; utpote penetrans adusque medullas, et ossa; divini namque poculi sumptio, iis qui digne accedunt, omnem eorum exhilarat sensum. Vel etiam suavissima quæ ex Virginis guttore promuntur verba, tanquam vinum bonum exhilarant cor credentium, incarnato ex ipsa Dei Filio.

CANT.

10. *Ego nepoti meo: et in me ejus est conversio.*

SCHOLIA.

Complexio ex parte cantionis est. *Ego, inquit, meo nepoti, et in me ejus est conversio*; ac si diceret: *Ego in purissimum ei vehiculum me ipsam composui et super me ejus est conversio*; per affectum nimirum filialem, facta est ad me conversio ipsius.

CANT.

11-13. *Veni, nepos mi, exeamus in agrum, commoretur in villis. Mane surgamus ad vineas; videamus si floruerit vinea. Floruit germen, floruerunt mala punicæ, illic dabo ubera mea tibi. Mandragoræ dede-*

¹³ Psal. xci, 15.

A

ᾠΣΜΑ.

Τὸ μέγεθος σου ὁμοιωθῆ τῷ φοίνικι, καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσι. Εἶπα, Ἀναθήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὑψέων αὐτοῦ, καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου, καὶ ὁσμή βινῶν σου ὡς μῆλα, καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος, ἀγαθὸς πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ, εἰς εὐθύτητα, ἰκανούμενος χεῖλεσι καὶ ὀδοῦσιν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Τὸ μέγεθος τῶν ἀρετῶν τῆς Παρθένου εἰς φοίνικος εἶδος ὁμοίωσεν, ὡς καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ εἶρηκε· *Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀθήσει*. Τοὺς δὲ γε ταύτης μαστοὺς βότρυα ὠνόμασε· τοὺς τὸ πνευματικὸν πόμα δηλαδὴ ποτίζοντας τοὺς πιστοὺς. Φησὶ τοίνυν· *Εἶπα, Ἀναθήσομαι ἐν τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὑψέων αὐτοῦ*· ἀντὶ τοῦ, Ἀναθήσομαι ἐν τῶν ὑψηλῶν κατὰ τὰ θεωριῶν, καὶ κατανοήσω τὰ ἐν σοὶ μυστήρια. *Καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου*· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν βότρυν ἡμῖν Χριστὸν. Ταύτην γὰρ ὡς εἰκὸς τὴν θεωρίαν ὁ Προφήτης ἐκομίσατο ἀπὸ τοῦ ἀναθήσαι ἐν τῷ φοίνικι, καὶ κρατήσαι τῶν ὑψέων αὐτοῦ, κατεῖδεν τὴν Παρθένον τεξεομένην τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, καὶ τοὺς αὐτῆς μαστοὺς, τοὺς τὸ προαιώνιον θηλάσαντας βρέφος. *Καὶ ὁσμή βινῶν σου, ὡς μῆλα*· ἦτοι, καταπύσαι τὰς εἰδωλικὰς θυσίας, καὶ ἀντὶ ἐκείνων παραγαγεῖν τὴν ἀναίμακτον καὶ εὐδὴν θυσίαν· οὐδὲ γὰρ κτισῶν ἐτι βσφρησις ἐν ταῖς θυσίαις. *Καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος ἀγαθός*· τοῦτέστιν, ὁ ἐκ σοῦ ἀναδραστήσας γλυκασμός τῆς ζωῆς. *Ὡς οἶνος ἐστὶν ἀγαθός, πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα*· τὸ γὰρ τοῦ Σωτῆρος θεϊότατον αἷμα, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, διὰ τοῦ ἐκπορευομένου οἴνου εἰς εὐθύτητα σαφέστατα ἡμῖν δεδήλωκεν. *Ἰκανούμενος χεῖλεσι, καὶ ὀδοῦσιν*· ἀντὶ τοῦ δικαιοῦμενος· μέχρι μυελῶν καὶ ὀστέων. Τὸ γὰρ τῆς θαλάσ μεταλήψεως θεωργεῖν πῶτηριον τοῖς ἀξίως προσιοῦσι πᾶσαν εὐφραίνει τὴν τούτων αἰσθησιν. Ἡ καὶ τὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος αὐτῆς ἤδιστα ῥήματα, ὡς οἶνος ἀγαθός, εὐφραίνουσι τὴν καρδίαν πεπιστευκότων τῷ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντι· Υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

ᾠΣΜΑ.

Ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου· καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀποθεσις τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ᾠδῆς. Ἐγὼ, φησὶ, τῷ ἀδελφιδῷ μου, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ, Ἐγὼ εἰς καθαρώτατον οἶκημα ἐμαυτὴν τούτῳ παρασκευάσα, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ. Ἡτοι, ἡ κατὰ διάθεσιν υἱατῆν γινωμένη πρὸς; μὲ ἐπιστροφή αὐτοῦ.

ᾠΣΜΑ.

Ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου· ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν· ἀυλισθώμεν ἐν κόμαις. Ὁρθρίσωμεν εἰς ἀμπέλους· ἰδωμεν εἰ ἠρθήσεν ἡ ἀμπέλος. ἠρθήσεν ὁ κυπρισμός· ἠρθήσαν αἱ βουαί. Ἐκεῖ δώσω τοὺς

μαστούς μου σοί. *Οι μανδραγόροι έδωκαν όσμην· και επί θύραις ήμών πάντα τὰ άκρόθρυα νέα πρός παλαιά, άδελφιδέ μου, έτήρησά σοι.*

ΣΧΟΛΙΑ.

Ός από της Παρθένου και αύθις την ψήν ποιείται, και φησιν· *Έλθέ, άδελφιδέ μου.* Ποίησον την σουτου συγκατάβασιν· *έξέλωμεν εις άγρόν· τον κόσμον δηλαδή, έν ό Σωτήρ παραγγέλονε σώσαι. Αύλισθώμεν έν κόμραις·* άντι του έν ταις πόλεσι, ταις τδ κήρυγμα παραδειξαμέναις. *Όρθήσωμεν εις άμπελώνας·* εις τας Ίουδαίωv συναγωγάς δηλαδή· ταύτην γάρ και Ίσαίας, ό άμπελών Κυρίου Σαβαώθ οικός του Ίσραήλ έστι, προείρηκεν. *Ίδωμεν ει ήρθησεν ή άμπελος·* ήγουν, ή τούτων συναγωγή· ήρθησεν ό κυπρισμός, εκ παραλλήλου τδ αυτό κυπρισμός γάρ ό πετανθεις της άμπελου βότρυς έστιν· επί μέν της συναγωγής των Ίουδαίων διαστατικώς, *Ει ήρθησε, φησίν·* έν τούτοις δε άποφαντικώς, ήρθησεν ό κυπρισμός, αι έξ έθνών δηλονότι Εκκλησίαι. *Ήρθησεν αι βοάι.* Οι διά μαρτυριου τελευθώντες, και τψ έαυτών φοινιχθέντες αίματι. *Έκει δώσω τούς μαστούς μου σοί·* τουτέστιν, Έν ταύτη τή Έκκλησία ή θεία σου ενανθρώπησις ύμνηθήσεται, και έπαναπαυθήσεται τδ σδν έν έμοι όνομα. *Οι μανδραγόροι έδωκαν όσμην·* και των έν ζήη ποιείται μήμην διά ταύτης της βοτάνης, άνθρωποειδή την ρίζαν έχουσης, και τή γή κατακεχωμένην. *Ήγουν, Καιρός ήκει τούς καταχομένους τψ ζήη ήλευθερωσθαι του Σωτήρος και μέχρι τούτων δια θανάτου συγκαταβάτος.* *Και επί θύραις ήμών πάντα τὰ άκρόθρυα.* Έγγός έστι δηλονότι ό καιρός της σωτηρίας· ώς και αύτός ό Σωτήρ τοις μαθηταί· εντεταλατο, λέγων· *Όταν ιδητε την συκην, και πάντα τὰ δένδρα, ότι οι κλάδοι αυτών γένωνται άκαλοί, και τὰ φύλλα αυτών εκχύη, έγγός έστιν επί θύραις. Νέα πρός παλαιά, άδελφιδέ μου, έτήρησά σοι·* άντι του, Και από της παλαιάς Διαθήκης πολλούς σοι προσήξα, τηρήσασά τούς περι έμου προφητευσασμένους, και τούς εκ της Νέας ταύτης άπειροπλάσιους σοι, δι' έμδ πιστευότας, άδελφιδέ μου.

CAPUT VIII.

ΎΜΝΟΝ.

Τίς δώη σε, άδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστούς μητρός σου; Εύρουσά σε έξω, φιλήσω σε, και γε ούκ έξουδενώσουσί με. Παραλήφομαι σε, και εισάξω σε εις οικον μητρός μου, και εις ταμείον τής συνλαβούσης με. Ποτιώ σε από οίνου του μυρσψιμού, από γάματος βοών μου.

ΣΧΟΛΙΑ.

Την του Σωτήρος ενανθρώπησιν διάφορον οιεσθών ό προφήτης, και ταύτην, ώς ειχός, άνυμνήσας, ούχ ήττον και νυν τὰ αυτά πάλιν διέξεισι. *Και τίς δώη σε, άδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστούς μητρός σου;* φησιν, άντι του, Τίς ούτος σκαιός και άπαίδευτος, δε εις την σην ενανθρώπησιν, ύπερ της του κόσμου σωτηρίας γεγεννημένην, βλασφήμους άν άπεποδία λίγους; *Εύρουσά σε έξω, φιλήσω σε·*

¹⁴ Matth. xxiv, 32, 35.

runt odorem, et in portis nostris omnia fructuum genera tum nova, tum vetera, nepos mi, servavi tibi.

SCHOLIA.

Tanquam ex Virginis persona, rursus quoque orditur cantum, et dicit : *Veni, nepos mi.* Tuum fac descensum. *Exeamus in agrum, in mundum videlicet, ad quem Salvator accessit, ut salvaret. Commoremur in villis ;* id est, in civitatibus praeconium susipientibus. *Mane surgamus ad vineas ;* ad Judaeorum videlicet synagogas ; vineam namque Domini Sabaoth, ejus domum Israel esse Isaias quoque praedixit : *Videamus si floruerit vinea ;* germen namque, illorum nimirum Synagoga, floruit ; idem enim significant. Nam maturus germinis flos vineae, botrus est. Aliter quoque de Synagoga quidem haesitabunde dicit : *Si floruerit.* De ceteris vero asseveranter profert. *Floruit germen ;* Ecclesia, videlicet, ex gentibus. *Floruerunt mala punica.* Qui per martyrium perfecti redditi sunt, proprioque purpurati sanguine. *Dabo tibi illic ubera mea ;* id est, in ipsa Ecclesia divinitas tua inhumanata, laudibus celebrabitur, nomenque tuum acquiescet in me. *Mandragorae dederunt odorem ;* illorum etiam, qui ad inferos descenderant, facit hic mentionem. Per hanc herbam, quae in radice humanam refert formam, quaeve radices in terra defossas habet, tempus adesse significat, in inferos defossos, liberandi, Salvatore eo usque etiam per mortem descendente. *Et in portis nostris omnia fructuum genera,* prope videlicet, est tempus salutis. Quemadmodum et ipse Salvator discipulis in lege, dixit : *Cum videritis ficum, et omnes arbores suas producentes ramos teneros, nec non et ipsorum folia nata, prope est in januis* ¹⁴. — *Nova et vetera, nepos mi, servavi tibi.* Ac perinde diceret tum veteri ex Testamento, multos tibi adduxi, eos servans, qui de me vaticinati sunt ; tum ex novo quoque hoc testamento per me quamplurimos in te credentes, nepos mi.

CANT.

1, 2. Quis del te, nepos mi, tuam sugentem ubera matris ? Inveniens te foris osculabor te, et sane non floccifacient me. Apprehendam te, et introducam te in domum matris meae, et in cellam ejus, quae concepit me. Potabo te vino condito, de lactice malorum punicorum meorum.

SCHOLIA.

Salvatoris praestantia in humanis enarrata a propheta, ipsaque incarnatione, - ut par est, laudibus celebrata, non minus hic quoque eadem rursus recenset, ac dicit : *Quis del te, nepos mi, tuam sugentem ubera matris ?* Ac si expostulans diceret : *Quis adeo nebulo est, et imperitus, qui tuam incarnationem, pro mundi salute factam, blasphemis insectari poterit verbis ? Inveniens te foris osculabor*

te; hoc est, etiam ante tuam ex me incarnationem, cum in sancta sanctorum degerem, victumque ab angelo susciperem, non minus in te osculandi desiderio, perseverabam. *Et sane non floccifacient me; qui videlicet, sana mente, rectaque ratione constant. Apprehendam te, et introducam te in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepti me.* Ac si diceret: Fiet in me conceptio tui, et habitabis in me. Id namque significat: *Introducām te in domum matris meæ, et in cellam ejus, quæ concepti me;* nimirum, super naturæ leges, in meo eris utero. *Potabo te vino condito, de lactice malorum puniceorum,* hoc est, cum te in meo conoepero utero, ex virginibus meis sanguinibus, impertiar tibi carnem meam, quæ omnem terrarum orbem, tua suavis odoris præsentia, perfundet.

CANT.

3. *Læva ejus sub capite meo, et dextera ipsius amplebitur me.*

SCHOLIA.

In multis familiariter concessa canentibus repetitio, quæ de more ab eis fieri solet.

CANT.

4. *Adjuravi vos, filia Jerusalem, per vires, et per fortitudines agri, utiquid suscitatis, et quare surgere facitis dilectam? donec utique voluerit.*

SCHOLIA.

Exordium vicissim in parte cantionis familiariter concessum canentibus; neque enim solum clausulas, complexionisque cantionum, verum etiam ipsa eorum principia ii qui præcinnant jugiter recinentes occinunt, dictum est autem paulo ante quid obscura hæc inuuant. Præter quod illic quidem: *Ne forte suscitatis dicit, et surgere facitis.* Hic vero: *Ue quid suscitatis et quare surgere facitis? merito itaque quasi rabus ipsis latentibus, adversus invictum Judæorum populum, indignabundus aperte insultat, et asseverant subjicit: Uiquid suscitatis, et surgere facitis dilectam?*

CANT.

5, 6. *Quæ est ista, quæ ascendit candida ut flos, suo innixa nepoti? sub pomi arbore excitavi te, ibi peperit te mater tua. Pons me ut signaculum super eor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia potens est ut mors dilectio; durus sicut infernus zelus.*

SCHOLIA.

Ex sapientis, et prophetæ persona sermonem præsentis cantionis hujus, credendum est esse prolatum; dicit enim: *Quæ est ista, quæ ascendit; ex radice scilicet, veluti ramus quidam gratia refertus. Candida* id est pura et non inquinata, *Lavabis enim me,* inquit, *et super nivem dealbabor.* *Suo innixa nepoti;* prædicat eam nimirum aliquando Christum Salvatorem parituram, et cum in manibus eam gestabit, tunc illi erit innixa. *Sub pomi*

46 Psal. L, 9

Α αντί του, Καί πρό τῆς σῆς ἐξ ἐμοῦ σαρκώσῃ, τοῖς τῶν ἀγίων ἀγίοις ἑνδιατωμένη, καί τροφήν εἰσοδεχομένη παρὰ τοῦ ἀγγέλου, οὐχ ἦτον εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ φιλήσειν σε διατελοῦν. Καί γε οὐκ ἐξουδενώσουσι με· οἱ τὸν λογισμὸν ἐβρωμένον ἔχοντες, δηλονότι. Παράληψομαι σε, καί εἰς εἰσαγωγὴν σε εἰς οἶκον μητέρος μου, καί εἰς ταμίειον τῆς συλλαβούσης με. Ἄντι τοῦ, Γενήσεται ἐν ἐμοὶ ἡ σύλληψις σου, καί ἐνοικήσεις ἐν ἐμοί. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ διὰ τοῦ· Εἰσαῶ σε εἰς οἶκον μητέρος μου, καί εἰς ταμίειον τῆς συλλαβούσης με· ἦγουν, Ὑπερφῶς εἰς τὴν ἐμὴν νηδύν. Ποτιῶ σε, ἀπὸ οἴνου τοῦ μυστικῆς, ἀπὸ γάματος ῥοῶν μου· τουτέστι, Κυφορομένην μεταδώσω σοι ἐκ τῶν ἐμῶν παρθενικῶν αἱμάτων, τῆς ἐμῆς σαρκός, τὴν πᾶσαν ἐνώδιασάσης τὴν γῆν τῆ ἐαυτῆς παρουσίᾳ.

ᾠΑΣΜΑ.

Εὐάνθυμος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν μου, καί ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπανάληψις, ὥσπερ εἰώθει ποιεῖν ἐν πολλοῖς κοινῇ τοῖς ἕβουσι, ἐπιχορηγοῦμένη.

ᾠΑΣΜΑ.

Ὅρκισα ἑμῆς, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἐν ταῖς θυνάμοσι, καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσοσι τοῦ ἀγροῦ, εἰ ἐγείρετε, καί τί ἐξεγείρετε τὴν ἀγάπην; ἔως ἂν θελήσῃ.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀρχὴ τῆς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ᾠδῆς, κοινῇ τοῖς ἕβουσι ἀναγειρομένη. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰς ἀποθέσεις τῶν ᾠδῶν οἱ τούτων ἐξάρχοντες κοινῇ παρέχουσιν ἀντιφωνεῖσθαι, ἀλλὰ καί τὰς ἐνάρξεις αὐτῶν. Εἰρηται δ' ἀνωτέρω, ἃ διὰ τούτων αἰνίσσεται· πλὴν ἐκεῖ μὲν, Ἐὰν ἐγείρετε, φησὶ, καί ἐξεγείρετε· ἐνταῦθα δὲ, Τί ἐγείρετε, καί τί ἐξεγείρετε, φησὶν. Εἰκὸς οὖν, ὡς ὁμολογοῦμένον ὄντων τῶν πραγμάτων, καί τοῦ φθοροῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων λαμπρῶς ἐπιθασκαίνοντος ἀποφαντικῶς, τί ἐγείρετε, καί τί ἐξεγείρετε τὴν ἀγάπην; ὑποτίθεται.

ᾠΑΣΜΑ.

Τίς πύτη ἡ ἀναβαλουσα λελευκαρθισμένη, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς; ὑπὸ πῆλον ἐξήγειρά σε, ἐκεί ὠδλησθὲ σε ἡ τεκοῦσά σε. Θές με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου· ὅτι κραταῖα ὡς θάνατος ἀγάπη· σκληρὸς ὡς ἄδης τῆλος.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐκ τοῦ σοφοῦ, καί Προφήτου τὸν λόγον τῆς παρουσίας ᾠδῆς ὑποληπτέον εἶναι ἀνατείνεσθαι, καί φησι· Τίς πύτη ἡ ἀναβαλουσα· ἐκ τῆς ἐμῆς βίβης; δηλονότι, εἰοεῖ τις κλάδος χαριέστατος. *Λελευκαρθισμένη,* ἀντὶ τοῦ καθαροῦ, καί ἀμύλωντος. *Πλυθεῖς με γὰρ, φησὶ, καί ὑπὲρ χιόνα λελευκαρθίσομαι.* Ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς· ὡς ἤδη τέχασαν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, προσαγορεύει· καί τοῦτον ταῖς χερσὶ κατέχουσα,

ἐπιστηριζομένην τε ἐπ' αὐτόν. Ὑπὸ μῆλον ἐξή-
 γειρά σε · ἀντι τοῦ, Δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκ τῆς ἐμῆς
 ὀσφύος γεγέννηκά σε, ἵνα τὸ τῆς ζωῆς ἀνθήσης μῆ-
 λον. Ἐκεῖ ὠδίνης σε ἡ τεκοῦσά σε · ἦτοι, διὰ
 τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Θέξ με ὡς σφραγίδα ἐπὶ τὴν
 καρδίαν σου. Τουτέστιν, Εἴθε ἀνεξάλειπτον ἔγοις,
 ἐμὲ κατέχουσα ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Ὡς σφραγίδα
 ἐπὶ τὸν βραχίονά σου · ἐν τῇ δυνάμει σου, δηλο-
 νότι, ἐμὲ συνέχουσα, οἶοντι τι σὸν ἐσφραγισμένον
 πρόβατον. Ὅτι κραταῖα ὡς θάνατος ἀγάπη ·
 ἦγουν, Ἡ σὴ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη κραταιότερα ἐστὶ
 καὶ θανάτου. Ὡσπερ γὰρ οἱ εἰς ἕξην πεμφθέντες
 οὐ βρῆδιως καλιννοστοῦσιν, ἀλλὰ κραταῖως παρ' ἐκεί-
 νου κατέχονται · οὕτω δηλονότι καὶ ἡ σὴ πρὸς ἐμὲ
 ἀγάπη κραταῖως συνέχει ὡσπερ θάνατος. Ἡ καὶ,
 Τοῦ θανάτου με ἐξαρπάξει πρὸς ἀγήρω ζωὴν ἐπα-
 νάγουσα. Σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος · ὁ δὲ ζῆλος,
 ἀντι τοῦ, ἡ ἀποστροφὴ σου καὶ τὸ νεμεσηταί τοῖς
 ἐμοῖς, σκληρὸν ὑπάρχει. Ὡς ἄδης, ἦτοι, τὸ χείρι-
 στον καὶ ἐπωδυνότατον ὑπάρχει μου.

ἌΣΜΑ.

Περὶ πτερά αὐτῆς περὶ πτερά πυρὸς φλόγες αὐ-
 τῆς. Ὑδωρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγά-
 πην · καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλείουσιν αὐτήν. Ἐὰν
 δῶ ἀνήρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ,
 ἐξουδενώσει ἐξουδενώσουσιν αὐτόν.

ΣΧΟΛΙΑ.

Καὶ ἐν τούτοις τὸ ὑψηλὸν καὶ μετέωρον τῆς πα-
 ναμώμου Παρθένου δείκνυσιν ὁ Πρόφῆτης · καὶ οὐχ
 ἀπλῶς μέχρι τινὸς ἵσταται · ἀλλὰ καὶ τῶν Σεραφίμ
 δείκνυσιν αὐτὴν ἀγιωτέραν · καὶ φησὶ · Περὶ πτερά
 αὐτῆς περὶ πτερά πυρὸς φλόγες · ἀντι τοῦ, Ἡ
 ταύτης θεωροφωρία, καὶ προσκύνησις · ταῦτα γὰρ
 αὐτῆς τὰ περὶ πτερά πυρὸς φλόγες εἰσὶν · ὡσανεὶ,
 εἰ ἔλεγεν, Ἐπιτάθηται τῶν Σεραφίμ, καὶ αὐτῶν
 τῶν ὑπερίστων νύων, ἐγκόλιον φέρουσα τὸν Δη-
 μιουργὸν, καὶ Κτίστην τοῦ παντός. Ὑδωρ πολὺ οὐ
 δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην. ἦτοι, τῆς Ἰσα
 καὶ Θεῶ δορυφορουμένης ὑπὸ τῶν λειτουργούντων
 αὐτῶ · οὗτοι γὰρ ἂν εἴεν καὶ πυρὸς φλόγες, ὡς ὁ
 Δαβὶδ φησὶν · Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
 πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ, πυρὸς
 φλόγη. Τὴν οὖν ἀγάπην ταύτην οὐ δυνήσεται
 σβέσαι ὕδωρ πολὺ · τουτέστιν, αἱ ἐνανταὶ δυνά-
 μεις. Εἰ γὰρ οἱ τῶ Θεῶ λειτουργοῦντες πυρὸς εἰσι
 φλόγες, οἱ ἀντικείμενοι τῷ τούτου προστάγματι
 ὕδωρ ἂν εἴεν τούτους · καὶ ὁ Δαβὶδ ὕδωρ ἀνυπόστα-
 τον καλεῖ, ὡς φησὶ · Ἄρα δεῖλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν
 τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. Καὶ ποταμοὶ οὐ συγ-
 κλείουσιν αὐτήν. Κἂν βραδύοι τινες ὡσι δηλο-
 νότι, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν ἐπιτιθέμενοι, οἱ τῆς ζωῆς
 ἡμῶν ἀντικαλοὶ δαίμονες. Οὕτως ἔλω τῆς πρὸς τὴν
 Παρθένον ἀγάπης ὁ Πρόφῆτης, καὶ οὕτως αὐτὴν
 ἠγάσαστο · καὶ ταῦτα μετὰ τοσαύτας αὐτῶ γενεὰς
 ὑπεροπὴν προσδοκωμένην αὐτὴν τελοῦσθαι. Ἐὰν
 δῶ ἀνήρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ
 ἐξουδενώσει ἐξουδενώσουσιν αὐτόν. Ἀντι τοῦ,

*A arbore excitavi te; pro eo quod est, Idcirco ex lum-
 bis meis te genui, ut vitæ pomum produceres. Ibi
 peperit te mater tua; propter eamdem nimirum
 causam. Pone me uti signaculum, super cor tuum,
 id est: Utinam ita agas, ut indelebili modo me in
 tuo detineas corde. Sicut signaculum super bra-
 chium tuum, in tua videlicet potentia me contineas,
 non secus ac unum aliquod ex signatis tuis pecu-
 dibus. Quia potens est ut mors dilectio: Tuus vide-
 licet in me amor, morte etiam ipsa potentior est;
 quemadmodum enim qui in inferna sunt demissi,
 haud facile revertuntur, sed magna vi arcte stricte-
 que apud inferos detinentur: sic nimirum, tua
 quoque in me dilectio, non secus ac mors magna
 me vi arcte continet. Vel etiam: A morte me abri-
 pias, ad vitam deducens incorruptam. Durus sicut
 infernus zelus; zelus vero, id est, te a meo averso
 populo, eique succensente dura res est. Sicut infer-
 nus; videlicet, gravissima res est, et summum,
 ingentemque mihi dolorem, afert.*

CANT.

6, 7. *Pinnæ ipsius quæ in orbem sunt, pinnæ ignis
 flammæ ejus. Aqua multa non poterit extinguere di-
 lectionem, et flumina non concludent eam; si dede-
 rit vir omnem suam vitam pro dilectione, illum ni-
 hili pendent.*

SCHOLIA.

In his quoque sublimem, celsamque inculpatae
 Virginis præstantiam, propheta demonstrat; nec
 simpliciter in aliquo quodam loco, eam constituit,
 sed Seraphinis sanctiorem esse pronuntiat, et dicit:
Pinnæ quæ ipsius in orbem sunt, pinnæ flammæ ignis.
 Ac si diceret: Satellitium, quod eam comitatur,
 et cultus; hæc namque pinnæ sunt ejus in orbem
 flammæ ignis. Perinde ac diceret, Sedit super Se-
 raphim, et super ipsas supremas intelligentias, in
 sinu ferens opificem, et conditorem universi. *Aqua
 multa non poterit extinguere dilectionem.* Tanquam
 æquali cum Deo satellitio stipata, ab ejusdem ni-
 mirum ipsius ministris. Isti non sunt flammæ ignis,
 quemadmodum David quoque dicit: *Qui facit an-
 gelos suos, spiritus. Et ministros suos, flammam
 ignis*⁴⁶. Hanc igitur ejus dilectionem non poterit
 extinguere aqua multa; hoc est contrariæ potesta-
 tes. Si enim Dei ministri flammæ sunt ignis, qui
 Dei adversantur imperio, aqua dici possunt, quos
 sane adversarios aquam intolerabilem David vocat,
 cum dicit: *Forsitan pertransisset anima nostra
 aquam intolerabilem*⁴⁷. *Et flumina non concludent
 ipsam.* Licet facinorosi utique et veteratores qui-
 dam sint, et valde nobis insidientur, vitæque nos-
 træ adversentur dæmones. Adeo Propheta erat
 Virginis amore captus, sicque ipsam venerabatur.
 Idque cum post innumeras ab ipso futuras genera-
 tiones, nascitura expectaretur Virgo. Si dederit
 vir suam omnem vitam pro dilectione, nihil pendet
 illum; hoc est, sunt adeo cacodæmones invidi, ho-

⁴⁶ Psal. ciii, 4. ⁴⁷ Psal. cxiii, 5.

minumque osores, et legis amoris repugnantes hoates, ut si vir egerit suam omnem vitam in dilectione, ipsum despicientes, in nihilum redigere conentur.

CANT.

8.9. *Soror nostra parva est, et ubera non habet; quid faciemus sorori nostræ in die, qua sermo erit ad ipsam? Si murus est, ædificabimus super ipsum propugnacula argentea; et si porta est, impingemus, in ipsam tabulam cedrinam.*

SCHOLIA.

Quasi ex alio interciso cantu exorditur: et tanquam ad prophetiæ finem accedens, dicit: *Soror nostra parva est, et ubera non habet*; quæ, videlicet ex Patre meo nascitura est filia. Hanc enim suam vocat sororem. *Parva est, et ubera non habet*, nondum enim idonea scilicet, est, ad concipiendum. *Quid faciemus sorori nostræ in die, qua erit sermo ad eam?* Sermo nimirum, Gabriellis angeli. *Si murus est, ædificabimus super ipsam propugnacula argentea*; hoc est: Si et parva est, et non idonea ad concipiendum, saltem accelerabimus ædificium, ipsamque instaurare conabimur, non secus ac murum propugnaculis carentem. Nec simplicia ipsi apposuit propugnacula, sed *argentea*, purissimas scilicet cogitationes, et instar argenti, mentem nostram, principum animæ partem, collustrantes. Ipsa enim revera est cælestis Jerusalem, super quam propugnacula, Ecclesiæ opifex Christus, ædificavit, de qua et Isaias dicit: *Ecce in manibus meis ego descrips; muros tuos, et coram me es semper. Et si porta est, describamus in ipsam tabulam cedrinam*¹⁰. Adeo enim propheta præstolabatur Domini adventum, ut si porta deficiet, videlicet, quia nondum ad pubertatis devenerit annos. Describemus, inquit, in ipsam, tabulam cedrinam, hoc est, Replebimus ipsam cogitationibus divinarum rationum, quas nulla exedunt adulterina et spuria dogmata.

CANT.

10. *Ego murus, et ubera mea turres. Ego eram in oculis ipsius inveniens pacem.*

SCHOLIA.

Complexio est cantionem claudens, quæ propositionis a propheta quæstioni, quod parva esset, respondet. Tunc enim in Sancta sanctorum ipsam degentem viderat, et ad concipiendum minime idoneam. Responsum est igitur, veluti a Virgine matre: *Ego*, inquit, *murus, et ubera mea turres*; id est, non sicut tu censes parva sum, sed murus sum in altitudinem usque cæli videlicet, erectus, et ad ipsum plane cæli cacumen se extendens. *Et ubera mea turres*; munitiones nimirum, et civitates, in quibus suam regiam firmet omnium

Α Οὕτως εἰσιν οἱ δαίμονες φθινοροί, καὶ μισάνθρωποι, καὶ τῷ θεσμῷ τῆς ἀγάπης ἀντικαθιστάμενοι, ὅτι, ἂν δὴ ἀνὴρ τὸν πάντα βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐξουθενώσῃ ἐξουθενώσουσιν αὐτόν.

ἜΣΜΑ.

Ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν μικρὰ, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει· τί ποιήσομεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἣ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Εἰ τείχος ἐστίν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλλξεις ἀργυρᾶς· καὶ εἰ θύρα ἐστίν, διαγράψομεν ἐπ' αὐτὴν σαρίδα κεδρίνην.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ὡς ἐξ ἄλλης περικοπῆς τῆς ψόδης ἀρχεται· καὶ τὸ πέρας τῆς προφητείας ὡσπερ ἐπαναλαμβάνων φησίν· Ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν μικρὰ, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει. Ἦτοι, ἡ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐμοῦ γεννηθησομένη θυγάτηρ· ἀδελφὴν γὰρ αὐτοῦ καλεῖ. Μικρὰ ἐστίν, καὶ μαστοὺς οὐκ ἔχει. Οὕτω γὰρ ἐπιτηδεῖα δηλονότι πρὸς σύλληψιν. Τί ποιήσομεν τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἣ ἂν λαληθῇ ἐν αὐτῇ; Ὁ παρὰ τοῦ ἀγγέλου δευτέρου λόγος. Εἰ τείχος ἐστίν, οἰκοδομήσομεν ἐπ' αὐτὴν ἐπάλλξεις ἀργυρᾶς· ἤγουν· Εἰ καὶ μικρὰ ἐστίν, καὶ ἀνεπιτηδεῖα πρὸς σύλληψιν, ἀλλὰ οὖν ἐπισπεύσομεν ἀνοικοδομησαί, καὶ ἀποκαταστῆσαι ταύτην ὡσπερ ἔλλειπον τείχος ἐπάλλξων· καὶ οὐ τὰς ἀπλᾶς ἐπιτιθεῖναι ταύτῃ ἐπάλλξεις, ἀλλὰ ἀργυρᾶς· ἦτοι καθαρωτάτας ἐνοίας, καὶ δίκην ἀργύρου τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν περιλαμπύσας. Αὕτη γὰρ ἐστίν ὡς ἀληθῶς ἡ οὐράνιος Ἱερουσαλήμ, ὑπὲρ ἧς τὰς ἐπάλλξεις ὁ τῆς Ἐκκλησίας δομητῶν Χριστοῦ ψυχοδύμιος· περὶ ἧς καὶ Ἡσαίας φησίν· Ἰδοὺ ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐξωγράφου σου τὰ τείχη· καὶ ἐνώπιόν μου εἰ διὰ παρτοῦ. Καὶ εἰ θύρα ἐστίν, διαγράψομεν ἐπ' αὐτὴν σαρίδα κεδρίνην· οὕτως ὁ Προφήτης ἐπισπεύει τὴν τοῦ Δεσπότου παρουσίαν, καὶ εἰ θύρα ἐστίν ἔλλειπής· δηλονότι, διὰ τὸ ἀνηθὸν, διαγράψομεν, φησίν, ἐπ' αὐτὴν σαρίδα κεδρίνην. Τουτέστιν, Ἀναπληρώσομεν αὐτὴν ἐνοίαις λογισμῶν θεοπέτρων, καὶ μὴ βιβρωσκομέων κισθόλοις τισὶ καὶ νόθαις δογμασιν.

ἜΣΜΑ.

Ἐγὼ τείχος, καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι. Ἐγὼ ἦμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εὐρίσκουσα εἰρήνην.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἀπόθεσις τῆς ψόδης πρὸς προτεθείσαν τῷ Προφῆτῃ ἀμφισβήτησιν, ὅτι μικρὰ ἐστίν. Ἐν γὰρ τοῖς Ἄγλοις τῶν ἁγίων ἐνδιατωμέτην αὐτὴν ἑώρα τηνεκαῦτα, καὶ πρὸς τὸ συλλαβεῖν αὐτὴν ἀνεπιτηδεῖαν. Ἀπόκρισις ὡς ἐκ τῆς Παρθένου μητρός. Ἐγὼ, φησὶ, τείχος, καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι· ἤγουν, Οὐχ ὡς σὺ ὑπολαμβάνεις, μικρὰ εἰμι, ἀλλὰ τείχος εἰς οὐρανῶν ὕψος ἡρμένον, δηλονότι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντικρὺς διέκον τὴν τοῦ οὐρανοῦ κορυφήν. Καὶ οἱ μαστοὶ μου πύργοι· ἀντὶ τοῦ, ὀχυρώματα, καὶ πόλεις εἰς κατοικητήριον τοῦ παμβασιλέως Χρι-

¹⁰ Isa. XL, 16.

ac si diceret : Utinam me faceres audire vocem tuam, qui sedes in hortis, qui nimirum incerta, occultaque cordium inspicias, et nostris insides mentibus. Hortos enim animarum nostrarum cogitata esse dixit, progerminantia instar olearum in cordibus nostris ; quod Isaias etiam de Deo dicit : *Veluti hortus sua semina producit* ²² : videlicet, in animis nostris ipsius facta præcepta germina producentia pietatis. *Amici intendentes* : ac si diceret : Quicumque ante Christum, et post Christum Christo me reconciliare vultis, verissimi amici, fundite, quæso, pro me preces, pro me inquam, præsentis operis causa apud eum fundite, qui a me prophetatus est Christus.

CANT.

14. *Fuge, nepos mi, et assimilare caprea, vel hinnulo cervorum super montes concavos.*

SCHOLIA.

Per epiphonema hæc protulit verba propheta, ad absolutam perfectionem ultimæ partis cantus ; quod familiare est iis, qui occinentes alteri respondent, ac loquuntur. Et paulo quidem ante precatus est nepotem descendere. At hic, *Fuge*, inquit, *nepos mi* ; veluti diceret : Quemadmodum cum tibi placuit, homo factus es ; et eum jam omnia optime tua dispensatione perfeceris, omnemque ræcodæmonis potentiam per passionem, et crucem, et mortem, et resurrectionem prorsus sustuleris, ascende et nunc ad Patrem, et fac, in dextera ipsius sedens, iudicium. *Et assimilare caprea, vel hinnulo cervorum* ; pro eo, quod est : Et nos ne relinquant, sicut caprea non relinquit filios suos ; est enim animal amans, ut par est, filiorum. *Assimilare* igitur *caprea*, commorans, videlicet, nobiscum ; vel ei, quæ præsto adest, *hinnulo cervorum*, veluti filio suo. Tu enim dixisti : *Non relinquam vos orphanos* ²³. *Super montes concavos*, hoc est, nos fovens, et ad pascua educens cælestia. Vel : *Fuge, nepos mi, super montes concavos*, in sinu Dei Patrisque tui. *Montes concavos*, dixit, propter ipsorum altitudinem, et investigandi eos difficultatem, ac profunditatem, et quia inaccessi sunt.

Finis arcani sensus canticorum præstantis Salomonis, quem præclarus, ac sapiens explicavit Rex Matthæus.

²² Isa. Lxi, 11. ²³ Joan. xiv, 18.

A τῆς φωνῆς σου ὁ κληόμενος ἐν κήποις, ὁ τὰ ἀδελφὰ καὶ τὰ κρύφια τῆς καρδίας καθορῶν, καὶ ἐπικαθήμενος ταῖς ἐννοιαῖς ἡμῶν. Κήπους γὰρ τὰ διανοήματα τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἶρηκε, δίκην λαχάνων ἀναπλαστάνοντα ἐν ταῖς καρδίαῖς ἡμῶν. Τοῦτο καὶ Ἰσαΐας περὶ Θεοῦ φησιν. Ὡς κήπος τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐκφέρει· ἡγουν, αἱ ἐν ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς ἐκείνου σπειρόμεναι ἐντολαὶ, καὶ ἐκφύουσαι τοὺς βλαστοὺς τῆς εὐσεβείας. Ἐταῖροι προσεχόντες, ἦτοι ὅσοι πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτῷ εὐηρεστηκότες ἐμοί, γνησιώτατοι φίλοι, συνάραθέ μοι εὐχὰς ὑπὲρ ἐμοῦ, τῷ προφητευομένῳ δηλονότι πέμποντες Χριστῷ τῆς παρουσίας ἕνεκα ἐγχειρήσεως.

ἜΣΜΑ.

B Φύγε ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιώθητι τῇ δορκάδι, ἢ τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

Ἐπιφωνηματικῶς τὸν λόγον ὁ Προφήτης, κατὰ τελευτὴν ἀπόπασιν τῆς ψῆδης, κοινῇ τοῖς ἀντιφωνοῦσι παρέσχε φθέγγεσθαι. Καὶ ἀνωπίρω μὲν καταδῆναι ἐπηύχετο τὸν ἀδελφιδὸν· ἐνταῦθα δὲ, φύγε, φησὶν, ἀδελφιδέ μου· ἡγουν, ὡς χυδόκησας ἐνανθρωπήσας, καὶ τὰ πάντα καλῶς οἰκονομήσας, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ πονηροῦ δύναμιν διὰ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰς τέλος ἐξαφανίσας. Ἄνελθε νῦν καὶ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ συνεδρίαζε, καθήμενος ἐν δεξιᾷ τούτου. Καὶ ὁμοιώθητι τῇ δορκάδι, ἢ νεβρῷ ἐλάφων· ἀντὶ τοῦ, καὶ ἡμῶν μὴ ἀπίστασο, ὡς περ ἡ δορκὰ ; οὐ διαλείπει τὰ ἐαυτῆς τέκνα, φιλότεκνον γὰρ, ὡς εἰκός, τὸ ζῶον. Ὅμοιώθητι γοῦν τῇ δορκάδι· συνὼν ἡμῖν δηλονότι· ἢ, καὶ κατὰ σύνεσιν, ἐκατὴν τῷ νεβρῷ τῶν ἐλάφων, ἦτοι τῷ ἐαυτῆς τέκνῳ. Σὺ γὰρ εἶπας, Ὅχι ἐδώ ὑμῖς ὄρφανούς· Ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων· ἀντὶ τοῦ ἀφανῶς ἡμᾶς περιέπων, καὶ διεξάγων ἐπὶ νομὰς οὐρανίους. Ἡ, φύγε, ἀδελφιδέ μου, ἐπὶ τὰ ὄρη κοιλωμάτων, τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ. Ὅρη κοιλωμάτων εἶρηκε, διὰ τὸ ὑψηλὸν, καὶ δυσεξερεύνητον, καὶ βαθύ, καὶ κρύφιον αὐτῶν.

Ἐρμα νόου κρυπτοῦ δοιδῶν Σαλομῶνος ἀγαθοῦ, ὃν περιδοξὸς ἐφηγε σοφὸς βασιλεὺς Ματθαῖος.

Matthæi Cantacuzeni fragmenta in *Sophiam Salomonis* Græce et Latine edidit Ang. Maius in notis ad Nicephori CP. patriarchæ Antirrheticos libros adversus Copronymum. Vide tomum nostrum C, coll. 395, 411, 418, 447, 489.

CPOLITANORUM PATRIARCHARUM

DIPLOMATA, SYNODICÆ CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ,

AB ANNO MCCCX AD ANNUM 1372.

(Acta Patriarchatus Cpolitani, in codd. mss. Bibliothecæ Palatiæ Vindobon.)

JOANNES GLYCIS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΓΑΥΚΕΟΣ (1).

1. *Ad solium patriarchale evectus, patriarcham Magis Antiochiæ Constantinopolim vocat.*

† Πιττάκιον πάτριάρχικον πρὸς τὸν Ἀντιοχείας.

† Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργγέ. Τὰ τῆς καὶ ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὰ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων ἔτι πρὸ καιροῦ ἐν στερήσει γηγόνασιν ἀρχιερέως καὶ πατριάρχου, ἔφθασε πάντως γνωρίσαι ἡ ἀγιότης σου. Ἦδὴ δὲ γνωρίζομεν καὶ δῆλον ποιούμεν αὐτῆ, ὡς εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν μεγάλην βούλην καὶ οικονομίαν τῶν κριμάτων αὐτοῦ προσελάβετο καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, καὶ κατέστησεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς θεοδοξιάτου ταύτης Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτι γοῦν καὶ ὁ κατὰ τὴν ἀγιότητά σου ὑψηλὴς τῆς θεουπόλεως Ἀντιοχείας θρόνος στερούμενος ἦν πρὸ καιροῦ κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον

αὐτοῦ ἀρχιερέως καὶ πατριάρχου, εὐδοκούντος δὲ τοῦ Θεοῦ ἀπέλαβε τὴν σὴν ἀγιότητα, οὕτω δὲ ἔφθασεν ἡ ἀγιότης σου καταλαβεῖν περὶ τὰ ἐνταῦθα μέρη καὶ εἰς τὴν ἀδελφικὴν συνελθεῖν ὁμίλειαν καὶ κοινωνίαν τῆ καθ' ἡμᾶς ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, κατὰ τοῦτό τε καὶ δι' ἄλλας τινὰς ἀναγκαίας χρήσεις καὶ αἰτίας ἠδύοκῆσεν ἤδη ὁ κράτιστος καὶ ἄγιός μου αὐτοκράτωρ, ὁ παρὰ Θεοῦ προστάτης καὶ κραταῖς πρόμαχος καὶ ἐπὶ πᾶσι συνέριθος καὶ βοηθὸς διάπυρος καὶ φροντιστὴς ἀδιάλειπτος τῶν ἐκκλησιῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τὸ καλὸν ἐνεργῆσαι διὰ βασιλικῶν γραμμάτων, τὸ προσκαλέσασθαι δηλονότι τὴν σὴν ἀγιότητα εἰς τὰ ἐνταῦθα καὶ τοῖνον καὶ ἡμεῖς σὺν πολλῇ τοῦτο τῆ πνευματικῇ εὐφροσύνῃ καὶ τῆ κατὰ Θεὸν ἠδονῇ προσδεξάμενοι ἄσμενοι καὶ πρόθυμοι διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων καὶ αὐτοὶ τὰ καθ' ἡμᾶς τε δηλοποιούμεν, ὡς εἰρηται, καὶ τὸν πόθον τῆς σῆς ἐπιδημίας οὐκ ὀλίγον ὄντα εἰς τὸ ἐμφανὲς περιστῶμεν. Ἔργον τοῖνον τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ τῆς σῆς ἐστίν

(1) Joannes Glycis, Byzantinus, e logotheta domi sive cursus publici, patriarcha CP. ab ann. 1316 ad 1320, quo abdicavit patriarchatum, et in Cyriotissæ monasterium se abdidit. Hoc Joanne magistro Atticæ eloquentiam usum se esse fatetur Nicephoras Gregoras, qui lib. viii Hist., c. 11, ejus Testamentum sive Testamentum potius Proæmium affert, cujus se auctorem non obscure prodit. Synodicon, ne recipiatur ad iudicium excommunicatus, citatur a Nic. Commeno, pag. 285 Prænot. mystagog. In codice regio Paris. 3229, teste Boivino, pag. 767, notis ad Gregoram, existant opuscula duo ejusdem fere et argumenti et styli, quorum prius C iuscribitur: Τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Γαύκεος ἡ παραίτησις τοῦ πατριαρχείου, patriarchatus abdi-

catio. Alterum: Τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ὑπομνηστικὸν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. *Commonitorium ad sanctum imperatorem, Michaelen Palæologum De Grammatica ejus, quæ ms. servatur in variis bibliothecis, jam feci mentionem volum. VII, pag. 45* [S. vol. VI, p. 344, nov. ed. Auld. cod. Monac. 101, sub cujus finem comparet Jo. Glycis (Γλύκεος) *De recta constructione* (a). V. Hardt. In *Aretni Beyträge*, etc., ann. 1804, part. vi, p. 42. (HARL.) *Narrationem legationis in Armeniam susceptæ, quam laudat idem Gregoras lib. vi, p. 420, intercidisse dolendum est. Joannem Glycam De vanitate vitæ, quam inter editos scriptores Græcos Gangius in Glossario Græco commemorat, haud vidi. FABR c.*

(a) Hunc librum nuper edidit A. b. Jahnus, Bernas-Helvetius.

ἀγιότητα τὴν παρ' αὐτῆς πρὸς τὸ καλὸν τοῦτο
 ἐτοιμότητα ἐπιδείξει καὶ βουλευθῆναι κόπου τε ὑπερ-
 ἰδῆναι καὶ μήκουσ καὶ πόνων καὶ δυσχερείας τῆς ἐν
 τῷ μέσῳ καὶ σπεύσαι ἐπὶ τε τῷ τοῖς θείοις αὐτο-
 κράτορι καὶ βασιλευσὶν ἡμῶν ἐντυχεῖν καὶ ἡμᾶς
 ἀδελφικῶς συγγενέσθαι καὶ πνευματικῶς εὐφρανθῆ-
 ναι καὶ κοινὴν τὴν δόξαν ἀναπέμψαι Θεῷ. Ὅντως
 γάρ, ἀγιώτατε δέσποτα, ἀληθὴς ἐστὶ καὶ σφόδρα
 ἀληθὴς ὁ προφητικὸς καὶ Δαυϊτικὸς λόγος ὡς Οὐδὲν
 τοῖς ἀδελφοῖς καὶ μάλιστα τοῖς κατὰ πνεῦμα
 οὕτε κάλλιον οὕτε χαριέστερον καὶ τερπνότερον
 γένοιτο, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διαπαν-
 τὸς μὲν καὶ ἀδιαστάτως τοῖς γνώμαϊς καὶ τοῖς ὀρ-
 θοῖς δόγμασι καὶ φρονήμασιν, ὅτε δὲ τῶν δυνατῶν
 ἐστὶ, καὶ τοῖς σώμασι καὶ τῇ κατὰ πρόσωπον ὄψει
 καὶ ἑμίλιᾳ· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τόπος καὶ διάστημα
 καὶ αἱ κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἴσθαι χρεῖαι ἀνοίτιον
 καὶ ἀνεύθυνον καὶ ἄλυπον ποιούσαι πολλακίς καὶ τὴν
 διάστασιν. Νῦν δὲ τοῦ καιροῦ δίδόντος καὶ τοῦ Θεοῦ
 μάλιστα εὐδοκούντος καὶ συνεργούντος μὴ βραδυ-
 νάτω μηδ' ἀναβαλέσθω ἡ ἀγιότης σου, ἀλλὰ καταλα-
 βέτω τὴν ἡμῶν ἀποπληρωσῶν καὶ τὴν αὐτῆς τῇ
 τοῦ Θεοῦ χάριτι· ἐφασιν.

II. Patriarchæ Hierosolymorum nuntiat se solium patriarchale ascendisse.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, ἀρχιεπιτομὴν τῶν θεῶν Ἰε-
 ρουσολύμων, πατριάρχα τῆς ἁγίας Σιών, ἐν ἁγίῳ
 Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργῆ, οὐκ
 ἀνήκον ὑπολαμβάνομεν διαμεῖναι τὴν ἀγιότητά σου
 τῆς περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀποκαταστα-
 σεως, ἀλλ' ἐξ ἱκανοῦ ἀναμαθεῖν ἰσως, ὅπως τὰ καθ'
 ἡμᾶς πρεῖδῃ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ πανταγάρθου
 καὶ πανοικτιρμονος Θεοῦ, καὶ ὡς αὐτοῦ νεύσει καὶ
 βουλήσει καὶ οἰκονομίᾳ τῆς ἀρρήτου σοφίας αὐτοῦ
 ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν τοῦτον ἀνήχθημεν θρόνον τῆς
 ἑοδοξάστου καὶ βσιλίδος τῶν πόλεων. Ὅπερ οὖν
 ἰσως συνέβη καὶ τῇ ἀγιότητι σου τοῦ μὴ γράψαι μέ-
 χρι νῦν πρὸς ἡμᾶς ἄτιον, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡμῖν τοῦ
 μὴ γράμματα διαπέμψαι τῇ ἀγιότητι σου τὴν αἰτίαν
 προξέντησεν· ἦν δὲ, ὡς ἔγωγε εἶμαι, καὶ ἀμφοτέ-
 ροις τὸ κώλυμα ἢ τοῦ τόπου διάστασις ἐπὶ κλειστον
 οὕτω διαίρουσα τὰ καθ' ἡμᾶς σωματικῶς καὶ μα-
 κρὴν ἀλλήλων ἀπείργουσα, εἰ καὶ τῷ πνεύματι Θεοῦ
 χάριτι καὶ τῇ κατὰ θεὸν κοινωσίᾳ οὐδὲν ἀλλήλων
 οὐδ' ὀπωσοῦν διαστάμεθα. Οὕτως ἡμεῖς τῇ περὶ τὴν
 σὴν ἀγιότητα πληροφοροῖς καὶ πρὶν γράψαι καὶ πρὶν
 γράμματα δέξασθαι παρ' αὐτῆς συνδεδέμεθα πνευ-
 ματικῶς πρὸς αὐτὴν, καὶ ἀδιαστάτως ἔχομεν, μηδὲν
 μήτε τοῦ βραχέος καιροῦ πληροφορεῖν μὴ δυναμέ-
 νου βεβαλῶς, μήτε τοῦ τοπικοῦ διαστήματος ἡμᾶς
 ἐν τῇ κατὰ θεὸν ἀγάπῃ διακρούοντος καὶ διαστελλόν-
 τος. Οὐ μικρὸν γάρ ἦν ἐμπύρισμα, θεϊότατος δέ-
 σποτα, πρὸς τὸν ἑσῆον πόσον καὶ τὸν πνευματικὸν
 ἔρωτα δυνάμενον ἐκκλῶσαι ἡμᾶς ἢ πρὸ καιροῦ περὶ
 τὰ ἐνταῦθα γενομένη διατριβῆ τῆς σῆς ἀγιότητος,
 ἀλλ' ἐκ τῆς ὀλίγης συνουσίας καὶ ἑμίλιας καὶ θέξ
 ἡμῶν ἐκείνης εἰς πολλὴν ἡμᾶς ἐκίνησας τὴν κατὰ
 θεὸν πληροφορίαν, εἰς πολλὴν τὴν πνευματικὴν καὶ
 θερμὴν διάθεσιν. Πάσαι τοίνυν ποθοῦντες καὶ γράμ-

μασι τὰ περὶ ἡμῶν δηλώσαι τῇ σῇ ἀγιότητι, οὐκ
 ἐφθήμεν τοῦτο διαπράξασθαι, παρὰ τῆς εἰρημίνης
 κωλυθέντες, νῦν δὲ πρόσθεν βασιλικῶν αὐτόθι κα-
 ταλαμβανόντων καὶ ἡμεῖς τὸ εἰκὸς δι' αὐτῶν πλη-
 ροῦμεν καὶ γράφομεν, ἅμα μὲν τὰ καθ' αὐτοῦ,
 ὡς ἐφήμεν, δηλοῦντες, εἰδότες, ὡς ἡδέως καὶ ἡ σῇ
 ἀγιότης τὰ περὶ τῆς τῶν ὡδὲ ἀποκαταστάσεως ἀκού-
 σεται. Τί γάρ ἂν καὶ εἴη τοῖς ὑψηλοῖς καὶ κατὰ οἱ
 τελείοις τοῦ Θεοῦ ποιμασί καὶ ἱεράρχαις ἀκουσμα
 χαριέστερον καὶ τερπνότερον ἢ τὸ περὶ τῆς κατα-
 στάσεως καὶ εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ
 ἀκούειν; ἅμα δὲ καὶ τὴν σὴν ἀγιότητα πρὸς τὰ ἰσα
 ἐκκαλούμενοι γράμματα, ἀναμανθάνειν σπεύδοντες,
 ἔπως Θεοῦ χάριτι καὶ τὰ τῶν αὐτόθι ἐκκλησιῶν καὶ
 τὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς Χριστιανῶν ἔχουσι πράγματα·
 ὅταν γὰρ καλῶς ἔχοντα καὶ ἀνέστω· ἀπολαύοντα ταῦτα
 ἡμῖν ἀγγέλλονται καὶ γνωρίζονται, μάρτυς ἡμῖν ὁ
 καρδιογνώστης γίνεσθαι, ὅση· εὐθυμίας, ὅση· τέρψεως,
 ὅση τῆς πνευματικῆς ἔδονης ὑπὲρ τούτου καταμπε-
 πλάμεθα. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ γράμμασι τὰ περὶ τούτων
 ἡμῖν δηλωσῆτω παρὰ τῆς τῆς ἀγιότητος· εἰς πολ-
 λὴν γὰρ ἐσόμεθα τὴν κατὰ θεὸν ἡμῖν τέρψιν καὶ
 ἀποδοχὴν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲ αὐθις διὰ παντὸς μὴ
 διαλιμπανέτω σου ἡ ἀγιότης τὰ αὐτὰ ποιούσα καὶ
 γράμμασι τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν καὶ κοινωσίαν
 σημαίνουσα, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πράγμασιν, ἐπεὶ
 καὶ ἡμεῖς οὐ μόνον τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' εἰ καὶ ἐν
 τοῖς μείζουσι καὶ ὄντως ὑψηλοῖς τῶν καθ' ἡμᾶς προ-
 γμάτων, ἐν ταῖς ἀρρήτοις; δηλαδὴ καὶ θείαις ἀγιότηταις
 καὶ μυσταγωγίαις τοῦ πνευματοῦ καὶ σεπτότατου
 Βηξάλος καὶ ἀποδοξάμεν βήματος καὶ ἀποδιδάμεν
 τὰ τῆς ἱερᾶς κοινωσίας κατὰ τὸ ἔθος τῇ σῇ ἔτις, ὡς
 καὶ τῇ εὐσελίᾳ καὶ πίστει καὶ τοῖς ἱεροῖς δόγμασιν
 ὁμογνωμονοῦντες καὶ ὁμοφρονοῦντες καὶ συνορθόδο-
 ξοῦντες ἐν πᾶσι τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι.

III. Iura et privilegia monasterii Mesopotami confirmat. (Initium deest.)

† . . . καὶ τάξις ἀποδοθήσεται, καὶ ταῦτα αὐτῆς
 τὰ ἐπίγεια συνέχειν ὡσπερ λέγεται δυναμένης καὶ
 τὰ οὐράνια, ἄλλως τε καὶ τὸ διὰ πάσης ἠπλώσθαι
 τῆς Ῥωμαίων γῆς τὰ τῆς μεγάλης ταύτης Ἐκκλη-
 σίας τοῦ Θεοῦ δίκαια, δύο ταῦτα καὶ μέγιστα μαρ-
 τυρεῖ τό τε πάντα τὰ τῶν ἐκκλησιῶν, ταυτὸ δ' εἰπεῖν
 καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν, εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην καὶ
 μέγιστην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀνάγκη ἔχειν ἐν
 αἰ χρόνον βλέπειν καὶ ἀποτελεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τὸ τοῖς
 ἐκ Θεοῦ βασιλεύσει καὶ τὸ ἀρχεῖν ἐκείθεν παραλα-
 βούσει καὶ περισώξουσιν εὐνοικῶς ὑποπίπτειν καὶ
 ὑποσπίνδως ἔχειν καὶ ὑποτάττεσθαι· ταῦτα γὰρ
 Θεοῦ νόμος ὁ ἀνωθεν, ταῦτα παρὰ πάντων χρεῖ τῆς
 βασιλεύσει ἐφέμενα καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, τούτως
 καὶ στοιχεῖν κείμῃλοισι καὶ πειθαρχεῖν καθάπερ πᾶν
 ἀπανταχῇ Χριστιανικῶν σύστημα καὶ συνάθροισμα.
 Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως καὶ βέλτιον ἐσκέφθαι ταύτη
 καὶ μὴ ἂν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ· ἐπεὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι
 Μεσοποταμίται μοναχοὶ καὶ τοῦτο τῆς ἡμῶν ἐδεή-
 θησαν μετριότητος ἐπιβεβαιώσαι τε καὶ κρατῆσαι
 καὶ τὰ αὐτοῖς προσόντα σιγίλλια καὶ λοιπὰ δικαίω-
 ματα, δίκαιαν ὡς εἰκὸς ἴγρησμένη καὶ προσδεξάμενη

καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις αὐτῶν αἰτησὶν ἐπικυροῦν καὶ ταῦτα διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς ὑπομνήματο; ἡ μετριότη; ἡμῶν καὶ ἐπισκεῖται καὶ βούλεται πάντῃ κεκτῆσθαι ταῦτα τὸ ἀπαράβραυστόν τε καὶ ἀπεριτρεπτόν καὶ βεβαίαι; εἶναι τὰς περιλήψεις καὶ διαστίξεις αὐτῶν, ὅθεν καὶ τῶν εἰρημένων χάριν καὶ τῆ; ἐπὶ πᾶσι καὶ παρὰ πάντων ἀνενοχλοῖα; καὶ ἡ παρούσα τῆ; ἡμῶν μετριότητος ἐξετέθη ὑπόμνησι; ὀφειλοῦσα τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ τοῦ Μεσοποτάμου μονῆ περιεῖναι εἰς διηκεῖ τὴν ἀσφάλειαν.

† *Ἐἶχεν ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἰωάννου ἑλθῶ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικῶ; πατριάρχῃ.*

IV. *Synodus patriarchæ confert reditus quatuor sedium metropolititanarum.*

† *Ἐπερ τι τῶν ἀπαραιτήτων καὶ τοῦτο χρό; ἴσμεν μάλιστα τῶν πάντων ἀναγκαιότατον, τὴν περὶ τοῦ; τεκόντας στοργὴν καὶ τὸ μηδὲν αὐτῶν προτιμῆν καὶ προτιθέναι τοῦ; ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ πάντα τᾶλλα τούτων νομίζειν δεύτερα καὶ πάνθ' ἐνδ; τῆ; πρὸ; αὐτοῦ; εὐνοίας τε καὶ σπουδῆ; ἀντισταθμῶντας φαίνεσθαι καὶ ἀνταξιοῦντας, ὅτε δὴ καὶ τοῦ μεγίστου πάντων αἰτίου; τῆ; εἰς τὸ φῶ; προόδου, γεγενημένου; αὐτοῦ; καὶ διὰ τοῦτου καὶ τῶν ἄλλων πάντων ὧν ἐντεῦθεν ἀπέλαυσαν μετὰ Θεοῦ τὴν κτῆσαν παρασχόντας καὶ τὴν αἰτίαν. Εἰ δ' ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκαιῶ; ταῦτα συντηρεῖσθαι ὀφείλεται, πολλῶ; μᾶλλον ἂν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὀφειλομένιο; ἔχειν καὶ πρὸ; ἀνάγκην εἶναι γίνεσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ πᾶσι τρόποι; κρατεῖν. Βούλεται δὲ ὁ λόγος, ὅτι τῇ μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τῇ ἀγιωτάτῃ δηλαδὴ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἦσαν μὲν οὐκ ὀλίγαι πρόσθεν αἱ πρόσοδοι, καὶ ἀδρῶ; εἶχεν οὐ μόνον τῶν εἰς χρεῖαν ἠκόντων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλοῦ; καὶ διὰ πολλῶν τῶν τρόπων ἐνδεῶ; ἔχουσιν ἐπαρκεῖν· ἐπεὶ δ' ἡ τῶν πραγμάτων σύγχυσι; καὶ ἀνωμαλία καὶ ἡ περὶ ταῦτα τοῦ χρόνου καὶ τῆ; ἐναντίας φορᾶ; ἀλλοίωσι; καὶ μεταβολῇ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν Ἐκκλησίας ἤψατο καὶ εἰς στενότητα καὶ ὑφῆσιν τῶν προσόδων ἤγαγεν, ἦν μὲν τῶν εἰκότων καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἕκαστον τῶν ὑπ' αὐτῆν τελοῦντων ἀρχιερέων συνεισφέρειν εἰ καὶ ἀφορμῶ; διδόναι τοῦ εὔπορῆν ὡ; μητρὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγίᾳ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὸ δὲ μὴ εὐγνωμόνω; ἔχειν μηδὲ κοινῇ τῇ ψήφῳ καὶ προμηθεῖ; τὰ δυνατὰ καὶ προνοεῖν αὐτῆ; καὶ συναίρεσθαι ἐν τῶν ἀποκατάτων ἰδοῦναι καὶ πόρρω τῆ; καθ' ἡμᾶ; πνευματικῆ; καὶ γνώμης καὶ διακρίσεω;. Διὰ ταῦτα καὶ κοινῇ διασκεψάμενοι πάντες οἱ τῶν τῆ; ἱερᾶ; συνόδου συμπληροῦντας θεϊότατον σύλλογον δεῖν ἔγνωμεν καὶ ἐψηφισάμεθα, ἐπεὶ ἐν τῇ παρόντι εὐρηγῆναι γνησίῳν λειπομένω; ἀρχιερέων τινῶ; τῶν ὑπὸ τὴν πατριάρχικὴν περιωπῆν μητροπόλεων, ὑποκείσθαι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ πληροῦν τὰ; ἐν αὐτῇ χρεῖαι; διὰ τῶν ἐξ αὐτῶν προσοδημάτων, τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κυζίκου ἀνευ τῆ; ἰδιοποιήσεω; τρίτης μερίδω; ἐξ αὐτῆ;, ἐφ' ἑτέρα; χρεῖαι; τῶν ἀναγκαιῶν οὐσῃ καὶ ἀπαραιτήτων καὶ ταύτῃ, ὅτε δὲ ὑποκείσθαι μετὰ τῆ; τοιαύτης μητροπόλεω; καὶ τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπῆν*

Α Προικονήσου, ὡ; αὐτῶ; ὑποκείσθαι καὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Φιλιππουπόλεω;, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τῆ; Τραϊανουπόλεω; μετὰ τῶν ὑπ' αὐτά; ἐπισκοπῶν, ὅθεν καὶ καθέξει τὰ; τοιαύτα; ἀγιωτάτα; Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἡμετέραν ψῆφον καὶ διέγνωσιν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότη; ὁ οἰκουμηνικῶ; πατριάρχῃ; ἐφ' ὅρω; τῆ; οικειᾶ; ζωῆ; καὶ ἀρχιερατεία;, καὶ οὐδεμία τις ἔσται παρ' οὐδενῶ; μεταβολῇ περὶ τὴν τοιαύτην συνοδικὴν ἡμῶν πρᾶξιν ἢ μετᾶθεσι; καὶ ἀλλοίωσι; τῆ; περὶ τούτων ψῆφου καὶ γνώμης ἡμῶν. Εἰ μὲντοι ὁ ἐκ Θεοῦ κραταῖ; καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεῦ;, ὁ τῆ; ἀγίας Ἐκκλησίας φρονιότη; καὶ κηδεμῶν ἐν πᾶσι καὶ προνοητῆ;, κρείττον' τι καὶ μείζον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ περὶ τὰ καλὰ πάντα πρόθεσιν καὶ τὴν ὑπὲρ τῆ; Ἐκκλησία; σπουδῆν ἐβελήσει ἐ; ὑστερον ὑπὲρ αὐτῆ; καταπρᾶξαι καὶ ἐπιβελεῖσθαι, ἐξέσται πάντω; τὰ κρείττω; σὺν Θεῷ καὶ μείζω; περὶ αὐτῆ; καὶ βουλεύεσθαι καὶ διαπράττεσθαι, τὰ δὲ νῦν ἡμῖν δεδογμένα κρατήσῃ καὶ στεργθῆσεται ἀμετάτρεπτα, καὶ συμπορωθήσῃ σωζόμενα τῇ ζωῇ καὶ ἀρχιερατείᾳ, ὡ; εἴρηται, τοῦ παναγιωτάτου δεσπότου ἡμῶν τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου. Τῆ; γὰρ ὑπὲρ τούτων ἀσφαλεία; καὶ βεβαιώσεω; ἔνεκεν καὶ ἡ παρούσα ἔγγραφω; συνοδικῇ πρᾶξι; γεγούσῃ παρ' ἡμῶν ἐξεδόθη ταῖ; οικειᾶ; ἡμῶν ὑπογραφαῖ; πιστωθεῖσά τε καὶ κατασφαλισθεῖσα κατὰ μῆνα Ἰουλίῳ τῆ; ἐνισταμένη; τρισκαιδεκάτης ἐπιμεμήσεω; τοῦ ᾠ; αἰκοστοῦ τρίτου ἔτους. Εἶχε καὶ ὑπογραφῆ;·

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἰωάννης τῇ παρουσίᾳ πρᾶξι; συναϊνέσας ὑπέγραψα.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Σάρδεων Γρηγόριος καὶ αὐτὸ; ὑπέγραψα.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Νικομηδείω; Κύριλλος καὶ αὐτὸ; ὑπέγραψα.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ἀγαθοπόλεω; Ἰγνάτιος.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Μορμεβασίω; ὑπέριμος καὶ ἔξαρχο; πάσῃ; Πελοποννήσου Σωφρόνιος.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Πορτογαλεῶ; καὶ ὑπέριμος Ἰωάννης.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης θεουπόλεω; Προύσης καὶ ὑπέριμος Νικόλαο;.*

† *Ὁ μητροπολίτης Περγᾶμου, πρόεδρος Διῶν καὶ ὑπέριμος Ἀρσένιος.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ἔξαρχο; πάσῃ; Ἀχαΐα; καὶ ὑπέριμος Μιχαήλ.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Σεβέρων καὶ ὑπέριμος Νικόλαο;.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Φιλίππων καὶ ὑπέριμος Καλλίστο;.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Χριστουπόλεω; καὶ ὑπέριμος Ἰερόθεο;.*

† *Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου καὶ ὑπέριμος Γρηγόριος.*

† *Ὁ μητροπολίτης Μιτυλήνη; Διονύσιος.*

† *Ὁ ταπεινῶ; μητροπολίτης Μηθύμνη; καὶ ὑπέριμος Μιλαχία;.*

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ ἀπέριτος Θεόδουλος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης Νικόλαος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Κίου Γρηγόριος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Γαρέλλης Παύλος.

Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Βρύσσεως Γερδομιος.

† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λοκαδίου καὶ Μελιτουπόλεως Ἰωαννίκιος.

V. Monachos monasteriorum Batopedii et Esphigmenii in Monte Sancto morant, ut lites componant.

† Ως ἀπόλοιτο ἐξ ἀνθρώπων ἡ τοῦ πλειονος ἔφεσις καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους στάσις, ἡ τὸ μέγα καὶ τίμιον σῶμα Χριστοῦ, τοὺς ἐξ αὐτοῦ δηλονότι Χριστοῦ καὶ ὑπ' αὐτῷ συννηροτομένους καὶ ταττομένους διαίρουσα καὶ διακόπτουσα καὶ τὰ οἰκεία μέλη σπαράττειν πείθουσα ὡς ἀλλότρια· οὕτω γὰρ ἂν ἡ εἰρήνη, τὸ παρὰ πάντων ἐπαινούμενον ἀγαθόν, ὁ κοινὸς ἀπὸ Χριστοῦ κλήρος, τὸ θεῖον μελέτημα καὶ καλλώπισμα ἐν ἅπασιν ἐτηρείτο καὶ οὐποτε ἀπελείπετο. Ἐχρῆν μὲν ἰοῦν εἰδόμενος ἅπαντας ἀκριβῶς ὡς Θεοῦ καὶ τῶν θεῶν ἔγγυς, εἰ δὲ δεῖ τὸ μείζον εἰπεῖν, καὶ υἱοὶ Θεοῦ, ὅσοι τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν ἀσπαζόμενοι φαίνονται, τῷ δὲ ἐναντίῳ τῇ στάσει ἀπεχθανόμενοι, καὶ ὡς εἰρήνη καὶ ἀγάπη καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ Θεὸς ἡμῶν ὀνομάζεται, ἡμῖν πάντως παρέχων καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων μεταποιεῖσθαι τούτων τῶν ἀρετῶν, στέργειν αὐτὴν καὶ πάντα ἐλάττω τοῦ ταύτης ἀγαθοῦ τίθεσθαι καὶ τῶν μὲν ὀχληρῶν καταρροεῖν, τῆς δ' ἐν αὐτοῖς περιεργίας, καὶ τοῦ πολυπραγμονεῖν τοῖς βουλομένοις· ἐξίστασθαι, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀπλῶς ἡγεῖσθαι κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον σκύβαλα, ὥστε αὐτὴν δὴ τὴν εἰρήνην καὶ δι' αὐτῆς τὴν ἐκείνης κληροδοτήν καὶ χορηγὴν κερδοῦσαι Χριστὸν, ὦν ἠσπαζόμενοι πάντως τῶν μικρῶν καὶ φθαρσομένων τὰ μεγάλα καὶ μὴ λυόμενα. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον ἰσχυρὸν ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, οἱ αὐτὸς σι·ασιάσαι τολμήσας καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἀρῶναι τραχηλιάσας ἐφάνη κατέναντι Θεοῦ παντοκράτορος καὶ τῆς ἀντικειμένης γενέσθαι μοίρας, ὥστε πολλοὺς τῶν νῦν πείθειν ὀμονοίας μὲν καὶ τοῦ ταύτης ὀλιγωρεῖν καλοῦ, τοῦ δ' ἐναντίου, ᾧ τὸ τῆς στάσεως ὄνομα πρόσσεσι, περιέχεσθαι. Τὸ δὲ ἐπιτόυτων δεινότερον, ὅτι μὴ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἐπισημνοίς περὶ τὴν τοῦ κήτους τοῦδε σκητὴν καὶ μηδὲν ἐκ τῆς ἔξω περιπλανήσεως ταυτὸ τοῦτο διενεργεῖν, ἀλλ' ἤδη καὶ πολλοῖς τῶν μοναχῶν, οἷς κόσμος καὶ τὰ ἐν κόσμῳ σταυροῦσθαι ὀφείλεται, δέον ἡμῶς ἐτοιμοῦς εἶναι πρὸς τὰς αὐτοῦ μεθοδείας ἀνθίστασθαι καὶ πάντας πείθειν μὴ τοῖς· τούτου σοφιστικοῖς ἀλλισκεσθαι δολειάσμασι, εἰ δὲ τίς καὶ στάσις ἐκ μικροψυχίας συμβῆ, ταύτην σπουδαίως δι· μάλιστα ἀποτιθεσθαι, εἰρήνην δὲ ἀντιλαμβάνειν καὶ τὴν ἐκ ταύτης εὐστάθειαν. Οἷον γὰρ δὴ καὶ τοῖς κατὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος τοῦ Ἄθω ἀσκειούμενοι μοναχοὶ ἐν τῇ σεβασμίῳ βασιλικῇ μονῇ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένη τῷ Βατοπεδίου συμ-

δέθηκεν, ὡς τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς οἱ ἐν τῇ κατ' αὐτὸ δὴ τὸ Ἅγιον Ὅρος σεβασμίῳ βασιλικῇ μονῇ τοῦ Δεσποτοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Ἐσφιγμένου ἀσκειόμενοι μοναχοὶ ἀρετῶς ἀνέφερον. Ἄγρῳ τις ἐστὶν ἰλαίς· κλησὸν τῆς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς ἐξ ἀνημευμένων χρόνων ἤδη ἀνήκων τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ μονῇ, δι' ἃν πολλὰκις ἀμφιβολίαι τινὲς καὶ διενέξεις ἐβόησαν γενέσθαι μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο μονῶν καὶ συνεχεῖς ἐγκλήσεις, πειρωμένων τῶν μοναχῶν τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Βατοπεδίου κατασχεῖν τὸν τοιοῦτον ἀγρὸν κατ' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἡ ὅτι δὴ πλησιάζει τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ μονῇ, ὡς ἐντεῦθεν οἰομένων προσήκειν αὐτῇ, ὥστε καὶ πολλὴν τὴν διενόχλησιν καὶ ἐπιθεσιν τοῦς ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῇ ἐκ τῶν τοιοῦτων ὀφίστασθαι Βατοπεδίων, κινεῖσθαι καὶ εἰς στάσιν τὸ πρᾶγμα χωρῆσαι καὶ μάχης καὶ τολμῆς ἔργα κατ' ἀλλήλων τοῦς μοναχοῦς· διαπράξασθαι, καίτοις πολλὰκις αὐτῶν ἐκ τῶν Βατοπεδίων ἰκανῶς ἀποκρουσθέντων διὰ τοιαῶν κρίσεων τε καὶ ἐξετάσεως, αὐτοῦς δὲ ἡμῶς οὐδαμῶς ἠρεμεῖν, ἀλλὰ πρό τινας ἤδη καιροῦ καὶ τινος ὀλίγου τῶν Βατοπεδίων παρ' οὐδὲν τὸ τῆς εὐταξίας ποιησαμένους καλὸν ἐν αὐταῖς ταῖς νηστείαις τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τὸν ἀγρὸν ἀτάκτως ἐπεωρῆσαι τοῖς Ἐσφιγμέντοις μοναχοῖς καὶ πλείοστα μὲν τῶν ἐν αὐτῷ ἔκτεμεν ἑλαϊκῶν δένδρων, τῶν ἐκείσε δὲ οἰκιῶν πρὸς μὲν καταστῆσαι καὶ καταβαλεῖν εἰς γῆν, τὰς δὲ θέσθαι πυρὸς παρανόλημα· δι' ἃ καὶ ἀνέφερον οἱ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς, καὶ ἰδεήθησαν συνοδικῆς ἡμῶν διαγνώσεως, τὴν ζημίαν ἐπιδοῦμαι καὶ τὰ παλαιγενῆ τούτων ἔγγραφα καὶ τὰ τῶν κρίσεων σημεῖωματα, εἰ γε μὴν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις σεπτὰ βασιλικὰ προστάγματα ἐμφανίζοντες. Ἐπὶ δὲ ἔδει παρῖναι καὶ ἀπολογεῖσθαι καὶ τὸ μέρος τῆς σεβασμίας τοῦ Βατοπεδίου μονῆς, παρῆν ὁ τε καθηγούμενος αὐτῶν μετὰ καὶ τινων ἐκ τῆς μονῆς ἐκκλητικῶν μοναχῶν, καὶ τῶν εἰρημένων ἐπακρωμένους, εἰσεγε μὲν καὶ αὐτοῦς, οὕτω ταῦτα συμβῆναι καὶ ἐτόσον προσθεῖν τὰ τῆς στάσεως, οὐ μὴν δὲ εἰδῆσαι τούτου ἡ γνώμη τὰ τοιαῦτα γενέσθαι, ἀλλ' ὀρμητικῶς ἐκ τοῦ τυχόντος καὶ ἀπροόπτου πραχῆναι ταῦτα πρὸς τῶν εἰς τοῦτο ὀρμηθέντων μοναχῶν, εἰ δὲ ἰσχυρίζετο, καὶ ἐπὶ πλείον τὰ τῆς στάσεως προπαρῆσαι, εἰ γε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐν τοιοῦτο ἀγρῷ οἱ τοῦ Ἐσφιγμένου καθέξουσιν· ἀπαιτούμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ εἰ περὶ τούτων ἔχει δ· κλίωμα ἐμφανίσαι, οὐδὲν οὐδ' ὄλω· εἶχεν ὑποδείξαι ἡ ἐμφανίσαι, εἰ μὴ μόνον ἐπέφερον, ὅτι πλησιάζει, ὡς εἶη καὶ ἀνωθεν εἰπόμεν, τῇ κατ' αὐτοὺς τοιαύτῃ μονῇ ὁ ἀγρὸς, καὶ διὰ τὸ ἐγγιστα εἶναι καὶ ἐνοῦσθαι τοῖς δικαίοις αὐτῶν ἅμα καὶ προσήκειν αὐτῇ. Ἡ μετριότης τοῖνον ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοηρακλείου, τοῦ Ἡρούσης, τοῦ Περιγᾶμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σερβῶν, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Μιτυληνῆς, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Διδυμοτείου καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιεπισκόπων τοῦ

Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Βρύσεως διέγνω καὶ ἀπεφάνητο· ἐπειδὴ χρόνοι παρήλθον πλείστοι καὶ εἰς τὸ ἀμνημόνευτον σχεδὸν ἦγοντες, ἐξ οὗ τὸν ἀγρὸν οἱ ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆ καταλήχον τε καὶ ἐνέμοντο, καὶ παλαιγενῆ δικαίωματα ἐνεφάνισαν καὶ σεπτὰ βασιλικά προσταγμάτα, τοὺς δικαίωμασιν ἐς ὕστερον εἰς ἐδρασιμὸν ἐπακολουθήσαντα, βεβαιούτα τῇ μονῇ τὸ τε ἐπὶ τῷ ἀγρῷ παντάπασι ἀνενόητον, ἐτι δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀρδείας τοῦ ἐκεῖσε ὕδατος αὐτῇ ἀπονέμοντα κατὰ τὴν ἡδὴ προεῖδαν περὶ τούτου κρίσιν πρότερον τοπικὴν, διὰ ταῦτα δίκαιον εἶναι κατέχειν καὶ νέμεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῆ τοῦ Ἐσφιγμένου τὸν τοιοῦτον ἀγρὸν, καὶ μὴ εὐρίσκειν παρὰ τοῦ μέρους τῆς δηλωθείσης μονῆς τοῦ Βατοπεδίου τούτου ἐνεκεν δυναστείας τὴν τυχοῦσαν ἢ διενόχλησιν, μήτε ἐπ' αὐτῇ δὴ τῇ νομῇ καὶ κατοχῇ τοῦ ἀγροῦ καὶ τῇ ἀνέκτισθαι περιουσίᾳ αὐτοῦ, μήτε ἐπὶ τῇ χρήσει τῆς ἀρδείας τοῦ εἰρημένου ὕδατος, ἐτι δὲ ἀνοικοδομήσαι τοὺς Βατοπεδηνούς τὰ πυρποληθέντα καὶ καταβληθέντα οἰκήματα παρ' αὐτῶν ἢ τὴν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὴν ἄλλην ἄπασαν ἀποδοῦναι ζημίαν, καθὼς ἂν διαγνοῦεν τὰ περὶ τῆς ζημίας οἱ τὴν περὶ τούτου ἀνατεθέντες παρ' ἡμῶν ποιήσασθαι διάγνωσιν· ὀφείλουσι γὰρ ἐμφανίζομένου τοῦ παρόντος τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπομνήματος συνέλευσιν ποιήσασθαι κατὰ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις κρατοῦσαν ἐν τῷ Ὄρει τάξιν τε καὶ συνήθειαν ὅ τε εἰς τὴν τοῦ Πρώτου ἐνοχλῆν ἀνατεθρομένοι τῶν ἐκεῖσε σεβασμίων μονῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ λοιποὶ τιμωτάτοι καθηγούμενοι τῶν ἐν τῷ αὐτῷ Ὄρει σεμνοτέρων μονῶν καὶ λοιποὶ τινες τῶν ἐκεῖσε τιμίων καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν, καὶ ποιήσασθαι, ὡς διαταξάμεθα, τὴν διάγνωσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἐν τῷ ἀγρῷ γενομένης παρὰ τῶν Βατοπεδηνῶν ζημίας καὶ ἱκανοποιῆσαι ταύτην, ὃν εἰρηται τὸν τρόπον, πρὸς τὸ μέρος τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς· πλὴν οὕτω μὲν τὴν νικῶσαν εἰληφεν ἢ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆ καὶ τὴν δεσποτεῖαν ἔχειν ἐψήφισται τοῦ ἀγροῦ, ἐτι δὲ ἀπολαθεῖν καὶ τὴν ἐν τῷ ἀγρῷ γενομένην αὐτοῖς ζημίαν παρὰ τῶν Βατοπεδηνῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ἀνθρώπους ὄντας τοὺς ἐν ταῖς εἰρημέναις τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου μοναῖς, οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ πάλιν τι τῶν τοιοῦτων ἐκ μικροψυχίας παθεῖν, καὶ τοῦτο εἴωθε συμβαίνειν ὡς τὰ πολλά, ἐπεὶ καὶ φύσει πρόχειρον ἢ κακία καὶ πολλὸς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ βῶς· ἢ μᾶλλον πλατεῖα τις, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἢ εἰς αὐτὴν ὕδρα καὶ εὐρύχωρος, καὶ χρὴ πᾶσιν ἀνθρώποις, μοναχοῖς γὰρ μὴν μάλιστα, ἅτε κόσμῳ νεκρωθεῖσι καὶ κοσμικοῖς, μηδεμίαν διδοῦναι τῷ πονηρῷ πάροδον, ἀλλὰ παροῦσιν μὲν εἰρήνην περιέπειν, ἀποῦσαν δὲ ἀνακαλεῖσθαι πάσῃ σπουδῇ, καὶ πάντα ἐλάττω ἡγεῖσθαι τῆς ἐν Χριστῷ ὁμονοίας κτήματά τε καὶ πράγματα· ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα καὶ οὐδὲν οὕτω περιποιήτων εἰς ὁμόνοιαν ὡς τὸ περιαιρῆσθαι τὰς ὑποκειμένας καὶ ἐρεθίζούσας εἰς τὸ κακὸν ἀφορμὰς, δεῖν ἐγνω καὶ διὰ τοῦτο ἢ μητριότης ἡμῶν, ὡς ἂν οἱ τὴν εἰρημένην ἐξέτασιν καὶ ἱκάνωσιν ταχθέντες ποιήσῃ τιμιοὶ καὶ πνευματικοὶ ἄνδρες, ὑπομνήσαντες τοῦ· ἐν ἀμφοτέ-

ραις ταῖς μοναῖς τὸ τῆς εἰρήνης ὅσον καλὸν καὶ ὅσον αὐ κακὸν τὸ τῆς παραχῆς τε καὶ διατίσεως καὶ πᾶσιν οἷς εἰκὸς περὶ τούτων πρὸς αὐτοὺς χρῆσάμενοι λόγοις, πᾶσαν ἐπιμέλειαν ποιήσαιντο καὶ σπουδῆν, ὥστε ἐνὶ γὰρ τῷ τῶν πρῶτων εἰς καταλλαγὰς αὐτοὺς ἐμβιδῆσαι καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς μνηστεῦσαι εἰρηρικὴν ἐπὶ τῷ πράγματι κατὰστασιν καὶ πείσαι τοὺς τοιοῦτους, εἰ δυνατόν, ἢ πρᾶσαι ἢ ἀνταλλαγῆ τῇ προέπουσῃ καὶ ἢ ἂν οἱ τοῦ Ἐσφιγμένου ἀρέσκοντο, τὴν ἐπὶ τῷ ἀγρῷ διάλυσιν ποιήσασθαι τῶν ὀχλήσεων, καταδεξαμένων δηλονότι τῶν τοῦ Ἐσφιγμένου ἢ πωλησῆαι ἢ ἀνταλλάξαι πρὸς τοὺς Βατοπεδηνούς τὸν τοιοῦτον ἀγρὸν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Βατοπεδηνοὶ, εἰ βούλωντο τοῦ ζητουμένου ἐπιτυχεῖν, ἱκανῇ ὀφείλουσι χρῆσασθαι τῇ συγκαταβάσει, ὥστε πείσαι καὶ ἐπελκῶσασθαι τοὺς ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆ προθύμως σχεῖν καὶ αὐτοθελῶ· πρὸς ἢ τὴν πρᾶσιν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ οἰκείου αὐτοῖς ἐκχωρήσαι δικαίον. Εἰ δ' ἄρα μὴ οὕτω ταῦτα προβαίη, μηδὲ πειθόμενοι φαίνοντο ἐπὶ τῇ συμβίσει οἱ τοῦ Ἐσφιγμένου, τότε δὴ πάντως ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ δίκαιον στεργθήσεται καὶ διαμνεῖ ἐπ' ἀμφοτέρας καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ταῖς μοναῖς ἢ παλαιὰ ἐπὶ τῷ ἀγρῷ νομῇ καὶ συνήθεια, καὶ οὔτε παρὰ τὴν κοινήν τοῦ Ὄρους τάξιν καὶ διατύπωσιν ἐνεργήσουσιν οἱ τῶν ἀμφοτέρων μονῶν πρὸς ἀλλήλους· ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀγρῷ, ὥστε ἢ ὡς ἐπειτάγειν ἢ ἕτερόν τι ποιῆν παρὰ τὰ κοινῇ κρατήσαντα τοῦ Ὄρους ἔθιμα, οὔτε μὴν παρὰ τὴν ἰδίαν αὐτῷ συνήθειαν τὴν ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων ἐν αὐτοῖς τηρηθεῖσαν διαπραΰζονται τι, ἀλλὰ μενοῦσι πρὸς ἀλλήλους ἀπρόσκοποι, καὶ ἀρεσθήσονται ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἰδοῖς· καὶ καθαρῶ· ἀνήκουσιν αὐτοῖς, μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ προσάγοντες ἀφορμὴν, ἐπεὶ τὸ μὴ ἐμμένον τοῦτο· ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῇ προέπουσῃ καθυπαχθήσεται ζημία καὶ εὐθύνη βαρεῖα ὑποπεσείτα πνευματικῇ. Τῶν γὰρ εἰρημένων χάριν καὶ τῆς εἰς τὸ ἐξῆς διαμονῆς αὐτῶν τε καὶ βεβαιώσεως καὶ τὸ παρὸν ὑπομνηματώδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐκτεθὲν καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι αὐτῆς πιστωθὲν ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Δεσπότη τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ τῆς ἐπικεκλημένης τοῦ Ἐσφιγμένου εἰς διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν. Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ιγ'.

† Εἶχε ἢ ὑπογραφή τὸ· Ἰωάννης ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένης πατριάρχης.

VI. *Synodus absoluit monachum Ignatium monasterii sanctæ Annæ. (Initium deest.)*

... καὶ ἠρώτησα αὐτόν, καὶ ἀπελογήσατο πρὸς ... [ἀ]πλοῦς λόγῳ καὶ ἐξ ἀγάπης οὕτως, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἐκεῖνος, ὡς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολίην, ὠνόμασεν ἑαυτὸν Ἰεροσολυμίτην, καὶ εἶχεν ἐκ τούτου φήμην μεγάλην, καὶ ἔβλεπον ἐκεῖνον πολλοὶ ὡς καλὸν ἄνθρωπον. Ἀπῆλθον οὖν κἀγὼ, καὶ εἶδον αὐτόν, καὶ ὠμίλησα πρὸς ὄλιγον· ὕστερον δὲ, ὡς ἐγνώσθη, ὅτι οὐκ ἔστιν Ἰεροσολυμίτης, ἀλλ' ὁ κατάρατος Θεόφιλος, κατήργησαν καὶ ἀνεθεμάτισαν πάντες αὐτὸν, καὶ ἐγὼ δὲ ὁμοίως κατήργησα καὶ ἀνεθεμάτισα αὐτόν. Ταῦτά μοι εἶπεν ὁ κύριος Ἰγνατίος ἐν τῇ τῆς

Ἁγίας Σοφίας καὶ πλέον οὐδέν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθία, καὶ πλέον οὐ γινώσκω. Ὁ μόντοι μοναχὸς Ἰγνάτιος παρῶν καὶ ἀκροώμενος ἀνέφερε καὶ αὐτὸς, ὡς πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Ἀθαναίδα, ἔφυ δὲ πατέρων τὰ Χριστιανῶν προσευδόντων καὶ εὐσεβῆ τῆν τοῦ γένους ἄκωθεν ἔλκόντων σειρᾶν, τῆς ἡλικίας δὲ δωδέκατον ἔτος ἄγων ὑπὸ παιδευτῆ τῷ ἀνεψίῳ τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐκίτε τὰ θεῖα ἐδιδάσκετο γράμματα, ᾧ δὴ καὶ δόξαν κατὰ μοναχοὺς ἀποκείρασθαι καὶ ἀποκειραμένῳ μόντοι ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀτραμύτιον μονῆ τῶν ἁγίων θεοπατέρων Ἰωακείμ καὶ Ἀννης ἠκολούθησε καὶ οὕτως, καὶ τοῦ μοναχικοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν μονὴν ἤξιώται σχήματος. Μετὰ χρόνους δὲ τρεῖς ἐκείθεν ἐξεληθόντι καὶ εἰς τι μονῆριον περὶ τὴν αὐτὴν Ἀθαναίδα, τῷ τοιοῦτῳ μοναχῷ Ἰγνατίῳ διαφέρων ἐκ γονικίτητος, συνῆν καὶ συνδιήγειν αὐτῷ, ἐξαμηνιαῖον δὲ καιρὸν εἰς τὸ αὐτὸ μονῆριον ἄμωφ διαβιβάσαντες ἀκηκάσιν ἐκ φήμης ἐπιστηναί τινα τῷ τόπῳ μοναχῶν, καλούμενον Σερραπίωνα Ἱεροσολυμίτην καὶ ἐν τῷ Σιναιῷ θρεῖ ἀσκήσαντα, καὶ ἐντυχῶν αὐτῷ ὁ Ἱερομόναχος Κύριλλος (οὕτω γὰρ ὁ τοῦ ἐπισκόπου ἀνεψίος, μετωνόμασται) καὶ ὑποστρέψας πολὺς ἦν ἐπαινέτης ἐκείνου, τὸ εὐστροφόν τε τῆς γλώττης καὶ τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου καὶ τὸ πρὸς ἀρετὴν σπουδαῖον τιθεὶς ἐν θαύματι. Ἐἶτα πρὸς τὴν αὐτῶν μονὴν ἐκείνον καταλαβόντα εἶδε. ε. . . καὶ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς Ἰγνάτιος, καὶ δευτέρον πάλιν εἶδε πεμφθεὶς πρὸς αὐτὸν προσαγορείας χάριν παρὰ τοῦ ῥηθέντος Κυρίλλου. Ἐἶτα κάκεινος τοῦ ἰδίου μαθητῆς ἀντιπροσαγορεύοντα αὐτῷ ἐξαπέστειλε, τοὺς αὐτοὺς δὲ καὶ πρὸς τὸν χατζύκην, δειλιῶν γὰρ ἦν ἰδεῖν τοῦτον, βῆ ἐντειθεὶς, ὅστις ἐστὶ, φανερωθεὶς, πληροφορίαν δὲ ὅμως λαθὼν τοῦ μὴ ἔγνωσμένος αὐτῷ εἶναι ἐνέτυχε τοῦτῳ δὴ τῷ χατζύκῃ. Ἐπειτα μαθὼν, καὶ τοὺς περὶ τὴν μονὴν τῶν Σανίδων τόπους ἐπιτηθειστέρους εἰς ἀναχώρησιν εἶναι καὶ τῶν κοσμικῶν θορύβων ἀπηλλαγμένους καὶ ἐπιστηναί αὐτοῖς βουλόμενος, ζητῶν ἦν τὸν αὐτῷ συνοδεύοντα, καὶ ἐπεὶ αὐτὸς δὴ οὕτος ὁ Ἰγνάτιος εἶχε τινα κατεπειγουσαν χρειαὴν ἐπὶ τῷ βιβλίῳ τι λαβεῖν ἐκείθεν καὶ μεταγράψαι τῷ εἰς ἐκκλησίαρχον ἀρτίως εὐρισκομένῳ τῆς αὐτῆς τοῦ Πιπερᾶ μονῆς μοναχῷ Ἀρχιδίῳ, συνώδευσε τὸν τρόπον τοῦτον ἐκείνῳ, πλὴν, καταντησάντων ἀμφοτέρων εἰς τὴν δηλωθεῖσαν τῶν Σανίδων μονὴν, δέδωκεν εἰδήσιν ὁ ῥηθεὶς Ἰγνάτιος πρὸς τοῦτου τῷ χρηματίσαντι καθηγουμένῳ τῆς αὐτῆς μονῆς ἐκείνῳ κύρ Ἀγάθωνι, ἀνδρὶ τὰ θεῖα ἐξησκημένῳ, καὶ τὴν ἐπιδημίαν ἐκείνου ὁ αὐτοῦ κύρ Ἀγάθων διὰ τὴν κρατούσαν ὑπὲρ αὐτοῦ φήμην ἀποδεξάμενος, προσεῖπε μὲν αὐτὸν ἡδέως καὶ προσεφθέγγετο, κατενόησε δὲ ὅμως ἐκείνον ἐξ ὧν ἤκουε λέγοντά τε καὶ ἔγκραυόμενον μηδὲν πνευματικὸν ἔχειν, ἀλλὰ τοῖς ματαλοῖς εἶτι φέρειν ἐπιχάσκουσαν τὴν ψυχὴν φιλοτιμίας καὶ φιλοδοξίας πάθει τῆς ἐπὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῦ δι' αὐτῶν σεμνύνεσθαι ἐπιχόμονον. Πλὴν ἐκείθεν μεταβίντες εἰς τὸ Χαρίορος τῷ φαινομένῳ μὲν, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, ἵνα τοὺς ἐκείσε διαφερομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ ἴδῃ καὶ τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων ἐπακοῦση, ἀπὸ

Ἁ ξένης δῆθεν ἐλθὼν, καὶ μὴ γινώσκων τὰς τῶν σκανδαλιζόντων δῆθεν αὐτοὺς ἀφορμὰς, τῆ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ εὐρεῖν τὸν ὑποχωρήσαντα πρὸ μικροῦ ἐκ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ὡς ὕστερον δέδεικται. Ἐἴσφι γὰρ οὐτὸν ἔνοια, μὴ φανερωθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ὅμως παραβαλὼν ἐν αὐτοῖς καὶ εὐρών τὸν ζητούμενον, πρὸς τὴν Ἀθαναίδα πάλιν ὑπέστρεφε μετ' αὐτοῦ. Ἐποστρέφοντα δὲ κατέσχον περὶ που τὸ Ἀτραμύτιον, οἵτινες ἐκ τῶν βασιλικῶν παραμονῶν ἐζήτουν καὶ ἀνηρεῦνων αὐτὸν ἀποσταλέντες ἐπὶ τούτῳ λαβεῖν ἐπειγόμενοι. Ἐνθα δὴ καὶ φανεροῦ γεγονότος, αὐτὸν ἐκείνον εἶναι τὸν θεοστυγῆ καὶ ἀπόδητον καὶ ἀποκεκηρυγμένον Θεόφιλον, ὁ μοναχὸς Ἰγνάτιος, προσελθὼν καὶ ἐξυβρίσας ὡς ἀπατεῶνα καὶ κίανον καὶ ἀνθέματι καθυποβαλὼν ὑπὸ παρουσίᾳ καὶ τοῦ πρωτοψάλτου τῆς ἐκκλησίας Ἀτριμυτίου, εἶτι νῦν παριόντος τῷ βίῳ καὶ τῇ νήσῳ Μιτυλήνῃ ἐνδιετρίβοντος, εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῖς ἐπανῆλθε μονὴν τὴν τῆς Ἁγίας Ἀννης. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἦν μετὰ τοῦ εἰρημένου Κυρίλλου κατηγητικός, ὡς εἰρηται, καὶ δάγων, ἐνθα δὴ καὶ εὐρών τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον, ὅς ἐστι δέκων ἤδη τὰ τῆς ἐνταῦθα σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ἀνήγγειλε τὰ περὶ τούτου αὐτῷ. Μετὰ τρεῖς δὲ μῆνας ἐκείθεν ὑποχωρήσας καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἄθω καταλαβὼν, συνῆν τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς κύρ Γερμανῷ τῷ Φιλαρέτῳ χρόνων ἤδη παρελθόντων ἐξ ἐκείνου εἴκοσι δύο. Καὶ ἔκτοτε οὐχ εὐρηται οὐδὲ ὤπτα ὑπὸ τίνος οὐδὲ καταμεμαρτυρηται τῷ κακίστῳ Θεοφίλῳ τρόπῳ οἰωδῆται ἐντυχῶν, ὥστε ἢ εἰς ὀμίλιαν αὐτῷ συναελθεῖν ἢ κοινωνίαν ὅπως σχεῖν τινα πρὸς αὐτὸν, ἕως ἐν τοῖς ζώσι ἐκείνος ἦν. Τοιαύτην καὶ ὁ τοιοῦτος μοναχὸς Ἰγνάτιος τὴν ἀναφορὴν ποιησάμενος μάρτυρας εἰς παράστασιν προσέδάλτο ἀπὸ μὲν τῆς εἰρημένης μονῆς τῆς Ἁγίας Ἀννης τοῦ εὐρισκομένου ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ Πιπερᾶ μονῆς, τὸν τε δηλωθέντα ἐκκλησίαρχον αὐτῆς τὸν Ἀρκάδιον, τὸν Κέλλιστον, τὸν Νικάνδρον, τὸν Νέστορα, τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Ἰάκινθον, ἀπὸ δὲ τῆς μονῆς τῶν Ζυγανῶν ἐκ γειτόνων οὐσης τῆς τῆς Ἁγίας Ἀννης μονῆς, τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῇ τοῦ Μυρελαίου μονῆς, τὸν ἡγουμενικῶς αὐτῆς προϊστάμενον τιμιώτατον ἐν μοναχοῖς κύρ Γαλακτίωνα, τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον, τὸν Μακάριον, τὸν Δωρόθεο, τὸν Γεννάδιον καὶ τοὺς διαληφθέντας, τὸν τε μοναχὸν Θεοστήρικτον τὸν χατζύκην καὶ τὸν μοναχὸν Θεόδωσιον τὸν εὐνούχον. Ὡν δὴ καὶ μαρτυρησάντων οὕτως καὶ μὴ ἄλλως ἔχειν τὰ εἰρημένα διεγνώμενον καὶ ἀπεφνημάμεθα, ἀθῶον παντάπασιν ἐκ τοῦ εἰρημένου ἐγκλήματος τυγχάνειν τὸν δηλωθέντα μοναχὸν Ἰγνάτιον οὐ μόνον, ὅτι μὴ εἰδὼς τῷ θεοστυγῆ ἐκείνῳ ἐνέτυχε καὶ ἐπὶ τρισὶ μόναις ἡμέραις ἐκείνῳ συνώδευσε, ποιούμενῳ τὴν εἰρημένην ὁδοπορίαν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον, ὅτι γνωσθέντα τοῦτου καὶ ἀνεθεμάτισε καὶ ἀπεκήρυξε, καὶ ἐξ ἐκείνου ἀποδεικνυμένον ἔχει καὶ ἀνομολογεῖ καὶ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας ἀλλότριον, ὅθεν καὶ οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς τοιαύτης κατηγορίας ἔξει τὸ ἀπὸ τοῦ μὲν μὲν ἢ κατὰ γνῶσιν ὁ αὐτὸς μοναχὸς Ἰγνάτιος, ἀλλὰ ὡς ἀνγκλητὸν καὶ ἕνα τῶν ὀρθοδόξων καὶ εὐσεβῶν καὶ

τῶν γνησίων τῆς Ἐκκλησίας υἱῶν, ὡς περ δῆτα καὶ εἶναι διέγνωσται Θεοῦ χάριτι, πάντες αὐτὸν προσδέξονται καὶ πάσης αὐτῆ τῆς ὀφειλομένης Χριστιανικῆς κοινωνίας ἀκωλύτως καὶ μετὰ πληροφορίας καθαρῶς μεταδώσουσι καὶ συμμεθέξουσιν. Ὑπὲρ τούτου γὰρ καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀσφαλείας καὶ τὸ παρὸν γράμμα ἡμῶν συνοδικῶς τῆς ὑποθέσεως ἐξετασθείσης καὶ διαγνωσθείσης ἐπαδόθη τῷ εἰρημένῳ μοναχῷ Ἰγνατίῳ ὑποσημανθὲν καὶ ταῖς ἡμετέραις ὑπογραφαῖς καὶ ἀπολυθὲν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. εἰδ'.

† Ὁ Ἁρακλείας Ἰωάννης
 ὁ Νικομηδείας Κύριλλος
 ὁ Χαλκηδόνος Θεόδουλος
 ὁ Γαγγρῶν Κωνσταντῖνος
 ὁ Προύσης Νικόλαος
 ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Μιχαὴλ
 ὁ Φιλίππων Καλλίνικος
 ὁ Δυρραχίου Γρηγόριος
 ὁ Μελενίκου Ἰωάννης
 ὁ Διδυμοτείχου Θεόδουλος
 ὁ Κίου Γρηγόριος
 ὁ Λοκαδίου Ἰωαννίκιος
 ὁ Μηδείας Νίφων
 ὁ Σάρδεων Γρηγόριος
 ὁ Νικαίας Πέτρος
 ὁ Θεσσαλονικῆς Ἰερεμίας
 ὁ Πορτορακλείας Ἰωάννης
 ὁ Περγάμου Ἀρσένιος
 ὁ Σεβρῶν Νικόλαος
 ὁ Χριστουπόλεως Ἰερόθεος
 ὁ Μιτυλήνης Διονύσιος
 ὁ Μηθύμνης Μαλαχίας
 ὁ Βιζύης Νικόλαος
 ὁ Γαρβέλλης Παῦλος
 ὁ Νυμφαίου Θεόδουλος.

VII. Synodus dirimiti controversiam matrimonialem.

† Ἀνεφέρην ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκαθημένης συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῶν καισοπούλων τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος Κωνσταντῖνος ὁ Παλάτης, ὡς ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς αὐτῆς χώρας οὖσα τοῦ Μελενίκου . . . ἡ Ἀλαμανία καλουμένη συνεφώνησε λαθεῖν δι' ἐγκολπίων εἰς γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ τὸν Ταρχανειώτην Γεώργιον, δε δὴ καὶ ἰδὼν τὴν κόρην οὐκ ὀλίγα βεδλαμμένην μέρη τοῦ σώματος περὶ τε τὸ πρόσωπον δηλοδὴ καὶ θάτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐτι δὲ καὶ τὰς χεῖρας, διέλυσεν αὐτίκα τοὺς τοσοῦτους δεσμούς· ἦν δὲ κατέλιπεν ἐκεῖνος, ἀπάτη μετ' ἐκεῖνον χρησαμένη συνέδησε τοῦτω δι' ἀρραβωνίων νυκτὸς, μὴ συμπραξάντων ἐπὶ τούτῳ μηδὲ συναινεσάντων τῶν γονέων αὐτοῦ, μηδὲ γνόντων, δι' ἦν αἰτίαν ὁ ῥηθεὶς Ταρχανειώτης τὴν μεθ' ἑαυτοῦ διέλυσε συμφωνίαν, ὡς ὕστερον ἐγνώσθη· εἶτα γνοὺς οὗτος τὴν ἀπάτην, ἀπέστρεψεν αὐτίκα τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. Καὶ πειρώμενος τέλεον ἀποφυγεῖν, ἐμπεσὼν δὲ καὶ εἰς μίσος πρὸς τὴν κόρην καὶ μὴ δυνάμενος ὅλως συνοικῆσαι μετ' αὐτῆς, ἀπηλλοτριώθη καὶ ἐξέφυγε παντελῶς ἀπὸ τοιοῦτου τόπου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς μέρος ἄλλοτριον, μηδὲ

εἰς γάμον ἢ εὐλόγησιν ἐννομον ἀνασχόμενος συναλθεῖν μετὰ τῆς γυναίκος, ὡς τε καὶ ἐπὶ τέσσαρσιν ἡδὴ χρόνοις φυγὰς ἦν τῶν οικειῶν καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὄριων. Νῦν δὲ ἐπανελθὼν καὶ ἐτι ἀποστέρῳ· ἔχων καὶ μίσει κατεχόμενος κατὰ τῆς γυναίκος ἀδιαλλάκτι καὶ φόνον ἀπειλῶν καὶ πᾶν εἰ τι χεῖριστον κατὰ τῆς γυναίκος δρᾶσαι, εἰ ἀναγκασθῆ τὴν μετ' αὐτῆς συνοικῆσιν, ἠτήσατο διαγνώσεως τυχεῖν συνοδικῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, προσθεῖς καὶ ὡς ἐπεβούλευσε τῇ ζωῇ τοῦτου διὰ μαγγανείας τε καὶ λοιπῆς κακουργίας· ἡ πενθερὰ μετὰ τῆς αὐτοῦ γυναίκος, ἐπει μὴ ἔβλεπον αὐτὸν συντιθέμενον τῇ ἐπὶ τούτῳ γαμικῇ πράξει· ὄθεν καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερίων, τοῦ Ἁρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντορακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Μελενίκου, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Διδυμοτείχου, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Γαρβέλλης, δεῖν εἶναι διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον διαστᾶσαι λυθῆναι, τὸ μὲν διὰ τὸ μὴ συμπράξει τοὺς γονεῖς τοῦ εἰρημένου Παλάτου ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ, τὸ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐπι τοσοῦτοις χρόνοις κρατήσαν κατὰ τῆς γυναίκος τοῦ ἀνδρὸς ἀκατάλλακτον μίσος, καὶ ἐτι γε δι' ἦν, ὡς ὁ Παλάτης ἰσχυρίζετο, προφανῶς τὴν πενθερὰν ἐνεργῆσαι κακουργίαν διὰ μαγγανείας εἰς ἐπιβουλήν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, δι' ἦν καὶ φόνον ἀνηπεῖλει τῇ γυναικί.

C Ἔσονται τοίνυν τὸ ἀπὸ τοῦδε διηρημένοι οἱ ῥηθέντες, καὶ ἐκάτερος εἰς ἕτερον, καθὼς ἂν θελήσῃ, μεταβήσεται γάμον ἀκωλύτως. Εἰ γὰρ, καὶ μὴ τινας αἰτίας οὔσης τῇ γυναικί, ἱκανὸν ἂν ἦν μόνον πρὸς τὴν διάζευξιν κατὰ νόμους, ὅτι μὴ καὶ οἱ γονεῖς συνήνεσαν τοῦ ἀνδρὸς, πολλῶ μᾶλλον ἂν καὶ χρονίου μίσους ὄντος καὶ τῶν ἄλλων αἰτιῶν, νομίμως ἀρμόσειε τὰ τῆς διαζεύξεως. Ἐπει δὲ ἀνηγήθη τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ ὡς οὗτος δὴ ὁ Παλάτης, παρ' ὅσον τῇ πενθερικῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ ἐνδιέτριψε, λαθῶν καὶ τινα τῶν καταγραφέντων αὐτῷ εἰς προίκα πραγμάτων, ἐν τῇ ἀποφυγῇ αὐτοῦ συνεπιφερόμενος ἀνάλωσε, δεῖν ἔγνω καὶ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς συνόδου καὶ ἀπεφώνησε, ἱκανωθῆναι πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναίκος, ὅσον ἂν παρ' αὐτοῦ ἀραιεθὲν καὶ ἀναλωθὲν φανεῖν, καὶ ἀποδοθῆναι παρὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰρημένου Παλάτου καὶ τῶν πατρῶθεν ἀνηκόντων αὐτῷ πραγμάτων κατὰ τὸ ἀνελλιπέως, καθὰ καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐγγραφον ἐποιήσαντο ὑπόσχεσιν οἱ παρατυχόντες· ἐνταῦθα τῇ κρίσει ἀπὸ τῶν γνησίων τοῦ αὐτοῦ Παλάτου, ἐν ᾗ δὴ ὑποσχέσει παρ' αὐτῶν καθωμολόγηται καὶ ὑπέσχηται καὶ τὰ κατὰ νόμους τῇ γυναικί ἀνήκοντα ἐπὶ τῇ προίκῃ ἀποδοθῆναι, καὶ ὀφειλοῦσιν, ὡς ὑπέσχηται, καὶ ἀποδοθῆναι. Ταῦτα μέντοι ὀφείλει πράξει, ὡς τε καὶ εἰς πέρας ἐξενεβῆναι, ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μελενίκου, ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγός, ὡς καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ ὄντων καὶ ὡς προσιδῶς τὰ τῆς ὑποθέ-

σεως και συνδικασας ἡμῖν και συναποφηνάμενος. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδέχεται τῷ διαληφθέντι Κωνσταντίνῳ τῷ Παλάτῃ και τῷ περιὲν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

VIII. Episcopum Chii a clericis suis accusatum in jus vocat.

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Χίου, χάρις εἴη και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Γραφὴ ἀπεστάλη παρὰ τῶν κληρικῶν τῆς κατὰ σὲ τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς, αἰτιάματα διαλαμβάνουσα καθαρῶς μενα τῆς θεοφιλείας σου και συνοδικῆς δεδμενα ἐξετάσεώς τε και διαγνώσεως. Παραγγυᾶται οὖν τῇ Θεοφιλείᾳ σου ἡ μετριότης ἡμῶν καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογησασθαι ταῦτα δὴ τὰ κινηθέντα κατ' αὐτῆς αἰτιάματα, ἕως εὐθετός ἐστι περὶ τὸν πλοῦν και ἐπιτοχόσις ὁ καιρός. Εἰ γὰρ μὴ ἀπαντήσῃς, και μόνος οἱ τὰ τοιαῦτα αἰτιάματα κινούντες κληρικοὶ καταλάβουσιν, οὐκέτι γράμμα δέξῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος; Ἐτερόν σε πρὸς τὰ ὧδε μετακαλούμενον, ἀλλὰ το παρὸν ἔσται σοι και ἀντὶ δευτέρου και τρίτου μηνύματος, και συνοδικῆ ἀπόφασις ἐξενεχθήσεται ἐπὶ σοὶ ὡς φυγοδικούντι, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβῆ παρατήρησιν. Διὰ τοῦτο δὴ και καταλαβέτω ἡ σὴ θεοφιλεία προσλαβούσα μεθ' ἑαυτῆς και ἐν χαρτοφύλακι τῆς σῆς; ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, ὡς ἂν και οὗτος ἀπολογησῆται, ἅπερ κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν τοιούτων κληρικῶν ἐκινήθησαν αἰτιάματα. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς θεοφιλείας σου.

IX. Clericos insule Chii in synodum vocat, ut accusationem contra episcopum comparatam probent.

† Εὐλαβίστατοι κληρικοὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Χίον ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς, σὺ τε οἰκονόμο, σὺ πρωτεύεις, σὺ πρεσβύτερος Νικήτα βεστάρχα, και σὺ Λέων Καϊδόσιτε, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἡ γραφὴ ὑμῶν διεκομίσθη και ἀνιγνώσθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ἥτις και διελάμβανεν αἰτιάματα κατὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς καθ' ὑμᾶς; τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας και τοῦ χαρτοφύλακος τοῦ Πεζζιμέντου, δεόμενα συνοδικῆς ἐξετάσεώς τε και διαγνώσεως. Ἐγραψεν οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα καταλάβῃ ἐνταῦθα ὁ τοιοῦτος ὑμῶν ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ αὐτοῦ χαρτοφύλακος, και ἀπολογησονται ἀμφότεροι, περὶ ὧ ἐγκλοῦνται. Παρακαλεῖται δὲ καταλαβεῖν και ὑμᾶς ἐπὶ τῷ ἀπέλεξαι και παραστῆσαι τούτοις τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα· εἰ δ' ἴσως οὐ βούλονται ἀπαντήσαι, καταλάβετε ὑμεῖς, ἵνα συνοδικῆ ἀπόφασις ἐπὶ τούτοις ὡς φυγοδικούντι ἐξενεχθῆ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβῆ παρατήρησιν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ ὑμῶν.

X. Synodum metropolitæ Philipporum mandat, ut simul cum archiepiscopo Dramæ causam quamdam dijudicet.

† Ἰερώτατε μητροπολιτὰ Φιλιππων, ὑπέριμε, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον ἀδελφεὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργε, χάρις εἴη και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Ἡ θεία τοῦ κρατίστου και

ἀγίου μου αυτοκράτορος, μεγάλη πατίαινα, γνησιωτάτη κατὰ πνεῦμα θυγάτηρ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐγενεστάτη κυρὰ Εὐδοκία ἡ Νεστογγόμοσα ἀνεγκε συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὡς ἀνεδέξαι και εἰσεποιήσατό τινα κόρον ἐπταετῆ, και ἐπιμαλῶς ἀνέτρεφε ταύτην ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς, και οἷα γνησίαν παιδα σχεδὸν ἔστρεγεν, ὡς και οὐκ ὀλίγα πράγματα καταπιστεῦσαι αὐτῇ, τὰ μὲν εἰς παρακαταθήκην, τὰ δὲ ἵνα ὑπὲρ προικὸς αὐτῇ δώσει, ἥτις συζεύξῃ ταύτην κατὰ νόμους ἀνδρῶν· ἡ δὲ, ὡς περ ἐπιλαθομένη τῶν πρὸς αὐτὴν ἐκείνης εὐεργεσιῶν, τοῖς ἐναντίοις αὐτὴν ἠμεψέωτο, και ἀπαυθαδεύασα οὐ μόνον διέβαλε ταύτην και περιέσυρε και ἐπιδοῦλως ἐξουθένησεν, ἀλλὰ και ἄνδρα παρὰ γνῶμην αὐτῆς ἠγάγετο, και τὰ τοιαῦτα πράγματα ἐτι κατέχει παρ' ἑαυτῆς. Ἴν γὰρ χάριν και ἐδεσθῆ ἡ αὐτῆ μεγίλη πατίαινα τῆς ἡμῶν μετριότητος ὡς ἐπιμαλῶς σωθῆναι πάλιν ταῦτα αὐτῇ, δι' ἣν ἐπεδέξαιτο ἡ εἰρημένη ἀχαριστίαν και ἐπιδοῦλον γνῶμην πρὸς αὐτὴν. Διέγνω τοίνυν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Καλικηδόνο, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναμβασίας, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβρώ, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυβραχίου, τοῦ Μυτιλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Αἰδουμοτείου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης και τοῦ Μηδείας, δικαίαν εἶναι τὴν αἴτησιν τῆς τοιαύτης μεγάλης παπαίανης, ὅθεν και ἐδικαίωσε, προηγουμένως μὲν λαβεῖν τὴν εἰρημένην μεγάλην παπαίαναν ἐκ τῆς τοιαύτης γυναικὸς, ὅσα παρακαταθήκης και φυλακῆς χάριν ταύτη κοπιεστεύσατο, εἶτα ἐξέτασιν γενέσθαι, εἰ κακῶς οὕτω διετέθη πρὸς αὐτὴν ἐκείνη, και ταῦτα δὴ τὰ ἀτιμὰ και ἀχάριστα ἐτόλμησεν ἐπ' αὐτῇ ἀντὶ τῆς οφειλομένης εὐγνωμοσύνης, και τούτων ἀληθῶς ἔχειν ἀνεφάνετων ἀπολαβεῖν αὐτὴν και ὅσα εἰς προικὰ δοῦναι πρὸς ἐκείνην προέθετο, ἐπεὶ παρὰ γνῶμην αὐτῆς, μετὰ τοῦ δεῖξαι και τὴν τοσαύτην ἀγνωμοσύνην, ἔλαβε τὸν ἄνδρα, ὃν αὐτοθούλως ἔσχε. Παραδολοῦ σου τοίνυν τῆ ἱερότητι ἡ μετριότης ἡμῶν προσλαβέσθαι και τὸν ἱερώτατον ἀρχιεπίσκοπον Δράμας, ἀγαπητῶν ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν και συλλειτουργῶν, και ἅμα τούτω τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσαι, και ἐχούσης ταύτης, ὡς ἀνηνέχθη, πρᾶξαι και οἰκονομησαι, ὡς ἀπολαβεῖν ταύτην δὴ τὴν μεγάλην παπαίαναν και ὅσα προικὸς χάριν δοῦναι πρὸς ἐκείνην ὑπέσχετο· καταδικάζεται γὰρ ὑπὸ τῶν νέμων ἡ τοιαύτη γυνὴ ἐκπνεῖσιν τῆς τοιαύτης χάριτος και δόσεως, τὰ μὲν ὡς ἐπὶ τοσούτων ἐξουθενήσασιν τὴν ἑαυτῆς εὐεργετίαν, τὸ δὲ και ὡς παρ' εἰδῆσιν αὐτῆς ἀγαγομένη τὸν ἄνδρα. Γενέσθω τοίνυν, καθὼς ἡ μετριότης ἡμῶν παραδολοῦ σου τῆ ἱερότητι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ὃ και ἀντιστραφῆτω τῷ μέρει τῆς διαληφθείσης θείας τοῦ κρατίστου και ἀγίου μου αυτοκράτορος, μεγάλης παπαίανης δι' ἀσφάλειαν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

Al. *Synodus metropolitæ Antiquarum Patrum conferi metropolitim Lacedæmoniorum per adjunctionem.*

† Οὐκ ἀνεγκλήτους κρίνει τις τῶν ἀπάντων ἡμᾶς, μὴ πάντα τρῶσκον προθυμουμένους προμηθείας ἀξιοῦν τοὺς τε ἄλλους ἐν χρεῖα ὄντας τῆς δυνατῆς, καὶ μάλιστα γὰρ ὅσοι τῆς χρείας οὐκ ἔξω μένουσιν ἐκ τῶν συμπληροῦντων τὴν καθ' ἡμᾶς ἰερὰν σύνοδον, ἀγαπητῶν ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ μὲν πάση κατὰ χρέος σπουδῇ τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων καὶ πόνων, ἐφ' οἷς ἂν δέοι, ἡμῖν συναντιλήφονται, ἡμεῖς δὲ μὴ κατὰ τὸ εἶκος ἅπαν αὐτῶν προνοησόμεθα, πάντως ἂν μικρὰ φροντίζειν ὀφείλομεν τοῦ καλοῦ, τὰ προσήκοντα τοῖς μὴ ἀντισφύροντες. Δηλοῖ δὲ ὁ λόγος, ὅτι δὴ τὴν αὐτὴν μὲν τοῖς λοιποῖς κατ' αὐτὴν ἀρχιερεῦσι σπουδὴν συμβαλλόμενος· ἐστὶν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ἡμῖν ἱεροῖς ἔργοις καὶ πράγμασι πρὸς τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν καὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπέρτιμος, οὐκ εὐπόρως δὲ ὄντων πρὸς ἀντάρκειαν ἔχων εὐρήσεται, ἔνθεν τοι καὶ ἀναγκαῖον ἢ μεριστῆς ἡμῶν εἶναι καὶ προσήκον ἐνόμισε, φροντισαὶ τοῦτου καὶ προμηθεύσασθαι. Καὶ γὰρ κοινῇ ψήφῳ τε καὶ γνώμῃ τῆς ὁμηγύρευς τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Παργάμου, τοῦ Σερβῶν, τοῦ Ἀρσαστιδος, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Διδυμοτείχου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Λοπαδίου, τοῦ Νυμφαίου καὶ τοῦ Μηδίας, διέγνω καὶ καταπέφραξε μετ' αὐτῶν, κατὰ λόγον ἐπιδόσεως παρασχέειν τούτῳ δὴ τῷ ἱερωτάτῳ ἀρχιερεῖ τὴν ἀγιωτάτην τῶν Λακεδαιμονίων μητρόπωλιν, τὸ μὲν τι ὡς σχολάζουσαν, τὸ δὲ τι καὶ οὐ μακρὰν ἀφισταμένην τῆς κατ' αὐτὸν τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, ἐν οὗτω καὶ ῥαδίως ἔχοι τὸν ἐν ἀμφοτέροις Χριστῶνυμον τοῦ Κυρίου λατὴν διειθνεῖν καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν χειραγωγεῖν. Καθέξει τοίνυν ὁ βῆθελ· ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀχαΐας, ταύτην δὴ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνοους προοιθάζειν καὶ πρεσβυτέρους, ἐτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθίσταναί, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γὰρ καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλοισιν οἱ τε κληρικοί τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπιχράτειαν ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστῶνυμον πλήρωμα ὑποδέξασθαι τοῦτον, ὡς προσήκει, καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς, καὶ γὰρ τὴν καθήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ καὶ εὐπειθειαν ἀπονέμειν, ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο καὶ ἐπιτάττειντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα συνο-

δικὴ πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος, τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος πιστωθεῖσα, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

XII. *Gregorius, patriarcha Alexandriae, profitetur orthodoxam fidem.*

† Ἐπεὶ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς εἰς τὸ μέγα τῆς πατριαρχίας ἀνήχθη ἀξίωμα, καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας τετίμημαι, τὸν τῆς ἡμῶν ὁμολογίας ἐκτίθημι λίβελλον, καὶ πρὸς τὸν κράτιστον ἐκπέμπω τοῦτον καὶ ἅγιόν μου αὐτοκράτορα, ὃν καὶ προστάξαι παρακαλῶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἐμφανισθῆναι καὶ οἰκουμεικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ περὶ αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ· οὕτω γὰρ ἂν καὶ εἰς τοὺς ἑτέρους πάντας τὰ τῆς ἐμῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας καὶ ἀσφαλούς διαθήσεται.

† Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὡς φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιῶν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἀφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν. Πρὸς ταῦτοις ὁμολογῶ Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι ἓνα Θεὸν παντέλειον, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ καὶ θεότητι τρεῖς ὑποστάσεις ὑφετώσας καθ' ἑαυτάς, εἰς ἃς καὶ βεβάπτισμαι καὶ τετελείωμαι καὶ πνευματικῶς ἀναγεγέννημαι, τὴν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν προαιώνιον Λόγον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν διὰ σπλάγχνα οἰκτιρῶν καὶ φιλανθρωπίαν ἄμετρον καὶ ἀνείκαστον εὐδοκίᾳ Πατρὸς ὁπίδου καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπὶ σωτηρίᾳ κατελθόντα τοῦ γένους ἡμῶν καὶ σάρκα λαβόντα διὰ θελήματος ἀνδρὸς καὶ σπορᾶς ἐκ τῶν πανάγων καὶ ἁγίων αἱμάτων τῆς παναμώμου θεοτόκου καὶ ἀσιπαρθένου Μαρίας, καὶ διπλοῦν ἐκ γαστρὸς αὐτῆς ὁμολογῶ προελθεῖν, Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἀνθρωπον, τέλειον ὅλον θεότητι, οὗ γὰρ ἐτρόπη τοῦδ' ὕπερ καὶ ἦν, τέλειον τὸν αὐτὸν ἀνθρωπότητι· οὗ γὰρ ἐτρόπη τοῦδ' ὕπερ προσεληφεν, τὸν αὐτὸν ἓνα τῇ ὑποστάσει ἐν δύο φύσεσι, γνωριζόμενον ἐνεργείαις τε καὶ θελήσεσιν, ἐν αἷς ἔδρασε καταλήγει· τὰ τε

θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Ἐτι γε μὴν καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀρρήτως ἐκπορευόμενον Πνεῦμα πανάγιον καὶ ἐν Υἱῷ ὁμολογῶ ἀνακλύεσθαι· καὶ Πνεῦμα τοῦτου καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι, ὡς αὐτῷ τε· καὶ τῷ Πατρὶ συμφυεὶς καὶ ὁμότιμον. Ταῖς δ' ἁγίαις καὶ οἰκουμένικαῖς ἐπιτάχυνδοις ἐπόμενος τὰς θείας καὶ ἱερὰς εἰκόνας σχετικῶς προτικνῶ καὶ ἀσπάζομαι, τὴν τοῦ Κυρίου δηλονότι καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς αὐτοῦ τε πανάγου Μητρὸς καὶ Θεοτόκου, τῶν ἀποστόλων, προφητῶν καὶ μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων αὐτῷ, ἐξαιτούμενος ταῖς προσεβείαις αὐτῶν ὡς εἶναι μοι τὸ θεῖον καὶ κατευθύνον ἐν ᾧ πασι, προσπύσσομαι πίστει καὶ φόβῳ ἀσπάζομαι καὶ τὰ ἅγια λείψανα τούτων, ὡς χάριτος θείας ἀνάπλεα, πάσαν βίβλον θεόπνευστον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς ἀποδεχομαι καὶ ἀσπάζομαι, ἔτι γε μὴν καὶ τοῦ βίου καὶ τὰ συγγράμματα τῶν θεσπεσίων Πατέρων καὶ διδασκάλων καὶ ἀσκητῶν. Πρὸς δὲ τῷ θεῷ βαπτίσματι καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑψηλὸν τε εἶναι ὁμολογῶ καὶ ἐπιχορμίζομαι καὶ ὁμολογῶ καὶ πάτης ἀμαρτίας καθαρτικὸν διὰ τῆς τελείας ἐπιθειώσεως. Καὶ ἵνα συντόμως εἰπω, οἱ ἀπόστολοι, ὡς ἐπίδασαν, οἱ μάρτυρες, ὡς ὁμολόγησαν, οἱ προφήται, ὡς προεκήρυξαν, οἱ διδασκαλοὶ, ὡς ἰδομάτισαν, ἡ ὀρθόδοξος πίστις, ὡς ἐκράτυνθη, ἡ ἁγία καὶ ζωαρχικὴ Τριάς, ὡς ἐδράβευσεν, οὕτως πιστεύω οὕτως ὁμολογῶ, οὕτως κηρύττω, δεχόμενος καὶ στέργων καὶ ἀσπάζομαι ἐκ μέσης ψυχῆς τὰς ἀγίας καὶ οἰκουμένικας ἐπιτάχυνδους, ἔτι δὲ καὶ τὰς κατὰ τόπους ὀρθόδοξας γειγενημένας, ἀλλὰ μὴν καὶ ὅσα οἱ ἐν ταύταις ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι, θεῶν κινούμενοι Πνεύματι, ἰδέξαντό τε καὶ ἔσπερξαν, ἀποβαλλόμενοι καὶ ὑποβάλλων τῷ ἀναθέματι καὶ πᾶν ὅσον ἀπεβάλλοντο καὶ ἀνεθεμάτισαν, πρὸς δὲ καὶ πᾶσαν αἰρετικὴν κοινωνίαν καὶ πλάνην, αὐτοὶς ἐπόμενος τοῖς ἁγίοις καὶ θεοφόροις Πατράσι ἡμῶν. Ταύτη τῇ ὁμολογίᾳ συνέζησα, ταύτη καὶ συζήσω τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι· μετ' αὐτῆς εὐ οἶδα καὶ ἀπελευθεροῦμαι, τῷ ἀδεκάστῳ καὶ θεῷ βήματι ἐκείνῳ παραστησόμενος, δι' αὐτῆς καὶ τῶν αἰωνίων ἐλπίζω τυχεῖν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἐπιτυχεῖν προσεβείαις τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπρωθένου Μαρίας, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

† Εἶπεν ἡ ὑπογραφή· Γρηγόριος ἐπίσκοπος Θεοῦ πάππας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Αἰγύπτου, Λιβύης, Πενταπόλειως καὶ πάσης Αἰθιοπίας.

XIII. Patriarcha Joannes respondet ad professionem filii Gregorii, patriarchae Alexandriae, invitans eum ut Cypolim veniat.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, πάππα καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας, Πενταπόλειως, Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ πάσης Αἰθιοπίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεῖ καὶ συλλειτουργε, ὡς καλὸν τὸ ἔθος καὶ ὁ νόμος μακάριος ὁ ταῖς καθ' ἡμᾶς καὶ πρώταις τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ἄνωθεν ἐς δεῦρο κρατήσας καὶ τοῖς τε πρὸ ἡμῶν καὶ ἔτι ταῖς ἄνω ἐργῶν τε καὶ χρόνῳ

Α βεβαιωθεὶς καὶ ἐς ἡμᾶς ἐκαίθεν παραπεμφθεὶς· ἡ τε γὰρ παλαιότης τοῦ νόμου καὶ τὸ διὰ τοσούτου σεμνὸν τοῦ ἔθους καὶ ἐνεργῶν τὸ πολυωρεῖς αὐτοῦ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ δεικνυσι καὶ παρίστησι, ἡ τε παρακολουθοῦσα καὶ ἐμφανὴς παρισταμένη τοῦ πράγματός ὡφέλεια ἐπὶ πολὺ τοῦ χρόνου καὶ τὸ κράτος αὐτῶ συνέστησαν, ὥστε ἐκατέρωθεν ἡμῖν τοῦτο καὶ τηρητέον καὶ σπουδαστέον καὶ ἐπὶ τῶν ἐργῶν δεικνυσθαι ἄξιον. Τίς δὲ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος, καὶ ὅποιον ἄρα τὸ τοῖς γράμμασι δηλούμενον ἔθος, καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν λαβὼν διὰ πολλῶν τῶν μέσων εἰς ἡμᾶς κάτισιν; Οὐδὲν ἔσπερον, ἀγιώτατε δέσποτα, οὐδὲ πάλαι μὲν κείμενον, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν, οἷα δὴ τοὺς ἄλλους λαυθάνον, εἰς τὸ μέσον προνεχθὲν καὶ φανὲν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ καλῶς ἐπισταμένη καὶ ἡ σὴ ἀγιότης πρὸς τίνος ἡδὴ καιροῦ πρὸς ἡμᾶς κατεπράξατο καὶ ἐνήργησεν. Ἐφθασε γὰρ πρὸς τὴν ἡμῶν πάντων ἀδελφότητα τὸν ἑαυτῆς ἐξαποσταλάσαι λιβελλὸν καὶ τρανώσασα δι' αὐτοῦ καὶ εἰ; προῦπον ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν τοῖς πᾶσι προθεῖσα τὸ καθ' ἑαυτῆς Θεοῦ χάριτι καὶ ἀκίβδηλον καὶ πάσης ὀρθόδοξίας ἐχόμενον περὶ Θεοῦ φρόνημα, ὃν δὴ λιβελλὸν καὶ ἀναγνόντες καὶ μετὰ τῆς προπύσεως ἀδελφικῆς καὶ πνευματικῆς δεξάμενοι φραδίσσεως καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καταμαθόντες εὐσεβῶς καὶ θαρσύνως ἔχοντα καὶ ὀρθοδόξως τὰ τῆς σὴς ὁμολογίας ἀνακηρύττοντα. Θεῷ τε τὴν χάριν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀποδοῦκαμεν, τῷ τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εἰς ἐν οἰκοδομοῦντι καὶ συνάγοντι τῆς πίστεως φρόνημα καὶ καταρτῶντι πᾶσας τὰς τοῦ πνεύματος μηχανὰς καὶ κατατομῆς, καὶ τῇ ἀγιότητι σου τὴν ὀφειλομένην ἀδελφικὴν καὶ ἐραρχικὴν κοινωνίαν ἀπεπληρώσαμεν, τὸ μνημόσυνον αὐτῆς κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἱεροιερατικαῖς ἀδελφικῶς δεξάμενοι καὶ ἀνακηρύττεσθαι μετὰ τῆς λοιπῆς ἡμῶν πατριαρχικῆς ἀδελφότητος ἀποτάξαντες. Ἦν οὖν ἡμῖν κατὰ σκοπὸν, εὐθύς ἄμα τῷ τὰ γράμματα τῆς σὴς δεξασθαι ἀγιότητος καὶ ἡμᾶς ἀνταπεθεῖναι τὰ ἴσα καὶ ὅπως ἔσχομεν πρὸς τε τὰ αὐτῆς γράμματα καὶ τὴν λιβελλὸν, παρασθῆσαι καὶ διὰ γραμμάτων δηλώσαι τοῦ καιροῦ δὲ μὴ παρασχόντο; τὸ εὐθετον, νῦν, ὅτε ἔξεστι, καὶ γράψομεν καὶ δηλοποιῶμεν πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, καὶ παριστώμεν καὶ αὐτοὶ τὰ τοῦ ἡμετέρου φρονήματος, ὡς ὁμογνωμονοῦμεν Θεῷ

Δ χάριτι καὶ τῷ λιβελλῷ κατὰ πάντα ἀρεσκόμεθα, ἐπειδὴ τῆς ὀρθότητος ἦν ἐχόμενοις διανοίας τῶν τοῖς Πατράσι καὶ ἡμῖν προσεβουμένων δογμάτων. Εἰη τοίνυν εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ φιλιανθρωπος Κύριος, ὃ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος εἰ; ταύτην τὴν χάριν τῆς ἀδελφικῆς ὁμονοίας καταστήσας ἡμᾶς χαίρομεν δὲ καὶ ἐπυφραίνόμεθα τῇ ἀδελφικῇ σου συμπνοίᾳ καὶ τῷ ταυτῷ τοῦ φρονήματος, ἀγιώτατε δέσποτα, ὥστε καὶ ποδοῦμεν ἐντεῦθεν καὶ δι' ἐφέσεως κλειστής ἔχομεν, ὥσπερ τῷ πνεύματι οὕτω δὴ καὶ τῇ σωματικῇ καὶ τοπικῇ παρουσίᾳ ἀλλήλοις συναφθῆναι καὶ εἰς ἐν γενέσθαι καὶ τῷ Θεῷ κοινὴν τὴν παρ' ἡμῶν ὀφειλομένην λειτουργίαν καὶ μυσταγωγίαν τελῆσαι. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἡμῖν διὰ σπουδῆς καὶ πόθου κατὰ τὸ προσήκον γίνεται, ἀλλὰ

πολλῶ πλέον καὶ ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πρῶμαχος καὶ προνοητὴς καὶ ζηλωτὴς καὶ σπουδαστὴς ἀκατάπαυστος, ἠδὲ ἠδὲ ἠδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τῆ ἡμῶν ἀδελφότητι καταπράξασθαι, ὥστε τὴν τῆς ἀγιότη-
 τός σου εἰς τὰ ἐνταῦθα ἐπιδημίαν καὶ ἐκζητήσαι καὶ εἰς πέρας ἰλθεῖν ποιῆσαι Θεοῦ χάριτι, καὶ τοῖ-
 νον βασιλικὰ μετὰ τῶν ἐρχομένων πρέσβων ἐπέμ-
 φθησαν ἤδη γράμματα καὶ σεπτὰ προστάγματα, τὴν τῆς σῆς ἀγιότητος ἀφίξιν οἰκονομοῦντα. Καὶ
 αὐτὴν δὲ ἐκκαλούμεθα τὴν ἀγιότητά σου, ὅπερ εἰ-
 δότες καὶ ἡμεῖς, ὡς ἀμύνως καὶ αὐτὴ ἡ σὴ ἀγιότης
 καὶ θελήσει καὶ ἐπισπεύτει, ὅμως τῷ τοῦ πράγμα-
 το; κινούμενοι πόθῳ καὶ διὰ τῶν παρόντων γρῆμα-
 των ἐπαγεύμενοι τὴν περὶ τὸ καλὸν τοῦτο σπουδὴν
 καὶ προθυμίαν τῆς σῆς ἀγιότητος, καὶ ἀξιούμεν
 ἀόκνω; καὶ προθυμῶς, εἰς ὅσον ἐνεστί, τῆς πρὸς τὰ
 ὄδε φερούσης ἀφασθαι· ἔσται γὰρ τοῦτο πλειστοῦ
 μὲν καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἡμῖν εὐφροσύνης αἰτιον,
 πλειστοῦ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ κράτιστῳ καὶ ἀγίῳ μου
 αὐτοκράτορι ἀποδοχῆς ἀξίον, τὸ δὲ μείζον, ὅτι καὶ
 εἰς ὄξιν ἔσται τοῦτο τῶν εὐσεβῶν καὶ τοῦ γένους
 τῶν Χριστιανῶν· ὅταν γὰρ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαι
 ὁμοφρονῶς ἔχωσι καὶ συμβατικῶς, καὶ οἱ τὰ πρῶτα
 φέροντες τῆς αὐτῶν ποιμαντικῆς ἐξουσίας παρὰ
 Θεοῦ ὁμοφρονῶς ἔχωσι καὶ τὰ πάντα κοινωνικῶς,
 τότε καὶ ὁ πόλεμος τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν, ὁ
 ἀντικείμενος Σατάν, βάλλεται καὶ τιτρώσκειται καὶ
 τῶν σκανδάλων ἀφίσταται καὶ ὑποχωρεῖ, ἐπιλάμπει
 δὲ τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμοφροσύνης καλόν, καὶ τὸ
 Χριστιανισμὸν ἕπαν πληρῶμα σικριτῆ καὶ ἀγάλλεται,
 καὶ ὡς ὅπ' ἐνὶ χορῷ κοινήν ἀναπέμπει τὴν δοξολο-
 γίαν Θεῷ, δι' ἧς καὶ ἡμεῖς, ὡς κορυφαῖοι καὶ ἀρχη-
 γοὶ τοῦ τοσοῦτου καλοῦ καὶ ἀρχιποιμένες Θεοῦ χά-
 ριτι μεγάλας καὶ τὰς ἀμοιβὰς παρ' αὐτοῦ ἐκδεχό-
 μεθα, ὧν γένοιτο καὶ ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς καὶ συνευφραν-
 θῆναι πνευματικῶς, νῦν μὲν τῆ κατὰ σῶμα ταύτη
 ἐπιδημία καὶ ἐνοποιήσει τῆς σῆς ἀγιότητος τῶν
 μουσικῶν χαριστῶν καὶ ὅμα τῶν κατὰ θέαν καὶ
 ὁμιλίαν ἀλλήλοις συναπολαύσαντας, ἐούστερον δὲ
 καὶ ἐν τοῖς ἀπεράντως διαωνίζουσι τῶν παρὰ τῆς
 μακαρίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀγαθοῦρου Τριάδος
 ἐλλάμψεων ἀζιωθέντας (εἰ μὲν μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ
 ἡμᾶς, εἴη δὲ ὅμως τῆ ἐκείθεν φιλανθρωπίᾳ καὶ χά-
 ριτι), καὶ φωτισιδῶν ἐκεῖ καὶ ἀκηράτων τέρψεων
 συμμετασχόντας πᾶσι τοῖς θεαρέστως τὴν τοῦ Θεοῦ
 ποιήμην κατὰ τὸ αὐτοῦ βούλημα διυθύναι, ὧν τῆ
 εὐαγεῖ μερίδι καὶ ἡμᾶς ὁ πανάγαθος συνέταξεν Κύριος.

XIV. Synodus quosdam ecclesiasticos condemnat.

† Ἐρρίθη ἐξ ἀκοῆς καὶ μέχρι τοῦ ἐκ Θεοῦ βασι-
 λέως ἐφθασεν, ὅτι δὴ τελομένης τῆς παννύχου στά-
 σεις ἐν τῆ ἑορτῇ τοῦ μεγάλου ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν
 τοῦ Χρυσόστομου συνῆν μετὰ τῶν ἡμφισμένων τὴν
 ἱερατικὴν στολὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς σεβασμίας βασιλι-
 κῆ; τοῦ Προδρόμου μονῆς τὴν τοῦ διακόνου βαθμὴν
 ἔχων καλούμενος Θαλάσσιος, ἔμπροσθεν καὶ ἔγγιστά
 τινος ἱερομονάχου Ἰστάμενος, ὀνομαζομένου Ἰωαν-
 νικίου, οὗ δὴ καὶ τὸν νοῦν τοῖς ψαλλομένοις προσέ-

Λ χοντος ὁ τοιοῦτος ἱερομόναχος λίγων ἐπιβαλῶν ὅμα
 τῷ ὠραρίῳ τούτου ὑφείλετο μέρος τι ἐκεῖθεν
 ἀποτεμῶν· μετὰ μικρὸν δὲ ὁ διάκονος οὗτος, αἰσθό-
 μενος τοῦ τολμήματος, πολλὴ ἦν ὄχλων ἐκείνον καὶ
 πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κλαπέτου ἐκδραζόμενος, τοῦ
 δὲ μηδὲν ὑφείλεσθαι διατεινομένου, ὁ τοῦ Ἱεροκονήσου
 ἐκείνου ἀδελφός, ὁ ἱερομόναχος Λουκάς πλιτρίον εὐ-
 ρισκόμενος καὶ τὴν ὄχλον ἀκηκῶς, ἐπαίπερ εἶχε
 τινα πρὸ χρόνων εἰδὼς ἱερομόναχον ἀλόγῃ ἐπι-
 κλοπῇ ἱερατικοῦ φελωνίου καὶ ἐπιτραχηλίου,
 τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι ὑπόπτουσα, καὶ λέγων διε-
 τείνετο ζητηθῆναι τὸν τοιοῦτον, ὅς δὴ καὶ ζητη-
 θεῖς εὑρηται· οὐ μόντοι ἦν ἐκεῖνος ὁ τὸ ὠράριον
 ὑφελόμενος, ἀλλὰ τὸ μὲν ὠράριον εὑρηται παρὰ τῷ
 σύνεγγυς Ἰσταμένῳ ἱερομονάχῳ, οὗτος δὲ εὑρηται
 κατασιγάζων καὶ παραινῶν, μὴ ἐκδηλα γενέσθαι τὰ
 τῆς κλοπῆς. Τούτων δὲ γενομένων καὶ εἰς τὰς ἡμῶν
 ὕστερον παρaxyνομένων ἔμοχθας, ἔτι δὲ ζητηθέντων
 καὶ τῶν μοναχῶν κατὰ τάχος ὀρισμῶ καὶ προσταγῇ
 τοῦ κράτιστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος· περὶ τὰ
 τοιαῦτα ζήλω θεῷ καὶ σπουδῇ μεγίστῃ χρωμένου
 πανταχῇ καὶ σφοδρῶς αὐτοῦ κατὰ τῶν τοιούτων
 φερομένου, συλλαμβάνονται, καὶ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς
 ἱερὸν συνοδικὴν δικαστήριον ἀγονται. Ἐξισταζέ-
 τινον τὰ τοιαῦτα τούτων ἐγκλήματα ἡ μετρίοτης
 ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
 καὶ εὐροῦσαι τούτους, τὸν μὲν ἐξελεγχθέντα ὑπὸ τοῦ
 αὐτοῦ διακόνου ὡς ἀποτεμόντα καὶ ἀφελόμενον τὸ
 κλαπὲν μέρος τοῦ ὠραρίου, τὸν δὲ ἐκ τε τοῦ τοιοῦ-
 του ἱερομονάχου Λουκά καὶ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ εἰ-
 ρημένα πρεσβυτέρου καὶ . . . ἱερατικῶ; ἐξυπη-
 ρετούσους τῷ θεῷ νὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καὶ
 Σωτῆρος ἡμῶν ἀναλήψεως, ὅθεν δὴ καὶ ταῦτα ἐκλά-
 πησαν, ἐξελεγχόμενον ὁμοίως, ὡς πρότερον μὲν
 ἀφείλετο τούτου φελώνιον καὶ ἐπιτραχηλίον, καὶ
 ἀλόγῃ ἐπὶ τῆ τούτων κλοπῇ προφανῶς, τότε ἐκ
 μετὰ τῆς γενομένης κλοπῆς τοῦ ὠραρίου κατασιγάζ-
 ζειν καὶ ἀποκρύπτειν πειρώμενον καὶ πείθοντα, κα-
 τεδίκασεν αὐτῶν τῆς ἱερωσύνης καθάρσεις, ὡς ἀλη-
 θῶς ἐνεχομένων τοῖς τοιοῦτοις ἐγκλήμασι τῆς κλο-
 πῆς. Εἰ γὰρ ὁ ἀλοῦς κλοπῇ τινος οὐκ ἀφιερωμένου
 Θεῷ πράγματος ἀπογυμνοῦται κατὰ τὴν ἀποστολι-
 κὸν κανόνα τῆς ἱερωσύνης ἀσυμπαθῶς, πολλῶ
 μᾶλλον ἂν εἴη προσήκων τῇ τοιαύτῃ καταδίκη ὁ
 φραθεῖς τε καὶ κρατηθεῖς εἰς ἱερὸν πραγμάτων
 κλοπῆν. Ἔσονται τοιγαρὸν οἱ τοιοῦτοι τὸ ἀπὸ τοῦ-
 δε ἀποτετημένοι τοῦ τῶν ἱερῶν χοροῦ. Ἐπεὶ δὲ
 καὶ ὁ ἐκ τοῦ κάστρου τοῦ Νικηταίου πρεσβύτερος
 Θεόδωρος ὁ Ῥαδηνός, ὡς περ ἐπιλαθόμενος πρέσβυς
 πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἐξ αὐτοῦ δὴ Θεοῦ βασιλέων
 ὑφείλων εἶναι, τῆ πρὸς αὐτοὺς δυσνοία ἀντήσας ἐκί-
 νησε γλῶσσιν ματαίαν καὶ χεῖλη δόλια καὶ βλασ-
 φημίαν καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ βυζαντινὸν ὕψος ἐλάλησε,
 περιῶν ἄλλοτρια; πλοεῖς, εἶτα καὶ ἐνταῦθα ἐπαν-
 ῶν ἠνοιξε τὸ στόμα καὶ ἐξίχεεν, ὃν ἔτρεφεν ἐκ τῆς
 τοιαύτης δυσνοίας ἰόν· ὡς καὶ αὐτὸν συνοδικῶς παρ-
 ιστάμενον καὶ ἐξεταζόμενον καὶ δίχα τινός ἐλέγ-
 χοντος ἀνομολογήσαι τὰ τοιαῦτα, ἅτινα καὶ ἡμεῖς
 ἀκοαῖς ἀπαράδεκτα χρίναντες οὐδὲ προφέρειν δεόν

οὐδ' ἐκτιθέναί ἡγησάμεθα, καθαιρέσαι καὶ τούτον σὺν πάσῃ δίκῃ καὶ ψήφῳ προσηκούσῃ ὑπεβόλομεν. Ταῦτα ἐλαλήθη καὶ ἐπράχθη προκαθημένης τῆς ἡμῶν μετρίτης· συνοδικῶς καθ' ἡμέραν δευτέραν τοῦ Δεκεμβρίου μηνός· τῆς δ' ἰνδ. Καὶ κατεστρώθη δ' εἰδῆσιν.

XV. Monachus quidam Joannicius promittit se amplius sacra non esse celebraturum.

† Ἐγὼ μοναχὸς Ἰωαννίκιος ὑπόσχομαι διὰ τῆς παρουσίας μου ἐγγράφῳ ἀσφάλειας, ἐπεὶ ἐπραξα ἀνόσιον ἔργον καὶ ἀφηρέθην τὴν ἐπισύνην μου, ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς οὐ μὴ γυρεύσω, ἵνα καὶ πάλιν ἱεουργήσω. Εἰ δέ ποτε φεραθὸ εἰς τοῦτο τὴν ἐμπάνειαν τῆς παρουσίας μου ἐγγράφῳ ἀσφάλειας, ἵνα εἰμὶ ὑπεύθυνος τι δικαία κρίσῃ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν προῦσάν μου ἐγγραφὸν ἀσφάλειαν πεπίθηκα.

† Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Ἰωαννίκιος.

XVI. Synodus tres controversias dirimit.

† I. Παρέστη τῇ ἡμῶν μετρίτῃ προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς Κίου Ἰωάννης ὁ Καλεστής, καὶ ἀνέφερον ὡς φεραθεῖσα ἡ τούτου σύζυγος ὀμιλήσαι ἀλλοτρίῳ ἀνδρὶ καὶ ἐλεγχομένη περὶ τούτου καὶ ἐξεταζομένη ἀνωμολόγησε τὴν μοιχείαν, καὶ ἀσφάλειαν ἐξέθετο ἐγγραφῶν, ἵνα μηδὲν· μετὰ ταῦτα ποτε ἀναζητήσῃ συνοικῆται αὐτῷ, εἰ γε μόνον παρ' αὐτοῦ τὰ διαφέροντα προικίδεν αὐτῇ λήψεται. Μέντοι καὶ ἀποδοὺς οὗτος τὴν προίκα πᾶσαν αὐτῇ διῆγεν ἐπὶ τέσσαρσι χρόνοις καθ' ἑαυτὸν, ὃν δὲ προφασίζομένη ἡ τοιαύτη γυνὴ ἀποστερεῖσθαι καὶ ἐτέρων προικῶν αὐτῆς ὑπερπύρων εἰκοσι, καθέλωκα τούτων καὶ ἐκδιάζεται πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπόδοσιν· ἡ δὲ καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ παρούσα τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῶν εἰρημένων ἀκρωμένη διετήνετο μάτην καὶ ψευδῶς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς διαβάλλεσθαι, ὅτι δὴ ἀνωμολόγησεν ἀλῶναι μοιχείαν, τοῦ δὲ μάρτυρας ἱκανοῦς παραστήσαντος, ἐφ' ὧν τε αὕτη ἔκουσα τὸ τοιοῦτον ἀνωμολόγησεν ἔγκλημα, καὶ δ' ὧν ἀπέχειν τούτου ἐγγράφως ἐξησφαλίσαστο, διαβεβαιωσαμένων ἀληθῶς ταύτῃ παρ' αὐτοῦ χρεωστειῖσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπέρπυρα. Ὅμως ἡ μετρίτης ἡμῶν καὶ οὕτω δεῖν ἔγνω ἀπόπειραν αὐτοῖς προσαγαγεῖν καὶ ἀνάγκην, ἵνα καὶ αὐτοὶ τὴν μετ' ἀλλήλων ἐξέωνται συνοικῆσιν, ἐπεὶ μὴ προφανὲς ἦν τὸ ἐγκλημα οὐδὲ διὰ μαρτύρων ἐμφανῶς συνιστάμενον, καὶ ὅτι παντάπασιν ἀπρηνεῖτο καὶ αὐτοὶ ἡ γυνὴ τὸ μὴ ἔκουσα ἀνομολογῆσαι τὰ περὶ τούτου. Ὅτι δὲ αὐτῷ δὴ τῷ ἀνδρὶ τὰ τῆς μοιχείας ὡς ἀληθῆ ἐν τῇ ψυχῇ ἐφθασαν ἐμπαγῆναι καὶ βεβαιωθῆναι, ἐξ ὧν παρὰ τῆς γυναικὸς ἤκουσεν αὐτὴν ἀνομολογουμένην, καὶ οὐδὲν οὐδ' ὄλω· ἦν ἐντεῦθεν μετατιθέμενος, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εἰς μῖσος· ἦν ἐμπεπτωκὸς ἀκατάλλακτον, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ αὐτὴ πηρητεῖτο καὶ ἀπεστρέφετο τὴν μετὰ τούτου συνοικῆσιν ὡς ἀτιμοποιῶ καὶ δεδοικῆς, ὡς μὴ τι καὶ κατὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς τολμήσει θανατηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον, διέγνω συνοδικῶς ἡ μετρίτης ἡμῶν διὰ ταῦτα, ἀποδοῦναι μὲν τὸν ἀνδρα τῇ γυναικὶ τὰ βεβληντα εἰ-

κοσι ὑπέρπυρα, κρατήσαι δὲ καὶ ἐνεργηθῆναι ἐν αὐτοῖς εἰς τέλος καὶ τὴν διάζευξιν διὰ τε τὸ ἀκατάλλακτον αὐτῶν μῖσος καὶ διὰ τὴν ἐκούσιον αὐτῶν ἐπιτοσοῦτος· χρόνους διάστασιν, ὥστε καὶ μετὰ τὸ ἀποδοῦναι τὸν ἀνδρα τὰ εἰρημένα ὑπέρπυρα πρὸς αὐτὴν ὀφείλει ὁ τοιοῦτος· καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἰδίῳ· διέγειν καὶ ἐτέραν, εἰ γε βούλοιο, γυναῖκα ἑαυτῷ ἀγαγεῖσθαι. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδίδεται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετρίτης.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ἰδ'.

II. † Ἀναφορὰ γέγονεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετρίτης· προκαθημένης συνοδικῶς παρὰ τοῦ ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως Θεσσαλονίκης σεβαστοῦ κῆρ Γρηγορίου τοῦ Μοσχοπούλου, ὡς ὁ Κουρουλάκης ἐκείνος . . . συνέζευξε τὴν ἰδίαν θυγατέρα νομίμως· ἀνδρὶ κατὰ πρῶτον συνοικῆσιν ἐφ' Ἐμαγετηνῶν· καὶ πράγματα προικὸς χάριν αὐτῷ κατεγράψατο ὑπερπύρων τιμώμενα λιτρῶν δεκαεξί. Τοῦ γαμβροῦ δὲ τελευτήσαντος· ἐπὶ παιδί θῆλει, ἡγάγετο ἕτερον ἐπ' αὐτῇ, τὸν Πατρίκιον, συμφωνήσαι· καὶ ἐτέρας λίτρας τέσσαρας πρὸς· ταῖς δεκαεξί αὐτῷ δοῦναι, καὶ οὐδὲ μόνος ἐκ τῶν εἰκοσι λίτρα· πέντε, τὰς λοιπὰς καὶ τὴν ἐγγόνην κατεῖχε παρ' ἑαυτῷ. Εἶτα ἐλειτούργησε τὸ χρεῶν ἡ γυνή, παιδας δύο καταλιπούσα, καὶ τούτων μετ' αὐτὴν τὸν βίον ἀπολιπόντων ὁ πατήρ αὐτός δὴ ὁ Πατρίκιος εἰς δευτέρον συνοικῆσιν ἔλαβεν ἑαυτῷ γυναῖκα, τὴν θυγατέρα τοῦ Μοσχοπούλου, οὗ δὴ καὶ τελευτήσαντος· ἀδελτεύου καὶ ἀπαιτός, ὅτι μὴ ἱκανὰ ἐκείνου εὐρηγναι πράγματα, ὡς ἀν' ἐκ τούτων ἱκανωθεῖται τὸ ὀφειλόμενον κατὰ νόμους ὑπέβολον τῆς προικὸς περισταμένης εἰς λίτρας ἑπτὰ πρὸς· ταῖς εἰκοσιν, ἐδείχθη ὁ τοιοῦτος Μοσχέπουλος ἱκανωθῆναι αὐτῷ τὸ λοιποζόμενον κατὰ νόμους ἀπὸ τῶν ἀνηκόντων τοῖς παισὶ κατὰ κληρονομίαν τῶν μητρῶν πραγμάτων, ὡς λογίζομενος ἀνήκειν ταῦτα τῷ πατρὶ μετὰ τὴν τῶν παιδῶν αὐτοῦ τελευτήν. Παρὸν δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ τὸ μέρος τοῦ Κουρουλάκη καὶ ἀκρωμένον τῆς παρὰ τοῦτου ἀναφορᾶς τοῦ Μοσχοπούλου, ταυτὰ μὲν κείνος συνωμολόγει, προτετῆθαι δὲ ἡμῶς, ὅτι περὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῷ βίῳ ἡ μάμμη, ἡ τοῦ Κουρουλάκη ὀφθαλμὶ γυνή, μετὰ τὸ τελευτήσαι τοὺς παιδας, προτετετῆθαι καὶ ὡς ἀπὸ τῶν τοιούτων πραγμάτων ἐφθασεν ἀποδοθῆναι Κοσότης ὑπερπύρων λιτρῶν ἑπτὰ τῇ ἐγγόνῃ τοῦ Κουρουλάκη, μεθ' ὧν καὶ ἐτέραν ποσότητα λαβοῦσα συνεζεύχθη κατὰ νόμους ἀνδρὶ, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐξήτει γενέσθαι διάγνωσιν τῆς ἡμῶν μετρίτης. Διέγνω τάλιν ἡ μετρίτης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείου, τοῦ Νικαίου, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Μομφρασίας, τοῦ Ποντικηρακλείου, τοῦ Προσῆς, τοῦ Περτιμου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Σεβέρων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Μιτυληνῆς, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Μηδείου· δεῖν εἶναι τὴν ἀποκατάστασιν καὶ διαίρεσιν τῶν τοιούτων πραγμάτων κατὰ τὴν τῆς Νεαρῆς τετελεσθαι διαταγὴν, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, ἐπέβη τῶν πα-

δων του τοιούτου Πατρικίου αποθανόντων ή τούτων μάμμη, ή του Κουρουλάκη γυνή, ὅθεν και ἀπεφάνηνατο, ὡς ἐπεὶ τῆ του Κουρουλάκη ἐγγόνη τῆ ἐκ του πρώτου ἀνδρός τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἐφθασε δοθῆναι ή ἀνήκουσα μερὶς ἀνελλιπῶς, μάλλον δὲ και μετὰ πλεονατμοῦ τινος ἀπὸ τῶν μητρῶων αὐτῆς πραγμάτων, τὰ ἐναπολειφθέντα ἀπὸ τῶν αὐτῶν πραγμάτων τῆς θυγατρὸς του Κουρουλάκη και εὐρισκόμενα πρὸς τῷ μέρει αὐτοῦ ἐνωθῆναι και συμπουωθῆναι μετὰ τῆς ποσότητος τῶν πέντε λιτρῶν, αἱ τῷ Πατρικίῳ ἐδόθησαν, ὡς εἴρηται, εἶτα διαίρεσιν γεέσθαι τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς μερίδας τρεῖς και κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Νεαρᾶς τὴν μὲν μίαν μερίδα περιελθεῖν τῷ μέρει του Πατρικίου ὡς ἀπὸ τῆς κληρονομίας τῶν παιδῶν αὐτῶν ἀνήκουσαν, ὡστε ἀπὸ τῆς τοιαύτης μερίδος και τῶν ἐτέρων ἰδίων αὐτοῦ πραγμάτων και τὴν ἰκάνωσιν του ὑποδίου γενέσθαι τῷ μέρει τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τῆς θυγατρὸς δηλονότι του Μοσχοπούλου, ἀπὸ δὲ τῶν ἐτέρων δύο μερίδων μὲν τὴν μίαν περιελθεῖν τῷ μέρει τῆς ἐπιζήσσης μάμμης τῶν παιδῶν του Πατρικίου, τὴν δὲ ἐτέραν τρίτην μερίδα διανεμήθησαν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν εἰρημένων παιδῶν του Πατρικίου και τῆς μητρὸς αὐτῶν, γενέσθαι μὲν τοι τὴν διανεμήσιν παρὰ τῆς κατὰ τὴν αὐτὴν θεόσωστον πόλιν Θεσσαλονίκης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, εἰδῆσαι και ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἐπεὶ δὲ τὸ αὐτὸ μέρος του Κουρουλάκη και περὶ ζευγηλατείου λόγον ἐκίνησεν, ὡς ἐξηνήθη τουτο παρὰ του Πατρικίου ἐκ τῶν προικῶν τῆς γυναικὸς ὑπερπύρων, διέγνωσται, ἵνα και τοιούτον ζευγηλατεῖον, εἰ ὁμολογουμένως ἀπὸ τῶν τοιούτων ὑπερπύρων τῆς προικὸς ἐξιονηθῆ, εἴπερ βούλεται ἐντεῦθεν δέξασθαι τὸ μέρος του Κουρουλάκη τὸ τοιούτον ζευγηλατεῖον εἰς τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ μερίδα, γένηται ἐν προτιμήσει και δέξεται τουτο, εἰς ὅσην ἂν ποσότητα ἀναφανείη ἐξωνηθῆν, εἰ δ' ἴσως πλεονάζει και τὸ τίμημα του τοιούτου ζευγηλατείου πλεονος εὐρισκόμενον ποσότητος παρὰ τὴν ἀνήκουσαν τῷ μέρει του Κουρουλάκη μερίδα, ἀντιστραφῆσῆ παρὰ του αὐτοῦ μέρους του Κουρουλάκη ή πλεονάζουσα ἀπὸ του τιμήματος ποσότης. Ἐπὶ τουτω γὰρ και τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ διαληφθέντι μέρει του Κουρουλάκη εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδεται.

† *Εἶχε τὸς Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ιδ'.*

III. † Ἐφίστανται τῷ καὸ ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ ή τὸ δούκαινα κυρὰ Θεοδώρα ή Βαλαμίνα και ή νύμφη ταύτης κυρὰ Εὐδοκία ή Φιλανθρωπική, και ἤψασαντο ἀντικρῶθῆναι, περὶ ἧς εἶχον διενέξεως ἐπὶ τινι ζευγηλατείῳ, Χαλκοουδίῳ καλουμένῳ και πρώτῳ; μὲν ἀνήνεγκεν ή Βαλαμίνα, ὡς ὁ πατήρ αὐτῆς ἐκεῖνος ὁ Ἄγγελος κατεγράψατο εἰς προῖκα σὺν ἄλλοις πράγμασι και τὸ τοιούτον ζευγηλατεῖον αὐτῆ, εἶτα κατανήσασθαι του πατρὸς αὐτῆς; εἰς στενόθετα βιωτικῆς κομηνήσεως λόγῳ παρέσχεν, ὡς δὴ πατὴρ τουτω νέμεσθαι τὸ ἡμισυ του τοιούτου ζευγηλατείου, ἐστ' ἂν τοῖς ζῶσι συγκα-

ταλέγηται, αὐτὸς δὲ, ὡς περ ἐπιλαθόμενος, δέδωκεν εἰς προῖκα τουτο και' ἐξουσίαν τῆ ἐγγόνη αὐτοῦ τῆ θυγατρὶ τῆς εἰρημένης Φιλανθρωπικῆς, ὅθεν και ἐστιν ἐξ ἐκείνου τὸν τρόπον τουτον ἀποστραυμένη του προικέθεν ἀνήκοντος αὐτῆ τουδε κτήματος. Παρούσα δὲ και ή τοιαύτη Φιλανθρωπική ἀνέφερεν, ὡς τέτακται μὲν παρὰ του πατρὸς πᾶν τὸ ζευγηλατεῖον τουτο εἰς προῖκα πρὸς αὐτὴν δὴ τὴν Βαλαμίναν δοθῆναι, μέλλοντος ἐπ' αὐτῆ γαμβρῶν ἀγαθῆσθαι τὸν του ὑπερτίμου υἱόν, πρὶν δὲ ὄμῳ; τὸ τοιούτον συνοικέσιον τελεσθῆναι, ἀνετράπη, και κατεγράφη μόνον πρὸς αὐτὴν τὸ ἡμισυ τουτου, και ἦν ὁ πατήρ ἐξ ἐκείνου κατέχων τὸ ἕτερον ἡμισυ και νεμόμενος μετὰ του ἐν αὐτῷ ἀμπελίῳ, προικοδοτήσας μετὰ ταῦτα και γῆν ζευγαρίου ἑνὸς ἐκ του τοιούτου ἡμίσεως τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τῷ ἀνδρὶ δηλονότι τῆς αὐτῆς Φιλανθρωπικῆς. Μεθ' ἱκανοῦς χρόνους εἰς ταῦτὸ γνώμη; ἐλλῶν τῷ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρῷ αὐτῆς τῷ Χειῶ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ και διὰ γραμμάτων ἐκύρωσεν, ἔχειν μὲν τουτον δὴ τὸν γαμβρὸν τὴν ἀνήκουσαν τῷ πάππῳ μερίδα και δεσπόζειν αὐτῆς, παρέχειν δὲ ἀντ' ἐκείνης τουτω τὰ πρὸς ζῶην αὐτοῦ και παντοίαν ἄλλην κυβέρνησιν ἀχρι τέλους τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Καὶ ἐπεκράτησεν ή τοιαύτη πρᾶξις στερχθεῖσα μέχρι και τελευταῖης του τοιούτου Ἀγγέλου. Ὅμως και ἐσῶν τελευτῆν ὁ αὐτὸς Ἄγγελος, ἠσφαλίσατο και ἰνδιαιθῆκως, ἵνα μηδεὶς τῷ γαμβρῷ τῶδε γένηται ποτε δι' ὄχλου ἐπὶ τῆ κατοχῆ τῆς τοιαύτης μερίδος ἐκείνου και κυριότητη, τὴν μόνου ἐτέραν μερίδα προσημαρτύρησε και ἠσφαλίσατο κατέχεσθαι και αὐθὺς παρὰ τῆς εἰρημένης θυγατρὸς αὐτοῦ, τῆς Βαλαμίνης δηλονότι. Ταῦτα σὺν ἀνενέγκασα ή εἰρημένη Φιλανθρωπική, ἐνεφάνισεν εἰ; παράστασιν και τὸ πρὸς τὸν ἀνδρα ταύτης του πατρὸς σύμφωνον και τὴν μετὰ του γαμβροῦ αὐτῆς ἔγγραφον συμφωνίαν και τὴν διαθήκην ἐκείνου. Ἢ μόντοι γε δηλωθεῖσα Βαλαμίνα ἀπαιτουμένη προταῖναι και αὐτὴ τὸ ἴδιον σύμφωνον εἰς δικαιοσιν ἑαυτῆς ή παραστῆσαι, εἰ ἐκράτησε και ἐνεμήθη και τὴν ἡμίσειαν μερίδα του ζευγηλατείου τὴν ὑπὸ τῷ πατρὶ μετὰ τὸ προικοδοτηθῆναι αὐτὴν τὴν λοιπὴν ἡμίσειαν, νομῆν μὲν τινα οὐ παρέστησε, γράμμα δὲ μόνον ἐνεφάνισεν ὡς δὴ σύμφωνον, φέρον μὲν προταχῆς ἀνωθεν γεγραμμένως του τε πατρὸς και λοιπῶν προσγενῶν, ὡς περ εἴθισται, πλην ἀμάρτυρον κάτωθεν και ἀδέβαιον και μήτε ὑπογραφῆ τινος ἐτέρου πιστούμενον, μήτε αὐτοῦ δὴ του γράψαντος ταβελλίωνος, και ταῦτα δυτος και τουτου ἐν πολλοῖς κατεγνωσμένου, ὡς πεπλασμένα και ψευδῆ ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ σημειουμένοις συμφώνοις ἐγγράφοις; και διὰ τουτο και ἀργίαν καταδικασθέντος τῆς τοιαύτης ταβουλλαρικῆς ὑπουργίας. Διὰ ταῦτα δὴ και διέγνω ή μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, του Ἡρακλείου, του Σάρδου, του Νικομηδείου, του Νικητῆ, του Χαλκηδόνου, του Θεσσαλονίκης, του Μομεβαδίου, του Προύσης, του Περγάμου, του Σεβῶν, του Χριστουπόλεως, του Δυρραχίου, του Μισυλῆνης, του Βιζύης, του Κίου, του Γαρέλλης, και του Μηδείας, κατέχειν μὲν και

εις τὸ ἐξῆς τὴν γαμβρὸν τῆς δηλωθείσης Φιλανθρω-
 πηνῆς καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς τὴν παρὰ τοῦ πάπ-
 που περιελθούσαν αὐτοῖς μερῖδα ἤμισιαν τοῦ δια-
 λυφθέντος ζευγηλατείου μετὰ τοῦ ἐκείσε ἀμπελίου,
 ὡσπερ δῆτα καὶ ἐς δεῦρο κατεῖχε, καὶ ἐπ' ἀδείας
 ἔχειν ἐπὶ ταύτῃ πάντα, ὡσπερ ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις οἱ
 γνήσιοι δεσπόται παρὰ τῶν θεῶν νόμων προτρέ-
 πονται διαπράττεσθαι, τὸ δὲ γε μέρος τῆς Βαλα-
 μίνης ἀπέχειν ὀφείλειν τούτους χάριν τῆς τοιαύτης
 μερῖδος, ὡς μηδὲν μηδὲως ἔχον δικαίον ἐπ' αὐτῇ,
 καθὼς ἀναδέδεικται, ὅθεν καὶ ἡσυχάσαι τοῦ λοιποῦ
 καὶ οὐ πειράσεται ποτε ὀκλήσαι περὶ τούτου τὸ μέ-
 ρος τοῦ τοιοῦτου γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς
 Φιλανθρωπηνῆς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ διακατοχῇ καὶ νομῇ,
 δεδικαιωμένων αὐτῶν παρὰ τῶν νόμων καὶ ἐξ ὧν
 πρόκειται δικαιοσύνη. Ἐπὶ τούτου γὰρ καὶ τὸ
 παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς
 τὴν εἰσέπαιτα ἀσφάλειαν αὐτοῖς ἐπιδέδεται.

† *Εἶχε τὸ Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ιδ'.*

XVII. Synodus episcoporum Sinopes a sede sua exsul-
*am praeponit ecclesiam Sidæ, Sylæi et Leonio-
 poleos, quæ propter incursiones infidelium anti-
 stitibus carent.*

† Μακρὸς μὲν χρόνος, ἐξ οὗ οὐ γέγονε τῇ ἀγιο-
 τάτῃ μητροπόλει Σίδης ἀρχιερεὺς, τὸ δ' αἴτιον, ὅτι
 δὴ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερίσχυσε τὸ θεινὸν, καὶ οὐκ
 ἀσφαλῆς ἢ εἰς τὰ ἐκείσε φέρουσα κατέστη ἐκ τῆς
 τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν ἐπιθέσεως· κλήν ἢ μετριότη-
 ἡμῶν ὀφειλομένως ἔχουσα καὶ τοῖς μακρὰν ἐκ τῶν
 ὑπὲρ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τελούντων
 τοῦ κατὰ ψυχὴν συμφέροντος προμήθειαν ὡς δυνα-
 τὸν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ διὰ φροντίδος θεμένη, ὅπως
 ἂν καὶ ὁ ὑπὸ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Χριστιάνωμας
 τοῦ Κυρίου λαὸς πνευματικὴν ἐπίσκοπὸν ἔχη, ἐπι-
 περ εὔρε τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σινώπης
 ἔκτοποςθέντα τῆς λαχούσης αὐτὸν καὶ ταύτῃ ἐνοχῆ-
 φαντος ἐκ μακροῦ καὶ ὑπερισχύσαντος τοῦ θεινοῦ,
 οἰκονομία χρησαμένη, ἣν δὴ συνήθως καὶ οἱ παρὰ
 ἡμῶν οἰκονομοῦντες ἦσαν ἐν περιστατουμέναις ἐκ-
 κλησίαις, ἀλλαγῆ τε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀγιωτάτην
 μητρόπολιν Σίδης, κοινῇ γνώμῃ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν
 ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων
 τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοηρα-
 κλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Παλαιῶν
 Πατρῶν, τοῦ Σεβῶν, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Χριστου-
 πόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύ-
 μνης, τοῦ Διδυμοτείχου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ
 τοῦ Γαρέλλης, ἀδειαν αὐτῷ δέδωκε καὶ προέτρεψεν,
 ἀρχιερατικῶς διεξάγειν τὸν Χριστιανικὸν πάντα
 λαὸν, ὅσος τε ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς μητροπόλεως καὶ
 ὅσος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ· εὐρίσκειται· ὡσαύτως
 προέτρεψε συνοδικῶς ἢ μετριότης ἡμῶν τούτῳ δὴ τῷ
 θεοφιλεστάτῳ ἐπισκότῳ Σινώπης ἀρχιερατικῶς
 προῖστασθαι καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Σουλίου
 μητροπόλιν καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπι-
 σκοπὴν τῆς Ἀσποντοπόλεως· εὐρῆσκομένου Χριστιανώ-
 μου λαοῦ, ὡς τῶν τοιοῦτων Ἐκκλησιῶν ἐν στενότητι
 καὶ ὀλιγότῃ τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ γαγονυῶν,
 εἰρήμασι Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ ἐν τοῖς αὐτῶν θείοις

λαοῖς ἱερουργεῖν καὶ καθιστῆν διακόνους καὶ πρε-
 σβυτέρους καὶ πάντων ἀπλῶς μετέχειν τῶν ἐφετιμέ-
 των γνησίους ἀρχιερεῦσιν, ἀνευ μείντοι τῆς τοῦ
 προβοδάζειν καὶ χειροτονεῖν ἐπισκόπου καὶ τῆς
 τῶν ἱερῶν συνθρόνων ἐγκαθιδρύσεως. Ὁφείλουσι
 τοῖσιν πάντες οἱ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπιχράτειαν
 καὶ διοίκησιν τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν εὐρισκόμε-
 νοι Χριστιανοὶ διέξασθαι τὸν εἰρημένον θεοφιλέστα-
 τον ἐπίσκοπον Σινώπης ὡς ἀρχιερέα αὐτῶν καὶ
 ἔχειν πρὸς αὐτὸν τιμὴν πᾶσαν καὶ ὑπακοὴν καὶ εὐ-
 κειθειαν, ἐφ' οἷς ἂν ἔχη πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς
 σωτηρίαν συντεινούς τῶν ψυχῶν αὐτῶν· ἐπεὶ γὰρ
 οὗτοι μέσον ἐθνῶν, ὡς εἰρηται, εὐρίσκονται, καὶ
 χρῆζουσιν ὀδηγοῦ μάλιστα καὶ χειραγωγοῦ πρὸς τὰ
 ἀρίσκοντα τῷ Θεῷ, καὶ ἔχουσιν ἔξη τὸν παρὰ τῆς
 ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱεραῖς συν-
 ὁδου πεμφθέντα πρὸς αὐτοὺς τοιοῦτον ἀρχιερέα,
 διέχονται πάντες τὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα θεοφιῆ,
 καὶ ψυχωφελῆ, καὶ τῶν κακῶν καὶ παροργιζόντων
 Θεὸν ἀποφεύξονται, βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι ὁ
 ἀντιπράξων τούτῳ καὶ ἐναντιωθησόμενος ἐξ αὐτῶν,
 ἐφ' οἷς μέλλει πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς ὠφέλιαν
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀφορῶσιν, εἰς τὴν ἡμῶν μετρι-
 ῆτα καὶ τὴν ἀγίαν σύνοδον τὰ τῆς ἐναντιώσεως
 διαπράξεται, προτρέψασαν τούτῳ ἀρχιερατικῶς
 ποιμαίνειν αὐτοὺς· ὅθεν καὶ πάντες οὗτοι τὰ καθ'
 ἑαυτοὺς τῷ τοιοῦτῳ ἀρχιερεὶ ἀναθήσουσι, καὶ τῆς
 φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσουσι μόνου, ὀδηγούσης πρὸς τὰς
 ζωηφόρους τῆς σωτηρίας νομάς καὶ ἀποτρεπούσης
 ἐκ τῶν ἐπιθούλων καὶ σφαλῶν, ὡς ἂν ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς μελλούσης ἀναποδόσεως εὐρωσι παρὰ Χριστοῦ
 τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰ αἰώνια ἐκείνα καὶ ἄφθαρτα
 ἀγαθὰ, ἃ ἤτοίμασε τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυ-
 χῆς καὶ τὰς σεπτὰς αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς.

XVIII. Synodus episcoporum Zeli praeponit metropoli
Amasiae, quæ ob dominationem Persarum diu ca-
rebatur antistite.

† Τοῖς λαχοῦσι προεδρεύειν λαοῦ καὶ εἰς οἰκονό-
 μους εἶναι ψυχῶν τοῦτ' ἂν εἴη πάντως ἐναργὴς
 γνώρισμα, μὴ μόνον τοῖς ἑγγύς τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 τελούντων τοῦ κατὰ ψυχὴν συμφέροντος προμήθειαν
 ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὰν μάλιστα καὶ
 μέσον ἀλλοφύλων οἰκούσιν ἐθνῶν καὶ ὀφρομῆμοις
 ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐκείθεν τὸν ψυχικὸν κίνδυνον, ἐπεὶ
 καὶ ἀνάγκη πᾶσα τῶν ἀπὸ χειρᾶς μᾶλλον τὸ κίνδυ-
 νεῖον ἀπολέσθαι μέρος ἀναζητεῖν καὶ τὴν σωτηρίαν
 ἐκείνῳ περιποιεῖσθαι καὶ πραγματεῦσθαι. Οἱοὶ δὲ
 τυγχάνουσιν ὄντες καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην πνευ-
 ματικῶς τελούντες τῆς Ἀμασειᾶς μητροπόλιν· κί
 γὰρ οὗτοι γράμματα πρὸς τὴν ἡμῶν ἐξαπέστειλαν
 μετριότητα διαλαμβάνοντα, ὅτι δὴ τῆς κατ' αὐτοὺς
 τοιαύτης Ἐκκλησίας ἐξ ἱκανῶν χρόνων γνησίου ἀρ-
 χιερέως ἐστερημένης, δι' ἧν ἐκείσε τῷ χρόνῳ συν-
 ἔβησαν δυσχερῆ. Ἐἶχον μὲν καὶ οὕτω ἀρχιερέα αἰ-
 τῆσασθαι, ἐπεὶ δὲ καθ' ὑπαρβολὴν ὑπερίσχυσε τὸ
 θεινὸν ἐκ τῆς κατεχούσης τούτους Περσικῆς τυραν-
 νίδος, ὡς μηδὲ τὸν ἐσόμενον ἀρχιερέα εὐμαρῶς ἢ καὶ
 ὀπωσοῦν ἐπιστηναὶ δυναθῆναι ἐκείσε, ἀλλὰ καὶ τῷ
 γενομένῳ καὶ ἐπιστάνει συναντήσασιν τὰ πράγματα

κακῶς περιουσίᾳ τῶν δυσχερῶν, ἐδεήθησαν εἰς ποι-
 μένα πνευματικῶν καὶ διδασκαλῶν δοθῆναι αὐτοῖς τὸν
 θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ζήλου, τῆς αὐτῆς ὄντε
 μητροπόλεως ἐπίσκοπον, καὶ γεννηθέντα καὶ τρα-
 φέντα παρ' αὐτοῖς καὶ δὴ καὶ ἐργῶ διαφόρως τούτων
 ὑπερζηλώσαντα καὶ ἐπιτηδελῶς ἔχοντα τὰ πλείω
 τῶν ἀνιερῶν ἀναστέλλειν. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν,
 ἀναμαθοῦσα παρ' ἀνδρῶν ἀξιοπιστῶν, ἀληθῆ τυγχά-
 νειν τὰ πεμφθέντα τοιαῦτα γράμματα πρὸς αὐτὴν,
 κοινῶς συνδιασκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
 ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἰρακλείᾳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικο-
 μηδείᾳ, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Ποντοπρακείᾳ, τῷ
 Προύσης, τῷ Περγάμου, τῷ Παλαιῶν Πατρῶν, τῷ
 Σεβρῶν, τῷ Φιλίππων, τῷ Χριστοῦπόλεως, τῷ Δυρ-
 ραχίου, τῷ Μιτυλήνης, τῷ Μηθύμνης, τῷ Αἰδυμοτεί-
 χου, τῷ Βιζύτης, τῷ Κίου καὶ τῷ Γαρέλλης, ἐπειπερ
 εὔρε καὶ ἄλλοτε συνήθως οἰκοομίαν ἐν ἐκκλησίαις
 περιστατουμέναις γενέσθαι παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν,
 δέδωκεν ἄδειαν καὶ προέτρεψεν ἤδη μετὰ τῆς περὶ
 αὐτὴν ἱερᾶς συνόδου τούτου δὴ τῷ θεοφιλεστάτῳ
 ἐπισκόπῳ Ζήλου, προεστασθαι ἀρχιερατικῶς καὶ
 διεξάγειν τὸν Χριστιανικὸν πάντα λαὸν, ὅσος τε ἐν
 τῇ ἐνορίᾳ τῆς εἰρημένης μητροπόλεως καὶ ὅσος ἐν
 τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εὐρίσκειται, ὥστε δὴ καὶ ἐν τῷ
 θεῷ ναῷ τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἱεουργεῖν αὐτὸν
 καὶ καθιστῆν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ πάν-
 των ἀπλῶς μετέχειν τῶν ἐπειμένων γνησίως ἀρχιε-
 ρεύσιν, ἀνευ μέντοι τοῦ προοιδοῦναι καὶ χειροτονεῖν
 ἐπισκόπους καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκραθιδρύ-
 σεως. Ὁφείλει τοίνυν πᾶς ὁ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν
 ἀνάκρισιν τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας εὐρισκόμενος
 τοῦ Κυρίου λαοῦ, ἱεροῦ μένος, μονάζοντας καὶ λοιποὶ,
 δέξασθαι τὸν δηλωθέντα θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον
 Ζήλου ὡς ἀρχιερέα αὐτῶν καὶ ἔχειν πρὸς αὐτὸν
 τιμὴν πᾶσαν καὶ ὑπακοὴν καὶ εὐπειθείαν, ἐφ' οἷς
 ἂν ἔχη πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς σωτηρίαν συντε-
 λουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ γὰρ οὗτοι μέσον
 ἔθνῶν, ὡς εἴρηται, εὐρίσκονται, καὶ χρεῖζουσιν
 ἀναγκαίως ὁδηγοῦ μάλιστα καὶ χειραγωγοῦ πρὸς
 τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ, καὶ ἔχουσιν ἤδη τὸν παρὰ
 τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς
 συνόδου πεμφθέντα πρὸς αὐτοὺς τοιοῦτον ἀρχιερέα,
 δέξονται πάντες τὰ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα θεοφιλή
 καὶ ψυχωφέλη, καὶ τῶν κακῶν καὶ παροξυνόντων
 Θεῶν ἀποστήσονται, βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀν-
 τιπράξων τούτῳ καὶ ἐναντιωθησόμενος ἐξ αὐτῶν,
 ἐφ' οἷς μέλλει πρὸς αὐτοὺς διδάσκειν εἰς ὠφέλειαν
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀφορῶσιν, εἰς τὴν ἡμῶν μετριό-
 τητα καὶ τὴν ἁγίαν συνοδὸν τὰ τῆς ἐναντιώσεως
 διαπράξεται, τὴν τούτῳ προεφάσαν ἀρχιερατικῶς
 ποιμαίνειν αὐτούς· ἔθεν καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς πάν-
 τες οὗτοι τῷ αὐτῷ ἀρχιερεὶ ἀναθήσονται, καὶ τῆς
 φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσουσι μόνου, ὁδηγούσης πρὸς τὰς
 ζωηφόρους τῆς σωτηρίας νομάς καὶ ἀποτρεπούσης
 ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν καὶ σφαλερῶν, ὡς ἂν ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς μελλούσης ἀναποδότως εὐρωσι παρὰ Χριστοῦ
 τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰ σίῳνια καὶ ἀφάρτα ἀγαθὰ,
 ἃ ἠετοίμασε τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς καὶ τὰς
 σεπτάς αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς.

A XIX. Joannes notum facit fidelibus metropolis My-
 rorum, presbyterum Michuselem Archontem aliosque
 rite ordinales esse.

† Εὐλαθέστατοι κληρικοί τῆς ἀγιωτάτης τῶν Μυ-
 ρῶν μητροπόλεως καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ταύτης
 καὶ ἐπικράτειαν λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου λαοῦ, ἀγα-
 πητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος,
 χάριν, εἰρήνην, ἔλεος καὶ εὐλογίαν, ἔτι δὲ καὶ ψυ-
 χικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται ὑμῖν ἐκ Θεοῦ ἡ μετριό-
 τῆς ἡμῶν. Ὁ ἀπὸ τῶν αὐτόθι παρῶν πρεσβυτέρου
 Μιχαὴλ ὁ Ἄρχων ἀνέφερε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριό-
 τητα, ὅτι σκανδαλίζονται τινες ἐπ' αὐτῷ τε καὶ
 ἐτέροις πρεσβυτέροις, διὸ ἐχειροτονήθησαν παρὰ
 τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Κυνῶν, ἐν ἐχειροτό-
 νησιν ὁ Λουκάς ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς γενόμενος ἐν τῇ
 καθ' ὑμᾶς τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς ἐκεῖνης συγχύσεως καὶ παραχῆς.
 Τούτο γοῦν γινώσκετε πάντες, ὅτι διὰ τὴν αἰτίαν
 ταύτην οὐκ ἔχουσιν ἐμποδισμὸν εἰς τὴν ἱερωσύνην
 αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι· ἡ γὰρ Ἐκκλησία
 τοῦ Θεοῦ κατὰ λόγον οἰκονομίας καὶ διακρίσεως καὶ
 κατὰ τρόπους, οὐς εἶδεν αὐτῆ, καὶ ἐνεργεῖ ἐν τοῖς
 τοιοῦτοις κατὰ καιρούς, συνεχώρητος τότε καὶ ἐν-
 ἔδωκεν ἱεουργεῖν καὶ πράττειν ἀκωλύτως τὰ ἱερα-
 τικὰ τοὺς χειροτονηθέντας παρὰ τοῦ δηλωθέντος
 Λουκά ἐπὶ ὠφέλειᾳ καὶ ἀγιασμῷ καὶ καταρτισμῷ
 τοῦ αὐτόθι Χριστιανικοῦ λαοῦ, καὶ ἐπαρὰ τῆς
 ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας συνεχωρήθησαν καὶ
 ἀπελύθησαν, οὐδεὶς ὀφείλει ἔχειν ἀμφιβολίαν τινὰ
 καὶ δισταγμὸν εἰς τούτους, ἀλλὰ ὀφείλουσι δέχεσθαι
 πάντας αὐτοὺς καὶ προσερχεσθαι ὡς ἱερεῖς Θεοῦ
 καὶ ἀγιάζεσθαι ὑπ' αὐτῶν, εἰ μὴ τινες τούτων ἔτε-
 ρον ἐμπόδιον ἔχουσι τῆς ἱερωσύνης κωλύον. Ἐπεὶ δὲ
 ἀνέφερον ὁ εἰρημένος πρεσβύτερος ὁ Ἄρχων, ὅτι εὐρί-
 σκεται κατέχων τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τοῦ Στε-
 νοῦ, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα κατέχη
 καὶ ἐτι ταύτην, καὶ δέχωνται καὶ τιμῶσιν αὐτὸν
 πάντες οἱ ἐκεῖσε Χριστιανοί, καὶ πείθωνται τούτῳ
 καὶ ὑπακούωσιν, ἐφ' οἷς ἂν οὗτος ἔχη πρὸς αὐτοὺς
 διδάσκειν καὶ παραινεῖν ἀφορῶσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν
 τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Ἀφόμενοι οὖν τῶν σκαν-
 δάλων, οἷτινες σκανδαλίζονται, εἰρηνεύτωσαν καὶ
 δεχέσθωσαν τὸν τοιοῦτον πρεσβύτερον καὶ τοὺς ἐτέ-
 ρους, καθὼς παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ
 τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος, ὃ καὶ ὀφείλει προσ-
 εῖναι τῷ ρηθέντι πρεσβυτέρῳ Μιχαὴλ τῷ Ἄρχοντι
 εἰς ἀσφάλειαν.

XX. Synodus dirimit controversiam.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κάστρου τοῦ Πελαδαρίου Ἰωάν-
 νης ὁ Σχιγιάς, καὶ ἀνέφερον, ὡς τῆς μητρὸς αὐτοῦ
 χήρας οὐσης καὶ ἀπροστάτου, δυναστεία χρησάμε-
 νος ὁ Φορδηνὸς ἐκεῖνος κατέσχε καὶ ἰδιοποιήσατο
 χωράφιον γονικόθεν διαφέρον αὐτῷ, καὶ δέδωκε πρὸς
 αὐτὴν ἕτερον γυναικὸς τινος Γαβαλίνης κωλούμενης,
 ἣν εἶχεν ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ παρικίαν, καὶ ἦν ἐπὶ
 χρόνοις ἱκανοῖς, ἐρημία τοῦ κωλύοντος, κατέχων τε

καὶ νεμόμενος σὺν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ Μιχαὴλ τοῦτο δὴ ἅ-
τὸ χωράφιον τοῦ αὐτοῦ Σαγιτᾶ, ἐπεὶ καὶ οὗτος νεω-
τάτης ἡλικίας τηνικαῦτα ἐτύγχανεν· τοιοῦτου
δὲ Φορδηνοῦ παρελθόντος ἀνεκρίθησαν ἐπὶ τοῦ πα-
τριάρχουσαντος πρὸ ἡμῶν ἡ τοιαύτη Γαβαλίνα καὶ
ὁ ῥηθεὶς Σαγιτᾶς, καὶ ἐκ συνοδικῆς ἀποφάσεως
ὁπεξέστη οὗτος τῇ γυναικὶ ταύτῃ τοῦ χωραφίου
αὐτῆς, ἐπιλαβόμενος δὲ αὐτὸς τοῦ οἴκειου μετεποιή-
σαστο τοῦτο εἰς ἀμπέλιον. Ἔϊτα ἠνώχλησέ τις αὐτῷ
περὶ τοῦ τοιοῦτου κτήματος πρεσβύτερος Στέφανος,
καλούμενος ὁ Μεσημβρινός, ὃς εἶχε νύμφην ἐπὶ τῷ
υἱῷ αὐτοῦ τὴν τοῦ Μιχαὴλ θυγατέρα, ἀνακαλούμε-
νος αὐτῷ, ὡς εἰς προικα ταύτῃ καταγραφέν. Καὶ
ἀναθραμόντων ἀμφοτέρων ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀντικρι-
θῆναι συνοδικῶς καὶ ἀναφορὰν ποιησαμένων τῆς
ὐποθέσεως, οὐκ ἀνέμεινεν ὁ τοιοῦτος· πρεσβύτερος
κρίσιν ἐπ' αὐτῇ λαβεῖν καὶ ἀπόφασιν, ἀλλ' ὑποχω-
ρήσας καὶ καταλαβὼν, ἔνθα τὸ ἀμπέλιον, ἀνέσπασε
τὰ φυτευθέντα παρὰ τοῦ εἰρημένου Σαγιτᾶ κλήματα,
ὧν χάριν καὶ ἐδεθήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ αὐτός
Σαγιτᾶς, φέρων ἀνά χεῖρας καὶ τὸ δικαιοῦν αὐτὸν
τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως γράμμα, προβαλλόμενος
τε καὶ μάρτυρα τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Πρού-
σης, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς
ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸν, οὗ δὴ καὶ
βεβαιωσαμένου, ὅτι ἐπιστάς τῷ τοιοῦτῳ..... *Finis
deest.*

**XXI. Synodus revocat decretum per quod cura ani-
marum in Ecclesia Leontopoleos demandabatur
episcopo Sinopes, praeponitque eidem Ecclesiae me-
tropolitam Psidiae.**

† Ἐφθασεν οὐ πρὸ πολλοῦ τινος ἡ μετριότης
ἡμῶν ἀναθέσθαι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σινώ-
πης διαγνώσει καὶ ψήφῳ συνοδικῇ τὴν τε ἀγιωτάτην
μητρόπολιν Σίδης καὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν
Συλαίου, ὅς ἂν κατέχη τε καὶ ἐπισκοπικῶς αὐτὸς
διεξάγῃ, ἅτε δὴ γνησίῳν ἀρχιερέων ἐκ μακροῦ
χρησουσας, ὡς παρὰ τῶν ἀθῶν ἔθνῶν κατακυριε-
ύθειας, παραχωρήσει Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ καὶ
τοῦτον ἐξ ἱκανοῦ στερηθῆναι τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς,
ὡς τινῶν ἐκεῖ συμβάντων πραγμάτων, ὧν ἕνεκεν
οὐδ' ὄλω; αὐτῷ συμφέρουσα ἦν ἡ πρὸς τὰ ἐκείσε
ἐπάνοδος, συνεξητήσατο μέντοι ὁ τοιοῦτος Σινώπης
καὶ τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν κατέχειν Λεοντο-
πόλεως. Ἢ μετριότης οὖν ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐ-
τὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὡς τῆς ἀγιωτάτης μη-
τροπόλεως Πισιδίας ἀρχιερέως ἀμοιρούσης τῷ
τότε, ἢ μάλιστα γειτονιαζέειν τὴν τοιαύτην ἀρχιε-
πισκοπὴν Λεοντοπόλεως νῦν ἔγνωμεν, ἑτέρου τότε
μηδέουτος παρεβέβησαντος ἡμῖν, ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα,
καὶ τοῦτο συγκατανεύσαμεν ἐκείνῳ τοῦ συμφέρον-
τος ἕνεκεν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ
δὴ καὶ γράμματι ταῦτα ἐπακυρώσαμεν. Ἀλλὰ νῦν
ἤδη ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Πισιδίας, ἀγαπητὸς
κατὰ Κύριον ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συνεργός, κύρ Γρηγόριος καὶ ἕτεροι, ἀκριβῶς
εἰδότες τὰ τοῦ τόπου, διασαφούσιν ἡμῖν τὰ τοῦ
πράγματος καὶ τὰ τοῦ τόπου ὡς ἔχει, καὶ ὡς πολ-
λῶν μὲν ἡμερῶν διαττήματα; δυσχερεῖαις τε ἰδι-

καὶ; ὁ Σινώπης ἐπίσκοπος τῆς εἰρημένης ἀρχιεπι-
σκοπῆς; διεύρεται Λεοντοπόλεως, ἐν ταῖς εἰρημέναις
ἐκκλησίαις μέλλων διατρέθειν, τῇ τε Σίδης καὶ τοῦ
Συλαίου, καὶ οὐκ ἂν ἐκείνῳ δυνατὸν εἶη, εἰ μὴ καὶ
πάνυ τοι δυσχερὲς τὸν ὑπὸ τὴν Λεοντόπολιν ἐπισκο-
πεῖν τοῦ Κυρίου λαοῦ καὶ τὰ εἰκότα πνευματικῶ,
αὐτοῦ προμηθεύεσθαι, τῇ κατ' αὐτὸν δὲ μάλιστα
τοῦτον ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Πισιδίας ἔγγιστα
πάντη διάκειται ἡ αὐτὴ Λεοντόπολις, κἀντεῦθεν
αὐτῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἢ τῶν ἐκείσε θεοσεβῶν ψυ-
χῶν κηδεμονία τε καὶ κυβερνήσις ἔσται βραδία.
Ὡς οὖν οὕτως ἔχει τὸ ἀληθές, ἐπληροφορηθῆμεν,
καὶ θεῶν ζήλῳ κινήθοντα πρὸς τοῦτο τὸν ἀρχιερέα
κατανεύσαμεν, μεταβολὴν ἔσχε τὰ τῆς γνώμης;
ἡμῖν πρὸς τὸ ἀρμοδιώτερον καὶ συμφερώτερον, καὶ
διὰ τοῦτο ἀφελέσθαι μὲν τὸν Σινώπης τὴν ἀρχιεπι-
σκοπὴν Λεοντοπόλεως ἀπεφηνάμεθα ψήφῳ κοινῇ,
τῷ ῥηθέντι δὲ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Πισιδίας; τὴν
αὐτῆς τε καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν τελούτων ποι-
μαντικῆν ἀνατίθεμεν διεξαγωγῆν διὰ τοῦ παρόντος
συνοδικοῦ γράμματος, ὅση δὴλονότι τοῖς ὁμοῖοι τρί-
πῳ χρησουσας κατέχουσιν ἐκκλησίας ἐφεΐται, ἀνε-
μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνόρου ἐγκαθιδρύσεως.
Ἄξιώτερον γὰρ εἰς τοῦτο κρίνομεν τοῦ Σινώπης
αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Πισι-
δίας καὶ ὡς πολλῶν πλησιέστερον ἐκείνου πρὸς τὴν
Λεοντόπολιν ἐδρισκόμενον, ὡς δεδῆλωται, κἀν τού-
τῳ πλείονος εὐπορούντα δυνάμειος εἰς πνευματικὴν
ἐπιστάσιαν τῶν ἐκεῖ φιλοχρίστων, καὶ ὅτι τῷ τοιοῦ-
τῳ μᾶλλον, ὡς τῆς ἱεράς μεγάλης συνόδου τελούντι,
τὴν προσδρίαν τῆσδε τῆς ἐκκλησίας ἡγήσάμεθα προ-
ῆκειν, ἔνθεν τοι; καὶ ὁ μὲν Σινώπης τῆς κατοχῆς
ἐκστήσεται ἥδη τῆς ῥηθείσης ἀγιωτάτης ἀρχιεπι-
σκοπῆς Λεοντοπόλεως, ταῖς εἰρημέναις ἀγιωτάταις
ἐκκλησίαις ταύταις ἀρκοῦμενος κατὰ τὸ γεγονός
αὐτῷ γράμμα, ἀντιλήφεται δὲ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ
φροντιεῖ τῶν εἰς σωτηρίαν τεινόντων τοῦ ὑπὸ τὴν
διαληφθείσαν ἀρχιεπισκοπὴν Χριστιανύμου πληρώ-
ματος, καὶ τῶν αὐτῆς ἐπάντων δικαίων κατὰ τὸ
ἀνῆκον μεθέξει ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Πισιδίας.
Οἱ μέντοι ὑπὸ τὴν τοιαύτην Ἐκκλησίαν Λεοντοπόλεως
τελοῦντες ἀφελούσιν ὑποδέξασθαι αὐτὸν ἀσμένως,
μηδεμίαν πρὸς τοῦτον ἀπειθειαν ἐνδειξάμενοι ἢ
διχόνοιαν ἔχοντές τινα διὰ τὸ πρὸς τὸν Σινώπης προ-
δὴν γράμμα, ὑποταγῆσονται δὲ μᾶλλον τῷ ἀρχιερεῖ
τῷδε Πισιδίας, καὶ οὖς εὐήκοον αὐτῷ ὑποθήσουσιν
ἐπὶ πᾶσιν, ὅς ἂν πρὸς αὐτοῦ; ἔχη λέγειν εἰς ὄψαν
μὲν ἀπορῶσι Θεοῦ, ψυχικὴν δ' αὐτῶν σωτηρίαν καὶ
τῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας δικαίων σύστασιν. Ἐπὶ
τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα γεγονός
τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Πισιδίας καὶ ὑπερίμῳ
κύρ Γρηγορίῳ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιδέδο-
ται εἰς ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τὸ Δεκαμβρίῳ ἰβδ. ιδ'.*

XXII. Synodus condemnat duas clericos.

† Μηνὶ δεκαμβρίῳ ἰβδ. ιδ' ἡμέρῃ Περσασκευῆ ἐκ-
νήθησαν αἰτιάματα κατὰ πρεσβυτέρου τοῦ Ἰαλάου.
Ἐν μὲν, ὡς μετὰ τὸ ἱεουργῆσαι αὐτὸν ἐν τῷ θεῷ

ναῖ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Ἀ XXIII. *Joannes metropolitam Thessalonices jubet dissentientibus clericis rēnas ecclesiasticas imponere.*
 Γεωργίου τοῦ ἀπὸ τῶν Μαμουδέρων, εἰσῆλθεν ἐκεῖσε
 κῶν, καὶ τῶν παρατυχόντων ἀπελαυνόντων αὐτῶν
 εἶπε τοληρῶς πάντη καὶ ἀναιδῶς φωνὴν ἔξω τε-
 λούσαν τῆ; Χριστιανικῆς ὄλης καταστάσεως ὁ τοι-
 οῦτος πρεσβύτερος· Ἄφεςτε αὐτὸν, ὅτι τὸ ἐ προσέ-
 θετε ἔχουσε, καὶ εἰσῆλθε. Δεύτερον, ὅτι μέλλοντος
 γενέσθαι ἁγιασμοῦ ἐν τῷ τοιοῦτῳ ναῖ ἐκομίσθη
 τούτου χάριν σκάφη μεγάλη, καὶ ἰδὼν ὁ αὐτὸς πρε-
 σβύτερος τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης σκάφης, τελεσθέν-
 τος τοῦ ἁγιασμοῦ εἶπε μετὰ τῆς ὁμοίας ἀναιδεῖας
 ὅτι, Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰσάξατε καὶ χοῖρον ἐν αὐτῇ. Καὶ
 τρίτον ὡς ἱερέως τινὸς καλουμένου... σκάνδαλα
 ἔχοντος μετ' αὐτοῦ τε καὶ ἐτέρων ἐτόλμησεν εἰπεῖν
 ὅτι Σὲ οὐ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ χάρις ἐχειροτό-
 νησεν, ἄλλ' ἡ τοῦ διαβόλου. Ταῦτα δὲ ἐμαρτύραντο
 ἀληθῶς ἔχειν οἱ συγκληρικοί τοῦ εἰρημένου πρεσβυ-
 τέρου. - Διὰ τοῦτο καὶ κατεδικάσεν αὐτὸν ἡ με-
 τριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιε-
 ρέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδειων, τοῦ Νικαίας,
 τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Γαγγῶν,
 τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου,
 τοῦ Σβρών, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυδράχλου,
 τοῦ Μετουήνης, τοῦ Βιζύης καὶ τοῦ Μηδείας, καθη-
 ριζμένων τοῦ λοιποῦ τυγχάνειν καὶ ἀπῆλλοτριωμένον
 τοῦ τῶν ἱερέων χοροῦ, μείζονα λογισμένη καὶ
 κρίνασα τὴν ἐν τοῖς εἰρημένοις λόγοις τόλμην καὶ
 ἀδιαφορίαν κακίστην καὶ ἀσυνειδησίαν πάθους τινὸς
 προφανοῦς τῶν σωματικῶν, ἐπεὶ καὶ μείζονα τὰ
 ἐνοικουροῦντα τῇ ψυχῇ πάθη, δι' ἧς τῷ Θεῷ τὴν
 λογικὴν λατρίαν προσφέρομεν τῶν σωματικῶν μο-
 λωμῶν, ὅταν δὲ γλονόσι πρὸς τὴν ἐξέθειαν καὶ εἰς
 αὐτὸ πὸ Θεῖον ἀπὸ ψυχῆς καὶ τῶν ἐκείθεν λογισμῶν
 καὶ λόγων κατὰ γνώμην ἀμαρτάνωμεν, ὥστε καὶ
 ἐπειθὴ τῶν τοιούτων λόγων ἐξέλεγχομένων καὶ μαρ-
 τυρουμένων καὶ τῆς καταδικῆς κατὰ τοῦ εἰπόντος
 ἐξηνμεγμένη;... ἀρχιερέων. Ἦν δὲ οὗτος ὁ τῆς
 Κίου ἀρχιεπίσκοπος... τὴν ἐν τοῖς ῥηθεῖσι λόγοις
 ἀμαρτῶν ἐποίητο, καὶ συγγνώμης ἰεῖου τὸν [εἰπόν-
 τα] τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ
 Θεῷ συνόδῳ κατὰ Θεῖον ζῆλον βίρους [ἐπιτιμή-
 σεως]... ἄξις. Καὶ μέντοι καὶ οὐκ ἀπεσχόμεθα
 τῇ θερμότητι τοῦ ζήλου... χάριτι Θεοῦ μετὰ τὸ
 πρίπον καὶ ἀτῆκον ἐπιθέσθαι. Καὶ τοῦτω βάρος τῆς
 ἐπιτιμήσεως, ὡς ἂν διὰ φύτου καὶ τοῦ ἀποτεταγμέ-
 νου καιροῦ τῆς, ἐφ' οἷς οὐκ ἔδει, συγγνώμης
 ἀποτρέψαι το αἰεῖσμά.

Τῷ αὐτῷ μηνί, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ἐκινήθησαν αἰτιά-
 ματα καὶ κατὰ τοῦ εὐρισκομένου ἐν τῇ σεβασμίᾳ
 μονῆ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ μυροβλύτου
 Δημητρίου καὶ ἐπικεκλημένη τῶν Παλαιολόγων
 ἱερομονάχου Θεοδοσίου, καὶ ἐξεταζομένων τούτων
 καὶ τινῶν ἤδη καὶ φανερωμένων, αὐτὸς προλαβὼν
 παρητήσατο καὶ ὠμολόγησεν ἀποθέσθαι τὰ τῆς ἱε-
 ρωσύνης, ἀνάξιον ταύτης ἑαυτὸν εἶναι διαθεδαιωσά-
 μενος ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῶν ἀνα-
 γεγραμμένων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὅθεν καὶ ἐστέρ-
 χθη ἡ τοιαύτη ψῆφος κατ' αὐτοῦ.

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπέρι-
 με καὶ ἔξαρχε πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι
 ἀγαπητῆ ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλει-
 τουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερῶ-
 τητι. Ἐπειδὴ, ὅτε εὐδοκία τοῦ παναγίου καὶ
 εἰρηνοδότου Θεοῦ οἱ ἀπὸ τῶν διαφερομένων πρότερον
 ἀδελφῶν ὠμονόησαν καὶ συνῆλθον εἰς τὴν κοινωνίαν
 καὶ ἔνωσιν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, μετὰ
 τῶν ἄλλων κεφαλαίων τῶν τότε λαληθέντων καὶ
 συμφωνηθέντων ἐπὶ τῷ τὰ τῆς εἰρήνης τελεσθῆναι
 χάριτι Θεοῦ, ἐλαλήθη ὑστερον καὶ ἐτάχθη καὶ τοῦτο
 ἐνα δηλοῦντι διὰ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς δια-
 φορᾶς καὶ ἔχθρας γενομένης, ὅσα δὴ τὰ ἀνθρώπινα
 πρὸς ἀμφοτέρα τὰ μέρη παρ' ἀλλήλων αἰτίας οὐ κα-
 λὰς καὶ μέμφεις τὰ μὴ δεῖα μηδὲ ἀλήθη κατ' ἀλ-
 λήλων ὑπὸ τῆς φιλονεικίας καὶ διαφορᾶς πλαττόν-
 των καὶ συκοφαντούντων καὶ ὀβριστικῶς κατηγο-
 ρούντων, ἐπιταχθῆναι καὶ δοθῆναι διὰ τοῦτο εἰς ἀμφοτέρα
 τὰ μέρη κανὼν τις καὶ πνευματικῆ ἐπιτιμήσεως,
 ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης ἐπιτιμήσεως, εἴ τι καὶ προσ-
 ετριβῆ ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἐκατέρῳ τῶν με-
 ρῶν ἀμαρτήματος αἰτιον, λυθείη καὶ τοῦτο, καὶ
 ἀπαλλαγῶσι παντάπασι οἱ ἐξ ἐκατέρου μέρους
 ἀδελφοὶ τῆς ἐντεῦθεν μέμφεως, καὶ καθαρὸν τὸ τῆς
 εἰρήνης ἐπιλάμψει φῶς εἰς αὐτοὺς, μηδεμίαν ἐπι-
 σκοποσύνης ἐκ μικροψυχίας ἀφορμῆς καὶ συνουλοῦ-
 σης αὐθις καὶ ταρτατούσης τὰς τῶν ἐκατέρων συνει-
 δήσεις, ὅς δὴ τρόπος τῆς Ἐκκλησίας ἐνηργηθη
 τότε καὶ ἐπράχθη ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐν δὲ τῇ μεγαλο-
 πόλει Θεσσαλονίκης καὶ τῇ ἐνορίᾳ τῆς κατὰ σὲ
 ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας οὐκ ἐφοῖσεν ἐνεργηθῆναι διὰ
 τὸ μὴ εὐρίσκεσθαι ἐν αὐτῇ γνήσιον ἀρχιερέα. Ἀρ-
 τίως μέντοι χάριτι καὶ φιλιανθρωπίᾳ Θεοῦ (ἀποκατέ-
 στης) καὶ καταλαμβάνεις τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην
 Ἐκκλησίαν γνήσιος ποιμὴν καὶ ἀρχιερέως... ἐπιτρέ-
 πει (ἡ μετριότης) ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος
 ἅμα τῇ περὶ (αὐτὴν ἱερᾷ καὶ Θεῷ συνόδῳ), κατα-
 λαβῶν ἐκεῖσε εἰς τὴν κατὰ σὲ τοιαύτην ἀγιωτάτην
 Ἐκκλησίαν... ὡσιν οἱ ἐκεῖσε εὐρισκόμενοι, ὑπὸ
 τῶν διαφερομένων πρότερον ἀδελφῶν ἐκκληρωθῆναι
 καὶ ἐνεργηθῆναι εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη τὴν τοιαύ-
 τὴν τάξιν τοῦ ἐπιτιμίου, καθὼς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐτά-
 χθη παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐναυθα,
 δέξῃ καὶ οἰκονομήσης γενέσθαι καὶ ἐκκληρωθῆναι
 τοῦτο, καθὼς εἴρηται, διὰ τὰς ἀναγεγραμμένας
 αἰτίας. Εἰ δ' ἴσως ἀναβάλλονται τοῦτο κατὰ τινα
 τρόπον, ἐσσης τὰ περὶ τοῦτο καὶ σὺ, ὡς οὐδὲν ὑ-
 δαμῶ; οὐδὲ οὕτω παραβλαπτομένης τὸ παράπαν
 τῆς μετὰ τῶν ὁμοιοῦσιν αἰρουμένων ἀδελφῶν εἰρήνης;
 χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ φιλιανθρώπου καὶ εἰ-
 ρηνάρχου Θεοῦ.

† Ἐἴχε τὸ Μηνί Ἰανουαρίῳ βδ. ιδ'.

XXIV. *Synodus dirimit controversiam de hereditate.*

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνδικῶς ἡ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἀννακισίων Μα-

ρία ή του Γαβριήλ, και άνεφερον, ως άνδρα κατά νόμους εΐχε τινα Θεόδωρον, καλούμενον τόν Μαμάτζην, και τούτου τόν βιον απολιπόντος· επί παιδι ούκ ήθέλησε δευτέρους όμιλήσαι γάμοις, άλλ' έστιν έν σωφροσύνη διάγουσα και της ψυχής φροντίζουσα τού άνδρός. Είτα μετά δεκαπέντε νύν χρόνους και τού παιδός τελευτήσαντος πειρώνται οι άνδράδελφοι ταύτην αφελίσθαι, ήν εκείνη δη τῷ υίῳ αὐτῆς άνήκουσαν μερίδα παρίσχον εκ του περιελθόντος τούτοις κτήματος από κληρονομίας του πατρὸς αὐτῶν, άδιαθέτου τῷ χρεών λειτουργήσαντος, οὗ χάριν και ιδεήθη της ήμῶν μετριότητος. Παρόντες δὲ τῷ δικαστηρίῳ και οι τοιοῦτοι άνδράδελφοι, και τὰ εἰρημένα της νύμφης ταύτης δη της Μαρίας διεξιούσης άκούοντας, ταῦτα μὲν ήσαν και αὐτο συνομολογοῦντες, διετείνοντο δὲ όμως έν τῷ μέρι, δοῦναι τούτους πρὸς τὸν άνεψιῶν την τοιαύτην μερίδα και δικαίους εἶναι πάλιν, εκείνου παρελθόντος, ταύτην λαβεῖν. Διέγνω οὖν ή μετριότης ήμῶν μετά τῶν περι αὐτήν ιερωτάτων άρχιερέων, του Ἑρακλείας, του Σάρδεων, του Νικομηδείας, του Νικαίας, του Χαλκηδόνος, του Μονεμβασίας, του Προύσης, του Περγάμου, του Σεβρών, του Χριστουπόλεως, του Δυρράχου, του Μιτυλήνης, του Βιζύης, του Κίου και του Μηδείας, μη εχειν ὅπως εκ τῶν ιερῶν νόμων δικαιολογίαν τούς άνδράδελφους επί τη δηλωθείσῃ μερίδι· ἐπει γάρ του πατρὸς αὐτῶν ἴδιον ήν τὸ κτήμα, και ὡς τὸ πρόσωπον φέροντι τὸ ἀδελφῶν δειδῶκασι και τῷ άνεψιῳ τῷ άνήκον, οὐκ οὔτοι δικαιοί εἰσι κατ' αὐτοὺς τούς θεους νόμους· άναζητεῖν τούτο κληρονομεῖν, άλλ' εχει την τούτου κληρονομίαν εἰς άναφαίρετον ή εκείνου μήτηρ, δι' ὃν δη και τὰ του άνδρὸς εκληρονόμησε. . . . πράγματα, ὅθεν και ὀφείλουσι παύσεσθαι οι τοιοῦτοι άνδράδελφοι δι' ὄχλου. . . . τούτου χάριν αὐτήν. Διὰ γάρ τούτο και τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα της ήμῶν μετριότητος (τῇ διαληφθείσῃ) Μαρίας τῇ του Γαβριήλ εἰς ασφάλειαν επιδίδεται.

† Εἶχε. . . .

XXV. Synodus metropolitæ Chalcedonis confert archiepiscopatum Maronæ per adjunctionem.

† Προσήκον έργον ἄρα τοῖς λαχοῦσιν ἄρχειν και ιδεάτατον μάλιστα τῶν συνδιαφερόντων αὐτοῖς τὰς ἐπὶ της άρχῆς φροντίδας, ἐφ' οἷς αναγκαίως χρῆζουσι προμηθεύεσθαι και άνενδεαί· καθιστῶν πραγματευομένοις τὸν τρόπον τούτον και οικονομουμένοις· τὸ ἐπίμονον εχειν εκείνους· και άντέχον και γενναῖον περὶ τὰς προκειμένας και φροντίδας και εργασίας, ὡστ' εἶναι και ἱκανούς και προθύμους συναγωνιστὰς και συλλήπτορας, ἐπει τῶν συναιρομένων ἀμελουμένων άνάγκη πᾶσα και αὐτούς τὸ γ' εἶς εκείνων μέρος ἐλλειψέσθαι της προσηκούσης σπουδῆς. Ταῦτα τοι και ή μετριότης ήμῶν, ὡς έν τι τῶν μάλιστα εἰκότων, μάλλον δὲ και άναγκαϊατάτων έν σπουδῇ τῇ προσηκούσῃ σύνθεῖν τίθεται, και φροντίδος οὐ της ἐλαχίστης· ἀξιοῖ, ὡστε τοῖς μη ἱκανῶς εχουσιν εκ τῶν περι αὐτήν ιερωτάτων άρχιερέων· ἐκ τούτοις τὰ

πρὸς την χρεῖαν εξαρκεῖν, την δυνατην προμηθειαν ἐπιδεικνυσθαι και τὸ ἐνδέον αναπληροῦν, ἵν' οὔτε και αὐτοί άνενδότημ εχουσι προθυμίᾳ συνεφάπτεσθαι και συναντιλαμβάνεσθαι τῶν πνευματικῶν άγῶνων αὐτῇ. Τοιοῦτος δη ὢν ευχάδει και ὁ ιερωτάτος μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ὑπερτίμος, έν άγιῳ Πνεύματι άγαπητὸς ἀδελφός της ήμῶν μετριότητος και συλλειτουργός, πολὺ μὲν κἀν τοῖς καιροῖς τὸ παρ' αὐτοῦ χρῆσιμον παρεχόμενος, εχων δὲ ὁμοῦς ἐνδεῶς της προσηκούσης αὐταρκείας αὐτῷ. Μέντοι και, ὡς προσήκας, προμηθευσαμένη τούτου ή μετριότης ήμῶν κοινή ψήφῳ και κρίσει και τῶν περι αὐτήν ιερωτάτων άρχιερέων, του Ἑρακλείας, του Σάρδεων, του Νικομηδείας, του Νικαίας, του Μονεμβασίας, του Ποντοηρακλείας, του Προύσης, Περγάμου, του Μύρων, του Χριστουπόλεως, του Δυρράχου, του Μιτυλήνης, του Βιζύης, του Κίου και του Μηδείας, παρέσχον αὐτῷ κατὰ λόγον ἐπιδότησως την άγιωτάτην άρχιεπισκοπὴν Μαρωνείας, ὅθεν και καθίζει αὐτὴν ὁ αὐτὸς ιερωτάτος μητροπολίτης Χαλκηδόνος και ὑπερτίμος και τὰ ὑπ' αὐτήν πάντα, και ἐπ' ὅβεια· εχει ιερουργεῖν έν αὐτῇ και διακόνους προβιδάζειν και πρεσβυτέρους, εχει δὲ και ἡγουμένους ἑγκαθιστῶν, και ἀπλῶς τῶν εκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γε και γνήσιος άρχιερεὺς, ἄνευ μέντοι της του ιεροῦ συνθρόνου ἑγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ της δηλωθείσης άγιωτάτης Ἑκκλησίας Μαρωνείας και οἱ ὑπὸ τῆν ἐνορίαν ταύτην τελούντες και πνευματικῶν ἐπικράτειαν, ιερωνένοι, μονάζοντες και τὸ λοιπὸν Χριστώνυμον πλήρωμα, δέξασθαι τούτον και διὰ πάσης ἄγειν αἰδοῦς και τιμῆς και την προσήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ και εὐπειθειαν ἀπονέμειν ὡς άρχιερεῖ αὐτῶν και πατρι και διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νουθετοῖντο και ἐπιτάττειντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γάρ και τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα της ήμῶν μετριότητος τούτῳ δη τῷ διαληφθέντι ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χαλκηδόνος και ὑπερτίμῳ, έν άγιῳ Πνεύματι άγαπητῷ ἀδελφῷ της ήμῶν μετριότητος και συλλειτουργῷ, εἰς ασφάλειαν ἐπιδίδεται.

XXVI. Synodus concedit ut duo lectores promoveantur ad diaconorum gradum.

† Μηνί Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ιδ' εδέχθη τῷ από της χώρας τῶν Μαμουδέρων Μιχαήλ τῷ Σγουρανῷ εἰς άναγνώστην εύρισκομένῳ προβιδασθῆναι εἰς τὸν του διακόνου βαθμὸν, και ἐκινήθη λόγος συνοδικῶς, ὡς πρὸ τρ. ὢν ἡδη χρόνων προσῆλθε τῷ ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Νικομηδείας, ὑπερτίμῳ και ἐξάρχῳ πάσης Βιθυνίας, ἐπὶ τῷ σφραγισθῆναι εἰς άναγνώστην παρ' αὐτοῦ, και ὅτι μη εἶχε μαρτυρίας ἐγ γράφους, καθὼς νενόμισται, οὐκ ἔτυχε του αἰτουμένου· ζητήσας δὲ τοὺς εἰδότες· τὰ κατ' αὐτὸν κληρικού· του θελου ναοῦ του άγίου μεγαλομάρτυρος και τροπαιοφόρου Γεωργίου, ὡς ἂν οὔτοι ὀῶσουσι μαρτυρίας ὑπὲρ αὐτοῦ, τὰ πρῶτα μὲν οὐκ ἐπὶλήσαν τούτο, εἰπόντες πρὸς τὸν αὐτὸν ιερωτάτον μητροπολίτην Νικομηδείας, εχειν ἐξ άκοῆς, ὅτι σταυρικῶς

δεσμούς ὁ τοιοῦτος Σγουρανός; ἔθετο ἐπὶ τῷ λαθεῖν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ καλουμένου Γαληνοῦ. Ἐπει δὲ ὁ ῥήθεις ἱερώτατος μητροπολίτης Νικομηδείας μετεκαλέσατο τὸν τοιοῦτον Γαληνὸν καὶ ἐπιτίμῳ βαρύνας, μὴ ἀπικρύψαι τὸ ἀληθές, ἔσχεν ἀνομολογήσαντα, κινήθηναί μὲν λόγους περὶ τούτου, μὴ μέντοι καὶ σταυρικούς προδοῖναι δεσμούς, ὅτι περὶ ἡ κόρη χρόνων ἦν ἐξ τνηκαῦτα καὶ ὁ ἀνήρ δέκα. Τότε μαρτυρίας ἐκθεμένων τῶν τοιοῦτων κληρικῶν γέγονεν ἀναγνώστης ἐκκλησιαστικῆ προτροπῆ, οὐ προεβιδάσθη δὲ γε καὶ εἰς διάκονον, ὅτι μὴ χρόνων ἦν κατὰ νόμους; εἰκοσι πέντε. Νῦν δὲ αἰτησαμένον τούτου τὸν τοιοῦτον προβιδοσάμην ἐκίνησαν οἱ αὐτοὶ κληρικοί τὸ εἰρημένον ἔγκλημα, καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, διεδεδαιώσατο μὲν παρῶν τῇ συνόδῳ οὗτος δὲ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Νικομηδείας, ἐνεφανίσθησαν καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν αὐτῶν κληρικῶν παρὰ τοῦ δεξαμένου ταύτας καὶ δόντος τὴν προτροπὴν κατὰ τὸ κρατοῦν ἐκκλησιαστικὸν ἔθος. Εἰτά τις ἐκ τῶν αὐτῶν κληρικῶν διάκονος Θεόδωρος; ὁ Δραγαλιανός καλούμενος ἐκίνησεν ἕτερον ἔγκλημα, ὅτι γείτονα ἔχων τὸν δηλωθέντα Σγουρανὸν ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ μόνους ἀρράδωνας ἔχοντα μετὰ τῆς ἰδίας γυναῖκος, πῶς διἀναπαύεται εἰς τὰ πανθερικὰ αὐτοῦ, ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπε, μὴ φροντίδα ἔχειν περὶ τούτου, ἐπειπερ ἐφθασε μιγῆναι τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀπαρνούμενον τούτου δὴ τοῦ Σγουρανοῦ, τὸν τοιοῦτον λόγον εἰπεῖν, προβαλλομένου δὲ ἅμα τὴν Μουζαλωνίσσαν καὶ τὴν Θεοδηγίαν πρὸς μαρτυρίαν τοῦ παρθένου εὐρεθῆναι τὴν κόρην ἐν τῷ τῷ γάμῳ καιρῷ, ἐπει μὴ δυνατῶς; ἔχον αὐτὰ τούτου χάριν πρὸς τὴν σύνοδον ἀπαντήσαι, διεμνηύθησαν μετὰ τοῦ ἐντιμοτάτου ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ Καβαλλαρποπούλου, καὶ διεδεδαιώσαντο, ὅτι οὐ παρῆσαν τελομένου τοῦ γάμου, ἀλλὰ τινες γυναῖκες αὐτῶν, ὧν δὴ καὶ μετακληθεισῶν, ἐπετράπη ὁ ἱερώτατος; ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης ἐρωτῆσαι ταύτας μετ' ἀσφαλείας τῆς προσήκουσας ἅμα τοῖς ἐντιμοτάτοις ἐκκλησιαστικοῖς, τῷ τε ἄρχοντι τῶν μοναστηρίων τῷ Παραδείσῳ καὶ τῷ Καβαλλαρποπούλῳ, καὶ διεδεδαιώσασάντων τούτων, παρθένῳ μιγῆναι τὸν δηλωθέντα Σγουρανὸν τῇ κόρῃ, ὡς καὶ παρούσας ταύτας ἰδεῖν τὴν τῆς παρθένικας παρῆσασιν, ἰδικοιῶθη συνοδικῶς ὁ εἰρημένος Σγουρανός προβιδοσθῆναι ἀκωλύτως; εἰς τὸν τῆς διακονίας

ἐπὶ πλέον ἀκριβῶσασθαι τὴν ὑπόθεσιν, μετεκλήθησαν εἰς τὴν σύνοδον καὶ οἱ αὐτοὶ μάρτυρες καὶ ἡ αὐτὴ γυνή, καὶ συνωμολόγησαν τὰ αὐτά. Εἶτα ἐπετράπη ἐρωτῆσαι τὴν αὐτὴν γυναῖκα ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Προύσης; καὶ ὑπέριμος, ἢ δὴ καὶ ἐρωτηθεῖσα παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπιτιμῳ ὑποβληθεῖσα ἀνωμολόγησε, ψευδῶς κατεπειν τοῦ τοιοῦτου Καρβαληνοῦ, κινήθηναί; δὲ πρὸς τούτο, τὸ μὲν ἐρωτῆσαι αὐτοῦ τῆς Θεοδοιποπούλινης, ἦν δὴ καὶ αὐτὴν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος; μητροπολίτης Προύσης; καὶ ὑπέριμος ἐπετράπη ἐρωτῆσαι σὺν τῷ ἄρχοντι τῶν μοναστηρίων τῷ Παραδείσῳ μετὰ ἀσφαλείας τῆς προσήκουσας, καὶ ἐρωτηθείσης ταύτης ὑπ' αὐτοῦ καὶ διεδεδαιώσασάντων, ὅτι σκάνδαλον μὲν εἶχε μετὰ τῆς δηλωθείσης γυναῖκος περὶ τινος βιωτικῆς ὑποθέσεως, οὐχ ὑπέβαλε δὲ ἐκείνην κατὰ τῆς ὑπολήψεως; κατηγορηθῆναι τοῦ ἀνεψίου, ὅτι μὴδὲ συνοιδεῖ τὰ κατὰ τῆς ὑπολήψεως; αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ ἰδικοιῶθη καὶ οὗτος συνοδικῶς, προβιδοσθῆναι ἀκωλύτως; εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμὸν.

XXVII. *Synodus metropolitæ Dyrrhachii confert metropolitim Selymbriæ per adjunctionem.*

† Καὶ τοῦτο δὲ ἄρα τοῦ δικαίου τε καὶ καθήκοντος; εἶπερ ἄλλο τι πέφυκεν εἶναι, τοὺς πνευματικῆν ἐγκρατευσμένους; ἐπιστάσιαν ἀνευθεῶς ἔχειν καὶ ἱκανῶς, ὅσα γε πρὸς χρεῖαν ἦκει τοῦ σώματος, ἐν οὕτως αὐτοὶ τε μὴ περὶ τὰ ἐξωθεν ἀσχόλως; ἔχοντες ἐνὶ τούτῳ καὶ μόνῳ σχολάζοντες; σὺν πάσῃ εἰεν σπουδῇ, ὅπως τὴν ἐμπεισταυμένην αὐτοῖς φροντίδα καὶ ἐπιμελίαν τῶν ψυχῶν καλῶς; καὶ ὡς; προσήκον; ἐστὶ διδύκωνται, προσέτι δὲ καὶ ἑτέροις; [ὡς εἰ]κός; δύνανται ἐπαρκεῖν, οὐ; ἀπόρως; περὶ τὸν βίον ὁ χρόνος ἔχειν ἠνάγκασεν. . . . ; ἀλλὰ τοῦ γε προτέρου καὶ καθ' αὐτοὺς μὴ ἀποτυγχάνειν; τῶν ἀναγκασιστάτων πάντως; ἐστὶν, οὐκοῦν καὶ τινος; τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων; ἐνδεῶς τῶν πρὸς τὸ αὐταρκεῖς ἔχοντας καὶ μὴθ' αὐτοῖς μὴθ' ἑτέροις; ἐπαρκεῖν δυναμένους, ὅτε τῆς ἐκ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀνωτάτων ἐκκλησιῶν προσόδου φθάσαντας; ἐστερηθῆσθαι, τῆς τοῦ καιροῦ δυσχερείας; ὡς οὐκ ἔχρην ἀπολαύσαντας, προμηθείας ἀξίῳ ἢ μετριότητος ἡμῶν βούλεται. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν χρεῶν εὐ πάσχειν τοὺς τὴν ἀδελφικὴν πληροῦντας; φόμῃγγυριν καὶ βοηθείας ἱκανῆς μεταλαγγάνειν ἢ περ' ἡμῶν τῶν τὰ κοινὰ σὺν αὐτοῖς καὶ πνευματικὰ πρᾶττόντων καὶ συνεργοὺς αὐτοῦς; ἐπὶ τοῖς ἀναγκασιστάτοις; φέρειν λαχόντων τῇ ἐκ Θεοῦ χάριτι, οὐς οὐτε αἶμα οὐτε μὴ σιρξ, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τελεῶσιν ὁμοῦ καὶ χρισίαν εἰς τὴν πνευματικὴν συνῆψεν ἀδελφότητα; τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Δυρραχίου, ὑπερίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, ἀπορούμενῳ περὶ τὰ ἀναγκαῖα, τὴν ἀνωτάτην μητρόπολιν Σηλυβρίας; χηρεύουσαν ἤδη καὶ δεομένην τοῦ ἐπιστατήσαντος ἀπονέμομεν; κατὰ λόγον ἐπιδόσεως κοινῇ ψήφῳ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ

II. † Τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐδέησε καὶ τῷ Καρβαληνῷ Θεόδωρῳ; ἐξ ἀναγνώστου προβιδοσθῆναι εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμὸν, καὶ κινήθέντος λόγου εἰπεῖν τινος γυναῖκα μιγῆναι τούτον αὐτῇ, παρέστη συνοδικῶς ὁ αὐτὸς; Καρβαληνός, καὶ ἀνέφερεν, ὡς; πρὸ τριῶν ἡδὴ χρόνων ἤτήσατο τὸν τοιοῦτον προβιδοσάμην, καὶ τότε ἐλάλησε τὴν τοιαύτην κατηγορίαν; κατ' αὐτοῦ ἢ τοιαύτη γυνή. Ἐξετάσεως δὲ γενομένης; ἀπηλέγχθη ὑπὸ μαρτύρων τοῦ τε Ἰωάννου τοῦ Κουτούφαρι καὶ τοῦ Κωνσταπῆ, μάτην τούτου κατηγορηθῆσαι, καὶ εἰ; παρῆσασιν τῶν εἰρημένων; ἐνεφάνισεν γράμμα τοῦ τῷ τότε καιρῷ πατριαρχεῦοντος. Πλὴν ἐπει δέον ἦν

Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Μύρων, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Βιζύης, τοῦ Γαρέλλης, τοῦ Νυμφαίου καὶ τοῦ Μηδείας, ὡς ἂν αὐτὸς μὲν ἐπικουριαν ἐκείθεν ἔξει, ὧν ἔστιν ἐπιδήεις, ὁ δὲ κατ' ἐκείνην λαὸς τῆς παρὰ τοῦδε διδασκαλίας ἐπαπολαύων ἐπιτυχάνη καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, καὶ πρὸς τὰ κρείττω ὁσημέραι προκόπη τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Δυρράχίου καὶ ὑπερίτερος τῆν ἰοιαύτην ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν Σηλυβρίας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδικάζειν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γε καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἄνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοί τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἑνοριαν ταύτης τελούντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνουμον πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ καὶ εὐπειθειαν ἀπονέμειν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τούτῳ δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Δυρράχίου, ὑπερίτῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

† *Εἶχε τὸ Μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.*

XXVIII. Joannes metropolitam Melenici in jus vocat.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Μελενίκου καὶ ὑπερίτεμε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Κληρικοί τινες τῆς κατὰ σὲ ἐκκλησίας, ὁ σακελλάριος, ὁ σκευοφύλαξ καὶ ὁ χαρτοφύλαξ μετὰ πρεσβυτέρου τινὸς Ἀλεξίου, καλουμένου τοῦ Ἰαλέα, ἐνεφάνισαν λιθέλλου γράμμα συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, φέροντος αἰτιήματα καθαπτόμενα τῆς ἱερότητός σου καὶ διὰ τοῦτο δεόμενα ἐξετάσεως. Καὶ παραδηλοῖ τῇ ἱερότητι σου ἡ μετριότης ἡμῶν καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογησασθαι περὶ τῶν τοιοῦτων αἰτιημάτων διὰ τριῶν ἀπάρτι μηνῶν. Μὴ γοῦν βραδύνη ἐπὶ πλέον ἢ ἱερότης σου, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίως οὖσης καὶ ἀπραιτήτου τῆς ἐξετάσεως καταλαβέτω διὰ τοῦ τοσοῦτου καιροῦ, ἵνα δώσῃ λόγον περὶ τῶν τοιοῦτων αἰτιημάτων. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† *Εἶχε τὸ Μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.*

XXIX. Synodus archiepiscopo Nymphaei a sede sua pulso dat episcopatum Uerci.

† Καὶ ἄλλοις μὲν, ἂν μὴ προνοεῖν γένηται τῶν αὐτοῖς τε καὶ κατὰ μικρὸν προσχόντων, οὐκ ἂν οὐτοί γε διαγένοιτο, ὥστε δὴ μὴ εἰς πολλὴν τινα τὴν

ὠμότητα ἐγκληθῆναι, παρ' ἡμῖν δὲ καλῶς ἂν ἔχοι, τὸν ἐπανηρημένον αὐτὸν ἡμῖν τοῦ Εὐαγγελίου ζυγὸν καὶ τῷ ἀρότρῳ τοῦ θεοῦ λόγου τὰς τῶν πιστῶν γεηπονοῦντα καρδίας καὶ τῇ θεῖᾳ ἄλῳι τὰ πολλὰ ἐνιδρώσαντα καὶ ἱκανῶς αὐτῇ προσταλαιπωρήσαντα οὕτω δὴ περιμῶσθαι καὶ τῇ ἐνδοξῇ τῶν ἀναγκῶν καταπέσεισθαι; ἂν δ' οὕτως αὐ καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ γήραϊ καὶ κόπῳ καὶ πολλοῖς τοῖς κινδύνοις ἐγκαρτερῆση, καὶ ταῦθ' ὑπερ' ἡ; αὐτῷ ποίμνη; ὁ Χριστὸς κατεπίστευσε, τῶν εἰκότων ἂν γένοιτο, εἰ μὴ παντὶ τρόπῳ τὸ ἐνδοεὶς αὐτῷ θεραπεύσαι σπουδάζομεν; πολλοῦ γὰρ καὶ δεῖ. Ἄλλ' εἰ μὲν ἄλλως τε ἢ ἐκ τοῦ εὐχεροῦς ἢ ἀκινδύνως ἢ ὅπως ποτ' ἂν βουληθεῖ τις τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης πράγματι χρῆσθαι, κἴν οὕτω μάλα δικαίως ἱκανοὺς εἶχεν ἀπατεῖν τοὺς μισθοὺς ὁ πρὸς τοῦτο χωρεῖν βιαζόμενος; δὲ αὐ μὴ ἐθέλειν δίδοναι, ὡς τὸ εἰκός, ἐνὴν τὸ ἀνέγκλητον. Τοῦ πράγματος δὲ οὕτω δυσχεροῦς ὄντος, ὡς μὴδὲ τινὰς οἴους τε ὄντας; τοῦτο φέρειν, ἔστι που δικαίον ἄλλοις τοῦτο ἐπιφορτίζειν, ἡμῖν δὲ μὴδὲ τοὺς μισθοὺς γοῦν τῶν πόνων ἐπιμετρῆν αὐτοῖς; ἐθέλειν, ὁπόση δύναμις; διὰ τῆ ταῦτα δυσχεροῦς; οὕτω λαχόντος τοῦ ἀρχιερατικῶς, ὡς εἴρηται, προστατεῖν, καὶ γε ἡμεῖς ἀμοιβὰ; τῶν πόνων δίδοναι; ἐθέλοντες τὰ δίκαια ποιοῦντες; ἐσόμεθα, τοῖς δὲ γε λαμβάνουσιν; ἐστέτα; δὴ τὸ ἀνέγκλητον. Κοινήν τινα ταύτην γνώμην ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκθεμένη σύναμα τοῖς περὶ αὐτῶν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείῳ, τῷ Σάροδεω, τῷ Νικομηδείῳ, τῷ Νικαίῳ, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Ποντοπρακλείῳ, τῷ Προύσης, τῷ Περγάμου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυρράχίου, τῷ Βιζύης καὶ τῷ Κίου, δεῖν ἔγωγε, ὡς ἂν τὴν ἱερώτατον ἀρχιεπίσκοπον Νυμφαίου, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργῶν, ἄνδρα γεραίον τε καὶ ὄντα ἐμψρονα καὶ πολλοῖς τοῖς πόνους ἐγκαρτερήσαντα καὶ γε τῆς λαχούσης ἀποξενωθέντα διὰ τὴν ἐξ ἀμαρτιῶν γενομένην ἐπήρειαν καὶ ὡς σχολάζοντα ἐδρισκόμενον, πρόεδρον αὐθι; ἀποκαταστήσαι τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου, ἐπειδὴ καὶ αὐτῇ μέχρι καὶ ἐς τὸ νῦν ἀφ' ἱκανῶ γνησίου ἀρχιερέως; ἐστέρηται. Καὶ γε τὸ ἀπὸ τοῦδε καθέξει αὐτῶν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδικάζειν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστᾶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μεθέξει, ὅσα γε καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἄνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοί τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἑνοριαν ταύτης τελούντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνουμον πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν τούτῳ καὶ εὐπειθειαν ἀπονέμειν, ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τούτῳ δὴ τῷ

ἱερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Νυμφαίου εἰς ἀσφάλειαν Ἀ ἐπιπέδεται.

† Εἶχε τό· Μηνί 'Απριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.

XXX. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ἡ ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίας μοναχῆ Εὐφροσύνη ἢ Μαρινία, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἔχουσα κοινῶς μετὰ τοῦ χρηματίσαντος ἐπισκόπου Κερνίτζης τοῦ Μαλωταρᾶ ἐκσίβου ἐκ γονικότητος σεπτὴν εἰκόνα τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας, συμμετεῖχεν ἐπ' ἴσῃ αὐτῷ καὶ τῶν προσόδων τῶν ἐκ ταύτης δὴ τῆς θείας εἰκόνης καὶ τῶν ἀναθεθειμένων κτημάτων αὐτῇ· εἶτα τοῦ αὐτοῦ Μαλωταρᾶ μετὰ χρόνους ἰκανοὺς πειραθέντος ἐπέκεινα τῆς ἡμεσίας μερίδος λαμβάνειν ἐξ ἐκατέρων, ἀντεκρίθη τούτῳ διαφόρως αὐτῇ. Καὶ ἔταξεν μὲν ἡ κρίσις τὴν αὐτὴν, ἤπερ καὶ πρότερον, ἔχειν ἀμφοτέρους ἐπὶ τούτοις κοινωνίαν τε καὶ ἰσότητα, ἐκεῖνος τὰ κτήματα κατεῖχεν ἰδίως αὐτὰ καὶ ἐνέμετο, προσδρεύοντος τῆνικαῦτα τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης ἐν τῇ ἐκείσε ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, καὶ στέρξαντος ἕνα καὶ αὐτοῦ γράμματι . . . αὐτοῦ ἐμφανισθέντι παρὰ τῆς μοναχῆς, ὃς δὴ μετὰ ταῦτα ὑπ. τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀφείλετο ἐκ τῆς μοναχῆς ταύτης τὴν τοιαύτην σεπτὴν εἰκόνα, καὶ μετ' ὀλίγον ἔλθων εἰς μετὰ μὲλον ἀντέστρεψεν ἢ ἐκείνην πάλιν αὐτῇ. Μέντοι καὶ ἐπιλαβομένη ἢ τοιαύτη μοναχῆ τῆς αὐτῆς εἰκόνης ἀνήγειρεν ἐπ' ὀνόματι ταύτης θεῖον ναὸν, οὐ μικρὰν σπουδὴν καὶ χεῖρα πρὸς τοῦτο συμβαλομένου καὶ τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, κῦρ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Ἀσάνη, εἰς κεφαλὴν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τυγχάνοντος, καὶ κατεῖχε τούτον, μισθουμένην πρεσβυτέρους καὶ ἀποδιδούσα δι' ἐκείνων τὴν ὀφειλομένην Ἰσρατικὴν ὑπηρεσίαν αὐτῷ. Ἀρτίως δὲ ὁ εἰς πρόεδρον τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας εὐρισκόμενος ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος πάσης Ἀχαΐας, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός, καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐξ ὑποβολῆς καὶ οὕτοι τῶν αὐτῶν κληρικῶν ἀφελόμενος τὴν εἰκόνα τήνδε διὰ τὸ φθᾶσαι κατασχέθηται ταύτην, ὡς εἴρηται, παρὰ τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης, εἰς πρόεδρον εὐρισκομένου τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, κατέχει παρ' ἑαυτῷ. Ὑπὲρ τῆς καὶ ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ἢ μοναχῆ, ἐμφανίσασα καὶ τὸ δικαιοῦν αὐτῇ γράμμα τῆς κρίσεως, προβαλλομένη τε καὶ μάρτυρας ἰκανοὺς ἐκ τῶν ἐκείσε, τὸν τε σεβαστὸν κῦρ Μαυροῦλ τὸν Στεφανίτην, τὸν σεβαστὸν τὸν Καλοδίκην, τὸν σεβαστὸν κῦρ Θεόδωρον τὸν Λακασᾶν, Θεόδωρον τὸν Μαυρίπαπαν καὶ Θεόδωρον τὸν Σγουρομάλλην, καὶ διεβεβαίωσαντο μὲν οὗτοι, μετακληθέντες πρὸς τὴν σύνοδον, ὅτι δὴ γονικῶθεν περιήλθεν ἢ τε εἰκὼν καὶ τὰ κτήματα τῇ τοιαύτῃ μοναχῇ καὶ τῷ ἐπιθέντι Μαλωταρᾶ, καὶ ἡ πρόσδος ἀμφοτέρων ἐξ ἰσοῦ τούτοις συνεμερίζετο. Πλὴν ἡ μετριότης

ἡμῶν, ἀσφαλεστέραν ὡσπερ πραγματοποιημένη τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως ὀέσθαι, ἔγνω δεῖν ἀκροασθῆναι καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης. Κοίγε τούτου μετακληθέντος καὶ ἐρωτηθέντος συνοδικῶς καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν εἰρημένων πιστωσάμενου, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείῳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικομηδείας, τῷ Νικαίας, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Ποντοπρακλείας, τῷ Προύσης, τῷ Παργάμου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυβραχίου, τῷ Βιζύης, τῷ Κίου καὶ τῷ Μηδείας, ἐπανελεῖν τὴν δηλωθεῖσαν σεπτὴν εἰκόνα τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας τῷ εἰς ὄνομα ταύτης ἀνεγερθέντι θεῷ ναῷ παρὰ τῆς εἰρημένης μοναχῆς συνδρομῇ καὶ συγκροτήσει, ὡς εἴρηται, τοῦ αὐτοῦ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, καὶ ὡς τὸ πρότερον ἐξ ἡμεσίας τῶν προσόδων καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς τὰ μέρη ἀμφοτέρα, τὸ τε τῆς εἰρημένης μοναχῆς Μαρινίας καὶ τὸ τοῦ Μαλωταρᾶ, καὶ μηδεμίαν ἐπὶ τῇ κατοχῇ τούτων εὐρίσκειν ὀχλησίαν παρὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἀρχιερέως ἢ παρ' ἑτέρου τινός, ὅθεν ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπέρτιμος, ὀφειλομένως ἔχων στέργειν τὰ καλῶς ἡμῖν δοκοῦντα καὶ τῇ συνόδῳ, ἀνασῶσει τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς τὸν εἰρημένον θεῖον ναὸν, καὶ οὐκ ἐπὶ πλέον καθέξει ταύτην παρ' ἑαυτῷ, τῇ ἐμφανείᾳ τῆς παρουσίας συνοδικῆς διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἣτις ἐπιπέδεται τῇ διαληφθείσῃ μοναχῇ Μαρινίᾳ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τό· Μηνί 'Απριλλίῳ ἰνδ. ιδ'.

II. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ τοῦ Φιλάτου υἱός Γεώργιος ὁ Παπαδόπουλος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ Διοσιερινὸς Γεώργιος συνέζηυξεν εἰς γυναῖκα τὴν ἰδίαν θυγατέρα κατὰ νόμους αὐτῷ, καὶ πράγματα συνεφώνησε προκῆς χάριν, ὅσα εἶητα καὶ κατεγράψατο, καὶ ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ δοῦναι πρὸς αὐτὸν τὴν προίκα καὶ μὴ ἔχων ἀπεπέμψατο τούτον τῆς τοιαύτης αὐτοῦ θυγατρὸς, καὶ ἤγάγετο γαμβρὸν ἕτερον ἐπ' αὐτῇ, αἰχμαλώτου παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τούτου εὐρισκομένου. Παρῶν δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ ὁ αὐτός Διοσιερινός, καὶ ἀκρωόμενος τῶν εἰρημένων διετείνεται, ὡς οὐ δι' ἔνδειαν τῆς προικῆς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκτραπήναι τὸν τοιοῦτον Παπαδόπουλον εἰς μοχθηρὰν γνώμην ἐπὶ τοιοῦτον, ὡς καταλείψαντα τὴν γυναῖκα ἐπὶ χρόνοις ἰκχινοῖς ἀσπεύεσθαι καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν καὶ κλοπῇ διαφόρως ἄλωνα οὐ μόνον ἄλλων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν καὶ ἀναθεθειμένων θεῶν, κίντεῦθεν κατερχομένη καὶ ἀλλοίαις ὑποβιβθῆναι κακώσεσι καὶ ἀδιόρθωτον μείναι, καὶ ἀποδείξαι καὶ παραστίσις οὕτως ἔχοντα ὁ αὐτός Διοσιερινός τὰ κατ' αὐτοῦ εἰρημένα εἰς ἀλήθειαν, ὡς καὶ αὐτὸν μὴ δυνηθῆναι ἔξαρνον παντελῶς γενέσθαι τοῦ μὴ τειούτοις ἄλωνα ἀποπίμασιν, ἤτῃσάτο γε καὶ ἔλαθε διαζύγιον παρὰ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Κυζίκου, προτροπῇ τοῦ πατριαρχεύσαντος πρὸ ἡμῶν, ἐπι-

στάντος τῷ τόπῳ διὰ τινὰ χρεῖαν καὶ ἐξετάσαντος τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα πρὸ χρόνων ἤδη πέντε καὶ ἀληθῆ εὐρόντος καὶ τὴν διάζευξιν ἀποφνημαμένου, ἐξ οὗ δὴ καὶ ἐτέρῳ ἀνδρὶ τὴν θυγατέρα συν[ῆψεν] αὐτοῦ, διατεινόμενος ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ὁ εἰρημένος Διοσιερηνός καὶ παραστήσας οὖτος ἔχοντα εἰς ἀλήθειαν, ἐνεφάνισεν εἰς παρά[στασιν] τὸ τοῦ διαζυγίου γράμμα. Καὶ ἀναμαθοῦσα καὶ ἐκ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, οὗ δὴ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐγκλήμασι προέβησαν τὰ τῆς διαζεύξεως, διέγνω καὶ ἀπεφῆναι μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἑρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Ἀλκηνδόου, τοῦ Προύσης, τοῦ Περγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, τὸ στέργειν ἔχειν κατὰ νόμους αὐτῆν δὴ τὴν διάζευξιν καὶ τὸν τοιοῦτον Παπαδόπουλον καθ' αὐτὸν μένειν καὶ μὴ δι' ἔχλου τὸ σύνολον γίνεσθαι τούτῳ δὴ τῷ Διοσιερηνῷ, ὡς αἰτιον αὐτὸν γεγονότα τῆς διαζεύξεως. Ἔπειτα προεβόλετο ὁ δηλωθεὶς Παπαδόπουλος· καὶ οὗτοι πράγματα ἰδίως αὐτῷ διαφέροντα κατέχονται παρὰ τοῦ τοιοῦτου Διοσιερηνοῦ, καὶ ἦν ἀπαιτῶν ταῦτα, ἐξεῖπε δὲ καὶ παρέστησεν ὁ αὐτὸς Διοσιερηνός, τραχηλίαν μόνην αὐτοῦ μητρικὴν εὐρίσκεισθαι παρ' αὐτῷ, ἣν δέδωκεν ὁ πατὴρ τοῦ εἰρημένου Παπαδοπούλου πρὸς τὴν θυγατέρα τούτου κατὰ λόγον θεωρέτρου, ἀνθ' ὧν δέδωκεν οὗτος χαρισμάτων αὐτῷ. Καὶ διέγνωσται συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, εἶναι καὶ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως αὐτὴν ἀνεύχλητον ἐκ τούτου δὴ τοῦ Παπαδοπούλου, ἐπειδὴ κατὰ λόγον θεωρέτρου ἐδόθη ἡ τοιαύτη τραχηλία, καὶ πάλιν ἀντεδόθησαν ἕτερα χαρίσματα κατὰ τὴν συνήθειαν παρὰ τούτου. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν συνδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τὸ· Μητρί Ἀκριλλίω ἰνδ. ἰδ'.

† III. Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ἡ ἀπὸ τῆς Βιζύης χήρα γυνή, εἰρημένη ἡ τοῦ Καλωτοῦ, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀνὴρ τις ἐκ τῶν ἐκεῖσε Θεόδωρος, καλούμενος ὁ Σπαταλάς, εἰς δευτέρων ταύτην ἀγαγόμενος συνοικέσιον, παῖδας δύο γενένηκεν ἐξ αὐτῆς, καὶ ἀδιάθετος τούτου τὸν βίον ἀπολιπόντος, οἱ ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς ἐκείνου παῖδες, καίπερ ἔχοντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν προίκα, ὅμως, προφασίζόμενοι ἐκεῖνης ἀποστερεῖσθαι, κατέσχον πάντα τὰ πατρῷα τούτων πράγματα, καὶ οὐ βούλονται ἀνατῶσαι καὶ ταύτη τὰ προικόμενα διαφέροντα καὶ ὅσα εἶχεν ἕτερα ἐπέκεινα τῆς προικὸς ἀνήκοντα κατὰ νόμους αὐτῆς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς χάριτας. Παρόντες δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ οἱ αὐτοὶ παῖδες καὶ τῆς μητρικῆς τὰ εἰρημένα διεξιούσης ἀκούοντες, διατεινόντο μὲν, μηδὲν λαβεῖν τὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν πράγματα, συνωμολόγουν δὲ τὰ πατρικὰ κατασχέειν, τὰ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀναπληρώσεως τῶν μητρῶν πραγμάτων αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ ὡς ὑποκείμενα τῇ παρ' αὐτοῖς εὐρισκομένη προνοίᾳ καὶ δουλείαν ὀφείλοντα. Ἐπεὶ ἐξε-

ταζόμενοι καὶ ἀκριβολογούμενοι περὶ τῶν τοιούτων μητρικῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἀκούσαντες δὲ καὶ οὗτοι τοπικῆ ἐξετάσει ἀνερευνηθήσεται καὶ εὐρεθήσεται ἡ ἀλήθεια, ἠναγκάσθησαν καὶ ἀνωμολόγησαν οἱ τοιοῦτοι παῖδες, ἔχειν ἀνελλιπῆ τὴν μητρικὴν αὐτῶν προίκα. Καὶ γοῦν διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἑρακλείῳ, τῷ Νικομηδείᾳ, τῷ Περγάμῳ, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Δυρραχίῳ, τῷ Βιζύῳ, τῷ Κίῳ καὶ τῷ Μηδείᾳ, δοῦναι τὴν εἰρημένην μητρίαν τὸν τῆς ἀποκρυβῆς ὄραον, εἶτα ἀποδοθῆναι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν καθευρισκομένων πραγμάτων τοὺς προγόνους τὴν προίκα ταύτης καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς προικὸς ἀνήκοντα ταύτη κατὰ νόμους καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀποχαρισθέντα, τὰ λοιπὰ δὲ, εἰ μὴ ἐλευθερὰ εἰσὶν ἐκ δουλείας, διαβῆναι κατὰ λόγον κληρονομίας καὶ ἐπιμερισθῆναι πρὸς τοὺς ἐτεροθαλεῖς ἀδελφούς, τοὺς ἐξ ἀμφοτέρων δηλονότι τῶν γυναικῶν, εἰ δὲ ὑποκείμενα δουλείᾳ, κατέχειν καὶ οὕτως ἐκεῖνα ἐπ' ἴσῃ αὐτοῖς, καὶ ἀποδιδοῦναι ἐξ Ἰσου τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν ὑπὲρ αὐτῶν. Μέντοι καὶ δούσης τῆς μητρικῆς τὸν τῆς ἀποκρυβῆς ὄραον, γενήσεται ἐπὶ τοῖς καθευρισκομένοις πράγμασι, ὅπερ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις ἀποφαίνεται, ὀφείλοντος καὶ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Βιζύης, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ, οἰκονομησῆαι, ὥστε ταῦτα λαβεῖν ἐπὶ τοῖς διεγνωσμένοις ἀποκατάστασιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τῇ διαληφθείσῃ χήρᾳ γυναικὶ, εἰρημένη τῇ τοῦ Καλωτοῦ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

† Εἶχε τὸ· Μητρί Μαθρ, ἰνδ. ἰδ'.

IV. † Ἀνέφερε τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ σεβαστὸς κύριος Εὐστάθιος ὁ Κίναμος, ὡς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ ὁ Νοστόγγος πρὸ δύο χρόνων ἤδη ταύτην δὴ τὴν αὐτοῦ σύζυγον ἀπολιπὼν ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγου αἰτίας, οὐδέπω πρὸς τὴν μετ' αὐτῆς συνοικησὶν ἐπανῆλθε, φθάσας δὲ κατανώλεσε καὶ τὰ κλειόνα τῶν προικοδοθηθέντων αὐτῷ πραγμάτων, ἐν οἷς καὶ ἀμπέλιον ἦν καὶ οἰκῆματα, ἅπερ δὴ οἰκῆματα εἰς ἐνέχυρον δέδωκε, ὑπὲρ πύρα διακόσια δανεισάμενος, καὶ τινὰς ἐξωνησάμενος τόπους μετὰ τῶν εὐρισκομένων περὶ αὐτοῦ οἰκημάτων. Καὶ ἐδεῖθη ἀντικριθῆναι τούτῳ συνοδικῶς, ὡς ἂν ἡ συνοικῆσι πάλιν τῇ αὐτοῦ γυναικὶ, ἣ καὶ ἀνασώθῃσι ταύτη τὰ εἰς ἐνέχυρον δοθέντα, τὸ ἀμπέλιον δηλονότι καὶ τὰ οἰκῆματα, ἕως ἂν ὁ ἀνὴρ, τῶν ἀλλοτριῶν ἀποστῆ, τὴν αὐτοῦ στέρεξιν σύζυγον ὅθεν ἡμετέρᾳ καὶ συνοδικῇ προτροπῇ διαμηνύεται μὲν καὶ ὁ αὐτὸς Νοστόγγος καὶ δις καὶ τρις, ὥστε ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ ἀποληγῆσθαι. Μὴ βουληθέντος δὲ ὅμως οὐδ' εἰς ἀπαξ ἀπαντῆσαι, ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ γνώμῃ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἑρακλείου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Περγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρραχίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Κίου καὶ τοῦ Μηδείας, ἄδειαν δέδωκε τῷ δηλωθέντι σεβαστῷ τῷ Κιννάμῳ διαπράσσειν τοὺς τόπους, οὓς ὁ βῆθεις γαμβρὸς αὐτοῦ

ἔβωησατο, καθὼς εἴρηται, διὰ τῶν ὑπερπύρων, ἅπερ ἔλαβεν ὑπὲρ τῶν προικῶν ὁσπητίων αὐτοῦ, δοὺς ταῦτα ἐνεχυρικῶς σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς εὐρισκομένοις οἰκήμασιν, καὶ τὸν τρόπον τοῦτον ἀνασῶσαι τῇ θυγατρὶ τὰ βηθέντα προικῶν ταύτης οἰκήματα καὶ τὸ ἀμπέλιον ἐπὶ τῷ κατέχεσθαι παρ' αὐτῆς ταῦτα, μέχρις ἂν, ὡς εἴρηται, ὁ ἀνὴρ πρὸς αὐτὴν ἐπανέλθῃ. Οὐδεὶς τοίνυν ἐμποδῶν τούτῳ γενήσεται νομίμως ταῦτα πιπράσκοντι, ἀλλ' ἴδουσιν αὐτὸν πάντες ἀνεμποδίστω; τὴν τοῦτον πρᾶσιν ποιήσασθαι. Τοῦτο γὰρ χάριν ἐπιδέδοται τῷ διαληφθέντι σεβαστῷ κῦρ Ἐυσταθίῳ τῷ Κιννάμῳ καὶ τῷ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Μαῖῳ ἰνδ. ιδ'.

XXXI. Joannes metropolitam Attalia velat in alienis diocesisibus jura episcopalia exercere.

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Ἀτταλίας καὶ ὑπέριμιε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν, ὅτι, διδ' εὐρίσκοντο αἱ αὐτόθι ἐκκλησίαι μὴ ἔχουσαι γνησίους ἀρχιερεῖς, εὔρες ἄδειαν καὶ ἐξέρχῃ ἀπὸ τῆς ἐνορίας σου, καὶ ἱεροπρατεῖς καὶ ἐνεργεῖς τὰ τῶν ἀρχιερέων εἰς τὰς ἐνορίας τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο οὐδὲν ἐνὶ κανονικῶν οὐδὲ δίκαιον, ἵνα γίνηται παρὰ σοῦ· καὶ ἵπειδὴ ἔχειρονηθῆ καὶ καταλαμβάνει καὶ ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἀγνωστάτην μητρόπολιν Μύρων, καὶ ἀπεστάλησαν καὶ ἕτεροι ἀρχιερεῖς, εἰς τὰς αὐτόθι ἐκκλησίας, χωρεῖσθε εἰς ἕκαστος καὶ ἀρκείσθε εἰς τὴν ἰδίαν ἐνορίαν, καὶ μηδὲν παρεκβαίνης καὶ ἱεροπρατεῖς εἰς ἄλλης ἐκκλησίας ἐνορίαν, ὅτι τοῦτο εἰς καταδικήν καὶ εὐθύνην σὲ φέρει κανονικὴν, καὶ ἐν οὐδὲν παύσης τοῦ ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, ἅπερ εἰσὶν ἔξω τῶν κανόνων, μέλλεις καταδικασθῆναι καὶ εὐθυνθῆναι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου κανονικῶς. Διὰ τοῦτο καὶ συντήρου καὶ ποιεῖ ἀπὸ τοῦ νῦν, καθὼς παραδηλοὶ πρὸς τὴν ἱερότητα σου ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Μαῖῳ ἰνδ. ιδ'.

XXXII. Synodus electionem episcopi Macrae ei Libysii irritam facit.

† Ἐπειδὴ ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ὁ ὑποψήφιος, ὁ εὐρίσκειται κρατῶν τὴν ἀγνωστάτην ἐπισκοπὴν Μάκρας καὶ Λιβυσίου, ἥτις εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἀγνωστάτην μητρόπολιν Μύρων, οὐδὲν πράττει κανονικῶς καὶ Χριστιανικῶς εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἦλθεν ἐνταῦθα εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, ἀνεφάνη δόλιος καὶ ἀνυπόληπτος εἰς τοὺς ἐκ Θεοῦ εὐσεβεστάτους καὶ ἀγίους βασιλεῖς, παρακαλεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἵνα μηδὲν ἔχη ἐνοχλῆν πνευματικῆν εἰς τὴν τοιαύτην ἐπισκοπὴν Μάκρας καὶ Λιβυσίου, μηδὲ παραδέχονται τοῦτον οἱ ἕκαστος Χριστιανοὶ, ἀλλὰ σχολάσῃ καὶ παύσῃ καὶ ἀπέχῃ τέλειον ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς, ὅπως γνηστα: γνήσιος ἀρχιερεὺς καὶ ἐπίσκοπος εἰς αὐτὴν

παρὰ τοῦ ἱερῶτατος μητροπολίτου Μύρων· καὶ ἀγιάζῃ καὶ κομμεῖν τὴν ἐκείσε ἐπισκοπὴν Λυβυστιανικὴν λαόν. Τοίνυν καὶ ὑπέριμιε σπείρει: καὶ ἄλλοι τὴν παρούσαν συνοδικὴν παραδέχονται, μηδὲ ἀνίστηναι μηδὲ ἀπειθεῖσαι ὡς εἰς ταῦτα. Ὑπερίμιε: θεσπίζει καὶ συντηρεῖται καὶ οἱ ἕκαστος Χριστιανοί, ὅσον περὶ τούτου πνευματικῶς διορίζεται μετὰ τῆς θείας συνόδου ἡ μετριότης ἡμῶν.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Μαῖῳ ἰνδ. ιδ'.

XXXIII. Joannes metropolitæ Melenici in jus vocato concedit dilationem legitimi.

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Μελενίκου καὶ ὑπέριμιε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ γραφὴ τῆς σῆς ἱερότητος διεκομίσθη πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἀναγλωσθεῖσα ἐγνώρισεν, ὅσα δι' αὐτῆς παρεδύλου; ἤγουν ὅπως μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐδοῦλετο ἡ ἱερότης σου καταλαβεῖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ ἀπολογεῖν δοῦναι καὶ ἀποσκευάσασθαι τὰ κατ' αὐτῆς λαληθέντα συνοδικῶς, διεκωλύθη δὲ ὁμοῦς ὑπό τινος ἐνοσηφάσης τῷ σώματι αὐτῆς ἀσθενείας, καὶ παρεδύλους καὶ ἐζήτησι; ὡς ἂν γένηται τις διὰ τοῦτο ὑπέρθεις, καὶ παρέλθῃ ὁ καιρὸς τοῦ θέρους, καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον καταλάβῃς ἐνταῦθα, ὡς συνταλοῦντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ καιροῦ. Ἐδέξατο γοῦν τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ παραδηλοὶ πρὸς τὴν ἱερότητα σου, ὡς ἂν, ἐπεὶ ὑπ' ἀσθενείας κωλύεται ἔλθειν ἡ ἱερότης σου καὶ τοιαύτης ἀσθενείας ἀκινήσιαν παντελῆ παρεχομένης, προσκαρτερήσῃ αὐτόθι, καὶ διαβιβάσῃ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν, σπουδασῇ δὲ καὶ διαγωνίστηται ἔλθειν δι' ὄλου τοῦ Σεπτεμβρίου μὴνὸς χωρὶς ἀναβολῆς καὶ ὑπερθέσεως οἰασθήσιν, ὅθεν καὶ ποιησάτω ἡ ἱερότης σου, καθὰ παραδηλοῦμεν αὐτῇ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† Εἶχε τό· Μηνὶ Μαῖῳ ἰνδ. ιδ'.

XXXIV. Synodus absoluti presbyterum Garianum Bogomilorum hæreseos accusatum.

† Ὁ ἱερῶτατος μητροπολίτης Ἡρακλείας, πρόεδρος τῶν ὑπερείμιων καὶ ἑξαρχὸς πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆς, ἐνεφάνισε συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι γραφὴν τινος ἐκ τῆς χώρας τοῦ Παμφύλου Μανουῆλ, καλούμενου τοῦ Χαλκωποῦλου, πρὸς τὸν εἰς ἔνοχον εὐρισκόμενον τῶν περὶ τὴν Χαριοῦπολιν δημοσίων πραγμάτων τὸν Βλαστάριον, διαλαμβάνουσαν μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τινος ἱερέως καὶ ταῦτα· ὁ δὲ παππᾶς Γαριάνος ἦλθεν εἰς τοὺς Ἱατερίνους, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ὑπέρπυρα πεντήκοντα καὶ ἄλογον, καὶ ἐγένετο εἰς μετ' αὐτοῦς. Εἶτα ἀπῆρε δισκοποτήριον ἀργυροῦν καὶ χουλιάριον καὶ τὸν μαγαρισμὸν αὐτῶν, καὶ ἀπέδρασεν, ἔχει δὲ τὸν μαγαρισμὸν εἰς τὸ σκιαδεῖον αὐτοῦ. Καὶ τῆς τοιαύτης ἀναγλωσθείσης γραφῆς παρέστη ὁ τοιοῦτος· πρεσβύτερος, καὶ ἀνέφερεν, ἐξ Ἀνατολῆς μὲν ἐρμηθῆναι, φῦναι δὲ καὶ τραφῆναι,

παρὰ φιλοχρίστων γονίων καὶ εὐσεβῆ τὴν τοῦ γένου· ἀνοσθεν ἐκόντων σειρὰν, ταῖς ἐπιθέσει δὲ τῶν ἐχθρῶν αὐτόθεν μεταναστεύσας περιήει, τόπους ἐκ τόπων οὖν γυναικί καὶ τέκνοις ἀμαίβων καὶ ζήτων κατοικῆσαι, ἔνθα δυνατόν ἦν αὐτῶ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν τὰ πρὸς ζῶην ἔχειν, ἐπεὶ κατήπειγεν αὐτὸν ἐν τῷ μέρει καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα τῆνικαῦτα τοῦ σίτου χαλεπὴ ἐνδεια. Ἀναμαθῶν δὲ, ὅτι καὶ ἀμφοτέρω κατὰ τὸν τοῦ Ποκοβίκου τόπον εὐρήσει, ἐφίσταται ἐκεῖσε, καὶ τινὰς ἡμέρας διαδιδάσας, ἐπιπερ γέγονεν αὐτῶ φανερά παρὰ τινων ἡ πλάνη τῶν εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον εὐρισκομένων Βωγομιλίων, ὑποχωρεῖ καὶ περὶ τινὰ μέρη τῆς Χαριουπόλεως κατοικεῖ. Καὶ ἐπὶ χρόνοις ἤδη ἐννέα ταύτῃ ἐνδιατρίβοντι, οὐδεὶς ποτὲ τι κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ προσέτριψεν αὐτῶ ἐγκλημα, νῦν δὲ ὁ διαληφθεὶς Χαλκιώπουλος, ἐκ πολλοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπεχθῶς ἔχων, ἐπεὶ φθάσας ἀνέμαθε παρ' αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἐπίστη ποτὲ τῶ τοιοῦτω τόπῳ τοῦ Ποκοβίκου, τὰ ἄλλα τε, ὅποσα δεδῆλωται ἐν τῇ γραφῇ, κατηγόρησε κατ' αὐτοῦ καὶ Παναγίαν φέροντος δεδεσμημένην ὑπὸ τὴν καλύπτραν τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολῆς, διέβαλε καὶ εἶπεν, οὐ τοῦτο εἶναι, ὅπερ ἦν, ἀλλ' ἕτερόν τι σύμβολον καὶ μίasma τῆς τῶν Βωγομιλίων αἰρέσεως. Ὁ τοίνυν Βλαστάριος, ἐξετάσας τοπικῶς τὴν ὑπόθεσιν καὶ καθέλικων τὸν αὐτὸν Χαλκιώπουλον, δοῦναι παράστασιν τούτου δὴ τοῦ ἐγκλήματος, εὔρε μὴ δυνάμενον εἰς τοῦτο παράστασιν δοῦναι τινὰ καὶ ἀποδείξειν, ἀλλὰ προβαλλόμενον ἐκ τινὸς Τζισιπούλου λεγομένου ἀκοῦσαι, ὅσα δῆτα καὶ ἔγραψε. Καὶ ταῦτα δὴ ἀνεγένεκε ὁ δηλωθεὶς πρεσβύτερος ἰδεῖσθαι ἄμα μετακληθῆναι τὸν τοιοῦτον Τζισιπούλον καὶ συνοδικῶς γενέσθαι τὸν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐγκλήματος ἔλεγχον. Γίνεται τοιγαροῦν μετάκλητος ἐνταῦθα καὶ ὁ αὐτὸς Τζισιπούλος, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀσφαλείας ἐρωτηθεὶς ἀνακαλύψαι καὶ ἀνομολογῆσαι πᾶν, ὅσον κατὰ τοῦ τοιοῦτου πρεσβυτέρου σύννοιδεν ἀκριβῶς, διεβεβαίωσατο μεμνησθαι πρὸς χρόνων ἐννέα ἐπίστηναι τῶ εἰρημνῶ τόπῳ τοῦ Ποκοβίκου κατὰ χρεῖαν τινὰ καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐν ἡμέραις τισὶν αὐτοῦ που ἐνδιατρίβοντα, ἔπειτα δὲ, ὡς πρὸ ἐνὸς ἤδη χρόνου συμδέθηκεν, ἐκεῖθεν ἀφελέσθαι πρεσβυτέρον τινὰ πράγματα καὶ ἀποφυγεῖν, ἐξῆκε τῶ Χαλκιωπούλῳ τὰ περὶ τούτου, καὶ δεῦρ αὐτὸν κατηνάγκασε διαβαλεῖν, τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι τὸν πρεσβύτερον, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης διαβολῆς λαβεῖν παρ' αὐτοῦ, τὰ ἡμίση τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας. Οὕτως οὖν τοῦ εἰρημνῆν μαρτυρήσαντος Τζισιπούλου, μάτην ἀνεφάνη διαβληθεὶς ὁ πρεσβύτερος. Εἰ μὲν γὰρ μὴ κατὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν καὶ κατεπεύουσαν ἐπίστη τῶ τοιοῦτω τόπῳ τοῦ Ποκοβίκου, καὶ ἐπ' ὄλιγον αὐτὸς προσκαρτερήσας ὑπεχώρησεν, ἦνικα τῆς πλάνης ἦσθετο, καὶ οὐκέτι τὸ ἀπ' ἐκεῖνου ὑπέστρεψεν ἐκεῖσε, εἶχεν ἂν καὶ ὑποψίαν δοῦναι τινὰ τῆς τοιαύτης κατηγορίας, ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῆς κατεπεύουσης αὐτὸν ἐνδείας ἐπεδήμησεν εἰ, τὸν τοιοῦτον τόπον, μεθὶ δὲ ἦσθετο τῆς πλάνης, ὑπεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ οὐδὲν ἐδρέθη ὄλως μετὰ ταῦτα ἐπανελθῶν εἰς αὐτὸν, ἀνεφάνη δὲ τὸ πλέον, καὶ οὐ

ἀπὸ κακίας καὶ προαποκαϊμένης ἔχθρας· ἐκινήθη εἰς τὴν κατὰ τοῦτου διαβολὴν ὁ δηλωθεὶς Χαλκιώπουλος, καὶ ἀπὸ ταύτης ὑκονόμησε διαβληθῆναι τοῦτον καὶ εἰς τὰ κλαπέντα πράγματα παρ' ἑτέρου τινὸς ἱερῶς, ἐτι δὲ ἀνεφάνη καὶ ὡς τὸ ὑπὸ τὴν καλύπτραν αὐτοῦ δεδεσμημένον οὐκ ἦν, ὅπερ ἐκεῖνος διέβαλε καὶ εἶπε σύμβολον εἶναι τῆς τῶν Βωγομιλίων αἰρέσεως, ἀλλὰ Παναγία ἦν κρατούμενη καὶ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν πρὸ χρόνων οὐκ ὀλίγων, ἐξ ὧν συνέδη καὶ ἀλλοίωσιν τινὰ γενέσθαι τοῦ εἶδους αὐτῆς, ὡς τινες καὶ ἄλλοι τῶν πατρῶν ἐχόντων τούτου διεβεβαίωσαντο, οὐκέτι χώραν ὑποψίας ἐντεῦθεν δίδωσιν, ὡς ὁ ῥηθεὶς πρεσβύτερος ἐνισχημένος ἐστὶ τῶ τοιοῦτω ἐγκλήματι. Ὅθεν δὴ καὶ διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιεραῦσι, τῶ Ἡρακλείας, τῶ Σάρδεων, τῶ Νικομηδείας, τῶ Μονεμβασίας, τῶ Ποντοπρακλείας, τῶ Περγάμου, τῶ Χριστουπόλεως, τῶ Δυβραχίου, τῶ ἀρχιεπισκόπῳ Κίου, τῶ Ἀθήμων, τῶ Ξανθείας καὶ τῶ Νυμφαίου, ἀθῶν εἶναι τοῦτον δὴ τὸν πρεσβύτερον τοῦ προστριβέντος αὐτῶ ἐγκλήματος, ὥστε δὴ καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτοῦ μετεῖναι καὶ ἐνεργεῖν. Καὶ γοῦν δέξονται πάντες τοῦτον καὶ ὡς ἱερῆ θεοῦ προστελεύσονται καὶ τῶν θεῶν ἀγισμάτων ἀδιστακτικῶ γνήμῃ δι' αὐτοῦ μεταλήψονται, καθὰ καὶ συνοδικῶς αὐτὸν ἡ μετριότης ἡμῶν ἰδικαίωσα. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδέδοται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Ἰουνίῳ ἰνδ. εδ'.

C XXXV. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ οἰκίος τῶ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι κύρ Θεόδωρος ὁ Βαδουσκωμίτης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς αὐτοῦ κύρ Ἰωάννης ὁ Καβαλλάριος ἐπὶ τρισὶ καίσι ἀφῆλξε τὸν βίον ἀπέλειπεν, εἶτα καὶ τῆς γυναικὸς ἐκεῖνου τελευτησάσης περᾶται ὁ ταύτης ἀνδράδελφος, οἰκίος τῶ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι, κύρ Βασίλειος ὁ Καβαλλάριος, κρατεῖν καὶ ἔχειν ὅψ' αὐτὸν τὴν ἀνήκουσαν ἐκεῖνῳ μεριδα ἐκ τοῦ γονικῶθεν διαφέροντος κτήματος ἀμφοτέροις, λόγῳ δῆθεν τῶν αὐτῶν παιδῶν, οὐ χάριν καὶ ἰδεῖσθαι ὁ αὐτὸς Βαδουσκωμίτης ἀντικριθῆναι αὐτῶ. Παρῶν δὲ καὶ ὁ τοιοῦτος Καβαλλάριος καὶ ἀκρώμενος τῶν εἰρημνῶν, διετίνατο μὴ κέρδους ἕνεκεν αὐτοῦ βούλεσθαι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῶ ἀδελφῶ διοικεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ παρὰ τούτου δὴ τοῦ Βαδουσκωμίτου αἱ ἐκεῖθεν πρόσδοδοι ἀναλίσκοντο, ἥς ἕνεκεν αἰτίας ἤτησεν τὴν ἡμῶν μετριότητα προμηθεύσασθαι, καὶ τὰ μητρικῶν παίδων πράγματα παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν γνησίων, πρὸς αὐτοὺς ἐχόντων κατέχευσαι καὶ φυλάττεσθαι. Ὅθεν καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερῶν, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Περγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυβραχίου, τοῦ Ἀμάσειδος, τοῦ Ἀθήμων καὶ τοῦ Ξανθείας, κατέχειν μὲν τὸν δηλωθέντα Βαδουσκωμίτην τὸ πατρικὸν κτῆμα τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ προτιμότερον καὶ δικαιοτέρον παρὰ τῶν νόμιμον κρινόμε-

νον ἐπὶ τῇ διεξαγωγῇ τούτου καὶ διοικήσει, ὡς ἂν καθ' αἶμα πλέον τοῦ Καβαλλάρου αὐτοῖς προσήκοντα, καὶ γνησίως ὑπερπονεῖν τῆς ἐκείνου συστάσεως, καὶ ἐφόρους ἔχειν καὶ ἐπιτηρητάς τῶν ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ κτημάτων προσδοουμένων, τὸν τε ἐν πατριαρχικοῖς ἄρχουσιν ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων τὸν Παράδεισον καὶ τὸν ἐντεμύστατον διάκονον τὸν Σέμαννος, ὥστε καὶ περιτεύει ἀπὸ τῆς προσόδου τῶν τοιούτων κτημάτων φυλάττεσθαι ἀκαινοτόμητον λόγῳ τῶν τοιούτων πιδῶν, δοῦναι δὲ τὸν τοιοῦτον Βαθουσκωμίτην καὶ τὰ εὐρισκόμενα μητρικὰ τούτων πράγματα, καθὼς ἰδέξαντο καὶ συνέθεντο καὶ ἀμφότεροι πρὸς τὴν πενθερὰν αὐτοῦ, σεβαστὴν τὴν Εὐφημιανὴν, ὥστε συντηρηθῆσαι παρ' αὐτῆς ἐκεῖνα, ἕως ἂν οἱ παῖδες ἡλικίας ἱκανῆς ἀφῶνται καὶ ἀμφότερων ἐπιλάβωνται, τῶν τε πατρικῶν δηλαδὴ καὶ τῶν μητρικῶν. Οὐκέτι τοίνυν ὁ ῥηθεὶς Καβαλλάριος πειράσεται δι' ὄχλου τῷ Βαθουσκωμίτῃ γενέσθαι χάριν τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ γαμβρῷ, ἀλλ' ἀφέλιετο τούτων διὰ παντός, ἀποδοῦς καὶ ὁσαπερ ἀφέλιετο δικαιοῦματα τῆς νόμφης αὐτοῦ, πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν Εὐφημιανὴν, ἣ δὴ κατεπιστεύθη καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐκεῖνης συντήρησις. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται τῷ διαληφθέντι Βαθουσκωμίτῃ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε εὐ· Μηρὶ Ἰουρῖφ ἰνδ. ἰδ'.

II. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ μοναχὸς Γρηγόριος, καὶ ἀνέφερέν, ὡς κατ' ἐπιτροπὴν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ τῆς συζύγου τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οικείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αυτοκράτορι κύρ Ἰωάννου τοῦ Πολεμιανίου ἐξωνθήσαστο χάριν τούτων οικήματα παρὰ τῆς Ἀύτωρειανῆς συναινέσει καὶ τῶν καίλων αὐτῆς εἰς ὑπέρυπτα πεντακόσια πενήκοντα, προβάτος ἐπὶ τούτῳ καὶ πρατηρίου γράμματος, ὡς νενομίσται, ἐξ ὧν δὴ ὑπερπύρων μόνα πρὸς αὐτὴν καταβαλλόμενος τετρακόσια, ὑπερέθετο καὶ τὰ λοιπὰ ἀποδοῦναι, ἡλικα ἰδῆ ταύτην ἐκείθεν ὑποχωρήσασαν. Εἶτα ἀναμαθῶν, ὅτι τὰ ἡμίση τῶν τοιούτων οικημάτων τοῦ υἱοῦ τῆς αὐτῆς ἐτύγχανον Ἀύτωρειανῆς, εἰς προίκα ταῦτα καταγραψαμένης αὐτῆς, καὶ διεπράθησαν παρ' αὐτοῦ πρότερον πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἰωάννην, γέγονεν αὐτῇ δι' ὄχλου, τῆς δὲ ὑπὸ δικαστικῆς αἰρετοῖς, τῷ τε σεβαστῷ κύρ . . . τῷ Ἰερακίτῃ καὶ τῷ Σεβαστειανῷ, ἀντικριθείσης τῷδε τῷ ἄρχοντι, δεδικαίωται μὲν οὗτος κατέχειν τὰ πραθέντα πρὸς αὐτὸν οικήματα, πλὴν μετὰ ταῦτα συνέθετο λαβεῖν τὰ ἀνήκοντα ἑαυτῷ καὶ ὑπεκτεῖναι τούτων τῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου, καὶ λαβὼν ὑπεχώρησεν. Ἡ μὲντοι ῥηθείσα Ἀύτωρειανῆ, μὴ στέρξασα τὴν κρίσιν ταύτην ἀντεκρίθη καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου τῷ τοιοῦτῳ ἄρχοντι καὶ τὴν αὐτὴν λαβοῦσα κίκεθιν ἀπάφασιν, ὑπέσχετο μὲν ὑποχωρῆσαι μετὰ μικρὸν τῶν εἰρημένων οικημάτων, ὡσανεὶ δὲ τῆς ὑποσχέσεως ἐπιλαθομένη, εἰ κατέχει ταῦτα δυναστικῶς, ὧν χάριν καὶ ἐδεήθη τὸ μέρος τοῦ αὐτοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολε-

μιανίτου ἀντικριθῆναι αὐτῇ συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσαν εἰς τὴν τῶν εἰρημένων παράστασιν καὶ τὸ πρατήριον γράμμα ταύτης δὴ τῆς Ἀύτωρειανῆς καὶ τὸ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς σύμφωνον, περιέχον μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἡμίση τῶν αὐτῶν οικημάτων, εἰ δὲ καὶ τὸ πρὸς τὸν αὐτὸν ἄρχοντα γεγονὸς πρατήριον γράμμα. Παρούσα δὲ εἶψ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ καὶ ἡ τοιαύτη Ἀύτωρειανῆ καὶ τῶν εἰρημένων ἀκρωμένη, συμπρόντος ἕνα καὶ τοῦ εἰρημένου ἄρχοντος, διεταίετο πρῶτον μὲν δόλῳ κλαπίσαν αὐτὴν συνθῆσαι πρὸς τὴν πρῶσιν, καὶ μὴδὲ συνειδὸτος τοῦ μέρους αὐτῆς δοθῆναι τὰ ῥηθέντα ὑπέρυπτα πρὸς τὸν ἄρχοντα παρὰ τοῦ μέρους τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου. Ἀπῆλεγξε δὲ ταύτην οὐκ ἀληθῶς Β ταῦτα προβάλλεσθαι τὸ τῆς πράσεως γράμμα ἐμφανισθῆν καὶ ἀναγνωσθῆν εἰς ἐπήκοον, οὐ μόνον, ὅτι ἔφερε τὴν ταύτης προταγὴν ἰδιόχερον, ἀλλ' ὅτι καὶ πεπιστωμένον ἦν μαρτύρων ἰκανῶν ὑποσημασίας καὶ ταβέλλωνος παρόντων καὶ διαβεβαιουμένων μὴ βιασθῆναι ταύτην, ἀλλ' αὐθαίρετῳ γνώμῃ κινηθεῖσαν κυρῶσαι καὶ ἀσφαλισσῆσαι τὰ τῆς πράσεως. Εἶτα ἐφ' ἑτέραν αἰτίαν ἐτάραπτο, ὅτι δὴ πρὸς βουλήσεως εἶχε προσκληρῶσαι τὰ οικήματα ταῦτα τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ μετὰ παρέλευσιν ἑαυτῆς, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ οὐκ ἀληθῶς ἔχειν ἀνεφαίνετο. Εἰπερ γὰρ τοιαύτην εἶχε βουλήν, ἴδει πάντως ταύτην ἔδοσαι ἀνεκποίητα τὰ τοιαῦτα οικήματα, ὅτι δὲ ταῦτα κέπρακε, ζῆλον οὐκ σκῆψις ἦν αὐτῇ τὰ τῆς εἰρημένης αἰτίας καὶ πρόσφασις. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Περγάμου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Δυρράχίου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐσθονείας, τὴν μὲν Ἀύτωρειανὴν ἀπέχειν τῶν πραθέντων οικημάτων παρ' αὐτῆς τε καὶ τοῦ αὐτῆς υἱοῦ καὶ μήτ' αὐτὴν, μήτε τίνα τῶν γνησίων τοῦ μέρους αὐτῆς δι' ὄχλου περὶ τούτων γενέσθαι τῷ δηλωθέντι πανσεβάστῳ σεβαστῷ τῷ Πολεμιανίτῃ, δικίου χώραν ὅλως ἐκ τῶν νόμων οὐκ ἔχοντας τοῦ ὄχλειν, τοῦτον δὲ κατέχειν ταῦτα καὶ νέμασθαι κατ' ἐξουσίαν καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχειν ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς, ὁσαπερ οἱ θεοὶ νόμοι ὡς γνησίῳ δεσπότῃ τούτων αὐτῷ διδάσει, κατὰ τὴν περιλήψιν δηλαδὴ τοῦ πρατηρίου γράμματος ἐχόμενα προβάτος τῶν αὐτῶν θείων νόμων. Τούτου γὰρ χάριν ἐπιδέδοται τῷ μέρει τοῦ διαληφθέντος πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Πολεμιανίου καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε εὐ· Μηρὶ Ἀυροῦστῳ ἰνδ. ἰδ'.

XXXVI. Synodus dirimit quasdam controversias.

I. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Χριστοφόρου ὁ Θεοδωράκης, καὶ ἀνέφερον, ὡς οὗτος δὴ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ τὰ μὲν τῶν ὧν συνεφώνησε προικὰς χάριν πραγμάτων δίδωκε πρὸς αὐτὸν, τὰ δὲ κατέχειν οὐκ ἀποδίδωσιν, οὗ χάριν καὶ ἐδεήθη ἀντικριθῆναι αὐτῷ. Διαμηνύεται τοίνυν καὶ ὁ ῥηθεὶς πενθερὸς αὐτοῦ ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογῆσασθαι, τίτιν τρόπον οὐκ ἀποδίδωσιν αὐτῷ, ἐξ ὄλο.

κλήρου τὰ τῆς προικὸς. Ὁ δὲ ἀπαντῆσαι μὲν οὐκ ἔσχυσεν ὑπὸ ἀσθενείας ἐμποδισθεὶς, πέπομφε δὲ γράμμα ὑπογραφῆ αὐτοῦ πεπιστωμένον, ὅπερ καὶ εἰς ἐπὶ κσον ἀναγνωσθὲν διελάμβανεν, ὡς μόνῃ τεσσαράκοντα ὑπέρπυρα λοιπάξεται τῷ τοιοῦτῳ γαμβρῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προικὸς, ἅπερ καὶ οὐκ ἀποδίδωσιν ὡς μὴ εὐπορῶν, ὀπισθνεῖτο δὲ διὰ τοῦ τοιούτου γράμματος, ὡς εἰ μὲν δυνατὸς γένηται ἀποφῆσαι καὶ ταῦτα, ἕως ἔτι περίεστι, καλὸν· εἰ δ' ἴσως φθάσας τελευτήσει τὸν βίον, ἵνα ἢ προτιμότερος ὁ τοιοῦτος γαμβρὸς αὐτοῦ ἱκανωθῆναι ἀπὸ τῆς καθυρεθείσης αὐτῷ περιουσίας καὶ τὰ τοιαῦτα τεσσαρακοντατέσσαρα ὑπέρπυρα. Ἐπὶ γοῦν ἐγνωρίσεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἀπόρως ἔχει νῦν κατὰ ἀλήθειαν εἰς τὴν τῶν ὑπερπύρων ἀπόδοσιν ὁ δηλωθεὶς Χριστοφόρος, ἔκρινε μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Περιγᾶμου, τοῦ Χριστουπόλειως, τοῦ Δυρραχίου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σανθείας, γενέσθαι κατὰ τὴν τοιαύτην τοῦτου ὁπόσχεσιν, ὅθεν καὶ οὐδαμῶς ὀφείλει πειράσασθαι εἰς ἀθέτησιν καὶ ἀνατροπὴν χωρῆσαι τῆς τοιαύτης συμφωνίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποδώσει μὲν τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ καὶ τὰ δηλωθέντα τεσσαρακοντατέσσαρα τῆς προικὸς ὑπέρπυρα, εἴπερ δυνατῶς ἔξει ἀποδοῦναι αὐτὰ· εἰ δ' οὐ, προτιμηθήσεται οὗτος δὴ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, ὥστε ἱκανωθῆναι τὰ λοιπαζόμενα τῆς προικὸς ὑπέρπυρα ἀπὸ τῶν εὐρεθέντων ἐκείνῳ πραγμάτων, μηδεὶς ὀφείλωντος ἐμποδῶν γενέσθαι τοῦτῳ εἰς τὴν τῶν τοοῦτων ὑπερπύρων ἱκάνωσιν τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ πᾶρόντος συνοδικοῦ γράμματος τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπιδοθέντος αὐτῷ εἰς τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν.

† *Ἐίχε τὸ Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἰνδ. ιε'.*

II. † Παρέστη τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ ὁ Ἐξάκουστος Μανουήλ, καὶ ἀνέφερεν, ὡς εἶχεν εἰς γυναῖκα νομίμως τὴν θυγατέρα τοῦ πρεσβυτέρου Πανωραίου τοῦ Τζυμισχῆ, καὶ διεζεύχθη ταύτης πρὸς ἄλλοτριους ἔρωτας ἐκκλίνας, δικαιωθείς διὰ συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατριαρχεύσαντος πρὸ ἡμῶν ἀποκερῆσαι καὶ τὴν προικὰ πᾶσαν αὐτῆς, μέντοι καὶ ἀπακέρῃσεν. Ἐἴτα δυναστεία χρησάμενος ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος ἐπελάθετο τῶν τῇ πατριαρχικῇ κρίσει δοθέντων οἰκημάτων αὐτῷ εἰς ἀναπλήρωσιν μερικὴν τῆς αὐτῆς προικὸς, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡδὴ χρόνοις κατέχει, ὧν χάριν καὶ ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ αὐτὸς Ἐξάκουστος, φέρων ἀνὰ χεῖρας καὶ τὸ τοιοῦτον συνοδικὸν γράμμα· παρῶν δὲ καὶ ὁ δηλωθεὶς πρεσβύτερος καὶ ἀκροώμενος τοῦ τοιοῦτου Ἐξακούστου τὰ εἰρημένα διεξιόντος, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις προφασίζόμενος ἦν, ἔτι δὲ καὶ ὡς τῆς γυναικὸς εἰς μοναστήριον εἰσελθεῖν βουλομένης καὶ κατὰ μοναχὰς ἀποκαρῆναι κατέχει τὰ τοιαῦτα οἰκῆματα ἐπὶ τῷ προσεγγεῖν αὐτὰ τῷ μοναστηρίῳ, ἂν ᾧ ἀποκαρῆναι συνέθετο αὕτη. Ὅθεν καὶ ἔκρινεν ἡ μετριότης ἡμῶν σῦναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν ὑπεξαίρεθῆναι ἀπὸ τῶν τοιούτων οἰκημάτων τὰ οἰκῆματα, ἅτινα ἐφθασαν διατιμηθῆ-

ναι εἰς ὑπέρπυρα πενήκοντα, καὶ δοθῆναι ὑπὲρ τῆς γυναικὸς, εἰς ἣν αὕτη μόνῃ ἀποκαρῆναι συνέθετο, εἴπερ ἐκπληρώσει τοῦτο, καὶ οὐδὲν προέλθεται κατὰ κοσμικὰς ἔτι διάγειν, τὰ δὲ λοιπὰ κατέχεσθαι παρὰ τοῦ Ἐξακούστου, εἰ δὲ μὴ προαιρεθῆ τὸν μονήρη βίον ἐπανελθεῖναι, κατέχειν τὰ τοιαῦτα οἰκῆματα ἐξ ὀλοκλήρου τοῦτον δὴ τὸν δηλωθέντα Ἐξακουστον καὶ κατ' ἐξουσίαν αὐτοῖς χρῆσθαι, ὀφείλωντος τοῦ εἰρημένου πρεσβυτέρου τοῦ Πανωραίου ὑπεκστῆναι ὡς ἄλλοτριῶν αὐτῶν καὶ οὐδέποτε δι' ὄχλου γενέσθαι αὐτῷ, δεδικαιωμένῳ παρὰ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ προτροπομένη πᾶν τὸ κατὰ γνώμην εἰς τοῦτοις ποιεῖν. Τοῦτου γὰρ χάριν ἐπιδέσθαι τῷ διαληφθέντι Ἐξακούστῳ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Ἐίχε τὸ Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἰνδ. ιε'.*

III. † Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ μήτηρ αὐτοῦ τελευτῶσα διέθετο καὶ διένειμε τὰ καθυρεθέντα αὐτῇ πράγματα τῆνικαῦτα πρὸς τοῦτον δὴ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς παῖδας αὐτῆς, ἐπαφῆκε δὲ καὶ ἀμπέλιον τι αὐτῆς πρὸς τὸν αὐτάδελφον τοῦτου, τὸν Ἄγγελον Κωνσταντῖνον· ἐπειτα τελευτῶν καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἄγγελος Κωνσταντῖνος καὶ μήτε γυναῖκα μήτε παῖδας ἔχων ἐπαφῆκε πρὸς τοῦτον τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον καὶ εἰ τι ἕτερον εἶχεν, ὑπὸ μάρτυσι, τῷ τε υἱῷ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι πραιτίωρος τοῦ δήμου, τῷ Παϊάνῃ Δημητρίῳ, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ Ἰωάννῃ τῷ Ἀγαπητῷ, ἐπεὶ ἠύρισκετο εἰς ταξιδίων ἐντὸς κατέργου μετὰ τοῦ δηλωθέντος πραιτίωρος τοῦ δήμου, καὶ οὐκ ἠδυνήθη-ποιῆσαι διαθήκην· διαναστάς δὲ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ Φωκᾶς ὁ Σπαντωνῆς, ἀντιποιεῖται τοῦ τοιοῦτου ἀμπελίου, συγκαθρονομένῳ διατεινόμενος ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις πράγμασι, καὶ ἐδεήθη τοῦτου χάριν ὁ δηλωθεὶς Ἄγγελος ἀντικριθῆναι τῷ τοιοῦτῳ Σπαντωνῆ. Παρῶν δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ἀκούων τῶν παρὰ τοῦ Ἄγγελου εἰρημένων, τὰ πρῶτα μὲν ἔλεγεν, ἀμφιδάλλειν περὶ τῶν μαρτύρων, εἰ ἀληθεύουσιν, ὡς ὁ Ἄγγελος Κωνσταντῖνος τελευτῶν ἐπαφῆκε πρὸς τοῦτον δὴ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ, τὸν Ἄγγελον Ἰωάννην, τὰ καθυρεθέντα αὐτῷ πράγματα, καὶ ἐζήτηε δέξασθαι αὐτοὺς βάρους ἐπιτιμίου, ἐφ' ᾧ τὸ ἀληθὲς ἀνομολογήσουσιν, ὃ δὴ καὶ δεξαμένων καὶ πιστωσαμένων τὰ περὶ τοῦτου, ἐρωτηθέντος δὲ καὶ τοῦ εἰρημένου πανσεβάστου σεβαστοῦ πραιτίωρος τοῦ δήμου καὶ ἀνομολογήσαντος, ἀληθῶς ἔχειν, ὅσον ὅ τε υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ πρεσβύτερος ἐμαρτύρησεν, ἔτεραν ἐπειτα ἐκίνησεν ἀγωγὴν, ὡς ἡ σύζυγος τοῦτου δέδωκε δανειακῶς τῇ μητρὶ ταύτης, ἀφ' ὧν ἐπροικοδοτήθη πραγμάτων ὑπέρπυρα ἑκατὸν, καὶ τελευτῶσα ἐκείνη τὰ καθυρεθέντα αὐτῇ πράγματα διανεμούσα, οὐδὲν ἐμνήσθη καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑπερπύρων, καὶ ἐζήτηε λαθεῖν ἐντεῦθεν τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον. Ἐπεὶ δὲ ἀπητηθῆ δεῦνα παράστασιν τῆς τοιαύτης ὑπαθέσεως, παράστασιν μὲν ἔτεραν οὐδὲν ἔσχυσεν ἀποδοῦναι, ἐνεφάνισε δὲ γράμμα τῆς πενθηρᾶς αὐτοῦ,

δηλοῦν, ὅτι ἐδόθη πρὸς αὐτὴν παρὰ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Σπαντουίνης ὑπέρπυρα ἑκατὸν εἰς ποσότητα τῆς προικὸς τῆς αὐτοδύλφης αὐτῆς τῆς Χρυσολωρίνης, οὐδὲν δὲ διελάμβανε τὸ τοιοῦτον γράμμα, ὡς κατὰ λόγον θανείου ἐδέωκε τὰ τοιαῦτα ὑπέρπυρα, ἵνα πάλιν ἀποδοθῶσιν αὐτῇ. Τοῦτουοῦν οὕτως ἀναφανέντος ἔκρινεν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περι αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερίων, τοῦ Θεσσαλονικίης, τοῦ Μελιτινῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Βερρόλιας, τοῦ Χριστουπόλειος, τοῦ Δυρράχλου, τοῦ Μετυλήνης, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Μεσσηνίας καὶ τοῦ Ξανθίας, ἵνα γένηται μὲν προηγουμένως ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης ἐν κατοχῇ καὶ κυριότητι τοῦ τοιοῦτου ἀμπέλιου καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων τοῦ δηλωθέντος αὐτοδύλφου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐμαρτυρήθη καὶ ἀπαδείχθη, καθὼς ἐρήται, ὅτι ἐπαφῆκεν αὐτὰ πρὸς τοῦτον. Ἐπειτα, εἴπερ παραστήσει ὁ εἰρημένος Φωκᾶς ὁ Σπαντουίνης, ὡς θανειακῶς ἐδόθησαν παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῇ ταύτης μητρὶ τὰ εἰρημίνα ἑκατὸν ὑπέρπυρα ἐπὶ τὸ πάλιν ἀποδοθῆναι πρὸς αὐτὴν παρ' ἐκείνης, ἀποδοθῶσι τότε καὶ ἰκανωθῶσιν αὐτῇ τὰ τοιαῦτα ὑπέρπυρα παρὰ τῶν ὄλων κληρονόμων τῆς μητρὸς αὐτῆς. Καὶ γοῦν καθέξει τὸ τοιοῦτον ἀμπέλιον καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα ὁ δηλωθεὶς Ἄγγελος, καὶ κατ' ἐξουσίαν αὐτὰ νημηθήσεται, παρ' οὐδενὸς εὐρεῖν ὀφείλων ἐμποδισμὸν τινα ἐπὶ τῇ κατοχῇ τούτων καὶ κυριότητι. Εἰς γὰρ τὴν περι τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἐἶχε τὸ· *Μηνί..... ἰνδ. ε'.*

XXXVII. Synodus metropolitæ Christopholeos confert metropolim Dramæ per adjunctionem.

† Οἱ λαχόντες προεδρεύειν καὶ εἰς ἐφόρους εἶναι καὶ οἰκονόμους ψυχῶν ἀνάγκην ἔχουσι κατεπεύγουσαν, ἀξιοῦν ὡς δυνατὸν προμηθείας τῶν πρὸς ἐδὲ ζῆν ἐπιτηδεῖων οὐκ εὐπορούντας τοὺς τῶν πνευματικῶν ἀγίωνων συναφαπτομένους αὐτοῖς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας συνδιαφέροντας, ὥστε δὴ καὶ τὴν χεῖρα συνδρομὸν ἔχοντας τῇ βουλήσει πρὸς μόνον βλέπειν ἀπερισπάτως τὸ σπουδαζόμενον. Προμηθῶς γὰρ πρὸς ἐκείνους διατιθέμενοι καὶ χορηγοῦντες τὰ δέοντα, ἑαυτοὺς εὐ ποιοῦσιν, ἐπεὶ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ τὴν προεδρίαν ἐπαληθεύουσαν καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἔργον εὐδοκῶν ἔξουσι. Βούλεται δὲ ὁ λόγος, ὅτι δὴ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Χριστουπόλειος καὶ ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς, πολὺ τὸ χρήσιμος ἐπὶ τοῖς ἀνά χείρας ἡμῶν συμβαλλόμενος, οὐκ ἔχει καὶ τὴν λαχοῦσαν τοῦτον συμβαλλομένην τὰ πρὸς χρεῖαν ἀρκούντως κατὰ ἐδὲ τοῦ χρησίου μέτρον αὐτῷ, καὶ δέον ἐγνώκαμεν ἐπιδοῦναι τινα τούτῃ βοήθειαν τοῦ ἐνδέοντος· μόντοι καὶ συνδιασπασμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περι αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείας, τῷ Ποντοηρακλείας, τῷ Μονεμβασίας, τῷ Γαγγρῶν, τῷ Πηγῶν, τῷ Βερρόλιας, τῷ Δυρράχλου, τῷ Μετυλήνης, τῷ Ῥωσίου καὶ τῷ Μεσσηνίας, κέπραχεν ἔχειν αὐτὸν κατὰ λόγον ἐπιδόσεως τὴν ἀγιοτάτην ἀρχιεπισκο-

πὴν Δράμας, καὶ τοῖνον ἀναδέχεται ταύτην οὕτως, καὶ πάντα ἐνεργῆσαι ἐν αὐτῇ, χειροθεσίας δηλαδὴ προεσυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα κανονικῶς ἀρχιερεῦσιν ἐφαίται, πλὴν τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, τιμήσουσι τε τοῦτον καὶ διεολαθηθήσονται καὶ ὁ ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν κληρὸς τε καὶ λαὸς, ὅσα δὴ καὶ ἀρχιερεῖα αὐτῶν καὶ πνευματικῶν πατέρα καὶ διδάσκαλον, ὁπείξουσι τε καὶ κειθαρχήσουσι καὶ ἐπ' οἷς ἂν ἐπ' αὐτοῦ νουθετοῦντο καὶ ἐπιτάττειντο εἰς σωτηρίαν ἀπορῶσιν αὐτῶν. Τοῦτου γὰρ χάριν καὶ τὸ παρὸν ἐπιδέδοται γράμμα τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χριστουπόλειος, ὑπερτίμῳ καὶ προέδρῳ τῆς ἀγιοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δράμας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἐἶχε τὸ· *Μηνί Μαῖου ἰνδ. ε'.*

XXXVIII. Synodus Callisto, electo metropolitæ Amasiæ, dat episcopatum Limniorum.

† Ὁ δὲ χρόνος ἀεὶ τὸ ἑαυτοῦ ποιῶν ἐν τοῖς γε κλειστοῖς φθέρων τὰ θντα καὶ μεθιστὰς, καὶ τὴν τῆς Ἀμασίας ἀγιοτάτην μητρόπολιν ἐν ἀφανεί κατέστησε σχήματι, περιφανῆ καὶ ἠύξημένην εὐρύν· ὑπὸ γὰρ τῆς τῶν ἔθνων καταδρομῆς αὐτὴ παντάπασι ἐστένωται καὶ ἠρήμωται κρίμασιν ὀβρῆτοις Θεοῦ, καὶ πρὸς δὲ νῦν ὄραται, κατέστη, ὥστ' ἐν ἀπόρῳ νῦν εἶναι τοῖς θεωμένοις ἢ σκοπομένοις, εἰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐν μητροπόλειος μέρει διελαμπεν. Οὕτω τὰ πράγματα μεθιστῶν ὄλθεν ὁ χρόνος καὶ ἄλλοιοῦν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τουτωνὶ κατακαυχασθαι καὶ περιγίνεσθαι. Καὶ δὴ ἐξ ἰκανοῦ τινοῦ τὸ Χριστιανικὸν ἐκεῖσε πλήρωμα, ὅσοι δηλαδὴ περιελίφθησαν, καὶ περιελίφθεντας οὐκ ὑπεσύρησαν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ἔθνεσι καὶ κατάρχουσιν, ἀνεπίσκοπον ἦν καὶ πνευματικῷ ποιμένος ἐσπερημένον καὶ τῆς ἐντεῦθεν διδασκαλίας καὶ ὠφελείας. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ τὸ τοῦ χρόνου χρῆμα τοιοῦτόν ἐστι, καὶ τὸ ταῦ πανθαμάτορος ὄνομα διὰ τοῦτο ἐκλήρωσαστο, ἀλλ' ὁ γε τῶν χρόνων ποιητὴς Κύριος, οὐ τῆς δόξης ὄριον οὐδὲν, οὐδὲ τῆς δυνάμειος, βασιλεῖς εὐσεβεῖς τῇ ἑαυτοῦ κληρονομίᾳ παρέχων εἰσφέρει, καὶ ποιμένας τοῖς μεγίστοις θρόνοις ἐγκαθιστᾷ, τῶν τε ψυχῶν προϊσταμένους καὶ τῶν πραγμάτων, ἐν ἐντεῦθεν, ἅπερ ὁ χρόνος κατέσεισε, καὶ ὡν καταδρομῆν κακῶς ποιῶν ἐνεδείξατο, ταῦτα διὰ τῆς τοῦτων ἐπικουρίας τε καὶ προνοίας εἰς τὸ ἀρχαίου ἀντικαταστήσῃ σχῆμα καὶ τὸ ἀξίωμα, κἀντεῦθεν τὴν ἐκ τοῦ χρόνου περι τὰ πράγματα δυσχέρειαν καὶ φθορὰν ἢ περι τὸ κρεῖττον ἄλλοίωσις καὶ σύστασις ὑποδέχεται. Καὶ δὴ σπουδῇ τῇ περι ταῦτα καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐτι δὲ κρίσει καὶ ἐκλογῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ψήφῳ τῆς περι ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἢ περι ταῦτα προμηθεία κατεπράχθη. Τὸν γὰρ εὐλαδέστατον ἱερομόναχον κύρ Κάλλιστον, ἀρετῆς, θντα πλήρῃ καὶ τῆς ἀρχιερεῦσι λοιπῆς κοσμιότητος προπούσης, μητροπολίτην Ἀμασίας προχειρισάμενοι πεποιήκομεν. Ἐπεὶ δὲ τό γε νῦν εἶναι παραβαλεῖν ἐκεῖσε καὶ δι' ἑαυτῶν τὰ τῆς πνευματικῆς ἐπισκέπτεσθαι

οὐκ ἐνὴν τοῦτω δὴ τῷ τὴν χειροτονίαν παρ' ἡμῶν δεξαμένην διὰ τὴν εἰρημένην τῶν ἀσεβῶν τοῦ τόπου καταδρομὴν καὶ ἐπίθεσιν, ἑταρόν τινα τρόπον οὐδὲ τοῦτον ἀσυνελεῆ, ἀλλ' αὐτῷ τε καὶ τῇ αὐτοῦ ποίμνῃ λυσιτελεῖ ἕξ τὰ μάλιστα τὴν προμήθειαν πεποιήματα. Τοιγαροῦν καὶ γνώμη καὶ θέλησι θεοφιλεῖ καὶ σπουδῇ τοῦ περιπεθήτου ἀνεψιῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ποθεινοτάτου υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀδθέντου τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, τὴν ἐν τῇ τοιαύτῃ χάριτι αὐτοῦ ἐπισκοπὴν τῶν Λιμνίων, εὔσαν μὲν ὑπὸ τὴν τοιαύτην μητροπόλιν Ἀμασειας, τελοῦσαν δὲ ἐν στερήσει ἀρχιερέως καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανύμου λαοῦ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἐπιτερημένου, τῷ τὴν χειροτονίαν δεξαμένῳ τῆς Ἀμασειας, ὡς εἴρηται, ἐκδεσθῶκα μὲν τε καὶ ἐπατρέψαμεν διὰ τε τὸ πάντῃ ἐνδεὲς τῆς τοιαύτης μητροπόλεως Ἀμασειας καὶ τὸ κατάρχοντος ἔθνος ἐκείσε μάλιστα δυσπαράδεκτον, ὥστε καθῆσθαι μὲν καὶ διὰ τὴν τὸν τοιοῦτον ἱερωτάτον μητροπολίτην ἐν αὐτῇ τῇ τῶν Λιμνίων ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ, τὸν τε ἐκείσε Χριστιανικὸν λαὸν ἀρχιερατικῶς ποιμαίνειν καὶ βελτιοῦν, τὰ πρὸς σωτηρίαν εἰσηγούμενον καὶ διδάσκοντα, ἱεουργεῖν τε ἐν αὐτῇ, ἀγαθὴ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, καὶ διακόνους προτιθέναι καὶ πρεσβυτέρους καὶ πάντας τὰλλα πράττειν, ὅσα καὶ τῷ γνησίῳ ἀρχιερεὶ δίδονται καὶ νομίζονται, ἀπέρχεσθαι δὲ, ὅτε ἔξοστιν αὐτῷ καὶ δίδωσιν ὁ καιρὸς, καὶ εἰς τὴν Ἀμασειαν, καὶ ποιμαίνειν τοὺς ἐν αὐτῇ τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ πάντα καθόλου πράττειν, ὅσα τοῖς γνησίσις μητροπολίταις οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες ἐνδιδόασιν. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἀμασειας τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τῶν Λιμνίων καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν, καὶ ἔξει ἐπ' ἀθείας, ὡς περ εἴρηται, ἱεροπρατεῖν ἐν αὐτῇ, ὥστε καὶ διακόνους προτιθέναι καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι γε μὴν ὡς δυνατόν καὶ τὰ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ἀμασειας προσκαθέξει, ὡς γνησίος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἀρχιερεὺς, ὅθεν καὶ ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς θηλωθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀμασειας, οἱ τε τῆς ὑπ' αὐτὴν ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς τῶν Λιμνίων καὶ οἱ ὑπὸ τὰς ἐνορίας τούτων τελοῦντες, ἱερωμένοι τε καὶ μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιανισμόν πληρῶμα δέξασθαι τοῦτον χαίρουσας ψυχὰς καὶ διὰ πάσης ἄγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγήν τε καὶ εὐπειθείαν ἀπονέμειν τοῦτω, ὡς ἀρχιερεὶ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ἂν ὑπ' αὐτοῦ διδάσκονται πρὸς σωτηρίαν συνταίνουσι. Ἐπὶ τοῦτω γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνδοκίον τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα τοῦτω δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀμασειας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδεται.

† Εἶχε τὸ Μῆνι Ἰουλίῳ ἰνδ. α'.

XXXIX. Synodus archiepiscopo Messenes confert metropolitim Arcadiopoleos per adjunctionem.

† Καὶ τοὺς τῶν θερημάτων ἐρωμένων ποιμένας, ὅποταν μὴ κατὰ πλήθος τῶν βοσκημάτων ἡγῶνται,

καὶ πλείω προσλαμβάνειν ζητοῦντας, ἐν' αὐτοῖς τε ποιμένες δι' ἀξιολόγου τῷ κλήθους καλοῦντο, καὶ ἄμ' ἔχουιν ἀπελαύειν ἱκανῆς τῆς ἐκ τῶν ποιμαινομένων προσόδου καὶ τῆς τῶν ἐκείθεν καρπῶν εὐφορίας, καὶ εὐθηνίας, εἰ δ' ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐκείνοι πραγματεύονται τὰ τῆς εὐπορίας ἀπὸ τῶν οὕτω καὶ προμυθίας, πῶς οὐκ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία κτίζοιτο τῶν αὐτῆς ποιμένων καὶ κλειστὰ γε κτίζοιτο, ἐν' ἅμα καὶ τὴν κατὰ τοῦνομα πλουτοῖαν προσηγορίαν καὶ τῆς αὐτῶν διαίτης ἐντεῦθεν εὐπορίαν ἀνευδεῖ; Δίκαιον καὶ γὰρ σχολάζοντας αὐτοὺς περὶ τὴν τῶν ποιμαινομένων φροντίδα καὶ τὴν αὐτοῖς πιστευθεῖσαν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν τῶν ἐξω καταμαλοῦντας, ἐκ γε τῶν πονουμένων οὐ μόνον τὰ πρὸς τὸν βίον ἱκανῶς αὐτοῖς ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις προσεπαρκεῖν ἔχειν, οἷς ἀπορίαν ὁ χρόνος ἐπήνεγκε βίου· οὐ γὰρ ἐκ παρέργου τοῖς ἀληθῶς ποιμαίνουσιν ἐμέλεισεν, ὅπως τοῖς ὑπὸ χρεῖαις τισὶ δαδουλωμένοις ἐλευθέρους αὐτῶν ἔχουιν ἀποφαίνειν, ἀλλὰ τοῦ παντός τοῦτο τιμῶνται, καὶ τὰ θεαυτῶν παρ' οὐδὲν τίθενται πρὸς τὸ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦς τελοῦσι πάντων τῶν καλύτερων γίνεσθαι βραβεύσασθαι. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοὺς ἄλλους προτρέποιεν ἐπὶ τὸν τῶν καλῶν ζῆλον τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὁποδείγματι οἷα τινὶ βιαίᾳ ἔλξει, πρὸς τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα καταρτίζοντας καὶ προσάγοντας. Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν, ἃ τῶν μὴ πενία -κληροκουμένων ποιμένων ἀναφθεται, ναῶν ποιήσεις, ἱερῶν διακροκεῖς κόμοι, σιπῶν εἰκόμων καὶ ἀναθημάτων φιλοτιμία, πτωχοτροφίαι καὶ ξένων ὑποδοχαὶ μεθ' ἱερῶν εὐθυμίας γινόμενα; ταῦτα καὶ πολλῷ πλείω παρήκε ὁ λόγος τῶν εὐπορούντων προστατῶν καὶ ποιμένων, εἰ δὲ κοινή τις εὐκλήριζ γίνεται τοῦ ποιμνίου ἢ τοῦ ποιμένου εὐπορία, τοβμπαλιν ἢ σπάνις θεῖνον καὶ πέρα παντός γε θενοῦ· ἐνα γὰρ τὰλλα παρωμένων, παρὰ μὲν τοῖς συνειδόσιν αὐτῶν τὴν πενίαν ἕτερα ὀφίσταται τὰ ἐγκλήματα, παρὰ δὲ τοῖς μὴ τὰς ψήφους ἠκριβωμένως θεμιμένοι; ἀλλ' ἐκ τῶν εἰκότων καὶ πιθανῶν δοκῶν μὲν ἔχειν οὗτος, φείδεσθαι δὲ, μυρία δὴ καὶ βλασφηματῆται, ὁ δὲ τὸν Χριστὸν γυμνὸν οὐ περιβάλλων, ὁ δὲ πεινῶντα μὴ τρέφων καὶ ὅσα δὴ ἐφεξῆς ὀνειδίζονται οἱ μὴ ἐμπροκύντας πρὸς τοὺς ἐν χρεῖαι καὶ θειναῖς ἀπορίας. Ταῦτα δὴ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν συνεχῶς καθ' ἑαυτὴν ἀνατίτουσα οὐκ ἀνασχετὸν ἠγγήσατο καὶ τὸν ἱερωτάτον ἀρχιεπίσκοπον Μεσήνης, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, περιορῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἀπορούμενον, ἀνδρα τρέφειμον ὄντα ἐκ παιδῶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βεσπῶν καὶ πολλοὺς ἱερωτάς ὑπενεγκόντα καὶ μόχθους, ἐνασχολούμενον ταῖς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν διακονίαις, ἀλλ' ὡς ἐνὸν περὶ αὐτοῦ γνησίως φροντίσασα, πᾶρον εὔρεν ἐπανορθώσασθαι τὴν κατ' αὐτὸν ἕδειαν ἐκκλησίας προσθήκη, περὶ οὗ καὶ κοινοσημένη τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Καλλικρόνῳ, τῷ Θεσσαλονικίτῃ, τῷ Μελιτινίτῃ, τῷ Γαγγρῶν, τῷ Ποντοπρακίταις, τῷ Προύσης, τῷ Πηγῶν, τῷ Βεβρόταις, τῷ Σαβῶν, τῷ Φιλιππων, τῷ Χριστουπόλει, τῷ Δυρραχίῳ, τῷ Μιτυλήνης, τῷ Ρωσίου, τῷ Ἀκρω, τῷ Καυκασίῳ,

τῷ Λιτθάκω, τῷ Βιζύης, τῷ Ξανθείας, τῷ Κῶ καὶ Ἀ τῷ Μηθείας, συσπειρῶντας αὐτοὺς ἔσχε καὶ συμ-
 πρῶτοντας, ὅθεν καὶ κοινῇ τῇ περὶ τούτου ψήφῳ
 τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ἀρκαδιουπόλεως κατὰ
 λόγον ἐπιστάσει· αὐτῷ ἀπονέμομεν, ὡς ἂν οὗτος μὲν
 τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν ἐκείθεν πορίζηται, ὃ δὲ
 κατ' ἐκείνην ἱερεὺς καὶ λαὸς τῆς παρὰ τοῦδε διδα-
 σκαλίας ἐπακολουθῶν πάσαν ἐπιδοδοίη τὴν κατὰ ψυ-
 χὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν ἐς τὰ κρείττω προκοπὴν καὶ
 βελτίωσιν Χριστοῦ χάριτι. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς
 ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας τὴν τοιαύτην
 ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν Ἀρκαδιουπόλεως καὶ τὰ ὑπ'
 αὐτῆν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ
 καὶ διακόνους προδιβάξειν καὶ πρεσβυτέρους, ἐξ
 ὧν καὶ ἡγουμένους ἐγκαθιστῆν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκει-
 νῆς πάντων μεθέξει, ὅσα καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, B
 ἂνευ μάντις τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
 σαι, ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς δηλωθεί-
 σης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν
 ταύτης τελευθῶντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱε-
 ρωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνωνμον
 πλήρωμα διέξασθαι τούτων καὶ διὰ πάσης ἄγειν
 αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν
 τούτῳ καὶ εὐπειθεῖαν ἀπονέμειν ὡς ἀρχιερεὶ αὐτῶν
 καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς
 ὑπ' αὐτοῦ νοθεύονται πρὸς σωτηρίαν συντεί-
 νουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ
 παρὸν συνοδικὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα
 τούτῳ δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ
 Μεσσηνίας, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλ-
 λειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς ἀσφάλειαν
 ἐπιδίδεται.

† Ἐίχε εὐ' Μητρί Αὐτοῦστῳ ἰνδ. ιε'.

**XL. Synodus metropolitæ Heracleæ Ponticæ consort
 episcopatum Amyclii per adjunctionem.**

† Ἐπειδή περ ἐν κρίσει τοὺς λόγους καὶ ἡμεῖς τῶν
 πραγμάτων οἰκονομεῖν ἐλάχομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χά-
 ριτι, νέμειν τε καὶ διοικεῖν ἐν γε τοῖς πνευματικῶς,
 ὡς χρῆ, ἕκαστα καὶ διὰ πάντων ὡς εἰπεῖν σώζειν
 τὰ πρόσφορα, χρεῶν δὴπου μὴ ἐν παρέργῳ τίθεσθαι
 τοῦτο, μηδ' ἐφ' ἐνὶ τῶν πραγμάτων ἄγειν τὸ εἶδος,
 ἀλλ' ὡσπερ βασάνῳ τῶν πρακτέων τοὺς λόγους τῇ
 κρίσει προσάγοντας, εἰς ἔργον αὐτίκα δὴ ἔπειτα
 πράγματι. Εἰ οὖν τού· γε ἄλλους καὶ οὐχ ἤπτον, ὅσοι
 κατὰ γένος μάλιστα προσήκουσι, προνοία· ἔξω
 ποιεῖσθαι ἐπ' ἔσχατα σκληρότητος καὶ ἀσυμπαθείας
 ἦκει, ἥ που τοὺς γε τῷ αὐτῷ τελευθόντας· χρισματι
 καὶ τῷ αὐτῷ συναφθέντας πνεύματι, τῶν ἀναγκαιο-
 τάτων ἂν εἴη πάσης· ἀξιοῦν κηδεμονίας, παρ' ὅσον
 καὶ κρείττων ἢ τοῦ πνεύματος τῆς ἐξ αἵματος
 συναφείας. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἴσως σκληρότητα γνώμης
 καταγνωσθεὶς τις, εἶτα ἀπῆλθεν ἐς τοσοῦτον αὐτῷ
 τῆς καταδικῆς ἐρισθείσης, ἐνταῦθα δὲ πρὸς τούτοις
 καὶ δικὰς ἐφῆλσε· παρὰ τῷ τὰ τῆς οἰκονομίας πιστεύ-
 σαντι, εἰ δυνάμενος χεῖρα βοηθείας παρέχεσθαι,
 ἔπειτα βῆστων ἡ δεικνῶς τὸ πρᾶγμα, τῇ βίᾳ
 συναθεῖσθαι τὴν ἀδελφὸν συγκεχώρηκεν. Οὕτω μὲν
 τοὶ ταῦτα παρ' ἡμῖν νομιζόμενα καὶ σπουδάζεταί τὸ

γε εἰ· δύναμιν παντοίοις καὶ τρόποι· καὶ πράγμασι.
 Καὶ τοίνυν, ἐπειδὴ τισι τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων
 ἀρχιερέων ἐν οὐκ ἐλαχίστῃ πενίᾳ καὶ τῶν ἀναγκαι-
 ῶν στερήσει κατένεχθῆναι συνέδη πάσης σχεδὸν
 προσόδου τῶν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν ἀποκλειθεῖσι
 τῇ τοῦ χρόνου κακότητι, χεῖρα βοηθείας ἐρέγειν
 τῶν πάντων εἰκότων ἢ μετριότης ἡμῶν κρίνει· καὶ
 γὰρ ἂν εἴη κοινὸν ἀμφοτέρων τούτῳ γε προμήθεια,
 αὐτῶν τε δὴ, πρὸς οὐ· γίνεται, καὶ αὐ τῶν ὑπ' αὐ-
 τοῖς ποιμνίων, ὡς ἐνταῦθεν μίξ ἀφορμῆς διττὴν γί-
 νεσθαι τὴν ἄνεσιν, μήτ' ἐνταῦθα περιγραφομένην
 κάκεισε ὡ· τὸ εἶδος διαβαίνουσαν. Ὡς γὰρ πονηρῶς
 διατεθείσης τῆς κεφαλῆς ἀνάγκη μεταλαγγάνειν
 καὶ τᾶλλα τοῦ σώματος μίλη τοῦ πάθους, οὕτω δὴ
 κἀνταῦθα κεφαλῆς λόγον ἔχοντες καὶ ποιμαίνειν λα-
 χόντες· πρὸς γε δὴ τὸ ὑπ' αὐτοῖς ἕκαστοι ποιμνιον,
 δυσχερῶς λίαν ἔξουσιν ὠφελεῖν τινὰς, εἰ σφοδρά τις
 πενία κατέχει δίκην νεκρώσεως τοῖς αὐτῶν βουλή-
 μασι τε καὶ πράγμασι βιαίως ἐμπέπουσα, τούτο δὲ
 οὐ μικρὸν τῷ ποιμνίῳ βλάβος. Ἐπειτα οὐτ' ἔστιν
 ἐνταῦθα λέγειν, ὡς ἀσυντελής ἢ τῶν ἔξωθεν εὐπορία
 τοῖς τὰ τοῦ πνεύματος ἐναρξοῦσιν, εἰ μὴ τις φαίη
 καὶ τὴν ψυχὴν σώματος ἄνευ ἀρετῆς ἐργάζεσθαι
 δύνασθαι. Ἡ πῶς οὐκ ἂν χαλκὸς ἦχῶν τοῖς ἀκούουσι
 λογισθεῖη κατὰ τὴν θεῖον Ἀπόστολον, ὅποτε λόγῳ
 μόνῳ φιλοσοφίῃ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐγκώμια,
 πράγμασι οὐκ ἔχων τοὺς τύπους τοῖς λόγοις συν-
 ἔδοντας καθυπογράψαι; Καὶ πανταχόθεν κατῆσι
 ἂν τις μεγάλῃ οὐσαν τὴν τῶν πραγμάτων συντέ-
 λειαν, πλὴν οὐκ ὅσα τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνει, ἐπεὶ κἀ
 γε τῆς χρεῖας ἐντὸς κακίσαιεν ἂν τῶν εὐφρονούντων
 οὐδαίς. Οὕτω τοίνυν τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασι
 προσέχοντες καὶ ταῖσδε ταῖς ψήφοις τὰ τοιαῦτα
 προσάγοντες, τῶν ἀπεικόντων κρίνομεν, ὑφ' ἡμῶν
 ἀμελεῖσθαι τε καὶ περιορᾶσθαι, εἰ τις τῶν ἡμετέ-
 ρων ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν τῷ τῆς πενίας καταδύεται
 κύματι. Οὐκοῦν οὐδ' ἀμελεῖται τὸ γούν ἐφ' ἡμῖν οὐ-
 δεὶς ὅστις ἀξιος, ἀλλὰ τῆς προσηκούσης ἕκαστος με-
 ταλαγγάνει προμηθείας καὶ βοηθείας· ἰδοὺ γὰρ καὶ
 ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ποντοπρακλείας καὶ
 ὑπέριτος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ
 συλλειτουργός, λόγῳ καὶ βίου ἐμπέπων σεμνότητι
 καὶ τῆς ἀρετῆς πλουτῶν τὰ κάλλιστα, εὐθενὸς ἂν
 τῷ τῶς εἰδέτω, εἰ καθ' αὐτὸν ἦν διάγων, νῦν δὲ,
 D ἐπειδὴ προστασίαν ἔστιν ἐγκαχερισμένο· λαοῦ, καὶ
 πολλὴ τις τούτῳ ἀνάγκη φρονεῖς, ἀξίος· ἂν εἴη καὶ
 τῶν εἰς χρεῖαν ἠκόντων ἐπακολουθεῖν, ἐν' αὐτοῖς τε
 ἑαυτῷ ἐπαρκῶν εἴη ταῖς πυκναῖς ἐνδημίαις τε καὶ
 ἀποδημίαις κοπτόμενος τῆς τοῦ οὐραίου ποιμνίου
 ὠφελείας ἕνεκα καὶ ἐτέρας, ὅς ἐνὸν ὠφέλιμος ἔσθ'
 οἷς φαίνοιτο. Ταῦτ' ἄρα καὶ τὴν περιέχουσαν αὐτὸν
 ἐνδειαν ἐτέρας ἐκκλησίας ἐπιθήκη θεοραπεῦσαι δι-
 ἐγνωμεν, ἀναλόγως τῷ πάθει τὴν ἰαίαν ἐπιφύρον-
 τε· Ποία γὰρ ἂν εἴη πρεπωδέστερα προμήθεια
 ποιμνίου ἀπορουμένου περὶ τὰ χρεῖώδη ἢ ποιμνίου
 ἐκαύθησι; Τὴν τοίνυν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τὴν
 ἐπονομαζομένην Ἀμύκλιον, τὴν ὑποκειμένην ταῖς
 Παλαιαῖς· Πάτραις, χηραύουσαν ἤδη χρόνον ἱκανὸν
 καὶ δεομένην τοῦ διδάξαντος καὶ πρὸς τὰς κρείττους

νομάς ὀδηγήσοντος τὸν ἐν αὐτῇ Χριστῶνυμον λαὸν, διδοίμεν αὐτῷ κατὰ λόγον ἐπιδόσεως κοινῇ ψήφῳ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Καλκηδόνος, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Μελετινῆς, τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Βεβροίας, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Δυβράχλου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Ἄπρω, τοῦ Καυκασίου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Μεσσηνίας, τοῦ Σανθείας, τοῦ Κῷ καὶ τοῦ Μηδείας, ὡς ἂν αὐτοὺς μὲν βοήθειαι ἐκείθεν ἐπιτυχῶναι τινός, ἐφ' οἷς ἐν χρεῖα καθέστηκεν, ὃ δὲ κατ' ἐκείνην λαὸς τῇ τούτου προσσχόντες διδασκαλίᾳ καὶ ὑποθήκῃ τῶν καλῶν ὠφελούτο περὶ ψυχῆν, καὶ ἐπανάγοιντο ὁσημέραι πρὸς τὴν εἰς τὰ κρείττω ἐπίδοσιν, συνάρασι καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ. Καθέξει τολῶν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης Ποντοηρακλείας καὶ ὑπερίτιμος τὴν εἰρημένην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν τοῦ Ἀμυκλίου μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάξαι καὶ. . . . *Finis deest.*

XLI. Synodus jubet examinari causas ecclesiasticas in metropoli Sugdææ.

. (οὐ)κοδομησάσι μέλλοντες θεοὺς ναοῦς. Οἱ δὲ κατέστησαν αὐτὰ εἰς τοὺς πρὸ χρόνων φθάσαντας ἀνεγερθῆναι, ὡς εἴρηται, ναοῦς, καὶ ἔκτοτε ἰδιοποιούνται αὐτοὺς ὡς πατριαρχικοῦς. Ἀνέφερε καὶ ὡς πρὸ χρόνων συνίθη ἐξοικισθῆναι τινὰ τῶν χωρίων τῆς ἐνορίας αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν Τζαταρίων ἐπιδρομῆς, ἐπανελθόντων δὲ πάλιν εἰς αὐτὰ τῶν ἐποικίων αὐτῶν καὶ κατοικησάντων ἐν αὐτοῖς, ἀπῆλθον οἱ ἑξαρχοὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Γοθίας καὶ ὑπερίτιμοι, καὶ ἔποιησαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις χωρίοις σταυροπήγια τῆς μητροπόλεως Γοθίας, καὶ ἔκτοτε ἀπαίτουσιν αὐτὰ παρὰ τῶν ἐποικίων τῶν τοιοῦτων χωρίων καὶ τὸ κανονικόν, ὅσον ὀφείλεται πρὸς τὸ μέρος τῆς μητροπόλεως Σουγδαίας, καὶ ἐζήτησαν ἐπὶ τούτοις τυχεῖν συνοδικῆς διαγνώσεως. Ἐκρινε τοῖσιν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δυβράχλου, τοῦ Ἀτταλείας καὶ τοῦ Μεσσηνίας, ἵνα γένηται τοπικῶς δι' ἐπιστάσις τῶν κλησιοχωροῦντων ἀρχιερέων ἐξέτασις, παρῆναι ὀφελούτος τῇ τοιαύτῃ ἐξετάσει καὶ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Γοθίας, καὶ ὡς εὐρεθῶσιν ἔχοντα εἰς ἀλήθειαν τὰ τῶν τοιοῦτων ὑποθέσεων, σημειωθῆ κατ' αὐτῶν καὶ πεμφθῆ τὸ σημείωμα ἐνταῦθα, καὶ ἔπειτα γένηται, ὅσον ἀναφανῆ εἶκαιον ἀπὸ τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως. Ἀνατιθέμεν δὲ τὰ περὶ τούτου τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερίτιμοις, τῷ Ἀλανίας, τῷ Βιζύνης καὶ τῷ Ζηκχίας καὶ Ματράχων, οἱ δὲ καὶ ὀφείλουσαν ἐνδημῆσαι εἰς τὸν ἐκείσε τόπον καὶ ἀποπληρῶσαι τὰ τῆς συνοδικῆς ταύτης καὶ ἡμετέρας διαγνώσεως. Ἐπει δὲ ἀνέφερον ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος ἀρχιερεὺς Σουγδαίας, ὡς προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ συνοικεῖσθαι κεκλωμένα παρὰ τῶν θεῶν καὶ φιλευσεθῶν νόμων, τὰ μὲν ἐξ εἰματός, τὰ δὲ ἐξ ἀγγιστείας, μὴ πειθαμένων τῶν

ποιούντων αὐτὰ τῇ τοῦ ἀρχιερέως παραινέσει καὶ συμβουλή, ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς ποιῆσαι ἐπιφώνησιν πρὸς τὸν ἐκείσε Χριστιανικὸν λαόν, ὡς ἂν μὴδὲν τελμῶσι τι τοιοῦτον, ὅτι εἰς κρίμα καὶ ἀπώλειαν ἐνὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ὀφείλουσι παρακοῦειν τοῦ γνησίου αὐτῶν ἀρχιερέως, οὕτε ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, οὕτε ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς λέγει πρὸς αὐτοὺς εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ τι συνοικεῖσθαι εὐρίσκαται, ὀφείλει διασπασθῆναι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέλυται.

† *Εἶχε τὸ Μηρί ἰβδ. α'.*

XLII. Synodus respondet ad petitionem metropolitæ Attaliæ de pravīs moribus qui in ejus diocesi invaluerunt.

† Ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἀτταλείας καὶ ὑπερίτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ἀνέφερεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεράν καὶ θείαν σύνοδον, ὡς τινες τῶν κληρικῶν τῆς κατ' αὐτὸν τοιαύτης μητροπόλεως καὶ τῶν ἐκείσε κοσμικῶν ἀνθρώπων ἐφθασαν ἀναδέξασθαι τινὰ ἀπὸ τῶν μοναστηρίων τῆς αὐτῆς μητροπόλεως, ὡσαύτως καὶ τινὰ ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὴν θείων ναῶν ἐκδοθέντων καὶ τῶν τοιοῦτων μοναστηρίων καὶ τῶν ναῶν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατὰ σκοπὸν τοῦ ἐπιμελείας παρ' αὐτῶν ἀξιοῦσθαι καὶ περιποιήσεως εἰς τὸ συνίστασθαι καὶ βελτιοῦσθαι αὐτὰ, διέβη δὲ ἡ κατοχὴ τούτων καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν τοιοῦτων κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων, κατὰ μικρὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον κατήχησαν εἰς ἐρήμωσιν τὰ τοιαῦτα μοναστήρια καὶ οἱ ναοὶ ἐξ ἀμελείας αὐτῶν, ὡς μὴδὲ μοναχοὺς ἔχειν οἰκήτορας, καὶ τὰ κτήματα δὲ αὐτῶν τὰ μὲν διεπράθησαν παρὰ τῶν τοιοῦτων κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων, τὰ δὲ κατέχουσιν ἔτι καὶ νέμονται αὐτοί, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀποκερδαίνουσι προσδόους. Ἀνέφερε καὶ ὡς τινες τῶν τοπικῶν γυναῖξί κατὰ νόμου συναπτόμενοι καὶ τῆς συμφωνηθείσης πρὸς αὐτοὺς προικὸς ἀποδιδομένης βιάζονται καὶ καταναγκάζουσιν, ἵνα τὰ μὲν τῶν προικιμαίων πραγμάτων δίδωνται πρὸς αὐτοὺς κατὰ λόγον ξενίου, τὰ δὲ πρόικοδοτῶνται ταῖς γυναῖξί, καὶ εἰ συμβῆ προτελευτῆσαι τὴν γυναῖκα καὶ ἀπαιτηθῆναι τὴν προίκαν, ἀντιστρέφεται μόνον τὸ καταγραφὴν ὑπὲρ προικὸς, τὴ δὲ ἐπέκεινα πρᾶγμα ἐναπομένη αὐτοῖς ἀναπαίτητον ὡς ξενίου λόγῳ δοθὲν πρὸς αὐτοὺς, ὥστε καὶ ἐπεκράτησεν ἡ τοιαύτη συνήθεια, καὶ ἐνεργεῖται παραλόγως, μὴ βουλομένων ἄλλως συνάπτεσθαι εἰς γάμον τῶν πρὸς ταῦτο ἐρχομένων ἀνδρῶν, κἀντεῦθεν ἀναγκαζόμενοι οἱ τὰς θηλείας ἔχοντες παῖδας καὶ μὴ ἔχοντες ἄλλως πρὸς γάμον συνάπτειν αὐτάς, ζημιούνται τὰ μεγάλα παρὰ τὴν τῶν νόμων διαταγὴν, σταροῦμενοι τῶν οικείων, καὶ ἐζήτησεν ἐπὶ τούτοις συνοδικῆς τυχεῖν διαγνώσεως. Ἐκρινεν οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δυβράχλου, τοῦ Ἀλανίας καὶ τοῦ

Μεσσηνίας, περί μὲν τῶν ἐκδοθέντων, ὡς εἴρηται, ἄ της ἡμῶν καὶ ὡς ἐπτά τινες τῶν προβαθμιωτέρων μοναστηρίων καὶ τῶν ναῶν ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν δηλωθέντα ἱερώτατον τῆς Ἀτταλείας ἀρχιερέα ἀποσκάσαι ταῦτα ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὰ κληρικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων καὶ σπουδάσαι καὶ ἐπιμεληθῆναι, ὥστε καταστῆσαι καὶ ἀποδείξει πάλιν τὰ τοιαῦτα μοναστήρια καταγωγή μοναχῶν, ἀνασῶσαι τε αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ τοῖς τοιοῦτοις θεοῖς ναοῖς καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν, ὅσα ἐφθασαν διαπραθῆναι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτὰ, ἀδικον γὰρ ἐνὶ καὶ μέγα ἐπιφέρων τὸ κρίμα ταῖς ψυχαῖς τῶν κατεχόντων ταῦτα, τὸ ἐπὶ λύμῃ καὶ καινοτομίᾳ καὶ βλάβῃ τῶν προσόντων τοῖς τοιοῦτοις μοναστηρίοις καὶ τοῖς ναοῖς κατακυριεύειν καὶ δεσπόζειν καὶ κατέχειν αὐτὰ· τὰ γὰρ ἅπαξ ἀφιερωθέντα τῷ Θεῷ ἀπαρραγγεῖρητα διατίρησθαι ὀφείλουσι καὶ ἀμείωτα, ἅ ἄν μόνον παρὰ τῶν ἀναδεχομένων τοιοῦτοτρόπως αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκοθεν συνιστώντων καὶ προστιθέντων καὶ καθάπαξ προσαγόντων τὰ προσόντα αὐτοῖς. Περὶ δὲ τῶν γινομένων, ὡς δεδήλωται, συναλλαγμάτων καὶ συνοικισίων διέγνω καὶ ἀπεφάνετο ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἄκυρον εἶναι τὴν γινομένην παράλογον καὶ ἄτοπον συνθήκην καὶ ἀδέβαιον, ἐνθα προβῆ, καὶ ὅποτε συμβῆ τελευτήσασθαι τῆς γυναικῆς ἀπαιτεῖσθαι τὰ τῆς προικῆς πράγματα, ἀποδίδεσθαι ταῦτα ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τοὺς θεοὺς καὶ φιλευσεθεῖς νόμους, μηδὲν τι ὀφείλοντος κατέχειν καὶ ἀποκερδαίνειν ἐξ αὐτῶν, ὡς κατὰ λόγον ξενίου δοθῆν, ἅτε παραλόγου παντελῶς οὐσης τῆς τοιαύτης πράξεως, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄκυρον ὀφειλοῦσης ἔχειν εἰς ἅπαν τὸ ἐξῆς. Ἐπει δὲ ἀνέφερον ὁ τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς Ἀτταλείας καὶ ὡς ἐφθασάν τινες ἀδικῶ τρόπῳ καὶ πλεονεκτικῶ ἰδιοποιήσασθαι τὸν ἐπισυναγόμενον κηρὸν καὶ τὸ ἔλαιον εἰς τὸν ἐκεῖσε θεῖον ναὸν τῆς κατ' αὐτὸν μητροπόλεως, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν διαφερόντων τῷ τοιοῦτῳ ναφῇ ἐργαστηριακῶν οἰκημάτων καὶ τὴν ἀφ' ἑτέρου τινὸς τρόπου πρόσδοτον εἰς τὸν τοιοῦτον θεῖον ναὸν καὶ κατέχειν καὶ ἀναλίσκειν ταύτην εἰς ἰδίας αὐτῶν χρείας, ἐκράτησε δὲ ὁμοῦ πάλιν τὴν τοιαύτην πρόσδοτον ὁ πρὸ τούτου ἀρχιερεὺς καὶ οἱ κληρικὸι τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, καὶ ἔταξαν, ἵνα κατέχεται ἰδίως καὶ φυλάσσεται, καὶ τὸ μὲν ἀναλίσκεται εἰς λυγνοκαίαν τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ναοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἰς περιποίησιν αὐτοῦ καὶ σύστασιν καὶ βελτίωσιν, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, ἵνα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπισυναγῆται καὶ φυλάσσεται ἡ τοιαύτη πρόσδοτος παρὰ ἀνθρώπων χρησίμων κληρικῶν, οὓς ἂν διακρίνη καὶ τάξῃ ὁ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεὺς, ὡς τῆς φυλακῆς καὶ συντηρήσεως τῆς τοιαύτης προσόδου τὴν φροντίδα ἔχειν ὀφείλοντος τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως μετὰ καὶ εἰδησεως τῶν κληρικῶν, καὶ μηδεὶς τῶν τοιοῦτων κληρικῶν ἢ τις ἕτερος ἐπ' ἀδείας ἔχη ἰδιοποιεῖσθαι καὶ ἀναλίσκειν αὐτὴν εἰς ἰδίας αὐτοῦ χρείας, ἀλλ' ἀναλίσκεται εἰς λυγνοκαίαν καὶ περιποίησιν τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ναοῦ. Ὡσαύτως, ἐπειδὴ ἐγνώρισεν ἡ μετρι-

της ἡμῶν καὶ ὡς ἐπτά τινες τῶν προβαθμιωτέρων πρεσβυτέρων τοῦ κλήρου τῆς τοιαύτης μητροπόλεως Ἀτταλείας ἀντιποιοῦνται τῆς τεταγμένης ἀκολουθίας τοῦ εὐχελαίου, ὥστε παρ' αὐτῶν μόνων ἐκτελεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἀκολουθίαν καὶ μὴ παρ' ἄλλων τινῶν πρεσβυτέρων, τῷ λόγῳ, ὅτι ἐφθασε ταχθῆναι τοῦτο πρὸ χρόνων παρὰ τῷ τῷ τότε ἀρχιερέως τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, καὶ ταῦτα μετ' ὀλίγον πάλιν ἀκυρωθέντος τούτου διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος, ὅπερ ἐνεφανίσθη καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα τοῦ λοιποῦ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παύσωνται οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι τοῦ ἀντιποιεῖσθαι τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας τοῦ εὐχελαίου, ὡς διαφερούσης καὶ ἀνηκούσης ἰδίως αὐτοῖς, καὶ μὴ παρ' αὐτῶν μόνων ἐκτελεῖται τὰ τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας, ἀλλὰ (παρὰ τῶν) πρεσβυτέρων, οὓς ἂν θελήσῃ καὶ προσκαλέσθαι ἕκαστος τῶν βουλομένων ἐκτελεῖν τὸν τοιοῦτον ἀγιασμόν, ἐπεὶ καὶ ἐπιτίμιον ἠκελήται τοῖς τοιοῦτοις πρεσβυτέροις, εἰ πάλιν αὐτοὶ μόνοι ἐνεργεῖν τὰ τῆς τοιαύτης ἀκολουθίας πειραθῆσονται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέλυται.

† Εἶχε τό· Μηρί.... ἰνδ. α'.

XLIII. *Synodus metropolitæ Larissensi, qui ob bellum suam diœcesin ingredi non potest, permittit ut jura episcopalia exercent in episcopatu Charmænes.*

† Ἐπειδὴ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσης, ὀπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς. Ἐγραψε καὶ ἀνήνεγκεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον, ὡς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης εἰς τὸν ἐκεῖσε τόπον συγγύσεως καὶ ἀνωμαλίας ἀπὸ τῆς μάχης ἐμποδίζεται, καὶ οὐδὲν ἔχει ἐπ' ἀδείας καταλαθεῖν εἰς τὴν λαγοῦσαν αὐτὸν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Λαρίσης καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ διάγειν ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ἐφευμένα τούτῳ ἀρχιερατικῶς διαπράττεσθαι, ἀπῆλθε δὲ διὰ τοῦτο καὶ εὐρίσκειται εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Χαρμαίνης, ἐν στερήσει εὐρισκομένην ἀρχιερέως γνησίου, καὶ ἐζήτησεν, ἵνα ἐπιτραπῆ συνοδικῶς, ὥστε πρὸς καιρὸν, μέχρις ἂν δηλονότι τὰ τῆς μάχης διαλυθῆ, καὶ εἰρηνικῇ πάλιν κατάστασις εἰς τὸν ἐκεῖσε γένηται τόπον, ἐν τῇ τοιαύτῃ τῆς Χαρμαίνης ἐπισκοπῇ διάγειν καὶ τὰ τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ ἀνήκοντα διαπράττεσθαι, διέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείῳ, τῷ Σάρδεων, τῷ Νικαίας, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Φιλαδελφείας, τῷ Μελιτηνῆς, τῷ Ποντογρακλείας, τῷ Πηγῶν, τῷ Δυρραχίου, τῷ Ἀπρω, τῷ Μεσσηνίας καὶ τῷ ὑποψηφίῳ Μελενίκου, δεόν εἶναι διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν ἐκεῖσε πραγμάτων καὶ τοὺς βουλομένους ἱεραῖσθαι καὶ κατὰ τὴν τάξιν προτάγειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, εὐρίσκεσθαι τὸν δηλωθέντα ἱερώτατον ἀρχιερέα Λαρίσης ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπισκοπῇ τῆς Χαρμαίνης, ἕως ἂν εἰρηνικῇ πάλιν κατάστασις γένηται εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον, καὶ ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ χριστονομίας διακόνων καὶ πρεσβυτέρων καὶ τἄλλα, ὅσα ἐφεύεται

ἀρχιερατικῶς· αὐτῷ διαπράττεσθαι, ἀπέχριν ὀρέγοντα μόνον τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαιθιρῶσεως. Ἔσται τοίνυν διάγων καὶ πράτων τὰ εἰρημμένα ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπισκοπῇ κατὰ τὴν συνθετὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιδίδεται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος δι' ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τδ· Μηρί Ἀγούστω Ινδ. α'.*

XLIV. Synodus metropolitæ Prusæ mandati, ut inspiciat metropolim Arameæ et monasterium patriarchale Agaurorum.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν προμηθευομένη ὁμοῦ μὲν τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Προύσης καὶ ὑπερτίμου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ αὐτῆς καὶ συλλειτουργοῦ, ὡς ἂν μὴ ἀπόρως ἔχη τῶν εἰς χρεῖαν ἠκόντων αὐτῷ, εἰς τοῦτο συναλαυνόμενος ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας, ὁμοῦ δὲ προνοουμένη καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς γειτνιαζούσης τῇ κατ' αὐτὴν ἐκκλησίᾳ ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀπαμείας εὐρισκομένου Χριστιανικοῦ λαοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὺς ὀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως ἀπολαύειν καὶ ὠφελείας, παρακαλεῦεται γνώμῃ κοινῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Μελιτηνῆς, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δυρβραχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἄπρω, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας καὶ τῶν ὑποψηφίων Σμύρνης καὶ Μελενίκου, εἶναι τὴν τοιαύτην ἐνορίαν τῆς δηλωθείσης μητροπόλεως Ἀπαμείας ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπισκοπὴν καὶ ἀνάκρισιν τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου Προύσης καὶ ὑπερτίμου καὶ ὅ· αὐτῷ ποιμενὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένους ἱερεῖς, μονάζοντάς τε καὶ λαϊκοὺς διεξάγεσθαι καὶ καταρτίζεσθαι πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ λυσιτελῆ καὶ σωτήρια, ἀναγνώστας τε παρ' αὐτοῦ καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς ἐξ αὐτῶν προδιέζεσθαι τοὺς ἐπὶ κανονικῇ δοκιμασίᾳ προκρινομένους. Ὡσαύτως παρακαλεῦεται ἡ μετριότης ἡμῶν κατέχειν τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον ἀρχιερέα Προύσης καὶ τὴν ἐν τῇ τοιαύτῃ θεοῦπλοῖ Προύσῃ διακειμένην σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονήν, τὴν ἐπ' ὄνοματι τιμωμένην τοῦ ὁσίου Εὐστρατίου καὶ ἐπικεκλημένην τῶν Ἀγαύρων, μεθ' ὧν αὐτῇ κέκτηται δικαίων καὶ προνομίων. Ὅθεν ὀφείλουσι καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοὶ, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀπαμείας ἱερεῖς, μονάζοντάς τε καὶ λαϊκοὶ τὴν πρέπουσαν αἰδῶ καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν ἀπονέμειν τῷ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ ἀρχιερεῖ, ὡς πατρὶ αὐτῶν καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, καὶ τοῖς πρὸς αὐτοὺς παρὰ τούτου λεγομένοις ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν οικείων ψυχῶν ὀφείκειν καὶ πειθαρχεῖν, ὀφείλοντος καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως φροντίζειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, ὥστε διαγωγῆς αὐτοὺς ἔχσθαι θεοφιλοῦς, ἐν φροντίδι τε τίθεσθαι καὶ τὴν τῆς εἰρημνῆς σεβασμίας μονῆς σύστασιν καὶ βελτίωσιν, ὥστε ἔχειν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς τὰ πρὸς ζωάρκειαν αὐτῶν καὶ τὴν ἄλλην κυβέρνησιν, ἔχειν δὲ καὶ αὐτὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτης μονῆς τὴν δυνατὴν

καὶ ἐνδεχομένην κυβέρνησιν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦτο ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται αὐτῷ καὶ ἡ παρούσα συνδικὴ πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Εἶχε τδ· Μηρί Ὀκτωβρίῳ Ινδ. β'.*

XLV. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitænes, confert metropolim Keltzenes per adjunctionem.

† Ἔδει μὲν πάντως καὶ τῶν εὐλογωτάτων ἦν ἄρα, τὰς πάλαι τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ἐπισκοπὰς τε καὶ μητροπόλεις ταχθεῖσας καὶ ὑφ' ἐνὶ ποιμένι καὶ διδασκάλῳ τούτων ἐκάστην ἀγεσθαι τυπωθεῖσας, τὴν ἀρίστην ταυτηνὴν σῶζειν τὰξιν καὶ μόνην αὐτὴν τὴν γε λαχοῦσαν ἕκαστον τῶν ποιμένων ἐν φροντίδι ποιέσθαι πρὸς τὰ κρείττω καὶ λυσιτελῆ διεξάγειν· ἐπεὶ δὲ ἡ δι' ἀμαρτιῶν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλία καὶ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ ἐνθου τῆσδε τυπώσεως ἐν οὐκ ὀλίγαις τῶν τε πόλεων καὶ χωρῶν ἀνέτρεψε καὶ συνέχευεν, οἱ τῆς καθόλου καθεξῆς· Ἐκκλησίας ἀδύως προστάται τοῦ καλοῦ καὶ συνοίοντος ποιούμενοι πρόνοιαν, ὡς ἐγγωροῦν ἦν, ἴασιν ταύτην τοῖς ἐπιχειμένοις ἐπινοήσασθε, καὶ ὤρισαντο δεῦτερον, ὅφασι, πλοῦν, ἴν' οἱ καθ' ὁμοῦ δὴτινα τρόπον ἀνάγκης εἰς τὸ σχολάζειν συναλαθῆτες, ἀφ' ἧς προέστησαν ἐκκλησίας, ἡ μικροῦ τινος ἴσως λευφάνου τῆς κατ' αὐτοὺς ποιμένης ὑπολειφθέντος οὐτ' αὐτοὶ διακυβερνῶν ἐντεῦθεν ἑαυτοῦ· ἐνδείξ τῶν χρεωδῶν οἱοῦνται ἄντες, οὐθ' ἑτέροις παρέργειν, ἑτέρας ἐκκλησίας προσθήκη λαμβάνουσαν τὴν προμηθειαν, εἰςπερ ἱκανώτατοι μάλιστα τύχοιεν ὄντας οὗτοι ἔργοις ὁμοῦ τε καὶ λόγοις, οἷς ἂν ὁμιλῶσι, πρὸς τὸν ἴσον τῆς θεοσεβείας ζῆλον τούτους ἐνάγειν καὶ πολιτεύεσθαι πείθειν ἀμέμπτως. Τοῖς τοίνυν οὕτω τυπωθεῖσι καὶ ὀρισθεῖσι καλῶς καὶ ἡμεῖς ἐξακολουθοῦντες· τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνῆς, ὑπερτίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, κύρ θεοσοσίῳ, οὐκ εὐπόρως μὲν ἔχοντι τῶν πρὸς χρεῖαν διὰ τὸ τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν ὑπὸ Βαρβάρους πρὸ πολλοῦ γεγονέναι καὶ εἰσέτι νῦν κατάρχεσθαι καὶ κυκλοῦσθαι, ἱκανῶς δὲ ἔχοντι Θεοῦ χάριτι καὶ ἅμα προθύμως, τοὺς μὲν οικείους τῆς πίστεως ταῖς παρ' αὐτοῦ διδασκαλίαις κρατύνειν καὶ προάγειν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τὸ δ' ἄλλότρωπον προσλαμβάνεσθαι τῇ κατὰ Χριστὸν ἀγωγῇ μεταπλάττοντα καὶ μορφοῦντα, τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κελτσηνῆς κατὰ λόγον ἐκδόσεως νέμωμεν γνώμῃ καὶ ψήφῳ κοινῇ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Νικαίας, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σεβρῶν, τοῦ Δυρβραχίου, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἄπρω, τοῦ Ἀταλείας, τοῦ Μεσσηνίας καὶ τῶν ὑποψηφίων Σμύρνης καὶ Μελενίκου, ὡς ἂν προηγουμένως μὲν τῆς ἐν ἅπασι θεαρίστου πολιτείας τοῦ ὑπ' αὐτὴν λαοῦ φροντίξῃ καὶ προμηθεύῃται διδασκαλίαις ταῖς διὰ τρόπον καὶ λόγων εἰς ταύτην ἐνάγων, ἔπειτα καὶ τινος συντελείας καὶ κυβερνήσεως ἐντεῦθεν αὐτοὺς εὐποροῖ. Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμο· τὴν τοιαύτην μητρόπολιν

Κελτζηνης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν πάγκων, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱερωρεῖν ἐν αὐτῇ, ἀναγνώστας τε καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς προδιβάσειν, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἔγκραστῶν καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μαδίξει, ὅσα καὶ γνήσιος ταύτης ἀρχιερεὺς, ἄνευ μόνου τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἔγκραστῶσεως. Ὁφείλουσι δὲ καὶ οἱ εὐρισκόμενοι κληρικοί τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κελτζηνης καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ταύτης καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν τελοῦντες ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν Χριστῶνυμον πλήρωμα ἐξέσθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἀγειν αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν ἀποδιδόναι αὐτῷ, ὅσα δὴ καὶ ἀρχιερεῖ γνησίῳ καὶ πατρὶ αὐτῶν καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ. Ἐπει μόντοι τοῦ πάλαι δὴ ἀρωσωμένου ἀρχιερατικοῦ καθίσματος ἐστέθηται ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἢ διελθιμένη ἀγιωτάτη μητρόπολις Κελτζηνης, οὐνε μὴν ἕτερον κτήμα εἰς κατοικίαν ἀρχιερεῖ προσηύχον ὑπολείπεται ταύτῃ, κατασχέειν ὀφείλει ὁ ρηθεῖς ἱερώτατος μητροπολίτης Μελιτηνης εἰς καθίσμα ἑαυτῷ τὴν ὑπ' αὐτὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κελτζηνης τεταγμένην σεβασμίαν μονὴν τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τιμωμένην καὶ ἐπικεκλημένην τοῦ Κι, παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων κλυόμενος εἰς τοῦτο. Ἐπὶ οὗτω γὰρ καὶ τὸ παρὶν συνοδικὸν γράμμα τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνης καὶ προέδρῳ Κελτζηνης δι' ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

† Εἶχε τό· Μηνί· Ὀκτωβρίῳ ἰδ. β'.

XLVI. *Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenes, committit inspectionem juris patriarchalium in quibusdam ecclesiis.*

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἀνατίθει τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνης, ὑπερτίμῳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ καὶ προέδρῳ Κελτζηνης, κῦρ Θεοδοσίῳ, τὴν ἐπίσκεψιν καὶ διεξαγωγὴν τῶν πατριαρχικῶν δικαίων τῶν ἐν ταῖς ἑνορίας τῶν ἀγιωτάτων μητροπόλεων, τῆς Νεοκαισαρίας δηλονότι, τῆς Καμάχου καὶ ἥς προεδρεύει παρ' ἡμῶν ἔτακται, Κελτζηνης, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κολωνίας, ὡς καλῶς Θεοῦ χάριτι διοικεῖν ταῦτα καὶ τῆς ἀνηκούσης ἀξιούν ἐπιμελεῖσθαι ἰκανῶς ἔχοντι, πολλῶν τε ἄλλων ἐνεκεν, καὶ δὴ καὶ τοῦ πλησιοχωρεῖν τὰς τοιούτας ἑνορίας τῶν ρηθεῖσάν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μελιτηνης καὶ εἰδῆσιν ἔχειν αὐτὸν ἀκριβῆ τῶν ἐκείσθ· ἐπιλήψεται τοίνυν ὁ δηλωθεὶς ἱερώτατος μητροπολίτης Μελιτηνης καὶ ὑπερέμους τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπιρχίαις πατριαρχικῶν δικαίων κανονικῶς ἐπιτηρῶν καὶ διενεργῶν ταῦτα ἐξάρχου τρόπον καὶ δικαίῳ τῆς ἡμῶν μετριότητος, φροντίζων προηγουμένως μὲν, μὴ ἐνεργεῖσθαι τι ἐξω τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ πάντα κατὰ τοὺς ἐπικρατήσαντας θεσμούς καὶ τὰς ἐγγράφους διατυπώσεις προβαίνειν, ἔπειτα τὴν πατριαρχικῶς τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας προεστῆταμενον ἐν ταῖς πατριαρχικαῖς μοναῖς καὶ τοῖς

λοιποῖς ἁμοίοις ναοῖς ὀνομασί ἀναφέρεσθαι τε καὶ μνημονεύεσθαι, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας δὲ ἐκκλησιαστικὰς καὶ πνευματικὰς ὑποθέσεις ἐν τοῖς τοιούτοις μοναστηρίοις καὶ τοῖς ναοῖς παρ' αὐτοῦ τοῦτο ἐξετάζεσθαι τε καὶ διορθοῦσθαι, μηδενὸς τῶν ἀπάντων, ἱερωμένων, φημί, μοναζόντων καὶ τῶν λοιπῶν Χριστῶνυμων, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις ἀρχιερατευόντων, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῶν, ἐπ' ἀδείας ἐξόντων παρεμποδίσαι ἢ διανοηλῆσαι αὐτὸν κατὰ τι ἐπὶ τῇ διενεργείᾳ καὶ ἐπιτηρήσει τῶν ἐκείσε πατριαρχικῶν δικαίων, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ παντοίως μᾶλλον αὐτῷ συνεργεῖν καὶ τὴν ἀναταθειμένην ταύτην διακονίαν αὐτῷ ποιεῖν εὐκατόρθωτον. Εἰ δ' ἴσως συμβαίη καὶ τενα τῶν τοιούτων ἀρχιερέων πρὸς Θεὸν μεταστῆναι τὸ χρεῖον λειτουργήσαντα, γνώμη κοινή καὶ συνδιασκέψαι τῶν ὑπολοίπων πλησιοχωρῶν ἀρχιερέων ὀφείλει ἐκλέγεσθαι ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ τῆς κατ' ἐκείνων ἐκκλησίας κλήρου ὁ ἀρμοδιώτερος τῇ οικονομίᾳ τε καὶ διεξαγωγῇ τῶν τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας δικαίων καὶ ἔγκραστῶσθαι εἰς τὸ ταῦτα διενεργεῖν, εἴθ' οὕτως ἐκλογῇ γίνεσθαι ἀνθρώπου ἐτέρου ἰκανοῦ καὶ ἀξίου εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, μηδὲν ἔχοντος ἐναντίωμα καὶ κώλυμα πρὸς τοῦτο, καὶ ἀποστέλλεσθαι ἐνταῦθα μετὰ γράμματος καὶ μαρτυρίας τοῦ τοιούτου ἱερωτάτου μητροπολίτου Μελιτηνης καὶ τῶν πλησιοχωρούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὥστε ἐμφανίζεσθαι τῇ θεῷ καὶ ἱερῶ συνόδῳ καὶ ἀποκαθίστασθαι εἰς ἀρχιερεῖα τῆς ἐκκλησίας τῆς στερηθείσης τοῦ ἰδίου ποίμενος. Ἐτι δὲ ἐκχωρούμεν αὐτῷ δὴ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνης καὶ τὴν κατὰ τὴν ἑνορίαν τῆς λαχούσης αὐτὸν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας διακειμένην σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονὴν, τὴν ἐπικεκλημένην τοῦ Συριχᾶ, ἐφορῶν καὶ ἐξαρχικῶς ἐπισκέπτεσθαι, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα πατριαρχικὰ δίκαια. Ἐπὶ οὗτω γὰρ καὶ τὸ παρὶν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος γεγονὸς τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μελιτηνης, ὑπερτίμῳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ καὶ προέδρῳ Κελτζηνης, κῦρ Θεοδοσίῳ, ἐπιδέδοται.

† Εἶχε τό· Μηνί· Ὀκτωβρίῳ ἰδ. β'.

XLVII. *Synodus confirmat exemptionem monasterii patriarchalis Marmarianorum a potestate episcopi Larissensis.*

† Ἐν τι καὶ τοῦτο τῶν οὐκ ἐπαυνομένων, ὀφείταν τις περὶ πραγμάτων πολλάκις μὲν ἀμφισβητῆθέντων, πολλάκις δὲ διακριθέντων καὶ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον ἀποταχθέντων καὶ καταστάντων, εἴτα εἰδὼς περὶ τούτων δίκας πάλιν ἐτέρας ἐπάγειν βιάζεται, ταῖς ἀρχαιοτέροις νεωτέρας αὐτὸς προσεπιῦξεν καὶ προτιθεῖς τὰς αὐτοῦ. Οὗτος γὰρ οὐδὲν πλέον ποιεῖν πάντως βούλεται, τοιαῦτα κινῶν, ἢ πράγματα διακινήσῃ παρέχειν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς τοῦτων ἐσομένοις δικασταῖς καὶ κριταῖς· εἶδει καὶ γὰρ εἰδὼτα τὰ πάλαι περὶ αὐτῶν διακριθέντα καὶ καταστάντα μὴ ζηλοῦν ἐθέλειν τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀλλοτρίων ἐρώντας, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι καὶ τὰ δόξαντα στέρ-

γειν καὶ μηδὲως τάρττειν μηδὲ διενοχλεῖν. Ἡ γὰρ ἄν δι' αἰῶνος ἀπέραντα πονοῖεν οἱ ταῦτα προσηρη-
 μένοι, εἴπερ τῶν πρὸ αὐτῶν πολλὰκις καὶ ἀποχρών-
 τως δικάσασμένων καὶ ἀγωνισαμένων οἱ καθέστις ἀεί-
 τοις ὁμοίοις ἐμμένον καὶ πειρῶντο τὸν Ἰσον τρό-
 πον διενοχλεῖν. Ὁ δὲ καθορᾶται συμβαῖνον καὶ ἐπὶ
 τῇ μεταξὺ νῦν ὑποθέσει τοῦ τε ἱερωτάτου μητρο-
 πολίτου Λαρίσης, ὑπερτίμου, κατὰ πνεῦμα ἀδελ-
 φοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ
 τῶν Μαρμαριαντιῶν μοναχῶν. Οὗτος καὶ γὰρ ὁ
 ἱερωτάτος μητροπολίτης, πρότερον μὲν ταυτησί τῆς
 μονῆς ἡγουμενικῶς προϊστάμενος, καὶ εἰδῶς ὅποσα
 αὕτη κέκτηται δικαίωματα (ταῦτα δ' εἰσι χρυσό-
 βουλλοὶ λόγοι καὶ πατριαρχικὰ ὑπομνήματα), ὑπὸ
 τὴν περιωπὴν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ
 Μεγάλης Ἐκκλησίας τελεῖν τὴν μονὴν ἐπιτάττοντα,
 ἄτε δὲ ἐπὶ σταυροπηγῇ πατριαρχικῇ ἀνιδρυθείσαν,
 ὁ δὲ καὶ οὕτω τοῖς μοναχοῖς δι' ὄχλου καθίσταται·
 ἄρτι μὲν τῆς τῶν Λαρισσίων ἀρχιερατικῶς ἡγεί-
 σθαι λαχὼν μητροπόλεως, αὐτίκα δὲ καὶ τοῖς εἰρη-
 μένοις δικαίωμασιν ἐντυχὼν καὶ τούτοις οἰοαί τισι
 κέντροις πρὸς τὴν τῆς μονῆς ὑπονυττόμενος ἐφεσιν
 καὶ τὴν δεσποτεῖαν ἐαυτῷ πειρώμενος κατακτά-
 σθαι, ταύτην αὐτὴν ὑποτάττεσθαι τῇ μητροπόλει
 ζητῶν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς ἀνακρίνεσθαι τε
 καὶ κανονικῶς ὑπ' αὐτοῦ διεξάγεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ
 τινὰς αὐτοῦ μοναχοὺς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν
 καὶ ἱερὰν σύνοδον ἀντικριθησομένους τοῖς Μαρμα-
 ριαντίαις ἐκπέμπει. Καὶ δὲ παραστάντες οὗτοι συν-
 οδικῶς προκαθημένης τῆς ἡμῶν μετριότητος, πρό-
 τεῖναν μὲν δικαίωμα τῇ μητροπόλει γεγονὸς παρὰ
 τοῦ τὴν ἐκεῖσε χώραν τῷ τότε κατ' ἐξουσίαν ἀθεν-
 τικῆν διέποντος, τοῦ δεσπότητος ἐκείνου κύρ Μιχαήλ,
 ὡς μεταξὺ καὶ τότε τοῦ τε τῆς μητροπόλεως μέ-
 ρους καὶ τῆς εἰρημένης μονῆς ἀμφισθητήσεως καὶ
 διενέξεως κατεχούσης περὶ αὐτῆς δὲ τῆς μονῆς ὑπὸ
 τὴν μητρόπολιν ἄγεσθαι τοῦ κατ' αὐτὴν ἀρχιερέως
 ἀξιούντος τε καὶ δικαιούντος. Καὶ μέντοι καὶ κρί-
 σεως ἐπὶ τούτῳ γενομένης παρὰ τοῦ Γοριανίτου
 ἐκείνου ὑπὸ τῷ δεσπότη· τελοῦντος καὶ τὰ τοιαῦτα
 ἐξυπηρετοῦντος, ἐτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότητος κύρ
 Μιχαήλ τῷ εἰρημένῳ γράμματι καὶ δικαίωματι τὰ
 τῆς κρίσεως βεβαιούντος· προέτεινον οἱ τοῦ Λαρί-
 σης καὶ χρυσόβουλλον ἕτερον τοῦ βασιλέως τοῦ πα-
 τρός τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὰ
 τῆς ὑποθέσεως ἐν ὑτέρῳ καὶ αὐτὸ ἐπιθεβαίου καὶ
 τῇ Λαρίσης τὴν τῆς μονῆς ἐπιστηρίζον αὐθις δε-
 σπτεῖαν πνευματικὴν καὶ ἐπιτροπήν. Καὶ ἦσαν μὲν
 τὰ τοιαῦτα δικαίωματα, ὡς οὕτω γε ἀκούσαι, ἰσχυ-
 ρὰ τῇ Λαρίσης καὶ ἀναντιρρήτα, πρὶν γε μὴν τὰ
 τῶν Μαρμαριαντιῶν εἰς μέσον ἐνεχθῆναι καὶ ἐμφα-
 νίζεσθαι, καίτοι γε οὐκ αὐτὰ τὰ κύρια δικαίωματα
 ἐμφανίζοντες· ἦσαν οἱ τοῦ Λαρίσης, ἀλλὰ τῶν πρω-
 τοτύπων Ἰσα, ὡς αὐτῶν δὲ τῶν πρωτοτύπων ὑπ'
 ἄλλοις, ὡς ἔφασαν, εὐρισκομένων, οὕτω τοῦ καιροῦ
 σχεδιάσαντος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ τοῦ Λαρίσης
 προτείνοντες ἦσαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ
 πᾶν ἰσχυρίζομενοι. Προεκόμισαν δὲ ὁμοῦ καὶ οἱ
 Μαρμαριαντίαι τὰ προσόντα τῇ μονῇ δικαίωματα,

καὶ κατὰ μέρος καὶ ταῦτα ὑπανεγκώθησαν, πολλὰ
 τε ὄντα καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐξαρχῆς διόντα καὶ
 ἐτι παλαιτέρων ἄλλων ἐπὶ δικαίωσι τῆς μονῆς τὴν
 μνήμην ποιούμενα, χρυσοβούλλων δηλονότι παρὰ
 τῶν ἀοιδίμων γεγονότων βασιλέων, τοῦ τε κύρ Ἰσαα-
 κίου καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ, κύρ Ἀλεξίου, ἐτι
 δὲ καὶ πατριαρχικῶν ὑπομνημάτων καὶ λοιπῶν δι-
 καιωμάτων, ἐν οἷς δὲ τοῖς προκομισθεῖσι δηλαδὴ
 παρ' αὐτῶν δικαίωμασι καὶ γράμμα προσῆν ἕτερον
 τοῦ διαληφθέντος δεσπότητος, κύρ Μιχαήλ, τὸ προ-
 γεγονὸς τῇ μητροπόλει ἀνατρέπον καὶ ἀναιροῦν, καὶ
 τὴν, ὅθεν τοῦτο προέβη, αἰτίαν καθαρῶς παριστῶν,
 ἐκ ψεύδους δηλονότι καὶ ἀπάτης τῇ τοῦ Γοριανίτου
 κρίσει συσκευασθῆν, ἅμα δὲ καὶ δηλοποιῶν, ὡς
 κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ δὲ τοῦ δεσπότητος καὶ παράκλη-
 σιν ἐπὶ διορθώσει τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸ τοῦ ἀοιδί-
 μου βασιλέως κύρ Ἰωάννου χρυσόβουλλον ἐπὶ ἀναι-
 ρήσει καὶ ἀκυρώσει τοῦ προτέρου αὐτοῦ χρυσοβού-
 λου τῇ μονῇ προέβη, ἄτε δὲ τῆς ἀληθείας καθαρῶς
 αἰθριασάσης καὶ τῶν τῇ μονῇ προσόντων δικαιομά-
 των ἐσύσσερον ἀναφανέντων, ὑπὸ τῆς τοῦ καιροῦ
 ἀνωμαλίας τὸ πρότερον ἀφανισθέντων καὶ ἐπὶ μα-
 κρὸν συμβᾶν αὐτὰ κρύπτεσθαι, ἐτι γε μὴν καὶ τοῦ
 μυροβλύτου καὶ θαυματοδρότου Δημητρίου μὴ ἀνε-
 σχετὸν ποιησαμένου τὰ τῆς ἀληθείας εἰς τέλος ἐν
 ἀφανεί κρύπτεσθαι, ἀλλὰ θαυμάσιόν τινα τρόπον,
 μᾶλλον δὲ αὐτῷ συνήθη καὶ πρέποντα φοβήτροις
 τισὶ καὶ φάσμασι καὶ ἐκδειματώσεσιν ἐν τούτοις
 καὶ νόσων ἐπιγυγαλῆ καὶ ποικίλοις τισὶ τοιοῦτοις
 τὸν κύρ Μιχαήλ ἐκείνον τὸν δεσπότην πρὸς συναί-
 σθησιν ἀγαγόντος, ὡς οὐ καλῶς ἄρα τῷ τοῦ Λαρί-
 σης μέρει τὴν τῆς ὑποθέσεως δικαίωσιν διὰ τοῦ εἰ-
 ρημένου γράμματος ποιησάμενον. Ἐπὶ τούτοις
 μέντοι πᾶσι καὶ ὑπομνήματα πατριαρχικὰ τῶν ἐν
 μακαρίᾳ τῇ λήξει πατριαρχῶν, τοῦ τε κύρ Γερμα-
 νοῦ καὶ τοῦ κύρ Μανουήλ, παρὰ τῶν μοναχῶν προ-
 κομισθέντα καὶ ἀναγνωσθέντα καὶ ταῦτα ἦσαν μὲν
 ἀριδὴλως παριστῶντα σὺν τοῖς λοιποῖς δικαίωμασι
 τῆς μονῆς, ὅπως τε καὶ ὅθεν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἢ τῆς μο-
 νῆς πνευματικὴ δεσποτεῖα καὶ κυριότης τῇ πατριαρ-
 χικῇ προσήκουσα μεγαλειότητι διετέλεσεν, ἦσαν δὲ
 καὶ δι' ἐπιτιμίων φρικωδεστάτων τῷ δικαίῳ τὴν
 ἰσχὺν ἀπονέμοντα. Τὸ δὲ ἦν, μηδαμῶς ὑφ' ἐτέρῳ
 ποτὲ δεσποτεῖν καὶ ἀνακρίσει πνευματικῇ τὰ τῆς
 μονῆς γενέσθαι τὸ σύνολον, ἀλλ' ἢ μόνῃ τῇ πα-
 τριαρχικῇ περιωπῇ προσηρμόσθαι διὰ παντός καὶ
 ταύτῃ μόνῃ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὑποκύπτειν
 καὶ ὑποτάττεσθαι καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ μόνου ποιεί-
 σθαι ἀναφορὰν ὀνόματι κατὰ τὸ παλαιὸν δικαίωμα,
 βασιλικὴν οὕσαν ἅμα καὶ πατριαρχικὴν. Τούτοις
 ἡμεῖς ἅπασιν ἀκριβῶς προσσχόντες καὶ τὴν τοῦ δι-
 καίου ροπήν τοῖς εἰρημένοις τρόποις καὶ δικαίωμα-
 σιν ὁλοσχερῶς ἀπονεμεμένην κατανοήσαντες τῇ
 μονῇ, τῷ δικαίῳ καὶ αὐτοῖ τὴν νικῶσαν ψῆφον κατὰ
 τὸ προσήκον ἀποδεδώκαμεν. Μέντοι καὶ παρακε-
 λεύεται καὶ διατάττεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡ με-
 τριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς
 συνόδου καὶ ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων καὶ ἀρχι-
 ρίων, τὸ στέργον ἔχειν καὶ ἐνεργῶν τὰ διειλημμένα

της μονῆς δικαιώματα καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν περιλή-
 ψιν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν κἀν τῷ ἑξῆς καὶ
 διηκεῖ χρόνῳ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν τοι-
 αύτην τῶν Μαρμαριάνων μονῆν, ἀπέχειν δὲ ταύτης
 τὸν τε νῦν μητροπολίτην Λαρίσσης καὶ τοὺς μετ'
 αὐτὸν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἀναδεξιμένους ἀρχιε-
 ρεῖς, εἴτε δὲ καὶ τὸν πλησιοχωροῦντα τῆς Χαρμαίνης
 ἐπίσκοπον, ἄτε μηδαμῶθεν μηδ' αὐτὸν ἐπὶ τισιν ὄλως
 τῶν τῆς μονῆς δικαιούμενον, ὑφορᾶσθαι ὀφειλοντας
 τὴν ἐπιτηρημένην κωνοτικὴν καταδικὴν τοῖς οὐκ
 ἐμμένουσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν καὶ τῶν ἀλλοτρῶν κα-
 τεπεμβαίνουσι. Διὸ καὶ ἔσται μένουσα ἡ τοιαύτη
 μονῆ, ἐφ' ἧς τέτακται τὸ ἀπαρχῆς τάξιν· τε καὶ ἰδιό-
 τητος, καὶ ὑπὸ τῆν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Με-
 γάλην Ἐκκλησίαν δηλονοτε συναριθμουμένη καὶ τατ-
 τομένη μοναῖς, ἔσονται δὲ ὁμοίως· αὐτῆ καὶ οἱ παρὰ
 τοῦ μέρους ταύτης ἀνεγερθέντες θεοὶ ναοί, καὶ ὅσοι
 εἰς τὸ ἑξῆς ἀνεγερθῆσονται κατὰ τὸν ἐκείσε τόπον καὶ
 τὰ ὄρια τῶν μετοχιῶν τῆς μονῆς καὶ λοιπῶν κτη-
 μίτων, παρὰ μηδενὸς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἱερατεύειν
 μελλόντων τὴν ἀνάκρισιν ἔχειν ὀφειλόντων καὶ ἐξέ-
 τασιν, ἀλλ' ἢ μόνον παρὰ τῶν ὑπὸ τῆς πατριαρχι-
 κῆς μεγαλειότητος εἰς τὴν τῶν ἐκείσε ἐξαρχικῶν
 διαίκεσιν ἀποστελλομένων κατὰ τὸ προσὸν ἀνέκαθεν
 τῆ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ προνόμιοι. Καὶ οὐδεὶς
 οὐδέποτε πειραθῆναι ὀφείλει οὐκ ἀρχιερεῦς, οὐ κο-
 σμηκὴν ἀξίαν ἐπανηρημένος, οὐχ ἕτερός τις τῶν
 ἀπάντων εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν χωρησαί τῶν
 τῆ μονῆ προσόντων τοιοῦτων δικαιωμάτων καὶ προ-
 νομίων, ὡς τῆ τῶν Λαρισσαίων μητροπόλε· ὑποβεί-
 ναι αὐτὴν ἢ ἐτέρᾳ δεσποτείᾳ ὑπαγαγεῖν, πλὴν, ὡς
 εἴρηται πολλάκις, τῆς πατριαρχικῆς· κατὰ παντὸς
 γὰρ τοῦ διαπραξέσθαι τοῦτο πειραθέντος τὴν αὐτὴν
 ἐπιτίμησιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐν ἀγιῳ Πνεύματι, ἧτις
 ἐν τοῖς πρότερον ἀπολυθεῖσιν ὑπομνήμασιν ὑπὲρ τῆς
 μονῆς ἐπιφέρεται, καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπανάτει-
 νεται διὰ τοῦ παρόντος· αὐτῆς ὑπομνηματώδους ση-
 μειώματος, γεγονότος κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου τῆς β'
 ἰκτινημήσεως τοῦ ρωκς' ἔτους.

† Εἶχε

XLVIII. Andronicus II Palaeologus metropolitae Aprozum confert locum Euchætorum.

† Τῶν προσηκόντων ἡ βασιλεία μου κρίνει τοῦς
 καθ' ὅτι οὖν εὐδοκιμοῦντας βασιλικῶν ἀπολαύειν χα-
 ρίτων καὶ ἀμοιβῶν· ἐπεὶ γὰρ οικειότατον μὲν,
 εἴπερ ἄλλο τι, τοῖς ἐκ Θεοῦ βασιλεύειν λαχοῦσι καὶ
 τὸ τοῦς ὑπηκόους εὐ ποιεῖν κατὰ μίμησιν τοῦ δε-
 σωκότος τὸ βασιλεύειν, ἀν καὶ τὸ τῶν ὑπηκόων
 ἔσθ' ὅτε συντρέχη καὶ τὴν τῆς εὐποιίας ῥοπήν οὐκ
 ἀνασποθῆ διὰ τῶν ἔργων, ῥαδίως ἀν ἐκατέροις ἐκτε-
 λοιτο τὰ δέοντα, τοῖς μὲν δηλαδὴ τὸ εὐεργετεῖν δι-
 καιῶς, τοῖς δ' αὖ ὑπηκόοις τὸ τῶν εὐεργεσιῶν ἀκω-
 λυτῶς ἐπιτυγχάνειν· ἔπειτα καὶ τῶν ἀτόπων ἀν
 εἶη, τοῖς μὲν ἐπὶ τοῖς Ὀλυμπικοῖς νικῶντας ἐπά-
 θλων ἅμα καὶ γερωὶ ἀξιοῦσθαι τῶν προσηκόντων,
 τοῖς δὲ γὰρ κατ' ἡμῖν χρησίμους ἀναφανομένους
 τοῖς· πράγμασι πόρρω μένειν τῆς ὀφειλομένης παρα-
 χωρεῖσθαι τιμῆς. Εἰ οὖν, ὡς, εἴρηται, τῶν προσηκόν-

των καὶ δικαιῶν ἐστὶ, τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν εὐδοκι-
 μούντας τῶν βασιλικῶν οὐκ ἀμοιρεῖν χαρίτων, ὧν
 κατ' ἀρετὴν πνευματικὴν ἡ εὐδοκίμησις, ἀξία·
 ἀντιμετρεῖσθαι τὰς παρὰ βασιλέως τιμὰς τε καὶ
 χάριτας αὐτοῖς, τοῦτο δὲ καὶ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων
 εἶη ἀν, ἐπειδὴ πρὸς ψυχὴν διαβαίνει τὸ τῆς εὐδοκι-
 μήσεως ἐνταῦθα κάλλιστον, καὶ διὰ τοῦτο πλείον καὶ
 τὸ τῆς τιμῆς ὑπερέχον ὀφείλεται τοῖς κατ' ἀρετὴν
 πνευματικὴν εὐδοκιμοῦσιν ἢ τοῖς καθ' ὄντινα δὴ τρό-
 πον· καὶ τοῖνον καὶ ἄλλα πολλὰ μὲν τυγχάνουσι,
 ἅπερ ἡμεῖς διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ δοθείσης ἡμῖν βασι-
 λείας κεκτήμεθα τὰ προνόμια καὶ δικαιώματα πρὸς
 τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ὧν ἀπάντων ἕνεκα
 ὀπόσῃν ποιούμεθα τὴν φροντίδα καὶ τὴν σπουδὴν, τὸ
 προσῆκον ἐκάστοις ἐπιτιθεῖναι τέλος, καὶ ὁποῖον τὸν
 ζῆλον τρέφομεν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι ὑπὲρ ταύτης δὴ
 τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀν διασώζονται καὶ διατηροῦντο
 ταύτη καλῶς τε καὶ ὡς θεῶ φίλον, ὅσα εἰς σύστασιν, ὅσα
 εἰς καλλοπὴν τε καὶ εὐκοσμίαν καὶ ὅσα εἰς τὸ τῆς εὐ-
 σεβείας ἀφορᾶ κράτος, ἀγνοεῖν εἶμαι τῶν ἀπάντων οὐ-
 δένα. Ἐν δ' ὅμως, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦτο, ὧν κέκτηται
 ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς προνομίον,
 τὸ οὐδ' ἀν βούληται τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, μει-
 λώσιν ἀξίαις τιμᾶν καὶ ἀπὸ ταπεινότερων πρὸς ὑψη-
 λότερους προσιθάξιν θρόνους διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς
 αἰδέσιμον καὶ σεβάσιμον. Ἐπειδὴ τοῖνον καὶ τὸν
 ἱερωτάτων μητροπολίτην Ἄπρω καὶ ὑπέριμον εὐ-
 ρην ἡ βασιλεία μου ἄνδρα λόγῳ καὶ ἀρετῇ κεκο-
 σμημένον, πλήρη τε παιδείας καὶ πνευματικῆς συν-
 ἔσεως, κἀντεῦθεν ὠφέλιμον ὄντα τοῖς ἐντυγχάνουσι
 τὰ γε ἐς ψυχὴν, καὶ πρὸς τοῦτοις εὐνοίαν εὐκρινῆ
 δεικνύοντα πρὸς τὴν βασιλείαν μου, τῆ προσηκούσῃ
 τοῦτον τιμῆ καὶ τῷ τῆς καθέδρας προσιθασμῷ ἀμει-
 δεσθαι δίκαιον ἡ βασιλεία μου κρίνει (τιμᾶσθαι γὰρ
 τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρέπουσαν ἀπέχειν τιμὴν πολ-
 λαχῶς ἀν εἴη τῶν καλῶν καὶ ἐπαινουμένων), ἐπίδο-
 σιν τε γὰρ οὐ μικρὰν τινα καθ' ἐξουσίαν αὐτῆ λαμβά-
 νει τῆς πρεπούσης τιμῆς ἐπιτυγχάνουσα, καὶ πρὸς
 γε μὴν πρὸς τὸν ὁμοῖον διανόστησι ζῆλον τοὺς ταύ-
 τῆ ἀποδόντας· τοῖνον καὶ εὐδοκῆ καὶ διορίζεται ἡ
 βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, ἐπέ-
 χειν τὸν δηλωθέντα ἱερωτάτων μητροπολίτην Ἄπρω
 καὶ ὑπέριμον τὸν τόπον τοῦ Εὐχαίτων καὶ ἀπο-
 λαύειν τῆς ἀνηκούσης τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ τιμῆς ἐν τε
 ταῖς κατὰ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον συνάξεσιν,
 ἐν τε στάσεσι καὶ καθέδραις καὶ ταῖς λοιπαῖς συνε-
 λεύσεσι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντων τῶν ἐπωσθήποτε
 ἀνηκόντων, ὡς εἴρηται, τῷ θρόνῳ τοῦ Εὐχαίτων
 μετὰ πάσης ἀδείας τὸ ἀπὸ τοῦδε μετέχειν καὶ ἀπο-
 λαύειν αὐτὸν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἀγιωτάτος μου δεσπότης,
 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, στέρξει καὶ ἀποδέξεται
 τοῦτο μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς ὀμνηγύ-
 ρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ἐκθήσει χάριν
 τούτου καὶ πρᾶξιν συνοδικὴν ταυτὰ ταῦτα διαλαμβά-
 νουσαν, ἅπερ καὶ ὁ τῆς βασιλείας μου ὀρισμός.
 Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου ἐγεγόνει
 ἀτῷ πρόσταγμα.

† Εἶχε δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς θείας καὶ βασιλικῆς χειρὸς τὸ· Μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. β'.

XLIX. Synodus confirmat gratiam imperialem concessam metropolitæ Aprozum.

A L. Synodus confert metropolitæ Smyrnenſi episcopatum Chii per adjunctionem.

† Τὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος περὶ τὰ καλὰ φιλότιμον καὶ τὸ τοῦ τρόπου εὐπειθῆ· καὶ ἐτι τὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ φιλόθεον ἰσασί μὲν πάντες, ὅσοι τῇ αὐτοκρατορικῇ καὶ κυβερνητικῇ πηδάλιουχίᾳ αὐτοῦ διεθύνονται, ἰσασί δὲ πάντες καὶ ὡς πολλὴν περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐνδείκνυσαι τὴν διάθεσιν καὶ στοργὴν, ὡς· ἐξεῖναι λέγειν αὐτὸν καὶ μετὰ τοῦ προφήτου παρρησιασάμενον, δι· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με· καὶ μαρτύρια μὲν ἄλλα πολλὰ τε καὶ μέγιστα τούτων ἰδεῖξί τε καὶ ἀεὶ δείκνυσι προάγων τε καὶ ποράγων ὁ χρόνος, ἀφ' οὗ τὴν τῆς αὐτοκρατορίας περιεβάλετο θεόθεν ἀρχὴν, οὐχ ἦτεον δὲ καὶ ὄπισθ' ἀπὸ καλῶς τε καὶ θεοφιλῶς κἀν τῷ παρόντι ἐβουλεύσατό τε καὶ διαπράξατο· εἰδῶς γάρ, ὡς τὰ μέγιστα συντείνουσι πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς εὐσπερείας καὶ κωλομένης τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως· ἄνδρες ἀρετῆς πλουτοῦντες ἐν ταῖς ἀνηκούσαις αὐτὴν δεξιότηαι ἡμαῖς· καὶ ἐσπεραιοῖς, ἀμφοτέρων, τοῦτο μὲν καὶ τὴν ἀρετὴν τιμῶν τὰ καθήκοντα, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν ὁμοίον ζῆλον τῆς ἀρετῆς ἐνάγων τοὺς ἄλλους, ἔργοις αὐτοῖς ἀεικνῶς, οὐ μόνον λόγοις πρὸς τὴν τῶν καλῶν κτήσιν ἔκπαντα· προτραπόμενος. Ἐπειδὴ οὖν εἶρε καὶ τὸν ἱερωτάτων μητροπολίτην Ἄπρω καὶ θέρπειμον, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφόν τῆς ἡμῶν μετριότητος· καὶ συλλειτουργόν, λόγῳ καὶ ἀρετῇ καὶ πολιτείᾳ σεμνότητι καλλυνόμενον, εὐδόκησε διὰ θεοῦ καὶ σεπτῶ προστάγματος· καὶ ἡξίωσεν αὐτὸν μαζόνος τιμῆς, παρακαλευσάμενος ἐπέχειν αὐτὸν ἀπὸ γε τοῦ νῦν τὸν τόπον τοῦ Εὐχαίτων καὶ πάντων τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ μετέχειν μετὰ πάσης ἀδείας, οὗ δὲ θεοῦ καὶ σεπτῶ προστάγματος εἰς ἐπίσκοπον ἀναγνωσθέντος τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, δεῖν ἐγνωμεν καὶ πράξιν ἐκτεθῆναι συνοδικὴν παρ' ἡμῶν, ἀκολουθῶν τῷ σεπτῷ καὶ θεῷ προστάγματι τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος· τοίνυν καὶ πρᾶξευεται ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων διὰ τῆς παρουσίας συνοδικῆς πράξεως, ὅσα δὲ καὶ ὁ κρατίστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ φθάσας, ὡς εἰρηται· διὰ σεπτῶ προστάγματος διωρίσαστο ἐπὶ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἄπρω καὶ ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῷ, ὥστε δηλονότι ἐπέχειν αὐτὸν τὸ ἀπὸ τοῦδε τὸν τόπον τοῦ Εὐχαίτων καὶ πάντων ἀπλῶς μετέχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν ἀνηκόντων τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ, ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον συνάξεσιν, ἐν τε στάσεσι καὶ καθέδραις καὶ ὑπογραφαῖς, καὶ ταῖς λοιπαῖς τάξεσι καὶ συνθηταῖς, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ γεγονότος αὐτῷ θεοῦ καὶ σεπτῶ προστάγματος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τούτῳ γάρ καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις ἐγεγόνει αὐτῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἡ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἰσχύς ἀήττητος καὶ ἀνάλωτος ἐν ἅπασιν πέφυκεν· οὐτε γὰρ χρόνος ὁ πάντα ἀλλάττων καὶ μετατιθεῖς κατακαυχᾶται ταύτης καὶ περιγίνεται, οὐτ' ἐπιπράζοντες ἄλλως ἀθροῦν καὶ λυμῖνεσθαι τοῖς· δόγμασι προδουόμενοι· διανύουσα δ' αὐτὴ καὶ περῶσα τὸν αἰῶνα ἀειστος, ὡσπερὶ καὶ παντὸς ἀνωτέρω ὀλέθρου, διαγίνεται καὶ καθίσταται. Τῶν γὰρ καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἄλλοτε ἄλλως κινουμένων καὶ φερομένων, μόνῃ τὸ ταύτης ἀξίωμα διαρκὲς καὶ ἀτελεύτητον ἐπὶ τῷ αὐτοῦ διαμένει. Καὶ τὸ αἴτιον ἢ τοῦ Θεοῦ καὶ Σετήρος· φωνῆ κραταιοτάτην καὶ ἀσάλευτον μέχρι παντὸς ἔσεσθαι ἀποφηνάμενη, καὶ μηδ' ἂν ποτε μὴ αὐτὰς τὰς τοῦ ἔθου πύλας κατειχούσιν δυνάμεις αὐτῆς, εἴτε ἔθνη κατατρέχοντα τὰς ἔθου πύλας ὀποληπτεόν, εἴτε τοὺς κατὰ καιρὸν διώκτας καὶ κωλοῦντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δόξασα καθυφαίνει μὴ κρὸν τῆς ἐνοούσης ἰσχύος καὶ τινα τῶν οἰκείων ἢ ἐπιπρῆσας ἀποβαλεῖν, ἀδίκως ἕτερα ἐξ αὐτῆς κρηβάλλει· καὶ διανίστησι, τὰ πεπονηκότα τῶν μέρων ἐντεθεῖεν σοφῶς ἰωμένη καὶ πρὸς τὴν τῆς ἁλήτου ἀρτίωσιν τὴν δυνατὴν προμηθεῖαν ἀντισπεραιοσα. Ὁ δὲ κἀν τῷ παρόντι καὶ διανενοήμεθα καὶ διαπραξάμεθα· τὴν γὰρ ἀγιωτάτην μητροπόλιν Σμύρνης ὀπὸ τῶν βαρβάρων ὀποια δὴ τὰ τοῦ χρόνου κατεχόμενην καὶ κυκλιουμένην, ἵνα μὴ τὸν ἱερὸν τῶν ἀρχιερέων κατάλογον ὁ ἔχθρος ὡς ἠλλείποντα καὶ μέλους οἶον ἀφαίρεισιν καὶ τινα ἀποσομίαν τῆς ἀπολείψιν ὀνειδίσει τοῦ θρόνου, οἱ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας προστατεῖν λαχόντες ἡμεῖς καὶ τοῦ πληρώματος αὐτῆς προνοοῦμενοι, φήψω τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῖς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ μητροπόλει Σμύρνης ἀρχιερεῖα τῷ τοῦ Πνεύματος χρισματι τελεσουργήσαντες πεπονηκάμεν, ἀρετῆς καὶ συνέσεως ὄντα πληρῆ καὶ χειραγωγῆσαι πειρατραπέντας καὶ πληνηθέντας καὶ ἐπιστρέφει πρὸς θεοσέβειαν ἱκανώτατον, τῶν ἐκεῖσε ἐχθρῶν ὅσον οὐκ εἰς μακρὰν ἐπικουρίᾳ Θεοῦ ἀπελαθέντων καὶ ἀποσθέντων, ἀρτίως γε μὴν ὁμοῦ, ἵνα καὶ τῶν κατὰ χρεῖαν μὴ ἀποροίη, ἀλλ' ἀρκούντως ἔχοι τὸν δυνατὴν τρόπον καὶ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Χίου ἢ μετριότης ἡμῶν κρῖσει κοινή ἐπὶ γνώμῃ τῶν ἀγιωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σέρρεων, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Μελητηνῆ, τοῦ Γαγγρῶν, τοῦ Ηοντοτροκλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Πηγῶν, τοῦ Σερβῶν, τοῦ Δυρρῆχίου, τοῦ Μιτλήνης, τοῦ Ἄπρω, τοῦ καὶ τὸν τόπον ἐπίγονος τοῦ Εὐχαίτων, τοῦ Μεθύμνης, τοῦ Μελενίου καὶ Μετσήνης, τῷ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σμύρνης κατὰ λόγον ἐπιδόσεις παρεχόμεν τε καὶ νέμομεν ἐν στερήσει καὶ ταύτην τελοῦσαν γνησίον ἀρχιερεῖα· οὗδ' ὀποκειμένην τῷ Ῥόδου διὰ τὴν συμβῆσαν ὄν μαλίαν καὶ σύγχυσιν, ὡς ἂν αὐτὸς μὲν ἐκεῖ· ὡσπερ εἰρηται, τυγχάνει τῶν ὄν ἐν χρεῖᾳ καθέσκειν, ὁ δὲ κατ' ἐκείνην λαδὸς διὰ τῆς ποστού ὀδύσεως πνευματικῶς ὠφελεῖντο, καὶ πρὸς τὰ λουσιῶν καὶ σωτηρία καλῶς διεξάγοιντο καὶ προκόπτου· Καθέξει τοίνυν ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης

† Εἶχε τὸ· Μητὶ Νοσμβρίῳ ἰνδ. β'.

Σμύρνης καὶ ὑπερίτερος τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Χίου καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχει ἱερουργεῖν ἐν αὐτῇ καὶ διακόνους προδιδάζειν καὶ πρεσβυτέρους, ἔτι δὲ καὶ ἡγουμένους ἐγκαθίσταει, καὶ ἀπλῶς τῶν ἐκείνης πάντων μετέχει, ὅσα καὶ γνήσιοι ἀρχιερεῖς, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς θηλωθείσης ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης τελοῦντες καὶ πνευματικὴν ἐπικράτειαν, ἱερωμένοι, μονάζοντες καὶ τὸ λοιπὸν Χριστιάνῳ πλήρωμα δέξασθαι τοῦτον καὶ διὰ πάσης ἄγειν ἀδούς· καὶ τιμῆς καὶ τὴν προσέχουσιν ὑποταγῆν τούτῳ καὶ εὐκείθειαν ἀπονεύμειν, ὡς ἀρχιερεὶ αὐτῶν καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ, ἐφ' οἷς ὑπ' αὐτοῦ νοουθετοῖντο πρὸς σωτηρίαν συντείνουσι τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ τοῦτω γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῦτω δὴ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σμύρνης καὶ ὑπερίτεμ, ἀγαπητῷ καὶ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται.

LI. *Synodus confirmat imperatoris mandatum, quo episcopatus Iouanninorum in metropolim erigitur.*

† Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσα τὸν ἀεὶ χρόνον ἐκάστοτε ὑκράτιστος καὶ ἅγιος· μου αὐτοκράτωρ φιλοτιμίας γέμοντα καὶ φιλανθρωπίας παρέχεται πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ ἐκκληροῦ. Οὐ μόνον γὰρ ἀρετὴν ἀνδρῶς πλουτοῦντες ἢ πολεμικῆς ἐμπειρίας ὄντες ἐν μετοχῇ, τετυχῆσιν ἐπαξίω καὶ τῶν γερῶν, ἀλλὰ καὶ πόλει· ὅλαι καὶ πολιτειῶν εἶδη καὶ βίων καὶ μετρίως ἐν τισιν εὐδοκίμηκτα κάλλιστα καὶ ὡς οὐκ ἂν τις ἤλπισε, καὶ ἠδύνηται παρ' αὐτοῦ καὶ τετίμηται, πλοῦν λαβόντα ἢ ὅσον ἐξ ἑαυτῶν ἐπεδείξαντο φέροντα, ἐκ οὐδεν αἰτιῶν ἐν τούτῳ πάντως γινόμενον καὶ δεικνύμενον, ἐκ τε δηλονότι τῆς πάντα ἀρίστης καὶ θείας, ὡς εἶπαι, καὶ γνώμης καὶ φύσεως τοῦ κρείττου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τὰ καλὰ τιμῆν καὶ ἀνυψοῦν ἐγνωκυίας, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ μεγαλονοίας τε καὶ σοφίας, ὥστε τοὺς ἄλλους ἐθέλειν ἐντεῦθεν ζηλοῦν καὶ μιμῆσθαι τοῖς ὁμοίως προσηκαρτεροῦντας καὶ πένοις καὶ ἀγωνίαισιν, ἐπερ καὶ τῶν γερῶν πάντως μετέχειν ἐθέλουσιν. Εἰ δὲ τισὶ καὶ δωρεῶν ἐξεγένετο μετασχέειν τινας ἀγαθοῦ, ὡς περ' ἡ κολλάκι; ἐξεγένετο, μηδὲν τι παρ' ἑαυτῶν εἰσπαγοῦσι μηδ' ἐπιδειξαμένοις, ἐνίοτε δ' ἐν πολλοῖς μᾶλλον ἐνίοις καὶ πεπαρφηκῶσι καὶ ἀμαρτήσασιν, ἢ μετριότης ἡμῶν παντός; μᾶλλον οἶδε περιουσίᾳ φιλανθρωπίας γένομενον, καὶ ὅσαι δὴ μετέχουσιν ὅλως εἶμαι λογισμοῦ καὶ φρονήσεως, ἀκριβῶς ἴσασιν. Εἰ δ' οὕτω πάντες εὐεργεσιῶν καὶ γερῶν ἀπολαύουσιν, ὡς περ' εἶρηται, ὀφειλομένως εὐνοοῦντες καὶ τὸ καλὸν ἐργαζόμενοι, εἰ γε δὴ πολὺν ἤδη χρόνον τῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ σχιζματικῆς ὀλομελείας ἀποβραγύντες καὶ ἀποπλανηθέντες, νῦν δ' εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τοῦ τὰ ἑσχορπισμένα συνάγοντος καὶ ἀνακαλουμένου τὰ πλανηθέντα, τῷ παντὶ σώματι καὶ ἐνωθέντες γνησίως καὶ ἀρμοσθέντες, πῶς οὐκ ἐν υἱῷ μοίρᾳ νέον ἐπανήκοντος καὶ διασωθέντος λογισθήσονται καὶ ταχθήσονται καὶ

μειζόνων τινῶν ἐντεῦθεν καὶ γνησίω τῶν δωρεῶν ἐπιτεύξονται; Τὰ γὰρ Ἰωάννινα πρότερον μὲν ἐπισκοπὴ τῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου τελοῦσα, νῦν δ' ὑπὸ τῷ γνησίῳ δεσπότη, τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ μου αὐτοκράτορι, καὶ τῇ καθόλου ἀγιωτάτῃ καὶ φυλακτικῇ μάνδρᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ὡς περὶ πλανηθὲν πρόβατον ἐνηκασθεῖσα καὶ γενομένη, τῶν ὀρέων, οἷς διέεργε, καὶ τῶν ἐρημιῶν ἀποστῆσα, ὃ τε κράτιστος καὶ ἅγιος μου αὐτοκράτωρ, ἀποδεξάμενος αὐτὴν τῆς ἐπὶ τὸ κρείττον ἐπιστροφῆς καὶ προνοίας σεπτῷ προστάγματι αὐτοῦ εἰς μητρόπολιν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι προήγαγε καὶ τιμίμης καὶ τὸν ἀρχιερατικῶς αὐτῆς προστησόμενον τῆς τοῦ μητροπολίτου καὶ ὑπερίτεμου κλήσεως καὶ τιμῆς ἀπολαύειν ἀεὶ. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις προνομίοις, ἅπερ ἡ βασιλικὴ περιωπὴ κέκτηται, καὶ τοῦτ' ἔχει, ἄς ἂν βούληται δηλονότι τῶν ἐκκλησιῶν τιμῆν καὶ ἀπὸ ἐλάττονος προδιδάζειν εἰς κρείττον ἀξίωμα. Ἀκολούθως οὖν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τῷ τοιοῦτω σεπτῷ προστάγματι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, δῶρον ἅμα οἶδεν τι καὶ αὐτὴ ἐπεισθὼν τῇ θηλωθείσῃ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ τῶν Ἰωαννίνων χαρίσασθαι θέλουσα, τὴν παρούσαν συνοδικὴν πρᾶξιν ἐκτίθησι, δι' ἧς τιμᾶσθαι ταύτην τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι συγκαταπράττει καὶ συνεργάζεται, ὃ καὶ προσέεται αὐτῇ τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς διηνέκειαν. Καὶ τοῖνον καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐπιτηρυθησόμενοι ἀρχιερεῖς μέχρι παντός ἐσονται συναριθμούμενοι τῷ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ὑπερίτεμων συντάγματι καὶ τῶν ἴσων αὐτοῖς ἐπαπολαύοντες τιμῶν ἐν τε συνοδικαῖς συναλεύσεσιν, ἐν ἐκκλησιαστικαῖς ἀθροίσεσι καὶ ταῖς ὑπουδῆποτε γενομέναις συναγωγαῖς. Εἰς γὰρ διακωνίζουσαν ἀσφάλειαν ἔσται τῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐκκλησίᾳ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις ἐπὶ τῷ, ὡς εἶρηται, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι ταύτην μητρόπολιν.

LII. *Elenchus possessionum patriarchalium in insula Lemno ei apud Varnam.*

I. † Τὰ ἐν τῇ νήσῳ Ἀθήνῳ πατριαρχικά.

† Οἱ ἅγιοι Θεόδωροι. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Φαν... ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ἡ ἁγία Μαρίνα. Ὁ τοῦ Πριόρου ναός. Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι εἰς τὴν Νάκισσαν. Ὁ ἅγιος Κύρικος. Ὁ ἅγιος Συμεών. Τὸ Πέτριον. Ὁ ἅγιος Γεώργιος. Τὰ Καλύβια τοῦ Ῥωσπούλου. Τὸ Σωληνάριον. Ἡ ἁγία Μελιτηνὴ. Ἡ ἁγία Σοφία. Ὁ ἅγιος Παντελεήμων. Ὁ ἅγιος Ἀνδρόνικος. Τὰ περὶ τὴν ἁγίαν Μελιτηνὴν χωρία τοῦ Βισσίνου, τοῦ Σκανδάλη, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ μονὴ τῆς Χλόης. Ὁ ἅγιος Νικόλαος τοῦ Τζάκαλη, τοῦ Καλιτζικα, τοῦ Μελαχρονοῦ εἰς τὴν Μελίεσαν. Ὁ τοῦ Μάρτυρος ναός εἰς τὸ Κατάφυλλον. Ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Θάνο. Ἡ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος. Ὁ Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ Παλαιολάκρῳ.

II. † Τὰ περὶ τὴν Βάρναν πατριαρχικά καστῆλια.

† Ἡ Κάρναβα. Ἡ Κρανέα. Τὰ Κελλία ἦτοι τὸ Λυκοστόμιον. Τὰ Γεράνια. Ἡ Δρύστρα. Ἡ Γαλιτζερα.

ESAIAS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΗΣΑΙΟΥ,

'Εξ δευ ο τιμωτάτος χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πανυπερετιμωτάτος κῆρ Γρηγόριος ὁ Κουτάλης τῷ τοῦ χαρτοφύλακος ὀφθαλμῷ ἐτιμήθη.

I. *Esaias Gregorio patriarchæ Alexandria notum* A τέρων πάντως ἀμαρτιῶν, ἐπιπλέον πείζονται καὶ *facit se solium patriarchale ascendisse.* καταπονοῦντο τῷ βάρει καὶ τῇ κακώσει τῶν κατε-

† Ἀγιώτατα δέσποτα, πάππα καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας, Πενταπόλεως, Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ πάσης Αἰθιοπίας, κατὰ Κύριον ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργῆ, εἰ καὶ πρὸ καιροῦ ἢ καθ' ἡμᾶς καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἐχῆρευσεν ποιμένος, καθάπερ οἶμαι καὶ τὴν σὴν οὐ διέλαθεν ἀγιότητα, ἀλλ' εὐδοκίᾳ νῦν τοῦ τὰ πάντα βαθέως καὶ σοφῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ ἐξηλέγημεν ἡμεῖς ἤδη, κρίμασιν ἀποβρήτοις αὐτοῦ, καὶ τὴν προστασίαν τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐνεχειρίσθημεν, ἐξ αὐτῶν μὲν τὸ ἱκανὸν οὐκ ἔχοντες πρὸς τηλικούτου ὕψος καὶ τοσαύτης προστασίας μέγεθος, τῇ δὲ τοῦ Πνεύματος τεθαρρήκοτες χάριτι καὶ τῇ τῶν ἐκλεξαμένων ἡμᾶς ἀρετῇ καὶ ψήφῳ ὑπείξαντες, ἔθεν καὶ καιροῦ εὐθέτου λαβόμενοι, ὡς τῶν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος πρόσθεον εὐμοιρήσαντες τὸν ἐκπλοῦν ἡδὴ ποιουμένων αὐτόθι, οὐ δέον ἐκρίναμεν μὴ δῆλα θέσθαι τὰ περὶ ἡμῶν ταῦτα τῇ σῇ ἀγιότητι. Ἐβρώσθαι τοίνυν τὴν σὴν ἀγιότητα εὐχόμεθα ἐν Κυρίῳ εἰς περιποίησιν καὶ οἰκοδομὴν τοῦ αὐτόθι Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ πρὸς τὰς ὑπὲρ ἡμᾶς εὐχὰς αὐτὴν ἐκκαλούμεθα, ὥστε διεξάγεσθαι τὸ ἐγχειρισθὲν ἡμῖν ποίμνιον καὶ οἰκονομῆσθαι πρὸς τὸ αὐτοῦ θελον θέλημα καὶ πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἀρέσκειαν τῆς ἀφάτου αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐνδιαθέτως ἔχοντες πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ τῆς ταύτης ἐξηρητημένοι πνευματικῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφικῆς συμποίας καὶ ὁμοιοίας, καὶ ταῦτα δὴ τὰ γράμματα πέμπομεν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔτι πέμπομεν, τοῦ Θεοῦ τοῦτο παρεχομένου καὶ εὐδοκοῦντος, αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἀγιότητα πρὸς ἡμᾶς ποιεῖν ἀξιούμεν· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον εἰς ἀποδοχὴν Θεοῦ καὶ τῶν ὑφ' ἡμᾶς ποιουμένων διόρθωσιν καὶ οἰκοδομὴν ἐστὶ καὶ ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρέσκειαν καὶ ἡδονὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, οὐ σνοή καὶ τρυφῇ τὸ τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὀρᾶν αὐξομένην καὶ κραταιομένην ἐν ὁμονοίᾳ τῆς πίστεως, τῶν ὀρθῶν πάντως καὶ εὐκρινῶν ἔχουμένην δογμάτων, καὶ τοῦτου δείγμα σαφὲς καὶ ἄλλα μὲν πλείστα λόγου καὶ θαύματο, ὅπως ἄξια, μετὰ μέντοι τῶν ἄλλων καὶ οἱ κατ' ἔτος αὐτόθι τε καὶ ἀπανταχοῦ γῆς ἀποσταλλόμενοι πρέσβεις ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ οἰκοδομῆς, τε καὶ συστάσεως, ὡς ἂν μὴ, δι' ἣν ὑπομένουσι δουλείαν ἐξ ἡμε-

καὶ τῇ κακώσει τῶν κατε-
χόντων, μὴ μόνον εἰς ταῦτα δὴ τὰ σωματικά, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ γε δὴ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἀναγκαῖα καὶ καιριώτατα, ὥστε κοινῇ καὶ ἡμᾶς βίον ὑπεραύξασθαι, χαρίζεσθαι τούτων τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ μακροῖς τοῖς ἔτεσι βοηθῶν καὶ συνέριθον καὶ πρόμαχον ὀχυρῶν, κατὰ γνώμην αὐτῶ τῶν πραγμάτων κυβερνωμένων καὶ διεξαγομένων ἀκυμάτων καὶ γαληνῶς καὶ ἄμα εὐθύμως καὶ μετὰ κλειστής δσσης τῆς ἡδονῆς, συναιρομένης εἰς τοῦτο τῆς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ χάριτος. Περὶ μέντοι τῆς κρατησῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κανονικῆς συνιθείας καὶ παραδόσεως, τοῦ διδοσθαι δηλονότι παρὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν πρὸς ἀλλήλους τὸν λιβελλὸν τῆς πίστεως, τοῦτο γράφομεν καὶ λέγομεν πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, ὅτι ἡ ἀγιότης σου ἐφθάσε καὶ κατέλαθεν ἐνταῦθα καὶ ἐγνώρισεν ἀκριβῶς τὸ ἀκραίφνεστατον καὶ καθαρώτατον σέβας τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, καὶ ὅπως ἔχει περὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα ἢ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ ἀσφαλῶς καὶ ὀρθῶς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως ἐπιπροφορήθη τὸ καθαρὸν καὶ ὀρθὸν καὶ ἀκίβδηλον δόγμα καὶ σέβας τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος. Οἶαν οὖν πληροφορίαν ἔσχε καὶ ἔχει περὶ τε τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὡς εἴρηται ἢ ἀγιότης σου καὶ περὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος, τοιαύτην ἔχεται ἀναμφίβολον καὶ περὶ ἡμῶν, ὅτι οὕτω φρονούμεν καὶ πιστεύομεν, ὡς ἐξέθετο καὶ παραδεδώκασιν οἱ ἅγιοι ἀπάστολοι, καὶ ὡς παρέλαθεν ἀρχῆθεν ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ οὕτω καὶ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς πιστεύειν καὶ διδάσκειν καὶ φρονεῖν παίδεσθαι. Ὁ δὲ ταῖς ἡμῶν παρακλήσεσιν ἐπικαμπτόμενος Κύριος διὰ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, εἴη μὲν συναιρόμενος καὶ συνασπόμενος τῇ σῇ ἀγιότητι ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς ποίμνης τῆς σῆς πόνοις, εὐμαρτίζων τούτους καὶ εἰς τὸ εὐχερὲς καθιστῶν τῷ κουφισμῷ τῆς ἐξ αὐτοῦ παρακλήσεως, δαίη δὲ καὶ καιρὸν, ὥστε τῆς διὰ τῶν γραμμάτων ἀποστάντας ὁμιλίας τε καὶ ἐνώσεως αὐτοπροσώπων, ἀλλήλους θεάσασθαι καὶ κοινῇ λειτουργήσαντας αὐτῷ τὰ θεία καὶ μυστικά, ἀπαξίου καὶ τελειώσεως ἀπολαῦσαι τῆς ἐντεῦθεν ἡδονῆς, προσβείαις τῆς ὑπεραμώμου καὶ πανυπεράγνου μητρὸς αὐτοῦ.

II. *Imperator atchiepiscopatum Bryseos erigii in metropolitim.*

† Ἡ βασιλεία μου διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἀνω

θεν λαβοῦσα ἄδειαν καὶ ἐνδοσιν ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας εἰς πλείονα τιμὴν ἐπαίρειν καὶ προβιδάξειν, ὅσας ἀν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν διακρίνοι ἀρμοζούσας πρὸς τοῦτο, θεσπίζει καὶ νῦν διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν Βρύσεως εἰς μητροπολιν καὶ συναπολαύειν τὸν ἐν αὐτῇ εὐρισκόμενον ἱερώτατον ἀρχιερέα τοῖς λοιποῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μεγάλης συνόδου τῆς αὐτῆς κλήσεως τε καὶ τιμῆς κατὰ πάντα τρόπον, ἧς καὶ οὗτοι μετέχουσιν, ὅθεν καὶ νῦν μὲν ὀφείλει τυγχάνειν τῆς τοιαύτης τάξεως τε καὶ τιμῆς ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Βρύσεως καὶ ὑπέριμος, καθεξῆς δὲ ἔσται τοῦτο κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν μέλλοντας εὐρίσκεισθαι κατὰ καιροὺς εἰς γνησίως ἀρχιερεῖς τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύσεως, ἅτε δὴ καὶ τὸ ἔδραϊον καὶ ἀμετακίνητον ὀφείλοντος ἔχειν τοῦ παρὰ τῆς βασιλείας μου γεγονότος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προβιδοσμοῦ. Τοῦτου καὶ χάριν ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα.

† Εἶχε τὸ Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς.

III. *Esaias confirmat privilegium, per quod imperator archiepiscopatum Bryseos in metropolim exerzit.*

† Ἀλλὰ πῶς ἂν τις τῇ λόγῳ περιλαβεῖν δυνατὸς γένοιτο τὰς παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος; γινόμενας ἐκάστοτε τοῖς ὑπηκόοις εὐεργεσίας καὶ δωρεάς; Κρεῖττον γὰρ ταῦτα καὶ ἀριθμοῦ καὶ τὴν λόγῳ δύναμιν ὑπερβαίνουσιν, ὥστε καὶ καλῶς ἂν εἴη ποιῶν ὁ λόγος καὶ ἑαυτῷ προσηκόντως, ἔκφεύγων τὴν τῶν τοιοῦτων ἐγγείρησιν, καὶ οὐκ ἐθέλων ὥσπερ τοῖς ἀδύνατοις ἐπιχειρεῖν, καὶ ὧν οὐδαμῶς ἂν ἐφίκοιτο. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως· πρόσφορόν γε μὴν ἐκάστῳ κατὰ τὸν ἐνόντα τρόπον αὐτοῖς τὴν εὐεργεσίαν μετέλαβον, καὶ οὐδαμῶς οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὃς ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν εὐδουκίμησας φανείας οὐκ ἀναλόγου καὶ τῆς ἀμοιβῆς ἐπισημοῖρησεν, ἀπλῶς δ' εἰπεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς τε προεισεναγκούσι τι κατόρθωμα καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις κοινὸν ὁ βασιλεὺς ἀγαθόν, ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ πάντων εὐεργέτης, Θεὸν κἀνταῦθα μιμούμενος, Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως, ὥσπερ ἐφοθημεν εἰπόντες, τῶν ἐκείθεν ἀπέλαυσαν χαρίτων, ἀνδράσι δὲ θεοῖς, ἀρετὴν ἀσπαζομένοις, λαῷ τε διὰ τοῦτο πρεσβείαν καὶ ψυχῶν οικονομίαν λαχοῦσι, καὶ ἐπιδειξαμένοις ἐν πολλοῖς ὅσοις τὰ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, πρὸς ταῖς ἄλλαις βασιλικαῖς φιλοτιμίαις καὶ δωρεαῖς, ἐξεγένετο κάκεινο, καθέδρα; δηλονότι μείζονος καὶ ὑψηλοτέρας ἐπιτυγχάνειν αὐτοῦς; ἰν' ὥσπερ ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ τρόπου, οὕτω δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς τὸ ἐπίσημον ἔχοιεν. Τοιούτοις ἤδη τετίμηται προβιδοσμοῖς καὶ σεμνώμασι βασιλικῇ προνομίᾳ καὶ ὁ ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος Βρύσεως, εἰς μητροπολίτην ὑπέριμον καὶ τιμηθεὶς καὶ προβιδοσθεὶς, καὶ εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ταύτην ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν τῆς Βρύσεως διαβιβάσας τὰ τῆς τιμῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἐξῆς; ἅπαντα, καὶ μάλᾳ εἰκότως; ὁ ἀρχιερεὶς γὰρ αὕτη πλουτήσατα,

PATROL. GR. CLII.

παντοίοις ἀρετῶν εἶδει κομῶντα, καὶ τὸ ἔλον εἶπαι, πᾶσι τοῖς καλοῖς; καὶ θεοφίλοις βρούοντα, κληρονομήσειν αὐτὸν ἡδὴ τὴν τιμὴν ταύτην ἔλαβεν ἀναφαίρετον. Τοῦ ἐπὶ τούτῳ τοίνυν ἀπολυθέντος σεπτῶ προστάγματος τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ ἐπαναγνοισθέντος ἐν ἐπηκόῳ, συνοδικῶς καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διακελεύεται, συναριθμεῖσθαι μετὰ τῶν λοιπῶν μητροπόλεων ἀπάρτι ἐν αὐτῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Βρύσεως καὶ τὸν ἱερώτατον ταύτης ἀρχιερέα μητροπολίτην, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπέριμον εἶναι τὴν καλεῖσθαι, διαβαίνειν δὲ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὴν τοιαύτην τιμὴν, τὴν τε δηλαδὴ τοῦ μητροπολίτου, προσέτι δὲ καὶ τὴν τοῦ ὑπερίμου, καὶ πρὸς τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι ἀρχιερεῖς ἐν αὐτῇ, καθὼς ὁ τε κράτιστος καὶ ἁγιός μου αυτοκράτωρ διορίζεται, καὶ κατὰ τὴν κρατήσαν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκκλησιαστικῇ τάξιν καὶ συνήθειαν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέλυται.

† Εἶχε τὸ Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς.

IV. *Synodus dirimit duas controversias.*

I. † Μηνὶ Μαρτίῳ, κγ' ἡμέρᾳ, Παρασκευῇ, ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον κελλοῖς αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδόνας, ὑπερίμου καὶ πρεσβυτέρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχου καὶ ὑπερίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερίμου, Διονυσίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερίμου, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερίμου, Μαλαχίου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκά, καὶ τοῦ ὑποφύτου Μαδύτων, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς ὁ Μελαγχρηνὸς Ἀνδρόνικος, καὶ ἀνήνεγκεν, ὡς εἰσοποίησε καὶ υλοθέτησέ τινα κόρη, καὶ ὅσα καὶ γνησίαν ἑαυτοῦ θυγατέρα ἔστεργε ταύτην, καὶ ἐπιμελείας ἡξίου, πέμπτον δὲ τῆς ἡλικίας ἔτος αὐτῆς ἀνοούσης, ἔθετο διὰ ταυρικῶν δεσμῶν μετὰ τινος ἀπὸ τῆς νήσου τοῦ Πρίγκιπος Ἰωάννου, κελουμένου τοῦ Κασολόγγου, ἀγαγέσθαι γαμβρὸν ἐπ' αὐτῇ τὸν τούτου υἱόν, ἔνατον τῆς ἡλικίας ἄγοντα χρόνον, καὶ τῶν τοιοῦτων δεσμῶν παρὰ τὸν αὐτῶν γονέων προδάντων, μὴ συναίνεσάντων δηλονότι μηδὲ προταξάντων ἐν τούτοις ἀμφοτέρων τούτων, τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς κόρης, ἅτε τοῦ μὲν ἐν τῇ τοιαύτῃ νήσῳ τοῦ Πρίγκιπος τὴν οἰκίαν ποιούμενου, τῆς δ' ἐν τῇ θεοδοξίᾳ, θεομεγαλύντῃ καὶ θεοφυλάκτῳ Κωνσταντινουπόλει εὐρισκομένης, συνελθόντες ἐν ταυρικῶν τῆς κόρης ἀνηθῆτα, ὡς παρὰ τὴν θείαν νόμον παντάπασιν ἀπηγορευμένην, μετὰ μίαν ἡμέραν διέλυσε τούτους,

37.

μήπως τοῦ γαμβροῦ εἰς ὄψιν ὄλω; ἐλθόντο; αὐτῆ. Νομίμου δὲ ἡλικίας ἀφαμένῃν αὐτῆν συνήρμοσέ τινα ἀναγνώστη Ματθαίω, τῷ θαλασσιῶν καλουμένω, καὶ δεῖσαν ἤδη τούτῳ εἰς ἱερωσύνην προβιθασθῆναι ἐδέσθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσας καὶ τότε τὸ γράμμα τῶν δεσμῶν, ὅπερ ἀληθῶς ἀνεφάνη ὀβελισθῆν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ταβελλίωτος. Διέγνωσται τοίνυν συνοδικῶς τῆ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, μηδένα ἔχειν ἐντεῦθεν ἐμποδισμὸν τὸν αὐτὸν ἀναγνώστην εἰς τὸν τοιοῦτον προβιθασμὸν, τὸ μὲν, ὅτι πενταετῆς ἦν ἡ κόρη, καθὼς μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἀποδείκνυται, καὶ οὐ δεκτικὴ ἐρώτων ἐτύγχανε κατὰ τὴν τῶν θείων γόμων διαταγὴν, ἐννεαχρόνων ὄντος καὶ τοῦ γαμβροῦ, τὸ δὲ καὶ ὅτι οὐδὲως συνήνεσαν οὐδὲ προέταξιν ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῶν δεσμῶν γράμματι οὐδὲ τε καὶ ἡ κόρη, ἀλλὰ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ὄντων αὐτῶν, ὡς δεδήλωται, οἱ γονεῖς μόνου προέταξαν, κἀντεῦθεν καὶ τὰ τῶν αὐτῶν δεσμῶν διαλυθέντων ὑπὸ τοῦ ταβελλίωτος μετὰ μίαν ἡμέραν διὰ τὸ τῆς πράξεως ἀπηγορευμένον ἄκυρα καὶ ἀσύστατα κρίνεται. Ὅθεν καὶ ὡς μηδενὸς τοῦ προσισταμένου ὄντος, ἐδικαίωσε συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν τὸν τοιοῦτον ἀναγνώστην εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης λειτουργήματα. Μέντοι καὶ προβιθασθῆσεται ἀκωλύτως τῆ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος. Ταῦτα παρεκβλήθη ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῆ ὑπογραφῆ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἐτους 5^{ου} ω^{ου} τριακοστοῦ δευτέρου.

II. † Μηνὶ Ἀπριλλίω κε', ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον κελύκεις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῆ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντο; τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μασδύτων, περισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Φθάνει μὲν ὁ ἀπὸ τῆς θεοῦστυου πόλεως Θεσσαλονίκης; σεβαστὸς κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Μουζάλων ἐξωνήσασθαι τινα οἰκῆματα ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει εὐρισκόμενα καὶ σύνεγγυς ὄντα τῶν οἰκημάτων τοῦ Κεφαλᾶ Νικολάου, καὶ βελτιώσεις ἐς οἰκείων ἐπὶ τούτοις ποιῆσαι. Αἰσθόμενος δὲ τοῦ πεπραγμένου ὁ αὐτὸς Κεφαλᾶς καὶ ἀντικριθεὶς τούτῳ, δεδικαίωται ὡς πλησιαστής κατὰ νόμους ἐπὶ τῆ ἐξωνήσει αὐτῶν, καὶ ἀντιστρέψας τούτῳ, ὅσον τε τὴν ἀρχὴν κατεδάλετο τίμημα ὑπὲρ τούτων, καὶ ὅσαπερ ἀνέλωσεν ἕνεκεν τῶν τοιοῦτων βελτιώσεων, ὑπέρπευρα δηλαδὴ ἑκατὸν ἐννεήκοντα τρία, ἐπελάβετο τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, ὑπεκατάντος τούτων αὐτῷ τοῦδε τοῦ Μουζάλωνος, ὡς καὶ ἴδιον αὐτοῦ γράμμα τούτου χάριν ἐκθέσθαι ὑπὸ ταβελλίωσι τε καὶ μάρτυσιν ἱκανοῖς,

Α. Εἰτι γε μήν καὶ δι' ἐτέρου γράμματος αὐτοῦ συμφωνήσαντος δοῦναι πρὸς αὐτὸν καὶ ἐποίκιον, μέγροις ἀν τὴν ἐν αὐτοῖς καθυπερθεῖσαν ὄλην αὐτοῦ ἀλλοχόσε μετακομίση. Καὶ ἦν μὲν ὁ τοιοῦτος Κεφαλᾶς ἀνενόχλητος διαμένων ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις οἰκημασιν, ὃν δὴ ἐρόπον καὶ δεδικαίωται. Τῆς τῶν πραγμάτων δὲ γενομένης συγχύσεως, ἀφορμῆς ἐντεῦθεν δεξάμενος ὁ δηλωθεὶς Μουζάλων, ὡς εὐρισκομένου δηθεν τοῦ ῥηθέντος Κεφαλᾶ μετὰ τοῦ Κασανδρηνοῦ, καὶ αἰτίας συμπλάσας κατ' αὐτοῦ ἐπορίσαστο σεπτόν πρόσταγμα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀναφορὰν, ὥστε δὴ καὶ πάλιν ἐν κατοχῇ τυγχάνειν τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ἀποστερεῖται τὸ μέρος τοῦδε τοῦ Κεφαλᾶ τὸν βίον ἀπολιπόντος τῶν τε τοιοῦτων ἑκατὸν ἐννεήκοντα τριῶν ὑπερπύρων καὶ τῶν εἰρημίων οἰκημάτων, ἀδικούμενον παρ' αὐτοῦ, εὐ χάριν καὶ ἐδεήθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσαν καὶ τὰ παρὰ τοῦ εἰρημίου Μουζάλωνος παρεκβλήθη γράμματα. Διέγνωσται οὖν συνοδικῶς τῆ ἡμῶν μετριότητι, εἶναι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιληγμένον τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων τὸ μέρος; τοῦδε τοῦ Κεφαλᾶ, καθὼς ἀπὸ τῆς κρίσεως δεδικαίωται, προτιμηθέντες τούτου ἐπὶ τῆ ἐξωνήσει αὐτῶν ὡς πλησιαστοῦ κατὰ νόμους, καὶ ἀποδεδωκότος τῷ Μουζάλωνι ταῦτα ἢ τὰ ἑκατὸν ἐννεήκοντα τρία ὑπέρπευρα ὑπὲρ τε τοῦ παρ' αὐτοῦ καταβληθέντος τιμήματος; τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν αὐτῶν βελτιώσεων, ὡς δεδήλωται, ἐπεὶπερ ἀποκλείεται πᾶσα θύρα δικαιολογίας αὐτῷ, ὥστε περὶ τούτων κινεῖν δχλησιν· ἔχρην γὰρ αὐτὸν καὶ μεγάλως εὐθυθηναὶ καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων ἐκπεσεῖν ὑπερπύρων, ὡς ἐκ ψευδοῦς ἀναφορᾶς αἰτίας κατὰ τοῦ δηλωθέντος πλεσόμενον Κεφαλᾶ καὶ πόνων καὶ ἀναλωμάτων οὐκ ὄλλων αὐτῷ παρὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον γενόμενον αἰτιον, ὅθεν καὶ τὰ παρ' αὐτῷ δὴ τῷ Μουζάλωνι πάντα δικαιώματα ἄκυρα καὶ ἄπρακτα ἔσοντα καὶ ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότα. Τὸ δὲ γε μέρος τοῦ ῥηθέντος Κεφαλᾶ ἔσται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐν κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ καὶ κυριότητι τῶν αὐτῶν οἰκημάτων, μηδεμίαν εὐρίσκον καταδυναστείαν ἢ διενόχλησιν παρ' αὐτοῦ, ἀντιστρέψαντος καὶ ὅσα κατέχει παρ' ἑαυτῷ δικαιώματα, ἀνήκοντα τῷ τοιοῦτῳ μέρει τοῦ Κεφαλᾶ, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀναδέχεται τὰ περὶ τούτου, καὶ δεφενδεύσει τότε τὸ μέρος τοῦ Κεφαλᾶ κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Εἰ γὰρ μὴ καίσεται τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ δηλωθεὶς Μουζάλων ἐνοχλεῖν περὶ τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων, καὶ οὐδὲ ἐκατήσεται παντάπασιν τῆς αὐτῶν κατοχῆς, τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτιμῆν ὑποβληθήσεται, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐναντιούμενος. Ταῦτα παρεκβλήθη ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων, καὶ τῆ ὑπογραφῆ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἐτους 5^{ου} ω^{ου} τριακοστοῦ δευτέρου.

V. *Esaias dirimit controversiam.*

† Ἰερώντατε μετροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμι καὶ ἐξάρχῃ πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆς ἰερότητι. Ὁ ἀπὸ τῆς τοιαύτης θεοσώστου πάλλεως Ματθαῖος ὁ Συναδηνὸς ὑπέμνησε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὡς ἡ πρὸς μητρὸς αὐτοῦ θεία συνεζεύχθη κατὰ πρῶτον συνοικέσιον νομίμως ἀνδρὶ τῷ Συροπούλῳ, ἔχουσα καὶ προικὸς χάριν πράγματα, ὅσα καὶ τῷ συμφώνῳ αὐτῆς περιεληπτὰ. Ἐν τῷ καιρῷ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων συγχύσεως ἐδανείσατο ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ αὐτῆς ὑπέρπυρα, ὅσα δῆτα καὶ ἐδανείσατο, καὶ μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἐξ οἰκείων ἀποδοῦναι τὰ ὀφειλόμενα πρὸς τοὺς δανειστάς, πειρῶνται οὗτοι κατασχέειν καὶ διαπωλῆσαι τὰ προικὸθεν αὐτῇ διαφέροντα πράγματα, οὗ χάριν καὶ ἐδείχθη διαγνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος. Οὕτως οὖν ἔχουσης τῆς ὑποθέσεως, διέγνωσαι συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, μὴ ἐνέχεσθαι τὴν αὐτὴν Συροπούλιναν ἐκ τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτῆς ἀποδιδόναι τὸ τοῦ ἀνδρὸς ὄφλημα, ἐπειπερ οἱ θεοὶ νόμοι παντὸς χρόου τὸ τῆς προικὸς τιθέασι προτιμότερον· φύλακα γὰρ αὐτῆς ἐπιστῶσι τὸν ἀνδρα, οὐχ ἵνα πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ ταύτῃ ποιῆ, ἀλλ' οἷα τινα περικαταθήκην τούτῳ καταπιστεύονται ἐπὶ τῷ ἀνελάττωτον καὶ ἀμείωτον αὐτὴν συντηρεῖν, ὥστε δὴ καὶ πάλιν δεήσαν ἀντιστρέφειν τοῖς κληρονόμοις· ὅθεν καὶ παραδηλοῖ σου τῇ ἰερότητι, ὡς ἂν ἰκανωθεῖν μὲν πρότερον ἢ ῥηθῆσαι σύζυγος τοῦ τοιοῦτου Συροπούλου τὴν προικὰ ταύτης ἀνελλιπῆ μετὰ τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ κατὰ νόμους δικαίων καὶ τῶν λεγατεθέντων πρὸς τῆς μητρὸς, οἱ δὲ γε τοιοῦτος δανείσται ἀφέξοντα δι' ἔχλου γίνεσθαι ταύτῃ χάριν τῶν προικῶν πραγμάτων αὐτῆς, ὡς μηδεμίαν μετοχὴν ἐπὶ τούτοις ἔχοντος ἐκ τῶν νόμων τοῦδε τοῦ Συροπούλου, ὡς εἴρηται. Τοῖνον καὶ γενέσθω, καθὼς ἡ μετριότης ἡμῶν παραδηλοῖ τῇ ἰερότητι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ὃ καὶ ἀντιστραφῆτω τῷ διαληθθέντι Συναδηνῷ δι' ἀσφάλειαν. Ἐρῶσσο, κατὰ Κύριον ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ.

† *Ἔιχε τὸ Μηνὶ Ματῷ ἰνδ. ζ'.*

VI. *Synodus dirimit quasdam controversias.*

I. † Μηνὶ Ματῷ, Ὁ ἡμέρῃ, Τετράδι, ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν θεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγισσῶνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησπόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Μελιτινῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Ηρωσίου καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Ηρωσίου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυβραχίου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Σμύρνης

καὶ ὑπερτίμου, Ξενοφώντος, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Αἰδυμοσεύου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοῦλου, τοῦ Λακεδαιμονίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μαδύτων, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστῶν δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἱερομόναχος κύρ Νίκανδρος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς πρὸ χρόνων ἦδη τριῶν εὐρισκόμενος ὁ τιμιωτάτος ἐν μοναχοῖς κύρ Μακαρίου ὁ Ταρχανειώτης εἰς προϊστάμενον τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἐπ' ὀνόματι τιμωμένης τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, εἰδήσει καὶ τοῦ κτήτορος ταύτης, τοῦ μεγάλου λογοθέτου ἐκείνου, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, παραδίδωκε τούτῳ διὰ γράμματος αὐτοῦ ἀγχιστά πη τῆς τοιαύτης μονῆς τόπον τινα, ὅσος κατὰ μέρος ἐν τῷ τοιοῦτῳ αὐτοῦ περιλαμβάνεται γράμματι, τῆς, ὡς ἂν διδῷ πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς οὗτος κατ' ἔτος ὑπέρπυρα τρία πρὸς τῷ ἡμίσει, καὶ ἀνεγείρη ἐν τῷδε τῷ τόπῳ θεῖον ναὸν, καὶ κελλία περὶ αὐτὸ ἀνακτίση, λάβῃ τε καὶ τὴν θεῖαν λάρανα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κατασάββη, ἔτι τε καὶ τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου καὶ ἐπιεκλημένου Καταλιώτου· εἰ δ' ἴσως οὐ βουληθῶσιν οἱ μοναχοὶ στέρεαι τήνδε τὴν πρᾶξιν, ἀντιστραφῶσι πρὸς αὐτὸν, ὅσα ἂν παρὰ τούτου ἀναλωθεῖη. Καὶ τῷ τοιοῦτῳ γράμματι τῆς ἐκδόσεως θαρρήσας οὗτος δὴ ὁ ἱερομόναχος κύρ Νίκανδρος ἐπέβαλε χεῖρα τῇ θεοφιλῇ προθέσει αὐτοῦ, καὶ οἰκείοις πόνοις καὶ ἀναλώμασιν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνήγειρε θεῖον ναὸν, καὶ κελλία περὶ αὐτὸν συνεστήσατο, καὶ χρυσίνοις δέκα πρὸς τὴν μονὴν δίδωκεν, ἥνικα τὴν ἀρχὴν ἐκελεύετο τοῦδε τοῦ τόπου. Τοῦ κτήτορος δὲ, τοῦ μεγάλου δηλαδὴ λογοθέτου, μικρὰ φρονίσαντος τοῦ γράμματος, καὶ εἰς ἀνατροπὴν αὐτοῦ χωρήσαντος καὶ ἀθέτησιν, καταχάλασθη μὲν ὁ ναὸς παρ' ἐκείνου καὶ τὰ εἰρημένα κελλία, ἡ δὲ τούτων ὕλη εἰσῆχθη ἐν τῇ δηλωθείσῃ μονῇ, καὶ τὴ ἀπ' ἐκείνου ἐστὶν ὁ εἰρημένος ἱερομόναχος ἀποστερούμενος τῶν οἰκείων φναλωμάτων, οὗ χάριν καὶ ἐδείχθη τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐμφανίσεως καὶ τὸ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκδόσεως γράμματι τοῦ τοιοῦτου τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Μακαρίου. Παρίντες δὲ τῷ ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ οὕτως τε καὶ οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ, καὶ τούτω τὰ εἰρημένα διεξίοντες ἀκούοντες, πρὸς οὐδὲν εἶχον ἀντιλέγειν, ἀλλὰ μόνην τὴν τοῦ κτήτορος δυναστείας εἰς αἰτίαν ἦσαν τιθέμενοι. Διέγνωσαι οὖν συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὡς ἂν, ἐπειπερ ὅδε ὁ ἱερομόναχος, κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκδοτηρίου γράμματος, ὡς εἴρηται, θαρρήσας χεῖρα ἐπέβαλε τῷ θεοφιλῇ τούτου σκοπῷ, καὶ ἐξ οἰκείων κέπων καὶ ἀναλωμάτων ἀνήγειρέ τε τὸν τοιοῦτον ναὸν, καὶ κελλία περὶ αὐτὸν συνεστήσατο, εἰδήσει τοῦ κτήτορος καὶ τῶν αὐτῶν μοναχῶν, ἦν δὲ τεταγμένον ἀντιστρέφεσθαι τούτῳ, μὴ στερεζάντων αὐτῶν, τὰ ἀναλωθέντα παρ' αὐτοῦ, αὐτοὶ δὲ προκατάρξαντες εἰς ἀνατροπὴν

εαυτῆς ἐχώρησεν καὶ ἀθέτησιν, κἀντεῦθεν καταβέ-
βληται ὃ τε καθὲς καὶ τάδε τὰ περὶ αὐτὸν κελλία,
εἰσαγγελίας τῆς; τούτων ὕλης ἐν τῇ δηλωθείσῃ
μονῇ, ἰκανωθείη τούτῳ παρ' αὐτῆς, ὅσα ἂν μετ'
ἀσφαλείας τῆς; προσηκούσης καὶ ὡς ἐφορῶντος· Θεοῦ
ἀνομολογήσει οὗτος καὶ παραστήσει ἀναλλῶσαι ὑπὲρ
αὐτῶν. Ὅθεν καὶ οφείλουσιν οἱ διακληθέντες μονα-
χοὶ ἀποδοῦναι τῷδε τῷ ἱερομονάχῳ ἀνελλιπῆ, ὅσα-
περ οὗτος· τὸν εἰρημένον τρίπον μετ' ἀσφαλείας
τῆς; προσηκούσης ἀποδείξει καὶ παραστήσει ἀναλω-
θῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὑπὲρ τε τῆς; ἀνεγέρσεως τοῦ αὐτοῦ
ναοῦ καὶ τῆς τῶνδε τῶν κελλίων συστάσεως, ἐτι δὲ
καὶ τὰ εἰρημένα δέκα ὑπέρπυρα, ἅπερ, ὡς δεδήλω-
ται, πρὸς τὴν μονὴν δέδωκε τοῦ τόπου ἐπιλαδόμε-
νος. Εἰ γὰρ μὴ εὔπειθῆσαντες τῇ κρίσει καὶ τῷ
δικαίῳ, καὶ εἰσέτι καταδυναστεύουσι, καὶ οὐκ ἀπο-
δώσουσι πάντα τὰ διεγνωσμένα πρὸς τὴν ῥηθέντα
ἱερομόναχον, τῷ παρὰ τῆς; ἡμῶν μετριότητος· ἐπιτι-
μῆν ὑποβληθήσονται, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐναν-
τιούμενοι. Ταῦτα παρεκκληθέντα, κ. τ. λ.

II. † Μηνὶ Μαίῳ, κη' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ
μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερουσιῶν ἀρχιερέων,
τοῦ Κυζικίου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλληνο-
πόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ
ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλικηδόνος,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
Ἀδριανουπόλεως, καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ
Μιλιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Προύσης
καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Πιρῆς,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ
Πειδιάς καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρραχίου
καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερ-
τίμου, Διονυσίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου,
Θεοδώλου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου,
καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκά, παρισταμέ-
νων καὶ θεοφιλεστῶν δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρίστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
συνοδικῶς καὶ ἡ τοῦ Τζύρου Μαρία ἡ Καλοθετίνα,
καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀνδρὶ κατὰ πρῶτον συνοικέσιον
συνεζεύχθη τῷ Μαρμαρᾷ Θεοδώρῳ, ἔχουσα καὶ
προικὸς χάριν πράγματα, ποσότητος λιτρῶν δεκα-
οκτῶ, καθὼς ἐν τῷ συμφώνῳ ταύτης περιλαμβά-
νουνται, ὅς δὴ καὶ δύο παιδιά, θῆλυ καὶ ἀρβέν, γε-
γεννηκῶς ἐξ αὐτῆς, κατηνάλωσε πᾶσαν σχεδὸν ἦν
ἔσχε προίκα, πλὴν τινῶν σχολαρικῶν καὶ ἀργύρου
περισταμένου εἰς λίτρας δεκαοκτῶ, ἅπερ ἄμφω
παρέθετο μὲν εἰς ἐνέχυρον τῷ Κεφαλᾷ, δανεισάμε-
νος ὑπέρπυρα τριακόσια, τὰ δὲ γε γονικῶθεν διαφέ-
ροντα τούτῳ οἰκῆματα τῷ οἰκίῳ τῷ κρατίστῳ καὶ
ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, τῷ Δισυπάτῳ, δανεισάμενος
τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ἐξ αὐτοῦ ὑπέρπυρα τριακόσια
εἰκοσιπάντε, καὶ ἀποδεδωκῶς· ὃ ῥηθεῖς Μαρμαρᾷ·
τῷ αὐτῷ Δισυπάτῳ ὑπέρπυρα ἑκατὸν, τὸν βίον
ἀπέλιπε, μηδὲν ἕτερον καταλείψας ἴδιον ἑαυτοῦ
πρᾶγμα, ἢ μόνον τὰ τοιαῦτα οἰκῆματα καὶ ἀμπέλιον,

A διακείμενον περὶ τὴν τοποθεσίαν τῶν Πηγῶν, ὅπερ
εἰς ἐνέχυρον τοῦ Ἀντιοχείτου Ἀνδρέου ἀντὶ ὑπερ-
πύρων διακοσίων κατέχοντος, αὐτῆ δὴ ἡ Καλοθετίνα
ἐκ τῶν προικῶν ταύτης πραγμάτων ἀπόφλησε
ταῦτα, καὶ ἐπελάθετο τούτου, καὶ ἔτι περ εὐρίσκει
τούτους καὶ τόκους· προσπαπιτούνας, ἐδεῖθῃ δια-
γνώσεως τῆς ἡμῶν μετριότητος. Διέγνωσται οὖν τῇ
ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
ἀρχιερεῦσιν, ὡς δίκαιον μὲν ἦν ἀποδοῦναι τὴν
προίκα πρὸς τῶν ἄλλων χρεῶν, ἐπεὶ καὶ οἱ θεοί
νόμοι παντὸς χρέους τὸ τῆς; προικῆς τίθειαι προτι-
μότερον, δοῦναι δὲ πρότερον ἀσφάλειαν ἀποκριθῆς;
τὴν τοιαύτην Καλοθετίναν περὶ τῶν ἐν τῷ καιρῷ
τῆς τοῦ ἀνδρὸς τελευταῆς καθευρεθέντων πραγμάτων
ἐκείνου, ὥστ' ἐκ τῶν περιτεσσόντων ἀποδοῦναι τὰ
B οφειλόμενα πρὸς τοὺς αὐτοὺς δανειστές, συγκατα-
θεῖσαι δὲ ὅμως χρησαμένη διέκρινη, μετὰ τὸ γενέ-
σθαι τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν, τούτων μὲν δὴ τὸν
Δισυπάτον μόνον λαβεῖν, ὅσα δάνους· χάριν δέδωκε
τὴν ἀρχὴν τὸν δὲ γε ῥηθέντα Κεφαλᾷ τὰ τριακόσια
ὑπέρπυρα, καὶ ἀρκεσθῆναι τούτοις ἀμφοτέρους αὐ-
τοὺς καὶ μηδὲν τόκου χάριν προσπαπειεῖν, ἀπηγο-
ρευμένον ἐν τοῖς αὐτοῖς θεοῖς νόμοις, ὅθεν καὶ
ὀφείλουσιν οἱ ῥηθέντες δανεισταὶ μόνον λαβεῖν, ὡς
δεδήλωται, τὰ χάριν κεφαλαίου παρ' αὐτῶν δανει-
σθέντα, καὶ μηδὲν τι ὑπὲρ τόκου προσπαπειθῆται,
εἰδότες, ὡς, εἴπερ οὐκ εὐπειθεῖς γενόμενοι τῇ κρί-
σει καὶ τῷ δικαίῳ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καταδυναστεύουσι,
καὶ οὐ ποιήσουσι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ
C ἡμετέραν διάγνωσιν, ὡς προδήλως ἀδικούντες τῷ
ἀπὸ Θεοῦ κατακριμῆται ὑποπεσοῦνται. Ταῦτα πα-
ρεκκληθέντα, κ. τ. λ.

III. † Μηνὶ Ἰουνίῳ, θ' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν
αὐτῶν ἀρχιερέων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνοδικῶ
δικαστηρίου ἡ κυρὰ Μαρία μεγάλη παπῆσινα
Ἀσπίτισσα ἡ Κούμναινα, ὡς τινε; τῶν τοῦ κλήρου
τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Διδυμοτείχου χρεῖαν
κατεπείγουσαν ἔχοντες, προσιόντες αὐτῇ ἠτήσαντο
καὶ ἔλαβον κόσμιά τινα ταύτης καὶ λοιπὰ διάφορα
D πράγματα, συναινούντος καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητρο-
πολίτου Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου, ἐν ἀγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
συλλειτουργοῦ, καὶ πρὸς· τοῦτο αὐτὴν καταπέθον-
τος, ὡς ἂν παραθέμενοι αὐτὰ εἰς ἐνέχυρον ἀνώσει
τὴν τοιαύτην χρεῖαν αὐτῶν, καὶ γράμμα ἴδιον το-
του χάριν ἐξέθεντο οἰκειᾶς ὑπογραφαῖς αὐτὸ πιστω-
σάμενοι, περιληφθέντων ἐν τούτῳ κατὰ μέρος καὶ
τῶν τοιοῦτων κοσμιῶν, ἵνα μετὰ ἓνα μῆνα ταῦτα
πάντα πρὸς αὐτὴν ἀποδώσουσιν· εἰ δ' οὐκ, καθέξει
αὐτὴ τὰ προσόντα τούτοις κτήματά τε καὶ πρᾶ-
γματα. Καὶ ὅτι περ οἱ λαβόντες εἰς ἀνατροπὴν τῆς
τοιαύτης συμφωνίας· ἐχώρησαν καὶ ἀθέτησιν, αὐτῶν
τῶν οἰκειῶν πραγμάτων ἐπὶ χρόνοις ἤδη τρισὶν
ἀποστειρομένῃ, ἐδεῖθῃ συνοδικῆς διαγνώσεως, ἐμ-

φανίσασα εἰς παράστασιν τοῦ ἀληθῶς ἔχειν τὰ εἰρη-
 μένα καὶ τὸ τοιοῦτον γράμμα τῆς συμφωνίας. Διέ-
 γνωσταὶ οὖν τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ
 αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, συνεδριάζοντες· καὶ
 τοῦδε τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Διδυμοτείου καὶ
 ὑπερτίμου, δίκαιον εἶναι, ὡς ἂν ἐκ τῶν κτημά-
 των καὶ πραγμάτων τῶν λαθόντων τὰ εἰρημένα κό-
 σμια καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα ταύτης δὴ τῆς μεγά-
 λης παπιαίνης καὶ τῶν ἰδίων τοῦ εἰρημένου ἱερω-
 τάτου μητροπολίτου Διδυμοτείου, ὡς τῇ τούτου
 πειθοῖ καὶ συναινέσει τῶν τοιούτων κοσμίων δοθέν-
 των παρ' αὐτῆς, εἰ καὶ μὴ ἐφθάσε τὸ γεγονός
 γράμμα πιστώσασθαι καὶ ὑπογραφή αὐτοῦ ἀποφλη-
 θῶσι πάντα τὰ ὀφειλόμενα, καὶ ἀπολάβῃ ἡ δηλω-
 θεῖσα μεγάλη παπιαίνα σῶα καὶ ἀνελλιπῆ πάντα
 τὰ ἴδια ταύτης κόσμια, ὅσα δηλονότι ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 γράμματι κατὰ μέρος περιλαμβάνονται. Ὅθεν καὶ
 ὀφειλοῦσιν ὅ τε δηλωθεῖς ἱερωτάτους μητροπολίτης
 Διδυμοτείου καὶ οἱ ἐκ τῶν βηθέντων κληρικῶν ἐγ-
 γράφως ὑποσχεθέντες καὶ λαθόντες τάδε τὰ κόσμια
 καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς τοιαύτης μεγάλης πα-
 πιαίνης, ποιῆσαι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ
 ἡμετέραν διάγνωσιν καὶ ἀποφλῆσαι, ὅσα δάνους
 χάριν ὑπὲρ αὐτῶν ἔλαβον, καὶ εἰ μὲν εὐπειθήσαντες
 ποιήσουσι κατὰ τὴν ἐγγραφὸν τούτων ὑπόσχεσιν, εὖ
 ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὐκ, τοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν
 ἱερωτῶν τετιμημένους ἐπισχημένους ἔχει τοῦ ἱε-
 ρουργεῖν ἢ μετριότης ἡμῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν δηλω-
 θέντα Διδυμοτείου, τοὺς δὲ γε μὴ τοιούτους καὶ
 κοσμικοὺς ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτίμιον ποιεῖται,
 μέχρις ἂν τὰ ὀφειλόμενα ἀποφλῆσωσι. Ταῦτα παρεκ-
 δηθέντα, κ. τ. λ.

IV. † Μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰε' ἡμέρᾳ, Τετράδι, ἰνδ. ζ',
 προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, συνε-
 δριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐ-
 τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
 συνοδικῶς ὁ Εὐθειοτόκιος Ἰσαάκιος, καὶ ἀνήνεγ-
 κεν, ὡς ὁ καλούμενος Ναυπηγὸς γαμβρὸν αὐτὸν ἐπὶ
 τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἀγαγόμενος, συνεψώνησεν αὐτῷ
 προικὸς χάριν καὶ πράγματα ὑπερπύρων διακοσιῶν
 καὶ οἰκημᾶ τι πρὸς τοῦτοις ἀδιατίμητον, ἔτι τε καὶ
 (τὴν) τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευταίας αὐτοῦ καθευρε-
 ὠσομένων τούτῳ πραγμάτων κληρονομίαν. Καὶ ἦν
 μὲν ὀμόσπετος καὶ ὁμοδιαίτος τῷ πενθερῷ ἐπὶ χρό-
 νοῖς ἑπτὰ. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν ὁ αὐτὸς Ἰσαάκιος τοῦτον
 δὴ τὸν πενθερὸν πειραθέντα ἐξῶσαι αὐτὸν τοῦ τοιού-
 του οἰκῆματος, ἀνεκρίθη τούτῳ ἐπὶ τοῦ ἐκκλησια-
 στικοῦ δικαστηρίου, καὶ ἐφανίσας τὸ γεγονός αὐτῷ
 σύμφωνον δεδικαίωται συγκαταμένειν τῷ τοιοῦτῳ
 πενθερῷ ἐν τῷ εἰρημένῳ οἰκῆματι, ὃν δὴ τρόπον καὶ
 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἑπτὰ χρόνοις ἦν καταμένων.
 Βουληθέντος δὲ καὶ τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ τοῦ
 Καλωνυμίτου πρὸς ὕψος ἐπάραι τὸ προσὸν αὐτῷ
 χαμαί... οἰκημα, σύνεγγυς καὶ πλησίον τυγχάνον
 τοῦ εἰρημένου οἰκῆματος, γέγονε τῆνικαῦτα ἐπι-
 στασία καὶ διεκρίθη, μηδαμῶς ἀνυψῶσαι τόνδε τὸν

A Καλωνυμίτην αὐτὸ, μηδέ τι μεταποιῆσαι τοῦ ἀρ-
 χαίου σχήματος· ἢ τε γὰρ ἀποφίς τοῦ οἰκῆματος
 τοῦ Ἰσαακίου ἐντεῦθεν ἀπείργεται, καὶ αἱ τούτου
 παράθυροι κλεινοὶ, προβάτοντες τούτου χάριν καὶ
 γράμματος. Μεθ' ἱκανῶν δὲ εἰς ταυτὸ γνώμης ἐλ-
 θόντες, οὗτος τ. ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ βηθεὶς πενθερὸς
 αὐτοῦ ὁ ναυπηγὸς πρὸς συμβάσεσι ἐχώρησαν, συν-
 θέμενοι καὶ συμφωνήσαντες διὰ ταβουλλαρικοῦ
 γράμματος, σταυρικοῖς δεσμοῖς σιγνογραφῆσαντες
 ἐν αὐτῷ, ὥστε ἀνυψῶσαι τὸν τοιοῦτον Καλωνυμίτην
 τόδε τὸ χαμαί... οἰκημα αὐτοῦ, καὶ δοῦν ἂν χώρον
 περιλάβῃ τὸ μέλλον εἰς ὕψος ἀρθῆναι, σύνεγγυς ὃν,
 ὡς εἴρηται, καὶ σύγκολλα τῆς ἀπέφειας τοῦ αὐτοῦ
 οἰκῆματος τοῦ Ἰσαακίου εἰς δύο μερίδας διελεῖν,
 καὶ τὴν μίαν μὲν τὸν βηθέντα Ἰσαάκιον λαβεῖν, τὴν
 δὲ ἑτέραν τόνδε τὸν Ἰσαάκιον, καὶ ἀντιδοῦναι τῷ
 αὐτῷ Καλωνυμίτῃ ἰσην μερίδα ἀπὸ τοῦ προσόντος
 αὐτῷ ὀπισθεν καὶ ἐκ πλαγίου μέρους. Οὐ δὲ τα-
 βουλλαρικοῦ γράμματος καὶ συνοδικῶς εἰς ἐπιήκοον
 ἀναγνωσθέντος, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ
 τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τὸ στέργον
 καὶ ἀπαραποίητον ἔχειν τὴν τοιαύτην τούτων συμ-
 βίβασιν, καὶ μηδένα ἐκ τούτων πειράσασθαι πρὸς
 ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν χωρῆσαι αὐτῆς, ἀλλ' ἐμ-
 μένειν ἑκατέρους ἀπαραβάτως αὐτῇ. Εἰ δ' ἴσως οὐ
 θελήσει ὁ αὐτὸς Καλωνυμίτης στέρξει τήνδε τὴν
 συμφωνίαν, ὀφείλει καταδηθῆναι τὸ οἰκημα τούτου
 καὶ εἰς τὸ πρότερον σχῆμα καταστῆναι, καθὼς καὶ
 τὸ τῆς κρίσεως γράμμα διεξέειπεν, ἐπεὶ καὶ ἡ πρὸς
 τὴν βασιλικὴν ὁδὸν ἀποφίς τοῦ οἰκῆματος τοῦ αὐτοῦ
 Εὐθειοτοκίου ἀπείργεται, καὶ αἱ τούτου παράθυροι
 μέλλουσιν ἀποκλεισθῆναι τελείως, καθ' ὃν εἴρηται
 τρόπον, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ οἰκέτης τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ
 μου αὐτοκράτορι μέγας δρουγγάριος τοῦ θεοσώτου
 στόλου, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γησιώτατος υἱὸς τῆς
 ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης ὁ Φιλανθρωπηγός,
 ἀναδέχεται τὸν διαληφθέντα Ἰσαάκιον, καὶ ἀπαλλά-
 ξει τῆς καταδυναστείας καὶ ὀχλήσεως τοῦ βηθέντος
 Καλωνυμίτου, κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμε-
 τέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκδηθέντα, κ. τ. λ.

V. † Μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰε' ἡμέρᾳ, Παρασκευῇ, ἰνδ.
 ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη
 τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
 D θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζόντων τῇ
 μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
 τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησι-
 πόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδων, ὑπερτίμου καὶ
 ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Χαλικηδόνος,
 ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
 Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ
 Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Ποντο-
 ηρακλείας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ Προύσης
 καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Πηγῶν καὶ Παρίου,
 ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ
 Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Αὐρῶραίου
 καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερ-
 τίμου, Διονυσίου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου,
 Μαλαχίου, τοῦ Βρύσεως καὶ ὑπερτίμου, Γερασίου,

και του αρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκᾶ, παρισταμέ-
νων και θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρίστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη
συνοδικῶς ἡ τοῦ Κτηφῆ ἐκείνου θυγάτηρ Μαρία, και
ἀνέφερεν, ὡς ὁ τοιοῦτος πατήρ αὐτῆς ἀνδρὶ συν-
έζησεν αὐτὴν κατὰ νόμους τῷ Μαγιδιώτῃ Γεωργίῳ,
δοῦς αὐτῇ και πράγματα προικῆς χάριν, ὅσα δὴ και
τῷ συμφώνῳ αὐτῆς περιελήφθη, και τοῦδε τοῦ
ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπέσχετο χιλια πρὸς τοὺς ἑβδομήκοντα
ἐνιαυτά θανεισαμένου, και τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀποδε-
δωκότος, τὰ δὲ μὴ εὐποροῦντος ἀποδοῦναι, πει-
ρῶνται κατασχέειν οἱ θανεισταὶ τὸ τε εἶκημα και τὸ
ἀμπέλιον αὐτῆς, ἄπερ ἐκ τῶνδε τῶν προικῶν αὐτῆς
πραγμάτων ἐκτήσατο, τούτων χάριν ἀναλωθέντων.
Ἐχουσα δὲ και θυγατέρας δύο τὸν νόμιμον ὑπερβε-
ρηκίας τοῦ γάμου χρόνον, και μὴ δυναμένη ἑτέρῳ
τρόπῳ ἀνδράσι ταύτας συζεῦξαι, ἐδεήθη τῆς ἡμῶν
μετριότητος. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν, καθάπερ
ἐχρῆν, διεμνησάτο και τοὺς τοιοῦτους θανεισταί·
ἀπαντήσαι πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν συνοδικὸν δικασ-
τήριον ἐπὶ τῷ και αὐτῶν ἀκροάσασθαι· ὡν δὴ και
μὴ βουληθέντων ἀπαντήσαι, και ταῦτα και δις και
τρὶς διαμνησθέντων, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι
και τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, δίκαιον
εἶναι, πρότερον ἱκανωθῆναι τῇ βρεθείσῃ γυναικὶ τὴν
προικὰ ταύτης ἀνελλιπῆ, ἐπειπερ οἱ θεοὶ νόμοι
παντὸς χρέους τὸ τῆς προικῆς τιθᾶσι· προτιμότερον,
και μάλιστα· ὅτι και φύλακα ταύτης ἐπιστῶσι τὸν
ἀνδρα, οὐχ ἵνα πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ ταύτῃ
ποιῆ, ἀλλ' οἷά τινα παρακαταθήκην τοῦτῳ καταπι-
στεύονται, ἐπὶ τῷ και πάλιν δεήσαν ἀντιστρέφειν
τοὺς κληρονόμοις. Μέντοι και ἴσται ἐπειλημμένη ἡ
τοιαύτη γυνὴ τοῦ τε οἰκήματος και τοῦ ἀμπελίου,
προσκηθέντων ἐκ τῶν προικῶν ταύτης πραγμά-
των, ὡς εἴρηται, και μόγις ἐξαρκοῦντων ὑπὲρ τῶν
ἀναλωθέντων ἀπὸ τούτων και λειπομένων αὐτῆ. Οἱ
δὲ γε δηλωθέντες θανεισταὶ παύσονται δι' ἔχλου γί-
νεσθαι τούτων χάριν αὐτῇ, ἀπαιτήσουσι δὲ και
λήφονται τὰ κεχρεωστημένα τούτοις ἐκ τῶν ἰδιο-
κτητῶν πραγμάτων τοῦ τοιοῦτου Μαγιδιώτου, κατὰ
τὴν συνοδικὴν ταύτην και ἡμετέραν διάγνωσιν.
Ταῦτα παρεκλήθοντα, κ. τ. λ.

VI. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ἡμέρῃ τῇ αὐτῇ, ἰνδ. ζ',
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη
τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ και τῶν
αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Εἶχε μὲν ὁ σεβαστὸς ἐκείνος κύρ Βασίλειος ὁ
Σεβαστιανὸς οἰκήματα τινα και ἐμφυτευτικὰ δίκαια
μετὰ τοῦ περιεχομένου αὐτοῖς θεοῦ ναοῦ, ὃν ἐκεῖ-
νος ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνήγειρεν ἐπ' ὄνοματι τοῦ
τιμίου προφήτου, Προδρόμου και Βαπτιστοῦ Ἰωάν-
νου, διὰ σεπτῶν χρυσοβούλλων και προσταγμάτων
και λοιπῶν διαφόρων δικαιωμάτων. Μέλλων δὲ τε-
λευτᾶν, διαθήκην ἐξέθετο, καταλιπὼν τὰ τε τοιαῦτα
οἰκήματα μετὰ τοῦ ναοῦ και εἴ τι ἕτερον ἐπέκτειτο
ἀπὸ ἐμφυτευμάτων δίκαιον, πρὸς τὸν υἱὸν ἐκείνου,
καὶ ἦν κατὰ διαδοχὴν· και οὗτος ἀνενοχλήτως κατ-

ἔχων αὐτὰ και νεμόμενος, ὃς δὴ και τελευτῶν, ἐπεὶ
μηδένα ἕτερον εἶχε γνήσιον κληρονόμον, κατέλιπεν
ἐνδοθέτως ταῦτα πάντα πρὸς τε τοὺς ἀδελφοπάιδας
αὐτοῦ, τοὺς τοῦ Βουρῆ παιδας, και τὸν ἐξάδελφον
αὐτῶν Βασίλειον τὸν Σεβαστιανόν. Καὶ εἰσι μὲν
και οὗτοι ἐξ ἐκείνου τούτων ἐν κατοχῇ. Διαναστάς
δὲ ὁ ἱερατικῶς ἐξυπηρετῶν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ναῷ πρε-
σβύτερος Γεώργιος ὁ Νίκας, δι' ἔχλου γίνεται τού-
τοις, πειρώμενος κατέχειν αὐτὸν διὰ βίου παντὸς
και προσέει τῷ μέρει παραπέμπειν αὐτοῦ, και περ
ἐκάστου ἔτους, ἐφ' ὅσον ἦν τὴν ἱερατικὴν ἐκτελῶν
ὑπηρεσίαν ἐκεῖσε, χρυσίνους· ἐξ λαμβάνων ὑπὲρ
μισθοῦ. Παρῶν δὲ τῷ ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ και
ὁ τοιοῦτος πρεσβύτερος και τῶν εἰρημένων ἀκούων,
οὐδὲν ἕτερον εἶχε λέγειν, ἢ μόνον τὸ τοῦ χρόνου εἰς
δικαίωσιν αὐτοῦ προσβάλεο. Διέγνωσται οὖν τῇ
ἡμῶν μετριότητι και τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις
ἀρχιερεῦσι, δίκαιον εἶναι, ὡς ἂν κατὰ τὰς περιλή-
ψεις τῶν τε σεπτῶν χρυσοβούλλων και προσταγμά-
των και τῶν ἑτέρων δικαιωμάτων κατέχωσι τὰ εἰ-
ρημένα οἰκήματα οἱ ἀδελφοπάιδες ἐκείνου και ὁ
τοιοῦτος Βασίλειος, μετὰ και τοῦ δηλωθέντος θεοῦ
ναοῦ και τῶν ἐμφυτευτικῶν δικαίων, και ἔχωσιν
ἐπ' ἀθείας πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ τούτοις ποιεῖν,
και ἐξυπηρετῇ ἱερατικῶς, ὡς διδῆλωται, πρεσβύτε-
ρος ἐν αὐτῷ, ὃν ἂν οὗτοι βούλωνται και θελήσωσι,
μετ' εὐδόξεως μέντοι και προστασῆ τῆς ἡμῶν με-
τριότητος· ὁ δὲ γε τοιοῦτος πρεσβύτερος τῶν
ἀπέχη ἐκείθεν, και παύσεται τὸ ἀπὸ τούδε δι' ἔχλου
γίνεσθαι τούτων χάριν αὐτοῖς, ὡς μηδὲν μηδὲν
δίκαιον ἔχων. Ὅθεν και ὀφείλει πραχθῆναι τὰ περὶ
τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην και ἡμετέραν
διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκλήθοντα, κ. τ. λ.

VII. Synodus dirinii controversiam.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰθ' ἡμέρῃ, Τετράδι, ἰνδ.
ὀγδόης, προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δε-
σπότη τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ
τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλίους αὐτοῦ, συνεδρια-
ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ και ἱερωτάτων
ἀρχιερέων, τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου και ἐξάρχου
πίσης Ἑλλησπόντου, Ἀθανασίου, τοῦ Σάρδεων,
ὑπερτίμου και ἐξάρχου πίσης Λυδίας, Γρηγορίου,
τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου και ἐξάρχου πίσης Βι-
θυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου και
προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἀδριανουπό-
λεως και ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ Μελετινῆς και
ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Ποντοπρακλείας και ὑπερ-
τίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ Προύσης και ὑπερτίμου,
Νικολάου, τοῦ Πηγῶν και Παρίου, ὑπερτίμου και
προέδρου Γάνου, Κωνσταντίνου, τοῦ Ἰσιδίας και
ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυβραχίου και ὑπερτί-
μου, Γρηγορίου, τοῦ Μηθύμνης και ὑπερτίμου, Μα-
λαχίου, και τοῦ αρχιεπισκόπου Δέρκου, Λουκᾶ, πα-
ρισταμένον και θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόν-
των.

† Τὸ τῆς δικαιοσύνης χρῆμα πᾶσιν ὄντως λυσιτε-
λές· ταύτη γὰρ πόλις· εὐνομούμενη και ἀνθρωπι-
νοῖς ἰσοῖς μέτροις ἀρκούμε· οἱ βυθιζόνται μὲν πρὸς

τὸ βέλτιον, εἰρηνικὸν δὲ καὶ ἀστασιαστον τὸν σφῶν
 αὐτῶν βίον εἶσι διανύοντες, τῆς ἀδικίας μακρὰν
 ἀπαλαυνομένης καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀναφυομένης πλεον-
 εφίας ἐκκοπομένης. Εἰ δ' ἐπὶ πᾶσι χρεῶν τὸ τῆς
 δικαιοσύνης καλὸν παρῆρσιδέσθαι καὶ κρατεῖν,
 πῶς οὐ πολλῶ γε πλεόν δοίη τις ἂν τοῦτο προσήκειν
 τοῖς γε λαγοῦσι προέτασθαι τῶν ἄλλων πνευματι-
 κῶς καὶ εἰς τύπον εἶναι καὶ ὑπόδειγμα τοῦ καλοῦ;
 Ταύτης γὰρ ὄντας ταμίαι, πᾶσι τρόποις αὐτὴν κρα-
 τύνειν ἐπιζητοῦσι καὶ πραγματεύονται, καὶ κέρθο-
 αισχρὸν, ὡς δαπάνην, εὐ μάλα προθυμοῦνται φυλάτ-
 τεσθαι. Τῷ λόγῳ τῆδε σκοπὸς, ὡς τῷ ἱερωτάτῳ
 μητροπολίτῃ Μιτυλήνης, ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ
 Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριό-
 τητος, πολλὰ διανοχλήσεις πρὸ χρόνων κατ' ἀμφι-
 σθητήσεις γεγένηται μετὰ τῶν κατὰ καιροῦς καὶ
 κατὰ τὴν τοιαύτην νῆσον. Μιτυλήνην πατριαρχικῶς
 δίκαια διεξαγόντων ἐξάρχικῶς περὶ τῆς ἐκείσε δια-
 κειμένης σεβασμίας μονῆς τοῦ ὁσίου Γεωργίου καὶ
 τῶν ὑπ' αὐτὴν μετοχιῶν, τοῦ μὲν ἰσχυριζομένου τε
 καὶ ἀποδεικνύοντος, διαφέρειν ταύτην εἴθε τῇ κατ'
 αὐτὸν μητροπόλει, τῶν δ' αὖθις διατετιομένων, τῷ
 πατριαρχικῷ μέρει ἀνήκειν αὐτὴν. Οὕτω μὲν οὖν
 παρ' ἀμφοῖν τὰ τῆς διαμάχης ταύτης ἐκράται, τοῦ
 ἀρχιερατικῶς δὲ προϊσταμένου τῆς τοιαύτης ἀγιο-
 τῆτος ἐκκλησίας κύρ Γρηγορίου ἐκείνου πρὸ χρόνων
 ὅτι πλείστον κατὰ τὸ Νύμφαιον ἐπὶ τοῦ αἰοιδίμου
 ἐν πατριαρχαῖς κύρ Ἀρσενίου τὰ περὶ τοῦτου κει-
 νηκότος, καὶ συνοδικῆς πράξεως καὶ ψήφου προβά-
 σης τὴν: καὶ αὐτὰ δικαιούσης τὴν κατ' αὐτὸν ἐκείνην
 μητροπολιν Μιτυλήνης ἐπὶ τῇ δηλωθείσῃ μονῇ τοῦ
 ὁσίου Γεωργίου καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν μετοχοῖς, εὐρε-
 θεῖσθαι τε ἤδη καταγεγραμμένης καὶ ἐν τοῖς κωδι-
 κίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου, ὃ αὐτὸς ἱερωτάτος
 μητροπολίτης καὶ ὑπερτίμος ἐπὶ τῆς θείας τῶν ἱε-
 ρωτάτων ἀρχιερέων ὁμηγύρεως τὴν τοιαύτην συνο-
 δικὴν πρᾶξιν προέτεινε, ἀπειδίηπερ τῷ μακρῷ χρό-
 νῳ ἢ τοῦ ὁσίου Γεωργίου μονῆ καταβέβληται, μετέ-
 πεσε τὰ τῆς ἀμφοισθητήσεως εἰς τε τὴν ὑπ' αὐτὴν
 τελευτῶσαν σεβασμίαν μονὴν, ἐπ' ὀνόματι σετιμημένην
 τῶν Ὁσίων Πατέρων καὶ ἐπιτεκλημένην Δαφνῆα,
 καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Γλίστρας ὁμοίως
 ἐπονομαζομένην, καὶ ἐξητήσατο, μὴ ἐπιπλέον ἀδικεῖ-
 σθαι αὐτὸν ἐπὶ ταύταις. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς τοιαύτης
 πράξεως συνοδικῶς εἰς ἐπήκουον ἀναγνωσθεῖσης, ἢ
 μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν
 ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ἀκριδέστερον προσοχέουσα
 ταύτῃ καὶ ἐξ αὐτῆς κατελιψηῖα διεξιούσης, τρόπον
 πλεονεκτικῶς εἰσέναι τὸν πατριαρχικὸν ἔξαρχον ἐν τε
 τῇ ῥηθείᾳ μονῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου καὶ τοῖς ὑπ'
 αὐτὴν μετοχοῖς, τῇ τε τοιαύτῃ δηλονότι μονῇ τῶν
 Ὁσίων Πατέρων καὶ τῇ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς
 Γλίστρας, ἐν ἀγίῳ παρακαλεῖται Πνεύματι, μηκέτι
 εὐ ἀπὸ τοῦδε μήτ' ἐν τῇδε τῇ μονῇ τῶν Ὁσίων Πα-
 τέρων, μήτε μὴν ἐν τῇ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἀλλ'
 οὐδ' ἐν τοῖς ὑπ' αὐτάς κτήμασι παραβάλλειν αὐτόν.
 Εἰ γὰρ τὴν τῷ Ὁσίου Γεωργίου πρωτεύοντον μονὴν,
 ἐφ' ἣ δὴ καὶ ἡ διένεξις ἀνέκυψε τὴν ἀρχὴν, ὃ ἐν πα-
 τριάρχαις αἰοιδίμος κύρ Ἀρσένιος παρακεχώρηκε

τὴν πνευματικὴν διεξαγωγὴν ἔχειν παρὰ τοῦ εἰς
 ἀρχιερέα εὐρισκομένου τῆς τοιαύτης ὁγιωτάτης
 μητροπόλεως Μιτυλήνης, ἀπειρέξας εἰσερχεσθαι ὅπως
 ἐν αὐτῇ τὸν πατριαρχικὸν ἔξαρχον, ὃν δὴ τρίπον ἦδε
 ἢ συνοδικὴ πρᾶξις ἀρδῆλας διέξεισι, πολλῶ μᾶλλον
 ὀφείλουσιν αἱ ὑποκείμεναι ταύτῃ, ἢ τε τῶν Ὁσίων
 Πατέρων καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου παρὰ τῆς αὐ-
 τῆς ἐκκλησίας κατέχεσθαι καὶ ὑπὸ ταύτης παντοίαν
 ἀγεσθαι τὴν ἀνάκρισιν· ἐπεὶ πᾶσαν θύραν καὶ ἡ
 μετριότης ἡμῶν τῷ πατριαρχικῷ ἀποκλείει ἐξάρχῳ,
 ὡστ' ἐπιχειρεῖν εἰσερχεσθαι καὶ ἀνακρίνειν τοὺς ἐν
 αὐταῖς. Ἔσονται γὰρ αὐταὶ τὴν δεῖα χρόνον ὑπὸ τὴν
 τοῦ μητροπολίτου Μιτυλήνης ἢ καὶ ἐπισκόπου διοί-
 κησιν. Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ τοιαύτῃ συνοδικῇ πράξει πε-
 ριλαμβάνεται, ἐν ταῖς τελουμέναις θείαις ἀγιστεῖαις
 ἐν τῇ ὁσῃ τῷ τότε πρωτοτύπῳ μονῇ τοῦ Ὁσίου
 Γεωργίου τελεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν τῆς ἡμῶν μετριό-
 τητος, διεκρίθη συνοδικῶς, εἴπερ ὃ τοῦτου συνιστα-
 ται ναὸς καὶ οὐ καταβέβληται, κατὰ τὴν περιληψὴν
 τῆσδε τῆς συνοδικῆς πράξεως τὴν τῆς ἡμῶν μετριό-
 τητος ἀναφορὰν γίνεσθαι, τελουμένων ἐν αὐτῷ τῶν
 θείων ἀγιστεῖων, χωρὶς δὲ τούτου οὐδὲν τι πλεόν ἢ
 πατριαρχικῆ ἕξει περιωπῆ. Τὸν ὁμοιον δὲ τρόπον ὃ
 ῥηθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης Μιτυλήνης καὶ ὑπερ-
 τίμος καὶ περὶ ἑτέρου μονοδρίου κελίηκε, τοῦ
 Ἁγίου Μηνᾶ τῶν Κάτω Πτωμαίων, ὅπερ δι' ἑτέρου
 γράμματος τοῦ αἰοιδίμου ἐν πατριαρχαῖς κύρ Ἀρσε-
 νίου καὶ ἀλλοίων δικαιωμάτων παρέστησεν ἀληθῶς·
 ὑποκείσθαι τῇ τοιαύτῃ κατ' αὐτὸν μητροπόλει, κἀν-
 τεῦθεν δεδικαιῶται ἐν κατοχῇ καὶ τούτου τυγχάνειν.
 Ἔτι γε μὴν καὶ περὶ ἑτέρου μονοδρίου, ἀνεγερθέντος
 πᾶρὰ τοῦ προκαθημένου ἐκείνου τοῦ Γίδωκος, ὅπερ
 καὶ αὐτὸ κατέχειν δεδικαιῶται, ὅτε τῆς τούτου κα-
 θιερώσεως πρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου μητροπο-
 λίτου γεγεννημένης. Ἐσαύτως δεδικαιῶται κατέχειν
 καὶ τὸν ἐν τῷ κάστρου δι' ἀναλωμάτων τῆς εἰ-
 ρημένης μονῆς τῶν Ὁσίων Πατέρων ἀνεγερθέντα
 ναὸν ὡς εἰς μετόχον καὶ καθέδραν αὐτῆς· εἰ γὰρ
 τοῦ κυριωτέρου δικαιούται τυγχάνειν ἐν κατοχῇ.
 πολλῶ μᾶλλον καθέξει τὸ τοῖς ἐκείθεν ἀναλωμασιν
 τὴν σύστασιν λαβ' ἐν καὶ ὑπ' ἐκεῖνο τελεῖν, ὡς δεδή-
 λωται. Πρὸς τοῦτοις ἔρχε τὴν δικαιῶσιν καὶ ἐπὶ τῷ
 παρὰ τοῦ Κανναδοῦτ' ἡ ἐκείνου τοῦ δρουγγαρίου
 ἀνεγερθέντι ναῦ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυ-
 ρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, ἐπεὶ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ
 ἐγγιστα τῇ τοιαύτῃ ὁγιωτάτῃ μητροπόλει διακειμέ-
 νου καὶ τοῦ κοσμικοῦ λαοῦ ἐν τούτῳ συναγομένου
 πλείστη φιλονεικία καὶ οὐκ ὀλίγων ἀφορμαὶ σκανδα-
 λων συμβαίνουσιν εἰς τὸ μέρος τοῦ ῥηθέντος ἱερωτά-
 του μητροπολίτου Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου. Ὁμοίως
 ἐκίνησε καὶ περὶ ἑτέρου τινὸς μονοδρίου περὶ τὰ
 Βασιλικὰ τοῦ τιμίου ἀρχιστρατήγου τῶν ἁγίων δυνά-
 μων Μιχαὴλ καὶ ἐπιτεκλημένου Ἀκρονησιώτου,
 τῆς τούτου καθιερώσεως γενομένης παρὰ τοῦ ἐπι-
 σκόπου Ἐπισσοῦ κύρ Θεοδώρου ἐκ προτροπῆς τοῦ
 εἰς ἀρχιερέα τὴνικαῦτα εὐρισκομένου Μιτυλήνης
 κύρ Γρηγορίου ἐκείνου, καθὼς οἱ ἐπ' ὅτε ἱερουρ-
 γήσαντες ἐν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὃ τε σκευοβόλῃς τῆς
 αὐτῆς ὁγιωτάτης ἐπισκοπῆς ὃ Θεομάκουλος καὶ ὃ

πρωτοπαπῶς ταύτης ὁ Δάξαρὸς ἐγγράφως ἐξησφα-
 λίσαντο, γηραιοὶ ἄνδρες καὶ ἀξιόπιστοι, ἀλλὰ δὴ
 καὶ ὁ τὰ πατριαρχικὰ δίκαια διέπων ἔκελε πρὸ χρό-
 νων, μοναχὸς Μάξιμος, ἐνταῦθα παρὼν καὶ ἐρωτη-
 θείς μετ' ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης ἀνωμολόγησεν,
 ὡς ἐφορῶντος Θεοῦ, καὶ διεθεδακώτατο, προσθεὶς εἰς
 πλείονα τὴν παράστασιν καὶ ὡς χρηρευούσης τῆς
 τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης, ὁ βε-
 σταρχὸς ἐκεῖνος, ἐγκρατὴς τῶν δικαίων αὐτῆς εὐρι-
 σκόμενος, γραμμάτων ἐντός τοῦ θυσιαστηρίου τοῦδε
 τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀκρονησιώτου ἐπιγεγραμμένων πρὸ
 τοῦ τείχους αὐτοῦ καὶ δηλούντων ἐναργῶς, ὑποκειμέ-
 νων εἶναι τοῦτον ἤθε εἰ ἀγιωτάτη μητροπόλει, δό-
 λω καὶ ῥαδιουργίᾳ χρῆσάμενος, ἀπῆλειψε καὶ ἀπέ-
 ξεσε ταῦτα· οὕτω τοῖνον καὶ τοῦδε τοῦ μοναχοῦ Μα-
 ξίμου τὰ αὐτὰ τοῖς ῥηθείσι πρεσβυτέροις ὁμολογή-
 σαντες, ἐνεφάνισε καὶ τὰς ἐγγράφους αὐτῶν μαρτυ-
 ρίας ὁ δὴ λωθεὶς ἱερῶντος μητροπολίτης Μιτυλήνης
 καὶ ὑπέστημος, καὶ ἰδεθήθαι καὶ τοῦτων χάριν συνδι-
 κῆς διαγωγῆς. Διέγνωσται οὖν καὶ περὶ τούτων
 συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, τελεῖν καὶ ταῦτα δὴ
 τὰ μονότρια καὶ τοὺς εἰρημένους νομοὺς ὑπὸ τὴν δη-
 λωθεῖσαν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μιτυλήνης κατὰ
 τὰς περιλήψεις τοῦ τε γράμματος τοῦ δοιδίμου ἐν
 πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου καὶ τῶν ἐτέρων δικαιο-
 μάτων. ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν τοπικῶν ἱερωμένων καὶ
 γηραιῶν ἀνδρῶν ἐγγράφους μαρτυρίας, καὶ ἐν τού-
 τοις μνημονεύεσθαι τοὺς κατὰ καιροὺς ἀρχιερατι-
 κῶς τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προϊστα-
 μένους, καὶ μηδαμῶς παραβάλλειν εἰς· τι ἀπὸ τῶν
 τοιούτων τὸν πατριαρχικὸν ἐξαρχὸν ἐπὶ τῷ ἀνακρί-
 νειν ὅλους πειρᾶσθαι καὶ ἐνοχλεῖν τὸ μέρος ταύτης
 δὴ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης· καὶ
 πάντα δὲ τὰ προγεγονότα πατριαρχικὰ γράμματα
 ἐρύτων χάριν εἰς καταδίκην τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης
 ἐκκλησίας ἄκυρα καὶ ἀπρακτα ἔχει ἡ μετριότης
 ἡμῶν, ὡς μὴ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον προδάντα·
 καθόλου γὰρ περιαιρούσα τὰ τῆς ἀδικίας ταύτης,
 καὶ τοῦ λοιποῦ μηδεμίαν εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν
 βουλομένη μεταξὺ τοῦ τε πατριαρχικοῦ μέρους καὶ
 τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης,
 ψήφισαμένη τὰ περὶ τούτου, κεκύρωκε καὶ κατησφα-
 λίσαστο· ὁ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε πειρασόμενος εἰς ἀνα-
 τροπὴν καὶ ἀβίτησιν χωρῆσαι τῶν διεγνωσμένων
 συνοδικῶς τοῦ δικαίου ἐξεχομένων καὶ ὀχλήσεις καὶ
 σκάνδαλα καὶ αὖθις πρόξενεῖν ἰπὶ τε πατριαρχικῶ,
 ὡς δεδήλωται, μέρει καὶ τῇ βῆθεισῃ ἀγιωτάτῃ μη-
 τροπόλει Μιτυλήνης πρὸς τῷ ἀπὸ Θεοῦ κατακρίματι
 καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἐπιτιμῆσει ὑποπεσεῖται. Ταῦτα
 παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν πα-
 ρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφαιδίῳ τοῦ
 τιμωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστω-
 θέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις
 ἔτους ς^{οο} ω^{οο} τριακοστοῦ τρίτου.

VIII. *Esaias confirmat decisionem præcedentem
 synodi.*

† Ἰπόμνημα τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ
 Ἡσαίου γεγονὸς ἐπὶ τῆδε τῇ συνοδικῇ πράξει.
 Τῇ πατριαρχικῇ κερυπηῇ ἐκ παντὸς τρόπου προσ-

Α εἶναι τὸ φιλοδικαίων προσηκόν ἐστι καὶ ἀπειλούμενον
 μάλιστα, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητούμενοις τῶν
 ἄλλων πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ὡς οἰ-
 κείεις ταύτης κατεχομένοις, εἰ δὴ τι τούτων διαφεί-
 ρειν ἄλλω τινὶ ἀμφιδάλλεται· οὕτω γὰρ καὶ ὁδξιν
 πλεονεξίας ἀποκρούει· ἄν, καὶ ταῖς ἄλλω γενομέ-
 ναις ταύτῃ εὐποιαις εὐκρεπῶς μάλιστα χροῖτο καὶ
 ὡς φίλον Θεῷ, προλόγος δὴλον γένηται τοῦ λόγου τὸ
 βούλημα. Τὸ κατὰ τὴν νῆσον Μιτυλήνην μοναστή-
 ριον τὸ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου λεγόμενον ὅπως μὲν
 συνέστη τὴν ἀρχὴν, καὶ περιφανείας ὅπως εἶχε καὶ
 λαμπρότητος, καὶ ὅσοις ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς, φθάσει
 διεξιόντα τρανότερον τὰ προσόντα τοῦτω παλαιγενῆ
 δικαιομάτα, καὶ ὁ τοῦτο γυνῶναι ζητῶν ἐντυχῶν τοῖ-
 τοις ἀκριθῶς εἴσεται· πλὴν ἐνδόντος καὶ τοῦ τοιοῦ-
 του μοναστηρίου τῷ πάντα εἰς φῶς ἄγοντι καὶ τοῖς
 οἰκείοις αὖθις λυμαινομένῃ γεννήμασι χρόνῳ, οἱ ἐν
 αὐτῷ μοναχοὶ εἰς τὰ ὕπ' αὐτὸ μετόχια μετοικοῦσι
 κατὰ τὴν αὐτὴν διακεῖμενα νῆσον καὶ ὑπὸ τὴν ἔκει-
 σε τελούντα τῆς Μιτυλήνης ἀγιωτάτην μητρόπολιν,
 καὶ διένεξις τὸ ἐξ ἐκείνου ἀνέκυψε τῷ πατριαρχικῷ
 μέρει καὶ τῷ τῆς μητροπόλεως, ἐκατέρου αὐτῶν
 ἀντιποιουμένου, τοῦ μὲν τοῖς πατριαρχικοῖς, τοῦ δὲ
 τοῖς τῆς μητροπόλεως ἐναριθμούμετος καὶ κατατάτ-
 τοντος, ὅτε καὶ συνοδικῶς κινήθησῃ τῆς ὑποθέσεως
 ἐπὶ τοῦ τότε τὸν πατριαρχικὸν κοσμοῦντος θρόνον,
 δοιδίμου ἐν πατριάρχαις κύρ Ἀρσενίου, τὴν νεκῶ-
 σαν ἔσχε τὸ μέρος τῆς μητροπόλεως. Διέστειλε μέ-
 ντοι ἡ κρίσις ἐν τῷ καθολικώτερω καὶ ἀρχαίῳ μονα-
 στηρίῳ τῷ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου, εἰπερ συνίσταται,
 τὴν ἀναφορὰν καὶ μνήμην τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνό-
 ματος γίνεσθαι ἐν ταῖς ἱεραῖς πρὸς Θεὸν ἀγιστεῖαι·
 οὕτω δὲ καίπερ δικαιωθείσης καὶ περιγενομένης τῆς
 μητροπόλεως τῶν ἀντιπαρισταμένων αὐτῇ, χεῖρα
 καὶ αὖθις ὑστερον τοῖς τοιούτοις οἱ τοῦ πατριαρχι-
 κοῦ μέρους ἐνέβαλον, ὅθεν ὁ νῦν ταύτης ἀρχιερα-
 τεύων, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν
 μετριότητος καὶ συλλειτουργγός, τῇ ἡμῶν μετριότητι
 συνεδριάξων προκαθημένη συνοδικῶς, ἀνήνεγκε τὰ
 περὶ τούτου, καὶ τὸ συνοδικὸν ἐπὶ τοῦ μέσου ση-
 μαίωμα ἐνεφάνισε, τὸ τοῦ δοιδίμου δηλαδὴ πατριάρ-
 χου κύρ Ἀρσενίου. Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν χρέος
 ἔχουσα τοῖς καλῶς διεγνωσμένοις ἐμμένειν, ἄλλως
 τε μηδὲ ἀποδεχομένη καθ' οἰανδήποτε πρόφασιν ἀν-
 τικαθίστασθαι τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς καὶ συλλει-
 τουργοῖς ἐπὶ κτήσει πραγμάτων, καὶ δοκεῖν ποιεί-
 σθαι περὶ ἐλάττωνος ἀχέειν καὶ εἰρήνην ἀδελφικὴν,
 διὰ ταῦτα ἔσπερξεν, ὡσπερ ἄρα καὶ εἰκὸς ἦν, τὴν
 προδῶσαν συνοδικὴν πρᾶξιν, γράμμα συνοδικῶν αὐ-
 τῆς ἀπολύσασα εἰς τὴν περὶ τούτου βεβαίωσιν, ἀλλὰ
 καὶ ἐπὶ πλέον τὰ τοῦ πράγματος ἀσφαλιζομένη εἰς
 ἀπόσβησιν καὶ ἀποτροπὴν παντελῆ τῶν εἰς τὸν ἐξῆς
 ἅπαντα καὶ διηνεκῆ χρόνον ἐξαρχικῶς τὰ ἐκείσε
 πατριαρχικὰ δίκαια ἐπιτροπομένων, αἰτησάμενου
 τοῦτο τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως, ἐν ἀγίῳ δια-
 κελεύεται Πνεύματι καὶ διὰ τοῦ παρόντος ὑπομνη-
 ματώδους γράμματος, μένειν εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους
 τὰς ὑπὸ τὸ εἰρημένον μοναστήριον τοῦ Ὁσίου Γεωρ-
 γίου σεβασμίας μονίαις, τὴν τε τῶν Ὁσίων Πατέρων

καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης καὶ παρ' αὐτῆς ἔχειν ταύτας τε καὶ τὰ ὑπ' αὐτὰς κτήματα τὴν πνευματικὴν ἀνάκρισιν παντελῶς γὰρ ἀποτρέπει καὶ κωλύει ἡ μετριότης ἡμῶν πάντα πατριαρχικὸν ἐξάρχον τῆς εἰσόδου τῆς εἰς αὐτάς, ἐπὶ τῷ ἀνακρίνειν εἰσέρχεται θέλοντα τὰ ψυχικὰ σφάλματα ἐν αὐταῖς καὶ τοῖς κτήμασιν αὐτῶν, καθέξει γε μὴν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης καὶ τὸ μονῆριον τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἔπερ τῶν Κάτω Πτωμαίων ἐπικίχληται, ἐπεὶ παρῆστος καὶ ἀπέδειξε καὶ τοῦτο τῇ κατ' αὐτὴν προσήκειν ἀγιωτάτη ἐκκλησίᾳ διὰ τὰ ἐτέρων γραμμᾶτων δικαιούτων αὐτὸν καὶ ἄλλου γράμματος τοῦ δηλωθέντος ἀοιδίμου πατριάρχου κυρ Ἀρσενίου. Ὁμοίως καὶ τὸ ἐκείσε ἕτερον μονῆριον, τὸ παρὰ τοῦ προκαθημένου ἐκείνου τοῦ Γίδωνος ἀνεγερθὲν εἰς ὄνομα τῆς ὑπεράγνου Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ἔπερ παρὰ τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου ἀρχιερέως ἔσχε τὴν καθιέρωσιν, καὶ διὰ τοῦτο διεγνώσθη κατέχεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ Βασιλικὰ τοῦ τιμίου ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω δυνάμεων καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Ἀκρονησιώτου μονῆριον, ὡς καθιερωθὲν ἐκ προτροπῆς τοῦ τῆνικαῦτα ἀρχιερέως Μιτυλήνης, κυρ Γρηγορίου ἐκείνου, παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐρισσοῦ ἐκείνου κυρ Θεοδώρου, καθὼς οἱ τῷ τότε ἱερουργήσαντες πρεσβύτεροι, ὃ τε σκευοφύλαξ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς ὁ Θωμόπουλος, ὁ πρωτοπαππᾶς ὁ Λάζαρος καὶ ἕτεροι ἐγγράφως ἐξήσφαλισαντο, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τὰ ἐκείσε πατριαρχικὰ δίκαια διενεργήσας μοναχὸς Μάξιμος ἐρωτηθεὶς διεμαρτύρατό τε καὶ ἰσχυρίσατο, ὅστις καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐξείπεν, ὅτι δὴ ὁ βεστάρχης ἐκείνος πατριαρχικῇ προτροπῇ τὰ κατὰ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν ἀρχιερέως χηρεύουσαν διοικῶν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ τοιοῦτου μονῆριου ἀναγεγραμμένα γράμματα, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἀριθῆλως, τῆς μητροπόλεως εἶναι τὸ μονῆριον τότε, ἠφάνισέ τε καὶ ἀπήλειψε παντελῶς. Ἐπὶ τούτοις ὀφείλει κατέχειν ὁ τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ἐντός τοῦ κάστρου ἀνεγερθέντα θεῖον ναὸν παρὰ τῶν μοναχῶν τῆς εἰρημένης σεβασμίας μονῆς τῶν Ὁσίων Πατέρων ὡς μετόχιον αὐτῶν, εἶτι δὲ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Κανναβοῦτζῆ ἐκείνου τοῦ δρουγγαρίου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου. Ἐπεὶ γὰρ ἐγνωρίσεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς συμβαίνει τῷ μέρει τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως ὀχλήσεις οὐ μικραῖ, πλησίαν εὐρισκομένων τῶν τοιούτων θεῶν ναῶν καὶ κοσμικοῦ λαοῦ ἐν τούτοις συναγομένου, ἔταξε κατέχεσθαι τοὺς τοιοῦτους θεῖους ναοὺς παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου, περιαιρούσα τὰς ἀφρομῆς τῶν σκανδάλων καὶ τῶν ὀχλήσεων ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ εἰρήνην μνηστευμένη τοῖνον καὶ οὐδεμίαν ἔξει ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ καὶ κυριότητι τῶν εἰρημένων σεβασμίων μονῶν τῶν Ὁσίων Πατέρων καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τῶν διαληφθέντων ἄλλων μονῶν καὶ τῶν ναῶν διενόησιν ἢ τὸν τυχόντα ἐμποδισμὸν τὸ μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως, ἀλλὰ τὴν μνήμην τοῦ οἰκείου ὀνόματος καὶ τὴν πνευματικὴν

ἀνάκρισιν ἔξει διὰ παντὸς ἐν αὐτοῖς οὗτος τε ὁ νῦν ταύτης ἱερώτατος ἀρχιερεὺς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτῆς προστασόμενοι, οὐδενὸς τῶν κατὰ καιροὺς ἀποστελλομένων πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἐκείσε διενόησιν ὀφείλοντος τῷ μέρει τῆς τοιαύτης μητροπόλεως ἐπὶ τινὶ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ ζῆτεῖν εἰσέρχεται καὶ ἀνακρίνειν τὸ παράπαν ψυχικὰ σφάλματα ἐν αὐτοῖς ἢ ὅπως διασείειν τὸ μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως. Τῇ γὰρ εἰρήνῃ καὶ τῷ ἀνενοχλήτῳ τὸ ἀσφαλὲς καὶ μόνιμον ἐς τὸ διηνεκὲς παρέχουσα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πάντα τὰ προδόντα ἐπὶ καταδίχῃ τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας πατριαρχικὰ γράμματα ἀκυροῖ, καὶ ὡς μὴ γεγονότα τὴν ἀρχὴν ἢ ὅπως προδόντα τῆσιν, καὶ ἐπιτίμιον ἀπειλεῖ παντὶ τῷ διενόησαντι ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως διὰ τοῦ παρόντος ὑπόμνηματώδους σιγίλλου, ἔπερ καὶ γεγὼς κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἡ' ἰνδ. τοῦ ς^ω ω^ο τριακοστοῦ τρίτου ἔτους ἀπελύθη τῷ μέρει τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

† *Ἔιχε τὸ Ἅσπας ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπισκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης τῇ πατριαρχικῇ καὶ θείᾳ χειρὶ.*

ACTA ANTIQUIORA DE EADEM RE.

1° *Decisio patriarcha Arsenii (anno 1256).*

† Μηνὶ Μαρτίῳ, λα' ἡμέρα, ἕκτη, ἰνδ. ιδ', προκαθημένῳ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου κυρ Ἀρσενίου ἐν τοῖς τῆς κατὰ τὸ Νύμφαιον σεβασμίας μονῆς τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Θεοδώρων κελίοις, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἀγκύρας, Γρηγορίου, τοῦ Κυζίκου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἑλλησπόντου, Γεωργίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Ἀνδρονίκου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Ἰωάννου, τοῦ Φιλαδελφείας, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος Συρακούσης, Ἰωαννικίου, τοῦ Ποντοπρακείας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος; Κλαυδιουπόλεως, Θεοδώρου, τοῦ Μωκῆσου, Γεωργίου, τοῦ Ῥόδου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδούλου, τοῦ Σμύρνης καὶ ὑπερτίμου, Θεοδώρου τοῦ Μιλήτου, Νικηφόρου, τοῦ Μελαγίνων, Ἰωάννου, τοῦ Προύσης καὶ ὑπερτίμου, Νικολάου, τοῦ Ἀγυράου, Λέοντος, τοῦ Ἀντιοχείας, Μιχαῆλ, τοῦ Κυψέλων, Κωνσταντίνου, τοῦ Γαρέλλης, Κωνσταντίνου τοῦ Κίου, Δαυὶδ, τοῦ Λοπαδίου, Ἀντιόχου, καὶ τοῦ Περγάμου, Γεωργίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Φθάνει μὲν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μιτυλήνης, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργγὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτου πατριάρχου ἐκείνου κυρ Μανουὴλ κινήσαι συνοδικῶς περὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Μιτυλήνην διακειμένης σεβασμίας μονῆς τοῦ Ὁσίου Γεωργίου, ἀμφισθητήσιμου οὐσης τούτῳ δὴ τῷ μητροπολίτῃ, ἐπισχυριζομένῳ διαφέρειν ταύτην τῇ κατ' αὐτὴν μητροπόλει, καὶ τῷ μέρει τῆς καθ' ἑμᾶς

ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, προβῆ-
 ναι δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διαδικασίᾳ καὶ συνοδικὴν
 πρᾶξιν, διαλαμβάνουσαν, ἐπιστῆναι κατὰ τόπους
 ἕνα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐρευνῆσαι ἀκριθῶς
 τὰ τῆς ὑποθέσεως· οὐκ ἔφθασε δὲ τελεσθῆναι τὰ
 περὶ τούτου, καθὼς τότε ὤρισθησαν, διὰ καὶ ἔρει
 ἐπιδημοῦσης τῷ Νυμφαίῳ τῆς ἡμῶν μετριότητος
 τὰ περὶ τούτου, καὶ αὖθις ὁ Μιτυλήνης κεκίνησε,
 καὶ τομὴν γενέσθαι ἀπῆται τῆς ὑποθέσεως· ἀδικεῖ-
 σθαι γὰρ τὰ μέγιστα διετίθεντο, ὅτε τῶν Ὀσιο-
 γεωργικῶν μοναχῶν μὴ ἐν τῇ πρωτοτύπῳ προσκα-
 θημένῳ μονῇ, ἤτις καὶ πατριαρχικῇ ὀνομάζετο,
 ἀλλ' ἐν μετοχίῳ αὐτῶν τῇ κατ' αὐτὸν μητροπόλει
 ὑποκειμένῳ, ἢ καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκοπὰς καὶ
 διαξυγομένῳ παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς ἀποσταλλομέ-
 νου πατριαρχικοῦ ἐξάρχου. Διεμνησθήσαν τοιγαροῦν
 οἱ τῆς τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῆς μοναχοὶ ἀποκο-
 μίσαι πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα τὰ προσόντα
 αὐτοῖς παλαιγενῆ δικαίωματα, ἐν' ἐκείθεν γνῶν, εἴτε
 τῇ πατριαρχικῇ μεγαλειότητι ὑποκειμένη ἐστὶν ἢ
 τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῆ, εἴτε τῇ μητροπόλει Μι-
 τυλήνης. Καὶ μέντοι καὶ ἀπεκομισθήσαν ταῦτα διὰ
 τοῦ μοναχοῦ Βαρλαάμ, καὶ ἐνεχειρίσθησαν ταύτη
 προσκαθήμενῇ συνοδικῶς· χρυσόβουλλα δὲ ταῦτα
 ἐτύγγανον τῶν ἀοιδίμων βασιλέων καὶ ὑπομνήματα
 παλαιγενῆ τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων πατριαρχῶν,
 διαλαμβάνοντα ὁμοῦ πάντα, τὴν τοῦ Ὁσίου Γεωρ-
 γίου μονὴν αὐτοδέσποτον εἶναι, κυρίαν τε καὶ
 καθ' ἑαυτὴν, καὶ μῆτε τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγά-
 λῃ Ἐκκλησίᾳ ὑποκεισθαι, μῆτε τινὶ ἑτέρᾳ ἐκκλη-
 σίᾳ, ἀλλ' οὐδ' ἡγούμενον ἐνεδίδουσαν σφραγίζεσθαι
 ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ παρὰ πατριάρχου ἢ ἑτέρου
 τινός. Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ὑπομνήματα διεκώλυον
 δι' ἐκφωνήσεως ἀφορισμοῦ φρικώδους τοὺς κατὰ
 καιρὸν πατριάρχας, εἰ καὶ πρὸ χρόνων μετρίων ὁ
 πρὸ ἡμῶν ἀγιώτατος πατριάρχης κύρ Μανουὴλ οὐκ
 οἶδ' ὅπως ἀγνοίαν πάντως τῆς περιλήψεως τῶν
 σπέντων χρυσοβούλλων καὶ τῶν πατριαρχικῶν κεκτη-
 μένων ὑπομνημάτων, ἡγούμενους Ὀσιογεωργίτας
 ἐσφράγισε. Ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, διελάμβανον τὰ
 παρὰ τοῦ μέρους τῆς μονῆς προκομισθέντα παλαι-
 γενῆ δικαίωματα. Ἀπηταιτο δὲ ὁ Μιτυλήνης προκο-
 μίσαι τι δικαίωμα ἔγγραφον, ἐξ οὐπερ ἀναφανῆ
 δικαιούμενος ἐπὶ τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῇ· ὁ
 δὲ δικαίωμα οὐ προεκώμειεν ἔγγραφον, ἔλεγε δὲ,
 κεκτησθαι μᾶλλον τὴν κατ' αὐτὸν μητρόπολιν ἐπὶ
 τῇ μονῇ ἀπὸ τῶν προκομισθέντων δικαιωμάτων·
 ἔπει καὶ γὰρ οὐ διαλαμβάνουσι τὸ ταύτην ὑπὸ τὴν
 πατριαρχικὴν ἐξουσίαν τε καὶ διοικήσιν τελεῖν τὴν
 μονὴν, μῆτε μὴν ἡγούμενον ἐπ' ἐξουσίας κεκτησθαι
 τὸν κατὰ καιροὺς πατριάρχην σφραγίζεσθαι ἐν αὐτῇ,
 οὐδ' ἐξάρχον ἀποστέλλειν ἐκεῖσε, ὅτε τι ἕτερον
 διενεργεῖν ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μονῇ,
 ἔστι δὲ ἐνδοξίας τῆς ἐνορίας μου αὐτῆ, καὶ μάλιστα ὅτι
 καὶ πλησίον ἐνδίδρυται τῆς κατ' ἐμὲ μητροπόλεως,
 ἀνάγκη πάντως καὶ ὑποκειμένην αὐτὴν εἶναι τῇ
 κατ' ἐμὲ μητροπόλει καὶ ὑπὸ τὸν κατὰ καιροὺς μη-
 τροπολίτην Μιτυλήνης. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ
 αὐτοδέσποτος ἔστι, καὶ οὐτε τῇ πατριαρχικῇ ὑπό-

κειται μεγαλειότητι, ὅτε τῇ τῆς Μιτυλήνης, ὡς
 φασὶ, μητροπόλει, ἀλλ' οὐ πάντως καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν
 μετόχια, ἅπερ ὁμολογουμένως τῇ μητροπόλει Μι-
 τυλήνης καὶ τῇ ὑπ' αὐτὴν ἐπισκοπῇ ὑποκειμένα
 εἰσιν. Ἐν τούτῳ γὰρ καὶ ἀδικεῖσθαι τὰ μέγιστα
 προσετίθετο, ὅτι τῆς πρωτοτύπου μονῆς τοῦ Ὁσίου
 Γεωργίου ἀμεληθείσης καὶ τῶν Ὀσιογεωργικῶν ἐν
 τοῖς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μιτυλήνης μετοχίῳ προ-
 καθημένῳ, ὁ πατριαρχικὸς ἐξάρχος εἰσέρχεται ἐν
 αὐτοῖς, καὶ ἀνακρίνει τούτους, καὶ διεξάγει πνευ-
 ματικῶς, αὐτὸν δὲ τὸν μητροπολίτην ἐξωθεῖν ἐκεί-
 θεν κειράται. Ταῦθ' ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
 Μιτυλήνης ἐπὶ τοῦ μέσου προέθετο, καὶ τομὴν ἐξή-
 ται γενέσθαι τῆς ὑποθέσεως. Ἡ γοῦν μετριότης
 ἡμῶν ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ ἀδελφότητι τὰ τῶν
 δικαιωμάτων ἀκριθέστερον ἐπιλθοῦσα κακὰ τούτων
 διεγνώσκουσα, μὴ δικαίως εἰσέρχεσθαι τὸν πατριαρ-
 χικὸν ἐξάρχον ἐν τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῇ, ἐπὶ
 ἐκ τῆς τῶν δικαιωμάτων ἀπειρήγεται περιλήψεως,
 διορίζεται συνοδικῶς, μηκέτι τὸ ἀπὸ τοῦδε παραβά-
 λειν τοῦτον, μὴ ὅτι γε ἐν τῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου
 πρωτοτύπῳ μονῇ, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν μετο-
 χίῳ· καὶ κτήμασιν, ἐν οἷς καὶ οἱ Ὀσιογεωργίται
 προσκλήθηται μοναχοὶ· ταῦτα γὰρ ὅτι τὴν τοῦ μη-
 τροπολίτου καὶ ἐπισκόπου διοικήσιν ἔσονται, καὶ
 παρ' αὐτῶν ποιμανθήσονται, καὶ οἱ ἐν τούτοις Ὀσιο-
 γεωργίται μοναχοὶ καὶ ἀνακριθήσονται καὶ ἐπιμ-
 νηθήσονται, εἰ δεήσει, καὶ συγχωρήσεως ἀξιωθῆ-
 σονται. Ἐπιζυγοὶ καὶ γὰρ τὰς τῶν τοιούτων μετο-
 χίων θύρας τῷ πατριαρχικῷ ἐξάρχῳ ἢ μετριότης
 ἡμῶν· ὁ μόνον γὰρ τὰ κακῶς ἐπικτηθέντα ἀποτί-
 θεσθαι βούλεται, ἀλλ' ἔστιν οὐ διὰ σχεῖσιν πνευματι-
 κὴν καὶ εἰρήνην ἀδελφικὴν καὶ τοῦ οἰκείου κατα-
 φρονεῖν. Ἐπει δὲ ἀδηλία ἦν περὶ τῆς ἐν τῇ πρωτο-
 τύπῳ μονῇ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου ἀρχιερατικῆς
 ἀναφορᾶς, οὐδὲ γὰρ ἐφέρετο περὶ τούτου βῆταις ἐν
 τοῖς ἐμφανισθεῖσι δικαίωμασιν ἅπασιν, ἦν δὲ πᾶν-
 τως ἀνάγκη ἀναφέρεισθαι ὄνομα ἀρχιερέως ἐν ταῖς
 ἐν αὐτῇ τελοῦμενάς θείαις ἀγιστείαις, ὥρισται συν-
 οδικῶς, συναινούντος· ἐπὶ τούτῳ καὶ τοῦ Μιτυλήνης,
 τὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος γίνεσθαι ἀναφορὰν·
 τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ἐξεῖ ἢ πατριαρχικῇ περιωπῇ
 ἐκ τῆς πρωτοτύπου τοῦ Ὁσίου Γεωργίου μονῆς,
 καὶ οὐδὲν τι πλέον. Ταῦτα παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν
 ἡμερησίων συνοδικῶν διαγνώσεων καὶ τῇ ὑπογρα-
 φῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος τῆς
 ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας Θεοδώρου
 τοῦ Ξιφιλίνου συνήθως βεβαιωθέντα ἐπεδόθη μηνί
 καὶ ἰνδίκτῳ τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτους 5^{ου} ψξβ'.
 Ἐἶχε τὸ πρωτότυπον τὸ· Ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιω-
 τάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, Θεόδωρος ὁ
 Ξιφιλίνος.

† Ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις τοῦ ἀοιδίμου ἐν
 πατριαρχίᾳ κύρ Ἀρσενίου καταγεγραμμένη εὐρε-
 θεῖσα ἐν τοῖς παλαιῶς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτο-
 φυλακείου τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
 κλησίας, σαθρωθεῖσα δὲ τῷ χρόνῳ, ἵνα μὴ εἰς τὸ
 παντελὲς ἀφανισθῇ, μεταγραφεῖσα ἐνταῦθα ἀπαρα-
 λάκτως καὶ κατὰ πάντα ἐξισόζουσα τῇ πρωτοτύπῳ,

κατεστρώθη και νῦν ἐν τοιοῦτοις κωδικείοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου διὰ πλείονα τὴν βεβαίωσιν και ἀσφάλειαν.

2° *Decisio patriarchæ Arsenii (ann. 1246).*

† Ὡς πολλὴν πολλὰκις τὴν διένεξιν εἶδεν ἡ μετριότης ἡμῶν μέσον τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μιτυλήνης Γρηγορίου και τῶν κατὰ Μιτυλήνην πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἐπὶ μοναστηρίοις τισί, τοῦ μὲν λέγοντος, διαφέρειν αὐτὰ τῇ ὕπ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, τῶν δὲ πατριαρχικῶν ἐξάρχων, τοῖς πατριαρχικοῖς δικαίοις, τὰ μοναστήρια δὲ, ἐφ' οἷς ἡ διένεξις, τὰ Κάτω Πτωμαῖα, και κατὰ τὴν ἑνορίαν τῆς Γέρβρας ὁ Ὅσιος Γρηγόριος, και ἡ τῶν Ἀριστῶν μονὴ εἰς ἐν τῶν νησιδίων. Καὶ δὴ ἐν μὲν τοῖς Πτωμαίοις λαμβάνει ἤδη πληροφορίαν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς τῶν δικαίων ἐστὶ τῆς μητροπόλεως Μιτυλήνης, ἐκ τοῦ ἐμφανισθέντος παρὰ τοῦ μητροπολίτου τῇ ἡμῶν μετριότητι δικαίωματος, ὃ δὴ δικαίωμα Ἰσον ἦν ἐξ ἀντιγραφῆς πρωτοτύπου· συμφωνία γὰρ ἦν μέσον Μανουὴλ τοῦ Ξηροῦ και τοῦ μητροπολίτου ἐκείνου Μιτυλήνης Πόθου τοῦ Ἀπλησφάρη, ὅτι διεδώρηται τὴν τοιαύτην μονὴν ὁ μητροπολίτης οὗτος, ὡς τῶν δικαίων οὐσαν τῆς κατ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας, τῷ Ξηρῷ τούτῳ Μανουὴλ ἐπὶ δυοὶ προσώποις, και τετύπωκεν, ἵνα τελῆ ἕτησις ὑπὲρ αὐτῆς νομίματα τρικέφαλα εἰκοσι, και τὰ μὲν δέκα καταβάλλῃ πρὸς τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ δὲ δέκα διδῶ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Σερβῆ. Καὶ ἦν τὸ δικαίωμα τοῦτο διαλαμπάνον, ὡς ὁ μὲν Ξηρὸς ἐκεῖνος Μανουὴλ εἰθνηκε, περιήλθε δὲ τὸ δίκαιον τοῦ δευτέρου προσώπου εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κομνηνὸν Ἀλέοντα, και ποιεῖ και οὗτος σιγγίλιον τῷ Σερβῆ, ἵνα λαμβάνῃ κατ' ἕτος ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτοῦ τὰ δέκα τρικέφαλα. Οὕτω μὲν οὖν ἀνεφάνη μητροπολιανὴν εἶναι τὴν μονὴν τῶν Κάτω Πτωμαίων ἀπὸ τοῦ δικαίωματος τούτου, παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μιτυλήνης πεπιστωμένου, και ὀφείλει τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐπιλαβεῖσθαι ταύτης ὁ ἱερωτάτος οὗτος μητροπολίτης Μιτυλήνης Γρηγόριος. Ἄ δὲ και ἐν ταῖς ἄλλαις μοναῖς ταῖς ἀνωτέρω δηλουμέναις εἰς δικαιολογίαν προτείνετο, οὐδὲ ταῦτα παρείδεν ἡ μετριότης ἡμῶν· ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πατριαρχικὸς ἑξάρχος, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ὁ Τιμόθεος ἐκ τῆς παρεκβολῆς τῆς ἐνσημασμένης παρὰ τοῦ Κυριότης εἰς τὰς μονὰς ταύτας εἰσέρχεται ὡρμητο, ἐπὶ δὲ τῇ παρεκβολῇ ταύτῃ ἀπεφάνθησαν τίνα συνδικῶς, ἃ ἐν τῷ τοῦ ἐπισκόπου Γέρβρας σημειώματι περιλαμβάνονται, και παρὰ τοῦτ' αὐτὸ οὐκ εἶχεν ἀναντιβῆρητον τὴν ἐκ τούτων ἐξώθησιν ὁ μητροπολίτης, ὃ δὲ παρεκλήτευε τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἐν ἡ κατὰ τὸν τόπον ἐξέτασις γενομένη, ὡς τῇ ἡμῶν μετριότητι βούλεται, τὸ ἀληθὲς ἀποδείξει, και τὸ μέσον αὐτοῦ και τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἀμφίβολον λύσειεν, ἀπειδὴν εἰς τοῦτο και ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μητροπολίτης ἐφασκεν, ὡς μέχρι και τοῦ Μιτυλήνης ἐκείνου Ἰωσήφ ἀναφαιρέτα ἦσαν τὰ μητροπολιανὰ δίκαια ἐν ταῖς βῆθειαις μοναῖς, ἐξ οὗτο δὲ ἐπισχεθῆ ἐν-

ταῦθα παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου, ἄδειαν ἐν τῷ τόπῳ εὐράμενοι οἱ πατριαρχικοὶ ἑξάρχοι ἀπέστασαν ταύτας τῶν μητροπολιανῶν δικαίων και ἰδιοποιήσαντο, ἀνεμνήσθη και ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς περὶ τῶν κατὰ τὴν μητρόπολιν Μιτυλήνης δικαίων ἔγραφε πολλὰκις αὐτῇ και ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Ἰωσήφ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀποκαταστάς, ὅτι παρὰ τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἠδίκηται. Ἴνα γοῦν μὴ και πάντοτε ταῖς ὁμοίαις ἐνοχλῆται φωναῖς ἡ μετριότης ἡμῶν, τετύπωκεν, ἵνα ἀπέλθῃ κατὰ Μιτυλήνην ὁ τῶν ἐκείσε προϊστάμενος πατριαρχικῶν δικαίων, και ἐπιστάς κατὰ τόπους ποιησῆται τὴν ἐπὶ τοῖς πατριαρχικοῖς και τοῖς μητροπολιανοῖς δικαίοις ἐξέτασιν διὰ μαρτύρων ἀξιοπίστων, εὐλαδῶν δηλαδὴ και ἀμέμπτων ἀνδρῶν γερόντων, ἀφορισμῶ αὐτοῦς προκατασχῶν και προκατασφαλισάμενος, και ἐν οἱ μαρτυροῦντες μαρτυρήσωσιν, ὡς μέχρι τῆς ἐφημερίας τοῦ Μιτυλήνης ἐκείνου Ἰωσήφ αἱ βῆθειαι μοναῖ, ἤγουν ὁ Ὅσιος Γρηγόριος και ἡ μονὴ τῶν Ἀριστῶν ὑπὸ τὴν μητροπολιανὴν ἐτέλουν ἐξουσίαν, και οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς οὐδεμία ἀναφορὰ πατριαρχική, ἔκτοτε δὲ διὰ τὸ ἐπισχεθῆναι τὸν Μιτυλήνης κατὰ Νίκαιαν οἱ πατριαρχικοὶ αὐτὰ παρῆσαν ἑξάρχοι, ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐταῖς τὴν μητροπολιτὴν ἐκ τοῦ ἀναντιβῆρητου· εἰ δὲ μαρτυρηθῆ παρ' αὐτῶν, ὡς ἐκπαλαι και ἀνεκαθεν τὴν κατοχὴν και νομὴν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις μοναῖς οἱ πατριαρχικοὶ εἶχον ἑξάρχοι, ἵνα καταστήσῃ ἀναμφιδόλως και πάλιν τὸν πατριαρχικὸν ἑξάρχον. Οὕτω μὲν οὖν ἐν ταῖς βῆθειαις ποιήσει μοναῖς, τῇ τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου και ταῖς Ἀρισταῖς, οὕτω δὲ κἄν ἐν ἄλλαις τισὶν ὑποθέσεσιν, ἐν αἷς τὴν πρόσκλησιν λήψεται ἡ ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ μέρους ἡ ἐκ τοῦ μητροπολιανοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐγεγόνει και τὸ παρὶν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Εἶχε τὸ Ἐπιτομὴ Νοεμβρίῳ, ἐνδ. ε', διὰ τῆς τοῦ διοδίου ἐν πατριαρχίαις κῆρ Ἀρσενίου θείας χειρός.*

3° *Decisio patriarchæ Arsenii (ann. 1246).*

† Γέγονε μὲν τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μιτυλήνης, κατὰ Κύριον ἀγαπητῶν ἀδελφῶν και συλλειτουργῶν, γραφῆ τῇ· ἡμῶν μετριότητος, δικαιούσα τοῦτον ἐπὶ τῇ κατ' αὐτὸν μονῇ τῶν Κάτω Πτωμαίων, ἐπὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς μοναῖς, ἤγουν τῇ μονῇ τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου και τῇ μονῇ τῶν Ἀριστῶν, διοριζομένη, γενέσθαι ἐξέτασιν, και τὸ ἀναφανισμένον ἐπ' αὐτοῖς δίκαιον τῷ δικαιωθησομένῳ μέρει ἀπὸ τε τοῦ μητροπολίτου και τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἀποδοθῆναι. Ἄλλ' ἐπεὶ αἱ Ἀρισταῖ ἐν νομῇ και κατοχῇ ἦσαν τῷ μέρει τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης μέχρι δὴ και τίνος παραδραμάντος ὀλιγοῦ καιροῦ, χθὲς δὲ ἤδη και πρότερον ὁ προϊστάμενος τῆς βῆθειας μονῆς ἐλθὼν ἠπάτησεν, ὡς ἐκπαλαι ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐτέλει ἐξουσίαν, και ἐδύξαστο γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐγκαθιστῶν αὐτὸν εἰς τὴν προστασίαν, τὸ δὲ οὐκ οὕτως εἶχεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μιτυλήνης ἐτέλουν τὰ τῆς μονῆς, διορίζεται ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τῆς παρ-

ούσης ταύτης γραφῆς, τὴν μὲν ποριθεῖσαν γραφὴν τῷ εἰς προστασίαν ταχθέντι μοναχῷ τῆς τοιαύτης μονῆς τὸ ἀπρακτον ἔχειν, ἐπιλαβέσθαι δὲ καὶ πάλιν τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην τῆς τοιαύτης μονῆς, καθ' ἣν εἶχε μέχρι τοῦ νῦν ἡ κατ' αὐτὸν ἐκκλησία δικαιοσύνῃ ἐκ τῆς κατοχῆς καὶ νομῆς καὶ τῆς τοῦ μητροπολίτου Μιτυλήνης ἀναφορᾶς τῆς δὲ κατὰ τόπον ἐξετάσεως καὶ ἐν ἄλλαις μοναῖς γενομένης, ὅποτε ταύτη γενήσεται, τότε καὶ τὰ κατὰ τὴν ῥηθείσαν μονὴν ἐξετασθήσεται, καὶ εἰ τις καὶ ἐν ταύτῃ ἔστιν ἀμφισβήτησις, διευλυτωθήσεται. Ἐπὶ τοῦτῳ γὰρ ἐγγράφῳ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τὸ Μηνι Νομβρίω, ἰνδ. σ', διὰ τῆς αὐτῆς θείας χειρὸς τοῦ αἰοιδίμου ἐν πατριάρχαις κῦρ Ἀρσενίου.*

† Τὰ παρόντα ἴσα τῶν γραμμάτων τοῦ αἰοιδίμου ἐν πατριάρχαις κῦρ Ἀρσενίου τῷ χρόνῳ σαθρωθέντα καὶ εἰς ἀφανισμόν κινδυνεύσαντα κατανηῆσαι, μετεγγραφέντα ἤδη καὶ τοῖς πρωτοτύποις ἀντιδληθέντα καὶ κατὰ πάντα ἐξισάζοντα εὐρεθέντα, καταστρώθησαν ἤδη ἐν τοῖς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακείου ἀσφαλῆς τῆς εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον καὶ βεβαιώσεως ἕνεκα.

4° *Conventio inter Manuelem Xerum et Pothum, metropolitam Mylænes (ann. 1225).*

† Ἐπει συμφωνία γέγονε μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνου Μιτυλήνης κῦρ Πόθου τοῦ Ἀπλησφάρη ἐκείνου ἐπὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ δυσὶ C προσώποις παρ' ἐκείνου δωρηθείση μονῇ τῶν Κάτω Πτωμαίων τῇ κατὰ Μιτυλήνην διακειμένη, ὡστε ἐπιτίσις ὑπὲρ τῆς τοιαύτης μονῆς τελεῖν νομίματα τρικέφαλα καινούργια τὰ κατὰ χώραν ἀπαιτούμενα εἶκοσι, καὶ τὰ μὲν δέκα καταβάλλειν πρὸς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ δὲ δέκα διδόναι πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡμῶν τοῦ προέδρου Ἰωάννου τοῦ Σερβῆ, ἰδοὺ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν σιγγιλλίου ὑποστυπούμεν, λαμβάνειν κατ' ἔτος τὴν οἰκίαν τοῦ δηλωθέντος Σερβῆ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐνεργούντος τὰ κατὰ Μιτυλήνην ἡμέτερα κτήματα τὰ δηλωθέντα δέκα καινούργια τρικέφαλα καὶ λαμβάνειν ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀπόδειξιν. Ἐπὶ τοῦτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγγιλλιον τῇ οἰκειοχειρῷ ἡμῶν ὑπογραφῇ καὶ τῇ μολυβδίνῃ βούλλῃ D πιστωθὲν ἐπεδόθη τῷ Σερβῇ εἰς ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τὸ Μηνι Μαῖω, ἰνδ. ιγ', καὶ ὑπογραφήν Μαρουῆλ ὁ Ἐπρός, καὶ βούλλαν μολυβδίνην κρεμαμμένην, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει ἔχουσαν ἐγγεγραμμένους δύο ἀγίους μάρτυρας, ἧγουν τὸν ἅγιον Θεόδωρον καὶ τὸν ἅγιον Δημήτριον, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει στίχον ἔχοντα οὕτως Ἐπρόν Μαρουῆλ μαρτύρων δυὰς σκέποις. Εἶχε δὲ διπλοσθεν καὶ ἕτερον σιγγιλλιον παρέχον οὕτως.*

† Τὸ παρὸν σιγγιλλιον τοῦ μακαρίτου αὐθέντου καὶ πατρὸς μου βουλόμεθα ἔχειν τὸ ἐνεργόν, μέχρις ἂν καὶ αὐτοὶ ἐν τοῖς ζῶσι διάγωμεν, κατὰ τὴν αὐτοῦ περιλήψιν ἕπει γὰρ ἐν αὐτῷ τετύπεται λαμβάνειν τὸν ἐν τούτῳ δηλούμενον Ἰωάννην τὸν Σερβῆν

Α τὸν καὶ Κλαυσηνὸν μέχρι πέρατος τῶν δύο προσώπων νομίματα τρικέφαλα καινούργια δέκα, τὸ δὲ τοῦτον δεύτερον πρόσωπον εἰς ἡμᾶς περὶ ἡλθεν, ὀφείλει καὶ αὐτὸς, ὡς εἴρηται, τὰ τοιαῦτα δέκα τρικέφαλα ἀνυστερῆτως λαμβάνειν ἐπιτίσις ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς τοιαύτης μονῆς τῶν Πτωμαίων, μέχρις ἂν τῷ βίῳ τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία περιέμι. Ἐπι τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγγιλλιον τοῦ μακαρίτου αὐθέντου καὶ πατρὸς μου ὑπεγράφη καὶ παρ' ἡμῶν ἐξ αἰτήσεως τοῦ δηλωθέντος Σερβῆ εἰς οἰκίαν ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τὸ Μηνι Φεβρουαρίω, ἰνδ. δεκάτη, καὶ τὸ Ἀέων ὁ Κομνηνός.*

† Τὰ δὲ ἴσα τούτων ἦσαν ὑπογεγραμμένα δι' ἀσφάλειαν διὰ τοῦ μητροπολίτου Μηθύμνης κῦρ Νικηφόρου, ἃ δὴ καὶ ταῦτα ἔνεκεν τῆς ἀνωτέρω δηλωθείσης αἰτίας, ἵνα μὴ σαθρωθέντα ἀφανισθῶσι, καταστρώθησαν ἐν τοσοῦτοις κωδικίοις.

IX. *Synodus sancit a metropolitibus et archiepiscopalis patriarchae pendenda esse annua tributa.*

† Ὡσπερ ἄρα πατράσιν ὀφειλῆ τίς ἔστιν ἀπραίτητος τοὺς ἐξ αὐτῶν γεγονότας στέργειν ὅτι μάλιστα καὶ συναίρεσθαι τούτοις πάντα τρόπον καὶ βοηθεῖν, ὅπote ἂν τινας αὐτοὺς ἐν χρεῖᾳ καταστάνας ἴδωσι, τοῖς φυσικοῖς δεσμοῖς τυραννούμενοι οὕτω δὴ καὶ τοὺς ἐχθρούς περὶ τοὺς γεγενηκότας τὴν ἴσην γνώμην τηρεῖν δίκαιον, κήδεσθαι δηλονότι καὶ προμηθεῶς διακείσθαι καὶ σπουδάζειν ὑπὲρ αὐτῶν, ὀφειλόμενον ὅν τούτοις ἐξ ἀντιστρόφου χάριτας ἐκτεινύναι τῆς ἐς τὸν βίον ἕνεκα προόδου καὶ παραχῆς, πράγματος ἀξιολογώτατου καὶ μηδενὶ τῶν ἀπάντων εἰς σύγκρισιν ἥκοντος. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ πρὸς τῷ μεγίστῳ τούτῳ καλῶ, τῇ εἰς τὸδε τὸ φῶς προόδῳ, καὶ πατρικῆς ἐτέρας κηδεμονίας ἐπιτιχεῖς ὤφθησαν, καὶ ἀρκούντως ἀπάναντο τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας καὶ χάριτος καὶ τιμῆς, πῶς οὐ τῶν εἰκότων τε καὶ δικαιοτάτων, τούσδε προθυμεισθαι κῆρη δυνάμει τοὺς γονεῆς ἀμείβεσθαι καὶ ταῖς ἀπορίαις ἀμύνειν καὶ χρησίμους ἐς αἰεὶ δεῖκνυσθαι; Εἰ δ' ἐπὶ τοῖς κατὰ σάρκα πατράσι νόμον τούτον δίκαιον κείσθαι κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου πᾶς τις ἂν εἴποι, πῶς οὐκ ἂν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν εἰς τὴν εὐσεβίαν ἀρχηγῶν τε καὶ ὀδηγῶν καὶ τῆς ὄλης, ὡς ἔπος εἶπειν, ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ εὐσχημον καταστάσεως ἐπιμελουμένων προσήκουσα εἴη ἡδὲ ἡ ὀφειλῆ; Καὶ γὰρ τῶν ἀλογωτάτων δοκεῖ, εἰ τις παρὰ τοῦ ἐξ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τιμιωτάτων λαβῶν, ἔπειτα οὐκ μικρὸν τι μέρος ἀπομερίσασθαι προθυμοῖτο τῷ πάντα παρασχομένῳ. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπεῖς, ὅτι δὴ ἡ ἀγιωτάτη Μεγάλη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἦν μὲν πρόσθεν εὐθηνούσα καὶ πραγμάτων ἱκανῶς εὐπορούσα, ὡστε καὶ ἑτέροις ἐπαρκεῖν ἔχειν ἐνδεῶς ἔχουσιν ἕπει δὲ ἡ τῶν πραγμάτων σύγκυσις καὶ ἀνωμαλία καὶ ἡ τοῦ πάντα φέροντος χρόνου ἀλλοίωσις καὶ μεταβολὴ καὶ τὰς προσόδους αὐτῆς ἐν στενῷ κατανηῆσαι πεποίηκεν, οὐκ ὅπως ἑτέροις ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῇ οὐδέ γε τοῖς τῷ κλήρῳ ταύτης κατελεγεμένους δύναται βοηθεῖν. Ταῦτά τοι καὶ οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν οἱ τὸν τῆς ἱερᾶς συν-

δου σύλλογον συμπληροῦντες, οὕτω ταύτην ἔχουσαν ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μηδείας ὑπέρ-
 παρθεῖν, ἀλλὰ κοινῇ πάντες διασκεψάμενοι, δεῖν
 ἔγνωμεν καὶ ἐψηφισάμεθα, ὡς οὐδὲ γνήσιοι, ὑπὲρ
 ταύτης διαναστῆναι καὶ συνεισενεγκεῖν τὸν δυνατὸν
 τρόπον αὐτῇ, ἅτε δὴ μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰς
 τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν εὐπορού-
 σασ καὶ δυναμένας ἐκ τῶν ἐνότιων ἐκάστη καὶ τῆς
 ὑφειλομένης καὶ προσηκούσης προμηθείας αὐτὴν
 ἀξιώσαι· ἐπεὶ ταύτης καλῶς διαχειμένης καὶ μετ'
 εὐπόρου τοῦ σχήματος, ἀνάγκη καὶ ταύτας τῆς ἐν-
 τεῦθεν εὐκλείας καὶ δόξης συναπολαύειν αὐτῇ, ὡς-
 περ δὴ τοῦναντίον ἔχουσας, συναδοξεῖν καὶ συμπά-
 σχειν, ὅτι μὴ τῶν τις χρεῖαν ἠκόντων εὐπόρως ἔχει.
 Μέντοι καὶ κοινῇ ψήφῳ τάττομεν ἔχειν τὴν αὐτὴν
 ἀγιωτάτην Μεγάλην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐκάστου
 ἔτους ἀπαραλείπτως ἀπὸ μὲν τῆς ἀγιωτάτης μη-
 τροπόλεως Ἡρακλείας· καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς
 ὑπέρπου διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητρο-
 πόλεως Κυζίκου ὑπέρπου διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ὑπέρπου
 διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀδρια-
 νουπόλεως ὑπέρπου ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιω-
 τάτης μητροπόλεως Βεργίας ὑπέρπου ἑκατὸν,
 ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας
 ὑπέρπου ὀκτακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητρο-
 πόλεως Φιλίππουπόλεως ὑπέρπου ἑκατὸν πεντή-
 κοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Τραϊα-
 νουπόλεως καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς ὑπέρπου
 ἑβδομήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως
 Σεβρίας ὑπέρπου ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων ὑπέρπου ἑκα-
 τὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης
 ὑπέρπου ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπό-
 λεως Διδυμοτείχου ὑπέρπου ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν ὑπέρ-
 που τεσσαράκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπό-
 λεως Λακεδαιμονίας ὑπέρπου ἐξήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μελενίκου ὑπέρπου τρια-
 κονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Αἰνίου
 ὑπέρπου ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπό-
 λεως Μαδύτων ὑπέρπου τριακονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μηθύμνης ὑπέρπου πεν-
 τήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύ-
 σεως ὑπέρπου πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης
 μητροπόλεως Ῥωσίου ὑπέρπου τριακονταεξ, ἀπὸ
 δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Βιζύης ὑπέρπου
 ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μα-
 ρωνείας ὑπέρπου τριακονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιω-
 τάτης ἀρχιεπισκοπῆς Προκοννήσου ὑπέρπου ἑβδο-
 μηκονταδύο, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς
 Γαρέλλης ὑπέρπου εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιω-
 τάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου ὑπέρπου εἰκοσιτέσσα-
 ρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρκαδιου-
 πόλεως ὑπέρπου εἰκοσιτέσσα· α, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτά-
 τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Λήμνου ὑπέρπου πενήκοντα,
 ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λοπαδίου ὑπέ-
 ρπου εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκο-
 πῆς Κυφέλων ὑπέρπου δεκάεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτά-
 τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σανθείας ὑπέρπου τριακονταεξ,

ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μηδείας ὑπέρ-
 πύρα πενήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκο-
 πῆς Δράμας ὑπέρπου εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς
 ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Γάνου ὑπέρπου πενήκον-
 τα. Ὅθεν καὶ ἀπαρποίητα καὶ ἀμετάρπτα τὰ κα-
 λῶς ἡμῖν περὶ τούτου δεδομένα ἔσται κρατούμενα
 καὶ στεργόμενα καὶ τὸ κύρος ἔχοντα καὶ τὸ βέβαιον.
 Εἰ μέντοι προνοία Θεοῦ καὶ νεύσει καὶ εὐδοκίᾳ εἰς
 ἑαυτὰ πάλιν ἐπανέλθοι τὰ πράγματα, καὶ εὐπορία τῇ
 ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ γένοιτο, τὰς
 τῶν προσδῶν ἐκείνων ἀρχὰς τε καὶ αἰτίας ἀπολαβοῦ-
 ση, αὐτὴ μὲν ἀρκεσθήσεται τοῖς ἰδίοις, μηδεμιᾶς
 ἐτέρωθεν βοηθείας προσδεομένη, αἱ δὲ γε μητροπό-
 λεις αὐταὶ καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ καθ' ἑαυτὰς ἔσονται ὡς
 τὸ πρὶν, καὶ οὐκ ἀνάγκην ἔξουσιν αὐτῇ συνεισφέρειν.
 Β Ἀσφαλείας γὰρ καὶ βεβαιώσεως ἔνεκεν καὶ τοῦ μηδενὶ
 ἡμῶν ἐξεῖναι ἑτερόν τι παρὰ ταῦτα βουλευσασθαι,
 καὶ ἡ παρούσα ἔγγραφος συνοδικῆ πρᾶξις γεινοῦντα
 παρ' ἡμῶν ἐξεδῶθη, ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς πιστω-
 θεῖσά τε καὶ κατασφαιλισθεῖσα κατὰ μίγα Σεπτέμ-
 βριον τῆς ἐνισταμένης οὐδόξης ἐπιμεθήσεως τοῦ ἐξα-
 κισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακостоῦ τρίτου ἔτους.

X. *Imperator chrysobullo confirmat erectionem archiepiscopatus Bryseos in metropolim.*

† Ἐχει μὲν ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων, μάλλον δὲ
 καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνεκαθεν ἡ βασιλικὴ καὶ αὐτοκρα-
 τορικὴ ἰσχύς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο δίκαιον καὶ
 δεδομένον κατὰ λόγον αὐτῇ ἐπὶ προκοπῇ τῶν καλῶν
 καὶ συνάρσει τῆς διὰ πάντων εὐ ἀγομένης καταστά-
 σεως τὸ προβιβάσειν ἐξ ἐπισκόπων εἰς ἀρχιεπισκο-
 πικὴν τιμὴν ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς εἰς
 μητροπόλιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ μητροπόλιν προάγειν
 εἰς βαθμὸν μείζονα, ἔτι γε μὴν καὶ καινίζειν ἐκκλη-
 σίας καὶ καθιστάνειν ἀρχιερατικούς ἐν αὐταῖς θρό-
 νους, καὶ πάντα ταῦτα μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ
 γνώμης εὐλόγου ποιητέον πάντως αὐτῇ, ἀλλ' οὐχ
 ὡς ἔτυχε καὶ ἀλογίστοις ὁρμαῖς. Εἰ δ' ἄρα καὶ ἡμῖν
 τοῦθ' οὕτως ἐσπουδάσθαι διὰ πάντων τῶν τῆς ἡμετέ-
 ρας μοναρχίας οὐκ ὀλίγων ζήτων ἐτῶν, ἄλλοι λεγόν-
 των, μάλλον δὲ αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα τοῖς εὐγνώ-
 μοισιν ἐπόπταις, καὶ θαρρόντως τοῦτ' ἔφαμεν, οὐδὲν
 δ' ἤττον καὶ τὸ νῦν παραστήσῃ γινόμενον. Κατὰ γὰρ
 τὴν τοιαύτην δεδομένην ἡμῖν ἄδειαν δεῖν ἐγνωκάμεν,
 D ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς προβιβάσαι τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλη-
 σίαν Βρύσεως εἰς μητροπόλιν, τοῦτο μὲν διὰ τὸ
 πολυάνθρωπον τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας καὶ πολυ-
 τρόπως ἔχον τὸ εὐλογον εἰς τὴν τοιαύτην τιμὴν,
 τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸν νῦν ἀρχιερατικῶς αὐτῇ προ-
 στάμενον, ἀνδρα μεγάλης ἀρετῆς κάλλει κοσμούμε-
 νον, κἀντεῦθεν αἰδέσιμον τῇ Ἐκκλησίᾳ, αἰδέσιμον
 τῇ βασιλείᾳ καὶ πολλῆς τιμῆς ἀξιούμενον καὶ σεβά-
 σματος παρ' ἡμῶν. Ταῦτ' ἄρα καὶ θεασπίζειν νῦν διὰ
 τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς ἡ βασιλεία
 μου, εἶναι καὶ εὐρίσκεσθαι τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπι-
 σκοπὴν Βρύσεως εἰς μητροπόλιν καὶ συναπολαύειν
 τὸν ἐν αὐτῇ εὐρίσκόμενον ἱερωτάτον ἀρχιερέα τοῖς
 λοιποῖς ἱερωτάτοις μητροπολίταις τῆς Θείας καὶ
 ἱερᾶς μεγάλης συνόδου, τῆς αὐτῆς κλήσεως τε καὶ

τιμῆς κατὰ πάντα τρόπον, ἥς καὶ οὗτοι μετέχουσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐν τάξει ὑπερτίμων αὐτὸν συντάττεσθαι· ὅθεν καὶ νῦν μὲν ὀφείλει τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος χρυσοδούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τυγχάνειν τῆς τοιαύτης τάξεώς τε καὶ τιμῆς ὃ νῦν ἱερωτάτος μητροπόλεως Βρούσεως καὶ ὑπέρτιμος, καθέξῃς δὲ ἔσται· τοῦτο κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν μέλλοντας εὐρίσκεισθαι κατὰ καιροῦς εἰς γνησίους ἀρχιερεῖς τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρούσεως, ἔχειν δὲ καὶ καθέδραν καὶ τόπον ἐν τῇ συναριθμήσει τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν μετὰ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Αἴνου καὶ ὑπέρτιμον, ἅτε δὴ καὶ τὸ ἔδραϊον καὶ ἀμετακίνητον ὀφειλοντος ἔχειν τοῦ παρὰ τῆς βασιλείας μου γενομένου· ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προδιδασμοῦ. Τοῦτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσοδοῦλλος· λόγος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς· κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς νῦν τρεχούσης· ὁ γένης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλίου τοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακαστοῦ τρίτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς· καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημνηματο κράτος.

XI. Synodus dirimit sex controversias.

† Μηνὶ Μάρτῳ, κη' ἡμέρᾳ, Τετράδι, Ἰνδ. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν ἐσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον κελλίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας, Γρηγορίου, τοῦ Καλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Παρωναίας, Θεοδοῦλου, τοῦ Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πηγῶν καὶ Παρίου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Γάνου, Κωνσταντινίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχου καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, καὶ τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Αἴνου, Ἰωάννης ὁ Μαγκλαθίτης, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἠγάγετο γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ θυγατρὶ ἐδέκατον τῆς ἡλικίας ἀγούση χρόνον, τὸν υἱὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου κλήρου, ἀρχόντος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ διὰ τὸ μὴ νομίμων καὶ τελείων χρόνων εἶναι τὴν θυγατέρα, οὕτε ὁ τὰ δίκαια διέπων τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως παρεχώρει τὸν γαμβρὸν αὐτῇ συνοικεῖν, οὕτε ὁ ὀρθεὶς Μαγκλαθίτης αὐτῇ ταύτην καταπιστεύετο, πλὴν ὑπ' ἐγγυητῆ τῇ πατρὶ τῷδε τῷ ἀρχοντι τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἡ πρότερον αὐτῇ τὸν υἱὸν συνελθεῖν, πρὶν ἂν ὁ νόμιμος πρὸς τὴν συνάφειαν ἐπιστῆ χρόνος, θαρρήσας καταπιστεύεσθαι. Ὁ δὲ γὰρ τοιοῦτος γαμβρὸς, μὴ ἀναμείνας, ἐδιάσπειτο τήνδε τὴν θυγατέρα, καὶ ἐμίγη παρὰ φύσιν αὐτῇ, παντελοῦς βλάβης καὶ ἐρημώσεως ταύτῃ γενόμενος πρόξενος. Συμπαρισταμένης δὲ τῷ δικαστηρίῳ καὶ αὐτῆς δέον ἐκρίθη, ἐξέτασιν τοῦτου χάριν γενέσθαι, καὶ γεπροσκληθεῖσας μάλας

καὶ ἀνερυσνησάσης αὐτὴν, ὡσπερ ἐν τοῖς τοιοῦτοις εἴθισται, καὶ τῆς παρὰ τοῦ ἀνδρὸς γενομένης ἐπ' αὐτῇ τοσαύτης βλάβης ἀληθοῦς ἀποδειχθείσης, ὡς καὶ ἀνδρὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ δυνατῶς ὅπως ἔχειν ταύτην συγκαθευθεῖσαι, διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὡς ἂν τὸ μὲν διὰ τὴν μεσολαβήσανσαν ἀνηθότητα τῆς γυναίκος, τὸ δὲ μάλιστα καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἐπ' αὐτῇ βλάβην καὶ τὴν μὴ δύνασθαι ἀνδρὶ συνοικεῖν, εἴη τότε τὸ συνοικεῖον διεζευγμένον, ἀποἀδόντος τοῦ πατρὸς τοῦδε τοῦ Μαγκλαθίτου πάντα τὰ προικὸς χάριν καταγραφέντα παρὰ τοῦτου τῇ θυγατρὶ, εἴη δὲ καὶ τὸ κατὰ νόμους θεωρητροῦπόβολον· εἴη γὰρ τὸν τοῦ γαμβροῦ πατέρα ἐγγύς δεδωκότα ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῆς γυναίκος θέσθαι διὰ φροντίδος, ὥστε δὴ καὶ τὸ ἀκίνδυνον αὐτῇ πραγματεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀμελείας οὕτω ταύτην καταπροδοῦναι, τοσαύτην ὑπ' αὐτῷ αἰτίῳ τὴν βλάβην ὑποπέτρην καὶ ἀδικίαν. Ἔσται τοίνυν τοῦ λοιποῦ ὁ τοῦ Ἀργυροῦ τέλειον αὐτῆς διαστάμενος κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκλήθηντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνδικῶν παριστημενῶσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος· βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδδθη μηνὶ καὶ Ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους 5^{ου} τριακαστοῦ τρίτου.

II. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ καὶ Ἰνδ. ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως Αἴνου ἱερμόναχος Ἰγνατίος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Εὐδοκία ἡ Γλύκαινα ἐκείνη ἀνδρὶ τὴν ἴδιαν θυγατέρα κατὰ νόμους συνέζευξε, τῷ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἐκείσε ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κωνσταντίνῳ τῷ Ἀσπρόφρῳ, δοῦσα καὶ προικὸς χάριν αὐτῇ πράγματα, ὅσα καὶ ἐν τῷ γεγονότι συμφώνῳ περιλαμβάνονται, καὶ τοῦδε τοῦ γαμβροῦ ἐπὶ παιδί θῆλει τὸν βίον ἀπολιπόντος, εἶτα μετὰ χρόνον ἕνα πρὸς τῷ ἡμίσει καὶ τὸ τοιοῦτον παιδίον τῷ χρεῶν ἐλειτούργησε, δυναστεία δὲ χρησάμενος ὁ πενθερὸς ἐκράτησε μὲν καὶ ἀπὸ τῶν προικῶν ἀνηκόντων τῇ γυναικὶ πραγμάτων ὑπέρπυρα τριάκοντα, κατέσχε δὲ καὶ ὑπεποιήσατο καὶ πάντα τὰ διαφέροντα τῷ υἱῷ, μετὰ καὶ τῆς γεννηματικῆς εισόδου τῆς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκείνου καθευραθείσης, καίπερ αὐτῆς οὐκ ὀλίγα ἀναλωσάσης ὑπὲρ τε κηδείας καὶ μνημοσύνων τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τοῦ τοιοῦτου παιδίου, οὐ χάριν καὶ ἐδεθήθη συνοδικῆς τυχεῖν διαγνώσεως. Οὕτως οὖν ἐχούσης τῆς ἐποθέσεως διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, προσηγουμένως· μὲν ἰκανωθῆναι τῇ ῥηθείᾳ γυναικὶ πᾶσαν τὴν προικὰ ταύτης ἀνελλιπέη, εἴη δὲ καὶ τὸ κατὰ νόμου· θεωρητροῦπόβολον, δοθῆναι τε αὐτῇ καὶ ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα ἕνεκεν, διατροφῆς ἑαυτῆς τὸν πένθιμον χρόνον ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς φυλαξάσης καὶ δικαιουμένης κατὰ νόμους ἐνευθεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τῶν ἐκείνου διατρέφεσθαι, ἐπει καὶ τὸν κρείττονα καὶ μοναχικὸν εἴητο βίον, μὴ ἀνεχομένη

ἐπιπέλον διάγειν κατὰ κόσμον, χηρεῖαν τοῦ ἀνδρός
 δυστυχῆσασα. Ἐπὶ μέντοι τοῖς προσοῦσιν ἐκείνῳ
 πᾶσι πράγμασι, γονικοῖς δηλονότι οἰκήμασι καὶ
 ἀμπελοῖς, καὶ λοιποῖς ἰδιοκτητοῖς ἐκείνου, κρατῆ-
 σαι τὰ τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας, ἐπεὶ τὸ παιδίον μετὰ
 θανάτου τοῦ ἀνδρός ἐταλευτήσῃ, καθ' ὃν εἴρηται
 τρόπον, καὶ εἰς τρεῖς μερίδας τούτων διαιρεθέντων,
 τὴν μίαν μὲν ὡς κληρονόμον λαβεῖν αὐτήν, τὴν ἐτέ-
 ραν δὲ τὸν ἐκείνου πατέρα, εἰς δὲ τὴν τρίτην, πρῶτα
 μὲν καταλογισθῆναι, ὅσα παρὰ τῆσδε τῆς γυναικὸς
 ἀνάλωνται ὑπὲρ τῶν ψυχῶν κηδεῖας χάριν καὶ μνη-
 μοσύων, τὰ δὲ περιτεύοντα ἐπ' ἴσῃ αὐτὴν τε καὶ
 τὸν πενθερὸν συμεμερίσασθαι, ὥστε τὸν μὲν ὑπὲρ τῆς
 τοῦ υἱοῦ ψυχῆς, τὴν δὲ ὑπὲρ τῆς τοῦ παιδίου φρον-
 τίσιν συνεισδόντων καὶ τῶν προκρίτων τοῦ κλήρου
 τῆς ἐκείσε ἀγιωτάτης μητροπόλεως ὄθεν καὶ ὀφείλει
 οὗτος δὴ ὁ πενθερὸς στέρεσαι καὶ μὴ ἀντειπεῖν ὅλως
 ἐπὶ τῆσδε τῆ συνοδικῇ διαγνώσει τῆς ἡμῶν μετριό-
 τητος, ἔχουσης ὡς ἀννήχθη δηλονότι τῆς ὑποθέ-
 σεως, βεβαίως εἰδῶς, ὡς εἰ καὶ εἰ καταδυναστεύσα·
 οὐκ εὐπειθήσει, εὐθυνοῖσθεται κατὰ τὴν κανονικὴν
 παρατήρησιν, ὡς προδήλως τῷ δικαίῳ ἐναντιούμε-
 νος. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοιοῦτος πενθερὸς διατείνεται καὶ ὡς
 τοῦ υἱοῦ τελευτήσαντος εὐρηγται ὑπέρπυρα ἐκείνου,
 διεγνώσθη καὶ περὶ τούτου, ὡς ἂν ἐξετάσεως ἀκρι-
 βούς γενομένης, εἴπερ δυνήσῃ παρὰ τῆσδε διὰ τοῦ
 καταστίχου, ὅπερ ἐποιήσατο πρὸς ἐκείνον, ἢ διὰ
 μαρτύρων ἀξιοπύτων ἀληθῆ τὰ περὶ τούτου, εὐ ἂν
 καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὐκ, παύσεται παραλόγως
 ὀχλῶν. Ταῦτα παρεκβλήθηνα, κ. τ. λ.

Α μώμου αἰρομένου καὶ ἐπὶ πολὺ αὐξήμένου τε καὶ
 πλατυνομένου, ὁ διάκονος ὄδε ἐξετάσει δοθῆναι τὰ
 περὶ τούτου ἐκλιπαρεῖ, καὶ τοὺς ἀπελέγχοντας εἰς
 πρῶτον φανῆναι, εἴ τι τοιοῦτον συνήδασαν ἐπ'
 αὐτῷ. Ὁ μέντοι τὸ κατηγορήμα τῷδε κεκινήκως
 παρὰστασιν εἰς τοῦτο παρασεῖν ἐξ αὐτοῦ μὴ δεδυ-
 νημένος τινὰ· τῶν θεληματαρίων εἰδέναι μᾶλλον τὰ
 περὶ τούτου προϋθάλετο, οἱ ὄντα καὶ προσκληθέν-
 τες καὶ ἐρωτηθέντες περὶ μὲν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐηλω-
 θέντος διακόνου μὴ ἐπίστασθαι τι τοιοῦτον διεβεβαίω-
 σαντο καὶ ἀνωμολόγησαν, περὶ δὲ γε τῆς μόμης
 αὐτοῦ τὰ τῆς φήμης ταύτης εἶπον, ἔχειν ἐξ ἀκοῆς,
 πλείστα γε μὴν ὑπερμαρτυροῦντες ἦσαν αὐτοῦ, ὅτι
 τε θεοφιλῶς τέθραπται καὶ σεμνῶς καὶ κοσμίως· καὶ
 ἐκ παιδὸς τὰ θεὰ διδασκόμενος γράμματα τούτοις
 Β τὸ πλέον τῆς σπουδῆς ἐδίδου καὶ τῆς μελέτης. Ἐξε-
 τάσεως δὲ γενομένης συνοδικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ χρημα-
 τίσαντος πατριάρχου ἐκείνου κῦρ Ἰωάννου τοῦ Γλυ-
 κέου, ἀνώτερος μὲν τῆς τοιαύτης διαβολῆς ἀναδε-
 δεικται, πλὴν ὑπερτεθέντος τοῦ πράγματος, ἔν' οὕτω
 τοῦ καιροῦ πάρατρέχοντος καὶ ὁ τὸν κινήθηνα λόγον
 ἀπελέγξων φανείη, ἐπεὶπερ ἐξ ἐκείνου καὶ ἐς δεῦρο
 χρόνων ἦδη παρῳηκῶτων ἐπέτ' οὐδεὶς εὐρηται, ἢ
 μετριότης ἡμῶν, καίπερ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτης
 μαρτυρίας ἀληθοῦς οὐσης, ὁμῶς πλείονος ἕνεκεν
 ἀσφαλείας καὶ ἐγγραφονόμοιότιαν ἐκθέσθαι τούτον
 ἀπήτησε, καθάπερ ἐχρῆν, οὐ δὴ καὶ ἐγγράφως πᾶ-
 σαν μὲν αἴρεσιν ἀποβαλόμενου καὶ ἀναθέματι καθυ-
 ποβαλόντος, τοῦ εὐσεβοῦς δὲ τῶν Χριστιανῶν δόγ-
 ματος, ὡσπερ ὄντα καὶ τῆς κλήσεως, ὀλοφύχως καὶ
 C πάσῃ γνώμῃ τυγχάνειν ἐξασφαλισμένου, ἐδικαίωσε
 τούτον ἢ μετριότης ἡμῶν σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν
 ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, μένειν ἐπὶ τοῦ οἰκείου
 βαθμοῦ καὶ ἀκωλύτως μετεῖναι τὸ λειτουργήμα τῆς
 διακονίας αὐτοῦ, καὶ εἰς μείζονα προδιεσθῆναι
 δεῖσαν, ἅτε μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριθεῖ τὴν ἐξέτασιν
 ἀνώτερον ἀναφανέντα, ὡς δεδήλωται, τοῦ τοιοῦτου
 κατηγορήματος καὶ παρὰ πάντων τῶν ἀκριδῶς
 ἐπισταμένων τὰ κατ' αὐτὸν θεοφίλους ἀντιποιεῖσθαι
 ἀγωγῆς μαρτυροῦμενον, κἀντεῦθεν μηδένα ἔχοντα
 εἰς τοῦτο ἐμποδισμόν κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην
 καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκβλήθηνα
 ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ
 τῆ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτο-
 D φύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδῆθη μὴνὲ
 καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους ἑξακισχίλι-
 οῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ τρίτου.

III. † Μηνὲ Μαιῶν, λ' ἡμέρα, Πέμπτη, ἰνδ. η',
 προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἴκου
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
 θεοφύλακτον καλλιόεις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ
 μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
 τοῦ Σάρδων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας,
 Γρηγορίου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρ-
 χου πάσης Βιθυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος,
 ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
 Ἀδριανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰγνατίου, τοῦ
 Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας
 καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Δυρράχου καὶ
 ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτί-
 μου, Διονυσίου, τοῦ Ἀπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον
 ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης
 καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου καὶ τοῦ Βάρνας καὶ Καρ-
 δωνᾶ καὶ ὑπερτίμου, Μεθοδίου, παρισταμένων καὶ
 θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκα-
 θημένης συνοδικῶς ὁ ἐν μοναχοῖς διάκονος Σίμων,
 ὡς εὐρίσκομένου τούτου ἐν τῇ σεβασμῆ βασιλικῇ
 μονῇ τοῦ δεσπότη καὶ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ
 ἐπιεκκλημένη τοῦ Παντοκράτορος μοναχός τις τῶν
 ἐν τῆσδε τῇ μονῇ ἀσκούμένων ἀπεχθεῖς προκατειλη-
 μένος ὢν κατ' αὐτοῦ, διεφῆμισεν, ὡς ὁ τούτου δὴ
 τοῦ διακόνου πατήρ τῇ τῶν Βωγομήλων δῆθεν αἰρέ-
 σει προσέκειτο, κἀντεῦθεν οὐκ ὀλίγων σκανδάλων
 ἐπιφυνέντων καὶ τοῦ προστριθέντος αὐτῷ τοιοῦτου

IV. † Μηνὲ Ἰουνίῳ ἰνδ. η', προκα-
 θημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἴκου
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύ-
 λακτον καλλιόεις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ
 ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Ἀνήνεγκεν ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνοδικοῦ
 δικαστηρίου ἢ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἐννακωσίων χήρα
 γυνὴ ἢ Ἀποστολίνα, ὡς τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἐχούσαν
 τῆς ἡλικίας ἀγούσαν χρόνον πρεσβύτερόν· τις Παν-
 θήρης καλούμενος ἀνδρὶ τινι συνήρμοσε δι' ἀξία-
 δωνικῶν δεσμῶν, Θεόδωρῳ τῷ Διακονίτῃ, καὶ χρο-

νων ἤδη πέντε ἐξ ἐκείνου παραβρύντων οὐ μόνον Α διαφόρως ἐπεβούλευσε ταύτη, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀναρῶν γέγονε πρόξενος, ἄσπονδον δὲ μίσος καὶ τῆς θυγατρὸς ἐπ' αὐτῷ τρεφούσης, καὶ μὴδὲ ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν τοῦτον φερούσης, ἐδείθη συνοδικῆς διαγνώσεως. Παρῶν δὲ καὶ ὁ τοιοῦτος Θεόδωρος καὶ ἀπολογησασθαι προτραπείς προεβλάτετο, ἀληθῶς μὲν ἔχειν, ὅτι δὴ ὀκταετής ἡ κόρη ἐτύγχανεν, ἡνίκα δι' ἀβραβωνικῶν δεσμῶν ἐ εἰρημένος πρεσβύτερος αὐτῷ ταύτην συνήρμοσε, διετείνετο δὲ κωλύεσθαι παρὰ τῆς μητρὸς πρὸς τὴν ταύτης συνοικίαν. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ παράνομον κρίνασα τότε τὸ συνοικεῖαι διὰ τὴν τοσαύτην τῆς κόρης ἀνηθότητα, κἀντεῦθεν ἀκύρου; εἶναι νομίσασα καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῇ προδάντας τοιοῦτους ἀβραβωνικούς δεσμοὺς τᾶλλα πάντα ἐάσατα ἀπεφῆναι, εἶναι ἀπ' ἀλλήλων ἀμφω τὰ μέρη τὰ ἀπὸ τοῦδε διεζευγμένα, τῆς ἀνηθότητος αἰτίας οὐσης πρὸς τοῦτο, ἐπέπερ οἱ θεοὶ νόμοι τὸν δωδέκατον χρόνον ἀνύειν τὴν μέλλουσαν ἀνδρὶ συζευχθῆναι διαγορεύουσι, καὶ ἀπολαβεῖν, εἴ τι καὶ ὅσον θάτερον θάτερον κατέχει πρᾶγμα παρ' ἑαυτῷ, τὸν δὲ γε συστήσαντα παρανομῶς, οὕτω πρεσβύτερον τὸ μεταξὺ αὐτῶν συνοικέσθαι ἐπισημένον τοῦ ἱεουργεῖν εἶναι· ἔδει γὰρ αὐτὸν μὴ ἀπροόπτως οὕτω καὶ ἀπερισκέπτως τὰ τοιαῦτα προβαίνειν παραχωρεῖν, ἀλλὰ πᾶσι τρόποις ἐξακριβοῦσθαι καὶ ὀδηγοῦντας ἔχειν τοὺς θεοὺς νόμους. Ἔσονται τὸν ἄμφω τὰ μέρη, ὡς εἰρηται, ἀπ' ἀλλήλων διεζευγμένα, ἐπ' ἀδείας ἔχοντα, ἐτέροις, C εἴ γε βούλοιντο, ὀμιλῆσαι γάμοις, ἀντιστρέφοντα πρότερον, εἴ τι καὶ ὅσον πρᾶγμα ἀνήκει τοῖς παρ' ἑκατέρου. Ταῦτα παρεκβλήθηνα, κ. τ. λ.

V. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, 15 ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, 15. η', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, συνδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγίωσυνῇ αὐτοῦ τῶν αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι κύρ Ἰωάννης ὁ Τριακονταφύλλος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ Μονομάχος ἐκεῖνος, μονοῦδριόν τι κεκτημένος ἐκ γονικότητος περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ἐξαμιλλίου, εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς D ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπιεκλημένης Παχνωτίσσης, ἐξέδοτο τοῦτο ἰδίῳ ἑαυτοῦ γράμματι πρὸς τὸν . . . ἐν αὐτοῦ τὸν μοναχὸν Βαρλαάμ μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ. Καίρου δὲ ἱκανοῦ παρελθόντος διεξισάμενος τοῦτον ὁ οἰκεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι κύρ Ἰωάννης ὁ Φιλανθρωπῆνός, τῷ δοκεῖν μὲν, ὅπερ εἶχε κτητορικὸν δίκαιον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐξωνήσατο τὸ τοιοῦτον μονοῦδριον εἰς ὑπέροπτα ἑβδομηκονταδύο, ὃν δὴ τρόπον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν γεγονός; γράμμα διεξείσιν, ὅθεν οὕτω; δη ὁ Τριακοντάφυλλος ἀντικριθῆναι τῷ αὐτῷ Φιλανθρωπῆνῳ ἐδείθη. Παρῶν δὲ καὶ αὐτὸς καὶ τῶν εἰρημέων ἐπακρῶμενος; διετείνετο ἐκδοῦναι αὐτῷ τὸνδε

τὸν μοναχὸν Βαρλαάμ διὰ γράμματος; τὰ ἐπὶ τῷ ῥηθέντι μονοῦδριῳ ἑαυτοῦ δίκαια εἰδήσει καὶ συναινέσει καὶ γνώμῃ καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου καὶ ἀντιλαβεῖν παρ' αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα ἑβδομηκονταδύο ὑπέροπτα, κἀντεῦθεν θαρρήσας οὕτω; ἐπέβαλε χεῖρα ἐπὶ τῇ ὑποκειμένη τῷδε τῷ μονοῦδριῳ γῆ, ζεύγη βῶν συστησάμενος; καὶ εἰς ζευγηλατεῖον ἀποκαταστήσας αὐτὴν, πρὸς δὲ καὶ ἀμπέλιον καταφυτεύσας καὶ ὑδρομύλωνα; καὶ ἔστρα οὐκ ὀλίγα ἐκείτω προσθέμενος. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ἄκυρον ἡγησαμένη καὶ κρίνασα τὴν τοιαύτην πρᾶξιν, ἀντικρυς διάπρασιν οὖσαν, ἅτε τῶν ἱερῶν κανόνων ἀνεκποῖτα τὸν ἀεὶ χρόνον τυγχάνειν παρὰ κελυομένων τὰ ἀφιερωμένα Θεῷ, διέγνω καὶ ἀπεφῆναι, τελεῖν αὐτοδέσποτον πάντη κατ' ἀκαταδούλωτον ἀπὸ παντὸς κοσμικοῦ προσώπου τὸ τοιοῦτον μονοῦδριον τῆς Παχνωτίσσης, καὶ ἀντιστρέφαι τὸν δηλωθέντα μοναχὸν Βαρλαάμ τῷ ῥηθέντι Φιλανθρωπῆνῳ, ἅπερ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦτου χάριν ἑβδομηκονταδύο ὑπέροπτα· οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐπ' ἀδείας ὅπως αὐτὸς πρᾶσιν ἐπὶ τῷδε τοιοῦτος ποιείσθαι. Ἐπὶ δὲ ὁ εἰρημένος Φιλανθρωπῆνός ἀπατιῶν ἦν τὰς προσθήκας ἐκτου καὶ τὰς βελτιώσεις καὶ τὰ συστήματα, δίκαιον ἐκριθῆ, ὡς ἂν ἐξετάτως ἀκριβοῦς γενομένης μετ' ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης, ὅσα μὲν ἀναφανείη προσεῖναι τὴν ἀρχὴν τῷ τοιοῦτῳ μονοῦδριῳ διὰ τε εἰκόνων καὶ βιβλίων, ἔτι δὲ κτημάτων καὶ πραγμάτων, ἐξ ὅτου δηλονότι ἐπελάβετο τοῦτου ὁ αὐτὸς Φιλανθρωπῆνός, καὶ ὅσα οἱ φιλόχριστοι θεραπείας εὐμοιροῦντες παρὰ τῆς Θεομήτορος τῷ πρὸς αὐτὴν θερμῷ πόθῳ, προσενέξενως χάριν συνεισέφερον ἐκείτω διὰ τε κόσμων ἱερῶν καὶ βιβλίων, εὐρίσκωνται ταῦτα καὶ πάλιν ἀναφαιρέτως ἐπὶ τοῦτο δη τὸ μονοῦδριον, ὅσα δ' ἐξ οἰκείων ἀναλωμάτων ὅδε ὁ Φιλανθρωπῆνός προσέθετο ἐν αὐτῷ, εἴ μὲν αἰροῖτο καὶ βούλοιο τὰς αὐτὰ ψυχικῆς ἔνεκεν ἑαυτοῦ σωτηρίας, εὐ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἴ δ' οὐκ, λάθῃ ταῦτα καὶ ὑπεκστῆ τῆς τε κατοχῆς καὶ ἐφορείας αὐτοῦ, ἀπέχοντος ἐκεῖθεν κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον καὶ τοῦ τοιοῦτου Τριακονταφύλλου, μόνων τῶν κτητόρων τὴν συνθήκη μνήμην ἔχόντων, ἅτε τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου τὴν πνευματικὴν ἀνάκρισιν ἐπὶ τούτῳ ἔχειν ὀφειλόντος κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβῆ παρατήρησιν. Περὶ μέντοι τῆς κατασπορᾶς, ἣν ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ τοῦ μονοῦδριῳ γῆ ὁ διαληφθεὶς Φιλανθρωπῆνός κατέσπειρεν, ἐτάχθη καὶ διεγνώσθη, ὡς ἂν, ἐπεὶ καλῆ πίστει τὰ σπέρματα κατεβάλετο ἐν αὐτῇ ἰδίῳς κόνις καὶ ἀναλώμασι, συγκλείση καὶ συναγάγη ταῦτα ἀνενοχλήτως πάντη καὶ ἀδισσείστως, λάθῃ τε καὶ τὴν ἡμίσειαν τῶν ὑδρομυλῶνων μερίδα, καὶ ὅσην εἰς τὰ οἰκήματα κατηνάλωσεν ἔξοδον, εἴπερ οὕτω ὑδρομύλωνα εὐρεν, ἡνίκα ἐπελάβετο τοῦ τοιοῦτου μονοῦδριῳ, οὕτω μὴ οἰκήματα, ἐπὶ δὲ γε τῷ καταφυτευθέντι παρ' αὐτοῦ ἀμπέλιῳ κρατήσῃ ἡ τοπικὴ συνθήκη κατὰ τὸν γεωργικὸν νόμον. Τίλινον καὶ ὀφείλει πράχθῃναι τὰ περὶ τοῦτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέριν διάνωσιν. Ταῦτα παρεκβλήθηνα, κ. τ. λ.

VI. † Μηνὶ τῷ αὐτῷ, εζ', ἡμέρα τῇ αὐτῇ, ἰνδ. η', Α
προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν
αὐτῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

† Πρὸ τινος ἤδη καιροῦ ἀνέφερον ἐπὶ τῆς ἡμῶν
μετριότητος προκαθημένης συνοδικῶς ὁ τε οἰκείος
τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Ἰωάν-
νης ὁ Τριακοντάφυλλος καὶ ὁ οἰκείος τῷ κρατίστῳ
καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Γεώργιος ὁ Καβα-
λάριος, ὡς ὁ Ἀδάκης ἐκείνος δύο γαμβροὺς ἠγά-
γετο ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ θυγατέρας, τὸν τε αὐτάδελφον
τοῦ αὐτοῦ Τριακονταφύλλου τὸν Μακρυδοῦκαν ἐκεί-
νον καὶ τὸν οἰκείον τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐ-
τοκράτορι κύρ. . . . τὸν Παλαιολόγον, ὃς δὴ Μα-
κρυδοῦκας καὶ θυγατέρα γεγεννηκώς ἔλαθε δι' ἀρ-
βρωνικῶν δεσμῶν συναρμόσας αὐτὴν τῷ πρὸς μη-
τρὸς θείῳ τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ τοῦ δηλωθέντος
Παλαιολόγου, τῷ εἰρημένῳ Καβαλλάρῳ, ὅτε δὴ καὶ
δηθέντων τούτων συνοδικῆς τυχεὶν διαγνώσεως, εἴ-
γε δέον τὸ τοιοῦτον συνίστασθαι συνοικέσιον, οὐδό-
λως παρεχωρήθη τοῦτο προδοῖται, ἤδη δὲ καὶ πάλιν
συνοδικῶς παραστὰς ὁ τοιοῦτος Τριακοντάφυλλος,
διαγνώσεως ἐδεήθη τυχεὶν. Διέγνωσται οὖν τῇ ἡμῶν
μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιε-
ρεῦσιν, ἔχουσιν μὲν ἐξ ἀγχιστείας βαθμοῦ τυχάνειν
τὸ βῆθ' ἐν συνοικέσιον, σύγχυσιν δὲ τῶν τῆς συγγε-
νείας ὀνομάτων συμβαίνειν, καὶ ἐπεὶ κατὰ τὴν τῶν
ἱερῶν κανόνων ἀκριθῆ παρατήρησιν οὐδόλως τὰ
τοιαῦτα παρακεχώρηται, συγχύσεως γενομένης τῶν
ὀνομάτων ἐντεῦθεν, συμβαίνει γὰρ τὸν αὐτὸν ἐν τῷ
μέρει καὶ θεῖον καὶ ἀνεψιὸν ὀνομάζεσθαι, ἀκυρον
νομίζεται τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον καὶ ὡς μηδὲ τὴν
ἀρχὴν ὄλωσ' προδοῖται. Ἔσονται τοίνυν ἄμφω τὰ μέρη
ἀπ' ἀλλήλων διεzeugμένα ἔχοντα ἐπ' ἀδείας, ἐτέρους,
εἴ γε βούλοιντο, ὀμιλῆσαι γάμοις, ἐχούσης ὡς ἀνη-
νέχθη δηλονότι τῆς ὑποθέσεως. Ταῦτα παρεκκλη-
θέντα, κ. τ. λ.

XII. Synodus airmil controversiam.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, κζ', ἡμέρα Παρασκευῆ, ἰνδ.
θ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης
τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον
Θεοφύλακτον κελλίαις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ
μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας,
Γρηγορίου, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρ-
χου πάσης Βιθυνίας, Μαξίμου, τοῦ Χαλκηδόνος,
ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ
Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πιζιδίας
καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Αὐρράχου καὶ ὑπερ-
τίμου, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου,
Διονυσίου καὶ τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλα-
χίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν
ἀρχόντων.

† Ἀνηνεγκαν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος προκα-
θημένης συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει
Θεσσαλονικῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ δεσπό-
του καὶ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐπιεκλημένης

τοῦ Φιλοκάλου διάκονος καὶ ἐκκλησιάρχης μονάχου
Μαλαχίης, ὡς μοναχὸς τις τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ
ἀσκουμένων Δοσίθεος καλούμενος ἔκστασιν φρενῶν
καὶ παρατροπῇ πάσχων κατὰ καιρικὰ διαστήματα
ἐκ νόσου ἐπιληψίας, θεραπείαν τῷ πάθει ἐπιζητῶν
ἦν, ἐντυχὼν δὲ τινι τῇ τῶν Βυγομίλων αἰρέσει, ὡς
δοκεῖ, προσκειμένῳ καὶ τὰ περὶ τούτου αὐτῷ κοι-
νωσάμενος, ἤκουσε παρ' ἐκείνου, εἰπερ ἀπαλλαγὴν
ἔθελον τοῦ συνέχοντος πάθους εὑρεῖν, μὴδ' αὖ τὸ τῶν
ἁγίων Θεοφανίων ἀγίασμα καὶ ἐκ τούτου πνεῖν, καὶ
τοῦς τούτου λόγους παρασυρεῖς καὶ τὴν γνώμην
ματαιωθεὶς ἐτόλμησε τὴν τοιαύτην μυσερὰν πράξιν
μηδὲ τινος λαθόντος ἀισθησὶν τῶν ἐν τῇ μονῇ, ἀσθε-
νεῖς δὲ δεινῇ περιπεσὼν καὶ ἤδη πνεῖν τὰ λείψια
προσεκαλέσατο πνευματικῶν τῶν ἱερομόναχον Ἡσαΐαν,
καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ποιησάμενος πρὸς τοῦτον ἐξα-
γορίαν, ἀνωμολόγησε καὶ τότε τὸ ἐτόλμημα, ὃς δὴ
πνευματικὸς καὶ ἡμερῶν τριῶν παρελθουσῶν οὐκ ἀσε-
κάλυψε πρὸς τινὰ, ἀλλ' εἶχε παρ' ἑαυτῷ ἔπειτα ἐξεῖπε
τοῦτο πρὸς τὸν δηλωθέντα ἐκκλησιάρχην. Βουληθεὶς
δὲ οὕτως πείρα γινῶναι κατὰ δοκιμασίαν, ὅπως ἔχον
ἐστὶ τὸ μιανθῆν, λαθὼν ἐξ ὑάλου φιάλην ἀπῆλθεν
εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἐνθα εὐρίσκατο τοῦτο, καὶ
τοῖς μυκτῆρσι προσεγγίσας καὶ ἀκριδῶς ἐξετάσας
αὐτὸ οὐκ εὔρε, καθὼς εἶχε δι' ὑποψίας. Μοναχὸς δὲ
τις Ἰωσήφ καλούμενος εἰς παρεκκλησιάρχην εὐρι-
σκόμενος ἐτηνικαῦτα καὶ ἀπέχθειαν ἐπ' αὐτῷ τρέφων
ἐκ τοῦ μεταστῆναι παρὰ τούτου τῆς ἑαυτοῦ διακο-
νίας, μετὰ δύο μῆνας τῆς μονῆς ἀποδράσας λιθέ-
λου γράμμα κατὰ τούτου πρὸς τῆς πύλης αὐτῆς ἐβρί-
ψεν, ὡς καὶ αὐτοῦ δῆθεν μισμῶν ἐπὶ τούτῳ πεποιη-
κότος. Ἔπειτα ἀναζητήσας τὸν τοιοῦτον Ἰωσήφ ἔδε ὁ
ἐκκλησιάρχης καὶ εὐρών, καθελκυσε ἐπὶ τοῦ ἱερω-
τάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς, ὑπερτίμου καὶ
ἐξάρχου πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγα-
πητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλει-
τουργοῦ, ὅστε τοῦ κινήσαντος δοῦναι παράστασιν,
καὶ οὐτ' ἐξ ἑαυτοῦ, οὕτως διὰ μαρτύρων εἶδεν ἰσχύοντα
παραστήσασιν τὸ βῆθ' ἐν κατηγορήσει, καὶ παραπεμ-
φθεὶς ὁ δηλωθεὶς ἐκκλησιάρχης εἰς τὴν καθ' ἡμῶν
ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον παρὰ τῆς τοιοῦτου ἱερω-
τάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς καὶ ὑπερτίμου,
καὶ παρὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς εἰρημένης μονῆς
καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἐπεὶ καὶ ὁ τοιοῦτος Ἰωσήφ
πλείστα παρὰ τούτων ἐκδισαθεὶς ἐνταῦθα σὺν τούτῳ
καταλαθεῖν οὐδόλως ἠθέλησε, συνοδικῆς διαγνώσεως
ἐδεήθη τυχεὶν. Οὕτως οὖν ἐχούσης τῆς ὑποθέσεως
διέγνωσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν
ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, αὐτὸν μὲν δὴ τοῦτον τὸν
ἐκκλησιάρχην ἀνέγκλητον εἶναι καὶ ἀνεύθυνον. Ἐπεὶ
γάρ ὁ κατηγορήσας ἀπέχθειαν κατ' αὐτοῦ τρέφων,
ὡς εἰρηται, τὴν τοιαύτην κατηγορίαν ἐπέλαστο, καὶ
ἀπαιτηθεὶς τούτης παράστασιν οὐδαμῶς ἴσχυσε
δοῦναι, καὶ τὸ τοῦ λιθέλλου γράμμα ἐν διαταγμῶν
τῆς κατηγορίας διέξιεν ἔχον καθαρώς ἐπὶ λέ-
ξεως: « Δοκεῖν ἐκείνῳ καὶ φαίνεσθαι γενέσθαι πρὸς
τούτου τὸν μισμῶν » ἀθῶως ἐντεῦθεν ἵστος καὶ
πάντη ἀνώτερος τῆς τοιαύτης διαβολῆς κρίνε-
ται, ὅθεν καὶ ἔσται μένων ἐπὶ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ,

ἀνωλύτως ἐνεργῶν καὶ μετερχόμενος τὸ λειτουργήμα τῆς διακονίας αὐτοῦ, καὶ εἰς μείζονα ἐξῆσαν προβιβάσθησεται, ὡς μηδὲν ἔχων εἰς τοῦτο ἐμποδισμόν, ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν ἀκριβῶς εἰδῶτων τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ τοῦ καθηγούμενου καὶ πάντων τῶν μοναχῶν, θεοφίλους ἀνεποιεῖσθαι ἀγωγῆς μεμαρτύρηται, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ βῆθεισῃ μονῇ εὐρισκόμενος. Ὁ γὰρ μὴ σκαιωρήσας καὶ πλασάμενος κατὰ τοῦδε τοῦ ἐκκλησιάρχου τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, ὀφείλει μένειν ἀργὸς καθάπερ καὶ τοῖς ἰερουργεῖν, ὅπου δὴ ποτε εὐρισκόμενος, ἅτε ψευδῆ καὶ ἀσύστατα κατεπιπέδον τούτου, καὶ ἀπὸ κοιλίας εἰκῆ καὶ μάτην φθεγγόμενος. Περὶ δὲ γὰρ τοῦ βῆθέντος πνευματικοῦ τοῦ Ἡσαίου μὴ αὐτίκα τὸν μισαμὸν ἀνομολογήσαντος, καθάπερ ἔχρηξεν, ἀλλ' ἐπὶ τοσούταις ἡμέραις παρποκρούψαντος καὶ αἰτίου γεγεννημένου τοῖς μετασχούσι μετὰ τοῦτο τοῦ μισμοῦ, εἴπερ δὴ καὶ μετέσχον, διεγνώσται συνοδικῶς, ἐπισημνόμενον εἶναι αὐτὸν τοῦ ἰερουργεῖν ἐπὶ μῆνας ἕξ. Ὄφειλουν μὲντοι τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ τε καθηγούμενος τῆς δηλωθείσης μονῆς καὶ οἱ τοιοῦτοι μοναχοὶ μὴ ἐν ἀνέτιμ τόπῳ ἔβην τὸ τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἀγίασμα, ἀλλ' ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀβάτην συντηρεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ ἐπιβουλὸν τι ἐπὶ τούτου ποιεῖν. Καὶ γοῦν ὀφείλει παραθῆναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκκληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις, ἔτους ς,ωαδ'.

XIII. Synodus committit metropolitæ Cæsarensi curam variarum ecclesiarum Orientis per adjunctionem.

† Μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ ἰνδ. ε', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγισυνῇ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Νικομηδείας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Προύσης, τοῦ Δυρράχου, τοῦ Μελενίκου καὶ τοῦ Λιτῶν, παρισταμένων καὶ θεοφιλιστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Οὗ χριστῶν ἔχουσιν οἱ ὀρθοίνοτες λαοῦ, ἀλλ' οἱ κατὰ πόσχοντες· εὐαγγελικὴ μὲν ἡ βῆσις, ὁ δὲ βοδλεται καὶ πρὸς ὁ τὴν ἡμετέραν διανοίαν ἐγρηγορεῖναι παρεγγυφ, οὐκ ἀσαφῆς, οὐδὲ πολλῶν πάντως· εἰς ἀνάπτυξιν δεομένη τυγχάνει τῶν λόγων τοῖς τὸν νῦν ὑγιαίνουσι· ψυχῶν τοιγαροῦν ἡμῶς οἰκονομίαν καὶ λατρείαν πεπιστευμένους περὶ ἐκείνας μάλιστα εἰκότως τὰ τῆς σκοπῆς ἔχει, αἱ ποιμένων ἀμοιροῦσι πνευματικῶν, καὶ διὰ τοῦτο εὐδύσθεος αὐταῖς εἶναι πέφυκεν ἡ ἀναστροφῆ· ἐπειδὴ τοῖνον αἱ κατὰ τὸν τόπον τῆς Ἀνατολῆς ἀγνώσταται μητροπόλεις, ἡ τῆς Σεβαστείας δηλονότι, ἡ τῶν Εὐχαϊτῶν, ἡ τοῦ Ἰκονίου, ἡ τοῦ Μωκησοῦ καὶ ἡ ἀγιωτάτη ἀρχιεπισκοπὴ Ναζιανζῶς ἀμοιροῦσι γνησίων ἀρχιερέων ἐπὶ χρόνον ἤδη συχρὸν διὰ τὴν ἐπικρατήσαντα παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρ-

τιῶν σύγγυσιν καὶ ἀνωμαλίαν ἐκ τῆς τῶν ἀθέτων, ἐχθρῶν ἐπιθέσεως, καὶ ἐνευθεν στερεῖται ὁ ὑπ' αὐτὰς Χριστιανικὸς λαὸς ἀρχιερατικῆς ἐπιστοπίας καὶ ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἀπὸ ταύτης ἀγιασμοῦ, ἡ μετριότης ἡμῶν συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ταῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἐπέτρψε καὶ ἀνέθετο τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, ὡς πληστοχωροῦντι ταῖς τοιάυταις ἐκκλησίαις καὶ διὰ τὸ μὴ εὐχερὲς εἶναι τὸ γὰρ νῦν ἔχον γνησίως αὐταῖς ἐπικηρυχθῆναι ἀρχιερεῖς, ὥστε ἰθὺναι ταύτας καὶ διεξάγειν ἀρχιερατικῶς κατὰ λόγον ἐπιθέσεως. Τοῖνον καὶ ἐπιληφεται τούτων καὶ πάντων τῶν διαφερόντων αὐταῖς κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ πνευματικῶς ἐπισκέφεται καὶ ποιμανεῖ τὸν ὑπ' αὐτὰς κλήρον καὶ τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν λαὸν καὶ εἰς διακόνους ἐξ αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρους χειρονοήσει καὶ προβιβάσει κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν παράδοσιν καὶ πάντα τὰλλα ἐπ' αὐταῖς, ὅσα καὶ τοῖς γνησίως ἐφέται ἀρχιερεῦσι, διαπράξεται, ἀνευ μέντοι τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαιδρύσεως. Ὅθεν καὶ ὀφείλουσι καὶ οἱ κληρικοὶ τῶν τοιούτων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ οἱ τοῦ λοιποῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος πάντες ὑποκύπτειν τούτῳ καὶ ὑπακοῦναι καὶ εὐπειθεῖν καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ παραίνεσιν καὶ εἰσηγήσιν δέχεσθαι καὶ ἀποπληροῦν, καταρτίζουσαν αὐτοὺς εἰς τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτήρια. Ἐπειδὴ μὲντοι ἐπιψηφισθῆ ἀρχιερεὺς γνησίως τινι τῶν τοιούτων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὀφείλει ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος ἀρχιερεὺς Καισαρείας ὑπεξίστασθαι τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ παραχωρεῖν ἐκεῖνῳ τῆς αὐτῆς κατοχῆς καὶ ἀρχιερατικῆς κυβερνήσεως. Ταῦτα παρεκκληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμωτάτου χαρτοφύλακος βεβαιωθέντα καὶ πιστωθέντα ἐπεδόθη μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς προγεγραμμένοις ἔτους ς,ωαδ'.

XIV. Synodus dirimit controversiam.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἡμέρᾳ β', ἰνδ. ια', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότης τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαίου, ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριαζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγισυνῇ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Νικομηδείας, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, Μαξίμου, τοῦ Νικαίας καὶ ὑπερτίμου, Καλλιστράτου, τοῦ Χαλκηδόνος, ὑπερτίμου καὶ π. σέδρου Μαρωνείας, Θεοδοῦλου, τοῦ Μονεμβασίας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωάννου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Δυρράχου, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Σελευδρίας, Γρηγορίου, τοῦ Μιτυλήνης καὶ ὑπερτίμου Διονυσίου, τοῦ Σουγδαίας καὶ ὑπερτίμου Λουκῆ, τοῦ Βιθυνίας, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Χριστουπόλεως, Μαρκέλλου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Λοπαδίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλιστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Σεβῶν καὶ ὑπερτίμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶς ἀδελφῶς καὶ συ-

λειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, συνεδριάζων τῇ Α αὐτὸ τῆς κανονικῆς ἀκριβείας οὐκ ἐξεχόμενον. ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς, ἀνέφερ-
 ρεν, ὡς ὁ ὑπ' αὐτὸν θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ζιχνῶν ἔσχε μὲν αἰτήσας παρὰ τοῦ μητροπολίτου Σεβρῶν κύρ Νίφωνος ἐκείνου μονυδρίον τι τῆς μητροπόλεως, εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ δεσπότη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἐπιεκκλημένον τῆς Γαστελέγχου. Μετὰ μόντοι τὴν ἐκείνου ἀποβίωσιν ἔσχε καὶ ἐκ παραδόσεως τῶν αὐτῆς κληρικῶν μονυδρία δύο, τὸ μὲν ἐν εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπιεκκλημένον τῆς Βοριτζοῦς, τὸ ἕτερον δὲ ἐπ' ὄνόματι τετιμημένον καὶ αὐτὸ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπιεκκλημένον οὕτω πως τοῦ Δοχθῆνος, ἐφ' ἧ δὴ ἐκδῶσει τῶν κληρικῶν καὶ πατριαρχικῶν ἐπορίσαστο γράμμα, τὸ ἀναφαίρετον τοῦτοις περιποιούμενον ὑπὸ βάρει ἐπιτιμίου, Β ἐξέδοτο δὲ καὶ ἐξ ὧν εἶχον ταῦτα δὴ τὰ μονυδρία ὑδρομυλωνῶν καὶ χωραφίων, πρὸς οὓς ἄρα καὶ ἐξέδοτο, καὶ ἐξήτησεν, εἰ γε δέον, ἀνασωθῆναι καὶ ἀποκαταστῆναι αὐτὰ τε καὶ τὰ αὐτῶν κτῆματα τῇ μητροπόλει ἄλιν, ἅτε δὴ παρὰ τῶν κληρικῶν ἀμετόχως ἐκδοθέντα μηδεμίαν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔχοντων ἄδειαν, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσι περὶ τοῦτου δοκεῖ. Ἐλεγε δὲ ἄμα καὶ ὡς σχεδὸν πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν μονυδρίων ἢ κατ' αὐτὸν μητρόπολις ἐστέρηται, περιελόντων εἰς τε ἄλλους καὶ εἰς τὸν αὐτὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ζιχνῶν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τῆς τῶν ἀρχιερέων δηλαδὴ ἐκδόσεως καὶ τῆς τῶν κληρικῶν. Παρόντος τοίνυν τῷ δικαστηρίῳ καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Ζιχνῶν καὶ μηδὲν ἔχοντος ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἀντιλέξει, ἀλλ' ὁμολογοῦντο· τὸν αὐτὸν τρόπον περιελθεῖν αὐτῷ τὰ εἰρημένα μονυδρία, ἢ μετριότης ἡμῶν συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ τοῦτου τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἐδικαίωσεν ἀποκαταστῆναι τῇ μητροπόλει, ὅσα οἱ κληρικὸι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἀρχιερέως ἐκδεδώκασι τῶν μονυδρίων ἢ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς πραγμάτων, καὶ ὅσα τούτων αὐτῆς δὴ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ζιχνῶν ἐξεποιήσατο καὶ ἐκδεδώκε, πρὸς οὓς ἄρα καὶ ἐκδεδώκε, τῶν γὰρ ἱερῶν καὶ θείων κανόνων διαγορευόντων, πάντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν καὶ ὡς Θεοῦ ἐορῶντος αὐτὰ διοικεῖν, οὐδεμίαν πάντως ἄδεια τοῖς κληρικοῖς ὑπολείπεται, κατ' ἐξουσίαν τι πράττειν εἰς τι τῶν ὑπ' αὐτὴν, εἰ μὴ πως καὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν ἐμπεισιτεῦσθαι λέγειν τολμῶμεν, ὑπερᾶτοπον μόντοι γε καὶ ἐπανασωθήσεται τῇ Ἐκκλησίᾳ μὲν τὰ τοιαῦτα ταύτης μονυδρία, τοῖς μονυδρίοις δὲ πάνθ' ὅσα ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀπροσόδων κτῆματων φθάσαντές τινες κατέχουσι καὶ νέμονται ἐκ παραδόσεως, τοῦ αὐτοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ζιχνῶν ἢ καὶ ἑτέρου τινὸς παρ' εἰδήσιν τοῦ κατὰ τὸν ὅρον ἀρχιερέως, τὸ ἄκυρον ἔχειν ὀφειλόντος τοῦ προδόντος ἐπὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἐκδόσει πατριαρχικῶν γράμματος· θεμελίον γὰρ οὐκ ἀγαθοῦ καὶ ὁ ἔργος ἤμισα ἀγαθός. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπηγόρευται τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι, μηδὲν τι πράττειν τοιοῦτον τοῖς κληρικοῖς, συνακυροῦνται καὶ αὐτὸ τῇ παρὰ τὴν αὐτῶν παρατήρησιν ἐκδῶσει, ἅτε δὴ καὶ

αὐτὸ τῆς κανονικῆς ἀκριβείας οὐκ ἐξεχόμενον. Ἐπανασωθήσεται τοίνυν τὰ μονυδρία τὰδε τῇ μητροπόλει, καὶ οὐδὲ οἱ κατέχοντές τι τούτων ἀντιποιηθῆναι αὐτοῦ πειράσσονται, ἀλλ' ἐκστήσονται τέλειον τῆς αὐτῶν κατοχῆς· ἀφορισμοῦ γὰρ βαρύτερον συνοδικὸν ἐπιτίμιον ἐπαναστεινόμεθα κατ' αὐτῶν, εἰ μὴ ἐκστήσονται τῆς αὐτῶν κατοχῆς. Ταῦτα παρεκδληθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγιδί τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος πιστωθέντα καὶ βεβαιωθέντα ἐπιθίδονται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμῆνοις ἔτους 7507ς'.

XV. *Synodus confirmat mandatum imperatoris, quo metropolitæ Serrarum subijcitur episcopatus Nicopolæos.*

† Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ ζ', ἰνδ. ιβ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμένου τοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συνεδριάζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Λυδίας καὶ προέδρου Μιτυλήνης, Γρηγορίου, τοῦ Μελιτηνῆς, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Αἴνου, Θεοδοσίου, τοῦ Μομεμβασίας καὶ ὑπερτίμου, Ἰωάννου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Φιλιππουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Μαξίμου, τοῦ Τραϊανουπόλεως καὶ ὑπερτίμου, Ἰωαννικίου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαΐτων, Ἰωσήφ, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ὑπερτίμου, Θεοδώλου, τοῦ Βρύσεως καὶ ὑπερτίμου Γερασίου, τοῦ Μαδύτων καὶ ὑπερτίμου, Ἰσαάκ, τοῦ Μηθύμης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Σουδαίας, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ Λιθῶν καὶ ὑπερτίμου, Θεοφίλου, τοῦ Ἀρχαδιουπόλεως, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Μεσσηνίας, Μαλαχίου, τῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Ἀσπιδίου καὶ προέδρου Γαρέλλης, Ἰεροθέου, τοῦ Σανθείας, Γερασίου, τοῦ Δέρκου, Λουκά, καὶ τοῦ Μηθείας, Εὐθυμίου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων ἑσποικῶν ἀρχόντων.

† Βασιλικὸν ἄρα καὶ τοῦτο προνόμιον, τὸ τῆς εἰς ἐπισκοπῆς τελοῦσας τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑφ' ἡμῶν τὸ πρότερον ἐτύγχανον ὑποκείμεναι ἀποσπῆν καὶ τῆς ἀξιοῦν μελίζοντες· ἀμέλει καὶ τὴν τῶν Ζιχνῶν ἐκκλησίαν εἰς ἐπισκοπὴν τελοῦσαν τὸ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τῶν Σεβρῶν εἰς μητρόπολιν ἤδη προσνήνοχε καὶ τετιμῆκεν ὁ ἐκ Θεοῦ κρείτιστος καὶ ἅγιός μου αὐταρχάτωρ. Πρόνοίαν μόντοι κοινοῦμενος καὶ τῆς τῶν Σεβρῶν, ὅπως ἂν σχολῆ καὶ αὐτῇ τρόπῳ ἕτερον ἀναπληρωθῆν τὸ ἐνδεῶν, ἀνὸς ἕτερον ἐπισκοπὴν ἀντικαθίστησι ταύτῃ ἐκ τῶν τῆς Φιλιππουπόλεως προστάγματος τῆς ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ περιέχοντι τὰς· εἰ Ἐπεὶ ἀπιστάσῃ ἢ πρότερον ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν τῶν Σεβρῶν τελοῦσα ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ τῶν Ζιχνῶν καὶ ἐτιμῆθη εἰς μητρόπολιν παρὰ τῆς βασιλείας μου, ἐδέησε δὲ καὶ διέκρινε τοῦτο καὶ ἡ βασιλεῖα μου, ἵνα ἀντικαταστῇ ἕτερα ἐπισκοπὴ εἰς τὴν τοιαύτην τῶν Σεβρῶν μητρόπολιν, θεσπίσει καὶ διορίζεται ἡ

Βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος προστάγματος, εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑποκειμένην τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Σεβρών τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως, ἧς ἐτέλει πρότερον ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Φιλίππων, καὶ κατέχεσθαι καὶ διεξάγεσθαι ταύτην παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σεβρών καὶ ὑπερτίμου ὡς ἰδίαν ἐπισκοπὴν, οὐ μόνον δὲ παρὰ τούτου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν καθεξῆς ἀρχιερατευσόντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν, ὅθεν ὀφείλει καὶ ὁ γεννησόμενος μητροπολίτης Φιλίππων στέρξει τούτο, ὅσον θεσπίζει καὶ διορίζεται ἡ βασιλεία μου, καὶ ἀρκεῖσθαι εἰς τὰς προσούσας τῇ τοιαύτῃ μητροπόλει ἐτέρας ἐπισκοπὰς, ἀνενόγητον παντάπασιν εἶναι τὸ μέρος τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης τῶν Σεβρών μητροπόλεως ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ διεξαγωγῇ τῆς δηλωθείσης ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως, καὶ πάσης τῆς ἀνίκαθεν προσούσης αὐτῇ ἐνορίας· εἰ, τὴν περὶ τούτου γὰρ ἀσφάλειαν ἐγγένητο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα. Εἶχε τὸ· «Μηνὶ Θεβρουαριῷ ἰνδ. ιβ', δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς θείας χειρός.» Ἀκολούθως· τοῖνον τῷ σεπτῷ τῷδε προστάγματι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς πέπραχεν, ὑποκείσθαι τῇ τῶν Σεβρών τὴν τῆς Νικοπόλεως εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους. Ἐπει γὰρ διέκρινε καὶ ἐθέσπισε καὶ διωρίσατο τούτο ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου ἀτοκράτωρ, ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐκ Θεοῦ τοῦ προστεθέναι καὶ ἀφαιρεῖν, ἐνθα τούτο λυσitelειν οἶδε, καὶ ἀνὸ' ἧς εἶχε πρότερον ἡ τῶν Σεβρών δέδωκε τὴν τῆς Νικοπόλεως, ἔσται κατ' ἐκείνην αὐτὴ ὑποκειμένη διηνεκῶς τῇ τῶν Σεβρών ὡς ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ ταύτης, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ὁ νῦν ἱερωτάτος μητροπολίτης Σεβρών καὶ οἱ μετ' αὐτὸν, ἐπισκοποῦν, ἐπὶ ἀδείᾳ, ἐπ' αὐτῇ χειροτονῆσαι, ἀρκεῖσθαι τοῦ Φιλίππων ὀφειλοντος ταῖς ὀπλοίοις ἐπισκοπαῖς τῆς ὀπ' αὐτὸν ἐκκλησίας, εἰδότες, ὡς βασιλεῦσιν ἐξεστὶν ὑπερτέρως ἢ κατὰ νόμους οἰκονομεῖν τὰ πράγματα, καὶ ἅμα ἐπισθεῖν ὀφείλοντο· καὶ ὁμογνωμονεῖν ταῖς συνοδικαῖς διαγνώσεσι, τοῖς ἱεροῖς κανόσιν οὐδαμῶς ἀπεναντίας ἰούσας, ἐπειδὴ καὶ πολλὰ τοιαῦτα οἰκονομίας τρόπῳ κατὰ καιροὺς πέπρακται καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Προῖθη δὲ τὰ τῆς πράξεως ταύτης, πρὶν ἂν καὶ ἐπιπρυχθῇ τῇ τῶν Φιλίππων, ὡς δῆλα καὶ αὐτῇ τότε γενέσθαι· διὰ δὲ ταῦτα καὶ ἀπαραιοῖτα στέργειν ὀφείλει τὰ περὶ τούτου, ὡς καὶ τὸ σεπτὸν διορίζεται πρόσταγμα. Ταῦτα παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακτος πιστωθέντα ἐπιπέδοται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους ς'ωλζ'.

XVI. Imperator confirmat precedentem actionem synodalem.

† Ἐτερον θεῖον καὶ προσκυνητὸν πρόσταγμα ἐπικυροῦν τὴν τοιαύτην πράξιν.

† Ἐπει, ὡς ἐτάχθη εἰς μητρόπολιν διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου ἡ ἀγιωτάτη ἐκκλησία Ζιχωνῶν, ἧς· ἦν πρότερον ἐπισκοπὴ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σεβρών, ἔταξεν ἡ βασιλεία μου διὰ

Α προστάγματος ὁμοίως αὐτῆς, καὶ ἵνα εὐρίσκηται ὀπ' αὐτὴν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Σεβρών ἐπισκοπὴ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων πρότερον τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Φιλίππων, ἡ Νικόπολις, χρυσοῦσης τηλικαῦτα ἀρχιερέως τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων, καὶ ἐγένετο ἐπὶ τούτῳ καὶ συνοδικῇ πράξει ἐγγράφως καὶ διάγνωσις τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότη τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου, ὥστε κατέχεσθαι εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους παρὰ τοῦ μέρους τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σεβρών τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως ἀντὶ τῆς ἀφαιρεθείσης· ἐξ αὐτῆς ἐκκλησίας τῶν Ζιχωνῶν, ἐδέησε δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συνοδικῇ πράξει προβῆναι καὶ πρόσταγμα, τὸ παρὸν ἀπολύει ἡ βασιλεία μου, δι' οὐ εὐδοκεῖ καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται, ἵνα κατὰ τὴν περιληφθῆναι τῆς ῥηθείσης συνοδικῆς ἐγγράφου διαγνώσεως κατέχεται ἡ δηλωθεῖσα ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ Νικοπόλεως παρὰ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σεβρών ἀντὶ τῆς ἀφαιρεθείσης ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰρηται, τῶν Ζιχωνῶν ἐκκλησίας, ὥστε καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Σεβρών καὶ ὑπερτίμον ἐπίσκοπον, χειροτονῆσαι εἰς αὐτὴν, ὀφειλοντος καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Φιλίππων καὶ ὑπερτίμου, ἐπὶ δὲ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀρχιερατευσόντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν, συντηρεῖσθαι καὶ ἐμμένειν εἰς· τούτο, καθὼς ἐτάχθη, καὶ μηδεμίαν ἐπάγειν διενόγησιν τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Σεβρών καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀρχιερεῦσι τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἕνεκεν τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως ἢ τινος τῶν δικαίων αὐτῆς, ἐπὶ τὸ στέργον ἔξει καὶ ἀμετάστρεπτον, ὅσον περὶ τούτου ἐτάχθη καὶ διεγνώσθη. Καὶ τούτου χάριν ἐγένετο καὶ ἀπελύθη ἐπὶ τῷ προσεῖναι τῷ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σεβρών μέρει εἰς ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιβ', δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς θείας χειρός.

XVII. Synodus dirimit controversiam.

† Μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἡμέρᾳ δευτέρῃ, ἰνδ. ιγ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου κύρ Ἡσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελείοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, Μαθαίου, τοῦ Μελιτηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου τοῦ Σεβρών καὶ ὑπερτίμου, Μιχαήλ, τοῦ Ησιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Πρωσῆς, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Ἄπρω, ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες τοῦ Εὐχαίτων, Ἰωσήφ, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Γάνου καὶ ὑπερτίμου, Μηνᾶ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Προικονήσου, Μανουὴλ, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Παρέστη τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ ὁ οἰκελὸς τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου ἀτοκράτορι κύρ Θεόδωρος ὁ Βρανᾶς, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἡ σύνο-

γος αὐτοῦ ἄπαις τελευτῶσα τὸν βίον, διαθήκην μὲν οὐκ ἐξέθετο, ἔφθασε δὲ ὁμοῦ εἰπεῖν ἐνώπιον ἄλλων τε ἰκανῶν τῶν παρατυχόντων ἀξιοπίστων καὶ αὐτῆς δὴ τῆς Ἰβίας μητρὸς, τῆς μοναχῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τῆς Πετραλειφίνης, ὅσον ἤθελεν ἐπὶ τοῖς προικίμοις αὐτῆς πράγμασι καὶ μετὰ τὸ λεγᾶτα τάξαι, πρὸς οὐδ' ἰδούλετο· ἀπὸ τε τῶν τῆς προικῆς κτημάτων καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων αὐτῆς, τὴν λοιπὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν ἐπέτρεψε καὶ ἀνέθετο τούτῳ, προσαναθεῖσα ἅμα αὐτῷ καὶ τὴν φροντίδα τῆς οικείας ψυχῆς, ὅπερ καὶ στέργουσα ἦν καὶ οὐδαμῶς εἰς ἀθέτησιν τῶν εἰρημένων χωροῦσα καὶ ἡ δηλωθεῖσα μήτηρ αὐτῆς μέχρι τριμηνιαίου καιροῦ, καθ' ὃν δὴ καὶ τὴν κηδεῖαν ἐτέλεσεν οὕτος καὶ τὰ μνημόσυνα. Ἐπειτα προβαλλομένη, ὡς ἀτελής ἦν τὸν χρόνον ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, χρόνων ἑτι οὕσα εἰκοσι δύο, καὶ διὰ τοῦτο ολομένη μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν ἐκείνην ἐκ τῶν νόμων διαθήκην ἐκθέσθαι, πρὶν ἂν ᾄθην καταλάβῃ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον ἑναυτὸν, ἑτι δὲ προβαλλομένη ὁμοίως καὶ τὸ μὴ φθάσαι γραφῆ τὰ εἰρημένα δοθῆναι, ἀντιποιεῖται τῆς τῶν πραγμάτων ὀλιότητος, μικρὰ τῶν παρὰ τῆς διαληφθείσης θυγατρὸς αὐτῆς εἰρημένων φροντίζουσα, ἐφ' οἷς δὴ καὶ συνοδικῆς ἐδέξασεν αὐτῷ διαγνώσειως, καὶ ἐψήφισται συνοδικῶς, ὡς, εἰ καὶ μὴ χρόνων ἦν εἰκοσιπέντε ἢ τούτου σύζυγος, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἀπείργεται παρὰ τῶν νόμων τοῦ διαθήκην ἐκθέσθαι· αὐτεξουσία γὰρ οὕσα, πᾶν τὸ κατὰ γνώμην ἐπὶ τοῖς οικείοις πράγμασιν ἐπ' ἀδείας εἶχε διαπράξασθαι, τῶν νόμων ταῖς αὐτεξουσίας, μὴ μόνον εἰς τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον γενομένης, ἀλλὰ καὶ τούτου κατωτέρω πολλῶν, ἀπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ τεσσαρεσκαίδεκάτου ἐπέκεινα ἄδειαν διδόντων ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι διατίθεσθαι· μέντοι γε καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν εἰπεῖν ἐν ἐπιχώφ τῶν παρατυχόντων μαρτύρων, ὅσον εἶπε καὶ διετάξατο, ἐξ ὧν ὁ μαρτύρων μάλιστα τὸ ἰσχυρὸν ἔχει τὰ διατεταγμένα καὶ βίβαιοι, ἔρχην μὲν ὡς τὸ ἀκώλυτον ἐχούσης ἐκ τῶν νόμων, ἅτε αὐτεξουσίας εὐρισκομένης καὶ χρόνων εἰκοσιδύο, κρατῆσαι, ὅσον εἶπε, καὶ ἐγκρατῆ ἐντεῦθεν εἶναι τοῦ διμοίρου τόνδε τὸν ἄνδρα αὐτῆς, τὸ τρίτον μόνον τῆς προικῆς· δικαιομένης ἐκ τῶν νόμων λαβεῖν τῆς μητρὸς. Ὅτι δὲ οὕτος μὴ εὐπετῶς ἔλεγεν ἔχειν καὶ εὐκόλως εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀνηκόντων τῆ ψυχῆ διὰ τὸ εἰς βασιλικὰς δουλείας ἀσχολεῖσθαι, καὶ ἐζήτησεν ἐπιτραπῆναι μᾶλλον τὴν αὐτῶν διοίκησιν τὴν ἐκείνης μητέρα, γενέσθαι τοῦτο συνοδικῶς· ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπεφῆναιτο. Καὶ γοῦν ἔξει μὲν ὁ θρανᾶς εἰς μερίδας ἰσας τρεῖς διαιρεθέντων τῶν προικίμων πραγμάτων, τὴν μίαν αὐτῶν ὀλόκληραν, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ εἰρημένη πενθερὰ αὐτοῦ ἡ Πετραλειφίνα κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, τὴν δὲ λοιπὴν τρίτην ἀναδέχεται καὶ αὐτὴν αὐτῆ δὴ ἡ πενθερὰ αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὸ ὑπεξαιρεθῆναι ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου λοιποῦ τρίτου τὰ εἰς κηδεῖαν τῆς ἀποικομένης, ἑτι δὲ καὶ τὰ μνημόσυνα ἀναλωθέντα, διαδώσει τὰ περιτεύοντα πτωχοῖς. Καὶ γοῦν ὀφείλει παραθῆναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν, μηδενὸς ἐναντιωθῆναι ὀφειλοτος, εἰ μὴ γε βούλεται

Α συνοδικῶν περιπεσεῖσθαι ἐπιτιμῶν, κἂν ὁποῖος ἄρα καὶ ἡ ὁ τοιοῦτος. Ταῦτα παρεκλήθηντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῆ ὑπογραφῆ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμηωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πιστωθέντα ἐπιδέδοται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους ςωλητῆ.

XVIII. Synodus dirimit tres controversias.

I. † Μηνὶ Φεβρουαρίῳ, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ, ἰνδ. εγ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον καλλίοις αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῆ μεγάλῃ ἀγίωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, . . . , τοῦ Μελετιηνῆς καὶ ὑπερτίμου, Θεοδοσίου, τοῦ Πισιδίας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Σεβρῶν καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, καὶ τοῦ Προικοννήσου, Μανουὴλ, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οικείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι, δομestίκου τῶν Δυτικῶν θεμάτων κύρ Γεωργίου τοῦ Στρατηγοῦ, γαμβρὸν ἐπὶ τῆ αὐτοῦ θυγατρὶ λαβόντος τὸν Παδουάτην κύρ Γεώργιον, ὁ συμπένθερος αὐτοῦ ὁ οικεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ὀγίῳ μου αυτοκράτορι, κύρ Θεόδωρος ὁ Παδουάτης ἐκείνος, ἀναδέχεται μὲν τὰ τῆς προικῆς πράγματα, ποσότητος οὐκ ὑπερπύρων λιτρῶν ἰς', καὶ τὰ μὲν αὐτῶν εἰς οικείας χρήσεις καταναλώσει, τὰ δὲ εἰς ἐνέχυρα δίδωσι, καὶ ὑπερπύρην θανισισμένον κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ αὐτὰ ἀναλώσει, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ εὐπόρει τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν ποιηθῆσθαι, ἐκδίδωσι τῷδε τῷ δομestίκῳ, ἀνθ' ὧν, ὡς εἴρηται, κατανόησε τῆς προικῆς πραγμάτων τὸ περὶ τὴν Βῆραν κτήμα αὐτοῦ, τὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης λεγόμενον, ὃ δὴ ἐκτιμηθὲν ἐς ὑστερον προσταγῆ βασιλικῆ ὑπερπύρων ἑπτακοσίων τετίμηται, λοιπαζομένων ἑτι πρὸς τὴν τῆς ὀλιότητος ποσότητα καὶ ὑπερπύρων χιλίων ἑπτακοσίων ἐννῆνχονταδύο. Τελευτήσαντος μὲντοι τὸν βίον τοῦ Παδουάτου κύρ Θεοδώρου, ἐκρατήθη τὸ κτήμα βασιλικόν, τοῦ δομestίκου δὲ ἀνεγκάντος περὶ τούτου καὶ δεξάντος, ἀντὶ τῶν προικίμων πραγμάτων τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς ἐκδοθῆναι τοῦτο παρὰ τοῦ Παδουάτου, ἀπελύθη πρὸς αὐτὸν γεγονότος αὐτῷ εἰς τοῦτο καὶ σεπτοῦ προστάγματος. Ἐπειτα διανίσταται ὁ ἕτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Λάσκαρις, καὶ γίνεται δι' ἄχλου τῷ δομestίκῳ περὶ τοῦ κτήματος τοῦδε· καὶ τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου κινήσεως οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις τοῦ Παδουάτου τοῦδε ἐγκλητεύσαντος, αἰσθόμενος κατ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον ἥδη ἐκφερομένην, μὴ ἀναμείνας αὐτὴν ἐνοχλεῖ τὰς βασιλικὰς ἀκοάς, καὶ ἐπὶ τοῦ σεκρέτου αἰτεῖται ἀντικριθῆναι τῷ δομestίκῳ. Γίνεται τοῦτο, καὶ τῆς ἀποληπτικῆς ἀποδείξεως τοῦ Παδουάτου ἐμφανισθείσης, ἑτι δὲ καὶ τὸ παρ' ἐκείνου γεγονός τοῦ κτήματος ἐκδοθῆναι, ἰδικαίωσεν ἡ κρίσις, κατέχεσθαι κατ' αὐτὸ παρὰ τοῦ μέρους τοῦ δομestίκου τὸ κτήμα, γράμματος καὶ

σιπτοῦ προστάγματος· πρεβάντος τὴν ἐκείνου κατο-
 χην καὶ κυριότητα βαβαιούντος αὐτῷ. Ἐρῶνος τὸ ἐπ'
 ἐκείνου παρῴχητο. Καὶ πάλιν τοῦ Λάσκαρι Ἰωάννου
 ἀναφορὰν ποιηταμένου καὶ αὐθις κρίσει ἐπὶ τοῦ σε-
 κρέτω ζητήσαντος, ἐξ ὑπαρχῆς πάλιν τῷ σεκρέτῳ
 κελίηται ἡ ὑπόθεσις ἐκ βασιλικῆς προσταγῆς, συν-
 ελθόντων κατὰ ταυτὸ τῶν συγκλητικῶν ἀρχόντων
 καὶ δικασάντων τὴν ὑπόθεσιν. Ὅτε δὲ καὶ πάλιν τὴν
 νικῶσαν ἠγάγατο τὸ μέρος τοῦ δομεστίκου, ὡς καὶ
 γράμμα κάντεσθεν καὶ σεπτὸν ἐπ' αὐτῷ πρόσταγμα
 τούτῳ γενέσθαι πάλιν εἰς τὴν τοῦ κτήματος κυριό-
 τητα· ἀσφαλισαμένου μέντοι τοῦ Λάσκαρι καὶ δια-
 θεψαιωσαμένου ἐγγράφως καὶ ἐνόρκως, ἐνέχεσθαι τὰ
 τῆς περιουσίας αὐτοῦ εἰς τὴν λοιπάδα τῆς προικῆς,
 εἰ ἐνόρκως πιστώσεται ὁ δομεστικός, οὗ δὲ καὶ ἡ
 ἀποληπτικὴ ἀπόδειξις τοῦ Παδούτου ἐστὶ, καὶ τὸ τῆς
 ἐκδόσεως τοῦ κτήματος γράμμα ἐκείνου ἐστί. Προ-
 βαίνει μὲν παρὰ τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦτο εἰς τέλος,
 παρόντων καὶ ἀκρωμένων τοῦ ὄρκου καὶ αὐτοῦ
 δὴ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῦ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβροῦ αὐτοῦ
 τοῦ Σγουροπούλου. Ἰσχυρίζεται δὲ εἶτι ὁ Λάσκαρις,
 δεῖξαι καὶ παραστήσαι, ὡς ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ, ὁ
 τοῦ δομεστίκου γαμβρός, ἐνεχύρασε τὰ πλείω τῆς
 προικῆς, οὗ δὲ καὶ αὐτοῦ ἐξετασθέντος· εὐρηται ἀπὸ
 μαρτυρίας τῶν κατεχόντων αὐτὰ, ὡς παρὰ τοῦ πα-
 τρός αὐτῶν ἐνεχυράσθησαν, ὡς καὶ τὸ τοῦτου χάριν
 προβὰν γράμμα τῶν δικαστῶν δείκνυσιν, εἰ μὴ μόνον
 ἐπιβλαπτικῶν δύο, χειλωντίου ἐνδῆ καὶ κούπας
 μιᾶς. Ταῦτα καὶ μόνον εὐρέθησαν περὶ τῆς θυγατρὸς
 τοῦ δομεστίκου καὶ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς. Ἐχρῆν μὲν
 οὖν αὐτὸν δὴ τὸν Λάσκαριν ἠσυχάσαι τοῦ λοιποῦ καὶ
 μηκέτι δι' ἄλλου γενέσθαι περὶ τοῦ κτήματος, δια-
 φώρων ἐπ' αὐτῷ κρίσεων γενομένων, ὡς εἴρηται, καὶ
 ἐπὶ πάσις ἀπελεγχθεὶς μάτην καὶ ἐπ' οὐδενὶ δι-
 καίῳ περὶ αὐτοῦ ἐνοχλῶν· ὁ δ', ὡσπερ φιλονεικῶν,
 κακῶν ἐπὶ κακῷ τεκταίνει πρόσχημα θεὸς εἰρήνης
 τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ ἰκανῆς παρ' αὐτοῦ τυχῶν
 κυβερνήσεως, κακοῖς αὐτὸν ἀμείβεται τοῖσδε· ὀφαι-
 ρεῖται τοὺς ἵππους αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντι-
 νούπολιν ἀνελθὼν, καὶ παρὰ τοῦ δομεστίκου τὴν
 κλοπὴν τῶν ἵππων ὀνειδισθεὶς, ὑπισχνεῖται πρὸς
 ἐκείνον πάλιν ἐπανήξειν καὶ τοὺς ἵππους ἀνασώ-
 σαι, ὅτε καὶ αἰτησαμένου γράμμα τι τούτου, καὶ
 τῆ καθ' ὁδὸν ἐξ' ὁδοῦ ἐφοδιασθῆναι, ὑπέρπυρα τούτῳ
 πέντε καὶ γραφὴ πρὸς ἐκείνον δίδοται. Ὁ δὲ πρὸς
 τοὺς τὴν Μητροδικὸν οἰκοῦντας ἀσεβεῖς ἀπειθῶν
 καὶ ἰκανοὺς ἐξ αὐτῶν ὀπλισμένους λαβὼν καὶ κατὰ
 τοῦ ἀδελφοῦ κινήσει ἐν τῷ εἰρημένῳ κτήματι τῆνι-
 καῦτα εὐρίσκομένου, ἀφνης ἐπεμπίπει τούτῳ καὶ
 φονεῖ εἶνα τινὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, ὀνόματι Κα-
 λόθετον, αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῦ ἀδελφοῦ παρὰ μικρὸν ἐλ-
 θόντος· παθεῖν, διαρπάσαι τῆνικαῦτα καὶ τὴν καθευ-
 ρεθεῖσαν γεννηματικὴν εἴσοδον, καὶ τὸν οἶνον, εἶτι δὲ
 καὶ τὰ προσόντα τοῖς ἐπόλοις τοῦ τοιούτου κτήματος,
 ἐφ' οἷς καὶ ἐπὶ πλέον ἀπαναιδευσάμενος καὶ ἀπαναι-
 σχυντῶν, πρόσαισι τοῖς καθολικοῖς τῶν Ῥωμαίων
 κριταῖς, καὶ κρίσει πάλιν ἐξεπιτεῖται· ὅτι δὲ ἀνηρέ-
 χθη τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, ἐκκλη-
 σιστικὴν εἶναι τὴν ὑπόθεσιν, συναδικῶς ἐκείθει

ἄλλοι ἐπιτέτραπται κρίθηναι. Ἀμφοτέρων τῶν
 τῶν μερῶν, τοῦ δομεστίκου δηλαδὴ καὶ τῶν ἀντι-
 κούτων αὐτῷ τοῦ Λάσκαρι Ἰωάννου καὶ τοῦ ἐπ'
 ἀδελφῆ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Σγουροπούλου, ἐπιστάν-
 των τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ, καὶ
 τοῦ δομεστίκου ἀρχῆς ἐπ' ἀκρῆς ὡς ἔσχεν ἡ ὑπόθε-
 σις διηγησαμένου καὶ τὰ ἐφ' ἐκάστη κρίσει καὶ ἐξε-
 τάσει γράμματα καὶ προστάγματα προσκομίσαντο,
 καὶ ἀναγνωσθέντων πάντων, ἐπέτρεψεν ἡ μετριότης
 ἡμῶν, εἰ τι πλέον ἔχει καὶ ὁ Λάσκαρις εἰς δικαίωσιν
 ἑαυτοῦ προβαλλέσθαι καὶ εἰπεῖν, ἀλλ' εἶπεν οὐδὲν οὐ-
 δαρμῶς εὐλόγον καὶ δίκαιον, οὔτε τι πλέον τῶν προ-
 τέρων εἰρημένων εἰπεῖν· μέντοι γε καὶ ἰδικαίως
 παραπλησίως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, κατέχευται
 καὶ δεσπόζεσθαι τὸ κτήμα τότε τὸ τῆς ἁγίας Εἰρήνης
 κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Παδούτου ἐκείνου κύρ Θεοδώ-
 ρου καὶ κατὰ τὰς προγεγονούσας κρίσεις παρὰ τοῦ
 μέρους τοῦ δομεστίκου, καὶ μηδεμίαν αὐτὸν ἄλλοιαν
 ἢ τινὰ διασεισμὸν εὐρεῖν τοῦ λοιποῦ ἐπ' αὐτῷ παρὰ
 τινος τῶν ἀπάντων ἕνεκα τῆς αὐτοῦ κατοχῆς καὶ νο-
 μῆς καὶ κυριότητος, ἰκανοῦθῆναι ὀφειλότων αὐτῷ
 καὶ τῶν λοιπαζομένων ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Λά-
 σκαρι κατὰ τὴν ἐνορκον ἐγγραφον ἀσφάλειαν αὐτοῦ,
 προσασποδοθῆναι τε αὐτῷ παρὰ τοῦ Λάσκαρι τούτου
 καὶ ὅσα ἐκ τοῦ κτήματος ἀφείλετο, καθὼς εἴρηται,
 ἤνικα καὶ τὸν φόνον εἰργάσατο, ἐνέχεσθαι ὀφειλο-
 τος αὐτοῦ δὴ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῖς τοῦ φόνου ἐπιτι-
 μίοις. Καὶ ταῦτα μὲν ὀφείλειπραχθῆναι κατὰ τὴν
 συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέριν διαγνώσιν, ὡς ἂν δὲ
 μὴ καὶ πάλιν τοῦ λοιποῦ ποτε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς δε-
 καστήριον οἰονόητι καθελκῆται τὸ μέρος τοῦ δομε-
 στίκου χάριν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ κατατρι-
 βηται καὶ κηνοτομηται, προδήλως ἀδικεῖσθαι ἀνα-
 φανέν, τὸ παρ' ἑαυτῆς ἀφορισμοῦ συνοδικοῦ ἐπιτί-
 μιον ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκφωνεῖ συνοδικῶς κατὰ
 παντὸς τοῦ δικάσαι πάλιν ταύτην πειραθσομένου ἢ
 ἀναδεχομένου καὶ χεῖρα βοηθὸν ὀπωσθήποτε τῷ
 τοιούτῳ Λάσκαρι δώσαντος τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως
 ἕνεκα. Ταῦτα παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων
 συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῆς ὑπογραφῆς καὶ
 σφραγίδος τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πι-
 στωθέντα, ἐπιδίδοται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμ-
 μένοις ἔτους 5707.

II. † Μηνὶ Ἀπριλλίῳ, ἡμέρᾳ ο', ἰνδ. ιγ', προκι-
 θημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαΐου ἐν τοῖς
 κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελίοις αὐτοῦ, συν-
 εδριαζόντων τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ καὶ ἱερω-
 τάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ
 ἐξάρχου πάσης Ἀσίας,..... τοῦ Μελιτηνῆς, ὑπερτί-
 μου καὶ προέδρου Κυψέλων, Θεοδοσίου, τοῦ Πρού-
 σης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ
 Σεβρῶν καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Παλαιῶν
 Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου,..... τοῦ Σουγδαίας, ὑπερ-
 τίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ Βεβ-
 βολίας καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, καὶ τοῦ Προκουρή-
 σου, παρισταμένων καὶ θεωριεστέων δεσποτικῶν
 ἀρχόντων.

† Φθάνετ μὲν πρό τινας ἤδη καιροῦ ψήφισμα συν-
 οδικὸν ἀπολυθῆναι τῷ οικειῷ τῷ κρατίστῳ καὶ
 ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Θεοδώρῳ τῷ Βρανᾶ, δι-
 καιοῦν γενέσθαι αὐτὸν ἐν κατοχῇ τοῦ τρίτου τῶν
 προικῶν τῆς ἀποικομένης γυναικὸς αὐτοῦ πραγ-
 μάτων, ἐπειδὴ περ ἐπέστη καὶ ἀνέφερεν εἰς τὴν καὶ
 ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θεῖαν σύνοδον, ὅτι δὴ τελευτώσα
 ἐκεῖνη διαθήκη μὲν οὐδὲν ἐφθασε γενέσθαι, ἐφθασε
 δὲ ὅμως εἰπεῖν, ὅσον ἠθούλετο ἐπ' αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὸ
 λεγᾶτα πρὸς οὓς ἤθελε καταλιπεῖν ἐπιτρέψαι τούτῳ
 καὶ ἀναθεῖναι τὴν τῶν λοιπῶν διοικησιν καὶ ἄμα
 τὴν φροντίδα τῆς οικείας ψυχῆς ὑπὸ μάρτυσιν ἄλλοις
 τε τῶν ἀξιοπιστῶν καὶ αὐτῆς ἐνώπιον τῆς οικείας
 μητρὸς τῆς μοναχῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τῆς Πेत्रα-
 λοιφίης, ἐπιστάσα δὲ νῦν καὶ αὐτὴ δὴ ἡ μήτηρ ἐκει-
 νῆς τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ καὶ
 ὁσενεγκασα, ἄλλως ἔχειν τὴν ὑπόθεσιν καὶ οὐχ ὡς
 ἐκεῖνος ἀνέφερε, προσεξείπειν ἕμα καὶ ὡς πρὶν ἢ τὸ
 ψήφισμα κομισσασθαι τὸν Βρανᾶν, ἔσχεν αὐτὴ παρ'
 ἐκεῖνου ἔκδοσιν ἐγγράφως εἰς τὰ προικῶα τῆς θυ-
 γατρὸς πράγματα, καὶ ἄμα προέτεινεν ἐπὶ τοῦ μέ-
 σου καὶ τὸ γράμμα ἔχον οὕτω κατὰ ῥῆμα· Ἐπι-
 εἶχον μετὰ τῆς κυρᾶς μου, τῆς μάνης μου διενέξεις
 καὶ ὀχλήσεις διὰ τὰ δοθέντα μοι παρ' αὐτῆς πράγ-
 ματα χάριν προικῶς, καὶ Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἤλθωμεν
 πάλιν εἰς εἰρήνην καὶ καταλλαγὴν καὶ ἰσασμὸν μετ'
 ἀλλήλων, ποιῶ ἰδοῦ τὸ παρὼν ἡμέτερον γράμμα πρὸς
 αὐτὴν, δι' οὗ καὶ λέγει, ὅτι ἀνευ τῶν ἐντὸς τῆς θεο-
 σώστου Ἀδριανουπόλεως ὁσπητίων ἡμῶν, ἐξουσίαν
 ἔχει ἵνα κρατήσῃ, εἰ τί μοι ἔδωκεν, ὡς εἴρηται, καὶ
 ποιήσῃ ἐπ' αὐτοῖς εἰ τι ἂν ἄρα καὶ θελήσῃ, καὶ δια-
 κρίνῃ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ὡς ὀφει-
 λοντος καὶ ἐμοῦ στέργειν εἰ τι ἂν διαπράξῃται, ὡς
 εἴρηται, ὡς οἰκοκυρὰ εἰς αὐτὰ καὶ διὰ τὴν εἰς
 τοῦτο πληροφορίαν ἐγένετο καὶ ἐπαδόθη αὐτῇ καὶ τὸ
 παρὼν γράμμα παρ' ἐμοῦ. Εἶχε καὶ τὸ Μηνὶ Ὀκ-
 τωβρίῳ ἰνδ. ιγ', καὶ ὑπογραφὴν· Ὁ δούλος τοῦ
 κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως,
 Θεόδωρος ὁ Βρανᾶς. Ἐν ἐπικράτῳ τοίνυν τοῦ γράμ-
 ματος τοῦδε ἀναγνωσθέντος, εἶχε μὲν ἡ μετριότης
 ἡμῶν ἀποφηνάσθαι κατ' αὐτὸ καὶ ἐπιτρέψαι ταύτη
 δὴ τῇ κενθερᾷ τοῦ Βρανᾶ τὴν ἐξουσίαν τῶν τοιού-
 των πραγμάτων, πᾶσαν δὲ χώραν ὅμως ἀντιλογίας
 περιερούσα διέκρινε, συνοδικῶς ἐξετασθῆναι τὴν
 ὑπόθεσιν τοπικῶς, κἂν μὲν εὐρεθῆ ἀληθὲς ὑπὸ μάρ-
 τυσι ἀξιοπιστοῖς, ὅσον ἀνήνεγκεν ὁ Βρανᾶς, πρα-
 χθῆναι, ὅσον τὸ τῆνικαῦτα προβὰν ψήφισμα διέξεισε,
 καὶ λαθεῖν αὐτὸν τὰ τρίτα τῆς προικῶς, εἰ δ' οὐν,
 ἀναλαθεῖν τὴν προικὰ δίχα τῶν οἰκημάτων τὴν κεν-
 θεράν. Ἐπὶ μόντοι τοῖς οἰκημασιν, ἐπειδὴ, ὡς αὐτὴ
 λέγει, προκομίσει μάρτυρας ἔχει καὶ παραστήσει
 τὴν ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἐποίησαντο μετ' ἀλλήλων κατὰ-
 στασιν, πραχθῆναι ὀφείλει, ὅσον ἐταξαν ἀμφοτέροι·
 ἀνατιθέμεν τοίνυν τὰ περὶ τούτου τῷ εἰς κεφαλὴν
 εὐρισκομένῳ κατὰ τόπον καὶ τοῖς προκρίτοις τοπι-
 κοῖς ἀρχουσιν, ὡς ἂν σύναμα τοῖς τὴν ἐνοχίαν τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀναθεμιμένοις καὶ τοῖς
 εὐλαθεστάτοις κληρικοῖς, ποιήσωνται τὴν ἐξέτασιν
 καὶ εἰς τέλος τὰ τοῦ πράγματος ἀξίωσιν, ὀφειλόντων

τῶν μαρτύρων συντηρηθῆναι εἰς φόβον Θεοῦ καὶ εἰ-
 πῆν καὶ μαρτυρησῆαι, ὅσον γινώσκουσιν εἰς ἀλή-
 θειαν· συνοδικὴν γὰρ τούτου χάριν ἐπιτίμιον ἐκπε-
 φώνηται κατ' αὐτῶν· καὶ τοῦν ὀφείλει πραχθῆναι
 τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμε-
 τέραν διάγνωσιν. Ταῦτα παρεκβλήθέντα ἀπὸ τῶν
 ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῆ ὑπο-
 γραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χερ-
 τοφύλακος πιστωθέντα, ἐπιπέδοται μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς
 ἀναγεγραμμένοις ἔτους 5707.

III. † Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρῃ ς', ἰνδ. ιγ', προ-
 καθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαίου ἐν τοῖς κατὰ
 τὴν ἄγιον Θεοφύλακτον κελλοῖς αὐτοῦ, συνεδρι-
 ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱεροτάτων
 ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου
 πάσης Ἀσίας, Ματθαίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου
 καὶ προῖδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Πισιδίας καὶ
 ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπερ-
 τίμου....., τοῦ Σεβρών καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου,
 τοῦ Βεβρόνας καὶ ὑπερτίμου, Διονυσίου, τοῦ Μεθύμ-
 νης καὶ ὑπερτίμου, Μαλαχίου, τοῦ Σουγαλαίας, ὑπερ-
 τίμου καὶ προῖδρου Λακεδαιμονίας, Δουκᾶ, τοῦ
 Ἡρρικοννήσου, Μανουήλ, καὶ τοῦ Κῶ, Γερασίμου,
 παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀ-
 χόντων.

† Παρέστη τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ ἡ
 μοναχὴ Ἀγαθονίκη, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ὁ πρὸς μη-
 τρὸς θεῖος αὐτῆς, ὁ μοναχὸς Θεοδόσιος, ἐκ τῆς Σκα-
 μάνδρου ὑποχωρήσας ὁμοῦ μετ' αὐτῆς, ἐτι δὲ καὶ
 τῆς μητρὸς αὐτῆς τῆς μοναχῆς Ἀναστασίας διὰ τὴν
 τῶν ἐχθρῶν Βαρδάρων ἐπίθεσιν, καὶ εἰς τὴν θεοφύ-
 λακτον πόλιν Ἡράκλειαν ἐλθὼν καὶ ἐν αὐτῇ οἰκή-
 σας, ἀνήγειρεν ἐντὸς αὐτῆς οἰκειοῖς αὐτοῦ κόποις
 καὶ ἀναλώμασι μονῆριον εἰς ὄνομα τῆς ὑπεράγνου
 Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τῆς
 Κριονεριτίσης, εἰς ἧ εἰσαχθεῖσαι παρ' αὐτῶν ἀμφό-
 τεροι εὐρίσκαοντο καὶ διήγον ἐν αὐτῷ· μετὰ μόντοι
 χρόνων τινῶν παραδρομῆν, ἐπαίπερ ἠσθένησεν ὁ
 βήβεις θεῖος αὐτῆς ὁ μοναχὸς Θεοδόσιος, καὶ ἠθέλησε
 καὶ ἐξήτησεν ἰδεῖν τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Δα-
 νελίου, ἕμα μὲν καὶ διὰ τὸ, ἵνα δέξῃται τὴν ἐξαγ-
 γορίαν αὐτοῦ, ἕμα δὲ καὶ διὰ τὸ, ἵνα διαθήκῃ γένη-
 ται ὑπὸ μάρτυρι αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρικοῖς,
 ἐπέστη μὲν καὶ κατέλαθε πρὸς αὐτὸν ὁ αὐτὸς θεοφι-
 λέστατος ἐπίσκοπος Δανελίου, καὶ ἰδέξατο τὴν ἐξα-
 γορίαν αὐτοῦ, εἰπόντας καὶ περὶ τοῦ μονηρίου,
 ὅτον ἦν αὐτῷ πρὸς βουλήσεως, καὶ παραπέμποντος
 τὴν κατοχὴν τούτου πρὸς αὐτὰς δὴ τὰς μοναχάς.
 Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Κουνάλη· Γεώργιος ἐπιστάς,
 ἐνεπέδισε καὶ οἶκ εἶπασε γραφῆναι τὴν διαθήκην,
 καὶ τελευτῇ χρησαμένου τοῦ μοναχοῦ, διαθήκην αὐ-
 τὸς δὴ ὁ Κουνάλη· ἐξέθεσε, τοῦ ἰδίου υἱοῦ ταύτην
 ἐγγαράξαντος, καί, κινῶς αὐτὸς ἠρέσκατο, πεποίηκε
 ταύτην, καὶ παρέπεμψε καὶ ἐπαφῆκε δι' αὐτῆς τὸ
 μονῆριον τὸδε παρὰ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ὀλέγησιν
 τοῦ δομητοροῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ περιπολήτου συμ-
 πενήρου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος

τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐκείνου, παρ' ου δὴ καὶ κατεσχέθη ἔκτοτε καὶ ἡμελήθη, καὶ κατήνησεν εἰς ἐρήμισιν πολλήν· ταῦτα ἡ εἰρημένη μοναχὴ Ἀγαθονίκη ἀνεγέκασα ἐδεθῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἡ μετριότης τοίνυν ἡμῶν δεῖν εἶναι κρίνασα καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀκούσαι, εἴ τι προβαλέσθαι καὶ εἰπεῖν ἔχει περὶ τοῦ μονουδρίου, διαμνηύεται ἀπαντῆσαι καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ παρόφασιν οὗτοι τὴν διαθήκην, μηδὲν ἕτερον ἀλλ' ἡ μόνον αὐτὴν εἰς δικαιοσιν ἑαυτῶν προβαλέσθαι ἔχοντες· καὶ ἐπει τρόπον, ὃν εἰρηται, τὸν Κουνάλην πλάσαι ταύτην ἡ μοναχὴ ἔλεγεν, ἰσχυρίζετο δὲ καὶ τὸ μέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, μόνην ταύτην δὴ τὴν μοναχὴν Ἀγαθονικὴν ἐνοχλεῖν περὶ τοῦ μονουδρίου, τῆς μητρὸς αὐτῆς τῆς μοναχῆς Ἀναστασίας δεχομένης καὶ στεργουσης τὴν διαθήκην. Καὶ ἐδέθη διὰ τοῦτο ἐπιστῆναι καὶ αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον, λαβεῖν δὲ ἡμᾶς πληροφορίαν τῶν εἰρημένων καὶ παρὰ τοῦ δηλωθέντος θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Δανείου, προσεκλήθη καὶ κατέλαθε καὶ αὐτὴ, καὶ ἐρωτηθεῖσα συνοδικῶς, πεπλασμένην ὁμολίᾳ, καὶ ἀπὸ τὴν διαθήκην ἔλεγεν, ἔγραψε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Δανείου καὶ ἐμαρτύρησε, προδῆναι τὰ τοῦ πράγματος, ὡς ἡ μοναχὴ ἀνέφερε, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰς παρέπεμφεν ἐκεῖνος τὸ μονουδριον, καὶ ὡς ὕστερον ἐπλάσατο τὴν διαθήκην ὁ Κουνάλης καὶ ὑπέγραψεν εἰς αὐτὴν καὶ ὑπογραφήν δῆθεν τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἑτέρων. Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐμαρτυρήθη ἐγγράφως καὶ παρὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῦ καθηγουμένου τοῦ μοναστηρίου τοῦ Μωσηλῆ, ὅθεν καὶ ἰδικαίωσε συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν γενέσθαι τὰς μοναχὰς ἀμφοτέρας ἐν κατοχῇ τοῦ μονουδρίου τοῦδε κατὰ τὴν τοῦ δομήτορος Οὐλῆσιν· καὶ γαῖν ἐπιελήφονταί καὶ καθέξουσιν αὐτὸ μετὰ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸ μετοχίου, ἀντιστρέφαι καὶ ἀποδοῦναι ὀφείλοντες τοῦ μέρους τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, εἴ τι ἀφείλοντο ἀπ' αὐτοῦ. Ταῦτα παρεκδηθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν παρασημειώσεων καὶ τῆ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος πιστωθέντα, ἐπιδέδοται μὴν καὶ ἰνδ. τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἔτους 'ςωλη'.

XIX. *Esaias scribit catholico Ecclesiae Armeniaca, se cum cum tota Ecclesia Armeniaca recipere. in sinum Ecclesiae orthodoxae.*

† Αἰδεσιμώτατε, τιμιώτατε καὶ εὐλαδέστατε καθολικῆ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκ μέσης ψυχῆς ἐπέχεται ἀψασθαι τὴν χάριν τοῦ εἰρηνοδότου Θεοῦ ἡμῶν τῶν καρδιῶν τῆς τε αἰδεσιμότητός σου καὶ παντὸς τοῦ ὑπ' αὐτὴν λαοῦ, ὥστε κρηταίστερον καὶ ἐντελέστερον καὶ ζητήσαι καὶ κατεπράξασθαι τὴν μεθ' ἡμῶν ἔνωσιν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς καὶ ζητούμεν καὶ ἀποδέχομεθα καὶ δι' εὐχῆς καὶ ἐφέσεως ποιούμεθα. Οἱ ἀποσταλέντες παρ' ὁμῶν πρέσβεις, καταλαβόντες· ἐνταῦθα, διεκόμισαν πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ ἐπεφέροντο γραφὰς παρὰ τῆς εὐλαθείας ὑμῶν. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν ἀθροίσασα περὶ αὐτὴν τοὺς παρατυχόντας τῶν ἀρχιερέων καὶ ἀγόνων ποιησαμένη, συμπάρντος ἡμῖν καὶ τοῦ

Χριστοῦ καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν συγκλήτου καὶ τάξεως, προέτρεψεν ἀναγνωσθῆναι τὰς τοιαύτας γραφὰς. Καὶ δὴ ἀναγνωσθεισῶν εἰς ἐπήκουον πάντων ἔγνωμεν ἀκριδῶς τὴν ὀμετέραν ἐπιστροφήν, ἣν Θεοῦ κινήσαντος ὑμᾶς μετὰ θερμῆς πᾶνυ καὶ εἰλικρινοῦς διθέσεως ἐδείξασθε. Ὅσης οὖν εὐθυμίας ἐπλήσθημεν ἐπὶ τούτοις, ὅσης ἠδονῆς καὶ ὁαν ἔσχομεν πνευματικῆν εὐφροσύνην, εἴ χρῆ καὶ λέγειν; πλὴν ὅτι ἐπισκίφατο Κύριος τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ οὐ παρέσθεν ὁμᾶς, τὸν οἰκελον αὐτοῦ λαόν, ὃν τῷ ἰδίῳ αἵματι περιποιήσατο, διεσπασμένον εἶναι καὶ διεβήγγεμένον εἰς τέλος, ἀλλ' ὥσπερ πρότερον διὰ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἡμᾶς ἀναμαρτήτως γέγονεν ἀνθρώπος, καὶ ἐ' μεσοτόχον· καθελὼν τοῦ φραγμοῦ τὴν ἀρχαίαν καταλέλυκεν ἔχθραν, καὶ κατήλλαξεν ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὁτῶ καὶ ἔν ἰδῶν αὐθὶς ὁμᾶς σπέρματα πονηρὰ διεξαμένους παρὰ τοῦ κοινού πολεμίου καὶ διάστασιν ἕτερον πεπονθότας ἐπὶ πᾶνυ πολλοῖς τοῖς χρόνοις πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν, ἔκτειρε καὶ κατεδυσωπήθη, καὶ οὐκ ἀφήκε τὸν τοιοῦτον ἔχθρον μέχρι τέλους· ἐπεγγέλθη τῇ συντριβῇ τῆς ἰδίας κληρονομίας· ἄτε τοίνυν σοφὸς ὢν ἱατρὸς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ συμφερόντως οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα, τοὺς τε καιροὺς εἰδῶς ἀριστα τῆς θεραπείας ὑμῶν, καὶ ὁποῖοις φαρμάκοις ἡ ἐνοχλοῦσα νόσος· ἐξαιθήσεται καὶ τὸ ἐμφωλεῦον ἐξαιρεθήσεται πάθος, εἴ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἐμακροθύμησεν, ἀλλ' οὖν ὅτε γνησίως ὁμᾶς εἶδε τὴν ἱατρειαν παραδεξομένους, τῇ τήνῃ ἔχρησατο, καὶ μουσικῶς λαλήσας ἐν τῇ καρδίᾳ ὁμῶν τὰ ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς γνησίᾳ μητρὶ προσδραμεῖν καθωδήγησεν, ἐπειδὴ καὶ μητρὸς λόγον ἡμεῖς ἐπέχομεν, πρὸς τε ὁμᾶς καὶ πάντας τοὺς βουλομένους Χριστιανούς· καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ὡς καὶ ὁμείς ἀκριδῶς ἴστε. Καὶ γὰρ εἰς ἡμῶν τὰ ἱερὰ τῆς εὐσεβείας· δόγματα ἀνὰ πᾶσαν φοιτῶσι τὴν οἰκουμένην, ἐξ ἡμῶν αἱ διδασκαλίαι τῶν θεῶν Πατέρων καὶ τῶν ἀγίων δὲ συνόδων, αἱ θεόπνευστοι νομοθεσίαι ἐξ ἡμῶν, ὡς ἀπὸ πηγῆς· τινος, εἰ· τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα ἐξεχύθησαν. Ἐπει τοίνυν Θεὸς ἤφατο τῆς ὀμετέρας καρδίας, καὶ ὀψὲ γοῦν ἐπέγκωτε τὴν κοινὴν μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν, ἥς τοσοῦτον ἐχωρίσθητε χρόνον, καὶ διαπτύετε καὶ βδελύττεσθε, καὶ πανταλῶς ἀποβάλλεσθε, ἃ κακῶς ἐφρόνησαν οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων καὶ νηπιότητα καὶ ἀγνοίαν ἐκείνων καταγινώσκετε, καὶ ὀμολογεῖτε τραπῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀξιοῦτε καὶ ἱκετεύετε μετὰ θερμοῦ καὶ ζήλου καὶ πόθου προσεχθῆναι ὁμᾶς εἰς ὄξαν τοῦ τὰ πάντα πεποιήκτους Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἴ ἄλλο ποιῆσαι ἡμᾶς εἶδει ἡ σπλάγγνα οἰκτιρῶν ὀμῖν ἐπανοίξει, καὶ ὡς· υἱοὺς τὸν ἴδιον ἐπεγνωκότας πατέρα καὶ προσλαθεῖν καὶ προσδέξασθαι, καὶ χαρῆναι τὰ μάλιστα καὶ μονονοχὶ πανηγυρίσαι, ὅτι, οὐς νεκροὺς ἐνομιζόμεν, ὡς ζῶντας ὀρώμεν, καὶ οὐδ' ἀπολωλότας ἐλογιζόμεθα, τούτους σωζομένους εὐρομεν κατὰ τὴν ἡμετέραν εὐχὴν; εἰ γὰρ ὁ εὐαγγελικός γάμος ἐκεῖνος τοὺς ἐκ τῶν ὀδῶν καὶ φραγμῶν

ἐπὶ τὸ δεῖπνον μετακαλεῖται καὶ τῆς πνευματικῆς Α
 πανθαισίας ἐμπιπλῆσιν, ἡμεῖς ὑμᾶς τοὺς ὄντας ποτὲ
 φίλους καὶ ἀδελφοὺς, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνοῦν-
 τας τραπέζης, οὐ παραδεξόμεθα μετεγνωκότας, οὐδὲ
 παραληψόμεθα, διορθώσεσθαι κατεπαγγελόμενους,
 ἅπερ οἱ πατέρες ὑμῶν ἐξ ἀβουλίας ἐφρόνησαν; Καὶ
 πῶς ἂν αὐτοῦ Χριστοῦ μιμηταὶ γενώμεθα τοῦ τὸν
 Πέτρον θερμῶν τι καὶ περιπαθῆς διακρύσαντα μετὰ
 τὴν ἄρνησιν παραδεξαμένου, καὶ τὸν ληστὴν συγ-
 κληρονόμον λαβόντος; τοῦ παραδείσου μίᾳς φωνῆς
 ἔσκεν; Εἰ δὲ καὶ γὰρ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ
 ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι καὶ μίᾳς δραχμῆς εὐρεσις
 ἡδονῆν ἄβρῆτον, ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, ἡμεῖς ὑμᾶς
 ὄλον ἔθνος μέγα τε πολὺ καὶ πανταχοῦ διαδεδομημέ-
 νον πρὸς ἡμᾶς; ἐπιστρέφον καὶ ὁμοφρονεῖν ὁπισχνού-
 μενον καὶ ὁμοδοξεῖν κατὰ πάντα, οὐ συνάψομεν Β
 ἑαυτοῖς, οὐδ' ὡς οἰκεῖα περιποιησόμεθα μέλη, ὧν
 τῷ χωρισμῷ σπαραττόμεθα; Οὐ τοῦτο νόμος, ἀγα-
 πητοί, τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ πρᾶου καὶ εἰρηνικοῦ
 Πνεύματος, ἀλλ' ἡδὴ καὶ ὑβραν ὑμῖν ὑπανοιγομεν
 μετανοίας καὶ προσκαλούμεθα, ὡς γνήσια τέκνα,
 καὶ μεθ' ἡμῶν βουλόμεθα στήναι καὶ κοινῇ τὴν
 Τριάδα δοξάσαι, μόνον εἰ μετὰ ὑγιότις φρονήματος
 καὶ καθαρᾶς γνώμης καὶ ἀνεπιθολώτου καρδίας τὴν
 μεθ' ἡμῶν ἀσπάσασθε ἔνωσιν, καὶ ὥσπερ χειλεσιν,
 οὕτω καὶ διανοίᾳ φρονήσετε καὶ κηρύξετε τὴν τῶν
 δογμάτων ἀλήθειαν. Ἐπεὶ γὰρ αὐτόμολοι πρὸς ἡμᾶς
 ἐπιστρέφετε, καὶ οὐ βία τις ἔξωθεν εἰς; τοῦτο ἐλαύ-
 νει, οὐδ' ἔστι τις ὁ καταναγκάζων, εἰ μὴ Θεὸς; μόνος
 ὁ πίνων; σωθῆναι βουλόμενος καὶ εἰς ἐπίγνωσιν C
 ἀληθείας ἔλθειν, δέον ἐστὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰ
 τῆς ὀρθοδοξίας καὶ φρονήσαι καὶ ὁμολογῆσαι καὶ
 τοῖς ὄλοις πρὸς ἡμᾶς; ἐξομωθῆναι· ὅθεν καὶ διὰ
 τὸ τοιοῦτον θεοφιλῆς καὶ σωτήριον ὑμῶν ζήτημα
 ἐξελεξάμεθα καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν παν-
 σέβαστον σεβαστὸν οἰκελὸν τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ
 μου αὐτοκράτορι, προκαθήμενον τοῦ θεοφυλάκτου
 κοιτῶνος τῆς ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ, κύρ Μιχαὴλ
 τὸν Καλλικρηνίτην, καὶ τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομο-
 νάχοις κύρ Γαβριήλ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ἐντιμώτατον
 ἐπίσκοπον τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, ὅστις δὴ προκα-
 θήμενος τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος μέλλει ἀπελθεῖν
 πρότερον εἰς τὸν σουλτᾶνον διὰ τὴν δουλείαν, ἣν
 ἤξισαν γενέσθαι οἱ ἀποσταλέντες παρ' ὑμῶν ἀπο-
 κρισίριοι. Οἱ μέντοι συναποσταλέντες μετ' αὐτοῦ D
 μέλλουσιν ἀποκομίσει πρὸς ὑμᾶς τὸ τε σπῆν πρός-
 ταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος
 καὶ τὴν παροῦσαν ἡμετέραν γραφὴν, ἐξ ὧν ἕνα κα-
 τάλῃθε, ὅπως ἀσπασίως καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης
 πνευματικῆς ἐδεξάμεθα τὴν ἐπὶ τῷ κρατίστῳ ὑμῶν
 μεταβολήν, καὶ ὅπως ἀπεδεχόμεθα ἀναπληρῶσαι
 ὑμᾶς; καὶ τὰ ἐλλείποντα, καθὼς παραδηλούμεν διὰ
 τῶν, ὡς εἰρησαι, ἐρχομένων αὐτόθι· πρὶν μέντοι
 τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, οἵτινες προσετέθησαν εἰς
 τὴν ἡμετέραν ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν,
 ἔχετε πληροφορίαν βεβαίαν ὡς οὐκ ἐκ τινος βίας ἢ
 ἀνάγκης ἐποίησαν τοῦτο, καθὼς ἐγνωρίσατε ὑμεῖς,
 ἀλλὰ ἐξ εὐκλείας γνώμης, ἐξ οἰκειᾶς προαιρέσεως καὶ
 θελήσεως. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἡμεῖς ἐλλόμεν παραδέ-

ξασθαι τούτους εἰς κοινωνίαν, εἴπερ ἄκοντες προ-
 ἤρχοντο· ἢ γὰρ πίστις καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς δόγμασιν
 ἀκρίθεια τῆς προαιρέσεως ἐνὶ καὶ οὐ τῆς βίας·
 Ὅστις γὰρ θέλει ἀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ὀρίζει
 ὁ δεσπότης καὶ Κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς ἀγίοις Εὐαγ-
 γελίοις. Πῶς δὲ ἐμέλλομεν συγκαίνοινους ἔχειν τῆς
 πίστεως, οὐς ἐγνωσκόμεν ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου προ-
 ελθόντας, τῇ δὲ καρδίᾳ ὄντας, ὅπερ ἦσαν καὶ πρότε-
 ρον; Τοῦτο καὶ ὑμεῖς διακρίναι ἔχετε πάντως, ὡς
 οὐδὲν ἔχει ἄλλως; ἢ ὡς γράφομεν καὶ πληροφοροῦ-
 μεν· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μέλλει ἐνεργεῖσθαι εἰς αὐτοῦς,
 ὅσον ἀφορᾷ εἰς κυβέρνησιν αὐτῶν καὶ ἀνάπασιν,
 ἐπεὶ εἰς ἀποδοχὴν ἡμῶν ἐνὶ τοῦτο. Ἀπέμεινεν οὖν
 εἰς ὑμᾶς, πῶς ἕνα ὑποστρεψάντων τῶν ἀποσταλέν-
 των αὐτόθι λάδωμεν ἐντελῆ πληροφορίαν περὶ τῆς
 ὑμετέρας ἀληθοῦς ἐπιστροφῆς τε καὶ διορθώσεως,
 καὶ οὕτως ἀναμριδῶλως καὶ ἀδιστακτικῶς ὑμᾶς δε-
 ξάμενοι, ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα γενώμεθα εἰς δόξαν
 τοῦ ἐν εἰρήνῃ καλέσαντος ἡμᾶς Κυρίου καὶ Θεοῦ
 καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐβήρωσο, ἐν Κυ-
 ρίῳ ἀγαπητὲ καθολικῆ, ἀνερ τιμιώτατε.

XX. *Esaias scribit regi Armeniæ, se eum cum tota
 Ecclesia Armeniaca recipere in sinum Ecclesiæ or-
 thodoxæ.*

† Ὑψηλότατε βῆξ Κιλικίας καὶ Ἰσαυρίας; καὶ
 πάσης Ἀρμενίας; καὶ περιπόθητε ἐξάδελφε τοῦ κρα-
 τίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἡ μετριότης
 ἡμῶν εὐχεταὶ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς
 καρδίας, ὡς ἂν στηρίξῃ καὶ βεβαιώσῃ καὶ τὴν
 βῆγικὴν σου ἐξουσίαν καὶ τὸν ὑπ' αὐτὴν πάντα
 λαδὸν, καὶ ἐνισχύσῃ εἰς τὴν καλὴν ὁρμὴν καὶ θέ-
 λησιν, ἣν ἐποθήσατε, καὶ ἐβελήσατε, καὶ προ-
 θυμοτέρους, καθ' ὅσον ἐγχωρεῖ, ποιήσῃ εἰς τὸ
 καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὴν τοιαύτην ὑμῶν ἐπικινε-
 τὴν ὁρμὴν καὶ θέλησιν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα
 καὶ εὐχόμεθα. Τὴν μετὰ τοῦ ἀποσταλέντος
 ἐνταῦθα ἀποκριταρίου τῆς βῆγικῆς σου ἐξου-
 σίας γραφὴν αὐτῆς ἐδεξάμεθα, καὶ ἐγνώρισαν ἐξ
 αὐτῆς ἀναγνωρίσεις καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ
 οἱ περὶ αὐτὴν ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς οἱ παρατυχόν-
 τες ἐνταῦθα, ὅσα ἐδῆλου καὶ ἐξῆται ἡ βῆγικὴ
 σου ἐξουσία περὶ τῆς ζητήσεως, ἣν ἐποίησατε εἰς
 ἡμᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος καὶ τιμιώτατος καθολικὸς
 τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων, ἀποστελίας; καὶ τὴν
 ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἣν δῆτα ὁμολογίαν διατείνεται καὶ
 ἡ βῆγικὴ σου ἐξουσία ἐν τῇ γραφῇ αὐτῆς στέργειν.
 καὶ αὕτη καὶ ὁ ὑπ' αὐτὴν λαδὸς τῶν Ἀρμενίων.
 Πληροφορηθῆτε οὖν ἡ βῆγικὴ σου ἐξουσία, ὡς με-
 γάλως ἀπεδεξάμεθα τὰ περὶ τῆς τοιαύτης ζητήσεως;
 καὶ τῆς βῆγικῆς σου ἐξουσίας καὶ τοῦ αἰδεσιμωτά-
 του καὶ τιμιωτάτου καθολικοῦ· ἐπεὶ καὶ διὰ τῆς
 χάριτος τοῦ πανοικτιρμονος Θεοῦ αὐτοῦ ἐσμεν μαθη-
 τὰι τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πρᾶου καὶ ἀληθινοῦ Ποιμένος,
 τοῦ διὰ τοῦτο μόνον ἐλθόντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἕνα τὰ
 διηρημένα συνάψῃ καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων ἐργά-
 σῃται, καὶ ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιστροφῇ, τοσούτου
 πλήθους καὶ προσθήκης μεγάλῃς εἰς τὴν ἡμετέραν
 ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, μεγάλην ἀποδεδώ-
 κημεν τὴν ὡχριστίαν καὶ τὴν ἀνθομολόγησιν τῷ

ἀγίῳ ἔλεει τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐκ εἶπεν εἰς τέλος· τοσοῦτον λαὸν σφαλεροῦς δόγμασι προσέχειν καὶ ἀποτετμημένον εἶναι τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ὅσον τοίνυν ἔχομεν τοῦτο περὶ πολλοῦ, ἐγράψαμεν καὶ ἐδηλώσαμεν τοῦτο πρὸς αὐτὸν τὸν αἰδεσιμώτατον καθολικὸν καὶ γράφομεν καὶ πρὸς τὴν ῥηγικὴν σου ἐξουσίαν, ὡς κατὰ πολὺ ἀποδεχόμεθα τὸ, ἵνα προσδεξώμεθα ὑμᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν μεθ' ἡμῶν, γενομένου καὶ τοῦ πράγματος καὶ οἰκονομηθέντος, ὡς ἐνδέχεται, ὅθεν καὶ διὰ τὸ τοιοῦτον θεοφιλεῖς καὶ σωτήριον ὑμῶν ζήτημα ἐξελεξάμεθα καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν οἰκεῖον τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι, προκαθήμενον τοῦ θεοφυλάχτου κοιτῶνος τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, κύρ Μιχαὴλ τὸν Καλλικρηνίτην, καὶ τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερονομίαις κύρ Γαβριὴλ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, ὅστις δὴ προκαθήμενος τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος μέλλει ἀπελθεῖν πρότερον εἰς τὴν σουλταῖνον διὰ τὴν δουλείαν, ἣν ἤξιωσαν γενέσθαι οἱ αὐτόθεν ἐλθόντες· ἀποκριτάριοι. Οἱ μέντοι συναποσταλέντες μετ' αὐτοῦ μέλλουσιν ἀποκομίσει εἰς τὴν ῥηγικὴν σου ἐξουσίαν τὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος καὶ τὴν παροῦσαν ἡμετέραν γραφὴν, ἐξ ἧν ἵνα καταλάβητε, ὅπως ἀσπασίως καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης πνευματικῆς ἐδεξάμεθα τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν ὑμῶν, καὶ ζῶω· ἀποδεχόμεθα ἀναπληρῶσαι ὑμᾶς καὶ τὰ ἐλλείποντα, καθὼς παραδουμένον διὰ τῶν, ὡς εἴρηται, ἐρχομένων αὐτόθι. Περὶ μέντοι τῶν ἐνταῦθα Ἀρμενίων, ὅτινες προσετέθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἁγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, πληροφορηθῆτω ἡ ῥηγικὴ σου ἐξουσία, ὡς οὐκ ἔκ τινος ἀνάγκης ἢ φόβου ἐποίησαν τοῦτο, ἀλλ' ἐξ οικείας γνώμης καὶ προαιρέσεως καὶ θελήσεως· ἂν γὰρ προέβαινε τοῦτο οὕτως, πῶς ἐμέλλομεν δεξασθαι ἡμεῖς εἰς κοινωνίαν ἀνθρώπους ἀκουσίως προσελθόντας τῇ πίστει, οἵτινες· τῇ ἀληθείᾳ εἰς ἐκαίνο ἐμέλλον ἐμμένειν, ὅπερ ἦσαν καὶ πρότερον; Οὐδὲν ἔχει ἀληθῶς, ὅσον ἐγνωρίσθη αὐτόθι περὶ τούτου, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ἔχει, ὡς πληροφοροῦμεν ἡμεῖς. Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ μέλλει ἐνεργεῖσθαι εἰς αὐτούς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς κυβέρνησιν αὐτῶν· ἐπεὶ εἰς ἀποδοχὴν ἐνι τοῦτο τῆς ῥηγικῆς σου ἐξουσίας. Ἡμεῖς δὲ εὐχόμεθα, ἵνα εὐδοκῆσῃ ὁ εἰρηνάρχης Θεὸς καὶ προβῇ ἡ τοιούτη ἔνωσις καὶ προσδοχὴ ὑμῶν κατὰ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν καὶ ἐφ' ἧς, ἔτι δὲ καὶ, καθὼς ζητεῖ καὶ ὀρέγεται καὶ θέλει ἡ ῥηγικὴ σου ἐξουσία, ἦν καὶ εἰη διατηρούσα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἰς πάντα τὰ αὐτῷ εὐάρεστα προσβάλλει τῆς· ὑπὲρ λόγον τακούσης αὐτὸν, τῆς ὑπεράγγου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος.

XXI. Synodus dirimit controversiam.

Τὸ παρὸν ἀνεγνώσθη καὶ ἐξητάσθη ἀκριβῆς βασιάνῳ καὶ ἐρευνῆ δοθέν καὶ ἀπεδείχθη καὶ ἀνεφάνη ψευδὲς καὶ παρωλιζουμένον καὶ πάντῃ ἀνατετραμμένον.

† Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ 5', ἰνδ. ιδ', προκαθι-

μένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κύρ Ἰσαίου ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἅγιον θεοφύλακτον καλλίους αὐτοῦ, συνεδριάζοντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀσίας, Ματθαίου, τοῦ Σάρδεων, ὑπερτίμου, ἐξάρχου Λυδίας καὶ προέδρου Μιτυλήνης, Γρηγορίου, τοῦ Προύσης, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Βιζύης, Νικολάου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπερτίμου, Μητροφάνους, τοῦ Πεισίδας καὶ ὑπερτίμου, Γρηγορίου, τοῦ Σεβρίων καὶ ὑπερτίμου, Μακαρίου, τοῦ Βρύσεως καὶ ὑπερτίμου, Γερασίμου, τοῦ Σουδαίας, ὑπερτίμου καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας, Λουκά, τοῦ Γαλιτζης καὶ ὑπερτίμου, τοῦ Προικονήσου, Μανουὴλ, τοῦ Λοσαδίου καὶ προέδρου Γαρίλλης, Ἰερθεοῦ, καὶ τοῦ Ἀθήνου, Ἰακώβου, παριστάμενον καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων.

† Ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ ὑπερτίμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, συνεδριῶν τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθήμενῃ συνοδικῶς, ἀναφορὰν ἐποίησατο πολλάκις μετὰ περιπαθείας, ὡς οἱ μοναχοὶ τῆς τοῦ Καλέως σεβασμίας μονῆς κατέσχον καὶ ἰδιοποιήσαντο ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν λαχούσαν αὐτῶν ἐκκλησίαν μοναστηρίων μοναστήρια εἴσαρα, ἦγον τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ τῆς Καλῆς Λαγκάδος, τὸ τοῦ Σηροκάστρου καὶ τὸ τοῦ Μυρσίνης, κοριστάμενοι ἐκ ψευδοῦς ἀναφορᾶς ἐπ' αὐτοῖς σεπτὸν χρυσόβουλλον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, πρὸ τούτου δὲ μεταχειρισάμενοι καὶ δύο τῶν αὐτῶ κληρικῶν, τὸν σκεπλάριον δηλονότι καὶ τὸν πρωτεύδικον, καὶ παίσαντες αὐτοὺς ὀπισθόσεσι τισι, καὶ λαθόντες παρ' αὐτῶν ἐκδοθήριον γράμμα εἰς τὸ ῥηθὲν μοναστήριον τοῦ Μυρσίνης, καὶ συνειδίκε· τούτου μηδὲ συμπράξαντος εἰς τὴν τοιαύτην ἐκδοσιν· ὡσαύτως· ἀνήνεγκεν ὁ αὐτὸς ἱερώτατος ἀρχιερεὺς καὶ ὡς οἱ μοναχοὶ τῆς τῶν Ὁδηγῶν σεβασμίας μονῆς καὶ οἱ τῆς τοῦ κύρ Ἀθανασίου κατέσχον καὶ αὐτοὶ παρὰ γνώμην καὶ ἐνδοσιν τούτου μοναστήρια ἕτερα, οἱ μὲν τῆς τῶν Ὁδηγῶν τὸ τοῦ Κρουκόπου, οἱ δὲ τῆς τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου τὸ τῆς ἁγίας Θεοφανῶ, ὡσαύτως καὶ ὁ κύρ Ζωσιμάς τὸ ἐν τῷ τῷ κάστρου τῶν Ἁγίων Θεοδώρων μοναστήριον τῆς Ὁδηγηρίας, καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ μοναστήριον τὸ ἐπιλεγόμενον τὸ Βούρκος· ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν Ἁγίων Πέντε, καὶ τὸ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Κόρακος τοῦ ἁγίου ἀπρωτόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἔτι γε μὴν κατέσχε καὶ ἡ μονὴ τῆς Κεχαριτωμένης μοναστηρίου τὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸ οὕτω πως ἐπιλεγόμενον τὸ Κρίον Νερὸν καὶ τὸ Κλημάτιον κατὰ τὸν δμοῖον τρόπον. Ἄ δὴ μοναστήρια καὶ ἀνακαλούμενος, ἅτε δὴ τρόπον παραλόγῳ καὶ ἀδικῶ παρὰ τῶν εἰρημένων κατασχέοντα, ἰδεθήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐπεὶ οὖν, ὡς εἴρηται, σεπτὸν τοῖς τοῦ Καλέως μοναχοῖς προέδη χρυσόβουλλον, δεῖν εἶναι συνοδικῶς ἐγνωμένον ἀκροάσασθαι καὶ αὐτῶν, εἰ τι προβαλέσθαι καὶ εἰπεῖν ἔχουσι δίκαιον. Διαμηνύεται τοιγαρῶν ὅ τῃ ἴγουμενίαν τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς ἐγκατερι-

σμένους ιερομόναχους Ἰλαρίων εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν Ἀ
 συνοδικὸν δικαστήριον ἀπαντῆσαι, εἰς ὃ δὲ καὶ ἀπαν-
 τήσαντος μετὰ καὶ τινῶν τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἐγε-
 γόνει μὲν ἐξέτασις, καὶ ἀνεφάνη, ὡς ἐκ ψευδοῦς
 αὐτῶν ἀναφορᾶς τὸ σεπτὸν χρυσοδόυλλον ἐπορίσαντο
 ἐπὶ τοῖς βίβησι μοναστηρίοις, ὑπερετέθη δὲ ὁμοῦς
 τὰ τῆς ἀποφάσεως, ἕως δὴλα τὰ περὶ τούτου καὶ τῶ
 ἐκ Θεοῦ βασιλεῖ ποιήσωμεν. Καὶ ἐπεὶ γεγονός
 τούτου ἔνδοσις ἐκείθεν ἐγένετο διὰ μέσου τοῦ περι-
 ποθήτου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐ-
 τοκράτορος, τοῦ πανευγενεστάτου μεγάλου δομεστί-
 κου, ὥστε δικάσαι τὴν ὑπόθεσιν συνοδικῶς καὶ τὸ
 δόξαν κανονικῶς δικαίων ἀποφῆνασθαι, μετὰ κλητοῦ
 καὶ αὐθις εἰς τὸ δικαστήριον ὁ βῆθεις καθηγούμενος
 τοῦ Καλέως ἐγένετο. Καὶ ἐρωτηθέντος καὶ αὐθις καὶ
 μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἢ δεῖξαι εἰς δικαίωσιν ἑαυτοῦ
 δικαίον ἔχοντος, ἀλλ' ἣ τὸ σεπτὸν χρυσοδόυλλον καὶ
 τὸ γράμμα τῶν κληρικῶν, συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ
 τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτά-
 τοις ἀρχιερεῦσιν, ἐδικάλωσεν, ἵνα, ἐπεὶ παρὰ γνώ-
 μην καὶ ἔνδοσιν τοῦ τοπικοῦ ἀρχιερέως ἐπελάθοντο
 καὶ κατέσχον τὰ τοιαῦτα μοναστήρια εἰ τῆς τοῦ Κα-
 λέως μοναχοί, ἐπανελάθωσι καὶ αὐθις τῆ τῆς Μη-
 θύμνης ἐκκλησίᾳ κανονικῶς, καὶ κατέχωνται καὶ
 διεξάγωνται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὸ δίκαιον.
 ὅπερ ἔχει εἰς αὐτὰ ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων δια-
 ταγῆς, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπανελάθωσι ταύτῃ δὴ
 τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅσα οἱ τε τῆς τῶν Ὁσθητῶν, καὶ
 οἱ τῆς τοῦ κύρ Ἀθανασίου καὶ οἱ τῆς Κεχαρι-
 τωμένης καὶ ὁ κύρ Σωσιμῆς καὶ εἰ τις ἄλλος εὐρί-
 σκεται τι μοναστήριον κατέχων τῆς αὐτῆς ἐκκλη-
 σίας χωρὶς ἐκδόσεως ἀρχιερατικῆς, ἅτε δὴ τῶν
 ἱερῶν κανόνων μηδὲν τῶν ἀπάντων παραχωρούντων
 δίχα τῆς τοῦ ἀρχιερέως θελήσεως καὶ ἐνδόσεως
 ὑποποιεῖσθαι ἑαυτῶ μοναστήριον· ὅθεν καὶ ὀφεί-
 λουσι τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς τοῦ Καλέως σε-
 βασμίας μονῆς μοναχοὶ καὶ οἱ εἰρημένοι ἕτεροὶ μον-
 αχοὶ τῶν διειλημένων μονῶν καὶ πάντες οἱ ἄλλοι
 ὑπεκοπῆται τῆ τῆς Μηθύμνης ἐκκλησίᾳ τῶν κατε-
 χόμενων παρ' αὐτῶν, καθ' ὅν εἰρηται τὸν τρόπον, μον-
 αστηρίων αὐτῆς καὶ ἀποσχέσθαι αὐτῶν τελείως, καὶ
 μηδαμῶς εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἀντιποιηθῆναι αὐτῶν,
 μὴ ἐνδιδόντος μηδὲ ἐπιτρέποντος τοῦ τοπικοῦ ἀρ-
 χιερέως. Ἐπιτίμιον γὰρ βαρυτάτον συνοδικῶς ἐπα-
 νατεινόμεθα καὶ ἐπαπειλοῦμεν τῶν τολμήσαντι, ὁ-
 ἵποιοι δὲρα καὶ εἴη, ἀντιποιηθῆναι τινος μοναστηρίου
 τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας ἐκτός γνώμης καὶ θελήσεως
 καὶ προτροπῆς τοῦ ἀρχιερατικῶς λαχόντος διθύβειν
 τὰ κατ' αὐτὴν· καὶ ὅς ἂν οὐδεὶς τῶν τοσούτων βάρει
 περιπέσῃ, παραινόμεν ἀποσχέσθαι τῶν μοναστη-
 ρίων τῶνδε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ, ὡς εἴρηται, καὶ
 ἀνεμπίδοστον καὶ ἀνενόητον ἐπ' αὐτοῖς μένειν
 εἶσαι τὸ μέρος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ εἰ τινες εὐρίσκονται διὰ γραμμάτων ἀρχιερα-
 τικῶν κατέχοντες τινα μοναστήρια τῆς τοιαύτης ἐκ-
 κλησίας, καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσι προνοεῖσθαι προηγου-
 μένως τῆς αὐτῶν συστάσεως, καὶ μὴ ἐπὶ τὸ χεῖρον

χωρεῖν ταῦτα τῇ ἑαυτῶν ἀμελείᾳ ἔσθ, ἔπειτα ἵπεί-
 κειν καὶ εὐπειθεῖν καὶ ὑποτάσσεσθαι, ὡς προσήκον,
 καὶ τῶ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ, καὶ ἐπ' οὐδενὶ τῶν
 ἀνηκόντων αὐτῶ κανονικῶν δικαίων ἀδικεῖν τούτων·
 εἰ δ' οὖν, ἐξέσται αὐτῶ ἐξωθεῖν τούτους ἐκείθεν καὶ
 τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ ἐπαναζῶσειν τὰ μοναστή-
 ρια ταῦτα. Τοῦτο δὲ κρατεῖν βουλόμεθα καὶ ἐπὶ ταῖς
 λοιπαῖς ἐκκλησίαις· πρᾶγμα γὰρ ἐπιχωριάσαν ὀρῶ-
 μιν ταῖς ἐκκλησίαις παράλογον καὶ τῶν ἱερῶν καν-
 ὶνων ἐκτός. Ἀφαιροῦνται γὰρ τινες αὐτῶν μονα-
 στήρια καὶ καρπίζονται ταῦτα δίχα γνώμης καὶ
 θελήσεως ἀρχιερατικῆς, ὅπερ καὶ ἐκ μέσου γενέσθαι
 τῶν δικαιοτάτων ἐστὶ· καὶ ταῦτα μὲν ὀφείλει πρα-
 χθῆναι κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν
 διάγνωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐφθασαν καὶ οἱ εἰς τὸ Κρίτζος
 μοναχοί, καὶ κατέσχον παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχιε-
 ρέως ἕτερα μοναστήρια τρία, ἤγουν τὸ τοῦ Σωτήρος
 Χριστοῦ, τὸ τοῦ Κεραμεῶνος καὶ τὸ τῶν Ἁγίων
 Θεοδώρων, εἰς ὃ δὴ μοναστήριον τῶν Ἁγίων Θεο-
 δώρων ἐξ οἰκονομίας τῶν μοναχῶν τῶνδε προέβη
 ὄρισμῶ βασιλικῆ γράμμα τούτου, καὶ ἐδεβῆ καὶ
 περὶ αὐτῶν. Εἶχε μὲν ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς
 ἀπάρτι τούτων δικαιοῦσαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς, ἐφ' ἣ καὶ
 ταῦτα προσεπλήψεται, ὑπερεθέμεθα δὲ τούτο, ἕως
 ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης Μηθύμνης ἀνεπέγκη
 τὰ περὶ τούτου τῶ ἐκ Θεοῦ κρατίστῃ καὶ ἀγίῳ μου
 αὐτοκράτορι, κἄν περ τούτου γενομένου ταχθῆ τις
 ἐτέρωθεν προμήθεια τοῖς εἰς τὸ τοιοῦτον κάστρον
 μοναχοῖς, ἐκστῶσι καὶ αὐτοὶ τελείως τῶν τοιούτων
 μοναστηρίων, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνων ἀπέχωνσιν ἀπ' αὐ-
 τῶν διὰ τὸ παραλόγως καὶ τὴν ἀρχὴν παρ' αὐτῶν
 τὰ τοιαῦτα μοναστήρια κατασχέθῃναι, πλην ἕως ἂν,
 ὅσον εἴρηται, γένηται, ὀφείλουσι πᾶν, ὅσον ἐνεργεῖν
 μέλλουσιν οἱ τοιοῦτοι μοναχοὶ εἰς ταῦτα, ἐνεργῶσι
 τούτα μετ' εἰδήσεως καὶ γνώμης τοῦ ἀρχιερέως καὶ
 ἀποκομίζεσθαι εἰδήσει καὶ αὐτοῦ ἐκείσε, ὅσον ἐκ τῆς
 αὐτῶν προσόδου ἀποκομίζεσθαι μέλλουσι, τὸ δὲ περι-
 τεῦσθαι ὀφείλουσι καὶ αὐτὸ εἰδήσει τούτου καταναλί-
 σκειν εἰς περιποίησιν καὶ οὐστάσιν καὶ βελτίωσιν
 τῶν μοναστηρίων τῶνδε. Πρὸς τούτῃ μόνον ὀφεί-
 λουσιν ἀποδιδόναι αὐτῶ καὶ τὰ κανονικῶς ἀνήκοντα
 τούτῃ δίκαια, τὴν ἀναφορὰν δηλαδὴ καὶ μνήμην
 τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τὴν τῶν ψυχῶν ἀνάκρισιν καὶ
 τὸ τεταγμένον κανονικόν, ὡσαύτως καὶ εἰ τι ἄλλο
 σύνηθες ἐνὶ διδοῦσθαι παρ' αὐτῶν τῶ μέρει τῆς Ἐκ-
 κλησίας, εἰδέναι ὀφείλοντες, ὡς εἰ τι τούτων τῶν
 δικαίων ἀποστερήσασιν καὶ εἰ μὴ εὐπειθεῖεν καὶ
 ὑπείκειεν τῶ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ, ἀφαιρεθῆσονται
 τὰ μοναστήρια ταῦτα κατὰ λόγον τὸν δίκαιον· ἐπ'
 ἀδείας γὰρ ἔξει ὁ ἱερώτατος ὁδε ἀρχιερεὺς τοιούτων
 αὐτῶν ἢτων κρατῆσαι καὶ αὐτὰ καὶ ἀπώσασθαι
 ἀπ' αὐτῶν τούτους, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκεῖ.
 Ταῦτα παρεκβλήθέντα ἀπὸ τῶν ἡμερησίων συνοδι-
 κῶν παρασχημειώσεων καὶ τῆ ὑπογραφῆ καὶ σφρα-
 γίδι τοῦ τιμηωτάτου μεγάλου χερτοπόυλακος πιστω-
 θέντι καὶ βεβαιωθέντι, ἐπιδέδοται μὴν καὶ ἰνδ. τοῖς
 ἀναγεγραμμένοις ἔτους ςωλθ'.

JOANNES CALECAS.

ΚΩΔΙΚΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΓΕΓΟΝΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΕΚΑ.

I. *Joannes Calecas concedit Ignatio Calotheto monasterium Sosthenii.*

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος παρακελεύεται εἶναι τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν αὐτῆς υἱὸν, κύρ Ἰγνάτιον τὸν Καλόθετον ἐν κατοχῇ τοῦ περὶ τὸν Ἀνάπλου διακειμένου μοναστηρίου τοῦ εἰς ὄνομα τιμωμένου τοῦ τιμίου ταξιάρχου τῶν ἁνω δυνάμεων Μιχαὴλ καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Σωσθενίου, ὥστε ἀπολαύειν τοῦτο τε καὶ τὰ προσόντα αὐτῶν κτήματα τῆς αὐτοῦ ἐφορείας καὶ πνευματικῆς ἐπισκέψεως, ὅθεν καὶ ἐπιλήψεται τοῦ τοιοῦτου μοναστηρίου καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν καὶ ἐπαύξειν τὰ κατ' αὐτῶν, κατέχων τοῦτο ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, εἴ γε μὴν ἀταράχως καὶ ἀνενοχλήτως διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς· διὰ τοῦτο ὀφείλουσι καὶ οἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῷδε ἐδρισκόμενοι μοναχοὶ εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς τὸν παρὰ τούτου ἀποταχθῆσόμενον ἐπὶ τῇ διοικήσει τούτου καὶ διεξαγωγῇ καὶ ταῖς αὐτοῦ πνευματικαῖς εἰσηγήσεσιν ὑποκεισθαι καὶ πειθαρχεῖν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν γέγονε καὶ ἐπεδόθη τῷ αὐτῷ τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἰγνατίῳ καὶ τῷ παρὸν γράμματι τῆς ἡμῶν μετριότητος, μὴν Ἰουλίῳ ἰνδ. ε'.

II. *Synodus excommunicat metropolitam Philipporum.*

† Καθαίρεισι τοῦ Φιλίππων.

† Ἐκινήθη ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου κατὰ τοῦ μητροπολίτου Φιλίππων καθοσιώσεως ἔγκλημα, οὐτινος, ὡς εἰκόσ, ἐξεταζομένου παρουσίᾳ καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος μεταξὺ τῶν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἔγκληματος λεγομένων ἀνέκυστέ τις ἑτέρα κατηγορία ἔγκληματος μοιχικοῦ, περὶ οὗ καὶ πολλῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης οὐκ ἄπαξ καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις, ἐπειδήπερ ἰδέθησι μαρτύρων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν καὶ παράστασιν, παρήχθησαν ἀπὸ τῶν ἐνασκουμένων μοναχῶν τῆ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου σεβασμίᾳ μονῆ, ἐν ἧ καὶ αὐτὸς τὴν οἰκῆσιν ἐποιεῖτο, ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος, ὁ ἱερομόναχος, Ἰερόθεος καὶ ὁ διάκονος καὶ μοναχὸς Γρηγόριος, οἵτινες καὶ εἶπον καὶ ἐμαρτύρησαν ἐγγράφως ταῦτα·

† Ἐγὼ ὁ ἱερομόναχος, Γρηγόριος λέγω· Εὐλόγητος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια, ὅτι εἶδον

τὴν Πετραλοφίαν εἰσαγομένην κατὰ πρῶτον ὄνον παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μητροπολίτου, τοῦ Ἀλθανίτου Μιχαὴλ διὰ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου εἰς τὸ καλλίον τοῦ μητροπολίτου, ἀνδρῶνα φοροῦσαν ἰνδύματα, καὶ πάλιν ἐξίουσαν μετ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλθανίτου κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ὄρθρου· ὡσαύτως ἐβλεπον αὐτὴν καὶ κατὰ διαφόρους ἡμέρας εἰσερχομένη καὶ ἐξερχομένη φανερώς.

† Ἐγὼ ὁ ἱερομόναχος Ἰερόθεος λέγω· Εὐλόγητος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια Εὐαγγέλια τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ ὑποπευσομένη Πετραλοφίαν ἤρχετο πολλὰκις εἰς τὸ καλλίον τοῦ μητροπολίτου, καὶ συνήσθιε καὶ συνέπιπε καὶ συνδιήμερευεν αὐτῷ, καὶ ἐξήρχετο ποτὲ μὲν ἡμέρας οὐσης, ποτὲ δὲ νυκτός, ἰδίως δὲ διεβίβασεν ἐντὸς τοῦ καλλίου τοῦ μητροπολίτου νυκθήμερα τρία· ὅτε δὲ συνήσθιον καὶ συνέπιπεν, ποτὲ μὲν παριστάμην καὶ ὑπέρτερον αὐτοῖς, ποτὲ δὲ καθήμενος ἤσθιον καὶ ἐγὼ ἰδίως.

† Ἐγὼ Γρηγόριος μοναχὸς καὶ διάκονος λέγω· Εὐλόγητος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, οὐ ψεύδομαι, καὶ ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια, ὅτι εἶδον τὴν ὑποπευσομένην Πετραλοφίαν εἰσερχομένην διὰ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀπερχομένην εἰς τὸ καλλίον τοῦ μητροπολίτου μετὰ καὶ ἑτέρων γυναικῶν αὐτῆς τεσσάρων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ψαλμωδίας τοῦ μεσονυκτικοῦ, καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἐψάλλοντο ἡ τετάρτη ψῆθὴ κατὰ τὸν ὄρθρον, μετὰ δύο γυναικῶν αὐτῆς.

Ἐπὶ τούτοις ἀπητήθησαν παρ' ἡμῶν καὶ αὐτοὶ οἱ τὸ τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα κεκινήκοτες πιστώσασθαι, εἴτε διὰ μαρτύρων εἴτε τρόπον ἄλλον ἀναντιρρήτον καὶ βέβαιον τὰ κατ' αὐτῶν, καὶ ἐπὶ μάρτυρας οὐδὲν εἶχον παραγαγεῖν, ἰτοιμῶς δὲ δι' ἐνόρκου ἀσφαλείας ἔχειν τὰ κατ' αὐτῶν πιστώσασθαι διετίνοντο, εὐρομεν δὲ καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐν τοῖς κωδικίοις διαπράξεων παραπλησίαν ἐνδοδεδομένην τὴν δι' ἐνόρκου ἀσφαλείας πίστιν καὶ ἀπίδειξιν, ἀκόλουθα κατεπράξμεν, καὶ δὴ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων τοῦ Χριστοῦ προτεθέντων ἐπ' Ἐκκλησίας, ἠσφαλίσαντο τάδε·

† Ἐγὼ ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως σεβαστοῦ Ἰωάννης ὁ Τριχᾶς ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἀσάνη κύρ Μιχαὴλ ἔχω καὶ τοῦτο μετὰ τῶν

ἄλλων, ὧν μοι εἶπε περὶ τῆς ἀπιστίας, ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν ἔχομεν καὶ μέρος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡς εἶπον ἐγὼ πρὸς αὐτὸν, Τί ἐνι τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ λέγεις; εἶπέ μοι, ὅτι ὁ μητροπολίτης Φιλίππων. »

† Ἐγὼ ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Μανουὴλ ὁ Ἀδράμιος λέγω καὶ διαβεβαιουῦμαι, ὅτι ὅτε ἀπηρχόμην εἰς τὸν Ἀσάνην, ἔβλεπον τὸν Φιλίππων σχολάζοντα εἰς αὐτὸν, καὶ ὡς γνωριμώτατα ἔχων εἰς ἐμὲ ἠρώτησέ με, πῶς σχολάζω καὶ ἐγὼ, καὶ μεθ' εἶπον περὶ ὧν ἔλυπούμην, καὶ ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο σχολάζω ἄλλ' ἢ ἵνα μεσιτεύσῃ με εἰς τὸν κραταιὸν καὶ ἄγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα, ἢ δέξῃται με, εἶπέ μοι, ὅτι Μητέν ἔχῃς ἔννοιαν· ἐχάσασ γὰρ ἕνα, καὶ ἔχεις ἰδοῦ ἄλλον. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐφαίνετό μοι εὐπαράδεκτον τοῦτο, ἀλλ' ἔλεγον, ὅτι πολλὴ ἐνὶ ἡ μέσον τῶν δύο διαφορὰ, εἶπέ μοι πάλιν ὅτι Γίνωσκε ἐν πληροφορίᾳ, ἐχάσασμεν ἕνα, καὶ ἔχομεν ἄλλον. Ἐκτε δὲ καὶ πλείονας τούτων λόγους ἢ εἶπον πρὸς αὐτὸν ἢ εἶπέ μοι, οὐδὲν ἐνθυμούμαι· ἴσως δὲ καὶ ἵνα λανθάνῃ με τὸ πῶς ἐλαλήθησαν μέσον ἡμῶν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, διὰ τοῦτο οὐδὲν ἔρκον περὶ τοῦτου ἰδῶμι. Ὅτι δὲ μέτοχος καὶ κοινῶν ἦν τῆς ἀπιστίας τῶν Ἀσανίων, ἀκριδῶς οἶδα τοῦτο, καὶ ὁμνύω εἰς τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, ὅτι ἀληθεύω καὶ οὐ ψεύδομαι, ὡς ἀκριδῶς ἐπίσταμαι, ὅλα δὴ καὶ αὐτὸς τοῦ πράγματος κοινῶν, ὅτι μέτοχος ἦν καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο καὶ κοινῶν. »

† Διὰ ταῦτα ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ὁμηγουρις τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ ἸΚυζίκου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, τοῦ Δυρράχου, τοῦ Ἀπριου, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Δακεδαίμονιας, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Γαλιτζης, τοῦ Κῶ καὶ τοῦ Μηδείας, κατεψηφισάμεθα τοῦτου καθαίρειν· μένοι γε καὶ ἔσται τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀποτετημένος τοῦ τῶν ἀρχιερέων χοροῦ, ἅτε δὴ ἀπελεγχθεῖς τρόπον, καθ' ὃν εἴρηται, ἀμφοτέρους τοῖς δηλωθείσιν ἐγκλήμασιν ἐνεχόμενος.

III. Synodus pœnit ecclesiasticis afficit quosdam rebelles Epiri.

† Ἀνηνεγκαν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον οἱ τε κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ οἱ λοιποὶ ἔποικοι τῆς τοιαύτης θεοσώστου πόλεως, ὡς πρὸ χρόνων ἀποθανόντες· τοῦ τυραννικῶς ἐπικρατοῦντος καὶ αὐθεντεῦντος εἰς αὐτοὺς τοῦ Θωμᾶ ἐκείνου, προσελθόντες καὶ ὑποταγέντες εἰς τὴν ὑποχειριότητα καὶ δουλοσύνην τοῦ αἰοδίου καὶ μακαρίτου ἀγίου βασιλέως ἐκείνου, τοῦ πάππου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἦσαν ὑποκείμενοι τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ καὶ ἐμμένοντες τῇ ὑποταγῇ αὐτῆς κατὰ τοὺς ἐπὶ τούτῃ γεγονότας ὄρκους παρ' αὐτῶν· εἶτα τῆς μέσον τῶν βασιλέων διαφορᾶς γεγυνοίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν τῶν πραγμάτων συμβάσεως συγχύσεως, ἐπεὶ ὁ κόντος κύρ Νικόλαος ἐκείνος, ὃς καὶ δεσποτικῶς ἐψθασε τιμηθῆναι ἀξιώματι, ἀθετήσας

τοὺς οὖς ὠμοσεν ὄρκους, ἐχώρησεν εἰς μάχην τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλείᾳ κάστρων, καὶ κατὰ τῆς τοιαύτης πόλεως στρατὸν συναγαγὼν ἐκινήθη, ὡς καὶ πολιορκίᾳ περιλαβεῖν τὰ τεῖχη αὐτῆς, ὁ αὐτάδελφος ἐκείνου κύρ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ὁ ὑστερον καὶ αὐτὸς δεσποτικῶς τιμηθεὶς ἀξιώματι παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐναντία φρονήσας αὐτῷ τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ καὶ μάχην κεκινῆσας κατ' αὐτοῦ, ἐπεὶ ἀνθισταμένους εἶδε καὶ τοὺς τῶν Ἰωαννίνων ἐποίκους ἐκείνῳ, τούτοις προσρῦε; καὶ ὄρκους δεδωκώς, ὥστε, εἰ δέξαιτο τοῦτον ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὡς κεφαλὴν καὶ οὐχ ὡς αὐθέντην, ἀλλ' ὡς ὅλον ὄντα τῆς ὑποχειριότητος τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως καὶ μηδὲν τοῦ πράξαι δεινὸν κατ' αὐτῶν μηδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν σφετερισσάσθαι, ἐδέχθη παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἡν ἐποίησατο ζήτησιν καὶ οὖς ἔδωκεν ὄρκους, ἀποστατήσαντα δὲ τοῦτον ὑστερον τῆς ὑποταγῆς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐδέξαντο καὶ εἶχον ὡς αὐθέντην, ἐν οὐδενὶ θέμενοι, οὖς εἶχον, ὡς δεδῆλωται, ὄρκους εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐπεὶ δὲ οὗτος ἦδη ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, δέον αὐτοὺς εἰς συναίσθησιν ἔλθειν καὶ ἀνακαλέσασθαι τὴν εἰς τὴν ἐκ Θεοῦ βασιλείαν ὑποταγὴν, ἣν ὠφείλον καθ' οὖς εἶχον, ὡς εἴρηται, ὄρκους, οἱ δὲ κακῶς τὸ κακὸν ἰώμενοι, ὃ λέγεται, ὄρκοις μὲν ἑαυτοὺς ἐνεπέδωσαν, στέργειν ὡς αὐθέντας τὴν τε γυναῖκα καὶ τὸ παιδίον ἐκείνου, ὑστερον μέντοι προσέδραμον καὶ ἀνεχείρισαν ἑαυτοὺς τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ αὐθεντίᾳ τῇ βασιλικῇ, οὐ χάριν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην ποιούμενοι, τὴν προσήκουσαν θεραπείαν ἐζήτησαν μετὰ πολλῆς τῆς παρακλήσεως λαβεῖν, καθὼς ἂν τῇ ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ κριθεῖν ἀρμόδιον, προσθέντες καὶ τοῦτο, ὡς τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ἱερέων ἐνευσαμένων τὰς ἱερατικὰς στολὰς, καὶ τὰ θεία καὶ ἱερὰ ἀνά χειρας ἐχόντων Εὐαγγέλια, ἀφορισμὸς ἐκπεφώνηται παντὸς εἰς ταῦτ' οὗ λαοῦ συνδραμόντος, ὥστε μηδένα τῶν ἐποίκων τῆς τοιαύτης ἰδίως καὶ μονομερῶς ἢ καθ' ἕνα ἢ κατὰ συστήματα προσελθεῖν τῷ εἰς κεφαλὴν τοῦ ἐκείσε μέρους ταχθέντι, καὶ τὰ κατὰ τὴν αὐτῶν προσέλευσιν οἰκονομοῦντι περιποθήτω γαμβρῷ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τῷ εὐγενεστάτῳ πιγκέρῳ, ἢ μηνύματι ἢ γράμματι χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν, ὅτινα δὴ ἀφορισμὸν παρ' οὐδὲν θέμενοι τινες καὶ ἔγραψαν καὶ ἐμήνυσαν καὶ καταστάσεις ἐχυτῶν χάριν ἐποίησαντο, ὃς ἐποίησαν, οἱ δὴ καὶ αὐτοὶ τυχεῖν θεραπείας ἐπὶ τούτοις ὁμοίως ἐζήτησαν. Περὶ μὲν οὖν τῆς κοινῆς τούτης ὑποθέσεως τῶν ἐποίκων τῆς εἰρημένης πόλεως ἐγκλήματι μὲν αὐτοῦ ἐπιπορκίας περιπεσεῖν διέγνωμεν, προηγουμένων γὰρ εἶδει ἀποστῆναι αὐτοὺς ἐπιχειρήσαντες τὸ κατ' ἀρχὰς τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ εἰρημένου Δούκα τῆς κοινῆς αὐτοῦ· ἔπειτα, εἰ καὶ τοῦτο προσέπταισαν, ἀποθανόντος γοῦν αὐτοῦ ἐπαναδραμεῖν εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, καθ' οὖς ἐποίησαντο ὄρκους· νῦν δὲ παραδάντες τοὺς εἰς τὴν βασιλείαν προτέρους ὄρκους αὐτῶν ὄρκους ἐτέρους δεδώκασιν ἐπὶ τῷ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ὑποταγὴν τῆς γυναίκος καὶ τοῦ παιδίου

εἶναι ἐκεῖνου, δι' ἃ καὶ ἐπιτορχία τούτους ἀλόντας ἄν δὲ εἰς ὑγείαν ἐπανεῖθῃ, ἀπέχεσθαι τούτων, μέ-
 ἐχρῆν μὲν τοῖς διηγορευμένοις τῷ περὶ τούτου κα-
 νόνι ὑπαχθῆναι ἐπιτιμίοις, συγκαταβάσει δ' ὁμοῦ
 χρῆσάμενοι, ταῦτα διέγνωμεν ἐκδουλεύσαι αὐτοὺς
 τὰ ἐπιτίμια· οἱ μὲν ἀπὸ τούτων οἰκονομήσαντες τὴν
 εἰρημένην ἀποστασίαν καὶ συνδραμόντες εἰς αὐτὴν
 καὶ εἰς τοὺς ὕστερον δὲ γεγονότας ὄρκους ἐπὶ τῇ
 γυναικὶ καὶ τῷ παιδίῳ ἐκεῖνου πρῶτοι φανέντες·
 αἰτίου ἀφέξονται ἐπὶ τριετίαν τῆς κοινωνίας τῶν
 θείων μυστηρίων ἀπὸ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν διακομι-
 σθῆ τὸ παρὸν γράμμα αὐτοῖς, ἔσονται δὲ ἰσάμενοι
 καὶ προσκλαίοντες ἔξω τῆς ἐκκλησίας ψαλλούσης
 ἐπὶ τριμηνιαῖον καιρὸν· τούτων δὲ τὸν καιρὸν οὐτε
 ἀντιδώρου μεταλήφονται, οὕτε ἀγιάσματος πιούν-
 ται, ρόνην δὲ παναγίαν λήφονται μετὰ τὸ φαγεῖν,
 ὀφείλουσι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ κρέατος ἀπέ-
 χεσθαι, Τετράδα δὲ καὶ Παρασκευὴν, ξηροφαγεῖν καὶ
 ὕδροποτεῖν, καὶ ποιεῖν ἐκάστης ἡμέρας μετανοίας
 πεντήκοντα, ἄνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ἐπὶ ἐνι-
 αυτῷ ἐντὸς ἰστασθαι τῆς Ἐκκλησίας ψαλλούσης,
 ὅπισθε μέντοι τῶν ψαλλόντων, ἐπὶ δὲ τῷ ἑτέρῳ ἐνὶ
 καὶ τοῖς ἐννέα μηνῶν ἔσονται συνεστῶτες καὶ συνευ-
 χόμενοι τοῖς πιστοῖς, καὶ μετὰ τὴν τούτων συμ-
 πλήρωσιν ἀξιωθήσονται τῆς κοινωνίας τῶν θείων
 μυστηρίων καὶ ἄλλον τρόπον ἔχοντες πρὸς τοῦτο
 ἀξίως. Οἱ δὲ ἀκολουθήσαντες αὐτοῖς ἄνευ ἀνάγκης
 ἀφέξονται ἐπὶ διετίαν τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυσ-
 τηρίων, οἰκονομηθήσεται δὲ αὐτοῖς ὁ τοσοῦτος και-
 ρὸς κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀνωτέρου δοθείσης τριε-
 τίας, ὥστε κατὰ τὸ ἀνάλογον προσκλαίειν ἐπὶ διμη-
 νιαῖον καιρὸν, καὶ τῆς ἐκκλησίας ψαλλούσης ἔξω
 ἰστασθαι, καὶ μήτε ἀντιδώρου μεταλαμβάνειν, μήτε
 ἀγιάσματος πίνειν, μόνην δὲ παναγίαν λαμβάνειν
 μετὰ τὸ φαγεῖν, ἀπέχεσθαι τε ἐπὶ τοῖς δυοῖς τούτοις
 μηνῶν κρέατος, καὶ τὰς Τετράδας καὶ Παρασκευὰς
 ξηροφαγεῖν καὶ ὕδροποτεῖν καὶ ποιεῖν ἐκάστοτε μετα-
 νοίας πεντήκοντα, ἄνευ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ἐπὶ
 ἐξαμηνιαῖον ἐντὸς μὲν ἰστασθαι τῆς Ἐκκλησίας ψαλ-
 λούσης, ὀπισθεν δὲ τῶν ψαλλόντων, ἐπὶ δὲ τῷ ἑτέρῳ
 ἐνιαυτῷ καὶ τοῖς τέσσαρα μηνῶν ἔσονται συνεστῶ-
 τες καὶ συνευχόμενοι τοῖς πιστοῖς καὶ μετὰ τὴν τού-
 των συμπλήρωσιν ἀξιωθήσονται τῆς κοινωνίας καὶ
 ἄλλον τρόπον ἔχοντες πρὸς τοῦτο ἰκανῶς. Οἱ δὲ
 ἀναγκασθέντες καὶ παρασυρθέντες εἰς τὴν εἰρημένην
 ἐπιτορχίαν ἔσονται ὑπὸ τὰ ἐπιτίμια ἐπὶ χρόνον ἕνα,
 καὶ ἐπιμετρηθήσονται αὐτοῖς ταῦτα ἀναλόγως, ὡς
 πρὸς τὴν τῶν τριῶν χρόνων καὶ τῶν δύο ἀκριβήμη-
 σιν. Ἐπερ δὲ εὐρίσκονται μετὰ τούτων καὶ ἱερωμέ-
 νοι, εἰ μὲν εἰς τοὺς πρῶτους τεταγμένοι, ἀργήσουσι
 πανθὸς ἔργου ἱερατικοῦ ἐπὶ τριετίαν, οἱ δὲ εἰς τοὺς
 δευτέρους· ἐπὶ διετίαν, οἱ δὲ εἰς τοὺς τρίτους ἐπὶ
 ἐνιαυτὸν προσκληθήσονται δὲ ἄλλοθεν ἱερεῖς, οἵτι-
 νες ἔσονται εἰς ἀγίασμὸν τούτων. Αἱ δὲ γυναῖκες
 καὶ τὰ παιδιά ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον ὑποκεισονται
 τοῖς εἰρημένοις ἐπιτιμίοις κατὰ τὸ ἀνάλογον. Ἐπερ
 μέντοι συμβῆ τίνα τούτων διὰ μέσου τοῦ τῶν ἐπι-
 τιμίων καιροῦ ἀσθενεῖα παρῆκεσθαι θάνατον ἀπει-
 λούση, ὀφείλει οὗτος διὰ τὸ μὴ ἀπελθεῖν ἀνεφοδία-
 στος καὶ ἀμέτοχος τῶν θείων μυστηρίων μεταλαβεῖν

ἐὰν δὲ εἰς ὑγείαν ἐπανεῖθῃ, ἀπέχεσθαι τούτων, μέ-
 χρις ἂν ὁ τεταγμένος παρῆλθῃ καιρὸς. Καὶ ταῦτα
 μὲν ὀφείλουσι δουλεύσαι τὰ ἐπιτίμια οὗτοι. Περὶ δὲ
 τοῦ γεγονότος ἀφορισμοῦ, ἐπεὶ καὶ οἱ περιφρονη-
 σαντες τούτον, ὅπως ὀπίποτε καὶ ἐγένετο, εὐθὺν
 ἐνέχονται, καὶ οἱ ἐκφωνήσαντες τοῦτον ἱερεῖς ἀσύν-
 ηθες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔργον εἰργάσαντο, καὶ μόνην τῷ
 ἀρχιερεὶ ἐφειμένον, καὶ τούτῳ μετὰ μεγάλης ἐπέ-
 ψεως καὶ συμβούλοις χρωσμένοι τοῖς θεοῖς κανόσι
 καὶ νόμοις, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸ τοῦ ἐπὶ τῇ σύνωμο-
 σί καὶ φασεῖρα κανόνος ἅπτεται αὐτῶν τῶν διαπρα-
 ξιζόμενων ἐν τοιοῦτον ἔργον, διέγνωμεν, ὡς ἂν ἐπὶ
 ἑτέρην τριετίαν καὶ οὗτοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ τῶν ἀφο-
 ρισμῶν ἀθετήσαντες τῷ κανόνι τούτῳ καὶ τοῖς ἐπι-
 τιμίοις δουλεύσωσιν· ἐπὶ ταύτῃ τῇ τριετίᾳ δὲ ἐξ-
 ἔσονται τῷ ἱερωτάτῳ ἀρχιερεὶ Ἰωαννίνων καὶ ὑπερτίμῳ,
 ἀγαπητῷ ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλει-
 τουργῷ, πρὸς τὴν συνερισθῆναι καὶ μετάνοιαν αὐτῶν
 καὶ ἄνεσιν ἐπιχορηγήσαι αὐτοῖς τῶν τοιοῦτων ἐπι-
 τιμίων, καθὼς ἂν διαγνοῖη.

IV. Synodus absolvit quosdam ecclesiasticos.

† Ἐλαλήθησάν τινα πρὸ τινος ἤδη καιροῦ, ἴσα
 δῆτα καὶ ἐλαλήθησαν παρὰ τοῦ Χιονίου κατὰ τοῦ
 τιμιωτάτου δικαιοφύλακος καὶ οἰκονόμου τῆς ἀγιω-
 τάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, διακόνου τοῦ
 Καθάσιλα, ἔτι τε καὶ τῶν ἐντιμωτάτων, τοῦ τε
 χαρτοφύλακο, διακόνου τοῦ Στυμβάκου καὶ τοῦ
 σακελλίου, διακόνου τοῦ Βρυενίου. Τὸ δ' αἶτιον,
 ὅτι προσαγγειλάντων τινῶν ἱερωμένων καὶ μοναχῶν
 αὐτῶν δὲ τὸν Χιονίον, ὡς εἶη μετὰ τῶν αὐτοῦ ἀδελ-
 φῶν τὰ τῆς εὐσεβείας· ἐξομοσάμενος, καὶ τὰ Ἰου-
 δαίων φρονῶν, διατεθέντες οὗτοι δὴ οἱ τῆς Ἐκκλη-
 σίας, ὡς εἰκὸς ἦν καὶ δίκαιον, εἰς τοῦτο διατεθῆναι,
 ἐξετάσει τὰ κατ' αὐτὸν δεδωκασιὸν ἀκριβεῖ ἐπ' Ἐκ-
 κλησίας, καὶ ἰουδαίειν ἀπελεγχθέντα, συναλάβοντο
 τούτον καὶ κατέσχον, καὶ παραδεδώκασι τὸν τοιοῦ-
 τον τῷ ἐκ Θεοῦ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου ἀποκρά-
 τορι, ὡς καὶ κατεργχθῆναι ἐντεῦθεν. Διὸ δὴ καὶ
 ἐχθρὰν οὗτος δὴ ὁ Χιονίος καὶ κακίαν εἰς αὐτοῦ·
 ἔχων, ἐξεταζόμενος προστάξει βασιλικῇ παρὰ τῶν
 συγκλητικῶν ἀρχόντων περὶ τῶν αὐτοῦ διδασκάλων
 καὶ μαθητῶν, καὶ τινὰς ἐπιπὼν καὶ καταμνησά-
 τρας, καὶ κατὰ τῶν τοιοῦτων ἐκκλησιαστικῶν,
 ἐλάλησέ τινας τηλικαῦτα καὶ αὐτῶν ἀκόα· τὰ δὲ
 ἦν, κατὰ μὲν τοῦ οἰκονόμου, ὡς ἤκουσε περὶ αὐτοῦ
 ὁ τοιοῦτος Χιονίος παρὰ τοῦ Σταχυτῆς, ὡς εἶη παῖς
 ὢν ὁ οἰκονόμος εἰργάσατο τι ἔργον κοροναϊκὸν καὶ
 δαιμονιώδες, κατὰ δὲ τοῦ χαρτοφύλακο, ὅτι ἀναδε-
 ξάμενος ὁ αὐτὸς Χιονίος τὴν κρίσιν τῶν ἐκείσε Ἰου-
 δαίων καὶ τὰς παρεμπιπτούσας αὐτοῖς ὑποθέσεις
 διευλυτῶν, ἐπειδὴ συνέβαιναν ἐπιέναι τινὰς τῶν
 ἐποίων τῆς πόλεως τούτοις δὴ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ
 κακοῦν αὐτοῦς, ἐξυβρίζειν τε καὶ τὸ σίβας καὶ τὸν
 νόμον αὐτῶν δεινοπαθήσας αὐτὸς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις,
 καὶ μάλιστα, ὅτι τὸν τοῦ Μωυσέως ὑβρίζουσι νόμον,
 δι' αὐτοῦ ὁδοθέντα παρὰ Θεοῦ, ἀπήλασε διεγκαλῶν
 πρὸς τὸν χαρτοφύλακα κατὰ τῶν τοιοῦτων ἐποίων
 τῆς πόλεως, ὅτε καὶ εἰπόντι, ὡς οὐδὲ τοῦτο καλῶς

ποιοῦσιν οὗτοι δὴ οἱ τῆς πόλεως ἔποικοι, ὅτι τὸν δούλον πλέον τοῦ δεσπότης τιμῶσι, καὶ συναθροίζονται μὲν πεμπλήθει εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ μυροβλύτου Δημητρίου, τὸν δὲ ναὸν τοῦ δεσπότης Σωτήρος Χριστοῦ παρατρέχουσιν, εἶπεν αὐτῷ ἔφηθεν ὁ χαρτοφύλαξ, ὅτι πλέον τιμῶσιν οἱ Θεσσαλονικεῖς τὸν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ δὲ τοῦ σακελλίου εἶπε μὲν, μὴ γινώσκεις τι κατ' αὐτοῦ, ἀκοῦσαι δὲ παρὰ τοῦ οικείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι κύρ Γεωργίου τοῦ Ἀγγέλου, ὡς οὐ δοξάζει νεκρῶν ἀνάστασιν. Τῶν τοιούτων οὖν ἀκοῶν λαληθεσιῶν τῷ τότε, ὡς εἴρηται, κατὰ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιαστικῶν παρὰ τοῦ τοιούτου Χιονίου ὑπερετέθη τῶς ἡ περὶ αὐτῶν ἐξέτασις διὰ τὸ χρεῖναι τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἀρχιερέως γνησίου. Ἐπει δὲ πάλιν ἐλαλήθη ταῦτα καὶ ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱεράς καὶ θείας συνόδου ἐξεταζούσης τὰ κατὰ τὸν Χίονιον, παρούσα καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, καὶ ἐκρίθη προσῆκον εἶναι καὶ δικαίον, ἐπιστῆναι καὶ αὐτοῦς εἰς τὴν σύνοδον, γράψαντες ἐπισκεψάμενοι αὐτοὺς ἐπιστῆναι, ἔθεν τοι καὶ ὑπ' ἀσθενείας ἅμα καὶ γήραος τῆς πρὸς ἡμᾶς διασθαι κωλυθέντων τοῦ οἰκονόμου τε καὶ τοῦ χαρτοφύλακος, ἔδειξεν ὁ σακελλίου σύναγμα τῷ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρῷ τοῦ χαρτοφύλακος τῷ Παμφίλῳ, ἐπιστάντι δικαίῳ τοῦ τοιούτου πανθεροῦ αὐτοῦ, γραφὰς ἐπιφερόμενοι καὶ αὐτῶν τούτων ἀπολογητικὰς, ἔτι τε καὶ σεπτὸν πρόσταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, διοριζόμενον ἐξετασθῆναι τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ ἀποκαταστῆναι. Καὶ δὴ συνόδου συγκροτηθείσης γίνονται εἰς αὐτὴν μετάκλητοι καὶ οἱ εὐρεθέντες ἐνταῦθα τῆς συγκλήτου, ὁ περιπόθητος δηλονότι ἐξάδελφος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος; κύρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὁ συμπένθερος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος ἐπὶ τῆς τραπέζης, κύρ Γεώργιος Κοῦνιος, ὁ θεὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, μέγας δρουγγάριος κύρ . . . ὁ Τορνίκης, ὁ οικεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι πρωτοαλλαγάτωρ κύρ καὶ ἕτεροι, ἀρχιμανδρίται τε σὺν τούτοις καὶ καθηγούμενοι τῶν ἐνταῦθα σεβασμιῶν μονῶν καὶ ἀπὸ τῶν προκρίτων πολιτῶν οὐκ ὀλίγοι, παράγεται δὲ καὶ ὁ Χίονιος ἐπὶ τοῦ μέσου, καὶ τῶν ἀπολογητικῶν γραμμάτων ἀναγνωσθέντων ἐν ἐπιχώῳ καὶ διεξιόντων πρὸς τοὺς ἄλλοις, τοῦ μὲν οἰκονόμου, ὡς οὐδεμίαν εἶχε μετ' αὐτοῦ οὐδεπώποτε κοινωνίαν ἢ τινα ὀμιλίαν ὁ Χίονιος, ἀλλ' ἄσι καὶ δι' ἐχθρας ἦν πρὸς αὐτὸν, τοῦ χαρτοφύλακος δὲ, ὡς δι' οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν εἰρημένην ἀνωτέρω αἰτίαν τῆς εἰς αὐτοὺς ἐχθρας τὰ τοιαῦτα κατ' αὐτῶν ἐλάλησεν ὁ Χίονιος, τῶν τοιούτων γραμμάτων ἐπακρωμένως καὶ αὐτὸς διωμολόγει τὰ εἰρημένα, καὶ ταύτην εἶναι καὶ μόνην ἔλεγε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ κατ' αὐτῶν ἐξημέθη τῷ τότε, ἐπειδὴ οὗτοι κατέγνωσαν αὐτοῦ καὶ κατεψηφίσαντο ἐκφαλλίσαντες ἐπ' Ἐκκλησίας πρότερον, εἶτα καὶ καθείρθη ὑπ' αἰτίαις αὐτοῖς, μὴ συνειδέναι δὲ τι κατ' αὐτῶν διεταίνετο, ἡμῶν δὲ καίτοι πολλὰ αὐτὸν βιαζομένων, εἴ τι σὺν-

οἶδεν αὐτοὺς τῶν μὴ καθηκόντων εἰργασμένους; ἢ καὶ φρονήσαντας, εἶπεν τοῦτο καὶ φανερόν θεσθαι, αὐτὸς ἐνστατικῶς ἔχων ἦν, καὶ τὰ μὲν τῆς κατηγορίας ἐκφεύγων, διαβεβαιούμενος δὲ, μηδὲν τι πλέον ἔχειν τῶν εἰρημένων εἶπειν, οὔτε κατὰ τοῦ οἰκονόμου, οὔτε κατὰ τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ πολλῶν πλέον μὴ γινώσκων ἐλεγέ τι κατὰ τοῦ σακελλίου, ἐπιμαρτυρῶν ἅμα αὐτῷ δὴ τῷ σακελλίου καὶ τινα τρόπου θεοφιλούς καὶ ἐπαίνου ἄξια. Ὁ μόντοι σακελλίου πρὸς τὴν εἰρημένην κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἀπηνηκῶς καὶ πληροφορήσας, ὡς ἔχει δόξης περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῶν ἄλλων δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἐνεφάνισεν ἔπειτα καὶ γράμμα τοῦ διαληφθέντος οικείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτοκράτορι τοῦ Ἀγγέλου, ὅπερ καὶ εἰς ἐπήκρον ἀνεγνώσθη, ἔχον ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως: Ἐὐδοῦλος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Γεώργιος ὁ Ἀγγελος τὸ παρὸν γράμμα ποιῶ, κάτῳθεν μέλλων ὑπογράψω αὐτὸ, δι' οὐ δὴ καὶ λέγω καὶ ἐξασφαλίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἀληθεύσειν· ἐπεὶ γὰρ πρὸ καιροῦ οὐκ ὀλίγου ὁ Χίονιος ἐλεγχθεὶς, εἰς οἶαν ἐνέπεσεν ἀσέβειαν, κατήγορος γέγονε προσώπων τινῶν, καὶ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ σακελλίου τοῦ Βρυεννίου· ἢ δὲ κατ' αὐτοῦ κατηγορία ἦν τοιαύτη λαληθεῖσα ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ὅτι ἤκουσε παρ' ἐμοῦ εἰπόντος, ὡς οὐ δοξάζει ἀνάστασιν ὁ τοιοῦτος σακελλίου, κάτῳθεν ἠρωτήθη μὲν καὶ τότε ὑπὸ τῆς συγκλήτου, καὶ εἶπον καὶ τότε, ἃ μέλλω καὶ νῦν εἶρεῖν, ἠρωτήθη δὲ καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ ἀγιωτάτου μου δεσπότη τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὑπεριμίου καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσαλίας, μετ' ἐπιτιμίου ἀφορισμοῦ ἐνώπιον τοῦ περιποθητοῦ γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ πιγκέρνη, τῶν οικείων τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντῳ καὶ βασιλεῖ, πανσεβάστου ἐπάρχου τῶν μεγάλων ἀδουμιαστῶν, τοῦ τε Ἰαλᾶ κύρ Ἀλεξίου, καὶ τοῦ Κωκαλᾶ κύρ Γεωργίου, τοῦ κριτοῦ τοῦ θεοφρουρήτου φωσάτου τοῦ Συναχηρέμ, τοῦ ἑταιριάρχου τοῦ Γλαβᾶ, παρόντος; καὶ τοῦ καθολικοῦ κριτοῦ τῶν Ῥωμαίων μεγάλου διοικητοῦ τοῦ Γλαβᾶ, ἤδη ἕπον γινώσκω, ὅτι εἶπον βεβαίως καὶ ὁμολογουμένως, λέγω τοῦτο μετὰ πάσης ἀληθείας, μεμνημένος μὲν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φοβεράς κρίσεως, βλέπων δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐπιτιμῶντα μοι μετ' ἐπιτιμίου ἀφορισμόν. Ἐπει γὰρ ἐδέησε γενέσθαι διαζύγιον παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐμοῦ τε καὶ τῆς γυναῖκος μου, ἧς εἶχον, ἐδέησε δε γένεσθαι ὑπέρβητον τοῦ τοιούτου γράμματος τὴν διελωθέντα σακελλίου, εἶχε δὲ ὕβρεις κατ' ἐμοῦ τὸ τοιοῦτον διαζύγιον, λυπηθεὶς ἐγὼ ἅμα μὲν καὶ διὰ κεφάλαιά τινα τῆς κρίσεως ἐμπεριειλημμένα τῷ τοιοῦτῳ διαζυγίῳ, ἐφ' οἷς ἐλογιζόμην, ὅτι ἡδικοῦμεν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ πολὺ καὶ σκληρὸν καὶ ἀφορητὸν τῶν κατ' ἐμοῦ ὕβρεων ἐξημέθη, ὁμολογῶ, καὶ εἶπον· Κύριε, ἐλέησον· καὶ πιστεύει ὁ γράψας ταῦτα ἀνάστασιν ἢ κρίσιν, καὶ γράφει τοιαῦτα κατ' ἐμοῦ; Ὡς φαίνεται, ἀσεβὴς ἐστὶ, καὶ διαβάλλει με οὕτως, ὅτι περιπατῶ ἐγὼ εἰς κατηλιεία καὶ ἀποφο-

ρίας καὶ ἀσωτείας. Ταῦτα καὶ μετὰ τοιοῦτου σκοποῦ καὶ κατὰ τὸν τοιοῦτον νοῦν εἶπον καὶ ἐλάλησα πρὸς τὸν Χιόνιον, ὅσον εἶπον· ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ οὐτε παρ' αὐτοῦ τοῦ σακελλίου δι' ἑμαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου τινὸς ἢ ἤκουσα ἢ κατέλαβον τρέφοντα δόγμα ἑτερόδοξον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μᾶλλον γινώσκω καὶ τοῦτον εὐσεβῆ καὶ ὁμόδοξον μετὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· καὶ ἱερωμένον, καὶ εἰς δὴλωσιν τούτου τὸ παρὸν ἐξέθεμην γράμμα μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, εἰκοστῇ τετάρτῃ, ἰνδ. πέμπτης. Ὁ τούτων οὖν οὕτω λαληθέντων ἐπ' ἀκρόασις τῆς καὶ ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, τῶν τε συγκλητικῶν ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ συνειλεγμένου πλήθους ἀκριβῶς ἐξετασθέντων, ἐπειδὴ ὁ μὲν Χιόνιος ἐκφύγων ἦν, ὡς ἂν εἶποι τις, τὰ τῆς κατηγορίας, ἀπαράδεκτος ὢν, καὶ ἄλλως μὴ ὅτι γε εἰς κατηγορίαν ἀνθρώπων ἱερωμένον, ἀλλ' οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν, ἅτε δὴ καὶ μόνος καὶ τοιαῦτα πεφρονηκῶς διαμολόγει τε καὶ ὡς τῇ πρὸς αὐτοῦς ἔχθρᾳ καὶ κακίᾳ, καθὼς εἴρηται, τὰ τοιαῦτα ἐλάλησε κατ' αὐτῶν, ἀσύστατα δὲ ἦν ταῦτα ἀναπόδεικτα παντελῶς καὶ ἀπίθανα, ὡς τοῦ μὲν Σταχυότῃ, παρ' οὗ ἠκηκόει ὁ Χιόνιος, ὡς ἔλεγε, τὸ κατὰ τοῦ οἰκονόμου ἐπ' ἀσεβείᾳ καὶ αὐτοῦ διαβεβαιουμένου παραπλησίως, δι' ἣν αἰτίαν καὶ παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀποκηρυχθεὶς· ὁ τοιοῦτος φυγὰς ἔχρητο καὶ ὅπερ δὲ εἴρηται κατὰ τοῦ χαρτοφυλάκου, οὐδὲν ἦν τοιοῦτον οἷον ὑπόληψίν τινα δοῦναι κατ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ὄγιους καὶ ὀρθοδόξου φρονήματος· τὸ κατὰ τοῦ σακελλίου δὲ καὶ αὐτὸ ἄλλως ἔχον ἀνεφάνη προδήλως, ἀφ' ἧς οὕτος δὴ ὁ σακελλίου προκείμεσην ἐγγράφου μαρτυρίας τοῦ Ἀγγέλου, δεξαμένου τούτου χάριν καὶ βάρους ἀφορισμοῦ, ἧτις ἐγγραφὸς μαρτυρία καὶ ὑπογραφή τῇ αὐτοῦ, εἶτι δὲ καὶ ἰκανῶν ἄλλων καὶ ἀξιοπιστῶν τὸ ἀπαράγραπτον εἶχε καὶ βέβαιον. Διὰ ταῦτα κοινῇ γνώμῃ καὶ διασκεψίᾳ διέγνω καὶ ἀπεφάνητο ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Αὐρβάχλου, τοῦ Ἀμάστριδος καὶ τοῦ Μηθύμνης, ἀθώους εἶναι· τούτους δὲ τοὺς διαληφθέντας ἐκκλησιαστικούς· καὶ ἀνωτέρους τῆς τοιαύτης κατηγορίας, ἧτις μάτην τούτοις προσετρίβη καὶ συκοφαντικῶς, καθὰ μετὰ πολλῆν καὶ ἀκριθεὶς τὴν ἐξέτασιν ἀποδέδεικται. Μέντοι γε καὶ μετείναι ὀφείλουσι τὰ τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν. *Finis deest.*

V. *Synodus dirimit controversiam.*

† Διένεξις ἀνέκυψε μεταξὺ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἐξαμιλλίου καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἐκείσε μονοδρίου τοῦ εἰς ὄνομα τιμωμένου τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Παναγίας περὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ μονοδρίου, τῶν μὲν ἀπὸ τοῦ μέρους αὐτοῦ, τοῦ ἱερομνήμονος δηλονότι τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας πρεσβυτέρου Μανουὴλ τοῦ Ἀρτανᾶ καὶ ἀναγνώστου Μιχαῆλ τοῦ Κρουονερίτου, ἀντιποικουμένων τοῦ τοιοῦτου μονοδρίου, ὡς ἀπὸ γονικότητος αὐτοῖς διαφέροντος, τοῦ ἐπισκόπου δὲ ἀντιποικουμένου καὶ μὴ παραχωροῦντος τούτου αὐτοῖς· δεῖσαν τοίνυν τούτοις ἡμε-

Α τέρας καὶ συνδικῆς διαγνώσεως ἐφίστανται τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ τὰ μέρη ἀμφοτέρω, καὶ τῆς ὑποθέσεως ἀκριβεῖς δοθείσης, ὡς ἔχρην, ἐξετάσει, γράμμα οὗτοι δὴ οἱ τοῦ μέρους τοῦ μονοδρίου προκομίζουσι πατριαρχικὸν καὶ σεπτὸν πρόσταγμα, προβῆναι λέγοντες ταῦτα ἐξ ἀναφορῆς τῶν προγόνων αὐτῶν δυναστευομένων παρὰ τοῦ τηνικαῦτα ἐπισκόπου, καὶ ἐπεὶ διελάμβανε ταῦτα, ἐξετασθῆναι τὴν ὑπόθεσιν τοπικῶς, γράμμα μὲν οὐδὲν εἶχον ἐξέτασεως ἑμφανίσει, πρότειναν δὲ μαρτυρίας ἐγγράφους τῶν τοπικῶν μαρτυρούντων, καὶ γονικῶθεν αὐτοῖς τοῦτο δὴ τὸ μονοδριον ἀνήκειν, καὶ παρὰ τοῦ μέρους αὐτῶν καὶ πρότερον καὶ μετὰ τὰ εἰρημμένα δικαίωματα κατέχεσθαι. Ὁ μόντοι θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος· ἀντεπήγην, ὡς ἐξεδόθη φθάσαν εἰς πρίσωπον ἕτερον παρὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπου, προτεινῶν δὲ καὶ τὰ ἐκείνῳ προδάντι δικαίωματα ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ μονοδρίου, ἔπειρτο τὸν τρόπον τούτον ἀμετόχους· αὐτοῦ τούτους δεικνύειν, ἦν δὴτα ἔθεοσιν καὶ αὐτὴν παρὰ τὸν εἰκότα καὶ δίκαιον λόγον οὗτοι γενέσθαι διετείνοντο· ἔλεγον δὲ ἅμα καὶ ὡς κατὰ σκοπὸν λαδῶν αὐτὸ τοῦ βελτιῶσαι, τούναντιον ἅπαν ἔφη πεποιτικῶς, δι' ἃς δὴται αἰτίας καὶ ἐξεβλήθη τῆς αὐτοῦ κατοχῆς, ἐφ' οἷς οὐκ ἐτι ἀντειπεῖν εἶχεν ὁ ἐπίσκοπος, οὐδὲ τι πλέον εἰ· οἴκειαν προβαλέσθαι δικαίωσιν· ἔθεντο τε καὶ διέγκυσται τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἐφέσου, τῷ Κυζίκου, τῷ Σάρδεων, τῷ Αὐρβάχλου, τῷ Ἀμάστριδος, τῷ Σουγδαῖα· καὶ τῷ Μηθύμνης, προσεῖναι μὲν τούτοις· τὸ τῆς γονικότητος δίκαιον ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ μονοδρίῳ, ἅτε δὴ κατὰ τὰς τῶν τοπικῶν μαρτυρίας τοῖς προγόνους αὐτῶν διαφέροντος καὶ παρ' ἐκείνων, ὡς εἴρηται, κατεχομένου καὶ πρότερον, καὶ μεθ' αὐτὰ εἰρημμένα προέβησαν δικαίωματα, πάντα τρόπον πραγματεῦσθαι ὀφείλουσι τὰ εἰς τὴν αὐτοῦ σύστασιν καὶ ἐπαύξησιν, ἔχειν δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον τὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦτῳ ἀνήκοντα κανονικὰ δίκαια, φρονιζέτω ὀφείλοντος καὶ αὐτοῦ καὶ προσηκόντως ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἐπὶ τῇ κρείττονι αὐτοῦ ἐπιδόσει, διδὲ δὴ καὶ ἔσονται τοῦ λοιποῦ καὶ ἀμφοτέρω τὰ μέρη μένοντα, εἰ· ὅσον διεγνώσθη συνοδικῶς, καὶ ἀνενοχησίαν πρὸς ἄλληλα ἔξουσι, μὴθ' ἑτέρου τούτων, μήτε τοῦ ἐπισκόπου τοῦδε ἢ τινος τῶν μετ' αὐτῶν, μήτε τῶν

D ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου δὴ τοῦ μονοδρίου ὀφείλοντος ἐκδοῦναι ποτε αὐτὸ εἰς μετόχιον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐντεῦθεν ἀποξενῶσαι· τῷ γὰρ πειραθησομένῳ ποιήσασθαι τοῦτο ἐπιτίμιον συνοδικῶν ἐπανατεινόμεθα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ ἐγγραφὸς διάγνωσις καὶ ἀπόφασις· εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ἕκτης.

VI. *Tribunal ecclēdici afficit pœna ecclesiastica Trentem Georgium.*

† Τὸν Τζερνέντζην Γεώργιον ἐπὶ μαγείαις καὶ ἀλλοῖς βλάβητουργίαις κρατηθέντα καὶ ἀσεβείας ἔργα διαπραξάμενον, ὡς καὶ γράφειν τὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ μέγιστον καὶ θειότατον ὄνομα καὶ σθενύειν καὶ πατεῖν τῷ μέλανι, ἅμα δὲ καὶ χρα-

κτιῶς καὶ ἐπικλήσει· δαιμόνων ἐκείθεσθαι καὶ διὰ τὰυτὰ ἰκανῶς τιμωρηθέντα, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἐκδικεῖον παραπεμφθέντα ἐπὶ τῷ λαθεῖν θεραπείαν καὶ ἐξομολογησάμενον καὶ ἀποθεραπευθῆναι αὐτοῦ τὰ τοῦ σφάλματος δεηθέντα, τάττομεν αὐτὸν ἴστασθαι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας φαλλούσης καὶ συγχώρησιν αἰτεῖσθαι, ὡς ἔθος, παρὰ τῶν εισερχομένων ἀπάντων καὶ ἐξερχομένων, μετὰ δὲ τὴν ἀπολυσιν εἰσερχέσθαι καὶ προσκυναῖν καὶ ἀσπάζεσθαι τὰς ἁγίας εἰκόνας, νηστεύειν τε ὀλοτελῶς κρέατος, τυροῦ, γαλακτος καὶ ὠῶν, ποιεῖν πρὸς τοῦτους καὶ μετανοίας καθ' ἡμέραν ἀνά ἐκκαθὴν, χωρὶς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῶν ἄλλων δεσποτικῶν ἑορτῶν, τότε δὲ λέγεσθαι εἰς δικλασμὸν τούτων τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*, μετὰ κατανύξεως καὶ συντριβῆς τῆς αὐτοῦ καρδίας, ἔτι δὲ σπουδάζειν σωφρονῶς βιοῦν, **B** καὶ εἴπερ οὐ δύναται ἐγκρατεῦσθαι, ἀγαγέσθαι ἑαυτοῦ καὶ γυναῖκα νόμιμον εἰδήσει καὶ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιεῖν δὲ καὶ ἀλημοσύνην, καθὼς αὐτῷ δυνάμει καὶ εὐπορίας πρόσσει. Μετὰ δὲ τριετίας, εἴπερ ἀναφανείη προθύμως ἐκδουλεύων καὶ ἐκπληρῶν τὰ δοθέντα αὐτῷ ταῦτα ἐπιτίμια, οἰκονομηθήσεται τότε τὰ κατ' αὐτὸν καὶ μετὰ πλείονος συγκαταβάσεως, ὡς ἂν ἴδῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ προσήκον. Τῆς μέντοι ἁγίας μεταλήψεως καὶ τῶν ἄλλων ἁγιασμάτων ἀμέταχον εἶναι μέχρι συμπληρώσεως τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. **E** Ἐἰ δὲ γε νόσος αὐτῷ ἐπισυμβαίη, θάνατον ἀπειλοῦσα, ἐξέλθαι αὐτῷ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων μεταλαμβάνειν βέλσανι δὲ τῆς νόσου καὶ εἰς ὑγίαν ἐπανελθόντι τοῦ αὐτοῦ καὶ νόσος ἔχεσθαι μέχρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ὡς εἴρηται. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὀφείλει ἐν μνήμῃ ἔχειν καὶ φυλάττειν ἀπαράβαυστα καὶ ἀμετάθετα, ὅσα δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ὑπόσχετο, καὶ ὅσα οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγγύας δεδωκότες φυλάξειν αὐτὸν διωμολόγησαν καὶ ἐξησφαλίσαντο. Ἐπὶ τούτου γάρ καὶ ἀπολέλυται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν σιγγίλιον τοῦ ἱεροῦ ἐκδικαίου τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· δι' ἀσφάλειαν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ἐδδόμενης.

VII. Joannes iterum admonet Tzerentzem Georgium.

† Ἐπειδὴ ὁ Τζερέντζης Γεώργιος εἰς ἀθεμίτους καὶ ἀτόπους πράξεις Ἐκκλησίας καὶ συνοδικῶς ἀπελεγχθεὶς ἐπ' αὐταῖς, ἐκρατήθη ἔπειτα εἰς φυλακὴν διὰ τὸ ὅτι ἐπέθετο καὶ φυγῆ, ἀνήνεγκάν δὲ καὶ παρεκλάσαν περὶ αὐτοῦ οἱ κατὰ γένος αὐτῷ προσήκοντες, καὶ ἀπελύθη μὲν οὗτος τῆς φυλακῆς ὀρεμῶ τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ἀνηρτήθη δὲ τὰ κατ' αὐτὸν ἐκείθεν εἰς τὴν κτῷ ἡμῶν ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον, κάγω τεύθεν καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας συνθήειαν ἐπιτίμια ἀνάλογα τοῖς τοιούτοις αὐτοῦ πταίσμασι, δεδώκασι δὲ καὶ ἐγγύας ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ διὰ γράμματος, κατὰ μέρος διαλαμβάνοντος, ὅσα φυλάξειν αὐτὸν ὑποσχυνται, καθὼς ἀπηρτήθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἀπαλούουσα τὸ παρὸν γράμμα ἢ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται καὶ διὰ τούτου πρὸς αὐτὸν, ἵνα συντηρηθῇ καὶ φυλάξῃ ἑαυτὸν τοῦ λοιποῦ καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἀμέ- **D**

PATROL. GR. CLII.

τοχον ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀθεμίτων καὶ ἀτόπων ἐργασιῶν, καὶ οὐδὲν τολμήσῃ παραβῆναι ἐπὶ τῆς τοιαύτης ὑπὲρ αὐτοῦ ὑποσχέσεως καὶ ἐγγύης, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐπισπειῶν καὶ ἐπαγωνίζηται εἰς τὴν τῶν δοθέντων αὐτῷ ἐπιτιμῶν ἐκπλήρωσιν· οὗτω γὰρ εἴσται πάντως αὐτῷ καὶ ἡ τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων αὐτοῦ συγχώρησις· εἰ δὲ μὴ, εἰ φωραθεῖη δηλονότι ποτὲ ἐπὶ πράξει τοιαύτῃ ἢ ἀθετήσῃ τι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ τοιαύτης ὑποσχέσεως καὶ ἐγγύης, πρὸς τῷ ὑποσχεῖν αὐτὸν εὐθύνην σωματικὴν τὴν προσήκουσαν, ἐσεῖται καὶ ψυχικῶς ὅτι ἀφορισμὸν συνοδικὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος. Τούτου γὰρ χάριν καὶ τὸ παρὸν αὐτῆς ἀπελύθη γράμμα μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ζ'.

VIII. Cyrillus, metropolita Sidæ, pollicetur se in Ecclesia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς ἐκπαθήσεως αὐτοῦ, οἱ τε ἄλλοι καὶ οἱ εἰς Χριστιανικὸν λαὸν ὅπου ἔθνος ἀσεβὲς τελευτῶντα περιπέμμενοι, ἐκείνο πάντως ἐν νῷ στρέφειν ὀφείλουσιν, δεῖ δηλαδὴ ἀποστολικὸν ἀνελήφσαν ἀγῶνα, καὶ δρόμον ἐτάχθησαν τρέχειν τῶν τοῦ Χριστοῦ σεπτῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων, πρὸς οὓς καὶ ἄλλα πλείεστα κινδύνων γέμοντα εἴρηται, καὶ τὸ· *Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων*. Ἐπει ποῖνον καὶ αὐτὸς κρίμασιν εἰς οὐδὲ Θεὸς ἐξελέγην παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἐψηφίσθη ἐν τὴν ἐκκλησίαν τὴν Σιδῆν, ἣς ἀρχὴν ἔλαχεν ἔθνικῃ χερὶ ἀσεβῆς, καὶ ἐν ὑποψία, μὴ ποτε χειροτονηθεὶς οὐδὲν ἀπέλω ἐκείσε, ἣ καὶ ἀπελθὼν ὑποστρέψω πάλιν εἰς τὴν βασιλίαν ταύτην πῶν πόλεων δι' ἄνεσιν καὶ ἀκαλαγτὴν τῶν προκειμένων δυσχερῶν, τὴν παρούσαν ἐγγραφον ὑπόσχεσιν ποιῶμαι διὰ τοῦτο πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ λέγω καὶ διαβεβαιούμαι, ὡς οὐ μὴ ἔχω ἕδειαν μετὰ τὴν γενησομένην ἐπ' ἐμοὶ χειροτονίαν, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, προσκαρτερῆσαι ἐνεσῶθα καὶ πρόσφασιν εὐρεῖν περὶ ἀργίας καὶ ἀναβαλέσθαι τὴν ἀποδημίαν, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, εἰς ἣν ἐψηφίσθη, ὑποστρέψαι ἐνεσῶθα, καταλιπὼν τὴν ἐγχειρισθεῖσάν μοι πόλιν, ἐκτὸς μεγάλης ἀνάγκης καὶ χρείας, ἣν κρινεῖ καὶ ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος ἐβλογον καὶ ἀληθινῆ, καὶ ὅστε δὲ ὑποσχοῦμαι μὴ ἐνοχλεῖν ἄλλως τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότην οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, μηδὲ καταπέγειν καὶ ζητεῖν κυβέρνησιν καὶ ἐκκλησίας ἑτέρας ποιμαντίαν καὶ ἐπιστασίαν, ἀλλὰ διάγειν εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως, μέχρις ἀνεύρομον γένηται τὸ τὰ τῆς κατ' ἐκκλησίας διεξάγεσθαι παρ' ἐμοῦ, καθὼς ἐτάχθη. **E**ἰ δ' ἴσως παραχωρήσει ὁ Θεὸς παραβῆναι με τὴν τοιαύτην ὑπόσχεσιν μου καὶ ἀθετήσαι, ὅσον ἦδη διαβεβαιούμαι, ἐπισπῶμαι κατ' ἑμαυτοῦ καὶ ἀσπασίως δέχομαι, ἢ ἂν διαγνοῖται ἐπ' ἐμοὶ καταδικῆν μετὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνέθεο ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἐπιτότῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἡ παρούσα ἐγγραφον· ὑπόσχεσις μου δι' ἀσφάλειαν.

Manu propria :

† Κύριλλος ἱερομόναχος καὶ πατὴρ πνευματικὸς τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

IX. Joannes promittit Nicænsibus reversuris in sinum Ecclesiæ remissionem.

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Νίκαιαν.

† Τοῖς ἀπὸ ἀμαρτίας ὑποστρέφουσιν ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, τὴ κοινὴν τῶν ψυχῶν λατρεῖν, τὰς ἐαυτῆς σωτηρίας ὑπανόγουσα πύλας καὶ ἐκάστη τὰ πρόσφορα φάρμακα ἐπιτιθεῖσα πᾶσι τὰ πρὸς σωτηρίαν οικονομίῃ· δεῖ τοίνυν μὴ ἀπαγορεύειν μηδένα, μηδὲ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσόντα καταφρονεῖν τῆς ἐαυτοῦ σωτηρίας, οὐδὲ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν ὁλως ἀμαρτία ἢ νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ πολλὰ τῶν τῆς προτέρας ἀρισταμένων κακίας καὶ γνησίαν ἐνδεικνυμένων τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν ἢ θεία Γραφή φέροι τὰ παραδείγματα, τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ τοῦ ἀσώτου, τὸ τῆς πόρνης, τὸ τοῦ ληστοῦ, τὸ τῶν Νινευιτῶν, τὸ τοῦ Μανασσῆ, ὃς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τὸν λαὸν εἰδωλολατρεῖν παρεσκεύασεν, ἀποστάντας τοῦ δημιουργοῦ· οὐδένα γὰρ ἀπωθεῖται, οὐδὲ ἀποστρέφεται ὁ Θεός, φιλανθρωπίας ἄπειρον ἔχων πλάγος, μόνον ἐὰν γησίως μετανοήσωμεν καὶ προσπέσωμεν καὶ κλαύσωμεν καὶ δεηθῶμεν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Ἐπει οὖν παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν ὑπερίσχυσε καθ' ἡμῶν ἢ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπίβασις, καὶ πολλοὺς οὗτοι τῶν ἡμετέρων χειρωσάμενοι καὶ καταδουλώσαντες παρεδίδοσαντο καὶ παρέσυραν, ψῆ! ὥστε καὶ τὰ τῆς ἐαυτῶν κακίας καὶ ἀθεότητος ἐλεῖσθαι, τοῖς εἰς βῆθος δὲ κακίας τοσαύτης ἐμπιστοῦσιν ἀσθησις, οἱ κακοῦ γεγόνασιν, ἐπιγενομένη τὰ τῶν Χριστιανῶν πάλιν ἀνακαλέσασθαι διεγείρει, λογισμὸς δὲ τις εἴσπειν ἕτερος, καὶ διστάζουσι καὶ βέλβαιν τι μαθεῖν ζητοῦσιν, εἰ μὴ διαμάρτωσιν, ἀλλ' ἐπιτεύξονται τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας, πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐγγυᾶται ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καὶ πληροφορίαν βεβαίαν δίδωσιν, ὡς ἐλομένους τὰ τῆς ἀληθοῦς εἰς Θεὸν πίστεως καὶ τῆς τῶν Μουσουλμάνων κακίας, εἰς ἣν ἐξευκλιόθησαν, ἀποστάντας, τῆ τῶν Χριστιανῶν πάλιν μερῆσι συναριθμήσει καὶ λίσεται καὶ θεραπεύσει, καὶ οὐδὲ εὐρήσουσιν ἐμπόδιον τι πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ψυχῶν σωτηρίαν διὰ τὸ προγεγονὸς αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, σφάλμα, ἀλλ' ὅσοι μὲν τούτων καὶ φανεράν καὶ πεπαρρησιασμένην ἐνδείχονται τὴν μετάνοιαν, ὡς καὶ παθεῖν ἐλεῖσθαι ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, οὗτοι καὶ μαρτυρικὴν ἀναδήκονται στέφανον (ἀπόδειξις τοῦτο σαφῆς ὁ μέγας τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἰάκωβος ὁ Πέριος), ὅσοι δὲ τῷ φόβῳ τῶν κολάσεων καθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν τῷ λειψῷ διαζῆν θελήσουσι, τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐντερνίζόμενοι καὶ ποιῶντες, καὶ αὐτοὶ σωτηρίας ἐπιτεύξονται, μόνον κατὰ τὸ ἐνατεὶν τηρεῖν σπουδάζοντες τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· γράμμα ἐγένετο.

A X. Jeremias, metropolitā Oherzonis, pollicetur se in Ecclesia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, κ. τ. λ., κτ num. VIII.

Manu propria.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χερσῶνος καὶ ὑπέριτος Ἱερμίας τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

XI. Macarius, metropolitā Bizynes, pollicetur se in Ecclesia sua esse mansurum.

† Οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, κ. τ. λ., κτ num. VIII.

Manu propria.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιζύνης καὶ ὑπέριτος Μακάριος τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ βεβαιῶν ὑπέγραψα.

XII. Joannes scribit ad clerum Constantinopoleos de incantationibus.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν γνωρίσασα, ὡς ἐν τῇ βασιλευσῆ ταύτῃ τῶν πόλεων μέσον τῶν ἐν αὐτῇ λογικῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων ἐγκατέσπειρεν ὁ τῶν ζιζανίων σπορέυς τινὰς αὐτοῦ θεραπευτὰς τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς ποιητοῖς προσκειμένους καὶ ταῖς διδασκαλίαις, μαγείαις θηλαθῆ καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἀτόποις καὶ ἀσεβείαις μετοῖς, προσίασι δὲ τούτοις καὶ τινὰς τῶν πιστῶν, καὶ ἀναμάττονται τὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακίας καὶ ἀσεβείας, οὐ μικρῶς ἐντεῦθεν ἐπαθε τὴν ψυχὴν καὶ εἰς λύπην κατηνέχθη ἀφόρητον, καὶ πλείστα κατέχευε δάκρυα, ὅτι δὴ εἰς τοσαύτην ἀναισθησίαν καὶ ἀποκλίαν ἐξηνέχθησαν οἱ ἀνθρωποι, ὡς ἐγκαταλιμπάνειν Θεὸν τὸν ποιήσαντα καὶ ἐπιλανθάνεσθαι Θεοῦ τοῦ τρέφοντος καὶ τοιούτοις προσίνασι ψυχοφθόροις καὶ τοῦ Ἀντιχριστοῦ προδρόμοις, ὅθεν καὶ πᾶσιν, ὡς εἶδος, τρόποις προθυμηθεῖσα ἐξορίσαι τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας καὶ τοῦ γένους τὰ τοιαῦτα μιάσματα, ἅτε δὴ καὶ χρίσος καὶ ὀφειλὴν ἔχουσα πᾶσι διαμαρτέρασθαι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο χάριν ἐτέχθησαν οἱ ποιμένες, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις σαλπίζωσι καὶ προημῶσι τὰ μέλλοντα δυσχερῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαραίτητος ἡ κόλασις, κἂν εἰς ὁ ἀπολωλὸς τύχη, ὡς τῆς ῥομφαίας ἐρχομένης, ἀν μὴ σαλπίσωσι τῷ λαῷ, μηδὲ σημάνωσι, καὶ ἔλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ψυχὴν, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς τῶν ποιμένων ζητήσῃ ὁ Κύριος, καὶ οὐ δυνήσονται προβάλλεσθαι τὴν ἀγνοίαν, οὐδὲ εἰπεῖν, οὐκ ἠκούσαμεν τῆς σάλπιγγος, οὐδὲ εἶδομεν τὸν πόλεμον, οἱ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ταχθέντες ἐπανορθοῦν καὶ τὸν διαβολικὸν κίνδυνον προημῶσι ἐρχόμενον. Διὰ ταῦτα προανφωναὶ καὶ ἐπισκήπτει τοῖς ἐποικοῖς τῆς μεγαλοπλεως ταύτης ἄπασι, φοβηθῆναι τὸ βαρὺ κρίμα καὶ τὴν φοβεράν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαβεῖν καὶ μὴ θελήσαι τοῖς τοιούτοις συναπόλλυσθαι, ἀλλὰ κατὰ νοῦν λαβεῖν τὴν ἀπταγῆν, ἣν ἐπὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀπαιτούμεθα, ἥτις μικρὰ μὲν φαίνεται λεγομένη, νοουμένη δὲ καὶ πάνυ ἐστὶ μεγάλη, ἣν ὁ ἰσχύσας φυλάξαι τρισμακάριστός ἐστι· διὰ γὰρ ὀλίγων βημάτων πᾶν κακὸν ὀνομαζόμενον, ὃ μισεῖ ὁ Θεός, ἀποτασσόμεθα, τερ-

νείαν, μοιχείαν, ἀκαθαρσίαν, ψεύδος, κλοπήν, φθόνον, φαρμακείαν, μαντείαν, ἔκποιδίαν, θυμὸν, ὀργήν, βλασφημίαν, ἔχθραν, ἔριν, ζήλον, μέθην, ἀργοлагίαν, ὑπερηφανίαν, βλακείαν, γελιασμούς, κιθαρισμούς, ἔσματα δαιμονικά, παιδοφθορίας, πνευμάτων ἐπωρωτήσεως, κλεονεξίας, μισοδελφίας, ἀρπαγὰς, τοῦτοις πᾶσι καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτων ἀποτασσόμεθα ἐν τῇ τοῦ ἁγίου βασιλείᾳ; ἀποταγῆ, ἄπερ πάντες γινώσκουμεν, ὅτι ἔργα καὶ διδασκαλία εἰσὶ τοῦ διαβόλου, πάντα δὲ ταῦτα ἐμάθεμεν ἐν σκότει θντες τὸ πρὶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου, πρὶν φθάσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς, ὅτε ἤμεν πεπραμένοι ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ὅτε δὲ ἐβουλήθη ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων Θεὸς λυτρώσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης πλάνης, ἐπεσκέφατο ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους, καὶ ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐξηγήσασθαι ἡμᾶς τὴν κλάνης τῶν εἰδώλων, καὶ ἠυδύκησεν ἀναγεννησάσαι ἡμᾶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, ταύτην τὴν ἀποταγὴν καὶ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖται ἕκαστος ἐν τῇ ὥρᾳ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἐπερωτῶνται γὰρ ποιμένες καὶ περὶ τῆς ἰδίας πολιτείας καὶ ὑπὲρ τῆς ποιμνῆς αὐτῶν, καὶ ἀπαιτεῖται ἕκαστος τὰ λογικὰ πρόβαρα, ἄπερ περιλαβε παρὰ τοῦ ἀρχιποιμένου Χριστοῦ, ἐπερωτῶνται οἱ ἐν ἐξουσίᾳ, ἐπειδὴ καὶ πᾶσα ἐξουσία ἀπὸ Θεοῦ, ἐπὶ ἀναγκαίεται τῶν κακῶν καὶ ψυχολέθρων καὶ σωφρονισμῶν τῶν εἰς ἄτοπα ἐκφερομένων καὶ συστολῆ, καὶ λόγον δώσουσι καὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν πολιτείας καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτεροι δώσουσι λόγον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅμα δὲ καὶ οἱ διάκονοι καὶ πᾶσι δὲ πιστοὶ ὑπὲρ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς γυναικὸς καὶ τέκνων καὶ παιδῶν καὶ παιδικῶν δώσει λόγον, εἰ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου, καθὼς παραγγέλλει ὁ θεὸς· ἀπόστολος, πλοῦσιοι καὶ πένητες, καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, περὶ ὧν ἔπραξαν ἔργων, ἐπερωτῶνται· γέγραπται γάρ, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος, πρὸς ὃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε πονηρόν. Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἔγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας Βαρβάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, καὶ ἀποστήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν πονηριῶν αὐτοῦ, καὶ μὴ καταδεχέσθω συναπάγεσθαι τοῖς τοῦ διαβόλου θεραπευταῖς, ἀλλὰ σπουδαζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι, καταμηνύων καὶ εἰ τινα ἐθόσασε γνωρίσαι ἄνδρα ἢ καὶ γυναῖκα ἐὰ μὴ μαγικῶ μετερχόμενον, ὡς ἂν τῆς τοιαύτης κακίας καὶ ἐργασίας τοῦ διαβόλου ἐκπομπευμένης διορθῶνται καὶ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐδὲ τοὺς ἀπλουστέρους εἰς τὴ τῆς ἀπωλείας· βάρβαρον κατασκῶσι. Τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ ἵνα παντὸς κακοῦ, ὁ μισθὸς καὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεός, ἡ ἡμετέρα καθαρεύη πολιτεία, ἐκκλησιαστικοῖς ἐπετρέψαμεν καὶ ἀνεθέμεθα, ὥστε περιεῖναι αὐτοὺς καὶ ζήτησιν ἀκριθῆ ποιῆσθαι ἐν ἐκάστη γειτονίᾳ τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων, μήπω τις ἐγκέκρυπται τῷ ποι-

μνίῳ λύκας, δορὰν ἐνδεδυμένος πρόδατον, καὶ μόρφωσιν μὲν εὐσεβείας ἔχων, ἠρνημένος δὲ τὴν αὐτῆς δύναμιν, μαγείαις χαίρων καὶ γοητείαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἔργοις τοῦ διαβόλου. Τοῖς οὖν πεποιθῆσθαι τὴν τῶν τοιούτων ζήτησιν ἀνατεθειμένοι καὶ ὑμεῖς· ὀφείλετε συνεργεῖν εἰς τοῦτο, καὶ καταφανεῖ; τιθέναι, εἰ τινας τοιούτους συνοῖδατε, τοὺς τε προσιόντας αὐτοῖς, ὅσον γὰρ κακόν ἐστιν ἐν τῇ μεγαλοπλίει ταύτῃ, ἥτις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐ μόνον τῷ μητρὸς ἐπέχειν τόπον τῶν λοιπῶν διενήνοχε καὶ προκαθέστηκε πόλεων, ἀλλὰ καὶ τῷ πηγῆν εἶναι τῆς εὐσεβείας, τοιαῦτα ἐν αὐτῇ τολμᾶσθαι διαθετικά καὶ ἀπωλείας ψυχῶν πρόξενα· καὶ ποῖός ἂν συγγνώμης ἐπιτύχοιτε ὑμεῖς, εἰ περικαλύπτοιτε τοὺς τοιούτους, καὶ συγχωροῦντες εἴητε ἀναμειχθῆαι ὑμῖν αὐτοὺς; καὶ βάλλει ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐσεβεῖς τὴν καρδίαν καὶ θανατοῦν; Ἄλλὰ εἰ μὴ διδασκαλίτῃ τῆν τῶν τοιούτων ἀνεύρεσιν, ὥστε τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐξελαθῆναι καὶ θίχην ὑποχεῖν τὴν ἀξίαν, εὐ ἴσως, ὡς παροξυσμῷ παροξυνεῖται καθ' ὅμων ἐπὶ πλέον ὁ Κύριος, καὶ τίς ὑποστήσεται ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ; Διανέστητε τοῖνον, παρακαλῶ, καὶ ζῆλον ἐνδείξασθε ὑπὲρ Θεοῦ τὸν προσήκοντα, ἰδίᾳ μέντοι ὑμῖν τοῖς ἱερωμένοις, οἱ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα εἶναι ὀφείλετε τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ πρότερον μὲν παραγγυησάμεθα μετὰ τῆς προσηκούσης πνευματικῆς αὐστηρίας, ἀπέχεσθαι τῆς ἐν κατηλείοις διατριβῆς, καὶ νῦν δὲ πάλιν αὐτὰ ταῦτα καὶ διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων ἐπισκήπτομεν, ὡς οἱ μὴ τοῦτο τοῦ λοιποῦ παραφυλαζόμενοι τὴν κανονικὴν ὑφέξουσι καταδίχην· ἔτι ἐπισκήπτομεν, ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων συνεργήτε τοῖς ἀνατεθειμένοις τὸ παρὲν λειτούργημα εἰς ἀνεύρεσιν τῶν ψυχοφθόρων ἀνθρώπων, ὀπείκοντες τοῦτοις δὴ τοῖς τὴν ζήτησιν αὐτῶν ποιούμενοις, ἐπ' οἷς καὶ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ περὶ ἄλλων ἀναγκαίων καὶ λυστελῶν λέγειν μέλλουσι πρὸς ὑμᾶς, ἐπεὶ καὶ βάρος ἐκφωνοῦμεν καὶ ἐπιτίθεμεν παντὶ τῷ εἰδησιν ἔχοντι τοιοῦτου ψυχοφθόρου καὶ λυμῶνος, ἵνα ὑποδείξητε τοῦτον τοῖς εἰς τοῦτο ἀνατεθειμένοις ἐκκλησιαστικοῖς, ἔτι δὲ καὶ εἰ τινα συνοῖδατε ποσιόντα τοῖς τοιούτοις καὶ συμφιλιούμενον.

XIII. *Ioannes mandat quibusdam magistratibus ut ecclesiasticos in persequendis incantatoribus adjuvent.*

† Οἱ κεφαλατευκένοντες εἰς τὴν θεοφύλακτον, θεδόξαστον καὶ θεομεγάλυτον Κωνσταντινούπολιν, συμπένθερε τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος ἐπὶ τῆς τραπέζης, κύρ Γεώργιε Κοῦμνε, καὶ θεῖε τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, μέγα δρογγάριε τῆς βίγλης, κύρ Δημήτριε Τορνίκη, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότατοι υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετρώτητος· ἡ μετρώτης ἡμῶν ἐγνωρίσεν, ὅτι εἰς τὴν θεοφύλακτον ταύτην βασιλίδα τῶν πόλεων ἐνεργοῦνται μὲν καὶ ἄλλα τινὰ ἄτοπα παρὰ τινῶν ἀπὸ τῶν ἐποικίων αὐτῆς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, εὐρίσκονται δὲ ἀναμειγμένοι (—αι) εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλοὶ (πολλοὶ) μαγείαις καὶ γοητείαις προσκεῖμενοι (—αι) ἰκαὶ χρώμενοι (—αι), οἷτινες

και τας εαυτων μεν ψυχας τη απωλεια παραδιδουσιν, ἀπατωσι δὲ και πολλοὺς προσέρχουσαι αὐτοίς, και ποιοῦσι βλάβην ἐντεῦθεν και θλεθρον και ψυχικον και σωματικὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· πόσον οὖν κακὸν και ὀλέθριον ἐνι τοῦτο ὡς ἀντικρυς φθορὰ εἰς τὸν ἀκραιψῆ Χριστιανισμόν, ὃν ἠγοῦμεθα και ἐλπίζομεν, ὅτι εἴπερ που ἀλλαχού πολιτεύεται, πολιτεύεται τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι και εἰς τὸν ἐνοικοῦντα τῆ τοιαύτη μεγαλοπλοία λαόν, και δεῖ ἱκανὸν εἶσι τοῦτο μόνον ἐπισπάσασθαι προφανῶς τὴν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν καθ' ἡμῶν, και ὑμεῖς φρονήσεις ὄντες, οἷας ἐστέ, και γένοις και Χριστιανισμοῦ καθαρωτάτου, ἵνα διακρίνητε. Ἡ μετριότης τοίνυν ἡμῶν ταῦτα μαλοῦσα και τὴν ψυχὴν οὐ μικρῶς ἔπαθε, και εἰς λύπην ἀφόρητον κατηνέχθη, και δάκρυα πλεῖστα κατέχευε, τὸ μὲν και δεῖ εἰς τοσαύτην ἀναισθησίαν και ἀταπίαν ἐξηγέθησαν οἱ ἄνθρωποι, και οὕτως ἐπλανήθησαν, ὡς ἀποστῆναι τοῦ Θεοῦ και ἀπολεία: τὴν εἰς αὐτὸν εὐσεβειαν διὰ τῶν τοιούτων μαγειῶν και γοητειῶν, τὸ δὲ και δεῖ ὁμολογουμένως διὰ τὰ τοιαῦτα ἀτοπα και ἀσεβείας μεστὰ ἔργα τὸ πλεον ὑπέστη τὰ γένος τῶν Χριστιανῶν τὸν ἀφανισμόν και τὴν φθορὰν και τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣν ὑπέστη και ὄφισταται. Εἰ μὲν οὖν μακρὰν που τῆς βασιλείας τῶν πόλεων ταύτης ἠκούομεν ἐνεργούμενα τοιαῦτα ὀλέθρια και ἔξω τοῦ Χριστιανισμοῦ και τῆς εὐσεβείας ἔργα, πάντως χρέος εἶχονεν και ζῆλον ἀναλαβεῖν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, και εἰ κίνδυνος προέκειτο και προθυμηθῆναι και πᾶσι τρόποις σπουδάσαι ἐξορίσαι τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας και τοῦ γένους τὰ τοιαῦτα μιάσματα. Ἐπει δὲ ἐνφρὸς ταύτης τῆς θεοδοξιάστου Κωνσταντινουπόλεως, ἐνθα ἐνι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ και ἡ ἐξ αὐτοῦ εὐσεβαστάτη βασιλεία, εἰς ἣν ὄητα μεγαλόπολιν και ἐνοχὴν ἔχετε ὑμεῖς, οἷαν ἔχετε, και τὸ ὅλον αἴπειν, ἐνθα ἡ πηγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εὐρίσκειται, τελμῶνται τὰ τοιαῦτα, ποίας ἂν συγγνώμης τύχομεν παρὰ Θεοῦ, και πῶς οὐ δικαίως πᾶσα μέμφει ἡμῖν παρὰ παντὸς ἐπαχθήσεται, εἰ μὴ διανασταίημεν εἰς ζήτησιν ἀκριβῆ και ἀνεύρεσιν τῶν τοιούτων κακίστων και ὀλεθρίων και ἀσεβῶν ἀνθρώπων και εἰς ἐκδικησιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ; Γενομένης γὰρ τῆς ἐκδικήσεως ταύτης και τοῦ ἐξίλασμοῦ κατὰ τὸ τοῦ Φινεὲς ἀεμίμητον ἔργον ἐκεῖνο, θαρρῶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς κοπάσει ἡ καθ' ἡμῶν θραῦσις και τὸ ἀνένδοτον τῆς ὀργῆς, και ἐπιβλέψει ἕλεον εἰς τὸν ταλαίπωρῶμενον ἐπὶ τοσοῦτον και ταί; παρ' αὐτοῦ μάστιγι διὰ τὰ παροξύνοντα αὐτὸν κλιτὰ παιδευόμενον λαὸν αὐτοῦ· οὐ μὴν ἀλλὰ και τοὺς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀτοπίαις διαλερμανθέντας και εἰς ζῆλον διανασάντας τὸν τῷ Θεῷ ὀφειλόμενον ἀμείψεται ὄψεαι; πολυτρίποις αὐτὸς ὁ διὰ τοῦ προφήτου εἰπόν· Ζῶ ἐγὼ, τοὺς δοξάζοντάς με δοξάζσω. Ποῖον γὰρ ἂν ἔτερον ἔργον ὑπὲρ τῆς δόξης εἴη τοῦ Θεοῦ ἢ τοὺς τὴν εἰς αὐτὸν εὐσεβειαν διὰ τῶν σαμονικῶν ἐπικλήσεων και τῶν μαγειῶν και γοητειῶν ἀνατρέποντας και καταλύοντας ἀντικρυς λαμβάνοντας ζητῆσαι και εὑρεῖν και εἰς μέσον ἐλκύσαι και ταῖς προπούσαις ὑποβαλεῖν κακώσεαι και

Α κολάσεσιν; Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀνεθέμεθα ἐκκλησιαστικὴς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, οἱ μέλλουσι περιεῖναι και ἀνεχθεῖν και ζητεῖν πάντα τρόπον τοὺς τὰ εἰρημένα ἀτοπα και ἀσεδήματα χαίροντας, ἄδρας λέγομεν και γυναῖκας, και τὸ εἰς τὴν αὐτῶν δύναμιν ἦγον, οὐ μόνον εἰς τὴν τῶν τοιούτων σπουδότη, ἔσονται ζήτησίν τε και εὔρεσιν, ἀλλ' ἦδη και εἰς τὴν τῶν γινομένων ἄλλων κατὰ τὴν πολιτείαν ἀτοπημάτων διόρθωσιν· ἐπισκῆπτομεν δὲ και ἀξιοῦμεν και ὁμᾶς ὡς εὐσεβεῖς και φιλοθῶους, καθὼς εἴπομεν, συνεργοὺς φανῆναι εἰς τοῦτο και ἀνθρώπους διδόναι τοῦτοις, δεῖ χρειαζομένους τοῦ δημοσίου, ἱκανοὺς εἰς τὴν τοιαύτην τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἔρευναν, ὡστε τοὺς ἀλισκομένους και ἐδριστομένους μετόχους τῆς εἰρημένης ἀσεβείας, πάσχοντας πρότερον, ὅσα τοῖς φιλευσεβέσι νόμοις δοκεῖ, τέλος και τῶν τῆς πόλεως ὀρίων ἀπελαυνεσθαι. Ἴν' οὖν ἔχοιτε τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς αὐτῆς χρῆζετε, φάνητε φιλοῦντες Θεὸν και τὴν εἰς αὐτὸν εὐσεβειαν περιπλεῖστων ποιούμενοι, και σπεύσατε εἰς τοῦτο τὸ εἰρημένον θεοφιλέστατον ἔργον και κόπον, εἰ πρόκειται, ὀκοστῆναι ὁμᾶς σωματικῶν, ὡστε ἐξορίσαι τὴν λύμην τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ, ἵνα και ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι εδρητε τὰς ἀμοιβὰς, και ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπολαύσητε, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς και τῶν ἐπιθῶν αὐτοῦ ὑπεραγωνισαμένοις.

XIV. *Synodus constituit, excommunicato metropoli a Philipporum hyperpyra centum annua esse pendenda a duobus episcopis Ecclesiae Philippopoleos, qui antistitibus carent.*

† Και ὁ τῆς ἡμετέρας φύσεως λόγος και τὰ θεῖα παρεγγέλματα ἐπικάμπτεσθαι ἡμᾶς; ἀπατεῖ τοῖς κακῶς ἔχουσι και φιλανθρώπως αὐτοῖς προσφύεσθαι και ἡμέρας και ὡς οἷον τὸ ἐπεῖ τὸ πολὺ κουρίζει τῶν συμφωρῶν, ὅση δὴ και κοινὰ πᾶσιν ἡ φύσις προῦθηκε τὰ δυστυχήματα. Ταῦτ' ἔρα και τῷ ππὲ Φιλίππων, πρὸς τῆ ἀποβολῆ και ἀποπέσει τοῦ θεῖου τῆς ἀρχιερωσύνης σεμνύματος και τῆς θείας κοινῆς και ἐνδείξις πιστοζομένων τῶν χρεωσῶν, και ἰαστιαν πρὸς ἡμᾶς κεννηκότες, ἐπαρκέσαι τὰ πρὸς ζωόρκειαν, ὅς εὐέκασον ὀψέχομεν, και προνοησασθαι τούτω τὰ πρὸς τὸ ζῆν συνταξίοντα τῶν εἰκότων εἶναι και δικαίων κερκίκαρμεν· μέντοι γε και διαστέφει και γνώμη κοινῆ τῆς περὶ ἡμᾶς ὀμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου τάττομεν διδοσθαι πρὸς αὐτὸν ὀπέρπυρα ἑκατὸν ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ὑπὸ τὴν ἀγνωσάτην μητρόπολιν Φιλίππουπόλεως χρεουσεῶν ἐπισκοπῶν, τῆς Ἰωαννίνης και τοῦ Ἰπερπυρακίου· διδοσθαι δὲ ταῦτα αὐτῷ ἐτησίως ἀνεγχεράτῳς και ἀνυστερήτως, ὅση και ὀφείλει γίνεσθαι και ἀνεργεῖσθαι, ὡς διεγνωσθη και διατάχθη συνοδικῶς. Ὄφειλαι μέντοι και ὁ χειροτονηθὸς εἰς τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Φιλίππουπόλεως ἀρχιερεὺς στέργει τοῦτο, ὅσον διεγνωσθη συνοδικῶς, και μηδὲως εἰς τὴν τῆς τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως χωρῆσαι ἀθέτησιν. Ἐπὶ τούτω γὰρ ἐγένετο και ἐπεβῆθη αὐτῷ

και εθ παρων συνοδικων γραμμα της ημων μετρο- A
τητος. Μηνη Ιουνιω Ινδ. ζ'.

XV. Joannes respondet metropolitæ Russiæ interro-
ganti de metropolitâ mortuo miracula patrante.

† Ιερώτατε μητροπολιτα Ρωσίας και υπέρτιμω,
εν άγιω Πνεύματι, αγαπητέ αδελφέ της ημών με-
τροπότητος και ουλειτουργε, χάρις ειη και ειρήνη
παρή Θεου τη σή ιερότητι· γραφήν ιδεξάμεθα της
ιερότητός σου, διεξιούσαν άμα και πληροφουούσαν
περι του πρό σου άρχιερέως της αύτης άγιωκάτης
εκκλησίας, ως ιδοξάσθη μετά θάνατον παρή Θεού
και γήσιος αύτου θεράπων άνεδειχθη, ως και θυ-
ματα τελείσθαι μεγάλη παρ' αυτου και παντοίας
νόσους θεράπεύεσθαι. Εύφράνθημεν ουν και ήγα-
λιασάμεθα τω πνεύματι επί τουτόις, και την όφει-
λομένην άνεπέμφαμεν τω Θεω δοξολογίαν. Έπει δέ
και παρ' ημών εξήτει μαθείν ή ιερότης σου τό
ποιητόν επί τω τοιούτω άγιω λειψάνω, οίδε δέ αυτη
και ούκ άγνωστ, ως έχει τάξεως και συνηθείας εν
τοίς τοιούτοις ή του Θεού Έκκλησία, πληροφουρίαν
και επ' αυτώ λαβούσα βεβαίαν και άναμφίλεκτον,
τω τοιούτω της Έκκλησίας χρήσεται πάντως τύπη
ή ιερότης σου και περι αυτό, και ύμνοις και ιεραϊς
τιμήσις και θεραπειύσεις δοξολογίαις τον του Θεού
θεράποντα, και τω εξής παραδούσεις χρόνω εις α-
φνειν και δόξαν του δοξάζοντος Θεού τους αυτόν δο-
ξάζοντας, ού ή χάρις ειη μετά της σής ιερότητος.
Μηνη Ιουλιω Ινδ. ζ'.

XVI. Synodus dirimit controversiam ortam inter
metropolitam Thessalonicæ et monasterium Aca-
mii.

† Διένεξις άνέκυψε μέσον των τε ένασκουμένων
μοναχών τη κατά την Θεσσαλονικήν σεβασμία πα-
τριαρχική μονή τη εις όνομα τιμωμένη του Δεσπό-
του Σωτήρος Χριστού και επικεκλημένου του Άκα-
πνίου, και του μέρους της άγιωκάτης μητροπόλεως
Θεσσαλονίκης περι του έκλεισε κλήρου του θείου ναού
του εις όνομα των Άσωμάτων τιτιμημένου, του
μην τοπικού άρχιερέως σφραγίσι και τιμαίς όφει-
κίων και παρ' αυτόν χρήσθαι ιδέλλοντος, και μην και
εις οικονομόν άρτίως δια σφραγίδος προβιδάσαντος
εν αυτώ, ον όητα και προσέθισσε, των μοναχών δέ
άνυισταμένων και άναντιουμένων αυτώ, άτε δη των
περι του κλήρου τουδε προσόντων αυτοίς χρυσο-
θύλλων, τον άρχιμανδρίτην της αυτης σεβασμίας
μονής και έφορεύειν και επιλέγεσθαι τουτους διορι-
ζομένων, ούκ από των της μητροπόλεως κληρικών,
ουκ από των της Παναγίας, ουκ από των του μεγα-
λομάρτυρος και μυροδύτου Δημητρίου, άλλ' από
των εν εύκτηρίοις οίκοις προσαναχθέντων Θεω, περι
του Θεσσαλονίκης μηδέν τι μηδαμώς μεμνημένων.
Έπει ουν άρχην έσχεν εντευθεν αυτοίς· τά της δι-
ενίξεως και λυσιν ούδαμώς ιδάμβανεν, εξαποστέ-
λουσιν εις την καθ' ημάς ιεράν και θείαν σύνοδον
οι μοναχοι τον από της αυτης σεβασμίας μονής
ιερομόναχον κύρ Μαλαχίαν, επιθέμενοι τουτω τά
προόντα περι της υποθέσεως ταύτης αυτοίς δικαιο-
ματα, έφ' ή τα κατ' αυήν άνενέγκαι και τό ποιη-

τέον ζητησαι τε και μαθείν. Άφειγμένου ουν επ'
αυτώ τουτω και του ιερομόναχου κύρ Διονυσίου,
προτροπή και άναθέσει του ιερωτάτου άρχιερέως
Θεσσαλονίκης, επέτρψε συνοδικώς ή μετροπότη-
των έκατέρω ειπειν και διηγησασθαι, όσον ειπειν
έχει, και δη τάς προς ημάς γραφάς του Θεσσαλονί-
κής ο αυτός ιερομόναχος κύρ Διονύσιος έμφανίσας,
αί δη γραφαί διεξιούσαι ήσαν εις πρόξιν αυτόν
εδρασθήναι συνοδικήν και την του οικονομου σφρα-
γίδα, προσκόμισέν έπειτα και την συνοδικήν πρόξιν,
ήτις και εν επηκόω άναγνωσθείσα περι μέν των, ών
διωρίζετο τά χρυσόθουλλα, μείλαν έποιείτο ούδ'
ήντινα ουν, οία μηδέν έμφανισθέντων τηνικαυτα τυ-
χόν, τον Άκαπνίου δέ άπειργε χειροτονίας μη ποιείν
εν τω τοιούτω κλήρω βαθμών. Καλώς τουτο πάντως
και κανονικώς της συνόδου διορισμένης, άτε δη
του τοιούτου χρήματος των χειροτονιών άρχιερούσι
προσήκοντος, επί τουτός προέτεινε μέν και ο της
του Άκαπνίου μεταγενεστέραν πατριαρχικήν γρα-
φήν, ενδιδοούσαν τω ταύτης άρχιμανδρίτη, ώστε εις
οικονόμον καθιστάν, ον αν επιλέξεται, και κληρι-
κούς έγκαταλέγειν τω κλήρω τώδε δι' οικείων γραμ-
μάτων, προέτεινε δέ και τά χρυσόθουλλα και πρόσ-
ταγμα σεπτών επ' αυτοίς του οιδίμου και μακαρι-
του βασιλέως, του πάππου του κρατίστου και άγιου
μου αυτοκράτορος, και έτερον σεπτ' εν πρόσταγμα
άρτίως άπολυθέν παρ' αυτου δη του εκ Θεού βασι-
λέως, ομού και την του κλήρου επιλογήν και έφο-
ρείαν και την επιτήρησιν του τοιούτου θείου ναού
τω κατ' καιρούς της του Άκαπνίου προεδρεύοντι
ένεσθαι και ενεχειρίσει, τους τε φθάσαντας ενταγ-
ται τουτω διπλοκλήρου παρεστελλε, και τον Θεσσα-
λονίκης άπέτρπεν έκείθεν. Άμέλει και συνδ. ασκε-
ψαμένη τά περι τουτου ή μετροπότης ημών τους περι
αυτήν ιερωτάτοις άρχιερούσι, τω Έφέσου, τω Η-
σιδίας, τω Μαδύτων, τω Μηθύμνης και τω Χίου,
διέγνω και άπεψήνατο, προσήκον είναι και δικαίον,
έκείνα και εις τον εξής πάντα χρόνον επί τω τοιούτω
κλήρω κρατείν και ενεργείσθαι, όσα τά περι αυτου
χρυσόθουλλα υπετύπωσεν, έτι τε και όσα τά επ'
αυτοίς σεπτά πρόσταγματα, ώστε τον της του Άκα-
πνίου και την έφορείαν και επιλογήν έχειν αυτου,
και πάντα επ' αυτώ ποιείν, όσα δια των αυτών δι-
καιούται δικαιομάτων, μέντοι γε και έφορεύειν
D
έσται και επιλεγόμενος τους τοιούτους κληρικούς
και γραμμασιν οικείοις τουτους έγκαιστών ως τό
πρότερον, την τε των ιερών όκευών φυλακήν και
την του οικονομου όηρησίαν τον αυτόν τρόπον
επιτρέπων και άνατιθείς, ον αν Ικανόν εξ αυτών
επί τουτοίς και άρμόδιον διακρίνη κατά την προτέ-
ραν συνηθειαν και καθ' όπερ άρχήθεν έσχε προνό-
μιον, φυλάττεσθαι τουτου όφειλοντος και τό άπαρά-
τρωτον έχειν επί πδαι τοίς κατ' καιρούς την αυτης
προστασίαν διαθεξομένοις, πλην ουκ εξει τις αυτών
επ' άδελας, σφραγίδα ολυθηίνος όφεικίου ποιήσα-
σθαι, ουτε μην άναρίμειν τινα τω τοιούτω κλήρω
ποιήσαι διπλόκληρον· άπαγορεύομεν γάρ τουτοίς
άπαι και ημείς όμόλιως τη προλαβούση συνόδω, και
ουδαμώς εκχωρούμεν, ούδέν άδελαν δίδομεν, σφραγι-

δας τελειν και χειροτονιας ὄφρικτων, ἐπεὶ ταῦτα, ὡς εἴρηται, ἀρχιερεῦσι προσήκουσι. Περὶ μέντοι τῶν κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκομένων διπλοκλήρων, εἰ καὶ κατὰ τὴν τῶν εἰρημένων τῆς τοιαύτης μονῆς δικαιωμάτων περιλήψιν παρασταλήναι αὐτοὺς ἔδει, ἀλλ' οὖν διακρίσει τὸ πρῶγμα δοῦσα ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς τούτους μὲν εἶπασε διὰ βίου εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι ἐν αὐτῷ, τοῦ λοιποῦ δὲ καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν οὐκ ὀφείλει ὁ τῆς τοῦ Ἀκαπνίου διπλοκλήρον ὄλωσ εἰς τὸν τοιοῦτον παραδέξασθαι κληρον, ἀλλ' εἰ καὶ παραδέξεται ὀπωσθήποτε, αὐτόθεν ἡ πρῆξις αὐτῆ εὐθὺς τὴν κατάλυσιν ἔξει· ἥκιστα γὰρ εἰκόσ καὶ δικαίον ἡμῶν κέκριται, ἄλλο τι παρά τινος εἰς τὸν τοιοῦτον κληρον πραχθῆναι, παρ' ὅ τὰ τε χρυσόβουλλα καὶ τὰ σεπτὰ προστάγματα διορίζονται, ὀφειλοντος καὶ τοῦ νῦν ἱερωτάτου ἀρχιερέως Θεσσαλονίκης καὶ τῶν μετ' αὐτὸν στέργειν καὶ ἐμμένειν εἰς ὅσον ταῦτα διέξεισι, [ἴν] οὕτω καὶ ἀσύγγυτος ἡ τάξις αὐτῆ διατελῆ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τῆς γὰρ περὶ τούτου χάριν ἀσφάλειας ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῇ πολλῆς διαληφθείσῃ τοῦ Ἀκαπνίου σεβασμίας πατριαρχικῆς μονῆ καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς διαωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν μηνί Ἰουνίῳ ἰνδ. ζ'.

XVII. Synodus dirimit controversiam.

† Οἱ ἐνασκούμενοι μοναχοὶ τῆ σεβασμίας μονῆ τῆς ὑπεράγνου Ἀσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Πλουαρίου διένεξιν ἔχοντες μετὰ τοῦ Καλοστρατιώτου περὶ τοῦ ἀνήκοντος αὐτοῖς ἐμφυτεύματος, ἀφ' ὧν οὗτος ἀνήγειρεν οἰκημάτων ἐν τῇ περιοχῇ καὶ τοῖς δικαίωσι τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς, ζητήσας ἐπὶ τούτῳ καὶ λαθῶν παρ' αὐτῶν τὸ τοιοῦτο τόπιον, ἐκίνησαν τὰ περὶ τούτου ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, καὶ δὴ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῷ δικαστηρίῳ παρεστώτων, ἐξετάσαι δοθείσης τῆς κατ' αὐτοὺς τοιαύτης ὑποθέσεως, οἱ μὲν μοναχοὶ τὰ ἐπὶ τῇ περιοχῇ τῆς αὐτῆς μονῆς καὶ τοῖς ὀπουδήποτε διαφέρουσιν αὐτῇ κτήμασι προσόντα αὐτοῖς σεπτὰ χρυσόβουλλα προκομισάντες, ἃ δὴ χρυσόβουλλα τὸ ἀπαρχειρητον καὶ ἀπαραιοητον, ἀναφαίρετόν τε καὶ ἀναπίσπαστον περιποιούνται αὐτοῖς εἰς ταῦτα, ἐζήτησαν κατ' αὐτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῷ τούτῳ τοπίῳ δικαιοῦμενοι τὸ τεταγμένον ἐμφύτευμα, ὁ Καλοστρατιώτης δὲ καὶ αὐτὸς τὸ παρ' αὐτῷ σεπτὸν χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου βασιλέως τοῦ πάππου τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ἐμφανίσας, δικαιούσθαι δι' αὐτοῦ διετείνετο, ὥστε μηδὲν τι πρὸς αὐτοὺς δίδοναι. Ἀναγνωσθέντος μέντοι τοῦδε τοῦ σεπτῷ χρυσόβουλλο ἐν ἐπιχώρῳ, καὶ διαλαμβάνοντος διὰ χρέους τοῦ Καλοστρατιώτου δημοσιακῶν κρατηθῆναι καὶ πρᾶξῆναι τὰ οἰκῆματα αὐτοῦ ταῦτα τῷ δρουγγάρῳ....., ἅμα δὲ καὶ διοριζομένου, μὴ ὑποκεισθαι αὐτὰ δημοσιακῶν τέλει ἢ ἐτέρῳ οἰωδῆτινι, ἐπειδὴ ἀνεφάνη ἐντεῦθεν ἀριθῆλως, ὡς δι' αἰτίαν αὐτοῦ ἐκρατήθησαν καὶ ἐπράθησαν τὰ τῆς ἀνακτίσεως αὐτοῦ πάντως καὶ βελτιώσεως, φθάσαι δὲ ὁμῶς ἐξωνήσατο παρὰ τῷ δρουγγάρῳ, καὶ κατέχει καὶ

νέμεται πάλιν αὐτὰ, διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ διαμημονεύει τὸ αὐτὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον τῆς τοιαύτης μονῆς, οὐδὲ ἀποπέμπεται ὄλωσ αὐτὴν βῆτῶς ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου τοπίου, ὡς μὴ ἀνευχεθέντος τοῦ πράγματος, ὡς εἰς ἀλήθειαν εἶχεν, ἐτέρων καὶ αὐτῆ προσόντων χρυσόβουλλων καὶ μὴ ἀναίρουμένων διὰ τοῦ ἐμφανιζομένου παρὰ τοῦ Καλοστρατιώτου, διασκέψαι συνοδικῆ δοῦσα τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἔκρινε διὰ τα τὰς εἰρημένους αἰτίας, καὶ ἅμα διὰ τὸ καὶ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους οὕτως περὶ τῶν τοιοῦτων διαγορεύει· εἰ Δεῖ τοῖς οἰκονόμοις τῶν ἐκκλησιῶν ἀδεῶς ἐκδικεῖν τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν ἐξ εὐαγῶν οἰκῶν ἀκίνητα καὶ ἀμείψαις τρέπον, ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρόσωπον, καὶ πάλιν ὁ κατὰ δωρεὰν λαθῶν ἀκίνητον ἐκκλησιαστικῶν, πρὸς τῷ μὴ ἀπολαῦσαι τοῦ δωρηθέντος, καὶ ἕτερον παραπλήσιον ἀποδώσει, ἢ μηδὲν εἶναι κώλυμα καὶ ἐμπόδιον τοῖς μοναχοῖς, ἀναζητεῖν τὸ τοιοῦτον αὐτῶν δικαίον· μέντοι γε καὶ ἐδικαίωσε γνώμῃ κοινῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Ἀμβραχίου, τοῦ Διμοτείου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Αἰνου, τοῦ Χερῶνος καὶ τοῦ Βάρνης, ἐτι δὲ καὶ τοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, καθολικοῦ κριτοῦ, κυρ Νικολάου τοῦ Ματαράγγου, συμπάροντος τῇ συνόδῳ καὶ συνδικάζοντος ἡμῖν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὡς ἀντιδῶται τῇ αὐτῇ σεβασμίας μονῇ τοῦ Πλουαρίου παρὰ τοῦ Καλοστρατιώτου τὸ ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων οἰκημάτων αὐτοῦ ἀνήκον τούτῃ ἐμφύτευμα, ὡς ἐτάθη τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ συνεφωνήθη, ὀφειλοντος ἀποδίδναι τούτο κατὰ τὸ ἀνυστέρητον, ἐπειδὴ οὐδὲ παρέσχον αἰτίαν οἱ μοναχοὶ τίνα τῇ πρὸς τὸν δρουγγάριον πράξει τῶνδε τῶν αὐτοῦ οἰκημάτων, ὥστε καὶ ζήμιαν ὑποσχεῖν αὐτοῖς ἐντεῦθεν, ἀλλ' αὐτοῖς ἐαυτῷ γέγονεν αἰτίος εἰς τούτο· εἰ Τὰ παρ' ἐτέρων δὲ γινόμενα ἐτέρους οὐ καταβάλλουσιν, ἢ οἱ αὐτοὶ καὶ ταῦτα νόμοι φασίν, οὐ μὴν ἀλλ' ὅτι καὶ μὴ εἶχεν οὕτω περιλήψασθαι τὸ αὐτὸ σεπτὸν χρυσόβουλλον, ὡς παρικοκλαπήναι δοκεῖν τῶν βασιλικῶν ἀδεῶν, ἀλλὰ βῆτῶς ἀπεστέροι καὶ τὴν μονὴν τοῦ τοιοῦτου αὐτῆς τοπίου, ἐπειδὴ τούτο ὑπ' αἰτίῳ τῷ Καλοστρατιώτῃ συμβῆναι ἐμελλεν, οὐδ' οὕτως ἰσχυρογνωμονεῖν αὐτὸν ἔδει καὶ ἀγνωμονος προφανῶς ἔργον ἐνδείκνυσθαι, ὡς ἀποστερῆσαι ταύτην τοῦ ἐμφυτεύματος ἐπὶ κτήματι τῆς οἰκείας ψυχῆς· κὰν μὲν οὖν ἀποδῶν τούτο, εὐ ἂν ἔχοι, εἰ δὲ μὴ, ἐξέσται τοῖς μοναχοῖς ἀποπέμψασθαι αὐτὸν ἐκείθεν τὰς ὄλας λαθόντα τῶν τοιοῦτων αὐτοῦ οἰκοδομιῶν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν μετριότητος μηνί Φεβρουαρίῳ ἰνδ. η'.

XVIII. Synodus concedit cuidam clerico facultatem promotionis.

† Παρέστη τῇ ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς ὁ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Δημήτριος ὁ Ἐσκαμματισμένος, καὶ ἀνέφερεν, ὡς ἀπορφανισθεὶς πατρῶθεν καὶ μητρῶθεν ἦν ὑπεκλιων καὶ ὑποτασσόμενος τοῖς πρῶ-

τοις ἀγαθέλοις αὐτοῦ, τῷ Νικολάῳ καὶ τῷ Θεο-
δώρῳ, οἵτινες δὴ καὶ συνέθεντο καὶ συνεβιάσθησαν
διὰ μόνης ψιλῆς συμφωνίας πρὸ χρόνων μετὰ τοῦ
Φόρτου Μιχαήλ, ἐφ' ᾧ λαβεῖν τὴν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ
θυγατέρα τὴν Ξένην νόμφην ἐπὶ τούτῳ δὴ τῷ Δημη-
τρίῳ· γενομένης μὲντοι τῆς τοιαύτης αὐτῶν συμφω-
νίας, ἐπαίτερον εἶδεν οὗτος τὴν κόρην ἀφῆλικά παν-
τελῶς, ἐχώρησεν εὐθὺς εἰς ἀθήτησιν τῆς πράξεως
ταύτης, ἥτις δὴ πρῶξις λαληθείσα καὶ ἐπὶ τῆς ἐπι-
σε ἀγιοτάτης ἐκκλησίας· τὸ ἄκυρον ἔσχε κατὰ τὴν
ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διαταγῆν τῶν φιλευσεβῶν νόμων,
ὡς τῆς κόρης ἠήμων τὸν ἔννομον πρὸς γάμον φθασά-
σης χρόνον. Ἐπειτα ἠγάγετο ἑαυτῷ γυναῖκα νομί-
μως, καὶ ζήτησαντος ἱερωθῆναι, ἐπειδὴ ἐλαλήθη τὰ
τῆς εἰρημένης ἐπὶ τῆ τοῦ Φόρτου συμβιβάσεως, γέ-
γονε περὶ τούτου ἐξέτασις παρὰ ἐκκλησιαστικῶν
προτροπῆ καὶ ἀναθέσει τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου
Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θεσσα-
λίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν
μετριότητος· καὶ συλλειτουργοῦ, παρ' ὧν δὴ καὶ
ἐρωτήθησθαι ἦ τε μήτηρ καὶ ἡ μάμμη, ἔτι δὲ καὶ
ὁ αὐτῶν ἀδελφός τοῦ εἰρημένου Φόρτου ὁ δρουγγάριος
καὶ ἡ αὐτοῦ σύζυγος, εἶπον καὶ διεβεβαίωσαντο ὑπὸ
βάρει ἀφορισμοῦ, ὡς χρόνων ἦν τὸ κόριον τότε πάντε
καὶ πρὸς, ὅτε μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ἐσκαμμα-
τισμένου τὰ ψιλὰ γέγονε σύμφωνον. Ταῦτα ὁ δηλωθεὶς
Ἐσκαμματισμένος ἀνετίκας προέτεινε ἐπὶ τοῦ
μίσητος καὶ γράμμα τῶν ποιησαμένων τὴν ἐρώτησιν
ἐκκλησιαστικῶν, τοῦ πρωτονοταρίου δηλονότι καὶ
τοῦ λογοθέτου, ὑπογραφῆ τῆ αὐτῶν πεπιστωμένον,
πρὸς δὲ καὶ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου, συναρτῶν
τοῖς παρ' αὐτοῦ ῥηθείσι διεξίδη, καὶ ἐξήτησεν ἡμε-
τέρας τυχεῖν εἰς τοῦτο καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως.
Συνεβριάζοντος τοίνυν τῆ καθ' ἡμᾶς ἱερᾶ καὶ θεῆς
συνόδου καὶ τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Θεσσα-
λονίκης καὶ εἰπόντος καὶ αὐτοῦ καὶ πληροφορήσαν-
τος, οὕτως ἔχειν τὸ ἀληθές, διέγνωσται τῆ ἡμῶν
μετριότητι καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιε-
ραῦσι, τῷ Σάρδεων, τῷ Σμύρνης, τῷ Λακεδαιμονίας,
τῷ Αἰνίου, τῷ Βάρνης καὶ τῷ Κῷ, μηδὲν τι κώλυμα
εἶναι, μηδὲ ἐμπόδιον τῷ Ἐσκαμματισμένῳ τῷδε εἰς
ἱερωσύνην προβιβασθῆναι, ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς τοιαύτης
ψιλῆς συμφωνίας· ἐπεὶ γὰρ ἡ μὲν πρῶτον νόμφη
μοθεσία μετὰ τὸν ἐπιτατῆ καθίστη χρόνον μνηστεύ-
σθαι, αἱ Νεραῖα δὲ τοῦ κυρ Λεοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ
τοῦ κυρ Ἀλεξίου τῶν βασιλέων ἐκεῖνας εἶναι καὶ
κρατεῖν καὶ ἐμπολιτεύσθαι τῆ τῶν Χριστιανῶν κα-
ταστάσει μνηστείας θεσπίζουσι, τὰς εἰς τὸν δωδέκα-
τον δηλαδὴ χρόνον καὶ μετ' αὐτὴν καὶ μεθ' ἱερῶν
εὐχῶν συντελουμένας, ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν
μνηστειῶν ἠλλοτριῶται τὸ τοῦ Ἐσκαμματισμένου,
εἰκότως τὸ ἀκώλυτον ἔξει, ἱερατικοῦ ἀξιωθῆναι βαθ-
μοῦ. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιδέδοται αὐτῷ εἰς ἀσφα-
λειαν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος
μητὶ Μαίῳ ἰνδ. η'.

XIX. *Joannes monet Nicænos ut perseverent in fide
Christiana.*

† Οἱ κατὰ Νίκαιαν εὐρισκόμενοι κληρικοί, ἱερω-
μένοι, μοναχοὶ καὶ ὁ λαὸς ἅπας Χριστιανικός

λαός, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότη-
τος· τὴν ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνην καὶ τὸ ἔλεος, ἀπαλλαγῆναι
τε τῶν ἀνιερῶν καὶ πᾶν ἄλλο ἀγαθὸν καὶ σωτήριον
ἐπευχόμεθα πᾶσιν ὑμῖν ἐκ Θεοῦ παντοκράτορος·
ἡμεῖς ὅσον καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀπάν-
των τῶν ἐν τοῖς Βαρβάροις Χριστιανῶν ὑπεραγαυ-
μεν καὶ ὀδυνώμεθα, οὐδὲ εἰπεῖν ἔχομεν, πληροφορή-
θητε, ὅθεν οὐδὲ διαλιμπάνομεν καὶ νεκροὶ· καὶ ἡμέ-
ρας ἵκετεύοντες καὶ παρακαλοῦντες· τὸν Θεόν, ἵνα
τὴν διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν ἐπανεχθεῖσαν τῷ γίνεσθαι
ἡμῶν καταιγίδα εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ καὶ ἀπο-
στρέψῃ τὰ κακὰ τοῖς ἔχθροις, ἕπερ καὶ θαρρῶμεν,
ὡς οὐ μὴ ἀπομείνῃ ἐπὶ πολλῷ, ἵνα οὐδὲν δώσει ἐ τῶν
οἰκτιρισμῶν Κύριος τέλος χρηστοῦν ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν
ἱκεσίαις, μόνον σπουδάσατε καὶ ὑμεῖς· θεραπεύειν
τὸν Θεὸν διὰ τῶν καλῶν ὑμῶν ἔργων καὶ τῆς θεοφι-
λοῦς ἀναστροφῆς· εἰ γὰρ καὶ κυριεύουσιν ὑμῶν οἱ
ἐχθροὶ, ἀλλὰ τῶν οἰκείων ψυχῶν καὶ τῆς γνώμης
αὐτοῦ ἐαυτῶν ἔστε κύριοι, καὶ τῆς προαιρέσεως ὑμῶν
ἔστι φυλάξαι τὸ καλὸν καὶ μὴ φυλάξαι· πλὴν ὡς
ἐμάθομεν παρὰ τοῦ κριτοῦ, συντηρήσατε καὶ φυλάξ-
σατε τὰ τῆς Χριστιανικῆς ἡμῶν καταστάσεως, εἰς
ὃ καὶ ἀσαλεύτους καὶ παγίους μένειν εὐχόμεθα, ἵνα
καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἐπιτύχητε ἀγαθῶν, ἃ ἠτοίμα-
σε ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς, καὶ τὰς
σωτηρίους αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς, οὗ ἡ χάρις δια-
φυλάξαι ὑμᾶς.

XX. *Synodus statuit ut monasterium patriarchale
Hodegetria in regione Didymotichi iterum sil ce-
nobium virile.*

† Ἐπειδὴ ἀνετίκθη εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ
θεῖαν σύνοδον, ὡς τὸ περὶ τὸ Διδυμοτίειον πατριαρ-
χικὸν μοναστήριον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπερ-
άγου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας·
ἀποκτεσθῆ μὲν εὐθὺς τὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς αὐ-
τοῦ κτίσεως ἀνδρῶν, καὶ διέμενεν ἐπὶ τοῦ σχήμα-
τος τοῦδε καὶ τῆς καταστάσεως ἐπὶ χρόνοις, ὅσους δὴ
καὶ διέμενε, παρὰ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ μοναχῶν διοικούμενον καὶ διεξαγόμενον, ἔπει-
τα κατελείφθη παρὰ τῶν μοναχῶν, καὶ κατήκτισαν
αὐτὸ μοναστήριον, ἐπὶ τοσούτων δὲ ἦλθεν ἀπορίας ἐν-
τεῦθεν, ὡς καὶ παντελῆ ἐρήμωσιν κινδυνεύειν ὑπο-
στῆναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐξήτησεν ὁ οἰκτιρῶν τῷ κρατί-
στῳ καὶ ἁγίῳ μου αυτοκράτορι....., ὡς τὸ κτητορικὸν
ἐπ' αὐτῷ δίκαιον κεκτημένος, εἰ γε δίκαιον, εἰς τὴν
ἀρχὴν ἐπανελθεῖν τοῦτο κατάστασιν, καὶ μονάζον-
τας· πάλιν ἔχειν οἰκῆτορας, διὰ τὸ καὶ τὰς πλείους
τῶν μονάζουσῶν αὐτοῦ μετοίκους γεγονέναι ἐκεῖθεν
ἐφ' ἕτερα γυναῖκα μοναστήρια, δι' ἣν εἰρηται αἰ-
τίαν. Συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης
ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιεραῖσι, τῷ
Κυζίκου, τῷ Σάρδεων, τῷ Σμύρνης, τῷ Λακεδαιμο-
νίας, τῷ Αἰνίου, τῷ Μαδύτων, τῷ Μηθύμνης, τῷ
Ῥωσίου καὶ τῷ Κῷ, διέκρινε προσηκόν εἶναι καὶ
δίκαιον, ἐπανασθῆναι τῷ τοιούτῳ πατριαρχικῷ
μοναστηρίῳ τὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ καταστάσεως,
καὶ παρὰ μοναχῶν ἀνδρῶν οἰκείσθαι τοῦτο καὶ διοι-
κεῖσθαι καὶ διεξαγεσθαι, καθὼς ἀποκατέστη καὶ τὴν
ἀρχὴν· ἐπεὶ καὶ ἀπηγγέρευτο τῆ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ

τὸς σεβασμούς μονὰς μεταβυλὴν ὅπως δέχασθαι τῆς ἀπὸ πρώτης αὐτῶν καταστάσεως, καὶ εἰς γυναικείας μὲν τὰς ἀνδρῆας, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν εἰς ἀνδρῆας μεταποιεῖσθαι. Καὶ γοῦν ὀφείλει προχθῆναι τὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν συνοδικὴν ταύτην καὶ ἡμετέραν διάγνωσιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος γεγωνὸς εἰς ἀσφάλειαν ἐπιδέδοται μὴν! Μαίψιν ἰνδ. γ'.

XVI. *Joannes mones metropolitam et clerum Trapezuntis, ne amplius imperatoris Comneni adulterio conniveant.*

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Τραπεζούντος καὶ ὑπεριμε, ἀγαπητὲ κατὰ Κύριον ἀδελφε τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργε, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Οἶδας, ὅτι εὐρισκομένου σου ἐνταῦθα ἐλάληθη περὶ τοῦ περιπόθητου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, αὐθέντου τῆς Τραπεζούντος, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, ὅτι οὐδὲν δίκαιεται καλῶς, οὐδὲ σχετικῶς πρὸς τὴν περιπόθητον θυγατέρα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὴν μεγάλην Κομνηνὴν, οὐδὲ στέργει αὐτήν, καθὼς ὀφείλει ὡς γυναῖκα αὐτοῦ, μηδεμίαν διδοῦσαν αἰτίαν, τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἀλλὰ περιφρονεῖ καὶ πικραίνει ἐπὶ τοσοῦτον αὐτήν, ὥστε ἑπόνοιαν εἶναι, μήπως προΐοντος τοῦ χρόνου ἀθετήσῃ αὐτήν, καὶ ὡς εἴπομεν καὶ ἐδείξαμεν ταῦτα, ἅπερ ἔγνωρισαμεν, πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, εἰ δὲ καὶ τοὺς μετὰ σοῦ ἐλθόντας ἐνταῦθα κληρικούς σου, τοσοῦτον διεσθεσιώσασθε, μὴ εἶναι ἀληθῆ, ὥστε πάντα τρόπον ἐποιήσατε πληροφροῦσαι τὰς ἡμετέρας καρδίας, καὶ δέξασθαι, ὅτι οὐδὲν ἔχουσιν οὕτως, ὡς ἔγνωρισαμεν, τὰ εἰρημένα. Νῦν δὲ ἐμάθομεν τρανότερον, ὅτι τοσοῦτον ἀπέστρεψε καὶ ἀπίωσατο ὁ περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ὁ μέγας Κομνηνὸς αὐτὴν τὴν περιπόθητον θυγατέρα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἔλαβεν ἄλλην μοιχαλίδα, καὶ συνοικεῖ ταύτην, ὡς δὴ βεν νομίμῳ. Πόσον οὖν ἐνὶ τούτῳ ἄτοπον καὶ ὀλέθριον καὶ ἀπηγορευμένον καὶ οὐ μόνον εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν ἀφορῶν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄτιμον καὶ ἐπιβλαβὸς καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἀρχὴν. ἔχετε καὶ ὑμεῖς διακρίναι, καὶ οὐδὲν ἐνὶ χρεία λόγων πολλῶν, ὥστε παραστῆσαι τοῦτο πρὸς ὑμᾶς· βαυμάζομεν δὲ εἰς τὴν ἱερότητά σου καὶ τοὺς αὐτόθι ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πνευματικούς καὶ ἱερωμένους ἄνδρας, πῶς ἠνέσχεσθε μέχρι τοῦ νῦν τῆς ἐνεργηθείσης τοιαύτης ἀτοπίας, καὶ οὐδὲν ἀνελάβεσθε ζῆλον θεῖον τὸν προσήκοντα, καὶ ἐνέστητε καὶ ἠλέγξατε τὴν παρανομίαν καὶ τὴν τοσαύτην ἀναίσχυντιαν, ἣτις ἐτολμήθη ἐπὶ καταλύσει τῶν θεῶν θεσμῶν καὶ κανόνων καὶ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ αὐτόθι Χριστιανικοῦ λαοῦ, ὥστε, εἰ δεοί, καὶ ὑπερὶ τούτου ἀποθανεῖν· πάντως γὰρ οἴδατε, ὅπως ἔχουσι τὴν τοιαύτην ἄτοπον πράξιν οἱ αὐτοὶ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες, καὶ ὅπως· τὸς μοιχαλίαι συνοικούντας ἀκοινωνήτους ἔχουσι, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ἐμψύχουρας ἀλλοτρίους ποιοῦνται παντάπασιν. Ἔδει οὖν, ἵνα συνοχθῆτε πάντες καὶ λαλήσητε

μετὰ ζήλου καὶ σπουδασίης πᾶσι τρόποις καὶ πάσαις μηχαναῖς, καταλύσαι τὴν τοιαύτην ἄτοπον καὶ ἐπάρατον πράξιν καὶ ἀνομίαν· καὶ γὰρ οὐδὲ θεῖον λειτουργίαν, οὐδὲ ψαλμωδίαν σχεδὸν ἐπρεπε-τελεσθῆναι εἰς τὴν αὐτόθι τόπον, τοιαύτης ἀνομοστατῆς πράξεως τελεσθείσης καὶ ἐνεργουμένης ἐστὶ. Πληροφροῦθητε, ὅτι μεγάλως ἐλυπήθημεν καὶ λυπούμεθα εἰς ὁμᾶς· ἡμεῖς γὰρ περὶ ἄλλων τινῶν τῶν ὡς ἔχοῦσαμεν ἐνεργουμένων καὶ λαλουμένων αὐτόθι οἶδας ὅτι ἀνάθεσιν μεγάλην ἐποιήσαμεθα πρὸς σε, ὥστε ἐπιμεληθῆναι ἀνεκοπήναι καὶ διορθωθῆναι αὐτά, καὶ ἐπει εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀτίμημα τὸ θεομοίσατον, ὃ προδήλως ἀφορίζουσιν οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες, οὐδὲν ἐνεδείξω ζῆλον, οὐδὲ ἐλάλησας οὔτε σὺ, οὔτε οἱ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνδρες οἱ αὐτόθι καὶ οἱ τοῦ κλήρου, ποίαν ἐλπίδα ἵνα ἔχωμεν εἰς τὰ ἄλλα, ὅτι ὁ περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ὁ μέγας Κομνηνὸς οὐδὲν ἐνθυμεῖται τοῦτο, ἢ καὶ ἐνθυμῶμενος παραδέλπει καὶ πάρα τρέχει τοῦτο, τοῦ πάθους συνδολεῦντος τὸν λογισμὸν αὐτοῦ; Ἄλλὰ ὑμεῖς πρέπει, ἵνα ἐνθυμηθῆτε, ὅτι ὅτε ἀνθρωπίνῃ οὐδὲν γένηται ἐκδίκησις, ἀνέξεσθαι μέλει ὁ Θεὸς τῆς τοσαύτης ἀδικίας καὶ παρανομίας, καὶ οὐκ ἀγανακτήσει μεγάλην ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ αὐτόθι τόπου; Ἡ μετριότης οὖν ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν θεία τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων σύνθεσις καὶ πᾶσα ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία φρονιζόντες μὲν, ὡς ἔχομεν χρεός, καὶ τῆς ψυχικῆς ὀφελείας αὐτοῦ τοῦ περιπόθητου γαμβροῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, φρονιζόντες δὲ, καὶ τοῦ συμφέροντος ἐν αὐτόθι Χριστιανικῷ λαῷ, ἐγράψαμεν ὅσα ἐγράψαμεν πρὸς αὐτόν, παρεγγυώμενοι, ὡς καθολικοὶ Πατέρες, ἀποστῆναι αὐτόν τῆς ὀλιθίου ταύτης καὶ παρανομωτικῆς πράξεως, καὶ ἀπολύσαι μὲν, μᾶλλον δὲ ἐξορίσαι μακρὰν ἀπὸ τῶν αὐτόθι τὴν θεοσυγῆ μοιχαλίδα, ἣν καὶ ὑπερὶ ἀφορισμὸν ἐποιήσαμεθα κατὰ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκολουθίαν, προσλαβέσθαι δὲ καὶ συνοικεῖν τῆ κατὰ τοὺς θεῖους νόμους γυναῖκα αὐτοῦ, τῆ περιπόθητη θυγατρὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, παρεγγυώμεθα δὲ καὶ πρὸς ὁμᾶς, ἀνανουντες τὸ συμφέρον καὶ λυσitteλῶν ὑμῖν ἐπὶ ἀρχιερατικῆ καὶ ἱερατικῆ ὑπηρεσίᾳ καὶ διακονίᾳ ὑμῶν, ὅτι, εἴπερ οὐδὲν γένηται, ὅσον γράφομεν, καὶ οὐδὲν σκοπήσητε, ἐπει ἀφορισμὸς ἐγένετο κατὰ τῆς τοιαύτης ἀτοπίας καὶ παρανομίας, καὶ ἐπιμεληθῆτε ἐνδείξασθαι τὴν ἵνστασιν, ἣν ὀφείλετε ἐπὶ ἐκκοπῇ καὶ διορθώσει τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κοινωνήτε τοῖς ἀτόποις ἔργοις, ἀπαλλοτριωθήσασθε καὶ ὑμεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἅτε προελόμενοι οἰκιοθελῶς ἀποτεμεῖν ἑαυτοῦ; τῆς ὀλομελείας τοῦ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας σώματος. Ἀπέμεινεν οὖν εἰς ὁμᾶς, πῶς ἵνα ἐπιμεληθῆτε ἀπαλλάξαι τοῦ ψυχικοῦ ἄλεθριου πτώματος καὶ τὸν περιπόθητον γαμβρὸν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τὸν μέγαν Κομνηνὸν, καὶ ὁμᾶς αὐτοῦ τοῦ ἐπηρητημένου κινδύνου, καὶ τὸν αὐτόθι λαὸν τοῦ ἀπὸ τῆς εἰρημένης αἰτίας ὀλέθρου καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως, ὡς ἀν καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ὑμῶν.

XXII. Joannes jubet colligi scripta theologica dam-nati monachi Barlaam.

† Ἐπειδὴ ἀπηλύχθη ὁ μοναχὸς Βαρλαάμ ἐπὶ τῆς συγκροτηθείσης ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου χάριν τῶν λαληθέντων παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, βλάσφημα λαλῶν καὶ ἄδικτους ἐναντία τοῖς θεοῖς τῶν Πατέρων λόγους, καὶ διὰ τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον ἢ μετριότης ἡμῶν, ἵνα περισυναχθῶσιν, ὅπουδῆποτε ἐυρίσκονται, συγγράμματα τοῦτου περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως· ἀπολούουσα τὸ παρὸν γράμμα παρακαλεῖται διὰ τοῦτου τοῖς τε ἐν ταῖς πειρασματικαῖς μοναῖς μοναχοῖς καὶ τοῖς οἰκητοῖσι τῆς βασιλείας ταύτης τῶν πόλεων, ἵνα, ὅστις ἔχει σύγγραμμά τι τοῦ τοιοῦτου μοναχοῦ περὶ τῆς τοιαύτης ἢ περὶ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, μηδὲν ἐχθὲν τοῦτο παρ' ἑαυτῷ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀλλὰ ἐνέγκῃ τοῦτο εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὅθεν καὶ οὐδεὶς ὀφείλει ἀπὸ τούτων συχεῖν καὶ ἔχειν παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτόν τι σύγγραμμα, εἴτε πολὺ, εἴτε ὀλίγον τοῦ δηλωθέντος μοναχοῦ Βαρλαάμ, εἰδότες, ὡς ὁ μὴ φανερὸν ποιήσας καὶ ἐνεγκῶν, ὅπερ, ὡς εἴρηται, ὑπὸ ἀφορισμῶν ποιήσεται ἑαυτὸν, ὃν ἐκφωνεῖ ἢ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἀπολυθέντος· εἰς ἀφάλειαν τοῦ μὴ περιπέσειν τινὰ τῷ ἐκ τοῦ εἰρημένου βάρους κριματι, αὐτὰ δὲ ταῦτα παρακαλεῖται ἢ μετριότης ἡμῶν καὶ πρὸς τοὺς εἰρητοῦρας τῶν ὅπουδῆποτε λοιπῶν πόλεων, τοὺς τε μοναχοὺς καὶ τοὺς κοσμικοὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ, ὑπερωμένοι τὸ ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ κατάκριμα, ἐμφανίσωσι πρὸς τὸ μέρος τῶν ὅπουδῆποτε ἐκκλησιῶν, εἰ τι ἔχει ἕκαστος σύγγραμμα τῶν εἰρημένου μοναχοῦ, ὡς εἴρηται, ὥστε δημῶσι ἀφανισθῆναι αὐτὰ.

XXIII. Synodus condemnat dogmata monachi Barlaam.

† Ἐποινετὸς ἀληθῶς ὁ εἰπὼν, τὴν ταπεινώσειν ἀληθείας εἶναι ἐπίγνωσιν· αὕτη γὰρ καὶ τῶν οικειῶν μέτρων ἐστὶ κατάληψις, καὶ δι' αὐτῆς τὴν τε πρὸς θεὸν εἰρήνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον καρπούμεθα, δι' ἧς αἰθεῖς καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνάγκασιν ποριζόμεθα, κατὰ τὴν θεοσεβίαν ἐκείνην καὶ προτροπικὴν εἰς τοῦτο τοῦ Κυρίου φωνήν· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός ἐμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐδρήστε ἀνάπουσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·* αὕτη πείθει τὸν κειτημένον ἑαυτῷ μὲν προσέχειν καὶ Θεῷ προσανέχειν, παντὸς δὲ κακοῦ τῷ τοῦ Κυρίου φόβῳ κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ Σολομώντος λόγον ἐκκλίνοντα, εὐλαθῶς περὶ τὰ ὑπὲρ ἑαυτὸν καὶ σωφρόνως ἔχειν, ὅρια πατέρων αἰώνια μὴ μεταίροντα καὶ τὰς ἐφ' ἑκάτερα περικοπὰς, ὑπερβολὰς, φημί, καὶ ἐλλείψεις ἀποτρεφόμενον, τὴν βασιλικὴν ὁδεύειν καὶ μέσσην καὶ πρὸς οὐρανούς καὶ θείων ἀπλατῶν καὶ ἀσφαλῶς φέρουσαν. Ἄλλ' ὁ ἐκ Καλαθρίας ὀρμώμενος μοναχὸς Βαρλαάμ, εἰς τὸ τῆς αἰήσεως πλάγος· ἐξ ἀπροσῆνης πάντως καὶ ἰδιοῤῥυθμίας καθελὶς ἑαυτὸν, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ τῇ τῆς θύραθεν ἐπιστήμῃ φιλοσοφίας κατὰ τῆς ὑπερφουῦς καὶ ὄντως φιλοσοφίας ἐχώρηεν, ἐπιστρατεύσας τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος, τὴν

μὴδὲ χωρεῖν ὄλω; τὰ τοῦ Πνεύματος δυναμένη ψυχικὴν καὶ ἀποδοκιμασμένην φιλοσοφίαν· τὴν μαθητιῶντα γὰρ οὗτος ὑποκρίθεις προσήλθε ποτὶ σὺν ὀλίγῳ τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν, οἱ τὸν ἡσυχίον προελόμενοι βίον, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες, Θεῷ προσανέχουσι, καὶ τούτων οὐδεὶς μὲν τῶν ἄλλοιμωτέρων, τοῖς ἀπλουστέροις δὲ μᾶλλον ἐφοίτησεν ἐξεκίτηδες, θέει πάντως τοῦ μὴ φωραθῆναι. Μετὰ μικρὸν μένει καὶ αὐτῶν ἀποστάς, ἀπετρόπαιον ἐγγράφως τούτων κατηγοροῦν φρόνημα, ὡς δῆθεν ὅπ' αὐτῶν πρεσβευόμενον· ἀκούσας γὰρ ἐκείνων λεγόντων, ὡς ἀπὸ παραδόσεως· ἐχόντων τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅτι οἱ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένοι τὰς καρδίας ἐλάμψεις θείας μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ἐγγινομένας αὐταῖς δέχονται, κατηγορήσεν αὐτῶν, ὡς τὴν οὐσίαν αὐτῆν τοῦ Θεοῦ μεθεκτῆ⁸ λεγόντων. Τῶν δὲ ἀπολογουμένων, οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἀκρίστον, καὶ ἄβδιον, καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ Πνεύματος, διθείας αὐτοῖς ἐνεσῦθεν ἐγκλημα προστρέψασθαι ἐπεχείρησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παρελθὼν καὶ ἐὰν περὶ τοῦτου ἀνεγένεας τῇ ἡμῶν μετριότητι, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομοναχοῖς κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐξήτησε μετακλήθηναι καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον· μετακλήθέντων τοίνυν ἐτέραν ὁ Βαρλαάμ ἐστράπετο, ἀποφείγων καὶ μὴ καταπειθῆς ὄλωσ γινόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντῆσαι καὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι παρ' αὐτοῦ μοναχοῖς εἰς λόγους ἐλθεῖν καὶ ἀντικαταστήναι αὐτοῖς, ἐφ' οἷς κατ' αὐτῶν συνεγράψατο, πρόφασιν μὲν τῆς ἀποφυγῆς ποιούμενος ἐνηκαῦσα τὴν βασιλικὴν ἀποδημίαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἑαυτοῦ καταγνοῦς καὶ τὸν ἐνεσῦθεν ἐλεγχον θεοδώσ· ἔπειτα συνόδου συγκροτηθείσης παρουσία καὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως, τοῦ ἀσπίμου καὶ μακαρίτου, ἐν τῷ παρωνύμῳ νῶπ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, τῆς τε συγκλήτου καὶ οὐκ ὀλίγων ἀπὸ τε τῶν τιμωτάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ καθηγουμένων καὶ τῶν τῆς πολιτείας συναλεγεμένων, μεταπειθοθεὶς καὶ ὁ αὐτὸς Βαρλαάμ καὶ προτραπείας εἰπεῖν καὶ ἀποδείξει, εἰ τι εἰπεῖν ἔχει κατὰ τῶν καθ' ἡσυχίαν ζώντων μοναχῶν, παρόντων ἤδη καὶ αὐτῶν τῇ συνόδῳ, αὐτὸς ὡσπερ τοῦ προκειμένου λήθην παθῶν, μάλιστα δὲ συγγέειν κειρώμενος τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας ἐχώρητο δογματικὰς, καὶ λύσεις τῶν ἀπορημάτων ἐξήτει, εἰς ὃ καὶ ἐνιστάμενος καὶ ἰσχυρίζόμενος, μηδὲν τι πρότερον εἰπεῖν, πρὶν ἂν τὴν ἐπὶ ταῖς ἐρωτήσεσι ταύταις ἀπόκρισιν καὶ λύσιν κομισθῆται· ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ μετ' ἐμβριθείας ἀποκρουσθεῖς, οὐκ ἐνεδίδου τῆς ἐνοστάσεως ταύτης, οὐδὲ ἐπέθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῆς κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτῷ κατηγορίας, ἐπέτρεψεν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀναγνωσθῆναι εἰς ἐπήκουον τῆς συνόδου τοὺς ἱεροὺς καὶ θεοῦς κανόνας, δι' ὧν ἀπηγόρευται καὶ οὐδαμῶς παρακχωρήσεται, μὴ μόνον τοῖς κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι, μηδὲν τι περὶ δογμάτων κινεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐνεσῦθεν πάντως ἀνάγκην ἐπιτιθένας

περὶ τοιούτων ἀπολογεῖσθαι, μηδὲ διδασκαλικὸν ἑαυτοῖς περιτιθέντας ἀξίωμα, διεξίναμι περὶ τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, μόνοις γὰρ ἐδόθη τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσι Θεοῦ παρὰ τῆς ἀνωθεν χάριτος· φησὶ γὰρ ὁ τῆς οἰκουμένης ἐκτετακτῆς συνόδου κανὼν ξδ', ὅτι οὐ χρὴ λαϊκὸν δημολογῆσαι λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἰκται τῇ παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθείσῃ τάξει, καὶ τὸ οὖς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοίγειν, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεισθαι· ἐν γὰρ τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποίηκεν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ Θεολόγος ἐρμηνεύων Γρηγόριος, σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι λέγων· ἡ ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοῆς, ὁ δὲ γλώσσα, ὁ δὲ χεὶρ, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ μὲν διδάσκει, ὁ δὲ ψαυθνέτω· καὶ ὁ μὲν μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἰλαρότητι καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ. Μὴ πάντες ὦμεν γλώσσα τὸ ἐτοιμώτερον, μὴ πάντες ἀπόστολοι, καὶ μὴ πάντες προφήται, μὴ πάντες διερμηνεύομεν· καὶ μετὰ τινά· ἢ τί σαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; τί γίνῃ κεφαλὴ, ποῦς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιωτάς; καὶ ἐτέρωθι ἡ Σοφία διακαλεῖται· Μὴ ἴσθι ταχύς ἐν λόγοις, μὴ συμπαρακταίνου, πένης ὦν, πλουσίω, μηδὲ ζῆται τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος· εἰ δὲ τις ἀλῶ τὸν παρόντα παρασαλεύων παρόντα, ἐπὶ ἡμέρας ἀφοριζέσθω τσσαράκοντα. Καὶ πάλιν ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανὼν ἐνναεκαίδεκάτος· ἢ Δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προσετώτας· ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀναλεγόμενους, τὰ τῆς ἀληθείας νοήματα τε καὶ ῥήματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοὺς ἥδη τεθέντας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ, εἰ γραφικὸς ἀνακηνηθεῖ λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύσασαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικείων συγγραμμάτων παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκίμησασαν, ἢ λόγους οικείους συντάττοντες, ἔστιν οὗτοι καὶ ἀπόρως ἔχοντες πρὸς τοῦτο, ἀποκρίπτοιεν τοῦ προσήκοντος· διὰ γὰρ τῆς τῶν προσηρημένων Πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ τῶν αἰρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφάρων καὶ ἀποδλήτων, τὸν βίον μεταβυθμιζοῦσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἀλλοιοῦνται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοῦς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φόβῳ τῶν ἐπιτηρημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται. ἢ Μετὰ μέντοι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων προσκομισθησάν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἢς ὁ Βαρλαάμ φθάσας ἐποίησατο ἀναφορὰς κατὰ τῶν μοναχῶν, καὶ ἀναγνωσθεῖσάν τῶν τοιούτων ἀναφορῶν, προετρέπη ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος κύρ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογία, ὡς αὐτοῦ μάλιστα καθυπερόμεναις, ὅστις καὶ εἰπὼν ἐν προοιμίου λόγῳ καὶ ἀπολογησάμενος, ὅσα εἰκός, ἔπειτα διηγῆσατο,

καὶ ὡς ἐπισυνέδη τὰ τῆς αὐτῶν διαφοράς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαρλαάμ συγγραφεμένου καὶ κατηγορησαντος αὐτῶν, ἄπερ ἀνωτέρω εἰρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν Πατέρων θεοῖς λόγοις, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἀπολογία καὶ ἀντίρρησην κενήνηται. Ἐπειτα ὤρθη ἐνεχθῆναι τὰ τοῦ Βαρλαάμ συγγράμματα, καὶ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀκουόντων Κατὰ Μασσαλιανῶν ἐπέγραψεν, ἐν οἷς συγγράμμασι εἶλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτός· τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Δεσπότης Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτός τούτου θέας ἡξωμένων, προκρίται μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, λέξεν αὐταῖς τάς· ἢ ἢ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς θεότητος, οὐδὲ ἀγγέλων ὅπως ἱερώτερον ἢ θεώτερον, ἀλλὰ καὶ γῆρον καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως· πάντα γὰρ τὰ τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σιμνότερά ἐστι τοῦ φωτός ἐκεῖνου, ὡς τῇ ἴψει διὰ τοῦ ἔερος προσπίπτοντος καὶ αἰσθητικῆς δυνάμει ὑποκρίπτοντος, καὶ τὰ αἰσθητὰ μόνον δεκνόντος· οὗς ὁρώσιν, ὀλικοῦ τε ὄντος καὶ ἰσχυρατισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ φαινομένου, καὶ τὸν ἄερα χρωματίζοντος, καὶ νῦν μὲν συνισταμένου τε καὶ φαινομένου, νῦν δὲ διαλυμένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡωρούμενος, ἄτε φανταστοῦ, μεριστοῦ τε καὶ πεπερασμένου, δι' ἃ καὶ ὁρώμενος ἦν ὑπὸ τῶν στήρησιν πασχόντων τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μετέπειτα ταύτας ὅπως κτησαμένων, καὶ μὴπω κεκαθαρμένων ὄντων, ἀλλὰ καὶ ἀτελῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους θέας, ὡς μετέπειτα ἀξιωθέντων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεως, ἀναγόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιούτου φωτός ἐπὶ νοήματα καὶ θεωρήματα, καὶ κρίνω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτός ἐκεῖνου· τοιγαροῦν εἰ λέγοντες αὐτὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἀληθινὸν καὶ τὰ τοιαῦτα πεπλανημένοι εἰσι καθάπαξ, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων καλῶν ὑψηλότερον εἶδός, ἀσεβεῖς τε καὶ τοῦτο καὶ ἀθεωρώτατα ὀόγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσάγοντες. ἢ Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Βαρλαάμ ἐτερόδοξοι προδήλως καὶ ἐναντία τοῖς περὶ τοῦ θεοῦ τούτου φωτός ῥηθείσι παρὰ τῶν ἁγίων· τούτων γὰρ ταῖς ῥήσεσι σύμφωνα διαβεβαιούμενοι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν οἱ μοναχοί, ταύτας καὶ προσβάλλοντο· φησὶ τοίνυν ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεὸς Ἰωάννης· ἢ Σήμερον φωτὸς ἀπροσίτου ἄδυστος, σήμερον αἴγλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν τῷ Θαβῶρ τῷ ὄρει ταῖς ἀποστόλοις ἀγάζεται· νῦν ὤρθη τὰ τοῖς ἀνθρωπίνως ἀθέατα ὄμασι, σῶμα γῆρινὸν θεῖον ἀκρυγάζει λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν ὀόξαν πηγάζει θεότητος· ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ, ἢ σὰρξ δὲ Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οἰκειᾶς ἐξέστη ἐκείτηρον φύσεως. ἢ τοῦ θαύματος! οὐκ ἐξωθεν ἢ ὀόξαν τῷ σῶματι προσεγίνετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτου λόγῳ γινόμενης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότητος· ἢ γὰρ ἐν ἐκείνῳ οἱ ἄγγελοι ἀκλίνας ἐρείδειν τὸ ὄμμα οὐ σθένουσιν, ἐν τούτῳ τῶν ἀποστόλων οἱ προκρίτοι τῇ δόξῃ τῆς ἐκτου βρασιλείας ὄρωσιν ἐκλάμποντα, ἐντεῦθεν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων προσλαμβάνεται μάρτυρας τῆς οἰκειᾶς δόξης·

καὶ θεότητος, ἀποκαλύπτει δὲ αὐτοῖς τὴν οὐκ εἰς
 θεότητα, τελείους δὲ εἶναι τοὺς τὴν θεὸν δόξαν εἰδὼς
 κατοπιεύοντας, τὴν ἀπάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην
 καὶ ὑπερτελῆ καὶ προτέλειον· ὁ θεὸς γὰρ ὄντως καὶ
 θεηγόρος Διονύσιος, Οὐτως ὁ δεσπότης, φησὶν, ὁφθί-
 σται τοῖς ἑαυτοῦ τελείοις θεράπουσιν, ὃν τρόπον
 ἐν βρεῖ Θαδῶρ τοῖς ἀποστόλοις ὁπτάνεται, Ἰωάννην
 παραλαμβάνει, ὡς τῆς θεολογίας παρθένον καὶ
 καθαρῶτατον ὄργανον, ἕως τὴν ἀχρονον δόξαν τοῦ
 Υἱοῦ θεασάμενος, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ
 Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος,
 βροντήσσει· μήτηρ γὰρ προσευχῆς ἡ ἡσυχία, προσ-
 ευχή δὲ θείας δόξης· ἐμφάνεια· ὅταν γὰρ τὰς αἰσθη-
 σεις μύσωμεν, καὶ ἑαυτοὺς καὶ τῷ Θεῷ συγγενώμεθα
 καὶ τῆς ἔξωθεν τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερω-
 θέντες ἐντὸς αὐτῶν γενώμεθα, τότε τρανωῶς ἐν ἑαυ-
 τοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὀφόμεθα· Ἡ βασιλεία
 γὰρ τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶ βασιλεία Θεοῦ, ἐν-
 τὸς ἡμῶν ἐστίν, Ἰησοῦς ὁ Θεὸς ἀπεφθέγγετο·
 Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται ὁ αἰψαύ-
 τως· δεδοξασμένος καὶ λάμπων ἀστραπῆ τῆς θεότη-
 τος, ἀνάρχως μὲν ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν
 ἀκτῖνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς
 θεότητος δόξα καὶ δόξα τοῦ σώματος γίνεται, ἀλλ’
 ἀφανῆς ἡ δόξα ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινόμενῳ σώματι
 τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέλους ἀθέατα, τοῖς σαρκ-
 κὸς δεσμίοις ἀόρατος ἐχημάτιζε· μεταμορφοῦται
 τοῖνον, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ, εἰς ὅπερ
 οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ’ ὅπερ ἦν τοῖς οὐκ εἰς
 μαθηταῖς· ἐμφανόμενος, διανοήτων τούτων τὰ ἔμ-
 ματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. Καὶ
 τοῦτο ἐστὶ τῷ Μεταμορφώθῃ Ἐμπροσθεν αὐτῶν·
 μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι παρὰ τὸ πρὶν ἐφαί-
 νετο, ἕτερος νῦν τοῖς μαθηταῖς· ἐωρᾶτο φαινόμενος·
 Καὶ ἔλαμψε, φησὶν, ὡς ὁ ἥλιος, οὐχ ὅτι μὴ τοῦ
 ἡλίου λαμπρότερον, ἀμήχανον γὰρ ἀπαρλήπτως ἐν
 τῇ κτίσει τὸ ἄκτιστον εἰκονίζεσθαι, ἀλλ’ ὅσον ἐχώ-
 ρουν καθορᾶν οἱ βλέποντες· Θεὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς
 ἑώρακε πώποτε, καθὰ πέφυκε φύσεως, καὶ ὁ δὲ
 ἑώρακεν, ἐν πνεύματι τοῦτο τεθέαται· αὐτὴ ἡ ἀλ-
 λοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ταῦτά ἐστιν, ἃ
 ὁ βαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρ-
 δίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη πώποτε. Οὕτως ἐν τῷ
 αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα
 Χριστὸν δρώντες, τῷ φωτὶ ἀστράπτοντα τῆς θεότη-
 τος, τοῦτο τὸ φῶς κατὰ πάσης φύσεως ἔχει τὰ νι-
 κητήρια, αὐτὴ ἡ ζωὴ ἡ τὸν κόσμον νικήσασα, ἀλλ’
 ὁ Πέτρος, Καλὸν ἐστὶν ἡμῶς ὧδε εἶναι, καὶ ἐν-
 τεῦθεν νεφέλη, οὐ γνόφου, ἀλλὰ φωτὸς ἐπεσκίασεν,
 τὸ κεκρυμμένον γὰρ ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν
 γενεῶν μυστήριον ἐκαλύπτεται, φωνὴ Πατρὸς ἐκ
 νεφέλης τοῦ Πνεύματος· γέγονε, καὶ δόξα διηνεκῆς
 καὶ δαιωνίζουσα δεικνύεται. Ὁ δὲ Κρήτης θεσπέ-
 σιος Ἀνδρέας, Ἐπὶ τὸ ὄρος, φησὶν, ἀνάγει τὸ
 ὑψηλὸν τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, τί ποιήσων ἡ τι δι-
 δάξων; Τὴν ὑπεραστράπτουσαν παραδείξων τῆς οὐ-
 κείας θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· τοῦτο τοί-
 νυν εὐορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν,
 τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ

φύσιν ἑκστασιν καὶ ἀνάθασιν, καθ’ ἣν καὶ τοῦ κρείτ-
 τονος ἡ ἐκνίκησις, ἡ τὸ γε κυριώτερον εἶπεῖν, ἡ
 ἀνεκλάλητος θέωσις· τοῦτο θαυμάζουσιν ἄγγελοι,
 τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι, τοῦτο πᾶσα τῶν
 ὑπερκοσμίων ἡ ἴνοχη διακόσμησις, ἄλλως ἐσιτω-
 μένη, τεκμήριον ἐναργέστατον τε καὶ ἀψευδέστατον
 τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Λόγου φιλανθρωπίας.
 Οὐκ ἐστὶ τῶν ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένων, ὧ χωρήσει
 τοῦτου τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος· ὁ γὰρ
 ὑπερούσιος εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἔλθων καὶ ὑπὲρ οὐ-
 σίαν οὐσιωθείς, δεῖ σαρκὸς ἡμῖν πεπολιτευταί, ὃς
 δὴ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐξήστραψεν,
 οὐ τότε γενόμενος ἑαυτοῦ διαυγέστερος ἢ ὑψηλότε-
 ρος, ἀπαγε, ἀλλ’ ὅπερ καὶ πρότερον τοῖς τελουμέ-
 νοις τῶν μαθητῶν καὶ μουσμένοις τὰ ὑψηλότερα
 κατὰ ἀλήθειαν θεωρούμενος· Ἐξω γὰρ σαρκὸς καὶ
 κόσμου γενόμενος, καθ’ ὅσον ἐφικτόν, ἐνταῦθα τὰ
 τῆς μελλούσης καταστάσεως ἤδη, ἐξ ὧν ἐπειράθη-
 σαν, ἐιδείχθησαν· εἰ γὰρ καὶ μηδὲν τῶν ἀπάντων
 ἀκοινώνητόν ἐστι καθόλου τὸ ἀγαθόν, ἀλλ’ οὐχὶ ἔλον,
 ὃ τι ποτὲ ἐστίν, ἀλλ’ ὅσον καὶ ὅπως τοῖς μετέγου-
 σιν, ὡς ἐφικτόν, χωρητόν γίνεται, καὶ τοῦτο δι’
 ἄκραν ἀγαθότητα ταῖς ἀπειροδωροῖς ἐλλάμψεσιν
 ὄψετον ἐπὶ πάντα καὶ προγεόμενον. Ἀποδείξεις δὴ
 τῶν λεγομένων αὐτὸ ἂν εἴη τὸ μακάριον πάθος τὸ
 πολυύμνητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους πεπόνθασιν οἱ
 ἀπόστολοι, ἦνίκα τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀχρονον φῶς τὴν
 οὐκ εἰς σάρκα μεταμορφώσαν τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς
 οὐκ εἰς φωτοβλυσίας ὑπεραούσιος ἐλάμπρυνεν. Ὁ
 τοῦ θαύματος! κατ’ ἑκστασιν τελειοτάτην τῆς φύ-
 σεως πίπτουσιν ὑπὸ βραβεῖ καὶ φόβῳ κρατούμενοι,
 μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, πᾶσαν νοερὰν κίνησιν καὶ
 ἀντιλήψιν παντελῶς ἑαυτῶν ἀποσπίσαντες, οὕτω
 κατὰ τὸν θεὸν ἔκεινον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον
 γνόφον τῷ Θεῷ συναγέγοντο τῷ μηδὲν ὄραν τὸ
 ὄντως ὄραν εἰσδεχόμενοι καὶ τῷ πάσχειν ἀγνώστως
 τὴν καθ’ ὑπεροχὴν ἀγνωσίαν ποριζόμενοι καὶ τὴν
 πάσης νοερᾶς ἐπιστάσιος ὑψηλότεραν ἐργήτοισιν
 ὑπὸ μυσταγωγούμενοι, ἔξω πάντων ἐγένοντο τῶν
 ὄρωμένων τε καὶ νοουμένων, ἔτι δὲ καὶ ἑαυτῶν,
 ἵνα τὸ πάσης θεώσεώς τε καὶ ἀφαιρέσεως ἐκδεθη-
 κὸς καθ’ ὑπεροχὴν ὑπερούσιον τῇ ἐκφάνσει τοῦ
 Λόγου καὶ τῇ ἐπισκίασει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ
 ἀνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης· φερομένη φωνῇ τοῦ γεννη-
 τορο; δι’ ἀγνωσίας καὶ ἀβλεψίας παιδευθῶσι μυστή-
 ριον. » Περὶ τοῦ θεοῦ τοῦτου φωτὸς φησὶν ὁ μέγας·
 Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· Ἐφῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεό-
 τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερότερον
 καὶ ὑψέως· » καὶ αὐθις· Ἡξεῖ μὲν ὡς ὁ ἐμὸς
 λόγος, τοιοῦτο, δὲ, ὅλος ὡφθη τοῖς μαθηταῖς ἡ παρ-
 δεῖχθη, ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος. »
 Ἡ δὲ ἅγιος Μάξιμος, Ἐ τοῦτο ἐστὶ, φησὶ, τὸ τοῦ
 Θεοῦ Εὐαγγέλιον, πρεσβεία Θεοῦ καὶ παράκλησις
 πρὸς ἀνθρώπου; δι’ Υἱοῦ σαρκωθέντος καὶ τῆς πρὸς
 τὸν Πατέρα καταλλαγῆς· μισθὸν δωρουμένου τοῖς
 παιθομένοις· αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν· ἀγέννη-
 τον δὲ λέγω θέωσιν τὴν κατ’ εἶδος· ἐνυπόστατον ἑλ-
 λαμψιν, ἥτις οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ’ ἀνεπιπόνητον ἐν
 τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν· » καὶ αὐθις· Ἐ οὐ πᾶσιν

ἀλλ' ἐπεὶ δόξα, φησὶν, ὁ Κύριος ἐπιφαίνεται τοῖς παρ' αὐτῷ ἱσταμένοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰσαγομένοις ἐν δούλου μορφῇ παραγίνεται, τοῖς δὲ δυναμένοις ἀκολουθεῖσαι αὐτῷ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ἀναβαίνοντι τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως ὅρος ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐπιφαίνεται, ἐν ᾗ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, « Τὸ φῶς, φησὶ, τοῦ προσώπου Κυρίου τὸ νικῆσαν τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως τὴν ἐνέργειαν τὸν τρόπον διετύπου τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις τῆς κατὰ ἀπόφασιν μυστικῆς θεολογίας, καθ' ἣν ἡ μακαρία καὶ ἅγια θεότης κατ' οὐσίαν ἐστὶν ὑπεράρρητος καὶ ὑπεράγκυστος καὶ πάσης ἀπειρίας ἀπειράκις ἐξηρημένη, οὐδ' ἔγνω ὄλωσ καταλήψαι καὶ ψῆλον τοῖς μετ' αὐτῆν καταλείψασα. » Ὁ τοῖς οὐσι γὰρ, φησὶν ὁ αὐτὸς, μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεται τοῖς δυναμένοις βουλόμενος τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται, ἐπότε καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν θεῶν μετέχεται, μένει διηλεκτῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκφαντος. » Φησὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἀπρόσιτον τῇ φύσει, χωρητὸν δι' ἀγαθότητα, πάντα μὲν πληροῦν τῇ δυνάμει, μόνους δὲ ὅν μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐκ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέργειαν, ἀπλοῦν τῇ οὐσίᾳ, ποικίλον ταῖς δυνάμεισιν, ὅλον ἐκάστῳ παρὸν καὶ ὅλον πανταχοῦ ὄν, ἀπαθῶς μεριζόμενον καὶ ὁλοσχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος, καὶ ἐκάστῳ τῶν δεκτικῶν ὡς μόνῳ παρὸν, διαρκεῖ τοῖς πᾶσι τὴν χάριν, καὶ ὁλόκληρον ἐπαφίησι. » Καὶ πάλιν· « Αἱ μὲν ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή, ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσγγίζειν οὐκ ὑπισχυόμεθα· αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσαι, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. » Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνῆν ἰδεῖν οὐδαμῶς, εἴθε προδόν, εἴτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἐβλεπον οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ τὴν δόξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων γέγραπται, ὅτι διαγρηγορήσαντες ὁ Πέτρος καὶ αἱ σὺν αὐτῷ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς, Ἀπαθῆς, φησὶ, καὶ ἐν τοῖς παθήμασι τῆς σαρκὸς ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς νικήσας θάνατον καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀναλθὼν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν δόξῃ φυσικῇ καὶ οὐκ ἐν χάριτι ἐρχόμενος ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι, ἐφανῶς ἐκλάμπων ἐκ τοῦ ἐκ Μαρίας σώματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὴν δόξαν τὴν ἀπόρρητον, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἥρους εἰδείξεν ἀπὸ μέρους, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν ὁ αὐτὸς ἐστὶν ἀναλλοίωτος ὢν καὶ μεταβολῆν οὐδεμίαν ἔχων περὶ τὴν θεότητα. Οὕτω καὶ ὁ μέγας Διονύσιος, « Ὅταν ἀφθαρτοί, φησὶ, καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα, καὶ τῆς Χριστοειδοῦς καὶ μακαριωτάτης ἐφικώμεθα λήξεως, πάντοτε σὺν Κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίας ἀποπληρούμενοι, φανερόταται ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαιγουσάουσαι, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ οὐσιώτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδουσίας ἐν ἀπαθείᾳ καὶ ὅλῳ τῷ νῷ μετέχοντες, καὶ

τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως ἐν τοῖς τῶν ὑπερφανῶν ἀκτίνων ἀγνώστοις καὶ μακαρίαις ἐπιβολαῖς ἐν θεοτέρᾳ μιμῆσει τῶν ὑπερουρανίων ἰδῶν. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, « Ἄθλον γὰρ, φησὶν, ἀρετῆς θεῶν γενέσθαι καὶ τῷ καθαρῶτάτῳ φωτὶ καταστράπτεσθαι, ἡμέρας ἐκείνης οὐδὲν γενόμενον, ἢ μὴ διακόπτεται ζόφῳ· ἄλλος γὰρ ταύτην ποιεῖ ἥλιος, ὁ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀποστράπτων, ὅς, ἐπειδὴν ἔπαξ ἐπαύση ἡμῖν, οὐκέτι ἐν δυσμαίει κρύπτεται, ἀλλὰ πάντα τῇ φωτιστικῇ αὐτοῦ δυνάμει περιπετυφάμενος, διηλεκτῶς καὶ ἀδιόδοχον τοῖς ἀξίοις τὸ φῶς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτοὺς τοὺς μετέχοντας τοῦ φωτός ἐκείνου ἄλλους ἥλιους ἀπεργαζόμενος. Τότε γὰρ, φησὶ, καὶ οἱ δικαιοὶ ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος. » Καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος· « Ἡ ψυχὴ γίνεται Θεός, τῇ μεθέξει τῆς θεϊκῆς χάριτος πασῶν τῶν κατὰ νοῦν τε καὶ αἰσθησίων ἐνεργειῶν, αὐτῇ δὲ παυσμένη καὶ τὴς τοῦ σώματος συναποκαύσασα φυσικᾶς ἐνεργείας, συνθεωθέντος αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογουσαν αὐτῷ μέθεξιν τῆς θεώσεως, ὥστε μόνον τὸν Θεὸν διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τότε φαίνεσθαι, νικηθέντων αὐτῶν τῇ ὑπερβολῇ τῆς δόξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων. » Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος· « Οὐδεμίαν ὁρῶμεν θέωσιν ἢ ζωὴν, ἥτις ἀκριδῶς ἐμφορῆς ἐστὶ τῇ πάντων ὑπερκειμένη αἰτία. » καὶ ὁ αὐτὸς ἐρωτώμενος ὁ πάντων ἐπέκεινα ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν, « Εἰ θεότητα, φησὶ, καὶ ἀγαθότητα νοήσαιο, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγοθοποιοῦ ὄρωρ καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεργάθου, καθὼς θεοῦμεθα καὶ ἀγαθνοῦμεθα, καὶ γὰρ, εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθνοῦσθαι τοῖς θεοῦμένοις καὶ ἀγαθνομένοις, ὁ πίσις ἀρχῆς ὑπεράρχιος καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας ἐστὶν ἐπέκεινα. » Καὶ ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος, « Εἰ καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ, φησὶν, ἐξερευνηθῆναι οὐ δύναται καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐκαγγελία πάσης ὑπέρχεται τῆς ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πόσῳ μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τὸ ἀφρασίον τε καὶ ἀπροσπέλαστον ἄνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων; » Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς πάλιν ἐν τοῖς ἱεροῖς μέλεισιν· « Ἴνα σου δείξης ἐμφανῶς τὴν ἀπόρρητον δευτέραν κατάβασι, ὅπως ὁ ὑψίστος Θεὸς ὀφθήσῃ ἐστῶς ἐν μέσῳ θεῶν, τοῖς ἀποστόλοις ἐν θαλάρ Μωσῆ σὺν Ἡλίᾳ τε ἀρρήτως ἐλαμψας. » Καὶ ἐν ἐτέρῳ μέλει· « Καὶ μικρὸν ὑποκύψας τῆς σαρκὸς τὸ πρόσλημμα, μεταμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, ἐμφαίνων τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τὴν εὐπρέπειαν, καὶ ταύτην οὐκ ὁλόκληρον, τὸ μὲν πληροφωρῶν αὐτοῦς, ἄμα καὶ φειδόμενος, μήπως σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὡς ἠδύνατο χωρεῖν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς περιφέροντες. » Καὶ ὁ μέγας Διονύσιος· αὐθις ὁ θεὸς φησὶ, « Γνώφο; ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ ἀοράτῳ ὄντι, διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανέρτητα, καὶ ἀπρόσιτῳ δι' ὑπερβολὴν ὑπερουρανίου φωτοχυσίας. » Οὐχ ὁ Θεὸς δὲ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος; Πατήρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἐκχεῖται. Ἐπεὶ δὲ τὸν προσγενόμενον ἐπὶ τῆς θεοσιότητος;

ἐκείνης θείας τοῖς ἀποστόλοις φόβον ἐκεῖνος αὐθις ἄκα και προσοχὴν τοιαύτην τερατείαν, οἷαν οὐ παρα-
 προεβάλλετο, ὡς ἀτελεῖς και ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης δελ-
 ξαι διὰ ταύτου τοῦ ἀποστόλου και τὸ φῶς τοῦτο
 χαμαὶ ζῆλον τὸ τηλικαῦτα τοῦτοις ἐρώμενον, ὁ θεῖ-
 τας και ἀοιδίμοι βασιλεῦς ὑπὸ τοῦ τοσούτου τότε
 φωτὸς πάντως καταναυασθεὶς τὴν διάνοιαν, ἔστι και
 φόβος, εἶπεν, οὐ τῶν εἰσαγομένων, ἀλλὰ τῶν τελείων,
 περι οὗ φησὶν ὁ προφήτης· Ὁ φόβος Κυρίου
 ἀγρός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καὶ ἀλλαγὸς
 πάλιν· Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγιοι αὐ-
 τοῦ. Δείγμα δὲ τοῦ μὴ τὸν εἰσαγωγικόν, ἀλλὰ τὸν
 τέλειον ἔχειν τότε φόβον τοῦ ἀποστόλου τὸ ζητεῖν
 παραμένειν αἰετῶ ἀπορρήτῳ ἐκείνῳ θεάματι·
 Ποιήσωμεν γὰρ ὡδε, φησὶ, τρεῖς σκηπτάς, και·
 Καλὸν ἔστιν ἡμῶς ὡδε εἶναι. Ὁ γὰρ ἕτερον τρεῖ-
 πον τὸν φόβον ἔχων ἀπ' ἐκείνου προθυμεῖται φεῦ-
 γειν, ὁ και φοβῆται, Πέτρος δὲ, ἡ κορυφαία τῶν
 ἀποστόλων ἀκρότης, νομίσας τὴν διαστηματικόν
 τοῦτον και πεπερασμένον αἰῶνα παραβῆναι, τὸν
 δὲ ἀδιάστατον τε και ἀληκτον τοῦ φωτὸς ἐκείνον
 ἐπιφανῆναι, Καλὸν ἔστιν ἡμῶς ὡδε εἶναι, ἀπὸ
 διαδέσεως τῆς ψυχῆς ἐνθεαστικῶς· ἔλεγεν· ἐκείνο
 γὰρ πάντως εἶδεν, ὁ οὐκ ἂν πάντως ἀνθρωπίνῃ φύ-
 σις ὀρῶν δυνηθεῖν, εἰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος χάριν ἀνακραθεῖν· τοσούτου γὰρ ἐκίνοι τότε
 ἐξιώθησαν, ὅσον ἀνθρωπίνῃ φύσιν χωρήσειεν ἂν,
 συναιρομένου ταύτῃ τοῦ Πνεύματος. Μηδεὶς δὲ ἡμῶν
 ἀκούων, αὐθις εἶπεν ὁ και τὰ θεῖα σοφὸς βασιλεῦς,
 ἐφ' ὅσον εἰδὸς ἐξυμνοῦντων τὸ θεῖοτάτον ἐκείνο φῶς,
 τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν θεατὴν λέγειν ἡμᾶς ὑπολαμδα-
 νέω· εἰ γὰρ και πρὸς τοσοῦτον ὕψος θεωρίας ἀνε-
 δραμον, χάριν και δόξαν εἶδον θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν
 φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν· και γὰρ
 ἴσμεν ἐκείνην, ὑπὸ τῶν θείων λογίων μεμυημένοι,
 ἀμέθεκτον, ἀληκτον, ἀόρατον και αὐταῖς ταῖς ὑπερ-
 κοσμίοις και ἀνωτάτω δυνάμεσιν, ὡς οὐδ' ἔχνο· δλω·
 καταλήψεω· κλν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψα-
 σαν. Ἐπει και Γρηγορίων ὁ θεολογικώτατος ἔστιν ἃ
 τῶν προφητικῶν θεαμάτων καταλέξα· πρότερον,
 ἐφεξῆς εὐθύς ἐπήνεγκεν· εἰ Ἄλλ' οὐτε οὗτοι, περι
 ὧν ὁ λόγος, οὐτε τις ἄλλος τῶν κατὰ τοῦτους ἔσθη
 ἐν ὑποστήματι και οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμέ-
 νον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσεν. εἰ Ἐξ ἂν
 δὴ ῥητῶν και λόγων, ἀνίρω· τοῖς· ἱεροῖς· ἐπιβάλλων
 ὁ Βαρλαάμ και ἐπισφαλῶς, ἀπηλέγχθη τε και κατ-
 ηγχύνετο, ἔτι τε εὐρηται ὁ τοιοῦτος Βαρλαάμ πολλὰ
 και τῶν τῆς ἡσυχίας· ἐθίμων ἔγγράφως διαστρέψας
 και κατηγορήσας, ἅμα τε και τῆ συνήθει τοῦτοις,
 μάλλον δὲ πᾶσι τοῖς· Χριστιανοῖς προσευχῆ· ἐπ' ἐθέμε-
 νος, τῆ· εἰ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέ-
 σόν με· εἰ διαλάμβανε γὰρ και περι ταύτη· ἐπ' αὐτῶν
 τῶν λέξεων οὕτως· εἰ Ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἃ τις
 ἂν ἔχοι δικαίως· ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκα-
 λίας· ὕψιγῃ, οὐδενὸς ἔλαττον ἡγοῦμαι και τοῦτο,
 ὅτι τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν
 ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖν και τοὺς Πατέ-
 ρας, ὡς, ἄπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα κάκει-
 νους φρονήσαντας πρότερον. εἰ Ἐμδρόντητε και μια-
 ρε, τίς πόποτε ἐκείνων νῆψιν και φυλακὴν καρδίας

και προσοχὴν τοιαύτην τερατείαν, οἷαν οὐ παρα-
 δίδως, ὠνόμασεν· φασὶ δὲ τοῦτον νενομοθετηκέναι
 τοῖς μύσταις, εὐχῆ χρησθαὶ διὰ πάντως οὕτως
 ἐχούσῃ· εἰ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ,
 ἐλέησόν με. εἰ Κάκ τοῦτου οὐν ἔστι συνιδεῖν, ὁποῖος
 ἦν ὁ τῶν εἰσπνοῶν εὐρέτης· τὸ μὲν γὰρ Πάτερ
 ἡμῶν, ἔξ διαφερόντως οἱ Βογαμίλοι χρωῦνται, ὁ νο-
 μοθετεῖ· ἔπειτο γὰρ οὕτω κατάδηλος ἔσεσθαι· οἷς δ'
 ὄμω· ταύτη μόνῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ διὰ βίου προσανέ-
 χων ὑποτίθεται, τοῦτοις τὰς τε ἄλλας ἀπάσας εὐχὰς
 βαττολογίας καταλιμπάνειν νομίζεσθαι, οἷς δ' αὐθις
 πάντων Χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν Κύριον
 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν και Θεὸν ἡμῶν καλοῦντων,
 οὗτος τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ Υἱὲ Θεοῦ μετελιγχε,
 τοῦτοις τὸ πλν τῆς ἑαυτοῦ κακαδοξίας ἡμῖν ἐξεκά-
 λυψε. Τῷ γὰρ τῶν Βογαμῶν ἀκολουθῶν δόγματι
 μεταβάλλει και οὗτος ἐν τῇ εἰρημένη εὐχῇ τὸ ὁ Θεὸς
 ἡμῶν εἰς τὸ Υἱὲ Θεοῦ· ἐπεὶ ἄλλῃν γν αἰτίαν, δι' ἣν
 τὴν τοιαύτην πεποιήκε μεταβολῆν, οἷκ ἂν εἰπειν τις
 ἔχοι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀποπώματος Βαρλαάμ, τὰ δὲ
 και αὐτὰ ἀπ' ἐναντίας ἔχει πάντως τῇ μακαριστῇ
 φωνῇ τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως, Πέτρος, τοῦ κορυ-
 φαίου τῶν μαθητῶν, και τῷ ἐπ' αὐτῇ τοῦ δεσπότου
 μακαρισμῷ· ὁ μὲν γὰρ εἶπε πρὸς αὐτόν· Σὺ εἰ ὁ
 Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ δὲ Κύ-
 ριος πρὸς αὐτόν· Μακάριος εἰ, Σίμων Βάρ Ἰωνῆ,
 οὐ σάρξ και αἷμα οὐκ ἀπεκάλυξέ σοι, ἀλλ' ὁ
 Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ και ἐν τῷ
 συμβόλῳ τῆς πίστεως, Πιστεύομεν, λέγομεν, εἰ·
 ἕνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, και εἰς τὸν Υἱὸν
 τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννη-
 θέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· ἄρ' οὐν οὐ Θεὸν εἶ-
 να τὸν Χριστὸν δοξάζομεν, ἐπεὶ πιστεύειν φαμέν
 εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· Φησὶ δὲ περι τῆς τοιαύτης
 ἱερᾶς· πρῶτευχῆς και ἐχρυσορρήμων και θεῖο· δι· δι·
 σκαλος Ἰωάννης, μονάζουσιν ἐπιστέλλων· εἰ Σχολά-
 σαιτε διὰ παντὸς και παραμείνατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ
 ἡμῶν, ἕως οὐ οἰκτερήσῃ ἡμᾶς, και μηδὲν ἕτερον
 ζητήσητε ἢ μόνον ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης·
 ζητῶντες δὲ ἔλεος, ἐν ταπεινῇ και ἐλεεινῇ καρδίᾳ
 ζητεῖτε και βοᾶτε ἀπὸ πρῶτῃ ἕως ἑσπέρας, εἰ δυνα-
 τὸν και ὅλην τὴν νύκτα τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ,
 Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς,
 βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἕως θανα-
 τῶν· πολλῆς γὰρ βίας χρῆζει τὸ ἔργον τοῦτο, ὅτι
 στενὴ ἔστιν ἡ πύλη και τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπά-
 γουσα εἰς τὴν ζωὴν, και ὁ βαζόμενοι εἰσέρχονται
 ἐν αὐτῇ· βιαστῶν γὰρ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
 νῶν· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μὴ χωρίζετε τὰς καρδίας
 ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε και φυλάττετε
 αὐτὴν μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ πάντοτε, ἕως οὐ ἐμφυτευθῇ τὸ ὄμμα τῷ
 Κυρίῳ ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ, και μηδὲν ἕτερον ἐννοεῖ-
 τε, ἢ ἵνα μεγαλυθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Παρακαλῶ αὖ
 ὑμᾶς, τὸν κανὸνα ταύτης τῆς προσευχῆς μηδέποτε
 καταπαύσητε ἢ καταφρονήσητε, ἀλλ' εἴτε ἐσθίετε,
 εἴτε πίνετε, εἴτε ὀδεύετε, εἴτε τι ποιεῖτε, ἀδιαλείπτως
 κράζετε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέ-
 σον ἡμᾶς· Ἀδιαλείπτως γὰρ, φησὶν ὁ θεῖος· Ἀπό-

στολος, προσεύχεσθε χωρίς όργης και διαλογισμών. Ἄλλα και ό θεός Διάδοχος, Ἄπαιτεί, φησιν, ήμας πάντως ό νοός, όταν πάσας τάς διαδόδους αυτού τή μήμη ἀποφράζωμεν του Θεου, έργον όφειλον αυτού πληροῦν την εντρέχειαν. Δεί οὖν αὐτῷ διδοῦναι τό, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς ἀλόκληρον πραγματείαν του σκοπού· οὐδεὶς γάρ, φησί, λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μή ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· ὅσοι γάρ τουτό τό ἅγιον και ἄνδοξον ὄνομα τῷ βάθει μελετῶσιν, ἀεί τῆ· καρδίας ἀπαύστως, αὐτοὶ και τό φῶς αὐτῶν του νοῦ δύνανται ὄρᾶν ποτε· πάντα γάρ τῶν ἐπιπολάζοντα ρύπον τῆ ψυχῆ ἐν αἰσθήσει ἰκανῆ καταφλέγει· και γάρ ό Θεός ήμῶν, φησί, πῦρ καταναλίσκον· ὅθεν εἰς ἀγάπην λοιπὸν πολλήν την ψυχὴν τῆς ἑαυτοῦ δόξης προσκαλεῖται ό Κύριος· ἐγγρο- νίζον γάρ τό ἔλδοξον ἐκεῖνο και πολυπόθητον ὄνομα διὰ τῆς μήμησος του νοῦ τῆ θέρη τῆς καρδίας ἐξίν ήμῖν πάντως ἔμποιεῖ του ἀγαπᾶν την αὐτοῦ ἀγαθότητα· οὗτος γάρ ἐστιν ό μαργαρίτης ό πολυτίμος, ὄντινα, πωλήσας τις την περιουσίαν αὐτοῦ, εὐρεῖν δύναται και ἔχειν ἀνεκλάλητον ἐπὶ τῆ αὐτοῦ εὐρέσει χαράν· και μακρὸν ἄν εἴη λέγειν τάς περι τουτου και εἰς τουτου τῶν θεοφόρων Πατέρων εἰσηγήσεις και προτροπὰς. Ἰσχυρίζομένων τῶν τῶν μοναχῶν, τῆς πνευματοκινήτου τῶν θεοφόρων διανοία· ἐπιτερπές τε και θεῖον ἐξέρχῆς εἶναι μελέτημα την εὐχὴν ταύτην, ἅμα δέ και βουλομένων ἐφεξῆς συνείρειν, ὄσα περι αὐτῆς ἐν τοῖς τῶν ἁγίων συγγράμμασι κεῖται, ὄλον ἐστὶ και τό εἰρημένον τῷ διὰ λόγων δειμαμένῳ τήν κλίμακα τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως· Μνήμη γάρ, φησιν, Ἰησοῦ κολληθῆτω τῆ πνοῆ σου, και τότε εἰση ἡσυχίας ὠφέλειαν. Τοιαῦτα προθυμουμένων ἐφεξῆς λέγων τῶν μοναχῶν ό τὰ πάντα θαυμάσιος βασιλεύς, νῦν δέ και μακαρίῳ τέλει κατακλείσας τὸν βίον, ὡς χριστός Κυρίου τὸν ὑπὲρ του χρίσαντος Χριστοῦ λόγον αὐθις ὑπολαβῶν, Ἄλλ' ἐστῶ, φησί, και δεδόσθω τῶν κακοδόξων τουτό τῆμα φάναί την ἄρχην, οὐδὲν παρὰ τουθ' ήμῖν ἔγκλημα καλῶς χρωμένους τῷ κακῷ· ἐκεῖνοις νενοημένῳ· οὐδέ γάρ, ἐπειδὴ θεὸν οὐράνιον λέγουσι· οἱ Πέρσαι, τὸν Ἄδραμ κακῶς ἐροῦμεν εἰπεῖν, Τὸν θεὸν του οὐρινοῦ ἐγὼ σέδομαι, οὐδ' ἐπειδὴ κοσμοποῖον νοῦν Ἑλληνές φασὶ τὸν θεὸν, ήμεῖς τουτόν του κόσμου ποιητὴν οὐκ ἐροῦμεν· ἢ τουτό λέγοντες ἐγκληθῆίμεν ἄν δικαίως, ὡς κατ' ἐκεῖνους φρονούντες· Ἑλληνες μὲν γάρ την ὕλην ἀγέννητον και τῷ θεῷ συναδιδόν λέγοντες, εἰ και ποιητὴν φασὶ του κόσμου θεὸν, ἀλλ' οὐχ ὡς προαγαγεῖς του μήπω πρότερον ἡδαιμῶς ὄντος, ἀλλ' ὡς του ὄντος κοσμησορα, τάξιν μόνον και εἶδος και θέσιν ἐναρμόνιον προτεθέντα τοῖς· ὄσοι μικροῦ τῆς κατ' ἀνθρώπους τέχνης, μηδὲν πλέον τῆ δυνάμει του Θεοῦ νέμοντες· ήμεῖς δέ, ὡς περ την εἰς τό εἶναι πρόδοον ἐκ μή ὄντων τὰ πάντα δέξασθαι πιστεύοντες· πρὸς Θεοῦ, ποιητὴν οὐρανοῦ και γῆς και τῶν ἐν μέσῳ τουτον ἀκριβῶς γινώσκομεν, οὕτω και Θεοῦ Ἰδόν τὸν Κύριον ήμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγοντες ὄνομαζομεν και ἐπιδοῦμεθα αὐτὸν ὡς θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ και τὴν του Ἰοῦ θεότητα ὄμολογοῦντες· και τὴν

Α αἰτιον τῆ του Ἰοῦ θεότητι προσμαρτυροῦντες· φασὶ δέ και Μασσαλιανός και Βογομίλους την ὑπὸ του Κυρίου τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς και ἀποστολοῖς παραδιδομένην εὐχεσθαι εὐχὴν· τί οὖν ἀποσχόμεθα ταύτης ήμεῖς διὰ τουτό, και καταπροδόμεν τοῖς κελοφοῖσι κακῶς τὰ ήμέτερα, και διὰ τοῦς ὄποκρινόμενους ἐν λόγοις τό εὐσεβές τῶν ὄντως εὐσεβῶν ήμεῖς· ἀποστῶμεν φωνῶν· Ἀπαγε τῆς αἰσχίστης κακοδουλίας· Ἄλλ' ἐπειδὴ παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν· Χριστὸν και αὐτὸς Πλασμός· ἐστὶ περι τῶν ἁμαρτιῶν ήμῶν, μετ' ἐλπίδος ἐπικαλεσόμεθα τό ὄνομα αὐτοῦ, και σωτηρίας ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπικλησεως τευδόμεθα, κατὰ τό εἰρημένον ὑπὸ του προφήτου· **Και ἐστὶ, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τό ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται,** και ἐπειδὴ· **πρὸς οὐκ ἐστὶν ὄνομα ἕτερον τό δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ήμας,** και οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μή ἐν Πνεύματι ἁγίῳ και ἐν τῷ ὄνοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶν γόνυ κάμψαι ἐπουρανίων και ἐπιγείων και καταχθονίων, μακάριος ό διὰ τῆς διηγεκοῦς μελέτης του πολυσυμνήτου τουτου ὄνόματος· ἔνοικον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν θεόν· εἰς αἰῶνα γάρ, φησὶν, ἀγαλλίσσονται, και κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς, και μακχθήσονται ἐν τοῖ ὄ ἀγαπῶντες· τό ὄνομά σου. Πῶς δ' οὐκ ἂν γένοιτο Πνεῦματος ἁγίου πλήρης ό τό θεῖον τουτό και ὑπερδοξαζόμενον ὄνομα κατέχειν ἐν τῆ καρδίᾳ σπεύδων ήμέρας και νυκτός, του Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις λέγοντος, ὄτι ὄώσει Πνεῦμα ἁγιον τοῖς αἰτούσιν αὐτὸν ήμέρας και νυκτός· Ἄνεσθήν οὖν και ἀπηλέγχθη ἐκ τουτίων, ό Βαρλαάμ βλασφημῶς και κακοδόξως λαλῶν περι τε του ἐν τῷ Θεωριῳ θεῖου φωτός· και ὡν κατὰ τῶν μοναχῶν περι τῆς μελετωμένης αὐτοῖς και προφερομένης συχῶς· ἱερὰς εὐχῆς συνεγράφετο, οἱ δέ μοναχοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς στέργοντες και ἔμμένοντες· ταῖς περι τουτων τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξηγήσεις και παραδόσεις, καθὼς και αὐτοὶ ἀριθῆλως διωμολόγησαν· κατὰ διεβεβαίωσαντο· ἔνθεν τῶι και κοινῆ συνοδικῆ ψήφῳ, ὄτι κακῶς και ἐπισφαλῶς τοῖς θείαις ἐπιθελίαις ό αὐτός Βαρλαάμ, ὡς εἴρηται, καταψηφισθεῖς, συγγνώμην ἐπὶ τουτοῖς δῆθεν ἡτήσατο· Καὶ γόνυ ἀποφαινόμεθα, ὡς εἰ μὲν ἐνδείξεται ἀληθῶς μετάνοιαν, και διορθώσεται ἑαυτὸν, και οὐδαμῶς οὐκίτι περι τῶν τουούτων λέγων και συγγραφόμενος φωραθεῖ, εὐ ἂν ἔχο· εἰ δ' οὖν, ἀποκήρυκτος ἐστὶ και ἀποτεταμημένος τῆς ἁγίας του Χριστοῦ καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας και του ὄρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος· ἀλλὰ και, εἰ τις ἕτερός τι τῶν ὄπ' ἐκεῖνου βλασφημῶς και κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δέ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγραφέντων φανεῖται πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγοροῦν ἢ ὄλους τουτων ἐν τοῖς τουούτοις· καθαπτόμενος, τῆ αὐτῆ καταδίκη παρὰ τῆς ήμῶν μετριότητος καθυπαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἐστὶ και αὐτός και ἀποτεταμημένος τῆς ἁγίας του Θεοῦ καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· και του ὄρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος· Μετ' ἐμβριθείας μόντοι και πνευματικῆς αὐστηρίας· και ἐπιτεμήσεως λέγομεν, μηκέτι

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δογματίζειν ὅλους τινὰ Α δίκαιον ὄν, εἰς ἐπισκοπὴν ἔπ τελοῦσθαι· τῆς τοιαύτης μητροπόλεως καὶ ὑπὸ τὴν τῆς Κορίνθου τεταγμένης. ἔπειτα, ἐξ ὅτου δηλαδὴ καὶ αὕτη τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθη σεμνώματι, εἰς ἐπισκοπὴν καὶ αὐτὴ ἀποκαταστάν παρὰ τοῦ μέρους αὐτῆς, σύναμα τῇ τῆς Πίσσης καὶ τῇ τῶν Ἐζερῶν δι' ἐνδόσεως ἐγγράφου βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς· μεταξύ μὲν πειραθείσης τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν εἰς οἰκειαν αὐτὸ μεταμεῖψαι ἐπισκοπὴν, δεῖ ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν καὶ αὕτη ἵπροβιθασθεῖσα καὶ τιμηθεῖσα, ἔσχει ὅψ' αὐτὴν καὶ ἐπισκοπὰς τῆς Κορίνθου, ἄλλας τε καὶ τὴν Λακεδαιμόνας, ὅπῃ τῆς συνόδου δὲ κωλυθείσης· ἦν μὲν ὅν τῇ μητροπόλει Λακεδαιμόνος διαφέρουσα ἐνοθεν ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη, ὡς τὰ κατὰ μέρος περὶ τούτου διεληγμένοι ἐν τοῖς προσούσιν αὐτῇ δικαιώμασι, φθάνει δὲ ὁμοῦ ὑποθεθεῖσα τῇ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν ὡς οἰκεία, εἶτα συνοδικῇ ἐγγράφῳ κρίσει καὶ διαγνώσει ἀφαιρεθεῖσα ἐκείθεν, τῇ τῆς Λακεδαιμόνος ἀνασώζεται τῇ ἐμφανείᾳ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς· ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ ὀλίγου, ἐπὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν δηλονότι ἀοιδίμου πατριάρχου, κῦρ Ἡσαίου, τὴν αὐτὴν προτείναν καὶ πάλιν αἰτίαν τὸ μέρος τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, ἴσχυσεν ἐπιλαβέσθαι τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, χηρευούσης τῆς Λακεδαιμόνος, πορισάμενον ἐπὶ τούτῳ καὶ γράμμα συνοδικῶν καὶ σεπτῶν ἐπ' αὐτῷ πρόσταγμα, εἶτα ἐπ' ἀμφοῖν τούτοις καὶ σεπτῶν χρυσόβουλων. Ὁ νῦν ἱερωτάτος μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καὶ ὑπέρτιμος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, κῦρ Νεῖλος, οὐδαμῶς περιθεῖν δέον ἐκρίνειν ἀδικουμένην τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐπὶ τῇ οἰκειᾷ ταύτῃ ἐπισκοπῇ, καὶ γε ἀναφορὰν ποιησαμένου πρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ κρᾶτιστον καὶ ἄγιόν μου αὐτοκράτορα καὶ χριστὸν αἰτησαμένου, ὁ ἐκ Θεοῦ βασιλεὺς, ἡ βασιλικωτάτη τῷ ὄντι ψυχὴ καὶ μηδὲν οὕτω πνεύουσα καὶ τρυφῶσα, ὡς τὸ δικαιοσύνην πανταχοῦ πολιτεύεσθαι καὶ ἐπικρατεῖν, ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθειν ἡμῖν συνοδικῶς καὶ κανονικῶς τὸ ἀμφισθητήσιμον διευλυτῶσαι ἀμφοτέρους τούτους δὴ τοὺς ἱερωτάτους ἀρχιερεῦσιν· ἐνοθεν τοι καὶ συνοδικῶς ἀλλήλοις ἀντιφέρονται, ἐν τῇ τῆς Γαργοσηπκόου σεβασμῆς μονῆς συνελθόντων ἡμῶν, ζητήσαντος τούτου τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν διὰ τὴν συνήθως ἐνοχλοῦσαν αὐτὸν ἀσθένειαν, διαμνησθέντος πρότερον καὶ δι' ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ δι' ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων διαφόρως καὶ ὑπερθεθέντος τοῦ πράγματος καὶ ἐπὶ μῆνας ἐπὶ διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀσθένειαν· καὶ ἐπεὶ ταῖς αὐταῖς ἦσαν αἰτίαι καὶ ἀμφοτέροι χρώμενοι καὶ δισχυρίζομενοι, τῇ κατ' αὐτὸν ἐκάτερος ἐκκλησίᾳ διαφέρειν ἀρχῆθεν τὴν ἀμφίμαχον ταύτην ἐπισκοπὴν, πολλὴν ἡμεῖς, ὡς εἶκός, περὶ τούτου ζητήσιν ποιησάμενοι, εὐρομεν ἀριθλήως καὶ φανερώς ἐκ τε τῆς συνοδικῆς ἐγγράφου διαγνώσεως καὶ ἀποφάσεως τοῦ τότε πατριάρχου κῦρ Γρηγορίου, ἐφ' ἣ καὶ σεπτῶν προέδῃ χρυσόβουλων, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων παλαιγενῶν δικαιωμάτων, ἀπερ ὁ Λακεδαιμονίας προέτεινε, τοῦ βρεθίου δηλαδὴ τῆς βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς ἐνδόσεως, ἐφ' ἣ τὸν Λακεδαιμονίας ἵπαρ-

XXIV. *Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitias Lacedaemoniae et Antiquarum Patrum de episcopatu Amyclii.*

† Τῶν δικαιωμάτων ἄρα καὶ πᾶσι πάντοτε ἐποφειλομένων ὄρια φυλάττειν ἕκαστον ἴδια καὶ μηδὲν τοι τούτων ἐκτὸς πράττειν αὐτοὺς φαίνεσθαι, εἰ μὴ μεταίρει γὰρ, φησὶν, ὄρια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐκακεμένα θέλει πηδᾶν, ὥστε καὶ τιμητέον ἡμῖν γε μάλιστα τοῦτο, οἱ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις διαμαρτυρεσθαι χρέος καὶ ὀφειλὴν ἔχομεν, οἷα δὴ τῶν τοῦ Θεοῦ δικαιωμάτων ἐκφάντορες· ἴδοι δ' ἂν τις περὶ πλείονος αὐτὸ ποιουμένην καὶ αὐτῶν γε τὴν φύσιν καὶ τὰ πράγματα, οὐχ ἥκιστα δὲ τὴν ἱερὰν καὶ θεοπρεπίαν τῶν Πατέρων ἰσομοθεσίαν· ἡ μὲν γὰρ πάντῃ πάντως ἀμετακίνητα τῆς ἑαυτῶν τάξεως τὰ οἰκεῖα τηρεῖ, κἂν βιάζηται τις μυριακίαις αὐτὰ, τὰ δὲ τὴν οἰκειαν οὐκ ἀγνοήσει φύσιν· ἀδύνατον γὰρ ὁμοίως ἢ τὸ πῦρ τῆς εἰς τὰ ἄνω φορᾶς ἢ τῆς εἰς τὰ κάτω κινήσεως τὸ ὕδωρ μετακινήσῃ τινα· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὅπως ἑτέρως ἔξει ποτὲ ἢ ὡς τὴν ἀρχὴν ἐκείνη τούτοις ὥρισε καὶ ἐκύρωσε, καὶ φιλοστοργία δὲ Πατέρων ἐντεῦθεν, ἀλλ' οὐκ ἄλλοθεν ἰσθεν, καὶ μητέρων φιλοτακνία καὶ πᾶν, ὅτι ἂν ἄλλο παρακλήσιον εἴποι τις, ἐντεῦθεν πάσχουσα τὴν ψυχὴν μήτηρ καὶ προκινδυνεύουσα τοῦ ἰδίου κυήματος πάντα τε δεύτερα ἢ οὐδὲν τιθεμένη τῆς ἐκείνου ζητήσεως, εἰ λάθοι που ἀποσχοινισθέν· τῶν μὲν οὖν αὐτῆς ἰδίων οὕτως ἔχει φιλοστόργως ἡ φύσις, μιμεῖται δὲ αὐτὴν ἀντικρυς καὶ τὰ πράγματα, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπευθύνεσθαι θέλει, καὶ οὐκ ἀνέχεται χωρὶς εἶναι τοῦτων ἐπὶ πολὺ, ὧν κακῶς ὑπέμεινε τὴν διάσεισιν, οἷο· εἰ τις φυσικαῖς ὀκαῖς καὶ ἀντιπαθείαις ἀντισπώμενα καὶ ἀνθελοκόμμενα πάλιν, καὶ τοῖς ἱεροῖς δὲ καὶ θεοῖς κανόσι κάμπαν ἀπηγόρευται, μὴ τοὺς οἰκειούς ὑπερβαίνειν ὄρους τινὰ ὀπωσθήποτε· ἀλλὰ γὰρ εἰς τὴν αὐτῆς ἡμῖν ἐρηται· δηλώσει πάντως τὰ νῦν βηθησόμενα. Τὸ Ἀμύκλειον, ἡ ἐπισκοπὴ, ἦν μὲν ἐνοθεν ἐξ ἀρχῆς, ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ῥίζης καὶ τῆς ἀρχῆς διαφέρων τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Λακεδαιμονίας, τὰ πρῶτα μὲν ἐνοριακὸν αὐτῆς

τῆσαι ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὸν ἐνορίας ἐπισκοπᾶς τρεῖς ταύτας, τὸ Ἀμύκλειον, τὴν τῆς Πίσσης καὶ τὴν τῶν Ἐξερῶν, τῶν σεπτῶν χρυσοβούλλων, τοῦ τοπικοῦ σημειώματος καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων δικαιωμάτων, ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἰδίᾳ τῆς Λακεδαιμόνου ἦν ἡ τοιαύτη τοῦ Ἀμυκλείου ἐπισκοπὴ καὶ αὐτῇ ὑπέκειτο, εἰ καὶ μετὰξὺ ἐκ περιπέτειας πάντως ὑπὸ τὴν τῶν Παλαιῶν Πατρῶν γέγονεν· ἔχωρετο μὲν γὰρ ἀπ' ἐναντίας τῇ συνοδικῇ ταύτῃ διαγνώσει τὸ προσὸν τῇ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν συνοδικῶν γράμμα τοῦ κυρ' Ἡσαίου ἐν μέρει, αὐτὸθεν δὲ ἀπηλέγχετο καὶ ἀνατροπὴν ἐλάμβανεν, ἐξ ὧν ὡς εἰκαίας δίκαιου τὴν τῶν Παλαιῶν Πατρῶν ἐπιλαβέσθαι αὐτῆς, λέγων ἅμα καὶ ὡς οἰκονομίας λόγῳ παρεχωρήθη τῇ τῆς Λακεδαιμόνου καὶ ὡς τὰ αὐτῆς ἰκύρωται δικιωμάτων παρὰ τοῦ σεπτοῦ χρυσοβούλλου τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου τοῦ πάππου τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ αἰδίου καὶ μακροῦ, καίπερ ἐπ' οὐδενὶ παλαιτέρῳ δικιωμάτι ἐπεριεθόμενον, ὥσπερ ἐπὶ πολλοῖς καὶ πολλὸ τὸ βέβαιον ἔχουσι καὶ ἰσχυρὸν τὸ παρὰ τοῦ κυρ' Γρηγορίου προδάν, διαλαμβάνοντος δὲ τοῦ τοιοῦτου συνοδικῶ γράμματος καὶ περὶ ἀκυρωσίας, ὡς εἴρηται, τῶν δηλωθέντων δικαιωμάτων, οὐδὲ τοῦτο παρέλκον ἠγησάμεθα, ὥστε μὴ τῇ προσηκούσῃ δοῦναι ἐξετάσει. Ἐζητήθη τοίνυν καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν τὸ σεπτὸν χρυσοβούλλον, παρ' οὗ ἀκυρωθῆναι ταῦτ' ἔλεγε, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν ἐπιχώρῳ, οὐδαμῶς δὲ ἐμέμνητο ὑποθέσεως τοιαύτης περὶ τῆς εἰρημένης ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ περὶ ὑποθέσεως τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νίκωνος καὶ περὶ ὕδατος. Ἐκεῖ οὖν ἀριδῆλως καὶ ἀναντιβρόχως ἀπεδείχθη, καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τῇ τῆς Λακεδαιμόνου διαφέρουσα ἡ τοῦ Ἀμυκλείου ἐπισκοπὴ καὶ ὡς ἐνοριακὴν αὐτῆς δίκαιον τὴν ἀρχὴν καὶ ὡς παρ' αὐτῆς· εἰς ἐπισκοπὴν προδιδαχθεῖσα καὶ ὑπ' αὐτὴν τελουσα, δι' ἧ καλῶς πάντως καὶ κανονικῶς ἐδικαιώσε καὶ ἡ τοῦ κυρ' Γρηγορίου συνοδικὴ πρᾶξις, οἷα μητρὶ γνησίᾳ τῇ τῆς Λακεδαιμόνου ὑποκεισθαι καὶ πάλιν αὐτὴν συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Κυζικίου, τῷ Σάρδεων, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Δυβράχλου, τῷ Χριστουπόλεως, τῷ Μαδύτων, τῷ Μηθύμνης καὶ τῷ Βάρνης, τὸ κύρος καὶ βέβαιον ἔχειν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τοιαῦτα δικαιώματα τῆς πολλᾶκις διαληφθείσης ἀγιοπάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας ἔκρινε, καὶ κατ' αὐτὰ ἐδικαιώσεν ἐπαλεθεῖν καὶ ἐπανασωθῆναι τῇ διαληφθείσῃ ἀγιοπάτῃ μητροπόλει τῆς Λακεδαιμονίας τὴν βῆθεισαν ἐπισκοπὴν αὐτῆς τοῦ Ἀμυκλείου καὶ ὑποκεισθαι αὐτῇ ἀναφαρέτως καὶ ἀνασπαστάτως εἰς τὴν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῇ χρόνον, κατὰ τε τὴν περιλήψιν τῶν προσόντων αὐτῇ ἐγγράφων δικαιωμάτων, ἐξ ὧν ἀριδῆλота ἀναφαίνεται, οἰκείαν ταύτης εἶναι ἐπισκοπὴν, ὡς καὶ τὴν τῆς Πίσσης καὶ τὴν τῶν Ἐξερῶν, καθὼς ἀνωτέρω λέλεκται, καὶ καθὼς οἱ ἱεροὶ καὶ θεοὶ δικαιοῦσι κανόνες· φησὶ γάρ ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου ἐπτακαίδεκάτος κανὼν· Ἔτις καθ' ἐκαστὴν ἐκκλη-

σίαν ἀγροικικὰς παροικίας ἢ ἐγγωρῆρας μένειν ὀπιρασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα, εἰ τριακονταετῆ χρόνον ταύτας ἀδιόστως διακατέχοντες ὑπὸ νόμῳσαν· εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηται τις περὶ αὐτῶν ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἠδικῆσθαι περὶ τούτων κινεῖν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας· εἰ δὲ τις ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω, καθὰ προείρηται. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἐπίσῳ ὁδοῦς κανὼν μετὰ τινᾶ· Ἐτὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπαρχῶν παραφυλαχθήσεται, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν οὐκ οὔσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἡγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα καταλαμβάνειν, ἀλλ' εἰ καὶ τις κατέλαβε καὶ ὑφ' αὐτοῦ πεποιθῆται βιασάμενος, τοῦτον ἀποδιδοῦναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερωργίας προσήματι ἐξουσίας τυφοῦ κοσμικῆς παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἦν ἡμῖν ἰδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτῆς. Ἐδοξε τοίνυν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ σῶζεσθαι ἐκάστην ἐπαρχίαν καθαρὰ καὶ ἀβίβιστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος, ἄδειαν ἔχοντος ἐκάστου μητροπολίτου, τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων πρὸς τὸ οἰκείον ἀσφάλῃς ἐκλαβεῖν· εἰ δὲ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὠρισμένοις προκομίσει, ἄκυρον εἶναι τοῦτον ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάσῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ. Καὶ γούν ἔστα· μὲν ἡ ἐπισκοπὴ αὐτῆ ὑποτεταγμένη τῇ τῆς Λακεδαιμόνου, καθὰ καὶ τὸ πρότερον, τοῦ ἱερωτάτου ταύτης μητροπολίτου φροντίζειν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὀφειλοντος κατὰ τὸ χρέος, ὅπερ ἔχει ἐπ' αὐτῇ, οὐδεὶς δὲ οὐκέτι τῶν τοῦ μέρους τῆς τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, οὔτε ὁ νῦν ἱερωτάτος αὐτῆς ἀρχιερεὺς, οὔτε τις τῶν μετ' αὐτὸν δι' ὄχλου περὶ αὐτῆς γενήσεται τῷ τῆς Λακεδαιμόνου, ἐπεὶ, ἦν ἐπορίσατο συνοδικῇ πρᾶξιν, καὶ αὐτῇ τὸ ἄκυρον ἔχειν ὀφείλει, δι' ἧς εἴπομεν αἰτίας, ὅτι οὐδὲ ὀφείλει τις αὐτῶν, οὐδὲ δίκαιον ἴσχει ἀλλοτρίας ἀντιποιεσθαι ἐπισκοπῆς, ὡς ἀπεδείχθη ἐναργῶς καὶ προδήλως μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, δικαιούτων ἐκάστην ἐκκλησίαν τῶν οἰκείων εἶναι ἐπαπολαύουσαν. Τοῦτου γὰρ χάριν καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς πολλᾶκις διαληφθείσης ἀγιοπάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας εἰς διαιωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Νομβρίῳ ἰγδ' θ', διὰ τῆς πατριαρχικῆς τιμίας χειρὸς, ἀπῆλθον αὐτοῦ καὶ βούλλα μολυβδίνη, ἔχουσα ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατοῦσαν, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ· Ἰωάννης ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

XXV. Synodi decretum de quodam monasterio monialium.

† Ὁ δομῆστικὸς κυρ' Φωκᾶς ὁ Μαρούλης ἐκεῖνος,

θεῖω νυγείᾳ ἔρωτι τὴν ψυχὴν καὶ ἱερὸν ἰδρυσάμε-
 νος οἶκον τῇ Θεομήτορι πλησίον τῶν αὐτοῦ οἰκημά-
 των περὶ τὴν γειτονίαν τῆς πόρτης τῆς τοῦ ἁγίου
 μάρτυρος Ῥωμανοῦ, ἐπὶ θεμελίους παλαιάτου
 ναοῦ τοῦτον οἰκοδομήσας φιλοτίμῳ τῇ προαιρέσει
 καὶ θαφίλει τοῖς ἀναλώμασιν, ὃν δὴ ναὸν λόγος τε-
 τιμηθεῖαι τῷ ὀνόματι τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μαρ-
 τύρων Μηνοδώρας, Νυφοδώρας καὶ Μητροδώρας,
 ἐπεὶ καὶ εἰς ἱερὸν Θεῶ μονὴν τοῦτον ἀποκαταστή-
 σαι προέθετο, καλλία περὶ αὐτὸν δευμάμενος καὶ
 θριγγῆς περιβαλὼν ἐξωθεν, κτήματά τε ἱκανὰ προσ-
 κυρώσας, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ εἰς ἀπαρτίσμον συν-
 τελέσας, μοναζουσῶν αὐτὸ γυναικῶν καθίστησι φρον-
 τισηριον, εἰς ἣν δὴ κατάστασιν καὶ ἑμμένον ἦν, ἕως
 αὐτὸς ἐν τοῖς ζώσιν εὐρίσκατο, ἐτήρησέ τε τὴν τάξιν
 ταύτην καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν ἐπὶ τισὶ
 χρόνοις· ἄλλ' ὁ υἱὸς ἐκείνου πρωτοερακάριος κύρ
 Ἰωάννης ὁ Συναδηγὸς μετασκευάσαι κατὰ νοῦν
 θέμενος καὶ μετενεργεῖν εἰς ἀνδρῶν ἀπὸ γυναι-
 κείας τὴν τοιαύτην μονὴν, ἠνάγκασε καὶ κατέπεισε
 συνεργούσας εἰς τοῦτο φανῆναι καὶ συμπράττουσας
 καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν δομεστίκισσαν καὶ οἷς
 οὗτος ἔλεγε περὶ τῆς μονῆς, καὶ οἷς προέτεινε
 γράμμασι, διαθήκη δηλαδὴ τοῦ πατρὸς δῆθεν καὶ
 ἐνώμιστον οἰκεῖον αὐτοῦ γράμμα, δι' οὗ κατησφα-
 λίσαστο καὶ πεπληροφόρηκεν, ὡς ἔλεγε πρὸς ἐκείνον
 εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν ἣν ἔσχεν ἐκεῖνον ἀνάθειαι,
 ὥστε εἰς ἀνδρῶν ταύτην μεταποιηθῆσαι, συμμάρτυ-
 ρούσας εἶχε καὶ αὐτὴν δὴ τὴν οἰκειαν μητέρα. Ἀπέ-
 κρυψε δὲ αὐτὴ σὺν τῷ υἱῷ τηνικαῦτα καὶ οὐ διωμο-
 λόγησε τὴν τε εἰς τέλος βούλησιν καὶ τὸν σκοπὸν
 τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν κατάστασιν, ἣν ἔσχε τὰ τῆς
 τοιαύτης μονῆς, ἕως τε κατὰ τὴν αὐτῶν πολλὴν καὶ
 ἐπίμονον περὶ τοῦτου ζήτησιν καὶ ἰκασίαν καὶ τὴν
 ἐπι κλειον παρ' ἡμῶν παράτασιν εἰς τέλος· τὰ τοῦ
 πράγματος εἰληχε, καὶ ἕως ὁ υἱὸς ἐν τοῖς ζώσιν
 εὐρίσκατο. Ἐπει δὲ κάκεινος ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο,
 μετάνοια ταύτην εἰσῆει, καὶ συγγνώμης ἤξιου ευ-
 χεῖται, ἐφ' οἷς οὐ καλῶς συνέβρασε τῷ υἱῷ, κατει-
 ποῦσα τῆς ἀληθείας καὶ ἑαυτὰν παρ' αὐτῆς τῷ ψεύ-
 δεϊ παρασχομένη, καὶ ταῦτα ἐπὶ πράγμασιν ἱεροῖς,
 ἅπερ οὐ μικρὸν οἶδεν ἐπάγειν τὸν τῆς ψυχῆς κίνδυνον,
 καὶ ἐν οἷς πάντα ἀπλῶς καὶ τοὺς τυχόντας
 ἀληθίζειν χρεῶν, μὴ ὅτι γε ἀνθρώπους τῶν πολλῶν
 διαφέροντας κατὰ τε τὴν ἑαυτῶν παιδευσιν καὶ
 γνῶσιν καὶ τῷ κατὰ κόσμον ἀξιώματι· ἢ Ἀγιάζε-
 ται καὶ γὰρ, ὡς φησι, τὸ στόμα τοῦ ἀληθεύοντος
 ἐκ τῆς ταυσάληθείας Χριστοῦ· μολύνεται δὲ τὸ τοῦ
 ψευδομένου ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύθους τοῦ διαβό-
 λου. ἢ Ἀμέλει καὶ ἐπιστάσα τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερῆ καὶ
 θεῖα συνόδῳ καὶ τὰ περὶ τοῦτου ἐξεποῦσα καὶ ἀνεγέ-
 χασα καὶ συγγνώμην αἰτησαμένη, μεθ' ἑαυτῆς
 ἔχουσα καὶ τὰς οικείας θυγατέρας καὶ σὺν αὐταῖς
 ἰκεταύουσα, ἵνα καὶ ἡ σεβασμία αὕτη μονὴ τὴν κρῶ-
 ρὴν ἀπολάβῃ κατάστασιν, ἐπειδὴ καὶ ἀσφάλειαν
 ἀκαιτηθείσα ἔγγραφον ταύτην ἐποιήσατο διαλαμ-
 βάνουσαν. . . . Ἐλαλήθη δὲ παρὰ τοῦ μέρους αὐ-
 τῆς καὶ ὡς ταῖς ἀληθείαις ἀρχῆθεν ἡ μονὴ γυναι-
 κεία ἀποκατέστη καὶ ἐσφραγίσθη, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ

καθηγουμένη, καὶ διέμεινε οὕτω καὶ ἐπὶ ἱκανοῖς
 τοῖς χρόνοις, διὰ δὲ τὸ εὐδὸ υἱὸς θέλημα καὶ τὴν
 ἀνάγκην τὴν κροτέραν ἐποιήσατο μαρτυρίαν οὐκ
 ἀληθῆ, ποιησαμένου ταύτη τοῦ υἱοῦ διὰ τοῦτο καὶ
 ἀνάκασιν ἰδίαν διὰ καλλίων ἰδίων πλησίον τῆς
 τοιαύτης μονῆς καὶ ἀνεγείραντες ἐν αὐτοῖς καὶ οἶ-
 κον εὐκτιήριον. Καὶ ὡς καὶ ἡ ἐν τραπέζῃ ἱστορία
 ὄσιας εἶχε τὴν ἀρχὴν γεγραμμένας γυναικας, μετε-
 ποίησε δὲ τὴν ἱστορίαν ταύτην ὁ πρωτοερακάριος
 βετιρον εἰς ὄσιους, καὶ ἀριθίλως καὶ ὁμολογουμέ-
 νως ἀνεφάνη, ὡς γυναῖκες ἀποκατέστησαν, καὶ εὐ-
 ρίσκατο ἐπὶ πολλοῖς τοῖς χρόνοις εἰς τὴν τοιαύτην
 μονὴν, καὶ πολλὰ τούτων ἐν αὐτῇ ἀπεκάρησαν, καὶ
 οὐδὲ τὸ ἀντιδικοῦν μέρος εἶχεν ἀντιλέγειν πρὸς τοῦτο·
 ἡ μετριότης ἡμῶν ἐν δευτέρῳ τᾶλλα θεμένη, ζήτη-
 σιν, ὡς ἔχρη, πολλὴν καὶ ἀκριβῆ ἐποιήσατο, εἰ
 ταῖς ἀληθείαις ἐγένετο τίως ἡ σφραγισμένη ἐπὶ τῇ
 μονῇ ἐκκλησιαστικῇ κατάστασις, καὶ προεβλήθη καὶ
 ἐσφραγίσθη καθηγουμένη εἰς προστασίαν καὶ ποι-
 μανείαν τῶν αὐτῇ τότε εὐρίσκομένων μοναζουσῶν,
 ἐκφωνήσασα τοῦτου χάριν καὶ ἀφορισμοῦ ἔγγραφον
 ἐπιτίμιον, ἐφ' ᾧ τοὺς εἰδήσιν ἔχοντας περὶ τοῦτου
 καὶ εἰς μαρτυρίαν προκομισθησομένους εἰπεῖν καὶ
 μαρτυρῆσαι τὸ ἀληθές, ἐφ' ᾧ δὴ βέρεται καὶ ἐμαρτυ-
 ρήθη παρὰ τε τοῦ θεοφιλεστάτου πρωτονοταρίου
 διακόνου κύρ Μιχαὴλ τοῦ Καβαλλαροπούλου καὶ
 παρ' ἐτέρων διαφορῶν προσώπων, ὡς ἀσῆχοι
 ἐγένετο τοῦ δομεστικού, καὶ ἔχουσι μαθόντες παρ'
 ἐκείνου τὴν ἐπισημὴν τοιαύτην μονὴν θέλησιν καὶ τὸν
 σκοπὸν αὐτοῦ, γυναικεῖον θηλονεῖν καὶ ἐπιχειρήσασαι
 καὶ ἀπαρτίσαι αὐτὴν, ὡς εἰς κατάντημα εἶναι καὶ
 ἀνάψυσιν καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς καὶ τῶν θυγα-
 τέρων αὐτῶν. Ὁ μὲντοι πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος·
 ὁ Τζυβιστιανὸς διωμολόγησε ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς οἰ-
 κείους τὴν νεωστὶ σφραγισθεῖσαν ἡγουμένην ἐπὶ τῇ
 τοιαύτῃ μονῇ, παραπεμπομένην εἰς ταύτην παρὰ
 τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν λαμπαδηφορουσῶν, ὡς εἰθι-
 σται· καὶ ὁ πρεσβύτερος δὲ Γεώργιος· ὁ Τζαχίλης,
 ὁ τῷ θεῖω ναῷ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεο-
 μήτορος τῆς Πηγῆς ὑπηρετούμενος ἱερατικῶς, καὶ
 αὐτὸς διωμολόγησε παρατυχῶν καὶ τοῦ εἰρημένου
 βάρους ἀκούσας ἐρωτημένους τῆς τιμιωτάτης ἐν
 μοναχῆς κυρᾶ· . . . τῆς Ἀγγελίνης, ὡς εἶδε δια-
 φόρως παραγενομένην τὴν καθηγουμένην τῆς τοιαύ-
 τῃς μονῆς μετὰ καὶ ἐτέρων μοναχῶν εἰς προσκύν-
 νησιν τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος
 τῆς Πηγῆς. Ἐρωτηθεὶς δὲ προτροπῇ συνοδικῇ
 κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον παρὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρ-
 χιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Δυβρίχλου, τοῦ Λακε-
 καίμονίας καὶ τοῦ Μαδύτων, καὶ ὁ συμπένθερος τοῦ
 κρατίστου καὶ ἁγίου μευ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς
 τραπέζης, κύρ Γεώργιος ὁ Χοῦμνος, εἶπε καὶ διεβε-
 θαώσατο περὶ τῆς ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ σφραγισθεί-
 σης μοναχῆς, ὡς αὐτὸς οὕτος προεξένησε ταύτην
 τῷ δομεστικῷ, ζητοῦντι καθηγουμένην τῇ μονῇ
 ἐγκαταστήσαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπὸ τῶν εὐλα-
 δῶν ἐπισκοπειανῶν καὶ θυρωρῶν τοῦ κελλίου τῆς
 ἡμῶν μετριότητος, Γεώργιος ὁ Σιγηρὸς, καὶ αὐτὸς
 εἶπε καὶ ἐμαρτύρησε, παρῆναι τῇ σφραγίδι τῆς

ήγουμένης, ὅτε παρὰ τοῦ αἰοδήμου πατριάρχου κύρ Γερμανίου πρῶτως ἤδη ἐσφράγισται, δεικνύων ἅμα καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐτελέσθη τὰ τῆς σφραγίδος αὐτῆς. Ἐξ ὧν δὴ μαρτυρεῖται πληροφορίαν λαβόντες τοῦ πράγματος, εἶχομεν ὡς εἰκὸς παραγραφῆς ἀξίαν χρῖναι καὶ ἦν ἐνεφάνισε τὸ μέρος τοῦ πρωτοῦρακαρίου, διαβήκην δὴθεν τοῦ δομεστίκου, ὅτε καὶ ἀληθῶς ἐκεῖνος, ταύτην ἐξέθετο· οὐδὲ γὰρ ἐξῆν ἐκείνῳ κατάστασιν λαβοῦσαν τὴν μονὴν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἦντινα δῆτα καὶ ἔλαβε διὰ πατριαρχικῆς σφραγίδος, ὡς εἴρηται, μεταποιῆται καὶ ἐφ' ἑτέραν κατάστασιν ἀγαγεῖν, εἰς ἀνδρῶσαν δηλονότι ἀπὸ γυναικειᾶς· ἀπεῖρηται γὰρ τοῖς ἱεροῖς Πατέρας μετασκευάζεσθαι καὶ μεταποιεῖσθαι τὰς ἱερὰς μονὰς ἐκ τῆς ἡς ἔλαχον ἀρχῆθεν ἀποκαταστάσεως. Ἀπηλέγχθη δὲ ὁμοῦ καὶ ἡ διαβήκη πεπλασμένη ὑπὸ μάρτυρι τῷ ἱερομονάχῳ καὶ πνευματικῷ πατρὶ τῷ Θεοδώρῳ, ἐξεῖπόντι καὶ διομολογήσαντι, καὶ ὅπως ἐξέθετο ταύτην· αὐτὸς γνώμη τοῦ πρωτοῦρακαρίου, καὶ ὅπως ὑπέγραψεν ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ δομεστίκου εἰπόντος τοῦτο πρὸς αὐτόν. Ἐνθεν τοι καὶ συνδιασκευασμένη τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἡρακλείῳ, τῷ Σάρδων, τῷ Δυβράγιου, τῷ Λακεδαιμονίᾳ, τῷ Μιχάδων, τῷ Μηθύμνης, τῷ Βάρνης, τῷ Βιτζίνης καὶ τῷ Κῶ, διέγνω καὶ ἀπεφάνητο, ἵνα, ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ἀριδῆλως, ὡς ἐσφραγίσθη καὶ ἀποκατέστη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καθηγούμενη ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ (χρῆ δὲ κατὰ τοὺς ἐν τοῖς τοιοῦτοῖς θεσμοῦς τῶν Πατέρων τὰς ἀρχῆθεν ἀνδρῶδας εἰς ἀνδρῶδας διατελεῖν, τὰς δὲ γυναικειᾶς εἰς γυναικειᾶς, καὶ μηδαμῶς ἐναλλάττειν καὶ μετατιθέσθαι τὴν τάξιν ταύτην τινὰ, ἀλλὰ ἀσύγχυτον εἶναι διαμένειν καὶ ἀπαραποίητον), ἐπανέβη καὶ ἐπανασώθη καὶ τῇ τοιαύτῃ σεβασμῆς μονῇ ἡ πρώτη καὶ ἀρχαία κατάστασις, καὶ γυναικειᾶν εἶναι καὶ σῶθαι ταύτην ὀνομάζεσθαι, καθὼς καὶ τὴν ἀρχὴν ἔδομηθη, καὶ καθὼς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατέστη Θεοῦ, ἧτις δὴ καὶ λήψεται μὲν πάλιν τὴν κατάστασιν ταύτην, ἔσται δὲ διοικουμένη καὶ διεξιγομένη παρὰ τε τῶν ἐν αὐτῇ μοναζουσῶν καὶ τῆς τὴν προστασίαν καὶ ἡγουμενίαν αὐτῶν ἐναδεξομένης. Ἡ μὲντοι δομεστίκισσα καὶ ὅσαι τῶν θυγατέρων καὶ τοῦ γένους αὐτῶν καταντήσουσιν ἐν αὐτῇ, προνοήσονται παντοιοτρόπως αὐτῇ τὰ εἰς σύστασιν καὶ ἐπὶ τὰ βελτίω προχώρησιν· ἀλλ' οὐδὲν τι λυμανοῦνται, οὐδὲ κλινοτομήσουσι τῶν προσκυρωθέντων καὶ ἀφιερωθέντων αὐτῇ κτημάτων καὶ πραγμάτων ἢ τῶν εἰσπέπειτα ἀφιερωθησόμενον, ὡς ἂν οὕτω καὶ τὸ ἀνήκον τοῖς δομητορσι μνημόσυνον περισώζηται· ἀλλ' οὐδὲ ἐξίσται αὐταῖς κτερευομένης καὶ κατακυριεύειν τῆς τοιαύτης μονῆς ἢ καὶ τὰς ἐνασκούμενας αὐτῇ μοναχὰς ἀγειν καὶ φέρειν, ὡς βούλοιντο, καὶ ἀνακρίνειν, ἃς τε θέλουσιν εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν, καὶ τὰς μὲν ὅφ' ἑαυτὰς τὸν τρόπον τοῦτον ποιῆσθαι, τῆς δὲ καθηγούμενης ἀφαιρεῖσθαι τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν παρὰ τὴν τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων διατύπων καὶ διαταγῶν. Πατὴρ γὰρ οὕτως· Ἐπράγμα

σεμνὸν οὕτω καὶ τίμιον καὶ τοῖς μακαρίοις καὶ ἁγίοις Πατέρας ἡμῶν πάλας καλῶς ἐπινοηθὲν, ἡ τῶν μοναστηρίων ἀνοικοδομή, κακῶς ὄραται πραττόμενον σήμερον· τινὲς γὰρ ὄνομα μοναστηρίου τὰς οικείας περιουσίαις καὶ ὑπάρξεσι περιθέμενοι καὶ Θεῷ καθ' ἀγιάζειν ταῦτα· ἐπαγγαλλόμενοι, κυρίους τῶν ἀφιερωθέντων αὐτοὺς ἀναγράφουσι, καὶ μόνῃ τῇ προσηγορίᾳ τὸ θεῖον ἀποσιῶν ἐκμηχανᾶσθαι διεγνώκισαν· τὴν γὰρ αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν οὐκ ἐρυθρίωσι σφετερίζεσθαι, ἦνπερ ἔχουν οὐκ ἐκωλύοντο πρότερον, καὶ τοσαύτη κατηγλία πρόσετρίθη τῷ πράγματι, ὥστε καὶ πολλὰ τῶν ἀφιερωθέντων παρ' αὐτῶν δὴ τῶν ἀφιερωσάντων καθορᾶται πιπρασόμενα, θάμβος ὁμοῦ καὶ μῖσος τοῖς ὄρωσι παρεχόμενα· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μεταμέλεια, ἐφ' οἷς τῶν ἀπαξ ἀνατεθειμένων Θεῷ τὴν ἐξουσίαν ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις ταύτην ἀδελῶς παραπέμπουσι. Ὀρισεν οὖν διὰ ταῦτα ἡ ἅγια σύνοδος, μηδεὶν ἐξεῖναι μοναστήριον οἰκοδομεῖν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης καὶ βουλῆς· ἐκείνους δὲ συνειδότες καὶ ἐπιτρέποντος καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιτελοῦντος εὐχὴν, ὡς τοῖς πάλαι θεοφιλῶς νενομοθέτηται, οἰκοδομεῖσθαι μὲν τὸ μοναστήριον, μετὰ πάντων δὲ τῶν αὐτῷ προσηκόντων σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ βρεθείη ἐγκαταγράφεσθαι καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχιερεῖς ἐγκατατίθεσθαι, μηδαμῶς ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἀφιερῶντος παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἑαυτὸν ἡγούμενον ἢ ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕτερον καθιστᾶν. Εἰ γὰρ, ἄπερ τις ἀνθρώπων χαρίζεται, τούτων οὐδὲν τι κέρους εἶναι δυνατόν, πῶς, ἄπερ τις Θεῷ καθαγιαζέει καὶ ἀνατίθησι, τούτων ὄφρα τῶν ἐν κυριότητι παραχωρηθῆσεται; Καὶ πάλιν· Ὁ ἐκκληρῖκοι τῶν πωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρείων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἐκάστη πόλει ἐπισκόπων κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν διαμενέτωσαν, καὶ μὴ κατὰ αὐθάδειαν ἀφηνιάτωσαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν καθ' οἰονδήποτε τρόπον, καὶ μὴ ὑποτατόμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὲν εἰεν κληρικοί, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκαίσεσθαι ἐπιτιμίοις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοί, ἔστωσαν ἀκοινωνήτοι. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ αὐταὶ κατὰ τὸ προσήκον αὐταῖς χρεοῖ, τὸ συμφέρον τῇ μονῇ προνοούμεναι, οὔτε τι τῶν αὐτῆς σφετερίζονται, οὔτε ἐκδώσουσι ἢ ταύτην ἢ τῶν αὐτῆς κτημάτων τι εἰς ἕτερον πρόσωπον, ἀλλ' ἐλευθέρων ἐάσουσι μένειν καὶ καθ' ἑαυτὴν, διεξιγομένην παρὰ τῆς κατὰ καιροὺς ἀποτεταγμένης εἰς προστασίαν τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν καὶ παρ' αὐτῶν δὴ τῶν αὐτῆς μοναχῶν· τοῖς γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιοποιούμενοι καὶ ὅφ' ἑαυτοὺς ποιεῖν ἐθέλουσι μέγιστον ἠπίληται· ἐκεῖθεν κατάκριμα. Ἐπὶ τοῦτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ ἐγγραφὸς διάγνωσις καὶ ἀπόφασις γεγούνη ἐπιδέδοται εἰς ἀσφάλειαν *μηρὶ Ματῶν ἱνδ. θ'.*

XXVI. *Synodus decernit, Michaelem Cabasilam non esse reum munerum acceptationis.*

† Ὁ Καβάσιλας κύρ Μιχαὴλ, πηλυσιασμὸν ἔχων καὶ ἐγγύτητα πρὸς τὸν ποτε Ἀπρω καὶ καθολικὸν κριτήν, τοῦτο μὲν καὶ ὡς ἐκ παιδὸς ὑπ' αὐτῷ πει-

δαγωγηθεῖ, τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἐπ' ἀνεπιζῆ γαμβρὸς αὐτοῦ εὐρισκόμενος καὶ βασιλικῶ ὄρισμῶ ὑποτασσόμενος αὐτῷ καὶ ὑπηρετούμενος, γραφῆ παραδιδούς τὰ παρ' αὐτοῦ κρινόμενα καὶ ἀποφαινόμενα, ἐπειδὴ ὁ μὲν ὁμοῦ τε τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα καὶ τὴν τῆς κρίσεως ἐνοχὴν παρητήσατο, δι' ἧς δὴ τὰ αἰτίας καὶ παρητήσατο, ἐζήτησε δὲ ἀρτίως ὁ Καθάσιλας εἰς ἱερωσύνην προδιδασθῆναι, προτίστασθαι αὐτῷ εἰς τοῦτο τινες ἔλεγον τὰ τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας, δωροληψίας ἔγκλημα καὶ πλεονεξίας τούτῳ προσάπτοντες· ἐνίσταντο δὲ τοῦτο μάλιστα διὰ τὸ προσκαίεσθαι τῇ παραιτήσει, ὡς ὑπ' αἰτίῳ δῆθεν τούτῳ γενέσθαι αὐτὴν λαμβάνοντι πλείους τοῦ δέοντος. Τοῦ πράγματος τοίνυν δοθέντος διασκέψαι συνοδικῆ καὶ ἀκριβῶς τρακτασθέντος, ἐπεὶ πολλοῦ διαγορευόντες φαίνονται οἱ θ' ἱεροὶ καὶ θεοὶ τῶν ἁγίων κανόνες, οἱ τε φιλευσεβεῖς νόμοι, ὡς μετὰ παραγγελίαν καὶ ἐπιφώνησιν, εἰ μὴ τῆς πλεονεξίας καὶ αἰσχροκερδείας οἰασθῆναι παύσιντο οἱ τὸ θεῖον ἔχοντες τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, τῆνικαῦτα καθαιρέσει καθυπεβάλλονται, οὐδαμῶς προσήκον, οὐδὲ δίκαιον ἐκρίθη κανονικῶς, ἐμποδῶν αὐτῷ γενέσθαι τὴν τοιαύτην παραίτησιν, ὅτε δὴ μὴ ἐνεγομένῳ, οἷς ἐκεῖνος φέρων ἑαυτὸν ὑπέθηκε καὶ ἠσφαλίσατο, ἐφ' ὧν ἀνώτερον ἑαυτὸν συντηρῆσαι δωροληψίας· τὰ γὰρ παρ' ἐτέρων γινόμενα ἐτέρους οὐ καταβλάπτουσι, καὶ ψυχῆ, φησὶν, ἡ ἀμορτήσατα, αὐτῆ καὶ ἀποθάνεται· προσήκον γὰρ εἰς ζωὴν ἐκείτῳ τὸ οἰκεῖον ἐπιτίθειμα, τῷ μὲν τότε, τῷ δὲ τότε καὶ ἄλλῳ ἄλλο, καὶ τοῦτο οὐδένα ἂν ἔχοι λόγον τὸν δίκαιον, ἐκλήματος κατ' αὐτοῦ τόπον ἔχειν, ὡς καὶ τῆς οἰκείας προκοπῆς ἐντεῦθεν κωλύεσθαι. Ὅθεν οὐδὲ τῷ Καθασίλῳ ἐμπόδιον ἂν εἴη τὸ ἀπὸ τῆς εἰρημένης ὑπηρεσίας· πολὺ εἴτε ὀλίγον λαμβάνειν, ἀλλ' εἴπερ ἔδιδου καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τούτου τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν ὡς κριτῆς. Ἐνθεν τοι καὶ διέγνω καὶ ἀπεφῆναιτο ἡ μετριότης ἡμῶν σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Σάρδεων, τῷ Σιδῆς, τῷ Πηγῶν, τῷ Δυβράχλιου, τῷ Μαδύτων, τῷ Ἄκρω, τῷ Μηθύμνης, τῷ Χίου, τῷ Γάνου, τῷ . . . , τῷ Ἐξαμιλίου, τῷ Λιτίτζης καὶ τῷ ὑπόψηφῳ Μονεμβασίας, ἀθῶν εἶναι τὸν Καθάσιλαν, ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς εἰρημένης αἰτίας, ἔχοντα καὶ ἄλλως εἰς ἱερωσύνην ἀξίως. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα καὶ συνοδικῆ ἔγγραφος δι' ἀγνοίας καὶ ἀπόψεως, καὶ ἐπιδοθεῖσα πρὸς αὐτὸν μηρὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. δεκάτης.

XXVII. *Joannes scribit metropolitæ Philadelphicæ, ut provideat in causa Joannis Januensis.*

† Ἱερωτάτῃ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας καὶ ὑπερτίμῃ, ἀγαπητῇ κατὰ Κύριον ἀδελφῇ καὶ συλλειτουργῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν περὶ τῶν αὐτῶν γενομένων, καὶ τοσοῦτον ἐλογίσατο ταῦτα ἅπαντα καὶ ἀπερητή καὶ ἀνένδεκτα, ὅτι καὶ θαυμάζει, εἰ εἰσι τοιαῦτα, καὶ μάλιστα, εἰ καὶ αὐτὸς συνεργεῖς τοῖς τοιοῦτοις, ὅς μεγάλην ἔχεις τὴν ὀφειλὴν ἀναστῆλαιν παντοίως αὐτῷ. Κατέλαβε

δὲ ἐνταῦθα καὶ ὁ Γενουῆτης Ἰωάννης, καὶ ἐγνώρισε καὶ παρ' αὐτοῦ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅπως διετέθη, εἰς ὅσον πρὸ ὀλίγου ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἀποσταγμένης εἰς αὐτὸν προμηθείας, ὅπερ καὶ βαρέως ἐφείριν ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἀνθρώπων γὰρ προσελθόντων τῇ ὀρθοδοξίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, παριδόντα καὶ περιουσίας ἱκανῆς πορισμῶν καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ γένους αὐτοῦ πλουσίους καὶ ἐπίμω; χορηγοῦντας αὐτῷ, καὶ διὰ ταῦτα προμηθείας μερικῆς τυχόντα ἐπὶ κυβερνήσει καὶ ζουαρκεῖν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, τίνα λόγον ἔχεις ἀποστρεφῆν αὐτῆς τοῦτον, ἦν ἡ βασιλεία καὶ ἡ Ἐκκλησία διεκρίνε καὶ ἀπέταξε; Τοῦτο καὶ ἄδικον ἐνὶ καὶ ἀνοίκειον παντελῶς τῇ σῇ ἱερότητι· καὶ χωρὶς γὰρ τοῦ εἶναι προαποσταγμένην αὐτῷ τὴν τοιαύτην B κυβερνήσιν καὶ διδομένην μέχρι σοῦ, ἡρμοζεν, ἵνα καὶ οὗτος ἀνθρώπος· ἐνὶ τοιοῦτος καὶ ἀπὸ γένους τοιοῦτου, διακρίνη τὸ πρᾶγμα ἡ ἱερότης σου, καὶ ἀποτάξῃ πρῶτως προμηθεῖαν εἰς αὐτὸν, ὥστε μὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ λύπης πλινδρομηθῆσαι εἰς τὰ οἰκεῖα αὐτοῦ ἔθιμα, ἐπειδὴ καὶ οἰκεῖοι τοῦ γένους αὐτοῦ μεταχειρίζονται τούτο, ὑπισχυόμενοι καὶ δόσεις ἱκανὰς, ὡς λέγουσι· παρεγγυώμεθα, ἵνα οὐδὲν ἀπομείνη ἀδύρωτον, ὅσον ἐγένετο· μετ' ἐμβριθείας· γὰρ τοῦτο καὶ βάρους παρεγγυώμεθα ἐκκλησιαστικῶ· οὐ καὶ διδόσθω πρὸς αὐτὸν ἀπαιρητῶς, ὅσον κατῆσθη καὶ ἔδιδου, ὡς διαλαμβάνει καὶ τὸ ἐπὶ τούτῳ γεγονὸς γράμμα τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου ἐκείνου κατὰ τὴν τῶν προσταγμάτων περιληψίν, ἀνυστερήτως τε καὶ ἀνενοχλήτως· ἀποδοθῆτω δὲ καὶ ὅσον οὐδὲν ἐφθασεν ἀποδοθῆναι παρὰ σοῦ. Ὄσπερ γὰρ οὐδὲν ἐνὶ δίκαιον, οὐδὲ ὀφείλει ἡ ἱερότης σου τὰ καλῶς καὶ χρησίμως οἰκονομηθέντα παρὰ τῶν πρὸ σοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀκυρώσθαι καὶ ἀστέθαι, οὕτως οὐδὲ τὸ τοιοῦτον θεοφιλὲς ἔργον, πληροφορίαν ἔχων βεβαίαν, ὡς, ἐὰν παραθεωρηθῇ, ὅσον καὶ δευτερον ἦδη γράφομεν, καθ' ὑπερβολὴν παραλυπηθῆσαι μέλλει ἡμᾶς, καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα μέλλει καὶ μὴ βουλομένου σου λαθεῖν κατάστασιν, οὐ δὲ μεταμελήσῃ ἀνόνητα· οὐδὲ γὰρ ἀνέξεσθαι μέλλομεν περιφρονηντος καὶ παρ' οὐδὲν τιθεμένου τὰ δίκαια ὑπετίθειμένων σοι, ἐν λήθῃ τε ποιουμένου καὶ τῆς οἰκείας ἐγγραφῆς, ὅθεν καὶ οἶδας, πῶς ἵνα καὶ τὰ τοῦ πράγματος διορθώσης καὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα θεραπεύσης. Ἐπεὶ δὲ διορίζονται τὰ προσόντα αὐτῷ σεπτὰ προστάγματα καὶ περὶ ἐξουσίας καὶ περὶ ἄλλων, ὅσον διορίζονται, ἐχέτω καὶ ἐπὶ τούτοις παρὰ τῆς ἱερότητός σου καὶ αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἀναδοχὴν καὶ βοήθειαν, ὥστε διατηρεῖσθαι, εἰς ὅσον διορίζονται, καὶ περὶ φόρου καὶ περὶ τοῦ κομμερχίου καὶ τοῦ βιρμιλίου καὶ τῆς βίγλης καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐξουσίας, ἀντιστραφῆτω δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ παρὸν γράμμα. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Μηρὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ε'.

XXVIII. *Synodus affirmat ecclesiam Pyrgii esse in numero metropolitum.*

† Ἡ ἀγνωστὴ τοῦ Πυργίου ἐκκλησία εὐρηται μὲν ἐκ παλαιοῦ εἰς μητρόπολιν ἀπὸ ἐπισκοπῆς τι-

μηθεσα, ως προδόντες θηλώσομεν, ἄλλως ἐκ πολ-
 λῶν εἰς μέσον τὰς μαρτυρίας καὶ τὰς ἀποδείξεις
 παραγαγόντες · καχειροτόνηται δὲ ὁμοῦ ἐπίσκοπος
 ἐπ' αὐτῆ ὀλίγω πρότερον παρὰ τοῦ νῦν διυθύνει
 λαχόντος ἀρχιερατικῶς τὴν τῆς Ἐφέσου ἀγιωτάτην
 μητρόπολιν, δέον ἀποσχέσθαι αὐτῆς καὶ μὴ τοιοῦτον
 τι εἶπ' αὐτῆ ἐπιχειρῆσαι διὰ τὸ ὑποκεισθαι ταύτην
 πάλαι ποτὲ τῆ κατ' αὐτὸν, ὡς ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς
 ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν μετατε-
 χείσῃ καὶ ταῖς λοιπαῖς αὐτῆς μητροπόλεσιν ἐντα-
 θείσης. Εἰ γὰρ καὶ τῆ κατ' αὐτὸν ἀρχῆθεν ἐτύγχε-
 να διαφέρουσα, ἀλλὰ καὶ τὰς πλείους τῶν μητροπό-
 λεων, εἰ τις ἐξετάζειν θέλει, ὑποκειμένας εὐρήσει
 τὴν ἀρχὴν ἐκκλησιαίς ἑτέραις, μένουσι δὲ ὁμοῦ,
 εἰς ἣν εἰλήχασιν ἑπειτα τάξιν καὶ τιμὴν βασιλικῆ
 προσταγῆ καὶ πράξει συνοδικῆ · ὅτι δὴ καὶ βασιλι-
 κὸν ἔστι τοῦτο προνόμιον, τὴς ὑποδεστέρας τῶν
 ἐκκλησιῶν εἰς τὸν ἀνωτέρω προάγειν βαθμόν. Ὅτι
 δὲ, ὡς εἰπόντες ἐφθήμεν, εἰς μητρόπολιν ἐτιμήθη
 χρόνοις οὐκ ὀλίγοις τοῖς ἄνω, παριστώσι μὲν καὶ
 ἄλλαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, τοῖς μητροπο-
 λίταις ἐναριθμῶν ἔχουσαι καὶ τὸν Πυργίου, ὡς ἐξ
 αὐτῶν τούτων ἐμφανισθεῖσων καταφανὲς καὶ ἡμῖν
 ἐγένετο συνοδικῶς. Ἡ μὲντοι τοῦ κυρ Γεωργίου
 τοῦ Σιφλίου, πατριαρχεύσαντος ἐν τοῖς χρόνοις
 τοῦ βασιλέως κυρ Ἰσαακίου καὶ μέχρι τῆς τοῦ κυρ
 Ἀλεξίου παραταθείσης τῆς πατριαρχίας αὐτοῦ,
 διεξείσι μετὰ τινα περὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Πυργίου κατὰ
 βῆμα καὶ τάδε · « Ἐπει δὲ καὶ παρὰ τοῦ ἱερωτά-
 τισυ μητροπολίτου Πυργίου, Κωνσταντίνου τοῦ Σπα-
 νοπούλου, λύσις τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου
 κυρ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιέλου προακομίσθη, ἐξενεχθεί-
 σα ἐπὶ ὁμοθυμίᾳ αὐτοῦ, ἦντος ἐπισκόπου, καὶ δῆτα
 ὑπανεγνώσθη ἐπὶ κοινῶ ὀρισμῶ τῆς ἡμῶν μετριότη-
 τος, καὶ εὐρέθῃ ἔχουσα ἐν τῆ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει
 βητά τινα συνδόντα τῷ σκοπῷ τῆς ἡμῶν μετριότη-
 τος, ὥρισε καταστρωθῆναι καὶ ταῦτα, ἃ καὶ ἔχουσιν
 αὐτοεξεῖ οὕτως · « Ὅσοι μὲν ἐπὶ παλαιῶς θεμε-
 λείας ναῶν ὑποκειμένων τῆ κατὰ σὲ ἀγιωτάτῃ ἐπι-
 σκοπῇ ἐφθασαν εἰκοδομηῆσαι ναοὺς, οὐδὲν ὠφελῆθη-
 σονται οὗτοι εἰς τὸ μὴ ὑποκεισθαι σοι. » Συμπαρεῖ-
 ναι μὲντοι δείκνυται ἐν αὐτῇ τηνικαῦτα καὶ τὸν
 Ἐφέσου. Ὅτι δὲ οὐχ ἕτερός τις, ἀλλ' οὗτος ἦν ὁ
 πρῶτος ἐν τῆ τοῦ Πυργίου τῷ τοῦ μητροπολίτου
 τιμηθεὶς ὄνοματι, ἃ Σπανόπουλος δηλαδὴ Κωνσταν-
 τίνος δείκνυσι καὶ τὸ προσὸν τῆ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ
 παλαιὸν ἀπογραφικὸν δικαίωμα, ὅπερ καὶ αὐτὸ
 ἐνεφανίσθη ἡμῖν παρὰ τῶν αὐτῆς κληρικῶν, ἐξ ὀνό-
 ματος τούτου παραδηλοῦν, εἰς ἐπισκόπους ἐτι τελοῦν-
 τα · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν παλαιῶν νομοκανόνων βι-
 βλίων οὐκ ὀλίγα τῷ καταλόγῳ τῶν μητροπόλεων καὶ
 τῆ τοῦ Πυργίου ἐναριθμῶντα ἡμῖν εὐρηται, ὅστι-
 σιν ὅμοιω ταῖς μητροπόλεσιν αὐτῆν συνηριθμήσε
 καὶ ὅ ἐν μακαρίᾳ τῆ λήξει γενόμενος ἀόιδιμος καὶ
 μακαρίτης βασιλεὺς, ὁ πρόπαππος τοῦ κρατίστου καὶ
 ἀγίου μου αυτοκράτορος, ἐν τῆ ἐκτεθείσῃ προσταγῇ
 τηνικαῦτα τῆ αὐτοῦ ἀπαριθμήσει καὶ τάξει τῶν
 ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν παρὰ τοῦ κυροῦ Μηναῖ, ἧτις
 δὴ ἀπαριθμηταῖς ἐγκατέστρωται τῷ ἐν τῆ σεβασμίᾳ

μονῆ τοῦ Παντεπόπτου εὐρεθέντι νομοκάνων, ἃ δὴ
 πάντα εἰδόντας καὶ τοὺς τῆ Ἐφέσου ἀπαρχειρήγη-
 τας ἐχρῆν εἶ κατ' αὐτὴν συντηρεῖν καὶ ἀπαρχειρεῖται.
 Προήχθη δὲ ἀρίτως καὶ τὴν προτίραν ἐπιλαβε-
 τάξιν τῆς μητροπόλεως αὐτῆ δὴ ἡ τοῦ Πυργίου πα-
 ρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος ἐὰ
 τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀκαλυθέντος σεπτοῦ προσταγματος ·
 ἔνθεν τοι καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἀκολούθως ποιῶσα
 γνώμη κοινῆ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως τῶν ἱερω-
 τάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδαρων, τοῦ Ἀυράκιου, τοῦ
 Μαδύτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Χίου,
 τοῦ Βάρνης, τοῦ Γάνου, τοῦ Δράμας, τοῦ Τενίδου,
 τοῦ Κῶ καὶ τοῦ ὑποψηφίου Μονεμβασίας, τὴν παροῦ-
 σαν ἐκτέθεικε πράξιν, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς τῷ γο-
 ρῷ καὶ ταύτῃ δὴ τὴν τοῦ Πυργίου τῶν μητροπόλεων
 συνεῖναι · ὅθεν καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε ὀφείλει παρῶσα-
 σθαι τῆς τῶδεως ταύτης καὶ τῆς τιμῆς ἀφαιλεῖν αὐ-
 τὴν καὶ ὑποβιβάζει · ὀφειλὴ γὰρ καὶ καὶ χροῖς τοῦτο
 πᾶσιν ἀπλῶς ἀπαραίτητον τοῖς ἐς ὕστερον, στήγειν
 τὰ καλῶς τοῖς πρὸ αὐτῶν ὄξαντα καὶ ἀπαρχειρήγη-
 τα ἀπαράτρωτα μένειν ἔξιν, ὡς ὁμοιοῖας καὶ εἰρήνης
 παραίτιον · ὀφείλουσι μὲντοι προσεῖναι καὶ ὑποκει-
 σθαι τῆ αὐτῆ ἐκκλησίᾳ καὶ τὴ ἐν τῷ πρακτικῷ ταύ-
 τῆς διαλαμβανόμενα δύο χωρῖα, τὸ τοῦ Διοσιπό-
 δηλονότι καὶ τὸ τῆς Δίγνης, καὶ πάντα ἀπλῶς, ὅτε
 τοῖς ἐγγράφοις δικαιοῦμασιν αὐτῆς· δικαιούται κατ-
 ἔχειν, ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπαστως. Ἐπὶ τού-
 τῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ ἐγ-
 γραφὸς πράξις γενομένη τῆ πολλὰκις διαληφθεῖσῃ
 ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τοῦ Πυργίου ἐπιδίδεται εἰς διαι-
 ωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν μητρί Αὐτοῦστῳ ἰνδ. ε.

XXIX. Joannes dirimit controversiam.

† Διενέξεις οὐκ ὀλίγας ἔχοντες ὁ τε ἱερωτάτος
 μητροπολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος καὶ ὁ πανσεβαστός
 σεβαστός οικεῖος τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αυτο-
 κράτορι κυρ Κωνσταντίνος ὁ Πράσινος περὶ τινος
 μονυδρίου τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματι-
 κοῦ Παντελεήμονος καὶ ἑτέρου πανσέπτου ναοῦ τῷ
 ἐν ἀγίοις παμμάκαρος Νικολάου, ἐφ' ὅς ἔχει δικαιο-
 γονικότητος ὁ αὐτὸς Πράσινος, ἐτι τε καὶ περὶ ἐτί-
 ρων τινῶν μονυδρίων, ἐκίνησαν τὰ περὶ τούτου ἐπὶ
 τῆς ἡμῶν μετριότητος. Καὶ ἐπὶ ὁ μὲν τοιοῦτος
 Πράσινος ἐνήγες κατὰ τοῦ εἰρημένου ἱερωτάτου μη-
 τροπολίτου Χίου καὶ ὑπερτίμου, καὶ διετείνετο λαμ-
 βάνειν μὲν αὐτὸν τὰ εἰσοδήματα τῶν τοιοῦτων
 μονυδρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν καὶ καρποῦσθαι τῆς
 πάντα αὐτὸν, κἀντεῦθεν πολλὸς ἦν ἐγκαίμενος ἐπὶ
 ἀπαιτῶν ἀντιστρεφῆσαι αὐτὸν ταῦτα, ὁ δὲ γε ἱερω-
 τάτος μητροπολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος ἀντίλε-
 μη ἀληθεύειν ὅπως αὐτὸν, εἰ καὶ ἐτι δὴ ἐφθασε λαβόν
 δισχυρίζετο μὴ χρῆσασθαι τούτῳ εἰς ἰδίας χρεῖς
 αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἑτέρας· ἀναγκαῖας τῶν τε τοιοῦτων
 πανσέπτων ναῶν καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ μοναχῶν καὶ
 ἑτέρων ἀνδρῶν. Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τῶν
 διέγνω καὶ ἀπεφῆντο κατὰ τοὺς ἱερωτῶν καὶ θεῶν
 κανόνων, ὡς ἂν ἔχη μὲν ὁ τοιοῦτος ἱερωτάτος μητρο-
 πολίτης Χίου καὶ ὑπέρτιμος ἐπὶ τε τοῖς τοιοῦτοις
 μονυδρίοις καὶ ταῖς λοιπαῖς πάσαις κατ' αὐτῶν

ἐκκλησίαις ἐπίσκοψιν καὶ ἀνάκρισιν πνευματικὴν ἅ-
των τε εὐρισκομένων ἐν αὐτοῖς μοναχῶν καὶ ἐτέρων
ἀνδρῶν, καὶ ἐπιτηρῆ καὶ ἐπιβλέπη ταῦτα, ὥστε μὴ
φθίρεισθαι ὑπὸ τε τῶν εὐρισκομένων ἐν αὐτοῖς καὶ
ἐτέρων τινῶν, εἴτε κτητόρων, εἴτε καὶ λαϊκῶν, ἕχη
δὲ καὶ τὸ τε μνημόστυον αὐτοῦ καὶ τὸ διαφέρον
αὐτῷ χάριν κανονικοῦ, εὐρίσκονται δὲ τὰ ἀνήκοντα
εἰσοδημάτων τε καὶ πράγματα τῶν τε μοναβρίων καὶ
τῶν κατ' αὐτὸν ἐκπασῶν ἐκκλησιῶν ἐν αὐταῖς εἰς
τε τὴν προσήκουσαν κυβέρνησιν τῶν ὄντων ἐν αὐτοῖς
ἀνδρῶν καὶ εἰς σύστασιν καὶ βελτίωσιν τῶν τοιοῦτων
μοναβρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν, ἀπέχη δὲ τέλεον ἀπὸ
τῶν λοιπῶν εἰσοδημάτων, καὶ οὐδαμῶς ἕχη ἐπ'
ἀδείας ἀφελίσθαι τινὰ ἐξ αὐτῶν. Ἐφ' ἑστίνε δὲ εὐρί-
σκονται κτητορικὰ δίκαια κεκτημένοι ἐν αὐτοῖς, ὀφεί-
λουσι καὶ οὗτοι τὸ ἀνήκον μόνον ἔχειν μνημόστυον,
ἀποσχέσθαι μὲντοι παντάπασι τῶν τε πραγμάτων
καὶ τῶν ἐντεῦθεν εἰσοδημάτων τε καὶ καρποφοριῶν
τῶν τοιοῦτων πανοπέτων ναῶν. Τούτου γὰρ χάριν
γέγονε καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος
δι' ἀσφάλειαν *μηρι Διγούστῳ ἐνδ. ε'.*

XXX. Joannes declarat monasterium Salvatoris in oppido Sebrivæ esse patriarchale.

† Ἐπειδὴ τὸ ἐντός τῆς θεοσώστου πόλεως Ση-
δρίας εὐρισκόμενον μοναστήριον, τὸ εἰς ὄνομα τιμώ-
μενον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτή-
ρος, αὐτοῦργιον ἠύρισκετο πατριαρχικόν, ἐκδοθὲν
δὲ πρὸς πρόσωπα μοναχικά, ὅσα δὴ καὶ ἐξεδόθη,
καὶ ἐστερεῖτο τούτου ἢ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτη τοῦ
Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀπολύουσα τὸ παρὸν γράμ-
μα ἢ μετριότης ἡμῶν, ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται
Πνεύματι, προσεῖναι καὶ ὑποκείσθαι εἰς αἶν τοῦτο
καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὸ πάλιν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιω-
τάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μηδὲ εἰς
μετόχιον μοναστηρίου τινὸς δοθῆναι ποτε, μηδὲ εἰς
πρόσωπον ἀρχοντικὸν ἢ ἀρχιερατικὸν ἢ ἱερατικὸν ἢ
μοναχικὸν ἐκδοθῆναι, ἢ ἐφορείας χάριν ἢ κατοχῆς ἢ
ἑποίας ἄλλης ἡσθησίου αἰτίας· ἐκφωνοῦμεν γὰρ,
ὥστε μὴ γενέσθαι τοῦτ' ποτε, τὸν ἀπὸ τῆς ζωαρ-
χικῆς Τριάδος ἀφορισμὸν, καὶ τούτῳ καθυποβάλλο-
μεν ἀλύτως τὸ πρόσωπον, ὅποιον ἄρα καὶ εἴη, ὅπερ
ἀπὸ τοῦ παρόντος ἀναδέχεται τοῦτο ἢ εἰς μετόχιον
ἢ δι' ἄλλην ἡντιναοῦν αἰτίαν, ὥστε μὴ προσεῖναι
καὶ ὑποκείσθαι τοῦ λοιποῦ διὰ παντὸς ἀνέκδοτον τῇ
καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ
καὶ παρ' αὐτῆς διοικεῖσθαι. *Μηρι Μαρτίῳ ἐνδ. α'.*

XXXI. Imperator confirmat quæ de asylis stabiliæ sunt.

† Ἐπεὶ ἐγνώρισεν ἡ βασιλεία μου, ὅτι οἱ προσ-
φεύγοντες εἰς τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν
Ἐκκλησίαν οὐκ ἐθέλουσιν εὐρίσκεισθαι εἰς τοὺς
τεταγμένους τόπους τῶν προσφυγίων διὰ τινὰ δει-
λίαν καὶ ὑποψίαν φόβου, ἀλλ' εὐρίσκονται ἐντός αὐ-
τοῦ τοῦ ἱεροῦ ταμένους τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης
Μεγάλῃς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν εἰς ἀθέ-
τησιν καὶ ἀνατροπῆν τῶν τε ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν
φιλευσεῶν νόμων, ἐστὶ δὲ καὶ εἰς ἐμπόδισμα τοῦ

ἐκτελεῖσθαι ἀπαράγωγος καὶ ἀσυγχύτως τὰς τεταγμέ-
νας καὶ νενομισμένας θείας καὶ ἱερὰς ὀρθοδόξας, ἢ
βασιλεία μου, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· στέργουσα
καὶ διατηροῦσα τὰ δοθέντα ἀνέκαθεν εἰς τοῦτο προ-
νόμια τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ
παρὰ τε τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευσεῶν
νόμων, οὐς δὴ τὰ νόμους προεθέσπισαν καὶ ἔταξαν
οἱ ἅγιοι μου ἀθρόοι καὶ βασιλεῖς, οἱ πρόγονοι τῆς
βασιλείας μου, καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι βασιλεῖς, οἱ ἀοί-
μιμοι καὶ μακάριοι, καὶ μηδὲν τι ἕτερον διαπράτ-
τεσθαι βουλομένη, ἀλλὰ στηρίζουσα καὶ ἱποικοδο-
μοῦσα μᾶλλον αὐτοῖς καὶ τὸ ἔδρανον καὶ μόνιμον
καὶ ἀμετακίνητον πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις προνομίῳ
παραχομένη, ἅμα μὲν καὶ τῆς τῶν νόμων ἀσφαλείας
τὸν τρόπον τοῦτον φροντίζουσα, ἅμα δὲ καὶ τῶν
ἐκάστοτε προσφευγόντων πρόνοιαν ποιουμένη, τὸ
παρὸν ἀπολύει πρόσταγμα, δι' οὗ καὶ θεσπίζει καὶ
διορίζειται, ὡς ἂν εὐρίσκονται οἱ ῥηθέντες πρόσφυ-
γες εἰς τοὺς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τεταγμένους τό-
πους τῶν προσφυγίων, καὶ οὐδὲν ἔχωσι φόβον καὶ
δειλίαν τινὰ τοῦ ἀποσπασθῆναι αὐτοῦθεν βίᾳ πικρᾶ
τινος τῶν ἀπάντων, εἰδότες, ὡς εἴ τι παρὰ τὸν
παρόντα τολμήσειεν ὀρισμὸν τῆς βασιλείας μου,
πρὸς τῶ ταῖς ἀπὸ τῶν νόμων ὑποβληθῆναι ποιναῖς,
οὐ μετρίας τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τιμωρίας καὶ
παρὰ τῆς βασιλείας μου πετραθῆσονται, ὀφειλόντων
μὲντοι καὶ τῶν κατὰ καιροὺς προσφευγόντων προσ-
μένειν καὶ προσκαρτερεῖν τοῖς τεταγμένοις, ὡς
εἰρηται, τόποις τῶν προσφυγίων καὶ μηδαμῶς
προέρχεσθαι περαιτέρω τούτων, μηδὲ εἰστίναί τι δίκαιον
εἰς τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ναὸν, παρὰ τὰς τῶν ἱερῶν
κανόνων καὶ φιλευσεῶν νόμων διαταγὰς. Εἰς γὰρ
τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀποπέλλεται καὶ τὸ παρὸν
τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα *μηρι Μαρτίῳ ἐνδ. α'.*

XXXII. Synodus metropolitam Coi transfert in metropolim Carinthi.

Ἡ συνοδικὴ πρᾶξις ἢ ἐπὶ τῇ μεταθέσει τοῦ Κορίν-
θου γεγονυῖα.

† Ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία πάντα καλῶς οἰκονο-
μοῦσα καὶ συμφερόντως, ὡς ὁ καιρὸς δηλονότι καὶ
τὰ πράγματα ἀπαταῖ, τοῖς πολυειδέσι καὶ ἀρίστοις
τρόποις τῶν αὐτῆς οἰκονομιῶν, ἐναριθμοῦν καὶ τὸν
τῆς μεταθέσεως ἔθετο. Καὶ τούτου πλεῖστα τὰ ὑπε-
δείγματα· πολλοὶ γὰρ καὶ πολλάκις ἀφ' ἐτέρων εἰς
ἐτέρας μετετέθησαν ἐκκλησίας τῶν ἱερωτάτων
ἀρχιερέων, οὐ μόνον εἰς μητροπόλεις ἀπὸ μητροπό-
λεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς πατριαρχίας
θρόνον, ὡς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πρᾶξεων ἐστὶ
καταφανές· καὶ εἰκότως· καλὴν γὰρ ὁμοίως τὸν
ἄριστον κυβερνήτην ἐπὶ τῶν οἰάκων καθῆσθαι καὶ
τοὺς ἐπὶ πολλοῖς εἰδοκιμοῦντας τοῖς πρωτερήμασι
τῶν πολλῶν προβεβληθῆναι ἀνάλογον περιεζωσμένους
τὴν ἡγεμονίαν. Πρὸς τὴν αὐτὴν δὲ νῦν καὶ ἡμεῖς
ἔρμηθμεν πρᾶξιν, διὰ τε τοῦ πράγματός ἐβλο-
γον καὶ δεδοκιμασμένον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἅμα, ἵνα
καὶ λαὸς θεοφιλῆς οὐκ ὀλίγος, ὁ τῆς ἀγιωτάτης
δηλαδὴ μητροπόλεως Κορίνθου, ποιμένος εὐμοιρῆ
τοῦ προσήκουτος, ἐφ' ἱκανοῖς ἤδη τοῖς χρόνοις ἐν

στερήσει τυγχάνων ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας καὶ ἐπισκώψεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀγιασμοῦ, ὡς τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας; βίη τῆ τῶν Λατίνων κατατυραννομένης, περὶ ὧν καὶ οὐ μικρὰ τις οὐδὲ ἡ τυχοῦσα φρονεῖς ἦν τῆ ἡμῶν μετριότητι, πολλάκις καὶ διαφορῶς ἰκεσίαν πρὸς αὐτὴν ἐγγραφον περὶ τούτου ποιησιμῶν. Ἐνθεν τοι καὶ κοινῇ διασκέψει καὶ γνώμῃ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρευς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων.

κατεπράξατο μετατεθῆναι εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην τῆς Κορίνθου μητροπόλιν τὸν ἱερωτάτον ἀρχιεπίσκοπον Κῶ, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν, σχολάζοντα ἤδη τῆς λαχούσης; αὐτὸν, ἅτε δὴ καὶ αὐτῆς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τυραννομένης; ὑπὸ Λατίνων, ὃς δὴ καὶ ὀφείλει μεταλαχεῖν καὶ τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἀνηκούσης τοῖς τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀρχιερεῦσι τιμῆς ἐν τε στάσει καὶ καθέδραις ἐν ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσι, ἐπιλαθέσθαι τε καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν κτημάτων καὶ πραγμάτων, καὶ ἀπλῶς; εἰπεῖν, τῶν ὀθενδήποτε διαφορόντων τῆ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δικαίων ἀναγνώστας; τε σφραγίζειν ἀκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους; καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν καὶ πάντα ἀπλῶς διαπράττεσθαι, ὅσα τοῖς γνησίοις ἀρχιερεῦσιν ἐν ταῖς λαχούσαις αὐτοῦ; ἐφείτα ποιεῖν, μετέχων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὀφειλόντων καὶ τῶν αὐτῆς κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων, μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν πείθεσθαι τούτῳ καὶ κειθαρχεῖν, ὅσα καὶ οἰκεῖω πριμῆναι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῷ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διέχεσθαι προθύμως καὶ ἐτοιμῶς ἀποπληροῦν πάνθ' ὅσα μέλλει λέγειν καὶ παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ κερουσα ἡμετέρα καὶ συνοδικῆ πρᾶξις γενομένη ἐπιδέδοται εἰς ἀσφάλειαν ἡμερὶ Ἀπριλλίῳ Ἰνδ. α'.

XXXIII. Synodus absoluit metropolitam Pyrgii accusatum a metropolitā Ekesi.

† Περὶ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τοῦ Πυργίου, ὅτιπερ εἰς μητροπόλιν αὐτὴ προεδιβάσθη καὶ ἐτιμήθη πάλαι ποτὲ ἀπὸ ἐπισκοπῆς, καὶ ὡς τὴν αὐτὴν πάλιν εἰληχε κατάστασιν καὶ τιμὴν διὰ σεπτοῦ προστάγματος τοῦ κρατίτου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐφ' ᾧ καὶ πρᾶξις προέβη ἡμετέρα τε καὶ συνοδικῆ, ἐφθήμεν δηλώσαντες. Ὁ μὲντοι ἱερωτάτος μητροπολίτης τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, εἰς ἐπίσκοπον εἶτε τελῶν ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην δηλονότι μητροπόλιν τῆς Ἐφέσου, καὶ καθάρσεις καταψηφισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὴν καὶ θείαν σύνοδον ἀναδραμῶν καὶ ἀνεγέκας τὰ περὶ τούτου, ἐδεῖτο συνοδικῆς τυχεῖν κρίσεως τε καὶ διαγνώσεως, ἰσχυρίζομενος ἀδικεῖν. Φθάσαντος τοῖνον γράφαι τηνικαῦτα τοῦ Ἐφέσου περὶ αὐτοῦ καὶ δηλῶσαι κατὰ μέρος, ἐφ' οἷς, ὡς ἔλεγον, ἀλοῦς αἰτιάμασι καταψηφίσθη, ἰσχυρῶς ἦν ἀπολογούμενος; ὁ Πυργίου ἐφ' ἐνὶ τούτων ἐκάστη, καὶ διεβεβαίουτο, μὴ εἶναι μὴδὲ τῶν κατ' αὐτοῦ γραφομένων ἐν χε-

σθαί. ἔλεγε δὲ ἅμα καὶ ὡς ἐκρίθη ἐπὶ τούτοις παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀνώτερος ἀναφανείς, ἠναγκάσθη ἔπειτα, ὥστε παραιτήσασθαι, ἀλλὰ καὶ οὕτω συγχωρήσεως εὐθύς ἔτυχε τῆς παρ' αὐτοῦ, καὶ συνελειτούργησεν αὐτῷ, ἐκ προτροπῆς τε τῆς αὐτοῦ καὶ χειροτονίας τινῶν πεποίηκεν, ὅτε καὶ γράμμασιν ἡμεῖς; πρὸς τὸν Ἐφέσου χρησάμενοι συνοδικῶς, ἐδηλώσαμεν ἡ συγγνώμῃ τούτῳ, εἰς τι συγγνωστὸν ἀλίσκομέτω, ἡ ἔασαι μένειν ἀνενόητον, ἕως οὔ, δόντος τοῦ κερου; ὑποστρέψαι καὶ καταλαθεῖν αὐτὸν ἐνταῦθα, ἐπιστῆ καὶ οὔτος. Ἀμέλει καὶ ἀμφοτέρων ἐπιστάτων τῆ συνδ; ἐξ-ετᾶσει τὰ τοῦ πράγματος συνοδικῆ δίδοται ἐξ ὑπαρχ; καὶ ἐπειδὴ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν ἐγρήτο κατὰ τούτου αἰτιάμασιν ὁ Ἐφέσου, προσεπιφέρων δὲ καὶ προσανατιθεὶς ἦν τούτῳ κερου καὶ ἐπιτορκίας ἐγκλήμα; ὁ Πυργίου τὰ μὲν ἄλλα καὶ πάλιν ἀπολογησάμενος ἀπεσκευάσατο αἰτιάματα, ὡς μὴδὲ τὸν Ἐφέσου ἀντιλέγειν ἔχειν, περὶ βέγε τοῦ φόνου καὶ τῆς ἐπιτορκίας νεωστὶ καὶ πρώτω; ἀρτι κινήθηναί κατ' αὐτοῦ ταῦτα διετείετο, μὴδὲν τι δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις ἔλεγε συνειδέναι αὐτῷ, ὅθεν καὶ ἀνητήθη τὰ περὶ τούτου διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀναπόδεικτα παντάκτασιν εἶναι, καὶ ἀμφοτέρα τὰ ἐγκλήματα ταῦτα τοπικῆς διὰ τούτο δεῖσθαι ἐξετάσεως. Συνθεμένου εἰς τούτο καὶ τοῦ Ἐφέσου, τὸ ἀπ' ἐκείνου μέντοι μὴ θελήσαντος αὐτοῦ καταλαθεῖν εἰς τὴν σύνοδον, καίπερ διαφῶως διαμνηυθέντος, ἐμαρτυρήθη μὲν καὶ παρὰ τῶν ἐντεῦθα κληρικῶν τῆς τοῦ Πυργίου καὶ παρὰ κωσμικίων τινων, συκοφαντῶν εἶναι καὶ ὤθεος προφανῆς; τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα. Ἀκριβοτέρων δὲ ὁμοῦς ἡμεῖς τῷ πράγματι διδόντες ἐξέτασιν, ἐγράψαμεν συνοδικῶς τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαοδικείας καὶ ὑπερτίμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῷ, ἐπιτρέψαντες τούτῳ καὶ ἀναθέμενοι τὴν περὶ τῶν τοιούτων δύο κεφαλαίων ἐξέτασιν, ὃς δὴ καὶ ἐξετάσας τοπικῶς, ὡς ἐπετράπη, καὶ τὸ γράμμα τῆς ἐξετάσεως πεπομφῶς εἰς τὴν σύνοδον, συνεξαπέστειλε καὶ γράμματι διάφορα τοῦ Ἐφέσου, ἃ δὴ καὶ συνοδικῶς ἀναγνωσθέντα, τὰ μὲν πολλὴν ἐμφανίοντα ἐβρηται τὴν κατὰ τοῦ Πυργίου καταφορὰν, δύο δὲ τινα, τὸ μὲν καθάρσεις καταψηφίξετο τοῦ Πυργίου μετὰ τὴν συνοδικὴν ἐξέτασιν, συμψήφους τε καὶ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ λαθεῖν ἔλεγον ὁ Ἐφέσου, μὴδ' ὄλων ἀληθεύων, τὸ δὲ ἤξιον τὸ; Ἀμῆρ Ἀμῆρ πεκιν, ἐφ' ᾧ οἶα δὴ καθηρημένον καὶ ἀνίερων τὸν Πυργίου ἀποπέμφεται, ἐν ᾧ καὶ καλὸν υἱὸν αὐτοῦ τοῦτον ἔλεγε καὶ αὐτὸν αὐτοῦ κατέρτα, παππάδας τε αὐτοῦ τοῦς τοῦ Πυργίου πρεσβυτέρους, οὐδὲν δέον; παραφυλάττεσθαι γὰρ. εἰκὸς τὰ τοιαῦτα ἐπὶ προσώποις τοιούτοις τοῦς ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα περικειμένους; καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ὁμοῦς χρῆσθαι σχετικῶς ὀνόμασι περὶ τε τοῦς πιστοῦς, τοῦς ἔθνικῶς τε καὶ ἀπίστους; θεῖ γὰρ εἶναι τινα πάντως καὶ ἐν ταῖς κλήσεσι τὴν διαστέλλουσαν διαφορὰν, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασε. Τὸ γράμμα δὲ τῆς γενομένης τοπικῆς ἐξετάσεως ἀναφανῆνα; ἐδῆλου μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριθῆ τὴν ἐξέτασιν εἰς οὐδὲν ἀληθῆς εἰρημένα καὶ ἀμφοτέρα τὰ ταῦτα ἐγκλήματα, τὸν τε φόνον, τὴν τε ἐπιτορ-

κίαν, ὡς τοῦ μὲν προσώπου, ὑπερ ὡς ὑπ' αἰτίῳ Α ἔτι δοκεῖτε καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων συνοδικῶν, ὄθρον τῷ Πυργίου ὀμόσαντι ἐκρεμάσθη καὶ ἐδάρη, ἔλεγον, καὶ τὴν τρόπον τοῦτον ἀπέλιπε τὸ ζῆν, μήτε κρεμασθέντος, μήτε μὴν δαρέντος, πλην τοῦ θεοῦ μόνον ἐκ ποδῶν, φυσικῆ δὲ νόσφ' ἔκτοτε περιπεζόντος καὶ μεθ' ἱκανῶν θανόντος, ἀλλ' οὐδὲ αὐθόρμητον εἰς τὸν ὄρκον ἔλεγε γενέσθαι τὸν Πυργίου, ἐπιθέσει δὲ πολλῆ καὶ βία τοῦ Ἀμῆρ Ἀμῆρπεκιν, ἀπὸ ζητήσεως τοῦ τοιοῦτου προσώπου, καὶ διὰ τὸ κινδυνεύειν μὴ θελήσαντος ὀμόσαι εἰκοσιπέντε πρόσωπα, εὐορκήσαντος δὲ καὶ ἀκινδύνων καὶ αὐτῶν περισωθέντων. Ἐνθεν τοι καὶ ἐπιστῆ πολυτρόπως καὶ ἀριδιήλως ἀποδέδεικται ὁ Πυργίου εἰς οὐδὲν τῶν τοιοῦτων αἰτιαιμάτων ἀλισκόμενος, ἀθουόσα τοῦτον συνοδικῶς ἢ μετριότης ἡμῶν κοινῆ διασκέψαι καὶ γνώμη τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Σάρδεων, τοῦ Σίδης, τοῦ Ἀμασειας, τοῦ Πισιδίας, τοῦ Κορίνθου, τοῦ Δυρράχίου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Ἀπρω, τοῦ Βάρνης, τοῦ Γάνου, τοῦ Βιζύντης, τοῦ Ζιχνῶν, τοῦ Χίου, τοῦ Δράμας, τοῦ Τενέδου, τοῦ Καλλιουπόλεως καὶ τοῦ ὑποψηζίου Μονεμβασίας, παρακελεύεται μετιέναι αὐτὸν τὰ τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ ἱερουργοῦντα καὶ ποιμαίνειν καὶ διεξάγειν τὰ λαχόν αὐτὸν λογικῶν πλείμων τοῦ Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ θεϊότατος Πατὴρ ἡμῶν ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν τινι τῶν αὐτοῦ κανόνων, τῷ περὶ τῶν πρεσβυτέρων, « Οἵτινες ἐκ τῶν ἀπίστων ἀνάγκην ὑποστάντες ὤμοσαν, μηκέτι ἱερουργεῖν » καὶ μετὰ τιντα· « Ἐστὶν οὖν δεκτὸς ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος μαρτυρούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμέλσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, ὃν ἐπὶ τῷ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βασιτάσαι τὴν ἐνόλησιν τοῦ μικροῦ κινδύου ἐκεῖνου μὴ δυνηθεῖς. » Ὅθεν οὐδὲ τῷ Πυργίου προκριματισμὸς ἐστὶ τις δικαίως, ἔξ ἀνάγκης ὀμόσαντι καὶ εὐορκήσαντι· εἰ γὰρ ἐκεῖνος τὴν ἱερωσύνην τρόπον τὸν εἰρημένον ἀποβαλόμενος ἀναλαβεῖν αὐτὴν καὶ ἱερουργεῖν συνεχωρήθησιν, πλην τῆς δημοσίας συνελεύσεως, πολλῆ τῆ τοῦ δικαίου περισούσα ἀνέγκλητος οὗτος τηρηθῆσεται ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως τοῦ ὄρκου προχωρήσαντος, ἀκινδύνων τε καὶ τῶν ἄλλων περισωθέντων καὶ αὐτοῦ τοῦ τὴν αἰτίαν δόντος. Ὅφειλε μὲντοι τοῦ λοιποῦ καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἱερωτάτους ἀρχιερεῦσιν ἐναρθόμεσθαι, ἔτι τε καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τῆ τοῦ Πυργίου ἐπικληροχρησόμενοι, ὡς καὶ τῆς τοιαύτης· ἐκκλησίας τῷ τῆς μητροπόλεως καὶ γάλιν τιμηθείσης ὀνόματι, καθὼς εἴρηται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ προῖξις γέγονε καὶ ἐπεδόθη δι' ἀσφάλειαν μηνι Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιε'.

XXXIV. *Joannes notum facti monachis Montis Sancti decisionem synodi in causa Barlaami et Palamæ.*

† Τιμιώτατοι ἐν μοναχοῖς, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις ὑμῖν εἶη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Περὶ τοῦ Παλαμᾶ ἐγρέψατε καὶ ἐδηλώσατε, ὅσα ἐδηλώσατε, ἀπ' ὧν ἀγνοεῖν

καὶ ὅπως παρηκολούθησε τὰ κατ' αὐτὸν· Ἐν οὖν μὴ διὰ τοῦτο ἀκοῶς δεχόμενοι ματαίας ἐκφύρησθε τοῦ προσήκοντος, δηλώσαι δαῖν ἔγνωμεν ὑμῖν ὡς ἐν βραχεὶ τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Βαρλαάμ εἶχον ὡς εἶχον κατ' ἀλλήλους, καὶ ἔνα μὴ μακρολογώμεν, κατήντησαν ἐνταῦθα, ὁ μὲν πρότερον ὁ Βαρλαάμ, εἶτα ἀπὸ ἐγκλήσεως αὐτοῦ καὶ ὁ Παλαμᾶς· καὶ συνόδου συγκροτηθείσης παρουσίᾳ καὶ τοῦ αἰδίου καὶ μακαρίτου βασιλέως καὶ τῆς συγκλήτου, προετράπη ὁ Βαρλαάμ εἰπεῖν, εἰ τι εἰπεῖν ἔχει καὶ ἀποδείξει κατὰ τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ δὲ ὡσπερὶ τοῦ προκειμένου λήθην παθῶν, δογματικὰς προσέτεινε ἀπορίας, καὶ λύσεις· ἐπὶ τούτοις ἐπεζήτηε· ἡμῶν δὲ προτροπῶν λέγειν αὐτὸν, περὶ ὧν ἐνεκλήτευσεν, ἐνιστάμενος ἦν, τῶν ἀποριῶν ἀπρὶξ ἐξεχόμενος. Ἀνεγνώσθησαν οὖν εἰς ἐπήκουον διὰ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων οὗτοι· Ὁὐ χρὴ λαίκαλον δημοσίᾳ λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξιωματὶ διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον· ἀλλ' εἴκειν τῇ παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθείᾳ τάξει, καὶ τὸ οὗς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοεῖσθαι καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεισθαι. Ἐν γὰρ τῇ μετ' Ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποιήκαν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ Θεολόγος ἐρμηνεύων Γρηγόριος σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν περιστήσει λέγων· « Ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν ἔστω τις ἀκούη, ὁ δὲ γλώσσα, ὁ δὲ χεῖρ, ὁ δὲ ἄλλο τι· ὁ μὲν διδασκείτω, ὁ δὲ μανθάνει, καὶ ὁ μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἰλαρότητι, καὶ ὁ ὑποργῶν ἐν προθυμίᾳ. Μὴ πάντες γλώσσα, τὸ ἐτοιμότερον, μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν. » Καὶ μετὰ τιντα· « Τί σεαυτὸν ποιμένα ποιεῖς, πρόβατον ὦν; Τί γίνῃ κεφαλὴ, πούς τυγχάνων; Τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις; Καὶ ἐτέρωθι ἡ Σοφία διακελεύεται, *Μη ἴσθαι ταχὺς ἐν λόγοις, μὴ συμπαρκετεῖν, πένης ὦν, πλειούσι, μηδὲ ζητεῖ τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος.* Εἰ δὲ τις ἀλῶ τὸν παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας ἀφορίζεσθαι τεσσαράκοντα. » Κανὼν ἔτερος ἐστὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι· « Δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προσετώτας ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὴν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας Γραφῆς ἀναλεγόμενους τὰ τῆς ἀληθείας νοηματα τε καὶ ῥήματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοῖς ἔδοθ' ἐθέντας ὄρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφύρων Πατέρων παράδοσιν· ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινήσει λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύετωσαν ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδασκαλοὶ διὰ τῶν οἰκείων γραμμάτων παρέθεντο· καὶ μάλλον ἐν τούτοις εὐδοκίμειωσαν ἢ λόγους οἰκείους συντάττοντες, ἔστιν ὅτε ἀπόρω· ἔχοντες, πρὸς τοῦτο ἀποπίπτοντες τοῦ προσήκοντος. Διὰ γὰρ τῆς τῶν προσηρημένων Πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ αἰρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων, τὸν βίον μεταρρυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἀλίσκονται πάθει, ἀλλὰ

προσχοντες τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φέδω τῶν ἐπιτηρημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται. Ἡ Τούτων ἀναγνωσθέντων ἀπετρέψαμεν κατ' αὐτοῦς καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐδὲν παρεχωρήσαμεν λέγειν ἢ κινεῖν αὐτὸν τι περὶ δογμάτων. Μῆδ' οὕτω δὲ αὐτοῦ κειθόμενου πρὸς τὸ προκειμενον ἰλθεῖν, καὶ περὶ ὧν ἡ ἐξέτασις, προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἃς ὁ Βαυλαὰμ φθάσας ἵποηζατο ἀναφοράς κατὰ τοῦ Παλαμᾶ, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἀκουόντων πάντων ὁμοίως παρήχθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν καὶ ὅπῃ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Δεσπότου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θεᾶς ἡξιωμένων προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων λέξεσιν αὐταῖς τάδε· Ἐν θασιωρίᾳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ ἀλήθειαν ὁπῆρχε φῶς θεότητος, οὐδὲ ἀγγέλων ὅλως ἰερώτερον ἢ θεϊότερον, ἀλλὰ καὶ χειρὸν καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως. Πάντα γὰρ τὰ τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σεμνότερά ἐστι τοῦ φωτὸς ἐκεῖνου, ὡς τῇ ὕψει διὰ τοῦ ἀέρος προσπίπτοντος καὶ αἰσθητικῆς δυνάμει ὑποπίπτοντος, καὶ αἰσθητὰ μόνον δεκνύντος τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅλως τε δεκτός καὶ ἐσχηματισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ φαινομένου καὶ τὸν ἀέρα χρωματίζοντος, καὶ νῦν μὲν συνισταμένου τε καὶ φαινομένου, νῦν δὲ διαλυομένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦντος, ἅτε φανταστοῦ, μεριστοῦ τε καὶ πεπερασμένου· διὸ καὶ ὁρώμενον ἦν ὑπὸ τῶν ἀτέρησιν πασχόντων τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μηδέπω ταῦτα ὅλως κτησαμένον καὶ εἰς ἀκαθάρτων ὄντων καὶ ἀτελῶν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους θεᾶς, ὡς μηδέπω ἀξιοθέτων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεως· ἀναγόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου φωτὸς ἐπὶ νοήματα καὶ θεωρήματα, ἃ κρείττω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτὸς ἐκεῖνου. Τοιγαροῦν οἱ λέγοντες αὐτὴ ὑπερ νοῦν καὶ ἀληθινὸν καὶ ἀπρόσιτον καὶ τὰ τοιαῦτα, πεπλανημένοι εἰσι καθάπαξ, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων κελῶν ὑψηλότερον εἰδότες, ἀσεβεῖς δὲ διὰ τοῦτο, καὶ ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσάγοντες. Ἡ Ἐλεγε τε ὁμοίως καὶ περὶ τῆς εὐχῆς τῆς, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον με, καὶ περὶ αὐτῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὕτως· Ἡ Ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἃ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἔγκλειν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑφηγητῆ, οὐδεὶς ἔλαττον ἠγοῦμαι καὶ οὕτω, ὅτι τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπουν μυστήρια, συκοφαντεῖ καὶ τοὺς Πατέρας, ὡς, ἅπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα ἀκακίους φρονήσαντας πρότερον. Ἡ Ἐμβρόχθητε καὶ μιὰρ, τίς πώποτε ἐκεῖνων νῆψιν καὶ φυλάκην καρδίας καὶ προσοχῆν, τοιαύτην ταραταίαν, ἣν σὺ παραδίδως, ὠνόμαζεν; Φασὶ δὲ τοῦτον νουομοθετημένα τοῖς μύσταις, εὐχῆ χρῆσθαι διὰ παντὸς οὕτως· Ἐγούση· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον με. Καὶ τούτου οὐκ ἐστὶ συνιδεῖν, ὅποιος ἦν ὁ τῶν εἰσπνοῶν εὐρέτης· τὸ μὲν γὰρ, Πάτερ ἡμῶν, ᾧ διαφερόντως οἱ Βογομίλοι χρώνται, οὐ νομοθετεῖ· φέτο γὰρ οὕτω κατάδηλος εἶσθαι·

Ἡ οἱ δ' ὁμοίως ταύτῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ μόνῃ διὰ βίου προσανέχειν ὑποτίθεται, τοῖσι τὰς γε ἄλλας ἀπάσας εὐχὰς βαττολογία· καταλιμπάνει νομίζεσθαι· οἱ δ' αὖθις πάντων Χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν καλοῦντων, οὗτος τὸ, Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Υἱὲ Θεοῦ, μετεβλήθη, τοῖσι τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ κακοδόξιας ἡμῶν ἐξεκάλυψε. Τῷ γὰρ τῶν Βογομιλιῶν ἀκολουθῶς δόγματι μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρημνῇ εὐχῇ τὸ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸ, Υἱὲ Θεοῦ, ἐπὶ ἄλλην γε αἰτίαν, δι' ἣν τὴν τοιαύτην πεποίηκε μεταβολὴν, οὐκ ἂν εἰπεῖν τις ἔχοι. Ἡ Ἐκρίθη τοῖσιν καὶ ἀμφοτέρω ταῦτα, ἦγουν καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως καὶ τὸ περὶ τῆς εὐχῆς, βλασφημίας καὶ κακοδόξιας εἰρησθεῖ παρ' αὐτοῦ, ἀπελεγχθέντα διαφόροι; καὶ γραφικαῖς βήρασι τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἀναγνωσθεῖσιν καὶ αὐτῶν ἐν ἐπιτήρῳ, κἀνεῦθεν κατεψηφίσθη παρ' ἡμῶν κοινῇ καὶ συνοδικῇ ψήφῳ, καὶ οὐδὲ εἰς κατηγορίαν ὅλως ἐκρίθη δεκτός· φησὶ γὰρ καὶ ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τέταρτος κανὼν μετὰ τινα, τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας μὴ πρότερον εἶναι δεκτοῦς εἰς ἐπισκόπων κατηγορίαν ἢ ἐτέρων κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθῶους αὐτοῦ τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων. Πλατύτερον δὲ τὰ περὶ τούτου διέξεισιν ὁ τῆς ἐκτεθείς ἐκκλησιαστικὸς τόμος, δι' οὗ καὶ ἐπιτίμιον ἀφορισμὸν ἐπανεινάμεθα καὶ ἀπηγορεύσαμεν δι' αὐτοῦ καὶ ἀπετρέψαμεν, ὥστε μηδένα ἐπ' ἀδελφᾶς λόγον ὄλως κινεῖν ὑποθέσεων τοιούτων καὶ νῦν παραιοῦσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ δόγματα ἢ καὶ δογματίζεν τολμᾶν· παρηνέσαμεν δὲ, ὡς εἰκόξ, καὶ τῷ Παλαμᾶ, ὥστε μηδὲν τι περὶ τοιούτων ἢ γράφειν ἢ λέγειν, ἵνα μὴ θόρυβον ἐμποιῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μαθόντες, εἰ ἐπειτα, ὡς καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖ, καὶ ὡς ἐν τῶν τοῦ ἐκτεθέντος τόμου παρερρηνεῖ παρὰ τὴν παράδοσιν καὶ κοινὴν ἔννοιαν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, διεμνησάμεθα αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστῆναι, ἐπὶ τῷ μαθεῖν, εἰ ταῖς ἀληθείαις οὕτως ἔχει. Ὁ δὲ, οὐκ οἶδαμεν ὅπως πλὴν εἰ μὴ αὐτοῦ προκαταγωγικῶς ἦν, ὅτις ἦλθεν ὡς ἡμᾶς, καὶ ἀπέβρα εἰς τὴν Ἡράκλειαν, καὶ πάλιν ἀνηγγέλη ἡμῖν, τοῖς αὐτοῖς αὐτὸν ἀκαίεσε χρῆσθαι. Ἡ Ἐνεχθεῖς οὐκ ἐκείθεν ἀπητήθη καὶ τοὺς λόγους ἐμφανίσαι, οὐκ ἐξέλιθεο καταφρονήσας τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ὁμολογίαν δοῦναι. Πεποίηκε δὲ οὐδέτερον, ἀλλὰ καὶ τῶν προτέρων εἶχετο, καὶ γράφων οὐκ ἔληγε, καὶ ἵνα τέλος ταῦτα λάβῃ ποτὲ, δεῶν ἐκρίθη καὶ τῇ κρατίστῃ καὶ ἀγίᾳ μου Δεσποίνῃ καὶ τοῖς φιλευσεθεῖσι καὶ φιλοθεοῖσι ἀρχουσι, κρατηθῆναι τοῦτον καὶ κωλυθῆναι ἐνεῦθεν τοῦ μὴ τοῖς πολλοῖς ἀναμίγνυσθαι, ἕως ἂν πληροφῶριαν δῶ καὶ ἀπόδειξιν ἑναργῆ, ὡς ὀρθὸν ἔχει τὸ φρόνημα, καὶ ὑποταγῆ, καὶ οὐκ εἴτι παρακοῦσῃ τῆς Ἐκκλησίας, ὑποτίθεμένης αὐτῷ τὰ σωτήρια. Καίως δὲ ποιήσατε καὶ ὁμεῖς, εἰ γρόψαντες αὐτῷ παρανετικῶς διεγείρητε πρὸς τοῦτο· ἐπειδὴ γὰρ ἐλαλήθησαν μὲν πρότερον περὶ αὐτοῦ, ὅσα καὶ ἐλαλήθησαν, μήπω δὲ τούτων ἐξετασθέντων, ὅτις τοῦ λέγειν, ὅτις τοῦ γράφειν ἐπαύσατο καὶ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, μικρᾶ

τοῦ ἀφορισμοῦ φροντίσας· ἐφωράθη δὲ ἔπειτα καὶ ἅπαντα τοῦ τόμου παρερμηνεύων καὶ λέγων καὶ γράφων παρὰ τὰς θεοπρεπίστας, ὡς εἰρηται, τῶν ἁγίων παραδόσεις τε καὶ φωνάς. Πῶς ἔχει λόγον ἀσφαλείας καὶ πληροφίας χωρὶς δεχθῆναι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας; Δεινὸν γὰρ καὶ δεινοῦ πέρα μάλιστα, εἰ αἰτιώτατος ἄλλοις παραχωρηθεὶς γενέσθαι ψυχικοῦ κινδύνου, ὅπερ καὶ ὑμεῖς καὶ πᾶς τις ἄλλος εἰ φρονῶν οὐκ ἄλλως ἐρεῖ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. *Μηνὶ Νοσημῶν ἰνδ. ιγ'.*

XXXV. Synodus episcoporum Sozopolens nominat metropolitam Pisidiæ.

† Ἡ ἀγιωτάτη μητρόπολις τῆς Πισιδίας ἐπὶ πολλοῖς ἐστὶν ἤδη τοῖς χρόνοις ἀρχιερατικῆς ἀμοιροῦσα ποιμανσίας καὶ ἐπισκέψεως, ἅτε δὴ καὶ τοῦ λαχόντος αὐτῆν ἱερωτάτου ἀρχιερέως ἐκείνου κωλυθέντος ὑπὸ τῆς ἐπισυμβάσης ἰθνηκῆς ἐπικρατείας προσμείναι ταύτην ἡ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ μεταλλάξαντος μέντοι τὴν ζωὴν, ἀνήνεγκαν καὶ ἐζήτησαν οἱ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀρχιερέως τυχεῖν γνησίου, πολλὰκις τοῦτο ζητήσαντες, καὶ περιόντος ἐκείνου, τοῦ καιροῦ δὲ μὴ διδόντος διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ τόπῳ ἰθνηκὴν βίαν ἀρχιερέα γνήσιον ἀπὸ τόπου ἑτέρου ἐγκαταστῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ· ἐκχωρηθέντι γὰρ καὶ τῷ Σίδῃ τὰ κατ' αὐτὴν, οὐδὲ τούτῳ ἐγένετο καταλαβεῖν καὶ ἐπιστῆναι ἐκεῖσε· δεῖν ψήθημεν διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ὁ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανικὸς λαὸς ἀρχιερατικῆς στερηῆται ποιμανσίας καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀγιασμοῦ, θεραπεῦσαι τρόπον ἕτερον τὰ περὶ τούτου, καὶ δὴ γνώμῃ κοινῇ τῆς περὶ ἡμᾶς ὀμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Αἰδουμοτείχου, τοῦ Μαδύτων, τοῦ Φιλίππων, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Ζηκχίας, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Μηδείας καὶ τοῦ Τενέβου, δίκαιον ἐκρίναμεν μετατεθῆναι εἰς τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Πισιδίας· εἰν ὑπ' αὐτὴν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σωζοπόλεως, πρᾶχθέντος τούτου καὶ οἰκονομηθέντος καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἑτέροις παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Ἐπιλήφεται τοιγαροῦν οὗτος τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως, καὶ μεθέξει τῶν ἐν αὐτῇ, εἰς μητροπολίτην τε καὶ ὑπέριτον τετιμημένους ἔσται, καὶ τῆς αὐτῆς ἀπολαύσει τιμῆς παρὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ποιμνίου, ἧς καὶ οἱ γνήσιοι ταύτης ἀρχιερεῖς, καὶ πάντα ἐπὶ αὐτῇ διαπράττεται, ὅσα ἐφέλλεται κανονικῶς, διὰ φροντίδος δὲ παντοίας. . . . ἔσεται καὶ ἐπιμελείας τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, εὐπειθεῖν τούτῳ καὶ αὐτῶν ὀφειλόντων καὶ πειθαρχεῖν ὡς οἰκίῳ ποιμένι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ πνευματικῶν καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδική προβξίς εἰς ἀσφάλειαν μηνὶ Ἀπριλλίῳ ἰνδ. ιγ'.

XXXVI. Libellus synodalis confirmans condemnationem monachorum Barlaam et Acindyni.

† Συνοδικὸς τόμος ἐπικυρῶν τὸν ἐπ' ἀλέγχῳ καὶ καταδίξι τῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δογ-

μάτων πρότερον τόμον, καὶ σὺν Ἀκινδύνῳ κλίον. . . .

† Ὅντως οὐδεὶς οὕτως ἀρχιτέκτων οὐδενὸς τῶν ποικίλων ὡς κοριστῆς καὶ προστάτης παντοδαπῆς δυσσεβείας ὁ ἀντικείμενος· πάλαι μὲν γὰρ οὗτος, τοῦ Θεοῦ διςτὰς τὸ ἀνθρώπειον φύλον, πληθύν θεῶν φρονεῖν καὶ σέβειν ἀνέπειθεν, ὡς ἐνὸς Θεοῦ μὴ δυναμένου σέζειν τὸ οὐράνιον καὶ ἐπίγειον καὶ παντοδαπὸν ζῶον τουτὶ, τὸν ἀνθρώπον· ἵκει δ' ἐξηλέγχθη τὰ τῆς ἀπάτης, μόνου πάντων ἀναπεψηγμένος Χριστοῦ Θεοῦ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος, δὲ οὐρανόνθεν ἐνδημήσας τῇ γῆ, καὶ καταβὰς αἰθῆς ἀπὸ ταύτης εἰς ἔδου, κάκειθεν παλινδρομήσας καὶ εἰς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ ἀνθρώπινου προσλήμματος ἀναλῦσας, πάντα, ὅσα ἐθέλησεν, ἐν πᾶσιν ἐποίησεν, ἑτέραν δὲ καθηγεμὼν τῆς ἀπάτης ἐπράτατο, καὶ ἀπωθεῖσθαι μὲν ὑποκρίνεται τὴν πολυθεον πλάνην, συνθεῖν δὲ κλάττεται πάντας εἰς ἓνα Θεὸν ταῖς ἐκάστοτε τῶν κακοδόξων φωναῖς, ἀλλ' ὡς τοῦ ἐνὸς ὄντως ἀποστήσοι Θεοῦ· πᾶσιν γὰρ ἐγγχειρεῖ ταῖς τῶν αἰρετικῶν σοφιστείας, μὴ τριῖσιν πόστατον εἶναι τοῦτον καὶ παντοδύναμον. Τί διὰ τούτων κατασκευάζειν ἐθέλων; Πολυθεῖαν ἅμα καὶ ἀθεῖαν· οὐ γὰρ Πατὴρ; ὁ Υἱὸς, οὐκ ἀληθὴς Θεὸς, ὁ τῆς Ἀρείου μανίας τὸ κράτιστον, πῶς Θεὸς ἀληθὴς ὁ Πατήρ; Ὡς δ' ἄπιστος ἀληθῶς ὁ γεννήσας πιστόν; Πῶς δ' εἰς ἔσται Θεὸς ἐκ κτιστοῦ καὶ ἀκτιστοῦ, τῶν κλειστοῦ ἀλλήλων ἀφροστηκῶτων; Πῶς δ' αὐθὶς ἔσται Πατήρ ὁ αὐτὸς ἐκίτερος ὢν; ὁ πάλιν ὑπῆρχε τῆς Σαββαλίου παραφορᾶς· ὅψ' ἐκατέρου γὰρ ἐκάτερον χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν. Οὐκοῦν ἐξηλέγχθη κἂν τούτοις ὁ τῆς πλάνης προστάτης, ἐν τρισὶ προσώποις ἀκτίστοις, ὑποστατικῶς διαφέρουσιν, ἓνα Θεὸν κηρυξάντων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ σοφῶς ἀποσκευασμένων ἐντεῦθεν καὶ τὴν σύγχεσιν καὶ τὴν σύμβασιν. Ἄλλὰ κἂν τούτοις οὕτως ἐξελεγχθῆς, οὐκ ἤρμαιν εἰς τέλος ἐγνωκεν ὁ πρὸς ἀπάτην ἀμηχάνως εὐμήχανος, οὐδ' ἐκστῆναι τῆς πρὸς ἀθεῖαν ἅμα καὶ πολυθεῖαν φερόσης τοὺς αὐτῷ παιθομένους ὑπέμεινεν, ὁλλὰ τῆς προτέρας ἐκείνης ἀπάτης μέρος μὲν ἀποστρέξαι πανούργως, ὡς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς δύναίτο, μέρος δ' ἀπολαθῶν, ὡς εἰ· ἐκείνου μηδὲν ἦν πρὸς τὸ βάρβαρόν ἐστιν, οὐκ ἐπισπῶτο, πάλιν ὑποτίθεται λέγειν τοὺς ὑπηρετουμένους τῇ πλάνῃ. Θεὸν μὲν ἓνα ὄντα καὶ τοῦτον τρισυπόστατον σέβειν, εὐ μὴν ὡς μιᾶς οὐσίας τῶν τριῶν φύσεως, θελήσεως, δυνάμεως, ἐνεργείας, βασιλείας, σοφίας, ἀγαθότητος, ἀπειρίας, ἀπλότητος καὶ πάντων ὡς ἐπεὶν τῶν τῆς θεότητος ἀρχημάτων, ἀλλ' ὡς τούτων ἀκασῶν ἐν οὐσῶν, οὐσίας μόνης, κτιστῶν δὲ τῶν παρὰ ταύτην ἀπάντων· εἰ γὰρ ἄκτιστός ἐστι, φασί, καὶ ἡ θεία θέλησις καὶ δύναμις καὶ ἐνεργεία, οὐδὲν τῆς ἀκτιστοῦ οὐσίας διενηνόχασιν· εἰ δὲ διενηνόχασιν αὐτὰς ἐκείνης ὀπωσοῦν, μία ἄκτιστος θεότης; ἡ τοῦτων ὡ; αἰτία τούτων ὑπερκειμένη οὐσία τοῦ Θεοῦ· αἰ δ' ἐξ ἐκείνης αὐτὰς κἀκείνης ὀπωσοῦν διαφέρουσαι τοῖς τοῦ Θεοῦ κτισμασίῳ εἶναι ἐναριθμοί. Ταῦτ' ἄρα καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος φῶς, οὐ καὶ τὸ προσίμιον

ἐν θαλάρ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐωράκασιν οἱ μαθηταί, νῦν μὲν οὐσίαν θεῖαν λέγουσι τὰ Μασσαλιανῶν ἀντικύρως νοσοῦντες, νῦν δὲ εἰς κτίσμα κατασπῶσιν, ὡς οὐκ οὐσίαν θεῖαν, ἀλλ' ἐνέργειαν τε καὶ ἔλλαμψιν ὑπάρχον. Τί διὰ τούτων κατασκευάζοντες καὶ τοὺς πειθόμενους ἐνάγοντες φρονεῖν; Ἄθειαν ἔμα καὶ πολυθειαν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, καὶ τὴν κελίαν ὁμότιμα, τὴν μὲν ἐκ τοῦ κατατίμνειν εἰς κτιστὴ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, τὴν δὲ ἄθειαν οὐκ ἐντεῦθεν μόνον εἰσάγοντες· ἥς γὰρ οὐσίας ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἔλλαμψις κτιστὴ, πῶς αὐτὴ ἄκτιστος; ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆν διαφορὰν ἀνελεῖν τῆς θείας οὐσίας πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν· ἐκατέρα γὰρ οὕτως ὑφ' ἐκατέρας κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐξωθουμένη, χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφοτέρας, καὶ οὕτω συμβήσεται μηδεμίαν εἶναι θεότητα ἄκτιστον. Τούτου δὲ τοῦ νηλυδὸς Ἀρειανισμοῦ τε καὶ Σαβελιανισμοῦ καὶ τῆς ἀθέου ταύτης καὶ πολυθεῖος συστολῆς τε καὶ κατατομῆς τῆς θεότητος ἀρχηγὸς καὶ προστάτης ὑπῆρξε πρῶτος ὁ Καλαβρὸς Βαρλαάμ· ὑποκρινόμενος δὲ τῷ ἐνιαίῳ συνηγορεῖν τῆς θεότητος, πολλοὺς διπηγάγετο καὶ τῶν ὡς ἀληθῶς εἶνα σεβόντων θεὸν ἐν μᾶ καὶ ὄντως ἀκτίστῳ θεότητι καὶ γλιότη καὶ γράμμασι κατατρέχων, ὡς ἄκτιστον εἶναι φρονούντων μετὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσιν οὐσίας καὶ τὴν τοῖς ἀξίοις ἐπιφαινομένην θεῖαν ἔλλαμψιν δύο θεότητας ἄκτιστους πρεσβεῖν, ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην, δυσσεβῶς κατηγορεῖ, κτιστὴν αὐτὸς καὶ ὄντως ὑφειμένην, ὡς κτιστὴν καὶ ὁρωμένην τοῖς χαριτωμένοις, θεῖως ἀποφανόμενος εἶναι, τὴν θεῖαν καὶ θεοποιὸν ἐνέργειαν καὶ χάριν καὶ ἔλλαμψιν, μάλιστα πάντων ἐν τούτοις καταφερόμενος, ὡς καὶ ὁ τόμος διαλαμβάνει τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὡς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι τὴν αὐτοῦ τοιαύτην δυσσεβείαν ἀνατρέποντο. Μετακαλεῖται τοῖνον πόρρωθεν οὗτος, συγκροτεῖται σύλλογος ἀριστων, χεῖται πᾶσα ἡ πέλις αὐτεπάγγελτος πρὸς τὴν ἀκρόαση. Βασιλέως τοῖνον ἐκείνου τοῦ αἰοδίου καὶ μακαρίτου καὶ τοῦ πατριάρχου προκαθημένων, ἱεραρχῶν τε καὶ τῶν καθολικῶν κριτῶν, τῆς τε συγκλήτου καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων περιεστώτων, ἐξηλέγχθη ὁ Βαρλαάμ παρὰ τοῦ εἰρημένου ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, παρῶν παρόντος, τάναντια τοῖς ἱεροῖς τῶν Πατέρων λόγοις καὶ τῇ κοινῇ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβείᾳ καὶ δοξάζων καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος, ἐν οἷς τοῦ τε Παλαμᾶ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μοναχῶν κατηγορεῖ, καθάπερ ἐπὶ λέξεως ὁ προδᾶς ἐπὶ τούτοις ἱερὸς τόμος διαλαμβάνει. Καταψηφισθεὶς οὖν ὁ Βαρλαάμ συνδικῶς ἐπὶ τούτοις μετάνοιαν ἐπηγγέλατο τὴν δ' ὑστεραίαν ἔρχετο φεύγων ἀδῆλως, τὴν ἔδου κωνῆν, ὃ φασιν, ὑποδύς. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὁ παντὸς μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνόδου παρῆρσιασάμενος καὶ κυριώσας τὸ εὐσεβές, ἀπολείπει τὸν βίον· κἀντεῦθεν οἱ τῆς τοῦ Βαρλαάμ αἰρέσεως μαθηταί, καὶ μάλιστα πάντων κατ' ἐκείνον ὑπ' ἐκείνου τὴν πονηρὰν πεπλασμένον πλάσιν Ἀκίν-

δυνος θορυθεῖν αὐθις ἄρχονται, κλέπτουσι τοὺς πολλοὺς πάλιν; ὡς μὲν τὴν Βαρλααμίτιδα πλάνην ἐπεκδικούντες, ἀναθέματι πυκνῷ καθυποβάλλοντες ἐκείνον καὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος. Μανθάνει ταῦτα πάλιν ὁ ἱερὸς Παλαμᾶς, ἐξελέγχει τὸν Ἀκινδύνον, οὐκ ὀλίγων ἀκρωμένων πολλάκις, ὡς καὶ μηδὲν αὐτὸν ἀντιλέγειν ἔχοντα, οικειοχείρῳ γράμματι μαρτυρησά τῷ Παλαμᾶ τὴν διὰ πάντων, ὧν λέγει τε καὶ γράφει, πρὸς τοὺς ἀγίους ἀκριβῆ συμφωνίαν, ὃ καὶ παρέσει τοῖς βουλομένοις ὄρᾳ, ἀθετεῖ μετ' ὀλίγον καὶ τὴν αὐτόχειρα ταύτην ἐξουτοῦ γραφῆν καὶ ὑπογραφῆν, καὶ πάλιν θορυθῶν περιρῆει, καὶ πάλιν σύνοδος ἱερὰ τῆς προτέρας ἐκείνης κατ' οὐδὲν μείων, τοῦ μὲν μακαρίτου βασιλέως αὐτῆς ἀπόδοτο, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπήν, ἀντ' ἐκείνου δὲ παρόντος καὶ προλάμποντος τῇ συνόδῳ καὶ γενναίως ἔμα καὶ θαυμασιῶς τὰς Ἀκινδύνου παρακεκινδυνευμένας ἐξελέγχοντος πλάνας τοῦ καὶ ζῶντος βασιλέως, κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰπεῖν, εἰσάγοντος καὶ ἐξάγοντος τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ Ῥωμαίων μεγαλοφυῶς διέποντος πράγματα, νῦν δὲ Θεοῦ χάριτι καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ἐπ' εὐτυχίᾳ Ῥωμαίων περικειμένου καὶ συμβασιλεύοντος τῷ υἱῷ τοῦ τρισμακαρίτου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως. Πάλιν οὖν ἀνάρρησις περιφανεστάτη καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς συνόδου τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων ἀσφαλούς εὐσεβείας τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγοντος Ἀκινδύνου τελείως καταδίκη καθυποβληθέντος ὡς δυσσεβοῦς καὶ τῷ Βαρλαάμ σοφῶς ὁμοφρονούντος δειχθέντος, κἀντεῦθεν οὐ παρὰ τῆς δευτέρας ταύτης μόνης συνόδου καταψηφισθέντος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς προτέρας ἐκείνης. Καθάπερ γὰρ ἡ καταψηφισαμένη τοῦ Ἀρείου σεπτοτάτη σύνοδος καὶ τοὺς ὑπερον ἀναφανέντας ὁμολόγους ἐκείνῳ συγκαταδικάζει πάντας, οὕτω καὶ ἡ τὸν Βαρλαάμ καταδικάσασα ψῆφος τοὺς τὰ Βαρλαάμ δεδῆκότες φρονούντάς τε καὶ φρονήσαντας καταδικάζει. Μετὰ δὲ καὶ τὴν Ἀκινδύνου τοῦ Βαρλααμίτου πεφνηνός συνδικῆν καταδίκην ὁ συνδικὸς συνεγράφη τε καὶ ὑπεγράφη τόμος, συνεπτυγμένως μὲν, πάντα δ' ὁμως διαλαμβάνων, καὶ τὴν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν εὐσεβείαν ὡς ἀσφαλεῖ τε καὶ ὄντως κοινήν τῶν Χριστιανῶν εὐσεβείαν ἀνεκνήρυστον καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου φενακισζόμενους ἀπαλλάττων τῆς πλάνης, μεθ' ἑρικώδεις ἔρα καὶ δειναὶ ῥήξεις καὶ πέρα δεινῶν αὐτόν τε τὸν Βαρλαάμ, εἰ μὴ μετὰ μέσον λάδοι, τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἀποκηρύττουσαι τε καὶ ἀπεκλύουσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ σώματος ἀποτέμνουσαι καὶ διστώσαι παντὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ πληρώματος, πρὸς δὲ καὶ πάντας τοὺς ἀποτολμῶντας ἢ τολμήσαντας τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων μοναχῶν εὐσεβείας, ὡς ὁ Βαρλαάμ, κατατρέχειν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν καταγραφῆν καὶ ὑπογραφῆν τοῦ ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐσεβείας ἱεροῦ τούτου τόμου, ὃν καὶ ὁ τότε πατριάρχης πρὸ τῶν ἄλλων χερσὶν οικείας ὑποσημνήμανος διετέλεσεν, οὕτω δύο μῆνας ὅλοι παρηλίθον, καὶ στάσις καὶ σύγχυσις, φεῖ! ἡ πασῶν χαλιπρωτάτη καταλαμβάνει τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ὑπὸ βασκανοῦ καὶ πονηρᾶς καὶ φυλάκτου γυνῆς τῶν

της συγκλήτου τινός ἐπιβουλευκότων και δεσινάς Α
 πλασιαμένων συκοφαντίας κατά του κοινή πάντων
 Ῥωμαίων ψήφω και βασιλικῆ πρὸ τῶν ἄλλων
 γνώμη, και πρότερον και μετά την εκείνου μετά-
 στασιν την κοινή των Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἐπι-
 μέλειαν και προστασίαν, ἅμα δὲ και την φυλακὴν
 τῶν του βασιλέως παιδῶν ἐπιτετραμμένου, ἄτε
 γνησιωτάτου και ὁμοψύχου και πιστοτάτου φίλου
 διὰ πλείστων και καιρῶν και πραγμάτων ἀναφα-
 νέντος, ὡς πάντες ἴσασιν. Ὁ Ἰσόψυχος ἀδελφός τε
 και φίλος οὗτος, ἐξάρχωντος τῆς παγγενούς ταύτης
 λύμης και ταραχῆς, και την τῆς θεοστεφούς βασι-
 λίδος πρὸς ταῦτα κλέπτουτος και παρεξάγοντος
 γνώμην του μάλιστα πάντων τὰ τοιαῦτα καταστέλ-
 λειν ὀφείλοντος πατριάρχου, δυσχεραίνει δικαίως
 ἐπὶ τούτοις ὁ ἱερὸς Παλαμᾶς και τῆς κατά του διὰ
 πάντων ἀρίστου παραλογωτάτης οὕτω συκοφαντίας
 οὐκ ἀνασχόμενος, ἕμα δὲ και την κοινήν ἐντεῦθεν
 του Ῥωμαίων γένους πανωλεθρίαν συνετῶς προορώ-
 μενος, ἀπᾶν ἠγείται μὴ, τό γε εἰς αὐτὸν ἦγον,
 ὁση δύναμις, ἀναχαιτῆσαι παρῆρησιασάμενος τὰ
 τοιαῦτα δεινά. Καὶ ἅπαρ τοῖσιν και δις και πολλά-
 κισ και ἰδίᾳ και πολλῶν παρόντων και μόνος και
 μ.τ' εὐλαδῶν ἐτέρων, νῦν μὲν ὑπὲρ του παραλο-
 γώτατα συκοφαντουμένου, νῦν δ' ὑπὲρ του Χριστω-
 νύμου γένους τὰ εἰκότα διαλεξάμενος, ὡς εἶδε την
 πατριάρχην και κατ' αὐσεῦ χωρήσαντα και πρὸς
 αὐτὸν ἄγαν ἀπεχθῶς διακειμενον, ἅμα δὲ και πλέον
 ἔχων ἀνύειν οὐδὲν, ἀναχωρήσας τῆς πόλεως ἐπὶ τὰ
 πέριξ διέτριβεν. Ὁ δὲ πατριάρχης μὲν ἐπεσον
 ἔχων κατ' αὐτοῦ πράξει, τῷ Ἀκινδύνῳ μαινομένῳ
 μὲν ἤ-τον ἢ πρότερον κατά τῆς αὐτοῦ τε του Πα-
 λαμᾶ και τῶν ἄλλων μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς κοι-
 νῆς εὐσεβείας ὁμιλῶν ἐωρᾶτο γνησίως και παρῆρη-
 σίας οὐ μετρίως μεταδιδούς, εἶτα και συνδημε-
 ρεύων και συνδιανυκτερεύων και συνηγορῶν τούτῳ
 και συμπνέων αὐτῷ κατά πάντα και μετ' αὐτοῦ
 και δι' αὐτοῦ κατατρέχων ἀκρατῶς και λόγοις και
 γράμμασι τῶν πρὸ μικροῦ δικαιοθέντων εκείνων,
 μετ' οὐ πολὺ δὲ και διώκτης μὲν του Παλαμᾶ και
 τῶν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς κοινῆς Χρι-
 στιανῶν εὐσεβείας φανερός γίνεται, βεβαιωτῆς δὲ
 και προστατῆς Ἀκινδύνου και τῶν Ἀκινδύνου
 σφῆς, ἐλάνθανε δὲ την τε θεοσεβεστάτην ἡμῶν
 κυρίαν και δέσποιναν κυράν Ἄνναν την Παλαιολο-
 γίαν και ἡμῆς αὐτοὺς ἐπὶ προφάσει τῶν ἀνωτέρω
 προσεσημῶν ὑποκρινόμενος, κατατρέχειν του Πα-
 λαμᾶ. Καὶ τίς τούντεθεν ἱκανῶς ἐφαρκέσει παρα-
 στήσαι λόγος τὰς ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς κατ' αὐτοῦ
 τε και τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν τυρρευθείσας; παλυ-
 τρόπους ἐπηρείας ἐνταυθά τε και κατὰ τὰς πόρρω
 πόλεις και μάλιστα την Θεσσαλονικίην; ἐν ἣ και
 πρότερον ἐφθῆ φωραθέντα τὰ τῆς τοιαύτης δυσσε-
 βείας αὐτῶν, ἐλάνθανε δ' ὁμοιως, ὡς ἐφημεν, τὰ
 τοιαῦτα κατ' αὐτῶν πράττων, μέγιστος ὅτου, νομίσας
 ἤδη πανταχόθεν τὸ ἐνδόσιμον ἔχειν, ἐπεχίρησεν
 ἱερέα, κίντεῦθεν και πρότερον ἐκκλησία; καταστῆ-

σαι τὸν του Βαρλαάμ μύστην και δ.άδοχον και ὁπα-
 ὶδον Ἀκινδύνον. Ὡς οὖν ἤδη τοῖς ἱεροῖς διακόνους
 ἐγκαταλέγειν ἔτοιμος ἦν τὴν και τὸ σέβας ἀνίερων,
 συνείσα και πρὸ του γενέσθαι την ἄθεσμον ταύτην
 Ἀκινδύνου χειροτονίαν ἢ προῤῥηθεῖσα θεοσεβεστάτη
 βασιλις, πέμψασα? παραινεί τῷ ἱεράρχῃ, και τῆς
 ἀνιέρου ταύτης πράξεως ἀπάγειν λόγῳ και πρὸς
 τὸ εἰκός ἐπανάγειν πειρᾶται τῶν θείων ἐκτραπόμε-
 νον νόμων, ὡς δ' ἐκεῖνος τὸν ἔξω τῆς εὐσεβείας
 Ἀκινδύνον εἰσω του βήματος τῆς ἐκκλησίας φέρων
 ὤθησε βία, και τοῖς ἱεροῖς διακόνους τὸν βέβηλον
 ἐγκατέμιξε παρά πάντα δεσμῶν, και ὁ θύρουδος
 εὐθύς παρά τῶν εὐσεβοῦντων ἤρθη πολὺς, χρήται
 και αὐτη λυσitelῶς και δικαίως τῆ ἐξουσία και τὴν
 ἐν ἱερατεία γενόμενον Ἀκινδύνον ἐξωθεῖ τῆς ἱερᾶς
 Β Ἐκκλησίας, και πολυειδέσιν αὐτὸν τε και τοὺς
 αὐτοῦ σπουδαστὰς περιβαλοῦσα ταῖς ἀτιμιαῖς, εἰθ',
 ὡς πάντολμον και ἀλλόκοτον και κατὰ τῆς ἱερῶ-
 σῦνης μᾶλλον ἢ πρὸς ἱερῶσῦνην χωρήσαντα, κλη-
 γῶν και δεσμῶν και καθειργμῶν δικαιοῖ, κᾶν ἐκεί-
 νος τηνικαῦτα διέδρα, καθάπερ και νῦν, χηραμοῖς
 ὑπογείους και στήραγγας ὑπόδύς. Ἡ δὲ του τυραν-
 νούτος τῆς εὐσεβείας ἐντεῦθεν ἀμβλῦναι και μετα-
 σκεῦσαι νομίσασα την ὄρμην πατριάρχου, ἀνασχέ-
 σθαι τούτου μακροθύμως διέγνω και μὴ περαιτέρω
 προενεγκεῖν τηνικαῦθα τὸν ἐλεγχον. Ἄλλ' ἐκεῖνος
 χείρων μᾶλλον ἑαυτοῦ γίνεται, και γράμμα, μᾶλλον
 δὲ γράμματα συνείθησι κατά του Παλαμᾶ και τῶν
 μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς εὐσεβείας και τῆς Ἐκκλη-
 σίας αὐτῆς και εἰς ἀνασκευὴν του συνοδικοῦ τόμου
 C και τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας συνοδικῶν διαγνώσεων τε
 και ἀποφάσεων. τοὺς δὲ κατὰ τῆς εὐσεβείας πάλιν
 αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας λόγους και τὰ διὰ
 πράξεως ἐκτελούμενα κατ' αὐτὴν τε την μεγαλόπο-
 λιν και τὰς πόρρω ταύτης ἀπωκισμένες τίς διαλή-
 ψεται λόγος; Ἐλάνθανε δὲ και τούτων τὰ πλείω
 ἡμᾶς αὐτοῦ; τε, καθάπερ εἴρηται
 ὡς δ' ἢ κατὰ Θεσσαλονικίην ἐκ-
 κλησία χρεῖν εἶχε προέδρου, ὁ δὲ την δυσσεβείαν
 Ἀκινδύνου ἄλλον ὑποψήφιον ἐποίησας, μαθοῦσα
 τουτο πάλιν ἢ τῆς εὐσεβείας, εἶπερ τίς, προστατίς
 και θεοσεβεστάτη βασιλις, πάλιν ὀνειδίζει τὸν πα-
 τριάρχην, και παραινεί τῶν τοιούτων ἀποσχέσθαι
 D τελέως, ὡς δυσσεβῶν συνοδικῶς ἀναπεφνητότων . . .
)
 ἀλλὰ και διὰ τὸ ἀθετῆσαι τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας συ.ο.
 δικὰς διαγνώσεις και ἀποφάσεις και χωρῆσαι μὲν
 κατὰ τῆς εὐσεβείας τῶν τότε δικαιοθέντων, ὡς
 συνηγόρων τῆς κατ' αὐτὴν ἀληθείας, ὁμοφρονῆσαι
 δὲ τοῖς μισηταῖς και διαδόχοις τῆς του Βαρλαάμ
 εκείνου κακοδοξείας, και γυμνῆ τῆ κεφαλῆ γράφειν
 τε και λέγειν, χειροτονεῖν τε και ψηφίζεσθαι και τῆ
 πρὸς τοὺς φρονοῦντας τὰ του Βαρλαάμ ὁμοφροσύνην
 ἐπιδεικνυσθαι φανερῶς κητάκριτον εἶναι; και μὴ

* Undecim lineæ in codice erasæ; una ex-cissa.

ἔχειν αὐτὸν μόλις μετὰ τῶν εὐσεβῶν ἀπεφάναντο. Ἡ μέντοι θεοσταφής καὶ κρατίστη βασιλεὺς μετὰ τὰ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἱερωτάτων τούτων ἀρχιερέων δέξασθαι πολλάκις ἡμᾶς συγκαλέσασα καὶ μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ πολλῶν ἐλλογιμῶν τὰ περὶ τῶν θείων συνδιασκεψαμένη δογμάτων καὶ καταλαβοῦσα τὴν τὰς συνοδικὰς διαγνώσεις ὑπὲρ εὐσεβείας ἐμπεριέχοντα τόμον, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως ἐπὶ τοῦ πατριαρχεύοντος ἀνατρεπόμενον, οὐκ ἐπι καθεκτῶς εἶχεν, ἀλλ' ἐνθέου πληροθεῖσα ζήλου τὴν κατὰ τῶν ἀθετούντων τὸν τόμον ἐκδίχησιν ἐπεζήτησε καὶ τὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας βεβαίωσιν· συγκαλεῖ τοίνυν ἡμᾶς· ἐν τῷ θεοπροουρήτῳ παλατίῳ, ὀλόκληρον ὄντας σύνοδον, πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Ὁρους σεβασμιώτατον Πρῶτον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ γερόντων καὶ πολλοῦς τῶν κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην ἐλλογιμῶν καὶ εὐλαβεῖς μοναχοῦς, καὶ προκαθίσασα μετὰ τοῦ ἱερασιμωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν εὐθέντου καὶ βασιλέως, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι δὲ μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου πάσης καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων, ἀρχιεμανδριτῶν τε καὶ ἡγουμένων οὐκ ὀλίγων, καὶ τῶν ἐκκρίτων τῆς πολιτείας, πρῶτον μὲν εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθεῖσαι τὸν συνοδικὸν τόμον διακαλεύεται, εἶτα προτίθεται τὸ προβρόηθὲν τοῦ πατριάρχου βιβλίον, ὅπερ αὐτὸς, ὡς εὐσεβῶς ἔχον, δι' ἀρχιερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν αὐθις προσώπων πρὸς τὴν κρατίστην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν ἐπεμφεν, ἐν ᾧ βιβλίῳ ἐν ὑποκρίσει καὶ προφάσει τοῦ ἐξηγεῖσθαι τὸν τόμον παρεξήγησιν αὐτοῦ καὶ ἀνατροπὴν καὶ κατάλοιπον παντελῆ συνεγράψατο, τὰ μὲν αὐτοῦ καὶ ταῦτα τὰ καιρώτατα τῆς ὑποθέσεως ἐκ τοῦ παρτίκοντος γεγράφθαι λέγων, τὰ δὲ καὶ τελείως ἀναίθνη ἀνασκευάζων, ἐν οἷς καὶ εἰς τὰς ἀθλίους καὶ θείας τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας δηλὸς ἐστὶ βλασφημιῶν, ὅχλον θεοτήτων ταύτας ἀποκαλῶν καὶ πολυθεοῦς εἶναι λέγων τοὺς ἀκρίτους εἶναι ταῦτάς διαθεβαιούμενους καὶ τιμῶντας ἐστὶν ἄς τούτων τῆ τῆς θεότητος προσηγορίᾳ, ὡς περ' ἐν εἰ τις καὶ τὰ ἐπὶ πνεύματα, δηλονότι τὰς ἐπὶ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ὅχλον πνευμάτων δυσσεβῶς προσηγόρευεν. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ δεδικαιωμένων καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ τόμου ἀνακηρυττομένων τε καὶ μαρτυρουμένων, τοῦ Παλαμᾶ δηλονότι μούσης καταδικασθῆναι λέγων τὸν Βαρλαάμ καὶ κινεῖν πᾶσι προτρεπόμενος καὶ κατηγορεῖν, ἃ κἀκεῖνός κατὰ τῶν μοναχῶν ἐκίνησε, τούτων κατηγορῶν, μηδὲ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τοῦ τόμου δυσωπηθεῖς, φανερώς τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματός ἀποτίμνουσαν, εἰ τίς τι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαάμ λαληθέντων ἢ συγγραφέντων αὐθις ἐπὶ κατηγορίᾳ τούτων λέγει τε καὶ κινεῖ, ἀλλ' ὑποβάλλων, φεῖ! αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πειδομένους οὕτω τοῖς συνοδικοῖς· καὶ οικτιροῦς ἀφορισμοῖς τε καὶ ἀναθέμασι. Ἐν τούτῳ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ βιβλίῳ καὶ ἕτερα συγγράμματα εὐρηται, κἂν τῆ συνόδῳ προτίθεται, συγγραφέντα παρὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ καὶ σπουδιστῶν τῆς αἵρέσεως, οὗς αὐτὸς πατέρας πνευματικῶν καὶ προστάτας ψυχῶν καὶ διδασκάλους προχειρίσατο τοῦ λαοῦ πάντως.

Ἄλλως συμφώνους αὐτῷ, δι' ὧν συγγραμμάτων πᾶσαν σχεδὸν εὐσεβείαν καὶ πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίου, ἐπὶ προφάσει τοῦ γράφειν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ πάντων, ἀποκηρύττει καὶ ἀναθεματίζει καὶ ἀποβάλλεται, γράφων ἐπὶ λέξεως οὕτω· «Τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι τὴν ὄξιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἕτερον εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι φῶς ἄκτιστον ἕτερον παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς λέγουσι τὴν θείαν χάριν ἄκτιστον μὲν εἶναι, ἕτερον δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Τοῖς λέγουσι θεότητα ἄκτιστον σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ληπτὴν, ἀνάθεμα·» καὶ πάλιν, «Μωροὶ καὶ τυφλοὶ οἱ διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτολμῶντες καὶ λέγοντες ἄκτιστον φῶς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατόν.» Ἄρ' οὖν ὁ ταῦτα στέργων καὶ παρ' αὐτῷ, ὡς εὐσεβῆ κατέχων, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα γράφουσι μὴ κοινῶν ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ συλλειτουργῶν καὶ πατέρας πνευματικῶν καὶ διδασκάλων τούτους προχειρίζομενος, μόνον οὕτος τὸν Παλαμᾶ ἀποκηρύττει καὶ ἀποβάλλεται ἢ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους; αὐτοὺς τε τοὺς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων συνόδων συνειλεγμένους καὶ μάλιστα τὸν συνοδικόν τε καὶ Ἀγορευτικόν τόμον καὶ αὐτοὺς τοὺς συμπήφοις φανερώς ὄντας τῷ Παλαμᾶ κατ' εὐσεβείαν βασιλείας, καὶ ἀπαξιαπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς ἅπαντας. Ἐν τῷ ζεῦντι τούτου βιβλίῳ καὶ συγγράμματα τοῦ Ἀκινδύνου ἐστὶν, ἐν οἷς καὶ τὴν ἐν Θαβῶρ ἐωραμένην τοῖς ἀποστόλοις θείαν καὶ ἀπόβροχτον φωτοφάνειαν οὐ μόνον κτιστὴν εἶναι φησιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων κατωτέρων, ὡς καὶ ὁ Βαρλαάμ ἔλεγεν, ὁ δὴλον ἐποίησε, καὶ δι' ὧν ὑπὲρ αὐτοῦ δῆθεν ἔγραψε πρὸς τὴν εἰρημένην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν, ὡς ὀρατὴν γενομένην ταύτην τὴν θεοφάνειαν, ἀτιμωτέραν ὑποδεικνύων ἀσωμάτου πάσης οὐσίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Ὅ δὲ τῆς Ἐκκλησίας λαχόν προσητασθαι, φεῖ! οὐ τὰ τοιαῦτα μόνον αὐτοῦ συγγράμματα τε καὶ δόγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοχείρων αὐτοῦ τοῦ Ἀκινδύνου συγγραμμάτων κατέχων παρ' αὐτοῦ τὰς δυσσεβείας αὐτοῦ, εἰς διάκονον τοῦτον ἐχειροτόνησε· καὶ τοὺς μὲν παραδεχομένους αὐτὸν, ὡς καλῶς αὐτὰ δογματίζοντα, ἀφώρισέ τε καὶ ἀπεκήρυξε, τίνα δὲ ταῦτα; Ἴν' ἐξ ὀλίγων καὶ ἀπὸ τούτων ἀναφανῆ τὸ ἀσεβὲς καὶ ἀσύστατον τῶν Ἀκινδύνου καὶ τοῦ συμφωνούντος· ἐκείνῳ πατριάρχου δογμάτων. Οὐ δυνάμεθα, φησὶ, τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ἄλλο τι φρονῆσαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐδὲ τῆς θείας οὐσίας ταύτης διαφέρον ὅπως οὖν φῶς ἄκτιστον καὶ τῷ Θεῷ συναίδιον ἢ ὄξιν ἢ χάριν ἢ ἑλλαμψίν· καὶ πάλιν, Οὐδὲν, ὅπερ εἰς ὄρατον ἐρχεται καθ' ἑαυτὸ σωματικῶν ὀφθαλμῶν ὀπωτῆ ποτε, ἄκτιστόν ἐστι, κἂν Μωσῆς, κἂν Παῦλος, ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθὼν, κἂν ἄγγελος ἢ ὁ τῆς θεωρίας ἀπόμομος· καὶ πάλιν, Πῶς ἢ κτιστὴ φύσις ἄκτιστον ἐνέργειαν ὄψεται σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, κἂν ἰσάγγελος ἢ τις, κἂν ἄγγελος; Καὶ πάλιν· Ἐἴ τις τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν ὑπέλαμπρον φῶς διὰ τὸ εἰρησθαι θεότητα παραδειχθεῖσαν τῷ Θεολόγῳ καὶ Ἰωάνν

νη τῷ θεῷ Δαμασκηνῷ ἄκτιστον· καὶ ἀίδιον· διὰ ταῦτα θεὸν ὑπερούσιον αὐτὸ καλεῖ, ἕτερον δὲ τῆς θεῆας οὐσίας, οὐκ ἀφραλῶς αὐτὸν ὑπολαμβάνω θεολογεῖν· καὶ γὰρ φῶς ἄκτιστον μὲν καὶ ἀίδιον καὶ προαιώνιον εἶρηται, ἕτερον δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐκ εἶρηται· οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὁ διὰ τούτων τὸ αὐτὸ φῶς καὶ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πνεῦμα λέγων εἶναι, δυσσεβῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς καὶ ἀθέως· ἀκούσατε, τί φησιν αὐθις· Ἐγὼ κακίζω καὶ τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν τῆς θεουργοῦ σφίας καὶ χάριτος· οὐτε γὰρ ἡμῖν ἐνανθῦα τὴν ἀντίφασιν προσκυνητέον, ὥστ' εἰ θάτερον ὑπὲρ ἀνάθεμα, καὶ τὸ ἕτερον οὐδὲν ἤστων. Ἐν τούτοις τοῖς αὐτοχείροις αὐτοῦ γράμμασι καὶ τὰ περὶ τὸν Θεὸν οὐσαυδῶς θεωρούμενα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωὴν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ἀτρύφειαν καὶ ὅσα παρακλήσια τούτοις, ἅπερ ὁ θεὸς Μάξιμος θεολογῶν φησιν ὡς οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦσαν, ὡς ἀναρχα καὶ ἀίδια, ταῦτα ὁ Ἀκινδύνος κτισμάτα εἶναι διατείνεται· ὡσαύτως καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἡσαΐα ἐπιτὰ πνεύματα, περὶ ὧν φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, Τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος· πνεύματα φίλον τῷ Ἡσαΐα καλεῖν, κτιστὰ εἶναι δισχυρίζεται, καὶ ὅσα δὴ ὁ Δαμασκηνὸς θεὸς Ἰωάννης τὸ ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ Σωτῆρος θεοῦτατον ἐξυμῶν συναγράψατο φῶς, ὡς ἐγκωμιστήν τούτων ταῦτα συγγράψασθαι φησιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀληθινὴν θεολογίαν· εἰδὲ δοκιμώτερον φησιν εἶναι τὸ ὁμολογεῖν ἀγνοεῖν ταῦτα καὶ μὴ δέχεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων εἰς διθείαν περιπέσωμεν, ἀναγκασθέντες· δύο πρεσβεύειν θεοῦ καὶ θεότητος, διθείαν σαφῶς κατὰ τὸν Βαλαάμ ἀποκαλῶν τὸ μὴ μόνον τὴν πᾶσι παντάπασιν ἀόρατον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιφανομένην καὶ χορηγουμένην τοῖς ἁγίοις θεῖαν Ἐλλαμψίν καὶ χάριν καὶ ἐνεργείαν λέγειν θεότητα ἄκτιστον· διὰ ταῦτα τοίνυν τὰ οὕτω δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα τοῦ Βαλαάμ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῶν οἴοι· αὐτὸς γράμματά τε καὶ δόγματα, ἅπερ ἐξήλεγχθη, φρονῶν καὶ στέργων, καὶ πολυτρόπως ἐργοῖς τε καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν τὴν περὶ τούτων σκέψιν τε καὶ ἐξέτασιν ποιησάμενοι καὶ συμφήφους ἔχοντες τὴν ἐνθεον καὶ νουνεχῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνδειξαμένην θεοσεφεῆ βασιλίδα μετὰ τοῦ ἐρρασιμωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι τε καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν μετὰ τῶν τῆς πολιτείας ἐκκρίτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συνειλεγμένους· ἑτέρους πάντας, ἐκκλησιαστικούς τε λογάδας καὶ τῶν εὐλαβεστάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγους ἐκκηρύκτους ἐγγράφως καὶ ἀποτεμνημένους τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δυσσεβεῖς συνοδικῶς ἀναπεφνώσασα, Ἀκινδύνον καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, οὐ μεταμελουμένους, μᾶλλον δὲ καὶ προστιθέντας τῇ δυσσεβεῖ προσέμενον, τοὺς δ' ὑπεραγωνισαμένους τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας καὶ συνοδικῶς ἐπὶ ταύτῃ δικαιωθέντας, τὸν εἰρημένον δηλονότι

αὐτῶν καὶ τοὺς οἴοι αὐτῶν παρὰ τὸν Θεὸν ὑπερούσιον αὐτὸ καλεῖ, ἕτερον δὲ τῆς θεῆας οὐσίας, οὐκ ἀφραλῶς αὐτὸν ὑπολαμβάνω θεολογεῖν· καὶ γὰρ φῶς ἄκτιστον μὲν καὶ ἀίδιον καὶ προαιώνιον εἶρηται, ἕτερον δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐκ εἶρηται· οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὁ διὰ τούτων τὸ αὐτὸ φῶς καὶ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πνεῦμα λέγων εἶναι, δυσσεβῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς καὶ ἀθέως· ἀκούσατε, τί φησιν αὐθις· Ἐγὼ κακίζω καὶ τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν τῆς θεουργοῦ σφίας καὶ χάριτος· οὐτε γὰρ ἡμῖν ἐνανθῦα τὴν ἀντίφασιν προσκυνητέον, ὥστ' εἰ θάτερον ὑπὲρ ἀνάθεμα, καὶ τὸ ἕτερον οὐδὲν ἤστων. Ἐν τούτοις τοῖς αὐτοχείροις αὐτοῦ γράμμασι καὶ τὰ περὶ τὸν Θεὸν οὐσαυδῶς θεωρούμενα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωὴν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ἀτρύφειαν καὶ ὅσα παρακλήσια τούτοις, ἅπερ ὁ θεὸς Μάξιμος θεολογῶν φησιν ὡς οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦσαν, ὡς ἀναρχα καὶ ἀίδια, ταῦτα ὁ Ἀκινδύνος κτισμάτα εἶναι διατείνεται· ὡσαύτως καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἡσαΐα ἐπιτὰ πνεύματα, περὶ ὧν φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, Τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος· πνεύματα φίλον τῷ Ἡσαΐα καλεῖν, κτιστὰ εἶναι δισχυρίζεται, καὶ ὅσα δὴ ὁ Δαμασκηνὸς θεὸς Ἰωάννης τὸ ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ Σωτῆρος θεοῦτατον ἐξυμῶν συναγράψατο φῶς, ὡς ἐγκωμιστήν τούτων ταῦτα συγγράψασθαι φησιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀληθινὴν θεολογίαν· εἰδὲ δοκιμώτερον φησιν εἶναι τὸ ὁμολογεῖν ἀγνοεῖν ταῦτα καὶ μὴ δέχεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων εἰς διθείαν περιπέσωμεν, ἀναγκασθέντες· δύο πρεσβεύειν θεοῦ καὶ θεότητος, διθείαν σαφῶς κατὰ τὸν Βαλαάμ ἀποκαλῶν τὸ μὴ μόνον τὴν πᾶσι παντάπασιν ἀόρατον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιφανομένην καὶ χορηγουμένην τοῖς ἁγίοις θεῖαν Ἐλλαμψίν καὶ χάριν καὶ ἐνεργείαν λέγειν θεότητα ἄκτιστον· διὰ ταῦτα τοίνυν τὰ οὕτω δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα τοῦ Βαλαάμ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῶν οἴοι· αὐτὸς γράμματά τε καὶ δόγματα, ἅπερ ἐξήλεγχθη, φρονῶν καὶ στέργων, καὶ πολυτρόπως ἐργοῖς τε καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν τὴν περὶ τούτων σκέψιν τε καὶ ἐξέτασιν ποιησάμενοι καὶ συμφήφους ἔχοντες τὴν ἐνθεον καὶ νουνεχῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνδειξαμένην θεοσεφεῆ βασιλίδα μετὰ τοῦ ἐρρασιμωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι τε καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν μετὰ τῶν τῆς πολιτείας ἐκκρίτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συνειλεγμένους· ἑτέρους πάντας, ἐκκλησιαστικούς τε λογάδας καὶ τῶν εὐλαβεστάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγους ἐκκηρύκτους ἐγγράφως καὶ ἀποτεμνημένους τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δυσσεβεῖς συνοδικῶς ἀναπεφνώσασα, Ἀκινδύνον καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, οὐ μεταμελουμένους, μᾶλλον δὲ καὶ προστιθέντας τῇ δυσσεβεῖ προσέμενον, τοὺς δ' ὑπεραγωνισαμένους τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας καὶ συνοδικῶς ἐπὶ ταύτῃ δικαιωθέντας, τὸν εἰρημένον δηλονότι

B

C

D

ταδικῆ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη ἢ λαϊκῶν. Αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν πολλακίς βηθέντα τιμωτάτον ἱερομόναχον κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς αὐτῶ συνάδοντας μοναχοὺς μηδὲν ἀπέβδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καὶ φρονούντας μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντας ἀκριδῶς, μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσήκειν, ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασιν τῶν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐρεσχειλιῶν, ὡς καὶ ὁ πρῶτον τόμος συνοδικῶς, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας προμάχους καὶ προαγωνιστάς καὶ βοηθοὺς ταύτης ἀποφαινόμεθα. οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις πρόβδός τόμος ἔξει, κηθᾶπερ οὖν ἔχει, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον. Ταῦτα οὕτω συνοδικῶς ἡμῖν μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἐξετασθέντα καὶ διαγνωσθέντα καὶ κυρωθέντα τὸ ἀσφαλές ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον ἔξει, σύμφωνα πάντως ὄντα τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς θείοις Πατράσι πᾶσι καὶ ταῖς προγεγεννημέναις, τοῦτου χάριν ἱεραῖς καὶ

θελαῖς συνόδοις καὶ ἐπ' αὐταῖς συνοδικῶς τόμοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς πόρρῃθελαῖς ψήφοις καὶ ἀποφάσεσιν τῶν τε τῆς βασιλείας ταύτης τῶν πόντων ἐντὸς πρότερον σχολαζόντων κατ' ἑαυτοὺς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐκτὸς, τὰ ὁμοία συνοδικῶς ἐγγράφως ἀποφηνάμενων καὶ ἡ ἐνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανονικῆ αὐτῆ ψήφος καὶ ἀπόφασις ἀκίνητος εἰς αἰῶνα Χριστοῦ χάριτι τὸν σύμπαντα διατηρηθήσεται, γρηφεῖσα καὶ ὑπογραφείσα ἀρτίως μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. ιθ'.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ταύτας.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου, ὑπέριμος καὶ ἐξουρχὸς πάσης Ἑλλησπόντου, Ἀθηνάσιος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ ὑπέριμος, Μακάριος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πάσης Ἀλλανίας καὶ Σωτηριουπόλεως καὶ ὑπέριμος, Λαυρέντιος (α).

(a) Reliqua desunt, folia duo e codice excissa.

ISIDORUS.

ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ. ΕΠΤΑΚΑΙΔΕΚΑΤΗ ΗΜΕΡΑ, ΠΕΜΠΤΗ, ΙΝΔ. ΙΘ', ΠΡΟΕΒΛΗΘΗ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΗΣ Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ, ΚΥΡ ΙΣΙΔΩΡΟΣ (Ι), ΚΑΙ ΗΡΕΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΔΙΚΩ ΔΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

Ἀρχὴ βεβηθεῖσα παρὰ τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κατὰ τὴ ἐπικρατήσαν ἐκκλησιαστικὴν εἶδος.

Ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἡμῶν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν, εἰ δὲ καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν τῶν συνειλεγμένων

ἐπὶ τῇ προβλήσει τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Λαζάρου.

I. Isidorus metropolitae Philadelphie committit jura patriarchalia curanda in diocesi Smyrnenesi.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματός αὐτῆς ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθῃσι τῶ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας καὶ ὑπερίμῳ, ἀγαπητῶ κατὰ Κύριον ἀδελφῶ αὐτῆς καὶ συλλειτουργῶ, ὥστε δικαίῃν τὰ δίκαια τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σμύρνης, εἰ δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν τοιοῦτον τόπον καὶ τὰ περὶ ἀμφοτέρας τὰς Φωκαίας εὐρισκόμενα πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια ὀφείλουσι τοῖνον καὶ οἱ κληρικοί καὶ οἱ ἐν τῷ τοιοῦτῳ τόπῳ εὐρισκόμενοι

προσβύτεροι, μοναχοὶ καὶ λαῖκοι, ὑπέκειν καὶ περιθαρεῖν τούτοις, ἐφ' οἷς μέλλει πρὸς αὐτοὺς λυσιτελεῖν ἀποδιδόναι τε καὶ τὸ ἀνήκον κανονικὸν καὶ εἰ τι ἄλλο σύνθετός ἐστι καὶ τεταχμένον ἀποδιδόναι παρ' αὐτῶν τῷ μέρει τῆς Ἐκκλησίας, ἐκχωροῦμεν δὲ τῷ αὐτῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας ἱερουργεῖν ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς Φωκαίαις καὶ ἀναγνώστως σφραγίσειν καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους, καὶ ἱερεῖς χειροτονεῖν ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῆς, φροντίζειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι ὀφείλων, ὡς τὸ εἶδος, τῆς ψυχικῆς αὐτῶν ὀφειλέας. ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο τῷ αὐτῷ

(1) De eo vide Nicephorum Gregoram, p. 521 edit. Bolivini, apud nos tom. CXLVIII.

ἱερωτάτῳ ἀρχιερεὶ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς Ἀκαθάρτου εἰς αὐτοῦ τῆς καινοτομίας, καὶ ἐξήτεις ἀποκαταστήναι ὡς καὶ τὸ πρότερον, ἐτοιμῶς ἡ βασιλεῖα μου προσδεξαμένη τὸ περὶ τούτου διαωρίσατο καὶ ἀπελύθη χρυσόβαλλον αὐτῆς, διοριζόμενον εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, τὴν τε Γάλλιτζαν καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν σὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν· πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Γάλλιτζης διαωρίσατο ἡ βασιλεῖα μου καταλαβεῖν ἐν ταῦθα ἐπὶ τῷ ἐξετασθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα ἐγκλήματα, ἅπερ καὶ πρότερον κατ' αὐτοῦ ἐκίνησας καὶ νῦν αὖθις κινεῖς· διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου ἡ βασιλεῖα μου, ὡς ἂν, εἴπερ ἔχεις εὐκολον καὶ οὐδὲν φαίνεται σοὶ ἐμποδῶν, οὔτε τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ καὶ ὁ ἐντεῦθεν ὑφωρόμενος κίνδυνος, οὔτε

II. *Isidorus confirmat mandatum imperatoris quibusdam ecclesiasticis conferentis jus otuari civibus.*

† Ἐπειδὴ ὁ κράτιτος καὶ ἁγίος μου αὐτοκράτωρ τῆς εἰς τὸ ἐνθεὸν αὐτοῦ κράτος καθαρᾶς εὐνοίας ἀμειβόμενος τοὺς ἐντιμοτάτους καὶ πρώτους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, τὸν οἰκονόμον, τὸν σακελλάρων, τὸν σκυοφύλακα, τὸν χαρτοφύλακα, τὸν σακελλίου καὶ τὸν πρωτεύδικον, διαωρίσατο φορεῖν ἐπάνω τῶν σκιαδίων αὐτῶν σταυροὺς, ἐδέξασε δὲ ἐπὶ τῷ ἀπολυθέντι· ἐπὶ τούτῳ σεπτῷ προστάγματι γράμμα προεβήνας ἡμέτερον, ἀκολούθως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν πράττουσα τῇ βασιλικῇ ταύτῃ φιλοτιμίᾳ καὶ τιμῇ τὸ παρὸν αὐτῆς ἀποδοῖ γράμμα, δι' οὗ καὶ παρακελεύεται κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι τοῦτο κατὰ διαδοχὴν τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηγεκῆ χρόνον εἰς τοὺς εἰρημένους ἐκκλησιαστικοὺς ἀρχοντας, καθὼς τὸ σεπτὸν διορίζεται πρόσταγμα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς ἀσφάλειαν μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδ. εε'.

III. *Imperator Joannes Cantacuzenus metropolitae Kivoniae notum facit, constitutiones prioris patriarche spectantes ecclesiam Russiae esse rescissas.*

† Ἐρώτατε μητροπολίτα Κυγιέβου, ὑπέρτιμε καὶ ἐξαρχε πίσης Ῥωσίας, οἱ ἀποσταλέντες παρὰ τῆς ἱερότητός σου κατέλαβον εἰς προσκύνησιν τῆς βασιλείας μου, καὶ προσεκύνησαν τὴν πρὸς αὐτὴν γραφὴν μου, ἀφ' ἧς καὶ ἐγνώρισεν ἡ βασιλεῖα μου, ὅσον ἔγραφε· καὶ ἀνέφερες. Εἰς τοῦτο γοῦν, ὅσον ἐγένετο εἰς σέ, καὶ ἀπεκόπησαν πρὸ ὀλίγου αἱ ἐπισκοπαὶ σου, οὐδὲν ἦν ἄλλο τὸ αἴτιον, εἰ μὴ ἡ τῶν πραγμάτων σύγγυσις καὶ ἀνωμαλία, ἣν ἐμελλες γνωρίζειν καὶ σὺ ἐν ταύτῃ γὰρ πολλῶν καὶ ἄλλων ἀτοπημάτων γεγονόντων καὶ καινοτομιῶν καὶ δι' ἄλλα μὲν αἴτια, τὸ μείζον δὲ διὰ τὴν κακογνωμίαν τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐγένετο καὶ εἰς ὑμᾶς τοιαύτη καινοτομία. Ἐπεὶ δὲ ἀρίτως εὐδόκησε τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἤλθον τὰ πράγματα εἰς εἰρηνικὴν καὶ τελείαν κατάστασιν, καὶ ἐξεβλήθη μὲν καὶ καθῆρέθη αὐτὸς οὗτος ὁ χρηματίσας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὡς παρὰ κανόνας πράττων, διέκρινε δὲ ἡ βασιλεῖα μου μετὰ ψήφου τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ γέγονε καὶ ἀποκατέστη οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ κριθείς ἄξιος καὶ ἀρμόδιος εἰς τοῦτο τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς καὶ θεαρίστου πολιτείας καὶ τῆς τῶν τρόπων χρηστότητος, ἀνετρέψαν, ὅσα τοιαῦτα ἐγένοντο παρ' αὐτοῦ τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου ἄνωκα καὶ ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἀποκατέστησαν δὲ καὶ αὖθις εἰς τὴν πρότερον τάξιν τε καὶ κατάστασιν. Ἐπειδὴ ἀνέφερον ἡ ἱερότης σου εἰς τὴν βασιλείαν μου περὶ τῆς γεγυνοίας

καταστήναι ὡς καὶ τὸ πρότερον, ἐτοιμῶς ἡ βασιλεῖα μου προσδεξαμένη τὸ περὶ τούτου διαωρίσατο καὶ ἀπελύθη χρυσόβαλλον αὐτῆς, διοριζόμενον εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, τὴν τε Γάλλιτζαν καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν σὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητρόπολιν· πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Γάλλιτζης διαωρίσατο ἡ βασιλεῖα μου καταλαβεῖν ἐν ταῦθα ἐπὶ τῷ ἐξετασθῆναι τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα ἐγκλήματα, ἅπερ καὶ πρότερον κατ' αὐτοῦ ἐκίνησας καὶ νῦν αὖθις κινεῖς· διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρὸς τὴν ἱερότητά σου ἡ βασιλεῖα μου, ὡς ἂν, εἴπερ ἔχεις εὐκολον καὶ οὐδὲν φαίνεται σοὶ ἐμποδῶν, οὔτε τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ καὶ ὁ ἐντεῦθεν ὑφωρόμενος κίνδυνος, οὔτε διὰ τινος ἰσῶς ἀσθένειας, καταλάβης ἐν ταῦθα, καὶ προηγουμένως μὲν ἰδῆς καὶ τὴν βασιλείαν μου εἰς ἀποδοχὴν ἔχουσαν αὐτῆς τὸ περὶ τούτου, γίνηται δὲ καὶ ἡ τοιαύτη ἐξέτασις τῶν τοῦ Γάλλιτζης κατηγορημάτων, παρούσης καὶ τῆς ἱερότητός σου, καὶ ἐντεῦθεν γίνηται εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φαῖν ἀρμόδιον καὶ προσήκον κανονικῶς, ἐπειδὴ οὕτως διέγνω γενέσθαι καὶ ὁ παναγιωτάτος μου δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, εἰς τε τὸ ἀποκαταστήναι καὶ αὖθις τὰς εἰρημένας ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς ὑπὸ τὴν σὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν καὶ εἰς τὸ προσκληθῆναι τὸν αὐτὸν Γάλλιτζης ἀποδοθῆναι λόγον, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλεῖται. Εἰ δ' οὐκ ἔχεις εὐκολον καταλαβεῖν ἐν ταῦθα ὡς εἰρηται, ἀποσταλήσων ἀνθρώποι μετὰ γραφῆς σου, οὗς ἂν διακρίνης, εἰς αὐτὸν τὴν παναγιωτάτον μου δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, δηλοποιούσης περὶ τῶν τοιούτων κατηγορημάτων αὐτοῦ, πλὴν ἐχέτωσαν περὶ τούτων καὶ οἱ μέλλοντες ἀποσταλῆναι περὶ σοῦ εἰδησιὶ ἀκριβῆ, καὶ μέλλει γενέσθαι εἰς αὐτὸν, ὅσον ἂν φανῆ ἔννομον καὶ κανονικόν. Ἡ βασιλεῖα μου γοῦν ἀκριβῶς εἶδεν, ὅποιαν ἀγάπην καὶ πνευματικὴν διάθεσιν ἔχει ἡ ἱερότης σου περὶ αὐτὴν, καὶ ὅπως ὑπερέβη ταύτης διὰ παντός, καὶ ὅτε ἔχεις εὐκολον, καὶ γράψεις καὶ ἀναφέρεις εἰς τὴν βασιλείαν μου, περὶ ὧν βούλει, μετὰ τῆς αὐτῆς πνευματικῆς διαθέσεως καὶ πληροφορίας, πρᾶγμα μέλλεις ποιεῖν εἰς ἀποδοχὴν πολλὴν καὶ εὐαρέστησιν τῆς βασιλείας μου, ἐπειδὴ καὶ ἡ βασιλεῖα μου τὴν αὐτὴν εὐμένειαν καὶ διάθεσιν ἔχει εἰς τὴν ἱερότητά σου, ὅποιαν καὶ πρότερον, μᾶλλον δὲ καὶ περισσοτέραν.

† Εἶπε τὸ Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος α' δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρός.

IV. *Imperator Joannes Cantacuzenus decernit ut tota Russia iterum subdiciatur metropoli Kivoniae.*

† Εὐγενέστατε μέγα βῆς πάσης Ῥωσίας καὶ περιπόδητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου, κύρ Συμεῶν, ἡ βασιλεῖα μου ἀπὸ τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ ὀγιῶς

ἔχει καὶ καλῶς, ἂν ποτε ἴνα ὀγιατῆς καὶ σὺ ἀνοψέ μου. Ἀπὸ τῆς γραφῆς σου ἐγνώρισεν ἡ βασιλεία μου, ὅσον ἔγραφες καὶ ἐδηλοποιεῖς εἰς αὐτήν. Ἡ βασιλεία γοῦν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ ἀγιοτάτη τοῦ Θεοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ἔστι, ὡς ἔγραφες καὶ σὺ, πηγὴ πάσης εὐσεβείας καὶ διδάσκαλος νομοθεσίας τε καὶ ἁγιασμοῦ. Διὸ δὲ ἐφθασε καὶ ἐγένετο παραχωρήσει Θεοῦ ἡ προβάλλου ἐπαυμῶσα σύγχοις εἰς τὰ πράγματα, ἣν ἐμέλλετε γνωρίσειν καὶ ὑμεῖς, καὶ ἐγένοντο καὶ ἄλλαι πολλαὶ καινοτομίαι καὶ καταλύσεις πραγμάτων, καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, τὸ πλεον δὲ διὰ τὴν κακογνωμίαν τοῦ χρηματίζοντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲν ἕτερον σπουδάζοντος ἢ τὸ τὰς οικείας ὀρέξεις πληροῦν, ἐγένετο καὶ αὕτη ἡ καινοτομία εἰς ὑμᾶς, καὶ προεβιάσθη ὁ Γαλλίτζης εἰς μητροπόλιν, ἀρτίως δὲ, ἐπεὶ εὐδόκησεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο κατάστασις εἰς τὰ πράγματα, καὶ κατελύθη μὲν καὶ ἀνετράπη πᾶν ὅσον ἐγένετο παράλογον κατὰ τὸν τοιοῦτον καιρὸν τῆς συγχύσεως, γέγονε δὲ καὶ ἀποκατέστη ἕκαστον τῶν πραγμάτων εἰς τὴν προσηκουσαν καὶ ὀφειλομένην κατάστασιν, ἐξεβλήθη ἐντεῦθεν καὶ αὐτός· οὗτος ὁ χρηματίας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰς αὐτοῦ παραλογίας καὶ ἄπειρα ἕτερα εἰργάσατο ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ καθηρέθη· καὶ νυνὶ ἰδοὺ ἐξελέξατο ἡ βασιλεία μου μετὰ ψήφου καὶ δοκιμασίας τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ γέγονεν εἰς τὸν θρόνον τῆς θεοφυλάκτου, θεοδοξάστου καὶ θεομαγάλου Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου ὁ κριθεὶς ἄξιος καὶ ἀρμόδιος εἰς τὸν τοιοῦτον θρόνον τοῦ πατριαρχείου, δι' ἣν κερκέτται πολιτείας θεάρεστον καὶ εἰς ὠφέλειαν πολλῶν ψυχῶν συντείνουσιν, καὶ ἐπεὶ ἐζητήσατε καὶ ὑμεῖς, ὡς ἂν ἀποκαταστῶσι καὶ αὐθις αἱ ἀγιοτάται ἐπισκοπαὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, ἣ τε δηλονότι Γαλλίτζης καὶ αἱ λοιπαὶ, ὑπὸ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέδου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, εἰκρίναν ἡ βασιλεία μου καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ παναγιωτάτος μου δεσπότης ὁ οἰκουμηνικός πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἐτάχθη πάλιν ὑποκεισθαι τὰς τοιαύτας ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς εἰς τὴν ῥηθείσαν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέδου καὶ ὑφ' ἑνα μητροπόλιν τὴν πᾶσαν Ῥωσίαν, τὴν τε Μεγάλην καὶ τὴν Μικρὴν, ποιμαίνεσθαι, καθὼς μέλλει· γνωρίσειν ἀπὸ τε τοῦ χρυσοῦβουλλου τῆς βασιλείας μου καὶ ἀπὸ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μέλλει εὐρίσκεισθαι καὶ ἡ Γαλλίτζα ἐπισκοπὴ τῆς τοιαύτης ἀγιοτάτης μακροπόλεως Κυγέδου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, αὐτὸς δὲ ὁ Γαλλίτζης ὠρίσθη καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου, διεμνήσθη δὲ καὶ παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καταλαβεῖν ἐνταῦθα, καὶ οὕτως μέλλει εὐρίσκεισθαι τὸ πρᾶγμα αὐτό· ἀσύγχυτον, σὺν ἀντιλήψει Θεοῦ. Ἀπίστευτέ σοι ἡ βασιλεία μου ἐγκόλπιον σταυρὸν μετὰ τιμίου καὶ ἀγίου ξύλου, ὡς ἂν ἔχης τοῦτο φυλακτήριον ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος· ἔχει δὲ ὁ τοιοῦτος τίμιος καὶ ζωποῖδς σταυρὸς καὶ λείψανα ἀγίων μαρτύρων δ', τοῦ τε ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, τοῦ ἀγίου

Α Προκοπίου, τοῦ ἀγίου Κηρύκου καὶ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Καλοκαίμητου.

† Ἔιχε δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς τὸ· *Μηρὶ Σεπτεμβρίῳ* ἰβδ. α'.

V. *Imperator Joannes Cantacuzenus notum facit Demetrio Ljubart, principi Vladimiriæ, episcoporum Galitiæ iterum subiectum esse metropolitæ Κιονία.*

† Εὐγενέστατε ῥῆξ Βολοδιμήρου καὶ ἀνεψιᾶ τῆς βασιλείας μου, κύρ Δημήτριε Λεῦμπορτα, εἶδα· ὅτι αὐτόθι ἔθιμον ἦν καὶ νομομισθόν, ἐφ' οὗτου τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσων ἐδέξατο τὴν θεογνωσίαν καὶ τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι ἐρωπίσθη, ἵνα εὐρίσκηται εἰς πᾶσαν τὴν Ῥωσίαν, τὴν τε Μεγάλην καὶ τὴν Μικρὴν, εἰς μητροπόλιν, ὁ Κυγέδου, καὶ χειροτονῆ ἐπισκόπους εἰς ὅλας τὰς ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς, καὶ ἐὰν ἐπεχειρησάν τινες ποτε, ἵνα καταλύσῃ τὴν τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν ἐκείνων σπουδὴν· ἅμα γὰρ ἐγένετο ἡ κατάλυσις, καὶ ἅμα πάλιν κατέστη εἰς τὴν προτέρην κατάστασιν καὶ συνήθειαν, καθὼς γινώσκετε καὶ ὑμεῖς· ἐλθὼν δὲ πρὸ ὀλίγου ἐνταῦθα ὁ ἀρχιερεὺς Γαλλίτζης, καίτοι γε λαλοῦμένων κατ' αὐτοῦ αἰτιαμάτων, δι' ἅπειρα ὤφειλεν ἀποδοῦναι λόγον εἰς τὴν ἱερώτατον μητροπόλιν Κυγέδου ὑπερίτιμον καὶ ἐξάρχον πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεόγνωστον, ὁμοῦς σὺνδρεμον εὐρῶν τὴν γενομένη ἐνταῦθα καιρὸν τῆς συγχύσεως καὶ ὑπελθὼν τὸν χρηματίζοντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις διὰ κακογνωμίας ἐφάνη καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ποιήσας παράλογα καὶ ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τοὺς τὴν βασιλείαν καὶ τὰ κοινὰ πράγματα κακῶς καὶ ἐπισφαλῶς διοικούντας, οἵτινες καὶ τῆς τοιαύτης συγχύσεως ἐγένοντο αἱ τοὶ διὰ τὸ μὴ τὸ κοινῇ συμφέρον ζητεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸ τὰς οικείας ὀρέξεις πληροῦν, προεβιάσθη ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς μητροπόλιν, λαθὼν καὶ τὰς αὐτόθι εἰς τὴν Μικρὴν Ῥωσίαν εὐρίσκομένους ἑτέρας ἀγιοτάτας· ἐπισκοπὰς ἔχειν ὑφ' ἑαυτὸν. Νῦν γοῦν, ἐπεὶ εὐδόκησεν ὁ Θεός, καὶ ἀποκατέστησαν καὶ αὐθις τὰ πράγματα εἰς τελείαν κατάστασιν, καὶ οὗτος μὲν ὁ χρηματίας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐξεβλήθη διὰ τὰς τοιαύτας αὐτοῦ παραλογίας καὶ διὰ τὸ παρὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροῦς κανόνας πολιτευθῆναι· ἐγένετο δὲ καὶ ἀποκατέστη ψήφῳ συνοδικῆς οἰκουμηνικῆς πατριάρχου ὁ κριθεὶς εἰς τοῦτο ἄξιος καὶ ἀρμόδιος διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείας αὐτοῦ ἀνετράπησαν μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα τοιαῦτα εἰργάσατο οὗτος δὴ ὁ χρηματίας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἔξω τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἐτάχθη δὲ καὶ αὐθις ὀρισμῶ τῆς βασιλείας μου καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, ὑποκεισθαι καὶ αὐθις τὰς αὐτόθι ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς, τὴν τε Γαλλίτζαν καὶ τὰς λοιπὰς, ὑπὸ τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέδου, ὡς καὶ τὸ πρότερον, αὐτὸς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς Γαλλίτζης καταλαβεῖν ἐνταῦθα καὶ γενέσθαι εἰς αὐτὸν μετὰ ἐξετάσεως, ὅσον ἂν φανῆ ἀρμόδιον καὶ κανονικόν. Διὰ τοῦτο δηλοποιεῖ πρός σε τὰ περὶ τοῦτου ἡ βασιλεία μου, ἵνα συνδράμῃς καὶ ἐπιμα-

ληθῆς· εἰς τὴν ἀπεκβολὴν τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως τοῦ Γαλλίτζης, ὡστε καταλαβεῖν αὐτὸν ἐνταῦθα, τὸν δὲ ἱερώτατον μητροπολίτην Κυγέβου, ὑπέριμνον καὶ ἑξάρχον πάσης Ῥωσίας, δέξασθε ἀπὸ τοῦ νῦν ὡς γνήσιον καὶ ἔνομον μητροπολίτην, ποιεῖν εἰς ταῦτας δὴ τὰς ἀγιοτάτας ἐπισκοπὰς καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτάς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ὅσων ἐνὶ καὶ κανονικὸν, καὶ καθὼς ἐποίησεν καὶ πρότερον. Ἐπεὶ οὖν ὑμεῖς διὰ τὸν Χριστιανισμὸν, ὃν ἔχετε, καὶ τὴν εἰς Θεὸν εὐδόξειαν, εὐρίσκασθε καὶ εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν εὐπειθεῖς καὶ ὑποτακτικοί, καὶ διὰ τοῦτο ἐστέρησατε, τοῦτο ἰδόντες, τὰ πρότερον γεγονότα ἐκκλησιαστικά γράμματα τὰ δηλοποιοῦντα εὐρίσκασθε τὸν ἀρχιερέα Γαλλίτζης μητροπολίτην, νῦν ἰδοὺ πάλιν δηλοποιούσης αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας, διοριζομένης δὲ καὶ τῆς βασιλείας μου, εὐρίσκασθε καὶ αὐθις τὸ πρᾶγμα, ὡς καὶ τὸ πρότερον, δέξασθε τοῦτο καὶ ὑμεῖς ἀσμένως, καθὼς ἐνὶ δέον καὶ ὀφειλόμενον καὶ εἰς ψυχικὴν ὑμῶν ὠφέλειαν ἀφορῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄς γένηται, καθὼς δηλοποιεῖ πρὸς ὑμᾶς ἡ βασιλεία μου.

† *Εἶχε καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς θείας χειρὸς τό· Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. δ'.*

VI. *Synodus confirmat chrysobullum imperatoris, quo iterum tota Russia uni subijcitur metropolitæ Kioviæ.*

† Ἡδὺ τι καὶ ναυσιπόροις γαληνῶν πέλαγος καὶ ἐπιπνέων ζέφυρος· ἐξουρίας, ἡδὺ αὐ ὁμοίως· κἀν τοῖς πολιτικῶς πράγμασιν εὐνομία, εἰρήνη τε καὶ ὁμόνοια· ὡς γὰρ τοῖς οὕτω ναυτιλλομένοις χεῖμῶν δὲ δηλαδὴ καὶ ζάλης καὶ τρικυμίας χωρὶς οὐκ ἐν ἀμφιδόλοισι ἢ σωτηρία, καὶ τὸ σκάφος εὐχερῶς εἰς λιμένας κατατάσσεται, οὕτω δὴ καὶ τοῖς ἐν εὐνομίᾳ ζῶσι τε καὶ πολιτευομένοις· σωτήριος γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος, ὅσω καὶ ἀπειράτος τῶν τῆς συγχύσεως χαλεπῶν· σύγχυσις γὰρ τὸ μέγιστον τῶν ἐν βίῳ δεινῶν, ἐπειδὴ καὶ φύσις αὐτῆς, ἄνω τε καὶ κάτω πάντα ποιεῖν καὶ ἀναμιξθῆναι τε ὁμοῦ συγκακῆν καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τοῦτο ἴδη τις ἀνὴρ κἀν τοῖς ἤδη βῆθησιν. Τὸ γὰρ ἔθνος τῶν Ῥώσων, χρόνος, ἡδὴ μακρὸς, εἰς τετρακοσίους ἐγγὺς ἐξήκων, ἕνα μητροπολίτην γνωρίζον, τὸν κατὰ καιροὺς τὴν Κυγέβου λαχόντα μητρόπολιν, βαθείας ἀπολαῦον ἦν τῆς μετ' ἀλλήλων εἰρήνης, εἰ τί που καὶ τοῦ δέοντος ἐκτραπέη, ὅλα φιλεῖ γίνεσθαι, ἐπαναγόμενον ὑπ' αὐτοῦ καὶ διορθούμενον εὐχερῶς. Ὁ μόντοι παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν ἐπισυμβᾶς πρὸ ὀλίγου καιρὸς τῆς συγχύσεως καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ ἔθνους κατάστασιν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε, καὶ μικροῦ δεῖν διὰ μάχας σφίσι καὶ πολέμους ἐμφυλίου· κακίηκε· καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος καιρὸς τοιαῦτα οἰκεία πάντως ἑαυτῷ ποῖων, ὃ ἐκ Θεοῦ δὲ τὸ βασιλεύειν κληρὸν λαχὼν δίκαιον ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, ἐν οἷς ἅπαντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ σχεδὸν ὑπερήλασε βασιλέας, κρατίστος καὶ ἁγιός μου αὐτοκράτωρ, γνωρισθέντος τοῦ πράγματος τῷ ἐνθέῳ κράτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐξ ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου καὶ

ἅμα, ἐξ ὧν ἔλεγε καὶ ἰδεῖτο τὰ ἐκεῖθεν καταπεμφθέντα γράμματα τοῦ τε ἱερώτατου μητροπολίτου Κυγέβου, ὑπερίμου καὶ ἑξάρχου πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τοῦ τε εὐγενεστάτου ῥηγῶς πάσης Ῥωσίας καὶ περιποθῆτου ἀναψιῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, κύρ Συμεῶν, καὶ τῶν ἄλλων ῥηγῶν, ἃ καὶ συνοδικῶς ἡμῖν εἰς ἐπήκοον ἀνεγνώσθησαν, εὐδόκησε σεπτὸν ἀπολυθῆναι χρυσόβουλλον, ἐπ' αὐτῶν ἔχον τῶν λέξεων οὕτως· Ἐκεῖ αἱ κατὰ τὸν τόπον τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας τὸν ἐπιεκκλημένον Βολούνιον εὐρισκόμεναι ἀγιοτάται ἐπισκοπαί, ἣ τε Γαλλίτζα, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περμίσθλιν, τὸ Λουτζικὸν καὶ τὸ Τούροβον, ὑπέκειντο, ἀφ' ὅτου τὸ τῶν Ῥώσιων ἔθνος Χριστοῦ χάριτι τὴν θεογνωσίαν ἐδέξαντο, εἰς τὴν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέβου, ἣν διέπει ἀρτίως ὁ κατ' αὐτὴν ἱερώτατος μητροπολίτης, ὑπερίτιμος καὶ ἑξάρχος πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεόγνωστος, ὡς καὶ αἱ τῆς Μεγάλης Ῥωσίας ἀγιοτάται ἐπισκοπαί, κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγου δὲ γεγονότα καιρὸν τῆς συγχύσεως, σύνδρομον τὸν τοιοῦτον εὐρόντες καιρὸν οἱ τε τὰ τῆς βασιλείας πράγματα διοικοῦντες, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὸ εἰκὸς προϊστάμενος, μηδὲν ἕτερον σπουδάζοντες· ἢ τὸ τὰς οἰκείας ὁρέξεις πληροῦν, καὶ διὰ ταῦτα· τὴν τῶν κοινῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατάστασιν εἰς ὀταξίαν μετασκευάσαντες καὶ πάντα σχεδὸν ἀνατρέψαντες καὶ συγγέαντες καὶ ταῖς τῶν Χριστιανῶν ψυχαῖς τε καὶ σώμασι πᾶσαν καὶ παντοίαν βλάβην προσεξήσαντες καὶ ζημίαν καὶ καινοτομίαν κἀν τούτῳ ποιοῦμενοι, ἀπέσπασαν ἀπὸ ταύτης δὴ τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Κυγέβου τὰς ῥηθείας τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς καὶ ὑπὸ τὸν ἀρχιερέα Γαλλίτζης ὑποκείσθαι, προδιδάσαντες αὐτὸν ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς μητροπολίτην, ὃ δὴ καὶ γέγονε μὲν εἰς κατάλυσιν τῶν ἐκ παλαιοῦ νενομισμένων ἐθίμων εἰς τὴν τοιαύτην χώραν τῆς πάσης Ῥωσίας· ἔδοξε δὲ βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας Χριστιανούς, μὴ ἀνασχομένους ὑπὸ δυσῆι μητροπολίταις ποιμαίνεσθαι, ἀλλὰ βουλομένους ἀσάλευτον καὶ ἀμετακίνητον μένειν τὴν, ἣν εἶχον ἐκ παλαιοῦ, συνήθειαν, ὡς δεδῆλωται, καὶ πάντα τρόπον κινουντας εἰς τὴν τῆς τοιαύτης καινοτομίας κατάλυσιν, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς· ἐπεχειρήθη μὲν ἡ τοιαύτη καινοτομία γενέσθαι, καταλύθη δὲ καὶ ἀνετρέπη ἅμα τῷ γεγονέναι, μὴ ἀνασχομένῳ, ὡς εἰρηται, τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν τὸ τοιοῦτον αὐτῶν ἔθος ἀθετηθῆναι. Ἀνηνέχθη δὲ τὰ περὶ τούτου ἀρτίως εἰς τὴν βασιλείαν μου παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου ῥηγῶς Ῥωσίας καὶ περιποθῆτου ἀναψιῦ τῆς βασιλείας μου, κύρ Συμεῶν, καὶ ἐζητήθη μετὰ παρακλήσεως αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖσε ῥηγῶν, ὡστε ἀποκαταστῆναι καὶ αὐθις διὰ χρυσόβουλλου τῆς βασιλείας μου τὰς τοιαύτας ἐπισκοπὰς ὑπὸ τὴν ῥηθείαν ἀγιοτάτην μητρόπολιν Κυγέβου, ὡς καὶ τὸ πρότερον. Ἡ βασιλεία μου τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ζητήσιν δικαίαν καὶ εὐλογον κρίνασα διὰ τὸ ῥηθῆναι καὶ ἄνωθεν μέχρι νῦν κρατῆσαν ἐκκλη-

σιαστικὸν ἔθος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ περὶ τῆς ἀρετῆς ἅμα καὶ θεαρέστου πολιτείας αὐτοῦ δὴ τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυγέβου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ῥωσίας, τὸν παρόντα χρυσοδόουλον λόγον ἀπολύουσα εὐδοκεῖ καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται ὑποκαίσθαι καὶ αὐθις τῇ ῥηθείᾳ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου τὰς κατὰ τὴν εἰρημὴν Μικρὰν Ῥωσίαν ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς, τὴν τε Γάλλιτζαν, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περιεμισθλίον, τὸ Λουτζικὸν καὶ τὸ Τούροβον, αἵτινες παρὰ τὸ εἶδος τῆς Γαλλίτζης ἐδόθησαν, ὡς δεδήλωται, κατὰ τὸν ῥηθέντα καιρὸν τῆς συγγύσεως, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου ἀρχιερατικῶς διαπρέποντα ποιεῖν ἐν αὐταῖς, ὅσα καὶ οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες τοὺς μητροπολίτας ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκοπαῖς ποιεῖν ἐγκυλιόονται, καὶ ὅσα δὴ καὶ πρότερον ἐν αὐταῖς οἱ προγεγονότες μητροπολίται καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ διαληφθεὶς ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυγέβου ἐτέλει, χειροτονῶν καὶ ἐγκαθιστῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπους, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ἀνακρίνων καὶ ἐξετάζων ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, εἰ θεοὶ, ζητήμασι, καὶ τάλλα ποιῶν, ὅσα τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς κανόσι νενομίσταται, ὀφειλόντων καὶ τῶν κατὰ τὰς τοιαύτας ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔχειν εἰς αὐτὸν δὴ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Κυγέβου, ὑπερτίμον καὶ ἐξάρχον πάσης Ῥωσίας, κύριον Θεογνώστον, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἀρχιερατικῶς διαπρέποντας τὴν προσήκουσαν εὐπειθειαν, ὅσα καὶ εἰς πρῶτον ἀρχιερέα τούτων, καὶ ὑπακούειν αὐτῷ, ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι λέγειν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς, ἀφορῶσιν εἰς καταρτισμὸν τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν καὶ εἰς ἐτέραν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν πολιτείαν καὶ κατὰστασιν, ὅθεν καὶ τῇ ἰσχυρί καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοδοῦλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὑποκαίονται μὲν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐταὶ δὴ αἱ ῥηθῆναι ἀγιώταται ἐπισκοπαὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας τῇ διαληφθείσῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου καὶ τῷ ταύτῃ ἀρχιερατικῶς διέποντι κατὰ τὸ παρὸν ἱερωτάτῃ μητροπολίτῃ, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ῥωσίας, κύριῳ Θεογνώστῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὰ κατ' αὐτὰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, ἀνακριθῆσονται τε καὶ ἐξετασθήσονται, καὶ τῆς προσήκουσας διορθώσεως ἐπιτεύξονται, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ὀφειλόμενα πάντα καὶ νενομισμένα τελεῖσθαι διαπραχθήσονται, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ τοῖς κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἀρχιερατικῶς διαπρέψουσι, καὶ ἡ τοιαύτη κατὰστασις ἔστω διατηρηθήσεται, ὡς καὶ ἦν ἐξ ἔθους ἐκ παλαιού, καθάπερ δεδήλωται, τὰς κατ' αὐτοὺς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς ὑφ' ἑνα μητροπολίτην εὐρίσκεισθαι. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ παρὼν χρυσοδόουλος λόγος τῆς βασιλείας μου ἐγένετο καὶ ἐπεχορηγήθη τῷ μέρει τῆς ῥηθείας ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κυγέβου εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Αὐγούστου τῆς νῦν τραχούσης πεντεκαίδεκάτης ἰνδικτιώνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακισιοστοῦ πεντηκστοῦ πέμπτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβᾶς καὶ θεοπρόδότητον ὑπεσημῆνατο κράτος. »

Ἀκολουθῶν τοιγαροῦν, ὡς ἐχρῆν, καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν γνώμη κοινῇ τῆς περὶ ἡμᾶς ὀμιγύμεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Σεβασταίας, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Προύσης, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Αἰνου, τοῦ Σουγδαίας, τοῦ Γοθίας, τοῦ Βιζύης, τοῦ Καλλινοπόλεως καὶ τοῦ Γαβλίτζης, πέπραχεν ἐπανασωθῆναι καὶ ἐπανελθεῖν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου τὰς εἰρημῆνας ταύτης ἐπισκοπὰς, τὴν Γάλλιτζαν, τὸ Βολοδίμηρον, τὸ Χόλμιν, τὸ Περιεμισθλίον, τὸ Λουτζικὸν καὶ τὸ Τούροβον, καὶ ὑποκαίσθαι αὐτῇ, ὡς τὸ πρότερον, εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῆ χρόνον καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς εὐρίσκομένους θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, μητροπολίτην καὶ πρῶτον αὐτῶν εἶναι τὸν Κυγέβου καὶ εὐπειθεῖν αὐτῷ, ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. Ἀκυροῦμεν γὰρ καὶ τὴν ἐν τῷ πρὸ ὀλίγου καιρῷ τῆς συγγύσεως γενομένην παρὰ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύσαντος συνοδικῆν ἐπὶ τῇ τῆς Γαλλίτζης πρᾶξιν, καὶ λύομεν καὶ συγχωροῦμεν συνοδικῶς καὶ τὸν ἐκφωνηθέντα τῷ τότε ἐκκλησιαστικῷ δεσμῶν κατὰ τῶν μὴ πειθομένων τῷ Γαλλίτζης ἐπισκόπων καὶ τῶν ἄλλων, ὡς παραλόγως γεγονότα. Διὸ δὴ καὶ εἶπονται τῇ τῆς Κυγέβου καὶ αὐθις ὑποκαίμεναι αἱ ἠριθμημέναι αὐταὶ ἀγιώταται ἐπισκοπαὶ, καὶ ἡ κατὰστασις αὐτῆ, ὡς ἀρχαία καὶ δικαία καὶ πολὺ τὸ εὐλόγον ἔχουσα καὶ ἐπὶ συμφέρουσι ἔθνους τοσοῦτου, τῆς μετ' ἄλλῶν δηλονότι εἰρηνικῆς αὐτῶν ὁμονοίας ἕνεκα γενοῦσα, τὸ ἀπαραπόητον καὶ παρὰ τῶν μετ' ἡμᾶς ἀγιωτάτων πατριαρχῶν λήφεται, καὶ ὁ νῦν τε ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυγέβου, ὑπερτίμος καὶ ἐξάρχος πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς διαπράξονται ἐπ' αὐταῖς ἀποκριματίσως, ὅσα αὐτοῖς ἐφέλται κανονικῶς. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα καὶ συνοδικὴ πρᾶξις ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς διαληφθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κυγέβου εἰς διαιωνίζουσαν τὴν ἀσφάλειαν *μητὶ Σεπτεμβρίῳ β δ. πρώτης.*

VII. *Isidorus metropolitam Galitiæ in jus vocat.*

† Ἱερωτάτος μητροπολίτα Γαλλίτζης καὶ ὑπερτίμου, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸν, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Ἀπὸ τοῦ ἀπολυθέντος ἀρτίως σεπτοῦ χρυσοδοῦλλου τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καὶ συνοδικῆς πράξεως γνωρίζεις μέλλει καὶ ἡ ἱερότης σου, ὅσον ἐγένετο καὶ ἀποκατέστη καὶ περὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας, ταχθέντος ὑποκαίσθαι πάλιν αὐτὰς ὡς τὸ πρότερον τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Κυγέβου, περὶ δὲ τῆς ἱερότητός σου ἱσθί, ὡς ἐλαλήθησαν, ὅσα δῆτα καὶ ἐλαλήθησαν αἰτιήματα, συνοδικῆς ἐξετάσεως δεόμενα καὶ παρεγγυώμεθα, ὡς ἂν ἐπιστῆς καὶ καταλάβῃς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον, ὡς ἂν συνδικῶς ἐξετασθέντων τῶν τοιούτων αἰτιημάτων γένῃ

ται και ἀποκαταστή, ὅσον ἂν διαγνωσθῆ κανονικῶς Α IX. Synodus metropolitam Antiquarum Patrum dicitur. Ἐλθὲ οὖν ἀπαρατήτως, μηδὲν ὑπερβέμενος. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† Μητρί Σεπτεμβρίῳ ἰβδ. α'.

VIII. Metropolitam Monembasiæ Jacobi Kukunari epistola ad patriarcham scripta.

Τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Ἰακώβου τοῦ Κουκουναρίου εἰς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

† Παναγιώτατέ μου δέσποτα και οἰκουμενικῆ πατριάρχα, εἰ και τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀπὸ τοῦ προσήκοντος πράττειν δοκῶ μοι, εἰ φαινομένη και αὐτὸς ὑπερνευγῶν χάτων Θεῶ ὑπὲρ τοῦ και σωματικῶς ἐβρώσθαι τὴν σὴν ἀγιότητα· οὐκοῦν εἴης μοι, παναγιώτατε δέσποτα, και σωματικῶς ὑγιαίνων εἰς πολλῶν ὠφέλειαν και ἡμῶν αὐτῶν ἀγαλλασιν. Πολλῶν μὲν οὖν ἐστὶ και μεγάλων τὸν ἄριστον ἐπαινεῖν αὐτοκράτορα, οὐχ ἥκιστα δ' ἐνοῖς τῶν μὲν προτέρων ἐκείνων ἀπονημονεύσας ἐφάνη, εἰρήνην δ' ἐξ Ἰσοῦ πᾶσιν ἐνεμεδαψιλῆ· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλ' ἐκείνοις λέγειν χρῆν, οἷς φρονεῖς τῶν ἔργων τὰ κάλλιστα λόγοις ἐγκωμίων ἐπαίρειν, ἐμὲ δ' ἀγασθαι τῶν ἄλλων οὐχ ἤττον τοῦ σοφοῦ βασιλέως τὴν σύνεσιν, οἷς προστάτην ἄριστον τῆς μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν σὴν ἀναδέδειχεν ἀγιότητα, ἣν ἄνωθεν μὲν ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐτήρει, ἐκεῖν' ἀνήνυτα καθάπτει δεικνύσα, ἣ πρόσθεν περὶ ταύτης ἐψήφισον ἄνθρωποι, ἡ δ' ἐν χειρὶ Κυρίου καρδία τοῦ βασιλέως, ἡ τῷ παναγίῳ περὶ ταύτης ἐδόκει Πνεύματι, νῦν καλῶς ἔγνω και ἡ προσῆκα, κεκάθειεν· οὐκοῦν τὸν μὲν ἄριστον αὐτοκράτορα ἐπαινοῦμεν τῆς εὐδουλίας, και χάριτας ὅτι πλείστας τῷ ἐνδῆμ τούτου κράτει περὶ ταύτης ἑυλογούμεν· ταύτη δὲ τῆς μεγίστης τιμῆς συνηδόμεθα, συμφεγγόμενοι τε και ἀπόντες και συμφωνοῦντες τοῖς ἱεροῖς ἀνδράσι, τοῖς σεπτοῖς μου δεσπόταις και ἀδελφοῖς, οἷς περὶ ταύτης τῷ καλῷ γέγονε συμφθέγασθαι βασιλεῖ. "Α γὰρ περὶ ταύτης αὐτῷ, ταῦτα και τούτοις ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνέπνευσε χάρις· οὐδὲ γὰρ ἐνῆν, οὐκ ἐνῆν διαφωνεῖν τοὺς τοῦ Πνεύματος, περὶ ὧν ἐδόκει τῷ Πνεύματι, οὐχ ὑπὸ τὸν μόδιον κρύπτεσθαι τὸν λύχνον ἐδόκει τῷ Πνεύματι, τούτο λελάληκα μὲν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως καρδίᾳ, ἐνέπνευσε δὲ τοῖς αὐτοῦ· ἔδει δ' ἐπὶ τῆς λυχνίας τεθῆναι, και τέθειται, ὥστε τὰς ἀπάντων καταφωτίζειν ψυχὰς. Οὐκοῦν εἴης πάντας καταφωτίζων, παναγιώτατε δέσποτα, λόγους εὐσεβείας και δικαιοσύνης, πᾶσαν μὲν φαύλην ἔριν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· ἀποδιώκων, εἰλικρινῆ δ' ἀντεσεβῶν εἰρήνην και ἀγασμὸν, ὧν χορηγός ἐστὶ Θεός, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐγκλεισόμενος ἀγίου μαθητοῦ και ἀποστόλου· Εἰρήνην διώκετε και τὸν ἀγασμὸν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὀφείσται τὸν Θεόν.

A IX. Synodus metropolitam Antiquarum Patrum transfert in metropolim Monembasiæ.

† ἦδη πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἀπίεσαι ἐκώλυσεν ὁ Θεός, τῇ μητροπόλει Μονεμβασίας τούτον τηρῶν, οἶοναι μεγάλη νῆι μέγαν κυβερνήτην εἶποι εἰς ἂν. Διὰ τούτου και ἡ μετριότης ἡμῶν, θεῖα και κνονικῆ πειθομένη κρίσει και πολλαῖς ὁμοίαι· πράξεις ἐπομένη, τὸ εὐλογον ἐχούσαις μεθ' ἑαυτῶν, και κοινῆ δοκιμασία και ψήφῳ τοῦ περι ἡμᾶς· ἱεροῦ χοροῦ τῶν ἱερωτάτων ἱεραρχῶν και ὑπερείμων, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Ποντοφρακλείας, τοῦ Πηγῶν και τοῦ Βιτζίνης, και γνώμη τοῦ κρατίστου και ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μετατεθῆναι τῶν σπουδαιωτάτων ἐνόμισα τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπερίτεμον και ἔξαρχον πάσης Ἀχαίας, εἰς τὴν ἀγιωτάτην Μονεμβασίας μητρόπολιν. Ταῦτη τοι και μεταθεῖς, παρὰ κλήσεως οὐ μετρίως βιασαμένης αὐτὸν, μαθίζει μὲν, ὥσπερ τῆς ἐπωνυμίας και τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, οὕτω δὲ και τὰς ἱεραῖς συνόδοις τῆς γιγνομένης τιμῆς, ἐν τε στάσει και καθέδραις, χρεῖας δὲ ἐνοστάσης εἰς ἔργα χωρεῖν ἱεράρχην πρόποντα, διατρέξεται πάντα, ὡς ἦδη γνήσιος ἀρχιερεὺς τῆς τοιαύτης μητροπόλεως· Μονεμβασίας, μηδεμιᾶς αἰτίας τὴν προθυμίαν περιοπούσης· οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀγιωτάτην ταύτην Μονεμβασίας μητρόπολιν, οἱ τε εἰς κλήρον αὐτῇ τελευτῶντες, και ὅσοι τῆς πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ και τῆς ἐπαρχίας, οὕτω μέλλουσιν αὐτῷ προσέγειν, ἐφ' οἷς ἂν κατὰ θεσμοὺς ἐκκλησιαστικούς ἔχοι λέγειν αὐτοῖς, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προστάτη εὐτοῖς κατακαμφθέντι, μνημένοιο μεθ' ἱερᾶς εὐλαθείας τῆς ἀγιωτάτης φωνῆς· "Ὁ ἀκούων ὁμῶν ἐμοῦ ἀκούει, και ὁ ἀδελφῶν ὁμᾶς ἐμὲ ἀδελφεῖ. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ και ἡ παρῶσα ἡμετέρα και συνοδικῆ πράξις γενοῦσα ἐκδόθη ἐνδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μονεμβασίας, ὑπερίτεμον και ἔξαρχῳ πάσης Πελοποννήσου, ἀγπητῷ κατὰ Κύριον ἡμῶν ἀδελφῷ και συλλειτουργῷ, εἰς ἀσφάλειαν. Μητρί Σεπτεμβρίῳ ἰβδ. δευτέρας.

† Εἶχε και δι' ὀπογραφῆς· Ἰσιδώρος, ἐλάφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέως Ῥώμης, και οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

X. Isidorus monet metropolitam Bizyes ut se suscipione liberet.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Βιζύης, ὑπερίτεμον, ἀγαπητὴ κατὰ Κύριον ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργῷ, χάρις εἴη και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Οἶδεν ἡ ἱερότης σου τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπὲρ αὐτῆς πνευματικὴν στοργὴν και διάθεσιν, και ὅπως βούλεται και ἀκδέχεται τὴν σὴν σύστασιν και ὠφέλειαν. Ἐγραψε μὲν οὖν και ἐδηλοποίησεν αὐτῇ πρὸ ὀλίγου μετὰ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἀγίου πρωτομάρτυρος και ἀρχιδιακόνου Στεφάνου και μετὰ τοῦ οἰκείου τῷ κρατίστῳ και ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι κύρ Νικολάου τοῦ Μονεμβασιώτου, και ἔδειξεν, δι' αὐτῶν, ὅτι στέργεις και ἐμμένεις,

εις ὅσον ἔταξας ἐπὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος. Ἀρτίως δὲ ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὅτι λέγονται παρὰ σοῦ τινα ἐναντία καὶ ἀνένδεκτα, καθὼς οἱ ἀνευεγκόντες ἰσχυρῶς καὶ βεβαίως ἀνήνεγκαν, καὶ ἐν θαύματι μὲν ἐποίησατο τὰ περὶ τούτου ἡ μετριότης ἡμῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τελείως παρεδέξατο διὰ τοῦτο, καὶ παραηλοῖ τῇ ἱερότητί σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν θείαν μυσταγωγίαν διὰ λειτουργίας ἐν τῇ σῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ λύσῃ πᾶσαν ὑποψίαν· εἰ δ' ἴσως προβάλλῃ τὸν καιρὸν χειμέριον, ἐπιτρέπει σοὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα χρῆσθαι τῷ προσήκοντι σκεπάσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἴνα οὖν λύσῃ τὴν τοιαύτην ὑποψίαν, παραηλοῖ τῇ ἱερότητί σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἱερουργήσῃς ἔμπροσθεν τοῦ ἀποσταλέντος ἐπὶ τούτῳ ἐντιμοτάτου ἐπὶ τοῦ σκεπέτου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, τοῦ Περδίκη· εἰ δ' οὖν, κατάλαβε εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ἵνα γένηται, ὅσον ἂν δόξαιεν ἐντεῦθεν κατὰ τὴν κανονικὴν παρατήρησιν.

† *Εἶξε τό· Μηρὶ Δεσμῶριω ἰνδ. β'.*

XI. Isidorus Georgium Perdicam mittit ad metropolitam Bizyes.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθησί σοι, τῷ ἐντιμοτάτῳ ἐπὶ τοῦ σκεπέτου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, κῦρ Γεωργίῳ τῷ Περδίκη, ἵνα, εἰ μὲν, καθὼς ἔγραψε καὶ παρεδήλωσεν ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Βιζύης, ὑπέριμνον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργόν, ἐκτελέσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ τὸν ἔρπον τοῦτον λύσει πᾶσαν τὴν περὶ αὐτοῦ ὑποψίαν, εὐ ἂν καὶ καλῶς ἔχοι· εἰ δ' οὖν, ἐπεὶ μέλλει οὗτος ἐλευθευθῆναι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον ἐπὶ τῷ γενέσθαι τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ὑπιστάμενην κανονικὴν παρατήρησιν, κρατήσῃς πάντα ὅσα εὐρίσκονται τῆς ἐκκλησίας, καὶ καταγράφῃς ταῦτα ἐν λεπτομερεῖ καὶ λελογισμένῳ καταστίχῳ ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι ἀκέραια καὶ ἀκαινοτόμητα, καὶ ἐπιπερόμενος καὶ τὸ τοιοῦτον κατάστιχον ἔλθῃς ἐνταῦθα ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐτοῦ Βιζύης, καὶ ποιήσῃς ἀμεταθέτως, καθὼς σοὶ παρακαλεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν.

† *Εἶξε τό· Μηρὶ Δεσμῶριω ἰνδ. β'.*

XII. Isidorus tollit excommunicationes pronuntiatas ab Joanne Caleca.

Τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου συγχώρησις ἔγγραφος τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συγχύσεως ἐκφωνηθέντος ἀφορισμοῦ παρὰ τοῦ χρηματίσαντος πατριάρχου τοῦ Καλέκα.

† Ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ ἀγαθὸς παντὸς χορηγὸς καὶ πάσης εἰρήνης καὶ τάξεως καὶ ὁμονοίας ἀρχὴ, καὶ δεῖ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας πρὸς αὐτὸν ἀφορῶντας εἶε καὶ τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ καταστάσεως· ἐπιμελομένους πολλῇ διγνηκῶς χρῆσθαι τῇ προσοχῇ καὶ φροντίδι· καὶ φυλακῇ, μάλιστα μὲν μηδὲλως ἔῃν τὰ

Α τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα ἐμπίπτειν εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ πολλὴν ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς τὴν σύγχυσιν ἐνεργάζεσθαι καὶ διαφθορὰν, ἐμπεσόντα δὲ ὁμῶς κακοουλίᾳ τοῦ πονηροῦ σπουδῇ πάση διαλύειν καὶ ἀνακαθαίρειν καὶ ἐκ μέσου ταῦτα ποιεῖν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν βλάβος τὰς τῶν ὑποδεξαμένων ἀπαλλάττειν ψυχὰς, τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν μιμουμένους. Τούτῳ καὶ ἡμεῖς τῷ θεῷ θαλήματι πειθαρχοῦντες, ἐπεὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραχωρήσαντος τοῦ Θεοῦ φθόνῳ τοῦ κοινοῦ πολεμίου σκάνδαλά τε εἰς τὴν βασιλείαν συνέβησαν οὐκ ὀλίγα, καὶ στάσις ἐμφύλιος γέγονεν ἐν ἡμῖν, κἀντεῦθεν ἄλλα τε μυρία καὶ παντοδαπὰ παρηκολούθησε δεινὰ, καὶ δῆτα καὶ ἀφορισμοὶ διάφοροι προέβησαν ἐπὶ τούτοις, τῇ οἰκίᾳ δὲ

Β κἀλιν φιλανθρωπία χρησάμενος ὁ εἰρηναρχὸς Θεὸς ἐπισκέψατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ εἶδου μὲν τοὺς ἐμφύλους ἐκείνους πολέμους, ἦνσε δὲ τὰ διεστῶτα, καὶ εἰρήνην τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ νῦν ἐπεθράδευσε, χαριστηρίους καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τούτοις ὕμνους προσάγοντες καὶ δόξαν ἀνεπίρποντες τῷ ἐν ὑψίστοις Θεῷ διὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἀρτίως ὑπ' αὐτοῦ βραβευθεῖσαν εἰρήνην, φιλανθρώπως ταύτην ἐν ἡμῖν εὐδοκῆσαντος τῇ διαλύσει τῶν τοιοῦτων σκανδάλων καὶ τῆς ἐμφύλου στάσεως ταύτης, συνδιαλύοντες καὶ ἡμεῖς τοὺς τε ἐπὶ τούτοις ὑπωδῆκτους προβάνας ἀφορισμοὺς, τὰς τε ἐπιτοκίας κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου δεδομένην ἡμῖν πνευματικὴν ἐξουσίαν, εἰπόντος·

Γ *Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατήτε, κρατήθηται· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· συγχωροῦμεν συνοδικῶς καὶ ἀφέσεως πατελοῦς ἀξιοῦμεν, ὅσα προγεγόνασιν ἐπὶ βλάβῃ τῆς ψυχῆς διὰ τε τῶν ἐπιτοκίων καὶ ἀφορισμῶν, καὶ δεσμοῦ παντὸς ἀπολύομεν ἅπαντας, ὅσοι τε εἰ τις ζῶσι συγκαταλέγονται καὶ ὅσοι τετελευτήκασιν, ὡς μηδένα τῶν ἀπάντων τῶν ἐντεῦθεν ἕως ἐνεχέσθαι κατακρίματι, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πάντας ἀνωτέρους τούτων, εἴτε ἐγγράφως, εἴτε ἀγράφως γεγόνασι, καὶ μηδὲν μηδὲν ἐμποδῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν γενέσθαι, ἀλλὰ πάντα· ἀκατασχόντους παραστῆναι τῷ φοβερῷ,*

Δ εὐδιδιαικῶ καὶ φιλανθρώπῳ κριτῇ καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἀπολαῦσαι ἀφορῶν καὶ ἀκηράτων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν. Ναὶ, Θεὸς πατέρων καὶ Κύριος τοῦ ἐλέους, ἐπικἀμφηθεὶ συνήθως καὶ φιλανθρώπως, καὶ παράσχου δὲ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου λύσιν τῶν ζητούμενων, καὶ δὲς παντὶ λύτρωσιν τε καὶ ἀφῆσει τοῖς καθ' οἰονόητινα τρόπον περιπεσοῦσιν ἐκείνοις καὶ περιούσι καὶ τελευτήσαντες βαθεῖαν καὶ τοῦ λοιποῦ τὴν σὴν εἰρήνην καὶ παντοῦ πῶν ἀγαθῶν ἀφθονον χορηγίαν τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου δωρούμενος προσεβείας τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῶν ἁδῶν καὶ ἀσωμάτων λειτουργῶν τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου πρεφῆτου Περδρόμου καὶ ὁ

πιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων ἁγίων σοί, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ᾧ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

XIII. Eusebius. electus metropolita Sugdæ , fidem profitetur.

† Τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρυχθέντα καὶ παρὰ τῶν ἐπτὰ ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων κυρωθέντα στέργων ἐκ ψυχῆς προσκυνῶ, καὶ πνευματικῶς κατασπάζομαι, ὅτε τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀκριβῶς ἐχόμενα, ἀλλὰ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότη καὶ οἰκουμεικῷ πατριάρχῃ κυρῷ Ἰσιδώρῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς καὶ αὐτοῖς ἀκριβέστατα ἐχομένοις τῆς παναμώμου ταύτης διδασχῆς, τῶν θείων δηλαδὴ καὶ ἱερῶν Πατέρων, πείθομαι ὀλοφύχως· καὶ συμφρονῶ καὶ ὁμορφρονῶ καὶ ὑποτάσσομαι κατὰ πάντα. Βαρλαάμ δὲ καὶ Ἀκίνδυνον τοὺς ὁμόφρονας καὶ ὁπαδοὺς· τούτων κατὰ τὴν περιληψὴν τῶν προβεβηκότων ἐπ' αὐτοῖς ἱερῶν τόμων ὡς κακοδόξους ἀποβάλλομαι καὶ, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι, ὡς μὴ συνεπομένους καὶ συμφρονούντας καὶ συνδόοντας τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς ἡμῶν Πατράσι καὶ τῷ θειοτάτῳ μου δεσπότη, τῷ οἰκουμεικῷ πατριάρχῃ, κύρ Ἰσιδώρῳ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. Ταῦτα διὰ βίου φυλάττειν καὶ τηρεῖν ἀκριβῶς διαβεβαίωμαι, καὶ μετὰ ταύτης τῆς πίστεως εὐχομαι παραστῆναι τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τυχεῖν τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας, τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι. Ἄ καὶ πληροφρορίας καὶ ἀκριβοῦς ἀσφαλείας ἕνεκεν οἰκειοχείροις σημειώσεσιν ὑπέγραψα.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφήν· Εὐσέβιος ἱερομόναχος καὶ ὑποψήφιος τῆς ἀγιοπάτης μητροπόλεως Σουγδαίας.

XIV. Isidori testamentum.

Διαθήκη τοῦ αὐτοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κύρ Ἰσιδώρου.

† Βούλομαι, εἰ συμβαίῃ μοι ἀποθανεῖν, πολυμέρῳ ἤδη κατεργασθέντι νοσήματι, μικρὸν τι μνημεῖον τοῦ καιροῦ κατεπέλγοντος ἀφείναι τῷ βίῳ περὶ τῶν ἑμαυτοῦ, καὶ βραχὺ τι διαχαράξαι γράμμα, τὴν ἐμὴν, περὶ ὧν ἐρῶ, διασαφοῦν βούλησιν. Ἐμοὶ τοίνυν Θεσσαλονίκη πατρὶς καὶ τροφὸς, ἐν ταύτῃ καὶ λόγους μετέσχον καὶ τοῖς βουλομένοις μετέδωκα, καὶ πολλοὶ μοι τοῦ βίου καὶ τῆς διαγωγῆς ἐκείνης· μάρτυρες, ὅπως ὑπὸ Θεῷ βλέποντι τὸν τῆς συνειδήσεως ἐκφύγειν ἐλεγχὸν ἐπειρώμην, ἀεὶ ἑμαυτῷ τε τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον προστησάμενος φύλακα, καὶ πᾶσιν, οἷς οἰκείως εἶχον, τὰ τοῦ Θεοῦ διαμαρτυρόμενος κρίματα, καὶ πείθων ἑμαυτὸν τε κἀκείνους, Θεὸν ἔφορον εἶναι τῶν τε πεπραγμένων, τῶν τε μελετωμένων καὶ κριτὴν ἀδέκαστον, βασιλείαν μὲν οὐρανῶν τοῖς εὖ καὶ καλῶς πολιτευσαμένοις ἐτοιμασάμενον, τοῖς δ' ἐναντίως τὴν ἐκείνου

ἄλλοτριώσιν ἀπειλήσαντα. Τούτοις τοῖς λόγοις, τὸν ἑαυτοῦ βίον παράδειγμα προτιθεὶς πολλοῦς τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων ἐξεῖλον τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολλοὶ τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν ἕδραμον ἀμεταστρεπτὴν, καὶ ταῦτα νέοι καὶ πολλῷ πλούτῳ καὶ δόξῃ περιβλεπτοί. Ἐπεὶ δὲ εἰς μοναχοῦς ἐτέλεσα, τὸν ἐλαφρότατον τοῦ Κυρίου βασιτάξια· ζυγὸν, ἀπῆρα μὲν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δὲ διδασκαλεῖον τῶν μοναχῶν, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον, τὸν ἀγιώτατον Ἄθω καταλαμβάνω, τῆ τοῦ θανάτου μελέτῃ ἐκδοῦς ἑμαυτὸν, καὶ Ἰσασὶ τῆν ἐμὴν πολιτείαν οἱ οὐρανομήκεις ἐκείνοι, παρ' οἷς ἐφοίτησα καὶ τὰ μοναχῶν ἐτετέλεσθην, ὡς οὐδ' ἐνὸς τῶν ἐπιγῆς ἀγαθῶν ἐπεθύμησα, οὐ δόξης ἕως τὴν ἐμὴν ψυχὴν εἶλεν, οὐ χρημάτων ἐπιθυμία, ἀλλὰ πτωχεῖα μὲν ἐμοὶ διηνεχῆς ἐπιμέλεια, καὶ πλοῦτος τὸ μηδὲν ἔχειν, τῆξιν δὲ σαρκὸς ἢ σπουδῆ καὶ τὸ πρὸς Θεὸν νεύειν δι' ἡσυχίας ὁ βίος ἅπας ἐμοί. Ἄλλ' ὅπερ εἶπον, εἶχε μὲν ἐμὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀφῶν δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ πόλεμος ἐβράβη βερούτατος· Ἰσασὶ πάντες τὴν ἀθεωτάτην τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ αἴρσειν, ἣν ἐκείνος μὲν ἐγέννησεν, Ἀκίνδυνος δὲ ἐθρέψατο, κατὰ τοῦ ζώντος Θεοῦ δεινότατα καὶ βουλευσάμενος καὶ διαπραξάμενος· καλεῖται δὲ ὁ ἱερώτατος Θεσσαλονίκης πρᾶτὸ τοῦ τότε πατριαρχεύοντος τὴν μεγάλην πόλιν ταύτην καταλαβεῖν καὶ τῷ Βαρλαάμ προσβαλεῖν καὶ εἰς λόγους ἔλθειν ἐκείνῳ, περὶ ὧν καινοτομῶν ἦν καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας μαινόμενος, τῷ δὲ τοιοῦτῳ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης προμάχῳ τῆς εὐσεβείας καταστάντι παρὰ Θεοῦ σύμμαχον καὶ αὐτὸς ἑμαυτὸν παρέσχον, καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τε καὶ τῆς συνοδίας τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν τῶν τε τῆς ὁδοπορίας καμάτων ἠνεσχόμεθα, καὶ κατὰ τὴν πόλιν γενόμενοι τὸν τε ἀγῶνα τῆς δίκης διηγωνίσμεθα καὶ τὴν νικῶσαν ἐλάβομεν, Θεοῦ ταύτην βραβεύοντος ἀνωθεν καὶ βασιλέων δυοῖν καὶ τοῦ τότε πατριαρχούντος καὶ παντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου πληρώματος. Τῆς δὲ Μονεμβασίας γνησίῳ ποιμένος ἐστερημένης· αἱ μὲν ψῆφοι τῆς ἱερᾶς συνόδου βλέπουσιν εἰς ἐμὲ, ἐγὼ δὲ ἀναβαλλόμενος ἦν τὸ πρᾶγμα, τέλος εἶξα τῇ θείᾳ ψῆφῳ, καὶ ὑποψήφιος κατέστην Μονεμβασίας, πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀφορῶν ἦδη. Τοῦ δὲ θειοτάτου βασιλέως ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ βασιλεία μεταβεβηκότος· Χριστὸν, ὁ τῆς ἐμφυλίου ταραχῆς ἀναβρίπιζεται πόλεμος, καὶ διώκεται μὲν ὁ καὶ πρὸ τῆς πορφύρας καὶ τῶν στεφάνων καὶ τῆς ἀναβρίψεως τῇ σοφίᾳ καὶ συνέσει καὶ πραότητι καὶ ἀνδρίᾳ μόνος ἀξιώτατος βασιλεὺς ἐμὲ δὲ τοῦ τε θρόνου καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλει τό γε εἰς αὐτὸν ἦχον Ἐπεὶ δὲ ὁ ποιῶν τὰ πάντα καὶ μετασκευάζων Θεὸς εὐμενὲς καὶ πρὸς ἡμᾶς εἶδε, καὶ διέλυσε μὲν τὸ τῆς συγχύσεως νέφος, ἀντεισηγάγε δὲ τὴν τῆς εἰρήνης αἰθρίαν, τῆς μὲν καλῆς καὶ μεγάλης πῆλως ταύτης ἐγκρατῆς ὁ θεοτάτος γίνεται βασιλεὺς, παρῆρησιάζεται δὲ ἡ εὐσέβεια, καθα-

ρώτερον και πρότερον ύπολάμπουσα, και τών μὲν Α και 'Ακινδύνου δογμάτων.
 Ιερών θρόνων ό καινότημος πατριάρχης τελείως εκβάλλεται, ό και πρότερον παρά τών οικείων ύπα-
 σπιστών και συμμάχων εκθεδλημένος, ζητείται δέ ό τόν οικουμενικόν τούτον θρόνον κοσμήσων, και παρακληθείς αύτής ύπήκουσα, ού πρότερον επιθυ-
 μήσας, ού παρακλήτους κείσας, ούκ αρχόντων δεη-
 θείς, ού βασιλεία, ούκ αρχιερέας κολακεύσα:, ούδέν, οδ μέγα, οδ μικρόν περι τούτου πραγματευσάμε-
 νος, οίδεν ό πάντα ειδώς. 'Αλλ' ούδ' άν την αρχήν πρός τόν άγώνα κατέβην, τό τε του θρόνου μέγε-
 θος: εϋ ειδώς και τό ενδεές έμαυτού και έμα ούκ άγνωδν, ως πόρρω της εξ αρχής προθυμίας ή τοιαύτη διακονία και πρός ήσυχίαν ό πατριαρχικός θρόνος εργώδες και ήκιστα ψυχή πρός Θεόν δι' ήσυχίαν νεουόση συμβαίνων, άλλα τόν μέγαν τούτον και πνευματικόν εισήληδν άγώνα τη Μητρι του Κυριου παιθόμενος, μυστικώς επιστάση και πρός τόν θρόνον άλειψάση τόν ύψηλόν και μη άν άλλως έχειν τό πράγμα διισχυρισαμένη. Χρόνου δε μηνών παρεβρύηκώτων εξ μετά την μυστικήν θέαν εκείνην παιθόμενον έμαυτόν παρέσχον, οίς ό θεότατος βασιλεύς και ή τών Ιεραρχών όμήγουρις έψηφίσαιο. Και ύποδός τόν άγώνα της Ιερδς ταύτης οικονομίας ού πρός χρημάτων συλλογήν ειδον, ού τρυφή εξέλιξα έμαυτόν, ού πρός τό μέγεθος άπιδών του θρόνου ύπερηφάνοις όφθαλμοίς πρός τούς άλλους έώρων, ούκ εκαπήλυσσα την Ιερωσύνην, ούκ ύπερ-
 ειδον άδικουμένων, ού διέλιπον και βασιλεία φιλόαν-
 θρωπον εντα πρός τό φιλανθρωπότερον εκκαλούμε-
 νος: και πάσα: ύποδεικνύς τάς πρός σωτηρίαν όδοϋς, τοί: τά 'Ακινδύνου ισάτως: νοσοϋσι διατέ-
 λουν άει πολεμών, και ύπ' εκείνων βαλλόμενος φανερώς τε και άφανώς, οικονομία δε ύπέρ εκείνων κατά καιρόν χρώμενος και τό καλόν της μετα-
 νωίας προταίνων φάρμακον ύδρεσιν ύπ' αύτών έπλυνόμην, ως εν βραχει φάσαι, τόν άλίγον της οικονομίας ταύτης καιρόν ιδρώτων και πίνων, ού ραστώνης έποησάμην. 'Επει δέ γαγόνασι τη άγιω-
 τήτη του Θεού 'Εκκλησία και διάφοροι τόμοι επ' αναίρεσει μὲν της άθεωτάτης του Βαρλαάμ και 'Ακινδύνου αίρέσεως, τά δε της ύγιούς κρατύνοντες πίστεως, βούλομαι και περι τούτων ως έχω γνώ-
 μης δια βραχέων ειπειν τόν εκτεθέντα συνοδικόν τόμον κατά τών του Βαρλαάμ και 'Ακινδύνου δογ-
 μάτων κατά πρώτην και δευτέραν κρίσιν, ών ή μὲν εξ αρχον ειχε τόν άοιδιμον εν βασιλεύσει και μακα-
 ρίτην κύρ 'Ανδρόνικον τόν Παλαιολόγον, της δευτέ-
 ρας: εξήρχεν ό νυν την βασιλείαν 'Ρωμαίων κο-
 ρμίων, παρόντος και του τότε πατριαρχόντος και της άλλης συνόδου, τούτον τιν τόμον τίθεμαι, και βέβαιον και άρραγή είναι διακελεύομαι, και κατά τών μή. ως εκείνος έχει, φρονούντων την επιτιμίαν την εν εκείνω τῷ τόμῳ διειλημμένην επανατεινο-
 μαι, τόν έτερον τόμον γαγονότα και τουτον συνοδι-
 κή διαγνώσει ψηφίζομένης και της εϋσεβειστάτης δεσποίνης κυρδς 'Ανης της Παλαιολογίνης: . . .

 επ' αναίρεσει δε τών του Βαρλαάμ

. και τούτον βέβαιον είναι ήγούμενος και βήξιν μη-
 δεμίαν ύποστήναι και τοίς εναντιουμένοις εκείνω την του Θεού άγανάκτησιν επιτείω. Οίδεν ό λογι-
 σμούς και καρδίας ετάζων Θεός, ως πολλάκις ύπέρ τών καθαιρεθέντων αρχιερέων επ' έμου και δε-
 κρουσν συμπαιθείς: άφηκα, και την ψυχην ού με-
 τήσασα: και του θελου δικαλου αναγκασθείς τη καθαιρέσει τών το:ούτων επιψηφίσασθαι: άπαξ προε-
 λόμενος μηδενί πικρίας ακτιος καταστήναι, δι: μη πάσα άνάγκη και δι: την εκείνων μετόνοιαν εκε-
 χόμενος ήμέραν εξ ήμέρας διατέλουν αναβαλλόμε-
 νος, πολλά και δεινά και παρά τών οικειοτάτων Β
 άκοϋσας, ως ύπερτιθέμενος την καθαιρεσιν. 'Επει δε καιρός ώσπερ εστιν του ράψαι κατά τόν Σολο-
 μώντα, οϋτω δη και του στίσαι, και τόμος εξετίθη τη θεία συνόδῳ της Ιερωσύνης εκείνων απορή-
 γνός, ως δη και αύτός συνετερον, ύπογραφαις οι-
 κείαις τουτον ασφαλίσάμενος, και πάλιν δια του παρόντος λόγου τό βέβαιον εκείνω χαρίζομαι: κανών έποικήθ μοι, ύμνον έχων της άγίας και όμοουσιου Τριάδος και έμα αποβραπίζων και την του Θεού άρτίως 'Εκκλησίαν αίρεσιν θορυβοϋσαν, τοίς εκει γεγραμμένοις έμμένω, και κατά τών επιβουλεύον-
 των τῷ γράμματι τοϋς της 'Εκκλησίας θεολόγους συμμάχους καλώ, οϋς και περιέστησα κύκλω τών Ιερωτάτων μελῶν. Την προσθήκην, ήτι: προετίθη τη Ιερωτάτη τών αρχιερέων όμολογία (τούτο δε έδος: τη 'Εκκλησία εστιν άνωθεν εις ήμάς κατιόν κατά τών αναφουμένων τη 'Εκκλησία σκαυδάλων), ήτι: οϋδδ προσθήκη δικαίως άν καλοίτο, άλλ' άνάπτους και διασάφους τών άνωτέρω γεγραμμένων, ταύτην τό άβραγές και άμεταποίητον έχειν βούλομαι, ού μικρά και αύτην δυναμένη εις τόν ύπέρ της άληθείας άγώνα: πάσι τοίς τόν Χριστόν όρθόδοξως προσκονοϋσι βραχειαν ταύτην ύποθήκην διαχαρίτ-
 τω, φεύγειν πάση σπουδή την άθεωτάτην Βαρλαάμ και 'Ακινδύνου καινοτομίαν και την τά εκείνων φρονούντων κοινωνίαν δαιμόνων κοινωνίας μηδεν διαφέρειν νομίζειν, πολλών μὲν κακῶν αιτιῶν γε-
 νομένων τη του Θεού 'Εκκλησία και πολλοίς άτό-
 ποίς περιπιπτόντων, μάάλιστα δε την άγιαν και D
 οικουμενικήν εκτην σύνδοον γυμνή τη κεφαλή άθε-
 τούτων και μηδεν είναι ταύτην ποιούντων, τί με επ' αύτοίς ήκον. Τοί: κρατίστοι: μου και άγιοί: αυτοκράτοροι εϋχομαι παρά Θεού πάντα αγαθά, τί μὲν σκάφος της κηρύξης βασιλείας μετά του Θεού κυβερνήσῃ, ώστε άγειν μὲν τοϋς άλλους, άγι-
 σθαι δε αύτοϋς: ύπό του Θεού, κατά δε τών επιφου-
 μένων αύτοίς εχθρών την κραταιήν και ύψηλήν του Θεού χείρα δάκρυσι πολλοίς εκκαλούμαι, δι: την του Χριστου κληρονομίαν δια σπουδης ποιούται εις ξδου πίταυρον άγαγείν, και παρακαλώ και προτρέπω και τούτους και τοϋς τούτων πατέ-
 ρηζην ύπέρ της εϋσεβείας: τρέφειν νεανικόν και βασιλικαί: ψυχαί: πρέποντα, ως εστιν εϋ λόγῳ σωζον, τοίς μὲν άλλοις τοϋς πάντας νικῶν άξιού:

ἐν δὲ ταῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι, ἢ κοσμεῖ τούτους πολλῶ πλεον τοῦ διαδήματος, ἤττωμένους ἐνίων δοκεῖν, τῷ δὲ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι τῷ Καντακουζηνῷ ἰδίως τάδε διαχαράττω τὰ γράμματα· ἴστω δὴ, σαφῶς ἴστω, ὡς οὐδενὶ τῶν ἀγαθῶν ἄμοιρον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Θεός, ὅσα βασιλεία τέλειον κοσμεῖν οἶδεν· φρονήσει τε γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἀνθρώπους· τοὺς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κατεκόσμησε γενεάς, καὶ συνέσεως καὶ ἐμπειρίας καὶ τῆς ἄλλης στρατιωτικῆς ἐπιστήμης ταμείον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔδειξε, δογμάτων θείων κριτὴν καὶ ἀγωνιστὴν αὐτὸν ἀπειργάσατο, πολλοὺς δεινοὺς ὀμιλήσαντι καὶ παρὰ πολλῶν ἐπιβουλεύθεντι τέλος χεῖρα ὀρέγει καί μιν τούτῳ, καὶ βασιλεία Χριστιανῶν ἀναδείκνυσι παραδόξως. Τούτων πάντων τῶν πλεονεκτημάτων ἀπαιτηθῆσεται τοὺς καρπούς ἐν τῇ κοινῇ τοῦ γένους ὁμολογίᾳ παρὰ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν Θεοῦ. Διαναστήτω τοίνυν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, διαθερμανθῆτω τὴν ψυχὴν, εἰπάτω καὶ αὐτός· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με. Ὁ αὐτὸς ἴστω καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπέχων λόγον, ὁ αὐτὸς διαναστήτω καὶ πρὸς τὴν ἐκδίκησιν, εἰς μὴ μὴν ἔλθετω τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν Ἰησοῦ· ἐπεινός τε γὰρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας γενόμενος αὐτοουργός, ὁ αὐτὸς καὶ ἀντικρινόμενος ἦν τῷ διαδόχῳ καὶ δικαιοκρίσι τούτου καταβαλῶν, ὁ αὐτὸς καὶ τὴν αὐτοῦ τυραννίδα διέλυσε, τῇ θεϊκῇ δυνάμει χρυσάμενος, καὶ οὕτως τὸν Χριστὸν μιμησάμενος, ὅσον ἐφικτόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνίζεσθαι, καὶ νικᾶτω νίκην εὐσεβείας ἀγωνιστῆ· πρέπουσαν, καὶ βασιλικῶς ταύτην τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ βραβεύετω, τοὺς λύκους ἀποδιώκων καὶ τὴν βασιλείαν κοσμῶν τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλῳ, καὶ τούτοις διὰ τέλους ἐμμένων, βασιλείας ἀλλάξεται βασιλείαν τῆς ἐπικήρου μηδέποτε λυομένην. Ἐγυθῶμαι τοῦτο σαφῶς, τοῦτο δέομαι ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῶν κληρικῶν, ἵνα ἄπειρ ὑπέρπετρα προσεργέτησεν αὐτοὺς χάριν ῥόγας αὐτῶν, διὰ θείου προστάγματος ταῦτα παρὰ τοῦ δημοσίου δοθῶσιν ἀνυστερήτως· οἶδε γὰρ ἡ κραταιὰ καὶ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ, ὡς πένητες τὸ παράπαν εἶσι, καὶ ὡς ἐκδουλεύουσι διηνεκῶς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὡς οἱ πλείους τούτων ἀνθρωπίνως πρὸς οὐδὲν ἄλλο βλέπουσιν ἢ πρὸς τὸ τεταγμένον κατ' ἔτος αὐτοῖς, καὶ ὅτι καὶ τὰ ἑμαυτοῦ μνημόσυνα ἀπὸ τῶν ὑπερπύρων τούτων ἐτάχθησαν τελεσθῆναι. Οὐδεν ἢ κραταιὰ καὶ ἀγία βασιλεία αὐτοῦ τὴν τῆς Ἐκκλησίας στενοχωρίαν, καὶ ὡς οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν ἤμεν ἐν εὐπορίᾳ ἀεὶ διὰ τε τὸ γεγεμνωμένην καθάπαξ τὴν Ἐκκλησίαν εὐρεῖν καὶ διὰ τὸ τὰς ἐρχομένας προσόδους μικρὰς καὶ εὐτελεῖς εἶναι καὶ πάσας σχεδὸν εἰς τὰς τῶν πενήτων εἰσέρχεσθαι χεῖρας, διὰ τοῦτο καὶ οἱ εὐρισκόμενοι μετ' ἐμοῦ ἀδελφοὶ οἱ τε μοναχοὶ καὶ οἱ κοσμικοὶ σάλαιπῶρος διετέλουν βιούντες· τούτους ἀφῆμι τῇ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, ἵνα

καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀξίως τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς διανοηθῆ, τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφὰς πτωχοὺς ὄντας καὶ πρὸς Θεὸν βλέποντας Θεῷ τε καὶ τῇ θείᾳ βασιλικῇ ψυχῇ παρατίθεται· οἶδα γὰρ τὴν αὐτοῦ συμπάθειαν, καὶ ὡς ὑπὲρ αὐτῶν φρονεῖ, παρὰ Θεοῦ τεταγμένος πατὴρ πτωχῶν καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. Πᾶσι Χριστιανοῖς τὴν ἐν Θεῷ συγχώρησιν, ὡσπερ τινὰ κληρὸν ἀφῆμι καὶ ἀμαρτιῶν ἄφεσιν καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἐπεύχομαι μέθεξιν. Τὸν εὐρεθέντα σίτον ὀλίγον καὶ οἶνον ὀλίγον ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ διαμερισθῆναι βούλομαι εἰς τρεῖς μερίδας ἐπίσης, ὧν τὴν μὲν μίαν οἱ κληρικοὶ λαβέτωσαν ἐπίσης, τὴν δευτέραν αἱ πτωχαὶ αἱ καλογραφαί, τὴν δὲ λοιπὴν οἱ μετ' ἐμοῦ μοναχοὶ ἀδελφοὶ καὶ κοσμικοὶ ἐχέτωσαν. Ὡσαύτως καὶ τὰ ἱμάτιά μου ἀφῆμι καὶ ταῦτα τοῖς μετ' ἐμοῦ ἀδελφοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν πενιχρὰν μου στρωμνὴν. Ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ πατριαρχείου στενοχωρίαν καὶ τὴν πολυήμερον ταύτην νόσον καὶ χρεῶν περιπεπῶμεν βάρει ἀναδιθαζομένων εἰς ὑπέρπετρα, ὅσα δῆτα καὶ ποσοῦνται, ἃ ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς ἀγαπητὸς κατὰ πνεῦμο υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος κύριος Θεοδώρητος κατὰ λεπτὸν οἶδε, ἀφῆμι πρὸς τοὺς δανειστάς, τὸν τε ἐντιμώτατον κύριον Ἀνδρέαν· τὸν Ὀστιάριον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὸν κύριον Μανουὴλ τὸν Ζύμαρχον καὶ τὴν κύριον Ξένον τὸν Ἀγαπητὸν, ὁ ἀπηρωρημένοι εἶχον ἐγκόλιον, καὶ βαρύτατον ἐπιτίμιον ἐπανατείνομαι κατὰ τῶν διανοηθέντων αὐτοῖς, ἕως ἂν ἀποδοθῇ τούτοις τὸ χρέος ἢ παρὰ τὸ δημοσίῳ, ἀφ' ὧν ὑπερπύρων δέδωκεν ὁ θεϊστάτος βασιλεὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ ἀπὸ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ χωρίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Πασπαρᾶ· τὸν δὲ εἰκονόμενον τοῦ τοιοῦτου χωρίου, τὸν μοναχὸν κύριον Διονύσιον, βούλομαι ἀνενόητον αὐτὸν εἶναι παρὰ τῶν βουλομένων αὐτὸν ἀδικεῖν· καὶ εἰ τι δὲ εἰσκομίσει ὀφειλῶν, οὐκ ἐδαπάνησε τοῦτο εἰς τὰς ἐξόδους τῶν ζευγαρίων, ἀλλ' ὑπελείφθη αὐτῷ, καὶ ταῦτα φέροντος τῇ κοινότητι τῶν μετ' ἐμοῦ ἀδελφῶν προκείσθωσαν, συναριθμουμένου καὶ αὐτοῦ. Ἀρτοποιῷ τῷ Βαλαμῶν ὀφείλονται ὑπέρπετρα τέσσαρα, καὶ γενέσθω κάκειν τὸ ἱκανόν, ἐξ ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς. Τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς μου τοῖς πτωχοῖς ἀπόμοιρά τις γενέσθω σίτου καὶ οἴνου ἀπὸ τῶν τῆς μερίδος τῶν καλογραμῶν καὶ τῶν μετ' ἐμοῦ ἀδελφῶν. Καὶ τοῦ τὴν ἐμὴν ταύτην ἔγγραφον βούλησιν τὸ βέβαιον ἔχειν καὶ ἀδιάδλητον τῇ αὐτοχειρῷ ὑποσημανσίᾳ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐβδαιώθη, ὀφείλοντος παντὸς ἐμμένειν τοῖς καταγεγραμμένοις καὶ τὸν τῆς εὐπειθείας μισθὸν ἐκδέχεσθαι παρὰ Θεοῦ.

† Ἡ Ἰστορήγραφται δὲ ἡ τοιαυτὴ διαθήκη κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τῆς ἐγισταμένης τριτῆς ἰνδ. τοῦ ςω πεντηκοστοῦ ὀρθόδοξου ἔτους.

† Εἶχε καὶ τὸ πρωτότυπον διὰ τῆς ἀγίας ἐκείνου χειρὸς τὸ· Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰνδ. γ'.

CALLISTUS ET PHILOTHEUS.

ΜΗΝΙ ΙΟΥΝΙΩ ΔΕΚΑΤῆ, ΗΜΕΡᾶ ΠΕΜΠΤῆ, ΙΝΑ ΤΡΙΤΗΣ, ΠΡΟΕΒΑΙΘῆ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΗΣ, Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΥΡ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, ΚΑΙ ΗΡΕΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΝ-ΝΥΣΘΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΔΙΚΙῷ ΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

I. *Patriarchæ exhortatio ad populū, cum Amaranthina quædam, quæ magicas exercuerat artes, vitam amplecteretur monasticam.*

† Διδασκαλίε, ὅτε ἡ τὰ μαγικά πρότερον ἐξησκη-μένη Ἀμαραντίνα παραινέσει καὶ εἰσηγήσει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ πατριάρχου τὸ μοναχικὸν ὑπῆλθε σχῆμα.

† Ἐν Κυρίῳ γνησιώτατοι καὶ ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, εὐθηνίαν τε τῶν ἀγαθῶν καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Οἴδατε, ἐν Χριστῷ τέκνα ἡμῶν ἀγαπητά, ὅπως προσεκαλέσατο ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀπορρήτοις λόγοις καὶ κρίμασιν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, οὔτε γοῦν ἐγινώσκομεν τὴν εἰς τοῦτο πρόσκλησιν, οὔτε τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐπεθυμήσαμεν, οὔτε μὴν ἐσπουδάσαμεν οἰκοθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ἀπὸ τῶν φίλων συνάρσεσιν ἐρησάμεθα, ἢ ἐβουλήθημεν ἀρπάσαι τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὸ ἄξιωμα, ὑπὲρ Θεῶν μάρτυρι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἀντιβαίνειν εἰς τέλος τῆ θείᾳ βουλῇ οὐ λυσιτελεῖς ἐκρίναμεν εἶναι, πάντα ποιού-τος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μετασκευάζοντος, ὡς οὐδεὶς δύναται συνίεναι, αὐτῷ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπιτρέψαν-τες, τῷ τοῦ ἀδύνατου ἐνισχύοντι καὶ τῷ φωτὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος τοὺς ἀμαθείς σοφίζοντι καὶ τοὺς ἀγραμμάτους διδάσκοντι, εἰ καὶ μηδὲν τι τῶν εἰς τοῦτο φερόντων συνέγκωμεν ἑαυτοῖς, ὅμως δεδώ-καμεν ἡμᾶς αὐτοῦς ὑπηρετῆσαι τῷ θεῷ τούτῳ βουλήματι, ἐνθεν τοι καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν προστασίαν τῶν ἡμετέρων ψυ-χῶν ἀναδεξάμενοι, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον χρέος ἀπαραίτητον ἔχοντες ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ σωτη-ρίας τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδύοντες διὰ τοῦτο, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀναγκαῖον κρίνομεν μετὰ τοῦ ὑπερέυχεσθαι καὶ γράφειν καὶ παραινέειν καὶ εἰσηγεῖσθαι πρὸς ὑμᾶς τὰ θεοφιλῆ καὶ ψυχω-φελῆ, ἐπεὶ καὶ τούτου χάριν ἐτάχθησαν οἱ ποιμέ-νες, καθὼς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν. Ἰδοὺ τοίνυν προσέχειν τοῖς λεγομένοις παρακα-λούμεν τὴν ἡμετέραν ἀγάπην· ἴσως γὰρ ἂν τι ἐντεῦθεν καὶ ὠφέλιμον λάβητε. Ὁ πικροκέρμων καὶ φιλάγαθος Κύριος, ὁ ἀληθὴς Θεὸς ἡμῶν ἀπὸ τῆς οἰκείας αὐτοῦ χρηστότητος τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι τοῦτο ἐτίμησε, καὶ τῆς τοῦ παραδείσου τρυ-φῆς καὶ ἀπολαύσεως κατηξίστησεν· ὁ δὲ ἀντικείμενος καὶ κοινὸς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, φθονήσας αὐτῷ τῆς μακρίας καὶ καλῆς ἐκείνης διαγωγῆς τε καὶ κατα-

Α στάσεως, οὐκ ἐπαύσατο πάντας μεταρχόμενος καὶ μεταχειριζόμενος τρόπους, ὥστε ἀθλίως ἐκπεσεῖν τοῦτο τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐτιμήθη, καὶ εἰς μωρίας πλάνας καταπεσεῖν, ὅθεν καὶ διὰ τὴν γενο-μένην λήθην τῆς θείας ἐκείνης ἐντολῆς τῆς τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ δοθείσης καὶ τὴν ἐπαλθοῦσαν, φεῖ! παράβασιν Θεὸς αὐτὸς ἀπὸ τῶν οἰκείων οἰκτιρῶν κινήθεις κἀντεῦθεν τὸ οἰκεῖον πλάσμα γνησίως ἀνακαλούμενος ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, καὶ ἄνθρωπος γίνεται, σαρκωθείς ἐκ τῆς παν-τοπράγνου Δεσποίνης ἡμῶν καὶ Ἀειπαρθένου Θεοτό-κου, καὶ πάθη τὰ σωτήρια παθεῖν ὑπὲρ τῆς ἀπάν-των καταδέχεται σωτηρίας, καὶ τὸ αἷμα τὸ πανάγιον ἐξέχεε, δι' οὗ καὶ τὴν τοῦ διαβόλου τελείως κατέ-λυσε τυραννίδα, καὶ ἀκρογωνιαῖος λίθος γενόμενος τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἀκρᾶ φιλανθρωπίε καὶ ἀγαθότητι ἐν ἀσφαλεῖ θεμελίω ταύτην ἐπικοδό-μησε, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου χάριτος προβε-βλημένοι κατὰ διαδοχὴν προμάχεσθαι τῆς ἀληθείας τῆς τοῦ πολεμίου καὶ βασκάνου ἐχθροῦ μηχανῆς καὶ ἐπιβουλῆς κακῶς ἀναφρομένας ἐκτέμνουσι τῇ μα-χαίρᾳ τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἀφανίζουσιν. Ἐπεὶ τοίνυν αὐτὸς ὁ πονηρὸς καὶ κοινὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἐπίβουλος καὶ πολέμιος καὶ ἐχθρὸς, ὡς εἰρη-ται, καὶ τῶν ζιζανίων σπορεὺς μὴ φέρων ὡς ἄν-θρωποκτόνος τὴν ἤτταν, ἄλλοτε ἄλλοις κέρχεται δελεάσμασι καὶ ἐπιβουλαῖς, διαστρέφων τὸ Χριστιαν-ικὸν γένος, ὑπὲρ οὗ Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ... μεν καταδεξάμενον τὸν ὑπὲρ ἀπάντων σωτη-ριώδη θάνατον, καὶ ἐπὶ καιρῶν διαφόρων ὀργάνοις χρῆται πρὸς ὀπουργίαν τῆς κακίας αὐτοῦ καὶ πρὸ τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον εἰς εἰδωλολατρίαν ὑπεσκελίσει τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ δὲ τὴν ἐνθεν τοῦ Κυρίου ἐνανθρώπησιν κατήνεγκεν αὐτοῦς εἰς αἰρή-σεις καὶ κακοδοξίας καὶ σχίσματα καὶ καινοφωνίας καὶ πλάνας παντοίας ἐπὶ τῷ ἀποστῆσαι τοῦ κε-ποιηκότος Θεοῦ. Ἐπεὶ γοῦν εἶδεν ὁ ἀντικείμενος τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ κακούργιας ἐκείνας καταρ-γηθείσας τῇ θεϊκῇ δυνάμει, νῦν πρὸς τὸ τελευταῖον καὶ μείζον κακὸν, τὰς γοητείας δηλονότι καὶ μαγείας καὶ ἐπιβολὰς, τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν ἀνθρώπων ἐκκλίνει ἀντιτεχνᾶται, καὶ τῆς νόσου ταύτης μετα-δίδωσι τοῖς ἀκραιωτέροις καὶ ἀπλουτέροις· καὶ ἀφυλάκτως ἐξ ἀπροσεξίας βιοῦσι, καθὼς πάντως ἐγνωρίσατε, ἐν Κυρίῳ τέκνα μου ἀγαπητά, καὶ ὅπως ὑπέβαλεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ταυτηνὴ τὴν γυναῖκα τὴν Ἀμαραντινὴν μαγείαις πρότερον προσκειμένην καὶ ἀπὸ κοιλίας μαντικῶς φλυαρίας φθεγγόμενην

καὶ διαβολικὰς καὶ πάσης ἀσεβείας μεστὰς εἰς τὴν ἀθέτησιν τῆς ὀρθοδόξου καὶ εὐσεβοῦς τῶν Χριστιανῶν πίστεως καὶ εἰς ἀπάτην καὶ πλάνην καὶ ψυχικὸν αὐτῶν ἕλεθρον, καὶ ὅπως ἀπὸ τῆς τοιαύτης πλάνης παρεσύρησαν, οἵτινες δὴ καὶ παρεσύρησαν, εἰς τὴν διαβολικὴν ταύτην ἀπάτην. Ἦν οὖν ἡ τοιαύτη ἀσέβεια ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς κρυπτομένη τε καὶ λανθάνουσα, προμηθευσαμένη δὲ ἡ μετριότης ἡμῶν, Χριστοῦ χάριτι, κατὰ τὸ εἶδος καὶ διὰ φροντίδος ποιησαμένη, ὥστε καταφανῆ καὶ φανεράν γενέσθαι τὴν τοιαύτην συγκαλυμμένην πλάνην, μετὰ τῆς προσηκούσης πρότερον παραινέσεως ἐξήνεγκε καὶ βάρος ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου, καὶ ὁ τὴν σωτηρίαν ἀπάντων πραγματευόμενος Κύριος καὶ τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντίων οἰκονομῶν οὐκ ἤνεγκετο, οὐδὲ παρεχώρησεν ἐπὶ πλεόν συγκρύπτεσθαι καὶ λανθάνειν τὰ εἰρημένα τῆς Ἀμαραντίνης κακουργήματα, ἀλλὰ ταῖς ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἀναξίῳ δούλων αὐτοῦ εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν ἐπικαμφθεὶς, ὡς εὐσπλαγνος φύσει καὶ φιλοκτιμῶν, εἰς μέσον παρεσκεύασε ταῦτα θριαμβευθῆναι καὶ ἀπελεγχθῆναι καὶ διὰ τῆσδε τῆς Ἀμαραντίνης ἀπὸ στόματος ἀνομολογησάσης ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου καὶ δι' ἐτέρων πολλῶν προσδραμόντων τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, τῷ κοινῷ τῶν ψυχῶν ἱατρῷ, καὶ ἐξομολόγησιν καθαρὰν ποιησαμένων καὶ πρὸς θεραπείαν καὶ ἐξίλασμον προσήκοντα λαβόντων καὶ τὰ φάρμακα. Τοῦτο δὲ γέγονεν εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ὡς ἂν μὴ καθόλου τὸ τῶν Χριστιανῶν ἀπόληται γένος, ἐνεργουμένων καὶ ἔτι τῶν τοιούτων θεομισῶν ἀσεθημάτων καὶ μiasμάτων· διὰ ταῦτα γὰρ ἐπῆλθον ἀπὸ τῆς θεηλάτου καὶ δικαίας ὀργῆς ἐξ ἀγανακτήσεως οἱ τε λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἐκεῖνοι καὶ οἱ τῆς γῆς ἀνατιναγμοὶ καὶ σεισμοὶ, ἐκ θαμελίων ταύτην σαλεύοντες, καὶ αἱ τῆς θαλάσσης φοβεραὶ ἐκδρομαὶ καὶ ἐπικλύσεις, βρυχωμένης ὡσπερ ἐν θυμῷ καὶ παρερχομένης τὰ ἐαυτῆς ὄρια, καὶ οἱ κατακλυσμοὶ καὶ οἱ ἐνσκήψαντες ἐμπρησμοὶ, καὶ οἱ τοσοῦτοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, καὶ ἡ ἀπροσδόκητος βρομφαία τοῦ θανατικοῦ, καὶ ὁ φόνος τῶν ὀμοφύλων Χριστιανῶν ἀδελφῶν καὶ γνησίων συγγενῶν ὅτ' ἀλλήλων, φεῦ! καθ' ἑκάστην φονευομένων, ἀγνοητάντων τοὺς ὄρους τῆς φύσεως, ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου φρενοδλαβείας καὶ ἡ παρὰ τῶν βερδάρων καὶ ἀσεβῶν ἐχθρῶν καὶ ἀθέων ἐπελθοῦσα χαλεπὴ καὶ μεγάλη αἰχμαλωσία καὶ ὁ ἀφανισμὸς καὶ ἡ φθορὰ καὶ ἡ διασπορὰ, ἣν ὑπέστη καὶ ὑφίσταται ἀθλίως τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος, περὶ ὧν οὔτε ἀκούειν δυνατόν, οὔτε λέγειν ἀδακρυτὴ. Διὰ ταῦτα παρακαλῶ ὑμᾶς καὶ ἐκ μέσης τῆς ψυχῆς παρακαλῶ, τέκνα μου ἐν Χριστῷ ἀγαπητὰ, ἵνα ἐπιστρέψητε ἕκαστος ὑγιῶς καὶ γνησίως καὶ ἐξ ὁλης ψυχῆς καὶ διανοίας πρὸς Θεὸν τὸν μόνον σώζειν δυνάμενον, καὶ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ προσέχητε, πῶς περιπατεῖτε καὶ συντηρεῖτε καὶ φυλάσσετε ἑαυτοὺς ἀκλονήτους· εἰς τὴν πατροπαράδοτον καθαρὰν καὶ ὀρθόδοξον εὐσέβειαν καὶ πίστιν ὑμῶν, καὶ ἀπέχηθε καθόλου ἀπὸ τῆς ἐπιμιξίας καὶ συμφιλίωσης καὶ κοινωνίας τῶν

Α τοιούτων ψυχορθῶρων καὶ λυμῶνων, καὶ ἔχητε καὶ τὴν μετ' ἀλλήλων ἐπαινετὴν εἰρήνην καὶ ἀγάπην, μεμνημένοι τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου διδάσκοντος· Ἀδελφοί, εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἀγρισμὸν, ὃ χωρὶς οὐδεὶς δύσκει τὸν Κύριον. Καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν μέγαν Ἀπόστολον ἐπεκτεινήσθε τοῖς ἐμπροσθεν καλοῖς ἔργοις καὶ κατορθώμασι, καὶ ἐνθυμήσθε τὸ ἐπίκτηρον καὶ βραχὺ τῆς παρουσίας ζωῆς, τὰς τε μολούσας αἰωνίους τῶν ἀγαθῶν κληρουχίας τῶν καλῶς καὶ θεαρίστως ἐνταῦθα βεβιωκότων καὶ τὰς ἀτελευτήτους· κολάσεις τῶν ἀμετανοήτως ἀμαρτανόντων, ἵνα διὰ τῆς καλῆς ὁμῶν ἀναστροφῆς καὶ πολιτείας καὶ ἐκπληρώσεως τῶν θεῶν ἐντολῶν δοξάζηται τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐδιδάχθητε δὲ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀποταγῇ τῶν σατανικῶν ἔργων καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ συνταγῇ τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποφυγὴν καὶ ἀλλοτριώσιν. Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἀποστήτω ἕκαστος ἀπὸ τῶν πονηρῶν ὁμῶν, καὶ μὴ καταδειχθῶ συναπάγασθαι τοῖς τοῦ διαβόλου θεραπευταῖς, ἀλλὰ σπουδαζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι· γέγραπται γάρ, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος πρὸς ὃ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε πονηρὸν, ἐπεὶ καὶ αἱ κατὰ τὸ θεῖον, ὡς εἰρηται, βάπτισμα συνθῆκαι καὶ συνταγαὶ μεγάλαι καὶ οἱ μάρτυρες αἰδοῦς ἱκανοὶ ἄγγελοι· καὶ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὴν ὁμολογίαν ἐγγράφουσιν, ἣν καὶ ἀπαιτητῆς· ἀπαιτηθῶμεθα ἐν τῇ φοβερᾷ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μελλούσης ἀναποδόσεως. Τίς οὖν οὐ τρέμει τὸ λογοθέσιον ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ ἀδέκαστον, ὅτε παραστησόμεθα γυμνοὶ καὶ τετραχλισμένοι ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαραλογίστου κριτηρίου ἐκεῖνου, λόγον ἀπαιτούμενοι τῶν πεπραγμένων; Τί λέγεις, ἀνθρωπε; Χθὲς ἀπετάξω τῷ Σατανᾷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ τῷ Χριστῷ συνετάξω, νῦν δὲ θεραπειτῆς· ἐγένου τοῦ διαβόλου. Οὐ φοβεῖ, οὐδὲ τρέμει; Πρὸς τίνα τὰς συνθήκας ἐποίησας; Οὐκ ἤκουσας τὴν ἀπόφασιν τὴν· Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας, καὶ ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβέννυται, καὶ, Ἀθήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ ρίψατε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον; Τί ταῦτα περιφρονοῦμεν ὡς μὴ ἀκούοντες; Τί τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας ἀναβαλλόμεθα; Ἴνα τί οὐ φροντίζομεν τῆς ἡμῶν σωτηρίας, ἕως καιροῦ; Ἀδύριον ἦξει ἀπὸ τοῦ θανάτου τέλος, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ᾄδι μετάνοια, οὐδὲ ἐπιστροφή καὶ ἐξομολόγησις, ἀλλὰ κάθειρξις θηνεκῆς καὶ ἀναπόδοσις τῶν ἐκάστου πλημμελημάτων· εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθοισθε, τέκνα μου ἀγαπητὰ καὶ φίλοι καὶ ἀδελφοί, ἐπιστρέψατε καὶ ἐπίγνωτε διὰ τῆς μετανοίας καὶ ψυχικῆς κατανύξεως ἐν συντριβῇ καρδίας καὶ πνεύματι ταπεινώσεως τὸν Κύριον, ἵν' οὕτω καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν κληρονόμοι γένοισθε, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπήσασιν αὐτὸν ἐκ

ψυχῆς καὶ τὰς σωτηρίας αὐτοῦ φυλάξαισιν ἐντολάς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· ἵνα δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων καὶ τῶν πράξεων λάβητε πληροφορίαν, ἔκαστος διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομεῖ ἢ ἄφατος ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, καὶ δόξαν αὐτῷ καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμψητε πάντες, βλέπετε, ἰδοὺ, καὶ τὴν δηλωθεῖσαν Ἀμαραντινὴν γνησίως καὶ ὁλοφύχως μετανοήσασαν καὶ διὰ τῆς καλῆς ἐξομολογήσεως προσελθοῦσαν Χριστῷ καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα μεταμφιασαμένην καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ μεγαλοφώνως ἀνακηρύττουσαν δύναμιν καὶ εὐαγγελιζομένην τὰ νικητήρια καὶ τὸν ἔχθρον στηλιτεύουσαν τε καὶ καταισχύουσαν καὶ θριαμβεύουσαν καὶ καταργῶσαν καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλουσαν· καὶ αὐτὸν δὴ τὸν διάβολον καὶ τὰ ἔργα τῆς πονηρίας αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀπωσθήποτε μεταχειριζομένους καὶ ἐργαζομένους αὐτῷ, διδὼς δὴ καὶ ὡς προθεμένη ἀσπασιώτατα διὰ πάσης αὐτῆς τῆς ζωῆς κατὰ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα πολιτεύεσθαι καὶ θεοφιλῶς καὶ θεαρέτως βιοῦν καὶ τὴν σωτηρίαν ἑαυτῆς πραγματεύεσθαι προσεδέχθη παρὰ Θεοῦ τοῦ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφοντος καὶ τοὺς μετανοοῦντας προδεχομένου καὶ μηδένα τῶν πρὸς αὐτὸν ἐρχομένων ἐξω βάλλοντος· οὐδὲ γὰρ βούλεται εἶναι θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν, ἔπει καὶ οὐδέ ἐστιν ἁμαρτία ἢ νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Φησὶ δὲ καὶ ὁ θεὸς φωστὴρ καὶ μέγας τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ Χρυσόστομος, ὅτι· οὐδέ πατὴρ φιλοσοργήτους οὕτως ἀγαπητικῶς ἐξέχεται τοῦ ἰδίου τέκνου, ὡς ὁ δημιουργὸς ἀπάντων καὶ Πατὴρ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὴν τοῦ ἰδίου πλάσματος βούλεται σωτηρίαν. Ὡς ταῦτα οὖν ὁρῶντες, ἀγαπητοί, δοξάζσατε καὶ μαγαλύνατε τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια τοῦ ἐπὶ τὸ συμφέρον τὰ πάντα μετασκευάζοντος· οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ οὖν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, οὐ καὶ ἡ χάρις διφυλάξαι ὑμᾶς ἄπαντας ἀδελφεὶς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καὶ ἀνωτέρους παντὸς ἀναρῶ συναντήματος, πρεσβείαις τῆς πανυπεράγγου καὶ ὑπερευλογημένης Θεοποιήσεως καὶ Θεομήτορος, καὶ ἰκείαις πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

II. Maximus Calophorus promittit se obtemperaturum esse patriarchæ.

Ἰπὸςχεσις κυρ Μαξίμου τοῦ Καλοφέρου.

† Ἐπει ἐκ Θεοῦ ὀδηγηθεὶς ὁ ἅγιός μου αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διὰ τοῦ ἁγίου μου δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀμνηστειῶν ἐποιήσατο τοῦ γεγονότος διὰ πληθοῦ ἁμαρτιῶν μου σφάλματος, καὶ εὐεργετῆ με ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης αὐτοῦ συμπάσαιαν εἰς τὰ παρελθόντα, ὀπισθοῦμαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ, ἵνα μηδὲν φωραθῶ ποτε φρονῶν ἢ ἐπεκδικῶν τὰ Ἀκινδύνου φανερώς ἢ κεκρυμμένως, ἀλλὰ εὐρίσκωμαι κοινωτῶν ἐν πᾶσι τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἧς προστάτης ἀρείως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· ὁ ἀγιώτατος αὐθέντης καὶ δεσπότης

μου ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κυρ Κάλλιστος· ἵνα μηδέποτε φωραθῶ τὰ Λατίνων ἐπεκδικῶν ἢ πρὸς ἐκείνους καταφεύγων σωτηρίας χάριν, ἵνα μηδέποτε βουληθῶ τὴν τῶν Ῥωμαίων χώραν καταλιπεῖν προφάσει κυβερνήσεως καὶ γῆν ἑτέραν ζητεῖν, ἧτις οὐχ ὑπόκειται τῇ τῶν Ῥωμαίων βασιλείᾳ, ἵνα μηδέποτε φανῶ τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ πολεμῶν ἢ ὀδίου· κατ' αὐτῆς ῥάπτων ἢ γλωτταν βλάσφημον τρέφων· ἐὰν δὲ φωραθῶ μετὰ ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως· ἢ ταῦτα ἢ τοῦτων τι τῶν προειρημένων ἐνεργῶν, μᾶλλον δὲ κακοεργῶν, πρὸς τὸ τὰς ἀράς τῶν ἁγίων ἐπισπασθαι Πατέρων κατ' ἑμαυτοῦ, ἵνα κολάζωμαι κολασιν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ μέχρι καὶ τελευτῆς, καὶ ἵνα ἀποστερῶμαι πάσης συγγνώμης καὶ μεσιτείας τῶν βουλομένων τι λέγειν ὑπὲρ ἐμοῦ φιλάνθρωπον.

† Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. δ'.

† Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Μάξιμος.

III. Synodus absoluit hieromonachum Niphonem.

† Ἀθώωσις τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομοναχοῖς κυρ Νίφωνος καθολικῶς θάπτων συμφηφισαμένων ἀρχιερίων.

† Ὡςπερ ἐστὶν ὄρθῳ πολλάκις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσιν ἐπισκοτοῦσαν ὀμίχλην, εἶτα φαειρότερον ἐπιλάμπσαντος τοῦ ἡλίου διαλυομένην καθάπαξ τῷ μὴ δύνασθαι λαμπρότητα τὴν ἐκείθεν ὑπενεγκεῖν εἰς τέλος, οὕτω δὴ καὶ ψευδὸς ἐπισκιάζειν ἐστὶν ὅτε δοκοῦν τῇ ἀγλῇ τῆς ἀληθείας εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι χωρεῖ, καθὰ δὴ καὶ κατὰ φύσιν ἔχον ἐστὶν, εἰλικρινῶς ἐπιλαμπούσης καὶ παρῆρησιαζομένης τῆς ἀληθείας, ὅσοτον δὴ τι συμβέβηκεν ἀπειχῶς καὶ ἐπὶ τὸν τιμωτάτον ἐν ἱερομοναχοῖς κυρ Νίφωνα· πρὸ τινων γὰρ ἤδη χροῶν τινῶν τὸν σάλλον καὶ μωρὸν ὑποκρινομένον ἐαλωκότων διαφόροις τε κακοδοξίαις καὶ δὴ καὶ τῇ τῶν Μασσαλιανῶν αἰρέσει, εὐρεθέντων καὶ ἐληλεγμένων κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω, διαναστάντες εἰς ἀπὸ χαιρεδάκου γνώμης καὶ φθοερῆς διαθέσεως, ἀποδήμου Σηλονότι τῆνικαῦτα εὐρισκομένου τοῦδε τοῦ κυρ Νίφωνος, ἐκίνησαν, ὅτι δῆθεν ἤξίου τοὺς τοιοῦτους καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὅτε κυβερνήσεώς τινος, κἀντεῦθεν μίμψιν τινὰ καὶ διαβολὴν ἐπεχείρησαν συκοφαντικῶς τούτῳ προστρέψασθαι, ὅτε δὴ καὶ ἐπανεληθόντος τοῦ τοιοῦτου κυρ Νίφωνος· ἐκείσε καὶ γνωρίσαντος τὰ τῆς τοιαύτης διαβολῆς· καὶ αἰτησαμένου γενέσθαι ἐξέτασιν εἰς ἐπήκοον, συναθροισθέντες ὅτε κατὰ τόπον ἱερώτατος ἀρχιερεῦς· Ἐριστοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ τιμωτάτοι καθηγοῦμενοι τῶν ἐκείσε σεβασμίων μονῶν καὶ ἄπαντες σχεδὸν οἱ ἐκείσε κατ' ἀρετὴν διαπρέποντες καὶ ἐξετάσει ἀκριβεῖ δεδωκότες τὰ τοῦ πράγματος, εὐρον οὐδὲν ἄλλο τι πρῶταινόμενον παρὰ τῶν εἰρημένων, πλην ὅτι ἐκ διαλειμμάτων, ἠνίκα προσήρχοντο καὶ εἰς τὴν κατ' αὐτὴν σεβασμίαν μονὴν ἤγουμενεύοντα, ἐκυθέρνα αὐτοὺς ὡς προσαίτας καὶ ἐνδοεῖς, οὐ δὴ καὶ ὡς μὴ λογισθέντος, μηδὲ κριθέντος ὀπωσοῦν τῷ τότε ἄξιου ἐγκλήματος κατ' αὐτοῦ, ὅτε δὴ καὶ σχεδὸν ὑπὸ παντὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐνεργουμένου, κυ-

εερνήσεως τῶν τοιούτων ὁμοίως ἀξιουμένων, ἐξε-
 νηνεκται ἔγγραφος ἀπόφασι; δικαιοῦσεως καὶ ἀθωώ-
 σεως ὑπὲρ αὐτοῦ δὴ τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις
 κύρ Νίφωνος, ὑπογραφαί; πεπιστωμένη τοῦ τε
 παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ
 πατριάρχου, τῆν; καὶ τὰ δίκαια φέροντος τῆς
 ἱερᾶς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τοῦ πρωτάτου, τοῦ
 ἱεροτάτου μητροπολίτου Ἑρακλείας, προέδρου τῶν
 ὑπερτίμων, ἐξάρχου πάσης Θράκης καὶ Μακεδο-
 νίας, προηγούμενου ὄντος τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς
 Λαύρας, τοῦ ῥηθέντος ἱεροτάτου ἀρχιερέως Ἐρι-
 σσῦ καὶ τῶν τιμιωτάτων καθηγουμένων, ἀλλὰ δὴ
 καὶ τῶν συνελθόντων ἐτέρων ἐναγρέτων ἀνδρῶν,
 τοὺς μὲν συκοφάντες ἐκαίνο; τέλεον ἀποδιοπομ-
 πουμένη τε καὶ καταδικάζουσα, αὐτὸν δὲ τὸν κύρ
 Νίφωνα δικαιούσα, ὡς εἴρηται. Χρόνου δὲ τινος
 περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τοῦδε εἰς Πρῶτον ἔγκαταστάτος,
 πάλιν ὁ κατ' αὐτοῦ φθόνος ἀνάπτεται παρὰ τῶν
 μοναχῶν τῆς ἐκεῖ εὐρισκομένης τῶν Σέρβων μονῆς,
 ἡν; κα δὴ καὶ συνελθόντες ὁ τε ἱερώτατος μητροπο-
 λίτης Θεσσαλονίκης, ὑπερίτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης
 Θεσσαλίας, κατὰ τύχην παρταχυῶν ἐκεῖσε καὶ οἱ
 δηλωθέντες τιμιωτάτοι καθηγουμένοι τῶν ἐκεῖσε
 σεβασμιῶν μονῶν, πρὸς δὲ καὶ ἄπαν, ὡς εἰπεῖν, τὸ
 τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐκκριτον καὶ προέχον κατ' ἀρε-
 τῆν, καὶ αὐθις τὰ τῆς ὑποθέσεως πολυπραγμονή-
 σαντες καὶ ἐξετάσαντες καὶ μηδεμίαν αἰτίαν εὐρη-
 κότες κατὰ τοῦ ῥηθέντος κύρ Νίφωνος καὶ οὗτοι
 κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον αὐτὸν ἐδικαίωσαν. Ἐπει δ'
 ἐπεδήμησεν ἐν ταῦθα καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ παναγιω-
 τάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρ-
 χου, καὶ συνῆν αὐτῶ ἐπ' ὀλίγον τινὰ καιρὸν, ἔδοξεν
 ἡμῖν συμβουλίας λόγῳ εἰσηγησασθαι αὐτῶ δὴ τῶ
 παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῶ οἰκουμενικῶ πα-
 τριάρχῳ, ἐν τινι τῶν κατὰ τὴν θεοδόξαστον Κων-
 σταντινούπολιν σεβασμιῶν μονῶν εὐρίσκεισθαι τὸν
 τοιοῦτον κύρ Νίφωνα καὶ μὴ εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ.
 Ἐτοίμως οὖν τὰ περὶ τούτου ἐδέχθη, ἐπεὶ μὴδὲ ἦν
 ὄντως ἀποσταταγμένος ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ παναγιω-
 τάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρ-
 χου, κατὰ νοῦν γε μὴν εἰληφῶς οὗτος δὴ ὁ κύρ
 Νίφων, μὴ ποτε ἀφορμῆς ἐνευθεν δραξάμενος, εἰς
 ἔργον ἄλλο τι πρὸ τῆς ἀληθείας ποιεῖσθαι, πειρα-
 θῶσιν ἀπὸ δυστρέπου γνώμης χωρῆσαι εἰς τὴν
 κατ' αὐτοῦ προτέρην διαβολὴν καὶ συκοφαντίαν,
 καὶ, ὡς εἶκός, τῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας ἀντιποιούμε-
 νος ἐζήτησε γενέσθαι αὐτῶ τούτου ἕνεκα πρῶξιν
 τινα συνοδικῶς παρ' ἡμῶν, εὐ δὴ χάριν καὶ κατὰ
 ταυτὸ συνελθόντες διαφόρως καὶ συνεδριάσαντες τῶ
 παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῶ οἰκουμενικῶ πα-
 τριάρχῳ, προστατῆ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν
 αὐθέντου καὶ βασιλέως, θεῖν ἐκρίναμεν τὰ κατὰ
 τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσαι τε καὶ συνδιασκεψασθαι,
 ἔνθεν τοι καὶ, καθάπερ ἐχρήν, πολυπραγμονήσαντες
 καὶ διερευνησάμενοι, ἐπεὶ εὐρομεν ἀριδῆλως ἀπὸ
 μαρτύρων τοῦ τε παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη,
 τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τοῦ καὶ διὰ πλείστης
 θεμένου ἐπιμελείας καὶ ἀνιχνεύσαντος καὶ εὐρόντος
 τοὺς τὰς τοιαύτας κακοδοξίας νενηρηκότας καὶ ἐκ

τοῦ μέσου ποιησαμένου, ὡς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐστὶ
 καταφανὲς τοῖς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρῳ εὐρισκομένοις
 καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῦ δηλωθέντος ἱεροτάτου μητρο-
 πολίτου Ἑρακλείας, τοῦ ἀπὸ τῆς σεβασμίας τοῦ
 Καλλέως μονῆς τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις, κύρ
 Θεοδοσίου, τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις ἀπὸ τῆς
 σεβασμίας τοῦ Καρακάλλα μονῆς, κύρ Ἰσαὰκ, τοῦ
 τιμιωτάτου προηγούμενου τῆς σεβασμίας τοῦ Βατο-
 πεδίου μονῆς, ἱερομόναχου κύρ Γρηγορίου, τοῦ ἀπὸ
 τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς Λαύρας τιμιωτάτου κύρ
 Ἰωάννου τοῦ Ἑσυχαστοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς τοῦ
 Βατοπεδίου τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Ἀθανα-
 σίου, πρὸς δὲ καὶ τῶν οικειῶν τῶ κρατίστῳ καὶ
 ἁγίῳ μου αὐθέντῳ καὶ βασιλεῖ, τοῦ τε ἐπάρχου κύρ
 Γεωργίου τοῦ Ἰσαρι, κύρ Νικολάου τοῦ Καβάσιλα
 καὶ τοῦ κύρ Μάρκου Ἀγγέλου τοῦ Βαρδαλῆ, οἱ δὴ
 παρῆσαν ἐπὶ τῆς γενομένης δευτέρας ἐξετάσεως,
 ὅτι οὐδεμία τις αἰτία εἴρηται τῆν; καὶ τὰ κατὰ
 τοῦδε τοῦ κύρ Νίφωνος, κἀνευθεν ἐδικαιώθη παν-
 τελῶς καὶ ἡθωώθη κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρό-
 πον. Εἰχομεν ἂν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀρκε-
 σθῆναι τούτοις ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου τιμιωτάτου ἐν
 ἱερομονάχοις κύρ Νίφωνος καὶ μὴδὲν τι μηδαμῶς
 πλέον ἐπιζητῆσαι εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν
 καὶ πράστασιν, πλείονος μόντοι ἕνεκιν ἀσφαλείας
 καὶ τοῦ περιαιρεθῆναι πᾶσαν ἀπλῶς πρόφασιν,
 ἐπεὶ διηγόρευται τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς κανόσιν ἐν
 τῶ ἐκτεθέντι ὄρω τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς
 συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ οὕτω πρὸς λέξιν ἑ Συνελ-
 θόντες ἐπ' ἡμῶν οἱ εὐλαδέστατοι καὶ θεοφιλέστατοι
 ἐπίσκοποι Οὐαλεριανὸς καὶ Ἀμφιλόγιος καὶ σκίψιν
 προθέντες κοινήν περὶ τῶν λεγομένων ἐν τοῖς τῆς
 Παμφυλίας μέρεσι Μεσσαλιανιτῶν εἰτ' οὖν Εὐχετιῶν
 ἦγον Ἐνθουσιαστῶν εἰτε ὅπως οὖν ἡ μιαιωτάτη
 τῶν μνημονευθέντων αἵρεσις σαφηνισθεῖη, ἡμῶν δὲ
 διασκοπούτων προεκόμισεν ὁ εὐλαδέστατος καὶ
 θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Οὐαλεριανὸς χαρτίον
 συνοδικὸν περὶ τούτων αὐτῶν, συνταχθὲν ἐν τῆ;
 μεγάλῃ Κωνσταντινούπολει ἐπὶ τοῦ τῆς μεγάλῃς
 μνήμης Σισινίου, ὁ καὶ ἀναγνωσθὲν ἐπὶ πάντων,
 ἔδοξεν εὐ παποῖσθαι καὶ ὀρθῶς ἔχειν, καὶ συνήρ-
 σεν ἅπασιν ἡμῖν καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκό-
 ποις Οὐαλεριανῶ καὶ Ἀμφιλόγιῳ καὶ πᾶσι τοῖς τῶν
 Παμφύλων καὶ Λυκαόνων ἐπαρχιῶν εὐλαδεστάτοις
 ἐπισκόποις, τὰ ἐν τῶ συνοδικῶ χαρτίῳ τυπωθέντα
 κρατεῖν ἅπαντα καὶ κατὰ μὴδὲνα τρόπον παραβαί-
 νεσθαι αὐτὰ, βεβαίῳν ὄντων δηλαδὴ καὶ τῶν πα-
 πραγμένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὥστε τοὺς ὄντας κατὰ
 πᾶσαν ἐπαρχίαν τῶν Μεσσαλιανῶν ἦγον Ἐνθου-
 σιαστῶν αἵρέσεως ἡ καὶ ἐν ὑποψίαις τῆς τοιαύτης
 νόσου γεγενημένους, εἰτε κληρικοὶ εἰεν, εἰτε λαϊ-
 κοὶ, μεθοδεύεσθαι καὶ ἀναθεματίζοντας κατὰ τὰ ἐν
 τῶ μνημονευθέντι συνοδικῶ διηγορευμένα ἔγγραφα
 μένειν τοὺς μὲν κληρικοὺς ἐν τῶ κλήρῳ, τοὺς δὲ
 λαϊκοὺς ἐν τῆ κοινωσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνανεύον-
 τας δὲ πρὸς τούτο καὶ μὴ ἀναθεματίζοντας τοὺς
 μὲν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ τοὺς ἑτέρω
 τινα βαθμῶν ἔχοντας ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐκκόπτειν καὶ
 κλήρου καὶ βαθμοῦ καὶ κοινωσίας, τοὺς δὲ λαϊκοὺς

ἀναθεματίζεσθαι, ὀφειλομένως ἐξακολουθήσαντες τῇ Ἀ
 εὐὼν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων διαταγῇ. Ἔ
 Διέγνωμεν δοῦναι αὐτὸν λίβελλὸν τε καὶ ἐγγραφήν
 τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας, ὅντινα καὶ δέδωκε, φέ-
 ροντα οικειόχειρον αὐτοῦ προταγῆν καὶ ὑποταγῆν,
 ἀναγνωσθέντα εἰς ἐπήκοον πάντων ἡμῶν καὶ στερ-
 χθέντα συνοδικῶς, ὡς εὐλαβῶς καὶ ὀρθοδόξως ἐκτε-
 θεϊμένον παρ' αὐτοῦ, ὅθεν καὶ διὰ ταῦτα πάντα
 δειγνόμεν καὶ ἀπεφηνάμεθα κοινῇ συνοδικῇ ψήφῳ,
 ἀνώτερον εἶναι τὴν δηλωθέντα τιμωτάτον ἐν ἱερο-
 μονάχοις κῦρ Νίφωνα τῆς ἀναπλασθείσης καὶ κινή-
 θείσης κατ' αὐτοῦ τοιαύτης συκοφαντίας καὶ δια-
 βολῆς καὶ πολλῇ τῇ τοῦ δικαίου περιουσίᾳ ἡθω-
 μένον, καὶ εὐρίσκεισθαι ἐν τῷ βαθμῷ τῆς ἱεροσύνης
 αὐτοῦ, καθὼς οἱ αὐτοὶ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ ὁ
 δηλωθεὶς ὁρος τῆς βῆθισης οἰκουμενικῆς συνόδου
 διαγορευούσιν, ὀφειλόντων τῶν βουλομένων ἀδι-
 στάτως παντάσῃ καὶ ἀναμφιδόλως ὡς ἱερῆ
 Θεοῦ τοῦτῃ δὴ τῷ τιμωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κῦρ
 Νίφωνι προσέρχεσθαι καὶ ἀγιάζεσθαι ὑπ' αὐτοῦ,
 ἕτε δὴ μηδενὸς ὄντος τοῦ προσισταμένου τε καὶ
 ἀπειργαστος, ὃν δὴ τρόπον μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ
 τὴν ἐξέτασιν καθαρώς ἀνεφάνη καὶ ἀποδέδεικται.
 Ταῦθ' οὕτω παρ' ἡμῶν διαγνωσθέντα καὶ ἀποφαν-
 θέντα τῷ παρόντι περιελήφθησαν γράμματι, ἐπι-
 δοθέντι τῷ διαληφθέντι τιμωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις
 κῦρ Νίφωνι εἰς παντελεῆ ἀθώωσιν αὐτοῦ καὶ
 ἀσφάλειαν. *Μητὶ Σεπτεμβρίῳ Ἰνδ. τετάρτης.*

† *Ἔῤῥε καὶ ὑπογραφὰς* · † Ὁ ταπεινὸς μη-
 τροπολίτης *Κυβίκου, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος*
 πάσης Ἑλλησπόντου, Ἀρσένιος · † ὁ ταπεινὸς
 μητροπολίτης *Ποντοπρακσίας καὶ ὑπέρτιμος,*
Μεθόδιος · † ὁ *Μελνίκου καὶ ὑπέρτιμος, τα-*
πεινὸς Μητροφάνης · † ὁ μητροπολίτης *Βερ-*
βόλας καὶ ὑπέρτιμος, Διονύσιος · † ὁ ταπεινὸς
 μητροπολίτης *Χριστουπόλεως, Μακάριος* · † ὁ
 μητροπολίτης *Ῥόδου καὶ ὑπέρτιμος, Ἰωάν-*
νης · † ὁ μητροπολίτης *Διδυμοτείχου καὶ ὑπέρ-*
τιμος, Θεόκλητος · ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης
Ἀκρῶ καὶ ὑπέρτιμος, Γυβριήλ, καὶ τὸν τόπον
ἐπέχων τῶν Εὐχαλίτων · † ὁ ταπεινὸς μητρο-
 πολίτης *Ἀμάστριδος καὶ ὑπέρτιμος, Καλλι-*
 ρικός.

† Ἐτι δὲ καὶ ἐπισθεν ἑτέρας ὑπογραφάς ·

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἑρακλίας, **D**
 πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἔξαρχος πάσης
 Θράκης καὶ Μακεδονίας, Φιλόθεος.

† Ὁ Θεσσαλονίκης πιστούμενος, εἰ καὶ ὕστερον
 παρεγενόμην.

Ἐἵτα τῆς παρουσίας διαγνώσεως ἐξενεχθείσης
 ἐξητήθησαν παρ' ἡμῶν κατὰ τὸ εἶδος διὰ πλείονα
 τὴν ἀσφάλειαν κατ' ἐγγραφῶν μαρτυρίαι τοῦ τε
 ἱρωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου
 καὶ ἑξάρχου πάσης Θεσσαλίας, πεποθημένου κατὰ
 Πνεῦμα ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, ἀλλὰ δὴ
 καὶ τοῦ τιμωτάτου καθιγουμένου τῆς ἱερᾶς Λαύ-
 ρας, ἱερομονάχου κῦρ Ἰακώβου τοῦ Τρικανᾶ, τῶν
 καὶ πρότερον ἐξετασάντων ἀκριβῶς τὰ τοῦ πράγμα-
 τος, ὧν δὴ καὶ γενομένων καὶ κομισθεισῶν ἐνεαυθι-

νῦν, κἀντεῦθεν πάσης προφάσεως περιαιρεθείσης
 ἤδη ἐπιστώμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην διάγνωσιν
 καὶ ἡμετέροις ὑπογραφαῖς. *Μητὶ Ἰανουαρίῳ*
Ἰνδ. δ'.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης *Φιλαδέλφειας,*
ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀσίδας, *Μακά-*
ριος.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης *Πηγῶν καὶ Πα-*
ρίου καὶ ὑπέρτιμος, Γεώργιος.

**IV. Patriarcha nominat visitatores eisque clericum in
 disciplinam tradit.**

† Περὶ τῶν ἀποταχθέντων ἐξάρχων εἰς τοὺς ἐν Κων-
 σταντινουπόλει ἱερεῖς δι' ἐνταλητῶν δεσποτικῶν
 τιμῶν γραμμάτων.

B **I.** † Τοὺς τὴν καθολικὴν τῶν ψυχῶν προστασίαν
 καὶ ποιμανσίαν πεπιστευμένους παρὰ Θεοῦ προσ-
 ἠκόν ἐστιν ἐπιμελεῖσθαι καὶ παντοίαν εἰσφέρειν
 σπουδὴν κἀκείνους ἐπιζητεῖν, ἐξ ὧν ἂν, ὡς ἀπὸ τι-
 ῶν ἀρχετύπων ἀκολουθῶς κατὰ μετὰδοσιν, ὁ τῶν
 ἀγιασμάτων φωτισμὸς ἐπαινετῶς ἐκ τῶν ἔργων τοῖς
 χρήζουσι περιγίνοιτο. Καταστάσεως γὰρ ὧν ὁ Θεὸς
 αἵτιος, καθὰ φησιν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος, τὴν τάξιν
 κρατεῖν ἐπὶ πᾶσιν ἐθέσειεν, ἥτις καὶ τὰ οὐράνια
 καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει · τοῦτου γὰρ καλῶς τηρου-
 μένου καὶ ἡμεῖς συνεργοὶ ἐκασταχοῦ χρώμεθα, τὸ
 μέτρον ἐκάστου καὶ τὸν βαθμὸν, ἐν ὧσπερ αὐτὸν ἡ
 τοῦ Θεοῦ χάρις ἐκάλεισε, δοκιμάζοντες, καὶ οὕτω τὸ
 καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς ὁ Χριστὸς τὸ
 ἴδιον αἷμα ἐξέχευεν (αὐτῆς γὰρ ἐστὶ κεφαλὴ), τῇ τού-
 του εὐδοκίᾳ εἰς μίαν ἁρμονίαν συναγομένον. Πρὸς τί
 ζῆ ταῦτα ἡμῖν εἰρηται; Ὡς ἡ τῆς ἱεροσύνης ἀξία
 καὶ τὸ θεῖον αὐτῆς σέμνωμα ὅπως μὴν ὑπέρεκται
 πάσης τιμῆς, ὅπως δὲ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ἐστιν αἰ-
 θέσιμον, πάντες εἰσὶν εἰδότες οἱ τῶν θείων δηλαδὴ
 ναμάτων τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μετ' ἐπιστήμης
 ἐμφορηθέντες · μόνοις γὰρ ἂν τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀγγέ-
 λοις ἐκείνῳ ἦν τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, ὡς ἀληθῶς φέ-
 ρον ἐκτύπωμα τοῦ Χριστοῦ · ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῦ
 Χριστιανύμου λαοῦ ὁ τὸ σχῆμα τοῦτο πεπιστευμένος
 καὶ ἀκραιφνὲς καὶ τέλειον συντηρῶν Θεὸς ἀντικρυς
 νομίζεται, ἕτε ἱερούργος τῆς ἀναιμάκτου θυσίας
 καὶ τάξιν φωτιστικὴν ἐπέχων κατὰ τὸν μέγαν Διονύ-
 σιον τὸν θεοφάντορα, ὡς καὶ τοῖς λοιποῖς ἀναλόγως
 ἔχειν αὐτὴν ὑψηλαῖσαι · ἐπεὶ δὲ τὸ παρ' ἀγγέλων
 ἡμᾶς τὰ τῆς ἱερουργίας ταύτης μυστήρια δέχεσθαι
 προσύλους ὄντας; οὐ δυνατόν ἦν (μόλις γὰρ τὰ κατ'
 αἰσθησιν καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ὁρώμενα συνορᾶν ἔχο-
 μεν), ὁ τῶν ἡμετέρων ἀπάντων μέγας προμηθεὺς
 καὶ οἰκονόμος, ὁ ἀπάτω συγκαταβάσει οὐρανῶθεν
 καταθεῖν εὐδοκῆσας ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἑσχατιᾶν
 Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, πλοῦσιος ὧν ἐν ἐλέει καὶ οἰ-
 κτιρμοῖς, διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς σάρκα ἐνδεδυμένων ἀν-
 θρώπων συγγενικῇ διαθέσει ἐδωρησατο τὰ τῆς ἱε-
 ρουργίας ἐπὶ σωτηρίᾳ Θεῖα μυστήρια ἐκτελεῖσθαι,
 οὐ μὴν σαρκικῶς ἢ χαμερπῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως,
 ἀλλ' ὑψηλῶς, κατὰ τὴν τοῦ θεοπέτορό; καὶ μεγάλου
 ἐν προφήταις καὶ βασιλεῦσι Δαυὶδ βῆσιν· *τί · Οἱ ἱε-*
ρεῖς σου ἐδύσονται δικαιοσύνην, τοῦτ' ἐστὶ πᾶ-
σαν βρεθὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ἀληθείας καὶ ἀγγέλι-

κῶς καὶ θείως καὶ ἡγνισμένως καὶ μετὰ καθαρότητος προσαρμοζούσης τοῖς τῷ Θεῷ ἱερᾶσαι λαχοῦσι καὶ δοξαῖα οὖσιν αὐτοῦ. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς κρείττονος τυχόντες οἱ ἱερεῖς τάξως καθ' ὃν εἰρηται τρόπον, ὀφειλοῦσιν πάντως κοσμεῖν ἑαυτοὺς καὶ τοῖς τῶν ἀρετῶν ἔργοις ἀπευθύνειν εἰς μίμησιν κατὰ τὸ ἐπικτὸν τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ καλοῦ ποιμένος, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὰ ἴδια πρόβια καλοῦντος κατ' ὄνομα ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης ἐπὶ τὴν μέλλουσαν καὶ τοῖς δικαίοις ἀποκακληρωμένην καὶ ἀκολουθεῖν κατ' ἴχνος τοῖς θεοῖς αὐτοῦ διδάγμασι καὶ ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλὰ μὴ ταῖς οὐ καλαῖς βιωτικαῖς περιστάσεσι καὶ τοῖς γηϊνῶσι τούτοις καὶ προσκαίροις προστετηχότες χραίνεσθαι, ἐντεῦθεν καὶ τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἀμβλύειν καὶ οὕτω βίον αἰρεῖσθαι ἀπρόβοντα καὶ μὴ συμφωνοῦντα τῷ ἱερατικῷ σχήματι, ὡς τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ συμβαίνει, τὴν μὲν γλῶσσαν ἐπιβρέπη πρὸς τὸ ψεῦδος ἔχειν αὐτοὺς, φιλαργύρους δὲ φαίνεσθαι καὶ οἰνοπότας, πλεονεξίαι· χαίροντας καὶ φιλοκερδεῖς ἀσχημῶνως καὶ τὸ μέγα τῆς ἱερωσύνης ὕψος, φεῖ | κατασπῶντας εἰς ἔμποριαν προδήλως κατεγνωσμένην, ὀλίγα τοῦ κατὰ ψυχὴν ἐντὸς ἀνθρώπου φροντίζοντας, ἐὼν δ' ἔξω καὶ σωματικῶν θεραπεύειν μόνον προθυμομένους, ὡς γίνεσθαι τὸν ἱερέα ὡς τὸν λαόν· μόλις γὰρ ἂν τῷ περιόντι τῶν καλῶν ἔργων δυνηθεῖεν οἱ ἱερεῖς· ἔλκειν εἰς μίμησιν τοὺς εἰς αὐτοὺς βλέποντας· ἐὰν δὲ φαῦλον ἀργέτυπον φαίνωνται, καταγινωσκόμενοι, πόσης ἂν εἴη τοῦτο τῆς κατακρίσεως δέξιον; Διὰ ταῦτα διασκεψαμένη ἡ μετρίστης ἡμῶν ἀσφάλειαν τὴν πρέπουσαν ἐποίησατο καὶ τῆς τῶν ἱερέων διορθώσεως, Χριστοῦ χάριτι, καὶ ἐξελέξατο ἀπὸ τῶν ἐν τῇ θεοδοξάστῃ Κωνσταντινουπόλει τοιοῦτον ἱερέων τοὺς μεμαρτυρημένους ἀντιποιεῖσθαι μάλιστα βίου θεοφιλοῦς καὶ κρείττονος καὶ εὐλαβεστέρους, καὶ κατέστησε καθ' ἑκάστην γειτονίαν εἰς ἐξάρχους τῶν λοιπῶν ἱερέων ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀνάθειν μετὰ πάσης προτοχῆς καὶ συντηρήσεως ἐπιβλέπειν αὐτοὺς καὶ διδάσκειν καὶ παραινέειν, ὅσα εἰς σύστασιν καὶ κόσμον ἀφορῶσιν αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ὡς ἂν ἐντεῦθεν τὸ τίμιον καὶ αἰδέσιμον ἔχοντες ὀκκοθεν τῆς πρεπούσης ἀξιώνται εὐλαβείας καὶ παρὰ τοῦ κοινῶν δημῶδους λαοῦ, καὶ ἔχουσιν οὗτοι πρὸς αὐτοὺς τὸ σέβας προσερχόμενοι καὶ ζητούντες τὸν ἀγιασμόν παρ' αὐτῶν μετ' αἰδοῦς τε καὶ εὐπειθείας, καὶ οὐδὲν καθυβρίζηται τὸ μέγα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας κεφάλαιον διὰ πολιτείας φαύλης, ὡς εἰρηται· γινωσκέτωσαν γὰρ εἰς βεβαίαν καὶ ἀναμφίβολον πληροφορίαν, ὅτι, ὅς ἂν ἀπὸ τοῦ νῦν εὐρεθῇ τῶν ἱερατικῶς ἐξυπηρετούντων Θεῷ ἀναστρεφόμενος μετὰ λαϊκῶν ἐν συμποσίαις ἢ ἀσυνέτως καὶ ἀφυλάκτως περιπατῶν ἢ μάχαις καὶ ταραχαῖς καὶ στάσεσι χαίρων ἢ ἔμποριαν ποιοῦμενος κατεγνωσμένην καὶ ἀπειργουσαν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἢ ὁπωσδήποτε ἀπελεγχθείη διάγων παρὰ τὴν προσαρμόζουσαν ἱερατικὴν κατάστασιν καὶ ἀκρίθειαν, ἐκπεσείται ἀγέλικα τῆς ἀξίας καὶ δόξης τοῦ σεμνώματος τοῦ ἱερατικοῦ, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων ἀποτηθήσεται,

καὶ μακρὰν ἀπορρήφεται, ὡς ἀνάξιος κατὰ τὴν κανονικὴν παρατήρησιν τε καὶ παρακάλειυσιν.

† Ὑπόσχεσις τῶν αὐτῶν.

II. † Ἐκεῖ ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, τῆς τῶν ἀπάντων σωτηρίας καὶ εὐταξίας κηδέμενος, ὡς ἀπὸ Θεοῦ καταπεμφθεὶς εἰς κοινὸν φωτισμὸν καὶ ἀγιασμόν, τὰς ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένας παραινέσεις καὶ διδασκαλίας παρηγγύησατο, ὅπως τοῦ παναγίου Πνεύματος κινούμενός τε καὶ ὀδηγούμενος, ἅς καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἰδεξάμεθα ὀλοφύχως, ὀπισχοῦμεθα ἤδη ἐγγράφως, ἵνα φυλάττωμεν τὰς τοιαύτας διατάξεις καὶ ὑποτυπώσεις ἀπαραιοῦσιν τε καὶ ἀπαραιοῦσιν, καὶ συντηρώμεθα κατὰ πάντα ἐπὶ τῇ τούτων ἀσφαλείᾳ καὶ ἐκπληρώσει. Ἐὰν δὲ, ὅπως ἀπευχόμεθα, ἀπλεγχθῶμεν ἐπὶ παραβάσει καὶ ἀθετήσει αὐτῶν, καταδικαζόμεθα καὶ ἐκπίπτωμεν ἀσυμπαθῶς καὶ τῆς ἱερωσύνης ἡμῶν, καὶ εὐθυνόμεθα ὡς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἀποστολικὰς παραδόσεις περιφρονοῦντες. *Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. δ'.*

† *Περὶ τῶν ἐκλεγεμένων πνευματικῶν διὰ τειοῦτων δεσποτικῶν τιμῶν ἐνταλασθῆναι.*

III. † Ἡ τοῦ φιλαγθοῦ Θεοῦ ἡμῶν περὶ τὸ ἡμέτερον γένος κηδεμονία σοφῶς τὰ πάντα διοικουνομένη καὶ διευθύνουσα τὴν τῆς πνευματικῆς χάριτος ἐπιστήμην ἀρχῆθεν τοῖς τὴν ποιμαντικὴν καὶ διδασκαλικὴν ἀξίαν λαχοῦσιν ἱεράρχαις ἐπέτρεψεν, εἰς δοχεῖον τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρασκευάσασιν ἑαυτοὺς· ἀλλ' ἢ μέροςνα καὶ φρονεῖν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς ἐπεκδήσεις τῶν ἀδικουμένων καὶ αἱ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἐποφειδόμεναι ἀντιλήψεις καὶ προστασαί, προσέτι γε μὴν καὶ τὰ παρὰ τοῦ κοινῶν ἔχθρου τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τῶν αἰρέσεων κύματα θαλάσσης δίκην ὅπως ἀνέμων τραχυομένης κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐγειρόμενά τε καὶ ἐπικλύζοντα στασιαστῶν καὶ χαιρεκάνων ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐνεργουμένων κατὰ διαφόρους καιροὺς τε καὶ χρόνους ἐπανισταμένων ἀφρίωνος οὐκ ἐφῆκε τούτοις βοηθεῖν κατὰ σκοπὸν καὶ θεραπεύειν ἐπιστημονικῶς τοὺς βλάει τῆς ἀμαρτίας πεπληγμένους, ἀντεῦθεν ποικίλοις καὶ διαφόροις τραύμασι καταστίχτους γεγεννημένους καὶ πολλῶν τῶν φαρμάκων καὶ τῶν λάσεων δεομένους. Διὰ τοῦτο τὸ τῆς πνευματικῆς ταύτης διακονίας λειτουργήματα κατ' ἐκείνου καιροῦ τοῖς ἱερατικῶς Θεῷ ἐξυπηρετούμενοις, κεκαθαρμένοι οὖσι καὶ ἀρετῆς καὶ βίου θεοφιλοῦς ἀντιποιοῦμένοις καὶ εὐ μάλα πεπειραμένοις ψυχῶν προστασθαι καὶ χειραγωγεῖν αὐτὰς πρὸς τὴν σωτηρίαν παρὰ τῶν τοιοῦτων προστατῶν καὶ πνευματοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων ἀνετέθη, ὡς εἰπὸς, κατὰ μετὰδοσιν θεοτεράν. Ἦν οὖν τοῦ οὕτω καλῶς καὶ θαρσίτως προβαίναν τε καὶ γινόμενον· ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπιηραῖαι τὰ τῆς θεοφιλοῦς ταύτης ἐσθένυτο καταστάσεως, καὶ ὁ τεῦ κόσμου ἀρχων, ἅτε δὴ τῶν ζιζανίων ἀπορεύς, εὐκ ἐπαύετο χρώμενος ταῖς κακίσταις αὐτοῦ μεθοδεῖαις καὶ μηχαναῖς εἰς ἐξαπάτην καὶ ἐξουθενισμόν καὶ

ἀσφαλασίαν τῶν ψυχῶν, ἵνα μὴ κατακαυχήσῃται ἡ
 ὁ ἔχθρος καὶ καθυβρίσῃ τὸν ἐκαινέτην τοῦτον λιμένα
 τῆς σωτηρίας ἡμῶν, οἱ παρὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος
 τυπωθέντες καὶ ἑλλαμφθέντες τοιοῦτοι θεοφόροι Πα-
 τέρεις ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι τῆ ἐνώθη τοῦτοις πνευ-
 ματικῇ καὶ τελειωτικῇ σοφίᾳ καὶ χάριτι σοφῶς ἄγαν
 καὶ εὐαρμότως ἀντιτεχνώμενοι συναειρομένου Θεοῦ
 μετὰ δοκιμασίας τῆς προσηκούσης ἐκλέγονται καὶ
 ἀνατιθέσσι ἐν τοῖς Χριστιανοῖς περισπούδαστον καὶ
 κατὰ ψυχὴν λυσιτελέστατον ἔργον τοῦτο τοῖς τὸν μο-
 νήρη βίον ἐπανηρημένοις καὶ ἱερωσίνης ἀξιώματι
 κοσμηθεῖσι καὶ χάριτος θαλάσσης πεπληρωμένοις καὶ
 τῷ τοῦ παναγίου Πνεύματος φωτισμῷ πείραν καὶ
 εἰδῶν ἀκριβῆ κεκτημένοις, ὥστε δὴ θεραπεύσαι
 τοὺς ἰχώρας καὶ τὰ ἕλη καὶ κύσεις καὶ τομαὶς
 χρῆσθαι εἰς τὰ οσηπτότα καὶ τοὺς ἀπεγνωκότας τῷ
 βάρει τῆς ἁμαρτίας ἀναλαμβάνειν τε καὶ κομφίσει
 τῷ τῆς μετανοίας πτερῷ καὶ τὸν μὲν διεγείρειν ἐπὶ
 τὰ κρείττονα, τὸν δὲ νευθετεῖν, τὸν δὲ κατάρθειν
 ψυχοφελῶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ νόματος τῶν θεοκνεύστων
 Γραφῶν, ἕτερον περακαλεῖν, ἄλλον εἰκονομικῶς ἀνα-
 φέχειν καὶ ἀπλῶς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι κατὰ
 τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἵνα τοὺς πάντας κερθήσῃσι
 καὶ Θεῷ οικιωθῶσι, τοῦ βάρους τῶν διανοιῶν μετ'
 ἀρεῦνης ἀφαικνούμενοι τῶν ἐξαγορευμένων καὶ τὰς
 ἐνεργείας διασκοπούμενοι καὶ κατάλληλα κατὰ τὴν
 τῶν προσώπων ποιότητα ἐπιτιθέμενοι τὰ φάρμακα,
 προσευχόμενοι μὲν διηνεκῶς καὶ ἀγρυπνοῦντες ὑπὲρ
 τῶν ἁμαρτανόντων καὶ πόρθω τοῦ Θεοῦ ἐστηκότων,
 τοῦτο δὲ μόνον ἔχοντες τρυφήν, τὴν τῶν ἁμαρτανῶν
 ἀπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν. Ἐπει γοῦν τοιοῦτους ὁ
 λόγος ὑπεκωγράφησε τοῖς πνευματικῶς ἱατροῦς καὶ
 μετ' ἐπιστήμης εἰδότας θεραπεύειν τοὺς μάλωπας
 τῶν ψυχῶν, ὥστε ἀκωτέρους μὲν εἶναι παθῶν, ὡς
 ἂν μὴ ὡς γάγγραινά τις ἢ λοιμώδης νόσος αἰ τῶν
 ἐξομολογουμένων πλημμυλῆαι αὐτοῖς ἐπισπίπτωσι,
 ἀλλὰ καταπαπυῶνται ἀθρόον, μὴ ἐπὶ πολὺ παραμύ-
 νειν δύναμαι καὶ προσκαρτερεῖν, καθάπερ φρύ-
 γανὰ τινα ἢ ἀκαθὰ εἰς ἀθρόον κάμινον καὶ μεγάλην
 πυρκαϊάν εἰσφερόμενά τε καὶ ἐμβαλλόμενα· τῆς γὰρ
 τοῦ Θεοῦ χάριτος φαιδρῶς ἐπέκει τῶν καρδιῶν αὐ-
 τῶν ἐπιπολαζούσης, ἀμολύντους καὶ καθαρὰς ταύ-
 τας περιφρουρούσης, δοχεῖον εὐσας τοῦ Πνεύματος,
 ἅπαν μίασμα προσβολῆς εὐκόλως καταναλισκῆται,
 ἀραιὸς δὲ καὶ ταπεινὸς φαίνεσθαι καὶ παντὸς κα-
 λοῦ ὑπόδειγμα καὶ ἀρχέτυπον καὶ πᾶσαν τίς τοῦτο
 εἰσφέροντας τὴν σπουδὴν, ὡς μηδὲ τῶν ἁμαρτανόν-
 των καταπίεσθαι τε καὶ καταλιγεῖν, ἀλλὰ συμ-
 πικρῶς αὐτοῖς ἐπιεικτεσθαι καὶ πρὸς κατάνυξιν
 μάιστα φέρειν, καὶ ὡς οἰκίᾳ μέλη καταψῆν καὶ, ὅση
 δύναμις, θεραπεύειν. Ὅθεν καὶ τὴν προσέκουςαν
 παρὶ τοῦτου θεμένη φροντίδα ἢ μετρίτης ἡμῶν καὶ
 διασκεψαμένη ἀρελιωμένη κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι
 τὴν πνευματικὴν ταύτην λυσιτελείαν καὶ κατὰστα-
 σιν καὶ ἁγιασμὸν τῶν ψυχῶν, ἐν τῇ θεοδοξίᾳ καὶ
 μεγαλοπλίᾳ, τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ Κωνσταντινουπό-
 λει, ἐκλέξασθαι δεῖν ἔργων τῶν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ
 μαρτυρουμένων ἀξίως ἔχειν καὶ εἰς τὴν τοιαύτην
 διακονίαν καὶ μόνους αὐτοῖς ἐπιτρέψαι τὴν πνευμα-

τικὴν ἐξομολόγησιν, εἰς οὓς ἐθάβρησεν ἡ μετρίτης
 ἡμῶν, ἵνα τῇ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυλά-
 τωσιν ἑαυτοὺς ἀφιλαργύρου; καὶ μετὰ καθαρὰς συν-
 ειδήσεως, πρὸ παντὸς σπεύδωσι περιβῆν τῶν ἁμαρ-
 τῶν σωτηρίαν, καὶ μὴ διὰ χρήματα, μήτε διὰ
 φιλίαν ἢ δόξαν ἀνθρώπων ἢ ἑτέραν τινὰ προσπαθείαν
 ἀθετῶσι καὶ παρασλέπωσι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον,
 ἀλλ' ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις πῶς, διαλάμποντες ἐν τῷ
 σκότει τοῦ βίου τοῦτου, πάσης ἀρετῆς ἐργάται καὶ
 σπουδασταί, ἀκτῆμονες μὲν, ὡς μηδὲν τὰ πάντα λο-
 γιζόμενοι, ἐλεήμονες δὲ, ἐν οἷς ἂν θεοφιλῶ; οἱ φιλό-
 χριστοι καὶ θεοφιλεῖς ἀθαίρετως αὐτοῖς βουληθῶσι
 προσενεγκεῖν, ἔνθεν τοι καὶ εἴπερ οὗτοι τοιοῦτοι
 ἀναφανείεν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένους διαπρέποντες,
 μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἐξέλευσιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν
 μετάστασιν ἀξιωθῆσονται καὶ τὰ ἱερὰ τούτων σώ-
 ματα τῆς πρεπούσης ταφῆς καὶ κηδείας μετὰ θεῶν
 ἑμνησθῶν καὶ χοροστασίας· εὐαγγελικῆς, καὶ συνερίθ-
 μοι γενήσονται τοῖς ἁγίοις εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τὴν
 τῶν λοιπῶν μίμησιν τῶν κατὰ Θεὸν προθεμένων
 βιοῦν, ὅσοι δὲ, ὑπερ ἀπευχόμεθα, τὸν τοῦ Θεοῦ φό-
 δον παρ' εἰδὲν λογισάμενοι καὶ πρὸς ἡμετέρας ταύ-
 τας παραινέσεις καὶ ἐντολὰς ἀδεύσαντες μετὰ τὴν
 σωματικὴν ταύτην ἀπόθεσιν ἀναδειχθῶσι φαῦλον ἀρ-
 χέτυπον, δοῦλοι τε τῶν παθῶν καὶ ὑπὸ τῆς κακίστης
 φιλαργυρίας, ἣν ὁ μέγας Ἀπόστολος δευτέρῳ εἰδω-
 λολατρεῖαν προσφῶς ὀνομάζει, ἀγόμενοι ὡς ἀνδρά-
 ποδα, χρυσοῦ μᾶλλον ὄντες δοῦλοι ἢ τοῦ Χριστοῦ,
 καταφρονήσαντες μὲν καὶ Θεοῦ, περιφρονήσαντες δὲ
 καὶ τὴν ἡμῶν μετρίτητα, ἀποτρέπαι γενήσονται
 τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, μήτε ταφῆς, μήτε κηδείας
 ἀξιωθέντες, οἷα δὴ τοῖς ἀλόγοις κτήνεσιν ἐκωθε-
 τες, καὶ οὐ μόνον τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀπολέσαντες,
 ἀλλὰ καὶ ἐτέροις βλεθρῶν ψυχικῶν, φεῖ! προξενήσαν-
 τες, ὡς μὴ ὠφελον, μηδένα λόγον ποιησάμενοι τοῦ
 αἰῶνος ἐκείνου καὶ τῆς μελλούσης φοβερᾶς κρίσεως
 καὶ ἀνταποδόσεως· ἐὰν γὰρ ἐν ἕλα; μωρανοῦθῃ, ὡς ὁ
 Κύριος ἐν τοῖς Ἑθαγγέλοις ὤρισεν, ἐν τινὶ ἐλιθεῖ-
 σεται;

V. Callistus confirmat jura monasterii Mougiliorum.

† Δικαιώσις τῶν μοναχῶν τῆς τῶν Μουγουλιῶν
 μονῆς.

† Φθάνει ἡ ὀφηλοτάτη δέσπονα τῶν Μουγουλιῶν,
 ἢ περιπόθητος; δηλονότι αὐταδέλφη τοῦ αἰδίου καὶ
 μακαρίτου βασιλέως, τοῦ πάππου τοῦ κρατίστου
 καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, κυρῆ Μαρία ἢ Παλαο-
 λογίνα ἐκείνη, ἐξωνησαμένη ἀπὸ τῆς κυρῆς Μα-
 ρίας Δουκαίνης τῆς Ἀκροπολιτίσσης ἐκείνης, ἀλλὰ
 δὴ καὶ τοῦ ἐπιθυγατρὸς γαμβροῦ αὐτῆς κυρῆ Δημη-
 τρίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐκείνου, ἐπὶ τε καὶ τῆς
 τοιαύτης θυγατρὸς αὐτῆς τὰ προσόντα τοῦτοις οἰκί-
 ματα μετὰ τῶν περιλειπομένων αὐτοῖς ἑτέρων μι-
 κρῶν ὀσπητίων, ὅσα δῆτα καὶ ἔσαν, πρὸ πολλῶν ἡδὴ
 χρόνων περὶ τὴν τοποθεσίαν τοῦ Φανέρι διακείμενα,
 τὴν οὕτω πῶς τηνηκαῦτα ἐπιλεγομένην, τὰ Πανα-
 γίου μετὰ πάσης τῆς περιουχῆς καὶ νομῆς αὐτῶν,
 τῆς τε ἐκκλησίας καὶ τοῦ λουτροῦ, πρὸς δὲ τῶν
 περιβολίων καὶ ἀμπελώνων καὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ πε-

μύρου πάντων δικαίων, άνευ τῆς οικουσείας τοῦ αἰκριακοῦ ἐκείνων Ἰωάννου τοῦ Θωμᾶ, ἔγγιστα καὶ σύγκολλα εὐρισκομένης τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν, προβάτος καὶ παλαιγενοῦς ἔγγράφου πρατηρίου φέροντος καὶ τὰς διὰ σταυρικοῦ τύπου οικουχειροῦς προταγὰς καὶ σιγνογραφίας αὐτῶν καὶ ταβελλῶν πεπιστωμένον, ὡσπερ εἰσίστη καὶ νενομίσται, ἐπὶ τιμήματι ὑπερπύρων εὐστάθμων τετρακισχιλίων, ἐφ' ᾧ κατὰ τὸν θεοφιλῆ σκοπὸν ἐκείνης δὴ τῆς ὑψηλοτάτης δεσποίνης τῶν Μουγουλλίων μεταποιῆσαι ταῦτα καὶ ἱερὰν Θεῷ μονὴν ἀναδείξασθαι καὶ λιμένα ψυχῶν κατὰ Θεὸν προθεμένων βιοῦν, παρασκευάσαι τε καὶ συστήσασθαι, ὃν δὴ τρόπον κατὰ μέρος διέξεισιν καὶ διαλαμβάνει τὸ προδᾶν τοιοῦτον παλαιγενοῦς γράμμα τῆς πράσεως· τῆς γοῦν ἐξωνήσεως τὸν τρόπον τοῦτον γεγεννημένης ἐκείνη κατὰ τὴν ἦν ἐνεστήσατο ἀρχῆθεν τοιαύτην φιλοθεον καὶ ἱπαινετὴν πρόθεσιν μετὰ καρδιακῆς σχέσεως καὶ θερμῆς προθυμίας, εὐθύς εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ψυχωφελῆ τοῦτον ἀγῶνα ἐπαποδύεται καὶ ταῖς παρ' αὐτῆς ἐπιμελείαις καὶ κόποις καὶ πλείστοις δὴ τισιν ἀνωλώμασι τὴν βηθεΐσαν μεταποιῆσιν ἐποίησατο, καὶ πρὸ παντὸς ἤδρασε καὶ ἐστήριξε περιποιησαμένη τὸν ἐκεῖ θεῖον ναδὸν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ Θεομήτορος τῆς Παναγιωτίσης, κελλία τε ἐκ βίθρων ἀνέκτισεν, ὡς ὁράται, καὶ οὕτω δὴ μοναστήριον συνεστήσατο καὶ καταγύγιον μοναχῶν ἀναθετειμένων καὶ ἀριερωμένων Θεῷ ἐκ βρεφικῆς τῆς ἡλικίας, ἀλλῆν ἀλλαχθεὶν συναγαγοῦσα χωρὶς οἰασθήτινος δόσεως, καθῶς ἐξελέξατο καὶ διέκρινε, τὸ πᾶν ἐπιτρέψασα καὶ παρασχομένη Θεῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἄττα ἱερὰ καιμήλια χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένα καὶ λοιπὰ πολύτιμα σκεῦῃ καὶ βιβλία προσαφιρώσεν, ἔτι δὲ καὶ κτηματικὰς ὑποστάσεις, μαγκιπέδον τε μετὰ μουτρίων δύο καὶ ἀμπέλια δύο ἐντὸς τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὸν λεγόμενον Παλαιὸν Φόρον, ἐκκλησίαν καὶ ὁσπήτια ἐμφυτευτικά ἐξήκοντα καὶ ἕτερον μαγκιπέδον ἐν αὐτῇ τῇ περιοχῇ τῶν ἀμπελίων μετὰ μουτρίων καὶ τοῦτο δύο, ἐξ ὧν περιήρχετο τῷ μοναστηρίῳ ἐκάστου ἔτους, ὡς δις χωρίζονται αἱ μοναχαί, ποσότης ὑπερπύρων τριακοσίων, ἐκείνητο δὲ καὶ τὸ μοναστήριον καὶ περὶ τὸ Μαυροπόταμον χωράφια, τό τε τοῦ Χαντούτζη καὶ τὸ λεγόμενον τῶν Ταταροπούλων μετὰ ζευγαρίων, ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ τὴν Ῥαιδεστὸν ζευγαλατεῖον μετὰ ζευγαρίων δύο καὶ ἕτερα ἀμπέλια ἐκ προσενέξεως καὶ ὁσπήτια καὶ περὶ τὴν Μήδειαν καὶ ἀλλοχού διάφορα, ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἶπειν, διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον ἢ διαληφθεῖσα ὑψηλοτάτη δέσποινα τῶν Μουγουλλίων πᾶσαν τὴν προσοῦσαν ἐκείνη περιουσίαν ἀπένειμε, πολυτελῆ καὶ μεγάλην τυγχάνουσαν. Ἦν οὖν τὸ τοιοῦτον μοναστήριον εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ περιφανὲς ἐν ἄπσει, μέχρις ἂν ἐκείνη περιτῆν· ἐκείνης δὲ τὴν ζωὴν ἐκμετρησάσης κατελείφθη τοῦτο, καὶ ἦν εἶχεν ἐκείνη ὡς γησίαν θυγατέρα, ἢ εὐγενεστάτη δηλαδὴ κυρὰ Θεοδώρῃ, ἢ ἐπονομαζομένη Ἀραχαντλοῦν, εἰς αὐτὸν δὴ ἐκείνον τὸν αὐδιδίμον βασιλεῖα· ἐπεὶ δὲ προσταγῆ καὶ ἀποδοχῆ βασιλικῆ ἤγάγετο αὐτὴν εἰς γυναίκα ὁ

περιπόθητος θεὸς τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πανυπερεβάστος κύρ Ἰσαάκιος Παλαιολόγος ὁ Ἀσάνης ἐκείνος, ἐφθασε δὲ μετὰ παραδρομὴν χρόνων εἰνῶν καὶ ἦδε ἡ τοῦ τοιοῦτου πανυπερεβάστου σύζυγος τὸν βίον ἀπαλιπούσα ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, ὕστερον μετὰ τὸν ἐκείνης θάνατον ἀναφορὰν ποιησάμενος ὁ αὐτὸς πανυπερεβάστας· εἰς ἐκείνον τὸν αὐδιδίμον καὶ μακαρίτην βασιλεῖα, ἐφ' ᾧ πρόσκυρῶσαι ψυχικῆς ἕνεκα σωτηρίας καὶ ἀπὸ τῶν προικθέντων διαφερόντων τῇ δηλωθείσῃ προτέρᾳ συζύγῳ ἐκείνου καὶ ἐκ τῶν οικείων πραγμάτων εἰς τὸ μοναστήριον, κἀντεῦθεν ἐπὶ συστάσει ἐφορεύειν αὐτοῦ, ἐπορίσατο σπεττὸν ἐκείνου χρυσόβουλλον, ἐπιδραβεῖον τῆδε τῷ πανυπερεβάστῳ τὴν αὐτὴν ἐφορείαν, σπεύδειν μέλλοντι ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτοῦ προχωρήσεως καὶ αὐξήσεως, ἀλλ' εἰς τοῦναντίον ἄπαν προεχώρησε τὰ τοῦ πράγματος· οὐ μόνον γὰρ, ὡς εἰ μοναχαί παριστώσιν ἐξασφαλιζόμεναι, οὐ γέγονεν ἐκείθεν ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου αὐτασίς καὶ ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὁ διαληφθεὶς πανυπερεβάστας ἐποίησατο καινοτομίαν καὶ λύμην· τὰ τε γὰρ ἀμπέλια καὶ τὰ μαγκιπέια καὶ τὰ ἐμφυτευτικά ὁσπήτια ἐντὸς τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως ἐξεχερσώθησαν καὶ ἠφανίσθησαν, καὶ τὰ ζευγαλατεῖα καὶ πρὸ τῆς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίας ἐξηρημάθησαν, ὡς μικροῦ κινδυνεύειν τὴν· μονὴν εἰς τὸ μηδὲν κατανεῖσαι εἰς αἰτίας ἐκείνου, ἐφθασε δὲ καὶ ἀνελεῖσθαι καὶ ὑπὲρ ἀδελφῶν τριάκοντα τριῶν ἐξωτερικῶν κοσμηκῶν μετὰ καὶ μοναχικῶν τινῶν ὑπέρπυρα δισχίλια, καὶ τὰ μὲν τοσηῦτον βάρος ἐπίκειται τῷ μοναστηρίῳ διὰ τὴν ἀπὸ τούτων ἀνάγκην καὶ δόσιν, ἄπαν ἐκείνος προσέθηκεν, αἱ δὲ μοναχαί ἐντὸς τούτου εὐρισκόμεναι καὶ καθ' ἐκάστην καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κοπιῶσαι καὶ ἐπαγρυπνοῦσαι εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν Θεοῦ καὶ μνημόσυνον τῶν κρατίστων καὶ ἀγίων μου αὐτοκρατόρων, πλείστη ἐνδεία καὶ στενότητι κατατήκονται, ὡς μηδὲ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν εὐπορεῖν· πλὴν καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ἔτι τεκλῶν ὁ εἰρημένος πανυπερεβάστας κατεχάλασε μὲν καὶ διάφορα ἀνώγειο οἰκήματα τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὴν τοῦτον ὕλην εἰσήξεν εἰς περιποίησιν τῶν αὐτοῦ οἰκημάτων, καθῶς διαλαμβάνει καὶ τὸ παρὰ τῶν μοναχῶν προτεινόμενον κατάστιχον λεπτομερὲς, ἐξέδοτο δὲ καὶ διὰ οἰκείων γραμμάτων πρὸς μὲν τὴν ἐκείνου θυγατέρα, τὴν περιπόθητον ἐξαδέλφην τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, κυρὰν Ἐιρήνην Ἀσάνιν τὴν Φιλανθρωπητὴν τὸ αὐτὸ μοναστήριον, πρὸς δὲ γε τὸν ταύτης ἀδελφόν, τὸν περιπόθητον ἐξαδέλφον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μέγαν κριμικήριον κύρ Ἀνδρόνικον τὸν Ἀσάνην, τὰ ἐκ παλαιῦ ἀνήκοντα καὶ ὑποκείμενα ὁσπήτια τῷ μοναστηρίῳ πληθαίνοντα τοῖς ἰσίοις οἰκήμασι· ἔνθεν τοι καὶ μὴ ἐνεγκοῦσαι τὰ περὶ τούτου αἱ μοναχαὶ ἀναδραμεῖσαι εἰς τὸν κράτιστον καὶ ἅγιόν μου αὐτοκράτορα καθικέταυσαν καὶ ἐζήτησαν μετὰ κρίσεως τὴν τοῦ μοναστηρίου προτέραν ἐλευθερίαν τε καὶ κατάστασιν. Παρεπέμφθη τοιγαροῦν ἐκείθεν ἡ ὑπόδεισις ὡς ἀνακειμένη τῇ Ἐκκλησίᾳ

κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων παρακάλεισιν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα· ὅθεν καὶ διεμνήσθη κατὰ τὸ εἰκόδες ἡ βίθεις περιπόθητος ἐξαδέλφῃ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου ἀτοκράτορος ἡ Φιλανθρωπῆ διὰ τοῦ ἐντιμοτάτου βασιφρενδάρου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, κύρ Μανουῆλ τοῦ Σιλδέστρου, ἥς δὴ καὶ μὴδὲν εἰπούσης, μὴδὲ δεξιᾶς κατὰ τὸ πρῶτον, καὶ δευτέρῃ μηνύματι ἐχρησάμεθα διὰ τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπέτου τῶν φιλοσόφων, ἀγαπητῶν κατὰ Πνεῦμα υἱῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κἀντεῦθεν ἀντιπάσης ἀπολογίας ἐξαπέστειλε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα τὸ τοιοῦτον βεπτὸν χρυσοδούλλον, ὅπερ καὶ ἀναγνωσθὲν καὶ ἐξετάσει δοθὲν εὐρηται οὐχ ὡς προέβη τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐχ, ὡς εἶδε, ἡμεταποιηθὲν καὶ μὴ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον, ἐν οἷς τῆν τοῦ μοναστηρίου παραπομπὴν καὶ καταδούλωσιν ἐποιεῖτο καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦ βηθέντος πανυπερσεβάστου καὶ καθεξῆς ὡσαύτως πρὸς τοὺς ἐξ ἐκείνων παῖδας καὶ διαδόχους· τῆς γοῦν ὑποθέσεως οὕτω παρακολουθούσης καὶ τοῦ τοιούτου σεπτῷ χρυσοδούλλῳ μετὰ ἐξετάσεως ἀκριβοῦς ἀναφανέντος μεταπεποιημένου εἰς τὴν βηθείσαν παραπομπὴν καὶ καταδούλωσιν καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦτου δὴ τοῦ πανυπερσεβάστου καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἐκείνων ὁμοίως ἐφεξῆς κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, καὶ τοῦ καλαινεοῦς πρατηρίου γράμματος ἀληθῆ παριστῶντος τὴν κατὰ τῆς θηλωθείσης ὑψηλοτάτης δεσποίνης τῶν Μουγουλιῶν γαγονυῶν ἀρχὴν ἐξώνησιν καὶ μετὰ πλείστον ἀναλωμάτων ἐκείνης τοῦ μοναστηρίου ἀνίδρυσιν καὶ προσκυρῶσιν τῶν ἀφιρωμένων καὶ προσκεκυρωμένων αὐτῷ, ὡς διδήλωται, ἀποδειξιγμένης τε ὄσης καὶ τῆς τῶσαύτης καινοτομίας καὶ λύμης καὶ κατατριβῆς τοῦ μοναστηρίου ἐκ τῆς κατὰ μέρος βηθείσης τοῦ πανυπερσεβάστου αἰτίας, ἡ μετριότης ἡμῶν ἅμα μὲν καὶ τοῦ ψυχικοῦ κατακρίματος ἐκείνου ἀπαλλάττουσα, ἅμα δὲ καὶ τοῦ ἀκαταδουλώτου καὶ ἀβλαβοῦ· ἀπὸ τῶν κοσμικῶν καθάπεξ τοῦ μοναστηρίου φροντίζουσα, καθάπερ ὀφειλομένως ἔχει, καὶ τῆς λοιπῆς λυσιτελείας κατὰ ψυχὴν καὶ ὀφελείας κατὰ τὴν μοναχικὴν τάξιν τε καὶ κατάστασιν, εἶχε μὲν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀναζητῆσαι καὶ ἐπανάσασθαι τῷδε τῷ μοναστηρίῳ τὴν ἣν ὑπέστη, ὡς εἴρηται, λύμην καὶ καινοτομίαν εἰς τὰ προσκεκυρωμένα αὐτῷ, παρῆκε δὲ λόγῳ συγκαταβάσεως καὶ μάλιστα ὡς τῆς τοῦ εἰρημένου πανυπερσεβάστου τελευταίας προκαταλαβούσης· τὸ παρὸν μέντοι ἀπολύουσα γράμμα ἐν ἀγίῳ παρακαλεῖται Πνεύματι ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν εὐρίσκηται τὸ ἀπὸ τοῦδε τὸ διαληφθὲν μοναστήριον τῆς πανυπεράγου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Παναγιωτίσης ἀκαταδουλώτου καὶ ἐλευθέρου παντελῶς τῆς ἐφορείας παντὸς τοῦ μέρους ἐκείνου δὴ τοῦ πανυπερσεβάστου, μηδεμίαν μηδαμῶς δικαίωσιν ἔχοντος· ἀπὸ τοῦ σεπτῷ χρυσοδούλλῳ ἀναφανέντος μεταπεποιημένου ἐν μέρει τρέπον δὲ εἴρηται, ἄλλως θ'· ὅτι καὶ ὁ ἀόλιμος καὶ μακαρίτης βασιλεὺς τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πρόβον καὶ ψυχωφελῆ συντήρησιν τοῦ μοναστηρίου ἀπὸ τῆς τοῦ εἰρημένου πανυπερσεβάστου

Ἐφορείας ἐθέσκειν, οὐ μὴν τὴν τοῦτου ἐκτριβὴν καὶ εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι ἐντεῦθεν κατὰ λυσιν ἀνεπηρέαστου γὰρ ὄντος αὐτοῦ καὶ κατατριβῆς ἀνωτέρου, μέλλουσι πάντως καὶ αἱ μοναχαὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀνεμποδίστως τὸν κατὰ Θεὸν δρόμον αὐτῶν ἀνύειν καὶ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν ἑαυταῖς, ὡς ἐπηγγελλαντο, πραγματεῦσθαι. Τὰ μέντοι διαφέροντα ἐκ παλαιῶν τῷ μοναστηρίῳ ὁσπῆτια οὐ καλῶς ἐκδοθέντα ἐγράφως παρὰ τοῦ τοιούτου πανυπερσεβάστου πρὸς τὸν θηλωθέντα περιπόθητον ἐξαδέλφον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, μέγαν κριμικήριον Παλαιολόγον τὸν Ἀσάνην, κύρ Ἀνδρόνικον, τὸν ἐκείνου υἱὸν, ὀφείλει ἐπανασωθῆναι· καὶ προσεῖναι, ὡς τὸ πρότερον, τῷ μοναστηρίῳ ἀνενοχλήτως παντάπασι καὶ ἀδιασείστως, οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἕτερος, κἀν ὅστι· ἀρα καὶ ἡ, ἐφθασε καὶ ὀφείλετο ὁπωσδήποτε τι τῶν ὑποκειμένων καὶ ἀνηκόντων αὐτῷ, χωρὶς ὀρθῆς τῆς οἰκοθεσίας Ἰωάννου τοῦ θωμά, ὀφείλει κάκεινο· ἀπολύσαι τοῦτο. Τὰ γὰρ ἀφιρωμένα Θεῷ ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα τὸν αἰετὸν χρόνον τυγχάνειν ὀφείλει, οἷς ἀφιέρωται, καὶ ὁ χεῖρ πλεονέκτην καὶ ἄρπαγα τοῦτοις ἐπιβάλλειν ἐπιχειρῶν ὡς ἱερόσυλος· ἀντικρυς κρίνεται παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων. Ἐπει δὲ ἀνηγέθη, ὡς τὸ τῆς Ἰατραίνης ἐκείνης ὁσπῆτιον προσκεκυρωμένον καὶ ἀναθεθεῖμενον ἐν τῇ μονῇ ἐφθασε καὶ ἀπεσπάσθη καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ πανυπερσεβάστου, ὀφείλει καὶ τοῦτο ἐπανασωθῆναι καὶ προσεῖναι αὐτῷ, καθὰ καὶ τὸ πρότερον· ἐπει τοὺς παραβαίνοντας τοὺς τοιούτους θελους καὶ ἱερούς κανόνας, ὅπερ κατ' αὐτῶν ἐπιτίμιον ἐκφωνοῦσιν οὗτοι, καὶ ἡμεῖς ἀκολούθως τὸ αὐτὸ βάρος ἐπιτίθεμεν. Εἰ γὰρ τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν καὶ τὸ πλεον γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέλυται ἐπὶ τῷ προσεῖναι τῇ διαληφθείσῃ σεβασμῆ μονῇ εἰς ἀνενοχλήτιαν διηνεκῆ τε καὶ μόνιμον κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς ε' ἰνδ. τοῦ ςωξ' ἔτους.

† Εἶχε τὸ Κάλλιστος, ἐλθὼν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς τιμίας καὶ θείας δεσποτικῆς πατριαρχικῆς χειρὸς.

VI. *Callistus confirmat præbendam Amarantinæ datam ab imperatore.*

† Ἐπει ἡ ἐπονομαζομένη Ἀμαραντῖνα ἐφθασε εἰς ὑποβολῆς καὶ βασικανίας τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ προέκειτο πρότερον ἀποπήμασι καὶ ἐργαῖς ψυχολοβίαις, ὕστερον δὲ εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἀπὸ παραίνεσεως τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ κοινοῦ τῶν ψυχῶν ἱατρῆου, οὐ μόνον ἐδολεύετο καὶ ἀπέστη καθύλου ἀπὸ τῶν τοιούτων ὀλεθρίων πράξεων, ἀλλὰ καὶ θερμὴν ἐκ τῶν ἐργῶν ἐνεδείξατο τὴν μετάνοιαν καὶ κατάνυξιν καὶ ὀλοφύχως πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆν, ὡς καὶ τὸ μοχλικὸν ἀσμένως μεταμπίστασθαι σχῆμα καὶ ἀγαπήσαι τὸν μονήρην βίον, εἰσελθούσαν ἐν τῇ σεβασμῆ μονῇ τοῦ Περτζε καὶ ἐπιμελουμένην τῆς ψυχικῆς αὐτῆς σωτηρίας. Ἀνενεχθὲν δὲ τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἕνεκα προμηθείας τῆς βίθεις, Ἀμα-

ραντίνης ἐπὶ τῷ ἀπερισπάσῳ τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ταύτης ἀντιποιεῖσθαι, ἐπιθυδοῦχος τῇ πρὸς πάντα τὰ κάλλιστα προχείρῳ καὶ βασιλικῇ εὐποιῆ καὶ εὐμενείᾳ αὐτοῦ, οὐχ ἥκιστα δὲ, ἐν οἷς ἐστὶ τὸ σπουδαζόμενον σωτηρία ψυχῶν, καὶ εὐηργέτητε πρὸς τήνδε τὴν μοναχὴν Ἀμαραντίναν ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἕτινα καὶ ἐδόθησαν παρ' αὐτῆς πρὸς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῶν Μαγγάνων, καὶ ἐτάχθη ἔχειν καὶ λαμβάνειν αὐτὴν ἐντεῦθεν ἀδελφάτον ἐν κατὰ τὸ πάντῃ ἀνελλιπῆς, καθὼς ἔχουσι δῆτα καὶ λαμβάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονῇ μοναχοὶ τὰ οικεῖα ἑαυτῶν ἀδελφάτα, προσευεργετήτας καὶ ἐπιθραυείσας εἰς τοῦτο καὶ σεπτὸν πρόσταγμα. Τὸ παρὸν ἀπολύουσα γράμμα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἐν ἀγίῳ διακαλεῖσθαι Πνεύματι, ὡς ἂν ἔχη καὶ λαμβάνῃ ἡ ρηθεῖσα μοναχὴ Ἀμαραντίνα, ὡς δοῦσα τὰ τοιαῦτα ὀπίπερα ὑπέρπυρα πρὸς τὴν σεβασμίαν τῶν Μαγγάνων μονὴν, ὡς δεδῆλωται, τὸ εἰρημένον ἀδελφάτον αὐτῆς ἀνελλιπῶς καὶ κατὰ τὸ ἀκέραιον καὶ ὁλόκληρον καὶ μετὰ τῆς συνήθους εὐλογίας, καὶ μηδενὸς στερεῆται ἐξ αὐτοῦ, ὡς περ καὶ οἱ διαληφθέντες μοναχοὶ ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ἀδελφάτα ἀνελλιπῶς, καθὼς τε ὁ κρᾶτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ σεπτοῦ αὐτοῦ ἰπροστάγματος διορίζεται καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος παρεγγυᾷ γράμματος, ὀφειλόντων καὶ τῶν κατὰ καιροῦς ἡγουμενικῶς προϊσταμένων ταύτης δὴ τῆς σεβασμίας μονῆς, δηλαδὴ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἀποδίδναι τῇ μοναχῇ Ἀμαραντίῃ τὸ ἀδελφάτον ἀνεγκρατῆτως καὶ ἀνυστερῆτως καὶ χωρὶς οἰαοσῆτινος προφάσεως καὶ μετ' εὐλογίας τῆς συνήθους, ὡς εἴρηται· ἐπεὶ τοῦτου ἕνεκα βαρύνεται ἐπιτίμιον ἐπανατεινόμεθα.

† *Ἔιχε τὸ Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. πέμπτης.*

VII. *Callistus monet visitatorem Constantinopolitansium Sclariotam ut clerum moderetur.*

† Ὁ εἰς ἔξαρχον ἀνατεθειμένος τῆς κατὰ τὴν Θεοδόξαστον Κωνσταντινουπόλιν ἐνορίας τῆς τοῦ Ἀαρῶν, θεοσεβίστατε πρεσβύτερα καὶ ταθουλλάριε Σκουταριώτα, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ τὸ ἔλεος ἐπέχεται σοὶ ἡ μετριότης ἡμῶν. Τὸν πέρσαι καιρὸν προμηθευσαμένη χάριτι Χριστοῦ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα ἐπέχωσιν οἱ τε ἱερωμένοι καὶ οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τῶν καπηλείων, καὶ ἀναστρέφονται κατὰ τὸ προσαρμόζον αὐτοῖς σχῆμα, παρακαλεῖσθετο ἐγγράφως, ὅσον γινώσκεις, ὡσαύτως· προμηθεύσατο ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ παρήνεσε καὶ ἐπεφωνήσατο διαφύρω, ἵνα γίνωνται ἐκ τοῦ μέσου καὶ διορθωθῶσιν εἰς τριγαμίαι, αἱ ἀθερνογαμίαι, αἱ τετραγαμίαι, αἱ πολυγαμίαι, αἱ μοιχοζευταί, δι' ἅπερ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ· υἱοῦς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον· ἐπεὶ γοῦν οὐδὲν πλέον ἐγένετο καὶ μετὰ τὰς τοσαύτας παρεγγυήσεις καὶ παραινέσεις· τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀλλὰ προεχώρησεν ἡ νόσος εἰς παροξυσμὸν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ μάλιστα, διὰ τοῦτο ἐπισκήπτει καὶ παρακαλεῖσθετο σοὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· ἐπεὶ κατὰ τὴν τῶν φιλευσεθῶν νόμων διαταγὴν μετὰ πρώτῃν αἰ. αἰ. ἀνετίμω καὶ τρίτην ἐπιφώνησιν γίνεται καὶ

PATROL. GR. CLII.

ἡ ἐπίδοκτος εἰς σωφρονισμὸν καὶ ἀναστροφὴν τῶν περιφρονούντων καὶ ἀπειθούντων τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ τοῦ κοινῶ συμφαιρόντος προνοουμένη διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς σήμερον, ἥτις ἐστὶ τρίτη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἔχητε παντοίαν προσοχὴν καὶ συντήρησιν, καὶ οὐδὲν τολμήσῃ τις ζητῆσαι καὶ λαθεῖν βούλλαν ἀλλαχθὲν συνοικεσίου μέλλοντος προβαίνειν, ἀλλ' ἀνατρέψῃ ὁ ζῆτων μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ δοκιμασίας πρότερον κατὰ τὸ ὀφειλόμενον τῇ Χριστιανικῇ καταστάσει ἐνόμου γινομένης, διδῶται ἡ προτροπὴ καὶ ἡ βούλλα ἐντεῦθεν, ἵνα εὐδοκοῦντος τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ κλύσῃται καὶ ἡ ἐπελθοῦσα τῷ ταλαιπώρῳ ἡμετέρῳ γένει καταιγίς, καὶ μεταποιηθῇ εἰς αἰθρίαν, διορθώσῃ γενομένης, εὐμενῶς ἐπιθελέσαντος ἄνωθεν ἐφ' ἡμᾶς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλυοῦσθαι ὄντος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀποδεχομένου· γίνωσκε γὰρ, ὡς, εἴπερ οὐδὲν συντηρηθῆς εἰς τοῦτο, ἀμεταθέτως μέλλεις ἐκπεσεῖν καὶ τῆς σῆς ἱερωσύνης καὶ καθάρσεως παντελῆ ὀπισθῆναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τοιοῦτων ἱερωμένων καὶ μοναχῶν καὶ νῦν πάλιν προαναφανῆσαι καὶ προγγέλλει ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν οὐ μόνον ἀπέχῃσιν ἀπὸ τῶν καπηλείων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τῶν κατεγνωσμένων, καὶ πολιτευόμενοι ἐν στενότητι βίου καὶ ἀγαθοῖς τρόποις, εὐρισκόμενοι ταῖς ἄλλοις εἰς τύπον καὶ ὑπογραμμὴν τοῦ καλοῦ· ἐπεὶ, ἐὰν σοὺ ἀμελοῦντος πάλιν ἐπιπέτωσιν οὗτοι εἰς τὰ τοιαῦτα ἀπηγορευμένα, σὺ μέλλεις εὐθυνοῦσθαι κλονικῶς καὶ κινδυνεῖσαι ἀρτίαν τῆς ἱερωσύνης σου. Παρακαλεῖσθετο δὲ καὶ τοῦτο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα οἱ περὶ τὸ μέρος τῆς κοιτύτης ἐνορίας εὐρισκόμενοι ἅπαντες ἱερῶν ποιῶσιν ἔργον ἐπιμελέστατον πρὸ παντὸς, καὶ προσκαλῶνται τὸν τοιοῦτον αὐτῶν ἔξαρχον ἐν τε ἔορταί· ἀγίων καὶ μνήμας τῶν ἀποικομένων καὶ εὐχελαίαις καὶ πάσαις ἀπλῶς ταῖς λοιπαῖς ἱερῶν τελεταῖς, ὅπως ἐποπτεῖται καὶ ἐπιτηρῆσαι προσηκόντως καὶ κατὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ ἐνεργεῖσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τε καὶ παράδοσιν· ὅστις δὲ ἀπὸ τούτων φωραθεῖ μετὰ τὴν παρακλήσειν ταύτην τῆς ἡμῶν μετριότητος, μὴ ποιῶν οὕτως, ἀλλὰ χωρηθῆ εἰς ἀθέτησιν ἐπὶ ταῖς εἰρημένους, ὑποστῆσεται καὶ ἀργίαν τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ, καὶ καταδικῆ ἑτέρα σωφρονισθῆσεται, καὶ ἀνεύρητον ἔσται, ὅπερ ἂν χωρὶς τῆς παρουσίας τοῦτου λάθρα ἐνεργηθῆ. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ σοῦ.

† *Ἔιχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. ζ'.*

VIII. *Callistus monet metropolitam Kitionis ut pacem faciat cum duce Tverensi Michaelis.*

† Ἱερώτατε μητροπολίτα Κιτίου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπέρτιμπε, ἀγαπητέ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγέ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῇ σῇ ἱερότητι. Τὰ γράμματά σου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Ἀδθακούμ ἐδεξάμην, καὶ ἐγνώρισα ἐξ αὐτῶν, ὅσα ἔγραψες καὶ ἀνέφερες· γνωστὸν δὲ ἔστω σοι, ὅτι

πρὸς τοῦτου ὑκονόμησα ἀνθρωπὸν καλὸν ἰδικόν μου, ἅσας ἐπιβλέπης, καὶ ἔχης μετὰ πάντων τῶν ρηγῶν καὶ ἀπέστειλα πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, διότι ὁ μέγας ρήγας Λητῶν ἀπέστειλε πρὸς με γράμμα αὐτοῦ, καὶ ἔγραφε πολλά, διὰ τοῦτο ἔκρινα καλὸν, καὶ ἀπέστειλα ἀνθρωπὸν μου πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα μετὰ γραμμάτων τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀφ' ὧν μέλλεις γνωρίσειν ἀκριδῶς, ἅπερ ἔγραψεν ὁ μέγας ρήγας Λητῶν. Ἐξερχομένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου μου ἦλθεν ἀπὸ τοῦ μεγάλου ρηγῶς τοῦ Τυφερίου Μιχαὴλ καλόγηρος μετὰ γραμμάτων ἐκείνου· ἐδεξάμην οὖν τὰ γράμματα ταῦτα, καὶ ἐγνωρίσα, ὅσα μοι ἔγραψες· ἔγραψε δὲ καὶ αὐτὸς πολλά, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐζήτηι, ἵνα κριθῆ καὶ μετὰ σοῦ, νὰ ἔλθῃ ἡ ἱερότης σου ἐνταῦθα εἰς τὴν σύνοδον, καὶ νὰ πέμψῃ καὶ ἐκεῖνος ἀρχοντάς σου, νὰ γένηται κρίσις. Ἐγὼ δὲ, πῶς ἦν δυνατόν, ἵνα μὴ δώσω αὐτῷ κρίσιν; Διὰ τοῦτο ἔγραψα πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα μετὰ τοῦ προῤῥηθέντος ἀνθρώπου, καὶ ὡς μέλλεις γνωρίσειν ἀπὸ τῶν γραφῶν μου, ἢ ἵνα ἔλθῃς σὺ ἐνταῦθα, εἴπερ ἐνὶ δυνατόν, ἢ πέμψῃς ἀρχοντάς σου, πέμψῃ δὲ καὶ ἐκεῖνος ἰδικούς του ἀρχοντας, καὶ γένηται ἡ κρίσις· νῦν δὲ, ἐλθόντος τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Ἀβδακούμ, ἐγνωρίσα καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς σου καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦτου, ὅσα ἔγραψες καὶ ἐζήτηις. Ἐγὼ δὲ, μιμούμενος τὸν εἰρηνοποιὸν Χριστὸν, γράφω καὶ παρακαλεῖσθε πρὸς σέ, ὅτι οὐδὲν μοι φαίνεται καλὸν, ἵνα ἔχῃς μετὰ τοῦ ρηγῶς τοῦ Τυφερίου τοῦ Μιχαὴλ σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, καὶ νὰ ἔρχεσθε εἰς κρίσιν, ἀλλὰ ὡς πατὴρ καὶ διδάσκαλος σπούδασον, ἵνα εἰρηνεύσῃς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἴπερ ἔπαιζε καὶ τίποτε, σὺ ὡς πατὴρ συγχώρησον καὶ ἀνακάλεσον αὐτὸν ὡς υἱὸν σου, καὶ ἔχε καὶ μετ' αὐτοῦ εἰρήνην, ὡς περ ἔχεις καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ρηγῶν. Μέλλει δὲ νὰ ποιήσῃ καὶ αὐτὸς μετένοιαν καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν, καθὼς ἐγὼ γράφω πρὸς αὐτόν. Τοῦτό μοι δοκεῖ καλὸν καὶ συμφέρον, καὶ οὕτω γενέσθω ἀνευ τινὸς λόγου. Εἰ δ' οὐ βούλεσθε τοῦτο, ζητεῖτε δὲ κρίσιν, ἐγὼ τὴν κρίσιν οὐδὲν κωλύω. Προσέχετε δὲ, μήπως φανῆ εἰς ὑμᾶς βαρῦ. Ἡ μετριότης ἡμῶν, καθὼς εἶπον, ἔγραψε γράμμα πρὸς τὸν ρήγα τὸν Τυφερίου Μιχαὴλ, καὶ πέμπω τοῦτο μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀβδακούμ, καὶ ὀηθήκα ἔλθῃ εἰς τὰς χεῖράς σου, ὅς ἐστὶν αὐτὸ πρὸς τὸν ἀνθρωπὸν μου, ὃν ἀπέστειλα αὐτοῦ. Δὲς δὲ αὐτῷ καὶ ἀνθρωπὸν σου δραγουμάνον, ἵνα ὑπάγῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον, νὰ τὸν δεῖξῃ καὶ τὸ πρῶτόν μου γράμμα καὶ τοῦτο, ὃ γράφω νῦν πρὸς αὐτὸν περὶ εἰρήνης, νὰ τὸν εἴπῃ δὲ . . . καὶ λόγους, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς μετένοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ θαρρῶ, ὅτι οὐ μὴ ποιήσῃ ἄλλως, ἀλλὰ ὡς ἂν γράφω πρὸς αὐτόν. Ἢ ἱερότης σου γινώσκεις ἀκριδῶς, ὅτι, ὅτε σε ἐχειροτονήσαμεν, Κυέθου καὶ πάσης Ῥωσίας μητροπολίτην ἐχειροτονήσαμεν, οὐχ ἑνὸς δὲ μέρους, ἀλλὰ πάσης τῆς Ῥωσίας. Νῦν δὲ ἀκούω, ὅτι οὕτως εἰς τὸ Κύεθον ὑπάγεις, οὕτως εἰς τὴν Λητῶν, ἀλλ' εἰς ἕν μέρος, τὸ δὲ ἄλλον ἀφῆκες ἀποίμαντον καὶ χωρὶς ἐπισκέψεως καὶ διδασκαλίας πατρικῆς, ὅπερ ἐνὶ βαρῦ καὶ ἔξω τῆς παραδόσεως τῶν ἱερῶν κανόνων. Δίκαιον δὲ ἐνὶ, ἵνα καὶ τὴν γῆν πάσης Ῥω-

σίας ἐπιβλέπης, καὶ ἔχης μετὰ πάντων τῶν ρηγῶν ἀγάπην καὶ διάδοσιν πατρικῆν, καὶ ἀγαπᾷς αὐτοὺς ὁμοίως, καὶ δεικνύῃς εἰς αὐτοὺς τὴν αὐτὴν καὶ ὁμοίαν διάδοσιν καὶ εὐμένειαν καὶ ἀγάπην, καὶ μὴ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀγαπᾷς καὶ ἔχῃς ὡς υἱοῦ σου, τοὺς δὲ οὐδὲν ἀγαπᾷς, ἀλλ' ἔχῃς πάντας ὁμοίως υἱοὺς σου, καὶ ἀγαπᾷς πάντας ὁμοίως· καὶ οὕτω μέλλουσι καὶ αὐτοὶ διδόναι πρὸς σε εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ ὑπαταγὴν πολλὴν καὶ μεγάλην· μέλλεις δὲ ἔχειν καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν. Γίνωσκε δὲ, ὅτι ἐγὼ ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν μέγαν ρήγα τῶν Λητῶν, ἵνα σε ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ρήγες τῆς Ῥωσίας, καὶ ὅτε ὑπάγεις εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, νὰ δεικνύῃ εἰς σέ τιμὴν καὶ στοργὴν καὶ ἀγάπην πολλήν, καὶ νὰ περιπατῆς καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ ἀβαρῶς καὶ σὺ, ὅσον ἐνὶ δυνατόν. Σπούδασον, ἵνα ἔχῃς εἰς αὐτὸν ἀγάπην καὶ διάδοσιν, καὶ ἔχῃς καὶ αὐτὸν, ὡς περ τοὺς ἄλλους ρήγας· διότι ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς ὁ Χριστῶνυμος, ὃς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τῆς σῆς χριζῆι ἐπισκέψεως καὶ διδασκαλίας· καὶ ἐνὶ ἀναγκαῖστατον, ἵνα ἔχῃς μετ' αὐτοῦ ἀγάπην, ἵνα βλέπῃς καὶ αὐτὸν καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν διδάσκῃς. Καὶ ποίει τοῦτο μετὰ πάσης σου δυνάμεως, χωρὶς λόγου τινός· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἔγραφέ σοι πλατύτερον ἢ μετριότης ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου μου τοῦ Ἰωάννου, καὶ μέλλεις γνωρίσειν ταῦτα ἀκριδῶς.

IX. Imperator monet patriarcham, ut dijudicet causam metropolitæ Cæsareæ.

I
 πατριάρχα. Ἡ βασιλεία μου ἐγνωρίσεν, ὡς ὁ Καισαρίας Καππαδοκίας Βασιλεὺς ὁ Καραντηνὸς ἐκ κακοήθους ψυχῆς καὶ γνώμης θρασεῖας ἐποίησατο λιθέλλου δόξιν, ἦν ἐποίησατο, προσεχῶς πρὸς τὴν βασιλείαν μου κατὰ τῆς ἀγιωσύνης σου· ἐνεχόμενος γὰρ εἰς κρίσιν συνοδικήν, ὑπὲρ ὧν αἰτιμάτων ὑπῆρχε κατηγορούμενος, πρὶν ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, πρὶν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγιωσύνης σου αἰτήσασθαι ἔνδοσιν κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκοῦν, πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν μου ἐκδραμεῖν ἐβουλεύσατο, σκυλμὸν ἐμποιήσας τῇ ἀνακρίσει αὐτοῦ μηχανώμενος· ἀλλὰ τῆς ἐγχειρήσεως οὐκ ἀπάνωτα. Μὴ ἀγνοοῦσα γὰρ ἡ βασιλεία μου, ὅτι ὑπὸ κανονικᾶς εὐθύνας ἐμπίπτει ἐκ τούτων ὁ Καισαρίας, τότε μὲν κενὸν καὶ ἀπρακτὸν αὐτὸν ἀπεπέμψατο, νῦν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας παρῆρησιάσασθαι βούλεται, ὅθεν καὶ παραδηλοῖ τῇ ἀγιωσύνῃ σου ἡ βασιλεία μου, ὡς ἂν ἐπὶ συνελεύσει τῶν ἐνθημούντων ἐν τῇ Νικαίᾳ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὅσοι ἐῖ ποτε ἂν καὶ ὡσι, κἂν ἴσως καὶ τοῦ κεκανονισμένου ἀριθμοῦ ἀποδέωιν, συγκαλέσθηται καὶ τὸν ἱερωτάτον πατριάρχην θεουπόλειως μεγάλης Ἀντιοχείας μετὰ τῶν ἄρτι συνόντων αὐτῷ κατὰ Νικαίαν ἐπισκόπων, καὶ συνδιασκεψάμενοι κοινῇ τὰς κανονικὰς διατάξεις, ἀκόλουθον αὐταῖς περὶ τοῦ Καισαρίας ἐξενέγκιτε ψήφον, ἧτις ἐπιγνωσθήσεται καὶ τῇ βασιλείᾳ μου.

Εἶχε τό· Μητρί 'Οκτωβρίφ ἰδ. σ' εἰ' ἐρου-

θρῶν γραμμῶν τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς.

Η. † Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης θεουπόλειος μεγάλης Ἀντιοχείας ἔφη, ὡς ὁ Καισαρίας, ἐάν ἐλευθέραν τὴν συνείδησιν καὶ ἀκατάγνωστον εἶχεν ἀφ' ὧν ἐνεκλήθη, ἐπέμεινεν ἂν τὴν συνοδικὴν κατεξέτασιν. Νῦν δὲ προπετευσάμενος καὶ τῇ βασιλείῳ καὶ θεῖᾳ περιωπῇ οὐκ εἰς εὐκαιρον προσελθὼν, νεανιευσάμενος δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἀγιωτάτου δεσπότη ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ μου, τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου, ἔδειξεν ἑαυτὸν δυσσυνειδήτως ἔχοντα, καὶ διὰ τοῦτο σύγχυσιν μελετήσαντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ὅθεν ἀπολογίας πάσης παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπεστερήθη, καὶ ἔνδικον κατεδικάσθη καθαιρεσιν, καὶ ἔστω καθηρημένος καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας γεγυμνωμένος.

X. Patriarcha in jus vocat monachum Joannicium.

† Φθάνει ὁ μοναχὸς Ἰωαννίκιος ἐτι κατὰ κοσμικοῦς διάγων καὶ γυναικί συνοικῶν εἰς τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν προδιδασθεὶς τηνικαῦτα καὶ τὸ ἱερατικὸν λειτουργημᾶ ἐκτελῶν. Ἐπει δὲ θανάτῳ ταύτην ἀπέβαλε, καὶ ἐν χηρείᾳ ἠδρίσκετο, νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν, οὐκ ἀγαθὴ δὲ ἦν καὶ ἡ φήμη τῆς ἀναστροφῆς αὐτοῦ, ἀπείργετο διὰ ταῦτα παρὰ τοῦ τιμιωτάτου ἀρχidiaκόνου καὶ σακελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀγαπητοῦ κατὰ Πνεῦμα υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Μιχαὴλ τοῦ Καβάσλα, ὥστε τοῖς κοσμικοῖς ἐνστέρεσθαι, ὡς μὴ λυσιτελοῦν αὐτῷ τοῦτο, κἀντεῦθεν ἀπεκάρη κατὰ μοναχοῦς ἐν τῇ κατὰ τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν σεβασμίᾳ τῆς Περιδλέπτου μονῆ, ἐν ἣ δὴ καὶ κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθο: τὴν ἱερατικὴν καὶ αὐτὸς ἐξεπλήρωσεν ὑπηρεσίαν. Ἄλλ' οὔτε οὕτω τὰ τῆς πολιτείας εἶχε συνῆδοντα τῷ βαθμῷ, ὀμιλίαις οὐ καλαῖς χρώμενος. Τοῦ καιροῦ τοιγάρων παρατρέχοντο: διέμενεν, ὡς ἔδοκει, ἀνεξέλεγκτα τὰ τοῦ πρᾶγματος. Πρὸ τινων μέντοι ἡμερῶν συνῶν ὁ τοιοῦτος τῷ μοναχῷ Ἡσαΐα, μεθ' οὗ δηλονότι ἐπὶ βλάβῃ ψυχικῇ συνήθως εἶχε, καὶ φιλικῶς συνέθετο, καὶ κατέλαβον ἐν εἰς τὸ προδύλως κατεγνωσμένου ὀσπήτιον τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐπονομαζομένου θινιάτου ἐκείνου, τῆς λεγομένης μοναχῆς θινιατίσσης, ἣτις καὶ πρὸ τοῦ ἀμφιάσασθαι τὰ μοναχικὰ διατεθρολλημένη ἦν, ὡς ἀσώτως βιωῦσα, καὶ οὐ μόνον ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς οικείας ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λύμῃ πολλῶν ψυχῶν ἀπ' αὐτῆς μαστροπευομένων. Μετὰ δὲ καὶ τὸ περιβαλέσθαι ἐν τῷ αἵκῳ αὐτῆς τὰ μοναχικὰ καὶ ἐν αὐτῷ καταμένειν, ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοψε μάλιστα, τὸν τοιοῦτον ἐξυτῆς οἶκον χαμαιτυπίων ἀπεργασαμένη, καὶ ταῖς νεωτέραις μοναχαῖς μαστροπὴν ἑαυτὴν καταστήσασα, ὡς μὴ ὤφελεν. Ἐνθὲν τοι καὶ ἐφοῖτα μὲν ὁ ῥηθεὶς Ἰωαννίκιος, ἐκεῖ προσεταιριζόμενος καὶ τὸν συνήθη αὐτοῦ μοναχὸν Ἡσαΐαν, ἐφείλκετο δὲ μεθ' αὐτοῦ καὶ τὴν μοναχὴν εἰς τὸ τοιοῦτον πορνεῖον, ἀναίδην εἰσερχόμενος καὶ τὰ δοκούντα διαπραττόμενος, μῆτε τὴν Θεοῦ ἐπέξιλευ-

σιν ὑφορώμενος, μῆτε τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων κατάνωσιν ἀλογυόμενος· ἐπειδὴ καὶ κατὰ ἱερομονάχους βιοῦν τὰς συνθήκας δίδωκε πρὸς Θεὸν, ὡς ἱερωσύνης ἀξίωμα περικεῖμενος. Ἦν μὲν οὖν ἐπὶ πολὺ τὸν τρόπον τοῦτον παρυσποκλέπτων τε καὶ λαυθάνων, καὶ ταῦτα τῆς ἡμῶν μετριότητος φροντίδα πλείστην Χριστοῦ χάριτι καὶ προμηθεῖαν ποιουμένης καὶ προαναγγέλλουσης καὶ προαναφωνομένης, δι' ὧν τε ἀπέλυσεν ἐγγράφως συνοδικῶν πράξεων, καὶ δι' ὧν καθ' ἐκάστην παρῆντι καὶ εισηγεῖτο, καὶ δι' ὧν ἀποκατέστησεν ἐξάρχων πάντας τοὺς ἱερωμένους καὶ μοναχοῦς, ἀπεχομένους κατηλείων καὶ μέθης καὶ τῶν ἐκ μέθης ἐπιγινόμενων θεοστυγῶν ἔργων καὶ ἀσελγῶν πράξεων, ἐκκλίνειν καὶ τῆς ὀμιλίας τῶν φαύλων καὶ ἀκολάστων· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς ἀπειθούντας, κατὰ τὸν μέγα Ἀπόστολον, καὶ κατὰ τὸ προσαρμόζον αὐτοῖς σεβάσιμον σχῆμα θεοφιλῶς καὶ μετὰ σεμνότητος πολιτεύεσθαι· ἐπεὶ καὶ ὀμιλίαι κακαὶ φθειροσιν ἤθη χρηστὰ, ὡς τὰ ἱερὰ θεοπίζουσιν Εὐαγγέλια. Ἄ δὴ πάντα καὶ βλέπων συνεχῶς καὶ ἀκοῇ λαμβάνων ὁ δὲ Ἰωαννίκιος παρ' οὐδὲν ἐτίθετο, καὶ ἠφροντίσται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἅμα τῷ δηλωθέντι ἐταίρῳ καὶ συνῆει αὐτοῦ μοναχῷ Ἡσαΐα σὺν τῇ τοιαύτῃ μοναχῇ τῇ κατὰ τὸ δοκοῦν παραγίνεται εἰς τὸ εἰρημένον ἀσωτεῖον ταύτης δὴ τῆς θινιατίσσης ἀνευρηθιάστας. Ἐνθα δὴ καὶ πρὸ ὀλίγου ὀμοῦ τούτων τῶν εὑρισκομένων καὶ τινων ἐξεπίτῃδες ἐνεδρευόντων ἐπὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τόδε τὸ ἀσωτεῖον καὶ ἐπ' αὐτοφῶρ τούσ τοιοῦτους κρατῆσαι καὶ ἀφελέσθαι μὲν καὶ τὰ προσόντα τούτοις, ἐπόκτην δὲ στυλιτεύσαι αὐτούς καὶ ὀριαμβεύσαι· ἐπεὶ ὁ τιμιώτατος δικαιοφύλαξ καὶ πρωτέκδικος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀγαπητὸς κατὰ Πνεῦμα υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης ὁ Φύλαξ, ἔτυχε καθ' ἴδὸν ἐκεῖσε διερχόμενος, καὶ οἱ ἐν γειτόνων οἰκοῦντας εἶπον καὶ ἔδειξαν αὐτῷ τὰ περὶ τούτων, καὶ ἐζήτησαν προμηθεύεσθαι καὶ ἀπαλλάξαι τῆς ἀτιμίας αὐτοῦς, τοὺς μὲν μετὰ θράσους ὀρημένους πρὸς τοῦτο ἰσχυσε μολίς καὶ κατέπαυσε καὶ ὑποχωρῆσαι παρσκαύασε, μεταχειρισάμενος, ὡς ἐνήν, γενομένης καὶ δόσεως εἰς τοῦσ τοιοῦτους, ὅση δὴ καὶ ἐγένετο, αὐτὸς δὲ ἔνδον γενόμενος καὶ ἰδὼν αὐτῷ ἐν τῷ αὐτῷ ἀσωτεῖῳ τὸν τε ῥηθέντα Ἰωαννίκιον καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ, τὴν μοναχὴν Ἡσαΐαν, σὺν ταῖς εἰρημέναις μοναχαῖς τῇ τε θινιατίσση καὶ τῇ ἠλευθήρωσε μὲν τούτους ἐντεῦθεν, πλὴν σκώμμασι καὶ ὀνειδιμοῖς οὐκ ὀλίγοις αὐτούς καθοπέβαλε κατὰ τὸ εἶκος, ὅπως ἐπ' ἀθετήσει τοῦ πρὸς Θεὸν ἐπαγγέλματος φαύλοις καὶ αἰσχίστοις πράγμασιν ἐξέδουκαν ἑαυτούς, καὶ ταῦτα τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον ἀπέχεσθαι καθάπαξ τῶν τοιοῦτων παρκαλειομένης καὶ διδασκούσης. Οὕτως οὖν διῆρηθῆν ἐξελεγχθέντος τοῦ πρᾶγματος, οὐδεμία τις ἦν χρεία ἢ ζήτησις παραστάσεως πλείονος, καθαιρέσει τὴν Ἰωαννίκιον παντελεῖ καθυπάγουσα. Πλὴν ἡ μετριότης ἡμῶν, πάναν πρόσφασιν περιαιρούσα,

δειν ἔγνω παραγενέσθαι αὐτὸν εἰς τὴν χρίσιν συνοδικῶς, καὶ εἴπερ ἔχει λέγειν εἰ καὶ προβάλλεσθαι ἀπολογησασθαι· γίνεται τοιγαροῦν μετάκλητος διάφορος, πρῶτον μὲν μετὰ τοῦ κριμακηρίου τῶν ἐξκουβιτῶρων, τοῦ Χαρατζᾶ
Finis deest.

XI. Synodus metropolitæ Trajanupoleos confert eclesiam Peritheorii per adjunctionem.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν, ὁμοῦ μὲν προνοουμένη τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Τραιανουπόλεως, ὑπερήμιου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, μὴ τὸ προσήκον ἔχοντος κατάντημα ἀπὸ τῆς παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν ἐπιφυσίσης τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας καὶ σβγγύσεως, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῦ ἐν τῷ Περιθεωρίῳ Χριστιανύμου λαῶν προμηθευομένη, χρηρευούσης· ἦδη τῆς ἐκείσε ἀγιωτάτης· ἐκκλησίας, ὡς ἂν καὶ οὗτοι ἀρχιερατικῆς ἀπολώσασιν ἐπιστοσίας καὶ ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀγιασμοῦ· ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ ἀρετῆς καὶ (περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιστήμης καὶ τῶν λοιπῶν θεοφίλων προτερημάτων καὶ τῆς καθαρᾶς εὐνοίας, ἣν κατὰ τὸ εἶδος καὶ ὀφειλόμενον ἔδειξε καὶ δεικνύει μετὰ τοῦ προσήκοντος ζήλου τῷ ἐνθίῳ κράτει τοῦ κρατιστοῦ καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πολλὴν ὠφέλειαν μέλλει προσερεῖν τῷ τοιοῦτω λαῷ, συνδιασκεψαμένη τὰ περὶ τοῦτου ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Μελενίκου, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Ῥόδου, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Ἄπρω, τοῦ Δίνου, τοῦ Βρύτσεως, τοῦ Τενδόου καὶ τοῦ Μάκρης, ἐπεὶ καὶ ὀφειλομένως ἔχομεν ἐπικουρεῖν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν συνεφέπτεσθαι τοῖς ἀδελφῶ φρονούσιν ἡμῖν καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας συνδιαφέρουσιν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ κατεπείγουσι, διὰ ταῦτα κατεπράξατο γνώμη κοινῇ ἐπιλαβέσθαι καὶ κατασχεῖν τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Τραιανουπόλεως καὶ ὑπερήμιον ἐπιδόσεως λόγῳ χηρευούσης, ὡς εἴρηται, τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Περιθεωρίου ἐφ' ὅρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ· πολλῷ γὰρ μᾶλλον δίκαιον ἂν εἴη ἐκ τῶν ἐνότων αὐτῷ περιγενέσθαι βῆθειαν ἢ ἐκ τῶν ἀλλοτέρων ἐπιζητεῖν· ἐπιλήψεται τοῖνυν αὐτῆς μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν κτημάτων καὶ πραγμάτων, ἱερουργῆσει τε ἐν αὐτῇ καὶ ἀναγκώστας σφραγίσαι καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους· καὶ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὴν χειροτονήσει, καὶ πάντα διαπράξεται ἀπλῶς, ὅσα καὶ γνήσιος ταύτης ἀρχιερεὺς δίχα τῆς τοῦ ἱερωῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὀφειλόντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων, ἀρχόντων, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν τὸ προσήκον αὐτῷ σέβας καὶ τὴν τιμὴν ἀποδιδόναι καὶ ὑπαίκειν, ἐφ' οἷς πρὸς αὐτοὺς μέλλει λέγειν καὶ εἰσηγείσθαι· ἀφορῶσιν εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πράξις τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Τραιανουπόλεως καὶ ὑπερήμῳ, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπιδίδεται.

† *Εἶχε τὸ· Μητρί Δεκαμβρίου ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρός.*

XII. Patriarcha concedit metropolitæ Antiquarum Patrum ut sedeat in monasterio dicto Mega Spelaion.

† Ἐπεὶ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπερήμιος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀχαΐας, ἀγαπητός κατὰ Κύριον ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ἀνήνεγκεν, ὡς τὰ τῆς κττ' αὐτὴν ταύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατέστησεν, εἰς ὅσην δὴ καὶ κατέστησε, στενότητα ἀπὸ τῆς τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας, ὡς μηδ' ἀπὸ λειψάνων γοῦν ἔχειν γνωρίζεσθαι, κἀντεῦθεν μηδὲ καταντήματος εὐπορῶν ὅδε ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τῆδε κάκιστε μεταχωρῶν ἔστιν, ὑφορῶμενος καὶ τὸν ἐκπρητημένον αὐτῷ καθ' ἐκάστην σχεδὸν ὑπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἐχθρῶν κίνδυνον, καὶ διὰ τοῦτο ᾗρηστο τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἵνα ἢ κατὰ τὴν Πελοπόννησον διακαίμενη σεβασμία μονῆ, ἢ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης Σπηλαιωτίσεως, τῇ πατριαρχικῇ περιουσίῃ καὶ ἐπισκέψει ἄνωθεν ὑποκαίμενη, δοθῇ πρὸς αὐτὸν ἐφ' ὅρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατὰ λόγον ἡγουμενίας, καθὼς δὴ ἐν ταῦθα κατὰ τὴν θεοδόξαστον, θεοφύλακτον καὶ θεομαγάλυτον Κωνσταντινούπολιν ἐκδίδονται τοῖς ἀρχιερεῦσι μοναστήρια ἡγουμενικῶς, ὥστε τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν καὶ καταντήματος εὐπορεῖν καὶ τῆς προσήκουσης εὐκοσμίας καὶ θεοφιλοῦς ἀγωγῆς ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ ἀσκουμένων μοναχῶν ἢ μετριότης ἡμῶν εὐλογον τὴν αἰτήσιν ταύτην ἡγησαμένη καὶ κρίνασα, τὸ παρὸν ἀπολύει σιγιλλιῶδες γράμμα, δι' οὗ δὴ καὶ ἐκδίδωμι πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν ἡγουμενικῶς τὴν ῥηθείσαν σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ Σπηλαίου ἐφ' ὅρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῇ κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ λοιπῶν δικαίων καὶ προνομίων, ὥστε καὶ ἔχειν ἐν αὐτῇ κατάντημα διὰ τὴν οἰκίαν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν, ὡς εἴρηται. Οὕτω δὲ παρακαλυόμεθα τὰ περὶ τοῦτου, ἵνα οὐ μόνον κατὰ μηδένα τρόπον ἐγγ' οὕτως ἐπ' ἀδείας ποτὲ ὡς οἰκίας τῆς μονῆς ἀντιποιήσασθαι καὶ ἀποσπάσαι αὐτὴν τοῦ πατριαρχικοῦ μέρους, ἀλλὰ καὶ ἀποδιδῷ τὸ τε ἀνήκον ἄνωθεν κανονικῶν καὶ εἰ τι ἄλλο ἵστί τεταγμένον ἀποδίδεσθαι παρὰ τῆς μονῆς τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀποδιδῷ δὲ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐλευσομένου Σεπτεμβρίου σὺν Θεῷ τῆς ὀρθόξης ἰνδικτιῶνος. Ὅφειλε μέντοι προηγουμένως φροντίδα ποιέσθαι, ὅπως ἂν οἱ ἐνασκούμενοι αὐτῇ μοναχοὶ διαγωγῆς καὶ πολιτείας ἀντιποιούντο, μοναχοῖς ἀνδράσι προσαρμοζούσης, καὶ ὡς ἐπηγγεῖλαντο Θεῷ, ἀναστρέφοντο, ἔπειτα καὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν κτήματα καὶ πράγματα βελτιοῦντο καὶ ἐπαύξοντο, ὡς λόγον ἀποδώσων ὑπὲρ τούτων Θεῷ, ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἔχειν αὐτὸν δὴ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην καὶ ὑπαίκειν τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν

καὶ τὰ παρὰ τούτου πρὸς αὐτοὺς λεγόμενα εὐπει-
θῶς ἀδεισάτω· παῖθεσθε γάρ, φησί, τοὺς ἡγουμένους
ὑμῶν, καὶ ὑπαίκετε. Ἐπει καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν τιμὴ
εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, καὶ ἔχει τὴν
ἀναφορὰν, εἰδέναι ὀφειλόντες, ὡς ὁ ἐξ αὐτῶν ἀντι-
πρῆξων τούτῳ καὶ ἐναντιωθησόμενος, ὡς τι ψω-
ριῶν, ἀπελαθῆσεται παρ' αὐτοῦ τῆς μάνδρας Χρι-
στοῦ, ἵνα μὴ λύμης καὶ τῷ ὕγιαίνοντι μεταδῶ.
Παρακλιεῦεται δὲ καὶ τούτο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα
ἔχη ἐπ' ἀδείας ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης
ἱερουργεῖν ἐν τῇ ῥηθείᾳ σεβασίᾳ πατριαρχικῇ
μονῇ τοῦ Σπηλαίου, ὅταν δεήσει καὶ καλῆ χρεία
πρὸς τοῦτο, τελεῖται δὲ ὀφειλομένως ἡ ἀναφορὰ καὶ
μνήμη τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν τῇ μονῇ ὑποκει-
μένη ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν, ἕπειτα μνη-
μονεύεται ὡς καθηγούμενος ἀπλῶς καὶ ὁ διαληφθεὶς
ἱερώτατος μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν. Εἰς γὰρ
τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀποπέλυται αὐτῷ δὴ τῷ
ἐπιλωθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῳ Παλαιῶν Πατρῶν,
ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἁχαΐας, ἀγαπητῷ
κατὰ Κύριον ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλ-
λειτουργῷ, καὶ τὸ παρὸν σιγγιλιώδους γράμμα τῆς
ἡμῶν μετριότητος.

† *Εἶχε τὸ· Μητρί Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας
πατριαρχικῆς χειρὸς.*

**XIII. Patriarcha committit metropolitæ Monembasias
jura patriarchalia curanda in tota Peloponneso.**

† Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνατίθει σοι, τῷ ἱερωτάτῳ
μητροπολίτῳ Μονεμβασίας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ
πάσης Πελοποννήσου, ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ
καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν ἐν
τῇ Πελοποννήσῳ ἀνήκουσαν πᾶσαν ἐξαρχίαν τοῖς
πατριαρχικοῖς δικαίοις· ὅθεν ἐπιτηρήσεις μὲν πάντα
τὰ ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον τελοῦντα μοναστηρία, δι-
δάξεις τε τοὺς ἐνασκουμένους αὐτοῖς μοναχοὺς, θεο-
φιλοῦς ἔχεισθαι βίου καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα πολι-
τεύεσθαι, καὶ τοὺς μὲν πειθομένους ἀποδοχῆς ἀξιώ-
σας, ὅσους δὲ ἀπειθοῦντας εὐρήσεις, ἱατρύσεις
αὐτοῦς, νῦν μὲν ἡμερωτέροις, νῦν δὲ αὐστηροτέροις
φαρμάκοις χρώμενος· ὡσαύτως καταστήσεις ἐν αὐ-
τοῖς ἡγουμένους, ὅσους δοκιμάσης τῶν εὐρισκομέ-
νων εἰς τὸν αὐτόθι τόπον μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπιτη-
δειοτέρους εἰς τὴν τοιαύτην λειτουργίαν· ἐπιτηρήσεις
τε τὰ προσόντα τοῖς τοιούτοις μοναστηρίοις κτήματα
καὶ πράγματα, καὶ διδάξεις τοὺς διακονοῦντας
καὶ διενεργοῦντας αὐτὰ προσέχειν ἑαυτοῖς, μὴ θί-
γειν ἀσυνειδήτως τῶν ἱερῶν, ἐνθυμουμένους τὸ κατὰ
τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν, καὶ ὡς ὁ ἐκεῖνον
θάνατος καὶ ἡ τῆ· προσκαίρου ζωῆς ἀφαίρεσις τύ-
πος· ἐστὶν ἐκπτώσεως τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἣτις ἐξ
ἀνάγκης ἔψεται τοῖς πλεονεκτικῇ χεῖρα τοῖς ἀνα-
τεθειμένοι· Θεῷ ἐπιβάλλουσιν. Ἰεουργήσεις δὲ ἐν
τοῖς τοιούτοις μοναστηρίοις καὶ χειροτονήσεις κατὰ
τὴν ἐπικρατήσαν ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν, ὀφει-
λόντων καὶ τῶν ἐνασκουμένων ἐν τοῖς μοναστηρίοις
μοναχῶν πειθεσθαι τῇ ἱεράτῃ σου, ἐφ' οἷς μέλλεις
λέγειν πρὸς αὐτοῦς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν πνευματικὴν
αὐτῶν προκοπὴν τε καὶ ἀξίωσιν. Κατὰ δὲ τῶν τε-

λέως ἀπειθοῦντων καὶ μὴ ἐθελόντων ὑπακούειν καὶ
βίρος ἀφορισμοῦ ἐπισείομεν, ὅπερ λύσει ἡ ἱερότης
σου τῇ μετανοίᾳ προσδραμόντων αὐτῶν. Τούτου γὰρ
χάριν καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος
ἀποπέλυται πρὸς τὴν ἱερότητά σου δι' ἀσφάλειαν.

† *Εἶχε τὸ· Μητρί Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ' διὰ τιμίας
πατριαρχικῆς χειρὸς.*

**XIV. Macarius, metropolis Antiquarum Patrum,
confirmat monasterium dictum Mega Spelaion non
esse metropoleos.**

† Ἐπει ἀπὸ τῆς παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος
ἀμαρτιῶν ἐπιφύσεως τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας
κατήντησε καὶ τὰ τῆς κατ' ἐμὲ ἐκκλησίας, εἰς ὅσην
δὴ καὶ κατήντησε στενότητα, κἀντεῦθεν ὡς μὴ ἔχων
κατάντημα περιφερόμην τῆδε κάκεις, βλέπων καθ'
ἐκάστην ἐπηρητημένον μοι κίνδυνον ἐκ τῆς ἐπιθέσεως
τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τοῦτο, ὀδηγηθεὶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ,
ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πα-
τριάρχης κατηλέθη με καὶ προμηθεύς ἡξίωσεν
ἀπὸ τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ χρηστότητος· καὶ συμπαν-
θείας, καὶ παρεκελεύσατο τὸ ἱερόν αὐτοῦ σιγγιλιώ-
δους γράμματός, ἵνα τὴν σεβασμίαν πατριαρχικὴν
μονὴν τοῦ Σπηλαίου κρατῶ καὶ διεξάγω ἡγουμενι-
κῶς ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς μου, καὶ ἐπιμελῶμαι τῆς
συστάσεως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον βελτιώσω, ἰ-
δοῦ, τυχῶν τῆς τοιαύτης προμηθείας καὶ εὐχαρι-
στῶν καὶ νοῦτου ἕνα καὶ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δι-
σπότη τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ τὸ παρὸν ἔγγρα-
φόν μου ὑποσχετικὸν ἐκτίθειμαι, δι' οὗ καὶ τάττω καὶ
βεβαιῶ, ἵνα εἰ καὶ πεπλανημένον εἶχον πρότερον
λογισμὸν, ὅτι ἔχει ποσῶς μετοχὴν τινα ἡ τῶν Πα-
λαιῶν Πατρῶν μητρόπολις ἐπὶ τῷδε τῷ μοναστηρίῳ,
ἀλλ' οὐν ἐπει ἐξήτασα καὶ εὗρον ἀκριθῶς, ὅτι οὐδό-
λος μετέχει ἡ τοιαύτη ἐκκλησία ἐπὶ τούτῳ, ὅτε δὴ
ἄνωθεν ὑποκειμένῳ τῇ πατριαρχικῇ παρῳπῇ, καὶ
εἰμι ἐγὼ εἰς τοῦτο μάρτυς πρὸ τῶν ἄλλων, οὐδὲν
περαθῶ μετὰ ταῦτά ποτε ἡ ζητήσασθαι ἡ ἀνεποιήσα-
σθαι ὡς μητροπολιανοῦ τοῦδε τοῦ πατριαρχικοῦ
μοναστηρίου τῆς Σηπλαιωτίσεως, ἀλλὰ ἔχω τὴν
τούτου ἡγουμενείαν ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς μου, καὶ
ἐπιμελῶμαι τῆς συστάσεως καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ
τε καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ κατὰ τὴν περιλήψιν
τοῦ ἀπολυθέντος μοι τιμίου σιγγιλιώδους γράμμα-
τος, φροντίζων καὶ τῆς ψυχικῆς ὠφελείας καὶ εὐτα-
ξίας τῶν μοναχῶν· εἰ δὲ οὐδὲν συναρηρηθῶ εἰς τὴν
παρουσάν μου ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ἀποπληρῶν ὀβ-
τως, ἵνα ἐκβάλλωμαι ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας τοῦ
τοιούτου πατριαρχικοῦ μοναστηρίου. Διὰ γούν τὴν
περὶ τούτου βεβαίωσιν ἐπιστωσάμενη αὐτὴν οἰκου-
χειρῶ ὑπογραφῇ. Μητ' Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ζ'.

† *Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Μακάριος.*

**XV. Synodus metropolitæ Pagarum confert metropo-
lim Sozopoleos.**

† Ἐπει καὶ τὰ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Πη-
γῶν ὑπὸ τῆς ἐπιφύσεως τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας
καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεως, παραχωρήσει Θεοῦ
διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν, εἰς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς
κατήντησε, καὶ οὐδ' ἀπὸ λωφάνων δὴ τινων ἐγνωρί-

ζετο, ὁ δὲ ταύτην λαγῶν ἱερώτατος ἀρχιερεὺς, ὑπέρ-
 τιμος, ἀγαπητὸς ἡμῶν κατὰ Κύριον ἀδελφὸς καὶ
 συλλειτουργὸς, οὐ μόνον ἐν στερήσει καὶ αὐτῶν τῶν
 πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐτύγχανεν, ἀλλ' οὐδὲ καταν-
 τήματος γούν εὐπορῶν ἦν, κἀντεῦθεν προμηθείας
 συνοδικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένης καὶ πρότερον,
 ἐγένετο συνοδικῆ πρᾶξις, ὥστε κατὰ λόγον ἐπιδό-
 σεως κατέχειν αὐτὸν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν
 Σωζοπόλεως, γνησίως ἀρχιερέως χηρεύουσαν, ἐδεήθη
 δὲ ἀρετίως ὁ ῥηθεις ἱερώτατος ἀρχιερεὺς, ἵνα καὶ
 ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατέχη τὴν τοιαύτην ἀγιω-
 τάτην ἐκκλησίαν Σωζοπόλεως, ἡ μετριότης ἡμῶν
 πάνυ τοι προθυμουμένη καὶ βουλομένη Χριστοῦ
 χάριτι ἐπιουριαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τοὺς ἀπορου-
 μένους τῶν ἀδελφῶν, περὶ οὓς καὶ τὸ ἐκκλησιαστι-
 κὸν χρέος ἀπαιτεῖ μάλιστα, καὶ ἅμα προμηθευο-
 μένη καὶ αὐτῆ, ὅπως ἂν καὶ ὁ κατὰ τὴν Σωζόπολιν
 εὐρισκόμενος Χριστιάνωμο; λαὸς ἀρχιερατικῆς ἀπο-
 λαύωσιν ἐπισκέψεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἁγιασμοῦ,
 ἄτε δὴ τοῦ δηλωθέντος ἀγιωτάτου ἀρχιερέως Πηγῶν
 τῆ ἐνούση αὐτῷ περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιστήμη ἱκα-
 νῶς ἔγοντο; ὁδηγεῖν ψυχὰς πρὸς τὰ θεοφιλή καὶ
 σωτήρια, διὰ ταῦτα κοινή συνοδικῆ γνώμη κατε-
 πράξατο, ἐπιεικῶς εἶναι αὐτὸν ἐπιδόσεως λόγῳ
 καὶ ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπάρτι τῆς αὐτῆς
 ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Σωζοπόλεως Ἐπιλήψεται τοί-
 νων οὗτος αὐτῆς τοιοῦτοτρόπως μετὰ πάντων τῶν
 ὑπ' αὐτῆν, ἱερουργήσει τε ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους
 καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῆν χειροτο-
 νήσει, καὶ ἀπλῶς πάντα ἐν αὐτῇ καταπράξεται, ὅσα
 καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς αὐτῆς, ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς
 αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύ-
 σεως, ὡς κατὰ λόγον ἐπιδόσεως, ὀφειλόντων καὶ τῶν
 κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἱερωμένων καὶ
 λαϊκῶν, τὸ προσῆκον αὐτῷ σέβει καὶ τὴν τιμὴν
 ἀποδιδόναι καὶ ὑπέκειναι καὶ πειθαρχεῖν, ἐφ' οἷς πρὸς
 αὐτοὺς μέλλει παραινέειν καὶ εἰσηγεῖσθαι ἀφορώσιν
 εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Εἰς καὶ τὴν περὶ
 τούτου ἀσφάλειαν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικῆ
 πρᾶξις τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Πη-
 γῶν καὶ ὑπερέμψ ἐπιδέδοται.

† Ἐἶχε τὸ· *Μηνὶ Φεβρουαρίῳ* *ινδ. ζ'.*

XVI. *Callistus populum Peritheorii monet ut epi-
 scopo obediat.*

† Εὐλαβίστατοι κληρικαὶ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλη-
 σίας Περιθεωρίου καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν ταύτης καὶ
 ἐπικράτειαν εὐρισκόμενος τοῦ Κυρίου λαὸς, ἱερω-
 μένοι, ἀρχοντες, λαϊκοί, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον
 τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος,
 εὐθηνίαν τε τῶν ἀγαθῶν καὶ ψυχικῆν σωτηρίαν
 ἐπεύχεται πᾶσιν ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ
 παντοκράτορος. Ἀπὸ τῆς ἀπολυθείσης συνοδικῆς
 πράξεως τῆς ἡμῶν μετριότητος μέλλετε γνωρίσειν,
 ὅπως ἐτάχθη εὐρίσκεισθαι ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
 Τραϊανουπόλεως εἰς τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐκκλη-
 σίαν, καὶ ὅπως περιέστη ἔχειν τοῦτον αὐτῆν εἰς
 κατάντημα. Ὁ γοῦν τοιοῦτος ἱερώτατος ἀρχιερεὺς
 καὶ γεννηθεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ θεοδόξῳ καὶ
 θεομεγαλύντῳ Κωνσταντινουπόλει καὶ συνέσει πνευ-

ματικῆ καὶ ἀρετῆ κεκοσμημένος ὑπὸ Θεοῦ, ἀπολαύει
 μὲν διὰ ταῦτα καὶ τῆς εὐμενείας τῆς παρὰ τῶν
 κρατίστων καὶ ἁγίων μου αὐτοκράτορων, ἔχει δὲ
 κατ' ἐξαίρετον καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος
 ἀδελφικῆν στοργὴν καὶ διάθεσιν, ὡς Χριστοῦ χάριτι
 δυνάμενος καὶ ψυχῶν προϊστασθαι καὶ χειραγωγεῖν
 αὐτὰς πρὸς τὴν σωτηρίαν. Ἦδη γοῦν καταλαμβάνει
 σὺν Θεῷ πρὸς ὑμᾶς, καὶ παρεγγυᾶται πᾶσιν ὑμῖν ἡ
 μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν ὑποδέξησθε τοῦτον μετὰ
 περιχαρᾶς, καὶ ἐψφραυθῆτε ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ,
 καὶ δέχησθε, καὶ σπεύδοντες ἐκπληροῦν, ὅσα μέλλει
 λέγειν καὶ διδάσκειν ἡμῶς ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια,
 ὑπέκοντες αὐτῷ καὶ πειθαρχούντες ὡς οἰκίῳ ποι-
 μένῳ καὶ διδασκάλῳ, ἀποστολικαῖς παραινέσεσιν
 ἐξακολουθοῦντες· ἡ γὰρ πρὸς αὐτὸν τιμὴ εἰς τὴν
 ἡμῶν μετριότητα διαδραίει, καὶ ἔχει τὴν ἀναφορὰν,
 καὶ πάντα τρόπον ἐπαγωνιζόμενοι ἀναστρέφεσθαι
 καὶ πολιτεῦσθαι, ὡς ἀρμόζει Χριστιανοῖς ἀνθρώ-
 ποις, κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ
 καθὼς οἱ φιλευσεβεῖς τῶν Χριστιανῶν ἀπαιτοῦσι
 νόμοι, ἀγάπην ἔχοντες μετ' ἀλλήλων καὶ εἰρήνην,
 ἐλεημοσύνην καὶ μετάδοσιν πρὸς τοὺς πένητας καὶ
 τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξαγορίαν πρὸς τοὺς πνευματι-
 κούς πατέρας, τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνάξεων καὶ
 τῶν εἰς Θεὸν ὑμνηδίων μηδαμῶς ἀκαλιμπανόμε-
 νοι, ἐπὶ καθάρσει καὶ ἁγιασμῷ τῶν οἰκείων ψυ-
 χῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης μὲν ἀμαρτίας
 ἀπεχόμενοι, πάσης δὲ ἀγαθοεργίας ἀντεχόμενοι,
 ἐξ ἧς Θεὸς θεραπεύεται καὶ ἀμείβεται πλουσίως
 τοὺς οἰκείους θεράποντας, ἵνα καὶ τὴν διὰ πλήθος
 ἀμαρτιῶν ἐπενεχθεῖσαν τῷ ἡμετέρῳ γένει κατα-
 γίδα τῆς βαρβαρικῆς ἐφόδου ὁ πλοῦσιος ἐν ἑλλεί
 καὶ οἰκτιρμοῖς φιλόανθρωπος Κύριος, τῶν οἰκείων
 σπλάγγων ἐπιμνησθεῖς, εἰς αἰθρίαν μεταποιήσῃ·
 οἶδε γὰρ ἐκπληροῦν τὰ θελήματα τῶν φοβουμένων
 αὐτόν. Παρακελεύεσθε δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα πάντα τὰ
 τῆς Ἐκκλησίας δίκαια εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν ἐξου-
 σίαν τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου,
 καὶ ἂν τις ἐφθασε καὶ κατέσχε τι ἐξ αὐτῶν, ἢ τις
 ἀφ' ὑμῶν τῶν κληρικῶν ἢ τῶν ἄλλων, εἴτε χωρι-
 φιαῖαν γῆν, εἴτε ἀμπέλιον ἢ ὕδρομύλωνα ἢ περιδό-
 λιον ἢ αὐτοῦργον ἢ τι ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν
 δίκαιον, ἀπολύση τοῦτο ἀπροφασίστως πρὸς αὐτόν·
 ἐπειδὴ τὰ ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ ἀναπόσπαστα καὶ
 ἀναφαίρετα τὸν αἰὶ χρόνον τυγχάνειν ὀφείλει, οἷς
 ἀφιέρωνται, καὶ ὁ χεῖρα πλεονέκειν καὶ ἀπαγα-
 ἐπιθάλλειν τούτοις ἐπιχειρῶν ὡς ἱερόςυλος κρίνεται
 παρ' αὐτῶν, καὶ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεται, ὃ δὴ
 ἐπιτιμίον ἀκολούθως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπανα-
 τεῖνεται κατὰ τῶν τοιούτων, μέχρις ἂν φέροντες
 ἐπανασώσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ παρ' αὐτῶν ἀφαιρε-
 θέντα· κατὰ γὰρ τὴν τῶν αὐτῶν ὁσίων καὶ ἱερῶν
 κανόνων παρακλεύσειν ὁ ῥηθεις ἱερώτατος μητρο-
 πολίτης ὀφείλει ἔχειν τὴν φροντίδα καὶ τὴν διοίκη-
 σιν πάντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων. Ποιεῖτε
 τοῖνον ἐπιμελῶς, καθάπερ ἡ μετριότης ἡμῶν παρε-
 γγυᾶται ὑμῖν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

† Ἐἶχε τὸ· *Μηνὶ Μαρτίῳ* *ινδ. ζ'.*

XVII. *Callistus jubet metropolitam Philadelphie monasterium David inspiciere.*

† Ἰερώτατα μητροπολίτα Φιλαδελφίας, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγέ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Ἐπεὶ ἐφθασεν ἡ μοναχὴ ἡ ἐπονομαζομένη Ἀγγελίνα ἡ Σαναχηρίνα καὶ διεπράξατο καὶ εἰργάσατο εἰς τὴν αὐτοῦθι σεβασμίαν γυναικείαν πατριαρχικὴν μονὴν, ἐπ' ὀνόματι τετιμημένην τῆς ὑπεράγου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένην τοῦ κύρ Δαυῖδ, ὅσα δὴ καὶ ἐποίησεν ἀνένδεκτα, οὐχ ὡς ἐχρῆν διαθεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπὶ βλάβῃ ψυχικῇ τῶν ἐνασκουμένων ταύτῃ μοναχῶν, ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ τῆς σωτηρίας μὲν ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν φροντίζουσα, Χριστοῦ χάριτι, μάλιστα δὲ τῶν μοναχῶν, κατὰ Θεοῦ προθεμένων καὶ ἐπαγγελλομένων βιοῦν, παραδρῶλαι καὶ ἀνατίθῃσι τῆ ἱερότητι σου διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἐπιλαβέσθαι τοῦδε τοῦ πατριαρχικοῦ μοναστηρίου τοῦ κύρ Δαυῖδ καὶ ἔχειν τὴν ἐφορείαν τούτου καὶ πνευματικὴν ἐπίσκεψιν καὶ ἀνάκρισιν καὶ παντοίαν ἐπιμέλειαν τούτου καὶ προμήθειαν καὶ διὰ φροντίδος ποιέσθαι ἀπὸ τῆς ἐνοουσης τῆ ἱερότητι σου σοφίας καὶ πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ ἐπιστήμης, ὅπως ἂν αἱ ἐν τῷδε τῷ πατριαρχικῷ μοναστηρίῳ θεοφιλῶς ἀναστρέφοντο καὶ κατὰ τὸ προσαρμόζον γυναιξίν, ἐπανηρημέναις τῶν μοναχικῶν βίον καὶ μόνῳ Θεῷ ἀφιερωμέναις, κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας τούτων καὶ ἐπαγγελίας, ταύτην δὲ τὴν Σαναχηρίναν, λυμνηραμένην τὰς τῶν μοναχῶν ψυχὰς καὶ ἀνένδεκτα διαπραξαμένην, ἐκ τοῦ ἀπ' ἐνταῦθεν ἀποδιώξης ἐκείθεν, ἵνα μὴ τῆς λύμης κακῶς μεταδῶ καὶ ταῖς ὑγιαίνουσαις· τὸ γὰρ σπουδαζόμενον καὶ πραγματευόμενον ἡμῖν, ὡς οἶδε καὶ ἡ ἱερότης σου, σωτηρία ἐστὶ ψυχῶν, ἔνθα δὴ καὶ μᾶλλον πρὸ τῶν ἄλλων ὀφείλομεν. Ἄσαύτως ἐπιμελίεσθαι ἡ ἱερότης σου καὶ ὅπως ἂν τὸ βῆθὲν μοναστήριον εἰς τὴν προτέραν σὺν Θεῷ ἐπαμείβῃ εὐταξίαν καὶ κατάστασιν, καὶ τὰ ὅπ' αὐτὸ κτήματα βελτιοῦντο καὶ ἐπαύξιντο, ἐπανασωθεῖεν δὲ καὶ ὅσα ἐφθασάν τινες οἰκθῆναι τρόπῳ καὶ κατέσπον ἀμετόχως καὶ δυναστεία χρησάμενοι· θάρρος γὰρ ἔχει καὶ ἀκριθὴ πληροφορίαν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ταῖς θεαρέστοις καὶ ἐπιμελείαις τῆς ἱερότητός σου καὶ ἐν τούτῳ καὶ κατ' ἄμφω τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν καὶ ὀφέλειαν λήψεται τὸ δηλωθὲν πατριαρχικὸν μοναστήριον, ὀφειλουσῶν καὶ τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ, ὅπερ ἔχουσι, χρέος ὑπέκειν καὶ πειθαρχεῖν τῆ ἱερότητι σου ἐν ἅπασιν· ἀποστολικαῖς γὰρ παραινέσεσιν ἐξακολουθεῖν μέλλουσιν, ὡς παρεγγυώμεθα καὶ ἅμα ὡς τῆς πρὸς τὴν ἱερότητά σου αἰδοῦς καὶ εὐπειθείας αὐτῶν καὶ τιμῆς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνουσης καὶ ἀναφερομένης· ὅθεν καὶ οὐδεὶς ὀφείλει ἐπαγαγεῖν εἰς τοῦτο ἐμποδισμόν τινα ἢ ἐναντιώσιν τῆ ἱερότητι σου, εἰ μὴ βούλοιο, κἄν ὅποιος ἄρτι καὶ ἤ, ἐκκλησιαστικῆς ἐπεξελεύσεως περραθῆαι. Ποιέτω τοῖνον ἐπιμελῶς καὶ ἀμεταβίτω· ἡ ἱερότης σου κατὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἡμετέραν ἀναβεῖν ἐπὶ λυσιτελείῃ, ὡς δεδλωται, τοῦ τοιοῦ-

Α του πατριαρχικοῦ μοναστηρίου, πρᾶγμα ποιεῖν μέλλουσα καὶ τούτου ἕνεκα εἰς τε ἀρίσκειαν τοῦ Θεοῦ καὶ πολλὴν ἀποδοχὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐρῶσο κατὰ Κύριον, κ. τ. λ.

† Εἴχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ζ'.

XVIII. *Callistus metropolitae Philadelphie committit jura ecclesiastica curanda in Antiqua Phocæa.*

† Ἡ μετριότης ἡμῶν τὸ παρὸν ἀπολούουσα γράμμα παρακελεύεται δι' αὐτοῦ, ὥστε διοικεῖν τὰ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας ἐκκλησιαστικὰ δίκαια τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Φιλαδελφίας, ὑπέριμον καὶ ἔξαρχον πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγόν, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ Χριστοῦ χάριτι σοφίαν καὶ ἀρετὴν καὶ πνευματικὴν ἐπιστήμην, καὶ διὰ φροντίδος τίθεσθαι τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκεῖ ἀποδοκίμων Χριστιανῶν, ἔχειν δὲ αὐτὸν δὴ τὸν ἱερώτατον ἀρχιερέα καὶ ὑπέριμον καὶ ἐπ' ἀδείας ἀποτάττειν ἐπὶ τῆ διεξαγωγῇ τῶν τοιοῦτων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καὶ ἐνοχῶν, ὃν ἂν ἐθέλοι καὶ διακρίνοι ἱκανὸν καὶ ἀρμόδιον ἐπὶ τούτῳ· ὡσαύτως· ἐπιτρέπομεν καὶ ἐκχωροῦμεν τῷδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφίας καὶ ὑπερίμῳ, ἵνα καὶ ἐν ταῖς ἐνορίαις καὶ ἐπικρατείαις τῶν χηρευουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ μὴ ἐπιδόσεως λόγῳ πρὸς τινὰς δοθεισῶν ἱερουργῆ ἐν αὐταῖς καὶ σφραγίσῃ ἀναγνώστας ἀπὸ τῶν ἐκείσε, καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ ἱερεῖς χειροτονῇ· ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε κληρικοὶ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας, πρεσβύτεροι, μοναχοὶ καὶ λαῖκοι, παντοίαν αἰδῶ καὶ τιμὴν ἀπονέμειν αὐτῷ καὶ ὑπέκειν καὶ πειθαρχεῖν, ἐφ' οἷς μέλλει λέγειν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς λυσιτελέσιν, ἀποδιδοῦναι τε καὶ τὸ ἀνήκον κανονικὸν καὶ εἰ τι ἄλλο σύνηθές ἐστί καὶ τεταγμένον ἀποδιδόσθαι παρ' αὐτῶν τῷ μέρει τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τοῦτο γὰρ, κ. τ. λ.

† Εἴχε τὸ· Μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδ. ζ'.

XIX. *Patriarcha inspectionem monasterii Hodegon committit metropolitae Macrae.*

† Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μάκρης, ὑπέριμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγός, πορισάμενος ὁσπτιν πρόσταγμα τοῦ κρείττου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος· ἐπὶ τῆ κατὰ τὴν θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυτον Κωνσταντινουπόλιν διακειμένη σεβασμίᾳ μονῆ, τῆ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς ἀγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ἤτήσατο, ὡς ἂν λάβῃ ταύτην καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· διὰ γράμματος αὐτῆς. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν, τὸ παρὸν ἀπολούουσα γράμμα, παρακελεύεται δι' αὐτοῦ, ὡς ἂν, ταττομένου παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς εἰρημένης μονῆς, ὃν ἂν ἐκλέγεται καὶ σφραγίσῃ αὐτὴ, ὅτε μὲν εὐρίσκεται ὁ διαληφθεὶς ἱερώτατος μητροπολίτης· Μάκρης ἐπιδημῶν τῆ βασιλίδι τῶν πόλεων, κρατῆ καὶ ἐφορεύῃ οὗτος τὴν αὐτὴν σεβασμίαν μονὴν, ἐπιμελούμενος καὶ φροντίων αὐτῆς κατὰ τὸ δυνατόν, ἐρρισκομένου καὶ τοῦ ἀποταχθέντος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν ἡγουμενίαν αὐτῆς·

ἔτε δὲ εἰς τὴν λαχοῦσαν οὐτὸν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν εὐρίσκειται ὁ αὐτὸς ἱερώτατος μητροπολίτης. ἵνα μήτε αὐτὸς οὗτος ἐφορεύῃ τὴν δηλωθεῖσαν σεβασμίαν μονὴν, μήτε ἄλλω τινὶ τὴν αὐτῆς ἐφορίαν καταλίπη. ἀλλὰ εὐρίσκειται ὁ καὶ πρότερον εἰς τὴν ἡγουμενίαν ἀποταχθεὶς αὐτῆς παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· πᾶσαν τὴν τῆς μονῆς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ἔχων, ἀνακρινόμενος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μάκρῃ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† *Ἔρχε τὸ Μητρί Μαρτίω Ινδ. ζ', διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς.*

XX. *Synodus Alexium, episcopum Vladimiriæ, nominat-metropolitam Kioviæ et totius Russiæ.*

Ἡ συνοδικῶς γενομένη μεταθεσις τοῦ ἐπισκόπου Βλαντιμήρου, κυροῦ Ἀλεξίου, ἐπὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας.

† Ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ ἄνωθεν, Χριστοῦ χάριτι, ἀήτητον ἰσχύν τε καὶ δύναμιν ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον αἰεὶ τὰ πάντα διοικουομένη, καὶ εἰς πάσας μὲν τὰς ἑκασταχοῦ εὐρισκομένης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐνδείκνυται τὴν φροντίδα ταύτης καὶ ἐπιμέλειαν, ὅπως ἂν αὐταὶ καλῶς καὶ κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου νόμον διοικῶντο καὶ διεξάγοιντο· πολλῶ δὲ πλέον φρονίζει καὶ προμηθεύεται τῶν πύρρῳ που καὶ μακρὰν διακειμένων τοιούτων ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, πλήθει πολυανθρώπου εὐνοῦς καὶ ὑπεροχῆ βηγικῆς ἐξουσίας διαφεροσῶν, τὰ προσήκοντα ἑαυτῇ διαπραττομένη καὶ ὀφειλόμενα, ἕνθα μάλιστα τὸ προκειμένον ἔστι οὐπόδασμα ψυχῶν ἀγιασμός καὶ ὠφέλεια. Τούτου δὲ χάριν καὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, πολλὴν καὶ μεγάλην τὴν ἐπικράτειαν ἔχουσαν καὶ Χριστωνύμῳ κατὰ μυριάδας εὐθυνομένην λαῶν, ἐν ταύτῃ δοξαζομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, διὰ πολλῆς ἀγεί τιμῆς ἢ τοῦ Θεοῦ ἅγια Ἐκκλησία, καὶ παντὶ τρόπῳ ταύτης βοῦλεται προνοεῖσθαι καὶ συναρθεῖσθαι ταύτῃ καὶ βοηθεῖν· ἵνα καὶ πολλοὺς πλησιοχωροῦντας ἔχει ἐκείσε τοὺς ἀσεβεῖς τε καὶ πυροσώτρους. Διὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοὺς πολυειδεῖς καὶ ἀρίστους τρόπους τῶν οἰκονομιῶν αὐτῆς τοὺς εὐδοκιοῦντας ἐπὶ πολλοῖς προτερήμασι προσφόρους ἱεροὺς ἄνδρας καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχιερατικὴν προστασίαν ἐγκατέστησε μετὰ τῆς πρεπούσης δοκιμασίας. Καὶ νῦν οὖν ὁμοίως διὰ πολλῆς εἰς φροντίδος ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν θεοδόξαστον, Θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινουπόλιν εὐρεῖν καὶ ἐκλεξασθαι ἄνδρα τῶν ἀρετῇ διαλαμπύτων καὶ ἐπιστήμων καὶ λόγου δυνάμει διεφρονέων τε καὶ εὐδοκιοῦντων καὶ πείραν ἱερῶν κανόνων καὶ ἀκριβείαν νόμων φιλευσεθῶν ἔχοντα, καὶ ἐγκαταστήσῃ τοιοῦτον ἀρχιερέα καὶ ἐξαποστεῖλαι ἐκεῖσε εἰς τὸ ποιμαίνειν καλῶς καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον τὴν βηθεῖσαν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Βλαντιμήρου, κύρ Ἀλέξιος, ἐκεῖσε γεννηθεὶς καὶ τραφεὶς καὶ εὐλαβείας καὶ ἀρετῆς

ἀντιπολούμενος, ἀπέλαυε καὶ πνευματικῆς στοργῆς καὶ διαβάσεως καὶ παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως πάσης Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστου ἐκείνου, εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν καλῶς διαπρέψαντος καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἀνηκόντων ἐκείνῳ δικαίως καταπισταύθη, ὡς ἱκανὸς ψυχῶν καὶ πραγμάτων προστασθαι, καὶ εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνήχθη κατ' ἐκείνου ἀξίωμα, εἶτα καὶ ὡς τοιοῦτον γινώσκων αὐτὸν ὁ διαληφθεὶς ἀρχιερεὺς, κύρ Θεογνώστος, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων, ἔγραψε καὶ παρέκάλεσεν εἰς τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ συνέστησε τούτον ἀξίῳ, καὶ δυνατῶς ἔχοντα καὶ αὐτὴν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας ἀρχιερατικῶς διεξάγειν. ὁ δὲ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ εἶκος ἐξετάσει δεικνύμενος ἀκριβοστάτῃ ἐπὶ ὀλόκληρον ἤδη ἐνιαυτὸν οὕτως ἔχοντα εἰς ἀληθείας εὐρομην καὶ κατὰ πάντα σύμφωνον ταῖς μαρτυρίαις ταῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐκείθεν ἐνταῦθα ἐρχομένων Ῥωμαίων καὶ ἀπὸ τῆς καλῆς καὶ ἐπαινετῆς φήμης τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ῥώσων, ἄλλοτε κατ' ἄλλου· καιροῦς ἐρχομένων ἐνταῦθα καὶ ἀγαθὰ ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρούντων (ἔγραψε δὲ ἀρτίως καὶ ὁ εὐγενέστατος μέγας ῥῆξ, κατὰ Κύριον καθεινέστατος καὶ γνησιώτατος υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννης, ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὸν κράτιστον καὶ ἀγιὸν μου αυτοκράτορα καὶ εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν), ἡμεῖς, εἰ καὶ οὐδὲν ἦν σὺν ἡμεῖς διόλου οὐδὲ ἀσφαλῆς τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅμως διὰ τὰς ἀξιοπιστίας καὶ συστατικὰς καύτας μαρτυρίας καὶ τὴν ἐνάρετον καὶ θεάρεστον αὐτοῦ ἀγωγὴν διακρίνομεν τούτο γενέσθαι, πλὴν εἰς αὐτὸν δὴ τούτον καὶ μόνον τὸν κύρ Ἀλέξιον, οὐ μὴν δὲ παραχωροῦμεν, οὐδὲ ἐνδεδόξασθαι ὅπως ἑτερόν τινα εἰς τὸ εἶξαι ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ὁρμώμενον ἀρχιερέα ἐκείσε γενέσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ ταύτης τῆς θεοδοξάστου καὶ θεομεγαλύοντος καὶ εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως ἀρετῇ τε καὶ ἀγαθοῖς τρόποις σεμνυόμενον, ἐν δυνάμει λόγου καὶ εἰδήσει καὶ κείρ τῶν νομίμων τῆς Ἐκκλησίας ἐγνωσμένον καὶ ἐντελερῆμα, ὡς εἰρηται, ἐπὶ τῷ συμφερόντως καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κανονικὴν παρατήρησιν τὰ τε παραμπίπτοντα κανονικὰ ζητήματα διεξάγειν καὶ τὸν ἐκεῖ Χριστωνύμον λαὸν ἐπὶ νομῆς σωτηριώδεις ἐνάγειν, ἑαυτῷ ἀρκούντα καὶ μηδενὸς ἐτέρωθεν προσδεόμενον, ὁ δὲ καὶ τοὺς μετ' ἡμᾶς πατριαρχεῦσοντας ἀξιούμεν οὕτως ἀποκληροῦν, ὡς καλῶς ἔχον καὶ τὰ μέγιστα συμβαλλόμενον εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ. Ὅθεν καὶ συνδικαψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῷ συνόδῳ τῶν καθευραθέντων ἐνταῦθα ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὑπερτίμων, ἀγαπητῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν αὐτῆς, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Μελενίκου, τοῦ Ποντοπρακλίας, τοῦ Ῥόζου, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Ἀπρι, τοῦ Μαρδύτων, τοῦ Καλλιουπόλεως, τοῦ Τενέθου, τοῦ Γαρέλλης καὶ τοῦ Ἐξαμιλίου, κατέστησεν ἀρτίως τούτον δὲ τὸν κύρον Ἀλέξιον εἰς τέλειον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, μετατεθέντα καὶ ἀναχθέντα ἐπὶ τὴν ἐν τὸν θρόνον, ὡς μεῖζονα, διὰ τῆς

ἐνούσαν αὐτῷ ἀρετὴν καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ ἁ
προτερήματα κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, εὐ-
δοκίᾳ καὶ ἐπικρίσει τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου
ἀποκράτορος, τοῦ διακίρου προμάχου καὶ σπουδα-
στοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ εὐταξίας
καὶ τῶν θείων καὶ εὐσεβῶν δογμάτων αὐτῆς. Ἀνα-
χθεῖ· τοῖνον ἰδοὺ καὶ καταστάς εἰς τέλειον μητρο-
πολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας κατὰ τὴν κανο-
νικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν τε καὶ πα-
ράδοσιν τὴν ἀνωθεν ἐπικρατήσαν, πέμπεται οὗτος
δὴ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης
Ῥωσίας, κύρ Ἀλέξιος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς
ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆς,
καὶ καταλαμβάνει ἐκείσε, ὡς περὶ ἀπὸ τῶν ἐν-
ταῦθα ἦν καὶ ἐξελέγη ἐκεῖτε ἀρχιερεύς. Διὰ ταῦτα
καὶ δῆλα ποιούμεν τὰ περὶ τούτου πρὸς τε τὴν ὑπ'
αὐτὸν σύνοδον καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους
καὶ αὐτὸν δὴ ἐν εὐγενέστατον μέγαν ῥῆγα Ῥω-
σίας, τὸν κύρ Ἰωάννην, καὶ τοὺς λοιποὺς εὐγενεῖς
ῥῆγας, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοὺς υἱοὺς τῆς ἡμῶν μετρι-
ότητος, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρὸν, ἔτι τε καὶ
πρὸς τοὺς ἀρχοντας καὶ πάντα τὸν ἐκεῖ Χριστώνυ-
μον τοῦ Κυρίου λαόν, καὶ γράφομεν καὶ παρεγγυώ-
μεθα πατρικῶς, ὡς ἂν ὑποδέξωνται τοῦτον μετὰ
περιχαρείας, καὶ εὐφρανθῶσιν ἅπαντες ἐπὶ τῇ πα-
ρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀπονέμωσι τούτῳ παντοίαν εὐ-
πειθεῖαν καὶ τιμὴν, εἰς ὅσα μέλλει λέγειν καὶ εἰση-
γεῖσθαι αὐτοῖς, ἀφορῶντα εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν
αὐτῶν καὶ σύστασιν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων δο-
γμάτων τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ· ἡ γὰρ εἰς αὐτὸν αἰ-
δῶς καὶ τιμὴ καὶ εὐλάβεια εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται,
καὶ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, ἔτι τε καὶ
εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον. Ὅφειλε
μέντοι οὗτος μετέχειν καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνδρόνου
ἐγκαθιδρύσεως, ὡς τέλειος μητροπολίτης Κυέβου
καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐπιλαβέσθαι τε καὶ πάντων τῶν
ὀπουδῆποτε εὐρισκομένων καὶ διαφερόντων τῆδε τῇ
ἀγιωτάτῃ μητροπόλει δικαίων καὶ προνομίων. Κατὰ
γὰρ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνες ὁ αὐτὸς ἱερω-
τάτος μητροπολίτης ὀφείλει ἔχειν τὴν ἐξουσίαν πάν-
των τῶν ἀνηκόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀναγνώστας
σφραγίζων ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους
πρεσβυτέρους καὶ ἱερεῖς χειροτονῶν καὶ πάντα δια-
πραττόμενος ἀπλῶς ἐφειμένα τῷ ἱερωτάτῳ ἀρχιερεῖ
Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, φειλόντων καὶ πάντων
τῶν ἐν αὐτῇ κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων, ἱερωμένων,
μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν, ὑποκείμεθα καὶ πειθαρχεῖν
τούτῳ, ὅσα καὶ οἰκείῳ ποιμένι καὶ πατρὶ καὶ διδασ-
κάλῳ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεόν,
καὶ δέχεσθαι ἀσμένως καὶ προθύμως ἀποπληροῦν,
ὅσα μέλλει παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς ψυχω-
φελῆ καὶ σωτήρια. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαίως ἔχει ἐπιδη-
μεῖν ἐνταῦθα, ὡς οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες παρα-
καλοῦνται, κατὰ τὸ χρέος τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ
τῆς εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀπο-
στολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὴν τούτων διά-
ταξιν, οὐκ ἔχει δὲ εὐκόλως ἐκάστου ἔτους· ἐπιδη-
μεῖν διὰ τε τὸ πολὺ τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ τὴν ἐν
τῷ μέτρῳ δυσχερείαν, παρεγγυώμεθα, ἵνα κατὰ δύο

χρόνους, εὐθυντοῦ ὄντος τοῦ πράγματος, καταλα-
βάνη ἐνταῦθα, δι' αὐτὸ τε τὸ χρέος, ὅπερ ἔχει, καὶ
τὰς παρεμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀναγκαίας χρή-
σεις, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀνακύπτοντα καὶ κατὰ πᾶσαν
τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ ἀναγκαῖα ζητήματα. Εἰ δ' ἴσως
εἴτε ἀπὸ τινος ἀσθενείας, εἴτε ἀπὸ ἐτέρων ἐμποδι-
σμάτων ἀδυνάτως ἔχει αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τῇ καθ' ἡμᾶς
ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ ἐπίστασθαι, ὀφείλει ἐκλίγε-
σθαι καὶ ἐκπέμπειν ἐνταῦθα, ὅς ἂν ἀρμοδίους δια-
κρινοῖ τῶν τοῦ κλήρου αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρειν δι'
οἰκείων ἐγγράφων καὶ κατησφαλισμένων ἀναφορῶν
τὰ ὅπερ ἔχει καταπείγοντα ζητήματα, ὡς ἂν ἐντεῦ-
θεν λαμβάνωσι ταῦτα διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὴν
πρέπουσαν ἀποκατάστασιν καὶ διόρθωσιν εἰς πλείονα
σύστασιν τούτου καὶ εὐδοκίμησιν· ἐπειδὴ τούτου
ἕνεκα καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα συνοδικὴ πρᾶξις γε-
γούνη ἐπὶ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυέ-
βου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίῳ, ὑπερίμῳ,
ἀγαπητῷ κατὰ Κύριον ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ,
ἐπεδόθη εἰς ἀσφάλειαν. Ἀπελύθη τῇ λ' τοῦ Ἰουνίου
ἰνδ. ζ' τοῦ, ςωξβ' ἔτους.

† *Ἐἶχε καὶ διὰ τῆς θείας καὶ τιμίας πατριαρ-
χικῆς χειρὸς τῆς Φιλοθέου, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπί-
σκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ
οἰκουμένικος πατριάρχης.*

XXI. Synodus iudicium fert de duobus iugis.

† Ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης ὀρμώμενος Καππαδόκης
... πρὸ τινος ἤδη καιροῦ ἐπὶ κακῷ ἐνταῦθα ἐπι-
στάς, ὡς μὴ ὠφελεν, ἀντικρὺς ἀσθελεῖς ἔργα δια-
πραξάμενος ἐφωράθη· τὴν γὰρ μαγικὴν κακοτε-
χνίαν εἰπερ τις ἐξησχημένος, τὴν ἐντεῦθεν λύμην
διαδόσιμον ἐποιεῖτο, καὶ πολλοὺς αὐτῷ παρεσκεύαζε
προσεῖναι καὶ ὀλεθρον ψυχικὸν ὑπομένειν. Ἀνενη-
χθέντος τοῖνον περὶ τοῦ θεοστογούς τούτου τῆ τε
ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν θείᾳ καὶ ἱερᾷ
ἀδελφότητι τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὑπερίμῳ,
ἀγαπητῶν κατὰ Κύριον ἀδελφῶν αὐτῆς καὶ συλλει-
τουργῶν, περιελγείς ἅπαντας ἐγενόμεθα εἰς πολλὴν
κατὰ τὸ εἶδος καὶ μεγάλην κατενεχθέντες τὴν λύ-
πην, καὶ ταῦτα μετὰ τὸ συνεργεῖν τοῦ Πνεύματος
πολλῷ μόθῳ καὶ σπουδῇ τὰς τῆς Ἀμαραντίνης μα-
γείας καὶ γοητείας ἐκ τοῦ μέσου περιαιρεθῆναι, ὡς
ἅπαντες ἴσασιν· ὅθεν καὶ τὸν προσήκοντα ζῆλον
ἀναλαβόντες, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τὸ κινδυνεύομενον,
οὐκ ἐν δευτέρῳ τὰ περὶ τούτου ἐποίησάμεθα· ποῦ
γὰρ φορητὸν ὄλωσ μὴ οὐχὶ τὸν Καππαδόκην εἰς
μέσον ἀχθῆναι, κἀντεῦθεν τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν
καὶ τὰ τῆς κακίας ταύτης λαβεῖν; Ἄλλ' ἦν οὗτος
λάθρα μετερχόμενος τὴν βδελυρὰν καὶ ὀλεθρίαν πρᾶ-
ξιν καὶ φενακίζων καὶ ἐξαπατῶν, ὡς εἰρηται, καὶ
πολλοὺς εἰς βάραθρον ψυχικὸν καὶ ἀπώλειαν κατα-
κρημνίζων· ἀλλ' ὁ τῶν ὀλων Δεσπότης καὶ δημιουργ-
γὸς Κύριος, τοῦ οἰκείου τῶν Χριστιανῶν πλάσματος
κηδόμενος, οὐκ ἠνέσχετο, οὐδὲ παρεχώρησεν ἐπι-
πλεόν τὸν Καππαδόκην συγκρῦπτεσθαι καὶ λανθάνειν,
ἀλλὰ τὰς τοῦ πονηροῦ καὶ τῶν ζιζανίων σπο-
ρέως ἐκτέμνων παραφουδίας καὶ τόνδε τὸν Καππα-
δόκην μετὰ τῶν μαγικῶν αὐτοῦ βίβλων διψκονομη-

σατο τῇ κει' ἡμᾶς ἱερᾷ συνόδῳ παραστήναι καὶ εἰς
 προὔπτον ἀπελεγθῆναι τε καὶ θριαμβευθῆναι. Τὰ
 μὲν οὖν κατ' αὐτὸν ὅπως τε παρηκολούθησε τὴν
 ἀρχὴν καὶ ὅπως ἄτε δὴ μιάστωρ καὶ λοιμὸς διαβρό-
 δην τῆς ἀσεβείας καὶ τοῖς λοιποῖς μετεδίδου, μι-
 κρὸν ἂν εἴη διεξιέναι καὶ οὐδ' ἀκοαῖς ταῖς τῶν φιλο-
 χριστῶν ἀνεκτῆν, ἀλλ' ἡ νόσος αὕτη καὶ τοῦ μονα-
 χοῦ . . . καθήψατο, ὃς δὴ ἐξ ἀπονοίας καὶ φιλοδοξίας
 πάθει ἐαλωκῶς πάντα ἐποίησε, ὅπως ἂν ἀρχιερατικοῦ
 ἀξιώματος ἐπιτυχῆς γένοιτο. Ἐπεὶ δὲ, καθ' ὅσον
 ἐσπούδαζε μάλιστα, κατὰ τοσοῦτον ἀπετύγχανε τοῦ
 σκοποῦ, οὐδ' οὕτως ἔληγε συναίσθησιν εἰληφῶς,
 ἀλλ' ἦν ἐπὶ τούτῳ συνεχῶς τῇ συνόδῳ φοιτῶν· ἐπεὶ
 οὖν ἐβλεπε τὸν ῥηθέντα Καππαδόκην συνοδικῶς ἀπ-
 ελεγρόμενον διὰ τε τὰς ἀβήτουργίας αὐτοῦ καὶ τὰς
 μαγικὰς ἀσεβείας, δέον αὐτὸν δὴ τὸν μοναχὸν συνιέναι
 καὶ ἀποτρόπαιον καθάπαξ ἡγεῖσθαι τοῦτον καὶ
 βδελυκτῆν, ὃ δὲ τὴν τοῦ διαβόλου συμμαχίαν, ὡς μὴ
 ὠφελαν, ἐπικεκλημένος τὸν Καππαδόκην ἀσμένως
 προσέειπε καὶ φίλαν ὁμολογεῖ μετ' αὐτοῦ, καὶ κατ'
 οἶκον φέρων ξενίζει, καὶ ὁμόστεγον αὐτὸν καὶ ὁμο-
 διάκτον ἔχειν βούλεται, καὶ δῶρα, τὰ μὲν ξτοιμος
 ἦν αὐτῷ παρασχεῖν, τὰ δὲ ἐπηγγέλλετο, εἰ μόνον
 εἶσι δεδουνημένον συσκευάσασθαι διὰ μαγγυνεῶν
 πραγμάτων τινα καὶ μηχανὰς διαβολικὰς, ὥστε καὶ
 τὴν συνόδον καὶ τοὺς περὶ ἡμᾶς πείσαι ἐπὶ τῷ προ-
 βιασθῆναι τοῦτον εἰς ἀρχιερωσύνης βαθμόν. Ὁ δὲ
 γὰρ τοιοῦτος Καππαδόκης ῥῆστα τῆς ἐφέσεως ταύ-
 τῆς ἀξιώσει αὐτὸν καθυπέσχετο· ἔνθεν τοι καὶ
 ἀσμένως καὶ μετὰ πολλῆς προσδοκίας προσλαβόμε-
 νος τὸν Καππαδόκην ὁ μοναχός, ὡς ὑπελάμβανεν,
 εἶχε τοῦτον μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐφιλοφρόνει· πλὴν ὁ
 Καππαδόκης, ὡς περ αὐτὸν ἀμειδόμενος, ἐκεῖνα δὴ
 ἀκριβῶς τῶν νυκτῶν ἔγραψε, καὶ αὐτοῦ τοῦ μοναχοῦ
 ἐπισταμένου, καὶ ὑπὸ τῷ ἀθριον ἀντικρῦ τῶν ἀστρῶν
 ἐτίθει· ἐντεῦθεν γὰρ ἔλεγε καὶ τὴν ἰσχὺν προσεῖναι
 πρὸς τὸ ζητούμενον, ὅσα μῆτε λέγειν μῆτε ἀκούειν
 καλόν· τὴν τε γὰρ κοινήν τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν
 προσευχὴν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ κατὰ χάριν
 Πατέρα ἀναπεμπομένην γραμμῶν ἀντιστροφῶς
 καὶ ἐναλλάξ ἔγραψεν ἐν χάριτι τινὶ παραγεγραφῶς
 τούτῳ καὶ τὰ ἄνω ἐξελέξατο, καθάπερ ἐβουλήθη,
 ὀνόματα, ὥστε εἶναι αὐτοὺς εὐηλίους καὶ εὐεγδότους
 καὶ καθυπαγομένους ἕνεκα τῶν ζητημάτων αὐτοῦ,
 πρὸς δὲ καὶ χαρακτήρας τινάς, ἃς ἀσεβείας καὶ
 ψυχώλεθρον γράμμα, χειρὶ γραφῆν ἰτολμηρᾷ, πάν-
 νυχον κείμενον διεβίβασεν ἀντικρῦ τῶν ἀστρῶν,
 εἶτα ὡς δὴθεν φυλακτικὸν κατὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ
 Καππαδόκου ὁ μοναχὸς τῷ ἱματίῳ προσράψας τοῖς
 στέροισι εἶχεν ἐγκείμενον. Ἀμφότερων τοιγαροῦν
 τούτων παρισταμένων συνοδικῶς καὶ τοῦ Καππαδό-
 κου ὡς δὴ μεταμέλειαν δὴθεν λαβόντος καὶ τὸν μονα-
 χὸν ἐξελέγχοντος ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, ὁ μοναχὸς
 ἔξαρνος ἦν, μάτην καὶ συκοφαντικῶς διαβεβλήσθαι
 διατεινόμενος πρὸς τοῦ Καππαδόκου. Ἄλλ' ὁ Καπ-
 παδόκης ἰσχυρῶς ἀντεπεῖγων, ἔλεγεν αὐτίκα προ-
 φανῆ τὴν πίστιν εἶναι τοῖς ἔργοις· ἐπεὶ περ ἐγκόλ-
 πιν ὁ μοναχὸς φέρει τὸ λεγόμενον φυλακτικόν, οὐ
 δὴ καὶ εὐθύς ἐκασπασθέντος καὶ ἐξελευσθέντος ἀφ'

οὐπερ προσεβράβη ἱματίου παρὰ τοῦ μοναχοῦ καὶ
 τῶν προσγεγραμμένων ἐν τῷ χάρτι κατὰ τὸν ἀνα-
 γεγραμμένον τρόπον χαρακτῆρων καὶ γραμμάτων
 ἀριδῆλως ἀναφανέντων εἰς μέσον συνοδικῶς, καὶ
 τοῦδε τοῦ μοναχοῦ μὴ ἀντιλέγειν ἔχοντος, ἡ μετρώ-
 τῆς ἡμῶν συνδιασκεψαμένη συνοδικῶς
Finis desset.

XXII. Patriarcha monet episcopum Novogradii ut obtemperet metropolitæ Κιόνιας.

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Νοβογραδίου, χάρις εἴη
 καὶ εἰρήνη τῇ θεοφιλείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκρά-
 τορος. Οἶδας, ὡς τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως πάσης
 Ῥωσίας ἐκείνου, κύρ Θεογνώστου, τελευταῖαντος
 ἦν ἀναγκαῖον, ἵνα γένηται ἀρχιερεὺς εἰς τὴν τοιαύ-
 τῃν ἀγιωτάτην μητρόπολιν. Ἐπεὶ οὖν ὁ αὐτὸς κύρ
 Θεογνώστος, ὅστις καὶ καλῶς διέπρεψεν εἰς ταύτην
 δὴ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν, πρότερον ἐτι ζῶν ἔπειψε
 καὶ ἔγραψε καὶ παρεκάλεσεν εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ
 καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, περὶ τοῦ
 παρ' ἐκείνου προβιασθέντος· εἰς ἐπίσκοπον Βλαν-
 διμήρου, τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου, ὅτι ἔχει ἀξίως καὶ ὁ-
 ἴαι ἀρχιερατικῶς διεξάγειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην
 μητρόπολιν, διότι ἐνὶ εὐλαθῆς καὶ ἐνάρετος, καὶ
 ἡμεῖς δὴ ἐξητάσαμεν αὐτὸν, καθὼς ἔπρεπε, καὶ εὐ-
 ρομεν κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον Χριστοῦ χάριτι καὶ
 σύμφωνον εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ μετρονίας ἀπὸ τε
 τῶν αὐτόθεν πολλάκις ἐρχομένων Ῥωμαίων, ἀλλὰ
 δὴ καὶ αὐτῶν τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἤρχοντο ἐναυθῆ
 καὶ πρότερον κατὰ καιροὺς διαφόρους· διὰ ταῦτα
 ἡ μετρίότης ἡμῶν, συνδιασκεψαμένη μετὰ τῆς περὶ
 αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῶν καθευθεθέντων
 ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, ἀπὸ κοινῆς
 γνώμης ἀνεβίβασεν αὐτὸν διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ
 πολιτείαν καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ προτερήματα,
 καὶ ἀποκατέστησεν ἐπὶ τὸν μεγαλύτερον καὶ τιμιώ-
 τερον ἀρχιερατικὸν θρόνον, τέλειον μητροπολίτην
 Κυβίου καὶ πάσης Ῥωσίας, μετὰ εἰδήσεως καὶ θε-
 λήσεως τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος,
 τοῦ διαπύρου προμάχου τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐτα-
 ξίας καὶ πάντα τὰ καλὰ τιμᾶν καὶ ἀνυψοῦν εὐδο-
 κοῦντος καὶ βουλομένου, καθὼς μέλλεις γνωρίσειν
 καὶ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀπολυθέντων ἐτέρων γραμ-
 μάτων τῆς ἡμῶν μετρίότητος. Ἐπειδὴ ἐδεξάμεθα
 καὶ διὰ τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Σαραίου καὶ
 τὰς συστατικὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγγράφους γνώμας τῶν
 αὐτόθι λοιπῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων. Ἀρτίως
 οὖν ἐρχεται σὺν Θεῷ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυβίου
 καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλέξιος, ἀγαπητὸς
 κατὰ Κύριον ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν
 μετρίότητος, εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν τοιαύτην ἀγιω-
 τάτην μητρόπολιν· διὰ τοῦτο καὶ γράφομεν πρὸς
 τὴν Θεοφιλείαν σου, ἵνα εὐφρανθῆς καὶ σὺ ἐπὶ τῇ
 παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀπονέμῃς τὴν ὀφειλομένην τι-
 μὴν καὶ εὐπέθειαν πρὸς αὐτὸν, εἰς ἃ μέλλει λέγειν
 ὡς ποιμὴν καὶ διδάσκαλος ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια
 καὶ συστατικὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν δογμάτων τῆς
 Ἐκκλησίας Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ εἰς τὸν Θεὸν
 εὐαγόμενον καὶ εἰς τὴν ἡμῶν μετρίτητα καὶ τὴν

θειαν και ιερὰν σύνοδον ἐπαινετόν· τοῦτο και οἱ θεοὶ και ιεροὶ κανόνες παρακλεῦνται, ῥητῶς οὕτω λέγοντες· «Τοὺς ἐπισκόπους παντὸς ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἑαυτῶν πρῶτον και πᾶσαν εὐλάβειαν και ὑποταγὴν αὐτῷ ἀπονέμειν.» Ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγάπην και στοργήν, ἣν ἔχεις ἐν δηλωθεῖς ἱερωτάτος ἀρχιερέως, κύρ Θεόγνωστος, εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἐκείνον Ἐδωκεν ἐκείνον εἰς τὸ φερόμενον φέρειν σταυρούς τέσσαρας, και ἀπὸ ζητήσεως και παρακλήσεως ἰδικῆς σου ἐποίησαμεν και ἡμεῖς, ὅσον ἐποίησαμεν εἰς σέ, ὀφείλεις, ἵνα εὐχαριστήσῃς, και οὐδὲν παρεξίθῃς ἀπὸ τούτου, ἀλλὰ και ἀποδιδῶς πρὸς τούτον δὴ τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην σου τὴν ἣν ἔχεις κατὰ χρέος ὑποταγὴν· ἐάν γοῦν βλέπῃ και αὐτὸς τὴν σὴν εὐγνωμοσύνην χρεωστικῶς εἰς αὐτὸν και καλὴν και ὀρθὴν εὐνοίαν, μέλλει δεικνύειν πατρικὴν και ἀγαπητικὴν εὐμένειαν εἰς τὴν θεοφιλίαν σου· οἶδας δὲ, ὅτι και αἱ γραφαὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, αἵτινες προαπελύθησαν εἰς τοῦτο, διὰ φιλίαν τὴν πρὸς σέ ἐγένοντο, πλην οὕτως ἵνα οὐδὲν θαρρόσης εἰς τοῦτο και ἐσέλθῃς εἰς πρόφασιν τινα ἐντεῦθεν, και ποιήσης τίποτε περιφρονητικὸν εἰς τὸν μητροπολίτην σου, ἀλλὰ ἵνα στέργῃς μὲν και εἰς ἐκεῖνο ἀμεταθέτως, ἀπιδιδῶς δὲ και πρὸς τὸν τοιοῦτον ἱερωτάτον μητροπολίτην Κυέβου και πάσης Ῥωσίας τὴν χρεωστούμενην, ὡς εἴρηται, εὐπειθειαν και ὑποταγὴν και τιμὴν, καθὼς τε οἱ θεοὶ και ἱεροὶ κανόνες παρακλεῦνται, και καθὼς ἀπεδίδου ἀὐτὴν και οἱ πρότερον ἐπίσκοποι εἰς τοὺς πρώην μητροπολίτας αὐτῶν. Ἐάν δὲ ἴσως ἐνι τις λόγος χάριν τοῦ ὅπερ ἐποίησαμεν εἰς σέ διὰ τοὺς σταυρούς, ὡς δεδῆλωται, περὶ ταύτης και μόνης τῆς ὑποθέσεως ἀναφέρῃς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ὡς ἂν διαπράξῃται αὕτη, ὅσον ἂν διακρίνοι περὶ τούτου· πλην εἰς τοῦτο και μόνον τὸ κεφάλαιον δίδομεν τοῦτο, εἰς δὲ πᾶσαν ἄλλην ὑπόθεσιν, ἐπεὶ δὴτα προσκαλείται σὲ εἰς ἑαυτὸν ὁ μητροπολίτης σου, εἴτε εἰς ἄλλο τι, ἵνα ὑπέκεισαι εἰς τὴν ὑποταγὴν και διακρίσῃς αὐτοῦ, και εἴ τι δὲ συμβῇ μεταξὺ, ἐξέτασεως και κρίσεως δεόμενον, ἵνα παρ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου και πάσης Ῥωσίας δέχῃσαι τὴν κρίσιν και τὴν ἐξέτασιν, ἐν μηδενὶ ἀντιλέγων μηδὲ ἀπειθῶν, κατὰ τὴν ἐπικρατούσαν βνωθεν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐκκλησιαστικῆν εὐταξίαν και κατὰ τὴν τῶν αὐτῶν θείων κανόνων παράδοσιν, ἔπει δὲ και τοῦτο παρακλεῦνται οἱ ἱεροὶ κανόνες, ὥστε, ὅποταν σοὶ γένῃται ἀναγκαῖα χρεῖα γράφειν και ἀναφέρειν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, πρώτον ἵνα διδῶς εἰδῆσιν εἰς τὸν μητροπολίτην σου, και μετὰ εἰδήσεως τούτου και βουλῆς γράφῃς τοῦτο καὶ ἀναφέρῃς· ἀκολούθως σπέργουσα τὰ περὶ τούτου και ἡ μετριότης ἡμῶν κατὰ τὴν διάταξιν τῶν κανόνων παρακλεῖται, ἵνα μηδὲν γένῃται τούτου ἐνκαπαρὰ τὴν αὐτὴν γνώμην, ἀλλὰ ἐνεργῆται οὕτως, διότι ἐάν οὐδὲν ἀποπληροῖς εἰς τὸν μητροπολίτην σου κατὰ τοὺς αὐτοὺς θείους κανόνες τὴν ἀνήκουσαν ὑποταγὴν χρεωστικῶς, γίνωσκε, ὅτι ἀνατεθειμένος ἐνι οὗτος παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος πράττειν εἰς σέ πᾶν ὅπερ ἔχει ἐπ' ἀδείας κανονικῶς, και

τὸ τοιοῦτοτρόπως γινόμενον παρ' αὐτοῦ πάντως μέλλει στέργειν ὁμολογουμένως και ἡ μετριότης ἡμῶν, και οὐδὲν οὐδόπως μέλλεις εὐρῆσειν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος τὴν τυχοῦσαν βοήθειαν, ἐάν ἴσως φανῆς ἀπειθῆς και ἀνυπότακτος εἰς τὸν διαληφθέντα μητροπολίτην σου. Συντηροῦ τοίνυν εἰρηνεύον κατὰ τὸ εἶδος, και ποιεῖ ἀμεταθέτως και ἀπαραιτήτως, καθὼς γράφομεν και παραγγυώμεθα τῇ θεοφιλίᾳ σου διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἀντιστραφέντος δι' ἀσφαλείας. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς θεοφιλίας σου.

Ἀπελῆθη τῇ β' τοῦ ζωῆ δευτέρου ἔτους. Ἐπεὶ δὲ ἀνετέθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὁ θεοφιλέστατος κανστρίσιος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας και σκευοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου, ἀγαπητῆς κατὰ Πνεῦμα υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Γεώργιος ὁ Περδικῆς, και ἔξαρχος και δικαίω τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἵνα κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς θεσμοὺς ποιήσῃ τὴν ἐγκαθίσρυσιν τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως Κυέβου και πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίου, ὄντινα και ὡς κριτὴν στέργουσα πέμπει ἡ μετριότης ἡμῶν, παραδηλοῦμεν ἰδοῦ τῇ θεοφιλίᾳ σου, ἵνα ὑποδέξῃται τοῦτον μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς και ἀγάπης· ἡ γὰρ πρὸς αὐτὸν τιμὴ εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα διαβαίνει, και ἔχει τὴν ἀναφορὰν, και μέλλεις ποιῆσειν και εἰς τοῦτο πρᾶγμα εἰς πολλὴν ἀποδοχὴν τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἐλεγε τό· Μηρί Ἰουλίω ἱερδ. ζ', διὰ τῆς δεσποτικῆς και τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς.

XXIII. Patriarcha monet episcopum Novogradii, ut quendam Theodoritum excommunicatum habeat.

Εἰς τὸν αὐτὸν Νοδογραδίον.

† Ἀπὸ τῆς περιλήψεως τοῦ ἀπολυθέντος ἔτερου γράμματος τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς σέ μέλλεις γινώρσειν, ὅσα ἔγραψε και παρεδῆλωσέ σοι ἡ μετριότης ἡμῶν περὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου και πάσης Ῥωσίας, κυροῦ Ἀλεξίου, ὑπερτίμου και ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ και συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἵνα δηλονότι ἔχῃς εἰς αὐτὸν τὴν ὀφειλομένην ὑποταγὴν και εὐπειθειαν, ὡς μητροπολίτην σου, καθὼς οἱ θεοὶ και ἱεροὶ κανόνες παρακλεῦνται· ἀλλὰ και νῦν τὰ αὐτὰ παραγγυᾶται τῇ θεοφιλίᾳ σου ἡ μετριότης ἡμῶν, και ἀγωνίζου και ἐπιμελοῦ, ἵνα ἀποπληροῖς οὕτως ἀμεταθέτως. Γινωστὴν δὲ ἔστω τῇ θεοφιλίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεοδώρητος πρὸ δύο χρόνων ἦλθεν ἐνταῦθα, ἐπεὶ ζώντος τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως κύρ Θεογνώστου ἐκείνου, και ἐξήχησεν ἵνα γένῃται μητροπολίτης Ῥωσίας· ἡμεῖς δὲ, ἀκριβῶς ἐξετάσαντες και εὐρόντες, ὅτι ὁ μητροπολίτης, κύρ Θεόγνωστος, ἀκμὴν ἔζη, οὐδὲν παρεδεξάμεθα τοῦτον, ὅτι ἐκτὸς τῆς θεσμοθεσίας τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων ἐξήκει, διὰ τοῦτο και ἐλέγομεν πρὸς ἐκεῖνον, ὡς ἂν προσκαρτερῇ, και πέμψωμεν ἡμεῖς και μάθωμεν τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνου, και τότε, εἴ τι φανῇ καλὸν, ἵνα ποιήσωμεν. Ἐκείνος δὲ ἐγένετο φυγὰς εἰς τὸν Τύρνιβον, και ἐποίησε πρᾶγμα παραλογώτατον

καὶ παρανομώτατον καὶ ἔξω τῶν κανόνων, ὅσαρ A
οὐδὲν ἐγένετό ποτε, ἀφ' οὗ ἔδρασε ἡ Ῥωσία.
Ἡμεῖς γοῦν ἐγράψαμεν καὶ πρότερον εἰς πάντα τὸν
αὐτοῦ τόπον, ἵνα οὐδὲν προσδέξησθε ποσῶς τὸν
τοιούτου Θεοδώρητον, ὡς καθηρημένον παρὰ τῶν
Οσιῶν κανόνων καὶ παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συν-
δου, λοιπὸν, εἰ μὲν ἐκβάλῃ καθόλου τὰ ἀρχιερατικά,
ἵνα ἔνι μόνον, ὡς ἀπλῶς Χριστιανός· εἰ δὲ φιλονει-
κεῖ κρατεῖσθαι καὶ ἐμμένειν εἰς τοῦτο, ἵνα ἔνι μὲν
καὶ καθηρημένος, ἔνι δὲ καὶ ἀφωρισμένος καὶ ἀλλό-
τριος τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως, ὁλλὰ καὶ
ἐκεῖνος, ὅστις μέλλει δέξασθαι εἰς κοινωνίαν αὐτῶν,
κἂν ὅστις ἄρα καὶ ἡ· πρόσχε γοῦν, ἵνα οὐδὲν πα-
ραδέξῃ ποσῶς τὸν τοιούτου Θεοδώρητον, ὡς ἂν μὴ
ὑποπέσης καὶ σὺ εἰς τὴν καταδικήν, εἰς ἣν ἔνι καὶ
ὁ Θεόδωρος· λέγει γὰρ ὁ κανὼν, ὅτι· «Ὁ ἀκοινο-
νήψ κοινῶν καὶ αὐτὸς ἀκοινωνήτος ἔστω»· ἄλλὰ
μᾶλλον δεῖ ἔχει ἢ θεοφιλία σου πρὸς τόνδε τὸν ἱερώ-
τατον μητροπολίτην Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας,
κατὰ τὸ ὅσαρ ἔχεις χρέος, εὐπειθειαν καὶ εὐλάβειαν
καὶ ὑποταγήν, καθὼς καὶ δι' ἐτέρου γράμματος
πλατύτερον παρεδῆλωσέ σοι ἡ μετριότης ἡμῶν· ἡ
γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην, κύρ
Ἀλέξιον, τιμὴ εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, καὶ εἰς τὴν
μετριότητα ἡμῶν διαβαίνει. Συντηροῦ τοίνυν καὶ
ποιεῖ καθά σοι παραγγυώμεθα διὰ τοῦ παρόντος
γράμματος· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ τῆς θεο-
φιλίας σου.

† Εἶχε τὸ· Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. ζ', διὰ τῆς πα-
τριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς.

**XIV. Synodus statuit ut Vladimiriæ sit sedes me-
tropolitæ Kioviæ et totius Russiæ.**

† Εἶχε μὲν ἡ ἁγιωτάτη μητρόπολις Ῥωσίας μετὰ
καὶ τῶν ἄλλων κάστρων καὶ χωρῶν τῶν ὑπὲρ τὴν ἑνο-
ρίαν ταύτης τελούτων καὶ τὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ῥωσίᾳ
κάστρῳ, τὸ Κιύβον ἱεραρχοῦμενον, ἐν ᾧ ἦν ἄνωθεν
ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς μητροπόλεως· ἠύρισκοντο
δὲ καὶ οἱ ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς Ῥωσίας τὴν οἰκίαν
ποιούμενοι ἐν αὐτῇ. Ἐπει δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ καιροῦ
συγχύσεως καὶ ἀνωμαλίας καὶ τῆς τῶν γειτονούν-
των Ἀλαμάνων δεινῆς ἐπιθέσεως ἐφθάρη, καὶ εἰς
στενωχωρίαν κατήντησε, κἀνταῦθεν οἱ προϊστάμενοι
ἀρχιερατικῶς τῆς Ῥωσίας, μὴ τὴν ἀνήκουσαν καὶ
ἄφειλομένην αὐτοῖς κυβέρνησιν ἔχοντες, παρὰ πολὺ
ἢ λειπομένην τῆς προτέρας, ἐπει οὐδὲ τῆς τῶν ἀναγ-
καίων ἠύπόρου προσόδου, μετώκησαν εἰς τὴν
ἁγιωτάτην αὐτῆς ἐπισκοπὴν Βλαντιμήρου, ἱκανὴν
οὔσαν παρέχειν αὐτοῖς καταμονὴν καὶ ἀνάπαυσιν
πάντων τῶν χρεῶδων, μετώκησαν δὲ ἐν αὐτῇ τοῦ-
τον τὸν τρόπον ὃ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Ῥω-
σίας, κύρ Θεόγνωστος· ἐκεῖνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἑτε-
ροι δύο, ἐπισκεπτόμενοι μὲν, ὅσον εἰκός, καὶ τὸ
Κιύβον καὶ τοῦτω τὴν προτίμησιν ἀπονέμοντες διὰ
τὸ ἐκεῖσε, ὡς δεδήλωται, εἶναι τὸν θρόνον ἄνωθεν
τῆς μητροπόλεως, οἰκοῦντες δὲ καὶ διατρίβοντες
καὶ τὴν αὐτῶν πᾶσαν προμήθειαν καὶ ἀνάπαυσιν
ποριζόμενοι ἐκ τοῦ Βλαντιμήρου· μαρτυρεῖ τοῦτο
καὶ τὸ μὴ γαγονέαι ἐφ' ἱκανοῖς χρόνοις ἐπίσκοπον,

ὡς τοῦ μητροπολίτου ἰδιοποιησαμένου καὶ κατα-
σχόντος αὐτὴν· ἄλλ' ὁ νῦν προδιδασθ εἰς ψήφῳ καὶ
ἐκλογῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν
ἱερᾶς καὶ θείας συνδου ἱερώτατος μητροπολίτης
πάσης Ῥωσίας, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφός
τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, ἀγαθός
ὢν ἀνὴρ καὶ ὑποταγῆς εἰδώς νόμος, συνὴν τῷ δια-
ληφθέντι ἀρχιερεῖ, κύρ Θεογνώστῳ ἐκεῖνω, διακυ-
βερῶν καὶ ὑπανέχων αὐτῶν γῆρα κάμνοντα καὶ
ἀσθενεῖα περιπεσόντα ζεινῆ καὶ τῶν δικαίων τῆς
Ἐκκλησίας προσταγῇ καὶ θελήσει ἐκεῖνου καλῶς
ἀντιλαμβανόμενος· ὅθεν καὶ κατανοήσας ἐκεῖνος·
αὐτὸν ἱκανὸν ὄντα ψυχῶν προστασίαν ἀνεγχειρισθῆ-
ναι, ἐπίσκοπον Βλαντιμήρου πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἑαυ-
τοῦ βίου χειροτονήσας, καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετρι-
ότητα καὶ τὴν ἱερὰν σύνδον ἐγράφε καὶ ἐμαρτύρησε
καὶ ἤξιωσε προδιδασθῆναι εἰς τὸν θρόνον Κιύβου
καὶ πάσης Ῥωσίας, ὅς δὴ καὶ μετὰ θάνατον ἐκεῖ-
νου, προκρίθει· παρ' αὐτοῦ πρότερον, ὡς εἰρηται,
παρὰ τε τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου βῆγος, ἐν ἀγίῳ
Πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος,
κύρ Ἰωάννου, καὶ ἐτέρων βῆγῶδων, τῶν κληρικῶν
τε καὶ παντῶς τοῦ ἐκείσε Χριστιανώμου λαοῦ εἰς τὴν
ἀρχιερατικὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ ἰθὺς εἰς τὴν
ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνδον
καὶ ψηφισθεὶς καὶ ἐκλεγθεὶς καὶ προδιδασθεὶς εἰς
μητροπολίτην Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, εὐδοκίᾳ
τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, ἐκίνησε
καὶ τὸν περὶ τοῦτου λόγον συνοδικῶς πρὸς τὴν ἡμῶν
μετριότητα, ὅπως δηλονότι ἐφθάρη καὶ εἰς στενω-
χωρίαν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον κατήντησε
(καὶ οὐδὲ ἱκανὸν ἔστι κατάντημα τοῦ ἀρχιερέως τὸ
Κιύβον), ὅπως δὲ ὁ Θεόδωρος παρανόμως ἀπελθὼν
εἰς τὸν Τόρνοβον καὶ παρὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἰ-
ληφῶς παράνομον χειροτονίαν ἐκεῖσε, καθαιρεθείς
δὲ καὶ ἀφορισθείς· παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ κη-
θολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ληστικῶς ἄμα
καὶ τυραννικῶς ἀντιποιεῖται τοῦ Κιύβου, καὶ εὐρι-
σκεται ἐν αὐτῷ. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν, συνδια-
σκεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦ-
σιν, ἀγαπητοῖς κατὰ Κύριον ἀδελφοῖς τῆς ἡμῶν
μετριότητος καὶ συλλειτουργοῖς, ἐπει πολλαχῶθεν
ἐγνώρισεν, ὡς οὐκ ἔστιν ἑτέρα καταμονὴ καὶ ἀνά-
παυσις καὶ κατάντημα τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει
Ῥωσίας διὰ τὰς προειρημένους αἰτίας, εἰ μὴ τὸ
Βλαντιμήρον, ἐν ᾧ ἠύρισκοντο καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ μη-
τροπολίται Ῥωσίας, ἔνι δὲ τῶν ἀναγκασιωτάτων πάν-
τε καὶ ὀφειλομένων ἀποκαταστήναι τὸν ἀρχιερέα
διὰ συνοδικῆς πράξεως, ἔνθα δὴ εὐρίσκεσθαι ἀπο-
λαύοντα τῆς ἱκανῆς προμηθείας καὶ κυβερνήσεως,
ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι διὰ τοῦ παρόντος
συνοδικοῦ γράμματος, εἶναι καὶ εὐρίσκεσθαι τὸν τε
ἱερώτατον μητροπολίτην Ῥωσίας καὶ τοὺς μετ' αὐ-
τὸν πάντας ἐν τῷ Βλαντιμήρῳ καὶ ἔχειν τοῦτο ὡς
οἰκίον κἄθισμα ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως· εἰς
αἰῶνα τὸν ἅπαντα, καὶ ἔνι μὲν καὶ τὸ Κιύβον ὡς
οἰκίον· θρόνον· καὶ πρῶτον κἄθισμα τοῦ ἀρχιερέως,
ἐὰν περισώζηται, μετ' ἐκεῖνο καὶ σὺν ἐκεῖνω δεύ-
τερον κἄθισμα καὶ καταμονὴ καὶ ἀνάπαυσις ἡ ἀγίω-

τάτη ἐπισκοπή. Βλαντιμήρου, ἐν ἧ ἀκωλύτως, ὁπ-
 νίκα δεήσει, ἐνεργήσῃ ὁ μητροπολίτης Ῥωσίας
 σφραγιᾶς τε ἀναγωγῶν καὶ ὑποδιακόνων καὶ
 διακόνων προβιθασμῶν καὶ χειροτονίας ἱερῶν καὶ
 τὰ ἄλλα, ὅσα κανονικῶς ἐφεταί καὶ τῷ γνησίῳ ἀρ-
 χιερεῖ, ἀνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνδρόνου ἐγκαθιδρύ-
 σεως, ἀλλὰ καὶ εἴπερ βοηθεῖα Θεοῦ ἐπανέλθοι τὸ
 Κῦεβον εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν τε καὶ κατὰ-
 στασιν, ἐξώσθη δὲ καὶ ὁ καθαιρεθεὶς Θεοδώρητος,
 ὥστε εἶναι δυνατὸν εἶχειν τινὰ ἐν αὐτῷ τὸν ἀρχιερέα
 ἀνάπαυσιν, οὐδὲ οὕτως ἐσκοπασθήσεται τὸ Βλαντιμη-
 ρον τοῦ μὴ προσεῖναι ὡς οἰκτεῖον κάθισμα τοῖς μη-
 τροπολίταις τῆς Ῥωσίας, ἀλλ' ἔσται μὲν, ὡς δεδή-
 λωται, τὸ Κῦεβον θρόνος καὶ πρῶτον κάθισμα
 τοῦ. *Finis deest.*

XXV. Episcopi, qui patriarcham sequi non potuerant, confirmannt decisiones ejus.

† Ἐπει παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρτιῶν
 συνέθη, ἥτις δὴ καὶ συνέθη, διάστασις μεταξύ τῶν
 κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθέντων καὶ βασιλέων,
 κἀνευθεν τῆς τοσαύτης δυσχερείας καὶ ἐναντιότη-
 τος ἐπελθούσης ἐπισυμβαίνει καὶ κοινὸς ἔλεθος· καὶ
 πινετὴς· φθορὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ δὲ γε παναγιώ-
 τατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης,
 ὡς τὴν πνευματικὴν προστασίαν λαβὼν ἀπὸ τοῦ
 Θεοῦ, συνδιασκεψάμενος ἡμῖν πᾶσι κατὰ τὸ εἶδος
 καὶ προμῆθειαν ποιησάμενος, δεῖν ἔγνω παραγενέ-
 σθαι δι' αὐτοῦ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τούτους τοὺς βα-
 σιλεῖς, ὥστε σὺν βοηθείᾳ Θεοῦ ἀποκαταλλάξαι καὶ
 εἰρηνεῦσαι τὴν τοιαύτην διάστασιν, κοινωσάμενος
 τὰ περὶ τούτου πάσῃ τῇ ὁμηγύρῃ καὶ ἀδελφότητι
 ἡμῶν τῶν ἀρχιερέων, ἥδη τὴν τοιαύτην προμῆθειαν,
 ὡς ἀνωθεν καὶ ἐκ Θεοῦ καταπεμφθεῖσαν, συμφέ-
 ρουσαν καὶ κοινωφελῆ ὁμοῦ κρίναντες, συμπηφισά-
 μεθα, καὶ δι' οἰκτιρῶν γνομῶν καὶ οἰκτιροχέρων ὑπο-
 γραφῶν κυροῦμεν καὶ βαθατοῦμεν ἀσμένως τε καὶ
 ὅλη διαθέσει καὶ προθυμίᾳ ψυχῆς, καὶ ὅσοι δηλονότι
 ἀφ' ἡμῶν τῶν τῆς ἱεραῆς συνόδου διὰ τὴν ἐπιγενομέ-
 νην εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ καιροῦ στενοχωρίαν καὶ ἐν-
 δειαν οὐκ ἰσχύομεν ἀκολουθῆσαι κατὰ τὸ ὅπερ ἔχομεν
 χρέος αὐτῷ δὴ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ
 οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, καὶ στέργομεν κοινῇ, ὅσον
 ἀν διὰ τὴν κοινωφελῆ εἰρηναίαν ταύτην σὺν Θεῷ
 κατὰστασιν ἰσχύει καὶ διαπράττειται ὁ παναγιώτατος
 ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης· ἐπειδὴ
 τοῦτ' ἔστι καὶ εἰς ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν
 τῶν ὑπολειφθέντων ἀθλίων Χριστιανῶν σύστασιν καὶ
 ἀσφαλείαν ψυχῆ καὶ σώματι.

† Ἐπειδὴ ἡμεῖς οἰκτιροχέρως παρὰ πάντων τῶν
 τοιοῦτων ἀρχιερέων τὸ πεμφθὲν κατὰ πάντα ἐγ-
 γραφον τῆς ἀναφορᾶς Ἰσορ πρὸς τὸν κραταιὸν
 καὶ ἁγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα τὸν Καρ-
 τακουζηνόν.

XXVI. Patriarcha jubet acla iterum codici mandari.

† Ἐπειδὴ παραχωρήσει Θεοῦ διὰ πλῆθος ἀμαρ-
 τιῶν συνέθη, ἥτις δὴ καὶ συνέθη, διάστασις πρότε-
 ρον μεταξύ τῶν βασιλέων, καὶ τῆς δυσχερείας καὶ

ἐναντιότητος, ὡς μὴ ὄφελεν, ἐπικρατούσης, ἐπι-
 θούλως μὲν καὶ ἀδικῶς ἀπειδιώθη ὁ κραταιὸς καὶ
 ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς, κύρ Ἰωάννης ὁ
 Παλαιολόγος, ἀπὸ τῆς προγονικῆς καὶ πατρικῆς αὐ-
 τοῦ ἀρχῆς, ὁ γνήσιος δηλαδὴ καὶ φυσικὸς κληρονό-
 μος τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας τῶν Ῥωμαίων, ὑπερξη-
 λώσας δὲ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ ἀληθῆ λόγον καὶ τὰς
 κανονικὰς καὶ νομικὰς διατάξεις ὁ παναγιώτατος
 ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, κύρ Κάλ-
 λιστος, ἐξώσθη μὲν διὰ τοῦτο τοῦ πατριαρχικοῦ αὐ-
 τοῦ θρόνου, ἀδικῶς ὑπερόριος γεγωνῶς, ἀντεισήθη
 δὲ, ὡς ἔδοξεν, ὁ χρηματίσας κύρ Φιλθέος, εἶτα εὐ-
 δοκίᾳ τοῦ παναγίου Θεοῦ δικαιωθεὶς ὁ κραταιὸς
 καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διὰ μεσιτείας
 καὶ ἀντιλήψεως τῆς πανυπεράγου Δεσποίνης καὶ
 Θεομήτορος εἰσήλθε παροδῶς εἰς τὴν θεοδόξαστον
 πόλιν αὐτοῦ· ἐπανῆλθε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ρηθεὶς
 παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, οἱ οἰκουμενικὸς πα-
 τριάρχης, ἐπειλημμένος κανονικῶς καὶ ἐννίμως τῆς
 Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὡς γνήσιος αὐτῆς καὶ ἀληθῆς
 ποιμὴν καὶ θεόσεκαλος, Χριστοῦ χάριτι. Ἐν τῷ με-
 ταξὺ δὲ τις ἢ καὶ τινες χαίρεται μετὰ τοῦ ποτε
 μεγάλου χαρτοφύλακος, τοῦ Ἀμπρο... κατελεγμέ-
 νοι τῆς αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοῦτο τόλμης καὶ
 αὐθαδείας ἦλθον, ὥστε οὐ μόνον τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ
 τῶν ἱερῶν δογμάτων ἐκτεθειμένον συνοδικὸν τόμον,
 ὑπὲρ οὗ ὁ ἀσπίμιος καὶ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, ὁ
 πατὴρ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ
 βασιλέως, τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου συναθροί-
 σθαι ἐν τῷ παμμεγίστῳ καὶ θειοτάτῳ ναῷ τῆς
 τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, κλειστα ἐμόγησε, καὶ, ὡς
 ἀπαντες ἴσασιν, οὐ μικρὸν πόνον ὑπέστη διὰ τὰς ἀπὸ
 τοῦ Θεοῦ μισθοποδοσίας καὶ ταῦτα τῷ τότε ὑπὸ τῆς
 ἀνεκλήφης ἐκείνῃ χαλεπῆς καὶ θανατοφόρου νόσου
 κατατείνωμενος καὶ πρὸς τοὺς τελευταίους ἀνακνοῖς
 ὢν, τοῦτον τὸν ἱερὸν συνοδικὸν τόμον ἐν τῷ ἐκκλη-
 σιαστικῷ κωδικῷ καταγεγραμμένον διεβρόχην καὶ
 κατέλυσαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ αὐτῷ κωδικῷ κει-
 μένας συνοδικὰς πράξεις ἠφάνισαν, καθάπερ ἥδη
 ὄραται· ἥδη κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ
 ὑποτύπωσιν αὐθὶς παρακαλεῖσαι αὐτοῦ δὴ τοῦ παν-
 αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
 τριάρχου, ἤρξαντο καταστρώννυσθαι ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ
 κωδικῷ τὰ συνοδικὰ ἐγγράφα σημεῖωματα.

XXVII. Patriarcha metropolitae Bizysae per adjun-
 ctionem confert archiepiscopatum Dercus.

† Ἐπει ὑπὸ τῆς ἐπιφυσίσης τοῖς πράγμασιν ἀνω-
 μαλίας καὶ συγχύσεως, παραχωρήσει Θεοῦ διὰ
 πλῆθος ἀμαρτιῶν, ὑπεχώρησεν ὁ ἱερώτατος μητρο-
 πολίτης Βιζύης, ὑπέριμνος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον
 ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός,
 κατὰ τὸ εἶδος, κἀνευθεν καθήνησεν, εἰς ὅσην δὴ
 καὶ καθήνησε στενότητα, οὐ δεῖν ἔκρινεν ἡ μετριό-
 της ἡμῶν ἀπρομῆθευτον τοῦτον περιδεῖν· οὐ πρὸς
 ἡμῶν γὰρ τοῦτο, οὐδὲ τοῦ περὶ αὐτὸν πνευματικοῦ
 φίλτρον· ἔνθεν τοι καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκειται χηρέυ-
 ουσα ἥδη ἡ ἀγιωτάτη ἀρχιεπισκοπὴ Δέρκου, ἐπι-
 δίδωσι ταύτην κατὰ λόγον ἐπιδόσεως ἢ μετριότητος

ἡμῶν πρὸς τὸν αὐτὸν ἱερωτάτων μητροπολίτην Βι- A
ζύης καὶ ὑπέρτιμον· ἐπιλήψεται τοῖσιν οὗτος αὐτῆς
καὶ τῶν ἐπ' αὐτὴν πάντων, καὶ ἐπ' ἀδείας ἔξει ἱε-
ρουργεῖν ἐν αὐτῇ, ἀναγνώστας τε σφραγίζειν καὶ
ὑποδιακόνους καὶ διακόνους, ἔτι τε καὶ πρεσβυτέρους
ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτὴν χειροτονεῖν, καθιερώσεις τε ναῶν
ποιεῖν, καὶ ἀπλῶς πάντα διαπράττεσθαι, ὅσα καὶ
ὁ γνήσιος ἀρχιερεὺς, ἀνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου
ἐγκυβερνήσεως, ἔστ' ἂν δηλονότι, Θεοῦ διδόντος ἐι-
ρηνικῆς καταστάσεως ἐπιγενομένης τοῖς πράγμασι-
σιν, ἐπανέλθῃ καὶ ὁ αὐτὸς ἱερωτάτος μητροπολίτης
Βιζύης καὶ ὑπέρτιμος εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, καὶ
διεξάγῃ τὸ καταπιστευθὲν αὐτῷ λογικὸν ποιμνιον,
ὡς ὁ τοῦ Κυρίου βούλεται νόμος· ὅθεν ὀφείλουσιν
οἱ τε κληρικοὶ τῆς ῥηθείσης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας
Δέρκους καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν καὶ ἐπικράτειαν αὐ- B
τῆς λοιπὸς ἅπας λαὸς ἔχειν εἰς ἑαυτὸν τὸ προσήκον
σέβας καὶ πᾶσαν τιμὴν καὶ εὐπειθειαν, ὅσα καὶ εἰς
ἀρχιερέα αὐτῶν, πατέρα τε καὶ διδάσκαλον, καὶ
πειθεσθαι τούτῳ, ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι λέγειν καὶ εἰσπαί-
σθαι αὐτοῖς, ἀφορῶσιν εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυσιτέ-
λειαν, οὐδενὸς τῶν ἀπάντων ὀφειλοντος παρεμποδί-
σαι αὐτῷ ἐπὶ τούτοις ὅλως, κἂν ὅστις ἄρα καὶ ἦ. Εἰς
γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ τὸ
παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XXVIII. *Synodus excommunicat metropolitanam
Alanix.*

† Καθαίρεισι συνοδικῆ τοῦ ποτε Ἀλανίας.

† Φθάνουσι πρό τινων ἡδῆ χρόνων οἱ Ταναῖται C
θεοσεβέστατοι ἱερεῖς, ὃ τε πρωτοπαπᾶς Μιχαὴλ, ὁ
πρεσβύτερος Νικόλαος καὶ ὁ λοιπὸς μετ' αὐτῶν πρεσ-
βύτερος ὁ Θεόδωρος, εἰς τὰς μετὰ τοῦ ποτε Ἀλανίας
ἐμπροσθέντες οὐκ ὀλίγας ἀμφισθητήσεις καὶ διενέξεις,
ὡς ἀποστερούμενοι παρ' αὐτοῦ, καθάπερ διισχυρίζον-
το, τῶν ἀνάκαθεν προσήκοντων καὶ ἀνηκόντων
αὐτοῖς ἐκκλησιαστικῶν δικαίων· ἔθεν τοι καὶ ἐπεὶ,
ἰκεσίᾳ πολλῇ πρότερον χρησάμενοι πρὸς αὐτὸν τού-
των ἔνεκα, οὐδ' ὅλως ἰσχυρῶς μεταπεισῆς τῆς πλεον-
εκτικῆς καὶ φιλονεικίου γνώμης, καὶ μὴ ἐπὶ πλέον
δυνάμενοι φέρειν τὴν ἀδικίαν, ἀνατρέχουσι τηνικαῦτα
εἰς τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην, κύρ Ἰσιδώρον ἐκεῖ-
νον, καὶ τὰ περὶ τούτου περιπαθῶς ἀναγγέλλουσιν,
ὅτι δὴ καὶ συνοδικῶς δικαστηρίου πολλάκις καὶ δια-
φύρως συγκροτηθέντος, συμπάρντος καὶ τοῦ ἀντι-
καθεσταμένου αὐτοῖς τοιοῦτου Ἀλανίας, ἐπεὶ διεβ-
ρήθη ἀνεφάνησαν οἱ τοιοῦτοι πρεσβύτεροι μετὰ
πολλῆν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἄδικα πάσχοντες παρ'
αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδίων ἀποστερούμενοι, οὐχ ὕψαι-
νούση γνώμη, ψήφισμα συνοδικὸν ἐξήνεγκον τοῦδε
τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ Ἰσιδώρου, δικαιοῦν
αὐτοῦς, ὡςτε ἀπολαβεῖν, ὡς τὸ πρότερον, ἐκ τοῦ
ἀπ' ἐνεῦθεν τῶν διαφερόντων αὐτοῖς ἄνωθεν τοι-
ούτων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων κατὰ τὴν ἐπικρατή-
σαν κατὰ τὸν ἐκείσε τόπον τάξιν τε καὶ συνῆθειαν.
Ἀλλ' ὁ δηλωθεὶς Ἀλανίας, καίτοι δόξα πείσασθαι
διέθεν αὐτοῖς, ἀποσχόμενος τῆς ἐριστικῆς γνώμης
αὐτοῦ καὶ πλεονεκτικῆς, καὶ στέργων, ὡς καθυπεκρί-
νετο τὸν καιρὸν, τῇ συνοδικῇ ταύτῃ ἐγγράφῳ διαγνώ-

σει καὶ ἀποφάσει, ὡς μόνον ἐφθεσεν ἀποδημήσας
ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα, μικρὰ φροντίσας τῶν ἐψηφισμέ-
νων συνοδικῶς, ἀθετήτης τούτων ἐγένετο· αὐτίκα
τοῖσιν, ὡςπερ ἐπιληλησμένος τοῦ κατ' αὐτὴν σχήμα-
τος, ἐπαναστάς καὶ ἐπανασιχυντήτας πρὸς τὸν Χάνην
ὄπηει, ἀμυντικῶς διακειμένος κατὰ τῶν ἱερέων, ὡς
οὐ χρεῖον, ἄδικα πασχόντων ἐπὶ ἀνατροπῇ καὶ κατα-
λύσει τῆς συνοδικῆς ταύτης διαγνώσεως, τε καὶ ἀπο-
φάσεως, ὅτι δὴ καὶ τὸ λεγόμενον διαλείχων ἐκεῖθεν
λαβὼν, ἄτε δὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ ὑποκεισθαι βουλό-
μενος, οὐκ ὀλίγα ἐπικίνδυνα καὶ κακωτικά καὶ ἐπι-
ζήμια τοῖς τοιοῦτοις ἱερεῦσιν ἐπήνεγκεν, ὡς μὴ ὤφε-
λεν. Ἐφερον μὲν οὖν οὗτοι, καίτοι τὰ δεινότατα ὑπ'
αὐτοῦ πάσχοντες, παρακαλοῦντες, δεόμενοι, καὶ τὴν
ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτοῦ προσδοκῶντες μεταβολὴν· ἐπεὶ
δὲ εἶδον αὐτὸν προδήλως μὲν καὶ συνοδικῶς ψήφους
καὶ ἀποφάσεις περιφρονούντα καὶ ἀθετοῦντα καὶ
παρ' οὐδὲν ταῦτας ποιούμενον, οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ
ἐπὶ τοσοῦτον τοῦ καθήκοντος ἐκτραπόμενον, ὡς καὶ
τούς ἐκείσε πανσέπτους καὶ θεοὺς ναοὺς κατακλείειν
σὺν οὐδεμίᾳ τινι εὐλόγῳ προφάσει καὶ τοὺς ἱερεῖς
τοῦ ἱερουργεῖν ἄδικως ἐπέχειν, κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν
ἐκεῖνον δύο Χριστιανοὺς ἀνθρώπους τεθνηκότας διὰ
τὴν παράλογον αὐτοῦ τῶν ἱερέων ἐπίσχεσιν, οὐ σὺν
δίκῃ ἐπαχθεῖσαν, παρεσκεύασεν ἀφάλτους ἐναπο-
μείναι καὶ μὴ τῶν νενομισμένων ἐπιτυχεῖν, οὐ μὴν
δὴ ἀλλὰ καὶ δύο τινὰ βρέφη ἐκ προγόνων εὐσεβῆ
τὴν τοῦ γένους σειρὰν ἔλκοντα παραίτιος ἐγένετο,
ὡς οὐ θέμις, βαπτισθῆναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν
Ἀρμενίων, μηκέτι ἐνεγκόντες, ἐγγράφως ἀναφέ-
ρουσι καὶ πρότερον τὰ περὶ τούτου συνδικῶς ἐπὶ
τοῦ χρηματίσαντος κύρ Φιλοθέου. Μετὰ μέντοι πα-
ραδρομῆν οὐκ ὀλίγου καιροῦ ἀρχόντων τινῶν, πραγ-
ματευτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐποικίων πολιτῶν τῆς θεοδο-
ξάστου, θεοφυλάκτου καὶ θεομεγαλύτου Κωνσταν-
τινουπόλεως ἐξ ἔθους κατὰ τὸν ἐκείσε τρόπον ἀφι-
κνουμένων, ἐχόντων ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συνεδή-
σεως τὸ ἀξιοπίστον καὶ ἔγνωσμένον ὄντων εἰς τού-
τοις πᾶσι σχεδὸν, τοῦ τε κύρ Κωνσταντίνου δηλαδὴ
τοῦ Ἀγαπητοῦ, τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Ἀγαπητοῦ,
τοῦ ἀπὸ τῶν Πηγαϊτῶν Σγουροπούλου, τοῦ Μονεμ-
θασιώτου καὶ ἐτέρων, ἐγείδῃσι καὶ πείρᾳ γενομέ-
νων καὶ αὐτοῖσι ἰδόντων τὰς ἀπειρημένας ταύτας
καὶ παρνόμους πράξεις αὐτοῦ καὶ τὸν προσήκοντα
D
ζῆλον ἐνεῦθεν ἀναλαβόντων καὶ συνοδικῶς τῷ τότε
παραγενομένῳ, συμπάρντος καὶ συνεδριζόντος
καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἀλανίας, κεκίνηται ἀκριβῶς καὶ
τὰ κατ' αὐτοῦ αἰτιάματα καὶ ἐγκλήματα ἐπὶ τῆς
θείας καὶ ἱερᾶς ὀμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχι-
ερέων καὶ ὑπερτίμων, καὶ ὅπως ἀνευθροιάτως ἀπε-
τόλμησε καὶ ἐπεχειρόσθησεν ἐπίσκοπον εἰς τὴν τῶν
Καυκασίων μητρόπολιν, συνηριθμημένην ἄνωθεν τῇ
ἱερᾷ συνόδῳ καὶ τῇ πατριαρχικῇ ἐφορῇ καὶ ἀνα-
κρίσει ὑποκειμένην καὶ ὑπὸ τὴν καὶ ἡμᾶς τελοῦσαν
ἀγιωτάτην καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλη-
σίαν, εἰ καὶ σοφιστικῶς ἐπειράτο συμπλάττειν τε
καὶ λανθάνειν, σκηπτόμενος, ἐτέραν μὲν εἶναι τὴν
τῶν Καυκασίων συνοδικὴν ταύτην μητρόπολιν, ἄλ-
λην δὲ συγγάνειν ἐπίσκοπὸν ὑπ' αὐτὸν, τὴν οὕτω

πω; λεγομένην Καυκασίαν· ἐξετάσως γάρ, καθάπερ ἔχρη, ἀκριβοῦς γενομένης καὶ τῶν κανονικῶν βιβλίων προτεθειμένων εἰς μέσον καὶ τῆς ἀπαριθμήσεως γεγονυίας λελογισμένως τῶν τε ἐκασταχοῦ μητροπόλεων καὶ τῶν ὑποκειμένων ταύταις ἐπίσκοπων κατὰ τὴν ἐκ παλαιοῦ ἐπικρατήσαντα τάξιν καὶ ὑποτύπων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν, οὐδεμία τις εὔρηται ἐπισκοπῆ εὐρισκομένη ὑπὸ τὴν Ἄλανίας ἢ Καυκασία λεγομένη, ὡς αὐτὸς προφασίζόμενος ἔλεγεν, ἀλλὰ μόνον εὔρηται ταῖς ἀληθείαις μητρόπολις ἡμῶν Καυκασίων ἀνωθεν ταῖς συνοδικαῖς μητροπόλεσι [συνηριθμημένη κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. Ὡσαύτως ἐκινήθη καὶ ἀπηλέγχθη ἀριδῆλως καὶ ὅπως τὸν ἐπίσκοπον, ὄντινα δῆπου παρανόμως καὶ ἀκανονίστως ἐχειροτόνησεν εἰς τὴν ἀγλωτάτην μητρόπολιν Καυκασίων, συνοδικήν οὖσαν, χειροτονήσαντα τὸν τοιοῦτον καὶ προδιδάσαντα εἰς Ἰερσα τινὰ ἀθέσμως, ἅτε δὴ συναφθέντα γυναῖκι, ἐξ ἑτέρου οὖση ἀνδρὸς καὶ γηρεουσίῃ, καὶ εἰς τοῦμπαρὸς εἰς τοῦτο ἐξελεγχθέντα, διὰ ταῦτα καθεῖλε τὸν ἐπίσκοπον, καὶ τὸν αὐτὸν πάλιν δεξιωσάμενον ἔπειτα, αὐτόνομον γνῶμην καὶ παρὰ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων παρατήρησιν, οὐ μόνον συγχωρήσεως ἤξισεν, ἀλλὰ καὶ συνελειτούργησεν αὐτῷ, ὅτε δὴ φθάσας ἐχειροτόνησε τὸν Σπραίου ἐπίσκοπον, δεδωκῶς ἀδειαν ἀκαλύτως ἱερουργεῖν, ὡς περ ἂν εἰ μηδὲν τι μηδαμῶς προσεκρουκῶς τοῖς κανόσιν ἐφάνη, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ στόματος συνοδικῶς διωμολόγησε καὶ πρότερον, μὴ δυνάμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομάχεσθαι. Ἡρκεῖ μὲν οὖν τὰ περὶ τούτου, καὶ μόνον οὕτως ἀποδεδειγμένα, καθαιρέσει ἐκείνον ὑποβαλεῖν· εἰ γὰρ ἀνδρὶ παρὶς ἰσχυρὰ τὰ ἴδια χεῖλη, φησὶ Σολομῶν, καὶ λόγοις οἰκείου στόματος ἀλίσκεται ἕκαστος, πολλῶν γε μᾶλλον ὃ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ συνοδικῶς δικαστηρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας· σχεδὸν ἀπάσης αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς εἴρηται, διωμολόγησας, εἰ οὐδ' ἑτερόν τι καθελε τὸν ὡς δῆθεν Καυκασίων παρανόμως· χειροτονηθέντα εἰς τὴν συνοδικήν ταύτην ἀγνοτάτην μητρόπολιν, εἰ μὴ διὰ τὸ ἀφυλάκτως τὴν χειροτονίαν ἐκείνον ποιήσασθαι τοῦ πρεσβυτέρου ἐκείνου τοῦ γυναῖκι γηρεουσίῃ συνεζευγμένου καὶ ἐξ ἑτέρου οὖση ἀνδρὸς, ὡς δεδήλωται, ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ μάλιστα συναλαύνοντος, ὡς τὴν ἀλήθειαν ἀπανταχοῦ ἐπευδοκοῦντος κρατεῖν καὶ παρῆσιάζεσθαι, σὺν δίκῃ ἐμπεδηθήσεται, ὡς τισιν ἀρβήκτοις πέδαις περισφιγγόμενος τοῖς χεῖλεσι τοῖς οἰκείοις. Τοῦτων δὲ οὕτω προκεχωρηκότων, ἐπεὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ εἰσηλθὼν ὁ κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ παραδόξως εἰς τὴν θεοδόξαστον, θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυτον ταύτην Κωνσταντινουπόλιν, δικαιοῦσαντο; αὐτὸν τῷ Θεοῦ κατὰ τὸ προσὲν αὐτῷ περιφανὲς δίκαιον εἰς τὴν προγονικήν καὶ πατρικήν αὐτοῦ ἀρχήν, διὰ τὸ θεοφιλῶς βασιλεύειν καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς καλλίστοις διαλάμπειν, οὐχ ἥμισυ δὲ φιλοφρονεῖν τε καὶ χρηστότητι καὶ δικαιοσύνη. Ἐπαγγέθη δὲ, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ συναίρομένου, ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐκείνης καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς. Οἱ δὲ γε βῆθόντες πρεσβύ-

Α
 τεραι, οἱ Ταναῖται, οὐκ ἦσαν ἐπιδημοῦντες ἐνταῦθα. Ἐφθασε δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, παρὰ τὴν τούτου αἰτίαν τοὺς ἱερεῖς ἀδεκοῦντας, καθάπερ ἀνωμολογήθη παρὰ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων πολιτῶν καὶ πραγματευτῶν, προσχωρήσας τοῖς Πέρσαις διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ἀποδοῦναι, ὅσην οἱ ἱερεῖς κατεβάλλοντο ἔξοδον, ἀπελθόντες ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἰς τὸν Χάνην, καὶ συνθέμενος τῇ τούτων ἀσεθείᾳ, μουσουλμανίστας, πλείστα καθικέτευσεν συνοδικῶς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὴν ἱερὰν ἀδελφότητα, ὡς ἂν μάλιστα διὰ τὸ ἐπιστρέφαι ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ἀσεβείας τόνδε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λάβῃ ἐπὶ τινα καιρικὴν προθεσίαν τὸν ἐνδόσιμον, καὶ ἀπέλθῃ ἐπὶ τούτῳ ἐκείσε, καθυποσχόμενος δι' οἰκειοχείρου γράμματος αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ πεπιστωμένου, ἐπιστῆναι ἀλογοπραγίῳ τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ καὶ ἀπολογησασθαι καὶ ἐπὶ τοῖς ἐτέροις ἐγκλήμασιν, ἐφ' οἷς κατηγορεῖτο, δι' ὅλου τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου μηνός, ἅτε δὴ καὶ τῶν ἀντικαθισταμένων τούτῳ μετακληθέντων καὶ παραγενομένων· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μὲν ἐψεύσατο τὴν ὑπόσχεσιν, οἱ δὲ διαληφότες ἱερεῖς ἦσαν τῇ ἐκκλησίᾳ προσεδρεύοντες καὶ προσταλαίπωροῦμενοι πλείστη κακοπαθεῖα καὶ ἑαυτῶν γε τῶν ἀναγκαίων κατατρυχόμενοι, συνοδικὰ ψήφισματα πολλάκις καὶ διαφόρως ἀπελύθησαν πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἀφικέσθαι ἀπροφασίστως εἰς τὴν σύνοδον καὶ, εἰ γε δύναίτο, ἀπολογησασθαι περὶ τῶν ἐπενηνεγμένων κατ' αὐτοῦ τοιοῦτων αἰτιαμάτων, δοθείσης καὶ πάλιν αὐτῷ ἐτέρας καιρικῆς διορίας, μέχρις καὶ ὅλου δηλαδὴ τοῦ παρελθόντος Ἀπριλλίου, τῶνδε τῶν ἱερῶν κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον ἐνταῦθα κατατρυχομένων καὶ τὴν τοσαύτην ὑφισταμένων τάλαιπωρίαν καὶ κακοπάθειαν καὶ τὴν ἐκείνου ἄριξιν ἀναμενόντων καὶ διεδικασάντων οὐ μόνον τὴν τότε τοῦ μετωπύρου ὄραν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ χειμῶνος, ἣν δὲ καὶ ταυτηνὴν σχεδὸν τὴν τοῦ ἐνισταμένου θέρους. Προέβη μέντοι καὶ αὐτὸς συνοδικὸν ψήφισμα πρὸς αὐτὸν ἐμβριθῶς ἐν ἰσχυρᾷ βεβαιώσει ἐπιφυγόμενον, ὡς, εἴπερ καὶ πάλιν, περιφρονητικῶς διατεθείς, οὐκ ἀπαντήσῃ ἐντὸς τῆς ἀποταχθείσης διορίας κατὰ πολλὴν συγκατάδοσιν, ἦγουν τοῦ παρελθόντος Ἀπριλλίου, ὡς δεδήλωται, ὡς καταφρονῶν μὲν καὶ τῆς τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων παρακελεύσεώς τε καὶ διατάξεως, ἀθετῶν δὲ καὶ τὴν πρὸς τὴν σύνοδον ἰδίαν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ὁμολογουμένως, καθαιρέσει ὑποβληθήσεται ἕνεκα τῶν ἀποδεδειγμένων κατ' αὐτοῦ τοιοῦτων ἐγκλημάτων, δι' ὅλων τοῖς κανόσιν ἐφάνη προσεκρουκῶς καὶ ἐμπροσθήσας. Ἐκεῖνος μέντοι γε καὶ διαρρήθην διωμολόγησεν, ἔτι ἐπιδημῶν ἐνταῦθα, ὑπεραγῶν δῖον ἐπὶ τῇ ψυχικῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς, εἴπερ ἀπεδίδου τὴν καταβληθεῖσαν παρὰ τῶνδε τῶν ἱερῶν ἔξοδον, ἀπελθόντων ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἰς τὸν Χάνην, καθάπερ εἴρηται ἀνωτέρω, κἀντεῦθεν καταπαύονται καὶ τὰ ἐπιφύεστα σκάνδαλα, οὐκ ἂν ὁ ἀδελφός, ὡς μὴ ὤφειλε, τῷ μουσουλμανισμῷ περιέπιπτε. Μεμαρτύρηται δὲ ἀριδῆλως τὰ περὶ τούτου καὶ παρὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ τε

Χριστουπόλεως και του Καλιζηνής, ότι ἀληθῶς ἐνώπιον αὐτῶν γενομένων αὐτηκόων ἐξείπεν οὗτος αὐτὸ και ἀνεκάλυψεν, οἰκοθεν ὠρμημένος, ὡς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ἀνώμενος, εἰ και τοῦτο σκῆψις ὑστερον και μεταία πρόφασις ἀπελήλεγται· οὐ μὴν ἀλλὰ και πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἱερωτάτους ἀρχιερεῖς, τὸν Χριστουπόλεως, τὸν Καλιζηνής και τὸν Σμύρνης, εἶτε τε και πρὸς τινὰς τῶν τιμιωτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ἰδεῖτε και εἶπεν ὁμοίως ἐκεῖνος, μέλλων ἀποδημῆν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα, ότι κατὰ πρόφασιν κατεψευσμένην ἐξέβητο τὴν προδοσαν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν παρ' αὐτοῦ· διὰ δὲ σκόπιμον ἦν ἐκεῖνος ὀλοσχερῶς, ὡς εἶπερ μόνον ἰσχύσας ἐξέλθοι, οὐκ ἂν πώποτε ὑποστρέψειεν, ὅσον ἐκ' αὐτῷ. Οὕτως οὖν οὐ μόνον καθάπαξ καταφρόνησε τῆς τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων παρατηρήσεως, ἀλλὰ και αὐτῶν τῶν ἔγγραφω, ὑποσχημένων, ἔργω δῆπου πληρῶν, ἀπερ εἶλεγε πρότερον, ἀλλὰ και ἐκ κακοήθους ψυχῆς και γνώμης θρασείας κατολιγρωῶν ἀντικρυς και καταπαύζων και παρ' οὐδὲν τιθέμενος· τὰ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν κανονικὴν διάταξιν ἀπολυθέντα συνοδικὰ ψηφίσματα, μετακαλούμενα τοῦτον ἐνταῦθα, ἐμῆνυν, ὡς οὐδὲν ἔστιν ἔργον αὐτῷ οὐδὲ φρόντισμα ἐφικέσθαι ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἐτέρας ἔχει δουλείας ἐπικειμένους αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ ἔγγραφον ἀναφορὰν ἐξαποστεῖλαι ἠνάσχετο εἰς τὴν σύνοδον ἢ ἰκεσίαν τινὰ ποιήσασθαι και παράκλησιν ἢ και ὠρισμένον τινὰ καιρὸν δηλώσαι περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἢ περὶ ἐτέρας ἡστυνοσῶν αἰτίας ἢ ζητήσεως, ἀφροντίστως ἔχων παντάπασιν, ὡσπερ ἂν εἰ μὴ διαφόρως ἐξηλέγχετο συνοδικῶς, ἐφ' οἷσπερ ἄλλω τοῖς κανόσι παντελῶς ἀπηγορευμένους, μηδ' ἐπηγγέλιτο ἔγγραφως ἐπὶ τῷ ἀπαντῆσαι και ἀπολογῆσασθαι, και ταῦτα συνοδικῶν ψηφισμάτων μετακαλουμένων αὐτὸν, ὡς δεδῆλωται, και τῶν συγκαταβάσεως· λόγῳ δοθεισῶν αὐτῷ καιρικῶν εἰς τοῦτο προσεσμιῶν παρελθουσῶν και τῶν ἱερῶν ἐν τῷ ἀναμένειν ἐκτριβέντων σχεδόν, αὐτοῦ τὸν καιρὸν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ παρακρουομένου και ἀμυντικῶς κατὰ τούτων διακείμενου. Καὶ τί ἂν ἔχοι τις περὶ τῶν ἄλλων κατὰ μέρος διεξιέναι; Ὅθεν και εἰ κατὰ τὸν ἰγ' κανόνα τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου οὕτω πρὸς λέξιν διαγορευόντα· Ἐάν τις ἐναντιωθῆ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ, ἦτοι τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ, ἑαυτὸν ἀποστέρησαι τῆς ἰδίας τιμῆς, ἢ πολλῶν γε μᾶλλον ταύτης ἐνδικῶς ἀποστέρηθήσεται ὁ προδήλως ἄθετηγῆς γενόμενος οὐ μόνον τῆς οἰκιοχειροῦ αὐτοῦ ἔγγραφου ὑποσχέσεως και ὑπογραφῆς, ἀλλὰ και προδήλως καταφροντηγῆς τῶν τῶν θείων κανονικῶν διατάξεων και τῶν προσκαλουμένων αὐτὸν διαφόρων· συνοδικῶν ψηφισμάτων και μηδὲ ἀπολογίας ἡστυνοσῶν, καθάπερ και ὀφειλομένως εἶχε. Καὶ πάλιν· εἰ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λβ' κανόνα οὕτω κατὰ ῥῆμα ἠεπίζοντα, ἐπίσκοπον μὴ τολμῆν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὄρων χειροτονίας ποιῆσθαι εἰ; τὰ; μὴ ὑποκειμένους αὐτῷ πόλεις και κώμας, εἰ δὲ ἐλεγχθεῖη τοῦτο παποικῶς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκεῖνας και χώρας γνώμην, καθαρῶσθαι και αὐτὸς και οὗς ἔχειροτόνησε. Ἐ διαγορευοῦσαι δὲ και οὐ φειλασεβίς νόμοι βητώ;· Ὁ ἐν ὑπερορίᾳ χειρο-

τοῦν ἢ και ἑτερόν τι παρὰ τὸ καθῆκον ποιῶν ἀνακτεῖται και ἀφορίζεται. Ὁὐχ ἦμισα ἂν εἴη ὑπὸ καθάρσειν εἰς τοῦτο θράσους ἐληλακῶς, ὥστε και τὴν τῶν Καυκασίων τῆς μεγάλης συνόδου ἀγνωστῆν μητρόπολιν και τῆ πατριαρχικῆ περιουπῆ ἀνωθεν ὑποκειμένην και ταῖς λοιπαῖς συνοδικαῖς μητροπόλεις συνηριθμημένην αὐτονομῶς και ἀκανονίστως ἀποτολμήσας ποιήσασθαι ὑφ' ἑαυτὸν, οὐ μόνον τῆς ἀληθείας καταψευδόμενος παντελῶς, ἀλλὰ και ἀπ' ἐναντίας ἀλθῶν τῇ ἐτέρᾳ τούτου ὁμολογίᾳ ἔγγραφω. διὰ εἰς ἀρχιερεῖα προδῶναιεν, οἰκιοχειρῶς ἔγγραφόμενος ἐπὶ λέξεως οὕτως· Ἐ πρὸς τοῦτοις καθομολογῶ φυλάττειν και τὰ πατριαρχικὰ εἰκαὶ ἀπαρηγγεῖρητα. Ἐ πρὸς τοῦτοις γε μὴν ἔστιν καθαιρετός και διὰ τὰ ἑτερα ἀποκα και ἀκανόνιστα, ἀπερ αὐτὸς τε δωμολογησεν ἀπὸ τοῦ οἰκείου στόματος, και οὐ διεληφθέντες· πραγματευταὶ και κολλῆται συνοδικῶς μετ' ἀσφαλείας τῆς προσηκούσης ἐρωτηθέντες παρῆστυσαν, τὰ κλειῶ δὲ παρήκον ὁ λόγος τῆς ἀστυπίας αὐτοῦ, τὸ μῆκος ὑφορώμενος· ἦρκει μέντοι γε και μόνον τὸ ἐν παγίδι ληφθῆναι τῇ ὁμολογίᾳ τῆς γλώσσης αὐτοῦ, τοῦτο δὴ τὸ Σολομῶντειον εἰς τὴν τούτου καθάρσειν, ἦπερ ἐρρήθη, τὸ δὲ και τὴν τῶν Καυκασίων ἀγνωστῆν μητρόπολιν ἀποσπέσαντα τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑφ' ἑαυτὸν ἀκαθῶς ποιήσασθαι, τοῦτο δὲ και πάσης συμπαθείας αὐτὸν ἀποκλείει. διὰ γοῦν ταῦτα συνδιασκεψαμένη ἢ μετρούτης ἡμῶν τῇ περὶ αὐτῆς θεία ὁμηγύρει και ἀδελφότητι τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερωῶν, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Σηλυβρίας και τὸν τίπον Νικομηδείας ἐπέχοντος, τοῦ Νικαίας, τοῦ Καλικθένοσ, τοῦ Σταυρουπόλεως, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Σμύρνης, τοῦ Βιζύης, τοῦ Καλιζηνής, τοῦ Μηδείας, τοῦ Ῥωσίου, τοῦ Σουγδαίας, τοῦ Γαρέλλης και τοῦ Λιτῶν, καθρηγῆμενον τοῦ λοιποῦ εγγάγειν αὐτὸν, προδήλως ἀθετηγῆν τῶν θείων κανόνων γενόμενος, και ἀπογεγυμνωμένον πάσης ἱερωσύνης και παντίπασιν ἀπηλλοτριωμένον τοῦ τῶν ἀρχιερωῶν χοροῦ και μηκίτε παρὰ μηδενίς καθ' οἰουδητινα τρόπον προσεχθῆναι εἰς ὕπηρεσίαν ἀρχιερατικὴν ἢ ὀλιω ἱερατικὴν, ἐπειδὴ τὸν τοιοῦτον μετὰ πολλὴν και ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἐνδικῶς και κανονικῶς κοινή πάντες συνοδικῶς παντελεῖ καθαρῶσθαι και καθυποβάλλομεν. διὰ γοῦν τὴν περὶ τούτου μόνιμον τὴν ἀσφάλειαν και εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον ἀπολέλυται και ἔγγραφο; αὐτῆ συνοδικῆ ἀπόφασις εἰ; καθάρσειν αὐτοῦ, καταστρωθεῖτα ἐν τοῖς ἱεροῖς κωδικίοις, ὡσπερ εἰθισται και νενομίσται κατὰ τὴν ἀνάκαθεν ἐπεκρητήσασαν παράδοσιν και ὑποτύπωσιν τῆς Ἐκκλησίης Θεοῦ.

† Εἶχε τὸ· Μηρὶ Ἰουλλῶ ἰνδ. ἐννάτης.

XXIX. Patriarcha nominat metropolitam Rhodi et Cycladum.

I. † Εὐλαδέστατοι κληρικοὶ τῆς ἀγνωστῆς μητροπόλεως Ῥόδου, ἀγαπητὰ κατὰ Κύριον τέκνα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, εὐθηνίαν τε τῶν ἀγαθῶν και ψυχικὴν σωτηρίαν ἐπευχεται; ὁμῆν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ πατριαρχάτορος. II

μετριότης ἡμῶν ἀναδεξαμένη ἀπὸ Θεοῦ τὴν οἰκου-
 μενικὴν τῶν ψυχῶν προστασίαν τῶν ἀπάντων Χρι-
 στιανῶν, διὰ φροντίδος εἶχε καὶ πρότερον ἐγκατα-
 στήσαι ἀρχιερέα καὶ ἐπὶ τῆ καθ' ὑμᾶς ταύτῃ ἀγιο-
 τάτῃ μητροπόλει· ἐπὶ δὲ ἀρτίως κατέλαθεν ἐν ταῦθα
 ὁ ἀρτίως ψηφισθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς γνήσιος ἀρ-
 χιερεὺς ἐπὶ τῆδε τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ὑπέρτιμος
 καὶ ἐξαρχος τῶν Κυκλάδων νήσων, ἀγαπητὸς κατὰ
 Κύριον ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος, ἀνὴρ εὐλαθῆς καὶ ἐνάρετος καὶ ἱκανὸς
 ψυχῶν προϊστάσθαι καὶ χειραγωγεῖν αὐτάς πρὸς
 τὴν σωτηρίαν λόγους καὶ παραινέσεις ταῖς προση-
 κούσαις, καὶ ἰδοὺ σὺν Θεῷ ἐργεταὶ πρὸς ὑμᾶς· παρ-
 εγγυᾶται πᾶσιν ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν ὑπο-
 δέξησθε τοῦτον μετὰ περιχαρείας, καὶ εὐφρανθῆτε
 ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ δέχησθε καὶ σπεύδητε
 ἐκπληροῦν, ὅσα μέλλει λέγειν καὶ διδάσκειν ὑμᾶς
 ψυχωφελῆ καὶ σωτηρία, ὑπέκοντες αὐτῷ καὶ πει-
 θαρχοῦντες, ὡς οἰκείῳ πικρῆναι καὶ πατρὶ καὶ διδα-
 σκάλῳ πνευματικῷ, καὶ πάντα ἐρόσον ἐπαγωνιζό-
 μενοι ἀναστρέφασθαι καὶ πολιτεῦσθαι, ὡς ἀρμόζει
 Χριστιανοῖς ἀνθρώποις κατὰ τοὺς θεσμούς τῆς Ἐκ-
 κλησίας Θεοῦ, καὶ καθὼς οἱ φιλευσεβεῖς τῶν Χρι-
 στιανῶν ἀπαιτοῦσι νόμοι, ἀγάπην ἔχοντες μετ' ἄλ-
 λήλων καὶ εἰρήνην, ἐλεημοσύνην καὶ μετάδοσιν πρὸς
 τοὺς πένητας καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξαγορεύειν πρὸς
 τοὺς πνευματικούς πατέρας, τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 συνάξεων καὶ τῶν εἰς Θεὸν ὑμνηστικῶν ἠμελιῶν ἀπε-
 λιμπανόμενοι ἐπὶ καθάρσει καὶ ἀγιασμῷ τῶν οἰ-
 κείων ψυχῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης μὲν ἀκαθαρ-
 σίας ἀπεχόμενοι, πάσης δὲ ἀγαθοεργίας ἀνεχόμε-
 νοι, ἐξ ἧς Θεὸς θεραπεύεται καὶ ἀμείβεται πλουσίως
 τοὺς οἰκείους θεράποντας· ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν
 τῷ μέλλοντι· τοιαύτην γὰρ καὶ ἔχοντες τὴν ἀναστρο-
 φὴν καὶ Θεῷ ὑπαρσκοῦντες, κληρονομοὶ γενήσεσθε
 καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἃ ἤτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
 ὄλῃ προθέσει ψυχῇ· αὐτὸν ἀγαπήσασι καὶ τὰς σωτη-
 ρίους αὐτοῦ φυλάξασιν ἐντολάς, οὗ καὶ ἡ χάρις εἴη
 μετὰ πάντων ὑμῶν.

† *Ἐίχε τὸ Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἰνδ. ε', διὰ τῆς τιμίας δεσποτικῆς καὶ ἀγίας πατριαρχικῆς χειρὸς.*

II. † Οἱ εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ ἐπικράτειαν τῶν
 Κυκλάδων νήσων εὐρισκόμενοι, ἱερωμένοι, ἀρχόντες,
 μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τέκνα τῆς
 ἡμῶν μετριότητος, χάρις ὑμῖν εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ
 Θεοῦ. Οἴδατε ὡς τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Ῥόδου
 γνησίου ἀμοιροῦσης· ἀρχιερέως, ἐρημῆα τοῦ κωλύον-
 τος, παρεισήρχετο τὸ μέρος τοῦ Κρήτης ἡ καὶ Ἑτε-
 ρός τις, καὶ ἐνήργει χειροτονίας διακόνων καὶ ἱε-
 ρέων, ἔτι δὲ καὶ καθιερώσεις ναῶν, παρὰ τὴν κανο-
 νικὴν παρατήρησιν ὡς παρ' ἐνορίαν, μὴ ἐνδόσεως
 ὑβρις ἐπὶ τούτοις παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ θείας
 συνόδου· ἀρτίως δὲ γινώσκειν ὑμᾶς βουλόμεθα, ὡς
 τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη
 ἐπὶ τῇ ῥηθείᾳ ἀγιοτάτῃ μητροπόλει ὁ ἱερώτατος
 ἰδε μητροπολίτης Ῥόδου, ὑπέρτιμος καὶ ἐξαρχος τῶν
 Κυκλάδων νήσων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελ-

φός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀνὴρ
 συνόσι καὶ πνευματικῇ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ κεκοσμη-
 μένος καὶ ἱκανὸς ψυχῶν καὶ πραγμάτων προϊστάσθαι
 καὶ χειραγωγεῖν αὐτάς πρὸς τὴν σωτηρίαν τῷ ὑπο-
 δέγματι τοῦ θεοφιλοῦς βίου αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐργε-
 ται ἰδοὺ σὺν Θεῷ πρὸς ὑμᾶς· παρεγγυᾶται τούτων
 πατρικῶς πᾶσιν ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν
 ὑποδέξησθε τοῦτον μετ' εὐφροσύνης κατὰ τὸ χρέος,
 ὅπερ ἔχετε ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευ-
 σεδῶν νόμων, καὶ ἀπονέμητε τούτῳ κατὰ τὴν περι-
 κειμένην αὐτῷ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ παντοίαν αἰδῶ
 καὶ τιμῆν, καὶ δέχησθε καὶ σπεύδητε ἐκπληροῦν, ὅσα
 μέλλει λέγειν καὶ διδάσκειν ὑμᾶς, ἀφορῶντα εἰς
 ὠφέλειαν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, καὶ ἐφ' οἷς ἂν δεήση
 προβαίνειν χειροτονίας ἱερέων, διακόνων, ἀλλὰ θε-
 καὶ καθιερώσεις ναῶν, τοῦτον μόνον δέχησθε ἐκτε-
 λῶντα ταῦτα ὡς γνήσιον ἀρχιερέα ὑμῶν καὶ πικτέρα
 πνευματικὸν καὶ διδάσκαλον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰς αἱ
 Κυκλάδες νῆσοι ὅπου τὴν αὐτοῦ ἐπικράτειαν εὐ-
 ρισκονται καὶ ἱεροῦσαν, τοὺς δὲ ἄλλους πάντας ἀπει-
 θήσθε καὶ ἀποπέμπητε, ὡς μηδεμίαν μηδαμῶς
 ἔχοντας ἐπὶ τούτοις ἀδειαν, κατὰ τὴν τῶν αὐτῶν ἱε-
 ρῶν καὶ θείων κανόνων παρακέλευσιν καὶ διάταξιν·
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴπερ πειραθεῖεν ἴσως τινὲς ἢ τῶν
 τοῦ μέρους τῆς Κρήτης ἢ ἑτερός τις παρειστρέχεσθαι
 αὐτόθι ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν ἢ ἄλλο τι ἀπὸ τῶν
 ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένων, ἐπὶ περιφρονήσει
 τοῦδε τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιερέως καὶ ὑπερτίμου, ἐπὶ
 ὅπῃ τὴν κανονικὴν εὐθύνην καὶ ἀσπηρίαν εἰσὶ, καὶ
 ἡ μετριότης ἡμῶν σύνμα τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾶ καὶ
 θείᾳ συνόδῳ καὶ ὑπὸ βάρους ἀφορισμοῦ ἐν ἀγίῳ
 Πνεύματι τοὺς τοιοῦτους ποιούμεθα, ἀλλὰ καὶ εἴπερ
 ἀπὸ ἐτέρας ἐκκλησίας χηρεῦσθαι καὶ μὴ ὑποκει-
 μένης ἐτέρῳ ἀρχιερεῖ, μηδὲ κατὰ λόγον ἐπιδόσεως
 δοθείσης τινι, βούλοιντο τινες χειροτονίας δέξασθαι
 διακόνων καὶ ἱερέων, ἔτι τε καὶ καθιερώσεις ναῶν
 ποιῆσθαι, διδάμεν ἀδειαν ἤδη καὶ ἐγχωροῦμεν τῷ
 αὐτῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ῥόδου καὶ ὑπερτίμῳ
 ἐκτελεῖν καὶ ταῦτα πάντα ἀποκριματίστως καὶ
 ἀκωλύτως. Ἐπεὶ γοῦν κατελάβετε τὴν ἐπὶ τούτου
 ἡμετέραν καὶ συνοδικὴν παρακέλευσιν, ὀφείλετε εἰ-
 γνωμονεῖν καὶ ἐκ τοῦ ἀπ' ἐντεῦθεν ἀποκληροῦν,
 καθάπερ παρεγγυῶμεν καὶ ἐπισηκῆπτομεν, ἵν' οὕτω
 καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις διαφυλάξαι ὑμᾶς ἀδλαβεῖς καὶ
 ψυχῇ καὶ σώματι καὶ ἀνώτερον παντὸς ἀνιάρου συν-
 αντήματος.

† *Μηνὶ καὶ ἰνδ. τοῖς αὐτοῖς, διὰ τῆς αὐτῆς τιμίας χειρὸς.*

XXX. *Professio fidei Georgii Vaccæ.*

† Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα,
 ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, κ. τ. λ., καὶ ὁμολογῶ . . .
 προσέρχομαι καὶ καθαρῶς τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ τοῦ
 Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποβάλλομαι πᾶσαν (αἵρεσιν)
 τῶν Λατίνων, τὴν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος καὶ λέγουσαν· καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ
 πιστεύω γὰρ καὶ ὁμολογῶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ θείου Συμβό-
 λου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου τὸ Πνεῦμα

τὸ ἅγιον ἀποβάλλομαι δὲ καὶ ἀρνοῦμαι καὶ πάντα ἅ
τὰ λοιπὰ ἔθιμα αὐτῶν, τὰ τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ
περὶ τῆς λοιπῆς αὐτῶν πολιτείας, καὶ στέργω
πάντα ὅσα καὶ φρονεῖ καὶ λέγει ἡ ἅγια τοῦ Χριστοῦ
Μεγὰλη Ἐκκλησία περὶ αὐτῶν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως, καὶ εἰμι καὶ ἐγὼ εἰς τῶν ὀρθοδόξων Χρι-
στιανῶν καὶ μαθητῆς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὴν
περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐποιήσαμην καὶ τὴν παρού-
σάν μου ὁμολογίαν, ὑπογράφας αὐτὴν οἰκαιοχείρως
μηγὶ *Ιουρίῳ* ἐνδ. δεκάτης.
·Ο· ἄρχων. *Mans propria, Georgios . . Vacha archo.*

XXXI. *Callistus dirimit controversiam ortam inter
monachos monasterii Iberorum in Atho.*

† Ἐν τι καὶ τοῦτο τῶν ἐνομοματάων τε καὶ δι-
καιωτάτων, φαίη ἂν ἅπας ὅστις οὖν ὀρθῶς τοῖς
πράγμασιν ἐξηγητοῦναι τὰς ψήφους εἰδῶς, ὥστε
τοῦ· ὄν μονῆρ βίον ἐπανηρημένους καὶ θεῶν προ-
σωνέχοντας, καὶ κόσμον ἠρνημένους, καὶ κοσμοφύλακτα
ἐν γαλήνῃ διάγειν, τῶν λογισμῶν πάντα θόρυβον
καὶ τύρβην ματαίαν καθάπαξ ἀπαναινομένους, καὶ
τῆν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ὡς ἄμαχον ὄπλον κατὰ
τοῦ ἔχθρου παραφέροντας, συνδεῖσθαι μετ' ἀλλήλων
τῆν συνδέσφι τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς μίαν συνάγε-
σθαι τὴν ἐνότητά δι' αὐτοῦ, καὶ μάλιστα, εἰ τύχοιεν
οὗτοι σύστημα κοινοβίου ἀναπληροῦντες εἰς δόξαν
καὶ ἔπαινον τοῦ πάντα καλῶς καὶ πανσόφως οἰκο-
νομοῦντος Θεοῦ. Εἰ γὰρ οὐ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμέ-
νοι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτου, μέσος πάρεστι αὐτοῖς ὁ
Θεὸς, οὐ εἰσι κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον πολλοὶ καὶ
καθ' ἡλικίαν διάφοροι, οὐκ αὐτοῖς οὗτος, εἰς μέσον
παραληφθεῖς. συν·εἶ καὶ συνάγει τὰς διανοίας αὐ-
τῶν καὶ εἰς τὴν οὐ·ως τοῦ κελοῦ μίαν γνῶσιν ἐνοῖ;
παντὶ που δῆλον· καὶ γὰρ ὡσπερ τὰς πολλὰς καὶ
διαφόρους γνῶμας, ὡς ἔφηρην, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὁμό-
νοια μίαν καὶ ἀπλὴν σχεδὸν ἀπεργάζεται, τὸν αὐ-
τὸν δῆπου τρόπον καὶ ἡ στάσις καὶ τὸ τῆς γνώμης
φιλονεικῶν τὰ τέως ἠνωμένα κατατέμνει καὶ διασπᾷ
καὶ κακῶς διαίρει· ἔθεν τοι καὶ ἡμεῖς, τὴν τῆς
οἰκουμένης Ἐκκλησίας προστασίαν ἐγκειρισμέ-
νοι παρὰ Θεοῦ, διὰ φροντίδος ποιούμεθα τὸ ἐμμέ-
νειν ἐν τούτοις ἀπαράβατως, τοὺς ἐν ταῖς σεβασμίαις
μοναῖς τῶν ἑκασταχοῦ χωρῶν τε καὶ πόλεων, ἐπὶ δὲ
ἡρῶν ἀσκούμενους καὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν
ὀδεύοντας πάντων ἐκ μέσου γεγονότων τῶν μεταξὺ
σκιυδάων καὶ ὀτάσεων. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπὸς, ὡς
πρὸ τίνος ἤδη καιροῦ φθάνουσιν οἱ ἐν τῇ κατὰ τὸ
Ἅγιον Ὅρος τοῦ Ἄθω διακειμένη σεβασμίᾳ μονῆ
τῶν Ἰβήρων ἀσκούμενοι μοναχοὶ κινήσαντες διενέ-
ξεις μετ' ἀλλήλων περὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ περὶ τινῶν ἄλλω·ς εἰς
ἀταξίαν καὶ ἀκοσμίαν ἀφωρῶντων αὐτῆς, ὡς τῶν
Ἰβήρων ἐκ τε τῆς συνήθους περὶ τὰ καλὰ ἀμελείας
καὶ τῆς ὀλιγότητος, τούτων καὶ ἀνεπιστημόνου ἐπι-
στασίας ἀντιποιουμένων μὲν τῆς καθόλου ἀρχῆς τῆς
μονῆς καὶ τοῦ δηλωθέντος θελοῦ ναοῦ, οὐδὲν μέντοι
ἐχόντων ἱκανὸν ἐν αὐτῇ διαπράξασθαι, ἀλλ' εἰς παν-
τελῆ ἐρήμωσιν βουλομένων ταύτην ἀπαγαγεῖν διὰ
τὸ κεκλήσθαι τὴν μονὴν ταύτην τὸ κενὸν καὶ μά-

ταιον ὄνομα τῆς τῶν Ἰβήρων προστασίας καὶ
σφειροζομένων ἐνταῦθεν καὶ τὴν καθολικὴν αὐτῆς
ἐκκλησίαν, οὐ χάριν πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐγγενει-
σαν συνάξεις καὶ ἐξετάσεις, ὥστε τὴν προσήκουσαν
γενέσθαι κατάστασιν ἐπ' αὐτῇ, αἰτησαμένων τούτο
τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων ἐπ' ἀσφάλειά καὶ ευστάσει
τῆς δηλωθείσης μονῆς. Ἔθεν τοι καὶ τοῦ δαιωτάτου
ἀνδρός, κύρ Ἀρσενίου ἐκείνου, τοῦ εἰς Πρῶτον ἀπε-
τεταγμένου τοῦ Ἁγίου τούτου Ὅρους ἐπιδημήσαν-
τος τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ τὴν τῶν Ἰβήρων περὶ τὰ
καλὰ ἀμελείαν ἰδόντος καὶ τὴν λοιπὴν ἀπειρίαν αὐ-
τῶν, ἣν περὶ τα τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἔθιμα
τῆς μονῆς εἰδείκνουν, καὶ δεισαντος, μὴ ποτε καὶ
τὸ ταύτης φρουρίον εὐάλωτον γένηται τοῖς ἐχθροῖς;
τῇ πολλῇ ἀμελείᾳ, ἐξώσθησαν οὗτοι δὴ οἱ Ἰβῆρες
παντελῶς τῆς ἀρχῆς καὶ ἐπιστασίας ἐθεθε τῆς μο-
νῆς, καὶ ἀποκατέστησαν οἱ μοναχοὶ Ῥωμαῖοι κα-
τάργειν τῶν ἐν αὐτῇ πάντων διακονημάτων. Ἀντι-
ποιουμένων δὲ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰβήρων τῆς τοιαύτης;
ἀλογίστου φιλονεικίας, ἐπιδημήσαντο; τῆ· τοιαύτη
μονῆ τοῦ δαιωτάτου Πρώτου τοῦ ἀρτίως; εἰς τὴν
τοιαύτην προστασίαν εὐρισκομένου, τιμωπά·του ἐν
ἱερομονάχοις καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ
τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Θεοδοσίου, ἐπὶ τε τῶν
τιμωπάτων ἱερομονάχων καὶ ἡγουμένων τῶν ἐκεῖσε
σεβασμίων μονῶν καὶ τινῶν εὐλαβεστάτων καὶ τι-
μίων γερόντων, συμπαρόντων αὐτοῖς καὶ τῶν ἱερω-
τάτων μητροπολιτῶν, ὑπερέμουν, ἀγαπητῶν κατὰ
Κύριον ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλαι-
τουργῶν, τοῦ τε Τραϊανουπόλεως καὶ τοῦ Ἱερισσοῦ,
ἐπὶ δὲ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Αἰνῶν ἐκεῖσε
τότε εὐρεθέντος διὰ τινὰ χρεῖαν, καὶ πολλῶν λόγων
κινήθέντων παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ πολλῶν;
διασκέψεως γενομένης μετὰ τῆς προσηκούσης πνευ-
ματικῆς ἀκριθείας καὶ συντηρήσεως παρὰ τῶν εἰρ-
ρημένων ἐξιοπίστων προσώπων, ἐτάχθη, καὶ πε-
ριέστη ἐγγράφως, ἵνα κατέχηται καὶ ψάλληται ἡ
καθολικὴ ἐκκλησία τῆς εἰρημένης μονῆς παρὰ τῶν
μοναχῶν Ῥωμαίων, οὐ μόνον κατὰ ἀριθμὸν ὑπερε-
χόντων, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ἔργον πνευματικῶν μυρίῳ
τῷ μέσῳ ὑπερνεκίωντων τοῦ; Ἰβῆρας καὶ ἱκανῶς
ἐχόντων ἀποδιδόναι τῇ τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ τὴν πρέ-
πουσαν μοναχοῖς ἀνδράσιον εὐκοσμίαν τε καὶ κατὰ-
στασιν, ἀρκομέναν τῶν μοναχῶν Ἰβήρων, εὐερέθ-
μήτων ὄντων διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν καὶ ἀνεπι-
στημόνων, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν ἑτέραν τῆς μονῆς;
ἐκκλησίαν. Πρὸς τούτοις διεγνώσθη καὶ ἀπετάχθη,
εἶναι·τόν τε ἡγούμενον καὶ τὸν ἐκκλησιάρχην ἀπὸ
τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν Ῥωμαίων τοὺς προκριθέντας;
ἀγίους; καὶ πρόποντας τοῖς τοιοῦτοις; λειτουργή·μασι,
τὰς μέντοι τῶν ἄλλων διακονημάτων ἀρχὰς εἶναι
κοινὰς καὶ Ἰβῆρας; καὶ Ῥωμαίους, φροντίζουσαι
ἐπιμελῶς τῆς ἐπὶ τὸ κρείττον συστάσεως καὶ ἐπιδέ-
σεως τῆς τοιαύτης μονῆς, κατ' ἐκλογὴν γινομένης;
τῆς ὀπηρεσίας τῶν τοιοῦτων διακονημάτων, καὶ μὴ
ἀδοκιμάστω; καὶ, ὡς ἔτυχεν, ἀπραγμόνως διακεῖ·σθαι
τὰ τῆς μονῆς. Ἐπὶ γοῦν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει καὶ
διεγνώσει ἐκρί·στάτο καὶ σεπτὸν πρόσταγμα τοῦ
κρατίτου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, ἐπεκυροῦν

ἐκ παντός τρόπου τὴν τοιαύτην ἔγγραφον ἀποκατάστασιν διὰ τὴν ἐφ' ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ ἀνενοχλησίαν τῆς σεβασμίας μονῆς· καταλαβόντες δὲ ἀρτίως εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θέλαν καὶ ἱερὰν σύνοδον οἱ βῆθέντες μοναχοὶ Ῥωμαῖοι καὶ ἀνευγκόντες τὰ πραχθέντα, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ κατ' αὐτοὺς μονῇ καὶ ἅμα τὸ γεγονός γράμμα προβαλλόμενοι, τὴν ἀναφορὰν τούτων πιστούμενοι, ὑπογράφαίς σεσημασμένον τῶν τε εἰρημένων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου, ἰδεσθῆσαν διὰ πλείονα τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ ἀνενοχλησίαν τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ ἔδρασαν καὶ ἀμετακίνητον κατάστασιν τῆς εἰρημένης ἔγγραφου πράξεως τυχεῖν ἐπὶ τούτῳ καὶ σιγίλλωδους γράμματος αὐτῆς. Ἡ μετριότης ἡμῶν, συνδιασκαφεμένη τὰ περὶ τούτου τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις καὶ τῇ παρακλήσει αὐτῶν ὡς εὐλόγῳ προσχοῦσα, τὸ παρὸν ἐπορέγει αὐτοῖς σιγίλλωδες γράμμα, δι' οὗ καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι, ἵνα ἔξη ἀπάρτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κύρος καὶ ἀμετάβρεπτον ἡ γενοῦσα ἔγγραφος ἐνουγράφως κατάστασις παρὰ τε τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου περὶ τῆς δηλωθείσης τῶν Ἰθέρων σεβασμίας μονῆς, καὶ κατέχωσιν εἰς τὸ ἐξῆς οἱ μοναχοὶ Ῥωμαῖοι τὴν καθολικὴν αὐτῆς Ἐκκλησίαν, καὶ ἐκτελώσιν ἐν αὐτῇ τὰς ἱερὰς ὑμνωδίας, ὑπερευχόμενοι τῶν κρατίστων καὶ ἀγίων μου αὐτοκρατόρων καὶ παντός τοῦ Χριστιανώμου καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος, καὶ ἔξη οὕτως ἡ δηλωθεῖσα ἐκκλησία τὴν ἀρμόζουσαν εὐκοσμίαν αὐτῆς καὶ κατάστασιν παρ' αὐτῶν δὴ τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀριθμῶν καὶ τοῖς πνευματικαῖς προτερήμασι κατὰ πολὺ διαφερόντων τῶν Ἰθέρων, οὗτοι δὲ οἱ Ἰθῆρες κατέχωσι τὴν ἑτέραν ἐκκλησίαν τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην τῆς Θεομήτορος τῆς Πορταίας, καὶ ἐκτελώσιν καὶ οὗτοι ἐν αὐτῇ τὰς ἱερὰς ὑμνωδίας, ἐκλέγονται δὲ ἀπὸ τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων ἡγούμενός τε καὶ ἐκκλησιάρχης, ἕξιοι τῆς τοιαύτης προστασίας, δυνάμειοι καὶ ἀμφοτέρα τὰ μέρη τῶν τοιοῦτων μοναχῶν καταρτίζουσιν εἰς ἐνότητα καὶ ἀγάπην πνευματικὴν καὶ διδάσκουσιν καὶ νοουθετεῖν πάντας καὶ χειραγωγεῖν ἀκλανῶς εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν, εἰς δὲ τὰ ἕτερα διακονήματα οἱ χρησιμεύοντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ οὕτως ἐπικρατῆν ἐν αὐτοῖς· φιλαδελφία καὶ ἀγάπη καὶ ἔνωσις, ὁ καρπὸς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, μήτε τῶν Ῥωμαίων κατεξανισταμένων ὀπωσθήποτε καὶ δι' ὄχλου γενομένων τοῖς Ἰθῆροι, μήτε μὴν τῶν Ἰθέρων γενεκάστητος λόγον ἢ ἑτέρας οἰασθήνους μετ' ἡμῶν πρόφασιν προκαλλομένων καὶ κατὰ τῶν Ῥωμαίων χωροῦσιν καὶ τὸ τῆς μονῆς σῶμα κακῶς διασπώντων, ὅπερ ὑφ' ἐνὶ καθηγεμόνι συνέδῳ, τῷ δεσπότῃ Χριστῷ· τῶν γὰρ μὴ οὕτω βουλόμενον διαγεῖν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τάρπτεται καὶ συγγεῖν ἐπιχειροῦντα τοὺς ἐν τῇ διαληφθείσῃ μονῇ μοναχοὺς, εἴτε δὴ καὶ Ῥωμαίων, ἐξωθεῖσθαι τῆς μονῆς καὶ ἀποδιώκεσθαι ὡς ἑσπερίων πρόβατον ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι τῇ μετριότης ἡμῶν, ὡς δὲ μὴ μεταδῶν καὶ ἐγούον λύμης τῆς ψυχολαβοῦς ταύτης νόσου

ἄρθελοι πραχθῆναι ἀμεταθέτως ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ πᾶν ὅσον περὶ τούτου συνοδικῶς διεγνώσθη καὶ ἀπεφάνθη· κατὰ γὰρ παντὸς τοῦ παραθρομένου ὀπωσθήποτε ἀκυρώσαι τὴν τοιαύτην συνοδικὴν διάγνωσιν καὶ βῆρος φρικώδους ἀφορισμοῦ ἐπανατείνεσθαι ἢ μετριότης ἡμῶν. Ταῦτα ὡς ἐν παρασημειώσει ἀπὸ τοῦ παρασχεθῆναι ἐν τῷ παρόντι κωδικίῳ ἐγράφησαν, ἐπεγένετο δὲ ὑστερον πλείονα ἐν τῷ γεγονότι σιγίλλῳ, ἃ οὐκ ἔφθασαν τεθῆναι ἐν ταῦθα.
 † Εἶχε καὶ τὸ· Διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς Κἀλλιστος, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένικος πατριάρχης.

XXXII. Patriarchæ Constantinopolitani epistola ad patriarcham Antiochiæ de monasterio Hodegon.

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν εἰς τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας.

† Ἀγιώτατε πατριάρχα θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος, πεποίθαμεν εἰς Θεόν, ὅπως καὶ τῆς σωματικῆς εὐεξίας ἐπαπολαύοι ἡ ἀγιωσύνη σου, καὶ ἔχοι ἐπὶ πᾶσι καλῶς, εἰς ὠφέλειαν καὶ ἐπίσκεψιν ψυχικὴν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστιανώμου καὶ ὀρθοδόξου λαοῦ. Ἡ μετριότης ἡμῶν, τῷ νόμῳ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης στοιχειουμένη καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ ὁμῶναιον περὶ πλείστου ἀεὶ ποιουμένη, πολλὰκις διὰ γραμμάτων αὐτῆς τὴν ἀνήκουσαν καὶ ὀφειλομένην προσαγορεύουσιν ἐποίησατο πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ περὶ ἄλλων μὲν ἑτέρων, οὐχ ἤττον δὲ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς παρεμπροσθίας, συγγωρήσει Θεοῦ, στάσεως καὶ παραχθῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ παρὰ τῶν ἐξ ἀλογίστου γνώμης τολμησάντων νόθα καὶ ἔκφυλα δόγματα παρεισαγαγεῖν ἐπὶ καινοτομίᾳ τῆς πατροπαράδοτου ἡμῶν καὶ ὀγιούσ πίστεως καὶ ταύτῃ διασπᾶσαι τὸ καλὸν σῶμα αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν μετριότης ἡμῶν ζητούσα ὠφέλειαν· ἡ δὲ ἀγιωσύνη σου δηλώσα ἡμῖν διὰ γράμματος αὐτῆς, ὅπως ἔχης γνώμης εἰς τοῦτο, οὐκ ἐθέλησας, ὅπερ εἰ τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀληθείας ἐξέχεται, ἔχεις καὶ αὐτὸς διακρίναι. Πλὴν ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ οὕτω νόμους φιλίας εἰδυία τιμᾶν, περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὰ σὰ ἀδελφὰ ἐν ἅπασι φρονούσα. Οἶδαν ἡ ἀγιωσύνη σου, ὡς πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν ἀπετάχθη, ἔχειν τὴν σὴν ἀγιωσύνην τὴν σεβασμίαν μονὴν τῆς πανυπεράγῃς Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τῶν Ὁδηγῶν, ὡς πατριάρχην Ἀντιοχείας, καθὰ καὶ τοὺς πρὸ σου ἑτέρους, εἰς χροῖσιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν καλοῦσιν τῆς σῆς ἀγιωσύνης, ἀλλ' ἡ καὶ αὐτῆς, ὅπως καθὼς δηλαδὴ ἐδόθησαν καὶ τοῖς ἀδελφῶν καὶ ἐπιτοῖς πατριαρχαῖς, τῷ τε Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῷ Ἱεροσολύμων, ἕτεραι τῶν ἐν ταῦθα ὄντων· οὐ μέντοι ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται, ὥστε καταθεθέντων τοὺς τῶν πατριαρχῶν μοναχοὺς τῶν εἰρημένων μονῶν καὶ πράττειν ἐν αὐταῖς κατὰ πολ-

λὴν τοῦ κωλύσαντος ἐρημίαν, ἃ οὐ θέμις μὴ μόνον Α
 μοναχοῖς, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκοῖς καὶ φαύλοις ἀνδράσι, τῆς ἡμῶν μετριότητος μὴ ἐχούσης ἄδειαν ἐρευνηθῆναι καὶ ἐξετάζεσθαι τὰ τοιαῦτα. Εἰ δ' ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικῆς θρόνος, ἄτε δὴ οἰκουμηνικός ὢν, προνόμιον ἐκπαλαί κέκτηται παρά τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων εἰς τὰς ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας, τὰ παρεμπύπτοντα ἐν αὐταῖς ἐκκλησιαστικὰ ἀναγκαῖα ζητήματα διερευνῆναι καὶ ἐξετάζειν, πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα ἐν τῇ οἰκείᾳ ταύτῃ μεγαλοπλῆει, ἐν ἣ ἐστήρικται χρίσει Θεοῦ καὶ ψήφῳ βασιλικῆ ἡ τοιοῦτος πατριαρχικῆς θρόνος. Ἄλλ' ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ οὕτω δικαίως τοῦ πράγματος ἔχοντος, διὰ τὴν τῆς σῆς ἀγιότητος ἀγάπην πνευματικὴν καὶ φιλίαν ἔμενε σιωπῶσα ἐπὶ τοσούτον καὶ μηδεμίαν ἐρευνησάμενη ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μονῇ εἰς συντήρησιν καὶ ἀσφάλειαν ψυχικῆν τῶν ἐνασκουμένων αὐτῇ μοναχῶν, καίτοι γε προδήλου τοῦ πράγματος δυνάτος, ὅς οὐ κατὰ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα πολιτεύονται, οἱ δοκοῦντες προῆγειν τῶν ἄλλων, ὡς δὴ θεν μοναχοὶ καὶ ἱερωσύνης ἀναξίως ἐπιλημμένοι, καὶ πρό γε πάντων ὁ Ἀνανίας ὁ τοῦ Τύρου ἀνεψιὸς καὶ οἱ συμμύσται καὶ μυσταγωγοὶ τούτου, ὅστις καὶ τοῦ Τύρου ἐνταῦθα ἐπιδημοῦντος ἀδελφῶς ἦν πράττων τὰ ἄτοπα, καὶ τῶν θείων ἀπτόμενος καὶ ἱεουργῶν, ὧ δίκη καὶ νόμοι Θεοῦ! ἀνευθριάστως ὡς δὲ ὁ Τύρου αὐτόθι ἐπιδημήσας πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, ἐπεισε ταύτῃ ἐγχειρισσάσθαι τὴν ἡγουμενίαν τῆς ῥηθισης σεβασμίας μονῆς τῷ δηλωθέντι Ἀνανίᾳ, καὶ ἔλαθε ταύτην ἐκ καταστροφῆς τῆς οἰκείας ψυχῆς, ἀφροντισήσας καθάπαξ καὶ ὅλως τοῦ κακοῦ γεγώνως καὶ ἀτόπων καὶ βεβήλων ἀσωταίων ἐφαψάμενος, ἀναίδην πόρνη γυναικὶ συνηυνάξεντο ἀντὶς τοῦ καλλίως αὐτοῦ ἐφ' ὅλαις δηλαδὴ σχεδὸν ταῖς νυξί, καταστυνόμενος μετ' αὐτῆς, παράδειγμα κακίας τοῖς συμμύσταις τούτου προκείμενος. Τοῦ γούν τοιοῦτου ἀποπήματος ἐκδήλου παντάπασιν γεγονότος καὶ πάντων καταδοῶντων καὶ ἀνομίαν τοῦτο δὴ τὸ πρᾶγμα ἀποκαλούντων, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐξετάσει δοῦσα τὸ πρᾶγμα, ὡς γε ἔχρη, εὔρε τοῦτον μὲν τῶν νυκτῶν συγκοιμώμενον καὶ συνευαζόμενον τῇ δηλωθείσῃ πόρνη, καὶ οὕτως ἐάλω ὁ τρισάθλιος ἐπ' αὐτοφωρῶν τὸ τῆς πορνείας αἰσχος διαπραττόμενος ἔξῆλασεν οὖν τοῦτον διὰ ταῦτα τῆς ἡγουμενίας, ἐπείπερ οὐ μόνον αἰσιος ἑαυτῷ γέγονε τῆς τοιαύτης κακίας, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μετέδωκε τῆς οἰκείας λύμης καὶ ψυχικῆς ἀπωλείας, σπῆλαιον ληψὼν τὴν μονὴν ἐργασάμενος, ἀποκατέστησε δὲ διὰ συντηρησῆναι μὲν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἀναυλὴν δὲ καὶ ἀναχαίσειν τῆς τοῦ κακοῦ συνηθείας ἡγουμένου ἐν αὐτῇ ἀνδρα τίμιον καὶ εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετον ἄνθρωπον καὶ εὐδοκίᾳ βασιλικῆ, ὅστις ὑπὸ τῆς ἐνοουσης ἀρετῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ τρόπου καὶ τῆς εἰς τὰ ἡματικὰ ἐπιστήμης δύναιται, βοηθεῖν μὲν Θεοῦ, ἀντιμεταστήσει δὲ καὶ τῆς ὑπεράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος, εἰς τὸ κρεῖττον καὶ βέλτιον προάξειν, τοὺς δ' ἄλλους μοναχοὺς μετασχευάσασθαι καὶ μεταπεισῆσαι πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐλάβειαν ἢ πλὴν καὶ οὕτω τοῦ πράγματος

ἔχοντος καὶ τῶν κατὰ τὴν μονὴν τὴν διδρῶσιν λαβόντων, ὃν ἐγράφομεν τρόπον καὶ δηλοποιούμεν ὑμῖν καὶ ἀδελφίς, τὸ τῆς ἀγωσύνης δικαίον συνετηρήθῃ καὶ περισσώζεται, καὶ ἡ μονὴ ἔστιν ὑπὸ τὴν σὴν ἀγιότητα ὡς καὶ πρότερον ἀπαραιοποιήτως. Ἐκρίνει οὖν δικαίον ἡ μετριότης ἡμῶν παραδηλώσαι ταῦτα καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, ὡς ἂν γινώσκῃς τὸ πρᾶγμα ὡς ἐγένετο, μήποτε ἄλλως ἀκουσθὲν θορυβήσῃ τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ γὰρ ὅπερ ἐμελλε ποιήσειν ἡ ἀγωσύνη σου χάριτι Θεοῦ ἐπὶ τοιοῦτοις ἀθέσμοις πράγμασι γνωσθεῖσιν ἀριθλοτάτα, αὐτὸ τοῦτο πεποίηκε καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ χρεῶν ἔστι τὴν σὴν ἀγιότητα ὑπεραποδέξασθαι τοῦτο ὡς θεοφιλῆς καὶ πνευματικῶν ἔργων. Ἐρῶσσο, ἀγιώτατε Δέσποτι, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῆ ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XXXIII. Synodus transfert metropolitam Bituniam in metropolim totius Ungrovlachiae, consiliens ut Ecclesia Ungrovlachiae subjecta sit Ecclesiae Constantinopolitanae.

I. † Ὁ εὐγενέστατος μέγας βοιθόδας καὶ αὐθέντης πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γεννησιώτατος υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἀλέξανδρος, ὑπὸ φιλοθείου γνώμης κενικημένος, καὶ πολλῆν ἐνδεικνύμενος τὴν στοργὴν καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπίθειαν εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐζήτησεν οὐ μόνον ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων αὐτοῦ καὶ ἐδείθη τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὡς ἂν ἦ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς οὗτος καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῦ ἐπικράτεια καὶ ἀρχὴ ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνάκρισιν καὶ διεξωγῆν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ δέξηται ἀρχιερέα, χειροτονίαν ὄντα τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σὴν τελοῦντα, καὶ ἔχη τοῦτον ὡς γνήσιον ποιμένα πάσης Οὐγγροβλαχίας εἰς εὐλογίαν καὶ πνευματικῶν καταρτισμῶν αὐτοῦ τε καὶ τῶν παίδων καὶ πάσης τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ· διὸ καὶ πρό τινας ἤδη καιροῦ προσεκαλέσατο πλησιάζοντα αὐτῷ τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Βιτζίνης, ὑπέριμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ὑάκινθον, καὶ ἐδέξατο ἀσμενέστατα τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, καὶ ἐδείξε πρὸς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν καὶ εὐλάβειαν, καὶ ἐζήτησε μετὰ πολλῆς παρηκλήσεως, ἵνα κατὰ μὲν τὸ πρῶτον μετατεθῆ ἐκ τοῦ ἱερώτατος μητροπολίτη Βιτζίνης, ἀπόδεικτος φωνεῖς κατὰ πολὺ τῷ τοιοῦτῳ μεγάλῳ βοιθόδᾳ, εἰς τὴν ἐκκλησίαν πάσης Οὐγγροβλαχίας, μετὰ δὲ θάνατον αὐτοῦ δὴ τοῦ Βιτζίνης ψηφίζεται ἕτερος, καὶ χειρονοούμενος παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκπέμπεται ἐκείσε ὡς ποιρὴ καὶ ἀρχιερεὺς γνήσιος πάσης Οὐγγροβλαχίας. Ἐπὶ οὖν ἐκρίθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας ὁμηγύρευς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοιαύτη ζήτησις καὶ ἀξιωσις τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου βοιθόδα εἰς πολλῶν ψυχῶν ὠφέλειαν καὶ καταρτισμῶν, πᾶς δὲ ὁ κόσμος, καθὼς ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις ὁ Κύριος ἀπεφῆνατο, μῖα ψυχῆς οἷ

ἀντάξιος καὶ διὰ τοῦ προφήτου ὁ ἐξάγων ἔξισον ἐξ ἀνάξιου, ὡς στόμα μου ἔστι, μέλλει δὲ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀρχιερατικῆς ἐπιστολάς καὶ ποιμανσίας; ὁ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀρχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ πάσης τῆς εἰρημένης Οὐγγροβλαχίας εὐρισκόμενος Χριστώνυμος τοῦ Κυρίου λαὸς ὀδηγεῖσθαι εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν σωτηριῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν μέλλει εἰσηγουμένου τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἐκδιδάσκοντος αὐτοὺς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἔδον καὶ ἀριστῶντος; καὶ κωλύοντος ἀπὸ τῶν ἀπηγορευμένων ἔργων τῆς ἀμαρτίας καὶ παντὸς ἐκφύλου καὶ ἀλλοτρίου δόγματος τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος διὰ σπουδῆς τοῦτο μελλούσης ἀεὶ ποιεῖν καὶ γράφειν καὶ νοθετεῖν αὐτοὺς εἰς τήρησιν τῆς ἀσφαλούς ἡμῶν πίστεως, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς πολλὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν αὐτῶν, ὑπὲρ οὗ θεοῦ πράγματος; οὐχ ἱκανὸς ὁλος ὁ κόσμος, ὡς ἀποδίδεικται· διὰ γοῦν ταῦτα ἡ μετριότης ἡμῶν, συνδιασχεψαμένη τὰ περὶ τούτου τῇ περὶ αὐτὴν θεῖᾳ ὀμηγύρει τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τῷ Ἡρακλείᾳ.

Ἐπὶ ἀμεταθέτω; ἐξέχεται εἰς τὸ μετατεθῆναι τόνδε τὸν μητροπολίτην Βιτζίνης ὁ τοιοῦτος μέγας βοιθόδας εἰς τὸν θρόνον πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ ἐπικρατείας καὶ ἀρχῆς αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ παρὸν οὐκ εἰς ἕτερόν τινα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην προστασίαν μετὰ πολλῆς ζητεῖ παρακλησίᾳς, ὑπισχνούμενος δοῦναι ἐνώμοτον καὶ ἔγγραφον ἀσφάλειαν, ἵνα τελῇ τὸ ἀπὸ τούδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, μέχρις ἂν συνίσταται ἡ αὐθεντία καὶ ἀρχὴ αὐτοῦ, ἡ εἰρημένη πᾶσα Οὐγγροβλαχία, ὅπου τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον μετέθηκε τούτου δὴ τὸν Βιτζίνης ἡ μετριότης ἡμῶν γνώμη καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ ἀπαραμίλλου τῆ τοῦ ἡθαυ; καὶ τῶν τρόπων χρηστότητι τε καὶ γαληνότητι καὶ τὸ δίκαιον ἐν ἅπασιν βουλομένου κρατεῖν καὶ παρῆρησιάζεσθαι, εἰς τὸν θρόνον πάσης Οὐγγροβλαχίας. Ἔσται τοίνυν τὸ ἀπὸ τούδε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ὅπαντα χρόνον ὁ δηλωθεὶς ἱερῶτατος μητροπολίτης πάσης Οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸς, ὡσπερ τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος, οὕτω μετέχων καὶ ἀπολαύων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἅτε δὴ γνήσιος ἀρχιερεὺς διὰ τῆς χάριτος; τοῦ Θεοῦ ἀποκαταστάς τῆς δηλωθεῖσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας; κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τε καὶ ὑποτύπωσιν, ἀναγκάστας τε σφραγίζων ἐκ πάσης τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐνορίας αὐτοῦ καὶ ὑπεδιακόνους καὶ διακόνους προδιδάζων καὶ πρεσβυτέρους χειροτονῶν, ἐπιλαδόμενός τε καὶ πάντων τῶν ἔθενδήποτε διαφερόντων ταύτῃ δικαίων· ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἱερωμένοι, μοναχοὶ καὶ λαϊκοί, ὀπεικεῖν καὶ ὑποτάττεσθαι τούτῳ, ὅσα καὶ γνήσιῳ αὐτῶν ποιμένοι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ, καὶ δέχεσθαι προθύμως καὶ ἀποπληροῦν, ὅσα μέλλει λέγειν καὶ παραινεῖν καὶ ἐκδιδάσκειν αὐτοὺς, ἀφορῶντα εἰς ψυχικὴν λυσίτελειαν, τηρουμένης ἀπαρα-

ποιήτου κἀν τῷ ἐξῆς ἀεὶ χρόνῳ τῆς ἐνωμότου ἀσφαλείας καὶ ὑποσχέσεως ἔγγραφου εἰς τὴν ἅγιαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ τοιοῦτου εὐγενεστάτου μεγάλου βοιθόδα εἰς τὸ εἶναι ἀεὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας ὑπ' αὐτὴν καὶ δέχεσθαι ἀπ' αὐτῆς ἀρχιερέα γνήσιον· ὥστε γὰρ συντηρεῖσθαι εἰς τὸ ἐξῆς τοῦτο ἀκαινοτόμητον, καὶ βαρύτερον καὶ συνοδικὸν (ἀφορισμὸν) ἠπειλήτο κατὰ παντὸς τοῦ βουλευθησομένου ἀκυρῶσαι αὐτό· ἐπειδὴ τούτου ἔνεκεν καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις; γενοῦσα τῷ εἰρημένῳ μητροπολίτῃ πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ ὑπέρτιμῳ εἰς ἀσφάλειαν ἐπιπέδοται, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Μάϊου τῆς ἐνισταμένης ἐβ' ἰνδ. τοῦ ἰωζή; ἔτους, ἧτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτοχειρῶ γραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

II. † Εὐγενέστατε, συνετώτατε, ἀνδρικώτατε μέγα βοιθόδα καὶ αὐθέντα πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι γνησιώτατε, ποθεινότατε υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἀλέξανδρε, ὕγιαν καὶ εὐθυμίαν ψυχῆς, σώματός τε ῥῶσιν καὶ εὐεξίαν καὶ πᾶν ὃ τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριο, ἐπέυχεται τῇ ἀντιλήψει σου ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς εὐγενείας καὶ τῶν προτέρων καὶ τῶν ὕστερων ἐγνώρισεν ἀκριβῶς ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅσα ἐδῆλου ἡ εὐγένειά σου, καὶ ἀπεδέξατο κατὰ πολὺ καὶ ἐπήνεσε τὴν εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ στοργὴν καὶ ἀγάπην, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἅγιαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἧτις ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ἡ ρίζα τῆς εὐσεβείας καὶ τὸ ἀτήρηγμα καὶ ὁ θεμέλιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μάλιστα, ὅτι ζητεῖς ἀπὸ ψυχῆς ἀρχιερέα καὶ ποιμένα καὶ διδάσκαλον τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐπικρατείας τῆς εὐγενείας σου, χειροτονίαν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς υἱὸς αὐτῆς γνήσιος καὶ εὐπειθής, καθὼς ἐστὶν ὀρεϊλόμενον παντὶ βουλομένῳ θερμῶς καὶ μετὰ εὐλικρινοῦς πίστεως δέχεσθαι τὴν εὐσέδειαν καὶ ἀποτρέψεσθαι τὰς τε παρασυναγωγὰς καὶ τὰ ἐκφυλα καὶ ἀλλότρια δόγματα. Ἐπὶ οὖν, ὡς εἰρηται, μετὰ πολλῆς ἀποδοχῆς καὶ ὀρέξεως ζητεῖ ἡ εὐγένειά σου, ἵνα ἐξη αὐτόθι ἀρχιερέα τῆς περὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καὶ νῦν μὲν τὸν ἱερῶτατον μητροπολίτην Βιτζίνης, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος; καὶ συλλειτουργόν, κύρ Ἰάκινθον, μετὰ δὲ παρέλευσιν αὐτοῦ, ὃν ἂν ἐκλέξῃται καὶ χειροτονήσῃ ψήφῳ συνοδικῇ ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐκπέμψῃ πρὸς τὴν εὐγένειάν σου καὶ πρὸς τὴν αὐτόθι πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐπικράτειαν αὐτοῦ ἀρχιερέα γνήσιον, καὶ ὅτι διαθεβαίουται ἡ εὐγένειά σου ἐνόρκως καὶ μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ μέλλει εἶναι τοῦτο ἀπαραπόητον καὶ ἀμετάθετον εἰς τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτῆς εἰς τὸ μηδέποτε θελήσῃ ἀξέσθαι αὐτοὺς ἀρχιερέα ἑτέρωθεν, κἄν οἷος ἄρα καὶ ἔστιν, εἰ μὴ χειροτονίαν καὶ ἀποστολὴν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Διὰ γοῦν ταῦτα πάντα καὶ μάλιστα διὰ

τὸ ἔχειν τὴν εὐγένειάν σου καθάραν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ κρᾶτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα, τὸν ὑψηλῶτατον βασιλεῖα τῶν Ῥωμαίων, τὸ συμφέρον πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸν γαληνῶτατον καὶ φιλανθρωπότατον, ἐπηυδόκησεν μὲν αὐτὸς δὴ ὁ κρᾶτιστος καὶ ἁγίος μου αὐτοκράτωρ, ἐψηφίσαστο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ἦδη κατὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν ζήτησίν σου καὶ τὸ συμφέρον τοῦ αὐτόθι Χριστιανώμου λαοῦ μετετέθη ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Βιτιζίνης, οὗτος δὴ ὁ κύριος Ἰάκινθος, διὰ τῆς νενομισμένης ἐγγράφου συνοδικῆς πράξεως εἰς πᾶσαν καὶ ἔστι τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς γνήσιος ἀρχιερεὺς πάσης Οὐγγροβλαχίας, ἔχων ἄδειαν, καθὼς ἡ γενοῦσα ἐπὶ τούτῳ ἐγγράφῳ συνοδικῆ πράξις κατὰ μέρος διέξεισι, ποιεῖν ἐν πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ καὶ ἐπαρχίᾳ αὐτῆς πάντα, ὅσα ἀνήκει γνήσιῳ ἀρχιερεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσεν οὕτως ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία εὐδοκίᾳ καὶ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ γνώμῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου κατὰ τὴν σὴν ζήτησιν καὶ ἀποδοχὴν· ὅν δὲ ἔστιν ἀπὸ τοῦ νῦν φροντίσαι καὶ ἀποπληρῶσαι τὴν ὑπόσχεσίν σου, ἡγῆσαι ἵνα ποιῆσῃ ἡ εὐγένειά σου καὶ οἱ παῖδες καὶ κληρονόμοι καὶ διάδοχοι αὐτῆς γράμμα ἔνορκον, κατησφαλισμένον πάντοθεν, διαλαμβάνον κατὰ μέρος, ἵνα δηλονότι μετὰ θάνατον τοῦ τοιοῦτου ἀρχιερέως ὑμῶν εὐρίσκηται ἡ πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐπικράτεια τῆς Οὐγγροβλαχίας ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλου Ἐκκλησίαν, καὶ χειροτονῆται ψήφῳ συνοδικῇ παρ' αὐτῆς, ὡς εἴθισται καὶ νενομισται, ἀρχιερεὺς, καὶ ἀποστέλληται αὐτόθι εἰς ποιμανθῆσαν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ αὐτόθι Χριστιανώμου λαοῦ, καὶ ἐκπέμψῃ τὸ τοιοῦτο γράμμα μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τούτων παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐνταῦθα εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν συνόδον, καὶ ἐνὶ εἰς βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ὑποσχέσεως καὶ συμφωνίας τῆς εὐγενείας σου· ἐπεὶ ὥστε εἶναι ἀπαραπολητόν καὶ ἀμετάθετον τὴν εἰρημένην κατάστασιν, καὶ συνοδικὸς φρικώδης ἀφορισμὸς ἠπειλεῖται κατὰ τοῦ κωλύσοντος καὶ ἀθετήσοντος ταύτην. Ὁφείλει δὲ καὶ ἡ εὐγένειά σου, ζητήσασα εὐρίσκεισθαι ὡς υἱὸς γνήσιος τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, στέργειν ἀμεταθέτως τὰ ὠμολογημένα καὶ πατροπαράδοτα καὶ ὑγιῆ δόγματα, τοὺς θελοὺς καὶ ἱεροὺς κανόνας καὶ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους, δι' ὧν στηρίζεται τὸ τῆς Ἐκκλησίας στήριγμα, καὶ ἔχειν καὶ πρὸς τὸν εἰρημένον ἀρχιερεῖα εὐλάβειαν καὶ στοργὴν τὴν ὀφειλομένην· τοῦτο γὰρ ποιῶσα ἡ εὐγένειά σου καὶ οὕτως ὑπεικούσα τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, τύχοις μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης εὐθυμίας καὶ χαρᾶς, κατεουδοῦμενος εἰς πάντα τὰ ἀνά χεῖρας ἔργα καὶ πράγματα, ἐν δὲ γε τῷ μέλλοντι τῆς αἰωνίου κλεινῆς καὶ ἀκαταλύτου ἐν οὐρανοῖς βασιλείας εὐχῆς πάντων τῶν ἁγίων. Κύριος ὁ Θεὸς εἰη διατηρῶν τὴν εὐγένειάν σου ἄνοσον, εὐθυ-

μον, ὅγιον καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνταροῦ συναντήματος.

XXXIV. *Patriarchæ exhortatio de matrimonio imperatorum.*

† Ἡ τοῦ ἀγαθοῦ στέρσις, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ ἡ ἐκπτώσις τοῦ καλοῦ πολὺν παρέχει τὸν τοῦ Θεοῦ μακαρισμόν· ὡς γὰρ ἡ τοῦ κακοῦ ἀποχὴ αἴτια γίνεται τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἀγαθῶν ἔργων, οὕτω καὶ ἡ ἀργία τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν οὐκ ἀγαθὸς πρόξενος πέφυκε πρὸς τὴν τοῦ βίου σεμνότητα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν Θεὸν εἰς ἀγανάκτησιν καθ' ἡμᾶς διαγείρει. Ἡ γὰρ τῶν θείων Πατέρων νομοθεσία τοῦ Θεοῦ πάντως εἰσι λόγια· διὰ γὰρ τοῦ ἁγίου καὶ τελειοποιῦ Πνεύματος ταῦτα ἐνομοθέτησεν καὶ ἐδίδαξαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπάγουσι καὶ τὴν ἀπειλὴν φοβερὰν πρὸς τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονας, τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸν ἀποφαινόμενοι κατ' αὐτῶν ἀριδῆλως. Οὐκοῦν τί ἀναβάλλεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀνειποιηθῆναι τῶν ἀγαθῶν ἔργων; Τί ὡς σχοινίον μακρὸν, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐπισπάσει τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν, καὶ ὡς βαρὺ φορτίον τε καὶ δυσβάστακτον οὐ παιδεύει ὑμᾶς ἡ πικρὰ αὐτὴ καὶ δεινὴ αἰχμαλωσία ἡ καθ' ἡμέραν συνέχουσα καὶ συντρέπουσα; Οὐ συντάρασσει τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ὁ καθ' ἡμᾶς ἀεὶ ἐπηρετημένος κίνδυνός τε καὶ φόβος; Οὐ κυκλοῦσιν ἡμᾶς οἱ πολέμοι ὡς ἄγριοι καὶ ἀτίθασοι θῆρες, μανικὸν οἶον πνέοντες καὶ κατὰθῶμα προσδοκῶντες ποιήσιν ἡμᾶς τὰς ὀδοῦσιν αὐτῶν, καθάπερ πρόβατα, ποιμένα μὴ ἔχοντα; Πότε τοίνυν ἐπιστρέψομεν ἐκ τῆς κλάνης ταύτης καὶ τῆς κακίας; Πότε συνοίσομεν, ὡς εἰκὸς, τὰ δέοντα συνωρῶντες καὶ συνδιασκεψάμενοι; Πότε τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐξιλεωσόμεθα διὰ τῆς καλλίστης ἐπιστροφῆς καὶ γνήσιας καὶ εἰλικρινοῦς πρὸς τὸν Θεὸν μετανοίας; Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὡς ἀληθῶς χεῖρον ἀναισθησίας καὶ ἀπογνώσεως ἄνοια γὰρ καὶ ἀπνοῖα, κατὰ τὸν σοφὸν Σιργῆ, πονηροὶ γείτονες. Βαβαὶ τῆς κακίης ἐπιθυμίας καὶ φιληδόνου καὶ ματαίας ὀρέξεως! Δυσκατάλακτον γὰρ ὡς ἀληθῶς χρῆμα ἡ κακία καὶ πᾶν δυσκαταγώνιστον. Βούλει δὲ μαθεῖν ἀκριβῶς ταύτης τὴν θεραπείαν καὶ ἴασιν; Ἀναλαβοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον τῇ σῇ διανοίᾳ, ἐπεὶ φοβερὸν καὶ πᾶν τοι φοβερὸν τὸ ἐμπροσθεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· ἀναλόγησαι, πῶς καθ' ὥραν κλονεῖ τὴν γῆν, εἰς συναίσθησιν ἐνάγων ἡμᾶς τοῦ καλοῦ, πῶς κατασεύει τὰ πάντα, πῶς τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς γῆς καὶ δυσβάστακτον τρέμειν παρασκευάζει, πῶς οὐ στέγει αὐτὴ τὴν τοῦ Κτιστοῦ φοβερὰν ἀπειλὴν, πῶς καταστρέφει τὰς πόλεις, μὴ δυναμένη φέρειν ὄλως τοῦ δικαίου κριτοῦ τὴν ὀργὴν· ταύτην γὰρ πάντως μαστίζει διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἵνα ἡμεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀναλαβόμενοι ἐπιστραφῶμεν καὶ γνήσιως μετανοήσωμεν. Καὶ γὰρ αὕτη βλογοῦς οὖσα καὶ παντάπασιν ἀνεπέργητος εἰς πᾶσαν κακίαν, ἀμαρτίαν ποιήσαι οὐ δύναται. Καὶ τοίνυν παύσαθε, παρακαλῶ, τῆς κακίας, καὶ τερήσατε, ὡς εἰκὸς, ἐν ἀσφαλείᾳ οὐ μόνον αὐτὰς τὰς τῷ Θεοῦ ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ τὰς διατάξεις καὶ νομο-

θείας τῶν θείων Πατέρων. Ὁ δὲ τοῦ λόγου τούτου σκοπὸς ἡμῖν καὶ τὸ κεφάλαιόν ἐστι περὶ τῶν συζυγιῶν τῶν ἀνήθων, κερυλωμένων πάντη καὶ ἀθεμίτων οὐσῶν παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, περὶ ὧν ἡμεῖς πολλάκις πολὺν τὸν λόγον καὶ τὸν ἀγῶνα ἐποιησάμεθα, ταῖς θείαις ἐξακολουθοῦντες νομοθεσίαις· ἐπεὶ οὐ μόνον ἔπεται ταῖς παρανόμοις ταύταις τῶν συζυγιῶν φθορὰ ἀκαιρος, ἀλλὰ καὶ θάνατος τούτοις ἐπακολουθεῖ τε καὶ ἐπιγίνεται, ὡς ὑμεῖς σύνοιστε· κἀνεῦθεν διπλοῦν πέφυκε τὸ κακόν, δι' ἣν αἰτίαν ἀπηγόρευσαν τούτο καὶ οἱ θεοὶ Πατέρες καθάπαξ, οἷς καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθῶς ἐπομένη καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ φρονιζούσα τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῆς ἀκριθείας τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, παρακλεῖσθαι καὶ ἐπιτιχῆται πᾶσι ὁμῖν ἐν ἀγῶ Πνεύματι διὰ τοῦ παρόντος γράμματός, τοῖς τε ἱερωμένοις καὶ λαϊκοῖς, κἄν ὁποιοῦσιν ὡς, συντηρεῖσθαι ἀπὸ γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τοῦ μηκέτι τὸ σύνολον τολμησαί τινα καθ' οἰονόητινα τρόπον ἀνηθὸν συνοικέσιον διαπράξασθαι· εἰ δὲ γε πειραθῆι τις τῶν ἀπάντων, ἐξ ἀλογίστου καὶ θρασείας τῆς τόλμης ἅμα καὶ ἀπονοίας περιφρονήσας τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας καὶ καταστάσεως, ἀνηθὸν συστήσασθαι συνοικέσιον· εἰ μὲν ἔστι τοῦ τῶν ἱερῶν χοροῦ, ἔστω καθηρημένος καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἱερωσύνης· εἰ δὲ λαϊκός, ἔστω ὑπὸ βάρους φρικώδους ἀφορισμοῦ, ὡς ἂν συντηρουμένης, βοηθείᾳ Θεοῦ, τῆς εὐνομίας καὶ θεοφιλοῦς πολιτείας καὶ καταστάσεως τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ ἰλέψῃ ὁμῶν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς ἐπικυύσαντος, ἐπιχορηγηθεῖ ἡμῖν παρ' αὐτοῦ βοήθεια καὶ ἀνεσις τῶν κατεχόντων ἡμᾶς μεγάλων καὶ πολυεῶν ἀνιερῶν τε καὶ θλίψεων, καὶ τὴν βαρβαρικὴν ταύτην ἐπιχειρήσασθαι ἡμῖν καταγίγδα εἰς αἰθέρην μεταποιήσασθαι. Συντηρήθητε γοῦν ἕκαστος ὁμῶν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φόδον, καὶ ἀπέχεσθε τῶν τοιούτων ἀτόπων, παρανόμων καὶ ἀνήθων συνοικεσίων, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ πάντων ὁμῶν.

XXXV. Philotheus patriarcha litteris datis ad patriarcham Antiochiæ conqueritur de episcopo Tyri et Germanipoleos.

† Ηιτάκιον εἰς τὸν Ἀντιοχείας, κύρ Παχώμιον, γραφὴν Ἰανουαρίῳ τῆς ἰδ' ἰνδ.

† Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα θεοῦπόλεως ὁ μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγῶ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγισσύνην σου καὶ σωματικῶς εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστωνόμου πληρώματος. Ἀπὸ τῶν ἐλθόντων ἐνεαῦθα πρέσβειων παρὰ τῆς ἀγισσύνης σου καὶ τῆς περὶ σὲ ἱερᾶς συνόδου, τοῦ τε ἱερωτάτου μητροπολίτου Λαοδικείας καὶ ὑπερίμου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ, καὶ τοῦ ἐνεμοτάτου χαρτοφύλακος περιουτέρου κύρ Ἰωσήφ ἐγνώρισε καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἱερὰ καὶ μεγάλη σύνοδος τῆς περὶ τῆς ἀγισσύνης σου· ἡμεῖς οὖν καὶ πρότερον πατριάρχην σε εἶχομεν Ἀντιοχείας, καὶ νῦν

πάλιν, ἐπειδὴ ἐκληροφορήθημεν, δεῖ ἡ αὐτόθι σύνοδος τῶν ἀρχιερέων στέργει σε πατριάρχην, στέργομεν τούτο καὶ ἡμεῖς, καὶ ἔχομεν σε ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, καὶ ἤδη, καθὼς ὄρξ, καὶ γράφομεν σοι τὰ περὶ τούτου, ἵνα γνωρίσῃς, τούτο μόνον γράφομεν τῇ ἀγισσύνῃ σου, διὸ λυπούμεθα, καὶ ἐν ἀναγκαίον, ἵνα διορθῶσθαι τούτο αὐτὴ μετὰ τῆς οικείας συνόδου ἀπὸ τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων, πάσχομεν θεινὰ πολλὰ δι' ἔλου τοῦ χρόνου, καὶ τὰ μὲν προγεγονότα πολλὰ καὶ βαρέα ἀπήμι πρὸς τὸ παρὸν, λέγω δὲ νῦν τὰ παρὰ τοῦ Τύρου δι' ἔλου γινόμενα· περιπατεῖ γὰρ εἰς τὴν ἐνορίαν μου καὶ ἱερουργεῖ καὶ χειροτονεῖ καὶ συναίγει χρήματα καὶ πράττει πᾶσαν παρανομίαν. Ἐνὶ γοῦν ἀναγκαίον ἵνα κρίνητε αὐτὸν αὐτόθι κανονικῶς, ἢ εἴπερ οὐδὲν δύνασθε ποιῆσαι τούτο, ὅτε ἡμῖν ἄδειαν καὶ προστασίην, ἵνα ποιήσωμεν τούτο. Τί δὲ ὁ Γερμανιπόλεως; Ἄσο ἐκκλησίας ἑαθεὶν ἡμετέρας, τὴν Ἀττάλειαν καὶ τὸ Σίλασση, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ εὐρυσκομένου ἐκεί ἀμηρᾶ, καὶ κρατεῖ ταύτας, ὡς γνήσιο; αὐτῶν μητροπολίτης· ἄς γράψῃ οὖν ἡ ἀγισσύνη σου πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἄς τὸν ἀφορίσῃ. ἵνα ἀποστῆ τῆς παρανομίας ταύτης, ὅς δὲ καὶ ἡμῖν ἄδειαν, ἵνα ἀφορίσωμεν αὐτόν· ἰὰν γὰρ γένηται διόρθωσις εἰς ταῦτα, οὕτω μέλλομεν διάγειν εἰρηκῶς καὶ ἡνωμένοι εἶναι καὶ κοινωκῶν. Τί δὲ τὰ γινόμενα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ὀδηγητρίδας; Ἐρώτησον τὸν Λαοδικεῖας, ἵνα εἴπῃ, πῶς ἐφθάρη καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, αὐτόθι γὰρ ἐπιμάλεια οὐδὲν γίνεται, ἡμεῖς καὶ οὐδὲν ποιούμεν τι, καὶ γνωσκέτω ἡ ἀγισσύνη σου, δεῖ τέλειον ἐφθάρη, καὶ ἐν ἀναγκαίον, ἵνα γένηται καὶ εἰς τούτο διόρθωσις. Τὸ παρὸν γράμμα ἀναγνωσθήτω ἐν πάσῃ τῇ ὁπὸ σὲ συνόδῳ καὶ τῷ κλήρῳ καὶ τῇ λοιπῇ ἐνορίᾳ, ἵνα γνωρίσῃσι πάντας τὴν περὶ τῆς ἀγισσύνης σου ἡμετέραν γνώμην, μόνον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου φύλαττε τούτο, μήποτε τὸ ἀπολέσῃς. Ἐρῶσο ἐν Κυρκῆ, ἀγιώτατε δέσποτα καὶ ἀδελφὲ.

† Εἶχε καὶ τὸ Φιλόδοξο, ἀλλοῦ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς θείας πατριαρχικῆς χειρός.

XXXVI. Synodus episcoporum Cephallenia transfert in metropolim Naupacti.

† Μέγα τι χρῆμα πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ σύστασιν καὶ ἀσφαλῆ μονιμότητα τὸ τοῦς προστατεῖν χάριτας λαχόντας αὐτῆς καὶ τοῦς οἰκουμηνικοῦς τῆς ποιμανσίας οἰκίας κρίμασι θειωτέροις ἰθύνοντας ἐμμέριμον ἔργον ἔχειν ἐκάστοτε, ὡστε φροντίζειν τῶν ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησιῶν καὶ ταύταις ἐγκαθιστῆν ποιμένας καὶ διδασκάλους ἐπὶ τῷ ποιμαίνειν τὰ λογικὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα καὶ πρὸς νομὰς ὁδεγεῖν σωτηρίους, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντας αὐτὸν τὸν ἀληθῆ καὶ μέγαν ποιμένα τε καὶ σωτήρα μέχρι καὶ τῆς τοῦ αἰῶνος συμπληρώσεως τε καὶ τελειώσεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτῶν εἰς τοῦς ἀπειρήτους ἐκεῖνους αἰῶνας, ἐνθα καὶ τὰ βραβεῖα τοῖς ἐνεαῦθα διηγωνισμέοις; πολλαπλασίως

ἡτοίμασται· νόμος γὰρ οὗτος παλαιὸς καὶ καλῶς ἔχων τῆ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν ταύτης οἰκοδομὴν ὥστε καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν τε καὶ πόλεων περιφανείας καὶ ποιμένων εὐμοιρεῖν ἀξιολόγων καὶ τούτους αὐτοὺς πάλιν οἰονεῖ τινος ἐφαιμιλλου γνώμης τῆ σφετέρᾳ φύσει μεμετρημένης ἐντεῦθεν πρὸς λόγων ἔχειν ἐφάπτεσθαι καὶ τὴν οικίαν ἐν τοῖς καλλίστοις ἐπιδείκνυσθαι δύναμιν· ἀμφοτέρωθεν γὰρ ἂν οὗτος ὁ τοῦ δικαίου διασώζοιτο λόγος, καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα ὑπὸ Θεῷ συμμαχῶ κατὰ τὸ προσαρμόζον σχῆμα διατηροῖτο. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου εἰς πλείστον ὅσον χρόνον εἰδούρι στερομένην ἀρχιερέως γνησίου καὶ τὸν ὑπ' αὐτὴν Χριστῶνυμον τοῦ Κυρίου λαὸν τῆ τοῦτου ἐρημίας περιπλανώμενον, ὡς οὐκ ἔδει, καὶ ὅτον τὸ ἐντεῦθεν κακὸν ἐνόησασα, οὐ μὲν . . . δίκαιον ᾤθη ἀμελείᾳ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅπως οὐ χρῆσασθαι, εἰς τὴν ταύτης ἐπίσκεψιν καὶ προμήθειαν, χηρεύουσιν, ὡς διεληπται, ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας ἐπὶ τοσούτον, καὶ ταῦτα πλείστης δεομένην συνάρσεως καὶ κηδεμονίας, ἅμα μὲν διὰ τὸ συναριθμῆσθαι ταῖς ἐκκρίτοις τῶν μητροπόλεων καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς ἔχειν ἀπὸ τε θρόνου καὶ χρόνου καὶ τὸ προσθεῖν ἐντεῦθεν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ παραχωρήσει Θεοῦ πλήθει ἀμαρτιῶν πρὸ τινων ἡδὴ χρόνων ἐπαλθεῖν ἐκεῖσε τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν καὶ σύγχυσιν καὶ ταύτης ἔργον γενέσθαι καὶ αὐτὴν δυστυχεστάτα. Καὶ δὴ σπουδασμα κατὰ τὸ εἶκος καὶ φρονεῖδα οὐ μικρὰν ποιησαμένη συνδικῶς περὶ ταύτης, ἐπεὶ εὔρε τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας, ζήλω θεοφιλεῖ καὶ πρῶτην ταύτης κηδόμενον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια τῆς εἰρημένης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπάκτου ἀναβεδεγμένον παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ πολλὴν σπουδὴν εἰσενεγκάμενον ὑπὲρ ὠφέλειας τοῦ ἐκεῖσε Χριστωνύμου λαοῦ καὶ πάντα πράττειν καὶ ποιεῖν προθυμούμενον, ὅσα τε εἰς σύστασιν συντείνει τῶν εἰσεβῶν κτητόρων αὐτῆς καὶ εἰς εὐερέτησιν τοῦ Θεοῦ· ἡ μετριότης ἡμῶν κοινῇ ψήφῳ καὶ διασκέψῃ τῆς περὶ αὐτὴν θείας ἁμυγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Τραϊανουπόλεως, τοῦ Βρούσεως, τοῦ Ἀμάσειδος, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος Κοτολείου, τοῦ Σουγδαίας, τοῦ Χριστιανουπόλεως καὶ τοῦ Ῥωσίου, εἰδήσει καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος, τοῦ κοσμοῦντος καὶ ἐδράζοντος τὸ τῆς Ἐκκλησίας σπερέωμα ἀπὸ τῆς δεδωρημένης τῷ ἐνθῆφ κράτει αὐτοῦ ὑπερφυοῦς μεγαλονοίας καὶ τῆς πανταρίστη· καὶ κηδεμονικῆς αὐτοῦ γνώμης καὶ φύσεως μετέθηκε τοῦτον εἰς τὴν τῆς Ναυπάκτου ἀγιωτάτην ταύτην μητρόπολιν, ὅς δὴ ἱερώτατος μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὑπέριμος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργγός, ὡς περ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ θρόνου ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος, οὕτως ἔσται κὰν τῷ ἐξῆς ἀεὶ χρόνῳ μετέχων καὶ ἀπολαύων καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἅτε γνήσιος ἡδὴ ἀρχιερεὺς διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος

ἀποκαταστάς τῆς βηθείσης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπάκτου, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ἀνηκούσης τιμῆς ἐν τε καθέδραις, στάσεσι τε καὶ συνελεύσεσιν, ἀναγνώστας τε σφραγίζων ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους προβιδάζων καὶ πρεσβυτέρους χειροτονῶν καὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἐγκαθιστῶν, ἐφειμένων καὶ τούτῳ διαπράττεσθαι, ἐπιλαθόμενός τε καὶ πάντων τῶν ὀθενδῆποτε διαφορόντων ταύτη δικαίων· ὀθεν ὀφείδουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοί καὶ ἱερωμένοι μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ὀποκεῖσθαι καὶ παθηαρχεῖν σφούτῳ, ὅσα καὶ οἰκείῳ καὶ γνησίῳ αὐτῶν ποιμῆνι καὶ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δέχεσθαι προθύμως καὶ ἀποπληροῦν, ὅσα μέλλει λέγειν καὶ ἐισηγεῖσθαι αὐτοῖς ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια. Αὐτὴ δὴ τούτου ἔνεκεν καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πρᾶξις γεγονούτα τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου καὶ ὑπερίμῳ εἰς ἀσφάλειαν ἐκιδέδοται, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης πρώτης Ἰνδ. τοῦ Ἰωσῶ' ἔτους, ἡ:ι: καὶ ὀπσημάνθη τῇ αὐτοχειρῶ ὀπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

XXXVII. *Synodus mores pravos in matrimonii abolit.*

† Ὅσῃ μὲν σύστασιν καὶ ἀσφάλειαν τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὀμονοίας χρῆμα προξενεῖ τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καὶ ὀπως ἐπικρατεῖ διὰ τούτου εὐταξία καὶ κοσμιότης ἐν ἅπασι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ἴσασι πάντες οἱ ταύτῃ ὀλω; προσκεκμενοὶ καὶ ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας μεθ' ἁρμονίας πνευματικῆς εἰς ἐν συνδουόμενοι ὀψμα καὶ κεφαλῆν μὲν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἔχοντες τὸν Χριστὸν, ὀφ' ἐνὶ δὲ καθηγεμόνι, τῷ προστάτῃ τῆς Ἐκκλησίας, ταττόμενοι· ὀσῃ δὴ πάλιν ταραχὴν κατ' αὐτῆς ἐπεγεῖρει καὶ ζῆλῃν ἡ κακίστη διάστασις καὶ φιλονεικία καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἐπιφυόμενα σκάνδαλα, καὶ ὀσῃ ἀπεργάζεται ἀκοσμίαν καὶ σύγχυσιν, γνώριμον καὶ τοῦτο καθίσταται τοῖς ἐχέφροσι καὶ τοῦ δικαίου ἐξεχομένοις, μαρτυρήσει δ' οὐχ ἤττον καὶ τὰ νῦν λεχθησόμενα. Φθάνουσι πρὸ ὀλίγου ἐγκυψάντα σκάνδαλα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ, παρ' ὧν ἄρα καὶ ἐνέκυψαν, μέγλην ταραχὴν ἐπεγεῖραντα τῇ πνευματικῇ ὀμονοίᾳ τοῦ ταύτης ὀψματος, ὡς μὴ ὀφειλεν· τοῦ γοῦν ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ὀπὸ τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ μεγαλοφυίας καὶ ἀγχινοίας καὶ περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς τε καὶ συνδρομῆς τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα διαλελυκὸς καὶ ἐκποδῶν ἀπεληλακὸς καὶ τὴν εἰρήνην τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας φιλοθέως ἡμῖν χορηγήσαντος καὶ τοὺς διισταμένους τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων συνάψαντος τῷ τε παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν θεῖᾳ καὶ ἱερᾷ συνὀδῳ, ἀπελύθη τῆνικαῦτα καὶ θεῖον καὶ σεπτὸν πρόσταγμα τῆς ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ, διοριζόμενον ἐξετασθῆναι κανονικῶς τὰ προτεινόμενα παρ' αὐτῶν κεφάλαια, ἐπερ ἄρα ταῦτα προέβησαν μηδὸλως τινῶν καθάψαμενα, ἀλλὰ μετὰ εἰρήνης καὶ συμφωνίας πνευματικῆς, τηρουμένης τῆς εἰς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν

δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ὀφειλομένης ὑποταγῆς, ἐξετασθόσμενα καὶ ληφθόμενα ἐντεῦθεν ἀναλόγως τὴν θαρραλίαν. Ἐπεὶ γοῦν πρὸ ὀλίγου ὁ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος καὶ ὁ τιμιώτατος ὑποψήφιος Θεσσαλονίκης, ἱερομόναχος κύρ Νεῖλος ὁ Καθάσιλας, ἐγγχειρίσαντες κατὰστιχον τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, κεφαλαιωδῶς περιλαμβάνον τὰς διαφορὰς, νῦν τε καὶ πρότερον γενομένης παρὰ πᾶσαν εἰδησιν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ τριγαμίας, τετραγαμίας καὶ ἀθεμιτογαμίας, ἔτι τε καὶ ἄλλα τινὰ, ὡς δῆθεν ζητήματα κανονικὰ, καὶ ἔδιδοντο τῆς τούτων διορθώσεως. Ὁ οὖν παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ πάλαι διόρθωσιν τὴν δυνατὴν ποιησάμενος ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἐκδίκησιν τὴν προσήκουσαν, Χριστοῦ χάριτι, καὶ διατηρήσας τὸν ἐρόπον τῆς τούτων καὶ ἔτι μετακινήσεως, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς εἰρήνης, ὡς εἰρηταί, κάλλιστον πρᾶγμα καὶ διὰ τὴν ἔγγραφον προσταγὴν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως προσκαλεσάμενος τὸν τε ἀγιώτατον δεσπότην καὶ πατριάρχῃν Ἱεροσολύμων καὶ πάντας τοὺς ἱερωτάτους ἀρχιερεῖς τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν τῇ βασιλευσῶσῃ τῶν πόλεων, παρεκελεύσατο εἰς ἐπήκουον πάντων τούτων ἀναγνωσθῆναι τὸ εἰρημένον κατὰστιχογ, ὅπερ καὶ διελάμβανεν, ὅσα δῆτα καὶ διελάμβανεν. Ἀναγνωσθὲν οὖν παρὰ τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου σκελλαρίου καὶ διδασκάλου τῶν διδασκάλων οὐ μόνον ἔπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς, συνεδριαζόντων τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, τοῦ τε ἁγιωτάτου δεσπότη καὶ πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων πάντων, πλην τοῦ Χαλκηδόνος, ἐκρίθη περισσὸν καὶ σύγχυσιν μόνον ἐπάγον τὸ προκομισθὲν τοῦτο κατὰστιχον, ἐπεὶ τὰ μὲν τῶν ἐμφορομένων αὐτῷ κεφαλαίων ἐφθασαν διεκδικηθῆναι ἱκανῶς καὶ μετὰ τὸν ἐγχαρῶντα τρόπον τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως προμηθευσάμεν καὶ σπουδάσαντι εἰς τὴν τούτων διόρθωσιν, εἰ καὶ τινες οἱ τολμήσαντες διαπράξασθαι τὰς τοιαύτας παρανομίας, ἀμεταμέλητα ἔτι νοσοῦντες, ἐξέχονται τούτων καὶ μετὰ τὴν ἐνδικὸν ἐπιτίμησιν. Τὰ δὲ ἔσχον ἑτέραν συνοδικὴν διόρθωσιν καὶ ἀποκατάστασιν, ἦγουν τὰ περὶ τοῦ Ἀλανίας, τοῦ Περιθεωρίου καὶ ἑτερά τινά τοιούτοισιν. Ἐτερά δὲ τῶν τοιούτων ἀθεμίτων γάμων, γεγονότα παρὰ πᾶσαν γνώμην καὶ βούλησιν τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἐπιτιμήθησαν μὲν ὡς παράνομα, δέονται δὲ εἰς τὸ διασπασθῆναι καὶ τῆς παρὰ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως διεκδικήσεως. Τῶν μὲντοι δύο τούτων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Χαλκηδόνος, καὶ τοῦ Σουγδαίας, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τιμιωτάτου ὑποψηφίου, ἀπεινούντων καὶ ζητούντων πλείονα τὴν διόρθωσιν καὶ βαρύτεραν τὴν ἐπεξέλευσιν καὶ μὴ στοιχοῦντων ἐντεῦθεν τῇ εἰρημένῃ συνοδικῇ διαγνώσει καὶ κοινῇ ψήφῳ καὶ ὁμονοίᾳ, καὶ ζητήσεως συνοδικῆς γενομένης περὶ τοῦ, πῶς δεῖ ἀποκαταστῆναι τὰ ἐμφορόμενα τῷ τοιοῦτῳ καταστίχῳ καὶ λαθεῖν τζελίαν τὴν διευλύτῳσιν καὶ διαλυ-

θῆναι ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐπιφύομενα σκάδαλα, ἀπητήθησαν καὶ γινώμι κοινῶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συνελθούσῃ τῶν ρηθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων διὰ τὴν ἐφεξῆς ἀσφάλειαν· καὶ δὴ πρῶτος ὁ Ἡρακλείας εἶπεν, ὅτι οὐ δεῖ περὶ τῶν τριγαμιῶν καὶ τετραγαμιῶν καὶ ἀθεμιτογαμιῶν κινεῖσθαι παρῆρησ'α, ἐπεὶ οὐδαμῶς μετὰ τῆς τυχούσης γνώμης καὶ ἐνδόσεως τῆς Ἐκκλησίας γεγόνασιν, ἀλλ' ἵνα ἐπεκδικῶνται ἀλλαχόθι μὲν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου κανονικῶς, ἐνταῦθα δὲ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, παρ' οὗ καὶ ἐκδικήσεις ἐπὶ τούτοις ἐγεγόνεισαν διαφορῶς· στέργω δὲ καὶ τὴν προβῆσαν συγχώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Κυζίκου εἶπεν, ὅτι δεῖ ταῦτα ὡς ἄτοπα διαλυθῆναι καὶ, ὡς δυνατὸν, κωλύεσθαι, ὡσπερ δὴ καὶ ἀναχαιτίζονται καὶ κωλύονται κατὰ τὸ ἐγχαρῶν τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, μὴ μέντοι προστρέβειν ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἀνατιθέναι τὴν τούτων ἐκδίκησιν τῷ προστάτῳ τῆς Ἐκκλησίας, πλην μετὰ βασιλικῆς ἰσχύος· στέργω δὲ καὶ τὴν προβῆσαν συγχώρησιν συνοδικὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Ποντοπρακλείας εἶπεν, ὅτι Στοιχῶ κατὰ πάντα ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῇ γνώμῃ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡρακλείας, ὅτι οὐ δεῖ ταῦτα παρῆρησιάζεσθαι ἢ προστρέβειν μῶμον τῇ συνόδῳ διὰ ταῦτα· στέργω καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου συνοδικὴν διάγνωσιν. Ὁ Βιζύης εἶπεν, ὅτι Ὅσα γίνονται παρὰ τὸν τόμον τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀθεμίτοις γάμοις, ὀφείλει, ἵνα ἐπεκδικῶνται παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, ὡσπερ δῆτα καὶ γίνεται παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐ χρὴ παρῆρησιάζεσθαι ταῦτα καὶ κινεῖσθαι δι' ὅλου ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ· εἰ δ' ἴσω; Ἐθῆ εἰς ἀδυναμίαν τοῦ ταῦτα δύνασθαι κωλύειν εἰς τέλος, ἵνα γένηται τὸ ἐλλείπον τῆς ἐκδικήσεως παρὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως· στέργω δὲ καὶ τὴν ἀπλῶς γενομένην συνοδικὴν συγχώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Βρύσεως εἶπεν, ὅτι Κατὰ τῶν τοιούτων ἀθεμιτογαμιῶν καὶ πολυγαμιῶν ἐποίησεν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὅσον ἔδει κανονικῶς, μετὰ καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἐπεξῆλθε ταῦτα ἐγγράφως καὶ ἀγράφως· περισσὸν οὖν δοκεῖ καὶ οὐκ εὐλόγον, ἵνα κινῶνται ταῦτα εἰς τὴν σύνοδον, ὡς προστρέβειν ἐντεῦθεν ὕβριν καὶ κατηγορίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ ἀτοπώτατον. Ἐγὼ δὲ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συνοικέσια καὶ ἐγὼ, καθὼς κατ' αὐτῶν οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι καὶ ὁ τῆς ἐνώσεως τόμος, καὶ οὐκ ἄλλως· στέργω δὲ καὶ τὸ προβῆν τῆς συγχώρησεως γράμμα συνοδικῶς ἀπὸ συμπαθείας ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου, πλην ἵνα οὐδὲν ἱερουργῆ ἢ ἐργάζηται τι ἱερατικὸν ὄλω; ἐν τῷ περιουμῳ νᾶψ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, ὃ δὴ πάντες οἱ ἀνωτέρω γνωματεύσαντες ἀρχιερεῖς ἔστερξαν. Ὁ Χριστιανουπόλεως εἶπεν· Τὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀθεμιτογαμιῶν, ἔχω ταῦτα καὶ αὐτὸς αἰσχρὰ καὶ κακὰ, ὡσπερ καὶ οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες τὴν ψῆφον περὶ τούτων προφέρουσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῆς ἐνώσεως τόμος·

ὅτι δὲ ἔλαβον τὴν δυνατὴν διόρθωσιν παρὰ τοῦ παν-
 αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
 τριάρχου, καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, οὐδὲν
 μοι δοκεῖ παρρησιάζεσθαι ταῦτα, καὶ προστρίβεσθαι
 ἐντεῦθεν μέμψιν τῇ συνόδῳ, ὡς οὐ τελείως διελοῦθη-
 σαν, ἀλλὰ φροντίζειν μόνον τὸν παναγιώτατον ἡμῶν
 δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, τῆς προση-
 κούσης διορθώσεως, ὡς περ δῆτα καὶ ἐποίησε καὶ
 ποιεῖ, Χριστοῦ χάριτι· στέργω δὲ καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ
 ἱερέως τοῦ Μαχητρίου γενομένην συνοδικὴν συγχώ-
 ρησιν, πλὴν καθὼς ὁ δεσπότης ὁ Βρούσεως ἐγνωμά-
 τευσεν. Ὁ Κελτζηνῆς εἶπεν, ὅτι Συμφωνῶ κατὰ
 πάντα τῷ δεσπότη τῷ Βρούσεως, καὶ στέργω τὰ ὑπὸ
 τούτου γνωματευθέντα κατὰ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν,
 ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Ὁ Σουγ-
 δαίας εἶπεν, ὅτι Στέργω τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κα-
 νόνας, λέγοντας κατὰ τούτων, καὶ πλέον οὐδέν. Ὁ Ῥω-
 σίου εἶπε· Στέργω κατὰ πάντα εἰς ὅσα ἐγνωμάτευσαν
 ἄνωτέρω οἱ ἀδελφοί μου, οἱ ἀρχιερεῖς, κατὰ τῶν ἀθε-
 μιτογαμιῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχη-
 τρίου. Ὁ Μηδείας εἶπεν, ὅτι Ταῦτα τὰ ἀθέμιτα ἔργα
 ἐγένοντο, παρ' ὧν ἄρα καὶ ἐγένοντο, παρὰ τὸ εἰκός,
 ἔλαβον δὲ τὴν δυνατὴν καὶ προσήκουσαν διόρθωσιν
 παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκου-
 μενικοῦ πατριάρχου, καὶ ὄφελαι, ἵνα ἀναστῆλθωσι
 ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς παράνομα, κατὰ τὸν δυ-
 νατὸν τρόπον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· στέργω δὲ καὶ
 τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου συνοδικὴν συγ-
 χώρησιν, καθὼς καὶ οἱ ἕτεροι ἀρχιερεῖς. Ὁ Ἐξαμί-
 λων συνεφώνησε τοῖς ἀνωτέρω πᾶσι κατὰ πάντα.
 Ὁ ὑποψήφιος Θεσσαλονίκης εἶπεν, ὅτι Τὰ περὶ τῶν
 τετραγαμιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀθεμιτογαμιῶν ἐπεξε-
 δικήθησαν, ὡς λέγετε, ψυχικῶς ἕμα καὶ πνευματι-
 κῶς ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, λείπεται δὲ ἐπεκδικηθῆναι
 ταῦτα καὶ σωματικῶς διὰ πλείονα τὸν σωφρονισμὸν
 καὶ τὴν τούτων ἔκκοπὴν. Ταύτων δὲ πάντων οὕτω
 γνωματευσάντων, ὁ ἀγιώτατος δεσπότης καὶ πα-
 τριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν, ὅτι Ἐπεὶ, ὡς ἀνέμα-
 θον ἀκριβῶς, τὰ ἐπισεφθήσαντα ταῦτα ἀθέμιτα καὶ
 παράνομα συνοικέσια παρὰ πᾶσαν βούλησιν καὶ
 γνώμην τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ διεκδικήθησαν παρὰ
 τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη καὶ ἀδελφοῦ μου, τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κανονικῶς διὰ τς τῶν
 προδάντων συνοδικῶν παρ' αὐτοῦ τόμων καὶ ἄλλο-
 τρώπων, οὐ δίκαιόν ἐστι κινεῖσθαι καὶ πολυπραγμο-
 νεύεσθαι ταῦτα ἐπὶ τοῦ μέσου καὶ ἐπιφύεσθαι διὰ
 τοῦτο σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, ὡς περ ἂν εἰ ἐπρά-
 τετο ταῦτα κατὰ γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἵνα
 ἀναστῆλθωσι καὶ ἀναχαιτίζωνται καὶ αὐθις καὶ
 ἐπιτιμῶνται παρὰ τοῦ αὐτοῦ παναγιωτάτου δεσπό-
 του, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τηρουμένης ἐν τῇ
 Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καὶ μενούσης πάσης εἰρήνης καὶ
 ἑμονίας· περὶ δὲ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου εἶπεν,
 ὅτι Οὐ δίκαιόν ἐστιν, ὡς περ ἕστερες πρὸ ὀλίγου ἡ
 σύνοδος μετὰ τοῦ παναγιωτάτου δεσπότη, τοῦ οἰ-
 κουμενικοῦ πατριάρχου, νῦν ἀνατραπῆναι, ἀλλὰ
 στέργεσθαι κατὰ πάντα τὸ προγεγονός· γράμμα ὑπὲρ
 τῆς ἀθώωσης ἱερέως τοῦ Μαχητρίου, καθὼς καὶ οἱ
 ἀρχιερεῖς περὶ τούτου ἀπεφώνησαν· εἶτα προέ-
 ρεψε

Α τοῦτον βαλεῖν καὶ ποτῆσαι μετένοον εἰς τὴν θείαν
 καὶ ἱερὰν τούτων σύνοδον καὶ συγγνώμην καὶ συγ-
 χώρησιν καὶ συμπάθειαν αἰτήσασθαι, ὅπερ δῆτα καὶ
 ἐποίησεν, εὐβουλίας καὶ συγχωρήσεως παρ' αὐτῶν
 ἀξιωθείς, ἄνευ μέντοι τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου
 Σουγδαίας. Ὁ δὲ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰ-
 κουμενικὸς πατριάρχης, ἡ καὶ πρότερον παλλάκις καὶ
 διαφόρως ἐξείπε καὶ συνοδικῶς διετήσατο, τούτοις
 στοιχήσας καὶ ἐπιβεβαιῶν τὰ τοιαῦτα, οὕτως ἀπε-
 φήνατο κατὰ πάντα τῆς προτέρας ἐξαγόμενα δια-
 νοίας. Ἡ μετρώτης ἡμῶν, κρίμασι θεοστόροις εἰς
 τὸν πατριαρχικὸν ἀναχθεῖσα, θρόνον καὶ τὸ κατα-
 πιστευθὲν αὐτῇ ποιμνιον κανονικῶς ποιμαίνειν
 προελομένη, τὸ γε εἰς αὐτὴν ἦκον, παρὶ κλειστοῦ
 ἐποίησατο, διόρθωσιν πρῶτον μὲν γενέσθαι τῆς
 πολιτείας καὶ ἀναστροφῆς τῶν τὰς ἐξαγορείας ἀνα-
 δεεγμένων πνευματικῶν ἀνδρῶν, ὥστε εἶναι τού-
 τους ἀνεπιλήπτους παντὶ τρώπῳ καὶ προκεισθαι εἰς
 καλὸν μίμημα καὶ ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, ἔπειτα τῆς
 τῶν ἱερέων εὐταξίας καὶ κοσμιότητος, ὡς ἂν διά-
 γοιεν οὗτοι κατὰ τὸν ἀνήκοντα τούτοις ἐκ τῶν
 ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τρόπον θεοφιλῶς ἄμα καὶ
 εὐλαβῶς, ἀπέχεσθαι τε καὶ καπηλείων καὶ πάσης
 ἄλλης φαύλης διαγωγῆς, μάλιστα δὲ τηρεῖν ἀκρι-
 βῶς, μὴ γίνεσθαι τοιαῦτα ἀθέμιτα συνοικέσια, ἅπερ
 κακῶς ἐπεισέφρησαν τῇ σεμνῇ τῶν Χριστιανῶν
 πολιτείᾳ ἐκ τοῦ μὴ μετὰ ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως καὶ
 ἐμβριθείας καὶ ἀναστῆλθαι καὶ ἀναγαιτιάζεσθαι
 παρὰ τῶν τὴν διεξαγωγὴν τούτων ἐπιτετραμμένων,
 οὐ χάριν καὶ τούτους μὲν συνοδικῶς ἐπεξήλωμεν,
 εἰς ἔκκοπὴν δὲ καὶ συντήρησιν τῶν τοιούτων ἐξέρ-
 χους ἐγκατεστήσαμεν ἀπὸ τῶν εὐλαβῶν ἱερέων,
 ὅσοι τῷ τότε ἐκρίθησαν τῶν ἄλλων προέχοντες,
 καθὼς πλατυκώτερον ἔν τοις ἱεροῖς κωδικίοις
 καταστρώθησαν ταῦτα, εἰ καὶ τινες, τοῖς κακοῖς
 συνηγοροῦντες καὶ ἐπιχαίροντες, τὰ πλείω τούτων
 παρυσυλιοντο καὶ μαχαίρῳ ἀπέτιμον ἀναιδῶς ἄμα
 καὶ τολμηρῶς ἀπὸ τοῦ τοιούτου κωδικοῦ· προσέτι
 γε μὴ ἐπετιμήσαμεν καὶ εἰσηγησάμεθα μετ' αὐστη-
 ρίας πνευματικῆς δι' ἑτέρου γράμματος τοῦ πρὸς
 τοὺς αὐτοὺς ἐξάρχους τοῖς ἀθέμιτον ἔχουσι γάμον
 τελῶς ἀποσχέσθαι αὐτοῦ, ἐπανατεινόμενοι καὶ κατὰ
 τῶν τολμῶντων ταῦτα ἱερωμένων καθαιρέσιν ἐν-
 δικον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰσκαμμάσαν γοητείαν καὶ τὰ
 ταύτης αἰσχρὰ ἔργα σπουδάσαντες, ὡς οἶδν τε,
 ἀνεστείλαμεν, Χριστοῦ χάριτι, καθὼς εὖρηται καὶ
 τοῦτο διεξοδικωτέρως ἐν τοῖς αὐτοῖς κωδικίοις.
 Μετὰ μὲντοι τὸ ἐπανελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
 ἧς ἐξηλάθημεν, ὡς ἴσασιν ἅπαντες, πλείονος φρον-
 τίσαντες τῆς εἰς ταῦτα ἀσφαλείας καὶ διορθώσεως,
 ἐπεὶ ἀπὸ τινων ἱερέων παρὰ τὸ προσῆκον αὐτοῖς
 σχῆμα πολιτευομένων συμβαινουσιν Ἐπιφύεσθαι αἰ
 τριγαμίαι, αἱ τετραγαμίαι καὶ τὰ ἀθέμιτα πάντα
 συνοικέσια, τῷ δοκεῖν ταῦτα συναπτόντων, ἅπερ
 μᾶλλον τῇ ἀληθείᾳ εἰσὶν ἀσύναπτα καὶ ἐπιτετιμημέ-
 να, παρὰ τοὺς θεσμούς τῆς Ἐκκλησίας προβαίνοντα,
 ἐξεθέμεθα ἐν τοῖς αὐτοῖς κωδικίοις· ἔγγραφον ἑτέραν
 ἀσφάλειαν ἐπὶ τῷ ἀπέχεσθαι τούτων ἀπάντων καὶ
 μὴ ἐν καπηλείῳ εἰσέρχεσθαι, ὑπογραψάντων τηνι-

καῦτα καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ θεοδοξίᾳ καὶ θεομαγαλύντῃ Κωνσταντινουπόλει ἱερωμένων εἰς φυλακὴν τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων καὶ ἀναίρεσιν καὶ κατάλυσιν τῶν τοιούτων ἀτοπημάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ ἐτολμήθη καὶ αὐθις τοιούτων ἀθέμιτων συνοικείσιον, παρὰ πᾶσαν βούλησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειμήθη μὲν, ὡς εἶδος, παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, δέεται δὲ εἰς τὸ διασπασθῆναι καὶ βασιλικῆς ἰσχύος καὶ δυνάμεως. Οὕτως οὖν τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπισπευδούσης εἰς ταῦτα καὶ κατὰ τῶν ἀθεμίτων πράξεων ὅλη προθυμία χωρούσης ψυχῆς καὶ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ τὴν διόρθωσιν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως πραγματευομένης, οὐ συνορᾶν ἔχομεν, ὅπως διὰ ταῦτα προεκμισθῆ τὸ τοιοῦτον κατάστιχον εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, τὴν μάλιστα πάντων, Θεοῦ συναιρομένου, ὑπὲρ τῆς αὐθεντίας τῶν ἱερῶν κανόνων ἀγωνιζομένην τε καὶ σπουδάζουσαν· εἰ δὲ τις εἴποι ὅτι διὰ τὸ ἀποταχθῆναι σεπτῷ προσταγμάτι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τὴν τούτων γενέσθαι ἀνάπτυξιν τε καὶ ζήτησιν, ἣν ἀναγκαῖον προκομισθῆναι ταῦτα ἐπὶ τοῦ μέσου, φάμεν πρὸς αὐτὴν, ὡς εἰ μὲν οὐκ ἐφθασε πολλάκις καὶ διαφόρως προσθῆναι καὶ γενέσθαι ἐξέτασιν συνοδικὴν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ἀναστολὴν τὴν προσήκουσαν καὶ ἐκδικήσιν ἐπὶ τούτοις καὶ πρότερον, ὡς ἱκανῶς ἀποδίδεικται, καὶ νῦν ἤδη εἶχε χῶραν ὃ διὰ τοῦ τοιούτου κατασπίχου κινούμενος λόγος, δι' ὃ καὶ τὰ σκάνδαλα γέγονε πρὸ ὀλίγου. Ἐπεὶ δὲ τοσούτου ἀγῶνος παρ' ἡμῶν μετὰ τῶν τοιούτων ἀθεμίτων ἔργων γενομένου καὶ ἀξίας καὶ ἐγχωρούσης τῆς ἐπεξελεύσεως γενομένης καὶ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐν οὐδενὶ καιρῷ καὶ πράγματι τοσαύτην γνώμην καὶ κοινωσίαν καὶ βούλησιν εἰς ταῦτα ἔχουσας, μᾶλλον μὲν οὖν ἀποτραπομένης ταῦτα καθάπαξ καὶ ἐπιτίμησιν τῶν τοιούτων ἐπανατεινομένης, οὐκ ἀναγκαῖα φαίνεται οὐδὲ συμβαίνουσα τῇ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοίᾳ ἢ τούτων ζήτησις καὶ πολλὴ ἐρευνα, ὡς ταύτης ὅτ τῆς Ἐκκλησίας προθυμομένης ἀεὶ τὰ τοιαῦτα ἐκκόπτει καὶ ἀναστέλλειν, ὡς ἀθέμιτα καὶ παράνομα· τὸ γὰρ παρῆσιάζεσθαι ταῦτα καὶ ἀεὶ παρειαγέσθαι, λαθόντα, καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, τὴν θεραπείαν, καὶ μὴ συγχωρούμενα γίνεσθαι καὶ προβαίνειν, ἀλλὰ καθάπαξ ἀναστελλόμενα οὐ μόνον ταραχὴν ἐπεγεῖρει, ἀλλὰ καὶ μῶμον καὶ ὕβριν τῇ Ἐκκλησίᾳ προστρίβει Θεοῦ, κατὰ τὰς ἐξηγηγεμένας γνώμας τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, εἰ γε μὴν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου δεσπότη καὶ ἀδελφοῦ μου, τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Οἱς κατὰ πάντα στοιχοῦσα καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν παρούσαν ἤδη ἀπόφασιν ἐποίησατο, στέργουσα καὶ ἣν ἐποίησατο σινοδικῶς ὑπὸ συμπαθείας συγχώρησιν ὑπὲρ τοῦ ἱερέως τοῦ Μαχητρίου. Θεὸς δὲ ἄνωθεν ἐπιθραβεύσει τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ εἰρήνην ἐν παντὶ καὶ ὁμόνοιαν πνευματικῆν, τῶν σκανδάλων πάντων γενομένων ἐκ μέσου, καθὼς ἀεὶ ἐπευχόμεθα.

A XXXVIII. *Synodus statuit de mittendis in Russiam legatis, qui dijudicent dissensionem ortam inter metropolitam Kioviæ et Lithuanicæ.*

† Πράξις τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ μητροπολίτου Λιτωῶν.

† Ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς τῇ δοθείσῃ αὐτῇ, Χριστοῦ χάριτι, ἀητήτη ἰσχύϊ τε καὶ δυνάμει συνήθως ἔχουσα ἐπὶ τὸ λυσιτελέστατον πάντα διοικουμένησθαι, τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ· οὐχ ἦττον δ' ἐνδείκνυται τὴν φροντίδα ταύτης καὶ ἐπιμελείαν ὑπὲρ τῶν ἐκασταχοῦ εὐρισκομένων πασῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὅπως ἂν αὐταὶ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου νόμον καλῶς διοικῶντο καὶ διεξάγοντο· φθάνει τοιγαροῦν πρὸ τινος ἤδη καιροῦ ὃ ἱερωτάτος μητροπολίτης Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς, ὁ κύρ Ἀλέξιος, ἐπίσκοπος ὢν τῷ τότε Βολοδιμοῦρου, τὸν βίον ἀπολιπόντος τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ῥωσίας, κύρ Θεογνώστου θελίνου, παραγενόμενος ἐνταῦθα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ὅστις καὶ μαρτυρηθεὶς παρὰ τε τοῦ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου καὶ παρὰ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν τῆς Ῥωσίας, ἀντιποιεῖσθαι ἀρετῆς καὶ εὐλαβείας, καὶ κριθεὶς ἄξιος, μετετέθη καὶ ἀποκατέστη κατὰ τὴν ἄνωθεν ἐπικρατήσασαν τάξιν τε καὶ συνθήθειαν γνήσιος ἀρχιερεὺς Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, καὶ δι' ἐπιμελείας πολλῆς ποιεῖσθαι κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβείαν ποιμαίνειν καλῶς καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον τὴν κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν, ἧτε δὴ πολυάνθρωπον οὖσαν καὶ πολλοὺς τοὺς πλησιοχώρους ἔχουσαν τοὺς μὴ πειθομένους τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου οὖν τὸν τρόπον τοῦτον ἀναχθέντος καὶ ἀποκαταστάτους εἰς τέλειον μητροπολίτην Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ ἐκπεμφθέντος καλῶς, καταλαμβάνει μετὰ μικρὸν καὶ ὃ ἱερωτάτος μητροπολίτης Λιτωῶν, κύρ Ῥωμανὸς, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς, καὶ χειροτονεῖται καὶ οὗτος μητροπολίτης Λιτωῶν, ὅστις καὶ εἰς τὴν δοθείσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ἐπαναστραφεὶς, πλειόνων εἰς ἀντιποιούμενος, καὶ διὰ τοῦτο δι' ὄχλου γινόμενος τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, τῷ κύρ Ἀλεξίῳ, καὶ τῷ ἀνήκουσι δικαίοις αὐτῷ, καὶ σκανδάλων μεταξὺ αὐτῶν μεσολαθῶσαντων, καταλαμβάνει ἐνταῦθα πρὸς τε τὸν ἐκ Θεοῦ κράτιστον καὶ ἁγιὸν μου αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, ζητῶν, ἅπερ ἐβούλετο καὶ ἐπειρᾶτο κατέχειν, δι' ἃ συνέθη καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν σκάνδαλον· μετακλήτους τοῖσιν γινόμενον καὶ τὸ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυβέθου καὶ πάσης Ῥωσίας, τοῦ κύρ Ἀλεξίου, καὶ ἐνταῦθα ἐπιπέδημηκός εἰς τὴν θεοδόξατον καὶ θεομαγάλυτον Κωνσταντινούπολιν, καὶ πάντων τῶν εὐρισκομένων τῆνικαῦτα ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέθόντων καὶ ἱεραῶν συγκροτηθείσης συνόδου, προκαθημένου τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος,

πολλῆς εξετάσεως γενομένης χάριν τῶν παρ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἀρχιερέων κινήθεντων λόγων, προηγουμένως μὲν ἐτάχθη εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης κύρ 'Αλέξιος, ὡσπερ ἐχειροτονήθη τὴν ἀρχὴν Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας κατὰ τὴν ἀνωθεν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν· περὶ μόντοι τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κύρ 'Ρωμανοῦ, ὡς χειροτονηθέντα καὶ αὐτὸν Λιτῶν, διωρίσατο ὁ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αὐτοκράτωρ συγκαταθέσθαι λόγῳ καὶ ἅμα διὰ τὴν ἀνενοχλήσιαν καὶ εἰρήνην τοῦ ἐκείσε τόπου ἔχειν σὺν ταῖς οὐσαις τῇ τῶν Λιτῶν ἐπαρχίᾳ δυσὶν ἐπισκοπαῖς, τὸ Πωλότζικον καὶ τὸ Τούροβον μετὰ καὶ τοῦ Νοβογραδοπουλίου, τοῦ καθίσματος τοῦ μητροπολίτου, καὶ τὰς τῆς μικρᾶς 'Ρωσίας ἐπισκοπὰς, ὅπερ διέγνω καὶ ἀπέφηνετο ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ περὶ αὐτὴν θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος, ἔχειν τὸ στέργον καὶ βέβαιον κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἐπίκρισιν καὶ εὐνομίαν τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, προμήθειαν ποιησαμένη καὶ αὐτῇ τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου μητροπολίτου Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, προβάσης καὶ ἐτέρας συνοδικῆς πράξεως, ὡς ἂν ὁ μὲν ἱερώτατος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, κύρ 'Αλέξιος, ἐπιλάβηται καὶ κατάσχη πᾶσαν τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐνορίαν μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐπισκοπῶν ἀνενοχλήτως παντάπασιν καὶ ἀδιασειστως, καὶ οὐδὲν εὐρίσκη παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ διεξαγωγῇ καὶ διοικήσει τῆς εἰρημένης ἐνορίας τῆς μητροπόλεως Κυέβου μετὰ πασῶν τῶν ἐπισκοπῶν αὐτοῦ τὴν τυχοῦσαν καταδυναστείαν ἢ ἐπήρειαν, ἀρκομένου τοῦ τοιοῦτου ἱερωτάτου μητροπολίτου Λιτῶν, κύρ 'Ρωμανοῦ, εἰς ὅπερ αὐτῷ ἐδόθη συνοδικῇ διαγνώσει ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑστερον, ὡς δεδῆλωται, ἐμπαροδοθείσης τῆς τοιαύτης πράξεως; τῇ ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἐπιτημένη καταδικῆ τοῖς ἀνατρέπουσι τούτους, ὡς ἂν ὅστις ἐξ ἀμφοτέρων μὴ ἐφυσυχάζῃ, ἀρκομένου τῷ οἰκείῳ δικαίῳ, καὶ εἰρήνην ἔχη εἰς ἑαυτὸν, ὡς ὁ τοῦ Κυρίου βούλεται νόμος καὶ τὸ ἐπάγγελμα, καὶ καθὼς ἐστὶ μάλιστα ὀφειλόμενον τοῖς πνευματικῆν περσασταῖαν λαχοῦσι, μετὰ τὴν τοιαύτην συνοδικὴν διάγνωσιν πράξιν τε καὶ κατάστασιν, ἀλλὰ χωρήσῃ εἰς ἀθέτησιν ὀπωσοῦν ταύτης, καὶ τολμήσῃ παρὰ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ διαπράξασθαι τι ἀρχιερατικὸν ἢ ἱερατικὸν ἢ ἐκκλησιαστικὸν ὄλω; ἐπὶ ἀνατροπῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ὡς ἐνευθεν παρεισαχθῆναι πάλιν σκάνδαλα καὶ ὀχλήσεις, ὁ τοιοῦτος ἀξίαν ὑποστῆσθαι τὴν κανονικὴν τιμωρίαν καὶ ἐπεξέλυσιν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὡς ἀθετηθῆς καὶ ἐναντία φρονῶν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ βουλιόμενος ἐνευθεν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ φθορὰν προσενεῖν τῷ τῶν 'Ρώσων Χριστιανικῷ γένει. Ἄλλὰ τούτων οὕτως γενομένων καὶ ἀποκαταστάσεων, ὃν εἰρηται τρόπον, ὁ μὲν ἱερώτατος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, ὁ κύρ 'Αλέξιος, εὐρίσκειται κατὰ πάντα κειθόμενος τοῖς διαγνωσθεῖσι συνοδικῶς, ὁ

δὲ ἱερώτατος μητροπολίτης, κύρ 'Ρωμανός, ὁ μόνον ἐξερχόμενος τῶν ἐνταῦθα ἠθέλησε λαβεῖν γράμματα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς πίστωσιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν οὕτως ἀποφανθέντων, οὕτε τὴν ὀφειλομένην ὑποταγὴν ἐνδείξασθαι εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, ἀλλ' ἀπιὼν φηγετο εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν, κάκεισε παραγενόμενος, ὡς ἀνηρέθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, πολλὰ τῶν ἀκανονίστων ἐργάσατο· ἀπελθὼν γὰρ εἰς τὸ Κύεβον ἀμετόχως ἱερούργησεν ἐν αὐτῷ καὶ χειροτονίας διεπράξατο, καὶ ἑαυτὸν Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας καθολικὸν μητροπολίτην ἀδεῶς ὀνομάζει, ὅπερ προεξέντησε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, καὶ παρεκίνησε καὶ τὸν αὐθέντην Λιτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν κατεξαναστῆναι καὶ οὐκ ὀλίγην φθορὰν καὶ χυῖσεις αἱμάτων ἐργάσασθαι, ὅπερ ἔδειξαν ἀκριβέστερον οἱ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, κύρ 'Αλεξίου, ἀποκρισιάρχη, καταλαθόντες ἐνταῦθα καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πολλῶν, μάλιστα δὲ καὶ ἀφ' ὧν διεκόμισαν γραμμάτων τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου, κύρ 'Ρωμανοῦ, ὅπερ ὧν καὶ ὡσπερ ἐγκαυχώμενοι οἱ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Λιτῶν ἄνθρωποι, πρότερον καταλαθόντες ἐνταῦθα, διεκήρυττον, ὡς τοσοῦτον ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης κύρ 'Ρωμανός ἐστὶν ἰσχυρὸς καὶ δύνάται τὴν ἐπαρχίαν ἄπασαν τῆς μητροπόλεως ἔχειν 'Ρωσίας, ὅτι καὶ εἰς τὸ Κύεβον ἀπῆλθε καὶ ἐλειτούργησε, καὶ ἐπισκοπὰς πολλὰς προσελάβετο, καὶ τὸν αὐθέντην Λιτῶν κατὰ τοῦ κύρ 'Αλεξίου διήγειρε, καὶ πάντα ἐξεστὶν ἐκείνῳ ποιεῖν ἀδεῶς, δύναμιν οὐ μικρὰν ἔχοντι, εἰς τοῦτο παρακινούσαν τὸν αὐθέντην Λιτῶν· διὰ γοῦν τὴν τοιαύτην (κατάστασιν) ἐπισφαλῆ παντάπασιν οὖσαν καὶ ἐξω τῆς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων διαταγῆς καὶ ἅμα διὰ τὸ μὴ προβαίνειν κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ τῆς 'Ρωσίας γένους φόνους καὶ συγχύσεις καὶ μάχας καὶ ταραχὰς, ὡς λέγεται, ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἔθνεσιν ἴδια τοῖς μὴ φόβον ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ πρῶτον μὲν ἐγγράφως παρεκελεύσατο πρὸς αὐτὸν δὴ τὸν κύρ 'Ρωμανὸν ἢ μετριότης ἡμῶν, εἰσηγουμένη τούτῳ, ὡς ἂν ἀποστῇ τῶν τοιοῦτων ἀκανονίστων πράξεων, ὡς ἐγράψαμεν, στέργειν ἀπαράδωτος τὰ διεγνωσμένα συνοδικῶς καὶ μὴ περαιτέρω τούτων προβαίνειν καὶ κατὰ τοῦ κύρ 'Αλεξίου κατεξινίστασθαι, καὶ τὴν μείζονα ἐπισκοπὴν τῆς 'Ρωσίας, τοῦ Μπριανίσκου, ἰδιοποιήσατο, ἀνήκουσαν τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυέβου καὶ πάσης 'Ρωσίας, τῷ κύρ 'Αλεξίῳ, ἀφ' οὗ δηλονότι ὑφορῶνται καὶ ἐτι μείζονα τὰ κακὰ προχωρήσειν καὶ καθολικῇ τις φθορὰ καὶ καινοτομία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν τῇ ὅλῃ ἐπαρχίᾳ τῆς 'Ρωσίας· ἡ μετριότης ἡμῶν, ὃν εἰρηται τρόπον, κηδομένη καὶ φρονιζέουσα, Χριστοῦ χάριτι, τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὅλου πληρώματος, ὀφειλοντο; ἐν σῶμα εἶναι, καὶ συνδεσθαι τῷ τῆς ἀγάπης ἀρρήκτῳ δεσμῷ καὶ ἔχειν ἐνευθεν τὸν ἀπρογεωγραφικὸν λίθον Χριστὸν κεφαλὴν, ἅμα δὲ ἀναχαιτίσαι πειρωμένη καὶ ἐκ μεσολαβίσαντα σκάνδαλα μεταξὺ τῶν δύο ἀρχιερέων,

συνδιακεφαμένη τὰ περί τούτου τοῖς περί αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, κατὰ Κύριαν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ σπουδαιότητος, τῷ Κυζίκου, τῷ Χαλικηδόνος, τῷ Ποντοηρακλείας, τῷ Βιζύτης, τῷ καὶ τὸν τόπον τοῦ Σταυροπόλεως ἐπέχοντι, τῷ Βρύσεως, τῷ Κελτζη-νῆς, τῷ Χριστιανουπόλεως, τῷ Σουγδαίας, τῷ Ῥωσίου, τῷ Μάκρης, τῷ Γάνου καὶ τῷ τιμιωτάτῳ ὑποψηφίῳ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπευδοκῆσαντος εἰς τοῦτο τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὡς ἀποδεχομένου τῆ ἐμφύτῳ αὐτοῦ περί τὰ καλὰ χρηστότητι τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν καὶ διεκδικεῖν σπεύδοντος πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια καὶ προνομία καὶ ἐκλεξαμένου τὸν τιμιωτάτον σκελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ σπουδαιότητος τὸν τιμιωτάτον σκελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ δικαιοφύλακα, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι γνησιώτατον υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κῦρ Γεώργιον διάκονον τὸν Περδίκην, καὶ ὡς εὐλαβεῖς καὶ χρησίμους καὶ ἀναγκαίους ἀνθρώπους καὶ εἰδῆσιν οὐκ ὀλίγην κεκτημένους τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, ἔχοντας δὲ καὶ ἄλλως πολὺ τὸ ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συνέσεως αὐτῶν, ἐξαπέστειλεν ἀποκρισιάρχους, ὥστε ποιήσασθαι τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, οἵτινες καὶ ὀφείλουσιν ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ προσκαλέσασθαι τοὺς ἐκείσε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ὄσους οὐ κωλύει τὸ πολὺ τῆς ἰδοῦ μῆκος εἰς ταυτὸ συναλθεῖν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς εὐγενεστάτους μεγάλους ῥήγας, ὀφειλόντος ὁμοίως ἐπιδημῆσαι δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν τοιαύτην σύνταξιν καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κῦρ Ῥωμανοῦ ἢ ἐξαποστειλῆαι οικείους ἀνθρώπους ἀντ' αὐτοῦ, ἵνα ἐξετάσεως γενομένης παρὰ τοῦ τοιοῦτου ἀποκρισιάρχου ἀπροσπαθῶς, ὡς τοῦ Θεοῦ ἄνωθεν ἐφορῶντος, παρόντος καὶ τοῦ μέρους τοῦ κῦρ Ῥωμανοῦ ἐνώπιον τῶν μελλόντων συναλθεῖν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ εὐγενεστάτων ῥηγῶν ἕνεκεν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, γίνηται ἔγγραφος κατησφαλισμένη μαρτυρία καὶ παρασημειώσεις πάντων τῶν λαληθησομένων καὶ ἐξετασθησομένων χάριν τῶν τοιούτων αἰτιαμάτων, πιστωθησομένη καὶ ὑπογραφαῖς οικειοχείροις τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν καὶ ἐτέρων ἀξιόπιστων, ὡς ἂν ταύτης διακομισθείσης πρὸς τε τὸν κράτιστον καὶ ἁγίον μου αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περί αὐτὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν σύνοδον παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιάρχων, ἀκινδύνως σὺν βοθηταῖς Θεοῦ ἐπαναστραφέντων, γίνηται τὸ δόξαν τῆς θεῖας καὶ ἱερᾶς συνόδου κατὰ τὴν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων διαταγὴν, καὶ ἀφαιρεθῆ ἔντεῦθεν ἢ ἐπαρχομένη δόγμασι κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ τῆς Ῥωσίας γένους. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐθέλησει ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης κῦρ Ῥωμανὸς δι' ἑαυτοῦ παραγενέσθαι εἰς τὴν γενησομένην ἐξέτασιν, παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιάρχων μηνυμάτων γενομένων κανονικῶς πρὸς αὐτὸν, ἢ οικίλους ἐκπέμψαι ἀνθρώπους ἀντ' αὐτοῦ, ὀφείλουσιν οὗτοι δὴ οἱ ἀποκρισιάρ-

χοι κατὰ τὴν ἐνώσαν αὐτοῖς ἐμπειρίαν καὶ εἰδῆσιν τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, καθὼς ἀνετέθησαν, ποιήσασθαι ἀκωλύτως τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν ἐνώπιον τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ῥηγῶν, ὡς ἂν καὶ οὕτως τὸν τρόπον τοῦτον ἐκκοπῆ πᾶσα πρόφασις καὶ αἰτία ἢ προξενούσα κακῶς καὶ ἀκανονίστως τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα. Εἰς γὰρ τὴν περί τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πρᾶξις, καταστρωθεῖσα ἐν τῷ ἱερῷ κωδικίῳ κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ Ἰωῆθ' ἔτους.

† *Ἐἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Ἐπιτομὴν Ἰουλίῳ ἰνδ. ἰδ'.*

XXXIX. *Patriarchæ litteræ ad imperatorem, consilium ei dantis in rebus Januensium et Venetorum.*

Β Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν βασιλέα.

† Κράτιστε, θεόσπεπτε, θεοδόξαστε, θεοπρόβλητε, θεοκυβέρνητε, θεομεγάλυντε, ἀγιέ μου δέσποτα βασιλεῦ, ὑγείαν καὶ εὐθυμίαν ψυχῆς, τοῦ θεοῦ σου καὶ βασιλικῆς σώματος ῥῶσιν καὶ εὐεξίαν, τῶν ἀνά χειρᾶς προκειμένων κοινωφελῶν ἔργων εὐδόησιν καὶ πᾶν ἄλλον, ὃ τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Εἰδέναι βουλόμεθα τὴν ἐκ Θεοῦ ἁγίαν βασιλείαν σου, ὅτι κατὰ τὸν θεῖον καὶ σεπτὸν ὀρισμὸν διαμνηυθεῖσα ἢ μετριότης ἡμῶν παρεγένετο εἰς τὴν κρατίστην καὶ ἁγίαν μου δέσποιναν. Συναθροισθέντων οὖν καὶ τῶν τῆς συγκλήτου ἀρχόντων, ἐλέχθησαν τὰ περί τῆς συμφωνίας καὶ καταστάσεως τῶν τε Γεννουτῶν καὶ Βενετῶν, ὅπως τε προσήκει προχωρῆσαι αὐτὴν καὶ κατὰ ποῖον δὴ τρόπον ἀποκαταστήναι, ἐφ' ᾧ οὐδεμίαν δόγμασιν καὶ ζημίαν γενέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. Τούτων οὖν οὕτω λεχθέντων διωρίσατο καὶ ἀπελογήσατο καὶ ἡ ἁγία μου δέσποινα, ἅτε δὴ διανοίας ἐξυτάτης οὕσα καὶ συνδρομῇ πασῶν τῶν χαρίτων καὶ φρονήσεως ἐπ' ἀκρὸν ἤκουσα, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὅσαπερ ἐμελλε καὶ ἡ ἁγία βασιλεία σου παρούσα ἐνταῦθα διορισθῆναι, ἀ δὴτα καὶ ἔστρεψαν καὶ οἱ τῆς συγκλήτου ἀρχοντες. Πρὸς τοὺς οὖν τοὺς τοιοῦτους λόγους, ἅπερ ἀπελογήσατο ἢ μετριότης ἡμῶν, συντίνοντα εἰς σύστασιν καὶ ὀφέλειαν, σὺν Θεῷ, τῆς βασιλείας καὶ τῶν Ῥωμαίων, ταῦτά ἐστι· πρῶτον μὲν, διαμείνειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀτάραχον καὶ ἔξω πάσης ἡστυνοσού ἐπιηρέας τῆς ἀπὸ τῶν Λατινικῶν κινουμένης δογματικῆς· τοῦτο δὲ ἐφῆκεν ἢ μετριότης ἡμῶν οὐχ ὅτι ἄλλως ἡγεῖται τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου περί τούτων ἔχειν, πάλαι γὰρ οἶδε ταύτην ἐμμένουσαν μὲν τοῖς πατρώοις δόγμασι καὶ ἐστηριγμένην ἐν τούτοις παγίως, ἀποδιώκουσαν δὲ πᾶν ἄλλοτριον δόγμα καὶ νόθον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπολήψεις τε καὶ ὑποφίας, ἃς ἔχουσιν οἱ πολλοί. Δεύτερον, ἐπὶ τούτοις μηδὲν τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις πραγμάτων ὑπὸ ἐξουσίας ἐτέρων ποιῆσαι. Τρίτον, μηδὲν ἕτερον προσθεῖναι κεφάλαιον μείζον, ἐπειδήπερ ἐν πολλῇ καὶ μεγάλῃ ἐνδείᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ στενοχωρίᾳ τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰσίν. Πρὸς τούτοις γενέσθαι καὶ

τὴν ἀγάπην ἀπλῶς ἄνευ ὄρκου τινός· οἱ γὰρ τῆς ἁγίας βασιλείας σου λόγοι καὶ ὄρισμοί διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐν ἰσχυρῶν καὶ βέβαιον ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀσφαλείας ὄρκων δέονται. Ταῦτα συνεβούλευσε καὶ στέργει ἢ μετριότης ἡμῶν, ἡγεῖται δὲ καὶ πάντα Χριστιανῶν, τὰ τῶν Ῥωμαίων βουλόμενον συνίστασθαι πράγματα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀσπαζόμενον, ἐπαινέσαι τε ταῦτα καὶ ἀποδέξασθαι. Κύριος ὁ Θεὸς εἴη διατηρῶν καὶ περιφρουρῶν τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου ὑγιαίνουσαν καὶ εὐθυμοῦσαν καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος εἰς κοινὸν τῶν Ῥωμαίων ὄρκος, καὶ χαρίζαιτο αὐτὴν μετὰ καὶ τῆς παροῦσης καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς καὶ εἰς αἰεὶ διαμένουσαν βασιλείαν.

XL. Actio synodalis de matrimonio contrahendo inter Andronicum, filium imperatoris Joannis Palaeologi, et Kyratzam, filiam Joannis Alexandri, Bulgarorum regis.

† Πρᾶξις συνοδικῆ ἢ γεγούσα περὶ τῆς συμπενοθερίας τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κύρ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη, ἐπὶ τε τῷ βασιλεῖ κύρ Ἀνδρονίκῳ, τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων.

† Μηνὶ Ἀδούστῳ, εἴ' ἡμέρᾳ, Δευτέρᾳ, ἰνδ. η', ἔτους, ς'ωξγ', συνήλθομεν πάντες οἱ κατὰ τὴν θεοδόξατον, θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυτον Κωνσταντινουπόλιν ἀρχιερεῖς συνοδικῶς μετὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὀρισμῶ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ κοινῶς συνδισκεψάμεθα περὶ τῆς συμπενοθερίας καὶ πράξεως, εἶτε δὲ καὶ λοιπῆς καταστάσεως τῆς γεγούσας μεταξὺ τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κύρ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη, ἐπὶ τε τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ, κύρ Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βασιλέως τῶν Βουλγάρων, κυρᾶ Κυράτζᾳ· ἔνθεν τοι καὶ ἰδόντες τοὺς προδάντας ὄρκου· παρ' ἀμφοτέρων καὶ ἀναλογισάμενοι καὶ κρίναντες, εἰς ὅσῃν ἀφορᾶ τοῦτο κοινὴν σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν, Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων καὶ βλάβῃ τῶν ἀσεβῶν, ἤδη ἀπὸ κοινῆς γνώμης καὶ ψήφου συμφωνοῦμεν καὶ ἀποφαινόμεθα, ἵνα γένηται τοῦτο ἀκωλύτως καὶ ἀνεμπόδιστως μετὰ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας ἡμῶν· εἰ τις δὲ βουλῆθῃ ἀπὸ τούτων εἰς κατάλυσιν χωρῆσαι καὶ ἀθέτησιν τῆς τοιαύτης συνοδικῆς πράξεως καὶ συμπλάττειν προφάσεις τινὰς εἰς κατάλυσιν τῶν γενομένων ὄρκων παρ' ἀμφοτέρων, ὡς δεδηλωται, ἵνα ἐν ἕξῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ· εἴπερ δὴ καὶ ὁ ὑψηλότατος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων στέργει καὶ ἀποπληροῖ ἀπαραβάτους τοὺς ὄρκους, οὐδ' ὥμοσε διὰ τοῦ ὄρκωμοτικοῦ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος καὶ ἀποσταλέντος εἰς τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐθέν-

την καὶ βασιλέα καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς ἂν καὶ εἴτι περισσοτέρως ἔχη πρότερον μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, ἔπειτα δὲ καὶ περισσοτέρα· καὶ θερμότερας τὰς παρ' ἡμῶν εὐχὰς τε καὶ εὐλογίας. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα συνοδικὴ πρᾶξις, πιστωθεῖσα καὶ ταῖς οἰκιοχείροις ἡμῶν ὑπογραφαῖς, ἧτις ἀπεστάλη ἰσοῦ πρὸς τὸν διαληφθέντα ὑψηλότατον βασιλέα τῶν Βουλγάρων διὰ βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν.

† Εἶχε διὰ τῆς τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς καὶ τὸ· Κάλλιστος, ἐλάφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. † Ὁ Ἁρακλῆσις ὑπέριμος Μητροπολίτης. † Ὁ Νικαίας μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Μανασσῆς. † Ὁ Ῥόδου μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ἰωάννης. † Ὁ Σηλυβρίας μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ἡσαῖος. † Ὁ Βρύσηως μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Θεοδώρητος. † Ὁ Λιθῶν μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ῥωμανός. † Ὁ Περίθωρον μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Δωρόθεος. † Ὁ Θεσσαλονίκης μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Γρηγόριος. † Ὁ Χαλκηδόνος μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ἰάκωβος. † Ὁ Χριστουπόλεως μητροπολίτης Μακάριος καὶ ὑπέριμος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μιτυλήνης καὶ ὑπέριμος Ἰωσήφ. † Ὁ Ῥωσίου μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Θεόδουλος. † Ὁ Γαρέλλης μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Ἰωαννίκιος. † Ὁ Βιζύης μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Νεόφυτος. † Ὁ Ἀγαθοπόλεως μητροπολίτης καὶ ὑπέριμος Μακάριος.

XLl. Patriarcha metropolitae Lithuaniae scribit, se in Russiam mittere duos legatos, qui controversiam exortam inter dictum metropolitam et metropolitam Kiortiv.

† Τερώτατε μητροπολίτα Λιθῶν, ὑπέριμῃ, ἀγαπητῆ κατὰ Κύριον ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Οἶδα, ὅπως συνέδησαν τὰ μεταξὺ τῆς σῆς ἱερότητος καὶ τοῦ ἱεροτάτου μητροπολίτου Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, κύρ Ἀλεξίου, ἀγαπητοῦ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργγοῦ ἡμῶν, καὶ ὅπως διεκρήθη ψήφῳ βασιλικῆ καὶ συνοδικῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἔχειν τὴν μὲν ἱερότητά σου σὺν ταῖς οὐραῖς τῆ τῶν Λιθῶν ἐπαρχίᾳ δυσὶν ἐπισκοπαῖς τὸ Πολούτζικον καὶ Τοῦροβον μετὰ καὶ τοῦ Νοβογρადιποῦλ. . . καὶ τὰς τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς, τὸν δὲ γε ἱερώτατον μητροπολίτην, κύρ Ἀλέξιον, τὸ Κύεβον καὶ πάσας τὰς τῆς Ῥωσίας ἐπισκοπὰς, καθὼς καὶ τὴν ἀρχὴν χειροτονήθη. Καὶ αὐτὸς μὲν καὶ ὡς ἀνήνεγκεν ἐγγράφως καὶ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀναφαίνεται, στέργει καὶ ἐμμένει ἀπαρδῶτως τοῖς διαγνωσθεῖσι τούτοις, ὡς εἴρηται· ἢ δὲ ἱερότης σου, ὡς πολλάκις ἀνηνέχθη τῆ ἡμῶν μετριότητι, παρ' οὐδὲν θέμενας τὴν γεγούσαν πηνηκαῦτα συνοδικὴν ἐγγραφοὺν πρᾶξιν, κυριοθεῖσαν καὶ ψήφῳ βασιλικῆ, καθὼς ἀνωτέρω δεδηλωται, παρεστῆχθης εἰς τὸ Κύεβον, καὶ ἱερούργησας, διαπραξῆ

μενας και τινα ἑτερα ἀνήκοντα γνησίῳ ἀρχιερεῖ, ἄς οὕτως ἐτάχθη και διεκρίθη συνοδικῶς, και οὕτως και οὐ μόνον ἐκείσε, ἀλλὰ και τὸ Μπριάνισκον, ἐπισκοπήν οὖσαν τοῦ αὐτοῦ κύρ Ἀλεξίου, και ἀπλῶς εἰπεῖν, δι' ὄχλου ἀεὶ γίνῃ αὐτῷ, ἐπιτιθέμενος; ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς αὐτοῦ δικαίους, πρᾶγμα ποιῶν ἐξω τῆς ἀκριθείας τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων, οὐδ' ἐνεγράψω φυλάσσειν ἀνοθεύτους και ἀπαρχειρήτους, δι' ἣν αἰτίαν και ἔγραφεν ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸς τὴν ἱερότητά σου πρὸ τινος ἤδη καιροῦ και ἀπαξ και δις, ὡς ἂν, εἴπερ τολμῶνται ταῦτα παρὰ σοῦ, ἀποστής τοῦ μηκέτι τοιαῦτα ποιεῖν, προξενουτά σοι και ψυχικὴν βλάβην και ὕβρσιν τῆς τιμῆς σου. Ἀρτίως δὲ πάλιν ὡς ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ τῶν αὐθιῶν ἐρχομένων, ὡς οὐ μόνον ἐργάζῃ τὰ εἰρημένα ἀκανόνιστα, ἐπὶ βλάβῃ οἰκείῃ, ἀλλὰ και τὸν αὐθέντην Λιτθῶν εἰληθῆσας κατεξαναστήναι κατὰ τοῦ οὕτω πως ὀνομαζομένου κάστρου Ἀλεξίου και φθεῖραι τοὺς ἐκείσε Χριστιανούς, πρᾶγμα ποιήσας ἀτοπώτατον, εἴπερ γέγονεν οὕτως, ὡς ἀνηνέχθη. Ἦθη ἡ μετριότης ἡμῶν και ἡ περὶ αὐτὴν θεία και ἱερὰ σύνοδος, ὁμοῦ μὲν φροντίζουσα τῆς φυλακῆς και συντηρήσεως τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων και σπεύδουσα πᾶσι τρόποις τούτους διεκδικεῖν, ὁμοῦ δὲ καθαρώτερον τὰ τοῦ πράγματος γνωρίσαι βουλομένη και εἰρήνην οἰκονομῆσαι και διαπράξασθαι κανονικῶς μέσον ὑμῶν και τοῦ τῆς Ῥωσίας πάσης Χριστιανικοῦ γένους, ἐπευδοκῆσαντος εἰς τοῦτο τοῦ ἐκ Θεοῦ κρατίστου και ἀγίου μου αὐτοκράτορος τῷ προσόντι αὐτῷ ἐνθέῳ ζήλω ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων και δικαιοσύνης, ἐξέπαμψεν ἐκλεξαμένη ἀποκρισιάρλους τὸν τε ἀγαπητὸν μητροπολίτην Κελτζηνῆς, ὑπέρτιμον, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργῶν, και τὸν τιμιώτατον σακελλίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας και δικαιοφύλακα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Γεώργιον διάκονον τὸν Περδίκην, ὥστε ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν πάντων τῶν λαληθέντων και προσκαλέσασθαι τοὺς τε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους και τοὺς εὐγενεστάτους βῆγας, ἐπ' ᾧ παραγενέσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐξέτασει ἀσφαλῆς ἐνεκεν. Ὅφειλοι οὖν παραγενέσθαι και τὴν σὴν ἱερότητα ἀπαραιτήτως, ἐπειδὴ οὕτως ἀνετέθησαν οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιάρλοι, ἵνα διαμηνύσωνται πρὸς σὲ τούτου χάριν· διὰ τοῦτο και παραδῆλοι τῇ ἱερωτησί σου ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἂν, πᾶσαν καὶ παντοίαν ἀποπεισάμενος πρόφασιν, παραγένη διὰ σου τοῦ πρὸς τὴν γενησομένην σύναξιν παρὰ τῶν τοιούτων ἀποκρισιάρλων, και γένηται ἐνευθεν ἀπροσπαθῶς, ὡς ἐφορῶντος ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ, ἡ τῶν λαληθέντων συνοδικῶς ἐξέτασις, ὅπερ ἐστὶ και ἐγκάνονον ποιῆσαι σε. Εἴπερ δὲ ἐπισυμβῆ διὰ τινα ἐμποδισμὸν σωματικῆς ἀσθενείας, και οὐκ ἔχεις εὐχολον διὰ σου τοῦ παραγενέσθαι, παρακαλεσόμεθα, ἵνα χωρὶς τῆς τυχοῦσης προφάσεως ἐκπέμψῃς ἀντὶ σου οἰκείου σου ἀνθρώπου, ὥστε γενέσθαι ἐνώπιον αὐτῶν πᾶσα ἡ τῶν λαληθέντων ἐξέτασις, ὡς περ ἐμελλε γενήσεσθαι και ἐνώπιον τῆς σῆς ἱερότητος. Γινωσκίτω γάρ ἡ ἱερότης σου,

ὡς οὕτως ἐτάχθη και διεκρίθη συνοδικῶς, και οὕτως ἀνετέθησαν οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιάρλοι, ὡς, εἴπερ οὐ ποιῆσῃ; ἐν ἐκ τῶν δύο, ὡς οὐτε διὰ σου τοῦ καταλέβῃς, οὐτε ἀνθρώπου σου ἐκπέμψῃς, ποιήσασθαι αὐτοὺς διὰ τοὺς ἀποκρισιάρλους ἐνώπιον τῶν μελλόντων συνελθεῖν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων και τῶν εὐγενεστάτων βῆγῶν τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, και ὅσον ἂν εὐρωσι, τοῦτο ποιήσῃς ἐγγράφως, πιστωθὲν οἰκειοχείραις ὑπογραφαῖς τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων και τῶν εὐγενεστάτων βῆγῶν, και διακομίσεις τοῦτο πρὸς τε τὸν ἐκ Θεοῦ κρατίστον και ἀγιὸν μου αὐτοκράτορα, πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα και τὴν περὶ αὐτὴν θείαν και ἱερὰν σύνοδον, ἵν' ἐνευθεν ἐπενεχθῆ τελεία ἀπόφασις, και ἀφαιρεθῆ πᾶσα πρόφασις ἡ προξενουσα τὰ σκάνδαλα· ἐπὶ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πύλαι; ἔδου οὐκ ἀντισχύουσι, κατὰ τὸν σωτήριον λόγον, προσήκει ἔχειν και τὴν ἱερότητά σου τὴν προσήκουσαν στοργὴν και ὑποταγὴν πρὸς αὐτὴν και μὴ κατεξανασθαι κατ' αὐτῆς, μηδὲ ἀπειλεῖν και ἀντεπίπτειν και ἐναντιοῦσθαι τοῖς δεδογμένοις αὐτῇ, ὅπερ ἐστὶ πόρρω τοῦ ἀρχιερατικοῦ σεμνύμματος και τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας· γινωσκίτω γάρ ἡ ἱερότης σου, ὡς εἴπερ οὐ ποιήσεις κατὰ τὴν ἐξηγηγεμένην συνοδικὴν διάγνωσιν και ἀπόφασιν, ἣν ἐπιφέρονται οἱ τοιοῦτοι ἀποκρισιάρλοι; ἐπενεχθήσεται τελεία κατὰ σοῦ καταδικῆς ἀπόφασις. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ποιήσον, ὅσον παρακαλεῖται πρὸς σὲ συνοδικῶς ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† *Ἔιχε δι' ὑπογραφῆς πατριαρχικῆς και τῆς Μητροῦ Ἰουλίῳ τῆς ἰδ'.*

XLII. Exhortatio Callisti patriarchæ ad clerum in Trinovo de patriarcha Trinovi et de ritu baptizandi.

† Παραίνεσις, διδασκαλία και ἀπολογία τοῦ ἀγιωτάτου και οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κύρ Καλλίστου, και τῆς περὶ αὐτῶν θείας και ἱερᾶς συνόδου περὶ τοῦ ἀγίου βιπτίσματος, γενομένη πρὸς τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Τρινόβου εὐρισκομένους τιμιωτάτους μοναχοὺς και λοιποὺς ἱερεῖς.

† Τιμιώτατε ἐν ἱερομονάχοις, κύρ . . . και σὺ, τιμιώτατε ἐν μοναχοῖς, κύρ . . . ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, εἰσον και πᾶν ἄλλο, εἴ τι ἀγαθὸν και σωτήριον, ἐπέχεται ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἡ ὑμετέρα ἔγγραφος ἀναφορὰ διεκομίσθη και ὑπανενώσθη συνοδικῶς τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρόντων πάντων τῶν ἐπιδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων τῇ βασιλευοῦσῃ τῶν πόλεων, και ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἐξ αὐτῆς, ὅσα και περὶ ὧν ἐδηλοῦτε, και περὶ μὲν τοῦ πατριάρχου Τρινόβου, ὅπως οὐ μέμνηται ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς και ποιεῖται ἀναφορὰν τοῦ ὀνόματος τῆς ἡμῶν μετριότητος και τῶν ἐτέρων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, και οὐδὲ ἡ μετριότης ἡμῶν μέμνηται τοῦ ὀνόματος τούτου κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον, εἰδέναι βουλομεθα τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν, ὅτι τὸ παρὰ μὲν τῆς ἡμῶν μετριότητος γινόμενον εἰς τοῦτον ἔχει τὸν προσ-

ήκοντα και δίκαιον λόγον, τὸ δὲ τελούμενον παρ' αὐτοῦ, ἤγουν τὸ μὴ μεμνησθαι τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν ταῖς ἱεραῖς, ὡς εἴρηται, τελεταί· ἔστι πάμπαν παραλογώτατον τε και ἀδικώτατον δι' αἰτίαν τοιαύτην· ὁ πατριάρχης Τρινόβου ἦν ἀνωθεν και ἐξ ἀρχῆς ἐπισκόπου ὄνομα φέρων, ὕποτασσόμενος τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, εἰθ' ὕστερον παρακλήσεως· γεγυνοίας πολλῆς και δεήσεως· εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην μεγάλῃν και ἱερὰν σύνοδον παρὰ τοῦ τότε τᾶς βασιλείας· τῶν Βουλγάρων διεθύνοντος σκήπτρα, διὰ τιμὴν ἐκείνου και τοῦ τοιοῦτου ἔθνους, ὕποταγμένου φανέντος τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιοτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐδωρήθη συγκατάθεσιν· λόγῳ πρὸς τὸν Τρινόβου τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχην Βουλγαρίας, οὐ μέντοι εἶναι και συναριθμοῦν τοῖς λοιποῖς· ἀγιοτάτοις πατριάρχεις, και διὰ τοῦτο μηδὲ μνημονεύεσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις· κατὰ τὸν θεῖον και ἱερὸν κανόνα τῆς ὁ συνόδου, λέγοντα ἐπὶ λέξεω· οὕτω· Ἐπανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὄροις ἐπόμενοι και τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ῥν' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες τὰ αὐτὰ και ἡμεῖς ὀρίζομεν και ψηφισόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης· και γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀπαδεύωσιν τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ῥν' θεοφιλεστάτοι ἐπίσκοποι τὰ ἱσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ῥώμης ἀγιοτάτῳ Ὁρόνῳ, εὐλόγως κριναντες τὴν βασιλείαν και συγκαλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν και τῶν ἰσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ και ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Ὁμοίως και κατὰ τὸν τῆς ἔκτης συνόδου κανόνα διαγορεύοντα διαβρήθην ἐπὶ λέξεωσ οὕτω· Ἐνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ῥν' ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ θεσφυλάκτῳ ταύτῃ και βασιλίδι πόλει συνελθόντων και τῶν γλ' τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἰσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου και ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς ὡς ἐκείνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέρον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξάνδρου μεγάλου πόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας και μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Ἐπειδὴ πέντε πατριάρχαι ἐτάχθησαν τὸ καθ' ἀρχὰς παρὰ τῆς καθολικῆς και ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, μέχρις ἂν συνῆν ἡμῖν και ὁ πάππας; Ῥώμης, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ νῦν εἰσιν ἡνωμένοι οἱ τέσσαρες, οἵτινες κοινωνίαν ἔχοντες ἀδιασπάστως μνημονεύονται παρ' ἀλλήλων ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς· πάσαις· συνάξεσιν. Ἐδει γοῦν τὸν Τρινόβου πατριάρχην, ἅμα μὲν δι' ἣν ὤφειλεν ἔχειν ὕποταγὴν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιοτάτην τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, παρ' ἣς εἴληψε και τὸ εἶναι και τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχης, ἅμα δὲ και διὰ τὸ περιποιεῖσθαι· ἑαυτῷ τιμὴν και κοινωνίαν τῆς ἡμῶν μετριότητος· και τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀνάγκην

ἔχειν ἀναφέρειν αἰετὴν τε ἡμῶν μετριότητα και τοὺς ἄλλους πατριάρχας ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις και οὕτω· ἀποσώζειν και αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ τὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἀντεῦθεν φαίνεσθαι ἡνωμένος και συναριθμοῦ· ἡμῖν οὗτος δὲ ἀθετῶν οὐ καλῶς τὸν τοιοῦτον ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν και ἀποσκιρτῶν τῆς ὕποταγῆς τῆς ἡμῶν μετριότητος και τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, ἐξ ἣς, ὡς διεῖληπται, τὸ εἶναι πατριάρχης· κατὰ συγκατάθεσιν ἔχει, οὐδεμίαν πειεῖται μνήμην τῆς ἡμῶν μετριότητος, πρᾶγμα ποιῶν ἀποπώτατον και ἔξω τῶν ἐξ ἀρχῆς συμφωνιῶν τῶν ἀποταχθεισῶν διὰ τοῦ τόμου τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου κύρ Γερμανοῦ· ἐρηὶ γὰρ ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἐν τινὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων ἀπολογούμενος περὶ τούτων· Ἐτὸ δὲ ἡμέτερον οὐχ οὕτως ἔχει, οὐχ οὕτως, ἀλλὰ κοσμικῶν τὴν κοινωφελίαν ἐπαγγελλόμενον τῷ τετιμημένῳ τῶν τῶν Βουλγάρων ἔθνους ἀρχιερεῖ, τὸ αὐτοκέφαλον εἶναι ὀλόκληρον οὐκ ἐτομογράφησαν, ἀλλὰ δαζμοφορήσει πάλιν, τοῦτ' ἔστι· δώσει τέλη και φόρους τῷ τιμήσαντι πατριάρχει και τὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναφορὰν, ὡς συνεισφορὰν, ὡς εἰς τῶν ὑπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν μητροπολιτῶν, και εἰς λογιστεύσεις και εὐθύννας, τοῦτ' ἔστι, κρίσεις ἀχθήσεται, ἐπὶ ἅν ποτὲ τις παρατραπεί τῆς δαζμοφορίας ἐξελεγχθῆ. Ὁὕτω μὲν ἡ ὑπόσχεσις και ἡ συμφωνία τῆς τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίας πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Καὶ χωρὶς δὴ τούτου, εἰ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνος και τὰς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν κρίσεις, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας και Ἱεροσολύμων, και ἐπανακρίνει, και διευθετεῖ και ἐπιψηφίσει και τὸ κύρος δίδωσιν, ὡς οἱ θεοὶ κανόνες διαγορεύουσι και αἱ πράξεις ἐπεμαρτύρησαν, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον τῆς τῶν Βουλγάρων ἐκκλησίας ὁ θρόνος οὗτος κύριος ἔσται, παρ' οὗ και τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχης τετιμῆται; Ἀλλὰ γινώσκετε σαφῶς, ὅτι εἴπερ οὐκ ἦν ἡ πρὸς τὸν ὑψηλότερον βασιλεῖα τῶν Βουλγάρων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γνησιώτατον υἱὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Ἰωάννην τὸν Ἀσάνην, εἰλικρινῆς σχέσις και διὰθεσις αὐτῆς και τὸ μὴ λυπηθῆναι τοῦτον διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, εἶχεν ἀπὸ δικαίου ἡ μετριότης ἡμῶν ὡς οἰκουμενικὸς πατριάρχης, διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος, ἀνακρίνει τὰ κατ' αὐτὸν και ἐξετάσαι ταῦτα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν και μεγάλῃν σύνοδον, ὡς μέχρι τοῦ νῦν μὴ γινωσκόμενα, και ἡ λαθεῖν τοῦτον διόρθωσιν ἢ κανονικῶς εὐθύναι, ὡς ἀθετοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν προδήλωσ, ἐξ ἣς, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὸ εἶναι πατριάρχης κεκληρωται, ἡ τὸ γε δευτέρον ἀποστερηθῆναι τοῦτον τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος· ἡ δὲ τοῦ τοιοῦτου βασιλέως ἀγάπη και διὰθεσις πείθει ἐὰν ἀπολυπραγμόνητα ταῦτα, μέχρις ἂν διόρθωσιν λάθοιεν παρὰ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Τρινόβου· και ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐνὸς κεφαλαίου. Τὸ δὲ δὴ σαπίζειν τοὺς ἱερεῖς τῶν Βουλγάρων εἰς μίαν κατὰθεσιν και περιβράντιζειν αὐτοὺς, ὡς ἔτυχεν, ὕδατι ἔστι πρᾶγμα ἀποπώτατον και δυσσεβείας ἀνάμεστον· ἡ γὰρ διὰτάξις τῶν ἁγίων ἐνδόξων και πανευφήμων ἀποστόλων και οἱ ἱεροὶ τούτων κανόνες πάντας τοὺς

βαπτίζομενους εις μίαν κατάδυσιν, ως μη βαπτίζομενους, κατά την του Σωτήρος παράδοσιν, αναβαπτίζεσθαι παρακαλεούμεναι. Καί επει πάς ο μη αναγεννηθείς δι' ύδατος και πνεύματος, κατά την ευαγγελικήν του Σωτήρος άπόφασιν, ουκ εισελεύσεται εις την των ουρανών βασιλειαν, δηλον, ως ο μη βαπτίζομενος; κατά την τοιαύτην παράδοσιν εις τρεις καταδύσεις έκτός; έστι της βασιλείας των ουρανών· αι γάρ τελούμεναι εν τῷ άγιῳ βαπτίσματι τρεις καταδύσεις ουκ άπλῶς και, ως έτυχε, γίνονται, άλλ' ύπεμφάνουσι μυστήρια θειά τε και ουράνια· του γάρ Σωτήρος ημών τοις άγιοις αυτού μαθηταίς και άποστόλοι· παραγγελλαντος βαπτίζειν πάντας εις τὸ ὄνομα του Πατρὸς, και του Υιου, και του άγιου Πνεύματος, ως εις την τριτυπόστατον θεϊαν και μακαρίαν και υπερουσίον Τριάδα βαπτίζομενοι ημεις εις τας τρεις καταδύσεις τας τρεις; επιθεώμεν ύποστάσεις της τριτυποστάτου θεότητος, καθ' έκαστον των άγιων τούτων ὀνομάτων καταδυόμενοι· άπαξ εν τῷ ὕδατι και αναδυόμενοι, κατά τον πολὺν τὰ θεία και των τοιούτων έκφράστορα Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην· άρια θε, επειδή τὸ θεϊον τοῦτο βάπτισμα του Σωτήρος τὸν θάνατον εικονίζει (ὅσοι γάρ εις Χριστὸν εὐαγγελίσθημεν, κατά τον θεϊον Ἀπόστολον, εις τὸν θάνατον αὐτοῦ εὐαγγελίσθημεν), έστι δὲ ἡ ταφή του Σωτήρος τριήμερος, βαπτίζομεθα και ημεις αναγκαιως εις τας τρεις ταύτας καταστάσεις, διὰ των τριῶν τούτων καταδύσεων την τριήμερον ταφήν και άνάστασιν του Σωτήρος αινιτωόμενοι. Ουκοῦν εἰ μη βαπτίζομενοι κατά τον τοιούτον τρόπον ἀτελείωτοι πάντως εισί και ἄλλοις, και μη κατά την εἰκόνα της ὕψηλης του βαπτίσματος θεωρίας· φησὶ γάρ ἐπὶ λέξεως οὗτος ὁ ιερὸς Διονύσιος· "Τὸν ιερῶς βαπτίζομενον ἢ συμβολικῆ διδασκαλίᾳ μυσταγωγείται; εν τῷ ὕδατι τρεῖς καταδύσεις και αναδύσεις τὸν θεαρχικὸν της τριημερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ του ζωοδότου μιμεῖσθαι θάνατον, ως ἐφικτὸν ἀνδράσι τὸ θεομίμητον. "Εστὶ τάλινον τὸ βάπτισμα εις τὸν θάνατον του Κυρίου διδόνον, τὸ δὲ ὕδωρ ἀντὶ της ταφῆς, τὸ δὲ ἔλαιον ἀντὶ Πνεύματος άγιου, ἢ σφραγίς ἀντὶ σταυροῦ, τὸ δὲ μύρον βασιλείας; της ὀμολογίας." (1) τι δὲ οὐδὲ χρώνται άγιῳ μύρῳ, κατά την νενομισμένην της Ἐκκλησίας παράδοσιν, τῷ τελου. ένφ εν τῇ άγιωτάτῃ του Θεοῦ καθ' ἡμᾶς Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καθὼς τοῦτο διασάφει και παραδίδωσιν ὁ τοιούτος μέγας Διονύσιος γίνεσθαι διὰ συναγωγῆς εὐπνῶν και εὐδόσμων ὕλων και εἰδῶν, και τοῦτο παραλογώτατον και ἔξω παντάπασι της ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας. "Επειδὴ γάρ ἡ αἰσθητή της εὐωδίας του άγιου μύρου ἀντίληψις εις νοητὴν εὐωδίαν του Πνεύματος ανάγει τὸν βαπτίζομενον. και τελειοί τούτον, και βεβαιῶσεν τῇ ὀμολογίᾳ της πίστεως, ὁ μη χριόμενος τῇ συνδίδσει του τοιούτου μύρου ἀτελείωτος μένει εν τῇ του καλοῦ παγώτητι, στερούμενος διὰ τὸ μὴ μετασχεῖν ταύτης της εὐωδίας και τῇ, θεαρχικῆς εὐωδίας ἐκείνης και θειοτάτης τροφῆς· φησὶ γάρ ὁ αὐτὸς ιερὸς θεολόγος· "Ἢ του μύρου συμβολικῆ σύνθεσις; ως εν μορφῶσει των ἀμορφῶτων αὐτῶν ἡμῶν ὑπογράφει τὸν Ἰησοῦν, πηγᾶν ὕδα-

των θείων εὐωδῶν ἀντίληψων έργων, ως αὐτὴ τὸ μύρον σημαίνει τὴν εὐωδὴν Ἰησοῦν, πηγὴν ὄντα των θείων χαρισμάτων και τοὺς πιστοὺς πάντως; εὐωδιάζοντα, κατά τον θεϊον Ἀπόστολον, φάσκοντα, ὅτι Ἔμεις έστε εὐωδία Χριστοῦ. Τοῦ γοῦν θ̄ Ιου βαπτίσματος οὕτω παραδοθέντος; και τελουμένου παρὰ της Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ὁ παρὰ την τοιαύτην ὑποτύπωσιν βαπτίζων ἢ βαπτίζομενος εις μίαν κατάδυσιν ἢ περιόβαντιζόμενος ὕδατι και οὕτως; άπλῶς και, ως έτυχε, τελῶν τὸ τοιοῦτο μυστήριον και χρίων ἢ και χριόμενος ἀντὶ του άγιου τούτου μύρου μύρον των λευάνων του άγιου και ἐνδύξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἢ του άγιου Βιηρόβρου, ὁ τούτουτος; ως ἀθετῶν προδήλως την ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ουκ οἶδα ποίαν ἀπολογίαν δώσει εν ἡμέρᾳ κρίσεως; τῷ Θεῷ, ἢ πῶς ἐκφεύζεται της κλάσεως; περὶ των κυριωτάτων της πίστεως; ἀμαρτιῶν. Διὰ τούτου κ̄ επειδὴ εκ θεοφιλοῦς γνώμης; ἀναφορᾶν ἐποιήσατε περὶ τούτων εις την ἡμῶν μετριότητα και την περὶ αὐτὴν θεϊαν και ιερὰν σύνδοσιν, ως ἄνδρες εὐλαθείας και ἀρετῆς ἀντιποιούμενοι ἱκανῶς, και χρῆζόντες μάστιγῆς ὠφελείας των αὐτοῦ Χριστιανῶν Βουλγάρων, και ἤδη ἐλάθετε ἐγγράφως; πληροφῶρᾶν ἐναργεστάτην συνοδικῶς παρὰ της ἡμῶν μετριότητος; και ως εν κεφαλῇ ἐπιτομωτάτην διδασκαλίαν του σεπτοῦ μυστηρίου του σωτηριώδους βαπτίσματος, εἰπερ μέλει ὑμῖν, ὡςπερ δὴ και μέλει, της; των πολλῶν σωτηρίας; διεγέρθητε πρὸς νοουσίαν και ὀρθασκαλίαν την περὶ τούτου εις τε τοὺς ὄντας αὐτοὶ ἀρχιερεῖς και εις πάντας του; ἱερεῖς των Βουλγάρων, και διδάξτε τούτους; ἐκτελεῖν τὸ μυστήριον του βαπτίσματος; κατὰ την ὑπετύπωσιν της; Ἐκκλησίας; Θεοῦ, και καθὼς; ἐνταῦθα; ως εν ἐπιτομῇ γέγραπται, και βαπτίζειν τοὺς τελουμένους τῷ θείῳ λουτρῷ εις τρεῖς; καταδύσεις; και εν άγγελῷ πληρεῖ ὕδατος; μετὰ ἔλαιου, περιχρίειν τε αὐτοῦ; εν ὄλοις; τοῖς; μέλεσι τῷ θείῳ τούτῳ και σεπτῷ μύρῳ; και οὕτως; ἀπαρτίξειν; και τελειοῦν; κατὰ την των θείων ἀποστόλων; και ἱερῶν κανῶν; παράδοσιν, τὰ μέντοι; άγγεῖλ, εν οἷς; ἐκπληροῦται; τὸ βάπτισμα, παραφυλάττειν; μόνον; εις την τοιαύτην ὑπηρεσίαν; και μη καταχρησθῆαι; ὄλω; εις; ἐτέραν; τινα; χρεῖαν, επει; και τούτο; ἀθεσμόν; έστι; και ἀνευλαθές. Ἐπει; δὲ; ἡ του άγιου συνθεσις; μύρου; εν τῇ των Βουλγάρων; ἐκκλησίᾳ; ουκ; ἐκτελεῖται, έστι; δὲ; παράδοσις; ἐκτελεῖσθαι; τούτο; εν τῇ; καθ' ἡμᾶς; άγιωτάτῃ; του Θεοῦ; Μεγάλῃ; Ἐκκλησίᾳ, ὀφείλει; ἵνα; κατὰ; τον; καιρὸν; της; άγιας; Τεσσαρακοστῆς; ἐκλεγῶσι; των; ἀπ' αὐτοῦ; ἱερωμένων, τινῶν; εὐλαθείας; ἀντιποιούμενοι, μετ' ἐξόδου; της; προσηκούσης; ἐπὶ; τῇ; τούτου; κατασκευῇ, και; τελειθοντες; κατὰ; την; νενομισμένην; παράδοσιν, λήφονται; και; οὗτοι; τὸ; μέγα; τοῦτο; και; θεϊον; μύρον; εις; τελειωσιν; των; βαπτίζομένων, ως; εἰρηται. Ταῦτα; μεν; οὖν; παρακελευεται; ὑμῖν; ἢ; μετριότης; ἡμῶν; μετὰ; της; περὶ; αὐτὴν; θείας; και; ἱερᾶς; συνδου; εις; την; ἐφεξῆς; διάρθρωσιν; των; πραττομένων; ἀκανονίστως; εις; την; αὐτοῦ; των; Βουλγάρων; ἐκκλησίαν. Και; εἰ; μὲν; εις; αἰθρητιν; εἰθοιεν; του; καλοῦ; και; μεταμάθοιεν; την; κακίαν, επειδὴ; εις; τὸ; βάπτισμα, τὸ; της; σωτηρίας; κεφάλαιον,

Ἔστιν ἡ καινοτομία καὶ ἡ παράδοσις, χαρισθεὶς ἰσως αὐτοῖς συγγνώμη παρὰ Θεοῦ, ὡς μὴ γενώσκουσιν ἀκριβῶς ταύτην τὴν ἱερὰν ὑποτύπωσιν. Εἰ δὲ καὶ νῦν μετὰ τὴν παῖραν καὶ γνῶσιν τοῦ πράγματος, εἰ δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν νοουθεσίαν καὶ διδασκαλίαν, ὁμῶν τῶν εὐλαβῶν καὶ τιμῶν μοναχῶν παρακινήσαντων εἰς τοῦτο αὐτοὺς, μέλειαν ἀδιόρθωτοι, ἡ μὲν μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος ἐκπεληρώκαμεν, μηδὲν παραλιπόντες τῆς ὀφειλῆς, ἧς ἔχομεν εἰς Θεὸν ὑπὲρ τοῦ διδάσκειν καὶ δῆλα τιθέναι τοῖς πιστοῖς τὰ τοῦτου μυστήρια· οὗτοι δὲ πείσονται τὴν ἐσχάτην δίκην καὶ μέγιστα οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προϊστάμενοι καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ λήψονται μεγάλην παρὰ Θεοῦ τὴν ἀγα-

νάκτησιν καὶ ὀργήν, ἀπὸ ὧν οὐκ ἐπείσθησαν τῇ παραδόσει καὶ διδασκαλίᾳ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς· Ἐκκλησίας. Ἄλλ' εὐχόμεθα τῷ Θεῷ, μηδαμῶς τοῦτο γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπουδάσαι καὶ διεγερθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην καὶ κατὰ τὴν θεῖαν παράδοσιν τὸ μέγα καὶ οὐράνιον τοῦτο τοῦ βιπτίσματος δῶρον καὶ τοὺς ἱσρεῖς τῷ λαῷ διδόναι καὶ τὸν λαὸν παρ' ἐκείνων δέχεσθαι, ὡς εἴη τὸ δῶρον ἀληθῶς· δῶρον καὶ ἐλευθερία καὶ ἀπαλλαγὴ τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος καὶ υἰοθεσία· πρόξενον καὶ μηδαμῶς κατακρίσεως ἀφορμὴ, πρεσβείαις τῆς πανυπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. θ'.

PHILOTHEUS ITERUM.

† ΗΜΕΡΑ ΤΡΙΤΗ, Τῆ ΟΓΔΟῆ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ.

† ΜΗΝΙ ΟΚΤΩΒΡΙῳ ἸΝΔ. Γ' ΤΟΥ Γ' ΟΓΔ' ΕΤΟΥΣ ΕΠΑΝΗΛΘΕΝ Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ, ΚΥΡ ΦΙΛΟΘΕΟΣ, ΚΑΙ ΑΝΕΛΗΛΥΘΕ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ, ΚΑΙ ΗΡΞΑΝΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΝΝΥΣΘΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΩΒΙΚΙῳ ΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

XLIII. *Matthæus Cantacuzenus jurat se imperatori esse obtemperaturum.*

† Ὑπὲρ τοῦ βασιλέως.

† Ἐπεὶ διὰ τὰ συμβάντα καὶ γεγονότα σκάνδαλα πρὸ καιροῦ ὑπὸ τῆς ἐπιφουεῖσης τοῖς πράγμασιν ἀνωμαλίας τε καὶ συγχύσεως μεταξὺ τῶν βασιλέων, κατὰσχέθηναί τε ἐν φυλακῇ τὸν περιπόθητον ἀδελφὸν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, κύρ Ματθαῖον τὸν Καντακουζηνόν, κινήθεις οὗτος δὴ ὁ ἐκ Θεοῦ κράτιστος καὶ ἀγιός μου αυτοκράτωρ ὑπὸ τῆς ἐμφύτου καὶ συνουσιωμένης αὐτοῦ τῇ ψυχῇ μακροθυμίας τε καὶ χρηστότητος καὶ καλογνωμίας ὑπερβαλλούσης, ἠλευθέρωσε τοῦτον τοῦ δεσμοῦ καὶ τῆς φυλακῆς, ἀξιώσας αὐτὸν καὶ προμηθείας, ὅσον τὸ δυνατόν, ἐδέξασε δὲ διὰ ταῦτα γενέσθαι καὶ ἀσφάλειαν ἑνορκον, ὡς ἔθος τοῖς βασιλεῦσι ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ἐγένοντο ὅρκοι παρὰ τε αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς· αὐτοῦ, τοῦ ἁγίου βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἔγγραφοι καὶ κατησφαλισμένοι καὶ πολὺ τὸ ἰσχυρὸν καὶ βέβαιον ἔχοντες, ἐν οἷς διαβεβαιούται καὶ ἐφικτοῖς καὶ μεγάλοις ὅρκοις ἐμπεδοῖ τὰ ὑπεσχρημένα, ὥστε μηδέποτε κατεξαναστήναι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, μηδ' ἐπιθέσθαι κατὰ μηδένα τρόπον τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ κρατίστου βασιλέως Ῥωμαίων, κύρ Ἀνδρονικοῦ τοῦ Παλαιολόγου, μήτε παρ' αὐτοῦ φανερώς ἢ ἀφανῶς κινήθεις, μήτε προσκλήθει· ἢ παρακινήθεις ὑφ' ἐτέρων εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὃ, δὴ ὅρκον ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσε καὶ ὁ πρὸ ἡμῶν πατριάρχης ἐκεῖνος, ἐκφωνήσας καὶ βάρος ἀφορισμοῦ κατὰ τοῦ ἀθετήσαντος τὸν τοιοῦτον ὅρκον, ἡμεῖς δὲ, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἰδιάζομεν ἐν τῷ κελίῳ ἡμῶν,

Β τοῖς τότε κρατομένοις οὐ παρόντες, εἰς τὴν τιμὴν φιλονεκτικῆν ὀρεξίν· ἀρκίως δὲ ἔλεει καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ, λαλήσαντος εἰς τὴν θεοκίνητον καρδίαν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, ἐπανήλαθον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ἐδέξασε γενέσθαι καὶ παρ' ἡμῶν βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ τοιούτου ὅρκου διὰ τὴν ὑποπτυσομένην ἐπιτορκίαν καὶ τὴν ταύτης ἀναγκαίαν καὶ δικαιοτάτην κατάλυσιν· ἡμεῖς λαβόντες ἔξουσίαν ἀπὸ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος· χάριτος τε καὶ δωρεᾶς λύειν, ἃ δεῖ λυθῆναι, καὶ δεσμεῖν, ἃ δεῖ δεσμευθῆναι, λέγομεν καὶ ἀποφαινόμεθα ἔχειν τὸ στέργον τὸν τοιοῦτον ὅρκον κατὰ πάντα τὰ κατὰ μέρος· ἐμπεριειλημμένα αὐτῷ, καὶ τὸν χωρήσαντα πρὸς ἀνατροπὴν καὶ ἀθέτησιν τῶν τοιούτων ὀρκων, ἐπεὶ ἡ τοῦ ὅρκου ἀθέτησις ἐπιτορκία ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιτορκία ὁμολογουμένως ἀθέτησις ἐστὶ καὶ ἄρνησις τοῦ Θεοῦ, καθυποβάλλομεν καὶ ἡμεῖς τοῦτον ἀφορισμῷ φρικωδεστάτῳ, καὶ ἔχομεν ἀφορισμένον καὶ ἀποκεκομμένον τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀθέτητὴν τῶν ὀρκων αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ βυσαμένου καὶ σεσωκότος αὐτὸν ἁγίου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ ἐκ τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου καὶ βίαιου θανάτου ἐπιβουλον καὶ πολέμιον. Ἔδει μὲν γὰρ μηδὲ ὀρκων διωγὸς γίνεσθαι χρεῖαν, μηδὲ ὀμνύναι τοὺς Χριστιανούς ὄλωσ, κατὰ τὴν Χριστοῦ ἐντολήν· ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς βασιλεῦσιν ἐκ μακρῶν εἰθίσται χρόνων διὰ τὰς τιμὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰς συμπιπτούσας ἀνάγκας, ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τούτους ἐπέχειν μὴ δυναμένη, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τοῖς οἰκείοις ἀφορισμοῖς καὶ τοῖς ἱερατικοῖς· δεσμοῖς ἐμπεδοῖ τοὺς γεγονότας ὀρκους δικαίως καὶ κατασκοπὴν τῆς θεῆς· ναμοθεσία, τοῖς τε ἁγίοις βασι-

λαῖσι τὸ ἀσφαλὲς περιποιουμένη καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις τὸ σίβας καὶ τὸ ἄλυτον ἀπονέμουσα. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ θμύνειν κεκώλυται κατὰ τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους, ὡς τοῦ ὄρκου τὴν ἐπιτοκίαν τίκτοντες, ἡμεῖς ἔρα τὴν ἐπιτοκίαν ἰσχυρῶς ἀναίρουντες διὰ τῶν ἱερῶν δεσμῶν τε καὶ ἀφορισμῶν, τῷ σκοπῷ τοῦ μεγάλου νομοθέτου καὶ δεσπότου κατὰ τὸ ἡμῶν ὑπειλούμενον συνεργοῦμεν ἕνα καὶ τοῖς ἁγίοις βασιλεῦσιν ὅπερ ἔφη τὸ τῆς βασιλείας κράτος καὶ τὸ ἀκίνδονον δικαιοσύνη καὶ κατὰ γνώμην Θεοῦ συνεργοῦντες.

† Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς ἀρχιερέων τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ τοῦ Ἀσσοδικείας, τοῦ Τραπεζοπολείας, τοῦ Βρυσηῶν, τοῦ Μύρων, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Ἀράστριδος, τοῦ Σωζοπόλειας, τοῦ Τραπεζοῦντος, τοῦ Αἰώνου.

XLIV. Actio synodalis de patriarcha Callisto.

† Ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου.

† Τὸ προοίμιον τοῦ πρωτονωταρίου τοῦ Παπαγιωμένου.

† Καὶ νέφος μικρὸν πολλάκις ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ ἀπειρῷ χώματι τοῦ ἀέρος ὑπόδραμνὸν τὸν μέγαν φωστῆρα καὶ τὴν σύμπασαν συγκαταλάμποντα ταῖς τῶν ἀκτίων μαρμαρυγαῖς ἀπέκλυψεν ἥλιον, καὶ ψεύδος ἐν καιρῷ, συγχύσει τε καὶ ἀνωμαλίᾳ πραγμάτων παρῆρσις μεταίληφός τὴν τῆς ἀληθείας ἐδόξεν ἀγλήν καλύπτειν· ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐλέγχονται, τοῦτο μὲν παρελθὸν καὶ μηκέτι τὰς ἡλιακὰς διακόπτου ἀγὰς, ἐκείνο δὲ χωρῆσαν εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ ἀπογενόμενον. Ὅποι δὲ τείνει τὰ τοῦ παρόντος λόγου καὶ τὸ ἀσκοπὸς αὐτῷ, λέγομεν ἤδη τοῦ γὰρ κρατίστου καὶ θεοσέπτου καὶ θεοτιμῆτου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως εἰς τὴν νεοφροῦρητον, θεοδόξιστον καὶ θεομεγάλυτον Κωνσταντινούπολιν, τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα, εἰσελθόντος, ἐπιδημήσαντός· τε καὶ τοῦ αἰδιμοῦ πατριάρχου ἐκείνου, κύρ Καλλίστου, εἰς ταύτην, εἴτα καὶ ἀνεληλυθότος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς ἀνεληλυθε, προέβη καὶ ἐγένετο ζητήσι καὶ πειθοῖ καὶ ἀνάγκῃ ἐκείνου γράμμα κατὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κύρ Φιλοθέου, μηδὲν τι δεδωκότος ὅπως αἰτέμα καθαπτόμενον αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριβεῖς παρατηρήσεις καὶ παραδόσεις ἐκλεγέντος ὑπὸ τριάκοντα καὶ ταῦτα ἀρχιερέων ὁμοιοφάντων ἀπάντων καὶ μηδενὸς ἀνοτειπόντος καὶ ἀναβεβηκότος εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς πατριαρχίας θρόνον, σεσημασμένον καὶ ὑπογραφῆς ἀρχιερέων οὐ πάντων, ἀλλ' ἐνίων, καὶ ταῦτε βεβαιωμέναις, διὰ τὸ γενέσθαι τοῦτου ἕνεκεν τοῦ μὴ προβῆναι δηλονότι τὸ γράμμα κανονικῶς διάστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ σκάνδαλον οὐ μικρὸν, μὴ συμφωνησάντων ἀπάντων τῆνικαὶτα τῇ μεγαλοπόλει ἐπιδημούντων ἀρχιερέων, μηδ' εἰς ταῦτ' ἡμῶν ἐπιλυθόντων, οὐδὲ τὸν ἐσθλάτον γοῦν διασυσζύζωντων ἀριθμὸν, κατὰ τὰς ἀκριβεῖς κανονικὰς παραδόσεις ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ συνβολωθέντων καὶ ταρραθέντων κατὰ συνειδήσειν, καὶ τῶν μὲν παροραθέντων κατὰ πόλιν χρόνον παροραθῆναι καὶ προσταλαίπωρουμένων,

τῶν δὲ ἀναπεισθέντων, τῶν δὲ βιασθέντων, ἐκείνου δὲ μετὰ παραδοξομῆν ἰκανοῦ χρόνου τῷ χρεῶν λειτουργηκότος καὶ δεῖσαν προστατήν γενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας, ὃ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον λόγοις ἀβήρτοις οἰκονομῶν Θεῖς, μετατρέπων τε καὶ μετασκευάζων ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἐλάλησεν εἰς τὴν θεοκίρητον καὶ ἁγίαν ψυχὴν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, καὶ διέγνω καὶ ἠθέλησε καὶ ἀπεδέξατο, κινούμενος ὑπὸ τῆς ἐμφύτου καὶ συνοσιωμένης αὐτοῦ τῆ ψυχῆ φρονήσεως· ἄπραξ, καὶ εἰλικρινέστατα καὶ καθαρῶτατα, χρηστότητα τε καὶ κατωκαγαθίας καὶ θερμῆ καὶ δικηπύρου τοῦ ζήλου, ὅπερ ἔχει παρὰ πάντα ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ βέλτιστά καὶ μάλιστα περὶ τὸ δίκαιον αὐτὸ καὶ λυσιτελοῦν, μὴ μόνον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ συμπύση τῇ κατωστάσει τῆς πολιτείας, ὑπὲρ οὗ καὶ ἡμεῖς πολλάκις ἐδεήθημεν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου καὶ ἀπὸ Θεοῦ βασιλέως αὐτοῦ ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ, καὶ ἐπανήθεν αὐτῷς ὃ παναγιωτάτος, ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης κύρ Φιλοθέος, εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον αὐτοῦ μετὰ τῆς προσηκούσης μεγάλης προπομπῆς καὶ τιμῆς τοῦ γοῦν πράγματος· τοῦτον ὡς ἐχρῆν προεχωρηκότος τὸν ἐρῶν, ἐλέει καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ἀρτίως συνελθυθότες ἡμεῖς ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν, οὗς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν πνεῦμα συνῆψεν ἀδελφικῶς, καὶ κοινῇ συνδιασκεψόμενοι τὰ περὶ τοῦτου ἀκριβεῖς βασάνοι καὶ δοκιμασίαι τοῖς ἱεροῖς κεκρημένοι κανόνι, διεγίνωμεν καὶ ἀπεφηνάμεθα, ἵνα τὸ τοιοῦτον γράμμα εἴη παντελῶς ἀκυρον καὶ ἀδόκιμον, ὡς προβῆναι καὶ γενοῦν οὐκ ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς, ἀλλ' ἀνάγκῃ καὶ βίβῃ, ὃ ἀνόνην βραξίν καὶ μικροψυχίαν καὶ τὴν τοῦ τότε καιροῦ περιπέτειαν διὰ καὶ ἔχομεν τοῦτε κοινῇ πάντες· παντάπασιν ἀργόν τε καὶ ἄκυρον, καὶ ὅπερ ἔν εἰ μηδὲ ὄλω τὴν ἀρχὴν προέβη γενέσθαι, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὸ προεβῆναι τοῦ πατριάρχου, κύρ Φιλοθέου, ἀπόντος καὶ μὴ παρόντος καὶ ἀντεπάγοντος τοῖς λόγοις ἐκείνου τῷ τότε, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ προβῆναι τὸ γράμμα κανονικῶς ὡς διεβλήθη, καὶ μηδὲν τι τῶν ὡν αἰτιωμάτων προῦφερε κατ' αὐτοῦ, ὅπως τάληθὸς ἔχειν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ τοὺς πλείονας τῶν ἀρχιερέων μὴ τοῦτω στοιχησῆναι τε καὶ συνθέσθαι· εἰ δὲ καὶ ἑτέραν ἀνάγκην προσθεῖναι δεῖ τῆς ἀληθείας καὶ ταύτην ἐξεχόμενην καὶ διὰ τὸ τοὺς ὑπογεγραφότες βεβαιωμένως ὑπογράψαι καὶ ἀνακασιτικῶς, ὅθεν καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ γενομένῳ γράμματι συμβέβηκε ἐμπεριεπιτεφθεῖν καὶ τὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἕνομα καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου, κύρ Καλλίστου, πρῶτος γε μὴν καὶ τὸ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κύρ Φιλοθέου, λέγομεν, ὅτι τὸν ἀπὸ Θεοῦ ἁγίον ἡμῶν βασιλέα στέργομεν, ὡς εὐδοκίᾳ καὶ νεύσει Θεοῦ τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων ἐπιτελημένον καὶ τὴν βασιλείαν διαδεξάμενον ἀνωθεν ἀπὸ πατέρων καὶ προγόνων κατὰ διαδοχὴν καὶ ὑπὲρ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν εἰλικρινῶν δογμάτων ὑπερμαχοῦντά τε καὶ ἀγωνιζόμενον, καὶ πάντα τὸν ὄλω ποτὲ ἐπιχειρήσαντα τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀπὸ Θεοῦ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐπιβουλεύσει ἢ τῷ ἐρασιμωτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ

καὶ διαδόχῳ καὶ κληρονόμῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καθυποβάλλομεν τῷ ἀναθέματι καὶ ἔχομεν ἐκκήρυκτον καὶ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, τὸν δὲ παρειθόντα ἐκείνον πατριάρχην, κύρ Κάλλιστον, ἔχομεν πατριάρχην καὶ μετὰ θάνατον συγκαταλεγμένον τῷ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων χορῷ, ὡς τὰ μεσολαβήσαντά μεταξὺ τοῦ καιροῦ ἐμποδίζοντα μηδαμῶς, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς πάλαι Πατράσιν ἡμῶν καὶ ἁγίοις ταῦτα συνέθη, ἐν τε ἄλλοις καὶ δὴ καὶ τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ καὶ τῷ οἰκουμενικῷ φωστῆρι καὶ διδασκάλῳ τῷ χρυσορρήμονι, ὡσαύτως καὶ τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην στέργομεν ἔνομον καὶ κανονικὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος καὶ οἰκουμενικῆν πατριάρχην. Διὰ γοῦν τὴν ὑπὲρ τούτου μὲν βαβαίωσιν καὶ μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν, ἀνατροπὴν δὲ παντελῆ καὶ κατάλυσιν τοῦ κατὰ τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ γράμματος ὑπεσημνημένα τοῦ παρὸν καὶ οικιοεῖροις ἡμετέροις ὑπογραφαῖς κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς ἐπισταμένης γ' Ἰνδ. τοῦ ζωογ' ἔτους.

† *Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀρχιερέων ὀνομασίαι καὶ ἐτι τοῦ Νικαίου, τοῦ Ἀθηνῶν.*

XLV. Patriarcha Bulgariae regem monet ut maneat in pucto cum imperatore facto.

Πιττάκιον.

† Ὑψηλότατε βασιλεῦ τῶν Βουλγάρων, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότατε υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλιον, ζῶν εἰρηνικὴν καὶ πολυετή, ψυχῆς ὑγείαν, σώματος εὐεξίαν καὶ ῥῶσιν, ἀπαλλαγὴν παντὸς λυπηροῦ, καὶ εἰ τι ἄλλο ἀγαθὸν, ψυχωφελέες τε ἂν οὐ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ βασιλείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος ἡ μετριότης ἡμῶν. Οἶδεν ἡ βασιλεία σου, ὅτι πρὸ καιροῦ ἰκανοῦ μεταξὺ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας σου, καὶ αὐτῆς ἐγένετο συμφωνία καὶ κατάστασις, ἥτις δὴ καὶ ἐγένετο, περὶ ὧν εἶχετε ζητημάτων. Ἐχει οὖν διακρίναι ἡ βασιλεία σου, ὡς φρονιμώτατος καὶ συνετώτατος βασιλεὺς, ὅτι ἐὰν αἱ ἀπλῶς συμφωνίαι καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων γινόμεναι ἔχουσι τὸ στέργον καὶ ἀπαρασάλευτον, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλουσιν ἔχειν τὸ βέβαιον καὶ ἀκατάλυτον αἱ παρ' αὐτῶν τῶν βασιλείων γινόμεναι, καὶ ταῦτα ἐπι-
 συστάσει καὶ ὠφελεῖ οὐδ' αἰ κοινῶς τῶν Χριστιανῶν, ὅτι καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμῶν τῶν δύο ὁμόνοια καὶ ἀγάπη καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐστὶ σύστασις καὶ ὠφέλεια, ἡ δὲ διάστασις πάλιν καὶ διαμάχη προσενεῖ μὲν βλάβην καὶ εἰς τὰ δύο, ταῦτα γένη ὁμολογουμένως ἄλλ' ἢ ἁμαρτία οὕτως κατεσκεύασε διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν στενοχωρίαν ὅτι πλέον μᾶλλον, ἵνα βλαθῶσιν οἱ Βούλγαροι παρ' ἢ οἱ Ῥωμαῖοι, ἐὰν παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τι, ἵνα γένηται σκανδάλου πρόξενον μέσον ὑμῶν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἁγία Ἐκκλησία τὴν ἔνωσιν καὶ εἰρήνην πάντοτε ἀσπαζομένη καὶ ἀποδεχομένη, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἐνδιαθέτως

ταύτην ἀφῆκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ δι' αὐτῶν πᾶσιν ἡμῖν εἰπὼν, ὅτι εἰρήνην ἀζητήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, ἔχει χρέος ἀπαραίτητον διδάσκειν τὴν εἰρήνην καὶ συμβουλεύειν πᾶν γὰρ ἀγαθὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης γεννᾶται, ὡς περ πᾶν κακὸν τίκεται ἀπὸ τῆς μάχης. Γράφει οὖν ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν σου καὶ παρεγγυᾶται καὶ συμβουλεύει, ὡς τοῦ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ τοῦ εὐαγγελισμένου εἰρήνην τοῖς ἔγγυς καὶ τοῖς μακρὰν, τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ μαθητικῆς καὶ κήρυξ καὶ ἀκόλουθος, ἵνα μηδὲν γένηται τι μέσον τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αυτοκράτορος καὶ τῆς βασιλείας σου πρόξενον καὶ αἰτιν σκανδάλου, ἀλλὰ παντοιοτρόπως, ἂν καὶ ὡς τινα μέσον ὑμῶν τὰ ταραχὴν ποιοῦντα, ἐκβάλῃ ταῦτα ἡ βασιλεία σου, καὶ προβῇ καὶ γένηται τὸ πρᾶγμα οὕτως ὥστε μὴ καταλυθῆναι τὴν μεταξὺ ὑμῶν εἰρήνην ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη διατηρούσα τὴν βασιλείαν σου ἀνοσον, εὐθυμον, ὑγιαίνουσαν, πολυχρόνιον καὶ ἀνώτερον παντὸς ἀνιάρου συναντήματος.

XLVI. Monacha Martha fit patrona monasterii Pausolype.

† Ἐπεὶ ἡ μοναχὴ Μάρθα ἡ Πυριάνα ὑπὸ φιλοθείου σκοποῦ καὶ προαιρέτως κινουμένη εἰσῆλθεν εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τὴν ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην τῆς ὑπεράγου μου δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένην τῆς Πανσωλύτης καὶ ἀπακαρεῖσα ἐν αὐτῇ κατὰ μοναχῆς καὶ τὸν μονήρη, βίον προελομένη συνέθετο ζῆσαι ἐν αὐτῇ ἀμεταστρεπτικῶς μέχρι τελευτῆς αὐτῆς, ἐποίησαστο δὲ βελτιώσεις καὶ ἀνακτίσεις τὰς φαινόμενας ἐν τῇ μονῇ κατὰ τοὺς τὰ κτητορικὰ δίκαια ἔχοντας ἐν ταῖς μοναῖς καὶ σπουδάζοντας πᾶσι τρόποις συνιστῆν ταύτας καὶ βελτίους ἐξ οικείων ἀναλωμάτων καὶ ἐξόδων αὐτῆς, προβάσης ἐγγράφου συμφωνίας παρὰ τῆς μοναχῆς ἐκεῖνης καὶ κτητορσουότης ἐν αὐτῇ τῆς Καλλινίκης ἐκεῖνης καὶ τῶν ἐνασκουμένων ἐν αὐτῇ ἀπασῶν μοναζουσῶν ἐπὶ τούτῳ, ἀνήνεγκε δὲ ἥδη ἡ μοναχὴ Μάρθα τῇ ἡμῶν μετριότητι περὶ τούτου, καὶ ἐδεξήθη τυχεῖν γράμματος αὐτῆς εἰς στηριγμὸν καὶ ἀνανοχλησίαν αὐτῆς, προσηκαμένη τὴν αὐτῆς δέησιν ἀπολύει τὸ παρὸν γράμμα, δι' οὗ καὶ παρακελεύεται ἔχειν τὴν τοιαύτην μοναχὴν Μάρθαν τὴν ἐφορείαν καὶ διοίκησιν τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κτητορικὰ δίκαια ἐφ' ὅρα τῆς αὐτῆς ζωῆς, καὶ προηγουμένως μὲν ἐπιμελεῖσθαι πᾶσι τρόποις κατὰ τὸ δυνατόν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἐνασκουμένων ἐν αὐτῇ μοναζουσῶν καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ὅπως εὐσέμνως, καὶ ὡς φίλον Θεῷ καὶ εὐάρεστον ἐστὶ, πολιτεύοντο καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ [συστάσεως], ἔπειτα τὴν ἐκ καὶ τῶν αὐτῇ δὴ τῇ μονῇ προσόντων κτημάτων, ὥστε οἰκονομεῖν πάντα τὰ εἰς βελτιώσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον συντείνοντά τε καὶ ἀφορῶντα μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ὀφείλουσιν καὶ τῶν εἰρημένων μοναζουσῶν ὑπεκτεῖν αὐτῇ καὶ ὑπετάττεσθαι καὶ στέργειν, ἐφ' οἷς ἂν αὐτῇ δύναιτο εἰσγεῖσθαι αὐταῖς εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυσίτελειαν

ἀφορῶσι τὴν τῆς μοῆσῃς οὐστάσιν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἄπολέλυται καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος γράμμα ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῆ δι' ἀσφάλειαν.

† Μηνί Ἰανουαρίῳ, ἰνδ. γ'.

XI.VII. Actio synodalis de sacrilegia committentibus.

† Πράξις συνδικὴ κατὰ τῶν ἀποσπώντων τὰ προσήκοντα ταῖς ἀγλαῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις κτήματά τε καὶ πράγματα καὶ κατὰ τῶν καὶ λοιδορούντων τοῖς ἱερωτάτοις ὀρχιμερῶσιν.

† Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱός, τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα μὴ φέρων ὄρῳ διὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τῆν ἁμαρτίαν δουλούμενον, τοῖς οἰκειοῖς σπλάγγνοις ἐπικαμφθεὶς καθ' ἡμᾶς, εὐδόκησεν χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθῆναι, ὅθεν καὶ διὰ τῆς ἐνσάρχου ἐπὶ γῆς παρουσίας αὐτοῦ κατέλυσε τοῦ διαβόλου τὸ κράτος, καὶ τὴν οὐρανίαν φύσιν πρὸς τὸν Πατέρα κατήλλαξεν, εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος καταστήσας καὶ ἀναμορφώσας αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ἥς ἀπεστέρηται· πρῶτα μὲν καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐδημιούργησεν, ἄπαστον ἐν οὐρανοῖς τῆμ εἰς αὐτὸν δοξολογίαν ὑμνῶντας, ἐπει δὲ δι' ἄκραν ἀγαθότητα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐδημιούργησε, καὶ τῆς ἐπουρανίου πανηγύρεως καὶ δόξης εἰκόνας αὐτοῖς ἐδωρήσατο, τοὺς οἰκειοῖς ἐξαπίστευτε λαοὺς, τοὺς θεηγόρους ἀποστόλους, ὡς σκευὴ ἐκλογῆς καὶ πληρωτὰς τῆς χάριτος καὶ ἐλλάμψεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τελειοποιῦ Πνεύματος, ἀληθῶς τούτους Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ ναὸν ἐποίησεν ἑαυτοῦ, ὅστινες θεοκῆρυκες ἀπόστολοι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διαλαβόντες τε καὶ καταφωτίσαντες καὶ τοῖς θαύμασι τὰς πλάνης καὶ ἀπιστίας [νόσου] νοσοῦσας ψυχὰς θεραπεύοντες ἐθέσπισαν καὶ ἐδίδαξαν τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα καὶ πανσέπτους ναοὺς καὶ εὐκτηρίους οἴκους ἀνοικοδομῶσι καὶ ἀνεγείρωσιν εἰς ὕμνηρίαν καὶ δοξολογίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ παραδεύωσιν πρὸς τοὺς τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κεκληρωμένους, ὡς ἂν ἐν αὐτοῖς προεδρευοῖσι καὶ τὰ πάνσεπτα τοῦ Κυρίου πάθη διὰ μνήμης ἄγοντες, Ἰλασμὸν ποιῶσι τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων, καὶ κληρονόμοι γένωνται τῆς αἰδίου βασιλείας αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ συστάσει καὶ διαμονῇ τῶν ἐκασταχοῦ κατὰ πόλεις καὶ χώρας τῶν ἀγιωτάτων μητροπόλεων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ κτήματα καὶ πράγματα ταῦταις προσεκυρώθησαν παρὰ τε τῶν φιλοχρίστων καὶ ἀοιδίμων βασιλέων καὶ παρ' ἐτέρων τῶν ἀποβλεπόντων πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἀτελεύτητον καὶ μέλλουσαν ἀποκληρωθήσεσθαι τοῖς δικαίοις καταστάσιν, ἅτινά εἰσιν ἀνακεῖμένα καὶ ἀφιερωμένα Θεῷ. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ θεῖοι καὶ φιλευσεθεῖς νόμοι καὶ ἱεροὶ κανόνες μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ὀρίζονται, ἵνα τὰ ταῖς ἐκκλησίαις Θεοῦ ἀφιερωθέντα πράγματα μένωνσιν ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα ἐς τὸ διηνεκές, οἷς ἀφιέρωνται. Καὶ τοῦς παρὰ ταῦτα τολμώντας ποιεῖν ἐπιτιμῶσι ἀλύτοις καθυποβάλλουσιν. Αὐτίκα γὰρ οἱ μὲν φιλευσεθεῖς νόμοι διαγορεύουσιν· Ἄλλ' οὐδὲ ὑπὲρ τίνος χρηματικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς

ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ ἐδάγεσθαι ἢ παρίστασθαι δίχα βασιλικῆς κελεύσεως συγχωρούμενοι, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τοῦτο εἶτε ἑγγράφως εἶτε ἀγράφως τολμήσοντα προστάξει μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν εἰκοσι χρυσίου λιτρῶν ποινήν καταβαλεῖν κελεύομεν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥ; ὁ ἐπίσκοπος διαχθῆναι ἢ παραχθῆναι προσετάχθη. δοθησομένην, καὶ τοῦ ἐκ τοῦ βιαστοῦ ὁμοίως μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν καὶ βασάνοις ὑποβαλλομένου καὶ ἐξορίᾳ παραπεμπομένου. Καὶ πάλιν ὡς, Ὅτ' ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ κλέπτων, κἂν ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, ὡς ἱερόσυλος ἐνέχεται· καὶ αὖθις, Τὸ περὶ ἱεροσυλίας Ἐγκλημα ὁμοῖον ἐστὶ τῷ τῆς καθοσιώσεως· καὶ οὕτω, Ὁ ἱερόσυλος ἐν νυκτὶ τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπιθαίνων καὶ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ μολύνων ἢ ἀφαιρούμενος ξίφει τιμωρεῖσθω. Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ ὀγδόῳ κανόνι, Ἡ ἱεροσυλία, ἦσσι, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Γραφῇ οὐδὲν ἐνομήσθη τῆς φονικῆς κατακρίσεως· ἀνεκτοτέρα· ὁμοίως γὰρ ὁ τε φόνος ἀλοῦς καὶ ὁ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ὑφελόμενος τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπέσχον, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐσεβέστατοι καὶ ἀοιδίμοι καὶ ἀξιωματιώμενοι μέγαλοι βασιλεῖς, ὁ τε κύρ Ἀλέξιος καὶ ὁ κύρ Μανουὴλ, ἀκολούθως δι' οἰκειῶν χρυσοβούλλων [μετὰ] ἀσειστων καὶ ἀτρέπτων λόγων παντάσῃ φρικώδη τὴν ἀγανάκτησιν ἀπειλούντων οὕτως ὀρίζονται, ἵνα οὐ μόνον ἐτι ζώντων τῶν ἀρχιερέων καὶ παρόντων, ἀλλὰ καὶ τελευτησάντων οὐδαμῶς ἔχη τις ἐπ' ἀδείας τῶν τὰς βασιλικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐνεργείας ὑπηρετούντων ἐπιβαλεῖν χεῖρα ἢ πόδα αὐτοῖς ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, κινητοῖς ἢ ἀκινήτοις, κατ' οὐδεμίαν πρῶφασιν, εἰ μὴ βούλοιοτο ὁ τοιοῦτος τὴν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν εἰς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, κἂν ὅποιος ἄρα καὶ ἦ. Τῷ λόγῳ τῷδε σκοπῆς, ὡς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν τινες τῶν ἀναδεχομένων κεφαλαττικὰ καὶ δημοσιακὰ δουλείας πλεονεκτικῶν τρόπων κινούμενοι καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἄπτονται πραγμάτων ἀναλθῶν, ἀρπάζοντες ἐκ τῶν ἀφιερωμένων τῷ Θεῷ κτημάτων εἰσόδους καὶ τὰ εὐρισκόμενα χρεῖσθῃ ἐν τοῖς κελλοῖς τῶν ἀρχιερέων ἀφαιρούμενος καὶ ζημίαν ποιοῦντες ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ὑβρεῖς καὶ δυναστείας κατὰ τε τῶν ἀγιωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν, οἷα δὴ καὶ εἰς τὴν ἀγιωτάτην συνέδη μητρόπολιν Φιλαδελφεία; καὶ εἰς τὸν ἱερώτατον αὐτῆς ποιμένα· ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν τῆς ἡμῶν μητριότητος, οὐ μόνον καὶ εἰς τὰ προσεκυρωμένα τῆ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ πράγματα καὶ κτήματα διαφθορὰν καὶ ζημίαν ἐποίησαντο, ἀρπάσαντες τὸ ἐκ τούτων εἰσόδημα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ εὐρεθέντα ἐκτὸς τῶν οἰκημάτων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως χρεῖσθῃ καὶ ἀναγκαῖα χεῖρα πλεονεκτικὴν ἐμβάλοντες, ἀφῆρπασαν αὐτὰ καὶ διέφθειραν, καὶ τὸ δὴ μεζῶν καὶ πάντων ἀνοσιώτατον, καὶ εἰς αὐτὸν ἐξυβρίσαν τὸν ἀρχιερέα καὶ διδάσκαλον, πλείστα κακωτικά ἐπενεγκόντες αὐτῷ τε καὶ πολλοῖς τῶν σὺν αὐτῷ εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ θεοσεβεστάτων ἱερομονάχων καὶ ἐξορίσαντες, μετὰ δόλου πολλὴν καὶ ἀφόρητον ζημίαν τε καὶ συντριβὴν καὶ κινδύνου; καὶ κἀθερξιν χρόνιον καὶ ἄλλα πολλὰ λυπηρὰ προσήνεγκαν,

Τούτα ἐποίησαν οἱ κακῶς καὶ ἀθέως διακείμενοι, ἀθετήσαντες τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους καὶ καταφρονήσαντες τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ ὅλων εἰς τὴν ἐναντίαν Χριστιανούς· καὶ διαβολικὴν ἀποκλίναντες διόθεσιν. Ἄλλ' ἢ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καὶ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν προνοουμένη καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τὴν σύστασιν προνοουμένη καὶ ὅλων τὴν Χριστιανικὴν εὐταξίαν καὶ κατὰ Χριστὸν πολιτείαν βεβαιούσα, εἰς κοινὴν πάντων ἀνθρώπων σωτηρίαν, πρῶτον μὲν πᾶσι φανεράν ποιῆτας τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ αἰώνιον κρίμα, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐπικειμένην τοῖς τῶν Θεῶν ὄβρισταῖς δεῖκνυσι τιμωρίαν, καὶ οὕτως εἰς μετάνοιαν προσκαλεῖται τοὺς τῶν κακίτων ἐργάτας. Ταῦτά τοι καὶ συνδικοσχεψαμένη τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι, τῷ Ἐφέσου, τῷ Κυζιχου, τῷ Νικαίας, τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Τυάων, τῷ Βιζύης, τῷ Τρατανουπόλεως, τῷ Βρύσεως, τῷ Ἀθηνῶν, τῷ Τραπεζοῦντος, τῷ Αἰνου, τῷ Μύρων, τὴν παροῦσαν συνοδικὴν ποιῆται διάγωσιν καὶ ἀπόφασιν· ἐπεὶ οὖν οἱ τε φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ ἱεροὶ κανόνες τοὺς τοιοῦτους διὰ μὲν τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φθορὰν καὶ διαρπαγὴν ἀλύτοις ἐπιτιμίοις καθυποβάλλουσι, διὰ τε τὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς παροινίαν καὶ ἔθριν ἐμπαροινούντας οὕτω κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ ἀναθέματι καθυπάγουσι διαγορεύοντες· Εἰ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, καταφρονήσας μὲν τῶν Θεῶν καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγέλδασας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν τε καὶ νόμων τολμήσῃ ἐπίσκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι ἢ χωρὶς αἰτίας ἢ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Ἐνθεν τοι καὶ ἡμεῖς ἀκολουθῶς τοὺς τὰ τοιαῦτα πράξαντας καὶ τοὺς αὐτοῖς συνεργήσαντας ἐπὶ τοῖς δυσσεβείαι καὶ παρανόμοις, μὴ κατὰ νοῦν βαλόντας ἐκ τοῦ Ἀναγίου τε καὶ Σαπφείρας, μηδὲ τὴν ἐπενεχθεῖσαν καταδικὴν ἐκείνοις τοῖς περὶ Δαθάν καὶ Ἀδερῶν, μηδὲ τὸν Ἀχαρ παγγενῆ καταλευσθέντα, οὐκ ἀφορισμῷ μόνῳ καθυποβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα ποιούμεν αὐτούς, ἕως ἄν τὴν προσήκουσαν καὶ ὀφειλομένην αὐτοῖς μετάνοιαν ἐνδείξωνται εἰς τοὺς ἁγιασμούς παρ' αὐτῶν τὰ μέγιστα λυπηθέντας ἱερωτάτους ἀρχιερεῖς, καὶ ἀντιστρέψωσι καὶ ἀποδώσωσι τὰ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν πράγματα, ὅσα περ ἀφείλοντο καὶ διέφθειραν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, εἰ γε βούλοιντο ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν περιποιεῖσθαι σμικρῶν, οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἔξῃς εἰς κεφαλὰς ἀποκαττόμενοι κατὰ τὰ βασιλικά καὶ δημόσια διενεργούντες· ὀφείλουσι καὶ αὐτοὶ κατ' οὐδένα τρόπον λυμαινεσθαι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα, ἀρκούμενοι μόνοις τοῖς ἀνήκουσι τοῦτοις δημοσιακοῖς δικαίοις, καὶ ταῦς κατὰ τόπον ἀρχιερατικῶς προϊσταμένους, ἀποστολικὴν εἰκόνα φέροντας, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, διὰ πάσης εὐλαβείας καὶ τιμῆς ἄγοντες. Καὶ ἢ ἅγια τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, προμηθευομένη τε καὶ φροντίζουσα, ἵνα μὴ οἱ τοιοῦτοι ἀπολέωσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ὧν ἅπας κόσμος οὐκ ἰσοεργάτος, ταῦτα διασκήπτει καὶ διατάττεται. Εἰ μὲν

αὖν καὶ αὐτοὶ στέργουσι καὶ ἐμμένουσιν ὀφειλομένως εἰς τὴνδε τὴν κανονικὴν καὶ νόμιμον συνοδικὴν διάταξιν τε καὶ διατύπωσιν, ἦδη καλόν· εἰ δ' οὖν, ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ, ὡς περιφρονεῖν τὰ Θεῶν βουλόμενοι, ὅπῃ τὸν αὐτῶν ἀφορισμὸν καὶ τὸ ἐπιτήμιον, ὡς δεδῆλωται. Διὰ ταῦτα παραινοῦμεν πατρικῶς καὶ συμβουλευόμεν τοῖς τὰ κοσμικὰ ταῦτα διενεργοῦσιν, ἵνα ὡς οἱ φιλευσεβεῖς νόμοι καὶ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες ἐμβριθῶς οὕτω παρακελεύονται, ἀπέχῃσι καθόλου ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Τί καὶ ὀφελείται, φησὶ, ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερῆσῃ, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Ἀσφαλείας καὶ ἔνεκεν τοῦ μηκέτι τὰ τοιαῦτα τολμᾶσθαι καὶ ἡ παρούσα ἡμετέρα νόμιμος καὶ κανονικὴ συνοδικὴ ἐγγραφὸς ὑποτύποις ἐγένετο, σημανθεῖσα καὶ κατασφαιλισθεῖσα ταῖς ἡμετέραις οἰκονομικαῖς ὑπογραφαῖς. Κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς τρίτης ἰβ. τοῦ ἑσπ. ἔτους.

† *Εἶχε καὶ τὸ Φιλόθεος, ἔλεψ Θεοῦ, καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν εἰρημῶν ἀρχιερέων.*

XLVIII. *Synodus Antiochiæ confirmat Pachomium rite electum esse patriarcham.*

† Τοῦ μητροπολίτου τοῦ Ἀντιοχείας πατριάρχου πρὸς τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν Θεῶν καὶ ἱερῶν ἐκ' αὐτῶν μεγάλην σύνοδον.

† Τῷ παναγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ ἡμετέρῳ αὐθέντῃ καὶ δεσπότη ὄντι πᾶσιν ἀρχιερεῦσι καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἀρχουσι τῆς ἀγιωτάτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, οἱ ταπεινοὶ πάντες ἀρχιερεῖς τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας σὺν τῷ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν πατριάρχῃ Θεουπόλεως, μεγάλῃ Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, κύρ Παχώμιῳ, τὸν ἐν Χριστῷ προσήκοντα ἀπακαμῶν σὺν τῇ ὀφειλομένην εὐλαβείᾳ ἀποδιδόντες, ἐπευχόμεθα τὴν ὑμῶν ὀγαλίνειν ἰερότητα ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῶν ἱερῶν τῶν Ἐκκλησίας δογμάτων καὶ εὐδωσῆαι καὶ στηριγμῷ τῶν πατρικῶν ὄρων τῆς Ἀντιοχείας, ἣν καὶ δεόμεθα τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ μένειν ἀκλόνητον ἐπὶ διεξαγωγῇ καὶ κυβερνήσει τοῦ κρεττονος καὶ ἡμεῖς ἐπεσθαι κατ' ἴχνος αὐτῆς ἐπηρεισμένους ἐκ' ἀσφαλέῃ λίθῳ, τῷ ἀκρογωνιαίῳ Χριστῷ, καὶ θεμελιωμένους ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῖς τῶν Πατέρων ἀκινήτοις ὄροις. Γνωστὸν ἔστω τῇ ὑμῶν ἀγιότητι, ὅτι τοῦ μακαρίτου ἐκείνου πατριάρχου ἡμῶν, κύρ Ἰγνατίου, τὸ κοινὸν ἀποδόντος χρέος ἔμεινε τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποίμαντα· κατὰ γοῦν τὴν ἐπικρατήσασαν ἔκπαισι συνήθειαν καὶ κανονικὴν παράδοσιν συνεκροτήθη καὶ νῦν παρ' ἡμῖν ἅγια σύνοδος, καὶ κοινῇ συνδιασκεψάμενοι, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην τῆς μεγάλῃς πόλεως Δαμασκού, κύρ Παχώμιον, ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν, εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον ὄρον τοῦ πατριάρχου τῆς Θεου-

πόλεως, μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἅ
 προεχειρισάμεν τε καὶ προσεδιέξαμεν, ὥσπερ ἔθος
 ποιεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγία συνόδῳ, ἔπειτα ἀναφέρειν
 ταῦτα πρὸς τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν
 Ἐκκλησίαν, καὶ ἡμεῖς παρεδηλώσαμεν τοῦτο τῇ
 ὑμῶν ἱερότητι διὰ τοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφοῦ
 καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν κύρ Γερμανοῦ καὶ καθολι-
 κοῦ [τῆς] ἡμετέρας καὶ ἐξάρχου πάσης Ἰθρηρίας,
 ὅστις ἐπεφέρετο γράμματα τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας
 συνόδου πρὸς τὴν ὑμῶν ἱερότητα, πρὸς δὲ καὶ τὴν
 ὑπὸ Θεοῦ εὐσεβῆ ὁμολογίαν πρὸς τε ἡμᾶς καὶ τὴν
 τῶν Πατέρων ἀκριβῆ δόγματα συμφωνίαν, καὶ ἐμά-
 θεμεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἱερότης ὑμῶν ἐδέξατο αὐ-
 τὸν ἀσπασίως καὶ ὡς γνήσιον ἀδελφὸν τὴν προσή-
 κουσαν ἀγάπην ἐνεδείξασθε εἰς αὐτόν· ἐλθὼν δὲ μετ'
 αὐτοῦ ὁ οἰκτίριος τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν Β
 αὐθέντου καὶ βασιλέως, κύρ Θεόδωρος ὁ Πεπλεγμέ-
 νος, ἐπιφερόμενος πρὸς ἡμᾶς θεῖα καὶ προσκυνητὰ
 προστάγματα, καὶ ἐμάθεμεν παρ' αὐτοῦ τοὺς λόγους
 καὶ ἰρισμοὺς τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέν-
 του καὶ βασιλέως, καὶ ὅτι ἐλαλήθησαν λόγοι εἰς τὰς
 ἀκοὰς ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἐγένετο εἰς πατριάρχης Ἀντιο-
 χείας, ἀλλὰ τρεῖς, καὶ ὅτι ὁ γενόμενος οὐ κανονικῶς
 προέβη, διὰ τοῦτο καὶ πάλιν παρα-
 θελούμεν ἐκ δευτέρου τῇ ὑμῶν ἀγιότητι διὰ τοῦ
 παρόντος ἡμῶν συνοδικοῦ γράμματος, ὅτι παρ'
 ἡμῶν εἰς ἐγένετο πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ δηλω-
 θεὶς κύρ Παχώμιος, καὶ οὐ τρεῖς, κατὰ τὸν τοῦ
 Τύρου καινὸν λόγον, καὶ ὅτι κανονικῶς προέβη καὶ
 προεχειρίσθη· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν
 γράμμα ἐγγράφεται καὶ ὑπεγράφη κάτωθεν δι' οἰκειο-
 χείρων ὑπογραφῶν, καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὴν ὑμῶν
 ἱερότητα καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν
 σύνοδον, καὶ δεόμεθα αἰτούμενοι τῆς ὑμῶν εὐλαβείας
 καὶ ἀγιότητος, μὴ περαιτέρω προῆλθῆ ἡ ἀρχία, ἀλλ'
 ἵνα γένηται σύνδικαιος ταῖς τοῦ Θεοῦ ἀγίαις ἐκκλη-
 σίαις, καὶ ὅπερ πατροπαράδοτως ἄνωθεν κατάγεται
 ἢ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις μνήμη τοῦ πατριάρχου
 ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς τὸ τοῦ δεσπότητος ἡμῶν καὶ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου μνημόσυνον ἐν τοῖς ἱεροῖς
 διπτύχοις ἀναφέρομεν. Ἐστάλη γοῦν παρ' ἡμῶν εἰς
 προσκύνησιν τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέν-
 του καὶ βασιλέως καὶ τῆς ὑμῶν ἱερότητος ὁ ἱερώ-
 τατος μητροπολίτης Ἀκαμείας, κύρ Νίφων, καὶ
 ὑπέρτιμος, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλ-
 λεειτουργὸς ἡμῶν, ἐπιφερόμενος καὶ τὰ παρόντα
 ἡμῶν γράμματα, ὥστε καὶ ἐτάχθη παρὰ τοῦ πανα-
 γιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου τοῦ διέπειν καὶ διοικεῖν
 τὰ δίκαια καὶ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς πανυπερ-
 ἄγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἐπιεκλημέ-
 νης τῶν Ὁσίων, καὶ [ὑμεῖς] δέξασθε αὐτὸν ἀμέ-
 νως καὶ ἐνεδείξασθε εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν
 φιλίαν καὶ πνευματικὴν στοργήν. Τὸν γὰρ ἱερώτατον
 μητροπολίτην καὶ πρωτόθρονον Τύρου, κύρ Ἀρεί-
 νιος, καὶ ὑπέρτιμος παρεδηλώσαμεν, ὅπως καταλά-
 βῃ πρὸς ἡμᾶς ἐν συντόμῳ εἰς ἐπισκεψίν καὶ ἐπι-
 στασίαν τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, καὶ ὅτι χρῆζομεν
 αὐτὸν ἀναγκαίως. Εὐχόμεθα οὖν διηλεκτῶς, ὅπως
 τὴν ἡμῶν μετριότητα κρατύναι Κύριος ἐπ' ἀσφα-

λεία καὶ σωτηρία τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος· εἰς
 αἰῶνας μακροῦς. *Εἶχε καὶ ὑπογραφήν ταύτην·*
 Ὁ ταπεινὸς Γερμανὸς καὶ καθολικὸς [τῆς] ἡμετέρας
 καὶ ἐξάρχος πάσης Ἰθρηρίας. † Ὁ ταπεινὸς
 μητροπολίτης Ἀκαμείας καὶ ὑπέρτιμος Νίφων.
 † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πομπηλιούπολεως Γρη-
 γόριος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης
 Ἠλιούπολεως Σωφρόνιος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπει-
 νὸς μητροπολίτης Βόστρας Ἀρσένιος καὶ ὑπέρτιμος.
 † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μομφουγίας καὶ ὑπέρ-
 τιμος Σωφρόνιος. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βηρυ-
 τοῦ Παῦλος καὶ ὑπέρτιμος. † Ὁ ταπεινὸς μητρο-
 πολίτης Ἐμεθῆς Συμεών. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολί-
 τῆς Τριπόλεως ὁ Μέλιχης. † Ὁ ταπεινὸς μητροπολί-
 τῆς Ἐδέσσης Εὐθύμιος καὶ ὑπέρτιμος.

† *Εἶχε καὶ ἑτέρας ὑπογραφὰς Συριοῖς γράμ-
 μασι· Παχώμιος, ἐλέψθε τοῦ πατριάρχου θεουπό-
 λεως μετὰ τῆς Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.*

XLI. *Metropolitā Trajanropoleos transfertur in metropolim Lacedaemoniā.*

† Πρῶξις ἐπὶ τῷ Τραιανουπόλεως μεταθέσεως.
 Τὸ προοίμιον τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ Παπαγω-
 μένου.

† Αἱ ἀπὸ ἐκκλησιῶν εἰς ἐκκλησίας καὶ μητροπό-
 λεων εἰς μητροπόλεις γινόμεναι μεταθέσεις καὶ με-
 ταβάσεις καλῶς ἄρα καὶ κατὰ τὴν προσήκοντα καὶ
 δίκαιον λόγον ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθησαν γίνεσθαι. Καλὸν
 δὲ καὶ δίκαιον ἕπαξ ἀρχὴν εἰληφὸς τῇ ἐφεξῆς δια-
 δοχῇ καὶ ἀλληλουχίᾳ συμπαρατείνεται, διαμένον ἀεὶ
 τὸ αὐτὸ καὶ διασωζόμενον καὶ αὐτῶν γινόμενον τῶν
 τοῦ χρόνου ρευμάτων καὶ πάντα παρασυρόντων
 ὑπερανεστηκὸς καὶ ὑπέρτερον· Θεὸς μὲν γὰρ τέλειος
 ὢν καὶ προτέλειος καὶ ὑπερτελής καὶ παντέλειος μό-
 νος αὐτός, τὰλλα δὲ πάντα τὰ κράτει σοφίας ἀνυπερ-
 δλήτῳ καὶ δυνάμει ἀνεκδιηγήτῳ καὶ ἀπειρῳ μεγέ-
 θει δεδημιουργηκὸς καὶ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 παραγῶν τῆς ἀρμοσύσης ἐκάστῳ μεταδίδωσι τε-
 λειότητος, ὅσα τε ἐν ἀψύχοις αὐτοῖς καὶ ἐμψύχοις,
 ὅσα τε ἐν ἀλόγοις καὶ ὅσα ἐν λογικοῖς θεωρεῖται· δι-
 ἠκεῖ γὰρ καὶ διατέταται ἀγαθὸν ἄνωθεν κάτω ρυθί-
 νει αὐτὸ πρῶτον καὶ ἀμηχάνου κάλλους ἐκείνου ἐπὶ
 πᾶσαν γενετὴν φύσιν. Ἐκαστον οὖν τῶν παρηγγε-
 μων κατὰ τὰ οἰκεία μέτρα καὶ τὰς ἀναλογίας πολλῶν
 κρείττονας ἢ κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀναλογίας τε-
 λειοῦται παρὰ τοῦ στήσαντος τὰς νάπας· ζυγῶ καὶ
 τὰ ὄρη σταθμῶ, προφητικῶς εἰπεῖν, καὶ τὸν οὐρανὸν
 κεκοσμηκὸς ἀμυθῆτῳ καὶ ποικίλῳ φῶτων μαρμα-
 ρυγῇ καὶ παναρμονίῳ κινήσει καὶ ἐλιγμῶ· ταῦτά
 τοι καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία καὶ σύμπασα ἱερὰ τῆς
 Ἐκκλησίας εὐκοσμία, τάξις τε καὶ κατάστασις· τὴν
 ὑψηλὴν καὶ ἀχραντὸν καὶ οὐρανίαν ἱεραρχίαν φαίνε-
 ται μιμουμένη ταῖς κατὰ μικρὸν προκοπαῖς καὶ
 προβάσις καὶ ἀναβάσεις εἰς τὴν ἀλληλεπιδέτου καὶ χρο-
 σοπλοῦ σειρῶς, εἰκόνα γὰρ ἐστῆεν ὁ Θεὸς τὰ
 ὁρώμενα ταῦτα τῶν ἀοράτων ἐκείνων, ἵνα διὰ τού-
 των ἀναγώμεθα πρὸς τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ καὶ ὄντως
 ὑπερφυτῆ, τὰς ψυχὰς καθαιρούμενοι τε καὶ λαμπρυνό-
 μενοι, καὶ ὅσῳ τις ἀδικαλῶδῃτον τὸ κατ' εἰκόνα τη-

ρήσει, καὶ σκοπὸς δεκτικῶν τῶν θεῶν ἐλλάμψων Α
καὶ ἐνεργειῶν αὐτὸν παρασκευάσει, τοσούτου καὶ
τοῦ φωτισμοῦ ἀναλόγως μεταλαμβάνει. Ἡ δὲ παρ-
ούσα τῶν ἀρετῶν λεγομένη παρασκευὴ καὶ οἰκονομία
καὶ ὁ σύμπαξ ταύτης σκοπὸς καὶ πρὸς τὸν ἱερώτατον
μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως, ὑπέριτον, ἐν ἀγίῳ
Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος
καὶ συλλειτουργῶν, τίνει καὶ ἀφορᾷ, ὅς τὴν στενήν
ἐξ ἀρχῆς ἐλόμενος καὶ θελιμμένην ὁδὸν τὴν ἀπά-
γουσαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς καὶ
ἡδέσειν ὀλοχρηρῶ· ἀποταξάμενος ἐκ ψυχῆς, εἰς τὴν
σεβασμίαν μοῆν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ
ἡμῶν ἀναστάσιως εἰσέρχεται, νέαν ἄγων τὴν ἡλι-
κίαν. Ἐν αὐτῇ γοῦν ἀποκαρεῖς κατὰ μοναχοῦς καὶ
τὸν σκληρὸν καὶ ἐπίπονον βίον, ταπεινοφροσύνην τε
καὶ ὑποταγήν, εἰ δὴ τις καὶ ἄλλος, καὶ αὐτὸς ἐξ- Β
ασκήσας καὶ ταύτας· καθάπερ ἀρραγεῖς κρηπίδας
πηξάμενος ἢ ἀσφαλεῖς θεμελίους ὑποδαλῶν τε καὶ
ὑποστήσας τῇ ὅλῃ οἰκοδομίᾳ τῆς ἀρετῆς. Ἐν τε ἄλ-
λαις χρεῖσιν ἄλλοις ἄλλαις τῆς μονῆς οὐκ ἐντὸς μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς, ὅποτε καλοῖται καιρὸς, δόκνωσ
ὑπερητήσας, ὡς καὶ προσκινθύνουσαι πολλάκις, καὶ
ἐν πολλοῖς πολλοὺς ἐτρώγησε καὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς
κρηπίδας. Ὑστερον δεδωκώς τε αὐτὸν ἀναγνώσει
τῆς θεοπνευστου Γραφῆς· καὶ εἰς τὰ ταύτης ἐγκύψας
βάθῃ, ἐκείθεν ἠρώσατο ποτιμύατα καὶ ἡδίστα νά-
ματα, καὶ φωτὶ φῶς προσέλαβε γνώσεως, τοὺς ἱε-
ροῦς βαθμοὺς κατὰ τάξιν ἀμείψας καὶ μετιῶν, ὡς
κρίθεις ἀξίως τῇ μετουσίᾳ τῆς ἀρετῆς τῷ ἀρχιερα-
τικῷ ὑστερον χαρίσματι τελειοῦται, καὶ οὕτω καὶ C
οὗτος ἀπὸ τῶν ἱλαττόνων ἐπὶ τὰ μεζῶν προβαίνει
τελειώτερα κατὰ τὸν ἄνω τοῦ λόγου σκοπὸν, καὶ
μητροπολίτης καθίσταται Τραϊανουπόλεως, καλῶς
δ' ἐν αὐτῇ ποιμάνει τὸ αὐτοῦ παμνιον καὶ ὡς
ἐπίστον Θεῷ καὶ διακρίψας ἐν ἅπασιν, ἐπίπερ ὑπὲρ
τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας τε καὶ συγχύσεως
ἄλωτῃ καὶ αὐτῇ γέγονε τοῖς ἀθέοις ἐχθροῖς, διὰ πλῆ-
θος ἁμαρτιῶν, ἦν δὲ ἀνάγκη πᾶσα τὸν ποιμῆνα καὶ
ποιμνιον εἶναι· εἰ δὲ μή, πῶς ἂν εἰκότως καὶ ποιμῆν
ἐνομάζοιτο; Τὰ γὰρ τοιαῦτα ὄντα τῶν πρὸς τι συν-
εισάγουσιν ἄλλα καὶ συναίρουσιν ἄλλα· οὕτω
γὰρ πατέρα λέγοντες συνεισάγομεν καὶ υἱόν, καὶ δι-
δάσκαλον εἰπόντες συνεισάγομεν καὶ μαθητὴν, καὶ
δεσπότην ἂν φάσκοντες καὶ δοῦλον συνεισάγομεν. D
Στερεῖται δὲ καὶ ἡ ἀγία ἐκκλησία Λακεδαιμονίας
νῦν γνησίῳ ἀρχιερέως χρόνον ἱκανὸν ἤδη· νεύσαν-
τος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος,
συνδιασκεψζμένων τῇ ἡμῶν μετριότητι τῶν περὶ
αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπαρτίμων, τοῦ
Καισαρίας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυ-
ζίκου, τοῦ Φιλαδεφείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκη-
δόνας, τοῦ Ποντοπρακλείας, τῶν Μύρων, τοῦ Ριζύης,
τοῦ Βρώσεως, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ
Ῥοῖστου καὶ τοῦ Αἰνίου καὶ τοῦ ὑποψηφίου Ἀδρια-
νουπόλεως, ὁμονοησάντων ἀπάντων καὶ εἰς ταυτὸ
γνώμης ἐληλυθόντων, μετετέθη εἰς τὴν ἀγιωτάτην
μητροπόλιν Λακεδαιμονίας, ὡς ἂν μὴ τοσούτοι ζη-
μιωθῶσιν, ὅσοι περ ἂν εἶχον ἀπόνασθαι τῶν αὐτοῦ
ἐξαρῶν, καθ' ἕνα ἂν εἰ πῦρ μεγάλης ὕλης ἐπιλαθῶ-

μενον, καὶ διαθερμᾶναι καὶ διαθάλψαι πολλοὺς ἱκα-
νὸν ἂν, εἴτα ἀπειρογοῦτο καὶ μὴ ἔφτο πᾶντας, ὁπόσους
ἂν καὶ δύναίτο, ἀλλ' ὀλίγους διαθερμαίνεν· καθέξει
τοίνυν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης ὅδε Λακεδαιμονίας,
ὑπέριτος, τὴν ἀγιωτάτην μητροπόλιν Λακεδαιμο-
νίας, ἀπολαύων τοῦ ταύτης ὀνόματος ἐν τε στάσει
καὶ καθέδραις καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς καὶ τοῦ ἐν τοῖς
ἱεροῖς διπτύχοις, ὡς εἰθίσται, μνημοσύνου, κατὰ
τὴν κανονικὴν ἀκριβείαν τε καὶ παρατήρησιν, ὀφεί-
λων ἐγκαθιδρυθῆναι καὶ τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ τῆς κατ'
αὐτῶν ταύτης ἐκκλησίας, ἐπέχειν τε καὶ τὸν τόπον
τοῦ Τραϊανουπόλεως, σφραγίζειν τε ἀναγκάστως·
καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους
χειροτονεῖν καὶ πάντα τὰ ἱερά πράττειν ἀκωλύτως
ἐν ἀπάσῃ τῇ εἰς αὐτὸν ἐνορίᾳ, ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς
καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος καὶ διδάσκαλος καὶ φρον-
τιστῆς καταστάς τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ ὁδηγῶν αὐ-
τοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας ἐχόμενα, εἰδώς,
ὡς λόγον δώσει καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ ἐτάσεως,
ὀφειλόντων καὶ αὐτῶν ὑπέχειν καὶ ὑποτάττεσθαι
τούτῃ ὡς ποιμῆνι καὶ φροντιστῇ τῶν ψυχῶν αὐτῶν
καταστάντι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν
ἀπολείπεται καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις τῆς
ἡμῶν μετριότητος.

† Μῆρι' Ἰουλίῳ ἰσθ. γ'.

L. Joanninorum Ecclesia, in metropolim evecta, con-
fertur Sebastiano.

† Πράξις συνοδικὴ ἐπὶ τῷ Ἰωαννίνων. Τὸ προ-
οίμιον τοῦ αὐτοῦ πρωτονοταρίου (τοῦ Πεπρω-
μένου).

† Ἐκκλησιαστικαῖς ἐπόμενοι πράξεις, ταῖς τε
ἄλλαις καὶ δὴ καὶ ταῖς ἐπὶ βασιλέων διαταγαῖς καὶ
θεσπίσμασι πάλαι γεγεννημέναις, συνοδικαῖς τε φή-
φοις καὶ γνώμαις ἐξακολουθοῦντες τὴν παρούσαν
συνοδικὴν πρᾶξιν διαπραττόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἐκ
πάλαι κατὰ διαφόρους καιροὺς, χρεῖας κινούσης,
τῶν πραγμάτων ἀπαιτούντων, δι' εὐλόγους αἰτίας
καὶ ἀπαραιτήτους ἀνάγκας διαπεπραγμένα κρατῶ-
ναι καὶ ἐπικυροῦν κρινόμεναι, ὡς εἰκὸς, ἔστιν ἂ καὶ
μετρίως τινὲς δοόμενα τοῦ καλοῦ προσθήκης διὰ τὴν
ἐνεστῶσαν χρεῖαν ἀναπηροῦντες. Ὅποι δὲ τίνει
τὰ τοῦ παρόντος λόγου, καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῶν, λέ-
γομεν ἤδη· ἡ περὶ τοῦ τὰ ἐσπέρια μέρη κειμένη
ἀγιωτάτη μητροπόλις Ναυπάκτος ἦν μὲν καὶ αὐτὴ
τούτῃ δὴ τῷ μεγάλῳ θρόνῳ κατὰ τὰς ἄλλας τὰς ἀπὸ
θεῶν βασιλικῶν κελεύσεων τε καὶ διαγνώσεων κατ'
ἐκλογὴν καὶ μερισμὸν ἀπονεμεθημένης καὶ προσκυ-
κρωμένης τῇ βασιλίᾳ ταύτῃ τῶν ὄψ' ἤλιον πόλεων
ἀπασῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν καὶ ἐπαρχίαν τῆς
μεγίστης τῶν ἐπὶ γῆς ἡγεμονιῶν καὶ ἀρχῶν ἡγεμο-
νίας τε καὶ ἀρχῆς ταύτης δὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τῶν
δ' ἂν βίῳ πραγμάτων ὁστάτων ὄντων καὶ ἀνωμάτων,
ἄλλοτε ἄλλως μεταπερῶμεν καὶ μετατιθεμένους, καθά-
περ κύβων μεταπιπτόνων ἢ δίκην σάλου καὶ κλύ-
δωνος καὶ μηδῶλως ἐπὶ ταυτοῦ ἱσταμένων, ἤφατο
καὶ ταύτης δὴ τῆς Ναυπάκτου μεταβολῆ, οἷα δὴ τὰ
ἀνθρώπινα· κατὰ γὰρ τοῦ τὸ ἐξακισχιλίστων ἐπτα-
κισιῶν ἐνενηκιστῶν τρίτον ἔτος ἀπεσπάσθη καὶ

αὐτὴ ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἀλαζό-
νων καὶ ἀγερῶν τούτων καὶ πλεονεκτῶν Ἰταλῶν.
Ὁ δὲ γε τρισμακάριστος καὶ ἀοιδιμος καὶ περιβόη-
τος ἐν βασιλείαις, κύριε Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος,
ὁ πρόκαππος τοῦ ἀπὸ Θεοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου
μου αὐτοκράτορος, θερμόν τινα καὶ διάπυρον ζῆλον
ἐν καρδίᾳ βρατάζων ἀεὶ ὑπὲρ τε τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὁρθῶν ταύτης δογμάτων, ὑπὲρ
τε τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας καὶ καταστάσεως καὶ
τοῦ ταύτης πλάτους, διωρίσαστο καὶ ἐθέσπισε, τὴν
πρότερον εἰς ἐπισκοπὴν οὖσαν τῆς Ναυπάκτου, τὰ
Ἰωάννινα, καὶ ὑπὸ ταύτην τελοῦσαν μετατεθῆναι εἰς
μητρόπολιν, τοῦτο μὲν, ἵνα τὸ τῆς ἀποσπασθείσης
μητροπόλεως ἐν αὐτῇ διασώζοιτο καὶ διατηροῖτο
σχῆμα, καὶ μὴ κευχῶτο τὸ γένος τῶν Ἰταλῶν
μειώσαν τὸν τὰς ἑσθίας συμπληροῦντα ἀριθμὸν μη-
τροπόλεις τὰς ὑπὸ τὸν τῆς Νέας Ῥώμης τελοῦσας
καὶ οἰκουμεικῶν, καὶ τὸ φρούραγμα τούτων ἐντεῦθεν
φαίνοιτο καταστορηνύμενον, τοῦτο δ' ἵνα καὶ αἱ ὑπ'
αὐτὴν οὖσαι ἐπισκοπαὶ ὑπὸ μίαν μητρόπολιν ὡσαύτῃ
μητέρα ἢ κεφαλὴν τάττοιτο, ὡς εἰς τινα ἀρχὴν ἑλ-
λιν ἀναφερόμεναι, διὰ τὸ τῆς τάξεως καὶ ἀρχῆς
καλόν· πᾶν γάρ τὸ μὴ ὑπέκινον τῷ μείζονι μηδ' ὑπὸ
ἀρχὴν ὄν οὐκ ἄτακτον μόνον καὶ ἀτάκθιμον καὶ
ἀνώμαλον, ἀλλὰ καὶ ῥάστα διολλύμενον τύχης περι-
πετεῖε καὶ χρόνου φροῦδ. Καὶ δὴ μεγάλης καὶ θαυμα-
στῆς φύσεως βασιλεὺς ἐκεῖνος, μεταλαχῶν καὶ οὕτω
διανοηθεὶς καὶ καταπραξάμενος, ἄξιον ἔκρινεν, ὡς
ἐθίσταται καὶ νενόμισται, ταύτην δὴ τὴν μεταθεσιν
καὶ συνοδικῶς κυρωθῆναι· χρόνιον δ' ἐξ ἐκείνου
μέχρι νῦν παρφηκίτων ἐγγύς που τῶν ὄγδοηκοντα
καὶ δευτέμων τῶν τοσούτων χρόνων οὐ πλείονων ἢ
τριῶν μητροπολιτῶν χειροτονηθέντων καὶ τῶν μὲν
δύο κατελιφθέντων τὸν τόπον καὶ τῆς μητροπόλεως
ἐπιλημμένων, θατέρου δὲ μηδ' ἀπελθεῖν ἐκεῖσε δε-
δωνημένου διὰ τὰς ἐπιφουσίας τοῖς ἐκεῖ πράγμασι
τηνικαῦτα συγγύσει καὶ περιστάσει, εἶχεν οὕτω
τὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον γνησίου ἀρχιερέως καθά-
παξ ἀπροστάτευτα καὶ ἀποίμαντα. Ἐπεὶ δ' ἄρτιως,
νεύσει Θεοῦ, τῆ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτο-
κράτορος θελήσει καὶ ἀποδοχῇ καὶ ἀρεσκείᾳ καὶ
γνώμῃ τῆς περὶ ἡμᾶς θείας καὶ ἱερᾶς καὶ μεγάλης
συνόδου ἐπανήλθεν αὐθις ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὸν
πατριαρχικὸν θρόνον, ἀναδεγμένη τὴν τῶν ὄλων
φροντίδα, δίκαιον ἔκρινε καὶ προσήκον καὶ ταύτης
δὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προμηθεύσασθαι καὶ
τοῦ ἐκεῖ φροντίσαι Χριστιανύμου λαοῦ, καὶ δὴ διὰ
πάνυ τοι πλείστης σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας θεμένη,
ὥστε εὐρεῖν ἄνδρα δυνάμεναι ποιμᾶναι τὸν τοῦ Κυ-
ρίου λαὸν καὶ τὸ γένει καὶ εὐλαχρινῇ καὶ καθαρᾷ
τοῦ Εὐαγγελίου σέβραματι καὶ τῶν ὁρθῶν δογμάτων
ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐναποθέσθαι ψυχαῖς, πλάνην τε
ρίζοτομησαὶ καὶ ἐκτεμεῖν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν
ὀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν γεωργῆσαι, εὐρηκεν ἀρμολογι-
στατον πάνυ καὶ ἐπιτηδεϊότατον, τῆ αὐτοῦ τοῦ Χρι-
στοῦ χάριτι, εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἀποστολικὸν
ἄξιωμα καὶ λειτουργημα, ζητηθέντα καὶ ἀπὸ τῶν
ἐκεῖ μετὰ σφοδρῶ καὶ ζέοντος πόθου, τὸν ἐν μονα-
κικῷ καὶ σεμνῷ τῷ σχήματι διαπρέψαντα ἐκ πάνυ

Α τοι νέας τῆς ηλικίας καὶ ἱερωσύνης τετιμημένον,
ἀρετῆς τε καὶ εὐλαβείας καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολι-
τείας ἀντιποιούμενον, κύριον Σεβαστιανόν· συνοδικῇ
τοιγαροῦν δοκιμασίᾳ καὶ βασιάνῳ παραπεμφθεὶς κατὰ
τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκριθεῖ παρα-
τήρησιν ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη οὗτος εἰς γνή-
σιον ἀρχιερέα Ἰωαννίνων. Διὰ τοι τοῦτο, τῆ τοῦ
κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος νεύσει, συν-
διασκεψαμένη ἡ μετριότης ἡμῶν τοῖς περὶ αὐτῶν
ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, ἐν ἀγίῳ
Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ συλλειτουργ-
γοῖς, τῷ μεγάλῃ Καισαρείας Καππαδοκίας, ὑπερ-
τίμῳ τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς,
τῷ Ἐφέσου καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀσίας, τῷ Ἰρα-
κλίας, προέδρῳ τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης
Θράκης καὶ Μακεδονίας, τῷ ὑποψηφίῳ Ἀγκύρας καὶ
ἐξάρχῳ πάσης Γαλατίας, τῷ Κυζίκου καὶ ἐξάρχῳ
πάσης Ἑλλησπόντου, τῷ Φιλαδελφείας καὶ τὸν τόπον
ἐπέχοντι τοῦ Σάρδων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Λυδίας, τῷ
Νικαίας, τῷ Χαλκηδόνος καὶ ἐξάρχῳ πάσης Βιθυ-
νίας, τῷ Ποντοηρακλίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι
τοῦ Σίδης, τῷ Βιζύης καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι τοῦ
Σταυρουπόλεως, τῷ Βρούσεως, τῷ Μύρων, τῷ Ἀθη-
νῶν, τῷ ὑποψηφίῳ Ἀδριανουπόλεως, τῷ Τραπε-
ζοῦντος, τῷ Μιλήτου, τῷ Ῥωσίου, τῷ Ἀμάστριδος,
τῷ Ἄβου, καὶ τοῖς ἀρχιεπισκόποις, τῷ Μαρονείας,
τῷ Ἀήμου καὶ τῷ Δέρκου, διέγνω καὶ κατεπράξατο,
ὡς ἂν ἡ εἰρημένη ἀγιωτάτη μητρόπολις, τὰ Ἰωάν-
νινα, ἐπέχη τὸν τόπον τοῦ Ναυπάκτου, καὶ πάσαι αἱ
τελοῦσαι ἐπισκοπαὶ, αἱ τε ὑπὸ τὴν Ναυπάκτον καὶ
αἱ ὑπὸ τὰ Ἰωάννινα, αἱ διατρεθείσαι μετὰ τὴν ἀπο-
σπασθῆναι τὴν Ναυπάκτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὴν
τρόπον ὃν εἴρηται, μετὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ νῦν
ἔπος ποτὲ εὐρισκομένου ἐκείσε Ναυπάκτου, τελῶσιν
ἀπάρτι ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάν-
νινα, μέχρις ἂν ἡ τοιαύτη Ναυπάκτος ὑπὸ τῶν Λα-
τίνων κατέχηται, καὶ ὀφείλει ὁδε ὁ ἱερωτάτος μητρο-
πολίτης Ἰωαννίνων καὶ τὴν τόπον ἐπέχων τοῦ Ναυ-
πάκτου, ὑπερτίμος, ἀγαπητὸς κατὰ Κύριον ἀδελφὸς
τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆς, κύρ Σε-
βαστιανός, ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις ἐπισκοπαῖς,
ταῖς ὑπὸ τὴν Ναυπάκτον καὶ τὰ Ἰωάννινα, εἶχεν
ἐπὶ πάσης ἀδείας καὶ ἐξουσίας ἐπισκόπους χειροτο-
νεῖν, ἔτι τε πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδιάκ-
δους προχειρίζεσθαι, ἀναγνώστας σφραγίζεσθαι, πνευ-
ματικούς Πατέρας ἀποκαθιστᾶν, ναοὺς ἱερῶν καθιε-
ροῦν καὶ πάντα ποιεῖν ἀπροκριματιστικῶς, ὅσα ἐφεῖται
γνησίῳ ἀρχιερεῖ, μετὰ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης
καὶ ἀκριβείας, κατὰ τὴν τῶν θείων καὶ ἱερῶν καν-
όνων ἀκριθεῖ δοκιμασίαν καὶ παρατήρησιν, ποιμαί-
νειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐταῖς Χριστιάνουμον τοῦ
Κυρίου λαόν, ὀφειλόντων πάντων ὑποδέξασθαι τοῦ-
τον μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ πολλῆς τῆς περιχα-
ρείας, ὡς ἄγγελον ἀπεσταλμένον παρὰ Θεοῦ, καὶ
στέργειν τοῦτον καὶ κειθεσθαι, ὡς ποιμῆνι καὶ φρον-
τιστῇ τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπιδέδοται
ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις τῷ εἰρημένῳ κύρ Σε-
βαστιανῷ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν διαδεδεξιμέ-
νοις τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, τὰ Ἰωάννινα, γνη-

οις: ἀρχιερεῦσιν ἐπὶ τῷ σωφιστασθαι ἀκατάλυτον Ἀ τριαρχικόν, καὶ μνημονεύεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν τὴν παρούσαν συνοδικὴν πράξιν, ὡς ἂν, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τοῖς Ἱταλοῖς ἢ Ναύπακτος ἤ, εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

LI. Archiepiscopatus Leucadis per adjunctionem confertur metropolitæ Joanninorum.

† Τῷ αὐτῷ Ἰωαννίνων πρᾶξις ἐπὶ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Λευκάδι.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἐπιλαβέσθαι τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ὑπέρτιμον καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Ναυπάκτου, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν αὐτῆς καὶ συλλειτουργόν, καὶ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος, ἐπεὶ αὕτη χρεῖται νῦν γνησίου ἀρχιερέως. Ὁφείλει οὖν ἐν αὐτῇ ἀπροκριματίστω; ποιεῖν πάντα, ὅσα ἐφέταται γνησίῳ ἀρχιερεῖ, ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ποιμαίνειν τε καὶ διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ Χριστῶνυμον τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ πάντα τὰ ψυχοφελῆ καὶ σωτηριώδη. Τοῦτου γὰρ ἔνεκεν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρῶσα πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ Ἰωαννίνων δι' ἀσφάλειαν.

† Μηρί Μακρ ἰνδ. γ'.

LII. Litteræ patriarchales de stavropolegio in Μισισίθρα.

† Σιγγιλιον πατριαρχικὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἐν τῷ Μισισθρῷ τῷ ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ πανευτυχιστάτου δεσπότη κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Καντακουζηνῷ.

† Τὸ προοίμιον τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Περιώτου.

† Φθάνει δῆπου καὶ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς κανόσι πάλαι προτεθεσπισμίνον, τὸ ἐξεῖναι δηλαδὴ τοῖς βουλομένοις; φροντιστήρια καὶ θεῖους οἴκους ἀνεγείρειν ἐπὶ τῶν ἑκασταχοῦ μητροπόλεων, καὶ τούτους μὴ ὑπάγειν τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν ἐν αὐτοῖς προέδρων, ἀλλ' ἀξιοῦν τελεῖν αὐτοὺς ὑπὸ τῷ οἰκουμενικῷ πατρ:ἀρχῆ διὰ τῶν κατ' ἔθος γινομένων ἐν αὐτοῖς σταυροπηγίων, καὶ μηδαμῆ τοὺς τῶν πόλεων μητροπολίτας καὶ προέδρους μνήμην ἔχειν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν ταῖς ἱερωτελεστῆσι ταῖς ἐν αὐτοῖς δῆπου τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς φροντιστηρίοις γινομέναις. Καὶ γοῦν ἀρχαῖος ὄντος τούτου δὴ τοῦ ἔθους καὶ κανονικοῦ, ὄξιν ἤδη καὶ τῷ περιποθῆτω αὐταδέλφῳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, πανευτυχιστάτῳ δεσπότη κυρῷ Μανουὴλ τῷ Καντακουζηνῷ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡγαπημένῳ καὶ ποθεινοτάτῳ υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐκ βάρων ἀνεγείραι θεῖον καὶ σεβαστὸν ναὸν ἐν τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Λακεδαιμονίας περὶ τὴν ἐκεῖ πάλιν τὴν Μισισθρᾶν, εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ζωοδότου, ἔπειτα τοῦτον ἀποκαταστήσαι καὶ εἰς ἀνδρῶν μονῆριον, μὴ μέντοι ὑποκαθεσθαι τῇ βῆθεισῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Λακεδαιμονίας, ἀλλ' εἶναι πα-

τριαρχικόν, καὶ μνημονεύεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας οὐρακας ἰθύνοντα οἰκουμενικὸν πατριάρχην, διδόναι τε ἐτησίως καὶ πρὸς τὸν διέποντα τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια ὑπὲρ τοῦ συνήθους κανονικοῦ φλωρίνου, κἀντεῦθεν ἐδέησε προθῆναι ἐπὶ τοῦτο γράμμα σιγγιλιώδες τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῖς ἐνασκουμένοις τῷδε τῷ μονυδρίῳ, ὥστε εἶναι τοῦτο κατὰ τὸ διηνεκὲς εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους πατριαρχικόν· ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπολύουσα τὸ παρὸν σιγγιλιώδες γράμμα παρακελεύεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τοῦτο δὴ τὸ μονῆριον καθ' ἑαυτὸ, ὡς πατριαρχικόν, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ πανευτυχιστάτου δεσπότη, καὶ μηδαμῶς ἔχειν ἡντινοὶν ἀνάγκισιν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς προεδρεύειν λαχόντων τῆς ἀγιωτάτης ταύτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, μῆτε μὴν τινὰ τῶν τοῦ κλήρου ταύτης εἰσέρχεσθαι εἰς αὐτὸ καὶ ἀπαιτεῖν οὐρακὰ ἢ τινὰς ἀπαιτήσεις καὶ ζημιῶν αὐτὸ, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τοὺς διέποντας τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια ποιεῖν καταμονὴν ἑαυτῶν ἐν τῷδε τῷ μονυδρίῳ καὶ κατατρίβειν αὐτόθι, ἀλλὰ τοῦτο μόνον λαμβάνειν ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐπέτειον κανονικόν, τὸ ἐν δηλονότι φλωρίν, ὀφειλομένως ἐνεργουμένου καὶ ἀποδομένου τοῦ πατριαρχικοῦ μνημοσύνου ἐν τῷ αὐτῷ μονυδρίῳ, τὰς γε μὴν διορθώσεις τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ποιεῖτω ὁ εὐρίσκόμενος κατὰ καιροὺς ἔξαρχος, καὶ διορθούσθω κανονικῶς, πλην μὴ λάβῃ τι ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνακρίσεως οὐδὲν προχωρεῖτω εἰς τὸ κατατρίβειν καὶ ζημιῶν τὸ μονῆριον, ἀλλὰ ποιεῖτω τὴν διόρθωσιν, ὡς εἴρηται, τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων ἄνευ ζημίας καὶ κατατριβῆς τινος. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου δήλωσιν ἀπολέλυται τὸ παρὸν σιγγιλιώδες γράμμα τῷ διαληφθέντι μονυδρίῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου ἐπὶ τῷ προσεῖναι εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

† Μηρί Ἰουρίῳ ἰνδ. γ'.

LIII. Patriarcha monacho Lucæ committit patronatum monasteriorum patriarchalium in Pteleo.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἀνατίθῃσι τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς, κύρ Λουκά, ἀγαπητῷ κατὰ Πνεῦμα ταύτης υἱῷ, τὴν κτητορικὴν δικαιοσύνην καὶ ἐφορείαν καὶ οἰκονομίαν τῶν ἐν τῷ Πτελεῖ ἐδρισκομένων πατριαρχικῶν τριῶν μονυδρίων, ὅστις καὶ ὀφείλει ἐπιλαβέσθαι τούτων καὶ προηγουμένως μὲν καὶ παρῶν καὶ ἀπῶν διὰ γραμμάτων καὶ διδασκαλιῶν, ὡς ἱκανὸς εἰς τοῦτο ὢν, χάριτι Χριστοῦ, νουθετεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ κρείττονα καὶ σωτηριᾶν ἐχόμενα καὶ παντὶ τρόπῳ χειραγωγεῖν καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, εἰτα συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν πάντα τὰ αὐτοῖς προσόντα κτήματά τε καὶ πράγματα καὶ, ὃν ἂν ἀποκαταστήσῃ δικαίῳ καὶ ἡγούμενον, ἔχειν αὐτὸν τὸ βέβαιον καὶ ἀσφαλές, ὡς ἐκλελεγμένον παρ' αὐτοῦ καλῶς καὶ εἰδότως καὶ ἐκλεξαμένον, ἐπεὶ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐτέρῳ γράμματι τὸν ὄπ' αὐτοῦ καταστάντα δικαίῳ ἐκύρωσε, καὶ ἐνετελεσται δι-ἀγειν σεμνῶς καὶ διδάσκειν οὕτω τοὺς ὑπ' αὐτὸν

διάγειν καὶ τῶν αὐτοῖς προσόντων πάντων ἐπιμαλεῖσθαι ὥστε ἐπὶ τὸ βέλτιον προχωρεῖν. Διὸ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀπολέλυται.

† *Μηρὶ Ἰανουαρίῳ* ἰνδ. γ'.

LIV. Metropoliſta Alaniæ et Soteropoleos confirmatur in Ecclesiis ei collatis.

Περὶ τοῦ Ἀλανίας καὶ Σωτηροπόλεως, ὅπως ἡγῶνται αἱ βασιλικαὶ ἐκκλησίαι.

† Ἐφθασε μὲν ἤδη πρὸ χρόνων πολλῶν ἡ ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ Σωτηροπόλεως ἐνωθεῖσα τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ἀλανίας κατὰ λόγον ἐπιδόσεως, καὶ διέμεινε ἡ ἔνωσις αὐτῆ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐτέλουν αἱ βασιλικαὶ ἐκκλησίαι ὑπὸ ἐνὶ μητροπολίτῃ· ἐπεὶ δὲ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου διὰ τινὰ μεσολαθήσαντα σκάνδαλα μεταξὺ ἐκείνου καὶ τοῦ Ἀλανίας, κύρ Συμεῶν, ἠθέλησεν ἐκεῖνος καὶ ἐχειροτόνησεν ἐν τῇ Ἀλανίᾳ ἰδίῳ μητροπολίτην, τούτου περιόντος, κἀνευθεν καταλαθῶν οὗτος ἐναυθῆα καὶ κινήσας τὰ τῆς ὑπαθέσεως ἐνώπιον τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου κατὰ τὸ ἐνδεδομένον αὐτῷ, καὶ ἐξετασθέντων τῶν κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς πολλάκις, ἐδικαιώθη δὲ ἔγγράφου ψήφου συνδικῆς, ὥστε εἶναι μὲν τὸν αὐτὸν πάλιν μητροπολίτην Ἀλανίας καὶ Σωτηροπόλεως, καὶ ἔχειν πάντα τὰ δίκαια καὶ προνόμια αὐτοῦ, τὰ ἐντὸς δηλονότι τῆς Τραπεζοῦντος, ἤγουν τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν τὴν εὐρισκομένην ἐντὸς αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην τῆς Θεοτόκου τῆς παραμυθίας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὴν κληρικούς καὶ τὰ ἄλλα πάντα δίκαια καὶ προνόμια, ὅσα κέκτηται ἡ μητρόπολις αὐτῆ ἐν τε τῇ πόλει Τραπεζοῦντος καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις καὶ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Σωτηροπόλεως, ἤγουν τῆς ὑπεράγνου Θεοτόκου τῆς Ἀθηνιωτίσσης τῆς καὶ Ἀαζικῆς, ἐτεῖ τε καὶ τὰ περὶ Ἀλανίαν καὶ Καυκάσιαν καὶ Ἀχρῶσιαν, τὸν δὲ γε ἀκανονίστως χειροτονηθέντα ἐκείνον ἔχειν τὴν κατεπέκεινα τούτων. Καὶ οὕτω τούτων προδάντων φθάνει ἐκστὰς τοῦ βίου ἐκεῖνος, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πρὸ ἡμῶν πατριάρχης, καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπανελθούσης, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, εἰς τὴν πατριαρχικὴν ὀρόνον, κατέλαθεν ἀρτίως εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα οὗτος ὁ μητροπολίτης Ἀλανίας, καὶ ἀνήνεγκε ταῦτα πάντα. Συνδικαιωμένη τοίνυν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Ποντοπρακλείας, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Μύρων, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Βρούσεως, τοῦ Ματράχων καὶ Ζηχίας, τοῦ Ἀμάστριδος, τοῦ Ρωσίου, τοῦ Χερσῶνος καὶ τοῦ Μαρωνείας, δέξων καὶ ἀπεφώνητο, εὐρίσκεσθαι πάλιν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐκείνην ἀρχαίαν κατάστασιν καὶ συνήθειαν κατὰ τὰς ἐμφανισθείσας παρ' αὐτοῦ συνδικαῖς παλαιγενεῖς πράξεις καὶ τὰς ἐπ' αὐταῖς τῶν οὐδεῖμων βασιλέων διὰ χρυσοβούλλων καὶ τὰς ὑστερον γενοῦσας ἐπὶ τοῦ αὐδεῖμου πατριάρχου, κύρ Ἰσιδώρου, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῷ προβαλίνοντος σεπτοῦ

Α χρυσοβούλλου τοῦ βασιλείως τοῦ ἀγίου τοῦ Καντακουζηνού, ἔυθεν τοὶ καὶ καθέξει οὗτος δὴ ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἀλανίας καὶ Σωτηροπόλεως καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Μελιτηνῆς, ὑπόρτιμος καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα δίκαια τῆς αὐτοῦ μητροπόλεως Ἀλανίας καὶ Σωτηροπόλεως, καθὼς εἶχε ταῦτα καὶ πρώην, ποιῶν ἐπ' αὐταῖς τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις καὶ ἀποπερόμενος πάντα τὰ ἀνήκοντα αὐτῆς δίκαια. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρούσα συνδικτικὴ πράξις μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδ. γ'.

LV. Jura monasterii Brontochii in Peloponneso confirmantur.

† Σιγγιλλιον ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον σεβασμίᾳ μονῆ τοῦ Βροντοχίου.

Προσίμιον τοῦ Χλωροῦ.

† Εἰ δὲ διὰ τὸ πάντα νοεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ τινα κακείνα ποιεῖν, δι' α καὶ εἰς τὸ ἐξῆς [τά] ἑαυτοῦ τε καὶ πολλῶν ἄλλων ἔσται βελτιῶν ὁ ταῦτα ποιῶν, τῇ πρώτῃ τάξει τῶν ἐγκωμίων ἐγκαταλέγουσι παῖδες Ἑλλήνων σοφίαν ἀσκήσαντες κοσμικὴν, πανάριστον οὕτω πως ὀνομάσαντες τούτον, δευτέρας δὲ πάλιν ἀξιοῦσι τῆς τάξεως τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν μὴ νενοηκότα ποιῆσαι ταυτεῖ, πεισθέντα δὲ τῷ μηνύσαντι καὶ εἰπόντι, ἐσθλὸν καὶ τὴν τοιοῦτον εἰπόντες, πόσων εἰκὸς ἀξιοθῆναι τῶν ἐγκωμίων παρὰ τῶν τὴν πνευματικὴν μετιόντων σοφίαν, μᾶλλον δὲ τῶν γερωῶν, παρ' αὐτῆς τῆς αὐτοσοφίας Χριστοῦ, τοὺς οἰκοθεν καὶ παρ' ἄλλων πεισθέντας ἐλέσθαι ἐὸ μέγιστον τῶν καλῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δόξαν τινα καὶ τιμὴν ἰθελῆσαι τῷδε δεδοξασμένῳ καὶ σεβασμίῳ ὀνόματι περιθεῖναι τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος διὰ τὸν ἐξ αὐτῆς ἀβρότητος καὶ ὑπὲρ φύσιν βλαστήσαντα Χριστὸν καὶ Θεόν; Ἡ δὴλον, ὅτι τῶν κοσμικῶν ὅσω τὰ πνευματικὰ τιμιώτερα, καὶ τούτων πάλιν αὐτῶν τὰ θεϊοτέρα τε καὶ ὑψηλότερα, τοσούτω μείζονος εἰκὸς ἀξιοθῆναι τούτους καὶ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν γερωῶν. Ἐπεὶ τοίνυν προθυμουμένη τῇ ἡμῶν μετριότητι τιμὴν τινα περιθεῖναι τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ καὶ πατριαρχικῇ μονῇ τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον διακειμένῃ, διὰ τὸ εἰς ὄνομα ταύτην τιμᾶσθαι τῆς παναχράντου Θεομήτορος καὶ ἐπιεκλημένης τοῦ Βροντοχίου, ἀνηνέχθη ταύτῃ, ὅτι προαβιβάσθη καὶ ἐτιμήθη ἡ τοιαύτη μονὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πατριάρχου, ἐτεῖ δὲ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν εἰς τὴν τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου τιμὴν, καὶ ὅτι ἐξεδόθη αὐτῇ λόγῳ μετοχίου διὰ σιγγιλλιώδους ἐκείνου γράμματος; καὶ μονόδρων τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἀγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου περὶ τοὺς Καψαλοὺς διακειμένον· προέβησαν δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ καὶ ἕτερα ἀδικαιώματα οὐκ ὀλίγα, σεπτὰ δὴτα χρυσοβούλλα καὶ πατριαρχικὰ γραφαὶ, ἐτεῖ δὲ καὶ ἀπογραφικὰ ἀποκαταστάσεις πολλὰ καὶ διάφοροι ἐπικυροῦνται πᾶσι καὶ βεβαιούσαι.

εὐρίσκεισθαι τὸ εἰρημένον μονῶνριον τοῦ Θεολόγου εἰς μετόχιον τῆς τοιαύτης τοῦ Βροντοχίου μονῆς εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖ· χρόνους, καὶ μὴ καὶ περὶ τῶν ἐτέρων κτημάτων καὶ μετοχίων αὐτῆς, ὥστε κατέχειν ταῦτα καὶ νέμεσθαι αὐτὴν ὀκωλύτως καθάπαξ, ἢ μετριότης ἡμῶν μετὰ πολλῆς προθυμίας τὰ εἰρημένα δικαιοῦματα πάντα ἐπικυροῦσα καὶ ὅσον εἰπεῖν σφραγίδα τοῦτοις ἐπιτιθεῖσα, διὰ βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν, τὸ παρὸν σιγγίλιον ἀπολύει, δι' οὗ καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι, πάντα ταῦτα τὸ στέργον ἔχειν καὶ ἀμετάθετον ἐν πᾶσιν, εἰς ὅσα δηλονότι κατὰ μέρος διαλαμβάνουσι τε καὶ περιέχουσι, καὶ κτέχειν καὶ νέμεσθαι τοὺς ἐνασκουμένους αὐτῇ μοναχοῦς τὸ εἰρημένον τοῦ Θεολόγου μονῶνριον καὶ πάντα τὰ αὐτῶν μετόχια τε καὶ κτήματα κατὰ τὰς δυνάμεις, καὶ περιλήψεις τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς δικαιωμάτων ἀναφαιρέτως τε καὶ ἀναποσπίστως εἰς αἰῶνα τὴν ἅπαντα. Ἐπει δ' ἀνηνέχθη καὶ τοῦτο τῇ ἡμῶν μετριότητι, παρὰ τοῦ εἰς ἡγούμενον, ἀρχιμανδρίτην καὶ μέγαν πρωτοσύγκλλον ἀρίτως εὐρισκομένου τῆς τοιαύτης σεβασμίας βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς, τιμωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἐνασκουμένων αὐτῇ μοναχῶν, ὡς ἦν ποτε χρόνος, πρὸ τοῦ γενέσθαι δηλαδὴ τὴν τοῦ Πέλοπος νῆσον ὑπὸ τὴν χεῖρα τῶν Ἰταλῶν, ὅτε τὸ εἰρημένον τοῦ Θεολόγου μονῶνριον ἐτέλει καθ' ἑαυτὸ ἐν αὐτονομίᾳ καὶ ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ, μονὴ τις ὀλόκληρος, οὕσα καθ' ἑαυτὴν καὶ μεγάλη, εὐεργετηθεῖσα τὴν τοιαύτην ἔχειν αὐτονομίαν παρὰ τοῦ τότε πατριαρχεύοντος, διὰ σιγγιλιῶδους γράμματος, ἐπηρητημένου ὄντος καὶ βίβρους ἐπιτιμίου διὰ τοῦτου κατὰ τοῦ θελήσαντός ποτε τὴν τοιαύτην αὐτονομίαν αὐτῆς καθελεῖν καὶ ἐτέρους ταύτην [τὴν] μονὴν εἰς μετόχιον προσκυρώσει· ἢ δὲ τῶν Ἰταλῶν ἐπικράτεια τὰ πλείω τῆς τοιαύτης μονῆς τῷ ποτε ἀφελετο κτήματα, καὶ ἀντὶ μόνῃς μόλις μονῶνριον εἶναι πεποιήκειν, οὕτως, ὡς δεδήλωται, σιγγιλίου τότε μὲν ἀφανοῦς ὄντος, καὶ κεκρυμμένου, ἤνικα παρὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πατριάρχου εἰς μετόχιον ἐξεδίδοδο, ἀρτίως δὲ τοῦτου φανέντος, πολλὴ τις κατὰ τὴν εἰκόσ ἐπέπεσε τοῖς δηλωθεῖσι μοναχοῖς ἢ δεῖλαι, μὴ ποτε [εἶ] δι' αὐτοῦ δηλούμενον ἐπιτιμιον βλάβην ἀπαγάγη ψυχαῖς ταῖς αὐτῶν, καὶ ἀνέφερον τῇ ἡμῶν μετριότητι περὶ τοῦτου, λύσειν ἐξαιτούμενοι τοῦ εἰρημένου ἐπιτιμίου τοῦ περιεχομένου καὶ δηλουμένου, ὡς εἰρηται, τῷ ποτε προδάντι σιγγιλίῳ, ὅτε δηλονότι μονὴ μεγάλη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἦν ἢ τῶν Καφαλῶν τοῦ ἀγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Διασκευασμένη καὶ περὶ τοῦτου ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ διὰ πολλά μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ διὰ τὸ συμφέρον ὑπάρχον κατὰ ψυχὴν, ἐπικρίνασα δίκαιον εἶναι, τελεῖν τὸ εἰρημένον μονῶνριον οὐ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ὄλημα τῆς τοιαύτης σεβασμίας μονῆς τῆς τοῦ Βροντοχίου, ἔχει τούτο ἢ μετριότης ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον διὰ τῆς δοθείσης αὐτῇ ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων, κλειύσαντος μὲν

πρὸς ἐκείνους, λύσειν τε καὶ δεσμεῖν ἀμρτίως ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅπερ ἂν λύσωσιν ἐπὶ γῆς, εἶναι λελυμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπερ δὲ δεσμεύσωσιν, εἶναι καὶ ἐκεῖ δεδεμένον, φιλανθρώπως δὲ δι' ἐκείνων καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν τοιαύτην διαδιδάξαντος χάριν. Ἐπει δ' ἔτι ἀνέφερον οἱ δηλωθέντες μοναχοί, ὅτι καὶ ἔτερα κτήματα ἔχει ἢ τοιαύτη σεβασμία μονὴ καὶ παροίκους, τὰ μὲν ἐξ ἀγορασίας περιελθόντα αὐτῇ, τὰ δὲ ἀπὸ προσενέξεως τινῶν, ἀφ' ὧν, ὡς ἀνήνεγκαν, τὰ μὲν ἐξ ἀγορασίας εἶπὶ ταῦτα· περὶ τὴν Βρῦσιν πάνσεπτον καὶ θεῖον ναὸν τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Βλασίου καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἱερατικῶς ἐξυπηροστούμενον ἱερέα τὸν Ὀψιρᾶν καὶ τὴν αὐτοῦ ἐξοδὲλφην, μεθ' ὧν ἔχουσι κτημάτων γονικῶν τε καὶ ἀγοραστικῶν, οὕτω· ἐξωνησαμένης αὐτοῦς τῆς τοιαύτης μονῆς παρὰ Ἀγγέλου Νικολάου τοῦ Φαγομόθη, καὶ ἀμπέλιον περὶ τὸν ἅγιον Στέφανον ἀπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ πρωτεκδίκου ἐκείνου τοῦ Καμνῆ, καὶ μυλοτόπιον περὶ τὴν Βάρτοβαν ἀπὸ Νίκωνος τοῦ Φιλοσόφου, ἕτερον ἀμπέλιον ἀπὸ τῆς Λασοκρίνης, καὶ χωράσια περὶ τοὺς Καλυθίτας ἀπὸ τοῦ ἐναρτοῦ ἐκείνου κῦρ Κιονσταντινοῦ, ἐξ ἀγορασίας ἔχουσα ταῦτα πάντα, ὡς εἰρηται· ἀπὸ δὲ προσενέξεως ταῦτα· ἀμπέλιον ἀπὸ τοῦ Μαγκαφᾶ ἐκείνου, ἕτερον ἀμπέλιον ἀπὸ τοῦ κῦρ Λιοντος τοῦ Κλαδᾶ περὶ τὴν Τρύπην, καὶ χωράφιον εἰς τὴν Καλογωνίαν καὶ πάροικον τὸν Παρδογέρην ἀπὸ τοῦ ἄγοντος ἐκείνου, κῦρ Νικολάου· ἀλλὰ καὶ πάροικοι τῆς τοιαύτης μονῆς· ἐξωνήσαντο ἐρείπια περὶ τὸν Θεολόγον ἀπὸ τῶν Σταματοπουλίων, ἃ καὶ μετεποίησαν εἰς ἀμπέλια, καὶ ἤδη γατέχουσιν ὁ τε Μπόχαλις καὶ ὁ Πλαίσταρης, καὶ ἐτέρους δὲ παροίκους, ὧν τοὺς μὲν ἢ τοιαύτη μονὴ ἀνεθρέψατο, οὕτως, καὶ εἰς ἄν οὗτοι· Ἰωάννης ὁ Λεονταρίτης ὁ Μάσταλης, Ἰωάννης ὁ Νικολιτζόπουλος, Γεώργιος ὁ τῆς Ἀνοφαντῶ καὶ Ἰωάννης ὁ τοῦ Χειλᾶ· ἐκ δὲ προσενέξεως καὶ παραδίδεως τῶν κατὰ κτεροῦς κεφαλατικευσάντων καὶ ἐτέρων εἰσὶν οὗτοι· Χριστοφόρος ὁ Κουρτέτης, Νικόλαος ὁ Τρίκωλος, Νικῆλαος ὁ Φράγκος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Γεώργιος ὁ Βενάτος. Καὶ ἐδεήθησαν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ ῥητύς καὶ ταῦτα καταγραφῆναι ἐν τῷ παρόντι σιγγιλίῳ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καθὰ δὴ καὶ δεδήλωται, ὡς ἂν ἀναφαιρέτα καὶ ἀναπόσπαστα καθάπαξ διατηρῶνται ἀπὸ τῆς τοιαύτης μονῆς· τῇ τοιαύτῃ καὶ πάλιν παρακλήσει αὐτῶν προσσχούσα ἢ μετριότης ἡμῶν παρακελεύεται αὐτοῖς, ὡς ἂν, εἰπερ ἔχοι ταῦθ' οὕτως, δηλαδὴ ὡς ἀνήνεγκαν οἱ δηλωθέντες μοναχοί, ἔχη καὶ ταῦτα ἢ δηλωθεῖσα μοῖ ἢ κυρίως, δεσποτικῶς καὶ ἀναφαιρέτως εἰς αἰῶνα τὴν ἅπαντα, μήτε παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιεζωσμένων ἰσχύων, ἀρχιερέων δὴτα καὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν, μήτε παρὰ τῶν τὰ κοσμικὰ καὶ δημόσια διενεργούντων ἢ καὶ εἰς τὸ κεφαλατικῶν εὐρισκομένων τὴν τυχοῦσαν εὐρήσουσά ποτε τῶν κειμένων διενόκλησιν καὶ ἐπήρειαν ἕνεκα τούτων· ὁ γὰρ ἐνοχλήσων αὐτῇ ἢ ἀφαιρήσων τι, ἀφ' ὧν ἢ σεβασμία αὐτῇ μονὴ κέκτηται μετοχίων καὶ κτημάτων καὶ ἄλλων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ὅποιος ἂν καὶ εἴη ὁ τοῦτο τολμήσων, εἴτε τοπικὸς ἀρχιερεὺς, ὡς

δεδιωγῶνται, ἢ κληρικῶς ἢ ἀρχῶν ἢ καὶ δημόσιος, ἢ ὑπέικων αὐτῷ χωρὶς λόγου τινὸς καὶ τῆς τυχοῦστος προφάσεως, μένων μέντοι πνευματικῶς κατὰ τὸ ἐν-
 τάλμα, ὃ ἔχει παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

διδιωγῶνται, ἢ κληρικῶς ἢ ἀρχῶν ἢ καὶ δημόσιος, ἢ ὑπέικων αὐτῷ χωρὶς λόγου τινὸς καὶ τῆς τυχοῦστος προφάσεως, μένων μέντοι πνευματικῶς κατὰ τὸ ἐν-
 τάλμα, ὃ ἔχει παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LVI. Hieronymacho Neophyto committuntur metropoles Athenarum et Euripi.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμμα-
 τος ἀνατίθεισι τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερομονάχοις ἀγα-
 πητῷ κατὰ Πνεῦμα υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, κ̅
 π̅ρ̅ Νεοφύτῳ, καταστάντι πρότερον πνευματικῷ
 πατρὶ παρ' αὐτῆς καὶ ἀπὸ προτροπῆς καὶ ἐνδόσεως
 αὐτῆς ἀναθεταμένῳ τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς πνευματικῆς
 πατρότητος λειτουργήματα ἀρετῶς, διεξάγειν καὶ διοικεῖν
 τὰ δίκαια τῆς ἀγιοπάτης; μητροπόλεως Ἀθηνῶν,
 ἔτι τε καὶ τῆς Εὐρίπου, καὶ ἔχειν ἐπ' ἀδείας θεοῦ καὶ
 ἱεροῦ νοῦς καθιεροῦν ἐν αὐταῖς καὶ ἀναγνώ-
 στας προδιδάξαι ἀπροκριματιστῶς κατὰ τὴν κανο-
 νικὴν ἀκριβείαν καὶ περατήρησιν, πάντα διαπρα-
 ττόμενον καὶ διενεργούντα μετὰ πολλῆς συντηρήσεως
 καὶ προσοχῆς, ὥστε μηδὲν τι φωραθῆναι ἀτοπὸν τι
 καὶ παρεσπρακτὸν ἐργασάμενον, ἐπιτηρεῖν τε καὶ
 τοὺς πνευματικοὺς πατέρας τοὺς ἐν αὐταῖς καὶ
 τοὺς εὐρισκομένους ἱερεῖς καὶ ὑποτιθέσθαι αὐτοῖς, καὶ
 νοουθετεῖν τὰ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ σύστασιν τῆς σω-
 τηρίας τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ τὸν ἕτερον
 λαὸν τὸν χριστιάνουμον τοῦ Κυρίου διδάσκειν καὶ
 ἐπιστρέφειν ἀπὸ τῶν ἀτάπων καὶ κακῶν ἔργων ἐπὶ
 τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς
 σεμνῆς πολιτείας καὶ Χριστιανικῆς εὐκοσμίας καὶ
 καταστάσεως, ὥστε ἀπέχειν ἀθεμιτογαμίας, τριγα-
 μίας, ἀνηθότητος καὶ τῶν ἄλλων κεκαλυμμένων γά-
 μιν καὶ παντῶν ἀπίως τῶν ἄλλων παρανόμων ἔρ-
 γων τῶν προξενούντων τοῖς ταῦτα ἐργαζομένοις
 ψυχικὴν βλάβην τε καὶ ἀπώλειαν. Ὁφείλει οὖν ὁ
 εἰρημένος ἱερομόναχος καὶ δικαίῳ τῶν εἰρημένων
 ἐκκλησιῶν ποιεῖν πάντα συντηρημένως καὶ προση-
 κτικῶς κατὰ τὴν παρακάλεισιν τῆς ἡμῶν μετρι-
 οτήτος. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἀπολείπεται αὐτῷ καὶ τὸ πα-
 ρὸν ἐνταλτηριῶδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος,
 ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῷ δι' ἀσφάλειαν, ὡς μὴ οὕτως
 πτωσύνῃ, ὡς αὕτη παρακλείεται, ἔσται αὐτῷ κατὰ
 πᾶσαν ἀνάγκην δοῦναι λόγον εὐθύτης πρὸς τὴν ἡμῶν
 μετριότητα. Ταύτην δὲ τὴν ἀνάθεισιν καὶ προτροπὴν
 οὕτως δίδωσιν αὐτῷ ἡ μετριότης ἡμῶν, μέχρις ἂν
 σὶν Θεῷ χειροτονηθῇ ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν· μετὰ
 ταῦτα γὰρ οὐδεμίαν οὐδόλω; ἔξει ἀδειαν καὶ ἐξου-
 σίαν ἐν ταύταις τοιοῦτό τι ποιεῖν, ἀλλ' ἀργὸς δια-
 μανεῖ καὶ ἀνεργητός, ὑποτασσόμενος καὶ αὐτῷ τῷ
 γεννησομένῳ ἀρχιερεὶ Ἀθηνῶν κατὰ πάντα καὶ

ὑπέικων αὐτῷ χωρὶς λόγου τινὸς καὶ τῆς τυχοῦστος προφάσεως, μένων μέντοι πνευματικῶς κατὰ τὸ ἐν-
 τάλμα, ὃ ἔχει παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LVII. Monasterio S. Petri apud Casa, Ecclesiae Sug-dacae confirmantur jura monasterii patriarchalis.

† Ἐπει εὐρίσκειται ἀνάκαθεν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ
 Καφᾶ ἐν τῷ Παλαιῷ Λιμένι μονοῦριον πατριαρχι-
 κὸν εἰς ὄνομα τιμῶμενον τοῦ τιμίου Πέτρου, ἀφ'
 οὗ δίδεται ἐτησίως εἰς τὸ πατριαρχικὸν κελλῖον τὸ
 σύνηθες κανονικὸν, ἀνέφερε δὲ ἀρετῶς εἰς τὴν ἡμῶν
 μετριότητα ὅ ὡν ἐν τῷδε τῷ μονοῦρίῳ καθηγούμε-
 νος, ἐεὐλαβεστάτος ἱερομόναχος κύρ Βαρλαάμ, πο-
 ρίσσασθαι γράμμα αὐτῆς ἐπὶ τῷ συντηρεῖσθαι τοῦτο
 ἀνέπαφον ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων Σουγ-
 δαίας, μὴτε τινὸς ἀπειθήσεως ἐξ αὐτοῦ γεννησομένης
 παρ' αὐτῶν, μὴτε μὴν οἰασθῆναι συζητήσεως
 ἀλλ' ὡς βῆθαι εἰς δεῦρο διατηρεῖτο ἐλευθερον καὶ
 ἀνώτερον τῆς ἐνεσθῆεν ἐπηρεας ὡς πατριαρχικὸν,
 οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διαμένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνε-
 οχλησίας, ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αὐτοῦ ζήτησιν
 προσεδεξάμενη, τὸ παρὸν ἀπολύει, δι' οὗ καὶ παρα-
 κεύεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι διατηρεῖσθαι τὸ τοιοῦ-
 τον πατριαρχικὸν μονοῦριον τοῦ τιμίου πρεσβυτέρου
 ἀνώτερον πάσης ἐπηρεας καὶ συζητήσεως ἀπὸ τῶν
 κατὰ καιροὺς ἱεροτάτων μητροπολιτῶν Σουγδαίας
 καὶ πάντων τῶν τοῦ κλήρου τῆς κατ' αὐτοῦ; ἐκκλη-
 σίας, τὴν δὲ κατὰ καιροὺς ἀποστελλόμενον μετὰ γραμ-
 μάτων τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς τὴν διεξαγωγὴν
 τῶν εἰς τὰ ἐκεῖ μέρη πατριαρχικῶν ἐξάρχικῶν δικαίων
 εἰσέρχεσθαι εἰ, τὸ τοιοῦτο μονοῦριον καὶ ἀπολαύειν
 τῆ; συνήθους κυβερνήσεως, μὴ μέντοι γε καὶ ἀπαι-
 τεῖν τι χάριν κανονικοῦ ἢ ἐνοχλεῖν αὐτῷ ἔξω τοῦ
 πρέποντος, τὸν γε μὴν εἰρημένον εὐλαβεστάτον κύρ
 Βαρλαάμ, καθηγούμενον εὐρισκόμενον ἐν τῷδε τῷ
 μονοῦρίῳ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μοιχαῶν προϊστάμενον
 καὶ τὰ εἰς ψυχικὴν αὐτῶν λυστέλειαν εἰσηγούμενον,
 αὐτὸν πέμπειν καὶ τὸ κανονικὸν εἰς τὸ πατριαρχικὸν
 κελλῖον καθ' ἕκαστον ἔτος ἀνυστερήτως. Καὶ εἰς
 τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλειαν ἀπολείπεται αὐτῷ τὸ πα-
 ρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἐγράφη τῇ ἑκτη τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς δ'
 ἰνδ.

LVIII. Nicephorus Gregoras excommunicatur a Philotheo, metropolita Selvgriae.

† Νικηφόρῳ τῷ Γρηγορᾷ καὶ τοῖς φρονουσι καὶ
 λέγουσι καὶ ἐπεκδικουσι τὰ ἐκείνου περὶ τε τῶν
 ἄλλων θεῶν δογμάτων, καὶ ἔτι περὶ τῆς παναχρίν-
 του καὶ Θεομητορος, ὅτι οὐκ εἰσῆλθε δηλονότι εἰς
 τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ἐν οἷς ἀπᾶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος
 ὁ ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο, ἀνάθεμα.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας Φιλό-
 θεος.

LIX. Patriarcha episcopum Justinianae primae et Iotius Bulgariae vocat ad synodum oecumenicam, deliberaturam de unione Ecclesiae Orientalis cum Occidentali.

† Μακαριώτατε ἐπίσκοπε τῆς πρώτης Ἰουστινιαν-
 νῆς Ἀχραιῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύ-

ματι ἀγαπητῆ ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ σωματικῶς, εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν Χριστωνύμου πληρώματος. Ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ὁ κόντος Σαβοείας, καταλαβὸν εἰς τὴν θεομεγάλυντον καὶ θεοφύλακτον Κωνσταντινούπολιν μετὰ κατέργων, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δυτικὴν ἀρχιερέα, τὸν κῦρ Παῦλον, διεκόμισε λόγους τοῦ πάππα πρὸς τὸν κρατίστον καὶ ἅγιόν μου αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἐνώσεως καὶ ὁμοιοῦς τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε ἡμετέρας δηλονότι καὶ τῆς τῶν Λατίνων· ὁ οὖν κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ ἐδειξε τὰ περὶ τούτου τῆς ἡμῶν μετριότητι καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις, τῷ τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῷ Ἱεροσολύμων, ἔτι δὲ καὶ τῆ ἱερᾷ συνόδῳ τῶν εὐριθέτων ἐνταῦθα Ἰσραηλίων ἀρχιερέων, καὶ κοινῇ συνεθόντας καὶ ὁμοφωνήσαντες ἐψηφισάμεθα, δεῖν γενέσθαι οἰκουμενικὴν σύνοδον κατὰ τὰς πρόγεγονυίας ἐπὶ τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους. Οἱ μὲν οὖν δύο ἀγιωτάτοι πατριάρχαι, ὁ τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εὐρίσκονται ἀρτίως ἐνταῦθα, καὶ ἀποστέλλουσιν ἤδη γραψάς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὰς οἰκείας συνόδους, ἵνα παραγένωνται. Διαμνηυσάμεθα δὲ καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας ἡμεῖς, ἵνα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν πάντων ἀρχιερέων καὶ τῆς ἰδίας συνόδου ἐνὶ γούν ἀναγκαῖον ἀφικέσθαι καὶ τὴν ἀγιωσύνην σου μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων πάντων, ἐπεὶ καθολικὴ καὶ οἰκουμενικὴ ἔσται ἡ σύνοδος· ἐπεὶ γὰρ ἡ αὐτόθι ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐντεῦθεν ὡς ἀπὸ πηγῆς καὶ ρίζης ἔχει τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὑγιὰ καὶ ἀμώμητον πίστιν, πρόκειται δὲ ἀρτίως· ὁ περὶ εὐσεβείας καὶ πίστεως σκοπὸς, ἀνάγκη πᾶσά ἐστι, καταλαβεῖν ἐνταῦθα τὴν ἀγιωσύνην σου, ἵνα κοινῇ διασκεψόμενοι, τῆ τοῦ Θεοῦ βοηθεία καὶ χάριτι, δώμεν λόγον ὑπὲρ τῆς θεοσεβείας ἡμῶν καὶ τῶν ἀπεισίων περὶ Θεοῦ δογμάτων, ἐρηρειαμένοι ταῖς θείαις Γραφαῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς τε καὶ ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς παραδόσεσι καὶ διδασκαλίαις· οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα κἄν μίαν συλλαβὴν ἢ μίαν κεραλίαν παροραθῆναι τῶν κειμένων δογμάτων, ἀλλὰ τῶν εὐαγγελικῶν τε καὶ ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν κανόνων τε καὶ δογμάτων καὶ τῶν ἀρχαίων νομοθεσιῶν κειμένων, οὕτω καὶ ἡμᾶς δοῦναι λόγον ὑπὲρ τῶν προκειμένων ὑποθέσεων. Διὰ τοῦτο καὶ πάσας σου δουλείας ἀρεῖς, ὅσαι καὶ οἶαί εἰσι, καὶ πάντα τὰ προκειμένα σοι δευτέρα θέμενος τοῦ περὶ εὐσεβείας λόγου, σπουδάσαν κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην καταλαβεῖν ἐνταῦθα μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ πάντων ἀρχιερέων· ἐνθα γὰρ ἐστὶ ὁ περὶ εὐσεβείας καὶ περὶ πίστεως λόγος προηγουμένος, πάντα δεῖ παραβλέπειν τ.ν. πρὸς ἀληθίαν βλέποντα. Ὑπερβαίεις οὖν καταλαβεῖν ἐντὸς τῆς τεταγμένης διωρίας, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ παρόντος Ἰουνίου μηνὸς τῆς ἐνισταμένης ε' ἰνδικτιῶνος μέχρι καὶ συμπλήρωσιν χρόνων δύο. Ἐὰν δὲ παρελθούσης τῆς τοιαύτης διωρίας οὐκ ἔλθῃ ἡ ἀγιωσύνη σου, ἡμεῖς οὐκέτι μέλλομεν περιμένειν. Καὶ πόση ἡ ζημία ἐστὶ, πόση βλάβη, πόση πρὸς τούτοις ἀτιμία, τοιοῦτων προκειμένων ἀναγ-

καίων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀπολειφθῆναι τὴν ἀγιωσύνην σου τῆς τοιαύτης ἐκωφελοῦς συνελεύσεως, ὡς περὶ ἐπεὶ ἔλθῃ, πόση τιμὴ καὶ δόξα, πόσον κέρδος καὶ πόση ὠφέλεια ἔσται καὶ εἰς τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ εἰς τοὺς εὐρίσκομένους αὐτόθι Χριστιανούς; Σπουδασίτω τοίνυν αὕτη ἀφικέσθαι ἐνταῦθα, πάντα τὰ ἄλλα ἐλάττω θέμενος τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως· γινωσκέτω δὲ ἡ ἀγιωσύνη σου, ὅτι τὴν ὑγιὰ καὶ ἀμώμητον πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν καὶ τὰ ὀρθὰ ταύτης δόγματα οὕτω φυλάσσομεν, καὶ οὕτως ἔχομεν καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ βασιλεία, ὡς περὶ καὶ πρότερον εἴχομεν· καὶ μὴ πιστεῦσης τισὶ λέγουσιν ἴσως περὶ ἡμῶν ἐναντία, ἀλλ' οὕτω διακείμεθα περὶ τὰ ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ περὶ Θεοῦ δόγματα, καὶ οὕτως ἐσμέν καὶ νῦν, ὡς περὶ ἡμεῖς καὶ πρότερον· καὶ γὰρ οὕτω συνεφωνήσαμεν μετὰ τῶν μηρυτῶν τοῦ πάππα, ἵνα, ἐὰν φανῇ τὸ ἡμέτερον δόγμα ἐν τῇ συνόδῳ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν κρατίστον τῶν Λατίνων, ἔλθωσιν ἐκεῖνοι μεθ' ἡμῶν καὶ ὁμολογήσωσιν, ὡς περὶ λέγομεν ἡμεῖς. Θαρρῶμεν δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι οὕτω γενήσεται τῇ αὐτοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι. Ἀκριβῶς οὖν πληροφορήθητι, ὅτι οὕτως εἶναι ταῦτα, ὡς γράφομεν τῇ ἀγιωσύνη σου. Γενέσθω οὖν οὕτω, καθὼς παραβηλοῦμεν αὐτῇ. ἵνα καταλάβῃ ἐνταῦθα ἡ ἀγιωσύνη σου μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχιερέων πάντων· ἐπεὶ τοιαῦτα εἰσὶ ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητοι αἱ προκείμεναι ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις. Ὁ πανάγθεος Κύριος εἴη διαφυλάττων τὴν ἀγιωσύνην σου ἀνωτέραν παντὸς ἀνιάρου συναντήματος.

CLX. Archiepiscopus Leucadis transfertur in metropolim Naupacti.

† Πρῶξις συνδικὴ ἐπὶ τῇ μετασθῆσει τοῦ Ναυπάκτου εἰς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος.

† Σκοπεῖν χρὴ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πανταχοῦ περιάγειν τὸν γε ἀληθῶς εὐληφῶτα παρὰ Χριστοῦ τὴν τῶν αὐτοῦ λογικῶν θρεμμάτων ποιμαντικὴν προστασίαν, καὶ μὴν δὴ προύργου τίθεσθαι, ὅπως μηδὲν τι τούτων μέρος ὑποσυλῶν ὁ εἰς ἀρχῆς ἡμῖν βασκαίνων πύβρω βάλλη τῆς προσοχούσης καὶ σωτηρίου νομῆς τῆ σπάνει καὶ ἐρημίᾳ τῶν ταῖς διδασκαλαῖς ὡς περὶ τισὶ πόαις ἐκτρέφειν αὐτὰ δυναμένων· οὐ μόνον γὰρ ἀπολείπει τὸ τοῦ Χριστοῦ πάλμιον τῆ τῆς λογικῆς ἐνδείξ τροφῆς, ἀλλὰ καὶ θηροὶ βορὰ ταυτὶ γενήσεται, λέγω δὴ ταῖς εὐδοκίμοις καὶ κιδῆλοῖς διδασκαλαῖς τῶν ἔργων ἀεὶ ποιουμένων, τὰ τῆς εὐσεβείας· εὐκρινῆ δόγματα παραχαράττειν καὶ τῷ στίγμ τὸ ζιζάνιον ὑποσπείρειν· ὅθεν οὐδ' ἐπὶ πολὺ χρὴ παρατείνεσθαι τὸ ἀπολείμαντον τῶν χηρευοσῶν ἐκκλησιῶν, μεθ' ἀνευ προέδρου ταύτας διατελεῖν, καὶ μάλιστα ὅσαις συμβέβηκε μέσον γενῶν . . . ὡς ἐν σποδιᾷ πῦρ συγκρούπτεσθαι καὶ τὸ φαίνειν κατὰ μικρὸν ἀποβάλλειν, μὴ παρόντος τοῦ τὴν ἀναψιν δυναμένου ποιεῖν, ὅποιον δῆπου καὶ τὸ νῦν ἡμῖν ἐν λόγοις· ἡ γὰρ ταῖς μεγίσταις ἀνωθεν ἐγκριθεῖσα τῶν μητροπόλεων ἀγιωτάτη μητρόπολις Ναυπάκτου, ἀρχιερέως γενήσεται χηρευούσα, ψήφῳ συνδικῆ τῶν αὐτῆς ποιμένα καὶ πρόεδρον εὐληφεν, ἀνδρα συνετὸν καὶ πῶλλας ὑπὲρ εὐσεβείας διηγωνισμένον τε

καὶ παθόντα, ὅς ἰδεῖξεν ἡ ἡμῖν ὑπὲρ αὐτοῦ πεμψθεῖσα κοινῇ παρὰ τῶν ἐκείσε τοπαρχῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐκκρίτων τε καὶ λογάδων καὶ τῶν τοῦ κλήρου ἔγγραφος μαρτυρία, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν χειροτονίαν πρότερον τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λευκάδος ἀνηρημένον, ἀποδιωχθέντα δ' ἐκείθεν παρὰ τῶν Ἰταλῶν, ὃς δὴ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ψήφῳ συνοδικῇ, ὡς δεδῆλωται, τῆς περὶ αὐτὴν ὁμηγύρουσ τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Χαλκηδόνας, τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Ποντοηρακλείας, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Αἴνου, τοῦ Βιζύης, τοῦ Σηλυβρίας καὶ τοῦ Γάνου, σεπτῶ τε κελεύσματος καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, ἐφ' ᾧ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καλῶς ἱδρῦται καὶ ἐστηρικται, ἀποκατέστη τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι ἐπὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ναυπάκτου. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπολύουσα ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν παροῦσαν συνοδικὴν πράξιν πρὸς τόνδε τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Ναυπάκτου, ὑπερίμῳ καὶ ἐξαρχῶν πάσης Αἰτωλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ συλλειτουργῶν, κύρ Ματθαῖον, δίδωσιν αὐτῷ τὴν ἀνήκουσαν τῆδε τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ πᾶσαν τὴν ἀρχιερατικὴν διεξαγωγὴν, ὡς γνησίῳ ταύτης ἐρχιερεῖ, ὃς δὴ πρὸς τῷ λαθεῖν τὴν ἐκωνυμίαν τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπάκτου ἔξει καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ταύτης ἐγκαθίδρυσιν. Νῦν μέντοι γε ὄφελει ἔχειν τὴν αὐτοῦ καθέδραν ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς τῆς ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ Ἀρτης, ἔχειν τε καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐτέρας ἐπισκοπὰς, ἄνευ τῶν δύο ἐπισκοπῶν αὐτοῦ, τῆς τε Δρουνοπόλεως καὶ τῆς Βελᾶς, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ τιμῆς ἐν τε καθέδραις, στάσεσι τε καὶ συνελύσεσιν, ἀναγνωστῶν σφραγίδας ποιεῖν, ὑποδιακόνους τε καὶ διακόνους προοιθίζεσιν καὶ προσδυτέρους χειροτονεῖν καὶ ἐπισκόπους εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἐγκαθιστᾶν, ἐφευμένον καὶ τοῦτο πράττεσθαι, ἐπιλαβέσθαι δὲ καὶ πάντων τῶν θενδῆποτε διαφερόντων δικαίων τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ μητροπόλει, ὅθεν ὀφείλουσιν οἱ τε ἐν αὐτῇ κληρικοὶ καὶ ἱερωμένοι, μονάζοντές τε καὶ λαϊκοί, ὑποκείσθαι τούτῳ καὶ πειθαρχεῖν, ὅσα γνησίῳ αὐτῶν ἀρχιερεῖ καὶ ποιμένι, μεσίτῃ τε καὶ διαλλακτῇ τὰ πρὸς Θεὸν, κ. τ. λ. Ἐπιδέδοται ἡ παροῦσα συνοδικὴ πράξις τῷδε τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Νυπάκτου, ὑπερίμῳ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, δι' ἀσφάλειαν, ἀπολυθεῖσα κατὰ μῆνα Ἰουλίον τῆς ἐνεσταμένης ε' ἰνδ. τοῦ ἑσως' ἔτους, ἥτις καὶ ὑπεσημάνθη τῇ αὐτοχειρῷ ὑπογραφῇ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

LXI. Christianopolis presul in jus vocatur.

† Μηνὶ Νοεμβρίῳ, θ', ἡμέρᾳ τρίτῃ, ἰνδ. ζ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν τοῖς κελίοις τῆς μεγάλης ἀγιαζούνης αὐτοῦ τοῖς ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχουμένοις, συνεδραζόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερίμων, τοῦ Καισαρείας, τοῦ

Ἐφέσου, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Χαλκηδόνας, τοῦ Βρύσεως, τοῦ Βιζύης, ὄντος διὰ γνώμης καὶ τοῦ Αἴνου, ἐλαλήθη περὶ τοῦ Χριστιανουπόλεως, ὅτι, τε τὸν μοναχὸν Ἡσαίαν τὸν ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ τιμίου Πρωδρόμου συνοδικῶς ἐπισχεθέντα, μὴ προδοιθεῖν εἰς ἱερωσύνην διὰ τὸ δοῦναι καὶ αὐτὸν τῷ γόητι ἐνεχυρον ἐπὶ τὸ εὐρεῖν τὰ ὑπέριπυρα, ἅπερ ἀπέλειπον ὁ μοναχὸς Ἰλαρίων, λαθῶν ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς τοιαύτης μονῆς, καὶ ταῦτα τὴν ὑπόθεσιν εἰδὼς καὶ διαμνηθεὶς παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, διὰ τε τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Ἐφέσου καὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως, μὴ λαθεῖν αὐτὸν ὁ δὲ λαθῶν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἀπέλθων ἐχειροτόνησε αὐτὸν διάκονον, καὶ ὅτι τούτου γενομένου καὶ τοῦ βηθέντος Ἡσαίου ἐλθόντος ἐνταῦθα καὶ καθαιραθέντος ψήφῳ συνοδικῇ, ἐπισχεθεὶς καὶ ὁ Χριστιανουπόλεως καὶ διαμνηθεὶς, ἐλθεῖν ἐνταῦθα ἀπολογησόμενος συνοδικῶς, ὅτου χάριν πεποίηκε ταῦτα ὁ δὲ οὐκ ἔλαθε, προβαλλόμενος ἔνδειαν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι δι' αὐτὴν ἐνταῦθα παραγενέσθαι, καὶ εἰ δεῖ συγχωρηθῆναι αὐτὸν ἐνεργεῖν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, μέχρις ἂν ἐνταῦθα παραγένηται. Πρὸς ταῦτα ἀπεφθάνοντο οἱ ἱερωτάτοι ἀρχιερεῖς, ἐπιθεβαιώσαντες ταῦτα ὑσταρον καὶ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅτι τὰ μὲν ἐγκλήματα ταῦτα καθάρισιν ἀκαιτεῖ τοῦ Χριστιανουπόλεως, τοιαῦτα πεποιημένος ὁ δὲ ἐξ συγκατάθεσιν καὶ ὅτι ἀπὸν οὐδεὶς καταδικάζεται, ἔστω συγκεχωρημένος διενεργεῖν ἀκολούτως τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, ἕως ἂν ἐνταῦθα παραγένηται. Ἐτάχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ μὲν ἐντὸς τοῦ ἑλευσομένου ἡαίου μηνὸς ἔλθοι, γεγονότων πρὸς ἐκεῖνον τριῶν μηνυμάτων, πρώτου μὲν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα διὰ τιμίας γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου δεσπότου ἡμῶν, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, δευτέρου δὲ καὶ τρίτου διὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ τε Μονεμβασίας καὶ τοῦ Λακεδαιμονίας, εὐρισκομένων ἐκείσε, τότε ἀπολογησεται συνοδικῶς, καὶ γενήσεται τὸ τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ δόξαν κανονικῶς ὁ δὲ τῶν μηνυμάτων γεγονότων, ὡς εἰρηται, καὶ τῆς τεταγμένης διορίας παρελθούσης οὐκ ἔλθοι, τότε ἵνα καὶ ἀπὸν καθαιρηται. Διὰ ταῦτα ἐγγέγραπται ταῦτα τῷ παρόντι κωδικῷ σημειώσεως χάριν, μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδ. ζ'.

LXII. Metropolitæ Gothiæ committitur Ecclesia Chersonis.

† Ἐνταλμα ἐξαρχικὸν τῷ Γοθίᾳ, γεγονὸς ἐπὶ τῇ τῆς Χερσῶνος ἐκκλησίᾳ.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος ἀνατίθησι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Γοθίας καὶ ὑπερίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, τὴν ἐξαρχίαν καὶ διοίκησιν τῆς ἐν Χερσῶνι ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὅστις καὶ ὄφελαι ἐπιθλέπειν καὶ ἐπιτρέπειν ταύτην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένους ἱερωμένους καὶ μονάζοντας καὶ τὸν λοιπὸν τοῦ Κυρίου Χριστῶνυμον λαὸν καὶ παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι, κ. τ. λ. Ἀπαλύθη τῇ ε'.

† Εἶχε καὶ διὰ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Ἐπιτομήν· Ὁκτωβρίω ἰνδ. ζ'.

LXIII. Synodus decernit, fundos ecclesiasticos non posse cedi imperatori.

† Μηνὶ Νοεμβρίω . . . ἰνδ' ς', διεκομίσθησαν λόγοι τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, διὰ τοῦ περιποθήτου Θεοῦ τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύριου Μακαρίου Γλαβᾶ τοῦ Ταρχανικώτου, εἰπόντος, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος βούλεται καταστήσαι στρατιώτας ἐν τοῖς χωρίοις ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Σηλυβρίας, οἷς καὶ βούλεται δοῦναι τὰ ἐν αὐτοῖς χωράφια καὶ τὴν γῆν πᾶσαν τὴν ἐν αὐτοῖς· ἐπεὶ δὲ ἔχει καὶ ἡ μεγάλη Ἐκκλησία δύο χωρία, τὸ τοῦ Οἰκονομείου καὶ τὸ τοῦ Πασπαρᾶ, μνησθεὶς τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης σου, ἵνα ἀπολυθῶσι ταῦτα παρ' αὐτῆς, ὡς ἂν παραλαβὼν ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος ταῦτα ποιῆσῃ ἐπ' αὐτοῖς, ὅπερ βούλεται, κατέχειν γὰρ μέλλει ταῦτα μέχρι χρόνου ἐνός, καὶ εἰ μὲν ποιῆσῃ, ὅπερ βούλεται, καθέξει ταῦτα καὶ εἰσέτι καὶ δώσει τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑτέραν πρόσδοον, ἴσῃν τοῖς κτήμασι τούτοις, εἰ δὲ οὐ ποιῆσῃ, ὅπερ βούλεται, ἀντιστραφήσονται ταῦτα πρὸς αὐτήν. Πρὸς ταῦτα ὁ παναγιώτατος δεσπότης ἡμῶν, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἀπεκρίνατο, ὡς Ἐγὼ οὐκ ἔχω ἄδειαν ἐκδοῦναι τίνα τι τῶν τῆς Ἐκκλησίας κτημάτων, φύλαξ γὰρ εἰμι τούτων κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων διαταγήν, καὶ τῶν μὲν προσδῶν αὐτῶν εἰμι κύριος κατὰ πάντα καὶ ἐξουσιαστής, ὥστε ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς πᾶν, ὅπερ βούλωμαι, τῶν δὲ ὑποκειμένων αὐτῶν καὶ τῶν κτημάτων οὐχί, ἀλλὰ φύλαξ μᾶλλον εἰμι· διὰ τοῦτο καὶ οὐ ποιῆσω τοῦτο ποτε. Προτροπῇ δὲ τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης αὐτοῦ συνήχθησαν οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ ὑπέρτιμοι ἐν τῇ σεβασμίᾳ μου· τοῦ Ἀκαταλήπτου, ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Βιζύης, ὁ Βρυσησῶν, ὁ Περιθεωρίου, ὅντος διὰ γνώμης καὶ τοῦ Δίνου, καὶ ἀκηκόετες ταῦτα καὶ ἐρωτηθέντες εἰπεῖν, τί καὶ αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τούτου, πάντες εἶπον ὡς ἀπὸ ἐνὸς στόματος, μὴ ἔχειν ἄδειαν μήτε τὸν παναγιώτατον δεσπότην ἡμῶν, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, μήτε τὴν περὶ αὐτῶν ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνοδον ἐκδοῦναι πρὸς τινὰ τι τῶν τῆς Ἐκκλησίας κτημάτων· κεκλυμένον γὰρ εἶναι τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ ἀπειρημένον τὸ δίδόναι τινὰ τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς ὑπ' αὐτοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τινά. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἶπερ καὶ βουλόμεθα ποιῆσαι τοῦτο, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα, κωλυόμενοι παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἐπὶ τούτοις εἶπεν ὡς ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ὁ περιπόθητος Θεὸς τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ, ὅτι ἐπεὶ οὐ διδάτε ταῦτα πρὸς αὐτὸν, ὅτε ταῦτα, ἵνα κατέχη, ὡσπερ κατέχουσιν ἕτεροι καὶ σπεύρουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀποδίδουσι τὴν μορτὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ δὲ οὐ καὶ αὐτῷ ἑμοίως, ἵνα ὀρισμῷ τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ ἀποδιδῶται ἡ μορτὴ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳ. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐν εἶπεν ἡ

ἱερὰ σύνοδος, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἔχουμεν ἄδειαν ποιῆσαι· κεκώλυται γὰρ καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων, διακελευομένων, μὴ δίδουσαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα τινὶ τῶν θανάτων, μήτοι γε καὶ βασιλεῖ. Ἐπιπᾶσι τοῦτοις ἀπεφάνητο καὶ ὁ παναγιώτατος δεσπότης ἡμῶν, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ἱερὰ καὶ μεγάλη σύνοδος, ὅτι ἡμεῖς μὲν ἄδειαν οὐκ ἔχομεν ἐκδοῦναι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα πρὸς τινά· οὐδὲ γὰρ βουλομένους ἡμῖν ἐξίστασι τοῦτο ποιῆσαι· διὰ τοῦτο καὶ οὐδόλως ἀπολύομεν ταῦτα. Εἰ δὲ βούλεται ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος λαθεῖν αὐτὰ τῆ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ὃ βούλεται ποιῆσαι, ποιησάτω. Αὐτὸς ἔδωκε ταῦτα τῇ Ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς καὶ βουλόμενο, λαθεῖν αὐτὰ λαθεῖτω, ἐξουσίαν ἔχει ποιῆσαι ἐπὶ τούτοις, ὃ βούλεται. Ἡμεῖς ἄφ' ἑαυτῶν οὐδόλως ποιήσομεν τοῦτο, κἂν εἰ τι γένηται. Εἰς γοῦν τὴν περὶ τούτου δῆλωσιν ἐγράφησαν ταῦτα ἐν τῷ παρόντι κωδικίῳ σημειώσεως χάριν.

LXIV. Ecclesia Sardinum subijcitur metropoli Philadelphias.

† Πρᾶξις συνοδικῆ ἐπὶ τῷ Φιλαδελφείας.

† Ὁ δὲ πάντα μεταποιῶν χρόνος καὶ ἀμείδων καὶ εἰς τὸ μὴ ἂν χωρεῖν παρασκευάζων τὰ καλῶς ἔχοντα μέχρι τούδε τὰ ἑαυτοῦ ποιῶν καὶ τῆς ἰδίας φυσικῆς ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὴν τῶν Σάρδεων μεγάλην μητρόπολιν, ἐφ' οὕτω ὄδῃ· προήκουσαν καὶ τοσαύτην περιφάνειαν σχοῦσαν ἀπὸ τε χρόνου καὶ τῆς τῶν ἐν αὐτῇ καλλίστης· εὐταξίας τε καὶ παιδείας, ὡς καὶ ταῖς μεγίσταις καὶ πρώταις συναριθμηθῆναι τῶν μητροπόλεων, καὶ τὸ πρωτεύειν πληροῦσιν τινῶν κατὰ πασῶν ἐπιφέρεισθαι καὶ τὸ κράτος, κἂν ταῖς ἀπάντων ἐγκειμένην γλώσσαις, ὡς ἦδ' ἐμά τι τερπνόν καὶ καλλώπισμα τῶν ὄσσε τῆς Ἀσίας προκάθηται· πόλεων, εἰς τοσοῦτο νῦν ἀμορφία· προήνεγκε ταύτην καὶ οὕτω τὸ κατ' αὐτήν, Θεοῦ δηλαδὴ συγχωροῦντος, διέθετο, ὡς μηδὲ σχῆμα γοῦν πόλεως ἀποσώζειν καὶ μικρὸν τινα χαρακτηριστὴ ἀντιπαραδείσου τρυφῆς, ἀφανισμοῦ καὶ ἀπωλείας πεδίον γεγεννημένον. Καὶ ταῦτα μὲν τῷ χρόνῳ ποιεῖν καὶ τὰ πολλῶν τούτων ἐτι χεῖρω τοῖς πᾶσι προσπατεῖν· ἔθος, ὕλην εὐρίσκοντι τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν πλήθος, μᾶλα ἐκλαίως ἡμῖν ἐπιγιγνομένην. Τοῖς δὲ γε τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν καὶ τῆς εἰς τὸ κρεῖττον ἐπανορθώσεως ἀνάγκην ἔχουσι κήδεσθαι τῶν ἀπολωλότων τὰ καταλειφθέντα μέρη συνάγειν προσήκει καὶ τούτοις φυλακὴν εἰς τὸ ἐξῆς χορηγεῖν, ὡς ἂν τῆς χρονικῆς ἐπιβουλῆς ἀνώτερα τὰ τῆς βηθείσης ἐκκλησίας περιλειφθέντα ἐκ πολλῶν μικρὰ λείψανα πνευματικῆς ἐπισκέψεως· ἀξιώσαι τῶν προστηκόντων ἂν εἴη, τὸν καλὸν ἐκείον μιμουμένους ποιμένα, ὃς τὰ πολλὰ τῶν προβάτων καταλιπὼν, κωλύς ἔχοντα, ἐπὶ τὴν τοῦ ἀπολωλότου ἐνδὸς ζήτησιν καθῆκεν. Ἐνθεν τοι καὶ τὴν ἀγιωτάτην Φιλαδέφφειας μητρόπολιν, πολλὰ φιλούμενην Θεῷ καὶ διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τέλους ἀνάλωτον τηρουμένην καὶ μηδὲν ποτ' ἂν τῶν ἐθνῶν ἀχέονα κλίνειν προστεταγμένην, ποιμένα τε κλοπούσαν τὸν Ἀκρῶν, τὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ ἐκτὸν καὶ ταῖς

αὐτοῦ εἰν τοῖς λόγοις τε καὶ διδάγμασιν εὐχαίς κα-
 τεστηριγμένην, μητέρα κούτων δὴ τῶν καταλειφθέν-
 των καὶ μητρόπολιν καλὴν ἔδοξεν ἡμῖν καταστήσαι,
 οὐ δόξαν μᾶλλον αὐτῇ παρεχομένην, ὅσον αὐταῖς τῆν
 ἅπ' αὐτῆς σωτηρίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Συνδιασκε-
 ψάμενη ποῖνον τὰ περὶ τοῦτου ἡ μετριότης ἡμῶν εἴη
 περὶ αὐτὴν ὁμηγύρει τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ
 ὑπερτίμων, τῷ Ἐφέσου, τῷ Κυζίκου, τῷ Νικαίας,
 τῷ Χαλκηδόνος, τῷ Βρούσεως, τῷ Περιθεωρίου καὶ
 τῷ Μιλῆτου, πέπραχε τὴν μὲν ἐνορίαν πᾶσαν τῶν
 Σάρδεων, ὅση εἰς ἐστίν, εἶναι ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην
 ταύτην μητρόπολιν, ταύτην δ' ἀσασίως τὴν τῶν Σάρ-
 δεων χεκτημένην τόπον καὶ θρόνον, τοῦτο εἰς τὸν
 ἐξῆς ἅπαντὰ χρόνον εἶναι, ὅπερ αἱ Σάρδεες ἦσαν,
 καλῶς ἔχουσαι καὶ μήπω τῇ τῶν ἐθνῶν φθορᾷ, Θεοῦ
 παραχωρήσαντος, ἐκδοθεῖσαι. Ἐξίσταται τοῖνον τὸ ἀπὸ
 τοῦδε τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας, ὑπερ-
 τίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Λυδίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
 ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος, γνησίῳ ὄντι ἀρχιερεὶ καὶ τῆς περιλειφθεί-
 σης ἐνορίας τῶν Σάρδεων, μετέχειν πάντων τῶν ἀνη-
 κόντων τῷ τοιοῦτῳ θρόνῳ, ἦγουν τοῦ τε τόπου καὶ
 τῆς ἐν ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι στάσεως καὶ καθέδρας,
 τοῦ τε διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν, ἐπι-
 σκόπους ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὰς ἐκκλησίαις ἐγκαθίσταῖν
 καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντα ποιεῖν καὶ πράττειν, ὅσα
 πᾶσι τοῖς γνησίοις ἀρχιερεῦσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ
 ἐκκλησίαις ἀνήκει ποιεῖν, τῶν καταλειφθέντων με-
 ρῶν ἐκείνης ὑποκειμένων τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει
 Φιλαδελφείας, ὀφειλοῦσα καὶ τὸν τόπον ἔχειν καὶ τὴν
 τιμὴν καὶ τὸν θρόνον ἐκείνης, ὡς εἶρηται, ὀφειλότων
 πάντων τῶν ἐν αὐταῖς εὐρασκομένων Χριστῶν
 ὑποκείσθαι αὐτῷ δὴ τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Φι-
 λαδελφείας καὶ πειθαρχεῖν, ὡς γνησίῳ ἀρχιερεὶ καὶ
 δευταρχῇ καὶ μεσιτῇ αὐτῶν τὰ πρὸς τὸν Θεόν, μη-
 δενὸς, ὄντος τοῦ πλεονεκτηκῶ τινι τρῶπι παρασι-
 χθέντος καὶ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τούτων ἱερατικόν τι βουλη-
 θισομένου ποτὲ διαπραΰνασθαι. Εἰς γὰρ τὴν περὶ
 τοῦτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται καὶ ἡ παρούσα συνδι-
 κὴ πρᾶξις τῆς ἡμῶν μετριότητος.

† Ἀπελύθη τῇ ε'. Εἶχε καὶ διὰ τῆς τιμῆς πα-
 τριαρχικῆς χειρὸς τὸ· Μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδ. ζ'.

**LXV. Patriarchæ Philotheus litteris ad patriarcham
 Antiochiæ datis conuenitur de quodam Marco.**

† Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ιε', ἰνδ. ς'.

† Ἀγιώτατε δέσποτα, πατριάρχα θεουπόλεως με-
 γάλτης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἀγίῳ
 Πνεύματι ἀγαπητῆ ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος
 καὶ συλλειτουργῆ, τὸν παντοῦναμον διὰ παντὸς ἰκε-
 τεύω Κύριον, ὅπως ὑγαινοίη ἡ ἀγιωσύνη σου καὶ
 σωματικῶς, καὶ παντοίαν ἔχοι τὴν πρὸς τὸ κρεῖτ-
 τον ἐπίδοσιν εἰς καταρτισμὸν καὶ στηριγμὸν τοῦ
 ὑπὸ σὲ Χριστωνύμου κλημῶν καὶ ὑπερρροισμῶν
 τῆς ἀνωμήτου καὶ ὑγιούς πίστεως. Ὅποσα ἐλάν-
 θαλα καὶ θορύβῳ καὶ συγχύσεσι καὶ ταραχαῖς ἐποίη-
 σεν ἐνταῦθα ὁ παρὰ τῆς σῆς ἀγιότητος εἰς προστα-
 σίαν ἀποσταλεῖς πρὸς καροῦ τῆς σεβασμίας μονῆς
 τῶν Ὁδηγῶν, ὁ ποτὲ Ἀπαμείας, παρεδηλώθησαν

Α καὶ παρὰ πολλῶν τῶν ἡμετέρων γραμμάτων τῇ σῇ
 ἀγιώτῃ καὶ παρὰ τῶν αὐτῷ ἐρχομένων, καὶ οὐκ
 ἔστι νῦν χρεῖα τὰ αὐτὰ πάλιν γράφειν περὶ τῶν αὐ-
 τῶν· τοῦτο ἐξ ἑσῶν ἐστὶν ἀνάγκη πᾶσα παραδελώ-
 σαι, ὡς οὗτος ὁ ποτὲ Ἀπαμείας, Μάρκος, ὡς φαί-
 νεται ἀπὸ τοῦ πράγματος, ὅτε πατριάρχη Ἀντι-
 οχείας ἔχει, οὔτε σύνδοτον, οὔτε Κωνσταντινουπόλεως,
 ἀλλ' οὐδὲ ἐκκλησίαν. Ἐποίησεν αὐτῷ, ὅσα ἄλλοτε
 καὶ ξένα παντὶ ἀνθρώπῳ Χριστιανῷ, ὡς ἐμῆσομεν
 ἀπὸ τῶν τῆς σῆς ἀγιότητος γραφῶν, ἦλθεν ἐνταῦθα,
 καὶ ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν βασιλείαν, τὴν
 Κωνσταντινουπόλιν, σχεδὸν τὸ πᾶν, καθηρόθῃ παρὰ
 τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ τῆς περὶ αὐτῆν ἱεραῖς συν-
 ὁδοῦ, καὶ ἀφορισμῷ καθυπεβλήθη, ἐὰν μὴ συντόμι-
 ῃ ἐπανατρέψῃ αὐτόθι, καὶ οὐδὲ ἐφροντίζετο περὶ τοῦ-
 του, οὐδὲ λόγῳ ἠξίωσε, ἀλλὰ καὶ τοὺς διακομισαν-
 τας ἀρχιερεῖς τὰ τιαυτά καὶ ὑβρίσας καὶ ὀβριζεί-
 καὶ οὐδὲ ἰδεῖν ἐθέλει, καὶ νῦν πάλιν βούλεται ἵνα
 καὶ εὖ μοναστήριον λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ μήτε ὑπὸ
 τὴν Κωνσταντινουπόλεω; εἶναι, μήτε μὴν ὑπὸ τὴν
 Ἀντιοχείας, ὡς περ μέλλεις μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν
 γραφῶν τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερέων τῇ· σῆς ἀγιότη-
 τος· τὸ δὲ χεῖριστον, ὅπερ ἔχουσα νῦν, ὅτι βούλεται
 ἵνα ἔλθῃ αὐτόθι, νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὴν ἀγιωσύνην σου
 καὶ τὴν σύνδοτον σου, νὰ λάβῃ πάλιν τὴν συγχώρη-
 σιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς μονῆς, καὶ εὐρίσκηται
 ἐνταῦθα. Τί ταῦτα; ἀνθρώπου; Χριστιανῶ; διαβό-
 λου ἀντικρῦ; εἰσὶν ἔργα. Ἐγὼ τὴν εἰρήνην κρῆζω
 καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλίαν τῆς ἀγιωσύνης σου,
 ὅτι οὐκ ἄλλως ἡμᾶς ἔχειν δεῖ, ἐπεὶ τοῦτο διδάσκω-
 μεν, καὶ εἰς τοῦτο ἐτάχθημεν, καὶ αὐτὸν ἔχομεν
 διδάσκαλον τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν τὴν εἰρήνην.
 Καὶ εἴπερ ἔλθοι αὐτόθι, φέρων ἡμαρτίας ἢ πρῶστὰγ-
 ματα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αυτοκράτορος,
 ζητῶν συγχώρησιν, ἵνα πάλιν ἐπανατρέψῃ ἐνταῦθα
 εἰς προστασίαν τῆς μονῆς, ἀπόπεμφον αὐτὸν, καὶ
 μηδὲν ἄκοῦσης αὐτοῦ· προξενήσει γὰρ σκάνδα-
 λον, εἴπερ γένοιτο μέτον ἡμῶν, μέγα. Ἐγὼ τοὺς
 ἐρχομένους ἐνταῦθα τῆς σῆς ἀγιότητος πάντας καὶ
 ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπῶ, καὶ ἕτερον ἐὰν πέμψῃ; ἐν-
 ταῦθα, κάκεινον καὶ ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπῶ, εἴπερ
 καὶ εἰρήνην εἶναι ἐθέλῃ, καὶ μὴ συγχύσεσι ἐγείρειν
 καὶ σκάνδαλα. Εἰ γὰρ τοιοῦτος κακὸς ἀνθρώπος ἀνα-
 φανεῖται μέσον εἰς τὴν πόλιν μου, εἰς τὸν θρόνον μου,
 D μεγάλως σκανδαλισθήσομαι, ὡς περ ἐμελλε ποιήσειν
 καὶ ἡ ἀγιότης σου εἰς τὸπον σου αὐτόθι, εἴπερ συν-
 ἔθινέ τι τοιοῦτον. Ἐρρώσω, ἐν Κυρίῳ ἀγιώτατε
 δέσποτα, ποθεινότατε ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ τῆς
 ἡμῶν μετριότητος.

† Εἶχε καὶ διὰ τῆς τιμῆς πατριαρχικῆς χει-
 ρὸς τὸ· Φιλύθεος, ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπισκοπὸς
 Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκου-
 μενικὸς πατριάρχης.

**LXVI. Synodi decretum de non alienandis bonis
 Ecclesiae.**

† Ἐπειδήπερ ἀνηρέθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὅτι
 τινὲς τῶν ἀρχιερέων, παραγινόμενοι εἰς τὰς λαλοῦ-
 σας αὐτοῦς ἐκκλησίας, χρεὸς ἔχοντες κατὰ πάντα

σπειθεῖν τρόπον συνίστην καὶ πρὸς τὸ κρείττον ἄγειν
 τὰ τῶν ὀπ' αὐτοῦ ἐκκλησιῶν κτήματα, μήτοι γὰρ
 μόνον αὐτὰ συντηρεῖν καὶ φυλάσσειν ἀμείωτα καὶ
 ἀνεκποίητα καθάπαξ καὶ ἀκαταβόλωτα, ὡς ἂν ἐξ
 αὐτῶν αὐτοὶ τε τὸ ἱκανὸν ἔχουσιν, καὶ ὅθι καὶ ὅτι πρὸς
 αὐτοὺς ἀφορῶντες καὶ προμήθειαν ἐξαιτούμενοι τοῦ
 σκοποῦ μὴ ἀποτυγχάνουσιν· οἱ δὲ οὐκ εἶδ' ὅπως τὰ
 μὲν τῶν προσηκόντων ταῖς ἐκκλησίαις ἀκινήτων
 κτημάτων τοῖς βουλομένοις πειράσκουσι, τὰ δ' αὖ-
 θις ἀμετόχως ἀπογαρίζονται, τὰ δὲ παρὰ τὸ ἀρμό-
 ζον τέλος ἐκκλησιαστικῶς τῆσιν ἐκδίδασιν· καὶ τοῦτο
 μάλιστα γέγονεν ἐπὶ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως
 Αἰνου, τῶν κατὰ καιροὺς ἐιληφότων τὴν προστασίαν
 αὐτῆς ταῖς προσηρμέναις αἰτίαις ἐς τοσοῦτον κα-
 ταστραφέντων αὐτῆν, ὡς μηδὲ τὴν τῶν ἀναγκαίων
 χρεῖαν παρέχειν δύνασθαι τῷ γνησίως αὐτῆς ἀρίτως
 προσταμένῳ ἀρχιερεῖ, μήτοι γὰρ καὶ πτωχοῖς ἐξαρ-
 κεῖν δίδόναι, ὅπερ ὁ τοῦ Θεοῦ βούλεται νόμος καὶ ἔ-
 θεοὶ κανόνες διακελεύονται. Ἡ μετριότης ἡμῶν,
 τοῖς θεοῖς καὶ ἱεροῖς, ἐπομένη κανόνι, κατὰ κοινήν
 ὁμόνοιαν τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ
 ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικαίου, τοῦ Βρύ-
 σεως, τοῦ Καληδόνο, τοῦ Ἀμασείας, τοῦ Τραπε-
 ζούντος, τοῦ Μιτυλήνης, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Σωζο-
 πόλεως καὶ τοῦ Χερσῶνος, τὸ παρὸν αὐτῆς σιγίλιθ-
 ῶδες ἐκείθητι γράμμα, δι' οὗ καὶ κατὰ τοῦ κανόνα
 τοῦς λέγοντας, εἰ τις ἐπίσκοπος, εὐρεθῆ ἢ ἡγούμενος
 ἐκ τῶν αὐτουργῶν τοῦ ἐπισκοπείου ἢ τοῦ μοναστη-
 ρίου ἐκποιούμενος εἰς ἀρχοντικὴν χεῖρα ἢ ἐτέρῳ
 προσώπῳ ἐκδίδουσι, ἄκυρον εἶναι τὴν ἐκδοσὶν κατὰ
 τὸν κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστολικῶν οὐτως κατὰ βῆμα
 διεξιόντα· Ἐπάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμά-
 των ὁ ἐπίσκοπος ἔχεται τὴν φροντίδα, καὶ διοικεῖται
 αὐτὰ, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐφορῶντος, μὴ ἐξείναι δὲ αὐτῷ
 σφειτερίζεσθαι τι ἐξ αὐτῶν ἢ συγγενέσιν ἰδιοῖς· τὰ
 τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι· εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορη-
 γεῖται ὡς πένητι, καὶ μὴ προσάξει τούτων τὰ τῆς
 Ἐκκλησίας ἀπεμπολεῖται. Ὁμοίως καὶ ἡ πρὸς
 Δόμνον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τάδε φησὶ ἐν
 μέτρῳ· Ἐκεῖναι μὲν γὰρ καὶ κτήσεις ἀκινήτους
 ἀνεκποίητα εἶναι· ἐκκλησιαστικῶς ὡς εἶναι χρῆ, ἐκποιή-
 σις δὲ ἐστὶν ἢ μεταθέσις τῆς δεσποτείας, ἢ γουον ἢ
 δωρεὰ, ἢ πρῶσις, ἢ ἐμφύτευσις, ἢ ἀνταλλαγὴ καὶ
 τὰ ὅμοια· ἐκδοσις δὲ ἢ ἐπὶ προσώποις ἢ χρόνοις
 ὀρισμένοις παραπομπῇ καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἢ
 ἐκδοσις ἐκποιήσις λέγεται, καὶ ἢ ἐκποιήσις ἐκδο-
 σις. Ὁμοίως καὶ ὁ πεντεκαίδεκατος κανὼν τῆς
 ἐν Ἀγκύρῃ συνόδου τοιαῦτα φησὶ· Ἐπερ τῶν διαφε-
 ρόντων τῷ κυριακῷ ἦτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅσα ἐπι-
 σκόπου μὴ ὄντος προσέβητο· ἐπώλησαν, ἀνακαλεῖ-
 σθαι τὸ κυριακόν, ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπιτάκτου
 εἶναι, εἴτε προσήκει ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν τοὺς κα-
 κῶς ὠνησαμένους, εἴτε καὶ μὴ, δὲ τὴν πολλάκις τὴν
 πρόσδοον τῶν πεπραμένων ἀποδεδωκέναι αὐτοῖς
 τοῦτοις πλείονα τὴν τιμὴν. Καὶ ἡ μα' τοῦ γ' τίτλου
 διάταξις οὕτω φησὶ· Ἐπερ ἐν αὐτῶν ὁ οἰκονόμος
 παρατίθεται λόγον τῆς αὐτοῦ διοικήσεως τῷ ἐπι-
 σκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν, εἰ τι φανῆ βλάβη· ἢ κερ-
 δῆσας· εἰ δὲ τελευτήσῃ πρὸ τῶν λογισμῶν, ὁπό-

κεινται τούτοις οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. Καὶ ἡ κα'
 διάταξις τοῦ β' τίτλου φησὶν, ὅτι ὁ μὴ δι' ἀνάβυσθον
 αἰχμαλώτων ἀγοράζων ἱερὰ σκευή.
Reliqua desunt.

**LXVII. Synodi decretum de bonis metropolitae M-
 thymnas alienatis.**

Ἡ Ἐκκλ. ἀντιέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, ὡς ἐν τῇ
 ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μηθύμνης οἱ κατὰ καιροὺς
 τῶν ἀρχιερατικῶν αὐτῆς κατέχοντες ἄρμόνιον παρέδω-
 καν πρὸς τινὰς τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῶν τῆς Ἐκκλη-
 σίας κτημάτων ἐπὶ τῷ κατέχειν τούτους αὐτὰ καὶ
 ἐκδουλεῖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποδίδοντας αὐτῇ
 καὶ τὸ ἀνήκον τέλος, τοῦ καιροῦ δὲ προλόντος καὶ
 τῶν παραλαβόντων ταῦτα τετελευτηκότων, κατέ-
 χουσι ταῦτα κατὰ διαδοχὴν ἀπ' ἐκείνων οἱ κληρονό-
 μοι ἐκείνων, μὴ ὄντες ὄλως κληρικοί, μηδὲ τὴν
 ἀνήκουσαν ὀπηρεσίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ δίδόντες, ἄλλοι
 δὲ οὐδὲ τέλος δίδασιν, ἀλλὰ κατέχουσι ταῦτα ἐξου-
 σιαστικῶς ὡς ἴδια αὐτῶν, τινὲς δὲ καὶ δίδόντες ὀλί-
 γον δίδασιν· καὶ διὰ ταῦτα ἐδεθή τῆς ἡμῶν μετριό-
 τητος ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ
 ὀπίρτιμος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς αὐ-
 τῆς καὶ συλλειτουργὸς, κύρ Χαρίτων, βοηθείας τῶ-
 κειν, ὥστε ἔπαναστραφῆναι τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ
 τὰ κτήματα αὐτῆς ἢ μετριότης ἡμῶν, συνδιασε-
 φάμενη τὰ περὶ τούτου τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ θεῷ
 συνδῶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων,
 διέγνω καὶ ἀπεφάνητο, ὡς ἂν εἰ μὲν κληρικοί εἰσὶν
 οἱ κατέχοντες τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα, κατέχου-
 σιν ὁμοίως καὶ ὅσοι ταῦτα, καθὼς καὶ οἱ πρῶτοι
 ἐκείνοι κληρικοί, ἀπ' ὧν ἔχουσιν οὗτοι ταῦτα κατὰ
 διαδοχὴν, καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὀπηρεσίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ
 δίδόντες καὶ τὸ σὺνθεσ τέλος. Εἰ δὲ οὐκ εἰσὶ κλη-
 ρικοί, εἰ μὲν βούλονται κατέχειν αὐτὰ, ὀφείλουσιν
 ἀποδίδοναι τὸ τέλος ὑπὲρ αὐτῶν, ἀναλόγως πρὸς τὸ
 κατέχουσιν· εἰ δὲ οὐ βούλονται δίδοναι τέλος, ὀφεί-
 λουσιν ἀνιστραφῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κτήματα χω-
 ρὶ λόγου τινὸς καὶ προσάπτως, εἴπερ εἰσὶ τοιαῦτα,
 οἷα παρὰ λαβὸν ἐξ ἀρχῆς· εἰ δὲ ἐποίησαν ἀνακτησίαις
 τινὰς καὶ βελτιώσεσι ἐν αὐτοῖς, κατέχειν μὲν ὀφεί-
 λουσι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος δίδοναι ἀπαραιτήτως
 τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου γὰρ χάριν ἀπολύεται καὶ τὸ
 παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος· τῇ ἀγιωτάτῃ
 ἐκκλησίᾳ Μηθύμνης, ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῇ δι'
 ἀσφάλειας.

† Ἀπελύθη τῇ ἰθ'. † Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πα-
 τριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰθ' ἡ'.

**LXVIII. Patriarchæ litteræ exhortatoriae datæ ad
 Demetrium, magnum ducem Russiae.**

† Εὐγενέστατε μέγα βῆξ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ
 Πνεύματι γνησιώτατε καὶ ἡγαπημένε υἱὲ τῆς ἡμῶν
 μετριότητος, κύρ Δημήτριε, ὕλειαν καὶ εὐθυμίαν
 ψυχῆς, σώματός τε καὶ βῶσιν καὶ εὐεσίαν, ζωῆς εἰ-
 ρηνικῆς καὶ πολυετῆς, ἐπίδοσον καὶ ἀύξεισον καὶ προ-
 κοπῆν τοῦ σοῦ βίου καὶ τῆς ἀρχῆς σου, καὶ ἄλλο εἴ
 τι ἀγαθὸν καὶ σω-ήριον, ἐπεύχεται τῇ εὐγενείᾳ σου
 ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Τὴ

γράμματα τῆς εὐγενείας σου διεκομίσθησαν ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἐσώθησαν καλῶς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου τοῦ Δανιήλ. Καὶ ἐγνώρισά καὶ ἔμαθον περὶ πάντων ὧν παρεθήλους καὶ ἔγραψας, καὶ εὐχαριστήσα τῷ Θεῷ, ὅτι ἔχεις καλῶς εἰς τὴν υγιαίν σου καὶ εἰς τὰ πρᾶγματα σου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν σου. Ἐγὼ γοῦν κατὰ τὸ χρέος, ὡς περὶ ὀφείλω ὡς κινδὸς πατὴρ ἀνῴθεν ἀπὸ Θεοῦ καταστὰς εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς εὐρισκομένους Χριστιανούς, αἶψα καὶ σπουδάζω καὶ ἀγωνίζομαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ εὐχομαι εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν, πλέον δὲ τοῦτο ποίω εἰς ὑμᾶς, εἰς τὸ αὐτόθι εὐρισκόμενον τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἔθνος, διὰ τὴν φέρον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, εὐχομαι καὶ ἀγαπῶ πάντας ὑμᾶς, ὡς εἶπον, πλέον τῶν ἄλλων· τὴν δὲ εὐγενείαν σου ἔτι περισσώτερος καὶ ἀγαπῶ καὶ εὐχομαι ὡς υἱόν μου διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλίαν, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν καθαρὰν πίστιν, ἣν ἔχεις εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν στοργὴν καὶ τὴν ὑποταγὴν, ἣν ἔχεις εἰς τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος· ἔμαθον γάρ, ὅτι στέργεις αὐτὸν καὶ ἀγαπᾶς, καὶ ἠᾶσαν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθεῖαν ἀπονέμεις αὐτῷ, ὡς μοι ἔγραψεν οὗτος, καὶ ἀπεδεξάμην σὲ πολλὰ καὶ ἠδεδέξαμην σοι· καὶ οὕτω ποιεῖ, υἱέ μου, ἵνα ἔχῃς τὴν εὐχὴν μου καὶ εἰς τὸ ἐμπρόσθεν· οὐ μόνον γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ μέλλεις ἔχειν ἔτι πλέον καὶ τὴν ζωὴν σου ἀλυποῦν καὶ τὴν ἀρχὴν σου ἀκατάλυτον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν τῶν αἰωνίων αγαθῶν ἀπλάθειαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐμοῦ περισσώτερος πολλὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας· ὁ γὰρ μητροπολίτης ὁ παρ' ἐμοῦ καταστὰς τύπον φέρει τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντὶ ἐμοῦ εὐρισκῆται αὐτόθι, καὶ πᾶς ὁ ὑποτασσόμενος αὐτῷ καὶ ὁ σπουδάζων καὶ ἀγαπᾶν καὶ τιμᾶν καὶ πεῖθεσθαι αὐτῷ τῷ Θεῷ ὑποτάσσεται καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι. Πᾶσα γὰρ ἡ πρὸς αὐτὸν γινόμενη τιμὴ εἰς ἐμὲ διαδίδει καὶ δι' ἐμοῦ ἀντικρὺς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν, καὶ ὅν ἂν εὐξεται οὗτος, καὶ ἀγαπήσῃ διὰ τινὰ αἰτίαν ἀγαθὴν ἢ διὰ τὴν εὐσέθειαν αὐτοῦ ἢ διὰ τὴν ὑποταγὴν του, ἔχω τον καὶ ἐγὼ εὐλογημένον καὶ ὁ Θεὸς ὡσαύτως, καὶ τὸ ἐναντίον, ὃν ἂν ὀργισθῇ καὶ ἀφορίσῃ, ἔχω τον καὶ ἐγὼ οὕτως. Διὰ τοῦτο, υἱέ μου, ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ταῦτά σοι γράψω, καὶ γινώσκεις καὶ ἡ εὐγενεία σου, τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ πᾶσι· αὐτά· ἔτι πλέον ἀγωνίζω καὶ σπουδάζω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· οὗτος γὰρ ὁ μητροπολίτης καὶ μέγας ἄνθρωπος ἐνι, καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐτάθη πατὴρ, καὶ πολλὰ σε ἀγαπᾶ, ἵνα ἡ μετριότης ἡμῶν ἀκούουσα ἔχῃ εὐφροσύνην μεγάλην καὶ χαρὰν. Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουσιν οὕτως, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ὧν ἐζητήσας, ἐγένοντο κατὰ τὴν παρακλήσιν σου καὶ τὴν ἀξίωσίν σου γράμματα τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἤδη ἔρπονται σὺν Θεῷ αὐτόθι, καὶ μέλλεις ἰδεῖν ταῦτα καὶ μαθεῖν ἀκριβῶς περὶ πάντων ἀπὸ τοῦ μητροπολίτου Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας. Ἐγένοντο δὲ, καθὼς ἀπεδέχομαι, καὶ πολλὰ σε ἐπήνερα καὶ ἠδάρησα καὶ ἠδεδέξαμην σοι

τούτου ἕνεκα. Ἐλυπήθην γὰρ πολλὰ καὶ ὀργίσθην κατὰ τῶν ρηγῶν, ὡς περὶ μέλλεις μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων μου, καὶ καλῶς ἐποίησας; πολλὰ καὶ ἔγραψάς μοι περὶ τούτου, καὶ ὅτε θέλεις, καὶ εἰ τι χρῆσεις, γράφε μετὰ πάσης πληροφροσύνης, καὶ ζῆτει, ὡς περὶ θέλεις· ὁ πατὴρ σου γὰρ εἰμι καὶ ἐγὼ καὶ σὺ υἱός μου γνήσιος. Ἐτι δὲ καὶ ὁ υἱός μου, ὁ ἀδελφός σου, ὁ κύρ Βολοντιμοῖρος· ἀγαπῶ γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτον πολλὰ καὶ ἀποδέχομαι, δι' ἃς περὶ ἔχει ἀγαθὰ, καὶ τὰ αὐτὰ γράψω καὶ εἰ, αὐτὸν, ὅσα καὶ εἰς τὴν εὐγενείαν σου. Καὶ ὁ Θεὸς νὰ διατηρῇ ὑμᾶς ἀνόστους, ἀδελθεὺς καὶ ἀνωτέρους πάντες ἀνιάρου συναντήματός.

† Ἐίχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχεικῆς χειρὸς ἐσθ' Μηνί Ἰουρίῳ, Ἰνδ. η'.

LIIX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad metropolitanam Kioviæ et totius Russiæ.

† Ἰερώτατε μητροπολίτα Κιύβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπέριτε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάριν, εἰρήνην, εὐλοία, υγιαίν ψυχῆς, βῶσιν σώματος καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ἐμοῦ καὶ σωτηρίων ἐπισύχεται τῇ ἱερότητι σου ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Τὰ γράμματα τῆς ἱερότητός σου διεκομίσθησαν ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ ἐγνώρισά ἀπὸ τούτων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀβθακούμ, τοῦ διακομίδαντος ταῦτα, πάντα ὅσα ἔγραψας καὶ ἀνέφερες· ἐποίησας οὖν καλῶς καὶ ἀπέστειλας ἐνταῦθα ἐγγράφους σου ἀναφορὰς καὶ ἀνθρώπων σου, καὶ ὡς δεῖ ποιεῖν πάντα τοὺς ἀρχιερεῖς· γινώσκει γὰρ ἡ ἱερότης σου ἀκριβῶς τὴν εἰς τοῦτο κανονικὴν ψήφον καὶ παρακλίσειν, ἦγουν ὅπως πρέπει πάντας τοὺς κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς, ποῦ μὲν αὐτοὺς ἐρχεσθαι πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνέδον, ποῦ δὲ, ἔταν οὐδὲν ἔχουσι τοῦτο εὐκόλον, καὶ γράμματα πέμπειν καὶ ἀνθρώπους καὶ ἀναφέρειν καὶ ζῆτειν, περὶ ὧν χρῆζουσι. Δι' γοῦν τοῦ χρόνου τὴν ὀργὴν οἱ ἱεροὶ καὶ θεοὶ κανόνες ἐρχεσθαι ἐντεῦθεν τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ἡμετέρους παρεκλεύσαντο, εἰτὰ τινες ὑστερόν ἐλθόντες τῶν ἀγίων ἀρχιερέων διὰ τε τὰ δικαιοσύματα τοῦ τόπου καὶ διὰ τὴν ἐσθάνειαν τῶν ἀνθρώπων ἡμᾶς τὴν ἐνιαυτὸν διατάξαντο. Ἀπεδεξάμην οὖν τὴν σὴν ἱερότητα καὶ ἐπήνεσά σε, καὶ πρέπει, νὰ ποιῆς τοῦτο, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς σὺ, ὅταν ἔχῃς τοῦτο εὐκόλον, ἐλθέ· εἰ δὲ μὴ, γράφε καὶ ἀναφέρει καὶ ζῆτει, περὶ ὧν χρῆσεις, περὶ ἐκκλησιαστικῶν, ζήτημάτων, περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, περὶ παντῶν ὧν ἐθέλεις, καὶ μέλεις μαθεῖν προηγουμένως· μὲν, περὶ ὧν ἀπορεῖς καὶ ζῆτεῖς, ἔπειτα καὶ περὶ τῶν ἐνταῦθα πάντων, πῶς ἔχουσιν ἐνταῦθα τὰ πρᾶγματα τὰ ἐκκλησιαστικά, τὰ πολιτικά καὶ τὰ τῆς βασιλείας. Καὶ εἴπερ χρῆσει καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος ἵνα μνηύσῃ πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, μέλλει τοῦτο εὐρισκῆν εὐκόλον. Τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐμένειαν, ὅταν ἔχω εἰς τὴν σὴν ἱερότητα, γινώσκεις καὶ αὐτὸς καὶ ἀκριβῶς, ὅτι ἰδίαν ἀγάπην ἔχω εἰς σὲ καὶ ἰδίαν πληροφροσύνην, καὶ ἀγαπῶ σε πολλὰ, καὶ ἔχω σε φίλον

γνήσιον, καὶ ἀποδέχομαι πολλὰ, ἵνα γράψῃς, νὰ μαν-
 ράωμεν περὶ σοῦ, περὶ τοῦ τόπου σου, περὶ τῆς
 ἀρχῆς σου, περὶ τοῦ ὑπὸ σὲ μεγάλου τούτου ποι-
 μνίου. Γινώσκω δὲ καὶ ἐγὼ καὶ εἰμι πεπληροφόρη-
 μένος, ὅτι ἀγαπᾷς με, καὶ ἔχεις φιλίαν εἰς τὴν
 ἡμῶν μετριότητα. Καὶ εἰ τι χρῆσεις, γράψε τοῦτο
 μετὰ πληροφορίας, νὰ τὸ πληρῶ. Ἀγωνίζου οὖν καὶ
 σπουδάζε διηγεκῶς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου, ὑπὲρ τοῦ
 ποιμνίου σου· σὲ γὰρ ἔχουσι πάντες οἱ αὐτόθι κοι-
 νὸν πατέρα καὶ διδάσκαλον καὶ μιστήν πρὸς τὸν
 Θεόν, καὶ γινώσκεις ἀκριβῶς, ὅποσον σπουδὴν ὀφεί-
 λουσιν οἱ ποιμένες ἔχειν ὑπὲρ τῶν προβάτων αὐ-
 τῶν, τοῦ λογικοῦ τούτου ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ·
 αὐτὸ γὰρ τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ φησι διὰ τοῦ ἁγίου
 ἀποστόλου τοῦ μεγάλου Παύλου, ὅτι λόγον ἀποδώ-
 σουσιν ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς ἀν-
 θρώπων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐγραψεν ἡ μετριότης
 ἡμῶν ἰδίως καὶ πρὸς τοὺς ῥήγας, τοὺς υἱούς μου,
 ὑπόσθη ὑποταγὴν ὀφείλουσι πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα,
 καὶ προσέταξα, ἵνα σπουδάζωσι καὶ ἀγωνίζωνται
 ὑποτάσσεσθαι καὶ κείθεσθαι καὶ παντοίαν ἔχειν εὐ-
 λάθειαν καὶ προσοχὴν πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, καὶ
 ἐδίδαξα καὶ παρήνευσα καὶ ἐνουθέτησα, οὕτως σε βλέ-
 πειν αὐτόθι, ὡς περ ἂν ἔδλεπον τὴν ἡμῶν μετρι-
 οτητα· ἐπεὶ καὶ τὰ δίκαια φέρεις τὰ ἰδικά μου, καὶ
 ἐὰν ὑπατάσσωνται καὶ τιμῶσι καὶ ἀγαπῶσι τὴν σὴν
 ἱερότητα, ἐμὲ τιμῶσι, ὃς ἔχω ἐπὶ τῆς γῆς τὰ δίκαια
 τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπεὶ ἐγίνου καὶ σὺ, χάριτι Χριστοῦ,
 μητροπολίτης παρ' ἐμοῦ, τὰ δίκαια φέρεις τὰ ἐμὰ,
 καὶ πᾶς ὑποτάσσομενος τῇ σῇ ἱερότητι τῷ Θεῷ ὑπο-
 τάσσεται, καὶ ἡ τιμὴ αὐτῆ εἰς ἐμὲ διαβαίνει. Καὶ
 τοῦτα μὲν ἔγραψα πρὸς τοὺς ῥήγας καὶ ἰδίως καὶ
 παρήνευσα, ὅσα ὀφείλουσιν εἰς ψυχικὴν αὐτῶν καὶ
 σωματικὴν προκοπὴν καὶ αὐξησιν τῆς τιμῆς αὐτῶν.
 Πρὸς δὲ τὴν σὴν ἱερότητα ταῦτα προστάσω, ἃ καὶ
 ἀνωθεν. Τὸ ἔθνος τοῦτο λίαν ἐστὶ μέγα καὶ πολυάν-
 θρωπον, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἐπιμελείας, καὶ πάν-
 τες ἀνάκεινται εἰς σὲ, καὶ ὅσον ἐνὶ εἰς τὴν δυνάμιν
 σου, σπουδάζε καὶ διδάσκει καὶ παραίνας πάντα, ὅσα
 παρίλαβε· ἀπὸ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἁγίων
 Πατέρων καὶ διδασκάλων ἡμῶν, καὶ τότε ξῆσις καὶ
 τὸν Θεὸν σύνδρομον εἰς τοῦτο καὶ βοηθόν. Ἐγραφέ-
 μοι καὶ ἀνεφέρεις περὶ τῶν ῥηγῶν, ὅπως παρέθη-
 σαν τοὺς ὄρκους αὐτῶν καὶ τὰς συμβιβάσεις, καὶ
 ὀπλιύθησαν γραφαὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος πρὸς
 αὐτοὺς, καὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ ζήτη-
 σιν τοῦ υἱοῦ μου, τοῦ μεγάλου ῥηγῆ, καὶ μέλλεις
 ἰδεῖν αὐτάς. Ἐπεὶ δὲ ἀπελύθη καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον
 Νοβογροδίου διὰ τὴν αἰτίαν ἣν οἶδεις, καὶ περὶ ἄλ-
 λων, καὶ μέλλεις ἰδεῖν αὐτάς. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς
 διατηροῦσα τὴν σὴν ἱερότητα ἀνοσον, εὐθύμον καὶ
 ἀνωτέραν παντὸς ἀναροῦ συναντήματος.

† Ἐἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
 Μητρί Ἰουρίφ, ἱ. δ. η'.

LXX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad
 principes Russiæ.

† Εὐγενέστατοι ῥήγες πάσης Ῥωσίας, ἐν ἁγίῳ
 Πνεύματι ἡγαπημένοι καὶ πιστοὶ υἱοὶ τῆς

ἡμῶν μετριότητος, ὑγίαν καὶ εὐθυμίαν τῶν ψυχῶν
 ὑμῶν καὶ τῶν σωμάτων εὐεξίαν τε καὶ ῥώσιν, τῶν
 κατὰ τὸν βίον πραγμάτων πάντων εὐθηνίαν τε καὶ
 εὐθυμερίαν, αὐξησιν ἀρχῆς καὶ προκοπὴν τιμῆς καὶ
 ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ σωτήριον ἐπεύχεται ὑμῖν
 ἅπασιν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ πιντοκράτο-
 ρος. Ἡ μετριότης ἡμῶν, ἀκριβῶς γινώσκουσα πρὸς
 πολλοῦ τὴν καθαρὰν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἡ
 παρσλάβετε ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς
 ἀμωμάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
 Ἐκκλησίας καὶ φυλάττετε αὐτήν, καθὼς καὶ παρε-
 λάβετε, ἀμώμητον καὶ καθαρὰν καὶ ἀκίβητον,
 ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ὄντες, τοῦτο δὴ τὸ τῶν ἀγαθῶν
 πάντων ἐξίτητον οὐ παύεται δι' ἔθλου, ὁμοῦ δὲ καὶ
 εὐχομένη, ἵνα ἀδιάλειπτον ἔχητε τοῦτο τὸ ἀγαθὸν
 ἐν ἑαυτοῖς, καὶ αὐξάνητε ἐπὶ πλέον εἰς τὴν πρὸς
 Θεὸν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν. Ταῦτα δὲ μέλλετε
 ἔχειν, εἴπερ ἀποδοῖσθε πρὸς τὸν ἱερώτατον μητρο-
 πολιτὴν Κυῆβου καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ ὑπέριπνον,
 ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος καὶ συλλειτουργόν, ὃν ἐχαρίσατο ὑμῶν ὁ
 Θεὸς διὰ τῶν ἡμετέρων χειρῶν, τὴν πρέπουσαν αἰδῶ
 καὶ τιμὴν καὶ ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν καὶ στέργ-
 γετε τοῦτον καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὡς τῆς
 Ἐκκλησίας υἱοὶ γνήσιοι, καθὼς ὀφείλετε στέργειν
 καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν· ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἡμῶν με-
 τριότητα ἔταξε προστάτην τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰ-
 κουμένης εὐρισκομένων Χριστιανῶν καὶ κηδεμόνα
 καὶ φροντιστὴν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, πάντες εἰς ἐμὲ
 ἀνάκεινται, πατέρα ὄντα καὶ διδάσκαλον πάντων. Εἴ-
 μιν οὖν ἦν δυνατὸν, ἐμὲ αὐτὸν διέρχεσθαι τὰς ἀπαν-
 ταχοῦ τῆς γῆς πόλεις καὶ χώρας καὶ διδάσκειν ἐν
 αὐταῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐμελλὸν τοῦτο ποιεῖν
 ἀπαραιτήτως, ἐπειδὴ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον· ἐπεὶ δὲ
 ἀδύνατόν ἐστιν, ἔνα ἀνθρωπῶν ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυ-
 ρον εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιπατεῖν, ἐκλίγε-
 ται ἡ μετριότης ἡμῶν τοὺς κρεῖττονας καὶ προέχον-
 τας ἀνθρώπους κατ' ἀρετὴν, καὶ καθίστησι καὶ χει-
 ροτονεῖ ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ ἀρχιερεῖς,
 καὶ πέμπει πρὸς τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὃν μὲν
 αὐτόθι πρὸς τὴν καθ' ὑμᾶς μεγάλην χώραν καὶ τὸ
 μυριάριθμον πλῆθος, ὃν δὲ ἐν ἄλλῃ μέρει τῆς γῆς,
 καὶ ἄλλον ἀλλαχοῦ· ἕκαστος οὖν εἰς ἣν ἂν ἐκτελέσῃ
 χώραν καὶ τόπον, καὶ τόπον ἔχει καὶ τὴν καθέδραν
 καὶ τὰ δίκαια πάντα τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐπεὶ
 οὖν ἔχετε καὶ ὑμεῖς αὐτόθι ἀντὶ ἐμοῦ τὸν ἱερώτατον
 μητροπολιτὴν Κυῆβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ἀδελ-
 σεμνὸν καὶ εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετον καὶ πᾶσι κομιου-
 μενον ἀγαθῶς, δυνάμενον, τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι,
 ποιμᾶναι λαὸν καὶ ὀδηγεῖσαι πρὸς τὰς σωτήριους
 νομάς καὶ ψυχὰς ὀδυνωμένας παρακαλεῖσαι καὶ σα-
 λευομένας στρέψαι καρδίας, καθὼς καὶ ὑμεῖς γινώ-
 σκετε, περραθέντες τῶν αὐτοῦ πλεονεκτιμάτων καὶ
 τῆς ἀγιότητος, μεγάλην ὀφείλετε πρὸς αὐτὸν τῆ
 τιμὴν καὶ εὐπειθειαν, ὅσῃν ἂν ἐμέλλετε πρὸς ἐμὲ
 αὐτὸν ἀποδοῖναι, εἴ γε αὐτόθι παρήμην· τὰ γὰρ
 ἡμέτερα δίκαια ἔχων αὐτὸς αὐτόθι ἀντὶ ἐμοῦ εὐρί-
 σκεται, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν γινομένη τιμὴ καὶ ὑπο-
 ταγὴ καὶ εὐπειθεια πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα ἀνα-

φίρεται και δι' αὐτῆς ἀνείκτως πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν διαβαίνει. Ὑμεῖς γοῦν, υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὄντες γνήσιοι και τρέφοντες πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ ψυχῆς πίστιν ὀρθὴν και εὐσεβείαν, ἀφείλετε ὑπακούειν τῷ ὑμετέρῳ πατρὶ και ποιμένι και διδασκάλῳ, ὃν ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐχαρίσατο δι' ἡμῶν, και στέργειν αὐτὸν ὡς ἐμεῖ, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ὡς λογισμοὺς Θεοῦ λογίζεσθαι· ἐὰν οὕτω ποιήτε και οὕτω διακλήσθε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ και πρὸς αὐτὸν τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην ὑμῶν, πρῶτον μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοὺς μισοὺς ἔξετε, τὴν Θεὸν κτησάμενοι σύνδρομον και βοηθὸν εἰς ἅπερ χρῆζετε, αὐξήσιν τῆς ἀρχῆς ὑμῖν παρεχόμενον και πλάτος βίου και πραγμάτων εὐθηνίαν και τῶν ἀγαθῶν πάντων εὐημερίαν και ζῶην ἀλυπον, ἀνώδυνον και ὑγείαν σωμάτων, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν και τὴν τῶν αἰδίων ἀγαθῶν κληρονομίαν τε και ἀπόλαυσιν. Ἐξετε δὲ και παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιλήτους πολλοὺς και μεγάλους και εὐχαριστίας και εὐχὰς πρὸς τὸν Θεόν, οὗ ἡ χάρις και τὸ ἔλεος εἴη διατηρῶν ὑμᾶς, ἐστηριγμένους ἐν χάριτι ἐν τῇ ὀρθῇ και ἀμωμῆτῳ πίστει και ὑπακούοντας τῷ Πατρὶ και διδασκάλῳ τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, ὡς ἂν οὕτω διαφυλάττοισθε ἄνοσοι, εὐθυμοι και ἀνώτεροι παντὸς ἀναιροῦ συναντήματος.

† *Εἶχε και διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί Ἰουρίῳ, ἰνδ. η'.*

LXXI. Patriarcha episcopum Novogradii monet ut cruce phelonii deponat et pateat metropolitæ Kioviæ et magno duci Russiæ Demetrio.

† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Νοβογροδίου, χάρις εἴη και εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῆ εἰ θεοφιλῆ. Γινώσκεις, ὅτι ὁ πρὸ σοῦ ἐπίσκοπος Νοβογροδίου ἔλαθε παρὰ τῆς θείας και ἰερᾶς και μεγάλης συνόδου τιμὴν, ἵνα φορῇ εἰς τὸ φελώνιον αὐτοῦ σταυροῦ· τέσσαρας· τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἡ θεία σύνοδος πρὸς ἐκείνον μόνον, οὐχ ἵνα ἔχη τοῦτα πᾶς ἐπίσκοπος Νοβογροδίου, ἀλλ' ἐκείνος μόνος πρὸς ὃν ἐδόθη· ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν ὅτι αὐ, παρὰ τὴν τάξιν ποιήσας και παρὰ τὴν κανονικὴν συνήθειαν, ἔλαθε, ὅπερ οὐδὲν εἶχε ἀδειαν, και φορεῖς και σύ εἰς τὸ φελώνιον σου τοὺς τέσσαρας σταυροὺς, και οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ οὐδὲ τὴν πρέπουσαν τιμὴν και ὑπακοὴν και εὐπειθειαν ἰδὼς πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυέβου και πάσης Ῥωσίας, ὑπέριμνον, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργὸν, ὅτε μὴ πρὸς τὸν υἱόν μου, τὸν εὐγενέστατον ῥῆγα πάσης Ῥωσίας, κύρ Δημήτριον, ἀλλὰ ἀντίστασαι και ἀντιλέγεις αὐτοῖς. Ἄπερ γνωρίζασα ἡ μετριότης ἡμῶν ἐδαρύνθη και ὠργίσθη και ἠγανάκτησε κατὰ σοῦ, πῶς καιεὶς ταῦτα παρὰ τὴν παρικείμεσιν τῶν θεῶν και ἱερῶν κανόνων. Διὰ τοῦτο και γράφει και παρακαλεῖται σοι, ἵνα χωρὶς λόγου και προφάσεως ἐκβάλῃς ἀπὸ τοῦ φελωνίου σου τοὺς σταυροὺς· πῶς γὰρ ἐτάλμας ἔλω; σοι ποιήσαι πρᾶγμα τοιοῦτον; Ἐπειτα ἵνα ἔχῃς και τὴν προσήκουσαν τιμὴν και ὑπακοὴν και εὐπειθειαν πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυέβου και πάση; Ῥωσίας και πρὸς τὸν εὐγενέστατον μέγαν ῥῆγα· και ἰδὸν

ποιήσῃ; οὕτω, μέλλεις τυχεῖν ἕκω τῆς ἡμῶν μετριότητος και τῆς θείας και ἱερᾶς και μεγάλης συνόδου, και ἔσται και τὰ ἐπιτιμία μετριώτερα· εἰ δὲ οὐ ποιήσεις οὕτω, καθὼς σοι παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, μέλλει γράφειν αὐτῇ πρὸς τὸν μητροπολίτην σου, ἵνα σε καθήρῃ και λάβῃ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπὸ σοῦ· ὅσον γοῦν σε φαίνεται κάλλιον, ἐκείνο και ποιήσον. Ἐ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ.

† *Εἶχε και διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί Ἰουρίῳ, ἰνδ. η'.*

LXXII. Patriarcha excommunicat principes Russicos, qui contra Lituanorum principem bellum facere tecumant.

† Ἐπεὶ οἱ εὐγενέστατοι ῥῆγες τῆς Ῥωσίας ὠμώφνησαν ἅπαντες και συνέθεντο, ὄρκους φρικτοὺς ποιήσαντες και τὸν τιμιον και ζωοποιὸν σταυρὸν ἀσπασίμενοι, μετὰ τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου ῥηγὸς πάσης Ῥωσίας, κύρ Δημητρίου, ὡς ἂν ἅπαντες ὁμοῦ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν ἀλλοτρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως, τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τῶν μηπιστευόντων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλὰ λατρευόντων και κακῶς και ἀθέως τῷ πυρὶ και ἂ μὲν μέγας ῥῆξ κατὰ τοὺς ὄρκους και τὴν συμφωνίαν, ἢ πρὸς ἐκείνους ἐποίησε, καεφερόνησε δὲ και τῆς ζωῆς αὐταῦ, προτιμότεραν πάντων τούτων ἠγησάμενος τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην και τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πολεμεῖν και τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μάχεσθαι, και ἐτοιμασθεὶς ἐκάθητο, περιμένων ἐκείνους, οὗτοι δὲ, μῆτε τὸν Θεὸν φοβηθέντες, μῆτε τοὺς ὄρκους αἰδεσθέντες, ἀλλὰ παραδόντες αὐτοὺς τε και τὸν σταυρὸν, ὃν ἠσπᾶσαντο, και τὰς πρὸς ἀλλήλους συνθήκας και ὑποσχέσεις, καθὼς μὲν ὑποσχέθησαν, οὐκ ἐποίησαν, προσετίθησαν δὲ μᾶλλον τῷ ἀσεβῆϊ Οὐργέδῳ, ὃς και ἐκστρατεῖαν ποιήσας κατὰ τοῦ μεγάλου ῥηγὸς, πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ἀπόλωσε και διέφθειρε, διόπερ ἀφωρίσθησαν οἱ ῥῆγες παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Κυέβου και πάσης Ῥωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος και συλλειτουργοῦ, ὡς καταφρονηταὶ και παραβάται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ και τῶν ὄρκων και τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, ἀδὴ πάντα ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισε, λίαν βαρὺ ἠγησαμένη τοῦτο κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἔχει και αὐτῇ τούτους δὴ τοὺς ῥῆγας ἀφωρισμένους, ὡς κατὰ τῆς ἱερᾶς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν πεπραχότας, οἵ τότε μέλλουσι τυχεῖν συγχωρήσεως παρ' αὐτῆς, ὅπῃταν ποιήσωσι κατὰ τὴν συμφωνίαν και τοὺς ὄρκους αὐτῶν, ἐκστρατεύσαντες ὁμοῦ μετὰ τοῦ μεγάλου ῥηγὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ, και προσέλθωσι και προσπέσωσι τῷ μητροπολίτῃ αὐτῶν, και ἀξιώσωσιν αὐτὸν γράψαι περὶ τούτου τῆς ἡμῶν μετριότητι, ὅτι ὅπῃταν γράψῃ ἐνταῦθα ὁ μητροπολίτης, ὅτι ὑπέστρεψαν και μετενόησαν γνησίως και καθαρῶς, τότε συγχωρηθήσονται παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ὅψείλουσιν οὖν γινώσκειν οὗτοι, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς χωρισμὸς ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας και παντελῆς ἀλλοτρίωσις, και μετανῶσαι γνησίως και καθαρῶς, ἵνα και

οὗτοι τῆς τοῦτου συγχωρήσεως τύχῃσι παρὰ τῆς Α LXXIV. Patriarcha statuit, episcopatum Lituanie huius metropoliticos.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί 'Ιουρίφ, Ιβδ. η'.

LXXIII. Patriarcha excommunicat Smolensici principem Svetisthlanum.

† Εὐγενέστατε μέγα βῆξ Σμολενίσκου, κύρ Σφετζίσλάβε, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐγνώρισεν, ὅτι μετὰ τοῦ μεγάλου βῆγδς τῆς Ρωσίας, κύρ Δημητρίου, συναφώνησας καὶ συνθήκας ἐποίησας, φρικτῶς ὁμῶσας καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν ἀσπασάμενος, ἵνα μετ' αὐτοῦ ἐκτερατεύῃς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τῶν λατρουόντων καὶ πιστευόντων εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἐκεῖνος, καθὼς ἐτάξτε καὶ συναρνήσατε, ἔτοιμος ἦν καὶ ἐξεδίχτετο καὶ αἰοῦ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας, καθὼς ὑπεσχέθης καὶ ὤμωσας, ἀλλὰ μᾶλλον παραβῆς καὶ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας καὶ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ, συναστράτευσας τῷ Οὐργέλωφ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐφρονεύθησας καὶ ἐψάρησας Χριστιανοὶ πολλοὶ, δι' ὅπερ ἀφώρισέ σε ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυέβου καὶ πάσης Ρωσίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, καλῶς καὶ δικαίως ποιήσας· τοὺς γὰρ τοιαῦτα ποιοῦντας καὶ παραβαίνοντας τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας αὐτῶν καὶ τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ, ὡσπερ Θεοῦ οὐκ ὄντος κρινόντος, τὰ δίκαια καὶ τοὺς παραβάτας τιμωροῦντος, ταύτους πρέπει τυγχάνειν τιμωρίας καὶ ἐπιτιμίας· καλῶς οὖν ἐποίησεν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης καὶ ἀφώρισέ σε· λαὶν γὰρ ἐποίησας βαρὺ κατὰ τῆς πίστεώς σου καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ σου· ἔχει σε οὖν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ ταῦτα ἀφορισμένον, ὡ· κακῶς ποιήσαντα· τότε δὲ μέλλεις τυχεῖν παρ' αὐτῆς συγχωρήσεως, ὅπουσαν νήσης, ὅπουσαν πακὸν ἐποίησας, καὶ ὑποστρέψης καὶ μετανοήσης γνησίως καὶ καθαρῶς καὶ κλεῦση· καὶ προσέληθης τῷ μητροπολίτῃ σου, καὶ ζητήσης· παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν, καὶ γράψῃ ἐνταῦθα πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα. Γίνωσκε οὖν, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς χωρίζει τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ παντέλεος ἀλλοτριεῖ, καὶ τὸ θεσηκὸς αὐτοῦ σῶμα, τοῦ ἀγῶνιστοῦ τοῦ ἀφωρισμένου, ἀδιάλυτον μένει εἰς ἐλεγχὸν τῆς πονηρίας αὐτοῦ πράξεως. Σπουδάσων λοιπὸν καὶ ἐπιμελήθητι, ἵνα μετανοήσης γνησίως, νήσης τὸ σφάλμα σου, καὶ ὅπουσαν γράψῃς ἐνταῦθα καὶ σὸ καὶ ὁ μητροπολίτης, καὶ ζητήσης· συγχώρησιν, τότε μέλλεις τυχεῖν καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος συγχωρήσεως καὶ λύσεως τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ εὐχῶν καὶ ἐπεινῶν, καὶ τότε μέλλεις εὐρεῖν τὸν Θεὸν ἔειον, ἐφ' οἷσπερ εἰς αὐτὸν ἡμαρτες, βοηθῶν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν σου καὶ εἰς τὴν ζωὴν σου.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μητρί 'Ιουρίφ, Ιβδ. η'.

† Φιλόθεος, ἱερέθ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικῆς πατριάρχης.

† Φθάει μὲν ἡ ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ τῶν Λιτῶν ἀνωθεν καὶ ἐξ ὀρχῆς ὑποτεταγμένη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυέβου καὶ πάσης Ρωσίας, ὑπ' αὐτῶν καὶ αὕτη τελοῦσα καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐπαρχίης οὐ μικρόν τι μέρος ὑπάρχουσα, παρ' αὐτοῦ τε τὸν οἶκελον ἐπίσκοπον χειροτονούμενον δεχομένη καὶ σύνταξ· ἄλλιας ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ὑπ' αὐτὸν διαμένουσα. κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀνωθεν τάξιν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς παραδόσεσιν ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐπαρχίαις. Τοῦ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰρημένης τῶν Λιτῶν χώρας διέποντος βῆγδς κακῶς πρὸς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ρωσίας διατεθέντος, τὸν κύρ Ἀλέξιον, καὶ πάντ' αὐ ὄντος ἔτοιμος καὶ παθεῖν καὶ δρᾶσαι ἢ τοῦτον ἔχειν μητροπολίτην καὶ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν τε καὶ χώραν πνευματικῶς ὑποκείσθαι αὐτῷ, καθ' ἑαυτὴν εἶναι βουλομένου καὶ εἰς μητρόπολιν τιμηθεῖται ὑπὸ μητροπολίτῃ γνησίῳ διοικεῖσθαι καὶ διδιῦνεσθαι, τὴν ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνοδον ἀξιοῦντος· αὕτη βεβίωσα μὴ ποτε καὶ εἰ τῶν ἀδοκῆτων συμβαίῃ, καὶ φυγῶν ὑποσταλὴ κίνδυνον καὶ βῆξιν τοῦ καθόλου τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας σφύματος τὸ πολυάνθρωπον ἔθνος ἐκεῖνο, τὸν ἐκείθεν ἀποσταλέντα, ἀξίον ἀρχιερωσίνης κριθέντα, μητροπολίτην τῆς τοιαύτης καθίστησι χώρας, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἔθνους καὶ τὰς ἐκείθεν ἀνάγκας καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ βῆγιέντος βῆγδς. Καὶ ἦν ἀν τὸ πρᾶγμα μέχρι τοῦδε καλῶν, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀνθὸς μέσον ἐκείνων εὐθαλῆ· ἀμάραντον ἔμενον, εἴπερ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκεῖνος τοῖς δοθεῖσιν αὐτὸν ἔμενον ὄρκους, ἠρκεῖτο τε ἐφ' οἷς δικαίως τετίμητο· ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐθαμῶς, τῇ δὲ κακίῃσ' ἀπολουμένη τῷ πλείονος ἐφέσει, δωδωκῶς ἑαυτὸν ἐκεῖνα καθαρπάξειν ἐπειράτο, ὦν μὴ μέτοχος ἦν, καὶ συνεφέλιξσθαι δίκαια, μηδὲλλως ἐκεῖνῳ ἀνήκοντα, καὶ ὀλίγησων καὶ ἀμυροβωλῶν ἀετιος· καὶ πολλῶν ἐτέρων τῷ ἔθνει καθίστατο καὶ τῇ κ.θ' ἡμᾶς ἱερᾶ συνόδῳ διὰ ταῦτα λυπητὴ πολλῆς. Ἐντεῦθεν καὶ γὰρ πρὸς ἀνάγκης ὑπῆρχεν αὕτῃ, πρέσβεις τῶν ἐκκρίτων ἀνδρῶν πρὸς αὐτοὺς ἐκπέμπειν, τῆς ταραχῆν ἀνακόποντας καὶ τὴν σύγχυσιν ὡς εὐνατὸν ἀναστέλλοντας, ἧτις ἀρχὴν ἐν οὕτως ἔθνει λαθοῦσα πολλῶν, τὸ καὶ πρὸς τέλος ἰδεῖν εἰως οὐδῶλος ἐβούλετο, εἰ καὶ οὐκ εἰς μακρὴν ταῦτα προχωρεῖν ὁ τῆς εἰρήνης ἀφῆσε δοτήρ, ἢ αὐτοεἰρήνη, ὁ πάντων Σωτήρ, ὁ Χριστός. Ὡς γὰρ ὁ Λιτῶν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία πρόνοια καὶ αὐθις τοῦ ἔθνους ποιῆσαι, καὶ τὴν εἰρημικὴν κατάστασιν αὐτοῖς πραγματευέσθαι, σῶμα τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι, τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου γράμμασι συνοδῶσι καὶ σεπτοῖς προστατάμασι, τὴν Λιτῶν χώραν τῷ μητροπολίτῃ Κυέβου καὶ πάσης Ρωσίας, ὡς καὶ πρότερον, ἐπανασωσάντων καὶ ταξάντων, αὕτην ὑπὸ τὸ Κυέβον καὶ αὐθις τελῆν καὶ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ εἶναι καὶ τῆς τῶν

ρήθεις ἐρωτάτου μητροπολίτου Κυύβου μέρος, ὡς περ καὶ πρότερον, πνευματικῆς δεσποτίας, ἄπερ ὑπερον ἐμφανισθέντα καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ καλῶς προβεβηκότα ἀναφανέντα καὶ παρ' αὐτῆς ἐν κύρῳ ἰδέξαστο καὶ τὸ βέβαιον ὄθεν καὶ τὸ παρὸν ἀ-αλύουσα σιγγιλιῶδες γράμμα καὶ αὐτὴ παρακλιεύεται, τελειν τὴν τῶν Λιτῶν χώραν, καὶ διαπερ ὑπ' αὐτὴν καθ' αὐτὴν γενομένην ἐτάχθησαν, ὑπὸ τὴν τοῦ Κυύβου μητροπολίτη καὶ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, καὶ αὖθις κατὰ τὰς ἄλλας καὶ ταύτην τυγχάνουσαν, τὸ Κυύβον εἰδέναι μητροπολίτην οἰκίαν καὶ ἐκείθεν χειροτονεῖσθαι τὸν ταύτης ἐπίσκοπον καὶ, καθάπερ καὶ πρότερον, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐνορίαν τετάχθαι, καθ' ἃ δὴ καὶ ἡ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου βούλεται συνοδικῆ πρᾶξις καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ σεπέα προστάγματα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ δημοκεῖς χρόνους, οὕτως ἐμμένειν ὀφείλουσα καὶ μηδέποτε δι' ἡκιναιῶν αἰτίαν ἀποχισθῆναι καὶ διαιρεθῆναι τὴν τῶν Λιτῶν χώραν τῆς ἐπικρατείας καὶ πνευματικῆς διοικήσεως τοῦ μητροπολίτου Κυύβου, ἐπεὶ ἔταξ γηγανὸς τοῦτο ἐγγλήσιν προεξένησε καὶ ἀτοπα

γηνός. Καθ' οὗ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μητροπολίτις εἰς τὴν αὐτὴν ἐνορίαν τετάχθησιν καὶ ἡμεῖς ἐπισκοπῆς καὶ ἐπ' αὐτῇ σεπέα καὶ αὐτὴν ἐτάχθησιν καὶ τὸ βέβαιον ὄθεν καὶ τὸ παρὸν ἀ-αλύουσα σιγγιλιῶδες γράμμα καὶ αὐτὴ παρακλιεύεται, τελειν τὴν τῶν Λιτῶν χώραν, καὶ διαπερ ὑπ' αὐτὴν καθ' αὐτὴν γενομένην ἐτάχθησαν, ὑπὸ τὴν τοῦ Κυύβου μητροπολίτη καὶ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, καὶ αὖθις κατὰ τὰς ἄλλας καὶ ταύτην τυγχάνουσαν, τὸ Κυύβον εἰδέναι μητροπολίτην οἰκίαν καὶ ἐκείθεν χειροτονεῖσθαι τὸν ταύτης ἐπίσκοπον καὶ, καθάπερ καὶ πρότερον, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐνορίαν τετάχθαι, καθ' ἃ δὴ καὶ ἡ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου βούλεται συνοδικῆ πρᾶξις καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ σεπέα προστάγματα τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος, εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ δημοκεῖς χρόνους, οὕτως ἐμμένειν ὀφείλουσα καὶ μηδέποτε δι' ἡκιναιῶν αἰτίαν ἀποχισθῆναι καὶ διαιρεθῆναι τὴν τῶν Λιτῶν χώραν τῆς ἐπικρατείας καὶ πνευματικῆς διοικήσεως τοῦ μητροπολίτου Κυύβου, ἐπεὶ ἔταξ γηγανὸς τοῦτο ἐγγλήσιν προεξένησε καὶ ἀτοπα

ἔτους.
 † Αὕτη ἡ διαγραφείσα πρᾶξις ἐννοεῖται ὡς καὶ θεῖα παρακλιεύσει τοῦ πανταγώτου δεσπότη, τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου γούρου καὶ κατεστρώθη ἐν τῆς ἑκείνου παρρησιώσεσι πρὸ τοῦ φθίτου ὑποτάχθαι παρὰ τῆς τιμῆς πατριαρχικῆς καὶ ἐκείνου πρῶτον, ἐκείνου δὲ τὸ ἀρῆν καὶ ἐκείνου πρᾶξις ἔχειν ταύτην ὀρίσαντος καὶ τῆς ταύτης διαγραφῆναι συμβέδηκεν, ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ταύτης ἐπὶ στήρῳν ἔχειν διέγνωσται.

† ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΡΞΑΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΚΑΤΑΣΤΡΩ-
 ΝΥΣΘΑΙ ΚΩΔΙΚΩ; ΕΞ ΟΤΟΥ Ο ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΣ ΜΕΓΑΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΞ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
 ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΠΑΝΥΠΕΡΕΝΤΙΜΟΤΑΤΟΣ ΚΥΡ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΤΡΙΚΛΙΝΗΣ, Τῷ ΤΟΥ ΜΕΓΑ-
 ΛΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΕΤΙΜΗΘΗ ΟΦΦΙΚΙΩ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ, ΤΟΥ
 ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡ ΦΙΛΘΕΟΥ.

LXXV. Relatio legatorum de patriarcha Alexandria. C

† Κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον τῆς ἡ' ἰνδ. ἀπεστάλη-
 μεν πρὸς τοῦ παναγιοτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμεικοῦ πατριάρχου, πρὸς τὸν ἀγιώτατον πάπ-
 παν καὶ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐκείνου τοῦτο ζήτησαντος, καὶ ἐδεξάμεθα λόγους αὐτοῦ διακομίσαι τῷ παναγιοτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμεικῷ πατριάρχῃ, ὅτι ἐτάχθη δηλαδὴ παρ' ἐκείνου μνημο-
 νευθεῖται τὸ θεῖον ὄνομα τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Θεοδοσίας· βούλεται δὲ καὶ ἐν τῇ σεβασμῇ μονῇ τοῦ Εὐεργετοῦ τοῦτο ποιῆσαι, σφόδρα τοῦτο ἀποδεχόμενος, διεκίβη δὲ παρὰ γνώμην τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦτα καταστῆσαι γίνεσθαι, ἐπειδὴ μετὰ τῆς βουλή; καὶ γνώμης ἐγένετα τῆς κραταιᾶ; καὶ ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας, ὅτι ὁ ἐκείνος ἐνετύθη, Θεοῦ δίδοντας, παραγένηται, τότε δὴ ἐτοι-
 μός ἐστιν, εἶπε, καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ ὀρισμοῦ ἐκείνου καταστήσαι, καὶ δι' ἀσφάλειαν κατεστρώθη τῷ παρόντι κώδικι καὶ ἡ παρούσα παραρημείωσις μὴνι καὶ ἰνδ. τοῖς ἀνταγαγραμμέναις.

Οὐγγροβλαχίας, ζήτησάντων τῶν ἀρχόντων ἐκείνου τοῦ τόπου τοῦτο καὶ τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν τὸ παρα τῆς μεγάλης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας δοθῆναι αὐτοῖς ἀρχιερεῖ εἰς πνευματικὴν ἐπιστάσιαν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ καλῶς τε καὶ θεαρίστως ποιμαίνοντο, καὶ πρὸς τὰς σωτηρίους ἡγοῖντο νομάς· τοῦ δὲ καιροῦ προτόντος, ἐπεὶ τοῦ ἔθνους ἐκείνου τοῦ τόπου πολλοῦ τυγχάνοντος καὶ ἀμείρου σχεδόν, οὐκ ἔστιν εἰς μόνος ἀρχιερεῖς ἐκ-
 νὸς πρὸς τὸ τοσοῦτον ἔθνος ὥστε θύνασθαι πνευμα-
 τικῶς αὐτοὺς ἐπισκέπτεσθαι καὶ διδάσκειν τὰ ψυ-
 χιωφελῆ καὶ σωτήρια, κἀντεῦθεν ἐδέησε καὶ ἕτερον ἀρχιερεῖα χειροτονηθῆναι τοῦ τόπου ἐκείνου, ἐπιτη-
 σάντων ὁμοίως καὶ τοῦτο τῶν ἀρχόντων ἐκείνων, συγκατατεθέντος καὶ τοῦ πρότερον ὄντος ἐκεῖ καὶ μέχρι τοῦ νῦν εὐρισκομένου ἀρχιερέως, ἐξελέγη εἰς τὴν προστασίαν ταύτην ὁ τιμιώτατος δικαιοφύ-
 λαξ κύρ Δανιήλ, ἀνὴρ ἀξιόλογος καὶ εὐλαθῆς καὶ ἐνάρτος, ἰκανὸς χάριτι Χριστοῦ καὶ ἀρμόδιος εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀξίωμα, καὶ συνέσει καὶ ἀρετῇ δια-
 πρίπων, οὗ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν πείραν σκόντες οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ἀρχόμενοι, γράμμασιν ἰδίαις τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνοδον παρακάλεσαν, ὥστε εὐδοκῆσαι καὶ δωρη-
 σασθαι τοῦτον αὐτοῖς ἀρχιερεῖα, ὃς καὶ χειροτο-
 νήθη ψήφῳ συνοδικῇ καὶ ἐπικρίσει τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος; μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας, δηλώνοντι τοῦ ἡμίσσεως, ἔχοντος ἀρχιερεῖα τὸν μετα.

LXXVI. Antihimus nominatus metropolitae partis Ungrovlachiae.

† Ἡ γεγενοῖα συνοδικῆ πρᾶξις ἐπὶ τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ Οὐγγροβλαχίας.
 † Ἐφθασε μὲν πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν ὁ ἱερωτά-
 τος; μετροπολίτης Βιτζύνης μετατεθείς συνοδικῇ ψήφῳ καὶ ἐπικρίσει πατριαρχικῇ εἰς μητροπολίτην

τεθέντα πρότερον ἀπὸ Βυζυτίας· ὁφείλει τοίνυν ὁ βε-
 θαις ἱερωτάτος μητροπολίτης μέρους· Οὐγγροβλαχίας
 καὶ ὑπερτίμου, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶς ἀδελ-
 φός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὁ
 μετονομασθεὶς μοναχὸς κύριος Ἀχιλῆος, ἐπιλαθίσθαι
 καὶ κατασχέειν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην καὶ διδάσκειν
 τὸν ἐν αὐτῇ Χριστιάνωμον τοῦ Κυρίου λαόν καὶ πα-
 ραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ ψυχωφελῆ καὶ σωτήρια,
 ἀναγνώστα, ἃ τε σφραγίζεις, κ. τ. λ. Καθέξει γὰρ
 μὴν ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν τόπον τοῦ Μελιτηνῆς, ὄν-
 και ἀπὸ τοῦ νῦν ἔξει· ἐν τε ἀτάσσει καὶ καθέδραις
 ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης συνόδου καὶ παν-
 ταχοῦ. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπελείπεται τῷ διαλε-
 φ'έντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ μέρους Οὐγγροβλα-
 χίας, ὑπερτίμῳ καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντι τοῦ Μελιτη-
 νῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ
 συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἡ παρούσα
 συνοδικὴ πράξις δι' ἀσφάλειαν.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τό-
 Μηνί Ὀκτωβρίῳ, ἐκθ. θ.

LXXVII. *Patriarcha metropolitæ Casareæ Carpa-*
dociae confert jura episcopalia in ecclesijs Tymo-
rum et Mosis sede vacante curanda.

† Προτροπὴ εἰς τὸν Καισαρείας.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν ἐκχωρεῖ καὶ ἄδειαν δίδωσι
 τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας, ὑπερτίμῳ
 τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν
 ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἀδελφῷ καὶ συλλει-
 τουργῷ, ὡς ἀν ἐπερ συμβαίη καὶ χηρεῖσι τις τῶν
 μητροπόλεων, ἔγρου καὶ Τύωνα ἢ ἢ Μωκιάδος, καὶ
 δεήσει, ἱεροουργῆ αὐτοῦ ἐν αὐτῇ καὶ χειροτονῆ κατὰ
 τοὺς κανόνας καὶ κατὰ τὴν ἐπικρατήσαν ἄνωθεν
 εἰς ταῦτα ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν, μέχρι· ἀν γέ-
 νηται γνήσιος ἐν ταύτῃ ἀρχιερέως. Καὶ εἰς τὴν περὶ
 τοῦτου ἀσφάλειαν ἀπολείπεται καὶ τὸ παρὸν προτρο-
 πηριον γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος αὐτῷ ὅτι τῷ
 ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Καισαρείας.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τό-
 Μηνί Νομβρίῳ, ἐκθ. δ.

LXXVIII. *Synodi decretum de incantationibus.*

† Μηνί Μαΐῳ, ἐβ', Ινδ. η', προπαθημένου τοῦ παν-
 αγιατάτου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
 τριάρχου, ἐν τοῖς θεῖοις κατηχομενίοις τῆς
 ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, συνεδρι-
 ζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ καὶ τῶν ἱερωτά-
 των ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Νικαίας, τοῦ
 Βρύσηως, τοῦ Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Ἰωζοπόλεως, καὶ
 ὅτι καὶ τοῦ ὑπεψηφίου Βέρνης.

† Ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενι-
 κός πατριάρχης, Θεοῦ εὐφοκίᾳ καὶ χάριτι εἰς τὸν
 ὑψηλὸν τῆς πατριαρχίας θρόνον ἐπαυελθὼν, οὐκ
 ἐπαύσατο νόημα τε καὶ ἡμέραν ἀγρυπνίας ἑαυτὸν
 ἐκδοῦς καὶ πόνοος καὶ καμῆτους ἑτέροις, ποῦ δὲ καὶ
 κινθόνους ὑπὲρ τῶν ἑκαταχοῦ τῆς οἰκουμένης Χρι-
 στιανῶν, ποῦ μὲν τούτων ὑπερευχόμενος καὶ διδά-
 σκων τὰ θεοφιλῆ καὶ ψυχωφελῆ, ὡς λόγον ὑπὲρ αὐ-
 τῶν ἀποστόλων, τῆς ἀποστολικῆς ἐκείνης καὶ μακα-

ρίτης μνημημένος φωνῆς, οὐκ ἤκιστα δ' ἐν τῇ μεγάλῃ
 ταύτῃ καὶ βασιλεύει τῶν πόλεων, τῇ θεοδοξάστῳ Κων-
 σταντινουπόλει, προῦργον πάντως ἐποιεῖτο, εὐσε-
 βειάν τε τὸ μέγιστον ἀνεῖν καὶ παρῆρησιάζεσθαι
 καὶ ταύτην ταῖς ἀπάντων ἐναποκεῖσθαι ψυχαῖς, ἐπει
 καὶ πηγὴν καὶ ρίζαν ταύτην τῆς εὐσεβείας· καὶ κε-
 φαλήν ὁ λόγος οἶδε καλεῖν, ὡς ἐνεῦθεν ἑκασταχοῦ
 τῆς τῶν Χριστιανῶν γῆς μεταπεμπομένης, ὡς ἐκ
 πηγῆς τὸ πνεῦμα καὶ ρίζης αἱ βλαστοὶ καὶ κεφαλῆς ἡ
 τοῦ λοιποῦ σώματος σῶσταις. Οἶδε γὰρ, ὡς εἰ τῆς
 εὐσεβείας οὕτω καλῶς καὶ κατὰ τὸ προσήκον ἀνθί-
 ξονται, ταύτῃ καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀρετῶν ἐποιεθε-
 μήσουσιν ἐργασίας, καὶ τὰς τοῦ κοινοῦ πολέμιου
 μηχανὰς κατὰς ἀναφυρόμενας τῇ ἐναντίᾳ τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐκτεμεῖσι, κατεῖς τὸ μῆδὲν ἀραμίσουσιν. Καὶ
 τούτῳ μὲν οὕτως ὡς παρὰ Θεοῦ προσέειπε τῆς Ἐκ-
 κλησίας καὶ κράτους τῆς πίστεως πρόμαχος καὶ
 φροντιστῆς τῶν Χριστιανῶν ἀδιάλειπτος τελὼν ἦν,
 πολλῷ δὲ τῷ τῆς διδασκαλίας βέβηρω τὰς ἀπάντων
 ἀρετῶν κατ' ἡμέραν ψυχὰς καὶ δεῖν ἐτοιμοὺς εἶναι
 πρὸς τὰς τοῦ πονηροῦ μεθοδείας διδασκῶν ἀνθίστα-
 σθαι καὶ πάντας πείθων, μὴ τοῖς τούτου σφαιριστοῖς
 ἀλλοχεσθαι δελεάσμασιν. Ὁ δὲ τῆς ἐναντίας ἐκείνης
 γενόμενος μοῖρας τῶν ζιζανίων σκοπεύς, ἐπειπερ
 οἶδε τὰς μὲν ἑαυτοῦ μηχανὰς καὶ κακοουργίας, εἰς
 πάλαι τὴν ἀρχὴν καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τὰ Χριστιαν-
 κὸν μεταστρέψων γένος ἐχρήσατο, τῇ θεϊκῇ δυνάμει
 καταργηθείσας, καὶ ἅς κατήγεχνον αἰρέσεις καὶ
 κακοδοξίας καὶ σχίσματα καὶ κληρονομίας καὶ πλά-
 νας παντοίας, τὴν δ' Ἐκκλησίαν τῇ τοῦ Χριστοῦ
 χάριτι εἰρημνῶν ἀγούσων σταθερὰν καὶ γαλήνην καὶ
 τὰ μὲν ἴδια τέκνα πάντοθεν περιβάλλουσαν καὶ τῷ
 τῆς εὐσεβείας τρέφουσαν γάλακτι. τὴ δὲ γὰρ ἐξένι καὶ
 πόρρω που διαστώτα προκαλουμένην τε καὶ συνά-
 γουσαν, τὴν ἀλμυρὰν ὄξαν τῆς ἀσεβείας ποτίμοις
 τῆ· εὐσεβείας ἀποκλυζομένην ῥήμασιν, νῦν πρὸς τὸ
 τελευταῖον καὶ μεζζον κακόν, τὰς γοητείας θηλοῦσι
 καὶ μαγείας καὶ ἐπιφάδς τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν
 ἀνθρώπων ὁ ἀντικείμενος ἐκκλινῶν ἀντιτεχνῶται.
 καὶ τῆς νόσου μεταδίδωσι ταύτης καὶ τοῦ φαρμάκου
 τοῖς ἀπλουτέροις τε καὶ ἄκραιτέροις καὶ ἀφυλά-
 κτως εἰς ἀπροσεξίας βιάσιν, ὅθεν καὶ ἀνύρας καὶ
 γύναϊά τινα πονηρὰ ὑπέβαλεν ὁ ἐχθρός μαγείας τε
 προσκειμένας καὶ ἀπὸ κοιλίας μαντικῆς φλυαρίας
 καὶ διαβολικῆς φθεγγομένας καὶ πάσης ἀσεβείας
 μεστὰς, εἰς ἀθέτησίν τε τῆς ὀρθοδόξου καὶ εὐσεβοῦς
 τῶν Χριστιανῶν πίστεως καὶ εἰς ἀπάτην καὶ πλάνην
 καὶ ψυχικὸν αὐτῶν ἐλεθρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τινες
 ἕτεροι παρεσύρησαν, οἵτινες δὴ καὶ παρεσύρησαν,
 εἰς τὴν πλάνην ταύτην καὶ τὴν ἀπάτην. Ἦν οὖν ἡ
 τοιαύτη ἀσέβεια πρὸς κειρὸν κρυπτομένη καὶ λαν-
 θάνουσα, ὅψ δὲ ταύτης καταφανοῦς γενομένης καὶ
 ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης, ὁ οἰκουμενικός πα-
 τριάρχης, ἀνέμαθε, καὶ ὅσπιν ἀπώλειαν τὰ τοιαῦτα
 τοῖς χρωμένοις εἰδὼς ἐργάζονται, ὅσος τε περιλήθης
 ἐγγένει, καὶ τὴν ψυχὴν ἐπλήγη, καὶ φανεροῦς τού-
 τους γενέσθαι διὰ φροντίδος κατὰ τὸ εἶδος ἐπιή-
 σατο, καὶ τῶν τῆ· Ἐκκλησίας ἀρχόντων τοὺς κρείτ-
 τοντας μετακαλεσάμενος, τοὺς τοιοῦτους εὐρεῖν διὰ

πάσης παρεκλεύσατο τῆς σκουδῆς, οἱ καὶ μετ' ἄπιμελείας εὐρόντες ἅπαντας καὶ γράψαντες ἐν κατασίχῳ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη φέροντες ἐνεχειρίσαν. Καὶ σκέψις ἦν περὶ τούτου, τί ποτ' ἂν ἐπὶ τούτοις ἄρα καὶ γένηται. Ἐν ὧσιν δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ἀνὴρ τις, ἐπιστάς τῶν γνωρίμων, τοῦ ψευδομονάχου καὶ ἀσεβοῦς Φουδούλη κατηγορῶν ἦν, τοῦτον λέγων τῶν σατανικῶν ἔργων τούτων διδάσκαλον, καὶ τινα ποιεῖν ἔργα, ἃ αὐτὸς ὁ διάβολος αὐτὸς ποιήσειεν ἰσχυρεν, οὐ μὴν οὐδὲ ἐνεθυμήθη γεώποτε, καὶ γυναῖκα, ἀποπλαγῆν καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἔλκεν ἔρωτα, αἶ καὶ τοὺς ἰδίους ἀνδρας καὶ τὰ τέκνα καταλιμπάνουσαι ζητοῦσιν ἐκεῖνον, καὶ τὸ μακρὸν αἶε τοῦτου ἐπὶ γλώττης φέρουσιν ὄνομα. Τὰ γοῦν τοῦ ἀσεβοῦς τούτου Φουδούλη ὄθεν τε ὠρμητο καὶ τίς ἡ ἐναγῆς αὐτοῦ καὶ ἀκάθαρτος πολιτεία, μακρὸν ἂν εἴη διεξελθεῖν, πολλῶν καὶ ἀπειρῶν δυτιῶν καὶ οὐδὲ γῶσιση φορητῶν ἕξειπειν, μήτοι γε καὶ ἀκούσαι τῶν φιλοχρίστων τινῶ καὶ πιστῶν. Ἐν δὲ τούτῳ πάντως εἰδέναι γρη, ὡς οὐδὲ τῶν ἀσεβῶν τις καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως; ἀλλοτριῶν ἢ τῶν νῦν ἢ καὶ τῶν ἐπὶ κακῆ κάλαι ποτ' ἐμνημονευμένων τοιαῦτα πράξειεν τετολιμῆκε γέποτε. Οἰκτὴν δὲ τοῦτον τοῦτω τρόπῳ νῦν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέθη, ὅτι περ ἔρθεσεν ὁτος, πρὸ καιροῦ τῇ συνόδῳ πεμφθεὶς μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ κατηγοριῶν, ὅς δὴ καὶ φερθεὶς τὴν ἐξομολόγησιν ὑπεκρίθη καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ τοῦ κανόνος καὶ τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὴν ἰσοφῶν ἀδέξασα τῶν θείων Πατέρων διαταγῆν ὁτός φῶν ἐν ταῖς μιαραῖς αὐτοῦ βιβλοῖς αὐτίκα μεταπεμφθεὶς καὶ πόθεν ἔσχε ταύτας ἐρωτηθεὶς, παρ' ἱατροῦ τινος τοῦ Συροπούλου ἀπελογήσατο καὶ αὐτοῦ τούτου πρὸ χρόνων ἐπὶ μαγείαις ἀλόγως καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ τῆς ὑποσχέσεως ἐγγράφως δι' οἰκείων ἀποδόντος χειρῶν, οἷ μὴδέποτε τῶν καιρῶν ἐπὶ τοιοῦτοις φωραθῆναι τοῦτον διεμαρτύρουτο. Ὡς δὲ κάκεινος ὁμοίως αὐτίκα μεταπεμφθεὶς ἄμα ταῖς μαγικαῖς αὐτοῦ βιβλοῖς καὶ τίς ὁ καὶ τοῦτω πάλιν πρᾶσχιῶν αὐτῆς ἠρωτήθη (χῶς; γὰρ καὶ πρότριτα ὀμμοσίᾳ τὰς ἐκείνου μαγικά; βιβλοῦς ἔργον πρὸς, ὡ; ἔχρη, κειποήκασαν), καὶ αὐτὸς παρὰ τινος τοῦ Ἰσθηρηλοπούλου σχεῖν ὠμολόγησεν, ἄπιστον ἔδοξεν τοῦτο καθάποσ καὶ συκοφαντία σαφῆς κατὰ τοῦ Γαβριηλοπούλου καὶ φεῦδος ἐτύχασε καὶ γὰρ οὗτος ἄστος τὰ πολλὰ διατελῶν καὶ τὴν κατὰ θεὸν πασχέσαν ἐλόμενος, νηστείας δὲ καὶ ἀγρυπνίας σχολάζων καὶ προσευχαῖς, ἃ δὴ πάντα καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας; καὶ τοὺς ἄλλους πάντως ἀπλῶς μάγαν εἶναι τοῦτον καὶ τοῦ θεοῦ ἀνέπειθεν ἄνθρωπον. Ταῦτα δὲ, ὡς ἔδοξεν ὕστερον, ἀπάθη καὶ φεῦδος ἀντικρυ; καὶ ὑπόκρισις ἦν. Ὡς δ' ὁ Συροπούλος διαβολῇ χρησθαι κατ' ἐκεῖνον ἐμάθαν, μεταπεμφθῆναι καὶ τοῦτον ἐπεδόξ, καὶ αὐτὸς δέξασεν τὸ πρᾶγμα φανερώς ἔλεγεν, ὄθεν καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων τινὲς ἀπεστάλησαν, καὶ τοῦτον, ὡ δίκη, τῶν ἀνόσιων σὺν ταῖς μαγικαῖς αὐτοῦ βιβλοῖς; ἀρπάσαντες ἤγαγον, εἶχε δὲ ταῦτας ἐκεῖνος ὡς μαργάρους, ὡ; θησαυροῦ; κατακαλεισμένους ἐν σενοναχοῖς. Καὶ τί ταῦτα; Πρὸς αὐτὸν ἡ θεῖα σύνοδος ἀπεκρίνατο, Ὡ μαρε σὺ καὶ

ἡμεῖς ἐπιμελείας εὐρόντες ἅπαντας καὶ γράψαντες ἐν κατασίχῳ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη φέροντες ἐνεχειρίσαν. Καὶ σκέψις ἦν περὶ τούτου, τί ποτ' ἂν ἐπὶ τούτοις ἄρα καὶ γένηται. Ἐν ὧσιν δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ἀνὴρ τις, ἐπιστάς τῶν γνωρίμων, τοῦ ψευδομονάχου καὶ ἀσεβοῦς Φουδούλη κατηγορῶν ἦν, τοῦτον λέγων τῶν σατανικῶν ἔργων τούτων διδάσκαλον, καὶ τινα ποιεῖν ἔργα, ἃ αὐτὸς ὁ διάβολος αὐτὸς ποιήσειεν ἰσχυρεν, οὐ μὴν οὐδὲ ἐνεθυμήθη γεώποτε, καὶ γυναῖκα, ἀποπλαγῆν καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἔλκεν ἔρωτα, αἶ καὶ τοὺς ἰδίους ἀνδρας καὶ τὰ τέκνα καταλιμπάνουσαι ζητοῦσιν ἐκεῖνον, καὶ τὸ μακρὸν αἶε τοῦτου ἐπὶ γλώττης φέρουσιν ὄνομα. Τὰ γοῦν τοῦ ἀσεβοῦς τούτου Φουδούλη ὄθεν τε ὠρμητο καὶ τίς ἡ ἐναγῆς αὐτοῦ καὶ ἀκάθαρτος πολιτεία, μακρὸν ἂν εἴη διεξελθεῖν, πολλῶν καὶ ἀπειρῶν δυτιῶν καὶ οὐδὲ γῶσιση φορητῶν ἕξειπειν, μήτοι γε καὶ ἀκούσαι τῶν φιλοχρίστων τινῶ καὶ πιστῶν. Ἐν δὲ τούτῳ πάντως εἰδέναι γρη, ὡς οὐδὲ τῶν ἀσεβῶν τις καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως; ἀλλοτριῶν ἢ τῶν νῦν ἢ καὶ τῶν ἐπὶ κακῆ κάλαι ποτ' ἐμνημονευμένων τοιαῦτα πράξειεν τετολιμῆκε γέποτε. Οἰκτὴν δὲ τοῦτον τοῦτω τρόπῳ νῦν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέθη, ὅτι περ ἔρθεσεν ὁτος, πρὸ καιροῦ τῇ συνόδῳ πεμφθεὶς μετὰ καὶ τῶν αὐτοῦ κατηγοριῶν, ὅς δὴ καὶ φερθεὶς τὴν ἐξομολόγησιν ὑπεκρίθη καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ τοῦ κανόνος καὶ τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὴν ἰσοφῶν ἀδέξασα τῶν θείων Πατέρων διαταγῆν ὁτός φῶν ἐν ταῖς μιαραῖς αὐτοῦ βιβλοῖς αὐτίκα μεταπεμφθεὶς καὶ πόθεν ἔσχε ταύτας ἐρωτηθεὶς, παρ' ἱατροῦ τινος τοῦ Συροπούλου ἀπελογήσατο καὶ αὐτοῦ τούτου πρὸ χρόνων ἐπὶ μαγείαις ἀλόγως καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῖᾳ συνόδῳ τῆς ὑποσχέσεως ἐγγράφως δι' οἰκείων ἀποδόντος χειρῶν, οἷ μὴδέποτε τῶν καιρῶν ἐπὶ τοιοῦτοις φωραθῆναι τοῦτον διεμαρτύρουτο. Ὡς δὲ κάκεινος ὁμοίως αὐτίκα μεταπεμφθεὶς ἄμα ταῖς μαγικαῖς αὐτοῦ βιβλοῖς καὶ τίς ὁ καὶ τοῦτω πάλιν πρᾶσχιῶν αὐτῆς ἠρωτήθη (χῶς; γὰρ καὶ πρότριτα ὀμμοσίᾳ τὰς ἐκείνου μαγικά; βιβλοῦς ἔργον πρὸς, ὡ; ἔχρη, κειποήκασαν), καὶ αὐτὸς παρὰ τινος τοῦ Ἰσθηρηλοπούλου σχεῖν ὠμολόγησεν, ἄπιστον ἔδοξεν τοῦτο καθάποσ καὶ συκοφαντία σαφῆς κατὰ τοῦ Γαβριηλοπούλου καὶ φεῦδος ἐτύχασε καὶ γὰρ οὗτος ἄστος τὰ πολλὰ διατελῶν καὶ τὴν κατὰ θεὸν πασχέσαν ἐλόμενος, νηστείας δὲ καὶ ἀγρυπνίας σχολάζων καὶ προσευχαῖς, ἃ δὴ πάντα καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας; καὶ τοὺς ἄλλους πάντως ἀπλῶς μάγαν εἶναι τοῦτον καὶ τοῦ θεοῦ ἀνέπειθεν ἄνθρωπον. Ταῦτα δὲ, ὡς ἔδοξεν ὕστερον, ἀπάθη καὶ φεῦδος ἀντικρυ; καὶ ὑπόκρισις ἦν. Ὡς δ' ὁ Συροπούλος διαβολῇ χρησθαι κατ' ἐκεῖνον ἐμάθαν, μεταπεμφθῆναι καὶ τοῦτον ἐπεδόξ, καὶ αὐτὸς δέξασεν τὸ πρᾶγμα φανερώς ἔλεγεν, ὄθεν καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων τινὲς ἀπεστάλησαν, καὶ τοῦτον, ὡ δίκη, τῶν ἀνόσιων σὺν ταῖς μαγικαῖς αὐτοῦ βιβλοῖς; ἀρπάσαντες ἤγαγον, εἶχε δὲ ταῦτας ἐκεῖνος ὡς μαργάρους, ὡ; θησαυροῦ; κατακαλεισμένους ἐν σενοναχοῖς. Καὶ τί ταῦτα; Πρὸς αὐτὸν ἡ θεῖα σύνοδος ἀπεκρίνατο, Ὡ μαρε σὺ καὶ

λεν· ἡ θεία σύνοδος ἀπεκρίνατο ἔπειτα· Νῦν ἔχεις ἅ
 οὐδὲς τὴν ἀρχὴν, καταφρονήσας τῆς Ἐκκλησίας καὶ
 τῶν πολλῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων, αἱ ἐγ-
 γράφως πρὸς αὐτὴν ἰδωκας. Οὐκ οἶδας, ὡς ἐφωρά-
 θης πρὸ χρόνων τὰ τῶν νέων τούτων αἰρετικῶν τε
 καὶ κακοδόξων φρονῶν, τοῦ τε Βαρλαάμ καὶ τοῦ
 Ἀκινδύνου, διάκονος τῶ τότε τελῶν, καὶ τὰ ἡμέτε-
 ρα, ὡς ἰδοῦσι, πρὸςθεύων; Καὶ τὴν ὁμολογίαν οἰ-
 κνωχέως ἐγγράφως παρέσχες, διαβολὴν ἀποκαλῶν
 κατὰ σοῦ καὶ συκοφαντίαν ἐκείνα· ἢ οὐκ οἶδας, ὡς
 μετὰ μικρὸν προσελθὼν τοῖς Λατίνοις, παρ' ἐνείνων
 ἀνήχθης εἰς τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν, καὶ τὴν
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἰδὼν, ὄβρις φέρων κατ'
 αὐτῆς δημοσίᾳ, εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὸν πάππαν,
 καὶ οἷς ἂν ἐνέτυχες Χριστιανοῖς καὶ ἔθνεσιν ἄλλοις,
 πάντας τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὑπερβαλὼν ἐχθροὺς τε
 καὶ πολεμίους; Ἄλλ' ἡμεῖς, ὅτε φιλόνητον καὶ
 συμπαθεῖ κακῆτιμὸν δεσπότην, ἰδόντες σε πάλιν κα-
 ταγνόντα μὲν ἑαυτοῦ καὶ τῆς τῶν Λατίνων θρη-
 σκείας, καὶ ὡς ὄβρις γνησίως μετανοοῦντα, ὡς ἡ σὴ
 πάλιν ἐγγράφως ὁμολογία κατὰ μέρος δείξει, καὶ
 ἀνελαθόμεθα καὶ ἠγκαλισάμεθα καὶ ὑψώσανθ' ἡμεῖς,
 εἶτα κανστρίσιον ἔδωκε σε καὶ εἰς τὸ σοῦ πρωτονω-
 τάρτου προεδιάσαμεν ὄφρ' ἵκων. Ἄλλ' οὐκ ἔκρινεν
 ὁ τοῦ Θεοῦ ἀλάθητος ὀφθαλμὸς λαυθάνειν εἰς τέλος
 τοιοῦτον ὄντα σε, ἀλλ' ὡς ψωριῶντα μακρὰν ἀποβρ-
 χίσει τῆς ἀγάλης αὐτοῦ· Ἰδοὺ γὰρ ὅπερ ἐκάλυπτες
 σὺ τὴν ἀρχὴν, φανερῶς ἀνωμολογήθη, μὴ τὰ τῶν
 Χριστιανῶν πρὸςθεύων, τὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ μάλ-
 λον, φανερῶς λατρεύων τοῖς δαίμοσι. Καὶ νῦν οὐκ
 ἐκφύσῃς τῆς δίκης, κἄν εἴ τι καὶ πάθοις, ἀνόσιε σὺ.
 Τούτων οὖν ὁ Κλωρὸς ἀκούσας καὶ φοβηθεὶς, Εἰ
 ἔστι πάλιν μετάνοια, νῦν καθαρῶς προσέρχομαι τῇ
 Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, ἀπεκρίνατο, δάκρυα χέων, τὰ στήθη
 τύπτων καὶ τὸν ἕλεον προσκαλούμενος. Πᾶσαν καὶ
 γὰρ ὄξαν, ἣν εἶχον ἐναντίαν ἀποβαλὼν, ἤδη προσ-
 έρχομαι καθαρῶς, ἔφρασκεν. Ὅθεν καὶ τούτῳ πάλιν
 ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν
 δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ἐπικαμφθεὶσα
 διεκρίνε καὶ ἀπεφώνητο, γυμνὸν μὲν εἶναι καὶ ἱε-
 ρημένον πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἀξίας τε καὶ τι-
 μῆς, μηδὲν μηδὲως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς
 ἀπολαύσων ποτὲ τῶν καιρῶν ἢ κλήρου ἢ ὀφεικίου
 τινοῦς ἢ τόπου ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ
 Ἐκκλησίᾳ, ἢ ὧως ἐν ὁποιαδήποτε τάξει αὐτῆς εἰσ-
 αχθῆναι, ἀσφαλισθῆναι δὲ μᾶλλον καὶ περιορισθῆ-
 ναι ἐπὶ χρόνοις ἐν τῇ σεβασμιᾷ βασιλικῇ καὶ πα-
 τριαρχικῇ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Δεσποτίας τῶν Θεο-
 τόκων τῆς Περιβλέπτου, ἐνθα εὐρίσκεται ἔχων καὶ
 καλλία καὶ ἀδελφάτον, μήτε ὄρων τινας, μήτε ὀμι-
 λῶν, καὶ τότε κἄν ὡς Χριστιανὸν ἀπλῶς δέξασθαι
 εὐτόν, ὅταν κλαύσῃ καὶ συντριβῇ καὶ εἰς αἰσθησιν,
 ἢ ἐκπεπύκει δόξης, ὁ τάλαιπωρος ἔβη, καὶ τὸν
 τοιοῦτον ἐκπληρώσῃ κανόνα, ἐκποιήσασθαι δὲ καὶ
 ἂ ἔχει Ἑλληνικὰς βίβλους καὶ μηδὲ τολμήσαι ὧως
 ἢ ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου ποτὲ ἢ καὶ ἐκτὸς διδάσκειν
 παιδας, ὡς καὶ πρότερον, κἄν εἴ τι καὶ γένηται.
 Καὶ τούτων μὲν οὕτως. Τοὺς δὲ προβρόχθέντας τρεῖς
 τούτους ἀνδρας, Συρόπουλον τε καὶ Γαβριηλόπουλον

καὶ δὴ καὶ Φουδοῦλῳ τὸν ψευδομόναχον, ὡς πολλὰ
 καὶ τούτους ἐπὶ τούτοις καὶ ἄλλοις ἀσεβείαις
 ἄλόντας τολμήμασι, καὶ τούτων ἀφιστάσαι καὶ τὴν
 μετὰ μελὸν ἐπιδείξει βουλομένους μηδέποτε καὶ ταῦτα
 μετὰ πολλὰς τὰς ὑποσχέσεις ἐκείνας καὶ τὰς συνθη-
 κας, φθορὰν δὲ μᾶλλον τοῖς ἀπλουτέροις καὶ ψυχι-
 κῶν παρέχοντας βλεθρον, τῆς βασιλίδος ταύτης ἐξο-
 ρισθῆναι τῶν πόλεων καὶ δὴ καὶ πάσης τῆς τῶν
 πιστῶν γῆς, ἐν ἣ κατοικοῦσι Χριστιανῶν, τὰ τῶν
 εὐσεβῶν ἔργα διαπραττόμενοι ἐψήφισαντο, ὡς τοῦ
 Χριστιανικοῦ παντὸς γένους λύμην καὶ τὰ τῆς εὐ-
 σεβείας ἀνατρέποντας τε καὶ καταλύοντας· ἀντικρυ-
 ταῖς δαιμονικαῖς ἐπικλήσεσι ταύταις καὶ γητείας
 καὶ ταῖς μαγείαις. Ἐπεὶ δὲ καὶ τινες τῶν πιστῶν
 τοῖς θεοστυγίαι προσίαισι τούτοις καὶ ἀποβλήτοις
 καὶ τὰ τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακίας καὶ ἀσεβείας δυσ-
 τυχῶς ἀνεμάξιντο, κἄντεῦθεν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας
 καὶ οὕτοι κατεσπάσθησαν βράβρον, καὶ τούτους
 ἀναμαθεῖν ἡ θεία σύνοδος ἐβουλήθη καὶ τούτοις κα-
 ταλλήλως ἐπιθεῖναι τὰ φάρμακα. Τῶν γοῦν τριῶν
 τούτων ὁ Συρόπουλος κρατηθεὶς εἶπέ τινας. Ὡς
 ἐμέμνητο φανερῶς, καὶ ἀνωμολόγησεν, οἱ προσελ-
 θόντες αὐτῷ τῇ μαγικῇ τούτου τέχνῃ ἐχρήσαντο,
 οἱ καὶ γραφέντες ἐν καταστίχῳ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐπέμ-
 φθησαν σύνοδον. Ἦσαν δὲ οὗτοι· Ἐφθασέ ποτε κα-
 τηγορηθεὶς ὁ τοῦ πραιμικηριῶν τῶν ἀναγνωστῶν
 υἱὸς τοῦ Παράδεισου, παππῶς Ἰωάννης ὁ Παράδει-
 σος, ἐπ' ἐγκλήματι τι, καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ ἐξ ἁγίας πα-
 ρέστη συνόδῳ τῷ τότε, καὶ ἀκριβεῖ τὰ κατὰ τούτον
 ἐδόθη βατάνη, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ καιρὸν ἐπι-
 σχέθη, τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνου μὴ μερίζονα τὴν κατ'
 αὐτὸν κόλασιν ἀπαιτοῦντος· καὶ μήτε τὴν καταδίκην
 ταύτην ὡς ἀπὸ Θεοῦ κρίνας εἶναι, μήτε μὴν
 ὑπολογισάμενος, ὡς εἰκότως ἢ κατ' αὐτὸν ἀπόφα-
 σις ἐξηγέθη, κατωλιωρήσας ἀπήλθεν εἰς τὸν Συ-
 ρόπουλον, καὶ ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῦ κακοτεχνίας αὐτῷ
 βοηθήσειν ἐζήτησεν, ὁ καὶ σχῆμά τι δαιμονικὸν
 ἐγγράφας ἐν χάρτῃ ἐναχείρισε τούτῳ τῷ τάλαι-
 πῶρῳ, εἰπὼν· Λάβε τούτο, καὶ κάτεχε, ὅτε τῇ συν-
 ὄδῳ μέλλεις παρσοταθῆναι, ζητῶν τὴν σωτηρίαν
 σου, καὶ βεβαίαν ἔχε πληροφορίαν, ὡς σωτηρηθῆσθαι,
 καὶ τῆς αἰτήσεως οὐκ ἂν ἀποτύχῃς. Ἦλθεν οὖν ὁ
 Παράδεισος, καὶ τῇ συνόδῳ παραστάς ἰδοὺ καὶ
 παρεκάλε, καὶ τὴν πολλὴν αὐτοῦ πτωχείαν καὶ ἐν-
 δειαν πρὸς ἕλεον ἔφερε, καὶ μετὰ δακρύων συμπα-
 θείας τυχεῖν ἐζήτη, ᾧ καὶ ἐπικαμφθέντες οἱ ἱερώ-
 ται οἱ ἀρχιερεῖς ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη
 καὶ αὐθέντῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ὁμοῦ μὲν
 ὡς πτωχῷ καὶ τάλαιπῶρῳ. ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς τὸν
 καιρὸν τῆς ἀργίας αὐτοῦ ἐκπληρώσαντι, συνεχώρη-
 σαν, πάλιν τούτον ἱερουργεῖν, ἐιδόξαντες αὐτὸν καὶ
 παραινέσαντες, ὅσα εἰκός ἦν φυλάττειν, καὶ ἂν δεῖ
 ἀπέχεσθαι· καὶ κτελθὼν ὁ Παράδεισος τῷ Συρο-
 πούλῳ τὰς εὐχαριστίας ἀπένευμε. Τούτου γοῦν εὐτως
 ἀναφανέντος, ὁ Παράδεισος μετεκλήθη, καὶ ἐπειδή-
 περ ἀντιλέγων ἦν, μετεκλήθη καὶ ὁ Συρόπουλος, καὶ
 τὸν ἑαυτοῦ χάρτην λαθῶν, ἔκειντο γὰρ ἐπ' ἐδάφους·
 αἱ μαγικαὶ τούτου βίβλοι οὖν ταῖς ἐτέρω, ἔφη πρὸς
 τὸν Παράδεισον· Οὐ τούτο τὸ σχῆμα ἐν χάρτῃ παρ'

ἰμοῦ ἔλαβες, καὶ ἀπαλῶν εἰς τὴν σύνοδον συνεχω-
 ρήθης, ὡς ὑπερον ἔμοι μετὰ ταῦτα δεδήλωκας;
 Πῶς νῦν τὴν ἀλήθειαν διαβάλλεις, καὶ ψεύστην καὶ
 συκαφάντην ἀποδείξαι με φιλονεικίς; Ὑπὸ γοῦν
 τῶν λόγων τούτων ἀπελεγχθεὶς ὁ Παράδεισος ὠμολό-
 γησε καὶ τοῦτο πεποιημένος, παρὰ τῆς μητρὸς
 ἀπατηθείς. Ἐπὶ τούτοις τοῦ Παραδείσου φανερώς
 ἀπελεγχθέντος καὶ δημοσίᾳ, πάντες γὰρ σχεδὸν οἱ ἐν
 τῇ βασιλείᾳ ταύτῃ παρήσαν τῶν πόλειων, διέγινον καὶ
 ἀπεφώνησαν ἡ θεῖα καὶ ἱερὰ τῶν ἀρχιερέων ὁμήγου-
 ρις ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκου-
 μενικῷ πατριάρχῃ. γυμνὸν εἶναι τοῦτον καὶ ἔστε-
 ρημένον πάσης ἱερατικῆς δόξιας τε καὶ τιμῆς καὶ
 ἀργῶν εἰς τὸ παντελές καὶ καθηρημένον, μηδέποτε
 τῶν τῆς ἱερουσύνης τι τῶν ἀπάντων ἐνεργῆσαι πολ-
 μήσαντα, ὡς τῷ δισθόλῳ προσελθόντα καὶ τῇ ἐκεί-
 νου τέχνῃ χρῆσάμενον καὶ μαθητὴν ἐκείνου γενέ-
 σθαι τὴν πρὶν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν
 ἐθελήσαντα. Ταῦτα τοῦ Παραδείσου τούτου μαθόντος
 καὶ πενήσαντος ἐπὶ πολὺ καὶ θαυμάσαντος καὶ μετὰ
 δύο ἡμέρας τῆς συνόδου πάλιν συγκροτηθείσης καὶ
 αὐτοῦ παραστάτος καὶ ἐπιδαωμένου καὶ τὴν ἔλεον
 δυστυχῶς μετακαλουμένου, οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς
 οὐτὰ ταῦτα τὰ προλεχθέντα κατ' αὐτοῦ ἀπεφώνησαν,
 καὶ ταῦτα ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπεψήφισαντο. Μοναχὸς
 τις ἀπὸ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς πανυπεράγου
 Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ὁ παπ-
 πᾶς Ἰωάσαφ, συνεφθέρετο μετὰ τινος μοναχῆς ἀπὸ
 τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρ-
 τυρος Ἀνδρέου τοῦ ἐν τῇ κρίσει, καὶ ἰδὼν αὐτὴν
 φυλλαδοῦσαν καὶ κατὰ γαστρὸς ἔχουσαν, βουδόμενος
 λανθάνειν καὶ μηδαμῶς ἀνακαλυφθῆναι τὸ πάθος,
 ὡσπερ ἂν εἰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐλάβανε τοῦ Θεοῦ,
 εὗρε τινα μηχανὴν, δι' ἣν μὴ δῆλα τὰ κατ' αὐτὸν
 γεγονέναι καὶ καταφανῆ ἐλογίζετο. Τὸ δὲ διαβολικὸς
 τις ἦν λογισμὸς καὶ τέχνη καὶ ἔργον ἐκείνου τοῦ
 καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην παρανομίαν ἐργασάμενου.
 Ἦλθε γὰρ οὗτος εἰς τὸν Συρόπουλον καὶ δοὺς αὐτῷ
 σάκτιον ἐν, ὑπελοβίχιον Ἀλεξανδρίνου, καὶ ὑπέρπυρα
 πέντε, ἔλαβέ τι παρ' αὐτοῦ εἶδος, ἃ καὶ διεκίμισε τῇ
 μοναχῇ, ἵνα τοῦτο πιούσα φθέρῃ τὸ ἐμβρυον· ἡ δὲ
 τοῦτο ποιήσασα ἐβρόμειν ἐκείνη κατὰ γαστρὸς, καὶ
 αὐτὴ τὰ τῆς ἀμαρτίας ἐγνώσθη, αὐτὴ μὴν τοῦτο τὸ
 τελεμηθέν. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰ τῆς ἱερου-
 σύνης ὁ παππᾶς Ἰωάσαφ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ
 διενεργῶν ἦν· ὡς δὲ καὶ ὁ παππᾶς Ἰωάσαφ παρέστη,
 καὶ τὸν Συρόπουλον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐλέγχοντα
 καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δοθέντα ἐκείνῳ βουδόμενον ἀγα-
 γείν, ἐπειδὴ περ ἀντιλέγειν ἐπιχειρήσας οὐκ εἶχε
 δυνάμειος, πεισὼν ἐπ' ἐδάφους, Ἠμαρτον, ἀγνώτα-
 ροι δεσπότη καὶ θεοτάτοι, ἔφησε· νῦν ἔγνω, ὅσην
 ἀπώλειαν προσξένουν τῇ ἐμῇ τάλαιπύρῳ ψυχῇ· εἰ
 γὰρ ἐπὶ τῷ παρόντι κριτηρίῳ ἰστάμενος οὕτω φθ-
 οδῶμαι καὶ τρέμω καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν σχεδὸν ἀπο-
 βάλλομαι, τί ποτ' ἂν ἄρα καὶ πάθω, ὅτε τῷ ἀδεκ-
 στω κριτῇ παραστήσομαι, δίκην δώσω τῶν παρ'
 ἰμοῦ πεπραγμένων; Τούτων ἕνεκα ἀληθῆ παρὰ τοῦ
 Συροπούλου ταῦτα λαληθέντα ὁμολογῶ καὶ τῇ μο-
 ναχῇ ταύτῃ συνεφθέρωμην, καὶ τοῦ ἐμβρύου ἐκεί-

νου φονεὺς αὐτὸς ἐγενόμην, καὶ νῦν ἤδη προσέρχο-
 μαι κα' ἀνακαλύπτω τὸ πάθος, καὶ πᾶν, ὅπερ τοῖς
 ἱεροῖς καὶ θεοῖς κανόνι καὶ ὕμιν δοκεῖ, διαπράξασθε.
 Ταῦτα τοῦ παππᾶ Ἰωάσαφ οὕτως ἀνευγκάντος
 ἡ θεῖα σύνοδος ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη,
 τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ἀπεφώνησαν, μόνης τῆς
 ἱερουσύνης τοῦτον ἀπογυμνωθῆναι καὶ εἰς ἅπαντα
 τὰ παρ' αὐτοῦ τομηθέντα μόνην ταύτην ἀρκετὴν
 εἶναι τὴν τιμωρίαν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἀπὸ μικροῦ τινος
 ἀπηλλοτριώτο ἀξιώματος, ἀλλὰ τοῦ ἱερατικοῦ σεμ-
 νώματος ἐξέπετον ὁ τάλαιπύρως, τοῦ χοροῦ τῶν ἱε-
 ρῶν ἀπετμήθη, καὶ μακρὰν ἀπεβρίβη τῆς δόξης,
 ἣν εἶχε, καὶ τοῦ πολλοῦ ἀξιώματος. Γυνή τις τῶν
 κλουίων, Ἐξωτροχίνα καλουμένη, ἀνδρα λαβεῖν
 ἐβούλετο τῶν ἐνδόξων, κάπειδὴ περ οὐκ ἐτύχανε τοῦ
 ποθομένου ἐπιβάλλει καὶ μάγαις ἔκκυται τοῦτον
 ὑπενοήσασα, καὶ μαθοῦσα, ὡς ὁ παππᾶς Ἰάκωβος, ὁ
 τῆς Ἀμαρανθίνης ἐκείνης, εἰδῶσιν ἔχων εἰς ταῦτα
 καὶ πείραν ἀκριβῆ, καὶ αὐτῇ βοηθήσειεν εἰπερ τις
 δύναται, διεμνήσασα τοῦτω, καὶ αὐτοῦ πρὸς τὴν
 οἰκίαν αὐτῆς παραγεγονότος, αὐτὴ τὴν σκοπὴν αὐτῆς
 ἐξείπε καὶ διηγῆσασα, καὶ ὑπέρπυρα πέντε αὐτῷ
 ἐδοῦκαί, καὶ ἕτερα παρασχέιν ὑπεσχίθη, καὶ βε-
 θαίαν ἔλαβε πρὸς ταῦτο πληροφορίαν, καὶ ἐν ἐλπί-
 σιν ἦν ἀγαθαί. Ὡς δὲ ὁ παππᾶς Ἰάκωβος τὰ ὑπέρ-
 πυρα δεξάμενος ἀπῆλθε, καὶ ὁ διάβολος οὐκ ἔσχεσε,
 καὶ ὁ χρόνος παρήργετο, αὐτὴ τῷ παππᾶ Ἰακώβῳ
 διὰ τινος γράδος ἐμήνυσε, καὶ τὰ ὑπέρπυρα ἐζήτησε
 ἀγνακτῆσασα· ὁ δὲ ὑπέσχετο, καὶ τῇ γυναικὶ ἐλε-
 γεν· Εἰπέ τῇ κυρίᾳ, μὴ ἀγανακτεῖν, μηδὲ ἀθυμεῖν,
 ἀλλ' ὅπερ ζητεῖ, γενήσεται μετ' ὀλίγον. Καιροῦ οὖν
 κλειστοῦ παρωχηκότος, ἐπειδὴ περ εἶδεν ἐκείνη τοῦ-
 τον μὴδὲν ὠφελούοντα, κατηγορήσασα τοῦτω τῷ Συ-
 ροπούλῳ διεμνήσασα, καὶ τὴν τοῦ παππᾶ Ἰακώβου
 κακοτιχνίαν ἐδήλωσεν. Καὶ ὁ Συρόπουλος ταῦτα
 πρὸς τὴν ἱεράν καὶ θεῖαν ἐξείπε σύνοδον. Διεμνήσθη
 τοῖσιν καὶ ὁ παππᾶς Ἰάκωβος, καὶ παραγενόμενος
 καὶ τούτων πάντων ἀκούων εἶπεν, ὡς ἀπῆλθε μὲν εἰς
 τὴν τῆς Ἐξωτροχίνης οἰκίαν, ὡς δὲ τὸν σκοπὸν αὐ-
 τῆς ἤκουσεν, ὅτι οὐκ ἦν εὐσεβής, φυγεῖν ἐβουλήθη·
 ἡ δὲ τοῦτον κατηνάγκασε περιμείναι, καὶ ὑπέρπυρα
 πέντε τάχα χάριν οὐ ἐζήτησε αὐτῷ ἐδοῦκαί, καὶ μὴ
 θέλων ἔλαβε, καὶ ἀπῆλθεν, ἃ δὴ καὶ ἐψοδίσαν.
 ἐπειδὴ πτωχὸς ἔστι, καὶ μὴ ἔχων ἀποδοῦναι ὑπέ-
 σχετο, οὐ μὴν δὲ καὶ ἔργον τι ἐπεπράχει πρὸς ἄπερ
 καὶ ἀπεφώνησαν ἡ θεῖα σύνοδος ἅμα τῷ παναγιωτάτῳ
 ἡμῶν δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ὡς οὐκ
 ἔδει τοῦτον λαβεῖν τὰ ὑπέρπυρα, οὐδὲ αὐτοῖς ὡσὶν
 ἀκούσας τὸ ἐκείνης ζήτημα, ἀλλὰ μᾶλλον διδάξαι
 καὶ νουθετῆσαι καὶ παραινέσαι, ἐπειδὴ περ καὶ Χρι-
 στιανός ἐστι καὶ μοναχὸς καὶ ἱερεὺς, καὶ πείσται
 κατὰ πάντα τρόπον αὐτῆν, μηκέτι ποτὲ τοιοῦτόν
 τινα λογισμὸν ἐνθυμηθῆναι· ταῦτα γὰρ ἀσεβοῦς ἔργα
 καὶ διαβόλου εἰσὶν ἀντικρυς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπέρ-
 πυρα εἰδέξατο ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸν ἐκείνης ὄλωσ ἐδέ-
 ξατο λόγον, ἐδείξεν, ὅτι καὶ τὰ ὑπέρπυρα διὰ τοῦτο
 εἰδέξατο, καὶ αὐτῆ· ὑπεσχέθη ποιήσασα· τίνα γὰρ
 δύναμιν εἶχεν ἡ Ἐξωτροχίνα, ὥστε τὰ ὑπέρπυρα
 καὶ ἄκοντος αὐτοῦ τοῦτω δοῦναι καὶ πείσαι τοῦτον

λαθεῖν· διὰ τοῦτο καὶ ἀργὸν εἶναι τοῦτον τῆς ἱερω-
σύνης καὶ καθηρημένον παντελῶς ἀπεφήναντο, καὶ
μηδέποτε ἐφ' ὄρω πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς· τι τῶν τῆς
ἱερωσύνης ἐνεργήσαι ὄλω; τολμήσαι, ἐπειδή περ
ἔδοξε ταῖς μαγικαῖς κακοτεχνίαις· προκείσθαι, ἃ δὴ
προφανῶς ἔργα σατανικῆ, μήτοι γε Χριστιανοῦ καὶ
τῶν τοῦ μοναχικοῦ βίου, εἴτα καὶ τῶν τὸ ὑψηλὸν
τοῦτο καὶ μέγα ἐχόντων τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.

**LXXIX. Patriarcha Callisto cuidam concedit jus
ascipiendi confessiones monachorum ipsi subdi-
torum.**

† Ἐνταλμα τῷ κύρ Καλλίστῳ, ἵνα δέχηται τὰ ἐξο-
μολογήσεις τῶν ὑποτακτικῶν αὐτοῦ.

† Ἐπεὶ ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς, κατὰ Πνεῦμα
υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύρ Κάλλιστος ὁ Ἄγ-
γελικουδης, ἀνέφερεν εἰς αὐτήν, ὅτι οἱ εὐρισκόμενοι
μετ' αὐτοῦ μοναχοὶ παρ' αὐτοῦ ἀποκαρέντες καὶ αὐ-
τῷ ὑποτασσόμενοι ἔχουσι ἕτερον πατέρα πνευματι-
κόν, πρὸς ὃν ἐξομολογούνται, καὶ παρ' οὗ τὴν λύσιν
λαμβάνουσιν, εἰς ἅπερ ἐξομολογούνται, ἅπερ γίνε-
ται ἐμποδισμὸς αὐτῷ εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχὴν καὶ
εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκείνων ὑποταγήν, μὴ ἔχοντι εὐ-
κόλως ποιεῖν, ἅπερ αὐτῷ δοκεῖ, καὶ ἐδεήθη διὰ
ταῦτα τυχεῖν βοήθειας παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος
καὶ συγχωρητικῆς καὶ ἐνδόσεως, ὥστε δέχεσθαι τὴν
αὐτῶν ἐξομολόγησιν, αὕτη τὸ παρὶν ἀπολύει γράμ-
μα, δι' οὗ καὶ ἀγχωρεῖ καὶ ἀδειαν δίδωσιν αὐτῷ,
ὥστε δέχεσθαι τῆν ἐξομολόγησιν αὐτῶν καὶ πάντας
τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν καὶ εἶναι τοῦτον πνευματικόν
πατέρα εἰς αὐτούς, ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῦ ἀπεκάρησαν
καὶ αὐτῷ ὑποτάσσονται· καὶ ἔχει πληροφορίαν ἡ με-
τριότης ἡμῶν, ὅτι καλῶς μέλλει ποιεῖν, ἅπερ ἂν
ποιῆ. Δῆσαι μὲν οὖν, ὅσα δεῖ δεθῆναι, εἰς αὐτοῦς,
καὶ λύσει πάλιν, ὅσα δεῖ λυθῆναι, ἅτινα καὶ βεβαιῶ
ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἔχει αὐτὰ καὶ λελυμένα καὶ
δεδεμένα, καθὼς ἂν αὐτοῖς διακρίνοι· ἄνθρωπος γάρ
ἐστὶ πνευματικὸς καὶ ἐνάρετος καὶ ἡσυχαστῆς· διὰ
τοῦτο καὶ πληροφορεῖται ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅτι κα-
λῶς ταῦτα ποιήσει. Τοῦτου γάρ χάριν ἀπολείπεται
καὶ τὸ παρὸν ἐνταλτήριον γράμμα τῆς ἡμῶν μετριό-
τητος δι' ἀσφάλειαν.

**LXXX. Ecclesiam partium subjectarum Joanni Ungle-
se (Ungise) reconcilianur cum ecclesia Constantino-
politiana.**

† Πράξις ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τε
ἡμετέρας καὶ τῆς Σερβίας.

† Φιλῶθος, ἐλθὼν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
νουπόλεως Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικῆς πα-
τριάρχης.

† Θῆναι πρὸ χρόνων ἦδη πολλῶν ἡ μήτηρ τῶν
ἐκκλησιῶν, ἡ ἀγιωτάτη καὶ καθολικὴ μεγάλη Ἐκ-
κλησία τοῦ Χριστοῦ, στερηθεῖσα τῶν περὶ τὰ μέρη
τῆς Σερβίας ἰδίων μητροπόλεων ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρ-
χῆς ὑπὸ ταύτην τελουσῶν, ὀπηνίκα ὁ τῆς Σερβίας τὸ
τηνικαῦτα κρῆλος, ὁ κύριος Στέφανος ἑκείνος, τὸν
τῶν Ῥωμαίων τόπον παραλαβὼν καὶ τὰς ἐκκλησίας
ἀποστήσας τῇ καθολικῇ καὶ μητρὶ παραβίβωκε πρὸς

τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παχίου καὶ Σερβίας, καὶ ὑπὸ τὴν
ἐκείνου ἐνορίαν ταύτας ἀποκατέστησε, καὶ ἐχειροτο-
νοῦντο κακῶς ὑπ' ἐκείνου καὶ παρανομῶς οἱ τῶν
ἡμετέρων ἐκκλησιῶν ἀρχιερεῖς καὶ προστάται, δι' ἃ
καὶ ἀπέστησαν τῆς ἡμῶν κοινωνίας αὐτὸς τε πρῶτος
ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες καὶ ὅσοι περ
ὑπ' αὐτοῦ τὰς χειρτονας ἐλάμβανον, ἀρχιερεῖς τε
καὶ ἱερεῖς· καὶ διάκονοι καὶ ὁ λοιπὸς ἱερατικὸς κατὰ-
λογος. Καὶ ἦν αὐ μικρὸν τὸ δεῖνδρον τοιοῦτου γεγο-
νῆτος σχίσματος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ,
ἀπορροαγέντων ἐξ ἀνάγκης σὺν τοῖς ἱεραῖσι καὶ πάν-
των τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, τοῦ τοσοῦτου πλῆθους καὶ
ἀναριθμήτου σχεδὸν, τῆς μεγάλης καὶ καθολικῆς
Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ δὲ ὁ εὐτυχέστατος δεσπότης Σερ-
βίας, κύριος Ἰωάννης ὁ Οὐγκλασης, τοῦ πλείονος ταῖς
ἡμετέροις μέρεσιν ἐγγιζόντος τόπου κύριος κατα-
στάς, ἄνθρωπος ὑπάρχων φρόνιμος καὶ καλῶς καὶ
τρόπου καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ
φῶδον ἔνοικον κεκτημένος, ἠθέλησεν ἐπαναστῆσαι
τὰς ἐκκλησίας ταύτας τῇ ἰδίᾳ μητρὶ καὶ κεφαλῇ τῶν
ἐκκλησιῶν, καὶ ἐζήτησε τοῦτο μετὰ μεγάλης σπου-
δῆς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν
ἱερὰν καὶ μεγάλην σύνοδον τῶν ἱερωτάτων ἀρχιε-
ρέων καὶ ὑπερτίμων, καὶ ἐγένετο τοῦτο τὸ μέγα καὶ
ἀξιόλογον ἔργον εὐδοκίᾳ τοῦ εἰρηνοποιήσαντος ἐν
πάντα Σωτήρος ἡμῶν καὶ καταλύσαντος τὴν ἐχθρὰν
ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ τὸ μεστέιχον τοῦ φραγμοῦ
διακρίψαντος, καὶ ἐδόθη ταῖς ἐκκλησίαις εἰρήνη, ἦν ὁ
δεσπότης Χριστὸς, ἡ αὐταίρηνη, ἐπὶ τὸ ἐκούσιον
ἐρχόμενος· πάθος καὶ τὴν σταυρὸν, τοῖς ἰδοῖς αὐτοῦ
μαθηταῖς ὡσπερ τινὰ κληρὸν πατρικὸν κατέλιπεν·
καὶ ἠνώθησαν αἱ μητροπόλεις· αὗται τῇ μεγάλῃ καὶ
καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπολαθούση πάλιν τὰ ἐαυτῆς,
ἅπερ ἐστερήθη πρὸ χρόνων, καὶ ἐδεξάμεθα τοὺς ἀρ-
χιερεῖς αὐτῶν εἰς κοινωνίαν, ἑτέροισ δὲ καὶ ἐχειρο-
τομήσαμεν, καὶ γέγονεν ἔνωσις καὶ ἀποκατάστασις,
ὡς τὸ πρότερον. Διὰ ταῦτα συνδιασχεφάμενη ἡ με-
τριότης ἡμῶν τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ
τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τὸ παρὸν
ἀπολύει συνοδικὸν οὐγγλικῶδες γράμμα, δι' οὗ καὶ
παρακελεύεται ἐν ἁγίῳ Πνεύματι στέργειν καὶ ἐμ-
μένειν τὴν γαγονίαν ἱερὰν ταύτην πρᾶξιν εἰς τὸ
ἔξης, ὥστε ἠνωμένα· εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς ἐκκλη-
σίας ταύτας τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ
Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων ἔχων
ἄδειαν ποτε τῶν καιρῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τολ-
μήσαι ἀποστήσαι τὰς ἐκκλησίας ταύτας· τῆς Μεγά-
λης Ἐκκλησίας, κἂν εἰ τι καὶ γένηται ἐπὶ τῷ τόπῳ
τούτῳ, εἴτε μεταλλάγη τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ τόπου, εἴτε
τι ἕτερον. Διὰ γοῦν τὴν εἰς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν καὶ
βάρος· φρικώδους ἀφορισμοῦ ἐκφώνει ἡ μετριότης
ἡμῶν συνοδικῶς κατὰ τοῦ βουλευθησομένου καὶ ἐπι-
χειρήσοντος ὄλωσ ποτὲ διαστήσεται τὰς ἐκκλησίας
ταύτας, ἐν ὀποιδήποτε καταλόγῳ καὶ τάξει καὶ σχή-
ματι τυγχάνει ὧν ὁ τοιοῦτος, εἴτε μητροπολιτικῆς·
ἐστὶν, εἴτε ἐπίσκοπος, εἴτε ἱερεὺς, εἴτε διάκονος, εἴτε
ὄλωσ τοῦ καταλόγου (τοῦ) ἱερατικοῦ, εἴτε κληρικός·
ὀποιοσδήποτε ἐκκλησίας, εἴτε μοναχῆς, εἴτε ἀρχῶν
τοῦ τόπου, εἴτε λαϊκῆς, εἴτε ἄλλοις ὁποῖοις ἂν εἴη.

Ἔστωσαν δὲ πάντες γινώσκοντες, ὡς εἴπερ γενήσε-
ται· τι το οὗτον, ὅσον καὶ πρότερον, οἱ τοῦτο πεποιθη-
κότες οὐ τεύξονται πάλιν ὡν καὶ πρότερον τῆς συμ-
παθείας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ μὲν ἔχοντες· ἱερατι-
κὸν βαθμὸν, εἴτε ἀρχιερεῖς εἰσιν, εἴτε ἱερεῖς, καθα-
ρεθήσονται παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου παντελῶς,
οἱ δὲ λαϊκοὶ, εἴτε ἀρχόντες, εἴτε ἰδιώται, ὑποκειμένοι
ἔσονται τῷ ἀφορισμῷ, ὡς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χρι-
στοῦ διαστήσαντες καὶ σχίσαντες καὶ τὰ μέλη αὐτῆς
ἀποστήσαντες τῆς κεφαλῆς. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπο-
λέλυται καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν αἰγγλιῶδες γράμμα
τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπὶ τῷ προσείναι ταῖς ἐκκλη-
σιαῖς ταύταις εἰς μόνιμον καὶ διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν
κατὰ μῆνα Μάϊου τῆς ἐνισταμένης ἐνάτης ἰνδικτιῶ-
νος τοῦ ἑσῶθ' ἔτους.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ
Φιλίππῳ, ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενι-
κὸς πατριάρχης.

† Μηνὶ Μαΐῳ ἰνδ. θ', προκαθημένου τοῦ πα-
τριάρχου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
τριάρχου.

LXXXI. *Patriarcha episcopi Hierissi et Montis
Sancti jura episcopalia in Montem Sanctum tue-
ritur.*

(Hoc privilegium jam editum est inter opera Phi-
lothei, tom. CLIV.)

LXXXII. *Metropolitæ Dramæ confertur metropoli
Philipporum, cui etiam committuntur jura patriar-
chalia curanda in partibus subjectis Serbie despotæ
Unglesæ.*

† Πρῶτοι συνοδικῆ ἐπὶ τῷ Δράμας, λαβόντι τὴν
τῶν Φιλίππων μητρόπολιν κατ' ἐπίδοσιν καὶ τὸν τῆς
αὐτῆς ἐκκλησίας τόπον καὶ ἔτι τὰ ὑπὸ τὴν ἐπικρά-
τειαν τοῦ δεσπότη Σερβίας, τοῦ Οὐγκλεση, πατριαρ-
χικὰ πάντα δίκαια.

† Ἡ μετριότης ἡμῶν, κηδ. μένη καὶ φρονιζούσα
τοῦ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῶν Φιλίππων Χρι-
στιανικοῦ πληρώματος, πολλῆς θεομένου τῆς διδασκα-
λίας καὶ παραιρέσεως καὶ πνευματικῆς τροφῆς διὰ
τὸ μὴ ἔχειν ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον, συνδιακα-
ψαμένη τῇ περὶ αὐτὴν ἱερὰ καὶ μεγάλη συνόδῳ τῶν
ιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἡρα-
κλεῖας, τοῦ Νικαίας, τοῦ Βγύζως, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ
Αἰνίου, διὰ γνώμης πρὸς τὸν Ἡρακλεῖα καὶ τοῦ Σω-
ζοπόλεως, ἔδωκε κοινῇ ψήφῳ καὶ γνώμῃ τούτων τὴν
τοιαύτην ἀγιωτάτην τῶν Φιλίππων μητρόπολιν τῷ
ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ καὶ ὑπερτίμῳ Δράμας κατ'
ἐπίδοσιν, ὅς δὴ καὶ ὑφείλει τῇ ἐνούσῃ αὐτῷ πείρᾳ
καὶ γνώσει διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ εὐρι-
σκόμενον τοῦ Κυρίου λαῶν, κ. τ. λ. Ὑφείλει οὖν ὁ
τοιούτος· ἱερωτάτος μητροπολίτης Δράμας καὶ ἐπι-
σκόπου χειροτονεῖν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὴν ἐκκλησίαις
ἀνευ μέντοι τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Πολυτύλου, ἐπειδὴ
αὕτη ἐφθασε πρὸ χρόνων ψήφῳ συνοδικῇ καὶ προσε-
τέθῃ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μαρωνίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
οἱ νῦν εὐρισκόμενοι ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῆς τοιαύ-
της ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων ἐπίσκοποι
(ὑφείλουσι) στέργειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νῦν, ὡς μητρο-

πολίτην ἴδιον αὐτῶν καὶ κεφαλὴν, καὶ μνημονεύειν
αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας παραδο-
σιν· καθέξει γὰρ μὴν ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν τόπον τοῦ
Φιλίππων, ὅν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔξει ἐν τε στάσει
καὶ καθέδρῃ ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης συν-
όδου καὶ πανταχοῦ. Τῷ τοιούτῳ ἱερωτάτῳ μητροπο-
λίτῃ Δράμας ἀντίθῃσιν ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν ἐξαρ-
χίαν καὶ διοίκησιν τῶν πατριαρχικῶν πάντων δικαίων
τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ πάσῃ τοῦ εὐτυχε-
στάτου δεσπότη Σερβίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθει-
νοτάτου υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος· κύρ Ἰωάννου
τοῦ Οὐγκλεση, ὅστις καὶ ὑφείλει ἐπιβλέπειν καὶ ἐπι-
τηρεῖν τὰ πατριαρχικὰ μοναστήρια καὶ τοὺς θεοῦς
ναοὺς καὶ τὰλλα πάντα καὶ παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖ-
σθαι τοῖς ἐν αὐτοῖς εὐρισκομένοις ἱερωμένοις καὶ
μονάζουσι καὶ πῶ λοιπῷ Χριστιανῶν τοῦ Κυρίου
λαῶ τὰ ψυχωφελῆ καὶ σιότηρια, ἐπιμελεῖσθαι τε καὶ
φροντίζειν τῶν δικαίων τούτων πάντων καὶ ἀντέ-
χεσθαι τῶν προσόντων αὐτοῖς κτημάτων τε καὶ
πραγμάτων καὶ τῶν λοιπῶν καὶ πάντα διενεργεῖν
ἀκωλύτως τὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος δίκαια, εἴτε ἐν
μητροπόλεσιν εὐρίσκονται, εἴτε ἐν ἐπισκοπαῖς, εἴτε
καὶ ἀλλοχοῦ, καὶ ἱεουργεῖν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀναγνώ-
στας ποιεῖν, ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυ-
τέρους χειροτονεῖν, καὶ ἄλλα πάντα ποιεῖν, ἅσα ἡ
μετριότης ἡμῶν ποιεῖν ἐμελλεν, εἰ παρῆν ἐκεῖ, δίχα
μόνης τῆς τοῦ ἱεραῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως.

Ὑφείλει μέντοι ποιεῖν ταῦτα πάντα μετὰ συντηρή-
σεως καὶ ἀσφαλείας τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων,
εἰδώς, ὡς εἴπερ ποιήσῃσι τε παρὰ πρᾶκτον, εὐθύνην
ὑποστήσεται τὴν ἀξίαν εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐ-
τοῦ βαθμὸν. Ὑφείλει δὲ οὗτος λαμβάνειν καὶ ἀπο-
φέρεσθαι τὸ ἐκ τούτων πλὴν αἰσόδημα καὶ παραπέμ-
πειν αὐτὸ εἰς τὸ πατριαρχικὸν κελλῖον. Εἰς γὰρ τὴν
περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐπιδέσθαι τῷ ἱερωτάτῳ μη-
τροπολίτῃ Δράμας, ὑπερτίμῳ καὶ τὸν τόπον ἐπιχονεῖ
τοῦ Φιλίππων καὶ προέδρῳ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἐν
ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῇ· ἡμῶν μετριό-
τητος καὶ συλλειτουργῷ, καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν αὐ-
τῇ· γράμμα.

† Κατὰ μῆνα Μάϊου τῆς ἐνάτης ἰνδικτιῶνος
τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ὀθ' ἔτους.
Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ Φι-
λόθεῳ ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
νουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς
πατριάρχης.

LXXXIII. *Despotæ Serbiæ, Joannes Ungleses, partium
sibi subditarum ecclesias subicit ecclesie Constantinopolitanae.*

† Οὐδὲν δικαιοσύνης· ἴσικον εἶναι μακαριώτερον
καὶ διὰ τοῦτο γὰρ πᾶσι τοῖς ἀφρομένοις τὰ κρεῖττω
καὶ προτιμότερα· αὕτη γὰρ οἷα τις ὑπερφυῆς καὶ
συνεκτικῆ τοῦ παντὸς δύναμις ἐκ τοῦ πρώτου καὶ
κωλύει ἀγαθῷ προοίοντα ἐπὶ τὰ κτίσματα, καὶ τὰ
οὐράνια πάντα συνέχει καὶ τὰ ἐπίγεια· καὶ γὰρ ὡ-
δὲν τε τῶν ὄντων, οὔτε τῶν νοητῶν, οὔτε τῶν αἰσθη-
τῶν ἔστιν, ὃ μὴ πρὸς ταῦτα διεξάγεται καὶ βυθμι-
ζεται μόνιμόν τε καὶ ἀβέβητον, ὡς ἐφικτὸν συντη-
ρεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἡ πρὸς τὸ χεῖρον τούτων τροπὴ καὶ

διάλυσις και φθορά τῆς δικαιοσύνης και τῆς ἰσότητος και τῆς ἁρμονίας ἀπόπτωσις ἀτεχνῶς οὕσα τυγχάνει, οὐ μὴν ἀλλὰ και ἡ τῶν ἄλλων ἀρετῶν μουσική τε και ἑναρμόνιος τάξις τῆ τῆς δικαιοσύνης ἀναλογίᾳ ρυθμίζεται και μέλοσ σωτήριον ἀνακρούεται, ὅπερ ἐστὶν ὁ τῶν ἐν οὐρανοῖσ ἑορταζόντων ἀκατάπαυστος ἦχος· ἐντεῦθεν και πᾶσα ἀρετὴ δικαιοσύνη προσνομάζεται διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι τοῦ κόσμου ταύτης καθάπαξ ἐστερημένη· και δίκαιοι πάντες οἱ τῶν ἀγίων καλοῦνται χοροί, πάσης ἀρετῆς ὄντες ἐργάται, οἳα δὴ διὰ τῶν ὀπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν ἄξιῶν και τῶν ἀριστέρων μετὰ τοῦ μακαρίου Παύλου και τῶν ἡδονῶν και τῶν πειρασμῶν τοῦ παρόντος βίου γεγονότες ἀνώτεροι· ἀλλὰ και αἱ κατὰ κόσμον τῶν ἀνθρώπων διάφοροι πολιτεῖαι· και αἱ κατὰ κόσμον τῶν ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσα πόλις και χώρα τῆς δικαιοσύνης καθάπαξ ἀνεχομένη τείχους ἐαυτῆ παρίστησι τοῦ τῶν Βιθυλωνίων σεμνότερον, τοὺς ἀδίκους και πολεμίους ἐκ τούτου καλῶς ἀμύνεσθαι δυναμένη. Ἐπει τοίνυν τοιοῦτον ὑπερφύει τε και θεῖον ὁ λόγος τῆ δικαιοσύνης ἀπέδειξε χρῆμα, ἀνεκτέον ἂν εἴη ταύτη και περιεκτέον πάση σπουδῆ και ζητητέον πρὸ πάντων γόνος· ἅπαν και ἡλικίαν ἅπασαν, καθάπερ τι φῶς και ζωτικὴν εἶνα δύναμιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου προερχομένην εἰς τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα, και πάντα κατακοσμοῦσαν και θάλπουσαν και τῆς σκοτεινῆς ἀταξίας τε και συγχύσεως ἀπαλλάττουσαν, οὐχ ἥμισυ δὲ τοὺς ἐθνῶν τε και πόλων ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένους και προστασίαν, διότι καθάπερ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις και τέχναις κατὰλληλός ἐστιν ἐργασία και πρᾶξις, πρὸς τὸ ἴδιον τέλος τὸ ἐαυτῆς ἐργον παράγουσα, οὕτω δὴ τῆ τοῦ ἀρχεῖν ἐπιστήμη ἐργασία μὲν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, τέλος δὲ ταύτης και οἶον εἰπεῖν καρπὸς τῶν καμάτων τὸ τῶν ὑπηκόων εἰρηνικόν τε και ἀστασιαστον, ὥπερ ἀμέλει τοῖς γεωργοῖς τέλος μὲν ἐστὶν ἡ τοῦ σίτου και τῶν ἄλλων καρπῶν εὐφορία, ἐνέργεια δὲ ἡ τῆς γῆς ἐργασία. Ἀλλ' ἐπει τοῦ δικαίου τὸ μὲν πρὸς θεόν, τὸ δὲ πρὸς ἀνθρώπους ἀνάγεται, τὸ θεῖον πάντω; τῶν ἀνθρώπων προηγείσθαι χρεῖον, πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ θεῖα τῶν ἄλλων ἀεὶ προτιμότερα, δεύτερον δ' ἐπει καθ' ἕνα τοῖς γεωργοῖς τε και φυηκόμοις δίκαιον ἂν εἴη πρὸ πάντων τῶν οικείων τόνων ἀπαρχῆς τῷ θεῷ προσκομίζειν, οὕτω δὴ και τοῖς ἡγεμόσι και ἀρχουσι τὴν δικαιοσύνην προσῆκον ἀπαρχεσθαι τούτῳ, ὡσαν μὴ ἀχάριστοι περὶ τὸν εὐεργέτην ὀφείλουν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσι και δυνάτται κρατοῦσι γῆς. Διὰ τούτου καμὲ, ἐπειδήπερ ἡ πάντα κυβερνώσα και διεθύνουσα πρόνοια πόλεων και χωρῶν οὐκ ὀλίγων ἡγεμόνα και ἀρχηγὸν προσέστησαστο, θεόν ἂν εἴη, καθάπερ τοὺς ἀρίστους τῶν λατρῶν, μὴ μόνον τὰ ἀπερχόμενας εἰς τὸ ἐξῆς ἀδικίας οἳα τινα μίλλοντα πᾶθη προαναπέλλειν τοῖς προφυλακτικοῖς; τῶν παραλαθόν, ἀνατεμεῖν και ἀνακαθάραι τῆ μαχαίρᾳ τῆς ἐξουσίας· οὐ γὰρ εἰκὴ, φησὶ, ταύτην φοροῦμεν, δάκονοι θεοῦ γεγονότες και εἰς αὐτὸ τούτο προσκατεροῦντες. Ἐπει τοίνυν Στέφανο; ἐκεῖνος ὁ Ὑβρεσῆς, Συρίας και Ῥωμαίας; αὐτοκράτορα ἐαυτὸν ἐπει-

πῶν, τῷ ὕψει τοῦ ἀξιώματός; και τῷ μεγέθει τῆς ἐξουσίας; τὴν καρδίαν συνεπαρθεῖς, οὐ μόνον τὰς ἀλλοτρίας και μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις πλεονεκτικοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα, και ἀδικα εἶπεν κατὰ τῶν μηδὲν ἡδικοκῶτων ἐγύμνου, και τῆς Ῥωμαικῆς ἐλευθερίας και πολιτείας τοὺς ταύτη φύνας και τραφέντας και αὐξηθέντας; ἐλασινῶς ἀπεστέρει, ἀλλὰ και μέχρι τῶν θεῶν τὴν ἀδικίαν ἐξέτεινε και τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐκκλησίας θεσμά, ἐτι και τὰ τῶν πατέρων ὄρια κακῶς ὑπερβαίνειν και διασπᾶν ἐπεχειρήσει και κατατέμνειν εἰς ἀνισότητα, ὥπερ ἕτερός τις τῶν ἐξ οὐρανοῦ κριτῆς τε και νομοθέτης τῶν τοιοῦτων καταδολμῶν και νόμον κήριον μὴ εἶη γέ τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ και τῶν θεῶν πραγμάτων τὸ ἐαυτοῦ τιθεῖς θέλημα, αὐτοχειροτόνητον μὲν ἀκανόνιστως ἐπλάσαστο πατριάρχην, οὐκ ὀλίγας δὲ μητροπόλεις τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τολμηρῶς ἀφαρπάσας ἐπέδιδωκε τούτῳ, κἀντεῦθεν συνείδη σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας οὐ τι σμικρὸν γεγενῆσθαι και τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ και τῆς κεφαλῆς ἀλλοίως ἀποβραχύναι και τῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ζωτικῆς προοῦσης; δυνάμειος στερηθῆναι και νεκρωθῆναι, οὐκ ἀνεχομένη ἡ βασιλεία μου τὴν τοιαύτην καινοτομίαν και ἀδικίαν ὄρῳ ἀδιδόρωτον και ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν και χεῖρα τοσοῦτων ἀνθρώπων ψυχικῶν ἐλεθρον, ὥπερ εἰ μὴ τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἀρχαίαν ἀποδοίην ἐλευθερίαν, ὥστε κατὰ τοὺς ἰσρούς και θεοὺς νόμοις τῶν βασιλευν πολιτεῦεσθαι πάλιν και τῆς βαρβαρικῆς τυραννίδος, και ἀδικίας ἀπηλλαγμένη καθάπαξ διατελεῖν, ἀδίοτον εἶναι μοι τὸν βίον δοκεῖ· οὕτως οὐκ ἔδωκα ὑπὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, κατὰ τὸν ἐν βασιλεῦσι προφήτην εἰπεῖν, και τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμῶν και ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὐ εὐρω καγῶ τόπον τῷ Κυρίῳ και σκῆνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ, εἰπερ τόπος θεοῦ και σκῆνωμα και ναὸς ἐστὶ κατὰ τοὺς θεοὺς χρησμούς; αἱ καθαραι τῶν ἀνθρώπων ψυχαί και θεῖας χάριτος πεπληρωμέναι, ἧς ἡμεῖς ἐκπεπτώκαμεν, τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀφεστηκότες. Ὅθεν προσεβίαν ἐξαστελλας πρὸς τὸν παναγιώτατόν μου δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, θεραπειαν ἠτησάμην τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, ὃς δῆπου και μὴ ἀμελήσας, ἀλλὰ πατρικοῖς σπλάγχθοις ἐπικαμφθεῖς, ἐξελπέσσετε τὸν δεσπότην μου και πατέρα μου και τῆς ἐμῆς ψυχῆς προστάτην και λατρὸν, τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Νικαίας, ὑπέριμον και ἑξαρχον πίσης Βιθυνίας, ὅστις ἐλθὼν και τὸ μεστέιχον τοῦ φραγμοῦ διαλύσας, πολλοῖς ἰβρώσι και πόνοις εἰρηνοποίησε τὰ διεστώτα τῆ δυνάμει τοῦ παναγίου Πνεύματος, και κατήλλαξε τὰ τέκνα πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα, μετὰ δούς ἡμῖν ἀγιασμοῦ τε και φωτισμοῦ, θεῶν τε και πνευματικῶν χαρισμάτων. Διὰ τούτο καγῶ ἀποδίδωμι δι' αὐτοῦ τῷ πάντων βασιλεῖ και δεσπότη, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῆ καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ και τῷ παναγιώτατῳ μου δεσπότη, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ πάσας τὰς ἀρπαγίσιας; ἐκκλησίας και μητροπόλεις και πάντα τα πατριαρχικά δίκαια ἐπὶ χειρὶ και γνώμῃ· πάντα γὰρ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν ἀρετίως γεγονασί, ἀρξάμενον μου τοῦ τοιοῦ-

του θεαρέστου έργου και σωτηρίου, επειδή της άρπαγης ταύτης ένεκα και τὸ σκάνδαλον τῆς Ἐκκλησίας θρόνον οὐκ ὄλιγον προὐχώρησε, και ἡ λύμη τῶν τοσοῦτων ψυχῶν εἰσεφθάρη· ὅθεν και ἡ τοιαύτη τοῦ θεοῦ δικαίου ἀπόδοσις και ἡ πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν καταλλαγὴ και ὑποταγὴ ἔχει τὸ μόνιμόν τε και ἀκατάλυτον μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, εἴπερ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν. Εἰ τις δὲ τῶν ἀπάντων, τῶν τε νῦν ὄντων, τῶν ε' ἐσομένων και μετ' ἐμὲ τῆς κατ' ἐμὲ ταύτης ἐπιλημμένων ἀρχῆς, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, πασιδὼν μὲν τὸ τοῦ Θεοῦ δίκαιον, ἀθετήσας δὲ τοὺς θεοὺς και ἱεροὺς κανόνας, ἀρπάσει πάλιν τὰς ἐκκλησίας τολμηρῶς και ἀθέως· και τῆς κοινῆς ἀποστέρησει μητρὸς, ἐκπέσει τῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πνευματικῆς συναφείας· και χάριτος· και ζωῆς, ἐπειπερ ἡ τοῦ σώματος τοῦ μέλους ἀποκοπὴ και τῆς κεφαλῆς· ἐστὶ χωρισμὸς, και εἴωμα μὲν ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, κεφαλὴ δὲ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ και τὸς ἀρὰς ἐπισπάσασαίτο τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα και ὀκτὼ θεοφόρων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, ἐπειδήπερ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνήλθον ἐνώσεως και εἰρήνης, οὗτος δὲ τὴν ἐναντιαν ἐκεῖνοις βιάσσει. Ἀσφαλείας δὲ μερίζονος χάριν και τὸ παρὸν ἐξετέθη γράμμα τῆς βασιλείας μου ἐν μηνί Μαρτίῳ Ἰνδικτικῶνος ζ' τοῦ ἰσως' ἔτους.

† Εἶχε και ὑπογραφήν Σερδικὴν· Δεσπότης Ἰωάννης Οὐγκλεις.

LXXXIV. *Litteræ patriarchales ad clerum Thessalonicensem de commemoratione patriarchæ.*

† Πιττάκιον πρὸς τοὺς ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ ἐκκλησιαστικούς ἀρχοντας ὑπὲρ τοῦ πατριαρχικοῦ μνημοσύνου.

† Τιμώτατοι και ἐντιμώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχοντες τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐν Κυρίῳ τέχνα ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις ὑμῖν εἴη και εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἐγνώρισεν ἡ μετριότης ἡμῶν, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ μητροπολίτου ὑμῶν οὐ μνημονεύετε ἐμοῦ, και θαυμάζω, πῶς ἀνθρώποι φρόνιμοι ὄντες και πεπαιδευμένοι εἶτα ποιεῖτε τοῦτο. Ἐβουλόμην ἐγὼ, ἵνα μὴ ἀκούσω τοῦτο γινόμενον ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πατρίδι, τῇ περιφανεί και περιουσίᾳ Θεσσαλονικῇ, ὅπου πολλοὶ φρόνιμοι ἀνθρώποι και καλοὶ και πεπαιδευμένοι, και ὅπου πολλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ σωρεία· αἰσχύνην γὰρ λογίζομαι τοῦτο τῆς ὑμετέρας πατρίδος, οὐ δι' ἐμαυτὸν, ἐγὼ γὰρ ἐντιμὸς εἰμι πανταχοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτήν, ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων οὕτω ποιούσης, αὐτὴ μόνη φαίνεται τῇ ἀταξίᾳ ταύτῃ χρωμένη· εἰ δὲ λέγετε, καθὼς ἀκούω παρά τινων, ὅτι λέγετε, ὅτι συνήθειαν ἔχετε μὴ μνημονεύειν τοῦ πατριάρχου, ὅταν ἀποθάνῃ μητροπολίτης, και διὰ τοῦτο τηρεῖτε τὴν τῆς πόλεως συνήθειαν, θαυμάζω, πῶς τοῦτο λέγετε· οὕτως εἶδε τηρεῖσθαι τὴν συνήθειαν, εἴπερ ἦν δικαία και νόμιμος· και κανονικὴ, ὅπου δὲ τοῦτα οὐκ ἐστὶν, ἀλλὰ τούναντιον μάλλον κανόνων κατάλυσις και νόμων, τί δεῖ τὴν συνήθειαν προβάλλεσθαι; Ὅτι μὲν γὰρ

οὐκ ἐστὶ καλὴ συνήθεια τοῦτο, αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τῆς οἰκουμένης μαρτυροῦσιν, αἵτινες συνήθειαν ἔχουσι τοῦ πατριάρχου μνημονεύειν στερούμεναι τῶν οἰκείων ἀρχιερέων. Ποῖα τῶν μητροπόλεων ἢ τῶν ἐπισκοπῶν, ὅτε ἐπίσκοπον ἔχει ἢ μητροπολίτην, οὐ μνημονεύει τοῦ πατριάρχου; και τὸ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γινόμενον ὑμεῖς λέγετε μὴ ἔχειν συνήθειαν ποιεῖν; Ὅρατε, πῶς οὐκ ἐστὶ καλὴ ἢ ὑμετέρᾳ συνήθεια. Τοῦτο δὲ και ἀπὸ φυσικῶν λογισμῶν και κοινῶν ἐνοιῶν ἀποδείχθησεται· ἐστὶ γὰρ ὁ μὲν πατριάρχης κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας πάσης, οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχιερεῖς μέλη, οὓς ἔχουσιν ἕκαστοι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὡς κεφαλὴν ἕκαστον· πῶς οὖν οὐ γελοῖον τοῦτους μὲν μνημονεῦσθαι ζῶντας παρὰ τῶν ὑπηκόων, μέλη τῆς Ἐκκλησίας; ὄντας, ἀποθανόντων δὲ μὴ μνημονεῦσθαι τὸν πατριάρχην, τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας· και κεφαλὴν τῆς τῶν ὑπηκόων κεφαλῆς; Εἶτα ἐκεῖνου πολλάκι; οὐ μνημονεύουσι τινες ζητούντος μνημόσυνον, ὃν φοβοῦνται, μὴ ποτε διὰ τοῦτο και τὴν ἀρχὴν ἐκεῖνων ἀκόντων λάβῃ, ὥσπερ γίνεται πολλάκι; ἐν τισὶ τῶν ἀρχόντων τόπων, τινῶν ζητούντων μνημόσυνον παρὰ τῶν πλησίον αὐτῶν πόλεων, και διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, ἀναβιλλομένων τοῦτο αὐτῶν, ἔνθα δὲ ἐστὶ τι; ἀρχων και κύριος και ἐξουσίαν ἔχων, ὃ βούλεται, ποιῆσαι, πῶς ἐστὶ δίκαιον λέγειν εἶναι συνήθειαν μὴ μνημονεῦσθαι τοῦτον; Ὅτι δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἔχω ἐγὼ, τοῦτο πρόδηλον, και ὑμεῖς μαρτυρεῖσθε· και γὰρ ἐγὼ κρατῶ ταύτην νῦν, και ἄδειαν ἔχω πάντα ποιεῖν και πρόνοιαν δίδόναι και χειροτονίας ποιεῖν, και πάντα τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ ὑπόκεινται τὰ αὐτῆς· ἐγὼ δὲ ὁ ταῦτα δυνατόνους οὐκ ἔχω ἄδειαν και ἐν αὐτῇ μνημονεῦσθαι; Ἡ ἕως μὲν ὁ μητροπολίτης ζῇ, ἢ ὑμῶν κεφαλὴ μνημονεῦσαι τοῦ πατριάρχου, και ἀδύνατόν ἐστιν ἄλλως γίνεσθαι, οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη μητροπολίτης ὁ τοῦτο μὴ ποιῶν· ἐκεῖνου δὲ ἀποθανόντος οὐ μνημονεύειν ὑμᾶς ἐστὶ δίκαιον τοῦ ὑποταταγμένου ἐκείνω, ὃ ἐκεῖνος ζῶν ἐμνημόνευεν; Ὅρατε πῶς και ἀπὸ τῶν κανόνων και ἀπὸ τῆς συνήθειας τῶν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν και ἀπὸ φυσικῶν λόγων και κοινῶν ἐνοιῶν ἀποδείκνυται τοῦτο δίκαιον εἶναι και κανονικόν; Ἐγὼ διὰ τοῦτο ἐγραψα πρὸς ὑμᾶς· εἰς κλάτος περὶ τοῦτου, ἵνα γινώσκῃτε ταῦτα και λογίσθητε, ὅτι οὕτω πρέπει· ἕπερ γὰρ προσέπον, αἰσχύνην λογίζομαι τοῦτο τῆς ὑμετέρας πατρίδος. Ὑμεῖς δὲξαν μεγάλην και τιμὴν ἔπρεπεν ἵνα ἔχητε, τοῦτο και ἐγκαυχῆσθαι εἶδει και ἐγκαλλωπίζεσθαι τοῦτω, ὅτι ἄξιοι ἐστέ ἀντὶ μητροπολίτου κεφαλὴν ἔχειν τὸν πατριάρχην και αὐτοῦ μνημονεύειν, και εἴπερ ἀφῆρπασέ τις ὑμῶν τοῦτο, ἀδοξίαν μεγάλην εἶδει λογίζεσθαι ὑμᾶς· τὸ πρᾶγμα και ἀτιμίαν λέγοντας, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι μνημονεύειν τοῦ πατριάρχου. Ταῦτα λέγω πρὸς ὑμᾶς, οὐχ ὡς πατριάρχης μόνον και ζητῶν τὸ ἡμέτερον δίκαιον, ἀλλὰ και αὐτόθι, εἴπερ ἤμην Θεσσαλονικεὺς, εἶτα ἀρχιερεὺς, εἶτα ἐκκλησιαστικός, εἶτα τῆς πολιτείας; ἀρχων, ταῦτα ἐμελλον λέγειν, ὅτι δίκαιά εἰσι και ἄληθῆ και κανονικά. Ἀπὸ τοῦ νῦν οὕτω γενέσθω και ἐν ταῖς καθολικαῖς ἐκκλησίαις και ἐν τοῖς μοναστηρίοις· και

ἐν ταῖς κοσμικαῖς ἐκκλησίαις· πάσαις μνημονεύσω ἢ μετριότης ἡμῶν, καὶ μηδεὶς προβαλλέσθω τὴν προτέρην συνήθειαν. Ἐγὼ πρὸς τοὺς ὑμετέρους ἐξάρχους Ἐμπελον ἀναθήσειν, ἵνα γένηται τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἐβουλόμην γράψαι· ἵνα δὲ μάθῃτε ταῦτα πάντες, δέον Ἐκρινά γράψαι. Γινώσκετε δὲ ὅτι τὸ παρὸν γράμμα ἐτέθη ἐν τοῖς κωδικίοις τοῦ ἱεροῦ χαρτοφυλακίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς δικαιοσύναν αὐτῆς. Ἄλλως οὐδὲν μὴδὲν γένηται. Ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

† *Ἔτεχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Μηρὶ Μαῖω, ἰνδ. θ'.*

LXXXV. *Patriarcha decernit monasterium a monacho Callisto Angelicudæ apud Melenicum conditum esse patriarchale.*

† Σιγγίλιον πατριαρχικὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ περὶ τὸν Μελενίκον ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστου τοῦ Ἀγγελικοῦδῃ.

† Φθάκει δῆπου καὶ τούτο τοῖς ἱεροῖς κανόσι πάσαις προτεθεσπισμένον, τὸ εἶξιναι δηλαδὴ τοῖς βουλομένοις φρονιστήρια καὶ θείους οἴκους ἀνεγείρειν ἐπὶ τῶν ἑκασταχοῦ μητροπόλεων καὶ τούτους· μὴ ὑπάγειν τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν ἐν αὐταῖς προέδρων, ἀλλ' εἰσιὼν τελεῖν αὐτοὺς ὑπὸ τῷ οἰκουμηνικῷ πατριάρχει διὰ τῶν κατ' ἔθος γινομένων ἐν αὐτοῖς σταυροπηγίων καὶ μηδαμῇ τοὺς τῶν πόλεων μητροπολίτας καὶ προέδρους μὴ μὴν ἔχειν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐν ταῖς ἱεροτελεστιαῖς ταῖς ἐν αὐτοῖς δῆπου τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς φρονιστηρίοις γινομέναις· καὶ γοῦν ἀρχαίου ὄντος τούτου δὴ τοῦ ἔθους καὶ κανονικοῦ, δέξαν ἦδη καὶ τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστῳ τῷ Ἀγγελικοῦδῃ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐκ βῆθρων ἀνεγείρειν θεῖον καὶ σεβάσιμον ναὸν ἐν τοῖς κατὰ τὸν Μελενίκον μέρεσιν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ καθίσματι, ἵνα ταῦτα τοῦτον Θεοῦ βουλομένου ἀποκαταστήται καὶ εἰς ἀνδρῶν μονῆριον, μὴ μέντοι ὑποκεισθαι τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Μελενίκου, ἀλλ' εἶναι πατριαρχικὸν καὶ μνημονεύεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας οὐρακας ἰθὺνόντα οἰκουμηνικὸν πατριάρχη, διδόναι τε ἐπισημῶς καὶ πρὸς τὸν διέποντα τὰ ἐκεῖ πατριαρχικὰ ἐξαρχικὰ δίκαια τὸ σύμφωνον ἅπαν κανονικῶν, ἀντεῦθεν ἐδέχθη προθεῖναι ἐπὶ τούτῳ καὶ γράμμα σιγγιλιῶδες τῆς ἡμῶν μετριότητος τούτῳ τε εἰς κύρ Καλλίστῳ καὶ τοῖς ἀνασκουμένοις τῷδε τῷ μονῆριῳ, ὥστε εἶναι τοῦτο κατὰ τὸ διηγετικὸν εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους πατριαρχικόν. Ἡ μετριότης ἡμῶν, τὸ παρὸν ἀπολύουσα σιγγιλιῶδες γράμμα, παρακελεύεται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, εἶναι καὶ εὐρίσκεισθαι τοῦτο θῆ τὸ μονῆριον καθ' ἑαυτὸ ὡς πατριαρχικὸν κατὰ τὸ ζήτημα καὶ τὴν βούλησιν τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κύρ Καλλίστου, καὶ μηδαμῶς ἔχειν ἡντινοῦν ἀνάκρισιν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς προσδραβεῖν λαχόντων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μελενίκου, μήτε μὴν τινὰς τῶν τοῦ κλήρου ταύτης· εἰσέρχεσθαι ἐν αὐτῷ, καὶ ἀπειτεῖν οἰκισθῆναι ἀπαιτήσεις· καὶ ζημιῶν αὐτὸ, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον ἔχειν τὸν Μελενίκου ἐν τῷ τοιοῦτῳ καθίσματι δίκαιον, τὸ μνημο-

νεύεσθαι ἐν τῷ ἐκεῖσε ὅτι παλαιῶ ναῷ τοῦ ἐν ἀγίαις· παμμακάροσ καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου, καὶ ἑτερον οὐδὲ ἐν, οὐ μὴν δὲ καὶ εἰσέρχεσθαι ἢ τὸν μητροπολίτην ἐν αὐτῷ ἢ τινὰ τῶν τοῦ κλήρου διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην τοῦ μνημοσύνου, καὶ ἀπαιτεῖν δίκαια καὶ ποιεῖν καταμονὴν ἐν αὐτῷ καὶ κατατρέθειν αὐτὴν, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον ἔχειν τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἐν τῷ δηλωθέντι παλαιῷ ναῷ, ὡς εὐρεθέντι ἐν τῷ τοιοῦτῳ καθίσματι πρότερον καὶ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μελενίκου τελοῦντι, ὀφειλομένως ἐνεργουμένου καὶ ἀποδομένου τοῦ πατριαρχοῦ μνημοσύνου ἐν τῷ δηλωθέντι μονῆρι· τὰς γε μὴν διορθώσεις τῶν ψυχικῶν ἀσφαλμάτων ποιητέω δ' εὐρισκόμενος κατὰ καιροὺς ἐξαρχοσ, καὶ διορθοῦσθω κανονικῶσ. Ἐπει δὲ ἐζήτησεν ὁ τοιοῦτοσ τιμιώτατοσ ἐν μοναχοῖσ κύρ Κάλλιστοσ καὶ ἐδείθη τῆσ ἡμῶν μετριότητοσ καταγράφῃναι ἐν τῷ παρόντι αὐτῆσ σιγγιλιῳ καὶ ἀκρίτητῃσ κτήματα δι' ἐπίσκεψιν καὶ κυβέρνησιν καὶ προμήθειαν τῶν μετ' αὐτοῦ μοναχῶν ἁγίῳ εἰσὶν ἀμπέλιον, ὄπερ ἔδωκεν ὁ Τριάρχοσ τῷ μονῆριῳ περὶ τὴν τόπον εὐρισκόμενον τὸν καλούμενον Μάισταν, ἕτερον ἀμπέλιον περὶ τὴν Βιτζύγλαβαν, ὄπερ ἔδωκεν ὁ Ὑπέρυροσ, ἕτερον ἀμπέλιον καὶ ζευγηλατεῖον εὐρισκόμενα περὶ τὸν τόπον τῆσ Κορμεῖστησ, ὄπερ ἔδωκεν ὁ εὐτυχέστατοσ δεσπότησ Σερβίασ ὁ Οὐγγλεσῃσ. Ἐζήτησε δὲ τοῦτο, ὡσ ἂν ἀναφαίρετα καὶ ἀτὰ ταῦτα καὶ ἄλλα, ὄσα ἂν δοθεῖεν πρὸσ τὸ μονῆριον, καὶ ἀναπόσπαστα καθάπαξ διατηρῶνται ἀπ' αὐτοῦ· τῇ παρακλήσει καὶ ταύτῃ προσσχοῦσα ἢ μετριότησ ἡμῶν παρακελεύεται αὐτοῖσ, ὡσ ἂν ἔχη καὶ ταῦτα τὸ δηλωθέν μονῆριον κυρίωσ καὶ δεσποτικῶσ καὶ ἀναφαίρετωσ εἰσ· αἰῶνα τῶν ἁπάντω μήτε παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιεζωαμένων ἰσχύιν ἀρχιερέων δηλονότι, καὶ ἱερῶν καὶ κληρικῶν, μήτε παρὰ τῶν τὰ κοσμικὰ καὶ δημόσια ἐνεργούντων τῆν τυχοῦσαν εὐρησόν ποτε τῶν καιρῶν διενόχλησιν καὶ ἐπήρειαν ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ νομῇ καὶ δεσποτείῃ καὶ κυριότητι τούτων ἀπάντων· ὁ γὰρ ἐνοχλήσων αὐτῷ ἢ ἀφαιρήσων τι, ἀπ' ὧν τὸ τοιοῦτον μονῆριον κέκτηται ἢ εἰσ τὸ ἐξῆσ προσκτήσεσθαι· μέλλει κτημάτων καὶ ἄλλων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ὅποιοσ ἂν καὶ εἴη ὁ τοῦτο πολήσων, εἴτε τοσκιῶσ ἀρχιερεῦσ ἢ κληρικῶσ ἢ ἄρχων ἢ καὶ θημοσιοσ, ἴστω, ὡσ ἔνοχοσ· ἔσται τῷ παρὰ τῆσ ἡμῶν μετριότητοσ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἀφορισμοῦ, ὡσ ἱεροσῶλοσ ἀντικρυσ κριθέσεται, ἐπειδὴ ὁ ἀποσπᾶν καὶ ἀφαιρᾶσιν πειρώμενοσ τὰ τῷ Θεῷ ἅπαξ ἀνατεθέντα καὶ ἀφιερωθέντα τοῖσ τῶν ἱεροσῶλων ἐπιτιμίοισ ὑποκείται. Οὐ μὴν ἄλλα καὶ πᾶν, ὄπερ ἂν βουληθεῖη ποιῆσιν ἐν αὐτῷ ὁ τιμιώτατοσ ὄστωσ ἐν μοναχοῖσ κύρ Κάλλιστοσ, ἀφορῶν εἰσ σύστασιν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ πνευματικῆν ἐπίδοσιν τε καὶ προκοπήν, τὸ στέργωσ ἔχειν ὀφείλει καὶ παντελῶσ ἀπαρעγχείρητόν τε καὶ ἀκατάλυτον. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ γεγονὸσ καὶ τὸ παρὸν σιγγιλιῶδες γράμμα τῆσ ἡμῶν μετριότητοσ ἀνετέθη τῷ δηλωθέντι μονῆριῳ εἰσ διηγετικὴν τὴν ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν. *Ἐν μηρὶ Μαῖω τῆσ ἐνάτησ ἐνδικειῶνοσ τοῦ δεξακισχιλιόστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑδομοηκοστοῦ ἐνάτοῦ ἔτοουσ.*

† Ἐίχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Ἀφιλέθεος, ἑλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

LXXXVI. *Patriarcha confert metropolitæ Sugdææ Ialitam et jura patriarchalia curanda in ecclesia Gothiæ.* (τὴν Ἰαλίταν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα καὶ ὅσα ἐν τῇ ἑνορίᾳ τῆς Γοθίας πατριαρχικὰ δικάσια).

LXXXVII. *Litteræ Casimiri regis Lachæ ad patriarcham de metropolitâ Galitiæ.*

† Πιττάκιον τοῦ κράλη τῆς Βλαχίας, τοῦ Καζιμήρου, πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, δι' ὅπερ καὶ ὁ ἐκεῖθεν ἐπίσκοπος ἑλθὼν κύρ Ἀντώνιος εἰς μητροπολίτην Γαλιτζῆς ψήφω τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου προεδιάσθη.

† Πρὸς τὸν πρωτόθρονον παμερώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικῆς συνόδου προσκύνημα καὶ πολὺς δαρμὸς τοῦ προσώπου ἀπὸ τὸν υἱὸν σου, τὸν κράλην Καζιμήρον τῆς γῆς τῆς Λαχίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας καὶ ἀπὸ τοὺς βηγάδας τῆς Ῥωσίας, οἵτινες εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν πιστεύουσιν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας τῶν Ῥώσων πολὺς δαρμὸς τῶν μετώπων· ζητοῦμεν παρὰ σοῦ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιερέως· πᾶσα γῆ φθείρεται νῦν ἀνευ νόμου, ὅτι ὁ νόμος χαίονεται· ἐξ αἰῶνος αἰῶνων μητρόπολις ἠκούετο ἡ Γαλιτζᾶ εἰς πάντα τὰ μέρη, καὶ θρόνος ἦν μητροπόλεως· ἐξ αἰῶνος αἰῶνων· πρῶτον ἦν μητροπολίτης τῆς ὁμῶν εὐλογίας ὁ Νίφων, δεύτερος μητροπολίτης ὁ Πέτρος, τρίτος μητροπολίτης ὁ Γαβριήλ, τέταρτος μητροπολίτης ὁ Θεόδωρος, οὗτοι πάντες ἦσαν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Γαλιτζῆς, ἦσαν συγγενεῖς οἱ βηγάδες τῆς Ῥωσίας ἡμέτεροι, καὶ οὗτοι οἱ βηγᾶς διέδθησαν τῆς Ῥωσίας, καὶ ἡ γῆ χήρα ἦν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησα ἐγὼ, ὁ κράλης τῆς Λαχίας, τὴν γῆν τῆς Ῥωσίας. Καὶ νῦν, ἅγιε Πάτερ πατριάρχα τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ζητοῦμεν παρὰ σοῦ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιερέως, ὅτι μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ὁμῶν εὐλογίαν καὶ μετὰ τῶν ἡμετέρων βηγάδων καὶ ἀρχόντων ἐκλεξάμεθα ἀνθρωπον ἄξιον, καλὸν, καθαρὰς πολιτείας καὶ τεταπεινωμένης καρδίας, τὸν ἱερώτατον ἐπίσκοπον Ἀντώνιον, εἰς τοῦτο εἰς τὴν ὁμητέραν εὐλογίαν καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ δι' ἡμᾶς καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας, ἵνα γένητο ἡ εὐλογία σας καὶ ἐπάνω τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἵνα μὴ ἐκλείπη ὁ θρόνος τῆς τοιαύτης μητροπόλεως, χειροτονήσατε μητροπολίτην τὸν Ἀντώνιον, ἵνα μὴ ὁ νόμος χαθῆ τῶν Ῥώσων, ἵνα μὴ καταλυθῆ· αἰδ' οὐ γένησεται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐλογία σας τούτω τῷ ἀνθρώπῳ, μετὰ ταῦτα μηδὲν λυπεῖσθε καθ' ἡμῶν· ἡ ἡμῶν ἀνάγκη ἔσται εἰς τὴν τῶν Λατίνων πίστιν βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους, αἰ οὐκ ἔστι μητροπολίτης εἰς τὴν Ῥωσίαν, διότι ἡ γῆ οὐ δύναται εἶναι ἀνευ νόμου.

LXXXVIII. *Synodus episcopo Antonio confert metropolitam Galitiæ et per adjunctionem episcopatus Cholmen, Turubun, Peresmusthlin et Volodimirum.*

† Πρᾶξις συνοδικῆ ἐπὶ τῷ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ῥω-
ΡΑΤΒΟΙ. GR. Cl.II.

σίας ἑλθόντι ἐπισκόπῳ κύρ Ἀντώνιῳ μετατιθέντι εἰς μητροπολίτην Γαλιτζῆς.

† Τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Γαλιτζῆς ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων γνησίῳ χηρευούσης ἀρχιερέως, ἐπεὶ ἀναγκαῖον ἦν πρόσθασθαι ταύτης μητροπολίτην ἐπὶ διδασκαλίᾳ τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν καὶ τῇ ἐντεῦθεν αὐξήσει καὶ ἐπιδόσει τοῦ Χριστιανισμοῦ λαοῦ, ἔδοξε τῇ ἡμῶν μετριότητι ἅμα τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ συνοδικεφαιμένη ψηφισασθαι ἀρχιερέα εἰς τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητροπολίτην Γαλιτζῆς· καὶ ἐπεὶ οἰκοθεν ἑλθὼν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος κύρ Ἀντώνιος, χρόνον πολλὸν ἐνταῦθα προσκατερήσας καὶ ἀκριβεῖ δοθεὶς βασάνῳ καὶ ἐξετάσει καὶ δοκιμασίᾳ, προεκρίθη καὶ ἐξιλέγη παρὰ τῆς συνοδικῆς ταύτης ψήφου εἰς τὴν προεδρίαν καὶ προστασίαν τῆσδε τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Γαλιτζῆς ἀρμόδιος καὶ ἱκανὸς, κἀντεῦθεν προεδιάσθη καὶ ἐγένετο οὗτος ἐξ ἐπισκόπου μητροπολίτης τῆς τοιαύτης μητροπόλεως συνοδικῆ ψήφω καὶ γνώμη τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερέμων, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικαίας, τοῦ Βρύσειος, τοῦ Ἀθηνῶν, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Σαροπόλεως καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δέρκω, ὁφείλει ἔχειν τὴν τοιαύτην ἀγιωτάτην μητροπολίτην, ἀπολαύων τοῦ ταύτης ὀνόματος ἐν τε στάσει καὶ καθέδραις ταῖς μετὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς δικτύχοις, ὡς εἴθισται, μνημοσύνου κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκριβειάν τε καὶ παρατήρησιν, ὁφείλων ἐγκαθιδρυθῆναι καὶ τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας, σφραγίζειν τε ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖν καὶ πάντα τὰ ἱερὰ πράττειν ἀκωλύτως, ὡς γνήσιος ἀρχιερέως καὶ ὦν καὶ ἑνομαζόμενος, ἐπι τε ἐπιλαδέσθαι καὶ τῶν θθενθήποτε διαφερόντων τῇ κατ' αὐτὸν ταύτῃ ἐκκλησίᾳ δικαίων, καὶ μὴ ἔχειν ὀφειλάν τινα τῶν ἀπάντων ἢ τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων ἢ καὶ ἄλλων τινὰ ὑποκρατῆσαι ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἑνορίαν πᾶσαν αὐτοῦ δικαίων, καὶ χεῖρα πλεονεκτικὴν αὐτοῖς ἐμβαλεῖν· ἐπεὶ οὗτος καὶ μόνος ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ προστατῆς καὶ ἀρχιερέως, καὶ τῶν αὐτῆς δικαίων καὶ οἰκονόμος καὶ κύριος καὶ διδάσκαλος ἀποκατέστη παρὰ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ φροντιστῆς τῶν ὑπ' αὐτὴν εὐρισκομένων Χριστιανῶν, καὶ ἀνάγκην ἔχει πᾶσαν παραινεῖν καὶ εἰσηγεῖσθαι αὐτοῖς τὰ ψυχοφελῆ, καὶ ὀδηγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας ἐχόμενα, ὡς λόγος ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀποδώσων. Ὀφείλει δὲ λαβεῖν ἐπιδόσεως λόγῳ καὶ τὰς ἀγιωτάτας ἐπισκοπὰς, τὸ τε Χόλμην, τὸ Τούροβον, τὸ Περμουόσκλην καὶ τὸ Βολοδίμοιον, μέγρις ἂν διαλυθῶσιν αἰ ἐκεῖ νῦν οὖσαι μάχαι, καὶ γένηται εἰρήνη καὶ διάλυσις τῶν σκανδάλων, καὶ ἔχειν ὀφειαν διδάσκειν τὸν ἐν αὐταῖς Χριστιανισμὸν τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ σφραγίζειν ἀναγνώστας ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς, ὑποδιακόνους καὶ διακόνους· προεδιάζειν καὶ πρεσβυτέρους· χειροτονεῖν, νλὴ μὴν καὶ ἐπισκόπους, πλὴν ἐπεὶ οὐκ ἔχει ἀρκίως ἐπισκόπους, μὲθ' ὧν ἂν χειροτονήσῃ αὐτοῦ, ὁφείλει μετὰ τὸ ἀπαλθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· ἐκλεξασθαι, οὐ· ἂν διακρί-

νοι, και παραγενέσθαι πρὸς τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας, ὡς ἂν ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ ποιήσῃται καὶ τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων καὶ τὰς χειροτονίας. Ὀφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἐν πάτῃ τῇ ἐνορίᾳ ὄντες τῆς κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτης· Ἐκκλησίας καὶ οἱ τῶν εἰρημένων ἐπισκοπῶν, ἱερωμένοι, μονάζοντες, ἄρχοντες, ἰδιῶται καὶ ὁ λοιπὸς Χριστῶνυμος τοῦ Κυρίου λαοῦ τιμὴν ἀπονέμειν αὐτῷ καὶ αἰδῶ καὶ ὑποταγὴν, καὶ εὐπειθειαν τὴν προσήκουσαν ὡς ἀρχιερεῖ αὐτῶν ἴνησιψ, διδασκάλῳ τε καὶ ποιμένι καταστάντι καὶ ἐκλεγέντι ψήφῳ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου καὶ ἐπικρίσει τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ὑπαίκειν τούτῳ καὶ ὑποτάσσεσθαι, ἐρ' οἷς ἂν ἔχοι λέγειν πρὸς αὐτοὺς ψυχωφέσει καὶ σωτηριώδεσι· ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν ἴνομένη τιμὴ καὶ αἰδῶς εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὴν ἀναφορὴν ἔχει, οὗ τὴν εἰκόνα φέρει ὁ ἀρχιερεὺς. Καὶ εἰς τῆς περὶ τοῦτου δῆλωσης καὶ ἀσφάλειας ἀπολείπεται καὶ τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Γαλιτζῆς καὶ ὑπερετίμῳ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, ἡ παροῦσα αὐτῆς· συνοδικῆ ψήφῳ καὶ πρᾶξι· κατὰ μῆτρα Μάτων τῆς θ' ἰνδ. τοῦ Ἰωσὼφ β' ους.

† *Εἶχε τὸ πρωτότυπον καὶ διὰ τιμῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Φιλόθεος, ἔλω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.*

I. XXXIX. Algerus, rex Lituanorum, litteris ad patriarcham in datis refellit accusationes metropolitanæ Κιουρκ.

† Πιττάκιον τοῦ β' γ' εἰς τῶν Ἀηθῶν, τοῦ Ἀλγέρδου, πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

† Ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀηθῶν, τὸν Ἀλγερδον, εἰς τὸν πατριάρχην προσκύνημα. Ἐπεμφας εἰς ἐμὲ γράμμα μετὰ τοῦ Θεοδώρου μου, ὅτι λυπεῖται πρὸς σὲ ὁ μητροπολίτης ἐπάνω μου. Λέγει οὕτως· Ἐκούρσευσέ με· ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἀλγερδος. Ἐγὼ οὐκ ἤρξάμην τοῦ κούρσευσεν, ἤρξαντο ἐκεῖνοι πρῶτον τοῦ κούρσευσεν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα, ὅπερ εἶχον πρὸς με, οὐ κατέθηκαν, οὔτε τὰ ὀρκωμοτικὰ ἀπέπιμψαν πρὸς με, ἐκούρσευσάν με ἑννέα φηρές, καὶ τὸν γυναϊκάδελφόν μου τὸν βῆγα Μιχαὴλ ἐνὸρκως ἔκραξαν εἰς ἐαυτούς, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλεν ἀπ' ἐκείνου τὸν φόβον, ὅτι νὰ ἐλεῖ καὶ νὰ ὑπάγῃ μετὰ τὸ θέλημάν σου, καὶ ἐπίασάν τον, καὶ τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Μπορίστην τοῦ Χαμηλοῦ Νοβογρადίου, ἐπίασάν τον, καὶ ἐπῆραν καὶ τὸ βηγατίον σου, τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Ἰωάννην τοῦ Νοβοσίλου, καὶ τὸ βηγατίον τοῦ ἐκούρσευσαν, καὶ τὴν μάναν σου ἐπίασάν την, καὶ τὴν θυγατέρα μου ἀπῆράν την, καὶ τὴν ὄρκον, ὃν εἶχον πρὸς ἐκείνους, οὐ κατέθηκαν, ἐπάνω τούτου τοῦ σταυροφληματοῦ, ἐπῆρασιν ἀπ' ἐμοῦ κάστρα τὸ Ῥζόδα, τὸ Σήζκα, τὸ Γούδην, τὸ Ὀσπῆτζενο, τὸ Γορῆσено, τὸ Ῥάσενου, τὸ Λούμι τὸ μέγα, τὸ Κλήτζεν, καὶ Βσέλουκ, τὸ Βόλο, τὸ Κοζλόδο, τὸ Ἀηπητζε, τὸ Τέσοβ, τὸ Χλέπεν, τοῦ Θωμά τὸ κάστρον, τὸ Μπερζούη, τὴν Κολούγαν, τὸ Μζένισκον. Ταῦτα πάντα εἰσι κάστρα,

καὶ ταῦτα ὅλα ἀπῆραν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα οὐ κατέθηκαν οὔτε τὰ ὀρκωμοτικὰ ἀπέπιμψαν, καὶ ἡμεῖς ταῦτα πάντα μὴ ὑπομαίνοντες ἀδοῦς πάλιν ἐκούρσευσάμεν τους, καὶ ἐὰν οὐδὲν ὀρθῶνουν εἰς ἐμὲ, οὐδὲ τόρα τους θέλω ὑπομαίνειν, κατὰ τὴν εὐλογίαν σου ὁ μητροπολίτης αὐτῶν εὐλογεῖ εἰς τὰς αἰματεκχυσίας μέχρι τοῦ νῦν. Οὔτε εἰς τοὺς πατέρας μας τοιοῦτοι μητροπολίται οὐκ ἐγένοντο, οἷος οὗτος ὁ μητροπολίτης, εὐλογεῖ τοὺς Μοσχοβίτας εἰς αἰματεκχυσίας, καὶ εἰς ἡμᾶς οὐδὲν ἐρχεται, οὔτε εἰς τὸ Κύεβον ὑπαίγει, καὶ ὅστις φιλήσει σταυρὸν εἰς ἐμὲ, καὶ φύγῃ πρὸς ἐκείνους, ὁ μητροπολίτης ἐκβάλλει τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα ἀπ' ἐκείνου. Γίνεται τοῦτο εἰς τὸν κόσμον, ὅτι νὰ ἐκβάλωσι τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα; ὁ Ἰωάννης τοῦ Κοζλόδσκου, δούλός μου, ἐφίλησεν εἰς ἐμὲ μετὰ τὴν μάναν σου καὶ μετὰ τὰ ἀδελφιά σου καὶ μετὰ τὴν γυναϊκά σου καὶ τὰ παῖδιά σου, ὅτι νὰ ἐνε εἰς ἐμένα, καὶ ἐκεῖνος τὴν μάναν καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παῖδιά ἀφείξῃ φυγε, καὶ ὁ μητροπολίτης ὁ Ἀλέξιος τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα ἐξέβαλεν τῆς τοῦ ὁ Ἰωάννης τοῦ Βαζεμίσκου ἐφίλησεν σταυρὸν, καὶ ἔφυγε καὶ τὸς ἔγγυτὰς ἐξέδωκε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλέν τον ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα. Ὁ Ναγούμπνικος ὁ Βασίλειος ἐφίλησεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐγένετο ἔγγυτης τούτου, καὶ ἐκεῖνος ἐξέδωκε τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὴν ἔγγυην, καὶ ἔφυγε, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλέν τον ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὸ φέλημα, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔφυγον, καὶ ἐκεῖνος λύει αὐτούς τοῦ ὄρκου ἤτοι τοῦ φληματοῦ τοῦ σταυροῦ. Ἐπρεπε τὸν μητροπολίτην, ἐνα εὐλογῆ τοὺς Μοσχοβίτας, ὅτι νὰ ἐδοθηθοῦσάν μας, διότι ἡμεῖς μαχόμεθα μετὰ τῶν Ἀλαμάνων δι' ἐκείνους, καὶ λαλοῦμεν τὸν μητροπολίτην πρὸς ἐαυτούς, καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἐρχεται πρὸς ἡμᾶς; ὁδὸς ἡμῶν ἄλλον μητροπολίτην εἰς τὸ Κύεβον, εἰς τὸ Σμολίνισκον, εἰς τὸ Τυφῆριν, εἰς τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, εἰς τὸ Νοβοσίλιν, εἰς τὸ Χαμηλὸν Νοβογρὰδιν.

XC. Patriarchæ literæ ad metropolitanam Κιουρκ et totius Russiæ de metropolitā Galitzæ.

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας.

† Ἱερωτάτε μητροπολίτα Κυέβου καὶ πάσης Ῥωσίας, ὑπερέτιμε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῆ ἀδελφῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῆ, χάρις εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῆ σῆ ἱερότητι. Οὐδὲν ἡ ἱερότης σου, πόσην ἀναδοχὴν καὶ εὐμένειαν δεικνύει εἰς σὲ ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἐγραφέ σοι γὰρ κατὰ τὸν πέρυσι καιρὸν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου, τοῦ Ἀβδακούμ, καὶ ἐδειξά σοι, ὅτι φίλον σε εἶχον ἀπ' ἀρχῆς, καὶ πάλιν οὕτω σε ἔχοι, καὶ ἀγαπῶ καὶ ἀναδέχομαι σε· πάλιν οὖν τὰ αὐτὰ σοι γράφω, ὅτι τὴν φιλίαν, ἣν εἶχον πρὸς σὲ, καὶ τὴν ἀναδοχὴν πάλιν ἐκείνην ἔχω καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐμένειαν. Ἀκούω δὲ τινα παρὰ τῶν ἐρχομένων αὐτόθεν γινόμενα παρὰ τῆς σῆς ἱερότητος, καὶ λυπούμαι· ἤκουσα γὰρ, ὅτι ἀρχῆς τοῦ Χριστιανοῦς πάντας τοὺς εὐρισκομένους αὐτόθι εἰς πάντα τὸν τόπον τῆς Ῥωσίας, καὶ κά-

θησαι εις εἰ μέρος, τὸ δὲ ἄλλο ἀφήκας ἀποίμαντον Α καὶ χωρὶς διδασκαλία; καὶ πνευματικῆς ἐπισκέψεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐλυτήθη καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος, οὗ οὐ γίνεται καλῶς, οὐδὲ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων παρακέλευσιν. Ὡσπερ γὰρ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐτάχθη παρὰ Θεοῦ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος πίσης τῆς οἰκουμένης, οὕτως ἐχειροτόνησα καὶ τὴν σὴν ἱερότητα πατέρα καὶ διδάσκαλον πάντων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἵνα διδάσκη; πάντας καὶ ἐπιμελῆσαι πάντων ἐπίσης, καὶ ἔχη; μετὰ πάντων ἀγάπην καὶ φιλίαν πατρικὴν, καὶ ἐπερ-συμβήσεται καὶ μέσον αὐτῶν ἔχθρα, ἵνα ἔχη; σὺ ἀνάγκην ὥστε εἰρνεύειν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους ὡς πατὴρ καὶ διδάσκαλος. Γνωστὸν οὖν ἔστω σοι, ὅτι διότι ἀφήκας τοὺς τοσοῦτους χρόνους τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, καὶ οὐκ ἐπεσκέψω αὐτήν, ἐπερμὲν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα ὁ κρῆλις τῆ; Λαχίας, ὁ Καζίμιρος, ὅστις κρατεῖ καὶ τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, καὶ οἱ ἕτεροι βῆγες ἐπερμὲν ἐνταῦθα ἐπίσκοπον καὶ γράμματα μετ' αὐτοῦ, λέγοντας, ὅτι « Πᾶσα ἡ γῆ φθείρεται ἀνευ νόμου, ὅτι ὁ νόμος χαίνονται, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἀρχιερεὺς, καὶ διὰ τοῦτο ἐξελεξάμεθα ἀνθρώπον καλὸν, καθαρῆς πολιτείας, τὸν ἐπίσκοπον Ἀντώνιον, εἰς τοῦτο, καὶ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ δι' ἡμᾶς χειροτονήσατε τοῦτον, ἵνα μὴ ὁ νόμος χαθῆ τῶν Ῥώσων καὶ ἡ πίστις τῶν Ῥώσων, ἵνα μὴ καταλυθῆ· εἰ δ' οὐ γενήσεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐλογία σα; εἰ; τὸν ἀνθρώπον τοῦτον, μετὰ ταῦτα μὴδὲν λυσιπείθε καθ' ἡμᾶς, ἡ ἡμῶν ἀνάγκη ἔσται εἰς τὴν τῶν Λατίνων πίστιν βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους, διότι ἡ γῆ οὐ δύναται εἶναι ἀνευ νόμου. » Ταῦτα ἔγραψε καὶ ἀνέφερε καὶ πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ ἀναφορὰ αὐτοῦ ἐνταῦθα φυλάσσεται. Τί οὖν ἐπρεπεν, ἵνα ποιήσωμεν; Σὲ ποιούμεν εἰς ταῦτα κριτὴν, τί λέγεις; ἔπρεπεν, ἵνα ἀποπέμψωμεν αὐτὸν, καὶ ἵνα ἰδῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ οὕτω χωρὶς ἐπισκέψεως καὶ Ἐπιμελείας πνευματικῆς, ὡσπερ ἀφήκας καὶ σὺ αὐτόν; Οὐδὲν ἔπρεπε τοῦτο, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ γὰρ μεγάλην καταδίκην εὐρήσειν ἐμέλλομεν, καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολλὴν μέμφιν καὶ κατηγορίαν, ἄλλως τε καὶ, εἰ ἦν ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου ὀρθόδοξος καὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως, ἴσως ἐμέλλομεν προσκαρτερήσειν τοῦτο καὶ παραπετάσειν, καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο ἦν ἂν καλόν, διὰ σὲ δὲ ἴσως ἐποιούμεν τοῦτο. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἡμέτερος, ἀλλὰ Λατίνος, ἔπρεπεν, ἵνα ἀποπέμψωμεν αὐτόν κενόν; καὶ ἐμελλε ποιῆσειν παραυτίκα μητροπολίτην Λατίνου, καθὼς ἔλεγε, καὶ βαπτίζειν τοὺς Ῥώσους εἰ; τὴν πίστιν τῶν Λατίνων, ὅπερ διακρίνοισ; σύ, ὅτι καλόν ἦν, εἰ ἐγένετο; Ἐγὼ πολλά εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅπως οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἔγραψε καὶ ἐζήτησε παρ' ἡμῶν μητροπολίτην· διὰ ταῦτα ἀναγκασθέντες ἡμεῖς ἐχειροτονήσαμεν, ὃν ἀπέστειλεν, καὶ οὐκ ἐπρεπεν, ἵνα ποιήσωμεν ἄλλως· δεδώκαμεν δὲ αὐτῷ τὴν Γάλιτζαν, ἵνα ἔχη ὡς μητρόπολιν, ἐπισκοπῆς δὲ τὸ Βολοδίμοιρον, τὸ Περεμούσθλιν καὶ τὸ Χόλμιν, ὅτιν' αἰεὶ εἰσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κρῆλου τῆ; Λαχίας, πλέον δὲ τοῦτου οὐδὲν ἐδώκαμεν αὐτῷ, οὔτε τὸ Λουτζίκον, οὔτε ἄλλο τί ποτε. Οἶδα μὲν οὖν

ἔγω, ὅτι ἡ ἱερότης σου λυπηθήσεσθαι μέλλεις, πῶς ἐγένετο τοῦτο, ἀλλὰ οὐδὲν ἐπρεπεν, ἵνα γενήσεται ἄλλως· πῶς γὰρ ἐμέλλομεν ἀφήσειν τὸ πρᾶγμα οὕτως, ἵνα ἔχη; καὶ σὺ μεγάλην ἀμαρτίαν, διότι ἀφήκας τοὺς Χριστιανούς τὸν τοσοῦτον καιρὸν χωρὶς διδασκαλία; ; Διὰ τὴν ἀνάγκην γοῦν ταύτην ἐγένετο, καὶ πρέπει, ἵνα μὴ λυπηῖσαι· ἀπὸ σοῦ γὰρ ἐγένετο τοῦτο. Γνωστὸν ἔστω σοι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐγὼ διὰ τὴν ἀγάπην σου ἀκούσας τὴν κατάλυσιν τῶν Χριστιανῶν τὴν γενομένην αὐτίθι παρὰ τοῦ μεγάλου ῥηγῆς τῶν Λιτῶν, τοῦ Ἀλγέρδου, ἔγραψα πρὸς ἐκείνον περὶ τοῦτου, ἐκείνος δὲ ἀντέγραφέ μοι, λέγων οὕτως· « Ἐγὼ οὐκ ἠρέξμην, ἠρέξαντο ἐκείνοι τοῦ κοουρσεύειν πρῶτον, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα, ὅπερ ἔχον πρὸς με, οὐ κατέθηκαν, οὔτε τὰ ὀρκωμοτικά ἐπερμὲν παρὰ με, ἐκούρσευσάν με ἐνέτι φορὰς, καὶ τὸν γυναικάδελφόν μου τὸν βῆγα Μιχαὴλ ἐνόρως ἔκραξαν εἰς ἑαυτοὺς, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλλεν ἀπ' ἐκείνου τὸν φόδον, ὅτι νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ μετὰ τὸ θέλημάν του, καὶ ἐπίασάν τον· τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Μπωρῆσην τοῦ Χαμηλοῦ Νοβογραδίου, ἐπίασάν τον, καὶ ἐπῆραν καὶ τὸ ῥηγάτιον του· τὸν γαμβρόν μου, τὸν βῆγα τὸν Ἰωάννην τοῦ Νοβογραδίου, καὶ τὸ ῥηγάτιον του ἐκούρσευσαν, καὶ τὴν μάναν του ἐπίασαν· καὶ τὴν θυγατέρα μου ἐπῆρᾶν τὴν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα οὐ κατέθηκαν· ἐπάνω τοῦτου τοῦ σταυροφιλῆματος ἀπῆραν ἀπ' ἐμοῦ κάστρα ἔγγυς τῶν εἰκοσιν, ἐκείνος δὲ γράφει καὶ τὰ κάστρα κατ' ὄνομα. Καὶ ἡμεῖς ταῦτα μὴ ὑπομεινάντες; αὐτοὺς πάλιν ἐκούρσεύσαμεν, καὶ ἂν οὐδὲν ἐβρῶσεν εἰς ἐμὲ, οὐδὲ ἔκουρα τοὺς θέλω ὑπομεινάν. Κατὰ τὴν εὐλογίαν σου ὁ μητροπολίτης αὐτῶν εὐλογεῖ εἰς τὰς αἵματεχυσίας. Μέχρι τοῦ νῦν οὔτε εἰς τοὺς πατέρας μας τοιοῦτοι μητροπολίται οὐκ ἐγένοντο, οἷος οὗτος ὁ μητροπολίτης, εὐλογεῖ τοὺς Μοσχοβίωτας εἰς αἵματεχυσίας, καὶ εἰς ἡμᾶς οὐκ ἔρχεται, οὔτε εἰς τὸ Κύεθον ὑπαγίνει. Ὁ Ἰωάννης τοῦ Κοζέλισκου καὶ ὁ Ἰωάννης τοῦ Βασεμίσκου καὶ ὁ Ναγούμπνικο; ὁ Βασίλειος ἐφίλησαν σταυρόν εἰς ἐμὲ, καὶ ἔδωκαν καὶ ἔγγυτά; τελευταίον ἀφήκαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των, καὶ ἔφυγον καὶ ἀπῆγαν ἐκεῖ, καὶ ὁ μητροπολίτης ἐξέβαλε τοῦ σταυροῦ τὸ φιλῆμα ἀπ' ἐκείνους. Ἐπρεπε τὸν μητροπολίτην, ἵνα εὐλογῆ τοὺς Μοσχοβίωτας, ὅτι νὰ ἐβοήθου ἡμᾶς, διὰ; ἡμεῖς μαχόμεθα μετὰ τῶν Ἀλαμάνων δι' ἐκείνου, καὶ λαλοῦμεν τὸν μητροπολίτην πρὸς ἑαυτοῦς, καὶ ἐκεῖνος οὐδὲν ἔρχεται. Δὸς ἡμῖν ἄλλον μητροπολίτην εἰς τὸ Κύεθον, εἰς τὸ Σμρλένισκον, εἰς τὸ Τιφέριν, εἰς τὴν Μικρὰν Ῥωσίαν, εἰς τὸ Νοβοσλίιν καὶ εἰς τὸ Χαμηλὸν Νοβογραδίν. » Ταῦτα πάντα ἔγραψεν ἐκείνος πρὸς ἐμὲ. Διὰ τοῦτο ἀπέστειλα ἐγὼ πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα τὸν γνήσιον τὸν ἰδικόν μου τὸν Ἰωάννην, ὅστις ἐστὶν ἀνθρώπος φρόνιμος καὶ καλὸς καὶ ἐπίτηθεῖος καὶ πεπαιδευμένος καὶ κατὰ πάντα ἡμέτερος, καὶ γράφω σοι, εἰ τι ἀναγκαῖον ἦν, ἵνα ἔλθῃ σὺ ἐνταῦθα διὰ ταῦτα πάντα. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχεις εὐκολον σὺ, κέμψον ἀνθρώπον ἰδικόν σου καλόν, ἵνα ἔλθῃ, καὶ μάθωμεν ἀκριβῶς περὶ πασῶν

τῶν ὑποθέσεων, καὶ σκεψώμεθα καὶ ἴδωμεν. πῶς ἂν
μέλλομεν πράξειν, μήποτε ποιήσωμέν τι ποτε, καὶ
γένηται εἰς βάρος σου. Μὴ δὲν γοῦν γένηται ἄλλως.
Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος.

† *Ἔλεγε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδ. θ'.*

XCI. *Patriarcha metropolitam Kioviæ in jus vocat.*

† Ἐτερον πιττάκιον πατριαρχικὸν εἰς τὴν αὐτόν.

† Ἰερῶτατε μητροπολίτα Κυβού καὶ πάσης Ῥω-
σίας, ὑπέριτε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελ-
φὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργγῆ, χάρις
εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ τῆς σῆς ἱερότητι. Ἡ με-
τριότης ἡμῶν ἐπεμνε αὐτοῖσι πρὸς σὲ τὸν γνήσιόν
μου τὸν ἰδικόν μου Ἰωάννην τὸν Δοκιανόν. Ἀφ' οὗτου
γοῦν ἐγράψασαν τὰ γράμματά μου καὶ ἤτοιμάσθη
καὶ οὗτος, καὶ ἤρξατο αὐτόθι, ἦλθεν ἀπὸ τοῦ ζήγῆς
τοῦ Τιφερίου τοῦ Μιχαήλ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
ὁ ἀρχιμανδρίτης ὁ Θεοδοσίος, καὶ ἔφερε τῆς ἡμῶν
μετριότητι γράμμα καὶ ἀναφ' ἑαυτῶν ἐκείνων, οἵτινες
λέγουσι κατὰ τῆς σῆς ἱερότητος πολλὰ, καὶ ζητοῦ-
σιν, ἵνα κριθῶσι μετὰ σοῦ. Ἐπεὶ γοῦν ζητοῦσι
κρίσιν, διεκρίνειν ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα γένηται.
Διὰ τοῦτο γράφω πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα, ἵνα ἡ σὺ
αὐτὸς ἔλθῃς ἐνταῦθα, ὥστε κριθῆναι μετ' αὐτῶν, ἡ
κατὰ πάσαν ἀνάγκην πέμψῃς ἄρχοντας καλοὺς ἰδι-
κούς σου, καὶ κριθῶσιν ἀντὶ σοῦ· ἐδόθη δὲ καὶ διω-
ρία μέχρι καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τῆς σὴν Θεῷ ἐλευ-
σομένης ἑνδεκάτης· ἰνδικτιῶνος. Γενέσθω γοῦν ἀπα-
ραιτήτως, καθὼς οὐ γράφω, καὶ ἡ σὺ ἔλθῃς, ἡ
πέμψον ἄρχοντας ἰδικούς σου, ἵνα ἀπολογηθῶσιν,
ὅτι ἐτάχθη, ἵνα καὶ ὁ βῆγας Μιχαήλ καὶ οἱ ἀδελφοὶ
αὐτοῦ πέμψωσιν ἀνθρώπους αὐτῶν, καὶ μέλλουσιν
ἔλθειν. Εἰ μὲν ἔλθῃς ἡ σὺ ἡ ἀνθρωποὶ σου, καλόν·
ἐάνδ' οὐδὲν γένηται τοῦτο, πρόσσεχε, ἵνα μὴ λυπη-
θῆς ἐπάνω ἡμῶν. Ἡμεῖς γάρ, ὅσον πρέπει εἰς τὴν
φιλίαν σου, ποιούμεν. Ἐκεῖνοι ἐζήτησαν, ἵνα συγ-
χωρηθῶσιν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἐπεὶ εἰσιν
ἐπιτεταγμένοι παρὰ σοῦ, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἔκρινα κα-
λόν, ἐπεὶ ἐπιτεμήθησαν παρὰ σοῦ, ἵνα ἔχωσι παρ'
ἐμοῦ συγχώρησιν. Λέγω δὲ, ὅτι ὅπταν ἔβῃς τοὺς
ἀνθρώπους αὐτῶν ἐρχομένους ἐνταῦθα, ἔρχονται
δὲ καὶ οἱ ἀνθρωποὶ σου, συγχώρησον αὐτοῖς, ἐπεὶ
εἰς κρίσιν ἔρχονται, καὶ πρὸ τῆς κρίσεως· οὐκ ὀφεί-
λουσιν καταδικάζεσθαι καὶ ἐπιτιμᾶσθαι· μετὰ δὲ
τὴν κρίσιν, εἰ τι ἂν εὐρεθείη δίκαιον ἢ καταδικη,
μέλλουσι λαβεῖν αὐτό. Τοῦτό μοι δοκεῖ δίκαιον, καὶ
γενέσθω. Τοῦτο γενέσθω καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον.
Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ τῆς σῆς ἱερότητος. Ὁ
ἀρχιμανδρίτης οὗτος ὁ Θεοδοσίος, ἐπειδὴ ἦλθε καὶ
προσκύνησέ με, μὴδὲν τύχη παρὰ σοῦ ὀργῆς, ἀλλὰ
τυχέτω συγχωρήσεως.

† *Ἔλεγε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. ε'.*

μετριότητα, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου σου ἦλθε καὶ ἐφ' ἐ-
μοὶ καὶ τὰ γράμματά σου, ἀφ' ὧν ἐγνώρισα, ὅσα
ἔγραψες καὶ ἐζήτηεις. Ἀπέστειλα γοῦν τὸν γνήσιόν
μου, τὸν ἰδικόν μου τὸν Ἰωάννην εἰς τὸν ἱερώτατον
μητροπολίτην Κυβού καὶ πάσης Ῥωσίας, τοῦτον
λέγω, ὅστις φέρει πρὸς τὴν εὐγένειάν σου τὸ παρὸν
γράμμα, καὶ ἔγραψα πρὸς ἐκεῖνον τὸν μητροπολίτην,
ἵνα πέμψῃ ἄρχοντας αὐτοῦ, καὶ ἔλθωσιν ἐνταῦθα,
καὶ γένηται κρίσις, καθὼς ἐζήτηεις. Ἐτάχθη δὲ καὶ
διωρία μέχρι καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς σὴν
Θεῷ ἐλευσομένης ἑνδεκάτης· ἰνδικτιῶνος. Γράφει
γοῦν καὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν ἡ μετριότης ἡμῶν,
καὶ παρακαλεῖται, ἵνα, ὅπταν γνωρίσης ὅτι ἔρ-
χονται ἀνθρωποὶ τοῦ ἐκείνου ἐνταῦθα, πέμψῃς καὶ
σὺ εὐθὺς ἰδικούς σου καλοὺς ἄρχοντας, ἵνα γένηται
ἡ κρίσις. Εἰ μὲν οὖν ἔλθωσιν καὶ οἱ ἐκείνου ἀνθρω-
ποὶ καὶ οἱ ἰδικοὶ σου, ἡδὴ καλόν, καὶ γενήσεται ἐν-
ταῦθα ἡ κρίσις· ἐάνδ' οὐκ ἔλθωσιν, τότε γενήσεται
τὸ ἄλλο, ὃ ἐζήτησας. Πρόσσεχε δὲ, μὴ ποτε οἱ μὲν
ἐκείνου ἀνθρωποὶ ἔλθωσιν, οἱ δὲ τῆς εὐγενείας σου
οὐδὲν ἔλθωσι, ἀλλὰ πέμψον καὶ σὺ τοὺς ἰδικούς σου,
ὅπταν μάθῃς ὅτι εἰ τοῦ ἐκείνου . . . περὶ τῆς
συγχωρήσεως μέλλεις μαθεῖν παρὰ τοῦτου τοῦ ἀν-
θρώπου μου.

† *Ἔλεγε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. ε'.*

XCIII. *Patriarcha confirmat jura metropolitæ Iu-
rissæ, committens eidem jura patriarchalia cu-
randa.*

I. † Ἐπεὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσσης,
ὑπέριτος καὶ ἑξαρχος δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πά-
σης Ἑλλάδος καὶ τὴν τόπον ἐπέχων τῆς Σίδης, ἐν
ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετρι-
ότητος καὶ συλλειτουργγός, ἀνήνεγκεν εἰς τὴν ἡμῶν
μετριότητα, ὡς πολλῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποσταταγμένων
ἐπισκοπῶν τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἀρτίως διὰ τὰς
πλείους ὑπὸ βαρβάρους τελείν καὶ ἀλλοφύλους ἔθνεσι
καὶ πολὺν χρόνον ἔχειν διχα τῆς δεούσης ἀρχιερα-
τικῆς ἐπισκοπέως εἰς τοσοῦτον κατέστη τὸ κατ' αὐ-
τὰς, ὥστε καὶ ἀγνοεῖν τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ, εἰ γε
καὶ ἐτέλουν ὅλας ὑπὸ τὸν τῆς μητροπόλεως Λαρίσ-
σης θρόνον· εἰ δὲ που καὶ τινὲς εἰσιν οἱ τοῦτο κατὰ
διαδοχὴν ἔχοντες ἐκ προγόνων, ἐκόντες καὶ οὗτοι
τοὺς ἀγνοοῦντας ὑποκρινόμενοι μετὰ τῶν ἄλλων
ἀποπέμπονται τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Λαρίσ-
σης, βουλόμενον διορθοῦσθαι τινα τῶν δεομένων τῆς
παρ' αὐτοῦ διορθώσεως, ἐν τισὶ καὶ χειροτονεῖν ἐπι-
σκόπους, καὶ ζητοῦντά τινα δίκαια αὐτοῦ, λέγοντες,
μὴ ἔχειν ἄδαιαν ταῦτα διενεργεῖν ἐν αὐταῖς· μὴδὲ
γὰρ ὑποκείσθαι τοῦτους τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ. Καὶ
ἐζήτησε διὰ ταῦτα καὶ παρεκάλεσε τὴν ἡμῶν με-
τριότητα ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Λαρίσσης ἐπι-
χορηγηθῆναι αὐτῷ γράμμα σιγίλλιδες αὐτῆς, πα-
ρακαλεούμενον, ἄδαιαν ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ πάσαις ταῖς
ἀνωθεν ὑποσταταγμέναις τῆς τῆς Λαρίσσης ἐκκλησίᾳ
ἐπισκοπαῖς πάντα διενεργεῖν ἀκωλύτως τὰ ἀρχιε-
ρατικά. Ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αὐτοῦ δέησιν εὐλο-
γον κρίνασα καὶ δίκαιαν καὶ κανονικὴν, τὸ παρὸν
ἀπολύει σιγίλλιδες γράμματα, δι' οὗ καὶ παρακαλεῖ-

† *Ἔλεγε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ
Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. δεκάτης.*

XCV. *Patriarcha monet regem Tverii Michael, ut
mittat legatos.*

† Εὐγενέστατε μέγα βῆγας τοῦ Τιφερίου Μιχαήλ,
ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοδοσίος, ἐν ἐπεμψῇ εἰς τὴν ἡμῶν

ται, ὡς ἂν πᾶσαι αἱ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην τῆς Λαρί-
 σης μητροπόλιν ἐπισκοπαί, ἡ Δημητριάς, τὸ Φάρ-
 σλον, ἡ Θαυμακός, τὸ Ζητούριον, ἡ Ἐζερ, τὸ
 Λοιδορίκιον, ἡ Μουντινίτζα, ἡ Σταμῆ, ἡ Τρίκη, ἡ
 Δορμεινικός, ἡ Κατρία, τὸ Γαρδικιον, ἡ Περιστερὰ, τὸ
 Ραδοβίοδιον, ἡ Πατζουνὰ καὶ ἡ Βέσαινα ὧσιν ἀπα-
 σαι ὑποτεταγμέναι τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ τῆς Λαρίσ-
 τῆς, καθὼς καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν, καὶ ἐξῆ ἀδείων ὁ
 ἱερωτάτος μητροπολίτης Λαρίσσης πάντα διενεργεῖν
 ἀκωλύτως ἐν αὐταῖς τὰ ἀρχιερατικὰ κατὰ τὴν δια-
 ταγὴν τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ διδάσκει τὸν ἐν αὐ-
 ταῖς Χριστῶν νομὸν τοῦ Κυρίου λαόν, καὶ ἐξετάζει
 τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀνακρίνει καὶ ἀνερευξά πάντα μετὰ
 τῆς θεούσης νομίμου καὶ κανονικῆς ἀκριβεσίας, καὶ
 λαμβάνει καὶ ἀποφέρει πάντα τὰ κανονικὰ αὐτοῦ
 δίκαια ἀνεπιδοτίως πάντῃ καὶ ἀταράχῳ· ἔνθα δ'
 ἂν διακρίνη, καὶ ἐπισκόπους χειροτονήσῃ, ὀφειλον-
 τας καὶ αὐτοὺς ὑποκίεσθαι τούτῳ καὶ κεφαλὴν ἔχειν
 αὐτὸν καὶ κατὰ πάντα αὐτῷ ὑποτάσσασθαι, ὀφειλόν-
 των καὶ πάντων τῶν εὐρισκομένων ἐν αὐταῖς ἱερω-
 μένων, μοναχῶν, ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ Χριστω-
 νύμου πληρώματος στέργειν αὐτὸν καὶ τιμᾶν ὡς
 οἰκίαν ποιμένα καὶ διδάσκαλον, καὶ ὑποταγὴν ἀπο-
 νέμειν αὐτῷ καὶ εὐπειθεῖαν τὴν προσήκουσαν, γνω-
 σκόντων, ὡς εἰ τις ἀντιλέγειν αὐτῷ πειραθεῖη καὶ
 ἐνθίστασθαι, τῷ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτι-
 μίῳ τοῦ ἀφορισμοῦ καθυποβληθήσεται. Τούτου γὰρ
 χάριν ἀπολέλυται καὶ τὸ παρὸν σιγγιλιῶδες γράμμα
 τῆς ἡμῶν μετριότητος τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ
 Λαρίσσης, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ δευτέρως Θιτταλίας
 καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τὸν τόπον ἐπέγοντι τοῦ Σι-
 δος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν
 μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ, ἐπὶ τῷ προτείνειν
 αὐτῷ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ εἰς ἀσφάλειαν κατὰ
 μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἰ' Ἰνδ. τοῦ
 5ωα' ἔτους.

† Εἶπε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς
 τοῦ Φιλόθεος, ἐλέφ' Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
 σταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμεν-
 κὸς πατριάρχης.

II. † Ἐδόθη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσσης
 κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἰ' Ἰνδικτιῶνος δι' ἐνταλ-
 τηρίου γράμματος τὰ ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ πᾶσαν
 πατριαρχικὰ δίκαια, ἵνα κρατῇ αὐτὰ ἐφ' ὄρω τῆς
 ζωῆς αὐτοῦ πάσης. Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο ἐνταύ-
 θα καὶ ἡ παροῦσα παρατημείωσις.

**XCIV. Patriarcha tollit sententiam episcopi Hierissii
 non rite lutam.**

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ
 καὶ Ἀγίου Ὄρους.

† Ἐπίσκοπε, ἐπίσκοπε, οὐδὲ ἐγὼ λέγω, ὅτι ὁ δεῖνα
 οὐκ ἔστιν ἀμαρτωλὸς, ἀλλὰ λέγω μὲν καὶ ἐγὼ, ὅτι
 ἴσως ἀμαρτωλὸς ἔστι, καὶ ἐνδέχεται εἶναι ἀληθὲς
 τοῦτο, πλὴν λέγω, ὅτι ἀκακίστον ἐποίησας τὴν
 κρίσιν σου καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἕδικον καὶ παράλογον.
 Τῶν γὰρ ἱερῶν κανόνων λεγόντων, ὑπὸ ἐξ' ἐπισκό-
 πων κρίνεσθαι τὸν πρεσβύτερον ἐπὶ ἐγκληματικαῖς
 ὑποθέσεσι, σὺ συνῆξαι πρεσβυτέρους καὶ πνευμα-

τικοὺς, καὶ κατεδίκασας πρεσβύτερον μόνος μετ'
 αὐτῶν, σύνοδον δῆθεν συγκροτήσας καὶ τόμον κα-
 θαιρέσεως τομῆσας ἀκανονίστως ἐκθέσθαι. Καὶ οὐ-
 δὲν λέγω, ὅτι ἐκ συνάξεως πάντων τῶν ἀνθρώπων
 τὰς ἀμαρτίας τῶν μετὰ τὴν χάριν, ἀλλ' ἐκ συνάξεως
 πάντων τῶν ἱερῶν τὰς ἀμαρτίας ἀπὸ τοῦ πρώτου
 λαβόντος τὴν χάριν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου, καὶ
 θῆξ' ἐπ' αὐτῷ, οὐδὲ οὕτως ἐποίησας καλῶς, καὶ αὐ-
 τὸς μὲν ὁ μυρία ἀμαρτίας, ὡς λέγετε, πεπρωκὸς
 οὐκ ἔκρινας οὐδὲ κατεδίκασας κανονικῶς καὶ δικαίως.
 Καὶ λέγω καὶ γράφω τοῦτο πολλάκις, καὶ σὺ οὐδὲν
 θέλει, οὐδόλω, ἵνα ὁμολογήσῃς, ὅτι κακῶς ἐποίησας·
 ἀλλὰ γίνωσκε, ὅτι καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ ἐκ ὧσιν
 ἴσως τὰ κατ' αὐτοῦ λαληθέντα καὶ γραφέντα, ἀλλ'
 ἐπεὶ ἡ κρίσις σου ἐκείνη κατέλυσε τοὺς ἱερούς κανό-
 νας, καὶ ἀδεκτὸς ἔστι καὶ ὁ λεγόμενος ἐκείνος· τόμος
 καὶ καταλελυμένος καὶ ἀπόβλητος, ἕως ἂν γένηται
 σύνοδος κανονικὴ καὶ δικαία ἢ παρὰ τοῦ μητροπο-
 λίτου σου ἢ πατριαρχικῆ, καὶ τότε γενήσεται καὶ
 ἡ δικαία καὶ ἔννομος· κρίσις τε καὶ ἀπόφασις, καὶ
 τότε ἴσως μαθήσῃ καὶ σὺ πράγμασιν αὐτοῖς τὴν ἐπὶ
 τούτοις κανονικὴν καὶ ἔννομον κρίσιν τε καὶ ἀπόφα-
 σιν, ἐπεὶ λόγους τε καὶ γράμμασιν ἐνιαυτὸν ὅλον
 ἐκείνα διδασκόμενος παρ' ἐμοῦ οὐκ ἔβουληθῆς
 μαθεῖν. Περὶ δὲ τῶν Λαυριωτῶν τί ἵνα σοι γρά-
 φω; Ἡ Ααύρα καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἰρηνεύει, καὶ
 μετὰ σοῦ πῶς μέλλοι εἰρηνεύειν; Οἱ καλοὶ ἄνθρω-
 ποι καὶ οὐδὲν εἰρηνεύουσι μετὰ τῆς Ααύρας. Ὅταν
 δὲ ὁ Θεὸς καὶ εἰρηνεύσει ἡ Ααύρα πρὸς ἑαυτὴν,
 τὴν εἰρήνην ἐκείνην λέγω τὴν τοῦ Χριστοῦ, τότε
 μέλλομεν καὶ ἡμεῖς γράφειν, καὶ μέλλουσιν εὐρί-
 σκειν τὰ γράμματα ἡμῶν τόπου, καὶ τότε εἰρηνεύ-
 σεις καὶ σὺ μετὰ τῆς Ααύρας. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη
 μετὰ σοῦ.

**XCv. Patriarcha regem Tverii hortatur, ut in gra-
 tiam redeat cum metropolitā Kiovie.**

† Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν βῆγα Τυφερίου.

† Εὐγενέστετε μέγα βῆγα τοῦ Τυφερίου Μιχαήλ,
 γνωστὸν ἔστω σοι, ὅτι ἐγὼ ἐπεμπον ἀνθρωπὸν μου
 εἰς τὸν ἱερωτάτον μητροπολίτην Κυέβου καὶ πάσης
 Ῥωσίας, κύρ' Ἀλέξιον, διὰ δουλείας ἱδικά· μου·
 ὅτε ἐξ ἐξήρχετο ὁ ἀνθρωπὸς μου, ἦλθε πρὸς τὴν
 ἡμῶν μετριότητα μετὰ γράμματός σου ὁ ἀρχιμαν-
 δρίτης Θεοδόσιος, καὶ ἀπὸ τοῦ γράμματός σου ἐγνώ-
 ρισα, ὅσα ἔγραψας, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἔγραψας καὶ
 ἐζήτησις κρίσιν, ἵνα κριθῆς μετὰ τοῦ μητροπολίτου
 σου· καὶ ἐγὼ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον ἔγραψα πρὸς
 ἐκείνον, ἵνα ἢ ἐκείνος αὐτὸς ὁ μητροπολίτης· ἔλθῃ
 εἰς τὴν κρίσιν, ἢ πέμψῃ ἀρχόντας του, πέμψῃς
 δὲ καὶ σὺ ἀρχοντας ἱδικούς σου, καὶ κριθῶσι μετ'
 ἐκείνων. Ἐγραψα δὲ τότε καὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγέν-
 εϊαν περὶ τούτου, τὰ αὐτὰ λέγων καὶ πρὸς σέ, ἀπερ-
 ἔλεγον καὶ πρὸς ἐκείνον, ἦγουν ἵνα γένηται κρίσις
 καὶ κριθῆτε. Νῦν δὲ φαίνεται μοι καλὸν, καὶ γράφω
 σοι, ὅτι οὐδὲν πρόπει, οὐδὲ συμφέρον ἐνὶ οὐτε εἰς
 τὴν ψυχὴν σου, οὐτε εἰς τὴν τιμὴν τοῦ γένους σου,
 ἵνα ἔχῃς μετὰ τοῦ μητροπολίτου κρίσεις καὶ μάχαι

καὶ σκάνδαλα, δίδοι αἱ μάχαι καὶ τὰ σκάνδαλα τοῦ
 διαβόλου ἔργα εἰσὶ. Ποῖος τῶν βηγῶν ἐκρίθη ποτὲ
 μετὰ τοῦ μητροπολίτου; Ὁ πατήρ σου ἐκρίθη ποτὲ
 ἢ ὁ κάππος σου ἢ ποῖος ἄλλος τοῦ γένους σου; Ἄφες
 γοῦν καὶ σὺ τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν κρίσιν, καὶ πρόσ-
 ελθε καὶ εἰρήνευσον μετὰ τοῦ πατρός σου, τοῦ μη-
 τροπολίτου, καὶ ζήτησον παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν, νά
 σοι συγχωρήσῃ, καὶ ποιήσον μετόνοιν, ἵνα σὲ δέ-
 ζηται καὶ ἀγαπᾷ καὶ ἔχη σε ὡς υἱόν του· αὐτὸς πα-
 τήρ σου ἐνὶ καὶ ὡς πατήρ. Ἐπερ ἐποίησεν εἰς σὲ
 τίποτε, ἔπρεπε, ἵνα τὸ ὀπομείνης, καὶ νὰ τὸν προσ-
 ἔλθῃς μᾶλλον, καὶ νὰ ζητήσῃς παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν
 καὶ συγχώρησιν, οὐχ ἵνα ζητῆς κρίσιν, οὐδὲ ἔχη·
 δηλῆσιν, οὕτως ἔπρεπε, ἵνα ποιήσῃς τότε· ἐπεὶ δὲ
 οὐκ ἐποίησας τοῦτο τότε, νῦν ποιήσον αὐτὸ, καὶ ζή-
 τησον παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν καὶ συγχώρησιν, καὶ ἐ-
 περ ἔσφαλες καὶ τίποτε, ποιήσον τὴν διόρθωσιν,
 τοῦτο ἐνὶ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν σὴν καὶ τοῦ γένους σου,
 καὶ εἰς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς σου. Ἐγὼ ἔγραψα νῦν
 καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην σου, καὶ ἐὰν ποιήσῃς
 μετόνοιν, μίλλει σε δέξασθαι καὶ ἀγαπᾷν πλέον
 παρὰ πρότερον, ὡς υἱόν του γνήσιον· μηδὲν οὖν
 ποιήσῃτε ἄλλως, παρὰ γράφω πρὸς ἐσᾶς· εἰ δὲ οὐδὲν
 βούλεσθε τοῦτο, ζητεῖτε δὲ κρίσιν, ἐγὼ ταύτην οὐδὲν
 τὴν κωλύω, προσέχετε δὲ μήπως φανῆ εἰς ἐσᾶς βε-
 ρύ. Ποιήσατε γοῦν, ὅπερ γράφω καὶ συμβουλεύω,
 ὅτι τοῦτο συμφέρει εἰς ἐσᾶς, καὶ ἐὰν ποιήσῃτε, κα-
 θὼς γράφω, εἰρηνικὴν κατάστασιν, τότε πέμψω καὶ
 σὺ καὶ ὁ μητροπολίτης ἀνθρώπους σας, ὅτι τὸ γνώ-
 ρίζω καὶ ἐγὼ, καὶ τότε μέλλω σε ἀγαπᾷν καὶ ἐγὼ καὶ
 εὐξασθαι καὶ εὐλογῆσαι καὶ συγχωρῆσαι καὶ
 ἔχειν ὡς υἱόν μου γνήσιον. Γνωστὸν ἔστω σοι καὶ
 τοῦτο, ὅτι ἡ παράβασις τοῦ φιλήματος τοῦ σταυροῦ
 ἔστιν ἀρνησις τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ διδάσκουσιν ἡμᾶς
 τοῦτο οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ἡ ἐπιτοκία ἀρνησις ἐστι
 τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ ἀρνησάμενος τὸν Θεὸν πρὸς τίνα
 ἄλλον θεὸν μέλλει καταφυγεῖν; Ἄτερος γὰρ Θεὸς
 οὐκ ἔστι πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι
 καὶ ἡμέτεροι Πατέρες καὶ πρὸς τούτων ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διδάσκουσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἀρ-
 νησάμενος τὸν Θεὸν τῇ κολάτῃ παραπέμπεται, ὁ
 δὲ μὴ ἀρνησάμενος τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τηρῶν τὰς ἐντολάς
 αὐτοῦ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Διὰ τοῦτο γράφω καὶ πα-
 ραινῶ σοι ὡς πατήρ σου, ἵνα προσέχῃς καὶ τηρῆς τὸ
 φίλημα τοῦ σταυροῦ· κρεῖττον γάρ ἐστὶ σοι μὴ πα-
 ραβάντι τὸ φίλημα τοῦ σταυροῦ ἀποθανεῖν σωματι-
 κῶς, ἢ τοῦτο παραβάντι ἀποθανεῖν ψυχικῶς καὶ ζῆν
 σωματικῶς. Πρόσεχε γοῦν, ὅσον ἐνὶ δυνατὸν, καὶ μὴ
 παράβαινε τὸ τοῦ σταυροῦ φίλημα, εἰ καὶ θάνατος
 πρόκειται σοι· ἀλλὰ σπούδασον καὶ ἐπιμελήθητι,
 ὅση σου δύναμις, ἵνα ποιῆς οὕτως, καθὼς σοι παρα-
 κεύομαι.

XCVI. Hieromonachus quidam et populus Phari,
 qui Christianos profugos Turcis tradiderant, con-
 demnantur.

† Μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἡμέρᾳ ε', ἰνδ. δεκάτης, προ-
 καθήμενου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ
 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἁγίον
 Θεοφύλακτον κελλίοις τῆς μεγάλης ἀγιοσύνης αὐ-
 τοῦ, συνεβριάζοντων αὐτῷ καὶ τῶν ἱεροῶτων ἀρ-
 χιερέων καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρα-
 κλείας, τοῦ Βρύσειος, τοῦ Σιζοπόλειος, τοῦ ἀρχιε-
 πισκόπου Μαρωνείας καὶ τοῦ Τενέσου διὰ γνώμη,
 ἐλαλήθη κατὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἱερομονάχου
 τοῦ, ὅτι Χριστιανοὶ τινες αἰχμαλωτοὶ τῆς
 αἰχμαλωσίας διαδράντες καὶ πρὸς τὸ εἰρημένον κά-
 στρον ἐλθόντες κατέφυγον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου μεγα-
 λομάρτυρος καὶ τροπαιοφύρου Γεωργίου ναὸν, ἐν ᾧ
 ἦν οὗτος ἱερατικῶς ἐκδουλεύον. Ζητουμένων δὲ αὐ-
 τῶν παρὰ τοῦ ἐκείσε λαοῦ ἐπὶ τῷ πρὸς τοὺς Τούρ-
 κους πάλιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, οὗτος οὐ μόνον αὐτῶν
 τὴν πονηρὰν γνώμην οὐκ ἐκώλυεν, ἀλλὰ καὶ κοινῇ
 μετ' αὐτῶν καὶ μάλιστα πρὸς τῶν ἄλλων αὐτῶς τοῦ
 τε θαλοῦ ναοῦ τούτους ἐξέβαλον, καὶ ἐν τινι σανδαλίῳ
 τούτους εἰσήγαγον, καὶ τοὺς ναυαῖς ἀπαλθόντες πρὸς
 τοὺς Τούρκους παρέδωκαν· τῶν δὲ αἰχμαλώτων καὶ
 ταῦτα μετὰ δακρύων ζητούντων, ἀπολυθῆναι παρ'
 αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους (μὴ) πάλιν ἐπανελ-
 θεῖν (ἐγίνωσκον γάρ, ὡς ἐπειδὴν οἱ Τούρκοι τὴν αὐ-
 τῶν φυγὴν μάθωσι, κακῶς αὐτοὺς τιμωρήσουσι καὶ
 φονεύσουσι), αὐτοὶ οὐκ ἠθέλησαν, ἀλλὰ παρέδωκαν
 αὐτοὺς τοῖς Τούρκοις. Τούτου γοῦν οὕτω γεγονότος
 καὶ οὐκ ἄλλως, ὡς ἐγνωρίσθη καὶ παρὰ τοῦ τιμιω-
 τάτου σακελλίου τῆς ἀγιοτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης
 Ἐκκλησίας, διακόνου κῦρ Ἰωάννου τοῦ Τοξοτηνοῦ,
 ἀπελθόντος ὡς ἐξαρχος ἐκεῖ ἐξ ἀποστολῆς τοῦ παν-
 αγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πα-
 τριάρχου, καὶ τὴν περὶ τούτου ποιησαμένου ἐρευναν,
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱερομονάχου ὁμο-
 λογῆσαντος τοῦτο καὶ δι' ἀνάγκην τινὰ διατεινομέ-
 νου τοῦτο πεποιηκέναι· διέγνωσται τοῖς ἱερωτάτοις
 ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, ἐπιψηφισθέντων καὶ τοῦ
 παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ
 πατριάρχου, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐκείνοις τοῖς λαϊκοῖς
 φωνῆως δοθῆναι ἐπιτίμια, τοῦτον δὲ καθηρημένον
 εἶναι καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἱεροσύνης· ὅσον γάρ
 τὸ κατ' αὐτοὺς, αὐτοὶ ἐφόνευσαν ἐκείνους· παραδο-
 θέντες γάρ εἰς τοὺς Τούρκους παρ' αὐτῶν, οὐ μόνον
 πολλὰς τιμωρίας ἐπάθον, ἀλλὰ καὶ τινες ἐξ ἐκείνων
 ἀπέθανον, τῇ ὁμολογίᾳ ἐγκατερέθησαντες. Ἔσται
 γοῦν οὗτος ἀπὸ τοῦ νῦν καθηρημένος, καὶ οὐ δια-
 πράξεται τί ποτε ἱερατικὸν κατὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν
 κατ' αὐτοῦ συνοδικὴν ταύτην διάγνωσιν, ἐπεὶ καὶ εἰς
 ἀσφάλειαν καὶ τὸ παρὸν ἐγεγονεὶ σημεῖωμα.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

MANUEL CALECAORDINIS FRATRUM PRÆDICATIONUM MONACHUS, CPOLITANUS PATRIARCHA.

Notitia.	9
MANUELIS CALECÆ CONTRA GRÆCUM ERRONEM LIBRI QUATOR, olim Latine versi ab Ambrosio Camaldulensi; postea ex bibliotheca Bavarica in lucem prolati et notis illustrati a Petro Stevartio, Leodio, SS. Theologiae D. professore, et Academiae Ingolstadiensis procancellario.	11
Incipit Auctoris Prologus.	13
Liber I.	17
Liber II.	61
Liber III.	127
Liber IV.	187
LIBER DE ESSENTIA ET OPERATIONE. Præmittitur Francisci Combeßlii Præfatio.	257
DE FIDÆ DEQUE PRINCIPIS CATHOLICÆ FIDÆI et ex divina Scriptura et a catholicis Ecclesiæ magistris accepimus, auctore felicis recordationis domno Manuele Caleca.	429
CAP. I. — Ad eum qui quæsierat.	429
CAP. II. — De Deo uno.	433
CAP. III. — De Deo uno qui est Trinitas.	473
CAP. IV. — Quæ tandem simulacra ac imagines de sancta Trinitate sancti tradant.	529
CAP. V. — De Dei Verbi incarnatione juxta Scripturas.	569
CAP. VI. — De septem sacramentis.	597
CAP. VII. — Adhuc de incarnatione, ex rationum momentis quantum res patitur.	609
CAP. VIII. — De futura mortuorum resurrectione.	627
CAP. IX. — De futura in integrum restitutione.	641
Peroratio.	651

JOANNES CYPARISSIOTA.

Notitia historica et litteraria.	661
CYPARISSIOTÆ PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM SERMO I.	663
CAP. I. — De pace, et quomodo eam Palamas dissolverit, facta ei ad tempus rei venia; ac qua causa sermonis sit.	663
CAP. II. — Non posse Palamitas quicquam negare Palamæ lucubrationum, seu cujusquam eorum qui eum secuti sunt.	673
CAP. III. — Auspicatum esse Palamam exitiosum dogma ab errore ac contentione.	679
CAP. IV. — Erroris symptomata jactare atque referre, ut propria sua recte facta atque munera.	683
CAP. V. — Quomodo Palamas ex multis diversisque libris suis ac sermonibus novum erroris Deum, luminis in modum consistentem fabricetur, cuncta crepantem quæ unius Dei sunt.	687
CAP. VI. — Quomodo ex talium sermonum aggregatione, is quem Palamas commisit, ipsum non vere existentem ac substantiam Deum, Creator apparet arbitereque omnis creaturæ, ac omnis beatitudinis finis.	693
PALAMITICARUM TRANSGRESSIONUM SERMO IV. — Præter omnem Christianitatis ritum ac ordinem constam esse Palamiticarum Ecclesiam; de quo quærentur decem.	699
CAP. I. — Quæ sit ratio sanctæ Dei Ecclesiæ.	699
CAP. II. — Num propter hanc talem ac illum, qui patriarchæ existant, sancta Dei Ecclesia dicitur.	703
CAP. III. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob confusione ac proditionis mercedem principatum constituit.	703
CAP. IV. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ priusquam consaretur a divina sanctaque synodo abjecta est et anathemati tradita.	707
CAP. V. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ ob libertatem jurisque sui præsumpta licentia, eum sibi in patriarcham præfecit, qui prius canonicis obstrictus criminibus, omni fuerat sacerdotio abdicatus.	713
CAP. VI. — Num sancta Dei Ecclesia quæ unius gregis duos simul patriarchas, sese mutuo abdicantes, ac tumultuantes retinet ac proclamat.	713
CAP. VII. — Num sancta Dei Ecclesia, ea quæ tot profanas vocum novitates palum est confessa.	717

CAP. VIII. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ post impiam fidei novationem eosdem sanctorum iudices et accusatores coacervavit. 723

CAP. IX. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ diversas ærumdas, longaque exilia et ergastula et carceres adversus justos omnes piosque decrevit ac judicavit. 729

CAP. X. — Num sancta Dei Ecclesia, quæ testamenta invadat, et divinatorum virorum cadavera insepulta projiciat. 733

JOANNIS CYPARISSIOTÆ Expositio materialis eorum quæ de Deo a theologis dicuntur, in decem decades partita, Franc. Turriano Societat. Jesu interprete et Græco. Ad ditis etiam schollis et annotationibus. 737

Præfatio Francisci Turriani Societatis Jesu ad illustrissimum et reverendissimum D. Ant. Augustinum archiepiscopum Tarracensem. 739

JOANNIS CYPARISSIOTÆ Præmeditatio expositionis. 741

PRIMA DECAS. — De theologia symbolica. 743

CAP. I. — Quod duplex sit theologia. 743

CAP. II. — Quod duplex sit theologia symbolica. 747

CAP. III. — Quod theologia symbolica secundum speciem, sive formam corpoream, semper in corpore, et secundum sensum delineatur. 749

CAP. IV. — Quod symbolicae theologiæ, quæ in specie sub sensum cadente versatur, proprium est, ut quibusdam divinis et sacris visis informetur. 751

CAP. V. — Quod omnis etiam in angelis sacra formatio ad hanc partem symbolicae theologiæ refertur. 751

CAP. VI. — Quot modis signatur symbolica theologia sive sub aspectum sive sub sensum aurium cadat. 753

CAP. VII. — Quod hanc symbolicae theologiæ, illi in quos cecidit, visum et visionem appellaverunt. 755

CAP. VIII. — Quod hæc visiones et Theophanie, id est, Dei apparitiones, non aliter quam intermediæ virtutes celestes informatæ sunt. 755

CAP. IX. — Quod ipse Dominus noster Jesus Christus, quatenus est Deus homo, non refugit ab ordine Deum decente a se constituto. 757

CAP. X. — Quod omnino oportet ad altiores notiones ex utraque parte symbolice theologiæ adduci, sive similitudinibus per angelos formati, sive verbis quatenus primo aspectu apparet, absque illis quidem et dissentaneis. 757

SECUNDA DECAS. — De theologia demonstrativa. 759

CAP. I. — Quod duplex sit theologia demonstrativa. 759

CAP. II. — Quod theologia demonstrativa, quæ videtur esse sine integumento, per typos nobis effectus procedit. 761

CAP. III. — Quod per omnem theologiam ratio speculi et ænigmatis progreditur. 761

CAP. IV. — Quod fieri non potest, ut qui corpore præditi sunt, sine corpore de Deo philosophari possint. 763

CAP. V. — Quod neque totam et integram de Deo cogitationem habere in hoc sæculo possumus, aut per eam de Deo plene philosophari, neque per aliam quamlibet a nobis informatam notionem. 765

CAP. VI. — Quod Deus neque ex representatione naturali cognoscitur, nec est quidquam ex intelligentibus, aut intellectis, ut ex substantia ejus liceat de eo philosophari. 767

CAP. VII. — Unde tandem, et ex quibus sit de Deo philosophandum. 769

CAP. VIII. — Quod summi theologi de Deo philosophantur ex creaturis; et posteriora Dei ipsæ creaturæ sunt, et eorum rationes. 771

CAP. IX. — Quod in theologia demonstrativa magia propria et præcipua est illa quæ in negationibus versatur; et quod in hac theologia affirmationes non sunt contrariæ negationibus. 771

CAP. X. — Quod Deus est supra omnem affirmationem et negationem; et quod solum nesciendo, et penitus non videndo simul eum cognoscimus, et de eo philosophamur. 775

TERCIA DECAS. — De divinis emanationibus. 777

CAP. I. — Quod duplex est emanatio, una in Deo, altera

extra, ab ipso Deo ad creaturam. 777
 CAP. II. — Quod omnis causa et motus et principium, quod propter generabilia dicitur, generatio est, quæ cum effectis ipsis simul efficitur. 777
 CAP. III. — Quod omnis generatio est interjecta duobus, et impossibile est hanc existere altero absente ex duobus quæ habitudinem faciunt. 781
 CAP. IV. — Quod habitu et motio Dei ad efficiendas creaturas, et omnium creaturarum generatio et productio, emanatio ejus et operatio vocatur, et sapientia et virtus et magnificentia, et quæcumque ad principium viarum ejus pertinent, quæ ex mirabili effectione creaturarum cognoscuntur. 781
 CAP. V. — Quod quæcumque habent rationem operationis, et media esse probantur, natura per se non existunt; et sunt solummodo, quatenus sunt. 783
 CAP. VI. — Quod sicut operatio est eorum quæ sunt, et emanationis eorum quæ emanant; sic et voluntas et appetitio eorum quæ velle et appeti contingit. 785
 CAP. VII. — Quod secundum hanc voluntatem et desiderium Dei ipsius erga nos providentiæ dicuntur. 787
 CAP. VIII. — Quod generatim omnes divinas emanationes providentiæ dicuntur mente contemplabiles. 787
 CAP. IX. — Quod secundum ipsius Dei providentias et emanationes atque operationes sunt nostræ divinæ participationes, et divina nomina. 789
 CAP. X. — Quod Deus est unus, et impartibilis, et non multiplicabilis, et immobilis: in his autem emanationibus videtur moveri, et partiri, ac multiplicari, et dividi. 789
 QUARTA DECAS. — De informatione divini nominis. 791
 CAP. I. — Quod omne nomen Dei est nostræ mentis inventum, et ob eam causam omnis nominatio Dei dicitur propria, id est intellectus, sive sub intelligentiam cadens. 791
 CAP. II. — Quod ab effectis Deus laudatur, et ex ipsis nominatur. 791
 CAP. III. — Quæ sint effecta, et quæ eorum materia. 793
 CAP. IV. — Quare ab effectis nominatur Deus, et non ab his quæ sunt naturæ ejus. 793
 CAP. V. — Quomodo Deus fiat a nobis multorum nomen. 795
 CAP. VI. — An sint ex æternitate nomina Dei. 795
 CAP. VII. — Quod sicut divina nomina ex effectis sumpta differentiam operationum representant, sic ad Deum relata diversas res representare non possunt. 795
 CAP. VIII. — Si non possunt divina nomina diversas res in Deo representare, relinquunt ut solam substantiam ejus declarent, non quid est, sed quod est. 797
 CAP. IX. — Quod nomina divina ad rem ipsam, Dei scilicet substantiam relata, proprie ipsam significant, et non per abstractionem: et quod per unumquodque horum nominum Trinitatem, quæ supra quam substantia est, declaramus. 797
 CAP. X. — Quod idem ipse unus Deus quatenus quid est secundum naturam, nomine apud nos penitus caret: rursus vero multorum nomen idem et unus efficitur, quia solum ex iis quæ produxit, cognosci potest. 801
 QUINTA DECAS. — De proprietatibus divinarum nominum. 803
 CAP. I. — Quæ sint in singulis proprietatibus divinarum nominum observanda. 803
 CAP. II. — De bonitate et pulchro; et ubi copulantur, et in quibus discernuntur, et quæ eorum proprietas. 807
 CAP. III. — De amore, et dilectione, et quæ eorum proprietas. 811
 CAP. IV. — De ente et de partibus ejus, et quæ sit in iis quæ sunt, proprietas entis. 815
 CAP. V. — Quomodo Deus dicitur per se esse, et per se vita, et per se sapientia, et quomodo rursus idem horum effector dicitur. 819
 CAP. VI. — De potestate, sine virtute, et iustitia; et quod a potestate infinite potenti, et a iustitia, per se potestas, et per se iustitia productæ sunt et effectæ; et quæ in eis proprietates. 823
 CAP. VII. — De vita, et de sapientia, quæ in Deo est, et quod ipsa vita et sapientia et Deus est auctor et creator per se vitæ, et per se sapientiæ; et quæ horum nominum proprietates. 825
 CAP. VIII. — De pace, et parvitate, et magnitudine, et statione, et motu, et de altero, et de similitudine: et quod hæc in Deo una pax sint; extra Deum autem ut ab eo facta, diversa sunt; et quæ eorum proprietates. 827
 CAP. IX. — De omnipotente, susceptore, adjutore, et de aliis nominibus quæ de Deo dicuntur, et sunt eorum quæ dicuntur ad aliud: et de divinitate, et similitudine, et habitu, quæ in deificatis, et imitantibus, et similitudinem capientibus dicuntur secundum imitationem, et similitudinis informationem, et habitudinem Dei,

qui est omni habitudine solutus, et omnem imitationem superat, et de deificatione secundum habitudinem, et de iis quæ dicuntur ut excellentiam declarent, ut rex regum, Deus deorum. 831
 CAP. X. — De æqualitate, perfectione, unitate, et quæ eorum in rebus proprietates. 835
 SEXTA DECAS. — De apparitionibus divini luminis. 839
 CAP. I. — Quod omne lumen sub sensum cadens ex Deo est, et quod sol imago est bonitatis ipsius. 839
 CAP. II. — Quod ignis sub sensum cadens non solum imagines angelorum, qui similitudinem Dei gerunt exhibet, sed ipsius etiam Dei; et quæ ejus proprietates. 841
 CAP. III. — Quod Deus a sensibilibus et nobilitatibus sol et lumen nominatur, a mediis autem ignis; et quod contemplatio luminum symbolicorum est multiplicis nominis. 845
 CAP. IV. — Quod factus Domini nostri, quæ tanquam sol in divinitate transfiguratione resplenduit, et splendor ejusdem decorem corporis post resurrectionem glorificati, et futurum ejus fulgorem naturalem figuravit, et licet in aspectum oculorum cecidit. 845
 CAP. V. — Quod lumen, quo in Thabor Dominus splenduit, neque substantia ejus erat, neque defluxio quædam ipsius, ac fulgor, sed symbolum occultæ, et non apparentis nunc divinitatis Verbi Dei, et imago tenuis illius gloriæ, quæ ipsi futura erat, et simulacrum regni colorum, et adnumerabile aliis Christi supra naturam miraculis. 847
 CAP. VI. — Quod omnes diversis temporibus luminis divini apparitiones, personæ unius Filii Dei effectus sunt; et quod exemplar corporis ejus glorificati symbolum fuit divinitatis ejus propter unionem duram in Christo secundum hypostasim naturarum, et quia idem erat Deus et homo; unde in singulis miraculis Christi divinitas ostendebatur, et detegebatur, atque aperiiebatur. 851
 CAP. VII. — Quod eam pulchritudinem, quam Adam ante peccatum non obediendi habuerat, nunc naturam humanam recuperasse Dominus in monte Thabor in se quidem prius ad vivum expressit, postea vero post resurrectionem suam sicut ipse Dominus eodem lumine multo copiosiore, naturaliter splendebit, si secum habebit justos consequentes sole splendidiore, scilicet restituens eos in illam beatitudinem quæ erat ante peccatum Adæ. 855
 CAP. VIII. — Quod sit secundum essentiam futurum lumen resurrectionis, et quod sit regnum Dei nobis præparatum, et quæ civitas celestis, quæ ad regnum Dei pertinet. 857
 CAP. IX. — Quod omne lumen sive sensile, sive intellectile, ex vero et supra substantiam lumine refulget: et quod lumen intellectile Deus est. 859
 CAP. X. — Quod divinus Moyses, et ei similes omnia lumina sive sub sensum cadentia, sive sub intelligentiam relinquentes, in caliginem splendidissimam ingrediuntur, in unum cum infinito Deo per ignorantiam et nihil videndo copulati. 861
 SEPTIMA DECAS. — De divina participatione. 863
 CAP. I. — Quod proprium Dei est, adesse omnibus secundum substantiam; et sicut substantia adest præsens, sic etiam operatione adest: et quis modus sit presentiam ejus qui explicari non potest. 865
 CAP. II. — Quod sicut adest nobis præsens Deus etiam enim participamus; si autem substantia adest, substantiam ejus participamus. 865
 CAP. III. — Quod participantes divinam substantiam, per Spiritum sanctum Filium Dei, qui supra substantiam est, participamus; et hunc participantes, Deum Patrem participamus, atque ita efficiuntur diviniæ naturæ et substantiæ participes. 867
 CAP. IV. — Quod participantes divinam naturam, non gratiæ solius, et per se non subsistentis participes sumus, sed ipsius Spiritus sancti viventis, et per se existentis; et quod totus Deus trius gratia dicitur, et simul Filius, atque Spiritus sanctus gratia; sigillatim utriusque horum gratia dicitur, dicitur vero homonymæ gratia, id est, quod ab his personis fit. 869
 CAP. V. — Quod sicut Deus, qui est per se gratia, et trium personarum potestas, sive virtus, a nobis efficienter participatur; sic idem producit et creat distributionem divinarum gratiarum, quæ ad participandum creatæ sunt. 875
 CAP. VI. — Quod hanc apostolicam theologiam sequens Dionysius, quæ magis generalia sunt, effectus et participationes magis particularium dicit, ut jam omnia quorum Deus est creator, in participantia distributa sint. 875
 CAP. VII. — Quod omnia participantia, et quæ participatur, a sola natura, quæ secundum causam participa-

tur, producta alia quidem simpliciter ab ipsa ad participationem edita sunt, alia vero sunt secundum existentiam participantium. 879

CAP. VIII. — Quod omnia quæ sunt ad participandum, sive proposita sint secundum participationem, sive secundum existentiam, quia non sunt idonea subjecta recipientia, multiplicationem et differentiam participationum subeunt; sola autem natura quæ secundum causam participatur hanc differentiam funditus non admittit. 881

CAP. IX. — Quod sola natura divina secundum rationem causæ est participabilis; et quod proprium Dei est vocare omnia ad communionem; et quæ plura Dei dona participant, propinquiora Deo sunt. 883

CAP. X. — Quod Deus participabilis est, et totus non participabilis; et non aliquid in eo participabile, et aliquid non participabile. 885

OCTAVA DECAN. — *De infinitate Dei in creaturis.* 887

CAP. I. — Quod nihil eorum quæ sunt, caret causa, solusque Deus sine causa est, qui est omnium causa. 887

CAP. II. — Quod nihil eorum quæ sunt, a se productum est, solus Deus ex nihilo creat, et est omnium quæ sunt, effector. 887

CAP. III. — Quod omni creatura ex nihilo creata voluntate Dei, neque ævum, sive sæculum coæternum est Deo infinito, neque tempus, nec aliud quicquam ex his quæ cum ævo vel tempore sunt. Inscribitur vero etiam sic: Quod nihil eorum quæ sunt, coeternum est auctori; solus autem Deus ex æternitate est ante sæculum. 891

CAP. IV. — Quod nihil eorum quæ sunt, caret principio, quia potius vel est ex principio temporis, vel ex principio ævi, sive sæculi; Deus autem simpliciter et infinite est sine tempore. 899

CAP. V. — Quod nihil eorum quæ sunt, ex se ipso prodians, est non divinum: Deus autem secundum unam suam potestatem multiplicatus, et in omnia prodians, est non divinus, et a se non extens. 903

CAP. VI. — Quod recivuum unam singularem causam omnia fit Deus; nihil autem eorum quæ ab ipso facta sunt, est non creatum. 907

CAP. VII. — Quod nullus numerus duorum, aut multitudo post numerum duorum, aut aliud quid secundum superius et inferius procedens, infinitum et sine principio esse potest. 909

CAP. VIII. — Quod sit etiam species circumscriptionis et termini, comprehensio atque visio, Deus autem uno modo omnibus est incircumscriptus, et inspectabilis, sigillatim vero nobis angeli et animæ sunt inspectabiles. 911

CAP. IX. — Quod nihil eorum quæ sunt, ab oppositis nomen accipit: Deus autem cum aliqui ab oppositis nominetur, tamen secundum existentiam suam omnino caret nomine. 915

CAP. X. — Quod nihil eorum quæ sunt, est non creatum et infectum: solus vero Deus est non creatus et infectus; omnia autem post naturam divinam sunt facta, id est, creata. 919

NONA DECAN. — *De infinitate in Deo.* 923

CAP. I. — Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est quidquam aliud non creatum præter Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unius et solius naturæ non creatæ, nec aliud quidquam ante sæcula præter has tres personas divinas. 923

CAP. II. — Quod in Deo, qui est supra substantiam, non est alia divinitas ejus, nisi Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una et sola non creata natura; nec alia potestas, sive virtus, et operatio in ipso, nisi hæc tres divinarum personarum. 925

CAP. III. — Quod in Deo qui est supra substantiam, non est alia unitas, et alia Trinitas: nec est in superna Trinitate quidquam inæquale, et majus, ac minus: nec aliud quid in ea privans, secundum se substantiæ expertus, et non per se existens. 927

CAP. IV. — Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, neque personale distinguitur a substantia, neque tres divinarum personarum substantia distinguuntur, nec alia quæpiam oppositio distinguuntur, nisi hæc sola secundum relationem. 929

CAP. V. — Quod in Trinitate ingenitum neque substantia est, neque proprietates personarum Dei Patris; nec in ipsa est aliud principium solum totius divinitatis, nisi solus Pater: nec ulla alia naturalis, et propria substantiæ potestas, sive virtus, et divinitas, atque energia, sive operatio ex infinita, ac divina substantia prodians, nisi solus Filius, et Spiritus sanctus. 935

CAP. VI. — Quod in Trinitate, non est alia operatio, et manus, per quam omnia Deus operatur, nisi Filius, et Spiritus sanctus; nec alia sapientia et virtus, et gloria, et imago Dei, nisi Filius et Spiritus. 939

CAP. VII. — Quod in Trinitate, quæ est supra substantiam, non est alia vita, vel voluntas, vel charitas, vel beatitudo, vel pulchritudo, vel sanctitas, neque bonitas, vel forma, vel regnum, nisi ipse Filius Dei, et sanctus ejus Spiritus. 945

CAP. VIII. — Quod in Trinitate nihil est quod non sit substantia, et persona; nec est in ea aliquid naturale et substantiale Patri, quod quidem non sit Filius, et Spiritus sanctus; neque quidquam aliud sunt in Deo rationes eorum quæ sunt, nisi implicite unigenitum Dei Verbum. 949

CAP. IX. — Quod in Trinitate præter tres personas divinas, quæ non recipiuntur, quia Pater non est Filius, neque Filius Pater, nihil est quod non sit alteram alterius essentia. Vita enim Filii non est aliud præter Patrem; et rursum, vita Patris non est aliud præter Filium, similiter in Spiritu sancto: et hoc est incedere personas deificas per se ipsas et in se ipsis vicissim. 951

CAP. X. — Quod supra omnem rationem et mentem est omne quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, contemplantur, et penitus incognitum, et intelligentia incomprehensum, quomodo una et eadem essentia est in unaquaque persona per tribus tota et sola est; et in tribus simul eadem tota et sola; et in nulla persona ulla in re a sola et tota dimovetur, trine simul et singulariter eulis. — *Aut sic:* Quod in Trinitate, quæ supra substantiam est, non secundum deificas personas essentia ejus terminatur; sed est supra quam ratione comprehendi potest, una trium essentia. 953

DECIMA DECAN. — *De divina simplicitate.* 959

CAP. I. — Quod non oportet querere in Trinitate, quæ supra substantiam est, habitus et dispositiones, neque sunt aliqua circa ipsam, quæ substantiam ejus compleant. 959

CAP. II. — Quod non oportet querere in Trinitate accidentia quæpiam, quæ in substantia ejus existant: nec differentias substantiales in ipsa intelligere, siquidem et in incorporeis, quæ ab ipsa producta sunt, non oportet querere differentiam substantiæ, et energiam, neque tanquam aliud in alio ista ut existant, accidere. 961

CAP. III. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querenda ubique differentia causæ, et causam habentis, ubi ex se ipsa dicitur existere; et ubi ex se ipsa prodit sua energia, sive operatio, et ubi ex se ipsa, et per se ipsam ad seipsam remeant. 967

CAP. IV. — Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud energiam sive operationem: neque legi homonymia verbi *energiam*, nec existimare non idem esse in ea substantiam et energiam. 969

CAP. V. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non oportet querere energiam per se sine substantia, et non per se existentem; neque cogitare simul aliud quid cum ipsa unitate, neque ab ea distinguere suam energiam. 973

CAP. VI. — Quod in unitate Trinitatis non oportet querere aliud substantiam, et aliud bonitatem; nec aliud formam, et aliud substantiam; nec aliud vitam, vel sapientiam, vel virtutem, aliud vero substantiam ejusdem. 975

CAP. VII. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, non est querendum aliud esse cognitionem ejus, vel charitatem ejus, vel pulchritudinem ejus, vel immortalitatem ejus, et alia ejusdem; aliud vero singularem ejus substantiam, et existentiam supra quam divinam. 977

CAP. VIII. — Quod in unitate supra substantiam non oportet querere, quia hæc est omnia, idcirco multa ejus esse et diversa omnia, est autem ea omnia ipsa divina et beata ejus substantia, quæ habet omnia non ut alia in alio, sed sine habitudine et collecte, nihil habens duplex, et supra omne nomen. 979

CAP. IX. — Quod in unitate, quæ supra substantiam est, neque principium ejus reperire licet, neque medium, neque finem; neque est aliquid totum, quia in unoquoque eorum quæ intelliguntur, est tota, et sola; nec est aliquid eorum quæ sunt, quia ipsa est omnia; neque licet uno nomine eam complecti. 985

CAP. X. — Quod unitas Trinitatis supra omnem substantiam est, et supra omnem unitatem, et Trinitatem nobis cognitam; et quod neque substantia est, nec unitas, neque Trinitas ab ullo cognita; nec infinita, aut in multis numerata. 987

Index scriptorum in decadiibus Cyparissiotæ citatorum. 991

MATTHEUS CANTACUZENUS IMP. CP. 997

Notitæ historica et literaria.
IN CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS EXPOSITIO RELIGIOSISSIMI REGIS MATTHEI CANTACUZENI. 997

(*Matthæi Cæta uzeni Fragmenta in Sophiam Salomonis Græce et Latine editit Ang. Hains in notis ad Nicephori CP. patriarchæ Antirrhelicis libros adversus Copronymum. Vide tomum nostrum C. coll. 395, 411, 418, 447, 489.*)

CPOLITANORUM PATRIARCHARUM DIPLOMATA. SYNODICÆ
CONSTITUTIONES, EPISTOLÆ, AB ANNO 1310 AD ANNUM 1372.
1035

JOANNES GLYCIS.

I. Ad solium patriarchale erectus, patriarcham Magnæ
Antiochiæ Constantinopolim vocat. 1085

II. Patriarchæ Hierosolymorum nuntiat se solium pa-
triarchale ascendisse. 1087

III. Jura et privilegia monasterii Mesopotami confir-
mat. (Initium deest.) 1087

IV. Synodus patriarchæ confert redditus quatuor sedum
metropolitānarum. 1089

V. Monachos monasteriorum Batopedii et Esphigmenii
in Monte Sancto monet, ut lites componant. 1091

VI. Synodus absolvit monachum Ignatium monasterii
Sancti Asmæ. 1095

VII. Synodus dirimit controversiam matrimonialem.
1097

VIII. Episcopum Chii a clericis suis accusatum in jus
vocat. 1099

IX. Clericos insulæ Chii in synodum vocat, ut accusa-
tionem contra episcopum comparatam probeat. 1099

X. Synodus metropolitæ Philipporum mandat, ut simul
cum archiepiscopo Dramæ causam quamdam dijudecet.
1099

XI. Synodus metropolitæ Antiquarum Patrarum confert
metropolim Lacedæmoniorum per adjunctionem. 1101

XII. Gregorius, patriarcha Alexandriæ, profertur or-
thodoxam fidem. 1101

XIII. Patriarcha Joannes respondet ad professionem
fidei Gregorii, patriarchæ Alexandriæ, invitans eum ut
Cpolim veniat. 1103

XIV. Synodus quosdam ecclesiasticos condemnat. 1103

XV. Monachus quidam Joannicus pronuntiat se amplius
særa non esse celebraturum. 1107

XVI. Synodus tres controversias dirimit. 1107

XVII. Synodus episcopum Sinopes a sede sua expul-
sum præponit e. clensis Sidæ, Sylæ et Leontopoleos, quæ
propter incurusiones infidelium antistitibus caret. 1111

XVIII. Synodus episcopum Zell præponit metropoli
Amasiæ, quæ ob dominationem Persarum diu carebat an-
tistite. 1111

XIX. Joannes notum facit fidelibus metropolis Myro-
norum presbyterum Michaelem Archontem aliosque rite
ordinatos esse. 1113

XX. Synodus dirimit controversiam. 1113

XXI. Synodus revocat decretum per quod cura anima-
rum in Ecclesia Leontopoleos demandabatur episcopo
Sinopes, præponitque eidem Ecclesiæ metropolitam Mi-
stisæ. 1115

XXII. Synodus condemnat duos cleriens. 1115

XXIII. Joannes metropolitam Thessalonices jubet dis-
sentientibus clericis penas ecclesiasticas imponere. 1117

XXIV. Synodus dirimit controversiam de hæreditate.
1117

XXV. Synodus metropolitæ Chalcedonis confert archi-
episcopatum Maronæ per adjunctionem. 1119

XXVI. Synodus concedit ut duo lectores promoveantur
ad diaconorum gradum. 1119

XXVII. Synodus metropolitæ Dyrrhachii confert met-
ropolim Selymbriæ per adjunctionem. 1121

XXVIII. Joannes metropolitam Melenici in jus vocat.
1123

XXIX. Synodus archiepiscopo Nymphæ a sede sua
pulsio dat episcopatum Derci. 1123

XXX. Synodus dirimit quasdam controversias. 1125

XXXI. Joannes metropolitam Attaliæ vetat in alienis
diocæsisibus jura episcopalia exercere. 1129

XXXII. Synodus electionem episcopi Macræ et Libysii
irritam facit. 1129

XXXIII. Joannes metropolitæ Melenici in jus vocato
concedit dilationem terminii. 1129

XXXIV. Synodus absolvit presbyteram Garianum Bo-
gomilorum hæreses accusatum. 1129

XXXV. Synodus dirimit quasdam controversias. 1131

XXXVI. Synodus dirimit quasdam controversias. 1133

XXXVII. Synodus metropolitæ Christopoleos confert
metropolim Dramæ per adjunctionem. 1137

XXXVIII. Synodus Callisto, electo metropolitæ Amasiæ,
dat episcopatum Limulorum. 1137

XXXIX. Synodus archiepiscopo Messeneæ confert met-
ropolim Arcadiopoleos per adjunctionem. 1139

XL. Synodus metropolitæ Heracleæ Ponticæ confert

episcopatum Amyclii per adjunctionem. 1141

XLI. Synodus jubet examinari causas ecclesiasticas in
metropoli Sugdæ. 1145

XLII. Synodus respondet ad petitionem metropolitæ
Attaliæ de pravis moribus qui in ejus diocæsi invalue-
runt. 1145

XLIII. Synodus metropolitæ Larissensii, qui ob bellum
suam diocæsi ingredi non potest, permittit ut jura epi-
scopalia exerceat in episcopato Charmenes. 1145

XLIV. Synodus metropolitæ Prusæ mandat ut inspi-
ciat metropolim Apameæ et monasterium patriarchale
Agauroorum. 1147

XLV. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenses, con-
fert metropolim Keltzanes per adjunctionem. 1147

XLVI. Synodus Theodosio, metropolitæ Melitenses,
committit inspectionem jurium patriarchalium in quibus-
dam ecclesiis. 1149

XLVII. Synodus confirmat exemptionem monasterii
patriarchalis Marmarianorum a potestate episcopi Laris-
sensis. 1149

XLVIII. Andronicus II Palæologus metropolitæ Apro-
rum confert locum Euchætorum. 1155

XLIX. Synodus confirmat gratiam imperialem conces-
sam metropolitæ Aprorum. 1155

L. Synodus confert metropolitæ Smyrneni episcopa-
tum Chii per adjunctionem. 1155

LI. Synodus confirmat imperatoris mandatum, quo epi-
scopatus Joanniuorum in metropolim erigitur. 1157

LII. Elenchus possessionum patriarchalium in insula
Lemno et apud Varnam. 1157

ESAIAS.

I. Esaias Gregorio patriarchæ Alexandriæ notum facit
se solium patriarchale ascendisse. 1159

II. Imperator archiepiscopatum Bryseos erigit in metro-
polim. 1159

III. Esaias confirmat privilegium, per quod imperator
archiepiscopatum Bryseos in metropolim erexit. 1161

IV. Synodus dirimit duas controversias. 1161

V. Esaias dirimit controversiam. 1163

VI. Synodus dirimit quasdam controversias. 1163

VII. Synodus dirimit controversiam. 1171

VIII. Esaias confirmat decisionem præcedentem sy-
nodi. 1175

IX. Synodus sancit a metropolitibus et archiepiscopatis
patriarchæ pendenda esse annua tributa. 1185

X. Imperator chrysobullo confirmat erectionem archi-
episcopatus Bryseos in metropolim. 1185

XI. Synodus dirimit sex controversias. 1187

XII. Synodus dirimit controversiam. 1193

XIII. Synodus committit metropolitæ Cæsareensi cura
variarum ecclesiarum Orientis per adjunctionem.
1195

XIV. Synodus dirimit controversiam. 1195

XV. Synodus confirmat mandatum imperatoris, quo
metropolitæ Serrarum subjicitur episcopatus Nicopoleos.
1197

XVI. Imperator confirmat præcedentem actionem sy-
nodalem. 1199

XVII. Synodus dirimit controversiam. 1199

XVIII. Synodus dirimit tres controversias. 1201

XIX. Esaias scribit catholico Ecclesiæ Armeniæ, se
eum cum tota Ecclesiâ Armeniaca recipere in suum
Ecclesiæ orthodoxæ. 1207

XX. Esaias scribit regi Armentæ, se eum cum tota
Ecclesiâ Armeniaca recipere in suum Ecclesiæ ortho-
doxæ. 1209

XXI. Synodus dirimit controversiam. 1211

JOANNES CALECAS.

I. Joannes Calecas concedit Ignatio Csiotheto monaste-
rium Sostheuii. 1215

II. Synodus excommunicat metropolitam Philipporum.
1215

III. Synodus penis ecclesiasticis afficit quosdam re-
belles spiriti. 1217

IV. Synodus absolvit quosdam ecclesiasticos. 1219

V. Synodus dirimit controversiam. 1223

VI. Tribunal ecclæ afficit penas ecclesiasticas Tzeren-
zenæ Georgium. 1223

VII. Joannes iterum admonet Tzerentzem Georgium.
1223

VIII. Cyrillus, metropolita Sidæ, pollicetur se in Eccle-
sia sua esse mansurum. 1225

IX. Joannes promittit Nicænsibus reversuris in suam
Ecclesiæ remissionem. 1227

X. Jeremias, metropolita Chersonis, pollicetur se in
Ecclesia sua esse mansurum. 1227

XI. Macarius, metropolita Bitzyne, pollicetur se in
Ecclesia sua esse mansurum. 1227

- XII. Joannes scribit ad clerum Constantinopoleos de incantationibus. 1217
- XIII. Joannes mandat quibusdam magistratibus ut ecclesiasticos in persequendis incantatoribus adjuvent. 1219
- XIV. Synodus constituit, excommunicato metropolitæ Philipporum hyperpyra centum annus esse pendenda a duobus episcopatibus Ecclesie Philippopoleos, qui antistitibus carent. 1251
- XV. Joannes respondet metropolitæ Russiæ interroganti de metropoli mortuo miracula patraente. 1253
- XVI. Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitam Thesalonices et monasterium Acaipul. 1253
- XVII. Synodus dirimit controversiam. 1255
- XVIII. Synodus concedit cuidam clerico facultatem promotionis. 1255
- XIX. Joannes monet Nicænos ut perseverent in fide Christiana. 1257
- XX. Synodus statuit ut monasterium patriarchate Hodegetræ in regione Didymotichi iterum sit concubium virile. 1257
- XXI. Joannes monet metropolitam et clerum Trapezuntia, ne amplius imperatoris Comneni adulterio conuivent. 1259
- XXII. Joannes jubet colligi scripta theologica damni monachi Barlaam. 1261
- XXIII. Synodus condemnat dogmata monachi Barlaam. 1261
- XXIV. Synodus dirimit controversiam ortam inter metropolitam Lacedæmonias et Antiquarum Patrarum de episcopatu Amyell. 1265
- XXV. Synodi decretum de quodam monasterio monastium. 1265
- XXVI. Synodus decernit, Mithaelem Cabasilam non esse reum munerum acceptationis. 1259
- XXVII. Joannes scribit metropolitæ Philadelphie, ut provideat in causa Joannis Januensis. 1261
- XXVIII. Synodus affirmat ecclesiam Pyrgii esse in numero metropolitum. 1261
- XXIX. Joannes dirimit controversiam. 1265
- XXX. Joannes declarat monasterium Salvatoris in oppido Sebris esse patriarchale. 1265
- XXXI. Imperator confirmat quæ de asylis stabilita sunt. 1265
- XXXII. Synodus metropolitam Col transfert in metropolim Corinthi. 1265
- XXXIII. Synodus absolvit metropolitam Pyrgii accusatum a metropoli Ephesi. 1267
- XXXIV. Joannes notum facit monachis Montis Sancti decisionem synodi in causa Balamm et Palamm. 1269
- XXXV. Synodus episcopum Sozopoleos nominat metropolitam Pisidia. 1275
- XXXVI. Libellus synodalis confirmans condemnationem monachorum Barlaam et Aciadyai. 1275
- I. Isidorus metropolitæ Philadelphie committit jura patriarchalia curanda in diocesi Smyrneni. 1285
- II. Isidorus confirmat mandatum imperatoris quibusdam ecclesiasticis conferentis jus ornari crucibus. 1285
- III. Imperator Joannes Cantacuzenus metropolitæ Kioviæ notum facit, constitutiones prioris patriarchæ spectantes ecclesiam Russiæ esse rescissas. 1285
- IV. Imperator Joannes Cantacuzenus decernit ut tota Russia iterum subiciatur metropoli Kioviæ. 1285
- V. Imperator Joannes Cantacuzenus notum facit Demetrio Ljubari, principi Vladimiria, episcopum Galitzæ iterum subjectum esse metropoli Kioviæ. 1287
- VI. Synodus confirmat chrysobullum imperatoris, quo iterum tota Russia uni subicitur metropolitæ Kioviæ. 1289
- VII. Isidorus metropolitam Galitzæ in jus vocat. 1291
- VIII. Metropolitæ Monembasie Jacobi Kukuuari epistola ad patriarcham scripta. 1295
- IX. Synodus metropolitam Antiquarum Patrarum transfert in metropolim Monembasie. 1295
- X. Isidorus monet metropolitam Bizyes ut se suspensione liberet. 1295
- XI. Isidorus Georgium Perdicam mittit ad metropolitam Bizyes. 1295
- XII. Isidorus tollit excommunicationes pronuntiatas ab Joanne Calaca. 1295
- XIII. Eusebius, electus metropolitæ Sugdæ, Odem proleitur. 1297
- XIV. Isidori testamentum. 1297

CALLISTUS ET PHILOTHEUS.

- I. Patriarchæ exhortatio ad populum, cum Amarantina quadam, quæ magica exercuerat artes, vitam amplecteretur monasticam. 1303

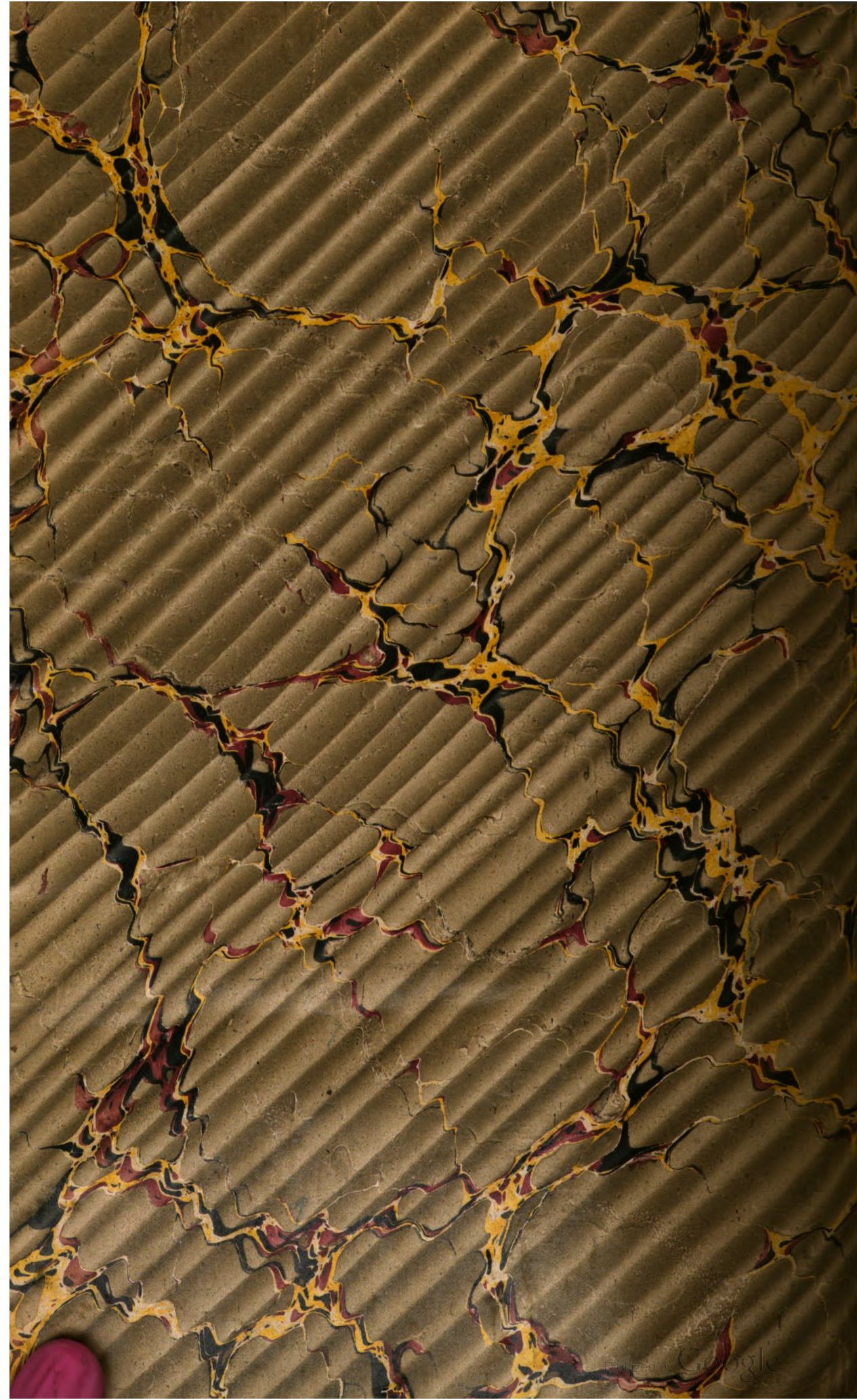
- II. Maximus Calopberus promittit se obtemperatum esse patriarcham. 1307
- III. Synodus absolvit hieromachum Niphonem. 1307
- IV. Patriarcha nominat visitatores eisque clerum in disciplinam tradit. 1311
- V. Callistus confirmat jura monasterii Muguliorum. 1319
- VI. Callistus confirmat præbendam Amarantinae datam ab imperatore. 1519
- VII. Callistus monet visitatorem Constantinopoleos Scutariorum ut clerum moderetur. 1521
- VIII. Callistus monet metropolitam Kioviæ ut parem faciat cum duce Tverensi Michaeli. 1521
- IX. Imperator monet patriarcham, ut dijudicet causam metropolitæ Casaræ. 1523
- X. Patriarcha in jus vocat monachum Joannicum. 1525
- XI. Synodus metropolitæ Trajanopoleos confert ecclesiam Peritheorii per adjunctionem. 1527
- XII. Patriarcha concedit metropolitæ Antiquarum Patrarum ut sedeat in monasterio dicto Mega Spelaion. 1327
- XIII. Patriarcha committit metropolitæ Monembasie jura patriarchalia curanda in tota Peloponneso. 1329
- XIV. Macarius, metropolitæ Antiquarum Patrarum, confirmat monasterium dictum Mega Spelaion non esse metropoleos. 1529
- XV. Synodus metropolitæ Pegarum confert metropolim Sozopoleos. 1529
- XVI. Callistus populum Peritheorii monet ut episcopo obediat. 1531
- XVII. Callistus jubet metropolitam Philadelphie monasterium David inspicere. 1533
- XVIII. Callistus metropolitæ Philadelphie committit jura ecclesiastica curanda in antiqua Phocæa. 1535
- XIX. Patriarcha inspectionem monasterii Hodegon committit metropolitæ Macræ. 1535
- XX. Synodus Alexium, episcopum Vladimiria, nominat metropolitam Kioviæ et totius Russiæ. 1535
- XXI. Synodus judicium fert de duobus magis. 1537
- XXII. Patriarcha monet episcopum Novogradii ut obtemperet metropolitæ Kioviæ. 1539
- XXIII. Patriarcha monet episcopum Novogradii ut quemdam Theodorum excommunicatum habeat. 1541
- XXIV. Synodus statuit ut Vladimiria sit sedes metropolitæ Kioviæ et totius Russiæ. 1545
- XXV. Episcopi, qui patriarcham sequi non potuerant, confirmant decisiones ejus. 1545
- XXVI. Patriarcha jubet acta iterum codici mandari. 1545
- XXVII. Patriarcha metropolitæ Bizyæ per adjunctionem confert archiepiscopatum Dercus. 1545
- XXVIII. Synodus excommunicat metropolitam A suiæ. 1547
- XXIX. Patriarcha nominat metropolitam Rhodi et Cykladum. 1551
- XXX. Professio fidei Georgii Vaccæ. 1555
- XXXI. Callistus dirimit controversiam ortam inter monachos monasterii Iberorum in Athos. 1555
- XXXII. Patriarchæ Constantinopolitani epistola ad patriarcham Antiochiæ de monasterio Hodegon. 1557
- XXXIII. Synodus transfert metropolitam Bitzines in metropolim totius Ungrovlachia, constituens ut Ecclesia Ungrovlachia subjecta sit Ecclesie Constantinopolitana. 1559
- XXXIV. Patriarchæ exhortatio de matrimoniis impuberum. 1363
- XXXV. Philotheus patriarcha litteris datis ad patriarcham Antiochiæ conqueritur de episcopo Tyri et Germanopoleos. 1365
- XXXVI. Synodus episcopum Cephalentie transfert in metropolim Naupacti. 1365
- XXXVII. Synodus mores praves in matrimoniis abolet. 1567
- XXXVIII. Synodus statuit de mittendis in Russiam legatis, qui dijudicent disensionem ortam inter metropolitam Kioviæ et Lithuaniam. 1575
- XXXIX. Patriarchæ litteræ ad imperatorem, consilium ei dantis in rebus Januensium et Venetorum. 1577
- XL. Actio synodalis de matrimonio contrahendo inter Andronicum, filium imperatoris Joannis Paleologi, et Kyratzam, filiam Joannis Alessudri, Bulgarorum regis. 1579
- XLI. Patriarcha metropolitæ Lithuanie scribit, se in Russiam mittere duos legatos, qui componant controversiam exortam inter dictam metropolitam et metropolitam Kioviæ. 1579
- XLII. Exhortatio Callisti patriarchæ ad clerum in Trino de patriarcha Trino et de ritu baptizandi. 1381

XLIII. Matthæus Cantacuzenus jurat se imperatori esse obtemperaturum.	1387
XLIV. Actio synodalis de patriarcha Callisto.	1389
XLV. Patriarcha Bulgariæ regem monet ut maneat in pacto cum imperatore facto.	1391
XLVI. Monacha Martha sit patrona monasterii Pausolype.	1391
XLVII. Actio synodalis de sacrilegia committentibus.	1393
XLVIII. Synodus Antiochiæ confirmat Pachomium rite electum esse patriarcham.	1393
XLIX. Metropolitæ Trajanupoleos transfertur in metropoli in Lacedæmonia.	1397
L. Joanninorum Ecclesia in metropolim erecta, confertur Sebastiano.	1399
LI. Archiepiscopus Leucadiæ per adjunctionem confertur metropolitæ Joanninorum.	1405
LII. Litteræ patriarchales de stauropegio in Mizisthra.	1403
LIII. Patriarcha monacho Lucæ committit patronatum monasteriorum patriarchalium in Pteleo.	1403
LIV. Metropolitæ Alanis et Soteropoleos confirmatur in Ecclesiis et collatis.	1405
LV. Jura monasterii Brontochii in Peloponneso confirmantur.	1405
LVI. Hieromonacho Neophyto committuntur metropoles Athenarum et Euripi.	1409
LVII. Monasterio S. Petri apud Cafa, Ecclesiæ Sugdæ confirmantur jura monasterii patriarchalis.	1409
LVIII. Nicephorus Gregoras excommunicatur a Philotheo, metropolitæ Selybris.	1409
LIX. Patriarcha episcopum Justinianæ primæ et totius Bulgariæ vocat ad synodum œcumenicam, deliberaturam de unione Ecclesiæ Orientalis cum Occidentali.	1409
LX. Archiepiscopus Leucadiæ transfertur in metropolim Naupacti.	1411
LXI. Christianupoleos præsul in jus vocatur.	1413
LXII. Metropolitæ Gothiæ committitur Ecclesia Chersonis.	1413
LXIII. Synodus decernit, fundos ecclesiasticos non posse redi imperatori.	1413
LXIV. Ecclesia Sardium subjicitur metropoli Philadelphis.	1415
LXV. Patriarcha Philotheus litteris ad patriarcham Antiochiæ datis conqueritur de quodam Marco.	1417
LXVI. Synodi decretum de non alienandis bonis Ecclesiæ.	1417
LXVII. Synodi decretum de bonis metropoleos Methymæ alienatis.	1419
LXVIII. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad Demetrium, magnum ducem Russiæ.	1419
LXIX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad metropolitam Kioviæ et totius Russiæ.	1421
LXX. Patriarchæ litteræ exhortatoriæ datæ ad principes Russiæ.	1423
LXXI. Patriarcha episcopum Novogradii monet ut cruce phelonii deponat et pareat metropolitæ Kioviæ et magno duci Russiæ Demetrio.	1423
LXXII. Patriarcha excommunicat principes Russicos,	

qui contra Lithuanorum principem bellum facere recusarunt.	1423
LXXIII. Patriarcha excommunicat Smolensci principem Svetitslavum.	1427
LXXIV. Patriarcha statuit, episcopatum Lithuanis subiectum esse metropoli Kioviæ.	1427
LXXV. Relatio legatorum de patriarcha Alexandria.	1429
LXXVI. Anthimus nominatur metropolitæ partis Ungrovlachis.	1429
LXXVII. Patriarcha metropolitæ Cæsareæ Cappadociæ confert jura episcopalia in ecclesiis Tyanorum et Mosisi sede vacante curanda.	1431
LXXVIII. Synodi decretum de incantationibus.	1431
LXXIX. Patriarcha Callisto cuidam concedit jus excipiendi confessiones monachorum ipsi subditorum.	1439
LXXX. Ecclesiæ partium subjectarum Joanni Unglesæ (Ugijesæ) reconciliantur cum ecclesia Constantiopolitana.	1439
LXXXI. Patriarcha episcopi Hierissi et Montis Sancti jura episcopalia in Montem Sanctum tuetur.	1441
LXXXII. Metropolitæ Dramæ confertur metropolis Philipporum, cui etiam committuntur jura patriarchalia curanda in partibus subjectis Serbiæ despota Unglesæ.	1441
LXXXIII. Despota Serbiæ, Joannes Unglesæ, partim sibi subditarum ecclesias subiecit Ecclesiæ Constantiopolitanae.	1441
LXXXIV. Litteræ patriarchales ad clerum Thessalonicensem de commemoratione patriarchæ.	1443
LXXXV. Patriarcha decernit monasterium a monacho Callisto Angelicudæ apud Melenicum conditum esse patriarchale.	1447
LXXXVI. Patriarcha confert metropolitæ Sugdæ Ialitam et jura patriarchalia curanda in ecclesia Gothiæ. (τὴν Ἰαλίταν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα καὶ ὅσα ἐν τῇ ἔνοπιᾳ τῆς Γοθίας patriarchis δίκαια).	1449
LXXXVII. Litteræ Casimiri regis Lachis ad patriarcham de metropoli Galitzæ.	1449
LXXXVIII. Synodus episcopo Antonio confert metropolim Gallitzæ et per adjunctionem episcopatus Cholmen, Turorum, Peresmosthlin et Volodimirum.	1449
LXXXIX. Algerus, rex Litanorum, litteris ad patriarcham datis refellit accusationes metropolitæ Kioviæ.	1451
XC. Patriarchæ litteræ ad metropolitam Kioviæ et totius Russiæ de metropoli Galitzæ.	1451
XCI. Patriarcha metropolitam Kioviæ in jus vocat.	1453
XCI. Patriarcha monet regem Tverii Michael ut mittat legatos.	1453
XCII. Patriarcha confirmat jura metropolitæ Larissæ, committens eidem jura patriarchalia curanda.	1453
XCIV. Patriarcha tollit sententiam episcopi Hierissi non rite istam.	1457
XCIV. Patriarcha regem Tverii hortatur ut in gratiam redeat cum metropoli Kioviæ.	1457
XCVI. Hieromonachus quidam et populus Phari, qui Christianos profugas Turcis tradiderant, condemnantur.	1459

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT
RETURNED TO THE LIBRARY ON OR
BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

STALLS
CANCELLED

3 2044 019 208 404

